

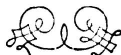

DRAGOLJUB.

ZABAVAN I POUČAN TJEDNIK.

Urednik i nakladnik

GJURAGJ STJ. DEŽELIĆ.

DRUGI TEČAJ 1868.

U ZAGREBU.

Štamparna Dragutina Albrechta.

SADRŽAJ.

I. Pjesme.

Begović Nikola: Ogulin str. 53. Poklade (karlovačke) str. 153.
Biščan M.: Zloba str. 122.
Demeter Dim. dor.: Prolog u slavu porodjaja nj. vel. naše kraljice Jelisave str. 261. Prokletstvo pjesnika. Po Uhlandu str. 549.
Filipašić Ž.: Na razvalinah sigetskih str. 721.
Gržetić J. Krasanin: Ustrpljenje str. 165.
Iglić O. D.: Sidi (sonet) str. 187.
Ivančević N. dor.: Iverje, str. 107. 138. 293. 378. 412. 457. 542.
Josipović Jovan (Šah): Prskavci: (Naš genitiv. Njeki literat. Njekomu umjetniku), str. 555.
Kovačević Gj.: Moja ljubav str. 614. Moja dieva str. 615. U čas očajanja str. 629. U noći dan str. 743.
Kuček Ivan: Poputnica kola str. 774.
Kukuljević Ivan: Na glavici Rendulića izpod Modruša str. 756.
Lopašić Stj. Ljuboje: Sklad i Stari dol str. 230. Kriomčar str. 712. Ponorka str. 791.
Milutin (Horvat Stjepan): Prava ljubav i pravi rodoljub str. 245. Spomenik Jellačića bana str. 321. Mojoj zviezdi str. 420. Kneginja Katarina Zrinska str. 469. Liljanke 517 i 534. Krst na Savici. Epos dra. Franje Prešerna str. 565. Ja te ljubim str. 663. Dvie ružice. Legenda str. 668. Iz čeznutica XVII str. 808.
Narodne pjesme: Maruša djevojka i dva čobana str. 41. Oj javore str. 56. Mijat hajduk razbi svatove Milina mladoženje str. 70. Kraljević Marko i ban Svilatin str. 473. (Iz sbirke Luke Marjanovića). Hrvatske (1. 2. 3.) str. 102. (4. 5.) str. 134. (6.) str. 156. (Iz sbirke Iv. Cagarića). Vrbovačke (1.) str. 169. (2. 3. 4.) str. 232. (5. 6.) 250. (Iz sbirke F. Plohla). Senjske (1) od Jos. Radetića str. 778. Iz kostajničkoga kola od J. Marića str. 821. Iz okolice vrbovačke od Lj. V. str. 822.
Nenad (Marjanović Luka): Krasuljak: Draga osveta. Najbolji izbor) str. 374. (Najsladja ljubav) str. 389.
Paštrović K.: Balkan str. 662.
Pavić Armin: Iz Anakreontica str. 392.
Plohl Fer.: Marinki (sonet iz Slavy dcere) str. 278.
Rusan Fr.: Zadovoljnikova poskočnica str. 405
Sajvrt Fr.: Tužba str. 214. Dim i kâd str. 214. Ljepota djevojka str. 485.
Tkalčić Ivan: Daleko a blizu str. 8. Dragin pijanac str. 25. Angjeo si str. 89. Njoj na razstanku str. 645.
Vidovićeva Ana: Sanja o mužu str. 442.
Vukotinović Lj.: Ronac po Schilleru str. 198. Radosti po Schilleru str. 357.
Zahar Ivan: Slavski Olimp str. 453.

II. Pripovjedke.

Biela ružica. Hist. pripov. od Mavra Jokaya prev. Stj. Kranjčić str. 193.
Božičin grob. Od Milor. P. Šapčanina str. 817.
Desdemona. Od Hermana; iz češkoga J. Rieger str. 3.
Do tri puta bog pomaže. Pripovjedka od Aug. Šenoe str. 593.
Fedor i Olga. Pripov. iz ruskoga života prev. Iv. Belan str. 433.
Milkov grob. Hist. novela od J. Kalinčaka. Iz slovačkoga prev. Gj. Banjalučki str. 626.
Plavi rubac. Prip. pohrv. Iv. Kučekom str. 747.
Prva ljubav. Crta iz života od Gj. Krupskoga str. 129.
Pravedna osuda. Ulomak iz prevedna u hrvatski romana „krvava ruka“ od Franje Vrbanića str. 140.
Izpoviest. Roman u listovih. Od B. Lorkovića str. 401.
Jesam li ljubio? Iz djačkoga života od Vilka Slavoja str. 247.
Medvjedgradski duh. Iz hrvatske prošlosti str. 1.
Smrt kralja Ljudevita XVI. S franc. prev. Robert Franković str. 598.
Strašna ženitba. Po istinitom dogodjaju Dragojile Jarnevićeve str. 753.
Šijaci. Slika iz života od — iljuške str. 145.

III. Poviest, životopisi i suvremeni dogodjaji.

Ana Katarina, grof. Frankapanka Zrinska. Životopisna crta od Iv. Kukuljevića str. 590.
Česko narodno kazalište str. 305.
Franjo Sušil str. 405.
Gvozdanski grad. Od Vinka Sabljara str. 712.
Hrvatsko brzojavstvo str. 493.
Izlet u budimska brda. Od Ljubomirskoga str. 409.
Kakve da budu Hrvatice. (Javno predavanje) str. 165.
Koliko imade Jugoslavena? str. 395.
Lič i Fužine. Od Stj. Pavelića str. 796.
Matica ilirska u Zagrebu str. 92.
Miloš Obrenović. Nekrolog str. 380.
Mladi nade puni hrvatski umjetnik. Od Fr. Račkoga str. 619.
Naša knjižarska trgovina str. 136.
Nješto o našem kazalištu. Od Lj. V. str. 827.
Novica Cerović. Životopisna crta od Sava Martinovića str. 9.

Opera „Zrinski". Od Fr. Folnegovića str. 653.
Orfejo i Jugoslovjeni u pravjeku. Od Stj. J. Verkovića str. 646.
O preustrojenju austrijske vojske str. 254.
Petar veliki. Od M. Grlocija str. 666.
Po fraku. Od Vilka Slavoja str. 89.
Prva skupština novosadskih Srbkinja str. 252.
Razvitak našega pučkoga školstva. Od J. Jirečeka str. 569.
Rossini. Nekrolog str. 743.
Slike iz života starih i novih naroda. Napisao M. Stojanović str. 406.
Stari novci iz Macedonije. Od Stj. Verkovića str. 637.
Tabor kod Krasnoga sela. Od Ferde Rusana str. 217.
Turska vojska str. 443.
Zagrebačka županija str. 572.

IV. Naravo i prirodoslovje.

Bodica riba. Od P. K. str. 540.
Čivit (indigo). Od Jos. Ferd. Devidé-a str. 363.
Domaće životinje u raznih naroda. Od Ljud. Modeca str. 282.
Jamnica, alkalinska kiselica u Hrvatskoj. Od dra. Šlossera str. 461.
O tvorenju glasa i njegovih muzikalnih osobitostij. Od dra. Iv. Dežmana str. 680.
Postojnska špilja. Od Dragojile Jarnevićeve str. 329.
Stiva. Od Tom. Benka str. 573.
Zator morskih riba. Od Iv. Vončine str. 393.

V. Narodan život.

Bugarski običaji. Od Čolakova str. 13.
Crnogorski hajduci. Od S. Martinovića str. 762.
Družtvo sv. Jeronima str. 354.
Duhovno sjedinjenje južnih Slavena. Od dra. J. M. Špora str. 12.
Korota. Od Sava Martinovića str. 587.
Kumstvo u Crnojgori. Od Sava Martinovića str. 520.
Narodne poslovice. Priobćio Lj. Vukotinović str. 509.
Narodni muzej str. 475.
Poklade na Iadanju. Od F. Rusana str. 173.
Tjelovježbeno družtvo u Sisku str. 669.
Temelj družtva umjetnosti u Zagrebu str. 538.
Umjetničko družtvo u Zagrebu. Od Iz. Kršnjavoga str. 507.

VI. Mudro- i pravoslovje.

Bajoslovne uspomene našega naroda. Od Kappera prev. Kišpatić str. 236.
Državno pravo staroga Dubrovnika. S ruskoga V. Jagić str. 631.
Gradjanska ženitba. Od dra. Mirka Mikulčića str. 189.
Listovi o praktičnoj filozofiji. Od Iz. Kršnjavoga str. 361.
Obitelj. Od Bl. Lorkovića str. 75.
Primjetbe na članak „gradjanska ženitba". Od dra. J. Posilovića str. 285.
Razvoj pravnih ideja. Od dra. Pavla Muhića str. 154.

VII. Jezikoslovje i kritika.

Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. Prosudio Drag. Jambrečak str. 286.
O izgovoru crnogorskom. Savo Martinović Crnogorac str. 206.
Odgovor časopisu Vili. Od A. Vebera str. 267.
Sadanja drama u Rusiji. Ivan grozni. Od M. Chodžka. S franc. F. V. str. 779.
Tri razpravice. Od V. Pacela str. 107.

VIII. Besjednica.

U svakom skoro broju imade viesti iz Zagreba, sud o predstavah u narodnom kazalištu, novosti iz umjetnosti i bibliografije naše i tudje. Zatim dopisa iz Siska, Gospića, Praga, Virja, itd.; zagonetaka, rebusa, i konjićevih skokova, svaštica i napokon imena čestitih predplatnika.

Br. 1. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svakoga utorka. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Medvjedgradski duh.

(Pripoviedka iz hrvatske prošlosti).

I.

Zlatna ordija.

Strašna li je poviest ugarsko-hrvatska godine tisuću dviesta četrdeset prve i druge!

Tatari, mongolsko pleme, provale iz Azije, iz divljačnih visočina kroz orijašku Rusku preko Vlaške i Bugarske, te preko ruskih vrata kod Munkača u zemlje krune ugarske. Ljudi se iz Erdelja i tamošnje Ugarske razbiežaše po šumah i brdinah, a koje su Tatari zatekli u selih, bez smilovanja su ih poubili: starce su obično poredali u jedan red, zapovjedili im, da dignu lieve ruke, pa su im onda kroz srdce odapeli strielice; liepim ženam i djevojkam su Tatarke nožem parale grudi, a manje liepim i vremešnim odrezale su noseve pa ih proglasile svojimi robkinjami; kršćanska djeca moradoše leći ili sjesti, dok su mongolke svojoj djećurliji našle i dale toljaga, da njimi poubija kršćanske svoje vršnjake, a onaj je mali mongolac bio pohvaljen i nagradjen, koj je jednim mahom umio djetetu razkoliti sliepo oko ili razmrskati glavu.

Kad su tako sve žitelje poubili, sve kuće i zdanja poplienili, onda su selo ili grad na četiri strane užgali i spalili. Mnogi ljudi su gladom prisiljeni izlazili iz šuma, da si potraže hranu, ali ti su poginuli kao i oni, koji su bili ostali kod kuće.

O tih grozotah pripoviedaše u Hrvatskoj već i svako diete onda, kad je Kučuk Batu-kan po održanoj pobjedi u bitki na mohijskom polju kod rieke (slane) Šajove prietio, da pošalje svoga vodju Kadana s vojskom proti Dravi.

Silni strah vladaše dugo čitavom našom domovinom i tek onda poče se ponješto u se narod uzdati, kad je bježeći preko Karpata kralj Bela IV. iz austrijskoga Hainburga kraljicu Mariju i s djecom poslao u Zagreb.

Ljubezno i svietloga roda dostojno primi ih zagrebački biskup Babonić Stjepan čineći sve, da kraljica Marija i djeca joj Stjepan i Bela, Margita i Katarina budu u Zagrebu zadovoljni. Nu kakov je to onda varoš bio! Imaše njekoliko kuća na prostoru današnjega kaptola, Dolca, Opatovine, Novevesi i gornje vlaške ulice; negdje oko današnje župne crkve sv. Marije bijaše kraljevska palača, malo dalje stolna crkva, i njekoliko ljepših kuća i crkvica, a kud se danas proteže glavni grad trojedne kraljevine, ako nisu bili vrti, bilo je pusto i divlje kao i ono njihovo stoljeće. Gradske kućarice nisu bile liepe niti u redu, nego amo tamo razsejane kao što jošte sada vidimo po naših selih. Nije dakle varoš ni velik ni

liep kao što danas bio, ali je unj, u njegov zaklon preko Segežda i Virovitice pohrlio pun tuge i jada i sam kralj Bela IV. računajuć na množinu svojih privrženika, koje si je u hrvatskom plemstvu našo bivši za mladosti svoje u Hrvatskoj kao vojvoda našega naroda.

Taj put boravljaše kralj s porodicom deset mjeseci u Zagrebu u vječnoj neizvjestnosti, što li će se dogoditi š njegovom krunom; tu često viećaše sa svojimi boljari i sabiraše novu vojsku za buduću obranu; tù i po okolici zalažaše on i kraljica često i u najprostije seoske kolibice tješeći i bodreći milokrvni hrvatski puk, koj, bio na poslu ma kakvom, o ničem drugom nije ni govorio nego o zlatnoj ordiji, o strašnoj i okrutnoj vojski tatarskoj, koje ima, koliko u pramaljeću lišća u šumi, ili noćju zviezda na zviezdištu. Kako li je tada tužno i žalostno bilo posvuda u našoj domovini pa kakvom je ugodnošću mogla živjeti i u tadašnjem gnjezdu — u Zagrebu kraljevska obitelj osobito nastalom zimom, kad je još i gusta magla počela sjedati i držati se po liepoj inače zagrebačkoj okolici! Može li čovjek zadovoljan i sretan biti ondje, gdje svakoga stanovnika težka muka muči i strah kao mora tlači; gdje se svakomu na oku i na licu vidi strašna tjeskoba srdca i kako svaki uzalud kao dobra angjela očekuje stranca iz Ugarske, da donese utjehu i nadu . . .

Nemanji strah i užas vladaše i u „kanoničkom manastiru“, koj je bio negdje u današnjoj gornjoj vlaškoj ulici; u njem su od Prodana I. zagrebačkoga biskupa živila trideset i tri kanonika život družtven zajednički, kao što ga danas živu samostanci. Prepušt njihov F i l e imaše pune ruke državnoga posla vršeći neposredne naloge i kraljeve i biskupove, a i svakoga svoga sudruga znaše on zabaviti na korist domovine i kralja. U tom mu je najviše uslugu činio po Zagrebu i okolici, glasoviti onoga doba pobožni kraljičin izpovjednik kanonik B e n k o, koga je zato i on izmedju svih kao prijatelja najvolio. Koliko puta i kako je ovaj u crkvah osobito u crkvi „novoveških božjaka“ propoviedao i javno govorio o tom, da je Bog najbliži, gdje je pogibelj najveća, a da pomaže onim, koji se uzdaju u njega te u se i prema tomu živu i revno rade.

— Što je, govoraše na božić u stolnoj crkvi — što je silna „zlatna ordija“ tatarskoga Kučuk-Batukana spram silne snage hrvatskih junaka, kad ovim bog pomože!... Odkada u VII. vieku zaori prvi put po Evropi ime Hrvata, vidimo ih, kako se neprestano bore proti neprijateljem čovječje prosvjete. Njekoč i divlji avarski čopor zasjedaše na podunavskih ravnicah prieteć zapadu propašću i razorenjem, nu Hrvati su prvi dali smrtan udarac onoj krvoločnoj razbojničkoj četi na obali našega jadranskoga mora, gdje nam je što uništila što poplienila stotinu gradova. Hrvati su Avare obezsnažili prije nego li to učini junačko galsko pleme na chalonskom polju. A kad su silne franačke vojske izašle iz Njemačke, osvojile Galiju i razorile talijansko kraljestvo te počele o tom raditi, da osvoje evropski iztok, udariše i na djedove naše Hrvate. Slavodobitni uništitelji Avara podlegoše istinabog mnogo većoj sili okrutnih Niemaca; hrvatska djeca bješe kao hrana bacana pred gospodareve pse a nije ni drugo ništa izostalo, u čem može divlje srdce naći dopadnost, ali Hrvati se digoše i sedmogodišnjim ratom proćeraju njemačke barune sa Save i jadranskoga mora . . . Hrvati to učiniše onoj gospodi, kojoj su podjarmljene ostale Italija i Galija (Francezka). — I tù oholu zlatnu ordiju razbiti će, ako Bog da Hrvati, samo neka složno ustanu za narod i za kralja . . .

— Nedajmo se! bijaše pošljednja rieč revna propoviednika, a ta je zajeknula svimi kutovi gotičkoga hrama i odjekavala odmah po cielom Zagrebu.

Kraljica je s djecom tu propovied slušala i na svoje oči gledala ono oduševljenje pučanstva u stolnoj dubkom punoj crkvi. Nije ona scienila izpod svoga kraljevskoga dostojanstva na treći dan božića poći u kanonički manastir, da se B e n k u osobno zahvali, a i sam kralj našao je za vriedno preporučiti svoju i domovine stvar u daljnu obranu govorniku kakov je B e n k o.

Pročulo se o tom odlikovanju i dalje od Zagreba te uzklik „nedajmo se“ orio

se po brdinah i dolinah hrvatske domovine, a nije bilo gospodskoga dvora ni kmetske klieti, gdje se u nizu napitnica nebi čula jedna i popu Benku s lozinkom „Nedajmo se“. Dà i njemu se je u zdravlje pilo, jer su naši starci sbilja zdravice napijali i nisu ih kao poslie englezki puritanci smatrali ostatkom poganskim, koga se kršćanin nesmije da drži; pogani su svojim bogovom pri ručku nješto vina žrtvovali, a to je, rekoše puritanci, poganstvo i štovanje vraga. I jest to po nješto čudan običaj a gdje kad može biti i štetan, ako se pije neumjereno, nu posve je ravnodušan, kad se pije umjereno, a daje sgodu, da se očituje radost o kraljevu, pobratimovu, prijateljičinu zdravlju. Pa ja i neznam drugoga načina no taj prastari, da se kojemu poštenjaku zdravicom očituje čestitka. Ali vratimo se k našoj pripovjedki.

— — — — — — — — — — — *

II.

Bljudica zviezda.

Ciča je ljuta zima.

Ulice zableliše od sniega, čini se, da je pod njim sva narav izumrla. Koliko puta slušaše sa prozora kraljica Marija nizko pod palačom žuboreći potok Cirkvenšćak, zvan tako po svoj prilici zato, što je izvirao na zemljištu crkve zagrebačke; odonud vijugajući se tik pod Zagreb teko je koritom današnjega Medvjedčaka. Taj potok i širji i dublji nego li danas bijaše do onda živahan poput mladića, ali se je smrznuo te je i on umro. Kraljica je i sada naslonjena na prozor prema njemu, ali ne da sluša žubor njegov i misli na sretnije dane, nego da se nasladjuje gledeć zagrebsku djecu, skližuću se po ledu.

Netom se odmakne od prozora kano da se hoće sakriti niečijemu pogledu; a opet ga izza strane mjeri i vreba okom pitajućim: Čovječe, kamo ćeš?

Tko li je?

Liep, ovisok mladić muževna obraza, crne kose i brkova korača reć bi šulja se oprezno stazom izpod vrtnih plotova; sad uprav zakreće u njeku mračnu ulicu, gdje od veličanstvenoga zalazka sunčeva nema nikakva drugoga traga, do slaba, zlaćana sjaja na jabuci franjevačkoga samostana.

Kad ga dalje nemože zanimajućim se pogledom da prati kraljica, ajdmo mi za njim, da vidimo, šta li će i kamo taj stranputicom idući mladić. (D. sl.)

* Ovdje je sliedila pjesma Iv. Kukuljevića pod naslovom „Što je prošlost hrvatska“, radi koje nam je 1. br. uzapćen i tužba povedena. Mjesto njezino dopunjujemo iz broja II. pripovjedke: „Medvjedgradski duh. *Ur.*

Desdemona.

(Pripoviedka od Hermana).

I.

More! oj silno, nepojmljivo stecište vôda! Kako se gledeć tvoju jednoličnu, pa ipak preko mjere bujnu ljepotu gubi u ništa sve čovječje mišljenje! Neznano tiesno čustvo proniče dušu, kada se tvoji smaragdi, srebropjeni valovi, šumeć i grmeć u bučnoj brzini odrazuju o pobriežne klisure, proždiruć se u hitrom tieku medjusobno poput strašnih utvora basnoslovnoga vieka! Čudno njeko čustvo obuzimlje srdce čovječje, kada se žuboreći tvoj lomot razlieže zrakom, puneć svetom grozom svaki stvor.

A kakove promjene, kada poslie grozne i opasne bure mirno počivaš — kada se sunce, ta plamena kruglja u tvom zrcalu mirno ugledava, dočim mu se prabljesak po cieloj, nepreglednoj pučini razlieva! . . . Tko će pojmiti tajnosti, koje se u tvojoj dubljini kriju . . . tvojimi klisurami i ponori, u kojih neutrudni virovi bez prestanka huče u prkos tvojoj prividnoj površnoj tišini!

U dubljini tvojoj, o velebitno more, počivaju mirno tisućgodišnji korali i dragi biseri; a dno ti je posuto utonulimi ladjami i nebrojenimi dragostmi, što no ih je tvoje okrutno ždrielo proždrlo!

Ništa nemože biti na svietu ljepšega od tebe o liepo a ujedno strašno more, a jao čovjeku, koj je, prešav križem cielu zemlju, došao na brieg, pa neće, da prizna, da pogled na tebe nadmašuje sve slike, koje mu je ikad prije naslikala mašta o morskom veličanstvu.

Jednolična je okolica. Ravno je pjeskovito pobriežje maloga dalmatinskoga

otoka Segana, što leži na jadranskom moru. Daleko i široko nevidiš čovječjega stana... nijedan se ribar ili vješt brodar neodvaži nastaniti tako blizu vode, jer su po vlažnu pjesku upoznali, da voda u vrieme plime zalizuje daleko u zemlju.

Ciela okolica kano da je izumrla... niti samotnoga putnika nezavede noga na taj daleki pusti brieg. Tek morske ptice skakutajuć poliću po mekom, vlažnom pjesku, sakrivajuć se pred nesnosnom vrućinom i omarom.

Sunce šalje ognjevite zrake okolo na zemlju: zaparna vlada vrućina. Svaki se je već stvor sakrio pred nesnosnom žegom, a razpucana zemlja vapi za okrepom! — I na moru sve je mrtvo... nevidi se ni ribarski čamac na pukloj površini. Netitra tihi vjetrić plahtom križajućega broda... svatko se boji zabluditi u labirinat raznih otoka, da nenasjedne na pjeskovito brdo.

More počiva — riedko kad mu se pokaže dupin na površju, da se okriepi uzduhom... tek tihi valovi mutno šumeć poigravaju se oko malenih klisura. Šapat njihov prilići vrućemu cjelivanju dvajuh dragih u hladnu gaju: kano što se ovi grle te vrućimi cjelovi utvrdjuju vez ljubavi, tako i sjajno more grli i ljubi zemlju, od koje se nikada, te nikada odlučiti neda.

Dan se spušta k večeru. Na pustom briegu nastaje život, ali život otajstven. Briežna zvierad, koja si je malo prije godila u večernjem hladu, opet hrli u divljem bjegu u svoje špilje; morske laste lete nemirno nad morem, srdce dirajućom krikom, a valovi se počimlju bučno dizati. Dva strašna oblaka primiču se nad otokom jedan proti drugomu, kano da su si dalmatinsko primorje izabrali ročištem.

Sada se ukaže ladjica... mala je ladja, pa ipak neustrašno brodi na velikih valovih napred. Dolazi smjerom od talijanske obale.

Oj momče! pazi se strašnoga pjeska i opasne klisure! Pazi, da ti ladja nezagrezne u blato; da joj se bokovi nerastepu o čvrste klisurine, sakrivene pod nemirnom vodom!

Hoj! sva najpogibeljnija mjesta sretno minu, pa sada već radi neutrudno dalje.

Dva neizmjerna oblaka, crna poput smole, navukla se već nad primorje dalmatinsko; navukla se ko dvie nepregledne vojske u bieloj planini. — Časimice čuje se grozna huka vjetra, a i krupne kaplje, navjestnice skore bure, počmu padati. Tajna tišina vlada nad cielom okolicom.

Konačno počme iz velike daljine dohujivati bura. Već grmi, kano da viču grobni glasovi za oslobodjenjem iz težkih okova. Ali dugo neće, da se spusti pogubna lijavica... dugo neće blizko trzanje gromova, da natjera strah u kosti svemu, što žive.

I valovi jadranskoga mora počimlju se silnije nadimati, bacajuć bielu pjenu daleko u sivu visinu. Morske ptice lete uz srdce lamajuću kriku nizko nad valovi, dotičuć se krili tamnosive vode i vraćajuć se svakim časom na brieg. Burnjaci zaronjuju u dubljinu, da se barem za čas sakriju pred burom, koja je prietila da će dvostrukim biesom udariti.

Sried tih groznih pa ipak krasnih prizora naravnih leti ko šipka na biesnih valovih ladjica s napetom plahtom. Kod sjaja križajućih već munja pokazivalo joj se je vito tielo na mutnih valovih te se je činilo, kano da će ju biesna voda svaki čas proždrieti. Kano što se hitra pliskavica diže na površje mora, da se naužije svježa zraka; tako se prednja čest ladjice ponosno podiže, da se za čas ponori u pjeneću se vodu. Činjaše se, da je propala, al se opet pokaza pobjedonosna i pojuri novom brzinom dolje.

U ladjici sjedjaše jedan čovjek, mlad muž najviše u 24. godini. Premda mlad ravnaše ladju krepkom rukom. U licu mu se nepokaza nikakov strah pred otvorenim ždrielom uzburkana mora, njegovo bje oko jednako uprto na daleku, štršeću klisuru, kojoj se je čamac u istinu čudnom brzinom primicao.

Najednoč okruži velika sila morskih lasta ladju te ju sprovadjaše pronicavom krikom. Te su ptice sujevjernim brodarom navjestnice skore bure il druge nesreće. Smrtna bliedoća poli mladićeva lica, jer niti on nije bio prost te bludnje, da laste, posjednuv na ploveću ladju proriču ili strašnu buru ili dapače propast ladje i broda.

Strašno tresnu... ogroman se val preli preko ladje. — Al se ona podignu iz nova; i opet se napnu od kiše mokra jadra, i nepotraje dugo, te se ladja zavrti oko pogibeljnoga, klisurastoga jezika, koji se je pružio daleko u more. Na to se otisnu ladja u zaljev, gdje nisu valovi toli silno biesnili; jer je visoka klisura priečila vjetru pristup.

I za čas bijaše čamac kod malih stuba, što vode na brieg. Mladić skoči van, priveza ladjicu i pobrza po stubah gore. I bješe tomu zadnji čas, da dodje na brieg; jer kiša, koja se je tako dugo uzdržavala, udari lijavicom.

Brzo i oprezno stupi mladić na vrata, što su vodila u malen vrt; i stupaše uzkom stazicom dalje. Moraše biti ovdje vrlo dobro poznat, jer samo dobru poznavaocu mjesta bijaše moguće pri vladajućoj tmini koracati uzkim putem, što se je vijao medju korovom i mnogimi slogovi.

Nedaleko blistaše slabo svjetlo iz okna majušne kućice. Mladić zaigra veseljem, podvostruči korak i skoro stajaše na vratih. Njeko vrieme prisluškivaše, al nečù ništa do tiha stenjanja, pretrgavana težkimi uzdisaji; a brzo zatim poluglasno, nerazumno mrmljanje. Pazljivo pritisnu kvaku i unidje u sobu.

Vidje prizor posve neočekivan.

II.

Opišimo površno sobu, u koju je stupio mladi brodar, i prizor, koji se je malo prije u njoj pridesio.

Bijaše to mala, nizka soba. U njoj se je pokazivalo veliko siromaštvo, prava slika biede — nezavriedjene biede. I najnuždnijega pokućtva bijaše ovdje malo, suvišnoga nimalo. Tronožan stó, dvie postelje, spremnica iz brezovoga pruća, star odjećnik, prastara škrinja — to je sve, što se je tù vidilo. Na sivih stienah njekoliko slika, a nad obima posteljama dvie slike, kojih je jedna pokazivala mladu liepu ženu, druga mladića, može biti dvanaestljetnoga. — Na stolu usried sobe bio je drveni križ s propetim spasiteljem.

To je slika biede, koja se je po svih kutovih toga tamnoga, nizkoga stana pokazivala. Crn raztrgan prostirač, papirom zaljepljeni prozor, na pó sasuta peć, sve je to pokazivalo, da nije dugo već nitko ovdje stanovao.

Pa ipak — ipak je gorjela čelo jedne postelje slaba svjetiljka — to jest, stari lončić, napunjen smradnim uljem. Ipak je dakle ovdje bila živa duša!

Čulo se težko uzdisanje — zatim brzo al muklo stenjanje — što je? — Na jednoj postelji, gdje je gorila svjetiljka, počne se nješto micati — to je žena — bolestna žena!

Činilo se, da je sriednje dobe, al joj je tuga i bolest dukoke brazgotine zarovala u lice; pa ipak dalo se vidjeti, da se je u mladosti ponosila neobičnom ljepotom, a pozorni bi motritelj opazio, da je slika, što visi nad posteljom, njezina slika.

Po prilici pó ure prije nego li je pomenuti hrabri brodar na brieg izišao, trgnu se sa težkoga morećega ju sna, koji obično vrućica vodi sa sobom! San je nije ojačao, a to mu je bilo znamenje, što su ju strašne slike mučile. Oko joj je smeteno bludilo po prostiraču, a napokon zaosta na slici mladićevoj, što je visjela nad drugom posteljom. Dugo je uprto gledala na nju, nemoguć svrnuti pogleda s liepih mladićevih poteza.

Konačno joj se sklope vedje, gledaše preda se na tamnu stienu.

— Dakle to nije istina?... Nisam u istinu vidjela?... To je puka obmana, prevara? tako poče za čas muklo, al glasom poludjelice govoriti. Nisam ga vidjela u pravoj slici, no samo kao pàru, kao puki dim? Ha! to je bila grozna zamama?... Ljubav materinja neugasi ipak u grudijuh nesretne Olivije! Ljubi ona svoga sina, premda ga je — istina nehtjede — unesrećila! Gdje je moj Lesandro? — Nutrnji glas govori: Nesretnice! ti nisi znala, što te čeka, kada si zavoditelju dala poštenje svoje kano igračku. — Što? — Ta on me nije zaveo — svećenik u crnoj halji svezà nas! - Olivijo! reče, gdje je moj sin? — Ha! ha! bjež' zamamo! — to su samo misli... oblak, koji dušu i oko moje zastire u svoj tamni zavoj. — Sviest, koja je dugo driemala, nedrmne se jednim potresom; rane davno zacieljene trebaju silnih uda-

raca, da se na novo otvore. — Ha! uzkriknu naglo, izvan sebe: Vidim ga... vidim, vidim... Ali pada, slaba mu ruka nemože, da ukroti biesneći živalj... ptice mu obliću ladju, proričuć mu groznim krikom propast. Mladić bliedne... upire pogled na valove, dupini se dižu iz pjenećega se ždriela, da uhvate plien. — Klisura se pruža daleko u more, priečeć mu put... mora propasti... A ti tu ležiš Olivijo, i nemožeš mu pomoći... jao, jao!

Tako jecaše pa se na pola osovi na postelji, pružajuć ruke prema prozoru. Jasna munja zabljesnu joj — baš u oči... te se ona jadnica sruši iznemogla na uzglavnjak. Razmnivom vidje raztepen brod bacan po valovih. Bilo je više no vjerojatno, da jutra nedočeka... tako bistra mašta dana je samo umirućim.

Četvrt ure po prilici ležaše u dubokoj nesviesti. Osviestiv se opet, bijaše pogleda mutna, dočim joj je prije plamtio kano svieća.

Opet poče nješto govoriti, ali pjevajućim glasom.

Za čas se otvore tiha vrata, a u sobu stupi onaj mladić, koga smo malo prije vidjeli, kako se bori s razljućenim morem. Hitrim skokom priskoči k postelji, na kojoj je ležala bolestnica. Ona ga časak gledaše razvaljenima očima, a poslie ga zapita hladno: „Tko si?“

— Majko! viknu mladić, nepoznaš više sina svoga?

Žena oniemi. Činilo se, da je se je kosnula nagla radost. Za kratak čas migne i reče: Ti moj sin?... Nije istina! — vidjela sam ga, gdje pada,... on počiva u mokru krilu hladna mora!

— Ti... ti si me vidjela? viknu užasno, a više me nepoznaš?

— Da si moj sin? reče Olivija izvan sebe. Varaš se, ja sam imala tek jedno diete, a to je sahranjeno u hladnih valovih. Haha! moj Lesandro leži na dnu i počiva ugodan, vječan san!

— Majko! ta ja sam tvoj sin Lesandro, viknu mladić tužna srdca; de, gledni me bolje.

— Moj je Lesandro bio dobar sin, poče dalje Olivija, a zato ti to biti nemožeš. On me nebi bio trgnuo iz ugodna sna. — Zar nisam spavala? — Ah! snilo mi se je, mislim, o njem. — Moj je Lesandro dobar i liep, govoraše tiho dalje, al je ipak nezahvalan, kad me nijedan put nije posjetio kroz tako dugo vrieme, što se nismo vidili.

— Nebeski Bože! ona luduje, kriknu pun briga Lesandro.

— Ludujem! opetova Olivija čudno se posmjehnuv. Lažo! — A znaš li, zašto nije došao? upita ga šapćuć, prikloniv pouzdano glavu k njemu. On je služio mornarici mletačkoj. Haha! — ali dužd mletački, znaš ga? onoga bliedolikoga muža s rudastimi brci? — on je silni okrutnik, dao ga je ubiti, — utopiti u smradnu vodu — znaš zašto?

— Nije ga dao ubiti, draga majko, nije ga dao, reče Lesandro. Ta tvoj sin stoji pred tobom.

— Nije istina! kriknu Olivija i još gore se nasmjehnu. Ubio ga, a zato što nije Mletčić!

— Nezna, što govori, pomisli Lesandro i reče: Dà iz kakva je naroda?

— Nije Taljan ni dalmatinski Hrvat, odgovori poluglasno Olivija, nepazeć na mladića, koj je klečao do njezine postelje. On je iz moga naroda. Tko zna Čehe? — jesi li čuo za česku zemlju? Ona je daleko odavle, ondje nije ovako vruće, ali je ljepše nego u proslavljenoj Italiji. O draga otačbino! Tebe neću više vidjeti!... I česka je zemlja velika — o mnogo veća, nego ovaj naš otok, na kojem sam sužnjica. Tamo nitko nevidi mora — toga strašnoga življa, al krasne gore križaju liepu mi domovinu, tamne ju šume pokrivaju; a nad českimi gajevi nema ništa na svietu. — Tamo u onoj sam zemlji rodjena, razumiješ li?... a tamo je rodjen i moj mili sin Lesandro.

— Bože! što govori! zajeca mladić. A gdje mu je otac?

— Otac? prišaptnu Olivija, naglo se obazrev: Tiho, negovori tako glasno, sluša nas... nečuješ ništa?

Iz vana se je ozivalo zviždanje vjetra s tutnjem gromova. Strašne munje ožarivahu svaki čas slabo razsvietljenu sobu. Buka morskih valova, udarajućih o klisurasti brieg i šikanje pjenećega se zaljeva jasno se čuše u sobu.

— Vidiš to je za zle ljude božja kazna, — poče opet tobožnja ludjakinja, moj je Lesandro pao jur u naručaj smrti — propade u valovih ... Biedno diete! doda šapćuć.

I opet zamuknu na njekoliko časova, a onda poče polagano:

— Otac mu bijaše Taljan, nevjerni varalica, plemić iz bolje mletačke obitelji. — Slučajno dodje u Česku. — Haha! u Česku! Bijaše vruće krvi te se htjede na sjeveru ohladnjeti. Uboga djevojka iz bogate obitelji pade mu u šake, razumiješ li? — Liepo lice i sladke ju rieči zavedoše. — A kada je došlo vrieme, da budem majkom, imadoh samo dva puta: ili sramotu svoju očitovati roditeljima, il pobjeći. Neznaš li što sam učinila ... pobjegoh. — Ha! da si vidio taj ples na našem vjenčanju! — U noći, u gustoj tmini, u kiši, pri trganju granja i šumu trgajućih munja bježali smo iz Česke, a na medji porodih Lesandra. — I nitko nesazna, kamo pobjegosmo — o ja sam ga ljubila strastno, — a on mi je vjernu ljubav platio nezahvalnošću! -- Zar nije jošte došao?

— Tko? zapita naglo mladić.

— Onaj strašni čovjek! reče Olivija, krijuć se pod pokrivalo.

— Tu nema nikoga! odgovori mladić. Tko bi se u tako burnoj noći odvažio simo?

Hu! kako je to grozno u samotnoj sobi na takovoj buri! Mladić se tresaše od straha, sjedeć čelo postelje majčine.

— Znaš li, gdje su Mletci? poče opet Olivija pridušenim glasom. Ondje vlada mogući dužda — taj okrutnik zabrani zemljakom uzimati žene iz tudjih naroda, i ja sam bila tudjinka. Znaš, što uradi dužd? — Protjera moga dragoga iz zemlje te si prisvoji njegov imetak. — Bili smo prognani — moj muž i ja, pa što učini Gjanoni? Pobjegnu s menom u Dalmaciju, na ovaj otok, a tù me je ostavio! Reče mi, da će doći po me — ali više nedodje — zaboravi na biednu Oliviju. — Ha! ha! ha! — na Českinju je zaboravio — okrutnik! — A bijaše liep čovjek — jesi li ga znao?

— Nisam, majko! uzdahne iz stisnutih grudiju.

— Nezovi me majkom! reče tužno, te nastavi prijašnjim glasom. Ti si dobar, što si duže kod mene, nego drugi. Ah! tako dugo nije tu nikoga bilo do staroga zlovoljnoga brodara! Bilo mi je ovdje težko — jako težko ... uviek sama — sama na pustom briegu. Oko mene svagdje sve tiho, prazno, mrtvo. — A ti nisi Gjanona niti znao?

Lesandro mučaše, i držaše se kano da ga mraz popari.

— Gledaj amo! ovo mu je slika, poče s nova Olivija. Dade mi ju, kada se je zadnji put s menom dielio, kada mi je drago diete, moga Lesandra sa suzami u očijuh predavao u ruke. — Oj, onda sam jošte vjerovala da pošteno misli!

To rekav, s mukom se dignu. Lesandro zapali brzo svjetiljku i uzme majci iz ruku sliku, koju bješe iz njedara izvadila. Slika pokazivaše muža u srednjoj dobi s osmaglim talijanskim licem.

— To je dakle moj otac! uzdahnu Lesandro, a krupna mu se suza odroni niz lice.

Mati se medjutim posve umirì. Lesandro ju pogleda — ležaše pružena, licem gore okrenutim, očiju razvaljenih, ruku studenih i tvrdih kano mramor. Tek slabo micanje grudiju svjedočaše, da je duša jošte u njoj.

— Umire! kriknu žalostno mladić, cjelivajuć joj bliede ruke. Majko, predraga majčice, gledni još sina svoga!

I gorkimi suzami natapljaše joj lice.

Oči joj se otvoriše, al joj pogled bijaše posve mutan, ugašen.

Ugušenim glasom reče: „Ti si Lesandro? — moje diete? – Dakle, to je ipak bio san? ... Nisam ga vidjela padati u bjesneće valove?“

— Hvala Bogu dolazi k pameti, reče radostno Lesandro.

— Sine! reče Olivija, slabo mu tisnuv ruke. Tvoj je otac bio Taljan a ti si rodjen u Českoj — U burnoj noći — u Šumavi zagledao si prvi put svjetlo. — U burnoj noći, ali ja te daleko od domovine svoje ostavljam — ostaj s bogom!

— Majko! viknu pretužan Lesandro, neostavljaj me!

Činilo se, da joj je taj zdvojni glas povratio pamet. Lako okrenu k njemu

svoje bliedo lice te mu reče šaptom: Protjeraše li te iz Mletačke, biedni mladiću?

— Nisu majko! reče veseliji mladić. Ja služim na mornarici mletačkoj — kao brodar.

— Brodar! opetova divlje Olivija. Brodar! — Dakle čuj! viknu sileć se pošljednjom silom umiruće. Kada se je Gjanoni s menom dielio, kad mi je obećao, da će se vratiti, prisežè pred menom, pred Bogom i cielim svietom vječnu osvetu Mletačkoj. Mletačka mu proždrie blago, ponizi ga i progna... zato što je ljubio tudjinku, Češkinju, potomkinju slavnoga naroda. Gjanoni zapriseže osvetu, ali je dosele neizpunì.

Za čas zamuknu, a poslie poče tamnim glasom dalje:

— On me je ostavio, njegova je ljubav prama meni ohladnjela — prestao me ljubiti — al mi je prisega njegova ostala sveta! On neizpuni prisege, učini dakle ti to! Ti si sin njegov. Čuj dakle! — zaklinjem te svim, što ti je sveto, neslužì Mletačkoj — tamo su izdajice — koji vjernost nagradjuju nezahvalnošću! Odstupi od njih, pa izpuni ti prisegu otčevu!

Lesandro protrnu. Groza ga obidje na majčine rieči. Nemogaše ni rieči odgovoriti.

— Prisezi! viknu mati.

Strašna borba bjesnijaše u njem.

— Nemogu! odgovori odlučno.

— Nemožeš! opetova niemo mati. Njegov si sin, pa nemožeš?

— Zavjerih Mletačkoj vjernost — reče Lesandro dalje.

— Šuti! negovori o tom! viknu mati. Mletačka razkinu sve sveze ljubavi i čovječnosti — ti ćeš sam da vršiš dužnost svoju. Gle! tu je slika otčeva — taj muž je glavni neprijatelj Mletačke, a ti, njegov sin hoćeš da joj čuvaš zavjeru vjernosti?

— Umiri se, draga majko! reče tužno Lesandro. Neimaš daha.

— Pusti me! odgovori Olivija. Prije se neću umiriti, dok mi neobećaš, da ćeš izpuniti strašnu osvetu otca svoga. Ja sam tvoja majka — umirem — svaki umirući ima pošljednju volju. — Moja pošljednja volja je osveta tvoja!

— Bože moj, budi mi u pomoći! jecaše mladić.

— Sutra već neću vidjeti bliedoga sjaja izlazećega sunca, poče slabim glasom Olivija. Rumen njegova razlijati će se po valovih sinjega mora, al mene više žive zastignuti neće. I moram se razlučiti sa svietom, a moj mi sin neće, da izpuni pošljednje volje. Umirućoj majci neće da izpuni pošljednju volju. Oko mi se već muti — sile me ostavljaju — a moj sin stoji do postelje moje, pa neće —

— Majko! kriknu Lesandro zdvojan. Prisižem ti sve što želiš, prisižem ti vječnu osvetu proti Mletačkoj, samo me neostavljaj.

Slabi hrapot trgnu se iz prsiju majčinih.

— Blagoslivjem te, dragi sine moj, zašapta. Živi blago pa izpuni osvetu svoju. Uzmi sliku otčevu i čuvaj ju vjerno — ona će te uviek sjećati na prisegu tvoju. A stigneš li gdje Gjanona, reci mu, da se ga je uboga Olivija i na samrti sjećala.

Zamuknu. — Skvika vjetra i huka vihra presta na jednom. I tutnjava gromova presta i tek riedko zabljesnu munja na crnu nebu. Bilo je tiho vani i u sobi, gdje se je prije malo vremena borio ljudski stvor sa smrću.

Gasneća svjetiljka obasja tek djelomice tužan prizor. Olivija je već dovršila. Ubogi Lesandro klečaše posve izvan sebe do njezine smrtne postelje.

Brzo ugasnu i zadnji trak svjetla i bijaše podpuna tama.

Crni se oblaci raztjeraše, zviezdice se pokazaše na čistu obzoru i blagi mjesec odkrije svoje bliedo lice, da razsvietli pustu koljebu na morskom briegu te gledaše sućutno na dvoje nesretnika. Činilo se, da se je narav, koja je netom malo biesnila, tek zato umirila, da vlada sveta tišina u groznoj sobi, nalikoj grobu matere i sina. (Dalje sliedi).

Daleko a blizu.

Tvoje lišce — prem učini
Udes da mi sakrito je,
Duh moj vazda meni hini
I pred oči stavlja moje.

U duhu te vazda zrijem
I s tobom se razgovaram,
U duhu se s tobom smijem
I grleć te sebe varam.

Tvoja prikaz ljubko tješi
Dušu moju tužnu i bónu:
Tim hitro joj vrieme spieši,
Sati lete, časi tonu.

I. T.

Novica Cerović.

Životopisna crta od Save Martinovića.

Upoznati narod s njegovimi junaci, dičnimi rodoljubi i osvetnici, dužnost je svakomu, koj god to može i umije, i ja ću s toga kazati koju malenu kiticu o jednom hrabrom junaku i osvetniku vjere i otačbine, a to je Hercegovac Novica Cerović, sin popa Milutina, rodjen u selu Tušini, blizu planine Durmitora a još bliže vode Bukovice.

Toga rodoljuba slavno ime ja sam stanujući u Crnojgori i prije čuo, ali ga niesam lično poznavao do g. 1840., kadno pronese sa svojimi vitezovi hercegovačkimi glavu Smailage Čengića s Gadskoga i drugieh glava sedamdeset i četiri i dva hata Smailova t. j. Brnjaša i Gavrana, s kojima je krvnik taj mnogu biednu raju pogazio. Onda donese Novica sa svojimi drugovi glave na cetinjsko polje i darova svomu gospodaru vladici Petru II. dva Smailova hata i Smailovu krvoločnu sablju i cielu njegovu odoru. Tù tader mnoge zapoznadoh ali osobito tri odvažna junaka t. j. Novicu, vojvodu Šuja Karadžića staroga i Mirka Aleksića; ti donješe tri najvažnije glave izmedju svieh aga, koji bjehu na Mletičku posječeni. Mirko Aleksić donese glavu Smailage Čengića, vojvoda Šujo Karadžić donese glavu Karimanćehaje a Novica Cerović glavu efendikadije iz Pjevalja.

Dobro vladika dočeka junake i osvetnike i reče četovodji Novici: „Baš ti hvala pile od sokola, er se sjeti starca baba svoga, kojega ti Turci pogubiše i na muke mu dušu iztrgaše. Ti pokupi jato sokolova i osveti sirotinju raju i osveti moje rane ljute, moju braću sive sokolove, slavit će te moja gora Crna i prostrana sva Hercegovina pa i druge redom banovine; slavit ćeš se do sudnoga danka i dok traje glasita junaka“. A vojvodi Šuju nadostavi: »Mrki vuče Karadžiću Šujo! zar niesi starče ostarao, kad si davno boja započeo; kad sa srbskim Gjorgjem vojevao i mnoge si glave odsiecao; desnica ti nije ostarala, kad posječe Karimančehaju, ti osveti vojvodu Stojana, otca tvoga hrabroga viteza, što ga Skopljak-paša pogubio, zašto Gjurgju u pomoći podje i odmetnu svu Hercegovinu. Starče Šujo, ostani vojvoda, vojvodstvo ti danas potvrdjivam, a Novica, dična perjanica, tebe stavljam za senata moga“. Onda se obrati k Mirku i reče: Hrabri Mirko, moj sokole sivi, sjala ti se puška djeverdana ko danica medju zvijezdama, na dušmana t' vatru prihvatila, što smjerio, vazda pogodio, kako-no si agu pogodio u povije medju oči dvije te mu slomi čelo pod sarukom. Vazda nožem odsjecao glave, kao što si Smailovu glavu, evo tebi hrabri sokoliću dvije puške od suhoga zlata, da se dičiš na krajini ljutoj, evo tebi i kolajna zlatna, junaci ju nose izpod vrata“. Ujedno dade zlatne kolajne Novici i Šuji a ostalim, koj je zašto bio.

Na cetinjskom polju ugledah ja prvi put junačkoga Novicu, i kako mi ondašnji svaki vojnik ostade u srdcu, osobito mi omili Novica. Pa i kako mi neće da bude takvi junak i rodoljub mio, o kom sam prije čuo da je prevrnuo sve svoje bogatstvo i marhu, za vjeru, slobodu te obranu siromašne domovine; a poslie sam njegovo bogatstvo i imuć sam očima pregledao; tù nije što malo, jer bi mogle i stotine kuća od onoga živjeti nekmo-li on sam. Taj Novica da je htio kao njeki slabi ljudi, koji se nalaze na mnogih mjestih, mogaše živjeti sa Smailagom Čengićem u prijateljstvu i da nigda harača nedaje, ma da još ima i u Smaila novaca, što bi mu ih Smailaga darovao, samo da bude agi na ruku, da guši jadnu raju kao što je hotio njeki izdajica Branković Gjoko Malović, s prijateljstva, u kom je živio sa Smailagom. Nehtjede rodoljubni Novica primati turske darove, no ga zabolje nepravda Smailova pak hrabri junak skupi družbu, i darova Smaila i njegove age, a darovi

crvenimi benješi povrh glave do zelene trave a to je ona krv, koja je potekla na Mletićku na livadu Barirovića.

Mažuranić u svojoj prekrasnoj pjesmi, što ju je visokoumno spjevao za Novicu i njegovu četu, naznačuje, da je Novica Turčin bio, ali to je pjesnik valjda zato učinio, da ga uzmogne onim divnim prizorom na Morači hladnoj pokrstiti kako da se više mahne od ljubavi turske i turskih darova; nu tim je veleumni pjesnik gadjajuć Novicu hotio da pogodi svakoga krštenoga na jugu Slavena, da se okani turstva a primi sv. krsta i prosvjete. Suviše kaže Mažuranić, da je Novica poginuo, ali Novica je iza one pobjede još mnoge druge održao i junačtva mnoga pokazao, a i danas je hvala Bogu kao senat u Tušini, na svojoj starini živ i u dobru zdravlju, nebi ga mogla kola vući.

Novica se odlikova kao senat pod vladikom a i poslie pod knezom Danilom kao visokoumni sudnik; on je s vladikom oblazio mnoge tudje države i može se o njem reći, da je zavirio u izobraženost a milokrvna da je srdca i poštena čela. A odlikova se i junačtvom pod knezom Danilom proti Omerpaši 1851 i 1852 god. Kad se bude govorilo o bitki županjskoj manastira sv. Luke i o bitki pod Ostrogom kod sv. Vasilije, morat će se spominjati ime slavnoga Novice, kao što je spomenuto u 5. knj. Vukovih pjesama i u životopisu vojvode Mirka Petrovića u „Dragoljubu“ br. 32. pr. g.

Županjski manastir i ciela sela bijahu u rukuh turskih, spadahu k prigradu nikšićkomu; grad od njih zahtievaše danak. Knez Danilo posla u taj manastir svojega rodjaka Krca Petrovića; Krco zakrajini i odbi Turke od nikšićke Župe. Toga dogadjaja pogazi i osvoji knez Danilo s Crnogorci grad Žabjak i držaše ga pod svojom rukom šest nedjelja; no mu neizpade za rukom; jer dobiv zapovjed od ruskoga cara Nikole, da se makne i ostavi Žabjak, knez dodje na Cetinje a bojeći se, da mu Turci neučine osvetu na Župu i neotmu ju, posla onamo vojvodu Mirka i svoga senata Novicu Cerovića, kapetana Pera Petrovića, brata Krcova i ostalih dvadeset momaka, medju kojimi sam i ja bio. Dodjosmo na badnji dan u manastir županjski: za carsku vojsku niti tko zboraše niti se komu sanjaše, no samo da se držimo naprema Hercegovini.

Iste večeri, kad smo onamo došli, dodju i nizami turski njih do 30.000 u nikšićki grad i pred njimi tri paše Reizpaša, Arappaša i Smailpaša; taj glas vojvodi Mirku i nam nebijaše po volji, jerbo se za cielo nadasmo sutradan, da će nas vojska prije zore obkoliti i žive pohvatati. Mirko dade zapovjed kaludjeru Dimitriji, da podrani rano i da otvori crkvu, da svrši božanstvenu liturgiju na božić i da se pričestimo, er se nadamo umrieti. I tako bilo svršeno. Rano poranismo na okolo dvorišta čekajući Turke, ali oni taj dan neudriše. Vojvoda Mirko u jutro razpisa knjige po državi u Plješivce, u Rovce i u Bjelolopavliće na tri kapetana i dodje k nam 700 vojske na sv. Stjepana i taj dan njeka županjska sela digosmo, uzesmo im marhu i pokućtvo i povedosmo sobom ljude iz onih sela, što su najbliže grada nikšićkoga, a kuće popalismo, da se nepredadu Turčinu. Skupismo ih sve u polju županjskom kod braće njihove. Sjutra dan udariše Turci na selo Brsansko, koje je blizu nikšićkoga grada. Mirko i Novica odprave sve vojnike u susret Turkom, samo ostave sobom u manastiru nas, koji smo došli s Cetinja. Tamo se poklaše, kako dolikuje hrabroj momčadi, s Arappašom i njegovom vojskom, ništa manjom od 12.000, ali 700 Crnogoraca održa slavni mejdan; mnoge glave turske posjekoše i Turke suzbiše, i donješe glave svojemu vodji Mirku kod manastira. Turski barjak sav od svile i žežene srme donese županin Turčin Peković i donese glavu hrabroga arnautskoga barjaktara Tosačkoga. Naša se vojska s malim gubitkom a velikom slavom vrati, samo tri što su poginula a jedno petdeset ih je bilo ranjeno. Mi načinismo veselje maškuli (mužari) i puškami; vojnici radostni kaživahu, kako su Turke predobili, da im više neće na um pasti, da s nami vojuju. Odgovaraju vojvoda Mirko i Novica: Ne, ne doista, kad ste ih tako pozdravili niti će vojevat više barem pred ovaj gjurgjev dan, no će vojska počivat

u nikšićih. U tom odgovorih ja: da mi moju glavu posiečete, ako nedodju Turci sjutra na nas i nedohvate se rukama za naš zid od dvora manastirskoga. Vojvoda Mirko i Novica počeše mi se rugati a š njimi i mnogi vojnici. Ja žalostan. Pošli smo večerat i poslie legli u sobah po 10 i po 20 u jodnoj sobi. Kad na ponoći, drma njetko na vrata i zove imenom Sava Matova. Ja sam se digao i pustio ga u sobu. Zapovjed je od Mirka i Novice da podješ k njima. Odoh na zapovjed kao po pravu mladji. Njih nadjoh, gdje piju kavu i rekoh: nieste spavali? Odgovara vojvoda Mirko: „Neda mi se spavat, tvoja me ona rieč pretovari, pa se bojim, da se nedogodi“. Ja mu odgovorih: Ja ti ju i sad opetujem i bit će istina. U tom rekoše mi: Bi li se pouzdao, da ti damo dva druga da podješ na čas u ponoći u polje nikšićko i da pregledaš vojsku tursku, je li je koliko i možemo li im se održati“. Ja sam zapovjed primio i poslušno otišao u isti čas s jednim župljaninom, hrabrim vitezom Turom Šćepanovim i s Ivom Vrbicom, bratučedom Mirkovim. Vojsku smo pregledali do zore i u zoru jednak smo se krenuli i mi i vojska na Župu i došli smo i kazali, da ima vojske sila; nu ipak medju vojskom kazasmo, da ćemo se održati i mejdan zadobiti. U tom mene odvedoše vojvoda Mirko i Novica i upitaše me, da im po istini kažem: možemo li se usudit, da dočekamo Turke. Rekoh im ovako: Hoćemo ih čekati i hoćemo doista mrijet, jerbo je vojske kao lišća i trave, no nemojte medju vojskom toga pokazati, da barem više svladamo, dokle poginemo; a bježat nemožemo, jer smo zaobkoljeni I u tom našem razgovoru Turci se pomoliše blizu nas, da bi ih puška mogla dobaciti. Nemasmo se kad urediti, ali 300 m. poslasmo izvan dvorišta pri strani u šumu, a 400 ostasmo u dvorištu, Turci se primakoše, pred njima iz Nikšića hadjajlija Verizović i zove glasom Krca Petrovića. Krco mu odgovori. Turčin mu naziva: dobro jutro, a Krco mu primi. Reče mu Turčin: Čekaj mi se, evo nas. Krco mu odgovara: Evo i nas Crnogoraca, nego hodi hadjajlijo, da si nekoljemo vojske, nu ja i ti da Župu podielimo na oštra vodja (sablje), pa tko dobije, bila mu čestita“. — Turčin nehtjede, no mu vojska napred ide. Evo ti hrabroga Novice, gdje zamoli vojvodu Mirka, da izda zapovjed vojnikom, neka nitko puškom negodi prije Novice. I tako Mirko zaustavi svakoga vojnika. Ide turska vojska kao oblak k nam, nepuče puška ni od njih ni od nas; potače Turčin jednoga Gavrana pred vojskom i nosi barjak na konju, upali hrabri Novica šišanom (puškom sarajlijom) pade Turčin niz konja i ovaj ga odvuče za sobom. To je prva puška okrvavila. Tader namah puče i od Turaka i od nas, neznade se broja. Turci nas okoliše sa svih strana, one naše, koji su bili pri strani, turski plotuni sprama njih uhvatiše medju sobom, oni se brane i padaju Turci, no plotuni se primiču, da ih sklope; oni k nam nemogoše doći, nego uzmakoše na stranu, a kad su došli na vrh strane, srete ih turska vojska spried izza brda, udari im na čelo i tù pogibe hrabri vitez barjaktar Pero Filipov Kustodija s Njeguša samtreći; s tom vojskom našom zapovjedaše brat Krcov Pero Petrović. Turci ih odbiše uz planinu i neznadoše jedan za drugoga, pak sva vojska i izza brda i s polja obkoli nas i biju sa svake strane i dohvatiše ni (nas) se rukama za dvorištna vrata. Kolju Crnogorci kao mrki vukovi, Mirko jaše na Gavranu sa sabljom u ruci i sokoli na junačtvo, tako isto i Novica. Padahu Turci po tri mrtvi jedan na drugoga ali nepomaga; prinješe topove su četiri strane, slomiše ni (nam) kubu od crkve i vas krov od kuća i počeše već i zidove rušiti. Ginu Turci ali nepomaga; tù dan i noć od našega družtva niti tko sjede niti tko hljeba jede, niti tko vode pije niti je pušta, niti bješe kolje (vremena). A kad bi u zoru, reče vojvoda Mirko: Otvorimo vrata od dvorišta pak u Turke što Bog da, ako tkogod preteče od nas. Nehoće Novica nikako no da se tu umre. I Novica posla jednoga perjanika po mene da dodjem k njemu i Mirku, nebih li Mirka zaustavio, da tu umremo. Ja sam došo k njima i Mirku reko: Moramo da umremo ovdje. I tako je

bilo u dva puta do zore. A Mirko ni (nam) reče: Moja braćo! bolje je, ako odovlen živi izidemo, nego da ovdjen poginemo, erbo kad poginemo ovdjen, drugih pobjeda nemožemo zadobiti, a Turaka je dosta, imati ćemo se kada š njimi boriti. Što ćemo braniti? Crkvu ni (nam) slomiše topovi, a kuće ni (nam) srušiše a praha ni (nam) nesta, nego u Turke pa što Bog da".

Tako i uradismo u zoru i njekako dad ne ni (nam) se sreća te se s malim gubitkom izmedju Turaka spasismo. Mrtve i ranjene unjesmo na konjih i na ledjih; neosta nitko u dvorištu do jedne babe, imaše više od 86 godina, nemogaše ni na štap. Turci, kad prož njih prodriesmo, keisaše (udariše napred) u manastir i čudnu osvetu učiniše: posjekoše onu babu na sried dvorišta i darovaše glavu njezinu paši. Naši vojnici izmakoše uzza stranu, a sám Novica samnom osta izza dvorišta pod jednom šljivom pri strani. Tù vidjeh, koli je hrabar duh u Novice; nehtjedo ostaviti konja, dar Danilov, da mu ga Turci jašu, nego hćaše kod njega da se posječe; pa da nobì mene, bio bi se posjekao Novica a konja bi mu bili uhvatili Turci; nu ja sam mu Gavrana izvuko na brdo, kud se nije nikada ni koza mogla uzpeti a nekmo li konj. I tako smo se spasili i ja i Novica i stigli vojsku i dośli u Ostrog. (Dalje sliedi.)

Duhovno sjedinjenje južnih Slavena.

Od dra. J. M. Špora.

Što je to, da u nas još nema ni nade o slozi, koju svaki ini, u jeziku i pismu napriedujući narod i mnogo skorije i mnogo laglje dostigne, nego što to premogoše južni Slaveni?

Služe nam Talijani, Francuzi, Englezi i Niemci jasnim primjerom. Svaki ih svoje, premda medju sobom vele razno besjedovanje, izza rana stopi u jedan književni jezik takvim načinom, da svakomu zavlada jedan i posvud isti pismeni govor.

Jezik je duša narodnosti, a ova samo složna i u cielo spojena može razprostraniti i utvrditi silne svoje naravne snage.

U svom sjedinjenju jezik je duhovni štit, bez kojega samosvojnost nemože steći pravu pobjedu, jer što jednostrano porazumnošću dobiješ, ne obsiže cielovitost, a bez ove nemožeš dignuti snažni svoj stas, kojim bi jedino mogo napredovati u toj odasvuda kružećoj te ljutoj sili.

Nije sad već doba ratovati samo snagom, mač vijajućom. Gorostasni neprijatetji, uznešeni svojim narodnim duhom, lasno svladaju množtvo razciepanih pukova, koji moleći se svaki samo bogu svomu, neznaše cielovito svoje snažno tielo uzdignuti, da uzmognu odoljeti krutoj samovolji tudjinstva.

Tko bi nadhrvao južno slavjanstvo spojeno u jedno duševno tielo, po naravi nepobitno i nepobjedivo, kad bi jedna duša i jedno srdce odjeknulo na grom crnih napadajućih srda?

Samo duhovno sjedinjenje tvori silu takovih čudesa, kojoj je glavni temelj u jezičnoj sporazumnosti, bez koje nije ni pomisliti, da se ikada slože uda našega orijaškoga tiela, razpršena po bludnji našieh pradiedova.

Skrajna jo nužda, da se putovi krče, na kojih bi ta osnovana duhovna snaga u život stupiti mogla. — Ova razprava nije nego uzlet pomisli, kojom se živa želja goji, da se jednom raztriebi taj prevjesni, sve odlučujući predlog, komu vremenom snažnija pera budu valjda bolje odgovoriti.

Što nam dakle svezà ruke, te se dosada uklanjasmo svakomu iztraživanju toga tegotnoga položaja, uz koj nam uviek vlada nesloga, što u pismu i književnom govoru? Svedjer još odgadja se blago ono sporazumljenje, što no bi spojilo srce i dušu jedne narodnosti naše.

Viševrstni izrečaji i posebni načini govora nisu uzrok tomu neskladu. Svaki ih narod ima i u većoj mjeri nego li mi. Samo bugarski izrečaj i govor prihvati po nješto više tudjinstva, nego li svi ini jugoslavenski, pa ipak i ono ne velikom težinom razumievaju ini Jugoslaveni.

Nema posebne države niti obćine, koja bi tako besjedila, nit u nas nit u inih naroda kako no zahtieva književni jezik. Puk bi se moro popeti na mnogo

višji stupanj obrazovanosti, da tomu zadovolji. Nu toga nebude nikada, jer puk u svom naravnom druženju i poslovanju nepozna takove potrebe, pa nije ni dosta uman, da i ono što besjedi, prozbori baš željnom savršenošću. Niti viševrstno vladarstvo, niti razni zakoni u puka netvaraju takva jezična razkola.

Toga svega ima u inih naroda više neg u nas, a tim se ipak nije mogo prepriečiti silni književni napredak.

Sve te nevolje neuztežu sredstava, kojimi mogu književnici na širokom polju prosvjete svojom gorljivom radnjom iztraživati sve načine toga blagoga sjedinjenja, bez kojega svaki duhovni napredak ostaje pristran, hrapav i varljiv.

Nu da do rečene svete svrhe stignemo, nada svim mora vladati to načelo, da se književnici hladnom krvju i razboritim umom podignu razpravljati taj ljuto zapleteni i pomrseni predlog, pa da se razlozi pojedinih ne zahitaju strastvenim ili samo na običaje oslanjajućim se opogovorom, nego temeljitimi dokazi, koji ako se oprovrgnuti nedadu, neka stoje tvrdim pravilom.

Spisatelji, koji se tim oružjem neslužе, te nečaste tudje mnenje, nego ga zabacuju bezuvjetnom zasjedom i hoće ga smrviti svakim putem, niesu vriedni odgovora, pa se mučanjem najbolje kazne.

Ali mi Jugoslaveni, od davna jur prokletstvom prognani iz raja narodnosti naše, — jer i nespominjuć ovdje žaobu turskoga iga, valja bilježiti, da takav odstup naših tužnih pradieda prouzrokova naime koristi nečovječnoga magjarskoga feuda, il da bolje rečem: njihovoga narodnoga mongolstva, komu se naše — za narodnost slabo zanimajuće se plemstvo klanja; mi dakle imamo i tu golemu i glavnu nesreću, — da nas razkoljeno pismo veoma razdvaja te reć bi: nemogućim nam čini, to toli žudjeno duhovno sjedinjenje.

Osim ove ogromneieprepirke valja ovdje spomenuti tri ine, kojih tvrdo postojanstvo veoma prieči, da se dostigne taj jasni smjer.

Dakle tu se radi o četirijuh možnih neprijateljih, koje moramo pobjediti, ako hoćemo da nam jednom svane sjajni i blagi danak.

Ove naše četiri tuge jesu:

a) Dvostruko pismo;

b) Nezrielost u književnoj razsudi;

c) Tudje odgojenje;

d) Oskudnost pomagajućih načina. (Dalje sliedi).

Bugarski običaji. *

Nevjesta oćutiv da je noseća, zaprosi koju hadžiku (hodočastnicu — a ovako kažu svakomu, koj je hodočastio u Jerusolim), da joj dade pletenu vrpcu; te vrpce motane su oko kamena, na koj se je djevica Marija naslonila bila u oči Isusova poroda. Tako grčki kaludjeri u Jerusolimu varaju prost narod. Dobljenu vrpcu pripaše si nevjesta na golo i nosi ju, dok neporodi, a osjetiv tomu horu pozove si kriomice babicu. Ova donese modrih pamučnih konaca, britvu i ručicu, omotanu crvenom svilom i zlatnimi níti. Ručica je korjen poput ruke s prsti; ima to svojstvo, da se steže, pa metnut u vodu otvara se i vidi se kano ruka.

Babica stavi tú ručicu u tanjur vode, pa opaziv da ju je to raditi vidio nevjestin muž, reče: „Odpaši pojas i udari njim tri puta po križih svoju ženu“. Muž to učini, pa si onda umoči u tanjur ruke i poda ženi vodu da pije. Rodeću nevjestu babica tješi pripoviedajuć joj svakakve pripoviedke, a počesto daje joj one vode da malo srkne i polieva joj kadikad njom i trbuh.

Čim se diete narodi, babica mu sveže pupak modrim koncem, zatim prereže ga britvom i opepeliv ga zamota u kakvu krpu te položi do majke. Medjutim ukućani pozovu susjedke i rodjakinje i priprave rodilji postelj, a onda u kotlu donesu kropa te u novom koritu babica okuplje diete. U korito baci muž njekoliko novaca babici na dar, a onda dariva dukatom ili s više dukata, kako premože,

---

* U ovom izvrstnom članku, što ga je g. dr. Bogišić poslao bio jug. akademiji, a ona, jer u njezin „Rad“ nespada, ustupila nam, opisani su narodni običaji u Tatar-Pazardžiku i njegovom okružju u Traciji. Ur.

rodilju i diete. Sad nanižu dukat (ili dukate) i češnja luka na vrpcu, objese djetetu o glavu te onda istom umotaju diete u pelene. Isto tako objese i rodilji, dodavši k onomu i jedan prsten; poslie toga oviju joj bielim platnom glavu, da ju nebi tkogod ureko. Pod vanjkuš joj metnu ciepce, a nad glavom ražanj s crvencem lukom i zabrane joj govoriti. U večer se rano vrata zatvore i nepuštaju nikoga, da dolazi k njoj. Drugi dan miese pogaču, sakupljaju susjedkinje i prijateljice i rodjakinje na gostbu. Medjutim babica donese svete vode, te poškropi diete i rodilju i sve prisutne žene; zatim metne malo soli na pogaču, drži ju časak na glavi, poskoči triputa i blagoslovi rodilju i žene, i dade ženam, koje joj poljube ruku. Za tim se poredaju oko stola te se goste i piju vina.

Rodilji daju pomalo jesti i piti iz one kupice, iz koje žene piju, veleći neka dobije mlieka. Čim se najedu i napiju donesu sito, u koje metnu soli i kruha, a zatim dvie mlade žene uzmu rešeto, te ga drže rodilji nad glavom; i babica joj daje diete, da ga podoji. Kad rodilji dodje zlo, onda ju pokade borovicom. Ako li je diete urečeno te se počme plakati, metnu tri ugljena na jednu opeku (kepenuga) a zatim ga pokade borovicom. Poslie metnu tri ugljena u tanjur vode i ovom vodom peru djetetu lica a zatim mu na usta meću malo vode a prstom zdrobi babica ili koja druga korenje pa načine djetetu crn znak na čelu.

Dok neokrste diete, neostavljaju samu rodilju, nego uviek treba, da bude kod nje kakva god kršćena duša, pa makar bilo i diete. Obuću si kriju pod postelj; i nedopuštaju nijednoj dojilji, da se približi rodilji, nebi li joj tobož uzela mlieko. Babica jutrom i večerom škropî sobu svetom vodom. Trećega dana kad misle, da će sudice doći, da djetetu izreku sudbinu, sakupe dragocjene stvari, dukate i jedan kruh, te ih metnu djetetu pod glavu i tako ostave cielu noć. Čim se približi vrieme, da diete krste, uzme baba staklenku rakije i sladora, te ide kumu, da ga pozove krštenju i da se pripravi. Kum priredi za diete kapu, rubaču, prsluk, povoj i tri svieće; to svežu s cvietom zdravčevim (sanicula europea) te podju u crkvu. Babica donese diete. Kad se diete krsti, metne mu babica kapu i obuče mu košulju i povije ga u pelene, zatim mu metne odzgor prsluk i podaje ga kumu, i ovaj držeć obe svieće, donese na rukuh diete do njegove kuće, gdje ga otac dočeka na kućnom pragu držeć na rukuh košulju. Pošto krstitelj izreče tri tri puta: „Dadoste mi ga kano židovče, predajem vam ga kano kršćanče“, metne ga u ruke otčeve, a ovaj ga položi pokraj rodilje. Krstitelja pogoste, pa onda otidje kući.

Trećega dana načini kuma svakojakih kolača, uzme flašu vina i nješto običnoga ulja, u koje metne malo pšenice i zdravčev list; te podje s babicom k rodilji i okuplje diete pomazav ga uljem, zatiem baci u korito njekoljko groša babici na dar. Rodilja je dužna kupati diete svaki dan do četerdesetoga dana.

Četerdeseti dan podje rodilja s babicom u crkvu, da joj pročita molitvu očišćenja. Od onud pohodi kuma i bližnje rodjake; odilazeć kući daju djetetu po jedno jaje ili sladora, majci ili perec ili komad hljeba s malo soli i poliju joj obuću vodom, da bude imala pune sise mlieka; došav kući poljubi rodilja babici ruku, i odpusti ju, naplativ joj obilno trud.

Uprav onaj dan, kada diete navrši godinu dana, dodju susjedkinje kriomice te ukradu i sakriju ga u njeku kuću, gdje mu u na križ privežu crven pamučan konac, a pod pazuh mu objese zaključan lokot; i drže ga tako dugo, dok mu nedodje majka i obeća im, da će ih liepo pogostiti, a onda istom otvore lokot te puste. Čim diete počme hodati, miese mu „postupalnik“ t. j. veliku pogaču maslom; narežu ju na dielove; pošto se izpeče, polievaju medom, te ju metnu na jedan stolac u sried sobe, a onda na pogaču dragociene stvari; n. p. dukate, srebro i druge darove, zatim tintarnicu s peri, papir, knjigu, nož, rif, škare, žito itd. Svršivši to donesu diete u sried sobe, te vele, koje se stvari diete dotakne, da će biti takova zanata. Zatim dadu svakoj po jedan komad, i onda se razidju. (Dalje sliedi.)

Besjednica.

Učimo jih slast jezika
Ponos roda i vrlinu:
Za čim drugim da neginu
Nježna srdca naših dika,
Pa za volju svom će rodu
I u goru i u vodu.

Iv. Trnski.

O mieni nove godine dolaze nebrojeni čestitarci u kuće i željkuju gospodare koje kako; i „Dragoljub“ se u istoj prigodi kuće gospodarom i drugim rodoljubnim prijateljem nudi ali osobito s onom željom, koja je izražena u gore navedenoj pjesmici. Tko vas neteži za onim, nezaslužuje dično ime rodoljuba, a tko oko onoga revno nastoji: rodoljub je i naš, ma ga politički strančari u ovo doba strasti i žigosali izdajstvom naroda. Svih nas je dužnost koliko i kako koj može doprinositi kamenčiće za onu divnu zgradu naroda hrvatskoga, gdje bi se mogla nastaniti narodna prosvjeta, narodni ponos i sreća. Dužnost je glavna svakoga u našoj domovini, da bude rodoljub.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Od diela Stanka Vraza izašo je IV. dio: Razlike pjesme; izdala matica ilirska štamparnom Drag. Albrechta. Str. 392 u 8-ni. Tim elegantnim izdanjem krasnih pjesama htjede matica uriesiti stolove ili knjigovnike naših gospodskih kuća; sad bi trebalo, da pomisli na hrvatski puk i kamate od svojih glavnica da upotrebljava za izdavanje ili nagradjivanje diela za puk; bez pučke izobraženosti neće naša knjiga ni za korak napried. Ovo od matice želimo i zato, što u „Radu“ jug. akademije čitamo znamenitu viest po napredovanje književnosti: da je ona zaključila izdavati djela dalmatinsko-dubrovačkih pisaca 15—18 vieka. U matice naše, uzev ju spram drugih matica, malo je revnosti; no želeći da bude na književnom polju marljivija, nećemo ipak da prestaje živjeti ili da se možda stopi s akademijom, jer našoj knjizi nemože takva centralizacija nipošto povoljna biti.

Hoće li upravljajući odbor „matice“ znati, što joj radi mnogo mladja posestrima „matica slovenska“ u Ljubljani? U liepom „Glasniku“ čitamo, da joj za godinu 1868 izadju: 1. Koledar s ljetopisom i kakvom slikom. 2. Vodnikove poezije. 3. Slovenski Štajar. 4. Olikani Slovenec. 5. Tri zemljovida: dvie pole svieta, pa Evropa i Austrija. 6. Filosofična propedeutika. Zatim ako joj bude novaca izadju još: 1. Koseskove pjesme. 2. Umetni zidar. 3. Slovnica slovensko-talijanska i slovensko-hrvatska i srbska. 4. Starožitnosti slovanske spisane na temelju Šafařikovih. 5. Prevod Schödlerove: Buch der Natur. 6. Slovenska literatura. 7. Popularna dogmatika Jirsikova.

— Obširni riečnik hrvatskoga i srpskoga jezika sastavlja naš jezikoslovac g. Gj. Daničić, a izdat će jug. akad.

— Terminologički riečnik, za koj je prije dvie godine nješto gradiva sabrao odbor profesora i učenjaka u Zagrebu, svršio je sad posve g. dor. Šulek; namjestničko vieće učinilo bi veliku uslugu književnosti našoj, da ga što skorije dade izdati.

— Arkiv družtvo za poviest i starine Jugoslavena, knjiga IX. uredjena neutrudnim g. I. Kukuljevićem, i Rada jug. akademije druga knjiga tiskaju se kod Albrechta.

— Nova hrvatska kuharica ili pouka kako se gotove svakakva jela. Sastavio Gj. Stj. Deželić. U Zagrebu 1867. Brzotiskom i troškom A. Jakića. U 8-ni 208 str. Ciena 1 for. Djelo svakoj ženskinji dobro došlo a prikladno i za darove.

— Izvadak iz službovnika c. kr. pješačtva. Ponašio S. S. Kirinski. U Zagrebu brzotis A. Jakića u 16-ni str. 230 a stoji 60 nvč. To djelo g. tisućnika Sačića vrlo je važno za našu braću pod puškom, nu treba da ga radi liepa jezika osobito radi vojn. izraza pročita i svaki književnik.

— Poštarski rog ili listonošin dar za g. 1868 od Josipa Veselka. U Karlovcu tiskom Iv. Pretnera. U 16-ni 16 str.

— Kratka poviest pravosl. srbskoga obštestva budvanskoga od arhimand. Gerazima Petranovića. Izašla je iz štamp. „Nar. lista.“

— Vrli naš sabiratelj narodnoga blaga g. Luka Marjanović posla „matici dalmatinskoj“ poveću sbirku hrvatskih narodnih pjesama, da ih izda. Kao lani mi ćemo i ove godine u „Dragoljubu“ više liepih priobćiti.

— G. Vuk Vrčević posla srbskomu učenomu družtvu u Biogradu 160 nar. epskih pjesama, podieljenih na 4 knjige, dvie knjige nar. pripoviedaka svake vrsti i jednu knjigu, u kojoj je opisano 99 raznih narodnih igara.

— Kraljica Hortenzija ili crte Napoleonova života. Od Lujze Mülbahove

posrbio prof. A. Čverković. U Biogradu 1867. Na 8-ni 221 str. I. čest.

— Život Karagjorgja i njegove borbe za slobodu sa slikom Karagjorgjevom. Do 8 tab. 50 n. Kod Valožića u Biogradu.

— Psalmi Davidovi. Preveo Gjuro Daničić. Izdalo u Biogradu sitnimi slovi britansko biblijsko družtvo. Str. 166 na 32-ni.

— Rukovodja za srbsko-bosanske, hrcegovačke, staro-srbijanske i makedonske učitelje, škole i obštine. Napisao Vas. Pelagić, učitelj banjaljučke bogoslovije. U Biogradu u drž. štamparni 1867. „Vila“ o kojoj je danas prilog uz „Dragoljub“ i koju svakomu toplo preporučamo, nehvali to djelo a poznajuć okolnosti boji se, da neće mnogo vriediti ni „Danguba“, list za zabavu i šalu, što ga je ondje od nove godine nauman izdavati činovnik Jov. Bal'ukčić.

— Edgara Litna Bulvera: Pošljednji dani Pompeja, prev. s englezkoga Laza Kostić. U Novom sadu kod Ig. Fuksa 1867. Na 16-ni 317 str. stoji 50 nvč.

(Strana). „Die slavischen Monatsnamen.“ Pod tim naslovom izdao je kod Gerolda u Beču akademik Fr. Miklošić na 4-ni 1 l. 32 str. veoma zanimivu razpravu o postanku raznih i mnogih narodnih mjesečnih nazivanja udešenih na astronomsku.

Svašta. Ženski raj. U Kaliforniji bijaše na stotine muževa, kad je žêna vrlo malo bilo, može se reći: samo svake treće godine vidio je mužkarac ženskinju. A kako mu je onda na srdcu bilo! „Emigrant“ pita: Kako li je bilo na srdcu ženi, koja je prva onamo došla i našla se sama medju stotinami muževa, koji su se voljni bili oženiti? Pošla je dakako svaka za onoga, koj je najveću kaparu ponudio, a kako ju je onda istom pazio muž a kako obožavali svi njegovi prijatelji i podčinjeni! dà takva je žena bila kano božica. Još i danas poštuje ondje žene više no gdje drugdje, premda ih danas ima u razmjerju s mužkarci kao 1 : 5. Kažu, da se je prošle godine udalo 20.000 djevojaka onamo se doselivših. Zakon ženidbu smatra ondje kao i druge civilne ugovore.

— Munjevna galanterija. Franc. učenjak Boudin dokazuje štatistički, da se ženske nemogu tužiti na električnu tekuć, jer da na 100 mužk. dolazi samo 28 žen., koje munja ošinù; pače kad su muž i žena zajedno išli, obično da je muža udario.

— Ženska radnja dosta je stiešnjena, te si nemogu kako bi umjele, služiti blaga. Virginia Penny, amerikanka izdala je enciklopediju za žensku radnju i dokazala, da ima preko 500 načina poštene zasluge.

— Žensko robstvo ukinuto je po izobraženoj Evropi pa i kod nas, ali vidimo žene, da su i sada još robkinje franc. mode.

— Najstarija mumija stavljena je ovih dana u britanski muzej u Londonu, gdje je dosad najveća zbirka egipatskih starina. To su kosti jednoga od prvih Pharaona naime Mykerinusa, koj je izza sagraditelja velike piramide vladao koja 22 stoljeća prije Is., dakle prije Abrahama. Možete si misliti, koliko se ljudi tiska u muzej, da vidi gole kosti i dobro sačuvano mrtvačko odielo.

— Pomanjkanje vlasi pokazuje se ne samo na mnogoj pljешivoj glavi, nego i u dućanih; moda hoće, da si gospoje i gospodične kite glavu tudjom kosom, a zato vlasuljarom nedotiče obična hrpa vlasi nego šalju po selih zakupnike, koji seljakinjam za funtu vlasi plaćaju 5 — 6 for., pače i bojadisanu vunu upotrebljavaju.

Konjićev skok *

Od M. Grloci-a.

ve	Bud'	ho	Rod	vi	nij'	ka	je
Bo	kad	se	ka	Slav	bud'	doć	se
ru,	ra	Slav	I	na	Ne	ne:	ja
stra	ru!	će	ži	gle	A	Jer	vje
će,	dr-	gu,	ra-	bit	na	sje-	sve
da,	ja	sve	mo	ne	ti	nom	ro
bi	ne,	što	vo	jn	krv	Nek	i
ži	ću	da,	deć	se	že	že	im

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 3.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 1. Altman Dragutin u Osieku. 2. Andrić Jerolim, kanonik čuvar u Djakovu. 3. Antolek-Orišek Dragutin, vlastelin, 4. gdčna. Slava Bertićeva, oba u Varaždinu. 5. Čitaonica nar. u Spljetu. 6. Družtvo duh. mladeži u Djakovu. 6. Fogl Milan, duh. pomoćnik u Malom Taboru. 7. Folnegović Nikola, župnik u Vukovini. 8. Gajdek Tomo, kanonik rektor sjem. u Zagrebu. 9. Gergesina Ivan, podarcidjakon i župnik u Turnašici 10. Ilijašević Stjep. dor., kanonik u Varaždinu. 11. gdčna. Jajićeva Tereza, učiteljka u Djakovu. 12. gdja. Kovačićeva Dragutina u Karlovcu. 13. Kovačić Josip, župnik u Suhompolju. 14. Kralj Ivan, biskup u Zagrebu. 15. Mojzes Stjepan, biskup bistrički (Schemnitz). 16. gdja. Maćečevićeva Anka u Petrinji. 17. Maćečević Franjo, župnik u Mahičnom. 18. Mikulčić Mirko dor., profesor na akademiji u Zagrebu. 19. Malančec Josip, župnik u Selih. 20. Pavlović Franjo, kapelan u Virju. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 2. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Medvjedgradski duh.

(Pripoviedka iz hrvatske prošlosti).

(II. dalje).

Udje u hodnik, pokuca na sobnih vratah, stupi u sobu i — zagrli nizku crnooku, uzkliknuv: „Jelo moja“, a njoj u zagrljaju njegvom poteče reč bi iz dna duše: Tomko!

Ah! ta crnooka djevojka je bez sumnje uzor od uzornih ljepota djevojačkih; božastvene njene crte: čelo gladko i povije mekane, okićene s crnimi trepavicami, čini se, pokrivaju sada svjetlost, pred kojom tamna je ona mjesečeva i sunčeva svjetlost; nosić joj malen, razmjeran, zubići bieli s kosti slonove, lice joj se bielo kao mlieko oblilo krvlju i nikad pero živopisno nebi moglo opisati tu ljepotu.

„Da opiše, duša bi zaspala,
Nikad nebi zore zaiskala,
Da vječito u sanu počiva,
Da vjekove o ljepoti sniva!“

Kako je radostno uzdahnula ime Tomka, a u licu porumenila, valjda je mislila nanj i željno ga čekala.

— Sad sam opet sretan, posve sretan, reče Tomo Radić, jer to je bio on i nitko drugi — jedan od one braće Radića (de genere Rad), koji su u ono opasno doba vjerno stajali za kraljicu, te im je zato kralj Bela darovnicom dao njeka imanja na Orljavi u požežkoj županiji, odakle su i rodom bili.

— Pusti me, okrutniče, odgovori Jela više molećim nego li ukoravajućim glasom, kad si mi svezao dušu, neka mi je barem tielo prosto.

— Ne draga Jelo, samo kad te ovako zagrljenu držim, čini mi se, da si posve moja i da mi te nitko neće oteti.

— Ili tebe meni, morala bi ja reći, nastavi ona izmaknuv se iz njegova zagrljaja.

— Umiri se dušo, sve će dobro biti.

— Umirila bi se, da se mogu, ali mir i ljubav bježe se medjusobno kao dan i noć, kao sunce i mjesec. Kad bi ja Tomko, u svojem srdcu znala sjediniti žarke sunčane zràke ljubavi s mirom bliede mjesečine, ja bi ne djevojka no božica bila.

— Ti dušo, neznaš sladkih tajna ljubavi, nastavi on; ti bi htjela u srdcu spojiti mir s ljubavju, a neznaš, da je uprav nemir najsladja čarobija ljubavi; nemirno je srdce, jer se nada, a boji i plaši neizvjestne budućnosti.

— Baš to je ono, zašto mislim, da je ovo samo kratak san sreće moje i da ću se poslie njega budnom naći sama osamljena kao što sam prije devet mjeseci bila, kad te još nisam ni poznala.

— Nemoj Jelo tako, ja tebe ostaviti neću, pa nebilo me nikad više na kraljevskom dvoru, reče mladić ustubočiv oči u djevojkine i opet ju nježno sebi na prsa prigrljujuć.

— Nećeš?

— Neću Jelo, tako mi Bog pomogo!

— Rado ti vjerujem, nastavi djevojka poljubiv ga vruće, ali Tomko, kako bude, ako do nas dopre zlatna ordija?

— Neće nje biti nikad u Zagrebu, odgovori on. Starosta i upravitelj gradova Rudine i Hudine Martin Dragoš (praroditelj današnjih Draškovića) s izabranom četom svojom i s junaci hrabroga Selka, Atoslava, Tona, Lodena, Šulića, Pouše, Vukoslava, Svinuše, Marislava i Domanoslava stoji na Dravi izmedju Varaždina i Vjerovitice, a čete božjaka i bolničara paze kod Očure, Kalnika i Željeznih vrata višje Glogovnice, pa moraš znati, da su Tatari još onkraj Dunava i preko njega da nije lako proći.

— Bog bi dao, da Tatara nebude ovamo, ali ja se bojim Tomko, nješta mi govori, ja ću te izgubiti, reče jecajućim glasom a suznih očiju djevojka.

— Jelo, nemoj plakati, moje ljubavi prama tebi nesataru ni Tatari; ona je toliko jaka, da je od nje jača samo dužnost, da sliedim kraljev glas, kad bi nam domovini zaprietila pogibelj. Ali onda dušo, kad nestane pogibelji, kad ni kralj nebude više živio u neizvjestnosti i strahu, onda ću, a na to, ako bog da, nebudemo dugo čekali, doći po te i odvesti te kao milu ženku svoju u moj grad.

Sutonj se sve deblji poče hvatati po sobi. Djevojka užge uljenicu, koja je onda razprostirala slabu svjetlost. Sad udje u sobu jedan starac. Djevojka klikne odmah: A gdje ste tako dugo otče? Tomko Radić pristupi k njemu i rukuju se.

— Zadržah se u manastiru, tamo je vrlo živo; kralj je pozvao k sebi prepušta F i l u, a isto tako kraljica kanonika B e n k a, da dodju odmah. Biti će nješto vrlo važna, jer su se u dvor odsanjkali i njeki drugi velikaši; htjeo sam Benka čekati, da čujem, šta je, ali njega nema dugo, a zanoćilo se.

— Dobro učiniste, te dodjoste, reku Tomko i Jela u jedan glas.

Prijateljski razgovor nastaviše oni uz večeru, kod koje je ostao i Tomko a bio tamo i u 9 sati otišo kući vele zabrinut, više li od slutnje Jeline ili od važna dogadjaja u kraljevu dvoru, kamo on večeras za čudo nije bio pozvan; da ga pozvaše, našo bi ga sluga, jer je znao kamo obično hodi i gdje najviše dana običaje probaviti.

Kad je Tomko otišo kući, djevojka je spremila starca u postelj a onda moleći stala k prozoru i zagledala se u vedro nebo.

Noć je tiha, zviezde trepću; mjesec se kraj njih šeće kao vrtlar kad nadgleda mirisavo cvieće. Drago je i milo pogledati u proljeće po voćnjaku, po vrtu i vinogradu, kad procvietavaju voćke bielim, rumenim i ružičastim cvietom, oko nam se zakriesi od miline a srdce širi u grudih; ali za vedre tihe noći pogledati nebo, okićeno zviezdami, to je pogled, koj duboko proniče dušu te ide srdcu do dna njekim nježnim blagim uzhićenjem, koje se da počutit ali ne opisati. Slast je od prilike slična onoj, koju ćutiš grleći se s dragom i vjernom osobom.

Noć je tiha, sve se odmara, što je bilo umoreno, nu Jelino oko nije sanka jošte zaželilo; ona budno gleda u zviezde: netom se jedna s neba odtrgne te koso i lahko prhne drugomu kraju . . .

Djevojka pretrnu i malo ne glasno zajauka: Jaoh. Pomisli jadna Jela, da je nestalo sreće njezine, jer da će se ili staromu otcu ili Tomku štogod zla slučiti. Tko bi onda u onih domaćih okolnostih bio mogo u djevojci uništiti slutnju, kad još i danas sujevjernice misle, n. pr. da zviezda sa zviezdišta padne, kad koj čovjek umre. Onda još naravoslovna znanost nije kao danas razvijena bila, da bi se biedna djevojka mogla bila upokojiti i bez brige mirno usnuti znajuć da ono nepadaju zviezde nego bljudice, a da su one u malom ono, što su meteori u većem, naime izparine naše zemlje, što se u uzduhu užgu, izgore te onda ostanci padnu na zemlju. Srodne su dakle te padajuće zviezde bljudice ognjevitim krugljam t. j. ognjevitim gomilam, što no se vide u velikih visinah poput zviezda, pa onda pod imenom meotornoga kamenja padaju; ali neznače i neproriču ništa ni one kao ni zviezde repatice. Naši, kad se čuje o novoj repatici kažu odmah: „sviet će propasti“, nu koliko se repatica vidilo i u novije doba, pa je li sviet pro-

pao? Drugi mozgaju; biti će rat ili glad! Nu zna li se godina, da ma u kojem kutu velikoga svieta nebude rata ili da je zemlja po svuda tako urodila, da nije bilo nigdje glada? Zato nevjerujmo mi u devetnaestom prosvjećenom vieku u ono, česa se je mogla zaplašiti biedna djevojka stoljeća trinaestoga te onda nije ciele noći ni okom stisnula, nego se je uzdišuć za otca i Tomka Bogu molila i suze prolievala.

III.

Hajka.

Maglovita svjetlost jutarnje zore zateče u zagrebačkoj gori kod današnjih Gračana množtvo oboružanih ljudi; za cielo diglo se je više sela u okolici, toliko ih ima.

Zemlja je dakako ljuto smrznuta no i jutro studeno, tako da i noćju s nova pali snieg pod nogama cvili. Takva jutra kano da je Bog odredio za lov, jer psi najlaglje nalaze zvierske tragove i noćišta.

Možebiti su se i ti ljudi sastali ovdje u lov, barem bi to reći po lovačkom rogu, što skoro svakomu od njih visi na kožuhu preko ramena.

— Evo kralja! vikne više glasova, kad su opazili prema sebi poput munje dolaziti više liepih saonica.

— Živio kralj Bela, povikaše za tili čas s glave dižuć kućme-kape, kad je medju njih došao i Bela IV. s više gospode i velmoža.

— Došo vas je ipak priličan broj, čemu se nisam sinoć nadao; scienio sam, treba vam barem pet šest dana prije kazati, kad bi vas čovjek ovako htio imat na okupu.

— Svietli kralju, kud ti okom tud mi skokom, reče jedan izmedju plemića.

— To radostno uvidjam djeco, kad vas je moja sinoć istom izražena volja, da držimo hajku na grabežljive vuke, iz ciele okolice tolik broj sakupila ovdje. Ja ću znati odanost i poslušnost vašu cieniti.

— Živio mili naš kralj, bijaše jednoglasan odgovor Belinim riečim.

Hajka je bez dvojbe jedan od najstarijih i najzanimivijih načina lova, gdje svaki pouzdan lovac naoružan a i drugi, koji u lovu nisu posve vješti, dodju oboružani sjekirami, motkami itd. na polje ili u šumu, te oružani za ubijanje stanu u zasjedu, gdje od prilike misle da bi se mogli zadržavat vuci ili druga zvierad, a oni drugi hajkaši podju onim s protivne strane vičući i u bubnjeve bubajući te zvoneći klepkami, da poplaše divljad; ova dakako počne bježati od hajkaša pak udari sa zla na gore, pravcem na lovce, koji žestokom strasti ubijaju vuke, lisice, srne, zeceve i što im dodje na oko i pod ruke.

Kad je lov u cvietu bio, taj je način lovljenja praktički a svečano obavljan svaki put nekmo li neće biti, gdje su tolika velika gospoda a svim na čelu sam kralj! Izadjoše najprije poznavaoci okolice i kazaše, gdje bi se najviše zvieradi moglo zadržavati, pa se svi uvaživši položaj prediela i svoje sposobnosti razdieliše brojem, gdje ih je koliko trebalo.

Evo nas dakle rano zimskoga jutra sried velike tihe gore na vrhu kod jednoga klanca, odakle gledamo, kolikom neuztrpljivošću čekaju i lovci i hajkaši čas, ugovoren, da počnu tražiti. Nećemo opisivati ni seljaka ni plemića onoga doba; nošnja im je bila čista hrvatska, kakva je skoro posvuda sve do nedavna neoskvrnuta ostala te je zato još svakomu znana. Svaki imaše na sebi na lievom ramenu torbu, na desnom hajkaški remen i malen bič, a pravi je Ezop onaj, što nosi pune bisage kruha za ogre; ti lovni psi njih do 30 na broju drhćuć od zime cmužu kano da prose: pustite nas, da tražimo.

Napokon dan je rogom znak. Ej da vam je vidjeti, kakvom se tišinom a kolikom brzinom razvezani ogri razbieže po snieżnom gustiku. Sad se oglasi rog ovdje rog ondje, sad debeli lovački au ovdje sad ondje; i ho, juh, haa ori po sniežnih brdinah.

Ljudi se istom polagano miču, netom zalajka jedan ogar, eto i drugi i treći; dà pasjega veselja! . . . ali i te čudne žurbe medju lovci, kao pomamni trče za pasjim glasom.

Opet nastade tišina, ogri su valjda izgubili trag, ali za čas zalaju s nova; glas im se čuje s jednoga mjesta, u bliž-

njem lovcu zaigra srdce, kao vjeverica trči po sniegu za lajem; opazi već ogre, gdje hoće na velikoga vepra, da im se u skakanju diže oblak od sniega; stane časak, vićuć husti pse, nà, sad vepra uhvatiše koj za uho, koj za rep a lovac kao striela potrči onamo i odtraga zaskoči i zajaši na vepra te mu pripravljenim dugim nožem opusti iz grkljana krv. Cvileć baci se vepar u snieg, ogri jošte i na bezživotna skaču, da si izkale žuč.

Kao brzojavom raznešen je po brdih i klancih glas: kralj je ubio vepra.

Da je takvih prizora taj dan bilo više, dokazom su mnogi snieg zakrvavivši vuci, vepri, jeleni, srne, lisice i zeci, pa to je u hajkah tada obično bilo; nu taj put dogodilo se je i nješta neobična.

Tri psa i lovca udare preko brega velikoga Brestovca, valjda da se nuz put mjesto sniega napiju hladjane vodice iz vrutka, što ga danas „kozjim zdencem“ zovu; odtuda se potrude na drugi širji brieg dakako vrebajući. Veliki psi vodjahu njušeć gospodare k debelu dubu, što su ga već iz daleka vidili. Još su bili dosta daleko, ali šta im zapaze oči? Ogri laju i već poskakivaju na veliko zviere — na medjeda, koji je skočio iz dubove šupljine i sjedeć na stražnjih noguh branio se prednjima šapama bacajuć u ogre snieg i granje, što ga je ondje bilo. Strašna li prizora! Medjed užasno mumla, iz lajućih tako ogara curi pjena pače i krv, jer gdje medo psa šapom sežo, tu je odmah otvorena rana; jednoga je psa ili u zlo mjesto pogodio ili tako nemilo udario, da se je na mjestu za uviek svalio; nu drugoga psa na to obuze strašan bies, te se tako silovito zaleti u medjeda, da ga je na hrbat srušio. U tili čas — a bilo je već i skrajnje vrieme, bio mu je dugi nož u drobu. Sad da ste vidili, kojom se je silom i kakvim biesom mrki medo opet hitro osovio na stražnje noge, pa kako snažnima svojima šapama oborio na tla svoga napadača i htio ga njima uprav zagrliti, da ga zagnjavi. Strašne li borbe i hrvanja! Kao u svaljenom ogru nebi za čas što bi munja sjevnula ni u hrabrom lovcu duha ni života bilo, da si već na medu trčeći srećom u zube nezataknu oštar nož, i da nije onako silovito glavom zamahnuo, da je duboko probo grljan mumlajućemu medjedu; mlaz opuštene krvi šikne lovca po zubih i po crnoj bradi, ali u taj hip pritrče i ona druga dva lovca. Sad više nije bila razmjerna borba, tà što će njih petorica na jednoga i to u drob i grlo ljuto ranjenoga medjeda?...

Rogovi trube na sastanak, sile na žurbu. Množtvo se već ljudi sakupilo u prodolici današnjih Šestina; ti su svi zabrinuti; a drugi, što dolaze, zabrinu se, čim nješta čuju. Zar je tkogod od njih živ u goru došo, a mrtav u njoj ostao?...

Ide i poveća rulja razdieljena u tri diela pjevajućih lovaca... ovi su morali u lovu najsretniji biti, kad su tako sretni. Iz daleka već dovikuju: Benko ubio silnoga medjedinu i 20 godina staroga.

Kad prvi veseljaci stupe medju zabrinuto množtvo nadju se odmah pri kralju i jedan od njih počne oduševljeno pripoviedati strašno hrvanje s medjedom. Liepe li časti i slave danas popu Benku, da njeka težka tuga kano mora neleži na svakom lovcu.

— Zdravo dragi kanoniče Benko, reče kralj i pruži ruku dolazećemu Benku. Čuo sam već, ali što vidim, tvoja je brada od jutros posiedila!...

— Svietli kralju, nije ni čudo, dobro da sam živ ostao!

— Dobro i hvala Bogu, da si živ ostao, jer nam takovih junaka treba na zlatnu ordiju, za koju mi je evo sad glasonoša donio ubaviesti, da je prošla preko smrznuta Dunava i uputila se ravno k Dravi na mile mi Hrvate, da me od njih dobije.

— Za nas živih neće kralju! reče jedan plemić.

— Neće kralju, odgovori cieli zbor.

(Dalje sliedi.)

Desdemona.

(Pripoviedka od Hermana).

(II. dalje).

Svjetla kruglja sunčana podigne se čista nad dalmatinskim obzorom na plavetno nebo, bacajuć ognjevite, krvave

trake po valovih jadranskoga mora. Svježi, rani vjetrić propirkivaše svojim ljubkim dahom po dalmatinskih otocih. Bura noćna davno već prestade, sunce raztjera mračne oblake — i tamna noć pade u svoj crni grob.

Sunce jasno zablista, a njegovo sjajno svjetlo obsipa površje morsko nebrojnimi ko bisernimi zviezdicami, pozlaćujuć ravno, pjeskovito pobriežje otoka, i šaljuć zlatosjajne trake na samotnu koljebu u zaljevu.

U vrtu, na malom humku usried gustoga korova sjedjaše Lesandro, glave na obje ruke uprte. Duge, svilene kose plivahu mu neuredno po liepu vrata. Debele, gorke suze curahu mu niz bliedo lice, a duboki uzdisaji vijahu mu se iz stisnutih grudiju.

Sve se je na svietu radovalo životu na novo probudjenomu, zlatobistrim trakom blagoga sunca, tihu, mirnu jutru poslie burne noći; — tek Lesandro upiraše tužno svoj mrtvi pogled u zemlju. Zasadjeni na humku križ svjedočaše, da je tu pošljednji cilj putovanja ljudskoga.

Bijaše to grob nesretne Olivije.

Nepočiva dugo u hladnu krilu zemlje — nedavno tek bješe zdvojan sin pokopao svoju nebogu majku!...

III.

Ne velika ladja od tri stežnja bješe se ugodnoga jutra otisnula iz Mletačke te izbacila sidra pred zaljevom Chioggia. Smjeraše k južnim otokom dalmatinskim, gdje su se pokazale dvie turske galije, javljajuć tim, da su poslane, pregledat italsku obalu i razvidit bojne brodove namještene po zaljevih. Ta je ladja namjeravala naglo udariti na galije turske pa ih ili protjerati s mjesta il posadu im uhvatiti. U Chioggi čekaše tek na kapetana, koji je imao doći iz Mletačke, da preuzme zapovjedničtvo.

Čudnovato je ta ladja izgledala. Nizko i uzko tielo, visoki stožeri i dugi kljun: sve ju je to razlučivalo od običnih ladja.

Stupovi penjući se ponosno u zrak bijahu goli, jadra svinuta, a na zadnjem se je stupu oholo vijao stieg mletački. Dvanaest ognjenih ždriela virilo je sa svakoga boka ladje na okruglje škulje. Zadnji dio, koji zovu brodari „zviezdom“ bijaše osobito urešen. Pod prozori kajute sjalo se zlatnimi pismeni zlokobno ime „Desdemona“.

Sve je na palubi svjedočilo, da je unutri osobit red. Pod bijaše čisto izciedjen, a topovi se sjali kano čisto srebro u jasnom svjetlu sunčanom.

Sumrak se poče hvatati. Zapadajuće sunce bacaše zadnje rumene zrake na Desdemonu, koja se je lako ljuljala na valovih, mirno talasajućih.

Na palubi nevladaše običan život. Brodari, koristeći se odsutnošću kapetanovom gatahu si u zadnjem dielu ladje. U prednjem dielu ladje stajaše o lakat poduprt muž, u prostoj brodarskoj haljini. Bijaše sriednjih godina. Dobrota mu gledaše na lice.

Hitrim okom gledaše na čamce, što su se po moru gonili; na sviet gomilajući se na briegu; ma majušne koljebe oko zaljeva. Bijaše vidjeti, da njekoga čeka. Često pogledaše napeto u daljinu, nebi li opazio biela jadra, bližeća se možda Desdemoni, a kada bi koj čamac prošvignuo oko ladje, duboko bi se nagnuo, da pazi u njem sjedeće osobe.

— Hoj, prijatelju! ozva se za njim grubi, ali prijateljski glas, hoj! — brate Ljudevite, što upireš u daljinu oči, kano vepar o polnoći? Što ih upireš kano vodnik u dubljinu? Hoćeš li razpoznati u mraku večernjem mjesto dragocienih mušulja? — il razmišljaš o propasti koje vriedne ladje?...

Te rieči poprati prijateljski smieh.

Brodar, trgnut iz svojih misli, okrenu se ljutito, al mu se brzo razvedri namračeno čelo, zapaziv za sobom vrloga brodara, puna, crvena lica i bistrih očiju.

— Praštam ti tu priesnu šalu, reče s posmjehom, pružajuć mu ruku. Drugi —

— Na primjer Tadoldi, uze mu rieč nadošli Tomo, okusio bi odmah slane vode — ne?

— Hodi, hodi, tako strog nisam, odgovori mirno Ljudevit, ali ti stara morska sovo, ti bi to odmah učinio.

— Zašto ne? odgovori Tomo, nije li Tadoldi već davno zavriedio, da ga bacimo u more, onamo, gdje je vir naj-

dublji? Nije li on najveći nemirnjak medju svimi brodari? Nezamiće li on uviek svadje? Nemogu u istinu pojmiti, zašto naš kapetan — dao mu bog zdravlje — toga vraga već davno neodagna!

— Dobro želiš iskrnjemu! reče Ljudevit.

— Zaslužuje li on što boljega? poče opet Tomo, njegovih kletava i mrmljanja već sam sit. Nedavno poče svojim drugom nješto o kapetanu bajati.

— Što? — o našem kapetanu? viknuo Ljudevit. Pa što je brbljao?

— Veljaše, poče tiho Tomo, da se je kapetan u to kratko vrieme, što je bio otišao, posve promienio, da mu je držanje čudno... da je uviek sumnjivo zamišljen... riečju i da mu nevjeruje.

Ljudevit se zamisli.

— Čuj Tomo! reče poslie kratke stanke, ja te znam, da si vriedan muž, koj bi dao i život za gospodara svoga.

— To i jesam! viknu Tomo, dignuv ruku kano da se kune.

— Dakle čuj! nastavi Ljudevit, pa nedvoj ob istinitosti mojih rieči. Naš Tadoldi ima u njekom smislu pravo. I ja sam to opazio, što se njemu čini sumnjivo. Kad se je kapetan u Mletke vratio, bijaše za mnogo bliedji i bolestniji nego prije. Njegov pogled bijaše ponješto sumnjiv. U Mletcih se je odvraćao njekim odbojnim čustvom od predmeta, koji su mu bili prije ugodni. Ugibao se je svim znanim i prijateljem, kano da svakoga Mletčanina drži svojim neprijateljem. Kada je stupio u Desdemonu, ogledao se je bojazljivo na okolo, te je bio tužan, opaziv nas sve oko sebe. Al mu brzo ljesnu u oku radost te mi vruće stisnu ruku. Tek za čas bi mu se opet namrčilo lice – osobito kada bi glednuo na stieg. I kako ga je naglo zapovjedio uzeti s ladje, kano da na nju niti nespada. Zatim kada je imao doći pred admirala, bijaše neodvažan, a kad se je povratio od njega, kano da mu je pao težki kamen sa srdca. — A nisi li opazio, kako nam je naglo naložio, potisnuti se iz Malamoke, zasidriti u tom zaljevu i čekati dok dobije nalog? Nisi li vidio, kada smo napinjali jadra i izvukli sidra — kada smo na razstanak tri puta izpalili iz topa, kako je onda izgledao kano pravi junak, premda mu je oko suze točilo? Njegova se je ruka sama mašila mača — zaboravio je, da stotine nanj upiru oči. Tada je bio liep, al u njegovu ko smrt bielu licu bilo je nješta tajna. Vidiš, to sam sve opazio, a nisam tako slaba uma te nebi pojmio, da Gjanoni namjerava velike namjere.

— Ali kakove? upita začudjen Tomaš. Valjda nemisliš, da se želi otrgnuti od republike, pa spojiti s Turci. To bi ipak bila sramota.

— Muči, za boga muči, šaptnu Ljudevit, ogledav se okolo. Toga predvidjeti nemožemo, al meni se čini, da neće puno manjkati. Odlazeć prije tri nedjelje, kaza mi, da želi posjetiti majku na dalmatinskih otocih. Ali zašto se je na jedan put sjetio na nju, premda je prije niti riečju spominjao nije? Zašto se je tako brzo povratio, kada niti polovica njegova dopusta naime dva mjeseca iztekla nije. Tomo! Tomo! u tom mora nješto biti, bojim se, s nami će se velika promjena sbiti. —

— Po tvojih riečih se i meni tako čini, reče Tomo, premda ja toga nepojmim, ta on je služeć Mletačkoj uviek vjeran bio.

— Hm! vanjština često vara, odgovori Ljudevit, tko će izpitati misli ljudske? — Al do vraga! viknu strogo, što bi ti uradio, da se sbude, kako si spomenuo?

— Dalmatinci nisu pljeva kô italski im susjedi, odgovori smješeć se Tomo, oni nečine ništa, dok nerazmisle. Ljudevite, ti si kapetanova desna ruka, u te se uzda, tebi vjeruje više nego komu nas. A ti to i zaslužuješ, jer šutiš kao voda. Svi naši to znadu, pa te zato i ciene, jer su Dalmatinci kano i ja. Samo moramo njekako odstraniti te vjerolomne Talijane, kojim Tadoldi spada. Naši Slavjani su vjerni, pa će za tobom sliepo, ma ih kamo vodiš!

— Dakle ostajmo vjerni Lesandru, viknu Ljudevit, pa što bilo — mi mu budimo uviek po boku, pa dajmo zanj u svakoj zgodi krv i život. Daj mi ruku Tomo, da ćeš uzanj ostati, ma se sve proti njemu spojilo.

— Život i krv! viknu Tomaš oduševljeno, oboje ću dati za Gjanona, bude li potrebno! — Ta ti me znaš, Ljudevite!

— Znam tvoju vjernu dušu! odgovori ovaj.

Oba se vjerna muža zagrle.

— Aj! kako ste se brzo zaljubili, ozva se zlobno Tadoldi, koracajuć upravo k njim. Bog daj sreću u nenadanoj ženidbi. —

— Kojoj ti nezaslužuješ biti svjedokom, italski pse! viknu Tomo.

— Ali pas će se iz gajbe pustiti, pa će ti pokazati oštre zube! kazà još zlobnije Tadoldi.

To rekav izginu na ljestvah, što vode u dolnji dio ladje.

— Grom i pakao! nismo li izdani? — nije li nas čuo? reče Tomo u strahu.

— Neboj se prijatelju! kaza Ljudevit, makar nas je i čuo i razumio, nebojmo se izdaje. On je kukavac i znade, da je na ladji većina naših.

— Ipak ti je to vražja sreća! reče ljutito Tomo, ja neću prije biti miran, dok nebudemo u širokom moru. Želim, da se pobijemo, ako ne s neprijatelji, a ono barem s burom. Tu stojimo uzalud, trošimo vrieme, a brodari lienare; dočim Turci zauzimlju otok za otokom. Možda ćemo im se do brza pridružiti, ali izdajicom svoje domovine ipak nemogu i neću biti; a dok neznamo, pri čem smo, želio bi, da Desdemona leti medju osmanske brodove, a mi da na nje palimo. E! da mi se izpuni vruća želja! —

— Želi si, što ti je drago, al budi pametan! odgovori Ljudevit. Noć se već nagiblje — počimlje biti posve tamno — nije mudro, da se još duže razgovaramo. Upamti si naš govor Tomo. Ti si bio uviek mudar, nemoram te opominjati, da o svem šutiš.

Razidju se. Tomaš podje u svoju sobicu u dolnjem dielu ladje, a Ljudevit se opet nasloni na štap.

Sunce bješe već davno dovršilo svoj put, a hladni večer razširi svoja tamna krila po nabriežju. Bielkasta magla, dižuć se iz mora, zaokruži brieg i zaljev, a tek visoki stežnji ladja dizahu se iznad mračnoga joj zavoja kano tamna strašila.

IV.

Jošte su magle tamnim svojim zavojem zastirale prirodu; još se nepokaza liepo lice ranoga sunašca. Jošte se nisu tresli rumenci na lakih valovih jadranskoga mora, koji su se, poigravajuć se ljubezno, sve to dalje gonili. Jošte nije nadimao hladni vjetrić jadra ribarova, još se nisu gonile vite ladje po tamnozelenoj pučini, još nije razgovor brodara budio prevoznika počivajućega u ugodnom snu u biednoj koljebi.

Pa ipak pred zaljevom Chioggia vladaše neobičan život. Nedaleko Desdemone izbaci druga ladja sidra, a brodari obijuh ladja spremahu se da idu. Jadra se spuštahu i napinjahu, konopi praskahu, lanci škripahu, vukuć iz mora sidra. Tamnim mrakom jošte počivajućega dana razliegaše se jednostavni duboki spjev brodara, koji svaki njihov posao u tišini i u buri prati.

Tada — tada prosjevnu sunčani trak gustom maglom i obasja budeću se narav. Samo male zastavice na najviših stupovih blistahu u njegovu sjaju, dočim je dolje još vladao mrak.

Skoro ipak podigne se ognjena kruglja, magle odstupiše, a sunce poče svoj običan put na plavetnom, čistom nebu.

Naglo zapišti na Desdemoni zviždaljka kormilaševa, i u čas bijaše sve u ladji živo. Brodari, zabavljeni u dolnjem dielu ladje pripravami da idu, ostaviše posao, a ostali, koji su se penjali po konopih i stupovih, spustiše se ljestvami dolje, da slušaju nalog Ljudevitov.

Svi se na njegov znak poredaju na sriednjoj palubi te gledahu pozorno na drugu ladju, od koje se je upravo velik čamac s deset veslara odciepio te upravo k Desdemoni zamjerio.

— Kapetan — kapetan Lesandro! počmu šaptati redovi, a svi upru oči, da vide njega, očekivanoga kapetana.

Čamac se primicaše brzo, budući ga tjeralo deset vesala.

Ondje stajaše u sriedi čamca ozbiljan kapetan — da bijaše to ona ponosna, vita osoba... bijaše to ono bliedo i izrazno lice... onaj vatreni, liepi pogled, koji se je s očevidnom dopadnošću razgledavao po krasnoj, vitkoj Desdemoni.

Već se primaknu čamac k Desdemoni... već počivahu vesla mirno u rukuh brodara... već visjahu privezane ljestve na boku ladje, već stupaše mladi zapovjednik na palubu.

— Hura! razlieže se iz četrdeset grla jednoglasno. Dobro došao! i brodarski zasmoljeni klobuci sa širokimi krili lećahu u znak radosti u zrak.

Lesandro skoči na ladju te im se, skinuv klobuk s njekoliko rieči liepo zahvali. Suza mu zatrepti u oku — bijaše to suza radosti. A mrko mu se lice razvedri, kada je s palube pregledao četu svojih vjernih, koji su u liepu redu stojeći, željno na njem svojima očima visjeli. —

— Kapetane! reče mu Ljudevit, predajem ladju i posadu u vaše ruke tako, kako ste mi ju ostavio, budite uvjeren, da su se momci za vašega odsuća dobro držali.

— Hvala ti, mili Ljudevite! odgovori kapetan, stisnuv mu ruku, poslie ćemo se razgovarati. Gledj, da bude ladja spremna, da brzo odplovi. Zadovoljan sam s vami, djeco! obrati se k brodarom. Idite i budite pripravni.

To rekav ode u kajutu, da odloži težki kaput s redovi.

— Djeco! reče Ljudevit brodarom, nevaram li se, do brza dobit ćemo posla. Imamo može biti još jedan dan čekati, dok se spremi ona ladja; jer će nas sprovesti sutra na Turke. Neznam, nećemo li se još danas i to skoro odavle otisnuti.

Tomo se pridruži Ljudevitu te mu reče tiho:

— Nebrinì se za ništa, svi čekaju mig vodjin, da idu odavle. Mogu ti reći, da se neće nijedan prestrašiti, čuje li „proti Mletačkoj!“

— Hoho, tako zlo neće biti, nasmija se Ljudevit, težko ćemo proti Mletačkoj — možebiti nećemo za nju.

Na to podje u kajutu za kapetanom, koga je već našao u jednostavnom crnom odielu. Nagovori ga ljubko:

— Dobro nam dakle došo na Desdemonu, kapetane, svi smo vas željno očekivali.

— Hvala ti Ljudevite, reče kapetan, tiskajuć ruku vjernomu slugi. I ja sam neuztrpno čeznuo za vami vjerni druzi, i bio bi se već prije vratio, al me zadrža zapovjed admiralova, da bi ona ladja, koja je noćas s menom došla, udioničtvovala na putu k južnim otokom. Moramo pregledati i pobriežje u Otrantu, pa se onda vratiti u Malamoku — ali se mi, dragi Ljudevite nećemo vratiti nikada!

Crna slutnja prodje dušu Ljudevitovu.

— Nerazumijem vas, kapetane! poče smeten.

— Da, mi nećemo one galere niti sprovoditi, nastavi kapetan, nepazeć na njegov odgovor. Ljudevite! ti si vjeran sluga, tebi mogu odkriti svoje namjere.

— Zapovjedajte kapetane! reče Ljudevit, a vaš sluga sluša. Recite, hoće li vam se moje krvi, s veseljem dajem život za vas.

— Vjerujem ti, dobri mladiću! odgovori Lesandro, al mi reci, prianjaju li uza me i drugi istom odanošću? Mogu li se na sve osloniti?

— Zar vam nedadoše dosta već dokaza svoje neograničene odanosti i vjernosti? Zapovjedajte im ploviti na sjever il jug, u more jošte nepoznano, do vječnoga, neprobojnoga leda, s radošću će izvršiti zapovjed vašu. Al govorim samo o svojih. Za Italce nejamčim.

— Te ćemo odpraviti na drugu galeru, pa ih više nećemo primiti, odgovori kapetan; nijedan Taljan nesmije nam više ladju oskvrnuti svojom prisutnošću.

— Tako — ta i vi ste —

— Znam, što ćeš reći, uze mu rieč Lesandro; varaš se, nisam ja Mletčanin, no sam rodom Slaven, koga Talijani ni neznadu. — Dodji, sjedni k meni na klup, da ti pripoviedam jednu zgodu života moga, prije nego ti očitujem svoje namjere. —

Ljudevit posluhnu i oba se posadiše na klup.

— Daleko je odavle prava moja domovina, pa sam ipak, bivši u najnježnijoj mladosti donesen u Italiju, postao Italcem tielom i dušom, a nisam nikad ni podvojio, da mi Italija nije prava domovina. Blaga je bila ta bludnja, al je bilo grozno, kada sam ju odbacio. Prije mi je bio život mio, sve mi se je pri-

činjalo u liepih bojah, čast mi i slava bijaše sve — a sada vlada oko mene grozna tmina, crne misli vrzu mi se po glavi, stojim na svietu sam, ostavljen od svih srdaca, koja su me ljubila. Samo jedno me čustvo jošte drži — osveta Mletačkoj. Osveta će biti mojim geslom, s osvetom u srdcu umrieti ću — al ću prije nju izvršiti.

— Za boga, što govorite? reče s užasom Ljudevit.

— Istinu, groznu, pravu istinu! odgovori Lesandro. Gledj! reče uzev iz njedara malu sliku, to je moj otac. Nesretnica zviezda prorekla mu je život. Tjeran zlobom svieta, pobježe od svoje žene, ostaviv ju u biedi — a može biti je gdje u siromaštvu i umro. Nesreća učini iz njega zločinca, al je on ipak bio moj otac!

Sjećaš li se onoga, što sam ti nedavno povjerio, da si idem k majci? Ona je sad mrtva, — umre, ostaviv mi strašnu kletvu proti Mletačkoj. Po njezinu pripoviedanju rodjen sam na granici českoj. Otca si nisam ni znao. Dok sam još bio diete, ode, a neznam kamo? Bješe prognan iz Mletačke, iz domovine svoje, koju je vrlo ljubio. Priseže joj osvetu, a ta osveta prodje na me.

Do šestnaeste godine stanovah s majkom na pobriežju otoka Segana. Živjesmo odlučeni od svieta, za družtvom ne ginuh, jer nisam znao, kako je ugodno — obikoh tihoj samoći. Stan nam bje mala koljeba na visoku briegu. Pred nami se prostiraše nepregledna pučina morska, za nami u sivoj daljini pjeskovite gore. Mali vrtić od njekoliko hvati pružaše se od naše koljebe k moru, a od njegovih vrata vodiše strme stube u vodu. Po njekoliko puta na godinu priplovi k ovim stubam ladjica, a iz nje izadje star namršten brodar, dodje k mojoj majci, te joj donese obično koš s hranom. Brodar osta kod nas preko noći, a jutrom se opet otisnù natrag. Moja majka uviek, kada bi odlazila ladja, stajaše na briegu sa suzami u očijuh te pratijaše maleno jadro, dok nije kano neznatna točka izginulo. U takovih uspomenah proživih najblaženije čase svoga života sve do one dobe, kada se je morala izpuniti pošljednja volja umiruće majke i prisegnuti vječna osveta proti Mletačkoj.

Lako si možeš pomisliti, da sam u takovoj samoći brzo priviknuo moru te dobio volju k brodarstvu. Kada sam, zadubljen u misli, stojao na brieg, gledajuć modru, nedostižnu pučinu, te opazio tu mali ribarski čamac, tamo opet gizdavu bojnu ladju, kako se na lakih valovih ljulja, nisam si ništa više želio, nego da se i ja jednoč mogu na svojoj ladjici boriti s bjesnećim morem. Brzo mi se izpuni želja. Jednoga dana — bijaše to u jutro, poslie silne bure — dodje k našemu otočiću velika ladja, nemoguć dalje ploviti; jer ju je bura nješto oštetila, njekoliko joj konopa i jadara potrgala. U našem zaljevu posta, a posada je nastojala ladju što prije popraviti. Bijaše to vrlo dobar čovjek. Odkrih mu svoju naklonost k brodarstvu, moja mu se neustrašna misao dopade, i reče mi, da idem na njegovu ladju. Tko je bio sretniji od mene! Privolju majčinu dakako izprosih sam brzo, premda me je s težkim srdcem od sebe pustila. Stupih dakle kao brodar u službu kapetanovu, i moja želja bješe izpunjena.

Lesandro zamuknu, položi ruku na prsa, grudi mu se silno nadimahu, suze zatreptiše mu u očijuh — uspomena na davno prošle zgode napuni ga bolju.

(Dalje sliedi.)

Dragin pijanac.

Nezamjeri liepa diko!
Zanešenu pjesniku si,
Što je mladjan naobiko
Često vinca da okusi.

Vjeruj grle! da na vino
Tvoj pjevalac lakom nije,
On ga pije — al jedino
U tvoje ga zdravlje pije.

Jer pripravan on ako je
I otrov za te da iztrusi,
Zašto da u zdravlje tvoje
Božje kapi neokusi?

I. T.

Novica Cerović.

Životopisna crta od Save Martinovića.

(Dalje.)

Župski narod jadan i žalostan: žene, djeca, starci, čobani, vojnici i marha pobjegoše u planinu, a kuće im ostadoše pune svakoga živeža i blaga; Turci, što bijaše za odnieti, odnješe, a kuće popališe. I sad mi se srdce ciepa, kad pomislim na onu žalost, koju sam vidio svojima očima; gledah ženu, gdje nosi po troje djece o vratu i na rukama proz planinu po sniegu, gdje nema ni kuće ni ognjišta. Biedni ljudi razgrću snieg proz planinu izpod bukava i lože vatru i kupe djecu i žene zamrzle; tko ima, kolje brava, da skuva ručak; njetko ugrabi kotao, a veći ga dio i nema, ali nema ni vagana ni ožice (žlice) čim će jesti. Jadne babe idu na štapu proza snieg; njeka nosi u torbičici brašna ili u čaprici (od braveće mješine) i vodi unučad, djecu sinovu ili unukovu; kod djece nema majke, ni znadu, gdje je, te idu i mole, tko će im dati kotao, da skuhaju ručak i zabave djecu. Narod osta u planini, a mi preko nje sidjosmo u Ostrog. Brdjanom, Plješivcem i Rovčanom reče Mirko: Ajde svaki svojoj kući, a mi ostasmo u Ostrogu, kamo smo došli s Mirkom i Novicom, nenadajući se više, da će Turci na nas navaljevati, pošto su Župu spalili i vratili se u nikšićko polje kod grada.

Mi tu veče konačismo u Ostrogu kod arhimandrita Nikodima Rajičevića, i tú bješe starac Jovan Radović protopop i vojvoda brdski — bolestan. I reče vojvoda Mirko: „E moja hrabra družino, barem ćemo ovdjen počinuti i odmoriti se od žestokoga boja i umiti ruke i lice od crnoga praha i olova; barem za 15 dana stanovat ćemo ovdje.“ Ali turski paše neračunaju tako no drugčije. Sjutra dan digosmo se i tako jadni u borbi izgoreni od praha umismo se i ručasmo; za ručkom na razgovoru rekoh ja: „Velika mi je žalost na srdcu, jerbo nedonjesmo hrabroga viteza barjaktara njeguškoga, koj pogibe u boju navrh greda jugovićkijeh na pogledu Župe; i da znadem, na kojem je mjestu poginuo, bih pošao, da mu tielo pogrebem u zemlju, da ga neiju vrane i zvierad.“ — U to dodje Mirko i zastade te moje rieči, i reče vojvoda ovako: „E moj Martinoviću, ja bih tebi našao družtvo, koje će ti pokazati, gdje je poginuo i da ti ga pomože ukopati, samo ako ćeš ti poći; ali baš ti nemogu reći od žalosti, jerbo si vas srušio se vukući onoga Novičina konja i zločest ćeš biti i za cielu godinu.“ Ja odmah skočih na noge i rekoh: Družtvo mi, ja idem. — Vojvoda Mirko predieli, polak družtva ostavi za sebe, a polak spravi samnom t. j. 12 drugova izmedju njih, dva odvažna junaka serdara Pera Matanovića, koj je dobio serdarstvo na tom mjestu i na druga ostala u ratobornih bitkah, i perjanika Sava Perićeva, Popovića s Njeguša i serdara Šoga Nikolića iz Župe, koj bješe vidio, gdje je barjaktar poginuo. Podjosmo uz planinu i ja se povratih natrag i odnjesmo motike, da ga zakopamo; a vrativši se rekoh vojvodi: „Ja ću gospodine vojvodo, molit moje družtvo, da ga donesemo ovamo i da ga ukopamo kod ovoga hrama i imam 6 talira, dat ću svakomu drugu po stotnjak tek da ga donesemo, da ga tamo neukopamo i da se s tiem vina družtvo napoji.“ Odgovori vojvoda: „Ti ako što zboriš, da družtvu novaca daš, da ti ih ja namirim a ja ti bogme neću namiriti, no je zemlja i ondje i ovdje svejednaka; i moja su braća na Grahovu poginula pa su ukopani bez nikakve crkve.“ Ja sam obratio nezadovoljan uz planinu i družtvo stignu na Strbinu. Odtolen smo pošli i nadjosmo barjaktara, bez glave i bez desne ruke i nehtjesmo ga tù ukopati nu ja osokolih družtvo, da ga natrag nosimo k Ostrogu. Primismo ga na svoja ledja, bijaše go samo u gaćah, ali smo naše košulje svukli, te smo njega obukli i donjeli ga na sriedinu u planinu na uru noći, u jednoj stajnici čobanskoj; tù smo konačili. Snieg padaše, u jutro se izvedri i naraste snieg jedno pó lakta; tù sasjekosmo noževi drva te napravismo nosila mrtvačka, na koja stavismo mrtva barjaktara i donjesmo sjutra dan k ostrožkoj crkvi, da ga ukopamo. U tom neka znade svaki naš brat, kako Crnogorac i mrtva tjelesa sažaljeva, da ih nehoće ostaviti po planinah, da

ih jedu vuci i vranovi, ali da ih ukopa u planini, gdje nije posvećeno grobje; čini mu se, da ga je kao mrcinu ukopao i sahranio. I donjesmo ga i sahranismo, i susrete ne (nas) kaludjer i vojvoda Mirko i sve družtvo te ga sahranismo pred jednom malom crkvicom, gdje je groblje, a podaleko malo od one crkve i manastira donjega. Pošto ga sahranismo, reče vojvoda Mirko: „E braćo moja, a da sad što hoćemo da radimo?“ Odgovaram ja njemu: „Znate, što hoćemo, ako je što gotovo, ajde da idemo da ručamo, jer ni (nam) je zaista već vrieme od jučer od jutra.“ Na to odgovori Mirko: „E moj Martinoviću, nije kolje ručat no ni (nam) valja putovat i mi smo se spremili, ali pogledaj pri donjemu manastiru konje osjedlane i torbe i svu spravu, da idemo preko Zete u Crnugoru.“ Odgovaram ja Mirku: „A što je tako gospodine, te ćemo se odavlen micat!“ A Mirko reče: „A medjer vi nieste čuli, što se uradilo?“ Odgovaramo: mi neznamo za ništa, nego kažuj. Mirko poče kaževati: „Braćo moja, žalostni glasovi, knjige su mi dopanule: Dervišpaša udario na vojvodu Jakova na polje Grahovo su 12.000 i cielo Grahovo izgorio, narod se je razbiežao u Crnugoru i na austrijsku granicu: vojvoda se Jakov zatvorio u kulu, su 40 junaka, e ma su mu ju Turci izgorjeli nu vojvoda je s družtvom uskočio u pečinu a tu će ga Turci savladati. Drugi glas: udario Selimbeg barski preko Sutormana su 12.000 s kapetanom tosačkiem i polak je Crmnice izgorio i na viru crmničkom okol (tabor) učinio. Treći žalostni glas: Omerpaša s Abdipašom udari na Martiniće kod Spuža i izgorje ih; velika tu krv pade, on popali to selo, našu tvrdu ključanicu od svieh brda, i dodje do sela Crnaca piperskieh kod sv. Stjepana, tu mù je okol; 3000 Kuća, što su na oružju, predalo mu se, na njega pušku neizpali; 1000 Pipera svi mu se predaše i 3000 Bjelopavlića. Plješivci, koji su kod nas, jučer su se stavili na šlivja (polje) nikšićka: Mitar Jakov Ničević i pop Lazar Kontić sastavaše se s pašama, i neznam što su radili, a mi ovdjen 20 ljudi što ćemo se borit, kad nemamo s kim, nego ajdte da se mičemo i priedjemo preko vode Zete: a u istinu kako izdaše Brdjani ako izdadnu tako Crnogorci, prije će doći Turci na Cetinje nego mi. Ti razgovori biše istiniti. Rekoh ja: Tako mi se u srdcu mom nješto ražžali i na um mi pade roblje župsko i njihova žalost, da ću vidjet tako i crnogorsko roblje. Sad se obratim prama crkvi, i nezbori nitko ništa no što sám vojvoda Mirko. Rekoh ja: „E samovišnji stvoritelju, koj si me dao, liepo li me namjeri, gdje mi srdce želi, da umrem i da vidju mojima očima.“ Odgovori mi Mirko zažagrenoga lica i pomisli, da sam izdajica: Ali ti je milo Martinoviću, da izgori Crnagora te tako bogu zahvaljaš. — Nije mi milo vojvodo, da izgori, ni dao Bog, ali mi je milo umrieti kod ovoga svetca, erbo niesam gdje drugdje poginuo do sada da me tko lupežki ubije, a sad se uzdam u Boga, da ću umriet, kako će množina za mene saznat, kako sam umro: zatvorit ću se kod svetca; praha imam dosta, vrata su tiesna i ljuto mala, bit ću Turke, dok uzmognem; kad me Turci osvoje, zapalit ću tader prah, da podje u zrak i manastir i svetac i ja i Turci.

Novica kao hrabren junak skoči i dohvati me za ruku: Evala ti Savo i tvomu razgovoru; boga mi sam znavao, čim dodješ, e ćeš takvu rieč reći i ja sam ti drug i umriet ćemo zajedno i nemoj da se varamo, nu dodji, da se zahvatimo za vrata od crkve i da vjeru uhvatimo, da ćemo mrieti zajedno. I odtolen ja i Novica krenusmo od družtva, dohvatismo se vrata od crkve i zakletvu učinismo, da ćemo umrieti i odmakosmo da idemo u gornji manastir. Novica je senat i ma kojemu boljemu junaku drug, ali ja tada niesam bio senat niti kapetan nego niži sudnik, no sam bio po koljenu plemić i moje bješe braće tù četiri Martinovića ali nehtjede s nama nitko pristati niti za nama doć, dok nereče vojvoda Mirko: „A da što je meni život miliji nego vama, da bi me majka nerodila.“ I skoči za nama i reče: „Baš ćemo se zatvorit i ogledat.“ Tad neostade nijedan, koj nebi reko: Baš da se zatvorimo. I podjosmo svikolici u gornji manastir, da se zatvorimo i da umremo.

Težko bješe to zatvaranje, erbo se niesmo tu zatvorili, da pobjedu održimo, nego čisto da umremo za uspomenu. Kad dodjosmo u manastir ali su svetca iznieli kaludjeri i sluge i sakrili ga podaleko od manastira u jednoj pećini, u visokoj špilji. Mi smo odmah javili, da svetca donesu i donjeli su ga i počeli smo ugovor činit ne kako ćemo se obranit no kako ćemo više živjet i više Turaka savladat, dokle neumremo. Rekoh ja: E vojvodo Mirko i ti Novico! sad dajte kao naše starješine zapovjed kako ćemo se vladat. Odgovore Mirko i Novica: Eto ti Martinoviću zapovjed, ti neznaš ružnije nego mi, jer si se dosta borio i zlieh jada boreći se vidio; i valja da te vojnici slušaju. Tader ja njima zahvalih i rekoh ovako: Iz donjega manastira što god bude u njem da se jede donesimo amo i one crkovne zaklade; ova drva, te su pred dvorištem da ih unesemo u dvorište, da na njih gotovimo; ovo kamenje, te je pozidano izpred dvorišta, razvalimo i iznesimo gori više manastira t. j. visine 80 skalina sve jedna više druge, a tu je na gredi jedna šetnica (ganjak) samotvora u sried grede i tù je voda živa i mala crkvica gdje je prije sv. Vasilja za sebe sagradio i gdje se je prestavio. (Dalje sliedi).

Duhovno sjedinjenje južnih Slavena.

Od dra. J. M. Špora.

(Dalje.)

a. Dvostruko pismo razkala uobće sav slavenski sviet a posebice Jugoslavene, uzprkos tolikih — naime u sadanje doba oživivših sućuti ga razkala; u dvie protivne strane, od kojih svaka zastupa njeku namišljenu savršenost u pismu i u govoru, te tako i nevidivo odstranjuju ono narodno čustvo, što samo obćenito i svestrano uzdignuto jednakom priklonošću za to duševno prvenstvo svake narodnosti utvrdjuje neprekidni savez prave otačbinske ljubavi, budeć posvuda jednako žrtvovanje svih sredstava na slavni napriedak cielovite domovine naše.

Minu to nesretno doba, da takova namišljena savršenost sve biedi i pohuljuje, što ina koja strana ili koji pojedini književnik na svoju sporedi, pa da se spisatelji sile baš onako pisati, kako to zapovjeda moćna koja vladajuća svojevolja sviet znade, da sama književnici tvaraju prosvjetu jezika i pisma, upućujuć narod ne samo gramatikom, nego baš živom riečju složenom sa zahtievanim narodnim duhom, pa ipak i sada još imade dosta toga, što nas prieči jednakim korakom napredovati, da tim laglje sjedinjenom silom dopremo do cielji.

Narodnost pisma je od velike ciene i čini svakoga vjernoga narodnjaka da se ponosi takvom prednošću. Ali tu se najprije podigne pitanje: koje je pismo pravo narodno?

Nezakrećuć na najstarije doba, mora se tvrditi, da se izvorno narodna slova sastavljena vide samo u starogrčkom i starorimskom pismu.

Pismo je tvor umjetnosti, a ne unutrnje narodne snage, niknule obćim duhom u životu puka, kako no je to jezik, skupljen, nošen i razglašen obćenitom silom.

Ne samo umjetnosti i znanosti, nego i zanat i mnoge ine svagdanje potrebe mi dohvatismo od tudjinstva, kao ini narodi sve jedan od drugoga, pa bi tako sva sadanja Evropa, zaduživša se najprije arabskoj prosvjeti, morala se radi svoje obrazovanosti arabska nazvati.

Narodnost ne živi izvanjskimi obličji. Njezino je gnjezdo u narodnom srdcu. Kad se u njem ona ukorjeni, onda budi parobrod i brzojav i kuća i krevet — pa baš i pismo tudje, ona ostaje uviek neoboriva.

Starorimsko slovo imade toliku prednost nad svakim inim, da se njim bez svake težkoće i opovjedi svi izobraženi narodi, osim ruskoga i srbskoga služe, jer i njemačko pismo nije nego rimsko, izvedeno na ugle mjesto da bude naravno i krasno umjetno okruglo, a to nije ino, nego sakrivena tatbina.

A nemože li se svim pravom to tvrditi i o pismu ruskom i srbskom?

Svaki nepristrano sudeći to lasno i sam primjeti, jer se tim podnipošto stvar neopravdava, što je Metud i Cyril posebno sastavio crkveno slavjansko pismo,

koje nit je narodno nit izvorno, pače sgotovljeno samo na kalup inih poznatih pismena, a ono malo, što je po izvornom mnienju nametnuto, do duše u ničem ne riesi azbuku.

Uza to Rusi i Srbi htjedoše, pa doista i mogoše i svojnim pismom izkazati svoju samostavnost; to se i dično cieni, dok narod ne utvrdi svoju kriepku postojanost za koju treba, da se sve tudje, što se više da, udalji, jer narodna zanimivost mora svoj posebni značaj obsizati, naime u prostom puku, koj najviše samo po izličnosti sudi, te takvom svojom zanešenošću svedj bude pripravan na svako žrtvovanje za otačbinsku korist.

Ali kad se već duhovno napriedovanje popne do višjega stupnja umjetnosti i znanosti, bar se prosviećena strana naroda mora zakonu onih sila klanjati, koje po naravi i po pravu uma posvud jednako gospoduju, jer umjetnosti i znanosti niesu dari posebne narodnosti, nego dobiti obćenitoga čovječanstva, zato ih posvud jednako časte i naslieduju svi izobraženi narodi. U pismu, kao u svakom inom tvoru umjetnosti vladaju jedni te isti zahtjevi, na kojih, ako se izpune, mora se dovršiti svako umjetno gradivo.

Ovi zahtievi jesu: prostota, prirodnost (naravnost) i krasota.

Čim više se tvor umjetnosti može približiti ovim načelom, tim imade veću vriednost, i sve, što je nedvoumno krasnije i umnije, to sviet volji i prisvaja.

Svi izobraženi narodi voljno su primili arabske pismene brojeve, jer su najprostiji, najkrasniji i za pismo najprigodniji. (Dalje sliedi).

Bugarski običaji.

(Dalje).

Čim naraste diete, ako je djevojka prva joj je igra lutke; pohadjaju jedna drugu donoseć sobom komada staklenih i porcolanskih, u koje meću ili malo trave ili zemlje ili pako komad kruha mjesto poslaštica. Zatim se igraju skrivača: naime stavi se na jednom mjestu djevojčica, pokrije si oči rukama te tako žmiri; a ostale se pokriju; te svaka iz svoga mjesta viče: sakrimo se! Tada počme ona trčati, te prva koju ulovi ili udari, ona mjesto nje žmiri. Dokle jih ova naokolo tjera, trče sve na opredieljeno mjesto, koja će prije pljunuti. Ako nebi koju ulovila ili udarila, onda opet žmiri.

Zatim se igraju škarice: svaka se od njih ulovi za jedno drvo; a jedna hoda na okolo govoreć: „Dajmi balo škarice.“ Druge joj odgovaraju: Ja nemam, idi susjedkinji. Tako ona obilazi okolo a ine mienjaju svoja mjesta; i ona gleda, da se čim prije na čije mjesto stavi; pa koja ostane bez mjesta, tad ona prosi škarice. Poslie ove igre igraju se igru „carska vrata“. Uhvate se dvie djevojke za ramena, što izgleda kano vrata, a ostale se poredaju jedna za drugom, okolo njih popjevajuć: Kralju Bartalju! otvori vrata, jer će carska vojska unići. A one pjevajuć odgovaraju: Koja je ta careva vojska, neotvaramo željeznih vrata. Zatim ostale opet ponavljaju: Kralju Bartalju, otvori vrata, dat ćemo ti vagan bisera i vagan dukata. Tada se malo razmaknu one dvie djevojke a ostale prolaze jedna po jedna izpod njihovih ruku; zadnju pako zadrže, zahtievajuć, da im dade obećane darove; a ona im odgovara: Ja sam siromašna. Tada se obje djevojke uhvate rukama u nakrst načiniv š njima kano kakovo sjedalo, metnu onu djevojku na ruke i pjevaju: „Дрнъ, дрнъ хочйя, нѣма пара въкесия, кеятата и поляня рйза — ма и докаляняа й п. р. Poslie se igraju kvočke i škanjca; od većih jedna postane škanjac a druga kvočka, zatim se sve pohvataju jedna za drugom za pojase, prva se uhvati kvočki za pojas a ostale za njom. Škanjac gleda, da prevari kvočku, da joj pile odtrgne, ona se sad simo sad tamo okreće, tjerajuć od sebe škanjca, da joj nebi pile odneso. Škanjac se vrti okolo njih, gledeć, da zadnje odtrgne. Sastav se kvočka sa škanjcem sklope si prste obijuh ruku, te obje poskakivaju u vis govoreć: Moja su krila veća. Zatim se pilići jedno za drugim puštaju a škanjac ih lovi, te ih meće na stran, a ove pište kano pilad; zatim škanjac hodi k njim te ih hrani. Kvočka se neprestano vrti s ostalimi tako dugo, dok joj škanjac nepolovi sve do jednoga; ova

se pako pretvori u psa, zatim kvočka sjedne a pas joj stane s traga. Sada šalje škanjac jedno po jedno pile, govoreć im: Idi si išti od babe košuljicu. Došav pile k njoj reče: Daj mi babo košuljicu, a ona joj veli: Metni si ruku na moje rame. Čim ova metne ruku, ogrebe ga za nju za kvočkom stojeće diete: ovo počme natrag trčati vičuć: Jao majko! ugrizo me je babin pas. A majka veli: Neka mu tvoja baba glavu jede. Pošto izprati škanjac sve k babi, naláže jim da ištu štogod od babe; zatim uzme škanjac dva klipića mjesto preslice i vretena te podje k njoj rekav joj: Dobro jutro bako, što radiš? a ona će na to: Svetkujem. Tada joj baci vreteno i preslicu govoreć: Ui, nevidjele te moje oči. Na to će škanjac: Držite djeco, da tučemo babinoga psa, te tako se počmu natjeravati.

Kada ponarastu, sakupljaju se u večer u selo na prelo, nalože na kojem mjestu veliku vatru, te se oko nje poredaju i predući pjevaju ljubovne i narodne pjesme. A u gradu ovo djelaju kada idu komu na tlaku (vidi narodne običaje u 8. knjigi Arkiva opazka 2). U praznicih igraju na privatnom mjestu kolo same djevojke ili idu u obćinsko kolo, gdje igraju skupa s mladići. Mužka djeca dok su malena, malo se igraju s djevojkami, no čim ponarastu, onda se zajedno igraju. Najprije se igraju na orahe; postave na ravno mjesto njekoliko oraha, zatim pogadjaju sa drugim; koga god pogodi, dobije ga. Zatim se igraju mačke, čilikriža: dvojica bace riž malo daleko, zatim ga batinom pogadjaju i koji ga prvi pogodi počme igrati. Čilik je tanka i kratka palica na oba kraja, zaoštrena kano šilo, a mačka je malo dulja. Baciv čilik na zemlju udari ga mačkom po jednom kraju, ako prvim udarcem neskoči čilik, onda ga još dvaputa udari, ako nebi nikako poskočio barem korak daleko, onda počme drugi igrati. Ako bi pako udario čilik jako te bi otišao prilično daleko, onda prijašnji mora ovoga nositi od ondje, odakle su počeli bacati čilik. Poslie se igraju kiseio mlieko. Jedno diete sjedne na njekom mjestu, te mu podadu jedan kraj od pojasa, a drugi kraj drži, koj ga čuva; ovaj trči na okolo, da čuva u sriedini sjedećega, ostali pako trčeći okolo njega, udarivši u sriedini sjedećega, viču: Nije ti kiselo mlieko. Čuvar gleda, da koga udari; jer koga on udari rukom ili nogom, taj će biti kiselo mlieko. Poslie se igraju lopte, vičuć: kotao vrije. Dječarac uzme loptu te ju baci u vis i čim ju ulovi, popne se drugome na pleća i udara loptu o zemlju, vičuć kazan pišti ili kotao vrije: udariv loptu o zemlju ona skače opet gore, te ju tako ostali okolo stojeći gledaju, da ju ulove; ako ju pako onaj ulovi, koj leži, popne se na onoga koji je bio na njem; ako pako ulovi jedan od okolo stojećih, on se popne na onoga, koji je dosada bježao, ako nijedan neuhvati loptu, onda svi bježe a ležeći baci loptom, da koga pogodi; koga god pogodi, on leži; ako li neudari, onda on opet leži. Zatim se igraju tako zvano lučenje. Uzmu jednu ploču te ju osovno postave; zatim se razdiele na dva jednaka diela, polovina ide dalje, već do naznačena mjesta ili medje a polovina njih ostane kod kamena. Oni se naime zovu gornji a ovi doljnji; jedan od gornjih baci ovim loptu, a ovi od onud luče kamen, dotlje, dok se ovi neizrede, ako li pako nebi koj od doljnjih pogodili, broje, koliko puta nisu pogodili, te ako se je izpunio naznačeni već broj, onda podju gornji k doljnjim, a ovi jih onda nose na ledjih do kamena i tako opet oni ostanu gore. (Dalje sliedi).

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Nije malena šteta, koja nam je nanešena zapljenom 1. br. Dragoljuba o. g.; htjedosmo ga bar kojih šest dana prije redovita roka razposlati, da nam rodoljubi razsudivši vansku i nutarnju vriednost lista, uzmognu za vremena učiniti prijave, kako bismo već kod 2. br. mogli bili ustanoviti veličinu naklade. Istom prije tri dana uklonismo sve zaprieke, te će njekoj gospodi valjda stići u ruke zajedno oba prva

broja, prvi dakako bez kobne pjesme. U nas neće ni ove godine biti nereda u odpravljanju, a to budemo činili svake sriede. Ovako smo promjenili na želju štamparne.

Za utjehu onim, koji su se za obsta nak časopisa ovoga pobojali, javljamo, da ćemo se do skrajnosti braniti svakomu zlu, koje bi ma s koje strane možda prietilo njegovu obstanku, a pred pravdom obranit ćemo se za cielo i radi obtužene pjesme, koja je po naslovu i sadržaju skroz historička a nipošto politička. Mi bi se vrlo malo razumjeli u svoj posao, kad bi si dali utuviti, da historičke pripoviedke i pjesme nespadaju u „Dragoljub“, a u slobodnoj i ustavnoj zemlji valjda vlada neće, a hoće li da bude slobodoumna, i nesmije gušiti slobodoumnijih sudova i rieči iz naše prošlosti, gdje se ni izrično ni namjerom nesmeta sadašnji javni poredak. I ako je redaktor Dragoljubov kao član samostalne stranke u političkom svom poslovanju revan bio, nije nipošto bio ni prije niti je sada nauman s beletrističkoga lista činiti političko borište ma bilo za koju stranku; ovaj časopis bijaše i ostaje nadalje li organom narodnim svih naših stranaka i svih rodoljuba, koji si znadu obuzdati osobne strasti te podupirati dobre težnje za narodnim napredkom i prosvjetom. A to je dužnost svih nas, vrstili se u koju vam drago stranku političku. Cilj nas dakle naš već unapred opravdava i mi se tvrdo uzdamo, da će se iztragom po „Dragoljub“ i nas povoljno razjasniti nesporazumljenje učinjeno na našu žalibože ne malu štetu.

— U odboru filolog. historičkom jug. akademije čitaše u sriedu član g. M. Mesić liepu razpravu o banovanju Petra Berislavića za Ljudevita II. Dvorana bijaše dubkom puna; čuli su slušaoci, kako je Hrvatom bilo u to doba prošlosti naše . . .

— Pjevačko družtvo „Kolo“ držalo je 12. o. m. obnovu svoga ravnateljstva. Izabrana su opet gg. Krešić za predsjednika a dor. Dežman za podpredsjednika.

Narodno kazalište. Poslie opetovanja „Guščice iz Bukova“ i reprodukcije stare i ostarjele šaljive igre „Laža i njegov sin“ (u subotu dne 28. prosinca pr. g.) vidjesmo u nedjelju dne 29. i. m. prvi put na našem jeziku „Nelski toranj“, historični igrokaz u 5 čina polag francezkoga od Guillardet-a, preradjen za njemačka kazališta po Todoru Dunkelu a iz njemačkoga preveden na naš jezik po Ivanu Žagroviću.

Ovaj komad spada u tako zvanu romantičnu školu i ima sve njene mane i prednosti. Medju pošljednje prije svega brojimo popularnost dikcije i osobitu vještinu: pozornost slušatelja držat u neprestanoj napetosti sve do konca komada, svojstva, koja bez sumnje s kazalištnoga gledišta zaslužuju priznanja. Mane su tomu komadu navlašna težnja za kazalištnimi efekti, koji su k tomu većinom preoštri i prisiljeni a uza to površena motivacija i karakteristika.

U Parizu učinio je „Nelski toranj“ kod svojega prvoga pojava neobičnu senzaciju i doživio je u malo godina 260 predstava u jednom i istom kazalištu kod velike naloge obćinstva. Kod nas se je takodjer dopao i mislimo, da neće ni ovdješnjemu obćinstvu neugodno biti, da se jošte koj put predstavi, premda se je već po koj glas naravno od umjerenije stranke i ovdje proti njemu digao.

Predstavljalo se prilično dobro. Najveću zaslugu za taj dobar uspjeh ima g. Mandrović, koj se je ovaj večer ne samo kao vješt predstavljač zanimive no i ogromne uloge kapetana Buridana, već i kao redatelj odlikovao, jer je kod ove predstave zastupao i to veoma dostojno oboljeloga g. Freudenreicha.

Gdčna. Bajzova rado slika oštrimi bojami i to joj je u ulozi Margarite Burgunske, koja ih naročito zahtieva, došlo u prilog. Da joj plastika i mimika većma odgovara estetičnim zahtievom, nebi joj u toj ulozi ino prigovoriti mogli, nego da je u pošljednjem činu ono mjesto, gdje, kajuć se za svoje griehe, očituje, da će dati srušit nelski toranj i na njegovih razvalinah podići manastir, kojega monasi imali bi zadaću molit se bogu za njenu dušu — isto tako bjesneći govorila, kao najrazdraženija miesta mržnje i krvoždje. Ovdje bi valjalo vidjeti skrušenu griešnicu, koja se za cielo blažije izrazuje. Strastveni trenutci dobro su joj pošli za rukom.

Gosp. Sajević kao Gautier Daulnay uprav je zateko obćinstvo svojom mladjah-

nom vatrom i živim izrazom a i g. Ban (Filip Daulnay) dobro se je držao. Gg. Andrijević (kancelar Marigny), Cvietić (Savoisy), Kontilović (Landry) i Lesković (Orsini) zaslužuju takodjer da budu za svoju pristojnu i marljivu igru pohvalno imenovani. Ostali neimadjahu prilike pokazat se. Gdčna. Bajzova i gg. Mandrović i Sajević bijahu često gromkim pleskom i opetovanim izazivom od podobro pune kuće odlikovani. Uobće pleskalo se je mnogo i živahno.

Mlado ljeto donese nam opet novost „Zagorku“, veselu igru u 1. činu polag Kastalieve šale „die Schwäbin“, pohrvaćenu po g. Augustu Šenoi. Komad nevriedi mnogo, ali naslovna uloga veoma je zahvalna i po rutiniranoj i sposobnostmi, potrebnimi za mladjahnu veselu struku obdarenoj predstavljačici igrana, mora proizvesti velik efekt. Gčna. Jelenska, kojoj je na obćenito divljenje i ta uloga opet pridieljena bila, proizvela je naravno minimum toga efekta, jer niti je jošte rutinirana uobće niti se usposobljuje za takove uloge. Quousque — — —?

Gosp. Freudenreich kao provizor Bukvić igrao je izvrstno, nu obučen je bio kao špan a ne kao provizor.

Isti večer predstavljahu se i „Veseli djaci“. G. Horvić, bivši član kr. zemaljskoga kazališta u Pragu pjevao je kao gost Antuna, koj je dosad po gospoji Lesićevoj predstavljen bio, i dopao se je. Osobito podje mu za rukom predavanje umetnute liepe pjesme „Suza“ od Hölzla. G. Horvić ima simpatičan, dosta obsežan i sistematično izobražen bariton, koj će se po našem mnenju još mnogo većma dopasti, dok se štovani gost većma udomi na našem kazalištu; — prvi večer bio je očito nješto smeten a i u obziru glasa ne baš najbolje razpoložen. — Razgovjetno izgovaranje teksta zaslužuje osobitu pohvalu. G. Horvić je izvan toga mlad i pristao čovjek. On bi za naše kazalište bez sumnje tim bolja akvizicija bila, što ima pozitivnih muzikalnih znanosti i mogao bi tomu zavodu nesamo kao pjevač već i u drugom obziru od velike koristi biti. Kazalište bilo je dubkom puno

U četvrtak dne 2. siečnja t. g. doveo je g. Freudenreich prvi put pred obćinstvo svoju učenicu, gospodičnu Ružičkovu, koju već više mjeseci napose podučava, i to kao Jeanne Eyre u poznatom komadu „Lowoodska sirota“; pokazao je izvanredno sretnim uspjehom svoje učenice, da je podpunoma usposobljen za dramatičnoga učitelja. Do njekih kretanja ruku, koja nisu jošte sasvim ugladjena, jedva je bilo gospodični Ružičkovoj poznati, da je početnica, osobito joj je deklamacija izpravna; izgovor je takodjer dobar do njekih kajkavskih naglasaka. Tako čusmo na mjesto: *pò*praviti, po*prà*viti, mjesto *ù*dari, ud*à*ri, mjesto *o*staviti, ost*a*vi itd. *č* i *ć* nisu takodjer dosljedno i dosta jasno razlučeni bili. Pohvalu zaslužuje naravni način govorenja, slobodan od pjevajućega naglaska i prenavljanja, i mir, koj je svu njenu radnju pratio; no nemožemo zatajiti, da ga je kadikad i odviš bilo, čega radi nisu strastveni i nježnoćutni trenutci dosta živahno bojadisani bili; no taj nedostatak uklonit će se po svoj prilici, dok ova svakako darovita mlada predstavljačica steče na daskah podpunu sigurnost. To predpostavljajući, proričemo joj tim ljepšu budućnost, što je nadarena dubokim krepkim organom, koj ju sasvim za višju tragediju usposobljuje a baš u toj struci nemamo sasvim zadovoljujućih sila. Dobro nam dakle došla! Plesak, kojim je debitantica primljena i kroz svu predstavu praćena bila, bio je nesamo ohrabrujući, već upravo uzhitan. Malo je koja tako sretno počela; pratila ju ista sreća i unapred na strmoj trnja punoj stazi, koja vodi k umjetnosti. Ovaj put predstavljao je lorda Rochestra g. Freudenreich, i to veoma valjano, premda se svakako njegovo biće za tu ulogu neusposobljuje, a gdčna. Hojićeva, kako čujemo, takodjer njegova učenica mladoga Johna, s priličnim uspjehom.

Gja. Popovićeva dopala se je kao gospoja Reed i bila je poslie svojega prizora u 4. činu izazvana; ništa ne manje svjetujemo ju, da gleda, da se odviš patetične deklamacije, kako je iole moguće, barem u konverzacionalnih komadih oduči, jer tamo je sasvim neumjestna. Veoma dobro igrala je gčna. Bajzova mistres Juditu, a gja. Sajevićeva (lady Georgine) bila je kao vazda dražestna i elegantna. Ostale se uloge neznatne no bile su po gg. Brani-u, Kontiloviću, Sajeviću i Banu shodno predstavljena. —l—

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Medvjedgradski duh.

(Pripoviedka iz hrvatske prošlosti).

IV.

Tvrda vjera u junaka.

Što je božjega ljetnoga dana, ako je komu dug, tomu se nije čuditi; ali kratak je, znate, zimski dan, pa kako je dug a koli dugočasan našoj znanici Jeli! Ona očekuje svoga Tomka, a njega nema te nema. Gdje je? Zar u gori u hajki? Kazali bi da jest, ali po duši nam je reći: dobro smo u jutro i po danu po mnogobrojnoj družini gledali, no Tomka nigdje nismo vidili. — Ni kod kuće ga nema. Jelkin stari otac dodje već pred jedan sat iz njegova stana i reče: Još prije osam sati ode pozvan u kraljevski dvor.

Šta će Tomko danas u kraljevskom dvoru, kad kralja nema kod kuće?... A što radi tako dugo?... Užasna su to pitanja, koja Jelki neidu iz glave.

Sbilja je Tomko u dvoru kod kraljice Marije; ona ga rano dade zvati i on bez odvlake morade onamo poći, da bude — vas dan kod nje. Ona ga htjede imat uza sebe, htjede da bude taj dan sav njezin, htjede ga oteti ljubovci, koja njega tobože dostojna nije.

— Svietla kruno, evo me na zapovjed, reče u sobu unišavši Tomko.

— Dobro mi došao! Hoću danas, kad sam kod kuće sama, da slušam taj toliko hvaljeni roman u verzih o Vilimu Oranžkomu ili kako mu kažu s kratkim nosom; čujem, da je u njem napisana prava poviest Karla velikoga i njegove matere Berte. Ti ćeš mi taj roman, koj sam u prepisu dobila, čitat i ostat danas uza me.

— Kako zapovjedaš svietla kruno.

Kraljica bijaše tada još mlada i živahna, a toliko izobražena, da je površnim duhovom mogla imponovati; u nje bijaše onaj lahki, ukusni i sjajni druževni dar, što ga danas Francuzi causerie zovu, a za koj u hrvatskom jeziku ni do danas nije našast shodan izraz. Ona bijaše još i liepa, a kao prva po dostojanstvu kako da nebude u svakom družtvu pa bilo ma koliko ženskinja, središte družtva, na koje se osobito pazi. Njezine mušice, njezini hiri, ti su bili svim zapovjedi. Znaše to Jelka, tà nije Tomko jedan put o tom govorio, pa zato i mišljaše tugom na svoga dragoga znajuć, u kakvoj je danas školi.

— Prestani čitati, reče netom već po objedu kraljica, dosta sam se naslušala, sad slušaj ti mene.

Oči joj se zakriese, lica zažare, glas joj drhtaše; vidilo se, to bijaše a ne čitanje pravi uzrok, za što je pozvala k sebi Tomka.

Do kojih deset časova vladaše grobna tišina.

— Ja ti zabranjujem i dalje ići u Marnavićevu kuću, ozva se na jedan put kraljica glasom, iz koga se je dalo zaključiti, da su se te rieči u njoj dugo kuhale. Onda nadostavi blaže: Nikad ti nebudem više ništa zapoviedala, ako me sad uslišaš... Ču li me Tomko... Ti šutiš? —

— Ja sam ti svietla kruno već kazao, što o tom mislim, odgovori on dubokim tresućim se glasom. Zašto da te, svietla kraljice, raztužujem ponavljajuć iste rieči?

— Ti se prodrznu reći, da me nećeš posluhnuti? upita kraljica uzdignutim glasom, u kom se je opažala strast.

— Sjajna kruno! Svietla kraljice! Ja ću pred tobom klečati, ja ću te za svega svoga života kao sveticu poštovati, jer si mi već toliko dobra učinila, a ja neću da budem najgrdji nezahvalnik... Ali nesili me, da. .

— Ustani... ustani Tomko! Ti plačeš?

I gledaše uprto u mladića, kano da je našla u njem, u vitku mu stasu, svoj uzor, što si ga je stvorila o vitezu, koga bi samo ona smjela svojim zvati.

— Ti, koj si u nazočnosti velikoga družtva kod večere, na moju rieč, što nikoj nije mogo, golima rukama kao prut prekinuo debeli srebrni sviećnjak, ti plačeš?

— Kako da neplačem, kad mi se titraš kraljice, sa srdcem.

— Ali ona djevojka nije za tebe. Ili se ženi iz visoka roda il se i neženi.

— A zašto da se ženim s drugom, kad se nesmijem š njom? Zar tebi, svietla kruno, nije svejedno, zvala se moja žena ovako il onako?

— I to još pitaš? Ti me hotice nećeš da razumiješ... Tomko, okani se Marnavićeve Jelke...

— Ha, kraljice, ti si mi samo na nju sljubovna (ljubomorna!) reče primiv ju za obe ruke.

— Nisam.

— Tako kaže svaka sljubovnica, reče, pa onda nastavi: Oženi onu, za koju znaš, da bi ju mogla nuzljubom smatrati... Toga za cielo nereče još nikad nikoja.

Kraljica mogaše još za izgovor reći: A zašto ti dopuštam svaku drugu oženiti? ali ni toga nereče — ona žestoko proplače i plakaše jecajuć dugo.

— Ah, ubita sam! uzdahne napokon. Osjećam, da govoriš istinu... Ti neljubiš mene i nisi me nikad ljubio... Moje sanke o sreći, koji su me još do jučer blaženom činili, razori prvi pop Benko, koga sam zvala i pitala, kamo si mogo ići onud izza vrtova. Od njega sam čula, da si valjda bio kod Marnavićeve, jer da si svak dan kod nje... Mišljah, danas ću iz tvojih ustiju čuti, da Benko nema pravo, i da si se ti meni za ljubav odreko djevojke iz nizkoga staleža, za što sam te već davno molila. Govorio si toliko puta, da me ljubiš, ali si lagao, lažo!

— Nisam svietla kruno, nikad lagao; znaš ti to i sama, da si samo namignuti trebala, pa bi se za tebe i u ponor strmoglavio bio.

— U tebe je hrabrosti ali nema ljubavi za mene! reče tužno kraljica. Ti si i na kopnu i u vodi izbavio od očevidne smrti više ljudi, koji su ti bili posvema tudji! Ili zar si i njih ljubio, kad si se za njih hotio žrtvovati?

— Tebe svietla kruno za cielo ljubim i poštivam kao kraljicu naroda svoga i gotov sam za tvoju korist učiniti sve, što čovjek činiti može, ali nezahtievaj, da se odrečem onoga, bez česa ja nebi mogo biti, a što tebi ni koristi ni škodi.

— Tu bulazniš Tomko!... Meni da neškodi ono, čemu mene zapostavljaš?

— Kraljice, ja rob a Jelka bit će robkinja tvoja, kako da te njoj zapostavljam!

— Ali moja je volja, da se nje okaniš kao što si se okanio materinjega mlieka.

— Ma zašto baš nje?

— Za to, što je to moja volja, za to, što je ona uzrok nesreći mojoj, za to što ja rad nje plačem zato, zato... Dalje nemogaše no si obraz pokri rukama i plakaše.

Tomko Radić klekne opet i reče dižuć ruke: Oprosti meni i njoj tvoje veličanstvo, ali mi smo samo u tom krivi što smo živi.

— Vi ste krivi momu poniženju, za to ti se kunem, kao što si danas prama meni, da ćeš i spram Jele Marnavića tako morat hladan biti.

— Kraljice! . . .

— Kunem ti se živim bogom, da nebudeš ni nju ljubio.

— Kraljice . . .

— Ti je se za to odreci sada — odmah!

— Kraljice! nemoj se kleti...

Pre će nestat rose čiste,
Prije pieska Savi na dnu,
Prije valjda zviezde iste
Sa nebesa sjajne padnu.
Proć će prije pramaljeće
Kao nikad bez zeleni,
I mirisno prije cvieće
Počet cvasti na studeni.
Sva će prije nemoguća
Još se prije učiniti,
Nego l' ova ljubav vruća
Spram Jelke se ohladniti...

Kraljica od stida i biesa pade u nesviesticu i sruši se u naslonjač. Tomko pomažuć joj mišljaše, da mu je sad odzvonilo, jer je strašna osveta svake žene, nekmo li kraljice.

Nije na sreću nesviestica dugo trajala; došav kraljica k sebi i opaziv uza sebe Tomka milo ga pogleda i rubcem, kojim joj je on brisao čelo, počne se brisati sama. Škoda te sad uprav banu dvoranin u sobu, da najavi viestnika iz Ugarske.

Pušten je.

— Svietla kruno! Dunav se smrznù; na sam sveti božić prodjoše po ledu Tatari na Dunavu. S one strane rieke bijaše jur sva zemlja pretvorena u pustoš; sad nastaje ista nevolja za siromašnu zemlju s ove strane Dunava i Tise. Najgroznijim načinom nastaviše Tatari svoja pustošenja i razorivanja gradova i miesta, uništujuć žitelje i sve, što je živo. To sam imao kazati.

Kraljicu prodju po cielom tielu trnci, Tomko reče: To bi valjalo bezodvlačno dojaviti kralju u zagrebačkoj gori.

Kraljici to možda i dobro dodje, da ga se dobrim načinom rieši, jer reče:

— Ja vam obojici nalažem, da kralja u gori hitro potražite i o tom ubavjestite.

Oba kraljici poljube šuteć ruke i zajedno odu.

V.

Razstanak.

Čim je do Zagreba dopro glas o prolazu Tatara preko smrznuta Dunava, htjede u prvi mah razjaren kralj Bela s onom vojskom, koju je bio na novo sakupio, uzprotiviti se oružanom rukom, ali mu vieće, što ga je iste noći u svom dvoru sazvao, dokaza, da je jošte preslab, s nova oprieti se tatarskoj sili; nego mu preporuči, neka si potraži utočište u hrvatskom Primorju. Zaključeno bje: da se odmah kraljica Marija s djecom zajedno i s dragocienosti i svetinjami odpremi napred u Primorje.

Sutra dan rano u jutro reć bi digo se sav Zagreb na noge i na svem se je vidilo, da je spremno na rat Konjici i pješaci oružani od glave do pete vrve ulicami: jedan zove, drugi viče, treći zapovieda, četvrti se bruka, peti nješto biesni, ini trče i hrle njekamo; bilo je tu strašnoga komiešanja!

Najživahnije bijaše na trgu pred biskupskim gradom. Tu se skupila sila svieta, koj tužnih lica gledaše u otvorena vrata, kroz koja imaše izaći biskup Babonić s velemožami, koji su se kod njega sakupili, da idu po kraljicu i ostalo, što je za put spremno.

Velika povorka velikaša i plemića što hrvatskih, medju kojimi i slavni Sriemci Kres, Kupiša i Rak, što magjarskih i slovačkih, krene za koj čas iz grada biskupskoga u kraljevski; vode ih biskup Stjepan i Dioniz Vialka, ban hrvatski. Dok se medjutim oni budu bavili u dvoru a pučanstvo ih očekivalo na trgu, ajdmo mi u kuću starca Marnavića, da budemo svjedoci žalostna prizora, kakovi se u životu doduše često ponavljaju, a ipak vazda su novi, vazda zanimivi.

Dà, sladka bi ljubav bila, da s njom neizčezava iz srdca mir i pokoj, a bila bi i sladja, da srdca nemuči čas sljubovnost čas gorki razstanak.

Stari Jakov Marnavić sjedi na drvenoj klupi uza stol, na kojem je o ruku

naslonio glavu a oči o pod upro. Malo dalje kod prozora uza šivaći stol sjedi kći mu Jelka i držeć bezposleno na krilu rubaču, što ju je bila počela šivati, plakaše tiho bistre suze, koje su jedna drugu sustizavajuć padale na bielo platno. Čelo i lica joj odavahu toliku brigu, da je, gledajuć u nju, težko i pomisliti, da Jelka zna, da plače. Strašno li je velika njezina bol. Tako ih nadje Tomko banuv u sobu oružan i za put posve spreman.

— Što ste tako male vjere i klonuli duhom? zapita obojicu, pošav najprije, da se rukuje sa starcem a onda i s crnookom djevojkom, koja se je medjutim ustala i pošla mu u susret.

— Jelko nemoj se plakati, izpuni mi posliednju volju nemoj mi razstanka gorčiti.

— U mužkih je možda snage, da izmedju srdca i očiju mogu zapetljati omču, da zaprieče suze, a i srdce im gori samo za junačtvom, ali mi smo ženske slabe, u naših grudih samo se nalaze ljubav i suze.

— Ti me Jelko biediš, da u mene nije ljubavi; nemaš pravo. Kazo sam vam noćas, da su Tatari prešli preko Dunava i poput poplave, kad se u gori naglo snieg okopni i u dolinu hukom i žamorom počne svaljivati, udarili proti Dravi i našoj domovini, da kao gladni iz gorice vuci plien plienjaju i roblje zasužnjuju. Kraljevska porodica nije više ni ovdje u sjegurnosti, te danas već odlazi odavle.

— Zagreb je dakle u pogibelji, a ti mene ostavljaš Tomko bez obrane sa starim nemoćnim otcem.

— Ne bez obrane, Jelko; ovdje ostaje podban Nemil s Abramom, županom od Moravče i množtvo po izbor junaka, da brane zagrebačke zidove, a najbolja je gradu obrana to, što odavle odlazi kralj s obitelju i sa cielom svitom; neprijatelj za ničim toliko neteži, koliko da se dočepa kralja samoga, pa bude li čuo, da je kralj odavle pobjego, i on će za cielo mimoići Zagreb i pohrliti za kraljevskom porodicom.

— Ali i kad bi tako bilo, kako me uvjeravaš, kakov ću ovdje ja uživati mir i pokoj, kad znam, da si mi ti Tomko dan i noć u smrtnoj opasnosti a daleko od mene...

— Aj težko je razstati se, ali dušo, tim sladji bude nam sastanak, reče oduševljeno Tomko zagrliv djevojku. Moli se bogu, a bog će dati, te ćemo se opet i to do skora vidjeti.

Malo su što više i govorili, osim što im je Tomko kazao, da je govorio s Benkom, preporučio ih posve u obranu njegovu i dao mu za slučaj svoje smrti njeke odredbe, što bi imao iz imanja požežkih za uspomenu pribaviti Jelki i njezinu otcu.

— Sad s Bogom mili starče; želim te živa i zdrava u ovoj kući naći.

— S Bogom sinko, vrati nam se zdravo... Pred suzami nemogaše starac da nastavi.

— S Bogom Jelko... I zagrli ju ljubezno i vruće poljubi, te onda naglo otide; da se nepokaže i on slabim.

Medjutim se je svietinje na trgu toliko sakupilo, da je skoro glava glavu tiskala; pretežkom mukom proturao se je Tomko kraljevskoj palači, premda je išo u dvorište s dolnje strane od potoka Cirkvenšćaka. Kad je unišo u čekaonicu morade ostati posliednji kod vrata na hodniku, jer su bile sve nutarnje prostorije pune. Slučaj je htio, kraljica je još po njeke stvari išla prije u jednu od soba s one strane hodnika i za čas, što je Tomko stao uz vrata, vraćala se s dvorankom u dvoranu, gdje je na nju i na one stvari čekao s djecom kralj.

Idući uz Tomka baci lukavim, skoro veselim posmjehom pogled i šaptnu: Ide li se težko?...

Poslie toga za čas nastane izza kratkih pozdrava najprije u palači vika: Živio, živili, a odmah i pred gradom, u dvorištu, na ulici i trgu. — Idu.

Napried jaše banderijalci, ostatak onih, koji su kod Šajove dično pali; ovi sad imadu zadaću, da brane dalmatinsko primorje. Za njimi redi se pješadija i onda dolaze oklopljeni konjici, hrvatski velikaši, izza kojih eto i samoga kralja. Čini se on prijazna lica valjda samo zato, da puk i onako ustrašen svojim pretužnim pogledom još većma nerazžalosti. Opaziv ga pučanstvo, da je lica, u ko-

jem se zrcali uzdanje, razveseli si i počne radostno klicati: živio!

Tad je pošla iz dvora i kraljičina mnogobrojna pratnja; poviest nam izmedju inih zabilježi kneza Herbarta, sina Oslova, vjernoga čuvara kraljeva sina Stjepana, zatim kneza Junka, sina Ižakova, Raduna sa sinovi, pradjeda porodice Modača i tri brata Radića Tomu, Filipa i Lovru, koji su išli sa sinovi kneza Kleta Orljavskoga iz požežke županije.

Kad je kralj došo tik zapovjednika pred vojskom reče glasno i ozbiljno: Ljubezni podbane Nemile! Moja kraljevska porodica odlazi sada put hrvatskoga Primorja, kamo ću se za koj dan i ja uputiti. Mi ostavljamo dragi taj grad ne zato, što bi dvojili o hrabrosti ovih dičnih junaka, nego što bi moglo doći u mnogo većem broju divljih Tatara, gdje bi ih bilo deset i dvadeset na vas jednoga. Nam se je dakle povući na sjegurnije mjesto, a uzbude li sbilja toliko Tatara, povucite se i vi za nami. Knez Dragoš izdat će prema potrebi i savjetu vieća naloge, kojih se valja držati, da bude red i sloga u vojski.

Opazi dobro podban Nemil suzu u oku kralje Bele, nu ovaj da ju sakrije, obode konja i ode kao munja a ostali za njim. Na drumu, koj se je počeo vijugati počam od zagrebačkoga potoka Cirkvenšćaka predielom, gdje je danas trg bana Jelačića i dalje Ilica, a onda je bila pusta tratina .manduševčina, na tom dakako ne zidanom drumu stavi se u red veliko množtvo ljudi, da gleda odlazeće.

Kod jednoga vrtnoga prelaza, od prilike, gdje je danas ulaz u mesničku ulicu, stajaše i jedna nam kao poznata crnooka djevojka naslonjena o sieda starca, da je u vrućici; od svih odlazećih. Njezine oči i lica bijahu živim dokazom, na koje je uprtih očiju gledala, nitko se na nju niti neobazre; ni ona nema prilike nikomu, da rukom ili rubcem mahne.

Sad dolazi kraljičina pratnja. Jedan vitez iz reda mahne rukom prama njoj te idući mimo tik starca i nje, šaptne: Jelko, uzdaj se u Boga, — starče s Bogom!

— Jaoh, kako me je snašla velika nesreća! reče tužna blieda kao snieg djevojka našav se skoro sama sa starcem na putu; gledahu bo obojica dugo — dugo za odišavšimi.

— Moli se bogu, da nebude i gore, nastavi starac Marnavić. I odu kući.

(Dalje sliedi.)

Desdemona.

(Pripoviedka od Hermana).

(IV. dalje).

Obrabriv se poče dalje:

— Moja želja bješe izpunjena. Postadoh brodarom, a za godinu dana bijah savršen brodar. Do brza poče se u meni buditi slavohlepje. Omrznu mi prosti život na trgovačkoj ladji. Dugotrajno plovenje iz zaljeva u zaljev protjera moju veselu ćud. Boj, rat, gruvanje topova, zaglušna dreka morske bitke ... to jedino mislio sam, da može protjerati moju snuždenost i sjetu. Konačno javih staru kapetanu, da mu duže služiti neću. Uzalud mi je nudjao dvostruku plaću, uzalud me je nastojao privezati sjajnimi izgledi — ništa nije moglo promieniti moje čvrste namjere. Popustiv napokon molbam i razlogom mojim, dade mi liepu svjedočbu te me odpusti iz službe.

Pohitiv u Mletačku, podvrgnuh se brodarskomu izpitu, koji sam uspješno podnio. Zaprosih službu u italskom brodstvu, zbilja sam ju i dobio kano poručnik na fregati. Sada je istom nastao za me pravi život. Pod vještim zapovjednikom postignuo sam hitro sadanju ovu vještinu. Za godinu, pošto sam stupio u službu, postao sam nadporučnik, za kratko vrieme kapetan ua maloj galeri, s koje sam konačno došao na Desdemonu. Tu sam ladju tako zavoljio, da je nebi bio za sav sviet ostavio.

Dosada je bio život moj pun radosti i nepomućena veselja. Služah Mletačkoj vjerno, ljubljah ju kano pravu domovinu svoju, a ona priznavaše odanost moju te me nagradjivaše častmi. Ništa mi nije manjkalo do pravoga prijatelja, a i toga sam našao u tebi Ljudevite mili! Od toga časa, što smo se upoznali, bio si ti jedini, komu sam se

povjerio. — Sreća bi moja bila podpuna — al ju jedna zgoda u čas pomuti. Tu zgodu, u mom životu najkobniju, kazati ću ti sada.

Opet zamuknu. Mračno lice sakri si u ruke. Mladjahna prsa tresahu mu se silno.

— Mjesec je tomu, nastavi u svom pripoviedanju dalje, što sam zaprosio admirala, da mi dozvolji njekoliko mjeseca probaviti kod moje majke, koje već tri godine vidio nisam. Nisam znao, je li živa ili mrtva. Admiral me rado pusti, dozvoljiv mi plaću dvaju mjeseca. Tko je bio sretniji od mene? U duhu si predstavljah, kako će se uzradovati, kada me zagleda prvi put, pošto se tako dugo nismo vidjeli, predstavljah se u majčinu naručju, blažih se najljepšimi sanjami, iz kojih sam imao biti strašno trgnut.

Na krilih vjetra letio sam k otoku Seganu, mojoj miloj otačbini. Moj se je čamac nadtjecao s vjetrom, plovio sam onim smjerom, kojim sam toliko puta kano dječak brodio k našemu otočiću. Na večer nasta silan vjetar, crna oblačina zamrači cielo nebo, more se poče biesno burkati, pjeneći se valovi boriše uz otajstveno šikanje, gromovi tutnjahu, munje križahu po crnu zavoju, koji je zastro cielo nebo. U takvoj borbi živalja došao sam napokon kasno na večer k malim, strmim stubam, koje su u naš mali, skrovni vrt vodile. Brzo sam stupio iz čamca i pohitio u koljebu, odkuda je slab plamen svieće svjetlucao. — Stupiv unutar opazio sam tužan prizor, moja je majka ležala luda na smrtnoj postelji!

A sada mi prijatelju, prosti daljnje pripoviedanje. Od tuge malo da mi nepuče srdce u tom groznom času. Te noći očitova mi mati, odakle sam — te noći svali na me takodjer težku osvetu proti Mletačkoj. Mletačka bijaše povodom njezine nesreće, Mletačka morade biti predmetom njezine vječne osvete, a ja — ja sam nesretno orudje te osvete. Sada znaš tu tajnu, koja me je dosele mučila. Bivši prije vjernim slugom Mletačke, moram sada biti glavnim joj neprijateljem. Ljudevite, prijatelju moj, ostavljaš me ti?

— Nikada! božja kletva neka se sruši na moju glavu, učinim li to ikada! viknu iz dna duše Ljudevit. Ali — što mislite kapetane? doda pun straha.

— I sam znaš, da nisam drugo nego brodar, odgovori Lesandro, mogu li Mletačkoj zadavati râna, ako ne na moru? Promišljao sam o tom dugo, pravio osnove pa ih zabacio, drugoga puta pred sobom nevidim, — postati ću gusarom!

— Dakle se je izpunila moja slutnja! uzdahnu Ljudevit. Ali — prostite — mislite li preći na tursku stranu?

— Što? — takova šta možeš misliti o meni? reče Lesandro oštro. Nipošto — premda sam u drugoj otačbini ugledao svjetlo, ipak me je Italija odgojila, učinila iz mene muža. — Mletačkoj sam dužan sve, što imam. To je bila dovoljna odplata za krivicu, učinjenu momu otcu. Sada me veže jedino prisega, — da nije nje, ostao bih uviek vjeran republici. Ali Osmanlije — nisu oni dušmani tvoje domovine? Nerobe li svu hrvatsku Dalmaciju? Pa zar da se ja sdružim s njimi. — Nikada!

— Hvala vam kapetane! kliknu radostno Ljudevit. Vaše rieči uliše novu jakost u moje žile — dakle sada ću učiniti sve, što zapovjedate.

— Biti ću gusar! nastavi Lesandro. Ime Gjanoni čuti će se po svem primorju, — ali će njegov glas razširiti oko sebe strah i grozu, — italskom krvlju postati ću glasovit!

— A kada namjeravate već izvesti namjeru svoju?

— Čuj, što sam odlučio, reče Lesandro. Još danas iztaknuti ću svoj barjak na stupove Desdemone — danas ću razkinuti sve sveze dužnosti i vjernosti, koji me k Mletačkoj vežu — danas ću napuniti srdce svoje do dna okrutnošću te ću početi neprijateljstvo proti Mletačkoj. Što misliš Ljudevite o mojoj momčadi?

— Da će vas vjerno sliediti, kamo ju godjer povedete, odgovori Dalmatin. Ta to su muževi, koji nemaju osim svoga imena ništa nego neprelomnu vjernost. Ali Talijane izuzimljem, na nje se nije moći osloniti.

— To bi i grozno i proti sviesti bilo, trebati od njih, da bojuju proti domovini svojoj, neznajuć zašto? reče Lesandro mirno. Idi Ljudevite pa ih po-

šalji na manjem čamcu u galeru, što stoji blizu nas. Ja ću doći odmah za tobom.

Ljudevit posluhnu. Skoči hitro na palubu i zapovjedi spustiti čamac u vodu. Začudjeno gledaše ga sva momčad, kada je zapoviedao svim italskim momkom, da silaze u čamac i odplove u drugu ladju, što se je lako micala na igrajućih se talasih.

— Što to za boga znači? pitali su brodari jedan drugoga.

Tomo pristupi k Ljudevitu te ga zapita tiho:

— Što ste skupa zaključili? — Vaš je razgovor trajao dugo, — ja sam bio kano na živoj žeravici.

— Ustrpnost je prva dužnost podanička, reče s posmjehom Ljudevit. Čuti ćeš skoro, što će biti, al budi oprezan sada; jer svi gledaju na nas!

Čamac bude brzo spušten u vodu. Italci stupahu lagano unj, začudjeno se obazirući i glavami vrteći. Tek Tadoldi osta tvrdoglavo i upita:

— Što ćemo mi ovdje?

— Za to nepitaj, već slušaj zapovjed! odgovori u kratko Ljudevit.

— Al zašto neide ni jedan Dalmatin s nami? zapita iznovice Tadoldi.

— Može biti se nebi pogodili u čamcu, reče smiešeć se Ljudevit. U ostalom ondje su sami Italci, a i ti znaš valjda rieč, da se slika s prilikom ljubi.

— Toga nepojmim, pa da i pojmim — prije neidem, dok nebudem čuo, zašto moram s ostalimi u drugu ladju.

— Brate! negubi vremena golimi riečmi, reče Tomo, tamo na ladji već će ti se reći, što imaš raditi.

— S tobom me nije briga, osieče se Tadoldi, glednuv prezirno na prostoga brodara. S kapetanom hoću da govorim.

— Ja sam ovdje na njegovu mjestu, reče važno Ljudevit, a neposluhneš li me, onda —

— Onda?...

— U kratko — onda te moram silom nagnuti u čamac! doda brzo Tomo.

— Što? — Zar bi se usudili? — poče Tadoldi, mašuć se biesno noža, koj je imao za pasom utaknut.

U taj čas ščepa ga od traga nje-koliko čvrstih ruku, i na Tomin znak polože ga na ljestve, po kojih se je morao biesni Italac u čamac spustiti. Glasan ga je smieh ciele posade sprovodio.

— Vidjet ćete, biesnijaše Tadoldi, tiskajuć pjesti, vidjet ćete, što će vas ta šala stojati. Brzo! vikaše svojim drugovom, prihvatite vesla, da što prije dodjemo k ladji! — Ha! već znam, što to znači. To su buntovnici, koji snuju bunu, pa nas odavle gone, da mogu slobodnije raditi! – Brzo! da javimo, što se je ovdje dogodilo.

I vesla brodara ponoriše u prozirne valove, a čamac bjegaše strelimce po pučini na drugu ladju. Sada stupi Lesandro iz kajute te se pope na palubu. Bio je u crnom odielu, a redovi mletački neblistahu mu se na prsijuh. Vatrenim okom pregleda posadu, upiruć na nju željno oči svoje.

— Prijatelji! reče poslie kratke šutnje Lesandro, dosada služaste vjerno Mletačkoj, i vam je Desdemona pribavila mnogu slavu! — Bilo je vrieme, gdje sam vas ja sám hvalio za službe, učinjene italskoj vladi, i vi svi znate, kako smo se izvrgavali pogibelji, da stečemo pobjedu, republici na ponos. — Ali to je vrieme minulo, pa nam se neće vratiti može biti nikad!

Zamuknu i gledaše pozorno na lica brodara, s kojih nije ipak mogao opaziti ništa do napete zvjedljivosti.

— Al nemislite, nastavi dalje, da djelovanje vaše prestaje, da se više nećete boriti s biesnimi valovi i s dušmaninom. Nebojte se, da ćete ploviti brez svakoga posla po jadranskom moru do italskih briegova. Sada istom počimlje vaše pravo djelovanje: boj, gruvanje topova, to će biti svakdanji naš ples. Do sada ste mi bili vjerni drugovi, recite, hoćete li biti i odsele?

— Do smrti kapetane! viknu sva momčad.

— A nećete me ostaviti, ako me i ostavi dosad mi vjerna sreća?

— Bilo ma što, mi se od vas neodielismo! viknu glasno Tomo. Nije li tako braćo?

— Hura! nastade jednoglasna krika sve posade.

— Dakle ćemo i dalje ostati zajed-

no! reče radostno Lesandro. Jedina je razlika, što ste prije vojevali za Mletačku, a sada ćete proti njoj — da ste slušali zapovjedi republike, a sada ćete biti samo moji podanici — ili bolje pomoćnici, druzi, braća. Vi ste Dalmatini, Slavjani, i ja potičem iz roda slavjanskoga, premda ga nikad poznao nisam. — Govorim jezikom vašim i ljubim vas kano braću — nekrzmajte dakle okrenuti sa mnom oružje proti zemlji, koja nam nije domovina. Sliedite me!

Ali brodari mučahu. Prijašnji izražaj radosti izginu im s lica, a njeki gledahu smeteni u zemlju. Činilo se je, da čekaju, neka kapetan jasnije progovori.

— Nu što šutite? reče Tomo naglo, može biti mislite, da se naš kapetan želi spojiti s Turci? Sačuvaj bog! Proti Mletačkoj i proti Turskoj!

— Da! djeco, potvrdi ozbiljno Lesandro, proti Osmanlijam i proti Mletačkoj. Vidim, istina, na vaših licih, da je Dalmacija pod italskim okriljem, pa da vam je mučno bojevati proti prijateljici vaše domovine. Ali vi zaboravljate, da isti oni težki zakoni, koji Mletačku muče, i vašu domovinu ubijaju, — zaboravljate, da junačka Dalmacija stenje pod jarmom Mletačke, koja nemože niti turskih lupeža pokoriti. Zato odbacite tiesne misli svoje, pa se sjetite obećanja, koje ste mi čas prije kano u prisegi obećali. Na noge se! mi ćemo se otisnuti a drzne li se ona galera na nas navaliti, mi ćemo joj pokazati, koli su čvrste mišice naše.

Te rieči djelovahu.

— Hura! viknu momčad, idemo za tobom, ma kamo nas poveo!

— Dobro! hvala vam, reče oduševljen Lesandro, a hoćete li trpjeti duže mletački barjak na ladji slobodnoj, neodvisnoj od svih zakona italske zemlje?

Rekav to, pokaza na barjak, koj je jošte titrao na zadnjem dielu Desdemone.

Brodari ga razumješe, i u čas se uspeše na zadnju palubu. Vješt lezac uzleze na najviši stup — i u čas poleti liep barjak s lavom sv. Marka dolje. Al nedoleti do dolje; u sto kusa raztrgaše ga ruke brodara, uzplamćenih riečmi kapetanovimi. S veseljem baciše u zelene valove morske zadnji komadić barjaka, koji se je prije časa ponosno vrtio i sjao u zraku.

Tako pade u čas vjernost, koju su brodari prije zavjerili Mletačkoj, i u isti čas zaleprši nad Desdemonom crn barjak, titrajuć grozno, ko golema sova u jasnu zraku.

— Sad brodari! bijaše glas kapetanov, idite na svoja mjesta, — čamac s Italci doplovio je do galere, vrieme je, da se otisnemo u šire more!

I sidra su već izvučena, jadra spuštena, privezi napeti, brodari zabavljeni po ljestvah i konopih, ždriela topova izvučena iz boka ladje, kuglje i naboji namaknuti na pucanje.

Liepa Desdemona bijaše taj čas strašna.

I već dodje čas, gdje je imao Lesandro izpuniti prisegu, koju je zadao majci, umirućoj na siromašnoj postelji u biednoj koljebi, na pustu briegu. Onaj put bijahu ognjene munje u burnoj noći svjedoci njegove prisege — sad je gledalo nanj trepteće sunce za jasnoga, tihoga jutra, da vidi, eda li ju vrši. Namjeru je dobro namjerio, cilj je postignuo!

Veličanstveno, ko velik labud raztrgnutih krila nosila se je liepa Desdemona na igrajućih se valovih, a crni stieg titrao je na njezinu vršku, dajuć Chioggi, a š njom i republici zadnji s bogom — ili zovuć galeru na boj.

Lesandro staše na zadnjem kraju Desdemone, pogledavajuć za zadnji put na republikanski brieg, koj je tako dugo držao svojim pravim domom. Tu zemlju, koja ga je tako reći odgojila, koja je iz njega učinila muža, zemlju, kojoj bje dužan sve, što je imao, tu je morao sada držati glavnom svojom neprijateljkom, a njezine podanike prvimi si neprijatelji. I vruća mu se suza žalosti spusti iz oka.

Iz žalostna razmišljanja trgnu ga prijateljski glas:

— No jeste li zadovoljan s momci? upita ga veselo Ljudevit, stojeć do njega.

— Posve, dragi prijatelju! odgovori mirno Lesandro, a s tobom osobito. Ali nezaboravi Ljudevite, da se u tebe najviše uzdam, da si mi obrekao vječno prija-

teljstvo, da sad nemam nikoga osim tebe. —

— Grom s neba i kletva sv. Spire budi nad menom, povriedim li ikad vjernost svoju spram vas!

— Ja ti vjerujem! odgovori Lesandro. Za znak tomu zagrli me, jer od danas smo braća!

— Rado činim po rieči tvojoj! reče Ljudevit, i oba se prijatelja zagrle u znak bratske sveze.

U kratko vrieme bijaše Desdemona tek malena točka na obzoru.

Galera, što je ostala u zaljevu, razapne jadra, i podje letimice za bježećom ladjom, ali kada se je Desdemona u modroj daljini izgubila, vrati se, neopraviv ništa, da bez krzmanja pošlje u glavno mjesto glas o toj čudnoj zgodi.

(Dalje sliedi.)

Maruša djevojka i dva čobana.

(Narodna pjesma iz zbirke L. Marjanovića).

Ovce pase Maruša djevojka
Po doljanih povrh Malovana.
K njoj dolaze dva čobana mlada,
Jedno Pere, a drugo Nikola.
Pere veli: „moja je djevojka";
A Nikola: „nije, nego moja".
Al govori Maruška djevojka:
„Boga vami, dva čobana mlada.
„Oba mlada, oba srdcu draga!
„Kad mi ležu ovce u plandište,
„Ja ću izać navrh Malovana,
„A vi stan'te u dnu Malovana,
„Kad ja mánem šarenom maramom,
„Skupa k meni oba poletite;
„Koji prvi na krioce pane,
„Njegova ću vjerna ljuba biti."
Kad je bilo oko polak dana,
Ona ide navrh Malovana,
Oni idu u dno Malovana.
Mánu Mare šarenom maramom,
Skupa k njojzi oba poletiše.
Pere pučė, malo nedomače;
Mrtav Niko na krioce padė.
Al govori Maruška djevojka:
„A joj meni, hude sreće moje!
„Gdje pogubih dva junaka mlada!"
Vadi Niki nože izza pasa,
Pa ubada sebi u srdašce.
Zakukale tri žalostne majke,
Dvie junačke, jedna djevojačka.
Skupa su jim rake izkopali
I kroz rake ruke sastavljali,
I u ruke zelene jabuke,
Često su jih oblazile majke.
Što će niknut iz kojega groba?
Iz Nikole zelen borak raste,
A iz Pere vinova lozica,
Iz Maruške rumena ružica,
Te se ruža oko loze vije
Kano kita oko kape svile,
Oko bora i loza i ruža.

Novica Cerović.

Životopisna crta od Save Martinovića.

(Dalje.)

Širine je šetnica dva hvata, neznam je li više, a u dužinu će biti od 12—15 hvati. Rekoh ovako: Moja braćo! pri svem našem oružju više će ni (nam) valjati ovo kamenje u našoj nevolji nego sve naše oružje, a ovu malu kućicu, te je pred dvorištem, da joj izprobijamo zid i u nju da se zatvorimo njekoliko druga i da družtvo podielimo 8 gore na šetnicu i u malu crkvicu, a 16 dolje kod svetca; sada braćo moja, Turci će nas okoliti i privući topove i slomit će ni (nam) ove skale drvene, uz koje uzlazimo gore na šetnicu, no da iznesemo dva konopa gore, ako ni (nam) slome skale da spuštimo onim dolje vode na konopu da piju i da ugotove, a ovi iz dolje što budu, u isti kotao da onim gore sprave jelo da što izjiju. Ako dadoše ovi odzgora vode, neka dadnu ovi odzdola jelo. I braćo moja Turci će doći odzgora navrh spilje, da na nas bacaju veliko kamenje; greda je nakvečena (nagnuta), neće moći kamenje na nas padnuti, da ne (nas) savlada, nu bojim se, da nedonesu prah pa da nesvežu konope i u sieno, pa da nespuste niz gredu naproti nam, pa da neostave miću (oganj, sumporada) u prahu, kad dodje spram nas, da se prah neupali i da nas nesprži i zažeže manastir. Dobro bi bilo, da uberemo jedno drvo, a na njem da svežemo jednu kosu, čim se kosi sieno; ako spuste prah na konopu, svezat ćemo kosu na dugačkom drvetu, mahnut,

da im konop presiečemo, kako će se sieno i prah odkoturat niz ovu strmen pod manastir.

Vojvoda Mirko i Novica hoćeše mriet ali se oba smiju i govore: Tako i nikako drugčije. Reče Mirko: Nosite kamenje. Nehoće nitko. Naljuti se Mirko. U to reče: Uzmi Savo samo jedan kamen, ako će bit i mali, a zaisto ti kažem, drugi iznjet nećeš, no pošto ti jedan izneseš, zaista ovi drugi vojnici iznieti će ove druge, dokle god dosta bude, inače im biti nemože.

Ja jedan kamen ižnjeh, a drugi vojnici i po 30 i po 50, dokle velike gomile napravismo, i tako uradismo.

Sjutra dan udari vojska turska preko Planinice i popali Poviju i Stubicu i Doline selo, pa tù se poklaše Povijani š njom tako, da je bilo mnogo mrtvieh. Mi gledamo a pomoć nemožemo. U večer donesoše popa Lazara slomljene noge i njegova sina Marka ranjena i ovaj te večeri kod nas umriè. Da nezaboravim, kad sve pokupismo iz donjega manastira donjesmo vojvodu brdskoga protopopa Jovana bolestnoga k nam u manastir. Mirkova konja, Novičina i Krcova pa serdara Sava Gjuraškovića neimadosmo gdje držati, pa s toga rekoh ja Mirku: Odpravi te puste konje i š njima dvoje troje momčadi, neka bježe preko Zete, da ih nejašu Turci, gdje ih očima gledamo; kad ih niesmo ostavili na Župi, neka ih gone u Crnugoru. I posla Mirko dva Martinovića i jednoga perjanika, te ponesu knjige na Cetinje knezu, da mu kažu, što se od nas uradilo i da kupi vojsku. U tom još niesu Turci došli na nas, ali ne (nam) opališe selo Požar izpod nas i izpod donjega manastira. Knez poslà mojega brata Filipa Martinovića; ovaj ugrabi pred vojskom te donese knjige i zatvori se kod nas. Sada nas Turci obkolişe; dobježa robje iz Požara i iz Dabojevića i izpod Ostroga, prigredi do nas: tù bješe žena, djece, govedi, krmadi, brava, prtljage: stoji piska djece i žena, odjekuje ona spilja, nemože se preslušat, i dodjoše iz planine njekoliko Župljana do nas, a roblje ostaviše u planini. Vojske bješe jedno 200 lj. ali žena i djece bješe i 1000. U tome rekoh ja vojvodi: Daj vojvodo, bolje da se vladamo, odtjerajmo ovo robje uz planinu, neka ide k onomu župskomu roblju, neka mre tamo, da ih ovdje negledamo, gdje ih kolju Turci. — I tako vojvoda zapovjed dade i podje jadno roblje plačuć uz planinu a mi ostasmo tu u zatvoru. I bješe došla jedna župska obitelj do nas iz planine a to je obitelj Šoga Nikolina, i on odpravi ju opet uz planinu a ja mu rekoh: E Šogo! ja ti nevjerujem, ti ćeš se opet u Turke predat, al ako si prava vjera da se nepredaš u Turke, vrni natrag tvojega brata Stanišu i tvoju i Stanišinu ženu i djecu, pak neka idu preko Zete u Crnugoru, još mogu proći kraj Turaka, i neka pitaju na Cetinju, gdje je kuća Sava Matova Martinovića, naći će mi majku i ženu i tù će naći, da se prehrane do Gjurgjeva bez pàre, a ti se zatvori ovdjen da mremo. I posluša me i tako opravi. Odpraćeno robje, srete knez na Kčevu; knezu sve Staniša kaza, kako sam ga poslao; knez mu reče: Ajde na Cetinje, više imam ja kruha nego Martinović, a njemu liepa hvala. Ta moja rieč nadari Šoga Nikolina, te ga stavi knez za serdara i za senata od Župe, a bilo mi je malo poznato od toga čovjeka.

Evo Turci na manastir donji; jurišaju i unj legnu; u njem nitko; uz pisku i svirku odtolen krenu k nam u gornji manastir, mrko li je gledat takvu silu pred očima. Mirko i Novica dadu zapovjed: Nitko da pušku nepali, dok se nedohvate rukama za zidove i za vrata. Mi 24 i arkimandrit i kaludjer i medju nami jedna žena, prava Srbkinja sa svojom kćerju, djevojkom, zatvorena s nami, da ni (nam) gotovi i da umre s nami.

Hadjajlija Verizović pred vojskom zove arhimandrita Nikodima, da mu se predadne, da neda palit crkvu. Nitko ništà. Novica i ja i serdar Pero Matanović i Mićun Gvozdanović i Minja Marković Filip moj brat i Mujo Petrićev gore na šetnici a Mirko sa dva bratučeda s Krcom i Perom i Šogom Nikoliniem i s Pekom kapetanom i s Mašom Vrbicom i serdarom Gjuraškovićem i vojvodom Matanovićem i s jošte njekoliko druga dolje. Turci za vrata rukami, puške jedanak zapucaše, povaljaše se Turci, jedan

preko drugoga i tù borismo se puna pó sata, dokle bi dosta mesa... i odmakoše se Turci. Mirko hrabri družtvo dolje, a Novica hrabri družtvo gore, ja nemogu razaznat, koj je od njih bolji jedan od drugoga; tù sam poznao Mirka i Novicu i dva brata, dva Matanovića i dva brata, dva Petrovića Krca i Pera i Peka kapetana i mnoge druge odvažne junake, koji su se borili kao lavovi, osobito Novica i Mirko, koji su naši zapovjednici bili.

Tù borasmo se sedam dana i sedam noći; prinješe topove protiv nas i mnogo ni (nam) štete učiniše š njima i gotovo hoćahu nam jedniem velikiem topom sve srušiti, da im se na našu sreću neošteti top. Turci dodjoše na vrh spilje nad nas i velikimi paljugama drvenimi valjahu niz zemlju kamenje kao veliku baćvu od 50 barila; strašne li jeke i tutnjave od toga kamenja, ali srećom našom nemogaše nas dohvatiti nego nas suminovaše i padaše niže u vrt niže manastira. Topovi spried sa čela a su dvie strane dva tabora Turaka puškami a odzgora kamenje, jaoh težko bješe tu gledat očima, što se radi. Sedmi dan po podne dodje čovjek, a dolažahu svaki dan tako i moljahu ne (nas) i kunjahu da se predamo; ali ni (nam) taj čovjek najizviestnije kazà; došav na ugao od dvorišta, umoli nas, da nam ima dati carsku knjigu, da se predamo, i spomenù mnoge brdske popove i kapetane, koji su se predali, pa da se predamo i mi. Odgovori Mirko: Te popove, te su se predali, neka metnu Turci za hodže, a kapetane za jušbaše, a mi se živi nepredajemo, dokle traje jedan. Poslanik reče: da hoćemo doista tù izgorjet. Povikasmo: I volimo. — Moli on, da ulježe k nam na vjeru, Mirko mu i Krco odobriše i rekoše: „Hodi“, a ja odzgora izgrede rekoh: svi ti neka dadu vjeru, a ja ti doista nedajem nego kad te vidim očima, ponjet ću te mojom puškom. Odgovori poslanik meni: Daj čovječe, dà nevjeran li si, kad mi svi dadu vjeru, zašto nećeš i ti? A ja mu rekoh: Zakleh se jakomu Bogu: vjere nikada Turčinu nedadem, no gdje ga mogu hoću ga posjeći oli ubiti. A on odgovori: Ja niesam Turčin. Upitam: A da što si, ako Turčin niesi? Reče: Ja sam katolik. Tader meni ražžali se i rekoh mu: Ala čovječe, hrdja te ubila, a zašto si mi takva nevjera, da kao kršćanin služiš Turčina. I kaza mi, da je iz Sarajeva i da ga je sila turska na to natjerala i reče mi: Ima li koliko vas? A ja mu odgovaram: Ima trista i četrdeset, koji smo se jakomu bogu i ovomu svetcu zakleli, da se nikad predat nećemo, dokle jedan teče. Kazà on: Je li mi vjera, da izidem, da se ljepše razgovorim. Ja kao bratu kršćaninu rekoh sa sviem srdcem: vjera ti je. Dadoh mu ju, jerbo znavah, da mi neće kano Turčin učinit nevjeru. Izide pred dvorište i obzire se, da ga nevide Turci i reče: Braćo moja, od istine vi (vam) kažem, kad se nehoćete predati, držte se, hrabro i vitežki; paše su sinoć vieću učinili, da udre na vas, ako neprimite ovu zapovjed, što su vi (vam) poslali', do sjutra do podne da će se s vami boriti, i ako će polovinu vojske izgubiti da će na vas jurišati, da vas spale; ako neuzmognu ništa učiniti sjutra do podne, rekoše, da ve (vas) misli ostavit, da više na vas puške nepucaju, erbo je mnogo a uzaludo vojske ovdjen pogìnulo, pa ako se dobije Crna gora, vi ste im gotovi. I to vi (vam) je po istini od mene i dadete li mi vjeru, da idem na niže, da me negadjate?

Svi mu jednoglasno dadosmo vjeru a Mirko i Novica reku: Pozdravi ni (nam) sve tri paše: mi im se nadamo, da se ogledamo, pa što bog da.

Sad naši starješine izdadoše zapovjed, da sve naše oružje operemo vodom od praha gorećega i da ih očistimo, jer se Turčinu nadamo.

Puške nepucaju; šetaše izpred topova jedan jusbaša, bimbaša, što li bješe; nu poglavar od topova; malo ni (nam) se bješe bliže primako a ja ti odzgora smotrim ga i hoću da ga djeverdanom gadjam ne da ga ubijem, nego može li mi dobacit balota iz puške i bi li mi ju čuo? Novica samnom vazda rame uz rame reče ovako: Nemoj Savo, gorjet fišeke uzaludo, e se bojim, da ni (nam) neuzmanjkaju, budi pametniji, no ta momčad. A ja mu rekoh ovako: Ovi fišek nemože nas održat a hoću ga gadjat barem bi li se ovamo obratio? I upalih djeverdar

i tako mu ga nesreća donese medju pleća po sried srdca, da je odmah pao. Ja zavikah izza glasa: Vode mu dajte, vode! Novica reče: Koj je vrag? A ja rekoh: Vidje Novica, i ako mi braniš, da negadjam, eno ga nekopore više ni petom. Smieh i velika graja zavlada medju nami; kazaše dolje Mirku i družtvu; trče Mirko i Krco odzdola i čude se i dodjoše k nam; daljina je, nemože se pregledati, nerazaznaje se, ali je čovjek ali je trupina; durbina nemasmo, no smo u ogledalo gledali, u njem ga vidjeli, i tako su istom vjerovali. (Konac sliedi).

Duhovno sjedinjenje južnih Slavena.

Od dra. J. M. Špora.

(Dalje.)

Kipotvorci svega svieta žele jednakom gorljivošću izraditi kamenoslike, kao što su Laokoon i Medicejska Venera; svi slikari žude nasliedovati Rafaela i Klovia — kao svi graditelji Mihel-Angela itd. jer umjetnosti i znanosti posvuda su jedne i jednake te odgovaraju utvrdjenomu idealu, što je prosta i krasna narav — prilikovana čovječjom rukom ili slovom.

Isto pjesničtvo, po svojoj nutrnjoj bitnosti, premda mnogi ciene, kada duhom svoje narodnosti zanima, mora se tomu idealu klanjati; jerbo nas misli i ćućenja samo onda vjerno uznose, ako su prosta naravna i krasna; a narodnosti značaj je onaj živi oblik, kojim se u srdce narodnjaka žestoko dira, da ono časti, što je njegovo i što njegov narodni rod uzdiže do kriepke sviesti i samostalnosti, bez koje narodi pravu slobodu — najveće blago toga života, nikad nemogu steći.

Pismo latinsko kaže obzirom na svako zahtievanje, t. j. na prostotu, krasotu, kratkoću i lasnoću u izvedjenju, toliku prednost, da se o njem ništa boljega ni željeti nebi moglo. Svi narodi rimskoga i germanskoga koljena imadjahu prije pismena samosvojnih, pa ih zapustiše kako se iole izobražen čovjek osvjedočiti može; tà latinsko pismo u svem nadkriljuje svako ino. Tim se ovi narodi podnipošto ne odrekoše svoje izvorne narodnosti.

Da bi tako bilo, svi sadašnji evropejski narodi morali bi biti Talijani, jer ovi najprije upućeni od Araba, počeše širiti znanja i umjetnosti po svietu. Naime Niemci bi morali bit posve potudjeni, jer ne samo da si skoro sve znanosti i umjetnosti pribaviše od tudjinstva, no i jezik jim je više od polovine ugrabljen u inih osobito u francuzkom, pa ipak se taj narod svojom narodnošću manje ne diči, nego ma koj drugi.

Nije dvojbe, da latinica Slavenom ne pruža potriebnih pismena za naznačenje slovnoga izgovora jednim samo znakom, što pismu daje veliku prednost; nu takova oskudica može se možda inim kojim putem nadomjestiti, a da i nismo usiljeni zabititi sve ino, što bi nas veoma okoristiti moglo; jer bi nas ne samo lasnije u jedno veledično tielo sjedinilo, nego i s inim svietom ponješto laglje sdružilo.

To je jur tolika nužda, da joj se težko i to ponajviše na naš uštrb ukloniti možemo, pa ako se mi prije svega nespojimo i baš do dna srdca ne složimo na duhovnom temelju, svaki nam ini napor ostaje zaludan, pače do života zapriekom i to obzirom na goleme protivnike, kojim samo sjedinjena snaga naša može odoljeti.

Zato i dvoumiti ne mogu, da će baš velemoćna Rusija prva biti, koja svoju azbuku bude zamieniti latinicom, kako su to već njeki Rusi i počeli, baš da svoje bogato knjižtvo i silne tvorbe svoje umjetnosti i inim narodom svoga koljena priobćiti mogu, što se nikada ne steče, čekajući na to doba, da se im Slaveni uputom njihove gramatike do one znanosti popnu, koja bi takvomu smjeru dovoljno mogla odgovarati.

Težko je predvidjeti, kada se takva duhovna sloga bude obistiniti, jer se tu hoće mnogih pobieda, dok se odrečemo starih običaja i duboko ukorenjenih predsuda, ali za cielo nam bez takvoga žrtvovanja nema spasenja, pa da to razdruženje u pismu razstavlja narode, koji bi ne samo junačtvom, nego i duhovnim darom izkazali svietu još neslućena čudesa.

Najlaglji način segnuti do rečena

zamjerka i takvu preporodu u mah izvršiti, bio bi bez sumnje, da se svestrano prime latinica u svih naglascih, kojimi se prosto i jedinstveno slovo izriče, a za sva ostala pismena, što se sada u nas, koji latinicom pišemo, čarkami ruže, da se složimo, neka se uzdrže i pišu pismena rusko-srbska. (Pohvalit će vas dor. Augustinović. Ur.)

Istina, takova azbuka ponješto udara u oko, no to traje samo za ono malo doba, dok na taj pogled obiknemo, pa naime, dok se osvjedočimo o velikoj koristi, koja niče s toga sjedinjenja.

Uza to valja zabilježiti, da ruskosrbska slova, kojimi se naznačuju: lje, nje, ja, jo — ju — kao dvoglasna slova, nebi baš bilo potrebno posebnimi pismeni proizvoditi, jer i pisana na taj način svaki dovoljno izriče. A svako strogo ne zahtievano umnažanje azbuke otežava govor i nauk. (Dalje sliedi).

Bugarski običaji.

(Dalje).

Poslie se igraju roba (servus): razdiele se na dva diela, zatim uzmu komad cigle, te jedan s jedne strane pljune, a drugu ostave suhu; i ju sad bace u zrak; jedni viču: suhi kraj nam a drugi mokri; ako se n. pr. sluči, da mokra strana dodje ozgor, onda oni, čija je bila ta srana, podju napred i tjeraju svoje protivnike; čim se jedan od svojih udalji do njekoga opredieljenoga mjesta, izadje jedan s jedne strane a drugi s druge ovaj tjera prvoga, na ovoga izadje drugi s protivne strane a opet na ovoga izadje s ove strane, i to sve tako biva, dok neizadju svi iz obadvijuh strana, da jedan drugoga tjera. Ovako se tjeraju, dok neprestigne jedan da udare drugoga, a onoga smije udariti, koji je prije njega izašao. Udarivši dakle svoga protivnika uzmu ga u roblje; udariv ovaj protivnika prestanu se tjerati te sad narede robove, već koliko su ih udarili i postave najslabijega da ih čuva. Igra se opet onako nastavi, kano što i prije nu samo što gleda ona strana, od koje su robovi uzeti, da jih natrag uzme. Jedan se od njihove stranke zaleti gledeć kako da prevari čuvara robova, i tako došav do robova pograbi prvoga za ruku i mahom ga slavodobitno vodi na mjesto. Takove strane gledaju da zarobe čim više njih, pa ako kojoj podje za rukom da sve zarobe, onda jih ovi robovi moraju nositi do svoje medje, ovi pako ostanu na mjesto robova, a ovi idu na njihovo, te tako se opet igra nastavi.

Poslie se igraju Preskakluka. Na njeko mjesto postave kakov znak zatim se razdiele na dva odiela; jedni se poredaju poput linije jedan korak dalje od medje, zatim jih drugi po redu preskakivaju a preskočivši ih svi, pomaknu se ovi opet za korak dalje; oni ih opet od medje preskakivaju, ako bi se pako našao, koji nebi mogao od medje ležećega preskočiti (jedan se postavi držeći ruke na noguh a ostali mu skaču preko ledja) onda sva njegova stranka leži, a koji su prije ležali, preskakivaju jih.

Pošto djevojke narastu, dodje jim vrieme udaji. Seljak se obično zaljubi kod plesova i poséla. Zaljubiv se koj mladić u koju seosku djevojku, pošalje njekoga, da mu ju izprosi od roditelja. Ovaj pako uzev čuturu vina zaputi se na naznačeno mjesto; ako mu ju obećaju, onda učine tako zvani z a p i o t. j. počmu piti za pogodbe prstenovanja Djevojčin otac ište od momka, da mu dade tristo ili petsto groša i za agarl'k (baština pravdena) zatim išče još za prstenovanje: vina, šunke, riže, pečeno prase ili janje, rakije, kruha itd. Pogodivši se poljubi djevojka u ruku onoga, koj je došao, do ju prosi za mladoženju; on pošalje djevojčinim rodjakom, setram i braći darove: i to čizme, emenije (kalevri) papuče, fesove (gugle). Po tom idu rodjaci momkovi u djevojkinu kuću noseći sa sobom stvari za gostbu. Sakupe se susjedi i rodjaci djevojčini, koje su dužni nahraniti i napojiti momkovi rodjaci; onda opred'iele rok za vjenčanje. Mladoženja daje mladoj kitu cvieća nakićenu s pàrami ili cekini, prsten opažan (čaprazi) pojas, obuću, rubac za glavu (šamija) itd. ona pako poljubi svim ruke, davši jim po jednu kitu, isto tako daje i mladoženji prsten i kitu, koja je novci

i bapkami nakićena, ovu kitu mora on nositi sve do svatbe utaknuv ju za uho. Od prstenovanja sve do svatbe ide mladoženja slobodno k mladoj na razgovor, donoseć joj suha groždja i drugih poslaštica. Na posjelu sjedi kod nje, na plesovih š njom pleše a u kolu je do nje. Sve do svatbe na glavi nose oboje kite, koje su si dali kod prstenovanja. Svatba jim se obično počimlje četvrtkom; taj dan se sakupe žene u selih, dakako i nevesta, i načine kvas, uz glasbu i druge svirale, kojim će se miesiti svatbeni kruh. U petak dovedu djevera i miese mu kolač za čuturu i pletu mu vienac za glavu. U subotu metnu djeveru vienac na glavu i dadu mu čuturu, za koju privežu jedan rubac, kolač i jedan mali vienac, te ga pošalju da pozove kuma i svatove; vršnjaci momkovi i prijatelji dolaze k njemu te ga obriju i jedu i piju kroz čitavu noć. (Dalje sliedi).

Besjednica.

Narodno kazalište. Šaljiva igra ili bolje rekuć lakrdija: „Od sedam najružnija“ od Angely-a, koja je u subotu dne 4. t. m. na korist marljive i rutinirane predstavljačice gospodične Ivane Bajzove prvi put predstavljena bila, zabavna je i sadržaje dosta kazalištnoga efekta, no slabo je uvježbana bila; suigra bijaše netočna, mlitava, a k tomu dodje jošte i ta nevolja, da g. Brani (Zaborski), predstavljač glavnoga ljubovnika, malne do nerazumljivosti promuknu i više predstavljača svoje uloge veoma slabo na izust nauči. U toj pjeskovitoj pustari bila je samo jedna oaza i to prizor Olgin u posliednjem činu, poslie kojega je gja. Sajevićeća (Olga) gromkim pleskom izazvana bila. To bje jedini izaziv ovoga večera. Kazalište bilo je prilično puno, što nas raduje u interesu cienjene koristnice, jer bi svojom neumornosti zaslužila jošte i mnogo veće priznanje.

U nedjelju bila je lakrdija „Hoće da vraguje“; u utorak imao bi se bio dati „Zakupnik ostranski“, no zbog još uviek trajuće promuklosti g. Brani-a, opetovala se je drama „Poludila je“, a u četvrtak kao u slavu otvorenja sabora trojedne kraljevine kod sjajno razsvietljenoga gledališta ponovi se „Lowoodska sirota“. Budući da smo o svih tih komadih svoj sud već izrekli, imamo samo primietiti, da su svi ti komadi i sada s dobrim uspjehom odigrani bili, i da su u posliednjem promukloga g. Brani-a (Henry Wildfild) g. Cvietić a s istoga uzroka gospoju Sajevićevu (Georgine) gospodična Jelenska zamienili i to dovoljno shodno, što tim veću pohvalu zaslužuje, jer su uloge iznenada preuzeli i jedva toliko materijalna vremena imali, da ih čestito na izust nauče.

„Roman siromašna mladića“ od Octava Feuilet-a, koj je u subotu dne 11. siečnja t. g. na korist g. Mandrovića prvi put predstavljen bio, izvadak je ili bolje rekuć gola okostnica poznatoga romana istoga imena toga razvikanoga francezkoga spisatelja. Svi takvi igrokazi nemogu se s izvorom svojim natjecati — jer je roman neograničen a drama ima veoma stegnutih granica, čega radi moraju se s jedne strane mnoge zanimive pojedinosti izostaviti a s druge opet dialozi mnogimi pripoviedkami produžiti, što čini očito uštrb drami, gdje bi se imalo sve pred očima gledaoca dogadjati. — To slabi dramatični i kazalištni efekt, koj je u tom komadu stegnut samo na dva prizora t. j. na prizor na razvalinah i na umor starca La Roque-a. Ovi su prizori dobro po pjesniku izvedeni, no to nije dosta, da se komad dobrim nazove. Izvan često razvlačenoga i kadikad uprav dugočastnoga dialoga, nalaze se i mnoge nevjerojatnosti. Slučaj igra odviš znatnu igru — što u romanu tako u oči nepada — a i glavna uloga odviš je idealizirana i smjera na apoteozu preživjeloga se razreda družtvenoga života, što nemože više velikih simpatija kod množine proizvesti. Takovi komadi mogu se samo na onih kazalištih dopasti, gdje izvrstnost predstave čini zaboravit tolike mane djela — što se od našega družtva tim manje zahtievati može, jer mu se jedva toliko vremena dopušta, da može svoje uloge kojekako na izust naučiti — a kamo li da čestito proučiti karaktere i situacije.

G. Mandrović (Markez Champecy) i gospodična Perisova (Margerita), bijahu u posjedu glavnih uloga i učiniše sve što se na brzu ruku običnom kazalištnom rutinom učiniti može te su opetovanim pleskom i izazivom odlikovani bili, ali treba dubljega karakterisanja i potančijega niansiranja, da tako površne obćenite obrise onom životnom silom bojadišu, da obćinstvu omile — to je težko djelo, koje za dva tri dana i najbolji talenti dovršit nemogu. Toliko stoji da obadvoje imaju znatno boljih uloga, ako i ovim uvjetna priznanja neuzkraćujemo. G. Mandrović dobio je i kitu cvieća, koju je za cielo zaslužio, ako u obzir uzmemo njegovo svekoliko djelovanje na našem kazalištu.

G. Freudenreich (Bevalon) igrao je najkarakteričnije i povuko je taj večer izmedju svih najveću pozornost na se; stari Laroque najbolja je radnja g. Andrijevića, koju smo ove sesone od njega vidjeli — jošte njekoliko takovih večera i on bi mogao opet omiljeti našemu obćinistvu, kao što mu je već jednom omilio bio. Gja. Popovićeva (Laroque-ova snaha) i gćna. Bajzova (gja. Aubry) neimahu obsežnih uloga, no dobro ih izvedoše. S radošću opazismo, da je prva mnogo naravnije govorila, nego li u „Siroti Lowoodskoj.“ Naprotiv gospodična Jelenska (Helonin) nije bila sasvim na svojem mjestu, ova uloga zahtieva mnogo više finoće i umjereniji način govora. Sve bijaše preoštro i izvan okvira obične konversacije. U obće komad je podobro uvježban i bez svake smetnje a mjestimice i živahno odigran bio. Kazalište bilo je opet dovoljno puno.

U nedjelju dne 12. t. m. napunila je poznata lakrdija „Kazalištna bezumnost“ opet kazalište, premda je već toliko puta ovdje predstavljena bila. Ovaj put igrao je znatnu úlogu Gregora, koja zahtieva ne samo prodstavljača i za plesanje usposobljena okretna čovjeka, već i pjevača, gosp. Sajević i izveo ju je u sva tri pravca na obće zadovoljstvo. Radnja nije bila naravno savršena, jer je g. Sajević jošte odviše kratko vrieme kod kazališta a dosad je većom stranom u podčinjenoj struci upotrebljen bio, no ipak je bila takova, da se je iz nje razabrati moglo, da bi taj daroviti mladić za kratko vrieme, ako bi mu se i nadalje prilika pružila, da svoje liepe sposobnosti postupovno razvije, od znatne koristi za naše kazalište tim većma postati kadar bio, što ima zvučno grlo i dobar sluh, čim se za pjevanje sasvim usposobljuje. On je svoju prilično težku pjevačku zadaću i blagozvučno i izpravno izveo, što je osobito one ugodno zateklo, koji poznavajuć ga pobliže, znadu da nije muzikalan. Kod shodne nauke bi se iz njega za cielo pjevač izobraziti mogao, kakova trebamo. Izvan toga bio je jedini od svojih predšastnika u toj ulogi, koj je svoju obsiežnu zadaću podpunoma na izust naučio. Obraćamo dakle pozornost odbora na njega tim većma, što je jedan od najmarljivijih mladjih članova našega kazalištnoga družtva. — Ostale uloge bile su kao prije popunjene, čega radi ne treba nam o njih potanje govoriti, već jedino napominjemo, da su g. Freudenreich (Pušetić) i gospodična Norvegova, (Omeletta) i ovaj put, kao vazda eksaelirali i da je vaskolik komad i od ostalih sudjelujućih članova točno i živahno odigran bio.

U utorak bilo je kazalište zatvoreno zbog predbježnih priprava za produkcije mekanika gg. Smitta i Linke-a, s tako zvanom Kalospintechromokrenom kojesu u sriedu dne 15. t. m. započele i do posliednje nedjelje dne 19. već četiri puta kuću dubkom napunile.

Kalospintechromokrene umjetan je vodomet, koj električnom raznobojnom vatrom razsvietljen uprav čaroban utisak na gledaoca čini. — Čovjek se te krasote jedva može sit nagledati. Rekao bi da curi drago kamenje u svem svojem sjaju i da se pred tobom oživotvaruju bajke od tisuć i jedne noći.

Uz te četiri predstave dane su po našem družtvu sliedeće jednoaktne igre: Prvi večer „Malac, Palac, Žalac“ i „Zagorka“; drugi večer: „Bieli Otelo“ i „Neugladjeni dragi kamen“; treći večer: „Desetdjevojakaaza nijednu muža“ (Operetta); četvrti večer: „Put kroz prozor“ i „Svingin Orakul.“

Od ovih komada novi su „Bieli Otelo“ i „Svingin Orakul“ ili „Živa glava bez tiela.“ Prvi je jedna od najboljih manjih veselih igara, puna dosjetah i komičnih situacija, koje će se za cielo na repertoriji uzdržati, drugi je bez svake dra-

matične vriednosti, pisan jedino u svrhu, da se dade povod produkciji ovdje već po eskamoteru g. St. Romanu pokazanoj optičnoj umotvorini, posredstvom koje čini se, da govori glava, kojoj fali trup. Taj komad je dodatak gore rečenih mekanika k njihovoj hydroteknički produkciji, koj je takodjer množina uprkos njegove ništetnosti dosta živim pleskom primila.

U prvom komadu odlikovao se je osobito g. Freudenreich kao bieli Otelo. Od ostalih komada najvećma se je dopao „Put kroz prozor“ veoma dobra vesela igra i izvrstno predstavljena, za koju osobitu zaslugu stekoše uz gosp. Freudenreicha (Chevalier d'Harcour) gđna. Perisova (Gabriela) i gospoja Sajevićeva (Liza Pome). Predstava ove igre spada bez sumnje medju najbolje ove sezone i želili bi ju još koj put vidjeti.

U operetti „Deset djevojaka a za nijednu muža“ pjevao je g. Horvić iz Praga Agamemnona Parisa prilično vješto — no svakako mu je partija, premda znatno duboko transponirana, previsoka a tekst slabo je na izust naučio. To i njegova početnička igra učiniše znatan uštrb uspjehu.

—l—

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) „Naše pravice.“ Sastavio dor. Bogoslav Šulek. Ovo je izbor povelja, zakona i drugih spisa, izvadjenih iz saborskih spisa i Kukuljevića djela: „Jura regni“, znamenitih za državno pravo kraljevine dalmatsko-hrv.-slavonske, od godine 1102., (ili bolje 1108, jer tim dokumentom počimlje), kad smo se s Ugarskom združili, do god. 1868. Latinski su dokumenti prevedeni i protumačeni. Ovo je dakle kao diplomatička historija našega državnoga prava, svakomu razumljiva, te će ga autentično obaviestiti o njegdašnjem i sadašnjem prostranstvu trojedne kraljevine i njezine autonomije, kao i ob odnošenju k Ugarskoj i Austriji. U knjigu uvodi liep predgovor i članak o našem državnom pravu.

— Slovnica jezika grčkoga od dra. Curtiusa prev. Fr. Petračić, prof. na gimn. senjskoj upravo je izašla školskom nakladom u Beču i može se dobiti po 1 for. 25 nvč.

— Danica ilirska, prilog „Nar. N.“ prestaje kao zabavni časopis; dor. Gaj našo je za shodno i sam se okaniti imena ilirskoga pa će svake četvrt godine u svezcih od 4 arka izdavati „književnu zabavu hrvatsku-srbsku“.

— A Bucsanskoga katolički kolendar sa slikami za prestupnu godinu 1868. Tečaj IX. U Pešti. U 8-ni str. 40.

— Knjiga čudesa. Sv. zavještanja i prosto-narodna skazanja sa 150 čudesa, i toliko slika. U Pešti kod Bučanskoga 50 n.

— Misna knjižica. Molitvena mala knjižica sa slikami 19 nvč.

Svašta. Gluhoniemi pitomci takova zavoda u Pragu predstavljahu 6. o. m. na improviziranom kazalištu „Egiptonskoga Josipa“. Oni su različnimi znakovi tako jasno igrali, da im je obćinstvo neprestano pleskalo.

Petsto poljubaca. Gjeneralu Sheridanu u slavu bijaše u Chicago-u čast, na koju ga je došlo pozdraviti 500 djevojaka; on je poslie pozdrava svaku poljubio.

— Parižka izložba donjela je čista dohodka 2 milijuna franaka.

— Šajnoha Karl, naslavniji poljski povjestnik umro je u 50. godini 10. o. m. u Lavovu.

Zagonetka. *

Abecednog prvog do posliednjeg slova,
Ime t' kaže prvim zagonetka ova;
Drugo znači zaljev i grad ruski, koji
Gleda, kako Dvina s Baltikom se svoji:
Kod nevoljnog sužnja sve ćeš naći lako;
Jer težinom njega tare i te kako!

J. Sundečić

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 1.):

Nek se čuje na sve strane:
Bože živi sve Slavjane
Bud' na jugu bud sjeveru
Negledeć im nikad vjeru.
Rod se neka drži roda;
Jer se kaže: krv nij voda
I Slavjanom doć će hora
A biti će, što bit mora.

Riešiše gg. Kosta Jakšić, Lj. Detoni, Roman Apell i Vilim Čuček u Varašdinu i S. F. u Križevcih.

* Odgonetačo priobćit ćemo u br. 5. Od prve desetorice, da nebude i po vanske krivo, dati ćemo srećkom izvući jednoga odgonetača i nagraditi ga najnovijim djelom dra. Šuleka: Naše pravice.

Dragoljuba od prošle godine imamo dovoljno brojeva po 3 for. 50 nvč. Ukusne korice zanj pravi knjigoveža Mučnjak po 40, a ujedno i veže po 70 novč.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 4. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Desdemona.

(Pripoviedka od Hermana).

V.

Već je nastao dan; sunce se dizalo iz jadranskoga mora. Ugodan vjetrić ljuljao je tmaste valove, a igrajući se dupini dizali se ovdje ondje iz mora, gubeći se opet u tajstvenoj dubljini. Za njimi se je opet križao tok mora, a u miljunih iskrećih se zviezda titrao žar ranoga sunca na tihoj, slabo se ljeskajućoj površini. Rosa se je caklila u raznih bojah na tamnu lišću drveća, na nježnih pupoljcih razvijajućega se cvieća, kojim bijaše obilno posut bujni pokrajak ugodnoga gaja.

Kakove li ljepote naravi!

Tu je zeleni gaj s bujnim cviećem, — tamo su naklonili krasni cvietići svoje liepe glavice izlazećemu suncu na susret, — ondje su stršile strme klisure sa svojimi divnimi vršci i pukotinami — širile se prirodne, kamene medje, tvoreći nepristupan zid moru, kojega su valovi, ugodno šumeć, obuzimali visoke stiene.

Nješto bielih breza — to je sva ljepota i ures kamenoga briega!

Nješto zašušti u korovu, a uzkom stazicom, što se je vijao oko gaja, izadje iz debele sjene punolistoga drveća krasna dieva, liepi to stvor u laku, prostu odielu. Bilo joj je njekako 18 godina, a liepo rumeno joj je lice svjedočilo, da joj nevinost resi dušu.

Čvrstim, hitrim korakom stupaše na obrašćenu klisuru, koje su granata ledja prkosila stoljetnim navalam biesne bure. Jasno djevojčino oko počivaše na talasih, što su se gonili oko stršeće stiene.

I pristupi k osamjeloj brezi, što je svoju krunu sklanjala k zemlji, kano da želi sisati rosu, titrajuću na jasnozelenoj mješini, koja se je protisnula iz razpuklina tamnobojne klisure. — I podupre se o njezin vitki panj, te upre zamišljen pogled po dalekoj morskoj pučini.

Tužno pruži nježne ruke i zašapće: „Tamo se desi — tamo za morem, gdje se je sunce dignulo iz dubljine, tamo je njegova vita ladja, onuda kruži, al uzalud upirem u daljinu oči — nepokazuje se vršak, netitraju jadra labudova — gdje je? Kamo poletuje njegova misao? — možebiti na istranski brieg k Jeleni, koja nanj misli — —“

I upre oči u plavetno nebo, koje kano da se je spuštalo u more, a grudi joj se talasahu silno.

— On je gusar! uzdahnu si iz srca, pirat je, komu je zanat boj — smrt. On je morski lupež, koga prati kletva ciele Italije, koji mora bluditi brez svrhe po široku moru kano izagnanik — i koji mora prolievati krv, da umakne rukam gonitelja svojih! A ipak ga ljubim vruće

— više zaisto, nego je kada sestra ljubila brata. Ljubavi! kako si se mogla ugniezditi u mom srdcu? u meni? Ali čudno pitanje? — Nije li on zavriedio, da mu bude najvećma zahvalna dieva, koju je izbavio očite smrti ili sramote? Sladka je to uspomena na onaj strašni pa ipak prekrasni čas, kada sam ležala u njegovu naručaju, kada me je pritisnuo na svoje prsi! Mislio je, da sam brez ćuti, brez srdca — pa sam ipak ćutila na svom licu oganj njegova poljubca! — O Lesandro dragi! kakva me tajna sila veže k tebi, kakva me čarobna sila baca u naručaj tvoj, kada širiš ruke?

Zamuknu i prignu glavu na njedra te se pogruzi u sladke nu bolne uspomene na udaljenoga dragoga. — Po tom pošeta opet u gaj te se posadi na malo, drveno sielo.

Iz nova zašumi u korovu te se pokazà mužka osoba. Bio to liep, mlad muž blieda lica, komu su inače liepi potezi svjedočili, da je davna tuga, i težka bolja onu bliedoću izlila na njegvo lice.

Jelina, čim začù šum, obazre se brzo te zagledav dolazećega poskoči i zagrli liepoga mladića.

— Hvala ti Lesandro, što dolaziš, reče vruće, bilo mi je tako težko brez tebe, ali mi je sada opet ugodno!

Lesandro vrelim poljubcem odgovori joj na njezin cjelov.

— A kako si ovamo dospio, dragi Lesandro? upita ga dalje Jelina.

— Kao obično, mila dievo! odgovori upitani. Nisam hotio, da uzbudim sumnju u stražarih, pa sam s toga zagnao ladju u zatok za ovu klisuru. Nadajuć se, da ću te ovdje naći, zamierio sam upravo šumom k mjestu, gdje se obično sastajemo — i nada me neprevari!

I opet vruće zagrli djevojku.

A je li bio taj mladi muž, koji se je tako naglo pokazao iz šume, u istinu Lesandro, sin Olivijin?

Da, mi već znamo, tu mladu, liepu, bujnom silom kipuću osobu, koja dievu tako vrelo na svoje grudi tiska. Znamo toga krepkoga muža, to liepo, bliedoliko, tajnom bolju poliveno lice, iz koga ljubav gleda — u istinu je to Lesandro Gjanoni, prije kapetan Desdemone — sada njezin gospodar, smjeli, glasoviti gusar!

Znamo, kako se je pomoću Dalmatinca Ljudevita oprostio italskih brodara i odkinuo od mletačke vlade, znamo, kojim su mu oduševljenjem prisizali dalmatinski brodari vjernost.

Kô što je rečeno, minuše dvie godine od kobnoga toga vremena.

U ono je vrieme brodstvo bilo na jako nizkom stepenu. Ladje su bile nespretne, tako i jadra i konopi. Ladje trgovačke morahu biti uredjene tako, da mogu primiti veliku težinu. Široko dno bijaše dolje razpuklo i šuplje, kormilo slabo otesano, zato ladja nije duboko ronila, već je kano kakva velika posuda po površju plovila.

Osim toga bijaše svaka putujuća ladja naoružana množtvom topova i sjekira tako, da je prosta trgovačka ladja skoro naličila bojnoj ladji našega vieka. A bilo je to posve nuždno, jer se je na svakom moru, kada su ladje križale, a napose na sredozemnom nalazilo mnogo pirata. To je sve jako otežavalo plovitbu po moru.

Ali nisu tek pojedine ladje postajale žrtvom tih lupežkih družtava, gusari su postajali sve to smjeliji, pa se je više puta zgodilo, da se je više takovih naoružanih ladja vrglo u manje, nečuvane zaljeve, odakle su, primaknuvše se kopnu, začele groznu pucnjavu na kuće i ladje, zasidrene u pobriežju.

Često je bila, istina, odvažna takova navala, sretno odbijena, al je ipak mnogo neoružano mjesto palo od težkih kugalja tih smjelih lupeža, koji su sve kuće zapalili i izplienili, a ladje bud uništili, bud sa sobom povukli, te poslie se opet otisnuli na široko mjesto, da drugdje opetuju strašnu tu igru.

Al nije takov bio Lesandro. Bio je istina gusar, al u njem neugasnu svako čovječno čustvo. Dobar svojim podčinjenim brodarom, bio je milosrdan nadvladanu dušmaninu, nije ubijao posade dobljenih ladja, već je, zadovoljan s pobjedom, uhvaćene brodare u malih čamcih običavao izmetnuti na brieg. Nije on žedjao krvi čovječje — to se je protivilo njegvu blagu srdcu. Već uništiti brod,

na kom je lepršio stieg mletački, razstepsti mu bokove i ponoriti ga u strašnu dubljinu morsku — to mu je bila vruća želja i težnja.

Kako mu je zaigralo srdce, kada je u tamnoj daljini zasegnuo očima visoke stupove ladje s italskimi zastavami, — kada je Desdemona kô ptica brzoleta preletjela pučinu morsku, — kada je prvi hitac topov iz njezina boka zagrmio! — S kojom napetosti gledao bi u otvore topova, što su pogubnu vatru rigali u dušmansku ladju!

A kada je crni dim zastro obje ladje, kada je tutnjava s neprijateljske ladje umirala, kada su joj raztepeni stupovi padali u burno se pjeneće valove, a s njezine palube liznuo jasni pla men i s glasnim praskom dignuo se u modru visinu — kada su se tramovi uz škrcanje, podobno žalostnu izdisanju, razpadavali — tad bi se pridružio Lesandrov glas radostnu kliktanju brodara, koji, crni od praha, bacahu svoje širokrile klobuke u zrak veselo podvikujuć: Hura! živio naš kapetan!

A čim je pobjeda stečena, preletio bi običan mrak lice Lesandrovo i brzo bi zapovjedio spustiti čamce u vodu i sačuvati tonuće brodare iz razstepene ladje. Veoma često nesačuva se nijedna duša — svi nadjoše grob svoj bud u plamu goruće ladje il u hladnih valovih bučećega mora.

Kada je nestanulo svake uspomene boja na površju vode do pojedinih tramova i opaljenih kusa stežanja — tada razape labudasta Desdemona iznova svoja jadra, brodari zauzeše svoja mjesta pripravljajuć se k novu boju, ranjenike poodnesoše u dolnju palubu, da im izciele rane. — Al istom se podignuše, te su mogli iznovce djelovati, prozuji zrakom opet strašan znak k nastajućoj borbi. Opet se pomoliše topovi iz otvora i svaki se postavi na obično mjesto, da mirno, posve hladno započme boj s neprijateljem.

Tako se u brz čas razglasi ime Gjanonovo po cielom pobriežju italskom i turskom. Mletački se trgovci bojahu jošte više izaći iz zaljeva na pusto more — svakoga je strah obuzimao, da će se sretnuti s ladjom čuvenoga lupeža, komu i najvještiji brodar neuteče.

I u istinu, koja se je ladja približila Desdemoni na njekoliko morskih milja, ona se više nevrati k briegu... sjegurno je propala.

— Kako ti velim draga Jelino, reče dalje Lesandro stupajuć kraj svoje drage putem, što se je vio šumicom, da ju sprovede u očinju kuću — veoma često mi se čini, da sam biednik, zločinac — svjestan sam si velikih, težkih krivnja. Često mi se probudi sviest i kano jakim kladivom udara po stieni srdca moga — pa ipak moram to strašno čustvo ugušiti — moram se sjetiti prisege. — O Jelino! kada sam čuo za pobjedu, koju su dobili Mletčani nad Turci, i imena pojedinih junaka, koje ciela zemlja slavi i obožava kano svoje spasitelje — o onda je nješto kipjelo u nutrnjosti mojoj, srdce mi je htjelo pući od žalosti i gorko sam si predbacivao: Zašto nisi ti jedan onih slavnih muževa — zašto si stekao tek krvave slave — zašto spominje sva Italija tvoje ime s grozom a možda i s prezirom? — lupež, gusar — o Jelino grozno spominjanje!

— Al zato jošte nepropade sva nada, odgovori Jelina, tiskajuć se k njemu. Tu se dade lako pomoći. — Vidiš mili Lesandro, ja znam tvoje sve tajnosti — znam tvoj prošli život; znam, da si prisegao osvetu Mletačkoj, da ju vršiš vjerno, premda pri tom zaboravljaš, da je otac moj takodjer Taljan i ja, njegova kći.

— Al se sjećaj Jelino! odgovori predbacujuć Gjanoni, da nisam znao tebe, niti tvoga otca, kad sam —

— Dakle, zašto nesbaciš sa sebe jaram te prisege? uze mu dieva rieč. Dosta si zaisto učinio, da izpuniš svoje obećanje. Zaboravi na gusarstvo, pa budi čovjek.

— Rado bih to učinio, mila dievo! odreče Lesandro, ali posliednja volja umiruće majke —

— Govorila je luda, reče naglo Jelina.

— Nipošto, to nije bio glas ludosti, reče Lesandro, uprkos grozi, koju sam onda poćutio pri njezinih riečih, ipak sam bio napunjen svetim štovanjom njezine posliednje volje — nemogoh joj zanijekati.

— Znam to, reče Jelina, ali vrieme mienja sve.

— Nemienja! viknu gusar. Da se i hoću ugnuti sa dojakošnjega svoga puta, nemogu, nesmijem. Mojih dužnosti nenosi dan — ni viek! Nitko osim moga vjernoga Ljudevita negleda tako duboko u moje srdce, kao ti draga dievo! Ti znaš sve moje tajne misli — a negroziš se od zločina, koje je moja ruka kada počinila? Nemuči ti dušu pomisao na krv nesretnika, koju sam u groznih bitkah na moru prolio? — A možeš li takova čovjeka, komu na ruci stine krv bližnjega — komu peku sviest nebrojne krivnje, ljubiti?

— O Lesandro! uzdahnu Jelina, pritisnuv se posve k njemu, negovori tako, ti nisi tolik griešnik! Zločinac, kakva si orisao sada, nemože ćutiti u svom srdcu ljubavi, a ti me ipak ljubiš...

— Više nego sebe, nego cieli sviet! reče veseo Lesandro.

— Dakle negovori tako, moljaše ga dieva, groza me obilazi, kad te čujem tako govoriti! — A što ću ja, Gjanoni?

— Ti si, uboga dievo i onako dosta nesretna, što ljubiš ubojicu, odgovori pirat, jer ubojica jesam, ubojica mnogih ljudi.

— Pa ako i jesi — al ja tebe ljubim — vruće.

— A tvoj otac?

— Idi k njemu i očituj mu ljubav svoju, reče Jelina.

— Misliš, da će dati kćer svoju, jedino diete za ženu proglašenu gusaru?

— Zataji mu dakle s prva pravo stanje svoje.

— Neću! kriknu Lesandro. Neću to nikad. Znam, da Gjanona proklinju italski puci, znam to, al se ipak ponosim tim imenom, te ga nemienjam s imenom ni mletačkoga plemića.

— Dakle daj, da ja kažem otcu ime i stališ tvoj, moljaše ga dieva.

— Radi, što te volja, draga dievo! al vjeruj, da te neću uzeti za ženu bjegom, volim silom.

— Ideš s menom k otcu? upita ga Jelina.

— Nipošto, mila Jelino! odgovori Lesandro. Sprovesti ću te do tvrdje, a onda se opet vratiti na Desdemonu, znaš, da nemogu biti dugo bez nje. A reci Jelino! bi li bila gotova, sliediti me, kad bi tvoj otac —

Jelina mu muče stisnu ruku i upre unj strastan, do srdca prodirući pogled. Tim mu je pogledom privolila.

Već su iz šume izašli i stajali opet na morskom briegu. I ovdje cjelivahu zelenkasti valovi klisurast brieg, i ovdje stršahu tamne obrašćene stiene nad šumećom, igrajućom se vodom, al su bili niže, nego ondje, gdje se je najprije razgledala po nepreglednoj pučini.

Pred obima dragima puknu liep prizor.

Na malom vršku stajaše neveliko, ali jako zdanje, ogradjeno visokim zidom, u kojem su bili izsječeni otvori za pucanje. Odmah na prvi pogled bilo je poznati, da je tu utočište, što čuva brieg i bližnji zaljev pred gusari, koji su se dosta brojni pokazivali na toj strani. Ta je tvrdja nalika tornju gledala daleko u more. Ne daleko od nje bio je malen, neučvršćen zaljev.

Mjesto pred tvrdjom bijaše brižno uravnano, blizu obale stajahu četiri topa, namjerivši strašna svoja gromonosna ždriela na vodu, da straše smieloga lupeža, koj hoće, da se bliži u nevrieme k briegu. Blizu tih groznih strojeva bijahu četiri visoka stupa osovljena sa striehom, pod kojom je visio mjeden zvončić.

Za tom se tvrdjom dizahu u zrak tamne gore porasle gustim borom, a na najvišem vršku penjaše se u modru visinu toranj, u kojem se je svake noći ložila vatra, da plamen pokaže bludećim u zaljevu brodarom sjegurno utočište.

Jošte bijaše sve tiho na tom odleglom mjestu, jošte se nečujahu glasovi topnika ni brodara, tek pojedine straže prelažahu odmjerenim korakom amo tamo po nabriežju, nemareć za dolazeće: Jelinu i Lesandra, jer su djevojku znali, a mladića nisu baš ni opazili.

U tvrdji se razidju dragi.

— Kad te opet vidim? upita na razstanku Jelina.

— Može biti jošte danas, — držati ću se na blizu. — Desdemona čeka plien, odgovori Gjanoni, i dahnuv na lice joj

zadnji cjelov, šaptnu: Dužnost zove — s bogom, draga dievo!

Razidju se. Lesandro pobrza opet u gaj, što se je prostirao uz brieg, a Jelina gledaše tužnim okom za njim tako dugo, dok je izčeznuo u sjeni šume.

Ali kako se je spoznao Gjanoni s Jelinom, tom liepom, nevinošću se ponosećom djevojkom, koja mu je postala zviezdom jutrnicom? (Dalje sliedi).

Ogulin.

Izpod gore kamenite,
Pored Kleka zirna,
Pokraj Dobre plahovite,
Varošica j' mirna.

Čudno polje širom širi,
Sretno bilo davno;
A sad iz njeg kamen viri,
Prestr'o polje ravno.

Vele, da su njekad vile
Tuda vezak vezle,
I sadile mir-bosilje,
U mlieku ogrezle.

No kad Marko, tužna majko!
Vječnog usnu sana,
Skameni se i to mlieko,
Nesta vilinstana.

Niti s Kleka pjesme nije
Kô za Marka živa,
Vještica mu oči pije,
A junak nam sniva...

Po osoju kamen crni,
Pod njim šemar žuti,
A Dobra se tužna krije —
U šumi... u ljuti...

Pa kad jadi već prejade,
A Dobra ti kine,
U osvetnoj suzi njenoj
Ogulin — popline.

Tako voda zidarica
Kosti iznosila,
I oda njih biele kuće
I kule savila.

Oguljene srbske kosti
Starih mučenika,
Ogulinu ime dadu:
Spomen na patnika.

A na sriedi Ogulina
Bistar točak bije.
Ja pomišljam: da l' su suze
Što ih rod moj lije?

Oglédô sam, zagledao
Od svud slovo tudje...
Tù mi roda nepoznadu
Ima l' sudbe hudje?

Tek mi Dobra šumom zbori:
„To su srbske suze,
„Čuj izza sna Marko plače:
„„Kamo moj topuze?...““

Oguline, majčin sine
Grad mi vilin ti si:
Pušćaj srdcu, pušćaj maha
Kó Oholin uzkrisi!...

Nikola Begović.

Medvjedgradski duh.

(Pripoviedka iz hrvatske prošlosti).

VI.

Juriš.

Pred nami je sad otvorena poviest hrvatsko-tatarskoga rata. Imamo li predočiti podpunu sliku tadašnjih zagrebačkih grozota, valjalo bi nam ju umjetničkim kistom crtati.

Krvave su listine, koje nas ubavješćuju o zagrebačkih dogodjajih ondašnjih, koje nas uče, kakovih je u čovječjem liku zvierova bilo, koje nam poviedaju čine, s kojih se od straha mora da potrese svako čovječje srdce... čine, kojim u poviesti uzalud tražimo sličnih. Al i čemu da mašta riše ono, što svaki krvavi redak poviesti onoga doba izobila pokazuje.

U zimsko doba podje Kadan sa silnom tatarskom vojskom u potjeru za kraljem Belom u Slavoniju i Hrvatsku. U ljuto zimsko doba moraše pred njim kraljevska obitelj biežati put Dalmacije, da se zatvori u tvrdi grad Klis nad solinskimi razvalinami, što no su ga bili sa-

gradili još hrvatski kraljevi na visokoj kamenitoj klisuri a na podrtinah rimskih. Za njom je do skora pobjego i sam kralj opet s mnogobrojnom pratnjom obojega spola, koja se je kojekuda po primorskih gradovih razbiežala, da si nadje utočište.

Jedva što je kralj ostavio Zagreb, već bijahu Tatari s ovu stranu Drave, prorupivši u sadašnju Hrvatsku iz dvijuh strana, iz Slavonije i Ugarske; pa i kod nas nastaviše grozovita svoja haranja i razorivanja, kudgod su doprli. Za njimi ostajaše gola pustoš.

Tako se približivaše nesreća i Zagrebu nalazećemu se u golemoj tjeskobi; tà čemu se mogaše nadati od šake ako i hrabrih branitelja spram 150.000 Tatara, koji su ravnim pravcem nanj išli? S toga od golema straha i zavlada u njem strašni nered; svaki njegov žitelj uvidje, da mu je grozna smrt već izza vrata, pa zato i smišljaše svaki, kako bi samo sebe i svoje izbavio.

Na ulicah i putevih stajahu ljudi neodlučni, kano izvan sebe, neznajući šta da čine, i kamo da bježe; drugi se već posakriše u podrume i repnice misleći, tu nas neće tražiti, a njeki jošt u posliednji čas pokušaše, kako no se to u sv. pismu piše o biegu jeruzolimskom, pobjeći iz rodnoga mjesta da se sakriju u gudure i klance. Najveću smetnju činjahu siromasi, žene i djeca, jer su plačem i cvilenjem svojim još veći strah zadavali. Biežahu amo tamo, da se zatvore u koju tvrdu zidanicu... Slab li je obićan čovjek u oči strašne pogibelji! Mogaše svaki od njih unapred znati, da nema tvrdjave ni tako tvrde zidanice u svem Zagrebu, koja bi se mogla uzdržati proti velikoj sili tatarskoj, pa ipak svaki bjegunac laglje disaše, kad u takvoj tvrdoj zgradi zasunu za sobom vrata, zabi prozor ili se poput šišmiša sakri u tamni kut u podrumu. Vidjeste li kad utapljajućega se čovjeka, kako hvata slabu slamčicu, nebi li se njezinom pomoći izdržao nad proždirućim ga virom?

Ali ostavimo grozne prizore po ulicah cieloga mjesta, da uzmognemo vidjeti i koj nemanje tužan i žalostan u kućah. Nu gdje da počnemo? Zar u gradu biskupskom, banskom, i kanoničkom manastiru, gdje se je na stotine pribjeglica natiskalo na zajedničku obranu? ili u drugih dvorovih i koljebah, gdje ćemo naći isto onakovu buku, pomaganju, plač i škripanje zubi samo u manjem broju?

Čitaoci valjda će najvoljeti, da podjemo za onimi osobami, s kojimi smo ih iz onoga doba već upoznali.

Ajdmo u kuću Jakova Marnavića. Pusta je, nigdje u njoj ni žive duše! Plot je na dvorištu raztrgan i s veće strane oboren, kućna i sobna vrata svaljena; prozori i posudje polupano, pokućstvo neuredno razbacano — sve u darmaru, kano da je tù neprijatelj već svoj plien obavio. To je učinjeno bez sumnje za to, da se prevare pohlepni Tatari i od njih svaki pomisli: tù sam prekasno došo; što je bilo, odnio je drugi Tatarin prije mene. Starac je s Jelkom sakrivši gdješto u podrum pobjego možda u biskupski grad, gdje se je mnogo ljudi sakupilo, da se brane na život i smrt. Daleko od kuće dakako nije odišao, jer se u njegovoj starosti nemože ni pomisliti na daleke pute; moraše dakle da izbavi sebe, kćer i nješto blaga, čim je stigla viest o provali Tatara, pokušati, da si gdje blizu nadje tvrdo zaklonište i sjegurno utočište.

U kanoničkom manastiru i kulah biskupskoga grada ima zbilja množina pribjeglica, ali medju njimi nevidimo ni Marnavića ni kćeri mu Jelke; no Benko kao četovodja sokoli družbu, pripravnu da pobjedi ili umre.

— Barbari, braćo, dolaze, da i nas unište, pošto su nam već svu domovinu opustošili i kopiti svojimi pogazili; š njimi nema govora o mirnoj predaji i prijateljstvu. Ali zato neklonite duhom — bog nas nije zaboravio! Pa ako i poginemo, a ono bar umrimo kao junaci a ne kao kukavice...

Tako dizaše duh u svojih kanonik Benko.

Večer je. Nebo je zažareno, mislio bi, zalazeće sunce upalilo je nebeski svod. Sa zvonika stolne crkve oglasi zvono, da dolazi okrutni neprijatelj.

Mukli s crkve zvuk se obara,
Smrtnu pjesan zvon udara...

Još nikad nebijaše zvuk zagrebačkih zvonova tako strašan, tako užasan kao toga puta; u svakoj se žili stinù krv od njihova jadovanja.

Kao oreći iz neba gromovi
I ko s vražje paklene čeljusti
Oganj bljuju — vaj stvaraju novi!

Neminu Zagreba, česa se je toliko bojao. Udari mu kobni čas nesreće. Kao bura, kao oluja navale divlji čopori zlatne ordije na Zagreb; čisto su zaglušili pomaganju prestrašenih Hrvata.

Još nikad nebijaše na ovom zemljištu takova krvarenja. Ali što mogoše hrabri hrvatski junaci, gdje je na svakoga došlo i po sto Tatara? Da su iz zemlje nikli, više ih nebi iznio piesak zagrebačke okolice! Tù se je junak junački branio, ali je ubivši i po više krvnika svojih razmrcvaren pao i dušu izpustio... tù je Hrvatica u biesu svojem zadavila i po dvie i tri mongolke, ali je ili izcurjelih očiju ili razmrskane glave ili zadavljena u plivajuću krv pala i dušu izpustila... tù su i djeca činila svoju dužnost u obćenitoj obrani hrvatske domovine nabacivajuć se kao njekoč David na Goliata kamenjem i koječim, te su doista mnoge Tatare sastavila s crnom zemljom, ali nam ju poubiše poput betlemskih mladenaca. Jedna četa od 4000 Tatara udaraše na prvostolni hram, u koj se je bio zatvorio sa 800 ljudi kanonik i starešina crkve zagrebačke Benko, odredjen, da brani to svetište od poganih divljaka. Naporu i ratnomu životu priučeni kao pomamni jurišahu ovi na tvrde reć bi neprolomne zidove, nu na njih je padala tuča od kamenja, a koga je kamen pogodio, taj više nije disao. Ciktajuć i cvileć provalivahu divljaci na vrata, uzpinjahu se ljestvami, da se na prozor ili krov popnu, ali koliko ih se bez duše strmoglavi na zemlju! Da nije priskočila nova tatarska četa, koja poče udarati na umorne zatvorenike u hramu, gdje je već ponestajalo i potrebna braniva, kršćani bi barem tù pobjedu bili održali. Ali sreća posluži odvažnoga njekoga Tatarina, koj nepogodjen skoči k vratam i sjekirom ih poče ciepati. Unj se ugledaše i drugovi mu i za čas eto ti vrata oborenih i u crkvi započe strašno pokolje kao u kakvoj klaonici. Kud pogledaš, posvuda ti oči vide krv i mrtva tjelesa; u uši ti odasvuda udara jecanje, plač, jauk i pomagaj.

Napokon neprijateljica dneva — veledušna noć s crnom svojom koprenom pokri još nikad u nas nevidjenu nečovječnost. Sad se već gdjekoji čučeć po kutovih podruma i raka ponadaše, da će Tatari prestat, da odpočinu, ali divlja se četa krvi nezasiti — sad istom započeše prizori grozni i užasni. Jesu li čitaoci vidili ikad gladna vuka ili drugoga od glada pobjesnila grabežljivca, kad se je ustrmio za nesretnim plienom? Tako su divljaci nasrnuli na kuće i druge zgrade da robe i pljačkaju te poubiju, gdje bi još zatekli što živa. A što bi im sada izbjeći moglo?... Što zatekoše, tomu neoprostiše... Što bijaše za odnieti, to ponješe a drugo polupaše, razoriše, spališe.

Tamna noć se pretvori u bieli dan: nebu pod oblake sukljaše zadušujući dim i lizaše crvena vatra s mnogih kuća gorećega na sve strane užgana Zagreba; nad njega se pognu crni oblak pod zviezdami u znak, da nebo rad njegove nesreće tuguje. I mi recimo sa Schillerom (u pjesmi o zvonu):

Neka nikad dan nesvane,
Kad bi ćordom divljeg rata
Mio grad taj opustio...
Kad bi nebo,
Ko'e večerna rumen sada
Riesi krasno —
Od pogora sêla, grada
Kresilo se, vaj, užasno!

VII.

Medvjedja jama.

Jutro svita; na daleku iztoku vidi se sunce rumeno kao krv; tužno li gleda na veliko garište, na spaljeni — Zagreb.

Kuće mnoge srušene, krovi mnogim zagorjeli, kupovi pod pepelom klijuće žeravice — to su spomenici jučerašnjega Zagreba. Majestetički hram, djelo sv. Ladislava kralja, kakovih se nalazilo malo u svietu, silno je oštećen, a na njekih mjestih do tala razoren.

Jedan Tatarin sam samcit hitra koraka krenù put zagrebačke gore; na lievom mu ramenu visi orijaški luk, a za

pojasom mu se u jutarnjem suncu blišti više šiljastih strielica; upire se desnicom na motku crno-bielo zastave, a lievicu nosi objешenu na rubcu kao što običavaju oni, kojim je puštena žila. Gadja stazu a ide kan da ga krila nose, ni Aleksandro veliki nije jače hrlio tražeć abzendeykani — uzalud traženi izvor vječne mladosti, koj se po starom mongolskom predanju nalazi negdje daleko u mračnoj pokrajini iztoka, i čini neumrlim onoga, tko iz njega pije.

Dodje iznad Brestovca k debelu dubu, gdje je onomadne ubijen medjed. Odmakne granje od stabla. Zviždne tri puta. U šupljem stablu začu se netom šušnjava i za čas pokaže se — Jelka.

— Ti si ujače, a u takvom odielu? klikne djevojka.

— Sretno umakoh u odielu tatarskoga četovodje, koj je pao od moje ruke. Ali pusti me, da nas tko nezavreba.

Kroz dosta tiesan prostor provuče se pop Benko za djevojkom u šupljinu debela duba i zametav natrag k stablu granje spusti se u — medvjedju jamu. Tko bi reko¿ da pod tim stablom ima zimom u zemlji zvieri nekmo li živih ljudi? Kroz tamu prodire slabašno svjetlo s uljenice u kutu a sasvim malo danjega svjetla dopire sa uzduhom kroz dvie izdubene luknje izpod debela korena. Spilja je jedva pó drugi hvat duga a nješto manje široka srednje visine čovjek može u njoj i osovce stati. Na ležištu od kože pružio se stenjući bolestnik — starac Marnavić.

— Jakove, zar tako?

— Benko, zar zlo? upitaše se medjusobno reć bi u isti hip.

— Ja bolestan, groznica me trese, odgovori Marnavić.

— Mi propali posve, nastavi pop Benko.

— Gledasmo noćju strašni oganj, valjda je sav Zagreb izgorio, nadostavi Jelka.

— Težko da je ikoja zgrada ostala neoštećena.

— A kako ti umače? upita Jakov.

— Posluži me sreća. Dugo smo se zatvoreni sretno branili, no kad nam je nestajati počelo strielica i kamenja tako, da smo već trgali opeke sa svoda, udare Tatari na vrata i za čas ih razciepaju i provale u hram. Dobro se držasmo, ali neprijatelja bijaše toliko, da su naši valjda svi poginuli, ili ostali zarobljeni. Ja sam se videći u borbi kako stojimo primio s jednim Tatarinom u koštac i hrvajuć se s njim potezao se izza žrtvenika bl. dj. Marije, tù sam ga srećom zagutio i nikim nevidjen u tili čas obuko se u njegovo odielo. Sad kao tobožnji Tatarin kretah se u sumraku i nastaloj noćnoj tami izmedju ljute divljadi živ i zdrav i posjekoh još tri Tatarina. U zoru već pogodi me iz daleka — valjda iz praće neznam našom ili poganskom rukom bačeni kamen nu samo malo me ošinu evo u lievu mišicu, gdje je podsjela krv; ali uvriedio mi je žile, da nemogu ruku držat pruženom.

— Tu ću ja ujače metnut oblog hladne vode, reče djevojka i podje u onaj kut, gdje je gorjela uljenica. Tu digne vrč s vodom, namoči krpu i sveza ju oko mišice popa Benka. (Dalje sliedi).

O javore.

(Narodna pjesma iz zbirke L. Marjanovića).

O javore, zelen bore!
Blago tebi pokraj gore!
Zimi tebe mraz nebije,
A po ljetu t' lada dosta.
U teb' ovce plandovale,
Plandište se upalilo.
Trnula ga mlada Manda,
Trnuć prsten izgubila.
Prava Vuju potvorila:
„Ti si, Vujo, prsten naša'." —
„Nisam, Mando, tako m' boga.
„Sinoć sam ti kasno doša',
„Jutros rano u lov poša',
„Dobar lovak ulovio,
„Dva jelena i košutu,
„U košute zlatni rozi,
„Medju rozi posteljica,
„Sa postelje čedo pada,
„Kako pada, progovara:
„„Oj sunašce, za mjeseče,
„„A mjeseče, za godinu,
„„A godina za šenicu,
„„A šenica za kolače,

„„A kolači za djevojke,
„„A djevojke za junake,
„„A junaci za gospodu,
„„A gospoda za kraljice,
„„A kraljice za pravice.
„„Pravice je ponestalo,
„„Ljudi su ju potražili,
„„Pune torbe odnoseći,
„„Prazne kući donoseći.““

Novica Cerović.

Životopisna crta od Save Martinovića.

(Konac.)

U tom se primače noć; nadamo se sutra dan u zoru mriet, kako ni (nam) naš brat kršćanin kazao. Tri su mrtva medju nama, ima tri dana, i pet, šest ranjenieh, nemože se više stojat u sobah, jer su zadahnuli. Dogovorismo se, da u mraku mrtve pod dvorištem pod zidom u vrt spustimo na konopu i ako uzmognemo krijuć od Turaka, da ih ukopamo i to kad stanu Turci večerat, erbo stoje pored nas ne punih 30 hvati na jednu i drugu stranu. Osta Novica dolje kod Mirka, a mene spravi s njekoliko družtva, da čuvam stražu. U tom spustiše mrtve za konope i to na dvie ure noći; i spustiše četiri žive: Minju Markova Boškovića i Filipa, brata mojega, i Vidaka djaka od manastira i Karla Petrovića iz Požara. Grob izkopaše i zanješe pod dvorište dva pri grobu, a treći osta pod zidom i kod njega Karlo Petrović. Novica i Krco Petrović čuvahu stražu na vratih od dvorišta su četiri kubure u rukuh. U tom Turci tajeć po noći udriše na vrata i zapucaše sjekire u vrata. Ona dva krila te su pored nas, jednak sklopiše se i sastadoše na vratih, a prvi, koji udriše, bjehu došli iz tabora iz donjega manastira. Minja Markov i Vidak padoše u groblje jedan vrh drugoga a moj brat nemogaše vrhu njih stanuti no kad Turci do njega dodjoše, upàli kubure u njih i pomieša se š njima. Nevidjaše se ništa; a on znavaše nješto i turski govoriti i prož njih njekako prodrie. One, te udriše na vrata, dočeka Novica s Krcom; čim vrata razasjekoše, upale oni kubure i četiri na vratih ubiše, pa odmah preko dvorišta pobjegoše i ugrabiše mala vrata od manastira; Turci ljegnu u dvorište. Od onih, koji su konop držali, ugrabi se Karlo za konop i družtvo ga naše uzdiže prije no su Turci uljezli u dvorište.

Novica trčeći su dvie prazne puške u rukuh nesvrati se k Mirku no uza stube dotrči k meni na pećinu, i pokliče: A Savo, gdje si, evo ih, uljegoše!

Tù ja nemogah razlikovati, tko se bori bolje jedan od drugoga Mirko s družtvom dolje, a mi s Novicom gore. Usuše Turci oganj, upališe ni (nam) kuću; pred dvorištem, napuni se dvorište puno Turaka, nema ih gdje više stati, er nosi čovjek čovjeka. Bije Mirko proz puškarice, može ih pljunom doseći, a mi odzgora pod sobom, što mogosmo jače: Turci nemare; puca po 20 pušaka jedanak, nema gdje zrno panut no ako u čovjeka, kako su bili sabijeni. Turci napravili bombe, zrna od lubarde, pa metnuli u njih goreću miću i bacahu ih na Mirka i na družtvo na šetnici pred svetcem pod zvonikom. Crnogorci grabe te bombe rukama, koja se prije neopali, i bace ih medju Turke, da se spale medju Turci. Na nas gore nemogahu dobaciti, no puškami. Vrši olovo kao gràd kada najžešće bije; vidi se od goreće kuće i od pušaka kao u sried podna. Stoje dva bimbaše na vratih od dvorišta su dvie sablje u rukuh; ovi, što u dvorištu ginu, hoće da bježe natrag, ali ih oni na vratih sabljama sjeku; oni, što su za dvorištem, upiru se i tiskaju pred sobom vojsku, da napune dvorište; mrtve, što padahu u dvorištu, dodavahu jedan drugomu da ih stave izvan dvorišta. Borasmo se ljuto a Turci nemare. Bjehu dvie šibe (velika puška) kod Novice a i kod mene; napuni ja jednu šibu i u nju metni četiri fišeke i 12 balota; okreni u dvorište i upali, popadaju Turci, ali sve uzalud, ugrijale se puste puške, više se nemože nijedna u ruci držat ni punit; malimi se branimo nu porazpadaše se. Novica i ja stojimo rame uz rame uviek, a do nas serdar Pero Matanović i Mićun Gvozdanović i Minja Marković i još dvoje momčadi. Rekoh ja Novici: Nitko se nesjetiva kamenja, a je li tko kod kamenja Novica! Odgovara: A tko je na kamenju, gdje ti je družtvo? — Ja namah bacih

pušku i poletih na kamenje; nadjem jednoga starca, bješe on kuvar u manastiru a Karla Petrovića otac. Privukoh starca do kamenja i tader ja i starac obaljasmo kamenje na Turke. Kako pade niz onu visinu vrh njih kamenje i njeke štice (daske), stade klepet i pucnjava i lomonja od mušketa i sabalja, i jaoh kod Turaka, neznade se ni za jusbaše ni za poglavare, no ih diže vojska na sebi k vratima od dvorišta i utekoše Turci ranjeni, a ostaviše izza sebe krvi u dvorištu, te se mogaše gaziti do više škljana (gležnja).

Sutra dan Turci svi u donjem manastiru ostaviše nas i ona dva tabora, što su kod nas bili; mi izadjosmo pred dvorište, Turaka nema oko nas; no se kupe po livadah pred donjim manastirom. Zove Mirko hadjajliju Verizovića visokim ga glasom pitajući: Kako ste sinoć došli k nama na večer, jesmo li vi (vam) pripravili za baše mesa na užinu i ručak? Odgovara hadjajlija: O bogme jeste, biti će i za petnaest dana, nemožemo ga pojesti. I počeše svoje mrtve ukapat po livadah. Mi ih dozivamo: Što to krumpir ili kupus ukapate? Oj, boga mi, krumpir, krumpir! A mi: a je li more, kako obrodio? Odgovaraju: Oo, jest bogme punano. Pitam ja hadjajliju Verizovića za brata, jesu li koga oko manastira posjekli ili uhvatili živoga. Odgovara hadjajlija: Oo, vjere mi turske, medju nami nema ni živoga ni mrtvoga Crnogorca nikakvoga. Treći dan sam čuo za moga brata, da je živ došao u vojsku kneževu.

Tù nas Turci ostaviše utaboriv se u donjem manastiru i u Požaru. Sutra dan udari crnogorska vojska, serdar Milo s Cetinjani, prodje preko Zete i s njima starešina i poglavar Pero Petrović, vladičin brat. Udariše na tabor požarski i tù serdar s Cetinja razbi tabor i posieče devedeset glava. Tu je konačila vojska prema vojski; sutra dan vojska iz donjega manastira pobježe, a susretne ih ona druga iz Požara u strahu od serdara Mila i njegove vojske, da im neudri na manastir. Utekoše i nepuknuvši nijedne puške.

Serdar dodje u donji manastir s vojskom i pred njom g. Pero Petrović; mi izadjosmo s velikom slavom i sastasmo se jedni i drugi. Tù su se borili Mirko i Novica ne kao gospoda no ma koji prosti a najveći i najžešći junaci, koji se mogu naći na svietu. Bijaše tù už njih junaka negrdjieh u srdcu, ali vlast djelo krasi; s toga se pobjede župska i ostrožka i pripisuju u glavnom tima junacima.

Mirko se je i poslie pokazao na Grahovcu i proti Omerpaši u Brdih i Crnojgori, ali se nije ni Novica oblienio: on već odkad sam ja otišo iz Crne gore razori i predobi tvrdi Kolašin, koj nije htio ni cara poznavat ni o knezu crnogorskom ništa znavat. Razori pače tú tvrdju proti naročitoj prepovjedi kneževoj nemogav hrabri junak srdcu odoljeti, kad Mirko učini pobjedu na Grahovcu, gdje njega nije bilo, da se nagoni. Tako se Crnogorci junaci napiru, tko će višu slavu i pobjedu održati. — Za svoj neposluh kažnjen bje Novica sa svojim pobratimom hrabrim vojvodom Milanom Vasoevićem. Pobježe od straha pred knezom po drugih vladarih sbog Kolašina napastovanim u Kotor, grad austrijski; tù se zadržà njekoliko dana, dok ga stiže zapovjed od kneza, koj mu dade vjeru, da ga pogubiti neće, ali da zatvoren bude. I vrativ se s pobratimom na Cetinje bješe njekoliko dana zatvoren, dakako u zatvoru, u kom bi nas svaki želio i ostarati.

Eto Novičina slava i važnijih mu diela a važnih prem premnogih zasluga za krst častni i slobodu zlatnu naroda našega na jugu, tko bi pobrojio? *

---

* U tom je članku istinito opisan boj u Ostrogu i činim pozornim sl. uredničtvo novosadskoga „Napredka“, da o tom ubaviesti svoga biogradskoga dopisnika, koj me opetovano dirnù u ranjeno mi srdce. On me prekorava za Novicu; evo mu čiste istine, kad mu je niesam dao dosta u pjesmi. Tko nije strastan ili bezuman, uviditi će, da prvenstvo pod Ostrogom ide Mirka, a da nije njega bilo, hodilo bi Krca, koj nije grdji junak bio ni od Mirka ni od Novice. Tà bilo je junaka i na moru kod Visa ne grdjieh od Tegetova, ali se slava u glavnom daje vodji vojske. — Kako li me jadni dopisnik može prekoriti, da smo svi pod Ostrogom probliedjeli osim Novice! Ja sam tù s Novicom bio brk o brk a dopisnik nije ni očima vidio; vidi mu

Duhovno sjedinjenje južnih Slavena.

Od dra. J. M. Špora.

(Dalje i konac.)

b. Nezrielost u književnoj razsudi druga je preprieka napredku književnosti naše.

Od kada Dubrovnik i Dalmacija prigrliše talijanštinu propade jugoslavensko knjižtvo i š njim svaka kriepka ljubav narodnosti i samosvojnosti.

Ine Jugoslavene prisili igo tursko, magjarsko i njemačko, da niti ne osjećaju toga plemenitoga čustva, jer su mogućni naši glavari znali pod tudjim uplivom prisvajati si sva preimućtva, kojimi su zadovoljili svojim požudam, a najmanju brigu tražili u tom, da svoj narod vode kako treba k prosvjeti.

Nu začećem tekućega vieka prosjaše i na našem nebu zraci narodnoga duha. Srbija dignu svoj krvni mač i čustvo narodnosti ogrija srdca jugoslavenska uzbudivša duhovnu silu, kojom su prionula na odgoj svoje slovesnosti.

Premda svi tvori znanosti i umjetnosti u obće samo lagano razastiraju svoja krila, u nas to napredovaše nečuvenom hitrinom, jer nas obodri bogata prošlost, a godina 1848 nas naglo i žestoko uzbudi ne samo na narodnu samosviest, nego i na osvetu proti satariteljem našega krasnoga slova i naše svete narodnosti.

Od onda naime zasinu naše knjižtvo neobičajnom sjajnošću, i š njim blago ono narodnjačtvo (patriotismus), koja već ni željezo ni vatra izkorieniti nemogu.

Nu to knjižtvo bje do sada po naravi svojevoljno, pristrano i razkinuto, jer mu nije bilo prava vodje i kažiputa, da odmah porazumnom snagom teče do predstavljenoga si smjera.

---

se iz dopisâ, da je petljanac ili pako bezsviestni prolievač tinte, koj već i po tom nezaslužuje, da mu odgovaram, što mi se na poziv neusudjuje svoga imena podpisat pod svoje klevete. Da istinu kažem, živi su još svjedoci: Krco Petrović, Novica Cerović, serdar Pero Matanović, vojvoda Gjuro Matanović i kapetan Mašo Vrbica, koji su se ondje slavno borili i kano junaci odlikovali.

Opazka kapetanova.

Takovi vodje i kažiputi su razsudnici umotvora, bez kojih nema prava nauka ni pravoga napredka. Akademija ne može sad još posebne kritike graditi. Ona ima silu posla, da najprije obćenita načela utvrdi, koja toliko temeljita bit imadu, da jih bar za dugo doba nitko obaliti nemože, jer nije dvojbe, da se i proti njenim zaključkom kritika bude uzdići, a tu, da bi i mogla priečiti, nesmije, nemajući absolutizam, bar na duhovnom polju, nikakove valjanosti.

Pa imade u nas i lica, koja svako koristno uredjenje već unapred proslavljuju svakom savršenošću, premda se ova stopram stvarati mora. Njekoj listak u Beču nazvà našu, jedva uredjenu Akademiju — „ruhmreich". — Takvi epiteti, kao i svi skoro superlativi služe naime inostrancem samo ruglom, komu se strogo uklanjati moramo.

Premda razsuda njekojih zahtieva riedko nalazećih se izvrstnih svojstava, ako se njeno sudbeno žezlo ima dovoljno častit, ipak nestaja svake razsude o umotvorih i inih umjetnostih, što na luč stupe, dakle očiti nemar za narodni porod duhovni, prinaša još veću štetu napredovanju, nego baš i krivi pretres, jer se i slabom razsudom sviet bar pobudjuje, a pisci se ponukaju na razkriljenje istine, samo da takav pretres nije presan ili nečedan, strastan i načrtan njekim namišljenim sveznanjem po načinu nadriknjiževničkih učitelja, koji uviek prodiče o željnoj slozi, to jest kad bi se njihovu mnenju ini sviet poklonio, dočim bi sa strane njihove prije sve i propalo, nego da i oni popuštaju.

A najtužniji pa baš i zloban je onaj sud, kojim se oklieva dokazati razlozi, na koje se odsuda oslanja.

Dosta sam ostario, nu oprostite, da vam otvoreno kažem, još ne čitah ni jednu pravu razsudu naše knjige. Naša kritika običajno napada samo na jezik i na način govora a u glavnu stvar i narav djela samo površno dira, kao da hoće čovjeka razsudjivati po odjelu i inih izvanskih znacih.

Pa baš i u jeziku vlada naime zato još velika tmina u nas, jer mnogi uzdigoše to nasilno načelo, da se tako pisati

mora, kako puk govori. Ali uprav zato je istok proti zapadu a sjever proti jugu u vječnom boju. Posvuda se drugčije govori i izgovara. Što je dakle pravo? Tu većina ne odlučuje. Non majora sed saniora! Ako Srbljin i sadašnji Hrvat odhitiše *e* pred slovom *r*, jer već u tom slovu biva naglasak *e*, kao u slovih, *l*, *m*, *n*, *s*, — mora se zaključiti, da tu vlada nasilje — jer pismo i govor n. p. u riečih — prst, krst, čvrst — ostaju bez svakoga samoglasnika, što grdi svaki jezik, dočim istočni Istrani baš taj *e* što veće moguće produljuju a Dalmatini i Dubrovčani i tim nezadovoljni, još oštrije naglašuju samoglasnik slovom *a* — parst, karst itd. — pa tu valja spomenuti, da istranski i dalmatinski puci bolje i ljepše govore hrvatski nego puk na Hrvatskoj. Takove razpre silom se ne prekidaju, dok književnici ne osvoje svoj stalni jezik. To je po svud tako. Ovi moraju brinuti se, da u duhu narodnosti što je više možno, svoj jezik ukrase, ujednostruče ili da bolje — ak i neobičaj no rečem: uprostote — i umnože. (To je „überwundener Standpunkt“ tim više, što već Slovenci tako pišu. Ur.)

Nu mi se mnogokrat borimo s nevriednimi malenkostmi, koje bi vrieme najlaglje pobjedilo, jer ako se koja neobična rieč ili izvorno sastavljen način govora upotrebljuje, nemože lje obastati, ako u sebi nebude imao zahtievanu prednost.

Kada Goethe u svom Faustu, koga uzdigoše do visa morda i nezaslužena — uturi medj ostalim — „echoten“, nitko ni nepomisli, ružit ga zato. Dosta bje, da ga nisu nasliedovali ini pisci, pa tako i propade ta rieč kao nevaljala

U tvaranju i sastavljanju rieči i govora po duhu narodnosti ne valja imati uzko srdce. Strogi etimologiste, koji morda u misli, da je surova hrana jeziku najprobitačnija — nisu skloni dubrovačko blagoglasje nasliedovati, premda nas ovo najviše zanima, dužni su bar dokazati temeljitimi razlozi, zašto mrze na to blagoglasje, kada njime ne vriedjamo ni narodnost ni razumljivost? Ali kada kažu, da se n. p. u riečih kao: mudrost, jasnost itd. taj skrajni *t* odhititi nemože, jer ga trebamo za roditeljni padež, pa se onda nezna, odkud izvira; to je hrapav i neuman uzrok, jer se isto tako neznade, zašto — ja, ti; u genit, ima — mene, tebe itd.

A zašto se taj tvrdi *k* i *g* ondje ne odganja, gdje kruto ruži jezik, kao u riečih kćer, gdje; tomu lje nema uzroka osim pučkoga običaja, a taj ne zapovjeda književnikom uztezati se, da ne stupe u krug izobraženih naroda, koji sa svom silom teže poljepšati i uprostotiti svoj jezik, što su na toliko jur dostigli, da pisma pred viekom načrtana, sada jedva mogu razumjeti.

Ne samo naš staroslavenski jezik nego i svi jezici bijahu, dok se ne izobraziše prepuni tvrdoglasnici i produgljenimi riečmi govora, kako se to opazuje u začetku svakoga poroda znanosti i umjetnosti, koj se samo vježbanjem stupimice naravi sličniji uzporedjuje.

Tim se ne vriedjaju načela slovnice, koja je vodja jezika u svih njegovih jur tvrdo stojećih zaglavah. Ali jezik ima tu posebnu zadaću, da duhovno napredovanje sliedi i kao ovo, svoja krila sve dalje i moćnije razpružava i od onih upliva slobodi, koji su ga u prijašnjoj nizini uzdržali. U tom obziru jezik nije sužanj slovnice, pače je njezin vladar, komu ona svoja pravila i svoje iznimbe podložiti mora, kao što i priroda nije rob naravoslovja, nego baš njegova zapovjednica, pa i zato ovo dosta malo načela utvrditi može, koja imadu negibivu postojanost. Zašto tolike borbe radi množ. roditeljenoga padeža?

Ako hoćemo da je govor bistar, mi se toga nedužnoga slova *h* nikako posve okaniti nemožemo. (?) Dosta grdobno bilo bi čuti rieči: „trbuhah, muhah itd. mjesto: trbusih — muh itd. ipak nemožemo taj *h* odhititi, kadi se bez njega razumljivost vriedja. „Odstraniv se od prijatelja“ — neznaš bje li jedan ili više njih. Ako li pišeš „od prijatelji“ — to već ne vlada gramatika, nego baš svojevolja. Kadi pridavno ime kaže množ. broj, može se izpustit u samostavniku *h* — ali inače — ne. (O tom su Kurelac, Pacel i dr. tako pisali, da Vas možemo na njih uputiti. Ur.)

Nije li posve neumoslovno i nera-

zumljivo pisati — „ljudi misliti će“ mjesto misliti te; jer skraćenja rieči nesmieju govora potamniti, a svaka dvoumnost kaže ubožtvo jezika. Jedinstveni i množtveni broj ne smieju biti jednaki. Sve tako neumoslovno pišu: „knjiga će iznieti — —“ „Sliediti će...“ — Što nema volje, nemože htjeti ili nehtjeti.

Ako se s glagolja lasno tvoriti može samostavna ili pridavna rieč; ili uzajmeno s ovih glagolj, mora se time jezik što većma moguće obogatiti, jer baš u tom, da mu je koren gibiv, nalazi se bogatstvo.

Potvore radi takvih pokusa su neumne, kad se na taj način sastavljene rieči samo zato crne, jer niesu obične. Još se bude mnogo toga izmislilo, što nije obično, ako li napredovati, pa naš jezik razjasniti i od pogrdnoga tudjinstva izbaviti želimo. Kako se može sad još pisati: Važno (Wage), sredstvo, patriota; prova, štampa, cielj, majstor, kalfa, popečitelj (Pesschaft) graničar, podpredsjednik itd. kad se posve narodno i umno i mnogo ljepše reče: prevjesno, sriedivo, narodnjak, povjezka, slovotis, smjer ili zamjerak, naučitelj, priučnik, doglavnik, doglavničtvo, krajišnik, dopredsjednik itd.

Zašto se veznik da — tako često u jednom govoru upotriebljuje? Nije li grdo čuti? Hoćeš li, da ga zovem, da odmah dodje, da zajedno idjemo? — Nije li bolje?. . Da ga zovem neka odmah dodje, pa da zajedno idjemo. U elizijah osobito pjesnici se slabo drže obćenitih načela nego svojevoljno obatale radi mjerila samoglasnike, dočim tomu samo *e*, *i* i *j* služe.

A, *o* i *u* se ukinu samo, kad pred njimi ili za njimi ini samoglasnici stoje. Bar u pjesničtvu se valja okaniti svake tvrdoće, koje u nas još dosta ima.

Odveć tvrdo je: *zašt'* zatežeš; nješto bolje bi bilo: *zašt'* uztežeš; a najbolje: zašt' otežeš.

Tvrdo je čuti: nij' još bila. Nije li blagoglasnije: Ni'e još bila?

Odhititi *o* u rieči: *O*vak' nikako neidje. Isto valja o samoglasnicih — *a* i *u* koji se samo na kraju rieči obale ako bližnja rieč jednakim slovom začne, ili bar slovima *e* il *i* pa da se time ni razumljivost ni naglasak slovke ne vriedja.

Naš jezik nije tako mekan kao talijanski, da bi se radi škanzije slovke preskočiti mogle. Kriv je stih:

„Nego li se biel danak zapoznade“

jer ne može u jednu slovku stavit ni li se, ni se biel. Pravedno bi bilo:

„Nego l' biel se danak zapoznade.

Nit je prosto slovke produživati, kad se kratke izgovaraju. Svijetlo nema tri slovke po izgovoru, a ni pjesniku nije dopušteno protezati jih na to.

Pjesma, naime ozbiljna, ne poznava provincializma. Pravedan izgovor se nikada nesmje pohuliti. Zato se *j* ne stavlja na mjesto *i* kad se rieč produljeno izreče. Pisati smjer na mjesto smier, nije pravo. (Tà izgovara se kratko. Ur.)

Nu ovdje nema mjesta upuštati se u dalnji pretres jezičnih običaja naših, pa ja i dobro znadem, da su veoma slabe moje učiteljske snage, zato ova moja mnenja nisu nego pitanja o razbistrenju pisma i govora po stranah još mnogo zapletena. Rado se klanjam svakomu razložitomu dokazu, a bez njega nije vjere mi stanivosti.

Tko misli, da se takove jezične promjene radi običaja nesmiedu ustrojiti, neka se idje učiti u inih izobraženih naroda, koji se neumorno staraju, da svoj pismeni jezik sve većma poljepšaju, uprostote i obogate. Što književni jezik premože, Dante najbolje svjedoči; kad on tiekom trinajstoga vieka proglasi svoje krasne pjesme, baš nitko je sasma razumio nije, pa ipak malo po malo zavladaše one na toliko, da talijanski jezik i talijan. prosvjeta mogoše razbistriti sav ini sviet.

c. Po tudjem odgojenju, ja nehtjeh naznačiti odgojenje na tudjini. To nam bje do sada i biti će još za njeko doba potriebno pače neuklonivo, jer naš narod, premda toli moćan i razpružen, nema ni sveučilišta ni koje učione za uputu raznih umjetnosti, pa tako mora naša mladež — ako je dost imućna da može, po tudjini tražiti, što ini mnogo slabiji narodi izobila uživaju na svojoj zemlji. I tomu sakrivi samo to nena-

ravno i nesvjestno u nas vladajuće renegatstvo, koje malo mareć za narodno napredovanje, tudjim je samo duhom opojilo svoje površne znanosti, nviek zadovoljno, da puk nedoznade, koja jasna uljudnost dalje od Pešte i Beča ponukava na obću obrazovanost. Sreća, da znanosti i umjetnosti, ako i dobavljene u tudjini, ne sataru čustva narodnosti, jer su osvojenja takvih nauka obćenitomu zakonu podložna.

Ali u nas vlada još to veliko zlo, da je u našoj kući tudjim načinom odgojenja okaljan naš jezik i naše narodničtvo, pa i ovi tudji načini su i zato po najviše krivuljasti, jer si malo tko znade tudjinstvo na toliko osvojiti, da svu njegvu bolju stranu prigrli; paće onim se obično samo pita, što površno pritegne.

Naše majke i odgojiteljice većinom na tudju radeć misle i govore, pa jim to male brige zadaje, ako sinak ili ćerka tako odrastu skrivljeni na magjarsku, njemačku, talijansku ili tursku, jer samo zatim teže da se što bolje okoriste onimi načini, koji služe sebičnosti.

Narodna ljubav je temelj svake ine krieposti, jer tko neljubi svoga stvoritelja, ništ ino vjerno ljubiti nemože niti može pravo osjećati ono duševno preimućtvo, što ga razlučuje od zvierske naravi, živeće samo za svoje blagostanje, bez težnje na obću uljudnost, koja se ponosom narodnosti najmoćnije obsiže. A ona majmunasta lica, koja svoju sreću očekuju od tudje pomoći, odričuć se tako svake gizdave samosvojnosti, ne poznadu pravu vriednost narodne samostalnosti, koja nada sve utvrdjuje jasnu budućnost.

d. Zadnju gore rečenih preprieka uzrokuje oskudnost pomoćnih ruku na uzdignuće našega knjižtva i umjetničtva, premda njekoje jasne iznimbe dokazaše jur svietu, koje žrtve može prinieti ljubav narodnosti i živa želja za obćom prosvjetom. Bog i puk blagoslivljaju takove napore, ali pojedini ne segnu do utiešenja svieh potreba, što jih narod mora osjećati, ako se hoće dopeti do koje slavne samosvojnosti na polju duhovnoga rada svoga, bez kojega sadašnji narodi obastati nemogu.

To kažu, da naši ljubitelji knjige niesu dosta imućni, da bi mogli, kao Mecene podupirat naše knjižtvo. Možebiti da je tako, nu ipak dosta ih ima, koji tudje umotvore, i to baš u najslabijoj strani — u romanskih igralijah debelo pomažu, koji se po tudjini skitaju, koji svakovrstnoj strasti žrtvuju silu blaga, koji oholosti i praznoj jasnosti posvećuju njeku svotu svoje imovine, koji bi dakle lasno premogli po nješto samo pripomagati književnike i umjetnike, bar blagodarnim odkupom njihovih umotvora, ako si baš i malo mare pribaviti takvom naukom duhovnu hranu, s kojom se svietovne požude njihove slabo spajaju.

Ali tu nehasni vapiti u tužne glase, tu valja otvoreno kazati, da u nas istom radi toga neprijaznoga tudjega odgojenja nema one ljubavi i časti za narodno uzvišenje, kojim se narodi gizdaju dospjevši samosvojnošću do vrha, na kom zasine im vidik u sretnu budućnost njihove mile otačbine, ćuteći ne manji razkoš, nego što bje onaj, koj obuze Kolumba, kad je za dugom i mučnom borbom opazio krajeve novoga svieta.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Više prijatelja starina naumiše sada, kad se zem. narodni muzej u Zagrebu preustrojava i uredjuje pod upravom jugosl. akademije znanosti i umjetnosti, za ovaj narodni zavod nabaviti znamenitu sbirku istočnih i egipatskih starina baruna Kollera, nalazeću se sada u Pragu. Ta je sbirka procienjena na 4000 for. ali je vlastnik pripravan ustupit ju muzeju našemu samo za 3000 for. i još ju svojim troškom dopremiti u Zagreb. Jedan naših rodoljuba darovà u to ime akademiji 1000 for. za nabavu te sbirke, a preostala svota nemože se namiriti van dobrovoljnimi prinesci. Naš narod znaše dosad dokazati istinu svoje poslovice: Zrno do zrna pogača kamen do kamena palača, pa tako i dobismo sve zavode, koje danas imamo za promak narodnoga napredka na družtvenom i književnom polje. Pozvani smo, da svoje prijatelje umo-

limo za dobrovoljne u tu svrhe prineske, koje neku šalju ili nam ili neposredno predsjedničtvu jug. akademije. Što mi od domoljubne ruke primemo, to ćemo u „Dragoljubu" potvrditi i akademiji predati. Molimo dakle uljudno čitaoce i čitalice naše, da bilo ma kakvim darom pomognu nabaviti za nar. muzej spomenute iztočne i egipatske starine.

— Narod naš je izgubio dva vrla rodoljuba i radnika na književnom polju: umro je u Novomsadu plodni srbski spisatelj Joksim Nović Otočanin, 50 god. star, poznat osobito s Lazarice, Hajduka Veljka, Karagjorgjeva života, smrti cara Stjepana i cara Uroša Miloševa, a u Novojgradiški je umro zaslužni podjašprišt i župnik St. Muzler, bivši profesor filozofije poslje učitelj na gimn. zagrebačkoj, a onda ravnatelj gimn. varaždinske; bio je godinu dana urednikom „Z. Kat. lista" u prvom početku ovoga, a kao zastupnik naroda na saboru g. 1865/7 jedan od odličnijih članova samostalne stranke.

— Zabavna ovdašnja družtva natječu se, koje bolje da ugodi obćinstvu večernjom zabavom i noćnim plesom, a hvale i plesove preuz. g. kr. banske časti namjestnika; kad se k tomu pribroje muzikalni soiréi po gostionah, neima skoro dana, da nije gdjegod bal. Nulla dies sine linea!

— „Kolo" pjevačko družtvo — a gdje pjevaju, tu zla nemisle, reko je slavni Niemac, zaključi dati 12. veljače šaljivu tombolu s plesom bez ulaznine a ipak za izplatu svojih dugova. Nije li već i to šala nadati se koristi bez ulaznine? Nu odbor odluči raditi tako, da obćinstvu dade prigodu srdačno i i bezplatno se zabaviti a on se nada doći do potrebnih novaca prodajom srećaka, za koje se bude moglo dobiti ma kakvo hoćeš jestivo — darovi zagrebačkih liepotica, ili piće — dar vrlih gradjana, koji nisu gluhi, te im liepa hrvatska pjesma može razigrati srdce.

Umjetnost. Dobismo na Afratinovićevu sa 3 duk. nagradjenu pjesmu „Uzdanje" u 44 Dragoljuba pr. g. osam napjeva i predasmo ih 20. o. m. presv. g. Lj. Vukotinoviću. Taj gospodin je s odborom vještaka (dakako bez ikakva našega upliva) najljepšim pronašao i za nagradu od 5 car. dukata dostojnim proglasio napjev pod devizom: „Na čast rodu hrvatskomu", a to je skladanje profesora na zem. glasb. zavodu i direktora orkestra u nar. kazalištu g. A. Švarca — Crnića.

— Deset Zrinskih poputnica za glasovir. Glasbeni Zrinski pomenak tristogodišnjice sigetskoga junaka Nikole Šubića Zrinskoga, bana hrvatskoga slavljene na 6. 7. 8. 9. rujna 1866 u Zagrebu izašao je uprav tiskom Dragutina Albrechta u Zagrebu sa dobro pogodjenom slikom slavnoga bana.

Djelo je to čisto i ukusno — uprav na čast litografiji Albrechtovoj, a što se tiče samih poputnica, o njih je dobar sud izrekao već tada odbor vještaka, proglasiv prve četiri dostojnimi nagrada a posliednjih šest, da budu primljene u Zrinski pemenak. Skladatelji su ovo: Antun Švarc i Josip Grasse profesori u Zagrebu, Otto Hauska, kapelnik i učitelj glasbe u Karlovcu, Vil. Müller glasbenik u Zagrebu, S. Kaczér, kapelnik i član nadbisk. glasb. kapele n Kaloči; Vilim Just, mjernik žup. riečke; Fr. Koch, glasbenik u Osieku; Ernest pl. Joanelli, učitelj glasbe u Petrinji; Vilim Just (koji gore), Ferd. Visner, vlastelin u Samoboru.

Upozorujemo na krasno ovo djelo naše obćinstvo.

— Osiečki glasbenik g. Franjo X. Koch spremiti će do skora za tisak veliko djelo: Jugoslavenske pjesme.

— Izvorna dvoaktna opereta Reyšlova „Mornari i djaci" ovih će dana doći na naše kazalište.

— Moniuskova opera „Halka" predstavljat će se u veljači u Pragu i Petrogradu. Naš odbor obazirao se do sada slabo na glasbenike slavenske.

— Dvořáčekovu sliku k pjesmi „Kde domov moj" veoma hvale. Česki mladić na jutarnjem suncu gleda uzhićen na Zlatni Prag. Oko te jezgre gradovi su Budjejovice, Plzno itd. sv. Ciril i Metud, Vjencelav i Ljudmila itd. i česki lav.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) G. Hartmân, zagrebački knjižar učini se veoma zaslužnim za našu književnost nakladom osobito diela za mladež; i opet mu bilježimo uput izašlo novo liepo vezano djelce: Prva slikovnica za malu dječicu, gdje su ciela abecedica i arapski brojevi te osam ploča raznih bojadisanih slika, da se malena djeca uče poznavati

predmete. Evo roditeljem liepa i sgodna dara za male njihove početnike. Stoji 30 n.

— Obće povjestnice, koju je za za sriednje škole sastavio Fr. Kořinek, bivši profesor na gimn. zagr., izašo je i dio III. u 8-ni str. 434. — Da je ta važna učevna knjiga tiskana u štamparni Gajevoj, posumnjao bi svatko i bez naslovnoga lista, kad bi u obsežnom dodatku o slavenskoj književnosti došao na hrvatsku n. p. na str. 411 a osobito na str. 417, gdje se govori o tobožnjoj spisateljskoj plodnosti Ljud. Gaja.

— Katekizam popravljen za III. razred glav. učione tiska se u Beču.

— Put sv. Križa od Pilatova dvora do vrha Kalvarije. Talijanski taj molitvenjak Leonarda iz Porta Maricija protumačio je hrvatski njeki redovnik serafinske države hrvatsko-kranjske g. 1765. Sad je u Gorici (Görz) izašlo 4. izdavanje 7 araka (sriednja osmina) sa 14 slika; stoji 32. nov.

— Izlazeći najprije u pojedinih svezkah sad je izašao u cielini roman „Rabot nici na moru.“ Roman Viktora Huga. Preveo s francuzkoga Gjorgje Popović. U Novom Sadu 1867. Pečatnja Ig. Fuksa. (Preštampano iz „Danice“ za 1867.) Na vel. 8-ni 205 str. Ciena je 1 for. sr.

— Od „Vječitoga Juda“ kojega izdaje g. S. J. Zdravković u posebnih tabacih, štampana su do sad 4 tabaka.

— G. Rista Aleksić narednik i pisar u min. vojnom izdaje knjigu „Hajdučka koliba i pohajdučeni Mile.“ Bit će velika 5 tabaka, a stoji 40 novč. G. pisac je rad u toj knjižici opisati odbjegavanje našega naroda u hajduke zbog nasilja turskoga.

— G. Mil. Kujundjić, bivši prof. velike škole u Biogradu izdaje „Aberdara“, prvi svezak svojih doista liepih pjesama, dosad u časopisih već tiskanih i mnogo više još nepoznatih javnosti. Predplata 50 nvč. neka se šalje do konca veljače ili nam ili uredničtvu „Vile“ u Biogradu.

(Slovenska.) Dobili smo kao prilogu k „Novicam“ liepo pjesničko djelo: Mazepa Jovan, hetman ukrajinski dobe Petra velikoga. Pravlica zgodbe resnične po Byronovi slobodno pel i pomnožil Jov. Koseski. U Ljubljani kod Blaznika u 16-ni 55 str.

(Česka). „Zapadni Slovane v pravěku“, kritička razprava A. Šembere, da su Slaveni u predhistoričko doba stanovali u Iliriji i Germaniji, stoji 3 for. 50 novč.

— (Ruska). „Rusko-slavjanskije otgoloski“ zove se u Petrogrudu političko-književni časopis za sveslavenske interese. Uredjuje dr. Chan; prvi broj izašo je 13. o. m.

Svašta. Liepi dvorac Miramare na jadranskom moru kod Trsta prošo je oporukom pokojnoga meksikanskoga cara Maksa na carsku habsbur. kuću, koja zanj na godišnje popravke odredi 20.000 for.

— Čitaonica ima u Moravskoj 129, a ima ih množtvo i kod braće Slovenaca. Njihovo je buditi sviest narodnu i dizati duh k napredku zabavami i držanjem narodnih časopisa. Sudeć po naših predplatnicah u nas ima žalibože još uviek premalo čitaonica. I nam bi se bilo već skrajnje vriemo okaniti rodoljubja kod čaša vina.

— Kazalištno družtvo se u Ormužu ustrojilo, da predstavlja slovenske komade. Slovenski gradovi i trgovišta pače i sela nastoje hvale vriednom revnosti oko unapredjenja svega, što je narodno.

— Vila sretna! Odbor, koj upravlja zakladom Ilije Kolarca odredio je 40 dukata u pomoć za izdavanje „Vile“ u 1868-oj godini, zadržav si pravo, da razpolaže s njekim brojem eksemplara.

Zagonetka. *

Od Fr. Sajvrta.

Junak ti je to od oka,
Ptičjeg leta, zečjeg skoka.
Ali kan da sve to nije,
Sviet to barem o njem mnije,
Premda ima brze noge,
Da je lien, čuh reči mnoge.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 6.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 21. Belošić Vaclav, župnik u Miholjcu (i za lani). 22. Crnadak Gjuro, trgovac u Zagrebu. 23. Direkcija gimnazije u Vinkovcih. 24. Farkaš Šišmau, predsjednik ž. sudb. stola u miru u Lovrečini. 25. Nj. uzoritost kardinal nadbiskup Juraj Haulik. 26. Krajinić Matej, upravitelj u majdanpeku (Biograd). 27. gdja. Milka Kafka, trgovkinja u Sv. Ivanu. 28. Kuten Gjuro, učitelj u Zagrebu. 29. Kamenar Gjuro, vlastelin u Vrhovcu. 30. Križanić Gjuro, kanonik čuvar u Zagrebu. 31. gdčna. Miklošićeva Rezika u Jastrebarskom. 32. gdčna. Malerova Filipina učiteljka u Vrbovcu. 33. Miković Ivan, kanonik u Zagrebu. 34. Mekovec Ferdinand, odvjetnik u Varaždinu. 35. Preuz. g. Iv. Mužuranić u Zagrebu. 36. Nj. svietlost Nikola I. knez Crnegore i Brda. 37. Petrušić Ivan, trgovac u Petrinji 38. Radić Gašpar, kanonik pjevalac u Djakovu. 39. Sačić Stjepan, c. kr. tisućnik u Belovaru. 40. Savor Josip, župnik u Vel. Bukovcu. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić.** Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr, inače 4 fr. na godinu.

Medvjedgradski duh.

(Pripoviedka iz hrvatske prošlosti).

VIII.

Plien.

Na istočnoj ravnici, koja se od vlaške ulice pruža daleko Posavinom, načiniše Tatari tabor. Kad ga gledaš s briega, recimo da se bolje budemo razumjeli, s „medvjedskoga briega“, gdje su u medvjedjoj jami sakrivena stanovala i zabitni život živila tri naša znanca, čini ti se, što su tatarske šatre, da su same krtovine na neplodnom polju. Od ljute zime nemogoše se ni pobjedonosni Tatari braniti bez takovih koliba. Sa sjeverne strane načiniše nabacanom zemljom mogilu, a od nje u polumjesecu razapeše zvierske kože kao u dvie stiene, te odozgor načiniše pokrov koj od koža, koj od hrvatske kuruznice ili slame. Pred svakim čadorom bukti plamen visoko, jer Tatari neštede hrvatskih drva.

Osmi dan leže u taboru tražeć plien po garištu i razvalah te po zagrebačkoj okolici; što nisu u prvom biesnom jurišu poharali, to haraju i nište sada. Kad li će se zasititi i ostaviti ovu nesretnu okolicu?

Kadan biesni, što ovdje nije zateko kralja Bele, i što nemože naći nikoga od njegova roda; u srdjbi zapovjedi posmicati sve zarobljenike; nesmilova se nijednomu! Još da si izkali žuč posla po običaju svih divljih naroda čopor od 3000 ljudi na jednu — sjevernu, a toliko na južnu stranu, da nemilice pljačkaju i nabave hrane.

Bijaše petak, a kao svi oni dani — crni petak.

Dà, pravi u gorici vuci razpršiše se ti divlji Tatari po zagrebačkoj gori; oružani od glave do pete idjahu vrebajuć, da opaze što živa, što bi se dalo ubiti, pa bio to čovjek ili zvier; doista su vuci, vepri, srne i zecevi morali poskočiti, da nadju i da se duboko a hitro sakriju u svoja duplja, jer još nisu zaboraviti mogli na nedavno držanu hajku, kad no su bili uprav desetkani.

Nesretna kob je htjela, da je u zoru, kad je Jelka išla na vrelo po vodu, bilo na istom potočiću stadašce od pet srnaca. Hitronozi pobjegoše, čim su Jelenu opazili, ali kano da su ju zavoljeli, i š njom se poželjeli igrati, odtrčaše podaleko, pa se za njom ogledavahu. Ona se umi i nagrabi vode i uputi se u svoje medvjedje duplje. Biedna djevojko, ili da ga niesi nikad ni vidjela ni unj stupila, ili barem da nisi u zoru po vodu išla, jer se nebi u tvoju ljepotu bili srnote zagledali, pa te i nehotice u svojoj nevolji izdali . . .

Za koj sat namjeri se na to stadašce njekoliko Tatara. Opaziv ga prvi reče:

— Džidaktiburkane, da se poveseliš plienu!

— Abida * ti pomogo, kaži gdje?

— Eno gle!

I što bi okom trenuo, poleti prva strielica u mirno ništa zla nesluteće srneće stado. Strielica nepogodi, ali probudi srnce i ovi počnu bježati, kao da se nadtječu, koj može hitrije. Tatari za njimi, i oni trče i oni skaču kao srnci, al ako više oči, kako poslovica kaže, više vidi, možebiti da je na četiri noge i laglje trčat i skakat nego li na dvie samo, pa su srnci Tatare daleko ostavili. Najbliži im je Džidaktiburkan; on goni jednu lakim tragom; sirota srna kud će da mu izmače, kad za njom kano ogar trči, a u trku izpušta s luka strielice, koje lete kano hitre ptice lastavice. Al ipak mu zamače! Kod jednoga duba skoči pa onda nizbrdice — pošto je stražnima nogama povukla na stranu nabrpljena ondje pod dubom suhotinja. Amo dodje prvi Džidaktiburkan i opaziv zabrtvenu šupljinu pomisli: tu će biti boljega pliena nego što je onaj srnac, odnio ga šejtan! Nu pobojav se, da je u dubu vepar ili medjed počeka, dok mu dodje družba.

Jadna trojico u jami, kako li te je moralo u srdcu zazebsti, kad si čula hrapave, mukle mužke glasove nad sobom nerazumijuć ni jednoga slovceta!

— To su Tatari, šaptne u vrućici ležeći Marnavić.

— Mi smo izdani, reče u isti hip Benko i pogleda Jelku, koja je u licu pobliedila i stojala kano da se je okamenila.

Ali ta zabuna trajaše samo časak; oni svi znadoše, da im se sada valja ili obraniti ili braneć umrieti, o mirnoj, prijateljskoj predaji, da s Tatari nemože biti govora. I za to su se u tili čas latili oružja, pa isti starac u vrućici pograbi svoj oštri nož, da se brani.

* Abida, bog mongolski sličan šivi indijskomu; vlada dušami umrlih: dobrim dozvoljava ući u raj a zle šalje natrag na zemlju u druge stvorove. Bolvan stanuje u nebu, kamo vodi srebren put. Okružuje ga vatra, stoji na lavu, koj razdire jednoga čovjeka, a drugi se utiče k bogu, da mu pomože.

Netom začuju, da se nad njimi zemlja kopa. Ima li pera, koje bi umjelo opisati Jelkin strah?... Tà što je njoj umrieti, to bi još najlaglje podnjela, ali tu da umre otac njezin i ujak, a tko da Tomka izviesti o cieloj nesreći?

Najgore je zlo na svietu strah, jer je laglje umrieti nego umirati. Nesretni slučaj htjede, da su se Tatari na ovaj šuplji dub namjerili, a što su počeli kopati pod njim zemlju, tomu je kriva lažna viest, doušena Kadanu, da se kralj i porodica njegova nalaze svakako u toj okolici pod zemljom, pa je onda zato i izdao zapovjed, da se sumnjiva miesta imadu prokopati. Srećom te su hitro kopali i tako biednoj trojici u medvjedjoj jami strah taj barem prikratili.

Dodju na jednom mjestu do šupljine — topliji zrak dune iz jame. Benko odmah namjeri strielicu i prvoga — obali. Sad u tatarskoj četi nastade žurba, pomisliše: eto nam kralja!

Djevojka stane uz ustavšega u vrućici otca s nožem u ruci ne da brani sebe no dragoga otca, ali mogaše li se i misliti na obranu uz cielu četu divljih Tatara? Bilo bi bolje, da se je nad njima svod od jame zarušio i sve ih bez inih muka najedanput zadušio, ali tomu je kriv Benko, jer je obećav Tomku za ovu dvojicu sjegurno utočište, utvrdio drvom i prsnicami jamin svod.

I do toga drva dodju tatarske motike; sad jedno brvno rukama ganu i potegnu. Djevojka opazi prvoga Tatarina, vrisne i onesviešćena pade, a otcu se od njezina vriska potrese ruka i pade mu nož a pogleda, gdje li mu je strielica pogodila Jelku? sam Benko maše koliko se u tiesnom prostoru dade, da zabrani ući komu u jamu.

I nezaprieči toga. Jedan sretno skoči unutar i pograbi se s Benkom u koštac, a za njim odmah skoči i drugi i treći i tako njih osam, pa jedan od njih pomisli, da mu se valja braniti i od sjedećega uz kćer poluonesviešćena starca Jakova, pa ga nožem udari tako nemilo u pleća, da mu je ovaj i preko dva prsta duboko otišo u rebra.

I Benka bi na mjestu bili ubili, nu još u dobar čas skoči u jamu Džidakti-

burkan, te opaziv djevojku u nesviestici težko izdišuću i pomisliv valjda po ljepoti da je kraljica, reče zapovjedajućim glasom, da ih svu trojicu povežu i žive izvedu gore i vode u njegov čador u taboru.

Benka svezaše i prvoga izvedoše; blied mu obraz, namršteno čelo i težko disanje izdavahu, kako mu je tužno i jadno srdce, ali je bez straha i oštro gledao u skup Tatara.

Starcu Jakovu lievaše se krv niz pleća; jaučuć dade im se iznieti i položiti na smrznutu zemlju. Hladna mu je godila.

Za njim napokon iznesoše još vazda nesviestnu Jelku, bliedu, viseće glave, crnih spuštenih vlasi; da živi dokazivalo im je samo njezino disanje.

— Tako mi amtatuzemisa, * ljepše žene nisam vidio na svietu, klikne Džidaktiburkan i podje pomoći onoj dvojici, koji su ju nesviestnu držali. Prime ju nježno izpod ruke; ona je to dopustila, jer nije ništa osjećala. Ali došav k sebi, trže mu se i klikne:

— Ujače i otče pomozite!

Vodja divlje čete glasno joj se nasmija. Ona poklekne pred njega i moli, ali on niti ju hoće da razumije niti mari, nego zapovjedi, da krene u tabor.

Bijaše to za ubogu djevojku kalvarijski put; a kako da nije? Požudni četovodja pratijaše ju uprtim očima hoteći sve njezine dražesti posrkati, a kako je sama težko išla, rada bi si biednomu otcu pomagala, nu ni toga nije smjela i tek najvećom silom se je trgla, da ga poljubi u lice i ruku, kad od napora i puta a još više od izcurjele krvi iznemogav kod crkvišta novoveške crkve klonu na zemlju i spomenuv ime: Jelko! a za čas Isuse! kao pobožni mučenik dušu izpusti.

U svoj nesreći jednu je Jelka još imala utjehu, da ide u sužanjstvo bar s njekim svojim, sa braniocem i ujakom svojim!

IX.

Strastna ljubav.

Ljepota je danas gledati redovnu vojsku, kad uz skladnu glasbu krene na put i kad od postaje do postaje stupa uz udaranje bubnja ili zvuk roga; od taktičnoga koracanja podvija se misliš i zidani drum pod nogami vojnika pješaka a konjika i pogotovo. Ali nebijaše tako u doba ove pripoviedke. Kao svaka umjetnost i znanost ležaše u pelenah i nauk o ratovanju, koj je u posliednjem austrijsko-pruskom ratu pokazao, da se dade u sedam dana učiniti ono, zašto je prije trebalo uprav toliko i skoro pet puta toliko godina. Drugomu oružju htjelo se je drugih ljudi, te ćeš u vojevih onoga vremena uzalud tražiti sumjernost i jednakost i onu matematičku točnost u ratnih osnovah, od koje danas i zavisi poglavito pobjeda i slava.

To pa onda putevi onoga doba!... Bacite pogled na krajobraz naše domovine, a znajte, da je po svjedočanstvu poviesti kraljeva pratnja išla za kraljevskom porodicom k moru za onda običnim tiesnim putem preko Modruša i Bišća.

Tko već od Save dalje putuje i to ne zimom — počne mu za njekoje vrieme hoda nestajati one bujnosti i plodnosti, zelenih poljana i rodnih vinograda, kojimi je dobri Bog obilato blagoslovio okolicu zagrebačku i svu doljnju Hrvatsku i Slavoniju; mjesto tih opaža ti oko na mnogih stranah goli kamen ili guste bukovike, kojih zelenilo nije očima ni izdaleka onako ugodno. Gorostas Klek, gole glave stražu stojeći uz svoje susjede dugokosu Kapelu i uznositu Bjelolasicu nije za hod lagan ni za ljetnih dana, jer se kosine dižu u strmine, gdje se često i tamošnji planinci, vični uzlazku na brda, skoturaju nizbrdice. Nu kako je istom u zimi bilo našim uzmicajućim, koji su, razpršivši se u rulje, tražili bez sumnje nepristupačnija mjesta, nebi li se gdjegod namjerili na tvrd zaklon od Tatara?

Glavni voj udari po tužnih ostancih rimskoga druma izpod Plišivice, koja je pod teretom čestih podnebnih nepogoda oplješila, te joj pri glavici nema ni golemih jela ni omorika. Taj se div iznad Senja vijuga poput izpresječena šiljastimi rtovi grebena veoma daleko; tuda je vulkanska tvorba toli silovito razbacala kamenje sitno i debelo, da bi ti, uzhtiješ li skrenuti s puta, noge morale biti

* Amtatuzemis zovu Mongolci koren, od kojega ljudi i dusi živu na onom svietu.

od željeza, da ih po njem idué nepodereš. Ali nečudite se toj kamenitoj prirodi; znajte da ste u kršnoj Lici i Krbavi, o kojih se s Dalmacijom i Crnom gorom u narodu hrvatskom priča: da se je tu Bogu odvezala te izsipala vreća, kad je po svietu bacao stienje i kamenje.

Stari naši Ličani neimadjahu dakle djelane ceste uz Velebit, no samo uzke putanje, što ih je kljusad i lička noga kroz stiene i krše upravo i napriečac utrla. Na vrh Velebita je razvodje i medja dviuh posestrimih kraljevina Hrvatske i Dalmacije, gdje po njeki panjevi po vrleti stečki kao igle stojeći nasladjuju onoga, koj ljubi divote romantičko — divlje prirode.

Po takvom a jer u zimi to veoma sklizkom i sa smrtnom opasnosti skopčanom putu spusti se vojska poslie mučnoga hoda, penjanja, klizanja, napredovanja i natragovanja u provalu, koju je do 100 hvati duboko izdubla Zrmanja. To je jedna od najdivljijih okolica na svietu. Istom u Karini, gdje se je more raznimi prokopi urinulo medju krše dalmatinske počimlje nov — južni uzduh, ù kom uspjevaju kukuruz i maslina, vinogradi ravni sasvim i bez kolja, gdje im se vuče kamenitim tlom zeleno lozje, medju kojim su na razdaleko usadjene smokve i bajami (mandale) misliš hrvatske vrbe.

Ele tim pravcem dodje kralj Bela s pratnjom svojom koncem mjeseca veljače g. 1842. sretno u grad Spljet, ali tù ni on ni kraljica ni drugi bjegunci s ove strane nenadjoše mila susretanja u poglavarstvu gradskom, kojemu je na čelu bio Gargan iz Jakina, izabran za načelnika po Splječanih bivših tada u razpri. Odtuda se premjesti kralj sa suprugom u bližnji grad Trogir, gdje su ga svečano i veoma ljubezno primili. Na čelu svećenstva trogirskoga bijaše tada učeni i pobožni, za crkvu, nauke i umjetnosti veoma zaslužni biskup Tregvan.

Ali za dugo Bela neosta ni u Trogiru, prem se taj kupa kao guska na moru; za njim otraga vidokrug zastiru silni bregovi, gole vrletine. Bojaše se Bela, da nigdje na kopnu nije dosta sjeguran od Tatara, te si odabra za stan susjedni otok Buju, koja je naprama Trogiru preko tiesnoga mora. Odtuda je prekrasan izgled i može se reći najljepši u Dalmaciji s mora. Šuma od smokava i maslina podiže se, s dola ravna sve više uzbrdice do najveće visine; nad ravninom dižu se visoki bregovi kaštelski, a u daljini planine mosurske biele od kamena tako, da je vidik sa zelenim kaštelskim zaljevom, svačijemu oku veoma krasan prizor.

Dočim se je tu kralj jedva smjestio i počeo osnove praviti o svom spasenju i obrani, spusti se za njim k moru bezbožni Kadan s divljimi svojimi četami poput pustošećega plaza, kad se sa stiene obori u tihu dol. Samo osam dana ostade utaboren kod razvala zagrebačkih i to previše dugo, da pohara i uništi na daleko i široko svu okolicu; sad mu je samo do toga stalo bilo, da se dočepa kralja, pa bio on gdje mu drago.

Kao po zraku, veli suvremeni povjestnik Toma naddjakon, provali kršovite i vrletne planine hrvatske, po putevih takvih, po kojih nikad prije nije hodala vojska; no čuvši, da se kralj nalazi u sjegurnu mjestu na moru, poče laganije hodati i svoje vojnike štediti, a činjaše to valjda i s toga, što mu je počelo nestajati hrane i krme, te si je to na putu morao pribavljati.

Sišavši s Velebita na onu ravnicu, što ju danas zovemo obrovačkom, gdje ima riedkoga cerova grmovja, visoka kao čovjek, debela kao ruka, odluči Kadan napraviti huju, da si u divljoj okolici zadovolji divljemu srdcu. Tu on sakupi na jednom mjestu sve sužnje obojega spola, staro i mlado, što ih je putem zarobiv vodio sobom, i dade nevine svezane ljude paklenskimi mukami pogubiti, a onda njegovi divljaci oko žrtava svojih zaigraše kolo smijući se i veseleći kano da su počinili najveće junačtvo.

Nije li s timi nesretnici poginula i Jelka s Benkom? Što smo na polju vidili jadnih mučenika, njih dvoje nismo prepoznali; valjda nije svaki vodja izdao svih svojih sužnjeva. Ajdmo da ih potražimo.

Čadori su u taboru dosta slični onim, što smo ih vidili na savskoj ravnici; pred svakim je naložena vatra; oko nje sjede

ružni skupovi ljudi, jedućih valjda plien onoga dana. Studeno je vrieme; sjever brije; od njega leprši crno-biela zastava na jednom čadoru na peti jednoga briega, koj je sav stiena i pećina, sam božji kamen, a toliko je na njem zemljice, da bi ju svu na ledjih mogo odnieti.

Pred čadorom sjedi uz oganj i divlje unj gleda sam krepak njeki muž; oklop od željeznih čipaka preobučen kožom pokriva mu prsa; na noguh mu cokole od priesne kože, a na glavi kaciga od lima. Dva široka oka, zavinut malen nos, uzka gola brada a debele ustnice — to vam je bilo doista ne liepo lice toga zamišljenoga junaka; pa uz vatru ga vidjeti a znati, da o njegovoj volji zavisi život stotine ljudi, koje može jednim okrutnim pogledom uništiti, za cielo pred njim bi i mužko srdce zadrhtalo.

Časak, što ga gledamo, sjedjaše miran, mičuć samo prste na rukuh, kojimi je prebirao arkin; * i kano da slušaše halabuku, koja je u taboru vladala. Netom se trznu, ustane i vikne. Više ljudi pritrči, svaki pade na koljena i udari čelom o crnu zemlju, veleći Džidaktiburkan. Tako mu se duboko pokloniše i onda istom oko ognja sjedoše.

— Zovnuh vas amo junaci slavnoga Kadana, reče onaj orijaški Tatarin, da me u nječem svjetujete.

Svi šute: a to je znak, da se u Mongolskoj tako slušaju gospodari. Džidaktiburkan ustade sa svoga mjesta, podje velikim korakom k jednomu čadoru i za čas vrati se natrag k družbi pri ognju pa sjede nerekav ni rieči. Na očijuh mu se vidila bura strasti, koja biesni u prsijuh.

Nitko ništa negovori; boje se ini početi, a on nješta čeka, i neće da počme. Napokon dovedoše dva Tatarina djevojku, vedra lica kao što je bistro jutro poslie burne noći. Pogleda crnima očima kod ognja vodju, koj ju je gledao ukočeno — a to bijaše dosta, da mu se namršteno čelo razvedri.

Svi šute i vodja šuti; valjda čeka da djevojka počme. Uzalud.

* Arkin, koralji navodjeni na koncu poput čisla. Mongolci ih prebiraju spominjuć imena raznih bogova i njihova svojstva.

— Jesi li se Jelo, naučila što razumjeti jezikom mojih otaca? reče zlo hrvatskim jezikom Džidaktiburkan.

— Nisam.

— Ali ti me razumjeti moraš, vikne strastno Tatarin; meni je robkinja kazala, da bi se ti mogla nu da se nećeš učiti moga jezika.

— A zašto da se ga učim?

— Zato, jer ja hoću, da posve razumiješ čustva moja. Ja ti ih u tvom jeziku nisam vješt odkriti onako, kako osjećam, ni izraziti ono, što sam ti već toliko puta kazao; da te poštivam kao iz neba poslanu mi sestru, da te ljubim, kako još nisam nikoju ženu ljubio i zato da hoću da mi budeš žena.

— Ti si mi za izučenje dao mjesec dana i obećao mi, da nećeš dotle ništa o svem tom govoriti, a evo prodje jedva deset dana...

— Meni je već dodijalo to čekanje; ti si uzela odveć veliki rok; ti si robkinja kao i druge moje robkinje, moraš mi dakle volju izpuniti ili ću ti ujaka —

— Kažeš da me ljubiš a raniš mi prietnjami srdce, odgovori djevojka tresućim glasom, koj je valjda Džidaktiburkana u dušu taknuo, jer je odmah počeo blaže govoriti.

— Ranim ti srdce!... A što si ti ranila moje, za to te glava i neboli. Ti tražiš da ja tebi činim sve, a ti ništa meni.

Djevojka šuti, a što i da odgovori na to?

Šutnju prekinu Džidaktiburkan veleći: Tvojih mi je hirova preko glave. Ili pristaj ili —

Djevojka se trznu; i Tatari su uvidjeli, da se je nješto njezina srdca živo kosnulo. Ona se sbilja prestraši. Odkad je zarobljena, imaše Jela nad vodjom toliko moći, da je nju i ujaka joj njekom osobitom pažnjom pratio i sasvim inače š njima postupao, nego li s drugimi sužnji; ove je na zapovjed glavnoga vodje i posmicati dao a njih dvoje poštedio. On ju svaki dan napastovaše i samo se pravoj ljubavi njegovoj ima pripisati, što svaki put prezren nije već dosada učinio, na što ga je tatarski običaj silio. Ali sad poslie deset dnevne muke ljubovne, razžari mu se strast — to je Jela na licu mu poznala, pa s toga se i jest pre-

plašila. Vodja kaže družbi nješto po tatarski. Svi glavu poklone i prvi do njega počne govoriti a onda ostali nastave. I svrše svi. Dadoše mu savjet.

— Hoćeš li mi žena biti? zapita Džidaktiburkan oštrim glasom.

— Ta znaš već da nemogu, da sam zaručena, a u nas je običaj —

— Šta je meni za vaš običaj; ti si moja sužnjica a moraš mi izpuniti želju. Jelo, hoćeš li?

— Nemogu.

— Nećeš? odgovori biesan vodja i odmah izda zapovjedi tatarskim jezikom.

Njekoliko Tatara skoči, da naložе na strani veliku lomaču, a njekoliko ih ode prama jednomu čadoru, valjda po ujaka. Jela znaše, što se s ujakom namjerava i proplače ljuto. Može ga izbaviti, ali ovako ga neće. Ona bi za njim plakala i da joj ujak nije — ta ostaje sama u rukuh divljega Tatarina.

Izaslani se Tatari vraćaju — pokunjeni. Opaziv ih Džidaktiburkan, skoči na noge i poviče na njih pitajućim glasom; a razumjev od njih što se dogodilo vikne hrvatski:

— Stražu ubio i pobjego — hà, kujo, ti ćeš to platiti. (Dalje sliedi).

Mijat hajduk razbì svatove Milina mladoženje.

(Narodna pjesma iz zbirke L. Marjanovića).

Mili bože, čuda golemoga!
Gdje jeseni gora prolistava
I u gori jabuka cvjetava.
Gorom jašu kićeni svatovi,
Pod jabuku sjeli užinati,
Na jabuku barjak naslonili;
Iz jabuke vjetar tiho puše,
Pa jim barjak naopako vije.
To nevidjè nitko od svatova,
No vidila ljepota djevojka,
Djeveru je govorila svome:
„Oj djevere, od zlata prstene!
„Piju, jedu kićeni svatovi,
„Na jabuku barjak naslonili,
„Vjetar puše tiho iz jabuke,
„Pa nam vije barjak naopako:
„Bog bi dao, da nam dobro bude.“
Al je djever snahi govorio:
„O snašice, od zlata čašice!
„Što se bojiš danas u planini?
„Vidiš naših trideset svatova
„I mog brata, djuvegije tvoga,
„U svakoga bojno ima koplje;
„Da se vedro baš otrgne nebo
„I da počme na zemlju padati,
„Naši bi ga svati ustavili
„A na svojih, na kopljih strahotnih.“
To rekoše, pa se ustadoše.
Konje jašu kićeni svatovi,
Pojezdiše preko gore crne.
Al kada su nasred gore bili,
Dočeka jih Mijate hajduče
S družtvom svojim trideset hajduka,
Pred svatove busiju metnuo
I Mijat je družtvu govorio:
„Čujete li, trideset drugova!
„Eto sada kićenih svatova
„Suprotnika Milin — djuvegije,
„I on vodi kićenu djevojku.
„Kad najašu njegovi svatovi,
„Svaki udri svata po jednoga,
„A ja hoću Milin — djuvegiju;
„Al čuvajte ljepotu djevojku,
„Čuvajte ju, nešal'te se glavom,
„Da mi nebi liepe obrànili!“
Kad najaše kićeni svatovi,
Iz busije Mijat dočekao,
Umah pučè trideset pušaka,
Umah padè trideset svatova.
Od svatova nitko neostadè,
Veće sama na konju djevojka.
Njoj dopadè Mijate hajduče,
Skidè liepu sa konja dorata.
Mijatu je liepa govorila:
„O Mijate, moj po bogu brate!
„Nečini mi u gori sramote,
„Pusti mene po mojih svatovih,
„Da prohodam, ako boga znadeš,
„Da ja nadjem kuma i djevera
„I dragoga Milin — djuvegiju.“
Mijat joj je za boga primio,
Pusti liepu, šeće po razboju.
Ona nadje kuma i djevera
I svojega Milin — djuvegiju.
Ona jih je liepo opravila,
Svakom dala gaće i košulju,
Sve od svile i zlatom vezeno,
I uzela svilene marame,
Pa jim grdne zavijala rane,
I sva tri je liepo ožalila.
Više svoga tu Milina stala,
Liepa stala, podviš drži ruke,

Pa prolieva suze niz obraze.
Misli, misli, što bi učinila,
Sve mislila, na jednu smislila,
Pa uzimlje noža Milinova,
Pa udara sebe u srdašce . . .
Mrtva liepa kraj Milina pade:
Ona pade, a Mijat dopade.
Kad li mrtva na zemlji djevojka
Kraj Milina, djuvegije svoga.
Onda Mijat družtvu govorio:
„Brže grad'te lagana nosila,
„Da nosimo momka i djevojku
„Mi u goru, gdje s' razstaju puti,
„A izvire bunar voda ladna;
„Ondje ćemo mi njih zakopati
„Kod bunara, na razkršću puta,
„Liepo ćemo greblje ograditi,
„Oko greblja vodu navrnuti,
„Oko vode voće posaditi,
„Oko voća klupe pograditi.
„Kad putnici budu putovali
„Preko gore, visoke planine:
„Tko je trudan, neka odpočiva,
„Tko li gladan, neka voćke bere,
„Tko li žedan, neka vode pije.“
Što rekoše, ono učiniše,
I u gori greblje načiniše,
Zakopaše momka i djevojku,
Kroz zemlju jim ruke sastaviše,
U ruke jim jabuke metnuše.
Neminula ni godina dana,
Al iz momka zelen borić raste,
Iz djevojke vinova lozica,
Pa se loza oko bora vije
Kano svila oko kite smilja.

Desdemona.

(Pripoviedka od Hermana).

(V. dalje).

Bila je tomu godina, što je Desdemona poslie težkoga boja s velikom bojnom ladjom doplovila u malen zaljev istranskoga pobriežja. Izraniše ju ponješto taneta dušmanska — niti ona nije tvorila čudesa. Bilo je liepo jutro. Lesandro uzadje na brieg i koracaše malenom kamenitom ravnicom, dodje i u gaj, prostirući se po nabriežju. Al mu nije bilo ugodno u šumi, — nikada u mladosti svojoj nije poćutio razkošja u debelu hladu u gustoj šumi; — tama, vladajuća u umi od punolistih grana, što su priečile pristup suncu, bila mu je neugodna.

Zadubi se u misli i stupaše dalje medju gustim korovom. Iz misli ga trgnu glasan govor. Digne oči, — bijaše na kraju šumice. Kroz grane, što su se s vitih jela sklanjale k zemlji, gledne na ravnicu — bilo je to ono mjesto, na kojem smo prvi put opazili dievu.

Ondje na briegu stajaše djevojka, upiruć se u brezu te se prezirno odvraćaše od muža, koji se je k njoj primicao. Lesandro stane, htjede biti nevidjenim svjedokom toga, njemu novoga prizora. Nukalo ga je tajno uvjerenje, da onaj muž nemisli plemenito. Živi govor ga osvjedoči, da se nije prevario.

— Čujte! veljaše muž, opirajte se kako vas je volja, prije nego mine četvrt godine, moja ste nevjesta.

— To je istina, ko da rekoste: nema boga, odgovori djevojka, te se okrenu, a Lesandro opazi, da je bila preliepa.

— Istina je, sveta istina, reče muž. A čujte Jelko! govoraše, laskajuć joj se. Vi me uvriediste težko, a da to čuje vaš otac, poćutila biste gniev njegov. Ali ja osvete neljubim, pa ću o svem šutiti, ako popravite pogrešku svoju poljubcem.

— Šuti i sakrij lice svoje, bezsramniče! viknu uvredjena djevojka; bezsramnik si drzoviti, koji želiš grieh svoj opravdati grožnjami. Idi mi s očiju, da nemoram više gledati bezsramno ti lice.

Na to podje brzo prema gaju. Biesan se muž baci za njom. Lesandro se zgrozi, opaziv mu lice. Bio je to Tadoldi, onaj gadni brodar, koga bješe Lesandro odpravio s drugimi iz Desdemone. Smrtna bliedoća pokrivaše grdno mu lice.

— Da si muž, škripljaše, bježeć za njom, platila bi tu uvriedu smrću, al ti si ženska — možeš ti inače namiriti moj gniev. —

Strašno ga je bilo pogledati, kako je trčao za djevojkom, koja se bješe već sakrila u mrak šume.

— Pomoć, pomoć... vikaše u strahu.

Al nije trebala vikati, Lesandro je već ostavio svoje mjesto te pohitio onamo, odakle je čuo viku Jelkinu.

Djevojka je letjela uzkom stazicom, al uzalud! Već su se čuli čvrsti koraci

za njezinimi petami — već poćuti njegov gorki dah na licu — već ju popane težka ruka za nježno rame.

Grozan krik izstisnu joj se iz prsiju — pamet ju ostavi — sruši se izvan sebe na mješinu.

Na jedanput posta posve tužno u tamnoj šumi. Naokolo šuštaše gustolisto drveće, iz suhe zemlje bješe izrasao taman korov, a bujna kaprad zarubi stazicu.

Tamo gdje su se široke grane sjenatih drveća u visu saplele u lik ugodne sjenice, tamo pade djevojka izvan sebe na zemlju — puna joj se njedra razgale — liep to pogled bestidnu oku.

Tadoldi igraše u živinskom razkošju, videć si žrtvu pod nogom.

Činilo se je, da je sjegurno propala.

U to zašumi u korovu brz skok — i u isti čas dobi Tadoldi težki udarac po glavi. Trgnu se i opaziv za sobom nenadanoga spasitelja, pobjegnu proklinjajući ga.

— Prokleti Gjanoni! zaškripnu zubi te se kao zmija izgubi u gustiku.

Dugo je trajalo, dok se je osviestila Jelina. Snježne grudi bijahu mirne, kano da su iz kamena alabastra.

A kada joj je napokon slabi dah javio život, otvori oči i opazi do sebe liepoga, mladoga muža, gdje do nje kleči, držeć ju čvrsto za ruku.

Bio je to prvi sastanak dvaju dobrih srdaca, dviju čustvenih duša.

Jelina bijaše prva djevojka, koju zagrli Lesandro. U njem se probudi prva ljubav, koja mu osta u srdcu do smrti.

VI.

Bijaše to liep vrt, što se je za tvrdjom prostirao. Bijaše to ugodan pogled pridošlici, koji je obikao duže vremena gledati guste šume, strme, gole klisure, pučinu morsku; i kameni brieg, na kojem raste jedino breza i mješina.

Liepa li vrta, puna cvieća, drveća i sjenica! Nitko nebi zaisto mislio, opaziv smutno stršeću stienu sa strieljnicom, da se za njom pruža mjesto, zovuće na pokoj; da se nebrojne, pjeskovite stazice križaju bujno se zelenećim vrtom, s liepim ribnjakom u sredini, orubljenim bielimi brezovimi granami; da liepe progledne sjenice, ovite grančicami i uresene košnatimi krunami, zovu dolazećega, neka sjedne na prosta, drvena sjedala.

Stupimo mi u vrt.

Unišav unj i približiv se k zelenoj sjenici u najzadnjem dielu vrta, opažamo odzada, tamo, gdje se je liepo ovio trs, staroga muža u jednostavnom domaćem odielu.

Važna je to osoba, jošte nepognuta starošću kano dub, koji sto godina prkosi navalam burnoga vjetra. Izrazno je to lice, osmaglo pripičućim suncem italskim. Uznosito to čelo, premda već izrovano brazgotinami starosti. Ognjen to pogled, nepomućen mnogom tugom i žalošću. Ponosan to vrat, nepotišten težkimi udarci protivne kobi. Kriepka to ruka, što drži otvoren list, u koji se nori zamraćen mu pogled. Brzo ga preleti i opet baci na stol s trpkim usmjehom.

Uzdah izrinu mu se iz stisnutih prsiju, glava mu se tužno sklonu na prsa, pogled prije plamenit na jedan put mu se pomuti.

— Što koristi — reče poslie kratke šutnje; što koristi javljati vazdadnevne slučaje, što mi koristi znati, da opet — o biede! — bogata ladja, ploveć iz Mameluke, postà žrtvom gusarovom? — Mogu zapriečiti buduće mu zločine? Mogu salomiti mu silu, u koju se uzda kao tigar u pandje? Mogu li dahom satrti njegovu odvažnost? K čemu dakle to vječno — dopisivanje i podbadanje na opreznost? — On se baca na svojoj Desdemoni u širokom moru najvećim oružnicam ladjam u suprot — tim bi se laglje odvažio na samotnu tvrdju, koja se sjegurno nebi mogla dugo opirati njegovoj vatri! — Ali dosele nije bilo čuti, da sumnjivo dolazi k ovim briegom, a kad bi to sada ipak učinio? — hm! što nisu mogle tolike bojnice, sipajuć nanj vatru grozovitu, to neće sjegurno moći niti gospodar skrovne ladjice.

Podupre glavu u dlan te se zanese u misli.

— Da ga i dobijem u ruke, nastavi za čas, težko bi mu mogo što učiniti. Njegovo ime, drugdje proklinjano i prezirano pobudjuje u meni sladkobolne u-

spomene! — Gjanoni! jest, zaisto ni neslutiš, da medju toliko ljudi, koji te mrze, ima jedan starac, komu srdce nije napunjeno gnievom proti tebi. Iznova sam prisego vjernost Mletačkoj i griešio bih pustiv iz ruke uhvaćena gusara! — Al zašto? Mletačka bijaše uzrok mojih boli, uzrok mojih zločina, — pa mi ipak nevrati imetka, kojim sam se ponosio u družtvu plemića. Sramota! — plemić iz prve porodice pobriežnim stražarom u pustom, tudjem kutu sinjega mora!

Zamuknu, suza mu porosi lice.

— Nu jesam li vezan, slušati im zapovjedi? viknu naglo u pun glas, jesam li vezan na neograničenu vjernost! — Nipošto! prisego sam opet kano ubogi Hernani, nipošto kano —. Tiho, starče, neizdaj se riečju. I zelene stiene imaju sluh, bistriji no zidane! — Jao! Olivijo, jao — tri puta jao, što sam te ikad znao! — Bila si pupolj ružin — ja te odkinuh — a ti uvenu — tvoja lica probliednuše, a tielo omršavi — pade u grob! — Bože, smiluj mi se — ja ju pokopah — mogaše liepo živjeti — ja ju ubih! — A tko je ona dobra duša, što ju metnu u grob? — Tko se smilova njezinim ostankom? — Tko osovi križ na njezinu grobu? — Pa me ipak nije proklinjala, njezina kletva nemože počivati na meni, jer sam se ćutio sretnim! Da je na me bacila kletvu, nebih je mogao oplakivati, sviest bi me pekla, muka bi mi razdirala srdce, al vrelih suza nebi imao — nebi u njih nalazio olakšicu muka! A bi li se iznova mogla u meni probuditi ljubav? — bi li mogao poćutiti naklonost k ženi, k spolu, iz koga ugrabih žrtvu? — Nipošto! ljubila me je može biti i poslie, a na smrti me je blagosivljala!

Opet zašuti i upre oko tužno u zemlju.

U blizini zašušte koraci a smierom k sjenici pokaza se starac, muž u prostoj brodarskoj odjeći. Glava mu bijaše kao srebro, a duboke vraske pokrivah mu žalostno lice.

Stupi u sjenicu i gledaše časak zamišljenoga gospodara tvrdje.

— Bog vas blagoslovi, gospodaru moj! poče napokon govoriti.

— Aj, ti si to, mili starče, odgovori gospodar, izpraviv se i dajuć mu ljubezno ruku.

— Već tako rano na svježem zraku?

— Rano? opetova tužno starac. Dà kasno — kad samo nebi morao nikad spavati! — Ta mora, mora me muči bez prestanka.

— Opet spavaj, dragi, reče Hernani, nadjačuj se i nedaj, da podlegneš zloj kušnji. Kaži, koje su te sanje opet mučile?

— Ah! uviek ista sanja, zaplaka stari brodar, uviek jedna, ali ta trajaše cielu noć, ili barem ono vrieme, što sam spavao. O bože, samo ovu sanju odvrati od mene!

— Opet si bio na Segani, starče? upita ga sućutno Hernani.

— Ah! da. gospodaru moj! odgovori starac. Opet sam na vašoj ladjici plovio onamo k onomu otoku — opet sam se popeo na brieg i stupio u vrt — opet sam našao u gustiku dobro sakriven grob — opet sam čuo — o Krste — čuo sam stenjanje nesretne biele gospoje i ubogoga djeteta —

— Tiho starče! reče naglo Hernani, da te tko nečuje.

— Aj, da mogu počivati na njezinu mjestu, da se nemoram bojati, da će izdati usta, što bi rado zatajilo srdce! odgovori tužno stari brodar. O biedno naše stanje! I najveći zlikovci, i najveći griešnici poćute njeku olakšicu po dugoj tamnoj noći kod izhoda žarkoga sunca; slobodnije diše, samo ja, — a može biti i vi, moj gospodaru, — neimamo mira nikad! O! gospodaru, grozno li sgriešiste!

— Znam, da na meni leži velik grieh, odgovori Hernani, i često me mori nutrnja bol, al zato me nemuči Guntrame sjećanjem — strašnim spominjanjem.

— Istina je, griešnik treba utjehe, reče brodar. Prostite, što sam to za čas zaboravio. Ali što vam koristi, ako ja šutim, kad je na svietu još njetko, koji ima veće pravo, drmati vam dušu — a taj je vaš sin ... sjećajte se mili gospodaru, da Lesandro, sin nesretne Olivije jošte živi.

I ubogi, sviešću pečeni Guntram, povuče se na stranu, krijuć si lice, po kojem su se gorke suze točile.

Zamišlj eno gledaše za njim Hernani.

— Ima pravo taj starac, šaptaše; kano što jastreb, glasnik nesreće iz svoga prokletoga grla tajne zvuke proizvodi, navještajuć nesretniku propast, tako dirnuše i mene njegove rieči, odkrivajuć tek zacieljene rane. O Guntrame, Guntrame, ti si u istinu strašni viestnik kazne božje! Sjećanjem tvojim trgaš rane srdca moga, i nesnosno breme valjaš mi na dušu. Ali budi muž, Hernani, viknu izpraviv se. Otjeraj misli na prošlu dobu! Zaboravi griešku, koje više nemožeš popraviti. Sjećaj se, da imaš kćer, kojoj moraš biti otac. —

To rekav, usta i izadje iz sjenice.

Zavrznu vrata vrta, a unj stupi Jelina.

Bijaše smutan, taman večer, koji se je poslie jasnoga, ugodnoga dana lego na pobriežje istransko. Mali prostor pred tvrdjom bijaše prazan, pust — tek grozeći topovi stajahu nepomično na svojih mjestih. Razmještene straže posakriše se pred oštrim, večernjim vjetrom u svoje male drvenare.

Ogromne jele, stršeć na klisurah za tvrdjom kao zlokobni duhovi, titrahu u hučećem vjetru; a oganj na svjetlarni sipaše oko sebe tek slabi sjaj — zastiraše ga gust prah, uzdignut u gustih kolobarih vjetrom.

Veliki, tamni oblak hrlio je na sivoj oblozi, a s daleka je dolazio ovamo tamni zvuk tutnjećega groma.

More, cieo dan mirno, poče velike valove bacati; pjeneći se bučni mlazi udarahu velikom silom o brieg.

Ni zviezdica se nepokaza na cielom prostoru nebeskom — bijaše podpuna tama kano u rogu.

U nizkoj, svodnoj sobi sjedjaše do zamrežena okna stari Hernani, glave poduprte o željeznu mrežu; bilo je vidjeti, da sad protivna čustva u njegvu srdcu vladaju. —

Na stolu u sredini sobe bijaše velika svjetiljka, te bacaše svjetlo na nješto starih knjiga i svezaka požućeloga papira — lista, pisanih ženskom rukom.

Hernani osovi glavu, razglednu se po polutamnoj sobi i poče pridušenim glasom govoriti sam sebi.

— Kako se te strašne slike razvrućene mašte u čas bûde, dižu, lete do neba, a za čas se opet gube... da se više nepovrate! — Kakova vatra u mislih, a u srdcu kakov led! O nepojmne strasti, koje razkošjem punite utrobu ljudsku — pa ju dvojako kaznite, i nikad je progonit neprestajete! Propanite vi, a sviet će biti ničim! Bit ćemo mrtvi strojevi bez duše; tjelesa, što se daju voditi na niti; biti ćemo drvene slike čarobnika. Jao, što nije tako! Jao, što svaki stvor ima svoju tvrdu volju, svoj nagon i želju za samostalnošću — što teži za razkošjem, koga nesmije okusiti.

Zašuti. U sobi nasta grobna tišina, ali vani poče vjetar bjesnije duvati, glasnije hujiti, a tutanj groma dolazaše sve to bliže.

Časom zablisnu slab ljesak na nebu.

Starac gledaše na mrežu van, slušajuć pozorno huku vjetra i šum valova, udarajućih o klisurasti brieg.

— Ondje to biesni, poče iznova, ondje priroda u neograničnoj slobodi vrši volju svoju, — ondje se protivni življi spremaju na boj, tako važno, tako ozbiljno, — kano da mora koji u boju poginuti Takova bura vlada tu, metnu ruku na prsa, tako biesni i buči u mom srdcu. Tu se roje čustva najrazličnija, a opet je za čas sve prazno i pusto kano u grobu! Sad me sila težkih misli tišti i kine, — a sad težim za jednom mišlju, koja bi me utješila. O bože! uzdahnu, sakriv lice rukama, je li Gjanoni moj — o jao! taj prosti morski lupež! Guntram reče, da Lesandro jošte žive! Tko bi drugi mogo biti, ako ne Gjanoni, taj čuveni gusar? A je li tomu tako, e! to bi bilo lako — šuti starče — nemuči se takovim mišljenjem — zabaci takove namjere.

Gledne na svezak listova, ležećih na stolu.

— Al zašto da jih zabacim? veljaše dalje. Gjanoni nije više moj sin, jer pograbi oružje proti domovini. Imam pravo njega kano izdajicu — hu! moj sin izdajica! — Kakva bi bila njegova kob, da dospije u moje ruke? Jelina veljaše, da ju je on prije dvie godine izbavio iz ruke bezsramnoga Tadolda. Govoraše o njem vruće, zanešeno, opisa njegovu plemenitost — možda ga i ljubi! Ha! ha! moja kći bi ljubila gusara?!

Zamisli se opet, pogled upre u more, koje no je časimice razsvietlio jasan trak.

— Kako se te munje tjeraju po zraku, križajuć kao zmije, govoraše, podupiruć glavu o studenu, željeznu rešetku, da si ohladi goruće čelo. Kao iskre svjetlucaju u zraku, te se ponoruju čas u pjeneća se ledja vodene gore, koja se kao grozan, pomičan vršak diže u tamnu visinu, pršeći biele trakove — a po tom se opet s tamne visine povaljkuje dolje, goneći se u jednom, crnom toku. Kako se tih strašnih talasa razni rojevi propinju u nestižnu, nebotičnu visinu! Kako se te vode potiskuju u neprestiglu prostoru — kako ta strašna huka vjetra i grozni gromot bučećemu moru tužnu pjesmu poje! — Tako su biesnili življi onaj put, kada nije Guntram donio onu strašnu viest s otoka Segana — kada sam prvi put poćutio najgrozniju muku sviesti — kada je uboga, nesretna Olivija dovršila! — O draga, draga siroto, ti milovani stvore, koj pade žrtvom bezćutnu srdcu — o da mogu preletjeti na tvoj samotni grob, tvoje kosti izrovati iz hladne utrobe zemlje i prenesti simo, gdje bi počivale pod sjajnim spomenikom — mogo bih to učiniti, al da sam plovim na Segan, — za to nemam dosta sile — Guntram... on je poludio!

I Hernani, nadjačan čustvi, briznu u grozan plač.

Opet vladaše grobna tišina — al je vani vladala jednako bura, s neutrudnim biesom borahu se munje i oblaci.

— No popravit ću ponješto krivdu svoju — vratiti ću Gjanonu otca, prem je moj neprijatelj. Ali kako? — Stignuti ga u širokom moru — ladja poslana za njim, nebi izbjegla sjegurnoj propasti. Sliediti ga po briegu, i gdje bi Desdemona pristala, poći k njemu i javiti mu, da sam mu otac — bi li mojim riečim vjerovao?

Upre glavu na ruku i dade se razmišljanju.

Sad zatutnji grom dvostrukom silom i trgnu Hernana s razmišljanja.

(Dalje sliedi.)

Obitelj.

„Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt? — — —
Horatius.

Životni odnošaji ljudski, kako se prikazuju u raznih duže ili kraće vrieme trajućih savezih, kao što su: obitelj, pleme, družtvo, država itd. vrlo su važni, poznavati ih tako je i nuždno i koristno, da su učenjaci novijega vremena, a napose narodni gospodari i državoslovci, ovoj struci znanja obratili veliku pozornost; pa i velikim pravom, jer o zdravu organizmu tih sveza družtvenih zavisi sreća i blagostanje i pojedinih individua i cieloga čovječanstva.

U nas Hrvata, nismo krivi toliko ali moramo priznati, pisalo se o tih predmetih malo ili ništa, a ipak su naši socijalni odnošaji tako izprepleteni, zadružni život tako kompliciran, da bi nas već i to moralo tjerati, neka zavirimo u odnošaje družtvene, da jih razsvietlimo lučju znanja te izčupamo korov, zadavimo crva, koj nam podgriza stabalce družtvenoga života. I u tom, kao i u mnogom drugom, nadajmo se pomoći od zavoda, koji je 28. srpnja pr god. sretno otvoren. Meni budi dopušteno ovdje u kratko progovoriti koju ob obitelji, kao najvažnijem faktoru u socijalnom životu, jer scienim, da je obitelj temelj svim ostalim savezom družtvenim, da je ona prva i najjača poluga državnoj sgradi — sreći i napredku čovječanstva.

A što je obitelj? Na ovo nije mučno odgovoriti. Obično pod tim izrazom razumievamo onu formu saveza i zajedničkoga života ljudi, koju sačinjavaju muž i žena. Ovako nastaje obitelj, a povećava se pridruženjem novih članova - djece. Ali ovaj pojam još nije dovoljan; članove obitelji treba da veže i zajedinstvo vanskih interesa i osjećanje pravoga zajedničkoga života.

Obitelj sačinjavaju, kako rekoh, jedan muž te jedna ili više žena.

Forma obitelji, kako obstoji kod nas a i kod ostalih naroda, kud je prodrla luč kršćanske civilizacije, osniva se na zakonih naravskih i božjih; s toga i višeženstvo (polygamia) a još većma više-

mužtvo (polyandria) nemaju nikakova ćudorednoga temelja.

Mislili pojedini o tom, kako jih volja, — do sada uzima se, da je višeženstvo ne samo nemoralno nego i vrlo pogubno; u njem bo nalaziš vrelo mnogih zala, ono je leglo truležu socijalnomu, gospodarskomu i državnomu; vječni razdor i svadje vladaju medju ženami, gdje je samo jedan muž. — Ali jer se takov obiteljski život razvio na istoku, jer postoji već toliko stoljeća, to se on mora uzeti u računi. Ako već višeženstvo podkapa moralnu polugu obitelji, tim više polyandria t. j. ona sveza obiteljska, gdje jedna žena uzima više muževa. Ovaj običaj, zakon li, vlada, kako pripoviedaju viesti, jedino u Tibetu, pa se mora smatrati ćudorednim odrodom, razsulom obiteljskoga života.

Prva i najbliža svrha obitelji, samom, tako rekući naravlju joj ustanovljena, jest: razplodjenje čovječanstva; a uz ovu teži ona i za drugom: da stvori naime što tiesniji razumno shvaćeni život zajednički, da pomaže sticati uvjete za život zajednički potrebne, da promiče u malom blagostanje pojedinih, bez česa nema dobrostanja u velikom.

Nu premda je već i sama narav odredila, da bude obitelj temeljem čovječanskomu družtvu, to opet nesmje manjkati aetičkoga življa, kao primjese; a napose nebi mogla obitelj odgovarati svomu pojmu, ako se nebi osnivala na monogamiji (jednoženstvu). Ovo bit će svakomu jasno, obazre li se na različite odnošaje životne, na koje obitelj toli silno djeluje. Život obiteljski pravom zovu najvažnijim i najodlučnijim obilježjem kulture svakoga naroda i stanovite dobe; on najjače djeluje na stvaranje povećih družtava. Je li i sam temelj obitelji nemoralan, skvaren, nemože niti njezin upliv biti spasonosan. A posljedci njena djelovanja najbolje izraženi opažaju se na mladjem naraštaju, na koji prelaze bud običajem i primjerom bud inim kojim načinom, naukom itd. Iz nje dobivaju većinom i družtva i države snagu i hranu, ili jim se ova uzteže — kad obiteljski život šene s pravoga puta. Razsulo ili razvraćenost obiteljskoga života ili je posljedica ili predteča obće družtvene skvarenosti. Varahu se socialiste i komuniste, a varaju se š njimi dan danas i svi oni, koji misle ili se nadaju, kao što se nadahu: grof St. Symon, Karlo Fourier itd. velikomu probitku za napredak gospodarski ili družtveni, ako se sveze obiteljske razklimaju ili posve razrieše. Koliko se spomenuta dva muža pa i njihovi prijatelji napinjahu, da podruju obiteljski život, da mu uvadjanjem svojih phalansterija zametnu svaki trag, biti će valjda mnogim poznato. Nu kolikogod treba njihovo djelovanje s jedne strane osuditi, zasluge jim jedne nitko zaniekati nemože, a ta je: da su navaljujuć na svezu obiteljsku potaknuli druge učene muževe, da razmišljaju o pojedinih točkah obiteljskoga života; koliko socijaliste i komuniste više dokazivahu, da je obitelj zaprieka slobodnomu razvoju čovječanstva, toliko drugi uporitije nastojahu proučiti ju i razbistriti sa filosofičkoga i povjestnoga gledišta. Ali jače nego zatočnici obiteljske sveze opiraše se nauku protivnomu samo naravsko osjećanje, ovo jedino održa podpunu pobjedu; jer ma koliko se trudili neprijatelji obitelji da ju obore, te sviet ovaj strovale u grozan chaos, uviek naidjoše na ono naravsko osjećanje kao najsilniji odpor. Pa je i prava sreća, da je tako, jer kamo bi dospjelo čovječanstvo, da protivni nauk sa svimi posljedicami svojimi prodre te se i uzdrži?

Obično ustanovljuje muž obitelj oženiv se; njezin obstanak i trajanje nuždno je sa gledišta gospodarskoga i physičkoga. Bez supruga i supruge nema obitelji; čim ova duže potraje, tim lašnje dosižu se ciljevi obiteljskoga života.

Razumije se po sebi, da se obitelj ustanovljuje jedino slobodnom privoljom; nu djeca, stupiv u obitelj, nadju ju već kao čin gotov, t. j. ona se rode u njoj, te moraju u toj svezi njeko vrieme i živjeti. Istom kad navrše stanovitu dobu, kad dostignu punoljetnost, onda istom nastaje i njim slobodna volja, te mogu ili ostati i na dalje u obitelji, ili pako novu za sebe utemeljiti. Odavlje već samo po sebi sliedi, da obiteljska sveza traje ne uviek jednako: s obzirom uteme-

ljitelja, prestaje ona, čim on umre, smrću bo nestaje i jednoga od glavnih uvjeta obiteljske sveze. Djeca nepunoljetna ostaju u obitelji, a navršiv tu dobu mogu se od nje odieliti te utemeljiti novu obitelj, osjećaju li u sebi za to potrebe i snage. Odavlje sliedi, da je obitelj tek prelazni odnošaj; pa ako se često govori i čuje govoriti: ova ili ona obitelj živi stoljeća, to nije drugo, nego ciela povorka obitêlji, koje imadu možda nasliedno kakovo dobro, imovinu; koje vežu posebni običaji, tradacija i koješto ina zajedničkoga. A sve to sastavljaju često pozitivne naredbe u umjetno jedinstvo.

S toga se mora uzeti, nestane li obitelji, da prestaje i završuje se i njeno životno djelovanje; ona je zadovoljila svojoj zadaći. — Obitelj kao takova uzev ju u strogom smislu odbija sve tudje življe od sebe; zato može mnogo obitelji u isto vrieme obstojati, ali nemože se podnipošto više obitelji tako spojiti i svezati, da laglje postigou obiteljsku svrhu svoju. Nu može se više obitelji svezati, da lašnje postignu kakovu višu svrhu čovječjega života. Tako se dogadja da djeca, već odrasla ostaju i na dalje kod roditelja, da ovako zajednički uspješnije uzmognu tjerati n. p. gospodarstvo, obrt itd. Ovakov savez postaje trajnim, ako se bud jedna ili druga strana dobrovoljno odreknu prava i slobode: utemeljiti posebnu obitelj, čim se ćudoredna sveza pretvara u pravni ugovor. Neda se tajiti, gdjegod ovo biva, postizava se jedino na uštrb jezgre same stvari. A biti će živa istina, da ovakve saveze više obitelji u jednu diktira najviše nužda; pa s toga se često dogadja, da žive u jednoj snazi i više obitelji, koje niti u rodbinskom odnošaju nestoje medju sobom. Takove sveze mogle bi se prije nazvati državnom svezom pod tudjim imenom i tudjom formom.

Ovakovi obiteljski savezi obstoje i kod nas pod imenom zadruga. O šteti i koristi naših zadruga, o njihovom uplivu na obiteljski, družtveni i državni život govorilo i pisalo se već mnogo; ovdje nije mjesta, da se o tom više govori; ako narodni ekonomi tudji osudjuju zadruge, to opet nesliedi odatlje, da jih moramo i mi smjesta ukinuti, nego treba razabirati, kako bi se njihov štetan upliv osujetio, a da se opet nerinu gospodarski odnošaji još u veći metež, nego u kakovu su već danas.

Odnošaji obiteljskoga života, uplivi, što ih vrše članovi njegovi medju sobom tako su važni i odlučni, da se obitelj velikim pravom može nazvati prvom ćudorednom školom života; je li obiteljski život razrovan, to nestaje svakoga temelja umnomu djelovanju i napredku; tu boluju sve institucije državne, jer im je temelj — obitelj — nezdrav i gnjil. Za jedan i drugi slučaj primjere nam davaju Englezka te Italija. U Englezkoj osniva se život obiteljski na skroz ozbiljnom, ćudorednom temelju, pa je on zato i vrelo krepkomu državnomu i gradjanskomu životu; iz njega crpi ponosni englezki narod snagu u borbi za zakonitu slobodu i obćuvanje svojih institucija, koje služe kao uzor svim ustavnim narodom. I u Englezkoj življahu nevjerni vladari, bezsviestni državnici i političari, koji su ne jedan put priložili sjekiru da unište stablo slobode narodne; ali se narod vazda i uspješno tomu protivio, a može se protiviti, jer je već iz kruga obiteljskoga ponio u borbu čustvo poštenja osobnoga i narodnoga, koje ga je sokolilo u borbi te ga odvraćalo, da nikada neskrene sa staze poštenja i zakonite slobode. Nasuprot pripovieda nam nedavna prošlost, kako je upravo gnjiloća obiteljskoga života u viših razredih talijanskoga naroda priečila svaki razvoj i napredak na političkom polju, kako je ona ubijala svu muku pojedinih vrlih domoljuba radećih oko narodnoga sjedinjenja. Moralnu razvraćenost vladajuću u životu obiteljskom prenesoše članovi obitelji na polje političkoga i znanstvenoga djelovanja; podmitljivost, denuncijacija i sve slične grozote, kojimi se narodne svetinje ubijaju i kojimi bezdušne vlade, same pokvarene, kupuju sredstva za svoje nečiste namjere: sve te machinacije potiču iz razkalašena, nemoralna te razklimana obiteljskuga života. Istom kada se je ćudorednost i solidnost obitelji u Italiji podigla, što biva od njekoliko zadnjih decenija, poče to blagonosno djelovati na političke i dr-

žavne okolnosti, i valjda ovomu prekretu obiteljskoga života imade talijanski narod barma djelimice zahvaliti, što je ovako daleko danas uspio. Niti urote, niti bodeži, niti bombe i petarde nepomažu toliko, koliko čvrsti, postojani značaji, nepodmitljivi i nepokolebivi, a takove daje svakomu narodu jedini nepokvareni obiteljski život, koji svoje članove uči tudje štovati ali svoje braniti proti svakoj nezgodi, dolazila ova odkuda mu drago. Sličan primjer daje nam i nesretan poljski narod, komu se sav izobraženi sviet divi sbog krieposti, kojimi se on punim pravom diči, a kojim vrelo valja tražiti u životu obiteljskom.

Rekoh već, da se zdrav obiteljski život mora osnivati na monogamiji, jer višeženstvo je nemoralna, pa s toga nemože niti blagonosno djelovati na družtvene odnošaje. To se vidi na istoku.

Da ta pomaže samovolju i samosilje, to je lasno dokučiti; jer gdje jedan muž ima više žena, tu bez silovanja neima reda; tà izkustvo uči, da je već s jednom puno posla, a kako istom, kad ih imaš više? Tu bez strogosti neima reda u obitelji, a od strogosti do samovolje nije dalek put. Samovolja opet protivi se individualnoj slobodi, protivi se zdravomu pojmu obiteljskoga života. Obitelj bo stoji pod zaštitom istih zakona kao i svaki pojedini život Dakle kao za pojedinca tako obstoje i za obitelj pravila i zakoni religiozni, ćudoredni i gospodarski, koje prekršiti nije slobodno. Timi uredbami a već i samom naravlju zajamčuje se osobna sloboda svakomu članu obitelji unutar stanovitih granica, a napose uredjuje obitelj odnošaje žena — supruga.

Neda se tajiti, žena silno djeluje na obitelj, a napose u njenih rukuh leži gotovo cielo prvo odgojivanje djece; njenim uplivom napreduje obitelj ili se razpada, ako je taj upliv opak, potičući iz opake duše. S toga i pravo i nuždno je, što se ženi odredilo odlično mjesto u obitelji, što je njezin položaj prilično ravan muževomu; robstvo bo, bilo to sada u formi kakovoj mu drago, nemože se trpjeti, a najmanje robovanje žene u obitelji, kakovo žalibože vlada svuda na istoku na neizmjeran uštrb čovječanstva; jer sa robstvom stupa jednakim korakom i barbarstvo.

Nu kao što se mora osuditi robovanje žena, nemanje strog sud zaslužuje druga skrajnost od robovanja, tako zvana emancipacija žena. Ja nebih ovoga posljednjega pojava ni spominjao na ovom mjestu, da se nisam uvjerio, kako se i kod nas ne riedko bunca o njekakvoj emancipaciji, premda mi se činilo, da i one riedke zagovornice toga nazovi-načela nemaju jasna pojma o tom predmetu. Pobijati nevaljanost toga načela — ako se ovim imenom smiju okrstiti one nezrele phantazije — to bi suvišno bilo, dok ima u narodih europejskih iole zdrava života, emancipacija ta neće prodrieti; njoj će se protiviti isto tako mužkarci kao i razborito misleće žene. Emancipacija bo neznači ino, nego izkinuti ženu iz obiteljskoga, iz kruga njena blaga i spasonosna djelovanja, te ju rinuti u život javni, u djelokrug muževa. A naravska posljedica tomu bila bi, što bi obiteljski život upravo propasti djeca podivljati morala, a kod žena, nestalo bi svake ljubavi za kućevnost, za život skroman i njihovoj naravi i njihovomu odredjenju primjeren.

Prije nego li završim ovaj članak, budi mi dozvoljeno osvrnuti se na domaće naše, hrvatske okolnosti. Čitajuć u tom pogledu slavnu i upravo sjajnu prošlost hrvatsku i sravnjivajuć ju s tužnom sadašnošću, morao bi čovjek domorodac pomisliti, kao da je glavno ono vrelo, iz kojega su dobivali naši djedovi snagu moralnu: zdrav naime život obiteljski, usahnulo, da su nam sadanje obitelji skvarene. Nu tomu nije posve tako; jadnomu sadanjemu stanju našemu krive su mnoge druge okolnosti, koje potanje nabrajati nije potrebno, jer su nam svim dobro poznate. S druge strane opet neda se tajiti, da crv gnjiloće i razvratnosti pocimlje podjedati stablo hrvatskih obitelji, moralnost kao da pada, a druga jaka podpora obiteljskomu životu: čisto, neporočno narodno osjećanje nikako nemože da prodre u sve razrede obiteljskoga života. Ovo su pojavi, koji iskrenomu prijatelju narodnoga napredka ozbiljne brige navaljuju; jer nenadje li se do br-

za tomu lieka; nezadavi li se rečeni pogubni crv, budućnost hrvatska može biti još kukavnijom od sadašnosti. Mi smo narod budućnosti, veli se: nas čeka krasna budućnost, tješe se vrli domoljubi u sadašnjem kukavnom položaju; to je istina, ali nam treba urediti svojeognjište, vlastitu kuću, da budu mogli unuci naši, koji će naše liepe nade o budućnosti u život privadjati, razpolagati dovoljnom ne samo materijalnom, nego — što je mnogo više — moralnom snagom. A ova leži u obitelji, na zdravih osnovih uredjenoj, skroz duhom narodnim, duhom **hrvatskim** zadahnutoj. Jedno i drugo nemože se postići državnimi zakoni ili naredbami nego razmatranjem i naukom; tu mogu najviše raditi: škola i propovjedaonica. U tom rádu liepim primjerom prednjače mužkarci. Da bi bilo od kakove koristi, ja bi ih zaklinjao budućnošću narodnom i svim, što im je milo, neka nastoje, da se obiteljski život neizrodi, neka gledaju osobito drugaricam svoga života ubijati sveta čustva ljubavi prama domovini i narodu. Ja nebih reko, da je u naših ženah izumrlo svako osjećanje narodnoga ponosa, narodne ljubavi, te bi se one mogle tomu dugo opirati. Istom kad žene predobimo, kad njihova srca i osjećanja posvojimo za narodnu stvar, onda tek možemo bistrim okom zrieti u budućnost; jer naraštaj mladji izaći će iz ruku majka i odličnih rodoljubkinja, koje će u njihova srca zasaditi čustva stalne ljubavi k rádu i domu, postojanost u dobru i značajnost u svih nepogodah. A bude li budućnost hrvatskoga naroda u rukuh takova naraštaja, tad će sinuti ono blaženo doba, komu se mi sada nadamo, ali ga doživjeti valjda nećemo; tad će nam domovina procvasti svakim blagom duševnim i materijalnim: a ovo dvoje mislim, da je svakomu Hrvatu najsvetija želja, pa s toga o tom neka radi svaki u svom krugu! *B. Lorković.*

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Družtvo „narodnoga doma“ prestaje živjeti; nar. dom predan je kao vlastitost muzeja pod upravu jug. akademije. Njekim se je članovom težko bilo razstati; utemeljiteljem družtva trebalo bi za vječnu uspomenu upisat imena u zlatnu knjigu, koja bi u muzeju izložena bila.

Je li s družtvom „narodnoga doma“ prestaje i družtvo „Dvorane“? toga još neznamo, nu željeli nebi da prestane: saznali smo medjutim, da se sastavlja družtvo dioničarsko, koje će na Jelačićevom trgu u novoj ulici sagraditi liepu kuću na tri kata, a ta da bude vlastničtvom družtva „Kasine.“ Ovaj naziv imaše kod nas kobno značenje, neka dakle dioničari dobro svoje djelo nečine nepopularnim; ta hrvatski jezik nije siromašan u nazivoslovju.

— Razred matematičko-prirodoslovni jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti imao je pr. sriede 20. pr. m. u nar. domu javnu sjednicu, u kojoj je akademik dr. J. Schlosser čitao o pripravnoj radnji za geografiju biljnu u trojednoj kraljevini.

Narodno kazalište. U utorak dne 21. pr. m. nije bilo predstave zbog plesa kod Nj. preuzvišenosti g. banskoga namjestnika. U sriedu, zatim u četvrtak, subotu i nedjelju, dne 26. pr. m. napuniše opet, stranom dubkom, kuću produkcije vodometa zvana **kalospintechromokrene**, uz koje bijahu i mramorne a jedanput i bojadisane, živimi osobami predstavljene i raznobojnom električnom luči razsvietljene slike od umjetničke vriednosti predočene, te proizvedoše najugodniji utisak na gledaoca.

Od komada, što su pred tim predstavami davani bili, zaslužuje jedina vesela igra „**Kad žene plaču**“ da bude pohvalom napomenuta i što se unutrnje njene vriednosti i dobre predstave tiče. Tako gg. Freudenreich i Mandrović kao i gospodje Bajzova i Sajevićeva izvedoše svoje zadaće na obće zadovoljstvo.

„**Grizetta i vila**“, tobož operetta, naročito pisana za produkcije igara vatrom i vodom (Kalospintechromokrene), koja je ovdje dva puta predstavljena bila, prava je kazalištna bezumnost, koja nespada u područje kritike. Šteta za trošak, što si ga je učinio odbor, davši ju prevesti i stavivši ju prilično uresno u scenu.

U utorak dne 28. pr. m. s radosti vidjesmo opet na našem pozorištu izvrstnu

poljsku veselu igru „Gospoje i husari“, koja je osobito po gospojah: Perisovoj (Organova), Popovićevoj (Dindalska), Bajzovoj (Angjela) i Sajevićevoj (Sofija) kao i po gospodi Freudenreichu (Major) Andrijeviću (Ritmajstor), Brani-u (Kapelan) i Sajeviću (Rambo) prekrasno odigrana bila.

U četvrtak nije bilo predstave zbog priprava za novu izvornu operettu „Mornari i Djaci“ od Reyschila, člana ovdješnjega kazalištnoga orkestra, koja je u subotu 1. veljače na korist gospoje Dragutine Norvegove, predstavljačice i pjevačice, kod dubkom pune kuće predstavljena bila. To je prva operetta, pisana na hrvatski tekst, i zato za nas od osobite zanimivosti. Glasba je vješto sastavljena, dosta melodiozna i stranom prekrasno inštrumentirana, no većom stranom preozbiljna je za operettu i u prvom činu prepuna glasbenimi komadi, a u drugom u tom obziru opet preoskudna. Zborovi su blagozvučni i u narodnom duhu držani, no za polovinu predugački, što je uspjehu znatan uštrb učinilo, ali jošte veći nespretnost i nezrelost teksta, puna prostačkih dosjetaka i dosadnih duljina. Kažu nam, da je prieko trećine teksta stranom po kazaližtnom izpravitelju, stranom po cenzuri izbrisano, no bilo bi dobro, da se je jošte jedanput toliko izbrisalo. Veoma žalimo, da si g. Reyschil nije bolju knjigu pribaviti mogao! Ništanemanje bio je poslie svakoga čina uzhitnim pleskom opetovano izazvan — zašto je š njim jedanput i spisatelj libretta izašo na pozorište, toga nedokučujemo.

Pjevalo i predstavljalo se je dobro. Gja koristnica, koja je i jedan prekrasni vienac dobila, bila je pred prestavom kao bolješljiva prijavljena, no pjevala je usprkos tomu čisto i onom vatrom i vještinom, kojom smo ju tako u igri kao i u pjevanju vidjet obvikli, da vazda sudjeljuje.

G. Horvić, (Kapetan Simon) naš gost, pjevao je i govorio znatno bolje nego obično i bio je poslie svoje ugodno i vješto izpjevane romance u prvom činu obćenitim pleskom izazvan.

G. Plemenčić (Jung) govorio i naglasivao je tako izpravno, kao što ga nismo nikad prije jošte čuli a igrao je neizcrpljivom komičnom silom — no ipak je kadikad prekoračio granice čednosti, osobito u onom prizoru, gdje kao ženska preobučen dolazi.

Taj prizor je već po spisatelju tako pretjeran i neliep, da predstavljač mora gledati, da ga što većma ublaži a ne jošte nesnosnijim učini kojekakvimi drzkimi kretanji. To je jedna od najvećih mana toga izvanredno darovitoga komika, koju bi trebao tim većma da ukloni, što ima toliko prirodjene komike, da nije na to spao, da se uteče takovim kukavnim sriedstvom.

Jošte zaslužuju pohvalno da budu napomenute gospoje Lesićeva (Giovanni) i Marievićeva (Banetti), koje su u anzamblih svojimi kriepkimi glasovi mnogo k uspjehu dopriniele.

Zborovi bili su veoma složno izvedeni, uobće svakolika operetta dobro i točno uvježbana. Orkestar držao se je pod rvananjem samoga kompozitera takodjer veoma valjano. U slučaju opetovanja trebalo bi tako prozu kao i glasbu osobito od zborova znatno prikrati a i jošte koju trivialnost izbrisati.

U nedjelju dne 2. bio je prvi maskirani bal u kazalištnih prostorijah. Predstavljalo se: „Duhovi u pivnici ili nješta obilazi“ vesela igra u 2 čina. Gg. Freudenreich (Jure) i Mandrović (Mlinar Krivuljac), zatim gospoje Sajevićeva (Anka) i Popovićeva (Smiljana) bijahu sasvim na svom mjestu. G. Ban (Jakov) slabo je memorirao, što se početniku, kao što je on, nikako oprostiti nemože. I g. Kontilović (Temeljić) malo si je truda dao, s toga se komad nije onako dopao, kao što bi se bio po svojem stroju dopasti mogao, premda se je mnogo i od srca smijalo. —l—

Rebus. *

Od V. Š.

obećaje
daje TKO obećaje obećaje
obećaje
obećaje obećaje
obećaje

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 7. Odgonetku (zagonetke u br. 3.) „Veriga“ poslaše gg.: Iv. Žagrović, gdčna. Ljubica Stublićeva, Jos. Mesić, Slav. Marik, J. Sukalić, Lacko Domjanić, Mirko Praus i klerici Fr. Novak, Hegedić, Režek, Gergesina, Vojaković, Baron, Pavčec, Kollaj u Zagrebu, gdčna. Filipina Malerova, Gj. Banjalučki i Josip Šestak u Vrbovcu, Fr. Luger u Senju, Petar Brašnić u Vinkovcih, br. A. Kolarević bogoslovac u Djakovu, Fr. Pevalek u Varaždinu. Srećkom izvučeno je ime Gj. Banjalučkoga, da dobije „Naše pravice.“

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 6. God. 2.

Bršljan

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake driede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Medvjedgradski duh.

(Pripoviedka iz hrvatske prošlosti).

X.

U tatarskoj gori.

Na širokom svietu ima svašta, ali malo je gdje onako divlji kraj, kao što uzki zaliev — provala morska, kuda je vodopadna Krka provalila jednu uru k Šibeniku; domakni mu se, on ti izza stiena a dobrano krasno i amfiteatralno poviri i diže se na vrlet; o takvoj goleti i divjačini težko da si umiješ stvoriti prav pojam. Pa i kuće u Šibeniku divlje su kao cieli kraj; i one su crne i tvrde kao da se je kamen pretvorio u nado; ima ih sagradjenih od kamenja po jedan hvat duga, a dvie do tri stope široka, dà kad bi umjelo govoriti, kazalo bi samo, da je uzmožnost kamenarskoga djela, kakvo je ikad pod nebom iztesano.

Odtud do trogirsko-spljetskoga krasno-romantičkoga prediela ima strmenit brieg, a na njem pedalj dug trn; na kojih dvaest hvati ima tù po gdjekoja njivica za nas neznanim trudom sagradjena, a u ludo valjda krčena, jer zemlju splavi bura i kiša izmedju kamenja u more, te krš često ostaje zapušten. Na mjestih mašina ili koja druga zelen primi se po sbrazdanih jarcih i tù je usadjena vinova lozica. Taj brieg u doba naše pripoviedke nije još imao svoga imena, nego je onda okršten i zove se do današnjega dana: tatarska gora (Monte Tartari).

U tom predielu bijaše tada više koliba, u kojih su stanovali Hrvati — narod prost ali silan i gromotan. U jednu od tih koliba udje zasopljen putnik biele brade i klikne:

— Pomoz Bog braćo! Imate li utočišta za bjegunca Hrvata?

— Ima po bogu brate i neznani putniče, da bude tebi ko i nam, odgovori jedan od dvijuh muževa, koji su uza stol sjedili.

— Ja bježim, a za menom je bez sumnje tatarska potjera.

— Dok si u nas i dok je nas, neboj se. A tko si, odakle nam dolaziš? zapita isti.

— Benko sam, pop i kanonik crkve zagrebačke, koga Tatari poslie žestoka boja zarobiše i s drugimi sužnji na Zrmanju dovedoše, ondje ih sve okrutno posmicaše i nikoga u životu neostaviše, samo njećakinju moju i radi nje mene. Hoće ju jedne čete vodja Džidaktiburkan, koj nas i jest zasužnjio, da oženi, ali ona volji i moju i svoju smrt nego li se iznevjeriti svomu Tomku Radiću, koj je negdje u kraljičinoj pratnji. Ja sam dva svoja stražara ubio i sretno neznajući kud ni kamo pribjego ovamo k vam, da od Boga nadjete.

— Dobro došo u kuću Bratilića,

reče isti onaj velikih crnih brkova, valjda gospodar zadruge. Je li Bojmilo, da nam je dobro došo?

— Koga gospodar Šimun prime u kuću dobrodošlicom i meni je dobro došo, odgovori hladno ali ozbiljno drugi uza stol na klupi sjedeći muž, takodjer crnih nu manjih brčića.

Predugo bi trajalo, da pišemo sve, što im je Benko pripoviedao i kako su se kod čaše vinca Dalmatinca sokolili na medjusobnu obranu; biti će dosta kazati samo zaključak njihova razgovora, a taj je: da ga oni i tri druge kuće, devet ljudi na broju, hoće da prate u Klis, gdje je kraljica i njezina pratnja, u kojoj se nalazi zaručnik njegove njéćakinje Jelke, koga bi on rad obaviestio o nesreći njegove vjerenice, i uprosio pomoći, dok nije prekasno.

To smo pak dužni bili kazati, jer vidimo, njih devet na broju, gdje idu po strmom, neplodnom kršu, na kom kano da božja kletva leži. Junaci su silni, ozbiljna lica, nu mogoše li biti vesele ćudi u ondašnjem stanju naše domovine? Svakomu je na glavi crvena mala kapa, na prsijuh otvoren prsluk, rubača biela kao u nedjelju s malim zavratkom, svaki ima pas od modre vune a za njim više vrsti noževa; hlače uzke modre pa čarape i sandale a koji su mladji na ledjih kratku crnu surku a starijim duge haljine do pete kao što su hrvatski zobunci.

Prodju preko jednoga briega, goli je kamen, kano da je na njem vječni snieg; tù nabašu na mjesto, gdje je prije koj sat moralo biti strašnoga mrcvarenja. Kamen je pocrvenio od krvi, a šest ljudi leži bez duše. Naše putnike zazebe u srdcu, svaki se poboja za svoju kožu misleći: sad će s koje strane udariti na njih čopor divljih Tatara, o kojih okrutnosti im je pop Benko tako strašno pripoviedao.

— Stanimo, reče Benko, da vidimo, je li koj od tih mučenika jošte živ i može li im se pomoći?

— Okani ih se, reče jedan, ta vidiš da više nijedan nediše i da im je iztekla sva krv; tu više pomoći nema, a nas ovako malo može zateći ista četa razbojnička, koja je ove nesretnike na to spravila.

— Braćo, vratimo se kući, nastavi drugi iz družbe; kad je nesreća već tako blizu, ajde da se branimo kod kuće, gdje imamo za obranu svega što nam treba.

— Pravo imaš, na otvorenom polju ovako neda se braniti ni od malo ljudi, nekmo li od ćopora zlatne ordije, reče treći.

Četvrti pomisli na ženu, peti na djecu, šesti na što drugo te odlučiše sbilja vratit se kući, da se obrane ili da sa svojimi umru. I popa Benka zvaše sobom, ali on pomisli, da mu nema sjegurne obrane u malenom razsejanom seocu, gdje su ljudi u tolikom strahu; sám Bojmilo ponudi mu se za vodju do Klisa i ostade š njim.

— Što Bog dade, nas dva idemo u tvrdju, nu svršimo po savjesti naloge sv. naše vjere.

Bojmilo malo stane, nu za čas da i Benka požuri, laganim korakom podje, dočim Benko ogledava bezživotna trupla; uzalud mu svaka nada; koga god je pipao, svaki se je već preselio na onaj — bolji sviet. I uprav htjede da pohrli za svojim pratiocem, kad opazi po strani još jedno truplo, koje prije vidio nije. Bijaše to starac biele brade, čovjek od 80 možda godina. U dugoj je odjeći od debele vune, sa vrata mu je malen križić vidjeti na prsijuh izpod brade; lica je toli veličanstvena, da pogledav ga moraš osjetiti njeki nutarnji nagon poštivanja prama njemu. Benko pristupi k njemu, i osvjedoči se, da starac još diše. Imajuć u sebe šarpije i stakalce melema — a tko ga onda nije uza sebe nosio? sveza starcu ranu na glavi i nastojaše oko njega, dok je ranjenik k sebi došo i oči otvorio.

— Bog te blagoslovio brate, što si mi pomogo, šaptne milo ranjenik; dà, blagoslov te božji neka prati, jer bez tvoje pomoći nebih već nikad bio na ovom svietu pregledao. Ali sad gledaj, da iz ovoga mjesta pobjegneš, jer nije sjegurno.

— Neću da bježim, dok nesaznam, tko te je na to metnuo i mogu li te izbaviti?

— Idućega s mojom pratnjom po kraljevoj zapovjedi iz Trogira u Klis napadoše me Tatari i svu mi družbu poubiše, a i mene mal ne zatukoše. Još odavle nemogu biti daleko, bježi, da izneseš živu glavu; mene pusti kobi mojoj, a bog neka ti plati, što mi ovo uradi.

— Ja te u tom položaju sama nepuštam, pa morao ovaj čas umrieti, odgovori hrabri Benko. Nu ako možeš, ded pokušaj da idemo, možebiti ćemo umaći do Klisa.

Starac se nasmieši malo i reče:

— Ja sam jako slab... i nebudem mogo bez pomoći tvoje hoditi.

— Imam eno pratioca jednoga, koj veli, da Klis više nije daleko, pa ćemo te nas dva s božjom pomoćju onamo dopratiti.

— E, budi volja tvoja. Nu prije nego podjemo, idi gore za onu pećinu; vidit ćeš jedan kamen šiljast kano piramidu, od njega pet koraka ima gust grm trnja, pod njim nadješ jedan kovčežić — idi donesi mi ga, ali pomno i pazljivo; jer je u njem svetost.

Benko ode i nadje i donesav preda starcu; ovaj klekne i poljubi kovčežić; te da vidite čudo: onaj, koj je netom prije malo ne dušu izpustio, ustade sad kao krepak muž i podje hitra koraka sa svoja dva pratioca i uljeze zdravo u tvrdi Klis.

XI.

Kovčežić.

— Ako je sve istina, što kažeš, nema prečega no da kraljicu odavle odpravimo na Buju; tamo uz kralja neka ju stiže jednaka sudbina, koja i njega, reče Tomko Radić vrlo zabrinut s onoga, što je noćju čuo od Benka.

— Ja se bojim, Klis će svakako pasti, ako nas š njom ovdje zatvore, nastavi Benko. Tatari traže da uhvate nju ili kralja, a kad su za to po ovakvom vremenu amo pošli, oni neće odustati, dok ih bude jednoga u životu.

— Samo ako se bude bez mene dala? jer što se ja njoj više uklanjam, to je njezina strast veća spram mene, reče i zamisli se Tomko. Poslie kratke šutnje nastavi: Ja odavle neidem — nikomu za volju; kad sam Jelki tako blizu hoću da ju potražim i ako je živa izbavim ili uz nju mrtvu da poginem.

— Opazih zlobni posmjeh njezin, kad sam joj kazivao, što sirota Jela trpi u sužanjstvu, reče Benko.

— Koješta bi ti u kraljice bio opažao, da si s nami odišo iz Zagreba; ta žena misli samo na se i skoro za ništa nehaje, što oko nje biva. Ja bi se odavle već i maknuo bio, da se nisam bojao ma kakve ludosti il izdajstva njezina, na koje bi ju bez sumnje navela osveta proti Jeli i meni.

— Nju nam svakako valja odavle odpraviti, a tu nam bude mogo pomoći Tregvan. Ajdmo k njemu.

I podjoše oba prijatelja hodnikom tvrda grada u sobu bolestna biskupa Tregvana, koga je sinoć ranjena u Klis doveo s jednim pratiocem pop Benko. Scienjahu, naći će ga u postelji, ali im je kazano da je već u kapeli. Odu i oni tamo. A kako li se začudiše, našavši već u kapeli njekoliko dvorana a uz biskupa i kraljicu Mariju, gdje pobožno kleči pred žrtvenikom, na kojem su opazili sinoć donešeni kovčežić. Kad su se na vratih pojavili, ustade kraljica, podje prama Benku i — pruži mu ruku. Svi se presenetiše, a najviše Tomko i Benko, koji nisu znali, što je prije bivalo.

— Ah, prečastni kanoniče, koliko si dobra učinio. Bog ti je bio u pomoći i dao ti je zgodu da izbaviš ovoga pobožnoga prelata i ovaj kovčežić sa jednom od najsvetijih moći, naime drvom sv. križa. Ti si ih oteo iz poganih ruka tatarskih i zato vjerujem, da će tebe gospodin Bog kao što se nada pobožni Tregvan, jošte na ovom svietu nadariti osobitim darom na korist crkve i domovine. Ja ti se pako iz dna srdca zahvaljujem.

— Svietla kraljice, ne meni nego onomu zahvali, koj me je upotrebio za sredstvo, da iz poganih ruku izbavi sv. moć za obranu tvrdoga Klisa a možda i pobjedu nad Tatari.

— Pravo veliš brate, reče ustavši se biskup; i zagrli našega kanonika. Ja se, nastavi, u njega ufam, da će biti na pomoć biednomu narodu hrvatskomu, a ovo je mislim znak božji, kojim nam nagoviešta sreću u boju. Tebe on oče-

vidno ljubi, jer i ti njega ljubiš; nije vidim ljubavi još nestalo: s Marijom sjedjaše pod nogama našega Spasitelja; s Martom čekaše nanj i njegove učenike; s Ivanom ležaše mu na prsijuh; plakaše sa ženami pod njegovim križem, donese mu miomiris na grob, žurno idjaše navieštivajuć pobjedu nad smrću i nukajuć učenike, da mu vrše zapovjedi; čujem brate i u tebe je tako živa težnja i velika revnost u poslovih dobra svećenika. Ja te poštujem; a jer mi je Bog više puta uslišao pobožnu molitvu, pomolih mu se ovdje zorom na koljenih za tebe, da ti neda poginuti u ovom ratu nego da te poživi crkvi i domovini. I činjaše mi se, da sam čuo glas iz daleka: Poživiti će Benko i učinit djela nezaboravna; duh njegov pojavljivat će se kroz stoljeća, da uči kriepost, brani pravo, štiti nevinost. Benko brate, i ja ti hvalim a dao Bog, bilo tako!

Benko to uze kao zahvalnost i nije inače razumio, nego da mu želi dug život i poslie dugotrajnu uspomenu u narodu našem. —

Oba svećenika poljube se i pokleknu, da se još mole Bogu i cieo sat ostadoše na koljenih. Tomko pak iz kapele sprovede kraljicu u sobu i tom sgodom dokazivaše joj potrebu, da pobjegne s djecom iz Klisa na more, jer da se ni ta tvrdja nebude mogla pred Tatari održati, kad su toliki utvrdjeni gradovi hrvatski pali i leže razoreni. U tom ih razgovoru zatekoše k zajutraku došavši Benko i biskup Tregvan, koga je on već upoznao s osnovom glede kraljice; sad sva trojica govorničkimi doskočicami dokazivahu neobhodnu potrebu, da se kraljevska djeca uklone iz Klisa, jer bude li obkoljen, da mu se nebude dalo pomoći s nikoje strane i tù da bi zatvorenici mogli od gladi poginuti.

Isti dan oko podne držano bi vieće, a predsjedaše mu kraljica Marija. Tu je poslie duljega pretresanja zaključeno: da se kraljevska porodica ukloni iz Klisa, da ide na Buju na more, gdje je kralj i odakle se dade u slučaju pogibelji uzmaći na pučinu. Kraljevsko blago, u koliko je sakriveno u kliskom gradu neka ostane pod naročitom pažnjom hrabroga Tomka Radića, pouzdanoga plemića iz pratnje kraljičine.

Uzalud je kraljica po dva i tri puta izrazila: ako Klis padne i njegova posada pogine, da je i ona pripravna umrieti; vieće je u interesu kraljevske loze i države zahtievalo, da kraljica ode na Buju. Kraljica nehtjede proglasiti zaključka nu biskup i kraljev povjerenik Tregvan pristade uz većinu viećnika i reče, da glede toga pred kraljem prima odgovornost na sebe.

U ratno doba hitro se vrše izdane zapovjedi; te pošto je Tregvan još istoga dana obavio poslove, radi kojih ga je kralj poslao bio Klisanom, a on im, reko bi, za mito donio kovčežić sa sv. moći sv. križa, kako bi ih ponukao na uztrajnost u borbi: sutra dan u zoru ode velika pratnja s kraljevskom porodicom i Tregvanom priečkim putem u Trogir.

Sad je Tomku odlahnulo; prvi put vidio se je preko ciela dana oslobodjen od strastnih pogleda žene, koja je i u najvećoj biedi kraljevine išla samo za tim, da zadovolji svojim hirovom i strastim. Sad je bio prost od spona i mogaše s Benkom, koj je ostavljen, kao što je želio, u Klisu, govoriti o ljubeznoj svojoj Jelki te misliti o tom, kako da ju što prije izbavi iz šapa divljega Tatarina, ako se već nije izbavila sama biegom ili samokrvju

I nečekaše dugo.

Već za dva dana povuče se iz gore sam Kadan sa svojom vojskom i sjede pod tvrdi grad Klis misleći, da je tu kralj Bela sa svojom porodicom. Isti dan kako dodje navali na tvrdju. U prvom jurišu junački i bez svakoga straha branijahu se Klisani, te odbiše izpod zidova Tatare, koji su se onda na peti briega utaborili, da se za drugi boj odahnu i priprave, scieneći, da su ovaj put suzbijeni samo za to, što su umorni od puta i nepregledavši dobro grada uzdajuć se u bojnu svoju sreću nanj navalili. *

(Dalje sliedi.)

* U točki VIII. (Plien) ove pripoviedke na str. 65 u 13. redku odozdola ostade slagarska pogreška kuruznice mjesto kalužnice. Ur.

Desdemona.

(Pripoviedka od Hermana).

(VI. dalje).

Stari gospodar podiže glavu i gledne muklim okom van. U taj čas sjevnu druga munja neobičnim svjetlom i razsvietli malu ravan pred tvrdjom.

Tamo stajaše nepomičan Guntram, stari brodar, upiruć se o veliki top. Bijaše okrenut k moru, na koje, kako se je činilo, tajnim veseljem gledaše, kako buči. —

To se pokaza pri sievu strašne munje; jer zapaljene svietiljke jedva su oko sebe tamno svjetlo bacale.

— Zar nije kao na grobu o polnoći? reče Hernani. A Guntram stoji ondje tako bezbrižno — idem k njemu.

Izadje iz sobe. Bojaše se sám svoga koraka, koji se je u šupljih svodovih glasno razlegao; bojaše se vihra, koji je škuljami grozno fijukao.

Dodje na prostor pred tvrdju. Strašan vjetar dunu mu u lice. — Hernanu se je činilo, da ga je pograbila koščata težka ruka. —

Tako pristupi ka Guntramu. Lomot vjetra i bure pregluši mu korak; stari brodar nije slutio, da ga tko pazi.

Bijaše to pogled divan — da rečem, otajstven — na toga grbava muža, koji je jednu ruku naslonio na top, a drugu pružio proti moru. Čas mrmljaše za se nješto nerazumna, poslie se nasmija poluglasno, a konačno zapjeva jednostavnim naglasom stih pomorske pjesme:

„Hu! sad grozna bura biesni,
Baca ladje po moru,
Vihar strašni srdce tiesni,
Kosti lomi u stvoru.
Plahih ptica divlji krik
Slavi bučno bure rik!
Hoho! hoho!"

Hoho! hoho! opetova divljim glasom. Što biesniš danas tako strašno, kao da nas želiš upropastiti; tà danas nije godišnjica onoga pogrebnoga spjeva, kad je moj gospodin —

U to ga lupnù po ramenu Hernani. Guntram kriknu te se okrenu, upiruć pogled u tminu, da upozna gospodara, koii je jednako pred njim stojao.

— Što tu radiš Guntrame? zapita napokon ubogoga brodara.

— Ah to ste vi mili gospodaru? odgovori taj uzdahnuv duboko. Jako me prestrašiste —

— Podji, podji moj starče u svoju koljebu pa se legni, ovdje ti nije ugodno.

— O pustite me gospodaru! Samo me nesilite u postelj. Hoćete da imam opet zle sanje o bieloj gospoji na dalmatinskom otoku?

Hernani se zgrozi i ušuti.

Guntram se opet upre o top i ponovi zadnje rieči svoje pjesme:

„Plahih ptica divlji krik
Slavi bučno bure rik!
Hoho! hoho!"

— Čuj Guntrame! poče dalje Hernani, dodji, posadi se k meni ovamo na klup te mi odgovori na njeka pitanja.

— Zapovjedajte gospodaru! odgovori muklo Guntram i sliedjaše muče gospodara.

Sjednuše na skrovnu klup pod oknom, odakle je svietilo slabo svjetlo.

— Ti reče, da Lesandro jošte živi, uze gospodar ozbiljnije govoriti.

— Znam, što ćete me pitati, odgovori nemirno Guntram.

— Pogodi li, a ti mi odgovori, reče Hernani.

— Dakle vaš je sin na moru, odgovori brodar. Poviest vam o njem govori, jer je Lesandro Gjanoni gusar na glasu.

— Slutnja me dakle neprevari! uzdahnu gospodar. Dalje Guntrame — dalje, kaži o njem, što znaš više.

— Što više? — opetova Guntram. Lesandro vam je blizu, posve blizu... može biti ćete skoro Desdemonu opaziti.

— Tu na blizu! viknu Hernani. Hvala ti gospodine! što si mi želju izpunio! — Dakle na noge Hernani, pripravi se, da primeš sina!

Skoči i htjede pohititi u tvrdju. Al u to sjevnu strašno, i gromovit udarac riknu muklim glasom. Za tim udarom čù se i drugi, isto tako silni, al iz manje daljine. Nu to nebijaše udarac groma!

Stari gospodar stane. Bistri sluh njegov taj udarac upozna. Bez dvojbe bijaše to udarac — iz topa!

Hernani napinjaše oko, da progledne u tmini i opazi, gomilu ploveću na talasih. Al nemogaše opaziti ništa do pjenećih i divlje se dižućih valova.

Iz nova zahuči grom po vodi i s deseterom jekom odjeknu o klisure stršeće s obijuh strana.

— Ladja je u pogibelji! viknu Hernani i u isti čas bijaše pod strehom, pod kojom je visio zvončić. Povuče za uže, tanki zvuk zvona razleže se na daleko. I hitro skoči k zaljevu, u kojem se je mala ladja ljuljala. Željaše ju odriešiti, al u to bljesnu u blizini po moru dva puta uzasebce, na to zatutnji dva puta iz topa. Nedaleko od gospodara tvrdje pade nješto težka u vodu.

— Ha! taj nezove u pomoć! kriknu Hernani blied. To bijaše tane topovsko. Hoho! na noge se brodari! i poteče k zvoncu, i povuče čvrsto za uže.

Kovovo srdce tužno jecnu; udari zvono, časak zujaše tužno, zatim umuknu tiho stenjuć.

— Tu smo, što je? vikaše hrpa nadošlih oboružanih brodara.

— Brzo se spremite u ladju! zapovjedi Hernani, tjerajuć ih: Gusar je tu!

— Gusar! povika jedan. Bog s nami!

— Samo brzo, nekrzmajte! vikaše gospodar. Moramo ga dobiti pa da je i vrag u čovječjem tielu!

— Al težko onomu, koji mu se oružjem primakne! viknu otraga stojeći Guntram. No Hernani! rekoh li istinu — predkazah li dobro?

— Tu nekoristi nikakva obrana! odgovoriše u strahu brodari.

Mnogi sklopiše ruke i gledahu na ono mjesto, gdje su plamene ralje sipale vatru.

Hernani se uvjeri, da brodari govore istinu, i da bi bilo uzaludno približavati se borećim se ladjam — goruća vatra raznesla bi u čas čamce.

Boj bijaše u istinu grozan. Gruvanje topova pregluši huku vjetra i tutnjavu gromova. Cielo more bijaše u plamenu, a pjeneći se valovi bacahu ladju, koju je Hernani bio zaboravio privezati.

Strašna prizora!

Tamo se borahu dvie ladje s biesnećim življem, a ujedno bacaše jedna na drugu strašne naboje gromonosnih topova. Na fregati dva stožera jur salomljena, a raztrgana jadra titrahu u burnom vihru.

Nedaleko od nje letjaše na srebrnih talasih Desdemona; kao morska lasta pokazà vitko svoje tielo sad ovdje sad ondje na ljuljajućih se brežuljcih, sipajuć s užasnom brzinom vatrene kuglje na bokove fregate. Fregata bijaše veća, nemogaše se micati, udaraše sve to slabije. Konačno zamuknu posve, nasta grobna tišina — tišina, koja vlada pred smrću!

S napetom pozornošću gledahu brodari s briega u modru daljinu. Tako strašna bijaše ta tišina, tako grozan taj prividni mir. Opet je vladala tek huka vjetra i šum valova. Činilo se, da ta tišina navješta propast.

Zablisnu na moru i kao plameniti jezik lizne oganj s boka fregate. Križajuć kao zmija lizaše po ladji i proždriev stožere, prime se polomljenih podnica a kusi zapaljenih jadara poljetavahu kao goruće pahuljice u biesnom vjetru. Brzo bijaše sva ladja u plamenu, koji u tamnoj noći ožari sav obzor rumenom žarinom.

Ču se žalostna vika za pomoć.

S briega, istina, nebijaše vidjeti čamaca, kako s Desdemone hrle propaloj fregati u pomoć. Svemu je neprijateljstvu učinjen jur kraj. Fregata je propala, momčad se mora spasiti.

Žurno se žure ladje pomoćnice, a Dalmatinci pružaju milosrdne ruke presvladanim dušmanom. Silno se upiru vesla u divlje valove, što gone napred čamce, pune spasenih brodara.

I posliednje je bilo vrieme, da se ganu s bojišta . . . strašan plamen obasja bielim ljeskom brieg i razpienjeno more i s neizmjernim praskom poleti fregata, dignuta upaljenim prahom.

Na to nasta opet grobna tišina — ondje bijaše tamno, gdje je prije svietlio jasan plamen.

I zahuji iznova top krasne Desdemone — bijaše to radostan znak, da je nije oštetio dušmanin.

Kao kamenje stajahu brodari na briegu, nemajuć od straha ni rieči. Sám Hernani upiraše muče pogled na tamnu, bučeću vodu, kano da je već na prijašnju svoju namjeru zaboravio. Niti neopazi, da kraj

njega stoji Jelina, rukom o stup naslonjena, motreć pazljivo borbu ladja.

Iz te šutnje trgnu vika: „Hoj, gdje imamo stati?“

Njekoliko brodara pohiti s buktinjami k vodi, a drugi pripravljahu, da ugoste spasene brodare. Pomalo stupaše prokisla momčad, jedva ubjegla groznoj smrti, na kopno i idjaše u tvrdju, kamo im bješe pokazano.

Jošte doplove dvie ladje, iz kojih iznesu težko ranjene na brieg.

— Jeste već svi ovdje? zapita Hernani zadnjega brodara, koji je sav prokisnuv išao za ostalimi.

— Jošte jedan čamac, mislim, plovi za nami, odgovori taj i žuraše se dalje.

Hernani uzdahnu i gledaše tjeskobno na vodu, čekajuć željno posliednju ladju. Konačno dopljuskaše vesla, i tiho kao sjena pristane ladja ka kopnu. Dva brodara iznesu na brieg slabo tielo, naliko trupu — bijaše to težko ranjeni kapetan propale fregate. Ostala dva brodara ostaše na čamcu, upiruć se u čvrsta vesla. Bila su to dva vrla branitelja liepe Desdemone — Ljudevit i Tomo.

Al zašto oni pograbiše vesla, da dotjeraju k briegu uhvaćenoga vodju dušmanske ladje?... Aj, još je njetko sjedio u zadnjem dielu ladje — u crno bijaše zaodjenut, nije ga dakle bilo lako razpoznati u slabom svjetlu zapaljenih svietiljaka. Bijaše to muževni i mladi gospodar Desdemone — čije bi inače biti moglo to bliedo, zamišljeno lice?

Sada, gdje mu je noga stupila na kamenitu ravan, gdje je opazio oko sebe cielo jato brodara iz tvrdje, koji su, očito se ga bojeći, pred njim uzmicali — sada se ponješto promjeni njegovo lice — bliedost, istina, neizčeznu s liepih mu obraza, al mu se tielo uzpravi, a vrat osovi kao vrat orla, koji s nebotične visine prezirno gleda na jato slabih neprijatelja.

Časak stajaše — kako se je činilo — neodlučan, al na jednoč zapazi oko njegvo Jelinu, gdje se je nemirna za stup uhvatila — i oko mu zažari plamom. Njezin pogled, udilj unj uprt, pripomenu mu davno obećanje — on sa odvaži i pristupi k Hernanomu, koji je tu stajao, poduprt u stari, stražarski mač.

— Aj, kamo ode hrabrost i odvažnost starčeva? — kamo namjere, koje bješe nedavno namjerio u svojoj sobi? Nenadan dolaz bojanoga gusara uzroči tu drhtavicu, koja je u čas prošla sva uda starčeva? il ga udari ognjeno oko gusarovo te se je treso kao ptica pred strielom otrovnicom, kad u nju svoj ognjeviti pogled upre?

Bila su si naproti dva muža posve raznoga ugleda. Prvi kao viti topol, komu vjetar vršak miče i k zemlji sagiblje, čim mu učvršćuje po sebi korenje — drugi kao preživjeo dub, komu prazne i bezliste grane posliednjom silom prkose biesnećoj buri.

— Hernani! reče kapetan Desdemone, pristupi ka gospodaru tvrdje. Znate me? — Ja sam Lesandro Gjanoni, vaš neprijatelj, premda govorim talijanski kao i vi...

– Zar me vi poznate? upita ga Hernani bezzvučnim glasom.

— Dà, znam vas, odgovori krepko Lesandro. Znam, da ste vjerni sluga republike, koju ja najjače mrzim. Pravom se domišljam, da me prezirete, kao svaki vaš surodjenac — pa ipak dolazim k vam s molbom, nad kojom ćete se možda u prvi čas zgroziti!

— Govorite! zašapta Hernani bez daha, upiruć se o mač. Al najprije mi odgovorite na jedno pitanje! Gdje vam je domovina?

— Domovina? opetova muklo gusar, i trpki mu posmjeh preleti lice. — Domovine nemam — domovina mi je jadransko more, kuća jedna ladja; sbor dalmatinskih brodara jedini mi prijatelji. Ali ako me pitate, gdje je bilo sielo moga djetinstva, to znajte, da je bio neznatni dalmatinski otok...

— Bože moj, bože moj! zajeca u srdcu Hernani, dakle me slutnja neprevari! —

Nasta časak tužna šutnja. Grmljenje se je tek s daleka ozivalo.

— Čujte moju prošnju! reče Lesandro dalje. Vi imate kćer — Jelina bijaše prva djevojka, koja ganu moje srdce. Ona me ljubi — ja ju obožavam...

Staroga gospodara prodje groza kod

tih rieči gusarovih. Bijaše to grozna, strašna tišina. Jelina bješe ostavila stup i stojaše tamo u tmini, imajuć ruke preložene na prsijuh, silno se nadimljućih. Bijaše blieda kao krpa, slušajuć svaku rieč milovnika pomno.

— No, koji vam je odgovor? poče opet gusar.

— Bože, grozna je tvoja odluka... prosti mi griehe! šaptaše Hernani sklonute glave.

— Kako da si tumačim vaše mučanje? reče odrešitije Lesandro.

Hernani podignu glavu. Ogleda se naokolo i zgrozi se, opazi toliko osoba, koje su napeto čekale njegov odgovor.

— Nemogu! uzdahnu napokon Hernani. —

Opet nasta duga šutnja. U okolo vladaše mrtva tišina. Ipak je kucalo srdce svim, a Jelina se je jedva držala na noguh.

— Očekivah od vas takov odgovor, reče Gjanoni na oko mirno. Recite mi, zabacujete li prošnju moju tek zato, što uništujem mletačke ladje?

— Ne zato! odgovori Hernani. Posve drugi razlozi...

Lesandro zamuknu opet, pogled upre u zemlju — duboka mu se zamišljenost pokaza na licu, kad je podignuo glavu.

— Dakle propanite s tom tvrdjom!

— Nipošto Lesandro! kriknu Jelina, skočiv naglo med obojicu i baciv se na prsa. Toga nečini, ako me ljubiš.

— Što mi drugo ostaje? upita turobno Lesandro.

— Ništa — otca ćemo umekšati, reče dieva, zaboraviv, da na nju mnogo očiju gleda. Otče odgovori!

— Nemogu inače, da i hoću! uzdahnu starac.

— Dakle s bogom! reče tužno Gjanoni. Nemogu duže čekati, dužnost zove — al brzo se opet uzvidimo!

— Ne, neidite! viknu Hernani.

— Zašto? reče Lesandro. Hoćete li mi izpuniti prošnju?

— Nemogu! odgovori gospodar. Al vas zaklinjem — ostante tu!

— Nemogu! reče Gjanoni hladno. Tek Jelinina ruka može me privezati k vam.

— Za boga, zaklinjem vas svim, vikaše bolno starac, netrebujte toga od mene. — Jelina je moja kći; a vi ste joj —

Presta.

— Živite blago, dok se opet vidimo, reče hladno Lesandro, koracajuć mirno k briegu.

— Dakle nećete, kriknu naglo Hernani zdvojan, a vi — nesmijete odavle. Brodari na noge — držite ga!

— Stojte — nedoticajte ga! kriknu Jelina, otrgnuv se od otca i leteć k Lesandru, komu je nesviestna do nogu pala.

Brodari se ni neganuše. S grozom gledahu na šestnaest velikih kršnih momaka, koji su redom stali na briegu, držeći rukama držala velikih brodarskih noževa. Bijahu to vjerni sluge Gjanonovi, otvrdnuli brodari, koji se neusudiše dalje postupati.

Gjanoni uhvati lako Jelinu u naručaj, donese ju u svoj čamac i tisnuv ju vruće k prsima, posadi ju na klup u zadnjem dielu ladje.

— Odlazite — u Desdemonu! zapovjedi momčadi.

— Hura! viknuše veselo brodari i poskakaše u ladju. Vesla zaroniše u hladne valove, i često pljuskanje bijaše dokazom, da su se brzo udaljili od klisurastoga briega.

Hernani stojaše na briegu kano gromom šinut. Sve se je tako naglo zbilo, da se nije mogao dozvati od straha. Kao u snu vidje Jelinu, gdje pade — Gjanona, gdje ju diže — Tomu i Ljudevita, kako otisnuše čamac, i tek sada mu se vrati pamet. Mač mu pade iz ruke i i zazveknu na kamenu. Neizrična ga groza prodje hrapavim glasom vikaše za bježećom ladjom:

— Jadniče... Gjanoni... vrati se... ja sam ti otac... Jelina sestra.

Al bučni šum talasajućega mora pregluši slabi, hrapavi mu glas. Starac posrtavaše natrag te se sruši na ledeni, željezni top.

I zajeknu na palubi spiev brodara. Otvrdnuli Dalmatinci skaču po ljestvah

i konopih. U tamnoj noći vije se nad najvišim stupom stieg Lesandrov, kano da naviešta oblakom dobljenu pobjedu.

I krasna Desdemona zabrodi opet u valovito more i pokrivena pjenom izleti iz zatoka. Vita ladja lećaše po vršcih valova kao ogromna crna ptica raširenih krila, plašeći poletajuće ptice, koje bješe huka boja probudila.

Desdemona izplovi iz zatoka i baci sidra u dubljinu blizu briega istranskoga.

(Dalje sliedi).

Angjeo si.

Ti si moja — viekom moja!
To u srdcu Bog mi upisa;
Vječnih slova tih nikoja
Nepogoda ne izbrisa!

Jer te ljubim sladka dušo,
Jer te ljubim bez prociene...
Još ljubit ću, kad bi i slušo,
Da nehaješ ti za mene.

Ljubit ću te još videći,
Da s ljubavi život gubim;
Angjeo si, znam, ljubeći,
Angjeo si — s tog te ljubim.

I. T.

Po fraku!

U Pešti na sviećnicu.

Delegacije, željeznički zajam, hrvatsko pitanje, o svem tom negovori u taj par toliko Peštanac, koliko o fraku.

U Ugarskoj, a najpače u Pešti, gdje se je narodno odielo ovamo od 1860. takovim uzhitom i ponosom gojilo, gdje su se jednako svietljile visoke sare kicoškoga mladića kao i staroga ozbiljnoga naseljenika, gdje se je gizdava grofica širila u narodnoj dolami, kao i neemancipirana Židovka; — tu ti se i opet pomalja taj nezvani, repati nametnik civilizacije.

Sada, kad smo mi Hrvati postali de facto „ustavnom braćom“ naših prekodravskih susjeda, možda nebude suvišno, da se malo ogledamo, kako je s narodnim ruhom u glavnom gradu ponosne Ungarije.

Ta nebi li možda preko Pešte i u Zagrebu pokucnuo na vratih naših dvorana taj nezvani, kod nas crne uspomene gost, koj je počeo upravo u pokladno doba svoju civilizaciju po Pešti širiti?

Što ćeš brate? Frak i civilizacija, to ti se je tako uzko sraslo, da si jedno brez drugoga nemožeš pomisliti! Nevjeruješ li? A ti pitaj grofa Belu Keglevića, i on će te o tom podpuno uvjeriti.

Kad sam se jesenos šetao živahnom vackom ulicom u Pešti, prodje mimo mene njeki stranac s — tulcem. I nehotice se ogledнем za njim, da vidim, da li je taj davno nevidjeni kulturträgerski znak sám štogod napredovao u kulturi. Za menom vodjaše njeki ugledni gospodin svoju ženku pod rukom, pa kad je tudjinac s tulcem mimo nje prošo, gizdavo ga pogleda ponosna kćerka Ungarije i — zafićukne za njim, naravno tiho, fino a ne kao zagrebački kestenjari, ali ipak tako, da se je neznani tulconoša plaho ogledao.

Kad su lani zagrebački pravnici na pozivnicah za svoj ples brižljivo umolili svoje p. n. gostove, neka bi se izvoljeli na plesu u narodnom odielu ukazati, smijahu im se ili ih sažalievahu peštanski pravnici, koji su za to doznali.

A sad?

Na vrat na nos štampaju nove ulaznice za svoj ples, i na njih istu, jednako pravednu i — oprostite, al ja tako mislim — snizujuću, da nereknem sramotnu molbu izrazuju.

A zašto?

Pročulo se dan prije plesa, da će nanj doći isto toliko — ako ne više — frakova, koliko i surka, ili po njihovu atila.

Pa tko se bude usudio prkositi narodnomu ponosu gizdave omladine i sviestnih rodoljuba, da nereknem javnomu mnenju? Zar birokracija? Ta nje kao da ni nema u Ugarskoj. Zar bogati nedavno emancipirani žid? Ta on ti ponosno diže glavu i tvrdi, da je pravi „Mačar hemper“ zvoneć svietlimi honvedskimi ostrugami. Zar koji odviše tolerantni Deakovac? Tà bubaju ga i onako nemilo svaki dan goropadni „Ujsagovci“; k čemu da i tim gubi popularnost?

Nije indi ni jedan, ni drugi, ni treći,

van njetko opasniji, ugledniji, veći — sam magjarski velikaš!...

Ej, da vam je čuti gromotnu huku i buku mal ne svegakolikoga novinstva peštanskoga na te „štovatelje civilizacije“ kako no se sami krste!

A oni na to?

Na prvi ples došla u fraku trojica a na drugi njih dvanaest! — — —

Ma nije vam to velikaš ove ili one stranke: to je na prosto aristokrat.

Od svih peštanskih protivnika „civilizacije“ bori se po najljepše i najzanimivije proti „civilizatorom“ „Bolond Miškin Grabancijaš djak“.

Jer se tu govori o postanku toga i kod nas crne uspomene repatoga gosta, to čujte, kako se taj „Grabancijaš djak“ nanj obara:

Naglasiv u uvodu demonstrativni značaj te aristokratske kaprice, koju oni ćeraju pod firmom štovanja civilizacije, veli dalje ovako:

— Sad će se naravno čitavo plemstvo ugledati u tako liep primjer, pa će narodni biljeg sa sebe s prezirom baciti.

— Nije mi ni na kraj pameti grditi čiju nošnju. Budi svakomu na volju. Ali mi je koju ozbiljniju reći modernim majmunom, koji znadu govoriti, pa tvrde, da je frak i cilinder znak civilizacije.

— O vi tulcem poklopljene tupe glave! Vi se usudjujete govoriti o civilizaciji, vi, koji mislite, da se u tom sastoji napredak čovječanstva, što majmunski posvajate smiešnosti i rugobe naprednoga zapada? Što se mjesto surke i šešira držite fraka i cilindra, mjesto jedne supruge nastojite oko više milostnica, mjesto znanosti i napredka oko nariečja lerhenfeldskoga, mjesto duševne veličine englezkoga plemstva oko smiešne tamašnjosti njegove.

U malom prstu jednoga Sečenjia i Telekia bilo je više mozga, nego pod svimi vašimi cilindri; pa se usudjujete još kupiti pod sveti barjak velikih tih i pravih rodoljuba, kad izričete geslo ovoga barjaka: civilizacija, na koju ste se upravo vi najčešće blatom bacali.

Sloboda, jednakost, bratinstvo i napredak u stvarnom i duševnom obziru vodi k civilizaciji, a ne vaš frak i cilinder, vaše milostnice i dugovi, do pupka izrezana ženska naprava, plesovi kod sidra i polažanje njemačkoga kazališta.

Jedan od naših najvećih zatočnika i mučenika civilizacije, koji se nikad neiznevjeri ni narodu ni njegovoj nošnji, nebi li se morao u grobu pokrenuti, kad bi doznao, da se pod onaj barjak civilizacije, kojim je on tako smjelo vijao, kupe majmuni pariżkih krojača, te pod gadnom izlikom sramote najsvetije geslo ljudsko...

Civilizatori, koji frak širite! Vaša protudemonstracija bila bi griešna, da nije smiešna. Griesi vam se s neznanstva dadu okajati, jer vas je u tom donjekle i sažalit morati. Ta i samo naobraženo tudjinstvo bori se proti fraku, koga izmisli ludi i truli viek. Vi se borite za frak, kano za znak civilizacije; a neuvidjate (jer neznate), da ste postali apostoli kraljevske strastne i bludne prilježnice.

Sliedite samo svoje kavaljerske hirove! Gradite žrtvenik kraljevskoj svodnici Pompadurici, koja je izumila frak, onoj, koja je gledeć na liepo bedro dielila najveće službe i redove, koja je žensko ruho odozgo i odozdo podrezavala, koja je utemeljiteljica evropejskih harema. Nosite joj darove od zlata, tamjana i mirhe, njezine današnje svećenice neka vam budu propovjednici vjere, pa si budite sretni u toj svojoj *civilizaciji*; ali usta, koja kao da su vam već privikla takovoj vjeroizpovjesti, neka neoskvrnjuju najuzvišenije ideje — civilizacije; jer medju vami i pravimi magjarskimi zatočnici njezinimi nema nikakove zajednice.“

Nosio frak, komu se dopada, tudju kosu, krive zube i ličilo, komu treba; jer osobne slobode upravo polag civilizacije nije moći nikomu ograničiti; nu takov je gizdelin, ili onaj koga je priroda onako maćuhinski naresila „po tom“ samo onoliko civilizator, koliko i onaj majmun, koga Talijan vodi, jer je i majmun u fraku. *Veljko Slavoj.*

Bugarski običaji.

(Dalje).

Djevojka sakupi svoje vršnjakinje, da joj kosu spletu; a ove joj pletuć pjevaju: Анку майка ситно плела, и ю

плела ю я люто клела itd. I sutra dan t. j. u nedjelju pripravljaju se velike gostbe kod momka a kum poziva žene; ove ustanu rano, te pletu vience od šimšira i zdravca za mladence, te pjevaju: Кумеле святи иване кумъ ся вози по море itd. Zatim dodju svi momkovi svatovi s djeverom, a zastavnici nose na šarenih batinah nataknute zlatne jabuke i crven barjak, koj je vlada od njekoga vremena zabranila nositi; svirači vode; momci plešu pred djeverom i nose jedan vanjkuš i jedan kotao vina; taj kotao ima ozgor ručicu da se laglje može nositi. Prodju, te djever hoće da mladu izvede, nu djevojke, koje su š njom u sobi, zatvore vrata te ga nepuštaju, da unidje. Pokuca na vratih nu djevojke mu iz nutra odgovaraju: Стой девере не бій вратама оште момата ње фтасала itd. i to tako dugo mu neotvaraju vrata, dok neobeća odkupnine, te mu tako otvore. Unišav obuče sam mladu i metne joj u ruku njekoliko groša ili koj dukat. Poslie ju primi za ruku, a ova pokloni mu se tri puta i poljubi mu ruku. Ako je od njezine kuće do momkove daleko, onda se voze onamo na kolih. Došav do kola pokloni se djeveru tri puta kano što već i gore rekosmo a ovaj ju zagrli i metne ju na kola; djevojke sjednu jedna s desne, druga s lieve strane a jedna spreda, te ju tako drže. Idué kola one pjevaju: Калинке млада, калинке млада си невеста. I момкови сльизе грѣе у момины тямна мяля. Došav do crkve, gdje se imadu vjenčati, pokloni se mlada djeveru devet puta, a ovaj ju snime s kola; držeći ju za ruku dovede ju pred kuma i kumu, kojim se tri puta pokloni i poljubi ruku. Kada počme pop da jih vjenča (armasa), kum položi na stolac pogaču (gibanicu), koju uzmu momci, te ju pojedu do jedne samo jedine česti, koju ostave za mladence.

Poslie pokrije kum mladu još koprenom i to crvenom.

Po vjenčanju pokloni se tri puta nevjesta kumu i kumi, svekrvi, svekru, a poslie svim poljubı ruku. Ako je nevjesta u crkvi vjenčana (jer više puta biva i u kući) vrati se u momkove dvorove, onda uvedu nevjestu i djevera u jednu posebnu sobu. A na dvoru ma bilo i sniega, prostre se stol. Naprvo sjedne kum a za njim svi prisutni svatovi. Svaki tko god dodje, sjedne za stol i donese darove: u jednom tanjuru pecivo i u jednom mjedniku vina. Svaki od njih makar bilo i diete, dodje najprije pred kuma, skinuv kapu poljubi mu ruku i metne pred njega darove, da jih blagoslovi a on je dužan da to učini i da malo iz svakoga mjedenika (kotlića) pije, zatim blagoslovi mladence, govoreći: Даси живи здрави и длъголетни, да пматтъ изобилвго на Абраама, Исака, Јакова itd. Domaćin pokupi darove, više puta neokusi kum od jela, koje je blagoslovio. Poslie dodje djever noseć čuturicu rakije (pehar) i dâ svim po redu da piju i to počam od kuma a i svakomu ljubi ruku; za ovim donesu darovano pecivo na stol, i blagosloviv ga kum razrežu ga i još donesu druga jela. Dok ovo biva, uvedu momci mladoženju k nevjesti, nu dočim hoće ovaj u sobu, svaki ga momak udari šakom po ledjih ili po vratu; u ovakovih slučajevih dogodilo se, da je i mrtvih ostalo prije nego su do nevjeste došli, a u takvom nesretnom slučaju treba da se nevjesta onda vjenča ili s djeverom ili s kojim drugim momkom, da se svatba nepokvari; ova ostane da se u ponedjeljak vrši.

Ako je nevjesta djevicom, onda jedu i pjevaju sve do zore. * U jutro t. j. u ponedjeljak naliju u jednu veliku staklenicu (krundil) rakije i s medom ju smiešaju, i nakite ju cviećem; djever uzev rakiju služi naokolo, davši najprije kumu zatim gostom; nevjesti objesi gjerdan, ona izadje van te svim po redu ruke ljubi i dariva sve svatove; poslie uzmu ovna te mu rogove pozlate a na njih nabodu po jednu pozlaćenu jabuku; čelo i ledja pofarbaju crvenom farbom i metnu darove u kakvu vreću; djever uzme opet stak-

* Ovdje obzirom na obćinstvo, komu je „Dragoljub" namienjen, izostavljamo iz običaja bugarskih dva ne- estetična čina i ono, što je tom prigodom š njima u savezu; dokazuje ono još uviek nizki stupanj izobraženosti, da nerečemo primitivnosti makar da se ima uzeti kano kontrola narodne ćudorednosti. Ur.

lenicu punu meda i rakije i košaru cvieća a momci uzmu ovna te podju svi s glasbom k djevojčinim roditeljem. Tamo najprije nevjesta ljubi ruku roditeljem i svim domaćim i dade jim po jednu kitu; djever ih služi sladkom rakijom, a ovi puste u staklenku po koji groš nu ovo nemoraju svi obdareni svatovi učiniti; a ove novce daje djever nevjesti ili si jih diele. Tù poklone roditeljem ovna i sve opredieljene darove a ovi jih dobro pogoste i napoje. Od ovud podju kumu, gdje mu mladoženja poljubi ruku i podaje mu kitu a djever ga ponudi rakijom. Pošto jih on pogosti, podju k bližnjim rodjakom. (Dalje sliedi).

Matica ilirska u Zagrebu.

Već smo kazali, da se radi o sjedinjenju matice ilirske s jugoslavenskom akademijom na temelju zaključka izvanredne glavne skupštine od 14. srpnja 1861. Početkom prosinca proš. god. smatraše uprav. odbor matice ilirske, da je nastupio onaj momenat, kad bi se to moglo izvesti; izabra dakle gg.: Gj. Cernadka kao predsjednika, N. Horvata, Antuna i Petra Zoričića, Iv. Benkovića, Iv. Filipovića i Jagića družtvenoga tajnika, povjerivši im tu zadaću, da uzmu gori pomenuto pitanje u pretres i da o njem upravljajućemu odboru svoj pred log podnesu.

Uslied toga povjerenoga mu naloga sastajaše se izabrani pododbor u posebnih sjednicah, gdje je pitanje o sdruženju „Matice ilirske“ s jugosl. akademijom svestrano pretresano bilo te se napokon većina članova složi u tom predlogu, koji kao predlog odborske većine podnosi upravljajućemu odboru:

1. Neka se „Matica ilirska“ združi s jugoslavenskom akademijum, jer to zahtieva njezina dvojaka svrha: a) svrha književne radnje, koja će moći u združenju s akademijom i uspješnija i sustavnija biti te bolje odgovarati svrsi, naznačenoj u temeljnih pravilih „Matice ilirske“; b) svrha štednje u administraciji, koja će, ako se „Matica ilirska“ združi s jugosl. akademijom, gotovo sa svim odpasti tako da će se moći sav godišnji dohodak iz glavnice Matičine upotrebljavati li na svrhe književne.

2. Ovo sdruženje neka se izvede tako, da se uprava matičine glavnice povjeri jug. akademiji s tom primjetbom, da ima matičina glavnica i na dalje ostati kao posebna cjelina a računi o njoj imaju se na pose vodit i svake godine objelodanjivati.

3. Utjecanje članova utemeljitelja u upravu družtvenu onim načinom, koji je do sada bivao, da prestaje; ali neprestaju prava članova na književnu radinost, koja će pro iztjecati iz fonda Matičinoga. Ta se prava sastoje u tom, da svaki član „Matice ilirske“ dobija bezplatno po jedan komad od onih knjiga, koje bi se izdale o trošku fonda Matičinoga.

4. Kao do sada, tako da bude i nakon sdruženja „Matice ilirske“ s jug. akademijom, prosto svakomu, pribaviti si prava ona, koja dosadanji — članovi - utemeljitelji uživaju, položivši svotu od 50 for. a. v. u fond „Matice ilirske.“

5. Osim što bi fond „Matice ilirske“ rastao pod upravom akademičkom pristupom novih priložnika, da se ima k njemu pribijati i sav čisti dohodak od prodaje Matičinih knjiga, bud onih, koje su već do sada izdane, bud koje bi se kasnije na njezin trošak izdale.

6. „Matica ilirska“ da preda svoju glavnicu upravi jugoslavenske akademije pod ovimi uvjeti:

a) Da se polovica čistoga godišnjega dohodka, koji će nositi fond „Matice ilirske“ upotrebi za nagrade takovih novo napisanih knjiga, koje smieraju na obće obrazovanje naroda, kojih je zadatak, da učine razne znanosti popularnimi te ih razprostrane medju narod. Preostavlja se ipak akademiji, da uvidjajući potrebe našega naroda i poznavajući stanje književnosti, sama odredjuje svake godine broj a uslied toga veličinu nagrada prema naravi djela, koje se želi tim putem postići; isto tako da poznavajući naše sile književničke, ako nalazi za zgodnije, mjesto obćenitoga razpisa nagrada povjeri namah pojedinomu poznatomu piscu, da dotičnu knjigu izradi. Ovakova knjiga, nagradom matičinom nagradjena, neka bi ostala i nadalje svojinom pisca, koji bi se obvezao u tečaju od godine dana nagradjeno djelo izdati, naznačivši na naslovu, da je njegovo djelo nagradjeno iz fonda Matice ilirske.

b) Druga polovica čistoga dohodka

glavnice Matičine da se troši na izdavanje hrvatskih izvrstnih pisaca starijega i novijega doba, kao nastavak započetoga već pod dosadašnjom upravom „Matice ilirske“ izdavanja hrvatskih klasika, kao su n. p. djela Gundulićeva, Palmotićeva itd. Dočim se način i red toga izdavanja sa svim ostavlja rassudjenju jugosl. akademije, pridržaje si „Matica ilirska“ dvojako pravo: jedno da takova djela njezini članovi bezplatno dobivaju; drugo da se na dotičnih knjigah na naslovu naznači, da ih izdaje jug. akademija na trošak fonda Matičinoga.

U slučaju, da bi jug. akademija izdavanje pisaca budi na kraj dotjerala, budi s kojega mu drago drugoga razloga prekinula, neka ona drugu polovicu Matičinoga dohodka upotrebi prema najboljoj koristi, koja će odavle proiztjecati za našu književnost, ali svakojako da se naznači, što se iz Matičinoga fonda izdaje, običnim načinom na naslovu knjige i na svaku takovu knjigu da ima svaki član utemeljitelj „Matice ilirske“ pravo da ju bezplatno dobije.

7. Neka se posebnim članka obezbiedi glavnica Matičina od svakoga stranoga utjecanja, ostavši kao svojina privatnoga družtva pod privatnom upravom jug. akademije, a da nedodje pod upravu zemaljsku.

Predlog odborske manjine glasi ovako:

Uvaživši razloge, s kojih se je potaknulo pitanje o sjedinjenju „Matice ilirske“ s jugoslavenskom akademijom, i ine okolnosti, u kojih se sada nalazimo, misle podpisani, da to sjedinjenje nebi probitačnim bilo ni po „Maticu“, ni u obće po književnost našu; i to zato, jer:

1. Oni drže, da bi centralizovanje svih književnih družtva po narodnu prosvjetu moglo jako štetnim biti, ako bi poslovanje u takovu centralizovanu družtvu — bilo ono sad koje mu drago — bud zapelo bud omlitavilo, jer bi tada književni râd cieloga naroda zapeo, dočim kad ima više samostalnih družtva, medju njimi uviek njeko revnovanje vlada, te mlitavost i teže nastaje, a ako u jednom sbiljam i nastane, drugo zato ipak svoj râd nastavlja.

2. Smatraju, kao što sada jesu pa će i odsele biti sdružene sve strogo znanstvene sile našega naroda, u jugosl. akademiji, da je isto tako potrebno, dapače i od prieke nužde, da nebi bile razstrešene i sebi samim ostavljene i druge naše literarne sile, nego da i ove budu opet sjedinjene i za suglasan râd sabrane u jednom družtvu; a k tomu bi bila najbolje pozvana Matica.

3. Obće poznato će biti, da su većinom udruživanjem sadanji kulturni narodi počinili ona silna čudesa na polju umnoga i stvarnoga napredka; a da je upravo duh udruživanja u našem narodu još veoma slabim. Oni dakle misle, da bi potrebno bilo, da se svagdje toli potrebna poluga napredka njeguje, a ne da se ruši još i ondje, gdje se već nalazi; pa bi i veoma neoprezno bilo, da se razteplje družtvo, kakovo, tko zna, bi li nam se poslie dalo opet osnovati, ako bi to možebiti poželjeli.

4. Naša književnost uživa i onako malo materijalne podpore, a razpustom „Matice“ još bi joj se i ta znatno okrnjila, jer bi joj se tim uzkratilo ono, što bi „Matici“, ako i nadalje ostane, sadanji i novi članovi u buduće još prinosili.

5. Lako bi moglo biti, da bi se komu god i nedopadalo to sjedinjenje „Matice“ s akademijom, te bi se ono zapriečiti nastojalo. Što dakle, da „Matica“ sjedinjenje zaključi, a vlasti da ga onda uzkrate radi pomanjkanja podpunoga suglasja; nebi li to bilo kopromitovanje i „Matice“ i Akademije u očijuh naroda? Mi nedržimo ovakov slučaj nemogućim, te mislimo da oprezuost iziskuje, da se toj mogućnosti neizvrgavamo.

6. Jugoslavenska je akademija sama istom u početku svoga rada, a taj je tako silan i tako ogroman, da će njezinim članovom dovoljno i predovoljno posla zadavati, dok ju podignu i razviju, da zadovoljavati može svojoj uzvišenoj zadaći. Bojati se je dakle, da li nebi možebit akademičkim članovom vremena pomanjkalo, da se i matičinimi stvarmi bave, kako oni to zaslužuju!

7. Napokon, budući da nitko u budućnost nevidi, te se naprvo niti proračunati niti predvidjeti dade, kakovi sve dogadjaji nadoći mogu, mislimo, da bi u našem još neizvjestnom stanju svakako probitačnije bilo, da imetak matičin i nadalje ostane u privatnoj upravi svojih vlastnika; čemu je dakako obstanak družtva potreban. Zašto da se za slučaj bud kakova nepovoljna udarca na jedno družtvo propasti izvrgne imetak i

drugoga? — Prigovor sadanje nješto skuplje administracije dao bi se lako odstraniti nješto življim radom Matice, jer tad bi se i većim učešćem kud i kamo taj izdatak nadoknadio.

To su razlozi, koji nas nukaju, da smo proti sjedinjenju, i zašto želimo, da Matica ostane i nadalje posve samostalnim družtvom. To želimo tim više, jer mislimo, počem će se sada i akademija starati za izdavanje starih klasikâ, da bi se „Matica“ kako joj to njezina pravila nalažu, odsele puno uspješnije baviti mogla izdavanjem obće koristnih, osobito na izobraženje naroda našega smjerajućih knjiga, što nam je i onako skrajnom potrebom postalo, a čemu se sada nebi lako osnovati dalo novo kakovo družtvo. Nu uza tu želju, da Matica samostalnom ostane, netajimo nimalo, da bi sbilja potrebno bilo, da nješto više života i okretnosti zavlada u matičinu radu. Al buduć da to uz dosadanje njezine okolnosti, a osobito uz njezina materijalna sredstva nije moguće bilo, to predlažemo, da slav. uprav. odbor usvoji i glavnoj skupštini podnese za razpravu sliedeće predloge:

1. Da se Matici više materijalnih sredstva pribavi, primat će ona odsele još i redovite uplatnike sa godišnjim prineskom od dva forinta.

2. Sav prinesak uplatnika ima se obraćati na književne svrhe.

3. Redoviti uplatnici dobivat će za onu godinu, za koju su platili prinesak, sve družtvom izdane knjige kao i matičini članovi.

4. Odbor ima kod izdavanja knjiga ili podupiranje književnih podhvata gledati samo na moralnu dobit, a na nikakovu odtud po družtvo proiztječuću materijalnu korist, te svoje knjige što jeftinije u narod puštati.

5. Polovinu razpoloživoga novca neka odbor upotrebi, da ili osnuje nov poučno-zabavan list za srednje stališe, ili da već koji obstojeći podpomaže; a drugom polovicom neka izdaje i nagradjuje popularno-znanstvene, i ine narodu koristne spise.

Eto priobćismo oba predloga na uvaženje, a pripravni smo u list' ovaj primat, uztreba li, i razjašnjenja i nove razloge za ili proti sjedinjenju matice ilirske s akademijom. Mi smo se već prije izjavili proti takvomu duhovnomu centralizovanju a rekli bi, da će si predlog pododborove manjine pridobiti svakoga, tko nije već unapred akademiji obvezan budi kao akademik bud inim kojim savezom, kakvi žalibože kod nas od njekoliko godina i na političkom i književnom polju silno vladaju na uštrb obćenitoga dobra našega.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Špiro Dimitrović Kotoranin, c. kr. satnik u miru umro je ovdje dne 6. o. m. u 55. g. i zakopan je u pravoslavnom groblju. To je jedan od onih, što se veli, najpoštenijih duša, koje poznajemo; a poštenje je i cienio vrhu svega i umio se perom i sabljom zanj zauzeti; prijatelj dobar i nesebičan, u poslu marljiv kao mrav, u životu snosljiv kao riedki ljudi, a razdražljiv samo onda, kad je tko ludo jezikom ili pismom udario na narod i budućnost našu: to Vam je bio kapetan Špiro. Caru svomu bijaše vjeran tako, da je g. 1848., bivši liep častnik, odbio dvie silne ponude, da oženi ili jednu barunicu ili jednu groficu — obe krasne djevojke — i baštini velika imanja, nu da pristane uz Magjare...

On je još kao mladji častnik dopisivao u naše listove, a stavljen u mir radio kao suradnik kod „Pozora“, poslie kod Gajevih novina i kao prevoditelj našega kazališta, za koje si je nabavio liepih zasluga.

Od njega ima repertoir možda do 100 kom., medju kojimi i boljih kao što su Schillerov Vilim Tell, Schakespearov Julius Cesar, pa Deborah itd. Od Puškina imamo nar. basnu: Ruslan i Ljudmila, Onjegina, Poltavu td.

Na njegovo pisanje vikahu njeki s kojekakvih ponajviše sebičnih razloga da dodju do tobožnjega autoriteta; istina on nije po ovdašnjoj školi pisao a kako je bio poslom zaokupljen, nije imao ni vremena da o svakoj rieči dugo razmišlja, nu mi, koji smo ga pobliže poznavali, kažemo otvoreno: da je on jezik naš bolje znao, nego gdjekoj hvalisavi učenjak naš, kažemo, da je bio živ riečnik narodnih rieči i fraza,

a žalimo samo to, da se je u svom siromaštvu morao sa svakim radom žuriti.

Oplakuje ga udova i četvero djece a žale mnogi poštovatelji. Svjedoci smo bili mnoge iskrene suze na grobu, gdje je shodno slovo o rodoljubnom sinu Dalmacije, o marljivom književniku, odličnom vojniku i prijatelju rekao Fran Kurelac.

Umjetnost. Ponudjene su nam po jednom (ne zagrebačkom) našem skladatelju njeke kompozicije, medju njimi mala, veoma nježna ljuljanka za ženski glas uz pratnju glasovira. Te vrsti pjesama ima kod nas manje nego li budnica. Kad bi naši velikaši ono bili narodu hrvatskomu, što je taj stališ narodom drugim, kakov li bi mi i u tom činili napredak! Nebi li družtvo „Kolo“ uznastojav da mu se glavnica pomnoža, i ono se jednom kao vrlo potrebno utvrdi, jedan dio njezin trošit htjelo za nagrade pa izdavanje kompozicija ne samo na pjesme nego i druge glasbene komade osobito za narodne plesove? u plesovih se nalazi veći elemenat narodne glasbe, nego što to mnogi i misle. Jug. akademija i kad bi imala, kao što sada još nema razreda umjetničkoga, težko da će se baviti uprav te vrsti izdavanjem, osim kad bi n. p. razred filosofičko-juridički izdavao školske knjige...

— Vilinski glasovi, zove se djelo, u kojem svoje glasbene kompozicije izdaje Varaždinac sliepi Ivan Padovac; sad je izašo 2. sv. sa pjesmami: 1) Laku noć od P. Preradovića za jedan glas uz pratnju glasovira ili gitare. 2) Hajd na gore od Iv. Kukuljevića za tri glasa.

— Fr. Ban. Iz Praga dobismo od jednoga prijatelja ovo pismo: Čitaoci vaši znaju, da je naš zemljak g. Franjo Ban, bivši član hrv. zem. kazališta u Zagrebu, izvrstnim uspjehom na ovdašnjem konzervatoriju prije četiri mjeseca obastao prijamni izpit tako, da je iznimice odmah bio u drugi tečaj operske škole upisan. Pridesila mi se prigoda, osvjedočiti se o marljivosti i napredku pomenutoga dramatskoga pjevača. G. Ban nas je već dva puta u družtvenih zabavah obradovao svojim krepkim i blagozvučnim glasom (baritonom), a posliedpji put nas je upravo udivio svojom preliepom deklamacijom (U kojem jeziku? Ur.) Schillerova „Jamstva“ (die Bürgschaft). U tom na osobit način besjedovanu milosboru razvi ne samo svoje duboko čustvo nu pokazà i toliko oduševljenje, da si je stekao i to punim pravom pohvalu i priznanje prisutnoga obćinstva. Mi se nadamo, da g. B. neće klonuti duhom, već uztrajati u marljivosti, tim većma, što se je na njem, odkako smo ga posliednji put vidjeli i čuli prikazivati u Zagrebu, znatan opazio napredak. Iz pouzdanoga pako izvora doznajemo, da je tomu našemu pjevaču ponudjen engegement za dvorsko kazalište u Štutgartu, nu da je isti radi tiesne odviše obveze, a osobito s razloga, da se u svojoj struci sasvim uvješti, navedenu ponudu odbio.

Narodno kazalište. Već napomenusmo jedared, da je ova sesona nesretna u tom, što sad ovaj, sad onaj član našega družtva a višeputa i više ih na jedanput oboli i da se uslied toga nemože onaj komad dati, koj bi se želio, već takav, koj se od slučajno zdravih članova popuniti može. To bijaše po svoj prilici uzrok, da su se u utorak dne 4. t. m. dali već više puta davani komadi: „Sljeparija“ i „Živi mrtvaci“, od kojih posliednji baš ni najčednijim zahtjevom današnje kritike neodgovara; ali što ćemo, sila boga nemoli. S istoga razloga izpričavamo ravnateljstvo, što je sliedeći četvrtak kazalište zatvorilo, jer najposlie je bolje ništa nedati, nego uteći se s nevolje kojekakvim krparijam.

U subotu dne 8. t. m. vidjesmo na korist darovite predstavljačice gospodične Marije Perisove prvi put na našem jeziku Scribe-ovu veselu igru u 5 čina „Priče kraljice navarske“, koju prevede g. August Šenoa.

Komad je kao svi ovoga plodnoga francuzkoga spisatelja fin i vješto prepleten, nu razvučen do zla boga i stranom slabo motiviran, a što se predstave tiče veoma težak, tim većma što mu je uspjeh proračunan ne samo na vještinu pojedinih osobà već na potanku i sporazumnu suigru svegakolikoga sudjelujućega osoblja, i jer mu većom stranom fali ono, što se obično kazalištnim u množinu dirajućim efektom zove.

Osobito je uloga Margarete kraljice navarske s jedne strane veoma mučna a s druge opet nezahvalna. Mučna, jer zahtieva najugladjenije načine, najfinije niansiranje, a nezahvalna, jer nema baš nikakovih pojedinosti oštrije slikanih, koje bi množina na

plesak zanieti mogle. Tu se predstavljačica zadovoljit mora odobrenjem same inteligencije obćinstva, a tu nije tako lahko do bučnih demonštracija potaknuti.

Gdćni. koristnici podje mnogi trenutak veoma dobro za rukom a njena spoljašnost kao da je stvorena za zanimivu osobnost, koju predstavljaše. Ona je bila živahnim pleskom primljena i poslie prvoga i posliednjega čina s ostalim sudjelujućim osobljem izazvana.

Gja. Sajevićeva (Izabela) i gdćna. Jelenska (Eleonora) izvedoše svoje zadaće takodjer hvale vriedno, a prva izmedju njih razvi tako sjajnu i ukusnu ličnju, da je obćinstvo uprav zatekla.

G. Freudenreich (Karlo V.) igrao je diplomatičnom ugladjenosti no žalibože nije točno memorirao. G. Brani (Franjo I.), tolikim je uzhitom i tolikom deklamatornom silom svoju malenu nu liepu ulogu izveo, da je gromkim pleskom poslie drugoga čina izazvan bio.

Gg. Mandrović (Guatinara) i Sajević (D' Albert) držahu se takodjer dobro: prvi pokaza kao vazda da je rutiniran i razborit predstavljač a posliednji da svakom predstavom liepo napreduje, jošte nješto više mira i lakši hod, pa će biti u sličnih ulogah sasvim na mjestu.

G. Ban (Babieca) bijaše jedini, koj nije shvatio duha svoje uloge — no tim bje učinjen velik uštrb svemu komadu, jer ta osoba zastupa u njem šaljivi elemenat. Kazalište bilo je znatno puno.

U operetti „Momci na brod“, koja je u nedjelju dne 9. t. m. pred maskiranim balom predstavljena bila, stupila je gja. Odieva poslie dugotrajne bolesti u ulozi Emme mjesto bolujuće gje. Norvegove opet na kazalište i s radosti opazismo, da joj glas nije ništa štetovao. Njena dobra škola nadje i ovaj put podpuno priznanje od strane obćinstva, koje ju je poslie njenoga liepo izpjevanoga bolera izazvalo. —l—

Svašta. Potroši se u Parizu, kako je njetko izračunao, u pokladah za samu ličnju (toaletu) 70.000 franaka.

— Pregled zemlje. Površje zemlje iznosi 9,280.000: kopno samo 2,434.000 zemljopisnih milja. Ljudi na zemlji ima po prilici 1288 milijuna.

— Po vjeri ima na zemlji: katolika 173 milijuna, istoč. hrišćana 80 mil. protestanta 83 mil. Židova 5 mil. Muhamedanaca 160 mil. a raznih pogana 787 mil.

— Boginja slobode. — „Gradjanski predsjedniče! Ja sam liepa žena, 27 mi je godina, visoka sam 5 stopa i 8 palaca a važem 257 kilograma. Želim na prvoj narodnoj svečanosti prikazivati boginju slobode, a osvjedočena sam, da je od mene nikoja nemože bolje.“

Tako lakonički za bune 1848. god. u proljeću pisaše madame Jelisava Veronique Montrouge u Parizu tadašnjoj fran. narodnoj skupštini i ostavi si trajni spomen u poviestnici parižkoga humora. Ta žena umre nedavno u 47. g. u Parizu kao najdeblja važuć 514 carinskih funta.

Zagonetka. *

Od E. Šiketanca.

1. rieč, rieka u domovini našoj. 2. rieč, rieka u narodnih pjesmah mnogo opjevana. 3. rieč grad u domovini našoj. 4. r. grad u Evrop. Ruskoj. 5. r. grad u domovini našoj. 6. r. grad državica u sjevernoj Africi. 7. r. Velika vojvodina pripada Nizozemskoj. 8. r. Pokrajina medju Dnjestrom i Prutom.

Čitajuć prvo slovo u prvoj slovki, drugo u drugoj, treće u trećoj itd. sve po jedno slovo više, dobiješ ime jednoga našega časopisa. Koje su to rieči? koji li časopis?

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 8. Odgonetka (zagonetke u br. 4.) „Jelen“.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 41. Gdja. Marija Avirovićeva i 42. Stanko Andrijević u Zagrebu. 43. O Dominik Antolković u Čakovcu. 44. Gustav Barabaš, župnik u Moravči. 45. A. F. L. Bielovučić u Orebiću kod Zadra. 46. Braća reda sv. Franje u Vukovaru. 47. Canjuga Franjo, duhovni pomoćnik u Brod-Moravicah. 48. Cejbek Josip, ljekarnik u Zagrebu. 49. Matija Dominić, izsl. župnik jezerski. 50. Fabiančić Mirko, vlastelin u Kalinovici. 51. Fink Eduard, župnik u Radoboju. 52. Frigan Vjekoslav, načelnik zagrebački. 53. Gjoić Filip, činovnik parobrodarskoga družtva u Thurn-Severinu (u Vlaškoj). 54. Halper Alberto, vlastelin u Skarićevom. 55. Hondl Šandor, trgovac u Zagrebu. 56. Jellačić Marcel, gimnazist u Varaždinu. 57. Kuhtić Janko, gradjanin u Zagrebu. 58. Knežević Mile, c. kr. poručnik krajiške uprave u Gospiću. 59. Koch Franjo, umjetnik u Osieku. 60. Knjižnica gl. učione n Virovitici (D. sl.)

I. **Izkaz prinesaka** kod „Dragoljuba“ za Kollerove egipatske starine, da se nabave za naš narodni muzej (vidi br. 4. besjednica): Gj. Deželić 1 st., Joso Šoštarić 1 st., kanonici Milutin Radinović 2 st., Huszár 1 st., Drag. David 2 st., Ivan Miković 10 st., dor. Luka Petrović 10 st., Josip Marić 5 st. i Franjo Kalabar 5 st., zatim Ponderk Ivan 2 st., Eugen Sabljić 1 st, gja. Marija Avirovićeva 1 st. te Popović i Peleš 1 st. 50 novč.

Pozivamo uljudno izvanske svoje prijatelje, da se i oni našemu pozivu po mogućnosti odazovu.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 7. DRAGOLJUB God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Medvjedgradski duh.

(Pripoviedka iz hrvatske prošlosti).

XII.

Kliska pobjeda.

U tatarskom je taboru halabuka slična onoj, kakova je u nas na ljetnih i jesenskih velikih sajmovih.

Pred mnogimi čadori naložen je oganj, ali od silna vjetra nemože da plansa, no se sa svakoga ognjišta viju oblaci dima, kao što u nas biva ljeti, kad tobožbožnje vještice zavitlaju u oblake na drumu debelu prašinu.

Malo prije zapade sunce; sad se hvata tihi sumrak; iz daleka vidi se na nebu rumena jasnost, biti će liepa mjesečina, jer je na putu uštap.

U taboru ima jedan čador viši od svih ostalih; njekoliko razapetih šarenih koža i skaline, kojimi se unj moraš uspeti, dokazuju, da nisi pred prostim Tatarinom. U čadoru na priestolju sjedi — čuj i zgrozi se od toga imena silni Kadan, vodja onoga velikoga diela zlatne ordije, koj je sjeo pod Klis, tvrdom voljom i ozbiljnom grožnjom da ga sravni sa zemljom. I taj bezbožni divljak obučen je kao što su mu i vojnici, samo mu je oružje iz skupljega kova, a odora sva od zlata i srebra. Oko njega je množina četovodja oružanih lukom i strielicami, sjekirami i noževi, dugim i kratkim kopljem. Oko čadora vrvi i tetura se poput morskih valova sila bučnoga svieta: Kadanovi vojnici sa ženami i djecom.

Samo koji su Kadanovu priestolju najbliži, vide i čuju, što u čadoru biva; daljnji se napinju, da uzmognu koje slovce čuti, i gdješta opaziti.

— Sinovi slavnoga i velikoga naroda, tako progovori Kadan, sazvah vas ovamo, da vam na svoja usta potvrdim onu žalostnu viest, za koju već znate, da mi je ovamo stigla iz Azije; valja mi vas ubavjestiti, da je sbiljam umro veliki kan Ogotaj.

— Kurhan Ajuš * mu se smilovao, promumljaju svi prisutni i poklone duboko glave tukuć se u prsa.

— Njegovoj uspomeni hoću da što prije prinesemo žrtve mnogobrojne, za to vas i sakupih ovdje da viećamo o zauzeću ove tvrdjave, odakle smo sramotno suzbijeni.

Njeki četovodje nikom ponikoše i u crnu zemlju pogledaše a drugi počeše od stida zubmi škripati.

— Veliki naš praotac Džingiskan mora da je nječim od nas ljuto uvriedjen, kad eto prieti, da će nas ostaviti na cjedilu; valja nam pomiriti duh velikoga i božanstvenoga kana.

Čim to izreče, stupi izza priestolja čudan božji stvor. Čovjek, patuljak, ve-

* Mongolski bog života.

like glave, biele brade lakat duge u bielom odielu od vrata do pete, po odielu mu se odtraga spustio siedi prčin.

— Ajukal, zamne obćenit glas po čadoru i razleže se hitro daleko od njega.

To je mongolski glavni svećenik, komu je znana prošlost, sadašnost i budućnost.

Ajukal lagana koraka stupi napred i ustavivši se na najnižjoj skalini priestolja poče:

— O slavni unuče velikoga Džingiskana, ja ću pokušati da odvinem zastor, koj vam svim sakriva uzrok nesretnoj navali na onu tvrdju (kaže gore prstom) i uzrok progonstvu prošlih dana, gdje su nam mnogi od gladi i svakoga zla u ovoj pustoj kamenitoj zemlji skapali.

— Čujmo, čujmo, reče Kadan i ponove isto četovodje.

Patuljasti pop pokloni glavu, sklopi ruke, očima njekoliko puta žmirne, a onda digne glavu, razkolači oči i poče svečano:

— Uzrok ti je tomu, veliki vojvodo, jedna djevica i jedan četovodja u tvojoj vojski.

— Koj? upita naglo Kadan, a čelo mu se namršti, kao onda samo, kad mu srdce od srdjbe pobiesni. Koj, kazuj ga, da mu nadjemo gadića i krotitelja.

— On je sužnje zadržao za sebe i na tvoju ih zapovjed nije izveo. Tom prevarom i neposluhom uvriedi veliku sjenu praotca Džingiskana, koj se pravedno srdi, što su mu otete dvie žrtve.

— A zašto to učini? upita hitro vojvoda.

— Jer se je zaljubio u djevojku, koja mu je ratnom srećom dopala šaka sa svojim ujakom, kršćanskim popom. Ta dva sužnja nisi ti gospodaru ni vidio.

— A tko je taj prokleti četovodja, vikne Kadan, kazuj ga, da osvetim na njem uvriedjenu sjenu velikoga Džingiskana.

Pop se osvrne i gledaše mračno po cieloj družbi. Grobna tišina zavlada u čadoru i u njegovoj blizini; svaki sa strahom čekaše ime krivca nesreći njihovoj; znadoše dobro, na koga sada pop sumnju baci, da je propao, pa i prav bio.

Dok je on četovodju okom tražio, dotura se i baci pred njega dižuć ruke jedna mlada žena proseći izza svega glasa:

— Nekazuj ga, — neizdaj ga.

I Kadan i četovodja viknu na ženu i bili bi ju sasjekli na komade, da svećenik na nju nije položio ruke a od nje i od sebe silnu vrevu odtisnuo jakim glasom, veleći:

— Nedirajte u nevinu, ona nije kriva!

— Daklje tko? tko?

— Ocistoko, zašto da nekažem ime tvoga progonitelja! Zašto da tajim ime onoga, koj s kršćankom hoće da rodi djecu a tebe da zanemari?

— Nekaži ga, nekaži ga...

— Kazuj ga pope, vikne razjaren Kadan a opetovaše mnogobrojna rulja gledalaca.

Iz vana se čuje strašna vika, pop pomisli: razjarena svietinja zahtieva ime krivca; a kakva li je promjena s njegovom sinovicom Ocistokom, da ga neda izdati?

Da nije sve puka izmišljotina? On na svoje oči sužnjeva onih vidio nije, a što će biti, ako ga uhvate u laži? Pa ako i sinovica reče, da nije sužnjeva ni vidila i da ništa o njih nezna? A onoga četovodju volji Kadan više nego ma kojega drugoga, htjeti će možda imati tvrdjih dokaza nego što su puke rieči pa bile baš i prvoga njegova popa.

Iz vana osobito iz daleka se čuje silna buka; ni Ajukal ni drugi ju nisu odmah razumjeli; on da ponješto ublaži razdraženost odgovori dvolično: Nema ga ovdje.

Ocistoka vrisne, ona se poboja, da samo njezin muž nije došo u skupštinu, ostali svi da su došli; nu velik je tatarski tabor, te gdjekoji četovodje nisu mogli od službe, pa zato više njih i nema u skupštinu. Tu onda bijaše dakako težko pogoditi! Kadan zapita: Gdje je? a njemu Ajukal odgovara: U svom čadoru kod kršćanke.

I jedni se od prisutnih počnu odmah spremat, da idu po onoga, čije će im se kazat ime, al u isti hip počne silno oriti veća vika — oganj.

Tabor kao što rekosmo nije bio malen; daleko na jednom kraju izza obronka jednoga briega liže plamen visoko, vidi se, gori najedanput više čadora, a tu nema dosta vode za obranu.

Zabunjen i nesaznav još krivca potrča i Kadan na onu stranu; za njim se i drugi četovodje pomiešaju u divlju svietinju, da bezsviestnoj daju naloge; nu divljaci viču: Vjetar neda braniti.

Vjetar, vika i oganj probudili i ugrijali bi i polumrtve ljude, nekmo li budne i oprezne Klisane, koji su odozgor vidili i razumjeli zabunu tatarsku. Pripravni svaki trenutak da dočekaju neprijatelja, posluže se tom smutnjom, scieneći da im se je nasmijala sreća. Odlučiše dakle, da se tri sto po tatarski obučenih ljudi spusti doli, i pomiešavši se s divljaci da posjeku svakoga, koj nebi znao kazati rieč toga dana: kovčežić.

Kao plasovi leda udare doli medju vatru gaseće Tatare hrabri Klisani; za čas eto krvava boja, eto na više strana i biesna požara; naši na stotine Tatara obaraju kratkimi noževi i mačevi. Tatari sasvim u smetnji sjeku i svoga i nesvoga; jer ni u svjetloj noći nerazpoznavaju tko je Tatarin tko li kršćanin.

Kadan pomisli na svoj čador i blago; i davši tu zapoviedi, odtrči onamo; tù ga dočeka uhoda i kaže, da je najviše do 300 ljudi sišlo iz tvrdjave a da su obučeni po tatarski valjda samo zato, da učine veću smetnju. Kadan si brzo stvori osnovu.

— Ako ih nema više od 300, s timi će voj Džidaktiburkanov lasno biti i sam gotov, a ja s jezgrom idem na tvrdju.

Što on reče nitko neporiče.

Ej da vidiš, kako se na kliske ograde sipaju otrovne striele, koliki i kako strašni hitci udaraju iz bojnih makina! nu malo čine štete, jer gradska tvrdina i visina prkose svim tatarskim naporom. Kadan misli prevariti Klisane, zapovjedi Tatarom poskakati s konja i verati se uz klisure pomažuć se rukama i nogama, kako bi se popeli do gradskih zidina. Nu Klisani su znali, da se njihovi nesvršena posla kući neće vraćati, te su bacali sa zidina na jurišajuće Tatare veliko kamenje i množinu ih poubili. Tim još većma razdraženi, dopirahu Tatari u najvećoj jarosti do kliskih bedema i do istih kuća, izvan gradskoga platna, hrvajući se na šake s hrabrimi gradjani.

Dok je to bivalo s te strane i tik pod zidovi kliskimi, još je oganj harao po taboru tatarskom sad već i mnogo dalje sa one strane, gdje je najprije počeo goriti i gdje je prvi nered nastao.

— Da mi je samo gdjegod opaziti Jelenu, reče glasno osvrćući se Radić Benku, koj je malo podalje od njega uprav svršio borbu s jednim orijaškim Tatarinom.

Ali jadan, da njezina imena ni spomenuo nije! Jer što bi okom dva puta trenuo, zaleti se unj blizu deseći se Džidaktiburkan, ljutit i biesan pobiesniv još više, kad je čuo ime Jelene. Tomko ga ni opazio nije, gdje nanj posrnu, nego Benko povika: Džidaktiburkan; dugi tatarski nož ubode Tomka u trbuh prije nego li se je biedni čovjek snaći mogo od imena, koje ga je bilo odmah tako užgalo, da bi mogo samac poći na trideset i hrvati se, dok bi u njem duše bilo. Tomko vrisne: Jelo spom— nu dobiv ujedno tatarskom pjestnicom po sliepom oku neizreče do kraja, probodjen pade al u isti hip vikne Benko:

— Ja ću vas osvetit obojicu, i zaletiv se lupi sjekirom Džidaktiburkana tako nemilo po glavi, da ovaj nije imao kad ni da bi jedan uzdah učinio, nego mu se lješina bez glave i duše svali Tomku pod noge.

U to uprav kao od Boga poslan dodje Klisanom u pomoć knez Butko iz plemena Gusića i tu sa svojimi junaci učini strašno krvarenje; i on zapovjedi bez obzira ubiti svakoga, tko nije reko ili mogo kazati: kovčežić. Koliko li je takovih popadalo?...

Uzalud se je tatarski četovodja iz svega grla napinjao, da razbjegle svoje junake dozove u red; stotine i stotine mu već podlegoše biesu ciktajućih Hrvata; njeki se branijahu srćuć amo tamo kano muha bez glave a njeki i s bojnoga polja odbježaše glavom bez obzira.

Strašno je ta noć osvetila poraz hrvatskih gradova i sela. Kasno spram jutra vrati se primirje.

Kad je zora zabielila i počeo dan svitati, pogleda Kadan po svom oplienjenom taboru. Jadna li pogleda. Od biesa suze roneć zapovjedi odmah dići tabor, da bezodvlačno idu izpod grada, gdje su

ih bozi tako strašno kaznili, i njegovu slavu nagrdili ovim strašnim porazom.

Još sunce nesvanù. Kadan u strahu, da Klisani odmorivši se malo, ohrabreni slavnom pobjedom, nanj neudare, krene hitra koraka k Trogiru gradu, jer je čuo da se kralj ondje desi. Njega onamo sliede razbijenih glava Tatari iz tabora i drugi, koji su se bili kojekuda po gori razbiežali.

XIII.

Sprovod.

O lieb' so lang du lieben kannst,
O lieb' so lang du lieben magst —
Es kommt der Tag, es kommt der Tag,
Wo du an Gräbern stehst und klagst.

„Jelo spomeni me se“ — to valjda bijaše posliednja misao u slavnoj bitki pod Klisom paloga Tomka Radića. Na polak izdahnu, neimaše kad izreći posliednju svoju želju, a koliko je ipak čustva pokazao u ono malo posliednjih svojih rieči! U svem našem jeziku, a on je kažu učeni jezikoslovci jedan od najbogatijih, jedan od najmilozvučnijih i najljepših, nema drugih rieči, koje bi kao te nutarnjošću zvuka svoga izrazivale sve, što je duši najmilijega. „Spomeni mi se“, nezvuče li te rieči kao tiha skladna glasba, koja do srdca prodire i u njem njeko osobito čustvo probudjuje? A što je spomen? Posliednji je zvuk prijateljskoga srdca; nadgrobnica na grobu našem; ili kao što liepo Jean Paul kaže: raj, iz koga nas izćerati nemogu!...

Imaš li u vrtu miloduha cvieća? Ono će odcvasti! Zar ti se nije težko š njim razstati znajuć, da ti više nebude širilo u stan tvoj svoga mirisa? Bijaše li kad daleko u školi, možda u zavodu, pa ti je poslana torba ili kovčežić pun kolača, inih slaštica, voća i koja narandja, kao „spomen od kuće?“ Zar se onda nije u tebi porodilo čustvo, koje se ni riečju izraziti ni perom opisati neda? A nedobì li nikad uspomenice od osobe, koju si u svom srdcu osjećala? Kako je malo bio po sebi vriedan onaj cvietić ili onaj napisani oli možebit iz tudjega pera prepisani stih, pa ipak kako ti je mirisalo cvieće! a kako ti srdce blažio onaj stih! Oj, najmilije čustvo je čovjeku od kolibe do motike osjećati, da ga se ma tko ljubezno spominje. A je li Marnavićeva Jelka zaboravila na svoga Tomka? Nije — doista nije; to bi njezine čiste ljubavi nedostojno bilo.

Danas osvanu četvrti dan poslie onoga strašnoga hrvatsko-tatarskoga sraženja pod Klisom. Tù nema više nijednoga živoga Tatarina, a mrtvih i do šest hiljada; živi ih neimahu kad sahraniti no ih ostaviše vranim gavranom za hranu i Klisanom, da ih oni zakopaju, kad već nebudu mogli tatarskoga smrada podnieti. A tko bi ga dulje i podnosio!

Iz Klisa sadje tri sto kopača, da zakopaju i kršćanske svoje mučenike i tatarske pogane. Treba li da kažemo, da je kanonik Benko bio taj dan osobito odlikovan tim, što je uz svećeničku podvorbu nad kršćanskimi u klisko groblje nošenimi lješinami imao voditi mrtvačko opielo?...

Tužna se povorka sakupi, moli i pjeva; živi se rede i priredjuju nosila k lješinam mrtvih. Od svih strana grnu još ljudi pod Klis, da čestitaju. Eto izza obronka jednoga brdašca pomoli se još jedna seoska družba, š njom hitra koraka hrli naša Jelka. Zna li, da je Tomko mrtav? Zna li, da će tu zateći Benka?

U selu, kamo je stranputicami skoro četiri sata bez odmora bježeć sretno umakla, pripoviedaše, da se je nasiljem prietećemu joj krvoločnomu Džidaktiburkanu osvetila za svoga staroga otca zadaviv mu najdražu robkinju, koja je nju pazila i u tatarštini poučavala i upaliv mu svoj i njegov čador u dobar po se čas, kad su Tatari i Tatarke gomilami odišli k čadoru velikoga vojvode Kadana. Bijaše ju, reče, kad je već robkinju zadavila, napao takov bies, da nije drugo pred sobom vidila no smrt i u toj bezsviestici neznajući drugoga straha da je upalila dva čadora, svoj, u kom je ona tužne danke sprovodila i bližnji, iz koga joj se je činilo, da već izlazi strašni vodja, koj se je obreko doći u to doba k njoj u pohode prvi put da neotide neuslišan ili da to njoj bude posliednji dan života. U biegu da ju je pratio dobri mjesec i dobra sreća, dok se je krišom odšulala iz tabora tatarskoga a u svojoj sreći da se je još iz daleka gledajuć nau-

žila slasti; jer je vidila velike požarine bez sumnje već ne samo plamen dvajuh nego stotine čadora.

Već treći dan znaše sva okolica, kako su Tatari suzbijeni pobjegli izpod Klisa. Po šumah i špiljah razliegaše se radost Boga slavećih Hrvata; nebijaše jedne hrvatske duše, koja si nije zaželila biti sada pod Klisom i sa stotinu vrućih cjelova zahvaliti hrabrim junakom, koji su proslavili hrvatsko ime.

Kad Benko u dolazećoj spomenutoj seoskoj družini prepozna Jelku, nemogaše se uzdržati, da nepohrli k njoj. Jer je nigdje prije opažao nije, premda je već pretražio sav tatarski tabor, scienjaše ju mrtvom, da ju je tobož okrutni krvolok u svom biesu usmrtio još na Zrmanji, čim je doznao, da mu je sužanj, ujak njezin pobjego.

Koliku mu radost osjeti srdce, kad ju opazi, kad ju na vidiku stotine stotina ljudi zagrlì i poljubi!... A kako bijaše njoj u srdcu, kad se poslie strašnih opasnosti nadje u zagrljaju svoga miloga ujaka, svoga zaštitnika!... Ne — ta čustva opisati neumije moje pero.

A kad minù prva navala dubokih čustva, zasvjedočena bistrimi suzami radosti, prodru iz vruća njezina srdca odmah usrdna pitanja:

— A što je s Tomkom? nadje li ga ujače? On bijaše s kraljicom ovdje, vidje li ga ujače?

— Bijaše, da, ovdje s kraljicom, ali sad ga Jelko nema više! odgovori tužnim glasom pop Benko.

— Otišo je dakle i on za njom u Trogir, jer sam čula, da je kraljica onamo pobjegla.

— Otišo je onamo — pokaže prstom gore i pogleda u nebo, ondje se danas raduje sretnoj pobjedi hrvatskih junaka i tvojoj i mojoj Jelo, što smo se na mrtvom njegvom tielu živi sastali.

— I on!...

— I on, opetova Benko.

— On je dakle pao, Bog mu duši prosti? uzdahne Jela.

— Ovdje.

— Vodi me k njemu.

— A budeš li se umjela —

— Misliš uzdržati jakom, kad ga zagledam mrtva?

— Dà — jakom.

— Budem ujače! Jer sam ga već oplakivala mrtvim, još kad nisam izvještena bila, da je mrtav. To reče, ali ju u grlu nješto prime kano da ju guta guti. I podju prema lješinam nametanim na nosila. Iduć govoraše Benko:

— Jest, umro je na mojih rukuh ubijen kano iz zasjede nuzljubom svojim, od koga sam ja u isti čas ovaj sviet mojom sjekirom oslobodio.

— Dakle i on poginu a Tomko njegovom rukom; jer nije mogo mene, Tomka mi je ubio... reče djevojka, sustane malo i počne nehotice jecati, buduć da više nije mogla plača ugušiti.

— Hodi i neplači Jelo, no ga se molitvom spomeni, kao što se on tebe spomenuo davajuć Bogu svoju poštenu dušu.

— On me se je dakle sjetio?...

— Jelo spomeni mi se, bijaše mu posliednja misao.

U to ju dovede pred jedna nosila, na kojih je pružen ležao nam poznat ali veoma preobražen Tomko Radić. Njegove obrazne crte previše su ipak utisnute bile u djevojčino srdce, nego da nebi umah u njem prepoznala svoga vjerenika.

— Oj Tomko! gdje te nadjoh, oj Tomko kakva te nadjoh? počne na očigled stotine ljudi naricati baciv se na hladna prsa svoga Tomka. — Zašto nisam i ja mrtva, da budem s tobom? Zašto sam živa pobjegla i razdražila krvoloka? a tebe je nesreća uprav na njega morala nanieti? Oj Tomko zašto sam ovaj čas doživila! Kamo si mi uletio, moj sokole! Kud će tvoja mlada ljuba, kuku njojzi! Tomko, sviete izgubljeni, četovodja! Moja rano bez prebola, rano ljuta! Moje oči izvadjene, očni vide! Ti si snagu salomio, moja diko.

Tako naričuć cielivaše mrtvo truplo svoga dragoga. Nebijaše ona jedina naricateljica lelekanih jaukalica, kao što nije bio Tomko jedin samo medju palimi kršćanskimi vojnici pod Klisom.

Tužno se uzduhom razliegaše plač, pjevanje i molitva. (Konac sliedi).

Narodne pjesme hrvatske.

(Iz sbirke Iv. Cagarića). *

1.

Šetale su po moru galije,
U galijah okovan delija,
Gledala ga sa briega djevojka.
„Šta me gledaš sa briega djevojko?
Valjda gledaš da mene obljubiš?“
„„Oj junače, ljubilo te gvoždje!
Ja negledam da tebe obljubim.
Već ja gledam čim sokola hraniš,
Čim ga hraniš a čim li ga pojiš.
Lice kvariš, a sokola hraniš,
Suze roniš, pa sokola pojiš.““

2.

Oj Lazare na moru vozare,
Jesi l' skoro koga prevozio?
Nisam skoro, nisam ni odavna,
Već u zoru kićene svatove,
U putu jim umrla djevojka.
Svi svatovi sjetni neveseli,
Mladoženja sjeo pa pjevao.

3.

Bolan Mio po gori hodio,
Na vitu se jelu naslonio.
„Vita jelo, mene boli glava.“
„„Nek te boli, s mene te neboli,
Već te boli s trijuh djevojaka,
Koje su ti na rukavih vezle.
Dvie su vezle a treća je klela:
Koliko je na rukavu grana
Tol'ko budi na Ivanu rana.
Koliko je u grani bodova,
Toliko ga ubilo gromova.
Koliko je na kruški krušaka,
Toliko ga ubilo pušaka!““

— — —

Desdemona.

(Pripoviedka od Hermana.)

VII.

Hoj! pazite se brodari, gonite svoje ladje oko ostrova brionskoga k pulskomu zaljevu! Ugibajte se za vremena tomu mjestu istranskoga pobriežja, nećete li zatjerati u propast. Smjeli lovče bisera kano i ti junački vodjo bojne ladje.., žuri se udaljiti što dalje od briega, gdje ti grozi sjegurna propast! I ti trgovče, koji imaš ladju obtršenu mnogim bremenom, gledaj, da zaidješ u noćno doba mirno otvor zaljeva, gdje je minule noć biesnio strašni rat, gdje čvrstim oružjem osjegurana fregata podleže nezasitnoj vatri nenadjačanoga gusara, koj se kao jastreb razširenih krila pokazuje po pučini sinjega mora, i jednakom uviek odvažnosti i neutrudnom postojanosti se na najogromnije bojovnike baca, puneć svojom prisutnošću sve brodare neizmjernim strahom i velikom grozom. Crni njegov stieg plaši titranjem svojim mirne biele laste, uznoseć se ponosno nad nepreglednu pučinu morsku. Pred uzkim kljunom njegove vitke ladje razpršuju se množine strašnih dupina, kano da poznaju tu strašnu ladju, koja tako često pogubnu vatru sipa.

Bježte! bježte! Bježte junački brodari u nestižnu daljinu na toj nepreglednoj ravnini morskoj i neprestajte napinjati jadra, dok vam se pokazuje istranski brieg u mračnoj daljini kao puki dim, kao para, što se diže iz treptećega mora. Nepuštajte sidra u tajnu dubljinu, dok opažate na obzoru morskom točku na moru se ljuljajuću — znajte, da ste jošte u jadranskom moru, komu tajnih puteva nitko nezna do smieloga gusara, koji sa svojom ladjom u strielovitoj brzini preliće bezgranične mu prostore!

Ako je plamtilo sunce nad morem, kad se je Desdemona nalazila na najužnijem rtu pobriežnom; to su ju zaisto zapadajući traci drugoga dana zastigli na punom vrutku jakoga Papa: a opazi li na svom putu brodara, mislećega, da je sjeguran, onda u istinu nepofali nijedno njezino tane i prije nego bi u sokolovu letu obletjela žrtvu svoju, već se je ona valjala u hladnom viru.

Zato bježi svatko, koga dužnost zove preko te morske pučine i znamenuj se svetim križem, kad opaziš crni stieg na visoku stožeru. Hvali bogu, dadne li ti dostignuti kopno prije, nego te zakvači oštri kljun Desdemonin.

Ondje u brionskom pobriežju počivaše liepa Desdemona na vodi kao diete u

* Daroviti taj mladić bivši klerik nadbiskupije zagrebačke umre pr. jeseni u Sriemu žalibože našoj književnosti prerano!

materinjem krilu. Tanko joj se tielo kupaše u zelenkastoj vodi, a visoki stožeri ogledavahu se u proglednom zrcalu bistrotekoga mora.

Tko je vidio bojnu ladju poslie bitke, zaisto se je nad njom zgrozio. Opazio je konope potrgane, bokove pocrnjele, vesla razpucana — jasne znakove vatre dušmanske. Vidio je podlogu izpaljenu gorućimi strielami, stožere raztepene, jadra začadjena zadušnim dimom prašnim. Brodari koracaju tužni po ladji za svojim poslom, prostorije se neozivlju veselim glasom pjevajućega grla.

A gledite Desdemonu, kako sjedi na zelenih valovih kao ponosna kraljica mora! — Glednite na čvrste joj stožere, ciela jadra, i vijući se u zraku stieg! Glednite, kako joj je dno suho; topovi svjetli, stojeći opet u najboljem redu, kako su joj krepki brodari, što sprovode svoj posao jednoglasnim spjevom! Recite, javlja li vam to sve grozni, minule noći bivši boj?

Razstepo se jutrnji mrak; krvavi sjaj poli pučinu; a grimizna se pruga baci na trepteći obzor. Vjetar dunu, a more se potrese kao na polju klasje; zadrhću čvrsta vesla brze galere, kano da su ih začarali čari djevica morskih.

A zatim, kano da su vile u strune kucnule, zašumi na jasnom površju morskom zujak, zazuji na bokovih ladje... podignu brodari glave, da izvuku iz mora sidra, a u to se čù pjesma jednoglasna:

Ajd na noge! eno pliena u daljini,
Ladja plovi dušmanina kletoga,
Kano zmija plovi strielnoj u brzini:
Zato amo ded! oružja svjetloga!
Nek se čuje vražja krika
Našeg topa grozna rika!
Hoj! hoj!... hoj! hoj!

Tiha se jeka raznese daleko po valovih, a ptice namornice, kano da za pjesmu mare, posjednu na stožere Desdemone.

U sjajnoj kajuti ležaše na pohovci Jelina, zanesena u laki sanak; premogla ju muka poslie tako burne noći. Bura, što je biesnila u njenoj nutrnjosti, bijaše ravna biesu razljućene naravi. Razna težka čustva parahu joj srdce... ljubav djetinja, poslušnost, zahvalnost... i strastna ljubav prema Lesandru. Ova bješe nadvladala.

Gjanoni sjedjaše do pohovke, tiskajuć ruku spavajuće dieve k srdcu. Vrući pogled upiraše u liepu, milovanu djevojku, kojoj su se pune grudi pod prozirnim ruhom lako nadimale.

Krasne, kestenjaste kose plivahu joj u gustih pramenih po sniežnom vratu, spustivši se po prsijuh i reseći joj krasno, lako se crveneće lice. Ti krasni obrazi sjećahu Lesandra na majstorske slike svetica, koje bješe slavna ruka Tizianova u mletačkih hramovih izložila.

Ova spavajuća djevojka činjaše mu se uzorom ženske savršenosti; njezin obraz uznosio mu je misli u nebesku visinu... bijaše mu angjelom.

Sjećaše se na prvi sastanak š njom, na ono krasno čustvo, koje bješe poćutio, kada ju je prvi put zagrlio, kad je prvi put ljubio njene rumene ustne, zaboravljajuć pri tom, da ljubav često grieši!

Sjećaše se trpkih misli, koje su ga morile, kad si je spominjao, da je gusar, ubojica..; pa ipak jedinim predmetom ljubavi nevine djevojke... sjećaše se Hernana, na prošlu, burnu noć... i nehotice preleti pogled njegov kajutu, dok se neustavi na stieni, gdje je visjela slika njegova otca, koju mu bješe dala Olivija u samrtnoj uri.

Čim je dulje motrio poteze te slike, tim mu se je bolje činilo, da je vidio osobu s tim izražajem u licu, da ga je taj pogled jedanput strogo gledao; al se nije mogao sjetiti, kada je to i gdje bilo — uzalud si je razbijao glavu.

Na palubi nastà šum. Vikahu Ljudevita. To probudi Jelinu sa sna. Trgnuv se i osjetiv ruku svoju u ruci milenka, podignu se:

— Jesi kod mene Lesandro? šaptnu u brizi. Hvala ti, što si na me pazio!

Al joj pogled nebijaše posve jasan, zamišljenost joj je krila lice.

— Da to Lesandro i nečini, bila bi na Desdemoni posve sjegurna, odgovori Gjanoni na njeno pitanje, te ju pritisnu s posmjehom k sebi.

— Kakov to rogobor? upita Jelina, prisluškujuć korake brodara nad sobom.

— Neznači sigurno ništa drugo, nego da se primiče udaljena ladja, odgovori Gjanoni, poglednuv kroz okno na palubu. Oj Ljudevite! vikne kormilaru, što je?

— Ništa nego mali čamac, koj ide k nam, odgovori Dalmatin, pristupiv k oknu.

— S koje strane?

— Od pulskoga zaljeva, reče Ljudevit. — Čini se, da je taj čamac za nami poslao gospodar tvrdje.

— Moj otac? viknu strastno Jelina. O pusti me van, da se osvjedočim, je li to istina!

Gjanoni otvori odmah vrata i preko njekoliko stupanja popeše se na palubu. Jelina potrča na kraj i položiv ruku nad oko gledaše pozorno na bližeću se ladju.

— Jest, to je moj otac! viknu radostno. Gjanoni, vidj, ide za menom!

— Za tobom? opetova zamišljeno Gjanoni. Pa će iskati, da podješ š njim?

Jelina zavrti glavom.

— O nipošto! odgovori, tiskajuć se pouzdano k njemu. Toga neće iskati, ta on zna, da me ti nebi pustio.

— Pravo imaš! viknu Lesandro. Nepustim, kunem se bogu, nepustim te više, pa ma što bilo! Niti tvoj vlastiti otac, nitko te više iz moga naručja netrgne.

— Toga nebi pustio niti tvoj vjerni sluga, doda Ljudevit, stojeć blizu.

— Ali za boga, nenavaljujte! šaptnu Jelina, uhvativ Lesandra za ruku. Znaj, da je to slab starac, koji me ljubi, kao svoje jedinče ...

— Ništa se neboj, mila djevojko! odgovori Gjanoni.

Već se je približio čamac k Desdemoni. U istinu sjedjaše u njem Hernani sa četiri veslara ... bilo mu je vidjeti s boli propalo lice. Očiju bijaše sklopljenih, ruku na prsijuh prekriženih. Sjedjaše usried svojih veslara nepomičan kao slika; bijaše nalik odsudjeniku, vodjenu na stratište.

— Spustite ljestve! naloži Lesandro svojim brodarom.

Dalmatinci posluhnuše i u čas visjahu ljestve.

— No, izlazite, reče jedan veslar Hernanomu, kad je čamac posve ka galeri priplovio.

Hernani se trgnu, kano sa sna; podignuv se i opaziv pred sobom visoku Desdemonu, poče se domišljati, zašto je ovamo plovio.

Po malo poče lezti po ljestvah, ruke su mu se tresle tako, da se je bilo bojati, sad će pasti dolje. Konačno dodje na palubu, tu opazi Jelenu i Gjanona, ovaj mu pružaše ruku, ona razkrili prama njemu naručaj.

— Otče! ... Jelino!

I starac ležaše u naručju milovanoga djeteta, nevidjaše ništa oko sebe, jer su mu suze, cureći potokom, zakalile oči. Goruće tisnu Jelinu k prsima, kano da se boji, da mu ju tko neotme.

S užasom gledahu Dalmatinci na taj neobični, ganljivi prizor.

— Diete moje ... drago moje diete! uzdahnu jecajuć, i zagrli čvršće plačuću djevojku.

— Idite u kajutu, dobri starče, reče ganut Gjanoni. Odpočinite si ondje, slab ste vrlo.

Muče koracahu svi u kajutu, gdje bješe prije nješto časa Jelina blago prosnila.

Na klupi sjedjaše Hernani, do njegovih nogu klečaše ljubezna kći. Starac gospodar zajeca glasno .. plakaše kao diete.

— Jelino! reče žalostno jecajućim glasom, ti me ostavi?

— Nisam znala za se, odgovori tužno. — Vaša grožnja, strašan vaš odgovor onesviesti me, a Gjanoni me odnese u svoj čamac.

— Sada istom, činilo se, opazio je starac Lesandra.

Njegov suzami zaliti pogied počivaše na ponosnom, premda sada zamišljenom licu gusarovu. U tom pogledu bijaše zdvojnost i predbacivanje.

— Štujem siedu glavu vašu, reče ljubezno Lesandro. Poviest me je nazvala okrutnikom, to probudi valjda i u vami mržnju proti meni. Moje jučeranje ponašanje svjedoči, da nisam surov; gojite li jošte u svom srdcu grožnju proti meni?

Hernani mučaše, al neodvrati pogleda od Lesandra. Valjda nije niti čuo rieči gusarovih.

— Tek uvriedjena ljubav otčinska može biti razlog, da mi neodgovarate,

nastavi Lesandro mirno. Al umirite se. Kako vas može veseliti jednostavan život na opuštenu briegu istranskom? — Ostante s nami, budite nam dragim otcem, pa nam dajte svoj blagoslov... pred bogom biti će Jelina mojom ženom.

Dieva, udilj klečeć do nogu starčevih, podiže k njemu ruke.

— Nikad! kriknu Hernani glasom, koji prodje kao mač srdca obiju dragih. — To biti nemože... kletva crkvena počivala bi na vašoj ženitbi!

Skoči i upiraše mrtav pogled u zemlju.

Jelina protrnu kod njegovih rieči, smrtna blied joj lice poli.

Isti Gjanoni osta nepomično stojeć i zapita: Zašto?

— Zašto? opetova Hernani, a glas njegov bijaše nalik glasu umirućega. Jer bo si njezin brat!...

— Kako?... što velite? kriknu Jelina.

— Njegva si sestra, Jelino! reče Hernani sa strašnom hladnosti. Ja sam vaš otac! —

— Toga nevjerujem... poludio ste! reče s užasom Gjanoni.

— Nevjeruješ? opetova Hernani. Poludio sam, veliš?

I skoro da su mu zvonile rieči kano rieči ludjaka. Cielo mu se je tielo treslo, kano da ga lomi strašan grč. Stakleno oko bacaše po stienah kajute. — Brzo se promieni, nješto mu prosinu oči... skoči sa klupe i uzme sa stiene viseću sliku.

— Oj! kriknu, znaš tu sliku?

I pri tom mu držaše sliku pred očima.

Lesandro posrnu natrag i zakrije obima rukama. Tamni glas izlane mu iz ustiju.

— Nu! govoraše Hernani, govorio sam lud? — Gledni na moje nabrazgočeno lice pa reci, nenalaziš li u njem spodobnosti s tom slikom? — Kaži, nisu li to moji potezi?

Lesandro neodgovori. Te su se ga rieči dotaknule kano grom.

— Otac se je tvoj zvao Gjanoni, nastavi gospodar puljske tvrdje, taj sam ja! Ime Hernani nije pravo,... primio sam ga, da ubjegnem okrutnosti mletačkoj. Tek to mi uzčuva život... jer i svi moji nekadanji prijatelji odvratiše se od mene. Posliednji uzčuva mi život, izbaviv me od okrutne smrti u kanalu, al s tom opazkom, da mu sestru uzmem za ženu... bio sam kukavac, za život učinio sam sve... zato sam ostavio ubogu Oliviju... al sam ipak tvoj otac a Jelina tvojom sestrom!

Usta, da uzdahne duboko. Ogledne se za kćerju... Jelina ležaše do klupe nesviestna. Pohiti k njoj.

Lesandro slušaše kao kamen strašne rieči starčeve. Kad je ovaj dovršio, zajauknu tužno, i poglednuv skoro mrtvu Jelinu, zatrese se kao šipka u burnom vjetru.

— Propade za uviek moj krasni — krasni san! zakuka tužno, u neizmiernoj tuzi sakrije si lice u obje ruke a iz očiju mu se oboriše suze... prvi put opet poslie dvijuh godina... prvi put poslie smrti majčine!

U kajuti vladaše strašna tišina.

Bijaše večer, a Desdemona se nemače jošte za svoga mjesta. Bijaše čudna s golimi stožeri, čvrsto povitimi jadri. Sidra, u jutro izvučena, počivahu opet na dnu morske dubljine.

Svuda vladaše grobna tišina.

Nebijaše čuti živoga inače razgovora, nikakov korak nije rušio tajnoga mira. Niti žive duše nebijaše vidjeti u svih prostorijah, osim stražara na čelu, koji se je zavukao u svoj kut, kano da se boji, da će štropotom probuditi mrtvoga s dubokoga, vječnoga sna.

Desdemona bijaše nalika grobu i u istinu bješe postala kajuta mrtvačkom komorom... počivaše u njoj, u sredini, mrtvac, stari Hernani.

Silno čustvo kod onoga prizora bješe mu prekinulo nit života. Do njega klečaše probliedjela Jelina, obsipavajuć mu ruke vrućimi poljubci i polievajuć ih gorućimi suzami.

Ovdje ondje na obzoru dizahu se laki, prozračni oblačići, tjerajuć se ugodno po noćnom nebu. Mjesec je svietlio zemlji jasno kano svieća... sjao se je na svodu nebeskom kao snježno lice nježne djevojke i razlievao po igrajućih se talasih

i tužnoj Desdemoni svoje bliedo, mutno svjetlo.

Iz sjene visokoga stožera pokazaše se dva muža: Lesandro i vjerni mu Ljudevit. Oba se podupreše o stup i u tiesnom razmišljanju pogledavaše Lesandro u tamnu dubljinu preda se.

— Vidiš, Ljudevite, kako me progoni udes, poče tužno. Mišljah, da ću biti sretan po boku mile djevojke, al onaj je starac... moj otac! E! da ga radje nisam poznao nikad, prem sam prije gorio željom, vidjeti svoga roditelja. Njegovo poznanje pomutilo je svu moju sreću... propade namišljena sreća, s bogom sve liepe nade... s bogom na vieke!...

— Netuguj, dragi Gjanoni! odgovori Ljudevit. — Imaš jošte Jelinu, ljubi ju kao sestru.

— Kao sestru? opetova tužno Lesandro. Nemogu! Nikad nisam znao sestre, pa da sada ćutim tek bratsku ljubav prema djevojci, koju sam tako dugo strastno ljubio, obožavao? —

Nedaleko medju topovi ču se slab šum, Lesandro ga niti nezamjeti.

— Čuj Ljudevite, nastavi dalje, ti uzdaniče mojih misli, tebi ću odkriti namjere svoje.

— Govori, što želiš?

— Prije dvie godine, kad sam majci prisegnuo vječnu osvetu proti Mletačkoj, prisegoh, da izpunim obećanje svoga otca. Sada sam otca našao, al on obećanja neizpuni, već posta slugom mletačkim. Govori dakle Ljudevite, nisam li ja oprošten prisege?

Ljudevit upiraše unj muće pitljiv pogled.

— Nečudi se, što tako govorim, reče Lesandro. Valjda slutiš, što hoću reći. Dà, hoću, da ostavim dosadanji život gusarski.

Onaj tamni šum se je sve više bližio; da se je Lesandro hotio ozrieti, mogao bi opaziti bio mračnu osobu, koja ih pozorno nasluškuje.

— Hoću da ostavim dosadanji težki zanat, a tebi Ljudevite, predajem Desdemnu. Upravljaj njom vjerno kao i dosada.

— Nije moguće, kapetane! odgovori Ljudevit.

— Zašto Ljudevite? Zašto nije moguće, kaži?

— Kada si mi onaj put u ono kobno vrieme očitovao svoju namjeru, reko si: „s osvetom u srdcu dovršiti ću život svoj!“ — a zar bi hotio sada porušiti zavjeru svoju?

— Neznam, jesam li to reko, odgovori hladno Lesandro, pa ako sam i reko, nemogu ipak držati rieči svoje.

— Moraš! reče u kratko Ljudevit.

— Što moram? viknu Lesandro, ponosno se podignuv, a poslie poče opet prijašnjim glasom: Nipošto, Ljudevite, duže nemogu biti medju vami.

— Dakle reci, što te od nas goni? reče Ljudevit. Zar smo te uvriedili, kad nas hoćeš ostaviti?

— Nikada, niti riečju, odgovori Lesandro, ali neodoljiva me sila tjera od vas... tamo ću sprovesti ostatak života s Jelinom... biti ću joj bratom.

— Misliš, da će te pustiti Dalmatinci? upita Ljudevit.

Lesandro se strese.

— Dalmatinci? opetova zamišljeno — Čuj Ljudevite! Budi ti mjesto mene gospodarom Desdemone. Tvoji zemljaci te ljube... slušati će te sliepo kao i mene. Još te noći odplovimo na Segan. Kada budem na otoku, onda —

— Onda će brodari tako dugo čekati, dok se opet na ladju vratiš, kaza Ljudevit. Nebudeš li htio oni će te prisiliti!

— Kako? viknu s užasom Gjanoni — nasilno? — To bi učinili?

— Da, kapetane, to bi učinili! ozva se za njim mutan glas, a tamna osoba podignu se s kuta, i pred prestrašenimi prijatelji stajaše Tomo.

— Ti si nas slušao, Tomo? upita ga Ljudevit nješto srdito.

— Dà, za dobro Desdemone! odgovori Tomo. Neljutite se, gospodine kapetane, ali iz toga, što ste sada govorio, neće biti ništa. — Brez vas bi Desdemona propala.

— Čuvajte se, a nedajte, da propane, reče turobno Lesandro.

— Zar u istinu tako mislite? upita ga nepouzdano Tomo. Odložiste posve svoju plemenitu misao, koja vas je tako dizala nad obične gusare? — Zaborav-

ljate, da ste nam se obvezao riečju, da ćete uviek ostati s nami?

Lesandro šutaše. Proste, al važne rieči Tomine dodjoše mu do srdca.

— Šutite? nastavi sjegurni brodar. Dakle ću dalje govoriti. Pod vašom rukom bili smo najvjerniji sluge mletački; ljubljaše nas Italija i Dalmacija. Za vašu ljubav zaboravismo sve, naša bezgranična odanost k vam učini nas vjerolomci! — Otrgosmo se od svoje države; s radošću postasmo gusari, Gjanonomu za volju, znajuć, da će nas proklinjati Mletačka. Ljubljasmo vas a ljubimo jošte nada sve... pripravni smo za vas podnieti najgoru smrt... a sada hoće Lesandro, da budemo krivorotnici... pošto smo se zakleli, da ćemo ostati š njim do smrti! — Hoj! kapetane, hoćeš, da zovnem sve moje drugove, da ti te rieči sto puta u lice opetuju!?

S grozom slušaše Lesandro iskrene rieči vjernoga brodara. Njegve mu rieči prodjoše srdce kao dvorezi mač... nadjača pomilovanje. Sa suzami u očijuh dade Tomi ruku.

— Vi ste vjerni sluge, reče, vaša kob, budi i moja... ostati ću kod vas.

— Dakle ste opet naš dobri zapovjednik! zaigra Tomo i potrča s najvećim veseljem dolje k drugovom.

Iste još noći dotjera Desdemonu u zaljev pulski... u onaj zaljev, gdje se bješe prošle noći u najbjesnijoj buri zaratila s fregatom.

A izlazeće sunce opazi Desdemonu na širokom moru, gdje je razapetih jadara plovila kao šipka po pučini k otokom dalmatinskim — k pustu briegu Segana.

(Konac sliedi.)

Iverje.

Od dra. N. Ivančevića.

1.

Bludnomu sinu.

Zahman želiš, bludni sine,
Da pokrijem tvoje čine;
Ti jih jedin možeš skriti!...
Kako? Nemoj njih činiti!

2.

Ljubitelju čistoće.

Čistiš izpred kuće tudje,
I jošt tražiš smeće hudje.
Eno, eno! čuj, najveće
Tam pred tvojom kućom smeće.

Tri razpravice.

Gospodine Uredniče! U „Dragoljubu“ priobćiste dra. J. M. Špora članak „Duhovno sjedinjenje južnih Slavena“. U tom članku ima vrlo mnogo zanimiva i istinita. Koliko je koga, nije mi kada razpravljati; nu one točke o pravopisu potakoše me, da gnu. dru. Šporu i inim, koji jošte nisu dovoljno upućeni o valjalosti sadanjega pravopisa (neškolskoga i neuredskoga) iznesem dokaze, što su imali biti jur prije dvie godine oglašeni, a oglašeni ne bješe. Hvaleć gnu. Šporu i Vam, koji me sjetiste, da mi tri razpravice leže badava, dočim bi se ipak koj taj, nevjerovavši do sada, mogao osvjedočiti, dodajem evo dvoje; jedno, da je g. Jagić povjesću i kritikom dokazao pomenutu valjalost književničkomu pravopisu, ja pako izbrajam dokaze prvoj razpravi putem fonetike, a drugoj i trećoj polemičkim načinom, kakono se to pitanje zadnjih godišta razvi (ne imajuć sada vremena za prierad); drugo, što dodajem, jer dodati moram, jest, da je sadanji školski pravopis ne samo neosnovan na znanosti, nego je i nepraktičan; jer ako mladić iza 12 godišta školovanja niti umije rieč napisati po izgovoru, niti je umije izgovoriti po pismu, niti mi umije reći razloga izgovoru i pisanju: to ne može biti krivnje indje, nego ili u stvari ili u načinu. Iza petnaest godišta učiteljevanja osvjedočio sam se, a sa mnom i ini mnogi, da ne valja stvar, t. j. načelo školskoga pravopisa glede ludoga *èr*, glede jošte ludjega *ě*, i glede najludjega *h* u 2. padežu množine i dvojine samostavnih rieči.

Gospodine Uredniče! Čitajuć ove razprave osvjedočiti ćete se Vi, i tko uzčita, da li su navedena tri epiteta (ludo, ludje, najludje) umjestna; izpoviedam iskreno, da će ih stroga kritika osuditi, nu ja ih pišem upravo radi toga, da djeluju svojim podpunim znamenovanjem na one, kojih se ova stvar tiče u tom smislu, da, o-

svjedočivši se o boljem, uklone nevaljalo. Mogao bih Vam o mom nastojanju, da se glede ovoga trojega popravi školski pravopis, pripoviedati zanimivih rješidaba, nu to patri u poviest o pravopisu; u njoj će se dostojno ocieniti zapreke, s kojih se jošt i dan danas zlostavlja u školah i naučanje hrvatskoga jezika i jezik.

Primite u ostalom izraz štovanja.

U Zagrebu dne 30. siečnja 1868.

Vinko Pacel.

I.

Dokaz, da je u Hrvaštini **r** *samoglas, daklje da ne valja pisati ni* **àr**, *ni* **èr**, *niti ikako inako, nego upravo* **r**.

Prem da način pisanja *èr*, koj je za škole propisan, nitko nebrani, t. j. priznaje se mučke da ne valja, treba to ipak dokazati. — Da je *r* ne samo *suglas,* nego izmedju dva suglasa, ili na početku slovke pred suglasom takodjer samoglas u Hrvaštini, kano što je i u Češtini, u Slovačtini i u Slovenštini: tomu je dokaz *samo*glasna njegova nařav, kojom se razlikuje od *su*glasne svoje naravi.

Glavni ovaj dokaz podkriepiti će pojavi, crpljeni iz naravi pravih ostalih samoglasa, koji jesu:

1. *Izgovor vokalni* kano i u pravih samoglasa: m*a*l, v*e*ć, l*i*st, *o*h*o*l, *u*br*u*s, k*r*v. — Tko zna, da su *i suglasi* u mnogih jezicih *samoglasi* (n. p. upravo *r* u Franceštini: êt*r*e, ord*r*e, fenêt*r*e, trait*r*e, mait*r*e, met*r*e itd.); da je i *l* i *r* ne samo u najstarijem slovjenskom jeziku samoglas, nego su oba jošt i dan danas samoglasi u živoj Hrvaštini (mjestimice na Istri, i po otocih: tlst, žlt mjesto tust, žut — po gradovih se govori u tudjoj rieči *l* kano samoglas: rek*l*c, reg*l*c, jank*rl*c, u ovoj su rieči oba zajedno samoglasi, daklje dvoglas *rl*, po inih mjestih rek*le*c i rek*lje*c, janklec i janklјec — tako i frnunft, frstand, frlorn mjesto vernunft, verstand, verloren, * kakono Niemci njeki zbilja i govore); tko zna, da je samoglasu *l* i *r* kane samoglasu dokaza u starih hrvatskih listinah (vidi Jagićeve dokaze u književniku i u Slovnici koja propisana za VII. i VIII. razred gimnazijalni uči u § 16. i u § 18. d) e) da je *r* samoglas): taj se neće čuditi samoglasnoj mu naravi; ali ga, kad je samoglas, valja izgovarati ne *er* nego bez samoglasa *e* t. j. kao što se izgovaraju i ostali svi samoglasi po načinu glaskovanja, t. j. štropotom samim uzduha, iztisnuta iz plućiju, i kao što se on, kad je samoglas, u rieči izgovara: v*r*t. — Izgovoriv samoglas *l*, udario si jezikom jedan put o nebce; izgovoriv samoglas *r* udario si dva puta (za oštri ili kratki, a tri puta za dugi, za obli i četir puta).

2. Kano što se samoglasi luče na jake (a, o, u), i na slabe (e, i) tako se luči i samoglas *r*, ali uz razliku, da je *r* jak, ako je naglašen, a slab ako je bez naglasa; jer ne trpi postotacije, n. p. razoriti razo*r*en a ne razo*rj*en, gdjeno je suglas; a jošte ju manje trpi kano samoglas, te mu nije ni primjera u Hrvaštini; naravno bi postao troglas u tom slučaju — tomu se ugne nasporom: od*rie*la. — Kano samoglas pako podnosi sva pravila o jakosti i slabosti, n. p. ȓn, ŕna, oc*r*njívati; k̏rst, k*r*šćànski itd. — To ne biva s nijednim od ostalih suglasa.

3. Samoglas *r* može biti naglašen ma kojim od sva četir naglasa, kano i ostali samoglasi: p̏rst, pr̀sta, sȓna, vȓst. — To ne biva s nijednim od ostalih suglasa.

4. Naglas se na samoglasu *r* mienja i skače, kano i na inom kojem samoglasu: vȓst, vŕsti, vr̀stan, uvršćívati. — To ne biva s nijednim od ostalih suglasa.

5. Kano što slabi samoglas može nasporjeti, tako može i samoglas *r*, nu uz preimućtvo (uz koje i ы=y=ov, vo; av, va; uv, vu itd.), da ne može nasporjeti samo slabi i jaki *r*, nego mu je naspor prema naravi svojoj dvostruk (štono biva i sa samoglasom *l* u staroj slovještini) t. j. od *r* bude ili *ar ra*, ili *er, re*, * ili

---

* Tako i: ek*l*haft, ferlo*rn*, geg*n*stand (mjesto ek*el*haft, verlor*en*, gege*n*stand) i jošte inih pojava ima dosta u tudjih jezicih; to su dokazi sve tolikim samoglasom.

* Ako *r* nije samoglas, nastaje pitanje, što je *èr*? Dvoglas? Po pravopisu; a po iz-

ir, ri ili *or, ro*, ili *ur, ru*, ili *ier*, Miklošić to dopušta samo poljštini, ali se tomu protive rieči: ocv*ie*rak, udj*e*rica i tim podobne, *rie*: *pr* p*ar*nica, v*rt* vr*a*ta; *br* b*e*rem, *zr* zr*e*lo; *zr* proz*ir*ac, *tr* tr*i*ce; *pr* zap*or*, k*rh* kr*o*šiti; *pr* p*u*rak, *krh* kr*u*h; *mr* mr*ie*ti, Tr*st* Tr*ie*st Tr*ie*šće, cr*p*sti cr*ie*p. — Osim s *l*-om, kojega je samoglasnoj naravi nestalo traga u književnoj hrvaštini, buduć žive samo na dva tri mjesta (al, la; el, le; il li; ol, lo; ul, lu; iel, lie: *ml* m*a*l, *ml* ml*a*titi, *ml* m*è*lja, *ml* ml*e*dak, *sl* š*il*jem, *pl* pl*i*tak, *pl* p*o*ljeno, *pl* pl*o*ha *ml* m*u*lj, *pl* pl*u*ti *dl* d*iel*, *dl* dl*ie*to)· to ne biva s nijednim od ostalih suglasa.

6. Rieč iz tudjega jezika podnosi ovakovu promjenu, a opet naša uz ovakovu promjenu postane tudjemu jeziku prilagodnija: Ršava Oršava, Krbava Corbavia, Hrvatska Croatia, Srbija Serbia, krma kormanjiti, krok krak korak. — Osim s *l* to ne biva s nijednim od ostalih suglasa.

7. Samoglas *r* može biti na početku rieči; ali su ote rieči tako riedke, kano i rieči s inim kojim samoglasom na početku rieči: rvati rvem, rzati ržem, rkati rčem, rt rât (šiljak), rž raž, rdja, itd.; pa dodje li, da se od ovakove rieči napravi sastavljena s priedlogom, što mu je samoglas na kraju, to se umetne zieva radi suglas, kano izmedju ina dva samoglasa; tako prema: vi-*j*-ati, Slavoni-*j*-a, bi-*j*-en, bi-*v*-ati, str-*v*-en (od strti), u-*n*-ići, za-*n*-imati, ima-*d*-em, na-*g*-oviestiti, na-*z*-očan itd. u kojih suglas (j, v, n, d, g, z) veže dva samoglasa zieva radi, biva upravo: rvati po-*h*-rvati, rzati za-*h*-rzati, rkati uz-*h*-rkati, rt na-*h*-rtati, rž *h*rž raž, rdja po-*h*-rdjaviti; hrvaština voli i u nesloženoj rieči predmetnuti *h*. — To ne biva s nijednim od ostalih suglasa.

8. Samoglas *r* u onih je istih riečih, u kojih je i u najstarijem jeziku, u Čestini, u Slovačtini i u Slovenštini samoglas: brdo, brvno, brz, brlog, obrva, vrba, vrvjeti itd.

———

govoru? — To je nečuven pojav u poviesti novijih jezika, barem uz organički pravopis.

9. Samoglas *r* postane u hrvatskoj rieči, ako je ova postala s tudje, ma ona imala u izvornom jeziku bud koj ini sasamoglas, t. j. oslabi izvornu slovku: Krzlag-aga, Krm, Krf, pastrnjak, trpeza, prćija, Grga, krtola, Grk, kršćan, srdar itd. prema: Kizlàr-agà, Crimea, Corfù, pastinacca, trapeze, pars, Gregorius, Kartofel, Graecus, Christianus, serdar itd. — To i tako biva samo sa samoglasi; promjene suglasa ne mogu se ovako tumačiti.

10. Kano što su samoglasi a, e, i, o, u rinezmirani, tako može biti i samoglas *r*, i to svakim samoglasom: hr*am*bav, br*en*ce, dr*in*dati, dr*on*jak. br*un*dati, še*vrn*dati. — Toga pojava ne bi moglo biti, da *r* nije očevidno samoglas, kano što toga pojava zbilja i ne ima od nijednoga izmedju ostalih suglasa.

11. Izpustiv *h* izmedju samoglasa *r* i izmedju jošte kojega samoglasa postane ziev pravilo, što samo izmedju dva samoglasa biva, t. j. prema crnook, bjelooust itd. valja: kr'ati, (krhati), mr'e (mrhe), svr'i (svrhi), gr'oce, mr'o (mrho), mr'u (mrhu). — To ne biva s nijednim od ostalih suglasa.

12. Izvodi samoglas *r* u glagola I. reda 6. razreda tako pravilno sva vremena (načine, itd.) kano i ostali glagoli istoga reda i razreda, kojimno je osnovu na kraju samoglas, t. j. prema čuti čuh, liti lih itd., umrti umrh, razdrti razdrh itd., čuo, mio, razdr'o razdrla, umr'o umrla, umrlo itd. n. p.

Tim ga udrh moja mila majko —
Za tim Paju proždr voda hladna —

Oblici umroh, razdroh itd., umro, razdro itd. nisu pravilni u jekavštini, prem da su može biti pravilni u ekavštini i u ikavštini, niti se mogu pravilno dovesti, niti protumačiti, a osim toga protivi se um*r*la, razd*r*lo, obliku: umro, proždro. — To ne biva s nijednim glagolom na suglas.

13. Ne umetne se medju samoglas *r* i suglas izza njega u gen. pl. i duala pomični *a*, što bi se moralo, da je *r* suglas: gr̀ba gr̂bâ, pȑst pr̂stâ, kr̀pa kr̂pâ, čatrnja čàtr̀njâ itd., a ne grâbâ, prâstâ, krâpâ, čàtrânjâ itd. prem da

je od **borba**, **naredba** sasvim pravilno **bòrâba**, **narèdâbâ**, jer je *r* u ovih riečih suglas, a nije samoglas. — To ne biva s nijednim od ostalih suglasa.

14. Pred samoglasom *r* **mienja** se suglas kano i pred inim kojim samoglasom: krt crtati črtati, grlo žrlo ždrti, crn črn, crv črv, crven črven, crpsti, criep čriep (eto isti dokaz i uz naspor), crievo črievo, kroz črez čez. — To ne biva **tako samostalno** s nijednim od ostalih suglasa, nego biva uplivom samoglasa, bud kojega.

15. Stoji pravilo: **liquida** (l, n, r) **ante mutam** ne može biti na kraju slovke u hrvatskoj rieči: prs-ta, vrt, crn, čvrs-to, srd-ce, itd.; da ovaj *r* nije samoglas, bio bi suglas, a tim bi se ono pravilo poremetilo, te bi se morao umetnuti ili dometnuti ini koj samoglas, kano što to biva u riečih; fundamen*a*t, pun*a*t, sol*a*d, melt*a* itd. — Za to i u starom jeziku valja samo ⱂⰾⱏⰽⱏ ili плъкъ (a ne ⱂⱏⰾⰽⱏ ili пълкъ); za to ne valja ni u Hrvaštini v*è*rt ili v*à*rt, jer je liquida ante mutam na kraju slovke, a takove rieči ne ima ni **jedne** u **svojkolikoj Hrvaštini**.

Osim ovih dokaza ima ih i više, štono ih je Jagić u književniku izbrojio.

Ovdje valja samo jošte jedno spomenut:

Ima li se rieč naglasom obilježiti i to dosadanjim školskim pravopisom, kano što se to mora činiti u početnici, u slovnici, u riečniku, kadkada u metru itd., nastaje pitanje, kako bi se to moglo, uzev u obzir tipografičke tegote, n. p. kȅrst, kȅrsti, vérsti, vȇrst, ili, jer se ovo teže razaznava, povećano

Kȅrst, kȅrsti, vèrsti, vèȓst itd. t. j. meće se znak naglasa kratkoga, da se **izgovara** *e* **hitro** i ujedno da se *ne* **izgovara** *e* **nikako**.

Što njeki tvrde, da se u ovakovoj slovci osim *r* čuje jošte njeki glas, to se osniva na obsjeni s jedne strane, a s druge strane na neznanju; jer da se išto čuje, to bi morao biti njekakov glas, i to ili samoglas, ili polusamoglas, ili suglas, ili dvoglas; ali jer toga glasa do sada nitko nije mogao naći, to se tim pobija ovaj prigovor sam sobom; a tim se dokazala i druga tvrdnja o neznanju.

Nu ne mogu zanijekati, da se nenadje kakov tankoušić, koj će taj glas pronaći; dok se to zbude pitam: kako je od infinitiva **sàtrti**, postao particip **sàtȓt**? Hic Rhodus, hic salta.

Prigovoru, da se samoglas *r* ne može pjevati, odgovor je u Književ. I. 319.

Bugarski običaji.

(Dalje).

Kad se vrate od rodjaka kući, dodju svi, koji su bili kod svatbe, te s glasbom zavedu nevjestu u vrt, u kom ima ružica; donesu sito, točilo i jednu šibu od sladora, od ruže ili šipka. Mlada se pokloni devet puta ruži, a kum odigne gornju koprenu točilom i šibom te ju položi na ružicu; onda svatice skinu drugu koprenu, te ju metnu u sito i bace joj zlatne žice natrag, dočim su sve do sada visile na prvo; sad se pokloni tri puta, poljubi ruku kumu, i onda ju vode do kakvoga zdenca ili rieke; tù ona napuni kotao vode, te ga stavi pred djevera, a ovaj ga prekrene desnom nogom; isto čini i po drugi put; a treći put metne u nutra njekoliko groša ili koj dukat; mlada uzme kotao i to desnom rukom, i vraća se kući, pošto se djeveru tri puta pokloni. Poslie pokriju kotao, i postave na jednom mjestu da stoji do sutra. Ovom vodom miesi mlada prvi put mužu pogaču. Ostaviv daklje vodu, poljubi svim svatovom ruku i daje kitice, a ovi joj davaju po koj groš, i kad se ovi do večeri napiju i najedu, kum ima vlast da svakoga tjera da pleše. Tako zna više puta siedoglave starce zatjerati, da se u kolo uhvate i da plešu. Ovu večer postave prvi put mladence skupa kod stola jedno do drugoga da sjednu, na desno koljeno momku metnu zalogaj kruha sa solju i jedan na koljeno mladoj; ova se prigne i uzme ustima zalogaj te ga pojede nedotaknuv ga se rukom; isto načini i mladoženja, i tada počmu večerati.

Drugoga dana t. j. utorak sakupe se rodjaci i susjedi mladoženjini, odnesu pred mladu strugaču (grebalo), sito, brašno, i

jučerašnji kotao vodom; ona sasuče rukave i počme sijati brašno i miesiti pogaču, u koju svaki baci po njekoliko groša, a mlade žene pjevaju: Любице млада невесто itd. Omiesiv metne pitu na dasku i pokrije čim god, naloži peć i prekriži ju bosiljkovim korenjem (unakrst) a onda metne u nju pogaču. Čim se speče, razdieli ju na više komada medju goste: da bi im Bog mnogo djece dao. Tim je svatbi konac.

(Dalje sliedi).

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Kažu nam zastupnice krasnoga spola, da je najljepše doba u godini, ovo vrieme izmedju trijuh kralja i čiste sriede; njim su dakle poklade veoma mile. A zašto? Tomu pitanju žrtvujmo nješto prostora u ovom broju, kad je još po glavnom gradu naše domovine posvuda bučno i veselo, kanda nam narod živi zlatno doba svoga vieka.

Mile su poklade zato, što daju prigodu raznim promjenam, a promjena znamo razveseljuje. Pa tko nas nebi hotio veseo biti?

U pokladah je vječna promjena, i zato skoro nikakvo vrieme; tja ljudi postaše drugi u tom vremenu; često mienjaju ne samo novce svoje, nego i odielo, i prijatelje i ljubav pače i svoje mjenice drugim daju za drugo šta, jer u toli promjenljivo doba nemaju česa počekati, da si mjenicu zamjene za gotove novce.

A zašto su ženskinjam još mile? Jer ih od njekoč u tom obziru smatraju slične nebesom, što se i ovdje i ondje sklapaju ženitbe; poklade su im dakle quasi nebesa, samo što se gdjekoj bjednik odveć hitro strmoglavi iz njih. A glavna je razlika izmedju obijuh nebesa ta, šta je u pokladnih odviše zemaljštine, pa s toga i pokladne ženitbe sliede stupimice ponajviše bolovi. Takva ženitba gdjekad je u pravom smislu samo pokladna pobolica, koju nemože izliečiti meč ni melem. Sloga, mir i blaženstvo pokladne ženitbe većinom slično je sniegu; jer se do uzkrsa oboje razkopni; a pokladna je ljubav kao vruće željezo, koje se izvadjeno iz pokladnjega živoga uglevja hitro razhladi; pokladna ljubav je omama, prava ljubovna mamura; u kratko da kažemo, ona je samo ljubav s ljubavi k pokladam.

Ljubav je sudbina poklada; ta je sudbina mnogim već pokvarila poklade, a ove su mnogim pokvarile onu sudbinu. Ta je sudbina pokladna krabulja; tko scieni da ju zna, ljuto se vara. Samo ljubav iskrena, čista i nevina u mužkom i ženskom srdcu, plemenitije čustvo, prava kriepost mogu i ove i svakogodišnje poklade i ovosvietni život nadživiti.

Kronikom plesova i zabava zagrebačkih nismo naumni malen prostor ovoga lista puniti; spomenut nam je ipak šaljivu tombolu pjevačkoga družtva „Kola“, koja je bila u sriedu veoma sjajna a nadamo se takva da bude i današnja učiteljske Zadruge, koju daje zajedno sa strieljačkim družtvom.

Ovom prigodom mećemo ukupnoj mladeži našoj na srdce, neka se ponaša u svakoj zabavi dostojno svrhe, za kojom je hrvatskomu narodu ići, neka bude oduševljena duhom narodnim, ali uza to neka izpunjuje dužnosti tankoga ukusa; samo tako pokazat će se naprednom, inteligentnom; štovanja i nasliedovauja vriednom.

U jug. akademiji 12. o. m. čitaše g. Fr. Kurelac s vidika jezikoslovnoga razpravu o „dopadanju“, u kojoj dokaza, da se taj stari grmanizam nije u „liepom jeziku hrvatskom“ nikad rabio u značenju današnjem u nas, i zato da ga valja zamienjati s mnogo naših dobrih izraza, koji se nahode u pridjevnicih, samostavnicih i glagolih.

Iz krašićkoga kotara dobismo dva pisma proti sdruženju matice ilirske s akademijom. Jezgra im je a) da se matici ime ilirsko zamjeni s hrvatskim ili jugoslavenskim b) da se korist njezinih glavnica rabi li na pučku književnost, a izdavanje klasika da se propusti akademiji, koja će to činiti prama zahtjevom napredka znanosti u svietu.

Narodno kazalište. G. Toma Fasano, virtuoz na klarinetu, sliep starac malne od 70 godina, koj na željeznici kod Avinjona izgubi nemilom smrti svoju kćer, pratilicu u svojem tamnu životu, a dok je jošte prije 35 godina uživao svjetlost očiu, nadupravitelj svih vojničkih glasba u Pa-

rizu, umjetnik na glasu u glasbenom svietu, dade i kod nas dva koncerta, jedan u nar. domu, a drugi u kazalištu u utorak dne 11. veljače; svaki put vještački odsvira po tri komada pod obćim pleskanjem. Osobito njegov piano od velike je ljepote i umjetničke vriednosti. I dvorana i kazalište bilo je žalibože veoma slabo posjećeno.

Uz njegovu predukciju bila su predstavljena dva od najboljih komada našega repertoira, svaki u jednom činu i to: „Biel i Otelo“ polag francezkoga „Un tigre de Bengale“ i „Urarov klobuk“, no mnogo mlitavije, nego što ih već prije od istoga osoblja predstavljati vidismo. Ta to znači nazadovati.

U četvrtak dne 13. stupi darovita učenica g. Freudenreicha gospodična Marija Ružičkova kao Debora u komadu istoga imena pred naše obćinstvo, koje ju je opet uzhitnim pleskom i opetovanim izazivom odlikovalo.

Ova zadaća mnogo je teža, nego koju je kod svojega prvoga pojava imala riešiti, i zato bi tim nepravednije bilo od početnice zahtievati, da i umjerenim zahtjevom kritike posve odgovori; no pruži mladjahnoj predstavljačici tim više prigode, da prirodjena joj umjetnička sredstva u svem njihovom obsegu pokaže.

Ta su u istinu izvanredna. Tako obsježna, kriepka i za tragični izraz sposobna, glasa nismo kod nijedne hrvatske predstavljačice jošte opazili, a i sve njeno biće toli je ozbiljno i dostojanstveno, njezino hodanje i kretanje toli mirno i neprisiljeno, da već zbog tih riedkih darova prirode iskreno želimo, da ju kazalištni odbor uvrsti u naše predstav. družtvo za struku višje tragedije.

Kao prigodom predstave Loowodske sirote tako i ovaj put opazismo, da joj je deklamacija većom stranom već podobro izpravna a shvaćanje značaja shodno, barem što se poglavitih obrisa tiče.

G. Brani (Ruben) vrstno je deklamovao a gospodična Jelenska (Anka) govorila je naravnije nego što smo ju dosad čuli i njena milovidna spoljašnost odgovaraše sasvim osobnosti, koju je predstavljala.

Gg. Freudenreich (Josip) i Mandrović (Lovro) razviše kao vazda mnogo kazalištne rutine.

Gg. Kontilović (župnik) i Andrijević (učitelj) držahu se takodjer podobro.

Medju epizodami zaslužuju osobitu pohvalu gdčna. Bajzova (Savka) i g. Sajević (pekar).

U svem bio je komad prilično točno odigran, što se nemože kazati o lakrdiji „Izak Štern (Einer von unsre Leut)“, koja je na korist g. Plemeneića u subotu dne 15. prvi put na našem jeziku kod kuće dubkom napunjene predstavljena bila.

Koristnik (Tucalo) nije ni na izust svoju ulogu naučio a kamo li, da ju je proučio! Velikoj rutini g. Freudenreicha, koj je naslovnu ulogu predstavljao, jedino se ima zahvaliti, da komad nije sasvim propao. Ostale uloge su neznatne. Što se samoga komada tiče, to je za cielo jedan od najslabijih te vrsti.

U nedjelju dne 16. bila je pred maskiranim balom predstavljena milozvučna operetta „Svatba kod svietiljaka“; dopala se je i ovaj put. Fanchettu pjevaše gja. Odieva a Katarinu gja. Lesićeva s dobrim uspjehom i bile su poslie velikoga duetta obćenitim pleskom izazvane.

—l—

Zagonetka. *

Od A. H. Senjanina.

Da se drvo okameni, to po naravi biva; no da bi se odrvenio čovjek, to čudo do danas ne čuh i ne vidih. Ali živa je istina, kô što čitam, da se nesrećni rob u njekojem podnebju najposlie u drvo pretvori. — Koja je sila u naravi tomu pretvoru uzrok? Kako i kod kojega naroda to biva?

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 9. Odgonetku (rebusa u br. 5.) „malo daje tko puno obećaje“ poslaše gg.: Ivan Žagrović, Fr. Jos. Mesić, K. Barač, Dušan Kotur i gdčna. Ljubica Stubićeva u Zagrebu i gdčna. Jelisava Levakova u Krapini.

II. Izkaz prinesaka kod „Dragoljuba“ za Kollerove egipatske starine. Gg. Stanko Andrijević 2 for., Josip Šušković, kanonik 2 for., Prijatelj domovine 1 for., Jos. L. Račić 1 for., G. Gavela 1 for., Concilia Ivan 1 for., dr. Ivan Mašek 1 for., A. Matošić 2 for., E. Bothe 1 for, braće Nossan 1 for., Blaž Šoštarić 1 for., Šivic 1 for., Juro Šviglin 1 for. M. Horaček 1 for., dr. Kopač 1 for., Gugler 1 for., Šega M. 1 for.

Predasmo novce g. predsjedniku jug. akademije; i zahvaljujuć gg. darovateljom svršujemo ovim daljnje sabiranje u tu svrhu, jer se je uprav toliko skupilo, koliko je potrebno; već je g. prof. Tomek u Pragu umoljen, neka u ime jug. akademije učini sve, da spomenuta sbirka stigne što prije u Zagreb kao svojina nar. našega muzeja.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 8. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Medvjedgradski duh.

(Pripoviedka iz hrvatske prošlosti).

XIV.

Neutaživa želja.

Das Recht sagt: Jedem das Seine!
Die Liebe: Jedem das Meine!
(Rückert).

U rujnu god. 1242. bijaše Bela IV. opet u Zagrebu — ali u kakvom Zagrebu! Kuće porušene, crkve razvaljene i oplienjene, isti grobovi prerovani. Zagreb se poče istom s nova dizati iz svojih razvala; pobjegli žitelji vraćahu se, da si podignu nova ognjišta na starih mjestih. Zemlja na okolo ležaše pusta kao cjelina na ugaru; gnjila trupla zagnojiše polja; divlja zvierad dolažaše zajedno s ljudmi iz zajedničkih stanova, iz gore i šuma, u čovječje stanove — do pepela i uglevja pogorjelih kuća!

Za kraljevu pratnju, knezove [illegible]kupski viteze križarske reda božjačkoga i ine velmože i junake, koji su kra[illegible] i u Primorju vjerno sliedili, nebijaše u prvi hip na zagrebačkom razvaljenom garišću stana ni hrane, s toga se za oboje pobrinu slavni, bivši na čelu čitave vojske kao obrana i predstraža njezina na Dravi, ranjeni, knez Hudina, vlastelin križevačke županije, primiv i podvoriv kralja i njegovu pratnju.

Poslie u biskupskom na brzu ruku ponješto popravljenom gradu pripoviedaše kralj Bela a još točnije vječni njegov pobočnik biskup Stjepan, u kakvoj su stiski bili u Trogiru, gdje je proslavljeni junak Stjepko Šubić bribirski zapoviedao i spremivši grad na odvažnu obranu, svjetovao, da kralj za veću sjegurnost neostane medju gradskimi zidinami ni blizu grada nego da se odtisne dalje na more. Poviedahu: čim su se Tatari pojavili u trogirskoj okolici, da se je kraljevska porodica iz otoka Buje odtisnula još dalje morem na druge otoke, najprije na Kraljevac pa onda na Rab. Saznavši to Tatari, da su krenuli za njim prama sjeveru, bliže k primorju hrvatskomu po moru, a jedan dio da je udario po kopnu medju Ninom, Senjom i Riekom. Divno li je Stjepan znao riečmi slikati one strašne borbe, gdje su Hrvati kod Trogir[illegible] Spljeta na kopnu, kod otoka Paga puta dom[illegible]ru i na kopnu, te u krvavih okr-[illegible]jih na grobničkom polju i ravninah bliže vodi Krci potukli Tatare. A tko bi to bolje i znao kazivati od onoga čovjeka, koj je na čelu jedne čete vojevao i gdješto sam vidio, a drugo uz kralja čuo iz ustiju očevidaca, koji su kao vjerodostojni poklisari dolazili kralja o svem točno ubavješćivat. Dà, prava bijaše slast, slušati ga, kako pripovieda; i škoda, vječna škoda, što se u ono doba nije znalo za brzopisne umjetnike, koji bi mu govore poput saborskih pobilježili, kad nije

sam mislio na sadašnji naraštaj tadašnjih Hrvata. O Stjepanu se nebi znalo na nadgrobnici ništa napisati, da nije živio u vrieme, kad je i najljeniji karakter bio ponesen da radi, kao što bura i mirno more uzbuni.

Hvala listinam i darovnicam kralja Bele, gdje je on zahvaljujuć junakom odlikovavšim se u onom primorskom ratu, pobilježio za potomke slavu, koju su Hrvati kao pobjeditelji stekli onda u velikom okršaju s Tatari, protjeravši neprijatelja preko granice svoje domovine i oslobodivši kralja od robstva a zemlju od daljnjega haračenja.

— Nu ja, slavni kralju, mislim, što su se Tatari u proljeću povratili, da je tomu najglavniji povod Kadanova želja, da što prije ostavi kršovite, kamenite i neplodne prediele planinske i primorske; on je s konjaničkom svojom vojskom želio što prije stići u ravniju i plodniju zemlju.

— Može bit istina, dragi Benko, i to ali previše čedno sudiš; ja sam ne jedan put sám vidio, gdje su hrvatski junaci kao bujavica Tatare u bieg natjerali; Kadan uvidje, da sa strielci, kakvi su Hrvati i s mišicami, kakve su hrvatske, mora da izgubi posliednjega svoga Tatarina i sam da ovdje pogine.

— Pravo veliš kralju, doda biskup Stjepan, ja neznam, može li na svietu biti žešće bitke nego što je bila morska kod Paga; ondje smo vidjeli, kako naši umiju sjeći mačem, kako gaziti nogama i tatarska trupla bacat u sinje more uprav kao guske u ribnjak.

— Ne, boljih junaka od Hrvata nije sviet vidio, nastavi kralj.

U to unidje dvoranin i najavi jednu žensku, da sili unutar. Gospoda se pogledaju; biskup uprav htjede reći: neka joj kaže, da dodje drugi put, ali kralj dozvolji, da uuidje odmah.

U sobu unidje i pokloni se kralju i naokolo Jela Marnavićeva. Benko ju bielo pogleda. Kralj ju već poznavaše; odmah ju upita umiljato:

— Jelko, što ćeš nam kazati?

— Svietli kralju, dolazim s pouzdanjem, da mi bude uslišana ponizna prošnja.

— Bude Jelko, ako je pravedna i u vlasti mojoj.

— Slavni vladaru, njezina prošnja uznemirit će žive i mrtve, upane u razgovor Benko. Ovo djevojče od njeko doba nije sasvim pri sebi — često bulazni, a često po vas dan šuti, da nemožemo od nje dobiti rieči, odpusti ju kralju.

— Ostavi ju Benko, da čujemo! nastavi Bela.

— Pri sebi sam slavni kralju i znam šta govorim i šta prositi hoću; ali ujak moj i još njeki hoće da me zakuju u Zagrebu, nepuštaju me odavle pa zato vele, da nisam zdrave pameti.

— I nisi, jer pametni ljudi negovore uviek jedno te isto, kao što ti o kliskom sprovodu, upane opet Benko u razgovor.

— Ostavi nas kanoniče, da čujemo! reče kralj, dočim su ostala gospoda sažaljujućim pogledom motrila bliedu, crnih ali upalih očiju djevojku

— O kliskom sprovodu veliš govorim, a što drugo da i spominjem? nisi li mi ujače dragi sam na istom sprovodu zalagao svoju rieč, da me je posliednjom misli molio, neka se ga spominjem? Nisi li? Pa i toga da nije od mene želio, mogu li ja, da nemislim na njega?

Djevojka zašuti i pogleda pitajućim oštrim pogledom kanonika Benka. Šutnju prekine kralj rekav:

— Dakle što želiš draga?

— Svietla kruno, što od ujaka nemogu izprositi, molim dozvolji mi ti; kralj si naš, a znam srdca si dobra, milost dieliti možeš, jer imadeš vlast a nadam se pouzdano i hoćeš, kralju!

— Bit ću ti pravedan Jelko, govori.

— U Spljetu su Benediktinke; više puta sam u crkvi njihovoj pobožna bila, pusti kralju, da stupim ondje za duvnu reda sv. Benedikta.

— A mene da ostavi? uleti joj Benko u govor.

— Jelko, a zašto da ostaviš ujaka, koj te tako ljubi? ta možeš pobožna biti i ovdje, razmisli prije zrelo.

— Ta mislim, slavni vladaru, odavna svaki dan o tom i govorim o tom, ali me oni neće da čuju, kojim govorim, usliši me ti; u tebe je dobro srdce, ti ćeš valjda osjećati, da se u primorskom

uzduhu, na onom zemljištu, gdje sam pogubila sve blago ovoga svieta, gdje su mi zakopali moga zaručnika — na te rieči zasja joj se u očijuh suza — ondje se kralju dade sabranoj i pobožnoj biti; pusti me onamo...

— Njezina je želja, gospodaru, pravedna, reče File predstavnik zagrebačkoga kanoničkoga manastira.

— I ja bi rekao, doda ban Dioniš, koga je kralj njeki dan uzvisio bio na čast vojvode čitave naše domovine.

To isto rekoše i drugi.

— Ljubezni kanoniče Benko, poče kralj, ja ovoj djevojci nemogu prošnju neuslišati; i sam vidiš, gdje je srdce njezino, ondje da joj je i duša. Jelo, ja ću učiniti, što treba da budeš primljena u spljetski manastir.

— Ponizno ti hvalim, svietli kralju, na toj milosti nu molim te još za jednu; i nju ćeš mi izpuniti, ako ti je stalo do zadovoljstva jedne biedne djevojke, i ako nagradjivajuć žive hoćeš da i mrtvim izkažeš svoju ljubav, reče smjerno Jela, očevidno veselija nego što je bila stupiv u sobu.

— A što Jelko? upita kralj.

— Daruj mi tielo pokojnoga pod Klisom paloga Tomka Radića.

— Ti bi ga sahranila u rakvu benediktinskoga samostana?

— Dozvolji ga, svietla kruno, sahraniti u onoj spljetskoj crkvi, da vrh groba njegova uzmogne jedna redovnica moliti za pokoj duše njegove i spominjati slavna djela njegova.

Mogaše li kralj Bela zaniekati prošnju izrečenu djevojkom, koja tako vruće ljubi, a za junaka, koga je i sam toliko cienio i ljubio?...

Tužno došavša djevojka u biskupski grad, izadje iz njega vedra lica, reć bi, vesela srdca.

XV.

Medvjedgrad.

Prvih godina nakon hrvatsko-tatarskoga rata bijaše narodu našemu posla do na vrh glave, da si zacieli težke rane Tatari zadane. Poslie prve uzhićenosti i slavlja s pobjede nad poganim neprijateljem pomišljaše kralj na sve, čim bi se što prije preinačilo, što se je onda vrlo žalostno vidilo. Trebalo je pomoći svemu, što je bilo utučeno, odrto, jadno i gladno, golo i boso. Polja su ležala na ugaru, spržena i gola; kad je dunuo vjetar, digo je toliku prašinu, kano da se je iz saharske pustinje ovamo preselio silni samum.

Kralj činjaše, što se je dalo, da nuždu obatali i za velike svote novaca nabavi on žita u susjednih zemljah, kamo Tatari nisu doprli, da ih opustoše. Sjeti se i velikih zasluga čitavih obćina kao i pojedinih žitelja hrvatskih, te im iz zahvalnosti podieli što velika imanja s gradovi (zamci) i seli što veće časti i odlikovanja.

Od naših znanaca promaknuti su na više časti: biskup Stjepan Babonić za nadbiskupa spljetskoga, predstavnik File postade biskupom crkve zagrebačke, a kanonik Benko čuvarom njezinim, pošto mu je kralj u znak osobite priklonosti darovao dragocjenu zlatnu veliku čašu dobrodošlicu, koja je sve do konca 16. vieka u „kustošiji“ prelazila iz jednoga čuvara na drugoga; onda je mimogred budi rečeno, prigodom jednoga požara ukradjena, a jer je u predanju ostala prića o njoj, nabavljena bje nova iz kokosa, zlatom okovana, koja do današnjega dana dakako kupom prelazi iz jednoga do drugoga čuvara kanonika.

Benko kao čuvar imaše nastojati po najprije oko toga, da se barem, koliko se dade, prvostolna crkva popravi * i za bogoslužje učini dostojnom; nije to bio lahak posao, jer je skoro do temelja razorena bila, a trebalo je istom moliti papinsku stolicu, da dozvolji graditi novu na drugom boljem mjestu; trebalo je ujedno čekati na dozvolju i nabavljati potrebno gradivo.

Narod naš od velikih napora i mnoge prekoredne žrtve oslabljen nemogaše svoje zajedničke sile s nova sakupiti i na svoju korist obratiti; a tomu je izmedju ostaloga i to uzrok, što je na pusta mu selišta pozvao kralj tudje naseljenike, pa ti gosti donesoše tudje običaje, tudje zakone, tudje jezike. Tako n. p. u novi Zagreb, podignut po kralju Beli IV. dne

* Arkiv III. str. 33.

16. studena 1242. na čast kraljevskoga slobodnoga grada, kad je na Greču građjen kraljevski zamak, nasele se Niemci, Talijani i Magjari pokraj Slovenaca, a ti se nemogahu odmah s početka slagati i življahu u vječnoj razpri sa starim hrvatskim kaptolskim Zagrebom. K tomu još dodjoše izvanski ratovi s Niemci, Mletčani i Česi, čim je dakako priečen u napredku, te nije mogo sjediniti svoje sile na svoju korist.

U austrijskoj vojvodini vladaše onda posliednji babenberžac Fridrik bojovni; nemirna srdca i duha nemogaše on kod kuće mirovati i o boljku svoga naroda nastojati, nego čim su se nemogavši pred mišicami hrvatskimi prodrieti u prediele slovensko-njemačke i talijanske, Tatari vratili u svoju domovinu, napadaše on čas Bavarce i Salzburžane, čas ugarsko-hrvatsku državu. U krvavoj bitki na Litavi pobiju se g. 1246. dvie vojske njegova i Bele IV., ali njemu posluži loša sreća, jer ga je naš Frankopan u ljutoj borbi zatuko.

Po smrti toga vojvode pozovu Austrijanci českoga Otokara još kraljevića a Štajerci ugarsko-hrvatskoga kralja Belu IV. da im bude vojvoda; s toga se porodi rat medju Česi s jedne a Ugri i Hrvati s druge strane. Otokar je s četami svojimi nasrtavao na pogranična mjesta gornje Slavonije (Slovenske) iliti današnje Hrvatske te je naprema Susjedgradu sazidao na jednom briegu tvrdi grad Samobor.

Zagrebački biskup Filip u strahu za svoje kao i Benko za crkveno blago, da ga u to burno i ratno doba uzmognu sačuvati, nadju za dobro, da se blizu medja Otokarom osvojene zemlje sazida tvrdi grad. Benku je biskup ostavio na volju, da nadje mjesto i načini osnovu, digne grad i nadjene mu kakvo hoće ime.

Kao ptica poleti Benko na brieg u zagrebačkoj gori, na mjesto, gdje je njekoliko dana proživio pod zemljom ko u grobu — poleti na polak zarušenu medvedju jamu.

Bijaše god. 1248. u ranom proljeću, kada kitnjasti i ponositi prediel zagrebački postaje čarobnim i rajskim. Benko se je reć bi čisto pomladio, videći kako se narava preporadja, kako sve postaje zeleno, cvjetno, bujno, kako u toj preporodnoj slici ima nade, da i narod hrvatski neće viekom spavati, samo da svoju nevolju neosjeća, nego da će probudiv se raditi i nastojati da nevolji haka dodje. A onaj divni pogled, liepi vidik od debela duba nad medvedjom jamom! Klek i Velebit samo zastreše mu hrvatsko more, u kojem je zakopana divlja oholost tatarska; sve muke i težkoće na putu onamo u sužanjstvu i u ratu dodjoše mu sad na oči, pa kako su mu mile i drage! A i kako da mu nebudu, kad su učinjene na slavu naroda hrvatskoga a za obranu najvećih čovječjih svetinja na ovom svietu: vjere Isusove, domovine i narodne slobode.

Kao suri oro svoje gnjezdo na vrleti, tako on bistrim umom osnova na onom visokom briegu osnovu za grad, kojim da potomke digne u čudo.

Što zamisli to odmah doskora i podhvati položiv sam svečano prvi kamen gradu, koj prozove Medvjedgradom na uspomenu svomu strašnomu suboriocu i njegovu stanu.

Za pet godina mučne radnje dignu se konačno svršen ponositi Medvjedgrad nebu pod oblake sa svimi kulami i prostranimi dvoranami, s kapelom sv. Filipa i Jakova još na višjem briegu i s ogromnim prednjim zidom, više stotina koraka dugačkim.

U tom gradu i stanovaše prvi Benko čuvajuć biskupovo i crkveno blago; nenalazi se nigdje tragova, da bi se štogod izgubilo za njegova junačkoga nadzora, a to će mnogo reći, ako uzmemo u obzir, da je u ono ratno doba jako zavladalo bilo razbojstvo i javna otimačina.

Benko bi, kako je bio jak i žilav, bez sumnje dugo živio, ali od dnevna napora uznojen jednoga se dana prehladi i oboli tako da je morao leći. Već drugi dan bolesti njegove dodje mu iz Spljeta od nadpiskupa Stjepana Babonića glasonoša s pismom, da je redovnica Jelena Marnavića u samostanu benediktinskom svoj pobožni viek dovršila i preselila se u bolji sviet, za kojim je toliko čeznula. Na samrtnoj postelji, piše u listu, vidjaše tebe dragi Benko i govoraše s tužnim posmjehom o tebi ovako bulazneći: Ujače,

ujače, zašto mu neobrani života? Štitio si vazda nevine i pravedne, zar on to nije bio, kad mi ga nisi mogo obraniti? Ne, ti si taj put prekasno došo na pomoć; oj vjeruj kao što ja vjerujem, Tomko je nevin umro, jer mu srdce ostade meni vjerno do posliednje misli, nu ti si nas ujače osvetio — hvala ti, i dao bog osvećivao još nepravde... dà, dà kroz vjekove...

I Benko je u žestokom plućnom žaru govorio koješta u vatri, više puta spomenu pobožnoga Tregvana i njegovu molitvu u kapeli kliskoj nad kovčežićem, spomenu i strah ljubežljivih dvajuh kraljevih kćeri, koje su, kao što nam poviest svjedoči, morale bile radi bolesti ostat u Klisu, kad je kraljica na zapovjed kliskoga vieća pred navalom pobjegla na Buju.

Šesti dan poslie dobljena lista pripravan i providjen za smrt umre slavni Benko; zakopaše ga po naročitoj volji u rakvu, koju si je sazidao po strani u dubokom podrumu tvrdoga Medvjedgrada.

XVI.

Legenda.

Bijaše dne 6. svibnja u četvrtak g. 1858.; zagrebački klerici su taj dan imali rano svoj exitus — izlazak na šetnju u Remete.

Van! na šetnju! Komu taj glas nedopire do srdca, i tko ga nebi radostno sliedio! Kao što pšenična klica nadahnuta vlagom oživi i proklije te nemiruje, dok iz tmine zemaljske neprodre i nepozdravi blago sunašce dana, da se u njegovih zrakah ozeleni i razcvate u podpuni život: tako si čovječja duša naučiv se razmatrati ljepotu božjega stvorenja, želi van pod vedro nebo, da bude prosta stege i spona, da si tim laglje predstavi vječnost i bezkonačnost. I moja družba pohrli radostna romantičkim predielom put Remeta.

U kojem zagrebačkom žitelju nije se kada tada prigodom proštenja ili krasnih šetnja probudila želja, da unidje u crkvu sada župnu, prije samostansku reda pavlinskoga? u njezinu sada zapuštenu otvorenu rakvu, u mnoge sobice župnoga dvora njekoč stanice bielih samostanaca pavlina. Ja sam tada poslie naše mise odpjevane uz glasne ali razložene orgulje napiv se zdrave gorske vode iz dvorištnoga zdenca pošo gore k župniku, s kojim sam se već odprije znao. Razglêdajuć koješta po sobicah nadjem slučajno u jednom ormaru u zidu medju starimi, moljci izjedjenimi i jako zaprašenimi knjigami jedan odtrgnut papirić, latinski rukopis; počnem čitati a onih njekoliko redaka brzo pročitam i osvjedočim se, da je to ulomak njekakvoga spisa, koj govori o duhu medvjedgradskom. Ja sad žalim, te si nisam onih njekoliko redaka ili prepisao ili uzeo za uspomenu, kako bi ih sada mogo naštampati za dokaz, da je napisana bila legenda o Benku, utemeljitelju Medvjedgrada; danas doduše neznam rieč po rieč, kako je ondje napisano, nu sjećam se, da je pisano: kako je na molitvu pobožnoga Tregvana dozvolio Bog, da po Benkovoj smrti njegov duh kad bi uztrebalo u svojoj blizini uči kriepost, brani pravo, štiti nevinost. Ta vjera da se propisom crkve neprotivi, jer i sv. pismo da kaže: Quis queat potentiae divinae imponere metas? tko će staviti zaprieke božjoj moći?

Ja sam poslie bio više puta u Remetah i svuda gledao, nebi li se kako namjerio na onaj stari rukopisić, ali uzalud — on je bez sumnje propao za uviek, da ga već nikad nitko nenadje. Ono bijaše već kraj legendi, u kojoj se je nješto pripoviedalo o pojavljenju duha medvjedgradskoga. Da narod u gori o njem i sada još priča, o tom se svatko živ može tamo osvjedočiti na svoje uši, ili neka uzčita Crnu kraljicu od Jos. Freudenreicha, čarobnu glumu (U Zagrebu kod Drag. Albrechta g. 1858.) i „Pozor" g. 1862. br. 5. gdje se govorio o zabavniku i životu zagrebačkom a medju inim se kaže: Ni Benko duh medvjedgradski nije još tako obumro, da se nebi mogo nikada više probuditi, osobito ako se bude ovaj sviet jako komiešao i ako ljudi budu pjesme a là: ecce quam bonum itd. držali za sveto pismo*.

* Svatko bi, da i nerečemo, valjda uvidio, da je ovo samo uvod u historičke pripoviedke o životu u bližnjem, sada razorenom, Medvjedgradu. Ur.

Desdemona.

(Pripoviedka od Hermana).

VIII.

Što to zastire misao moju kano sivi oblak plavetno nebo? Što mi to zakaljuje pogled, kano da stoji pred menom tamni, jedva prozračni zavoj? Što mi tišti srdce i muči dušu strašnom mukom, da si moram s očiju otirati suze, koje mi proti volji orosiše vedje?

Neuzmite za zlo, što se lučim s vami, a neostavljam vam veselih viesti o udesu dvijuh osoba, kojih težka kob na srdcu mi leži kano težka mora, sisajuć mi na korenu života! Oprostite, što nenakitih zgoda njihovih šarenimi il ružičastimi bojami... jer je pero pjesnikovo podvrgnuto promjenam udesa kao i njegov život!

Ondje u kajuti Desdemone vidim oba draga — sada brata i sestru — čvrstvo zagrljene na pohovci. Jelina pokriva plačuće lice na prsijuh Lesandrovih, a podigne li kada k njemu oči, vidi se, kako joj smrtna blied pokriva lice. Lesandro obuze desnicom liepo joj vitko tielo, tiskajuć joj pune grudi k prsima. Lievicom joj gladi zlatovlasu glavu. — I on posta jošte bliedji, strašna nujnost pokazuje se u zamišljenih mu potezih.

Prije njekoliko dana, kada su jošte razkošjem opojeni u naručju si ležali... tko bi bio mislio, da će se za kratko vrieme sve tako grozno promieniti! — Lesandro nadje otca, koga toli vruće želio vidjeti... pa gle! taj sastanak zada mu najstrašniju ranu. — Jelina upozna brata — tužna li upoznanja! Kad je prvi put poćutila zagrljaj bratski, izgubi otca — pa ipak laglje bi pregorjela njegovu smrt, nego gubitak dragoga!

Bijaše nesretna... crv se je zalegao u njeno srdce, grižuć sve to dublje u nutarnjosti njezinoj. Lica njekoč crvena kao ruže, počeše padati, venuti; oči joj upanuše u lubanju, izgubiše svoj sjaj.

Lesandro? — On se je hrabro borio sa bolju, što mu je parala srdce — silom je gušio u sebi težku bolju, premda mu je mnoga suza pokvasila lice.

Često se je bavio u zadnjem dielu palube po boku vjernoga svoga Ljudevita, upiruć tužno glavu u obe ruke i gledajuć nujno preda se. A o čem je razmišljao? — To je lako pogoditi. Najcrnije misli vrzle su mu se po glavi... nisu ga veselile više dične lovorike, koje si bješe stekao na širokoj pučini jadranskoga mora... tugovaše nad nesretnim udesom prijatelja svojih, rad kletve, koja na njem počiva...

Al ipak su jošte liepa njegova muževna lica s pogledom, što plamti kao svieća — samo što mu pogled više puti čudno zatitrava. — Jošte mu ponosno stoji junački vrat... al se vidi, da ga samo posliednja sila drži. — Jošte jedna jaka rana — i skršiti će se!

Desdemona strelimke juri po pučini morskoj, kao i prije preliće hitro talase — ali njezina vanština krije bol, koja unutri vlada.

Lesandro izpuni obećanje, učinjeno Tomi pred otokom brionskim. Neosta na Seganu, već pokopav otca do Olivije vrati se u brod, prije toli drag i mio.

Jelina natapaše suzami grobove u sredini vrta, jedan križ stršaše nad oba groba, premda su u njih ležeće nesretne osobe skoro cieo viek bile razlučene. — Koljebe nebijaše više na pustu mjestu... njekoliko ostataka razvalina pokazivaše mjesto, gdje je stajala. Bura i vihar valjda su ju porušili, a ubogi ribari, ovuda ploveći prisvojiše si malocjene ostatke.

Lesandro zaplaka gorko na prostom grobu, sjećajuć se onoga tužnoga časa prije više nego dvie godine, kada je ubogu majku ovdje zakopao. Onaj put mišljaše, da je ostavljen, a sada...

Jelina se nehtjede odlučiti od brata. K njemu ju vezaše više nego bratska ljubav, nego rodbinska sveza. Bijaše odlučila da će mu biti uviek po boku te se vrati š njim na Desdemonu, koju je već davno zaljubila kano utočište dragih.

Tvrdi Dalmatinci gledahu ganuto te dvie duše, koje, premda u najužoj srodnosti, morahu se otudjiti težkom kobi.

I kada je poslao Lesandro zadnji pozdrav samotnu briegu, koga više nikad nije mislio posjetiti, — kada je začangrtalo sidro, iz vode izvučeno... tada zagrmi s boka top na razstanak i gusti, modri dim zagaravi i zemlju i more.

Vjetar nadme spuštena jadra, vesla pljusnuše, a brodari udariše krupnim glasom:

„Nek se čuje vražja krika
Našeg topa grozna rika!
Hoj! hoj!... hoj! hoj!"

Kao dupin brzaše Desdemona po mičućih se talasih; stieg zatrepti kao raširena krila gavranova, dok neizginu ladja daleko na titrajućem obzoru.

Slaba večernja magla krije brieg ostrova Sansega, sunce se već posve sklanja na zapad, a slabi traci bacaju posliednje svjetlo na pučinu morsku.

Mjesto, koje opažamo, posve je samotno. Na okolo puste stiene, porasle ovdje ondje nizkimi panji, a pljuskajući talasi udaraju o stršeće klisure.

Što se ondje diže iz magle u vis? — Što se ondje u proglednom zavoju pokazuje kao tamna sjena duha? — Čim se ono poigrava večernji tihi vjetrić, vrteći se oko visokih stiena? — Možebiti stoji ondje ladja na površju vode te se kupa u lakih, gomilućih se pjenah?

Aj! što bi to inoga moglo biti to okruglo tielo, što pruža bezbrojna ramena u sjeni, mračni uzduh? To su stupovi s napola svinutimi jadri, ono na vršku titra stieg mletački. Ondje dolje na vodi ljulja se ogromno tielo ogromne ladje, a kratki tupi kljun naklanja se blizomu briegu lakim pljuskom!

Zašto boravi ta velika ladja ovdje, gdje joj nebrojne klisure propašću priete? — A niti sidro nije spušteno u duboko more, tek svinuta jadra zaustavljaju joj bieg! —

Na palubi, aj, ondje vlada život, sve se miče, sve kreće. Al naokolo nikakva veselja — svuda vlada mrtva tišina; nečuje se ni vika pojedinih brodara, niti jednoglasan spjev ciele čete, koji inače svaki posao brodara sprovodi. Svaki nastoji marljivo tek oko svoga posla, nepazeć na druge; pa je ipak svuda tako tiho, tako mrtvo.

— Što je to? — zar dolazi bura?

To sunce zalazi bacajuć krvave posliednje trake na vrške gora... na plavetnom nebu nema nigdje oblačića, koji bi grozio grmljavinom... a more povaljkuje običnim putem svoje pjeneće se talase!

Kako se čini, pripravlja se ta ladja na boj... to bijaše uzrokom tajstvenoga nemira na palubi, zato se nesmije raznositi spjev u daljinu.

Zvektahu kuglje, nošene iz doljnih dielova ladje, škripahu topovi, koje su brodari hitro nabijali. Al dušmanina nebijaše vidjeti nigdje. Na cielom obzoru nepokaza se jadro neprijateljske ladje.

— Galieri! ozva se glas s prozora kajute.

Jedan muž, valjda kormilar, pritrča s palube k prozoru.

— Jošte se nevraća naš čamac? upita dalje.

— Ne, kapetane, nigdje se nevidi ništa, odgovori Galieri.

— Taki ću doći van, kaza dalje glas iz nutra.

Galieri posta tiho blizu okna i gledaše opet u more, koje je već djelimice pokrivala neprozirna magla.

Za časah stupi iz vrata kajute kapetan na palubu. Bila je to propala osoba, grda lica; bili su to mršavi obrazi s mačjim pogledom, s jastrebovima očima i tankima stisnutima usnama.

Već znamo tu osobu od prije — bio je to Tadoldi, bivši brodar Lesandrov.

Pristupi k stupu i upiraše pogled zamišljen u daljinu. Lupnu nogom te se okrenu.

— Prokletstvo! mrmljaše ljutit. Niti se što vidi, niti čuje! Što radi Bruneski tako dugova?

— Valjda se neće vratiti, neopraviv ništa, doda Galieri. Ali kapetane, bolje bi bilo, da date svemu mira.

— To mi već po deseti put govoriš, beno, odgovori Tadoldi, a ja ti deseti put opetujem, da sada moram izvesti namjeru svoju; jer mi se pruža najbolja zgoda.

— Ali dolazi noć, a u noći se tući... reče Galieri.

— Tim bolje, bar nas neće vidjeti, odgovori Tadoldi. Mora tuda ploviti, a čim zaglednemo prokletu mu ladju, otisnuti ćemo se i sav naboj izsipati na njezin bok. Samo kad bi već Bruneski tu bio! —

— Ali što će na to reći vlada? upita Galieri.

— Biti će mi zahvalna, što sam ju riešio najgorega neprijatelja — gusara! odgovori Tadoldi ponosno.

Tu se ozva pljusak vesala i čamac sa šest veslara primicaše se ladji.

— Ha, Bruneski je ovdje! viknu Tadoldi radostno, nagibljuć se u more. No Rikardo? vikaše zapovjedniku čamca, koji se je po ljestvah penjao na brod.

— Nigdje niti traga Desdemoni! vikaše dolazeći. Oplovismo na sjeveru neizmjerni polukrug, ali nigdje ni znaka!

— Prokletstvo! viknu Tadoldi, udariv nogom. Dakle smo se preračunali! — Al što zato? — čekat ćemo do sutra!

— Ali će za to vrieme Desdemona preći otok, a onda će je opet nestati, mnijaše Bruneski.

— Bilo što mu drago, dovrši kapetan. Galieri, razmjesti čestite straže, na koje se je moći zanesti, a ti Rikardo, drži u pripravi sve čamce.

To rekav, podje u kajutu.

— Stražite dobro, zapovjedi Galieri njekoliko čvrstim brodarom, a opazite li ladju, gdje oko nas kruži, a vi dajte odmah znamenje, razumijete!

— Razumijemo! odgovoriše stražnici.

Galieri ode u svoju ložnicu. — Brzo umuknu na ladji svaki štropot, nasta smutna tišina. Jedna tek svietiljka osta goreć i razlievaše slabo, bliedo svietlo po palubi.

— Bernarde! šaptnu tiho jedan od stražnika, stojećih na straži na čelu ladje. Nevidje ništa? — Meni se pričini, da je eno ondje na moru nješto sjevnulo.

— Nevidim ništa, odgovori upitani, nego već dulje počujavam njeki slabi šum s ove strane i to dosta s bliza. Al sam mislio, da se varam.

— Hoćemo li dati znak? upita prvi.

— Čekaj, najprije ću ugasiti svietiljku, da bude ovdje tmina, odgovori Bernardo, a zatim ću poći po Galiera, da nečinimo uzalud viku.

Ostavi svoje mjesto i podje ugasiti svjetlo, a zatim pošetavaše oko kraja ladje.

U taj čas zagrme strašno topovi, a mletačka se ladja potrese kao šipka. Svietiljka upaljena bješe izdala ladju i pokazala gusaru put.

Na mletačkoj ladji nasta grozni metež. Na sve se je strane čula smetena vika, pomaganje, proklinjanje, bjeganje pomućenih brodara. Zvektaše sidro, koje izvukoše na zapovjed kapetanovu. Svatko upiraše pogled u tamu, al nebijaše vidjeti ništa do sivoga dima.

Opet bijaše tiho... Desdemona se je obraćala, da s drugoga boka sasiplje vatru. — I u istinu — skoro ljesnuše munje, a brzo za tim strašno zahujiše gromovi — Desdemona udari i drugi put. Njezina vatra nepofali! — I drugi put se potrese ladja iz dna. Sada istom zahučiše topovi mletačke ladje i preko mora letahu taneta s dimom. Tadoldi zapovjedi napeti njekoliko jadara. Brzo mu izvršiše nalog i nespretna ladja kolebaše se od klisurastoga brega van u široko more. Al u njekoliko časova titrahu na stožerih njezinih raztrgana jadra leteći visoko u zrak kano igrajuće se pavuljice koje prokšeni dječak odpuhuje u zrak.

Kano munja prigna se Desdemona i sokolim letom obleti zadnji konac mletačke ladje — tako blizu, da se je skoro ladje dotaknula; brzi njezin let napuni dušmane strahom.

Grozan boj nasta — Desdemona s običnom odvažnošću bijaše sad ovdje, sad ondje šaljuć zajedno neobičnom sigurnošću naboje svoje u neprijateljsku ladju. Mletačka je ladja odisala težkim praskanjem, kad su joj se iz taneta gusarovih strašnim štropotom odkidali veliki komadi. Za čas nasta udiljno grmljenje topova — gusti dim pokri kao siva magla bojište. Bijaše grozno praskanje i trganje u tihoj noći!

Tadoldi stajaše biesan na palubi gledajuć na vatru dalmatinskih topova, kojim mogaše njegova ladja tek slabo odgovarati.

— Hoj! prokleto smo se prevarili! vikaše Galieru. Ti nas vražji psi iznenadiše!

— Al smo mogli na mjestu ostati, odgovori Galieri, tresuć se od straha.

— Vraga! da nas Desdemona prikuje k žemlji! viknu Tadoldi; ta kamo bi bio utekao? Po strmih klisurah neda

se penjati, a ovdje nam je barem prosto bježati, ako do živa dodje.

— Dakle bježimo! nagovarašega Galieri. Ostanemo li ovdje, pucajuć na Desdemonu, tu će nam nestati traga za četvrt ure — naša se je vatra ni neprima.

— Nječemu sam se domislio, Galieri, reče brzo Tadoldi. Postavite u najveći čamac četiri topa pa ćemo s njekoliko veslara obaći Desdemonu i za ledji na nju udariti — misliti će, da je druga ladja na nju navalila.

— Za boga, kapetane, nečinite toga! moljaše Galieri. Biti će nam jošte gore... propasti ćemo svi!

— Kukavče, šuti i slušaj! zagrmi Tadoldi.

Galieri učini, kako mu bješe naloženo. Tadoldi stupi s njekoliko, od straha se tresućih brodara u čamac i zapovjedi brzo goniti napred - baš proti Desdemoni.

— Sada palite! vikaše Tadoldi, kad je bi za Desdemonom.

Al u to zahuji pred njim strašna kuglja, pljusnu u vodu, udari u ploveći čamac te mu probije dno — brodari panušo u vodu, pretužno vičuć, — topovi se ponoriše š njimi.

Tadoldi se uhvati kraja čamca, koji su biesni talasi grozno bacali. Tu se držaše čvrsto, misleć, da će ovako ostati do konca boja — moljaše boga za pomoć, može biti u životu prvi put. Al u to mu se približi veliko, tamno tielo, bila je to Desdemona. Njezin oštri kljun udari o tonući čamac i pokopa ostanke njegove u hladnu krilu vode.

Oko Tadoldovo potamni, ruke mu se ukočiše — pusti drvo i pane u tamnu bezdnu dubljinu. I za čas mu zamukne gromot i lomot topova.

———

Može li se pomisliti tužniji prizor, nego li je nagla propast ladje na širokom moru? — Što dira tako u srdce, kano pogled na ladju, gdje pomalo pada u dubljinu, puneć se sve više vodom? Ponosno čelo, koje se je jošte jučer gizdalo na talasih, sada se sklanja, kano da traži grob u hladnoj vodi! Stožeri, nedavno jošte, oholo stršeći, sad se tresu i padaju sve niže i niže; jadra se spuštaju u vodu sidro se već kupa u zelenkastom prozirnom zrcalu!

Tko nebi zaplakao nad tom krasnom ladjom, nad liepom Desdemonom, koja je prije tako brzo prelietala široko more jadransko, kano labud, goneći se za dragom svojom? Koga neće ganuti nesretna kob te ladje, koja je prije stiegom svojim plašila sve. . a sada sama pada u tajstveni grob, iz koga jošte ništa nije izašlo na svjetlo.

Svanu jasno jutro i pozlati daleke, gole stiene otoka Sansega... ali Desdemoni reče „s Bogom!“ — Propade i sva momčad š njom. Zdvojna bitka jučeranjega večera uništi mletačku ladju, ali zada i nepobjednoj Desdemoni veliku — smrtnu ranu!

Dalmatinci vjerno izpuniše zavjeru — ostadoše s kapetanom do smrti. Ni sjegurna propast u zievajućem moru nepromjeni im misao, neslomi prisegu. Lesandro im zapovjedi, da idu u čamac i spase si život.

- Nipošto, odgovoriše stalni brodari. Obećasmo uviek kod tebe ostati. Samo jednoč prekršismo vjernost, kada smo se otrgnuli od vlade. Ali to samo za te! Prisegu učinjenu Gjanonu neslomi ni smrt!

Bace čamce van te ih otisnu daleko od Desdemone.

Ova nečuvena vjernost, ova odanost, neslomljena sigurnom propašću, ganu duboko Lesandra. Podje i pritisnu svakoga brodara vruće k srdcu. To im bijaše dovoljna plaća, — to im bijaše slast!

I stajahu za zadnji put na palubi, razgledavajuć se tužno po nepreglednom moru, koje im je bilo tako dugo jedinom domovinom, jedinim pouzdanim domom. U daljini se ljeskahu stiene Sansega, al se nigdje nepokaza trag mletačkoj ladji, koja bješe prošle noći pala zadnjom žrtvom vatre Desdemonine. — Niti oblačića nebijaše na nebu, čista plavet posmjehkivaše se s nebeskoga svoda zrcalu morskomu.

To sve gledaše Lesandro s rosnim okom i baci ljubeći pogled na Jelinu, koja mu se je tiesno ovila oko vrata.

— Jelino — sestro — milenko! reče glasno. Jesi li se razmislila? — Stupi u

čamac ... jedan je jedini za tebe osto! Ljudevit će te sprovesti na brieg, biti će tvojim spasiteljem. Idi na Segan, i ostani na grobu moje majke i tvoga otca.

— Jošte pred smrću me goniš od sebe? zapita ga tužno Jelina i obuzme ga čvršće za vrat. — A ideš li sa mnom? doda brzo s iskrećim se okom.

— Nemogu — nesmijem! odgovori turobno Lesandro. Kletva bi me stigla, Sansego spada na Mletačku ... nesmijem nanj stupiti.

— Dakle ću umrieti s tobom, odgovori Hernanova kći, poglednuv u njegovo liepo zamišljeno oko.

— Ostani kod mene! viknu Gjanoni i pritisnu vruć cjelov na probliedjele joj ustne. —

Jošte jednoč pretrča oko njegvo prostore te krasne ladje, gdje je toliko puti našao utjehu u boju s dušmanom i burom, kad mu je srdce nutrnjom bolju umiralo. Ondje stajahu topovi, sjajući se kao srebro, al je iz njihovih otvora jur tekla voda. — I zagleda oko njegvo jadra, razapeta u najljepšem redu, slabi vjetrić popuhavaše; al se je ladja jedva micala; jer ju je tištila voda. Stieg visjaše nepomično na stupu, niti neveleći brodarom „s bogom“.

Zatim pogleda Lesandro zadnji put svoje vjerne drugove, koji su se sakupili oko njega. Ljudevit i Tomo obuzeše ga čvrsto, a u krugu stajaše četrdeset preostalih Dalmatinaca, držećih se za ruke.

— Druzi! prijatelji! braćo! veljaše Lesandro. — Umiremo — dovršujemo vjerno zajedno, kano što smo i živjeli zajedno. Propast ćemo dično, nitko se nesmije ponositi, da je nadvladao gusara Gjanona! — Ova ladja, uboga Desdemona čuva u sebi mnogi biser ... najljepši su srdca vaša! Ljubio sam vas vruće kao brat ... prostite mi sve, čim sam vas kadgod uvriedio.

Ali nedobi odgovora; Dalmatinti si krijahu lice, po kojem su se guste suze točile .. bijaše to zaisto prvi plač poslie mnogo godina! Mnogi padoše na koljena, nemogući odoljeti čustvom.

— Idite bliže k meni, reče Lesandro, gušeći plač, da vas mogu sve obuzeti rukom, kao što vas obuzimljem srdcem!

Svi se sgrnuše oko njega. Nasta grobna tišina, bilo je čuti tek pljuskanje vode, koja je na otvore topova mlazgom u ladju tekla.

Za malo časa bijaše Desdemona puna do kraja vode.

— Nedielimo se braćo! viknu Lesandro posliednjom silom. Budimo zajedno do konca, nelučimo se do smrti. Vidjet ćemo se opet na drugom svietu!

Dorekav to, pade na zemlju i čvrsto držeći Jelinu sruši se Ljudevitu i Tomi u naručaj.

Desdemona se okrenu dva puta, voda zašumi, talasi se nad nju digoše — težka ladja ponori u tamnu dubljinu — Niti zvuka ... niti glasa ... Dalmatinci ustrajaše kod Lesandra vjerno do — smrti. Iz češkoga prev. *Josip Rieger.*

Zloba.

Kada srdce pametju zavlada,
Težko mnogi višeput postrada.

Zlobo, oj zlobo, krvopijo ljuta!
Ti čovječja slaba srdca truješ,
Uzao siečeš prijateljstva kruta
I bratinske ljubavi neštuješ.
Oj, neštediš mira niti sloge
A po tom si uništila mnoge.

Na mudraca Sokrata si režeć
Pošteno mu ocrnila lice,
Radi tebe za pravicom težeć
Aristid bje prognan nemilice:
Nezahvalnost tvoja je nagrada
Tužan udes tebi je naslada.

Plovac Kolumb odkri zemlje nove
Ti slavnoga svrgnu kleta! s časti
I baci ga težke u okove ...
Pa još tvoja moć nepresta cvasti,
Prem si žrtve dobila već take,
Da ih poviest broji med prvake.

Zar nam jošte zlôća dosta nije?
Zar skvarenost narode nemori?
Otrov li se „nadušak“ nepije? ...
Pa još tvoja svud se jeka ori!
Oj, propadni kô poganski bozi
A ti Bože svemožni pomozi!

M. Biščan.

Tri razpravice.

II.

Dokaz, da je **ě** **(jeć** *mu je ime) u Hrvaštini dvoglas, da se dvojako razliko izgovara, da se dosljedno prema izgovoru dvojako razliko i pisati mora.*

Usljed onoga, što smo Jagić i ja u Književniku dokazali, i čega u na'elu nitko nije pobijao, nego je Glasonoša njekoje prigovore podigao, koji ne mogu oboriti našega dokazivanja, smatram se držana, sjetiti Vas jošte jednom na navedene razloge, kojimi bi se valjalost téze, što je na čelu ovoj razpravi jasno dokazala, a ujedno ogledati razloge u Glasonoši, kojimi se prigovara spomenutim dokazom.

1. Glasonoša tvrdi izriekom, da *ě* nije dvoglas, ali priznaje, da se dvojako izgovara. — Pristajuć ja podpunoma uz drugu izreku, moram izpoviedati, da je u prvoj izreci nješto izrekao, čega dokazao nije, te se moram strpiti, dok saznadem dokaz. Svakako pako prisiljen sam očitovati, da je 1+1=2, t. j. *ie* su dva glasa, i *je* * su dva glasa; doklje tko ovu istinu ne pobije, smatram ja takovu nauku za novu i nečuvenu u filologiji, i za takovu, u kakovu se ja ne razumijem.

2. Da se obrani i dokaže pravilnost veća za *ě* nego li za *ie* i *je*, navadja se kano razlog „da u području našega naroda ima već u običnom životu dosta riečij, koje se izgovaraju ovdje dugo (polagahno), drugdje kratko (hitro), te se boji nesloge u pravopisu i priepiraka itd.“ — Ovaj indirektan dokaz (ab analogija) ne vriedi proti direktnim dokazom, da se *ě* u svem jeziku (u ekavštini, u ikavštini i u jekavštini) razliko izgovara (*ie* i *je*), posve ništa, uzev jošte i to na oko, da analogije tu ne može ni biti, kada u Hrvaštini ne ima nego jedan jedini pravi dvoglas *ie* ili *je*. — Pa da se i stavi u savez izgovor samoglasa s izgovorom dvoglasa, kako odatlje sliedi, da je *ě* pisati bolje i pravilnije nego li *ie*, *je*?

Ako li pako tko ne zna, da li je njeka slovka po izgovoru duga ili kratka, to nije dokaz, da toga ne zna tko drugi; kano što nije dokaz ni to, ako tko čas prizna, čas opozove da zna, pa ipak konačno odrješito sudi, da *ě* valja, ili ako se istini na vidjelo prieči, ili ako se neprilike prave onim, koji znadu da je 1+1=2.

3. Ne vjeruje Gl., da moja pravila ob: izgovoru *ě* valjadu, pa da ih oslabi, veli kako mogu valjati, kada Pacel uči, da se pisanje dvoglasa *ě* (kano *ie* i *je*) osniva na tom, da li je slovka kratka ili duga, a kod nas se jošt i ne zna, koja je slovka kakova. — Osim gore spomenutoga valja jošte pitati: Tko ne zna razlučiti slovku naglašenu i to hitro ili polagahno izgovorenu od nenaglašene? Za što je onda propisano za III. i IV gimnazijalni razred stihotvorstvo? Ili zar osim škole valja *ě*, a indje ne valja?

Pravila za izgovor i za pisanje dvoglasa *ě* ja sam razvio više puti u Književniku, * a najobilnije u oblicih književne Hrvaštine (§§. 8. i 9.) — Gl. izvadio je iz onih pet pravila samo ono, što mu ide u prilog, da bi dokazao valjalost *ě*-a proti *ie* i *je*, te je tim falzificirao moja pravila, pred obćinstvom, govoreć samo o dugih i kratkih slovkah, a ob ostalom što je istom tumač glavnomu pravilu, ne spomenu on ni slovca. Ali gdje da je tu sinteza izmedju mojih pravila i izmedju pisanja boljega *ě*, nego li *ie* ili *je*, toga opet nije dokazao.

Bojazan za neslogu u pisanju, u nauci i ovim podobne fraze, i bojazan za priepirke vriedila bi samo uz ova dva uvjeta:

a) kada bi naime u Hrvaštini vrlo mnogo riečij bilo, što se mjestimice polagahno, a indje hitro izgovaraju, i

b) kada bi u nas jošt i sada bilo toliko i tako nevještih, koji ne bi znali prosuditi, da slovka samo hitro ili samo polagahno izgovorena valja.

Glede prvoga uvjeriti se može svatko, da takovih riečij ima vrlo malo, a što

---

* *je* je dvoglas, ako je od *jeć-a* (*ě-a*); inako nije (*je*sam, n*je*gov, kon*je*, štono se u njekoj čitanci zbilja piše *koně*). Mažuranić u slovnici (1859) i sam tvrdi, da se *ě* dvojako izgovara, §§. 7. 34, te žali u §. 65. što se naglas ne može na *ė*, niti na samoglas *r* staviti, nu ipak ne htjede se krivopisa otresti.

* Nu tù ima toliko tiskovnih pogrešaka, da su mnogi posumnjali o pravilnosti.

nisu poznatije jur sada, tomu je kriv školski pravopis. Njeke sam rieči izbrojio (ùsried i úsred, sàviest i sávjest, pòviest i póvjest, svietli i svjètli, zàliev i záljev, zapòviest i zàpovjed, razgòvietno i rázgovjetno, jàstrieb i jàstreb, kòrien i koren, pàstier i pàstîr, gniev i gniezdo a ne gnjev i gnjezdo, itd.), pa se glede tih i takovih pravdati nije koristi; za to, dok se ne svedu u točniji obrazloženiji kalup, neka ih čita i piše kako tko hoće, kao što se to čini i onako u govoru. Silom smo postigli do sada to, da i pobolji djaci, ne mareći za ono, što nije propis, niti iza svršene ciele gimnazije t. j. iza 12 godina naukovanja ne umiju izgovarati hrvatske rieči kako valja, a iz grštine i latinštine znadu tobože točno.

Valja se sjetiti, da se rieči: gláva, lánac, lónac, sláma, sláva, žéna, hítac, mnógo, kút, kásno, téžak itd. izgovaraju i ovako: glàva, lànac, lònac, slàma, slàva, žèna, hìtac, mnògo, kùt, kàsno, tèžak itd., pa nitko ne diže glasa, da odluči, koj izgovor valja, niti su više oblasti scienile nuždno zabraniti krivi tobože izgovor; to je takodjer očita anomalija, al ipak nije tolika kolika je *ie* i *je* prema *ě*, kojno dvoglas ima se u školi pravo čitati a krivo pisati. Spomenuti razliki izgovor ovih riečij naveo je Gl. da dokaže, kako iz ovih rieči, što se dvojako izgovaraju, sliedi, da valja pisati *ě* a ne *ie* ili *je*. Ova anomalija u dokazivanju tim je ništetnija, čim se sjetimo, da se uz samo njeke iznimke *ě* u ekavštini, u ikavštini, i u jekavštini, daklje u svem jeziku posve jednako izgovara, t. j. polagahno *ê*, *î*, *îe* ili hitro *ĕ* *è*, *ĭ* *ì*, *jĕ* *jè* itd.

4. Ne samo, što je Gl. nesretan u tom, što meće u omjer pojme, kojim omjera biti ne može, nego im i biljege nalazi zajedničue, kojih nije, ili ih krivo shvaća; laćajuć se indirektna dokaza proti direktnomu veli: „po analogiji, a ona je najvažnija, mogu se srodna ova dva izgovora (*ie*, *je*) obilježiti jednim znakom, t. j. *ě*; analogija je u tom, što je *e* glavni faktor u jednom i u drugom (t. j. u *ie* i u *je** — priznaje daklje, da se ovako izgovarati mora!)“ — Ovdje ja Gl. pogriešio, uzev da je *e* u *ie* i u *je* g l a v n i faktor, a on je samo z a j e d i č a n. — Za što da je g l a v n i? Za što je analogija n a j v a ž n i j a? Što li može analogija vriedit uz druge dokaze, pače uz prkos boljim dokazom? Kako se odatlje može zaključiti, da se piše *ě*? Za što su *i* i *j* neglavni faktori? Što li se tim može dokazati za izgovor? Koliko to vriedi za pravopis? Na čem li se ima pravopis osnivati, ako li ne na izgovoru? To je on sve zaboravio obrazložiti, htjevši dokazati, da je diakritičan *e* t. j. *ě* jedina istina. Tko veli, da je izmedju *i* i *j* tako mala razlika, da je nije vriedno spominjati, taj tvrdi, da prestaje sva vriednost znanosti.

5. Da je tomu tako, znatno će nas podkriepiti Gl., koj iz českih rieči v í r a i v ě ř i t i, i iz poljskih w i a r a i w i e r z y ć izvodi prispodobu za naše rieči t i e l o i t j e l e s a. Tu opet analogiji ne može biti mjesta; jer što ne valja ni u českom ni u poljskom pravopisu, zar da mora valjati u hrvatskom? Ili zar zbilja misli Gl. da Čeh ili Poljak pravije piše v ě ř i t i, w i a r a, w i e r z y ć, nego li bi bilo: vjeřiti, vjara, vjerzić? Tako se bo ove rieči izgovaraju.

6. „Ali Dubrovčani nisu razlikovali *ie* od *je* i to puna dva vieka, ni mi od 1835 do 1854: nevalja ih daklje razlikovat ni danas.“ — Gl. vidio je vrlo malo dubrovačkih rukopisa, jer ne bi tako odrješito govorio. Za dobu od 1835 do 1854 ili za dalje. ne znam, tko je uzeo privilegium, gdje ga je uzeo, i od koga ga je uzeo. Niti ponjam, kojim pravom može Gl. iz onoga, čega ne bje, umovati, da ni od sada ne smije biti. — Tim bi odpao i odgovor na prigovor, da za što je Jagić iz cjelokupne poviesti dvoglasa *ě* izpustio dubrovačku dobu? Nu

* Dvoja je priednost pisanjem *ie* i *je* nad *ě*, jedna u izgovoru jedino pravom, a druga u naglasu — daklje što valja dvojako, to da ne valja po logici nikako! Nu jošt je i njeke druge logike, i to u onih, koji pišu *nieki, izviestje, namiestnik* (t. j. *ie* mjesto pravilnoga *je*), oti ne bi smjeli nigdje pisati *j*, nego vazda samo *i*, daklje *izviestie, niegov, konie* itd., jer tako bi barem bilo ikako dosljedno, osim ako dokažu, da *je* čas glasi *ie*, čas *je* itd.

ako Gl. dokaže, da spomenuta dubrovačka doba skriva bolje dokaze za *ě*, nego li su mu svi ostali, za što ih nije sam na vidjelo iznesao, da pobije narodu svemu izgovor *ie* i *je* ili ê, î ili e, e itd. pa da jednom dokaže, kako je uman savez izmedju diakrize na *č*, *ž*, *š*, *ć*, i izmedju diakrize na *ě*? Svatko vidi da diakriza na suglasih č, ž, š, ć ima stalnu vriednost, koje na *ě* imati ne može, jer se razliko izgovara.

Dubrovčani pišu prie mj. prije, prje mj. prè; ali u Osmanu se čita prě mj. prje (čitanka za gor. gim. II. 37) najprě, prie mj. prije:

Vele bi se pr*ie* smeo
ne*k* (mj. neg) bi izreko stoti děo

(u izvoru d i o prema h t i o u I. stihu, nu o tom je bolje šutjeti, kako je nagrdjen Gundulić obojom štampom u nas).

Potreba razlike prisili ipak sastavitelje čitanaka za g. gimnazije, da su na njekih mjestih nehotice pravo napisati *morali:* s v j e t. čit. I. str. 192 itd.; p o b i e n mj. po*bjen*, kao što je u izvoru valjda je tiskovna česta pogreška.

Dakako, da Dubrovčani ne svjedoče niti po Vukovo *ije*, o kojem mnogi po svoj prilici ovako umuje: bêla=beela=bejela, bîla=biila=bijila, daklje biela=bijela, zaboraviv, da je filologički dokaz istinit samo za beela, biila, biela. — Kako da se protumači *j* u Vukovom b i j e l a, s n i j e g?- Što o tom napisah u priedgovoru k „nauci o prieslovu“ i u Knjiž. I. god., I. sv. str. 116, o tom se svaki dan jasnje uvjeravam, i vežem izgovor: l i j e p o, s n i j e g uz izgovor b i j â s a m, on je d ò š â, p o s r n u â, g l â v a, i tim podobno pretjerivanje (mjesto lȉep, snȉeg, bio sam, on je dòšao, posrnuo, gláva itd.), ali vežem to i uz kvarenje, to hotice to nehotice, osobito sbiratêlja; jer divno li svjedoče zadnje dvie knjige Vukovih narodnih pjesama proti *ije!* Da bi u književni jezik ovakove dialektovne patvorine iz prosto-narodnoga govora pristati mogle, toga jošte nije nitko osmielio se dokazati, ako i mnogi na to skreću — nu o tom kašnje.

7. Dosljedno bi se tim *ě* morale pisati ove rieči: ěsti, ědem, ědoh, ěd, ědak, něžan, prě, grě, lě itd. pa što bi onda bilo od sastavljenih: poěsti itd. — Nevukovci pišu dosljedno: нѣгов, читанѣ, конѣ, нѣ itd., dakako da ni to ne valja.

8. Gdje je logika, pita Gl. — ako *je* znači slovku kratku (a ja dodajem: i bez naglasa), a *ie* ako znači dugu prema onomu, da se ipak ne pravi razlika izmedju s à d i s â d, r à d i r â d, k l à d a i k l â d â itd.? — Na to je lasno odgovoriti: logika je u naglasu. — Tko priznaje potrebu naglasa, neka okol toga radi, da se naglas uvede, gdje treba.

9. „Vuk piše r*je*čnik, Pacel r*ie*čnik, drugi preporučuje r*e*čnik itd.“ — Da se ovo protumači, valja se zaustavit kod svake pojedine rieči.

Dvoslovčane rieči na *nik* izgovaraju se, kano i mnoge ine rieči dvojako po narodu; na iztoku se *nik* naglašiva vazda, kod nas za zapadu luči se na dvoje: ili je bez naglasa u kojih padežih kano i u nom. sg.; ili je dugoga naglasa, a u nom. sg. obloga, t. j.

prema našemu:	žùpan	žùpana,
	pútnik	pútnika
	glásnik	glásnika
	vièstnik	vièstnika
	bièsnik	bièsnika
	grièšnik	grièšnika
	liečnik	liečnika
	rièčnik	rièčnika
na istoku je	žùpân	župána
	pùtnîk	putníka
	glàsnik	glasníka
	vjȅstnîk	vjestníka
	bjèsnìk	bjesníka
	grèšnik	grešníka
	ljèčnîk	lječníka
	rjèčnîk	rječníka

Odavlje se vidi, da je u nas naglas postojaniji, jer ostaje na osnovu, oslabi samo za jedan stepen, dočim iztočni s jedne jedine promjene na osnovu oslabi za dva stepena. — *Rečnik* je ekavski, kao što je *rič*nik ikavski, pa baš ovu mjesačinu ekavštine i ikavštine imala bi škola pretvoriti u jekavštinu; kako bi se to postignuti moglo pišuć *ě* t. j. znak dvojben, mjesto nedvojbena *ie*, *je*, to je zagonetka, pače očita zapreka zahtjevu ortoepije.

Izvješće je jekavski, izvešće je ekavski, izvišće je ikavski; neizmjerno je je-

kavski, neizmerno je ekavski, neizmirno je ikavski itd., neizm*ie*rno ne valja; od mjesto je gen. pl. i dual. miestâ ili mêstâ (od mesto), mîstâ (od misto) itd. Slòvjeni valja, Slovieni ne valja, niti valja Slovjèni; snièga valja od snièg, snjega ne valja, prem da u ekavštini kajkavskoj snèg snèga, ali ekavska kajkavština nije književni jezik; riečca ili rječca prema krvca, žedjca; riečica od rieka (rečca prema ekavskomu reč) itd.

To je Gl. mogao i sam sve pogoditi; nu mogli bi i ini, koji ili nisu imali prilike naučiti, ili nisu smjeli naučiti u školi, jer je to žali Bože u školi zabranjeno, a u naputku je opet čist izgovor na prvom mjestu. Krajno je vrieme, da krše oblasti ovo protuslovje i da gaizmedju načela i načina dignu.

(Dalje sliedi).

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Kada je moskovsko sveučilište dne 25. pr. m. slavilo svoju stogodišnjicu, ozvali su mu se mnogi učevni i znanstveni zavodi ne samo Rusije nego i inih osobito slavenskih zemalja, tako iz Praga, Beča itd. svojimi čestitkami. Moskovsko sveučilište steče si neizmjernih zasluga ne samo za svukoliku sjevernu Evropu, najpače za narod ruski nego i za obrazovanost cieloga iztoka. pače i bližnje Azije. Naša je jugoslavenska akademija mislila, da je i ona dužna pridružiti se obćoj radosti, tè je brzojavom svoje veselje očitovala nad ovim slavjem znanosti na slavenskom sjeveru. Na to joj stiže sljedeći odgovor od Barševa rektora sveučilišta: *Moskva 3. veljače: Sveučilište moskovsko prima zahvalno bratinsku čestitku jugoslavenske akademije. Da živi i uspieva ovo mlado sjemenište, niklo iz civilizacije na slavu znanosti i svezu slavenskoga svieta. Moskovsko će sveučilište najvećom privrženosti motriti razvitak njegove djelatnosti, koja obećava tako liepi plod. Mi smo prije svega sretni, što se izvodi izmedju Srbâ i Hrvata narodno jedinstvo, komu će jugoslavenska akademija, kako se nadamo, biti organ i simbol. Baršev, rektor.*" Ovu su brzojavku priobćile takodjer „moskovskije vedomosti"; a mi jê nemogosmo zatajiti našemu obćinstvu, da vidi, kako se naši jednoplemenici raduju svakomu napredku našemu u znanju i umienju. Svjestan narod, komu nije čovječanstvo gola rieč bez smisla, raduje se svakomu koraku, koga ma koj narod ovoga svieta učini u prosvjeti, a zar mi sami da se bojimo im očitovati svoju radost, kada vidimo: kako slavenska plemena koracaju ne samo u prosvjeti i naukù nego i u poznavanju samih sebe? Toga nam mogu najmanje oni uzkratiti, koji isto muhamedansko turstvo pribrajaju sv. trojici prosvjete i civilizacije.

— G. Dr. Petra Matkovića, akademika i profesora na ovdašnjoj realci izabra petrogradsko geografičko družtvo u sjednici 17. sieč. za dopisajućega člana.

— Plesni izpit Corronelove gradske plesaonice, obavljen svečano u dvorani nar. doma 22. o. m sakupi velik broj odlična obćinstva. Mali plesači odplesaše 11 plesova vrlo liepo osobito Le Lanciers, četvorka à la Cour.

Umjetnost. Atlas slika k prirodopisu živinstva i bilinstva izašo je s tumačenjem hrvatskim i u drugih jezicih u 32 tab. sa 334 krasno bojadisanih živina i bilina. Dobiva se u knjižari Hartmanovoj za 2 for. 60 nvč.

— Od Mückeovih slika izašla je četvrta: Petra Krešimira IV. priznaju za kralja grad i nadbiskupija spljetska pa i biskup rabski (1051. g.) Ova mu je slika puna izraza; množina ljudi, što je oko kralja prikazuje nam narod silan a liep. Mückeove slike mogu uresom biti svakoj gospodskoj kući. Eto i na polju umjetnosti čini se sve, da se u naše gospode hrvatski duh uzdrži budan, a kolikom nategom i žrtvami čine to književnici i umjetnici kod poznate nehajnosti?!

Književnost. (Hrvatsko-srbska). Život i običaji naroda srbskoga. Opisao i za štampu priugotovio Vuk Stj. Karadjić. Ta je knjiga izašla troškom narodnih priloga u nakladi pokojnikove udove Ane. U Beču kod L. Sommera 356 str. u 8-ni. Ciena 1 for. Kao sva Vukova djela tako i ovo ima veliku jezičnu vriednost.

— „Srbsko-dalmatinski magazin“ za g. 1867. knjiga 26. stigo je ovamo iz Zadra, gdje je tiskan u štamparni „Nar. lista.“ Izdao ga marljivi arhim. Gerazim Petranović. U toj knjizi ima dobrih članaka. U 8-ni str. 183 stoji 60 novč.

— „Crtice iz hrvatske poviesti“ što ih je po Lelevelovom načinu za naše niže škole sastavio uč. Janko Tomić, dotiskavaju se kod Pretnera u Karlovcu.

— Slavomila, pripoviedka spisao Iv. Manasteriotti. U Zagrebu brzotiskom Dragutina Bokau-a 1868. U 8-ni 80 str. stoji 30 nv.

— Božićna pjesma u prozi od Charlesa Dickensa. S englezkoga dobar prievod u listku „N. Pozora.“

— „Bosiljka“, lista za omladinu, izašo je 3. br. Na njeko vrieme bje obustavljen radi premala broja predplatnika. Žalostan je to pojav i zla svjedočba za našu omladinu, kad tako dobar omladinski časopis nemože redovito izlaziti, premda na godinu stoji samo 3 stot. Želimo u interesu napredka narodnjega, da bi te ljage nestalo.

— „Razgovor s Bogom“; zove se molitvena i poučna knjiga, koju je na bogoljubnu zabavu naobraženijih statiša priredio revni naš prijatelj Fr. Šic, kateketa zagr. šk. G. nakladnik Hartman veliku pomnju uloži gledе papira, štampe i mnogih slika, da tu izvrstnu knjigu uzmogne i najponosnija dama držat pred sobom u crkvi s pravim ponosom, ako u nje ima išta hrvatskoga. Za koj dan izadje izpod tiska.

— „Prirodopis živinstva, bilinstva i rudstva“ što ga je za zreliju mladež sastavio Jos. Torbar, nalazi se u štampi.

— „Narodne pisanke hrvatske“ sa slikami na zavitcih Drag. Rakovca, Dositeja Obradovića, Kotora i Kotorana, Rieke i Dioklecijanove palače izašle su nakladom Hartmanovom. Pojedina pisanka stoji 2 nvč. a rizma 240 komada, 3 stot. Pod svakom slikom je kratak tumač.

— „Slavjanski razgovori“ u svih glavnih slav. narječjih ruskom, poljskom, českom, bugarskom i našem ćirilicom i latinicom zove se knjiga 20 araka debela, koju u Biogradu izdaje Drag. Tomaj Tuminski i nas pozivlje, da mu saberemo predplatnika. Nitko valjda neće o tom dvojiti, da je za poznavanje jezične srodnosti ta knjiga veoma potrebna i koristna; tko ju želi imati, neka nam do 15. bud. mj. pošalje 1 stot.

(S t r a n a). „Schematismus cleri“. Pod tim naslovom svake godine izlaze knjige za nadbiskupiju zagrdbačku, biskupije senjske i biskupije djakovačke, a ove godine izašo je i svećenstva križevačke biskupije i naših redovnika Franjevaca. Zašto se te knjige još danas izdavaju jezikom latinskim? Ta barem ta svećenička statistika nespada u liturgiju, da se nebi smjela hrvatski voditi. Redaktori tih šematizama kano da se pridržavaju poslovice: Gradi kotac kako mu i otac. — Dan na dan čujemo krasno sloviti o napredku, a oni baš ni koraka napred.

— „Prakt.-theoretischer Lehrgang der kroatischen Sprache. Nach der natürlichsten Sprachmetode, verfasst von Franz Klaić II. Theil“ stoji 54 nvč., a k tomu još i posebni dodatak: „Aufgaben-Schlüssel“ za ovaj II. diel stoji 24 nvč. Ta je knjiga preporučena našom dvor. kancelarijom za učevnu knjigu u školah.

— „Kroatisch-deutsche Konverzations-Schule. Ein methodisches Hilfsbuch der kroat. (auch serbischen) und der deutschen Umgangssprache nach d. kalkulirenden Methode itd. I ta se potrebna knjiga u malom žepnom obliku štampa u Beču nakladom ovdašnje za hrvatsku književnost veoma zaslužne knjižare L. Hartmana. U samom ovom broju nabrajamo šest dobrih književnih diela istoga g. nakladnika; a gdje su mu tolika prijašnja? Hrvatski rodoljubi treba da mu tu revnost pripoznadu, a čim će drugim ako ne kupovanjem u njegovoj knjižari, koja je i onako kao osobito solidna i točna poznata na daleko i široko.

Narodno kazalište. Prošaste nedjelje neimadosmo baš nijedne novosti. U utorak dne 18. t. m. vidjesmo „P r v i m e j d a n m l a d o g a R i c h e l i e u-a“, u četvrtak dne 20. operetu „B l e b e t u š a“ i to na korist marljive i glasate pjevačice gje. L e s i ć e v e, kojom prigodom pjevao je medju čini s podobrim uspjehom jednu ariu iz „T r o v a t o r a“ i naš novoangažirani bariton g. H o r v i ć, u subotu dne 22. „N e l s k i t o r a n j“ i napokon u nedjelju dne 23. pred posliednjim mnogobrojno posjećenim balom ulomke lakrdije „K a z a l i š t n a b e z u m n o s t.“

Svi ti komadi nisu novi, no dobri su i dopali su se i ovaj put.

U prvom komadu bili su u većih ulogah novi gg. Freudenreich (de Matignon) i Mandrović (de Belle Chasse) zatim gdčne. Bajzova (supruga posliednjega) i Jelenska (gospodična Noć).

Što se prvih dvaju tiče, igrahu svakako znatno bolje od svojih predšastnika, jer ih daleko nadkriljuju u predstavljačkoj sposobnosti i vještini, no nisu dosta točno memorirali. Gdčna. Bajzova nije takodjer u tom obziru bila sasvim neporočna, no priznati se mora da ima mnogo dara za takove uloge, dà, da bi ih kod nješto već umjerenosti i upravo izvrstno predstavljati mogla. Gdčna. Jelenska, držala se je podobro, samo joj se nije odielo, premda liepo, slagalo s odielom drugih gospodja.

Ostalo osoblje tako u ovom komadu kao i u svih inih gore navedenih bilo je u znatnih ulogah sasvim prijašnje i zato možemo ga mukom mimeići, jer smo o njem svoj sud prigodom prvih njihovih predstava već izrekli.

Danas u utorak bit će kao obično svake godine po podne predstava i dat će se poznata lakrdija „Lumpaci vagabundus“. Čisti dohodak opredieljen je za zabavu predstavljačkoga družtva.

U četvrtak ostat će kazalište zatvoreno a u subotu dne 29. t. m. dat će se na korist darovite i elegantne predstavljačice gospoje Ivane Sajevićeve prvi put „Nježna rodbina“ vesela igra u 3 čina od R. Benedixa.

Gje. Sajevićeva nepokazuje samo u svojoj ličnji dobra ukusa, već i u izboru komada za svoje prijmove. Svi dosadanji njeni prijmovni komadi postali su pravim uresom našega repertoira a i taj neće za cielo ostati za njimi, jer je posvuda a i u istom dvorskom kazalištu u Beču postigao najsjajniji uspjeh, i premda već toliko puta opetovan, nije jošte ništa izgubio od svoje privlačne sile. Obraćamo dakle pozornost obćinstva na ovu predstavu, koja obećaje da će tim zanimivija biti, što su, kao što čujemo, sve prve sile našega igrokaza u njoj zabavljene. —l—

Svašta. „Obšćestvo rosijskoj slovesnosti“ imalo je, kako čitamo u „moskovskih vjedomostih“ od 6. t. m. br. 19. u Moskvi dne 3. siečnja o. g. godišnju glavnu skupštinu, u kojoj su izabrani sliedeći novi članovi: česki pisac i arheolog Jaromir Erben za počastnoga, a dr. Jovan Subotić, dr. Franjo Rački, dr. Janko Šafařik u Biogradu i Slovenac Matija Majar za prave članove. U istoj skupštini izabrani su N. V. Putjata za predsjednika i D. J. Ilovajskij za tajnika, za tim u odbor „obšćestva“ A. A. Majkov i A. A. Kotljarevskij. Od domaćih ruskih književnika izabrani su za članove A. d. Košelev i P. K. Šćebalski, tè Vladimir Ivanovič Dalj; posliednji je pisac znamenitoga „tolkovago slovarja živago velikoruskago jazyka.“

— „Revue critique“, književni tjednik, koj izlazi u Parizu i uredjuje se veli kom vještinom, imade u 7. br. od 15. t. m. poznatoga Ljud. Legera ocjenu I. knjige „rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“, tè se o njoj veoma pohvalno izrazio. Preporučujemo taj kritički tjednik našim zavodom i strukovnjakom, jer će radje naše stvari primati, ako nadje u našoj domovini odziva. Na godinu stoji samo 17 franaka uz poštarinu. On se obazire ne samo na Francezku nego i na ostale evropske književnosti, osobito na njemačku, talijansku, englezku i španjolsku.

Zagonetka. *

(Od Mandaljene Kneževićeve).

U govedji rod me broje
Jedne j' slovke ime moje,
Odtrag li me čitat staneš
U bibliji na me baneš:
Jesam žena, dobro sjeme
Iz kog niknu slavno pleme.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 10. Odgonetku (zagonetke u br. 6). „Drava, Drina, Krapina, Novgorod, Karlovac, Tripolje, Luksenburg, Bessarabija“ poslaše gg.: Dane Rašić, J. Žagrović, H. Badalić, Ante Vidović, Stj. pl. Zajezda, Kobaj, Škobl, Antolković, Sirmer, Tucić, Valla, J. Matun, gdčna. Ljubica Stubićeva, gg. Krun. Hegedić u Križevcih, Nikola Panić u Beogradu.

☞ *Ljetos smo sretniji brojem predplatnika na „Dragoljub; dosadašnja je naklada u 650 kom. posve razpačana za nove predplatnike dadosmo s nova tiskati prvih šest brojeva. Molimo rodoljube, da Dragoljub oko čitajućega obćinstva po gradovih i ladanju u interesu napredka i prosvjete nepropuste preporučati.* *Ur.*

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Prva ljubav.

(Crta iz života od Gj. Krupskoga).

I.

Vidjeh dievu. — Vidjeh ju i neznam, što se od onoga časa s mojim srdcem [redacted], kakova je š njim nastala promjena; previše mi je nemirno, silnije kuca, sva mi krv življe po žilah teče, glava mi gori u vrućici, kudgodj pogledam, tamno mi je pred očima, nigdje nevidim ništa — ali što rekoh, nije istina, vidim, vidim nješto — vidim njezinu divnu sliku — — — Kako ju prvi put zagledah, više mi se izpred očiju nemiče; dugo je tomu, što sam ju prvi put vidio, ah malo sam i prosto rekao -- dugo je već tomu, što me je prvi žar njenoga krasnoga oka zatravio — dugo, dugo je već tomu, ali ja sam još uviek zatravljen: meni vrieme nije izbrisalo divne prikaze, niti mi je izliečilo ranu, ah, težku ranu jednim pogledom zadanu — težku ranu tolikimi uzdasi nakadjenu, tolikimi suzami nakvašenu — ranu, koja će me, prije nego se izlieči — u hladni grob srušiti.

Vidjeh ju — i u prvi mah zaboli me oko srdca, vidjeh ju i drugi put, ali me i onda pri srdcu zaboljelo, samo što mi je već bol ponješto sladka bila, vidjeh ju i više puta, a u srdcu mi se razvalila gotova rana, težka ali sladka rana. Nemogoh si nikako protumačiti, što to sa mnom biva: boljelo me i morao bih plakati kano malo diete i opet mi je godilo, te mi nije bilo veće slasti nego se svojom bolju zabaviti. Ništa me nije veselilo; cieli mi je sviet bio dosadan; ali kad se mogoh samotan sa svojom misli zabavljati — onda, onda bijah sretan — blažen; a o kom sam mislio? O kom drugom, nego o njoj! Ona bijaše središtem, u kom su se moje misli sve ujedinile — ona bijaše cilj, komu su svi moji uzdasi spješili. Napokon moradoh si priznati da — ljubim i to bijaše moja — prva ljubav — — —

Dieva bijaše krasna, da bi joj jedva drůgu našo; pomamila bi i svetca, a kako nebi zatravila srdce moje, što je stvoreno za ljubav. One njezine žarke crne oči probile bi i ledene grudi, njihov neizrecivo blagi pogled pokrenuo bi i mrtvim srdcem, a ono njezino divno lice, na kojoj se još divnija duša zrcali, one punane biele jagodice, na kojih su najkrasnije ružice procvale, ona svježa rumena ustanca, koja kad se na posmjeh naberu, kano da se je nebo otvorilo; — nu sve je to čarobna, ali još uviek mrtva slika, tek kad uzdahne i divne joj se grudi nadmu, tek kada progovori i srebreni glasak pročuje, onda misliš: sad nestojiš pred zemaljskim stvorom, onda bi pred njom ničice pao, njoj se klanjao, nju obožavao. Pa ova krasota da me nezanese?! — Oh, vidjeh ju i ostadoh

smrvljen — izgubih glavu — izgubih srdce, ali si nemogoh pomoći. Uvidjah, da mi je njezina blizina pogibeljna, pa opet bijah tužan i nesretan, kad nisam mogo kod nje biti; zabolje me srdce s njezina pogleda, pa ipak mišljah, da bi bez njega umrieti morao, ah u njem bijaše sva moja sreća, sva moja razkoš i slast i kad me je njezino liepo oko gledalo, vidje mi se kano da me gleda blago oko moga angjela čuvara.

Bje mi dopušteno češće u kuću moje drage dolaziti: sve me u kući liepo i prijazno primaše. Najsretnije časove svoga života probavih u ovoj kući, premda sam svaki put, kad bi iz nje polazio, takvu bol osjećao, kano da mi se srdce na dvoje ciepa. — Oh, kako me je znala milo gledati, kako mi je dobra bila: veselo me svaki put dočeka, ljubezno se s menom razgovaraše, a ja plivah u slasti. — Znadoh više puta oko svoje na nju oboriti i važnim ju pogledom motriti, ali ona kano da nije slutila važnosti moga pogleda, nego ostade jednaka — uviek dobra i uviek blaga. I mekanu sam njezinu ručicu u svojoj držao i nježno stiskao, ali mi ona neodvrati ili barem ne onom nježnošću, da bih se mogao nadati: ona mi tihu tajnu molbu usliša.

Njekoga dana dodjoh i opet nješto sjetan i neveseo, ali mi ona — pusta veselica u brzo sjetu raztjera. Razgovarasmo se o koječem, zapredosmo ponajprije govor o svakdašnjostih, nu po malo postajaše nam razgovor toplijim i pouzdanijim. Bijasmo sami, ali ona neposluti koliki silni plamen pokraj nje bukti! — Igrasmo se igru pitanja i odgovora, igrasmo se po dva i tri puta, ali sve to bijaše pusta samo igra. Najednom izvadi svoj spomenar i zaprosi me, neka bi joj i ja kakvu uspomenicu napisao, a ja joj odmah napišem:

„Ili u snu il na javi
Za Tobom ću ginuti
Makar da mi s neljubavi
Srdce mora venuti.“

Čisti joj izliev svoga srdca napisah i plavi joj listak predah, motreć ju pozorno. Ona pročita moje rieči, pogleda me neizrečeno blagim pogledom, ali sukobiv se s mojim pogledom obori liepo svoje oko nice, spravi listak u spomenar i nereče ništa. — Nastade duboka tišina — — — Neznam što je ona mislila, ali ja bijah neizmjerno sretan i neizmjerno nesretan; srdce mi je tako glasno kucalo kano da mi hoće prsa prodrieti, htjedoh pred njom na koljena pasti, htjedoh joj sve izkazati, htjedoh joj tajnu odkriti — kadno ona prekinu kobnu tišinu pitanjem: „Od koga je taj liepi stih?“ — „Od mene!“ izmucah ja, a na to opet zašutismo. — Razplinu se moja liepa osnova o to neumjestno pitanje, zapè mi riečca u grlu i ja ostadoh sjedeć, ali oka nebacih š nje — ona otvori opet spomenar, pročita još jedan put moj plavi listak, pogleda me i opet duše punim i milim pogledom, izvadi za tim drugi crveni listak, uzdahnu duboko i zaroni se u misli — — —

II.

„Blago blago ah onomu,
Koj si mirno spjeva oj,
Tak je plivô u sladkomu
Miru prije i duh moj.“

Snivah o njoj. — — To dodu[illegible] nije ništa nova, ta odkako ju upoznah, snivam svejednako samo o njoj, u pol biela dana ili u pol gluho doba noći budan ili snen snivam o njoj, dapače moj cieli život jedan je samo neprekidni san, a predmet tomu dugomu snu jest ona — ah moja . . . nu nesmijem joj liepoga imena ovdje spomenuti, jerbo mislim: moglo bi se okaljati, da kroz toliko ustana prodje — ne, niti moja ga usta nešapću, samo ga srdce u dubljini svojoj kano dragi amanet čuva. Ili u snu ili na javi njezina mi divna slika pred očima trepti, a ja to držim za sladki san, oj, da se bar nikad nebi morao od toga sna prenuti!

Snivah i noćaske o njoj, ali što? — — Bože dragi, zašto je taj san toli kratak bio? Nesmiljeni Morfeju, zašto si me tako brzo iz svoga blaženoga krila odagnao? -- Evo se tek zače daniti i rumena zorica svoje stidno lice jutarnjom rosicom kupati, a mene već nješto iz kreveta goni. Uranih i pred sitnimi pernatimi pjevačicami; svud je jošte naokolo svečana tišina, gdjegdje ju samo koja ptičica prekida svojim umiljnim cvrkutom, kojim si družinicu budi, da za-

pjevam na jutarnji slavospjev dobromu svomu Stvorcu, a gdje je moj dobri znanac, moj sustradalac? još mu se nečuje ljubovna žalostinka, još sniva, da mu je ljubezna slavuljica tihu molbu uslišala, kako sam i ja snivao, da mi se je kraljica moga srdca smilovala — — ah! sretna mene, nju dirnuše napokon moji težki jadi — ona prikloni svoje uho mojim vrućim molbam — jest, još osjećam tihi stisak njezine mekane ručice, još sam zatravljen od ljubovna pogleda, kojim me je njezino angjeosko oko gledalo, još mi trepti srdce od onoga dubokoga uzdaha, što joj se iz čistih grudi izvinuo, gori mi na ustnah sladki cjelov, koga mi na potvrdu svojih rieči dade — rieči, koje me najsretnijim stvorom učiniše i srdce mi rajskom sladkošću napuniše! — — Ali dà, što buncam, ta sve to bijaše varavi samo san, a ona o svem tom ništa nezna, ona još najsladje spava, a njezina se liepa duša s drugim zabavlja. — —

Bijaše liepo proljetno jutro; ja se umijem, obučem, pomolim dragomu Bogu i podjem u krasnu prirodu, nebi li si kako misli razgonio i bolno srdce ublažio. Prodjoh mimo njenoga prozora; ona pjeva: „Blago, blago ah onomu"; svaki njezin milozvučni akkord prodje mi srdce kano oštra strelica. Stadoh i slušah; boljelo me, pa opet nemogoh se odtrgnuti od svoje sirene, dok nije i zadnji stih svoje pjesmice: „Silna bura sve porazi, kraj bi miru mojemu", tolikim čustvom odpjevala, da sam sav protrnuo i nehotice brzim korakom od njezina prozora poletio, prije nego što je polag melodije ovaj stih opetovala.

Htjedoh da malo na svoju bol zaboravim, pa evo mi ona opetice ranu ozledi, nebijaše mi više utjehe u divnoj prirodi; jer je tamo sve veselo, sve se životu raduje — ja jedini nemogu se radovati, ja sam jedini poražen i jur je odavna kraj mojemu miru i pokoju! — — Sve štogodj vidim, da je veselo, kano da se mojoj tugi i žalosti ruga, a ja si neznam utjehe dati: priličan sam malomu djetetu, koje se čas srdačno smije čas opet gorko plače.

Vratim se kući, put me vodi opet pokraj njenoga prozora. Odlučih, da se neću ogledati, nu došav pred kuću, podkradu mi se oči na poznati prozor, gdje sam ju više puta vidjeo, pa ju i sada zagledah u bieloj jutarnjoj odjećici, priličnu dražestnoj vili. Već mi se iz daleka nasmješkuje, a meni taj posmjeh srdce para, naumih ju hladno pozdraviti i proći, ali mi se i ova odluka razbi, kako mi je ljubezno prstom namaknula, neka bi joj se pod prozor približio. Mogoh li joj dražestnu pozivu odoljeti? — oj, da me u očitu smrt zove, posluhnuo bi ju, a kako neću, kad me pod svoj prozor zove, da joj se nagledam rajskoga pogleda!

Upita me, što sam tako nujan, nisu li me možda zli snovi izmučili? — Htjedoh joj odgovoriti, ali što ću, kako ću? — Ona me pita i dalje, nisam li možda bolan? a ja svejednako šutim, te ju gledam — neznam sam — kakovim pogledom; napokon me zapita, jesam li ja k njekomu bližnjemu susjedu pozvan, koj danas svoje krstno ime svetkuje i hoću li se do njega na šetnju izvesti.? Na to joj se stadoh izpričavati, da sam pozvan, ali da nebudem mogo ići — — nu ona mi prekrši rieč, te smješeć mi reče, da se je već radovala tomu, kako se budem ja š njom i s njezinom majkicom vozio, pa da niti nesumnja, da bih mogao toli tvrdovrat biti, i otu joj radost uzkratiti? — Odlučih, da se danas nebudem od nje dao prevladati pa se i opet počnem izpričavati, ali jedan pogled njezina oka — i razoružana bje sva moja smjelost, nemogoh joj više protusloviti — moradoh joj voljicu izpuniti.

Bijasmo u družtvu; družtvo veselo, da nemože biti bolje, ali mene se veselje neprima ili mi bar neide od srdca. Kod objeda posadiše me naproti njoj; nemakoh oka s njezina obraza, a kad bi se sukobilo s njezinim pogledom, zapilih ga u njenu crvenu košuljicu. Bijaše mirna i vesela, ali opet ne tako bezbrižno vesela, kao navadno; primjetih, kako joj se nježne grudi nemirno dižu, kako joj se mnogi tihi uzdah iz nje krade, a mirno njezino inače oko, nenalazi dovoljno prostora u svojih očiuh. — Po objedu zaprosiše ju kano vrlu pjevačicu, neka bi

koju liepu pjesmicu zapjevala, a ona ugodi svoju ljubimicu pjesmu: „Blago, blago ah! onomu“, i promjeri me izpod oka pogledom, koga si u prvi mah nemogoh protumačiti? — Je li možda moju tugu zapazila, pa se š njom nesmiljeno šali?! — Bi li u tako nježnom stvoru moglo biti toliko zlobe? — Ili možda sučustvuje moju bol? — Oj bilo bi to za me previše sreće. — Nerazumije ona mene, nezna ona za moju bol ili neće da znade. Nisam joj doduše tajne svoje ničim odkrio, ali mislim, da bi se jadu mojemu ipak mogla dosjetiti. Ona mi je svejednako dobra i blaga, a nezna da me upravo ota njezina blagost još većma muči; dapače me kadšto pred drugimi odlikuje, ali niti ovo inače vrlo laskavo odlikovanje, rani mojoj nije pravi melem, ta ona je i drugim dobra, svakomu blaga i sa svakim ljubezna — a može li se moje srdce s time zadovoljiti?

Družtvo se razdielilo: starci k stolu da se kartaju, gospoje na razgovor, a mi mladi da vodimo sigre. Sigrasmo se „vanjkušca“, a ona prva u kolu; svi paze, pred koga će krasna dieva vanjkušac položiti, jer si je zbilja svaki želio, da ga svojima mednima ustima poljubi — a ona ga baci preda me. — Nevjerovah samomu sebi; neznajuć spustih se na vanjkušac i primaknuv se sa strahom k njenima ustnama, poljubih ju — a ona mi poljubac odvrati toli vruće i toli čustveno, da mi se je pričinilo, pol se je njezine duše u moju prelilo. — Uznešen podigoh ju sa zemljice, kolo zaigra na okolo, a ja š njom u kolu, nu neopazih više nikakove promjene na njoj, s onim poljubcem kano da je bez duše ostala: ruka joj ležaše mirna u mojoj ruci, pogled bijaše joj niem, a ja opet bačen iz svoga raja. Nezanimaše me više igra, nu poradi družtva moradoh ostati. Volio bih, da sam mogao gdjegodj biti samotan i pogružen u svoje misli; stadoh proklinjati svoju slabost, što joj se nemogoh jutros uzprotiviti. Sumnjah već, da li se ona zbilja s menom kao igračkom netitra i ota mi sumnja ciepaše grudi; neznadoh, što sam joj kriv, da bi imala pravo toliko me mučiti. Dade mi se zgoda, ja se izvinuh družtvu i odoh u vrt, da se mogu samotan svojom bolju zabaviti.

Neznam, kako sam dugo vrtom gore dole prolazio, ali je moralo ipak dugo biti; jer sam si iznovice živo predstavio sve sgode i nesgode, što sam jih proživio, od kako prvi put nju zagledah. — „Ona me neljubi, neće da me ljubi“ — šaptah sam sebi, ali ju opet namah začeh izpričavati, jesam li ja vriedan, da me ona ljubi, je li ikoji čovjek na tom svietu može tražiti, da ga toli divni stvor ljubi? nebi li vječna škoda bila, da se ova krasota mnogim otme i samo jednomu jeditomu preda?

Tako se boreć sam sobom krenuh puteljkom prema česmici, štono je usried vrta izvirala. Tù se posadih na kamenu klupčicu i slušah kapanje bistre vodice. Nisam ni opazio, da je sunce već zašlo i da me tihi večernji vjetrić hladi. Odkrih si glavu, nebi li mi se vruće čelo malo razhladilo; izgubih se opet u mislih, te niti neosjetih, kako me je njetko lagano po glavi potreptao. Istom kad su mi mekane ručice htjele oči sakriti, podigoh glavu i zapazih nju — nakanih skočiti i uteći, ali me već njezin pogled porazio, te nemogoh s mjesta. Činjaše mi se kao da me hoće ukoriti, pak mi i reče, da to nije liepo, što joj nisam htio istine kazati, nego ju nalagah, da nisam bolan, a ona vidi da me nješto tare, pak me je došla potražit, da sazna, što mi je i koja mi je bieda? „Glava me boli“, iztepah, ali ona kano da mi nije vjerovala, nego me pozva, da podjem š njome šetat, buduć upravo nastaje ugodan hlad, a i njoj da je malo vruće. Idjasmo gore dole, desno lievo, razgovarasmo se koješta baš nimalo važna, motrasmo vedro nebo, a na njem već njekoliko zviezdica i njihova blieda pastira mjeseca. U to nas zavede put na skrajni kraj vrta do velike lipe, pod kojom bijahu ponamještene klupčice. Bijaše tù kano u kakovoj gustoj sjenici, tihani vjetrić nihaše mladjanim lišćem, a umiljni traci blieda mjeseca prodirahu tajinstveno kroz grančice. Za lipom kreketaše njekoliko žabica svoju jednostavnu ali ipak ugodnu proljetnu pjesmicu, kano da ugadjaju, kako će onda ostale laglje

pomoći, a iz obližnje šumice čù se milo, i tiho pjevuckanje umiljna slavuljića, kano da si vabi slavuljicu na sladko milovanje; u taj sklad umieša se jošte čarobni glasak srebrnoga zvončića, zvonećega večernju „Zdravo Mariju“.

Ovdje pod lipom spusti se ona na klupčicu i sklopi ruke na molitvu. Ja se neusudih pokraj nje sjesti, nego stajah kano da sam oniemio, zadubljen u njenu krasnu prikazu. Domoliv molitvicu ponudi mi pokraj sebe sjesti i zaprosi me opet, neka joj po istini reknem, kakova me tare bol? Stadoh pripoviedati svoj sinoćnji sanak; jezik mi se razrieši, srdce mi se izlija i ja se — ni neznajuć kako — nadjoh pred njom na koljenih, držeć čvrsto njezine mekane ručice, a ona me ljubko pogleda, liepo joj se crno oko nabralo suzicami i jedan se biserak otrunio, ter na moju ruku kanuo: „Prijatelju“, uzdahne ona, „niste zaslužio takav udes, ali nemogu — nesmijem“ — — u to se začuje pjevati:

„Nije Milka tvoja više
Već za drugim ona diše,
Drugi uživa zlato tvoje,
Miruj, miruj srdce moje!“ —

III.

Bis zu meinem letzten Lebensschlummer,
Bis für immer sich mein Auge schliesst;
Für dich gern trag' ich des Herzens Kummer
Weil du mein Alles, — ja mein Höchstes bist. —

Ona me smatra prijateljem!... Ona me nikad nije ljubila, ona me nemože ljubiti — tako glasi smrtna odsuda, kojom je tužno moje srdce odsudjeno, da vene na tom svietu bez radosti, kakogodj vene nježni cvietak u ljetnoj zapari; otu strašnu odsudu izrekoše njezina medna usta — ona medna usta, koja me svojim sladkim posmjehom toliko puta usrećiše, koja me toliko puta ljubežljivo razgovaraše, dapače s kojih mi bijaše dopušteno kadkad i medeni cjelov odkinuti! — S Bogom sladki časovi prve moje ljubavi, — ljubav moja nije uhvatila ljubavi, srdce moje nije našlo srdašca — a težko srdcu bez srdašca kano danku bez sunašca! — Nu što tugujem, ta ona je sretna, a ja ju više ljubim, nego da bi joj sreću uzkratiti mogao; u njezinoj sreći nalazim i ja svoju sreću, pa makar da mi gorka tuga srdce moje ciepa, a ja ću se ipak njezinoj sreći radovati.

Dodje mi u ruku plavi listak; pismo je od njezine nježne ručice, a što mi piše? — Bi li otvorio listak ili bi ga ostavio neotvorena, jer znam, da mi ništa radostna objaviti nema? — Nu vidjet ću ipak, možda što od mene prosi? — Otvorih pisamce drhćućom rukom, a u njem se jur jednom pod lipom izrečena odsuda još strože potvrdjuje — ona mi javlja, da je buduće nedjelje njezin — vjenčani dan i prosi me, da joj i ja radost toga danka svojom nazočnošću povećam — jest, da joj radost njezina vjenčana dana povećam, kako će se moći nasladjivati pogledom na strašan poraz, što ga u raju moga srdca učini silna bura prve nesretne ljubavi. — Oh nemila okrutnice, dakle me još jedanput želiš vidjeti poražena, želiš vidjeti srdce moje sprženo žarom oka tvoga, želiš vidjeti nesreću moju i to u onaj dan, kada svoju sreću slaviš? — — — Tako ju začeh biediti pročitav njezino pisamce, a na posliednje rieči u pismu: „Zaboravite svoju...“ nabraše mi se usta u gorki posmjeh, ali za malo primjetih, da su ove zadnje rioči ponješto nesigurnijom rukom pisane, primjetih to i ujede me nješto za srdce, jer se pobojah, da ona možda nije posvema sretna; ali kako bi to bilo, kad me sama uvjerava, da jedva čeka ožudjeni danak, u kom će se svomu odabranomu ljubimcu dušom i tielom predati moći. — Nu razumijem, što je htjela reći — jest, božice moja, zaboravit ću te, to će reći, pokazat ću bar, da sam te zaboravio — sviet mora vidjeti, da sam te zaboravio — ali oprosti, ah oprosti, što te nemogu do kraja posluhnuti — što te nemogu posve zaboraviti; jer bih morao prije svaku misao iz srdca i iz glave izgubiti! — Čekaj, čekaj malko, zaboravit ću na te, kad mi ranjeno srdce na dvoje pukne, nit mi se života prekine, kad mi ledeno tielo u hladni grob polože i nad liesom mi težke grude zatutnje; nu što rekoh — ne — lažem — niti onda te neću zaboraviti, još i preko groba duša će moja na tebe misliti!

Vjenčani se danak obavio bez mene;

jer čim pročitah njezino pisamce, spremih se umah, da se udaljim iz mjesta nesretnoga svoga poraza, te da negledam kako drugi nad tužnimi razvalinami moga srdca pobjedu slavi i opet da joj zadnju voljicu izpunim, da ju zaboravim, da pokažem barem svietu, da sam ju zaboravio. Dalje, dalje — odoh žurnom nogom da joj sreće nemutim, i da izgubim izpred očiju sve, što bi me na moju nesretnu ljubav spominjati moglo; dalje dalje odoh žurnom nogom, da bude već jednom kraj težkomu ratu srdca moga i da pokušam, neće li mi možda vrieme rane izliečiti. — Ali zaludu bježim, nema više za mene utjehe, nema više za mene lieka, u mojih se grudih zametnula klica smrti, a od težkih rana još će većma uzbujati i doskora jadu momu kraj učiniti! — Al izgubih i zadnju uspomenu na nju; još za sretnijih dana, darovala me jednom prekrasnom kamelijom. Divan bijaše to cviet i svatko se je čudio nježnomu sjaju njegovih svietlih boja, a ja ga njegovah, kakono njeguje blaga majkica svoje jedino mezimče, ljubljah ga, kao i onu, koja mi ga dade, i razgovarah ga često puta kano da me razumije ili kano da me njegov genîj, prisluškuje. Jednom izmetnuh ga po običaju na otvoreni prozor u večernji hlad, da se lagani vjetrići njime poigraju, pa u svojoj tuzi zaboravih na njegovanče svoje — i sutranja zarudjela zora nadje moju kameliju mrtvu — uveblu; — nesmiljeni ju mraz popario, a slavuljići i uranile ševice odpjevaše joj tužno opielo. S Bogom krasna sliko prve moje ljubavi i moga života! Nema te više, nema ni moje ljubavi više, neće niti mene doskora biti.

Tako boravim u vječitoj tuzi svoje danke, a najmilija mi je zabava, kad se u samoći svojom tugom zabaviti mogu. Daleko sam od nje, ali sam dušom i srdcem svejednako u njezinoj blizini, njezina mi divna slika viek pred očima trepti i što mi još malko tugu blaži, jest misao, da je ona — sretna. Nigdje nema za mene radosti niti veselja srdce je moje sasvim otupilo, niti se ga više kakova ljubav uhvatiti može; neljubljen živim, neljubljen ću i umrieti.

Čujem, da je sirota težko bolovala i u vrućici takodjer moje ime spominjala. — Hvala ti ljubeznice na spomenu, ali je već kasno, prekasno — doskora bude kraj svemu — kako je prošao sladki san moga života, tako će mi proći i sam život. — Već osjećam, gdje mi smrt ledenimi prsti za srdce hvata; težko mi je doduše umrieti, ali mi je još teže neljubljenu živjeti. — Vratit ću se u svoj zavičaj, vratit ću se opet u njezinu blizinu, tamo mi neka u domaćem groblju izkopaju grob.

A ti ljubeznice draga,
Nesudjena srdca mog,
Zaboravit ah, nikada
Nemoj na ljubimca svog;
Te pohodi češće grob,
Gdje ti vjeran leži rob! —

Narodne pjesme hrvatske.

(Iz sbirke Iv. Cagarića).

4.

Majka Maru kroz tri gore zvala,
Mara joj se kroz devet odziva.
Jesi l' Maro, ubielila platno?
Nisam majko ni do vode došla,
A da gdje bi da sam ubielila?
Već ja gledah čudo negledano,
Gdje se bore Sava i Morava.
Sava vuče drvlje i kamenje,
A Morava bolana Jovana.
Kroz Jovana proniknula trava,
A kroz usta ljuta čemerika.

5.

Vidiš bože čuda golemoga,
Gdje se dvoje na livadi ljubi,
Oni misle nitko jih negleda.
Gledao jih sa livade cvjetak,
Cvjetak kazo ptici na grančici
A ptičica u putu putniku,
A putnik je u polju rataru,
Ratar kazo svojoj ručkonoši,
Ručkonoša svemu svietu kaza.
Ljuto kune djevojačka majka:
Na livadi uvehnuo cvjetak,
Sa ptičice opadnulo perje,
A putnika noge zaboljelo,
A rataru voli ohromili,
Ručkonoša čeda neimala,
I ako ga mlada uz — imala,

Mlada još ga na vojsku spremila,
Sa vojske joj nikad nedošao
Družbina mu konjica dovela
I na konju rukavice
Svakom svilom izvezene,
Po najviše crne svile,
Nek sú majci crni danci.
A sestrici godinice
Vjernoj ljubi tavne noći,
Da joj neće drago doći.

Tri razpravice.

(II. dalje).

10. Nu zapitajmo Gl., da li on priznaje razliku izmedju: na dielu (bei der theilung, alla, nella divisione) i na djelu (bei der arbeit, nel lavoro); u lietu (im fluge, nel volo) i u ljetu (im sommer, nell' estate); naš sviet (unsere welt, il nostro mondo) i: naš svjet (unser rath, il nostro consiglio); u naprièdak (nach vorne, all' innanzi) i: u nápredak (künftighin, nell' avvenire); saviest, sviest (das bewusstsein, il conoscimento, la contezza) i: sávjest (das gewissen, la coscienza) pravda zahtjeva itd. i: pravda zahtieva — pa ako priznaje, kako bi se ove rieči, pisane znakom *ĕ* t. j. dvojbeno, razlikovati mogle? — Ujedno će učiniti velik napredak, ako tko grafički izrazi, bilo novom diakrizom, bilo inim znakom, *ĕ* za monosyllaba ȉe=*ĕ*, za polysyllaba *iè*=*ĕ* t. j. kako ćemo naznačiti, kada godj uztreba, naglasom rieči: vjȅšt, vjèšta, navièstiti, da li vešt, vešta, navestiti ili kako inako; jer pravopis, kojim se ne može naznačiti naglas, t. j. pravilni izgovor, ne valja absolutno ništa. Ili zar tko misli, da je ȉe, *iè*, *jȅ*, *jè* izmišljotina? Tko kani ovo pitanje riešiti spekulativnim načinom bez ogleda na izgovor; mora udariti jednim od ovih načina. Uzev za osnov ma koj, uvjeriti će se, da će umah nestati sve borbe i svega napora, čim se okani diakrize; kojoj se protivimo s toga, 1) što joj ovdje nije mjesta, 2) što se raztvorenim dvoglasom na *ie* i na *je* l a s n j e čita, p r a v i l n o čita i j e d n a k o čita., a *to* se upravo traži od pravopisa.

Izkustvo svjedoči, da se svaki učitelj znakom *ĕ* i njegovim izgovorom više izmuči i više vremena nanj potrati, nego li na sav ostali pravopis, i nego li znak *ĕ* vriedi.

Mnogi se muče jošte s ovimi sumljami o dvoglasu *ĕ*:

a) U gen. i u loc. adjektiva i pronoma: ňaš*ieh* mil*ieh*; ote oblike rabe danas p o n a j v i š e s a m o pjesnici; da li se imadu prenesti i u prozu, kao što to jekavska štokavština zahtieva, to bi se imalo već jednom razpraviti.

b) Na kraju rieči d v i e, o b j e, o b à d v i e, d v j è s t a i d v j è s t i, a d v ȉ e s t â itd. to se pogodi nepobitno po mojih pravilih.

c) Slovka *prĕ* u samostava, i u pridjeva i prislova, od samostava dovedena, ako se polagahno izgovara, glasi *ie*: priehod priehodan priehodno, prievrat prievratan prievratno, prievod prievodna prievodnik itd.; nu u glagola, ako se *prĕ* hitro izgovara, ostaje prema četvrtomu pravilu o *jeć-u* samo *e*: prevesti, prevoditi, prevrnuti, prevratiti itd.

d) Glagoli III. reda, 2. razreda, s naglašenim *ĕ* na kraju osnova infinitiva, pogrešno se sprežu s m i e m s m i e š itd. nego valja samo sm*ijem*, sm*iješ* itd. jer bi se prvim načinom izgubio znak, umetni *e* sadanjega vremena, bez kojega se ne može nikako izvesti sadanje vrieme.

e) Prema ekavskomu n e k i, n e k a d a, n e t k o itd. i prema ikavskomu n i k i, n i k a d a, n i t k o itd., koje rieči i ikavcem samim dosta smetaju, valja n j e k i, n j e k a d a, n j e t k o itd. Vuk je pisao n e k i itd. za njim se njeki povadjaju bezobzirce, prem da ima i u Vukovom riečniku n j e k i itd. kano što je i u staroj Slovjenštini vazda u tih riečih ѣ=ĕ. Nu radi očite nedosljednosti i radi toga, što može nastati dvojba o smislu kao što je n. p. u Mesićevom članku u I. knj. Književnika str. 409: „da se n e k a crkvena dobra imaju pridržati apostolskoj blagajni za križarsku vojnu itd.“ — šta znači n e k a? e i n i g e ili s o l l e n? smisao je cjelovit i s ovom i s onom rieči; to ne može valjati, pa to pisalo sto Vukova, i tisuće ma kako uglednih književnika, čim je smisao sumljiv.

f) Isto tako pišemo prema živomu govoru i prema najstarijemu jeziku: do*lje*, dos*lje*, dov*lje*, don*lje* itd. štono odgovara ekavskomu dol*e* itd. i ikavskomu dol*i* itd. Tu je jošte posve očit stari localis, kano i u pa*će*, dale*će* mj. pacje, dalecje (od pako, daleko). Zim*i*, ljet*i* jesu oblici prema: na vod*i*, u gor*i* itd. prema čakavskomu: na vod*e*, na gor*e*, a ovo prema st. Slovjenskomu na vodě, v gorě.

g) Stari pisaše: vremena, potreba, trebati, trebovati itd. posve pravo, kao što to narod i danas izgovara, i prema čemu sam bio prinukan sastaviti četvrto pravilo o *jeć-u;* ali gr*je*hota, sr*je*ća, gr*je*šnik u izvorih starih ima vrlo malo traga, u novijih priepisih dosta: radi dosljednosti mora *j* u ovih riečih izpasti, tim većma što *jeć-u* u riečih sreća, sretan, vremena, trebati itd. (jer se ne govori: brjeme, vrjemena, srjeća itd.) nejma traga u današnjem narodnom govoru.

h) Rieči gniev, gniezdo, kasnjeti (kasnim), voljeti (volim, a ne voljim, prema vidjeti vidim, a ne vidjim) jedino se ovako pišu pravo, a ne gnjiev, gnjev, gnjiezdo, gnjezdo, i može biti jošte kako.

Kao što sam na kraju u prvoj razpravici zapitao: kako se tumači, da je od infinitiva sàtrti postao particip sàtȓt, (ako se mjesto *r* piše *èr*), tako pitam i ovoj razpravici na kraju: Kako se tumači, da od rek, seg, vrh postaje praesens rèčê, sêžê, vȑšê, kako li aorist: rèče, séže, vȓše, kako li particip: rèčen, séžen, vȑšen, kako li od infinitiva: skakati i micati, lagati i mazati, mahati i kosati, biva praesens: skàčêm i mìčêm, làžêm i màžêm, mâšêm i kòšêm — kako li napokon da je od nominativa: čovjek, bog, duh, postao vokativ: čovječe, bože, duše, ako se naime pridrži diakritičan *ě* mjesto *ie*, *je*, bez kojih se ovi oblici protumačiti ne mogu, osim ako uvedemo: rekěm, segěm, vrhěm, skakěm, čověčě, i ovim podobne nakarade — a to bi bila barem dosljednost.

Tko se skani na odgovor ili na prigovor ovim razlogom, neka najprije napiše ove dvie rieči vrieme, mjera, pa ih neka dade pročitati čovjeku strànu, posve nevještu hrvaštini, uz opazku, da se u hrvaštini svako pisme izgovara; onda mu napiši vrěme, měra — da vidimo koje je istina. Iza ovoga postupka dokaži, da je u pisanju umnije ili shodnije pisati *ě* mjesto *ie*, *je*, t. j. jedan promjenljiv znak mjesto dva nepromjenljiva — u tom je sva sila dokaza.

Na svaki je način od potrebe, da više oblasti odrede posebnim naputkom, kako se ima u napredak u školi tumačiti izgovor, poraba i pisanje znaka *ě*, jer dosadanje izkustvo ne podnosi, da se takovim neskladom muči i učitelj i učenik, a to bez uspjeha i — bez pravȋla, — jer je Privremeni propis od god. 1862. br. 3180 na strani 9 u protuslovju tim, što se ima pisanje ćirilicom podučavati Vukovim pravopisom. *

Naša knjižarska trgovina.

Jedno osobito važno pitanje, upravo životno pitanje u književnosti našoj, koje je danas na umu svakomu književniku po narodu našem, našlo je odziva i u radnji srbskoga učenoga družtva pr. g. u Biogradu. To je pitanje *knjižarska trgovina i promet knjižarski*, koje dvoje svak priznaje za pitanja, s kojimi je upravo pretiesno svezan sam napredak i obstanak naše književnosti. Dosadašnji način prodaje i razturanja knjiga preko rodoljuba i dobrih ljudi predplatom i prodajom i preživio se, i ne podnosi danas, kad nam knjige počinju hvala Bogu sve češće izlaziti. Osim toga što je *dobra volja* nezgodna stvar u poslu trgovačkom, i osim toga, što se dobre volje ne može najamiti u poslu, gdje se svaki dan ište sve više vremena — dosadašnji način ima uza se i ove nezgode: 1. Razturanje knjiga ne ide s računom na sve strane naroda, što je osobito kod gdjekojih diela stvar neizkazane važnosti, nego za-

* Vuk pako piše samoglas *r* (a ne èr), *ije* i *je* (a ne ě); šta da uradi učitelj prema učeniku? Da sramoti ili naš pravopis ili Vukov?

visi od dobre volje i slučaja, gdje će se nje naći; te tako biva, da se često od njeke knjige cielo izdanje razturi u dvie tri varoši na jednom kraju naroda, a u ostale prostrane krajeve ne ode ni jedan eksemplar. A to književnosti gubi značaj i zamašaj po cieo narod i ako joj pomaže živjeti. 2. Knjižarska trgovina uz ovaka sredstva nije u živom prometu, nema na svom razpoložaju i na domaku cjelokupnu radnju i od prošastih godina, da bi je mogla neprestano razturati, nego od knjige, što se proda u prvi mah, kad je predplata, ono je sve. To je pak takodjer šteta i po značaj književnosti za cieo narod i po zadatak njezin. Ni malo manje ne štetiva ni književnost sama, jer ju je uz taka sredstva moguće poznati samo u odlomcih, rapsodično, a nikad u toku njezina razvijanja. 3. Još i kojekako prodju i razture se, ma i nepodpuno, knjige, koje izadju predplatom i upisom; ali koje izadju troškom pisca ili državnim, one prodju još nezgodnije od oba ona slučaja, jer se u svakom smislu najmanje razture. 4. Pored svih tih nezgoda oskudica dobro uredjene knjižarske trgovine čini, te potrebiti vrlo težko nabavljaju knjige koje zažele: a kako bez dobrih knjižara ne može biti ni dobrih spiskova knjižarskih, to se bez njih težko i razpita i sazna, gdje ima i po što su knjige, za koje bismo sve ostalo lako mogli saznati. 5. Za bolju svezu i jedinstvo medju Srbi i Hrvati, ili medju istočnom i zapadnom polovinom našega naroda, danas ne treba ništa više nego da se poznamo i vidimo u ogledalu svom, da sastavimo ljubav prema književnosti svojoj u jedno: kad bismo se sastavili i vidjeli, opazili bismo, da je danas sve spremno za našu zajednicu književnu i s jedne i s druge strane. Treba samo naporedo poznavati i naporedo čitati književnost, koja je po publici sad jednako razdieljena na dvie, a po svom je organičkom kroju i po unutrašnjem duhu jedna ista — pa vidjeti, kako mnogo stoji do vještoga prometa knjižarskoga, pa da te pregrade nestane. Ovako kako je sad, to ne može nikad biti, čim mi možemo lakše i ranije dobiti knjigu tudju iz Beča, nego svoju iz Zagreba ili često i iz samoga Novoga Sada. (Mi u Zagrebu prije na Lipsiju, parižku i londonsku nego li osiečku, novosadsku i biogradsku. Ur.) Tako sad stoji naša knjižarska trgovina. 6. Pored književne sveze s Hrvati i s južnimi Slaveni, koja nam je bliža i potrebnija, potrebna je našim književnikom, našoj omladini i inteligenciji, kojoj književne potrebe Bogu hvala sve više rastu i jačaju, živa sveza s književnimi središti ostalih slavenskih naroda, ako hoćemo da ostane u narodnom i slavenskom duhu i da se u njem razvija. — Oko toga bi takodjer imala liep posao dobro uredjena knjižarska trgovina.

Ovako na daleko razvedosmo zbor o ovom za to, da se stvar ova, koja do sad zabavljaše tješnji krug družtva učenoga, razprostre na cielo družtvo i zauzme ljubav i pažnju njegovu. Kao znak da stvar ova zanima danas cieo narod, neka je to, što su se po narodu stali medju omladinom sastavljati po njekih mjestih naročiti odbori za razturanje knjiga. Ali i dosadašnji način razturanja knjiga, ljubav i dobra volja rodoljubnih skupljača urodila bi pravim plodom samo kada bi nam bila na ruci dobro uredjena trgovina knjižarska: bez toga će svakojake trgovačke nezgode u ovom poslu bez prestanka oblamati krila rodoljubju našemu.

To izvadismo iz priposlanoga nam obširnoga „pregleda radnje i stanja srbskoga učenoga družtva u g. 1867", što ga je pročitao tajnik na skupštini 2. veljače (21. siečnja). Ako itko na svietu, to za cielo nakladnici hrvatske knjige težko osjećaju od sto potreba tu kao najveću i zato je skrajnje vrieme, da se glede toga i u nas nješta praktična uradi.

I ovdje u našem narodu sve se više umnaža broj onih, na koje se može spasonosno djelovati dobro pisanom knjigom, jer je ne samo znatno povećan broj škola, nego i onaj naraštaj, koj su škole usposobile za čitanje knjige. Dužnost je prosviećenih sinova naroda našega, da pisanjem i širenjem valjalih knjiga medju puk priteku onomu — kakvu takvu uspjehu, koj je pretežkim trudom već do sada postignut; treba da plodovi škol-

skoga nauka prekorače prag sobe i udju u kuću obiteljsku. Zato se je bila sakupila zaklada za izdavanje pučkih knjiga od g. 1861, zato se je i radilo onomlani oko utemeljenja družtva sv. Jerolima za izdavanje pučkih nabožnih diela; zato i uprav sad revni učitelj i ljubitelj omladine g. Iv. Filipović nastoji oko toga, da se u nas utemelji družtvo „prijatelja omladine“ za izdavanje pučkih diela i priredjivanje župnih knjižica; zato se napokon njeki ovdašnji književnici dogovaraju, kako da se ustanovi literarno družtvo, koje bi držeć u Zagrebu besjede i javna predavanja bavilo se izdavanjem beletristički pisanih diela. Sav je ovaj rad obustavljen dotle, dok se vidi, što namjestničko vieće namjerava učiniti glede preustrojenja pjevačkoga družtva „Kola“ i što matičari s maticom ilirskom. Neshvate li n. p. matičari duh našega vremena te maticu nebudu htjeli preustrojiti prema pučkoj potrebi, onda će se dakako raditi na tom, da se ustanovi novo veoma nuždno takvo družtvo, koje bi si uza svoju književnu svrhu ujedno u zadaću svoju uzelo činiti što treba, da se poprave naši knjižarski odnošaji: da se knjižare namjeste, gdje ih nema, a treba ih; da se školske i druge knjige daju u komisiju samo onim knjižarom, koji bi mogli odgovoriti svim gore navedenim potrebam; onim knjižarom, kojim nije poglaviti zadatak po hrvatskom narodu širiti ovdje njemačke ili u Primorju talijanske časopise i knjige a psovati djelovanje hrvatskih književnika, premda ga i neznadu, jer slučajno ni hrvatski neznadu; onim knjižarom, koji bi, gdje treba, mogli i htjeli držati svoje filialke ili barem često slati u sve krajeve svoje okolice marljive nosioce i nudioce naročito hrvatskih i srbskih knjiga.

Iverje.

Od dra. N. Ivančevića.

3.

Zagonetka.

Ustav, pravda i istina
Tamo u — znanoj zemlji vlada.
Sretna zemljo! Zašt' množina
Tvojih radi pravde strada?

4.

Znancu.

(Kolajnom „pour les merites“ nagradjenu).

Izvanredni tvoji trudi
Divno kite tvoje grudi:
Ti si majku, sestru, brata
Za komadić prodo zlata.

5.

Na Apolonu udovicu.

Veliš, da je udovica
Apolona sirotica:
Reci o njoj, reci sve,
„Udovica“ samo ne.

6.

Vuku Brankoviću.

Dok je roda i plemena
Živiti će uspomena
(Sa kosovskog boja)
Vuče, Vuče, tvoja.
Srbstvo tebe nespominje.
Ne — ono te tek proklinje.

7.

Holšteinski junak.

Ode vojno tamo u borbu.
Je l' se bije za slobodu,
Je l' na korist zemlji, rodu?...
Ode — da si puni torbu.

Bugarski običaji.

(Dalje).

Više puta se dogadja, da zaljubljenikom nedopuščaju roditelji, da se uzmu. Dogovore se oboje i djevojka skupi u jutro ili u večer svoju odjeću, te podje u kuću svoga dragoga. Unišav u kuću razruje vatru i poljubi ruku svim domaćim zatim stane u kut i dotle stoji, dok joj nereknu da sjedne. Takve mlade zovu se **pristanke**, i onda, nije dužan muž davati darove njezinim roditeljem; nu bila ona djevica ili ne, mora biti š njom zadovoljan. Kod takove svatbe netreba mnogo novaca zato se većinom navlaš ovako i obavljaju; ali samo po selih.

U samom gradu Tatar-Pazardžiku, se u obće zaljube ili po kućah ili pri svadbi ili u crkvi. Buduć da se u gradu

posve drugčije nose nego u selih zato seljaci nazivlju gradjane, da su Grci. U obće većim dielom šalju djevojke k mladićem, prose da jih uzmu obećavajuć im po mogućnosti ili svotu novaca ili kuću ili dućan itd. Osim običnoga čehisa djevojka mora donieti pokućtvo i po dva tri para oprava. Sporazumivši se opredìele vrieme za prstenovanje. Od obijuh strana pozovu se rodjaci prijatelji i susjedi. Od momkove dodje jedan svećenik, sluga i jedna baka. Sluga nosi tepsiju sa svakojakimi poslasticami a baka donese sobom liepu i umjetno načinjenu kitu sa nješkoliko dukata i krunaša pokrivenu svilenim rubcem. Došavši u djevojčinu kuću dočekaju jih pozvani gosti svečano, i uvedu ih u opredieljenu sobu; na stolu su dvie voščane svieće i kita cvieća; baka položi kitu a pop metne ili evangjelje ili koju ikonu; dovedu djevojku, te sad postave oboje jedno do drugoga a svećenik im uzme prstene i metne ih na evangjelje i izčita otče naš i jedno evangjelje i metne obojici prstene na ruke i blagoslovi jih, a ovi ljube po redu svim ruke; pogostivši se gosti metnu mjesto poslastica darove za mladoženju, kuma, djevera i rodjake, a sluga jih nosi idué naprvo i tako jih izprate. Poslie sakupljeni gosti kod djevojke pohode momka, te mu čestitaju, a ovaj jih pogosti i tako se svrši prva svečanost. Čim počme svatba, pošalje momak djevojci u sriedu na večer njekakovu boju i novaca s porukom, da se okuplje; u večer se sakupe kod djevojke bake i djevojke, te joj namažu kosu onom bojom, da joj bude crnija, a od rodjaka svaki joj zatakne u kosu po kakav novac; djevojke pjevaju pjesme ili svirači sviraju. Pošto su i bližnjim djevojčinim rodjakinjam namazale kosu i obrve podju kući. U četvrtak u jutro podju svi pozvani s mladoženjom u kupalište, gdje se okuplju, a poslie se vrate k djevojčinoj kući, gdje jih ova počasti; plesom završi se ovaj dan.

U petak pošalju od djevojčine strane momku opravu, kojom će se onaj izišav iz kupališta obući, a uza to i jednu baklavu (bocu) rakije; ovo popiju momci, koji se s mladoženjom kuplju, kad izadju iz kupališta.

Mladoženja djevojci pošalje rubac za glavu, obuću, češlje, jednu srebrnu ili zlatnu kutiju s nizom dukata ili bisera i darove za roditelje itd.

U subotu došav mladoženja iz kupališta sa svojimi drugovi pogosti sve skupa gibanicom (turski jagli-pogača); sad pozovu bricu, da obrije mladoženju, komu metnu preko ramena košulju, rubce itd.

Sakupe se sve prijateljice i rodjakinje mladoženje i pošto se naobjeduju podju k mladoj, da prolome kvasnik. U isto se vrieme i kod mlade sakupe djevojke i žene te pozovu i djevera; ove priprave naćve, brašna, točilku (batinicu s kojom peče banicu) i jednu batinicu od ruže, koju on tri puta provuče kroz prsten. Daje zatim mladoj sito a ova klekne na jednom kraju naćava a druga koja djevojka na drugom te drže sito, u koju djever siplje brašno, ove siju a druge dvie drže nad njimi točilo. One, koje siju pokrivene su crvenom pećom i čim prosiju, zamiese veliku pogaču, i pošalju ju pekaru, da ju izpeče. Poslie metnu u naćve vreću i unutra malenoga dječaka, i podignu naćve i svale maloga na zemlju a stari jih blagoslove govoreći: „Na godinu neka vam Bog pokloni ovakvo mužko diete“ itd. Poslie dodje majka mladoženjina sa svaticami; namazavši pogaču medom, postave djevera na stolac, uzmu pogaču te mu ju nad glavom razpolove i daju svim prisutnim po komad, pohvataju se zatim u kolo, a napokon podju žene kući, a djevojke ostanu kod snahe da ju nagovaraju, neka se ne žalosti. Ove ostanu cielu noć sve do jutra, dok neobuku nevjestu, plešuć i zabavljajuć se. Isto tako i mladoženja pozove svoje drugove te sve do jutra jedu i piju; sutra dan ga obuku; i uzmu njegove svučene oprave, koje moraju roditelji odkupiti a tom odkupinom se goste.

U jutro se sakupe svatovi i svatkinje te podju po kuma; ovaj umah uzme pripravljona v e r č i l a i tepsiju sa poslasticami i čuturu vina. Poslie idu svi skupa po djevojku; unišav joj otac unutra opaše ju pojasom, ona mu poljubi ruku, a ón ju opet dariva; za njim dolazi djever, obuče mladoj obuću, a ona mu zato poljubi ruku. Djever ju izvede van, te se tako

svi zapute u crkvu na vjenčanje. Izašavši iz kuće roditelji djevojčini bacaju pred svatove pšenicu i novce, da im bude u kući obilje. Najprije idu kum i podkum, a za njima pop; posliednja ide mlada, koju vodi polahko djever sve do crkve, gdje će se vjenčati. Došavši u crkvu počme vjenčanje; svećenik položi im na glave vience, kum im drži svieće nad glavom, a kuma im pokrije ramena svilenom plahtom (kumaš), od koje si poslie načini kuma suknju te ju nosi na čast kumu. Poslie vjenčanja idu u momkove dvorove; došav mlada do vrata, čeka, dok joj svekar štogod obeća, obično joj obećaje kravu, njivu, vinograd ili inu koju drugu stvar, a svekrva prostre bielo platno od dvorištnih vrata, pak do sobe, u koju će mladenci unići; doda nevjesti hljeb i bocu ili čuturu vina, te opaše mladu, mladoženju i djevera crvenim pojasom, koga uhvati za oba kraja, te vuče onu trojicu, da idu po platnu, koje s traga druga ženska pobire i sakuplja. Kod objeda sjednu naprvo kumovi a za njimi ostali svatovi, te jedu i piju. U večer kad kum odlazi, mladoženji razkapča tri kopče (gumba), a ovaj poljubi mu ruku; nevjesta stoji kod vanskih vrata, te ljubi svakomu odlazećemu ruku, a ovi ju darivaju. Mladići odvedu kuma u njegovu kuću, te mu malo poplešu a zatim se vrate i opet k mladoženji, gdje jih popogoste darovi, koje su svatovi poslali; obično šalju koji po jedan mjeden tanjur (sahan) slastica, ovna, janje, vina, svieća, kave, sladora itd.

U ponedjeljak u jutro ustane mlada vrlo rano te ide mivaljkom po svoj kući od jednoga do drugoga, da se operu, a opravši se bacaju joj ovi u mivaljku novaca (ta je mivaljka bakrena). Mlada im po redu ljubi ruku i daje svakomu po jedan bieli rubac („čevre“, taj je rubac liepo izvezen), a djever daje svakomu po čašu sladke rakije i pogače. Svi skupa podju s djeverom i mladoženjom k mladinim roditeljem, kumu i bližnjim rodjakom, gdje ih svi goste i liepo podvore. Ostali su običaji kano i po selih samo s tom iznimkom, što se ovdje svatba u ponedjeljak na večer svršuje. Taj dan izprati mlada sve mladiće poljubiv im ruke, a oni ju daruju sutra dan u jutro ako je bila ostala djevicom; pošiljaju naime k njezinim roditeljem i kumu kite cvieća; ako nije pako djevica bila, onda nešalju ništa, nego ju malo izpsuju i njeko vrieme joj se ugiblju.

U petak na večer pripravi mlada tanjur poslastica („baklava“) i podje k djeveru noseć mu darove; a djever joj pripravi „tepsiju“, punu svakojakih poslastica i dvie srebrne ili pozlaćene igle za vlasi i finu preslicu; na preslici od najfinijega pamuka kudelju i jedno ogledalo; nevjesta stane spram djevera, te ovaj zaprede na vreteno jednu žicu, pa ako nemože dalje, smiju mu se; zatim daje nevjesti darove a napokon sjednu i večeraju.

U nedjelju u jutro podju mladenci isto onako ka kumu, kum im daje tepsiju punu poslastica, kuma samo praznu tepsiju. Ovom tepsijom mora ići na Ivanje i na siroposnu nedjelju (badnjak) ka kumu napuniv ju baklavom, umjesi pogaču te nosi čuturu vina.

U gradovih, odkako su se doskitali cincari, poče malo izgubljivati svoj oblik narodni taj običaj.

Pravedna osuda. *

.... Konjanik dodje na jednu visočinu, odkud mu se pružao liep vidik na maleno seoce; njegove kuće, sagradjene na hridi njekoga brežuljka, razsvjetljivala je mjesečina; medju njim i brežuljkom bijaše široka i duboka dolina.

To bijaše Longchaumois. Da onamo dodje, moraše jašiti opet uzbrdice, nu bez pogibelji, jer prem se je put jedva poznavao, ipak nije bio osobito strm.

Nedaleko od sela na ogranku jelovnika, bijaše jedna kućica... Prozori i vrata bijahu na cestu.

Putnik htjede uprav izaći iz sjenke stabala te stupiti na razsvjetljen otvoren

* Ulomak ovaj izvadjen je iz IV. i V. poglavja historičkoga romana „Krvava ruka“, što ga je preveo g. Franjo Vrbanić. Žalibože nije mu se prijavio dovoljan broj predbrojnika, kad ga je htio pr. god. izdati, — nov dokaz, da se u nas još premalo haje za hrvatsku knjigu. — Ur.

prostor, kad ga najednoč uzdrži mukli štropot — sličan buki uzbunjenih glasova, kojoj se jošte pridružuje zveket oružja; kadkada čula se jasno vika i kletva.

Sve ovo dolažaše iz kuće, koje je prozor bio razsvietljen; bijaše daleko jedva 40 do 50 koraka. Za ono ratno doba dosta, da se uzmogne pomisliti: sbiva se prizor strašan, velika je pogibelj.

Konjik stane i misli, nebi li bilo bolje okrenuti, jer mu se čini odveć smjelo, stupiti na tako pogibeljno zemljište, neznajuć, kakva mu prieti pogibelj.

Već htjede okrenuti konja, ali nenadani dogadjaj obuze mu pozornost.

Njeki mlad čovjek, visoka i vitka stasa, i na koliko se po mjesečini razabrati dalo, prekrasna lica, obilažaše oprezno kuću, te se približavaše prozoru, da zaviri u sobu.

Stane pazljivo i nepomično, ni nesluteć, da ga itko motri. O lievoj visjaše mu kabanica, a u desnoj držaše velik, siv, s crnim perom urešen klobuk, koji je doista samo zato skinuo, da može laglje gledati i slušati.

Taj mladić imaše krasnu glavu, a lice nalično slici vojvode Albe, koju je sgotovila viekom slavna ruka Titianova.

Niz lice mu padaše dugačka crna kosa, a crni brci uresivahu usta crvenih usna i bielih zubi.

Lica bijaše crnomanjasta, slična Španjolcu iz Seville ili Granade; od lievih obrva dopiraše preko čela pa do kose napeta žila. Velike i jasne oči svietlile su, prem duboko izpod čela.

Što se tiče držanja, s krasotom lica sudaraše se i jakost tiela; vitak stas pokazivaše okretnost i gibivost, a široka prsa i široki boci bijahu znak neobične jakosti.

Obučen je u uzkih iz crnoga sukna hlaćah, a iznad čizama željezom okovanih dosizahu do koljena kožnate čarape. Crni sukneni prsluk skopčan kožnatim pasom, za kojim bijaše kratak bodež i dva dugačka samokresa; o strani visjaše mu dugačak i težak mač, balčak mu bijaše u slici križa.

Prizor, što ga je gledao mladić, moraše biti osobito uzbudljiv, jer mu je sievala živa vatra iz očiju.

Više puta šeširom se pokriv metne ruku na samokrese, pa mu se lice namrgodi kao mutno nebo, a plamen srditosti poče iz očiju buktiti.

Naskoro se opet prigne k prozoru, te motri sve većom pazljivošću.

I onaj drugi, koji je još uviek bio pod sjenom stabala, oćuti učinak njegove uzrujanosti, koja mu se je na licu ukazivala, najedanput ga spopadne njeka osobita sklonost prema tomu čovjeku, koja se lahko dade protumaćiti hrabrošću, otvorenošću i vitežkom plemenitošću, ukazavšom se na njegovu licu.

Sada se netom čuje iz kuće strašni vapaj, u kom se je mogao upoznati strah i muka.

Ujedno se čudnovatim načinom i vatra poveća, koja je svjetlila s prozora.

Za tim vapajem nastane tišina nu za kratko.

I čovjek kod prozora odluči čvrstu odluku, ljevicom prihvati samokres a desnicom izvadi mač, zaleti se njekoliko koračaja, skoči kroz prozor, na kojem okovi popucaju a stakla se porazbijaju, te nam izčezne u kući.

Odmah izza toga nastade velika buka; ču se biesno zavijanje, strašne kletve, pucnjava samokresa, udarci jakih mačeva, koji su sjekli i meso i kosti.

* * *

Što se je sbilo prije toga prizora?

Po sata prije vladaše ondje mrtva tišina. Malen čovjek od četrdeset godina sjedjaše pokraj ognjišta, na kojem je tinjala vatra u kući, Lacuzonovoj, ili Jean Claude Prosta, te prebiraše polagano svoje brojanice. Bijaše to boležljiv za posao nesposoban seljak, koga je hranila i uzdržavala dobrota Prostova. Pelerin tako se zvao, uživaše neograničeno pouzdanje svoga gospodara, te je za njegove odsutnosti čuvao kuću.

Mekanički način moljenja djelovaše na Pelerina kao napitak prije sna; jer mu se težke obrve zatvoriše, a glava prignu sad na jednu sad na drugu stranu, dok napokon klonu i na prsa; naskoro ga san nadvlada a brojanice padnu na zemlju.

Strašni udarac na kućnih vratih prekine duboku tišinu.

— Tko je? vikne probudjeni, dignuv se da podje k vratima.

— Dobar prijatelj! bijaše odgovor, otvorite!

— Dobri prijatelji imadu kakvo takvo ime! Recite, kako se zovete, pa ću otvoriti.

— Vi me nepoznate; po nalogu vodje imam s vami nješto govoriti.

— Po nalogu moga gospodara?

— Jest.

— Morate dakle znati lozinku.

— Vodja mi ju kaza, ali ju zaboravih.

— Tim gore; idite, odkud ste došao, unutra mi nećete.

— Velim vam, da moram unutra; Lacuzon je u pogibelji; morate me pustiti! —

Čvrsti glas, kojim je ulaz zahtievan, sklonu Pelerina, da otvori, nu prije uzme staru pušku, koja je visjela na zidu.

(Konac sliedi.)

Besjednica.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Rad jugoslav. akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga II. U Zagrebu štampano kod Drag. Albrechta u 8-ni str. 248. Ciena 1 for. 25 nvč. Sadržaj je toj veoma ukusno štampanoj knjizi ovaj: Gradja za glagolsku paleografiju. Od V. Jagića. Riedko slov. pismo u vatikanskom rukopisu. Od dr. Račkoga. O moslavaćkom granitu i hrastovih u Hrvatskoj od Lj. Vukotinovića. O vremenih u hrvat.-srbskom jeziku od A. Vebera. Pokret na slaven. jugu koncem XIV. i početkom XV. stoljeća od Račkoga. O zukalih i glasilih kornjaša od Živka Vukasovića. Brojna vriednost slova Ѧ od I. Berčića. Zatim sliede književne obznane, izvodi iz zapisnika akademičkih sjednica, popis knjiga i drugih umotvorina, što ih je akademija primila, od kako je počela raditi, te napokon pet litografijskih ploča.

— Pravila obstojećega od g. 1846. sada preustrojenoga zagr. družtva čovječnosti. U Zagrebu kod Albrechta 1868. U 8-ni str. 18.

— Imenik prautemeljitelja, utemeljitelja i članova zagr. družtva čovječnosti. U Zagrebu kod D. Albrechta 1868. U 8-ni str. 17.

— Lutrijaš i Nova velika sanjarica sa 2474 tumačenje sanja — napisao Vaso Sretanović. Drugo izdanje. Kod Drag. Albrechta 1868. U 8-ni 79 str. 80.

— Bože moje milje i omilje. Molitvenik za djecu od dr. Ant. Jariša prev. F. Š. U Zagrebu kod Drag. Albrechta. U 16-ni str. 192.

— Propovjedi svetkovne. Izdao Mat. Šk. Babić, zagr. kanonik. Svezak III. U Zagrebu kod Albrechta. U 8-ni str. 293.

— Nova velika gatalica o zviezdah pomičnicah i nebeskih znamenjih, zatim čini viljenjakovi. U Zagrebu kod Drag. Albrechta. U 8-ni str. 93.

— Zemljopis austrijskih zemalja za mladež narodnih učiona sastavio Vjenc. Zaboj Mařik. U Zagrebu kod Drag. Albrechta. U maloj 8-ni str. 56.

— Rùnje i Pahuljice. Pjesni ponajveć dubrovačke porugljive i pastirske. Skupio ih iz rukopisov starijih i novljih te ih kdě-kud i tumačio Fran Kurelac starinom Ogulinac a rodom iz Bruvna u Krbavi. Umetnula se u Pripomenak i pověst o ratovima Uskočkom i Mantovanskom. Troškom Njegove svjetlosti viteza Zmajića Svet-Ivanskoga. U Zagrebu tiskom Drag. Albrechta 1866—68. U 8-ni str. 113.

— „Osvetnici“. Dio III. Boj turski i crnogorski god. 1862. Pjesma od Radovana. Izdano troškom zaklade za izdavanje pučkih knjiga. U Zagrebu kod Drag. Albrechta 1868. U 8-ni str. 160.

— G. Nik. Arsenović, krojač iz Vukovara oglasio je predplatu na djelo „Osnovne crte za ustanovljenje tehničkoga zavoda za obrazovanje srbsko-hrvatskih zanatlija“, u kojem će biti misli o potrebi takvoga zavoda i predlog od g. Nik. Arsenovića. Ciena je knjizi 50 novč. a izaći će ćirilicom i latinicom u dva izdanja.

— G. A. Sandić prof. u Novom Sadu namjerava pokrenuti list za družtvene odnošaje, humor i satiru pod naslovom „Crna knjiga“. Tendencija će biti: bilježenje crnih grieha nadriapostola i antimoralista, čuvanje srbskoga naroda od duševne zaraze i

obmane pojedinih i od tudjinske pseudoprosvjete.

— U „Matici“ čitamo, da će odbor za izdavanje diela pok. Vuk. Stef. Karadžića, izdati na novo I., II. i III. knjigu „Srbskih narodnih pjesama“ i to popunjene novimi pjesmami, koje još nikad nisu izdane; za tim namjerava isti odbor preštampati u jednoj knjizi „Jezikoslovne sitnice“ pok. Vuka Stef. Karadžića, u kojiih će biti kritike i odgovori pok. Vuka.

— Iz „Napredka“ za 1867. godinu preštampani su za sebe članci dra. J. Subotića: „Naše crkvene i školske stvari“. Na 16-ni str. 59.

— „Bunjevački kalendar“ za prestupnu godinu 1868., koja ima 366 dana I. izašao je (latinicom) u Subotici kod Karola Bitermana. U 8-ni str. 32. Ciena 12 nvč.

Narodno kazalište. U pokladni utorak po podne predstavljeni „Lumpacivagabundus“ postigo je podpunoma svoju svrhu t. j. napunio je podobro kuću i učinio je rozgotom se smijati sakupljeno obćinstvo. Na taj dan nezahtieva se više.

U četvrtak nije bilo predstave. U subotu dne 29. pr. m. dodje na korist omiljele predstavljačice gospoje Ivane Sajevićeve, prvi put „Nježna rodbina“ vesela igra u 3 čina od Benedixa.

Komadu je veoma dobar glas prednjačio, koj se je obistinio. Komad se je dopao. Istina, nije tako vješto prepleten i nema tako duhovita dialoga kao bolji noviji francezki komadi, no tim je vjerojatnije motiviran, nema tako razvučene ekspozije kao ovi, a karakteristika mu je uprav izvrstna. Tu nije ništa nenaravnoga, fantastičkoga, silom izmišljenoga, čovjeku se čini, kao da se je u životu sastao već njegdje s osobami, koje se na pozornici ukazuju, i ništa nesmeta toj obsjeni. Ništa nije po običnom kazalištnom kalupu izvedeno, sve je iz života crpljeno. Prava fotografija izobražena svieta! To mnogo vriedi i pjesnik, koj tako istinito slikati umije, zaslužuje za cielo pohvalu. Komad će se bez sumnje i na našem repertoiru uzdržati.

Što se predstave tiče, pošla je u obće veoma dobro za rukom, jedino bi željeli nješto više živahnosti i bitriji tempo u svadljivih prizorih, no osvjedočeni smo, da će kod prvoga opetovanja i ta mana izčeznuti — jer prva predstava ima se vazda smatrati za posliednju probu.

Najveću pohvalu zaslužuje g. Freudenreich (Šumrih). On nam je uprav vještački predstavio toga modernoga šupoglavca s punom kesom i praznim srdcem i bio je sa svim pravom od obćinstva veoma laskavo odlikovan.

Gospoja koristnica tolikim nam je humorom, tolikom istinom i ljubežljivosti veselu i bezazlenu Otiliu predočila, da je pokazala, da podpunoma zaslužuje, što ju je obćinstvo kod njenoga pojava primilo gromkim, jednodušnim, dugo trajućim pleskom i bacanjem cvieća.

Svadljive rodjakinje bile su po gospodjah Popovićevoj (Adelgunda), Bajzovoj (Ulrika) i Perisovoj (Irmgarda) efektno i karakteristično predstavljene.

Poštenjak Barnau našao je u gosp. Mandroviću veoma shodna predstavljača a i g. Andrijević (Vajthold) držao se je dobro, jedino što bi mu se prigovoriti moglo, jest, da nije dosta pristojno za nadzornika toli bogate kuće obučen bio.

G. Brani (Dr. Vismar) igrao je takodjer pristojno i pomnjivo, no čini nam se, da nije za učenjaka, koj se je toliko po svietu ogledao, dosta odvažan i muževan bio. Nasuprot kretao se je g. Ban (djak Ditrih) odviš surovo; ta on bi pomisliti morao, ako je taj dječak i drzovit, da je ipak sin otmene kuće.

Tusneldu predstavljaše gospodična Jelenska. Ovoj predstavljačici predbacivahu javni listovi dulje vremena jednoglasno nenaravnost govora i afektaciju. Čini se, da si je k srdcu uzela te prigovore, jer s radosti opazismo u novije vrieme, da nastoji po mogućnosti uklanjat se tim manam, što veliku pohvalu zaslužuje. Osobito ovaj večer bila je kao izmienjena i mnogi trenutci podjoše joj uprav dobro za rukom te bijahu od obćinstva živahnim pleskom i izazivom nagradjeni. Samo tim putem napred, i skoro će doći vrieme, gdje ćemo ju hvaliti moći, što će nas osobito radovati, jer priroda ju je nadarila uprav riedkimi svojstvi za kazalište ali mladjahna predstavljačica udarila je bila žalibože stranputicom, čega radi bili smo prisiljeni nješta oštrije viknut joj, da se osviesti i drugim putem udari.

Gdčne. Podrmanska (Iduna) i Go-

lubićeva (Filipina) zaslužuje takodjer, da budu za svoju pomnjivu igru pohvaljene a osobito g. Sajević (Dr. Ofenburg). koj je dobro govorio i kretao se veoma pristojno.

Kazalište bilo je puno a obćinstvo s igrom i komadom očevidno zadovoljno. Taj večer bio je za cielo jedan od najzanimijih ove sezone!

U nedjelju dne 1. t. m. dala se je opereta „Blebetuša saragoska“ prvi put u predbrojci pošto je već više puta izvan predbrojke davana bila. Kazalište bilo je praznije, nego što mislismo, no opereta bijaše i ovaj put točno i hvale vriedno odpjevana i odigrana. Osobito odlikova se igrom i pjevanjem gospoja Norvegova te bijaše živahnim pleskom često odlikovana. I gospoje Lesićeva i Odieva kao i gg. Plemenčić, Sajević i Ban držahu se dobro. —l—

Svašta. Srbski knez Mihajlo naredi, da se u Biogradu počne graditi kazalištna zgrada, koja će možda još ovoga ljeta biti dovršena.

— Njeki poštovatelji liepih umjetnosti u Biogradu razpisuju nagrade 25 dukata za najljepšu sliku, kojoj je predmet uzet iz narodne pjesme: kad Strahinjić ban nadvladjuje Aliju. Druga najbolja slika dobije 10 dukata. Slika neka je masnom bojom na platnu izvedena, a bar da je velika 18 do 24 palca bečka. Ima se do 10 dana pred ivandan o. g. poslati u biogradsku čitaonicu. Uz nju treba da ide zatvoreno pismo, u kom će stajati ime tvorca joj, a ozgo na pismu i na slici da ima isti znak. Kad se izdadu nagrade, onda će se obe slike dati na lutriju, te s izvadjenimi novci oglasiti druga nagrada.

— Na Cetinju osnovali su „slavensku čitaonicu“, u kojoj drže preko 20 različitih časopisa i novina.

— Srbsko učeno družtvo u Biogradu imaše do sada 400 a odsada bude imalo 500 dukata pomoći osim 50 dukata tajničke plaće. Družtvo je 1867. godine izdalo: dvie knjige „Glasnika“, u kojih ima preko 50 tabaka; zbirku srbskih narodnih pjesama iz Bosne i Hercegovine, skupio jih Bogoljub Petranović. Bogomile dr. B. Petranoviča družtvo je pregledalo i obdarilo. Oko pribiranja i poznavanja spomenika historijskoga života narodnoga i ostalih književnih interesa družtvo je 1867. takodjer dosta radilo. Družtvo je zamolilo ministarstvo prosvjete, da ono primi na se, da se kosti Dositijeve prenesu na mjesto, koje je on želio. Za družtvenu biblioteku imaju se nabavljati sve srbske i hrvatske knjige, a tako isto, u koliko sredstva dopuštaju, i njekoja od važnijih slavenskih diela, koja zasiecaju u krug družtvene radnje. Prihoda je bilo 1867. god. 32.229 gr. Razhoda 24.293 gr. U gotovu ostaje 6945 gr.

— Novi dio svieta našo je americki ribar loveći kitove. Došo je do 73° 30′ sjevernoga pola, i tu zagledo zemlju bez sniega, punu bilja a opazio je ljudi. Taj novi sviet nazvà „Wrangelnova zemlja“. To je veliki otok ili kopno iz Grenlandije pruženo u sjevernu Sibiriju.

— Mirosl. Baraga, slavni Slovenac, rodjen u Dobrniči biskupije ljubljanske 29. lipnja 1797., biskup od Marquette i Saut Sainte Marie u gornjem Mihiganu umro je 19. siečnja t. g. Njegovi su ga Indijanci jako ljubili.

— Iz Dubrovnika javljaju „N. Pozoru“, da se sprema i ove godine „Narodna čitaonica“ izdat II. tečaj zabavnika pod uredničtvom popa Kukuljice. U istoj čitaonici dubrovačkoj drži predavanje o srbsko-hrvatskom jeziku i literaturi poznati pisac P. Budman. Takva predavanja drži u narodnoj čitaonici u Spljetu markiz Bona.

Zagonetka. *

Od Fr. Sajvrta.

U jutro je travka mlada;
Rataru o podne nada;
Na večer za trud nagrada.

---

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 11. Odgonetka (zagonetke u br. 7.). „Rob-bor“.

U 8. br. Dragoljuba na str. 106 ima zadnja izreka glasiti ovako: „Krajno je vrieme, da više oblasti ovo protuslovje izmedju načela i načina dignu“.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 61. Gdčna. Ana Butkovićeva u Jezerani. 62. Pavao Leder, kapelan, 63. Slav. Eigler, 64. Kamilo Vizner, odvjetnik, 65. Gja. Ljudmila Rešetarova 66. O. Hiacinto Hrženjak, franjevac, 67. L. Smidhen, 68. Gdčne. Emilie Gjurenec i Franja Rumpler, 69. Franjo Reizner — svi u Samoboru. 70. Mihajlo Spasoević, činovnik pri prav. tipografiji u Beogradu. 71. Josip Bogović, župnik jastrebarski. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 10. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Šijaci.

(Slika iz života od — iljuške).

I.

„Mušterija koze pase".
Nar. poslovica.

Jesi li, dragi čitatelju! bio ikada u svom životu u kotlu? — Nemislim u kakovu parokotlu, gdje bi se čitav za njekoliko trenutaka, kao kakva inštalacionalna pečenka izpržio! — Nemislim ni Belzebubov kotao, u kojem se djavli vare! — Ali nemislim ni onaj bakreni kotao, u kojem se o jeseni rakija peče; nego mislim onaj rukom Stvoriteljevom iztesani kotao, koji je tako liep, krasan i veličanstven, kao što je sve u božjoj prirodi liepo, krasno i veličanstveno! — Podji, ako imadeš dosta vremena i koju suvišnu manguru k slobodnomu i odrpanomu kr. gradu Požegi, pa kreni iz ovoga varoškoga sela ili seoskoga varoša — jer to ti je Požega i ništa više — prama sjeveru, nećeš se voziti ni kakovih dvadeset časova, al će puknuti pred tvojima očima liepa, krasna i dražestna ravnica u spodobi skoro posve pravilne elipse, koje veća os od iztoka k zapadu proteže se od prilike pet do šest milja, a manja od sjevera k jugu neiznaša ni podpune dvie milje. Ta ti je ravnica okružena od svud u okolo gorami: od iztoka kršnom Krndijom; od sjevera Papukom, kaptolačkim kamenom, vetovačkom i kutjevačkom planinom; od zapada Psumom i Brezovim poljem; * a od juga požežkom gorom. Kad se koji putnik novajlija u tom polju prviput snadje, pa se uokolo ogledne, pomisli, da je u kakovu veliku kotlu, i taj ti kotao prirode okrstiše njeki ljudi šaljivdjije, osobito Osječani, „šijačkim poljem", a ljudem od toga kraja nadjenuše nazivalo „Šijaci."

Da me tko upita, odkud taj „šijački" naziv, bio bi u sto neprilika; jer valja ti, dragi čitatelju! znati, da sam i ja sám 1. Šijak, a 2. kao takav dobar čankoliz, ali slab jezikoslovac! Medjutim ću ipak saobćiti dva o tom mnenja onako, kao što sam od drugih ljudi, možda boljih jezikoslovaca doznao.

Njeki tvrde — o čem ja medjutim u najsmjernijoj poniznosti dvojim — da su Šijaci veoma razumni i obrtni ljudi; da se upravo na njih obistinjuje ona nar. poslovica: „mušterija koze pase"; jer da se upravo oni u sto zanata razumievaju; tako n. p. vele: „Šijak se podpuno razumieva u lončarstvo". Nu ovdje valja razumjeti samo jednu granu lončarstva t. j. pokljukarstvo. I to je živa istina! Šijak napravi tako liepe i izšarane, a kraj toga jeftine pokljuke i ću-

* Brezovo polje nije polje, nego visoka nad Cernikom planina, a na najvišem vrhu liep je i ravan brezik, pa odtud i prozvaše planinu brezovim poljem.

pine, da jim nema prigovora! To mogu posvjedočit i svi Osječani i svi Sriemci i svi Bačvani, kamo Šijak svoje rukotvorine na prodaju izvaža. — Nadalje vele: „Šijak je tako dosjetljive i izumljive pameti — o čem ja i opet dvojim — da on ni netreba mnogo, kao drugi ljudi, za svoju porabu obrtnika, n. p. šeširdjija, opančara, abadjija itd.; jer je već sam gotov svake ruke obrtnik!“ I tu ima nješto istine; jer je zbilja živa istina, da Šijak nosi i ljeti i zimi upravo svojom rukom spleten, ali dakako slamnat škrljak; što će mu daklje šeširdjija? Istina je doduše, da slamnat škrljak nije ob zimu zauvar, ali Šijak si misli ovako: „Kad može slama pokrivati moju kuću i ob ljetu i ob zimu, zašto nebi mogla pokrivati slama i ljeti i zimi moju glavu, koja je svakako meklja od kuće?“ Pa toj logiki nema prigovora. — Šijak će si kadšto kupiti nove opanke, ali onda mu moraju uzdurati bar pet ili šest godina; jer si jih odsele sám nadgljavljiva i podkrpava, pa osim toga čitava ljeta i čitave jeseni hoda bos, slabo daklje i opančara treba. Napokon Šijak si u abadjije samo gunjac kupuje t. j. nekupuje, nego kupi; jer to bude jedan — prvi i posliednji put! — a onda si krpa sám svake godine, pa kad već izgledje kao kakav sukneni mozaik: krpa do krpe, rupa do rupe, tako prorovan, da kad bi u njega pustio miša i odmah za mišem sto mačaka, ni sve te mačke nebi miša ulovile! — još se on tim odrpanim gunjcem služi! Hlača si, osobito zimskih, Šijak nikada nekupuje, nego si sám šije — i odtud tvrde njeki, da je postalo ime Šijak. To je jedno mnenje.

Drugi opet vele: „Šijaci ni u ljetu ni u zimi — što je doduše živa istina — nezamataju si, kao drugi ljudi, rubcem vrata, a osim toga nose rubinu napako t. j. razdrljita strana nedodje na prsa, već na šiju, odkud i u nar. pjesmah mnogo puta jim se prišiva od šale naziv „„golovrati““ ili „„gole šije““ ljudi — pa odtud možda postadoše Šijaci!“

Ja, kao što već napomenuh, imam kao i svi drugi Šijaci dobar želudac, ali slab jezikoslovni um, pa se neusudjujem u ovoj velevažnoj filologičnoj razpri utvrditi, koje je od ova dva mnenja temeljitije t. j. je li Šijak bliže k rieči „šiti“ ili k „šiji“, toliko samo smijem s poštenjem svojim pisarskim zajamčiti, da je Šijak čovjek dobar, kao dobar dan — ako je dobre ćudi; jer kao medju ljudi u obće, tako i med Šijaci imade jih svakojakih: i dobre i pasje ćudi! — Šijak podpuno vjeruje u istinu one nar. poslovice, da „od inata, nema gorjega zanata!“ — zato je i miran kao janje — dok ga nerazsrdiš; ali kad ga naljutiš, opsovat će ti onaj pupčar, s kojim ti je baba pupak rezala, ili onu šklocu, s kojom gospodin Bog u nebu hljeb reže, a onda u najvećoj žestini — pružit će ti tikvicu s rakijom, da se napiješ i š njim pomiriš! To je obično tako, ali znade kadšto srdjba i po čitavih četrnaest dana trajati! — Šijak je i uztrpljiv, te krpari i životari, kako se može, a na sudbinu se nikada neće potužiti; jer zna, da nar. poslovica nelaže, kad veli: „krpež i trpež pô svieta drže!“ — Šijak niti imade rogova niti ima četir noge, pak je ipak svakomu biesu bezuvjetno poslušan kao mnoga rogata i četveronožna životinja! On je u svem pokoran i gospodi i knezu i kućanskomu gazdi, dapače svaki mladji rad se u svem pokorava starijemu, a osobito diete otcu; pa kad rekne koji nabrusiti ćaća svomu osamnaest godišnjemu sinu — a to se sgadja vrlo često — „ti ćeš se oženiti s onom četrdeset i pet godišnjom udovicom, š njom i s nijednom drugom!“ — sin sluša i neprigovara; jer si misli: otac je i stariji i pametniji od mene, daklje bolje znade, što je za mene! — Šijak je srdca mekana ko papula; zato je i darežljiv, kao svaki siromašan čovjek — da je samo čime! — Šijak je i gostoljubiv, ali samo jeseni i zimi; jer do proljeća Šijak sve, što imade, i pojede i popije! Nar. poslovica veli: najprije dobijmo, pa popijmo. Šijak veli naopako: najprije popijmo, onda dobijmo! — Napokon Šijak je i raden, ako ne baš kao mrav ili pčela, ali barem kao svaka tegleća životinja, pa će kadšto i kod najtežega posla zapjevati, ali čim zine, poznat ćeš namah, da pjevač nije, prem se dobro razumieva u glasbu, t. j. u gdjekoje glasbene stro-

jeve n. p. u diple i gajde, u frulu i dvojnušu; osobito je u mladjih godinah kao pastir uztrajan i neumoran frulaš, nu čim nastupi muževniju dobu, kani se i frule i dvojnuše, te se baci od sve duše na špekulaciju t. j. počme ćerati trgovinu na veliko: s kestenjem, s voćem, i to sa svježim i suhim voćem, s orasi, s ćupovi, s kapci, a osobito s pokljukami. Sve te pazarske stvari zove on „robom“, koju počme najprije o Šimunju izvažati u Djakovštinu, a onda što tu neproda, to vozi kući, te o Lučinju opet u Osiek, i ako još što preostane, ide on s robom i u „Bukovar“, * dapače znade on čak i Bačkom kadšto zaći. Jest, vjerujte mi, Šijak vam je velik trgovac — samo me ovdje, oprosti dragi čitatelju! napala njekakva čudna kijavica! Bog zna, što je to, ali kolikogod se puta gdje povede rieč o šijačkom trgovačkom talentu, pa ja to moram na svoje uši slušati, uviek me spopadne njekakva zijavica ili kijavica ili štucavica! Je li to kakva simpatična u naravi tajna, ili možda mimični izraz moje čudne hiperkritične naravi — ja neznam i neću da znam, ali će zato saznati čitatelj.

II.

„Brez starca, neima udarca!“
Nar. poslovica.

Kad se voziš iz Kaptola u Veliku, onda uprav izmedju ta dva mjesta u sredini na desnoj strani opaziš ukraj druma ustubočen hrastov stup, na njem lakat široka i četverokutna drvena ploča, a na ploči kišom izlizana, ali još ipak čitljiva pismena: „Češljakovci.“ To je selo jedva dobar hitac od druma udaljeno, pa usred sela, ako skreneš na lievo, vodi te obično „zdravo“ blatan, jer ilovačan, put preko jarka u selo: „Golobrdo“, tu je majdan šijačkoga obrtničtva, hoću da kažem pokljukarstva! Selo Golobrdo maleno je, možda jedno od najmanjih u čitavoj Šijačkoj, ali — „si licet parva componere magnis“ t. j. ako je slobodno prispodobit dragoga Boga sa šeširdjijom — Golobrdo je Atena šijačkoga genija! jer u Golombrdu ugledao je mnogi lončarski umjetnik svjetlo ovoga svieta, te je mnogom rukotvorinom svojom osvjetlao lice i sebi i svojoj kući i svojemu selu i čitavu rodu — šijačkomu? Što je Perikle bio Ateni, to je selski knez djed Mišo Kuburdjić svomu Golomubrdu. On seljane bodri na svakovrstne podhvate, pa, ako je tomu nužda, i poučava, u kratko — sa svim svojim kneževskim ugledom nastoji, da se u Golombrdu prave najčestitije pokljuke, najukusniji ćupovi i najljepši rakijski kapci. Pa zato je djed Mišo prvi i prijatelj i učitelj i savjetnik svomu selu. Pokvari li se komu kolut, to ga nosi k djedu Miši, da ga djed razvidi i popravi. Nezna li tko izšarati pokljuku kako treba, to dolazi k djedu Miši na nauk — u obće se o djedu može reći: u čitavu Golombrdu brez toga starca, neima udarca! Ali zato je Golobrdo važno mjesto u Šijačkoj. Nijedno u čitavoj Šijačkoj selo nema toliko obrtnika, koliko Golobrdo; tu imade 30 kuća a 70 lončara! jer gotovo u svakoj kući imade po dva, a u gdjekojoj i po tri „majstora.“ — Ali u planini golobrdskoj imade i liepa kestenja, liepih srčika, sladkih zimica, krupnih oraha, dobrih oskoruša — u kratko voća svake ruke, ele sgoda je živa Golobrdjanom upustit se i u voćarsku trgovinu. To je svakako hvale vriedan podhvat, kad bi ga samo Šijak pametno izvadjat umjeo, pa kraj toga ostale kućanske poslove nezanemarivao. Ali koliko je njemu koristi od toga trgovačkoga poduzeća, vidi se najbolje odtud, što su Golobrdci u čitavoj Šijačkoj prvi trgovci i najveći obrtnici, ali ujedno prvi sliepci i najveći bogci! Nepoznajem siromašnijega sela od ovoga. Tu bi dakako trebalo puno pouke — ali okanimo se suhoparna mudrovanja i zanovetanja; imade u čitavu svietu pod svakim podnebjem puno kojekakvih grbina, pa zašto da bude Šijačka Bogom poveljena iznimka? Hajdemo dakle u Šijačku — u tu zemlju obrtničku — i to uprav u Golobrdo, to gnjezdo izumljivih sokolova, pa bez ikakova zanovetanja gledajmo, kako tu stoje stvari, kako se tu životari!

(Dalje sliedi).

* Tako Šijak zove Vukovar.

Pravedna osuda.

(Konac.)

Metnuv ruku na zasunku, rekne jošte: Unapred vam kažem, da sam oboružan, pa ako vas nije moj gospodar poslao, zlo po vas. Reče i potegne zasunku te otvori.

U taj hip provali osam sasvim oboružanih ljudi s velikom bukom u kuću. Bijahu kano bretanjski seljaci u kozjih kožusih, preko sivih prsluka. Dvojica spopadnu umah Pelerina, razoružaju ga malim naporom te mu svežu ruke na ledja. Ovaj biednik vikaše skoro iznemoglim glasom.

— To su Sivaši! presveta bogorodice to su Sivaši!

— Jest, oni su ti stari gurzuse! Tako reče muž gorostasne veličine, koj je valjda vodjom bio.

Na ružnom licu bijaše mu duboka crvena brazgotina, koja se je protezala od desnoga oka do podbradka; sablja mu raznese gornje ustne, da su rtasti dugački zubi virili, kao u kakva grabežljivca. Ove dvie u prijašnjih bojevih dobljene brazgotine označivahu svietu toga čovjeka, pa i djeca, koja ga još nisu nikad vidjela znadjahu o toj strašnoj nakazi.

Pelerin baci samo pogled na to strašno lice pa umah zavikne „Lespinassou!"

I doista bijaše užasni Lespinassou, nakaza, koja nije više imala ni čovječjega lica; oni i još jedan hajduk bijahu zapovjednici krvoločnih četa Bresse i Bujey-a.

Kad je čuo, da je stari seljanin velikom grozom njegovo ime izrekao, ukaže se na njegovu licu zadovoljna oholost i zlobni smieh, ako se nagrda malenoga gniezda njegovih ustana tako može nazvati.

— A ti me znaš, tim bolje, prije ćemo ugovoriti i onako nemamo vremena. Zatim reče smijuć se svojim drugovom:

— Zatvorite vrata! ta vidite, da ima s junačinom posla.

Drugovi učine što im je reko.

Lespinassou sjedne pokraj vatre, na isto mjesto, gdje je prije Pelerin sjedio; baci na stol svoj izvinjeni klobuk te reče seljaku: „Dodji amo!" Rekav to pogladi si već ponješto siedu kosu.

Nu Pelerin nemože da ide; zubi mu cvokoću, kosti drhću te ga nemogu noge nositi, bijaše kao na polak mrtav.

Drugovi Lespinassou-ovi primu ga izpod ruku, te ga silom dovuku k vodji.

Pelerin tumara kao pijan, te padne na koljena nemogav se više uzdržati na noguh.

— Tako valja, to je položaj, u kojem ćeš dušu preporučiti vragu — reče ta nakaza — i to će ti biti najbolje, što možeš učiniti, ako neodgovoriš hitro i dobro na moja pitanja.

— Ja ništa neznam — propenta biednik — neznam ništa, nepitajte me ništa.

— Oho, dakle ništa neznaš?

— Neznam, tako mi života neznam.

— Ta zakletva, nevriedi mnogo, jer ti i onako život o najtanjoj niti visi. Kako ti je ime?

— Pelerin.

— Dobro dakle Pelerine, unapred te pozornim činim, da imam izvrstno sredstvo, kojim ću ti pamet obnoviti, ako ti se još i nadalje bude htjelo ništa neznati. Moji će ti momci svojimi oštricami tako namazati pleća, da ti budu sasvim ravna, i to dotle dok ti nepadne na um što želim znati. Ti ćeš govoriti, znaj ma ti rezali grkljan, da saznam, što hoću.

Pelerinu se na to zamagli i nestane mu skoro vida, i opet izmuca:

— Ja neznam ništa.

— Vidjet ćemo. Tu su gdje sakriveni novci?

— Novci, odkuda? — kuća prazna — polja pusta — gospodar siromašan, odkud novci?

— Ali mu ih davaju bogati plemići ove zemlje, da proti nam ratuje, to barem znamo — daklje gdje su novci?

— Ja neznam za nikakve novce.

— Gdje je Varroz?

— Neznam.

— Gdje je Marquis?

— Neznam.

— Gledajte ga! daklje uistinu ništa neznaš? Lespinassou rekne to njekim dobroćudnim glasom, činilo se kao laskavo mumljanje tigra.

— Neznam, neznam ništa.

— U istinu neznaš?

— Tako mi svete bogorodice, živa je istina, da ništa neznam.

Lespinassou namigne.

Jedan od njegovih ljudi približi se k seljaku, te ga mačem u rame ubode, da je jadan počeo plakati.

— Vidite li — reče vodja strašnim posmjehom, vidite li, to šugavo pseto zavija prije nego mu stadosmo kožu guliti.

Oštrica mu je samo razrezala haljinu od vrata do pasa, a seljak je mislio, da je ranjen oćutio na ledjih ledeno nado.

— Koju li će pjesmu stari gurzus sada zapjevati?

Razrezana odjeća razpane se lievo i desno, a ukažu se gola mršava ledja i velika grba.

Ta žalost Sivašem probudi najveće veselje, ali se nisu šalili nego su bili veoma sirovi.

I vodja im se razveseli.

— Taj lupež nije dobro uzrastao, a ljubav nam bližnjega nalaže, da se malo izravna ova grba, koja je poput loze čvorasta. Hajd na poso djeco! Gospodin će vam na ovom svietu dvostruko naplatiti.

Ovu zlu šalu primu najvećim uzhitom; Sivaši bo su poznavaoci i ljubitelji takvih operacija.

Golimi sabljami stave se oko Pelerina, te gledahu na Lespinassau-a da im dade znak.

Nu ovaj progovori seljaku smiešnim licem: Nezaboravi kazati, kad se sjetiš, zašto sam te pitao. Zatim rekne razbojnikom: Počmite djeco u ime božje, samo valjano!

Jedna oštrica za drugom digne se i padne, dok svih sedam nepogodi u kožu biednika, zatim opet dodje prvi na red i tako dalje; najprije ostavi svaka oštrica modru brazdu, a poslie povuče sobom i po komad mesa.

Ričuć vijaše se Pelerin kao zmija nu dići se nemogaše.

Od časa do časa pitaše Lespinassou: Gdje su novci? Gdje je Lacuzon? Gdje je Varroz? Gdje ja pop Marquis?

Pelerin opetovaše: neznam, neznam.

I opet se Lespinassou okrene k Sivašem: Dalje mili moji, samo dalje! Vidite, da mu grba nije jošte ravna, a i pameti se nije još dozvao.

Sivaši počmu s nova strašni posao. Čisti zviždajući glas mačeva promjeni se sada u mukli, kao da šibaju po gustom mulju; po svakom udarcu praskaše krvca, da su si mučitelji, šibajuć desnicom, morali lievicom brisati krvlju okaljano lice.

Pelerin više nije vikao; — samo se je previjao kao od ljute kostobolje, prevraćao očima i napokon se srušio na zemlju.

— Do vraga, vikne Lespinassou, zar je mrtav? to mi nebi drago bilo. Za njekoliko časova reče: Ali čovjek neumire odmah od šta takva. Gursuz se onesvjesti ili samo hini. Ded pokušajte, nebi li se osviestio. I opet namigne pratiocem, koji su ga razumili, da onesvještena metnu na stol, na kojem je bio njegov škrljak.

Četnik pokrije nakostrešenu i gustom kosom zastrtu glavu, šeširom, obšivenim zlatnim pašamanom, koji je bio znak njegove časti.

Sivaši metnu onesvještenika na stol, te ga privežu jakimi uzicami, koje je jedan od njih imao za svakdanju potrebu, kao što je običavalo biti za dobra kralja Ljudevita XI.

Sbilja se činjaše, kao da je Pelerin podlegao težkim mukam.

— Dobro daklje, reče Lespinassou, uzdigav se s drvena sjedala, na kojem je sjedio za ovoga strašnoga prizora, već je vrieme, da jadniku damo prinjušiti mirisnu bočicu. To govoreć izvadi dugački, rtasti katalonski nož, dok je to govorio nakesi zvierske zube, što je bio strašan tumač njegovim riečim.

Pristupi k seljaku skoro na mrtvo ležećemu, te mu počne oštrim rtom na prsiuh rezati razne slike, pazeć, da nezadere u meso više, do njekoliko crta.

Ukazivao nam se taj prizor ma kako strašnim i nečovječnim, poviest ga podpuno potvrdjuje. Spisatelj netreba ni malo napinjati svojih mislih, da čitatelju prikaže strašne i grozovite slike. Sivaši i Svedi počinjahu za doba onoga rata množtvo nečuvenih okrutnosti.

Krv se curkom lievaše; razbojnici gledahu željno i kadkada pleskahu ru-

kom, kano da u kazalištu odobravaju igraču, koj je dobro odigrao.

Nož je valjda dotaknuo i jednu žilu. Bol moraše da bude strahovita, jer Pelerin otvori oči, i vrisne te počne prodirati muklo jecanje iz njegovih krvavih skoro uništenih grudi.

— Gledajte, gledaj, nastavi Lespinassou, junačina se opet diže. Bit ćeš sad zdraviji, kad smo ti pustili žilu, zar ne? — I pamet ti je valjda ojačala — pazi daklje! Gdje su novci? — Gdje je Lacuzon? — Što je s Varrozom? što li s Marquisom? ču li me, pripoviedaj to dobru prijatelju Lespinassou-u.

Ustnice jadna seljaka gibahu se, ali nedadoše nikakva glasa.

Iz toga slabašna gibanja upozna Lespinassou, da bi mučenik, imajuć i malo sile, rekao: neznam.

Pun bjesnoće škripne zubmi: Huljo! neznaš, još neznaš?

I opet ubode nesretniku nož, dva palca u desno rame; a bjednik vrisne, kako samo prokleti u paklu može.

— Ded sad ti je valjda palo na um?

— Neznam — neznam, — mucaše silom Pelerin pun sdvojenja.

Sad mu probode i lievo rame, veleć: Znaš li sad?

Ali činilo se kao da Pelerin neumje drugo rieči van: neznam.

Lespinassou probliedi od bjesnoće samo brazgotine ostanu tamno crvene, uzdrhće, kan da ga je potresla groznica ludosti. Velikom rukom a kosmatimi prsti prime seljaka za grkljan, kao da ga hoće zadaviti; nu jadnik mu mora još progovoriti prije no umre, pusti ga dakle i reče: Mora da je ovdje suhoga šiblja; potražite pa i donesite.

Dva mu pratioca uzmu mjesto baklje goruću cjepanicu, te počmu pretraživati kuću.

— Svucite hulji čizme i čarape! vikne Lespinassou pokazav na Pelerina, kojemu su mršave noge visile niza stol.

I što bi okom trenuo, Pelerin bje lišen crevalja i debelih vunenih čarapa. U isti čas dodju i ona dvojica donesavši veliki svežanj suha granja, koje su našli u suši.

Netrebaše im reći, da znadu, što im valja raditi, takovi bo užasni prizori nebijahu ništa nova; šiblje bace na zemlju pod gole mučenikove noge.

Lespinassou stavi krvavi nož za pojas — nije mu više bilo na pameti, da se njim posluži, uzme zatim goruću cjepanicu iz ruku onoga, koji ju je nosio, te reče seljaku: Zadnji put te pitam, slušaj i odgovaraj. Gdje su novci, gdje ti je gospodar, gdje je pukovnik Varroz, gdje je župnik Marquis?

Govoreći to prigne se k Pelerinu, za koga se je činilo, da je zadnji put uzdahnuo, te da mu je sva krv iztekla iz rana. Zatvori oči, i — šuti!

Onaj izrod od čovjeka pričeka još jedan čas, zatim zabode goruću cjepanicu u suho granje; šiblje se zapali a praskajući plamen okruži u isti čas Pelerinove noge.

To je bio onaj čas, kad je okrutno mučeni vrisnuo onaj strašni vapaj, koji smo spomenuli. Paklena muka, dade mu još toliko snage, da se je silom izpravio, raztrgav veze, koje ga vezahu te vikao: Gasite vatru, gasite — sve ću kazati.

Nogami odvali razbojnički glavar plamteće granje.

Pelerin sada iznemoglim i umirajućim glasom počne: O novcu i Lacuzonu neznam ništa — nu Varroz i Marquis...

Nije bilo vremena da svrši. Okviri i stakla na prozorih se razbiju, a mladić s crnom kosom skoči kao munja medju uplašene Sivaše, držeć u jednoj samokres a u drugoj britki mač. Jedan od tih lopova pade na prvi hitac; mač, koj se sjajio poput arkangjelova pritisnu drugoga razbojnika k stolu, a treći pade s dubokom ranom u prsiuh. Mač mu se vrtio kao silni vihar; a dok je mladić oko sebe mahao mačem, čuli se svaki čas silni smrtonosni udarci.

Jedan od Sivaša bivši dosta lukav, baci se kao ranjen na trbuh te dopuzi k strašnomu i nenadanomu napadaču, da ga udari odozdo gore. Nu mladić opazi oštrim okom to kretanje, i namjeru, pa kad se razbojnik približi na tri koraka, izpali mu u glavu drugi samokres.

Sad ih je doduše bilo samo petorica, nu medju njimi bio je gorostas Lespi-

nassou, borilac, koji je za trojicu vriedio, ako i ne odvažnošću, a ono jakošću, što je znamenito.

Nepoznanac stavi se k prozoru, da se osigura od navala iza ledja, i neprijateljem put zakrči. ovi su, kao što već vidjesmo, u početku zasunuli vrata, a sada nisu još ni pomislili, da ih otvore, tako su bili zabunjeni; nu nisu je mogli ni otvoriti, jer je zasunka bila ondje, do kuda je dohvatao britki mač ljuta osvetnika.

Jedan od najhrabrijih, gledaše, da dodje do vrata, nu padne od udarca britke ćorde, i više se nedigne. Ostala se trojica zabune, samo još Lespinassou bijaše ponješto oprezan, te razgleda položaj, u kom se je nalazio. I vikne svojim drugovom: On je sam, a nas je četvorica! ubite to pseto, ubite ga!

Još vičući to izpali samokres nu ruka mu je drhtala, te ili s uzbunjenosti ili straha promaši cilj.

— Kukavico! klikne osamljeni borac — znam te dobro Lespinassou-e, ti si divljak kao vuk, ali kukavan; ubijati znaš ali iz zasjede. Amo mač o mač, pa ako u svojoj zvierskoj grudi nosiš, što je srdcu slično, ded se pokaži. Lespinassou se nije usudio navaliti, zato neznanac nasrne nanj. Ali nestupi ni napried, ni neuzmakne, već dočeka navalu silna neprijatelja.

Sada poče borba medju nejednakima boriocima, jer jedan je drugoga za cielu glavu nadvisio; neznanac bijaše visoka stasa, te je spram Lespinasou-a bio gorostas.

Neznanac navali na neprijatelja tolikim bjesnilom i hitrinom, kakve možda jošte nitko vidio nije; mač mu se blistao kao bludeće svjetlilo sad prama prsima sad prama licu, tako, da je jedva jakimi zamasi mogao suzbijati neprestane udarce.

Gorostas bi i poginuo bio, da nebude bio prisiljen sam se proti neprijatelju braniti; ni časak nemogaše misliti, da napadne, jer je svu silu morao na obranu upotrebiti, da ga strašna oštrica nepogodi u srdce. Dobro je shvatio svoj položaj te je već po drugi put preostalim drugovom stao vikati: Ta pomozte, hulje, kukavice! Tà, vidite da je sam, udrite odtraga.

Sivaši se opet ohrabre na vodjine rieči te se bace zajedno na obćega neprijatelja; nu ne kao ljudi već kao gladni vuci. Boj je bio nerazmjeran, jer se je bio neznanac morao braniti proti tri borca najedanput; mladić se borio, ali je ćutio da mora pasti. Grudi mu se zasope, oči mu bijahu kano koprenom zastrte, ruke mu počnu slabiti, a u uši mu dopre nepovoljno zvonjenje.

— Evo, reče sam sebi — to je smrtno zvonce; smrt dolazi — e dobro, bar nek mi bude grob napunjen krvlju. Napev sve sile, udari tako, kako su samo junaci u pričah srednjega vieka udarali; a jedan od razbojnika sruši mu se s razciepanom glavom pod noge.

Lespinassou i njegova dva zadnja druga uzmaknu časak — i boj se za čas prekine; svi uvide, da neznanca sile ostavljaju; opaziše kako popušta, kako mu se mač giblje nepravilno i grčevito a ne nesmotreno.

Velikom vikom započnu opet navalu; mlad se junak borio, ali izručiv dušu bogu, čekaše smrt. Nu ne ona već dodje pomoć; iz vana čuo se glas.

— Nedaj se, drži se evo mene! To vičuć skoči čovjek kroz otvoreni prozor, te izpali dva samokresa, i strovali jednoga od Sivaša, izvadi mač iz korice, stane k osamljenu i reče Lespinassou-u: Sad su dva na jednoga, amo kukavico.

Ovaj se i opet neusudi navaliti.

Prozor bje otvoren, — liepe li sgode, da pobjegne.

Lespinassou upotrebi sgodu, skoči kroz prozor te izčezne u tamnoj noći i gustoj šumi. Za njim poskaču i posliednji mu druzi.

Nebi trebalo ni spominjati, da muž, koj je crnomanjastu mladiću došao u najvažnijem času u pomoć, nije nitko drugi bio, nego onaj plavokosi tudjinac... što no ga spomenusmo u početku...

Mladić borac, spašen očevidne smrti, pruži mu ruku i reče; Gospodine, bio Francez ili Franche-Comtéžanin, Španjol ili Šved — Lacuzon će biti vaš, dok mu u grudih bude kucalo srdce!

— Lacuzon! Vi Lacuzon?

— Jest gospodine!

— — — — — — — — — — — —

— Ajdmo odavlje iz ove moje kuće nu prije nego otidemo, izvršit mi je strašnu dužnost. Što ću vam kazati, pravedno je i potrebno. Svjetujem vas, da idete prije mene. To će se možda vam činiti kao nasilje i okrutno. Ali molim vas izvolite otići!

— A zašto? Moro bi se čudit tomu, ali vaših čina, pa bili kakvi mu drago, neću kudit.

— Budite dakle svjedokom onomu, što se ima sbiti, nu jedno imajte na umu; jedno, da sam podhvatio ogroman posao; težim za visokom i svetom svrhom, kom se samo izdajstvo ustegnuti ili sasvim uništiti može, s toga moram svako izdajstvo, ma ga gdje našo, prihvatiti željeznom rukom, i uništit bez pomilovanja i slabosti. Ostanite daklje ali se nečudite, kad u meni uvidite sudca, koji će krvnika i suditi, i odsudu izvršiti. U naše doba i u našoj zemlji, mora pravda biti što kraćom, a u našoj vagi, gdje se važe udes ciele pokrajine, mora život pojedinca biti samo malenim utezom.

Te rieči izrečene osobito svečanim glasom, pobude u tudjincu veliku znatiželjnost. Što li to izdajstvo? koja li strašna pravda, o kojoj govori? te koji žalostni prizor, još u toj već krvlju prepunjenoj kući?

Nije bilo vremena, da promišlja o tih pitanjih, koja su mu se sama po sebi nametala; Lacuzon bo otide odmah k stolu, na kojem je još ležao nesretni i možda do smrti izmučeni seljak, razreže već na pol razriešenu svezu, kojom bje Pelerin svezan, i dotaknuv ga lagano mačem, reče žalostnim glasom: Ako si mrtav, sretan si, živiš li, a ti se diži!

Kao da je poznat gospodarev glas imao vlast nad nesretnikovimi ćutili, počme se ovaj gibati, oči mu se otvore, i ovaj upozna vodju Lacuzona.

Svatko bi reko, da će se jadnik uzradovati, što je izbavljen iz ruku mučitelja, nu na njegovu se lice pokazà bojazan.

Napne mišice, da su mu popucati htjele, uzpravi se, sidje sa stola, koj je zanj bio pravim mučilištem, padne na koljena i počne moliti.

— Pomilujte gospodaru, tako vam spasitelja i blažene djevice, oprostite mi — je sam toliko trpio.

— Trpio si, znam, reče Lacuzon ozbiljnim glasom — ali si izdao, a izdajstvo neizpričava nikoga.

— O gospodine, da znate —

— Kazuj što imam znati, kao tvoj sudac moram ti saslušati obranu; u koliko misliš, da se možeš obraniti.

— Ja sam se opirao, dok sam mogo.

— Imao si se do zadnje kaplje krvi opirati.

— Razderali su mi mačem ledja, a nisam ništa kazao.

— Učinio si, što si bio dužan!

— Izpreboli su mi nožem ramena, i nisam ništa rekao.

— I to ti je bila dužnost.

— Prsa su mi nožem razrezali, a još sam šutio.

— Nisi više od dužnosti učinio.

— Vatru su naložili pod mojimi nogami pa onda — onda stane pentati, ali nesvrši govora.

— Pa onda, nastavi vodja, htio si govoriti.

— Sile me ostaviše — odviše sam trpio.

— Jesu li prvi kršćani manje trpili, kad su ih namazali smolom i katranom te iz njih pravili žive baklje? jesu li oni manje od tebe trpili? Pa oni nisu ipak izdali svoga boga ni vjere zatajili. Misliš li, da bi mene mučeći plamen prisilio govoriti? Misliš li, da bi ja postao izdajicom?

— Nebi, gospodine, nebi! — ali vi ste jak i hrabar — a ja sam —

— A ti si plašljivac i mlitavac — to si htio kazati.

Pelerin prigne glavu na razderane grudi, ali neprogovori ništa. Zatim ipak iznemoglim glasom počne: Ja sam star, boležljiv i slab.

— Tim li se braniš; više proti sebi govoriš nego li bi tvoj najljući neprijatelj učinio. Veliš da si — star — boležljiv i slab, tim daklje, da spasiš kukavni ostatak nevoljna, boležljiva života,

— da se još njekoliko dana prošuljaš na zemlji, zato si dakle htio Lespinassou-u i njegovim lopovom predati plemeniti i dragocjeni život muževa, koji stoje na čelu branitelja najsvetije stvari. Da me nebude, ili da sam za sat, pače za njekoliko časova zakasnio, samo tobom bio bi izgubljen pukovnik Varroz i župnik Marquis; jer odkriti njihovo skrovište, znači uzeti im život, jer onda bili bi izvrženi nožu ubojice i sjekiri krvnika. To bi ti bio učinio, da nisam došo, a to je zločin, s koga te obtužih i koj si sam posvjedočio. Imadeš li jošte što?

Pelerin se baci na koljena, nu od straha mogaše samo govoriti nejasne rieči, od kojih su se jedva razumile: milost, milost.

Strah i sdvojenje uzmu mu i zadnji ostatak uma.

Iza njekoliko časova počne Lacuzon svečanim glasom: Izdao si — sudjeno ti je — odsudjen si — i umrieti ćeš.

Ove tako odlučno izrečene rieči učine na seljaka velik utisak, grozničava ga zabuna strese i skočiv vikne: Ne, ja neću umrieti — neću umrieti.

Vičuć to počne se gibat k vratam kao da hoće da pobjegne, kosti mu izgube zadnju silu, i pade na zemlju, kako je dug i širok; jecaše još zadnjim uzdahom: Milost, milost, ne umrieti.

— Umrieti ćeš, preporuči dušu bogu!

Poslie tih rieči sagne se Lacuzon, izvadi iz pasa jednomu od ubijenih lupeža nabijeni samokres, prisloni ga Pelerinu na sliepočnicu, izpali i raznese mu glavu.

Nepoznanac vrisne od užasa, i okrene se na stranu.

Lacuzon baci samokres i reče tudjincu: Napred sam vam kazao, da će biti užasno — nu morate priznati, da je to trebalo, jer uvuče li se jednoč kod nas izdajstvo, onda je Franche Comté zaista propala. Sutra će doći njeki od naših, da pokopaju ove ljude, a ja ću im reći, da je med njimi i Pelerin, koga sam ubio kao izdajicu. Ajdmo iz ovoga krvlju napunjenoga zraka. Kad budemo vani, nadam se, da ćete mi kazati razlog, zašto me htjedoste potražiti u Saint Claude-u.

— Doista hoću.

Oba izadju iz sobe.

Poklade (karlovačke).

Gledah šale, gledah smieha,
Što no vele, da 'e utjeha —
Utjeha sva roda moga,
Roda biedna, — očajnoga.

Kako komu ćar. podnosi:
Njetko pjeva, njetko prosi,
Njetko jaše, il se vozi,
Ol na jednoj kasa nozi.

Ima trista vražjih čuda:
Šarengaća — crnih luda,
Voze šajku, stara kola;
Tuku ljudi mrtva vola.

Nevaljadu ništa kola,
Na magarcu mudrost 'hola,
Pa i vreva tih bubnjara,
Na lepezi znaš — bazara:

Veće kola na kolima,
To ti čudno biva svima,
Pa tek gornja dim odbija,
Vatrena je, veliš — zmija.

I to nek je — ajde, ajde:
(Al me boli, nije vajde!)
I trobojna žari s' bliedi —
Pa pomodri . . . pa se sledi . . .

Šta je dakle, kaži druže,
Na što tvoje grudi tuže?
Da l' na šaljiv žališ lijek;
Jer sviet podje na izvijek!

„Mani zazor — mani uzor, —
Već prilupi samo prozor.
Nesvjestica mene hvata
Rad očajna moga brata!

„. . . Bjedan . . . gle . . . propada
. . . Varljiva . . . mu nada . . .
. . . Junak . . . za maskom . . . ubice . . .
. . . Drž . . . nedaj . . . pobjednice . . .

„Bulav — graja nema kraja,
I noć crna š njome baja.
Oh, što kasni bar to zvono,
Da počine sviet oron'o.

Nikola Begović.

Razvoj pravnih idea.

(Od dr. Pavla Muhića. *)

U najstarije doba življahu ljudi u manjih ili većih družtvih, sklopljenih radi uzajamne sigurnosti i zaštite. Države, tečajem vremena iz tih družtava razvijene, nisu drugo, no sdruženje pojedinih, prije neodvisnih porodica pod zajedničkim poglavicom kao vladarom. Čovjek, kao biće umno, nadaren je slobodom nutarnjom i vanskom, nu sloboda mu je zakonom ograničena, a taj si zakon čovjek sam stvara, slobodnom ga voljom priznaje, te mu se pokorava. Kad čovjek žrtvuje zakon nutarnje slobode pohotam naravi tjelesne, kao da se je iznevjerio svojemu višjemu, božanstvenomu porieklu i pridružio se bezumnoj životinji, koja, neimajuć slobodne volje, stoji pod neodoljivim uplivom vanskoga nepoznatoga si zakona. Odatle nastaje mržnja, oduravavanje i preziranje sama sebe; da li je zaslužio kazan, toga neznamo, premda je ono preziranje, onaj crv duše, koj nikada nespava, osjetljiva kazan, ali idea moralne kažnjivosti nadmisaona je i umu čovječjemu nedokučiva.

Čovjek je u neprekidnom odnošaju sa stvorovi ovoga svieta, jer i djeluje na nje i na sebi ćuti upliv i posljedice njihova djelovanja. Zaprieke, koje s te strane njegovoj vanskoj slobodi stavljaju bića nerazumna, uklanja on kako bolje može i umije; sloboda mu je u tom obziru neograničena, jer nestoji sa vanskom prirodom u nikakvu pravnom odnošaju. Nu sasvim je drugi odnošaj čovjeka prama čovjeku, svaki sebe smatra kao biće slobodno, i zato brani područje svoje slobode proti svakomu nasrtaju, koliko mu dopuštaju sile i okolnosti. Sloboda jednoga često je u izravnoj opreci sa slobodom drugoga, požude i strasti su neograničene, te kad bi svakomu prosto bilo zadovoljiti jim bez obzira na ostale, propao bi napokon u neprestanoj i silnoj borbi čovječji rod. *Neograničena sloboda jednoga nemože postajati uz neograničenu slobodu ostalih ljudi. To protuslovje dokinuti, zadaća je, koju zdravi um mora cieniti, a riešenje te zadaće jest pravo.* — Pojam prava osnovan je na prvotnoj slobodi i jednakosti ljudi. — Ovo je ukaz (dictamen) zdravoga uma, kojim se uzajamna djelovnost ljudi ustanovljuje, da svikolici uzmognu kao slobodna bića, kao osobe obstajati.

Na tom temelju osnivaju se stavni zakoni svih naroda, koji su toga imena vriedni. U postanku družtva uredjuju se najprije odnošaji, koji spadaju u kazneno pravo, jer najvećom pogibelji priete zla volja, nesnosljivost i divlje strasti, koje su se morale ukrotiti i obuzdati, dočim su osebno-pravni odnošaji bili vrlo jednostavni, te je trebalo vrlo malo zakona, da se urede. Neubijaj, nekradi, negovori krivo itd., to je bio glavni sadržaj najstarijih zakona.

Što nam država sad u svojih zakonih i uredbah osigurava, to nadoknadjuje mnoge prvobitne uredbe, koje nam se upravo zato čine barbarske i nepravedne. U svietu moralnom, kao god u fizičnom, tvori si priroda organe, kojimi će djelovati na spoljašnost; tako nastaju u prvoj dobi čovječanstva samosilje, samobrana i krvna osveta, uredbe, koje bi danas povriedile pravnu ćut svakoga svjestna čovjeka, a bile su njekoć, kao da jih je sam Bog odredio, spasonosne za čovječanstvo. Ako naime državna vlast nemože svojim članovom ujamčiti podpune zaštite, onda mora nastati samobrana i osveta uslied prirodjenoga nagona, da se suzbije svaka navala na osobu i imutak; to pravo priznavaju još i sadanji pozitivni zakoni u nuždnoj obrani (inculpata tutela).

U djetinjoj dobi navadnoga života ostat će osveta čustvena (laeso doloris remedium inimici dolor); plemeniti se nazori razvijaju prelazom iz djetinje dobe u dobu doraslosti najviše uplivom vje-

---

*) O tom zanimivom predmetu obširno je govorio veleučeni g. dr. M. u sjednici jug. akademije dne 29. pr. mj. Ur.

roviestnîka, koji su divlje strasti znali ukrotiti i čustvenost podvrći uzvišenijim ideam. U tu svrhu djelovala su veoma blagotvorno utočišta, (asyla) poznata ne samo izraelskomu puku, gdje jih je Mojsija uredio u šestih levitskih gradovih, nego i ostalim poganskim narodom — kod Rimljana „locus inviolabilis consecrationis lege tutus“; u ta posvećena mjesta mogao se je progonjeni spasiti od prve, obično sliepe strasti progonitelja. Nebrojene su zasluge kršćanstva za dobrobitno i vremenito blagostanje čovječanstva, medju ostalim se napominje uredba mira božjega — „Trewa Dei“, ili „treugo domini“ — uslied koje su imala prestati nasilja i razmirice na dane, posvećene uspomeni muke i smrti Spasiteljeve. I vladari svjetovni nastojahu po mogućnosti stegnuti krvnu osvetu u najuže granice, kao što svjedoče nesamo tako zvane „leges barbarorum“, nego i zakoni naroda slavenskih, imenito pravda ruska iz 11. vieka.

Na mjesto krvne osvete stupi s vremenom naknada u novcu, wergeld, virigiltum, ili werigeldum, kod Slavena krvarina, vražba, vražda, vyplata, vira, virnoja. Kad krivac sam nebi mogo krvarinu platiti, plaćaše ju rodbina, koja je i primila krvarinu za usmrćenoga. Čini se, da je pravo na rotu nastalo iz one dužnosti suplemenika. Rotnici, porotnici, (consacramentales conjuratores), zvahu se ljudi, koji su prisizali, da je okrivljenik pravedan, i da je onaj pravo prisegao, čiju su oni prisegu potvrdili svojom prisegom. Njekoji zakoni dopuštaju prisegu sa 40 izabranih, ili sa osamdeset, koje si je sam okrivljenik našo, nu svaki krivorotnik imaše platiti globu od 15 solida, i nadoknaditi štetu, koju je protivniku počinio krivom prisegom. Zakon vinodolski od g. 1280 ustanovljuje prisegu sa 50 rotnika, koje si je našo okrivljenik; ako ih nije imao toliko, prisego je on sam toliko puta ili za one, koji su mu manjkali.

Zakoni srednjega vieka odredjuju krvarinu i za tjelesne ozlede, odmjerenu po veličini ozlieda, i važnosti ozledjenoga uda — u tom je osobito točan štatut poljički, i štatut otoka Krka.

Ako je tko u kakvom zločinu ubijen, nije se plaćala krvarina, nit je o tom bilo pogovora. „Si nox furtum sit, si im (eum) occisit, jure cœsus esto. t. 12 tabularum“. Sličnih ustanova ima u ruskoj pravdi, zakonu vinodolskom, štatutu poljićkom, i zakonu crnogorskom.

Primanje i plaćanje one vražbe bijaše vanski znak — simbol, — da je pomirenje vidionim načinom k svrhi privedeno, kao priznanje krivca, da je njegov čin nepravda, koja sad na njega pada, napokon kao žrtva, kojom se je krivac u očijuh Višnjega očistio od krivnje.

Za krvnom osvetom, a i uzporedno š njom nalazimo u najstarijem pravu odmazdu (talio); u prvom postanku smatrala se je ona s gledišta materijalne jednakosti: život za život, oko za oko, zub za zub.

„Si (quis) membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.“ lex 12 tab. — Kad su se razbistrili pojmovi o krivnji i kazni, izčeznu odmazda iz kaznenoga sustava, i samo toliko mogaše ostati, koliko se dade po načelih zdrave filosofije opravdati.

Tako bijaše do 10. vieka, poslie mjesto staroga običajnoga prava stupi, nastojanjem romanista rimsko pravo i š njim tortura, najprije za skitalice, poslie za sve državljane bez razlike stališa — a odatle moraše nastati užasan rat strahovanja (Abschrekungskrieg) proti pravim krivcem i okrivljenikom. Zakonik Karla V. constitutio criminalis carolina, dokinu vladajuće bezzakonje, i u primjerne granice svede samovolju ondašnjega kaznenoga sustava.

U novijih kazneno-pravnih teorijah opažavamo ozbiljnu težnju, da se zakoni ublaže, a smrtna kazan da se ukine, koja se tobož ni s pravnoga ni s političkoga gledišta opravdati neda Ove teorije nisu još prodrle u sviest naroda, koji se nemogu sprijateljiti s mnenji, nauci i najplemenitijimi ideami učenjaká, jer se još nisu uznieli do njihove obrazovanosti, jer se čini nedosljedno i griešno poštediti zlobnoga ubojicu, i priznati mu ono pravo, koje on nije hotio u drugih priznati i poštediti. Čini se, kao da se još nisu pronašla prava sredstva, koja bi služila za kazan i poboljšanje zločinaca. Kad bi

se jednom pronašao taj kamen mudrosti, onda bi se moglo ozbiljno i odlučno govoriti za ukinuće smrtne kazni, pa tko i nebi govorio iz sve duše za ideu toli plemenitu, čovječnu i uzvišenu, koja će napokon tielom postati!

Vrieme je najveći reformator.

Narodne pjesme hrvatske.

(Iz sbirke Iv. Cagarića).

6.

Vino pije devet kaludjera,
Nad njima se modar oblak vije,
Iz oblaka crna knjiga pada.
Nitko nemož' knjige pročitati,
Doli jedno samouče djače;
Knjigu štije, grozne suze lije.
Pitali ga otci kaludjeri:
Boga tebi samouče djače!
I do sad su knjige dolazile,
Ali nisu žalostive bile.
Bolan Duka u ćeliji leži,
Bolovao devet godinica,
Živa njega raztočili crvi;
Njemu idu otci kaludjeri,
Njemu idu, da ga izpovjede.
Kaži Duka, šta si sagriešio?
Kad pitate, hoću da vam kažem:
Slavu slavim svetoga Jovana,
Od grieha ga slaviti nemogu,
Moja majka leturdije smiesi.
Ja uzimah svete leturdije,
Pa je bacah mojim kerovima.
Al mi reče ostarjela majka:
Zašto Duka, žalostna ti majka,
Zašt uzimaš svete leturdije,
Pa je bacaš svojim kerovima?
Kako sam ju lahko udario,
Tri je hvata u zemlju otišla;
Još poviknu ostarjela majka:
Zašto Duka, žalostna ti majka!
Bolovao devet godinica,
Živa tebe crvi raztočili,
A kroz tebe proniknula trava!
To izusti, pa dušicu pusti.

Tri razpravice.

III.

Dokaz, da **h** *u genetivu plurala i duala u substantiva, a u gen. duala ni u adjektiva, ni u pronomena, ni u numera ne valja.*

Iza onoga, što je do sada o tom u Književniku i indje pisano, ne preostaje mi, nego ogledati razloge, kojimi obrana ahavca u Književniku kanijaše dokazati, da *h* u pomenutih padežih valja, a osim toga izpraviti i njeke tvrdnje n primjetbah uredničtva Književnika o tom priedmetu.

1. U 2. sv. I. g. Kniž. na str. 189 rekoh: Stoji li sam substantiv u gen. pl. ili duala bez adjektiva itd., te se ne bi razlikovao od gen. sing., to valja metnuti u pismu, u govoru to biva i onako — ako biva — na p r e d z a d n j u s l o v k u v a z d a o b l i n a g l a s, inače ne treba; n. p. plod jabûka, a plod naših jabuka (prem da u prvom primjeru ne može biti sumlje o pluralu, jer je gen. sg. jabuke, nu sòkola gen. sg., a sòkôla gen. pl. i du.) — Ovomu dodaje Ur. Knj.: Mi stavljamo dotlje znak razlike na p o s l j e d n j u slovku, dok nam se ne dokaže, da ne valja, što sav štokavski sviet (i jekavci) u njekih riečih naglašuje i izgovara p r e d p o s l j e d n j u naglasom dugim, n. p. sinóvâ, kónjâ, pásâ, ovácâ, momákâ, mjesécî, žénâ, zmíjâ, pčélâ, zemáljâ, sestárâ.

Proti tomu ja tvrdim, da ne ima u tom pravo ne samo Ur. Knj., nego niti Vuk, niti ostali, koji su se za njim poveli.

Ur. Knj. priznaje izriekom, da svi štokavci naglašuju p r e d p o s l j e d n j u slovku, pa za to da stavlja naglas na p o s l j e d n j u; osim toga, da svi štokavci naglašuju predposljednju d u g i m naglasom, pa z a t o stavlja na posljednju jošte jači naglas od dugoga, t. j. o b l i. — To su dvie nedosljednosti u jednoj tvrdnji. Ako se ima metati naglas, kao što se u pomenutih slučajih ima, to ga valja metnuti gdje mu je mjesto, a to je na p r e d z a d n j u slovku, nipošto pako na zadnju, kojuno nijedan štokavac ne izgovara u ovom padežu jače od predzadnje slovke; kako prema ovomu može biti dugi naglas znatniji od obloga, toga ja ne ponjam, prem da to tako bilježi i Vuk i Daničić a sada i akademija u „Radu"; * jer:

---

* U II. Knj. „Rada" Jagić meće, gdje treba,

Ciela je istina, da *e*kavci i *i*kavci štokavci govore ovako: sinóva, kónja, ováca, momáka, mjeséci, žéna, zmíja, pčéla, zemálja, sestára t. j. naglasiv predzadnju slovku dugim naglasom; ali je istina i to (a to je vrlo znatno), da oti i takovi izgovaraju zadnju slovku *bez ikakova* naglasa; *je*kavski pako štokavci govore: sìnôvâ, kônjâ, pâsâ, òvâcâ, mòmâkâ, mjèsêcî, žênâ, zmîjâ, pčêlâ, zemâljâ, sèstârâ, a ne, kano što jur rekoh, da je Vuk krivo zabilježio, i kano što Daničić i Jagić za njim vele. Vuk je često krivo shvatio naglas, n. p. brȁt, kȍnj, mjesto bràt, kònj, kano što mu je u obće naglas bez načela tim, što se ne zna ni po njem, ni po Daničiću, ni po Mažuraniću: Kada se ima i za što se ima koj naglas pisati — tè će se morati moja načela o tom ili pobiti ili uz njih pristati ili šta boljega naći. Nu ove i ovakove pogreške Vukove ne mogu mu umaliti neizmjernih zasluga, niti nam mogu priečiti, da izpravljamo što je i gdje je on pogriešio.

Držeć se ja onoga, da se *je*kavština razlikuje od *e*kavštine i od *i*kavštine ne samo dvoglasom *ě* nego i naglasom, osvjedočih se, da je jekavski naglas i bogatiji, i obilatiji, a ujedno i pravilniji, jer je dosljedniji s toga, što, da ne pominjem nego što patri u ovu razpravu, ne gubi n. p. u gen. pl. i duala (t. j. u padežu najznatnijem radi izvanredne promjene naglasa) nikada naglasa s prve naglašene slovke, osim što mu može otaj naglas nješto oslabjeti, ili se pomaći s nasporjele predzadnje slovke (a to ne biva u nijednom od ostalih padeža ni u sing., ni u pl., ni u dualu); n. p. sîn, síni, sînâ, a: sìnovi, sìnôvâ. S ovoga se vidi najbolje, da je naglas u ovom padežu, kano što je u svih slovjenskih jezicih, **znatniji znak** (i to u Hrvaštini na predzadnjoj slovci), nego li je forma *â* ili *î*, i da je naglas isto tako bitna tvorka (pravije znak), kao što je i *â* ili *î*, a da nije tvorka *ah* ili *ih*, kao što njeki slovničari odrješito uče, te su i stari pisci tiskani tom novom tvorkom

naglás i na predzadnju slovku; to je očit napredak.

i kao što, žali Bog! to izgovaraju, da bi tko, nego učitelji njeki.* — Koliko je ovo vriedno, da se od sada na to pazi, ako se i nije do sada pazilo, i koliko se mora pomagati, da istina na vidjelo izadje, osvjedočiti ćemo se sliedećimi razlozi.

Oslanjanjajuć se na izgovor jekavske štokavštine, kao što sam ga sâm na svoje uši učio, niječem, da pred oblim naglasom može biti dugi, i da iza kratkoga ili oštroga naglasa može biti dugi; nego tvrdim, da se dugi pred oblim ovomu prilagodi; prilagoda naglasa, ako do sada nije ništa o njoj pisano, ipak je istina; prilagoda ota biva nasporom, t. j. dugi bude oblim. Dokaza su tomu tri: jedan, što ne ima primjera u svoj Hrvaštini bud ekavskoj, bud ikakskoj, bud jekavskoj, bud kajkavskoj, bud čakavskoj, bud štokavskoj, ni u jednoj jeditoj rieči, da bi bila jedna slovka dugoga a iza nje u istoj rieči slovka obloga naglasa, niti da bi jedna slovka bila oštroga ili kratkoga, a druga iza nje dugoga naglasa u istoj rieči. Da to biti ne može, razlog je u drugom dokazu o ritmu rieči (o tom ću prozboriti do skora); treći je dokaz u tom što se rieči onako obilježene (kónjâ, sestárâ) ne samo nigdje ne govore, nego i ne mogu izgovoriti, osim nategom ili afektacijom — a ovima mahnama tko bi potvorio naš, da ne rečem trom izgovor u prostoga naroda, taj bi zaišao daleko s pravoga puta. — Što pako zbilja Vuk, a za njim Daničić, njekoliko riečij onako bilježe, to ja moram proglasiti isto tako sumljivim, kano i brȁt, kȍnj, i tim podobne izmišljotine, obilježene naglasom bez načela i bez pravila

Vještake i vrstake ovomu priedmetu sjetiti mi je na jošte jednu okolnost, t. j. da je kultura jekavske štokavštine u nas kajkavaca, čakavaca, a i u nejekavskih štokavaca nastala bez ikakove shodne priprave; mišljasmo bo, da valja naučiti nješto deklinacije i konjugacije, a jošte manje frazeologije, pa svršen posao. Ob ostalom, (da mnogo ne pominjem, po-

* Koji u ostalom, tajno budi rečeno, i u inom mnogom obziru zlostavljaju hrvaštinu. Da se tomu doskoči, u svoje ću vrieme priobćiti drastično sredstvo.

menuti ću samo naglas) jošte je i danas malo govora, te se ne treba čuditi, ako se čuje jekavska štokavština iz ustiju čakavca ili kajkavca onakova, da se na prvi mah osjeti, kano da Francuz izgovara talijanski, ali svojim naglasom. Ova je anomalija tako obična, da se ne samo ne osjeća, nego je i znatnoga znavatelja hrvaštine, gna. A. Mažuranića potakla na to, da je on tu mješaćinu u svojoj slovnici, nazvao krhkim izgovorom i da se taj krhki izgovor drži kao uljudniji; a imao je to nazvati pravim imenom: mješaćina, postala s neznanja i s nenauke kajkavske i čakavske, a od česti i štokavske; da taj posao ne vriedi ništa, i da se njim ne može usavršivati niti divna pravilnost niti bujna krasota jekavštine, niti da se je razvio ikoj jezik, kako valja, uljudnostju ili krhkoćom, ili spodobnimi izpraznimi svojstvi.

2. Tko štuje znanost, osnovanu na historijskih dokazih, tè mu je do istine, taj mora priznati, da iza onolikih dokaza o toj stvari navedenih u Književniku, s ovega gledišta ne može se u načelu oprovrći nevaljalost onoga *h*. Nu ima ljudij, koji mimo načela filologijskoga radi bi dokazati valjalost suglasu *h*. Istinitost ovih mojih, priznajem, oštrih riečij valja mi dokazati; biva to evo ovim.

U 2 sv. I. G. Književnika ustade ahavac, a za njim i Glasonoša te se latiše proti filologijskim dokazom Jagićevim rabiti nefilologijskih sredstava. Kano što mislim, da se filologijska pitanja bez filologijskih dokaza ne mogu riešiti, tako isto mislim, da mi je pomenute dokaze suzbijati bez filologijskoga aparata. — Ako se pomenuta gg. ne sjetiše jednakomu oružju, pa prenesoše razpravu sa znanstvenoga polja na neznanstveno, to bi im dakako, da budu dokazali što htjedoše, slava bila tim veća. Ali da vidimo.

Spomenuta gospoda znadu doista, da se u znanstvenih razpravah ne smije rabiti nikakov dokaz, ako nije znanstven; jer rješavati takova pitanja dokazmi, vadjenimi izvan obsega same tè iste znanosti, znači: jedno priznati svoju nevještinu, a drugo griešiti proti svim pravilom priegovora. G. ahavac imao je najprije dokazati, da ima právo u znanosti zauzeti stanovište izvan znanosti, čemu je on substituirao neshodan uvod, pa bi se razprava svršila poznatim: de principiis non est disputandum. Da se pako g. ahavac zbilja nije borio za *h* sa stanovišta filologijskoga, to je izriekom priznao sam, i tomu ne ima prigovora; nego je

3. Izmedju ostalih sjajnih i nepobitnih dokaza Jagićevih o tom, da *h*-u u pomenutih padežih nije mjesta, izvadio tri razloga, što ih pobija:

a) *h*-u nije prema indoevropskim niti prema slovjenskim jezikom mjesta,

b) *h* narod ne govori u pomenutom padežu.

c) *h* pisci ne pisaše.

Prije 18 godina napisao je g. Fr. Kurelac u programu Riečke gimnazije razpravu proti tomu *h*, ali u obranu za kratki genitiv, kakono ga govore čakavci i kajkavci, a štokavci dan danas tako riedko, pače nikako, da mu radi ote rjedkoće branimo punim pravom u književni jezik. Razloge Kurelčeve g. ahavac nije ni spomenuo, prem da i danas toliko vriede, koliko i onda valjahu. Nadasmo se pako, da ih šutanjem mimoći, kamo li pobiti ne može. — Sada ogledjimo mu razloge za *h*.

ad *a)* G. je ahavac zaboravio, da tomu *h* nije mjesta u Hrvaštini ne samo po indoevropskih jezicih, niti po Slovjenskih, nego niti po samoj i istoj Hrvaštini, pače po nijednom našem razrječju; jer prem da g. ahavac nagadja, da je *h* u substantiva postao per analogijam kano i u adjektiva, veleć: Rekao bih, ali toga ne ću **apodiktički tvrditi** (str. 286): to on ipak ovim indirektnim dokazom (per analogiam, kojoj ovdje prema direktnim Jagićevim dokazom ne može biti mjesta), tvrdi: da je onomu *h* zbilja mjesta — pače zove u pomoć opet per analogiam kojoj ovdje ne može biti mjesta, latinske forme: deum i virum prema deorum i virorum. Da su prve forme starije, jer je *r* umetnut, i da sanskrtski *s* ne može biti dokazom za *h* u Hrvaštini, to je uz nješto latinske filologije lasno priznati, uzev osim toga na um,

da je u jačem naglasu ostao očiti trag savezu i srodnosti izmedju starih i novih jezika, a najpače hrvaštine. Ovu istinicu preporučam blagohotnomu razmišljanju uz primjetbu, neka izvole ogledati taj savez bar površno.

ad *b*) *h* je u štokavštini pravi kameleon s toga, što ga narod govori i negovori. — Tu je štokavštini pomogla kajkavština i čakavština, i to per analogiam tako sjajno, da smijemo pitati: „Nije li istina, da su istom kajkavci i čakavci pokazali put štokavštini, kako se ima razvijati, da bude književnim jezikom? Ili zar je svaki od starijih štokavskih pisaca znao, gdje ima pisati *h*, pače bud koje pisme, i da li je on to znao razložito? Ili će tko zar dokazati, ako štokavac ili tko ini ne zna, gdje se ima govoriti i pisati *h*, gdje li ne ima, da ne zna nitko? Pa da i jest istina, kao što nije, da štokavci ne govore *h* ni u kojoj rieči, zar je i to istina, da je *h* i danas jošte kameleon? Ili zar nejma komparativne Slovjenske filologije, kojano toli sjajno uči, gdje se piše *h*? Ili zar je rieč kameleon kakov dokaz? Tko li je dokazao, da *svi* štokavci ne govore *h* gdje valja? Tko je tudier pronesao svoje filologičko uho? Zar se može biti odatlje imamo nadati budućemu dokazu, kojemu se po sadanjem znanju ne imamo pravo nadati? Zar je Vuk dokaz, koj osim što je nješto zavirio u Hercegovinu, i to onda, kada *h*-u nije u obće nikakovoga mjesta priznavao u našem jeziku? Zar je sviestno tvrditi, da je Vuk prešao po svem našem narodu? Na ovakovih se protimbah osniva dosjetka, a ne dokaz, da je *h* kameleon. (Dalje sliedi).

Besjednica.

Narodno kazalište. Ljetošnja repriza Sardou-ove vesele igre „Posliednje ljubovno pismo“, koja je imala mjesto u utorak dne 3. t. m., išla je ponješto mlitavo. Čini se, da su za duge stanke, što ta igra nije davana bila, njeki članovi, osobito mužkoga spola, malne sasvim zaboravili svoje uloge i prisiljeni bili držat se šaptaoca kao pijan ploda, te uslied toga nisu mogli onom hitrinom i odrješitosti govoriti, koja je neobhodno potrebna, da komadi takove vrste postignu žudjeni uspjeh. I vatra u kaminu, koja u glavnom prizoru drugoga čina tako važnu rolu igra, gorila je veoma žalostno i svaki čas se je gasila, što je vjerojatnosti činilo velik uštrb. Ti nepovoljni slučajevi tim su nam se većma na žao dali, što taj komad bez sumnje spada medju najbolje našega repertoira i za to bi svakako bio od strane redateljstva više obzira zaslužio.

Nasuprot imali smo u četvrtak dne 5. t. m., veoma zabavan večer. Davaše se prvi put jednoaktni komad iz francuzkoga preveden po g. Asangeru „Objedujem kod svoje majke“ i opereta „Meštar Fortunio i njegova ljubovna pjesma“ i tako oduševljeno i živahno, da nam se nemože na ino, nego da tu predstavu uvrstimo medju najbolje ove sezone. U prvom komadu, u kojem nalazimo uprav vještački narisanu sjajnu nevolju kazalištnih glasovitosti, odlikovala se je osobito gospodična Perisova a u opereti gospoja Norvegova.

U subotu dne 7. t. m. bio je prijam mladjahne predstavljačice gospodične Marije Jelenske. Davala se prvi put u našem jeziku glasovita Grillparzerova tragedija u 5 čina „Pra-mati (Prababa)“. Poetička vriednost toga djela jest izvan svake sumnje, ako mu i fatalistična težnja nije po zreloj kritici odobrena. Moramo dakle izbor darovite koristnice pohvaliti a štovanomu g. F. Ž. P. iskrenu zahvalu izraziti, što si je dao toliko truda, da taj umotvor ponaši. Istina to ponašenje više je perifraza nego li točan prievod, no do njekih ne sasvim pravilnih rima i predugaćkih amplifikacija, svakako je zaslužna radnja, vriedna uvaženja od strane kritike.

Predstavljalo se uobće dobro, što tim veću pohvalu zaslužuje, jer je bio prvi pokus našega družtva u toj vrsti, gdje je uspjeh malne sasvim na liepi deklamatorni izraz i slikovnu plastiku proračunan. Svi sudjelujući članovi pokazahu, da bi za cielo umjeli i u tom krugu uspješno djelovati, ako bi im se samo dovoljno vremena dalo, da

od rieči do rieči svoje zadaće na izust nauče, što je strogo uzemši kod takovih komada neobhodno potrebno. No, ako to i nebijaše skroz i skroz učinjeno, što se u tom slučaju više pomanjkanju materijalnoga vremena nego nemarnosti naših predstavljača pripisati mora, to su opet svikolici barem znatno bolje memorirali nego obično.

U tom obziru zaslužuje prvu pohvalu gospodična koristnica, koja je malne svaku slovku doniela. Nasuprot opazismo, da se je g. Brani (Jaromir) mjestimice, osobito u posljednjem činu, najvećma borio proti tim sponam, bez kojih, uvjereni smo, da bi bio i u toj ogromnoj ulozi sasvim uspjeo, što i o njegovu talentu i o njegovoj inteligenciji najbolji dokaz pruža. Njekoja mjesta osobito u drugom i trećem činu podjoše mu uprav prekrasno za rukom, što je i obćinstvo gromkim pleskom i opetovanim izazivom priznalo.

G. Mandrović (Borotin) držao se je veoma dobro, osobito u četvrtom činu, poslie kojega je s gospodičnom koristnicom izazvan bio.

I pobočne uloge kao satnik (g. Sajević), kastelan (g. Cvietić), Boleslav (g. Andrijević) i vojnik (Ban) bile su pristojno i onim pietetom izvedene, koj zaslužuju djela od tolike poetične vriednosti, i dotičnikom uprav na čast služi.

Gdčna. koristnica, koja je ovaj večer ne samo opetovano pod gromkim pleskom izazvana već i bacanjem cvieća odlikovana bila, može Bertu medju svoje najbolje uloge uvrstit i razvila je u istinu mnogo čustva i uzleta. Za tu struku ima bez sumnje talenta i mogla bi s vremenom još do znamenitosti dotjerati, no prije svega valja da nastoji da mimiku lica i kretanje tiela sa situacijom, a svoju deklamaciju sa harmonijom našega jezika u podpun sklad dovede. U posljednjem obziru već je znatan napredak učinila.

Gja. Bajzova (pra-mati) pokazala se kao routinirana predstavljačica i doprinicla je mnogo k uspjehu ove predstave, koja se je obćinstvu, sudeć po pleskanju, neobično dopala. Kazalište bilo je podobro puno.

U nedjelju bio je Raimundov „Razsipnik“, koj je do mnogih odviše dugo trajućih promiena i medjučina takodjer dobro uspjeo. Osobito se je dopao g. Freudenreich kao Valentin, samo šteta da nije uza se imao živahniju i nestašniju Ružu. Gja. Popovićeva bila je uprav izvrstna kao starica. Gđna. Ružička (Keristana) kao novoangažirani član učinila je opet svojim blagozvučnim glasom i liepim kretanjem dobar utisak, ako i nije postigla tako sjajan uspjeh, kao u svojih prvih pokusih. Svjetujemo ju, da se nebi odviš patetičnoj deklamaciji podala, jer to s vremenom dosadjuje. G. Horvić (Prosjak) pjevao je dobro, govorio do svojega posljednjega govora bolje nego obično, no u igri bio je kao vazda nesiguran. G. Sajević (Chevalier Dumont) pokazao je dosta okretnosti i mnogo dobre volje, no više je svoj govor na židovsku nego li na francezku navlačio. Medju djecom odlikovao se je osobito sinčić g. Freudenreicha, koj je ovaj večer prvi put na pozorište stupio. —l—

Svašta. Oskudica žena je u amerikanskih gradovih naročito u Newjorku tolika, da nema gotovo nikakva razmierja. U Kaliforniji uzimlje se statistički: po 3 muža jedna žena, u Washingtonu po 4 m. jedna; u Newadi po osam jedna u Koloradu pače po 20 m. jedna. Žene su tamo uprav s toga objestne, traže u svačem prednost; tamo im je ne dobrota i marljivost nego ljepota blago. U nas ima ženskih usjedjelica, a u Americi vele statistička iztraživanja, ima do 800.000 mužkih, koji bi se rada ženili, da mogu naći žena.

— Jug zove se u Beču družtvo, u koje se je stopilo dosadašnje slovensko „Sava“ i naš Velebit. Jug je već dao liepu zabavu.

Zagonetka. *

Od Fr. Sajvrta.

Na sjedalu majka sjedi,
Te pod sobom nješto redi.
Kad sve liepo u red stavi,
Sied opeta svoj nastavi.
Pridignuv se još kadkada,
Čeka žuto s biela grada,
Da ga vodi, kud mu godi,
Po zelini i po vodi.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 12. Odgonetku (zagonetke u br. 8.). „Rut-tur“ riešiše gg.: Ivan Žagrović, Sl. Mařik, Jos. Mesić, Rad. Albrecht, Janko Bobešić u Zagrebu, br. Erasmo Marić i Viktor Tomić oba bogoslovca u Vukovaru i Fr. Sajvrt u Križevcih.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 11. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Šijaci.

(Slika iz života od — iljuške).

(II. dalje).

Na kraju sela, a uprav na najvišjem mjestu, stoji njekakva neobieljena i samo ilovačom izmazana, a sa snopljem pokrivena odrpina, koljeba, što li je? Sviet veli, da je to kuća djeda Miše Kuburdjića, kneza golobrdskoga! Doduše djed Mišo piše se kod gospode Mijo Pavlović, ali svaki Šijak ovako misli: „Kad velika gospoda mogu imati svaki po dva ili po tri krstna imena, zašto nebi Šijak mogao imati dva brezimena?“ U ostalom rado priznajem, da pravoga toj navadi uzroka neznam. Kako mu drago, mi ćemo našega djeda Miju Pavlovića zvati Mišom Kuburdjićem; jer je pod ovim imenom poznat u selu. I sbilja je djed Mišo ne samo u Golombrdu, nego i u svoj šijačkoj okolici, važan čovjek! On je i gospodi u volji radi svoje poslušnosti — a još više radi svojih purana i gusaka, kojimi često gospodu dariva! Ali seljani ga uprav kao kakva proroka poštivaju; jer valja znati, tko je svoj čitav viek, kao naš djed Mišo Kuburdjić, knezujuć proživio, taj je steko u selu tolik ugled, da mu se sve, i staro i mlado, duboko klanja, i nema toga u selu, tko bi se usudio njemu, kad on što naredi, uzprotiviti, osim možda jedine babe Bare, njegove žene; ali i ona je samo jezikom od djeda Miše jača, a da dodje do šaka, neznam tko bi komu rebra namjestio! Nu do toga neće doći, kad je djed dobra i blaga duša. On je, kao i svi brdjani, zdrav i krupan čovjek a crnomanjastá lica, osim nosa; jer sám Bog neka znade, od čega je to, ali tako je: lice crno, a nos uviek — kao kakva zrela paprika — crven! Glava mu je, kao zrela misirača, gladka i ćelava, pa samo kraj ušiju strše dva biela žbunčića od siedih vlasi. Djed Mišo neide nikada brez štapa pješke, jedno da sačuva svoj kneževski ugled, i to je glavniji razlog, a drugo da mu je sgrčitima livčama — jer tako mu izgledaju noge — lakše micati se. On je prevalio već šestdeset i petu godinu; ali ako izuzmeš noge, on je i duhom i tielom još uviek snažan kao kakav mladić. Srdca je, ko rovito jaje, meka; ali znade kadšto, premda u riedke petke, i planuti, te kad opsuje šklocu ili burgiju, onda znaj, da još malo fali, pa će se razsrditi! Djed je Mišo stožina, oko koje se čitav stog naše pripoviesti sadieva.

Druga odmah do Miše najvažnija u kući Kuburdjićevoj osoba jest Bara, njegova žena, koju on nikada drugčije, nego uviek svojom babom zove. — Bara je malena i uzgojna stasa, okrugle i plosnate, ko pokljuka, glave, a ljuta jezika,

ko paprika, tako, da joj u tom u čitavu selu para nema! Znade često puta i djeda Mišu u rog sćerati, osobito ako je djed malo vinom prekantario; ali je kraj svega toga — kao i sve Šijakinje — dobra gazdarica i dobra kuharica t. j. trećinu hrane pod kradom prodade, a kad napravi žgance, sve se usta ljepe! Poslena je i marljiva, kao malo koja Golobrdka. Njeke žene, kad se nasmjehnu, pokažu sva trideset i dva zuba; nu Bara, da se i najsladje nasmije, pokazala bi samo tri zuba! jer su svi drugi popadali.

Djed Mišo imade i rodjenoga brata, zovu ga: šepavi Grga; jer je prije pet godina, kad je jednom orahe treso, s debla pao i ohromio; ali i ovaj je već, premda od Miše mladji, ipak već blizu šestdeset godina. Grga je u braku nesretan bio; jer mu žena pokojnica nadarova više ženskih a nijedno mužko čedo — a to se u zadružnom životu nesrećom smatra — od kojih su još i danas u kući dvoje: Kata svinjarica i Marica kozarica. Grga, kao mladji brat, obavlja u kući one poslove, koje Mišo neće t. j. sprema kola, namiruje marvu itd. dakle stoji prema Miši, kao sluga prema gospodaru. Imade samo tri male mahne: 1. rad prigovara; 2. u poslu je spor: pravo gengalo i oklevalo, te da nema djeda Miše, koji ga uviek opominje, nebi se puno uradilo t. j. da nije Miše starca, nebi bilo udarca; a 3. malo je lakom na jelo i pilo, izjeo bi — štono kažu — masno ćebe na veliki petak!

Ali još je jedno i to najvažnije čeljade u kući djeda Miše. — Mlada Jelica jedino je još živo diete djeda Miše i babe Bare; jer obodva Mišina sina otidoše prije reda na onaj bolji sviet, jedan u mladjanoj dobi, a drugi kao vojnik u Italiji. — Jelica je dobra, čedna, poslena i svemu vješta djevojka: kada prede, onda cmilji, a kad veze, kan da perom piše! Ali jedna je samo nesreća: ona je jedinče, pa k tomu žensko jedinče, ele kad izumru mužkarci Kuburdjići, što je kraj staroga Grge i još starijega Miše blizu, ostat će kuća brez potomka — raztepst će se imovina Kuburdjićeva, kao pljeva na vijanju! Ali se je ipak i ovdje pobrinuo naš mudri djed. On je naumio budućega si zeta prizetiti t. j. u svoju ga kuću uzeti i na svoje zemljište prepisati; ali je samo težak izbor, jer tko će Jelicu da zasluži, taj mora bit i dobar i bogat i pametan i u svakom smislu čestit mladić, a gdje ćeš naći takova?

Jozo Bogović prvi je susjed djedu Miši; on je skroz čestit i pošten čovjek, pa zato velik prijatelj Mišin; oni se dva paze, kao nokat i meso. Jozo ima i sina Milka, liepa, vriedna i pametna momka, koji se i u knjigu razumieva t. j. znade čitati, pisati i nješto računati. Njega je već davna djed Mišo uzeo na oko: „taj ili nijedan bit će moj zet“ — odlučio je on sam u sebi, ali dakako ako vriedan te milosti bude t. j. ako ostane čestit i valjan; dapače tu je svoju namjeru saobćio i Milkinomu otcu, svomu prijaku Jozi i svojoj babi Bari, pa svi su tim izborom posve zadovoljni bili. E istina je živa Jelica i Milko bio bi par ljudi kako vele, što mi ga radiš! Jelica se neskiće, kao druge gdjekoje djevojke, do njeko doba noći po kolu i selu; to nedopušća ni dada Mišo, ni maja Bara; ali i Milko je posve čestit i, kao većinom svi Brdjani, nepokvaren mladić.

U Golombrdu je još jedna osoba, s kojom se upoznat moramo, a to vam je Marko Kulinić, kum djeda Miše t. j. kumovi su jim bili još možda pradjedi, pa kako su Šijaci dobre pameti, to se kumstvo sačuvalo još dan dan danas u dobroj uspomeni. Marko Kulinić takodjer je dobar i pošten čovjek; imade doduše jednu malu pogrešku: gleda duboko u čašu; ali počem je on 1. kum Mišin, a 2. to je u Šijaka — kao i iztočni grieh — od pradjedova baštinjena mana, nezamjerava mu ni djed Mišo tu malu pogrešku, te se i š njim pazi kao hljeb sa solju; š njim i s prijateljem Jozom Bogovićem u zajednici putuje, u zajednici trguje.

Sada smo se upoznali s najvažnijimi osobami u Golombrdu. Imade tu još i druge zanimljive čeljadi; ali počem nemaju sreće, biti u pouzdanijem odnošaju s djedom Mišom, moram jih izpustit iz opisivanja moga, te se ograničiti na krugove čim tješnje, da neizpadne umjesto

proste pripoviedke, kakva debela knjižurina.

Dakle vratimo se na djeda Mišu, toga najvažnijega u Golombrdu čovjeka, prototipa šijačkoga genija, starca, brez koga u čitavu selu nema udarca!

III.

„Što se danas može učiniti, neostavljaj to za sutra.“
Nar. poslovica.

„Što se sutra može učiniti, čemu da to danas činiš?“
Šijačka poslovica.

— Grga, ti znaš, da sam se sdogovorio s prijateljem Jozom i s kumom Markom, da sutra vozimo kestenje u Djakovo; evo je Šimunje pred vrati, valja dakle zaslužiti koji grošić; dakle moramo gledati, da se na put spremimo.

— Bome moramo!

— Nije to dosta reći „bome moramo!“ Zar ti mene nerazumiješ, što ja hoću tim da reknem?

— A da bome da razumijem.

— Pa odgovaraj dakle kad razumiješ.

— A što ću odgovarati?

— Ama to, što mislim.

— A što ja znam, što ti misliš?

— E vidiš, da još malo pa si pravi blesan! Kaži ti meni, kad ti naumiš kamo ići n. p. u drva ili ma kud s koli, što onda najprije činiš?

— Najprije se najedem i napijem!

— E vidiš, da si pusti objestni pustosvat! A što dakle onda činiš, kad sebe namiriš?

— Onda namirim konje i spremim kola. —

— To je vidiš ono, što ja mislim. Jesi li dakle namirio vrance?

— A da bome, da sam jih namirio.

— A jesi li i nagrabio dosta zobi?

— Bome pošten tovar, može uprav do Bačke!

— Tako i treba; tko nosi, neprosi. A jesi li kola pregledao, da neće podosina ili koja obloga pofaliti?

— To se nemože znati.

— A što se nebi moglo znati? Ako je sve zdravo i čitavo, onda lje neće pofaliti.

— A bome to nije istina; i moja je noga prije pet godina bila i zdrava i čitava, pa sam ju ipak na jedan put i čitavu slomio! E, tko bi znao, što se može u čas dogoditi?

— Tu se naš djed Mišo duboko zamislio. Doveo ga mladji, pa dosljedno i ludji brat u zabunu, te mu neide nikako iz glave, kako mu itko u selu, a najmanje mladji brat, štogod odgovarati i prigovarati smije! On je knezovao kojekakvih trideset i više godina, i nitko mu u selu nikad nesmjede ni rieči protusloviti, a evo brat mu i mladji i ludji usudjuje se kadšto u bezobraznoj drzovitosti prigovarati; usudjuje se reći, da se nemože znati, hoće li neće li kola pofaliti! To je ipak mnogo! Ali što će? Grga je 1. brat i k tomu rodjeni brat, a 2. radi kao rob, premda sporo i lieno, ali naposljedku ipak sve uradi i sve sám posvršiva, a djed Mišo sjedi i počiva, dakle što će mu? Ovo razmislivši i promozgavši kao uviek tako i sada, uzme djed Mišo blagu ali ozbiljnu ovako:

— Grga! ja te i kao brata i kao ukućana rad imadem; ali netrpim taj tvoj nesretni adet, svakomu u svem prigovarati. Ja tomu nisam vičan i ako se ti te lude navade neokaniš, posvadjat ćemo se i počupat ćemo se u stare dane, gdje nam i svadja i kavga najmanje pristoji. Zato te opominjem i molim, da se okaniš toga ludoga običaja. A sada otidji i prividi, jesu li šinje, lievče i čivije u redu, pa mi dodji kazat.

Grga posluša i otide; jer nije on neposlušan, samo malo spor, a takve je ćudi, da rad priklapa, zanovetava i prigovara; a medjutim djed Mišo izvadi iz torbe svoju malu lulicu s još manjim kamišcem, (jer u tom su Šijaci slični Ciganom: kamiš jim je bar dva ili tri puta kraći od lulice!) napuni ju s klompirom t. j. s lišćem od krompira; jer duhan je skup, a što si malo duhana sám posadi, to mu sve nemilosrdna „c. kr. filancija“ izčupa! dakle on se zadovolji, uprav kao i Ciganin, i s klompirom!

Medjutim se Grga povratio najavivši, da je jedna šinja odviš izlizana, druga poderana, treća nevalja, a četvrta nije više za ništa; osim toga su palcevi na zadnjem lievom točku razklimani ko babini zubi, a prednja desna lievča samo što se nije razpala u dvoje; u ostalom

je — reče — sve drugo u podpunom redu!

— Eto vidiš, da si teleban! Kako može biti govora o podpunom redu ondje, gdje sve naopako, u najvećem neredu, stoji? Ali si lien ko klada a tup ko kustura! Baš se je i gospodin Bog zabrojio, kad je tebe stvarao; on je sigurno htjeo stvoriti kakvo lieno kljuse, pa se zabunio! A zašto mi to prije nisi kazao, da kola nevaljaju?

— A zašto mi nisi prije kazao, da jih pregledam?

— Dakle uviek trebaš opomene, ko i Kulinićev kulaš, kad ogladne! Ali i pravo mi je, kad se na šušu oslanjam! Nije fajda, sad moram putovanje odgoditi; ali pitanje je, hoće li htjeti prijatelj Joza i kum Marko na to pristati? Što, ako oni brez mene otidju? Baš idem do njih, pa ću jih umoliti, neka odgode.

Dok se djed tako u misli mučio, evo obadvojice: i prijatelja Joze i kuma Marka u sobu na vrata:

— Dobar veče, djede Mišo?

— Bog dao! a baš dobro, da ste ovdje. Podjoh uprav do vas, da vas nješto umolim.

— A i mi djede dodjosmo — odvrati Jozo — da tebe nješto umolimo.

— Drage volje, al onda morate i vi dva moju molbu uslišati, pa makar ja platio ribu u Osieku. (Valja znati, da kolikogod puta Šijak u Osiek dodje, nikad nepodje kući, a da se dobro nenajede ribe. Riba je njemu riedka, pa zato mila hrana).

— Dakle djede! da čujemo najprije tvoju molbu, ti si stariji.

— Ama — hm — oprostite mi, al moj brat Grga istom mi danas najavi, da kola nisu u podpunom redu, pa bi vas molio, da odgodimo putovanje —

— Upravo to smo i mi tebe došli molit; ja sam zaboravio dati konje podkovat, danas mi stopram palo na pamet, a danas Tune kovača nije doma, dojt će istom sutra oko podne. Marko opet mora dati okivat podosinu.

— Pa dobro, pa ćemo umjesto sutra preksutra!

Tako vam Šijaci putuju. Drugi ljudi vele: „Što će biti jesenas, nek bude večeras!“ Šijak veli naopako: „Što će biti večeras, nek bude jesenas!“ Drugi ljudi pregledaju kola i konje bar dva tri dana prije polazka, Šijak razgleda posliednji dan, pa kad pronadje — što običajno svaki put biva — da još nije moguće polaziti, odgodi sutra utanačeni dan, kao i svaki flegmatički filozof, na preksutra, a preksutra na zanosutra itd. i tako se često puta dogodi, da se jedva osmi dan od namišljena roka na put krene, a i onda obično štogod zaboravi: ili lanac, kojim će točkove zapinjati, ili sjekiru, kojom će, ako što uztreba, popravljati, ili uzice, kojimi će obodje, ako popucaju, nadovezivati, ili što mu drago — samo na bukliju s rakijom i na asuru* neće Šijak nikada zaboraviti! Šijaka ćeš lako poznati po kolih: on je i zimi i ljeti, i na kiši i na liepu vremenu, uviek pod asurom, a svaki četvrt sata vadi bukliju i nateže ju, a hrani konje na dan bar pet ili šest puta! Ako se je Šijak od kuće već pet ili šest milja odaljio, pa opazio, da je doma zaboravio lanac ili sjekiru, to se on sasma hladnokrvno vraća natrag. Dapače njeki pripoviedaju, da će se gdjekoji Šijak i sbog zaboravljene šklocе kući vratiti; nu to je već prećerano, barem ja to težko i samo za gdjekoji slučaj vjerujem.

Naši su se putnici ipak u njeke njekavice na put skanili i otišli.

Tko bi mislio, da Šijak kano drugi ljudi u svu zoru na put urani, taj bi se kruto varao. Ali što rekoh u svu zoru? Ni kad sunce izadje, neće se Šijak na put krenuti. On si ovako misli: „Sunce je, istinabog, svemu svietu obćenito i kazalo i ravnalo; ali je i sunce promjenljive ćudi: ob zimu se digne dosta kasno, a ob ljetu opet urani prerano! ele tko je kriv, što se sunce ob ljetu diže prije reda? Ako dakle sunce kadšto — kao krmad na valov — navalice srnja i glavrnja, netreba razborit čovjek to da čini! Drugi Šijaci opet ovako svoju sporinu izpričavaju: Čovjek je u nječem kao i konj: jesti mora i gladan nemože puto-

* Tako se zove u Šijačkoj rogožina, s kojom se po kišovitu vremenu kola pokrivaju.

vati, daklje dok se nenaruča, neće on na put, a to bude oko deset, jedanaest, kadšto i do dvanaest sati! Tako bilo i ovaj put. Oko pol dana krenu troja kestenjem natovarena kola, sva troja nabijena sienom, što se bolje može; jer valja znati, da Šijak u putu ništa nekupuje ni za sebe ni za konje, već sve, što treba, sa sobom ponese. Da jih ovako spremljene kakav tudj čovjek opazi, pomislio bi, da sieno voze na prodaju! Sva troja su kola arnjevi privučena i rogožinom pokrivena, premda niti sunce peče, niti kiša pada. Konji trče, a šibke fićukaju, velim šibke; jer riedko koji Šijak ima bičalo; al i kako bi? Koliko dobro bičalo košta, za toliko možeš dobiti u čivuta čitav sajtlik rakije!

Daklje putnici trgovci odjuriše u Djakovo — sretan jim put! Mi ćemo ostati u Golombrdu kod Jelice i kod Milka, budućih zaručnika, a onda možda i mladenaca — ako Bog da! (Dalje sliedi.)

Uztrpljenje.

(Sonet).

Glè ga: ono ti je mornar pravi!...
More 'e tiho poput vedre zore,
U njem čiste zrcale se gore,
Plav putuje, — mornar je na javi.
Nadimlju se biela jadra plavi,
Vjetar šumi, valovi se ore,
Plav zaleta, grozi joj se more,
Mornar pravi radi, — Boga slavi! —

To je srdce, a takovo nije,
Kada sreće tihi, sladki vali
Život prate — srdce ipak bdije —
A nesreće vjetar kad navali
Pa životom nemilice vije...
Pravo srdce i tad Stvorca hvali!

J. Gržetić Krasanin.

Kakve da budu Hrvatice.

(Javno predavanje).

Slušanje javno čitanih pjesničkih i drugih izvrstnih diela u nas je do sada skoro nepoznata slast. Njeki u tiesnom krugu prijatelja svoje sastavke čitaju nu skoro vazda zlo; — umjetnosti čitanja malo bje tim pomoženo van možebiti taštini čitaoca.

Tieck u Draždjanih čitaše n. p. i svoje i tudje drame i pripoviedke, tako virtuozno, da mu je njegovo predavanje bilo uprav umjetno. Više u slušaoce gledaše, nego u pisma, jer je dotični sastavak na izust znao; pa je i glasom udarao svaki riek, svaku slovku, da ga je bilo milota slušati.

U nas u Zagrebu su započela javna predavanja istom u najnovije doba, a ima tomu mnogo razloga, zašto još nisu urodila željnim plodom; neupuštajuć se za ovaj put dublje u taj svakako zanimivi predmet, priobćujemo osiečke učiteljke gdčne. Mandaljene Šreplove prievod javnoga predavanja, što ga je u „umjetničkoj besjedi“ u Pragu slovio g. Vaclav Vlček o rodoljubju českih žena. Zamienite rieč česki s riečju hrvatski, pa eto vam u rukuh nikad ljepšega članka o rodoljubju hrvatskih žena. Hrvatice drage i mile, pročitajte i zapamtite si liep nauk, koj vam za miloštu donosi „Dragoljub,“ nebi li vam postao tim draži i miliji.

* * *

Ljudmila se običavaše lani u pramaljeće svake nedjelje prošetati do razvalina staroga grada, kadgod nije bio njezin brat Jaroslav prepriečen, da ju onamo sprovodi. Ovaj se na tu šetnju već tako priuči, da se je, izišavši iz kuće, bez svakoga dogovaranja uputio do podrtine.

Prekrasan li je bio izgled naokolo! oni već mnogo puta kano za obkladu iznašahu slavom ovu krasotu, zato ju sada bez svake riečice motrijahu diveći se pred sobom liepomu prizoru.

Ljudmila malo kada izadje bez knjige — nigdje joj čitanje toliko neomili kano kod tih razvala. Jaroslav si medjutim potraži kakovo ugodno mjestance, gdje se je bavio obrtničkimi osnovami; često su pako, došavši na vrhunac posve prekinuli razgovor i ušutivši svaki se je u duhu odputio na koju drugu stranu.

Tako bijaše i one nedjelje, u kojoj počimlje naš dogodjaj. Ljudmila se požuri, da prispije na svoje obljubljeno mjestance, jerbo je proljeće bilo na izmaku a sunce pripicalo, tako da su si

naši putnici već zaželjeli ugodna hlada. Izdubak u debelih zidinah, kraj koga se je razširilo gusto grmlje, bijaše ono odabrano mjestance, gdje je Ljudmila sjedila izza gusta granja sakrivena svakomu ljudskomu oku. Tu boravećoj pričini se, da se je zatvorio za njom obični sviet, ona unidje u jedan osobito skroviti ugodni hlad, — u kojem joj nitko nestade na put, u kojem sanjaše sladak i krasan sanak o tihoj samoći. Ljubezne slušateljke za cielo dobro poznavaju dražestnu ovu tajnu, čarobnost takova sanka.

I danas se Ljudmila zagleda, te nezna, da li knjigu čita ili pokrajinu motri; da li slike, štono ih oko pazi, bude rieči pjesnikove ili ih tvori njena u dubljini duša. Nu ništa zato — slike bijahu lagane, kano najnježnije sastavljeni oblačići, kroz koje udarahu sjajni traci zapadajućega sunašca; bijahu nestalne, prolazeće, ali bijahu umiljate.

Najedanput trznu ju glasovi; bivši sáma sakrivena, vidje kroz granje, kako njeko družtvo samih mužkih glava uprav ulazi u preddvorje staroga grada; bijahu to gosti iz glasovitoga bližnjega kupališta; i ti dodjoše kao obično, da vide razvaline staroga grada. Osobite li smjese na českoj zemlji: Englez, Francuz, Talijan, Prus, Bečanin (to je za cielo posebna narodnost), i Poljak se brzo poznade po govoru — Čeha medju njimi nije bilo. Premda umoreni, nisu ipak mogli odoljeti, da se dive prekrasnomu izgledu.

— Liepa li je zemlja, ta Češka, primjeti Prus žmireći očima.

— Veoma liepa, posvjedoče Englez i Francuz.

— Ali puk nevalja! doda Bečanin.

— Kako to? okrene se k njemu Englez. —

— Eh, začu se iz bečkih ustiu, jednom riečju č e s k i!

Francuz reče: Grdite si puk, kako vam drago, samo mi pustite djevojke na miru. Kakovih ti tu ima ljepotica! Tražite ih po čitavoj Evropi, toliko i takovih nigdje nećete naći!

— Bravo! klikne Prus. To je prava istina. Priroda je naklonjena Českinjam i odlikuje ih osobitim načinom.

Ostali toga nehtjedoše posvjedočiti. Prosvjedovahu svaki na svoj način, jedan nasmijav se, drugi sgrčiv ramena, treći zafićukav. Samo Englez gledaše flegmatično preda se kao i prije.

— Nu, pa sve da je tako, rekne Bečanin, ako ih je priroda udarila izvanskom ljepotom: zato ih je veoma osakatila na duhu i na srdcu!

— Tako? zapita Englez.

— E, što se toga tiče, nisam baš kazao, da su Francezkinje!

— Nisu ni Talijanke!

— Niti Njemkinje!

— A najmanje Poljakinje!

Tako je išlo redom — dok nedovrši taj porugljivi razgovor Bečanin riečima: U ostalom blaženi siromasi na duhu!

— Ali ja sam čuo, poče opet Englez, da su veoma revne domorodke.

Bečaninu se počne na sav glas smijati.

— Dakako, rekne, one, koje se nemogu ni za Boga naučiti njemački, te govore do svoje smrti samo češki. Kod tako malo sajajnih sposobnosti ima sila takovih, osobito po selih. Eksemplar ovakve česke domorodke lasno se može naći gdjegod izvan Česke u dostojanstvu p e s t i n j e; nu to je dostojanstvo doista najveće, što ga Českinja u obće može postići.

Na to se okrene Englez prama Poljaku:

— Pak su se ipak predamnom uzporedile Českinje, što se rodoljubja tiče, jednako s poljskimi ženami!

— O, molim liepo! odvrati Poljak. Naše su žene radi svoga rodoljubja na glasu po čitavom svietu. Nije treba, da ih istom ja karakterizujem; nu podnipošto nemogu dopustiti, da se uzporede s Českinjami. Čim je Českinja više izobražena, tim je u istinu Českinjom samo po imenu, a činom je Njemkinja. Ovakva česka djevojka koketuje rodoljubjem samo u družtvu českih domorodaca — a protivno mienja se kao chameleon; rodoljubjem koketuje samo tako dugo, dok se neuda. Kao gospoja brzo okani se igračke, čim joj bijaše rodoljubje; kao m a j c i ostane može bit samo to, da još govori češki. Napokon, ako postaviš česku djevojku kao zaručnicu medju domorodca i javnoga neprijatelja njezina naroda, da

izabira: bez dugoga će razmišljanja uzeti neprijatelja českoga roda, ako samo uvidja, da unj ima sjajnih izgleda, pa odhranjivati će ti i svoju djecu kao neprijatelje vlastita naroda, a da joj se srdce i negane. Takovo je rodoljubje českih žena!

— Ali ja sam ipak čitao, primjeti neustupljivi Englez, da česke domorodke pràve političke demonštracije, da trpljivo snose tamnice — — —

Poljak mu presieče rieč: S jedne lastavice nebiva ljeto. Nije ovdje govora o pojedinih i veoma riedkih iznimkah već o čitavoj ženskoj polovici naroda. Zato moram još jednom i to kriepkim načinom ponoviti, što sam vas prije prosio, da Českînja nestavljate u jedan red s Poljakinjami. Onih, koje u Českoj zaslužuju ime domorodke, imade vrlo malo; a još bi se usudio i ove zapitati: u čem se, izim njekoliko izvanskih sitnarija, sastoji njihovo rodoljubje? Rado bih čuo iz njihovih ustiu, po čem se imaju spoznavati njihove česke, njihove rodoljubne krieposti!

Ovim se je načinom govorilo î nadalje. Žene svih evropejskih naroda imenovane su po redu dikom i slavom — na Českinje ti ljudi sveudilj sipahu porugu i pogrde.

Ljudmila to u svom kutu sve do kraja slušaše. Ali ne — jer sve baš nije čula. S početka razsrdi se gledajuć naokolo, gdje joj je brat Jaroslav, da barem on izadje i na korist zemljakinja svojih štogod rekne. A ne malo razljute ju rieči, da nisu Českinje prave domorodke: ona se sáma brojaše medju najiskrenije. Nu drzovito pitanje: „u čem se sastoji njihovo rodoljubje,“ djelovaše u toliko na Ljudmilu, da joj se je nehotice glava zavrtila, i pričinilo joj se, da će se srušiti.

A to je, ljubezne slušateljke, da istinu rečem, isto ono pitanje, na koje bi imao ja odgovoriti, i koje bih Vam rado dao za pretres, znajući, da Vam se pri tom nebi zavrtila glava, kao našoj Ljudmili. —

Poslie ovoga pitanja nije više čula, što se je govorilo. Ta pakostna gospoda, nisu znala baš već ništa gorjega reći!

Prvi put u njenom životu probudi se u njoj želja — da postane mužkom glavom. Bila bi izašla, bila bi stala pred te napadače, bila bi im rekla istinu, da bi od stida odstupiti morali — bila bi ih izazvala na dvoboj, kad se nebi dali poučiti.

Ali već u sliedećem trenutku jedva što nije udarila u plač — krasnoj bo je polovici čovječjega roda i tako dobro poznato od naravi, da su njezine suze najjačim orudjem. Nu moraju biti vidjene.

Tudjinci, neznajući ništa o prisutnosti zastupnice ženskoga spola, do sita se nagrdiše Českinja — i odu . . .

Ljudmila htjede barem odvažno za njimi zaviknuti, ponosito slovo: „Ja sam Českinja —“ i već joj bijaše rieč na rumenih ustnah: al joj se povrati opet u srdašce; neznadjaše sama, što ju je uzdržalo.

Čim se udalje neuljudni gosti, skoči Ljudmila iz svoga zakutka kano uplašena ptica. Ništa ju sad nije ondje veselilo, okolica ju više nije zanimala — a kamo izčeznu ugodni čar sladkoga joj snivanja! Sve potamni — sve izčeznu!

Brzo požuri se da potraži svoga brata i nadje ga na drugoj strani razvalina — gdje u liepom Lladu mirno spava. Molim, koja se djevojka nebi na njenom mjestu sada razljutila? S jedne strane drzovito napadanje mužko — a s druge takova obrana mužka!

Ponješto razjarena probudi Jaroslava i pozove ga, da se kući vrate. On je odmah primjetio, da je razdražena, i za malo časa sazna uzrok tomu.

— Ali molim te, rekne začudjeno, šta se tako ljutiš? Ta gospoda nisu zbiljam ništa drugo kazala, nego pravu pravcatu istinu.

Ljudmila srdito stane:

— Izgledaš, odgovori mu na to, upravo kano da se nećeš šaliti. U ostalom meni nije sada do šale stalo.

Na što opet Jaroslav posve hladnokrvno nastavi:

— Ni meni se neće sbijati šale — a najmanje sa stvarmi tako žalostnimi. Nu kad si tako razdražena, to mi barem odgovori na to pitanje. I ja pitam, u čem se sastoji izim njekoliko izvanskih sitnarija vaše rodoljubje — i ja bi rado

čuti, po čem se imaju spoznati vaše češke, vaše domorodne kreposti?

Ljubezne slušateljke: nabasati sa zla u gorje, to vam je poznato samo iz poslovice, jedva iz izkustva; tim srdačnije sažalit ćete ubogu Ljudmilu, kojoj se je iznenada tako dogodilo.

Ona bijaše domorodkom — a moram primjetiti: u cieloj okolici na glasu. Kod svakoga narodnoga podhvata učestvovaše dobrohotno čineći za dobru stvar, što je mogla i kako je znala. „To je vrla Českinja!" govoraše sviet o njojzi kod svake prigode. U novinah ju često a vazda s pohvalom spominjahu.

Druge djevojčice bijahu joj s početka navidne; nu kad se ona usljed toga neuzoholi, pomire se opet š njom u duhu. Majčice i kćerke si dakako potajno pripoviedahu medju sobom, da i naškoditi može, što je suvišno za žensku, da je najbolje kad ostane sve, kako je i prije bilo, djevojka netreba da mari za drugo no za švelo, kuhinju i pranje; bez kazališta, besieda, i drugih narodnih novotarija bijahu bolja vremena nego li sada š njimi itd.; onda se djevojke prije razudaše i bolje, a u svetom braku bijahu zadovoljnije. Nu javno su ipak iste ovo majčice kao i kćerke slavile i dičile Ljudmilu radi njena rodoljubja.

Ljudmila im sveudilj rieči smatraše istinom; ali joj sada upravo pade kamen na grudi, čim se je sjetila poznate izreke, da jedna lastavica nečini ljeta. Čitaše ona revno češke knjige, poznavaše povjestnicu češku, pozorno i željno motrijaše političke dogadjaje naroda svoga u sadašnjem vremenu: a uprav u tom bijaše medju ostalimi ono, što je u pravilih iznimka! Na to bijaše drugda ponosna: danas ju uznemiri. Znaše dobro, da se djevojke a osobito gospoje u njezinoj okolici nezabavljaju čitanjem, a najmanje češkim, da neznaju povjesti ni literature češke, da im sve to nije na srdcu ni na umu, da su nehajne za borbu českoga naroda u sadanje doba.

Ali ni to nebijaše dosta. Ona se osjećaše u dubljini srdca svoga iskrenom revnom Českinjom; nu što je znala odgovoriti na pitanje: u čem sastoji se i njezino rodoljubje? To je pitanje djelovalo kao iznenadna, silna svjetlost, kojom se raztjera svaka sjenka, te se onda pojavljuje u ružnom i gadnom vidu, što se je prije u polutmini prilično liepo i krasno vidilo. Sve, što bi Ljudmila bez okolišanja nabrajala bila, padaše sad u rubriku, koju su neuljudni muževi prozvali „izvanskom sitnarijom!"

A što bi imala kazati drzovitim pitaocem, kad je htjeo jedan preko drugoga, domaći preko tudjinca, kod Českinja vidjeti njihove češke, njihove rodoljubne kreposti!

Vam, ljubezne slušateljke, doista nebi težko bilo odgovoriti: nemojte se, molim liepo, čuditi, da Ljudmila u prvom trenutku — od samoga drveća nije vidila šume.

Pa lukavi joj bratac nedade ni dugo razmišljati, već navali na nju veleći:

— To je istina, te isti narod česki mora se stiditi svoje ženske polovice. Svaki je drugi pod suncem sretniji sa svojimi ženami, nego li on! Kaži mi, broji li se to u zaslugu Njemkinji, Englezkinji, Taljanki, pa i Tatarkinji, da se drži svoga naroda? Kakova bi ju pogrda stigla da drugčije radi? Da si steče pohvalu, mora se odlikovati ljepotom tiela i duše; jedino u Českoj prče se ženskinje već samo zato, što se priznavaju rodu svomu. Vi, kad kažete: „Českinja sam," mislite, da ste već učinile rodu glas, da ste na najvišjem stupnju narodne savršenosti. Ne tako moje liepe zemljakinje! Ako nećete priznati, da ste Českinje, grdoje; nu grdje, ako to znate a radite tomu protivno. — Dopustite mi, da govorim bez svakih komplemenata; već je i tako obzir, koji na vas imamo i radi kojega nećemo vidjeti ili barem nećemo kazati, vaš položaj u našem narodu — takva slabost, koja nam nedoliči i koja će nam bez sumnje i potomkom našim nahuditi!

Ljudmila se okrene mramorkom šuteć. Brat nastavi svoju oštru kritiku:

— Vi se već njekim načinom ponosite, kad dospjete onamo, odkle bi po pravu morale istom započeti! Českinje jeste ili vi htjele ili nehtjele; ali dobrimi Českinjami budite ne riečju već činom. Pak i to je istina, neka se samo pojavi mužka glava, koja bi mogla postati za-

računikom, cielo vam rodoljubje ugasuje prije, no je namišljeni zaručnik to i zaiskao. U toj struci vi ste vrlo kosmopolitične.

Na to reče Ljudmila: To nije samo u nas u Českoj, tako biva po čitavom svietu, to se nadje kod mužkih isto tako kao i kod ženskinja, jest braco, srdce nepita za narodnost.

— Gledaj samo! odvrati joj Jaroslav porugljivim glasom. Gledaj, kako je to, da vam u srdce još rodoljubje nije prodrlo! Srdce nepita za narodnost! veliš ti, koja si vrla domorodka. Nevjeruj, da je posvuda tako! Što biva u jednom mjestu nedužnom stvari, u drugom se to može u grieh upisati. Gledni Poljakinje, kojih zemljak te je tako strašno uvriedio! Upravo svojim srdcem pokazuje se prava Poljakinja, Francezkinja i Englezkinja; sve je drugo samo slučaj. Čim se vi, češke domorodke odlikujete od drugih, koje nisu domorodke? Tim, da malo deklamirate, kadkada predstavljate u dobrovoljnom kazalištnom družtvu, da se malo prošećete ili se umorite igranjem narodnih plesova — sve to dakako na korist, diku i slavu českoga naroda!

— A toga, zavapi Ljudmila, necieniš, što svoju domovinu iskreno ljubimo?

Ironičan smieh zaigra na ustiuh brata Jaroslava.

— Okani me se tim sestrice, odvrati on, toga mi nemoj dokazivati! Hoćeš da ti kažem koga vi iskreno ljubite? Sebe vlastite svoje osobe — i ništa drugo! Samo sebi za volju ljubite nakit i cifru i to radi toga, da na ljubljenje vaših najmilijih osoba pobunite mužkaraca što je više moguće. Dà, i mužke vi udostojavate svoje ljubavi samo radi sebe! Pak još hoćete govoriti o tom, da ljubite domovinu? Draga, moram ti iskreno kazati, da vam je rieč domovina pukim samo zvukom. Vi si pod tim imenom ništa nemislite, vi ponajviše sebe varate, da ljubite nješto, česa nepoznajete! Vi se nemožete uzdići do ljubavi svoga rodišta, u kojem ste odrasle, koje imate pred sobom: a ljubav zavičajna još nije ljubav zemlje! Vi kad dodjete u napast, da izabirate medju zabavom jedne večeri i ljubavi za domovinu: doista se nećete dugo boriti — za jedan ugodan sat dat ćete ljubav domovine deset puta zasebice! U ostalom — dopustimo, da na primjer i zbilja gojite u srdcu ljubav za svoj narod: mislite li, da ste izvršile domorodnu svoju dužnost, da ste si stekle bog zna kako velikih zasluga, kad ste uzdahnule nad domovinom, kad ste ju sažalile ili napokon za nju i koju suzu proplakale? To, sestrice, dogadja se vrlo riedko; ma najposlie uprav toliko udieli ćutljivo srdce i biednu prosjaku! — Ne, ne, do toga imate još daleko, da uzmognete ljubiti ono, česa nevidite. A isto je tako daleko od domorodne ljubavi do krieposti domorodne. Vaša je velika sreća, nas mužkih pako velik je grieh, što nismo mi Česi kao Francuzi, Englezi i ostali. Kad bi to iznenada postali, za cielo bi se težko ikoja od vas tako lasno udala! Hoćeš mi vjerovati?

U tom dodju već i do svoje kuće.

— Idi, srdim se na te! rekne mu Ljudmila.

— Radi istine, tim se tješim! nasmija se Jaroslav i podje za njom u kuću.

(Konac sliedi.)

Narodne pjesme hrvatske.

(U Vrbovcu sakupio F. Plohl).

1.

Vince vince črleno!
Gdo će tebe vince piti,
Kad ja moram v tabor iti.
Vince vince črleno!

Trava trava zelena!
Gdo će tebe trava kosit,
Kad ja moram pušku nosit.
Trava trava zelena!

Roža, roža rumena!
Gdo će tebe rožu brati,
Kad ja moram maširati?
Roža, roža rumena!

Ljuba, ljuba ljubezna!
Gdo će tebe ljubu ljubit,
Kad ja moram cara služit?
Ljuba ljuba ljubezna!

Tri razpravice.

(III. dalje).

„Ali *h* u gen. pl. (o dualu nije ni govora, osim što ga gg. Babukić i Mažuranić opet per analogiam, pače pod silu i tu smjestiše) — ali *h* govore u gen. pl. Crnogorci, Primorci od Rôsâ do iza Bara, a osobito Dòbrota, Ráćani itd." — Da je ovo istina, bio bi dokaz, prem da vrlo malen, jer je to velika nevećina. Nu prije svega bi valjalo konstatovati ovo dvoje: Koji Crnogorci itd. govore taj *h* u gen. pl. — i da li ga govore od svakoga samostava? Jer i ja sam, ako i ne prošav onuda, govorio s mnogimi Crnogorci, pa su oni svi na Rieci, u Karlovcu i indje zaboravljali kano i ovdašnji, vazda na taj *h*; daklje nije istina, da ga svi Crnogorci govore. Ja se mogu glede toga pozvati na svjedoka, kano što je V. knjiga Vukovih narodnih pjesama, koja je puna toga, jer u njekih je rieči *h*, a većinom ga nije. Što ćemo s takvim dokazom, kad je istina da su baš one pjesme spjevali Crnogorci, Brdjani, Nikšićani itd., a *h* im je jedan prema deset *ne-h*? Nu tâ je stvar tako znana, da nastaje sumlja, da li osim njekih Crnogoraca i ostali *svi* taj *h* govore, jer me uvjeravaše vjerodostojni pisci, da se taj *h* iza *i* ne čuje, niti od rieči srednjega spola. — Pa i recimo, da zbilja stoji tvrdnja Vuka, na koju se pozivlje g. ahavac, to se je morao ogledati i na ostale znamenitosti, što ih Vuk upravo radi toga spominje, što se Crnogorci i oni ostali razlikuju u govoru ne samo pomenutim *h*, nego i tim, što miešaju acc. i loc. sing. i pl. tako, da su to prema svemu ostalomu narodnomu govoru očite pogreške. * Kako se iz nagrde slovničke pravilnost slovnička izvoditi može, ili smije, kako li se tu analogija smije podmietati prema milijunom pisanih spomenika i govorenih primjera (jer ima zbilja na milijune svaki dan u narodu govorenih genitiva, a pisane genitive na sam *â* ili *î* bez *h* neka broji tko ne vjeruje): to se ima brojiti medju dokaze, kakovim je analogon onaj jedan Turčin (i to Turčin!), kojega g. I. M. u Biogradu ču da reče: Ima tu sila mu*hah*.

Prigovor: Crna Gora ako ne govori čisto, to negovori nijedna pokrajina, daklje ne ide prvenstvo nijednu inu pokrajinu itd. — prigovor ovaj dokaz nam je, da se uzimlje za razlog, što razlogom biti ne može. Ne ponjam bo, kako se može povesti razgovor o prvenstvu izgovora ikoje pokrajine, i to sada, kada jošte naše zemlje filologički nisu ni izpitane. Ne ponjam ni toga, kako i koliko prava mogla bi imati ikoja pokrajina da zahtieva, neka se ova il ona struka jezika razvija upravo onako, kako se je to ili ono po njojzi razvijalo? Tko li je protražio ili pronašao ikakovu struku razvitka Hrvaštine, najpače po Turskoj? Koji li su razlozi, da se ostalim pokrajinam oduzme pravo upliva na razvijanje jezika? Takovo postupanje bez programa obrazložena valjalo bi za književni jezik samo uz uvjet, da mu za razvitak ne treba programa ili samo takovih načela, kakovih komparativna znanost ne podnosi. Ili se branitelji toga *h* nadaju, da je pravo u Crne Gore itd.? Kojim pravom mieša se izgovor pismena *h* na početku ili usred rieči, ili na kraju rieči kano suffix sa znakom *h*? Kojim li pravom smije se pobrkati substantivalna deklinacija s pronominalno-sastavljenom? Ili zar nejma im razlike? Ili ne valja li analogija samo izmedju substantiva i substantiva, a opet ina samo izmedju adjektiva i adjektiva. Vrlo bi bilo znatno, da se dokaže srodnost izmedju deklinacije substantivalne i adjektivalne — tobože, pače pronominalne i sastavljene. Na vidjelo djelo!

Ali se prigovara, da *h* u gen. pl. govore u njekih riečih kajkavci, i Čakavci, n. p. pet cirk*vih*, šest popev*kih*, sedam koko*ših*. — Da i bude zbilja tako, pa da je tih njekih 10, recimo i 20 riečij, to nemožemo nikako s uma pustiti, kano što to njetko čini, da je to tako malo dokâza, da bi ih valjalo i u ča-

---

* Ovdašnji Crnogorci govore: žnam mjesto znam, mišlim mj. mislim, ja sam tužna mišlila mj. mìslila, on mi je rekèo mj. rekao itd. — daklje per analogijam montenegrinam valjalo bi ove krasòte uvest u književni jezik?!

kavskoj ili u kajkavskoj slovnici izbrojiti medju iznimke, a ne od njih graditi pravilo; tako bo uči svaka metodologia. — Pa zar bi moglo valjati stolh stolovh kano što se čita dugovanyh, ili ženh, konjevh, družtevh itd., te izpravljati po tom pravilu kajkavske i čakavske knjige? Umovanje s njekih biljega na sve biljege, osobito ako su one njeke same sobom pogreške (kao što su cirkv*ih*, popevk*ih*, kokoš*ih*), jest umovanje krivo, dočim ne njeki nego nebrojeni primjeri dokazaše protivno.

ad *c*) „Ali stari pisci samo su od prilike svjedoci, kako se govorilo u njihovom kotaru.“ — Ova je tvrdnja takodjer samo od prilike istinita; jer ako stari pisci milijun puti pisaše pravo, koliko to današnja filologija (a ne čija analogija) pravim priznaje, pa ako samo njekoliko puti, i to opet samo njekoji pogriešiše; zar su pogreške pravilo, a milijuni pravilnih primjera da su pogreške? Kako se zove taj dokaz? — Osim toga, tko je pregledao stare rukopise? Koji su to rukopisi, u kojih je sjajnih dokaza, pače ikakovih dokaza za *h*? Zar nije dosta, da su ota gg. stare pisce falzificirali do sada, izdavajući ih i propravljajući im pravopis i ostalo, nego kane tim steći pravo i na dalje falzificiranje? Nije li to hotomično griešiti, kada se Bošnjaku Divkoviću podmieće *h* svigdje? Ili je to dokaz da *h* valja, što stari Brlić učijaše s volovih (mjesto s volovi) a Kanižlić, jer pisa na ruža (mj. na ružah?) — Da su stari dosta puti pogriešili, tomu ima dokaza dosta; tako n. p. spominje Miklošić dva primjera iz davnine: **прѣждь сихъ четырехъ дьнех**, a opet: **о тѣлесьныхъ своихъ потрѣбѣ**; tako Kurelac citira u Knjiž. II. g. 2. sv. str. 169: i povjesit *po* stign*am* gradny*im*; tako u čitanci za gornje gimnazije I. knj. str. 498. članak Obradovića: o prijatel*jem* i o prijateljstvu itd.; pa komu može pasti na um, te će ove pogreške smatrati pravilom? Ili da nisu pogreške?

4. Najjači je dokaz g. ahavac naveo sam proti sebi tim, što se pozivlje na analogiju, i njom uzeo dokazivati, zaboraviv, da analogija valja u komparativnoj znanosti, ako su criteria shodna itd. Toga on nije imao zaboraviti, jer ne bi morao slušati pitanja: Zar su u substantivalnoj i u pronominalno-sastavljenoj deklinaciji pojmi genitivus i genitivus s jedne strane, a s druge strane genitivus pluralis i genitivus dualis, a s treće strane genitivus pluralis i dualis samostava, i genitivus pluralis i dualis pronominalno sastavljene deklinacije ono, što se zovu criteria analogiae, i to nutrnja ili sinteza? Ili zar vanjska criteria vriede više nego li nutrnja t. j. sintéza?

Tim je očito, da g. ahavac mieša deklinaciju plurala s deklinacijom duala, prem da je gen. duala jošte sada živi znak za adjektiv i za pronomen *-iju*, štono ga štokavci obično govore mjesto plurala, kano što govore miešajuć dativ, instrumental i lokal duala s istimi padeži plurala; pa je upravo na otu okolnost, kano na sprotni dokaz po *h*, sa svim zaboravio. Nu zaborav nije dokaz, pače je dokaz za nas, koji tvrdimo, da *h* ne valja u često pomenutom padežu.

Po takvoj analogiji sa svim je pravo: oni hodu ili hodidu, hodiju, davaje itd. a nastaje sumnja, da li valjaju oblici, koji zbilja valjaju: oni hode, davaju itd. pače po analogiji prema staroj slovjenštini hodiju je jedino pravilno; pa je li tko pomislio, da bi valjalo uzpostaviti ove per analogiam pravilnije oblike (štono ih zbilja govori narod, kano i *h* njeki Crnogorci itd.) nego li ove druge, danas u knjizi obične, ali prema analogiji anomalne. Takovih pojava ima u Hrvaštini vrlo mnogo, ali što bi tim dobila knjiga? Valjda onakovo bezumlje, kakov je i *h* u gen. pl. i duala. Da se tako per analogias stane razvijati književna Hrvaština, to bi Svetić-Hadžić mogao postati kolovodjom filologije, pa onda mogao bi biti ne samo *h* kameleon u našem jeziku, nego svako pisme i sav jezik biti će čitava menažerija od samih kameleona. Da se to ne sbude, preporučamo Max Müller Vorlesungen über die Sprachwissenschaft, gdje se popularnim načinom tumače elementa filologije, bez kojih progovarati o pojavih

jezika, pa bio samo pravopis, stvar je veoma sumljiva.

5. Napokon priznaje g. ahavac, „da se u govoru čini razlika naglasom, te bi to trebalo i u pismu.“ — Da bude on to prije priznao, umujuć s govora na pismo (jer su ljudi prije govorili, pa kasnije pisali), a ne obratno umujuć s pisma na govor, mogao je i *ne* napisati obranu ahavca. — Ali ni tom pomenutom razlikom u naglasu on ne može izaći na čisto, jer veli, da „komu se one kapice i črknje (t. j. naglasi) bolje dopadaju, prosto mu.“ — To je opet krivo umovanje; jer nije govora o tom, što se komu bolje dopada, nego je govor ob istini, a tâ je jedino u naglasu.

6. Članak završi g. ahavac izjavom, „da se baš ne bi oštetio značaj hrvatskoga jezika, najpače ako se uzdrži karakteristični naglas genitiva, i ako se taj *h* ne bude drugako izgovarao, nego što se obično govori na kraju rieči.“ — Tu ja ne ponjam ovo dvoje: Čemu ovomu padežu osim dva bitna znaka (1. naglas na predzadnjoj slovci obli jači, 2. na zadnjoj â ili î) i treći nebitni, pače lažiznak *h*? I čemu se ima pisati *h*, ako se ne ima izgovarati *h*? Jer kako se inako ima izgovarati taj *h*, toga ne spomenu. Ili zar misli tko može biti, da se bud koj samoglas ili suglas inako izgovara na početku slovke, inako usred slovke, inako na kraju slovke? Ili nisu li tim pomiešani pojmi: naglašena slovka i nenaglašena slovka, i pojmi naglas i izgovor? Ili kani li tko dokazati, da prema *jor* i *jer* (ъ i ь) u braće Srbalja valja *h* u gen. pl. i duala? Ili to ide per analogiam na ravnopravnost? Tomu bi se bolje pomoglo, da se i oni okane tih znaka sa svim.

7. Ako ona kapica (ili črknja, kakono se zove naglas), ne valja, neka tko naznači, kako se ima razlikovati grafički (inako se u pravopisu niti može niti smije) genitiv plurala ili duala od lokala plurala u rieči ženskoga spola: ženah i ženah, što očevidno ne valja prema žênâ i ženah? Ili zar se može dokazati, da tu nije razlike, kano što se to obično i uči? Ili ako ima razlike, da je ne treba naznačivati, daklje niti učiti? Jer kada se ne može nego istom sa smisla doznati, da li rieč sad znači: sàd ili sâd, za što da se zna za razliku izmedju genitiva i lokala, prema onomu: Kada mu je zlo, neka mu je i gore? — To su doista čudni dokazi o jošte divnijoj filologiji! — Da je g. ahavac učiteljem, on bi sa svim inako govorio, i pristao uz sviestne učitelje, kojim bi barem na polak lašnje bilo poučavati mladež, da je naglas gdje treba, kada nam ga pravopis ne može naznačiti, čega i ne treba, jer je pravopis stvar jedna, a naglas druga. Nu može biti će se Više oblasti viditi pobudjenimi, naložiti, da se ota stvar neuzimlje za ništetnu u poučavanju hrvatskoga jezika, kada se na to ipak toliko pazi uz poučavanje tudjih jezika na naših učionah.

8. Iza obrane Ahavca u Književniku pojavi se Glasonoša, uzev povodom razprave o pravopisu, braniti i taj *h*, dodavajuć razlogom gna. ahavca jošte i svoja dva: *

a) Da osim s jedinim priedlogom *u* ne ima zabune ni sumnje, da li je genitiv ili lokal plurala, n. p. u naših kućah (u naših kûćâ), i u naših kućah (u naših kùćah). — Ovdje pristaje ona poslovica: Za jedno oko Lazo ćorav; a da nije za ovo jedno oko ćorav, ne bi bio ćorav! To je dokaz, da *h* valja!

b) Da se ne zna za razliku izmedju zakona (kada je gen. sg.) i zakona (kada je gen. pl.) — To je ciela istina; nu toga niti je tko branio, niti tko tvrdio; ali se je imalo dokazati, da se ne zna za razliku izmedju zákona (gen. sg.) i zâkôna t. j. gdje treba da se meće znak naglasa, kojno naglas na predzadnjoj, pače i na predpredzadnjoj slovci ima naznačiti *h* na kraju rieči. Pa da se to i može dokazati, jošte nejma sinteze dokazu, da se to razlikuje onim *h*. — Ako to nije najludje, što ljudski pravopis izumiti smije u formi ludila, to ne preostaje ino, nego substituirati mjesto ludila biesnilo.

* Na ostale edukcije, kano na ne patreće u filologijsku rarpravu, mogao bih odgovarati samo uz uvjet, ako ovi moji razlozi ne bi smjeli valjati; držimo se u filologijskih razpravah filologijskih dokaza!

Uzev na um protivničke argumentacije o našem pravopisu, da i ne pominjem njeke kasnije pisarije o toj stvari, a najpače o filologiji, valja mi priznati:

da u nas ima filologije poput one, što joj se nasmijao onaj Talijan, spominjuć, kako njeki umiju dokazati, da rieč Nabuccodonosore u izvornom jeziku znači isto, šta talijanska rieč violino (hrvatski gusle). Žali Bože, zaboravio sam ductum argumentationis; nu osvjedočen sam, da je g. prof. Kazalija vazda pripravan, svakomu ga sobćiti.

9. U Hrvaštini su tri broja (jednina, dvojina, množina), u svakom 7 padeža, čini 21 padež.

Da je naglas najbitnija razlika izmedju svih padeža ostalih, a tih je *19* i izmedju ona *2*, t. j, genitiva plurala i duala, ne može nitko zatajiti, tko je samo jednom uzeo sporedjivati ota 2 padeža sa svimi ostalimi; jer bio naglas na osnovu rieči kakov hoće, u genitivu plurala i duala vlada samo obli (extenzivni), a ostalih (ma i intenzivnih) nestane sa svim, ili prilagoda nastupi nasporom itd. n. p.

nom. sing.	nom. pl.	gen. pl. i du.
spȕst;	spȕsti;	spûstâ
vȑt	vȑti	vȓtâ
dúh	dȕsi	dûhâ
	dȕhovi	dȕhôvâ
mâst	másti	mâstî

itd. Ako ovaj dokaz o znatnosti naglasa za ova dva padeža ne vriedi osobite pozornosti od strane onih, koji imadu u tom poslu odlučna glasa, i to ako ne vriedi ovaj dokaz više, nego li sva dokazivanja u prilog jalovomu znaku *h*: to će potomci morati nam dopitati krajnu nevještinu u ocjenjivanju ovakovih pojava, koji tako silno udaraju u oči, da je tudjina Niemac Vater jur 1826. više o tom znao, nego li njeki naši prvaši književni i književni uglednici. — I to je sjajan dokaz, da znanstvenost i fanatizam ne mogu skladovati. Što se pako znanstvenosti brani unići u svete hrame škole, tim se nehotice vrieži ono drugo, tè će poviest našega pravopisnoga razvitka žigosati do skora one, koji zlorabe svoje umne sile na obranu neistine.

(Konac sliedi.)

Poklade na ladanju.

U Virju na koncu veljače.

Što vremenom dodje vremenom i prodje. I ljetošnje poklade odputovaše putem vječnosti, kao i sve prijašnje. Odputovalo i sve zlo i neprilike domovine naše za njimi, bez traga, Bog bi dao.

Hoteći bilježiti znamenite i važne proizvode poklada prama navadnim i običnim, morali bi odmah u početku — i to s pomanjkanja predmeta — i prestati s nakanom. Ipak da rečemo koju već dugočasju u prilog a ljubopitnosti za volju.

Bilo je, da vam izpripoviedam, plesnih zabava i kod nas a ne samo kod vas u glavnom gradu trojednice, i to: kod lava, kod jelena i kod Fijala, uz glasbu iz pisma i na pamet, do njeko doba noći, a kod gdjekojih i do biela dana. Bilo je tu nadalje, razumieva se, jela, pića i dima havanskoga dosta, a znoja skoro ponajvećma, kao kod marljivih žetilaca; nasuprot, čega bi najvećma očekivati imali, t. j. prave živahnosti, razpoloženosti i veselja, što je duša družtvenih zabava u obće, posriednje, naprama njekadašnjim zabavam, a duha narodnoga žalibože ponajmanje, kao u ohladjeloj peći topline. A što je tomu uzrok te je bielo postalo crnim? Nisam lučbenik, nu ipak da pokušam odgovoriti na to pitanje. Okolnosti vremena glede političke himbenosti, pa onda driem sviesti narodne, uzrok su tomu, što je tako a ne inako.

Na dalje. Zagledavši se u motanje i pletenje plesno pade mi na um još i drugo pitanje, naime: zašto se već jedan put neuzme obzir i na narodan ples? kao što to biva kod ostalih naroda. Ta kakav je takav je, naš je. A što ga neplešemo po ugladjenom načinu u izobraženih kruzih, nije tomu toliko ples kriv, koliko uprav mi, što se volimo, neznam komu za volju, vježbati i previjati u tudjem, nego li u svojem, što si tim očevidno krnjimo značaj narodnosti, kojoj pripadamo.

Čudne u svietu stvari. Kao da nas udes namjerava i u struci iste zabave proganjati. Za mladosti moje — prije 30 godina — plesaše podravski puk svoj narodni ples u obliku kola u takovom redu, skladu i pristojnosti, da je bila milina gledat ga, t. j. ostali plesaoci i plesačice poplešivahu umje-

reno na okolo, dočim je jedan par u sriedini plesao, i tako dalje po redu, a gledaj ih sad, kako izopačeno, reć bi: koliko dvojaka (parova), toliko vrtuljaka, svaki u svom kutu za sebe, kao da su se zavadili, a ne u skupnom savezu, a svaki pleše da se samo vrti, droca i skače, makar se i do nesviesti zavrtjelo u glavi.

Da bude ovdje napomenuto i onoliko množtvo krabulja, što ih sbijajuć svoju šalu vidismo po ulicah tumarati. Istina, nebijahu to krabulje, kao što su mletačke ili milanezke, pune oštre dosjetljivosti, odjevene u liepo i bogato s bankami i biljegovkami, n. pr. natrpano odielo, to ne. Velika je i u tom razlika, kao što samo može obstojati izmedju velika grada i sela. Naše su krabulje proste i jednostavne, kao što im je i život, neda se tajiti, — ali pokraj toga i nevine. One su brzo i stvorene. Mužkarac natakne na sebe žensko a ženskinja opet obuče mužko odielo, baciv sad na obraz riedak bieli ili crni rubac, pokrije si čim tim ili sveže u rubac glavu, i krabulja je gotova, ako i bez smisla i dosjetke, da se samo vrši tim običaj i naznači posjlednji dan poklada.

Još imamo napokon ovamo pribrojiti i ženitbu, sastojavšu se iz 54 parova mladenaca. Broj se je prama lanskomu poboljšao. I pravo je, neka se ženi tko je za to za vremena, jerbo „tko se mlad oženi, nikada se nepokaje“, veli poslovica, premda nebi mogli tvrditi, da li se je ta poslovica uprav posvuda i obistinila.

Ljetošnja godina donese nam nješto nova u obziru vanske sjajnosti i veličine svatova seljanskih. Prije gdje je bilo više nakićenih i izabranih konja i jašilaca, tu veća dika i odličnost dotičnim svatovom; nu sad je dobro i pješice obilaziti ulice. Bilo bi željeti, kad je tomu tako, da se još i tro i četverodnevni dinum danum smanji na jedan objed ili dan kod mlade, a drugi opet kod mladoženje, pa onda u razsip svaki k sebi, i to već zdravlju a poglavito gospodarstvu na korist.

Ferdo Rusan.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. U ovom listu priobćeni predlog većine i manjine glede sjedinjenja Matice ilirske sa jugosl. akademijom pretresivan je u odborskih sjednicah Matice i to u sjednicah držanih 6. i 13. t. m. — Razumije se dakako, radi se tu u odboru, da se od njega podnese glavnoj skupštini samo formuliran i obrazložen predlog, a glavna će skupština tek izreći konačnu odluku, da li se Matica s akademijom sbilja sjedinjuje ili nesjedinjuje. Kako smo dobro izvješteni, dogovaralo se je najprije o tom, da li se Matica sjediniti ima ili ne, i tu je prodrlo mnenje, da se ima sjediniti. Zatim se je prešlo na modalitete, pod kojimi da se izvede to sjedinjenje, i tu je od prilike utanačeno to: Matica kao družtvo ima obstajati i nadalje, nu ona ima biti jednim odsjekom akademije, a taj odsjek ima podjednako sastavljen biti iz akademika i matičara; a matičare bira glavna skupština Matice. Ovaj odsjek upravljat će samostalno poslovi Matice, sazivat će Matičine skupštine i podnosit će joj izvješća svoja o stanju matičina imetka. — To je jezgra odborskoga zaključka, a posebnomu pododboru povjereno je zatim, da taj zaključak sporazumno s akademijom formulira, te će se onda opet o tom u odboru dogovarati. Kako se vidi, ovo je sjedinjenje jako problematično, dok ima Matica kao družtvo ipak i nadalje obstajati, te po svoj prilici nebi ni u ovom vidu primljeno bilo, da je u odboru manje akademika, nego li u istinu jest; jer da oni proti sjedinjenju nisu ni biti mogli, to je posve naravno.

Bilo medjutim kako mu drago; neznamo, je li tu odbor imao i upravne troškove pred očima, jer kad ima Matica kao družtvo i nadalje obstojati; to će biti i upravnih troškova; — gdje bo su odborske sjednice i glavne skupštine, tu borme valja pisati i zapisnike, račune i godišnja izvješća. Sumnjamo pako, da će tko hotjeti to da badava obavlja. Je li će akademija i te troškove, bez obterašenja Matice, na sebe uzeti? A ako neće, što se je onda Matica koristila s tim sjedinjenjem? Zar samo to, da si stekne permanentnoga predsjednika i dva tri odbornika? To je doista jako malo, i nevidimo nikakova razloga, da za to Matica žrtvuje svoju družtvenu samostalnost.

Ele vidit ćemo, što će konačno reći glavna skupština; a ovakovo je sjedinjenje gotov krpež, koji dugotrajan neće biti, niti će po književni rad Matice blagotvornim plodom uroditi!

— Jug. akademija znanosti i umjetnosti zaključi u svojoj skupnoj sjednici dne 15. o. m. tiskom izdati 1. Pisma iz mletačkoga arkiva, što ih je pobilježio akademik Š. Ljubić. 2. Pjesnička djela M. Marulića, sabrana i kritizovana Iv. Kukuljevićem. 3. Liečnički riečnik dr. Iv. Dežmana.

— Matica zadarska imaše 1. o. m. svoju glavnu skupštinu. Njezin imetak naraso je već na 25.000 for. Za ljetos je izdala koledar, nar. pjesmaricu i Gorski vienac latinicom; a sad je zaključila izdati Pouku u sastavljanju svakojakih pisama, kao što je talij. Secretar. Vidite i dalmat. matica pazi na potrebe puka.

— U gradskoj plesaonici g. Petra Coroneloga, o koje izpitu govorasmo pohvalno, traje još do konca o. m. Dobar je znak, što je mladež i gimnazijalna i drugih škola ovaj zavod pohadjala; tà treba da i mi napredujemo u finijem kretanju.

— Kazalištna je zimska sezona na domaku; još neznamo izvjestiti, hoćemo li dobiti u Zagreb ljetos talijansku operu! Po svoj prilici nastavit će u areni narodno kazalištno družtvo ljetnu sezonu.

Umjetnost. Koncert ovdašnjega pianiste g. Emila Döringa u redutnoj dvorani dne 11. o. m. bio je sjajan i posjetom i izvedbom komada u programu naznačenih.

Nesjećamo se, da bi tako skoro svjedoci bili produkciji, koja bi nas više pobudjivala i pažnju nam do konca uzdržavala, kao što je to ona, u kojoj je g. D. u koncertu Weberovu, te prvoj i četvrtoj stavki Litolffove treće koncertantne simphonije s pratnjom orkestra svladao i najveće težkoće a tolikom lahkoćom, kako to može samo onaj, komu je posve i u podpunoj mjeri glasovirska teknika u vlasti.

Tu nam g. D. prikaza četiri od svojih učenica, koje su dvie a dvie sjele uz glasovire i s osam ruka odigrale ouverture k operama „Freischütz" i „Tannhäuser" precizno i vrlo vješto — baš na čast svomu Mentoru. Neda nam se na ino, nego da mu izrazimo to na liepu uspjehu dobre njegove methode to na ukusu u izboru sviranih komada javno toplu pohvalu, kakvu je steko i on i učenice njegove od preuz. g. banskoga namjestnika Raucha i svega odličnoga obćinstva.

Šubertova „putnika" odpjeva njemački baritonom g. Horvić, a Arditieva „Il bacio" talijanski gdja. Matilda Lesićeva, oba člani nar. kazališta; praćeni bjehu zasluženim pleskom, premda bismo u izboru samih klasičnih diela voljeli, da je na mjestu poljubčevom bila koja liepa hrvatska pjesma, a tih barem ima u nas izobila.

Orkestar ovdašnje vojničke posade grofa Gjulaya upravljaše velikom obzirnošću i vještinom sam meštar kapele g. Sahan. I ako nas osobito sopci nisu posve zadovolili dade se lahko tim izpričati, što je kapela sastavljena s raznih živalja, što je imala premalo vremena i pokusa, da dobro prouči obadvie inače veoma težke ouverture iz Maritane i Astorge kao i pratnju g. davaoca koncerta. Dà, sve bijaše tako uredjeno, da smo videći obćenitu dopadnost iskreno poželjeli, neka bi nas g. D. doskora obradovao i drugim koncertom dakako obzirom na narodnu našu glasbu barem što se tiče pjesama, kojimi samo popunjuje svoj program klasičkih umjetnina. *F.*

Narodno kazalište. U utorak dne 10. t. m. opetovano predstavljena Birch-pfeifferičina drama „Diete sreće" pruži nam opet prigodu osvjedočit se kako liep i izpravno razvit talenat posjeduje naše kazalište u gospoji Sajevićevoj. Naslovna uloga (Hermance) jest jedna ne samo od njezinih već u obće od svih najboljih uloga, što su dosad na našem kazalištu u toj struci izvedene bile. Naivno-sentimentalni naglasak ove uloge tako dobro polazi joj za rukom, da joj i stroga kritika nemože uzkratiti priznanja. No ne samo ona, već i svi ostali sudjelujući članovi držahu se ovaj večer izvanredno dobro, tako da nam se nemože na ino, nego očitovati, da ta predstava spada medju one, kojimi se naše kazalište, osobito s obzirom na njegovu mladost, upravo ponositi može.

Već prigodom prijašnjih predstava ovoga komada napomenusmo, da je Abbé Beaufleures g. Freudenreicha up av vještačka radnja, i da su Atenais, vojvodkinja de Chateaurenard (Gja. Popovićeva), Honorine, grofica Deuxporte (gna. Perisova),

markez Bretteulle (g. Mandrović) i Anatol (g. Brani) stranom sasvim, stranom barem dovoljno za rukom pošle slike, a sada možemo dodati, da i Catona gđne. Bajzove, koja je prije niešto odviš oštrimi bojami naslikana bila, zaslužuje bezuvjetnu pohvalu. Gilberta gospodične Jelenske bijaše takodjer kako u govoru tako u kretanju mnogo izpravnija nego li prije; napokon malne sve epizode stajahu u podobru skladu s glavnimi ulogami, tako, da, ako ikad, to smo za cielo ovaj večer bitan napredak na šega družtva opazili.

U četvrtak dne 12. bila je takodjer dobra predstava. Predstavljala se je operetta „Deset djevojaka a za nijednu muža“ i vesela igra „Put kroz prozor“. U prvoj bijahu g. Sajević (Agamemnon Paris) a u drugoj g. Mandrović (Chevalier d'Harcour) novi. Posljednji je izveo poznatom routinom svoju zadaću a prvi zateko je upravo blagozvučnosti svojega glasa obćinstvo, koje je njegovu potežku ariju gromovitim pleskom primilo. Neka ga toliko odlikovanje ohrabri, da revno nastavi svoje muzikalno izobrazovanje i nedvojimo, da ćemo za kratko vrieme u njem naći ono, što smo dosad badava izgledali t. j. shodna tenora za našu operettu.

G. Andrijević izabra si za svoj prijam već toliko puta davane Frendenreichove „Graničare“, koji su i ovaj put svoju dužnost učinili, jer su podobro napunili kuću i obćinstvo ugodno zabavili, što pruža najbolji dokaz, koliko je popularno to djelo. Pleskalo se veoma živahno gospodi Andrijeviću (Savo Čujić), koj je kao koristnik i kod svojega pojava obćenitim pleskom pozdravljen bio, zatim gg. Freudenreichu (Grga), Mandroviću (Andrija) i gospojam Popovićevoj (Maca) i Norvegovoj (Karolina Liebherz). Kolo se je moralo na obćenito zahtievanje dva puta plesati. G. Mandrović igrao je ovaj večer jošte većim izrazom nego li prije. G. Brani (Obrstar) falio je, da je deputaciju bez sablje primio. Gđna. Bajzova igrala je Francisku pristojno i liepim držanjem. Freudenreichova kćerka u ulozi malene Priske bila je veoma ljubka.

Dan zatim u nedjelju dne 15. t. m. predstavljao se po drugi put „Talisman“ i boljom srećom nego li prvi put. Osobito dopali su se kupleti gg. Freudenreicha i Plemenčića, koji su gromovitim pleskom primljeni bili. Izvrstno igrahu i gospoje Norvegova (Salomea) i Popovićeva (Cipresenburžka). —l—

Svašta. Liepu zadušbinu učini preuz. g. Strosmajer, davši za podporu pučkih učitelja djakovačke biskupije 11.000 for. a za uzgoj mladih Bugara u Zagrebu opet 9000 fr.

— Slavjanska djačka družtva u Beču zaključiše pozivnice na skupštinu razposlati u ruskom jeziku.

— Poljski židovi naseliše se prije 400 godina iz Franačke i govore još danas zlo njemački.

— Miliunar Steele u Newyorku, koj je s tvornice petroleja prije 3 god. svaki dan imao dohodka 2000 dolara, sad radi kao vozar sluga u onih prostorijah, koje su bile njegove.

Zagonetka. *

Od Fr. Sajvrta.

Gorski to je junak i delija,
S mora došo, u more se vraća,
Prolazeći sela i gradove
Sada krivim, sada ravnim putem.
Sad odsieci junačini glavu,
Eto tla ti, koje nepregledna
Voda paše, okrajke mu liže.
Ako li se još i vrat odpili,
Junačinu u kretanje stavlja,
Kažući mu kao sudrug vjerni
Put i pravac, kojim on da ide,
Ako hoće, da do mjesta pride.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 13. Odgonetka (zagonetke u br. 9.). „Usjev-“

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 72. Gdčne. Anka i Milka Tomčeve u Kraljevici. 73. Kovačić Edmund, trgovac u Osieku. 74. Kušević Aurel, vlsstelin. 75. Kristianović Ignat, pos. biskup u Zagrebu. 76. Modec Josip, gradjanin u Križevcih. 77. O. Dobrosrećko Mlinar, župnik u Kninu. 78. Jos. Marić, kanonik. 79. Miloš Maršić, ljekarnik u Novoj Gradiški. 80. Josip Maierhofer u Jastrebarskom. 81. Jandrić Audrija, kanonik u Zagrebu. 82. Absetz Josip, kavanar u Karlovcu. 83. Franjo Bradaška, prof. 84. Cverger Vjekoslav, župnik u Kalniku. 85. Gdja. Hubner Ana, gostioničarka u Karlovcu. 86. Jakčin Andrija, odvjetnik, 87. Joža Pavao, župnik — oba u Zagrebu. 88. Ferdo Inkey, vlastelin u Rasinji. 89. Jagunić Josip, odvjetnik u Jastrebarskom. 90. Dr. Jordan Antun, odvjetnik, 91. Jurjavčić Bartul, kavanar, 92. Gdja. Lukšićeva Anka, trgovkinja, 93. Gdja. Lorberova Marija, 94. Kunić Stjepan, trgovac — sva 5 u Karlovcu. 95. Krestić Nikola i 96. Mrazović Matija, odvjetnici oba u Zagrebu. 97. Kosiček Ubaldo, kapelan u Dubovcu. 98. Karallova Tereza, učiteljka. 99. Magdalenić kanonik, i 100. Naum Malin, redaktor — oba u Zagrebu.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 12. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Šijaci.

(Slika iz života od — iljnške).

IV.

„Sastalo se zlo i gore,
Da se malo razgovore."
Nar. poslovica.

Hajdemo u kuću Jeličinu ili, što je svejedno, u kuću djeda Miše.

U sobi u jednom kutu a na tronožnom stolčiću sjedi čiča Grga, puši i skale teše; dva put teše, tri put lulu pali! — Skale u Šijačkoj trebaju na veče umjesto svieća; od skala im je dosta svjetla; jer si Šijak nikada svieća nekupuje, osim na badnjak i onda kupi muket ili voštenicu; jer lojenice znadu i babe same ljevati; nu i te se pale samo onda, ako kakav gospodski gost u kući prenoći; inače se pale crepulje ili, što još običnije, skale. U drugom kutu sjedi baba Bara, pa prede; do nje sjedi veliki domaći mačak — i on prede. Jelice nije u sobi; ona je u svom kiljeru i veze si rukave na rubinah.

— Čuješ Baro! meni se sve čini, da sam ja nješto opazio.

— A koga si vraga opazio?

— Ama znaš — tu odloži Grga svoju bradvu, izvadi iz usta kamiš, okrene se k zidu i pljucne mašuć glavom — znaš meni se sve čini, kao da sam ja nješto opazio.

— Pa govori, valjad nisi jezik slomio, što si opazio? Jesi li duhove ili vukodlake opazio?

— Jok; čuo sam doduše za nje pripoviedati, ali jih nisam nikada na svoje oči vidio.

— A da što si onda opazio, valjad mačka, kako suho meso krade?

— Jok; drugo nješto.

— Pa valjad nemaš ćitila na zubih, da nemožeš reći, što si opazio?

— Opazio sam — nastavi Grga svejednako klimajuć glavom — da se onaj Bogovićev Milko nješto mnogo oko naše kuće šulja i vrlaza. Jedan put dodje na naš bunar, a imadu i sami kod svoje kuće zdenac; drugi put opet prodje kraj naše kuće, pa kad je spram dvorišća, onda se propne u vis, koliko je dugačak, pa se ogledje uokolo, ko da nješto traži; ali najljepše je, što je juče bilo. — Juče ti on dodje sav zabelendan k meni u pojatu i potraži u zajam, znaš što? našu Jelicu! Bogami, našu Jelicu! A kad ga ja pogledah i ponovih: što našu Jelicu? onda on ko rak na ugljenu pocrveni i reče, da se je zabunio, da je htjeo reći — našu teslicu. Isto tako ako traži zdjelicu, on će opet reći Jelicu; i tako mu je uviek Jelica i sama Jelica na pameti. Meni se sve čini, da tu nije čist posao.

— E vidiš, kakov si mamlaz! Zar je to nečist posao, ako se oni dvoje vole?

Zar ti nisi tvoju pokojnu Mandu u oči zaruka volio?

— Ja Mandu ikada volio? Bože me sačuvaj! Moj je otac jedan put dozvao me predase, uhvatio me za uho i rekao mi: „Čuješ Grga! ti ćeš uzeti za ženu Mandu Pecikozinu, jesi li me razumio!“ — Ja sam kazao: dobro i uzeo sam Mandu; a da je on kazao: „Ti moraš uzeti guravu Birgju Puljokanovu,“ a ja bi uzeo guravu Birgju! A da bome, otac mora bolje od sina znati, što je za sina! Tako će i Miša znati bolje od Jelice, što je za Jelicu. A veliko je pitanje, hoće li Miša na to pristati?

— To nije tvoja briga — uzme Bara malo oštrijim glasom t. j. takvim, da se je do pete kuće u selu čuti moglo — Miša je već na to pristao i odlučio, da Jelica mora poći za Milka, a to je i moja volja; to je i Milkinu otcu pravo, a oni se dvoje već ljube, ali da se i neljube, to je naša volja, a mi smo gazde i na tebe to ništa nespada, jesi li me razumio, šeponjo stari?

— Jesam babo od tri zuba! Ali ja nisam ni reko, da to na mene spada — odvrne Grga malo uvriedjen, a malo i poplašen.

— Pa što se onda uplićeš ko jazavac u tudj kukuruz? Ako ti znaš, da to na tebe nespada, onda ti moraš držati jezik za zubi i šutati, bilo ti pravo ili nebilo, jesi li me razumio?

— Ta dobro, i meni je posve pravo, ako ste tako vi dvoje uglavili. Ta ja bi naposljedku i sam želio, da se oni dvoje uzmu. E, što je vajda, valja priznati, Milko je sbilja čestit orač, dobar kopač, marljiv berač, a što je još najvažnije: on je najvještiji u selu kosac, pa onda poštena vladanja momak, upravo bi on jedini zaslužio našu Jelicu.

— Ali i Jelica je — upadne mu brzo Bara u rieč — i marljiva i poslena i vješta i okretna i dobre ćudi i dobra srdca —

— Dakako!

— Oni bi se dvoje dobro slâgali —

— Uprav ko naši vranci! jedan ljepši od drugoga, jedan bolji od drugoga. Ej Bože! već se veselim, kako ću piti i vesel biti — a kad će biti svatovi?

— Ta kakvi svatovi, kad još nije ni izprošena ni prstenovana; to smo mi med sobom istom uglavili, a nismo još urekli dan, kada će se prositi, kada prstenovati i kada vjenčati. To ćemo, dok Miša kući dodje.

— E pa to bi sve još moglo do sv. Kate biti?

— A dakako da bi moglo, ali kakva je sila? Negori krov nad glavom!

Dok se je Bara s Grgom u sobi o Jelici i o Milku razgovarala, htjela je Jelica u jedan par sa svojom vezarijom unutra unići; ali kad je na vratih začula, da se njezino ime spominje i da se o njoj razgovara, postade na pragu i jasno razabra ove materine rieči: „Miša je već na to pristao i odlučio, da Jelica mora poći za Milka, a to je i moja volja!“ To je njoj dosta bilo. Nikada prije nije iz materinih rieči razabrati mogla, da li je i njoj Milko po ćudi ili ne. Za otca je znala, da bi mu Milko posve povoljan zet bio; jer ga je već sto puta hvalio kao najčestitijega i najpoštenijega mladića u selu. Sada je dakle i o materi sigurna. Sad je spokojna, sad je blažena. E kako će se dojduće nedjelje puno veselije i živahnije u kolu kretati, kada znade, da joj već nitko Milka preoteti neće! Samo da je kako moguće s Milkom se sastati i š njim se na samu o tom porazgovoriti! Ali kako će? — Kod prostih Šijaka nije to laka stvar, da se dragi s dragom na samu sastati može. Šijaci su, kao i svi brdski ljudi, nepokvareni. Roditelji paze na svoju djecu, kao na svoje oči i nema o tom daljega razgovora, da bi se miljenici gdjegod u kući na samu sastat mogli. Ali možda misliš, da se može na samu sukobiti kozar s kozaricom, svinjar sa svinjaricom itd.? Ni to nije tako lako moguće. Kozarice su uviek zajedno i neodaljuju se jedna od druge; tako i svinjarice. Ali pomislit ćeš, da je možda prelo mjesto, gdje bi se na samu dragi s dragom sastati mogao? Nije tako! U prelu je veliko družtvo, kao i na môbi, a tako je i u kolu. Ele o kakovih „Rendez-vous-ih“ u narodu ni divana nema!

A da kako si ljubovnici ljubav očituju? Evo kako. — Nedjeljom ili svetkovinom sastanu se momci i djevojke u kolu, a radićakom na môbi ili u prelu. Koji momak koju ljubi, onaj u nju često pogledava, a kad se njegov pogled sukobi s njezinim pogledom, onda se on brže bolje ili odkrene na stranu, ili baci oči na zemlju, ili si počme brojiti dugmeta na prsluku, a djevojka se sladko naškubi — i ljubav je medjusobno očitovana! Najveći stupanj ljubezne izjave — ali to samo kod njekih vragoljastih momaka — sastoji u tom, da će dragi dragu kadšto malko u poramak uštinuti, a ona će ga rukom ošinuti po prstih ili po plećih ili kud ga zahvati. Nu ni to nesmiju pred svojimi roditelji ili pred starci, a i to, kako već napomenuh, čine samo njeki alakasti i djavolasti vjetrogonje, med koje nikako Milko nespada. On se, bilo u kolu ili na prelu, istinabog sunča na Jeličinom licu i neće pustit oka š nje, dokle god ga ona nepogleda, ali onda se uprav, kad ga ona očima prostrieli, kao ljetnim suncem oparen, vas u licu zažari i odkrene u stranu. Njeki Niemci noveliste tvrde, da je ovakova mimika predpotopno stanje, znak slabe naobraženosti; nu ja bih želio svomu narodu, da se nikad nepopne na skalin one visoke naobraženosti, koja zahtieva, da se ugladjen mladić donle oko djevojke savija i previja, donle laže i maže, dok ju ubogu nezamami! — Ali kanimo se mudrovanja, te pustimo i Jelicu i Milka i Baru i Grgu i čitavo Golobrdo, pa se vratimo na naše putnike: djeda Mišu, prijatelja Jozu i kuma Marka.

V.

„Zaludu je začina,
Kada nije načina!"
Nar. poslovica.

Naši su se putnici, kao što smo vidili, za Šimunjski sajam dugo spremali i oklevali, te u njeke njekavice ipak odputovali. U putu do Djakova nije se dogodilo ništa izvanredna, što bi vriedno bilo napomenuti, osim da su se s Piškorevačkim maltarom za dva krajcara posvadili; nu to je nješto obična kod Šijaka. Oni su dva dana putovali i drugi dan pred veče sretno u Djakovo — zakasnili! Upravo su prispjeli na Šimunje pred mrak, kad se već sav sviet s vašarišta razilazi! Nepreostade jim ništa drugo, nego izdati kestenje po što po to, koliko se je prodati moglo, a što se nije prodati moglo, s onim klapaj kući natrag! Da se budu požurili, bili bi ipak još prispjeli. Ali Šijak si sasma filozofično misli: tko lagano ide, dalje dodje! Nu tko je kriv, da su oni umjesto jednoga putovali dva dana? Po mnenju djeda Miše bio je kriv Jozo i Marko, a po mnenju oviuh dvojice bio je kriv djed Mišo; jer na prvoj postaji htjede Jozo, da se po starom šijaćkom običaju na svakoj, dakle već i na prvoj štaciji konji hrane; to je i učinjeno. Na drugoj postaji bio je kriv kum Marko, jer je ogladniv i ožedniv predložio, da se objeduje i da se sve tri čuture na jedan put popiju! Predlog mu je bio primljen, a uslied toga je djed Mišo kruto zaspao i odviš dugo počivao! Ele jedan je obarao krivnju na drugoga, jedan je drugoga karao, jedan je drugomu prigovarao i tako su se čitavim putem kući vraćajuć se prepirali. Dakako u početku se prepirahu malo tišje, onda uzeše sve jače i oštrije, a kad kući dodjoše, malo da se nepobiše. Gdje je sada prijateljstvo? Gdje je sada kumstvo? — Sve se je, kao kakva stara čarapa, razpalo i razonodilo! Djed Miša psuje Jozi i Marku onu burgiju, s kojom je Bog dragi nebo izbušio! a ovi opet djedu psuju onu tkanicu, s kojom mu se pradjed pâso!

Da vidiš sada djeda Mišu, kako je i na Baru i na Grgu i na Jelicu i na čitavu kuću i sam na sebe srdit!

Čim je kući došao, dozove Jelicu predase.

— Jelice! amo.

— Evo me, otče.

— Kaži ti meni, ljubiš li ti Milka Bogovićeva?

— Pa zašto me to pit —

— Govori samo, ljubiš li ti Milka Bogovićeva?

— Kako nebi, dragi dada!

— Ali kako bi — pitam ja?

— Ta otče dragi! ti si ga sam toliko puta hvalio, da je on čestit, dobar i pošten —

— Dà to je on bio; ali odkad mu je otac postao lopov, odonda je i sin to isto; jer kako otac, takav i sin! Jesi li me razumila? Ti Milka nesmiješ više voliti!

— Pa ja neću, otče.

— Tako; a ja ću se već pobrinuti, da za tebe drugoga mladoženju potražim.

Takav je od prilike razgovor poveo i Jozo Bogović sa svojim sinom Milkom. Ubogi Milko i kukavna Jelice! Vaši se roditelji zavadiše, a vi morate najviše trpiti; oni poludiše, a vi morate tomu krivci biti!

Tako trajala srdjba čitavih osam dana, ali naposljedku ipak ugasnula; jer valja znati, da se Šijaci brzo zavade, ali brzo i pomire. Oni su u svadji pravi Cigani: danas se čupaju, a već sutra se grle i ljube!

Osmi dan su se djed Mišo i prijatelj Jozo izmirili i djeci svojoj naložili, da se opet vole, što je doduše suvišan nalog bio; a njekoliko dana kašnje već su se s kumom Markom sdogovorili, kako će zajedno u Osiek srčike voziti. — Sutranji je dan urečen za putovanje, a dakako rano u zoru t. j. u deset sati!

U oči toga urečenoga dana pred mrak, dodje k djedu Miši njeki stranski gospodin, majstor, trgovac, što li je?

— Dobar veče, djede! Jesi li ti djed Mišo, knez selski?

— Dà, ja sam taj; a tko ste Vi?

— Ja sam trgovac iz Osieka. Znam da vi Šijaci imate dosta jabuka, dok jih u Osiek na prodaju vozite; došao sam dakle amo u požežki kraj misleći, da ću ovdje puno jeftinije kupiti; a eto čuda! ovdje nemogu nigdje puna kola izpod dvanaest forinti dobiti; a u Osieku dobio bi od istih tih ljudi po osam ili po devet forinti.

— Što, po osam ili po devet forinti? To nije istina! To nemože biti! Ja znam da se u Osieku kola po dvadeset forinti prodati mogu!

— Što dvadeset?

— Jest, bogami dvadeset!

— Ta Bog s tobom djede! kakovih dvadeset?

— Bogami, liepih dvadeset forinti šajna!

— E to može biti; pa to je onda svejedno: osam for. srebra ili dvadeset for. šajna.

— Kad je svejedno, a Vi govorite u šajnu. (Valja znati, da Šijak još i dan danas uviek računa u šajnu!)

— Pa dobro; bi li ja dakle mogo ovdje dobiti kola jabuka po osam for. — ili kako ti hoćeš, po dvadeset for. šajna?

— To neznam. I ja imadem dosta jabuka na prodaju; ali jih ovdje nebi dao izpod trideset forinti, premda znadem, da ću u Osieku možda samo dvadeset dobiti.

— E pa kako je to?

— To nije nikakvo čudo. Mi kad već dodjemo u Osiek, onda moramo prodati po što po to, da nevozimo „robu“ natrag; ali ovdje bome nemoramo.

— Ali djede! ako vi možete doma uz istu cienu kao i u Osieku svoje jabuke prodati, zašto bi vi išli u Osiek?

— Mi moramo ići u Osiek. Tako smo od naših stari naučili, to je naš zanat, od toga mi živimo!

— E to je drugi račun. Da sam ja to znao, ja lje nebi išo iz Osieka amo. Sad moram brez jabuka natrag; a pitanje je još veliko, hoću li ja dobiti kola za Osiek. Možda ti, djede, imadeš konje?

— I to dobre! Moje vrance nebi mienjao ni sa spainskimi dorati!

— Pa možda bi me ti mogo odvesti u Osiek i po što?

— Zašto ne — ali izpod trideset forinti nebi Vas sutra ovdje nitko, pa ni ja vozio. Da je koji drugi dan, hajde bilo bi jeftinije; ali mi smo se skoro svi, koji ovdje konje imamo, sdogovorili, da sutra vozimo jabuke u Osiek; ele ja neznam, kako bi Vi sada za sebe ovdje kola dobili.

— To je čudnovato! Od mene iščete za kola trideset forinti, a vozit ćete jabuke, za koje nećete dobiti ni dvadeset forinti?

— Pa valjada Vi, Bog s vami, niste jabuka?

— To je istina; ali nisam ni tako težak, kao što su puna kola jabuka!

— To je opet istina; ali mi jabuke moramo voziti po što po to, a vas nemoramo!

Tu se trgovac Osječanin malo zamislio. -- Pao mu na pamet onaj čovjek, koji si je jednom preduzeo švajcarskoga sira jesti, pa kad dodje pred veče u dućan, a trgovac mu u zabuni umjesto sira odsječe komad sapuna, — kupac dodje kući i poče sapun kao sir jesti. A kad se taj sir pjeniti stade, on nastavi žvakanje govoreći: pjeni se ti, koliko ti drago, ja sam naumio sira jesti, pa ću te i pojesti, ma se ti koliko mu volja pjenio! Tako je i sa Šijakom, kad on što naumi: ništa ga više od nakane neodvrnu! To je i ovaj trgovac opazio, te znajuć, da Šijaka nikakvimi pod nebom logičnimi razlozi neće tako lasno pobit, morade logiku uhvatit za čupe, pa sofističnimi razlozi o šijakovu lubanju pokucati. Kad je dakle sve dobro razmislio, uzme ovako djedu govoriti:

— Dragi kneže, ja već vidim, da neću moći dobit posebna za sebe kola u Osiek. Nego kad već ti svakako moraš s jabukami ići u Osiek, ti bi mogao i mene uz put povesti?

— To bi, i to ću drage volje učiniti!

— A pošto ćeš me uz put povesti?

— A, zato je lako; platit ćete koju holbu vina na putu —

— Pa znaš što kneže? Netrebam ti ništa platit; nego ja ću kad dodjemo u Osiek kupiti od tebe sve tvoje jabuke uz onakvu cienu, kakva bude u Osieku.

— E pa dobro, to je još bolje; bar imadem sigurna kupca! A sad Vi, dragi gospodine i prijatelju! podjite u ovu malu sobicu, pa ćemo malo večerati; moja će nam baba skuhati malo tarane na mlieku; imade i suha mesa, a najt će se i koja čaša vina; pa kad se okriepimo, onda morate ovdje prenoćiti, pa ćemo sutra uraniti i zajedno se k Osieku otisnuti. Baš mi je drago! Sam vas je Bog k meni naneo!

I otidoše u sobicu, gdje običajno gospodski gosti kod kneza noćivaju. Osječanin se u sebi smijao, a Šijak prezadovoljan bio, što će sigurna kupca u Osieku imati! Ej Šijače, težko šuši s vukom ratujući! Zaludu ti začina, kada nije načina!

Sutradan Šijaci s trgovcem Osječaninom uraniše — pred podne i odjuriše u Osiek. S djedom Mišom vozio se i njegov kupac, koji je 1. sebe iz velike neprilike izkopao; 2. Šijake pošteno nasadio; 3. badava se kući dovezo; 4. kod kuće ne samo od djeda Miše, nego i od svih Golobrdaca sve dovežene jabuke kupio po osam forinti, jer to je bila onaj dan ciena na pijacu; a tri dana kašnje sve je opet razprodao piljaricam u manje obroke a dakako uz mnogo višu cienu! Tako mu je suvišni put u Šijačku bar trostruko naknadjen bio; jer je i proučio Šijake kao trgovce prodavaoce, a to nije ni rutina ni putina za pametna kupca!

Kad bi Šijak htjeo ili umjeo prodavati svoje jabuke na manje obroke, on bi sigurno dva puta toliko dobio, koliko dobije; ali on to neće; on voli dati i za manje novce, ako tko na jedan put čitava kola kupi. Na taj način kupuju voće od njih imućniji ljudi u Osieku, pa preprodavaju piljaricam. Tako bi mogo i sam Šijak učiniti. Ali to Šijaku nebi ni svi akademici u glavu utuvili, neću bome ni ja! To će naučiti vrieme i s vremenom učiona...

Naši su se Šijaci sasma zadovoljni vratili kući. Svaki je zaslužio jedno dvadeset forinti šajna, a od toga potrošio je vraćajuć se kući bar polovicu; osim toga je izgubio jedno pet ili šest dana i — vidio Osiek! Toliko je možda, i ništa više namjeravao. Ali kako mu drago, Šijak je zadovoljan, pa kud ćeš veće sreće od zadovoljstva?

Naši su Golobrdci sretno kući prispjeli. (Dalje sliedi).

Kakve da budu Hrvatice.

(Javno predavanje).

(Konac.)

Svaka bi se doista ljubezne slušateljke, na njenom mjestu bila razsrdila; al Ljudmili nije bilo to dosta. Njeki tajni glas u duši njenoj kano da potvrdjava Jaroslavove rieči! Dakako nehtjede pokazati, da se na brata za istinu srdi: nu ona pitanja nedadoše joj se nikako iz glave, uzalud si razbijaše liepu glavicu, da razrieši zagonetku; u čem bi se naime moralo sastojati rodoljubje českih žena?

Noćju nemogaše zaspati, danju bijaše nezadovoljna; uklanjaše se ukućanom, a bivša sama objesi glavu. Čim je više premišljavala, tim manje se je mogla domisliti, kakvim bi načinom mogla postati domorodkom ne samo po imenu nego i činom.

Njezina majka opazi, da joj kćer nješto muči, i počne ju pitati. Ali kako, da se djevojka povjeri majci! Majka bi se bila na nju razljutila, što misli na takove tobože trice; jer majka ju nije odhranila kao domorodku, istom kad je narasla, dopusti, da se pokaže kao takova, buduć da je to bilo baš u modi a kćerca mogaše tim obratiti na sebe pozornost. Češće bi znala reći, da taj „novi visoki českí ili kako kažu književni jezik“ nebi bili morali stvarati, jer da je starinski dosta dobar bio za svaku potrebu.

Otac često ponavljaše, da je glavno i najkrasnije domoljubje liepo imanje ili dobra trgovina; a po tom uredjivaše svoj domaći život; gdjekad znaše se pomalo spustiti u politiku, gdje se je na svoj način očitovao.

S takovimi nazori neslagaše se Ljudmila podnipošto. Moram opetovati, da je u njenom srdcu bilo živo čustvo za narod i domovinu: ali kako, da ga izrazi činom? Kojim putem da udari, da od narodne ljubavi, kao što kaže brat, dospije do krieposti domorodne?

Kako se je sama korila u duhu, što joj to sveudilj ostaje zagonetkom, i kako joj nemože već jednom na um pasti, da sazna sve i bez tudje pomoći barem u koliko se nje tiče!

Napokon odluči se uteći k svojoj prijateljici. Nerado, kao što ljubezne slušateljke lasno dokučiti mogu, nerado pristade samo i na tu pomisao, da tobož u tom sáma dosta neposjeduje svjetla: nu kod prijateljice se još najlaglje na to odvaži.

Prijateljica, Pražanka domorodka na glasu, doista će ju u toj stvari savršenim savjetom poučiti. Ljudmila napiše joj dugačko pismo.

Odgovor joj brzo prispje. Ljudmili zaigra srdce, kad otvarajuć pismo, opazi, kako je obširno. I požuri se, da ga pročita.

Prijateljica upotrebi neznatnu u pismu Ljudmilinu napomenutu riečicu za bezkonačnu razpravu, i to da nije zaljubljena, da njena privrženost k njekomu mladu gospodinu nije u istini ljubav, već puko, nedužno prijateljstvo.

Za tim točno razglabaše nov način urešenja glave — oprostite, što sam mu ime zaboravio: samo znam, da to nije bio ruski bašlik.

Tako isto nisam si zapamtio, koliko je rodjaka i poznatih na koncu pozdravljala, koliko hiljadu puta Ljudmilu u duhu poljubila: nu to mogu kazati, da joj je tja do smrti ostala Miladom.

U pripisku istom stajahu rieči: „Ali sam se morala nasmijati na ono, što si mi napisala o rodoljubju ženskinja. Ti, — kod toga doista nisi mislila na mene već na gospodina Vojka, pa su ti se zato onako rojile rieči iz pera. Draga Ljudmilo, mi si to smijemo medjusobno reći bez pritajanja: Glavna je stvar za nas ženske u Českoj kao i drugdje po svietu, da nam se mužki klanjaju. To je naše najveće rodoljubje: je li, i ti na to pristaješ?“

Ne, Ljudmila nemogaše na to pristati — a ja sam pripravan braniti ju pred svimi, koji joj može bit nevjeruju!

Na to nije mogla pristati — nu sad nije imala, gdje bi savjeta zaiskala. Na blizu imaše samo brata; taj kad je znao ženske domorodke kuditi i čitati im levite o njihovih nekriepostih, za cielo moraše i znati, kakove bi morale biti, čim bi svoju domorodnu ljubav „izim izvanskih sitnarija morale očitovati“ — kojimi českimi kriepostmi morale bi se odlikovati.

Al umoliti ga, da joj stvar raztumači — toga nikako nemogaše, kao što ljubezne slušateljke lasno dokučujete. Prvo moraše se Ljudmila na svoga brata srditi radi lahkoumne besjede o českih domorodkah. Drugo nedade joj se ni za čitav sviet priznati, da joj treba naputka u stvari, radi koje se je srdila — nesmjede, mà Jaroslav da bi i drugoga značaja bio, t. j. pripravan ju bio dragovoljno poučiti. Ali ovako bi ju bio najprije podražio, još više ponizio, a onda ju možebit još izdao gosp. Vojku.

Najedanput mune Ljudmili nova misao, nu malo prijazna, jer joj je stisnula srdce u grudih.

Kad o rodoljubju čeških žena ovako govori njezin vlastiti brat, kako će ih istom ostali mužki sviet suditi! Što su Českinje u očijuh ne samo tudjinaca nego i Čeha u obće, a dobrih narodnjaka napose?

Moram se požuriti, i kazati vam, da je Vojko bio ne samo Čeh, dakle vaš zemljak, no i dobar narodnjak. Što je još i Ljudmili bio, toga nesmijem, ljubezne slušateljke, izdati: jer se bojim, da bi vi onda radje slušale o čem drugom, te nebi toliko marile za rodoljubnu Ljudmilinu brigu.

K tomu svemu pridruži se još nova misao, g. Vojko n. pr. sluti štogod, u kakovoj je ona sada zabuni, da on n. pr. sazna, da se ona nemože dosjetiti, u čem se izim rodoljubne fraze o tih „izvanskih sitnarijah" sastoje kriepostí domorodne!

U toj velikoj tajnoj brigi konačno minu tjedan dana, i osvane nova nedjelja. Ljudmila se u taj čas nepripravljaše na običnu šetnju do razvala. Ah, te nesretne razvaline! Gdje bi ikad bila sanjati mogla, da će joj se u duši poslie toliko blaženih satova porušiti sladki mir, pa još brigom te vrsti!

Ne htjede ni pomisliti na podrtine; samo se bojaše, da ju brat onamo pozove, a kod te prigode i malo podražiti.

Ali do toga nije došlo. Jerbo u nedjelju uprav prije ručka udju kola u dvorište, a tko s njih izadje? Tko bi pogledao Ljudmili u lice, kako se je zarumenila, ili tko bi čuo, kako joj je počelo kucati srdašce, kazao bi koju više — ja nesmijem ništa više reći, no da je to bio g. Vojko.

Ciela kuća oživi tim iznenadanim pohodom, sve se promjeni, pa i to, da se je danas ručalo u vrtu mjesto u sobi.

Neću pripovjedati, kako se je Ljudmila vješto kretala i kako dužnosti dobre gazdarice izpunjavala, kako ju je g. Vojko motrio i veselio se, videći kako joj dobro pristoji taj posao — nu naprvo mi je kazati, da joj u njegovoj prisutnosti još nikad nije onako bilo kao danas: ne inače, već kano da nosi na svom srdcu najveći grieh prama njemu!

Tajit štogod pred njim, bijaše joj nesnosno; k tomu ju brat kadkada pogleda osobitim pogledom, upravo kano da hoće reći: „Kad bi ovaj znao, što ja znam!"

Poslje ručka dodje red i na Ljudmilu, da sjedne u družtvo, nu danas, što još dosad nikada, upravo se toga uplaši!

Gospoda bijahu uprav — kao obično — u politici, pripovjedahu o zlih vremenih. Baš je govorio Vojko.

— Žalibože, ubogi naš narod je kao nesretni Odisej! Nezna se broja onim borbam, koje je morao podnositi. Kolikoputa se pričini, sad eto dodje do cilja, sad će se dočepati žudjene Ithake: u tom ga nova kob odtjera u tudjinu i nove opet nastanu nesgode, nove muke.

— Oprosti, presječe mu rieč Jaroslav, što se moram kod tako važne stvari malo nasmijati.

— Opraštam — pod uvjetom, da mi kažeš, što ti se je na smjeh dalo.

— Pade mi na um, da li je taj naš Odisej, naime češki narod, obilazio već svoju nymfu Kalipsu, ili još sveudilj čeka, dok ga bude počela mamiti. Hoćeš li biti tako dobar, da mi rekneš, gdje si ga sada predstavljaš?

— U vrlo kršnom poslu, odgovori Vojko sasvim ozbiljno. Njegovu ladju vija opasna bura, u kojoj će za cielo poginuti, ako mornari sve svoje sile nenapnu!

— Da, primjeti Jaroslav, Scylla nemanjka, ni Charybdis, ni Sirena. Ali sa jednom se prispodobom neslažem, i u tom je naš narod nesretniji od Odyseja. Njega — reče dalje i pogleda oštro Ljudmilu, njega nečekaju kod kuće nikakve vjerne, uzorne Penelope.

— Kako to misliš? zapita Vojko.

— Možebit, da je moja prispodoba vrlo žalostna, odvrati Jaroslav, ali ja na prosto kažem, da češki narod neima čeških žena.

To bijaše strašan udarac za ubogu Ljudmilu! Taj nesmiljeni brat! — Ona neznaše, kamo da gleda, nu jedva dočeka, da čuje što će na to reći Vojko.

— Ali toga nemožeš potvrditi, primjeti Vojko.

— I ja mislim, da nemože! umješa se na to otac. Jaroslav govori kao zvekan; a ja bi mu želio, da se za kaznu svoga neznanstva nebi morao kajati, kad se jednom oženi.

— Ja baš, odgovori Jaroslav, netvrdim, da neima kod nas u Českoj dosta ženskoga spola. Ali neka mi Ljudmila sáma posvjedoči, što je doživila prošle nedjelje gore na razvalinah! Pomislite, — još nju zove, da mu svjedoči. — Moraše hoćeš nećeš svjedočiti. Što su tamo strani ljudi govorili proti Českinjam. sad dodje na vidjelo; Jaroslav svojom dosjetljivošću još je naružio poviedanje, gdje god mu se je dalo — a prisutna gospoda jednoglasno očitovaše, da je zbilja istina, što se kaže o nerodoljubju českih žena. Ljudmila sve jednako šuti — ali kano lovac, kad pazi zvierad, izčekivaše shodan trenutak. I dočeka prikladan hip, gdje joj podje za rukom iznenaditi gospodu pitanjem:

— Ali gospodo, što je najposlje uzrok ovomu zlu?

Gospodu pitaše, a Vojka samo gledaše. On se odmah spremi na odgovor.

— Prije svega, reče, moram primjemjetiti, da je uzrok tomu nesretni položaj našega naroda. Taj je za cielo vrlo žalostan. I muži imaju u domorodnih stvarih ograničen djelokrug, te se nemogu izkazati rodoljubnim č i n o m. I samo mužko rodoljubje pokaza se dosada jedino svojom ž r t v o m; a manje je dosada imala ženska prilike, da pokaže činom svoje rodoljubje.

Već ove rieči padnu u srdce Ljudmilino kao blagotvorna rosa na izsušeno bilje. Nadje bo put, gdje se je naputku nadat mogla od svoga — t. j., da rečem od g. Vojka.

— Ali, reče brzo, kako je moguće pokazati ljubav, kad — je niti neimam?

— Vojko odgovori: To je posve naravno. Ljubavi neima, gdje nije prilike, da se čustvo izrazi činom. Naš je narod u vjekovitoj borbi, a ta borba, kao što već rekoh, odveć je žalostna, i vodi se skoro samo riečju; uvjeren sam, čim bi se naša domovina snašla u takvoj pogibelji, kao njekoč Francuzka — uvjeren sam, da bi rodoljubje českih žena, kano iskra dosad zatajena, buknula u plamen, da se nebi pokazivalo samo u riedkih iznimkah, već u obće, da bi postale sadanje iznimke pravilom — dà znam, da bi se u vrieme stiske i čina takodjer i u nas podigla djevojka Orleanska, ne manje rod ljubeća i odvažna!

Ljudmili kod tih rieči zaigra srdce — ona pogleda s uzhitom svoga Vojka, a on nastavi:

— Kad je bio njekoč grad Kartago obkoljen rimskom moći, da nije bilo spasa ni nade: Kartažanke učestvovahu revno u obrani svoje domovine, sakupljahu urese svoje i šišahu si kosu, da se š nje prave tetive i lučci. Uvjeren sam, da bi to isto činile i žene česke za svoju domovinu, kad bi nas našla onakva nesgoda. Sudjeno je od njekada našemu miroljubivomu narodu, da se neprestano brani, ali malo kada orudjem, već obično pukom s t r p l j i v o š ć u. Odtuda imade toliko p o d n a š a n j a u listovih njegove povjesti — odtud i to, da mu se najveće žene odlikuju ž r t v a m i. Već i prorokinja Libuša na korist naroda žrtvova ne samo milu slobodu, no i vladu nad pukom. A uzor česke žene, posljednja Přemyslovka Jelisava, što je pretrpila tečajem svoga života, kolike je žrtve doprinjela svomu dragomu narodu! — Kad je pako nastala potreba, da narod podigne mač proti neprijateljem, napadajućim na biće i život njegov, ni žene česke nisu zaostale za ženami u staroj Kartagini, njihove česke, njihove rodoljubne kreposti nisu manje vriedne zato, što ih neznano tudjinstvo priznati neće! Baš ako i negovorimo o Vlasti, o boju djevojačkom — sjetimo se žena husitskih, koje su u taboru živile, vojevale zajedno i junačku smrt podnašale sa svojimi muževi, otci i braćom svojom, a ne s prisiljene potrebe, već s osobite svoje volje, s rodoljubnim uzhitom; pitajmo narode evropske, u kojem li su žene učinile više?

— Sveta je istina, što ti govoriš, — povrati mu na to Jaroslav. Nu to su vremena posve neobična, koja nikada nemogu dugo trajati, i za koja nije željeti, da se opet ponove!

— Nedao Bog! zavapi majka, spre-

majuć se na odlazak. Šta zanovetate, ostavite žene u miru, pustite im igle da pletu, šivanke da šiju i kuhaču da gotove! —

— U vrieme mira, dakako, nasmije se Jaroslav. Ali to isto moramo ostaviti Francezkinjam, Englezkinjam, Talijankam: pa ipak se Francezkinje, Englezkinje i Talijanke ponose u miru svojimi kriepostmi — a zašto da nebude tako i kod Českinja? U tom se svi slažemo, da izim pojedinih iznimaka neima u našem narodu žena, koje bi uzhićene bile narodnim duhom, koje bi narod iskreno ljubile, koje bi — kao n. p. Poljakinje za njegovu korist neprestano radile. Nije li to oskudica prežalostna, nije li to nesreća velika? Sad se više nešalim. Šta nam hasni nacifrano. neiskreno, rječito rodoljubje naših mladjih žena? To je bojadisani oganj, koji nesvietli ni negrije to je napravljeno cvieće, pa da je bog zna kako umjetno, ono ipak necvate, nemiriše i nenosi ploda. Narod od samih rodoljuba, muževa bez rodoljubkinja bio bi pojav grozan i nesnosan — bio bi narod strašnih najmljenika, ili narod robotajućih težaka bez duha, bez čustva, bez iskrena pogleda!

— Zanosiš predaleko, Jaroslave, reče Vojko, tako biedan nije još narod.

— Ali je dosta biedan, nastavljaše Jaroslav. Gdje ti je č e s k i družtveni život? Neima ga — a zašto? Jer neima českih žena. A to nije neznatna okolnost, to je za cielo vrlo važna stvar! Mi Česi u najnovije doba vodimo svoj život — a to ne samo rodoljubni — u pravom smislu n a p a p i r u. To nemože uztrajati za uviek, naš život mora i u istini pušćati korenje. Samo to dobro uvažite, da — njekoliko iznimaka neću sveudilj navadjati — da rodoljubni život ni u obiteljskom krugu domorodnih muževa uspjevati neće: čim se za mužem, došavšim kući, zatvore vrata njegova obitališta, on nije više u svojoj domovini, on je kod obitelji, a to znači upravo, kano da je odletio iz domovine hiljadu milja daleko! Takvim se načinom obiteljski i rodoljubni duh medjusobno neće poznavati, tudji su si jedan drugomu, slučaj ih sastavi na jednom putu, u jednom povozu: tja na dotičnu postaju moraju se voziti hoćeš nećeš zajedno; nehajni su jedan prama drugomu, kažu si medjusobno njekoliko hladnih komplimenata, ili najposlje, ako treba jedan drugomu da se malo samo maknu s mjesta, onda se stanu gledati vrlo nemilo. A to je krivica jedino naših ž e n a; one su, koje ostanu duhu rodoljubnomu u zbilji, u istini vazda tudje! Rad sam znati, možeš li mi to zanijekati, Vojko!

— Barem ćeš mi dopustiti, odgovori ovaj mirno kao i prije, da piješta primjetim. Šta si kazao o družtvenom životu, i odnošaju duha obiteljskoga kano i duha rodoljubnoga, u tom ima žalibože mnogo istine. Ali ipak nije narod česki tako nesretan, da nebi imao žena, koje nebi uzhićene bile njegovim duhom, koje ga nebi ozbiljno, iskreno ljubile, koje nebi htjele za njegovu korist raditi. Takovih svojih, č e s k i h žena imade narod naš ne samo u vriednih iznimkah, već hvala bogu u velikom broju!

— Željan sam ih viditi!

— Pogledaj! Tudjincu zamjeravamo, da nas nepoznavaju, a mi sami nepoznajemo naših českih žena, kakvih si vruće želimo imati! reče podignutim glasom Vojko. Ali — slušaj!

Iz susjednoga vrta čuje se pjevanje. Prijazan ženski glas pjevaše česku pjesmu:

„Ach není tu, není — —“

Kad su pozorno slušali pjesmu, nastavi Vojko: Žena je svećenica poezije čovječje; sve čisto duševno blago nazivam poesiom. Pa to si ti pravo kazao, da bi narod domoljuba bez žena istoga duha bio narodom bez poesie a zaoto i tmastim, neblagim i sablasti spodobnim. U obitelji pako nalazi se poesia života. Ako ove, ako rodoljubnih žena ikoji narod pod suncem treba, onda je to narod česki — treba ih za svoj udes, za svoje borbe a najviše za svoje zvanje. U istini ima ih u ž e n a s e o s k i h. Kakova misao poetična, iz koje izvire onakva pjesma! Kod takove djevojke utielovljena je poesia. A zar seljanka nije nadahnnta duhom svojega naroda, zar ga u istini neljubi vrućim srdcem, zar neradi na korist njegovu neumorno? Upravo od ko-

ljevke do istoga liesa, njen je život neprekidna, naporna radnja.

— Moje diete, moli se Bogu, radi, pjevaj — tim je najtočnije naznačeno cielo biće ote žene u istini češke! A za koga do skrajnjega časa radi? Ne za sebe — inače bi morala živiti u izobilju. Ona neživi za sebe, već za svoju djecu. Cieli je njezin život žrtva, od koje se krasnija nemože metnuti na žrtvenik domovine! Tu imaš češki život obiteljski, tu duha domaćega, koji se od narodnoga nemože razstaviti već zato, što je jedan te isti nerazdruživi! „Domovino nedamo ti poginuti —" ovu najkrasniju vriednih Českinja poslovicu neznaju naše seoske žene ustima izpovjedati, ali one su zadaću ovu mnogoputa već izpunile te izpunjavati ju neprestaju kroz cieli svoj život".

Ljudmili se zarosi oko suzom; ona se neokrene, da ju zataji, kroz nju pozorno motrijaše Vojka. On je taj mah tako na nju djelovao, kao da je se je dotaknula čudotvorna ruka stvorčeva. Taj trenutak preokrene cieli njezin budući život; biće njezino promjeni se neprovrgnutom odlukom — uvidje stazu svoju, kano čudom objavljenu, a rieči mladićeve dadu joj posve silu i utjehu.

I Jaroslav umuknu; i on se osjeti iznenadjen neočekivanim iznašašćem, koje ga je veselilo, ali koje ga sasvim neumiri.

— Dà, reče nakon kratkoga mučanja. Ove naše seoske žene zaslužuju pohvalu, zasluže prijatelju, u pravom smislu rieči naziv domorodkinja, nu zaslužuju ga jedino u Českoj, a tim nije pomoženo narodu!

— Dakako, da nije pomoženo, posvjedoči Vojko.

— Ove smo žene seoske, nastavljaše Jaroslav, imali u s v a k o d o b a: razred domorodkinja naobraženih sveudilj nam manjka! Koliko se je već potrošilo krasnih rieči, i vatrenoga potaknuća: a naše gradjanke u Pragu tako dobro kao i po vani naraštaj za naraštajem ostaju sveudilj u svom srdcu nečeskimi. Pak imade li kakove nade, da se i to ipak jednom promjeni? Česa još sve treba, da naše rodoljubnimi se čineće gradjanke jasnom sviesti budu služile narodu kao i naše seoske žene!

— Prije svega je treba, odgovori Vojko, da imaju i s k r e n u v o l j u biti domorodkami. Druga je potreba, da znaju, da rodoljubje češke žene kano što se nesastoji u pukih domovnih riečih, isto tako nesastoji u tom, da se Českinje odlikuju kojekakvimi u oči udarajućimi stvarmi nad ženami inih naroda, a tim svraćaju na sebe poglede osobito tudjinaca. Od potrebe je nadalje, da se nezaodievaju svojim rodoljubjem samo onda, kad nakane u šetnju ili u družtvo ići; nije rodoljubje poput biele rukavice, niti komad spadajući u modu, koji se nosi samo do ultra-češkoga kruga. A napokon nije ni to od potrebe, da naše gradjanke hoteći se pokazati češkimi domorodkami, odlaze na nauke rodoljubne tja u Ameriku: u č e s k o s e l o im je puno bliže, a puno savršenije podučavanje mogu naći u tom, kakova mora da bude žena češka!

— Iz duše mi govoriš! rekne Jaroslav. Samo da te vriedne dragulje, koje posjedujemo u svojih seoskih ženah, da je vidimo po gradovih izobraženošću usavršene, u njihovoj podpunoj sjajnosti, u njihovoj podpunoj ljepoti: i zavidit će sviet češkomu narodu za njegove žene! Nu ovako — češke gradjanke dolaze već sa srdcem ne češkim na sviet. Zato se rodoljubju priuče tako, kano — kos rieči!

— Nemoj biti nepravednim, odvrati Vojko. Ljubav za otačbinu prirodjena je svakomu srdcu; sa gradjankami češkimi nečini priroda nikakovih iznimaka. Ali na što srdce ima nagnutje, na to mora biti p r i v e d e n o; zaoto moramo se tužiti kod naših gradjanka ne na prirodu, nego na o d h r a n j e n j e. Nuždno je, da i djevojke odrastu bivši posvećene ljubavju za narod, koji mora stradati, što se iskrenih domorodka tiče. Ako uspije, ako uzcvate ova ljubav u srdcu ženskom: što je još potrebno češkoj domorodki? O veoma mnogo! Od potrebe je sve ono, što se razumjeva pod imenom: ž e n s k a s a v r š e n o s t. Suvišno je, ako se češke žene tudjincem bližjim ili udaljenim p r i č i n e osobitimi — no nuždno je, da ženami savršenimi u istini b u d u. To ne-

treba na vidik iznašati; sviet nemora o tom znati. Imade li gdje drugdje ženska kakvu vriednost radi svoga cifranja, radi koketerije, radi emancipacije, radi svoga doktorskoga diploma, radi svoje uloge kao Hamlet: kod našega naroda mora ona vriediti svojom ljubavju, svojom rádnjom, svojom žrtvom — riečju ženskom savršenosti. Ako je drugdje dovoljan kupljeni ures svake vrsti, da se ženska obožava: kod češke (i hrvatske) rodoljubke cienimo samo nutarnju vriednost. Nadje li drugdje ženska svu nasladu jedino u izkićenoj sjajnosti izvan svoga srdca, izvan svoga kućanstva: česka će ju domorodka naći u plemenitih mislih, osjećanju i činu. Ona će raditi postojano, s veseljem, i ako bude nužda, učestvovat će i kod podnašanja. Samo ću još navesti jedan primjer: česka domorodka neće dugo razmišljati ako bude morala izabirati med Julijom, suprugom českoga Karla Havlička, i medju najvećma obožavanom Parižankom. — Gle, mi imademo već i medju gradjankami krasnih iznimaka. Nadajmo se i radimo oko toga, da se jedinice pomnožavaju, da se iz istinitoga rodoljubja njihova iznenada razvije duh u ženskoj polovici naroda. Pa tako će uspjevati i višji život i obiteljski i družtveni — tako će nam izniknuti žene, kojimi će se česki narod moći pred cielim svietom ponositi!

To rekav, pristupi k Ljudmili; ona se neizrečenim čustvom pritisne na njegove grudi — premda nije opazila, da je otac medju razgovorom — sladko zadriemao.

A što se je još dogodilo, kad je podigla prama Vojku gori svoje lice i sjajno svoje oko — toga vam, ljubezne slušateljke, baš neću izdati! —

pr. Mandaljena Šreplova.

U Osieku, 27. veljače 1868.

Sidi.

(Sonet).

Kad ti gledam čarobnosti tiela:
  Taj struk tanki i vita ramena,
  Lier njedara, stan srdca milena,
Srdcolovna još ta lišca biela,

Tu vedrinu duhovitog čela,
  Pram svioni, ustanca rumena,
  Žarke oči kriesa nevidjena,
Čistu dušu, kôm si um mi smela:

Tad me čudo u taj čas premaže,
Zadrkće mi srdce ko titranka,
Vjerovati nikako nemogu:
Da si moja, moja — a po Bogu!
Strah me, da si samo slika sanka,
Koje nesta, čime se ukaže.

O. D. Iglić.

Tri razpravice.

(III. konac).

Ovim rekoh, što sam ne samo po zakletvi dužan reći, nego što mi izkustvo i savjest nalažu da rečem.

Gospodine Uredniče! Ovim svrših obećane tri razpravice; nu mnijem, da mi ne ćete zamjeriti, ako ovima trima dodadem jošte i četvrtu u obliku dodatka, koja ako i nije o pravopisu, ipako je stvari srodnoj.

Sada mi je jošte zamoliti Vas, da mi oprostite, što u krasoslovni časopis „Dragoljub" uvukoh ludo, ludje, najludje, izraze nepristale u kritiku; nu vjerujte mi besjedi, ako Vam rekoh, da su ove tri rieči vrlo čedne uvrede prema njekim neznanstvenim tvrdnjam, kojimi se zlorabi dostojanstvo kritičke štampe. Oto dostojanstvo i ponos Vaših čitatelja, uvriedjen nečednim ludo, ludje, najludje budi mi dozvoljeno osvetiti skromnom molbicom za oprost i dokazom humora, gdje prestaje sila znanstvenu dokazu:

Naši pastiri gonetaju i ovu zagonetku: Što je ludo, što je ludje, a što je najludje? Od mnogih razgonetaka zapamtih ovu: Ludo je, kada tko svira na sviralu, a ne umije to — Vam je onaj *ě* pred *r*, što ga toliko pisaca svira, a ne umije prosvirati; moraš ga pisati, ali ne smiješ izgovarati. Ludje je, kada tko svira na dvie ili na tri svirale u isti mah: a ne umije da bi na jednu, to Vam je *ě*, štono se dvojako i trojako izgovara, ali samo jednojako piše — metni tko na *e* deset rogova, *e* ostaje *e*. Najludje je, ako

njih više svira, bilo na jednu sviralu, bilo na više njih, a niti pojedinac, niti svi zajedno ne umiju, niti da bi na jednu — to Vam je *h* u gen. pl. i duala itd., što se piše rieči na kraju za to, što se 1) ne izgovara, i što se 2) — radi toga zadnje dvie slovke imaju izgovarati oblim naglasom — tomu bi bilo analogon: da Sava ne poplàvi Zagreb, graditi ćemo gátove i nasipe itd. kod Zemuna.

Nu uzmimo, kao što je zbilja istina, da se ponjeklje do sada mjesto izpuštenoga *h* metao obli naglas na zadnju slovku, i priznajmo, da se je to činilo obćinstvu za volju, da ovo osjeti drugi padež množine i dvojine, a recimo jošte i to, da je to bilo barem njekakvo pomagalo: to nastaje pitati, da li je to bilo shodno, ili ako je bilo, ima li to biti i od sada? Ja sam imao do sada mnogo posla s našim obćinstvom čitajućim, pa sam se mogao osvjedočiti, da ono vrlo zamiera književnikom, koji vode obćinstvo okolo istine do istine, scieneći, da obćinstvo nije zrelo za cielu istinu. Takov je posao opásan, jer će obćinstvo težko povjerovati novim pojavom — predajuć, da li i to ili ono nije samo put okolo istine do istine pa će voljeti čekati uz navadno, ma i zlo, dok izadje šta boljega. Za to ja smatram za najbolje, obćinstvu kazati svu istinu, nego li ga smatrati nevještim dokazivanju, ma i otežemu. — Prema svemu ovomu velimo:

Genitiv plurala i duala dovodi se od nominativa singulara

1. znakom â (dotično î za rieči ženskoga spola na suglas i za one na *a*, kojim su pred *a*, t. j. na kraju osnova dva suglasa nerazstaviva, ili barem prividno nerazstaviva: cȓkvî, râdnjî, lôptî, itd.)

2. Naglâsi se predzadnja slovka oblim naglasom, i taj se jače izgovara i čuje, nego li onaj na zadnjoj slovci: râkâ, kôstî, žênâ.

3. U rieči troslovčanoj ili četroslovčanoj ostaje intenzivni naglas (` i ˵, t. j. kratki i oštri) na izvornoj slovci, t. j. gdje je i u nominativu singulara, ili se pomakne na predpredzadnju: prìjatêljâ ili prijàtêljâ — extenzivni se naglas (´ i ˆ, t. j. dugi i obli) ne miče: národ, nârôdâ; zádruga, zâdrûgâ; názebina, názebînâ — držeći na umu pravila o prilagodi naglasa.

4. Ako su osnovu na kraju razstaviva dva, tri, ili četir suglasa, to se razstave oni, koji mogu, i umetne pomični *a* (kano što to biva u čakavštini, u kajkavštini gornjoj *e*, u dolnjoj *a*: dèkla, dìkla, díkâl, dèkâl, dekél); st, zd, čt, žd, itd. t. j. sični (c, z, s,) i ustni (j, č, ž, š, dj, gj, dž, št,) ne može se razstaviti od zubnoga (d, t), daklje: mâjka; màjâkâ, cȓkva: cȓkâvâ, rádnja: râdânjâ; náredba: náredâbâ; itd. (prema čakavskomu i kajkavskomu majak ili majki, crkav, crkev, cirkav, cirkev, crikav, crikev, crkvi, cirkvi, crikvi; radanj, radenj, naredab, naredeb, itd. — u obće pomaže čakavština i kajkavština, gdje se ima metnuti pomični *a*, prem da to kaže i štokavština sama, ako se izgovori genitiv pl. i duala bez znaka *â*, dotično *î*, pa ako se sastanu dva suglasa razstaviva: majk, crkv, naredb, itd.); ali: drûžtâvâ, cârstâvâ itd. (a ne družatva, carastva, itd.).

5. Ako u pluralu samostav mužkoga spola naspori (u dualu ne valja naspor, a od rieči ženskoga i srednjega spola nije mu ni traga), t. j. ako od grâd, vȉek, mûž budo gràdovi vjèkovi mùžovi mjesto grádi, vièci, muži: to se naglas sniži radi rythmusa vremena, t. j. svota vrèmena potrošena na izgovor rieči extenzivnoga naglasa ostaje ista za sve padeže, u kojih rieč za jednu slovku naraste; za izgovor rieči: grâd, vȉek, mûž itd. trebaju 4 jedinice vremena, t. j. za obli naglas, dočim za drugi trebaju 3, za kratki 2, a za oštri i za slovku bez naglasa treba 1 jedinica vremena (hip, tren, čas itd.) za gen. sing. gráda, vièka, múža, trebaju takodjer 4 jed. vr., za dat. sing. grádu, vièku, múžu trebaju takodjer 4 jed. vr., za nom. pl. grádi, vièci, múži trebaju takodjer 4 jed. vr., za nom. pl. gràdovi, vjèkovi, mùževi takodjer 4 jed. vr., dakako, gen. pl. i duala je izuzet: grâdâ gràdôvâ, vieka vjèkôvâ, mûžâ, mùžêvâ itd. — Ovdje budi medju nami rečeno, da se u nas vrlo mnogo govori o ritmu, ali šta ja čujem i slušam i vi-

dim, čini mi se, da o tom i najvještiji goje čudnovate pojme; s toga sam ja ovdje samo mimogrede napomenuo nješto o ritmu vremena.

Književnici, a primo loco novinari morali bi istini krčiti put — nu ne mojmo ih vriedjati imputacijom, da oni ob ovom što znadu, ili da vjeruju „Književniku“, „Radu“ itd. „Dragoljuba“ i „Narodni list“ ide u tom prvenstvo — valjda će ostali za njima dohramati.

Osvjedočen sam, da ove moje razpravice ne mogu završiti ova tri priedmeta, nego da će se pojaviti mnoga sumnja ob istinitosti im. Sumnju ću svaku rado primiti, koliko umijem razbistriti, a šta bude kriva od moje strane priznati; ali ne zamjeri mi nitko, ako očitujem, da zahtievam od svakoga, koj bi se skanio, da pobija ove moje tvrdnje o pravopisnoj trojci (r, ie, h), neka to čini samo onaj, tko je filolog ex professo; jer izjavljam svetčano ovim, da na prigovore diletanta, bilo ma koga, odgovoriti ne ću s razloga toga, da o tom ne govore, kojim smo dužni mnogo u razvitku jeziku u mnogoj struci, nu koji o pravopisu, ne znajuć ni abc filologije, ne bi smjeli ni čmrgnuti — a krajno je vrieme, da jednom ušute diletanti i da prestanu dosadjivati napredku, uvjerivši se da je sva valjalost pravopisu jedino u filologijskih dokazih*).

*) Dok su se ove razpravice tiskale, dodje mi s jedne strane prigovor, *ě* valja radi toga, što ga čita svatko kako hoće, pa djetci u školi ne treba muke itd. Ovo je vrlo zgodan prigovor, ali ja znam jošte zgodniji: ne pišimo i ne tiskajmo ništa, pa prestaje pravda — pače hajdmo na suffrage universelle: svi će djaci očitovati, da im *ě* smeta koliko i svaka ina nauka; pometnimo daklje svu nauku! Evallaah oštroumlja! Narednost je probitačna, al je i ubitačna. Znate li kako djetca školskim pravopisom čitaju rieč trěbati? četrslovčano: *tr* za sebe, a ostalo za sebe — i to je pravopis za školu?

Ogledom na to, da se pravopis uz razvijeniju znanost ne može osnivati na dogovoru diletantskom, niti na sili ikojoj, osim na znanstvenoj, žalimo nad sadanjim otražjem školskoga pravopisa — nu znamo, da se svako jedinstvo, osnovano na neistini, razpada, i da je prava sila napredku u prepiranju, nu da napredka ne može ustaviti, po sreći, nitko.

U znanosti popušta se dokazu logično-formalnu i logično-materialnu zajedno; dokazu vjerojatnosti riedko, dokazu oportuniteta, indolencije itd. nikada.

Drugi mi stiže prigovor, da Vuk piše lijepo, t. j. *ije* mjesto *ie*. Istina; ali pogledite u IV. i V. knjigu Vukovih pjesama — i ne zabudite s druge strane, da mi radimo o književnom jeziku, a ne o prostonarodnom. I bez namjere: Vuk piše triest mj. trijest t. j. trideset. — Prigovor, da P. Budman piše u Gramm. della lingua srbo-croata (1867.) ràzdijeli, t. j. ne meće naglasa na srednje slovke (na dvoglas polagahnoga izgovora) za mene ne valja, jer to može biti, ako li može biti, provincializam sasma pravilan, ali za književni jezik ne valja. Književni se jezik luči od prosto-narodnoga strogom logikom vadjenom iz pravilnosti žive u jeziku i u narječjih mu, koje u onom ima veoma malo, osim ako uzmete, da su iznimke pravila. — Za mene je pojam: prosto-narodni jezik priedmet svet, ali prenesti ga u znanstvenost, pojam često dosta sprotan — t. j. znanstvenosti književnoga jezika. O tom naskoro.

Gradjanska ženitba.

Od dra. Mirka Mikulčića.

Toliko je govoreno i pisano prošle godine o toj gradjanskoj ženitbi, toliko je o njoj razpravljano*, da se je to pitanje moralo i u naše krugove razprostraniti, te probuditi interes i ondje, gdje ga inače bilo nebi. Borba izmedju ženitbe gradjanske i ženitbe crkvene tim je znamenitija i tim' punija utisaka, što se u njoj zrcali takodjer borba izmedju svjetovne vlasti i duhovne, izmedju države i vanske crkve il hierarchije. S toga ta borba ima značaj načelni, te se tù neradi samo o popravljanju kojega životnoga odnošaja. Taj je pojav veoma znamenit, jer točne pokazuje pravac, kojim stupa duh našega stoljeća, dokazuje težnju zavladale emancipacije i na tom temelju.

Dva su stožera, oko kojih se vrti ta načelna borba gradjanske ženitbe i crkovne ili po zahtjevih vjerozakona

* Dne 19. o. mj. započe opet u gor. kući bečkoga car. vieća debata o ženitbonom zakonu, a jer je vlada stala na temelj „slobode“, čitat će se i kod nas bez sumnje sa zanimanjem ova razprava. Ur.

sklopljene. Treba nam najprije, da se upoznamo sa jednom i sa drugom.

Gradjanska je ženitba, kad muž i žena daju svoju privolju, svoju izjavu pred sudcem, pred gradjanskom oblasti zastupajućom državnu vlast. A crkovna je ženitba, gdje muž i žena izjave pred svećenikom zastupajućim crkvu i njenu vlast, s kojom je spojen značaj svetotajstva (sacramentum), i prema tomu ženitba *vinculum indivisibile*, sveza nerazriešiva. Bitna razlika izmedju gradjanske i crkovne ženitbe sastoji se daklje u sliedećih točkah:

1. Kod gradjanske biva čin sklopljenja, daklje ženitbeni ugovor pred gradjanskom oblasti, a ova zastupa državu. Državna vlast je po tom jamac, zaštitnik ženitbe, državna vlast jamči za podpunu valjanost takove sveze, i štiti ju u svih pravih, koja su naravno spojena sa ovim životnim odnošajem. Kod crkovne ženitbe sudjeljuje svećenik kao zastupnik crkve; ovdje je opet crkvena vlast, koja isto mjesto zauzimlje, kao što prije državna, i kojoj ima onda državna vlast ustupiti to mjesto.

2. Crkovna ženitba ima značaj svetotajstva, te je prema tomu nerazriešiva, (§. 1. naput. od 8. list. 1856). Gradjanska ženitba neima toga značaja, valjanost i izpravnost njezina osniva se u uglednosti, vrhovnosti državne vlasti; da li je razriešiva ili ne? to odvisi od sadržaja postavnih zakona. Nu obično je gradjanska ženitba razriešiva.

Iz ovih točakah sliedi:

1. Buduć da kod gradjanske ženitbe državna vlast jamči, sklopljenu ženitbu štiti, u obće samo država posreduje, to će samo ona biti zvana, pobližje označiti onaj temelj, na kojem se ima ženitba ustrojiti. Državna vlast bit će ujedno zakonodavna, opredielit će oblik, kako da se sklopi ženitba, izbrajati će one okolnosti, koje su potrebite da se sklopi valjana ženitba, ona će dakle nacrtati i zapreke ženitbene, naznačiti će pravne posljedice, koje izviru iz ženitbene sveze i sama će razpravljati kod svih prepiraka u ženitbenih stvarih, i to povjeriti svojim organom, oblastim, sudovom, ili u kratko državna vlast imati će zakonodavnu, nadzirajuću i sudbenu vlast u pogledu ženitbe. (Dalje sliedi).

Besjednica.

Iz **Zagreba**. U subotu je čitao u sjednici jug. akademije g. akademik Vukotinović interesantnu razpravu o kamenom uglevju i dokazao, kako smo uz silno obilje kamenja nalazećega se po Hrvatskoj i Slavoniji još toliki siromasi, da se radi zlih prometnih obćila naši rudari nemogu natjecati ni s bližnjimi štajerskimi, kojih se kamenje dovozi i na zagr. kolodvor, u paromlin itd. Eto saboru i vladi neodgodivih posala.

— Zemaljska zgrada, u kojoj je držana prva naša izložba, namienjena je, čujemo, jugosl. akademiji i narodnomu muzeju. Ovo je za cielo vrlo dobra misao, jer makar se ona kuća komu prodala, nitko već nevrati onih novaca, koji su za nju potrošeni; a kuća je položajem i vanštinom svakako, a kažu nam vještaci, i nutarnošću svojom prikladnija za muzejalne sbirke nego li kasino.

— I ako je korizma, zagrebački sviet zabavlja se u dvorani i strieljani tombolami; u dvorani gostione „k caru austrijskomu dalo je sinoć „Kolo“ na čast novih članova liepu besjedu, a danas daje trgovačka omladina večernju zabavu s plesom.

— Buduće subote daje se u nar. kazalištu liepa igra „Jonjon“ na korist marljiva umjetnika našega, ravnatelja orkestra g. A. Švarca. Mi na tu predstavu upozorujemo obćinstvo s toga osobito, što će se uz njeka nova skladanja u orkestru čuti pjevana ona njegova kompozicija pjesme „Uzdanje“ (u 44. br. „Dragolj.“ pr. g.) za koju je odborom vještaka nagradjen s 5 c. duk.

Umjetnost. Kod Lav. Hartmana dobiju se: „K Slogi“, poputnica za glasovir od Jos. Vaujeka za 30 nvč. Uspomena na Varašdinske toplice polka française od istoga za 30 novč.

— Petar Zrinski i Fr. Frankopan u tamnici s histor. osobami: Plesserom, gradskim načelnikom beč. Novoga mjesta i sudcem

Abellesom kapucinom Otonom i stražom. Krasan bojadisan odtis hvaljenoga djela I. Madarasza u Parizu u 33 palca dužine, 24 širine dobije se po 15 for. u knjižari Sv. Galca. Tu vidjesmo i original rukom risan na platnu za velike palače s liepim okvirom a može se dobiti za 180 for.

— Propast Babilona, tekst H. Penna glasba od Satrane, meštra kapele zove se muzikalno djelo, koje će se, kako doznajemo iz Gorice, predstavljat u Zagrebu. Hvale nam to djelo osobito glede sborova babilonskih gospoja i dolazećih Asiraca pa veoma krasni kvartet dvijuh uhvaćenih Babilonkinja, asirskoga vojvode i pouzdanika.

— Trakošćan-grad liepo i ako je odveć u magli naslikan vidi se u izlogu Županove knjižare. Doisto smiešna slika, gdje se vidi na vrh kule magjarska zastava, a pod gradom magjarski kućiš. Da je tolika magjarština zavladala u liepom gradu hrvatskih Draškovića, u hrvatskom Zagorju, toga nevjerujemo ni nepoznatu slikaru ni cedulji, koja taj grad okrsti „Schloss Drakoštein bei Lepoglava itd.

Narodno kazalište. U utorak dne 17. t. m. predstavljala se je po drugi put „Nježna rodbina". Prigodom prve predstave toga vrstnoga komada pohvalismo mal ne sve u njem sudjeljujuće članove i jedino primjetismo, da bi željeti bilo, da se u svadljivih prizorih ponješto bitriji tempo uzme, te da se nadamo, da će se i ta mana već kod prvoga opetovanja ukloniti. Nedvojimo, da bi se naše proricanje za cielo i obistinilo bilo, da nije htjela nesreća, da gospoja Popovićeva za samoga predstavljanja tako ozbiljno oboli, da je jedva svoju ulogu izigrati mogla, čim je suigra naravno jošte mlitavije izpala, nego li prvi put. Prizori, koji vise više o pojedinih predstavljačih, nego li o ukupnom sudjelovanju, izpali su opet izvrstno. Kazalište bilo je slabo posjećeno. U nas ima žalibože tako malo prijatelja finije igre, da su jedva jedanput u stanju kazalište napuniti i kod najboljega komada te vrste, gdje nasuprot kojekakve glume bez smisla, ako su samo pune krupnih brnka i dvoličnosti, ter operete proračunane samo na golicanje ćutila i putenosti znatnu privlačnu silu proizvode. To je fakt, koj se opovrći neda, jer je obložen kazalištnimi raporti. Krivo se daklje čini ravnateljstvu našega kazališta, kad mu se to prebacuje, što se kadikad utiče i lakrdijam i glasbenim igrarijam. Zaista nepravedni su ukori, što ih njeki javni listovi već opetovano izrekoše, kao da ravnateljstvo nema dobra ukusa i da prednost daje komadom od gruba efekta. Ne, kod takovih žalostnih okolnosti to mu se nikako u grieh upisati nemože, dok naš zavod nebude tako dotiran, da uzmogne bez osvrtanja na obćinstvo obstojati.

U četvrtak dne 18. dodje jedared opet do predstave malena ali dražestna opereta „Pierot i Violetta, ili Automat" i bijaše po gospodjah Norvegovoj (Pierot) i Odievoj (Violetta), kao i po obilujućem tolikom silom komičnom gospodinu Plemenčiću (čarobnik Alkofribas) veoma dobro pjevana i predstavljana i dopade se. Pred njom vidjesmo prvi put „Englezki" veselu igru u 1 činu od Görnera. Komadić je veoma zabavan i bio je po gospodičnah Perisovoj, Bajzovoj i Podrmanskoj i gg. Freudenreichu, Mandroviću i Brani-u dobro izveden, koji su po svršetku komada obćenitim pleskom izazvani bili.

U subotu dne 21. bio je prijam gosp. Brani-a, koj nam je uprav ugodan večer pribavio predočenjem Brachvogelove, za nas nove drame „Narciss".

Duhovit čovjek boreći se proti svojemu izkvarenomu vieku i trulim državnim ustanovam, kojim napokon podlegne, predmet je tomu djelu i mora svako naobraženo srdce duboko ganuti. Crpljen je iz posliednjih dana markeze Pompadour, koja svjetskomu sjaju žrtvova blaženstvo srdca i pokoj duše te propade pred lukom svojega umišljenoga raja, u oči svojega vjenčanja s Ludovikom XV., pošto je toliko duševne sile razvila, da je više godina i bez krune drmala Francezkom.

No nije samo zanimivost predmeta, koja nam može omiljeti to djelo, već mu i stroj podpunoma odgovara kazalištnim potrebam, jer drži napetu sve do konca pozornost obćinstva. To je svakako svojstvo velike vriednosti, ako i ne za književnost a to za kazalište što bi imalo vazda biti glavnim smjerom za djela, što su za predstavljanje na njem odredjena, pa zato se, ako bi i stroga kritika sa višjega estetičnoga gledišta možebiti i imala štogod prigovoriti pojedino-

stim toga djela — što nedvojimo — ipak neustručavamo reći, da taj igrokaz držimo pravim obogaćenjem našega repertoira.

Komad se je dopao i bio je uobće dobro a stranom izvrstno, naravno s obzirom na naše okolnosti, odigran.

Prije nego se upustimo u razsudjivanje pojedinih rada, imamo napomenuti, da su se gospodje Perisova (Pompadour), Bajzova (Marija Liscinska), Sajevićeva (Markeza d' Epinay) i Jelenska (Doris Quinault) u ukusnosti ličnje ovaj večer medju sobom uprav natjecale i tako sjajnu odjeću razvile, kakovu samo na velikih kazalištih nalazimo; to napomenuti držimo si tim većma za dužnost, što naše predstavljačice nedobivaju odjeću od ravnateljstva, već si ju pribavljaju na svoj vlastiti trošak i tim znatne žrtve doprinose u svrhu uspievanju predstava, što za cielo zaslužuje da bude s pohvalom javno priznano.

Što se istoga predstavljanja tiče, sjala je opet nad svimi inimi gčna. Perisova. Uz točno shvaćenje svoje zadaće razvila je toli toplo ćućenje, toliko dostojanstvo u držanju i kretanju, toliku silu govora, tako izraznu mimiku, da je podpunoma zaslužila ono gromovito pleskanje i klicanje, kojim je u petom činu za svakim strastnim trenutkom pozdravljena i na svrsetku komada dva puta uzastopce s koristnikom izazvana bila. Njena spoljašnost je kao stvorena za tu ulogu, koju može medju svoje najbolje uvrstiti. Gčna. Bajzova i gospoja Sajevićeva neimadoše prigode osobito se odlikovati, nu učiniše sve, što se od tako neznatnih uloga učiniti može.

Poslie Pompadoure najznatnija je ženska uloga Doris Quinault, za ono vrieme jedna od najglasovitijih francezkih predstavljačica i najgorljivijih pristašica nesretne kraljice; težka zadaća, koja zahtieva podpunu kazalištnu routinu, naročito slobodu i plastično kretanje, jer tu nije izrazit dosta nježna čustva obične djevojke, već valja i dramatičnu umjetnicu karakterisat. Gospodični Jelenskoj podje prva stranka prilično za rukom, no ona je prekratko vrieme na kazalištu, nego da bi joj i druga poći mogla. U ostalom govorila je podobro, nu ponješto odviš monotono. Činimo ju takodjer opetovano pozornom, da valja igrati i kada se negovori, pomanjkanje te nieme igre osobito je u oči palo u prizoru, gdje Pompadour umire.

Medju mužkim osobljem povuko je na se najveću pozornost koristnik (g. Brani). Nećemo da iztražujemo, da li je svaku nijansu pogodio, da li je psihologično izpravno i dosljedno izveo svu svoju ulogu, nu to stoji, da je silom svojega govora više puta obćinstvo do uzhita zanio i da nismo već odavna tako dugotrajno i gromko pleskati čuli, kao što se je ovaj večer njemu pleskalo a bio je i često jednoglasno izazvan te obćenito je mnenje, da nije jošte nikakve uloge tako po ćudi našega obćinstva izveo. Mi mu iskreno čestitamo na tolikom odlikovanju no i nadamo se, da će ga ohrabriti na sve veće napredovanje u njegovoj umjetnosti. Gg. Freudenreich (Choiseul) i Mandrović (Du Barry) mnogo su doprinieli svojom vještom igrom k uspjehu toga večera. I manje epizode bile su do njekih pogrešaka u izgovaranju francezkih imena, prilično odigrane. Kazalište bilo je podobro puno, obćinstvo izvanredno zadovoljno s ukupnom predstavom.

Gluma „Zagorka“ i opereta „Suprug pred vrati“, što bijahu u nedjelju predstavljane, dobar su uspjeh i ovaj put do onoga prizora imale, gdje suprug za kulisom pjeva, jer je g. Ban baš zamjerno distonirao. —l—

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Istočno pitanje i Hrvati. Historično pravna razprava. Spisao Evgenij Kvaternik. U Zagrebu u štamparni Drag. Albrechta 1868. U 8-ni 151 str. Ciena 80 novč. U ovoj strani prvoj, dobi perzijsko-obarskoj dokazuje obširno g. pisac, kako se je istočno pitanje razvijalo, i kako odlično u njem djelovali Hrvati.

— „Filozofijska Propedevtika“ t. j. mudroslovje za gimnazije u trojednoj kraljevini I. dio. Logika (misoslovje). Napisao Vinko Pacel. U Zagrebu 1868. Kod dr. Lj. Gaja.

— Dr. Ant. Majera „Fizika“ za male gimnazije i realke s českoga pohrvatio Ivan Peksider. U Zagrebu 1868. Nar. tiskarna dr. Lj. Gaja. Ciena 1 st. 20 nvč.

— Prkonjica i tri susreta. Pripoviedke od Iv. Turgenjeva prev. Jos. Miškatović dobiju se u Hartmanovoj knjižari po 20 nvč.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić.** Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdava se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya. *)

I.

Kramar.

Od pamtivieka, već sto i sto godina biju boj Šiite i Sunite.

Šiite su u Perziji, Indiji i Teheranu, a Sunite u Turskoj, Arabiji, Egiptu i Berberiji.

Tekli su potoci krvi, neizmjerni su novci potrošeni, strašna prokletstva i izdaje učinjene, a jošte nije odlučeno, koji imadu pravo, Šiite ili Sunite. Radi se samo o tom, koj je pravi svetac od Muhamedovih nasljednika: Alie, Abu-Bekra, Omera i Osmana? Šiite tvrde: samo je Ali svetac, — Sunite pako: svi su četiri sveti. I jesu sbilja Šiite pravi ludjaci, na hiljade vole se dati ubijati, nego da dopuste, da im se koledar za četiri svetca pomnoža.

Mufti vodjaše već tri vojske proti šahu Mahmudu, a toliko vojna poduzeše i Sunite proti krivovjercem Šiitom; junački veliki vezir Damad-Ibrahim ote im već Tauris, Erivan, Karmandžan i Hamadan, te se u Carigradu negovori o ničem drugom, već o tih sjajnih pobjedah; uslied svake takove viesti planu janjičari u Carigradu kao živa vatra, te nedužni gradjani osjete njihov junački duh; i sultan vidi sve to, al se zato ipak nebrine, ni za janjičare, ni za pobjede Damad-Ibrahima, on se zabavlja u vrtu krasnimi i cvatućimi lalami (tulipani) i krasoticami svoga seraila, koje su divnije pa i ljepše cvatu, nego li iste lale...

Večernje rumenilo baca zadnje svoje zràke na stambulske minarete. Divan je prizor pogledati na grad, kako se utapa u sve većoj tami, te kako se jošte samo vršci prekrasnih kuća i palača seraila u Bosporu odsievaju. Kao u ogledalu vidiš od grada, sagradjenoga na sedam brežuljaka, predgradja Peru i Galatu, kako se uzkimi i krivuljastimi ulicami vijugaju s brežuljka na brežuljak. Nema u tih ulicah, kao u zapadnih gradovih pločnika, niti su pometene; tu leži posrjed puta izprebacano kamenje i smeće — sve je travom obraslo i zeleno kao u vrtu; pred kućom bogatira vidiš osim toga zelene morganje i ciprese; siromašniji, koji nemaju pred kućom prostora nakite ravne svoje krovove cviećem, a koj ni toga nemože, taj si barem pred kuću zasadi trs, koj cielu kuću obraste širokim lišćem. Usried toga zelenila nazireš do 280 sjajnih mošea; na kraju svake ulice nalaziš groblje zarašćeno visokom travom i gustimi cipresami; samo nadgrobni znaci

---

* Najplodniji magjarski pisac romàna i novèla g. Mavro Jókay ovim je svojim djelom „Gül-bejaze“ iz vremena janjičarskoga ustanka (g. 1730) steko bio veliku pohvalu kritike. Ur.

nakićeni turbanî, pokazuju, da je ovo mjesto za žrtve, koje su pale pod neuklonivom kosom smrti; iznad svega toga odsjeva se u srebropjenom Bosporu golema mošea Aja Sofia. Al zlatno ogledalo môra doskora postade bakrenim; sunce zapada sve niže, u luci biva sve tamnije, te crna tmina zavlada napokon kiosci; u daljini samo vidiš kao tamne al ogromne sjene Rumili Hisar i Anatoli Hisar. Po cielom gradu tmina je kao u rogu, osim tamnih svetiljaka na brodovih stranih trgovaca i osim slaboga svjetla na minaretih.

Muezim pjeva večernji svoj maama sa tornja mošeje i svatko se žuri kući, da ga noć vani nezateče. Ovdje tjeraju kući osjedlane mazge zvonci na vratu, tamo viču težaci, noseći terete, da im se ljudi ugnu s puta; jer im je teret širok kao sva ulica, a eno lete s groblja psi, te se po trgu tuku za kosti. Svaki pravovjerni gleda, da čim prije kući dodje, a u jutro da neizadje, dok muezim neodpjeva jutarnje pjesmice; jer da to učini ma u kakovoj potrebi, uvriedio bi svamogućega boga po njihovom nazoru. Tko bi kasno u večer išao kroz etmajdanski trg, taj ili je bio veoma smion ili stran, te nije znao za ništa; na tom trgu imadu janjičari svoju vojarnu, a kad su ta gospoda dobre volje, našale se pošteno sa strancem, koj im do ruku dodje. Tomu mjestu ugiblje se pozorno svaki pravovjerni, misleć na onu izreku kurana, gdje se veli: „Budala je, koj se neugne pogibelji, kad se može.“

Već bijaše prilično kasno, kad se susretoše dva čovjeka u njekoj ulici, koja vodi upravo na etmajdanski trg.

Prvi imadjaše vlašku kabanicu, duge cipelje i široki čemer oko pasa — moglo mu biti oko 40 godina, a bio je — koliko si nazirao u polutami — jaka uzrasta i pravilnih poteza, koji bijahu u ovaj čas izkrivljeni velikim strahom, što ga oćuti svatko u tudjem i nepoznatom gradu, kojim hoda prvi put.

Drugi je čestiti musluman, po prilici od 30 godina, crne guste brade, živahnih upravo strastvenih poteza, a taj si značaj vidio u prvi mah i u malenom sjevajućem oku. Turban si je tako natuko na oči, da jedva i vidi izpod njega, a tim postaje ciela mu slika njekako prkosita.

Tudjinac kao da ide na etmajdanski trg, a musluman kao da je došao š njega. Prvi pritisne se uza zid, videć Turčina; pusti ga kraj sebe proći, te se usudi istom onda nagovorit ga, kad je vidio, da taj nedira unj.

— Ne'š mi valjda zamjeriti pošteni muslumane, ako te upitam, gdje je etmajdanski trg?

Nagovoreni stane, upre ljutito oko na tudjinca i odgovori zlovoljno:

— Samo idi ravno i eto te ondje.

Stranac se jošte više poplaši.

— Molim te, pošteni Muslumane; neljuti se, nisam ja pitao za Etmajdan da dodjem nanj, već da kako nezalutam nanj. Stran sam u gradu, te u strahu idem upravo onamo, kamo nebi rado. Molim te neostavi me u ovolikoj nevolji, već su sve kuće zatvorene, nitko me više nepusti pod krov, smiluj mi se i odvedi me sobom, neću ti bit nepriličan, spavat ću u tvojoj kući na podu, na dvoru ili pred vrati, nedaj, da budem morao cielu noć na ulici sprovesti; jer se strašno bojim.

Turčin nosijaše na ruci pletenu njekakovu torbu, otvori ju i pogleda u nju, kao da pita sam sebe, hoće li kupljene ribe i luk za dvojicu dosta biti; namigne zatim glavom i reče tudjincu:

— Hajde sa mnom!

Tudjinac mu htjede poljubiti ruku, te ne znaše od veselja, kako da mu se zahvali.

— Čekaj malo prijane, jošte ni neznaš zašto mi hvališ, kod mene nećeš biti baš dobro podvoren; jer sam ubog.

— O i ja sam ubog, veoma ubog, odvrati brzo onaj lukavom podanosti, koju samo u Grka opazuješ. Ja sam Janaki mesar iz Jaša. Kavazi uhvatiše i zarobiše mi sve sluge zajedno s marvom; s toga i dodjoh u Stambul, da mi se naknadi gubitak, jer sam inače gotov prosjak.

— Alah ti bio na ruku u tom; al žurimo se, već je prilično tamno.

Turčin podje napred, vodeć svoga gosta kao labirintom nebrojenimi ulicami,

koje vodiše njekad u sjajnu priestolnicu grčkoga cara, a sad vode k poderanim i gnjusnim kolibicam najsiromašnijih Turaka; ulice su uzke i gadne te možeš njimi samo pješke prolaziti.

Idué takovom uzkom i dugom ulicom začuše naši noćni putnici s druge strane divlju viku i halabuku; bio je valjda kakav pijanac, — bio tko mu drago, morao je imati veoma jaka prsa i pluća; jer je tulio kao bik, al i to nije bilo dosta, lupao je što je ikad mogao šakami i po vratih, mimo kojih je prolazio.

— Čestiti musulmane, to ti je po svoj prilici kakav janjičar, koj bi se rado našalit s kim? zamumlja stranac, drhćuć od straha.

— Po svoj prilici! Miran čovjek netuli tako.

— Nebi li se vratili natrag, da mu se ugnemo?

— Tad se možda i s dvojicom sastanemo, mjesto ovoga jednoga. Pamti si, da čovjek nesmje nikada okrenuti natrag kad kamo ide; jer je inače propao.

Vikač medjutim dodje bliže i doskora ga vidiše u cieloj njegovoj veličini.

Stas priličio je sasvim glasu, bio je svojih šest stopa visok, pravi Hreljo, do gore zasukani rukavi i do ušiu natučen turban jasno su svjedočili, da je taj golijat previše okusio soka, koj je pravovjernim zabranjen.

— Gel, gel! Ne miktar dir! Gel! (Dodjite, dodjite, koliko vas god bilo!) pjevaše janjičar s punoga glasa, teturajuć se s jedne strane na drugu, i mašuć neprestano golim handjarom po zraku.

— Jao meni, čestiti muslumane! zajauče vlaški mesar, drhćuć po svem tielu, daj uzmi ovaj moj štap; ako ga vidi u mene, mislit će napokon, da ću se š njim tući.

Turčin uzme vlaškomu mesaru štap, koga se je ovaj isto tako bojao, kao i janjičara.

— Baš čvrsta batina! reče Turčin, držâlo je obijeno čavli i olovom naliveno. Šteta, što neznaš njom mahati.

— Bože moj, ja sam veseo, samo da mi je mir.

— Skuči se dakle za moja ledja, i negledaj onoga strašila, kad bude prolazilo uz nas.

Onaj se htjede upravo sakrit, kad ga janjičar još s daleka opazi, te stupi predanj, pograbi ga za vrat i povuče napred.

— Kair evetlešin domus! (Polagano svinjo), da se malo porazgovorimo; kupih si upravo novi jatagan, pa ću kušat na tvom vratu, da li je oštar.

Stranac skoro da neizdahnu od straha; ništa se neopiraše, samo se usudi pitati, tko će za četvero njegove djece skrbiti.

Turčin stane medju nje:

— Odnašaj se pijana budalo! Kako se usudjuješ navaljivati na moga gosta? Neznaš li, da je onaj proklet, tko vriedja gosta pravovjernikova?

— Gle, gle, gle, povikne janjičar smijuć se posprdno, zar si poludio, dobri balukšo (ribar), usudjuješ li se ti pravdati s najplemenitijim cviećem prorokova vrta, sa sinovi Begtaše? * Odlazi, dok ti je koža ciela, neugneš li mi se doskora, naučit ću te ja šutiti.

— Ostavi moga gosta, te idi svojim putem.

— Što ti je, čestiti muslumane, tko te uvriedi? Mashallah! Što tebe brige, ako tomu psu obrubim glavu? Ta mjesto njega možeš si naći deset drugih u svakom kutu na ulici.

Videć Turčin, da se s pijanicom neda pametno razgovarati, pograbi janjičara za ruku, u kojoj je držao jatagan.

— Što ćeš? upita janjičar, ustobočiv se nad tolikom smjelošću.

— Odlazi svojim putem!

— Neznaš li ti, čije si se ruke dotaknuo, ja se zovem Halil.

— I ja se zovem Halil.

— Ja se zovem Halil Pelivan (hrvač).

— A ja Halil Patrona.

Janjičar malo da nepobjesni od ljutosti.

— Ti crve, kukavni kramaru, ti oderanče! Nepustiš li me umah, odsjeć ću ti ruke, noge, ušesa i nos, pak te onakova objesiti.

* Hadži Begtaš zvaše se sveti derviš, koj je posvetio prve janjičare, kad je god. 1360. taj oddiel turske vojske utemeljen.

*

— A ja ću te ovim štapom opatrnut po glavi, da ćeš se umah složiti na zemlju, nepustiš li u miru moga gosta!

— Mene? Ti? Batinom? Mene Halil-Pelivana da se usudi tko batinom udariti? Udari, pseto, sramoto svih muslumana, udri samo, velim ti!

Tim mu pruži glavu, da ga udari, ako se usudjuje.

Al se usudi Halil-Patrona; olovnatim držkom od batine udari on janjičara takovom silom po glavi, da ga je namah po svem licu oblila krv.

Pelivan zatuli kao ranjeni tigar, strese krvavom glavom i baci se na Patronu; dobiv jošte njekoliko udaraca po rukuh i po plećih pograbi protivnika rukama, digne ga najprije u vis, a zatim ga stisne k sebi, kao boa constrictor svoj pljen. Al se je i Patrona hrvati znao, pograbi janjičara za grkljan i stisne mu ga takovom silom, da je gorostas počeo teturati se i napokon pao na zemlju kako je dug i širok. Patrona sjedne mu na prsa, i izpukne mu punu šaku dlaka iz brade.

Pelivan prospava noć na ulici, umoren udarci i omamljen vinom; Patrona pako požuri se kući sa svojim gostom, koj mal da nije umro od straha.

Prošavši noćni ti putnici jošte njekoliko uzkih i tamnih ulica, dodjoše i do kuće Halil-Patrone.

Da govorimo o kakovih uličnih vratih imao bi čitatelj veoma slab pojam o kući, u koju ga upravo vodimo; jer tu nema nikakove ulice; kuće bijahu tako neuredno sagradjene jedna do druge, da je jedan išao u svoju kuću kroz susjedovo dvorište; i buduć ovdje stanovnici tajno medju sobom obće, to bijahu kuće tako uredjene, da si mogao brzo i kriomice sakrit se u susjedovoj kući. Gdjegdje imadjaše više kûća zajednički krov, a drugdje opet bijahu pivnice spojene, da si mogao iz jedne u drugu pobjeći, kad te je tko progonjao.

I Halil-Patrone kuća bijaše od drva, kao i sve ostale; u svem samo jedna soba, ali prostrana i za više ljudi, a kad bi došao kakav gost mogao je spavati i na krovu, obrašćenom širokim vinovim lišćem. Soba nebijaše baš sjajno uredjena; u sried nje velika rogožina, u kutu klupa pokrivena prostim sagom, dva drvena tanjura i jedna zdjela, jedan vrč i oko ognjišta njekoliko prostih lonaca — to bijaše sve. U sried sobe visila je zemljena lampica, koju Patrona užeže skresav ognja; donese u okrugloj njekakvoj zdjeli mrzle vode, da mu se gost umije, a u vrču vode za piti; saspe, što je imao u torbi pred gosta i sjedne se spram Janaku, da ga počasti.

Imao je samo dvie male ribice i dva crvenca, al je znao toliko i tako liepo pripoviedati o tih ribicah, gdje i kako su ulovljene, kako pečene, gdje ima u njih piljica, koja je vrst ovih riba najbolja; a kad je istom o crvencu pripoviedat počeo, koj je mnogo tečniji od ananasa; napokon dobra, svježa voda... U kuranu skoro na svakoj drugoj strani nalaziš mjesto, gdje se hvali svježa voda, sva je ta mjesta znao Patrona ma pamet, a u to je umješao više vrlo zanimivih pripovjedčica o putnicih, koji blude po pustari i željni su kaplje vodice, dok se allah nesmiluje, te ih nedovede ma kojoj oazi k vrelu; — sve je to bilo tako zanimivo, da mu gost napokon i sam pomisli, da sjedi kod najbolje večere, te mu je jelo i pilo baš u slast išlo; a ustade sa rogožine skoro i nasićen.

Sultan Ahmet, siroma, nije takovim zadovoljstvom ustao od stola, na kom bijaše i šerbeta i ošećerenoga voća, i oko koga je pjevalo i plesalo do dvie stotine najkrasnijih odalisaka.

— A sad idi spavat, reče Patrona svomu gostu, san će ti, znam, goditi, jer je to najljepši dar, što nam ga allah udieli; na javi obuzmu nas drugi, a u snu smo sami svoji; sanjaš li ugodno, veseliš se, što ti je san ugodan bio; sanjaš li neugodno, veseliš se, što je to samo san bio. Noć je liepa i topla, možeš ugodnije na krovu spavati; kad uzadješ gori povuci za sobom i ljestve, pak se neboj, da će te tko uznemiriti.

Janaki zahvali za sve i uzadje na krov, gdje je već pripravljen bio zanj sag i kožnati jastuk, — jamačno jedini sag i jedini jastuk u cieloj kući. Gost uvidi odmah, da su to iste one stvari, koje je i dolje u sobi vidio, te povikne Halilu:

— Čestiti čorbadži (gospodaru) dao si mi svoj sag i svoj jastuk; na čem ćeš ti sad spavati?

— Nebrini se ti zato musafire (gost), uzet ću si ja drugi jastuk i drugi sag.

Janaki pogleda kroz pukotinu u sobu dolje i vidi kako se Halil pere, pomoli se allahu i legne na rogožinu, metnuvši si komad drva pod glavu, a zatim prekrstiv ruke usne.

Čim se probudi Janaki, sidje k Halilu i dade mu dukat, koga zovu Turci zlatni dinar.

— Čestiti čorbadži uzmi ovaj novac pa pripravi za nas dva ručak, ako mi dopuštaš, da jošte danas kod tebe ostanem.

Halil odleti na trg i nakupi svakojakoga jestiva, nezadržav ni probijene pare za sebe od dobljenoga novca; načini pilaf (tursko jelo; janjetina s rižom) donese od peka paprenjâka i drugih svakojakih poslastica tako, da je Janaki, videć sve to kliknuo: Ni sam sultan Ahmet neće bolje od nas ručati; radi česa ga Halil opomenu, neka tako često nespominje sultana i da tako neviče.

Sliedeće noći opet je gost spavao na krovu, al buduć se je prošle noći često okretao i nemirno spavao, pomisli musluman, da nije naućan na tako tvrdom ležaju spavati, s toga mu potajno podmetne pod sag jošte i svoj kaftan.

Drugo jutro dade Janaki i opet Turčinu dukat, sad, da mu donese pisaću spravu; jer da ima pisati silni njeki list, a za tim da će u ime božje dalje ići.

Halil ode i povrati se doskora sa zahtievanimi stvarmi; toliko za kalan (pero), toliko za mürekob (crnilo), toliko za mühür (pečatni vosak), a ostalo povrati Janaki-u.

Ovaj ode opet na krov, napiše list, zapečati ga i metne na sag, uzme svoj štap i umoli domaćinu, da ga odvede u paraersku ulicu, odakle, da će već i sam znati dalje.

Halil mu drage volje posluži i odvede ga do glavne ceste. Opaziv Janaki Bospor, gdje se je već i sam znao snaći, klikne:

— Gle, gle; upravo mi je na um palo, da sam kod tebe na krovu zaboravio list; leži na sagu a do njega je kesa novaca, koju bi valjalo s listom odpraviti. Nemam više vremena, da se povratim; molim te otidji kući, uzmi novce i list i odnesi onomu, na koga je upravljeno — a sad s bogom!

Halil se brzo okrene natrag.

— Al nedaj nikomu drugomu, već koj je napisan na listu, povikne Grk jošte jednom.

— Svršit ću ti sve kao da sam ideš.

— Obećaj mi, da ćeš prisiliti onoga, na koga je list upravljen, da primi novce.

— Neću ga pustit ni s mjesta, dok mi crno na bielom nepotvrdi, da je primio novce; kad dodješ opet u Carigrad, možeš si namiru kod mene uzeti.

— Bog s tobom — čestiti muslumane.

— Salem alek!

Halil odtrči kući, uzadje na krov i nadje list i novce, te se je veselio, što nije ništa ukradjeno; i nepogledav ništa spravi oboje u žep, da upita na pazaru poznatoga njekoga mienjača, koj je skoro svakoga čovjeka poznao u cielom Stambulu, nebi li mu on znao kazati, gdje stanuje čovjek, na koga je upravljen list.

Preda mienjaču list i umoli ga za uputu.

Mienjač pogleda naslov i reče udivljeno:

— Zar imadu gjauri poklade, da si s tobom šale sbijaju? Ta ti znadeš čitati?

— Čitati znadem, al dvojim, da ću poznat čovjeka, na koga je upravljen list.

— Jučer u ovo doba poznao si ga jošte; jer si to ti.

Začudiv se pograbi Halil list, koj nije do sada ni pogledao bio, te na svoje veliko čudo opazi, da je list na njega upravljen.

— To je dakle luda onaj, koj mi je dao list, jer je uz list i kesa novaca.

— Gle i na kesi je tvoje ime.

— Jest, jest, — al što da učinim s pismom i novci? Taj čovjek, koj mi je to ostavio, valja da nije sasvim pri sebi.

— Najbolje će biti, da pročitaš, što ti piše; onda ćeš istom znati, što je u stvari.

Kad tko nezna, što je u listu, najbolje je da ga odpečati i pogleda, što se piše u njem.

List je glasio:

— Čestiti Halil Patrono! Nisam ja ubog, kao što ti rekoh, već sam milosti božjom vrlo bogat. Neputujem ja svietom, što mi tobože oteše marvu, već što mi ugrabiše jedinu kćerku, koja mi je draža od svega moga bogatstva; putujem od mjesta do mjesta, da ju nadjem i ako je zarobljena, odkupim. Ti mi učini mnogo dobra, rad mene hrvao si se s onim pijanim velikanom, podvorio si me u svojoj kući, ustupio si mi svoj krevet, a sam si spavao na goloj zemlji, te si mi pod sag podvrgo isti svoj kaftan; uzmi dakle kao mali znak moje hvale tu kesu sa 5000 piastara, da ti bude bolje kad opet k tebi dodjem. Bog te pratio! Tvoj zahvalni Janaki.

— Nisam li reko, da je on luda, a ne ja! klikne Halil pročitav list, jer mi inače nebi bio ostavio za malo mesa i tri luka 5000 piastara.

Turčin poče vikati, da se je više ljudi sakupilo. Poznanci Patrone i mienjača prepirahu se njeko vrieme, tko li je ludjak, da li onaj, koj daje 5000 piastara za tri luka crvenca, ili onaj, koj ih neće da primi.

Patrona bijaše na svaki način veći ludjak, jer se namah uputi potražiti Janaki-a, koj mu je ostavio novce; al sve mu traženje badava! Prije bi našao bio čovjeka, koj bi mu bio ukrao ili oteo te novce.

Bludeć tako po gradu dodje i na mjesto, gdje se je prije tri dana hrvao s Halil Pelivanom; spozna odmah mjesto; jer je jošte sried puta stala osušena krv, a na stieni obližnje kuće bjehu upisana imena njihova; valjda je janjičar osviestiv se umočio prst u svoju krv za uspomenu ime Halil Pelivan odozgora napisao, a odozdola Halil Patrona.

— Nevalja tako! reče Patrona; ti si bio odozdola a ne ja. Uzme komad crvene cigle i napiše svoje ime odozgora.

Trčaše sve do večera, al Janaki-a nema te nema; mnogi ti novci tako mu glavu pomutiše, da se nebi ni najmanje čudio bio, kad bi tko potražio od njega za jednu ribicu 100 piastara.

Uvidi napokon, da će novce morati zadržati, a s toga nije mogao spavat cielu noć.

Kad je u jutro išao na pazar, moraše proći i opet uz kuću, gdje mu je bilo ime napisano. Ime Halil Pelivan bilo je i opet nad njegovim.

— Znat ćemo si mi i tu pomoći, reče Halil, pozove njekoga težaka, stane mu na ramena i napiše svoje ime pod krovom tako, da nije više moglo biti napisano ime Pelivan nad njegovim..... Vidimo već odtuda, da Halil Patrona nehtjede nikako odozdola biti..... Kad bi prolazio uz palaču Čiragan, koja se je upravo gradila i susreo padišu sultana Ahmeta III., gdje prolazi uz njega s velikim vezirom Damad Ibrahimom, kiajom-begom, kapudan-pašom i imamom Ispirizadom; skučio bi pokorno glavu, al njeki nutarnji glas šaptao mu je: „Doći će vrieme, kad ćete se svi vi po prahu verati predamnom Halil-Patronom, kramarom, kao što ja sada puzim pred vami, vi gospodari zemalja i svietova!

Al i sreća, što se je Halil Patrona tako duboko naklonio sultanu i pratnji mu; jer bi ga inače Halil Pelivan prepoznao bio; on je pred sultanom golim mačem u ruci jašio, te ga nebi jamačno nitko ni pitao, zašto je ovomu ili onomu kramaru razkolio glavu!

(Dalje sliedi.)

Ronac.

(Balada po Schilleru Lj. Vukotinović).

„Koj se vitez il momak usudi
Ronit u taj ponor zdeni?...
Crnim jazom progutan sad budi,
Ti kaležu, zlatni, dragocjeni...
Tko će kalež s nutra mi donieti,
Nek mu bude, može ga uzeti.“

Kralj govori stojeć vrh pećine,
Kalež drži već u ruci,
Te ovako sa strme visine
U gùt baci vrtljivoj ga buci.
„Tko je tako smion,“ na novo izusti,
„Da se u taj ponor sad upusti?“

Vitezovi, momci u okoli
Poslušaju i zašute,
Svi poglednu na bjesnilo doli
Al po kalež neće, da se upute.
Kralj i opet pita: „što, zar nikog nije,
Koj po kalež uroniti smije?“

Još nečù se riečica nikoja,
Netom momak jedan smjelo
Izadje iz uplašena broja,
Skine pas i gornje si odielo,
A svi muži i sve gospodjice rado
Pogledaše na to liepo momče mlado.

I kad stupi na vis od strmine,
I kad gleda u ponore
Vidi, vodu palu u dubljine
Gdje ju vrtlog nosi opet gore;
I kó svek od daljnjih gromovitih sila
Ljuti slapì prodiru iz tamnih krila.

Mješa se i vrije, buči i nadiže
Ko oganj, kad se s vodom srazi,
Do nebesa maglovita para sìže,
Slap za slapom u bezkrajnost plazi
Niti neće nikako se dovršiti,
Kano da će 'z mora more se izliti.

Nu napokon divlja umiri se sila,
I medj bielom pjenom usta
Otvore se kano crna špila
Neizmjerna — poput pakla pusta,
A slapi se izlievaju razbijeni
Tjesnim gùtom u dno svoje povučeni.

Hitro sada, dok se talas nepovrati,
Božju pomoć momak prosi,
Od užasa uzklik jao! ga prati,
Već ga vrtlog ljuti doli nosi.
Skrovno ždrielo jurve zakopana krije
Smjela plovca, da mu traga vidjet nije.

Tiho sad je morsko ogledalo,
U dubljini vali zuje;
Na svih ustah plabo se glasalo:
„Slavni mladče, da t' se bog smiluje!“
I muklo, sve jače vali buče
Sviet još čeka, al se grozno dugo vuče.

Pa da baciš uprav istu krunu,
Rekav: „Tko ju van iznese,
Uzmi si ju, i š njom vlast podpunu“
Želio si nebih skupe tako urese.
Jer što doli u ponoru tmastu biva,
Nepriobći nikad sretna duša živa.

Mnogi brod jur shvaćen bješe virom,
Sakriše ga tad ponori,
Da pogubnim otmu se proždirom
Jedva daske, jadra i jambori...
Al sad opet glasno sve glasnije zvoni,
Kano šum, koj bura sve to bliže goni.

Mieša se i vrije, buči i nadiže,
Ko oganj, kad se s vodom srazi,
Do nebesa maglovita para siže
Slap za slapom u bezkrajnost plazi.
I kó zvek od daljnih gromovitih sila,
Ljuti vali prodiru iz tamnih krila.

Al' gle nješto valovi iztisnu
Biela kano labud gòri,
Mišica se jedna i vrat sniežan blìsnu,
Vidjeti je, da se ronac bori.
On je, on je, blista mu se oko,
Rukom diže kalež na visoko.

I uzdiše duboko i dugo
I nebesku luč pozdravi.
Jedno sada viče veselo na drugo:
„Živi, živi! sretno se izbavi
Studenomu grobu, vrtlovitoj grozi,
Junačku mu dušu obraniše bozi!“

I on dodje; sve se oko njega kupi;
Pred koljena kralju pane,
Te mu kalež klečeći ustupi,
A kralj miloj kćerci rukom ma'ne,
Ova rujnim vincem kalež mu nalije,
Momak pako kralju zdravicu napije.

„Bože živi kralja! blago vami,
Dok živite tù na svietu!
Al nemojte dol' u strašnoj tamî
Izazivat sudbe silu kletu;
Nit si itko od vas vidjeti zaželi,
Što su bozi tminom sakriti nam htjeli.“

„Strielimce me na dno tja povuče,
Iz klisura voda šikne —
Divlje vode kipe, proti meni buče,
Dvajuh rieka sila mal me ne zalikne,
Vrtlovito ko vreteno na okoli
Zavrti me, stjera jur nemoćna doli.“

„U največoj, strašnoj tada sili
Bog mi kazà, kog sam zvao,
Gdje su s dna se krši osovili.
Tu se primih, te sam smrti utekao.
Evo tu i čaša osta viseć sried korâla,
Inače u bezdno bezkrajno bi pala.“

„Jer pod menom bjaše još duboko
Rumena i gusta tmina,
Prem nečuješ, al što vidi oko,
Grozovita to je nakazina.
Gušteri i gmizi i zmajevi ljuti
Natječu se ovdje paklenimi kuti.“

„Sve tu vrvi u crnu metežu
Gnjusnom hrpom propleteno,
Riba strašna roket, nalik ježu,
Još utvore i batića eno,
I med inim haja: morsko to strašilo,
Oštre zube prot meni je izbielilo.“

„Vidjeh ondje i u groznoj sviesti ćutih,
Kako 'e dalko pomoćna mi ruka,
Da sám dušu imam sried gadova ljutih,
U samoći da je strašna muka;
Daleko, gdje nema čovjeka ni glasa,
U pustinji strašnoj od užasa.“

„Zgrozih se, kad gad mi podje bliže,
Giblje se i na sto nogu plovi,
Zine, — ja u strahu pri'e no stiže
Omakoh se s grana koralovi',
Tad vrijući vrtlozi me popadoše,
Al na sreću mah me gore ponesoše.“

Kralj se tomu izvješću začudi,
„Uzmi veli, kalež sebi,
Nu i prsten ov nagradom budi
Pun krasôta i dragûlja tebi
Ako hoćeš još jedanput uroniti
Na dubljini mora, šta je, izviditi.“

Na to ćerka umiljatim glasom
Nježno moli otca svoga:
„Nemoj otče igrati se sa užasom,
On učini, što nijedan s družtva toga;
Pak ako ti za tim duša žedja sada,
Neka momka ovog koj vitez nadvlada.“

Ali kalež hitro kralj uhvati
Te ga baci u ponora tame,
„Hoćeš li mi kalež još jedanput dati,
Med vitezi prvi ti ćeš biti za me;
K tomu ovom dievom, koja za te prosi,
Danas još ko ženom tvojom se ponosi.“

Tad bje momku duša nebom upaljena,
S očiju mu smion žar zablista,
Vidi da je sada blieda sad rumena,
Vidi da u nesviest pada dieva čista,
Tad za sladkom nagradom ga želja tira,
I on doli strovali se — bez obzira.

Još se bije talas, još buče ponori,
Slap još pliva, jednom još se vrati
Iz dubljine, gdjeno grmi, glasno ori,
Dieva gleda neda s' odazvati,
Slap se pjeni, gori doli vije,
Na nijednom — momka nije.

Šijaci.

(Slika iz života od — Iljuške).

VI.

„Bježi, kao vrag od krsta.“
Nar. poslovica.

„Bježi, kao Šijak od malte!“
Djakovačka poslovica.

Vrieme je njekako predbožićno. Snieg je zapao do koljena. Sad više neputuju Šijaci, pa ni Golobrdci. Sad je nastao odmor u naravi: cvieće usnulo, rašće zadriemalo, čitava priroda zaspala — pa i Šijak! Ako kadšto u šumu u drva izadje, to mu je sav posao. Tako je sve do proljeća.

U tom zimskom vremenu nije se u Golombrdu dogodilo ništa osobitoga, što bi vriedno bilo napomenuti, osim da je često puta Jelica uzdisala za Milkom, a Milko za Jelicom. Prijatelj je Jozo htjeo doduše izprositi još zimus Jelicu za svoga Milka, ali Bara reče, da nije sila, da treba još više rubina i tkanja Jelici prirediti, pa kad je već zakasnila svatba do ove sv. Kate, to će se moći odgodit i do sliedeće sv. Kate! Kao u svem, tako se se i ovdje Šijak drži onih filozofičnih al ujedno i flegmatičnih nar. poslovica: „Hitar odviše, sreću preskače“ — „Dva put mjeri, treći kroj“ — „Ako i kasno, bit će častno“ itd.

Već je nastupilo proljeće. Traci sunčani sve jače i jače griju. Gora lista, cvieće cvate, ševe cvrkutaju, pčele po cvieću obtrkivaju: sva se priroda od sna prenula i svi stvorovi oživjeli — pa i Šijak! Sad se prave kapci, ćupovi i pokljuke. Još njekoliko dana, pa će biti Filiplje — veliki vašar u Djakovu. Tu valja koju krajcaru ugrabiti. Čitavo selo u poslu — lončarskom. Osobito radi neumorno djed Mišo, prvi „majstor“ u Golombrdu! Hajdemo u njegovu kuću.

U sobi za stanom sjedi Bara i prebaciva čunak sad na lievo, sad na desno.

Do nje sjedi Jelica i veze. U zapećku Grga teše skale, usred sobe na nizkom tronožku stolcu sjedi djed Mišo, a pred njim se vrti veliki lončarski kolut. Na desnoj mu ruci kraj koluta stoji velika drvena zdjela s vodom napunjena, zatim dvie kožice, kojimi se ilovača gladi, rovacka ili špriklja t. j. trouglasta daščica, kojom lončari svoje rukotvorine šaraju i urešavaju i žica, kojom gotove ćupove ili pokljuke s koluta snimaju. Na lievoj mu strani stoji čitava rnjaga od sbijene ilovače. — Djed je u poslu: desnom nogom vrti kolut, a u lievoj ruci drži kožicu i ugladjiva njom pokljuku, pa samo kadšto kljucne desnim palcem u lulicu, da mu se pepeo slegne i duhan t. j. „klompir“ bolje gori. — Evo ga već na domaku i posliednja je pokljuka sgotovljena. Sad je djed brez brige! Imade svega skupa tri kapka, pet ćupova i dvadeset i četir pokljuke — to nije šala! Dakle prekosutra će „majstori“ u Djakovo, dakako djed Mišo, prijatelj Jozo i kum Marko u zajednici.

Upravo je djed Mišo žicom snimio posliednju pokljuku, odložio ju na desno, a onda obadvie noge probacio izvan koluta prama stanu, gdje Bara sjedi.

— Babo! je li ti znadeš, da ću ja s Jozom i s Markom preksutra na put?

— Pa što je to mene briga.

— Mi ćemo u Djakovo.

— Ma u kudiljevo; netarem si za to glave!

— Ali to nije dosta. Jesi li ti luda?

— Da, mlada pa luda!

— Jesi li ti pri sebi Boga ti?

— Bogati čohu nose, a ja blato gazim.

Videći djed Mišo, da je baba danas na lievu nogu ustala, poplašen uzme drugim blažim glasom:

— Draga Baro! mi ćemo na vašar, pa valjad ću ja i tebi što s vašara donesti. Nego znaš, kad se ide na dalek put, onda treba, znaš, papule i koji sirac, a bome i malo suha mesa, onako koje rebarce, je li draga Baro?

— Dobro; pa ja ću i pogaču izpeći.

— Ha, tako valja! Ti si ipak dobra i poštena —

— Takva mi je i mati bila. Ali nemoj zaboravit na vašaru kupiti plave vune.

— Bit će.

— I crvene!

— Neće faliti.

— I jedne opanke!

— Sve će biti.

Ovakve su sve babe u Šijačkoj: lukave i mudre kao lisice, te kad hoće da od muževa što izmame, onda najprije prouče narav njihovu; ako je muž škrt, oštre i goropadne ćudi, onda počmu najprije nježnim i umilnim glasom i ako to nepomogne, završe vikom, kavgom, psovkom i kletvom; ako li je muž kakav benasti dobričina, kao naš djed Mišo, onda najprije počmu oštrom i osoritom rieči, dok se starac neuplaši, a onda okrenu blagim glasom, pa izmame, što ih volja. Ja bi se usudio uztvrditi, da su u Šijačkoj popreko sve žene pametnije od svojih muževa; jer i ondje, gdje muževi od škrtosti ili sebičnosti ni krajcare ženam nedaju, obično su žene bogatije od muževa. Dakako, da se mnoge žene kadšto i hrdjavim sredstvom n. p. kradjom služe, nu i tomu su opet ludi muževi krivi, koji, brineć se samo za svoj želudac, nekupuju ženam, što je nuždno i potrebno. Ele žene jih ipak nadmudre. Ali pustimo žene Šijakinje, pa se vratimo na Šijake.

Djed je Mišo i prijatelj Jozo i kum Marko s pokljukami na putu u Djakovo. Već su na posliednjoj postaji do Djakova u Vrpolju t. j. pred Vrpoljem; jer Šijak neće nikad u selu konje hraniti, nego ili pred selom, ili za selom. Dapače i kad gdje prenoćiva, on najvoli blizu sela, ali u selu neće nipošto! Da ga tko upita, zašto on to čini, ja mislim, da ni on sam nebi kazati znao! Dakle pred Vrpoljem jedno pedeset koračaja od prve kuće hrane konje naši putnici pokljukari! Kum Marko grenuo njekoliko puta iz rakijske tikvice, a onda s bičalom otišao šetajuć se u Vrpolje, da razgledje selo, koje je već sto puta vidio! jer i to je Šijakov običaj, kad mu je vrieme dugo; a djed Mišo i prijatelj Jozo ostali kraj kola; prostrli pokrovac, posadili u sredinu tikvu i čuturu, pa se izvalili u blaženoj flegmi na trbuške, jer je i to šijački običaj, pa zasnovali ovaj prevažni i kombinativnoveleumni razgovor:

— Čuješ djede Mišo! ništa me toliko

nesrdi, koliko ova prokleta malta med Vrpoljem i Djakovom! (Valja znati, da je Šijaku malta ono isto, što djavlu sveta voda ili krst, odkuda i postade u Djakovštini poslovica: bježi, kao Šijak od malte!)

— Tu je maltu sám djavo izmislio. Sad od konja plati dva krajcara kada tamo ideš, onda plati opet kad se natrag vraćaš, a može se dogoditi, da »robu“ neprodaš, već ju svu neprodanu opet kući voziš — ali za to maltar nepita, nego veli „plati!“

— Pa znaš još bi dobro bilo, da nije tereta, da su prazna kola, hm — ja bi opuknuo moga pajka i kulaša, da bi kao zvrk projurili proz onu žuto-crnu djermu! E, ali ovako s teretom što ćeš? Ništa, već plati pa šuti!

— Istina je. Alaj da mi je znati, tko je prvi maltu izmislio?

— To ti je sigurno Francuz bio. Kažu, da je i ovu žicu, što pisma nosi, neznam kako ju zovu — tereglaf — tereglam — kako li je — kažu, da je i to Francuz izmislio, a u zao čas po nas! jer vjeruj ti meni, moj Mišo! neće proći ni dvie godine dana, pa ćemo mi i od te žice porez plaćati!

— A, to može biti.

— Ne može, nego to će sigurno biti. Nego znaš djede! meni je nješto palo na pamet.

— Što?

— Hajde da mi obidjemo tu maltu. Ja sam čuo pripoviedati, da tu odmah negdje povrh Vrpolja na lievo imade put kroz njive u livade, onda izadješ tamo negdje na Dragutinski drum, pa uokolo na Gašince dodješ u Djakovo.

— E to bi dobro bilo, samo da znamo za put.

— Neboj se; valjad nismo djeca, nemožemo zaći.

— E pa dobro; ali ako zadjemo?

— Ja ću biti kriv!

— Dobro.

I tako utanače, da će Piškorevačkoga maltara prevariti!

Djakovčani pripoviedaju, da je to živa istina, kako Šijaci obilaze maltu gdjegod mogu, pa makar morali tri ili četir ure, makar i pol dana izgubiti, oni za to ništa nemare; jer kao u svem, tako i u tom Šijak neračuna na to, da obilazeć uokolo puno vremena gubi; on si misli: vrieme nekošta ništa, a malta košta ipak četir krajcara! Ele i naši putnici što smisliše, to i učiniše. Kad su konje namirili i sebe okriepili, onda podju dalje i povrh Vrpolja skrenu na lievo. Tud moradoše najprije prevaliti velik komad ugarite njive, ali kako je na takvih njivah obično velika truskavica — porazbijaju gotovo sve pokljuke! Nu na to nisu računali i koji bi se Šijak tomu nadati mogao?! — Doduše djed je Mišo čitavim putem mrmoljio i u sebi mislio: ako samo makar jednu pokljuku na toj truskavici razlupam, platit će mi štetu Joza, koji me je na to nagovorio!

I sbilja kad su u njeke njekavice oko kere u Djakovo došli i pronašli, da su gotovo sve pokljuke polupali, posvadiše se i počupaše se medju sobom tako, da prije najbolji prijatelji postadoše sada krvni dušmani. Nije ni čudo; dobro veli nar. poslovica; braća ko i braća, a toboci ko krvnici!

Sada nema više ni divana o tom, da bi djed Mišo htjeo dati svoju Jelicu za Jozinoga Milka. Sad je sav vez prijateljstva med kućom Kuburdjićevom i Bogovićevom kao razparaklisan točak razpao se i kao očijano perje u vjetar odlepunuo! A tko će najviše tu patiti! — Kukavna Jelice i ubogi Milko — na vas se uviek kola slome!

VII.

„Dok se jednomu nesmrkne,
Nemože drugomu svanuti.“
Nar. poslovica.

Kad je djed Mišo s razlupanimi i oštećenimi kapci kući došao, izleti pred njega Bara s veselim licem nadajuć se, da će joj Mišo s vašara donesti i plavoga i crvenoga pamuka i opanke i možda još štogod. Ali kako se u čudu snadje, kako se smrknu i namrgodi, kako ustne čvrsto stisnu, a nos k zemlji osmolji, kad joj Mišo reče, da nesamo ništa nije kupio i ništa prodao, nego povrh toga puno štetovao! Tu joj morade sve na dugo i široko pripoviedati, kako ga je Joza nagovorio, da maltu obidju; kako su se onda ugaritom njivom preko brazda trus-

kali i sve kapke oštetili i sve pokljuke polupali! Svemu tomu pridodade, da je kriv Joza, jer ga je on na to nagovorio.

— Eto sada — završi djed Mišo — sudi sama, kakav je to čovjek, taj Joza Bogović?

— Nije on Bogović, nego Vragović!

— Bome pravi Vragović —

— I nitkov i lopov i laža i varalica i obješenjak! Ali tebi se čudim, ti si stari jarac, ti si vuka znao, pa što si se dao?

— E kud sreće, da sam znao! Ali sada sudi sama, bi li pametno uradili, da dademo našu Jelicu za njegova Milka; jer kad je otac takav, zar može biti bolji sin? Zar može izaći sokô iz vranjega gnjezda?

— Ili janje iz kurjačjega duplja! To neće, to nesmije, to nemože biti, pa makar morala Jelica upravo za ludckastoga Tunu Puljokanova!

— Tako i ja mislim.

Netreba ni spominjati, da je djed Mišo zabranio Jelici misliti više na Milka.

Jednoga dana djed u sobi sjeo za stol i podupro se laktom o stol a šakom pod bradu, mora da je zamišljen; jer tako se posade svi Šijaci, kad su zamišljeni. U jedan put zovne Jelicu predase i povede š njom ovaj po prilici nježni razgovor:

— Jelice! ti se moraš sutra čisto obući, da dočekaš prosce.

— Kakve dado, prosce?

— No, ja sam ti našo mladoženju!

— Kako to, a kazao si, da više nesmijem ni misliti na Milka?

— No to jesam; ali nisam kazao, da nesmiješ misliti na Tunu Puljokanova!

Jelica protrnu, a onda poslie male stanke očajanim glasom upita:

— Što za onoga Tunu ludckastoga?

— No, on je malo ludckast, ali on je i pametan dečko!

— Dakle za onoga guravoga —

— Dà, on je malo gurav, ali on je dosta i pristao momak! Hvali ga čitavo selo, da je vrlo mirne ćudi i poštena srdca, pa upravo takva mladoženju trebam ja, a što ja trebam, to moraš i ti trebati, a što ti trebaš, to ja bolje znadem od tebe! Sad se smiri, pa otidi i nastoj, da prosce veselim licem dočekaš; a onda ćemo se, kad budu svatovi, svi skupa veseliti i dobre volje biti.

(Dalje sliedi).

Gradjanska ženitba.

Od dra. Mirka Mikulčića.

(Dalje).

Naopako je u tom obziru

2. kod crkvene ženitbe. Tu će biti zakonodavac i sudac u ženitbenih stvarih crkva; država mora joj to mjesto ustupiti, izpuniti ono, što nalaže, ili si prisvojiti jednostavno njezina načela pa se tako indentificirati u ženitbenih stvarih s crkvom. Samostalna djelokruga ovdje država neima.

3. Crkovna ženitba nemože se razstaviti, nerazriešiva je sveza; uza to joj je pritisnut značaj svetotajstva, što ju opet dovodi u uzki savez sa samim vjerozakonom, sa dogmatikom katoličke vjere. Uslied toga nemože se ona nikada razpustiti, tako da bi ta sveza bila ikad prekinuta; i ako uzprkos tomu ima način, kojim se razpust ženitbe postizava, ona ipak sveudilj ostaje sveza neprekidna bar in abstracto.

4. Gradjanska ženitba može biti razriešiva i nerazriešiva, kako to državna vlast kao zakonodavajući faktor uzakoni. Nu ponajviše je gradjanska ženitba razriešiva; ovdje će morati zakonodavna vlast točno naznačiti one okolnosti, koje mogu biti uzrokom za razpust ili bolje za prestanak ženitbene sveze, da ovako obrani dostojanstvo ženitbe, koja se nikako nemože u jedan red staviti s drugimi pravnimi odnošaji. Zakon će ovdje izbrojiti razloge za prestanak, a prema tomu će sudac podkriepiti svoju osudu.

Da sada, kao što bi morali, zapitamo, *a)* u kakvom odnošaju stoji crkva prama državi? i *b)* kakav upliv ima značaj svetotajstveni? znatno bi se udaljili od naše namjere, naime u kratko nacrtati narav i bitnost gradjanske ženitbe, jer bi se iztraživajuć prvo pitanje spustili na veliko polje povjestničko i juristično, a iztraživajuć drugo poseći morali u dub-

ljinu bogoslovnih nauka, nu nam nije svrha, u ovoj razpravi razvidjeti, koja ženitba zaslužuje prednost, pa nam netreba onako daleko ni posizati.

Držeć se daklje strogo svoje zadaće, najprije ćemo o gradjanskoj ženitbi govoriti sa temelja prava naravnoga, zatim s temelja postavnoga prava.

Pod ženitbom imamo razumjevati onu svezu izmed mužkarca i žene, koja uživotvorena medjusobnim sporazumljenjem, izjavom volje, ima za svrhu razplodjenje čovječanstva u podpunoj zajednici cieloga života. Ženitba se sklopi medjusobnim sporazumljenjem, to je najglavniji uvjet. Uslied toga ima ženitba oblik ugovora. Ovaj glavni faktor treba da kod ovoga razpravljanja imamo uviek pred očima. Nu samo sporazumljenje još nije dovoljno, treba da mu čin, istinitost odgovara. Za to je potrebno 1) sjedinjenje, koje je prema različitosti spola 2) podpuna zajednica cieloga života. Ako nema jedne od ovih potrebština, to se takova sveza ženitbom nazvati nemože.

Upoznavši ženitbenu svezu, pitamo kako će dugo trajati ova sveza? Odgovarajuć na ovo pitanje, nesmijemo se staviti samo na strogo jurističko stanovište, jer ženitba nije izključivo pravni odnošaj. Nije samo pravo, koje obima i ravna taj životni odnošaj, već su bili drugi elementi, koji su ga stvorili, a pravo je samo pristupilo, poslie kad je odnošaj ovaj već osnovan u naravi. Ovo upoznajemo na prvi pogled, jer nalazimo u ženitbenom životu toliko odnošenja izmedju obijuh supruga, koja nikako nespadaju na polje pravno. Ljubav, nježnost, štovanje, poslušnost itd. to su odnošaji, koji se nemogu osnovati na pravu. Ova su odnošenja čisto ćudoredna, potekla iz ćudorednosti i iz morala, jer im je sadržaj čisto ćudoredan. Za te odnošaje nema prisiljenja vanskoga, kao što to za pravne odnošaje, a to im je upravo glavni označaj. Rimljani su veoma liepo označili ovu istinu, kadno su u svoju definiciju još umetnuli izreku communicatio juris divini et humani, spojenje prava čovječjega s pravom božjim. Morat ćemo se dakle obazrieti takodjer na ovaj ćudoredni temelj, ako nećemo, da budemo jednostrani. Uporavimo sada što rekosmo na gori iztaknuto pitanje. Da uzmognemo dati odgovor treba da pravno stanovište spojimo sa moralnim. Tu ćemo naći, da upravo moralni elemenat ženitbu drži u krieposti, te čuva, da se tako brzo nerazpadne. Da je tomu tako, uči nas sliedeće. Strogo sudeć po pravnih načelih imala bi se ženitba razpasti, kada nestane sporazumljenja. Sporazumljenje je naime glavni preduvjet za ženitbu, samo na temelju sporazumljenja može nastati ženitbena sveza; ako dakle ovaj temelj odpadne, onda se mora i sgrada porušiti, koja je bila sagradjena na ovom temelju. Da li prestaje ženitba s toga, što se supruzi jednostavno razstave, neželeći više biti supruzi, ili nastanu okolnosti, dogadjaji, koji sporazumljenje pravno unište, to može razliku činiti samo u pogledu formalnoga prava, nu ne u pogledu materijalnoga. To bi bilo strogo i izključivo stanovište prava. Nu moralni živalj je ljep, koj se jedino nesporazumljenjem neda odstraniti. Ćudoredna odnošenja izmed obijuh supruga nemogu se na vrat na nos razriešiti, toliki su interesi time obezbjedjeni, da se ta sveza ovako nemože raztrgnuti. Duboko osjeća čovjek u prsijuh, da se nevalja igrati s ovimi odnošenji, da su ona ozbiljne naravi, jer obimaju cieli čovječji život. Svaki će to ćutit i preziranjem odvratit se od prizora, gdje se nogama gazi sveto ovo čustvo. Najljepša je zadaća ovo čustvo gojiti, oplemeniti, uzdržati ga živim, nepustiti da trune, već djelovati, da sve više pronikne, i da učestvuje u svih životnih odnošajih, naobraženju. U tom može vjera i vjerozakon neizmjerno mnogo raditi. — Nu i ovaj moralni živalj nemože posve spasiti ženitbu od propasti, mogu bo nastati takove okolnosti, koje čine, da je zajednički život ženitbeni nesnosan, ako nije nemoguć; okolnosti koje u sebi kriju opasnosti takove, da je zajednica ženitbena iz moralnoga gledišta veće zlo, nego li prestanak ženitbene sveze.

Neću ovdje navoditi primiera; praktični svakdanji život pokazuje ih dosta. U takovih slučajevih nepomaže mnogo ni ćudorednost. Imade doduše način uveden po zakonotvorstvu crkvenom, kojim bi se

imao ukloniti razpad ženitbene sveze, a to je razvod od stola i postelje; nu taj način je samo prividan liek. Nema ženitbe, jer nema zajedničkoga života ni sjedinjenja, al ipak nije povraćena sloboda, jer ženitbena sveza in abstracto sveudilj obstoji. To je stanje čudnovato, prazni životni odnošaj, koj više služi nećudorednosti nego li ćudorednoj pomisli.

Mi smo sada abstractnim putem došli do toga, da je ženitbena sveza ipak razriešiva. Bezumno bi dakako i protuslovno bilo, već kad se ženitba utanačuje, misliti na razpitanje. Sporazumljenje trajat će do smrti jednoga supruga, te će smrt ukinuti ženitbu. To je trajanje naravno, jer suprugova volja na zajednički život može imati samo jednu naravnu granicu, a to je smrt. U toliko je dakle svaka ženitba nerazriešiva; nu mogu nastati okolnosti, a usljed njih nužda pravna i moralna, da se ženitbena sveza razstavi; s toga i možemo kazati, da će svaka ženitba biti relativno razriešiva.

Promotrimo sada, kako će učestvovati kod takove ženitbe država i crkva.

Našli smo u ženitbi dva življa, juristički i moralni, oba razdielimo medju državu i crkvu, tako da će državi pripasti juristička, crkvi pako moralna strana. Takova dioba posve je osnovana u naravi stvari. Država je čuvar svih prava, glavna joj je zadaća: čuvati u neprekidnosti pravnu sigurnost, ima dakle uplivati u svih životnih odnošajih, s kojimi je takodjer pravni interes spojen. A crkvi je oplemenjivati nutarnjost čovječju, duh mu ravnati k Višnjemu, — pripasti će joj usljed toga strana moralna, kao polje, na kojem je ona posve naljležna.

Državna vlast nadzirati će jurističku stranu ženitbene sveze. Ova pravna strana očituje se

1) u onom sporazumljenju, koje je temelj ženitbenoj svezi; 2) u onom odnošaju, u kojem stupi ženitba il concretnije govoreć supruzi prama vanskomu svietu, 3) u onih pravnih posljedicah, koje imaju svoj začetak u ženitbi. To su pravne posljedice glede ženitbene svrhe, i glede osobnih odnošaja, koji će se ženitbenim životom svakako nješto modificirati. U svih ovih točkah bit će državna vlast jedino nalježna.

Što se tiče prve točke, sporazumljenja supruga: tu će država imati kao zakonodavni faktor označiti način, kojim da se ovo sporazumljenje izvede, izbrojit će vlastitosti osoba, da budu sposobne na takovo sporazumljenje, a ujedno će ustanoviti oblik, kako se ima ženitba sklopiti. Ovamo dakle spada izbrajanje onih okolnosti, radi kojih se ženitba sklopiti nemože. Ove okolnosti su dvovrstne, ili naravne ili postavne. Naravne, koje uništuju slobodno sporazumljenje, kao što bludnja, sila, strah, prevara, poremećenje uma, nemogućnost slobodne volje i slobodne odluke, il koje se protive jednomu od sadržnih momenata u ženitbi, nemoć s nedoraslosti, impotentia. Postavne jesu, koje zakon izbraja s drugih razloga budi pravnih i ćudorednih, kao što, tastbina, srodstvo, budi političkih il socialnih, razlika stališa.

Druga je točka odnošaj ženitbe pram vanskomu svietu; ovdje će državna zakonodavna vlast opredieliti položaj supruga kao takovih: imenito će položaj žene, u obće normirati ovaj odnošaj u pogledu osobnom.

Glede treće točke pobrinut će se državna vlast za pravne posljedice glede ženitbene svrhe; ovdje će točno označiti prava i dužnosti supruga. Zatim će državna vlast opredieliti prava i dužnosti supruga medjusobno bez pogleda na ženitbenu svrhu, u koliko je moguće u onih odnošajih pravno označenje, daklje glede alimentacije, prava nasljedstva itd. pravila tvarati. Osim toga ima opredieliti sve one okolnosti, radi kojih ženitbena sveza može prestati.

U svih ovih odnošajih imati će državna vlast pravo nadzorno i sudbeno, jer sudbenost pripada onoj vlasti, koja je zakonodavna Da će ova sudbenost povjerena biti posebnim organom, sastavnim dielovom državne vlasti, zahtjeva neodvisnost sudstva u obće a napose misao, da se in concreto zakonodavje nemože pomješati sa sudstvom.

Prelazimo sada na djelokrug crkve. Prije nego li ga pobližje razmotrimo, pre-

tresti nam je u obće zadaću i djelovanje crkve. Njezino je polje čovječja nutarnjost. Vjerozakon ima djelovati na duh i srdce čovjeka, ima ga uzvisiti k stvoritelju, ima u njem položiti temelj moralni, komu je vrutak Bog sám, i na kojem će temelju čovjek uredjivati svoje životne odnošaje. To je zadaća svakoga vjerozakona, a još je u većoj mjeri zadaća vjere Isusove, kako se može o tom svatko čitajuć sveto pismo osvjedočiti. Crkva držeć se ove zadaće ima dosta prilike, djelovati i na životne odnošaje, jer kako se vidi, ona će to posredno postići, kad oplemeni pojedinca, i u čovječanstvu razprostrani svoje božanske nauke. Tako će gospodovati crkva i u vanskih životnih odnošajih, ne neposredno već posredno, moralni temelj probit će naime van. — Promatramo li sad s ovoga gledišta djelokrug crkve kod ženitbe, pa ćemo namah opaziti, koliko je polje tu za crkvu i za njezino uspješno i blagotvorno djelovanje. Položiv za ženitbu moralni temelj, daje cieloj ženitbenoj svezi moralni oblik i vriednost, te će uprav tim učvrstiti i posvetiti svezu, koja bi se inače smatrala kao proizvod volje i naravne potreboće. Nadalje će crkva uprav učvrstit ženitbenu svezu, jer će onaj moralni živalj uviek ženitbu u krieposti uzdržati, kad joj zapriete kakove pogibelji. S ovoga stanovišta može crkva djelovati i dalje, dapače i na zakonodavstvo, jer vječna moralna istina nemože nikada biti po pravu uništena il ugušena.

Tim smo sada svršili promatranje sgledišta abstractnoga. Naznačismo državi i crkvi djelokruge, i vidjesmo, da izmedju ovih dvijuh vlasti nemože u tom biti sukoba, a još manje strastne borbe. Pokazasmo šta se slaže s bitnosti gradjanske ženitbe; ona da može obstajati, jer se liepo slažu država i crkva, koje u načelu jedine mogu u tom pogledu neizmjerno mnogo djelovati na spas i blagostanje čovječanstva.

(Dalje sliedi).

O izgovoru crnogorskom.

(Savo Martinović Crnogorac).

U veoma krasnom Pacelovom članku „tri razpravice“ na str. 170 „Dragoljuba“ t. g. i g. ahavac i gg. neahavci pozivlju na svjedočanstvo Crnogorce, da li se u samostavnicih rodn. p. množine ono *h* čuje?

Ja sam o toj prepirci čuo već prije koju godinu, ali nisam bio u zgodi, da kažem, kako je u nas; nu kad me moj prijatelj urednik „Dragoljuba“ zove za svjedoka, evo me da kažem, kako je glede toga u Crnojgori.

Crmnička nahija, koja je blizu Arbanije i Paštrovića a tako i riečka nahija blizu Arbanije, u njima se to *h* nečuje; zaporadi česa Crmničani i Riečani govore proz nos: Cetinjan*ä*, Crmničan*ä*, Cekljinan*ä*, Crnogorac*ä*.

Katunska nahija i Hercegovina i njekoliko Brdjana, gotovo svi Brdjani, koji nisu blizu Arbanije, izgovaraju ovako: Crnogorâca, Cetinjâna, Cekljinâna, Crmničâna.

Da je izgovor katunski, hercegovački i brdski ljepši od doljnih nahija, koje su blizu Arbanije, to će svatko pripoznati, kad mu kažem, da Crmničanin govori: *Ge* si bio? mjesto g d j e si bio? zato im se u puku kaže g e g a v c i.

I Cetinjani pravo neizgovaraju kao Hercegovci i gornji Katunjani i Brdjani, jer izriču jezikom o š t r o i p r e b r z o, n. p. Pòša sàm do Ceklinjana*h*. Cetinje upravo je na sriedi Crnegore; u njem se kupe vazda Crnogorci i Brdjani, tu se daklje mieša jezik i izgovor raznih nahija, i tako je tù jezična i naglasna smjesa. Prav izgovor imadu: Kčevo, Cuce, Bjelice, Njeguši, Čeklići, Plješivci, Banjani, Bjelopavlići, Rovčani, Moračani, Vasojevići i u njekoliko Piperi itd.

Ljepši izgovor poznat će se i po sliedećem, što ću još navesti za dokaz.

U Crnoj gori manji sud, u što se muze mlieko, zove se putura, a po veći sud kablić, a najveći kaba. Cetinjani kažu mu käbä, puturi kažu pùćeryca.

U Hercegovini i katunjskoj nahiji kaže se muli mazga ili mazak a u riečkoj i

crmničkoj nahiji, te u Cetinju, kažu joj mäska ili mäsaok. To je dakako težko napisati kako se izgovara.

Riečka i crmnička nahija i Cetinje izgovara žnam i mišlim, mjesto znam i mislim, kako se govori u Hercegovini, katunjskoj i drugih gornjih brdskih nahijah.

Cetinjanin govori: šnio sam, a Hercegovac i dr. kažu snio ili sanjo sam.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. G. akademik S. Ljubić čitaše 28. o. m. u akademičkoj sjednici razpravu o odnošajih dubrovačke republike prema Mletačkoj sve do g. 1358.

— Na 25. travnja sazvana je velika skupština „matice ilirske," znamenita s toga, što će se na njoj zaključiti: ima li se „matica" s jug. akademijom sdružiti ili preustrojit u družtvo, koje se ima obazirati na pučke potrebe.

O takvom družtvu za pučku prosvjetu uprav se sada radi, jer se osjeća živa potreba, da se puk neostavi zanemaren u mraku neznanja a to uza sunce naše akademije, koja ima drugu svrhu; nu zar se ta svrha nebi laglje postigla, kad bi se matičina glavnica na takve svrhe upotrebila t. j. kad bi se matica preustrojila prema potrebi i zahtjevom, kako ih n. p. čitamo u pravilih novoga istom stvorit se imajućega družtva?

— Ovamo je stigo c. kr. dvorski virtuoz kopenhažanin Rudolf Willmers, umjetnik prvoga reda, kakvi su na glasoviru samo Liszt, Thalberg, Dreischock i Schulhof. Radi mnogih liepih svojih kompozicija on je po nj. veličanstvu opetovano odlikovan, a i obćinstvo ga nadari dičnim naslovom „kralj trilera"; jer je u tom nenadmašiv. U velikih gradovih vrlo je rado u koncertih čuven; i kod nas daje dva koncerta, na koje obraćamo osobitu pažnju naših ovdašnjih čitalaca.

— „Il mondo artistico" u Milanu od 15. ožujka ima na čelu dobro pogodjenu sliku naše Zagrebkinje gdčne. Eme Vizjakove, operne pjevačice i dosta obširan opis mladjahna joj života, u kom ju taj umjetnički list uznosi velikom slavom i veli, da je kano rodjena za talijanske opere.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) „Sidro", list za obrt i trgovivu, koj je ovdje uredjivao g. A. Jakić, prestalo je s 12. brojem izlaziti radi malena broja čitalaca.

— Pjesma o zvonu od Schillera, što no ju poslie 30 god. s nova prevede g. Ivan Trnski, a jezikom, kako uzvišena djela u nas prevoditi samo on umije, izašla je pretiskana iz „Bosiljka" u malom obliku sa slikom u nakladi knjižare Hartmanove. To djelce može biti uresom za svaki gospodski stol.

— Dvie razprave: Slovinski sv. Jerolim u Rimu a Rieka; i Drugo je Senj a drugo Segni. Napisao i na svietlo dao dr. Ivan Črnčić. U Trstu — Weiss 1868. Ciena 20 novč. a može se dobiti u Zagrebu kod Galca i Hartmana.

— „Perzijska pisma" od Monteskija. Druga svezka. Preveo s francuzkoga M. B. Milićević, I. kl. sekretar u ministarstvu prosvjete i crkvenih diela, redovni član srbskoga učenoga družtva. U Biogradu u državnoj štampariji 1868. Na 8-ni 2 l. 180 str.

— „Zbornik zakona i uredaba", izdani u kneževini Srbiji od početka do kraja g. 1867. XX. U Biogradu u državnoj štampariji 1867. Na 8-ni 2 l. 47 str. Ciena 80 n.

— „Izvještaj uprave biogradske čitaonice" za 1867. god., glavnoj skupštini čitaonice 24. veljače 1868. Na 8-ni 14 str.

— „Manual sudskoga ljekarstva za pravnike." Napisao dr. Milan Jovanović, zastupnik profesora sudskoga ljekarstva u velikoj školi. Pregledala i odobrila školska komisija. U Biogradu u državnoj štampariji 1868. Na 8 ni 3 l. VI i 224 str. Ciena 80 nvč.

Narodno kazalište. Melodram „Jelva ili Ruska sirota", jedan od najstarijih komada našega repertoira, bio je u utorak dne 24. t. m. u svih svojih djelovih dobro, no pred veoma slabo posjećenom kućom predstavljen. Sve uloge do Alfreda bijahu u istih rukuh kao prije. G. Sajević, kojemu sada ta uloga u dio pade, izveo ju je do njekih jezičnih pogriešaka, podobro i svakako, što se kretanja tiče, shodnije od svojega predšastnika.

U četvrtak dne 26. dodje do predstave toli dugo očekivana Šenoina izvorna ve-

sela igra „Ljubica“ i to na korist zaslužne predstavljačice gospoje Marije Popovićeve. Taj se je komad imao već prošaste sezone predstaviti, ali cenzura nadje, kako kažu, zbog njekih nepodobština u obziru ćudorednosti zabraniti ga, dok se njegova katastrofa i njeka druga mjesta nepromjene, što je pjesnik napokon i učinio.

Obćinstvo je ovu novost primilo hladno. Jedina epizoda (blebetuša Gundorićka) činjaše se, da mu je po ćudi, jer je gospodičnu Perisovu, koja ju je svojom živahnom, neodoljivom manirom izvela, poslie njenih prizora u prvom i u drugom činu obćenitim pleskom izazvalo. No ta dva izaziva bijahu jedina vȁs taj večer. Inače bilo je obćinstvo veoma škrto u pleskanju. Igralo se uobće marljivo i gorljivo, samo na koncu drugoga čina nasta podulja stanka s toga, što je g. Brani (Vladko) zaboravio sa sobom donieti pjesmu, koju je imao čitati Ljubici. Izvan toga neugodnoga slučaja igrahu tako on, kao i gja. koristnica (Ljubica Ružićeva), koja je kod svojega prvoga pojava živahnim pleskom pozdravljena bila, što su najbolje mogli, no uzprkos svemu naporu nepodje im za rukom ugrijati obćinstvo. Isto valja i o gg. Freudenreichu (liečnik Radić) i Mandroviću (mešetar Kablić). G. Sajević (Biberović) držao se je takodjer veoma dobro a i gdčna. Podrmanska (sobarica Jelica) nije za cielo ništa pokvarila. Ostale uloge od malena su obsjega, no bijahu svekolike, stranom od naših prvih sila, posve shodno izvedene. Kazalište bilo je slabo posjećeno.

U subotu dne 28. bio je prijam našega neumornoga i za razvitak operete toli zaslužnoga kapelnika g. Antuna Švarca, i premda je on nepovoljnimi okolnostmi prisiljen bio dati dvie stare operete (Šeržan i deset djevojaka a za nijednu muža), ipak napuni prilično kuću. Obje su u svem uzemši dobro izvedene bile, samo sa sažaljenjem primjetiti moramo, da gja. Lesićeva nije iz zdravstvenoga obzira sudjelovati mogla u duettu u posliednjoj opereti, usljed čega se je isti izostaviti morao. G. Sajević pjevao je u obih operetah prvoga tenora — dvie veoma naporne uloge. Glas mu je ugodan, no svakako preslab za toliki napor. U drugoj opereti bio je malne već sasvim iznemogao i zato nije onoga uspjeha postići mogao, koj je postigao, kad je tu ulogu prvi put pjevao. Kao šerežanin imao je osobito u tropjevu liepih trenutaka. Njegov glas bi se prekrasno razviti mogao, kad bi nastojao, da ga metodički izobrazi. Za sada pjeva više iz grla nego li iz prsiu, što mu prieči pokazati svu silu i ljepotu svojega simpatičnoga organa, i moglo bi mu ga za kratko vrieme uništiti. G. Ban (Dmitar Stanković) bio je takodjer nov; on ima dosta kriepak, no manje simpatičan glas, koj bi se takodjer izobraziti dao, ali naravno većom mukom, jer mu je po naravi uprav nezgrapan i zato više dlieta treba. U ostalom pjevao je prilično izpravno i nije loše igrao, zaslužuje dakle u obziru marljivosti i dobre volje obrabrujuću pohvalu.

Poznata lakrdija „Klobučar i opančar“, koju smo poslie dulje stanke u nedjelju dne 29. opet vidjeli, zabavljala je veoma obćinstvo, koje se je malne neprestano grohotom smijalo i mjestimice uprav uzhitno pleskalo. Osobito dopadoše se kupleti gospodina Freudenreicha (Opančar) i njegov dvopjev s gospodičnom Norvegovom. G. Plemenčić (klobučar) bio je takodjer veoma komičan a gospoja Sajevićeva (Danica), koja je ovu ulogu taj večer prvi put igrala, posve umilata. G. Brani igrao je upravitelja skitajućega kazalištnoga družtva preko svakoga očekivanja dobro, premda se nije u svojoj sferi kretao — a i svekoliko ostalo osoblje držalo se neobičnom vrlinom. Obćinstvo izadje veoma zadovoljno iz kazališta. —l—

Zagonetka. *

Od Jos. Plattnara.

Meso sam ja slastno
Koje jedu postom.
Bez svoje ću glave
Postati ja mrsno.
U tek idem gostom
Radi slasti prave.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 15. Odgonetka (zagonetke u br. 10.). „Guska“ riešiše gg.: Iv. Žagrović, T. Vidović, Vjenc. Mařik i Janko Bobešić u Zagrebu, Fr. Iv. Švagel u Petrinji, Iv. Pajlok u Čičah i Vl. P—ko u Varaždinu.

Odgonetku (zagonetke u br. 11.) „Otok, potok, tok“ riešiše gg.: Iv. Žagrović, Sl. Mařik i gdčna. Mandaljena Kneževićeva u Zagrebu, P—ko u Varaždinu.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 14. God. 2.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

II.

Gül-bejase — biela ružica.

Dućan kramara Halil-Patrone bio je na trgu pazaru; taj posao nije mu baš mnogo nosio; jer nije drugo tržio van duvan, čibuke i lule. Driemka (opium ili ofion) nije imao, premda ga u ono doba mnogo tražiše po Turskoj, a osobito u Carigradu; s toga i oćutiše doskora gorke posljedice toga uživanja. Patrona se zavjeri, da neće nikada u svom dućanu imati takova štogod opojnoga, a čemu se je jedan put zavjerio, to je držao kao sveto. Često bi govorio sa susjedi o tom ofionu (driemku), te bi im kazao, da je to pravi šejtan (djavao), koj je u novije doba spopao pravovjerne, da to nenavješta ništa drugo, već propast za nje, njihove potomke i za cieli narod u obće. Susjedi držahu te rieči vrlo pametnimi, al zato su ipak i nadalje kao i prije prodavali ofion, buduć su na njem vrlo mnogo dobivali; — držahu sasvim dosljedno, da se još uviek prodaju noževi, premda si je već mnogi i mnogi nožem vrat obrezao.

Po tom već vidimo sasvim očito, da Patrona nije bio rodjen za trgovca; u ostalom bio je uviek zadovoljan svojim premda vrlo malim dobitkom.

Dobivši nenadano 5000 piastara, nije znao, što će š njimi? On je težio za nečim mnogo većim, što se timi novci nabaviti neda. Bio bi rada zapovjedao brodovljem, vodio cielu vojsku, gradio gradove, skidao i smještao paše i vezire, bio bi rada vladao i zapovjedao, al 5000 piastara bilo je premalo za sve to, — ili da bolje rečemo bijaše to premalo a u njegovih okolnostih i previše, kako se uzme, pak upravo s toga nije znao, kuda će š njimi.

Dućan mu bijaše na onom kraju pazara, gdje su se na rešetkami obitom prostoru prodavali i nudili najjeftiniji robovi. Halil Patrona vidio bi svaki dan, gdje se pred njegovim dućanom deset do dvadeset komada takove robe prodaje, te mu to nebijaše ništa neobična.

Nebijahu to onako sentimentalni prizori, kao što ih pjesnici već više puta opjevaše: gdje bogat trgovac dovodi na prodaju dražestne vile, divne čerkezke i georgičke krasotice, kojim se lice oblije rumenilom na pogled mužkarca, koje rone biser suze, kad ih nagovoriš; — simo dolazi samo prosta roba, jesiri (robovi), koji nisu više za ništa, zamazane crnice, stare bolestne dojkinje, stvorovi na polak ljudi, na polak životinje, koji se ni nebrine, koga li dobe za gospodara, koji mirno slušaju, kako im vikač izkrivljuje godine i svojstva, — koji mirno

pokazuju trgovcem zube, ruke i noge, te se drže, kao da se sve to njih ni netiče.

Sliedećega pasargüna (nedjelja) odkako se je Janaki oprostio s Halilom, sjedjaše ovaj na pazaru pred svojim dućanom; kad eto ti vikača (koj prodaje robove), gdje vodi za ruku robinju pod koprenom, te glasno viče, da sve ori ulicami:

— Čestiti musulmani! Evo vam odaliske (krasotica iz sultan. harema), koja se ima po njegovoj višnjoj zapovjedi javno prodati. Ime joj je Gül-bejaze, biela ružica, sedamnaest joj je godina, ima sve zube, zdrav dah, čistu kožu, guste vlasi, umije pjevati i plesati, te znade sve ženske poslove. Tko da više za nju, njegova je; kupovnina razdielit će se medju derviše; 2000 piastara već je nudjeno za nju, dodjite simo i pogledajte ju, tko da više?

— Allah nas sačuvaj od takove misli, rekoše mudri kramari; kupiti tu djevojku značilo bi dobrimi novci navući na sebe srdjbu gospodarovu, — te se svi skupa povukoše u svoje dućane. Znadoše oni, što to znači, kupiti odalisku, koja je iztjerana iz sultanovoga harema, te ju u svoju kuću uzeti. Takav nesretnik bolje bi učinio, da si mlinski kamen o vrat priveže i strmoglavi se u duboko bezdno; bilo bi mu mnogo bolje, nego li da se usudi podići i mirišati ružicu, koju je sultan bacio.

Vikač osta s robinjom sam na trgu, mnogi trgovci zatvoriše dapače i dućane; zahvališe se na takovoj sreći, da posjeduju takovu krasoticu.

Samo jedan čovjek osta pred dućanom, samo se je jedan usudio robinju pogledati, a taj bijaše Halil-Patrona.

On se smilova siroti, koja je pod koprenom na cielom tielu drktala; naziraše joj samo oči, u kojih se cakliše dvie biser suzice.

— Hodi, vodi ju u moj dućan, reče Halil vikaču, neskidaj joj koprenu na sred ulice.

— Nemogu ti toga učiniti, odgovori vikač, — naloženo mi je, da joj skinem koprenu posred trga, gdje se prodaju najprostiji robovi.

— Neznaš li, što je skrivila odaliska, da se prodaje na tako sramotan način?

— Halil-Patrono, reče vikač, biti će mnogo bolje i za moj jezik i za tvoje uši, ako ti odgovor dužan ostanem. Radim, kako mi je naloženo; ja ću ti ovdje pokazati odalisku, rekoh ti, što sve znade; ja je nekudim niti ju previše hvalim, nenagovaram nikako, da ju kupiš, niti koga odgovaram od toga, allah je gospodar svih nas, kako je već odavna odlučio, tako će i biti.

Govoreć tako skine odaliski koprenu.

— Tako mi proroka! krasna žena! Kakove oči! Mislio bi čovjek, da znadu govorit, pak tko u nje dulje gleda, više se nauči iz njih, nego li iz kurana! Kakve su joj koraljne ustne! Dao bi se iz raja iztjerati, samo da smijem uviek i uviek te ustne gledat! Pa ta biela lišca! Pravo je, da se zove gül-bejaze, lišce joj naliči sbilja bieloj ružici; eto i rose kao na pravoj ružici — rosa od suza! Kako moraju te oči krasne biti, kad se smieše, a lišca kad se zarumene, ustne, kad govore, kad uzdahnu i uzdrhću sa želje za milim i dragim!

Halil-Patrona bijaše u sedmom nebu!

— Nevodi je dalje, reče vikaču, nekaži je nikomu, i onako neusudjuje se nitko kupiti ju. Dat ću ti, što ti neće nitko drugi dati — 5000 piastara!

— Neka bude! reče vikač, spustiv dievi koprenu; donesi novce i odvedi si djevojku; — a ostalo je tvoja skrb i briga.

Halil donese novce i preda ih vikaču; nije manjkao ni piaster; vikač stavi odaliskinu ruku u Halilovu i ode brzim korakom.

Halil-Patrona zatvori dućan; primi odalisku za ruku i odvede ju u svoju kukavnu, udaljenu kućaricu.

— Cielim putem neprosbori djevojka ni riečce.

Došav Halil u svoju sobicu, posadi djevojku uz ognjište, i poče blagim ljubeznim glasom:

— Eto, to ti je moja kućarica; što u njoj vidiš, moje je i — tvoje; malo je, al zato nismo nikomu ništa dužni, — uresa i dragocjenosti nema ti u mene, nu možeš slobodno ići kamo te volja,

niti se stidi komu u oči pogledati. Evo ti dva piastra, pripravi za nas dva večeru.

Siroma musulman odleti natrag u dućan, te ostavi djevojku samu; istom kasno u večer povrati se kući.

Gül-bejaze pripravila je medjutim večeru, za koju bijahu dosta dva piastra; stavi Halilova dva tanjura na rogožinu, a sama sjedne na prag.

— Ne tako! Ovamo k meni sjedni! reče Halil, primiv za ruku drkćuću odalisku; — morade se do njega sjesti, ponudi ju pilafom i umoli, da jede. Odaliska posluša. Jošte joj nije čuo glasa; — kad se navečeraše zatepa jedva čuvenim glasom:

— Već pet dana nejedoh ništa.

— Već pet dana? klikne Halil udivljeno. To je strašno! Pak tko te je tako mučio?

— Sama, — htjedoh umrieti.

Halil strese glavom.

— Tako mlada pak si već htjela umrieti! Al sad više nećeš da umreš?

— Vidiš i sam.

Halilu se priljubi djevojčica; nije nikada jošte nikoga ljubio, a kad je ovako do njega sjedjela djevojka krasnima ali šutljivima ustnama, velikima, tamnima trepavicama, koje bacahu sjencu na bielo lišce, mišljaše, da vidi pred sobom vilu, koja da ga je čarobnom svojom silom svega pomladila i očarala.

Halil se nesjećaše, da se je ikada veselio čemu, niti je ikada ćutio, da mu je srdce jače tuklo, a sad evo, gdje sjedi do njega krasna djevojčica, bio je veseo, a srdce mu je neobičnom silom bilo; ćutio je, kako istinito pjeva pjesnik: „Dva su svieta, jedan je pod suncem a drugi u srdcu žene.“

Dugo promatraše razblažen sav dražestno lišce, očarane oči, divni stas svoje robinje, kao kakove rajske hurije — sve, sve bijaše na njoj tako liepo. Pa kad je pomislio, da je sva ta ljepota njegova, da je on gospodar toga bića, koje će mu pasti na prsa na njegovu zapovjed, pokrit ga dugimi crnimi vlasmi i obujmit ga bielima rukama, — kad je pomislio, da te ustne nisu samo crvene, već i sladke, da te grudi nisu samo bjelije od sniega, već da u njih bije i vruće srdce, — ah, tad ga ostaviše ćutila s težke žudnje razkošja i dražesti!

Pa ipak nije znao, kako da ju nagovori... nije još imao robinje, nije znao, što da joj reče! Nije priviko laskati; nije on znao, kako se u ženi pobudjuje ljubav.

— Gül-bejaze! šaptne tiho.

— Zapovjedaj, gospodaru?

— Halil mi je ime, — tako me zovi.

— Zapovjedaj, Halile?

— Nepitaj, što zapovjedam... sjedni bliže do mene... jošte bliže.

Djevojka sjedne se bliže, i sasvim blizu do njega.

Sad istom nije znao Halil, što da joj reče.

Djevojčica bijaše tužna, al se neplakaše, kao što običavaju robinje. Halil bi bio rad, da djevojka govori, i da mu pripovjeda svoje sgode i nesgode — tad bi možda i on bio našao rieči, da ju tješi, a zatim i da joj ljubav svoju odkrije.

— Reci mi, gül-bejaze, zašto te je sultan dao tako ružno prodati na pazaru?

Odaliska promatraše Halila velikima svojima crnima očima; gledaše ga dugo ukočenim i tužnim pogledom.

— To ćeš i sam znati, odgovori šapćuć.

Blizu tako jako žareće vatre i Halil postajaše sve žešći; ljepota njena sasvim mu je začarala oči, sva ga ćutila ostaviše; primi djevojku za ruku i pritisne ju na svoje ustne... ruka ta bijaše sasvim mrzla... valja ju dakle tim više na ustnah, na srdcu topiti, al ruka osta mrzla i studena kao u mrtvaca.

Jesu li i ustne i grudi tako hladne?

Omamljen strašću, zagrli Halil djevicu; al pritisnuv ju na svoje grudi tako nježno i sladko, šaptne ona tiho:

— O sveta djevice Marijo!

Dugi, crni vlasi djevojčini padnu joj niz čelo, a kad ih Halil odvinu, da vidi, nisu li se lišca zacrvenila uslied zagrljaja, nadje, da su još bjelija, još bledja... Svaki život izčeznu, oči bijahu zatvorene, ustne modre i grčevito stisnute... Mrtva, mrtva, mrtva!

Halil nije mogao vjerovati. Mišljaše, da se djevojka pretvara; stavi ruku na

snježne biele grudi... ništa nebije unutri... sve je izčezlo... radio Halil što ga volja... držaše u svom naručju lešinu.

Iza proždiruće strasti oblije Halila studen znoj, mozag mu se u kostiuh stisnu; drhćuć pusti opet djevicu i položi ju na tlo, te zajauka drkćućim glasom:

— Probudi se, probudi, neću te više vriedjati!

Lagani kaftan bio se je omaknuo s djevojčinih grudi, on joj ga potegne natrag gori i promatraše sav u sdvojnosti liepo lišce.

Za njekoliko trenutaka otvoriše se ustne dubokim uzdahom, pokazaše se opet i velike crne oči, ustne dobe doskora prijašnju svoju koraljnu boju, a oči čarobni svoj sjaj, — novi život zavlada bliednim licem, a biele grudi stadoše se nadimati kao i prije.

Ustade sa saga, kamo ju je položio Halil, te podje pospremat posudja. — Halil se nemogaše dosta načuditi svemu, što se eto dogodi pred njim.

Iza njekoliko trenutaka progovori ona ozbiljno i tiho:

— Sad znadeš, zašto me je padiša dao onako ružno prodat na pazaru U onaj čas, kad me obujmi ruka mužkarca, postanem mrtva, te sam mrtva tako dugo, dok me opet nepusti, dok mu ustne neohladne i strast neklone, te me s užasom neostavi onako mrtvu Nezovem se tada Gül-bejaze, biela ružica, — već **Güllölü, mrtva ružica.**

III.

Sultan Ahmet.

Sunce upiraše već svoje zrake kroz prozore seraila; odoše već oba ulema, koji običavahu moliti jutarnjicu sa sultanom; **kapu-agasi** (vrhovni vratar) i **anaktar oglan** (vrhovni ključar) otvoriše već vrata sultanu, da podje u oblačionicu, gdje ga već čekahu najviše dvorske osobe. **Khas — oda paša** (vrhovni oblačilac); **čohodar**, koj je sultanu gornju haljinu oblačio; **dülbendar**, koj mu je šal omatao, **berberpaša**, koj mu je glavu brijao; **Ibrikdaraga**, koj mu je ruke prao; **peškirdji-paša**, koj mu ih je tro, **serbedji-paša**, koj mu je šerbet držao, da se napije, kad mu se uzhtje i **tirnakdji-paša**, koj mu je nokte obrezivao. Sva se ta gospoda duboko pokloniše, kad zagledaše padišu, koj je ulazio umjetno izrezuckanimi vrati.

Oblačionica sultanova, jednostavna je šesterouglasta dvorana, visokimi zlatom okovanimi prozori, sva joj je ljepota u tom, što su stiene obložene ametistom, s koga se odsievaju modrim hiacintnim svjetlom arabeski iz topasa i dalmatina. Padiša osobito ljubi raznovrstne dragulje, nema na svoj njegovoj odjeći mjesta, gdje se nebi sjali alemi, rubini i biseri, prsta mu skoro nijednoga nevidiš pred caklećimi se prsteni, koji su sve jedan do drugoga smješteni. Ta sjajnost veoma ga veseli, te je u najkrasnijem skladu s njegovim licem, koje je blago i prijatno, kao da otac stupa medju svoju ljubljenu dječicu. Velikim sanjarskim očima blago promatra svakoga, na koga bi ih bacio; čelo mu je čisto i vedro, kao da ga nije nikada namrštio a u crnoj i gustoj bradi nema jošte nijedne biele dlačice; sve nam njegovo biće pokazuje, da je taj čovjek sretan, da ga nikakova briga netre.

Pa tako i jest. Već je 27 godina na priestolju. Za tih 27 godina dogodi se po svoj prilici i promjeni u njegovom carstvu mnogo toga, čemu se baš nebi imao povoda veseliti, al ga allah nadari takovom naravi, da se je za sve nesgode i nepogode vrlo malo brinuo, a tim više se je veselio svemu ugodnomu, ljubio je liepo cvieće i liepe žene, a toga je obojega u izobilju imao. Vrt mu bijaše mnogo ljepši, nego li za vremena „sjajnoga“ Solimana, a da mu ni serail nije bio prazan i bez najljepših krasotica, dokazuje i to, što je bio već sretni otac od trideset i jednoga djeteta.

Ove noći valja da je nješto veoma ugodna sanjao, ili ga razveseli pripoviedanjem svojim sultanka **aseki** (favorita) prekrasna Aldžalis, ili mu je preko noći procvao koji obljubljeni lier, — jer svakomu milostivo pruža ruku, da ga poljubi u nju, a kad to učini i berber-paša, potrepta ga milostivo po crvenom licu, koje se je treslo od debljine. Lica mu bijahu puna i crvena još kad je bio barbirski kalfa u Zadru, pak ih je od onda

marljivo gojio i pitao tako, da mu je lice sada kao berber-paši naličilo punomu mjesecu.

— Allah ti dao, da ti se nikada ustne nepotuže na ruku, čestiti berber-pašo. Što je nova od jučer?

Berber-paše moraše dakle i u Stambulu paziti na sve novosti, da uzmognu zabavljati svoje goste kod dosadnoga brijanja.

— Nalaziš li za vriedno, premožni i premilostivi gospodaru, da se vriedjaju tvoje uši, u kojih bi morala uviek nebeska glasba zujiti, da se vriedjaju onim, što iz nevriednih ustana izlazi najsniženijega tvoga sluge i roba: to ću ti pripoviedati, što se je u najnovije vrieme sbilo u Stambulu.

Sultan igraše se svojimi prsteni, premećuć ih s prsta na prst.

— Zapovjedio si, premilostivi padišo, poče berber-paša snimljući biserom nakićeni kauk (turban) sa sultanove glave, da saznam, što se dogodi s gül-bejazom, odkako je proćerana iz tvoga harema. Od jutra do večera i od večera do jutra trčah i letjeh od kuće do kuće, izpitivah, prisluškivah, preobučen razgovarah se s trgovci, na svakom uglu stajah i propitkivah, dok nisam napokon sve saznao. Dugo neusudi se nitko kupiti odaliske; jer što odbaci najmoćniji vladar ovoga svieta, toga se nesmje nitko ni dirnuti, te gdje on strese pepeo iz lule, tomu se mjestu moraju svi ugibati, da nepogaze onoga, što je on odbacio. Al se nadje drzak čovjek, koga občara djevojčina ljepota, i on ju kupi za 5000 piastara. To mu bijaše sva imovina, koju je čudnovato dobio od njekoga nepoznatoga mesara.

— Kako se zove taj čovjek?

— Halil-Patrona.

— Što se dalje sbilo?

— Odvede kući robinju, koje ljepota mora da svakoga očara, koj nezna, što se dogodilo u kiosku Kiaja-bega i velikoga vezira Damad Ibrahima, te napokon u haremu bliedoga carevića. Prava je slast pogledat ju, kad neznaš, da je ta ružica samo da se gleda, al ne da se trga, da ta krasotica, koja bi mogla ljepotom osramotiti iste rajske hurije, postane ledena i ukočena, dà mrtva, čim je se dotakne ruka mužkarca, te ju nemože probuditi ni sunčano lice padiše ni ljutina velikoga vezira, ni modrice udarane bičem sultanke aseki, a ni molbe bliedoga carevića.

— Jesi li saznao, što se s djevojkom dalje dogodilo?

— Slavljena budi svaka rieč, što no ju uzvišene tvoje ustne na mene upravljaju, o možni padišo! Ja i dalje izpitivah. Kramar odvede robinju kući, veseleć se, što je mogao za nju sve svoje novce dati. Posadi ju do sebe i večerahu; htjede ju ogrliti, pritisne ju na svoja prsa i — djevojka mu posta u naručju mrtva, kao što uviek, kad je se dodirne mužkarac; ujedno pako govori njekakove rieči, kojih da oslobodi prorok svakoga pravovjernika: čini mi se, da izgovara ime onoga svetca, kojega sliku nose gjauri na stjegovih i kojega ime kliču, udarajuć na pravovjerne.

— Je li se kramar razsrdio?

— Nije; on osta miran, i odtada nedira više u djevojku. Smatra ju nadzemnom prikazom, koje nesmje nitko ni taknuti. Sasvim je slobodna, niti radi težke poslove; Halil ih radje sam obavi, te mu prijatelji kažu: Halil si je kupio robinju, te je sad sam njezin rob.

— To je sbilja čudnovato, reče padiša, nadalje nesmetni mi djevojke s oka, te mi svaki put javi, kad se što dogodi. Teskeredji-paša (tajnik) neka sve to popiše za vječnu uspomenu.

Berber-paša obavio je medjutim službeni svoj posao na padišinoj glavi; Ibrikdar-aga opere mu ruke, a peškirdji-paša otre mu ih; tirnakdji-paša obreže mu nokte, a dülbendar stavi mu opet biserom uriešeni kauk na glavu; čohodar obuče mu težkimi türkisi obloženi biniš (kabanica); silihdar opaše mu dragocjenu sablju, te se zatim svi pokloniše do crne zemljice i odoše osim Khas-Ode-paše i Kapu-Agasia.

Khas-Oda-paša javi, da u predsoblju seraila na koljenih čekaju dva najpokorniji sluge, Abdulah-mufti i Dabad-Ibrahim veliki veziri, koji da će govoriti sa sultanom o važnih državnih poslovih.

(Dalje sliedi).

Tužba.

(Od Fr. Sajvrta).

„Cvieće miline! naše otačbine,
Od svakog cvieta ovoga svieta
Krasom krasnije, molim, zašt nije
Dragoljub, slagan vješto, vaš dragan!?
Liepo se snubi, drago se ljubi,
A men' se vaše očice plaše!"

Tako se, moje liepe gospoje,
I zorolične vi gospodične,
Dragoljub tuži, da vas obruži,
Kadno dodaje ove još vaje:

„Prem lišca prosta * cviet sam liep dosta,
Te s toga veće dostojan sreće
Sa vaše strane o! odabrane!
Ali što hasni, kada spol krasni
Slabo što mari za naše stvari."

„Bježati svoje, a tudje što je
Sliediti sliepo, nije baš liepo;
Ali što hasni, kada spol krasni
Na lievo kreće što mu tko reče."

„Kada domaći cvietak se tlači,
A precieniva tudja — kopriva...
Reći se more, da je još gore;
Ali što hasni, kada spol krasni
Slabo što haje za moje vaje."

Jošte bi gore kazo pòkore
Na ženskad rezke grmio treske,
No pero više neće da piše;
S toga dočimam, dokle još imam
Na sebi zdravu siedu već glavu.

Dim i kâd.

(Od Fr. Sajvrta).

Kâd je dim, a dim je kâd,
A dim i kâd jeste — smrad;
Toga se užijem,
Kada lulu pijem.

Kâd je dim, a dim je kâd,
A dim i kâd moj je jad,
Jerbo mene duši,
Kada peć se puši.

Kâd je dim, a dim je kâd,
A dim i kâd kadikad
Iz sladora vadim,
Kad njim sobu kadim.

Kâd je dim, a dim je kâd,
A dim i kâd pravim tad,
Kada tamjan palim,
I tim Boga hvalim.

Kâd je dim, a dim je kâd,
A dim * u sklad meće sad
Prieporna pitanja,
Ali ne bez — klanja.

Kâd je dim, a dim je kâd,
A dim ** i kâd mnogi grad
Uništi i selo,
Krepkih ruku djelo.

Kâd je dim, a dim je kâd,
A gdje je kâd, star i mlad
Plače, suze toči:
Dim grize za oči.

Kâd je dim, a dim je kâd,
A dim i kâd je — zlorad;
Na svietu od kâda
Nema većeg jada.

Šijaci.

(Slika iz života od — iljuške).

(VII. dalje).

Jelica otidje u svoj kiljer, sjedne na jedan kovčeg i stane — ja neznam, je li gorke ili kisele? jer ja jih jošte nikad nisam kušao — suze ljevati. To je jedino, što je djevojci u Šijačkoj dopušteno. Roditeljem suprot njihovoj volji odgovarat nesmije, njihovoj želji protivit se nesmije, nu plakati koliko ju volja, to smije! Kukavna šijačka djeco! vi ste kod ženitbe odsudjena, da kupujete mačka u vreći! Koliko puta mora se djevojka zaručit s momkom, koga do zaruka nikad ni vidila nije! Ali svaki narod ima svoje posebne nazore, svoju sobstvenu filozofiju — tako i Šijak! On si misli, čemu bi čovjek ono prije vidit morao,

* Prema ostalim te struke illustrovanim listovom.

* Razumieva se dim od baruta.
** Dim se ovdje uzima prispodobice za vatru, jer bez dima nema vatre.

što uzeti kani? Koliko puta -- veli Šijak — kupiš konja, koga prije nikad ni vidio nisi, pa se sgodi dobar i čestit konj, da mu u čitavu selu para nema! A koliko puta opet ogledješ na vašaru sve vrance i žerave i dorate, pa si u njeke njekavice izabereš jednoga — mniješ — najljepšega, a kad kasnije, ti se osvjedočiš, da to kljuse nije ni tri mangure vriedno bilo! Šijak ovdje zaboravlja, da čovjek nije konj; on si misli: i konj je stvor božji!

Vidjesmo, kako je u kući djeda Miše; ali kako je u kući Joze Bogovića? Nije mnogo drugčije, nego li i u Mišinoj. Kukavni Milko razumio od otca, da se je s djedom Mišom posvadio i da mora na Jelicu na uvieke zaboravit. Nesretni Milko! Zar on mora biti kriv za griehe, što jih je otac njegov počinio? Doduše žao je i otcu njegovu, što mu neće sin za Jelicu poći; jer je djed Mišo bogat i imućan čovjek, a naumio je budućega si zeta prizetiti, pa kako bi to za sina mu liepo bilo, kad bi došo u veliku kuću i baštinio tolik imetak! Ali što će, pred djeda više nesmije, jer osjeća sam u sebi, da je kavgi krivac!

Medjutim su prosci Puljakanovi Jelicu izprosili i prstenovali — za ludckastoga Tunu! Već su i pred gospodinom župnikom upisani i tri puta navješteni. Preksutra će svatovi biti.

Nesretna Jelica! Ona se kini i žalosti u svom srdcu, ona cvili i plače, nit šta jede nit šta pije, već gladuje i jaduje, ,al nikomu jada nekazuje, jer jih kazat nesmije!

U kući Mišinoj sve je živo i zabavljeno. Djed Mišo izabire najljepše bravče za zaoblicu, Grga djela ražanj, Bara peče sirnu pitu i suhe kolače, a Jelica — plače i jadikuje, jer mora sutra pred oltar, a da je za koga, već za ludckastoga i guravoga Tunu! Čitavu je noć sprovela plačuć i uzdišuć za ljubljenim al izgubljenim Milkom! Hvala Bogu, da nije po zahtjevu 19. vieka naobražena bila, jer bi možda pokušala bila ublažiti si žalost sa cyankaliom ili s drugim kakvim od 19. vieka propisanim liekom!

Sutradan — na urečeni dan vjenčanja — u svu zoru lupa njetko na prozoru djeda Miše.

— Tko je božji?

— Otvori djede!

— Tko je?

— Ja sam prijače, Ivan Puljakan.

— Pa što te nosi u svu zoru?

— Nesreća, prijače! — odgovori žalostnim glasom Ivan.

— Što je za Boga?

— Moj sin Tuna, tvoj nesudjeni zet, eto baš sada izdahnuo!

— Ta što govoriš?

— Udarila ga kaplja; jučer smo malo veseli bili i malo više pili, pa se kukavac valjad prehladio i eto sad umjesto radosti crne žalosti!

— A jao meni! Baš sam na nesreću odsudjen!

— Ja još na veću! S Bogom, moradoh ti saobćiti, da se ravnat znadeš.

Sutradan u djeda Miše kući sve je tužno i žalostno, samo Jelici pao mlinski kamen sa srdca! Sada barem imade nade!

Isto je tako i Milki odlanulo, a i otcu je njegovu Jozi ta nesreća mila bila. Tako je u svietu: „Dok se jednomu nesmrkne, nemože drugomu svanuti.“ Sad ću ipak — mišljaše Jozo Bogović u sebi — gledati pomirit se s djedom Mišom; ta možda je već zaboravio na uvredu, koju sam mu naneo bio. — Smišljeno učinjeno.

Za njekoliko dana evo Joze k djedu Miši.

— Hvaljen Bog, djede Mišo!

— Amen, naviek! — odvrati Mišo ozloviedjenim licem — što imadeš javiti? Reci brzo, pa odlazi; jer ja netrpim, da se onaj, koji me je prevario i uvriedio, kod mene dugo zadržava.

— Djede Mišo! oprosti mi — odvrati Jozo — ja priznajem, da sam te uvriedio; ali ja sam odlučio sav ti kvar nadoknaditi, evo sam ti pripravan za počinjenu štetu dati deset mierova raži; ali se nesmiješ više srditi; jer znaš, braća bila, braća mila, pa moraš na sve zaboravit.

— E pa ja se nesrdim — prihvati blažijem licem djed Mišo.

— Pa kad se nesrdiš, a ti uzmi moga Milka za svoga zeta!

— Pa ja nebi mario, samo neznam, hoće li Bara na to pristati.

Netrebam ni spominjati, da je Bara, kad je začula, da će Jozo dati deset mierova raži, na sve privolila i tako je u kratkom vremenu Jelica za Milka izprošena i prstenovana. Tko je sada sretniji od Milka i Jelice? Tko je sada veseliji od njih? Ali sreća je ljudska ko proljetno vrieme: i liepa i promjenljiva i jedna je samo velika pogreška: kad je oblačno i burovito, onda se čovjek obično vedrini nada; ali kad je liepo i vedro, onda prezadovoljan — uprav kao Milko i Jelica — ni nesanja, da se u čas naoblačiti može! Ali s druge opet strane moram izpričati i Jelicu i Milka; jer oni su: 1) prosti ljudi, a ne mudraci; 2) ljubovnici; a 3) Šijaci; ele ludo je 1) iziskivati, da svi ljudi budu mudraci; 2) još je ludje izčekivati takvu mudrost od zaljubljenih, dakle smušenih ljudi; a 3) najludje je tražiti pameti — u Šijačkoj!

VIII.

„Njekomu i pluto tone, a njekomu i olovo pluta."
Nar. poslovica.

„Šijaku i pluto i olovo tone!"
Ja.

U staroj Grčkoj med raznolikimi mudraci nebijahu posliednji Elpistici. — Ovi učahu, da je nada još jedini u svietu začin, koji život snosljivim čini. — Vjerujte mi, ti Elpistici nebijahu posve — kao su obično mudraci — ludi! jer su svi ljudi manje više Elpistici. — Što je diete, kad mu se bujna mašta razvijati počimlje? Elpistik! Što je mlado čeljade, u kojem se iskrica ljubavi upalila? Elpistik! Što je čovjek, koji se u sreći valja? Dobro mu je i boljemu se nada, dakle opet Elpistik! A što je čovjek u nesreći? Gotov Elpistik! Dapače i siedi starac klapavac, koji se jedva miče i vuče — i on je još uviek Elpistik! Ta da čovjeku nade nije, — nebi se mnogo i mnogo puta u računu prevario — hoću da kažem, nebi mnogo i mnogo puta mudrac bio, bar ne elpistični mudrac, pa to bi velika sramota bila, jer je ta mudrost svakomu urodjena! Nemojmo se dakle čuditi ni Milku ni Jelici, što su oni, premda prosti i neuki ljudi, kraj svega toga dobri i uztrajni Elpistici! Oni se čvrsto nadaju, da će skoro doći onaj sretni i blaženi dan, kad će se kao mladenci grlit, kao golubovi cielivat moći. Oni snuju, a na kakvu zapreku ni nesanjaju. Ali nezamjerimo pijanim ljudem, jer to su ljubovnici.

Jednoga dana pred veče, kad su poslovi posvršivani bili i kad je djed Mišo pušeć u sobi svoju šklocu oštrio, evo prijatelja Joze na razgovor dakako s lulom; jer Šijak brez lule, kao i Šijakinja brez vretena na razgovor neide.

— Dobar veče djede!

— Bog dao! deder sjedi.

I Jozo sjedne ukraj djeda. — Nastala stanka. — Samo kadšto koji pljucne. — Djed si brusi belegijom otupljeni nož, a Jozo prebacio desnu nogu preko lieve, pa pogledje čas u svoju lulu, čas u djeda, čas u belegiju.

Nijedan s nijednim negovori ništa; mora da je Jozo s važnim kakvim predlogom k djedu došo; jer onda obično Šijak šutnjom počme, da tobože najprije sve misli dobro razmisli, pa onda istom dobro promozgani predlog zaprede.

U jedan par pretrgne se šutnja. Djed prvi započme:

— Alaj ti je to kubura, kad ostariš!

— E bome, to je, dakako!

— Sad već vidim, da me vid ostavlja. Htjedoh danas popravit svoj kolut i zadjelat tri nove rovacke — aja! nemoš pa nemoš! Dva put zadjelam, treći put pokvarim; onda otupi škloca, onda opet oštri, pa iznova djelaj — aja! još gorje izpade! Tako ti se izmučih čitavo popodne. Ali ja već vidim, da ću se ja rado do skora kaniti koluta; nije to više za mene, a opet i neunaša više danas, kao njekoč, velika provita!

— A, to imaš pravo! I ja sam to već mislio. Pa da vidiš i s našim ti voćem nije mnogo bolje. Vrag bi znao kako je to, dok nedodješ u Osiek, jabuke su svejednako u dobroj cieni; ali čim mi tamo, ciena jim padne, ko da svi djavli učaraju! A tako je i s kestenjem i s orasi i sa suhimi šljivami, no hajde suhe šljive kako tako, one su još u najboljoj cieni, ali jih nemožeš mnogo nasušiti, jer treba puno za rakiju ostaviti!

— Baš sam i sam više puta tako mislio: kako je to, da gdjekoji ljudi čega se god late, sve im ide od ruke! A gdjekoji opet čovjek — e — da sedlo s neba padne, upravo bi njega kuskuni oko vrata zavrzli!

— Ili da padne pokljuka s neba, upravo bi njega poklopila! To je baš živa istina. A gdjekoji opet čovjek ima u svem ludu sreću. Evo uzmi našega čivuta Vilipa. Njemu i olovo pluta. Ta znaš sám, kad je amo došo, imao je njekoliko kaniža, škloca i čakmaka — e — a gle ga danas! Bogatiji je od nas petorice; uviek imade novaca i još mu je čitavo selo dužno!

— To je, bogami, upravo je tako!

— Nego znaš li ti djede, čim je Vilip najviše obogatio?

— Čim?

— Brate upravo s rakijom! Jest, on je to sam meni pripoviedao. E, ali kako nebi? On ti ju kupi kad je najjeftinija, a proda ju kad je najskuplja! Hm — s rakijom ti je najbolje trgovati! Baš ja sam zato upravo k tebi došao, da ti nješto predložim.

— A što to?

— Ama ja sam dugo o tom mislio i mislim, da sam dobro smislio. Ja velim, kad nam neide od ruke trgovina ni s voćem ni s pokljukami, bar ne onako, kako bi mi želili, hajde da se bacimo na špekulaciju s rakijom! Pa kad je naš čivut Vilip s rakijom obogatiti mogo, zašto nebi i mi mogli?

— E pa dobro. Pa bi mogli odmah koji dan započeti; ja imam dosta rakije.

— Čekaj, dok ti sve izkažem. Znaš moramo se u toj struci učit od pametnijih ljudi. Vidiš, naš Vilip prodaje iz početka vrlo dobru rakiju, a za jeftine novce; pa kad sviet tim namami, onda daje i puno lošiju, a uz višju cienu!

— E pa što hoćeš tim?

— Tim ja hoću reći, da netrebamo početi s našom rakijom; naša je dosta slaba, a u početku moramo kupce s čestitom namamiti. Kašnje će i naša dobra biti. Zato s početka kupimo od Vilipa jedan akov od njegove najbolje, pa ćemo ju makar čak do Bačke voziti!

— Meni je pravo!

— Daj ruku.

— Evala!

I uglaviše novu vrst špekulacije — s rakijom! (Konac sliedi).

Tabor kod Krasnoga sela (Krasnoje selo).

Do gradića „Krasnoje selo“, kamo se iz Petrograda na željeznici dospjeva za dobra pó sata, drže narodne čete iz Petrograda, te iz miesta naokolo ležećih svakoga ljeta za njeko vrieme vježbaći tabor, koj glasovitomu francezkomu taboru kod Chalons-a na obsegu ne samo nezaostaje, dapače ga raznovrstnošću tolikih četa i pretiče. Podjimo, pripovieda se u jednom časopisu, iz postaje „Krasnoje selo“ prama gradu, opazit ćemo lievo dobro obradjena polja, a izza polja vuče se u kosoj pruzi tabor pješâka. Desno na putu leži tabor Čerkêza u podugom redu šatora za ljude i konje, a odmah izza šatora gradić, koj uprkos svomu nazovu naliči većma gradu nego li selu. Jedna prilično velika, medjutim posve jednostavna crkva i kazalištna sgrada, u kojoj se drže za dobe taborovanja razne kazalištne predstave, sve je pokraj uglednosti i veličine, što se u red znamenitosti brojiti može.

Desno od sela vuče se u prekomjernom raztegu Martovo polje, na kojem se vježbaju sakupljene čete, kojega se ravnina samo u sredini kroz njekoliko čovječjim rádom postalih brežuljaka prekida, i na kojih se običaje nastaniti dvor i carska obitelj prigodom velikih svečanosti i vojničkih vježba. Tabor pješaka pruža gledaocu veleliepan vid. Svaka pukovnija imade tu svoj velik i krasan vrt. U prednjem se redu vuku šatori vojnîka, a medju njimi široki vozni putevi sačinjaju ujedno medje, za razne pukovnije, razaznavajuće se osim toga zastavami i stiegovi u svom redu bujno prhantajućimi. Izza tih šatora vojnika poredani su šatori častnika, a ozada ovim opet stanuju višji častnici, koji takodjer u šatorih, koji u daščarah, kao i zapovjednik tabora. Svaka pukovnija držana je svoje potrebno povrće obradjivati sama na polju ležećem izza posliednjih šatora.

Konjaničtvo je i diljčarstvo (topničtvo) razdieljeno po selih naokolo ležećih, carskoj obitelji pripadajućih, koja se svalika zovu imenom vlastnîka, kanoti: Aleksandrovka, Konštantinovka, Nikolajevka, Pavlovka itd. Sela ova stoje brzojavi s taborom kod Krasnoga sela u savezu. Četa Čerkêza daje sama tako krasan prizor, kakov kažu, težko pokazuje i jedna vojska u Evropi. Ne samo što se odlikuje krasnovidnom nošnjom i visokim uzrastom, nego je i njezino izvršivanje, njezina uztrajnost na konju, kojemu vojnik kao da je prirašten, uprav čudavriedna. Svaki je konj podučen za sve moguće vježbe, i samo trebate glednuti, kako se Čerkezi prislanjaju na svoje konje, pa ćete dobiti pojam o divljoj krasoti ote čete, koju neprijatelji Slavêna barbarskom zovu. *Ferdo Rusan.*

Gradjanska ženitba.

Od dra. Mirka Mikulčića.

(Dalje).

Sad nam valja isto pitanje proučiti s gledišta postavnoga. S početka pripadaše samo državi podpuno pravo zakonodavno u ženitbenih stvarih; za to imam eklatantan primjer. Ovdje ćemo imati pred očima dobu, kada je crkva već gospodovala te iz zabitnosti tmine stupila bila na dan svjetli. Uzmimo u tu svrhu dobu, kad je istočno-rimski car Justinian i Upravda dao svoje znamenite sbirke sastaviti. To se sgodi u polovici šestoga vieka po I. 528—534. U onom vremenu crkva već gospodovaše, ona bje već prije proglašena crkvom državnom. Uslied toga nalazimo u Justinianskih sbirkah dosta ustanova, koje su nastale upravo uplivom kršćanstva. Već car Constantin upotrebi upliv kršćanstva kod stvaranja svojih zakona. Najviše se takovih ustanova proteže na pravo ženitbeno, kako ćemo to malo niže vidjeti. Upliv kršćanstva na slikanje prava rimskoga neda se tajiti. Uzprkos ovomu uplivu nalazimo u Justinianskom pravu strogo izraženo načelo, da je državna vlast jedino nalježna u ženitbenih stvarih. Ona ustanovljuje oblik kod sklopljenja, izbraja one okolnosti, koje su ženitbi zapreke, ravna sve odnošaje medju supruzi, i drži sud u svih prepirkah i pravnih zamršajih. Rimska ženitba po pravu Justinianskom sklopi se jedino sporazumljenjem (consensu) a predoči se u podpunoj zajednici cieloga života. Nigdje se neveli, da se privola ima izraziti pred svećenikom i da se ovom privolom utemeljuje svetotajstvo, pa da se ovako sveza posvećuje i očvršćuje. O značaju sacramentalnom nema tu ni govora. Justinian propisuje samo za personae illustres, dostojanstvenike i senatore, da sastave pismene ženitbene ugovore, d o t a l i a i n s t r u m e n t a, pa zatim da mogu njekoje osobe, kao što senatori, iste ugovore sastaviti i potvrditi u crkvi. To je sve, što Justiniansko pravo ustanovljuje u pogledu oblika ženitbe. Nadalje se može rimska ženitba upravo razstaviti s uspjehom, da će svaki suprug moći ženitbu sklopiti s drugom osobom, s kojom misli, da će sretnije živjeti i uspješnije postići blagotvornu svrhu ženitbenu.

Ograničenje, koje tu nalazimo u pogledu žene, naime da mora godinu dana čekati, dok se opet može udati, nije poteklo s vjerozakonskih obzira, već s drugih svjetovnih razloga. Da je morala žena poslie smrti svoga supruga il poslie razpusta čekati godinu dana, to bje osnovano već u starijem rimskom pravu, ondje 10 mjeseci, a razlog tomu bijaše, da nebude confusio sanguinis (pomješanja krvi), da nebude možda začeto već diete prikraćeno u svojih pravih. Prekoračenje ove zakonite dobe kaznilo se u starijem pravu s infamijom a u novom pravu pristupile su još druge kazne. — Ova razrješivost rimske ženitbe nov nam je dokaz, da u ovoj dobi još nije pomisao sacramentalnosti djelovala na državnu zakonotvornost, a još manje pomisao, da samoj crkvi pripada zakonotvornost u ženitbenih stvarih. Ali crkva nebijaše ipak izključena od upliva na ženitbeno zakonodavje; samo taj upliv bijaše maloobsježan, te se bitno razlikuje od upliva kasnije dobe, koj je sasvim prelazio u prisvajanje ženitbene zakonotvornosti. Kazasmo već prije, da nalazimo u Justinianskom pravu upliv crkveni osobito na

pravo ženitbeno; sad nam ga je pobliže uočiti.

Taj upliv proteže se 1) na ustanovljenje zaprieka ženitbenih; 2) na pomisao razriešivosti ženitbe.

1) Upliv crkve na ustanovljenje zaprieka ženitbenih sastoji se u sliedećem: Već Constantin veliki zabrani ženitbu izmed kršćana i židova, isto potvrdi Teodor. II. Nadalje zabrani Constantin ženitbu izmed otmičara i otmice — otete žene; kanoničko pravo kasnije dobe modificiralo je ponješto ovu zapreku, isto tako bje modificirana zapreka ženitbena radi preljubstva. Sinovi Constantina zabraniše ženitbu svim redovnikom i duvnam, tu bi dakle zapreka po pravu crkvenom napose pripoznata od države, nadalje ženitbu sa kćeri od brata, dakle izmed ujaka i njećakinje, što prije nije bilo zabranjeno. Najviše pako radio je Justinian, koj je zabranio svim duhovnikom — imajućim višjih redova, ženiti se, dakle svećenikom, biskupom itd. Prije Justiniana bijaše ženitba svećenička posve dopuštena i valjala. Zatim uvede ženitbenu zapreku radi duhovnoga srodstva. Nadalje ukinu Justinian kazne radi bezženstva (coelibata) kao uredbe, koje se posvema protive moralnomu shvaćenju crkve.

2) Ovdje su kršćanski carevi veliki napredak dokumentirali u tom, što su počeli razlučavati pravedni razpust od nepravednoga (divortium justum i divortium injustum). To učiniše tim, što su točno one razloge navodili, s kojih je razpust dopušćen i valjal. Ovi carevi bijahu Constantin, Julian, Teodozij II., Anastasij i Justinian. Kad bi razpust bivao načinom nedopušćenim, onda su sliedile kazne. Zakonodavstvo htjede dakle sretnim putem otegotiti takav razpust. Po zakonu anastasianskom bijaše razpust sporazumljenjem supruga dopušćen, nu Justinian promjeni te izreče i kazan za takav slučaj. [1]

Zato budu točno izbrojeni razlozi pravedna razpusta, i svaki drugi razpust izključen. [1] Kazna bijaše, da je svaki suprug bio zatvoren u samostan, i tako stavljen u položaj, da nije mogo na novo sklopiti ženitbu. [2]

Imamo sada jasan pregled o uplivu crkve. Crkva je napram državnomu zakonodavstvu istu onu zadaću vršila, koju smo u prvom dielu upoznali kao najumjestniju i najnaravniju. Crkva nastojaše, onaj ćudoredni živalj, koj se i onako već nalazi u ženitbi, nu od treznih Rimljana nikad nepomješan s pravom, bolje gojiti, na svjetlo ga provući, u svakoga probuditi sviest, da valja ovaj moralni živalj svakako njegovati i štovati. U ovom pogledu izpuni crkva svoj zadatak. S ovoga gledišta uplivaše na zakonodavje i primora zakonodavne činbenike, da su si prisvojili njezine nazore, te ih zakonî uživotvorili. Nu crkva izpuniv tu zadaću nije pošla dalje, nije zahtjevala, da se ženitbeno zakonodavje smatra od crkve zavisnim. Duh onaj, kojim se je tada u prvih stoljećih crkva odlikovala, shvati svoju zadaću sasma onako, da crkva nije nikad došla u sukob s državnom vlasti. Vjerna svojoj zadaći učvrsti crkva ženitbu, odgoji u njoj moralni živalj, djelovanje bijaše joj uspješno, u koliko je sa svoje strane uplivala u uredjenju ženitbene sveze, koju je rimsko pravo više s jurističkoga gledišta shvatilo, a tako po manje uzelo obzir na moralnu stranu.

Ovo promatranje veoma je važno, jer mi ovako upoznajemo, da je bila doba, kada je država ne samo de facto, već i de jure vršila zakonodavnu vlast u ženitbenih stvarih, crkva pako ovu vlast priznavala, te sama sebe ograničivala na to, da uzbudi ćudoredni momenat i oplemeni nastojanje državne vlasti.

Da u kasnije doba nije rimska ženitba bila recepirana, kao što u obće rimsko pravo, nije tomu kriva možda manjkavost rimske ženitbe, već je najviše prevaga kanoničkoga prava, koje je imalo prednost pred rimskim pravom. Kakoničko pravo zadobi sve veću uglednost radi prevage svećenstva. Svećenstvo

[1] Ut non liceat consensu matrimonium dissolvere, nisi ex causa probabili.

[1] Nullam aliam causam citra eas posse solvere legitimum matrimonium.

[2] Si mulier sine justa causa marito suo repudium miserit, in monesterium mittatur.

tadašnje dobe stojaše znanjem i umienjem visoko nad narodi barbarskimi, uza to pape posluživši se svojom svjetovnom moći, upotrebiše sve, da što više uzvise svoj ugled i da zadobe i u posve svjetovnih stvarih pravo umješavanja u sudstvo. Kriepki i odvažni njekoji pape znali su to energičnim načinom postići, a drugi postojanošću i neumornošću dotjerali su i do toga, da su se svim nametnuli za sudce, da je Rim sad po drugi put cielomu svietu zakone propisivao! U početku bijaše još sačuvana ravnopravnost izmed crkve i države, za vrieme Karla Velikoga; to naznačuje ona prispodoba ob odnošaju obiuh vlasti, naime, dva mača, jedan crkveni, a drugi svjetski, nu već ovdje se dokumentirala nadmožnost crkvenoga mača, jer je svjetski morao služiti crkvi, i svigdje joj u pomoć priteći.[1] U kasnije doba osobito u srednjem vieku bje ova teorija sasvim preko mjere dignuta, crkvena vlast bijaše sunce, a svjetska mjesec; kao što od sunca izadje sva svjetlost, i mjesec ju dobiva od sunca, tako je crkva držalac sve vlasti, a država samo vrst te vlasti. Kod takovih nazora moraše kanoničko pravo mah preoteti, a naravni čovječji razum izražen u rimskom pravu podleći.

Sad nam valja preći na samo kanoničko pravo, da vidimo, kako je crkva stekla toliku nadmožnost u ženitbenih i drugih stvarih. Proti rimskomu pravu nije mogla prodrieti svojimi načeli, istražujmo sada, u kolikoj mjeri bijaše joj to moguće prama drugim, osobito germanskim narodom.

Buduć da se u ženitbi nalazi, kao što smo vidjeli, odlučni moralni živalj, to je crkva namah početkom nastojala, ovaj svoj momenat o ženitbi podkriepiti, te prema zahtjevu istoga ženitbu njekako preustrojiti.

Ovakovo djelovanje spada bez dvojbe u djelokrug crkve, kako smo to već dokazali, nu kao što svaka radnja, imat će i ova stalne svoje granice. Crkva započe svoju radnju tim, da je namah ženitbu s idealnoga gledišta shvatila, i prema tomu svoja načela udesila. Po ovom idealnom gledištu je ženitba sveza dosmrtna, daklje absolutno nerazriešiva; da to shvaćenje najbolje odgovara moralnoj ženitbenoj vriednosti i to dokazasmo malo prije. Nu crkva izabrav si ovo gledište nepomisli, da se čovječanstvo za posebne kulturne stupnjeve ima tek odgojiti, pa da pravni zakon mora ovo odgojenje voditi i ravnati, usljed toga daklje uviek u suglasu stajati sa kulturnim stupnjem te izobraženjem kojega naroda. Crkva imaše zadaću izobraziti narode i činiti ih pristupnimi za prosvjetu; u tom pogledu ima crkva sbilja ogromnih zasluga; al je učinjena pogreška tim, što je sadašnje stanje preskočeno te ono savršeno, što bi se imalo tek postići, a priori urediti i podkriepiti. Dok nisu svi mogući zamršaji u moralnom i pravnom životu iztriebljeni i uništeni, dok poslovica ex duobus malis minus eligendum[1] ima još valjalosti i praktične vriednosti, dok čovječansku narav treba oplemeniti i usavršiti, nevalja ovakvo stanje, koje se protivi obstojećim družtvenim činbenikom.

Zakonodavje mozaičko liep nam daje primjer o uvaženju ovih družtvenih činbenika. Nu crkva se na to neobaziraše; ona kao sveobća, obsizajuća više država, nije mislila, sliediti i prilagoditi se naravnomu razvoju gradjanskoga zakonodavstva, već je jednim mahom htjela uvesti stanje, do kojega bi gradjansko zakonodavje tek izza duljega vremena i trudom — izobraženjem naroda doprlo bilo.

Ovaj pravac nalazimo već u starijem vremenu u spisih svetih otaca, osobito sv. Augustinu, i u zaključcih njekojih consilia, i to u vremenu prije Justiniana. Misao, da je ženitba svetotajstvo, steče valjalost, a usljed toga postade nauk o ženitbi s crkvenoga gledišta dielom dogmatike. Ovo sjedinjenje zamrši to pitanje još više. Juristička narav ženitbe pako nebude zanijekana, kao što to dokazuju izreke: Consensus facit matrimonium[2] i Conjugalis pactio, non virginitatis defloratio conjugium facit. Takodjer i

[1] Gladius materialis constitutus est in subsidium gladii spiritualis.

[1] Izmedju dva zla ima se manje izabrati.
[2] Sporazumljenje tvori ženitbu.

ona rimska conjunctio maris et feminae [1] bi smatrana kao bitan momenat, za to svjedoči: Non est inter eos matrimonium; quos non copulat comixtio sexus. [2]

Da se još neizpunjena ženitba nesmatra kao podpuna ženitba, za to svjedoči praksa, jer se takova ženitba lasnije može razstaviti, a takodjer mnenje kanoničkih jurista. [3] Uz to pokazuje se već misao, da je ženitba sacramentum, te nalazimo posljedica izvirućih iz toga shvaćenja, kao što: Non enim rescindi tantum debet sacramentum [4] Vinculum conjugii fornicatione non potest dissolvi, [5] najglavnije pako: Nulla ratione dissolvitur conjugium, quod semel initum probatur. [6] Ovim je nerazriešivost ženitbe izrečena. U rimskom pravu valja kako je poznato, načelo Dimissio sine causa non licet. [1]

Uslied toga protezaše se zakonotvornost crkvena na cielu ženitbu, osobita važnost pako podieljena bi zapriekam ženitbenim, koje je crkva izrekla i ustanovila.

Što se tiče vanskoga oblika kod sklopljenja ženitbene sveze, to je isti početkom bio veoma jednostavan. Kao što je bio i u rimskom pravu, bijaše i tu izjava volje od strane budućih supruga podpuno dovoljna; ova izjava nije trebala da biva pred svećenikom il pred drugom kojom osobom. Trebaše samo prijaviti prije toga biskupu, sklopiti se imajuću ženitbu, a tek onda, kad od njega nebi prigovora, što je bilo važno osobito u pogledu zapreka ženitbenih, bijaše ona izjava podpuna. Blagosljivanje u crkvi nebijaše propisano, nu kršćani one dobe zatražiše redovito ovo blagosljivanje, a tako postade isto putem običaja zakonom. Glavna stvar bijaše javnost, a bilo je i to moguće, da bude koja ženitba tajno sklopljena; to bijahu tako zvane tajne ženitbe, matrimonia clandestina. (Konac sliedi).

[1] Sjedinjenje muža i žene.
[2] Nema ženitbe medju onimi, koje neveže sjedinjenje spolno.
[3] Eine geschlossene, aber noch nicht vollzogene Ehe ist aber sowohl im Sinne der Natur wie der mysteriösen christlichen Auffassung noch keine ganz vollständige Ehe. Walter Kirchenrecht.
[4] Jer se nesmije toliko prekršiti svetotajstvo.
[5] Sveza ženitbena nemože se preljubstvom zapriečiti.
[6] Nikakovim razlogom nemože se razriešiti ženitba, koja se jedanput kao sklopljena smatra.

[1] Razpust bez uzroka nije dopušćen.

Besjednica.

Iz Zagreba. Radi se, čujemo, o preustrojstvu narodnoga kazališta, ako se tako smije nazvati puka izmjena tekničkoga ravnatelja. Tomu zavodu treba sbilja pomoći, nu može li mu dovoljna biti namjeravanom izmjenom osobito pod sadašnjim uprav. odborom?

Ili bi trebalo predati zavod taj intendantu, kako je to i kod drugih kazališta ili tekničkomu ravnatelju dati obsežna prava ali o bok mu staviti odbor ne bureaukrâta nego vještaka, muževa, kojim dramatička literatura nije nepoznata a koji i to osobito hrvatsku knjigu ljube, podupiru, čitaju, š njom napreduju, kako ih u nijednom obziru tehnički ravnatelj pa bio tko mu drago nebi mogo tiranizovati.

— Sadašnji odbor mogo si je barem tu zaslugu steći, da nam za kazalište pribavi dobar orkestar pa nije ni toga učinio. Obćinstvo priznaje radnju (ultra vires nemo tenetur) sadašnjega osoblja u orkestru a osobito neumorne trudove g. ravnatelja orkestra, ali što nam to hasni, da vidimo ondje priličan broj glasbenika, kad na dotičnih mjestih, navlastito onih, koji solo sviraju, glasbene sile nisu valjano zastupane niti su one dobro nadoknadjene, koje su bud smrću bud odlazkom iz Zagreba izgubljene. Hoće se tomu dakako nješto troška i žrtve, ali i splatio bi se dobar orkestar, u kom nebi bilo i ljudi, koji se radi svoje ine službe nemogu posve glasbi posvetiti i drugdje kad bi trebalo, u orkestru (soire itd.) suigrati.

Trebalo bi daklje pozvat ovamo njekoliko pravih glasbenika za stalni orkestar,

pristojno ih platiti, a oni bi si još umjeli u prazno vrieme steći n. p. večernjimi zabavami u vrtih itd. i druge zaslužbe, a glavni naš grad imao bi dobru svoju glasbu... U takvom podhvatu bio bi odbor bez sumnje našao toplu podporu i u gradskom zastupstvu, i kod uzoritoga g. stožernika-nadbiskupa i kod ovdašnjega kaptola već radi sviranja u prvostolnoj crkvi, a i kod drugih rodoljuba. To je odbor učiniti mogo, nu što nije dosad, morao bi učiniti svakako za ljetnu sezonu.

— Čitamo u novinah, da spisatelji, koji su kazalištna djela svoja još do početka god. 1866. poslali na razsudu, mogu natrag uzeti. Uvidjaju li i sadašnji načelnici kr. namjestničkoga vieća, kao što su njihovi predšastnici, potrebu i korist, da se sa kazalištnom zakladom za dramatička djela upravlja birokratički? Je li učinjen ikakav napredak u dramatičkoj književnosti? je li ikoje djelo nagradjeno? je li itko potaknut na revnovanje? Čini dokazuju, da smo pod upravom razpuštenoga silom odbora upravljajućega s onom zakladom dobili bili i originalnih diela i dobrih prievoda za kazalište, a što je glavno, bilo je medju spisatelji živahnosti i revnosti, koja bi na korist književnosti naše i rasla, da duh birokracije nije ugušio a bez glavne skupštine ono kazalištno družtvo.

— Ovdje kod „krune ugarske" pokazuje nesretni kridatar A. Smidt iz Beča uru od kruha, koju je bivši u Steinu zatvoren, od duga časa „kebicom" napravio. Kruh je otvrdnuo tako, da je sav stroj od njega izrezan; pravilnim kretanjem pokazuje sate, čase, hipe, mjesece, dane i godine.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Izašle su dvie zabavno-poučne knjige: 1) drugi svezak „Slavjanskoga juga" (za veljaču) od Gjure Klarića u 4ni str. 76, stoji napose 50 novč., cieli tečaj 6 stot. i 2) Književna zabava hrvatsko-srbska. Sv. I. od Velimira Gaja u 8-ni str. 56, stoji 40 nč. — Jug ima raznih članaka latinicom, cirilicom i slovenskih, te više slika, a Književnoj zabavi glavni je sadržaj „Grabancijaš preporodjen."

— Hrvati, t. j. crtice iz hrvatske poviesti. Napisao uč. Janko Tomić u Karlovcu kod Pretnera u 8-ni str. 166, stoji 1 stot. U toj priručnoj knjizi dobro mladi pisac mladeži slika sgode i nezgode naroda našega; nisu tu nacrtani samo ratovi nego i napredak duhovni Hrvâta sve do danas.

— „Školski prijatelj". Tako se zove novi časopis za promicanje pučkoga školstva, što ga namjerava izdavat g. Fr. Klajć, ravnatelj ovdašnjih gradskih škola. Čemu taj list uz toli malobrojno obćinstvo, osobito učiteljsko? — Naše učiteljstvo i prijatelji mladeži imadu već takov strukovni list u „Napredku," i mogli bi se Klaićevomu „prijatelju" samo onda radovati, kad bi „Napredak" bio nevaljal, ili kad bi gosp. Kl. po dosadašnjih svojih spisih: Mali gospodar, stočar, ratar itd. bio poznat kao vješt pisac. Neka nam nezamjeri g. K. što ga sjećamo na onu ozbiljnu kritiku „Književnika" g. 1865. na str. 450 i sliedećih; mi smo mislili, da je već ono više nego dosta....

Neobziruć se na predmete o kojih piše, pitamo, kako će on izpravljati tudje sastavke, a znamo, kako se kod nas piše, kad on sam u listu za ogled veli: Rado b*ih* se odazvali.... prosveta... išlo se redom od lagljih na te*žah*... jer su ova pismena sigurno laglje pisati... polag stare Početnice... bezobzirce *bavi* samo na puku obuku... itd. itd. Ciena je listu 3 for.

— „Cviet", nazva g. Gj. Klarić svoj novi list, koj bude dva puta na mjesec u Karlovcu kod Prettnera izdavao. Svakomu drugomu broju priložiti će bojadisanu sliku „mode". Predplatnina 4 for.; koji drže „Jug" plate samo 3 for.

— „Gorski vienac", latinicom preštampan Maticom dalmatinskom u Zadru, stoji samo 50 novč. Ova knjiga dade se i sto puta ugodno čitati.

— „Vila" javlja, da su izašle ove knjige: „Aberdar". Prvi jek. Ova je knjiga nagradjena iz knjiž. zaklade I. M. Kolarca. U Biogradu u drž. štampariji 1868. Na 16-ni 4 l. 136 str. 12 l. upisnika. Štamparski je posao u ove knjige prekrasan, a odziv sa strane naroda u upisnicima kako riedko kod dobrih knjiga vidjamo, na čemu možemo publici samo čestitati.

— „Javna predavanja za srbski zbor i za srbsku kuću." Izdaje Gjorgje Zvekić. 1. svezka. I. Laž. U Pešti, štamparija Hornjanskoga i Tregera 1868. Na 8-ni 24 str. Ovo je predavanje govoreno na sélu, što ga priredi družtvo „Preodnica" u Pešti 29.

listopada 1867, tiče se naših najživljih družtvenih potreba.

— Iz „Vojina“ vidimo, da je g. Gavrilo Vitković, profesor u novosadskoj gimnaziji napisao „Praktičnu računicu“, koju je pregledala i odobrila školska komisija, i skorim će se početi štampati.

— „Jedna rieč o pravnih sredstvah i našoj kasacionalnoj vlasti. Napisao B. R. Pantelić, I. sekr. minist. pravde, član srb. učenoga družtva. U Biogradu u drž. štampariji 1867. Na 8-ni 78 str.

— Njetko je preveo „Malu geografiju u pitanjih i odgovorih“ od Kutnera i sad je izdaje. Velika je 6 tab. a ciena je 60 nvč.

— G. Miloš Milisavljević izdaje djelo „Vojevanje Sardinije za oslobodjenje Italije 1859. godine“. Ovo književno čudo je „u osam pjesama u duhu srbske narodne poezije složeno.“ Ciena je 30 nvč., a novci se šalju štampariji Nikole Stefanovića u Biogradu.

— „Krin ili moralna poučenja“ izložena u 20 pisama od mudraca Seneke. Preveo s njemačkoga na srbski jezik Sava Popović. bivši činovnik sudski. Drugo izdanje. Preštampao Andrija Stanković, redarstveni pisar u miru. Ciena je 40 novč. U Biogradu u štamparni Nik. Stefanovića 1868. Na 16-ni 62 str. i III str. upisnika.

— Iz „Šk. lista“ vidimo da je počeo u Budimu izlaziti „List za narodne učitelje“, koji izdaje magjarsko ministarstvo u svih jezicih ugarskih zemalja. Taj se list razdaje bezplatno narodnim učiteljima.

— Iz „Vidova Dana“ preštampani su u knjižicu članai „Ustanove i narodno blago.“ Napisao A. N. Spasić. U Biogradu u državnoj štampariji 1868. Na 8-ni 1 l. 43 str. „Srbija“ (br. 18) počela je donositi kritiku na tu knjižicu.

Narodno kazalište. Offenbachova operetta „Daphnis i Kloe“, koja je u našem jeziku prvi put predstavljena bila u utorak dne 31. pr. m., sadržaje toliko njetila za smijanje i toliko gradje za ugadjanje oku i uhu, da nedvojimo, da bi bila već prvi put omiljela našemu obćinstvu, da je predstava sasvim dozrela bila, no to se od prve predstave i kod znatnijih kazališta, nego što je naše, riedko kad kazati može, ali kad uzbudu pjevači uobće sigurniji u svojih ulogah a gospoja se Lesićeva (Daphnis) od svoje sadanje nerazpoložnosti oporavi, osvjedočeni smo, da će se i ovdje podpunoma dopasti, kao što se je posvuda dopala, medjutim prva dekoracija, predstavljajuća vilinski gaj, koju je naročito za tu predstavu naslikao g. Pascutti, zatim nova odjeća i zborovi bakanticah, uvodna pjesma gje. Norvegove i onaj prizor g. Plemenčića (Pana), gdje okusivši vode iz rieke Lete nemože se više na ništa sjećati, prodrieše već i ovaj put. Operetta bijaše uobće prekrasno na pozorište stavljena, jedino bi bilo željeti, da bi bog Pan spretnije i svojoj štatui sličnije odieven bio, za što će se — nadamo se — ravnateljstvo u buduće za cielo postarati. Po svršetku predstave bili su svi sudjelujući pjevači jedared izazvani. Prevod gosp. Freudenreicha odgovara podobro kazalištnim potrebam. — Vesela igra „Englezki“, koja je pred operettom dana bila, dopala se većma, nego li kod njene prve predstave.

U sriedu i subotu dao je kod pune kuće i uz velik plesak glasoviti virtuoz na glasoviru gosp. Rudolf Willmers, rodom Danez i komorski pianista Nj. veličanstva cara austrijanskoga dva koncerta. Tehnika, blagozvučnost i mekanost tona, a osobito nesravnjivi ćurlik toga izvanrednoga glasbenika zatekoše i uzhitiše u pravom smislu rieči i naše obćinstvo, no mislimo, da bi on jošte silnije na srdca slušatelja djelovao, ad nebi svoja themata parafrazirao, jer kroz toliku prepletenost i umničarenje jedva se razabrati mogu, što osobito kod poznatih i obćinstvu od prije omiljelih napjeva, prije svega pako kod narodnih pjesama, koje su dotičnim narodom uprav srdcu prirasle — čini velik uštrb uživanju. — Od svih komada najveći uspjeh imala je njegova nježna kompozicija „Leti, ptico, leti!“ s uprav čudnovatim i što se izpravnosti, i sile, i dugotrajnosti tiče ćurlikanjem, kojega miline nemože si nitko predstaviti, koj ga nije čuo.

Prvomu koncertu prednjačila je s dobrim uspjehom vesela igra „Bieli Otello“, a drugomu „Partija Piketa.“ Izvan toga sudjelovahu u prvom gg. Brani i Horvić a u drugom gospoja Norvegova. G. Brani zateko nas je najugodnije svojom uprav izvrstnom deklamacijom Petöfy-eve „Lude“, poslie koje je dva puta ushitnim

no podpunoma zasluženim pleskom izazvan bio. G. Horvić izpjevao je dobro Hölzelovu pjesmu „Suza“, koju smo već prije jedared od njega čuli. i bio je takodjer dva puta izazvan. Napokon izvela je gospoja Norvegova dva komada od Gumberta i to „Prosjačko diete“ i njegov „Rondo“ liepim izrazom i dobrom školom na obće zadovoljstvo i bila je po zasluzi odlikovana pleskom i izazivom. — U četvrtak nije bilo predstave a neće je ni biti do svršetka velikih praznika. —l—

Svašta. G. Abel Lukšić sastavio je sveslavensko umjetničko družtvo, s kojim je odputovao u Rusku, da počam od „maslenice“ koncertuje. U tom su družtvu i naše Zagrebkinje gdčna. Marija Trputčeva pjevačica i Lj. Waizerova, violinistica. Čujemo, da je to družtvo u Varšavi, i u Vilui vrlo dobro primljeno bilo.

— Nješto o rukavicah. Čitamo njekoga Franceza „misli o rukavicah“, današnjemu vremenu baš prilagodive. „Ako rukavicu — piše — dobro i potanko promotriš i ogledaš, nije ufano nezanimna, kako bi tko mnio. Prije sudio se čovjek po čelu, po jeziku, po vladanju, pisanju, smiehu. Sada se sudi samo po rukavicah. — Još prije deset godina poznao si čovjeka po ovratniku. Sad ga poznaš po rukavicah. Un homme élegant n'est pas autre chose qu'um homme et legant. Rukavica je biljeg njegove vriednosti; monogram njegove naobraze; faksimile njegovâ ukusa. Oprostit će ti ljudi, ako nosiš otrcanu surku, proškuljičan klobuk, starâ kroja prsluk, samo da si navukao čiste rukavice. Fina rukavica je ključ, koj ti otvara vrata u svaku dvoranu, utire put u srdca svih gospoja. Mladić, koj je na toliko napredovao, da može na dan troje, četvere rukavice promieniti, ufano će svake ure pridobit srdce žensko, prije će nego l' se i nada, postat ljubimcem svih žena. — Prije bijaše „japica rukavičar“ najzadnje udo u družtvu obrtnîka. Sad je tomu družtvu na čelu. Boivin u Parizu usavršio je rukavicu i uvrstio ju u vrstu umjetnina. Rukavice se neprodavaju više kao što prije, već se nakladjuju kao knjige. Prije ti bijahu dosta petere rukavice čitav mjesec, a sad petere rukavice nenose prava kicoša ni jedan dan. Marquis d' Orsey bijaše pred kojom godinom junak od junaka kicoških u Londonu. Reci, da njegove rukavice u Londonu stoje barem tri forinta, to ovaj kralj dandy-â potroši na ljeto samo za rukavice 5570 forinti. Tim se mnogi gizdelin na kontinentu ciele godine opravlja. U Englezkoj i Francuzkoj nepita se više: Koliko čovjek ima prihoda? Već se pita: Koliko rukavîca potroši na ljeto? Po toj mjeri sudi mu se i dohodak.

— Hrvatica gja. Irma Murska, rodj. Pukšecova, udata Ederova, slavljena pjevačica kod bečke dvorske opere pade pod iztragu radi otvorena stečaja. Ona dokazuje, da to nije učinila s lahkoumnosti, nego da je nesrećom s tal. direktorom Merellijem sklopila bila takov ugovor, da mu je za kaznu platiti imala 24.000 franaka; poslie da joj je u Londonu ukradjeno sila zlata, a pošto ondje od tuge za zlatninom nije mogla pjevat, da je na mjenice uzela bila novaca i tako sve dublje propadala.

— Čitamo u bečkih novinah, da se namjerava i kod nas u Zagrebu ustrojiti podružna izložba umjetnîna bečkoga umjetničkoga družtva. To bi nam vrlo drago bilo, jer bi se i ovdje vidile slike, kojih se nagledaše Bečani, a širila bi se i u nas ljubav za tu liepu umjetnost.

— U Biogradu se ustrojilo družtvo za archeologično i etnografično iztraživanje na balkanskom poluotoku. Predsjednik je Panta Sretković.

— G. Slavjanski sastavio je koncertno družtvo (4 Čeha, 2 Rusina, 1 Slovenac i on) i pošo je u Rusku.

Konjićev skok *

Od J. B—a.

e	j	i	d	t	a	u	a
b	n	s	r	r	t	o	k
z	č	e	s	v	T	r	g
v	i	u	d	v	i	o	k
a,	a	e	t	s	r	u	v
u	a	v	s	m	a	d	a
i	m	p	d	s	ne	a.	z
r	n	e	j	t	i	t	n

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 16.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 15. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(III. dalje).

Još nije sultan ni odgovorio, kad stupi unutra kroz vrata, koja vode u harem Kislar-aga (starješina eunûha, uškopljenîka), pošteni crnac s presječenimi ustnami, koj imade tužno pravo, da može po sultanovom haremu hodati; što ga u ostalom vrlo malo veseli, te mu nije od nikakove koristi; jer je i on uškopljen.

— Što želiš vjerni slugo, Kislar-ago? upita ga sultan pošavši mu u susriet i dižuć ga odmah sa zemlje, gdje se je u prahu klanjao padiši.

— Premilostivi padišo! Ružica nemože živjeti bez sunca, najljepša, najmirisnija ružica, sultanka aseki želi vidjeti sjajno tvoje lice.

Sultan Ahmet nasmješi se blago, i namigne Khas-Odi-paši i Kapu-Agasiu, da u obližnju dvoranu otidju, a Kislaragi zapovjedi, da dovede sultanku.

Aldžalis bijaše krasna djevojka iz Damaska; bijaše svom ljepotom nadarena; koža joj bijaše bjelija od slonove kosti, a meklja od kadive i baršuna. Najtamnija noć samo je slaba sjenka, spram njezinih crnih rudeža, a lišca naličila su rudećoj zori ili cvatućoj ružici. Kad bi pogledala Ahmeta divnim svojim okom, u kom se odsievahu rajske slasti, činilo se padiši, da mu je u srdcu sjevnula neopisiva razkoš i razbluda, — kad je prosborila koraljnimi, dražestnimi ustnami, tko da im protuslovi? Ahmet nije mogao — zaista nije! „Traži polovinu moga carstva!“ bijahu mu jedine rieči. Kad bi ju zagrlio, kad bi joj u vatreno oko pogledao, kad bi mu se nasmiešila, zaboravio bi i Stambul, i vojsku — i rat, i poslanike tudjih država — pak to bijaše sbilja sjajan dar, što mu ga pokloni prorok.

Favorita sultanka stupi pred Ahmeta zamamnim posmjehom, koj je bio uviek nepodnosljiv, te komu za volju nebi sultan ništa odbio, što bi te krasne ustne uzhtjele.

Mora da je nješta važna, što mu ima kazati, — sultan ju je istom prama zori ostavio — valjda je nješto liepa odposlie sanjala, pak bi sad rado, da se to oživotvori.

Sultan ju primi za ruku i odvede ju na grimizni otoman, ona sjedne mu se k nogam, obujmi bielima ručicama njegova koljena, pogleda ga liepim svojim okom i reče:

— Dolazim evo mjesto kćeri ti, male Emine, da ti mjesto nje poljubim skute i koljena. Kad god te pogledam, uzviŝeni kane, mislim da gledam milo to naše djetešce, a kad djetešce gledam čini mi se da samoga tebe vidim. Naliči ti

kao sjajna zviezdica žarkomu suncu. Već je u četvrtoj godini, a jošte nema muža. Kad si danas u jutro odvratio svoje lice od mene, sanjah ovo: Tvoje tri kćeri Aisah, Hadisa i Emina sjedjahu u sjajnih čadorih; bijahu glavna tri čadora, bieli, ljubičasti i zeleni, carevićke bijahu u kapanidžah srebrom vezenih, s okruglimi selmi na glavi i s onih 7 stvari, koje ženu usrećuju t. j. istifanom (diadem), zlatnim ovratnikom, prstenom, pojasom, narukvicom i kopkom (tim daruje zaručnik zaručnicu). Do ovih bilo je još mnogo čadora. Više modrih i više zelenih, za emire, defterdare, efendie i šeike. Pred serailom pako bijahu tri velike paomė, koje su vukli na velikih kotačih slonovi, a nedaleko bijahu tri vrta, gdje je sve cvieće od sladora bilo. Počeše i svatbene svečanosti; mufti vjenčaše kiaja vodjaše zaručnika, a kislaraga zaručnicu. Dodjoše i vjenčani darovi, sto deva natovarenih cviećem i voćem; uškopljenici donesoše smaragdi nakićena ogledala, a miri-ahors (konjušar) dovede sjajno osedlane konje. Zatim idjaše veliki vezir s dičnom svojom svitom, koju gledaoci znalično promatrahu; igrahu u jednom čadoru sami drveni ljudi medju njimi živi Centaur; dodjoše egipatski plesači i indijski glumci s uvježbanimi zmijami, a napokon mufti čitaše jednu suru iz kurana tumačeć ju narodu. Eto i ljudi iz arzenala, gdje na velikih kolih turaju ciela brodovlja, a topdžije voze cielu tvrdju, sa koje gruvaju topovi. Ovdje plešu egipatski driemkači (koji driemak sisaju), tamo skaču majmuni i medvjedi; a ondje opet goste se janjičari. Napokon bijaše i svečanost paoma, koje su turane do serailskih vrata, zajedno sa sladornimi vrtovi; nasta i svečanost svietiljaka; 10.000 raznobojnih svietiljaka sjaje se medju 20.000 cvatućih lala tako, da se nije znalo, cvatu li svjetiljke ili svietle lale. Zatutnjiše topovi sa Rumili-Hisara i Anatoli-Hisara a Bospor plane sav u jednoj vatri i svjetlu, koje sievaše sa sjajnih brodova i sa umjetnih vatrometa. To bijaše san najsniženije tvoje robinje na dan 12. džemahira (15. lipnja), koj je za Osmanlije sretan dan.

Svatko drugi bio bi umro skoro s dosade takova pripovjedanja, al Ahmeta je to osobito zabavljalo, — svečanosti, — to je bilo njegovo veselje, njegovu si milost najprije steko izmisliv izvanredne kakove svečanosti, o kojih ni nesanjahu njegovi predšastnici. Aldžališ i pope se tako do favorite sultanke, buduć je izmislila svečanost lâla (tulipana) i svjetiljaka, koja se je svake godine obslužavala; sad je evo izmislila svečanost paoma i sladorne vrtove. Uzhićen zagrli Ahmet sultanku, zakle joj se, da će taj san istinom postati, te se ona i opet povrati u harem.

Kislar-aga pusti istom sada gori već navedena dva državna dostojanstvenika k sultanu. Prvi idjaše najvišji mufti, a za njim veliki vezir Damad Ibrahim; u obojice bijaše duga sieda brada; bijahu ozbiljni i častni starci.

Baciše se pred sultanom nice, poljubiše mu skute i koljena, te ostaše na zemlji, dok ih nije padiša podigao.

— Što vas dovede u serail, čestiti dostojanstvenici moje države?

Mufti poče ovako:

— Premilostivi, svemožni gospodaru! Oprosti, što ti radost života moramo pomutiti ozbiljnimi riečmi; jer premda je san sreća, to je ipak bolje bditi, nego li spavati; — tko si sakriva pogibelj, upropašćuje sam sebe. Znadeš, možni padišo, da je allah pred njekoliko godina dopustio, da zakonitoga kneza perzijanskoga, šaha Tamasipa protjera iz njegovoga glavnoga grada buntovnik Esref; knez morade pobjeći, a majka mu odjevena dronjci sakrije se u Ispahanu. Nesmjedosmo buntovnika ostaviti na priestolju; tvoja slavodobitna vojska pod vezirom Ibrahimom i pod Nuumanom Küprilizadom, nasljednikom „kriepostnoga“ Küprila, odtrgne Kermandžahan Perziji, utjeloviv ga tvojoj državi; ali prorok hoće, da kadkada i čudesa čini; netom se digne protjerani šah Tamasip, hrabrom četom potuče buntovnika Esrefa u tri bitke kod Damaghana, Derehara i Ispahana; i Esrefa sgaziše konji u bjegu. Knez, koj se je sada povratio u svoju državu, naumi i nam oteti pokrajinu Kermandžahan, koju smo bili medjutim

zaposjeli te smjera velikom vojskom udariti na Küprilizada; već mu vojska stupa napred. Osmanskomu oružju prieti pogibelj. Svemožni gospodaru, nedaj da ti potamni slava; ja i vezir sakupismo već vojsku, koja je na Bosporu spremna za rat, valja ju samo prebaciti na drugu stranu, novce i hranu na 1500 deva poslasmo već Nuumu, koj na granici čeka. Reci samo jednu rieč i vojnici krenut će na neprijatelja u nevidjenom do sada broju; ali ti, sjajni padišo, moraš prvi prorokov stieg u zrak podići; ti ćeš jedini našemu oružju osjegurati pobjedu; ustaj dakle, opaši se muhamedovim mačem, sidji medju vjerne ti junake, koji žele sjajno tvoje lice vidjeti, kao što želi rujnu zoru onaj vidjeti, koj nemože da spava.

Ahmet pogleda govornika tako blago, kao da je za svega njegova pripovjedanja na nješto drugo mislio, i kao da nije ni rieči razumio od svega, što je onaj govorio.

— Vjerni moji sluge, reče napokon prijaznim posmjehom, danas je za mene dan sreće; sultanka aseki sanjala je nješta, što se mora oživotvoriti; po ulicah Istambula vladala je velika svečanost, sav je grad bio razsvietljen, svjetiljke i lale svjetljahu divnim svjetlom po zelenih bašćah i kioscih; paome i sladorni vrtovi voženi su s mjesta na mjesto, a brodovlje i tvrdjave turane su po gradu. Sanja je krasna, mislim, da će se oživotvoriti.

Mufti prekriži ruke na prsijuh i duboko se pokloni:

— Allah akbar, allah kerim! Bog je velik, i njegova neka je volja; ako ti zapovjediš, sunce će izlaziti na zapadu, mjesto na iztoku.

Mufti umukne i odstupi.

Stupi sad i veliki vezir Damad-Ibrahim, otere si okrajkom od kaftana suzu sa oka, pogleda tužno padišu i reče:

— Gospodaru, allah odredio je njeke dane za veselje, a njeke opet za žalost; nije probitačno te dane pomiešati. Upravo sada nemamo povoda veseliti se, više je razloga, da budemo tužni. Sa svih strana dolaze tužni glasovi, kao crni oblaci, kad se oluja sprema; požari, potresi, poplavice, bure i prerazne bolesti sve to narod straši i muči. Ovih dana izgori skoro najljepši dio Stambula „Kordžabaša“, a prije njekoliko tjedana cielo predgradje „Ejul“ uz obalu, dočim su na drugoj strani razsvjetljivali grad u slavu narodjenja carevića Murata. U Galipolu udari grom u barutanu i 600 poslenika odleti u zrak. Bujica Kiadžana narasla je tako, da je svu okolicu poplavila, a nedavno pojavi se novi otok, do otoka Sautonira — otok taj raste od dana do dana, a od onda, od silnoga potresa trese se i ljulja Stambul, kao da je u zraku. Gospodaru nisu to dobra znamenja, pak ako nas hoćeš slušati, zapovjedi, da narod posti, da sve tuži i moli mjesto da se veseli; jer evo nastadoše strašni dnevi, a imamo se nadati još strašnijim. Oko sve naše granice zaokupiše nas neprijatelji; na obali Tona (Dunav), na Prutu, na bregovih Erivana itd. svagdje se vide neprijatelji, pa da ima svaki musulman 10 ruka, morao bi u svaku ruku uzeti 10 mačeva, kad bi htio obraniti tvoju državu. Kaznio me ti, kako ti volja za ove rieči i nevjerovao ovoj siedoj bradi, al ja vidim Stambul u vatri, kadgod je razsvietljen, te onda kličem tebi i proroku: O pomozite, pomozite!

Ahmet se još uviek milostivo smieši te govori glasom sladjim od meda.

— Jel de, čestiti moj Ibrahime, ti imaš sina Omara, komu su već četiri godine? I ja imam kćerku Eminu od 3 godine. Tako mi života neću se opasati prorokovim mačem, dok se ta dvojica nepovjenčaju. Davno već su odlučeni jedno za drugo, a tvoje svaki dan veće zasluge pospješuju taj čin. Zakleh se sultanki, da ću to učiniti, i sad više nemogu opozvati; takova što nemože učiniti pravovjerni. Obećah, da će doskora biti dan vjenčanja, a ja ću i držati rieč.

Ibrahim uzdahne; žalostnim srdcem zahvali se padiši na tom novom dokazu njegove milosti, premda bi se vjenčanje i odgodit bilo moglo, buduć je zaručniku bilo istom 4 a zaručnici 3 godine.

— Allah kerim! Sjalo ti ime uviek slavom, i nepotamnilo nikada, možni padišo! reče Damad Ibrahim; poljubiše mu zatim oba starca ruku i odoše.

*

Na vratih seraila stane mufti i reče žalostno velikomu veziru:

— Bolje bi bilo, da nismo tako ostarjeli.

Ahmet pako pohiti s bostandžijom (vrtljar) u bašću, da prigleda svoje lale.

IV.

Rob robinje.

Siromašni Halil-Patrona posta medjutim na porugu susjedom svojim; na pazaru nezvahu ga inače, već „robom robinje“, što mu nije ništa škodilo, pače dobivao je sada jošte više novih kupaca, jer ljudi, htjedoše vidjeti musulmana, koj je za skupe novce kupio robinju, te se je neusudjuje ni dirnuti, pače mjesto nje sve kućne poslove obavlja, kao da je ona njega kupila.

U susjedstvu Halil-Patrone stanovaše njeki bivši janjičar, imenom Musli, koj se s dugoga časa bavio šivanjem papuča. Taj je često vidio Halila u vedrih noćih, kako polagano puzi na krov, gdje je Gül-bejaze spavala, te kako po više sati, dapače po cielu noć nedaleko od robinje svojes jedi, s naslonjenom glavom u ruku te promatra bielo krasno lišce... primaknuo bi se kadkada k njoj bliže i sve bliže i bliže... napokon tako blizu, da su mu ustne skoro na lišcih djevojčinih počivale — al netom digne opet glavu, pa ako bi se kadkada robinja probudila, mignuo bi glavom, da spava samo; jer je neće nitko uznemiriti.

Halil se nije ni najmanje brinuo za sva govorkanja; bio je doduše malo bledji, nego li obično, al da se je tko god usudio pred njim pošaliti se š njim, bio bi mu pokazao, da su mu mišice još uviek jake, kao što i prije.

Sjedjaše jednom pred svojim dućanom ni nepazeć na one, koji onuda prolažahu, gledaše, al nikoga nevidje — kad njetko sasvim blizu k njemu dodje, te mu veselo podvikne:

— Zdravo ljubezni domaćine!

Patrona pogleda gori i prepozna Janaki-a čudnovatoga svoga gosta.

— A gle ti si to, moj goste? Tražih te ciela dva dana, odkako si otišao od mene; htjedoh ti povratiti tvojih 5000 piastara; bilo je veoma ludo od tebe meni onoliko novce pokloniti. Al sada... sad te više netražim, jer sam već sve novce potrošio.

— Drago mi je Halile, barem ćeš sada bolje živjeti; mogu li opet jedan dan tvoj gost biti?

— Bit će mi vrlo drago, ali mi moraš dvoje obećati: prvo da mi nećeš više onako lukavo platiti ono, što ti ja badava dadem; a drugo, da neostaneš preko noći kod mene, već da prodješ spavat k momu čestitomu susjedu Muslii, koj je sam, te se bavi šivanjem papuća, u ostalom je čestita duša.

— A zašto nemogu kod tebe spavati?

— Nisam više sam, imadem robinju,

— Pak što zato? Ja ću spavati na krovu, a ti s robinjom u sobi.

— To nemože bit Janaki!

— A zašto ne?

— Radje bi spavao u tigrovoj pećini ili na obali rieke, s koje izlaze krokodili, nego li da jednu noć provedem u jednoj sobi s mojom robinjom.

— Moram ti se diviti Halile! Napokon biti ćeš ti onaj čudnovati musulman, o kom sam već i u Peri čuo, da si je kupio robinju, a sad da je njezin rob?

— Da, taj sam ja... al bolje je da negovorimo o tom. Svemu tomu kriv si ti s tvojih 5000 piastara; od onda nisam za ništa, neznam gdje mi je glava; mojim kupcem odgovaram na njihova zahtjevanja tako, da mi se u brk smiju... Govorimo radje o tebi; jesi li si našao kćer?

Sad uzdahne i Janaki.

— Tražim ju svuda, al je nigdje nema.

— A kako si ju izgubio?

— Njeke subote poslie podne vozila se je zabave radi sa svojih njekoliko družica po marmorskom moru. Pjevanje i igranje djevojaka privabi njekakova turskoga gusara, koj navali na nje, zarobi je i potajno proda, da im nemogu nikako u trag ući. Skoro bi mislio, da su djevojke odvedene u sultanov serail.

— Više ju nedobiš natrag, ako je tamo odvedena.

Janaki strese glavom, uzdahne duboko i zapita:

— Dakle sbilja misliš, da je neću nikada više vidjeti, ako je u serail odvedena.

— Nikada više, osim ako se janjičarom, debedžiam ili bostandžiam nesvidi svrgnuti sultana.

— Nu Halile, tko da se usudi i pomisliti na to?

— Ja bi se usudio, kad bi moja kći bila proti mojoj i svojoj volji u haremu... al ti toga nerazumješ Janaki... ti nisi do sada na drugo mislio osim na svoje volove i teliće; jedno ti samo velim: da sam ja tako bogat, kao što si ti, ja bi si kćer i iz seraila izvadio. Bogatstvo je mnogo jače od hrabrosti, ono otvara i željezna vrata.

— Za boga negovori tako glasno, koj od tvojih susjeda, mogao bi nas čuti i ubiti me kašnje, da mi otme novce; jer ja uviek nosim u sebe vrlo mnogo novaca, te se bojim, da mi ih tko neotme. Eno tamo vidiš čeka me sluga s mazgom, koja je natovarena suhimi šljivami. Tebi mogu povjeriti, da su samo odozgora šljive a unutri je zlato, koje bi rado kod tebe spraviti. Tvoja robinja neće mi valjda uzeti štogod?

— Za to se nebrini; reci joj da nepogleda vreće, i ona će svaki put zatvoriti oči, kad bude uz nju prolazila.

Patrona zatvori dućan i odvede gosta kući; uz put razgovaraše se i sa svojim susjedom janjičarom, Musliom, koj bijaše spreman nastaniti za jednu noć Halilova gosta. Halil mu odvrati tu uslugu, pozva ga na pilaf i njekoliko čašica „zabranjenoga pila“, česa nije trebalo opetovati janjičaru.

Tako stupiše u Halilovu kuću.

Gül-bejaze stajaše upravo kod ognjišta i spremaše večeru; kad su ona dvojica unišla okrene glavu lagano, da vidi, tko je došao.

U taj čas zavikne Grk, baci kapu s glave, poleti k robinji, te ju stane ljubiti u ruke i biela lišca... djevojka pane mu na grudi; obojica plakahu i nisi čuo drugo, van „otče!“ „diete moje!“ što su im drkćuće ustne govorit mogle.

Halil gledaše taj prizor sav u čudu.

Janaki klečaše i digne ruke pram nebu, hvaleć Gospòdu, što ga je ovamo poslao.

— Allah akbar, ime gospodinovo budi hvaljeno! reče napokon Patrona. Tu ti daklje tražiš već tako dugo, a sad si ju evo našao kod mene? Hvali bogu, jer ti ju evo dajem neoskvrnutu.

— Ne, ne, Halile, ne tako! klikne otac sav razblažen od veselja. Neka bude za uviek tvoja, ja ti je više neću uzeti. Da tri puta obrodim cieli sviet, nebi joj našao boljega muža od tebe; kaži mi daklje što tražiš kao odkup? Platit ću ti, i onda ću ti ju dati kao slobodnu ženu.

Halil nepromišljavaše dugo, što bi tražio kao odkup, pogleda smješeće ustne Gül-bejaze; jedan poljubac bijaše sve, što je tražio.

Janaki primi djevojčinu ruku i stavi ju u musulmanovu.

Već je Halil držao vruću njezinu ručicu u svojoj, vidio je, kako mu se djevojčica smieši, vidio ju, da mu ustne za poljubac pruža i nudi, al još nije vjerovao svojima očima, još je mislio, da će mu u naručaj mrtva pasti... Istom kad su ustne na ustnah gorjele, kad je srdce na srdcu tuklo, prsa se na prsiuh nadimala, istom kad je ćutio, da mu odvraća poljubac; tad je mogao povjeravati u svu svoju sreću i pritiskao bi dugo — dugo svoje grudi na njene i svoje ustne na njene... što su rajske slasti prama blaženstvu ovakova trenutka?

Djevojka se morade medju otca i muža sjesti, svaki joj držaše jednu ruku te cjelivanju i grljenju nebijaše kraja ni konca, okrenula se djevojka lievo ili desno; lišca joj nebijahu više onako blieda već zažarena, kao da se je biela ružica u crvenu obratila. Obeća otcu i suprugu, da će im mnogo, vrlo mnogo toga pripoviedati, česa sada još ni neslute.

Sve, što do sada pripoviedasmo, pazljivo je njeko oko motrilo kroz pukotinu na prozoru — bijaše čestiti berber-paša.

Sjedeć tako veseli i zadovoljni, opaziše, gdje je kroz vrata pomolio glavu susjed Halilov janjičar Musli; pogledav susjeda i gosta uz djevojku, htjede se odmah vratiti natrag, da ih tobože nesmeta, al Halil ga opazi i klikne veselo:

— Samo unutra, unutra čestiti susjede! Neboj se ništa, evo vidiš, svi smo veseli i zadovoljni.

Susjed lagano stupi u sobu i sakrije ruke pod kaftan, koje su mu bile crne od smole, te se nedadoše oprati uzprkos svemu ribanju; imaše na glavi modri turban, a na noguh kao i svi postolari, papuče, da si jedva gore i pomisliti možeš.

Kad je vidio Gül-bejazu u Halilovom naručju i kako ovaj sav sieva od radosti, pomisli odmah, da su se tu divne novosti sbile.

Halil ga prinuka da je sjeo do njih, te onda reče:

— Gle susjede ovo ti je moja žena, u buduće ljubit će me, te nebudem više rob robinje. Častni ovaj muž otac je moje žene; — pozdravi obojicu pak onda sjedni, jedi i pij s nami.

Stari janjičar podje k Janaki-u i poljubi ga na rame, zatim podje k djevojci, dotakne se ponajprije rukom tla, a zatim čela njena i sjedne se do njih.

Janaki pošalje svoga slugu ponajprije k slastičaru i peku, a Musli poleti kući i donese citaru, na koju je baš majstorski udarao, a uza to i pjevao, te se tako zaruči Halil-Patrona, uz gostbu, pjevanje i ljubljenje.

Čestiti berber-paša gledaše svu tu gostbu kroz pukotinu, kako jur rekosmo, te se nemogaše dosta načuditi, što Gülbejaze nepada mrtva u naručaj svomu zaručniku, kad ju ovaj zagrli i poljubi; sad je daklje drugčije, nego li u haremu, pomisli on. Dapače, sad joj se lišca rumene, kao nebo, kad izlazi zlatna zora.

Napokon nemogav se dulje uzdržati, dovuče se do vrata i lagano stupi u sobu.

Čestiti državnik preobuče se kao siromašni oderani drvar, a lice mu bijaše sbilja tako bedasto, te nisi mogao ni pomisliti, da bi se tko pametan preobuko.

— Allah kerim! Salem aleikum! reče sniženo. Bog vas blagoslovio, vi ste veseli, da sam vas čuo do groblja, kud sam upravo prolazio. Neće li vas vriedjat, ostat ću ovdje, dokada mi dopustite; vrlo rado slušam citaru, u koju ovaj čestiti musulman tako vješto udara, a još radje slušat ću pripovjedke iz koraljnih ustanah rajske te hurije.

(Dalje sliedi).

Sklad.

(Sonet od Stj. Ljuboje Lopašića).

Bacim oko po morskoj širini,
Gdje Chiesotti na bragozzah smjeli
U buru su jadra razapeli
I po biesnoj ziblju se pučini.
Galeb sivi plače u visini:
Krileć krilî pod oblak se dieli;
Gledne doli, mora si zaželi
I na vale pade u hitrini . . .

I sa mora da se on izvija,
Ja ga vidjeh sa jednoga kraja
A nad Vučkom * sunce na zapadu:
Tako i moje s pregorkoga vaja
Srdce plače, otimlje se jadu,
Želi, neće . . . srta s provalija!

Stari dol.

(Sonet od Stj. Ljuboje Lopašića).

Stari dole mladjahna spomena!
Oj potoče izpod lomne ljuti!
Zdravo luže, gdje no često puti
Zamnje s glasne moje pjesme stiena.
Tu je trzan, jezerce i sjena,
Tud bosiljak u travi se žuti,
Tud s večera kad žamor ušuti,
Slavulj poje iznad vrutka zdena.

Stari dole mladjahna spomena!
Blago meni, što te opet nadjoh
Po lutanju sried varavih siena.
Nikoj prediel, a mnoge obadjoh,
I premnogih da ima čudesa,
Tvojih nema doista uresa.

Šijaci.

(Slika iz života od — Iljuške).

(VIII. dalje).

Za njekoliko dana kupe od čifuta Filipa akov od najbolje rakije po 24 forinta i spreme se na put — u trgovinu! Ali buduć da bi se moglo i Šijaku na putu prohtjeti svoje rakije piti, pa bi mogli, umjesto da prodadu, sami popiti, zato sasma mudro utanače: da ni oni sami nesmiju zabadava piti; nego ako se komu u putu prohtije, mora od svake

* Vučka brdo Monte maggiore u Istri.

čašice platit grošić. Ponesu daklje sa sobom i malu čašicu, prirede sve, što je za put trebalo i odputuju veseli i puni najljepših nada, kao što se pristoji mudrim i pametnim trgovačkim Elpistikom!

Jedva su se četvrt ure od kuće udaljili, već se prohtije djedu Miši malo grcnuti; umoli dakle prijatelja Jozu, da mu natoči jednu časicu. Jozo natoči, djed popije i odmah izvadi grošić i plati Jozi u gotovu novcu, da bude čist račun. Odmah zatim zaišče i Jozo, da i njemu djed jednu natoči. Djed natoči, a Jozo izvadi onaj isti grošić i plati djedu takodjer u gotovu, da nebude kasnije kakve zabune. Tako su se mienjali i svaki put jedan drugomu platili — ali uviek s onim istim grošićem, koji je iz jedne ruke prelazio u drugu, iz jednoga žepa u drugi. Tako za šest dana popiju čitav akov! Kad su opazili, da je rakija već na dnu, onda kod prve postaje stanu, pa će novce brojiti! Kad tražiti po žepovih, nema pa nema više od jednoga grošića!

— Čuješ ti Jozo, kako je to, da nema više, nego samo jedan grošić, a ipak je puno — tko bi ih sve izbrojio — čašica bilo? pa svaki je uviek za svaku čašicu pošteno u gotovu novcu platio?

— Ta baš se, djede, i ja tomu čudim — mora da je tko uvračao!

— Nije uvračao, nego si ti rado, čini mi se, sakrio —

— Što ja sakrio? Tako mi Boga i Bogorodice! ja nisam sakrio. Nego ako je tko od nas dvojice sakrio, onda si ti to učinio; jer ja bogami i svetca mi! znam da nisam.

— Što ti objješenjače! ti smiješ meni reći, da sam ja sakrio?

— Ti si, dà; jer ja znam, da ja nisam!

— Al i ja znam, da ja nisam! ti lopove, odpadniče itd.

Naši se Šijaci nesamo posvade, nego ovaj put i potuku! — Povratiše se, ali svaki za sebe, kući i odsada je med njima prijateljstvo možda do groba prekinuto! Sada nema više izgleda na pomirenje!

Uboga Jelice i kukavni Milko! gdje su vam sada liepe nade vaše? Gdje je sada prosta i naravna, a svakomu čovjeku urodjena elpistična filozofija? — Ode u Frkljevce, kao i one djeda Miše pokljuke na truskavoj njivi Vrpoljačkoj!

IX.

„Dok je glâva, bit će kâpa!"
Nar. poslovica.

Dok je srdjba med djedom Mišom i Jozom Bogovićem trajala, dotle je crna tuga, kao kakva noćna mòra, i jednu i drugu obitelj pritiskivala. Valja istinu priznati: nije ni djedu posve pravo bilo, što se je s Jozom svaditi morao; jer Jozin bi sin, sve je badava, najprikladniji bio za njegovu Jelicu. Nu još je više od djeda žalio Jozo; jer ovako poštene i poslene nevjeste, kao što je Jelica, težko da bi igdje više za svoga Milka našao; a osim toga tast bi ga prizetio i na svoje zemljište upisao!

Ali najviše tugovahu Jelica i Milko. Hoću li vam, dragi čitatelji! opisivati, kako je Milko odsele svagdje nujan, sjetan, neveseo — a kako Jelica, kadgod se kamo podkrade nasamo, cvili i suze prolieva? — To neću; jer to, da pravo kažem, kao zakleti dušmanin svakomu plaču, nebi ni znao. Radje ću vam pripoviedati, kako se je djed Mišo s Jozom opet pomirio. Evo to se ovako dogodilo.

Jednoga dana, kad je Jozo mislio, da je gniev djedov malo ohladnuo, dodje on pred veče k Miši na pomirenje. Ta Šijak se nezna dugo ni na svoga najkrvnijega dušmanina srditi!

— Djede, dobar veče!

— Uzjahao na magarče!

— Djede, ti se još srdiš?

— A tko se nebi srdio?

— Djede, nemaš ni ti pravo, a nemam ni ja pravo. Niti sam ja tebe, niti si ti mene prevario. Meni je moj sin Milko sve razložio i sad sam ja podpuno osvjedočen, da niti sam ja kriv, niti si ti kriv.

Djed ga pogleda nadkrivenom glavom, nadignutima obrvama a otvorenima ustima, kao da mu nevjeruje, da je to baš tako. On znade doduše o sebi, da kriv nije, ali još uviek misli, da je Joza kriv.

Poslie male stanke nastavi Jozo:

— Vidiš djede! ti si najprije zaiskao čašicu rakije, je li?

— Ali odmah sam i izplatio.

— Dobro, ti si odmah i izplatio; dao si mi grošić.

— Tako je.

— Onda sam ja opet od tebe zaiskao jednu čašicu, je li?

— Jest.

— Pa sam i ja tebi platio, je li?

— Jest.

— Jest, ali znaš kako? Ja sam tebi dao onaj isti grošić, koji sam od tebe dobio. Onda si ti opet sliedeći put taj isti groš meni dao, a ja opet tebi taj isti groš povrnuo — i tako ti je taj jedan te isti groš kolao iz jedne ruke u drugu, dok nismo čitav akov smirili! Je li sada razumiješ?

Djed tresne njekoliko puta glavom, u znak, da počima razabirati, a Jozo nastavi dalje:

— Je li se daklje još na mene srdiš?

— E pa ja se nebi ni onda razsrdio, da si ti meni odmah tako razložio.

— E da sam ja to prije znao; ali to je meni razložio moj Milko istom ovih dana, kad sam mu pripoviedao, zašto smo se mi dvojica posvadili. Daklje je li, da se više nesrdiš?

— Ta pa ja se davna već nesrdim. Što je to, ako smo se malo preriečili? Ta znaš što no vele: s kim se nemoš počupati, nemožeš mu ni drag biti! Ele ja sam bio već odkad pripravan pomiriti se, ali sam si mislio: ti si mladji, ti moraš k meni prije doći i s a m o d a n i s i j o š z a d v a d a n a k m e n i d o š a o, j a z n a m š t o b i j a u č i n i o! — pridoda djed ozbiljnim licem, a u sebi se smije! Takvi su svi Šijaci. Oni su uprav slični onoj dvojici Engleza, što su — ali pripoviedat ću čitavu pripoviedčicu. — Dva se Engleza u njekakvom tjesnacu s koli sukobila — nijedan neće da se u stranu skrene, već obadva s koli stanu jedan prama drugomu na pol puta i njeko vrieme jedan drugoga mirno gleda. U jedan put jedan od njih izvadi iz žepa novine, te stane sasma flegmatično čitati. To isto učini i drugi. Napokon jedan od njih, komu je veća hitnja bila, skrene u stranu, a onaj će mu drugi na to grozeć se pjestnicom: „Ali samo da se nisi još do mala ti uklonio, ja znam, što bi ja učinio!“ — „Pa što bi ti učinio?“ — upita ovaj. — „E pa ja bi se uklonio!“ odvrne onaj. — Tako vam je uprav i sa Šijaci! Da nije Jozo još za dva dana k djedu Miši došao, došao bi djed Mišo k Jozi!

Ele prijateljstvo je opet ponovljeno, ali ovaj put dugotrajnije, nego li prijašnje koje. — Da neduljim lakrdije: u kući djeda Miše Kuburdjića, kneza golobrdskoga, velika je tišma i velik žamor, čitavo se selo saletilo, u kući se jede i pije, a u dvorištu kolo vodi, pjeva i podcikuje — slavi se svatba Jeličina i Milkova.

U našem narodu goste se svatovi gdjegdje po tri, a gdjegdje i po četir dana — u Šijačkoj najmanje osam dana! Ništa to, što je velik trošak. Šijak si misli: „D o k j e g l a v a, b i t ć e k a p a!“ Tako bilo i ovaj put kod djeda Miše: čitav tjedan trajala gostba, a onda — onda je konac ovoj pripoviedki!

Narodne pjesme hrvatske.

(U Vrbovcu sakupio F. Plohl).

2.

Jankova majka v jutro rano stala,
Svoga je sinka na put opravljala.
Š njim su se stali tri brodari mladi.
Prvi mu veli: „skoči Janko v' vodu.“
„Nisam ja riba da po vodi plivam,
Neg sam ja junak, koj devojke ljubim,
Ja devojke devojčice mene.“
Drugi mu veli: „hodi Janko v goru.“
„Nisam ja jelen da po gori skačem,
Neg sam ja junak, koj devojke ljubim,
Ja devojke devojčice mene.“
Treći mu veli: „prodaj nam se Janko.“
„Nisam ja baba da se vam prodajem,
Neg sam ja junak, koj devojke ljubim,
Ja devojke devojčice mene.“

3.

Oj devojko u grmu ti glava!
Više glava neg zelena trava! oj!
Svilu plela na zlatno vretence.
Jednom joj je žedja dodijala,
Hiti svilu u zelenu travu.
Izkala je zdenca jogradjenca,
Našla ga je zdenca jogradjenca.

**Prikleknula da bu vodu pila.
Krikne vila iz gore planine:
„Ne pij vode devojčica mlada,
Tu su vodu vile nasmetile."
„Oj proklete one vile bile,
Koje su mi vodu nasmetile!"**

4.

**Lepa Kata vu Budimu rasla,
Vu Budimu vu belomu gradu.
Sva se zemlja po njoj posvadila:
Devet bana devet generala.
„Očeš bana očeš generala?"
„Nečum bana, nečum generala,
Već ja oču mumka iz dučana,
Koji nosi biser jokol vrata.
Pod biserom gjungjer do gjungjera,
Pod gjungjerom dukat do dukata.**

Gradjanska ženitba.

Od dra. Mirka Mikulčića.

(Konac.)

Blagosljivanje u crkvi od svećenika dalo je povod mnogim borbam. Njeki bo držahu to blagosljivanje činom podieljujućim svetotajstvo; a drugi veljahu, da si ga supruzi sami podiele svojom izjavom. To dokazuje Tomas Aquin: Dicendum quod verba exprimentia consensum sint forma hujus sacramenti, non autem sacerdotalis benedictio, quae non est de necesistate sacramenti, sed de solemnitate. *

Ovomu blagoslivljanju u crkvi po rimskom pravu nema traga. U obće bit će svatko opazio, da obstoji bitna razlika izmed prava kanoničkoga i rimskoga glede ženitbe. Ova razlika stupi u život već prije Justiniana, obstojaše za Justiniana sve do basilîka i još dalje. Tek u IX. stoljeću smatrano bje blagosljivanje u crkvi kao potrebit čin takodjer po pravu gradjanskom. Mi nalazimo daklje dualizam izmedju crkve i države već za vrieme Justiniana, vidimo da je svaka od ovih dviuh vlasti stupala posebnim svojim putem, nu o kakovom sukobu nema govora, zakonodavstvo rimsko-istočne države stvorilo je zakone tičuće se ženitbe sasvim slobodno i neodvisno od načela prava kanoničkoga. Ovako si imamo protumačiti ovaj dualizam! Odgovor na to pitanje vodilo bi nas predaleko; na to imam primjetiti, da se svakako neće riešiti načinom, kao što to Walter i po njem drugi učenjaci čine. * Nam je dosta konstatovati, da je zakonodavstvo byzantinsko za vrieme, kada se već bijahu gorespomenuta načela razvila, smatralo ženitbu kao u svoj djelokrug spadajuću i da razvitak crkvenoga zakonodavstva nije priečilo Justiniana izdavati „novelle" tičuće se ženitbe sasma prema duhu prava rimskoga i prema potreboći tadašnjega vremena.

Sliedimo dalje kanoničko pravo. Najglavnije vrielo za novo crkveno pravo ženitbeno jesu zaključci concilia tridentinskoga. Tu bje svečano izjavljeno, da je ženitba sacramenat. Nadalje bi ustanovljeno, da ima izjava volje od obiuh supruga bivati uvjet pred svećenikom i pred dviema svjedocima. Blagosljivanje u crkvi sliedi onda kao bitan momenat. Prije toga pako imadu bivati ozovi, kojimi se javnost ženitbi osjegurava, ujedno se mogu obstojeće koje zaprieke pronaći. Od ovih ozova medjutim može se dispenzirati. To je slika sadašnjoj crkvenoj ženitbi.

Crkva nije mogla prodrieti svojimi načeli proti zakonotvorstvu istočno-rimskoga carstva. Grčki carevi nisu nikako s ruku dali svoja praerogativa, i nisu dopustili, da se od prava države išto uzme. Država bi smatrana zaštitnicom crkve, i premda su rimski kršćanski carevi crkvu odlikovali svakojakimi poveljami, to se ipak nije narušila glavna misao, da je car vrhovni gospodar i kao takav zaštitnik svih interesa ujedno i crkvenih. Dakako bijaše mnogoputih i zlouporaba, kadno su carevi svoju vrhov-

---

* Ima se kazati, da rieči izražavajuće sporazumljenje, jesu forma ovoga svetotajstva, ne pako blagosljivanje od svećenika, koje nije od potrebe za svetotajstvo, već samo za svečanost.

* Auf die bürgerliche Gesetzgebung hatte diess (naime načelo crkveno) jedoch selbst nachdem die Kaiser christlich geworden waren, keinen Einfluss, sondern diese gingen in ihrer heidnischen Richtung fort.

nost onako tumačili, da su se umješavali u nutarnji ustroj i bitnost crkve, naime u dogmatičke razpre i pitanja. Sasma drugčije imaše se stvar kod novokršćenih naroda, koji su za vrieme seobe zauzeli bili rimske pokrajine. Kod ovih steče crkva namah prevagu i gospodovaše na skoro. Crkva ukroti ove narode i položi im temelj za njihovu prosvjetu. Ovako zauze crkva prama ovim narodom uzvišeno stanovište, ona bijaše im učiteljica, ravnateljica, lahko joj bijaše biti i zakonodavateljica. Načela njezina o ženitbi budu uvedena, te nadjoše osobito kod germanskih naroda pripravno polje. Ideja o svetosti ženitbe duboko je usadjena čovjeku u grud. To je sasvim naravno. Čovjek ćuti u sebi nagon k ovoj svezi, narav i družtvena pomisao stvoriše taj nagon, čovjek nehotice sluša taj glas, bitnost pako toga glasa mu je zagonetka; božanska iskra počiva mu u prsiuh, pa odtuda dolazi axiom, da je Bog sám utemeljio ženitbu. Nu ovo štovanje ženitbe nalazimo samo kod onih naroda, koji ženi prepuštaju ako ne odlično to bar štovano mjesto u družtvu. Sa štovanjem žena uzko je spojena i pomisao o svetosti i uzvišenosti ženitbene sveze. Budu li žene svojom krivnjom nevriedne toga štovanja, to će i ženitba mnogo od svoje časti izgubiti. Ove istine dokazuju obilno pregled na raznolike narode i njihov sukromni kućni život.

Kod starih Germana zauze žena poštovano mjesto, ona bi štićena raznimi uredbami i čašćena u svem. Buduć da je obitelj bila podlog svemu družtvenomu životu, to je i začetak toga predloga naime ženitba bila znatno štovana, te se najviše na to gledalo, da se ova sveza čista i neoskvrnuta drži. Ovim shvaćenjem sudarahu se posve načela crkve, nije dakle čudo, da su ova kod Germana namah bila primljena i skroz prodrla. Crkva učvrsti svoje gospodstvo u ženitbenih stvarih posve, a sad je pošla dalje. Na temelju onih prije navedenih teorija umješala se zakonotvornost crkvena takodjer u odnošaje, koji bez dvojbe spadaju u djelokrug državnoga zakonodavja. Tako da napomenem samo njekoje: kanoničko pravo zadobi upliv kod postupka kod oporuka, u nauku o posjedu, kod ugovora, ovdje važan nauk o kamatih, zatim zadobi upliv na pravo državno, medjunarodno, na pravo kazneno. Da je kanoničko pravo takodjer uplivalo na prisegu, zavjete, može se već odtuda protumačiti, što se u njih nalazi mnogo od vjerozakonskoga elementa. Ovaj upliv bio je u mnogih slučajevih veoma blagotvoran i umjestan; bijaše i potrebno, da višja svrha usavrši manjkave uredbe družtvenoga života; kadšto bijaše taj upliv veoma škodljiv, jer je zvao u život uredbe, koje se sada sramotnom za čovječanstvo porugom nazivlju, kao parnice proti vješticam, inquisicija itd. U svih ovih pitanjih veoma bje drastično illustrirana poznata izreka gladius materialis constitutus est in subsidiium gladii spiritualis. Nu ovaj upliv mogaše biti samo privremen, predpostavljaše za obstanak svoj prvo nadmogućtvo duševno kod službenika crkvenih i drugo duševnu potištenost i neznanje kod naroda. Ova dva faktora nisu medjutim uviek u istom odnošaju stojala, odnošenje se ovo promjeni a tim odpada i upliv kanoničkoga prava na sasvim gradjansko-pravna odnošenja i pitanja.

S ovoga maloga nacrta vidimo, da je crkva prekoračila granice svoga djelovanja. Ona je vršila nad državom moć svoju i sav napredak budi u zakonotvornosti budi u znanostih stegnula u tiesni okvir svoga kanoničkoga prava i svojih dogmatičkih nauka. Dapače i predavanje rimskoga prava bje za čas zabranjeno. Nu kad se narodi osviestiše, izobraženjem i znanostmi duh čovječji slobodniji postane; unidje drugi duh u narodni družtveni život, te su ljudi uvidjeli, koliko je škodljiv i nesnosan onakav krivi odnošaj izmed države i crkve. Posljedica tomu bijaše, da su se pravni narodi nastojali osloboditi ovih spona, i počeli misliti o emancipaciji državnoga života od upliva kanoničkoga prava.

Uslied ove emancipacije dogodivše se u novije vrieme prestade po malo upliv kanonički na polju gradjanskoga zakonodavstva, a kasnije posve prestade. Ujedno preuze država i zakonodavstvo u stvarih ženitbenih, koje joj je pravo prvobitno

pripadalo, i koje je vršio Justinian i njegovi predšastnici i nasljednici sasma neodvisno od načela kanoničkih. Preuzimanje zakonodavstva u stvarih ženitbenih od strane države čini nam se kao restitutio in integrum, povrata u prijašnje stanje, povrata u sva ona prava, koja je državna vlast odprije vršila, i koja su joj od crkve oduzeta bila. S ovoga gledišta nema ovo preuzimanje ništa razdražljiva ni objestna u sebi, već je jedino posljedica muževnosti sadašnjih naroda. Narodi evropejski već su odrasli, nisu više voljni biti u stegah prijašnjega ravnanja i odgojenja.

Pošto smo sada uvidjeli, da zakonodavstvo u ženitbenih stvarih spada bez dvojbe u praerogativa državne vlasti, a da je preuzimanje te zakonotvornosti naravna posljedica ovoga prava, hoćemo još, prije nego li svršimo, jednu uredbu ženitbe crkvene razmatrati, koja nam jasno veli, da u ovih stvarih crkvi infabilitas pripisati, nepogrešivost nemožemo.

Kako je poznato, ženitba crkvena je sveza dosmrtna nerazriešiva, izuzam njekoliko slučajeva, usljed toga daklje nemožemo govoriti o razpustu ženitbe. Dočim je ovakovim načinom sacramentalna vlastitost ženitbe osjegurana, nije ipak tako dosljedno osjeguran obstanak ženitbe, naime zajednički život supruga. Ili s drugimi riečmi, o razpustu nemožemo govoriti, nu već o razvodu supruga od stola i kreveta. Pod ovim razvodom razumjevamo ukinuće zajedničkoga bračnoga života izmed supruga bez uštrba ženitbenoga značaja. Razlučeni supruzi ostanu i nadalje supruzi, a tako obstoji medju njima nadalje i prijašnja ženitba. Ovaj je razvod dvovrstan, naime dosmrtni i privremeni. Dosmrtni razvod zastupa kod rimokatolika razpust ženitbe; privremeni pako biva najviše u svrhu pomirenja i poravnanja buknule razpre. Imao sam već u ovom članku prilike, prosuditi ovu uredbu, te sam ju nazvao odnošenjem životnim bez ikakva sadržaja. Ovaj moj sud mi je sada opravdati.

Promotrimo najprije stanje, koje bude uživotvoreno dosmrtnim razvodom; privremeni razvod nemože biti predmet ovoga iztraživanja, jer je on više pokus, nespada daklje ovamo. Kad je dosmrtni razvod izrečen, luči se muž od svoje žene, i prestaje svaka zajednica medju njima. Ovako prestaju ona dva glavna momenta, naime conjunctio maris et feminae, i consortium omnis vitae. Ova dva momenta bitna su za pojam ženitbe. Sada je pako zakon veoma naravni i logični, ako bitni momenti, essentialia, s kojih se sastoji upravo toj pravni odnošaj, odpadnu, onda mora i pravni odnošaj nemajuć podloga, prestati. Ženitba bi daklje imala prestati de facto i de jure, nu tako nebiva kod ženitbe crkvene, tu prestaje ženitba samo de facto, al ne de jure. Sacramentualna vlastitost hoće se sačuvati, te zato se fingira, da ženitba in abstracto još sveudilj obstoji. Stanje ovo je bez sadržaja. Tu obstoji protuslovje, koje se niti vlastitosti sacramentualnom neda sasvim odstraniti. Vidjeli smo naime, da si supruzi sami podiele sacramenat ženitbe time, što izjave svoju volju stupiti u ženitbeni stališ. Ova izjava jest forma istoga sacramenta. Ali sada ova izjava odpadne, a zajedno i ona druga dva bitna momenta, zato se pita, kako da u načelu ono još obstoji, čemu u istini nema više ni traga! Ako pako uzmemo, da je tim utemeljen bio vinculum indivisibile, sveza nerazriešiva, to si takodjer nemožemo odgonetati obstojeće protuslovje; jer neda se uvidjeti, kako bi taj sacramenat, ustanovljen od supruga, stegnuo ih u okove tvrde i neriešive, ovako svaku volju posvema uništio, a to takodjer u slučajevih, u kojih sama crkva dopusti, da se zajednica životna izražena ženitbom razstavi. Nu dalnje nastavljanje toga pitanja jest ovdje suvišno i neumjestno.

Ovaj razvod daje nam liep nauk. Uči nas, da je i crkva uvidila i upoznala, da ima conflictah u moralnom i pravnom životu, da mogu biti takove razmirice, usljed kojih valja uporabiti poslovicu: ex duobus malis minus eligendum. Crkveno zakonodavstvo sliedilo je tu poslovicu, i dopustilo razstanak supruga, nu da bar princip spasi, kako se čini, fingiralo je, da uzprkos tomu razstanku ženitba ipak obstoji, premda nevidimo znakova, na kojih bi mogli upoznati, da izmedju razstavljenih osoba ženitba obstoji. Kano-

ničko pravo pravi tu razliku izmed abstractnoga i concretnoga. Uvidiv i oćutiv, da mora in concreto popuštati, htjela je ipak in abstracto pobjedu održati i sačuvati svoja načela. Odtuda ona dvojakost, ona fikcija. Tu nam se ovaj razvod, inače samo sredstvo palliativno, pokazuje kao najslabija strana crkvenoga zakonodavstva u ženitbenih stvarih, jer uredba, koja krije u sebi protuslovje, nemože na dugo obstojati. Neću tu izbrajati posljedice ovoga razvoda svakako neblagodatne, jer se one u svagdanjem životu veoma nesnosne pokazuju. Ovaj pojav u zakonodavstvu crkvenom dokazuje, da se nauk o nerazriešivosti ženitbe držati nemože, kada sama crkva dopušta takove razvode popuštajuć sili razloga i povoda concretnoga života. Tek onda, kad se ti conflicti i zamršaji odstrane, bit će ženitba pravo nerazriešiva, a za to ima crkva raditi.

Svršujuć ovaj članak imam još jedanput napomenuti, da mi nebijaše namjera parallelu činiti izmedju ženitbe crkvene i gradjanske, već jedino ovu posliednju osnovati putem abstractnim i historičkim. U toliko mislim, ugodit će ovo umovanje čitateljem, jer upušćati se u meritornost ovoga pitanja niti dopušća prostor, niti zadatak ovoga časopisa, još manje pako okolnosti našega narodnoga života, u kojem se potreboća takova pitanja još nije pojavila.

Bajoslovne uspomene našega naroda.

Što iztražitelje običâja na slavenskom jugu osobito zanima, to je množina uspomena iz predkršćanskoga vieka, u kojih su se nazori ob odnošajih čovječanstva naprama božtvu, zemaljskih stvorova naprama prirodi, čovjeka prama čovjeku — do danas sačuvali koje kao samostalni preostatci njekadašnjega prirodoslovja, koje opet u spoju sa kršćanskimi življi, stopivši se š njimi u polukršćansku i polupogansku osobitost punu znamenovanja, tako da za to ni sami narodi nisu znali.

Što je tomu uzrok, o tom neću ovdje razpravljati. Spomenuti ću samo s jedne strane onu žalostnu sudbinu, koja je zadržala Jugoslavene kroz tako dugo vrieme u napredku i duševnom razvoju, s druge strane prosti značaj, živu razmnivu i osobiti pjesnički dar, nu prije svega vrlo narodno čustvo, s koga Jugoslaveni uzprkos najgroznijemu ugnjetavanju nesamo nisu propali, nego su k sretnomu prepørodjenju dospjeli. O tom nije dvojbe, da je moć polumjeseca mnogo Jugoslavêna uništila, ali što se je sačuvalo, to je preostatak najblaženije dobe. Sva ta obilnost običaja, navada, bajaka, pripoviedaka, zagonetaka, pjesama i legenda na prvi pogled dosta neznatna, u istinu ipak bogata i neprocienljiva, iznikla je iz zdrave njegda narodne jezgre, koja nije nikakvim nepogodam podlegla. Jer što narode upropašćuje, nije tako pritisak jarma ma i najtežjega, — vidili smo, gdje su pobjedonosni narodi propali medju podjarmljenimi; — nego više ako se narod odrekne svoje osobitosti ili dobrovoljno ili prisiljeno, i ako učini sam na sebi ćudoredno samoubojstvo. Što jih čuva, nije tako tjelesni odpor, u kojem je već mnogi hrabri i plemeniti narod sam sebe izkorienio, ne tako umnožanje moći mačem i krvlju: nego prije sačuvanje osobnih vlastitosti i duševnoga imetka, ma i dosizao do najtamnijih vremena. Najbolji je dokaz za to naš narod.

Pojam o božanstvu, u koliko se je do nas sačuvao u dragocienih ostancih našega naroda, osniva se glavno na prirodi, a tim je čustvu i prostomu razumu bliži i dokučljiviji, samo da je taj pojam kršćanikimi nazori djelomice uzveličan, zatim lišen njegdašnje važnosti, a obogaćen svimi kriepostmi i prednostmi nebeskoga boga otca. Bogovi i boginje su iz štovanja izostavljene; jedini bog, kako to zahtjeva svietski poredak po kršćanskoj vjeri, priznan je za neograničena vladara svieta. Nu ipak taj jedini bog znatno se razlikuje od izvorno kršćanskoga boga; naskroz je čovječanski narisan; ćuti, razmišlja, sudi i odlučuje po običajih i nazorih ljudskih, dà kadkad se i našali. Nego imajuć u sebi i kao vladar svieta nješto patriarhalna, upravlja svemirom ne kao najviši duh svieta, nego sličnim načinom, kojim oprezni gospodar vlada velikim posjedom; ravna puk isto tako, kao što to mudri

i dobri starješina, glava i upravitelj kuće, mnogobrojnu obitelj sa podredjenom služinčadi. U njega je ciela moć, od njega je sve dobro, sve zlo. Ali to neprieči, da nebi dopustio svakakvim prirodnim silam i pojavom, stvorovom pa i nakazam vršiti svoj obični upliv na ljudih i njihovoj sudbini, da nebi dopušćao prianjati ljudem uz prirodu, vidjeti u njoj božansku moć i po njoj se ravnati. Dapače ustupa i gdjekojim zastupnikom kršćanske ideje, kao svojim pomoćnikom, upravu svietskoga gospodarstva bar djelomice tako, kao što to starješina svojim sinovom.

Sunce je tu još sada sveto, kao što je to prije bilo. Njemu se dakako čuditi nesmijemo, jer je rodjeni sin božji, kako to svjedoči stara hercegovačka legenda pripoviedajuća

Kako je bog ženio sunce.

Car nebesni kad sunce ženjaše,
Svetitelje u svatove zvaše:
Starog' svata Petra u sried ljeta,
Prvijenca gromovnik-Iliju,
A za kuma krstitelj-Jovana,
Dva djevera dva božja angjela
Barjaktara u proljeće Gjurgja.
A čauša svetoga Nikolu,
Pratioca svetog' Arangjela.
Otidjoše svati po djevojku.
U djevojke svatoduhe Janje,
Lijepo jih tamo dočekali,
I lijepim darom darovali, —
Svakom svetcu što je za kojega:
Ilij' daše munje i gromove,
Svetom Petru u snope pšenicu,
A Jovanu krste i ikone,
Angjelima ključe od nebesa,
Barjaktaru svetitelju Gjorgju
Darovaše cvieće i proljeće,
A Nikoli po moru brodove,
Arangjelu sve kršćanske duše.
Otolen se svati podigoše,
Te na nebu trudni počinuše,
Najtrudnija svetoduha Janja.
Sjela Janja kumu uz koljeno,
Na kuma je naslonila glavu;
Kad osvanu i ogranu sunce,
Sunce sjanu i ugrabi Janju.

Bog u toj legendi, za koju se misli, da je jedna od najstarijih, sasvim je jošte otac svemira, brižljivi otac svietske obitelji. Ženi svoga sina, traži mu nevjestu, pa šalje po nju svatove, da mu ju dovedu, posluživši se pri tom sasma starimi čovječjimi običaji, dakako našega naroda. Ako je glavni sadržaj legende nedvojbeno poganski, predkršćanski, ipak se već pojavljuje u njoj prelaz prirodnih nazora ka kršćanskim nazorom i to načinom dosta zanimivim, što zasvjedočuje težnju ljudi, kako da sjedine oba nazora. Ota nevjesta je bila svetim duhom nadarena. Zove se Janja, čim se sigurno naznačuje sveta Ana, bogorodičina mati, tako da bi spasitelj svieta od materine strane proizilazio od božanskoga pokoljenja unuk sunca i praunuk boga. Kršćanstvo bi tu daklje postalo iz združenja staroga prirodnoga božanstva sa čovječanstvom, — a to ništa drugo nije, do snilazka božanstva na zemlju, samo drugim načinom. Svatove, koje tast bog na zemlju šilje, jesu kršćanski svetci, ali na polu jošte bogovi poganski, koji pomažu bogu upravljati pojedinimi granami prirode, kao ljetom, proljećem, morem itd., što je doduše anahronistično, ali nije ni najmanje na uštrb naivnosti nazora. Budać je pako sunce sveto, treba i njemu izkazivati pristojno štovanje. Za oto nesmije nitko ići u prisunje okaljan ili oskvrnjen, niti ikakav gad na sunce iznašati. Tko bi to učinio, prezirao bi sunčanu blagodarnu svjetlost, te bi težko sagriešio. Za oto neka nitko negleda neumivenim licem u sunce, da mu se imanje cieli tjedan neumanjuje, a dojdućega tjedna jošte neumnožaje. Dapače je moguće, kad bi se tko na oto odvažio, da bi izgubio svoju sjenu. Takav čovjek, koga nazivlju „sjenovit“, nesrećan je na uviek. Ništa mu neide za rukom, mjesto sjene sliedi ga vječna bieda. Sjenovit i sjen, svaki drugom stranom bludeć po svietu teži jedan za drugim; ali se nemogu nigdje sastati, osim ako bi sunce griešniku oprostilo. Nu ipak sunce ima takove svoje ljubimce, osobito medju nježnim spolom, koje nadari svom krasotom i svakim blagom tako, da jim na svietu para nema. Takovu djevojku nazivlju sunčenom sestrom. Oto ime nije samo pjesnička slika, nego i bajoslovna uspomena, čemu je jasni dokaz medju ostalimi crnogorska pjesma: „Se-

stra sunčeva i paša tiranin“, koja opisuje otu sunčevu sestru ovako:

Izvirala studena vodica,
Na vodici srebrna stolica,
Na stolici lijepa djevojka, —
Žute su joj noge do koljena,
A zlaćene ruke do ramena,
Kosa joj je kita ibrišima.

Taj opis je zaista tako osobit, da nam nije težko u njem spaziti uspomene njekakva idola iz vajkadašnjih vremena. Kakvom je moćju sunčeva sestra nadarena, svjedoči zanimivi dogadjaj, koji dotična pjesma pripovieda. Glas se je raz-širio o djevojci sa žutima nogama, zlatnima rukama i ibrišimovom kosom po širokom svietu, tako da je došao do paše tiranina. Tek što je paša o njoj začuo, pošlje onamo dvie sluge, da se osvjedoče, je li takova, kako to ljudi pripoviedaju. Kada su se sluge povratili i rekli, da je u istinu takova, sakupi paša šest stotina svatova, pa krene put studene vode, da si čudnu djevojku za ženu izprosi. Kada je djevojka vidila svate, a na čelu jim okrutna ženika, pozdravi ih velikim začudjenjem:

„Hvala Bogu, čuda velikoga!
„Da li se je paša pomamio?
„Koga hoće da uzme za ljubu,
„Da on uzme sunčevu sestricu,
„Mjesečevu prvu bratočedu,
„Daničinu bogom posestrimu!“

Sagnuvši se pri tom izvadi iz žepa tri zlatne jabuke, te jih baci nebu u visine. Kada opaziše svatovi dragocjene jabuke u zraku, stadoše se natjecati, tko će prije uhvatiti jabuku, kad na zemlju padne. Nu na mjesto jabuka padoše dole tri munje; jedna pogodi djevera, druga pašu, a treća šest stotinah svatova. Jasno je, da se je u tu bajku paša uvukao kašnje. Kod te prilike pako doznajemo za veoma zanimivo srodstvo, naime da su sunce i mjesec braća, a danica njihova sestra. Po tom sastoji najbližja i tako rekuć vlastita božja obitelj od sunca, mjeseca i danice. U kakvom srodstvu stoje po prilici zviezde, o tom nemogu ništa priobćiti. Možda, i dapače je veoma vjerojatno, da cieli sustav zviezda spada k božjoj rodbini, — akoprem od drugud doznajemo, da mjesec straži na nebu pasuće zviezde, iz čega se svakako laglje razumjeti može, da zviezde spadaju k božjemu imanju kao živad ili stado u obće. Ako se je Bog već za oto postarao, da si oženi sina sunce: to se je pobrinula i brižljiva danica, da oženi brata si mjeseca, kako o tom pripovieda bajoslovna pjesma.

Ženitba mjesečeva.

Raduje se zvijezda danica,
Ženi brata sjajnoga mjeseca,
Izprosila munju iz oblaka;
Ona kupi kićene svatove;
Kuma kumi boga jedinoga,
A prikumka svetoga Jovana,
Starog' svata svetoga Nikolu,
A djevera apoštola Petra,
Prava svata svetog' Panteliju
Jindjibulu Ognjenu Mariju,
Kučijaša svetoga Iliju.
Kad jih stala darivati darom,
Kumu daje nebeske visine,
A prikumku te zimne cičine,
Starom svatu vode i brodove,
A djeveru te ljetne vrućine
Pravom svatu tri sjajne svijeće,
Jindjibuli onaj oganj živi
Kučijašu striele i gromove.

I u toj legendi susrićemo se sa svetci kršćanske crkve, sa svakakvimi zamjenici njihovih poganskih predteča, iz čega se vidi, da je sama bajka, kao i bajka o suncu, što se tiče vlastita sadržaja dakako iz predkršćanske dobe, a živalj kršćanski da se je unj tek kašnje uvukao, i to kada su nastale takve okolnosti, da su se morali kršćanski i poganski nazori izravnati. Tu se nije čuditi, što mjesec, osobito mladi, stoji u svojoj pradavnoj moći do danas. Za to ga treba doćekati pucnjavom, mahanjem zastava i bacanjem kapa u vis. Vriela dobivaju njegovim uplivom osobite divotvorne sile, za oto mlade žene dobro znajuć nepropuste, da k njim nedolaze i njihovom se vodom neoperu.

Dan i noć — sjetlo i tmica — jesu još tako nepomirljivi protivnici, kao za Perunovih vremena. Dà, poviest o njihovoj svadji sačuvana nam je do danas u bajci o kralju Trojanu. Ovaj je kralj

imao svoje dvore sa zviezdami, svojimi dvorjani, na gori Čerskoj nad Drinom. Dok je dan trajao, bio je sakriven u tmici trakom sunčanim nepristupnoj, te se nije usudio odavde prije izići, dok se nebi za gorami ugasila posliednja crven. Potom bi pako po zraku jašio na svom vrancu, te bi ga tjerao po šumah plašeć zvier u njezinu ležaju, ili bi posjećivao liepe djevojke, kod kojih bi boravio ciele noći, ipak uviek na oprezu, da se kući povrati prije zore. Kada se je jednom zaljubio u njeku mladu princezu i kod nje se dulje zadržao, nadje ga dan u naručaju njegove drage, našto se dade u bieg, ali ga sustigne dan, koji je njega vrebao, te ga tako prostrielja sunčanimi strielami, da se je pretvorio u rosu. Od toga vremena nadvlada dan nad tmicom, te je od njega na uviek razdieljena. Nu za to nije ipak tmica lišena svoje moći u toj mjeri, da nebi mogla naškoditi ljudem svojimi tajnimi čarobijami. Zato nije dobro, da majke gledaju za mraka u zrcalo. Kad bi to ipak učinile, bile bi same krive, ako bi jim nevaljala ženska pokvarila djecu. Jer zrcalom vlada dan. Zatim pako, osim dana, čeka za zrcalom noć nenavistna, lukava, težeć samo za zgodom, da čovjeku naškodi.

Voda je u obće čovjeku prijatna, izkazuje mu premnogo dobročinstva. Upravljanje vode razdieljeno je medju bogom i sv. Nikolom. Bog si je pridržao nebeski dažd i čuva ključ oblâka, iz kojih po volji kišu pušta ili nepušta, te ima uz to pomoćnika sv. Tomu. Svetomu Nikoli ostavio je bog upravu nad morem i plićinami, — tim je načinjena očevidna razlika medju zračnimi i zemaljskimi vodami. Korist vode očituje se na mnogo načina. Pomiešana sa vrućim pepelom izlieči ti svake vanske bolesti; svježa zagrabljena oprosti te svakakvih nutarnjih bolesti, — ako prije toga nije za ništa drugoga upotrebljena. Jer čovječanska ruka nigdje nepopravi prirodnu stvar, nego ju često sasma pokvari. Ali nema ništa boljega od omaje, vode, koja odpadne s mlinskoga kola, osobito u oči svetoga Gjurgja. Takova voda dolazi baš od obavljanja blagoslovljenoga posla, od mlienja božjega ploda, te je osobitimi svojstvi nadarena; i omladi stare a ukrasi mlade. Za to nitko nepropusti nakupiti si je u napomenuti večer i nezaboravi u njoj se kupati u jutro istoga praznika, ako ne pod samim kolom (što se dakako nepristoji nikomu do samo momkom), tada svakako kod kuće!

(Dalje sliedi).

Besjednica.

Književnost. (Hrvatska i srbska.) Hartmanova knjižara u Zagrebu osvjetla si lice liepim izdanjem molitvenika za gospoje i gospodične pod naslovom „Razgovor s Bogom“ od Fr. Šica. Toj knjizi, koja ima ukupno do 500 str. ciena je različita, sve do 5 for. kako tko uzme finije ili prostije štampano ili vezano izdanje. Pregledavajuć taj molitvenik sjetismo se Preradovićevih rieči: da je svakoj tuzi i radosti, cieloj duše nutarnjosti jedin pravi tumač jezik hrvatski. U njem ti se žalost topi, da ti suza lice škropi, u njem s čustva radostiva tvoje srdce vatrom gori, u njem samo podpunoma ljubav milog tvoga doma jasno, krasno tebi sbori. Ovakove knjige našim je ženskinjam za crkvu nuždno trebalo.

— „Pučki prijatelj“ u Varaždinu prestaje izlaziti kroz dva mjeseca, dok mu predplatnici namire svoj dug. Obćenito vlada mnenje, da taj izvrstni tjednik odgovara posve svojoj svrsi, pa se je uprav čuditi nehajstvu zavladalu spram njega. Kad govorimo o „pučkom prijatelju“, komu je krug tja u seoske kućarice raširen, nemožemo, a to u interesu književnoga napredka, da i opet neprogovorimo koju o Klaićevom prijatelju „školskom“. Imamo li više puka ili učitêlja u puku? Pa „pr. pučki“ eno jedva može izlaziti uz „Gosp. list“, gdje im i nije skroz ista zadaća, a g. K. hoće od ono malo naših učitêlja (i to siromašnih) da drže dva strukovna lista istoga zadatka. On „Napredku“ želi ostat vjeran drug ... nu toga mu nevjeruje ni „Kat. list“ (na 120 str. o. g.) a i nitko, tko pozna učiteljske, pače

uobće naše novčane odnošaje, a najmanje, tko zna, kao mi, motive, s kojih je ravnatelj preparandije na jedan put uvidio potrebu biti redaktorom školskoga lista. Nemojmo licumjeriti — a pamtimo, da demoralizacija narod upropašćuje.

— „Prirodoslovje za nar. učione" prev. s českoga V. Mařik izaći će u 14 araka sa 170 drvoreza, ako se do 15. svibnja t. g. sakupi dovoljan broj predbrojnika. Predplata iznosi 70 novč.

— „Basne." Sabrao ih Vjenc. Zaboj Mařik. Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu 1868 str. 78. Stoji 40 novč.

— „Propoviedi svetkovine" od Matije Šk. Babića. Svezak IV. U Zagrebu kod Albrechta u 8-ni str. 270.

— „Mierstvo za male gimnazije" od Iv. Dřizhala. Pohrvatio Iv. Pexider, prof. na gimnaziji zagr. II. dio. Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu u 8-ni str. 114 stoji 90 n.

— „Genoveva", spis za mladež od Krišt. Šmida prev. te sa slikom po 3. put izdao u 3000 komada sbor duh. mladeži zagrebačke u Zagrebu kod Albrechta u 16-ni.

— Dr. Ant. Bresa u Zadru pokreće pravoslovni tjednik „Sudnicu" u jeziku našem i talijanskom. Ciena mu 6 for. Žalostan je pojav da se kod nas nikako te struke list nemože uzdržati; dajte sudci i odvjetnici dokažite, da se rado bavite čitanjem spisa pravoslovih.

— Hrvatskoj i srbskoj omladini koristnu knjigu „Odabrani spisi znamenitih pisaca," o predmetih o kojih prosvjećeni ljudi najradje govore i najvećma se brinu, kao o slobodi u staro i novo doba; o slobodnoj ličnosti, civilizaciji itd., izdaje u 10—15 tabaka s predgovorom i primjetbami Ž. Žujević u Biogradu. Predplatnina 1 for. neka se šalje njemu u ministarstvo financije. Kao što „Vila" srbskoj tako i mi hrvatskoj omladini svesrdno preporučujemo ovu knjigu.

— „Ratovanje Rusa i Turaka u spjevu." Napisao Miloš Milisavljević, penzionirani kaznačej. U Biogradu u štampariji Nikole Stefanovića 1868. Na 16-ni 94 str. 3 l. Uz knjigu je gradja drvorezna slika cara Petra Velikoga.

— „Crna Gora i njeka objasnjavanja o njoj." Napisao V. M. G. Medaković. U Biogradu 1868 god. U Novom Sadu, Platonova knjigopečatnja 1868. Na 8-ni 1 l. 62 str. Ova je knjižica napisana povodom ruske knjige „Zadunajskie i Adriatičvskie Slavjane Vikentija Makuševa", koja je izašla lani u Petrogradu.

— „Pogled na biogradsku bolnicu" od dr. Jovana Valente, mjestozastupnika upravitelja biogradske bolnice. U Biogradu, državna štamparija 1868. Na 8-ni 19 str. Članak ovaj odštampan je iz „Vidova dana."

— U šestu knjigu „Zabavne čitaonice", koju izdaje knjižarnica V. Valožića ušao je „Uskok." Napisala Žorž San. Preveo J. M. Izdaje knjižara Velimira Valožića. U Biogradu u štampariji Nikole Stefanovića 1868. Na 8-ni 84 str. Na kraju je dodata novela „Samoubica" od D. T.

— G. Gjorgje P. Radovanović pisar drž. savjeta oglasio je predplatu na svoj prevod djela Alberta Fridr. Bernera „Osnovi kaznitelnoga prava." Izaći će u dva svezka. Prva će iznieti 17 tabaka. Ciena joj je 80 novč. Za Austriju 1 for. Rok je predplati do Gjurgjeva dne, a novce valja slati ili g. prevodniku ili štampariji Nik. Stefanovića.

Svašta. Drag. Purkinje, najbolji češki estetik, povjestni slikar umro je ovih dana. Posljednje su mu djelo ilistracije k češ. prevodu „Don Quixota".

— Švenberger Rudolf arhitekt i graditelj prvostolne crkve u Djakovu umro je u Beču 6. o. mj.

— Dora d' Istria, slavna spisateljica, do sada član zemljopisnoga i starinarskoga družtva u Ateni, u Švajcarskoj poznata sa svoga uzlaza na Eiger, postade članom atheneuma u Mletcih.

— Knjižarsko družtvo, želi „Bosiljak," da se utemelji i kod nas; on je priobćio i predlog, o kom ćemo i mi koju poslie progovoriti.

Rebus. *

(Od D. H. Garčinskoga).

Od $\frac{\text{I}}{\text{A}}$, nema $\frac{\text{Z}}{\text{A}}$.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 17. (Odgonetku zagonetke u br. 14.) „štuka, tuka" riešiše gg.: Iv. Žagrović, V. Mařik, T. Vidović i Janko Bobešić u Zagrebu. Ivan Cvetko i Antun Dorčić u Novom.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić.** Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 16. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(IV. dalje).

Musli bje omamljen vinom a Halil i Gül-bejaze ljubavju — dopustiše daklje tudjincu da ostane kod njih; samo Janaki nije ovaj večer okusio ni vina ni ljubavi, bijaše dakle sasvim triezan; i šaptne Halilu:

— Možda je to kakova uhoda ili tat?

— A, što govoriš? odvrati i Halil tiho, ta vidiš, da je pošten drvar .... Sjedni se, čestiti musulmane i založi štogod.

Berber-paša sluša. Jeo je i pio, kao da je tri dana postio, te ga je Muslijeva citara sve više uzhićivala; otvorenim ustma pripoviedao je janjičar „o skupčevih papučah“ a berber-paša u sav se je glas grohotao, kao da nije toga nikada još čuo.

— Al sad bi ıvaljalo, da nam i ti liepa krasotice nješto pripovjediš, reče Gül-bejazi. Ova poljubi muža, okvasi ustne vinom, što je pred njom bilo i poče:

— Bijaše bogat trgovac u — Peri, Galati ili Damasku, sama neznam gdje! A i ime mu zaboravih. Nu to ništa nečini. Trgovac taj imadjaše jednu kćerku, koju je neizmjerno ljubio; svaku bi joj želju odmah izpunio i pazio na nju kao oko u glavi.

— Neznaš li, kako je bilo ime djevojci? upita berber-paša.

— Da sbilja ime joj bijaše Irena i bi Grkinja.

Janaki se prestraši: morda mu je kćerka htjela sama svoje sgode i nesgode pripoviedati, jer i njoj bijaše ime Irena... kako bi bila nesmotrena, da to učini pred stranim čovjekom!

— Irena poveze se jednom za zabavu s drugaricami na more; djevojke igrahu i pjevahu; vrieme bijaše krasno, more čisto i mirno kao ogledalo. Kad se netom pojaviše gusari (morski razbojnici), i udare na djevojke, te ih zarobe i odvedu sobom, da nije o tom nitko ništa ni čuo...

— Siromašna Irena! Nije mogla ljubeznomu roditelju ni s bogom reći! Oči joj zasuziše, kad su se sve dalje i dalje udaljivali od mila otca; pomisli, kako ju otac čeka kod kuće i pita prolazeće, nisu li mu gdje kćerku vidili? Priredio joj je za ovu večer gostbu i već su morali gosti doći, samo nje jošte nema. Podje na obalu, nebi li mu valovi kazali, kamo mu je nestalo miloga djetešca!

(Otcu i suprugu zasuze i nehotice oči).

— Ta neplačite! Ala ste djeca! Ta to je samo pripoviedka. Čujte dalje. Razbojnici odvedu djevojku u Stambul, upravo ka Kislar-agi, koj kupuje djevojke za sultanov harem. Doskora se podigoše; Kislar-aga plati, što je gusar zahtjevao i preda Irenu serailskim robinjam; ove ju odvedu u sjajnu kupelj, hvaleć i u zviezde

kujuć njezinu ljepotu; al se Ireni koža naježi nad takovimi riečmi. Zar ju narav samo zato nakiti takovimi krasotami, da bude njihovom žrtvom? Volila bi biti ćorava, grbava i sva nakazna, kao tučom izprebijani cvjetak; jer bi joj se onda svatko ugibao i bojao se je, a sad se je sama sebe bojala!

Odješe ju u krasnu odjeću, nataknuše joj naušnice od dragûlja, zamotaše ju u skupocieni šal, ruke i noge uresiše joj zlatninom i odvedoše ju u tajne prostorije, gdje su bile sultanove krasotice... Bijaše to davno i davno, bog zna pod kojim sultanom, koga nepoznavahu ni djedovi naši.

Sjajnost i ljepota, ružice i sagovi uriesiše neizmjernu dvoranu, kojoj bi svod dragulji obložen; pod joj bješe od samoga bisera te se je caklio i blještio kao da su ružice i ptice po njem naslikane bojami nebeske duge. Da nebudu djevojkam od poda mrzle noge privezaše si na tabane tako zvane kabkobe.

— Gle, gle, reče Janaki bojazljivo, ti nam tako pripoviedaš o serailu, da se bojim, nisi li možda i ti u njem bila. Kad bi te tko slušao pripoviedati, mislio bi da gleda u serail, a od takove drzovitosti sačuvao bog svakoga vjernoga podanika.

— Rekoh vam već, da je to sve samo pripovjedka, ja samo mislim, da je tako u haremu... U sried dvorane bio je veliki fontaine, s koga prskaše milomirisna ružična voda, titrajuć zlatnimi krugljicami, koje su se sad gori dizale a sad dole padale; na stienah visjahu do poda mletačka ogledala, u kojih se ogledavahu krasne odaliske, — na stubovih je hiljadu i hiljadu raznobojnih svietiljaka, koje čarobnim svojim svjetlom razsvietljivaju prekrasnu dvoranu, a u vis dižu se lahki modri oblačići — od ambre i burmuta, što no ga djevojke iz dugih argila puše.

— Al sva ta ljepota nezateče Irenu tako, kao što krasota favorite — sultanke, ka kojoj ju sad dovedoše. Na dnu dvorane sjedjaše visoka, jaka ženskinja, na najvišem divanu; u sriedini tankovit struk njen, bijaše sve puniji i širi, čim si ga dalje gori motrio, vrat i ruke — bjelije od sniega — nakićena su pravim biserom i dragulji. Na turbanu alemi obloženom, vidio si kitu skupocienoga perja, a tim postajaše jošte veličanstvenijom kraljevska ta prikaza, koja kao da cielim svietom vlada velikima crnima očima.

— Hm, hm! reče Janaki i opet, ti pripovjedaš tako živahno, da me je skoro strah, slušat tebe; da si bar kazala, da je bila pod koprenom.

— Ta velim vam, da je to već davno, davno bilo, Bog zna pod kojim sultanom! Robinju daklje dovedoše pred favoritu sultanku, oko koje bijaše do 200 robinja; oko nje plesahu i pjevahu djevojke, mašuć srebrnimi tavami punimi milomirisnoga tamjana, nad glavom uzdizaše joj se velika voćka iz sladora, na kojoj bijaše sladornoga voća svake vrsti i boje; sultanka bi kadkada odtrgla po komadić, okusila bi a ostalo podala ljubimcu patuljku, s kojim se je na krilu igrala. Irenu dovede uškopljenik, crn kao noć, a imaše presječenu ustnicu, izpod koje su se sjali bieli zubi.

— Baš kao sadanji Kislar-aga! vikne Musli, kao da ga pred sobom vidim.

— Crnac zapovjedi Ireni, da se baci nice pred sultankom, Irena posluhnù; ležeć na zemlji moljaše ipak: „Blažena dievo — majko božja — zaštitnice djevica, evo te u prahu molim spasi me, spasi, kad te zazovem u pomoć!“ Sultanka zapovjedi medjutim robinji, da Ireni razpusti prame, pak kad joj vlasi do zemlje dopirahu, zapovjedi favorita, da blieda lišca djevojke crvenilom namažu, a grudi i ruke pravim biserom nakite. Irena jošte neznadjaše, što će š njom; netom dodje Kislar-aga te joj reče svečano: „Veseli se sretna djevojko, velika te sreća zapade. Za osam je dana blagdan beiram, a sultanka izabra upravo tebe, da te pokloni onda sultanu. Veseli se dakle unapred sreći svojoj!“ Irena skoro da neumre od tuge nad takovom viesti. Sultanka poda joj veliku lepezu od samoga paunovoga perja i dopusti joj, da bude neprestano blizu nje i da u krilu drži njenoga patuljka. Kao što Irena kašnje sazna, sve to bijaše osobita milost. Tako proživi djevojka osam dana u pravoj muci. Drugarice pako njene zavidiše joj, jer u obće u haremu nemogu žene ljubiti, one

znadu samo mrziti. Irena vidjaše svaki dan sultana, rad blagoga prijateljskoga njegova lica moraše ga i nehotice štovati; al da će morati toga čovjeka i ljubiti, te se je misli bojala. Sultan se je ponajviše zabavljao s favoritom, a kadkada bi ipak gdjekojoj odaliski dobacio svoj rubac (ta bijaše za danas izabrana), a to je bila ili velika sreća ili pako nesreća, kako je koja uzela. Medju djevojkami bijaše krasna plavka Talijanka, koja se je sultanu osobito dopadala; jednoč zaboravi plavka pred sultankom oči nice oboriti, kad je š njom govorila. Drugo jutro nevidjaše više Irena krasne Talijanke, pak kad je za nju pitala, reče joj njeka drugarica, da je biedna plavka zadavljena. Često, vrlo često čuo si s tajne strane seraila mukli uzklik, a zatim kao da je nješto težka u more palo; — drugi dan nije bilo obično koga poznatoga lica u serailu... to bijahu drzovite robinje, koje nisu mogle sakriti veselja, što ih je sultan usrećio... zato bijahu bačene u vodu... Ni pseto nije zalajalo za njimi!

— Sreća, da je sve to samo pripovjedka! reče Janaki sav se stresav.

— Dodje napokon i ta željno izgledana svečanost, beiram, nastavi Gül-bejaze; cieli dan gruvahu topovi na Bosporu, a u večer stupi padiša u harem trudan i umoran. Sultanka primi Irenu za ruku i pokloni ju sultanu uz druge darove kao što su: zlatom vezene odjeće, kuhano voće itd. Padiša ju prijatno pogleda; a ona drktaše kao mlada srna, koju bace u lavovu gajbu, pa kad ju sultan primi za ruku, da ju zagrli, poče opet moliti: „Sveta dievo Marijo..." netom djevojka probliedi, oči joj se zatvoriše i mrtva padne na tlo. Takova što nije ništa nova u haremu, jer svaka skoro djevojka, koju dovedu onamo, započme svoj život u njem nesvjesticom Robinje dotrčaše, natirahu Irenu aromatičkom vodom i stavljahu joj pod nos svakojake mirisave ljekove. — Sve badava! Djevojka se neprobudi i osta kao mrtva do jutra na istom mjestu, gdje se je srušila bila. Tečajem drugoga dana zapovjedi padiša, da mu ju i opet dovedu, govoraše š njom veoma blago i udvorno, pokloni joj liepih odieća, skupocienih zlatnina, dade ju u ambri okupati i ponudit ju žestokimi pići... Sve badava! Zazvav bogorodicu krv joj se u žilah stinu i mrtva pane na zemlju, tako bi drugi a tako i treći dan za tim. Favorita sultanka uzbjesni; reče, da to nije nikakovo božje čudo, već se djevojka samo pretvara; valja ju dakle mučiti, pak će se vidjeti, što je u stvari. Svukoše Irenu do gologa i staviše ju na ledenu mramornastu ploču — ona ni nemignu! Staviše ju na željeznu rešetku, pod kojom je klijala žeravica; ona se ni neganu! Donesoše s vrta mravaca i staviše ih njoj na tielo; al je neprobudiše ni otrovna bockanja ovih životinja. Pod nokte zabijahu joj čavliće, — al ona osta mirna. Napokon pograbi razjarena sultanka sama bič, te udaraše po djevojci, dok se nije sama utrudila, — nu duša se u mrtvo tielo nepovrati!

— Tako mi allaha! vikne Halil, lupiv rukom o stol, ta sultanka nezaslužuje drugo, već da se u kožnato vreće zašije i u Bospor baci.

— Nežosti se i opet! Koliko ću ti puta morati reći, da je to samo pripovjedka, reče Gül-bejaze pogladiv supruga po bradi. Sultan zapovjedi napokon, da se Irena protjera iz harema, ds neće da ima uza se živu smrt. Sultanka pokloni djevojku sultanovomu sestriću, „bliedomu carević", bijaše to liep blied mladić, koga su žene osobito rade imale. Bijaše u posebnom dielu seraila zatvoren; premda je sve imao, što mu je srdce željelo, sjajnost, bogatstvo, robove itd., nije ipak smio nikada otići iz seraila. Sultanka mu dovede Irenu, scieneć, da će se djevojka opametiti videć tako krasnoga momka. I bliedi carević bi sav uzhićen; videć krasnu djevojku, moljaše, zaklinjaše ju, da pod njegovim poljubcem, u njegovom naručaju neumre... Badava! Čim se je dotaknu, sruši se djevojka mrtva, te on pritisnu goruće ustne na mrtvu lešinu. Carević se obori na nju, moleć i plačuć, da se opet osviesti. Nit ga je ona čula niti mu odgovarala. Napokon smilova mu se, mjesto Irene, liepa sultanka; suze i molbe, koje nemogoše mrtve ganuti, umekšaše srdce favoritino, nagne se k bliedomu careviću, ogrli ga ljubezno, pritisne

*

ga burnom ljubavi na nadimajuće se grudi; poljubac za poljubcem na ustne i oči, imadjahu ga utješiti, da nenariče za djevojkom, a carević... dade se on tako tješiti... uživahu mirno rajske slasti... kako i nebi? ta bijahu sami, tko bi pazio na onesviešćenu djevojku, koja bijaše tako rekuć mrtva, barem za nje, koji nasladjivahu jedan drugoga.

— Hm, hm! zamumlja berber-paša, tako ti čovjek slučajno sazna vrlo zanimive stvari.

— Sliedećega dana pokloni bliedi carević Irenu velikomu veziru. I vezir se veoma radovaše tomu daru, odvede djevojku u pivnicu i pokaza joj tri tovara blaga i dragulja svakojakih; sve je to obećavao ubogoj robinji, ako ga obljubi; pokaza joj jošte mnogo inih dragocjenosti, koje je imao pod krovom sakrivene; i te joj obeća, ponudi joj krasne svoje dvorove, za svaki poljubac... jedan dvor!

— Propast i požar tim dvorovom! povikne Halil ljutito.

— No, no, budi pametan sinko moj! umiravaše ga Janaki, koj je istom sada slutiti počeo, da Irena pripovieda nješto više od puke pripoviedke; i berber-paša upozori se jošte bolje, čuvši to pripoviedanje o tajnom blagu velikoga vezira.

— Al ni blago to nesklonu Irenu, da se poda veziru. Čim bi je se dotaknula ruka mužkarca, nezaboravi zazvati svetu djevicu, a ta je na njoj čudesa tvorila.

— Nebijahu to čudesa, reče Halil, prekinuv ju; u te žene bijaše volja tvrdja od živca, a ta činjaše, da nije osjećala nikakove muke.

— Napokon bi odlučeno, da se Irena medju najprostijimi robovi na pazaru proda onomu, koj bude za nju najviše davao. Smilova joj se siromašni njeki kramar, te ju kupi za sve svoje novce, što ih je imao; cieli mjesec nedirnu on u svoju robinju, pak što nepostigoše velika gospoda, mukami, darovi i zakletvami, to postiže svojom blagošću i vrlinom siromašni kramar, ona ga obljubi, te se više neumrtvi, kad ju poljubi.

Gül-bejaze poljubi si muža te mu se nasmije velikima i sjajnima svojima očima.

— To je krasna pripovjedka, reče Musli cmoktajuć ustnicama, samo šteta, što je već gotova.

— Čestiti musulmane, poče sad berber-paša, dignuv se naglo. Jošte nije gotova pripovjedka; ja ću ju nastaviti. Pošto je odaliska prodana na pazaru, zapovjedi sultan svomu berber-paši Ali-Kermesu, da izpituje i pazi, što će dalje biti s djevojkom? Berber-paša sazna, da se je djevojka samo pretvarala; on pograbi opet liepu Irenu i odvede ju natrag u serail, dok još nije sa suprugom svojim niti noćce sprovela; jer evo ja sam Ali-Kermes, a ti si ona robinja Irena ili Gül-bejaze, koja se znadeš tako vješto pretvarati.

Svi se prestrašeni dignu na noge, samo ne Janaki; on padne pred berber-pašom na koljena, zaklinjuć i moleć plemenitoga barbira, da se čini, kao da nije čuo sve, što je njegova kćerka pripovjedala!

— Izgubljeni smo! zatepa Gül-bejaze probudiv se iza sna, u koj ju bješe uljuljala ljubav i vino.

Janaki moli, Musli kune, a Halil nepomično stoji i šuti. Obujmi ženu si rukom, koju bi si prije dao odsjeći, nego da mu uhoda odvede milu Irenu.

Janaki obećavaše Ali-Kermesu neizmjerno blago, ako mu kćerku ostavi u miru.

— Tvoje blago uzet ću, ali i kćer tvoju. Svi, koji ste u toj sobi kao da ste već mrtvi, — ta robinja pripoviedala vam je takove tajne, koje se mogu samo u grobu čuvati. Zapovjedam ti Gül-bejaze, da si uzmeš koprenu i sa mnom podješ; a vi ostali imate ovdje ostati, dok nedodje po vas derbedši, sa svilenim užetom (na koje se vješa).

Govoreć tako porine nogom Janaki-a, da se je u kut odteturao, a zatim pograbi djevojku za ruku, koju je Halil još uviek držao u svom naručaju.

— Hajde sa mnom, hajde!

— Sveta djevice Marijo! klicaše drhćuć djevojka.

— Ta ti više nepomaže, hajde samo!

Istom sad poče i Halil govoriti.

— Ostavi mi ženu u miru Ali-Kermese, reče muklim žalostnim glasom.

— Šuti pseto! Za jednu uru visit ćeš pred ovimi vrati.

— Molim te jošte jednom, Ali-Kermese, ostavi mi ženu u miru.

Mjesto odgovora podigne barbir jednu ruku proti Halilovim prsam, a drugom mu nastojaše oteti djevojku.

Al Halil udari berber-pašu po sliepom oku takovom silom, da se je odmah srušio na zemlju ni nepisnuv.

— Što si učinio? vikne Janaki sav presenećen, ti si ubio sultanovoga berber-pašu.

— Da... mislim, da sam ga ubio, odgovori Halil mirno.

Musli poteče k barbiru, pogleda ga, i okrene mu lice k ognju.

— Gle, gle, pak je sbilja mrtav... Hm, hm; Halile, to bijaše baš čvrst udarac, takovi su riedki; — golom rukom ubiti čovjeka, da ga je tane iz topa na polak prepolovilo, nebi bio mogo brže umrieti.

— Al što sada? pitaše Janaki sav poražen, sultan će dati tražiti svoga barbira; valjda znadu, da je preobučen ovamo otišao; sve se sazna, a...

— Nebrinite se, reče Musli, lahko je tu pomoći, dok je jošte stvar u početku, hajdemo na etmajdanski trg i upišimo se medju janjičare; tamo neka nas slobodno traže, tamo smo najsigurniji. To vidismo već prošle godine. Buntovnika Džesir-kana dao je sultan tražiti i po inozemstvu, a on bijaše medju janjičari u Stambulu sigurniji, nego li bog zna gdje. Bit ćemo svi janjičari, ja, ti i Janaki.

Janaki se je tomu strašno protivio.

— Idite vi s milim bogom kamo vam volja, a ja ću s kćerju pobjeći u Tenedos, gdje ću daljnje viesti od vas čekati. Polovicu blaga uzeti ću sobom, a drugu polovicu uzmite vi, i razdielite medju janjičare, da vas bolje primu.

Suzami ogrli i poljubi Halil svoju ženu; nisu se mogli dugo opraštati; jer sluge barbirovi počeše već oko kuće hodati i vikati; predugo im bo bijaše na gospodara čekati.

— Brzo, brzo, neljubite se toliko, silio je Musli, tovareć na se jednu vreću novaca.

Halil poljubi jošte jednom svoju suprugu.

— Tako mi proroka, do skora vidit ćemo se!

Musli odvede Grka i kćer mu dugimi podrumi, o kojih već govorismo. Halil pako puzaše krovovi te za četvrt sata dodjoše obojica skoro u isto vrieme na etmajdanski trg. (Dalje sliedi).

Prava ljubav i pravi rodoljub.

(Besjedovka za žensku).

Što je ljubav, a što ljubav nije,
Slavno družtvo! o tom sborit mi je!
Kao nikad sad je tomu hora
Sried obćega jada i razdora,
Slušajte me, gospodo i gospe!
Da rieč koja u srdce vam dospe.

Naše zvanje: živiti je,
Naše zvanje: ljubiti je.
Tako reći danaske je moda,
A to uče knjige i priroda.
I pravo je; to nam zakon budi,
Tà mi jesmo med stvorovi ljudi,
Tielom prvi svèmu svieta ciela,
Duhom prvi odmah do angjela,
Odredjeni ovdje da živimo,
Duh za vječnost da usavršimo;
Jer ga čeka ona i sloboda,
Od vječnoga, znate, da je roda.

Savršenstvo, to je daklje svrha,
Za kom našoj težiti je duši;
Nelišit se životnoga trha, —
Koj nas sazda, On nek nas i ruši:
Na to od nas svak je zvan,
To je nauk star i znan.

A što vodi k duše svrsi,
K savršenstvu, kom se trsi
Svaki čovjek svjestan svoga zvanja
Te mu u žrtvu sav život poklanja?
Savršenim bit nemože,
Tko još nije dobar bio,
Hoću reći puno strože:
Koji nije još — ljubio!
Pitat ćete sada: ljubav što je?
Tà pitajte svaki čustvo svoje:
Ljubite li svoje roditelje,
Muža, ženu, djecu, prijatelje?
Ona sklonost, ono milovanje,

Ona težnja, ono nastojanje:
Naći sreću, podielit ju s njimi,
Živit za njih, biti s ljubeznimi!

Bi l' se meni mladoj pristojalo,
Da vam sada pripoviedam ono,
Što vam glasno, kó kad zveči zvono,
U srdcu je kadgod zakucalo?...
Tà vi znate mrak, koj svieti jasno,
I trn onaj, koji cvate krasno,
Onu bolest, koja svietom vlada,
Mori ljude, srdca žareć mlada.
U tu ljubav, kako započimlje,
Kako grudi úzdasî nadimlje,
Kako sbori,
Kako strast razgori,
Kako prosi,
A kako uznosi
Kako l' pada, —
Kad se raju nada,
Kad je vjerna,
Kad li neizmjerna
Idilička,
Kad li romantička?
Oprostite, u tu dirat neću,
U tom nek se pjesnici nadtječu.

Nit ću onu ja slaviti ljubav,
Prem ju tako zvati običaje
Sviet pokvaren, bolestan i gubav, —
Koja prima, nemareć da daje,
Djavolskoga koja je naličja
Oholosti puna i sebičja!

On neljubi, koj sakupiv blaga
Jadikuje na vremena loša,
Neda nikom k sebi preko praga,
Neda nikom ni predrta groša;
Jer neznade ljubovnih ponuka,
S tog mu se je ukočila ruka.

Ni on, koji blago razsipava
Na daleko da mu ori slava,
Ni on, znajte, neljubi vam ništa
Do taštine i svojega blišta;
On je ohol, on hoće da sjaje,
Osim sebe za ništa nehaje.

Nu ono je ljubav — ljubav prava,
Kad je nježna, dobra, milosrdna,
Kad ljubimcu korist namjerava
Svog dobitka mala niti grdna
Nepazeći; kada djela dobra
Tvorit milom navadom si obrà.

Koji tako ljubi,
Onaj ljubi pravo,
Dar mu se negubi,
Tko je tako davo;
Koj je obće dobro,
Promicati obro,
Čeka njega srećna —
Pravom plata vječna.

Ono mi je ljubav — ljubav prava,
Koja nebo na zemlju obara,
Kojoj ponos i prva je slava,
Kada zemlju u nebo pretvara,
Zadovoljstvo i sreću kad dieli,
Bol ublaži, tugu razveseli.

Koji ljubi tako,
Onaj ljubi pravo,
Djelo mu se svako
Ponosi gizdavo
I spomenom trajnom
I zahvalom sjajnom,
Dok bude ikoga
S roda poštenoga.

Ono mi je ljubav — ljubav prava,
Koja srdcu čovječjemu čini,
Što kod drugih nagon i narava:
Da nas svaki najvoli svojini,
I svojému svaki zavičaju,
Gdje mu roda kosti počivaju.

Koj to uči htjeti,
Nauk uči sveti;
On nam zemlju tvrdu
U dolu i brdu
Pretvara u gibku
U mekanu zibku.

Svaka ptica k svomu leti jatu,
A krv nije voda u družini —
Najljepše je čestitu Hrvatu
U premiloj dragoj domovini;
K njoj od želje grud mu zajeckava,
To je ljubav roda — **ljubav prava.**

A **rodoljub pravi,**
Komu u zlu i slavi
Radit po uvjerenju —
Ne po drugih htjenju
O naroda sreći
Poso je najpreči!

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja. *)

Dio prvi.

I.

Tko smo i kako nam je?

Soba mi je po prilici tako u zemlji, kao posavske pivnice. U njoj se sabire svaki dan o podne oko stola pet glavitih momaka, pravih Hrvata, prijatelja, ali svaki svoje ćudi, svojih nazora -- prava slika hrvatske sloge!

Nespretna služavka (Stubičanin bi ju prozvao „Cupilupi") ugne sa stola prazne zdjele, a moji hrvatski sokolovi jedan u ovaj, drugi u onaj kut po lule, napune jih kukavnim austrijskim duvanom, te udri dimiti, da te od dima sve oči peku.

— Što ćemo danas? zapita drug naš pravnik, koga zovemo Šamielom, te mu pridodajemo još i „Flegmatikuš", da mu namah i temperamenat označimo. Bio on u kazalištu, kad su pjevali Veberovu pjevanku: „Freischütz", pa mu se tamo štovani pakleni agent Šamiel tako dopao, da nam je tim dao povoda te ga prozvasmo njegovim griešnim imenom tim više, što mu je i svojom kozjom bradom naličio.

— Kartati? progovorim ja, nije vriedno; jer mi jedan ljubitelj karata prizna, da se je vrlo ludo kartati za novac, a još ludje bez plaćanja. Novaca nemamo; ele zašto da odaberemo ludje od ludoga? Da se razgovaramo i prepiremo o politici? Ta siti i presiti smo tih prepiraka, što jih dan na dan vodimo. Da zametnemo kakav znanstveni razgovor? To neide na pun želudac. Razgovarajmo se indi o svojih starih griesih, o izkustvih neizkusne mladosti, te bi nas mogao tim danas naš prijan Žuža liepo zabaviti.

Prijan Žuža, koji je u taj par rovao medju hrvatskimi listovi, nebi li kakav pikantan dopis iz svoga prigorskoga gniezda našao, obazre se na moje posliednje rieči, pogleda me po preko, te mi mal ne u contra c-u mrko odvrati:

— Okani me se; danas mi se hoće jedva slušati, a još manje pripoviedati.

I on pritisne svojim dvadeset dvogodišnjim prstom pušljivi duvan u lulu, potegne dva tri puta, i sobom se razprostre onaj ugodni vonj, koji ćera mrziduhandjiju na sto koraka a srditomu duhandjiji goni na usta psovke i kletve, kao da bi ga tko plaćao zato, što si s njim kvari i prsa i njuh.

Žuža, vam je kao i svi mi član „almae matris", a uza to izkusna glava za svoja lieta, samo nješto rutave ćudi. Ime mu potiče iz srednjih škola. Izvor toj rieči mora svakako biti „guska"; ali vjerujte mi, taj ga „predikat" ne dopade neposriedno od pojma toga pernatoga stvora. Njemu su se milile djevojčice, koje bi on nježnošću svoga debeloga grla zvao „žužicami", a vrag, htjedoh reći djak nespava, te si drûgu izdjene u brzo kakovo ime. I tako bude naš drug u svojem osamnaestom ljetu prekršćen, te ga sada mnogi poznaju jedino pod imenom i pridjevkom Žuža. Pa i sama njegova germanska domaćica, kod koje se netom osam dana nastani, nezove ga inako, van: „Herr von Šuši."

Uvjeriv se, da se je danas mučno sa Žužom razgovarati, (nebogi očekivaše zaludu jur deset dana novaca od kuće) proslovi četvrta grana hrvatskoga toga stabalca: „poetični Jankica" (medju gospojami mogao bi fungirati kao „sladki Januš") bacajuć u uzku gvozdenu peć njekoliko komadića kao nožni palac debele bukovine.

— Dragi Vilko, ti si predložio da se pripovieda, pa ti i započni. Mi ćemo te slušati. Samo gledaj tako pripoviedati, da ti bude poviest dostojna tvoje mladenačke dobe, t. j. budi — idealan.

— Gle, gle našega Jankice! Odkada je preveo onu dimnjičarsku himnu k „mladomu ljetu", te postao: „poetični Jankica" počima on ginuti za ideali! Ta

* Ovu će veselu pripoviedku s veseljem čitati, tkogod je ikad imao zgodu čuti ili pače sam vidjeti, koliko so i u nas rekbi, originalnih stvari dogadja medju veselimi djaci; uu još više uzradovat će se rodoljubi toj za nas ugodnoj obznani, da ovim prviencem uvodimo u hrvatske spisatelje liep mladenački talenat, komu želimo da se uztrajnom radnjom što više usavrši na novelističkom polju, gdje je ovako uspješno počeo raditi. Ur.

bome idealnim proizvodom i započe novu fazu svoga poetičnoga djelovanja.

Taj ako ne otrovni, a to svakako bodljivi žalac otisnu na Jankicu naš peti socius dolorum (svi bo u kesi bolujemo) imenom Pretendent.

Taj posta tek nedavna pretendentom, odkad je naime dovoljno dokazao, kako se nada pravom rodbinskim popeti na njeku uglednu čast u našoj domovini, kojoj se on to jače raduje, jer će kao takav častnik samo zapoviedati, a ne i slušati.

Kad je vriedni Žuža opazio, kako je Jankica već zinuo nakaniv odvratiti Pretendentu na njegovu boculicu, udari neustrpljivo šakom o stol te kliknu:

— Daklje, da se prepiremo a ne da slušamo? Ta počmi, ako te je volja s tim svojim romanom!

I ja opazih uzprkos gustomu dimu naših lula, kako se Žuži oči kriese više od ljutine nego s neustrpljivosti. Kako da i nebude ljut, kad je kesa prazna? Jer Žuža tvrdi, da je morao luda izmisliti onu pjesmu: „Kada pa dnarjev ni, tra, la, la! tra, la, la!“ — Kakav tra la la!? reče; onda bi moralo sliediti „kuku lele, vajme, jao!“

— E, braćo, ako vas je volja, progovorim opet drugovom, — a ja ću vam pripoviedati, kako sam bio zaljubljen; prem njeki tvrde, da to nije bila prava ljubav, no samo njeka simpatija. Ali odkada sam čitao velikoga Šekšpira a u komadu „Krika vika pa za ništa!“ ono gdje veli: „On si snaži jutrom svoj klobuk; što da to drugčije znači? — Pa kamo je ona njegova živahnost i dosjetljivost; jer ga sada možeš svakom dosjetljivijom rieči smesti? Summa summarum on je zaljubljen“. Odkada sam to čitao, tvrdim, da sam i ja bio zaljubljen. No čujte, pa sudite!

II.

Prvi pogled ili: dodjem, vidim i poražen sam.

One godine, kad su se počele kriesnice i u našoj knjizi svietliti, ponudi mi jedan moj znanac, neka bi se š njim malko izvezao u K. obričuć mi svečano, da će me isti dan, ili bolje sliedeću noć natrag dovesti. Ja privolim, i tako naprtih prijatelju na kola svoju kabanicu i svoju šestnaest lieta staru tjelesinu, pa ajde u ime božje po lošem putu a pri prekrasnom vremenu vedra dana, djačkoga spasitelja mjeseca kolovoza.

Ime ljubimcu djačkomu kolovozu da je poteklo odatle, što u tom mjesecu ratar ponajjače svoja kola dere. Tako nas učiše. Ja proti tomu prosvjedujem. Ratar dere kola toliko u rujnu koliko i u kolovozu, dapače u mom kukuruznom kraju otačbine i više. Taj mjesec je tako okršćen na slavu djačkoga spasenja od školske robote. Tko nevjeruje, nek dodje po Jakovlju u Zagreb, pa će čuti, kako drug druga važno pita: jesu li ti se „kola dovezla?“ i viditi tarnice za tarnicami pune mršavih škrinja i veselih djačkih lica „kako jure“, kako se u „kolih voze“ na majčino krilo. Tko to vidi pa ako jest, ili bar ako je bio kada kakav djak, mora biti uza me.

I mi, t. j. moj prijatelj i ja stigosmo oko tri sata po podne u K. prilično čitavi, samo su nas naša križa i želudac sjećali, da su se takodjer s nami na tarnicah vozili.

Rodjak moga prijatelja, komu se zaputismo, pogosti nas na hrvatsku, okiti nas prilično vincem a osobito svoga rodjaka, koji je tom okrepom toliko snage u svom, inače prilično mršavom tielu poćutio, da se je usudio isti dan u trih raznih kućah trima ljepoticama ponuditi za vjerenika, ili, kako on reče, roba.

— Tako da, roba, to je poetičnije, primjeti poetični Jankica.

— Kakav rob? okesi se Žuža. Gospodar! Ta mi smo jaki spol! I on otegnu tu malu riečcu „mi“, kao da se piše: miiii.

Meni se domaćina pričinio vrlim gostoljubom, što dokaza jasno i tim, jer mi je ponudio, neka ostanem kod njega njekoliko dana, uvjeravajuć me, da ću se u K. zabavljati, kako valja.

Na to se nemogoh odvažiti ponajviše zato, jer sam se bio tamo zaputio samo na jedan dan, te si neponesoh sa sobom nikakove prtljage, koja bi mi trebala, hoću li se ondje koj dan zabaviti.

Ali slučaj braćo, ili sudbina, što li je, htjede, da se sve na mene jurišem oborilo, te me sililo, da ostanem robom gostoljublja i veselja K-ga.

Nadjem se naime ondje s prijateljem iz škola, zovimo ga Konradom, jer sam ga i ja tako zvao, koji prista uz domaćinu, te udri po meni. Nepomože ni to. U večer posjetismo mlado družtvance takodjer kršne omladine, što se sabralo oko svoga druga boravećega u prizemlju iste kuće, gdje sam se imao u prvom katu boriti za izmak iz K.

Upoznasmo se, sprijateljismo se redom, kako to već ide kod vatrenih mladih srdaca. I oni navale na mene, neka ostanem. Ali ja ostah tvrd, kao stanac kamen.

Stola ravnatelj nazdravi upravo prihodnikom, kad se iz bližnje sobe pomoli na pragu angjelak, koga bi sviet drugčije nazvao ljepojkom djevojkom.

— Moja seka Ivka, progovori mladi domaćina, pa onda predstavi redom njoj nas strance. Moj domaćina iz prvoga kata primakne se k ljepotici, te si je neznam s kojega razloga smatrao za dužnost mene s nova joj predstaviti s dodatkom:

— Ovaj gospodičić neće te neće, da ostane medju nami, prem ga svi nagovaramo. Ta doći prvi put u K., pa na pol dana! Ta neće ni pojma odnieti o tom glasovitom mjestu naše otačbine.

— To je malen znak, da gospodin nije vatren domoljub. Domoljub mora, da uči poznavati svaki kutić svoje malene otačbine, čim mu se zato da zgoda kao n. p. sada Vam. I odčitav mi Ivka tu sladku lekciju nasmjehnu mi se prijazno.

— Živila! kliknu družtvo i s nova se obori na mene, koj sam i onako smeten i poražen tu stajao, kao kad bi digao na „Te deum“ svjedočbu trećega reda.

— Gospodično, vi ste me porazila, priznadoh, što je medjutim svatko i onako na meni mogao opaziti. — Razlozi, koji su me vukli kući, uvidjam, nisu dovoljni, da mi uzkrate probaviti njekoliko sladkih trenutaka u krilu toli plemenitoga gostoljubja, medju milimi prijatelji a osobito — ja ju ovdje pogledavam i opazim, kako mi se očekivajuć taj komplimenat već unapred uzela smješiti, pa to mi je zabunilo, te sam svoj „osobiti“ komplimenat i završio tako o s o b i t o.

— Tebe je bez sumnje na to, da ostaneš sklonuo rodoljubivi razlog te gospodične, pardon, toga angjelka, na nebude poetičnomu Jankici krivo, — bocne nas oba ovdje drug naš Pretendent.

Ni poetični Jankica, ni ja nismo pronašli za shodno (da se diplomatički izrazim) odvratiti na tu ironičnu primjetbu našega dosjetljivoga druga.

Faktum je braćo, nastavim ja, da sam ja ostao u K. kod toli gostoljubivoga domaćine iz prvoga sprata ponajviše za to, da na „licu mjesta“ pomno iztražim, kako je to, te sam se ja, inače gjegjerno momče u sličnih zgodah tako zabunio pred tom novom zviezdom, koja mi sinu na obzorju liepoga spola.

III.

Već!

— Ta zar sam se već zaljubio? pitah se iste večeri sam u svojoj sobi. Zašto sam ostao ovdje i pustio, da mi se moj nakićeni prijatelj sam u toj mrkoj noći, po vratolomnih putevih vucari. Zašto sam prkoseć junački navalam pripijatelja tako brzo podlego razlogu moje liepe najnovije znanke? A onda navale na mene nove skrbi. Ta nemam ništa ukusna na se metnuti, van tu moju jednu odoricu!

Rano se digoh pa opaziv, da se u susjednih sobah jošte ništa nemiče, otvorim prozor, pa se uzmem nasladjivati svježim jutrnjim zrakom.

Gledah, kako se na trgu pred mojimi prozori sabire svjetina. Sajam je. Vidim, kako se rešetari doturavši svoje isto tako goleme kao i lagane tovare svade i čupaju za zgodnije mjesto, gdje da na ogled stave svoju šupljikastu robu. Na drugom uglju odlaže upravo crvenonosi rakijaš svoj uzki, tronožni stol i polaže oprezno nanj iz platnene torbe izvadjene zelene boce pune žganice i rakije, pa onda čašice i napokon slanu pogaču. Kad si je sve to poredao po volji, uzme si trti ruke, da mu kod točenja nedrhću, kao da bi mu od zime drhtale,

a ne od onoga, odašta mu i nos cvate. Eto ti već i sliepca; ta i za njegov posao valja sgodno mjesto odabrati. Gledao sam takova starca, kako se oprezno spušća na naznačeno mu po vodiću mjesto. Zatim posegne do dna zamrljane si torbe, izvadi križku kruha, te ga uzme mljeti medju ono pet šest šupljih zuba, koji su mu još preostali. Dotle se vodić kriepi kod rakijaša, pa i starcu pruža čašicu, da bude glasan, da mu pjesma bude tekla, da mu se suhi prsti od jutrnje hladnoće otvrdnuti budu laglje gibali redajuć mukle glasove na ona dva prama repova, koja su mu na starih guslah nategnuta. Eto ti opet ondje kramara, kako slaže svoje crvene rubce, da s njimi primami po koju snašicu, kao pticu na ljepak. Ovdje čižmar, ondje krojač, ovamo gumbar, onamo —

— No — da, da! prekinu me opeta Žuža. Ta znamo kako je na sajmu, da ima ondje i stara i mlada, dobra i nevaljala, liepa i ružna, kao obično u svietu. Dosta o sajmu.

— Živio Žuža! Sreća, da si me dozvao, ja sam zbilja skoro u tom jalovom sajmu zabludio.

I kucnula sedma, kad mi moj domaćina pušeć iz svoje duge lule nazdravi dobro jutro, zovuć me na doručak. Mi još kod stola, al eto ti Konrada po me. — Ajdemo mi malko razviditi K. i sajam, koji se baš danas drži, da se bude sladje jelo i — oprostite, al tako mi reče — pilo.

— Piti i opet piti! primjeti poetični Jankica, s bog koga i izrekoh tako oprezno tu rieč. — Ta neprodiraj toliko tim nesretnim hrvatskim pilom i u pripoviedku, gdje bi imao biti govor o najuzvišenijem pojmu — ljubavi!

— No, no! samo ti šuti! otrese se nanj Žuža. Tko je nas i sebe na Terezinje onako nakitio? Ha?

I istomu Šamielu kao da se taj otrisač dopao, jer se malo, ali samo malo nasmješio.

Jankica neodgovori ni Žuži ništa. On je svjestan svojih nazora, a pozna Žužu kao sam sebe; pa si valjda misli: „vuci pasju tacu na stol, ona neće, nego pod stol!“

I mi se prošetasmo po K. i nagledasmo vašarske smjese i vreve, a ja gurnem prijatelja Konrada te ga tiho zapitam:

— Kad ćemo k Ivkinomu bratu u pohode?

— To jest k Ivki? Ha? Odvrati moj vragoljan.

— Uzmi kako te volja, reknem na pola smeteno, a na pola neustrpljivo.

— Po podne. U ovoj sparini se neda i onako nikamo, pa ćemo se ondje tarokirati.

— Ali ja se neznam tarokirati.

— Bude i tebi zabave; ta biti će i Ivka medju nami.

— Ivka? I ja sam to tako začudjeno izrekao, kao da bi to Bog zna što takova bilo, ako se domaća gospodična kreće u kolu prijaznoga družtvanca.

— Ma da, Ivka, opetova Konrad. Mi ćemo i pjevati; njoj se mile hrvatske pjesme. Ali čuj. Ja ću rano u Zagreb, pa ću dovesti k sebi još jednoga prijatelja, Milovana Vrlića. Poznaš li ga?

— Koga?

— Ta zar si gluh? Vrlića.

— Tko da te čuje u toj halabuki? Vrlića poznam. Što je š njim?

— Sutra idem u Zagreb ponj.

— Dobro, dobro. Dovedi ga, meni bude drago.

Nije sajamska halabuka kriva, što si nećuh prijatelja. Ja sam promišljao koje da pjesme odaberem, što bi jih po podne pjevali.

— Imaš li što poručiti u Zagreb? Opet me zapita.

— Poručiti? Neznam. Do večera se možda dosjetim, pa ću ti onda reći.

— Gdje objeduješ?

— Kod svoga domaćine.

— U slast ti objed, a po podne ću po te.

— Dobro.

I mi se izrukovasmo. (Dalje sliedi).

Narodne pjesme hrvatske.

(U Vrbovcu sakupio F. Plohl).

5.

Vijala se bela loza vinova,
Jonkraj onog belog grada Budima.
To ne bila bela loza vinova,

Već mi ono dvoje: dragi i mila,
Koji su se iz malena ljubili,
I u jednu sitnu knjigu učili.
Kad je došla lepa doba k ženitbi,
Onda su se ta dva draga razstala.
Dragi dragoj na razstanku govori:
Ti mi pojdi v onu goru visoku,
U njoj najdeš bunar vode studene,
U bunaru najdeš grudu sneženu,
Pak ju metni s levog kraja na srce.
Kak se tali ona grudo snežena,
Tak se tali moje srce za tobom.

6.

Zišla nam je jasna zvezda
Preko dvora Mijovoga.
Mijo spava vu komore.
Njega budja stara majka:
„Staj se gore sinek Mihek,
Svi konjari konjke poje,
Samo tvoji vu štalici stoje,
Vu štalici na zlatnoj vuzdici.“
Stal se gore sinek Mihek,
Otišel je na Dunav na vodu,
Tam je našel tri devojke mlade.
Jedna mu je vode dodavala,
Druga mu je konjke ponjimala,
Trejta ne se nit zmesta genula.
Veli Mihek trim mladim devojkam:
„Ti buš prva moja draga ljuba,
A ti druga moja mila sestra,
Tebe trejtu ćemo nafaliti
Vu zlu kuću mej zlu braću
Gde se kolu strici nožmi,
Nevestice iglicami,
Stare babe tikvanjami,
Stari dedi koritami.

Bajoslovne uspomene našega naroda.

(Dalje).

I oganj se sve dosada štuje po staroj navadi, čemu je najbolji dokaz vatra, koja se u oči njekih svetaca, kao sv. Gjurgja, sv. Ivana krstitelja, sv. Petra, sv. Vida i drugih, pred seli, na gorah i pašnjacih podpaljuje, kano i osobiti obred razšireni rek bi po cielom jugoslavenstvu, naime paljenje badnjaka. Starješina uraniv na badnjak ode prije zore u šumu, a tu izabrav si već prije krasno vitko stablo posječe ga, pjevajuć k tomu pobožnu jutrnju pjesmu. Okljesav ga samo ponješto doveze ga ili donese sam kući, gdje gazdarica s rodbinom čekajuć već pred dvorom, častnoga gosta pozdravlja pobožnimi pjesmami, posipavajuć ga žitom i zalievajuć vinom, kojim ga napoje, kao osobito mila gosta. Mjesto, koje se gostu slavom odredi, jest najčastnije u kući, i to ognjište. Ovdje se poslie zapada sunca zapali badnjak, na što se obitelj i svi ukućani posade oko njega i počmu bacati u vatru pune šake svakovrstna žita, pjevajuć pri tom božićne pjesme. Tko na božić prvi u kuću dodje, izkaže isto tako badnjaku osobito štovanje blagoslivljanjem i posipavanjem žita, kao da bi htjeo tom žrtvom izbjeći pogibelji, koja bi zagrozila sliedeće godine usjevu sušom, ili nedaj bože, požarom. I on mu napije liepu zdravicu i vatraljem stane razčeprkivati po badnjaku, dok se čestito nezaiskri, jer čim je više iskara, tim će više biti u kući blagosova. Kada ode, metne na ognjište i on njeki novčani dar. Ali ipak to nije svejedno, tko je prvim posjetiteljem. Jer o tom zavisi, da je obitelji naklonjen i da ovaj sveti obred ovršuje ljubavlju. Za to najradje pozivlju osobito vjernoga prijatelja, ili kojega obitelji zahvalnoga siromaka. Svetost ognja je označena i osobom „Ognjene Marije“, koja nije ista s bogorodicom, te predstavlja ljudem njeku prijatnu stranu ognja, pa se pri svakoj zgodi moli bogu i njegovim svetcem za ljude. Oganj od lipova drveta svlada najveću tjelesnu bolest. Znamo, da je lipa sveto slavensko drvo. Zapaljena lavor-grana ili usjano ugljevje raztjeruje bure i odvraća tuču od polja.

U ostalom su bure u obće žestoka i veoma razdraživa značaja; nemogu na primjer podnositi zveket kotla nad vatrom visećega. Za oto treba biti na oprezu, da se lanci njegovi nigda nenjišu, kada se s ognjišta skida. Prouzročitelji bure jesu samo zli dusi, koji, ako su razdraženi, neodustaju prije od svoje zlobe, dok si gdjegod žrtvu nedobiju. Tko bi ih razžestio svojevoljno ili s neopreznosti, taj je onda tomu kriv, ako se dogodi brodarom upravo gdjegod na moru kakova nesreća, ali ako koji putnik opadne sa strma mjesta srušen od vihra. Jer

bjesnoći bure nije moguće ukloniti se; izkorjenjuju drveće, svaljuju balvane i skidaju strehe, nedadu brodarom uteći se u luku. Sačuvala se je poviest o Primorcih njegdje oko Kotora, kako su svoju domovinu spasili od neprijatelja; razljutiše bo zveketanjem lanaca buru, koja onda raztrga neprijateljskim brodovom jedra i prelomi katarke, te jim nedade izkrcati se.

I grom nije ništa dobroga, nego dapače je lupa zlih duhova na božju zapovjed iz neba iztjeranih, sunovratce se na zemlju kotrljajućih. Za oto se nevalja krstiti, kada grom puca, da nebi djavao u nevolji pobjegao pod krst, u koji grom neće udariti, jer bi zatim čovjeka napastovao, a možda se nebi onda u nebo vratio.

Nješto manje zla je munja. Prouzrokuje dosta škode, udara, u koga i u što god joj je drago. Ali ako udari u zemlju, izadje za njekoliko godina opet kao bieli kamenčić s crnimi točkami, koji služi za amulet.

Ali kao što grom tako i munja ima svoje granice, da nemože previše škoditi svietu. Bog jim je ustanovio upravitelja sv. Petra, koji ih zna izvrstno krotiti, te nedopušta, da pustoše, osim ako tko ima kažnjen biti za griehe. Po često osobito ljetnoga večera, ako su se mirno uzdržali preko dana, dozvoljeno im je malo se poigrati na nebu, što je veoma krasno motriti, kao što to svjedoči mnoga pjesma, medju ostalimi i ova:

Aj djevojko, dušo moja!
Što si tako jednolika
I u pasu tankovita?
Kau da s' suncu kose plela,
A mjesecu dvore mela. —
„Nisam suncu kose plela,
„Nit' mjesecu dvore mela,
„Van stajala, te gledala,
„Gdje se munja s gromom igra.
„Munja grom je nadigrala
„Dviema trima jabukama
„I četirma narančama.“

Nu životinjski i bilinski sviet vrši sve dosada svoj davnašnji upliv na sudbinu ljudsku, bila dobra, bila zla.

Osobito mjesto zauzimlje ovdje bilinstvo. Bilina je ljudskomu pokoljenju u obće a narodu slavenskomu napose obljubljena, mila stvar. U njoj se pokazuje ne samo prebogata tvorivost prirode kao najnježnije ljepote, koja oko i srdce napunjuje razkošju, nego i neizcrpiva plodnost, kao temelj života pojedinca i družtva, koji čovjeku pruža svakdašnju hranu. Cviet je zametak ploda. Iz cvieta izilazi plod. U cvietu je uosobljena nada blagostanja. Cviet nas daklje pozivlje sam od svoje strane, kao što zavjet prirode u podobi ljepote, na odlikovanje, ljubav i sveto štovanje. Scienim, da navada raz-širena po cielom čovječanstvu i po sve vieke obstojeća, služiti se vienci i kiticami na uzveličanje vjerozakonskih i svietskih, domaćih i sukromnih svečanosti, poglavito ima svoje uzroke, što se namjere tiče, u prirodoštovju, što se bitnosti tiče, jest neprekinutom svezom svih bogoslužba s majkom prirodom. Iz prvobitne ove sveze razvila se je kašnje ona oštroumna cvjetna simbolika, koja je bilinu „Lothos“ Indijancem svetom učinila, ružu napravila znakom ljubavi, liljan oznakom nevinosti, njekojim bilinam pridodala osobitih divotvornih sila, da ni nauk kršćanski nije to mogo oslabiti.

(Dalje sliedi.)

Prva skupština novosadskih Srbkinja.

Narodi mogu napredovati samo razvijanjem svojih prirodnih živalja. Što je narodu veći broj ljudi, to je prostraniji izvor misli i veći krug duševnoga obrazovanja. Jedan čovjek nemože sve znati no više ljudi znadu više; a gdje je mnogo onakvih, koji šta znadu, ondje jedan popunjuje i produžuje znanje drugoga te onda znanje svih skupa prostrano je i veliko; u izobraženom svietu kažu mu; s v i e s t, narodna sviest.

Što su narodne pjesme i poznata ljubav slobode imenu srbskomu po starom i novom svietu slavu razglasile, to jednoplemenu braću našu ne zadovoljava; ona su odlučila duševnu tamu u pokrajinah naroda svoga prosvietliti, kao što se to pripominje u „Aberdaru“, liepih pjesmah Milana Kujundjića (v. „Dragoljub“ o. g. br. 14) gdje veli medju inim:

Srbin sam, Srbin ... s Bosne il' Bačke
Sa Gore crne, s Ljutoga vla'
S Rudnika, s Vruške, s Balkana, s Alpa —
Jedan i jednak svuda sam ja!
Srbin sam, Srbin ... tà jedne iste,
Vragove jedne imamo mi:
Tiranstvo, tamu — al' vrieme tu je,
U boj, tà u boj na vraga svi.

U tu svrhu sastade se po više puta u skupštine srbska omladina mužka, a sastadoše sè 17/29. ožujka o. g. i ženskinje u Novomsadu. Predsjednica Sofija Paskovićeva pozdravi sabrane sestre i otvori viećanje ovom besjedom:

„Od ove dvie godine, kako je cjelokupna omladina srbska ujedinjena, da radi o prosvjeti i napredku naroda našega, počeo se naš družtveni život na sve strane življe kretati i u srbskom duhu razvijati. Rodoljubiva i oduševljena rieč naše mlade braće i djevojčica, nije jednom prilikom izmamila iz naših očiju suzu ženskoga osjećanja, koje je poteklo iz razdraganoga ili ožalošćenoga srca za svoj rod. Uzvišeni trenutci, koji su dušu našu potresali i uznosili, uzeli su bivati češći i mi smo stali osjećati, kao da smo se počeli na novo radjati i duhom podmladjivati. Ujedinjena omladina srbska pokazala je za ovo kratko vrieme i drugih ozbiljnih diela: ona je izdala njekoliko prekrasnih obće koristnih knjiga za narod; ona je preduzela, da gaji i podržava duhovnu snagu ili karakter i plemenito požrtvovanje srbskih sinova za dobro svoga naroda, i već ne jedan čestiti srbski sin našao je pomoći i podržavanja od strane našega mladoga srbstva. Ujedinjena omladina srbska učinila je dalje, te su ne samo po cielom srbstvu nego i po dalekih tudjih zemljah, gdje se srbski sinovi nalaze, kao u Rusiji, u Njemačkoj, u Francuzkoj, u Švajcarskoj (pa i u sâmoj Americi) — ponikla tolika srbska omladinska družtva, koja se rukovode i kreću duhom ujedinjenoga mladoga srbstva, budeći i njegujući sviest o narodnosti svojoj, o javnih i privatnih vrlinah i uzorih narodskih i čovječanskih, i oduševljavaju se težnjom za duhovnim jedinstvom srbskoga naroda, težnjom za iskrenom družbom medju srodnimi plemeni i najposlie težnjom za obćim ljudskim bratstvom.

„Pri tako plemenitih djelih ujedinjene omladine naše, koja bi od nas Srbkinja, mogla lišiti sebe onoga uzvišenoga zadovoljstva, da može kazati: „i moja je ruka prinjela kamičak, da se sagradi zgrada obćega dobra i sreće narodne!

„Tolike primjere velikih i sjajnih ženskih diela na javnome polju pokazala nam je historija ne samo naša nego i svih drugih iole obrazovanih naroda; pa zašto da se i mi za dobro svoga naroda ne zauzimamo? — A i tko će, ako nećemo mi, koje smo jedne sestre a druge matere podmladku i uzdanici narodnoj, — tko drugi, ako ne mi, u čijih je rukah i neograničenoj vlasti prvo i najvažnije odgojivanje narodnih sinova, od kojih postaju ljudi i branitelji naši i narodni?

„Zaista, drage sestre moje, mi nismo mogle imati svečanijega dana u životu našem, nego što je ovaj danas, kad smo se skupile, da i mi izpunimo prema svomu rodu onu svetu dužnost, koja čovjeka uzvišava i k Bogu ga približuje. Čovjek je samo onda pravi čovjek, kad je njegova duša ukrašena dobrodetelji, — a dobrodeteljan je onaj, koji svoje dužnosti ne samo prema srodnikom i prijateljem, nego i prema svomu narodu savjestno i s pobožnim srcem izpunjava. I samo onaj čovjek ima pravo na obće i podpuno poštovanje, koji ni jedne od svojih dužnosti ne zapušta.

„Mi, ženske, valja tako da živimo i da radimo u toliko više, što je priroda našu stranu oskudno obdarila drugom kakvom snagom, i mi smo sa svim bez odbrane i zaštite, ako se ne naobražamo štitom dobrodetelji i ne zaklonimo oklopom svih privatnih i javnih vrlina.

„Ja sam uvjerena, da ćete vi tako razumjeti smisao duha iz glasa ujedinjenoga mladoga srbstva, po kom smo se na ovaj sastanak skupile, i za to neka je još jedanput po hiljadu puta srećan i blagoslovljen ovaj radostni dan, u koj evo mi prve od sadašnjega ženskoga kola stupamo na javno polje rada za sreću i napredak svoga naroda. A Bog će dati

te naš primjer neće ostati usamljen u našem milom srbstvu." Besjeda ta slušana, veli „Matica" s najvećom pažnjom i često je prekidana uzklici odobravanja, a na svršetku zaorilo se iz svih grla: „Živila!"

Proglasiv skupštinu za otvorenu, predsjednica pozove članove, da se razgovore kako bi i čim mogle ženske pripomoći radnji ujedinjene omladine srbske.

Sestra Jelena V. Jovanovićeva odmah predloži zajednički mjestni odbor mužkaraca i ženskinja za omladinske poslove. „U zajedničkom odboru mogli bi se poslovi omladinski podieliti onako, kako će mužki raditi ono, što njim od ruke ide; a ženske opet ono, što njihovomu prirodnomu položaju odgovara."

Prije nego što se došlo do riešenja toga pitanja, valjalo je, naravno, saslušati razloge onih, koji su za odieljene mužke i ženske odbore, i razloge onih, koji su za zajedničku radnju mužkaraca i ženskinja. Prema tomu predsjednica predloži a skupština odbori, da se pri viećanju mogu saslušati i oni od mužkih, koji bi bili voljni, da svojim sestram pomognu savjetom u poslu, koji je dužnost koliko ženskinja, toliko i mužkaraca.

Predlog Jovanovićkin je primljen.

O preustrojstvu austrijske vojske.

Zajedničko ministarstvo naše monarkije sastavilo je za preustrojstvo vojske osnovu, s koje bitnošću hoćemo evo da upoznamo i naše štioce; jer u veliko zasieca u obiteljske krugove.

Glavno je načelo toj osnovi obćenita i osobna dužnost obrane; svatko je držan služiti u vojski kopnoj ili morskoj, kad navrši 20 god. a prestaje služiti, u vojski kopnoj kad provali 30. a u morskoj kad navrši 32 god. života. Od tih odpadaju kod kopne vojske 5 godina na pričuvu (rezervu) a kod morske 7 godina; ali svaki iz vojske izstupljujući ima služiti zemaljskoj obranbenoj dužnosti još do 34 godine. U narodnom ustanku (Landsturm) držan je ići pod pušku svaki od 18 do 40 god.

Oružana moć dieli se na dvoje; na vojsku, koja se sastoji iz bojne vojske i zemaljske obrane, i na narodni ustanak. Bojna vojska ima se sastojati iz 80 linijskih i 80 pričuvnih pukovnija, te iz toliko konjaničkih pukovina, koliko ih već sada ima, samo još ova svaka s pričuvnom divizijom, koja je sastavljena iz dvie a za slučaj potrebe u ratno doba iz tri i više eskadrona.

Pričuvna pješačka pukovina ostaje u svom kotaru, iz kojega je unovačena; ima samo jedan odiel častnika i šarža, kojim je dužnost učiti novake, vježbati pričuvne vojnike na dopustu i skrbiti se za zemaljsku obranu.

Zem. obrana u svakom kotaru, u kom je unovačena, ima dva satnika i četiri podčastnika, koji vode glavni popis tako, da se u najkraće doba sazvati i oružati mogu u svakom kotaru za zemaljsku obranu po 2, dakle u cieloj monarkiji 160 tisućnija. Koliko treba častnika, za zemaljsku obranu mogu se uzimati umirovljeni ili s karakterom izstupivši (kvitirani) častnici ili častnički nadeždnici, kojim ipak nije put otvoren na častniška mjesta kod linije i pričuve; zatim jednogodišnji dobrovoljci, koji su položili izpit za častnika u zem. obrani, pa onda ugledni ljudi iz gradjanskoga staleža, koji u tom kotaru stanuju i nisu obrta i zanata takova, koj se nebi pristojao častničkomu stališu.

Vježbe zemaljske obrane imadu se tako držati, da budu zanatlije i obrtnici što manje u svom poslovanju priečeni.

Besjednica.

Narodno kazalište. U ponedjeljak dne 13. t. m. imao je g. Freudenreich svoj drugi prijam, koj mu pripada kao redatelju. Predstavljahu se „Veseli djaci" i nova vesela igra u 1 činu „Ljubav ih mori (die Eifersüchtigen)" od Benedixa. O prvih već smo kod raznih predstava ove našemu obćinstvu toli omiljele

operette toliko prozborili, da nemamo ništa više kazati. Što se vesele igre tiče, veoma je zabavna i bila je što se shvaćenja i predstavljačke routine tiče, dobro odigrana po gg. Freudenreichu, Mandroviću i Stefanoviću, kao i po gospodjah Perisovoj i Sajevićevoj, samo nije od svih posve točno memorirana bila; posliednji ukor najmanje se tiče gospoje Sajevićeve, koja je i ovaj put kao vazda svoju ulogu podpunoma na izust naučila i tu mladu ljubomornu gospoju tako karakteristično predstavila, da ju može medju svoje najbolje uloge uvrstiti.

To bje posliednja predstava u zimskoj saisoni, u kojoj su u svem 93 predstave dane bile, medju kojimi bijaše 29 novih i to 17 prevodah iz njemačkoga, 9 iz francezkoga i 1 iz českoga, zatim samo 2 izvorna komada, što je za cielo premalo.

Od svih tih komada bio je samo jedan (Prababa od Grillparzera) od veće poetičke vriednosti; no većina ih ipak se je dopala, jer su više ili manje svikolici kazalištnom vještinom pisani a njeki i u istinu zanimivi i valjano karakterisani, medju koje brojimo malne sve prevode iz francezkoga, zatim „Tetku i nećakinju“ od Görnera, „Nježnu rodbinu“ od Benedixa i „Narcissa“ od Brachvogela.

Nove operette imali smo tri. Jedna od njih „Blebetuša“ dopala se podpunoma, ostale dvie pako („Mornari i djaci“ i „Dafnis i Kloe“) stranom. Posliednja može se s vremenom, ako se njeki nedostatci uklone, jošte većma dopasti, dà možebiti i sasvim omiljeti. Repertoir može se dakle, ako i ne izvrstnim, ipak dobrim nazvati.

Šta se predstavljanja tiče, najveće zasluge stekoše u recitirajućem igrokazu medju mužkoga osoblja gg. Freudenreich, Mandrović i Brani. Dva prva pokazaše i posliednje saisone, da su pravi stubovi našega igrokaza a gospodin Freudenreich svojom uprav kameleonskom naravju i izvanrednom routinom kao predstavljač i redatelj, da je uprav duša našega kazališta. G. Brani dopao se je jošte većma nego prijašnjih godina kao deklamator a napredovao je očito i što se oblosti kretanja tiče. G. Plemenčić malo je igrao a i to malo riedko je na izust naučio. Od novih uloga bila mu je jošte najbolja Jung u operetti „Mornari i djaci“. On ima toliku komičnu silu, da uprav žalimo, da mu marljivost nije veća; što bi nam on bez te mane postati mogao!

Od mladjih talenata najvećma je medju svimi mužkimi bez sumnje tako u igri kao i u pjevanju napredovao g. Sajević. G. Ban nije takodjer bez predstavljačkoga dara, no čini se da mu nije ozbiljno stalo do napredovanja, jer je jošte uviek neugladjen ostao kao što je bio prije, premda ga je kritika više puta opomenula.

G. Andrijević davao si je mnogo truda, no nije mogao sve do konca saisone svoje njekadašnje obljubljenosti postići. Ostalo mužko osoblje nije nego samo za epizode, no mnogomu je po koja dobro za rukom pošla.

Izmedju predstavljačica imala je najznatnije uloge gospodična Perisova i izvela ih je malne sve na podpuno zadovoljstvo občinstva. I gospoja Sajevićeva bila je veoma sretna. Ako je prva umjela svojim toplim čustvom, živahnošću i uzletom duha uznieti slušaoca, zanimala ga je druga neprisiljenim kretanjem i prirodjenom dražešću a osobito naravnosti izraza, koja joj stoji na razpolaganje u tolikoj mjeri, da te čini više puta uprav zaboravit, da si u kazalištu. Velika riedkost, koja zaslužuje najveće uvažavanje! — Veoma zaslužno djelovala je i gospodična Bajzova svojom mnogostranošću i znatnom routinom. Ona nije mnogo velikih uloga igrala, no mnogo je doprinosila svojim kriepkim, vještim i dobro promišljenim sudjelovanjem i u manjih ulogah k dobru uspjehu mnogih komada. Gja. Popovićeva bila je čestom bolježljivošću preprječena svu svoju silu razviti, no ipak je po kojemu komadu svojom dostojanstvenom i ugladjenom igrom na očitu korist bila. U mnogih njenih ulogah zastupala ju je gdčna. Bajzova s podpunim uspjehom. — Gospodična Jelenska napredovala je očevidno i često je uspjela u mnogoj težkoj zadaći. — Gdčna. Ružička pobudila je liepih nada za budućnost u tragičnoj struci. Napokon gospodične Podrmanska i Golubićeva državahu se većom stranom dobro u epizodah a prva odigrala je i po koju veću ulogu na zadovoljstvo.

U operetti excellirala je kao vazda igrom

i pjevanjem gdčna. **Norvegova**, uza nju stajahu vazda dostojno gje. **Lesićeva** i **Odieva**, prva se odlikovaše osobito svojim blagozvučnim glasom a druga svojom dobrom školom — ali jedna i druga mnogo bolovahu, što je činilo velik uštrb operetti.

Ljetna saisona počela je u subotu dne 18. t. m. s novom za nas igrom „**Velika gospoda** (**Aus der Gesellschaft**“) od Bauernfelda. Obširnije u slied. broju. —l—

Književnost. (Hrvatska i srbska.) Sravnivajući zemljopis za više razrede srednjih učiona. Napisao Fr. Bradaška profesor na vel. gimnaziji u Zagrebu. U 32 arka uči ta knjiga u kratko, a ipak obširno o svem, što čovjeku treba da reče: sad poznam sviet.

— Izašlo je djelo u Albrechtovoj tiskarni „Moćnik stolne crkve dubrovačke. Izvješće o drvu sv. križa, pelenici Isukrstovoj, i ostalijem moćima posvećenijem životom i smrti našega spasitelja. Sastavio kanonik Stjepan Skurla. Sa slikama. U Dubrovniku 1868. Troškom i nakladom D. Pretnera. U maloj 8-ni str. 178.

— Dr. Fran. Močnika: Pouka u računicu. Prev. Iv. Čačić. Tiskano škol. nakladom u Beču. U 8-ni str. 300 ciena 60 nč.

— Stiže nam knjiga „Amanet ili sreća u pepelu“. Igrokaz u 4 čina s pjesmami. Napisao Jovan Demetrović. U Temišvaru. Pečatao E. Šteger 1868. Na 16-ni 136 str.

— „Glasnik srbskoga učenoga družtva 2. odielak“. Gradja za noviju srbsku historiju. Knjiga prva. Protokol Šabačkoga magistrata od 1806—1812 godine. U državnoj štampariji u Biogradu 1868. Na 8-ni 6 l. 222 str. Ciena je 50 novč.

Svašta. Juridičko družtvo, sastavljeno uz moskovsko sveučilište imenovalo je svojimi članovi dr. Račkoga i V. Bogišića.

— Slavena u Austriji ima $16\frac{1}{2}$ milijuna (Čeha, Moravaca i Slovaka $6\frac{8}{10}$ mil., Poljaka 2 mil. i 300.000, Rusina do 3 mil. 100.000, Hrvata i Srba $2\frac{9}{10}$ mil., Slovenaca 1 mil. i 270.000, Bugara 24.000).

— Jednomu družtvu je dozvoljeno, da u Osieku daje magjarske kazal. predstave.

— Njemačkih nariečja ima 505 i Niemci se jedva razumiju kako to dokazuje dr. Firmenich u svojoj knjizi „Germaniens Völkerstimmen“; Slaveni imadu do kojih 16 nariečja pa se još možda naglasom u gdjekojih stranah čini posebno razriečje.

— **Dva amerikanska obreta** obraćaju na sebe svestranu pažnju. Iz orahovine pravi jedan tapete, koji se daju svijati kao od artije i jer su $\frac{1}{15}$ palca debeli mogu se i na stieni priljepiti; daju se prati; kroz godine postaju tamnije, a onda su ljepše.

Drugo iznašašće pravi je rek bi kuriozum. Zadock Dederick u Newjorku napravio je, vele parostroj u slici čovjeka, koj hodi i tegli.

— Jedan „živin-vračitelj“ dodje u poslu k jednomu sudcu; ovaj ga, kad udje u ured, pozdravi riečmi: Zdravo doktore! a onaj mu odzdravi: Kako si mi bolestniče?

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Kad kosa neće
Travu da sieče,
Tim ju pogladi,
Pa onda rádi.

Oduzmi glavu,
Nam je na slavu,
Mladu i staru
Bauk Magjaru.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 18.

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 14.)

Tko sviest pravednu i bistar vid neima, često krat stvar jednu za drugu vazima. D. Zlatarić III. 71.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ preplatiše: 101. Egersdorfer Vatroslav, vlastelin i 102. Alb. Ferić, žup. bilježnik — oba u Zagrebu. 103. Javor, gimnazijalni zbor u Osieku. 104. Košir Ivan, učitelj u Voloderu. 105. Kamauf Ivan, prisjednik banskoga stola i 106. gja. Matošićeva — oba u Zagrebu. 107. Stevo Matiević, župnik u Ljubini. 108. dr. Malec Josip, odvjetnik u Jastrebarskom. 109. Mahnig Vjekoslava, učiteljka u Karlovcu. 110. Nedjeljko Matija, kapelan u Oriovcu. 111. Br. Cvjetko Nadarević, bogoslov u Vacu. 412. Očić Petar, podžupan u Zagrebu. 113. Odi Drag., liekarnik u Jastrebarskom. 114. Ed. Perok, župnik u Varažd. toplicah. 115. Gdčna. Ljubica Plešcova u Delnicah. 116. Filip Perok, kanonik u Zagrebu. 117. Ivan Petrušić, trgovac u Petrinji. 118. Franjo Petračić, profesor u Senju. 119. dr. O. Bono Perišić u Gučjoj gori u Bosni. 120. Koloman Mikšić, vlastelin u sv. Jeleni. 121. Kosta Milutinović, trgovac u Mitrovici. 122. grof Ladislav Pejačević, vlastelin u Našicah. 123. Armin Pavić, prof. u Varaždinu. (Dalje sliedi).

☞ *Prvih šest brojeva „Dragoljuba“ dadosmo s nova naštampati i sad možemo nove predplatnike poslužiti svimi listovi. — Koji od dosadašnjih predbrojnika još nisu „Dragoljub“ platili a naručili su ga, pozivljemo ih uljudno, da izvole što prije platiti. Njekoj izvanskoj gospodi, koja su časopis naš lani držala, nije bilo drago, što smo ga ove godine slali samo onim, koji su predplatili ili naručili, molimo sad naše prijatelje i uobće sve rodoljube, da se za vremena prijave, jer se urednom prijavom nanosi šteta nam i književnosti.*

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

V.

Bojno polje.

Kakova stiska, buka i vika u stambulskih ulicah! Zašto se valja puk sve na hrpe k obali zlatnoga roga? Mlado i staro juri napred oduševljenim licem — hrpe od 10—20 ljudi kupe se na ulicah, te jedni drugim pripoviedaju, što su vidili i čuli; na etmajdanskom trgu, pred serailom i mošeami sgrnula se množina svieta, koj prati iz ulice u ulicu dülbendara, razglašujućega stiegom u ruci i uz zvuk trublje svim pravovjernim, da je sultan Ahmet III. navjestio rat šahu Tamasipu.

Odasvud ori se oduševljenje i bojna cika!

Sad bi prošla ulicom četa janjičara, sad odiel jašućih Arnauta, sad bi opet prevežen težki top; hiljade i hiljade ljudi sliede ih s ulice u ulicu, dapače njeki idu tja do Skadra, gdje je udaren tabor.

Napokon nasitio se je i sultan mnogih svečanosti i razsvietljenja i odgadjajuć pod svakojakimi izlikami naviestanje rata, napokon se sklonuo, te evo osvanu davno izgledani dan; vojska sakupi se niže Skadra, te čekaše samo na sultana, da se zatim ukrca i na pomoć priteče Küprilizadu, koj je već u velikoj stisci.

Cieli Bospor nalići živoj šumi jedarâ i jarbola, tisuću i tisuću zastavica leprše po zraku. Na obali sve je puno vojnika; sunce titra u neizmjernih tracih, odsievajuć od svjetloga oružja, sjajni čadori zauzimlju sav zeleni prostor; — bieli je za najvišega muftia, zeleni za vezire a crveni za kiaje, tamnomodri za emire, sudce iz Meke, Medine i Stambula, ljubičasti je za uleme, svjetlomodri za mudire, a tamnozeleni za Mir Alama, nosioca svetoga barjaka; * a nada sve uzdizao se je padišin čador na najvišem brežuljku, nakićen zlatom vezenimi zavjesami, pred kojimi na ulazu visjahu dvostruki i trostruki konjski repovi.

Sinoć nisi vidio svemu tomu ni traga, po noći udareni su i sagradjeni čadori, a u jutro bijaše sve gotovo, kao da je iz zemlje niklo.

U dolini vidio si spahise, nakit i ures svih konjanika i ciele vojske; na obalah i na brežuljcih smješteni su topdjije, na krilih Arnauti, Tartari i zoranski Druzi; a u sredini dika i ponos sve vojske — oholi janjičari.

Ovi kao da znadu, da su oni najljepši i najbolji u cieloj vojsci; drugi vojnici nesmjedoše im se ni približiti. — Sva je vojska oduševljena za boj i bitku, pa počuješ li koj put viku i klicanje, zna-

* Hammer-Purgstall: Poviest osmanskoga carstva.

deš, da se čita navještenje rata; — i brodovlje oglašuje svoje veselje burnimi hitci iz topova.

Sultan Ahmet svršio je medjutim običnu svoju jutarnju molitvu i upravo je pošao iz svoje spavaće sobe.

Noć nije sproveo u haremu, već u ratnom vieću vezira svojih u tajnoj sobi divana, koja se pozna po zlatnoj kubi već izvana. Osim njega i vezirâ nitko neznadjaše, što su zaključili; al čim sultan izadje iz spavaće sobe, ugleda Kislaragu, koj je već na njega čekao; preda sultanu zlatni pečatni prsten i reče:

— Svemožni padišo! Najdražestnija gospodja šalje ti ovaj prsten. Znadeš, da je pod kamenom njegovim najžešći otrov bio, sad ga više nema... sultanka te srdačno pozdravlja i želi ti sreću u ratu. Angjeli nebeski neka te prate po svih putevih tvojih. Sultanka zatvori se u svoju tajnu sobu... u onaj čas, kad ti ostaviš serail, popit će otrov; jer joj je sladja smrt, nego li život bez tebe.

Sultanovo se lice naoblači.

— Zašto me raztužuješ takovimi riečmi?

— Ja opetujem, možni padišo, jedino sultankine rieči. Veli, da se nećeš više povratiti, ako sad odeš u boj, a ona neće da bude robinja tvoga nasljednika.

— Takove me rieči veoma, — veoma žaloste.

— Jezikom proklet ću si ustne a zubmi odgrizti ću si jezik, što sam mogao takova štogod govoriti, ali ja sam samo slušao zapovjedi sultanke.

— Leti k njoj i reci joj, da dodje ovamo.

— To bi joj bilo smrt, — živa neizlazi više iz svojih soba.

Sultan se zamisli, a zatim upita tužno:

— Kuća ti je u plamenu, u kući ti je ljubovca — hoćeš li prije vatru gasit, ili ljubovcu spasit?

— Za gašenje ima vremena; spasio bi najprije ljubovcu.

— Pravo imaš... Zašto pucaju topovi?

— Brodovlje se oglašuje.

— Čuju li se topovi i u serail?

— Tamo ih pjevanje zaglušuje.

— Odvedi me dakle k Aldžalisi; ona nesmje umrieti. Što će mi raj bez sunca, što zemlja bez najkrasnijega uresa?... Leti napred i javi joj, da joj hitim u naručaj.

Kislar-aga otidje, Ahmet pako šaptne za sebe:

— Samo jošte jedan čas, samo jedan trenutak, samo tako dugo, dok traje vrući poljubac, samo jednu uru, samo jednu noć, samo jedan sladki sanak... biti će zatim dosta vremena za bojno polje.

I poleti u harem.

Sultanka sjedjaše razpuštenih vlasi, bez svakoga uresa u jednostavnoj smedjoj žalobnoj odjeći; pred njom stajaše na stolu mala bočica s prozirnom modrom židčinom; na podu ležahu joj robinje trgajuć si od žalosti vlasi.

Padiša približi se sultanki i zagrli ju nježno.

— Zašto hoćeš da prije mene umreš živote moj, sve moje na svietu?

Sultanka pokrije lice rukama.

— Može li cvasti ružica u zimi? Zar ju neofuri zimski mraz, da snuždeno spusti glavicu?

— Što govoriš o zimi? Dugo jošte neće biti mraza, koj bi ti život podkopao.

— O Ahmete, kad pane zviezda čija, nepita se, je li star, ili mlad i liep, da li mu se još život dopada. Masallah! On pogine. Moja zviezda sjaje a sjaje u tvojim očima, kad se od mene okrene, hoću, dà, moram umrieti.

— Pa tko ti reče, da će se moje oči od tebe okrenut?

— O Ahmete! kaže li nam vjetar: ja sam studen? pa ipak ga ćutimo. Srdce tvoje, daleko — daleko je od mene, premda si evo blizu mene. Al srdce moje sprovadja te u daljinu; svagdje — svagdje sam ja do tebe; daleko si mi, prem evo do mene sjediš; nije to više Ahmet, koj sa mnom govori: to je samo Ahmetovo tielo, duh mu pako daleko od ovuda bludi po bojnom polju, gdje je i ove noći bio; on misli, da ga njegovi stjegovi, njegovo oružje i topovi više ljube, nego li siromašna, ostavljena, zaboravljena Aldžalis.

U taj čas zagruvaše topovi.

— Nečuješ li, kako te zovu! njihov je glas jači od moga; idi, kamo te zovu;

idi samo, Aldžalisin glas preslab je, da se s onim natječe. Što je moj glas? Slabi dah... Idi samo, ja ću svagdje oko tebe lebditi. Pak kad budeš na bojnom polju medju sjajnimi stjegovi, pomisli i na tvoju Aldžalisu, koja se za uviek razstade s ovim životom, samo da bude mogla vazda uza tebe biti!

— O negovori, negovori tako! šaptne sultan nježno, pritišćuć ljubeznicu sve jače na svoje grudi i ljubeć ju žestoko u koraljne ustne, kao da hoće dušu nježnoga toga stvorenja prikovati na tielo...

Gruvali topovi na Bosporu kako im volja, vikao narod ma kako po ulicah, gdje se navješta rat, pa ma kako željno očekivala vojska sultana kod Skadra... sultan Ahmet bijaše sretan u Aldžalisinom naručju... nije sad mogao misliti, da mu valja podići prorokov stieg i odvesti u rat vojsku, koja je željna bitke.

Odaliske udariše u igru i ples oko dvajuh bića, koja su u blaženosti i razbludi plivala... dočim su po ulicah stambulskih težki topovi bučili, i dočim je svjetina željno izgledala čas, kad će moći udariti na Šiite.

Janjičari medjutim sakupljeni su oko kotla, koj visi nad ognjištem. Kotli ovakovi vrlo su važni u janjičarskoj poviesti; oko njih skupiše se divlja i okrutna ta gospoda, kad su želila poći u rat ili su tražila glavu omraženoga koga paše, ili su pako zahtjevala, da se iztakne prorokov stieg; a ti su kotlovi barem u toliko bili strašni, što su ih u tjesnac natjerani veziri ili padiše morali napuniti zlatom, ili — vlastitom svojom krvlju.

Tako i sad stoji više janjičara — medju njimi Musli i Halil Patrona — uz veliki kotao, koji je smješten na velikom tronožniku. Musli i Halil obučeni su već po janjičarski, imahu okrugle turbane, s crnimi perjanicami (biele nošahu vodje), kratke hlače do koljena, da su im listovi sasvim goli bili. U Halilu nebi bio nitko prepoznao prijašnjega kramara; junačko i odvažno njegovo oko, odlučan govor i darežljivost s Janakovim novcem učiniše, da je doskora postao ljubimcem svih svojih drugova. Musli je jošte uviek pijan kao batina, cielu noć proveo je sa starimi drugovi kod čaše vina, pozdravljajuć nove; napokon posta tako drzovit, da je otišao pred čador janjičarskoga age i počeo glasno vikati, da neka izadje gospodin Hasan iz čadora, ako je tako hrabar kako se veli, neka izadje, mjesto što se lenjari po medjedini; ako neće izaći, da preda bielu svoju perjanicu Halil-Patroni, taj da će već znati odvesti ih proti neprijatelju.

Sve je to dobro čuo janjičarski aga, ali se pričinio kao da ni slovca nečuje, jer se obližnji janjičari navedenim Muslievim riečim grohotom smiju.

Medjutim dojaši do kotla prve janjičarske pukovnije četa konjanika, od careve tjelesne straže; u vodji te čete upoznat ćeš u prvi mah Halil-Pelivana, koga već vidismo njeku večer u stambulskih ulicah, gdje je spavao s modrimi ledji i krvavim nosom.

Velikan stane medju janjičare i zagrmi:

— Koj se zove medju janjičari Halil-Patrona?

Patrona dodje napred.

— Mislim, da ćeš me, moj Pelivane, lahko poznati.

— Gdje ti je drug Musli?

— Milostivim gospodinom imaš me zvati, ti pseto, povikne Musli, neznaš li ti, da smo mi ovdje sama milostiva gospoda? I ti si bio takav, dok si bio janjičar, a sad si samo pseto. Što tražiš u Begtašinom cvietnjaku, huljo jedna?

— Došao sam, da ga očistim od korova! Ovu dvojicu svežite zajedno, te moraju umah sa mnom.

— Gledajte samo, braćo, reče Musli drugovom, ta taj je čovjek pijan, ma pijan kao ćep, te nemože ni na noguh stojati. Kako se usudjuješ i pomisliti, da će dva janjičara, dvie ružice iz krasnoga Begtašinoga vrta, s tobom ići, dočim se ovdje naš stieg vije?

— Kapu-Kiaja zapovjedi mi, da vas k njemu dovedem.

— Što brbljaš opet! Ako ima što s nami, neka dodje sam ovamo. Zar ne braćo? nemam li pravo? Kapu-Kiaja ima ovdje biti kod nas na bojnom polju, a ne da idemo mi k njemu... Nemam li pravo? Neka on dodje ovamo!

Svi mu janjičari dadoše pravo. Gdje se je ikada čulo, da je koj janjičar odveden iz tabora? Tko ima što s njim, neka k njemu dodje.

Pelivan je jedva gnjev i ljutinu uzdržao.

— Vi ste ubojice — vi ubiste sultanovoga berber-pašu.

Svi se Pelivanu grohotom nasmiju u brk; Musli je već pripoviedao cielu tu pripoviedku, kako je Halil ubio Ali-Kermesa pjesnicom, da se je umah mrtav složio, čemu su se janjičari osobito sladko smijali.

— Zar nema u Stambulu nijednoga više barbira, da radi kukavnoga toga Ali-Kermesa toliku halabuku činite?

— Ta to je uvrieda, za jednoga barbira, dva janjičara tražiti!

Napokon stupi napred Patrona, i umoli drugove, da puste njega govoriti.

— Čuj me, Pelivane! Znadem, da si mi neprijatelj; slobodno ti je, ja se zato nebrinim. Negovorim ja možda da se izpričam pred tobom, već da budeš mogo kakovu pametnu rieč reći tvomu Kapu-Kiaji. Da, ja ubih Ali-Kermesa, ja sám, nitko mi u tom nepomože. Odoh zatim medju janjičare i evo me sada, moj je život u allahovoj ruci, on me može usmrtiti, ako traži život za život. Ja sam spreman na smrt, pak ću umiruć hvaliti sveto ime njegovo, — njegova budi volja! S toga neka si Kapu-Kiaja i sva ona gospoda, koja su oko sultana, pripašu mač, i neka dodju ovamo k nam! Ja i braća moja, svi mi janjičari spremni smo usljed jednoga njihova miga istu krv našu proliti na bojnom polju; — al nema medju nami nijednoga, baš nijednoga, koj bi se poklonio krvniku!

Sva pukovina povladjivaše glasne te Patronine rieči, dočim je i Musli po gdjekoju rieč izrigao, koja se medjutim izgubi u obćem povladjivanju i vici.

— Reci tvomu gospodaru, tvomu Kiaji, tvomu staromu velikomu veziru i siedobradatomu muftiu; ako nam jošte danas nepošalju ovamo u tabor sultana s prorokovim stjegom, to neće nijedan od njih više trebati barbira; jer će si morati dati tabane brijati, kad nebudu više glava imali.

Pelivan motrijše neprestano svoga protivnika uprtim pogledom; — u oku mu sievaše takova radost i veselje, da je Halil-Patrona i nehotice za mač primio.

— Umiri se samo, Patrono, reče napokon Pelivan; Gül-bejaze neće više doći u serail; ona je na putu ulovljena zajedno s tastom tvojim, mesar je zatvoren medju najprostije zločince; a žena, koju ti zoveš suprugom svojom, bačena je medju najgadnije stvorove ovoga svieta, medju bajadere žene, koje sultan dade loviti i u najgadnije tamnice zatvarati, da mu netruju u narodu ćudorednost. — Tamo ti je sada!

Kao ranjen tigar skoči Patrona, a sablja mu zasja u desnici; jao si ga Pelivanu, pa ma bio on jošte jedan put tolik! Al vodja sultanovih konjanika podbode konja i odleti nasmijav se Patroni. Kad je već prilično daleko bio, obazre se i porugljivo nješto vikne; pet do šest janjičara potekoše za njim.

— Ha, taj nam se jošte i ruga! povikne Musli.

Ostali janjičari videć, da neće dostići Pelivana, pohite k obližnjoj bateriji, oteše topdjijam top i opališe ga za bježećimi konjanici. Tane proždvižda im iznad glava, padne k jednoj vatri, kod koje se grijahu Bošnjaci čuvajući stražu i obasiplje ove pepelom i ugljevjem; odtuda skoči opet u vis i probije čador bostandži-paše, razbivši dva okna, pane jošte njekoliko puta i opet se digne, dok se nezaostavi u dućanu njekoga rakijaša, gdje razlupljе množinu čaša i boca.

Ovdje nadje Pelivan tane i odnese ga ka Kiaji, pripoviedajuć mu, što mu poručiše janjičari.

— A ovo su, reče, pokazujuć na tane od 12 funtih, ovo su im dokazi, kojimi će nam dokazati, da imadu pravo.

Pelivan mišljaše, da će Kiaja planuti sa srdjbe kao živa vatra, i da će dati najmanje svakoga desetoga janjičara ubiti, al se on nerazsrdi, već se jošte više zamisli. U odgovoru janjičarskom vidjaše on već gotovu bunu, te odleti s tanetom k velikomu veziru.

Pošto je Ibrahim sve saslušao stavi tane u sametom obloženu kutijicu i od-

nese ga u serail; dade si dozvati Kislaragu, preda mu kutijicu i zapovjedi, da ju preda sultanu.

— Vojska šalje ovaj bar možnomu padiši; jer nema za nju nikakove ciene, dok je u nje — on dobiva svoju vriednost istom onda, kad ga izda i pošalje onamo, gdje mu je mjesto. Reci možnomu sultanu, da će mu vojska i više toga poslati, ako mu je ovo premalo, al mu onda neću ni ja ni ti donašati toga.

Kislar-aga nije znao, što je unutra zato i preda sultanu kutijicu s navedenimi riečmi.

Sultan otvori kutijicu pred favoritom.... videć u njoj tane razumio je Ibrahimove rieči, a to ga veoma raztuži.

(Dalje sliedi).

Prolog,

u slavu usrećujućega porodjaja njezinoga c. kr. veličanstva, premilostive naše kraljice i gospodarice Jelisave.

Zvona zvone, a topovi riču,
Miliuni od radosti kliču! —
Što je povod obćem tom veselju?
Svemogući izpunio želju,
Što svak od nas u grudi gojaše:
Milom otcu domovine naše
Slast najveća u dio je pala,
Što je narav umrlima dala,
Čedo mu se na utjehu rodi —
Kom da sretna sgoda ta negodi?

Sunčani je sjaj to brižnih dana,
To je melem njeg'vih gorkih rana,
Što pretrpi za narode svoje,
Pa da za njeg' ljubavi negoje?

On nas ljubi, svetim ljubi žarom,
To pokaza veledušnim darom,
Kada svakom, što je njeg'vo, vrati,
Kada nikom njegovo nekrati,
Kada viknu sa prestola svoga:
Svakom svoje, no nek bude sloga!

U vlastitu postavi on ruku
Blagostanje svakom svojem puku —
Što mogaše učiniti više?
Zato svaka grud za njega diše,
Zato njeg'va i naša je sreća,
Zato nam je radost to najveća,
Zato svakom sja blaženstvo s oka,
Zato svak će trgnut mač sa boka,
Ak' mu ikad pogibelj zaprieti;
I djedôva sliedeć primjer sveti
Poviknut će, kak' junaku valja:
Poginimo za našega kralja!

A Ti majko, ženstva čudo pravo,
Cvati, cvati, divna Jelisavo,
Suzu imaš Ti za patnju svaku,
Luč si blagu u života mraku,
Svuda, gdjegod Tvoja stupi noga,
Stopom sliedi blagoslov od Boga,
Vriedna krune, što Ti resi tjeme,
Tvojim pukom sreće siješ sjeme,
Tvoga oka čaronosna sila,
Do nebesa diže duši krila,
Kralja budiš na velike čine,
Angjeo si čuvar domovine:
O i ovo Tvoje čedo milo,
Slično otcu, slično Tebi bilo!

Zapjevajte dakle pjesme hvale
Na tolikom daru Onom gori,
Neka nam se klik veselja ori,
Srdca nam se u blaženstvu tale!
Nova radost novu daje silu,
A ta dić će domovinu milu:
Franjo Josip, tim i *Jelisava*
Neka žive, slava Njima, slava!

Dr. Dim. Demeter.

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

IV.

Ta čemu se smije?

Kod objeda opaze domaćica i domaćin, da ja danas nisam onaj veseli sokol, kakov sam se jučer prikazivao. Ne bijah tužan, nego zamišljen i zabrinut, kojom pjesmicom da dodjem u volju Ivki.

Domaćin si je to tumačio, da ja mislim, kako bi se prije maknuo iz K. jer da mi je ondje valjda dosadno.

— Vam K. valjda nedaje dovoljno zabave, ili mislite možda na kakvu vilu u daljini, kad ste danas njekako nujan. Danas je ponedjeljak; potrpite se do petka i ja ću onda s Vami u S.

— Hvala Vam gospodine; al za boga

nemislite, da mi je dosadno. Ako sam ja danas možda dosadan, nezamjerite. Upravo iza silnih zabava po putu, njekako sam izmučen. Ali vi ćete me sutra viditi opet onakova, kakav vam se jučer prikazah, čemu imam i zahvaliti, da sam toli vrloj gospodi omilio.

— Mi ćemo koji put i k znancem u okoliš, primjeti domaćica, da se i s okolicom našega mjesta pobolje upoznate.

Ja joj se zahvalim na brizi; ali priznajem, niti sam želio puno po okolišu putovati, niti jur u petak iz K. otići.

Objed bijaše na domaku i ja sam svaki čas pogledavao na sat, pa onda izvadih svoju bilježnicu, gdje sam imao medju ostalimi popisane naslove pjesama, koje bi znao pjevati i sve hrvatske knjige, koje sam imao u svojoj malenoj knjižnici i kratko hrvatsko cvietoslovje, te pregledavah naslove pjesama, nebi li si odabrao ponajljepše i ponajnježnije te kako utro put do Ivkina srdca.

Kucnulo četiri. Moj prijatelj Konrad točan, kao ura dodje po me, i mi se spustili niz skaline.

— Pagat ultimo! kliknù upravo naš prijan Barbarosa, kad smo stupili u sobu.

— Dobro došli, živili! — No vi več znate, kako to sve ide u sličnih sgodah.

Ivke nebijaše u sobi. Mi zaorismo (valja vam znati ako vam i nereknem, da nas je bilo ondje sedam mladića) „Puna srdca, pune čaše“. Barbarosa basiraše u mjesto „pune čaše“ „prazne flaše“, i u tren se stvorilo na stolu toliko tako zvanih „lampašev“, da me je sirotu groza uhvatila, jer si preduzeh danas što „dostojanstvenije“ se ponašati.

Kad se ta vika (jer se to pjevanjem zvati neda) malo slegla, začuh, kako su se u susjednoj sobi dva tanka grla sladko nasmijala. Ja onamo, i tu vam opazim dvie djevojke, od kojih bijaše jedna Ivka.

— Moja prijateljica Zorka L. Gospodin Vilko S...

— Slavoj, pomognem joj klanjajuć se prilično smeten, što mi moj ideal još ni nezna pravo, kako se zovem.

— Prostite gospodine, što si nemogoh jučer u onoj buci valjalo zapamtiti vaše prezime.

— Molim, molim gospodično, ja sam i presretan, da ste si bar moje ime zapamtila.

A ona se na to nasmieši.

— Što je vraga smiešna na tom komplimentu? pomislih.

Ohrabrim se napokon, te se uzmem zabavljati s tima ljepoticama, od kojih mi se jedna činila suncem, a druga mjesecom; pa da nebi znao za sunce, mogo bi držati bio i mjesec za sunce...

Prilično se živahno razgovarasmo. Veseli drugovi sa svojimi bučnimi šalami u drugoj sobi, djelovahu i na mene toliko, da sam se i opet mogao šaliti, a Ivka mi se i previše smijala po kadšto naime, kad ja toga ni nepoželih. Naravno, tu se razgovorasmo onako, kako se to obično razgovara družtvance od tri lica, kojim svim trim nema ni pedeset godina.

Meni se nije račilo ići od tih ljepotica, ali udare drugovi na me, da se pridružim k pjevačem.

Pjevalo se svašta. Ja sam nastojao prodrieti, da se pjeva: Miruj, miruj srce moje, Prvi pogled oka tvoga, Zora zori rosa pada itd. to jest samimi nježnimi pjesmicami s ugodnimi napjevi. A moji ratoborni drugovi jurišahu, da se pjeva Prosto zrakom, Oj Hrvati, Naprej itd. I ovo i ono pjevalo se tu, nješto skladno, a nješto i hrdjavo, kao obično u vesele omladine; pa možda vriedni starina Fran nebi tomu prigovorio, kao jednom u Jurjevcu dok nas je biedio s pedanterije, jer smo dugo gadjali, iz kojega glasa da odpjevamo: „Ja sam Slavjan dušom tielom“.

Ja postigoh donjekle svoju svrhu. Moje pjesme, koje sam nastojao onako čustveno i nježno odpjevati, kako to običavaju ljubovnici u pjevankah, stekoše u Ivke dopadnost, ali i opet taj nesretni — smieh.

Smračilo se napokon i nas se njekoliko diglo, da se prošećemo.

Meni se Ivka sve bolje dopadala, ali samo me je uznemirivalo to nesretno smješenje. Ta na njezinih koraljnih...

— Kakovih koraljnih? stepe se opet rutavi Žuža.

— Pst, čujmo! zlovoljno će mu poetični Jankica. — Nepresjecajte ga na najljepših mjestih.

Na njezinih koraljnih ustnah nije treptio onaj blaženi angjeoski posmjeh; ona se je više vragoljasto smijala. Ma neka bi i to bilo; ali ne onda, kad nema nikakovu smiehu mjesta.

— Imaš li daklje što poručiti u Zagreb? drmne me Konrad iz sanjarija.

— Tuže mi se gospodične, da nedobivaju dovoljno hrvatskih zabavnih knjiga u ruke. Ti bi mogao donieti iz moje knjižnice njekoliko zabavnih diela, da zadovoljimo, koliko možemo plemenitim željam naših hrvatskih sestara. Kod kuće ti naznačim, koja djela da mi doneseš.

Mi se našetasmo i razvedrismo pa krenusmo kući. Moga domaćine ni gospoje mu nije bilo kod kuće, jer je bilo u stanu sve tamno; za to mi Konrad predloži da skrenemo k Ivkinomu bratu, pa da ondje naznačim koje knjige želim iz Zagreba imati.

Mišljah, ondje su još drugovi, koje tamo ostavismo, te pokročim odvažno u sobu. Ali nebijaše tu nikoga, do — Ivke s Kriesnicami u ruci. Zatučen tim drmnem se malko natrag, pa joj njekako škrušeno i smeteno nazdravim „dobro jutro!...“

— Službenica. I opet mi se uzela smijati!...

Konrad se smije takodjer.

— Koji je to bies? pomislim. Dosjetih se medjutim u brzo. Ta kako da mi se nesmiju, kad sam joj odkresao u devet sati na večer: dobro jutro!...

— To jest... dobar večer gospodično, propentam sada, te se i ja, ali trpko nasmješim a za tim nastavim:

— Prostite gospodično, i vjerujte mi da neznam, kako sam se zabunio, te sam vas pozdravio sa dobro jutro.

— Vjerujte mi, ni ja ne, odvrati mi ona nesileć se ni najmanje da si smieh obuzda.

— Ja bi ipak možda pogodio... pridoda moj vragoljan Konrad.

Zaboravih, pošto sam došao; uporedjivah u misli krasotu Ivkinu s krasotom kriesnica. Dotle će Konrad mjesto mene ovako Ivki:

— Vilko se usudjuje kod Vas gospodično naznačiti mi knjige, koje bi mu imao donieti iz Zagreba, da si vi po koj časak s njimi osladite.

Ta nespretnost moga druga s nova me popari. Ja htjedoh svojimi knjigami zateći Ivku, a on me ovako odao!

— Gospodično mi Vas nebi bili bunili, kad bi znali, da ste sama, pa još kod toli liepe zabave. To sam propentao dišuć kao da me mora gnjete, a ubogi moj klobuk, taj je dotlje medju šakami nješto propatio!

— Ta vi se kako čujem, za mene brinite, pa se još izpričavate?! Odvrati mi ona nasladjivajuć se s mojom zabunom.

Gledao sam, da čim prije obavim svoj posao te se progovoriv njekoliko rieči razstadosmo: Konrad k sebi, ja k svomu domaćini, a Ivka — Kriesnicam.

V.

Drugovi pitaju.

— Ako su svi ti pojavi tvoje prve ljubavi istiniti, započe novu interpelaciju Pretendent, nisi nam ipak dovoljno obrazložio, kako se to sudara sa tvojom za onda toli veselom i lahkoumnom ćudi? Ta nisi imao ni kada promatrati te tvoje vile; a jedva si tri četiri rieči progovorio s njom, i već se prve večeri pitaš: — jesam li zaljubljen?

— O tom promišljah i sam sliedeće večeri u svojoj sobi. Nije mi i uzprkos mojoj dječačkoj dobi išlo u glavu, kako sam se ja to na jedared promienio. I pronadjoh klicu tomu pojavu u svojoj ne davnoj prošlosti.

— Kod njekoga svoga znanca u Zagorju ugledah sliku Ivkinu. Kad mi je njegova gospoja, koja je slučajno i momu domaćini iz K. na blizu u rodu, i njezino ime kazala, doda mi šaljivo: — Vilko, pazite se, Vi ćete se zaljubiti u nju, budete li ju vidio.

— Ja se tomu nebudem ni malo protivio, odvratim joj tada. Ta ja sam se rad zaljubiti. Čujte, zašto. Želim biti spisateljem. Moj jedan profesor veljaše u školi, da je svaki spisatelj počeo s pjesničtvom. A jedan naš slavni pjesnik tvrdi, „tko ne ljubi, pjesnik nije.“ — Moji drugovi sipljju jur sada kao iz rukava stihove, a ja se biednik mučio sam puna dva sata, dok sam jednomu prijatelju u

spomenicu iztesao prnjava dva stiha i to jedina do sada:

Sreća, zdravlje i veselje,
Evo to su moje želje.

Pa kako je i to hrapavo! selje -- želje! Hu!...

— Dakle svaki, koji želi svoju domovinu usrećiti umnimi proizvodi svoga pera, mora, da se zaljubi. „Tko rano ruča, a mlad se ženi, nikad se nekaje,“ veli mudri naš narod; a ja kažem: Tko se rano na književno polje baca, ne smije da se kaje, ma mu se s prvenci i sir zamatao.

Timi razlozi dostojnimi mojih lieta, koje sam toj gospoji sa vatrenom ozbiljnosti naveo i koji se sada i meni smiešnimi čine, učvrstih se sam u svojih nazorih još jače, te promatrajuć s dopadnošću liepo lice na svjetlopisu rekoh sam sebi: Budu li ostâli moji zahtjevi izpunjeni, ne marim se zaljubiti ma i do ušiju u nju.

— Kakovi zahtjevi? kakova je to ljubav sa zahtjevi, prije nego se i zametne? Nije li ljubav sliepa, kao poštovana mamica Sreća? Zahtjev, uvjet i slične kvake nesmije mladić na umu imati, kad se kani zaljubiti. Tako me je opet zakvačio poetični Jankica.

— Moj dragi dimnjačarski pjesniče, ako si ti proti zahtjevom i uvjetom, to prosvjeduj namah i proti nakani. A kada nebi tu bilo nakane i uvjeta pa ja bi se ipak tako promjenio, nebi vas onda tek pitao: „Jesam li ljubio?“

— Pa kakove si to ostale zahtjeve, ili uvjete stavljao, ti golobradi špekulantni ljubovniče? Ovo me zapita Šamiel Flegmatikuš pa se uza to uzprkos svojoj englezkoj flegmi nasmije... Kako to? Vidit ćemo.

— Moj ideal nesmije biti stariji, ili barma mnogo stariji od mene; mora imati nješto narodnoga ponosa i nesmije da bude kraće pameti od mene.

— Sramota! Poruga na jaki spol! tresne tom novom bombom Žuža na mene. Nesmije veliš, biti stariji ni ludji od tebe! Mi mužkarci moramo biti vazda pametniji od svojih ženskih vršnjakinja. Ta muž kormani po burnom moru svietskih dogodjaja!

— To si mi morao moj dragi Žuža onda kazati, sada to i sam znam, pa danas nebi toga uvjeta stavljao. Onda mi se to pričinilo potrebnim; jer da nebi moj ideal bio bar tako pametan, kao ja, nebih ga mogao opjevati. Ta kako ćeš gusku opjevati?

— To pitaj poetičnoga Jankicu a ne Žužu, primjeti vriedni naš Pretendent.

— Pjesnik mora, da slavi ljepotu! Jankica reče na to važnim glasom.

— Istina brate. Ma čuj odaklje poteče taj uvjet. Vrlo rado čitah drame od svoga djetinstva. Čitah i Scribe-ove „Priče kraljice Navarske“, pa nadjoh mjesto, gdje Karlo V. veli o svojoj vjerenici Izabeli portugizkoj: „Liepa glava, ali u njoj — slama.“ Pa da se što jače osjeti ta kraljeva istina, načini Scribe iz svoje zemljakinje Margite, predražestnu, izvanredno oštroumnu i prevejanu ženu. Obe krasne, pa ipak jedna Bog, a druga — šeširdjija...

Ja po duši govoreć nemogoh o sebi ono tvrditi, što reče Wagner (u Goetheovom Faustu) za se:

„Mit Eifer hab' ich mich der Studien beflissen;
Zwar weiss ich viel, doch möcht ich Alles wissen“

pa si mišljah, da nezahtievam ni malo precerano, neka mi ljuba bar toliko pameti ima, koliko ja.

— Ad rem! zagrmi Žuža.

Iste večeri indi, kad sam promišljao ob uzrocih tadašnje svoje situacije, dodjoh i na uvjerenje, da sam svoju svrhu postignuo t. j. da sam se zaljubio.

Ivkine krasne modre oči, plava kosa itd. očarale me; prva izreka, koju sam od nje čuo, uvjerila me, da je i domorodka i oštroumna; starija nebijaše od mene; u kratko: ja sam bio s njom podpuno zadovoljan. Kad bi mi u mojoj prostranoj sobi bilo na blizu pero, neznam, nebi li bio pokušao otvoriti žilicu svoje fantastične zanešenosti poredav na papir njekoliko stihova, za dokaz, da bude možda i iz mene kada tada kakvi takvi književnik.

— Ako to bude tako dalje napredovalo, pomislih, nemarim joj preksutra t. j. dan prije nego ću iz K., odkriti

svoje srdce, koje sam u taj čas prispodobio zrelu kestenu, komu se bodljiva lupina razpukla, a iz nje pomolio zreli plod. Kesten je dozrio uz žegu sunčanu, a moje srdce uz sjaj Ivkinoga oka.

— Ta je tvoja prispodoba hrapava, kao kestenova lupina, primjeti Pretendent, koj se je čitajuć prije njekoliko dana divne Manzonijeve „Vjerenike“ nasladjivao njegovimi klasičnimi prispodobami.

— Ajde de, šuti. Ti bi se u šestnaestom ljetu boljoj dosjetio, branjaše me Žuža. (Dalje sliedi).

Bajoslovne uspomene našega naroda.

(Dalje).

Simbolične biline našega naroda jesu poglavito smilje i bosilje. Njimi se označuje ljubav i naklonost, o njih se pjeva tisuć i tisuć ljubeznih, žalostnih i pobožnih pjesama. Za njimi pripada uloga cvietu narančе i ljubenice. Doba cvieća počima na dan sv. Gjurgja, kojemu je bog predao upravu nad cviećem. Mirišati cvieće prije toga svetca nije dobro, niti pametno. Proljeće tu jošte nije posvećeno, priroda s kršćanstvom jošte nije slavila svoje združenje. Ali zli dusi pripravljaju zasjede čovječjoj duši pod izlikom ljepote i miloga mirisa. Cvieće i korenje pako ovlaženo u oči svetoga Gjurgja omajom i ostavljeno u njoj preko noći dobiva tako svojstva čovječjemu tielu koristnih, osobito ako se kupaš u njoj medju cvatućim grmljem, ili pod sjenatim drvetom. Isto je tako dobro, mirišati cvieće toga dana, što služi na zdravlje, i čuva za cielu godinu ljubav i naklonost po kriepku i neuvehlu medju onimi, koji su se toga svetca kiticami darivali. Nemanje koristi leći toga dana na travu ili na mladi usjev, pri čem treba paziti, da nezadriemaš; jer je nepristojno, pa i nezahvalno oči zatvoriti na tako svečan dan, kojim se zemlja probudjuje na blago djelovanje za tebe i svako stvorenje. O tom pjevaju u Hercegovini ovu krasnu pjesmu:

M j e s e c i z v i e z d a d a n i c a n a G j u r g j e v d a n.

Izteče sjajan mjeseče,
Za njim je zviezda danica,
Mjesecu zviezda govori:
„Polako, ja sam mjeseče!
„I ja ću s tobom uz polje,
„I ja ću hvatat volove,
„I ja ću orat' dolove,
„I ja ću sijat' konoplje,
„I ja ću plesti tenefe,
„I ja ću vezat' djevere,
„Koj' ono leže kod kola,
„Ka' ono junci kod tora,
„Vezat ću redom zaove,
„Koj' ono leže kod kola,
„Ka' ono junci kod tora,
„Što oni neće u kolo,
„Danas je slavni Gjurgjevdan,
„A oni leže cio dan.“

Od najnježnijih prirodoslovnih obraza sačuvan nam je u sliedećoj pjesmi, koju ujedno treba cieniti kao jednu od najdragocienijih naših pjesama:

B o s i l j a k i r o s a.

Pocmiljio sitan bosioče:
„Tiha roso, što nepadeš na me?“
„Padala sam za dva jutra na te,
„Ovo sam se bila zabavila
„Gledajući čuda velikoga,
„Gdje se vila s orlom zavadila
„Oko one zelene planine:
„Veli vila: „„Planina je moja““;
„Orle veli: „„Nije, nego moja.““
„Vila orlu krila salomila.
„Ljuto cmile tići orlovići,
„Cmile ljuto, jest im za nevolju;
„Tješila ih ptica lastavica:
„„Necmilite, tići orlovići:
„„Povest ću vas u zemlju Indiju,
„„Gdje štir raste konju do koljena,
„„Djetelina trava do ramena:
„„Odkle nikad nezalazi sunce.““
„Po tome se tići utješiše.“

Komu je pri ruci drien, taj neka se na njem zaljulja, jer je to drvo — drvo sile, a sile daje svakomu, tko se toga dana na njem ljulja. Ovdje mi je odmah pripomenuti znamenovanje jabuke. Jabuka, kao plod stabla, koje se posvuda blizu čovjeka nalazi, proslavljeno već i za dobe hesperida, oznakom je naklonosti, prijateljstva i razkoši. Jabukom javlja ljubeznik svoju ljubav ljubovci, jabukom u rukuh prosi otac svomu sinu

djevojku, jabukom mu nadari nevjestu, jabukami se igraju i angjeli na nebu. Jabuka takodjer češće naznačuje samu djevojku, na primjer u sliedećoj pjesmi, koju pjevaju hercegovačke djevojke:

Djevojka i jabuka.

Pocmiljela na gradu jabuka,
Pitala je sa grada djevojka:
„Što je tebi? na gradu jabuko!“
„Prodji me se sa grada djevojko,
„Mlad me bere, a star me kupuje,
„Mlad me prosi, a staru me daju;
„Voljela bih mladu robovati,
„Nego staru na šilti sidjeti,
„Kafu piti, a svilu nositi.
„Volim s mladim po gori hoditi.
„Glog zobati, s lišća vodu piti.“

U drugih pjesmah predstavlja jabuka drvo mater, a jabuke njenu djecu.

Jabuka se vjetru moli,
Da joj grane ne odlomi:
„Da moj vjetre, ne lomi me!
„Ne lomi me, ne krši me;
„Ja sam tebi rod rodila
„Svaka grana dvie jabuke,
„A na vrhu i četiri,
„Na vrh soko gn'jezdo vije,
„Na korjen mi zmaju sjedi,
„Zmaj sokolu poručuje:
„Ako pustim živa ognja,
„„Gn'jezdo ću ti opaliti,
„„Tiće ću ti pofatati.““
„Soko zmaju odgovara:
„„Moj' su tići poletari,
„„Brzo će mi poletjeti
„„Put onoga slavna mjesta,
„„Dobre glase odnijeti,
„„Da smo mi svi zdravo i veselo.““

Od pamtivieka su zmije neprijatelji čovjeka, pri čem je osobito zanimivo, što si naš narod pripovieda o postanju zmije. Prije prestupka praroditelja čovječanstva u raju odlikovala se je zmija „krasa“, ponoseć se svom dražešću zemaljske ljepote. Ali od toga vremena, kada je „krasa“ navela čovjeka na grieh, odsudjena je na gadni oblik i mora plaziti potrbušce po zemlji. Ali ipak nogu svojih neizgubi, čuvajuć jih samo u utrobu povučene. Ako ju metneš na oganj, čim se počme pržiti, odmah ti jih pokaže; nego u taj čas i ti umreš! Ali niti svojih bezbožnih želja, kako bi čovječanstvo pokvarila, dosada se nije odrekla, a ako joj se ukaže prilika, progutne čovjeka i dan danas velikom voljom. I glas, kojim je njegda zamamila praroditelje u raju, ostao joj je nepromienjen. Zaista njeno cviljenje, ako se sjeti, što je bila, jest tako žalostno i pronikljivo, da je postalo svakdašnjom poslovicom. Liepe djevojke nazivlju se još danas zmija, ako se uzima obzir na njegdašnju ljepotu zmijâ. Ako tko nariče, kaže se o njem, da cvili kano ljuta guja. Razumjeva se po samom sebi, da nije dobro suvišno govoriti o toj nakazi. Nu ako se nemože inače, izbjegavajte bar pravo ime, zovite ju poganica, ili još radje uspomenica, to jest da joj se ime rado neizriče. Za vrieme posta pogibeljno bi bilo nazvati zmiju pravim imenom; tko bi to učinio, taj bi se susreo do godine s toliko zmija, kolikogod put bi to ime izgovorio. Do uzvišenja sv. križa mogu se sve zmije vrlaziti po površini zemlje, kada jim je drago. Ali od toga dana moraju se pod zemlju uvući, jer se njihova prisutnost nemože složiti sa svetošću križa. Ali ako bi se koja zmija poslie toga dana pokazala na površini zemlje, to se iz toga zaključiti može, da je progutnula čovjeka i za oto nemože ući u zemlju, te se tako bez krova mora potepati po kamenju, dok njekako nepogine. Takva nesretnica svršuje svoj život u grkljanu glavora, nakaze takodjer zmijskoga pokoljenja; razlikuje se od ostalih tim, da čovjeka nigda neprogutne, nego samo ognje i zmije. Više do dvanaest njih glavor nesmije progutnuti. Ako bi to pokušao trinaesti put, progutala bi ga ona zmija, koju je progutnuti htjeo. Glavor se dakle smatra za dobročinitelja ljudi, a tko bi glavora ubio, jako bi sgriešio.

Nu i na moru i jezerih nema čovjek mira od ovoga grdnoga pokoljenja, jer ga i tamo napastuje. Takova morska zmija, koju nazivlju blorom, tri put je tako duga kao najveći čovjek i tako debela, da ju jedan čovjek jedva obuhvatiti može. Opazi li koga šetati se na obali, to odmah promoli glavu, čekajuć, kako da ga ulovi. Ali da se nitko neda

prevariti, da se makar samo palcem dotakne vode. Tko bi to učinio, toga bi odmah blor popao, pa ga unutra uvukao. Ako opazi na jezeru čamac, odmah je kod njega. Vrti se amo tamo, peraje u vis diže, gledeć kako da čamac prevrne. Često ga je poznati već iz daleka po osobitom šumu vode i razbijanju valova. Na površinu jezera padne magla, čamac se zaniše, brodaru se počme glava vrtjeti. A tu je skrajno vrieme, da brodar gleda doći do obale.

Čovjeku je neprijatno i pokoljenje žaba. Tamo gdje su djeca, nije dobro govoriti o žabah. Ako li se je to slučajno zbilo, to neka takvi neoprezni ljudi nepropuste svoju pogriešku popraviti težkim proklinjanjem. Najpametnije bi daklje bilo sve žabe poubijati, ali to je stvar veoma pogibeljna, jer ima medju žabami i takovih, da ti, ako koju ubiješ, sva kuća do temelja izgori.

I tako se je uzdržalo uosobljenje najstrašnijih njekih zračnih pojava u obliku zmaja, kojih je dvoje, Ala, ženka, Zmaj, mužak. Ala lieće u oblacih, koje tjera kamo joj je drago, sipajuć iz njih kišu i led, poplavljujuć livade i tukuć ljetinu. Zmaj, nazvan ognjan, leti po nebesih, riga iz sebe sam oganj, sam žar. Od gorućega daha osuše se stabla i trave, polegnu žita, izsuše iz vrela. Proti takovomu jadu neima nikakve druge pomoći, de moliti samoga boga, da bi tomu konac učinio, što se je od vajkada najlaglje postići moglo „dodolom.“ Jedna se djevojka sva svuče do košulje i uveže se različitom travom i cviećem od pete do glave, te s njom zadje više djevojaka od kuće do kuće po cielom selu. Došavši s njom u dvor pjevaju dodolske pjesme, a dodola sama igra i okreće se u kolu, te neprestaje, dok naizadju iz kuće i vodom ju nepoliju pridodavši tom ohladjenju uviek njekakav darak. Od dodolskih pjesama navodim ovdje sliedeće:

1.

Naša doda Boga moli,
Oj dodo, oj dodo le!
Da udari rosna kiša,
Oj dodo, oj dodo le!
Da pokisnu svi orači,
Oj dodo, oj dodo le!
Svi orači i kopači,
Oj dodo, oj dodo le!
I po kući poslovači.
Oj dodo, oj dodo le!

2.

Mi idemo preko sela
Oj dodo le, moj božele! *
A oblaci preko neba,
Mi brže, oblak brže;
Oblaci nas pretekoše,
Žito, vino porosiše
I lanove za darove
I kudelju tankoviju!

Nećemo pogriešiti ako držimo dodolu za personifikaciju zemlje čeznuće za daždom a polievanje vodom za skromno pokazivanje na to, česa joj treba.

(Dalje sliedi.)

Iz jezikoslovja.

Odgovor časopisu Vili.

Kod nas ima spisatelj dvie muke: napisati i braniti od napadačâ. O čem si godine mislio, što si težkom mukom sastavio, to ti u njekoliko redaka, bez ikakvih dokaza, moćju absolutne rieči obori kritik. Ovakovi si ljudi niti neuzimaju truda, da bar pročitaju, što uzimaju pod kritičko pero, već pročitavši samo njekoliko listova, sude o cieloj knjizi. O djelu, koje su tek godine stvorile, napišu kritiku za pol sata, pa te kod onih, koji sliede njihov ugled, neznalicom proglase i poruže. Do toga dolaze obično ljudi, koji su si inače dobrimi djeli liepo ime stekli, pak u tren oka neima u književnosti ništa dobra, osim što su oni ili prijatelji jim napisali. To je kritika, koja će, ako uztraje, književno nam polje očistiti — od pisaca; jer tko da se za rug muči pisanjem?

Tako sudi u „Vili“ (7) g. Stojan Novaković o mojoj akademičkoj razpravi: o vremenih u hrvatsko-srbskom jeziku; na to hoću da odgovorim, da se obranim od krivice, i osobito da pokažem narav toga sudca, pak ako je moguće, uputim narod, da ne-

* Ovo se opetuje za svakim redkom.

godovanjem umanji broj takovih svojih neprijatelja.

Kritik veli, da nisam ništa napredovao, odkada sam izdao skladnju ilirskoga jezika; jer da nisam u svem dugom govoru ništa osobito nova kazao, čega već nebi bilo u Budmanovoj sintaksi, koju bih bio imao upotrebiti, kad je izašla prije, nego što sam ja govorio onu razpravu, pa naročito spomenuti piščevo ime, a ne samo govoriti o protivnicih svojih. Zatim mi prigovora, da sam u razpravi zakone o vremenih potvrdio izmišljenimi primjeri, premda razprava zahtieva više naučnosti, nego li školska knjiga, u kojoj (Skladnji ilirskoga jezika) da sam jih ipak potvrdio izrekami pisacâ. Dalje me pita, zašto sam pisao ob odnošaju pučkoga jezika prama književnomu, kad je to već i dolje kod njih i u Zagrebu dosta razjašnjeno, pa i čemu se služim dokazi, kojimi se dolje služe protivnici u disputima na ulicama i po družtvima. Napokon kaže, da bi može biti ovakih pitanja bilo još, ali se ovijem ustavlja.

Svatko, ako i nije čitao moje razprave, a može u obće suditi o literarnih stvarih, mora kazati, da ovo nije kritika; jer se negovori o pojedinostih, već ponajviše obćenitim sudom obara ciela razprava. Tko je pako pročitao onu razpravu, kazat će jamačno, da je ovo grdnja.

Jer kritika bi morala znati, da sam ja g. 1859. izdao „Skladnju ilirskoga jezika," koju sam sastavio iz onih zametaka, što sam jih uvrstio bio u skladnju latinskoga jezika, izdanu g. 1854.; da se o toj skladnji nije nigdje nikakov sud javno izrekao, do kritike g. Jambrečaka (u „Pozoru" g. 1867.), koji se u mnogih točkah osobito glede vremêna protivi mojim pravilom, ter da zato i njega i druge, koji se neslažu s mojim mnienjem, zovem protivnike; da sam ja na njegove prigovore odgovorio u isto vrieme člankom u „Dragoljubu" i onom razpravom akademičkom. Odavle bi mogla izvesti, da meni nije bila nakana, niti razpravljati svih vremena, niti formulirati pravila. Jer (Rad II. 62) naročito kažem: „Što znače koja vremena u podredjenih izrekab, to sam potanko razvio u svojoj skladnji ilirskoga jezika, ter mi netreba ovdje potanje navadjati, u čem se svi pisci sa mnom slažu." Kritika bi bila morala znati, da sam ja (str. 51) na početku razprave napomenuo svoju „Skladnju", pa joj namah dodao sve prigovore, i javne i privatne, koje onda redomice pobijam. Formulacija dakle pravila ima se tražiti u „Skladnji ilirskoga jezika", a u razpravi akademičkoj obrana njihova od prigovorâ. Izmedju tih najvažniji su mi se činili oni, koji tvrde, da su moja pravila pretočno sastavljena po latinskom jeziku, a da bih se bio morao više obazirati na slobodniji grčki, talijanski i francezki jezik. S toga sam morao dokazati, da se moja pravila u obće i s timi jezici slažu: to je bio glavni smjer moje razprave; odatle i onoliko citatâ iz onih jezika, da mi ni g. kritik nemože ništa prigovoriti. — Tko u polemici traži gramatiku, zamjenjuje stanovišta, ter je sličan onomu, koji bi se botanizirajućemu čovjeku rugao, što se nije lahko obukao, da u čas stigne brdu na sljeme. — Da je g. Novaković kritik, nebi bio smio kazati, da zato nisam ništa napredovao, što nisam naveo više od Budmana, već što nisam naveo više od svoje Skladnje, pak u tom bi smislu imao i pravo; pače ja sam naveo i manje, a razlog se vidi iz navedenoga (62) očitovanja. Da je g. kritik prispodobio moju razpravu uza skladnju sa sintaksom Budmanovom, kano što bi mu bila i dužnost, nebi bio onako u vjetar kazao, da ja nisam rekao više, nego što je u Budmanu, već, budući da sam ja skladnju prije napisao od Budmana, bio bi morao kazati, da Budman nije ništa drugo rekao, nego što se nalazi u mojoj skladnji, kano što sam to očevidno dokazao u Radu III., na koji i uputjujem g. kritika. Da je g. kritik pravedan sudac, bio bi uz talijansku definiciju Budmanovu: Trattandosi di un' azione solita a farsi, si può adoperare il presente dei verbi perfettivi, il quale allora corrisponde spesso in italiano a *suole, è solito*, seguito dall infinito del verbo", dodao moju definiciju iz Skladnje: Sadanje naznačuje čin: b), koji biva obično svakoga dana, svakoga mjeseca itd. tu stoje obje vrsti glagolja; a to bi bio i morao učiniti, jer sa skladnjom se prispodablja skladnja, a ne s polemikom; pak

onda bi bio opazio, da moja definicija nezaostaje za Budmanovom, niti jasnoćom, niti kratkoćom, niti točnošću. Što pako nevaljala nalazi g. kritik u mojih primjerih: Ja se svaki dan umijem, i: Pomisli, jučer ti strielim zeca, nemogu nikako dokučiti.

Uzpinje se g. kritik i do načelâ, ter uči, da je nauki dato, da odbere sa sviju strana sve što je dobro, pa da tako kritikom, oslonjenom na narodni govor, i ni na što drugo, utvrdi pravila. Da sam zloban, mogao bih kazati, da je on kopirao moje rieči iz razprave, tako se na las slažemo u ovom načelu. Jer i ja (Rad II. 55.) kažem: Zato ja mislim, da se najprije moramo uteći k znanosti samoj, koja nas uči, kako bi se imala ta vremena upotrebljavati po samu značenju svojem; onda ćemo vidjeti, kako su se drugi jezici približili objektivnoj ovoj istini, a napokon, što je naš jezik odlučnom porabom ustanovio. To su moji izvori. Kod ovako jednakih načelâ morali bi i zahtjevi biti jednaki, al u tom se na čudnovat način razilazimo. Kritik traži od mene, da pravila potvrdim citati iz pisacâ, a ja jih potvrdjujem, kano što on kaže, izmišljenimi primjeri. Ako g. kritik misli, da ti moji primjeri (kakove on očevidno pod izmišljenimi razumieva), nisu sastavljeni u duhu našega jezika, onda ima pravo, što me kori, ali mu je ujedno i dužnost, da to dokaže; što mu medjutim nemože poći za rukom, dok valjalimi priznaje dotična Budmanova pravila, koja se slažu s mojimi, prama kojim su učinjeni oni primjeri. Ako li pako misli, da su načinjeni prama našemu jeziku, onda nimalo nesmeta naučnosti akademičke razprave, što nisu izvadjeni iz drugih pisaca; jer naučnost stoji u stvari, a ne u citatih. G. kritik neka dokaže, da moje razpravljanje o vremenih nevalja, onda je dobio parnicu, inače će mu se morati kazati, da je samo zato pograbio tobožnju neshodnost forme, da može u obće grditi — tobožnju neshodnost velim, osobito glede mene, koji sam u Skladnji, na koju se u razpravi pozivam, zadovoljio kritikovu zahtjevu. Pače meni se shodnije čini, u slučajevih, gdje se polemički ima dokazati tanka razlika izmedju dvie stvari, učiniti to povodom jednakih makar i stvorenih primjera, nego li povodom raznolikih citata; tako će biti jasnije, kako ja (str. 57) potvrdjujem razliku izmedju perfekta i perfekta historičkoga: Zato nevalja reći: Grci su nadvladali Xerxa, već treba reći: Grci nadvladaše Xerxa; nego da sam za perfekt uzeo primjer iz jednoga, a za perfekt historički iz drugoga pisca; po prilici ovako: Bog je stvorio nebo i zemlju samo svojom riečju (Prip. iz star. i nov. zak.); Dva loša ubiše Miloša (N. P.) itd. Napokon ima kod nas stvari, kano što je razlika medju praesensom historičkim, perfektom i perfektom historičkim, koje se nedadu nikako dokazati citatî; jer (Rad II. 54) i u govoru prostoga puka i u mnogih dosadanjih naših piscih pliva mnogo toga u neizvjestnosti, tako da ćeš za svaku porabu naći primierâ i u boljih pisaca, naravski zato, što se je kod nas dosele samo po nagonu pisalo. Neka g. kritik dokaže, da ovo nije istina; ako li jest, što mi koristi navesti koga pisca, kad me možeš pobiti, ne samo drugim, nego i istim. Kad čovjek novu stvar predlaže i brani, kano što to ja ovdje činim, onda nekoriste toliko citati, koliko samostalno razpravljanje na temelju objektivne znanosti, na koliko se ova neprotivi odlučnoj porabi našega jezika. A mimogred budi rečeno, ja netežim za nepotrebnim nakitom citatâ, samo ako stvar jasno razvijem.

Na ono porugljivo pitanje g. kritika ob odnošaju pučkoga i književnoga jezika, odgovaram, da akademik, koji je o tom pisao, znade, kako to pitanje stoji, pak je uprav zato morao pisati o tom odnošaju; jer i danas ima pisaca, koji nikako neće da pišu po pravilih jezikoslovne znanosti, već samo po prostom narodnjem, često izkvarenom govoru. Ta eno i g. kritik piše: Članak *A. Veberov*, dočim sve naše Skladnje uče, da treba pisati: članak *Adolfa* Vebera. I on piše: Veber nije u svemu *dugu* govoru itd., dočim bi se po skladnji imalo kazati: u svem ili svemu *dugom* govoru; i on piše: P. Budman na str. 221. *njegove* skladnje piše, dočim znanost uči, da treba pisati

svoje: i on piše: u **disputima**, dočim po slovnici treba pisati: u **disputama**. Daljnjih mi dokaza netreba valjda navadjati o potrebi onoga diela moje razprave.

Na koncu g. kritika: **Može biti da bi ovakih pitanja bilo još, ali se ovijem ustavljamo**, slaba mu hvala od strane naroda, komu nije nimalo koristio, pače mu je naškodio; jer mu je prvo: uzkratio pouku povodom razpravljanih tudjih pogrešaka, drugo: nedokazanom sumnjom pogrdio jednoga člana, a treće: dao zločesti primjer, da se mjesto **kritika** smiju pisati **grdnje**. *A. Veber*.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Za prosvjetne kulturne interese puka našega — da se medju pukom širi naobraženost popularizovanjem znanosti i nauka, ustrojava se ovdje družtvo pod imenom „**Svjetlo**". Privr. odbor, u kom su ljudi za naš puk i njegovu prosvjetu koji već vrlo zaslužni, koji pak vrlo zauzeti, sastavio i predao je radi potvrde **pravila** nam. vieću. Kod nas još nema družtva, koje bi prosvjetne predmete i po sadržaju i po obsegu širilo medju narod, a dok nebude toga, zalih su nam posao škola, nauk, znanost pače i sva književnost. Zahtjev taj svaki dan se jače osjeća, tako da su s istoga razloga i njeki svećenici zagr. nadbiskupije naumili sastaviti „družtvo sv. Jerolima", komu je svrha izdavati pučke spise, dobrim duhom pisane, zabavno-poučne struke. I jedno i drugo moglo pače i moralo bi za pučku prosvjetu onako složno raditi, kako to kod naprednih Slovenaca čine „Matica slovenska" i „družtvo sv. Mohorja". Mi o tom niti nedvojimo, da će pravila steći vis. potvrdu, a onda ćemo ih priobćiti.

— Gjurgjevo dade našemu pjev. „Kolu" zem. glasbenomu zavodu, pa i duh. mladeži sjemeništa zagrebačkoga zgodu, da su se svaki na pose producirali u nadbiskupskom gradu sviranjem i pjevanjem. Učinjeno je to na radost uzoritomu svečaru, stožerniku i nadbiskupu Gjuri Hauliku, a na obćenito zadovoljstvo. Tom je prigodom sjemeništna duh. mladež izdala i pjesmenu čestitku, koja je na koncertu besjedovana.

— Glavna skupština „Matice ilirske" odgodila se je na 25. o. m. na koj dan o Petrovu, jer je došlo premalo članova, koji bi viećali i učinili zaključak o sjedinjenju matice s akademijom.

Narodno kazalište. Kao što smo već u kratko saobćili, otvorila se ljetna saisona u subotu dne 18. t. m. s novim Bauernfeldovim igrokazom u 4 čina „**Velika gospoda** (**Aus der Gesellschaft**)"

Tomu komadu prednjačio je veoma dobar glas i nadjosmo, da nije bio pretjeran. Komad je dobro načinjen, čvor vješto prepleten, dialog dosta duhovit, značaji dobro izvedeni, pravi portrait-i iz života, podloga zanimiva, razpravljajuća družtveno pitanje sadašnosti, borbu medju plemstvom krvi i plemstvom duše i uma s izravnajućom svrhom bez prekoredna stranična bojadisanja, i tako zaslužuje to djelo, ako i neima uprav genijalnih iskara, svakako uvažavanje i od strane strožje kritike i može se za cielo medju bolje kazalištne proizvode novijega vremena uvrstiti.

Predstava je podobro za rukom pošla i bila je sasvim dobro u scenu stavljena. G. **Freudenreich** (knez Rob. Lübenau) shvatio je svoju težku zadaću i izveo ju je dosljedno i dostojno. G. **Mandrović** (doktor Hagen) takodjer se je dobro držao, samo bi bili želili, da je ponješto vatrenije apologiju grådjanskoga stališa govorio. Tim mjestom mogao bi se svakako veći effekt proizvesti. G. **Andrievič** (stariji grof Feldern), koj je imao predstavljati zastupnika preživljeloga se starijega plemstva, koje je već postalo nemogućim u sadanjem družtvu, dobru si je masku izabrao i težio je očevidno narisat ga po mogućnosti istinito, i zato zaslužuje pohvalu, ako mu je to i samo mjestimice za rukom pošlo. **Et voluisse sat est.** G. **Sajević** (mladji grof Feldern) dobro se je kretao i prilično govorio, samo se je mjestimice ponješto odviš naprasito za salon vladao.

Od gospodja pala je najvažnija i najzahvalnija uloga (Magdalena Wernerova) gospodični **Ružički** u dio. Ona je svakako darovita, i postat će s vremenom po svoj prilici dobrom predstavljačicom, no težko

ikad u konversacionalnoj struci, jer ju organ i njezina ciela spoljašnost izključivo usposobljuje za višju dramu, zato bi tim nepravednije bilo, po strožijem mjerilu suditi ovaj njezin rad, što joj kretanja očevidno odaju početničtvo. Ništa nemanje držala se je barem porazmjerno dobro, što joj za cielo na pohvalu služi.

Gja. Sajevićeva (mladja grofica Feldern) bila je na svojem mjestu; oholo aristokratično ponašanje, oštro naglašivanje i pikantno niansiranje govora podje joj dobro za rukom a i ukusna njena ličnja odgovaraše podpunoma značaju, što ga predstavljaše.

Gna. Bajzova (grofica Marija Hohenheim) igrala je velikom revnosti i razvila je razborito shvaćanje svoje zadaće i veleznatnu kazalištnu routinu. I njena ličnja bila je veoma ukusna.

U malenoj no ipak ne baš neznatnoj ulozi princese Agneze učini ugodna spoljašnost i dostojno ponašanje gospodične Jelenske dobar utisak.

Sve ostale uloge neznatne su, no bijahu do njekih pomanjih pauza podobro i bez svake smetnje izvedene.

Kazalište bilo je praznije, nego što smo mislili, jer smo predpostavljali, da su izobraženiji razredi našega obćinstva doznali iz novina, da je komad dobar — no možebiti ih je zaveo hrvatski naslov i mišljahu, da je to drugi komad a ne onaj, koj se je pod imenom „Aus der Gesellschaft“ u Beču toli dopao, zato bi ga valjalo naskoro opetovati te hrvatskomu naslovu dodati i njemački.

Stari vaudeville „Chonchon“ dobro je u nedjelju dne 19. t. m. zabavljao obćinstvo, što se ponajviše izvrstnoj igri i vještomu pjevanju gospoje Norvegove u naslovnoj ulozi, koja medju njene najbolje spada, pripisati ima. Ovaj put predstavljala je Mariju gospodična Ružička i to sa dobrim uspjehom. Ako i ta uloga nije tragična ipak ima mjesta, koja ponješto zasiecaju u to područje i tako je mnogi prizor našoj mladoj darovitoj predstavljačici dobro za rukom pošao. Obćinstvo ju je opetovanim gromkim pleskom izazvalo, odlikovanje, koje i gospoji Norvegovoj i ostalim predstavljačem glavnih uloga u dio pade.

U utorak čuli smo opet blagozvučnu Offenbachovu operettu „Svatba kod svjetiljaka“ i vidili smo zabavnu jednoaktnu lakrdiju „Dobar pazar.“ Oba komada bijahu hvale vriednom točnosti i revnosti izvedena i zabavljahu veoma ugodno ono malo obćinstva, što se je sakupilo bilo.

U četvrtak prigodom usrećujućega porodjaja nj. c. kr. veličanstva naše premilostive kraljice Jelisave govorio je g. redatelj kod svečano razsvietljenoga gledališta pred urešenimi slikami kralja i kraljice navlastito za tu prigodu sastavljeni Prolog, koj se u današnjem broju našega lista naštampan nalazi; poslie prologa su svi govornika okružujući članovi narodnoga kazališta izpjevali pučku pjesmu.

Za tim sliedila je predstava dvoaktne iz francezkoga prevedene vesele igre „Poglavica noćne straže.“ Komad je fin i bio je izvanredno dobro uvježban. Svi sudjeljujući članovi gg. Freudenreich, Mandrović i Sajević, za tim gospodje Sajevićeva i Jelenska odigrahu ga ne samo živahno već i uprav plemenito.

Pjevačica gja. Odieva imala je u subotu dne 25. t. m. svoj prijam a predstavljahu se operette „Suprug pred vrati“ i „Šeréžanin“; medju prvom i drugom operettom pjevala je koristnica s gospodičnom Ružičkom jedan dvopjev iz Paccini-eve opere „Saffo“. I ta je predstava posve dobro za rukom pošla, no kazalište bilo je slabo posjećeno, što veoma žalimo, jer gospoja koristnica svakako spada medju zaslužnije članove našega kazalištnoga družtva. G. Horvić oprostio se je ovaj večer s nami u ulozi Dmitra Stankovića i pjevao je pod obćenitim i živahnim pleskom veoma dobro te mu pade i odlikovanje izaziva u dio, no igrao je i govorio kao vazda veoma slabo i neizpravno. Šteta da taj mladi temeljito muzikalno izobraženi i prilično jakim simpatičnim baritonalnim glasom obdareni pjevač, tako malo dara za predstavljanje ima i da se nije većom marljivošću dao na učenje našega jezika — on bi inače mogao bio postati pravim uresom naše operette.

Freudenreichova „Crna kraljica“, predstavljena u nedjelju, djelovala je i ovaj put veoma drastično na obćinstvo, sakupivše se u priličnu broju, koje je često i veoma

živahno pleskalo. Nove bijahu u glavnih ulogah gospodje Bajzova (kraljica Barbara), Ružička (Cvietka) i Jelenska (Ljubica) i držale su se po razmjerju svojih sila, svekolike dobro. Osobito se dopade gospod. Bajzova, koja je opetovano pod živahnim pleskom izazvana bila. Svakako je većom energijom i većom potratom fizičnih sila nego njena predšastnica igrala, no rekli bi, da ju u obziru kretanja i dostojaustvenoga držanja ipak nije postigla. G. Freudenreich (Gegić) i gospoja Norvegova (Živan) postigoše i ovaj put uprav sjajan uspjeh i uzhitiše obćinstvo. Brcko nespada medju bolje uloge gospodina Plemenčića. Napokon g. Sajević kao Umjetnić nadkrilio je svoje predšastnike. Jedan njegov govor bio je i živahnim pleskom primljen. —l—

Književnost. (Hrvatska i srbska). U našem listu štampano je njekoliko nar. pjesama iz sbirke g. Ferd. Plohla, što jih je skupio oko Vrbovca. On je odlučio u jednoj knjizi izdati 100 nar. pjesama i 30 nar. pripoviedaka u 10 tiskanih araka, te pozivlje na predplatu do polovine svibnja sa 40 novč., a dućanska ciena bude poslie povišena. Hvale je vriedan posao i ta nakana, da se bilježi te izdaje nar. blago; iz takovih pobiraka moći će jug. akademija znanosti i umjetnosti izdati kritično djelo o tom našem nar. blagu, kakvo je sad izdala ruska o ruskih pjesmah. Novci se šalju g. P. u Varašdin (marovska ulica k. br. 862).

— Liečnička izvješća (visa reperta) za praktičnu porabu liečnikov. Napisao dr. Iv. Dežman. U Zagrebu troškom i nakladom knjižare Svetozara Galca u štamparni Bokaovoj. Marljivi g. pisac učenik i u pismu sliedbenik g. Franje Kurelca, ovim je djelom popunio svoj liečnički riečnik, koj mu se uprav tiska troškom jug. akad. u tiskarni A. Jakića.

— Troškom knjižare Hartmanove nastavit će se izdanje časopisa „Poviednika“, što su ga bili započeli pa s nesreće svoje prekinuli izdavati gg. Pretneri; sad se već tiska IV. svezak glasovitoga romana „Gitana“ i bude početkom svibnja gotov, a onda daljni svezci budu jedan za drugim na brzo sliedili. Oni predplatnici, koji su za prvih 6 sv. kod g. Pretnera njekoč predplatili, dobiti će 4, 5. i 6. pa i sve do 12. za sniženu cienu naime za 50 novč. a dućanska je ciena svakomu svezku 80 nvč.

Ako se toj za naše školstvo zaslužnoj knjižari prijavi za taj podhvat dosta predplatnika, ona će izdavati u „Poviednikovih“ svezkah izvrstna djela drugih literatura i steći si doista i u tom pogledu zasluga za našu književnost.

— Nauk katoličke vjere, što ga je u dvie knjige (svaka do 15 štampanih araka) napisao Ferdo Filipović, svećenik biskupije djakovačke, štampa se u štamparni Drag. Albrechta. G. pisac u nas poznat do sada sa svojih historičkih razprava i njekih dobrih novela piše jezikom čistim i blagoglasnim.

— „Pučki prijatelj“ u Varaždinu, počeo je za korist puka opet izlaziti; želimo, da nadje toplih podupiratelja u puku.

— Pravila družtva sv. Jeronima za izdavanje i širenje pučkih spisa u Zagrebu. Štamparna Drag. Albrechta u 8-ni str. 8.

— Klaićeva „šk. prijatelja“ izašo je ipak br. 2. nu ovaj put kod Gaja. Ni ovaj mu broj neodlikuje se ni jezikom ni izborom članaka, a i Gajeva iztrošena štampa oku je neugodna. Ako se već g. ravnatelj ima vremena baviti redakcijom lista, molimo ga u interesu napredka književnoga, neka prime koju slovnicu u ruke, da se nauči upoznati razliku n. p. izmedju ćuti i čuti (str. 30) itd. i pisati izpravno, jer mu list vrvi neizpravnostmi n. p. čim čestje, najžeštja itd. Ako u ičem, to je u sliedećem g. redaktor originalan: Ovih danah ugledalo je više novih knjigah běli svět. Mi nismo u stanju o njih naše čitatelje obavěstiti, jer nas na to p. n. gg. spisatelji neopunovlastiše.“ Tko li ga je ovlastio u br. 1. poizcrpiti njeke književne viesti? a bog zna, jesu li ga podučitelj Eug. Sensen, koj je u Zagorju umro, i Lugarić i Lukač, kojim je dozvoljeno praviti na preparandiji izpit — opunovlastili, da ih u svoj list metne.

— „Školski list,“ što ga u Pešti izdaje ugar. ministarstvo nastave u magjarskom i drugih ugarskih jezicih, izlazi i čistim hrvatskim te ga tamošnjim učiteljem našega naroda diele bezplatno.

Odgonetka (rebusa u br. 15.) „Od inata nema zanata“. Riešiše gg.: V. Mařik, D. Rašić, S. Kranjčić, Rad. Albrecht, Žagrović, Iv. Žagrović, J. Bobešić, J. Mesić.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 18. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(V. dalje).

Bijaše dobar i blag spram svakoga, nije jošte nikada nikoga vriedjao, a njega svatko raztužuje i žalosti; zavidiše mu sreću njegovu, te mu i ovdje u ovom utočištu nedadoše mira.

Ogrli i poljubi liepu sultanku.

— Umri daklje, liepa ružice, šaptne joj suznim očima, umri i pogini, ako možeš, barem neću imati nikoga, za kim bi mi srdce težilo.

Sdvojno baci mu se sultanka pred noge, obujmi mu bielima ručicama koljena i moljaše ga plačuć, da samo danas neotidje, dok neprodju grdni sni, koje je imala posliednje noći.

Al sultan nemogaše dulje ostati; badava bijaše sve plakanje i sdvajanje, on morade otići! Još je samo jedan časak promišljao, nije li on igračka svoje vojske, — nema li on sablje, da liši glave onih, koji se dižu proti njemu? Al se i opet dozva, videć, da te osnove nebi mogao izvesti; morali bi napokon mnogi i mnogi umrieti, a ovako je bolje, da on posluša.

— A ti umri plemeniti s[illegible]u! šaptne sultanki, koja ga bijaše spr[illegible] do haremskih vrata; tu si ju pola[illegible] skine s vrata i odleti u svoje sobe.

Sultanka neumre, ona odleti u tajni koridor k bliedomu careviću, u čijem je naručaju tražila liek za bolnu svoju dušu pak ga i — nadje...

— Sultan se nije dao nagovoriti, reče bliedomu careviću, koj ju bijaše nježno ogrlio, on odlazi jošte danas u tabor. Da sam ga mogla samo jošte jedan dan suzdržati, buna bi bila sigurno buknula proti njemu... on bi bio za cielo pao, a ti bi mu bio nasljednik...

— Nebrini se više; ta jošte nije otišao; poruči mu po Kislaragi, da nezaboravi dati čitati kuran, prije nego podje.

Kislaraga poslan je s mjesta k sultanu, koga nadje s velikim vezirom, Kapudan-pašom, Kiajom, najvišjim muftiem i šejikom Aje-Sofije, koj je upravo zapovjedio šilihdaru, da si opaše Muhamedov mač.

— Veliki i možni padišo! poče Kislar-aga baciv se na zemlju, sultanka te opominje, da prije, nego li išta zaključiš, upitaš kuranom allaha za savjet, kao što činiše svi tvoji predji, kad su birali izmedju rata i mira; učini i ti tako možni padišo!

— Pravo ima, reče Ahmet i zapovjedi muftiu, da donese alkuran, u kom su običavali sultani iglom probosti njekoliko strana, a zadnja probodena strana pokaziva mjesto, koje da im savjetuje.*

* Hammer-Purgstall: Poviest osm. carstva.

Na svakom stolu dvorane, gdje je sultan primao vizite, i savjetovao se sa svojimi državnici, bijaše jedan iztisak alkurana. Korice bijahu u jednoga alemi obložene; taj uze mufti i preda ga zajedno s iglom sultanu, da radi po starom običaju.

Ibrahim promatraše medjutim krasne ure, koje su visile na stieni; sve tri pokazivahu tri četvrta na dvanaest, a ipak su s tom ceremonijom gubili vrieme.

Sultan otvori kuran i probode nekoliko listića; na posliednjoj probodenoj strani bijaše napisano: „Mač se okrene uviek spram onoga, koj se ga boji. Bolji je zahrdjani mač u ruci, nego li ma i najsjajniji u koricah."

— La ilah il allah! ime gospodnjevo neka se slavi! povikne Ahmet, poljubiv pročitane redke iz kurana. Dovedite mi konja, neka bude božja volja!

Kislar-aga odleti i javi sultanki i bliedomu careviću, kako im je ta osnova propala.

— Leti k sultanu jošte jednom, zapovjedi Aldžalisa Kislar-agi, i reci mu, da neka neide u boj, dok nije pročitana bojna sura iz kurana.

Kislar-aga odleti i nadje sultana jošte s državnici. Suru tu ima najvišji imam u mošeji pročitati, kad ide sultan u bitku; tu se moli sreća oružju pravovjernika.

Bila je sila, zato se ovaj put nije išlo u Aju Sofiju, već se je u carevoj mošeji obavila molitva. Suru čitao je šeik Ispirizade, ali tako lagano i otegnuto, kao da hoće navlaš zategnuti i odgoditi sultanov odlazak. Kad izadjoše iz mošeje bilo je 12 sati.

Ibrahim sve je više silio sultana, da čim prije podje na brod, koj ga je imao s carevićem odvesti k Skadru; al kad već htjede sultan uzaći na konja, da jaši do obale i opet mu Kislar-aga na put stane, baci se pred sultanom na zemlju i pograbi uzde konju:

— Gospodaru sgazi me konjskimi kopiti, al me slušaj prije! Podne je već prošlo, a što se poslie podne počimlje nesvrši se nikada sretno. Pravi musulman, koj pazi na allahov blagoslov, nepoduzimlje ništa, kad 12 sati odbije··· Možeš potjerati konja preko moga trupla, al nećeš bar moći reći, da te se nije nitko usudio opomenuti.

Ahmet III. bio je od naravi slab i nepostojan u svojih odlukah; vjera, nada i ljubav, koje su nadahnjivale druge silom i postojanosti, proizvedoše kod njega praznovjerje, nestašnost i razbludu, te mu oslabiše i srdce i duh.

Čuvši Kislar-agu izvadi opet nogu sa strumena, i reče odlučnim glasom:

— Ići ćemo istom sutra.

Ibrahim malo da nesdvoji; prišaptne nješto Ismael-agi, koj se baci na konja, čim je sultan otišao i odleti, što ga je mogao nositi konj, u Skadar.

Medjutim nastojahu veliki vezir i mufti da zabave sultana.

Za tri četvrta sata povrati se Ismail-aga i sav prašan i znojan stupi pred sultana.

— Možni padišo! evo me iz tabora; od ranoga jutra sve je na noguh i čeka tebe. Nedodješ li do večera u tabor, vojska će doći k tebi u Stambul!

To bijahu strašne rieči, vojska da dodje u Stambul!

Ahmet III. znadjaše, što to znači; sjećaše se, što je prije 23 godine njegovomu predšastniku sultanu Mustafi poručila vojska, kad nehtjede otići iz svoga harema u Drinopolju: „Pa da si mrtav, mogao bi bio za dva dana k nam doći!" — Znao je on, što je zatim bilo, sultan je lišen prestolja, a nasliedi ga on sam, Ahmet III.; upravo takova pogibelj kao što njegovomu predšastniku, prietila je evo sad i njemu.

— Mashallah! neka je volja gospodnja! reče napokon Ahmet, poljubi Muhamedov mač, i za četvrt sata podje na brod; pred njim nošahu prorokov stieg. — U serailu udariše ure upravo jedan sat, a na Bosporu bude 21 top izbačen za znak, da je sultan pošao k vojsci.

Al iztočni narod nevjeruje, da bi ikoj posao sretan bio, koj se poslie podne započima.

VI.

Bura započimlje.

Bosporom vladaše nepogodan vjetar, s toga je sultan istom na večer došao u Skadar, gdje podje s veziri, muftiem,

carevićem i Ispirizadom u dvorac na obali. — .

Kad bi god prestao šušanj valova, čuo si ciele noći iz daleka u taboru viku i buku, čemu nije nitko uzroka znao.

Veliki vezir pošiljao je glasnika za glasnikom k janjičarskomu agi, da ga pitaju, što biva u taboru? Hasan pako odgovori, da ni sam nezna, što je to i zašto mrmljaju vojnici, premda im je javljeno, da je sultan došao sa svetim stjegom.

Ibrahim mu zapovjedi, da svakoga buntovnika dade s mjesta zatvoriti. Hasan ih dade njekoliko zatvoriti, ali ostali vikahu zato i nadalje, dapače sad jošte više i gore.

O pó noći bane ka Kiaji glasnik, da su sa Tebrisa došli bjegajući vojnici, koji pripoviedaju, da su čete Küprilizadove potučene i razpršene šahom Tamasipom, te da je to svu vojsku uzrujalo.

Kiaja probudi velikoga vezira, te mu prijavi strašnu viest.

— Nemože biti, reče Ibrahim, Küprilizad nije potučen, ja mu poslah prije njekoliko dana oružja i vojske, kojom se može držati, dok mi nedodjemo.

— Pak ako bi ipak potučen bio? Ako bi ipak zakasnili radi sultanova otezanja, i Hamadan i Kermandžah izgubili?

— To smo svi onda u allahovoj moći! Idi molit i spavat.

U isto vrieme probude vojnici muftia i Ispirizada te im pokazaše popisanu pergamenu, koja bješe u njeku mošeu bačena; slova su bila tako slaba, da se jedva čitat moglo, kao da su barutom pisana.

Bijaše to proglas na musulmane, da ustanu na oružje na čast Muhamedovu; ako pako podju na neprijatelje da paze i budu na oprezu, neće li kod kuće ostati najljući neprijatelji — sultanovi ministri.

— To nije nego za vatru, reče Ispirizad i baci pergamenu u vatru te legne natrag spavat.

Sliedeći dan bijaše četvrtak, 28. rujan 1730. Danas godinu dana rodjen je sultanov jedanaesti sin. Taj dan valjalo je naravski sjajno proslaviti; trubljami bude proglašeno po taboru, da je današnji dan, dan mira i svečanosti.

Mnogi veziri upotrebiše tu sgodu liepo; janjičarski aga otide u svoj kiosk, Kapudan-paša odveze se preko kanala u svoju vilu Čengölköi; dobi nedavno od njekoga trgovca liepih gomoljika od lala, koje htjede sam svojom-rukom usaditi; Rajs Efendi poteče na svoje dobro, da se jošte jednom oprosti sa svojimi odaliskami; Kiaja povrati se u Stambul; svi dakle svetkovahu taj dan.

Ali udes odluči ovaj dan za drugojačije svečanosti.

Rano u jutro, istom što je zora pomolila lice, sakupi se 17 janjičara pred mošeom Bajezid, — na čelu im Halil-Patrona.

Svaki imadjaše u ruci golu sablju, a u sriedini bijaše Musli držeć stieg sa srebrnim polumjesecem.

Narod im se svagdje ugibaše i Patrona dodje do podnožja mošee. Stupiv na najgornju stubu i pošto umuknuše trublje, započe kramar zvučnim svojim glasom, da su ga mogli na sve strane čuti:

— Musulmani! mi netražimo ništa, već samo ono, na što nas zakon i pravo ovlaštuje. Izdajice hoće, da nas upropaste; bjegajući vojnici dojaviše nam, da je Küprilizadova vojska potučena i razpršena. Perzijanci zarobiše 4000 konjanika i 600 težko natovarenih djeva, vodja pobjego je u Erivan; Hamadan i Kermandžah zauze opet neprijatelj, a dočim se to dogadja, uredjuje veliki vezir i najvišji mufti svakojake svečanosti i razsvietljenja, otežuć tako odlazak vojske, koja da priteče u pomoć Küprilizadu; naša braća liju krv, čujemo njihov vapaj, vidimo im stjegove poružene i od neprijatelja otete, a mi evo stojimo mačem u ruci, te im nemožemo pomoći! To je izdaja! — izdaja tako mi allaha i proroka! S toga pusti svaki pravovjerni svakdanji svoj posao, bacite šilo, kladivo i blanju, pa dohvatite mač i sablju, zatvorite dućane, te se sakupite oko našega stjega. — Živio sultan! — Smrt izdajicam!

Oduševljeno stane mu narod povladjivati rieči, digoše ga na ruke i tako

ga nošahu po bezetanskom trgu. Svatko poteče, da zatvori dućan, sav grad kao da se je najedan put preokrenuo. Ulice se na jedan put napune nepoznatimi i nevidjenimi do onda bitangami, kojih ima u svakom gradu, ali za mirna vremena niti se nezna za njih, te izadju samo, kad ovakova štogod neobična nastane.

Biesno vičuć kao pomamljeni sliedjahu našega mirnoga Halila korak za korakom, te umuknuše samo onda, kad bi on govorio narodu.

Tako dodjoše pred villu (dvorac) janjičarskoga age.

— Hasane! povikne Halil udariv željeznom pjestnicom po zatvorenih vratih, ti dade zatvoriti naše drugove, što su samo mrmljali. Nečuješ sad više mrmljati već urlikati i bjesniti. Pusti zatvorenike na slobodu!

Hasan nebijaše ljubitelj takovih dogodjaja; obuče si njekakove dronjke, pobjegne na obalu i odveze se morem u tabor.

Janjičari sruše vrata i oslobode si drugove. Halila posadiše na Hasanovoga konja i slavodobitno odvedoše ga na etmajdanski trg; sav se trg napuni oružanimi ljudmi; na sried trga staviše kotao, koj donesoše iz vojarne; tako bijaše svaki put, kadgod bi narod uzbjesnio proti samosilnikom.

— Otvorite tamnice, vikne Halil, pustite zatvorenike, dajte ubojicam noževe, palikućam ognja, da rade na što ih nagon tjera; danas valja da se ubija i ruši, do česa se dodje!

Narod odleti k tamnicam i provali vrata, ubojice i tati poplaviše ulice, a napokon izidje jošte jedan, koj kao da nije onakav, kakvi bijahu ostali — bijaše to Patronin tast, Janaki. Stane — sa straha ili stida — na vratih — niti se neganu, dok nedodje Musli, te ga silom neodvuće od onuda.

— Neboj se, tudjinče! Uzmi mač i stani do mene, — neće ti ništa biti, nikoga se neboj!

Halil poteče medjutim k tamnici gnjusnih onih ženskih stvorova, koje su zatvorene, da nesmrade ćudorednoga naroda.

Otvoriše vrata vičuć, da bježi, tko ljubi slobodu. Kao ciela povorka strašila izleti jato žena iz tamnih špilja, — žene su to, koje hodaju ulicom bez koprene, koje si ustne i obrve bojami mažu, samo da se dopanu mužkarcem — kao biesni psi — rad gadnih svojih strasti zatvorene su i od svieta odlučene, samo da netruju naroda. Mnoge su se postarale za svoga tamnovanja, — ali i iz upalih očiu sieva im još uviek vatra gnjusne strasti. — Ha, kakovu si kugu napustio na narod, Halile! — ti si buru pospješio, hoćeš li ju opet moći svladati?

Eno ga na vratih, gdje željno očekuje, da izadje medju gadnimi ovimi stvorovi nevina i krasna Gül-bejaze. Zašto je nema tako dugo? Sve su već izašle i razpršile se po ulicah, samo jošte gdjekoja izleti iz nutra, koju je radostna viest o slobodi možda polugolu snašla — al i ona sad leti razpletenih vlasi za ostalimi; — samo Gül-bejaze nema.

Sluteć najgroznija odluči Halil poći u gadne te špilje, koje imadu samo na krovu male okrugle prozorčiće.

— Gül-bejaze! Gül-bejaze! zvaše po tamnici, al se nitko neodazove··· netom opazi u jednom kutu, sasvim do stiene bielu podobu. Bolestna je to žena, koja sakriva rukama lice. Lagano odkloni joj ruke s obraza i prepozna svoju ženu... sa stida i sramote nije se usudila na svjetlo izaći.

Bolnim srdcem zagrli ju Halil; ali žena mu niti je išta govorila, niti je pogledala muža si, već je pritisnula obraz na njegove grudi i gorko plakala.

— Neplači, o neplači, klikne Halil, koji te tako poružiše, verat će se jošte danas pred tobom u prahu kao nejaki crvići, — tako mi proroka, hoće!··· igrahu se tvojim srdcem, ti ćeš se igrati njihovimi glavami···· Ohola sultanka, koja te je njeki dan bičevala, ljubit će ti jošte danas ruku u svoj sniženosti! To ti ja kažem, ja, Halil-Patrona, pa bio proklet, ako sam ikada lagao.

Odnese ju van i pokaže bliedu tu sliku narodu:

— Vidite, musulmani, to je žena moja, koju mi ugrabiše prve noći, — ovdje u ovoj gnjusobi i sramoti nadjoh ju opet! Zaslužuju li oni milost, koji na to spraviše ženu moju?

— Smrt takvim zločincem! povikne uzešćena množina, te se valjaše poput valova ulicami sve dalje i dalje. — Stadoše pred krasnim dvorom.

— Čij je to dvor? upita Halil narod.

— Damad Ibrahimov! odgovoriše njeki.

Čij je to dvor? upita Halil potresav zlovoljno glavom

Sad ga istom razumješe.

— Tvoj Halil Patrono! poviknuše.

— Da, tvoj je Halil Patrono! zaori svjetina. U tren se izprazniše sve prostorije dvora i Patrona odnese ženu si u harem velikoga vezira, i zapovjedi odaliskam Ibrahimovim, da se poklone novoj svojoj gospodarici i da ju slušaju. Pred vrata stavljena je počastna buntovnička straža.

Vani oriše se bojni uzklici i čuše se trublje i bubnjevi, a sav taj užas i strahote potaknu slaba, nejačka i bolestna žena····

VII.

Pupolji od lala i čovječje glave.

Cvatućih lala nije svagdje oko polovice rujna. O čem si badava razbijahu glavu najvještiji vrtlari, to je napokon pronašao Kapudan-paša.

Kako se dade usried jeseni proljeće učiniti i lale prevariti, te misle, da je svibanj u rujnu, i počnu cvasti?

Dade donieti sa Libanona, najplodnije zemlje, koja kad na piesak pane, čini na njem malene zelene vaze, ta zemlja postade iz padajućega lišća, koje je trulo stoljeća i stoljeća. U takovu zemlju posadi on lale (tulipane) svojom rukom, načiniv prstom luknju i utaknuv u nju gomoljike. - Dade donieti sa Kaukaza sniega, gdje ga ima i u sried ljeta; cieli brodovi nakrcani sniegom plovljahu crnim morem; — tim pokri lale, a kad se prvi snieg odtopi stavi drugi gori; lale misliše, da je na početku ljeta zima, a kad se snieg sasvim odtopi; pomisliše, da je proljeće i potjeraše klice u mjesecu rujnu.

O prorokovom rodjen danu bijaše već do 50 pupolja, a svaki dobi ime po kojem gradu i znamenitom kojem bojištu. Kapudan-paša morade upravo sada na more da preuzme zapovjedničtvo brodovlja, te tako ostaviti svoje lale u najzanimivijem času.

Upravo onaj večer, kad je sultan prispjeo u Skadar, javi mu njeki vrtlar njegov, da će lale Biograd, Napoli, Morea i Kermandžah sutradan procvasti.

Kako je to strašno ljutilo biednoga admirala,··· prve lale neće moći vidjeti, kako će procvasti! Kako li je želio, da brodovlje nebi moglo jošte njekoliko dana odjedriti, radi nepogode kakove.

Al što nije mogao tako postići, to je postigo sultanovom zapovjedju, da se ima svetkovati sutrašnji dan; odplovi daklje k svojoj villi Čengölköi, da vidi, kako će mu u jeseni lale procvasti.

Kakova krasota! sva četiri pupolja već procvaše.

„Biograd“ bijaše svjetlo-žut sa zelenimi potezi, koji su na okrajcih prelazili u žuto a na dnu u crveno.

„Napoli“ bijaše puna lala s crvenimi lapovi i žutimi okrajci — možda to bijaše znak prolivene krvi, onih 500 Mletčana, koji su kod Napola pali.

„Morea“ bijaše najbogatija bojami. Dno bilo joj skoro crnkasto, sa zelenimi i crvenkastimi potezi, zelenilo prelazilo je u crvenilo, a ovo opet u zagasito, po sried tih poteza išla je tanka svjetlo-žuta crta. Izvana bijaše više zelene, a iznutra crvene boje.

Najljepši i ujedno najredji bijaše „Kermandžah“, — cviet uzet iz vrta tibetskoga Dalai Lama: biel kao snieg, a tako pun, da su posliednji lapovi cvieta skoro dolje visjeli.

Kapudan-paša bijaše veseo, kao nikad prije.

Sve te lale opredieli sultanu, te mišljaše, da će zato postat gubernatorom najbogatije koje pokrajine, možda samoga Egipta. Dade donieti prekrasne vaze iz kinezkoga porcelana, izkopa zemlju oko i izpod korenja, da ih presadi a neozliedi gomoljika. *

Klečaše, zamazanih ruku oko lala; i doleti naglo jedan vrtlar vičuć iz daleka:

* Hammer-Purgstall: Poviest osm. carstva.

— Ustaj brzo, gospodaru, u Stambulu buknula je buna.

— Nepogazi mi lala, budalo, zar nevidiš, da si mi skoro pogazio jednu lalu. —

— Gospodaru lale će i na godinu procvasti, al ako koga čovjeka pogaze, jao allah!··· Žuri se, žuri, jer će buntovnici inače sve preokrenuti.

Kapudan-paša izvadi mirno i oprezno jednu lalu iz zemlje i stavi ju u vazu.

— Što veliš?

— Sav se je Stambul pobunio!

— Kakav Stambul? to su samo šoštari, kramari, ribari i pekari.

— Da, da, ti se svi opiru svakoj vlasti.

— Odmah ću ja doći.

— Ta ti govoriš, gospodaru, kao da ćeš bunu ugušiti polijav ju vodom. Želim ti dobar uspjeh.

Kapudan-paša zalije mirno presadjene lale, i preda ih četirima vrtlarima da ih odnesu u Skadar i predadu u sultanovom dvoru. Sam pako uzjaši na konja i odjaši bez svake pratnje u Stambul, gdje su ga upravo proklinjali i grozili mu se smrću. (Dalje sliedi).

Marinki.

(Sonet iz „Slavy dcere.“)

Co jest slunce jitru spanilemu.
J. Kollar.

Što je sunce jutru čarobnomu,
Mjesec noći, plovcu zviezda mila,
Cvjetak pčeli, ribi vode sila,
Lug slavulju pjevcu ugodnomu;
Hlad putniku što je umornomu,
Ovci trava, orlu oba krila,
Kralju kruna i vladarska sila:
To, Marinko! Ti si srdcu momu!

Što 'e proljeće u dobah godine,
Biser medju rudami dragimi,
Medju vjetri vjetrić od miline;
Što je cvjetak medju ružicami,
Pôma medju drveći drugimi:
To s' Marinko medju djevojkami!

Ferdinando Plohl.

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

VI.

Uspjeh na lovu.

Osvanu i treći put sunce odkad sam ja u K. Ne budem vam braćo, dosadjivati crtanjem svakdanjih sgoda: kako smo jeli, pili i veselili se. Ta koji djak da nezna, kako se na veselih praznicih u hrvatskom domu žive? Ništa se nije taj dan za mene važna sbilo, samo su me na večer malo skrbi obuzele, jer mi se je pričinilo, kao da mi čizma —

— Nu, čizma! koga će ti biesa čizma u pripoviedci? ogorčeno mi reče poetični Jankica.

— E, ja ti nemogu pomoći, kad je sudbina dosudila i čizmi ulogu u mom romanu. Daklje, kao da mi čizma odpušča. Lovljasmo bo taj dan po obližnjih brdinah, a rezultat toga lova nebijaše niti nesreća ptičja ni zečja, van neprilika za mene, što mi je čizma pukla.

— Koga ću biesa sutra, ako nebudem imao što obući? I mal da se nepokajah što sam u K. ostao.

VII.

Sgoda sbog nesgode.

Kad sam se probudio, bila je srieda, taj dan moje neprilike i moje sreće.

Do podne s čizmom kako tako; ali po objedu nije bilo drugo, već dozvati u pomoć štovani smoljasti ceh.

Moj domaćin mora za poslom, drugovi opet u lovu, osim Konrada, koji je u Zagrebu. pa će se večeras tek s Vrlićem vratiti. Što da ja radim dotle, dok će se o mojoj čizmi consilium držati?

Da taj dan svoga tamnovanja kako tako proživem, otvori mi domaćin svoj ormar pun papira, knjiga, duhana i smotaka, nek prekapam u toj smjesi. Sve je tu bilo tako poredano kao··· kao···

— Kao u novinarskom uredničtvu nakon premetačine, pomogne mi Pretendent.

— Tako od prilike.

Dodju mi do ruke: „Listovi o Italiji.“ Uzmem tražiti u njih mjesta, koja su me ponajbolje zanimala, kad sam to

vrlo djelo prvi put čitao, da si je s nova u pamet dozovem. Čitam i dimim uvaljen na divanu, pa se svaki čas ogledam na svoju jednu čizmu i jednu papuču, te promišljam uzdišuć, kako će dugo trajati operacija nad tom crnom bolestnicom. Kojekakve misli me obujmile o čizmah i papučah, kojih vam se neusudjujem ovdje crtati, bojeći se, da nebi naš poetični Jankica pobjegao iz sobe.

Čitam, dimim, dimim, čitam, netom njetko kucne na vratih.

— Napried! zaorim.

— Na zdravlje! pomislih, kad mi se na pragu ukaza — Ivka, došav iz prizemlja u posjet mojoj domaćici. Liepo te je uredjena našla?

Dižući se, da joj se poklonim, kako sam bio zabunjen, nisam znao, bi li papuču čizmom ili čizmu papučom prikrio, te se stanem nogama motati, kao da gazim prepun badanj groždja.

Ivka to dakako opazila i smijuć se zapitala:

— Zar ste si mladi gospodine u lovu nogu ozledio?

— Da... to jest... ne... čizmu samo, čizmu... hvala na pitanju...

Kad i nebi izrekao to: „hvala na pitanju“, koje kao i ono: „da oprostite“ silno po darovcu zaudara, mogla bi mi se Ivka srdačno nasmijati; pa mi se i smijaše, a vi bi mi se smijali, da me onakova vidite.

— Prostite, reče mi zatim ona, mislila sam naći gospoju ovdje.

— Biti će mislim, u vrtu.

— Ivka baci oko na moju knjigu.

— Čitate li što zanimiva?

— Listove o Italiji.

— Zanimaju li vas?

— Da, prilično; prem ima putopîsa, koji nas mladež bolje zabavljaju. Ovo je djelo, kako mi se čini više za zrelu, naobraženu dobu, pa nezanima nas mladiće, a osobito vas krasotice onako, kako na primjer putopisi mladih, naobraženih svietovnjaka, nakićeni zabavnimi, što se veli — romantičnimi prizori.

Kako vidite, ja sam se usudio prosudjivati djelo svoga tadanjega profesora, te sam u tu svrhu sabrao mozak iz svih kutova svoje šestnaestljetne glave, a zašto? Nastojah sasma odvratiti misao Ivkinu od moje čizme, a ponajpače htjedoh kušati samu Ivku, bude li mi se i sada smijala slušajuć, kako ja to ozbiljno umujem; jer mi je bilo već njezinoga smieha do vrh glave. Napokon sam joj gledao i mali račun o svojoj pameti položiti. — Sutradan bi joj imao očitovati svoju ljubav, zato mi bijaše nastojati, da sebe i nju što ozbiljnije na to pripravim. Liepe li mi šale, kad bi ja klečeć pred njom suznih i plamtećih očiju tronutim grlom kliknuo: „Angjele, ja te ljubim!“ a ona, da se na to začne — smijati!

Ivka se zbilja nije smijala, nego me zapita spuščajuć se lagano u naslonjač:

— Koji su ti zanimiviji putopisi?

— Put, što ga opisa dr. Špor u svom vlastitom životopisu* puno je zabavniji za mladež i prije će nas uznieti. Ja sam to barma sa svojimi drugovi izkusio. Štovani taj starina nacrta u svom putopisu njekoliko upravo krasnih sgoda, koje ga kao mladića na putu zadesiše. A to je nas njekoliko drugova tako uznjelo, te smo se petorica pismeno zavjerila, da ćemo za dvie godine zajedno kroz čitave praznike putovati.

— Vi ćete zajedno putovati? progovori iz šale domaćica, stupiv u taj par u sobu s punimi pregršti raznoga cvieća, da ga poreda u kite.

Mi se nješto o putopisih razgovarasmo, rekoh opet ja, jer sam se nječemu dosjetio, što mi se vrlo shodnim pričini. Pomislih naime; nebi bilo s gorega, da jim uzmem što zanimiva pripoviedati, a baš Šporov putopis znao sam skoro na pamet. Tako ću si steći i nješto zasluge u Ivke, ako ju koji čas zabavim. I ja navrnem sbilja malo po malo na moje pripoviedanje. Dotle su moje slušalice svijale onu gomilu cvieća u kite.

Bijah u sedmom nebu gledajuć pred sobom toga angjelka, koji pozorno slušajuć moje pripoviedanje po kadšto u-

* U „Pozoru“ od g. 1863. Valja žaliti, što nije vriedni g. pisac nastavio svoj zanimivi životopis. Ako mu i nebi možda drugi dio tako zabavnim bio, to bi svakako bio poučnijim, a jedno i drugo treba naša uboga knjiga.

pravi vatreno svoje oko na mene — sretnoga, na polu obuvenoga pripoviedaoca. Sabrah sve svoje umne i govorničke sile, da začinim i osladim koji časak svojoj vili. Tekla mi rieč za riečju onim oduševljenjem, onom vatrom, koju ćeš naći u vatrena djeteta na školskom izpitu, kad vidi poredane na stolu liepe nagrade, pa se sa svimi silami svoga nezreloga uma bori, da se dovine najljepšoj.

Kad bi Ivka golubnjim svojim okom motrila, kako joj nježni prstići prebiru medju raztresenim po stolu cviećem, ja bi dotlje s nasladom i divljenjem promatrao crte mladoga joj lišca, a kad bi ona bacila oko na mene, oborio bi ja pogled za pedanj niže, te plivajuć u razkoši motrio, kako joj se lagano snježane grudi dižu i opet spuščaju.

To vam bijahu braćo, najsladji trenutci moje mladjahne strasti, nastavim ja ganutim glasom, zaboraviv, da si pripoviedam drugovom, kojim, kao da se čini ono smiešnim, što je prenježno. Misao, da zabavljam svoju golubicu, napuni me blaženim zadovoljstvom, kakova neosjetih nikada poslie.

Kasno u noć završih. Cvieća nestade sa stola; ostalo samo lišće, te po koje perce, što je odpalo s ove ili s one ruže. Sve je drugo složeno u kite. Tako je bilo i s mojim ili bolje Šporovim putopisom. Što je bilo ljepšega, zanimivijega, sve su to čule moje slušalice. Nije mi više preostalo no iz dna srdca kliknuti:

— Ako sam Vam mile slušalice koji časak zasladio svojim nesavršenim poviedanjem, nehvalite meni, van sretnoj misli dičnoga starine, kad je namislio toli zabavno a i poučno nacrtati svoj vlastiti život.

Ivka uzme složenu kiticu, okrene se prema domaćici, kao da ju pita, bude li joj pravo, pa rekne:

— Ovu pripoviedaocu na dar.

Domaćica opazi u kitici i grančicu ružmarina.

— Oho, pa i ružmarin?... šaljivo će ona. —

Pred njima poljubih vatreno, mili mi taj dar.

VIII.

Ibis redibis...

Kad sam bio opet na večer sam u sobi, prvo mi bijaše zaviriti u svoje malo cvietoslovje, da vidim, što se tu veli o ružmarinu.

„Ružmarin — Svojom me nazočnosti oživljuješ.“

Bože! sretna li mene!

Pomislih, nebi bilo s gorega, da poderem i drugu čizmu; možda će mi ta neprilika i opet koji časak toli divno zasladiti.

Ali ne! Prekosutra odilazam, sutra joj indi moram svečano i to u obadviema čizmama očitovati, koli golemi požar prouzroči u mom srdcu iskra sjajnoga joj oka.

Sutra... sutra...

— Ma jesam li ju dovoljno pripravio za tako ozbiljni prizor? Da mi neprasne u smieh?

I pogledam na ružmarin;

„Svojom me nazočnošću oživljuješ.“ — To je svakako krasno; ali to može biti „Ibis, redibis...“ Oživljuješ, — razveseljuješ, — na smieh nagoniš, to je sve jedno drugomu u rodu.

No ona bijaše čitavo vrieme ozbiljna, pozorna. Pa mi je i kiticu predala više na svečani, nego na smiešni način.

— U ostalom vidit ćemo, rekoh si poput sliepca, prilično pomiren sbog sutrašnjice, a preblažen s večernje uspomene, i legoh. (Dalje sliedi).

Bajoslovne uspomene našega naroda.

(Dalje).

Nu zmaj se ognjeni odlikuje svojom naklonošću krasnim djevojkam, te svaku odnese, koja mu se dopadne, u čem je sličan kralju Trojanu. Takova je djevojka za sviet izgubljena; nikad joj se ni neprohtije natrag povratiti, kako to svjedoči pjesma:

O ljubi zmaja ognjenoga.

Zmaj proleće s mora na Dunavo
I pod krilom ponese djevojku,
Pod jednijem lijepu djevojku,
A pod drugim ruho djevojačko;

Al' je zmaju žedja dodijala,
Izpod krila izpusti djevojku,
Pak ju posla za goru na vodu;
Al' na vodi tri mlada bećara:
Jedan veli: „Lijepe djevojke!"
Drugi veli: „Da ju upitamo."
Treći veli: „Da je obljubimo."
Al' govori lijepa djevojka:
„Prodj'te me se, tri mlada bećara,
„Ja sam kćerca cara čestitoga
„A sestrica paše bosanskoga,
„Vjerna ljuba zmaja ognjenoga';
Pak proleće preko ravna polja,
Kako zv'jezda preko vedra neba.

Nu ima djevojaka, kojim se kod njega nedopada, s timi ima i sam zmaj sažaljenja, dakako sam sebi na uštrb, čemu je najbolji dokaz sliedeća pjesma:

O oslobodjenju zmajeve ljube.

Rano rani djevojčica
Na veseli Spasov danak;
Nješto pred njom rosu trese,
Boga moli djevojčica:
„Daj mi, Bože, da ja vidim
„Svako zv'jere s očicama,
„Razmi zmaja planinskoga!"
Jošte r'ječi ne izreče,
K njoj doleće plahi zmaju;
Savi mladu pod krilama,
I poletnu s djevojčicom
U te špilje kamenite.
Tu je drža dugo vrieme,
Kad je doša' Spasov danak,
Ljuto cmilji, ne prestaje;
Tješio je ljuti zmaje:
„Što m' je tebi, djevojčice?" —
„Kako, što je plahi zmaju?
„Danas mi je Spasov danak:
„Sve djevojke ružu beru,
„Ružu beru, vience viju,
„A ja jadna luda mlada,
„Niti berem, niti vijem."
Tu se zmaju razžalilo,
I pusti ju ružu brati,
Ružu brati, v'jence viti.
Al' još plače, ne prestaje;
Tješio ju plahi zmaju:
„Što m' je tebi, djevojčice?" —
„Kako što je, plahi zmaje?
„Danas mi je Spasov danak:
„Sve djevojke vience nose,
„Vience nose, majke diče,
„A ja jadna majke želim."
Tu se zmaju razžalilo,
Djevojci je govorio:
„Hoš' mi, dušo, vjeru dati,
„Da ćeš k meni povratit se?
„Pustit ću te tvojoj majci."
Ona mu je vjeru dala,
Da će mu se povratiti.
Pušti zmaje djevojčicu,
Da u majke svoje podje.
Kad djevojka k majci dodje,
Već za zmaja i nehaje.
Zmaju čeka djevojčicu,
Čeka danas, čeka sutra;
Puče zmaju na kamenu
Čekajuć djevojčicu. —

Ali nema zla, da nebi postalo od njega nješto dobroga. Od iskara, koje od zmaja u letenju odskaču, dolaze tako zvane zmajeve otresine, kojim ljudi pripisuju svakakva čarobna svojstva; kupe jih po pećinah i po prudovih te jih dobro spravljaju.

Nada svim je zanimiv pri tom kosmogenetičan nazor, po kojem je izvornim i temeljnim življem oganj izlazeći iz ogromnoga zmaja. Nad tim ognjem, izlazeći iz njega kao iz praognja, širi se veliki žar, tako rekuć druga vrsta ognja, nad kojom se opet razprostiru velike vode, noseće taj sviet. Što tomu kažu po prilici naši kozmolozi, kojim je sviet isto tako ili bar podobno proizvodom vrućine i ohladjene pare. Grdna uosobljenja nedostiživih sudbina, koja za orudje svojih zlih namjera najradje čovjeka proti čovjeku izaberu, nisu se jošte odrekla djelovanja. Na čelu im stoji kao najstrašniji vukodlak, duh, koji se neda uništiti, koji se hrani krvlju iskrnjega, te uviek na novo pobudjuje ljudske zlobe. Taj zao duh izabere si krupna čovjeka još za živa, u koga se poslie smrti kani preseliti. Dakako da to biva obično koji lupež odrasao u nevaljalosti. Ali niti poštenjak nije pred zlim duhom siguran. Jer ako si ga obljubi i nema drugačije k njemu pristupa, kuša sve, da ga pokvari ili bar okalja; baca mu na put svakakav gad, n. p. crkle ptice, žabe, zmije ili mačke. Neće ti nikada na škodu biti, ako se ugneš svemu takovomu gadu na deset koraka, jer opreznost nikad neškodi. Ta-

kav se čovjek na jednom razboli, omršavi, oslabi, osuši se, umre, a nitko nezna, što mu se je dogodilo. Četrdesetoga dana poslie smrti unidje vukodlak u truplo, te ga svojim duhom probudi k obnovljenomu životu. Uzevši lies na hrbat, ustane svake noći iz groba, obilazi cielo selo, skita se po vrtovih i dvorovih i izčekiva, da li će tko doći, da ga zadavi i krvi se njegove napije. Ako je mrtvac bio oženjen, dolazi njegovoj udovici, te s njom radja djecu i to bez kosti. U proljeće oguli sa stabala cviet, prije nego se je u njem zametak ploda poroditi mogao, u jeseni češe voće, prije nego dozrije, ljetom se poteplje po poljih, te proklinje plodnost, zimom stavlja puku zamete i krhkim ledom zasjede, da prolomivši se biedno poginu, ili si bar slome noge i ruke. Razumieva se, da i kuga od njega dolazi. Vukodlakov se grob nemože naći. Grob je kao i ostali; dovoljna mu je samo malena rupa, da kroz nju prodje i kroz nju se opet povrati. Samo mladi vrani ždrebac bez biljege može poznati, koji je grob vukodlakov: približuje li se takovomu mjestu, odmah se uplaši. Ako se porodi sumnja, da se vukodlak gdjegod nalazi, to ćete onda moći saznati, tko se je povampirio, kada dovedete vranoga ždrebca bez biljege na groblje, da prelazi grob za grobom. Grob, pred kojim se ždrebac uplaši i preko koga neće da ide, stan je vukodlaka. Taj grob odmah razkopajte, pogledajte u njem zakopanu lješinu. Ako ju nadjete čitavu, neoklevajte ju probosti kolcem, te bi ste tim dovedši ju na vječni pokoj oslobodili nju, sebe i obćinu od inače sigurne nesreće.

Isto takvoga značaja je i v j e š t i c a, zao otaj duh mržnje, rušitelj svake sreće i obiteljskoga mira i pojedinaca, koji se sakriva u staroj babi. Svoje zloće ovršuje noćju. Takova baba pretvorena u pauka, kokoš, puru ili moru ostavi svoj stan, te pojede majkam djecu u koljevkah, da s toga nesretno polude, izčupa ljudem srdce iz prsiju, da jih učini nevjernimi i nemilosrdnimi prama svojim ženam, — zavadi prijatelje, odvraća ljubovnika od ljubovce, hara marvu i živad sušicom i crkavicom. Takova se vještica nemože zapriečiti ničim osim mirisi njekimi kao n. p. biela luka, mučka, zapaljenih ovčjih papaka. Ako vještica prizna sve svoje zločine, te se bogu povrati, izbavi se ne samo zla duha, nego i tim dobije moći liečiti svakojake ljudske bolesti budi vračanjem, budi pružanjem korienja. Postane liečnicom. Nu ima jih i takovih, koje odreknuvše se davljenja djece i čupanja srdca muževom, uztraju ipak na morenju ljudi sjedajući jim noćju na prsa, zaustavljajuć dihanje i prouzrokujuć jim tim pritiskom smrtne bolesti. Takova se ženska zove m ó r a. Izbjeći joj se skoro nemože, jer sliedi čovjeka, obratio se on ma kamo, te ga svuda proganja, pretvorena danas u kuju, sutra u kobilu, drugi put u tele, u pticu, dà i u muhu; ničesa se neboji do pojasa. Za oto nezaboravite, kada idete spavat, postaviti svoj pojas poprieko na pokrivalo, ako nećete, da vam naškodi. Za strašni primjer neka bude ova pjesma:

O i z j e d e n o m o v č a r u.

Osu se nebo zvezdama,
I ravno polje ovcama,
Ovcama nema čobana,
Do jedno diete Radoje,
I ono ludo zaspalo;
Budi ga Janja sestrica:
„Ustani gore Radoje!
„Ovce ti za lug zadjoše.“ —
„Neka ih sejo, nemogu;
„Vještice su me izjele:
„Majka mi srdce vadila,
„Strina joj lučem svietlila.“

(Dalje sliedi).

Domaće životinje u raznih naroda.

(Od Lj. Modca).

Čovjek, premda najsavršeniji stvor božji, ipak je u tako uzkom savezu s ostalim stvorstvom ili prirodom, da se iz toga saveza uzdići nemože, nit se može oteti uplivu silne prirode. On je pače fizično mnogo slabiji od mnogih drugih prirodnina; svaku skoro životinju oboružala je majka priroda naravnim oružjem, kojim se brani i traži hranu, samo čovjek stoji u sried prirode praznih i go-

lih ruku. Pa ipak se kaže: Čovjek je gospodar prirode. Je li sbilja tako? Jest, smjelo to možemo uztvrditi, jer je sjajno dokazao, da sbilja prirodi gospoduje.

Ne samo da je životinje mnogo jače od sebe ukrotio i u svoj ih jaram skučio; ne samo, da si vegetaciju po svojoj volji mienja i da iz utrobe zemaljske njezino blago po volji si vadi, nego i tajne sile prirodne znao je odkriti i upotrebiti na svoju korist.

Odkuda čovjeku fizično toli slabu takova snaga? — Snaga je ta um, najveći i najviši dar božji; umom mu je bo dao stvoritelj ne samo najsilnije i nepobitno oružje u ruke, nego ga je njim i uzvisio, da nadkriljuje sve ostalo stvorstvo.

Divno li je to oružje — um ljudski! U početku neznatno, nerabiš li ga, slabo i lošo; nu čim ga više rabiš i vježbaš, tim jače i silnije biva.

Koli je um u djeteta neznatna sila, a kako znamenitom može postati shodnim vježbanjem, razvijanjem i porabom u odrasla čovjeka, u muževnoj dobi!

Pa kao što to u pojedinca biva, tako je i u čitavih skupinah čovječanstva ili naroda duševna snaga u pravieku nerazvita bila, te se je tek postupice razvijala i razvila po okolnostih u njekih više a njekih manje.

I narodi proživiše u duševnom obziru djetinsku dobu, te se u toj slabo razlikovahu od bezumnih životinja. Kao što životinja grabi i ubija samo da se najede, tako i narodi u pravieku ubijahu životinje, koje mogoše svladati, pa se mesom njihovim hranijahu a kožom odievahu. Drugih potrebština nepoznavahu, da ni stalnih stanova. Loveć lov tumarahu po šumah a gdje ih je zatekla noć, prospaše pod drvetom ili u kakovoj špilji.

Ali tečajem vremena prisiliše ih okolnosti, da moradoše ostaviti lovački život, te živjeti na drugi način.

Prisili jih na to s jedne strane umnožanje pučanstva a s druge strane pomanjkanje hrane. Nenašavši više u šumah dovoljno divljadi, o kojoj im je upravo ovisio život, moradoše razmišljati, nebi li se dala kojim načinom umnožati. Pokušaše daklje divljad krotiti i pitomiti, pa ju na svoju korist uzgajati.

U tu svrhu odabraše na sjeveru soba, na jugu devu i dromedara a sried umjerenoga pojasa gdje se do sada kultura najviše razširila goveda i ovcu, te ih stadoše uzgajati i timariti.

Prionuvši uz taj novi način života, podigoše narodi moralno i same sebe, i popeše se do prvoga kulturnoga stepena, do života nomadskoga, naški veleć pastirskoga. Jer dokle je divljad prosto u šumah i stepah tumarala, nebijaše ničija svojina, te si ju je svaki mogao posvojiti, ako ju je samo svladati umio, dotle nebijaše ni pojma o tom, što je moje a što tvoje; nije bilo prava vlastničtva, nije bilo ni zakona ni običaja. Onda je cvala sebičnost, te valjala samo rieč: tko jači i lukaviji gospodar, tko slabiji rob, — ili naša: tko jači, taj kvači.

Zakonu i pravu nije bilo ni traga, samo sila vladala je svietom. Tek kad si je osvojio ili pojedinac ili obitelj stanoviti broj divljadi, te ju stao odgajati, postavljen bi prvi temelj pozitivnomu pravu, tad se istom uvedoše običaji, kojimi se razlučivalo o mojem i tvojem; tad nije više valjalo pravo surove sile, nego pravo historičko; onaj bo, koj je živinu posjedovao od početka, bijaše joj vlastnikom.

Nu to je samo jedna dobrotvorna strana civilizacije, al ima i druga jošt važnija. Njom se bo čovjek oslobodio jarma vanskih okolnosti, te postao samosvojnim, a to je postao tek onda, kad si je odgojio domaće životinje. U taj par bo, kad je svladao životinju i podvrgao ju svojoj vlasti, dočim je prije za njom tumarati morao, u taj čas, velju, postao je gospodarom životinjstvu. Tek sada mogaše si osnovati stalan stan, te cieneć i braneć svoje naučio se i štovati tudje, a držeć se možda preslabim za obranu, prvi je put osjetio potrebu udruživanja.

Popev se jednom na prvi taj kulturni stepen, nebje mu tu dugačke stanke, okolnosti ga bo silno nukahu na dalnji razvitak.

Uzgajanjem i timarenjem domaćih životinja položen bi ujedno i prvi temelj ratarstva.

Uzgojiv si nomad s vremenom čitava stada domaćih životinja, bijaše glede

svoje hrane obezbiedjen, al opet nebijaše sasvim neodvisan i slobodan. Stoki treba hrane, pa s toga se je valjalo s njome selit sad na brdine, sad u doline tražeć ljepšu pašu. Čim su se više stada umnožala, tim tegotnije bijaše to seljenje. To ga napokon prinuka, da si umjetnim načinom čim više krme proizvede. Pokuša daklje sijati trave i drugo bilje, a tomu je dakako morao i tlo ma ikako prirediti, — i tako postade nomad ratarom.

Domaće indi životinje a ponajviše goveda poticahu i pomagahu čovjeku, da se je uzpeo do višega kulturnoga stepena, pa su mu i danas ma bio i na kako visokom stepenu još sveudilj glavnom podporom.

I.
Goveda.

Buduć su goveda upravo za nas u umjerenom pojasu od najveće važnosti, valja, da najprije o njih pobliže govorimo.

Nema dvojbe, da naša pitoma goveda proizlaze od njeke divlje trage, koju si ljudi, kako već gore napomenuh, pripitomiše; ali kada je to bilo, i kakova je to bila divlja pasmina, to sve jošt leži u dubokoj tami, te nam sve do danas nemogaše znanost riešiti otih pitanja. U predpovjestno doba uzgajaše jur čovjek goveda i korišćaše se njihovim dobitkom.

Na najstarijih spomenicih ima naslikanih goveda i najdrevnije priče govore o njih, a s toga se može zaključiti, da već u najdavnije doba bijahu razprostranjena po svem svietu.

Cuvier doduše veli, da je valjda predsvietni bik (Vorweltstier, Bos primigenius) praotcem naših goveda, jer se lubanja toga izumrloga govedčeta malo razlikuje od lubanja naših goveda. Ali tomu mnenju protuslovi golemo razprostranjenje goveda. Ta kako bi upravo evropski vol do tolike časti došao, da čitav sviet napuni svojimi potomci. Stari, a osobito Rimljani, uvažahu doduše tudje životinje u svoje zemlje, ali domaćih lje neizvažahu. Krom toga imao je predsvietni bik mnogo ogromnije rogove, nego li koj pitomi naš vol.

Napokon ima toli golemih razlika medju pojedinimi današnjimi pasminami, da nije moguće, da bi nastale jedino uplivom podneblja i uzgoja; s toga se može punim pravom tvrditi, da naša goveda imadjahu više praotaca.

Po svoj prilici imao je svaki dio zemaljske kruglje posebna divlja goveda, od kojih bjehu njeka pripotomljena a njeka iztrebljena i uništena, kao n. p. tur i vizent u Evropi.

Iz toga sliedi, da nisu ni sva danas živuća goveda jednoga roda, nego da sačinjavaju više posebnih rodova, koji se opet svaki dieli u više traga.

Čuveni prirodoznanac Eitzinger dieli ih u sedam rodova, i to su: indički zebu, afrikanski grbovol, govedče alpinsko, dolinsko, čretsko, stepsko i škotsko.

Zebu i afrikanski grbovol luče se od naših goveda time, što imaju na ledjih i to vrh lopatica oveliku grbu, a medjusobno se opet razlikuju veličinom nogu i rogova. Zebu ima kratke trsnate noge i veoma kratke rogove, dočim je grbovol visokih nogu i ovelikih uzvitih rogova. Prvomu je domovina Bengalska, a odavle je razprostranjen po svoj srednjoj i južnoj Aziji a dielomice i po Africi, potonji pako živi u Abisiniji i svoj nutarnjoj Africi. Grbovol je najznamenitiji imutak srednjo-afrikanskih crnačkih plemena, te ima ondje od njega ogromnih stadâ.

Ostalih pet rodova živi u Evropi. Najznamenitije je dakako alpinsko govedče, štono živi samo u visokih alpah Švajce, Tirola, Štajerske a gdješto i u Českoj. Krasno je to govedče, a osobito onda, kad je u svom življu, kad naime na visokoj planini u svježem zraku pase mirodijne alpinske trave i zeline. Kao što je gorski zrak oštar i kriepak, tako je i to govedče pravi uzor čilosti i kriepčine, koja mu je reć bi izražena u svakom udu. Glave je krupne ali kratke, čela široka, a rogova razmjerno kratkih i po nješto uzvinutih. Vrat mu je takodjer kratak a s njega visi ovelik podvratak; ledja su široka i skoro sasvim ravna. Masti je ponajviše mrko-sure, gdje što pjegave; gubica je obično biela. Od alpinskoga govedčeta ima više tragâ, a za

najčišću drže Bernsko gorsko govedče. Alpinskomu je govedčetu veličinom i oblikom najbliže dolinsko govedče, štono živi na brežuljcih i dolinah alpinskih, i to u Švajci, Njemačkoj, Francezkoj, Španjolskoj i austrijskih zemljah.

I u ovoga roda ima vrlo dobrih tragâ koli za muzenje toli za uzgoj.

Čretsko govedče drže potomkom skoro već sasvim izumrloga tura. U ovoga su glavna obilježja: dugačka glava sa širokim čelom i uzkom gubicom, dugačak vrat sa kratkim podvratkom, ostrma krsta i dosta visoke noge.

(Dalje sliedi.)

Primjetbe na članak „gradjanska ženitba.“

Pročitav taj članak u 12—15. br. ovoga lista, premda kaže opetovano g. pisac, da mu nije bila namjera izpitivati, koja ženitba zaslužuje prednost, je li gradjanska ili crkvena; ipak se nisam mogao oteti pomisli, da on i crkvenu ženitbu i samu crkvenu vlast meće u sjenu, koja je nijednomu čitaocu, koj g. piscu vjeruje, neće jako preporučiti. To me je sklonulo, da k rečenomu članku napišem njekoliko opazaka, kojimi ću nastojati njeke misli g. Mikulčića jasnije predstaviti, a njeke i izpraviti. Držat ću se pako vjerno zadaće ovoga lista, te se mnogo i duboko nepuščati u strogo znanstveno razpravljanje.

1. G. pisac odriče glede ženitbe crkvi sa abstraktnoga gledišta svako zakonodavstvo, naročito odriče joj pravo, da ustanovi razkidne zapreke, i uzroke s kojih bi mogla ženitbena zajednica prestati. On to dopituje izključivo državi. Što bi pako glede ženitbe imala činiti crkva, o tom se on napose neizjavlja, nego samo obćenito: da crkva ima ženitbu posaditi na moralni temelj, uzbudjujuć i gojeć moralna čustva. Pa pošto je to reko, izvodi, da je tim zadaća jednoj i drugoj vlasti tako dobro opredieljena, da medju njimi nemože biti sukoba, kamo li strastne borbe.

Sretna pisca, komu je pošlo za rukom izumiti tako divnu teoriju! No ja gledeć na historiju i na slaboću ljudi, koji su nosioci i jedne i druge vlasti, dvojim vrlo, da će tako brzo i lasno doći ono sretno doba, kad bi oboje vlasti u podpunoj slozi uztrajno tako liepo djelovale o blagostanju ljudskoga roda, da medju njima nebi moglo biti sukoba. Ali još manje mislim, da će to biti po teoriji g. pisca. On ravno neće da izpituje, u kakovu odnošaju stoji crkva prama državi; ali ja ću mu težko učiniti krivo, ako rečem: da on ni države, ni crkve neshvaća onako, kako sbilja jesu, pa s toga ni njihova odnošaja u obće, ni glede ženitbe na pose. Jer on državu, kako mi se čini, smatra kano jedinu vrhovnu upraviteljicu ljudskoga družtva, kojoj je crkva podložnicom i poslužnicom; crkvu pako Isusovu jamačno neshvaća onako, kako je po Isusu ustanovljena i tiekom mnogih stoljeća razvijena. Takovo pako abstraktno umovanje skroz je bezplodno; jer zadaća crkve, njezina vlast, njezine zasade i zakoni neodvise ma od čijega mudrovanja, nit će se po njem okrenuti. Nego da rečem nješta napose: g. pisac crkvi niječe medju ostalim pravo da ustanovljuje zapreke ženitbene. Ali je Isus to pravo izvršivao i apostol Pavao i crkva kroz sva vremena! On bi rado da crkva naprosto prizna zapreke razkidne, koje bi glede ženitbe ustanovila država, pa da ih sa strane morala podkriepi. Ali što, kad bi n. p. država sasvim ukinula zapreku svačtva, i dopustila da pastorak uzme svoju maćuhu? Zar bi mogla to crkva odobriti, podkriepiti, kad je apostol Pavao s najvećom energijom iz crkve izbacio čovjeka Korinćanina, koj je živio sa svojom maćuhom? Tu bi valjda bio sukob — uzprkos teoriji g. pisca.

2. No g. pisac hoće da tu svoju teoriju opravda i s historičkoga gledišta. Tu mi je najprije primjetiti, da sam pročitav tu partiju, istina malo na brzu ruku, najprije bio pomislio, da gosp. M. niječe, da je crkva do i u vrieme Justinijanovo izvršivala ikakovo zakonodavstvo glede ženitbe; toliko puta kaže, da je država za to bila jedina nadležna, i da joj je to pravo crkva podpunoma priznavala. No čitajuć opet pazljivije uputih se, da g. pisac znade za crkvene kanone glede ženitbe iz najstarijega doba, pri-

znaje daklje u historiji muče zakonodavdavstvo crkveno; no izrikom se je ipak bi reć bojao to izjaviti, valjda da nenahudi svojoj teoriji? Jer bi po istini morao bio stanje te stvari ovako po prilici nacrtati: u rimskom carstvu glede bitnosti ženitbe izvršivala je zakonodavstvo i država i crkva neodvisno, svaka za svoje područje. Uplivalo bi ipak kadšto jedno zakonodavstvo na drugo, kadšto opet što bi jedno dopuščalo, drugo bi branilo.

Crkva je daklje od svoga početka smatrala ženitbu kano predmet svoga zakonodavstva, ona je sbilja u tom zakone stvarala, i njezini su zakoni napokon glede bitnosti ženitbe i posljedica njezinih, koje nisu samo gradjanske, nadvladali i sámi redili taj životni odnošaj do 16. vieka. Ja izrikom velim: da je kroz vas sriednji viek pravo razkidne zapreke stavljati i naznačivati uzroke, s kojih može ženitbena zajednica prestati, pripadalo jedino crkvi, ne pako državi. Zašto je crkva to pravo izključivo sebi pridržala, kazat ću malo niže.

Kaže g. pisac da je tomu, što je kanoničko pravo glede ženitbe nadvladalo, kriva bila umna pretežnost svećenstva nad barbarskimi narodi, drugimi riečmi: da je bila tomu kriva glupost narôda. Za to kad su se počeli osvješćivati narodi, kad su došli do muževnosti, da su kano i u drugih odnošajih, tako i glede ženitbe počeli se emancipirati izpod spona kanoničkoga prava. — S toga da bi preuzimanje zakonodavstva u stvarih ženitbenih od strane države imalo biti kano kakova povrata u prijašnje stanje. Meni se ta logika čini malo čudnovata: države 16. vieka zakonite su baštinice carstva Justinijanova; crkva im je bila štitnicom, dok su još bile nejake nedorasle, pa je kano takova zakonodavstvo i glede ženitbe izvršivala (valjda u ime nedorasle gojenčadi); sada kad su narodi dorasli, traže svoja prava natrag, i to povratu u prijašnje stanje (restitutio in integrum) — kan da ih je crkva, štitnica tobože ozledila! Nije li to više pjesnički, nego li juristički? ali idimo na stvar!

(Konac sliedi.)

Kritika.

Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. U Osieku 1868.

Jučer pročitav ovu krasnu pjesan hitim već danas, da o njoj misli svoje priobćim. Hitnja ova u ovakovu poslu mogla bi se komu učiniti čudnovatom: jer što duže misliš i razmišljaš o kojem umotvoru, to ti razmišljanjem ugrijana i raznihana mašta odkriva u njem bud novih krasota bud većih strahota, a neuprosni sudija um iznalazi dužim mozganjem lagље čas ovu prednost i vrlinu čas opet zapne o neopaženi u prvi mah nedostatak i kukavštinu. Ali kod pjesni najnovijega našega pjesnika, usudio bih se reći, niti ima mašti niti umu mjesta za takovu operaciju. Dok ju čitaš, srdce ti se tali, a um ti ju skoro bez prigovora hvali, a kad ju pačitavaš, onda reć bi vidiš, da si već za prvoga čitanja toliko smislio i tako milo ćutio, te su ti misli sav um a čustva cielo srdce pocrpila. Navalio sam daklje zato tako hitro, da mi se duljinom vremena neizgubi koj dojam liepe ove pjesni.

Kolo daklje novijih naših pjesnika raznihalo se novim jednim članom, koj kako unj dolazi nješto kasnije, tako su mu rekao bih, sve duševne sile jače, čilije i sveže, te će mislim, kolo ovo uzmahnuti novim poletom i biti mu dičnim kolovodjom. Ja držim, budi mi prosto već unapred to reći, da će svakomu hrvatskomu liriku poslie Fr. Markovića biti mučan velemučan posao pjevati o stvarih, koje su u njem našle svoga pjesnika. Nekvarim zato nikomu dobre volje, niti sam pakostan iztepsti komu iz ruke pera pjesničkoga; jer u pjesme ista je tajna kao u napjeva. Tek jedna samo variacija, pa ti je napjev nješto nova, niti kada misliš čuvena ni slušana. Istom bih rado naše i sadanje i kašnje pjesnike uvjerio o tegotnoj a možda i neharnoj zadaći njihovoj, kad se namaknu obradjivati ono polje, koje je Kohanov i Vlastin pjesnik izorao, preorao i sprašio. Oprostite mi, što nedolazim tako lahko na samu stvar, ter vam možda svojim sudom silomice namićem misli i čustva, na koja ima svatko pravo svojim srdcem i svojim umom.

„Kohan i Vlasta" erotičan je epos, koj obsižuć u maloj osmini 76 strana spada obsegom medju manje epose. Razdieljen je u četiri poglavja: I. Svadba,* II. Tajne, III. Liljan i IV. Mjedni konjik. Od ova su četiri poglavja II. i III., ono osobito pod konac gotovo exclusivno erotična sadržaja, a I. i IV. više junačkoga. Pozorište je pjesmotvoru zemljište —. s tugom izrićemo ove rieči — **njekadanjih polabskih** Slavena, plemena naročito Bodrîca. Pleme je ovo, inače više miroljubivo kao u obće svi Slaveni, neprestanimi navalami i bezzakonjem susjednih Njemaca bilo zapleteno u vjekovit rat za nezavisnost svoju i slobodu. Čas bi „vraga" svoga slavodobitno odbijali od domaćega ognjišta, čas bi mu opet oslabljeni domaćom neslogom ili svladani premoćnom silom morali za koje vrieme skučiti vrat pod kruti njegov jaram. Da je za onakova živovanja i ratovanja zasjalo mnogo uzoritih junačkih značaja, nema dvojbe, ali da je bilo i crnih izdajica, koji su gonjeni paklenim samoživstvom nagonili narod svoj na protunaravni savez s Njemstvom, lahko je dokučiti. Jedan onakovih plemenitih junaka i narodnjaka medju Bodrici — tu započima i sadržaj pjesni — bijaše i Z a b o j. On prekinu svaku zajednicu s Niemci i očisti zemlju od tudjinstva. Zahvalni ga narod zato učini knezom. Vladohlepni mu takmac bijaše lukavi Kruvoj, komu se tim veća srdjba proti Zaboju u srdcu zametnula, što je i on morao odpustiti tudjinku ženu svoju Hemu. Od onda on kipi mržnjom i zavišću proti Zaboju, vladajućemu knezu i čeka samo na zgodu, kako će izvesti krvnu svoju osvetu. A ta mu se namakla, kad je umrvši Zaboju žena u porodu, ovaj shrvan do nesvjestice od velike boli zaiskao od njega okrepljujućega lieka. Kruvoj mu sasu mjesto lieka smrtonosan otrov iz staklenke, a kćerku novorodjenku predade potajno jednomu od njemačkih vodja, koj mu je imao pomoći do priestola bodrićkoga, Zaboja pako ženu mu i mrtvo tobože diete dade sjajno uz veliku žalost naroda i svoju hinjenu tugu sahraniti, pa podigne spomenik slavnomu zatočniku narodne slobode nasried trga bodrićke priestolnice Greba — Zabojev kip na konju sve od mjedi (p. IV. mjedni konjik). Sina Zabojeva Kohana — iz velike tobož ljubavi i bratovanja s pokojnim mu otcem prigrnu k sebi kao svoga sina, a u istinu od straha, da nepoželi jednom otčeve slave i nasljedstva. Poslie tri godine tudjinac onaj donese potajno Vlastu, kćerku Zabojevu, koju su onda tobož s roditelji njezinimi ukopali, i ona je zajedno s Kohanom rasla u dvoru Kruvojevu kao njegova kći. Zagledje se jedno u drugo i obuhvati vezom nerazkidnim. Paklena se duša Kruvojeva smijala vezu tomu vražjom zloradošću. Otca jim smaknu, a njih brata i sestru pripravljaše na najgrešniji savez.

(Dalje sliedi).

* Ja pišem i pjesnikove rieči pravopisom Jagićevim, kojega se i sam pjesnik premda ne sasvim dosljedno drži. Op. piščeva.

Besjednica.

Narodno kazalište. Poznati komad „**Mali pariški potepuh**", koj je u utorak dne 28. opetovan bio, dopao se je izvanredno i bio je u istinu pretežnom stranom veoma dobro predstavljen. Gospoja **Sajevićeva** igrala je u naslovnoj ulozi gotovo jošte izvrstnije nego li u prijašnjih predstavah ovoga toli efektnoga igrokaza, premda je već i onda podpun, dà sjajan uspjeh postigla bila, što je obćinstvo pokazalo već tim, da ju je kod njenoga prvoga pojava radostno pozdravilo. Plesak, koj ju je ovaj put kroz svu predstavu pratio, bio je veoma odlikujući, i ona je poslie svakoga čina stranom sama, stranom s ostalimi predstavljači glavnih uloga živahno izazvana bila, što će tim većma reći, što je kazalište po svoj prilici zbog veoma nepovoljna vremena slabo posjećeno bilo. G. **Freudenreich** predstavio je generala de Morin-a dovršenom kazalištnom vještinom i silno je djelovao na obćinstvo, osobito u prizorih s gospojom **Sajevićevom**. Gdčna. **Bajzova** (gospoja de Morin) ispunila je dostojno

svoje mjesto. Gđna. Jelenska (Eliza Mounier) imala je takodjer dobro za rukom pošlih treuutaka a i g. Sajević (Alfons) držao se je podobro. Nasuprot gdčna. Golubićeva, (starica Mounier), koja inače zaslužno djeluje u epizodah, nije takovoj ulozi jošte dorasla a g. Plemenčić (Bizot) nije uzprkos tolikih opomena opet na izust naučio svoju ulogu, te je izpunjavao tim nastavše pauze kojekakvom neumjestnom i uprav dosadnom mimikom. Quousque abutere —

U četvrtak nije bilo predstave valjda za to, što je kao u oči prvoga svibnja baš u vrieme, kad se davaju kazalištne predstave, po gradu išla dvostruka muzika, i tim se je misliti moglo, da ne bi preostalo dosta obćinstva za posjet kazališta i to svim pravom, jer žalibože priznati moramo, da nemamo jošte dovoljno ljubiteljâ umjetnosti za dvie umjetničke zabave u isto vrieme, osobito, kad se obje bezplatno nedavaju.

U subotu dne 2. svibnja predstavljala se je po drugi put i jošte s boljim uspjehom zabavna jednoaktna vesela igra „Ljubav ih mori“. I u toj igri povukla je najveću pozornost na se gospoja Sajevićeva kao Milka, koja ju je tolikom živahnošću i naravnošću izvela, te moramo priznati, da je podpunoma zaslužen bio onaj gromki plesak i izaziv, kojim je poslie ujenoga glavnoga prizora odlikovana bila. Gospodična Ružička predstavljala je ovaj put mjesto na dopustu nalazeće se gospodične Perisove Savku i, premda je mjestimice odviš patetički i polagano govorila, ipak se je s obzirom na njeno početničtvo dobro držala, tako da rado pristajemo uz ohrabrujući plesak i izaziv, koj joj poslie njenoga glavnoga prizora u dio pade, jer svakako pokazala je i u toj ulozi, premda u njezinu struku nezasieca, da ima talenta, koj za budućnost mnogo obećaje. Gg. Freudenreich i Mandrović nisu ni ovaj put svoje uloge podpunoma na izust naučili bili, no obadvojica imaju toliko kazalištne routine, da su i uz tu manu kadri proizvesti potrebni kazalištni uspjeh. G. Stefanović (sluga Martin) pokazao je i ovaj put, da je za slične uloge dosta prikladan. Po svršetku komada bili su svikolici sudjelujući članovi obćenitim pleskom izazvani.

Za tim izvedena operetta „Pierot i Violetta“ slabije je za rukom pošla nego li obično. Kazalište bilo je najpraznije u ovoj saisoni.

„Nelski toranj“, koj nam je u nedjelju dne 3. t. m. pred nješto punijom kućom već treći put predočen bio, dopao se je i ovaj put. Komad je pun efekta, premda ne baš najfinijega. Gospodična Bajzova (kraljica Margareta) i gg. Mandrović (Buridan) i Sajević (Gaultier Daulnay), kao predstavljači glavnih uloga, bijahu više puta gromkim pleskom izazvani. To odlikovanje pade poslie prvoga čina i g. Banu (Filip Daulnay), u dio. Komad je bio dobro u scenu stavljen po g. Mandroviću, koj je ovaj put vodio redateljstvo. —l—

Svašta. Didier, nedavno u ludnici umrli nar. zastupnik, ostavi svomu prijatelju Alex. Dumasu, sinu galeriju slika u vriednosti od 400.000 fran. a spisatelju Aboutu 60.000 franaka. Kad će ikoj hrvatski ili srbski pisac tako biti usrećen po prijatelju ili štovatelju.

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Držak drveni,
Na držku vlasi;
Glavu promjeni,
Drveće krasi.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 20. Odgonetku (zagonetke u br. 16.) „Brus-Rus“ riešiše gg. Dano Rašić, Tomo Vidović, Rad. Albrecht, Ivan Žagrović, Mirko Tkalac, V. Mařik, Žigrović i Barac u Zagrebu, Ivan Pajlok, gdčne. Judita i Marica Damajeve u Novih Čičah, L. Gašparac, bilježnik u Gerovu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ preplatiše: 124. Rodić Antun, župnik u Špišić-Bukovici. 125. Razum Josip, vlastelin u Samoboru. 126. Renerova gostiona u Zagrebu. 127. Stjepan Riegler, učitelj u Križevcih. 128. Sbor duh. mladeži zagrebačke. 129. Mio Smetiško, župnik u Gradcu. 130. Josip Seletković, c. kr. nadporučnik u Drenovcu. 131. Slav. satnija Virje. 132. Mate Sladović, vlastelin u Modrušpotoku. 133. Šestak Josip, učitelj u Vrbovcu. 134. gdja. Milka Švajcarova u Jastrebarskom. 135. dr Lavoslav Šram, odvjetnik i 136. gdčna. Katarina Dizdarova oba u Zagrebu. 137. Josip Kostić, gimn. ravnatelj u Karlovcu. 138. Mirko Halper Sigetski, tajnik namjest. vieća u Zagrebu. 139. Čitaoničko družtvo srbsko „Cviet“ u Aradu. 140. Šnapp Milan, trgovac u Zagrebu. 141. Dragutin Stražimir, župnik u dolnjoj Zelini. 142. Šivitz, spediteur u Zagrebu. 142. dor. Mirko Šuhaj, kr. savjetnik u Beču. 143. Juraj Tordinac, kanonik u Djakovu. 144. Josip Tomac, pomorski kapetan u Fužini. 145. Iv. K. Tombor, župnik u Erdeviku. 146. Torbar Nikola, činovnik i 147. Teodorović Franjo, pisar oba u Zagrebu. 148. Stjepan Tumpić, župnik u Belcu. (D. sl.)

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 19. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(VII. dalje).

Na putu susretne Kiaju, koj se je zavuko u kukavnu kibitku na dva kotača, na kojoj je sjedio ruski kučijaš, samo da ga nitko neprepozna. Opomenu Kapudan-pašu, da neide u Stambul; jer da ga ondje čeka očevidna smrt. Kapudan strese rameni; neshvaćajuć kako se može tko bojati hrpe pekara i šoštara. Nagovaraše Kiaju, da se s njim povrati i da opet povrate red i mir; ali Kiaja nebi bio toga učinio, ma da si mu sve rajske krasote obećao, moljaše dapače vozača, da ga čim brže odveze u Skadar.

Kapudan obeća, da će takodjer doći doskora u Skadar, dapače možda i prije njega; jer ide ravnim putem kroz Stambul, a neokoliše kao Kiaja.

— Tamo? Da, u Abrahovom krilu, u raju, vidit ćemo se opet, pomisli Kiaja, pošav svojim putem, dočim je Kapudan mirno u Stambul jašio.

Opazi dvor — rajs efendia, gdje si mogao čitati velikimi slovi napisanu tablu:

— Smrt najvišemu muftiu!

— Smrt velikomu veziru!

— Smrt Kapudan-paši!

— Smrt Kiaja-begu!

— Hm! pomisli Kapudan, to je valjda koji softa pisao; jer šoštari neznadu pisati; u ostalom baš je liepo pismo; toga bi čovjeka uzeo za pisara.

Približiv se dvoru, oko koga se sakupi silna svjetina, a medju njom i njeki trubljač na konju, koj je imao veliku trublju, koju je čuti milje i milje daleko, te ju vidiš skoro u svakom ustanku.

Množini sazvanoj trubljom govoraše vikač:

— Stanovnici Istambula, pravovjerni Musulmani! U ime našega zapovjednika, glave janjičara Halil-Patrone i stambulskoga sudca Sulali-Hasana zapovjedam svim pravovjernim Musulmanom, da zatvore svoje dućane, da ostave svoj posao i sakupe se na glavnih trgovih, samo pekari i mesari imadu ostati u svojih dućanih. Koji nebude tako radio, tomu ćemo oplieniti dućan. Krivovjerci pako gjauri neka ostanu kod kuće i neizlaze napolje, pak im se neće ništa zla dogoditi. To vam javljam u ime Halil-Patrone i Sulali-Hasana.

Kapudan pusti vikača, da izgovori svoje, poleti zatim k njemu, iztrgne mu trublju te ga lupi njom po plećih, da je sve zadumilo; a zatim povikne sakupljenoj svjetini:

— Nevaljali vi skotovi, grdne vi hulje, gadni pijanice, kukavni lieni kramari, oderani šoštari i bezposleni skitalice! Evo ja vam govorim, ja, Abdi, Kapudan-paša! Zašto nemam jezika kakovoga gjaurina,

da vas izpsujem kako valja. Što hoćete? Zar nemate piti i jesti? Žar vam je previše mira, te zahtjevate rat? Rat? Dakako! Ali vi liepo kod kuće ostajete, daleko od bojišta, ratujuć i boreć se sa ženami i djevojkami nenavaljujete vi na tvrdjave, već na dućane! Odlazite kući, odkuda i dodjoste. Tko bude jošte za jednu uru na ulici, taj si može potražiti glavu pred čadorom pravde. *

Izgovoriv, potjera konja kroz svjetinu. Svi mu se ugibahu, te je Kapudan veselo gledao, kako su svi bjegali u kuću, te su ulice sve praznije bivale.

Dojaši bez svake zaprieke u grad. Na svakom uglu zatrubi, te pozdravi narod grdnimi psovkami, usljed česa skoro se svagdje razidjoše.

Došav na Bezestan, nadje sve dućane zatvorene.

— Otvorite dućane vi pseta, zaori oko sebe stojećim trgovcem. Žar vas svrbe tabani? Otvorite odmah dućane; jer tko toga neučini, dati ću ga odmah objesiti pred vlastitim njegovim dućanom.

Prestrašeni trgovci posluhnuše ga.

Od ovud odjaši na Atmajdan (nije to Etmajdan).

Tu je vladala takova krika i vika, da nije bilo čuti nijednoga vikača, pa ma kako napinjao svoja pluča i popeo se ma kako visoko.

Ali glas Kapudanove trublje zagluši svu tu viku, svi umukoše i pogledaše onamo, odkuda je dolazio glas; Abdi se digne u sedlu i zaori:

— Objestni narode! Zar si poludio, da sam sebe ubijaš? Zašto se sakupiste ovdje u tolikom broju? Zar ste pobiesnili, kao pseta? Čudim se, da se na vas nesruši nebo i nezasiplje vas, gadna vi pseta; pobirajte se kući vi hulje, da vas više ni nečujem nigdje; jer ganete li se, tako mi allaha, upalit ću Stambul, da se pretvori u prah i pepeo, gdje će stanovati samo zmije i gušteri te proklete vaše duše, pseta vi!

Nitko se neusudi govoriti; nije tu bilo Halila, on bi mu zaista bio znao odgovoriti. Svi se skoro potulişe i odoše s trga.

I ovdje Abdi dobro prodje s buntovnici te prispje napokon na Etmajdan.

Tu je druga i peta janjičarska pukovnija udarila ognjišta i iznesla kotlove, oko kojih se sakupiše janjičari, koji su pobjegli iz tabora.

Abdi-paša doleti k njim takovom brzinom, da su ga opazili, kad je već pred njimi bio i poviknuo:

— Položite oružje!

Prestrašeno gledahu svi Kapudana. Kako je on ovamo došao? Nitko se neusudi podići sablje proti njemu, al ga ni neposluša nitko. Ni tu nebijaše Patrone. — U sried trga bijaše buntovnički stjeg; — Abdi podje upravo k njemu, janjičari ga prestrašeno gledahu, što li će?

Netom skoči Musli, prestigne Kapudana i pograbi stjeg.

— Daj simo stjeg, reče Abdi-paša sasvim mirno.

Musli mu nemogaše jošte odgovoriti, bijaše uzbunjen, ali barem glavom mahne, da neda.

— Daj mi stjeg, janjičaru! opetova Abdi, motreć svoga protivnika uprtim pogledom.

Musli neodgovori ništa, već poče zavijati barjak oko držala.

— Stjeg mi daj! zaori Abdi po treći put i povuče sablju.

Musli okrene sasvim mirno barjak, da je dolnji kraj šiljast kao ražanj, koj je u zemlju ubodeu bio, u vis stršio, i reče:

— Čast i poštenje tebi Abdi-pašo, neću ti sasvim ništa učiniti, odeš li dalje svojim putem. Bilo bi mi draže, da si pao u ratu s gjauri, jer ti je ime vriedno slave; ali stjega netraži od mene, jer približiš li mi se jošte za korak, budem morao biti tako slobodan, da ti blatan ovaj šiljak projurim kroz trbuh.

Timi riečmi bjehu i ostali janjičari opet obodreni, skočiše, povadiše ćorde i staviše se oko Muslia.

— Žao mi vas je, čestiti janjičari.

— A nam je žao tebe, slavni Kapudan-pašo! reče Musli mirno.

Abdi otidje s Etmajdana; vidje kako se je narod razbjegavao, gdje bi se

* Tako se zove sultanov čador, pred kim su izložene glave onih, koji su smaknuti s kakove krivnje.

god pokazao, ali je vidio takodjer, da se je umah za njim natrag sakupljao.

— Ove je moći samo oružjem u red spraviti, pomisli jašuć dalje gradom, te mu nije ni vlas jedan ozledjen.

* * *

U taboru držano je medjutim ratno vieće. Uslied viesti, da je buknuo ustanak, o kom pripoviedahu pobjegli Kiaja i janjičarski aga strašne stvari, sazove sultan u svoj dvor na obali vodje, uleme, velikoga vezira, muftia, šeike i kodžagiane.

Jednu uru po prilici prije toga govoraše u istoj dvorani sa svojom sestrom, mudrom sultankom Kadidžom, koja stanovaše u tom dvorcu.

Al sad mu je istom trebalo savjeta.

Veliki vezir mišljaše, da sultan ostane u Brusi, a vojska da navali umah na neprijatelja. Ako li se mogu još spojiti s Abdulah-pašom, onda je sve spašeno; u Stambulu neka biva medjutim, što mu drago; kad potuku neprijatelja, onda će i na buntovnike navaliti.

I mufti mišljaše, da vojsku nevalja blizu Stambula držati, ali da se s njom nije moći u ma ikakovu bitku upustiti. — Kiaju svjetovaše, da se valja s buntovnici upustiti u ugovaranja i tako ih umiriti. I sultan prista na to posliednje kao i sultanka Kadidža.

Kiaja mišljaše, da će biti lahko jednoga vodju za drugim odstraniti, samo kad se upuste u ugovaranja, — Kadidža pako reče sasvim tiho sultanu, da će buntovnici zadovoljni biti, kad im se preda mrzki Kiaja-beg ili koga će jošte zahtjevati. A medju ovimi nazori bitna je razlika na svaki način.

Sultanu se bolje dopade savjet Kiajin.

U taj čas stupi u dvoranu Kapudan Abdi-paša.

Svi ga u čudu pogledaju; po pripoviedanju Kiaje već bi odavna bili morali buntovnici Kapudana na komade sasjeći.

Admiral stupi u dvoranu upravo onako mirno, kao što je mirno jašio ulicami prenapunjenimi buntovnici. Najprije se je opitao vani, da li su njegovi vrtlari donjeli lale? Jošte ih nebijaše.

— Tà gdje su tako dugo, ja sam dotlje cieli Stambul objašio.

Pozdravi sultana i sjedne medju generale, kako mu sultan migne.

Svi ga jošte uviek udivljeno promatrahu, neznajuć je li to sbilja medju njimi Kapudan-paša ili samo duh njegov.

— Ti si bio u Stambulu? upita ga veliki vezir.

— Upravo dolazim iz njega.

— Što zahtieva narod? upita padiša.

— Gladan je i žedan.

— Krvi, šaptne mufti.

— A na što se tuži?

— Da sablja neće sama ratovati, da zemlja nerodi sama gotovim kruhom, da vino i kava necuri sa strehe.

— Ti se tim svim šališ. Kako misliš ugušiti bunu?

— To je lahka stvar; stambulski šoštari i kramari nisu vriedni ni pišiva boba; prem bi bila šteta za nje, mnogi imadu žene i djecu. Povod su svoj buni janjičari; izmedju njih izadjoše vodje ustanka; nebi bilo liepo upustit se ma u ikakav posao s onimi, koji bune stambulski narod; najbolje bude, da dademo svakoga desetoga ustrieliti, a to će pomoći.

Vodje se i samo misli takove pobojaše. Tko da se usudi takova štogod poduzeti?

— Ja bi učinio tako, reče Abdi i ušuti.

Napokon poče sultan.

— Prije nego si ti došao, zaključeno je usljed Kiajinoga savjeta, da se s prorokovim stjegom povratim u Stambul.

— Ni to nije zlo, odvrati Abdi, ti ćeš moći bunu ugušiti svojom prisutnosti, možni gospodaru. Prorokov stjeg metni na vrh seraila; mufti i Ispirizad neka otvore mošeje Aju Sofiju i Ahmediju te sazovu narod na molitvu. Damad Ibrahim neka medjutim ostane s vojskom, da bude pri ruci, kad bi trebalo oružja ... Kiaja-beg neka posadu iz seraila uzme i očisti sve ulice, pak ako jedno i drugo nepodje za rukom, to ću se ja opet s mora oglasiti mojimi topovi.

Sultan Ahmet strese glavom.

— Mi zaključismo inače. Vi nesmijete od mene; veliki vezir, mufti, Kapudan-paša i Kiaja ići će samnom.

Govoreć ta četiri naslova, nije se usudio sultan nikoga pogledati u oko. Ta imena bijahu na svakom uglu pribijena; ove je četiri tražio narod i njegov vodja Halil-Patrona.

Što skriviše narodu?... Skriviše, što su obavljali najviše časti u zlokobno za sebe vrieme... Što skriviše Halilu?... oni su mučili Gül-bejazu!

Ministri se mučke duboko poklone.

U taj čas prispješe Abdievi ljudi s lalami; padišu upravo uzhiti njihova ljepota, zapovjedi, da ih odnesu sultanki aseki u Carigrad i ujedno jave, da će i on doskora doći. Abdia pako potrepta po ramenu i reče mu suznim okom, da njega najviše ljubi u svem carstvu.

Kapudan poljubi sultanovu odjeću, a zatim reče posmjehnuv se Ibrahimu, Abdulahu i Kiaji, koji bijahu s njim zaostali malo:

— Abdulaše, čestiti Ibrahime i ti Kiajo, čujte me... za glave nas četvorice nebi ja više dao ni pišiva boba.

Damad Ibrahim spusti žalostno glavu i uzdahne:

— Siromah, siromah sultan!

Podju sva četvorica s Ahmetom na brod — osvjedočeni da će najprije sultan dati, da njih četvorica padnu, a zatim da će i sam pasti.

VIII.

Naopaki sviet.

Halil-Patrona bijaše već gospodarom svega Stambula.

Poglavice buntovnički sastaše se u sriednjoj carigradskoj mošei, i odtuda razašiljahu svoje zapovjedi.

U 6 sati (po našem računu 10) u večer povrati se sultan natrag u serail sa svojom pratnjom. U serailu neznadjaše nitko, kako stvari vani stoje. Divlja vika i trublje bučiše gradom. „Ah, zašto ih nemogu počastiti s mora s njekoliko hitaca,“ uzdisaše Kapudan, „ali bi se presenetili!“

U predsoblju dvorane, gdje se prorokova kabanica čuva, susretne Kislar-aga Elhadž-Bešir došle ministre. Opaziv ih tro si je ruke posmjehnuv se tajinstveno, — a tim posmjehom bijaše mu lice jošte tri puta grdje. Na pitanje padišino, što hoće buntovnici, odgovori sniženo, da ni sam toga nezna.

Taj posmjeh, rad koga bi mu bio dao prijašnji njegov gospodar najmanje oba palca odrezati, bio je sada zlim znakom za sve, koji su ga vidili.

Elhadž Bešir-aga bio je u službi već 14 godina, te je za to vrieme već 8 velikih vezira pokopao, a upravo toliko vidio ih je, kako su sramotno skinuti sa časti.

Kako da on znade, što hoće buntovnici?

Damad-Ibrahim mišljaše, da će najbolje biti, ako se pozove stambulski sudac, Salali-Hasan, buduć je Kapudan-paša uz Halilovo ime i to čuo od vikača.

Salali bijaše u svom ljetovniku, te poleti na prvi poziv u serail; reče, da su mu buntovnici ime zloupotrebili, i da on od svega ništa ni nezna.

— Uzmi si daklje Kaseki-agu i 20 bostandžia — potražite Halil-Patronu, i pitajte ga, što hoće.

— Šteta, da se ti ljudi trude, možni padišo, reče Abdi gorko se smijuć, ako se samo o tom radi, to ću ti i ja moći kazati, što traže buntovnici; jer sam to vidio po svih uglovih napisano. Traže, da im se predadu tvoji četiri ministri: mufti, veliki vezir, Kiaja i moja malenkost. Predaj im nas — ali ne žive; smakni nas i oni su zadovoljni i nasićeni; a ti i sam znadeš, da ni najbjesnija životinja nikoga nenapastuje, kad je sita.

Sultan neusudi se nikoga ni pogledati, činjaše se, kao da nije ni čuo Kapudana i zapovjedi Kaseki-agi:

Potraži Halil-Patronu i pozdravi ga u ime padišino!

.... Halila-Patronu, kramara, da pozdravim u ime padiše, gospodara svih zemalja, kneza svih knezova, vladaoca svih šaha, kana, deia i velikih mogula! — Tko bi bio na to i u snu pomislio bio pred tri dana!

— Javi mu, nastavi sultan, da će se pravednim željam naroda zadovoljiti, ako obeća, da će se opet mirno u svoj dom povratiti.

Salali i Kaseki-aga s 20 bostandžia jedva si prokrčiše put kroz svjetinu do

srednje mošee. Putem ubio je narod 9 bostandžia, a u mošeu došlo ih je sretno samo 11.

Ovdje sjedjaše — kao njekad Džingiskan — na devinoj koži buntovnički vodja Halil i govóraše u pero do njega sjedećim softam svoje zapovjedi i naimenovanja.

Javi mu na straži stojeći janjičar, da je došao sultanov Kaseki i da želi s njim govoriti, al on odgovori na prosto:

— Može on i čekati; najprije doći će na red vriedniji ljudi od njega.

A tko su bili vriedniji ti ljudi?

Stari meštar Sulejman, koga silom izvukoše iz njegove kuće, u koju se je bio sakrio, te koga je upravo imenovao Halil rajs-efendiem.

Halil-Patrona bijaše još uviek obučen kao prosti janjičar: u plavom dolmanu, hlaćah do koljena, izpod kojih bijahu listovi sasvim goli; samo na turbanu imaše bielu, mjesto crne pernice, a sa strane imaše mač velikoga vezira, kojega je palača prije jedne ure u predgradju Galata do temelja srušena.

Sa slovami, urezanimi u sabljino držalo, potvrdjivaše Halil pisma, koja su izdavana u njegovo ime.

Iza Sulejmana došao je na red sedlar Mohamed, — jaka i čvrsta ljudina; taj posta agom. (Dalje sliedi).

Iverje.

(Od dra. N. Ivančevića).

8.

Vilandu.

Opisuješ nam Abderce? *
Prošlosti se smiješ?
Vješto li je tvoje perce!
Ludost našu biješ.

9.

Idealisti.

Ja u tvojoj knjizi čitam
„Smrt u bolji život vodi,
„Njom se čovjek preporodi.
A iz moje tebe pitam:
Zašto sreću nepospješiš,
Te se odmah neobjesiš?

* Abderci stanovnici u Abderi.

10.

Protivniku.

Mjesto da te psujem, grdim,
Mjesto da se na te srdim;
Ja se na te, znaj, radujem,
Kad o tebi ništ nečujem.

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

IX.

Blizanci u srcu.

Istu noć stigne s mojim prijateljem Konradom i Milovan Vrlić iz Zagreba. Zato smo se imali u slavu toga prihodnika sutradan t. j. u četvrtak kod Konrada gostiti.

S Vrlićem se nikada do sele nerazgovarah. Bio on u školah predamnom, a sudbina nas nije nikada u družtvu svela, da se upoznamo. Poznavah ga indi samo lično, a tako i on mene.

Bijaše on pristalo osamnaestljetno momče, ali upravo djevojački nježan. Obuci ga u žensko, to si načinio s njega savršeno pristalo djevojče, modroga, sanjarskoga oka, guste vrane kose, vedra čela, nježnih ruku i lica, bielih zuba i vrlo mila, tanka grla. Iz čitavoga toga bića odsjevaše mladjahna srdačnost i prostodušnost.

Mene je upravo veselilo, što su mene za stolom pokraj njega posadili.

Malo iza kako se poredasmo, donese naš mladjahni junačina Konrad omašnu kupu, natoči ju kršnom lozovinom, pa mi ju pruži veleć:

— Brate Vilko, prvi put te gosti tvoj iskreni Konrad. Dobro mi došao! A da ti se odužim, molim te ujedno, ravnaj mi danas ovim milim družtvancem, zasladi mu hljeb i vince liepimi zdravicami, a ujedno pozdravi mi prijatelja Milovana u moje ime ovom dobrodošlicom, koju tebi sada pružam. Bila ti na zdravlje!

Proti svemu tomu neda se dakako ništa prigovoriti, samo mi se taj „bilikum“ prevelikim pričini. Ako se natrusim, smijati će mi se Ivka, s kojom sam, kako već rekoh, taj dan još važni račun imao.

Hoćeš, nećeš, moraš! pomislim. Konrad je kod mene morao još veći popiti. I ja se preporučih „za sve pravice, koje su s tom „kupičicom" skopčane", pa ako nije išlo na dušak, to sam ipak malo po malo do dna dopro.

Milovan, kako rekoh, sjedjaše pod objedom kraj mene. Mi se sprijateljismo; on me u tinji čas predobi. Milokrvan, kako bijaše, izticala mu sama narav redom sve vrline, koje samo mogu krasiti vrla, iskrena, vatrena i prostodušna mladića. —

Često sam ravnao stolom u krugu veselih mi drugova ali nikada nenazdravih većim uzhitom i većim pietetom, prijateljstvo i ljubav...

S mnogo se drugova bratimih, ali nijednomu neotisnuh onako srdačno bratinski cjelov, nijednomu nestisnuh vatrenije desnice, nijednoga nepozdravih onako tronuto sa: brate, Bog te živi! kao moga novoga pobratima Milovana.

Domišljati domaćina Konrad nazdravi me s Ivkom... Oj, ali mi je sladko tekla zahvalnica u grlo.

A kako nećeš opojen presladkimi timi osjećanji nazdraviti s oduševljenjem i zahvalnošću sladku majku domovinu, u kojoj su ti se netom uzgojila dva najkrasnija dara Boga velikoga, dva angjela čuvara slaba i zavodljiva stvora — čovjeka, dva najuzvišenija čustva — prijateljstvo i ljubav!?

Prostite braćo; sladjahna ta uspomena zanjela me, te zaboravih, da pripoviedam drugovom, koji se nadaju pošalicam od mene.

Zašto, da vam na široko crtam prizore tih svečanih trenutaka? Reći ću vam samo na kratko, da me je srdce nedokučivom brzinom priteglo k momu novomu prijatelju, koji mi se odazva jednako iskreno, jednako srdačno, jednako vatreno, samo možda s većom nježnosti.

A ljubav? A Ivka?

Kad bi se u taj par i Ivka i Milovan utapljali, (što bože sahrani) neznam, komu bi prije pomogao na suho...

* *
*

No smračilo se braćo; vam je valjda dosta za danas moga poviedanja. Nebi li zajedno krenuli u operu? Danas pjevaju krasnoga Auberovoga „crnoga domina." Ajte, da si osladimo koji čas divnim pjevanjem krasne Ilke Pauli-Markovićeve, te ljubimice peštanskoga kazalištnoga obćinstva; da ju čujemo, kako će vješto kako dražestno, a uz to i vragoljasto zapjevati: „I on me zamoli da me jednom poljubi. Ja pomislim, pustit ću mu nek mi cjelov ukrade; — dotle on lupež oteo mi dva!"

I deset se šaka podbočilo o stol, da si pomognu petim zasjedjelim tjelesam na noge. Drugovi posegnuli do dna svojih mršavih kesa, pa se zaputili (osim Žuže, komu je ona opera najbolja, koja je najkraća, ali on ni do takove ništa nedrži) u peštansko narodno kazalište.

Dio drugi.

X.

Žuža mecen.

Sutradan se našla opet ista družina za stolom. Šamiel Flegmatikuš, Pretendent, poetični Jankica, ali još nema Žuže.

— Gdje nam je Žuža? pita Pretendent.

— Tražio sam ga jutros kod kuće, odvrati mu poetični Jankica, ali zaludu. Domaćica mi rekla, da ga je listonoša tražio...

— Ahaaa... zinemo u isti tren Pretendent i ja.

— Ahaaa... za nami počne tri glasa niže lagano i Šamiel.

— Budeš li nam nastavio po objedu svoju pripoviedku? zapita me Šamiel — pa upravo Šamiel Flegmatikuš...

— Rado.

— Ta zar tebe, Šamiele zanima Vilkova poviest? pita smijući se Pretendent.

— Možebiti... odvratim mu ja pogledav izpod oka na flegmatika.

— Da, možebiti... opetova i Flegmatikuš mirno.

U taj par čujemo u kuhinji (kroz koju moraš, ako hoćeš u našu sobu) debelo grlo Žužino, kako se nježno šali sa djetetom našega domaćine, a diete mu osorno lupa šačicom po njegovoj širokoj taci. Što biesa?... I cmok... cmok...

Ta Žuža, onaj rutavi Žuža cjeluje to čedašce!?

— Bonum omen! kliknemo jednoglasno svi.

— Servus amici! gromko nas pozdravi još malo ne iz kuhinje taj prihodnik.

— Živio Žuža! pozdravismo ga uzhićeno, kao da se s lovorikom iz bitke vraća.

Žuža nas gizdavo promjeri redom, pa koračiv natrag u kuhinju prišaptnu nješto domaćici u uho, a ona mu podosta glasno odvrati: „Kuet, kuet...“ što kod drugih Niemaca glasi: Gut, gut. Zatim se vrati u sobu, baci klobuk u kut, sjedne naglo na stolac pa malo odskoči s njega i radostno klikne:

— Braćo, novci su tu!

— Sretna tebe! uzdahnu poetični Jankica, što njegovoj poetičnoj ćudi jamačno nesluži na diku.

Malo zatim poreda služavka tri boce crnoga Budimca po stolu.

Žuža nas opet redom pogleda, da vidi, nećemo li proti tomu možda prosvjedovati. Posmjeh mu zatitra na ustih kada mu klikosmo:

— Zivio naš današnji mecen!

— Brate Vilko, napokon poče mecen, ti ćeš nadamo se, danas nastaviti svoj roman, a da ti bude rieč bujnije tekla, na nas pako da previše nedjeluju čustveni i prenježni prizori, kojimi ćeš valjda danas na vidjelo, to sam se pobrinuo za shodan liek i jednomu i drugomu. Za tim mi natoči kupicu vina.

— Pa ti ćeš ga i danas slušati, prem ti je kesa puna? pitaše ga šaljčina Pretendent.

— Hoću, brate. Njegova Ivka i njegov Milovan mi se mile. Živila Ivka! I natoči čaše. Zbilja živili jošte?

— Tko? Ivka?

— Da.

— To će ti Šamiel prije znati, nego ja.

Drugovi upru oči u Šamiela.

On se upravo opeko na vreloj juhi, pa mu zato nesmijemo zamjeriti, što se nije malo po svom običaju nasmješio. Težko je opisati, kako se Šamiel smije. Nema tu govora o tako zvanom rozgotnom smiehu, niti se on smije onim ha, ha, ha! što ćeš često naći u lakrdiji. Nikakova glasa skoro neodaje, a ipak otvara usta i kaže zube. Neznam, što bi mi bilo teže opisati: zečji glas ili Šamielovo smješenje.

— Aaa! zato Šamiela zanima bolje, nego li nas ta poviest. On zna Ivku, dosjeti se glasno Pretendent.

Ja namignem Šamielu neka šuti, česa medjutim nije ni trebalo.

Poslie objeda izvadi Žuža iz žepova boljega duvana i smotaka, pa nam ponudi. Kako smo se odazvali toj ponudi netreba, da vam tek kažem.

Ja baš da ću nastaviti s pripoviedkom, kad se zabrinuo poetični Jankica, ta dobra ovčica, te zapita:

— A predavanje? A absencije?

— Šta predavanje? Šta absencije? promumljaju redom ostali, a Pretendent jošte doda:

— Ta peštanska sveta „Alma mater“ ima kojih trinaest stotina mezimaca pravde i pravice; što zato, ako joj se danas za jedan sat tri četiri iznevjere?

Bog zna, koliko je naših drugova u taj par isto tako argumentiralo!

Čudnovato, kako si umije djak ma i najkukavnijim razlogom savjest ušutkati!

I ja nastavim drugovom pripoviedati.

(Dalje sliedi).

Bajoslovne uspomene našega naroda.

(Dalje).

Posve protivna ovim čovječjim neprijateljem jest vila, personifikacija tako rekuć svih odnošaja čovjeka prama šumi i goram. Ona je uzor i skup ciele sreće, svake ljepote i sve brzine, kojimi šuma i gore čovjeka u njih živućega nadaruje. Ona je čovjeku uobće prijatna, dà i rado mu ustupa njekoje svoje vlastite prednosti. Obljubi si ljubimce medju ljudskimi kćermi i sinovi, nauči ih svakakvu vještinu, koristno znanje, nadari ih rječitošću, hrabrošću, ljubežljivošću, učestvuje njihovim sudbinam, ubavješćuje ih o neprijateljih i pogibeljih, obranjuje od nepogoda, dà štiti ih i u boju im pomaže

pobiediti neprijatelja, a pri tom sama je nevidljiva. Povrh toga zna sve izvore, razumieva se u sve korienje, poznate su joj sve tajne, a tko ju ranjen ili bolestan pozove, tomu rada dodje i pomaže. Zaljubljenim, ako se na nju obrate, priteče dragovoljno savjetom, što i kako im je raditi, da dobiju naklonost druge stranke. Ženam nemajućim ploda tjelesnoga šalje najljepših kćeri i najhrabrijih sinova. Nu može se i jako razsrditi! Varalicu, nevjernika kazni smrću, jer ga ili sama ustrieli ili ga izda neprijatelju, ako nesvali na njega njegdje komad klisure ili kakvo drvo. Nu tko bi htjeo saznati njene tajne, ili usudio se ići za njom na vrhunce gora, gdje se u oblacih sa sestrami kupa, ili se proganja s njimi po vječnom sniegu i divno kolo igra, — tomu se osveti vrtoglavicom tako, da se nesretnik u ponor sruši, a živ više neustane, ako ga radje nezaludi ili neosliepi tako, da nezna ni nevidi, kuda će dolje, te u samoći biedno pogine. Svadi se više puta i sa svojimi ljubimci, prepire se s njimi, dà i rani ih. Nu koga rani, toga odmah ne samo izlieči, nego i nauči svoje tajne ljekarije. Takav čovjek, koga nazivlju **vilenik**, u svietu je veoma poštovan i uživa veliko pouzdanje u susjedstvu.

Vila je najobljubljeniji ostatak prirodoštovja u cielom slavenskom jugu. Ako su bogovi i boginje njegdašnji tako u zaboravnost došli, da su i njihova imena izčezla, — vila naproti tomu nije se sačuvala samo nepromienjena u životu, nego i ostala nerazdieliva od mašte našega naroda. Dokazom su premnoga mjestna imena, na primjer **vilino brdo**, **vilino gumno**, **vilin grad** i druga, dokazom je zanimivo spojenje slavljenja vila sa svečanostmi i obredi crkvenimi, kao pred trideset jošte godina procesija budvanskoga žiteljstva na Spasovo na brieg Spas, gdje su na mjestu zvanom **Vilino gumno** djevojke i momci kolo igrali pjevajući si k tomu vilinske pjesme; — dokazom je napokon množina pjesama o vilah po cielom jugoslavenstvu razširenih i svakim dosada skoro danom se množećih, od kojih njekoje navadjam.

1. Lovčenske vile.

Viša je gora od gore,
Najviša Lovčen planina;
U njoj je trnje i grablje,
U njoj su snjezi i mrazi
U svako doba godišta;
Vilinski u njoj stanovi,
Svedj' vile tance izvode;
Junak mi konja jezdaše,
Predragu sreću izkaše;
Vile mi njega vidješe,
Junaka staše dozivat':
„Ovamo svraćaj, junače!
„Tvoja se sreća rodila,
„Sunčanom ždrakom povila,
„Mjesecem sjajnim gojila,
„Zvjezdama sjajnim rosila."

2 Vila pokazuje junaku djevojku.

Livade su urešene
Bielim cvietom i crvenim,
Mladi Jovo konja igra,
A livadu kopjem mjeri,
A vila ga s gore gleda,
Vila Jovu govorila:
„Što livadu kopjem mjeriš?
„No s' obrni desnom stranom,
„Desnom stranom put istoka,
„Gdjeno divno kolo igra,
„Tu je tvoja vjerenica,
„Svakim dobrom izpunjena,
„I ružicom od proljeća,
„I grinjicom od bisera."
Jovo vilu poslušao,
On s' obrnu desnom stranom,
S desnom stranom put istoka,
Tu nahodi djevojčicu,
Milu svoju vjerenicu,
Svakim dobrom izpunjenu,
I ružicom od proljeća,
I grinjicom od bisera;
On ju hvata za ručicu,
Pak je vodi majci doma,
Putem joj je savjet dao:
„Što s' u majke ti umjela,
„To pri putu sve ostavi;
„Moju majku vjerno služi,
„Da se na te nepotuži."

(Dalje sliedi).

Domaće životinje u raznih naroda.

(Od Lj. Modca).

(I. dalje).

U ovaj rod spada mnogo tragâ a i većina naših goveda; osim toga je razprostranjen u Normandiji, Burgundu, Danskoj i u ravninah njemačkih. Najizvrstnija je pasmina ovoga roda holandezka. Naše trage istoga roda nevaljaju već po samu ustrojstvu svoga tiela, a tim manje, što ih slabo oli nikako krmimo, te se moraju skoro čitave godine skitati po golih i izsušenih pašnjacih, gdje tako okržljave, da jedva kravam ili volom nalikuju. I nam bi se valjalo već jednom osviestiti te poput inih naprednih naroda obratiti svu njegu na uzgoj dobrih goveda i to tim više, što nam je još obrt i trgovina na slabih noguh, te nas još sveudilj jedino stočarstvo i ratarstvo hrani.

Na sriednjo-azijatskih i iztočno-evropskih golemih ravninah ili stepah živi posebni rod goveda, koj se ustrojstvom tiela znamenito razlikuje od predjašnjih, a osobito od alpinskih goveda. U stepskoga je govedčeta glava dugačka, ozdol ušiljena, vrat kratak sa neznatnim podvratkom, a rogovi ogromni, skoro sasvim razito zaviti. Masti je ponajviše biele. Stepsko govedče malo boravi u stajah nego je skoro uviek i to ljeti i zimi na stepi, a uz to dakako na polak podivlja. I u nas ima dosta goveda ovoga roda.

Vrlo je znamenit posliednji rod, naime škotsko govedče, a to zato, što je malne sasvim izginulo, te ga se još samo njekoliko stotina glava uzdržalo osobitom njegom njekih englezkih velikaša. Vjerojatno je, da je škotsko govedče bilo njekad razprostranjeno po svoj Englezkoj, nu čim se više pučanstvo umnožavalo, umanjivao se broj ote divljadi, te uzmicajuć pred uništujućim ljudstvom povuklo se napokon u samotne i nepristupne škotske gore. Nu i ovdje bilo bi s vremenom propalo, da ga nisu bogati velikaši uzeli u zaštitu i u posebnih ogradjenih vrtovih (parkovih) od propasti uzčuvali. Prvi takav park podigao je godine 1260. velikaš Williams Farrarski u Chartly-u u Staffordshiru. U taj se primjer ugleda više drugih velikaša te bi uvedeno više takovih parkova. Do danas ih se uzdržalo samo još pet i to 4 u Englezkoj a 1 u Škotskoj. U otih parkovih žive posliednji ti potomci škotskoga govedčeta ljeti i zimi sasvim slobodno; ljeti se pasu na liepih pašnjacih, a zimi kad nestane paše podavaju im krmu na tako zvanih krmištih. U svakom parku ima čuvarâ, koji paze na ta goveda, a nitko nesmije pod živu glavu ubiti govedčeta bez naročite dozvole gospodarove. Da se traga sasvim čista uzdrži, odstranjivano bje već odavna svako drugo govedče.

Grof Tankerville, posjednik takova parka, pripovieda o tih govedih sliedeće: „Škotsko govedče ima sva svojstva divljadi. Ono sakriva svoje mlade, pase noćju a spava i sunča se danju. Na čovjeka napada samo onda, ako se progoni, inače je plaho i ugiblje se već iz daleka svakomu s puta. Ljeti ga je po gotovu težko dobiti na oko; bližiš li mu se iz daleka, a ono čim te opazi, izmakne u gustu šumu. Nu zato ga možeš zimi po volji zrieti na krmištih. Onda se tako priuči na ljude, da mu se možeš sasvim približiti, dà i u sried stada doći.

Krasna li pogleda na takovo stado! Svako i sliednje govedče jednako je bielo kao snieg, osim rogova, nozdrva i papaka. Osobito je liepo vidjeti, kad čitavo stado dolazi na pašu ili na krmište; jer ide poredano kao četa vojnika a na čelu mu bikovi kao vodje. Često se česa god poplaše pa onda strielomice odjure u svoju šumu, al u biegu su bikovi stražnji.“

Krom ovih u parkovih živućih goveda ima još i danas u škotskih gorah goveda, o kojih se veli, da vuku porieklo od prvašnjih; a to je i vjerojatno, jer u svem mnogo njim naliče, samo se mašću razlikuju. Ova bo goveda nisu biela, nego raznobojna, i to: crna, sura i crvenkasta.

Da uz svaki napredak ima i nazadovanja i natražnjačtva, dokazuju nam podivljala goveda, t. j. takova, koja proizlaze od pitomih goveda pa s vremenom na pol ili sasvim podivljaše. Takovi su n. p. podivljali španjolski bikovi. Španjolci ljube strastveno igre i borbe s podivljalimi bikovi, pa da bude u zalihi takovih bikova, običajno

je u njih upravo sistematično divljanje, kao što je u drugih naroda uzgajanje i oplemenjivanje. Najljepše bikove od domaćih goveda puštaju u drugoj godini u goru, gdje ima čitavih stada od samih podivljalih bikova.

Ova stada živu sasvim slobodno bez pastira i čuvara, jer se ni vuk ni medvjed neusudjuje na nje navaliti. Ljeti se uzpnu u visočine, a kad tamo snieg padne, krenu opet u doline. Selom i gradovom izbjegavaju, nu svakoga napadnu, koga nadju na putu. Uztreba li bikova za borbu, tad se uputi više odvažnih borilaca zvanih „Torreros“ sa njekoliko pitomih volova u goru. Našav divlje stado, privabe ga pitomimi volovi i odtjeraju s njimi na opredieljeno mjesto. Nu mnogi je već Torrero ma i kako hrabar bio glavom to platio. O samih borbah s otimi bikovi govorit ću još kasnije; a sad mi valja još spomenuti podivljala goveda u Pampasu u južnoj Ameriki. —

Već oko 1540. god. dovezoše Španjolci goveda u novo odkrivenu zemlju. Ovdje prijaše govedčetu tako i podnebje i hrana, da se na brzo silno razplodilo a buduć ga Španjolci pustiše u slobodu, razširilo se na daleko po bezkrajnih ravnicah. Sto godina kasnije bijaše već ovdje toli ogromnih stada, da su ih u lovu na hiljade ubijali, al ne radi mesa, nego jedino radi kože. Prije gradjanskih ratova u La Platskih državah izveženo bi u Evropu samo iz Boenos Ayres-a preko 800.000 govedjih koža. Pa još i sada premda je to ubijanje bez mjere i načina dugo trajalo, imade tamo silnih goveda. (Dalje sliedi).

Primjetbe na članak „gradjanska ženitba.“

(Konac.)

Crkva je barbarske narode sriednjega vieka ukrotila, u države ih svela; pod njezinim su uplivom nastale države, nije čudo, da su im i zakoni odisali duhom crkvenim. Medju crkvom i državami naročito zapadnim rimskim carstvom stvori se njeki tanan i dubok savez, usljed kojega je crkva duboko zahvaćala u državne poslove, a države t. j. carevi i drugi vladari u poslove crkvene. Tko onaj odnošaj gleda sa današnjega gledišta, gdje je počelo vladati načelo, da su sva prava i svi družtveni odnošaji odvisni od volje državne vlasti, da država kano takova nikakve religije nema, nit se brine za religiozne ili crkvene interese -- tomu će se mnogo toga čudnovato činiti, te će biti sklon gledati usurpaciju od strane crkvene vlasti i ondje, gdje je bilo nije. Napose, što se tiče predmeta, o kom se ovdje pita, crkva nije nikada izrekla, da je samo ona vlastna glede ženitbe u obće stvarati zakone i suditi, jer zna vrlo dobro, da ima tu država mnogo svojih interesa, koje obezbiediti valja. No glede sáme bitnosti ženitbe i obstanka drži ona, da zakonodavstvo i sudstvo pripada samo njoj.

3. G. pisac sam nabraja najpoglavitije razloge, s kojih crkva tako čini. Morda ih koji od štovanih čitalaca nije dosta opazio, jer ih je g. pisac izprepleo svojimi primjetbami, za to ću ih i ja ovdje ponoviti. Jedan je, što ima u ženitbi momenat religiozni i moralni, na kojih se najviše ženitba osniva, a religija i moral je polje crkveno. Drugi je, što je kršćanska ženitba vez nerazrešiv. Isus je izreko: „Što je svezao Bog, da čovjek nerazrešuje.“ Crkva je pako dobila zadaću bditi ob izpunjenju toga velikoga zakona; a toga uspješno nemože, ako sama nepropiše uvjete za valjalost ženitbe, te se uzmogne reći: „ovu je ženitbu svezao Bog.“ Od toga bo odvisi nerazrešivost ženitbe; ta se pako sáma nemože nikako čuvati, ako koja druga vlast bude sbilja vlastna ustanovljivati uzroke, s kojih bi ženitbena zajednica mogla prestati, ili se pače sasvim razkinuti. Treći je napokon razlog, što je kršćanska ženitba sakramenat, i to tako, da se sakramenat od valjale ženitbe neda razlučiti. Istina oni, koji bi rado zakonodavstvo glede ženitbe predati državi, hoće da razluče sakramenat od ženitbenoga ugovora; ali crkva sáma jasno i glasno uči, da se to nemože; a valjda je crkva sáma kompetentna odlučiti, što spada k bitnosti njezinih sakramenata!

S tih positivnih razloga crkva pridr-

žaje zakonodavstvo glede bitnosti ženitbe sebi jedinoj. Pa se to i razumu čini posve pravedno. Toliko ima država i naroda na svietu, svigdje obstoji ženitba; no pravni odnošaji što potiču iz ženitbe, različiti su prama različnim običajem i zakonom, dočim je svigdje isti naravni, moralni i religiozni odnošaj u kršćanskoj ženitbi. Zar daklje da pravni momenat bude najbitniji?! — a to je djelokrug države.

Crkva nije, istina, mogla svojimi zahtjevi glede zakonodavstva ženitbenoga probiti sasvim u starom rimskom carstvu, al iz toga nesliedi, da niti prava imala nije. Ona je tada činila što je mogla. Kašnje su njezini zakoni u obsegu, koj tolikoput jur naznačih, vladali izključivo. Od 16. vieka počele su se i države za isto pravo otimati, crkva im ga popustila nije do danas. Ona svoje samo tu brani. Državi pako krivice nečini, već ju podupire zapovjedajuć svojim organom i svim članovom, da štuju i drže zakone državne i glede ženitbe, u koliko se ovi neprotive zakonom crkvenim. K tomu ima država dosta sredstava drugih, kojimi može uspješno steći obezbiedjenje svojim interesom glede ženitbe, a da se nepača neposredno u onaj krug, koj je crkva pridržala svomu zakonodavstvu i sudstvu.

4. No crkvena ženitba ili ženitba prama zakonom crkvenim nije mnogim za to po ćudi, što je n e r a z r e š i v a. Tako i g. Mikulčiću. On sám ravno priznaje, da bi ženitba prama svojoj naravi imala biti nerazrešiva; hvali rimsko pravo što je uplivom kršćanskim to razrešenje sretno otegotilo, što je činilo razliku izmedju razložnoga i nerazložnoga razpusta, što ob samom dogovoru ili bez razloga nije dozvolilo razpusta: sasvim tim hoće, da je u njekih barem okolnostih, daklje relativno razrešiva. Ali gdje će tu biti prava granica? koje će načelo spasiti ovaj temelj svega ljudskoga družtva, da nepostane skroz nestašan? odkud će biti posveta i nepovredivost takovu velikomu načelu. G. dr. M. znade, kako je u tom varakalo rimsko pravo; bit će mu takodjer poznato, kako se je u tom pogledu razvilo pravo u protestanata: dotlje, da je reko velik njihov kanonista Richter: „došlo se, veli, kadšto tako daleko, da je mora pogubnim naći svaka kršćanska sviest.“ Pusti načelo nerazrešivosti absolutne, pa već nema nigdje sjegurne granice. To je razumio dobro veliki Napoleon, te je upravo glede gradjanske ženitbe, kakovu g. doktor hoće svojim člankom da usnuje, uzakonio: da je razpust ukinut. Da bude to malo dublje promatrao g. pisac, mislim, da nebi bio onako naprečac osudio crkve porad ove njezine zasade, kan da ju je udarila nerazborito! Nerazborito da je ono, što su životom odobrili toliki narodi i tolika stoljeća; od čega kad su se počeli odaljivati protestanti, osjetiše napokon, da im pod nogama ponor zieva! G. doktore, što Vi ipak držite, je li u ljudskom rodu moguć zakon ob absolutnoj nerazrešivosti ženitbe? Jer, oprostite mi, ja bih po Vašem članku sudio, da Vam ta stvar nije dosta jasna. Velite bo: „dok nisu svi mogući zamršaji u moralnom i pravnom životu iztrebljeni i uništeni, dok poslovica ex duobus malis minus eligendum ima još valjalosti i praktične vriednosti, dok čovječansku narav treba oplemeniti i usavršiti, nevalja ovakvo stanje, koje se protivi obstojećim družtvenim činbenikom.“ A za njekoliko redaka opet „da je crkva jednim mahom htjela uvesti stanje, do kojega bi gradjansko zakonodavje tek iza duljega vremena i trudom — izobraženjem naroda doprlo bilo!“ Daklje gore tražite za to ništa manje nego li rajsko stanje, a to meni znači, da je to na ovoj zemlji nemoguće; dolje pako niže stavljate da je ipak moguće, i to gradjanskomu zakonodavstvu, premda ste prije bili priznali da trajnost ženitbenoga saveza počiva poglavito na moralu, o čem se crkva brine! A kojim sredstvom će to postići gradjansko zakonodavstvo? — izobraženjem naroda! Dà liepa rieč: izobraženje naroda! Al što mislite pod tim? je li izobraženje samo uma i tiela, a srdce i sviest da pri tom ostanu pusta, raztrovana? Takovo bo izobraženje mnogi prodiču, i od njega svaku moguću sreću obećavaju. Al posljedica je toga: da ima dosta ljudi izobraženih tobože, al bez značaja i bez srdca, bez vjernosti i bez poštenja; da

medju supruzi ljubav i mir i vjernost gine; da se ženitbena zajednica tako lasno tako brzo razpadava; da ima žalibože dosta mladih ljudi, koji do ženitbe ništa nedrže. — Mislim, da ćete se sa mnom složiti, da je sbilja na mnogo strana tako okrenuta izobraženost tobožnja, no od nje jamačno ni Vi ništa neočekujete. Vi razumite bez dvojbe izobraženost cieloga čovjeka, uma mu srdca i sviesti; no srdce i sviest će oplemeniti samo moral i prava živa vjera, velim vjera, jer bez nje moral sám nema nikakova temelja. Ako li je tako, onda Vas molim, nemojte tako lasno tu crkve s uma smetnuti, a još manje koriti ju za njekakvu tobože nerazboritost, koje historija nepotvrdjuje.

Ima ravno danas dosta nesretnih ženitaba; bez dvojbe manje bi ih bilo, da u obće ojača vjera u ljudskih srdcih, no sasvim nestati čini mi se da ih neće nikada, dok se zemlja nazivlje dolicom suza. Mehkomu srdcu našemu bi sjegurno višeputa godilo, da se takva ženitba posve razkine: al stoji sveta i neoboriva rieč: „što je Bog svezao, čovjek da nerazrešuje." Crkva katolička čuva tu božansku rieč u podpunoj nepovredivosti. Dogmatički stoji da se savršena ženitba medju kršćani ničim nemože razriešiti, van jedino smrću. Dok je katoličke crkve, to se promieniti neće. Da podjemo umovat i tražit razloga toli tvrdoj i nepomičnoj zasadi, morda nebi bilo previše mučno naći ga po analogiji: da je svih gradjana sjeguran život i imetak, mnogi izgube čestoputa i život, il ružno osakaćeni živu život gorji od smrti; da ostane tvrd i nepomičan temelj, na kom se sve ljudsko družtvo osniva, zar je nepravedno il nesnosno, da njekoji pate?!

5. No ako se sáma ženitba i nemože razrešiti, ima ipak način, da se barem nesnosna kadšto zajednica života razdruži, a to je razvod ili razstava od stola i kreveta. Ali taj je našemu g. M. najmanje po ćudi; to je njemu najslabija strana crkvenoga zakonodavstva (kan da su ikojemu zakonodavcu uviek takova sredstva pri ruci, kojimi bi mogao sve zlo u ljudskih družtvenih odnošajih s korjenom izčupati!). Pače on nalazi da takov zakon više služi nećudorednosti, nego li ćudorednoj pomisli — daklje tim crkva promovira nećudorednost! da u sebi krije protuslovje; i napokon odatle zaključuje da se nauk o nerazrešivosti ženitbe držati nemože, a crkva, koja je mogla šta takova ustanoviti, da u takovih stvarih — nije nepogrešiva! Čini se, g. dr. M. misli, da je u ovoj točki njegovo mnenje sasvim slavodobitno, jer pošto je vas članak završio, opet se na nju vrati. Na ovom temelju misli on svoju gradjansku ženitbu najtvrdje osnovati, a crkvenu ženitbu razoriti.

Tu se čovjeku ponajprije nameće misao: kako da su taj nesretni razvod prihvatila i njeka gradjanska zakonodavstva, koja su si prisvojila vlast glede ženitbe neodvisnu od crkve, kad je više nemoralan nego li moralan, i kad toli grdno u sebi protuslovje krije! Nego na pose što se tiče tobožnje nemoralnosti, navest ću samo, što piše sv. Pavao (1. Cor. 7, 10—11): „Onim pako, koji su oženjeni, zapovjedam ne ja, nego Gospodin, da se žena od muža nerazstavlja; ako se pako i razstavi, da ostane bezbračna (t. j. da se dalje neudaje) ili da se s mužem izmiri; i muž da neodpušća svoje žene." Mislite li, g. doktore! da ni Pavao ni sám Gospodin Isus nisu vidjeli, što je moralnosti na štetu?! Oprostite mi, al moram reći, da mi se to čini drzovito, onakovu potvoru baciti na crkvu, (jer uzmimo, da Vam ovo mjesto apostola Pavla nije bilo poznato) — da ona, koja je učila i uči sve narode božanski moral, nezna što moralnosti više na štetu, nego li na probitak.

Što se pako tiče jurističnoga dokazivanja g. M., to ga ja molim, neka izvoli u bolje suglasje staviti ono, što je o tom predmetu napisao na kraju svoga članka, s onim, što je o tom bio napisao spreda. Jer na jednom mjestu kori crkvu, što neda razkinuti ženitbu, kad nestane sporazumljenja i prestanu oba glavna momenta: spoj muža i žene, i zajednica svega života; — a prije je sám bio reko, da za to, što pravni temelj odpada, jošte ženitba nema prestati, jer da ju još

drži moralni živalj! i s toga je dosljedno pohvalio rimsko zakonodavstvo, koje nije dalo sa porazumljenja ženitbu razrešiti. Nije li tu protuslovje u sáma g. pisca! Jest ženitba neprestaje tim, što se supruzi tako sporazumiju i neće više da medjusobno izvršuju bitne dužnosti ženitbene. No što ju jošte drži, je li kakva prazna fikcija? Ne, g. M. misli da njekakov stvarni vez, koj on zove moralni živalj. No taj moralni živalj (o kom mnogi jasna pojma nemaju), kršćani zovu pravu realnu volju božju, pravi vez božji, koj ništa manje neznači, nego li ovo: „što je svezao Bog, čovjek da nerazrešuje.“ Dakle od privolje muža i žene odvisi, da budu supruzi, al od njihove više privolje nevisi, da opet nebudu; jer je k njihovoj privolji pristupila volja božja, koje oni više odstraniti nemogu. Uzprkos daklje tomu što se oni razstave i neće da budu više supruzi, stoji medju njima vez tvrd, nepomičan, tako kako je naravni vez izmedju otca i sina, koga ničija volja više uništiti nemože. Tomu pako realnomu vezu je posljedica, da nijedan od supruga, makar su i razstavljeni, nesmije povrediti zakonske postelje; da imaju pravo ženitbenu zajednicu opet nastaviti; da ako je razvod učinjen krivnjom jedne stranke, stranka nedužna ima pravo baš zahtievati, ako hoće, da se zajednica vrati; dà to ima pravo i stranka kriva, ako se druga stranka prije nedužna, učini krivcem sličnim. Crkva k tomu neprestaje raditi o tom, da se razstavljeni supruzi opet sjedine, osobito kad se stranka kriva poboljšala, il je jasno, da bez pogibelji spasenja nikako nemogu ostati razlučeni. Vez daklje onaj ne samo sobom sbilja obstoji, no i ima svojih ne samo moralnih nego i crkveno-pravnih posljedica — nije daklje to sve gola golcata fikcija!

Napokon da ja nedržim nerazrešivosti ženitbe, nego da dopustim razriešiti ženitbu s kakova uzroka, meni bi od svih takovih uzroka najviše godila medjusobna ozbiljna privolja; jer mi se čini, da bi ta najviše odgovarala i moralnim načelom. Ako bi se naime ženitba imala razkinuti samo poradi kakove krivnje, a to de regula krivnje velike: supruzi, koji bi se željeli razići, nebi li tako prisiljeni bili griešiti? Ali to sam dodao samo mimogred. *Dr. J. Posilović.*

Kritika.

(*Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. U Osieku 1868 dalje.*)

Kad je dobri poočim Kohanov vidio, kako se njih dvoje svilo, nemože inače van će ih vjenčati, i to pirovanje jest početak pjesnikova djela. Usta Kruvoj za sobeta i nazdravi savezu i slozi s Niemcem, ali neće Kohan da prihvati zdravice, nego izvrnu Kruvoja potvorom, da radi narodu o slobodi. Razgnievljen Kruvoj, što mu zet zakida u liepo spletenu osnovu, hoće da ga u bjesnilu kazni — ali ga nedovršena paklena osveta pouzdržava, pa kad mu se Kohan zaprietio, da će izdati njegove namjere „kmetovom“ t. j. puku, što ih s „ljesi“ t. j. boljari i plemstvom snuje proti slobodi, šaptnu mu Kruvoj: „Jedna tvoja rieč ubija Vlastu.“ Svati se razidju neveseli, ali najveća tuga snadje zaručnike, koje razdvojiše. Vlasta kuka u tamnici crnoj a Kohan dolazi svake večeri pod debele zidine, nebi li je mogao vidjeti, od nje barem riečcu čuti. Vreba na njih oko Kruvojevo i već se kriesi paklenom vatrom, što će do na kraj iztjerati gnjusnu osvetu — sastaviti sestru s bratom, a on gospodovati njemačkom pomoćju nad bodričkim plemenom. I dogovore se ljubovnici, da će se buduće noći sastati. Kamen je jedan — napućuje Vlasta Kohana — tamnici na podnožju, ovaj ćeš odvaliti i na mojem se krilu naći. Vlasta nemože dočekati noći — a i sretna, što je nije dočekala! Blagi angjeo smrti zaklopio joj plačem izkapale oči, — ona mrtva višom njekom silom šeće medju lierjem (III. Liljani) i vraća se u izbu svoju — u tamnu raku. Kohan pun blažene želje odigne kamen i pristupi — k liesu zaručnice svoje. Njegovo jadanje skupi Vlasti još posliednji ostatak života ili radje ona već mrtva šaptnu mu njekoliko rieči i s cjelovom izdahne dušu.

Kruvoj usried Greba sakupio ljehe u vieće, da odlučuju i glasuju za savez s Niemci. Svi su zanj, pa i njeki starac

pustinjak, koj je cielu stravu od Njemaca podnio, svjetuje na tu slogu i raduje se, da će ovim svezom jednom prestati teći krv njegova naroda. Već se počeli bacati odvjeti u žaru, al kad eto munu medju vieće — pod prostim nebom uz mjednoga konjika obdržavano — Kohan sav biesan od tuge za izgubljenom ljubom i s kovarije Kruvojeve. Koprenom bielom zagrnutu Vlastu odkriv pred skupom stane ih zaklinjati, da neslušaju savjeta Kruvojeva i nesklapaju saveza s davnimi krvnici. Viknu im: evo ova je umrla za vas — to joj bijahu zadnje rieči samrtnice — ona je umrla, da odrieši jezik moj, jer za nje žive od prevelike ljubavi nesmjedoh ništa reći o izdajstvu Kruvojevu. Ali lukavi Kruvoj šaptnu pobočniku svomu — a ovaj se šapat razidje cielim viećem: Kohan da je lud!

U zdvojnosti i nepodnosnoj tugi stane Kohan proklinjati Bodrice i prietiti im mjednim kipom, spomenikom junačkoga otca svoga, na što Kruvoj biesom plane i zapali vatru pod Zabojem da se raztali. Toga udarca nemogla više podnieti plemenita duša Kohanova, nego baci truplo Vlastino u vatru i sam odluči skočiti u nju, da se jednom vatrom sve uništi, što bijaše njemu sveto i milo. Ali prije će zakleti Peruna boga, da je vrag, ako iz mrtva konjika neiskoči njegov otac živ i neosveti se Kruvoju za njegovu opačinu. Sja se u vatri Zaboj, unj Kruvoj oči zapiljio, i čini mu se, kao da razklapa oči i otvara usta, ter ga svadi ubojicom svojim. Kruvoj se brani, da ga nije otrovao, da nije hotio njegove djece vjenčati, da nije izdajica naroda svoga i najposlie se od ove grozne utvore sruši polumrtav. Vieću puklo medju očima. Perunov žrec dotuče onom kobnom žarom Kruvoja, osudjuje svaku zajednicu s Niemci, koji da su mirovni slavj. narod ratu i drugomu jadu naučili, proriče onda savez s njimi, kad prestanu druge narode tlačiti, a dok taj čas nenaspije, da će Bodrice braniti od nepravde susieda: mjedni kip Zabojev, pjesma čudotvorka i pravedno nebo. Bodrici razdragani mirovnim govorom svećenikovim pobacaše težke mače i drugo oružje na mrtva Kruvoja u znak vječna mira, a iz Kruvoja prhnu crni duh, te obilazi svietom, da do rata zavadja ljude, ali će i njegova i drugih zlih duhova vladavina prestati.

Kad će ljudi biti ljudi,
Tad nestat će oni dusi hudi,
Jer prolazna je mržnja, a ljubav vječna!

Vrlo milom i čednošću nježnom apostrofom na svoju pjesan završuje pjesnik svoj umotvor.

Na prvi pogled udara u oči stih pjesnikov, jer on je u naših dosadanjih pjesnika neobičan — on je tako zvani jambus. Što ja poznajem književnost našu, a smijem reći, da sam malo ne sve, što se kod nas od preporoda književnoga tiskalo, pročitao, neznam za poveću pjesan, koja bi bila izpjevana ovim mjerilom. Jer ono njekoliko pjesama, što ih Nap. Špun jambom zapjevao, tek su pjesmice, reć bi prvi pokusi u tom mjerilu. Iz svega našega pjesamstva kao da probija ona predsuda, da je trohej jedino ili ako to ne, a ono najnaravnije jer najlaglje mjerilo za hrv. pjesnika. Da je laglje, dopušćam rado, ali da je naravnije, nebih htio tvrditi, jer je još malo komu palo na um reći, da je pjevanje naravnije od govorenja. A jamb je još najvjerniji, dakako prama pjesmi dotjerani odraz svakdanjega govora i pripoviedanja. A da je on i lasan za prava pjesnika, dokazuje nam pjevalac Kohana i Vlaste, svom mogućom lahkoćom, koja se od prvoga do zadnjega stiha riedkom kojom iznimkom pobjedonosno iztiče. G. je Marković zapjevao daklje prvi jambom i to za slovku okrhnutim trimetrom. Pjevao je na srokove, kod kojih se u slaganju stihova nije držao nikakova stalna pravila, koje bi ga moglo priečiti u poletu i od najuzhitnijih misli — sredati zgoljne stihove. Umah na početku sriču se prvi i četvrti, pa drugi i treći stih, a zatim ima poviše stihova, gdje se neposredno jedan s drugim rimuje, dok opet nedolazi na srok, koj mu slaže prvi stih s trećim, a drugi s četvrtim, iza kojih se vraća opet najčešćemu u pjesni sroku, gdje se naime stihovi neposredno sriču. Ima u pjesni i njekoliko takovih miesta, gdje se prvi stih s petim sriče n. p. na str. 61. st. 13 s gora:

Svak gleda grozu, svakom srdce trne,
Ko oblak mu se kose viju crne,

a na drugoj str. umah st. 1:

Djedovski oklop na vašijeh grudih,
Od svih vam predja proklet, proklet budi.

sr. str. 12 umah s početka zatim str. 71 s dola st. 12 i 8. Ali ima i stihova samostalaca — nebudi pjesniku ni štiocu ovaj naziv zazoran, stihova, koji stoje sami bez ikakova sroka, n. pr. na str. 61 st. 3. s gora: Da savez s Niemci svi utvrdit mniju, i na posliednjoj strani 76 stih, kojim se pjesan o činu samu svršuje: Jer prolazna je mržnja, a ljubav vječna.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz **Zagreba.** G. Vinko Pacel pročita 29. pr. m. u sjednici jugosl. akademije razpravu „o načinih i vremenih glagola". Kaza, da je hrvatski glagol sačuvao najviše izvornosti, obilatosti, pravilnosti, intenzivnosti i extenzivnosti; prebogatstvo u oblicih, osobito u sastavljenih vremenih da bi trebalo izredati u podpunost slovničku. Pokaza obširno kako se glagol mienja.

— Českí narod svetkuje na 16. o. m. svoga moldavskoga mučenika svake godine svečano, ali bog zna, je li ikad svečanije nego što će ga ovaj put. Ima se posvetiti temeljni kamen narodnoga kazališta — a ta posveta postade i to punim pravom za sav češki narod, vele svečanim činom, radi kojega će sa svih strana doći onamo poslanici i zastupnici Čeha. Tà narod si gradi narodnu školu i bolju budućnost, hoće da pospješi kraj svomu bolu. Biti će i u nas ljudi, koji podju svojoj braći čestitat radost, štono se bude razliegala u Pragu i oko Praga; a kako da se tomu i neraduje svaki Hrvat, koj osjeća da u Česih teče nam srodstvena krv, da u njih bije bratinsko nam srdce? Bilo im sa srećom!

— U Ilici pokazuje se mladi orijaš Josip Drasal, u 25. god.. 7 stopa i 5 palaca visok, 860 funti težak; već u 11. g. stiže otca si u jakosti, a u 12. g. je neobično uzrastao. Rodjen je u Moravskoj u olomučkom kotaru Krumpišu, sin Ivana Drasala, koj je samo $5\frac{1}{2}$ stopa visok; mati mu je slabašna žena od $4\frac{1}{2}$ stope, 75 funti težka.

Umjetnost. Od Mückeova historičkoga albuma slika iz hrvatske poviesti izašla je peta: krunisanje Zvonimira kralja u solinskoj crkvi sv. Petra pred žrtvenikom. Tù pred skupom zastupnika raznih županija i narodom prima krunu od opata, kojega je papa za taj čin opunomoćio. Na visokom balkonu vidiš kralj. obitelj, na otvorenoj galeriji narod.

Umjetnik pokazuje veliku vještinu u prikazivanju krepkih lica i historičkih tipova, a ovoj petoj slici udahnu osobito njeko veličanstvo. Doista nebi smjelo biti imućnije hrvatske kuće bez ovih slika iz naše prošlosti.

— Liepu večernju Besjedu s tombolom priredi 6. o. m. učiteljska Zadruga u „Dvorani". Pjev. družtvo „Kolo" pjevaše skladno i ugodno dva sbora; g. Brani besjedovaše Udes pučkoga učitelja pjesmu od I. T. i stariji prievod istoga Šilerove pjesme „Zvono". Mali Gjurkovečki besjedovaše osobitom dragošću pjesmu „Sirotče", a učitelj Modec čitaše dobru razpravicu: Patriotizam temeljan zakon naravi. Poslie toga i tombole započe ples. — Jednu smo samo neugodnost primjetili: u naših ljudi nema duha za besjede i predavanja kao n. p. u Niemaca, koji rada slušaju i napreduju. Dakako: Ignoti nulla cupido. Za to kažemo bez okolišanja, neka se nikoj naš gospodin, ni gospoja ni gospodična nehvasta svojom izobraženošću, ako ni čita ni sluša, što je hrvatski pisano. Duh vremena i bon-ton zahtieva i od nas, da narode napredne i u dobru sliedimo, a ne samo u modernom odielu.

Narodno kazalište. U utorak dne 5. t. m. bio je po drugi put predstavljen Bauernfeldov igrokaz „Velika gospoda" Nadali smo se, da će ovaj put mnogobrojnije posjećen biti, nego li kod njegova prvoga pojava, jer je obćinstvo tako po našem listu kao i po njemačkih novinah bilo učinjeno pozornim na ovu predstavu, no ljuto smo se prevarili, kazalište bilo je još i kamo li praznije. Što se igre tiče, bila je u svemu uzemši isto tako dobra kao prvi put

i nemamo u obziru našega suda ništa dodati, ni promjeniti.

U četvrtak dao je g. J. M. Grün svoj prvi koncert na violini. On je u istinu zaslužan glasbenik, njegov ton je osobito ljubak iduševan a najveće težkoće nadvladjuje lahkoćom, kojoj se uprav diviti moramo, i ako i neopazismo genialnosti, moramo ipak priznati, da njegova igra pruža sve, što talenat s neumornom marljivošću pružiti može, izvan toga zaslužuje veliku pohvalu, što se uklanja svakoj šarlataneriji i izabire za svoju produkciju same klasične komade, kao što su kompozicije Spohra, Mendelsohna, Vieuxtemps-a i Paganini-a; zaslužuje daklje ime prava umjetnika. Obćinstvo ga je primilo velikim odlikovanjem i izazvalo ga je poslie svakoga komada dva do tri puta gromkim pleskom, što je u istinu i punim pravom zaslužio.

U subotu i nedjelju ponovio je naš vriedni gost svoj koncert, no žalimo, da mu nije ni jedanput za rukom pošlo napuniti kuću, što se lje njemu u grieh upisati nemože!

Uz prvi koncert davala se prekrasna vesela jednoaktna igra „Kad žene plaču" i operetta „Deset djevojaka a za nijednu muža", sami poznati i dobro davani komadi, o kojih smo već opetovano svoj sud izrekli.

Uz drugi koncert vidjeli smo staru nu veoma zabavnu veselu igru „Neće da umre" dobro predstavljenu po istih osobah kao prije, do gospoje Marićeve i Marice pralje, koje ovaj put predstavljahu gospodična Golubićeva i gospoja Sajevićeva. Prva nije postigla ni s daleka svoju predšastnicu gospoju Popovićevu, no druga nije u ničem zaostala za prijašnjom izvrstnom predstavljačicom te uloge gospodičnom Perisovom, i bila je poslie svojega jedinoga prizora pleskom odlikovana.

Na koncu ove predstave davala se za nas nova vesela igra u 1 činu „Sol braka", i to s najsjajnijim uspjehom. Ta igra je dramatična malenkost no tolikim humorom i psihologičnom istinom izvedena, da, dobro predstavljena, nemože promašiti svoje svrhe. Nesadržajc ništa drugo, nego kućnu svadju, proizvedenu medju mužem i ženom iz ništetna uzroka t. j. zbog slučajno prosipane soli iz solenke, što po vladajućoj predsudi proriče razpru medju supruzi, i konačno njihovo pomirenje; no to je tako iz života izcrpljeno i vještački naslikano, da se moraš neprestano smijati te nemožeš da se bolje zabavljaš. Komad se je neizmjerno dopao a osobito gospoja Sajevićeva kao brbljava i razdražljiva no bezazlena mlada supruga, koje neizcrpljivi humor, živahnost, naravna neprisiljena mimika i milovidna okretnost tako neodoljivo djelovahu, da ju je obćinstvo odmah poslie njenoga prvoga prizora samu, a po svršetku komada s njezinimi drugovi gromkim i obćenitim pleskom izazvalo. Ona može ovu ulogu medju svoje najbolje uvrstiti. G. Brani (suprug) podupirao ju je dobro i, ako i imamo predstavljačâ, koji bi tu sliku živahnije od njega kolorirati umjeli, ipak moramo priznati, da ju je izpravno narisao, i bez mane osobito u govorničkom obziru izveo, što je mnogo, i čega radi zaslužuje u istinu osobitu pohvalu. G. Mandrović bio je veoma komičan kao stari ujak, koj kroz vas komad nikako nemože, da dodje do rieči. U obće bio je taj komadić tako dobro uvježban i bezpogrješno memoriran, da se može kao prava riedkost u našem repertoiru smatrati.

Uz treći koncert napokon predstavljala se je poznata lakrdija „Város i ladanje", koja se je takodjer veoma dopala i bila je živahnim pleskom i ovaj put primljena. G. Freudenreich (marvinski trgovac iz Zagorja) i gospoja Norvegova (njegova žena) odlikovahu se izvanredno a i gospoja Sajevićeva (Ljubica) izvede svoju ulogu u kajkavskom nariečju veoma dražestno; ohrabrenje zaslužuju gospodična Ružička (Danica) i Stefanović (Gladković samsar). Posliednji ima za takove karikirane uloge za cielo mnogo dara. —l—

Konjićev skok *

Od J. J. B. B.

t	v	i	l	j	d
j	i	i	o	s	n
t	e	i?	a	i	i
d	o	i	ž	a	u
v	o	u	a	j	i
K	k	s	v	lj	d

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 21.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 20. VRAGOLJUB. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Česko narodno kazalište.

Nezhyne národ, jenž sám v sebe důvěřuje.

Slavoj Amerling.

Narod česki u posliednje doba korači važnim korakom napred, stvoriv si moćnu jednu polugu više za svoj kulturni napredak; razumievamo česko narodno kazalište. Narod česki gradi si iz narodnih prinesaka kazalište a na blagdan českoga zaštitnika Ivana Nepomučkoga položi mu velikom svečanosti temeljni kamen. Čemu svečanosti? zašto onolika radost? „Drama i religija obraćajući se na unutrašnjost čovjeka, dopunjuju zakonodavstvo, koje uzima u obzir samo izvanskoga čovjeka. Smatrajuć s političkoga gledišta ima zakon vjere više upliva na puk, jer uzmi mu one slike, kojimi ga je nadarila religija, nestane zanj i svega morala u vjerozakonu; hoće li moral da postoji za sebe bez naslona, onda bi trebalo s gledišta državnoga nastojat oko toga, da ga uzme umjetnost pod svoje zakrilje; jer ona utiče na sve ljude jednako te njezinih obmana nitko nemože razoriti.“ U tom smislu pisaše slavni Schiller svojim sunarodnikom, kad se je kod njih na to išlo, da si osnuju stalno kazalište. Znaše veliki njegov um, da je kazalište najbolja škola, najshodniji zavod, gdje se narodna svojstva u narodnom srdcu dadu najbolje utvrditi i uzbuditi, te uzvisiti osjećanja za sve, što je narodno.

Naprednij narodi Englezi, Francezi, Španjolci i Niemci poslužili su se pravili praotca estetike, Aristotela, i uvlačeći po njih svaki svoje osobine u umjetnost, učiniše umjetnost s v o j o m — n a r o d n o m. Svaki od tih naroda imaše već i svoje zlatno doba, nu malo da nereknu: bilo i bitisalo! Tà gdje je ono bezpečalno doba, kadno je Lulli glasbom Pariz razdvojio u dva protivnička tabora? kad je na tamošnjem prizorištu Voltaire slavio najveće slavje svoga života i Rousseau sve moguće

upotrebljavao, da steče kakvo ime umjetnošću? kad su evropejsku slavu uživali umjetnički kolovodjni kruzi gdćne. de l' Espinasse, i gospôdja de Tencin, de Geoffroy, du Boccage i du Deffand, kada je kazalište bilo glavnim predmetom konverzacije? kadno su igrači te igračice posvuda ondje liepo primani dà ne riedko s istim dvorom u tiesnom prijateljstvu bili? Tada mogaše slavni plesač Vestris, kojega je sin pao u kraljevu nemilost, bolnim srdcem ponosno reći: „Hélas, c' est la première brouillerie de notre maison avec la famille des Bourbons!“ a kad mu je na zavjet kraljičin sin pomilovan te se on prviput pokazao opet na daskah, bijaše to znak, reć bi, za gradjanski rat — u kazalištu!

Za Gjurgja II. smatrahu Englezi kazalištne igračice ravnonarodne s najvišimi plemkinjami, tako, da su se mnoge primadonne razudale u kuće visokih plemića, a umjetnici su, kao njekoč u Bizancu, rabljeni pače u političkih odnošajih tako, da su se izza njihovih ledja sakrivale stranačke težnje wigha i toryja. Toriji zaštićivahu Faustinu, a wighi branijahu talenat Franjice Cuzzoni-Sandoni, uz koju stajaše Buonconcini. Boj izmedju obijuh takmica bijaše tolik, da vladi neosta drugo, no obe radi mira u Velikoj Britaniji iz države prognati.

U Njemačkoj se tekar ovoga stoljeća i to poslie ratova za slobodu skupi obćenito zanimanje za kazalište, a za malo godina dovije se do tolike visine, da se o drugom ničem skoro nisu ni zanimali. Najbolji spisatelji bavljahu se tom umjetnosti kao dramatici, dramaturzi i kritici, na sveučilištih joj bjehu posvećena posebna predavanja, journaliste pisahu ponajviše o kazalištu pa i obćinstvo zanimaše se živahnije kazalištem nego li prije ratom i politikom. U mnogih kazalištih, osobito u onom uzornom Weimarskom bijaše i središte i ognjište za pomisli i čustva estetičnoga i za estetičnošću težećega pučanstva. To obćenito zanimanje porodi odlične kazalištne umove, a čim je ono počelo izčezavati, odmah njih bivaše manje, tako da se je već Tieck silno s toga tužio, a i danas se znameniti spisatelji Laube, Gutzkov i Dingelstedt uzalud napinju, da barem prva njemačka kazališta urede prema potrebi i slavi naroda njemačkoga.

Sad je red na Slavenih, najmladjem čedu kulture; njim je sliediti Aristotela i druge ljude, koji su njegova pravila mozganjem svojim dopunili, da umjetnosti dadu pravac čovječjega napredka; sad je na slavenskih učenjacih, da počnu na vidik iznositi slavenske osobine i bilježiti slavensko ime u svjetlo kolo neumrlih naroda. U tom smislu počelo se već raditi kod svih slavenskih grana.

Narod česki, koj kroz 14. stoljeća bije boj na medji germanstva i slavenstva, imaše već kao i hrvatski narod svoje vjekovite uspomene dostojno doba, iz koga može pokazat dična djela književnosti i umjetnosti, kad su mu prvi susjedi počeli istom nastojati oko prosvjete. Česki narod je za pretežke 250 godišnje borbe revno gojio svoje duševne interese a osobito se je od ovo 50 godina rod Epigona, sadašnji naraštaj, trsio dokazati, da narod ima dovoljno životne snage, koja mu zajamčuje bolju budućnost. Mladjahni talenti, historička djela te izobražena publicistika učiniše čišćenim jezikom i pjesničkom formom pomoćju silnoga duha političkoga to: da se danas narod česki, premda brojem (vidi Be-

sjednicu u Dragoljubu br. 16.) dosta malen osjeća dovoljno bahatim pokazati svietu, da se je vrstan i on na polju kulture s izobraženimi narodi natjecati i vriedan medju njimi živjeti. Narod česki stoji sada već na onom stupnjù, na kojem i ostali naobraženi narodi u Evropi, on u mnogom obziru i prednjači ostalim. Knjiga česka prokrčila si je već put i u najprostiju, najsiromašniju kuću. Narod se je osviestio i prionuo uz svete težnje obljubljenih svojih vodja.

Taj hrvatskomu po krvi pobratimski a po kobnoj prošlosti najsličniji narod stvara si narodno kazalište, u kom će njegovati dramu, i tim se popeti na najviši stupanj pjesničkoga razvoja.

Narodno kazalište vršak mu je krepkoga i utjelovljenoga postojanoga značaja, pa zato sada slavu slavi u nadi, da će mu se odsele radjati i razvijati geniji, koj će narod živim vrutkom enthuziazma i kastaličkim pilom napajati i uzhićivati.

Dao bog, izpunila mu se ta želja! Narod hrvatski i da nema za Čehe uprav nikakvih srodstvenih simpatija — a krv nije voda — imao bi uprav s kulturnoga stanovišta radostne duše pozdraviti napredak Čeha. Mi veselo i kao dobar znak bilježimo opaženo ovdje obćenito zanimanje pače radost radi svetkovine u Zlatnom Pragu.

Pjevačko družtvo „Kolo“ dade u sjajno razsvietljenoj „Dvorani“ dne 15. o. m. u slavu svečanoga zasnovanja i polaganja temeljnoga kamena za narodno kazalište u Pragu sjajni družtveni koncert, u kom je g. Brani vatreno besjedovao sliedeći Franom Kurelcem za ovu prigodu složeni „Proslov“:

„Naši dnevi bogom dosudjeni, komu bieli komu crni, komu veseli i smihljavi, komu dreseli i suzljivi, a većemu dielu nas uprav pastri i pisani dnevi; za kojih sada vedro bude sada oblak, kada toplo kada opet hladno, bura jednom a pogoda drugom: u tom ipak ti osudjeni nu premili nam dnevi divni jesu pravednici, čto po j e d n o m zakonu padaju i rastu, pohode i dohode, te kad je kômu red i doba mu stigne, to vsaki njih svoje mjestance prihvate, svoje vremence borave.

A da su vsi liepi, a da su vsi vedri: nit nam urodiše, nit nam ugodiše.

Iza truda sladko posjedimo,
Iza daždja suncu se smijemo
Iza žedje vodica nam godi,
Iza glada jestivo se mili.

Pravednû je biti božjemu podobniku: nije dan toli mio nam sa redovitâ i zakonitâ prihoda i priebitka svôga, nu nam je sladak i mio s punoga snoplja i bogatoga vienca svôga. Nu ako i jest snop od snopa puniji, vienac od vienca bogatiji, ali i pred kolibom sunačce sine, i siromahu božji blagdani granu. Nije daklje da božji dnevi samo redom i d u, nego oni još i redom n o s e.

A čto su n a m večeras donesli? kakov li n a m blagdan granuo? — Ako i jesmo sumorni i zlovoljni, ako nam i jest čelo potmurno a oči se na plač napregle, ako i žalimo sramotu kdjekojega sina svôga a milo nam jest Hrvatske domovine razporene, razkrojene, razdrobljene i sužnjive: ali je sunce bud i okrajak samo rodjakove kuće obasjalo i

radost navjestilo, te je i nam ufanje planulo, pak se radujemo i veselimo: jer ako nam i nije **k u ć a** jedna, al' je **k r v i l j u b a v** jedna Čehu i Hrvatu: braći ne tek umišljenoj i sebi štetnoj, nego braći rodjenoj i sebi koristnoj: er brata li vidim **s l a v i** udruženâ, i meni srdce za njom lepeće; on li je smogao i predobio, i meni se žilice miču; čemu ja puta ne znao, on mi ga pokazà; čega ja ne umio, tomu se u njega sretno domišljam. — Okrajak kuće, što ga napomenuh (prem da vsaka domovina je kuća, kako nam jezik već imenom natuca) nu je danas baš uprav **k u ć a**, čto ju uzelo gradit i visoko uzvest Česka, Morava, Silezia; hram u kojem stanovati bude boginja, kojoj služe plemenčice vile: glumica i pjevačica vila., svirčica i igračica vila i visoka pjesmarica vila; boginja, kôj se klanjaju vse vrste i vrstice družtva, kôj se dive vsi umovi i srdačca ljudska, koju uzmilovali to muževi osorljivi to ženčice bielolike, godinice to starije to mladje; boginja, koja budi da se smije ili da se plače, mi joj ne odoljesmo, te uz nje radost i šalu i mi se grohoćemo i smijemo, uz nje žalost i tugu i mi lica kvasimo i oči taremo; boginja napokon, koja, budi koje ona ćudi bila: ili dobra ili ljuta, ili oštra ili mila, vsakomu nas, samo li ju dokučimo, nauk siplje i mudrost podaje.

Koje čudo, da k novomu narodnomu hramu toliki se putnici uputili, iz vsih Slovinskih zemalj, širokih i dalekih, tamo se odpremili? da sestarske zemlje krune Većeslava čto dublje zasnove kopaju i kamenje čto tegotnije dovoze? da je vsako orudje zvuku sámo se udesilo, da zagudi, da zapišti i da zasviri? da je vsaka nožica na igru poskočila a ustaca se na pjevanje složila? da se i mi u Zagrebu, glavi trojednice, na radost spravili, da se zidarom u Pragu, slavnom gradu, srdca odzovu i glasovi odjeknu? da im kliknemo: „dobra vi sreća gradioci umni! zidjite, vaše pozorište sretno dogradite, nu uza to, kako i do sad, čitavomu svietu a napose braći Slovinom, **p o z o r i š t e m o s t a n i t e**.“

„Živili Česi! Oživila slava Česka! Procvala ljubav Slovinska!“

Česka ouvertura od Napravila omili obćinstvu a osobito veoma težki deklamatorni Jelenov sbor „Vše jen ku chvále“, koj je exaktno i precizno izveden. Loše idjaše deklamacija pjesme Prava ljubav i pravi rodoljub (v. Dragoljub br. 16.) jer ju gospodična R. ili nije dobro naučila, ili se je videć onaj, baš odličan, skup gospode jako prepanula. — Ipavčev slov. četveropjev „Zdravo bodi domovina“, Merkove promjene za violončel a ponajviše veliki hrvatski sbor praćen cielim orkestrom „Pozdrav Senju“, prouzročiše zasluženo pleskanje. „Kolo“ tim koncertom osvjetla lice sebi i narodu hrvatskomu pokazav se iskrenim tumačem toplih simpatija, a ono posla i u Prag svoja dva zastupnika.

Iz Zagreba samoga poslano je odboru českoga kazališta, kako čujemo preko deset brzojavnih čestitaka, a medju timi i jedna Dragoljubova urednika, koj žaliböže nemogaše osobno doći na ljubezni poziv českoga odbora; ta čestitka glasi ovako:

Narod kad gradi narodnu školu,
Tad pospješiva kraj svomu bolu,
Jer bio kako stisnut na zid,
Uman i sviestan čvrst je kô hrid.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(VIII. dalje).

Dodje za tim njeki Orli, koga imenuje generalnim predstavnikom — a Ibrahima njekakvoga bivšega školnika, s pridjevkom „ludi“ naimenuje vrhovnim sudcem stambulskim, a kad stupi u sobu Sulali namigne mu da dodje bliže i reče:

— Ti ćeš biti namjestnik u Anatolu.

Sulali se duboko pokloni.

— Hvala ti Halile. Učini s mene, što ti volja; ali prije slušaj, što ti po meni poručuje padiša; jer ja jošte neznam tko je gospodar Stambula ti ili sultan Ahmet? Kaži mi daklje ponajprije, što tražite od sultana? Ako su vam želje pravedne, i ako obećate, da ćete se opet mirno razići, to će vam se zadovoljiti.

Halil ustane i odgovori strogo:

— Što mi tražimo lahko nam je reći: zahtievamo, da nam se predadu glavni izdajice, koji su svemu zlu krivi a to su: Kulkiaja, Kapudan, mufti i veliki vezir.

Sulali strese glavom.

— Previše tražiš, Halile.

— Danas vam je previše, a sutra ću tražiti jošte više. Pristanete li danas, sutra ste mirni, a zadovoljite li nam istom sutra, nebudete mirni ni sutra ni preksutra.

Salali povrati se k sultanu i ministrom, koji su još uviek zajedno bili.

Al se Sulali neusudi sve na jedan put reći.

— Znadem sad, što zahtievaju buntovnici; traže, da im se preda Kiaja-beg.

Kiaja pobliedi.

— Stari je to i vjerni moj sluga, uzdahne sultan; al ako mora biti, ja ću ga žrtvovati.

Kiaja se onesviesti, i odtetura se medju vojnike.

— Nadalje zahtievaju .... nastavi Sulali.

— Jošte što?

— Traže Kapudan-pašu.

— I njega? Moga najboljega junaka, klikne sultan.

— Mas allah! odvrati Kapudan živahno, mene mogu imati, i stavi se medju stražare. Neplači za mene možni padišo. Junak znati će i na pogubištu umrieti junačkom smrti; ondje, kao i svagdje umriet ću za tebe. Odvedite nas stražari! Ta vi drhćete? Tko zna od vas najvještije stisnut užinac oko vrata? Nebrinite se, ja ću vas već naučiti, ja ću si sam namjestiti svileni užinac. Živio sultan!

Otidje iz dvorane pred stražom ni neodloživ sablje.

— Napokon traže velikoga vezira i muftia, jedva dovrši Sulali.

Sultan se ljutito uzdigne sa svoga sjedala:

— Ne, ne, to nemože biti! Ti si valjda zlo čuo. Ta čovjek, koj ti je to reko ili je lud ili ga je sasvim ljutost obuzela. Zar da ja žrtvujem najbolje ljude za one pogrješke, koje sam ja sam počinio, i od kojih me upravo oni odvraćahu? Krv njihova vapila bi za osvetom proti meni. Otidji natrag, Sulali, i reci Halilu, da odustane od toga, da siede ove brade u krvi vidi; neka se zadovolji tim, što ću velikoga vezira i muftia skinuti i protjerati izvan države, oni nisu ništa krivi. Gledaj da Kapudana i Kiaju takodjer spasiš; dok se ti nevratiš, nećemo ih dati pogubiti.

Sulali ode opet k Halilu. O Kapudanu i Kiaji nije se usudio ni govoriti. Znao je on, da je Kapudan zarobio Gülbejazu, kad htjede uteći s otcem, a Kiaja, da ju je bacio u najgadniju tamnicu; molio je daklje samo za velikoga vezira i muftia.

Halil promišljavaše njeko vrieme... Sjeti se, kako je veliki vezir nudio Gülbejazi blago, te kako je i u njegovom naručaju mrtva bila, te nehtjede više ni čuti, što mu je Sulali pripoviedao o sjedoj vezirovoj bradi.

— Veliki vezir mora umrieti, odgovori, Abdulah neka živi u progonstvu, (on nije nikada uvriedio Gül-bejazu).

Sulali se povrati u serail.

— Mufti neka živi, ali ostali moraju umrieti.

Ahmet skoči kao ranjeni lav s divana i povuče sablju s korice.

— Dodjite daklje hrabri vi buntovtovnici! Hoćete li glave mojih sluga, a

vi si dodjite po nje... evo su u mojoj ruci... Ne, ja nedam, da vam se ma jedan vlas ozledi, neka dodju po vas, pa će vidjeti, kako znade Muhamedov mač sjeći! Utaknite na najviši vršak seraila prorokov stjeg. Svi pravovjerni morat će doći pod moj barjak. Pošaljite vikače po gradu da razglase: Serail je u pogibelji, a tko hoće da dodje u raj, poteci mu u pomoć! Ja ću sakupiti bostandžie i braniti s njimi serailska vrata.

Oba starca poljube sultana u ruku... Da je on za vremena tako mislio i radio, poviest bi nam sasvim druge stvari o njem pripoviedala!

Nad srednjimi vrati bude umah utaknut „barjak pogibelji“, te je ondje visio do jutra.

Oko zore dodjoše i vikači, javljajuć, da nisu mogli dalje doći od mošeje Aja-Sofija — da im je narod odgovorio na njihove pozive — kamenjem.

Tako visjaše zeleni barjak osamljen pred vrati serailskimi; nitko se nije brinuo zanj, dapače ni isti vjetar nije mario za njega, jer ga nije niti nihnuo.

U turskoj poviesti vrlo su riedki slučaji, kad je trebalo zeleni barjak objesiti na serail. To bi se dogadjalo samo u izvanredno velikoj pogibelji, te je značilo za svakoga musulmana, da mu valja ostaviti kuću i kućište, te poteći u pomoć oružjem u ruci allahu i njegovomu pomazaniku. Svaki Osmanlija, koj bi jošte otezao za padišu krv prolijati, bješe smatran prokletim.

Po tom se može proračunati strah, koj je obuzeo sve stanovnike Stambula, kad vidiše, da se uz prorokov stjeg nitko nekupi. Vikači obećaše svakomu, koj bi išao pod taj barjak vojevat, 30 piastara na ruku i svaki dan službovanja 2 aspra; našla su se jedno dva tri čovjeka, ali koliko bi ih došlo, toliko ih je opet i pobjeglo, te poslie podne nije bilo više nikoga pod stjegom.

Na večer iztaknut bje barjak na drugih vratih, pod kojimi spavahu najvišji dostojanstvenici državni; veziri bijahu medjutim u dvorani za audiencije opredieljenoj, državni namjestnik Damadzad ležaše bolestan u prostorijah sultana Murata, mufti i ulemi ležahu u predsoblju, koje je straža čuvala. Sultan Ahmet nepodje cielu noć u krevet, već je nemirno hodao iz sobe u sobu i pitao: nedolazi li mu tkogod od vojske u pomoć? nije li se nitko dao upisati pod sveti barjak? Ledeni ga znoj oblije, kad mu je svagdje sa „ne“ odgovoreno. Straže prijaviše, da buntovničke vatre sve bliže dolaze; dočim na onoj strani, gdje je Skadar ležao, nije bilo vidjeti nikakove vatre — vojska je daklje morala tiho u Stambul doći i složiti se s buntovnici.

Da se o svem tom osvjedoči, podje Ahmet sam na krov, a zatim idjaše u sve većem strahu iz dvorane u dvoranu, da vidi nespavaju li veliki vezir, Kiaja i Kapudan.

Kapudan je u istinu spavao, Kiaju je groznica tresla, a veliki vezir moljaše — valjda ne za sebe, već za sultana! Kapudan se probudi; dirnu ga na dnu srdca sultanov nemir i briga za nje.

— Što hodaš tako nemirno, te nas budiš svaki čas možni padišo? Ta još nismo mrtvi — nebrini se ti, idi u svoj harem i spavaj, buntovnici te neće više uznemirivati. Allah kerim! Što zato ako jednom za uviek usnemo? Kad nas pozovu angjeli trubljami, probudit ćemo se i mi kao i svi ostali...

Ahmet posluša Kapudana i izčeznu prama jutru; kad ga poslie potražiše, nehtjede više izaći iz harema.

Četiri njegova ministra znadoše, što to znači.

Kad poče svitati zora, odvedoše Sulali, Efendi i Ispirizad muftia na jutarnju molitvu.

Ulemi bijahu već sakupljeni u mošei; kad ih mufti opazi, zasuziše mu oči te plačuć progovori:

— Evo vam biele moje brade! Mislite li, da nije pošteno posiedila, operite ju daklje krvlju mojom; — uzmite i otmite mi i ovo njekoliko dana, što mi ih allah udieli, te koji se vam suvišni čine.

Ulemi pako ustadoše, digoše ruke i kliknuše:

— Sačuvaj nas allah od takove pomisli!

Kad je molitva svršena, odoše nutarnjimi vrtovi u kiosk Erivan, gdje ih je već čekao veliki vezir; doskora dodje i

Kapudan i Kiaja, napokon bolestni Damadzade, sudac iz Medine, Mustafa Efendi i Segban-paša.

— Evo vidite pred sobom izgubljena čovjeka, povikne nadošlim veliki vezir, ja i drugovi moji postasmo žrtvom; mufti možda ostane živ; ali mi trojica nećemo ostat živi, tako morade biti. Moradosmo spasiti sultana, a to mogosmo samo našim životom.

— Već odavna rekoh, doda Kapudanpaša, da bi nas jučer bili morali buntovnikom predati; mislim, da je danas već prekasno, bojim se da nije danas s nami i sultan propao. Nebi bili smjeli najprije onaj stjeg izložiti, već nas s mjesta poubiti.

— Vi trojica idite u sudionicu, reče vezir svojim drugovom, a i ja ću doskora doći, čekam samo Kislar-agu, koj će preuzeti od mene državni pečat i tim me lišiti svake časti.

Ona trojica oproste se s Damad-Ibrahimom, zagrle jedan drugoga i podju sa stražom.

Ulemi moradoše si sad novoga muftia izabrati; Damazad odbije tu čast izpričavajuć se bolešću. Izabraše daklje sudca od Medine, te obave investituru mjesto bieloga sa zelenim plaštem. *

Izabraše takodjer iz svoje sriedine dvojicu Seid-Mohameda i Amadzadu, da nastave tajna dogovaranja medju Kislaragom, kao sultanovim glasnikom, i Halil Patronom. — Damad-Ibrahim znaše vrlo dobro, o ćem se radi u tih tajnih dogovorih, i — blagoslivljaše allaha.

Sultan Ahmet sjedjaše u svom ljetovniku a do njega dražestna Aldžalis; pred njimi stajahu one četiri lale, što no ih pokloni Abdi-paša sultanu... I sada još bijahu isto onako krasne!

Aldžalis ogrli sultana i poljubi ga u čelo, kao da mu hoće, da iz duše protjera grdne misli, koje ga uznemirivahu te mu veselje a i ljubav mutiše.

Mrkim okom promatra lale; a tako zamišljen ni neopazi, da Kislar-aga Elhadš-Bešir pred njim stoji, te mu nudi njekakovu pergamenu.

* Hammer-Purgstall: Poviest osmanskoga carstva.

— Gospodaru, čitaj odgovor, što ga napisaše ulemi Halil-Patroni, pak ako ti se dopada, podpiši ga.

— Što hoće? upita Ahmet tiho, i izvadi nož, te razruje zemlju oko lala.

— Buntovnici traže prije svega, da im zajamčiš, da ih nećeš dati kazniti.

— Za to im jamčim.

— Nadalje traže, da im se preda Kiaja-beg.

Sultan odreže naglo jednu lalu i preda ju Kislar-agi.

— Na... uzmi!

Kislar-aga uzme, začudiv se, lalu i nastavi:

— Traže, da im se preda Kapudanpaša.

Sultan odreže najljepšu izmedju ostalih trijuh lala.

— Evo ti!

— Muftia moraš izagnati.

Sultan izpukne treću lalu skupa s korenjem i baci ju Kislar-agi.

— I to daklje hoće!

— Napokon zahtievaju velikoga vezira. —

Posliednju lalu baci sultan zajedno s posudom na zemlju i pokrije si lice obima rukama.

— Netraži više molim te... ta vidiš, da sam ti sve dao.

Preda zatim svoj pečatni prsten, u kom mu bijaše cielo ime izrezano, Kislar-agi, ovaj pritisne pečat i naglo otidje.

Medjutim šetaše se veliki vezir po serailskom vrtu gori i doli; Kislar-aga potraži ga tu, s njim dodjoše i Patronini poslanici Sulejman, novoimenovani rajs efendi, Orli i Sulali. Pred njimi podje Kislar-aga k Damad-Ibrahimu, poljubi ponajprije sultanom potvrdjenu pergamenu i preda ju velikomu veziru.

Damad-Ibrahim dotakne se pisma čelom, zatim ustnama, pročita ga, izvadi s prsta pečatni prsten i preda ga zajedno s pismom Kislar-agi.

— Dao allah, da bude sretniji i pametniji od mene onaj, koj ga bude izza mene nosio. Pozdravi sultana. Vi pako javite Halil-Patroni, da ste vidili Ibrahima otići u sudionicu i zatvoriti za sobom krvnička vrata.

Veliki vezir ogleda se jošte jednom i

upita, neće li ga nitko sprovesti do krvničke sobe: netom skoči njeki Kajkadži (brodar) i umoli, da smije sprovesti velikoga vezira.

Brodar imao je isto takovu dugu siedu bradu, kao što i vezir.

— Odkuda me ti poznaš? upita ga Damad-Ibrahim.

— Borah se njekoč s tobom kod Biograda, dok si još mlad bio.

— Kako se zoveš?

— Manoli.

— Nesjećam se više, da sam te ikada vidio.

— Al se ja tebe sjećam; ti me izkupi iz robstva, i dade me njegovati i liečiti, kad sam ranjen bio.

— Zato ćeš me sad sprovest do krvničke sobe... hvala ti!

Za toga razgovora prodjoše obojica vrtom do spomenutih vrata i unidjoše unutra.

Kislar-aga pako i poslanici Patronini, čekahu, dok se povrati Manoli; držaše ruke na očima valjda da sakrije suze. Veliki vezir ostade u groznih onih prostorijah.

— Sutra vidit ćete njegovo truplo, reče Kislar-aga poslanikom na razstanku.

— Ipak bi radje, da su nam živi u šake došli, odvrati novi rajs-efendi pravom barbarskom okrutnosti.

Sulali povrati se jošte iste večeri natrag i reče, da Halil-Patrona dopušta, neka se mufti na slobodu pusti.

Oko ponoći ostavi starac svoje drugove, al jošte nije ni zora pucati počela, već je pozvan bio pred padišu.

Kislar-aga pripoviedao je sultanu, kako je reko rajs-efendi, da bi ih radje žive u šakah imali, a s toga nije mogao siromašni Ahmet cielu noć spavati.

— Ne, ne! klikne, živih neće ih dobiti, da ih muče i malo po malo ubiju. Bolje da ovdje kod mene umru za njekoliko časova.

— Daj ih daklje umah ubiti, gospodaru, reče Kislar, inače će ih buntovnici žive tražiti.

— Čekaj jošte... čekaj dok svane... Zar je hoćete noćju smaknuti?... Po noći zatvorena su rajska vrata, noćju blude samo zli duhovi... Nedam nikoga po noći smaknuti, čekajte, dok svane.

Čim je svanulo, stupi Kislar-aga i opet pred sultana.

— Gospodaru svanulo je!

— Pozovi mi muftia i Sulalia.

— Obojica dodjoše.

— Idite i učinite da umru oni, za koje je odlučeno.

Obojica padoše na koljena.

— Zašto već sada, gospodaru? moljaše stari ulema, ljubeć noge padišine.

— Još bi mogli buntovnici zahtievati, da im njihove žrtve žive predamo.

— Tako je, potvrdi Kislar-aga; na trgu pred kioskom sve je puno ljudi, koji već i glasno viču, da im se živi predadu.

Sultan se sav strese.

— Žurite se, žurite, samo da ih buntovnici nedobiju živih u ruke.

— Gospodaru, moljaše Sulali, dopusti da s imamom odem k Aji-Sofiji, da vidim, kupe li se sbilja oko tvoga dvora buntovnici.

Sultan dopusti.

Sulali-Hasan i Ispirizad odletiše kroz serailska vrata, progledaše trg pred kioskom i nenadjoše ni duše. Ali se tim nezadovoljiše: htjedoše se osvjedočiti, nedolaze li buntovnici s druge koje strane, te obidjoše cieli serail.

Sultan je medjutim časove brojio, te ga je veoma uznemirivalo, što ih nije tako dugo bilo.

— Već bi bili mogli dva puta do Kioska i natrag doći, primetnu Kislar-aga. Valjda ih poloviše buntovnici, te ih sad drže, da nam nemogu ništa javiti.

Sultan mal da nesdvoji.

— Trči, trči! povikne Kislar-agi, a sam ode u nutarnje prostorije.

Za deset po prilici časova povrati se Sulali i Imam, javljajuć, da oko svega grada nema ni duše, i da serailu neprieti pogibelj s nijedne strane... Kislar-aga odvede ih k vratam; tu bijahu kola pokrivena rogožinom, pod koja su bila upregena dva vola; Kislar-aga digne rogožinu, a traci izlazećega istom sunca padoše na tri lešine; bijaše to Kiaja, Kapudan paša i veliki vezir.

(Dalje sliedi).

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

XI.

Borba za ostanak.

Sunce rekoh htjede za goru, a ja se jednako grlim s prijateljem i nazdravljam zdravice.

Na jednom se prenem. Bože, sutra na put, a ja još nevidjeh danas Ivke!

— Što ti je? upita me brižno Milovan, videć me zabrinuta.

— Zorom mi je na put krenuti, reknem si prijatelju tu jednu istinu.

— Idi, nešali se. Zar bi ti mogao ostaviti prijatelja, netom ga upozna, i to prije, nego ti on može ma čim dokazati, da ti je iskren, vjeran prijatelj. Ti nesmiješ iz K. prije mene, ili ću ja sutra s tobom.

— To me i žalosti, a nemogu biti svomu domaćini dulje nepriličan tim manje, što on zorom svakako odlazi u moj kraj. —

— Zar ti misliš, da nema u K. više gostoljuba, koji će te radostno pod svoj krov primiti? Nema li prijatelj Konrad i za te mjesta uz tvoga Milovana. Šuti, boga ti. Ta ti i onako nemisliš ozbiljno na put.

— Brate, težko mi je biti komu na nepriliku, a obrekoh takodjer domaćini, da podjem sutra s njim.

— Ajde s tvojom neprilikom! Hrvatu, drugu, vršnjaku, pa na nepriliku!? A što si obreko sutra na put, idi brzo pa opozovi. Ta nemaš li važnih razloga?

— O da, važnih... te kako važnih. I tu se sjetim svojega očitovanja Ivki, s kojega kako se čini nebude danas ništa.

— No vidiš. Idi daklje, reci si domaćini, da mu želiš sretan put, a da je tebi ostati s prijateljem. Ili ne. Čekaj, i ja ću s tobom. Ja ću govoriti u mjesto tebe. Ajdemo, ajdemo...

Treba li tek reći, kako sam ga voljno sliedio?

Mi se izpričali Konradu i družtvu te projurili hitro na trg. Na trgu bila kuća Ivkina i u njoj stan moga domaćine, pred njom klupa, a na klupi sjedjela u taj par Ivka, hladeć se na ugodnom večernjem zraku i gledajuć, kako se sunce malo po malo gubi za gorami. Bila nješto sjetna, boležljiva.

Morasmo mimo nje.

— Kamo mladi gospodine? zapitala me prijazno, iza kako se pozdravismo.

— K momu domaćini. On sutra putuje u S. i ja bi morao s njim a meni se neće. To sve izrekoh na dušak, kao da se u tom sastoji polovica očitovanja moje ljubavi.

Nježno i ugodno za mene nasmjehnula mi se sada Ivka i rekla:

— Ali njega nema kod kuće.

— Daklje ajdemo u pisaru, reknem si drugu.

— Zaludu će te ga i ondje tražiti, dodala opet Ivka.

— Ta gdje je daklje? pitah isto tako neuljudno kao i neustrpljivo.

Ivka skrenula malko krasnimi rameni, pa nas vragoljasto pogledala.

— Prostite, reknem malo za tim, dosjetiv se svoje nespretnosti. Zabrinut sbog toga nesretnoga odlazka, zaboravih vam predstaviti svoga dragoga, najnovijega prijatelja Milovana Vrlića iz Zagreba. Pogledajte ga, pa će te poznati, da je djak. A zatim predstavih Ivku prijatelju.

Oni jedan drugoga uljudno pozdraviše.

— Vam se daklje gospodine neće odavle? rekne Ivka mirno.

— Ja ga nepušćam gospodično, odvrati na to Milovan, neznajuć, da me ni Ivka nepušća. Ta tek se sprijateljismo, pa da se s mjesta razstanemo. Nije li to strašno?

— O, dakako, dakako, reče glasom tihim na to Ivka. Pa osobito kad nema tomu dovoljno razloga, kao što ga n. p. nema gospodin Slavoj. Ali njega vuče nješto silna iz K. Koliko muke smo trebali, da ga samo na ovo njekoliko dana ovdje suzdržimo.

— Ta velim vam za boga, da zato tražim svoga domaćinu, jer sam rad ovdje ostati, reknem ja s njekim očajanjem kako godj dugo je samo moguće ostajem ovdje. Ta nigdje mi nebijaše tako liepo, kao tu. Oh, krasno, krasno je tu!...

— Ti me plašiš, šaljivo poče Milovan, koji je valjda priličan dio moje zanešenosti pripisao današnjemu bilikumu. Me-

ne je već sada strah, kako će meni biti težko iz K., gdje si ti tako sretan i zadovoljan

I pravo imaše Milovan, što se je jur tada počimao plašiti razstanku. Bijaše mu možda težji nego meni.

— Misliš samo možda? . . . zapita me ovdje Šamiel.

— Dosta rekoh tim . . .

— Nego i jesu ti razstanci neugodna institucija (postava) u čovječjem životu, primjeti opet Žuža, koga smo s razlogom jučer po kadšto i rutavim nazvali. — Ja sam se prije tri godine na njekom razstanku plakao.

— To nije moguće, nevjerujem! protuslovio mu Pretendent.

— Ni ja ne! prikrpa se tu i poetični Jankica.

Jedva što je Milovan tu svoju bojazan izrazio, izadje iz kuće Ivkin brat i dva prijatelja (jednoga poznate pod imenom Barbarossa) da se prošeću. Opaziv Ivkin brat Milovana, poteče k njemu izrukova se s njim i oni se pozdravili sa Zdravo, stari prijatelju!

— Oho, vi se daklje već odavna znate? kliknem ja.

— Kako ne? reče Ivkin brat. Ta njekoč pripisivasmo jedan od drugoga zadaće; bijasmo jedne škole. Dobro došao brate Milovane! Dok si tu, da si svaki dan i kod mene!

Dok su se stari znanci razgovarali o blaženih vremenih prostih dioba i množitaba, dotle se primaknem ja k Ivki, koja se upravo ustajala, da će u sobu, te ju zabrinuto zapitah:

— Molim vas gospodično, pomozite mi, gdje da si nadjem domaćinu. On kani zorom otići, a kasno će večeras valjda kući, te ja tako nebudem danas s njim.

Ivka mi prišaptnula:

— Kud sve toga gospodina noge nose, to nek Bog zna. Noćju prije nego će kući pije obično čaj u kavani. Medjutim, ja se nadam, mi ćemo se sutra viditi, pa makar ga vi nenašli ni do zore. I udvorno mi se nakloni i izčezne.

Nas pet mladića prošetasmo se po K. Milovan i ja večerasmo zatim ondje, gdje nam bijaše opet taj nesretni „bilikum“ piti — kod novoga znanca vriednoga starca L., rodjaka Konradova a otca liepe Zorke, koju upoznah onomad kod Ivke. Poslie toga odoh u kavanu tražit svoga domaćinu.

Nadjem ga.

— Gospodine, vi možda sutra sbog mene na put? Ako tako, molim vas netrudite se; ja ću se već sam za zgodnu priliku pobrinuti. Moji me prijatelji još nepuste odavle.

Domaćina me pogledje izpod oka.

— Ej, ej, vam se daklje neće na put? Ta tko vas i goni odavle? Ja idem zorom svakako; ma vi ostanite, dok vas je volja i to baš kod mene. U ostalom i u ponedjeljak bit će vam zgode povesti se u S.

— U ponedjeljak? Živio! Vam je daklje pravo, da ostanem do ponedjeljka kod Vas?

— Dapače drago; ali uz taj uvjet, da me ovlastite, te mogu sutra vašim u S. reći, da se valjano zabavljate u K.

— Što valjano? Izvrstno! Kako nikada! To im recite moj dobri, dragi gospodine. I mal da ga nezagrlih od radosti. Šteta što mi je u tom smetao njegov ogromni čibuk.

— Dobro; al sad mi onako prijateljski . . . recite, što vas je tako priteglo ovdje? Ha? . . .

— Hm . . . Sve . . . Vrlo gostoljublje, prijatelji, pa . . .

— Pa onako, malko — Ivka ili Zorka . . . aj? . . . I on upre lukavo oči u mene, te mi se nasmješi, kako se smiju šaljčine, kad mogu reći: aha, imam ga!

— O, ni najmanje! odvratim ja zapožaren, naravno tako odrješito, da mi nebi mogo nitko pametan toga vjerovati ma me ni vidio onako crvena, ko kuhana raka. A moj domaćina bijaše s te strane prilično izkusna glava . . .

On mi se opet nasmije pa rekne dižući se:

— Ajdemo na počinak; meni treba snage za put a vam za ostanak.

XII.
Crni petak.

I spavasmo do petka, toga za me doista crnoga petka.

Niti mi bijaše zgode a niti volje upravo u petak Ivki se očitovati.

Kad smo po podne boravili kod brata joj, povukli me drugovi medju se, naučili me tarokirati i nesreća htjela, te sam i nehotice njekoliko groša — dobio.

Isti dan opalih si grdno sa smotkom ruho, polupah jedno staklo na prozoru i promukoh s nahlade tako, da mi nebijaše moguće niti što čustvenoga pjevati, ni govoriti pa bi se naravno kušajuć jedno ili drugo izvrgao smiehu drugova, a što je još gore možda i same Ivke.

Jedino me tješilo, što se je skoro čitavo vrieme, dok su me kartaši medj sobom gnjeli, zabavljao s Ivkom Milovan. Kadkad sam opazio, kako se Milovan razgovara običnom svojom srdačnosti i nježnosti brez budi kakove zabune ili uzhita. — Isto tako me radovalo, što se je Ivka s veseljem i vrlo dobrom voljom zabavljala s njim. Ta bijaše mi prijatelj!...

U večer ću ga, pomislim, upitati, kakovom mu se čini Ivka, pa mu onda u ime božje i svoju tajnu ljubav povjeriti.

Mi oko sumračja kao obično na šetnju, i ja pritegnem Milovana k sebi i tiho ga zapitam gledajuć mu s pouzdanjem u oko:

— No, kakva ti se čini?...

— Tko?

— Ma Ivka!

— Njekako neobično... čudnovato djeluje na mene njezina rieč i pogled. Pa to je Milovan izrekao, sa njekom zlovoljom te upravo neugodním načinom, kako mi se pričinilo.

— Ali liepa jest, aj?...

— Da... prilično... prilično... Možda ti se dopada? I on se nasmješi.

— Nu tako, znaš... podobro... nije loša... A tebi?

— Ta rekoh ti već.

— Da, pravo imaš.

Danas bi malo prerano bilo s mojom tajnom napolje, pomislim. Taj njegov neobično — čudnovato — vrlo mi je nejasan. A nije ni sile.

— A o čem se razgovaraste? pitah ga dalje.

— O... o... ala sam raztrešen!... Da zbilja o pjevanju, pa o djacih i putovanju. Eto ti na, malne zaboravih. Reče mi i to, kako bi liepo bilo, kad bi se nas njekoliko u nedjelju po podne zajedno izšetali k njezinomu kumu župniku na P. Vilko bi mogao, reče, umoliti svoju domaćicu, koja je i onako slobodna, jer joj je suprug na putu, da nam se pridruži kao moja pratilica. Majka mi je poslom doma zabavljena.

— Prekrasno! kliknem. Još večeras valja mi sve urediti.

— Zbilja misliš, da se dademo na tu šetnju?

— Mislim.

— Ali ona mi reče, da bi samo nas četvorica išla: tvoja domaćica, ona, ti i ja. —

— To, to... tim bolje! kliknem radostan. Ja ću još večeras s gospojom govoriti, a sutra da se podpuno sporazumijemo... Dobro mi spavao Milovane!

— Liepo mi snivao Vilko.

I mi svaki k sebi.

(Dalje sliedi).

Bajoslovne uspomene našega naroda.

(Dalje).

3. Ljubomorna vila.

Petar se gradu hvalio:
„Nij' ljepše ljube od moje,
„Ni biele vile od gore.“
Začu ga vila iz gore,
Panula Petru na dvore,
Dozivlje Petra imenom;
„Izid mi amo, delijo!
„Izvedi tvoju ljubovcu,
„Koja je ljepša od mene,
„Od mene vile od gore.“
Kada je Petar začuo,
Uhvati ljubu za ruku,
Divno je Petar odjede:
Ma joj je svila do zemlje,
A rusa kosa do bedre,
A drobni biser do pasa,
U uši zlatne brnjice;
Izvede ljubu pred dvore,
Tri put je ljepša od vile.
Kad vidje vila istinu,
Onda mu vila govori:
„Mala ti hvala, delijo!
„Ako t' je ljepša ljubovca
„Od mene vile od gore,

„A nju je majka rodila,
„U svilen povoj povila,
„Majčinim mliekom dojila;
„A mene vilu od gore
„Mene je gora rodila
„U zelen listak povila;
„Jutrenja rosa padala,
„Mene je vilu dojila;
„Od gore vjetrić puhao,
„Mene je vilu šikao,
„To su mi bile dadije.“

4. Vilina posestrima.

Rano rani djevojčica
I danicu vjerno moli:
„O danice, o sestrice!
„Podaj meni svjetlost tvoju,
„Da naresim mladost moju.“
Imala je djevojčica
Bielu vilu posestrimu,
Koja 'e lijepo nasesila,
Perom zlatnim zagladila,
I nje bieli vrat biserom
Pak je vila pokliknula
Iz nje tanka bijela grla:
„O lijepe ljepotice
„Ove mlade djevojčice!“

5. Junak vilu ustrijeli.

Prodjoh goru, prodjoh drugu,
Zadjede mi jasan klobuk,
Stegnuh konja, da ja vidim
Ali vila na jasenu,
Zapeh strielu za tetivu,
Da ustrielim bielu vilu,
Stade vila zaklinjati:
„Ne strielaj me, mlad junače!
„Do tri ću ti dobra dati:
„Prvo ću ti dobro dati,
„Da si štiman u družini;
„Drugo ću ti dobro dati,
„Da imaš spenzu nebrojenu;
„Treće ću ti dobro dati,
„Da t' je ljuba ljepša od mene.“
„Mala t' hvala biela vilo!
„Ja sam štiman u družinu,
„Imam spenzu nebrojenu,
„Moja 'e ljuba ljepša od tebe.“
I ustrielih bielu vilu.

6. Vilin grad.

Grad gradila biela vila
Ni na nebu ni na zemlji,
No na grani od oblaka;
Na grad gradi troja vrata:
Jedna vrata sva od zlata,
Druga vrata od bisera,
Treća vrata od škrleta.
Što su vrata suha zlata,
Na njih vila sina ženi;
Što su vrata od bisera,
Na njih vila kćer udaje;
Što su vrata od škrleta,
Na njih vila sama sjedi,
Sama sjedi pogleduje,
Gdje se munja s gromom igra,
Mila sestra sa dva brata,
A nevjesta s dva djevera;
Munja groma nadigrala,
Mila sestra oba brata,
A nevjesta dva djevera.

7. Vila pokrila drago.

Kiša pada, medna rosa u polje,
Zabrinu se mlada moma u dvoru:
„Pokisnut će moje drago u polju;
„Na njemu je mormeneviš dolama,
„Pod dolamom od kadife ječerma,
„Pod ječermom od erice košulja,
„U njedrima zlatan sahat s bazima,
„Pod njime je dobar konjic nejahan.“
Al govori biela vila iz gore:
„Muč, neboj se, mlada moma u dvoru!
„Razpela sam svilen čador u polju,
„Pod čadorom tvoje drago zaspalo;
„Pokrilo se od samura ćurdijom,
„A po glavi sa zlaćanom maramom.“

8. Prelja na vilinu bunaru.

Svilu prelo zlato materino,
Svilu prelo, 'brišim prepredalo;
Kad je zlatu žedjca dodijala,
Baci prelje pod zelenu jelu,
A vreteno u zelenu travu,
Pa otide, da vodice pije:
Al povika nješto iz bunara:
„Ne pij, zlato, odovud vodice;
„Ovd' je vila čedo okupala,
„Da je mužko, ne bih ni žalio,
„Već je žensko, ne bilo joj živo!“

9. Sekula i vila.

Šator penje Ugrin Janko
Ukraj Save vode ladne
Na vilino igralište,
Na junačko razbojište;

I na vučje vijalište;
Dok eto ti biela vila,
Ugrin-Janku govorila:
„Hod' otole, Ugrin Janko!
„Ne penji mi šator tudar;
„Ako zapeh striele moje,
„Ustrielit ću tebe, Janko."
Janko vili odgovara:
„Nebojim se tebe, vilo,
„Dok su meni dva sestrića:
„Ban Sekula s Mihajilom."
U to doba ban Sekula
Bielu vilu uhvatio,
Pak je vodi ujku svome,
Ujku svome, Ugrin Janku;
Bogom kumi biela vila,
Bogom kumi ban Sekulu:
„Bogom brate, ban Sekulo!
„Nevodi me ujku tvome
„Ujku tvome Ugrin Janku,
„Do tri ću ti bilja kazat:
„Prvo ću ti bilje kazat,
„Da ti ljuba rodi sina;
„Drugo ću ti bilje kazat,
„Da ti sablja sieče Turke;
„Treće ću ti bilje kazat,
„Da si štiman u družini."
Sekul vili odgovara:
„Luda li si, biela vilo!
„Bila zdrava glava moja,
„Rodit će mi ljuba sina;
„Bila krepka miška moja
„A i oštra čorda moja,
„Sjeći će mi sablja Turke;
„Bio sobom dobar junak,
„Bit ću stiman u družini."
On odvede bielu vilu,
Darova ju ujku svomu.

10. Vila i jelen.

Jelen pase po zagorju travu,
Za dan pase, za drugi boluje,
A za treći jade jadikuje.
Pitala ga iz gorice vila:
„O jelene, šumsko gorsko zviere!
„Kakva ti je golema nevolja,
„Te, kad paseš po zagorju travu,
„Za dan paseš, za drugi boluješ,
„A za treći jade jadikuješ?"
Jelen vili po tiho besjedi:
„Sestro moja, iz gorice vilo!
„Meni jeste golema nevolja:
„Ja sam im'o moju košuticu,
„Pak 'e otišla za goru na vodu,
„Otišla je, pak mi ne dolazi;
„Il' je gdjegod s puta zalutala,
„Ili su je lovci uhvatili,
„Ili me je sasvim ostavila,
„I jelena drugog preljubila.
„Ako bude s puta zalutala,
„Da bog dade, da me skoro nadje!
„Ako l' su je lovci uhvatili,
„Bog neka im moju sreću dade!
„Ako li me sasvim ostavila,
„I jelena drugog preljubila,
„Da bog da je lovci uhvatili!"

(Dalje sliedi.)

Domaće životinje u raznih naroda.

(Od Lj. Modca).

(I. dalje).

I u Kolumbiji, kao i u svih skoro amerikanskih zemljah ima množina goveda, a svagdje živu u slobodi. Kako silno djeluje amerikansko podnebje na razplod goveda, svjedoči sliedeći slučaj. Krištof Kolumb brodeć po drugi put u Ameriku doveze sa sobom prvi put goveda na otok St. Domingo. Ovdje se u kratko tako umnožaše, da je za njekoliko godina mogao teliće razašiljati na sve strane a za 27 godina bijahu stada od 4000 glava obična stvar. Već god. 1587 izveženo bi samo s toga otoka 35.000 govedjih koža.

Daklje samo u Ameriki oslobodiše se goveda ljudskoga gospodstva te živu u slobodi, u ostalih pako dielovih zemlje od vajkada su, kako jur napomenusmo, ljudski robovi. Al su ih zaoto ovdje i od vajkada cienili, a mnogi narodi i obožavali, čim se opet, premda njihovi gospodari, do robova sniziše.

Stari Misirci (Egipćani) klanjahu se bogu Apisu i to u prilici crna bika, te njemu u slavu pripravljahu velike časti i svečanosti. Božica Izis imala je kravlje rogove, a isto tako i grčka božica Jo; obima žrtvovahu volove, jer ih držahu osobito svetimi. U Lybiji uzgajali bi goveda, da ih nisu klali ni ubijali, već bi jedino mlieko od njih uživali. U Cyreni nisi smio udariti krave, jer se to zločinom smatralo; pa tako to i danas biva

u Indiji. Brahnimi kašmirski drže pače kravu tako svetom, da svakoga, koj kravu ubije, kazne smrću.

Görtz drži goveda najvećom nevoljom u hindostanskih gradovih. Prohtije li se ondje komu učiniti bogu ugodno djelo, a on užeže svomu govedćetu znak šiva, pa ga pusti na slobodu. Tako su puni gradovi takovih goveda, gdje se turaju medju ljudmi, bodu, udaraju i proždiru sve do česa dodju, i nitko im nesmije ništa učiniti, buduć da su bogu posvećena.

Bakarski Arapi, štono živu medju bielom riekom i Kordofanom, izvode svoje ime od goveda; jer „Bakhara“ znači govedar. Nu ne samo, da se na zemlji ciene i obožavaju goveda, nego ih mnogi uzvisiše tja u nebo. Po staroj indičkoj bajki jest krava prvo stvoreno biće u svietu, a vol „Nandi“ zastupa po mnenju toga naroda mjesto sv. Petra, jer kažu, da čuva jedna od obijuh nebeskih vrata. Pa i najčangrizaviji vjerosliedbenici, koji gotovo sve nečistim smatraju, drže kravu čistom i vele, da je obćenje sa govedi za pravovjerne vrlo spasonosno. Sudhanezom je milo, ako ih počastiš imenom „vol“, pa se i sami ponosito s njim prispodabljaju.

Iz toga, što gotovo svi narodi goveda visoko ciene a njekoji ih pače do smiješnosti obožavaju, vidi se jasno, da svi, dakako svaki na svoj način uvidjaju i ciene blagotvorni upliv na kulturni razvitak čovječanstva, pa to su i prvi učenjaci današnjega doba potvrdili. Otto Kotzebu vrlo dobro veli: „Došašćem Vancouvera na Sandwichs-ke (Sändičke) otoke započela je tamo nova doba, jer su tadašnjim uvedenjem goveda ondješnji ostrovljani začeli istom postajati ljudmi.“

Recimo još koju o uzgoju goveda u raznih zemljah i to najprije u onih naroda, koji stoje još danas na istom kulturnom stepenu, na kojem su bili naši praotci prije više tisuća godina. To su n. p. nomadi u iztočnom Sudanu, koji i danas pasu i uzgajaju svoja stada uprav onako, kao što je bivalo za Abramovih vremena. Kao onda, tako se ovi i danas neprestano sele po pustarah, pa gdje nadju ljepše paše, tuj ostaju tako dugo, dok sve nepopasu, a onda krenu dalje tražit nove paše. O hlievu ili staji nema tudier ni govora, te ljeti i zimi, danju i noćju ostaju stada pod vedrim nebom. Samo ondje, gdje lav, kralj pustinje, pobira krvav harać, gone svoja stada preko noći u ograde od trnja i korova. Sudanskim su nomadom goveda skoro jedini imutak; od njih bo dobivaju sve, što im treba. Oni ocienjuju čovjeka po broju goveda, što ih posjeduje, kao što ga sjeverni Laponi ocienjuju po broju sobova. Koli silnih stada ima u tih nomada, težko će si predstaviti i najbogatiji naš vlastelin. Na jednoj samo stepi ima do 60.000 glava goveda, ovaca i koza. Kad o podne prićeraju marvu k zdencem, da ju poje, sgrne se toliko goveda, da svud na okolo, dokud ti oko stiže, nevidiš drugo, nego vrvu goveda, izmedju koje proviruje gdje gdje koja čovječja glava.

U Sudanu i Kordofanu rabe goveda samo za uzgoj, u Abisiniji pako upotrebljuju ih za posao, ovdje goveda tegle i nose tovar. Osobito su prikladna za posliednje, jer vrlo sjegurno stupaju i po strmih gorah.

O nutarnjoj Africi imademo do sele u obće malo viesti, nu toliko se znade, da i ondje goje mnogo goveda, a to isto pripoviedaju putnici o južnoj Africi.

U južnoj Ruskoj, u Tatarskoj kao i u većem dielu nutarnje Azije ima takodjer silnih govedjih stada. Sve ondješnje stepe pune su konja, goveda i ovaca. Ljeti borave dan i noć pod vedrim nebom, pa gotovo i većim dielom zime; samo kad zavlada velika studen, naćeraju ih medju kukavno nadkrivene nasipe od zemlje, da se barem po nješto obrane od nepogode vremena. Pa na sva ova mnogobrojna stada pazi malo pastira, i ovi se nebrinu za drugo, nego da se stada predaleko nerazidju, pa da odraslu telad odbiju od krava. Ova su goveda za čudo uztrajna; nepogode vremena gotovo im nimalo nehude, a uz to se zadovoljavaju i lošom hranom. Nije čudo, da u takovih okolnostih podivljaju pa i oliene. Hoćeš li n. p. štogod s njimi uzorati, to moraš bar 8 ili 10 volova u plug upreći.

Zanimivo je kako podivljalu tu stoku priučaju jarmu i vožnji. Uztreba li koje-

mu gospodaru tegleće marve, to si je mora najprije na stepi zanjkami naloviti, pa uhvativ više komada, utura sve dva po dva u jaram, pa ih opet pusti na stepu. Da ih sad vidiš, kako navlače i trgaju jaram, nebi li se ga kako riešili; al napokon odustanu od bezuspješna posla a s vremenom se tako priuče jarmu i drug drugu, da će i onda, kad ih iz jarma pustiš, uviek jedan uz drugoga ići, te zajedno pasti i spavati.

(Dalje sliedi).

Besjednica.

† Franjo Šic,

svećenik nadbiskupije zagrebačke, kateketa uzorne dječačke i glavne djevojačke učione u Zagrebu prije kapelan u Crkveni, upravitelj župe u Vrbovcu, i kateketa učione križevačke, umre ovdje 18. o. m. u 34. godini života, i pokopan je svečano jučer na groblju sv. Roka. Mnogi ga poznadu i za cielo svi će s nami reći: Sa Šicom umre jedan od najpoštenijih ljudi na svietu. Skroz pošten muž, revan svećenik, vatren rodoljub i marljiv hrvatski spisatelj — to je bio Šic. Kao osobito vješta kateketu mladež ga u pravom smislu rieči oplakuje, hrvatska književnost žali, što je tako hitro izgubila radnika, koj je izdao: „Jirsikove propoviedi“ pripoviedku „Miriamu“ molitvenike: „Bože moje milje i omilje“, „Zaručnicu“, „Razgovor s Bogom“ i s Balenovićem zajedno „Sunčanicu“, ostaviv u rukopisu još jedan pod naslovom „Angjeo čuvar“ i veliko djelo „legende.“ On je pisao u „K. list“, vrlo mnogo radio u odboru za preradjivanje katekizama i učestvovao medju početnici pučkoga družtva sv. Jerolima.

Težko li se bude osjećalo prazno mjesto pokojnikovo u književnosti, a kako li istom težko medju braćom i prijatelji! Bog mu dao duši vječni pokoj.

— Danas 20. svibnja devet je godina, što je naša domovina izgubila bana Jelačića. Zagrebčani spomenuše se dostojno neumrloga muža, narodnoga ljubimca, svečanimi zadušnicami u crkvi sv. Marka, što ih je služio kanonik i opat Janko Pavlešić, a spomenik mu na trgu osvanu u cvieću i gospoje i gospoda nose neprestano nanj na stotine vienaca. Poslie zadušnica dieljena je u puk prigodna pjesma: Spomenik Jelačića-bana, koju ćemo u 21. br. priobćiti; sad samo đodajemo iz njegovih pjesama:

Spavaj mirno, jer si krasno
Svršio poštenja boj,
Za istine lice jasno
Prolievo si često znoj.

— U subotu pročitana je u sjednici jug. akademije liepa razprava V. Bogišića „o pismenom pravu staroga Dubrovnika.“ Naše ljude trebalo bi da zanima čitanje razprava iz dične naše prošlosti, a kad bi ih zanimalo, oni bi u javne akad. sjednice dolazili u većem broju.

— Na Jellačićevom trgu pokazuje njeki tudjin u panorami i n e p r i s t o j n e slike.

— U **Prag k Ivanju** sa svih strana Češke i posestrima joj Morave i Slezke putovahu k svečanosti narodnoj vjerni sinovi naroda českoga! Ovoga se je dana sastalo u Pragu do 150.000 ljudi osim Pražana, koji su za svoj narod oduševljeni i život položiti. Sretna je doista zemlja, gdje zavlada toliko oduševljenje, toliko požrtvovanje! Onoliko svieta nije vidio Prag valjda još nikada!

Mi ćemo pokušati, da ovdje u kratko, na koliko nam prostor lista našega dopušta, opišemo veleliepu ovu svečanost. Već dne 15. t. m. dovažali su u Prag velike odvaline od najznamenitijih za narod česki bregova, kao što su n. p. Říp, Žižkov, Boubin, Blaník itd., o kojih se brdih u narodu českom pričaju mnoge i mnoge priče. Ove su odvaline s najvećom slavom dovežene u Prag, i kuda god su ih vozili, svuda se je sakupilo mnogo naroda, šaljuć glavnomu svomu gradu iskreni pozdrav i blagoslivijajuć te odvaline kao simbol preporodjenja svoga. Isti dan dolazili su sa svih strana nebrojeni željeznički vlakovi u Prag, vozeći ovamo na hiljade putnika iz Češke i njezinih posestrima iz Ruske, Poljske, Galicije, Hrvatske, Srbije itd. Od našinaca prisustvovahu ovoj svečanosti **Mrazović i Kopač iz Zagreba, Matić iz Vukovara, Subotić itd.**

Narodna svečanost započe u oči sv. Ivana velikom regatom na Vltavi, koja je kroz dva vieka gledala jade nesretnoga naroda. Oko 7 sati na večer skupi se neizmjerna množina naroda na obalah rieke. Vrieme bijaše prijazno. Na gori Petřinu, dižućom se nad Pragom, i na otoku Žofinu stajaše sila svieta. Kad se na Vltavi pojavi velik broj većih i manjih, sjajno razsvietljenih ladja, zagrmi urnebesni „Slava!“ a oduševljenje ovo još više naraste, kada se na privremenom narodnom kazalištu uzpne u hiljadi sjajnih zviezdica narodni grb česki — lav na bie lom polju i nad njim kruna česka. Sad trebaše vidjeti, kako brat brata grli, kako si stišču junačke desnice zakletvom, da neće dopustiti, da potamni zviezda narodu českomu. Kad zaori glasba, svirajuća narodne pjesme, tu se nije mogao narod uzdržati, da iz hiljada grla nezapjeva; a ujedno zaori po Pragu kao jednim glasom „Na zdar!“ U ovoj vrvi pojavi se ogromni grb zemalja krune sv. Većeslave, i to tako krasno i čarobno razsvietljen, te bi pomislio, da si u vilinskih dvorovih Kao bujica, kada se razlije po svojih obalah, čineća nepregledno more, tako naraste oduševljenje, kada se je u najvećoj sjajnosti pojavila slika Slavije, stojeć u sried nebrojenih zviezdica u nadzemaljskoj svojoj veličini. Trenutak ovaj bijaše toli veličanstven, toli krasan, da si u onaj trenutak zaboravio na zemaljski ovaj život. U taj hip mogao si svakomu u licu čitati onu samosviest, onaj ponos, da smo članovi ogromnoga naroda, koji nebudu mogli uništiti neprijatelji naši.

Kasno u noći razidje se narod na sve strane slavne svoje majke, Zlatnoga Praga, veseleći se na sutrašnji dan, najveći i najsvečaniji u preporodu českom. (D. sl.)

Književnost. (H r v a t k a i s r b s k a). Izašla je knj. III. Rada jug. akademije, sadržaje: Banovanje P. Berislavića za kralja Ljudevita II. od M. Mesića. Pokret na slavenskom jugu u XIV. i XV. stoljeću od dr. Račkoga. Prilozi za historiju od Bogišića. Placere od Kurelca. O potrebi statis. odbora s obzirom na sad. stanje hrvatske statistike od dr. Matkovića. Književne obznane te izvodi iz sjedničkih zapisnika. U 8-ni str. 252 stoji 1 for. 25 nvč. Taj sadržaj knjigu toplo svakomu preporuča, a ukusni da prekrasni Albrechtov tisak čini „Rad“ najljepšom u nas knjigom.

— Stigla nam je u ruke „Istorija svieta svojim učenicima prev. i preradio Aleks. Sandić. Knj. II. (Historija sriednjega vieka). U Novom sadu kod Fuksa 1868. U 8-ni str. 112. Ovu kratku vrlo dobro pisanu poviest svieta preporučamo osobito učiteljem našim.

Narodno kazalište. U utorak dne 12. t. m. imala se predstavljati a i bila je već običnimi ceduljami javno oglašena omiljela lakrdija „O t a c d e b i t a n t i c e“, no tik pred predstavom javi gospodin F r e u d e n r e i c h, koj je imao u njoj glavnu i veoma napornu ulogu predstavljati, da nije u stanju taj večer to učiniti, i tako bilo je ravnateljstvo prisiljeno odkazati tu predstavu.

U četvrtak nije se ni oglasila predstava, jer je oko kazalištnoga doba bio svečani doček nj. c. kr. visosti nadvojvode A l b r e c h t a, koj, kako se je predmnjevalo, u istinu sakupi mnogobrojno obćinstvo i tako bi se bez sumnje pred praznimi klupami igrati moralo, da nije ravnateljstvo na tu okolnost sa svim pravom obzir uzelo.

I tako se je vas prošasti tjedan samo u subotu i nedjelju predstavljalo i to ništa novoga, jer se je u subotu davalo po drugi put dobro primljena vesela igra u 1 činu „S o l b r a k a“ a u nedjelju već toliko puta davani, no vazda našemu obćinstvu dobro došli „L u m p a c i u s V a g a b u n d u s.“ Oba večera bilo je obćinstvo zadovoljno, no slabo osobito prvi večer zastupano. —l—

Zagonetka. *

(Od Fr. Iv. Švagela).

Medju borci oko Troje,
Nać će svaki lahko mene,
Gdje me hrabra — silna broje,
Medj bogove vječne sjene.
A tko poznat mene želi,
Zemlju punu strmih gôra,
Gdje stanuje narod smjeli,
Preokrenut borca mora. —

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 22. Odgonetku (zagonetke u br. 18). „Kist-list“ riešiše gg.: Iv. Žagrović, Iv. Žgrović, Radivoj Albrecht, Iv. Kovačević, Filip Šafar (ovaj i dvie prijašnje), Josip Platnar, Mir. Tkalac, Vjen. Mařik, Vladimir Barac, F. J. Mesić, Iv. Ivanuš, J. Vancaš i gdčna. Ljubica Stubićeva svi u Zagrebu; D. H. Garčinski u Buševcih, Franjo Stepanek, učitelj u Novom i Janko Žiger, župnik u Konobi.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 21. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Spomenik Jellačića-bana.

(Dne 20. svibnja 1868.)

Istina je, nedobitnom rodu
Hrvatskomu i ja bijah član.
Koj za vjeru i sladku slobodu
Umrieti je vaviek pripravan.
Jos. Jellačić o N. Zrinskom.

Spomeniče Jellačića bana
Suzom prani, cviećem ovjenčani,
Ovog goda onog crnog dana,
Kad su rodu vjerni Zagrebčani
Ostavljeni kao sirotice
Zakukali kao kukavice —
Spomeniče! ti nas sjećaš sada
Prevelikog u životu jada.

Ah onoga plača i suzica
Za hrvatskog bana najvećega!...
Narod pokri suzna svoja lica
Sav u njemu i misleć na njega,
Kad je čuo one kobne rieči
Vjekovite: da je ban najveći
Svoju dušu izdahnuo Bogu,
Ostavio hrvatčad ubogu.

Svi ga plaču, oj — plakali više
Njega dosta oplakati neće!
Na visoku, gdje no ga staviše,
On je stolcu velik bio odveće
Banskom časti i narodnim ruhom,
Srdcem hrabrim, orijaškim duhom:
On Hrvate braniti je znao,
Narod naš je na glas podigao.

Velik srdcem, od oružja ljući,
Ris u krvi, da nepravdu smrvi,
On pogasi oganj ništujući
Proticaje domoljubne krvi.
Velik duhom i uma velika,
Pjesnik dičan, alem savjetnîka:
On negmizà ko crv u ništaru,
Kad za narod reć bi koju caru.

Je li sbiljam il nam duh sanjà
Na sve strane tvoje spomeniče
Žive crte vjekovita spisa?
Jest, iz tebe zvonki glas nam viče:
„Tù gledajte sliku Davor-boga,
Gdje spominje boja krom mnogoga
Gol mač banov „pobjeditelj radin“:
Beč i Švehat, Mor, Kač i Varadin.

Il gledali mač taj u desnici,
Ili čelo kipa našeg „ćaćka“
Još u svakoj igra mu žilici
Rieč; „Što Bog dâ i sreća junačka.“
Tim zaigra ou narodno kolo,
Š njim plesahu voljno i oholo
Hrabri borci domovine mile,
I od znanja zaštitnice vile.

Spomeniče Jellačića bana
Suzom prani, cviećem ovjenčani,
Ovog goda onog crnog dana,
Kad su rodu vjerni Zagrebčani
Ostavljeni kao sirotice
Zakukali kao kukavice —
Spomeniče! ti nas sjećaš sada
Prevelikog u životu jada.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(VIII. dalje).

Gül-bejaze blažena je medjutim u naručaju svoga supruga. Kroz prozore krasne dvorane čuje se, gdje narod kliče, da živi Halil, koj je u ovaj čas gospodar Stambula i svega osmanskoga carstva.

Ali Gül-bejaze šapće svomu mužu, kako bi ona radje živjela u jednostavnoj kućici, obkoljenoj zelenimi uljikami.

Halil gladi ju po bielom čelu, te mu ona mora opet i opet pripoviedati sve, što je doživjela u serailu, što kod Kapudan-paše i u tamnici s gadnimi onimi stvorovi. Zašto traži Halil novu hranu za svoju mržnju, koja mu je i onako sve srdce obuzela?

Drhćuć pripovieda mu Gül-bejaze i opet sve s nova... Do nogu njezinoga supruga stoje tri košare pune svježega svakovrstnoga cvieća, koje joj je Halil na dar donio.

Al na dnu košâra mnogo su skupocieniji darovi.

Prigne se k prvoj i odkuči cvieće... na dnu je košare krvava glava.

— Tko je ovo?

— Drhćuć jedva izgovori Gül-bejaze ime Abdia Kapudan-paše.

I u drugoj je košari krvava glava.

— A tko je ovo?

— To je Kiaja-beg, šaptne prestrašena žena.

Halil pristupi k trećoj košari, odrine cvieće; na dnu bijaše krvava glava dugom bradom zarašćena i zatvorenim očima.

— A ovo? upita Halil.

Nježno tielo Gül-bejaze drktaše u suprugovom naručaju. Al kad opazi treću glavu, strese rameni udivljeno.

— Toga nepoznam!

— Nepoznaš ga? Pogledaj ga samo dobro! Zar mu je smrt tako promienila črte? Ta to je Damad-Ibrahim, veliki vezir.

Udivljeno promatraše Gül-bejaze svoga supruga, al napokon kao da se dosjeti nječemu reče naglo:

— Da, da, on je, Damad Ibrahim... smrt ga je tako promienila, da ga u prvi mah ni poznala nisam.

— Rekoh ti, da su se oni igrali tvojim srdcem, a ti da ćeš se igrati njihovimi glavami; zahtievaš li još što?

— Ne, ne, Halile, to je strašno i grozovito, ja sva drkćem, kad promatram nieme te glave.

— Pokrij ih daklje opet cviećem, i mislit ćeš, da je pred tobom samo cvieće.

— Ne, ne Halile! Daj ih pokopati. Neću, da te se bojim, ja hoću da te ljubim samo, da te ljubim, kao što sam te i do sada ljubila... O da hoćeš samnom poći u puste lugove Anadolisa, gdje nas nitko nepozna...

— Što govoriš? Sada da otidjem, gdje svakim danom sve više sjaje moje ime, gdje se na sve strane ori moja slava? Zar neželiš i ti slavljena i čašćena biti?

— O Halile! Ružica i paoma izadju iz istoga tla, pa ipak ova se uzdiže nebu pod oblake, dočim ona sniženo se drži matere svoje crne zemljice! Pusti me, da nepoznata mirno uz tebe živim, netražeć ništa osim ljubavi tvoje — slava neka bude tvoja, samo tvoja!

Halil zagrli i poljubi nježno suprugu svoju, usljed njezine želje dade u vrtu one tri glave zakopati.

Oprosti se s Gül-bejazom; poslanici naroda čekahu već na svoga vodju, da ga odvedu u mošeu Zulejmaja, gdje da se dogovaraju sa sultanovimi poslanici.

Da prije dodje k mošei i da se ne mora po ulici gnjesti medju svjetinom, ode Halil ka kanalu, uljezne odmah u prvi kajk i zapovjedi brodaru, da ga odveze do Zulejmaje.

Za plovbe pogleda slučajno brodara.

— Kako se zoveš starče? upita ga Halil.

— Manoli, milostivi gospodine!

— Nezovi me milostivim gospodinom, ta vidiš na opravi mojoj, da sam samo prosti janjičar.

— O poznam te ja; ti si Halil-Patrona, komu da allah udieli dug život!

— I ti si meni njekako poznat, imaš upravo onakovu dugu bradu, kao što ju je imao Damad-Ibrahim, bivši veliki vezir.

— To mi već mnogi rekoše, gospodaru.

Spram Zulejmaje stane čun; Halil utisne starcu u šaku nješto novaca, koj mu zato poljubi veselo ruku.

Halil promatraše starca njeko vrieme.

— Manoli!

— Što zapovjedaš, gospodaru?

— Vidiš li ono izlazeće sunce?

— Vidim, gospodaru.

— Prije nego li bude ono sunce jošte jednom iza onih brdina izlazilo, gledaj, da budeš i ti za njimi, te da se nikada više nepovratiš ovamo!

Brodar prekrsti ruke na prsiuh, duboko se pokloni i odplovi na svom čunu.

Halil-Patrona ode u mošeu.

Tamo ga već čekahu sultanovi poslanici; šeik Sulejman podje mu u susret.

— Halile! tvoja je želja izpunjena, trupla one trojice predana su narodu, a glave tebi poslane.

— Tko bijahu ta trojica? upita Halil muklo.

— Kiaja-beg, kojega je tielo na razkršće pred atmajdanska vrata bačeno.

— A drugi?

— Kapudan-paša, njegovo truplo izloženo je na fontaini Korkor.

— A treći?

— Veliki vezir Damad-Ibrahim, njegovo truplo leži na trgu pred serailom, na istoj fontaini, koju je sam sagraditi dao...

Halil pogleda oštro šeika, a zatim odvrati mirno:

— Znaj, šeik Sulejmane, da si sad lagao, treća lešina nije bila Damad-Ibrahimova, već siromašnoga njekoga brodara Manolia, koj bijaše velikomu veziru sasvim sličan, te se zanj žrtvovao, veliki je vezir pobjego, a nitko nezna kamo. To javi onim, koji te poslaše ovamo.

IX.

Zalazeće i izhodeće sunce.

Lešine trijuh mučenika ležahu na ulici.

Sultan sazva uleme i stupi žalostan medju nje.

Prije no je ovamo došao, dade si svu svoju djecu pred sebe dovesti, te jedno za drugim nježno poljubi. Poljubiv desetgodišnjega sina Bajezida, opazi, da dječak plače; upita ga, što mu je? „Ah otče“, odvrati diete, „liepo je tvojim neprijateljem, ali zlo i naopako onim, koji te ljube; što će istom s nami biti, koji te najviše ljubimo? Mnoge naše sestre odjevene su u žalobnu odjeću; pogledaj samo blieda lica Umetale, zaplakane oči Sabihe i žalostan pogled Ezme; one su sirote i udove, dao si im smaknuti supruge i otce.“

— Da vas spasim, šaptne Ahmet, stiščuć djecu na svoje grudi.

— Tim nas ipak nisi spasio!

Te rieči zujiše dugo u srdcu Ahmetovom.

Uzadje na prestolje, ulemi zauzeše svoja mjesta oko njega na divanih; spram sultana sjedjaše Ispirizad i najviši imam, a do njih je stajao Sulali.

— Žrtve su pale, poče Ahmet žalostnim i nesigurnim glasom, žrtvovah najvjernije svoje sluge. Govorite sad, što još traže buntovnici? Zašto se još čuju njihove trublje? Što još čekaju?

Nitko neodgovara sultanu.

— Odgovarajte! Što mi imate reći?

I opet zavlada grobna tišina. Ulemi gledahu jedan drugoga. Njeki namigavahu Sulaliu, da on govori; Sulali stajaše sbilja, kao da hoće štogod govoriti; ali doskora i on se mučke spusti na divan, neprosboriv ni riečce.

Ulemi oniemiše, kao da nisu živa bića već samo mrtvi kipovi.

— Čudnovato! klikne Ahmet, pošto je cieli senat četvrt sata šutio i neodgovorio na sultanovo pitanje. „Zar ste oniemili?“

Digne se Ispirizad sa svoga sjedala.

— Ahmete...

To bijaše kratak naslov, kim se je poslužio spram možnoga padiše.

— Halil Patrona zahtieva, da se zahvališ i priestol predaš sultanu Mamudu...

Ahmet se digne sa svoga sjedala... mrtva tišina vlada u dvorani, ulemi sjede bliedimi lici i uprtim pogledom u sultana... padiša nepomično kao leden kip stoji na priestolju, pruživ ruku spram imama, a ukočeno pogleda unj, ustne su mu na polak otvorene, al mirne i bez svakoga glaska...

Dugo i dugo je tako stajao... svi se prestrašili, koji su ga gledali, Ispirizad

oćuti, da mu je krv u žilah stinula a uda da mu se okameniše, cieli sviet vrti se oko njega te vidi samo strašan kip, koj je groznu svoju desnicu prama njemu digo... Na črtah uvredjenoga padiše mogao si čitati tihu ali groznu kletvu, uz to i vruću molitvu allahu i njegovim angjelom, da izpune ono, česa nije mogao izgovoriti, što mu je samo u srdcu upisano bilo.

Drhćuć baci se sve vieće na podnožje priestolja. Mnogi dovukoše se na koljenih do padišinih nogu plačuć i naricajuć:

— Oprosti, oprosti, gospodaru!...

Prije jedne ure zaključiše jednoglasno, da se Ahmet ima zahvaliti, a sad ga evo mole, da im oprosti.

Lagano spusti padiša ruku, a oči na polak zatvori. — Ustne čvrsto stisne, a ruke spusti, te promatraše jošte njeko vrieme uleme, koji se verahu kao crvi oko njegovih nogu; izadje laganim korakom sa priestolja. Prekoračiv posliednju stubu stane do priestolja i reče drkćućim muklim glasom:

— Ja prestah vladati... neka dodje iza mene bolji... ali zato tražim jedno, samo jedno: da mi se sadanja gospoda osmanskoga carstva zakunu, na alkuran zakunu, da neće moje djece ostaviti, niti ih proganjati... to je sve; što tražim, — idite i javite Halilu tu moju želju.

I opet zavlada grobna tišina, ulemi stajahu pogledom uprtim o tlo, nijedan se ni naganu, da otidje k Halilu i javi mu sultanove rieči.

— Zar možda zahtieva i smrt djece moje? Ili se neusudjuje nijedan otići k buntovniku i govoriti s njim?

Stari njeki, drkćući ulema — derviš Mohamed — reče:

— O gospodaru, tko da se usudi govoriti s ručećim lavom, tko da ugovara s burnimi valovi na moru?

Mrko gledaše Ahmet uleme — na licu mu se vidjela sdvojnost.

Smilova mu se Sulali.

— Ja ću ići, reče odvažno, bodreć sultana, ti gospodaru ostani ovdje, dok se nepov atim, a ja ti obećajem, da se neću povratiti, dok mi se buntovnici nezakunu na sve, što tražiš od njih.

Izjavi se i Ispirizad, da će i on ići sa Sulaliem; mislio je, da neće moći snositi pogleda sultanovoga do povratka Sulalievoga, — radje je išao k buntovnikom, s kojimi se je i onako podobro slagao.

Poslanici nadjoše Halila pod njegovim čadorom na Ajmajdanu. Sulali mu kaza, što želi sultan.

Ali nekaza on to onako, kako je sultan reko, nije on molio ni plakao, kao što je sultan, već je zahtievao strogo i odvažno, kao što bi bio imao činiti Ahmet.

— Padiša zahtieva, da zakletvom osjegurate život njegov i njegove djece, vikne Sulali sakupljenim buntovnikom, zato se morate zakleti na alkuran, da ćete štediti život njegov i njegove djece. Na to se zakunite u svoje ime i u ime svojih drugova... Padiša je na sve spreman... uzkratite li mu zakletvu, to će dati sebe i cieli serail barutom u zraku raznesti.

Buntovnike ta viest uzbuni — samo se je Halil smješio, znao je on, da te rieči nedolaze iz sultanovih usta; — Ahmetova nježna i blaga narav protivila se je takovim riečim. Halil prekrsti ruke i gledaše smješeć preda se.

Al se netom baci najviši imam na zemlju i poče moliti:

— O neslušaj, Halile, moga druga, padiša moli i prosi za svoj i svoje djece život.

Halilu se naoblači čelo, te klikne ljutito:

— Ustani, ulemo, i neveri se u ime sultanovo pred menom u prahu. Koji mu za životom teže, neučiniše mu takova zla, kakovo si mu ti učinio, koj ga snizuješ. Sulali pravo govori, sultan može velike stvari počiniti; znadem ja, da u serailskom podrumu imade vrlo mnogo baruta, a ja neću, da šeik ul Islam propane i sav cviet prorokovih nasljednika, zaklinjem se daklje na alkuran, da neću ni ja, kao što ni moji drugovi dirnuti niti u sultana, niti u njegove sinove, kćeri ni zetove, a koj bi se to usudio učiniti, sam ću mu razkoliti glavu, i dušu neka mu allahovi angjeli u hiljadu komada raztrgaju. A sad idite... sultanu će biti mir.

Sulali odleti veselo k sultanu, a Ispirizad u mošeu Aja-Sofia, da sve spremi za inštalaciju novoga sultana.

Ahmet sazva sve svoje sinove i čekaše s njimi na odgovor. Sulali stupi veselo u dvoranu, držeć u ruci alkuran, na koj se je Halil u svoje i svojih drugova ime zakleo, te ga stavi sultanu pod noge.

— Allah neka ti udieli dug život i veselje s tvojom djecom možni padišo!

Ahmet zahvali se Sulaliu, blagoslivljuć allaha, kao vrelo sve milosti.

Jednom rukom zagrli svoju djecu, a drugu pruži Halilu, koj ju pritisne na čelo i ustne.

Zatim pošalje Ahmet Kislar-agu po sultana Mamuda, koga zvahu radi bliedoga mu lica „bliedim carevićem."

Za pol sata po prilici dodje Kislaraga s carevićem Mamudom, sinom Mustafa II., kojega otac morade upravo ovako s priestolja otići, kao što sad Ahmet odlazi.

Sultan ustane, poteče mu u susret, zagrli ga i poljubi ga u čelo.

— Narod te želi vidjeti na priestolju. Budi milostiv djeci mojoj, kao što sam ja bio djeci otca tvoga.

Sultan Mamud pokloni se duboko svomu stricu i poljubi ga u ruku.

Ahmet pozva svoje sinove i sve jedan po jedan poljubi novomu vladaru ruku; — ulemi baciše se pred novim vladarom na zemlju. Ahmet podje, vodeć s desne strane pod rukom novoga sultana u dvoranu „prorokovoga plašta", skine sa svoga turbana perunicu i utakne ju u turban novoga sultana, stavi mu ruku na čelo i blagoslovi ga.

— Vladaj sretno — da te ljube oni, koje ti ljubiš, a da te se boji oni, koje mrziš; budi slavan i moćan u životu, a poslie smrti, da te sve oplakuje i žali.

Ahmet pokloni se zajedno s djecom tri puta, i ostavi dvoranu vodeć za ruke najstarija svoja dva sina, — ode umjerenimi, dostojanstvenimi koraci iz prostorija, u koje se neće smjeti nikada više povratiti.

Vani predade prorokov mač šilidaru, a na ulazu u harem povjeri djecu svoju Kislar-agi; naloživ mu ujedno, da pozdravi sultanku, i umoli, da se ga sjeća i djecu mu barem ime njegovo nauči.

Jer nikada više neće on vidjeti ni mača svoga ni dražestne Aldžalise ni ostalih odaliska, pa ni iste djece svoje; skinutomu bo sultanu netreba ni mača ni žene ni djece. Upravo ovako dogodi se prije 26 godina s Mustafom II., upravo tako morade i on ostaviti svoj mač, ženu i milu djecu. Ahmet sjećao se je toga vrlo dobro, jer iza Mustafa II. stupio je on na priestolje; nasljednik mu neradi s njim inače, nego li je on radio sa svojim predšastnikom.

Medjutim dolažahu sa svih strana dostojanstvenici državni, da se poklone novomu sultanu.

Do kasno u noći klanjahu mu se, cieli dvor, najvišji činovnici, svećenici i eunusi (uškopljenici), svi ti pokloniše mu se već, samo jošte nema vojskovodje i — Halil-Patrone.

S mjesta poslani su glasnici vojsci i buntovnikom, da se je sultan Ahmet zahvalio, a Mamud da je zasjeo na priestolje; čim svane, neka daklje dodju vojskovodje kao što i ustaše, da se poklone novomu vladaru...

Mjesec se je već visoko digo na vedrom nebu, te je bliedimi svojimi traci razsvietljivao ponješto nutarnjost seraila, kad su se dostojanstvenici carski udaljili i sultan Mamud sam ostao.

Samo ga je jošte čekao Kislar-aga, čovjek crna obraza, koj je, tako rekuć sam na sebe sjenu bacao.

Mamud mu pruži smješeć se ruku, koju ovaj radostno poljubi i odvede sultana do ulaza u one tajne prostorije, u kojih stoluju razkoš i razbluda. Mamud stupi unutra.

Samo tri, od svih dražestnih krasotica, koje riesiše Ahmetov harem, potekoše i novomu sultanu u susret, da si i njegovu milost steku, al nijedna nepozdravi mladoga Mamuda veselijim i blaženijim licem, nego li krasna Aldžalis; kao što bijaše Ahmetova favorita, tako bude sad i Mamudova favorita, uzprkos tomu što se obistini ono:

Kolo od sreće u okoli,
Vrteći se neprestaje,
Tko bi gori, eto j' doli,
A tko doli, gori ustaje.

Pa i ona bijaše od svih tako sretna da je Mamud upravo k njoj onako razbludno poletio, da je nju jedinu žestoko pritisnuo na grudi i u njezin naručaj pao, da se uljulja u sladkih sanjarijah u njezinom krilu, te da mu ona sladkimi poljubci protjera s duše svu brigu i skrb...

... U serailu već sve spava, samo još ljubav bdije; sebe i sve svoje carstvo zaboravio je Mamud u blaženstvu, kad je dražestnu sultanku privio na visoko nadimajuće se svoje grudi, — ona mu je najdragocienija od svega, što je taj dan steko; ali krasna Aldžalis i nehotice uzdrhta, kad poćuti, kako ju strastveno „bliedi carević“ grli i ljubi. Čini joj se, kao da njetko stoji za njom, te joj šapće nješto i uzdiše, tičuć se ledenom rukom njezinih vrućih prsiju.

Možda osjeća šapat i uzdisaje onoga, koj sjedi osamljen u „prostorijah zaboravnosti“ daleko od svake razblude i raskoši te misli na izgubljenu svoju čast i na izgubljeni raj?! (Dalje sliedi.)

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

XIII.

Slutnja.

— Ivka se daklje nije sasma priljubila Milovanu, rekoh si s njekim zadovoljstvom u večer na samu. Ma on će takodjer uviditi s vremenom, kako je ona vrla i krasna, tješih se nadalje, jer bi me opet radovalo, kad bi mi prijatelj priznao, da sam si obrao predmetom svoje mladjahne strasti nješto krasnoga i dobroga. Bi li mu se sutra povjerio? Bi li mu priznao, koli mi je draga, koli mila ta djevica od jedva kakovih petnaest godina. Neću, pomislim dotle, dok on sam neopazi na meni ma koji trag čustva, koje mi srdce izpunjava...

— A voli li Ivka mene?...

Tu se zamislim... Zašto mi upravo sada to pitanje na um pada?...

Izvadim iz njedara kiticu s ružmarinom, pa ju obaspem strastnimi cjelovi. Ta na nju... na nju samo upirala se sva moja nada!...

Predamnom bijaše veliko zrcalo. Dignem svieću te se uzmem promatrati u njem...

Zarumenim se sam pred sobom... pogled mi pao nica a ruka sa sviećnjakom klonula na stol...

— Šta to radim?... K čemu se gledam?... Kako mi to na um pade?...

Tek u postelji odgovorih si na ta pitanja:

— Da sam ja Ivka, ja bih volio Milovana nego Vilka... Njegovo oko milije odsieva; njegova rieč teče bujnije, nježnije... njegova pjesmica hvata se jače srdca...

Dva puta se okrenem u postelji, i pokrijem se do vrh glave. — — —

Kasno, vrlo kasno usnuh...

XIV.

U trnju.

Sutradan bila Velika gospa.

U jutro se sporazumijem sa svojom domaćicom sbog sutrašnjega izleta na P. kako sam to Milovanu obreko.

Danas ćemo u drugom družtvu drugamo.

Liepa Zorka L. dogovorila se naime sa svojimi sestričnami a Konradovimi sestrami, da se taj dan nas njekoliko omladine po podne izvezemo u njeko poveće selo od K. na sat daleko. Te tako probavih čitavi taj po podne sa Milovanom u tom prijatnom i veselom družtvancu od trijuh ljepotica a pet mladića.

Sve je tu išlo kako treba, samo nas je na povratku nesreća zadesila. Ćerajuć naime živo konje i u dol prevrnusmo se u trnje i kupinje. Srećom bijasmo na kolih sami mužkarci. Da vam je bilo pogledati, kako smo mi jedan drugoga pukali izpod kola, pod kojimi je ostala jednomu ruka, drugomu noga, a njekomu i čitavo tielo podveznuto. Stari konji mirno stoje, pa se mudro ogledaju na nas, slušajuć kako jedan viče „Ta pomozite mi s nogom napolje“, a drugi „Pući će mi trbuh, ako nedignete u brzo kola“ itd., ma slabo su mogli vidjeti, jer su oba siromaka samo na jedno oko vidjela.

Kad smo se napokon svi na noge osovili, pitao jedan drugoga, kako mu je: Meni ti je, kao da me je tko pošteno čusnuo po obrazu. Ja sam si nos do krvi

iztukao. Ja ustnicu pregrizao itd. Nitko se nediže zdrav, ali se nitko ni neozledi znatno. Te kad smo jedan drugoga ubaviestili kako smo, prasnusmo jednoglasno u smieh, dogovarajuć se, kako ćemo se u K. ako štogodj opaze, izlagati, da se nismo prevrnuli, jer bi nam se inače sve smijalo. Medjutim, „zaklela se zemlja raju, da se sve otajne znaju.“ Konrad nas je svojom iztučenom ustnicom odao, i mi se morali siti naslušati šala i dosjetaka veselih K—â.

Napomenuti ću vam jošte i to, da su naše liepe suputnice, koje su se nješto pred nami nesretnici vozile, opaziv, što nas je zadesilo poskočile bile do nas, te nam brižno pomagale — mislite, izpod kolâ? — Ne; jer smo već bili opet na njih, van izmišljati ovu ili onu izliku, kojom da prevarimo K—e, samo da nedoznadu za tu našu nesreću...

I tako prodje taj dan a ja nebijah opet s Ivkom, no tješio sam se: sutra smo čitavi po podne zajedno...

XV.

Priznanje, da mnogi mogu i pravo imati.

U tri sata po podne uz strašnu žegu sunčanu spinjalo se naše malo družtvance uz strme vrleti na P. Čudit će se možda tko i pitati: Što vas nosi po toj groznoj sparini na put? Lahko li je na to odgovoriti. Milovan i Vilko neosjećaju sparine sunčane. Ivka je s njima. Vilkova domaćica nemari za žegu. Ta nije ona velegradska gospoja, pa se neleca pred vrućinom upotrebiti sgode te si posjetiti davno nevidjenu prijateljicu na P. A Ivka? Nju će opravdati sama poviest.

Jedva mi ide danas u glavu, kako sam mogao biti onako neobično veseo idući na P. Upravo djetinjareć poskakivao bi s krša na krš, s brežuljka na brežuljak i pjevao najsmješnije pjesme, koje sam znao.

Pa ako bi mi se moji suputnici kad kad nasmjehnuli, ja bi onda podvostručio svoje djetinsko mahnitanje.

— Kako vam se hoće za Boga toliko skakati, gospodine Vilko? rekla mi domaćica, gledajuć me, kako si otirem silni znoj s lica. Ta nam je tih brdina i te žege sijaset, koji tako oprezno i lagano koracamo.

U mjesto da sam joj odgovorio, poskočim na bližnji humak pa zaorim iz svega grla: „Goro, goro visoka si... drago moje daleko si.“

Kad smo se vraćali s P. prišaptnula mi domaćica, da su Ivka i Milovan duboko uzdahnuli, dok sam ja to pjevao.

Veselo nas dočekali, liepo nas ugostili na P. „Mladi gospon“, kako obično zovu gospodina kapelana ma bio on i dvadeset godina stariji od župnika si, zabavljao nas i šalio se uzprkos zubobolji, kojoj smo se po kadšto smijali, nežaleći ga, jer se nije ni sam žalio.

Tek u sumračje krenusmo veseli i zadovoljni u K.

Mnogi vele: laglje je uz brdo, nego niz brdo. Ja sam brdjanin, (dakako ne iz Čimborassa) pa ipak tvrdim protivno. Taj put mi pako bijaše priznati, da mnogi po kadšto i pravo imadu.

Kad bi bila Ivka uza me, nebih rekao; al ovako mi je priznati tu istinu.

Što sam ja više nastojao ići na blizu Ivke i Milovana, to bi mi se oni svedjer njekako dalje odmicali, ili bolje zaostajali, te tako mi je bilo tužno koracati uz moju domaćicu.

Dobra ta gospoja nije se jamačno nikada pohvalila, da sam ju taj put liepo zabavljao.

— Nebi li malo laganije, da nam se naši suputnici neizgube... progovorio bih joj češće.

Pa kad me ona posluhnula i mi popostali, onda se i ono dvoje sustavilo... A to se nije zbilo jedan krat.

To vam bijahu braćo, najvjerniji trenutci moje ljubavi.

Misao: Ivka ti se hotimice odmiče; njoj je miliji Milovan, raztužila, zabrinula me. Bijah upravo tako dosadan svojom šutnjom, kao što gore idué svojim djetinjarenjem.

Za što da vam pripoviedam, kako se razgovarah s domaćicom na tom za mene toli neugodnom povratku. O liepom vremenu, o putovanju i povratku domaćininom, koga večeras očekivamo itd. o tom bacismo kadšto po koju rieč.

Jedva dočekah čas, dok budem s Milovanom na samu...

Što li će mi povjeriti? —

Izpričali, zahvalili i poklonili se napokon svojim suputnicam na kućnih vratih, pa ajde kao obično malo po K.

XVI.

Kako me Milovan uvjeri, da mi je iskreni prijatelj.

Kako ti je? zapitam ga više ogorčeno no prijazno na ulici.

— Vilko, Vilko! Što li nedoživih danas! klikne on uzhićeno svojim nježnim tronutim glasom, da me sva volja prošla biti osornim ili ma samo neprijaznim. — Ivka ti je krasota, nježnost, dobrota, srdce, angjeo, oh! sve je to premalo rečeno!... Nisam si znao protumačiti osjećanje, kojim me nadahnula njezina milina odmah prvi dan. Sad ga dokučujem... Brate, ja ju... obožavam!...

Bilo vrlo tamno, sreća za mene... Milovan bo nemogaše opaziti ni tuge, ni pečali, ni nutrnje bure, koja mi je na obraze prodirala...

Oba šutismo njekoliko trenutaka. Napokon se svladam u toliko, da mi glas nezadrhta te ga zapitam:

— A ona?...

— Ona?... opetovaše on, da se dosjeti, gdje da prije počme... U moj rubac kapnule su biser suzice golubinjega oka njezinoga... Ona si ih otrla s njim... I on uze strastno cjelivati krasan bieli rubčić, darak nejačke mu sestrice.

Ima li u njem i njegovih suza?... Ronile su mu i sada unj...

Ja protrnem. I opet šutismo.

— Milovane, umorni smo oba; počinimo se, a sutra govorimo dalje o tom. Uzprkos momu naporu, ipak mi zadrhta ovdje glas.

Sprovedoh ga do kuće. Na razstanku se izrukovasmo. I njegova i moja desnica drhtala, kad su se uhvatile, i njegov i moj glas odavaše nutrnju našu borbu, prem si rekosmo samo dvie rieči:

— Lahku noć!...

XVII.

Čim prije, tim bolje.

Odjurim kući, zapalim si svieću, otvorim prozor i padnem kraj njega na stolac.

Nisu mi se nikakove misli rojile; golo čustvo, uzrujanost, borba, sve se to gomilalo u meni poput smiešanoga mnogovrstnoga sna, nakon koga kad se probudiš, neznaš ipak pravo, o čem si snivao.

Dvie debele suze, jedine, koje mi otisnu žena na oko zasjale mi sada u njem.

Napokon se dozovem. Mjesec se je upravo pomaljao. Noćobdija lupa pod mojimi prozori svojom sulicom o kamen i započe svoju staru i neugodnu pjesmu: „Jedanaesta vura je zbila.“ Iz daljine čujem stropot kola.

Tad se sjetim na svoga domaćinu. Je li se vratio ili možda sada dolazi? Reče mi, u ponedjeljak mogu na put... I ja idem... idem svakako.

— Ali prijatelju, koji ti tako srdačno povjeri najsvečaniju tajnu srdca svoga: nećeš li mu se odužiti, nećeš li mu isto tako iskreno očitovati, što je tebi na srdcu?...

— Zašto?... Da ga raztužim? Da ga još jače uznemirim?... Nebudem li isto tako njegova prijateljstva vriedan, ako pustim, da mi vrieme izvida ranu, ako čitavi teret, koji mi srdce tišti, ostavim na njem? Da ga s njim dielim? K čemu?... Ta nepati li on i onako dosta?... Ljubiti, ljubljen biti — a brez nade... bez budućnosti!...

Pod prozorom stanu kola. Čujem svoga grlatoga domaćinu, kako viče, neka mu vrata otvore.

— Oho! Gospodin Slavoj još čuje? Možda stihove gradite? Dobar večer! povika mi opaziv me pri prozoru.

Na kolih čujem još njeki znani glas.

— Kako ste gospodine Vilko? dovikne mi s njih zvonko žensko grlo.

— Vi gospojice ovdje? kliknem začudjen upoznav u prihodnici svoju znanku iz Zagorja kod koje ugledah prvi put Ivkinu sliku.

Bijaše to sbilja ona sa svojim suprugom. Došli u K. po poslu, pa da si rodjake posjete. Iste večeri rekoše mi da

će jur sutra pod noć natrag. Ja je zamolim nek me povedu sobom, da si posjetim strica, koji im je susjedom u S. Uzeše me dakako.

Neostah dugo medju njimi iste večeri, jer sam se pobojao, da će moja pronicava Zagorka u brzo opaziti na meni, koliko sam se promjenio u ono njekoliko dana, odkad se nevidjesmo.

I legnem preduzev si sutra što je ikada moguće čvršćim i veselijim se prikazati. (Dalje sliedi.)

Postojnska špilja. *

Tko pozornim okom motri narav i pomno sva u njoj prikazivanja i pripećenja razabire, onomu se na ino nemože, no da se divi Stvorcu njezinu i punim srdcem strahopočitanja te sniženom dušom baci u prah i u svojoj ništetnosti klanja veličanstvu njegovu. Dà čudi se i veličanstvu, koje gledamo nad sobom u hramu nebeskom sa milijardi zviezdami posutom; na okolo sebe u planinah i dolinah, u morih i riekah, livadah i šumah; čudovištom nad nami, čudovištom naokolo nas, čudovištom pod nami. Nema mjestanca, u kom se nebi prikazivala divota svemožnoga Stvorca, iz kojega nebi šaptalo: čovječe padaj nica na obraz svoj i priznaj, da si maljušan.

Medju mnoga mjesta, koja više manje čovjeka divećim se čustvom nad čudesi svemožnoga napunjuju, spada nedvojbeno Postojnska špilja. Ovo mjesto, nagomilano tolikimi kamenitimi priedmeti poslujuće prirode, doista će svako srdce, u kom još nije obumrla božanstvena iskrica, kojom ju blagi stvoritelj obdari, — napuniti izvanrednimi ćućenji i otvoriti duši nov sviet, u kakovom se još nikad nije bavila.

Ulazeć u tu bezkonačnu šupljinu, nehotice obustavi se noga i širom nad sobom i okolo sebe bacajuć okom, mora se putnik priučavati na tamnilo i hladan zrak u nutri. Premda je ta šupljina svake godine na drugi blagdan duhova, kad je obično svakomu otvorena — od tisuću svieća i svietiljaka razsvietljena, ipak biva samo njeko ugodno polusvjetlo u tih podzemnih ogromnih prostorijah, i putnika obuzme tudj, neobičan duh, kad razgleda čudesa ova.

Kamene slike, koje se tuj prikazuju oku, opominju nas na djetinsku našu dobu, u kojoj smo rado slušali basne o vilah i vilovnjacih, njihovih dvorovih iz srebra salivenih, cvietnjacih zlatom cvatućih i voćnjacih, dragulji plodećih, o riekah, u kojih se kuplju vile da neostare, i bilinah, koje jedu da nikad neumru. — One basne prolete nam dušom i nehotice šaptnu ustne: Gle, što bijaše sanjarija djetinske duše, to se ovdje u istini nalazi. Evo, u ovom potoku, što no duboko pod nogama šumi, reć bi da se kuplju vile i da bježe iz vode, čim počuju nad sobom putnikov korak, pa eno gdje se onuda kûpe u hrpe i u biele svoje svietlim biserom posute plašte ogrću . . .

Odkako je zemlje, biti će mnijem, ova silna šupljina u Postojni, i možda se je od obćega potopa ovako počela salievati . . . Kapnik (Tropfstein) takove je slike u njoj sačinio, da mora čovjeka proći groza, kad pomisli na njihov početak. Kap po kap skliza po različitih ovih slikah, i stvara prilike, koje gledaš i oko ti se nasititi nemože. A kolikih li je tisuća godina trebalo, dok je ova šupljina sadašnji divni oblik dobila, toga čovjek slabim svojim umom nemože razabrati. Nema skoro u vanskom svietu priedmeta, kojim nebi sličnih ovdje u vječnoj noćnoj tami, u pustoj samoći stvorila bila narav i jednako još pravi; umjetnička ruka ma kako vješta, nebi mogla mnogi priedmet onakih svietlucajućih se čarobija iztesati, kakovih prikazuje ona iz kapljica, dugočaseći se u ovoj špilji.

Mnoga hrpa ovih kapnika, putniče, pričini ti se ovomu ili onomu priedmetu slična, i ti ćeš se obustaviti, da si jih dobro promotriš i njihovu se začetku čudiš.

Gle ove svietleće se hrpe! Ja bih ju

---

* Ovaj članak napisa štovana naša spisateljica na uspomenu svoga putovanja u Postojnu pr. g. I ljetos, ako i ne onolikim slavjem kao lani, bude na drugi dan duhova razsvietljena postojnska špilja. Neka naši ljudi nepropuste ovu prigodu, gdje mogu u Postojnu uz obaljenu cienu na željeznici. Ur.

prispodobila vilam, sakupivšim se plaho na neobičnu danas buku i viku, koja iz vana u tihe njihove dvorove prodire. Mnijem, da izpod svojih bielih kamenih plaštova začudjene gledaju nebrojenu svietinju, koja k njim provaljuje i pitaju se medju se: odkuda ti do sada ovdje nevividjeni gosti? Njeki, kako mi se pričini tihi žamor iz ove hrpe dopre mi do uha, prikova me k mjestu te prisluškujuć mu dočujem sliedeći šapat:

— Tko su ti? odkuda dolaze? to nisu svake godine obični gosti!

— Sestrice, to su većim brojem Hrvati, braća nam po krvi i jeziku. — Oni su došli pozdraviti braću Slovence i izraziti im narodnu svoju sućut. Braću Hrvate poznati je eno po trobojnih vrpcah, što su im zataknute na lievoj strani grudi; množina ima naših domara Slovenaca; ostali oni sa visokimi klobuci jesu ljudi raznih inih narodnosti. — Eno kako se Slavjani odlikuju po hodu i kretanju, po odvažnom u obće držanju.

— A kako to da ima danas ovdje toliko Hrvata?

— Prije mnogih stoljeća, kad smo mi slavjanske vile još slobodan stan u naših gorah i šumah imale — i kupale se u naših riekah pod vedrim nebom, onda još bijahu Slovenci i Hrvati jedan narod; ali strašni dogodjaji ratnih vremena pritisnu sav narod, i turska sila uništi kriepost njegovu. Tada nas razdvoji tudja vlast, i tako se razdiele braća i rod. Ali ono mrtvilo minu, u kojem je taj narod toliko dugo čamio; osviestivši se upoznadoše se braća, potražiše se, i eto ljube se u čelo i usta. Bog im je povratio narodnu sviest — i složio ih u duhu i srcu; složio ih, da ujedno krepčije uzmognu odbijati silu i navalu... Uza to su došli i ovamo, da razgledaju podzemne naše dvorove, kakovim sličnih na daleko zemlja nekrije. Da se naslade u podzemnih perivojih i cvietnjacih slovenskih vila, i dive onomu, što bi moglo bogatstvo biti slovinskoj zemlji.

— Oj da nam se je opet povratit u bieli sviet i gledati slavje sdružene braće, i pjevati im davorije, i pjesme o predjih njihovih i slavi njihovoj...

— Mi smo protjerane u davnih vremenih iz zelenih naših lugova i bistrih potoka; prokletinju izrekoše nad nami te se vratit nemožemo. Nam je sudjeno vjekovati u špiljah ovih i samo prisluškavati bratskim razgovorvm opet sjedinjenoga naroda. Daj bože, da on uztraje tako čvrsto, kao što ovi gradovi naši, i da bude njihova sloga neuzkolebiva kao podnožje gradova ovih...

— St! eno putnîka, ali nisu Slavjani! Šutimo za svačije uho nije naš razgovor...

Približavajuća se hrpa putnîka stane, diveći se hrpi vilinskih podoba i krasoti kapnika, a ja uzeh žaliti, da me smetoše u mom prisluškivanju, i oteše čarobnomu svietu, u kom bih se bila bog zna kamo još uznjela.

Ako pak blagi štioci neće htjeti vjerovati, da sam čula taj vilinski razgovor u postojnskoj špilji a oni se neka, koji još glavom nisu bili ondje — sami u nju potrude — jerbo je pravo, vriedno i dostojno — i sjednuvši ili oslonivši se gdje godj ondje, neka prisluškuju šaptu, koj tu romoni; oni ga budu čuli nu budu li razumjeli? ja neznam... ali koj donese puno srdce slavjanskoga ćućenja, on bude za stalno i više toga mogao razabrati.

Koga pak narav iole živahnom razmnivom obdari, i on gdjekad duševni život živi, nebude dugo trebao, da prispodobi mnoge kapnike raznih slika predmetom živuće vani prirode.

Jedna hrpa evo čarobni vrt, ona druga pun cvietnjak; dalje opet veličanstveni vodopad; dalje gledaš sitnarije u svakoj slici, a opet dalje visoko nad sobom veličajni hram, na kojem imaš dosta slikarija, da ih motriš i diviš im se. Ono ti je hrpa vilâ, koje umotane u biele svoje svietlucajuće se plašte divno su djelo naravi, i mame te doista na prisluškivanje...

Nu šta koristi hladnim perom opisavati predmete, koje si najsmjelija čovječja mečta onako nemože predstaviti, kako ih narav predstavlja, i o kojih nemože onaj ni pojma imati, koj još nije nikada vidio podzemnu tú špilju.

Zato, koj se je rada upoznati sa nedokučivim stvaranjem naravi, i koj ju želi u struci njemu dosele nepoznatoj gledati, neka nežali truda, dangube ni troška, već neka prvom prilikom pohrli

u Postojnu i razgleda čudovište naravsko, kakovo mnogim narcdom nije dano da gledaju. Jer od poznatih do sada i opisanih špilja nemože se nijedna u veličanstvu i krasoti priedmeta sa Postojnskom sravnati. To je upravo čaroban sviet, u koj čovjek stupi, kada iza sebe bieli dan i žarko sunce ostavi. A što nas Hrvate još većma nudi, da gledamo podzemni sviet, jest i to: što je taj sviet blizu nas, u srodnoj nam zemlji medju braćom...

Tuj nam se netreba lamati po tudjinstvu, i tudjinom se naganjajuć naš novac mu davati; već diljem puta Postojne obćimo s rodjaci te s njimi ugodno vrieme probavljamo. A uspomena na veličanstvene prizore, koji se našemu oku u špilji predstavljaju, nedadu se nikad iz duše izbrisati. Samo mrzao sebičnjak može proći ovom špiljom bez svakoga utiska i bezćutljivo ju ostaviti, ali uman čovjek nalazi mnogo koješta, što ga po bolje s duševnim životom spoji i bliže ga Bogu privede. *Dragojila Jarnevićka.*

Bajoslovne uspomene našega naroda.

(Dalje).

11. Oklad-vile i djevojke.

Kladila se vila i djevojka:
Vila dala silnovito blago,
A djevojka sa ramena glavu,
Koja će pre uranit na vodu
I donieti vode iza gore
I pomesti dvora bijeloga
I oplesti duge pletenice.
Ima vila sivoga sokola,
A djevojka ticu lastavicu;
Lastavica svu noć prepjevala,
Ona budi sirotu djevojku:
„Ustaj gore, lijepa djevojko!“
„Da te ne bi vila prevarila.“
Ustade se lijepa djevojka,
Pa donese vode iza gore,
Umila se i pomela dvore,
I oplela duge pletenice.
U to doba prebijela vila
I djevojci dobro jutro viče:
„Daj, djevojko, ruse glave tvoje!“
A djevojka vili progovara:
„Davaj, vilo, silnovito blago,
„Ja sam prije vode donijela,
„Dvor pomela, kose počešljala.“
Kad je vila čula i vidjela,
Nedade joj silnovito blago,
No joj dade trave od pomame,
Kojom mami momke neženjene.
Sve djevojka momke pomamila,
Bira: ovog boću, ovog neću,
Izabrala koga je ljubila.

Glavni protivnici vila a za oto i čovjeka jesu „stuhači“, isto tako šumski i gorski dusi; stanuju na visokih klisurah, u zaraslih jarugah, u duplju, te su veoma nemirni. Lietaju i igraju se cieli božji dan, cielu noć, osobito kada je bura, po klisurah, po guštarah i po poljih, te vrebaju kao što na vile, tako i na čovjeka. Vilam su jako nenavidni, te se s toga uviek s njimi prepiru o vladi nad šumami i njivami, čekaju ih, love ih, penju se za njimi na najvišje vrške drveća i gora. Ako nadje gdjegod čovjeka na drvetu ili na pećini, uhvati ga za petu, iztrgne mu iz listova žilu, a iz nje kod kuće pravi remenje za opanke. Takav čovjek vuče nogu za sobom i šanta, dok mu nenaraste nova.

Nu nisu se sačuvale samo predkršćanske uspomene u zmajevih, u zmijah, u vilah, u cvieću i u njekih životinjah i kao pridatci ka kršćanskim nazorom kod njekih kršćanskih svetaca, kao što je već napomenuto, promienjenih na način njekih polubogova, — nego i u obredih crkvenih, sliedećih čovjeka od njegova rodjenja, pri kršćenjih, ženitbah, na samrti sve do groba, dà i za grob. Dapače pokazuju se u izobilju i pri svetkovanju njekih svetkovina, običaja i navada, kojih povod svakako treba tražiti jošte u dobi prirodoštovja. Tako je označen dan spasiteljeve smrti kao sveta Petka, a nedjelja kao kći sv. Petke.

U noći pred sveta tri kralja otvori bog nebo, nu samo na trenutak. Tko u taj par vidi nebo otvoreno, sve što u tom času zaželi, dade mu bog, razumieva se po samom sebi, ako nerazljuti boga bezsramnim zahtjevanjem, i ako zaželi samo jednu stvar. Mnogi stoje radi toga cielu noć pod širokim nebom gledajuć bez prestanka u oblake. Ako neuzmognu vidjeti otvoreno nebo, upokoje se govoreć, da to

nisu zaslužili radi svojih grieha. Njeki se pod prostim nebom o tri kralja kuplju prosjekavši hotomice zamrzle potoke.

Ako tko na dan četrdeset mučenika (8/21 ožujka), izpije četrdeset čaša vina ili rakije, to godi dakako samo tomu, koji toliko podnieti može. Koristno je isto tako na mjestu, gdje se ima saditi kupus, posipati pepelom grudve, s čega kupus, kao što se kaže, veoma dobro uspieva.

Do dana sv. Kirila (18/30. ožujka) treba, da svaka ptica ima svoje gniezdo već uredjeno i da misli na svoje razplodjenje. Samac, koji si do toga dana nije zadobio družicu, neće naći više nikakove, ništa mu nepreostaje, osim da se iz zdvojenja objesi.

Tko pred blagoviest (25. ožujka) ubije zmiju i u njezinu glavu usadi česno biela luka, ako luk do toga dana iznikne, — tada ako zatakne komadić za kapu, pozna veoma lahko sve vještice. Jer svaka zanjušiv protivni joj miris, stane se s njim prepirati, dà i navaljivati, da mu ga iztrgne. (Konac sliedi.)

Domaće životinje u raznih naroda.

(Od Lj. Modca).

(I. dalje).

Kad jednom naviknu jarmu, priučaju ih vožnji. Upregav ih prvi put, sjedne na kola Tatarin s ogromnim bičem, pa ih tako potjera, da kao biesni odlete po ravnici, onda ih pusti da bježe kud hoće. Napokon se utrude i stanu, a od toga su časa pokorni i dadu se lasno ravnati.

Iz ovih se zemalja izvaža sila goveda na sve strane, s česa imadu znamenitu korist. Najviše se goveda izvozi kroz Galiciju u Beč i Prag, zatim preko Moskve u Petrograd i Prusku a na jug put Odese.

Skoro isto tako postupa se s govedi u Ugarskoj. I tamo borave goveda čitave godine na pusti, gdje tako podivljaju, da im se pod živu glavu niti približiti nesmiješ. Telad obično sisa po dvie godine, a kad ju hoće pastiri odbiti, navaljuju nanj krave kao biesne, pa mnogi kod toga i postrada.

U novije vrieme umanjuje se broj otih goveda, pa se sve više uvadja koristnije ovčarstvo.

U sličnih okolnostih živu goveda gdje što i u nas, zatim u Srbiji, Bosni, Vlaškoj i Bugarskoj, dà i u istoj Italiji ima na tako zvanoj Marenni (močvarnoj ravnici, što se proteže medju Genuom i Gaetom) na pol podivljalih stada.

Mnogo bolje postupa se s govedi u planinah sriednjoevropskih, a osobito u Alpah.

Medju svimi pako zemljami slovi najviše Švajca sa svoga govedarstva. Po sudu Tschudi-evu ima u samoj Švajci do 850.000 goveda. Švajcarska goveda borave preko ljeta u visokih Alpah, gdje pasu mirodijno alpinsko bilje. Na nje paze posebni pastiri, s e n i zvani. Za čudo je, kako je alpinsko govedče pitomo, kako se priuči na svoga pastira i kako si razne običaje zapamti. Čim zora zarudi, podoji pastir krave u staji, gdje no kroz noć bijahu, pa ih pusti, da se razidju po gori. Svaka znade sve staze i sva mjesta, gdje ljepše paše imade.

Dodje li vrieme muzenja, tad se opet sve povrate ka kolibi pastirovoj i svaka mirno čeka, dok na nju red dodje. Od svježega mlieka pravi se odmah sir, koj se na daleko pod raznimi imeni razašilje u trgovinu.

Tako sprovedu goveda na planini čitavo ljeto i jesen, sve dok nenastane hladno zimsko vrieme. Onda ih otjeraju u doline ka kućam, gdje ih kroz zimu krme dobrom krmom. Žalostno ostavljaju krave omiljelu planinu, al se tim većim veseljem vraćaju proljećem opet u goru. Nema ljepšega prizora, nego što biva, kad se proljećem sprema pastir sa stadom u Alpe. Kad pastir priveže veliko zvono kravi priedhodnici a ostala manja zvona drugim kravam, nastane medju njimi rika, skakanje i trčanje i nema veselju ni kraja ni konca. Svako stado ima po više zvona, obično 8, te su tako udešena, da liepo skladno zvone. Svaka krava pozna zvuk zvona svoga stada, pa se često dogodilo, da su krave ma i zabludile, po zvuku se ravnajuć opet našle svoje stado. Kao u Švajci, tako se postupa i u svih njemačkih bregovitih po-

krajina; u ravnicah pako hrane goveda ponajviše u stajah, a tako i valja. U planini bo, gdje i onako ništa rasti nemože do zelene trave i sitnih zelina, umjestno je, dà i potrebno, da se marva na pašu goni, da se tako i s ono malo, što hrid proizvede, okoristimo; al u ravnici marvu na pašu goniti, gdje ti svaki kusak tla zlatom radja, jest upravo grieh. S toga i nećeš naći u onih zemljah, gdje se ratarstvo a uz to i blagostanje podiglo, golemih pašnjaka, punih hrdjave stoke, nego ti je sve liepo uzorano i posijano raznovrstnim žitom i drugim koristnim biljem ili pako pretvoreno u bujne livade. Goveda pako hrane u hlievih djeteljinom i drugom što zelenom što suhom krmom, pa dobivaju od njih ne samo u obilju mlieka, nego i mnogo i to valjana gnoja, koj je opet, kako je obće poznato, glavna poluga ratarstvu.

U sjevernih zemljah, naime u Švedskoj i Norvežkoj postupa se s govedi skoro isto tako kao u Švajci i u Njemačkoj, samo što ondje nema tako bujne paše, i što su goveda više izvržena nepogodam sjevernoga podnebja. (Dalje sliedi.)

Kritika.

(Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. U Osieku 1868 dalje.)

Opazih i to kod pjesnika, da je dva tri puta znameniti koj odsjek u pjesni završio nesročenimi stihovi. U Čengić-agi upravo protivno; ondje nas na prelazih srok upravo razblažuje i začarava svojom zgodnošću: ali prema onoj porabi u onakovoj pjesmi, koja je inače velikom većinom stihova nesrokovana a izpjevana većinom mjerilom narodnim i trohejem; presudjivati završetak u pjesni, izpjevanoj srokom ako i raznovrstim pa jambom, mislim, da bi bilo skroz pogrešno, i ja barem proti Markovićevoj porabi završivanja nemogu imati nikakovih valjanih prigovora, jer se i jednim i drugim načinom isto postizava t. j. shodno misli završuju i jednoglasje uklanja. Tako n. pr. tko neće pristati uz pjesnika, kad je na str. 22. u sredini završio onako odlučan čin nesrokovanim onim stihom: „Knez Zaboj ode, sad je Kruvoj knez!“ Ali, kako rekoh, takova ima samo njekolika mjesta, inače i naš pjesnik n. p. I. pogl. završuje:

> To neće valjda angjeo biti bieli,
> Tà kako bi ga u okove speli?

III. pogl.:

> A mjesečina sjajna se nadvela
> Nad dvoje dragih,* dva mramora biela.

Tomu ja daklje ništa neprigovaram, ali imam prigovoriti onomu stihu — samcu na str. 61. r. 3.: Da savez s Niemci svi utvrdit mniju, — koj niti završuje skup onih misli, niti je inače od odlučne važnosti. Ima li još koj takov stih, nebih znao u ovaj čas kazati, a tražiti ovakove malice čini mi se odviše njemački.

Ali da progovorim nješto u obće o sroku. Već se u prvom deceniju našega književnoga preporoda (od g. 1835) vidi očitih znakova bunjenja proti njemu: Pobuna je ova — da na njemačku rečem, našla podpuni izražaj svoj u Utješenovićevoj „Vili Ostrožinskoj“ naročito u onoj pjesmi: „Starcu sroku“, u kojoj ga pjesnik svečano pokapa. Ali kako ni sam pogrebnik nije valjda vjerovao u cjelovitu njegovu smrt, tako mu je valjda na grobu negdje morao zapjevati „Vječnaja ti pamjet“, pa je dobri Bog uslišao tu želju, i nedao ni Utješenoviću pa ni drugim pjesnikom zaboraviti sasvim na srok. I sbilja srok se nemože i nesmije sliepo i naprečac osuditi. Jer kako je pjesma nesrokovana u obće idealizacija govora svagdanjega, tako bih ja rekao, da je srok idealizacija — i to možda ne samo vanska — pjesme same nesrokovane. Ja vas samo spominjem, onih sročenih stihova u Čengić-agi: mislim, da ćete mi vjerovati i svakoga me dalnjega razpravljanja o toj istini riešiti. Ali odkuda onda tolika protivština proti sroku. O hrdjavih pjesnicih, koji nebudući pravi pjesnici, moraju i ono nješto ljepših misli u nevještini svojoj sroku žrtvovati, nemože ovdje biti spomena. Druga je čitati raznoliki srok Markovićev, a druga opet

* Čitajuć mećem svagdje interpunkcije, gdje bi imale biti.

vazda jedan te isti Samuilov. Nigdje nisam u Markovića mogao barem nenavalice opaziti, da mu je srok pokvario misao, ili da mu stih koj stoji kao krpež sroka radi, koj se ima popuniti. Povrh toga ima još i druga razlika medju Čengić-agom i našim pjesmotvorom: onaj je epos pretežno heroičan, dočim je ovaj svakako više erotičan, a u takovu se rimovanje kud kamo laglje podnosi pače i sladje sluša. S ove bih ja strane mladoga našega pjesnika obranio proti mogućim prigovorom. Ali mi ga valja malko i ukoriti. Zamjetio sam na njekoliko miesta — a ja nisam dubkao za tim — da mu se iste rieči u sroku povraćaju, što svakako nije posve ugodno. Tako sam i nehotice zapeo o rimu r t-s m r t, koja se dva puta — ako se nevaram — ponavlja; na str. 72 prva dva stiha vir — mir i na str. 19, a zapeo sam čitajuć na str. 35 na ona tu jednaka sroka:

Na modrom visu zviezde opet s j a j u,
Ko da molitve nieme šaput a j u,
Pod okno stope nečje korac a j u.

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Umro je u Brodu odvjetnik And. Torquato Brlić. Iskren rodoljub podupiraše svaki narodni podhvat govorom i tvorom; on je za narod steko zasluga kao književnik i kao zastupnik u prijašnjih saborih.

— Javismo, da je naša zemljakinja, gdčna. L j u d m i l a V a i z e r o v a sa svojim otcem otišla u družtvu slavenskih artista, koje je poveo g. Abel Lukšić, da daju koncerte po Rusiji; to družtvo se je radi neuspjeha razišlo već u Vilni, te je spomenuta naša Zagrebkinja prisiljena bila na violini davati koncerte na svoju ruku. Ona to podhvati kao „hrvatska umjetnica“ i to posve dobrim uspjehom odmah kod srodne sjeverne braće naše Rusa. U Rigi dade tri koncerta: osim dobra prijma, odlikovana je tu višekratnim izazivanjem pred prenapunjenom kućom, i dobi na dar skupocjeni diadem od jedne ruske kneginje.

Iz Rige ode u Livland tja na sjevernu granicu blizu Islanda, Norvežke i Švedske, te na 18. o. m. u D o r p a t u glavnom gradu Livlanda dade koncert u dvorani sveučilišta, koju su joj ustupili bezplatno, a to je ondje riedko pa za to veliko odlikovanje.

O ovom koncertu javit ćemo u kojem budućem listu, za sada navodimo radi zanimivosti ovdje još kratak izvadak iz obširnoga pisma, što ga je ta naša umjetnica poslala svojoj majci iz D o r p a t a na 14. svibnja o. g.

Mila majko!

„Nisam ti mogla već dugo pisati, jer ovdje imamo velike daljine putovanjem da prebacimo, dok u koj varoš stignemo: ovdje su varoši jako na daleko jedan od drugoga; nu pošto u Dorpatu ostati namjeravamo više od 10 dana, to ti dospievam odavde štogod napisati.

Prije svega rada bi znati, jesi li onih ...komada cekina po 10 franaka komad, točno primila, koje sam ti poslala iz Rige, i jesi li zdrava, ko što smo ja i otac hvala bogu zdravi i veseli?

Majko draga! nama ja sada, odkada smo sami, veoma dobro, svuda smo kao Hrvati dobro primljeni, mene svuda odlikuju, prijme imam dobre, samo žalim, što ti takodjer iz manjih gradova nemogu poslati novaca, jerbo se novci u manjih gradovih neprimaju. Dorpat je glavni grad u Livlandu ima jedno od najznamenitijih sveučilišta u Rusiji, preko 680 slušatelja, a to su ti ne golobradi mladići kao na sveučilištih u Austriji, već muževi od 20 do 40 godina, i marljivo polaze predavanja . . . Profesore imadu izvrstne, i svi su na prvih universitetih evropskih svršili nauke.

Sad ću ti majko draga! opisati malo i zemlju ovu, i utisak, koj je na mene učinila, jer će to znam i tebe zanimati. Sunce ovdje sada zapada istom poslie devet i po sati na večer, a radja se već u tri sata u jutro, može se skoro do pónoći na ulici dobro čitati, tako ti je jasna noć; samo od 12 do 1 ure po pó noći suton je, kao kod nas kad na pozdravljenje zvoni. No premda sunce cieo dan sija, ipak je zrak oštar, jer je bliže k sjevernomu polu. Mi smo ovdje sjeverno na granici od Islanda, sjeverne

Norvežke i Švedske. Gradovi su ovdje ponajviše njemački. Primaju nas svuda bez razlike i Niemci i Rusi najusrdnije.

Ovamo dolazi riedko po gdjekoji strani umjetnik, domaći ruski umjetnici dodju kad i kad, ali bez gospoja, jer je putovanje veoma težko, a zašto? uvidit ćeš, ako ti opišem u kratko poštanska kola. To ti je odozgo otvoreni od dasaka sabijeni sanduk, ko što su kod nas obična kola za gnoj voziti. U ovaj sanduk dobiješ dva snopa slame, da si ili sjedalo načiniš, ili da ju podase prostreš, i na nju se pružiš; a to ti je posebna posta, te moraš, ako hoćeš da putuješ, kao mi sa prtljagom, uzeti dvoja takova kola sa pet konja, dva pod kola za prtljagu, a tri konja pod kola za nas. — Medjutim ovdje ti se veoma srdačno i dobro živi, a pije se više i skuplje nego li kod nas; piju samo šampanjska vina, koga staklo od polića (ili zagrebačke holbe) stoji po 2 do 4 rublje t. j. 3 for. 20 do 6 fr. 40 novč. a. v.

Koncem ovoga ili početkom idućega mjeseca vratit ćemo se opet u Rigu, gdje ćemo dati 10, ili 12. lipnja koncert, koj nam je već unapred zajamčen sa 300 rubalja. Brzojav od 20 rieči stoji odavde do Zagreba 4 rublja.

Na 18. svibnja u 8 sati na večer dati ćemo posljednji koncert u Dorpatu, i to u veličanstvenoj dvorani sveučilištnoj. Po dovršenom koncertu poslat ću ti ovdašnje novine, da vidiš, i da pokažeš našim znancem u Zagrebu, šta i kako o mom napredku i uspjehu pišu.

Ovdje ti pošiljam — pruskih talira itd. upotrebi ih, kako te volja. A sada s bogom mila moja majko! pozdravi mi sve naše znance u miloj domovini, liepoj hrvatskoj zemlji našoj, kojoj para u svietu nema; ljubi te u duhu tvoja Ljudmila."

— U **Prag k Ivanju**. (Dalje.) Kad je sutrašnjim danom svanula zora nad gorom Žižkovom, ovom čuvaricom zemlje i narodnosti češke, poče narod opet vrviti po svih ulicah, urešenih najsvečanijim ruhom. Nebijaše kuće, gdje se nebi vijale zastave u českih i sveslavjanskih bojah. Prozori bijahu urešeni sagovi, a ulice granjem, vienci i cviećem. Sa svih strana vrvijahu u Prag hiljade ljudi. Željeznicami dolazio je vlak za vlakom; iz same posestrime Moravske dodje istoga jutra 26 velikih vlakova, imajućih svaki 70 — 80 vozova. A sva ta svietinja ponašaše se tako svečano, tako mirno, da si mogao opaziti onaj jad, koj je kipio u srdcu neprijateljâ českih. Oko pet sati u jutro, bio je pun sav veliki prostor kod vojničke nemoćnice u Karlinu, odkuda je imao krenuti provod na gradilište narodnoga kazališta. U četvrt na šest počmu se sakupljati i mnogobrojna banderija, iz Češke i Moravske; doskora dodju i razna družtva, i glasbeni sborovi iz svih strana. Dok su ovi svirali narodne pjesme, povećavaše se broj gledalaca. U 7 sati bio je sav taj ogromni prostor dubkom napunjen, glava uz glavu tako, da nebi bila jabuka dopala zemlje. Urnebesna Slava! razlegaše se izpod slavne gore Žižkove, koja je, kao da je shvatila važnost današnjega dana, s njekim rek bi ponosom dizala glavicu svoju u vedru zraku.

A kad su u 9 sati zagrmili mužari sa Žižkova, krenu veličanstven provod, u redu, da nisi boljega ni želiti mogao. Najprije su jašila banderija u svečanih svojih odorah, a za njimi išao je odbor za gradjenje narodnoga kazališta, njemu na čelu podpredsjednik dr. Sladkovský. Za odborom išli su sokolovi, sakupivši se iz svih krajeva Češke. Za njimi išli su razni sborovi pražkih zanatlija i obrtnika na čelu im do 300 mesara i do 200 pivara u posebnoj odori; za njimi idjaše opet njekoliko stotina pivara u običnoj svečanoj opravi. (Dalje sliedi.)

Književnost. (Hrvatka i srbska). Ime Serb razpravio dr. A. Starčević. U Zagrebu slovi Karla Albrechta 1868. U velikoj 8-ni str. 43 stoji 30 novč. Jer je ova knjiga izašla uprav u sadašnje doba, molimo srbske listove, da svoje kritike udese prama okolnostim, koje vladaju kod nas i u kraljevini Ugarskoj. Što mi znamo o narodnosti hrvatskoj i srbskoj i s prošlosti i sadašnjosti, mi u Starčevićevom razmatranju, hoće ili neće on, nalazimo ipak to jedno: da su Hrvati i Srbi jedan te isti narod, samo što on u hrvatstvu srbstvo umanjuje na ime pokrajinsko, zemljopisno kao što je Bavarska u Njemačkoj, baš kako je ono učinio Vuk s imenom hrvatskim u svojem: Srbi svi u svuda.

— **Placere** ili kako je tu misal izgovarao narod slovinski na jugu vsimi věkovi knjige mu i života. Trudak Frana

Kurelca. Uzeto iz „Rada“ akademije jug. Pismeni Drag. Albrechta 1868. U 8-ni str. 24 stoji 30 novč.

— „Pitanje veliko-kikindskoga dištrikta“ sa državopravnoga gledišta, povlastice itd. Spisao i izdao Aleks. Stojanović. U Budimu, iz štamparne kr. ugar. sveučilišta 1868. Na 8-ni 111 str.

— „Praktično upućenje u hemijskoj analizi baruta, topovskoga metala i njihovih sastavnih dielova, kao i njekih vatrometnih smiesa. Sastavio St. R. Pantelić. U Biogradu u drž. štampariji 1868. Na 8-ni 4 l. 112 str.

— „Kemija za upotrebu vatrometske škole.“ Sastavio po naročitom nalogu više vlasti St. R. Pantelić, kapetan topničtva. U Biogradu, u državnoj štampariji 1868. Na 8-ni 2 l. 157 str.

Narodno kazalište. Žao nam je, da i ovaj put neimamo o našem kazalištu ništa ugodnijega javiti, nego što smo u posljednjem svojem izvješću javili: stari komadi, prazno kazalište!

U utorak dne 19. t. m. predstavljaše se lakrdija „Otac debitantice“ u četvrtak dne 21. operetta u 2 čina „Blebetuša saragoska“, u subotu 23. vesela igra u 1 činu „Na zdravlje ili Sva su sredstva dozvoljena“ i jednoaktna operetta „Meštar Fortunio i njegova ljubovna pjesma“ a napokon u nedjelju dne 24. vaudeville „Marija, kći pukovnije.“

Svi ti komadi nisu bez kazalištna effekta i bili su prilično dobro predstavljani, no do jedne vesele igre „Na zdravlje ili Sva su sredstva dozvoljena“ bili su i u posljednje vrieme već opetovano davani i tako su od slabe zanimivosti.

Rečena igra nije već više godina bila predstavljena i može se kao polunovost smatrati tim većma, što je i većina uloga po drugih osobah izvedena bila. Igralo se u svemu dobro, ako i nisu sve uloge savršeno memorirane bile. Po svršetku toga dosta zabavnoga komadića bili su pod živahnim pleskom izazvani gg. Mandrović (Zelić) i Freudenreich (Vetranjaković), zatim gospodične Bajzova (gospoja Zelićeva) i Ružička (gospoja Bjelkićeva). Posljednja je opet nješto većom emfazom govorila, nego što moderni konverzacionalni ton podnosi, inače držala se je i ona dobro. —

U „Otcu debitantice“ odlikovahu se osobito g. Freudenreich (Tanne) i gospoja Sajevićeva (Atanazija) te bijahu obćenitim pleskom po svršetku komada iz zazvani, što i podpunoma zaslužiše svojom živahnom igrom.

U „Blebetuši saragoskoj“ stupila je gja. Lesićeva poslie duga bolovanja u naslovnoj ulozi opet pred obćinstvo, koje ju je prijazno pozdravilo kod njenoga prvoga pojava i više puta tečajem predstave odlikovalo pleskom. Gja. Norvegova (Roland) igrala i pjevala je izvrstno. G. Plemenčić (Kristobal) i Sajević (Toribio) zabavljahu svojom komičnom silom obćinstvo veoma dobro, a i g. Ban (Sarmiento) drzao se prilično.

U operetti „Meštar Fortunio“ predstavljao je g. Plemenčić Friquet-a prvi put i uspjeo je kao predstavljač, no ne kao pjevač. Glas mu je veoma popustio.

Napokon kao Marija u „Kćeri pukovnije“ zaslužuje gja. Norvegova opet veliku pohvalu i kao predstavljačica i kao pjevačica i bila je od obćinstva odlikovana veoma laskavo. Od ostalih sudjelača prinesoše k dobru uspjehu najviše gg. Freudenreich (Tonio) i Mandrović (Trouillon.)

Ravnateljstvu bismo predbacili, što nam tako malo novosti predvodi, da nečitamo svaki dan na cedulji, da većina naših boljih predstavljačica ili boluje ili je na dopustu, iz čega je lahko uvidjeti, da nije ono tomu krivo, jer kod takovih okolnosti nije i kod najbolje volje i najveće revnosti moguće inače postupati, nego što se postupa. Sila boga nemoli! —l—

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

U sobu kroz ovo
Sunce, mjesec blista;
Drugo briši slovo,
Pa eto ti lista
Tiskana na novo
Kod Mechitarista.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 23.

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 19.)

Koji su ljudi i kada najsvetiji život vodili?
Odg. Židovi kada su Isusa vodili. —

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić.** Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 22. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(IX. dalje).

Sliedećega jutra dodjoše u serail vojskovodje, paše i šeici, da pozdrave sultana; samo buntovničkih vodja nema te nema.

Odkada je Sulali poplašio ustaše, da u podrumu serailskom imade baruta, nije se nijedan usudio doći ni samo u blizinu dvora, a kad im je pred mošeom Mamudov proglas pročitan, poviknuše jednoglasno: „Mi neidemo!“

Nitko nehtjede ništa ni čuti o tom.

— To je samo zanjka, reče mudri rajs efendi, oni nas hoće samo privabiti unutra, i uloviti nas, kao što se love muhe na medu, da ih onda sve na jedan put ubijemo.

— Tim bi putem prebrzo u raj došli, rugaše se Orli, koj se usudi tako pogrdno o raju govoriti, premda bijaše softa.

Napokon oglasi se i bivši školnik, „ludi“ Ibrahim:

— Najbolje bude, da nadjemo kakove nevaljalce, razbojnike, ubojice, koji utekoše iz zatvora, pa da rečemo, ovo je Halil, ovo Musli, ovo Sulejman; obucimo ih kao age, begove ili uleme, te ih pošaljimo u serail; dodju li živi i zdravi natrag, tad ćemo u ime božje i mi unutra ići.

Razumjeva se i samo, da su na ludi taj predlog skoro svi pristali.

Halil slušaše sve to prezirno se smijuć, al kad htjedoše ludi taj predlog primiti, ustane i reče:

— Ja idem sam u serail.

Jedni ga gledahu smješeći se, a drugi čudeći se.

Musli pljesne rukama.

— Halile, sanjaš li ti, ili si poludio? Zar se ti držiš čarobnikom kakovim, koj se neboji ni ljudi ni duhova, ili ti je pretiesno na zemlji, te bi rado u raj preletjeti?

— Što vas brige, što ja radim, a ako se ja bojim, netreba da se vi za mene bojite.

— Al pomisli, Halile... Kad bi hotio ići u lavsku špilju, ili skočiti u burno more, radio bi mnogo pametnije, nego li sad radiš, gdje hoćeš, da sam podješ u serail, gdje nema nikoga osim tvojih protivnika, gdje ti je neprijateljem isti zrak, isti pauk na stieni.

— Mogu me ubiti, reče Halil udariv se rukom u prsa, mogu me ubiti, ali neće moći reći, da sam bio podal. Mogu me na komade razsjeći, ali kad će poslie naši unuci čitati, da je stanovništvo stambulsko podlo bilo, čitati će takodjer, da se je našao jedan barem čovjek, komu nije bila smrt samo na jeziku, već joj je on znao i u oči gledati u odlučnom času.

— Čuj me Halile! reče Musli, ako

se treba pred top staviti, koj će se odmah zatim zapaliti, stati ću ja pred njega kao i mnogi drugi izmedju nas; već su mi više puta zujila taneta oko ušiu, pa ja nisam ni okom mignuo, al tko da se usudi onamo ići, gdje zna, da je pod njim cieli pakao te treba samo male iskrice i svi se u zraku razidjemo... Tu su nam badava pune ruke oružja, nepomaže nam sve to ništa... Tù sva hrabrost prestaje!

— Ta ja vas nezovem sobom; rekoh vam, da ću sam ići.

— Al mi te nepustimo! Kamo mislíš? Da ti se što dogodi, mi bi ostali bez vodje; razpast ćemo se i razići kao rakova djeca; a tebi bi se svatko smijao kao onomu kokotu, koj se je sam nataknuo na ražanj i tako dao izpeći, kako no pripovieda njeka basna.

— Toga neće učiniti, reče Halil, odpasav si sablju, koje nije smio ponjeti sobom u serail. Na Musli, čuvaj mi ovu sablju, dok se povratim, ako se pako nepovratim, neka ti bude uspomenom.

— Daklje sbilja ideš? upita Musli... Ako ti ideš, idem i ja.

To je djelovalo; kad vidiše, da se Patrona nešali, podjoše mnogi s njim i sprovedoše ga do serailskih vrata; unutra nisu išli doduše, ali su obkolili sav ogromni grad, koj je sam cieloj tvrdjavi naličio te su počeli veselo klicati, kad su vidili, da je Halil sbilja uniśo u serail.

Sam, bez oružja, neznajuć ni kojim hodnikom, stupaše smjeli ustaša napred; na vratih stajahu oružani vojnici, koji ga pustiše unutra, ali odmah metnuše oružje unakrst na vrata, čim je prekoračio prag.

Došavši u njeko predsoblje, primiše ga dva kapuagasi i odvedoše ga pred sultana Mamuda.

Neopisiva krasota i sjajnost bijaše razvijena po svem dvoru, kakova se vidi samo onaj dan, kad na priestolje stupa novi sultan. — Već samo predsobje bijaše obloženo skupocjenimi perzijanskimi sagovi; tlo dvorane, u kojoj je sad sultan bio, naličilo je samim ružicam, tako krasno bijahu izvezene ružice svilom, zlatom, srebrom i biserom. Na svakoj strani dvorane bijaše stol, na jednom bijaše smaragdi i rubini izkićena pisaća sprava, a na drugom u crni baršun vezani alkuran; na trećem nješto manjem stolu bijaše jošte jedan kuran; medju oba prozora bilo je jošte sedamnaest alkurana upravo na toliko stolova, svi zlatom izvezeni. Na obijuh stranah kamina bijahu umjetno izradjeni etagèri sa sjajnimi počastmi, koje se ovakovom sgodom diele, a uza stienu stajalo je na alabastru osam dobnjaka, koji su svake ure razne muzikalne komade svirali; krasotu dvorane uzveličaše jošte tri velika mletačka ogledala.

Naokolo na divanih sjedjahu najvišji državnici, vojskovodje, tajnici, svaki u svojem svečanom odielu.

Al svu tu krasotu nadvisivala je sjajnost, koja se je s padiše odsievala, sav kao da je od alema i bisera sievao, te ti se je oko upravo nasladjivalo krasotom mladoga sultana, ako mu i nisi u obraz pogledao.

Halil stupi u dvoranu

Vodioci pustiše mu ruke i on podje prama sultanu.

Lice mu nebijaše nimalo bliedje, nego li prije; korak mu je čvrst, a pogled smjel kao uviek.

I odjeća mu bijaše obična; odielo prostoga janjičara.

Koracajuć dugom dvoranom, gledao je smjelo u oko svakoga pojedinoga državnika. Uzdignutom glavom stupi pred sultana, stavi polunagu nogu na podnožje priestolja, te osta tako jedan časak kao leden kip; podigne zatim desnicu spram sultana i reče čvrstim i odvažnim glasom:

— Aleikum unallah! (Božja milost vrh tebe!)

Prekrsti ruke na prsiuh, baci se na zemlju i stavi čelo na podnožje priestolja.

Mamud sidje k njemu i digne ga svojom rukom.

— Reci, što mogu za tebe učiniti? upita ga.

— Što željeh, izpunjeno je, reče Halil, a poviest nam je svaku rieč sačuvala, što je govorio u važnom tom trenutku; željeh, da Muhamedov mač vriednije ruke nose; to je izpunjeno i ti si na priestolju, na koje te ja postavih. Znadem, ka-

kova je plaća za takova djela; mene čeka sramotna smrt.

Mamud ga prekinu.

— Ja ti se kunem, reče, kunem ti se mojimi pradjedovi, da te nitko ni taknuti nesmije. Traži, što ti je volja, i bit će ti izpunjeno prije no si izreko.

Halil se zamisli, pogleda okolo sjedeće dostojanstvenike. Svaki mišljaše, da će buntovnik zaiskati njegovo mjesto. Halil, kao da sluti, što misle, pogleda ih prezirno i reče:

— Slavni padišo! Neimam ja nikakove zasluge, sve je učinio narod, a čija je zasluga, onoga valja da je i plaća. Podanici tvoji snose veliki teret, a zove se melikiana, to je predaja duše i tiela pašam i drugim visokim dostojanstvenikom. Visoka tvoja porta nema od toga nikakove koristi; ukini daklje strašilo to, da bude narod samo u tvojoj moći, a ne u moći bogatih lihvara!

Smjelo pokaže na prisutne dostojanstvenike.

Ovi oniemiše ... kroz prozor čula se je vika oko seraila sakupljene svjetinje ... visoka ta gospoda uzdrktaše, a Halil-Patrona bijaše medju njimi sám, bez svakoga oružja, ali kao čarobnik, za koga su znali, da je neozljediv.

Sultan naloži Kavaz-agi, da trubljami dade najaviti narodu sa serailskih vrata, da je usljed želje Halil-Patrone od dana današnjega melikiana ukinuta.

Iz tisuća grla zaori veselo klicanje oko seraila, te pokaza jasno, kako je nova uredba djelovala na narod.

— A sad se stavi na čelo vojske svoje, reče Halil, i podji, kamo te narod zove u mošeu Ejub, gdje će te po starom običaju silidar opasati prorokovim mačem.

Sultan dade s mjesta proglasiti, da će za jednu uru poći u mošeju Ejub, da se tamo dade opasat prorokovim mačem.

Kličuć poteče narod u mošeu; sve ulice, svi prozori, svi krovovi, koji su medju serailom i mošeom, bijahu puni gledalaca, topovi sa Bospora odjekivahu od brdina, razglasujuć veliko slavlje. Uru iza toga vidio je narod sultana Mamuda, gdje jaši ulicami glavnoga grada; prozori, kud je prolazio, bjehu nakićeni najkrasnijimi sagovi. Za njim jašiše veziri i ostali dostojanstvenici u svečanih i sjajnih odorah; a p r e d njim samo dva čovjeka, Musli i Halil-Patrona, obojica u prostih janjičarskih odjećah, golimi listovi, okruglimi turbani i golimi sabljami po običaju janjičarskom.

Narod ni nespomenu imena Mamudova, da nebi uz to spomenuo i Halilovo.

Posliednji hitac iz topa najavi, da je sultan prispjeo u mošeu.

Ispirizad, imam mošee Aja-Sofia, čekao ga je na vratih, da ga blagoslovi. Imam molio je Halila za tu milost, a ovaj mu to rado dopusti. Odkada se je usudio sam u serail ići, bijaše mu upliv u narodu jošte veći, te se je obćenito govorilo, da sultan radi samo ono, što zahtjeva Halil-Patrona.

Ispirizad uzadje na visoku propoviedaonicu, a sultan se popne sa svojom pratnjom na priredjenu tribunu.

Lice vrhovnoga svećenika sievaše od radosti i oholosti, odigne ruke i zazove tri puta allaha, al zazvav ga treći put oniemi, — uzdignutim rukama i ukočenim pogledom stajaše nepomično njeko vrieme, a zatim se mrtav sruši s prodikaonice.

— To je Ahmetova kletva! šaptaše si prestrašena svjetinja. *

X.
Halvet.

Surgudžal (turban sa tri zlatna poteza) imao je doduše Mamud, ali žezlo, žezlo moći i uglednosti držao je Halil-Patrona u svojoj ruci; narod, čiji ljubimac u tako kratko vrieme postade, smatraše ga svojim posrjednikom, vojska bojaše se ga; a velikaši zavidiše mu.

U Turaka nema r o d j e n i h a r i s t o k r a t a, kao u nas, svatko si može mačem u ruci, pameću ili srećom prokrčiti put do najvišjih časti; mnogi slavni veliki vezir ili Kapudan-paša bijaše njekada drvar, zidar ili ribar. Zato čestit Muhamedanac nikada neprezire nižega od sebe, samo ako je s njim iste vjere, jer znade, da se mogu okolnosti promjeniti i on

* Hammer-Purgstall: Poviest osmanskoga carstva.

pasti, a onaj drugi uzdići se do najviše časti.

Tako je i sad cielim carstvom vladao kramar, kukavni kramar Halil-Patrona, dočim se je sultan Mamud brinio jedino za svoje krasotice. Tko, zna nebi li i drugi tako činili, kad bi bili na njegovom mjestu? Nebi li i oni pali u razbludu i razkoš iza dvadesetgodišnjega strogoga zatvora?

Pošto se je narod ponješto barem umirio, zapovjedi sultan, usljed želje krasne svoje favorite, da se ima obdržavati svečanost „halvet.“

Može se reći, da je to svetak za gospodje; jer taj dan smije samo krasni spol ulicom prolaziti. Takovih blagdana ima u godini samo dva ili tri.

U predvečer proglasi se trubljami, da će se sutra svetkovati halvet; nijedan mužkarac, ma bio on tko mu drago, nesmije na ulicu izaći, niti na svom krovu stajati, a ni prozor otvoren imati; jer bi tu zvjedljivost glavom platio. Po ulicah stoje bieli i crni uškopljenici, koji svakoga mužkarca, koga nadju na ulici, uhvate i odsjeku mu glavu na mjestu; tu nema iznimke ni za tudjince ni oni nesmiju taj dan u grad. — Na dan halveta skinu žene koprenu, bez koje ih inače nikada nevidiš na ulici, i tako hodaju po ulici; odaliske jednoga harema polaze druge, po ulicah i trgovih smještene su sjenice, u kojih se toči šerbet, hosap, i ine poslastice; a sve to prodaju same žene.

Ala bi to godilo oku mužkarca, da vidi sve one krasotice, koje tud prolaze? Sve su ulice pune veselih krasotica, koje podcikuju i kliču kao nestašna djeca, budać su za danas barem oproštene robstva; spjev i igra ori se od jednoga kraja grada da drugoga, pak tko bi vidio sve te divne ljepotice, i nehotice bi uzkliknuti morao: „Zašto sam samo j e d a n, zašto nemam hiljadu srdaca?“

Pak kad se pokaže sultanov harem, tad se istom divi — poldruga tisuća odalisaka, izabrane krasotice sa svih strana carstva, za kojimi uzdiše u daljini njegdje sto i sto mladića, — odjeće im sjaju od bisera i dragulja, sve jašu na prekrasno osedlanih arapskih konjih! U njihovoj je sriedini krasna sultanka, — na turbanu joj je sjajna pernica, a lahka odjeća lepirši joj oko dražestnih uda tako, da kao kroz tanku maglu nazireš joj snježno biele grudi; tako sjedi kao kakova amazonka na tigrovoj koži, koja je razprostrta po gizdavom konjicu; — oholi njezin pogled izdaje u njoj gospodaricu dvijuh sultana!

Pred tom vilinskom grupom, kao što i za njom, trče četiri stotine crnih uškopljenika golimi mačevi, zavirujuć na svaki prozor, nije li se gdjegodj sakrio mužkarac koji.

Plešuć i pjevajuć prolazi dražestna ta hrpa stambulskimi ulicami, te samo kadkada čuješ bolan uzklik i jaukanje, koje doskora prestane — to ti je znakom, da su uškopljenici ulovili njekoga zvedljivca, te umah svoje pravo nad njim ovršili; kad dodju krasotice do onoga mjesta, gdje je na njih vrebao tkogod, vidi se samo krvavi trag, te prodju tud veselo, kao da je ono jaukanje takodjer spadalo k njihovomu veselju.

Nu na Atmajdanu još je veselije; žene od prostijega striliša zabavljaju se ondje pod sjenicami uz čašicu šerbeta, dočim po sried trga plešu bajadere, koje je Ahmet bio dao u tamnicu baciti, da nesmrade naroda, al ih sada ustaše i opet na slobodu pustiše.

U ruci im je tamburina, kojom iznad glave udaraju; razpletenimi vlasmi i razpuštenom odjećom, koja samo sa ramena visi, bučno plešu najbezsramniji ples, što se samo i pomisliti može; prispodobivši bezsramna ova kretanja, koja omamljuju ćutila, s divljom oduševljenosti španjolskih bahantinica, reći nam je, da je ovo prama onomu pusta i nevina djetinja igra.

Netom povikne njeka bajadera svojim drugaricam, da stanu:

— Gledajte, gledajte! eno Gül-bejaze supruge Halil-Patrone!

— Gül-bejaze! zaori u jedan mah iz tisuću grla; bajadere spoznaše umah ženskinju, koja bijaše s njimi zatvorena, potekoše k njoj, stadoše joj ljubiti odjeću i nožice, dignu ju na ramena, te ju tako pokazuju ostalim ženam.

— To je Halilova žena! išlo je iz

ustiu u usta, svaka bajadera znala je nješto plemenita pripoviedati o Gül-bejazi; jednu je polazila, kad je bila bolestna i njegovala ju, drugu je u nevolji tješila, pram svim bila je blaga i prijatna, sve joj imadjahu zahvaliti svoju slobodu, jer radi nje prodro je Halil u tamnicu i pustio na slobodu sve, koje su u njoj bile.

Nije ih se mogla otresti, te se morade dati nositi od njekih jačih ribarica; množina žena sakupi se oko nje, te ju odlučiše odnieti do dvora muža njezina. Badava je prosila i molila, da ju puste, da sama podje kući; jer ju je sve to strašilo; — nosiše ju s ulice u ulicu; što su god žena sastale, povukoše ih sobom, te je hrpa sve veća i veća bivala, — sve je moralo s njimi, pa bio to harem kakovoga paše ili bega, sve moraju sprovesti do kuće ženu najmoćnijega muža u cielom carstvu — Halil-Patrone!

Na jednom uglu sastanu se napokon i s drugom skoro isto tolikom hrpom žena, bijaše to sultanka sa svojom pratnjom. Pódruga tisuća odalisaka i četiri stotine uškopljenika izpuniše cielu ulicu, kako je god široka bila; ali prama njim stoji deset tisuća oznamljenih žena, koje no vode smjele bajadere.

— Mjesta za sultanku! vikahu uškopljenici množini. Ugnite se, sultanka ide s pratnjom.

Ali to bijaše nemoguće; sve je puno žena, sve glava do glave, koje nadvišuje samo snježnobiela prilika.

— Na stran, sultanka ide! vikaše „Kadun-Kiet-huda“ stara njeka baba, koja je pazila na harem, a sad ga po ulici vodila.

Najsmjelija bajadera stupi napred.

— Ugni se ti brbljava vještice, ženi Halil-Patrone; jer nisi vriedna, da joj prašinu sa cipele obližeš. Na svaku stranu stani vas polak, ako nećete s nami poći do Halilovoga dvora.

Svršiv udari upravo pred nosom Kadun-kiet-hude u svoj tamburin. — Uškopljenikom njekim svidi se za shodno, da oružjem udare na žene. Ali zlo prodjoše; što bi trenuo bili su razoružani i vlastitimi mačevi pošteno izlemani; a koji se jošte boriše, bjehu bačeni na zemlju i tako rekuć smrvljeni, te eto stoji bjesneća množina pred konji odalisaka.

Kislar-aga opazi pogibelj, u kojoj je sultanka. Sav obližnji trg bijaše pun puncat bjesnećih žena, koje trčahu zažarenimi lici i sievajućima očima proti odaliskam; stane li im na put koji uškopljenik, za njekoliko časova izdahnu mučeničkom smrti; ubijen je i na komade raztrgan, a krvava uda bacahu razjarene žene visoko u zrak. Kislar-aga stade nagovarati sultanku, da se vrati natrag u serail.

Aldžalis ga oholo i prezirno pogleda.

— Vidi se, da nisi ni žena ni muž; jer da si jedno ili drugo, nebi sigurno takova šta govorio; bio bi odvažniji.

Timi riečmi podbode konja i odleti upravo onamo, gdje je najžešća borba vladala medju odaliskami i bjesnimi ženami, koje trgahu onim, prem su bili na konjih, odjeću s tiela, bacahu ih s konja, te ih onda opet naopako posadiše gori.

Oholim i zapovjedajućim pogledom božice, stane sultanka pred nje.

— Tko se usudjuje suzdržat me na mom putu? upita svojim jasnim glasom.

Bajadera jedna podboči se jednom rukom a drugom pokaže Gül-bejazu.

— Pogledaj samo, to je Gül-bejaze, koja ti zapovjeda, da staneš i da joj se ugneš.

Suznim okom gledaše Gül-bejaze sultanku, sklapaše ruke i nastojaše uvjerit ju, da to sve nebiva njezinom voljom. Sve badava, nadvikaše ju bajadere, a Aldžalis niti ju nepogleda.

— Gadni vi izmeti čovječanstva! povikne srdito sultanka, što vam je puhnulo u glavu, te zahtjevate, da se sultanka-aseki ugne takovomu gadu ženskomu.

— A da, ova je žena odličnija od tebe!

— Odličnija? upita sultanka udivljeno, odličnija od mene?

— Jest odličnija; jer je ljepša od tebe!

Aldžalis zarumeni od stida, a Gülbejaze probliedi sa straha!... Jednoj ženi reći pred 10—20.000 ljudi, da je druga koja ljepša od nje.

— I silnija od tebe, nastavi bajadera; jer je žena Halil-Patrone.

Aldžalis podigne stisnutu pjestnicu pram nebu, te nenadje ni rieči, što da reče, samo šaptne jedva čuvenim glasom i suznima očima:

— To je Ahmetova kletva!

Kad vidje narod, da sultanka plače, umukne, te zavlada mjesto prijašnje buke mrtva tišina.

— Sultanka Aldžalis!raču se mužki glas s najvišjega prozora grada sa 7 tornjeva, pod kojim se sve ovo sbivaše.

— Ha, mužkarac, mužkarac! uzkliknuše žene prestrašeno i upru pogled gori na grad — kao da si odsjeko, presta i opet vika... Drhćuć šaptne jedna drugoj:

— Ahmet, Ahmet!

Samo Aldžalis nemogaše toga imena izgovoriti; poluotvorenima ustnama i ukočenim pogledom gledaše u prozor, na kom je bio Ahmet. Bijaše on sad moćniji, nego li onda kad je imao žezlo u ruci; jer narod veli, da on može prokleti — samo jedan pogled i najčiliji mladić pogine... progovori li samo ime svojih neprijatelja, to već drkću po svem tielu, a kad ih pogleda, propali su... Tako pripovieda narod, odkada je Ispirizad umro, — te se sad više boje bivšega, nego li sadanjega sultana.

Grobna tišina zavlada, nitko se je neusudi prekinuti.

Ahmet pruži ruku spram sultanke, žene, koje do nje stajahu, razbjegoše se, ni ona se neusudi otvoriti oči.

— Pozdravi, Aldžalis, kriepostnu tu ženu, reče Ahmet drkćućim glasom, pozdravi suprugu Halil-Patrone, i pokrij lice rukama pred njom; jer ova je vjerna svomu mužu.

Lagano otidje Ahmet s prozora, te sad poče buka i vika na novo i to jošte žešća; nezadovoljiše se tim, da se sultanka sa svojom pratnjom ugne kramarovoj ženi, ne, ona ju morade sprovesti do kuće.

Bjesneć s jeda i sramote vrati se Aldžalis kući; plačuć i jecajuć baci se sultanu pred noge i pripoviedaše mu, što joj se dogodilo.

Mamud se je smješio za ciele pripoviedke... što li znači taj posmjeh?

— Zar me neljubiš više, da se smiješ, kad ja plačem? Zar ti nemoraš krv proljevat, kad ja suze lijem?

Mamud pogladi sultanku po čelu.

— O Aldžalis, reče, smješeć se još uviek, tko da trga voće, kad je još nezrielo?! (Dalje sliedi).

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

XVIII.

Prividni razlozi.

— Milovane, reknem si sutradan prijatelju. Ja danas putujem u S. k svomu stricu. Mi se razstajemo.

— Ti me i opet plašiš, Vilko. Ta valjda me nećeš sada ostaviti, pa baš sada, gdje bi mi tvoj bratinski savjet toli nuždan bio.

— Brate dragi, ti ćeš u meni naći vjerna prijatelja; rado uzimljem za tebe i dio boli, koja te mori; ali savjeta... savjeta neočekuj od mene nikakovoga. Mladji sam od tebe a i neizkusniji. Što ti ja znam reći, van iz dna duše kliknuti: Budite sretni... ako vam je moguće!?... Obrekoh stricu, da ću na njekoliko dana k njemu. Zgoda mi se dala da nemože bolja; valja, da obećanju zadovoljim. Ti ostaješ, pa mi kadšto piši.

— Daklje zbilja odlaziš? Pa već danas! Vilko, Vilko! sad, sad da te izgubim!

Njegov uzdah, njegova tuga, što mu je tako jasno prodirala na mlado nježno lice, njegove oči, koje su se suzami uzmutile, oboriše umjetne bedeme, kojimi si okružih srdce, da se uzdržim čvrstim, da se neodam... I meni se suze pomolile.

Prepanem se, neće li me tuga odati te si zato reknem prijatelju:

— Milovane, vjeruj mi osjećam, duboko osjećam pečal tvoga srdca. Ma budi čvrst. Vidiš, i ja se borim... i ja nastojim, da se svladam... Za dokaz tih riečij i nehotice stisnem šaku i osovim glavu. — Pomoći ti nemogu, pače, možda bih ti smetao ovdje... a da za to ostanem, da mi se uzmogneš izpovjediti, povjeriti?... To se dade i pismom načiniti; možda s manje čustva, ali više raz-

bora. A razbora brate, toga nam treba; čustva imamo žalibože i previše.

— Prijatelju, prosti mi. Kako sam uzbunjen, zahtjevam od tebe više, nego što si mi u ime prijateljstva dužan. Putuj Vilko, liepo mi se zabavljaj, ma sjeti se kadšto i na svoga nesretnoga Milovana.

— Po podne se svakako nadjemo, primjetim ja uhvativ pruženu mi desnicu.

— Kako ne! I tužno me pogleda.

— Kako da mrzim, kako da neljubim tu plemenitu iskrenu dušu? rekoh si, gledajuć za njim, kako poniknuto koraca...

XIX.

S bogom!

Mladi nizki konjići zelenci tuku neustrpljivo tankima nogama o kamen. Moj znanac, s kojim putujem, uhvatio već vojke sjedajuć do kučijaša, i gospoja mu jur sjedi na kolih; još samo na mene čekaju.

Rukujući se zahvalno sa vrlimi gostoljubi, koji me onako primiše pod svoj krov prije devet dana, pokucnem jošte na Ivkina vrata, da joj reknem s bogom!

Ogrliv se s drugovi, koje ondje zatekoh, primaknem se k njoj.

Nježno i prijazno mi ona progovorila:

— Prijatelju, sretno!

Za tim mi pruži desnicu.

Do sele netaknuh se ni nje... Kolikim strahopočitanjem stisnuh sada onu istu liepu ručicu, koja si je jučer otirala suzice žarke prve ljubavi, sladkoga osjećanja ne za mene... ali za... Milovana... za prijatelja...

Zadrhtala mi ruka dirnuv se njezine... izčeznuo posmjeh s liepih ustana; ozbiljnije ali i srdačnije mi opet progovori:

— Sjećajte se po kadšto i na nas u K.

— Da zaboravim na koljevku pravoga... prijateljstva?... Srećom nemogoh dalje progovoriti, te se ogrlim s Milovanom, komu se je tuga na lišcu jasno zrcalila.

I Ivki zasjala suzica u oku... Ta Vilko i Milovan su prijatelji... Milovan, krasni, odabrani Milovan, razstaje se sa prijateljem...

Bijaše nam na kolih piti čašu na razstanku. Nerekav ni rieči, izlijem dosadno mi vino u se. Pružajuć izpražnjenu kupu domaćini, izmaknula mi se izpod prsta. Staklo zazvonilo na kamenu, konji se uprli nogami i kola odjure...

Ne bacih ni da bi jedan pogled natrag. —

XX.

Na putu.

U sumračju krenusmo, pri prekrasnoj noći se vozismo. Brzi konjići gonjeni samim gospodarom prebirahu hitrimi nogami po mekanom, zarašćenom putu. Slabo se čuo štropot kola.

Ja uzdahnuh njekoliko puta.

Mlada moja suputnica pogleda me pa se nasmješi; ma nereče za sada ni rieči.

Vozimo se dalje i ja uzdišem dalje.

— Što vam je, Vilko? Bolujete li? napokon mi reče ona.

— Bolujem. I s nova uzdahnem.

Opet me promjerila dražestnim pogledom, pa se i jadu dosjetila.

— Aha!... Vi ste valjda svoju svrhu postigao... hoće ona da okrene na šalu.

Te rieči nisu onako djelovale, kako je ona mislila; za to opeta sažali:

— Vilko, Vilko. Vi ste se našalio s vatrom. Nerekoh li vam, čuvajte se Ivke?

— Pravo rekoste; ali vidite... ja nisam sada tako zadovoljan, tako veseo kao prije. Moje se oči mute, rieč mi po kadšto drhće, sviet mi dosadjuje i sam sám dosadan: pa ipak, ipak gospojice, nežalim, što je tako, prem bih želio, da to dugo nepotraje.

Kola stanu. Sluga skoči, da zapre oba zadnja kotača. Imali smo se spustiti u strmu dolinu.

Skočim i ja s kola; pomognem si suputnici dolje, i nas dvoje se spustismo pješke u dol.

— Rekoste, da nežalite, nastavi ona staviv si ruku pod ponudjeno joj rame. Daklje se osjećate sretnim?

— Sretnim!... Nisam upravo sretan... ali mi se milo, ugodno sjećati Ivke i — Milovana...

— Zašto Milovana?

— Oj, to vam je plemeniti mladenac! I ja joj izpripoviedih, kako se sprijate-

ljismo, kakove je on ćudi, kakova držanja, mimoišav dakako oprezno njegovu ljubav k Ivki.

— Ali vi tu miešate prijateljstvo s ljubavi.

— Jest, jer su oba ta sladka čustva i u srdcu mom tako smiešana; da vam nebi u taj par znao naznačiti, gdje jedno dočimlje a drugo počimlje i kojega ima više u njem... Oj, gospojice, sladko je ljubiti; ali neznam nije li sladje dičiti se s vrlim, iskrenim prijateljem. Što ljubav jače razgaruje, to prijateljstvo ugodnije blaži. Ovo nastoji da uzdrži ravnovesje nad onim, te prieči, da neprovali štetnim, pogubnim bjesnilom, koje više ništi nego stvara.

— Moj dragi Vilko, vi ste, kako vidim postao u K. gotovim pjesnikom, ona će mi na to opet iz šale. — Prije tako veseo i oprostite, upravo djetinski lahkouman, a sad zanešeni tumač uzvišenih pojmova: ljubavi i prijateljstva.

— Jest gospojo; ja sam se promjenio. Lahkouman sam sbog svoje sreće i bezbrižnosti, te izvraćam na lahku sve, što se samo izvrnuti može. I zametak svoje ljubavi izvrnuh na šalu, da nereknem na djetinjarenje. Ali sada vidim, da ima osjećanja, kojih izvrnuti nemogu, te koji me nadahnjuju sad uzhitom, sad tugom. Nadjoh nješta hvala Višnjemu, čemu mi se je diviti, čim mi se je ponositi, čega se neusudjujem ni neću kaljati blatom djetinskih dosjetaka i lahkoumnih primjetaba, nadjoh da neizkusno al ne izkvareno srdce može osjećati živo te ozbiljno i uzvišena čustva prijateljstva i ljubavi. I toga vam, vjerujte mi gospojice nikada neizvrnuh, tim ću se vazda ponositi. Zar neštujemo i grob umrlih zatočnika prava narodnih ili znanosti ili umjetnosti? Kako daklje, da prestanem štovati i uspomenu, taj grob tolikih taštih nada i sladkih osjećanja, niklih u proljeću našega života, uspomena na zametak najvećih darova providnosti: prijateljstva i — ljubavi?! O gospojice, nastojat ću da zaboravim Ivku, biti će mi valjda težko; ali neću nikada zaboraviti osjećanje prve svoje ljubavi i prvoga pravoga prijateljstva.

— Gle, gle ti našega Vilka, koli je uzhićen, pa kako se uz to umije tješiti. Ta liepo je, dok se čovjek može samo tješiti, a vi se, kako vidim, umijete. No meni se čini, da tako može govoriti više prijatelj, no ljubovnik. Ljubovnici govore onako, kako vi prije, (i onda uzme uzdisati kako sam ja prije uzdisao), vas je daklje, kako ja po tih vaših riečih sudim, obuzelo jače prijateljstvo nego li ljubav.

— Nezahtievajte, da jedno od drugoga lučim. Oba ta božanstvena čeda nikla su u isto doba iz moga srdca; neka ostanu nerazdiona, dokle neodluči budućnost, koje će pobjedu nad drugim odnieti. Medjutim... možda je već i odlučeno... završim ja poniknute glave, lagano uzdabnuv.

Prije nego se opet digosmo na kola, zamolim ju tiho, neka o tom nitko ništa ne dozna. Ona me milo i nježno pogledala, a taj pogled mi je značio: — Pa jošt me opominje! —

Oko pónoći usnula moja suputnica, umorna koje od jučeranjega koje od noćasnjega puta.

Nježno ju opašem rukom oko pasa, te privinem k sebi, nek si udobnije počine. —

Njezin suprug nemaše se kada razgovarati samnom, bijaše mu bo biti opreznim na krivudastom lošem putu. Po kadšto bi samo bacili jedan ili drugi koju rieč.

Iz bližnjih sela čulo se samo pjevanje pjetla i lavež pasa. Uzput cvrkutaše cvrčak, inače sve tiho, sve mirno do naših kola i hitrih konjića, kojim se vlaga poput oblačka dizala s oznojenih tjelesa.

Moja suputnica klonula liepom glavicom na moje prsi. Tako putovasmo više nego uru.

Hitro mi proteče to vrieme, ta mišljah na Ivku, i na Milovana i — na se, čudeći se još uviek, što sam se tako neobično promjenio. (Dalje sliedi.)

Bajoslovne uspomene našega naroda.

(Konac.)

O sv. Jeremiji nezaboravi gospodar obići njekoliko puta svoje imanje, razbivši prije lonac govoreć:

„Jeremije u polje,
„A sve zmije u more!“

Tim se najsigurnije svim zmijam, gušterom i drugim gadom ciele godine zaprečuje pristup u imanje.

Kada o sv. Iliji grmi, znamenuje, da se je upravitelj gromova njekako na sviet razsrdio, jer drugač nebi na vlastiti svoj svetac gromom udarao, nego bi sebi i gromovom mira dao. Posljedica toga grmljenja je, da će se orasi pokvariti. Jer se izleže grozna množina gusenica, koje pojedu sve orahe.

Kakva će biti ljetina sliedeće godine, o tom medju ostalim odlučuje stoka o Lučinu dnevu s plandišta vraćajuća se. Ako goveda legnu podvinutima pod sebe nogama, biti će ljetina dobra, ali ako izpruženima nogama, zla.

Nu tko ipak nebi doznao od goveda, kakva će ljetina biti, doznaje na sv. Barbaru iz kaše skuhane od svakakvoga žita pomješanoga s prosom, graškom, sočivicom, kukuruzom itd., tada se preko noći na stranu postavi, da ohladi. Ako se gore pokaže tvrda i hrapava, dobro je; ako li je površje razpucano, zlo je. Svakako je probitačno sijati na onu stranu, na kojoj je kaša najbolje uzišla.

O odnošaju, o kojem su prirodoštovni nazori uvedeni k božiću, već je gore napomenuto. Svi obredi, običaji toga dana protežu se na prirodu kao na darovateljicu svega blagostanja na zemlji, jesu oznaka željena izobilja svih plodova. Ako susjed dodje u posjete susjedu, prije nego što dodje na prag, baca na kućne zidove žito. Unilazećega u sobu pozdravi isto tako obitelj, obsipavajuć ga svakovrstnim žitom i voćem. Posjetitelj udari po badnjaku vatraljem tako, da iz njega iskre frcati stanu, po tom govori: „Koliko iskara, toliko ovaca, toliko koza, toliko goveda, toliko konja“ itd. — Kada badnjak dogori, donese starješina cvokajuć kao kvočka snopić slame, a oko njega bi sva njegova djeca išla, te bi posuo slamu po tavanicah. Ota slama veoma mnogo doprinaša gospodarstvu. Ako li ju metneš pod kokoš, iznesti će ti puno jaja. Metneš li ju na polje, dobro će ti uroditi. — Za pravljenje badnjače i za kuhanje objeda na božić uzme gazdarica vodu, u koju je prije nasula bila pregršku svakojakoga žita. Namjesto stolnjaka dobro je toga dana metnuti na stol vreću za žito, kao znak velike plodnosti. Dà na mnogih mjestih pokriju stol mjesto ubrusa slamom, ili upravo i jedu na slamnjači. Častno mjesto kod jela, bud na slamnjači bud na stolu, zauzima posuda napunjena žitom. U žito se postave zapaljene voštanice, s kojimi domaći i gosti prije jela jedan drugoga mirbožaju; a po jelu se opet ugase u njem. Dadeš li takovo žito kokošim, ponesti će ti toliko jaja, da nećeš znati, kuda ćeš s njimi. — Jalova stabla treba samo udariti rogom od božićnjega peciva, da se u njih opet probudi zaspala plodnost. Za razplodjivanje svilenih buba nije ništa bolje, nego ih posipati pepelom od spaljene badnjače. Božićni stol ili slamnjača ostane tri dana nespremljena, dapače svakomu je slobodno k njemu pristupiti i najesti se, doklegod na njem što ima, — očevidno za oto, da nebi neumjestnom lakomošću i negostoljubivošću kuća sagriešila proti darežljivosti majke prirode, te ju tim neponukala, da i ona bude tako škrta svojimi darovi. Niti se ikomu zamiera, ako se najede i napije za tri dana toliko, da baš ni s mjesta nemože. Od pjesama, koje se od božića do mladoga božića pjevaju, navesti ću njeke, i to iz narodnih hercegovačkih pjesama, koje je Vuk Štefanović Karadžić sakupio:

1. Božićeve tri sestre.

U božića tri mile sestrice;
Božo sestre divno razredjuje,
Jednu šalje, da šenicu žanje,
Drugu šalje, da vinograd trga,
Treću šalje, da mu jagnji ovce.
Koju šalje, da šenicu žanje,
Ona sestra bratu poručuje:
„Dodji, Božo, dodji mi brajane!
„Dobro ti je rodila šenica,
„Svako zrno pó šinaka dalo;
„Koja li je njiva prelažala,
„Preložnica sto šinaka ravno.“
Koju šalje, da mu lozu trga,
Ona seka bratu poručuje:
„Dodji, Božo, dodji mi brajane!
„
„

„
„ “ *
Koju šalje, da mu jagnji ovce,
Ona seka bratu poručuje:
„Dodji, Božo, dodji mi brajane!
„Dobro su se izjagnjile ovce,
„Svaka ovca po jagnjicu dala,
„Uvodnica janjca i jagnjicu.“

2. Poruka božićeve majke.

Poručila božićeva majka:
„Tamo će vam poslati božića,
„Po božiću tri kite cvijeća:
„Jednu kitu zdravlja i veselja,
„Da ste vazda zdravo i veselo;
„Drugu kitu mira i pogodbe,
„Da ste vazda mirni i pogodni;
„Treću kitu vina i šenice,
„Da ste vazda p'jani i sitani.“

3. Tri tice s neba.

Tri su tice s neba doletele,
U pónoći u oči božića,
Čestitale božić kršćanima,
Kršćanima nose s neba dare:
Jedna nosi grozdak od lozice,
Da se Srbi ponapiju vina;
Druga nosi klasak od šenice,
Da Srbkinje mijese pogače;
Treća nosi bratskog mirobožja,
Da se Srbi i grle i ljube,
U ljubavi jedan drugom vika:
„Mir je božji, jer se Isus rodi.“

4. Božić zove: prevezite me.

Zove Božo iza vode: „Prevezite me!“
„Nije doma domaćina, da te preveze,
„Otišo je u badnjake, da ih doveze.
„Spremit ćemo stare bake, da te prevezu.“
„Stare babe maslo vare, omastit će me!“
„Nije doma domaćina, da te preveze,
„Otišo je u peciva, da ih donese.
„Spremit ćemo nevjestice, da te preveze!“
„Nevjeste su vraguljaste, utopit će me!“
„Nije doma domaćina, da te preveze,
„Pošao je pivo nosit, da te proslavi.
„Spremit ćemo djevojčice, da te preveze!“
„Djevojke su ašarije, utopit će me!“
„Nije doma domaćina, da te preveze,
„Otišo je za svieće, da se užižu.
„Spremit ćemo malu djecu, da te prevezu.“
„Spremite mi malu djecu, nek me prevezu,
„Dječica su bez grijeha, božji angjeli.“

5. Kako božić hoće da ga časte.

Božić zove s vrh planine one visoke:
„Vesel'te se, Srbi braćo, vrijeme vi je,
„Pripravʼte mi sve badnjake svilom kićene,
„A odaje i pendjere lovoričicom,
„A ikone i stolove masliničicom
„Prostirite šenč'nu slamu mjesto trpeze,
„A po njojzi trpažnjake zlatom vezene,
„Navrćite dobre ovne na ražnjevima,
„Sijecite suvo meso, a ne mjerite,
„A ložite krupna drva ne cijepajte,
„Pripravʼte mi dosta vina, rujna, crvena,
„I rakije lozovaće prve bokare:
„Vi nevjeste i djevojke, kolo vatajte,
„Vi junaci, iz pušaka često mećite,
„A vi staro i nejako, boga molite.“

6. Božićna legenda.

Crkvu gradi božićeva majka,
U nju stavlja veliko saborje
U sabora Jele i Nikola,
Na Jeli je suknja od sunašca,
A na Niku čoha od mjeseca,
Pitala ih božićeva majka:
„Bora vama, Jele i Nikola!
„Odkle Jeli suknja od sunašca?
„Odkle Niku čoha od mjeseca?“
Progovara Jele i Nikola:
„Mi smo darom skoro darovani,
„Od tvog sina, našeg spasitelja.“

Naveo sam ovdje iz dosad neizcrpiva blaga samo njeke neznatne ulomke; i čini mi se, da netreba, da iz navedenih bajoslovnih uspomena jošte pobliže naznačim zajedničtvo ne samo medju Slaveni na jugu, nego i medju slavenskimi narodi na sjeveru i na iztoku. Mnoga se bajoslovna uspomena nalazi kao što u Srba i Hrvata tako i u Bugara, u Rusa i u Slovaka i Čeha. Dà njeke su se pjesme, ako ne uprav od rieči do rieči, to što se glavnoga sadržaja tiče, sačuvale u pokrajinah neizmjerno jedan od druge udaljenih, te svjedoče o duševnoj njegda zajednici slavenskih plemena, osnivajućoj se na dubokom poznavanju prirode, na marljivom njenom iztraživanju, kao i na srdačnom uz nju prianjanju i obožavanju. Ovu pradavnu, dosad neiz-

* Ovih 6 ili više ili manje redaka izostavio je Vuk u svojoj sbirci, ili što nije za nje znao ili ih s nepazljivosti izostavio.

umrlu zajednicu, znanstvenim perom točno razbistriti i protumačiti, to je častnom zadaćom naše dobe. Za oto nam je marljivo sakupljati gradivo, ma gdje se našlo, da ovu zadaću čim prije i sjajnije izvedemo. Po S. Kapperu s českoga

Mijat Kišpatić.

Domaće životinje u raznih naroda.

(Od Lj. Modca).

(I. dalje).

Još više na sjeveru u Norlandu i Laponiji sprovode goveda baš kukavni život. Buduć je ljeto prekratko, nema ni dostatne paše, a ubogo govedče mora se zadovoljiti nadomjestkom, koji mu je uprav protunaravan. Obična je hrana govedčetu: sieno, slama, lišće, granje, mahovi i razno morsko bilje, nu kad toga nestane, hrane ga ribjimi glavami, osobito od oslića dorca (Dorsch), kojega se ondje sila nalovi.

Ove ribje glave kuhaju u kotlovih s raznimi mahovi i lišaji tako dugo, dok se sve nepretvori u židku kašu, i timi hrane stoku, pa kažu, da ju vrlo rado jede.

Neće biti s gorega, ako još koju spomenem o borbah s bikovi u Španjolskoj, toj najsurovijoj uporabi goveda. Čujmo, što o tom pripovieda čuveni Brehm, koj je prisustvovao takovoj borbi u gradu Murciji:

„Liepe jedne nedjelje prošlo jedva podne, a sve ulice bijahu već pune svietinje i kolâ, i sve to grnjaše k amfiteatru. Kod vrata istoga bijaše još veća vrva i metež, a uz to strašna krika i vika. Amfiteater bje već o podne otvoren, a mnogi se uturahu odmah unj, da zahvate bolje mjesto, pa sjede već dva i tri sata u sunčanoj žegi. Doturah se napokon i ja unutar sa svojimi prijatelji i zahvatismo mjesto uprav kraj staje, gdje bijahu zatvoreni bikovi. S lieva nam bijaše ulaz, kojim imadoše doći toreri ili borioci, s desna loža opredieljena za poglavarstvo, a pred nami pozorište. Bijaše to okrugao prostor opasan $4^1/_2$ stope visokom stienom od dasaka. U promjeru bilo mu je po prilici 80 koraka. Oko toga okruga bijaše uzak hodnik a za njim se uzdizahu klupe. Bijaše sve dubkom napunjeno, i sad istom dokučih, kako u takovoj areni 10 do 12 tisuća ljudi stati može.

Čim je udrio opredieljen sat, stupi u svoju ložu Alcaldo t. j. predstojnik poglavarstva, a kroz velika vrata unidjoše borioci. Pred njimi je jašio vodja im Alguazil u starodavnom svojem odielu, za njim dodjoše Espadi, Bandarilleri, Pikadori i kako li se sve ti častni borioci nezovu a na koncu kola s upreženima trima mazgama. Svi bijahu odjeveni dragocjenim španjolskim narodnim odielom, izvezanim zlatom i dragulji. Došavši do lože Alcaldove, pokloniše se duboko, a Alguazil upravi njekoliko rieči na zastupnika poglavarstva, koje se dakako izgubiše u sveobćoj kriki i viki. Valjda ga je molio za dozvolu, da predstavu smiju započeti. Alcaldo ustade i baci Alguazilu ključ od staje, a ovaj ga predade jednomu slugi, da otvori staju, a ostali se medjutim poredaše na svoja mjesta i pripraviše svaki svoje oružje. Pikadori imadoše 3 do 5 rifa dugačke motke sa trouglastimi, vrlo oštrimi šiljci.

U staji bijahu već namučili siromašnoga bika raznimi bodeži, da ga čim više razdraže. Vrata se otvore, bik unidje. U prvi mah postane kao začudjen; ali to trajaše samo njekoliko časaka a onda nasrne kao biesan na najbližega mu pikadora. Pikadori jašu na kukavnih konjih, kojim bi danas sudjen smrtni dan. S prignutom glavom zaletio se bik u pikadora, al mu ovaj u tinji čas zabode vještom rukom koplje u šiju. Ručeć od boli i bjesnoće i tresuć sa krvavom šijom okrene se bik od pikadora. Za njekoliko časaka navali na novo, al ni sada neprodje bolje, tek kod trećega nasrtaja udari s rogovi na siromašnoga paripa tolikom snagom, da se odmah srušio i za časak jadan izdahnuo. Pikador se izvuče sretno iz sedla i izmakne bjesnomu biku. Al nebiva tako uviek; često traje borba još duže, a siromašan konj sav ranjen povlači za sobom svoju utrobu i sam po njoj gazi, dok napokon od muke nepogine.

Občinstvo pratijaše tu borbu vikom, pljeskanjem i radostnim klicanjem, a kad bi se konj srušio ili možda pikador pao

s konja, zaori gromovito klicanje. Često pikador i postrada; tako udari jedan padajuć tako glavom o stienu, da ga je odmah popala nesvjestica.

Tako trajaše borba dobar četvrt sata a traje kadkada i duže. Občinstvo klicaše od veselja, što je njekoliko konjâ ležalo što ubijeno što mrtvo na zemlji i pleskaše biku kao pobjeditelju.

Za njekoliko časova zazveče na novo trublje i to bje znak, da započimlje nova borba. Dodjoše na red tako zvani Bandarilleri. Svaki držaše u rukuh po dvie bandarille. To su rif dugački štapovi, okovani željeznim čekljunastim šiljkom. Timi štapovi daklje stadoše dražiti bika, a kad bi ovaj razjaren na kojega nasrnuo, turio mu je ovaj svom snagom obje bandarille u ranjenu šiju. Bik stade tresti i stepati glavom, ali badava, čekljuni se tako zakvačiše u meso, da se nedadu otresti.

Tim još više razjaren navali na druge Bandarillere, al u nijednom neprodje bolje, jer ga svaki nakitio svojimi štapovi, koji udarajuć jedan o drugoga čegrtahu kao čegrtaljke.

To nebijaše još dosta; trublje zatrube po treći put, a na pozorište stupe Espadi. Oti bijahu oboružani dvoreznimi dugačkimi bodeži, koje zovu espadami. Prvi Espado stupi pred Alcalda, nakloni se i uzklikne: Da Bog poživi Alcada ovoga grada i sve gradjane! Zatim uze štap, na kojem bijaše nataknut crveni rubac, u lievu, a bodež u desnu ruku. Bik ga gledaše časak mirno, nu kad ga Espado stade dražiti crvenim rubcem, poleti nanj kao bjesan, al mu ovaj u tren zaturi bodež u šiju tako, da mu je prodro cielo prsište i na drugoj strani van provirio. Krv mu udari na nozdrve i gubicu i za njekoliko časova sruši se na zemlju. Ako nepodje Espadu za rukom, da na prvi mah pogodi, kao sada, tad nevadi bodeža, već uzme drugi bodež i udara na novo, dok ga nepogodi.

Sa svih strana zaori gromovito klicanje i vika u slavu pobjeditelju, a uz tu viku stane i glasba udarati.

Izdišućemu biku zabodu još dva, tri bodeža u prsa, pa ga onda odvuku mazgami sa pozorišta. Isto tako odstrane ubijene konje, a mlake od krvi posiplju pjeskom i tako bi opet sve priredjeno za novu borbu.

Istoga dana smaknu još pet bikova, a sa svimi bijaše borba ista, samo što je možda jedan ubio više konja nego drugi, ili što je jedan pao prvim a drugi desetim udarcem.

Poslie šest sati svršena bje borba.

Pred vratima amfiteatra ili bolje rekuć mučilišta ležaše do 20 ubijenih konja i 6 bikova. Njekoji bijahu još i živi, al se nenadje nitko, da im dokonča muke, nego ih ostaviše bezobzirce u smrtnoj borbi.

Nema dvojbe, da takovo od oblastî dozvoljeno mučenje, podpaljuje strasti. Borbe ove najjasniji su dokaz, na kako nizkom stupnju stoji u Španjolskoj naobraženost i ćudorednost. Ne samo da muževi strastveno ljube ote borbe, nego i žene prisustvuju najvećim veseljem otim nečovječnim zabavam, pače nose sa sobom i sisajuću još djecu. Nu timi se borbami i troši mnogo.

U gradu Murciji stajahu dvie borbe 110.000 reala. Obično se sastavljaju družtva, koja poduzimlju ote borbe, te kupuju bikove, nagradjuju borioce pa i vladi plaćaju porez od tih zabava. Svaki bik stoji 2000 do 6000 reala ili 130 do 400 talira. Borioci dobivaju do 5000 reala. Osobito dobro plaćaju borioce, koji se više puta u borbah odlikovahu. Ali uza sve to negube družtva, jer uviek više unidje, nego se potroši, pače često uhvate i znamenit dobitak. (Konac sliedi.)

Kritika.

(Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. U Osieku 1868 dalje.)

Mene samo ondje smeta neposredni srok, gdje se u prednjem stihu završuje jačom interpunkcijom koja misao ili čin, a sliedećim stihom, s prvim srokovanim započima nješto drugoga. Tako n. p. na str. 4 st. 7 i 8:

Sve sami ljesi, zemaljski župani.
Na mnogom licu trag junačkoj rani.

Tu mi se tok govora tim jače strmoglavljuje — da tako reknem — što ti stihovi stoje tik onakovih, koji se ne-

sriču upored, pa bi pjesnik i kod ovih bio sasvim lahko predjašnju rimu shodno mogao upotrebiti. Nu ovakva će mjesta izvan ovoga možda još samo dva li tri tri li biti. Sr. još. str. 8 st. 8 i 9.

Ali kako štioci vide, to su tek malice, koje stihotvorstvu g. Markovića nemogu puno nahuditi, niti mu izbrisati značaja, menom dosada u naših pjesnika neopažene lahkoće. Čitajuć krasne njegove stihove jedva ćeš o kakovih pet šest nješto zapeti — a drugo ti se sve samo sobom lije i siplje. *

Sloboštinam pjesničkim u stihu i sroku, kakovih u naših osobito mladjih pjesnika ima kadšto i previše, jedva ćeš naći traga u Markovića. Takov je trag n. p. šanem mj. šaptnem do dva puta; na str. 75. I ode u mrak, gdje gorostas s t o j i, kom glavu mjesec traci zasja s v o i mj. svojimi, gdje bi pjesnik lahko i to kako mislim vrlo pjesnički bio mogo reći sobom spoji.

A sada s ove vanštine prelazim bolje na nutrnjost pjesni.

Najprije imena, dolazeća u toj pjesni jesu, kako se meni čini, malo ne sva izmišljena, ili se barem onim imenam, koja se u njoj spominju, povjest nepripisuje onih diela, koja izvode u pjesmotvoru. Tko je čitao „Kraljodvorski rukopis“, taj nije zaboravio na Zaboja i Slavoja, na Kruvoja, Neklana i Ludjeka i dr. Pjesnik kano da je i to, kako se meni čini, sasvim dobrim taktom ova lica prenio u svoju pjesan. Tà zar nedadu slavjanska imena pričuvana tako drevnim spomenikom narodne poezije, kao što su pjesne rukopisa kralj., koje su možda nikle barem pojedince još u ono doba, gdje nije njemačka zagvozda polabske Slovene posvema odciepila od južnijih Čeha, zar nedadu velim pravo slutiti, da su ovakova imena mogla i kod sjevernije braće polabske biti običajna, kad i kamo novije pače i današnji život slavenski ima za to posve sigurnih i izvjestnih dokaza. Zaboja daklje Slavoja i Kruvoja pjesnik je naprosto prenio iz kralj. rukopisa u svoju pjesan, Mislana je stvorio od prilike prema Neklanu — a poslavenjeni tudjinac Vitold bit će kralj. Vnestonj. U ostalom rado dopušćam, da su Durink, * i Vitold izbilja hist. imena, a Kohan i po sadašnjoj čestini — ako nemam krivo — a za izvjestno po starijoj znači l j u b o v n i k a, što je Kohan i bio, a Vlasta je domoljubka prema českoj rieči vlast-domovina. Imenovani tudjinac jest Ludjek kraljodvorski.

Još više od imena spada na unutrnjost pjesme i sačinjava duh njezin pitanje, koja je glavna njena misao, preplićuća se, štono vele, poput crvene niti kroz cieli pjesmotvor, koj je onaj cilj, u koj je pjesnik upirao oči gradeći svoje djelo. Kad bi na naslovu pjesme drugo ime doveo u granu odvislost od prvoga, dobio bi od prilike: Ljubitelja domovine, (Kohana vlasti) iliti domoljuba, pa to je i onaj planet — koj sve one mnogobrojne zviezde pjesnikove u sebi skupio i pri njegovu mu poslu poput zviezde prehodnice svjetli. Ova ljubav domovine znade, da je najbolje biti svoj u svojemu, ter se nenadati ludo, da će te odanle sunce ogrijati, odakle te inače vazda led bio. Svatko tko drugačije radi — a osobito samoživo i lukavo obće dobro izdajstvom navraća na posebnu korist — pada sam sobom poput Kruvoja. Pjesan ova ovom glavnom mišlju svojom nikad nije mogla u zgodnije vrieme izaći nego u naše, gdje tolike plemenite duše s velikim nepouzdanjem i tajnom bojazni pogledaju u kukavnu budućnost, koja se narodu našemu sprema, ali od koje će ga dobri Bog, koj ravna sudbom naroda, preko vriednih sinova njegovih onako znati spasiti, kako su ga dični njekoč Šubići, Berislavići, Hrvoje i Jelačići.

(Dalje sliedi).

* Da i u Čengić-agi na dosta miesta stih budući pomješan s jambi zapinje, evo njekoliko dokaza: st. 423. Ali medju to tko se ukaza: — ⏑ — ⏑ ⏑ — — ⏑ — ⏑. gdje bi pjesnik prema trohejskomu mjerilu ovako bolje bio napisao: Ali tko se medju to ukaza. St. 598, 793, 956, 981, 1083 i dr. Toj opazci budi prikrpano, da je Mažuranić sricao kadšto i osmerac s desetercem.

* Ime Durinka dolazi u Šafarikovoj poviesti, polabskih Slavena. Sr. Slovanskí Starožitnosti. Druhé vijdaní. díl II. g. 1864. str. 518 i sl. Sravni još Durinka sa Šafarikovim Gerom na str. 545, a Kruvoja s Tugomirom na istoj str.

Družtvo sv. Jeronima.

Što je zemlji svjetlo i toplina sunca, kojom joj se daje živovati i ploditi, to je umnomu svietu svjetlo istine i pravde, kojim gradi čudotvore. „Liepo je, gospodo, reče njekom zgodom biskup Strossmajer, uzorno vidjeti, gdje se trak sunčani na prugi nebeskoj u sedam krasnih boja vije i razbija; a još je kud kamo ljepše i uzornije motriti, gdje se luč uma u divnolike trake raznih znanosti, umjetnosti i krieposti razvija."

Za takvom ljepotom — pravom ljepotom, za istinom i pravdom poći je i narodu našemu a to može samo prosvjetom. Draga nam zato ima biti svaka poluga, kojom se da prosvjeta postići; dobro nam daklje došlo i družtvo sv. Jeronima za izdavanje i širenje pučkih spisa, koje su ovdje odlučili osnovati gg. svećenici.

Želeći, da ta liepa želja postane djelom, priobćujemo ovdje poziv u isto družtvo i pravila njegova.

„Premda je naš narod sretno steko pučkih škola, ipak mu obrazovanje zapinje s toga, što ima malo valjalih knjiga, za kojimi bi, kad odraste školi, s korišću i željom hvatati mogao. K tomu neosjetiv jošte ni koristi ni slasti, koja se iz dobrih pučkih spisa crpiti može, nit nepita lasno za knjigu, pače žali za nju potrošiti makar i malo novčića, tako da mu ju, ako hoćeš da čita, bez plaće i skoro silom moraš rivati u ruke. Tu treba brze i uspješne pomoći, ako nećemo da um našega naroda, vedar od naravi te sposoban za višje naobraženje, ostane nenaobražen; da iskreno i pošteno srdce njegovo, jur u svojoj prostoti plemenito, ostane bez daljega oplemenjenja. Pa još da se s njim morda drugi narodi, u tom od njega sretniji, podruguju ili igraju!

U drugih naroda, pa i slavenskih plemena, s velikim uspjehom ráde ob obrazovanju puka u tu svrhu osnovana družtva. Što je Slovencem družtvo sv. Mohora, a Čehom i Moravcem družtvo sv. Jána, nebi bi li i našemu narodu moglo biti slično družtvo, a pod imenom svetca iz naših zemalja, Sv. Jeronima? Tako je mislilo više svećenika glavnoga grada našega Zagreba, pa budući u tom ohrabreni i baš potaknuti od Nj. Uzoritosti kardinala nadbiskupa zagrebačkoga, odluče pod imenom sv. Jeronima, a pod pokroviteljstvom nadbiskupa zagrebačkoga sastaviti družtvo za izdavanje i širenje pučkih spisah. Složiše prama tomu i pravila, a ta pravila budu od Visokoga namjestničkoga vieća dalm.-hrv.-slavonskoga dne 27. Ožujka 1868. odobrena.

Prama tim pravilom svrha je družtvu ta, da izdaje i širi knjižice prostijemu našemu puku na pouku i zabavu. Čega je god puku treba, a može ga pružiti knjižica, ništa nije izključeno. Djelovanju dakle družtva otvoreno je polje veliko i široko.

Knjižice će se izdavati iz dohodaka, koje će nositi glavnica družtva, a ovu će sastaviti prinesci blagih utemeljitelja i članova. Godišnji prinesci ukazaše se doslje kod obstojećih jur u nas družtva malo sjegurni, s toga ih za sada u družtvu sv. Jeronima neima. Po tom istina družtvo morda neće moći tako brzo početi djelovanje, naime dok se neskupi dovoljna za prvi početak glavnica, i taj prvi početak bit će po svoj prilici maljašan; ali makar i malo, neka je samo sjegurno, uztrajno i pospješno! A to će biti, ako Bog dá. Inače sve uredjenje toga družtva opredieljuju točnije njegova jur spomenuta pravila.

U to i takovo družtvo pozivlje uljudno podpisani privremeni odbor sve, kojim je stalo do naobraženja i oplemenjenja prostoga našega naroda. Pozivlje napose naše svećenstvo, koje se bavi pobliže sa prostim pukom i poznaje njegove potrebe i nosi zanj vruće i na žrtve spremno srdce, te si je u tom jur liepih zasluga steklo: da u što većem broju stupi u ovo družtvo, da mu idje u svačem na ruku, da knjižice družtva širi u puk, nebi li i puk sám tako što prije osjetio korist ovakova udruživanja, te se upisivao u članove. Nadalje oni, koji ráde sveudilj u puku te ga obučaju u vječnih istinah, svete vjere Isusove, znadu mu govoriti prama njegovu dohvatu i načinu mišljenja, onako, kako je puku razumljivo i milo: neka se nebi uztezali tomu puku što i napisati na pouku ili zabavu. Mnogi od njih kano klerici jur su u tom liepe pokuse činili; evo im široka polja, gdje svoje plemenito djelovanje nastaviti mogu!

Isto tako pozivamo ovamo sve rodoljubive svjetovnjake; družtvo bo ovo neima morda biti samo klerikalno, nit mu je svrha, da morda izdaje samo molitvene knjižice. Ono neće istina ništa izdavati ni širiti, što se nebi slagalo s vjerom naših djedovah, ali isto tako ništa, što bi bilo proti njegovoj narodnosti, dobrim običajem: već će nastojati pružit mu samo zdrave hrane i za um i za srdce.

Preporučamo se napokon sniženo u milost svim vlastim naroda našega i duhovnim i svjetovnim, da družtvo uzmu pod svoje možno zakrilje. One bdiju nad srećom i blagostanjem naroda našega, i ovo bi družtvo rado, da k tomu što doprinese!

Tko bi želio stupit u ovo družtvo, neka izvoli svoj prinesak u plaćenu listu poslati „na predsjedničtvo družtva sv. Jeronima u Zagrebu (nadbisk. sjemeništu).“ Čim se skupi dovoljan broj članovah, sazvat će se putem javnih novinah glavna skupština, gdje će se družtvo konačno konštituirati, izabrav si upraviteljni odbor. Donle će poslovati podpisani privremeni odbor.

U Zagrebu 21. Svibnja 1868.

Tomo Gajdek, kanonik kao predsjednik.

Članovi privremenoga odbora: Antun Vranić; Antun Lukić; Šimun Balenović; Ivan Tkalčić; Dr. Franjo Iveković, kano urednik: Dr. Juraj posilović, kano bilježnik; Josip Lehpamer, kano blagajnik; Stjepan Tadić, kano opravnik. (Konac sliedi.)

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Ljepih dana — duhovskih blagdana mnogo se ovdašnjih ljudi razišlo po selih, mnogi su u Trst i Postojnu a mnogobrojni članovi družtva „Kola“ i drugi išli u posjete braći Karlovčanom, gdje je tamošnje pjevačko družtvo „Zora“ blagosivljalo svoju zastavu. Karlovčani su Zagrebce u subotu primili svečano glasbom i pjevanjem kod svietiljaka. U čitaonici pozdravi ih liepim govorom dr. Dražić. Poslie posvete drugi dan bijaše veliki banket a u ponedjeljak na večer dala su oba družtva „Kolo“ i „Zora“ sjajni koncert, izza kojega se je plesalo do dana.

Iz **Karlovca.** (Dopis.) Dana 22. svibnja prije podne medju desetim i po jedanaestim satom kod vedroga u obće zraka samo mjestimice lahkimi oblaci naoblačena pojavi se nad župom slavetićkom u bielom, malom oblaku štropot, koj nebrojenih po po polju ljudi pozornost na se povuče. To nebijaše obični, trajni tutanj grmljavine, već udaranje nalik hitanju iz topova, naglo, neuredno i uz neprestano sjevanje, a trajaše njekoliko hipova, i toliko kao od prilike, da bi do 20 puta izbacio. Uz ovo pucketanje razsiplje se mnogo komada kamenja preko vinograda, njiva i travnika, a jedan komad od prilike $^1/_2$ funt. pane uz kopajuću na njivi ženu, do $^1/_2$ stope dubine. Bijahu to težaci veleč. gosp. župnika i podarcidjakona Jambrečaka u Slavetiću; ovi digoše odmah ovaj posve crni, izpaljeni kamen te ga odnesoše gosp. župniku, koj je nakan poslati ga u narodni muzej u Zagreb, gdje se mogu gospoda prirodoznanci i ostali učenjaci o njegovom počelu izvjestiti. Ostalih komada nemogahu naći, a za jednim kopahu uzalud do hvat dubine.

Dragojla Jarnevićeva.

— U **Prag k Ivanju.** (Dalje.) Za pivari išla su druga obrtnička družtva, medju kojimi su se osobito odlikovali zlatari svojimi bogato urešenimi odorami i prekrasnim barjakom, koj im je bio poklonio Karlo IV., otac domovine češke. Za ovimi sborovi koracali su gradski granatnici, članovi akademičke čitaonice, deputacije hrvatska, srbska i bečka. Ovim se je pridružilo do 3000 djaka, svikolici u svečanih svojih novih kapah. Za njimi išle su opet razne obrtničke zadruge sa svojimi zastavami, naime mlinari, pekari, klobučari, knjigoveže itd. Bijahu tu hiljade raznih obrtnika i zanatlija.

Osobito se odlikovahu slagari, koji su na liepo urešenih kolih posebnom, u tu svrhu priredjenom štampom tiskali za današnju svečanost sastavljene pjesme, dieleći ih u hiljadu iztisaka medju sakupljeni narod. Za ovimi koracahu članovi „Umělecké besedy“ i narodnoga kazališta kao representanti umjetnosti, a za nji mi nepregledni

sborovi česko-moravskih pjevačkih družtava za sjajnimi svojimi zastavami. Provod onaj svršio se je nebrojenimi banderijami. U $11^1/_2$ dodjoše zadnje čete provoda na gradilište, gdje je već bila i nepregledna množina naroda i gospodja.

Glavni temeljni kamen riesila su dva vienca, od kojih jedan, lovor vienac, što su ga poslali iz Moskve, imadjaše napis: „Primite pozdrav od Moskve!“ a na drugom, što su ga poklonili zidari, bijaše izvezano: „Mir stavi, svar boží.“

Kada je bila podpisana temeljna listina, prosbori dr. Sladkovský gromkim svojim glasom: „Podpisana jest temeljna listina velikoga narodnoga kazališta. Vi ste svi svjedoci toga čina! Podpisana jest!“ — A jedva je izustio ove rieči, zaori urnebesni uzklik: „Slava!“ i „Na zdar!“ Listina metnuta je u posebnu škatulju, a k njoj umetnuta je i brošura o čitavoj svečanosti, zatim kamenčić iz Husove tamnice u Kostnici, pojedini brojevi svih českih časopisa kao i svi sadanji novci, srebrni, zlatni i papirni. (K. sl.)

Narodno kazalište. Naša ljetna saisona moradjaše se zbog preslaba posjeta već u četvrtak dne 28. svibnja zaključiti, što se učini predstavom Šillerovih „Razbojnika.“ Ova predstava bijaše tek 20. ljetne saisone, koja je od prilike na još jedanput toliko predstava proračunana bila. Čujemo, da je kazalištni odbor načinio naredaba, da gospoda najmitelji loža budu porazmjerno odštećeni a članovi kazalištnoga družtva dovoljno do otvorenja jesenske saisone obskrbljeni, zašto su posliednji obvezani za vrieme, kad se nebude predstavljalo, vježbat se u novih komadih za buduću saisonu.

Što se samoga predstavljanja Šillerovih „Razbojnika“ tiče, izpalo je u svih svojih dielovih tako, da se jedva od toli mladjahna zavoda, kao što je jošte naš, više zahtievati može.

Gg. Brani (Dragutin Moor) i Mandrović (Švajcer) uprav se odlikovahu. G. Brani nije jošte nikad tu znatnu i napornu ulogu tako izvrstno, ne samo što se deklamacije tiče· već i u svakom drugom obziru izveo kao ovaj put, i u istinu zaslužio je živahni plesak i opetovani izaziv, koj mu ovaj večer často u dio pade. I g. Andrijević (stari grof Moor) izpunio je dostojno svoje mjesto. Isto valja reći i o revnoj i veoma routiniranoj gdčni. Bajzovoj (Amaliji). G. Sajević (Kosinski) igrao je liepom vatrom i dubokim čustvom a i gg. Isaković (Roller) i Cvietić (Herman) zaslužuju za svoju kriepku i marljivu igru, da budu pohvaljeni. G. Plemenčić (sudbena osoba) razvio je dosta komične sile. Napokon g. Stefanović (Franjo Moor) na cedulji naznačen kao učenik gospodina redatelja Freudenreicha, zateko je uprav obćinstvo, koje ga je tečajem predstave 2 — 3 puta obrabrujućim pleskom izazvalo.

G. Freudenreich pokazao je ovim svojim učenikom opet, kako je vješt u podučavanju mladjanih talenata. Tko bi ikad i pomislio bio, da će g. Stefanović, koj je dosad tek komične epizode igrao, iole uspjeti moći u tako ogromnoj tragičnoj ulozi. Istina, ako stvar strogo uzmemo, on joj jošte nije ni s daleka dorasao osobito njegova odviš silovita kretanja ruku i grčevita mimika lica neodgovaraju tragičnomu dostojanstvu i pojmu estetične ljepote, no što se tiče deklamacije, shvaćenja značaja i udubljenja u dramatičnu situaciju, moramo reći, da je njeka mjesta uprav dobro izveo, tako dobro, da se neustručavamo reći, da ima uprav talenta za tu struku, jer što je u tom obziru pokazao, to se bez prirodjena predstavljačkoga dara nemože ni od najvještijega učitelja naučiti; neka gleda daklje da marljivim vježbanjem odstrani ili ublaži navedene mane i nedvojimo, da će za koje vrieme izpražnjeno kod nas mjesto intriganta shodno izpuniti moći. —l—

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Prvo rieka ti je
Liepe Italije.
Drugo kad zavlada,
U hlad moraš tada.
Rieči nek se oboje
U rieč jednu spoje,
Gradu dat će ime
Zemlje posestrime.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 24. Odgonetka (zagonetke u br. 20.) „Akil-Lika“ riešiše gg.: Ivan Žagrović, Rad. Albrecht, N. Pozorović, Filip Šafar, Josip Platnar i Marko Tkalec — svi u Zagrebu; Milan Vranešević u Glini i gdja. Terezija pl. Halperova u Škarićevu u Zagorju.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 23. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

XI.

Budućnost.

Halil-Patrona stoji na doksatu svoga dvora, koga mu darova sultan i narod. Sunce upravo zapada, te pozlaćuje posliednjimi traci vrške od brdina.

Do njega leži na otomani Gül-bejaze, glavom se je naslonila na prsa svoga muža — u licu zrcali joj se blaženstvo i razkoš; kadkad spustila bi trepavice, kao da sladko dremlje, nu glasno kucanje suprugova srdca i opet ju probudi.

Halil-Patrona čita u njekoj knjizi s velikimi slovi, a i sama je knjiga dosta ogromna; Gül-bejaze nepozna svega što je tu napisano, ali rado gleda umjetno narisane ružice, ptice i vjenčiće, kojimi su nakićena početna slova... ni neopaža ona, kako je lice muža joj sve ozbiljnije i namrštenije, čim dalje čita.

— Što to čitaš? upita ga napokon.

— Basne i pripoviedke, odgovori Halil.

— Daklje tu su sve one liepe pripoviedke, koje mi svaku večer pripoviedaš?

— Da, diete moje.

— Hoćeš li mi i to pripoviedati, što sad čitaš?

— Dakako, čim se probudiš, reče Halil i pogleda krasnu ženu, koja mu doskora zadriemlje na grudih — a za tim poče i opet premetati po knjizi.

Što je u toj knjizi? Što znače ta umjetno izmaljana slova? Kakav je naslov toj knjizi?

Nisu tu ni basne ni pripoviedke.

To je „Takimi Vekaj".

A što je to takimi vekaj? To nepitaj musulmana; jer ćeš ga tim uzlovoljiti, a Turkinja će proplakati, kad čuje to ime. „Takimi vekaj" jest „knjiga proročanstva", koju napisa pred jedno 350 godina Sid Ahmet Ben Mustafa, te se od onda čuva u mošei Muhamediji; samo važne i od osobitoga upliva osobe smiju u tu knjigu zaviriti. *

Krasnim cviećem nakićene slove pisahu:

„Takimi vekaj" (Knjiga proročanstva).

Dvadeset i osmi dan mjeseca „rabi estani" osam sto osamdeset i šeste godine hedžire (1481 po našem računu) podjoh ja Sid Ahmet Ben Mustafa, Jeknaib (namjestnik) Skutari Kaze i Hodža-Esterdara — obaviv abdestan (oprav si ruke pred molitvom) i izgovoriv rukama k nebu podignutima fatehu (prvi odsjek kurana) — podjoh daklje na toranj Ujuk

---

* I Decsy spominje tu knjigu u svojoj osmanografiji samo s tom razlikom, što su Turci po njegovom pripoviedanju očekivali već koncem 18. stoljeća izpunjenje tih proročanstva.

Kule, odkuda se može progledati cieli Stambul te se tamo zamislih.

„Kad mi se netom ukaza prorok, dotakne se mojih očiu i ušiu, da ništa drugo nevidim ni nečujem, već što mi on reče ili pokaže.

„I ja vjerno evo napisah, što mi prorok reče.

„Već vide gjauri udarene čadore tudjih vojska na Čiriganu, polumjesec je poražen, a dvostruki križ sieva se na mošeah, hazna (državna blagajna sultanova) je oplienjena, a pravovjerni ubijeni. U predgradju „Fanar“ (gdje Grci stanuju) broje već dane, te si šapću: Sutra... sutra!...

„Al allah je allah, koj čuva padiše svoje. Allah akbar! Bog je velik!

„Baš-rajsi (brodski kapetan) raj-eterisi (vodje brodova), baš-topodžisi (topdjije) i beharisi (pirati) razdielit će si blago, koje će oteti krivovjercem.

„I padiše vladati će nad 13 naroda. *

„Al se digne crni oblak sa sjevera; pokazuje se neprijatelj strašniji i divljiji od Magjara, Mletčana i Perzijanaca; sad je još slab i neznatan, kao mladi orlovi na Balkanu, ali će doskora razširiti svoja krila. Napred retšinbtar-ago (koj sultanu drži strumen) silidar-ago, (koj nosi sultanov mač), radite što vam valja. Feriksi (vodje) sazovite redife (dobrovoljce) ljudi, koji će doći onuda, gdje jela i smrjeka dižu svoje grane nebu pod oblake, teže, da dobe u svoju vlast one strane, gdje rastu bujne uljike i zelene paome. Otci pokazuju sinovom Stambul kao bogati plien, a iste žene toga naroda bore se kao junaci!... Ali jošte nije Osmanlijam odzvonilo, oni će slavno pobjediti, te će sad jošte kriepčiji i silniji biti.

„I opet će proći mnogo, mnogo godina, te će navaliti gjauri novom silom, pa će se groziti porazom. Ali divan poviknut će im: „Olmaz!“ — nemože biti! i doći će glas, da dolazi strano brodovlje...

„Sve će se to kasno, vrlo kasno dogoditi, pošto su 23 sultana vladala trinaestimi narodi — i Stambul će se morati pokoriti nevjernikom. Jao, jao! vi bi za uviek nepobjedivi ostali bili, da ste se držali kuranova nauka, al će doći vrieme, kad ćete zaboraviti na stare običaje, te će vam se uvući u život novi, veoma pogubni. Vjera neće vas više pomoći proti ledenim onim ljudem te će oni kroz 28 vrata navaliti u grad.“

„To je što mi objavi prorok.

„Allah blagoslovio gospodare svieta!“

..... To je takimi vekaj.

Halil je sve to već mnogo puta pročitao, već znade skoro svaku rieč na izust; pak se pita zadubljen u misli, nebi li moći te rieči u laž natjerati, nebi li mogla jaka kakova ruka udesom skrenuti, da na jedanput svega onoga nestane, što je od postanka mjeseca i sunca napisano — nebi li se dala napisati nova knjiga udesa?!

Ali tako nemisli pravi Musulman, koj mirno čeka, što li će neodoljivi udes donieti, proti komu je sva borba uzaludna i ništetna. Slavodobitne osnove, koje da potresu cielim svietom, križahu se Halilu po glavi. Al sve su to puste kule sazidane u zraku.

Medjutim biva sve veće sumračje, i napokon zavlada podpuna tmina, te si samo čuo glas muezima, koj se oglašuje sa tornja na mošei:

— Allah kerim, allah akbar! la ilah il allah, Mohamed razul allah! (Bog je velik, bog je svamoguć! samo je jedan bog, Muhamed je njegov prorok).

Za malo čuješ opet:

— Podjite narodi u mir gospodnji, u stan pravde, podjite u postojbinu blaženstva. *

Gül-bejaze probudi se. — Halil si opere ruke i poče moliti okrenuv se k merabu. **

Al badava umoli Gül-bejazu, da otidje, jer žena nesmje biti prisutna, kad moli mužkarac, ni obratno, badava je sklopljene ruke pram nebu digao, badava

* Ti 13 naroda jesu po ondašnjem nazoru: Turci, Slavjani, Vlasi, Arnauti, Grci, Armeni, Židovi, Tatari, Arabi, Sirci, Druzi, Kurdi i Turkomani.

* Decsy: Osmanografija.

** To su male tablice, koje pokazuju, kamo se mora okrenuti Muhamedanac, kad moli t. j. prama Meki.

se je na zemlju bacio i obrazom dotaknuo se tla... srdce i duša bijaše mu puna sasvim drugih misli; napokon pričini mu se, kao da nema boga, koga upravo moli, spopade ga neobična njeka muka i strah; tri puta se prekinu u molitvi i tri puta morade opet iznova početi, jer se prekinuta molitva nesmije nastaviti. Pogleda jošte jednom na grad, koj je sav tamnom koprenom pokrit bio i povrati se zatim ka Gül-bejazi pripoviedajuć joj svakojake vesele pripoviedke, koje da je čitao u velikoj onoj knjizi.

Sliedećega jutra sazva Halil najodanije prijatelje u tajnu njeku sobicu.

Tu bijaše Kaplan-Giraj (tigar) iz kneževske obitelji krimskih Tatara, Musli, stari Vunli, Derviš Mohamed i Sulali.

Sulali pisaše, što je Halil govorio.

— Musulmani! Jučer prije abdestana čitah knjigu — naslov joj je: „Takimi vekaj!"

— Jas allah! povikaše Muhamedanci žalostno.

— U toj se knjizi govori o propasti osmanskoga carstva; doći će vrieme, gdje neće više nitko štovati allaha, sa naših mošea oriti će i zujit zvonovi, čim se grdi allah; glavami musulmana igrat će se gjauri, a kuće graditi će na naših grobovih.

— Mas allah! Budi volja gospodnja, reče Derviš-Mohamed slabim drkćućim glasom, tad ćemo mi već biti u raju, visoko tamo u sedmom nebu, kojega se tlo iz ambre, mošusa i saflora, gdje je kamenje hiacinti, a pećine sam biser, gdje raste drvo tuba, koje ima zlatan cviet, srebrno lišće, a plod sladji od meda, a iz čijega stabla kaplje mlieko, med i vino; gdje su prekrasni dvorovi, Muhamedovi, Isusovi i Mojsijini, a nad svakim dvorom razgranjuje se sveto drvo, kojega plodovi neodpadaju, niti gniju, niti se suše... U krasnom tom raju živit ćemo zajedno; svaki pravovjerni imade tamo jedan dvor, u kom su 72 dražestne hurije, mlade, svježe, krasne, vječne djevice, koje nikada neostare, te jošte bolje ljube i vatrenije, nego li žene na zemlji.

Halil ga slušaše mirno.

— Sve je to liepo i krasno, al nezaboravi takodjer na prorokovu kaznu. Kad odieli aogjeo Azrael dušu od tiela, kad nas zakopaju, te na grob napišu: Dame allah hu teala remaeti (Bože budi mu uviek milostiv), doći će dva angjela Monker i Nakir, i pitat nas, kako smo vršili zapovjedi prorokove? Odgovorit ćemo drkćućimi ustnicami. Kad nas zapitaju: Kako ste vjeru i domovinu branili proti nevjernikom? što ćemo odgovoriti? Sretan, tko će moći reći: Ja učinih svoju dužnost, taj će mirno čekati sudnji dan. Ali bit će ih, koji će morati odgovoriti: Vidih pogibelj, koja je prietila Osmanlijam, mogoh tomu pomoći, ali nepomogoh; tielo takovih tući će angjeli željeznimi šibami i bacit ga u morhutsku jamu, gdje će ležati do sudnjega dana. Pak kad zaori u trublju angjeo Israfil i sadje čudovište sa brda Safa i napiše ljudem na čelo „Mumen" (pravovjerni) ili „Gjaur" (nevjerni) kad dodje Al-Dallaja (antikrst) i narod osmanski uništi, pak kad sidje s neba Isus i Al-Dallaja uništi, kad dodju vojske Goga i Magoga i privrženici Isusa unište i vodu sa rieka popiju, kad napokon dodje Mohdi, koj sve uništuje, kad se bregovi sruše, zviezde sa neba popadaju, kad angjeli Gabriel i Mihael otvore grobove i dovedu bliede i drkćuće prilike pred allaha, koj ih je već sve progledao, kan da su prozirne kao kristal, i koj znade najtajnije njihove misli — što ćete tada odgovoriti vi, koji ste mogli spasiti Mohamedovo carstvo, koji ste imali pamet u glavi a mač u ruci, što ćete odgovoriti, kad vas upita strogi sudac: „Vi vidiste propast... pomogoste li?" Neće vam pomoći, ako reknete, da ste se prali u abdestanu, güzülu i tüharetu, da ste svaku molitvu ovršili, da ste u ramazanu postili, a bejram svetkovali, da ste dielili zakat (milostinju zakonom opredieljenu) i sadakat (milostinju s dobre volje), da ste toliko i toliko puta putovali ka Kabi u Meku (gdje je Muhamed rodjen) da ste poljubili crni kamen, da ste sedam puta obišli brdo Arafat, da ste se u dolini džemret kamenjem za vragom nabacivali — što vam sve to koristi, kad nećete moći na ono pitanje odgovoriti. Tko sagrješi proti bogu, tomu može bog oprostiti, tko spram ostalih ljudi sagrješi, tomu mogu ti

oprostiti; al tko sagrješi sam proti sebi, tko da mu oprosti? Jao i jao si ga vam, jao si ga svim nam, koji vidimo i čujemo, a nepomažemo; kad ćemo ići kroz most Alzirat, koj nije širi od oštrice na nožu, potegnut će nas naši griesi u bezdno propasti, u grdni pakao, ali ne u prvi Jehena, gdje pokoru čine pravovjerni, ne u Ladhan, gdje pate židovi, ne u Hatem, gdje se kršćani muče, niti u Sair, koj je pripravljen za crnce, a ni u Sakar, gdje su obožavatelji ognja, niti u Jahim, gdje jauču svakojaki krivovjerci, već u najdublji prokleti, sedmi pakao Al-Havijat; u tom su oni, kojim je vjera samo u ustiuh, a ne u srdcu, jer znajte, da mi našom molitvom lažemo, kad velimo, da se klanjamo allahu, a dopuštamo, da se hram njegov sramoti.

Halilove rieči potresoše srdcem svih prisutnih. Svakom rieči spomenuo bi koji važni članak njihove vjere, iz političkoga, vjerozakonskoga i družtvenoga njihova života, naveo je takove stvari, u koje ih je najlaglje zapleo tako, da su morali priznati istinitost njegovih rieči i uzkliknuli:

— Zapoviedaj nam, mi ćemo te slušati.

— Jao si ga nam, nastavi oduševljeni govornik, jao nam, ako mislimo, da su oni dnevi jošte daleko! Jao nam, ako mislimo, da jošte nije puna mjera griehova, koji pripravljaju osmanskomu narodu propast! Dok su naši predji stanovali u kukavnih kolibah; sav nas se je sviet bojao; a odkad osmanski narod u baršunu i svili hoda, rugaju nam se neprijatelji. U dvoranah zabavljaju se sad vinom, glasbom i ženami, nitko se neusudjuje izaći na bojno polje, a ipak se usudjuju ime allahovo grdno vriedjati. Što ima ljudi medju gjauri, koji taje boga, nečudim se, mnoge znanosti pomutiše im već sasvim glavu; al kako može Musulmanu na um pasti, da se uzdigne proti bogu, Musulman, koj se za svega svoga života nije drugo učio, već slaviti boga, pa ipak je ovih dana potomak prorokov, šeik njeki, koga narod pozdravlja na putu, usudio se pred najvećom gospodom reći bogumrzke ove rieči: Nema allaha, pak ako i je kakav allah, to nije svemoguć; jer da je svemoguć, to bi mi zabranio reći, da nema allaha.

Sva se skupština prestraši, te su svi mrmrati počeli.

— Pak tko je taj prokletnik? upita Derviš-Mohamed uzdignuv ruku.

— Uzun Abdi, janjičarski aga, odgovori Halil; on progovori te rieči, a ostali se smijahu tomu.

— Prokleti bili svi skupa!

— Bogatstvo pokvarilo je naš narod! Tko upravlja narodom našim? Ljubimci sultanovi, robovi Kislar-age, to su naši vodje, naši državnici, pak ako slučajno dodje medju nje kakav junak, to se i ovaj doskora izopači. Doklje bude tako, neprestano će se allah više grditi, nego li štovati i uzveličavati, a svemu su tomu krivi dvorovi na sladkoj vodi; zato upalite te dvorove, u kojih se razbluda i grieh goji, te upropašćuje cieli Stambul!

— Potužit ćemo se sultanu, reče Derviš-Muhamed.

— Propast tim dvorovom, velim vam, jer nema u njih nijednoga pravednika, tko se i malo samo uzdiže nad druge, taj je već krivac; uzvisite one, koji su poniženi, srušite vojvode, kane i paše, koji su si kupili novcem svoja miesta te su ih pripravni svaki čas i prodati. Pozovite na njihova miesta valjale i čestite ljude, da nam oni nesmrade isti zrak. Od njekoga vremena kolaju po Stambulu novci sa svakojakimi figurami i lavjimi glavami, a mi znamo, da to nije naš običaj, takove novce kovati — danka neplaćaju ni Rusi, ni Poljaci ni Švedi; odkuda su daklje oni novci... O, odkada je Baldatši pustio sjevernoga cara, bieloga brka, (Petar veliki), da je mogao uteći, od onda znamo, da se zlatom i srebrom može dalje doći, nego li željezom i olovom. Moramo novi sviet stvoriti, stari se mora do temelja razoriti. Sastavite cieli imenik o naimenovanju i odnesite ga velikomu veziru; uzkrati li se učiniti sve onako, kako vi predložite, napišite i na njegovo mjesto drugoga te odnesite imenik sultanu. Jao si ga Osmanlijam, ako nema medju njimi toliko čestitih muževa, koliko im treba!

Sakupljeni sastave dugi imenik kandidata za najviše državnike.

Mjesto Kapudana imao je biti Džanüm Hodža, mjesto ministra unutarnjih poslova Mustafa-beg, a mjesto janjičarskoga age — Musli, sudci i komornici valja da se protjeraju, a protjerani da se natrag pozovu, na mjesto Maurokordata vojvode vlaškoga, imao bi doći neprijatelj njegov i najveći protivnik Rikard Rakovica, mjesto Ghike postao bi moldavskim knezom mesar Janaki, a mjesto Mengligiraja bio bi imao biti krimskim kanom Kaplan Giraj.

Kaplan Giraj, koj je takodjer bio, prisutan pruži Halil-Patroni ruku i zahvali mu se.

Čudnovato... kad je Halil kanu ruku stisnuo, poćuti električni udarac... što to znači?...

— Dopustit ćeš mi, reče Musli, da s ovim pismom otidjem k velikomu veziru. Ti si već bio jednom u serailu, daj da i ja jednom idem, da nebudeš samo ti slavan s takova čina. Pak i nebi išlo, da ti sam svoje predloge pred divan nosiš. Ni gjaurski vladari nedolaze sami, već šalju poslanike svoje, kamo treba.

Halil pruži tronut ruku janjičarskomu agi. Znao je da negovori sa slavoljublja, već što se je misliti moglo, da će možda nosiocu takova pisma s mjesta glavu obrubiti.

Musli bijaše u ostalom vrlo prevejan, znao je on, da su ovo vrlo smjela zahtievanja, zato je odlučio na jedan put udariti na velikoga vezira, te ga tako prisiliti, da ako pristane na jedan zahtjev, da će morati pristati i na sve ostale.

Novoga velikoga vezira prozva narod „Kabakulakom“, buduć je vrlo slabo čuo, što je u ostalom bilo dobro po Muslia, koj je uviek vikao.

S početka nehtjede Kabakulak o ničem ni čuti ništa, kao da je sasvim gluh, te mu je morao Musli sve po tri puta pripoviedati, al kad Musli reče, da će otići k sultanu i s ovim stvar urediti, ako ga veliki vezir neće da čuje, provrtaše se iznenada ovomu uši, sve je čuo, pitajuć sniženo Muslia, što želi, i što bi mogao zanj učiniti? (Dalje sliedi).

Radosti.

(Od Fr. Schillera prev. Lj. Vukotinović).

Oj radosti, iskro raja,
Elisejskih kćerko plama,
Žar nam grudi tvoj opaja,
Idućim na prag tvog hrama,
Dražest tvoja opet veže,
Što je moda razdielila,
Svi u bratstvo natrag teže,
Gdje uztrepću tvoja krila.

Lik. Cielo ljudstvo nek se grli!
Svemu svietu cjelov ovi,
Vrhu zviezda — oj drugovi,
Mora biti Otac vrli.

Koj pogodi tako dobro,
Da je prijan prijatelju,
Koj si 'e milu ženu obro,
Nek zapjeva u veselju;
Da — i on, koj samo jedno
Srdce ovdje svojim zove.
A tko ni to, taj nek biedno
Odlazi iz sveze ove.

Lik. Sve, što na tom svietu živi,
Simpatiji čast nek daje!
Ona vodi nas u raje,
Gdje stoluje nevidivi.

Radost sisa biće svako
Na prsiuh od prirode;
Bilo dobro il opako,
Sva joj cvjetnom stazom hode.
Prijatelja vjerna dade
Poljubaca nam i vina,
Svoju razkoš crv imade,
A bog svoga kerubina.

Lik. Padate li milijoni?
Stvorca zemlje je li slutiš?
Preko zviezda da se uputiš,
Ondje ti je Gospod oni.

Radost ime 'e čvrsta pera
Vjekovitoj u naturi,
Radost, radost kolo tjera,
Na velikoj svieta uri.
Iz sjemenja tvori cvjeće,
Po nebesih sunca grije,
Po prostorih klupka kreće —
Kroz staklo ih vidjet nije.

Lik. Veselo ko sunca gredu
Po modrine krasnu broju
Paste braćo, stazu svoju
Kao junak na pobjedu.

Sa zrcala od istine
Motritelju s' ona smješi
A krieposti na visine
Vodi tužne pa ih tješi:
Na plamtećih vjere gorah
Njezin barjak svedj se vije
Angjeoskih posred sbora
Nju kroz ljese vidjeti je.

Lik. Neka pate svi strpljivo
Za sviet bolji i budući,
Nad zviezdami stanujući
Bog će platit milostivo.

S bogovi se boj nedieli,
Nek nas uzmu za blizance,
Tuga s bjedom nek se seli
Med vesele za mjestance.
Jala, mržnje neka nije,
Dušmanstvo se nek uništi;
Nitko suza nek nelije
A kaj nikog nek ne tišti.

Lik. Knjige dužnih nam nebudi!
Cio nek se sviet pomiri.
Nek nevode sud nam hiri,
Jer po našem Bog nam sudi.

Radost blista u pokalih
U grozdovu rumenilu,
Piju nježnost kanibali
Crpi zdvojnost novu silu — —
Stup'te s mjesta zasjedjena
Kad se pije redomice;
Nek do neba štrca pjena,
Dobrom duhom ajd' čašica.

Lik. Komu nebo slavom ori,
Kog Serafa hvale žice,
Dobrom duhu, hajd čašice!
Nad zviezdami tamo gori!

Postojanost u žalosti,
Pomoć slabim i nevinu,
Vjera vjeri do vječnosti,
Pravdu svom' i dušmaninu;
Da pred krunom budmo muži, —
Pa da krv se od nas traži —
Nek ju dobi, koj zasluži.
Vječna propast gadnoj laži!

Lik. Na skup svak se sad približi,
Na ove se kucte čaše
Zakletve se držat naše,
Sad na boga svak prisiži!

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

XXI.

Što čovjek radi, kad ništa neradi.

Stigavši kući naznače mi sobu, u kojoj da prenoćim i mi smo se razstali.

Uzmem se razgledati po svojoj ukusnoj spavaonici, (koja je obično za gostove priredjena) te opazim na stolu onaj isti pomenik (album), u kom sam prije tri nedjelje prvi put ugledo sliku Ivkinu.

Otvorim ga.

Kraj nje stavila gospoja — moj lik, koga joj netom dvie nedjelje priposlah...

— Zašto da legnem?... reknem si. Ta nebi i onako mogao spavati, a zora samo da nepukne.

I ja promatrah s dopadnošću ali i tužne duše toga angjelka do biele zore. Dva tri puta primakoh njezino krasno lišce na ustne, ali mi se ruka trgla prije nego sam joj mogao cjelov utisnuti... Ta ona ljubi Milovana... I ja bi tako načinio... Dva tri puta klikoh iz srdca krasne Vrazove rieči:

Ipak si ti angjeo,
Angjeo moj ljuveni!...

Prvi sunčani traci odsinu na prozoru i ja se dignem na svježi zrak.

Onako prašan, onako neuredan, kakav sam sišao s kolâ, vratih se i sa svoje šetnje natrag u sobu.

Gospoja bijaše upravo u njoj te promatraše prekrštenih ruku u čudu, moju postelj. Opaziv me na pragu blieda, upala s probdijene noći klikne:

— Što ste za boga radio sve do sada?

— Upravo ništa...

Ona opazila na stolu još uviek otvoreni pomenik... Primakne se k njemu, poklopi ga... zatim me uhvati pod ruku i rekne povlačeć me za sobom:

— Kafa će nam ohladnjeti!

* * *

— I vino će ti izklapiti, drmne me Žuža, dižući se sa svoje stolice. Je li slutio, da sam ja za danas tim završio, ili mu je bilo dosta moga poviedanja — to neznam.

Pretendent se diže takodjer, a Šamiel sjedi jednako mirno u svojoj krznenoj čohi zamotan s klobukom na glavi, (njemu bo je u sobi premrzlo); poetični Jankica pako gledaše me sveudilj podbočen na oba lakta polu otvorenih ustiju čekajuć, hoću li nastaviti.

— Sutra svršetak, reknem si slušaocem.

— Hvala bogu! kliknu Žuža. — A kamo sad?

— Neka Šamiel odluči, predloži Pretendent navlačeć si debelu kučmu kapu na glavu.

— Najjeftinije i najzdravije bude prošetati se na Dunavu. Rekav to poravna si Šamiel svoju kozju bradu.

— Ako nema Žuža ništa proti tomu — onda smo složni, pecne Pretendent današnjega našega mecenu.

— O, ja se klanjam Šamielovoj mudrosti! I Žuža mu se zbilja duboko pokloni.

Dio treći.

XXII.
Šamielove nezgode.

Treći dan redali se drugovi oko stola prilično dobre volje, sám nam se poetični Jankica prikaza njekako nujnim. Nebogi ostavio noćas i zadnju paru na biljaru.

— Što si biesa za to toliko zabrinut? ta nije to prvi put! tješio ga naš Žuža.

— A valjda nebude ni zadnji, doda Pretendent.

— Ako itko, to sudi materijalista druge po sebi, odvrati im žestoko naš poeta. — Mene se Vilkova čustvena poviest dojmila te sam zato ozbiljan; a vi to odmah navlačite na svoju.

Žuža i Pretendent prasnu u smieh.

Pa i Jankičina poetična usta se razvukla, i on se muče pridružio tomu nepjesničkomu smiehu.

Pod objedom nasmijasmo se do sita. Šamiel nam običnom svojom flegmom pripoviedaše, što ga je jutros zadesilo.

— Ja gledam, poče on, kod njekoga na klupi poredane kojekakve stare knjige. Na jednom trgne me njetko za rukav. Ja se ogledjem a njekakav oveliki studiosus zapita me njemački: pošto je ova knjiga?... Držao me za antikvara!... Ali sam ga tako mrko pogledao, da se je ubogi djavo s mjesta izgubio.

— Ti si vrlo sretan s te strane, primjeti Pretendent. Sad te zadesi ovo, sad ono. Kako je ono bilo s dekanom Vilko?

— O, onda su mi sve suze frcale od smieha! Šamiel se imao naknadno upisati u dekanatu. — Čuješ Vilko, ajde samnom, reče mi on. — Dobro. I mi u dekanat. Dekana nema, al bio tu naš fakultetski sluga. Šamiel dekana nepozna, pa misli, on je pred njim. — Euer Gnaden, hier sind meine Documente, i on mu uzme razlagati, kako je i što je. Da vam je bilo pogledati našega famulusa! Ubogi starčić korači triputa na trag, očali mu pale s čela na nos, kad se uzeo klanjajuć izpričavati, kako on nije „Euer Gnaden“. Ja sunem napolje i vrtio sam se kroz čitavih ono šestdeset skalina od težka smieha.

I mi se tako nasmijali i nahranili do mile volje a ja onda nastavih drugovom ostatak svoje pripoviedke kako sliedi.

XXIII.
Milovan i Ivka.

Proteklo i više nego dva mjeseca a ja nedočuh o Milovanu ni Ivki ništa. Ja se malo po malo opet ponačinim, pa ako i nisam onako djetinjario, kao prije, to mi se ipak s vremenom vraćala moja prvobitna ćud.

Ta inače nisam ni mogao uz svoju narav i družtvo, u koje sam dolazio. Ipak kamo bi godj došao, ako su me ondje od prije znali, svi bi me sada dražili, da sam zaljubljen, da sam očaran. Ali u koga? Toga nedozna nitko; jer se nije valjda nitko brinuo da iztraži. Samo bi mi govorili, da sam u K. ostavio polovicu srdca.

Došla doba, kad je djaku pod plug, kako običavasmo govoriti o Miholju.

— Ja o Terezinju, doda Žuža, kad se groždje pospravilo.

— Ali si se zato i mogao kadšto ponositi najvećim redom u svjedočbi, šiknuo Žužu Pretendent.

— Ta k čemu bi i bili drugčije treći redovi? oglasi se i naš dimnjičarski poeta.

Koncem listopada stigne mi napokon od Milovana pismo. Evo vam s njega ono, što simo spada, reknem izvadiv iz listnice njekoliko pisama.

... Prije nego ti stanem pripoviedati, kako sprovedoh ostali dio praznika, čuj, u kratko, kako mi je bilo na razstanku iz K.

Dan prije nego što ću otići, posjetim Ivku. Upravo je svijala krasnu kiticu.

— Smijem li znati komu je namienjen taj liepi darak? zapitam ju spušćajuć se do nje na stolicu.

— Onomu, komu sam ga obećala.

Tim odgovorom postah ljubopitnijim, te ju smjelo ali i nježno zapitam:

— A tko je tako sretan?

— On, komu sam jučer obrekla.

To me je smelo, nedosjetih se bo namah da je jučer meni obećala kiticu cvieća uz uvjet, da i ja njoj ma bilo i jednu ružicu na uspomenu ostavim. Sjetiv se napokon, pritajim se kao da neznam i progovorim:

— Gospodično, vi me jako mučite.

Nu njezino milo oko i rumene ustni nesmiju se više, ona me primila za ruku i ganuto odvratila:

— Milovane, vi znadete najbolje, komu sam to namienila...

Prijatelju, kakav prizor!...

Kao omamljen sjedio sam dugo tu nemogav ni rieči premoći, dok me sitni umiljati glasak nedozva veleć:

— Milovane, što vam je?

Sad se tek prenem. Zamolim ju, nek mi oprosti, što sam tako dugo mučao, pa se uzmem dalje razgovarati. O čem? Sbog silnoga posla drugi put.

Mrak se već hvatao i nam se bilo razstati.

Na razstanku predala mi kiticu i svoj lik. Suza joj zasjala u golubinjem oku, kad mi je pružila ruku, a ja... nemogosmo se dugo razstati...

A kako bi mogao srdcu odoljeti, da joj jutro prije odlazka nereknem posliednji s bogom!...

Za tim mi u kratko nacrta oproštaj s Ivkinim bratom, pa Barbarosom, Konradom itd. a onda nastavi:

Da znadeš brate, kako mi je bilo pri srdcu, kad sam sjedajuć na kola pomislio: Bog zna je l' kada i nikada!...

Nezaboravite, vi moji rutavci, reknem si smješeć se drugovom, kad sam dočitao to pismo. Ovo mi piše čista uzhićena duša, bezazlenoga sedamnaestljetnoga mladića. Jankica, tebe nerazumievam pod rutavci...

Pretendent i Žuža bace pogled na Jankicu, koji mu je mogao značiti: Mi ti nezavidimo na tom odlikovanju.

XXIV.

Kako se bolestnik težko oporavlja.

Njekoliko dana kasnije opisa mi mladenačkim uzhitom svoja osjećanja na putu, zatim i znatnije zgode, koje ga na njem zadesiše. Osobito mi živahno nacrta, kako se je putujuć sastao u *** s njekom ljepoticom, kojoj je slučajno takodjer bilo ime Ivka, pa kako ga je očarao njezin izvanredni narodni ponos „taj pium desiderium“ kod naših ljepotica.

Kolikom slasti i veseljem gutah svaku riečcu drugoga mi pisamca prijateljeva! Čim bi list stigao i ja ga pročitao, namah bi si sjeo pa mu dugi odgovor napisao, tješeći njegovo ranjeno srdce, koliko mi je to samo moje slabo pero dopušćalo.

Da li sam ili u koliko sam sa svojim nastojanjem uspio, moći ćete donjekle prosuditi iz ovih redaka, koje mi nješto prije Božića priposla:

... Da, prijatelju, bilo, pa — prošlo. Nepreostaje nam ino van sladka uspomena na prošle praznike, kojih se znam i ti — rado sjećaš. Te akoprem ti iskreno priznajem, da se često i rado njesjećam, to mi valja ipak pomisliti, da sam...

Uvidjam da mi nebi ništa koristilo stvar dalje tjerati; a to, što je bilo, nadam se, moći će lasno zaboraviti ona — nu — i ja... ali veoma težko...

Kod mene je to hvala bogu, ipak njekako laglje išlo. —

XXV.

U samostanu.

Milovan se zbilja veoma težko oporavljao; jer mi ćak u svibnju sliedeće godine ovako pisa:

... Znadeš valjda, da sam ob uskrsu bio u V. ali samo četiri dana. Prvi dan posjetim tamošnji samostan. Imao sam njeke poruke na svoju malu rodjakinju, koja se ondje odhranjuje, a ujedno željah vidjeti i — Ivku...

Da znadeš, kako mi je bilo, kad sam stupio u sobu, gdje sam ju imao dočekati!...

Ona unidje s mojom malom rodjakinjom al se tako prepane, kad me je opazila, da je njeko vrieme kao okamenjena na mjestu ostala. Ja se dignem, da ću joj na susret nu zapnem takodjer sav smeten; jer su one dvie koludrice, koji su s njom došle, opazile njezinu zabunu, pa je jedna drugu pogledala. Valja ti medjutim znati i to, da sam se ja načinio rodjakom i male i Ivke, jer je inače nebi bio mogao vidjeti.

Jedna od tih dvijuh koludrica bila vratarica i ta si je sjela uz nas, a druga izčezla za njekakvim zastorom.

Mi započesmo napokon prilično živahni ali skroz ozbiljni razgovor.

Ne bilo dugo i vratarica se digne, jer je njetko pozvonio na vratih. Ja se poveselim, eto nas samih; ali mi presjela radost, kad sam opazio, kako se nješto za zastorom miče...

Bijaše mi indi razgovarajuć se s njom ozbiljno, ostavljena bar ta slast, da joj se nagledam krasnoga lica. Ona bi me samo po kadšto pogledala svojim golubinjim okom... I pogledi govore...

Oj, divno li ti je sada liepa! Puno krasnija nego kad ju prvi put ugledah!...

Biti će jedva prošlo pet časova, kad joj ona koludrica iza zastora namignu, da nam se valja razstati.

Od toga dana bio sam ti svaki dan u samostanskoj crkvi, te ju svaki dan gledao, kako se pobožno moli. Oj, kako bi joj rado bio prišaptnuo one Borskove rieči:

Blago onom, komu voliš,
Molitva ti kog spomene!
Oj djevojko, kad se moliš
Pomoli se i za mene.

(Dalje sliedi).

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Prvi list.

Mila prijateljice! Još mi je živo u pameti onomadnja ugodna mi šetnja s tobom po liepom perivoju, gdje sam uživao divote prirode i milinje proljetna dana. Kao što strune iza liepe svirke još sladkom harmonijom zuje, tako uspomena u meni na ono vrieme! — Nemoj se indi čuditi, ako i sada zaječi sried ozbiljna razgovora. — U tebi se spaja sbilja s veseljem, kraj ljubkoga posmjeha ustana tvojih sanovno ti često oko gledat znade, a uz ozbiljan ti razgovor milen posmjeh na ustnah titra. O, da mi hoće za rukom poći i moje rieči tako udesiti kao što su tvoji razgovori! — Šetasmo se, o svačem se razgovarasmo. Veli starac Homer, da ima ljudi, koje veoma zanimati znade razgovor, ma samo o dubu i kamenju, jer im nije stalo za ino, već sam razgovor. To su, veli, ljudi zaljubljeni. Nu mi se razgovarasmo o predmetih velevažnih i ozbiljnih; smatraj ova moja pisma, daklje, kao nastavak onih naših razgovora.

Rekoh, da ću pisati o praktičnoj filozofiji. Pridjevak će te valjda taj pomiriti sa samim imenom znanosti, koja je stekla glas nepraktičnosti i sanjarije. Da se ženska glava bavi praktičnimi poslovi, to ćeš odmah priznati, da se pako i na filozofiju obazre, tomu ćeš se — možebiti s mnogom prijateljicom i starim znancem — nasmiešiti.

Vidit ćemo, imaš li pravo — poslie. Za sada mi obećaj samo to, da ćeš opetovano čitati, što ti pisao budem, a dok završim, onda ćemo potaknuti pitanje: je li ženskim i taj nauk koristan? Da se medjutim nebi dugo inatili, šaljem ti listove ovim putem, posvećujuć ih i svim ostalim milenim našinkam, da mogu suditi, imam li pravo ili ne! —

Podji daklje samnom u suho polje filozofije, nu neboj se, da ću te povesti strmim putem znanstvena protraživanja, nego ću gledati, da te koliko budem mogao, vodim od oaze do oaze; pokazati ću ti gotove rezultate, a trudit ću se uve-

sti ih u ljepših svilah, nego li je siva kabanica filozofa... neboj se daklje temeljite učene razprave, ali — ni ti i nitko se je niti nenadaj! — Znam, da je težka i velika zadaća, popularno priobćiti koju znanost, a veliki su se i mudri muževi toga često bezuspješno latili, pa napokon takovo priobćivanje i zabacili. Mene jedino to učini tako smionim, što pišuć — na te mislim, a uz tebe, draga prijateljice, mnijem, da bi i najsuhoporniji stvor morao zadihati novim životom.

Razsvjeta je sve — u liepoj razsvjeti i voda ko vatra izgleda; pomisao na te neka mi bude luč — a rieči moje, nebile — voda!

Praktična filozofija, ili po staru, e t h i k a, znanost je, koja se bavi kriepošću, životom, ljudskim djelovanjem. Ona daklje neobitava u zviezdah, dokučiva samo na ljestvah metafizike, ona je od teoretične filozofije posve neodvisna, živi za nas, medju nami. Odabrah ju za to tebi, nebi li u njoj našla vjernu drugaricu na putu života. Praktičnom ju nenazivam, da joj pohvalim hasnovitost — ne, jer je to hvala vele dvolična, jednomu bo je koristno, česa se drugi boji, a uzvišena znanost nije kao čovjek, da ima vjernih prijatelja i krutih zazornika; ona je čista boginja, koja se nebori za ničije sljedovanje. Za čista srdca njen je glas možan u časovih duševna mira, čistim čustvom u čistoj duši ona jedino govori. Govori i drugdje, ali se samo tu razumije. Hodi, mila prijateljice, stupi samnom pred nju, srdce je tvoje čisto, liepo i najuzvišenijim čustvom pristupačno, stupi samnom pred nju, da nam sbori liepe rieči o kriepošti i dobroti osnovanoj na ljepoti!

Šta je dobro, tko dobar, tko je gorji od njega?

U svagdanjem se životu često čuje o tih stvarih suditi, jedan drugoga, jedna drugu ili hvali ili kudi — riedko se dogadja, da u obće nesudi. Najteži je sud o samom sebi, ali je najvažniji; jer od toga suda odvisi saviest. Je li takav sud istinit, je li u obće možan, pa ako jest, kako i po čemu da sudimo? Da se ljudi u tom riedko slažu, dokazom su ti prepirke o vriednosti ili nevriednosti čovječjoj, dokazom tašti i malodušni ljudi, koji ili vide u sebi previše ili premalo kriepošti. Kako će ih filozofija naučiti, da svaki u svoje ime valjalo sudi?

Da ti kažem ovako: ovo je liepo i dobro a ono ne, pa da se samo na ugled ma čiji oslanjam, punim bi se pravom bojati morao, da ćeš, dok u ičemu uvidiš varljivost ili neistinitost toga auktoriteta, zabaciti i te tvrdnje njegove! Kamo čovjek dospije u tom slučaju, možeš danas viditi na ljudih, koji su samo tako došli do mjerila svojih čina pak su voditeljicu odpustili!

Svaki čovjek mora samostalno suditi; f i l o z o f i j a s a m a n e s u d i, n e g o u č i s u d i t i. Svaki sud, što ga čovjek o čem izrekne, odvisi ob onom, o čem ga je rekao, čim da te daklje filozofija nauči valjalo suditi, van tim, da ti predoči jasno p r e d m e t, o kom da sudiš? Radi se daklje o tom, da mi podje za rukom, taj ti predmet prosudjivanja jasnim učiniti.

Koji je daklje taj predmet, o kom se radi?

To ću ti u sliedećem pismu priobćiti, sada te samo još moram utješiti, ako su te posliednje moje rieči poplašile, da ti nebudem drugo van predmet predočivao a sud da će tada sam po sebi valjao biti. Dà, mila prijateljice, što je liepo pak se čovjeku predoči, to mu se tad bez sumnje dopada — valja ga samo pozorna učiniti, ako je igdje ljepota sakrivena. U razlaganju skrivene ljepote i načina, kako ju čovjek može naći, nalazi se zadatak estetike. Ugledana ljepota očevidna je i neposredno se dopada — tko n. p. tebe vidi tomu netreba istom razlaganja — uvjeren sam, da će odmah pravo suditi. — Punim bi se pravom ljutiti mogla, da ti time laskat hoću, nu moraš mi oprostiti; jer sam trebao valjao primjer na tolike suhoparne tvrdnje!

Nadam se, da ćeš mi tvoje mnenje o razloženih danas pitanjih priobćiti, pa ako o čem sumnjaš, sumnje mi svoje priobćiti, da ih razpršim — ako ti šta osta de nejasno, da ćeš me pitati.

Završujem, moleći tebe i sve liepe zemljakinje, da mi oproste, ako sam bio

suhoparniji nego li su se nadale, što tim više žalim, čim manje obećati mogu, da će bolje biti.

U Beču — Tvoj itd.

Domaće životinje u raznih naroda.

(Od Lj. Modca).

(I. konac).

Tobožnjimi duševnimi sposobnostmi neodlikuju se goveda, pače stoje u tom obziru na veoma nizkom stupnju, jer krom ovce nema gotovo benastije domaće životinje od govedčeta. Ono doduše s vremenom pozna svoga gpspodara i gojitelja, dà u njekle ga i obljubi, ono sluša na njegov glas i u obće pokazuje njeku privrženost prama onomu, koj se s njim mnogo bavi; ali sve to čini više iz navike i običaja, nego li iz vlastitoga uvidjenja i spoznanja. U govedâ, koja živu u slobodi, veli Scheitlin, ima više duševnoga spoznanja, nego li u onih, koja živu u stajah. Krave na Alpah poznaju ne samo vrlo dobro svoga pastira, nego razlikuju i zvuk zvonâ svoga stada, te su u obće veselije i živahnije a uza to manje plašljive. U govedâ je čustvo poštenja slabo. Gurne li jedna krava drugu, ili ju odtjera od najljepše paše i od jasala, to se ova radi toga ni najmanje nestidi ni nejedi, već se ravnodušno makne jaćoj s puta, potulji glavu i dalje pase. U pobjediteljice nema opet ni najmanje ponosa, ni traga radosti; i ona mirno dalje pase. Jedino u krave predhodnice na Alpah ima nješto ponosa, jer ona nijednu kravu predase nepušta.

Bik nadkriljuje kravu u tom obziru. On je jači, pa s toga i ponosniji i odvažniji od nje. On se s ponosom drži braniteljem i čuvarom stada, pa odvažno navaljuje na svakoga neprijatelja i bori se hrabro. U svom stadu netrpi takmaca, te se s njim tako dugo bori, dok jedan od njih nemalakše.

Govedče je u drugoj godini sposobno za razplod; krava se može dojiti do 16. ili 18. godine, a živi najviše 25 do 30 godina.

Goveda se hrane raznim koje svježim, koje suhim biljem. Najvole jesti raznolike trave, grahorku, mlado žito, razne zeline, zatim repu, korun, markvu i m. d. Škode im konoplje, trubeljika, sitina, mrazovac, mliečec, naprstak, mlado hrastovo i orahovo lišće, mokra deteljina i m. d. Od peršuna, celera i raznoga luka gube krave mlieko. Goveda vrlo rado ližu sol. Odrasloj kravi treba na dan 20—25, a volu 30—35 funta hrane.

Čivit (indigo).

Želeći blagostanju krasne naše domovine, koliko mogu, pripomoći, razmišljah o tom, nebi li se uz povoljno naše podneblje dao učiniti pokus, da si udomimo čivit ili indigo. Nimalo nedvojim, da će trudu mojemu uspjeh biti sretan, a bude li sbiljam, ele liepe li koristi narodu hrvatskomu!

C. kr. ministarstvo trgovine blagostivo iz Bombaja i Beliže dade donieti dobra čivitna sjemena i može ga se po volji dobiti kod mene.

Čivita (indigofera) ima 120 vrsti, razširenih po svih zemljah vrućega podnebja. Uvršćuje se medju zeline i pogrmlje, bude visok 2 do 5 stopa a naliči ptičjoj grahorici = vicia cracca. Lišća je neparovita, iz pazušica = blattwinkel, izlazi grozduljast cviet, bud crven ili modruljast, plod se nahodi u komušicah a s tôga vrsta se po naravnom sustavu medju sočivnice.

Tlo mu se hoće lagano i pjeskuljasto, od naravi dobrahno vlažno ili takovo, što se može, prema potrebi, lasno poplaviti i po volji odplaviti. U srednjoj Americi sade ga redom; učine na 2 palca jamice, odaljene na 30 palaca a u svaku metnu po prstôvjet sjemênja. Prva im je briga, da nebude korova.

Koncem već trećega mjeseca nastaje prva žetva. U to doba razcviće se, lišće mu je tamnô zeleno, ako se prigne i srebrna sjaja, što čine tanahne pahuljice.

Za dva mjeseca potjera opet, te se iznôva požanje a to se opetuje tako dugo, dok se vidi, da je jošte žetva harna.

Čitave biljke ulože se u zidane kao kace, badnje, što bi se mogle hrvatski nazvati modrenice ili modrenjke, u koje se lije voda. Toplina hoće se 25°; sada začne kvašenje, što traje 12—14 sati.

Za kvašenje radja se veoma znatan smrad. Dok to biva, izmamio se za sada jošte nebarven latak, koj će se istom kašnje promjeniti u modrilo.

Kvašenje treba, da se u pravu horu zaprieči. Čini li se to prerano, preostane jošte nerazlučena barvila na biljkah; ako li se predugo kvasi, to se tim njeki dio čivita pokvari. Kvašenjem, naravski, bilje nabubri, zato se pritlači težkim kamenjem, čim budu biljke neprestano u vodi. Sva tekućina postane sada tamno-žuta a pjena se prikazuje u raznih bojah.

Zagrabi li se tekućine staklenicom, dobrahno stepe, pak opazi li se, da se grušaju sitna zrnašca, to je znak, da je tekućina sazrela.

Poslie 18 sati obično tako provre da se iz modrenice pretoči tekućina u drugu posudu, koju bismo mogli nazvati i s t e p i c o m, u kojoj se do 2—3 sata žurno mieša i steplje samo za to, da u nju uljegne što više zraka, kojim se tekućina kao usavrši, sazrije. Tekućina za sada žućkasta, zeleni se; za čas opet stvore se modre pahulje, sastojeće sa sitnoga zrnja čivita, koj se opet u slici tamnomodra kala utaloži. Sav taj talog metne se na ponjave, da se valjano prociedi pak u sjeni uz povoljan propuh osuši. Kada se ovo tiesto valjano skruti, a treba li i u džimaonicah posve oslobodi suvišne možda jošte vode, onda se kroji u kocke pak iznovice suši, čim postanu kocke o trećinu manje.

Mi bismo mogli čivita uspješno saditi početkom svibnja a žeti ga kolovoza; u ostalom hoće se upravo za to kušnje, da vidimo i da se uvjerimo ne samo, kada ga valja saditi i žeti, već i to, uzpieva li tako, da bi nam se s njega izplaćivao trud, šta se upravo i hoće.

Jos. Ferdo Devidé,
tajnik zagr. trgov. obrtničke komore.

Kritika.

(Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. U Osieku 1868 dalje.)

U tom je pogledu vrlo poučna ona alinea na str. 15. Med nami kneže, bog će sudac biti itd. Nemogu se oteti da barem sliedećih 10 stihova nenavedem:

Tko p r o d a t i j e d o m o v i n u vriedan,
U tome srdce čovječje nebije,
U toga grudih crn se pako krije,
Za toga strašan nije čin nijedan.
Ti plemstvo tražeć, rod izdaješ cio,
Da t u d j i r o b po s v o j e m gaziš robu,
Ti život svoj na tudjem gradiš grobu.
Tko grob taj cieloj domovini sprema,
Taj s jednim samo milosrdja nema,
Ma bio otac, brat il prijatelj.

Paralela ova dala bi se do podrobnosti izvesti, ali ja neću da štiocem pjesni kvarim taj žuhki užitak, ali neću ni da podmetnem pjesniku namjeru. Ta može li Bogom nadahnuti pjesnik za svaki stih, što mu se iz grudi sasuo, i sam dati račun? Onaj neka odgovara, koj s visine ga očara!

Kako god već dosada nisam imao pjesnika za važna šta ukoriti, tako sam opet tek na pragu njegove hvale. Ali kako da započnem? Na str. 42. čitajuć napisah olovkom ove rieči: ‚U velikoj se nadješ biedi, da omamljen tolikim milinjem od najljepšega neizabereš možda ono, što je samo liepo‘. I mislim, da nisam krivo zabilježio. Gledao ti bujicu misli pjesnikovih, talio se s njihove nesravnjive nježnosti i slastne miline, zanio se u bujne slike i maštovite prispodobe, riečju: motrio ti pjesnika svega, kako ga izdaje njegova pjesan: moraš klicati iza svega grla, koliko ga nije sapelo divljenje: to je pjesnik, vesela mu majka! Kad bih ga htio omjeriti o našega pjesničkoga prvaka, onda bih junak bio o njem prepisati ono, što sam na 40 str. uzabilježio: ‚Marković je Mažuranića smjelim poletom rekao bih, nadletio, a nježnošću i t a n č i n o m — da nereknem š a p t o m svojih misli i pjesničkih slika nadmašio. Jedinom još dubljinom i jedrinom pa raznovrstnošću zaostaje za ovim pjesničkim uzornikom‘. A da će i ova druga vrlina postati pjesnikovem svojinom, jamči mi njegov inače filozofski duh, i mlada doba. Jer dočim je pjesnik Čengić-age u 33. god. izpjevao divnu pjesmu svoju, nema Markoviću sada više od kakovih 24 g.; može ga daklje i u tom stignuti. Koliko

je tvorna i bujna mašta u našega pjesnika, najlašnje se vidi, iz premnogih onih slika o „zviezdah.“ Nespominjem se, da sam više od dvie tri li misli našao jednake ili srodne — sve je drugo raznoliko, sve novo, sve krasno. O toj premoći pjesnikovoj ja sam si opet na 40. str. zapisao: „Samo ovako jaka, silovita, bogata i slikovita mašta može ovolike zviezde bez dosadne jednolikosti skinuti s nebesa, i skupiti na zemlji u ovako prostorom malu pjesan!“ Nebudi ovi citati nikomu zazorni: ja jih zato prepisujem, što je prvi dojam obično najvjerniji i najnepristraniji. Ali kakogod zviezde ove čas milo svjetlucaju, čas se opet živom vatrom kriese, ipak ću ja niže malo zamoliti pjesnika, neka barem njekoje ostavi na daleku i visoku stanu boraviti njihov noćni danak.

Kad bih hotio gornju tvrdnju dokazi podkriepiti, morao bih malone svu pjesan od prvoga do zadnjega stiha prepisati, a navoditi ljepše od ljepšega, značilo bi kvariti i preticati užitak budućim štiocem ovoga miloga djelca. Ali da me neukori tko pustim hvalisalom, pripomenuti ću njekoliko barem miesta, koja su vrstna tvrdnju moju, makar je i smjela, dovoljno opravdati. Želiš li dobiti pojam o pravoj lirici, o prelastnoj nježnosti misli i slika, a ti čitaj konac pogl. II. „Kohan“ i „Vlasta“, čitaj početak pog. III.; čitaj na str. 43 ove stihove:

O dodji, noći, s tvog otajstva čarom,
O dodji, sjajna, s tvojih zviezda žarom,
Nek štitom božjim dvoje dragim sjaje,
Nek ljubavne jim prve zagrljaje
Zvjezdovnim plaštem čuva i pokriva
I s cjelovi se njihovimi sliva!
O dodji, tiha, tajna, sveta noći,
O dodji, tad će i on — i on doći.

sr. str. 16 počam od st. 12 do konca alinee.

Neodoljiv je na str. 46 onaj odsjek: Iz liljanevieća miris se izlieva itd. Ja neznam čovjeka, u kom ima srdce, a da ga suze žalobnice neobliju na ovu tihu i nadzemnu tugu. Pa još se nisu te suze osušile, kad ti jih umah na drugoj strani neznam reći, da li još ljepše ili upravo tako liepe one rieči: Po mrtvoj dragoj mjesec bieli sije — pa sve do konca ovoga poglavja — novim vrelom tjeraju na oči.

Hoćeš li se diviti tančini misli i poletu pjesnikovu, čitaj n. p. na str. 48 ove stihove:

Na drugoj suze biserom se kriese,
Ko zviezde, što jih Bog iz ruku strese,
Na zemlju, kad je ko grob tiha pusti,
Kad plaštem mrak ju zaogrne gusti.
Iz suza biser k biseru se niže,
Iz njih se *sjajna pruga k nebu diže*,
Nek po njoj *duša dragina se vrati*,
Životom nek joj lice počne sjati.

na str. 30 st. 8 i 9. Iz sunčanijeh zraka vienac svijen — I cvieća dahom mirisnim oblijen; nadalje na str. 6 st. 11 s gora: A modro oko nek joj crniem plane.

Misli su njekoje tolikom preciznošću tolikom živošću izrečene, da ti se čini, kao da je pred tobom, da ju vidiš, da ju čuješ n. p. na str. 4 st. 4 s dola: Čas mišlju pak se zabavi dubokom — Ko jastreb strvlju, na nju slećev okom (okom jastreb već s letio na strv!); na str. 8 st. 17 s gora; Zakucalo jim opet srdce živo. — Te vlažnim sievom pogled jim zaplivo na str. 18 pod konac: Te bračnim ga zagrljaji ovi — I mraznimi ga zaljuljuje snovi. Zatim na str. 28 st. 12 s gora: Ko paklen potok znoj na čelu žeže, — I zmijskim plazom preslica curi; na str. 74 u sredini: Od stida lica rukama su skrili, -- Medj prsti, vidiš mnoga suza mili; a na drugoj strani st. 4 s dola: Na njih umiruć svaki kletvom škrine, i m. dr.

(Dalje sliedi.)

Družtvo sv. Jeronima.

(Konac.)

Iz pravila družtva sv. Jeronima vadimo za ubaviest naših čitatelja ovo:

Glava I. **Svrha družtva. § 1. Svrha je družtva sv. Jeronima izdavati i uz jeftinu cienu širiti pučke spise, dobrim duhom pisane, zabavno poučne struke.**

Glava II. **Ustroj družtva. § 2. U koliko se osniva obstanak i djelovanje družtva na glavnici (srav. § 27.)**

§ 3. Pokrovitelj društva jest nadbiskup zagrebački.

§ 4. Pod okriljem pokrovitelja upravlja svimi poslovi družtva odbor od 8 članova u Zagrebu stanujućih.

§ 5. Članovi upravljajućega odbora mogu biti svećenici i svjetovnjaci.

§ 6. Upravljajući odbor izabiru članovi stanujući u Zagrebu, nu i vanski, koji bi mogli pristići u glavnu skupštinu, koja će se u tu svrhu držati svake godine; a unapred putem javnih listova za vremena oglasiti.

§ 7. Obnova odbora biva svake godine u glavnoj skupštini. Odbornici mogu biti na novo izabrani.

Glava III. radi o pravih i dužnostih odbora. a) u obće i b) napose.

Glava IV. O članovih družtva. a) pristup. § 15. Članom družtva sv. Jeronima može postati svatko bez razlike spola, dobe i stališa, tkogod položi ustanovljeni družtveni prinos. Razlikuju se utemeljitelji; zatim članovi prvoga, drugoga i trećega reda.

§ 16. Tko položi na jedan put najmanje 50 stot., broji se medju utemeljitelje družtva.

§ 17. Tko u gotovu novcu položi 20 stot. ili namah ili u jedno godište izplati, postane članom prvoga reda. Tko u gotovu novcu položi 10 stot., ili u jedno godište izplati, postaje članom drugoga reda; a tko u gotovu novcu položi 5 stot., ili u jedno godište izplati, postaje članom trećega reda. Manji se prinosi primaju zahvalno i smatraju kano darovi.

§ 18. Članovi, koji su se obvezali izplaćivati svoj prinos u obrocih, ako nakon minule godine od dana upisa nenamire podpune svate, gube položene novce, jer se smatraju kano darovi, s tom opazkom, da se članovi prvoga reda, koji su položili 10 ili više stotinjaka; a nisu namirili podpunih 20 stot. nakon minula roka uvršćuju medju članove drugoga reda, nu položeni suvišak gube. Tako članovi trećega reda gube položene novce, ako tečajem jedne godine nenamire podpunih 5 stot.

§ 19. Svaki član drugoga reda može kada ga volja postati članom prvoga reda, nadoplativ još samo ostalih 10 stot., a tako i svaki član trećega reda može postati članom drugoga, pače prvoga reda, nadoplativ preostalih 5, doticno 15 stot.

§ 20. Nijedan član nemože svoga prava niti za života, niti na smrti prenieti na drugoga, već nakon njegove smrti pripada položena svota družtvenoj zakladi.

§ 21. Knjižnice i zadruge (kano što su obćine, samostani i učilišta) budući neizumiru, plaćaju dvostruko, ako žele biti članovi družtva.

b) korist. § 22. Svaki utemeljitelj, zatim svaki član prvoga reda dobiva po 4 iztiska, član drugoga reda po 2 iztiska, a član trećega reda po 1 iztisak od svakoga družtvom izdanoga spisa.

§ 23. To svoje pravo nastupljuju članovi onda, kada su položili i izplatili čitavu svotu i to na knjige družtvom nakon izplaćene svotu izdane, dočim na knjige, koje je družtvo prije izdalo, neimaju prava sasvim nikakova..

§ 24. Knjige se dobivaju tvrdo vezane, osim ako tko očituje, da voli nevezane, a razašilju se koncem mjeseca lipnja i to voznom poštom, neoznači li koji član za se drugoga puta. Članovi plaćaju poštarinu od knjiga, ako odboru nepodje za rukom izhoditi družtvu bezplatnu poštu.

§ 25. Članovi, koji bi se poslje pristupa u družtvo drugamo preselili, imadu o tom namah izvjestiti odbor.

§ 26. Članovom pripada takodjer pravo: spise, koji bi jim se vidili za naš narod potrebni ili koristni, preporučiti u glavnoj skupštini.

Glava V. Glavnica. § 27. Buduć da se i na glavnici osniva obstanak družtva i njegovo djelovanje (srav. § 2.), to u glavnicu nitko nikada dirati nesmije, izuzamši jedini slučaj razpusta, nu i tada, tako da dobi svaki živući član svoj prinos natrag; a što valja uraditi s ostalom imovinom, to odredjuje odbor u dogovoru s pokroviteljem. Dapače gledati je i nastojati da se glavnica što više pomnoži, i da to bude, spadati će na gsavnicu i priklapati joj se: a) svi prinosi družtveni po §§ 16. i 17. ustanovljeni; b) darovi, koji nadmašuju 20 stot., dočim se darovi, koji iznašaju manje, upotrebljuju za namirenje tekućih troškova; c) sav dohodak unilazeći iz razprodanih knjiga. S toga

§ 28. ima odbor družtvene troškove za izdavanje knjiga i namirenje inih potreba

uviek i jedino prilagoditi kamatam na glavnicu dolazećim, kamo se broje i darovi naznačeni pod (§ 27.) b).

§ 29. Novci se šalju u plaćenih listovih pod naslovom: Odboru družtva sv. Jeronima u Zagrebu.

Glava VI. § 30. radi o skupštini, koja se saziva svake godine u Zagrebu.

Besjednica.

Iz Zagreba. „Dragoljubu“ koncem tekućega mjeseca lipnja svršuje se prvo polugodište drugoga tečaja. Ovo je u nas jedini časopis, koj izlazeći redovito svake sriede duševnom zabavom i lahkom poukom probudjuje želju k čitanju narodnih knjiga i krči put prosvjeti i u onoj strani naroda našega, koja prima nauk samo uz zabavu. Dosadašnji „Dragoljubovi“ čitatelji znadu, na što će se predplatiti, a kako nismo u sredini istom drugoga mu tečaja još riešeni dužnosti i nadalje im ga preporučiti, molimo ih, neka mu oni toplom preporukom po okolicah svojih šire krug čitalaca, nebi li se tako prije narod dočekao onoga doba, kad bude mogao shvatiti smisao pathetičkih rieči: o ljubavi, o slogi, o napredku i prosvjeti.

Listu ostaje ista ciena; 5 for. na godinu s poštom i u kuću, a 2 fr. 50 novč. sa polak godine. Nadamo se, da će nas rodoljubivo naše obćinstvo podupirati, znajuć, da se „Dragoljub“ neizdaje dobitka radi, no samo zbog duševne koristi naroda hrvatskoga.

— Izland i Estland. U 21. broju, gdje se govori o gdčni. Vaizerovoj, ostade po izpravitelju pregledana slagarska pogreška Izland mjesto Estland, kako je bilo u rukopisu. Vještijim geografom nebi trebalo ni reći, da je to pogreška; jer samo jedan pogled u zemljovid Ruske kaže im, da je izmedju Livlanda, gdje je varoš Drpat, i Švedske (Norvežke) s jedne strane iztočno more, a s druge strane finski zaton i velika kneževina Finska; a Izland je na najsjevernijoj medji atlanskoga oceana i udaljen od Drpata do 40 grad. daljine. Ovo nemogavši u 22. br. izpraviti radi pomanjkanja prostora izpravljamo sada, da nas vještaci nebi sbiljam imali povoda i radi slagarskih pogrešaka obiediti neznanjem zemljopisa.

— Od buduće školske godine, javljaju, da će u Biogradu otvoreno biti sveučilište. Hoće li sabor i vlada naša otvoriti već jednoč i hrvatski universitet u Zagrebu?

— Gradnja kazalištne sgrade u Biogradu započimlje: srbski knez Mihajlo, taj brižni otac naroda svoga, dobro je, čujemo, odredio plaćati igrače, osobito prvih rola. Je li naš kaz. odbor i vis. vlada razmišljaju o tom: hoće li se naše zem. kazalište u pogledu kaz. igrača uzdržati moći uz srbsko biogradsko kazalište? Dok obćinstvo naše po onom „ignoti nulla cupido“ neshvaća još, kako bi trebalo, važnost kazališta, imadu starješine naroda nastojati načinom, koj je najshodniji pa bilo to i povećanjem dotacije, hrvatsko kazalište uzdržavat u životu, inače nam dodju u Zagreb od nužde magjarska, njemačka i druga družtva.

— U Zagrebu su pr. tjedna bili dobra glasa spisatelji crnogorski arhim. Nićifor Dučić i ruski profesor Lamanski. Ovakovi posjeti koriste napredku slavenske idee.

— Neće biti neugodno saznati rodoljubnomu obćinstvu, da se je naša marljiva spisateljica gdja. Ana Vidovićka iz Zadra preselila i nastanila u Spljetu.

Književnost. (Hrvatska i srbska) Našinke. Pjesme Gjure Klarića. II. U. Zagrebu kod Gaja 1868 u 16-ni; str. 64 ciena 20 nvč.

— „Uskok.“ Napisala Žorž San. Preveo J. M. Izdaje knjižara Velimira Valožića. U Biogradu, u štampariji Nikole Stefanovića 1868. Na 7-ni 84 str. Dodana novela „Samoubica“ od D. T. Ova je knjiga izašla kao šesta knjiga „zabavne čitaonice.“

— „Domišljan“ g. Svetozara Stojadinovića opet poče izlaziti.

— „Miloš Obilić“ i „Zvonimir“, poznati dramati dra. Subotića, prevode se na češki i predstavit će se u pražkom českom narodnom kazalištu.

— U Novom Sadu se štampaju kao peta knjiga skupljenih diela Jovana Subotića njegova drama Zvonimir i tragedija Pre-

hvala. Zvonimir je već izašao u jednom izdanju latinicom u Zagrebu.

— Štampan je nov spjev „Pastiri“ J. I. U Biogradu, u državnoj štampariji 1868. Na 16 ni 60 str. Njeki komadi iz ovoga spjeva štampani su još u „Sedmici“ 1858 god. Ciena je 20 novč.

— Od početka kolovoza izlazit će u Biogradu nov stručan „Sudski list“, koji će uredjivati g. Gjorgje R. Pantelić. Zadatak će mu biti: da radi jedino na polju kriminalnoga, policajnoga i gradjanskoga sudstva i stara se o postepenom razviću i unapredjenju pravnih znanja u svih granah prava, kako s teorične, tako i s praktične strane.

— U **Prag k Ivanju.** (Konac.) Iza svega prosbori dr. Julio Gregr, poslovodja kazalištnoga odbora; a onda zapjeva sbor pjevački, brojeći najmanje 2000 pjevača, svečanu hymnu. Utisak ove hymne bijaše veličanstven.

Iza toga se uspne na tribunu dr. Sladkovský, te stade vatreno govoriti. Govor mu probudi u narodu neopisiva oduševljenje i neizrecivo uzhićenje; i taj trenutak ostati će svim prisutnim u pameti kao najsjajnija uspomena preporodjenja českoga.

Iza dovršena govora javi predsjednik odbora dr. Čižek, koja će gospoda kucati na temeljni kamen. Prvi bje odredjen Franjo Palacky. Reče: „U ime naroda u Českoj i na Moravi blagoslovi Bože ovaj hram, u kojem će narod česki na vidjelo iznašati sve, što je istinito i krasno!“ Sa svih strana zaori gromovita Slava! zatim jer nebijaše prisutan ni zem. namjestnik niti zem. maršal, to je na mjesto ovoga kucnuo na kamen dr. Šmejkal kao zastupnik zemaljskoga odbora. Za njim kucali su dr. Rieger, Pražak, Klaudy itd.

Kad se ova svečanost svrši, zaoriše uzklici opet „Slava!“ i „Na zdar!“ a pjevačka družtva zapjevaju: „Kde domov můj?“ i „Moravo! Moravo!“

Sad uzhićenju i oduševljenju naroda nije bilo ni kraja ni konca.

Istoga dana poslie podne držane su narodne svetkovine na raznih mjestih u Pragu, i svud je bila množina naroda a svud u najljepšem redu.

Prigodom svečanosti ove stiže odboru preko 400 brzojavnih čestitaka iz gradová evropskih i amerikanskih.

Svašta. Izvrstni „lepoznansko-podučen list Slovenski glasnik“ prestaje drugim polječem izlaziti, radi pomanjkanja predplatnika. G. Janežić neće za cielo pustit braću Slovence, da dugo čekaju na XII. tečaj Glasnika.

— Slavensko dobrotvorno družtvo u Moskvi razpisa natječaj od 1000 rub. za izvornu česku dramu iz poviesti česke il uobće slavenske, koja bi se igrala, kad bude otvoreno čes. narodno kazalištu u Prag.

— Na koncertu dobrotvornoga družtva u Moskvi, što ga je 21. travnja davalo družtvo u nas poznatoga Dim. Slavjanskoga, pjevane su i primljene s uzhitom i ove hrvatske i srbske pjesme: Oj talalasi. Djevojka se u Drenovcu kupa. Kaloper pero. Oj djevojko, dušo moja. Starac sjedi na orahu. Sunce jarko.

— U Moskvi je otvoren „hudožestvenno-promišljenni musej (za umjetnost i obrtnost).

— Fran Sušil, moravski najveći pjesnik, jedan od probuditelja českoga naroda, umre je 2. o. mj.

— Umro je slovenski spisatelj i pjesnik, Rodoljub Ledinski (Antun Žakelj). Sl. Glasnik želi, da mu se liepe pjesme izdadu u jednom svezku.

Zagonetka. *

(Od M. Kneževićeve).

1. rieč ime jednoga drveta; 2. rieč grad u sjevernoj Africi; 3. rieč otok u sjevernoj Evropi; 4. rieč ime jednoga mnogopapkara; 5. rieč prorok staroga zavjeta; 6. rieč ime jednoga staroga naroda; 7. rieč praotac jednoga naroda; 8. rieč stvar, koja nepomično na vodi stoji.

Kad se ove rieči pogode i prva slova odozgo dole čitaju pokazuju prezime jedne naše spisateljke; čitajuć pako zadnja slova odozgo dole pokazuju nam krstno njezino ime.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 25. Odgonetku (zagonetke u br. 21.) „Pozor-Prozor“ riešiše gg.: Filip Šafar, Stanko Pozorović, Šišman Robiček, pomoćnik knjižare Hartmanove, Rad. Albrecht, V. Mařik, Mar. Tkalec — svi u Zagrebu, Janko Ziger, župnik u Konobi, Milan Vranešević, poručnik u Glini, D. H. Garčinski u Buševcih.

Listovnica. G. Gj. R. u Prigorju: „Slavjanski razgovori“ valjda još nisu izašli; jer ih mi dobili nismo. — G. B. L. u Bisagu: Izpoviest započne prvim srpanjskim brojem. — G. J. K. u Petrinji: Članak o bratovštini bude štampan u knjizi.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 24. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(XI. dalje).

Mufti se usljed velikoga vikanja uslobodi.

— Halil-Patrona zapovjeda ti... zaori Kabakulaku u uho.

Veliki se vezir silno prestraši; ili tolike vike ili tih riečih, tko bi znao?

-- No, no, stani der malo, ta nemoraš mi baš tako vikati u uho, kao da sam gluh; što me moli Halil-Patrona?

— Zar ćeš me izpravljati, ti staro klepetalo? zamumlja Musli, a onda nastavi: da Džanüm Hodžu naimenuješ Kapudan pašom.

— Dobro, dobro, sinko moj i ja sam to već odavna mislio; dobro, dobro... sad možeš otići.

— Neidem ja jošte ne. Vlaškoj treba novi vojvoda.

— Ima ona, ima vojvodu, brajane moj; zove se Maurokordato, da Maurokordato; možeš li ti to izgovoriti Maurokordato?

— Neću se ja ni mučiti tim, Džihan je laglje izgovoriti. (Rikarda Rakovicu zvahu Džihan).

— Da, da, al što ćeš s Džihanom?

— Da bude vlaški knez.

— Dobro, neka vam bude i to, a što ćeš ti biti?

Za Muslia bilo je odredjeno, da bude janjičarski aga, al ga bijaše stid o sebi govoriti.

— Ostavi ti samo mene, govorit ćemo prije o vriednijih ljudih. Krimskoga kneza valja skinuti, a na njegovo mjesto staviti Kaplan-Giraja.

— Pravo imate! Mengligiraja skinuti ćemo doskora.

— A što to, doskora! Sada namah, s mjesta!

Musli je tako živahno mahao rukama, da je veliki vezir, već i uzmicati počeo.

— Netišti li te jošte što na srdcu, što da mi rečeš?

Musli ušuti; nije ni sam znao, što da jošte zahtieva; al nebijaše dugo u neprilici, sjedne se na zemlju izvadi imenik i pročita velikomu veziru sva buduća naimenovanja.

Veliki vezir prista na sve bez svakoga prigovora.

Napokon dodje red i na mesara Janaki-a.

— Toga moraš imenovati moldavskim vojvodom.

Kabakulak i opet ogluši, nije čuo što hoće Musli.

Musli stavi se sasvim uz vezira i zatrubi mu uho:

— Janaki rekoh!

— A tako, tako! Ti želiš, da on za

sultanovu kuhinju meso pribavlja? Dobro, dobro... dobit će on to!

— O da bi ti mogo Israfilovom trubljom zatrubiti u uho! zamrmlja Musli; negovori se tu o nikakovom mesu; njega imaš postaviti za moldavskoga vojvodu.

Kabakulaku svidi se za shodno, da čuje Muslieve rieči, s toga mu odgovori ozbiljno:

— Ti ni neznaš što tražiš, padiša je dao tu čast prije njekoliko dana knezu Ghiki, koj je vrlo pametan čovjek, to se neda opozvati.

— On pametan čovjek? začudi se Musli. Kako da te razumijem? Ta kakova je razlika medju jednim i drugim gjaurom? *

— Imenovao ga je sultan, nemogu daklje ništa promjeniti, bez njegova znanja.

— Idi daklje k sultanu, da on to sam promjeni; uostalom čini, što ti volja, ali samo pazi, da Halil-Patroni nepokvariš dobre volje. **

Kabakulak i proklinjaše već Muslia, ali ovaj je jednako jošte progledavao po pismih; Halil-Patrona zapovjedio mu je jošte nješto, al je evo zaboravio.

— Da sbilja, sad se istom sjetih, Patrona je zapovjedio, da dopustiš upaliti dvorove na sladkoj vodi.

— Vi ste ipak plemeniti palikuće, vi bar pitate prije za dozvolu; neželite li možda oplieniti Stambul?

— Neradiš dobro, što tako govoriš, Kabakulače; neželi Halil upaliti ove dvorove, da se tim nasladjuje, već da razori vezirom skrivališta, u koja bježe medju žene i cvieće mjesto da idu u rat.

— Ala je dobar taj vaš Halil! Kazat ću tu njegovu želju sultanu.

— Daklje idi — samo brzo, žuri se; ja ću te ovdje u tvojoj sobi čekati.

— Ovdje ćeš me čekati.

— Da, nu nebrini se za mene, ja sam si već naručio ovamo objed, kave i duvana dobiti ću valjda od tebe, pak ako ti i do sutra ostaneš, ja ću prospavati ovdje na sagu.

* Po „Histoire des deux rébellions“ Muslieve su to upravo rieči.

** Isto tako.

Kabakulak uvidi, da ima posla s tvrdoglavcem, koji neće prije otići, dok mu sve neizpuni. Svi bi se njegovi zahtjevi u kratko izpuniti dali, da je veliki vezir pozvao kojega kavaza i dao odsjeći glavu nesnosnomu svojemu gostu, ali zato bijaše još prerano, još bijahu svi trgovi puni buntovnika. Valjalo ih je najprije umiriti i razpršiti, istom onda moći će se navaliti na nje.

Nepreosta daklje velikomu veziru drugo, već je morao otvoreno reći sultanu, što zahtjeva Patrona.

Sultan privoli na sve.

Za jednu uru dobi Musli sve fermane o imenovanjih.

Samo glede razorenja dvorova opazi sultan, da se neupale, jer bi se kršćani smijali Turkom, već da se samo zidine poruše i vrtovi razore.

Tako je za 3 dana razoreno 120 prekrasnih kiosaka, skupocjeno cvieće izpukano je, a gusto drveće posječeno. Sad se vide samo razvaline od prekrasnih onih sgrada, u kojih vladahu prije sve razkoši ovoga svieta; Halil-Patrona dade te dvorove razoriti, da bude samo jedan raj kao što je jedan bog, da bude samo raj na nebu a ne na zemlji; tko hoće da dodje unj, neka si ga zasluži.

XII.

Čovječja nada.

Kad se uzdigne koja zviezda tako visoko, da se više popeti nemože, onda je već blizu vrieme, da će početi padati...

Sve se sbilo onako, kako no je njekad snivao Halil. Bio se je visoko popeo; u njegovoj ruci bijaše sva moć, skidao je i postavljao vezire, šiljao je čete proti tudjim državam, te su mu se velika gospoda duboko klanjala.

Po ciele dane sproveo bi uz knjigu čitajuć turska pravoslovna djela, glasovitoga Razidu i mudroga Kelebizadu. Gledao bi po više sati u zemljovid, te crtao po njem svakojake crte i točke, za koje je samo on znao, što znače. Te crte išle su daleko u Poloniju i Ukrajnu... znao je on, što će s tim!

Osnove njegove obsizahu više vjekova... jer što je život jednoga čovjeka?

Vidje u duhu omladjeno osmansko carstvo, gdje novimi silami vlada na iztoku i zapadu, a osobito na sjeveru! Vidje, kako ga slave najodaljeniji narodi, vidje, kako sve drkće i strepi pred osmanskim mačem, i već pomisli, da je udes u laž utjerao, te da će morati napisati novu knjigu budućnosti.

Čovječje su to nade! Neka dodje mali vjetrić i već ih nema!

Al još veća radost i sladja nada zavlada Halilovim srdcem, kad otvori vrata tajnih njekih prostorija.

Kakovi su to glasovi, koji tako razveseljuju? Što prisluškuje njeko vrieme pred zavjesom?

Plač je to maloga djeteta, dječaka, kojim ga je usrećila Gül-bejaze upravo na godišnjicu njihova vjenčanja.

Diete to bijaše najjasnija sreća Halilovih nada. Što neće on moći postići, pomisli, to će sin njegov nastaviti i dovršiti; što je on samo započeti mogao, ovaj će uvjekovječiti ime njegove obitelji u povjesti osmanskoga carstva, te će mu biti slavna i dična kao što je bila i obitelj Küprila, iz koje izlažahu viek i pol sami junaci, dika i ponos ciele države.

Gül-bejaze htjede nazvati sinčića — kao što je običaj kod siromašnijih — Ferhadom, — al Halil nadjene mu junačko ime Beram; jer — reče — on će imati veliku budućnost. *

Al su to puste čovječje nade! Danas je evo drvo puno cvieta, a kroz noć izčupala ga je bura zajedno s korenjem!

* Vidit će se možda komu čudnovato, što nije morala Gül-bejaze Turkinjom postati, kad je uzela Musulmana, mislimo daklje, da će biti shodno, ako ovdje navedemo njekoliko rieči, koje je sam prorok Mohamed potvrdio: „XIV. Žene, koje uzmu Musulmana, nesmiju se siliti, da se odreknu svoje vjere, niti ih je slobodno priečiti u molitvi, koju vrše svojim načinom. XV. Nitko nesmje braniti ženi si, da ide u svoju crkvu. XVI. Tko uzradi proti ovim zapovjedim, grieši proti bogu i njegovu pomazaniku itd. XVIII. I napokon zapovjedam, da do konca svieta ima svaki Musulman ove zapovjedi držati.“ Ovaj list pisao je vodja Ali-Abu Talebov sin a prorok ga sam podpisa pred 15 svjedoka u njekoj mošei 3. dan mjeseca Moharem u 2. god. hedžire.

Tko da se s bogom natječe, tko bi mu se usudio svjetovati?

Halil se na prstiuh približi ka krevetu svoje žene, da se igra s dječakom; ona ga opazi, kad je već sasvim blizu bio; ala se vesele obojica! Diete pada s materina naručaja u otčev, oba ga ljube i cjeluju!

Eto i Janakia, lice mu je veselo, a ipak pripovieda uviek samo žalostne stvari. Odkada je postao moldavskim vojvodom, sve mu je dosadno, kao da ćuti, da će ga samo smrt toga tereta, te časti lišiti. Uviek bi samo nesreću proricao.

— Ah da možete bar dječaka odgojiti, ali vi nećete tako dugo živjeti. Muževi, kao što si ti, sinko moj, neživu dugo; pak ni ja neću dulje od tebe živiti. Vidit ćeš, ako ćeš moći vidjeti, da ću namah i ja umrieti, čim ti umreš; a onda je vaš dječak dvostruka sirota.

Takovimi riečmi mučio je on roditelje, te im je skoro drago, što se je doskora sjeo u jedan kut i ondje zadriemao; odkada ga muče takove misli, uviek skoro spava.

I opet se otvore vrata i u sobu stupi nadzornica sultanova harema, Kadunkist-huda, s dvie robinje; ove staviše pred Gül-bejazu, koja je bila u babinjah, krasan vrč.

— Sultanka Valida, reče stara sniženo, pošilja ti uz svoj pozdrav jošte i ovaj šerbet.

Takovo je odlikovanje sultanka majka (valida) običavala izkazivati samo sultanovoj favoriti, kad je bila u babinjah; — to bijaše daklje osobito odlikovanje za ženu Halil-Patrone ili — veliko poniženje sultanke favorite.

Valjda bijaše ovo posliednje, jer je sultanka poslala šerbet usljed naročite zapovjedi sultana Ahmeta.

— Vidiš li? reče Halil, velikaši i vladari ljube prašinu na tvojih cipeljah; nisu robovi samo na pazaru; prvi postaše evo posliednji. Veseli se o kneginjo sadanjosti, te gledaj da sreću uzdržiš kod sebe, koja leti poput munje.

— Sreća, o Halile! odgovori žena nasmijav se tužno, naliči bospor-

skim jeguljam; izmakne nam se iz ruke upravo u onaj čas, kad pomislimo, da ćemo ju za uviek uzdržati za sebe. *

I Halil mišljaše, da si je za uviek osjegurao sreću.

Najviše službe obavljahu njegovi prijatelji i saveznici i sam sultan imao mu je zahvaliti, što je na priestolju; on ga oslobodi zatvora.

Pa ipak kopahu već jamu, u koju da ga strovale.

Sultan, — koj nije mogao snositi misli, da bude zahvalan kukavnomu kramaru; — sultanka, koja se je sjećala, kako je ponižena i poružena bila radi Gül-bejaze, — Kislar-aga, — koj je zavidio Halilovu uplivu, — veliki vezir, — koj ga je morao u svem slušati — svi ti čekahu na prvu sgodu da ga strmoglave.

Njekoga dana dade sultan 30 kola novaca razdieliti medju 40.000 janjičara, medju 20.000 spahia, i 16.000 topdjia, s toga ovi obećaše, da će se pomiriti sa serailom i sakupit se pod prorokovim barjakom; narod pako obeća, da će se mirno razići pod dva uvjeta: prvo da nebude nitko kažnjen, a drugo, da mu se ostave tri barjaka, oko kojih će se kupiti, ako se prvi uvjet nebi držao. Sve im obećaše; Halil-Patronu staviše medju članove divana.

S njim pozvano je još drugih 27 narodnih vodja, u divan, al duša te narodne stranke kod porte bi Halil, koj je svoje kramare i ribare tako obodravao, da su mislili, da su oni vodje, a paše i ini državnici da su kukavni kramari i ribari.

Sve mu se je čudilo i divilo, samo jedan nije mogao zaboraviti, da svoju čast imade zahvaliti Halilu — kukavnomu kramaru, taj jedan bijaše Kaplan-Giraj. — Nezahvalnost i izdaja srodne su kao dvie sestrice!

Novi taj daklje kan izda velikomu veziru Halilovu osnovu, da on kani sultana prinukati na rat s Ruskom, jer da ova pomaže Perzijance; početi će se u Moldaviji i Krimu, da se sataru krila sjevernomu orlu i da se proročanstvo takimi vekaja u laž natjera.

Takav čovjek, s takovimi osnovami mora poginuti.

Zaključeno je, da se ga rieše za sjednice kod velikoga vezira!

Izabraše daklje one janjičare, koji najviše zavidiše Halilu i pozvaše je u divan.

Dogovoriše se, da će Kaplan-Giraj prigovarati, kad predloži Halil, da se Ruskoj navjesti rat, Halil će usljed toga naravski sve žešći bivati, tatarski kan povući će napokon sablju, a zatim i ostali janjičari te će Halila i njegove druge na mjestu sasjeći.

Halil i njegovi drugovi nesluteći ništa dadoše se uloviti. Veliki vezir sjedjaše u sriedini a njemu na desno Kaplan-Giraj, častno mjesto na lievoj strani ostavljeno je za Halil-Patronu; naokolo sjedjahu janjičari i spahije.

Za njekoliko sati imali su biti Halil i drugovi poubijani. — Narodni tribuni — osim Halila njih 27 — stupiše unutra; janjičara bilo je 60.

Kabakulak namigne Halilu da se njemu s lieva sjedne; a ostale poreda tako, da je medju dva janjičara sve po jedan narodni pristaša došao, da bude svaki janjičar odmah svoga pri ruci imao, čim Kaplan-Giraj povuče sablju.

— Sinko, moj, progovori veliki vezir Halilu, usljed tvoje želje sazvah visoki divan i vojskovodje; reci im daklje, zašto su pozvani.

Halil se digne i progovori:

— Musulmani, pravovjerni Muhamedanci! Kad bi koji od vas čuo, da mu gori kuća, treba li mu onda još razlagati, da ide gasit; kad biste čuli, da su vam razbojnici u kuću navalili, koji vam otimlju novce, djecu dave, roditelje i ženu kolju; nećete li i sami kući trčati, da ubijete zlotvore? Domovina nam je više od kuće, imetka, djece, roditelja i žene, a domovini prieti možan neprijatelj propašću, neprijatelj, koj bi nas već odavna uništio, da ima silu, kao što ima volju; toga neprijatelja valja nam uništiti i satrti. Moskov je to Moskov! Naši predji malo su znali o tom neprijatelju, naši sinovi čuti će više o

* Baptiste Poujoulat, Histoire de l'empire Ottoman.

tom, a našim unukom zadati će on tri sta jada. Naša vjera zapovjeda nam, da mirno čekamo, što li nam udes donosi, al ja vam kažem, da je hulja svaki onaj, koj miruje, kad mu se kaže, da je u nebu zaključena propast osmanskomu carstvu. Ako se proriče, da će doći vrieme, gdje će radi nevaljalosti naroda propasti osmanska država, nemožemo li mi to proročanstvo u laž stjerati? Veli se, da će propasti država, ako budemo nevaljali, učinimo, da nebudemo nevaljali i mi nećemo propasti! A zašto da nepretečemo neprijatelja, koj će našim potomkom tolike muke zadavati? zašto da čekamo, dok naraste, dočim ga sad možemo uništiti? Evo vam sgode! Kozaci mole za pomoć proti Moskvi. Pomognemo li im, eto nam novih pomoćnika; uzkratimo li im to, eto nam neprijatelja. Tatari, Čerkezi i Vlasi u Moldavskoj čine naš bedem, dodajmo jošte i Kozake, nečekajmo, dok ih neprijatelj neupotrebi proti nam. Kad je sazidao Azov, pokazao je neprijatelj, što kani — razorite ga i on će vidjeti, da ste ga razumjeli!

Halil se i opet mirno sjedne.

Iza njega digne se Kaplan-Giraj, kao što se dogovoriše.

Halil mišljaše, da će i ovaj njegove nazore preporučivati, buduć mu je već govorio o toj stvari, i buduć je upravo njegovoj vlasti pogibelj prietila od neprijatelja, koj je sve više napredovao. Tim se daklje više začudi, kad opazi, kako mu se je onaj porugljivo nasmijao i počeo:

— Velika je nevolja po narod, kad su mu vodje neznalice; ja neniječem, da ti imaš, Halile, krasne i čiste namjere, ali mi je veoma smiešno, što ti za volju proročanstva njekoga derviša, hoćeš da se zaratimo s našimi susjedi, koji s nami u miru živu, niti dadoše ikakav povod ratu i borbi; ti govoriš, kao da neznaš za ostale moćne vladare oko nas, koji bi svi na nas navalili, da nepravedno navalimo na koga. Ti nepoznaš svieta, Halile; pak kako bi i poznao, kad si bio samo kukavni kramar? Ostavi se daklje državnih poslova, pak ako čitaš pripoviedke i basne, nemisli, da je sve to istina.

Pristaše naroda pogledaše Kana udivljeno, a Halil ga je prezirno mjerio od pete do glave; opazi on, da je izdan — i to izdan onim, kojemu je u ruke moć i silu dao.

Al ni nepomisli jošte, da ga kane uloviti, i da bi moguće bilo, da su se članovi medju sobom dogovorili, kako da ga upropaste. S toga nastavi mirno:

— Pravo imaš, Giraju, ja neznam ništa, niti sam ja čitao one knjige, koje pišu proti alkuranu; ali zato čitao sam alkuran, gdje se veli, da prorok nije pitao susjedne narode, kad je navalio na krivovjerce. On navali i pobjedi! Znadem ja i to, da nam sve gore ide, odkada divan s neprijatelji ugovara; jer su naše čete preko tri rieke suzbijene. Dakako, ja neznam ništa, nenaučih se ja pretvarati, nečudi se daklje, što hoću da branim prorokovu vjeru mačem u ruci, i što neznam za drugo kakovo sredstvo; ali se i ja moram čuditi, što se ti, potomak krimskih knezova, bojiš rata. Da sbilja ti si velik i učen gospodin, pa znadeš cieniti svoj život. — Veliš, da su nam Rusi mirni susjedi, koji nam se nezamjeriše, a znadeš, da smo bili kod Kermandžana potučeni ruskimi topovi i da su Perzijanci na ruskom zemljištu iza ledja napali na Abdulaha. Ali sve to nevidiš ti ili nećeš da vidiš, samo da nebi morao u rat ići, gdje bi možda izgubio kansku svoju čast; tebi je svejedno, čij god sluga bio, samo kad ti možeš drugimi vladati. Sbilja sam ja lud po tvojih načelih, što se hoću žrtvovati radi drugih, za koje tebe ni glava neboli. Nisam ja odgojen u svili i kadivi već u božjem strahu i ljubavi domovine. — Ali Kaplane-Giraju allah naplaća svako djelo; i tebi će platiti, što si izdao poštena prijatelja, biti ćeš još robom tvojih neprijatelja, a dosadanje tvoje ime Kaplan (tigar) promjeniti će se u Sitšian (miš).

Da se nisu ni dogovorili, Kaplan-Giraj bio bi sad povuko mač. Bjesan kao lav, skoči golim mačem na Halila.

Al sad se je valjalo čuditi i velikomu veziru i ostalim urotnikom.

Janjičari nemakoše se ni s mjesta

kao da su prikovani, te nijedan nepovučę sablje.

Svi, koji su znali za tajnu, prestrašiše se toga otezanja janjičara, isti Kaplan-Giraj spusti mač, te motraše Halila ukočeno; janjičari muklo gledahu sve to.

— Znam ja, reče Halil mirno Kanu, kako valja štovati ovo mjesto; zato ni nemogu potegnuti mač proti maču; neznam ja tako evropejske običaje kao ti, neznam, riešavaju li se pitanja u ministarskom vieću mačem u ruci, i da li nadvlada u francezkom ili englezkom kabinetu onaj, koj drugoga sasječe, ali znadem barem to, da se obično netuku ni u osmanskom divanu. Kad se svrši vieće, neka me pozove, koj je uvriedjen doli u vrt, tamo ćemo se pogoditi — jedan će od nas ostati ondje, ali ovako, mislim, da neide.

Halilov mir razoruža mu protivnike, nisu znali, što da reknu. Privrženici Patrone sakupiše se oko njega, dočim su Kaplan-Giraj i veliki vezir uprtim pogledom motrili janjičare.

Neznate li, što da odgovorite Patroni? upita ih Kabakulak.

Janjičari šutiše.

— Što ćete mu odgovoriti?

Janjičari se digoše, a jedan progovori:

— Halil ima pravo — što je god reko, prava je istina.

Veliki vezir mal da se neosviesti; svi janjičari predjoše na Halilovu stranu.

Urotnici bili su u neprilici, vidiše, da im je za danas barem sva osnova propala. *

Istom sa njekoliko časova sabra se Kabakulak.

— Važne takove stvari, reče, nemogu se zaključiti bez sultanova znanja; dodjite daklje svi skupa sutra u serail, pa ćete padiši kazati, što zahtievate — i vi dvojica dodjite, rekne Patroni i Kaplan-Giraju.

— Tko će od nas dvojice tamo biti, to samo allah znade, reče Halil.

— Što to govoriš, odvrati vezir, ta to bi strašno bilo, da ubije Musulman Musulmana; pomirite se daklje i pružite si ruke, vi se nesmjete tući. Vi ste obojica imali dobre namjere; gdje se radi o obćem dobru, tu se moraju osobnosti s metnuti s obzira. Oprostite jedan drugomu i pružite si ruke.

Tako ih prisili, da su si morali ruke pružiti, ali se zato sretoše protivnici pogledi, iz kojih sjevahu munje.

Iza sjednice ostaše sami protivnici Halilovi kod vezira; Kaplan-Giraj škripao je zubmi od ljutine:

— Nerekoh li, da mu neda govoriti; jer eto vidite, svojim govorom sve ih je za sebe predobio.

Tako moradoše drugi dan novu osnovu izmisliti... (Konac sliedi).

* Hammer-Purgstall: Poviest osm. carstva.

Krasuljak.

1.

Draga osveta.

U pogledu ja se topim tvome,
U posmjehu ja neznadem za se,
Moja duša samo za te diše:
Dušo moja, što 'š od mene više?

Oči sam ti pjesmam' prekrilio,
Biserom ti obasuo usta,
A duša ti po raju miriše:
Dušo moja, što 'š od mene više?

Zbog tebe sam ponizio vile,
S tvoga lica potamnio sunce,
Tvoja blagost angjelskom se piše:
Dušo moja, što 'š od mene više?

Domoljublje uznio sam tvoje
Nada žarkost sunca Petrovoga,
Da ti u tom drúge zavidiše:
Dušo moja, što 'š od mene više?

Za sve žrtve što mi dadė, dušo? —
Grdne rane srdcu vijernomu,
Za osvetom na te što uzdiše:
„Daj mi, dušo, takih rana više!“

Nenad.

2.

Najbolji izbor.

Kaži meni, koja ti je draga:
Je li ona, što se liepo nosi
I stasom se vilinskim ponosi? —
Nije ota, taka m' nije draga.

Kaži meni, koja ti je draga:
Je li ona, što s' s ljepote slavi,
Da je vriedna kraljevske ljubavi? —
Nije ota, taka m' nije draga.

Kaži meni, koja ti je draga:
Je li ona, što zna svake ruke,
Koja s mudre diči se nauke? —
Nije ota, taka m' nije draga.

Ljepota je ona meni draga,
Što rod ljubi vrhu svega blaga,
Naški misli, govori, popjeva:
Taka j' srdcu momu draga dieva.

Nenad.

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

XXVI.

Zovi vuka, on će ti na vrata.

Kako vidite, moj prijatelj se dosta napatio, pa se još neoporavi. A ja?

Ja sam se dotle proturao kroz šestu školu te sam se imao odlučiti, hoću li u — sjemenište.

— Ti u sjemenište? I Žuža me široko pogleda.

— Ma zašto ne?

— Sjemeništni život je voda, a ti kipiš kao šira u badnju.

— Sa šire bude vino, a nemiešaš li i ti vino s vodom?

— Ja? Nikada!

— Da zbilja, ti ne; ali to se obično ipak mieša. Daklje ja bi imao u sjemenište. Medjutim sudbina je odlučila inače. Sve je već bilo gotovo i halja i ovratnik samo sam još ja manjkao. Krojač mi načinio preuzki ovratnik, i ja se toga tako lecnuh, da sam se sa svom mogućom odriješitosti napokon ipak izrazio, kako nebi s mene bio nikada valjao pop.

Tetke i ujne, s kojimi providnost me je obilno nadarila, doznavše za tu moju odluku, zaključiše odatle jednoglasno, da žene ravnaju mojimi kotači, te da su one krive, što sam se mimo sjemeništa provezo u sedmi razred na Sdverce, odaklje puca puno krasniji vidik širom biele otačbine nego li s Kaptola.

Dapače i isti moj dobri trbušasti strika pisa mi po Miholju ovako: „Daklje se našla u bielom — K. vila, koja te očarala i pokrenula s puta, koji ti bijaše namienjen. E, budi sretan! —"

Veli se: zovi vuka i on će ti na vrata. Tako je s našim Jankicom. Odkada je naime slupao ono njekoliko kao čadjavi dimnjak rutavih stihova u dimnjačarskoj himni, prozvasmo ga poetičnim, a on siromah sada i sbilja misli, da leti po bujnom zelenom Parnasu, samo ga po kadšto želudac sjeća, da je medju novcožderi u velikom gradu. Tako bilo i samnom. Ja sam mislio već i zaboraviti na svoju prvu ljubav; ali mi u svakom pismu Milovan predoči Ivku još krasniju, još nježniju, nego što mi se i samomu pričinila bila, tetke i ujne prodiču na sva usta, da sam zaljubljen, te napokon i isti moj riedkih vlasij al omašna trbuha strika hoće, da sam zaljubljen. I tako me s nova upute — kamo će suza neg na oko, k Ivki.

Niti vam ne spomenuh, da sam u prvih vatrenih trenutcih svoje ljubavi sbilja uzeo pjevati ili bolje stihove krpati, u kojih sam se sám nastojao tješiti sa svoje nesreće. No ta je pjesnička žila jur usahnula. Sad, nakon te upute odvažih i opet pokušati uspeti se na Parnas, dozivajuć ponajčešće „bliedi mjesec", nek mi on svjedoči, kako čistom vatrom plamti moje srdce, kako sam težko nesretan, jer me Ivka ne voli itd.

Jedne večeri; kad mi je sjajna mjesečina prodirala u sobu, složih s mukom ove veličanstvene stihove na papir:

Vaj mjeseče, ti svjedoče
Moje težke boli!
Kako ti se gledat hoće
Još s visine doli,
Gdje je tuge, gdje nevolje
Vazda izobila;
Gdje i mene muči, kolje
Nesudjena vila.

Dalje nije nikako išlo... Što ću? Nije druge pomoći, van gledaj posuditi nješto od kojega pjesnika. Ma kojega da porobim? Biti će svakako najpametnije oboriti se na tudjina, pomislim, te posegnem za njemačkim prevodom vrstnoga Petöfy-a, koga sam netom zavolio i nabavio, odkako sam pročitao bio njegova „Viteza Jovana", kako ga ponaši Jovanović.

Listam, listam, nebi li se gdje što o mjesecu našlo... Ha! Imam ga! „Mječeva elegija." I ja uzmi tu gromovitu satiru pozorno čitati, nakaniv se unapred s njom okoristiti:

— Zašto sam ja mjesec?

Hm, početak je dobar, reknem si. On pita i ja pitam. Ajdemo dalje:

— Ta što sam ti skrivio, veliki Bože, te me stvori kukavnijim od ikojega svoga stvora?"

— Koji mu bies fali? pomislim i postanem sve to pozornijim.

„Radje bih bio i zadnjim slugom dolje na tvojoj zemlji, u tom mravinjaku, nego što sam kraljem noći na svodu nebeskom; volio bih se tamo dolje kao odrapanac provlačiti, nego li ovdje u srebrnom sjaju stolovati; dapače, meni bi bio miliji onaj vonj zadimljenih krčma, nego li je ovdje miomiris cvjetnih zviezda."

Ala je taj Petöfyev mjesec veliki prostak! Ni pojma nema o bon tonu. Ta on mora biti još i za sobom! Čujmo dalje:

„Nemam li pravo, vječni sudče? Svi psi i pjesnici viču na mene —"

Phi!... Psi i pjesnici!... Petöfy Petroviću! Nisi li i ti pjesnik?...

„Slaboumi, koji kušaju stihove šmrljati, kojim nekuca srdce u grudih, nego koji imadu samo ušesa, utvaraju si, da ja nasluškivam njihove jadikovke, te da me se neznam kako, i dojimlju."

Taj Petöfy je surov kao pravi Hun. Nu čujmo još malko:

„Blied sam, istina, ali neprobliedih s boli, nego s ljutine, kad čujem, kako se si skvičeći suznici u vedroj noći svojim pjesničkim krpežom na mene obraćaju, kao da smo već zajedno krmke pasli."

Ja ovdje kihnem, onda si sam reknem: na zdravlje! pa poklopim knjigu. Za tim uhvatim papir, na kom sam bio počeo slagati svoju peticiju na toga noćnoga kralja te ju prinesem na svieću. Otvorim napokon i škrinju, potražim u svih kutovih, nebi li se još koji ostatak mojih jadikovaka našao, s kojimi sam mu prije dozlogrdjivao. I sve što nadjoh nemilosrdno — sažegoh.

Taj večer legnem mirne duše u postelj. Tješih se, što nisam nikad nikomu kazao svojih stihova, a preduzeh si takodjer, da ću za vazda pustiti vile i mjesec u božjem miru. Pa toj nakani i ostah sve do danas vjeran.

— Jankice, Jankice! Kad ćeš ti svoje pjesničke griehe tako okajati? štipne Pretendent našega nazovi pjesnika.

Idući na stvar reći mi je, da bi bio ponajradje doznati je li moj stric bar pogodio i osobu, koju sam dosele ja mogao jedinu zavoljeti. I to doznah.

XXVII.

Kako mi se stric popiknuo.

U narodnom kazalištu igraju jedne večeri „Ljubovno pismo." Ja nevidjeh do sele još nikakovo ljubovno pismo, ajde daklje da vidimo, što je to „Ljubovno pismo?" I ja u kazalište.

Upravo se smijem štrencanju zaljubljenoga sluge na gitari, pa si kod toga pomislih: o ljubavi, na kakove li sve muke neudaraš nas biednike, koji ti se pokorismo, netom me klopnu po ramenu nječija ruka:

— Zdravo Vilko! klikne mi jedna gojna ladanjska ptičica. Zar si nevidiš strica ondje? i tu mi pokaže taj moj ladanjski znanac na moga debeloga striku, koji je stojeć uprav u sriedini prizemlja u taj par možda od svih gledalaca najvećom pomnjom pratio predstavu.

Ja poteci k njemu. Hoću, da se rukujem s njim; al on me zlovoljno potrnu veleć:

— Ta pusti me sada; mene već nije bilo dvadeset lieta u kazalištu.

Oj, s kakovim veseljem gledah si na strica, koj da se je zadovoljno smiešio predstavljanoj šali. A u prizoru, kako se tri žene sbog jednoga ljubovnoga pisma zakvačile, mal da se grohotom nenasmija.

Mene je već tada naučio Goetheov Faust sa stihovi:

„Die Damen geben sich und ihren Putz zum Besten
Und spielen ohne Gage mit."

Dar je u kazalištu obično dvie predstave na jedanput moći gledati, te sam ja možda jednako pozorno motrio redom po kazalištu krasotice, kao moj strika predstavu na pozorištu. Kad je zastor pao, reče mi on:

— Odkad su u Zagrebu prvi put igrali „Jurana i Sofiju“, od onda me nebijaše u kazalištu. A tomu će biti na skoro i četvrt stoljeća.

Iste večeri počastio nas kod sebe njeki znanac, taj dan godovnjak. Mene je to već s toga obradovalo, jer sam se tom zgodom nadao doznati, koga to misli moj strika pod tom vilom, koja me tako začara.

Zbilja, kad su me nazdravili, pridieli mi on glavom, škiljeć šaljivo na mene „da mi se bude sladje pilo onu, koja je kriva te sam se iznevjerio sjeminištu — liepu Zorku L. — —

Ja se udri srdačno smijati a on me onda široko pogleda:

— No?... Nisam li pogodio? Ta sve, što te zna u K., govori, kako ti mahnitaš za njom!

— Živila! ja sam posve zadovoljan! kliknem u smiehu. Drago mi je, jer tako bar jedared doznah koga — volim...

I mal da nezape zahvalnica od smieha u grlu.

Govori li se po K. sbilja tako, pomislim, kako li ćemo se nas dvoje gledati, ako nas koji put opet sreća sastavi!...

Stric imaše pravo, rekav da se to govoraka po K.

Pa kako i ne? U pomanjem gradu propozna se za dva tri dana sve, a osobito, ako si djak. Onda i govore o tebi, ako neznaju što pametnijega početi. Na meni su opazili u K., kako sam se ondje promjenio bio. Naravno i pogodiše, da je to Leljevo maslo. Daklje još se imalo iztražiti, koja me je od tamošnjih ljepotica uhvatila u mrežu? Ivka? Za nju se znalo, da je Milovana oborila, a jedan budi za nju dosta. Daklje liepa Zorka, kojoj sam s Konradom dolazio po najčešće u posjete i koja me pozva na veliku gospu, da se izvezem i ja na selo, odaklje smo se na povratku, kako znate, i prevrnuli.

A nju bi ja i sbilja najvolio bio za — Ivkom. Liepa mal ne kao i ona, prikazivala mi se vazda veselom i šaljivom; pravo vragoljanče...

— Žali li me bar nesretnika ta liepa Zorka?... mišljah si u šali razstajuć se iste večeri sa stricem.

XXVIII.

Tempora mutantur...

Minule malo ne i dvie godine, a ja nevidjeh Ivke. Milovan mi sveudilj pisaše o njoj sad ovo sad ono. Ma i on ju spominje s manje zanešenosti, ali ipak još sveudilj uzdiše za onimi „blaženimi vremeni.“

Njeke nedjelje šetalo se nas više drugova po Maksimiru. Kao obično, zaplovili bi i sada po jezercu pa bi nišuć se na čamcu zapjevali ovu ili onu narodnu.

Bio taj put s nami i poznati vam iz K. opjevalac „praznih flaša“, naš drug Barbarossa.

Mi upravo pjevali poznatu krasnu pjesmicu: „Goro, goro! visoka si, drago moje, daleko si“, kad se Barbarossa naglo digne, pa se uzme klanjati. Ja se ogledneın, da vidim, komu su to ti pokloni priposlani, te opazim tri četiri krasotice, koje se uz obalu šeću. Jedne nepropoznah.

— Koja je ono s gospodičnami ***? trknem Barbarossu poravnav si i ja klobuk na glavi.

— Ta zar je više nepoznaš?... Ivka iz K!..

Kao da me je veslom o glavu zveknuo!

Ma nečudite se braćo, što nepropoznah s mjesta one, koju prije dvie godine obožavah, ali koje od poslie nevidjeh. Onda ubavo, sitno djevojče od jedva kakovih petnaest lieta, a sada zrela, glavita, rumena i punana djevojka, smjela koraka a odvažna pogleda.

Za tim mi Barbarossa pripoviedaše, kako je ona došla u Zagreb svojoj tetki u pohode, a dosele da je sveudilj boravila u V. samostanu, da se valjalo naobrazi.

Možda izrekoh tada prvi put na temelju vlastitoga izkustva rieč: Tempora mutantur...

— A nos mutamur in illis! završi s dubokim uzdahom poetični Jankica tu poznatu izreku.

XXIX.

Težko proganjanje.

Nadodju opet praznici a mene nanjela s nova sreća u K., kamo me pozva njeki prijatelj na svoju mladu misu.

Bilo nas tu gostova koja poldruga stotina. Ivke nije bilo, ona se ima tek za koji dan vratiti iz V.

U onoj vrevi okružen tolikimi davno nevidjenimi znanci i prijatelji, nije mi dostalo vremena, da promatram redom sve krasotice, kojih se tu bilo ikada sabralo. A k tomu me načiniše na polovici dugoga stola, za kojim sam sjedio, „fiškušem" te tako nisam imao kada ni one ljepotice redom promotriti, koje su sjedjele na gornjoj polovini istoga stola.

Kad sam imao njekomu gostu iz moga „dištrikta prišišati drugaricu", pala mi od njekuda na glavu krugljica kruha.

Ja za to nemarim.

Pade druga a za tim i treća...

— Tko me to proganja? pomislim sada, preduzev si u trag ući svomu neznanomu progonitelju.

Nazdrave opet jednoga gosta i ja bi ga opet imao nadieliti tim, kako se vidi; i kod istih zdravica „potrebnim zlom."

Ja kao da gledam na nazdravljenoga, ali pozorno škiljim na protivnu stranu... Bum! Eto ti opet sladke bombe. Ali sad sam ju ukebao! Bila liepa Zorka.

Da joj se s mjesta osvetim, prišišam upravo nju nazdravljenomu gostu. Ma njoj kao da se baš nije to na žao dalo.

Kako ste gospodine, zapitala me smiešeć se, opaziv kako se ja mučim, da joj se što bliže primaknem.

— O, bilo bi dobro, da me neudaraju svaki čas tako težke kuglje.

Naravno da me je ona srdačno sažalila, te mi dapače obrekla, da će mi sama pomoći neznanoga zlikovca potražiti.

Te večeri jedva sam mogao toliko vremena i sgode naći, da joj se preporučih, neka bi sutra k sebi u posjete dozvolila. Ta to čednost zahtieva... preporučiti se... (Konac sliedi).

Iverje.

(Od dra. N. Ivančevića).

11.

Hydrophobus.

Niti grize, niti laje,
Ipak kažu, biesan da je,
Vode piti što nemože
Logike mi, dragi Bože!
Ta on jurve davno prije
Nikad vode pio nije.

12.

Nečuveni domoljubi.

Domoljube nečuvene
U nas znadem ja:
Oni vele: Ubi bene,
Ibi patria.

13.

Vruća želja.

Naša braća slogu žele,
„Samo složno, složno", vele,
„Mi smo jedne majke sini."
Vruče želje! Kakvi čini?

14.

Naša sloga.

Je l' naš savez kriepak, čvrst?
Il' nas dieli sveti krst?
Ili slovâ razni lik?
Il' izvanski protivnik?
Grieh nas dieli, grieh do Boga;
Nije uma u svakoga.

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Drugi list.

„Daklje od ukusa odvisi ćudorednost?" pitaš me, mila prijateljice, malo mi se porugljivo, nu kao uviek ljubko smiešeći. Veselio bih se, da taj posmjeh mogu bar viditi, jer mi je danas biti težak boj, tja valjda i s tobom!

Razumijem ti pitanje i znadem, kako si ga naglasila, tà ukus nije, je li, u svega svieta jednak — nema stalna ukusa, nebi daklje bilo ni ćudorednosti, da se ona na ukusu osniva! Eto filozofije u mreži!

Nu kako, ako dokažem, da ukus u istinu nije različan?

Zuje mi po glavi sve stare poslovice, latinske i nelatinske, slušam u duhu, kako prosvjeduju svi, koji rado sakrivahu svoju površnost za kojekakvimi od vriednih inače djedova primljenimi izrekami, ali se neplašim te i sbilja tvrdim, da je ukus u istinu n e r a z l i č a n, pa ma u opoziciji

našao i sav liepi spol, koj nemože uviditi, kako bi se n. p. jedan muž svim jednako dopasti mogao.

Da — muž! — U tom baš leži pogreška, što se ljudi laćaju odmah tako zamršenih slučajeva, pak iz toga lahkoumno izvadjaju obćenita pravila.

Šta se sve hoće tomu, da čovjeka možemo upoznati, šta više, da nam se može udražati! Sve ako se nećemo obazrieti ni na značaj, ni na duh, koliko već treba slučajnih okolnosti, da mu dapače samo izvanski lik u dobar čas, dobroj razsvjeti, viditi i pravo osuditi možemo.

Proizvod prirode ili umjetnosti sa svimi čestmi, iz kojih sastoji, probudjuje u čovjeku u razno vrieme razna osjećanja i misli. Kad krasan predmet ugledamo, pak smo čim drugim zabavljeni, tada ga hladnokrvno mimoidjemo; kad ga pozornošću motrimo, u prvi će nas čas uzhititi, te ćemo ga valjda i zaželiti, nu malo zatim popustiti će oduševljenost, bit ćemo i umorni.

Predmet, koj sudimo, iz više je razloga liep, ako je komplikovan, t. j. u njem ima mnogo prvotnih sastavina ljepote. Sve će ove sastavine, naravno, u rečenom raznolikom razpoloženju na ljude raznoliko djelovati, svaki će čovjek suditi, kako baš koja sastavina ljepote na dotično mu razpoloženje djeluje. Na taj se način daklje dogadja, da se često o istom predmetu raznoliko sudi. Nu je li ta raznolikost i dokaz nestalnosti ukusa?

Prvo je daklje: nevalja sud izreći ni u prvom času uzhićenja, ni u vrieme umorenosti, već jedino, poslie duga i mirna motrenja — u obće u nikakovom razpoloženju, već sasma mirne duše. — Odstranimo sve tjelesne utiske pa ćemo se imati već boljemu skladu ukusa nadati.

Taj će se sklad još većma udesiti, ako uzmemo obzir samo na predmete, gdje su sastavine ljepote tako složene, da same sobom djeluju, te neteže umiljeti nam se dirajuć nam i u druge žice u našoj duši. — Slike novije francezke škole, ako se sjećaš n. p. Gêromovih, izključit ćemo, ako želimo izkusiti jednolikost čista ukusa, jer će kod „Phryne“, „Kordule“ itd. lahko tko pregledati neliepe crte i forme, pak će samo suditi po ugodnom utisku, koj predmet nanj učini, to pako neće biti sud ukusa, već glas one česti duše, o kojoj Plato veli: „da uvjeke prama zemlji teži!“

Ima kod velesastavljenih predmeta i slučajeva, gdje se sastavine jedna drugoj opiru, pa tako sud lahko pomute, te će se ukus lahko raznolik pričiniti. Opazila si za cielo svirajuć na glasoviru, kako je skladatelj često pred najljepši sklad metnuo disonanciju, da dušu ko željnom učini za liepim akordom. Vidila si i na slikah sličnih učina, n. p. na orientalnih slikah Aug. Schöna, kraj najživahnijih, najvrućih boja, ugasite, hladne. Kako rekoh, i na ove se slučajeve nećemo obazrieti, kao što s toga izključujemo i svu romantičnu ljepotu — u klasičnoj tih protuslovja nema, s čega je sud već jednoglasan, svačiji sud u svako vrieme jednak.

Nu sjetit ćeš me možda prosta čovjeka, koj i klasičnu ljepotu Apolina belvederskoga ili Venere sa Melosa neshvaća, koj ju gléda, ali nepojmi. Draga posestrimo! Tu ti nema u obće, naravno, ni razgovora o naobraženju, pa zato ni ob ukusu! — Ima i nazovi — izobraženih, jednostrano razvijenih ljudi, koji će isto takvi biti — to je istina, žalostna istina, nu ako ih ima, iz toga jedino sliedi to: da se neka potrude svestrano se izobraziti, te se poglavito obazru na umjetnosti, koje srdce i dušu oplemenjuju. Moram se silom odieliti od misli namećućih mi se, kad se evo sjećam, kako se i u nas baš nečuvene umjetnosti zanemaruju, te smatraju za suvišan luksus, gdje no su one jedna od prvih pogodaba zdrava narodna razvoja!

Ako daklje mirno sudimo, predmet oštro motrimo, ako taj predmet nije udešen na to, da nam sud pomuti, budeć u nami razna čustva, ako se u predmetu neopiru medjusobno sastavine, a u duši utisci, ako je predmet što jednostavnije liep, tada će sud biti u svakoga i u svako vrieme jednak. Jednostavna elementa ljepote nam daklje pokazuju, da ukus nije nestalan, da se na njem i o njem može osnovati znanost. Da toga nije, nebi bilo estetike, a ni praktične filozofije, koja je čest krasoslovja.

Biti će u ovih redcih više miesta, gdje bi se dala zakvačiti po čitava razpra i razprava, nu ja sam ti obećao, koliko budem mogao, nemučit te time, a nebi ni umjestno bilo, težko sagriešiti proti ukusu suhoparnimi, dušoslovnimi ili tja transcendentalnimi razpravami o samom ukusu i njegovom mehanizmu!

Šta prosudjujemo u čovjeku, ako ćemo reći kakav je? Ne čine, jer ovi neodvise samo od njega, već — volju. Čovječja volja daklje može takodjer postati predmetom estetičnoga prosudjivanja.

Nu, kao što se jedan glas pojedince ma na najljepšem stroju zasviran, nemože liepim nazvati, već istom kada se s drugim slije u akord, tako i svi elementi ljepote ostaju za nas mrtvi, dok nestupe medjusobno u kakovo razmierje. — Valja nam daklje potražiti, u kakovih razmierjih može biti čovječja volja, da joj po njih možemo označiti vriednost.

Prije, nego se toga posla latim, moram te sjetiti, da nerazumievam pod voljom i one hire, koji su razlogom vele promjenljivih ženskih odluka, te se hrvatski zovu: „Volja me je!"

Samo čvrsta, odvažna volja vriedna je uvaženja, vriedna je, da se prosudjuje.

Čim može volja u razimerju biti?

Može s predmetom, na koj se proteže, sa razumom čovjeka, koji ju ima, i s voljom drugih ljudi.

Ako hoćemo utanačiti vriednost volje, tada se nemožemo obazirati na njen predmet, bio ovaj liep ili dobar, on će to biti sam sobom, a volja ako hoće, da si steče isto označenje, morat će se odreći prvoga razmierja.

Promatrat daklje volju bez obzira na predmet, i to u preostala dva razmierja, iz kojih ćemo više razmierja, više akorda naći. Nu za danas ću od toga odustati, jer ćeš trebati malo i vremena, dok se razabereš, te navikneš vjerovati u stalnost ukusa, dok uvidiš, da i čovječja volja može biti i mora biti predmetom estetična suda, ako je u razmierju, kao glasovi n. pr. u tercu, oktavi itd. dok se napokon uvježbaš predstaviti si puku sliku volje bez ikakova predmeta.

„Hoću ovo ili ono", to si lahko zapamte i predstave ženske glavice, „hoću pa hoću, samo jer hoću", još laglje, nu „hoću, da si volju prosudim kao takovu", to je malo teže.

Je li dosta osam dana, da se i tomu priučiš?

Vrieme je, da zaključim; jer sam si danas suhoparnošću, opiranjem i evo ovom pakosti stekao — možda već mnogo protivnica pak bi mogao zlo proći, dok medju njih dodjem, ta nebi se mogao ni spasiti, kao onaj veseljak, na koga mnoge djevojke navališe, da mu se rad pakostnih opazaka osvete, a on ih zapanji rekav: „nek navali na me prva ona, koju sam ponajčešće cjelivao!"

U Beču — Tvoj itd.

Mihajlo Obrenović.

Vladalac kneževine srbske, Mihajlo Miloš Obrenović šetaše se posliednje sriede 10. o. m. po podne sa svojima rodjakinjama u Topčideru i tù ga njeki Radovanić s još dva druga ubi. Privremena vlada, koja se je odmah narodu javila proglasom veli na početku: „Strašnim i odurnim zločinom lišena je Srbija danas svoga vladara; neizmierni gubitak, koj Srbija sada pretrpi, ostavljamo pravednomu uvaženju svih naših sugradjana... Naša je sveta zadaća, da do sastanka skupštine ono stanje uzdržimo, koje je ostavio veliki rodoljub Mihajlo Obrenović."

Rodio se u Kragujevcu 4/16. rujna 1823. od kneza Miloša i kneginje Ljubice. Prve godine života provede u Požarevcu i u Kragujevcu, pod nadzorom brižljive majke. Kao dječak bijaše knez vrlo živ i veseo, razgovoran, ljubezan i slobodouman; najugodnija zabava bijaše mu jahanje, usljed česa je često i u opasnost života došo. Pokraj jahanja bijaše mu još mila zabava gimnastičko vježbanje, a kadšto i po koja partija šaha. Dobroćudna duša bijaše knez od početka svoga života, te se je liepim načinom moglo u njega sve dobiti; usuprot pako, kad bi mu tko htjeo nepravdu učiniti, opirao bi se javno, ne samo riečmi nego i činom.

Riedka izobraženost kneževa služaše na čast srbskomu narodu. Od naravi nadaren bistrim duhom i oštrim umom, prouči knez, što u javnih zavodih, što opet privatno, sve više nauke, govoraše srbski, francezki, njemački, ruski, talijanski, vlaški i turski.

Svojim djelom: „Miloš Obrenović, ili pogled na historiju Srbije od g. 1813 do 1839., kao odgovor Ciprijanu Robertu u Parizu“, što ga je god. 1850. napisao na francezkom jeziku, pa je docnije prevedeno i na srbski, pokaza knez Mihajlo diplomatičku, pa i literarnu vještinu, kojom se može on i čitava Srbija ponositi.

Mnogo je knez Mihajl i putovao, te možemo reći, da je proputovao svu civilizovanu Evropu 1843., kada je svoga tada u Beču živućega otca posjetio, odputovao je mjeseca studenoga u Berlin, gdje se je do druge godine nauci bavio. G. 1844/5. proputovao je Njemačku, Holandiju, Belgiju, svu Italiju, Helveciju, Maltu i Grčku. 1846/7. proveo je što na svom dobru u Vlaškoj, što proputovao Saksonsku, Türinžku, Bavarsku i Salcburžku. 1847/8. prama zimi bijaše u Varšavi, Petrogradu i Moskvi, gdje ga kod carskoga dvora svi ruski odličnjaci i velikani dostojno odlikovahu. 1849/50. završio je svoje putovanje po Evropi, pohodiv još najizobraženije evropske države: Englezku i Francezku. Ovamo dodje i g. 1867. na svietsku izložbu. Tri godine kasnije, po dovršenu putovanju, 3. kolovoza 1853. oženi se Mihajlo s Julijom, rodjenom groficom Hunjadkom.

Što se vanskoga oblika tiče, pripadaše knez Mihajl u struku liepih ljudi. Bijaše visok, vitak, prijazne spoljašnosti; koracaše pobrzo, ljuljajuć se po malo, a stupaše dostojanstveno. Pogled mu bijaše oštar, a umiljat mu posmjeh činjaše ga blagim. Visoka glava davaše mu veličanstvenu sliku, krupan mu glas bijaše dokaz muževne zrelosti, a uman i jasan govor, svjedok mu duboke učenosti. I postariji jahaše vrlo rado, dobro i liepo, a gadjaše u nišan izvrstno; na sablji, u trci, skakanju, hrvanju i dizanju malo mu bijaše para.

Polag svih unutarnjih i vanskih plemenitih svojstava i pokraj sve ljubavi u velikom dielu Srbije, imaše knez Mihajl, premda odmah po odlazku otca iz Srbije i poslie smrti starijega si brata kneza Milana, pozvan na priestol, dosta neprilike i borbe, dok je sbilja sigurno i stalno zasjeo kneževsku stolicu. U obće činjahu pristaše Karagjorgjevića još za vladanja kneza Miloša, otca, sve moguće pletke u zemlji, dok napokon Miloš g. 1839. nemorade ostaviti Srbiju i otići u Vlašku. Tek poslie 19godišnje borbe, koja je Srbiji dosta prouzročila štete, pozvani budu Obrenovići narodnom skupštinom opet u Srbiju, i knez Miloš postade na novo glavom srbskoga naroda, a poslie smrti njegove nastupi ga Mihalj, sin, 1860. g. 14. rujna.

Knezu Mihajlu i njegovoj mudrosti imade Srbija zahvaliti, te se je baš lani, kadno joj je knez glavom iz Carigrada donio sultanov ferman, oslobodila do kraja krvoločnoga turskoga jarma. Sve srbske tvrdjave, zajedno s Biogradom, oslobodjene su turskih četa i topova, a ta sreća ide u slavu knezu Mihajlu.

Književnost, prosvjetu te ideu... predvodnicu naroda našega, podupiraše iz svih sila mudro, vazda i posvuda.

Kritika.

(Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića, U Osieku 1868 dalje.)

Osobitom se nevinošću čustva i pravom prostodušnošću odlikuje karakteristika bodričkoga kmeta, iz koje vadim samo ova 4 stiha umah za početkom:

Razdragan šapće svakom sitnom travkom,
I nježno s drobnim razgovara mravkom,
Pod nogom crvku nebi dao mriet,
Uvenut suzom rosio bi cviet.

pa onda svršetak:

Tà on je dobar kano vedar dan,
Tà on je nevin, ko djetinji san,
Tà naše zemlje on je krotki sin,
Tà on je naš, tà on je — *Slavjanin!*

Ali da pjesnik neumije samo gukati i romoniti nego i grmiti i oriti, gdje treba, eto njekoliko dokaza: na str. 4 prama sredini: Ko kad nad morem gromki tries prosieče, — I valovi se gromovom ozovnu, na str. 39 svršetak:

U noćni muk se za čas sve izgubi —
Al s grada *paklen nečij ori smieh:*
„Ha! sutra sestra brata će da ljubi!"
Crno je nebo kano strašan grieh.

na str. 26 st. 12 s dola:

Tihano nebo, što u moru pliva,
Biserak rosni, što no lier cjeliva, —
Nek paklena mu bude iskra blieda,
Iz groba mukli glas i kaplja jeda.
Nek uviek srdjbu u srdcu mu njeti,
Nek još u njojzi mrtvima se sveti!

Sravni još strašnu kletvu Kohanovu u I. pogl. str. 13 i onu u 4 pogl. i m. dr. mj. — Vještinu psihologičnoga crtanja dokazuju n. p. stihovi umah na početku pjesme, koji opisuju čustva Kruvojeva, kada motri vjenčanike, pak one rieči na str. 6 s dola: Pak sluša d v o j e ć druga si vrline; na str. 15 s gora:

Na grudih Kohan prekrstio ruke,
Te stoji miran usred vreve, buke.
U oku sjetan, bogoduh mu žar,
A bliedo lice blag mu poli čar.

Kojim ponosom neodišu oni stihovi na početku 4 str.: Sve umjetnicom izdjelano rukom — Ukrašen slavski dom d o m a ć o m m u k o m; zatim opisi Slavena i njihovih neprijatelja, ono obećanje, da će oni tek onda sklapati savez s ovimi, kad se uljude i ostave klanja i haranja; najčišćim humanitetom odiše govor žreca Perunova.

A kao uzorke krasnih završaka budi mi prosto navesti konac I. i IV. pogl.:

U lancih, vidiš, gdje se angjeo moli,
Al ne za svoje već za tudje boli.
Nu valjda oko suzno ti se muti:
To neće valjda angjeo biti bieli,
Tà kako bi ga u okove speli?

A pjesan svoju završuje pjesnik ovom nježnom čednošću:

Oj, pjesmo moja, budi što si bila,
Izgubljen tračak mjesečna bljedila,
Štono je pao angjelu na čelo
I tude našo svoga mira sielo.
Oj pjesmo, tiem se opet trakom stvori,
U oku toni njenu, kadno gori
Na zviezda more tako milo gleda,
Tad titraj, titraj oko milog čeda.
Pak suzom sjajnom uzdrhtanom sini,
Oj suzom moje slasti, moje boli,
Te dahom njenim, kad se za rod moli,
Dodirnuv ustne razplij se i zgini!

Kohan i Vlasta bit će od prilike još jedan put tolika pjesan, kolik je Čengić-aga. * Početak, ako i nije upravo onakov, kao u Čengić-age, to ipak ugodnom svojom prostotom nanj sjeća. Upravo to svojstvo bijaše mi umah iz prvine čitanja njekim jamcem, da našega pjesnika uz svu visinu njegova poleta neće nikad ni nigdje izdati krila: pa i u tom je on velesretan takmac Mažuranićev: nigdje on s pjesnika oduševljena nespada na obična svagdanjika; na silnom onom žaru s u n c a i s j a j a i z v i e z d a ne raztališe mu se krila! — U istoj situaciji uviek je nov, uviek drugačiji, slike jednim kistom slikane i istimi mastmi izvedene očaravaju te vazda novom ideom vazda drugim licem. Dočim je u Čengić-agi narava, kakova jest u svojem učinu, našla najvjernijega i najvještijega slikara, uzvio se naš pjesnik uhoditi tajne neprozirne uzrôka ovim učinom. Nema u njega, kako već rekoh, divne one jedrine, raznolikosti i psihologične dubljine Mažuranićeve; ali će tomu biti uzrok jedno mlada doba pjesnikova a drugo sama pjesan erotičnim sadržajem svojim. Jedno je u čem bih prigovorio pjesniku. Primiv u ruke djelce i uzamši ga čitati nadah se, da će pjesnik, stojeći na pozorištu poganskom, više slika iz poganštine prenieti u sadanjost, naročito bi meni milo bilo, da je umetnuo kakovu epizodu o žrtvi i klanjanju bogovom poganskim i što o sudu i onih pločah pravodatnih. Ja ću biti tako smion, da opravdam ovaj postulat mašte svoje. Kad je ono Kohan trgnuo mač na Kruvoja, koj je sretno odbijen Vlastom i kobnom onom riečju o njezinu životu — mogli su ostali ljesi, videći i onako, da je Kohan Kruvoju pa i njim na putu, skočiti nanj i zahtievati, da se njegovoj drzovitosti i ubojičkim namjeram po običaju davnom sudi. Da nebude osudjen, mogo je pjesnik za onda

* Znak je velike indolencije, što se do tudjinca Sebergera još nijedan vještak nenadje, koj bi uz pripomoć preuzv. g. Mažuranića, iztumačio ovu divnu njegovu pjesan. Čekamo li dotlje, dok nam ga crna zemlja pokrije, ter nam gdjekoje mjesto n. p Kob ostane za uviek ili dvojbeno ili nejasno? Op. pis,

još ljesi nezaveden narod uzrujati i tim djelovati na blažu odluku sudaca. A prije nego bi se taj sud sudio, mogla bi se poganskim bogovom, naročito Crnbogu i Bjelbogu, spremiti svečana žrtva zahvalnica za srećno njihovom milošću odvraćenu pogibelj. I tom bi bio prigodom pjesnik mogao kratkimi jedrimi crtami orisati glavne momente iz poganskoga bajoslovja. Knjiga bi istina tim izašla za jedno ili dva poglavja veća, ali mislim, da bi tim znatno obogatila svoj sadržaj. Nego u što se ja pustih? Obadati granice pjesničkoj mašti, nije li to toliko koliko vikati: Quo quo tendis Mura barbiton?! U ostalom neće možda ova moja opazka biti s gorega.

Liep je, divan je Čengić-aga! Ali čim je toliko liep?

Izmedju drugih krasnih epizoda bez i najmanje dvojbe častnim onim starcem duhovnikom, koj spješi družbi pouzdanoj, da ju s Bogom miri i svâkoj česticu daje; liep je on onim gromovnikom, što stresa nebeske striele na silnike okorjele, liep je on onom mišlju provodiljom „mriet zu krst častni i slobodu zlatnu“. Pjesnik je njegov kršćanstvo proniknuo: vidjeti je, da ga je onda i ćutio, pa kolike liepe slike nisu mu se s njega nanizale?

I u tom mu je pjesnik naš sretan takmac. Duša njegova odiše zdravom vjerom; mašta se njegova razgrijana istinom kršćanstva — tà ovoga ideala svake prave plemenštine, pa spojena blagoduhom čista neokaljana morala uzpinje daleko nad svagdanji prah zemaljski i sakriva nebu pod oblake. Koliko je samo mogao i smio — a njekoliko puta, kad i nebi smio, kako ćemo vidjeti, — upleo je on u pogansku pjesmu slika potićućih iz bistroga vrela kršćanskoga. I to ja nemogu dosta preporučiti našim pjesnikom osobito mladjim, da što više nastoje upoznati se s visinom i dubljinom pravoga kršćanstva, ali ga i u misli i čustva svoja prenieti. Tà eno jim dičnoga Trnskoga, koga je na vršku njegove pjesničke slave dotle zaniela uzvišenost kršćanstva, da evo već drugu godinu prevodi crkvene pjesme. Uvidjeti će bez dvojbe pjevaoci naši, koliko je ta sladka muka zahvalna: bujne nove slike, što će se maštom njihovom uzrojiti, dubljina čustva i psihologična vjernost karaktera i osjećaja nagradit će jih sjajno za trud njihov. Pa je u tom još nješta i to veoma važna. Iz mutna vrela kako će probiti srebrni trak biser vode? Na kaljužah i barah svjetluca noćju divlji oganj, koj jadnoga tumaraoca noćnoga zavodi s biede u propast; samo zviezde na nebu sjaju i odsievaju božanstvenim i razblažujućim svjetlom. I još nješto. Znate li, dokle ja jamčim za pjesnika, da će ostat pjesnikom? Dok mu je duša čista, zanešena idealom poštenja, nekoristoljubja, vjernosti prama domu i rodu. A što je ovim kriepostim najjači štit, najmoćnija obrana?

(Dalje sliedi.)

Besjednica.

Književnost. (Hrvatska i srbska). Liečnička izvješća (visa reperta) za praktičnu porabu liečnikov napisao dor. Ivan Dežman. Nakladom Svet. Galca 1868. Str. 160 stoji 80 novč.

— Perivojkinje. Ekloga uzoritomu gosp. stožerniku i nadbiskupu zagrebačkomu Jurju Hauliku Varaljskomu na imendan 24. trav. posvetio Ivan Trnski. U Zagrebu kod Drag. Albrechta 1868. U vel. 4-ni str. 20. Šteta, što je ta prekrasna pjesma tiskana samo u 300 primjeraka.

— Klarićev modni list Cviet nije izašo 1. lipnja; jer mu se je prijavilo samo 29 predplatnika, a trebao bi ih 500 do 1000. Produljuje predplatu do 15. srpnja.

— U zaostavšini Stanka Vraza našlo se mnogo slovenski pisanih sastavaka.

— Profesor harkovskoga universiteta, poznati ruski slavenista i filolog g. P. A. Lavrovski izradio je „Srbsko-ruski riečnik.“ Tim će se djelom znatno obogatiti zbor pomoćnih sredstava za izučenje jezika slavenskih.

— G. S. Čirić, član suda okružja kragujevačkoga, izdaje prevod pok. Lazo Zubana: „Čudnovati dogodjaji Išpahanca Hadži

Babe u Angliji.“ Djelo će iznieti 25 tab., stoji 1 for. 20 novč.

— Izadjoše „Besjede govorene episkopom užičkim Joannikijem.“ U Biogradu u praviteljstvenoj knjigopečatnji 1868. Na 8-ni 1 l. 280 str. 2 l.

— „Osnovne crte za ustanov tehnopoučnoga zavoda“ za viši stepen obrazovanja srbsko-hrvatskih zanatlija. Od Nikole Arsenovića krojača u Vukovaru. U Novom sadu, Platonova štamparija 1868. Na 8-ni 54 str. Stoji 60 novč.

— „Srbski car-Stjepan ili smrt Dušanova.“ Od M. T. Jankovića. Drugo pregledano izdanje. U Novom sadu, Platonova štamparija 1868. Na 32-ni 44 str. Prvo izdanje ove pjesme izašlo je još 1858 god. Ciena je 20 novč.

— „Hajdučka koliba i pohajdučeni Milje.“ Od R. Aleksića, narednika i pisara minist. vojnoga. U Biogradu, štamparija N. Stefanovića 1868. Na 16 ni 70 str.

— „Razgovori za obrazovanje srdca i duše“, od episkopa Gavrila. Pomoću rodoljubivih gg. skupljača i upisnika preštampao: Andrija Stanković redar. činovnik u miru. Treće izdanje. U Biogradu, u štam. Nikole Stefanovića 1868. Na 16-ni 34 str.

— „Crna Gora i njeka objasnjavanja o njoj“, napisao V. M. G. Medaković. U Biogradu 1868. goda. U Novom Sadu Platonova knjigopečatnja 1868. Na 8-ni 1 l. 62 str. Stoji 30 novč.

(Strana). „Serbien.“ Historisch-ethnographische Reisestudien aus den Jahren 1859—1868. Mit 40 Illustrationen im Texte. 20 Tafeln und einer Karte von F. Kanitz. Leipzig. Verlagsbuchhandlung von Hermann Fries. 1868. Na vel. 8-ni XXIV i 744 str. U ovom prostranom djelu iznieta je na vidik Srbija u svih stranah života svojega. Razgledavši djelo kaže „Vila“, da joj je priznati, da je sad najpodpunije, što strane književnosti imaju o Srbiji i da će svakomu strancu, koji je rad poznati se s tom zemljom, od koristi biti.

— U Mletcih Val. Lago izdaje „Memoire sulla Dalmacia“ pohvaljeno djelo, puno chronologičnih i statističnih podataka.

Svašta. „Nova-Česka“ zove se plodna zemlja u Krimu, opredieljena za naseobine Čeha; zna se već preko 100 porodičnih naselina. Kroz 8 god. neplaćaju poreza a uživaju podpunu samoupravu obćinsku.

— „The orthodox Rewiew“ zove se časopis u Londonu, koj poče izlaziti, da utarc put sjedinjenju auglikanske i grčko-istočne crkve. A prije katolički, sada pravoslavni svećenik V. Gette izdaje u Parizu „Unio chrétienne“, da se sve crkve slože i ujedine — na temelju najstarije crkve.

— Kapetan Miša Anastazijević darovà za gradnju kazališta u Biogradu 1000 duk.

— Prva gradjanska ženitba u austrijskom carstvu sklopljena je 2. lipnja u Trstu.

— Družtvo sv. Mohorja u Cjelovcu dobilo je samo pr. g. 3372 nova člana, sad ih broji 10.458. Kakve li sreće bude naš sv. Jeronim?

— Česki „muzeum“ svetkovao je 13. lipnja svoju 50 godišnjicu, a česki narod 70 rodjen-dan starine Palackoga 14. t. m.

— U istarskom Kopru ima odsele biti talijanski gimnazij, a slavenski jezik bude se učio samo kao predmet. Kako su nam pravedna bečka gospoda, vidi se po tom, što u Istri ima 190.000 Slavena a ni 50 hiljada Talijana.

— U Hercegovini ima 76.422 rimo-katolika.

— Izmedju muka našega doba priobćuju novi slučaj iz indijskoga Howraha: Jednoga tata htjedoše prisiliti na izpoviest čina, pa mu privezaše na želudac punu košaru ôsa i ostaviše ga tako 4 sata. Kad od muka prizna, ubiše ga pred engl. nadzornikom.

— Za spomenik caru Maksu meksikanskomu u Trstu, dala je carica Charlotta 10.000, kralj belgijski 2000 itd.

Rebus. *

(Od D. H. Garčinskoga).

Št / B / G — da i Š slava A — N J A / Č — K.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 26. Odgonetku (zagonetke u br. 22.) „Po-žega-Požega“ riešiše gg.: Josip Raslić, Franjo Stanek, Josip Stić, Mirko Tkalec, Šišman Robiček, Stanko Pozorović, Franjo Vith, Sk. Muha, Mato Tomić, Fil. Šafar, gdčna. Ljubica Stubićeva — svi u Zagrebu. Gdčna. Anka Tomčeva u Kraljevici. Gg. Stj. Pavišić, Tureli i Ant. Badaj u Požegi. Gg. Ivan Kovačević i Pero Vučelić oba u Virju. G. Mil. Vrančević u Glini. G. Garčinski u Buševcih.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić.** Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Biela ružica.

(Historička pripoviedka od M. Jókaya.)

(XII. konac).

Dva dana zatim imaše se opet sakupiti divan. Halil proživi i upotrebi ova dva dana kao čovjek, koj znade, da su mu već i ure života izbrojene. Morao bi sliep i gluh biti, da nije opazio, kako rade jošte samo o načinu, kojim bi ga najlaglje smaknuli.

Ali zato ipak mirno gledaše u budućnost, kao pravi Musulman, samo morade jošte osjegurati dva bića, ženu si i diete.

U predvečer drugoga dana odvede Gül-bejazu k Bosporu, ona nosaše sinčića na ruci, kao da idu na šetnju. — Odkad bijaše Gül-bejaze majkom, gledaše u budućnost mnogo smjelije; ta ista golubica postaje smjelija i odvažnija, kad ima mlade.

Halil odvede ženu u barku i poprimi sam veslo u ruke. Dječak se posmjehivaše, kad se poče barka ljuljati. Grkinja bacaše liepe crne oči sad na nebo a sad na pustu površinu morsku; i gori i doli gledaše nebrojeno jato zviezda; večer bijaše krasan, sasvim miran i blag.

— Znaš li, kamo te vozim, Gül-bejazo?" upita Halil.

— Kad bi me pitao, kamo da me odvezeš, rekla bi ti: Daleko, daleko me vozi u osamljenu dolinu — tamo mi sagradi uz bistro vrielo kolibicu, a pred njom učini mi mali vrtić... Tamo bi u sjenci uljika sanjarila, gdje je sve mirno, samo se čuje gukanje golubice i šuškanje tiha vjetrića, tamo me odvedi, da ondje živim i umrem — da živim u tvom naručaju... Da si me pitao, kamo da me odvedeš, rekla bi ti: onamo!

— Pa tako neka i bude, reče Halil izvukav veslo, buduć je počeo večernji vjetrić popuhivati u jadra, te je barka sama letila; sjedne se do žene si i reče: Pošiljam te u daleku dolinu, kod vriela tamo sagradjena je mala kućica, koju kupih za tebe, tamo ćeš živjeti sa sinčićem mojim.

— A ti?

— Ja ću te sprovesti do obale, ondje te čeka vjeran sluga tvoga otca sa dvie mazge, taj će te odvesti u krasnu onu dolinu i ostati uza tebe.

— A ti?

— Uzmi ovu kutijicu, u njoj su novci; dobih ju od tvoga otca — nema na njoj kletve ni krvi. To je tebi i djetetu tvomu.

— A ti? upita Gül-bejaze po treći put jedva suzdržav suze.

— Ja moram natrag u Stambul, al mi ćemo se i opet vidjeti, možda sutra ili preksutra ili — još kašnje. Možda ću doskora doći k vam, a možda iza duga, duga vremena, al me zato ipak očekujte,

pokrijte svako veče i za mene na stolu; jer vi neznate, kad dodjem.

Gül-bejaze plakaše — suze curahu na diete, koje je mirno ležalo u materinom naručaju.

— Zašto plačeš? Ta nebudi diete, vidit ćemo se doskora; ta tebi je ipak bolje, ti imaš diete kod sebe, a ja — ja ću biti sam — al neplači, vidit ćemo se opet.

Medjutim barku priveze k obali; stari sluga čekaše ondje; Halil metne ženu si na kopno.

Gül-bejaze pane mu na prsa i zagrli ga nježno.

— O neidi više natrag — neidi od mene, ostani s nami! Što ćeš u onom pustom gradu, kad nas nebude ondje! Hodi s nami — nestat će nas i nitko neće znati, gdje smo... badava će te tražiti... nije to za tebe, da onako visoko gospodiš...

Halil neodgovori ništa; žena mu imadjaše pravo, al on bijaše ponosit, nehtjede svojim protivnikom lukavo uteći.

— Nebrini se, reče iza kratke stanke; meni se neće ništa dogoditi; vidit ćemo se doskora...

Poljubi si ženu i diete, te skoči opet u barku; pograbi veslo i odrine se od obale... dugo je jošte vidio ženu si na obali, gdje stoji s djetetom, te čim ju je dulje gledao, tim mu je više žao bilo, što se nije jošte jedan put povratio k dragim svojim.

* * *

Drugo jutro dodje Halil-Pelivan, velikan, medju janjičare s 12 momaka i razdieli medju nje 5000 dukata.

— To vam pošilja veliki vezir, hrabri momci!

Janjičarom bilo je to naravski drago.

— A sad vas imam za nješto umoliti.

— Govori!

— Je li koji medju vami, koj nije nikada ljubio, koj bi ubio istoga svoga otca, kad bi mu tko zapovjedio ili platio za to, koj nepozna straha, niti bi ikoga sažalio, ma mu kako liepo stvari kazivao.

Odmah se javi do sto janjičara, koji bijahu spremni sve to učiniti, što se zahtjeva od njih.

Pelivan izabere 32 čovjeka, najjače i najkrupnije i zapovjedi im, da idu s njim u serail.

Odvede ih u dvoranu jednu, posadi ih na mekane sagove i dade im donieti jesti i piti, koliko im se god htjelo.

Doskora dodje i veliki vezir, šepavi paša Toplan-Osman, namjestnik carski iz Rumelije Platžmay-Džizade, sin njekoga šoštara; a dodje i tatarski kan; ovi potreptaše janjičare po ramenih, pokušaše njihova jela, a i pila okusiše iz njihovih čaša, te odoše hvaleć hrabre i čestite janjičare.

Divan se je medjutim sakupio.

Ulemi, vodje, narodni zastupnici — medju njimi i Halil-Patrona — svi već dodjoše, a napokon Kabakulak, Platžmay-Džizade, Toplan-Osman i Kaplan-Giraj stupe u dvoranu.

Halil bijaše prvi, koga veliki vezir blagonaklono nagovori:

— Padiša te po meni milostivo pozdravlja i imenuje te beylerbegom od Rumelije.

Dva dülbendara donesoše prekrasan kaftan, koj je potreban za investituru.

Halil-Patrona promišljavaše časak.

Sultan mu bijaše u istinu milostiv; pokaza mu evo put, kako da slavno odstupi s dosadanjega polja; dao mu je visoku službu i čast, usljed koje će biti daleko od glavnoga grada, a slavoljublju njegovu sasvim primjernu. Nudi daklje nagradu onomu, koga bi želili veziri kazniti.

Ali Halil je samo časak promišljao, a zatim reče odlučno:

— Neprimam ja kaftana, ja netražih ništa za sebe; nedodjoh ja ovamo da dobijem službu, već da tražim rat.

Veliki mu se vezir pokloni.

— Neka daklje bude tako, padiša reče, da se učini ono, što ćeš ti i tvoji drugovi tražiti, on vas čeka u „porcelanskoj dvorani"; tamo će proglasiti rat i vas nadariti pošastnimi kaftani. (Običaj je, da se prigodom svečanih sgoda diele ovakovi kaftani.)

Odvedoše uleme i Patronine privrženike u kiosk Erivan.

— Najčestitiji od vas — Halil i Musli, ići će ponajprije unutra pred padišu, reče Kabakulak.

Nasmjehnuv se stisne Halil Musliu ruku. Ovaj nije još uviek ni slutio, što li će biti s njimi, te mu se ciela stvar istom onda sumljivom uzvidi, kad im uzeše na vratih sablje, buduć nesmje nitko pred sultana oružan doći.

U dvorani, gdje sultan očekuje Halila malen je prozorčić sa strane a na njem zavjesa, na taj prozorčić prisluškuje sultan, po starom njekom običaju svoje ministre, kad viećaju. Da je u ovaj tkogod zavirio za zavjesu, vidio bi za njom krasnu žensku glavicu; to je Aldžalis sultanova favorita, a za njom stoji Kislar-aga Elhadž-Bašir; —. danas valja da će ovdje štogod neobična vidjeti.

Audiencija započe — Halil i Musli stupiše najprije unutra; dodju do sultanova priestolja, bace se na zemlju te ljube okrajke padišinoga plašta.

Mamud sjedne na priestolje. U taj čas zazove Kabakulak, pljesnuv rukama:

— Donesite kaftane!

Kad eto s obližnje dvorane navali Pelivan i 32 janjičara golimi sabljami.

Mamud pokrije lice očima, samo da nevidi strašna prizora, koj će sad sliediti.

— Halile mi smo izdani! povikne Musli i baci se pred svoga druga; prvi udarac namienjen od Pelivana Halilu primi Musli.

— Badava si napisao svoje ime iznad moga, povikne Pelikan, zamahnuv sabljom.

Al Halil povuče s prsiu bodež, koj je tu sakrio bio i baci ga takovom silom proti Pelivanu, da mu je u lievom ramenu zaboden ostao.

Badava je sve; i njega dostignu umah zatim smrtni udarac. Padajuć na koljena, uprv oči pram nebu kliknù:

— Allah htjede, da bude tako!

Iza drugoga udarca sruši se na tlo.

— Umirem, ali ostavljam sina iza sebe! jedva progovori ležeć u krvi i — izdahnù.

Tako su mu i drugove sve jednoga po jednoga vodili pred padišu, al jedva stupiše unutra i već im kucne posliednji čas!... 27 ljudi bude tu na komade razsječeno. — Ostadoše jošte tri.

Sulali, derviš Muhamed i Mir-Aalem, sudac stambulski; ovi bijahu ulemi; njih nije smio ni sultan dati ubiti.

Svu trojicu naimenova veliki vezir šandžak-begovi.

O smrti svojih drugova neznadoše ništa te s toga primiše tu čast; ali tim se odrekoše časti ulema, te su drugi dan sva trojica ubijeni.

Treći dan u jutro vidje narod 29 glava na kolcih pred serailom, u svih bijahu oči otvorene, srdjba i osveta vidje im se na licu, a ustnami kao da će sad progovoriti... samo Halilove ustne bijahu zatvorene.

Sve zaplače po gradu i plane pravednim gnjevom; što je moglo nosit oružje, poteče na Atmajdan, da se kupi pod tri barjaka.

Izmedju vodja ostade jošte samo Janaki — ostali ili utekoše ili bijahu mrtvi. Dovedoše daklje njega; smrt Halilova niti ga najmanje neuzdrma, znaše on to već odavna, te zato i svjetovaše Halila, da Gül-bejazu odpravi iz grada. Sam je on našao onu kućicu, za koju je malo tko znao. Uzeo je bio sobom i njekoliko golubova, koji nose liste, samo da nebude morao onamo čovjeka pošiljati, ako i njega možda stigne zla sudba.

Kad ga je rulja zvala na Atmajdan, napisa svojoj kćerki sliedeće redke, koje sveže golubu pod krilo:

„Gospodin te blagoslovio! — Halila neočekuj, on je mrtav! Janjičari ubiše ga... Govorah uviek, da ću i ja odmah iza njega umrieti... Ti pako živi i čuvaj si djetešce — Janaki.“

Otvori prozor i pusti goluba, koj se najprije visoko digne, a zatim kao striela odleti prama briegovom.

— Siromašna Irena, uzdahne Janaki i povuče mač, kojim neće po svoj prilici nikoga ozlediti. Tako podje s ruljom na Atmajdan.

U Stambulu medjutim počinjena su strašna djela. Kad su ona 32 janjičara izašla iz seraila, hvaleć se svojim junačtvom i pokazujuć krvave sablje, napane ih sedma janjičarska pukovina, te ih na komade razsječe; janjičarski aga Muhsinzad ustrieljen je upravo pred svojimi vrati. Kabakulak sakrije se u njeku mošeu; Halil-Pelivan, koga naimenova sultan

Kulkiajom, sakrije se u njeki kanal, te nije izašo tri dana, dokle je god čuo viku iznad sebe.

Treći dan bijaše sve mirno.

Dodje čovjek, koj se je usudio udariti na narod — posliednji potomak iz obitelji Kuprili, u kojoj su bili sami junaci.

Ahmet Kuprilizad sakupi oko svetoga barjaka 10.000 džebedžia, koji su u serailu bili, i kad su već svi mislili, da je sultan i njegova stranka propala, navali on na ulici na ustaše i buntovnike, te ih hametom potuče; za tri dana palo je 7000 buntovnika * — a zatim bude opet mir.

I Janaki pade, dade si mirno glavu odrubiti.

Al i Kabakulak i Pelivan prognani su, radi svoje lukavosti.

Ahmet Kuprilizad posta velikim vezirom.

Ahmet III. proživi jošte žalostnih 9 godina u zatvoru; vele, da je otrovan.

XIII.

Prazno mjesto.

Sve je opet mirno, u Carigradu živu ljudi kao i prije; samo daleko medju bregovi živi jošte jedna žena, koja nezna o svietu ništa, koja se svako jutro uzpinje na visoke brdine iznad svoje kolibe, te gleda u daljinu pram Stambulu, nedolazi li onaj, koga tako dugo i željno očekuje.

Svako veče dodje žena žalostno u svoju kolibicu, te stavi na stol tanjur i vrč za ljubeznoga svoga gosta; al njega nema; po noći stavi njegov dušek do svoga, a medju sebe i njega diete, da ga ondje nadje Halil, ako dodje.

Njeko jutro učini joj se, kao da njetko kuca na prozor, veselo skoči s kreveta, da otvori.

Ali nije to Halil, golub je to, koj joj nosi pod krilom listić.

Gül-bejaze otvori listić i čita — jedan put — drugi put — i treći put... pročitav treći put nasmješi se neobično i šaptne:

— Taki će doći!

* Po Poujoulatu 16.000.

— Od toga časa zavlada dušom Gülbejazinom tiho i mirno ludilo, njeka vrst monomanie, koja neprestaje prije, dok se neobistini kakova obljubljena misao.

Pod veče izadje ona i opet na cestu. Staromu svomu slugi pokaže list i reče, da u njem piše, kako će Halil doskora doći, valja daklje zanj dobru večeru pripraviti. Sluga nije znao čitati i vjerovao je.

Za jednu uru uleti Gül-bejaze sva uzrujana u kolibu i upita naglo slugu:

— Nisi li ga vidio?

— Koga gospodarice?

— Halila, već je došao; pošao je drugim putem, mora da je već ovdje.

Sluga sbilja mišljaše, da je Halil potajno došao, te poleti veselo s gospodaricom u sobu, gdje je bilo prostrto za dvie osobe.

— Zar nevidiš, da je već ovdje! reče Gül-bejaze pokazav na prazno mjesto; poleti onamo i ogrli nevidljivu priliku; vrući cjelovi njeni razidjoše se u zraku...

— Gle evo ti djeteta, nastavi Gülbejaze iza male stanke, dignuv dječaka, uzmi ga u svoj naručaj... Tako... al ga neljubi tako strastveno, vidiš da spava... gle sad si ga probudio... nije priučan bradi, uljuljaj ga opet... Valjda si trudan, čekaj, na punit ću ti vrč. Zar ne da ti u slast ide mrzla voda? Donesoh ju sama iz vrela.

Po večeri odvede ga u vrt razgovarajuć se umiljato s njim; sluga gledao bi ju suznim okom, kako se sama sobom razgovara; pripovieda mužu si, kako je proboravila vrieme, odkada se nisu vidjeli, pokazuje mu svoje ptice i cvieće i sjede pod drvom do njega te ga grli i cjeluje... blažena povrati se u sobicu te se umiljato smješi... Komu?

U sobi spremi mu postelju, stavi mu bielu ruku pod glavu, povuče ga na svoje grudi, poljubi ga i blaženo usne...

Drugi dan čeka ga i opet od jutra do večera; kad se zamrači, ide na cestu, a kad se povrati, već ga u sobi nadje. O sretne li ludosti!

Tako prolazi dan za danom.

Od jutra do večera obavlja Gül-bejaze obični svoj posao, nitko od susieda i poznanaca nevidi na njoj promjene, sa-

mo kad sunce zapane i opet ona vidi miloga muža kod večere.

Već se je sasvim priučila, da ga svako veče vidi, te obavi ob dan sav posao tako, da je na večer sasvim prosta; Halil je kadkada veseo, a kadkada opet sasvim tužan. To pripovieda slugi po sto puta, a kadkad šaptne mu, da Halil goji strašne osnove, ali da se to nesmje izdati, jer da bi Halil mogao glavu izgubiti.

Siromašni Halil! već je on odavna ubijen!

Tako stàri, siedi i odcvatuje „biela ružica“, ljubezna prilika njena dolazi godine i godine svaku večer.

I dječak raste sve više, te čuje svoju majku, gdje svaku večer govori s nevidivom njekom prilikom, koju mora smjerno pozdraviti; jer da mu je to otac! Pripovieda zatim mužu, kako mu je sin odvažan i hrabar, te uza to blaga srdca; napokon prispodablja oba lica — kao da je izrezan otac. Tako dječak postaje i mužem! I Halil postaje već stariji, brada mu već počimlje siediti, u ostalom sasvim je nalik sinu.

Sin pako dobro znade, da su mu otca pred mnogo i mnogo godina janjičari ubili.

Krasuljak.

3.

Najsladja ljubav.

Lahko mi je ljubit bilo,
Slavit. tvoje oko milo
I na zemlji raj snivati,
Dok neprenù domovina
Iz tog sanka svoga sina,
Veleć, da je ona mati,
Koja me je ogrijala,
Junačko mi ime dala
I na noge podignula,
Da joj branim čast njezinu
Proti svakom' dušmaninu
I od svakog sina trula. —
Kano sanak lahkokrili
Istinita jav razprši,
U prozorje kô dan mili
Tamnoj noći vlast dovrši:
Ljubavi mi tako danke
Misó jedna sveta dižè,
Misó sladke domovine
I njezine nît sudbine
Sve m' u srdce dublje siže.
I sad ljubim majku svetu,
Njoj bih dao sve u svietu
Gotov za nju i ginuti;
Jer svaki je sinak tužan,
Koj joj neda, što je dužan:
Riječ, djelo, srdce, ćuti...
Dokle majci dug odužim
I zajam joj svet odslužim,
Dotle s bogom, nesudjena!
Kad mi majka bude mirna,
A ti majci kćerka vîrna,
Bit će t' ljubav povraćena. —
U čovjeka razumnoga,
Nema čustva ni jednoga,
Koje umu bolje ugadja,
Komu koren siže dublje,
Neg je pravo domoljubje:
Ta je ljubav svake sladja.

Nenad.

Jesam li ljubio?

(Pripoviest iz djačkoga života od Vilka Slavoja.)

XXX.

Kako se je još moći šišmiša igrati.

Nadjem ju sutradan samu u sobi.

Njekako čudnovato pogledasmo jedno po drugom.

Ona se svakako prije mogla varati nego li ja. Njoj bo rekoše, da sam u nju zaljubljen, pa je ona možda dosada tomu glasu i vjerovala; meni pako nerekoše da ona mene voli te na to nisam ni računao...

Oboje se smiešimo...

To znači: mi nežalimo jedno drugoga.

— Oh, kako se davno nevidjesmo, gospodično. Vi ste, znam, sasma zaboravila, da sam se njekoč koprcao u trnju na veliku gospu, kad ste se vi s toga onako — zaplašila bila...

— Ja se na to sjećam vrlo dobro, moj gospodine, ta bijaše mi tada i brat na kolih.

— Da, da, i gospodin brat...

Nastade kratka stanka. Posmjeh se kupi na usta a misli u glavu. Za čas se

domislim, biti će najpametnije još koju o tom gospodinu bratu progovoriti.

— Jest, na moju dušu, meni ste i sad još pred očima onakova, kakova ste tada očajavajuć s kola skočila, gledaste, kako smo mi jedan drugoga pukali izpod težkih kola, gdje se nesrećom nalazio i vaš gospodin brat...

Opet stanka. —

— Kako ste gospodine proživio ove dvie godine, odkada se nevidjesmo? poče sada ona gledajuć vragoljasto na mene.

— O vrlo dobro, hvala providnosti, koja me nadarila veselom ćudi, dobrimi drugovi, i kojoj imam zahvaliti, što me nisu metnuli pod ključ.

— Kako? Pod ključ?

— Da, to jest u sjemenište.

— Aha?... Daklje providnosti imate to zahvaliti? I ona me promjeri svojim živim crnim okom.

— Ma komu drugomu?

— Ja sam mislila... t. j. drugi su mislili... drugi, da...

— No? no?... da...

— Da je tomu njetko drugi... kriv...

— A taj krivac bi bio?

— Onaj mali lukavac, koji strielicom u srdce gadja...

Oboje udarimo u smieh. — — —

Za njekoliko časova uzdahnem:

— Oj, blago nam, dokle smo se još šišmiša igrali.

— Meni se čini, mi se ga i sada igramo...

— E, daklje blago nama i sada.

Opet zamukosmo. Koji je to bies te svaki čas zapinjemo? reknem si, i promišljah čim da opet započmem. Aha nješto ima na stolu...

— Kakav to spisić imate pred sobom?

— Malu gatalicu.

— Gatalicu? Ajde da vam gatam.

Uhvatim spis pa opazim, da je to sbilja njekakova valjda s njemačkoga prevedena gatalica. Otvorim stranu, na kojoj su pitanja pisana, pa joj ponudim.

— Izvolite pitanje odabrati.

U kojoj gatalici nema pitanja: — Ljubi li me? pa ako si čovjek stvar malko promotri, naći će, da je upravo to pitanje u njoj suvišno, da nereknem, neumjestno. Zašto tako izravno pitati, kad ti ona odgovara bud obćenito bud dvolično? A veli se: kakovo pitanje takav odgovor. Suvišno je pako zato, što ćeš u njoj naći obično dva pitanja puno čednija, koja ti onako grubo u oči nepadaju: — Je li istina što sam čuo? — Bude li mi želja izpunjena? — Što ćeš više krasotice moja?... Ali sbilja!... To otvoreno, iskreno pitanje meću gatalice zato, da se po koje ranjeno srdašce, kad je na samu, — kad ga nitko nesmeta otvoreno i govoriti što misli, da se onda plaho upita: ljubi li me?...

Liepa Zorka bila dakako toli mudra te nije udarala pravcem, kad su ju mogle i stranputice k cilju dovesti. I ona odabra pitanje:

— Je li istina, što sam čula?

Valjda je već i ona znala, je li, nije li istina... sad samo mišljaše, hoćemo li gatalicu u laži uhvatiti?

E, ali nam se ta mudra proročica otela s ovimi kao hrastova kora hrapavimi stihovi:

Ako neznaš, — nemaš ni što znati;
Znaš li pako, — k čemu me pitati!?

— Jeste li zadovoljna s tim prilično surovim odgovorim? zapitam Zorku nastojeć da si smieh obuzdam.

— Vi bi mogao s njim zadovoljniji biti?

— Kako to?

— Jer, ako je istinit, što se i nadam — onda vas netrebam žaliti... I ona mi se porugljivo pokloni, ali tako porugljivo, da me to nije moglo ni najmanje uvriediti.

— Sad tekar žalim, što mi je jur danas odavle, reknem dižući se... Kako bi se nas dvoje liepo pogadjali!

— E, ja tomu nisam kriva... i skrene djavolski liepom glavicom.

Naravno, da se razstadosmo kao dobri, stari... prijatelji.

XXXI.

Tertius gaudet...

Na drugi dan božića minula godina, kad me sudbina naniela u njeko poveće mjesto u Štajerskoj blizu moga dobroga zagorskoga strica.

Bilo pred podne. Ja si u gostioni sa dva prijatelja, jednoga zvasmo Tunom a drugoga Gjukom, upravo ugadjah izvrstnim pivom, kad začusmo, kako su pred gostionom kola stala.

Moj prijatelj Gjuka pogleda kroz prozor, pa me onda trkne, nek se i ja ogledjem.

Opazim skoro isto tako široka kao i duga kolca s jednim konjićem. Na kolih vidim zamotana čovjeka srednje dobe i pristala licu samo nješto preriedke brade. U jednoj ruci mu vojke a u drugoj vrč piva. Sluga mu napajao oznojena konja.

— Poznaš li ga? zapita me Gjuka.

— Nepoznam.

— Trgovac N. iz B. sretni suprug Ivkin...

Ja sam doduše i sad uzdahnuo ali ne kao da bi jako težki kamen s mene svaljen bio.

— Veliš sretni suprug, zapitam Gjuku. Daklje se vole.

— O, on bi se za nju dao živ na ražnju peći.

— A ona?

— Ona toga nezahtjeva od njega...

— Ma to znam; nego —

— Strašno li ti on stenje, kako se veli pod — papučom!...

— Bili sretni! kliknem primaknuv vrč na usta.

U taj par od'jure kolca s jednim konjem.

XXXII.

Šamiel incognito.

— Ti si moj Vilko, progovori poetični Jankica, kako smo evo čuli i oženio Ivku a još nam nisi protumačio, zašto ti se ona smijala i preko tvoje volje, dok si joj dvorio u K.

— Toga ti brate, ni sam pravo neznam, al se nadam, da će nam to moći vriedni Šamiel obrazložiti. —

Šamiel Flegmatikuš poravna se na to malko u stolcu, na kom je tečajem ciele pripoviedke mirno i nepomično sjedio, pogleda me, malko mi se na svoju nasmieši a zatim progovori ovako:

— Kad sam već morao slušati pripoviest, koja toliko govori o mojoj sestri — jer Ivka mi je rodjena sestra — to vam nemarim protumačiti i ono, što Vilko od mene hoće.

— U ono doba, kad nas je Vilko u K. posjetio, bilo mi je sestri nješto manje od petnaest godina. Ja bijah tri četiri ljeta stariji. Otca pokopasmo puno prije, majka nam je gospodarila, ona nas gojila, ali nuždnoga naobraženja nemogosmo očekivati od nje. Nastojao sam si sam oko Ivke, da joj uciepim za rana potrebita načela, koja bi ju po mom osvjedočenju mogla usrećiti. Valja vam bo znati, da sam ja već tada imao svoje nazore. Ja stekoh nad njom neograničeni upliv, ona bi me vazda pitala za savjet, kad bi ju ovo ili ono zadesilo.

— Vilko spomenu, da je u Ivki našao i rodoljublja. To vam budi dokazom, kako može i u tom pogledu brat prama sestri djelovati. Ako ima koja mlada djevojka starijega brata od sebe, pa ako nije rodoljubiva, nekrivite nju van njezinoga brata, koj kao stariji i razboritiji ili s nemarnosti ili s neznanstva zanemarjuje svoju svetu dužnost nenjegujuć u njezinih grudih nuždni i dični narodni ponos.

— Meni je bilo biti opreznim na Ivku i kao brat i kao domaćin. K meni bo je dolazilo puno mladih mi drugova. — Vilka poznavah onda onakova, kakav i sbilja bijaše, t. j. on mi se ukaza stariji licem no pameću. I sam vam prizna tečajem poviesti, da je običavao djetinske šale sbijati. Mi, njegovi stariji i ozbiljniji drugovi više bi se smijali njemu nego njegovim dosjetkam, a odraslim bi se znao priljubiti svojom prostodušnosti i svojim pjevanjem.

— U večer, kad me Vilko prvi put posjeti i moja ga sestra upoznala, pitala me ona čim bijasmo na samu, kakav je on svat? Ja joj rekoh, što sam sada i vam kazao, da mu se je i zašto mu se morat smijati.

— Ali Vilko nije pred njom djetinjario već se upravo silio ozbiljnim, da ne reknem dostojanstvenim prikazivati. Naravno, tim joj se pričini još smiešnijim; jer je ona to smatrala prenavljanjem.

— Pa to je trajalo tako dugo, dok nije ona opazila u njem sbilja ozbiljnih

i svečanih trenutaka, kojim je, kako nam upravo kaza ona povodom bila.

— To vam budi dosta rečeno.

Šamiel se nakon tih riečij opet nagniezdi u svom stolcu, prikriv si ćak i bradu rubom svoje duge kabanice.

Žuža i Pretendent mu se naklone upoznav u njem osobu, koja se, što no vele, incognito provlačila u mojoj pripoviedci.

XXXIII.

Inače je zdrav.

Što je s Ivkom, to ste čuli što i kako je s menom to znate: čujte napokon kako je momu vrlomu prijatelju i nuzljubu Milovanu Vrliću.

Nedavno stiže mi ovo pismo od njega:

Moj Vilko! Nije ti baš tako zlo biti „mladim gosponom“. Ja sam bar hvala Višnjemu zadovoljan — posvema zadovoljan. Moj župnik ti je čestita duša i samo da me na rukuh nenosi. Svoju dužnost vršim, a kad sam bez posla primaknem se k svomu glasoviru pa se nasladjujem milimi zvuci ove ili one narodne. Pjevam rado a kušam po kadšto složiti u kajde koju pjesmicu. Mislim često na prijatelje a osobito na tebe. Ali vazda kad se sjetim na Te, uzdahnem brate i za onimi liepimi vremeni naše mladosti, a osobito sladkih naših dana u K.... Ipak nam bijaše krasno — krasno onda!... Inače sam ti hvala providnosti zdrav...

Misliš li i ti po kadšto na tvoga prijatelja popa Milovana?

* * *

— Ala si nam ti moj Vilko, veliki mudrijaš, ozva se sada Pretendent. Ivku si sproveo ćak i kroz samostan u naručaj neznanoga supruga, ljubljenoga nuzljuba, Milovana si zapopio; šteta samo, što se nisi, ti kao nesretni ljubovnik ubio, onda bi bio gotov roman. Šteta je velim, a to za to; jer našoj hrvatskoj knjizi treba romanâ.

— Pa tko da ga onda napiše?

— Ta tvoj pop Milovan, ako ne tko drugi.

— Da, imaš pravo. Al ja sam si mislio ovako: Bolje obična pripoviedka, i ja živ, nego kakav strašni roman a ja mrtav. Pa mi se činilo takodjer, da momu prijatelju Milovanu nebi bilo tako ugodno doznati iz kakovoga pisma nakon moje samokrvi — da sam mu bio suparnikom — neljubljenim nuzljubom — (jer toga on ni danas nezna) — kao kad bi to doznao iz moje vesele pripoviedčice...

— A što vi sudite braćo, jesam li mu bio nuzljubom ili jesam li ljubio?

— To ima na ime sviuh nas odlučiti poetični Jankica, kliknu na to Žuža.

Jankica me pogledao kao seoska snaša, kada momak u kolu pred nju vanjkušac baci — te mi odvrati onim Preradovićevim:

— Pa ti jošte sladko pitaš?

Iz Anakreontica.

(Iz grčkoga pr. prof. Armin Pavić).

15.

Nude, izvrstni slikaru,
Slikaj, izvrstni slikaru,
Kralju rodijskog umića,
Odsutnu mi, kako t' reknem,
Slikaj moju drugaricu.
Najprije mi slikaj kosu
Svionu a bojom crnu;
A u vosku ako j' možno,
Slikaj mirhom gdje odiše.
Slikaj iznad ciela lica
Izpod grimizbojne kose
Od slonove kosti čelo.
Povije, čuj, da mi nisi
Razdružio, nit smiešao:
Neka bude, kô što u nje,
Nevidimo skupa sraso
Crn svod iznad trepavica.
Sada oči u istinu
Od žive mi vatre stvori;
Tako žarke, kô u Athene,
Tol dražestne, kô u Kythere.
Nos mi slikaj, zatim lica,
Krv miešajuć s bielim mliekom.
Ustne slikaj, kan u Peithe,
Gdje pozivlju na cjelove.
Izpod pune dolje brade
Oko mramor-biela vrata
Nek Harite druže kolo.
Sve ostalo nude prikrij
Ružičastim krasnim plaštem;
Nu od tiela neka malo

Poviruje, da se vidi.
Stani: jer već ti ju vidim.
Skoro vosak da prosbori!

31.

U ponoćno jednom doba
Kad počiva već rod ljudski
Utrudjen od dnevna rada —
Tad mi Eros došav pred prag
Stadé kucat na vratašca.
Tko si, rekoh, koj to lupaš
Te me iz sna sladka budiš?
A Eros mi reče: „Odpri,
Dječak sam ti, neboj me se,
Pokiso sam, smiluj de se
Neznam kud u tamnoj noći!“
Ja se smilih na te glase
Te užegav namah svieću
Otvorih i dječka spazih.
Na ramenu svome nosi
Luk tobolac i kreluti.
Posadih ga kraj ognjišta
Te mu ruke rukam' topljah
A sa kose utrh vlagu.
On, kada ga minu zima,
„Nude reče da kušamo
Ovi luk moj, da li mi se
Okvašena skvari struna?“
Nape luk svoj i rani me
Usried srdca kano žalcem
Pa podciknuv stade skakat
I reče mi, raduj mi se
Neozledjen luk mi 'e osto
Nu bóno je srdce tvoje.

Zator morskih riba.

(Napisa Ivan Vončina).

Na riečkom ribarištu naći ćeš vazda od Miholja do uskrsa toliku silu svakojakih riba, da ćeš se upravo začuditi, kolika se svemogućnost i mudrost božja prikazuje u različitih njegovih stvorovih. U ostalo doba ljeta pusto je to ribarište, osim da navale lokarde i tune, kojih se kadikad pohvata u našem primorju, da ih je domačim našim ljudem, a i Tršćanom i Mlečićem zadosti.

Razlika, što je polovicu godine ribarište riečko puno riba, a drugu polovicu, kako rekosmo, obično pusto, dolazi s toga, što se u prvom onom razdobju neribari onom spravom, kojom se ribari u razdobju drugom.

Riba se u našem primorju lovi: udicami, vršami, košići, ostmi, pljuskalom i mrežom.

Udica, vrša, košić, osti i pljuskalo, neškode ribi, jer ne vredjaju nikakove, koja nije za porabu.

Mreže pako moramo razlučiti u s t o j e ć e i s m u c a v i c e.

Mreže s t o j e ć e zovu se one, što ih baciš u dno, ili na koju mu drago visinu mora, te ju ostaviš za njeko vrieme, da riba u prolazu svom zapne o nju. Da takove mreže nemogu škoditi plodu ribjemu, to je očito.

S m u c a v i c e su od dvoje vrsti, ili se drže na plutu, ili tonu u koju hoćeš dubljinu. One, što se drže na plutu, mogu imati svoju vreću na tanko oko, ili na debelo oko. Ovakove mreže s vrećom na d e b e l o o k o mogu se dopustiti, jer nebi mogle učiniti škode nego na samom kraju, a riedko ima gdje kraja, gdje bi mogle škode doraditi, a i to ne u svako vrieme.

Ako bi se strože htjelo postupati, što bi s početka i za same ribare bilo koristno, mogla bi se naznačiti mjesta, gdje bi se poraba takovih mreža zabranila, ali pod nipošto nebi se smjelo dopustiti ribarenje s mrežami s m u c a v i c a m i n a t a n k o o k o, jer čine neizmjernu škodu kod k o t î l a, kad se male ribičice odtiskaju, da si pribave hranu, jer tada budu plienom takovih nemilostnih mreža, što na jednom pladnju predaju tisuće i tisuće glava, koje bi do mala mogle nasititi mnogo naroda. To se obično radi sa šabakami, migavicami itd. Krivo je mnenje u našem puku, sebičnimi ribari raznešeno, da takova riba nebi nikad uzrasla, da je to osobita vrst, a zabraniti loviti ju, da nebi bilo niti pravedno niti koristno, jer je to riba u prolazu. Učinjeno iztraživanje dokazalo bi, da su te male ribice, što se obično nazivlju m l i e k o, njeke crljene, njeke modre, a njeke biele. Pomoćju sitnozora pronašlo bi se, da crljene spadaju na triglje, modre na svakojake proljetne čoporne, a biele na ljušturaste ribe. Za dokaz tomu navadjamo i to: U njekih mjestih, a osobito se oko Rieke love sipe,

lignji, hobotnice i trakarice ali toli malene, da je skoro veći pauk na zidu. Niti tisućom takovih nebi se nasitilo zdravo čeljade. Bi li tko smjeo uztvrditi, da i te sipe, lignji, hobotnice i mrkači nebi veći uzrasli, nego su sada? Nu nevještina i površnost onih, kojih se tiče, pušta lukavim ribarom, da love, kako što ih je volja, a ovi opet neuvidjajuć nego korist današnju, rade kao divljaci, što sjeku stablo, da se dobave njegova voća.

Kad je to istina sa smucavicami, što samo u maloj visini dopiru do dna, lasno se može razabrati, što je s mrežami, koje ga metu. Tobožnji strukovnjaci priznavaju, da bi bilo škodno rabiti takove mreže u dnu, gdje ima sjemena, mlieka ili naraštaja mlada, i zato ih dopuštaju samo u koliko tvrde, „da u daljini od tri milje pomorske, a u žliebih, gdje su obale strmenite u daljini od preko jedne milje nikakvoga koristnoga ribjega roda nema“, tu daklje da nebi takove mreže učinile nikakve štete.

Ako u toj daljini nema nikakva koristna ribjega roda, šta bi tu daklje ribari lovili? Šta će im ta zaludna dozvola? Ako im se već dopušta loviti, to im se neka dopusti, da love, gdje ima ribe. Nu tko je ikad pronašao, da tri pomorske milje od kraja nema koristna ribjega roda u moru otvorenu? A u žliebih, gdje su strmenitije obale da ga nema, što je dalje od jedne milje? Izkusni ribari znadu tomu protivno dokazivati, da se naime množtvo najbolje ribe što imamo: kierna, murina, gruj, škrpina, krkalja itd. od prilične veličine, nenalazi nego u velikih dubljinah, i tako i jastoga, hlapa, karla itd. nećeš uhvatiti nego tuder. Da ništa nerečemo o golubu, volu, mački, psu, drkovni, plosnatici i sličnih ribah hrske kosti, koje sve živu u velikoj dubini i daleko od svakoga kraja te i po deset milja pomorskih daleko. Tako i ljušturaste ribe, što se proljećem kraju približuju, sopa, sarak, glavaš, zubatac itd. neživu obično nego u velikoj dubini, a kad dodju bliže na obale plitke, dohode samo, da bi svoje sjeme ostavile. U plitkom dnu ondješnjih uvala, obično polag tekućih voda, na bieloj i caklenoj pržini, gdje se voda jedva kreće, dodju najprije ženske, da izliju svoje sjeme, a zatim mužki, da ga oplode. Po prirodnom nagonu ostavljaju svoj porod, gdje nema obično ribe, koja bi ga proždrla, te ga tako spase. A polazeći ta mjesta, drže se kraja, i s toga u polazu i odlazu gine ih množtvo nebrojeno.

Što ove ljušturaste ribe čine, da spase svoj rod, čine bez dvojbe i ostale ribe, i one, što u kalu, i one što po rupah morskih živu. Daklje mrežom mutiti kale i mesti dno u položaju kamenitu, gdjegod je, mora biti škodno. A to upravo i obilno dokazuje ovakovo ribarenje.

Po našem sinjem moru love u prvom godišnjem razdobju, što ga gore opredielismo, Chiozoti, po prilici 40 lâdja ribarîca, što jesenuju i zimuju na Rieci. Ovim se zabranjuje kraj, a dopušta se dubljina, a da se na to ni nepazi, bi li oni i mogli ribariti uz kraj. Zabranjuje im se upravo ono, što nebi mogli činiti, gdje daklje nebi mogli ni škoditi, a dopušta im se, gdje mogu škoditi, što doista i rade.

Kad bi već sve istina bilo, da u dubini i daleko tri milje od kraja nema koristnoga roda ribjega za nas, bilo bi ga koristnoga za drugu ribu, jer joj služi za piću. Muteć dno i metuć ga, umaljavamo piću, a dosljedno i ribu. „Trbuhom za kruhom“ cielija je poslovica kod životinja, nego li kod ljudi, a gdje pìće nema, neće biti ni ribe.

Uz Chiozote na Rieci, i njihove mreže smucavice, nestaje nam ribe u sinjem moru, i nestat će je sasvim, ako se oblasti za dobe neprenu, i nezabrane onakav način ribarenja, kojim se ribe upravo zatiraju. Mi se sjećamo, da je god. 1850 navalila na ribarišta primorskih naših miesta silna riba svakojake vrsti, pak su se ljudi čudili, odaklje toliki blagoslov božji. Od ono doba je ribe svaku godinu manje i manje, pak se ljudi domišljaju, da god. 1848 i 1849 nebijaše u našem primorju nikakva Chiozota, i to radi tadašnjega obsadnoga stanja.

Toga radi imala bi oblast odrediti:

1. Da se zabrani ribarenje sa smucavicami po dnu, u svakoj visini. 2. Da se dopusti onoj vrsti smucavica, što na plutu stoje, osim proljeća ribariti svuda samo ne okolo kotila, ako su takove

smucavice s vrećom na tanko oko. 3. Ako su im vreće na debelo oko, dopustiti vazda i svuda.

Koliko imade Jugoslavena?

Jedan je od najljepših, najugodnijih i najboljih prediela staroga svieta onaj, od rieke Soče, od jadranskoga do crnoga i egejskoga mora i na obalah brodivih rieka Save, Drave i Dunava, pa od sniežnoga Triglava do izpod orijaškoga Balkana; a na tom prostoru od 8000 četvornih milja živi u gustoj skupini narod jedan, koj su u novije doba u knjizi prozvali jugoslavenskim, a podieljen je u četiri plemena: slovensko, hrvatsko, srbsko i bugarsko.

Slovensko pleme, kojega se broji u Austriji 1 mil. i 270.000, razciepano je, žalibože tako, da ga zastupa sedam pokrajinskih sabora.

U Štajerskoj samo dva južna kotara, mariborski i celjski, napučena su slovenskim, a ostali sjeverni kotari njemačkim narodom. Tù od 1,560.000 žit. ima 375 hilj. Slovenaca.

U Koruškoj su što ponjemčeni što čisti Slovenci; ovih ima od 332.000 žitelja prieko 113.000.

U Kranjskoj, na prostoru od 175 četv. milja ima 450.000 a u Primorju (Istri i Gorici) 207.000.

Još ima Slovenaca u Hrvatskoj po Matkoviću 2400 ljud. u Mletačkoj 26.000 u vojski 21.000 i po Ugarskoj blizu 80.000 duša.

Hrvati i Srbi jedan su narod u dva plemena, braća blizanci, podieljeni u dvoje ne vjerom ili jezikom pače ni pismom, kako se nepravo govori, nego političkom historijom. U sedmom stoljeću po I. naseliše se oba plemena u današnjoj Dalmaciji, Hrvatskoj s dalmatinsko-hrvatskimi otoci te Istrom do Labina i Raše, prama Slovencem do Kupe po prilici do Metljike i Krke do Save, do otoka Sutle i dalje prama Optuju. Sa sjevera bijaše im nadalje granicom Drava, izpod koje pruža se današnja Slavonija prama iztoku do Dunava. Na iztoku i jugu zaokružuje Bosnu, Srbiju s Metohijom, Hercegovinu i Crnugoru crta povučena od Biograda naporedo s Moravom a protegnuta duž rieke Ibra i Mitrovice i odavle vijugajući se krivudasto nad jezero skadarsko i Bojanu. U taj se prostor naseliše oba spomenuta plemena tako, da nad Savom i Vrbasom, zatim uz Neretvu k jugu do Dubrovnika, svuda što je k zapadu posjedoše Hrvati, a što je od istih granica na jugu ili iztoku, posjedoše Srbi. Kašnje se medjutim hrvatska narodnost razširi po dalmatinskih gradovih i otocih i po Istri na zapad i preko Labina i Raše, tako da se sada pravom granicom smatra crta povučena od čičkih gora niz potok Dragonju sve do Perana i odavle na iztok. A srbska narodnost razpružila se na zapadu do Negotina i Timoka, na jugu pako do u današnju Arbanasku. A oba bratska plemena srbsko i hrvatsko jošte se više pomiešaše medjusobno emigracijom za turskih ratova tako, da danas grieši, tko se zazire biti Srbin ili Hrvat, tko misli, da se ta dva plemena po vjeri diele, što je pravoslavno da je Srbin a što nije, da je Hrvat, jer bi onda bio Grk, Rus i Rumunj Srbinom, a Niemac, Talijan, Magjar, Čeh Hrvatom. To isto valja i za pismo.

Uzevši daklje taj po jeziku i krvi jedan te isti živalj za narod jedan hrvatski ili srbski, stoje po najnovijih podatcih Jagićem složeni brojevi čistih Hrvata i Srba u austrijskih zemljah ovako:

U južnoj-istočnoj Ugarskoj . .	500.000
U južno-zapadnoj Ugarskoj .	145.000
U Hrvatskoj i Slavoniji . . .	900.000
U vojničkoj Krajini	711.480
Ovdje dodana po Matkoviću petrovaradinska pukovina . .	92.525
U Dalmaciji	400.000
U Primorju	134.891
U Kranjskoj („bieli Kranjci“ inače Hrvati)	56.000
Ukupno na jugu ima ih:	2,939.896

Ali osim toga ima Hrvata i Srba:

U austrijskoj vojski	57.000
U dolnjoj Austriji	6870
U Moravskoj	1000
Ukupno . . .	64.870

Osobito u ove dvie posliednje stavke jesu po svoj prilici za hrvatsku narod-

nost izgubljeni, kano i oni, što su se koncem XV. vieka naselili u Apuliji.

To su austrijanski Hrvati i Srbi.

U turskom carstvu ima Hrvata i Srba u dvie slobodne države, u Srbiji na 1 mil. 108.568 a u Crnoj gori na 200.000 duša, po tom u obe zajedno oko 1 mil. 308.568.

U Bosni, računaju da ih ima 1 mil. U novopazarskom sandžaku i svoj okolici (stare Srbije) ima Srba do 250.000. U Hercegovini na 250.000. Ukupno odsjekom u šest sandžaka Bosne, u staroj Srbiji i Hercegovini na 1 mil. 550.000 duša čistoga našega naroda nebrojeći ovamo tudje narodnosti; a pribrojiv taj ukupni broj k onomu srbske kneževine i Crnegore imamo s onu stranu naroda 2,858.568 duša.

Pribrojmo te k austrijskim, koji u trojednoj kraljevini i u kraljevini ugarskoj živu u kompaktnoj masi, pa ćemo dobiti broj 5,933.739. Hrvati i Srbi zauzimlju u južno-istočnoj Evropi prostor od najmanje 3.500 četv. m. a čisti u kompaktnoj masi na prostoru od 3.147·04 četv. m.; već ovaj prostor, gdje su čisti, veći je od kraljevine Englezke (2.749 četv. m.) i skoro kolika je sriednja i južna Italija (3.189 čet. m.) zajedno. Pa ipak kolika razlika u broju pučanstva! U Italiji, južnoj i sriednoj, ima preko 15 mil. duša, u Englezkoj preko 20,000.000, te dočim od naroda našega dolazi na milju 1.493 na tolikom prostoru u Englezkoj živi preko 5000, u Belgiji i na 8814 a u Saksonskoj i na 8186 duša.

Bugarsko pleme, pomiešano u njekoliko s naseljenimi Turci, broji čisto po Jukiću i Fra. Grgi Martiću do 4 mil.

Još valja primjetiti, da medju Slaveni u Istri i trojednoj kraljevini ima Talijana, u ovoj posliednjoj 21.659, u Sloveniji Niemaca, u južno-istočnoj Ugarskoj — njegdašnjoj Srbskoj vojvodini po službenom izvješću n. p. Niemaca 396.156 Magjara 256.164, Slovaka 25.982, Rumunja 414.947, Židova 12.596, Cigana 657, u Bosni, Hercegovini i staroj Srbiji do 150.000 pravih Osmanlija i do 66.778 Šćipetara, u trojednoj kraljevini do 29.000 Niemaca, pa Čeha, Slovaka, Židova, Jermena i Cigana do 17.381, a tim svim se je ili izseliti ili pohrvatiti i posrbiti, jer oni silnomu duhu narodnosti odoljetii mogli nebudu, kao što mu nisu mogli u staro doba poviesti hrvatske odoljet po dalmatinskih gradovih i otocih ostanci rimskih naselina, niti u novije doba hrvatske naseline u Italiji, koje su se već potalijanile.

U kratko; ako po statistikah ima Slovenaca 1,270.000, a Hrvata i Srba 3 m. 4766, ukupno u Austriji južnih Slavena 4,274.766, pa Hrvata, Srba i Bugara van Austrije u osmanskom carstvu i obijuh kneževinah srbskoj i crnogorskoj po Jukiću (u povjestnici Bosne § 10.) do 8 mil. 941.000: to onda i neračunajući amo ljude tudjih narodnosti, ukupno do 1 mil. 500.000, kojim se ovdje nipošto budućnost nesmieši, imade na okupu samih Jugoslavena prieko trinaest milijuna naime 13,215.766 duša; liep doista broj, uz koj bi narodnost naša mogla i morala da procvate. Dao nam Bog sretniju budućnost!

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Treći list.

Milena prijateljice! Opraštam ti za tvoje posliednje pismo, prem bi ona dva Romeova hodočastnika morala krenuti na put, da to oproštenje izprose! Bre, nije dobro sa ženskinjami boj biti, jer je ponajgorje to, da si čovjek mora još kadkad i zaželiti poraz, tolika je neprilika kad pobjedi! Za svaku trofeju zadajete pobjeditelju po težku ranu te ste, ma i negvami ljubavi sapete — stroge, ili bar svoje glavice gospodarice. Medjutim, mila posestrimo Omfale, ja ću biti jači od staroga Relje, te ću kraj svega tvoga mrgodjenja ostati kod svoje tvrdnje, da je ukus stalan, da nevara, kao što nije ni mene prevario, kada sam u tebi ugledao ne samo liepu, već i umiljatu djevojčicu!

Predmetom razsudjivanja ćudorednoga ukusa jesu, kako sam ti u posliednjem listu razložio, razmierja čovječje volje kao takove, bez obzira na stvar, koja im je sadržaj. Predočiš li si taj

predmet jasno, sliediti će neprekidno odobrenje ili nepogodovanje; sud o njem će ječiti, dokle god te slike volje neudaljimo. Htjeo sam ti navesti muziku za primjer, ali ne onu, gdje se je „banda“ iz krčme udaljila, da u drugoj svira, ostaviv seljake plešuće, pošto su štropot svojih cokola za svirku držali!

Ako je razmierje naše volje u neskladu, ako prouzrokuje negodovanje, tada će čovjek tanke ćudi odmah odstraniti tu disharmoniju, jer će to nepogodovanje u njem prouzrokovati nemir i neugodna osjećanja. Ima ljudi, koji kraj svega toga po svietu plešu, kao što oni seljaci, premda im nesklad u njihovom značaju već u uši štropoće, jer se neosudjuju više sami, već ih i drugi osudjuju. — Druge umjetnosti i grane estetike mogu bar odbiti nadriumjetnika, ali etika nemože. Svatko nosi u sebi predmet razsudjivanja, svatko neprestano producira, a tko mu može zabraniti imati volju? Tko ga može prisiliti, da nesklad odstrani?

Nepreostaje ino već svratiti se na samu čovječju ćud pa u njoj razvijati osjećanje za ljepotu i umjetnine. Čim se pako ćud estetična razvija? Jedino neposrednim motrenjem i prispodabljanjem umjetnina. Doista onaj kralj znadijaše što učini, koj u cieloj kraljevini dade iste nevaljalo slikane cimere i kažipute odstraniti, pa ih nadomjesti u akademiji slikanimi. Promisli, da se to protegne i na sve umjetnine u pojedinih kućah, a što je još važnije, i na gradjenje kuća, na pokućtvo, odjeću, riečju sve, sred česa čovjek odraste! — Divan rezultat, koj bi se postigao, nije puka sanjarija, već je eno u Belgiji, u Nizozemskoj i u mnogih pojedinih gradovih živom istinom postao.

Pošto nemislim, da ćeš volju s požudom, s pohlepom, sa željom ili čim sličnim zamieniti, niti upliv ukusa držati za puki učin udobnosti, ugodnosti ili takova šta — prelazim na samu stvar, te počimam s razmierjem razuma i volje u čovjeku, uvadjajuć te tim u nauk o ideah etičnih, začimljuć idejom duševne slobode.

Čovjek se ponosi svojim ravnim hodom; pogledom u nebesa i svemir duha; spoznanjem shodnosti i krasote, kojim se izbavlja rodbinstva sa zviermi, kojim se oslobadja od svemoći momenta, toga roba, miene, nevjernice samoj sebi. Požuda za izličnim blagom, ne samo da nam je zla družba već nam i zadaje bezuspješnoga posla; isto tako želje predalekih predmeta, hiri, nerazložna svojevolja i sve strasti, bile prijazne ili neprijazne.

Riešiti se te gnjusne hrpe, svratiti se u najnutarnjiji hram duše, shvatiti sam sebe, živiti jedino tomu pa samo tomu — nije li to očišćenje, olakšanje — neizkazano ugodno okrepljenje u moru slobode?

Ah, duševna je sloboda toli uzvišena pomisao, da se na prvi mah udraži. Nu tim se nećemo zadovoljiti, već ćemo uz ugodan utisak ideje gledati upoznati ju, razumiti ju. Samo koliko razumiješ, toliko znaš!

Razložismo do sada, da je ukus stalan, da mu je predmet, koj treba jasno predočiti, razmierje, u koje čovječja volja stupa ili sa razumom ili drugom voljom. Naglasili smo, da promatramo samo slike volje u razmierjih, bez obzira na sadržaj. Pokazali smo, kako će sud neprestano ječiti, dok se slike izpred njega neodstrane, t. j. neskladno razmierje nerazvrgne. Zatim sam ti pokazao, kako bi se čovjek mogao za taj nesklad osjetljivim učiniti, naime razvojem ukusa, a sad evo začimljemo promatrati sama razmierja, u kojih volja biva.

Medju predmetom i voljom nema razmierja, kao što nema n. p. medju glasom i bojom, jer se samo prispodobivi predmeti mogu u razmierja uzimati.

Prvo, najjednostavnije razmierje daklje, na koje ćemo se obazrieti, jest ono, koje obstoji medju razumom stvarajućim uzore i voljom, koja tim uzorom odgovara.

Premda je jedna i ista osoba, koja hoće i sudi, imat ćemo više slučajeva. Koliko?

Čovjek ili drugačije učini nego li sudi, ili neučini, što mu ćudoredan sud nalaže, ili složi sud i volju.

To su tri jedino moguća slučaja, treći je sklad, dva prva disharmonija.

Ako daklje tko pogrieši, t. j. ako mu bude volja s razborom u neskladu, tada

će to učiniti ili aktivitetom uz pomanjkanje privoljenja ukusa, ili pasivitetom uz nagon ukusa na djelovanje.

Proti duševnoj slobodi neradi daklje samo onaj, koji radi proti i uzprkos osudi ukusa, razbora, već i onaj, koji neradi, što bi raditi morao, pošto mu sud ukusa veli, da djela. — Čovjek je daklje slab i ukora vriedan i onaj, kojemu nesluša volja, što pamet nalaže, i onaj, koj nemože izvesti, što je za dobro pronašao.

Mogao bih ti ovdje iz svakdanjega života nebrojenih primiera navesti, nu traži sama, naći ćeš uviek množinu griešnika proti ovoj ideji i aktivnih i pasivnih; pazi samo, da uviek sebe nadješ medju onimi, u kojih su volja i razbor uviek u skladu. — Bog!

U Beču — Tvoj itd. *

Kritika.

(Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. U Osieku 1868 dalje.)

Iskreno mi je reći, da se žalostivo podsmievam onim, koji nehtijući ili nemogući doseći uzvišenosti kršćanstva gramze za kukavnimi i vrtoglavimi surogati, koji koliko su nemoćniji od njega, toliko su svojimi bajkami i čudili upravo smiešni. Ali neka bude to za ovaj put dosta, a da nije bilo suvišno reći, mislim, da me dovoljno opravdava današnji, pjesničtvu toli neprijateljni materijalizam, sve veliko i plemenito oko sebe sliepo uništujući.

Prema rečenomu moći će se čitalac lasno uvjeriti, da je našemu pjesniku čista ova pratilica možda i nesluteć bila na uslugu. Sravni n. p. citiranu karakteristiku seljaka. Koga ona nježna i blaga milina misli da nesjeti barem iz daleka božanskih onih prostotom svojom nesravnjivih a vjernim pogledom na narav nedostižnih rieči spasa našega: Respicite volatilia coeli etc.? Ili nije li onaj Perunov žrec imao čišćih pojmova o čovječnosti, nego li mu ih mogla uliti nauka o treskovitom njegovu gospodàru, ili o najsilnijih vladaocih svieta: Bielo i Crnobogu? Ali je pjesnik na oba ova mjesta tako vješto umio svoje krasne misli zaodjeti, da te poganski seljak ni svećenik neizvode iz svieta poganskoga, van ako ti je oko dužom naukom i razmišljanjem jako izvježbano.

Nu malo se je pjesnik odviše približio kršćanstvu, kako bih ja barem mislio, na sliedećih mjestih.

Na str. 65, gdje Kohan zaklinje Peruna, da mu oživi otca, zavapi:

A umirućeg neuslišaš li me, —
Tad d j a v o ti si, d j a v o ti je ime!

Rieč naročito djavo i pojam taj (opreka proti višemu najboljemu biću) odviše je kršćanska; pa ni v r a g u starom značenju (dušmana) nepristaje ovdje. Pisac je mogo ovdje što o slavj. Bjelo i Crnbogu spomenuti i Peruna učiniti slugom Crnboga, koj tu ništa sam nemože, ili da je ujedno sa svojim najvišim gospodarom skučen pod oblast Bjelboga: to bi u jarosti smio bio reći; ili ako ga je pjesnik htio do kraja odlučno dobrim i krepostnim predstaviti, mogo je reći, da je Perun skupa s Bjelbogom pobjedjen Crnbogom, ovim zaštitnikom opačine i crnih diela, kakovu je izvesti sad Kruvoju za rukom pošlo. Il je mogo reći: Tad n i š t ti si, n i š t a ti je ime.

Odviše mi se čini kršćanski na str. 63 u jadanju Kohanovu, kad veli:

„O Bože! *Ljubav neizmjerna* ti si!
Iz **ništa** *ljubav tvoja sviet uzkrisi* —
O primi ljubav čistu dragih dvoje,
Bezkrajnu, svetu, tvoja *kano što je*,
Iz trupa njinih *mrtvom vrati žiće*
Ti koj iz ništa svako stvaraš biće!

Do ovolike čistote i visine pojmova o Bogu nisu se mogli podići ni Grci uza sve svoje raznorodne filosofe i sustave filosofske, o početniku svieta i o njegovu postanku; pa ni sami Židovi nemogahu si u Boga tolike ljubavi pomisliti. Tu bih daklje rekao, da je pjesnikova mašta previsoko mahnula. Na prednju rieč d j a v o, koju pjesnik čudnovato njekako voli od posve domaće v r a g a niže mi se primjetba na st. 7 strane 70: On, d j a v o naš, sad šapće: vaš sam brat, — da bi pjesnik ovdje bio kamo bolje rekao v r a g,

---

* U br. 24 na str. 379 u 2. stupcu, redku 37 stoji n e č u v e n e u m j e t n o s t i a imalo bi stajati „nečuveno zanemaruju umjetnosti." Ur.

jer ta rieč u staročeskom znači dušmanina (hostis), pa ja po tom i Bodricem bliža, a i u naš ju je jezik u tom značenju Trnski iz kralj. rukopisa prenio. Niti onaj stih na str. 75: Na čelu mu je Kajnov proklet žig, premda Kajna pjesnik u svoje ime navodi, odviše starim zakonom zaudara. A i angjele bi pjesnik bio mogao više štediti, i samo jih ondje s kršćanstva prenieti u poganstvo, gdje mu je rad liepe slike ili prispodobe bilo neobhodno potrebno.

Pjesan već po ljubovnom sadržaju svojem mnogo se vrti oko nadzemnih stvari, naročito zviezda, sunca, mjeseca, zore, zrâka, sjaja, angjela, raja; pa onda trepeta, lahora i lahorenja, bisera, šapta i tajinstva (sic), da ti to i nehotice udara u oči, što u pjesmi biti nesmije. Nisam ja ovih stvari matematičnom točnošću i njemačkom klasičnom strogošću pobrojio, ali opet sam bez velika napora našao, da n. p. zviezda odsjekom dolazi barem na svakom drugom trećem listu, a ima i takovih miesta, gdje su popadale na jednu stranu i tri i više njih. Vi vidite, da to nije malen prigovor, ali mi vjerujte, da je s njim prava muka. Toliko je u mene bilo pieteta prama neodoljivim dražestim ovoga pjesmotvora, da sam naročito kod zviezda svagdje, gdje su me jako bole u oči, nastojao zamieniti jih čim drugim, pa mi je — i to je još pitanje, je li? — samo na dva na tri mjesta pošlo za rukom, zviezdu povratiti nebu bez velika uštrba krasne kakove i nježne misli. Čitajuć napisah u prvi mah na više miesta bahati: van s njom! ali čitajuć opet obično bih tu bilježku suzbio pitanjem: a kako ćeš joj utrnuti svjetlo? zar nevidiš, kako milo sjaje, zar nećutiš, kako ti magičnim svjetlom razblažuje dušu? i zviezda osta, kako je i bila. Tako poimence na str. 16, gdje zviezda dva puta dolazi, zar te nebi srdce boljelo, da ju iztrgneš odanle? ili kada pjesnik na str. 37 Boga moli:

O Bože! zviezda sjajnih glas mi daj,
Kiem k tebi šapće tihi njihov sjaj,
Molit e daj djetinje niem mi zvuk,
Daj glas mi, kiem nebeske duge luk
Naviešta zemlji razplakanoj spas, *
Daj razgovora mrtvih duša glas.

ili kad veli na str. 39: U tihe zviezde sjajnom razgovoru, (sr. još str. 43 gornja alin.) Na grudih mora tiha što počiva, bi li se ti onda usudio nesvećenom rukom svojom dirati u ovo milinje i u ove svetinje pjesni i pjesničtva? Nego kraj svega toga našlo bi se i takovih zviezda, koje nisu prve veličine i sjaja. (Dalje sliedi.)

* I ovo odviše sjeća na stari zavjet, gdje Bog Noemu obriče dugu učiniti znakom milosrdja svoga.

Besjednica.

Iz **Karlovca**. (Opis svečanosti posvećenja zastave pjevačkoga družtva „Zora“.) Najstarije u Hrvatskoj pjevačko družtvo karlovačko „Zora“ zaključi pribaviti sebi zastavu; za posvećenje iste odredjen je dan 31. svibnja t. g.; ovoj svečanosti bjehu pozvana sva u trojednoj kraljevini i izvan nje nalazeća se pjevačka i ina slavjanska družtva; ujedno je izabran odbor za tu svečanost, sastojeći se iz predsjednika, podpredsjednika i 12 odbornika; pozivu odazvaše se dva pjevačka družtva i to dično družtvo „Kolo“ u Zagrebu i „Sokol“ u Ljubljani; prvo je obreklo, da će članovi toga družtva u velikom broju s ravnateljem i sa zastavom doći, a posliednje odgovorilo je sa sažaljenjem, da nemože biti dionikom te svečanosti s razloga, što će mnogi njegovi članovi ići preko duhovskih blagdana koji u Postojnu, koji u Mletke.

I u istinu dne 30. svibnja prispje 48 članova slavnoga „Kola“ sa zastavom i na čelu g. ravnateljem s večernim vlakom u Karlovac: u susret išli su nebrojeni najodličniji Karlovčani i Karlovčanke — a ne sama prostota, kako su njeke novine izvolile pisati; idjaše naprvo c. kr. slunjska glasba i pjevačko družtvo; kod dolazka u Karlovac pozdravi pjevajuće družtvo „Kolo“ glasba s pjesmom „Naprej.“

Pred kolodvorom pozdravi mile goste iz Zagreba, Jastrebarskoga i okolice g. pred-

sjednik odbora svečanosti, na što se je liepo zahvalio g. ravnatelj „Kola", izza toga pjevaše družtvo „Zora" krasnu pjesmu: „Liepa naša domovina", nakon toga govorio je tajnik družtva „Zora", i onda je cielo sakupljeno družtvo u najljepšem redu pošlo u grad Karlovac, praćeno s glasbom, koja je izključivo narodne komade svirala. Pred kućom, gdje je narodna čitaonica umješćena, pozdravio je mile goste prvi ravnatelj ovoga družtva — opet najstarijega u trojednoj kraljevini — pozvav ih, da stupe u taj narodni dom, gdje se goji narodnost, i umjetnost.

Svaki pojedini gost dobi cedulju za stan, i oko 11 sati noći razišlo se je družtvo puno radosti i veselja.

Dne 31. svibnja sviraše ista glasba budnicu u 5 sati, a mužari su gruvali te tako oglasivali predstojeću svečanost.

U 9 sati sakupiše se oba pjevačka družtva s odborom ad hoc na glavnom trgu, gdje je g. predsjednik odbora zamolio gosp. ravnatelja „Kola" da se izabrav 13 članova svoga družtva pridruži odboru i s njim podje po kumu, 13 družica i po novu zastavu, što bje i učinjeno.

U 10 sati pozvao g. ravnatelj „Kola" cielo na trgu sakupljeno družtvo, da stupe u hram božji na posvećenje zastave.

Misu i crkveni obred ukrasi liepim slovom g. o. Gj. Novak; poslie izvan crkve pod sjenicom držani su svrsi shodni govori i pjevane pjesme.

U 1 sat započe sjajni banket sa 200 osoba. Napijane su zdravice svemu, što je rodoljubnomu Hrvatu drago. Prispje nam do 15. brzojavnih čestitaka. Zajednička radost trajaše do 10 sati u večer.

Drugi dan želismo poći svi zajedno na krasni Dubovac, ali zaprieči kiša; nu nezaprieči u večer koncerta, poslie kojega se je velebrojno obćinstvo s plesom do zore zabavljalo.

U 5 sati sprovedosmo „Kolo" iz čitaonice pjevajući na kolodvor i bratski cjelivajuć razstadosmo se.

Svašta. Japanezki romanopisac Kioyte Bakin svršio je roman u 106 debelih svezaka. Tko li će imati uztrpljivosti, da ga pročita?

— Kazalište u Kini pravo je čudovište. Kinezki car reče svomu kuharu, dvorskomu pjesniku Fa-Činu, da mu sastavi dramu. Car reče, a pjesnik ju sastavi pod naslovom: Zmijski i žablji rat te upliv otrova. Predstava trajaše punih 8 sati, a na pozorištu ustrieljena su 3 slona, i ubijeno 8 volova. U kaz. osoblju bijaše zastupano 20 zmija klopotuša i mnoštvo žaba.

— Predhistorični ljudi bili su, kako čitamo u dokazih izvješća sjednice „antropologijskoga družtva" u Manchestru mnogo viši od ma kojega orijaša današnjega doba. U ohijskom Marionu izkopaše čovješjih okostnica, očevidno posve izumrle pasme (raçe). Muži su bili visoki do osam stopa a žene, kao sad naši najviši ljudi.

Zagonetka. *

(Od Gj. K.)

Dvima ti se majka stara
Zove, bez te sliedujuće
Ić nemožeš bez drugara,
Sve tri sviet te poznat uče.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 27. Odgonetku (zagonetke u br. 23.) „Jarnević Dragoila": 1. JagnjeD. 2. AlgiR. 3. RujanA. 4. NosoroG. 5. EliseO. 6. VandalI. 7. IzmaeL. 8, CuprijA. Riešiše gg.: Stjep. Vukovinski, Petar Vorkapić, gdja. Evelina Popovićka i Fil. Šafar — svi u Zagrebu. A. Jagatić, bogosl. u Senju, Ivan Kovačavić i Pero Vučelić u Virju, Nikola Kolar i dr. Mirosl. Dražić u Karlovcu, D. G. Garčinski u Buševcih Gdčna. Slava Bertićeva u Varaždinu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub" preplatiše: 149. Gja. Jelisava Brlekovićka, učiteljka u Ivancu. 150. Mirko Baneković, vel. sudac u Ludbregu. 151. D. H. Garčinski u Buševcih. 152. Franjo Burek, duh. pomoćnik u Maruševcu. 153. Skender Egersdorfer, župnik u Ludbregu. 154. Miloš Gašeća, zač. pristav u Karlovcu. 155. dr. Ant. Gostiša, predsjednik sudb. stola u Varaždinu. 156. Ladislav Jagodić, isl. vicearcidjakon i župnik u Lipovljanih. 157. Nikodem Jakšić, gimnazist u Osieku. 158. Drag. Lambl, ravnatelj u Križevcih. 159. Mio pl. Miskić u Kostanjici. 160. Pavao Maicenić, župnik. 161. Mio Skalar, župnik u Maloj Gorici. 162. bar. Metel Ožegović u Beču. 161. Ant. Pehan, učitelj u Petrinji. 163. Ivan Stražimir u Varaždinu. 164. Tade Smičiklas, profes rand u Beču. 165. gdčna. Jelisava Levakova u Krapini. 166. Vjenc. Turković i 167. Franjo Türk oba u Karlovcu. 167 gdčna. Autonija Thianova u Lepenici. 169. gdja. Otilija Tkalčeva u Varaždinu. 179. bar. Nikola Vranicani u Karlovcu. 171. Franjo Vudjau, prebendar sv. Petra u Jastrebar. 172. Mir. Vagjon i 173. Ivan Vončina oba u Karlovcu. 174. Ignjat Vimpošek u Vel. Bukovcu. 175. Milan Vranešević, poručnik u Glini. 176. Josip Vustl, knjigoveža u Varaždinu. 177. Ljud. Vukotinović, vlastelin. 178. Mate Vezilić, župnik u Sinju. 179. bar. Ambroz Vranicani i 180. Slavoljub Vrbančić oba u Zagrebu. 181. vitez Bart. Smaić Svetoivanski na Rieci. 182. Mirko Ziranović, trgovac u Zagrebu. (Dalje sliedi).

☛ Kojemu se od gg. naših čitalaca s ovim brojem (25) navršuje predplata, molimo, da ju još ovih dana obnovi.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

Isti istomu.

Danas ustadoh ranije nego obično, premda i ostalih dana neda mi se u jutro dugo ležati. Jutarnje povjetarce hladi mi vruće čelo, nebo se naoblačilo sa svih strana a iz njegovih grudi sipa tihana kišica, slična gorkim suzam, što ih nevoljno srdce plače s bog jada svojih. Iz obližnje crkve zahvaćeni laganim vjetrićem udaraju mi na uho žalobni glasovi orgulja; uz nje pjeva samcato grlo mrtvačke pjesme; služe zadušnice za preminula kršćanina. Nije čudo, što ovaki prizori pritištenu dušu moju još i jače potiskuju, što srdce moje, jadi izmučeno cvili jače i jače na ovake glasove. Bože, što je taj naš život? Golema zagonetka, sastavljena vječnim Stvorcem, napisana hieroglifi, pred njom stojimo sami mi, kao pred egipatskom sfingom, daleko veća većina niti neshvaća te zagonetke, gdjekoji zavire u nju, a vrlo riedki mogu ju riešiti. Poput djece, te samo na kratko vrieme prenešeni u tamno, ograničeno živovanje na zemlji, stvaramo samim sebi mrklost i tamu; čas zatjera misli naše njekakova strahota u bjeg, časom eto jih opet kako tumaraju tamnom pustarom, želeć prodrieti i saznati, što se kotrlja po njoj. Mašući tapajuć rukama sad ovamo sad onamo nastojimo svakako, da se nestrovalimo u kakov nam zakriveni jaz; pa budući nevidimo medja, koje nam put stješnuju, to mislimo, sad će nas eto njihova zakučatost udušiti, ili medje su te bezkrajne, konca jim se daklje dovinuti nije moguće. U takovu stanju, u tom labirintu, tko da nam bude sjegurnim provodićem? Mnogi vele, pače velika većina ljudi tvrdi: jedina vjera i pouzdanje, vjera čista, nikakovimi prikrpci zabašurena, prosta svjetskih okrajaka, kojoj izvor valja tražiti samo u vječnom biću; jer izkustvo dokaza, niti bezsvjestni pantheizam niti filozofički nihilizam može zadovoljiti potrebam našim ali nesmje nas ostaviti pouzdanje u vlastitu snagu, u moć duševnu i umnu, koja čovjeka kriepi u svih nesgodah životnih.

Čitajuć ovake duge uvode u pisma moja ti ćeš, kako si sangviničan, što nezadovoljan što nevjerujuć kimati glavom. Ali sjeti se, što ti rekoh odmah u početku; da se nemaš nadati od mene interesantnim crtam, nego kadšto i dugočasnim razmatranjam. A vjeruj, sve ovo stoji u njekom skladu sa prvom turobnom periodom iz moga života, kako ćeš to kašnje razabrati. Dok to učinim, potrpi se; pisanje me više puta mrzi; s toga ćeš se morat kad što zadovoljiti i kraćim pismom.

Isti istomu.

Neznam, da li je poslovica, ali ja sam mnogo puta čuo rabiti ovu izreku: žena drži tri ugla kući, muž četvrti. U poslovicah te izrekah naroda hrvatskoga izražene su duboke filosofičke istine ili moralni nazori njegovi. A tako i u ovoj, gore spomenutoj, iz koje proviruje dvoje: ono štovanje, koje uživaju žene od davnih davnina medju narodom slavenskim, dočim su u drugih naroda bile polu ili podpune robkinje; a zatim proviruje iz nje i velika važnost položaja, u kojem stoji žena u obiteljskom životu. Govorio tko što ga volja, ja držim, bez dobre, čestite žene, nema sretne obitelji, a da je uz nevaljali, razkalašeni, u stožerih svojih podrovani život svaki napredak, sreća, blagostanje a po tom i politička veličina naroda veoma kržljava ili upravo nemoguća, to nam pokazuje poviest svih viekova. Diete na materinjih grudih zadajano, njenom brigom, pomnjom i ljubavlju zalievano naravno da se voli i kašnje privijati k njezinu srdcu zakrivajuć se od mrka često i ljuta pogleda otčeva. Pa i kašnje, kad ti mladu strasti potresu dušom i srdcem, kad ti grud prvi put bolnom jekom odjekne te iz srdca prvi put ranjena briznu prvi krvavi traci prevarenih nada, i tad na majčinom krilu nalaziš blagu sjegurnu utjehu, na njenom srdcu suzami gasiš vatru silnih strasti, a svjetlost iz njena oka potjeruje maglu, što no ti pritiska dušu. Dà u ljubavi majčinoj odsieva živa iskra ljubavi božje, ona jedina vriedna je, da ju slikaju angjeli i pjevaju Serafini.

Što su slasti života, što je ista ljubav vjerenika prama vjerenici, kad ju sravniš sa čistom majčinom ljubavlju, kojoj vrielo treba na nebesih tražiti. Žalibože nemila smrt ušutka prerano bilo života moje majke, ljubeće srdce oledeni, prije grleća me ruka ukoči se; a poprativ umrle majčine ostanke u tamu groba zakopah, činilo mi se, i prvu najveću sreću mlada si života. Pa i slutih istinu sluteć ono. — Moj otac, ako se i radovaše momu porodu, nije mi ipak nikada prikazivao više od sasma obične sklonosti. Za majke žive toga neosjećah, nu tim jače poslie njene smrti. Gladnu nema veće muke, nikada neosjeća jačega nagona, silnije potrebe na jelo, nego kada mu, pošto je već njekoliko žlica zahvatio, makneš zdjelu sa stola. Kada iza ljetne žege nagne oluja kratka, a za njom žarko sunce sa još žešćimi traci, mokro površje zemlje sastavi se u čvrstu koru, koja odbija i laganu rosicu te nemože razhladiti sa žedje sušeću se našu zemlju nagla kiša, ploha slabo i riedko koristi, a često škodi zemlji. Tako se godilo i meni. Da mi je nestalo roditeljice u onih ljetih, kada se obično nesjećamo ničesa, gubitak taj nebih ni na pó ćutio; ili da me je poslie njene smrti privinula k sebi otčeva desnica, tugi mojoj nestalo bi bilo do brza oštre žaoke. Nu moj otac radio je upravo protivno. Sa materinjim tielom polieže u grob i obiteljski mir. Medju otcem i menom bivahu česte, kadšto i žestoke prepirke, ustmene i pismene, koje su i onako već priličnu pukotinu razvalile u gotov jaz neporazumljenja. Mučno je suditi meni čine moga otca, a niti sebe nemogu odriešiti svake krivnje, s toga nezamjeri, ako neželim u ovom pismu iznositi razloge jednomu ili drugomu. Dovoljno je, reknem li, da je ta zavada lišila mene napokon svake i materijalne otčeve podpore, te sam kao pravnik u zadnjoj godini bio prisiljen tražiti vrelo materijalnim dohodkom ondje, odakle potiče još i danas uzdržavanje mnogim siromašnim djakom: u tako zvanih inštrukcijah.

I ovako završih prvu epoku svoga života, epoku djačku. Začela ona suzami, jer se valjalo dieliti od otčeva doma, dovršila čemerom; nu srdce napokon i ovomu privikne, jer ga je nesmiljeni udes na to prisilio.

Napisao bih ti koju više o djačkom životu tadanjem, ali ga poznaješ i sam i mnogi drugi još živući vrlo dobro. Kakove bijahu tadanje škole sve počam od pučke učione pa do pravoslovne akademije sjećamo se mnogi vrlo dobro. Političkim strankam dade se sve oprostiti, ali kad doglavnici vladini ili vodje stranaka zahtievaju, da i nosioci i širitelji te nebeske luči nebudu drugo no njihovi trabanti ili gardiste staroga bud šlendri-

jana, bud vuhla feudalizma ili dembelskoga demokratizma, tad za ljude te bagre još su preblage Tantalove muke. — Tako bilo onda. Iztrgni narodu škole iz ruku, pa si mu izčupao i mozag, tad imaš dobru makinu, kojom se dadu često obradjivati tudje poljane.

Isti istomu.

„Dva su, kao što pjeva Ariost, izvora
Čudotvorne moći u ardenskih gora'
Tko iz jednog pije, ljubavlju se upali,
U drugom ljubav u mrzost se raztali."

Pogodit ćeš i sam, dragi prijane, pročitav redke ove pjesme, o čem naumih u ovoj poslanici govoriti. Da me neveže tvrda vjera, tebi dana, vjeruj, nikada se nebih latio pera, niti bih ikomu crtao jada ljubovnih, meni bolnih, a drugim možda smiešnih, jer davno poznatih. Ja se pribrajam onoj vrsti ljudi, koji rado zatvaraju tajne srdca svoga pred razvratnom, nemoralnom kritikom šupljih glava i praznih duša. A k tomu toliko se već pisalo o nesretnoj ljubavi, pisci romana po zanatu napinjahu svukoliku mačtu svoju, da pritegnu ljubav svojih čitatelja. Do ovoga posljednjega nije meni upravo mnogo stalo, jer znadem, da ugoditi ukusu mnogih, posao je vrlo mučan, a kadšto i vrlo nezahvalan.

A sada pozivljem te u krasnu našu Moslavinu, gdje se je igrao i odigrao prvi čin iz drame moga života. Tebi opisivati plodonosni, vinorodni prediel naše domovine, Moslavina zvani, mislim, da netreba. Samo, neznaš li toga, jedno mogu ti pripomenuti: u Moslavini imade liepih žena, kakovih ćeš u riedko kojem drugom kraju domovine u tolikom broju naći. Reko bi od starih pramajka Tuge i Vuge pretočila se ljepota, bujnost i zamamljivost u kćerke, živuće u Moslavini. U ovom daklje krajku liepe naše domovine, gdje se natječe divota naravi sa krasotom ljudskih uzrasta življaše imućni vlastelin G j u r o I v a n č i ć s obitelju svojom.

Neznam, jesi li poznavao onoga dobročinu; nisi li, moram te žaliti; jer te je minula prilika poznavati čestita Hrvata, kakovih danas riedko gdje naladziš, a za koje vrieme — bojim se veoma — nestat će ih do kraja. Čovjek pametan, otvoren, čvrstih načela kao živac kamen, odan cielom dušom narodu svomu, meni se pričinjaše, kad godjer bi s njim govorio, da stojim pred kakovim poštovanim plemićem hrvatskim iz dobe, kad su Hrvati mislili i tvrdili, da ih Bog nije stvorio, da nose vodu tudjim gospodarom, da nisu komad po komad zemlje svoje zato natapali, da potomci njihovi žanju mjesto bjelice pšenice korov razdora i robovanja.

Došav u Moslavinu, dobra kob privede me u doticaj s tim vriednim Hrvatom, koji do brza osvoji podpuno štovanje moje. Kolikogod mene drže mnogi za čovjeka brbljavu razgovoru nepristupna, velikim se družtvom kloneća, obitelj Ivančevićevu ja sam uviek tražio nalazeć u njoj onu slast, i spokojnost, kakove neosjećah iza smrti majčine niti u krugu vlastite rodbine. Imade ljudi, koji mnogo sbore o simpatiji i o antipatiji. Što ja mislim o jednom i drugom tih čustva, što li su, neće te mnogo zanimati, a niti odlučuje to u ovom slučaju; ja sam polazio rado vriednu tu obitelj, jer sam nalazio u njoj okriepu od duševnih napora u ugodnu pa zajedno i poučnu razgovoru.

U kući staroga Ivančića življaše vriedna gospoja njegova sestra Hermina, udova već od više godina, ona upravlja domaćim gospodarstvom svoga brata, kojemu prije godine dana nemila smrt ugrabi suprugu; uz vriedna otca i kriepostnu tetku boravljaše sretne dneve mlada života njegova jedinica, Jelica, nestašno diete od sedamnaest godina, ponos i radost starca otca, sriedište odličnijega mladjega svieta iz ciele okolice. Živahni njezin duh, vladajuća plemenita duša u krasnom, od naravi obilno uriešenom tielu stvori joj svagdje iskrenih štovatelja, koji se kretahu oko nje, kao zviezde bludnice oko sjajnoga sunca. Jedna joj se tek mahna mora pripisati: sve je ona pojave života sudila tek po vanskom površju; krećuć se većinom medju laskavci, ili bezbrižnimi vjetrogonji, nepridesi joj se sgoda dublje zaviriti u nutarnjost ikojega njih; sama bezazlena držaše u svojoj nevinosti sve ono živom istinom, što su joj

prepuna usta njenih štovatelja dan na dan brbljala: sama živahne naravi, mišljaše, da tko manje govori, komu usta nesiplju neprestano ciele rukave liepih rieči, taj da nemože gojiti čustva inih do sebičnosti i vlastite koristi.

Neznam imadem li krivo, ali meni se čini, da sa slične pogrieške boluje veći dio ženskoga spola. Što je tomu krivo, da li nedovoljno odgojenje ili prirodjena ženskomu spolu lahkoća naravi i shvaćanja, ili možda jedno i drugo, toga ovdje razpravljati nije probitačno. Dosta je, reknem li, da je ta crtica u karakteru Jeličinom kriva mojoj nevolji i mnogim bolim. Jer što da tajim? premda obziran, strogo pazeći na čustva srdca moga, već prvih dneva našega poznanstva zaplete ta čarolica i mene u svoje mrieže, ako i nije sama o tom možda ništa znala ili osjećala.

Malo je dneva proteklo u toj mojoj ljubavi; ali vjeruj mi, oni su svakako najsretniji bili u prvom ovom oddielu moga življenja; koliko je srdce moje jače težilo za ljubavlju, koliko je nuždnije trebala ovake duša moja, toliko većom žestinom privinù se nenadano uz milu sliku Jeličinu. Velika je mudrost poznati sama sebe, dugo življah ja u obsjeni kao da sam gospodarom svojih osjećanja, zavistno bdijah, rekao bi, nad svakim udarcem srdca moga, znajuć, da neodvraćena ljubav može baciti daleko u nazad duševni život. Al se prevarih — i to ljuto a u čas, kad je hladni um ostavio stražu pred vratima nestašnoga srdca, koje upotrebi tu tobožnju priliku slobode — da se sakuje u nove verige, bolne njemu i meni. — Nepretjeravam, reknem li, u ono vrieme ja sam bio u malom ono, što su vatrometne gore u velikom: u meni se pržilo, kuhalo i vrielo, ali u zrcalu čovječjih osjećanja, na licu malo tko da je to opaziti mogao; sva bo moja briga sticala se u tom: da neizdadem spoljašnjim ponašanjem, čim nutarnjost mi rogobori. Nu i najveća duševna snaga pritajiti struju nutarnjih čustva mora napokon oslabiti; napinjao se ti ma koliko, za dugo nećeš moći uzpregnuti buntovna čustva; i čim je ta pobuna intensivnija, čim tvoji napori veći, da im svaki odušak zatvoriš, tim prije i žešće prodrieti će si ona put na površje.

Tako bivalo i sa mnom. Gotovo dvie nedjelje dan na dan ja sam zalazio u kuću Ivančićevu, mnoge ure proživio pod jednim krovom s njom, slušao rieči progovarane zvonkim glasom njenim, sisao opijajući dah iz njenih ustiu, nasladjivao se živahnom konverzacijom njenom, začinjenom hitrim, vatrenim, bljestajućim duhom: je li daklje čudo, da sam živeć pod tiskom takove athmosphere napokon podlegao dvojaku neprijatelju: domaćemu i vanskomu, te u največoj zabuni jednom sgodom sried biela dana izjavih Jelici ono, što je ona ipak već prije opaziti mogla, svoju žestoku ljubav, pa u toj silnoj provali čustva niti neočekivajuć njena odgovora, umolim otca joj, da mi povjeri to svoje najveće blago, da me zagrli kao zeta. — — — Što je za tim sliedilo, oprosti, ali sada nemogu ti dojaviti; rana je ona već prilično zacielila, nu brazgotina je ostala, koja peče, kadgod se dotaknem one rane, i sada uzbunjen sam misleć na onaj čas, a k tomu valja i o meni ono:

„Nicht Worte für mein Leid es gibt,
Für Leid, das ich im Herzen trage.
Ich liebe die, die mich nicht liebt,
Und will nicht Hilfe, will nur Klage.“

(Dalje sliedi).

Mojoj zviezdi.

(U glasbu stavio Fr. K.........c).

U samoći zviezdo moja!
Na nebu te vidim ja,
Od svih zviezda samo tvoja
U noći mi svjetlost sja.

Oblak sve mi zastrè gusti
Osim tebe jedine,
A tebe mi valjda pusti,
Jer zna, da si ti mi sve.

Ti si bila svjedok veće
Bila jesi dva tri put
Mojih suza, — moje sreće,
Ti mi znadeš bol i ćut.

Pratila si angjeo kano
Na stazi me žića svud,

I znaš, što je ukopano
Pred svietom mi skrila grud.

Ti jedina, zviezdo moja
Sad nadamnom imaš moć,
Da u radost s nepokoja
. „U samoći“ mogu doć.

Ti me zviezdo! ah nepusti
Jer tvoj svaki trak je blag,
Svakom' bo je kô na ustih
Moje sreće spomen drag.

Milutin.

Slike iz života starih i novih naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

(II. dalje).

Ali junaku još nebijaše sudjeno, biti srećnim. Kad se je borio sa Cerberusom, ujela ga bijaše jedna zmijska glava u nogu. Otrov zmijskoga ujeda djelovaše polako i uslied toga poče bolovati duševno, te skoro dospje do ludila. U tom stanju počini mnoge nepodobe, oplačka isto delfinsko proročište i zaboravi sav strah prama Apolonu, bogu. Kad mu po tom zaželi srdce, da bi se odriešio od svojih pogriešaka, te pitaše proročište, dobi odgovor: Onda samo možeš se nadati odriešenju, ako budeš prodan u robsku službu na tri godine! Po tom odvede ga Hermes u Lidiju i prodade ga kraljici Ophale u trogodišnje robstvo. On služeć kraljici počini nova sjajna djela tako, da ga je Ophale obljubila i njoj prodanoga roba učini svojim ljubimcem. Ali to mu nebijaše na sreću. On odloži budju i lavsku kožu, dade si namazati kosu mirišavim uljem, koja donde prosto i smiono pršaše okolo junačkoga čela, i dade ju ljepušasto ukodrčati, dapače kadšto obuče i žensko ruho. Podpuno zaboraviv na svoja prvašnja junačka djela potamni junaku duša; on odisaše samo ljubav, i čeznjaše samo za užitkom.

Tako Hrelja prosanja više mjeseci, dok bijaše prošlo vrieme, koje imade probaviti u službi kraljičinoj. Tada se ohrabri, pomisli nanovo na visoko pozvanje, za koje ga bijahu odredili bogovi izmedju tolikih mnogih junaka, i pruži ojačanu desnicu za novimi pobjedami. Dodje u Kalidon, gdje zaprosi kćer kralja Oeneusa, liepu Dejaniru; ali i to nebijaše mu moguće obaviti bez težke borbe. Prije njega naime zaprosio bijaše kraljevnu čudan prosilac, koji neprestano mienjajuć svoju sliku zadao bijaše strah ljepotici. To bijaše potočnjar bog, Akelous, koji, kao svi vodenjaci bogovi u stanju bijaše, mienjati svoju sliku. Sad se ukaza kao bik, sad kao aždaja, sad u slici čovjeka, ali u nijednoj toj slici nepodje mu za rukom steći prignuće kraljevne, koja nasuprot sa užasom pomišljavaše na takvi savez. Na njezinu sreću pojavi se u pravo vrieme slavom ovjenčani sin Alemenin, da ju izbavi od nasilja jakoga vodenjaka. Oba se hrvaše, i Hrelja pobiedi i nadjača svoga protivnika, koj mu se pokaza u slici bika; odlomi i izkide mu jedan rog, i oženi se kraljevskom kćerkom.

Hrelja sad odluči odvesti svoju suprugu u Tebu. Dodjoše na potok Evenus i ondje nadjoše Centaura Nesusa, biće, ozdol konj sa četiri noge, ozgor čovjek sa dvie ruke. Nesus ponudi se, Dejaniru na svojih ledjih prenieti preko nabujanoga potoka. Dejanira usjede na Centaura, i ovaj prepliva s njom potok. Kad bijaše dohvatio se obale, ogrli on liepu ženu jakimi svojimi mišicami, i pobježe s njom. Ali ga dostiže brzo kaštiga, jerbo Hrelja udari ga jednom svojih otrovnih striela. Premda imade malo vremena, malo trenutaka još poživiti, nastojaše ih upotrebiti lukavo na štetu svoga protivnika. Čuj, Dejaniro, govoraše padajuć, što ću ti reći. U mojoj je krvi čudotvorna sila, kojom se može nevjerni dragi il nevjerna draga, kad bi se dogodilo povratiti k staroj vjeri, i ako bi ikad promienilo se srdce tvoga supruga prama tebi, i prionulo uz drugu ženu, a ti razčini stinjenu ovu krv vodom i pomaži iz nutra njegovu rubinu. — To postade stradanjem poluboga Hrelje. Jerbo kad on skoro za tim povraćaše se u domovinu s vojske, i rečeno bijaše njegovoj suprugi, Hrelja vodi doma ljepotu robkinju, koju voli, pomaza supruga novu rubinu krvlju otrovanom Centaurovom i posla košulju suprugu. Hrelja bijaše upravo podigo žrtvenik, da žrtvom zahvali bogovom na stečenoj pobjedi. Kad je dobio rubinu,

obuče ju taki i stupi u njoj pred žrtvenik, na kom plansaše oganj. Čim se ugrija rubina sunčanim i vatrenim žarom, mahom obli junaka po svemu tielu znoj od muke, koja ga spopade. Nu Hrelja stisnu srdce i zube, da nesmeta žrtvovanje. Ali domalo spopade ga žestok bol po cielom tielu, i poče kričati, da sve planine i šume odjekivahu od užasna jauka. Otrov poteče mu kao raztopljeno mjedo kroz žile i progrize mu kosti. Kad junak biedan osjeti, da mu nema spasenja, zapovjedi svojim, neka mu podignu lomaču. To učiniše. Hrelja uspe se na lomaču, i gledaše, uprkos strahovitomu, ljutomu bolu, preobraženim pogledom konac svoga života. Nu nitko nesmjede podpaliti drva lomače, koja bi imala zapaliti junačko tielo u prah i pepeo. Napokon odvaži se na tu uslugu Päos, za koj čin dobi od umirućega junaka sulicu i strielje, kojimi junak nikada promašio nije svoju metu. Tako preminu junak, koj bijaše podpor sviuh pravednika na zemlji, a strah i trepet sviuh zlodjeja, i koj je izbavio zemlju od mnogih nemanî, i preseli se iz obćine umrlih ljudî. Izpuni se na njem izreka proročanstva, da podleći neće nijednoj umrloj ruci, nego će jednoć poginuti od silnoga pokojnika. Još prije bijaše čula Dejanira žalostni uspjeh njezine pošiljke; službenik joj donese tužnu viest. Još prije nego suprug preminù, probode si žena grudi bodežem, i pogine.

III.

Theseus.

Theseus bijaše sin atenskoga kralja Aegeusa. Otac ga dade uzrasti kod njegova djeda, i ovaj i majka mu Aethra u Trezeni skrbljahu za njegovo odgojenje. U Trezeni bijaše Aegeus sakrio svoj mač i svoje opanke pod balvan pećine i naložio materi Theseusovoj, neka sina, kad bude u stanju, odvaliti kamen, pošalje s mačem i opancima u Atenu, po čemu će ga poznati. Kad mladić ne samo uzraste do krasne tjelesne snage, nego pokazivaše takodjer smjelost, um i čvrstu volju, odvede ga njegova mati Aethra do kamena na morskoj obali, kaza mu volju otčevu i pozva ga, neka izvadi znake, po kojih će ga poznati i nek ih nosi u Atenu. Theseus podupre se o kamen i odvali ga lahko. Obuvši opanke i pripasavši mač krene put Atene i na putu ovrši mnoga junačka djela.

Aegeus, koji ga pozna po maču i po opancih, predstavi ga narodnoj skupštini, kojoj on morade pripoviedati na putu svom podnešene čudne sgode, a narod ga pozdravljaše veselimi uzklici. Skoro po tom ukroti on maratonskoga bika, koji počinio bijaše veliku štetu medju ljudmi i životinjom, vodjaše ga na ogled kroz Atenu i žrtvova ga napokon Apollonu. U to vrieme stigoše poslanici sa ostrova Krete od kralja Ninosa, da plate harač Atenjani po iztečenom roku. Ovako se imala stvar s tim haračom. Sin Minosov, Androgeus, bijaše, kako se je govorilo, umoren na atičkom zemljištu. Za taj zločin udari otac pokojnikov s vojskom na stanovnike, a zemlju kazniše bogovi sušom i pošastmi. Tada izreče proročište Apolonovo, gnjev bogova odvratio bi se od stanovnika, kad bi im pošlo za rukom, ublažiti kralja Minosa na Kreti, da on oprosti.

Po tom se bijahu obratili Atenjani s prošnjom k njemu i dobili mir pod uvjetom, da svakih devet godina u ime harača imadu mu poslati sedam mladića i sedam djevica. Ove zatvoraše Minos u svoj glasoviti nedohod, gdje ih ubijaše grdni Minotaurus, koj bijaše napole čovjek, napole bik. Kad je opet valjalo izplatiti harač, ponovi se nezadovoljstvo gradjana protiva Aegeusu, i počeše roptati poradi toga, što on, početnik sve nevolje, neučestvuje pri trpljenju iste kazni, i pokle je naimenovao svojim nasljednikom stranca, i ravnodušno gleda, kako im se otimaju njihova djeca. Tada izjavi Theseus, on će sebe sama dati bez žriebanja. Sav se puk čudjaše njegovoj plemenitosti i požrtvujućemu se gradjanskomu duhu; takodjer ostade on vjeran svojoj odluki, premda mu otac navaljivaše na njega silnom prošnjom, da ga neliši velike sreće, posjedovati sina. Otca svoga nastojaše pako umiriti uvjerenjem, da on s mladići i djevicami žriebanjem odabranimi neide propasti na sukob, nego će pobiediti Minotaurusa. Dosele bijaše

brod, kojim su se privozile nesrećne žrtve u Kretu, odpravljan sa crnimi jadrili. Sada pako, kad je Aegeus čuo toli odvažno govoriti svoga sina, dade on istina pripraviti brod na dojakošnji način, ali dade kormilaru druga jadra biele boje i zapovjedi mu, ako se Theseus izbavljen povrati, neka ih razapne; ako li se nepovrati, neka se povrati s crnimi jadri, te neka tako unapred navjesti nesreću. Poslie kako je svečano prikazana žrtva ode Theseus, praćen cielim narodom, sa izabranimi mladići i djevicami na morsku obalu i ukrca se u brod žalostinjak.

Kad se je izkrcao na Kreti i stao pred kralja Minosa, povuče njegova ljepota i junačtvo oči liepe kćerke kraljeve Ariadne na sebe. Kraljevna se zagleda u liepa junaka. U tajnom sastanku izjavi mu ona svoju priklonost i uruči mu jedno klupko, kojega kraj priveza on na ulazku nedohoda i prolazeć kroz zakučaste i zaškuljaste hodnike odmatat bi imao on klupko konaca, dok bi došao na ono mjesto, gdje stražaše stražu grdni Minotaurus. Skupa predade mu mač samotvorac, da njim pogubi neman. Tako dospje Theseus do Minotaurusa, koga pogubi svojim čarobnim oružjem, i tad sa svom svojom pratnjom izidje srećno po razmotanom koncu iz nedohoda napolje. Po tom pobježe Theseus sa svojom pratnjom praćen Ariadnom, pokle je po njezinom savjetu junak dno kretičkih brodova probio, a tako kralju nemogućom učinio potjeru za njim, povrati se doma. Već mišljaše, siguran je sa svojom liepom otmenicom i svrati se s Ariadnom na ostrovo Naksos. Tada mu se u snu javi bog Dionysos (Bachus), izjavljujuć, da je Ariadna odredjena od sudbine njemu za suprugu, i zagrozi se Theseusu krupnom nevoljom, ako mu neustupi Ariadnu. Poplašen silnim bogom skloni se junački mladenac, naricajuću i cvileću kraljevnu ostaviti na usamljenom ostrovu. Nu žaleći, što se je dogodilo, zaboraviše, razapeti biela jadrila mjesto crnih. Aegeus nahodjaše se upravo na obali, kad brod dojadri. Kad ugleda crna jadrila, mišljaše bez dvojbe, sin mu je poginuo. Tada se strovali sa pećine, na kojoj je stajao, u morje.

Poslie kako bijaše Theseus tugujuć jako sahranio svoga otca, zasjede kraljevski priestol i zasvjedoči domalo, da nije samo junak mačem, nego da je i sposoban narodom mudro vladati.

(Dalje sliedi).

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Četvrti list.

Mila posestrimo! Nisi mi se dugo oglasila, valja mi daklje neposredno nastaviti svoje razmatranje, što neće ni s gorjega biti, jer imadem dalje razviditi s tobom razmjerje medju razborom i voljom, t. j. duševnu slobodu.

U posliednjem mojem listu ima samo tvrdnja za tvrdnjom, u njekoliko je crta skicirana ideja, danas mi valja sliku izraditi, tvrdnje osnovati, illustrovati i dokazati.

Predpostavismo, da u čovjeku nije samo volja, već i razbor, da se na sadržaj volje nećemo obazirati. — Sada se pita ponajprije, je li možno da u obće može volja kao takova, u duši čovječjoj stupiti u takovo razmierje, da pobudi sud, odobrenje ili negodovanje?

Volja je duševna pronicavost predstáva, koja je vezana za predmet tih predstava; ako ćemo daklje u obće o volji i govoriti, moramo priznati, da sviest volju prati.

Nu u tom slučaju sviest nije od volje tako odieljena, da bi se mogla jedna drugoj suprotstaviti, te tako u razmierje stupiti. Razbor mora daklje, da je više, nego puka ta sviest, ovaj višak pako jest sud o samoj volji. Sud taj nije s voljom stopljen, ona može i bez njega obastati, sud se može volji oprieti, riečju, može s njom u razmierje ma kakovo stupiti. Nad tim je daklje razmierjem bezvoljan sud možan a tim i uzor, koj sam prošli put namjestio, idea, proti kojoj se i aktivno i passivno griešiti može, jer gdje je možno razmierje, tù je moguća i harmonija ili disharmonija, daklje i estetičan sud.

Pitati bi se moglo, ako se volja nikako nesmije po predmetu, na koj se proteže suditi, hoće li i onaj estetično odobrenje postići, koj, n. pr. zlo nakani pa harmonično prema tomu svoju volju udesi.

Mila seko! Nije inako, već ti moram bar za koj čas opet tvrditi prividni paradokson. Velim naime na rečeno pitanje: d a. Mephisto i Abadona u nami pobudjuju doduše užas radi grdih svojih namjera, ali svakako će estetično odobrenje postići uztrajna harmonija medju njihovim principom i njihovom voljom. Povladjivati jih daklje nemožemo, ali jim nemožemo odreći njeku ljepotu značaja, bio on inače kako mu drago užasan.

Neboj se medjutim niti neizvadjaj iz ovoga paradoksa, da će ta naša praktična filozofija još s kaznenim zakonom doći u sukob, što tobože nagovara zlikovce na uztrajnost u zlu. Do sada smo evo samo govorili o jednoj jeditoj ideji, a k tomu nismo čest jednu njena razmierja ni razložili. — Za sadržaj volje nas nije briga, nego za sadržaj razbora. Do sada je to obćenit i šupalj pojam.

Da je idea duševne slobode već podpun izraz etičnoga razsudjivanja, tad bi etičan ideal nefaljeno pao u bludnje i kolebanja subjektivne ćudi, prevara samoga sebe, krivi i tobožnji razbor i prenavljanje bile bi uvučene u djelokrug etike. Što je daklje sadržaj razbora, koj će to sve prepriečiti?

Sadržaj su o s t a l e e t i č n e i d e j e, koje ću ti razložiti u sliedećih listovih. Te ideje nepadaju daklje m e d j u razbor i volju, već jedino u r a z b o r, u prvi niz razmierja, koj tim istom pravo znamenovanje dobiva.

Sadržaj ravnajućega razbora nije daklje slučajan, već nuždan, prječan. Hoće li tkogod n. p. da on nalazi za pametno i dobro uživati prekomjerno ovo ili ono, da mu razbor nalaže služiti se na svoju korist svakojakim sredstvom, tad — laže, jer to govori u njem požuda, volja, a takov kalkul se nediže do visine estetična suda o volji. Mephisto i Abadona daklje, pobuditi će tim, što jim je sadržaj razbora baš protivan s v i m etičnim ideam, u nas veliko negodovanje, u višoj potenciji i užas.

Paradokson je daklje izčeznuo, što se u prvi mah učini kao kvaka, s koje bi se sav sustav uzdrmati mogao, to nije drugo, nego bojazan pred konzekvencijom jednostrano shvaćene ideje.

Prava objektivna vriednost kojega čina i prediduće mu volje, produkt je daklje suda po s v i h etičnih idejah. Idea duševne slobode je doduše samostalan ali samo p o j e d i n faktor toga suda.

Iz dosadašnjega razmatranja sliedi, da se proti duševnoj slobodi kao takovoj aktivitetom i pasivitetom može griešiti, a da se može proti njoj griešiti i tim da se proti s a d r ž a j u razbora t. j. proti ostalim ideam grieši. Ideja duševne slobode obuhvaća daklje sve druge, prem i sama za se obstoji.

Gdje u čovjeka nebi možna bila ocjena volje, tu vladaju požude i zvierski nagon, ove požude tad drugi ljudi prosudjuju po drugih ideah, za duševnu slobodu manjka temelj. To će drugimi riečmi reći: a b s o l u t n a s u r o v o s t i g o l a b e z z n a č a j n o s t, izključuju svako razmierje daklje i svaki sud, one su u pravom smislu rieči izpod svake kritike, nedostojne svakoga suda.

Konačno bi možebiti pomisliti mogla, ako je razmierje i sud o njem moguć, da se i to zove razmierjem, kad je volja u jednoga, a razbor u drugoga n. p. kod poslušnosti.

Kako se razstave česti razmierja, prestaje i ono. Pohvaliti možemo istinitost suda i jakost duha, koj ga porodi u jednoga, povladjivati možemo energiju onoga, koj svoju volju podredjuje drugomu, s toga, što mu štuje oštrinu duha, narugati ćemo se i prezirati onoga, koj se pokorava budalam, ako su jače. Nu ovo su ocjene sve druge vrsti, postale s drugih idea, ako ćemo govoriti o duševnoj slobodi moramo uzeti, da su obe česti razmierja u jednoj duši.

Završujem tim ovo svoje razlaganje o duševnoj slobodi, upamti, promozgaj, uvaži, što o njoj napisah pak i usvoji, jer ćeš biti uvidila, dok tu ideju pozorno promotriš, da je n e s t a š n o s t grd grieh, ako u katekizmu i nestoji još medju smrtnimi.

Neusvoji te ideje zato, što je duševna sloboda udobna i ugodna riešavajuća nas duševnih nepogoda i mûka, neusvoji je samo, što nas uči, kako da nas nebaca požuda amo tamo, neusvoji je zato, što je stalan kažiput i čvrst stup u životu, neusvoji je samo zato, jer bi i to svojevolja bila; već se potrudi upoznati ono estetično odobrenje, što neporočivo sliedi harmoniji u tom razmierju, potrudi se steći to, tada će ti ta poslušnost biti takodjer harmonija sa tvojim ukusom, pak ćeš se i opet udražati, ako ne sebi, a ono tvomu

U Beču prijatelju itd.

Izlet u budimska brda.

(Konac.)

Da ima i za zabavu obćinstvo dovoljno svakovrstnih udobnosti i uredjenih lokaliteta po najnovijem ukusu, o tom bi jedva bilo potreba koju napomenuti. Po strmih inače brdinah izvedeni su krasni putevi, liepimi drvoredi, gustom sjenom sve prekrasno za šetnju; ta prava je slast umorenu varošaninu naučnu na razbieljeni pločnik i sparinu gradskih ulica tud prolaziti: mili l' mu se odpočiniti, eno mu klupe pod kojim hrastom; zaželi l' mu srdce nevinu nasladu milozvučnih skladoglasnih akorda — tamo mu sjedi sliepi vojno, prebirajuć tanke žice na harfi, izvadjajuć melankoličke melodije, uspomenu na davne vojne; — uztreba l' mu izza oporavljena duha i razblažena srdca okriepe utrudjelu tielu, eno ti iznad dublja poviruje na švajcarsku sagradjen dvorac, pružajuć ti, što ti srdce želi. Evo! svaka potreba bude podmirena, svaka ti želja izpunjena, sàmo punu kesu, pa se neboj nevolje — taj bo nervus rerum gerendarum osobito ovdje igra prvu ulogu. Kad sam već napomenuo taj stan Vinka Lozića, bez kojega nam u tudjini nema života, neće biti s gorega, ako se s njim pobliže upoznamo. Prama jednomu otih, s raznih brda, kao pčela k svojoj krošnici, spušta se naša četa, da se iza poduljega balansovanja po tih brdinah okriepe umorena uda i razhladi vruće srdce. Još s daleka nam se ukazivaše vireć iznad drveća, gledajuć s brda prema njemu u dolac, kao rtu dobre nade, ta već samo ime „Fazan“ ima nješto značajnoga u sebi. Ta upravo sada posjedosmo njekoliko stolova — dočim s kola turaju bačve istom nadošle s Pešte ili pravije rekši iz Steinbrucha, glasovite Dreherove pivare — pa se jedva mogosmo uztrpiti, dok se konobari zabavljahu kojekakvimi računi, a mi skoro od žedje skapasmo, dok napokon napuniše stolove vrčići, da se jedva razabrati možeš. Ajde barátom Bog! dok je studeno a mi još žedni, nebi li nam „Fazan“ svojim hladnim pivom okriepio tielo, kao što nam „Auwinkel“ razblaži i nasladi duh i srdce svojom krasnom romantikom te bujnom prirodom! Izkresasmo njekoliko vrčića, a zatim eto podne, ajde u gornje odaje — tu bo se pivo i ine sitnarije dobivaju i troše, a druga zabava biva iznad toga mjesta na brežuljku, dakako sve u jednom stanju. — Na brežuljku je krasna dvorana, oko nje triemovi, a zatim liep prostor kestenjem zasadjen. Da je to sve najelegantnije uredjeno prema zahtjevu i ukusu najodličnijih gostova, kao što su najsjajnije gostione gradske: salon za ples, glasbe, mnogobrojna podvorba, najbogatija i najizabranija jela i pića — o tom bilo bi suvišno potanko govoriti, ako se na um uzme glasovitost te krasne okolice te neprestani mnogobrojni izleti najodličnijih partija. To je indi gostiona „k Fazanu“ jedna od prvih u Auwinklu, barem ima tu prednost, što je na najsgodnijem mjestu, pa i najbolje posjećivana.

Tu bude i za nas naručen ručak i večera, dakako uz glasbu, bez koje nije u nijednoj gostioni, gdje je poveći sastanak i zabava gostova, te bude sriedište i glavni stan naše ciele zabave, dočim nam široka okolica s inimi gostionami bijaše na razpolaganje posebno, komu je kako kesa pomagala. Medjutim nadodje ručak, posjedosmo oko dva dugačka stola nas do 70 izpod zelena kestenja pod vedrim nebom — gudba zagudi, a konobari se raztrkaše, i — juha bijaše na stolu — Svaki pred sobom bocu Budimca — ne zagorski lampaš, to je čudovište u Pešti isto tako kao što u Beču — sasma so-

lidna mjerica. Jelo za jelom, kap za kaplju u suho grlašce, gdjekoja vesela izmed drugova — jedan od prisutnih poglavara nazdravi glavi ugarske crkve — éljen! živio! — eto ti već crne kave i — ručak bio gotov — sjajan, obilan, u pravom smislu gospodski, no nezabavan, neveseo. Nema tu one ugodne zabave, iskrena veselja i živahnosti, koja dolikuje bučnoj mladosti, no koja se nepostizava samim kruhom. — Nema tu krasnih običaja hrvatskih, koji umiju i u najmanjem družtvancu prirediti čovjeku najugodniju zabavu, najmilije boravište, da se čini prestavljen u krug bog zna kako mnogobrojni. — O! krasna zemljo hrvatska, liepa li si i ugodna, ta samo preko praga i nema mi Te, tko da Te nespominje, tko da nečezne za Tobom?!

Najkrasniji komadi, što ih ciganska glasba umije izvesti, biše sva naša zabava, čustvene im melodije i nehotice ganu ćud ljudsku na živahnost. Nastà vrieme, da se dižemo, te u prostranoj okolici potražimo zabavu na svoju. Kano pčele razpršismo se po brdinah, da se naužijemo hlada u gustoj šumi. Nakon poduljega tumaranja prikupismo se u poveću četu, kojoj svrha bijaše potražiti najudobnije mjesto, gdje bi se mogli junački razveseliti. Idući šumom, doprè nam najednoč do ušiu glas ciganske gudbe, taj najsigurniji znak u ovoj okolici, da se nalazimo blizu Petrove brade; te naša legija od jedno 40 lica udari pravcem prema mjestu, odkale nam dopre glas, i eto nas naskoro pred krasnom gostionom „k Liepoj čobanki“.

To je mjesto na jednom brdašcu u krasnoj hrastovini, dobar sat udaljeno od glavnoga nam stana, a ima s toga brdašca najkrasniji vidik u čitavoj okolici na Buda-Peštu. Divna li pogleda! Pred tobom puče krasna dolina u liku paralelloglrama, s obijuh strana jesu dva boka brda diljem do ušća joj u nepreglednu ravnicu peštansku, koje se obzorje gubi u daljini, u koju se s lieva poput rieke u pučinu morsku. Bokovi joj s obijuh strana, većinom vinogradi nasadjeni, a sama dolina čitavim reć bi varošem najbogatijih villa, krasnimi cvietnjaci, gajevi, livadami i poljanom ukrašena, tik izpod brda, na kom stojiš diže se kolosalna sgrada, peštanska ludnica, koja se još sad dogradjuje; na samom ušću doline diže se poput jajeta u svem obsjegu stara Buda s ponosnom Peštom, posried kojih silni Dunav svojimi brzimi valovi prosieca, a veličanstveni lančenjak kó prsten zaručnike spaja, da ih nerazdvoje silni valovi dielećega jih Dunava. Liepih li prizora, liepe li panorame! Čim se duže podaješ tomu čarobnomu utisku, tim teže ti se je razkrstiti s tom krasotom prirode. A gle! nedaleko pod jednim hrastom muža najglasovitijega ponosne Ugarske, muža, koj je dostojan, da mu obratimo pozornost s krasne te panorame; eno opazih Franju Deaka; sjedi on sa tri druga nasladjivajuć se dalkozorom istimi prizori, kojimi smo se i mi. Tù ti mu je stalno prebivalište, kad ga važni poslovi nepridržavaju u Pešti, a živi, kako vidjeh a i čuh, poput Diogena, samotno, dosta priprosto. — Da ga vidiš, nikad nebi reko, da je to taj slavni Deak, — no čim mu je priprostija spoljašnjost, tim mu je plemenitija nutarnjost, pa ga punim pravom štuje svaki, koj umije cieniti zasluge, a Ugarska se s njim ponosi kao najvriednijim sinom, kao sjajućom se priedhodnicom zviezdom, kojoj svjetlosti neuništuju magla ni oblačine. Ja sam gledeć Deaka zaronio i nehotice u duboke misli o hrvatskih zaslužnih muževih, o jadnom hrvatskom strančarenju i medjusobnom ocrnivanju, — ali tko bi onu povorku misli mojih, dakako političkih, očekivao u ovom beletričkom listu? Vratimo se k „liepoj čobanki.“

Iza onoga prizora pa slučajnoga sukoba, koji budu netom nakrcani bocami budimca, — Cigani veselo zagude, i za čas ti se razvije najživahnija zabava, razigrana srdca nadjoše svoj izraz u veselih napjevih, te se tu izmienjivaše hrvatska davorija s magjarskom koračnicom, i bijasmo dobre volje, kakve se samo biti može u složnom sporazumku iskrene si braće — dà može samo kad hoće. Vesela družba počne i nazdravljivati, dakako nebijaše nikakve sistematične uredbe, već tko ustade, dobro ustadè — prva zdravica valjaše nedaleko sjedećemu mužu Ungarije. Pozdravljen bje oduševljenim éljen

i živio! Srdačno se zahvali na oduševljenoj simpatiji mladjanih srdaca, te naglasi uzvišenu zadaću, koja nam nadleži, kao budućim prosvjetiteljem puka. — Nazdravljen bje i pošten savez s braćom Hrvati, na što progovori jedan od prisutnih Hrvata, zahvaliv se Magjarom na simpatiji i naglasiv da taj pošten savez medju dva bratska naroda živi ne na ustima, već i u srdcu, da živi sloga te iskrena i bratska sveza, koja sastoji na pravednoj diobi otčinske baštine — starodavnih historičkih stečevina. — Liep mu oveći govor povladjivan slušaoci, prouzroči veliku radost, a veselje poslie trajaše, dok se je sunce počelo prema horizontu nagibati, i nam se približila hora na odlazak. Burnimi éljeni oprostimo se s prvim mužem Ugarske, koj se pouzdano razgovaraše s nami, a napose s Hrvati, dakako hrvatski, dočim nas je jedan od prisutnih njegovih prijatelja septemvir iz Pešte, vodio u svoju villu, da nam pokaže njeke his toričke znamenitosti. Stupiv u krasan cvietnjak, stadè nam pripoviedati historiju Paulina za Ljudevita, kralja ugarskoga, koji imadjahu na istom mjestu, gdje je sad njegova villa, svoj samostan, koliko mogoh razabrati uz onaj metež i poznavanje magjarštine. Zatim nam pokaže usried bašće jedan samotan podrum iznad zemlje, više naliči kakovoj kapelici, pa to i bijaše paulinska kapela. Gvozdena vrata odrinù, i mi svi redom stupimo u tamni neprijazni prostor, upalismo uljenicu i opazismo crne zidine, kao znak drevne prošlosti; pokraj zida se je malen spomenik, angjeo klečeći na sklesanu kamenu, podobro sačuvao, oko njega je njekoliko lubanja. — Tù, saznasmo, počivaju ostanci davnih Paulina, i mi pokleknuv pomolismo se glasno za pokoj počivajućih ostanaka. Zahvalivši se pokorno na prijaznosti i spremnosti visokomu kuće gospodaru, oprostismo se ujedno s „liepom čobankom“, koja nam tako ugodi dan, koja nas upozna i razgovori s prvim sinom magjarske domovine, pa onda krenemo preko brdina put Fazana.

Oko 7 sati pribrasmo se tù po drugi i zadnji put sa svih strana, vesele ćudi razigranih srdaca; ta svatko se je zabavio, kako mu je srdce želilo. Donesu nam večeru, ali taj žamor sve vesole, vatrene, razigrane, oduševljene razgovore o doživjelih sgodah, o probavljenih časovih cieloga dana zar da ih ovdje opišem? Gdje se malo obilnije kapljica trusi; gdje glasba svu svoju vještinu i pomnju upotrebi, da nas što većma razveseli i podpuno zadovoljne poprati, zar da nebudemo veseli? a tko bi pravo mogo opisati uzhićeno veselje? Neda se tajiti, ciganska je glasba nješto osobita. Ta one melankolične melodije, koje Cigani umiju tako vješto, tako ćustveno stavljat u strune, čine ti se, prelievaju se iz srdca i nemože se oteti čarobnomu utisku, koj je iole receptivan i muzikalne ćudi. Ta već i sami magjarski komadi svi su u tom duhu sastavljeni; težko ćeš naći jedan, u kom nebi bio po koj molakord, to bo je duh magjarske glasbene umjetnosti; tako su im i napjevi inače junačkih pjesama, žalobni, ganljivi — dočim naše davorije dišu duhom ozbiljnim, burnim, vatrenim. — No bilo kako mu drago njihove melodije vrlo su zamamljive naravi, te i nehotice uzhite čovjeka, i ganu mu čustvo. Pa još kad ti ih proizvodi lučac magjarskoga ciganina!... Dà, to je unicum u svojoj struci, te za to njihova glasba vrlo obljubljena, nema bo javnoga zabavišta u Pešti i oko Pešte, gdje nebi bilo njihove glasbe. — Što su i na nas silno djelovali, tomu se nemojte čuditi, ta u nas je mlada žestoka krv, a imamo i nješto estetične i muzikalne ćudi. —

I mi Hrvati bijasmo veseli, ali nam ipak nješto oskudjevaše, odosmo i upitasmo bandina kapelnika, da li znaju koj hrvatski komad? a on nam posve lakonički odvrati: „E, dà znademo gospodine ta ja sam naš, iz Banata!“ Ele nije sve magjarsko, što je u Ugarskoj. I odmah oni počnu svirati naše krasno „kolo“, „Brod nek ćuti udarce“, „Slavske kćeri“, „Rado ide Srbin u vojnike“ i druge naše po izbor davorije. Sad da ste vidili, kolikom napetošću slušaju naše komade svi — a bijaše množina inih gostova, — kako po koja krasotica odajuć se i u prostoj naravi ljubiteljicom plesa, poskakuje uz krasno naše kolo, kako svi uz-

nešeni ljepotom naših komada, priznavahu i zahtievahu, da se opetovano svira. Pak da mi srdce od radosti i ponosa nepokuca silnije, glasnije, gdje u tudjini čujem hrvatsku svirku, gdje ju čujem onolikom uzhitom povladjivati! Na razstanku nam odsviraše „Mila mila Lunica“; tà jedva se mogosmo odtrći, opojeni više duhom i ponosom narodnim, no samom glasbom. Valjalo je nješto i žrtvovati tomu ponosu, ta posliednju bi paru potražio u dnu oglobljene kese! „Podajmo jim i nečinimo rodu sramote“ podviknu sin kršna primorja, neka se zna, da Hrvati znadu posvud cieniti svojinu. Iduć pjevasmo, susretajuća nas gospoda šaptahu: „Ovo su Hrvati.“ I lasno nas prepoznaše po hrvatskih četverospjevih, jer su nam se krasne hrvatske pjesme razliegale budimskimi brdinami i ono se „Gdje je stanak moj? Slavjani Slavjani! pa onda opet „Slavjani nedajmo se“ i sto drugih; slast je to, neopisiva slast čustva narodne sviesti i ponosa, koju čovjek samo u tudjini u pravoj mjeri ocieniti i osjećati može. Tako ostavismo u najvećem uzhićenju i oduševljenim pjevanjem to blaženo prebivalište današnjega dana „Fazana“, tako se oprostismo s krasnom i dražestnom okolicom budimskom, ponesavši sa sobom liepu i ugodnu uspomenu, koja će nam uviek mila biti. Cieloga puta se izmjenično orila magjarska i hrvatska pjesma; osobito se Magjarom umili „Liepa naša domovina“, koju im za ljubav često moradosmo opetovati, pri čemu su nas i braća Slovačka i Rusinska vjerno podupirala, a i mi po koju njihovu odpjevasmo, i tako i neznajuć kako dodjosmo do glavne ceste, gdje nas je čekalo 5 omnibusa, na koje sjednemo, pa ajde put zidina sjemeništnih, bacajući kadikad poglede i zadnji s Bogom krasnomu predielu. Utisak za utiskom sliedjaše na putu i reć bi hitrinom zvrka eto nas pred sjemeništnimi zidinami; unidjosmo u to samotno prebivalište; kolike li promjene od jutra pa evo do večere! — Kobne zidine pa ipak zidine mira i pokoja, koj sviet nepoznaje. — Koja nas čustva obuzeše, kakav na nas utisak učini ta silna promjena, o tom ovdje neću da govorim. *Ljubomirski.*

Kritika.

(Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. U Osieku 1868 dalje.)

Pjesnik njeke rieči kao da je krivo razumio. Nemarim mu spočitovati, jer mi i samu ugadja mila ona riečca na početku Liljana: čaje — što valjda znači čeka, u Vuka je neskloniva čajati i neprotumačeno. Ali mu moram prigovoriti, kad od i onako mistične i tajinstvene rieči vasion gradi samost. vasiona=Weltall ili kad namjesto svemira veli neobični vasmir. Rieč mir i onako u samih Patrovića i Dubrovčana znači sviet, nesmije se daklje odviše varirati u svojem i onako nepresigurnom obliku. Na str. 31 svemir cieli bio bi pleonazam, ako se nije sviest o postanju ove rieči izgubila.

Prigovaram mu i značenju, koje ima u njega rieč preza naime predati, bojati se; jer ona znači samo trgnuti, trzati se iza sna. Staroslav. rieč snabdjevati na str. 6 znači njemu snebivati se, dočim ona potičuć od korena bdjeti bdijem neznači drugo van obskrbiti (providjeti), Vuk je niti nema. Ali za ovu bih rieč kazao, da je lapsus calami, ili je pjesnika vanska sličnost s riečju snebivati se smela, za što i onaj *se* kao da govori. Rieč sijati ima Marković u praes. sijem, što će biti kajkavski, štokavski su oblici za sadanje: sijam; i sjam i sjajem od sjati. Rieč šljem=kaciga, šišak bila mi je nova, niti je nenadjoh u Vuku, ali zato nemislim, da nebi valjala: bit će istoga korena sa šljemenom (=tram, der obere Balken); kao što je šljeme ponad sobom i nam nad glavom, tako i šljem pokriva glavu, gornji trup čovjeka. I rieč mraka, što dolazi dva tri puta, bila mi je nepoznata, zato ju štiocem i pjesni za volju po Vuku iztumačujem mrvicom=die kleinste Menge. Rieč sve*tinja*= Reliquie, Heiligkeit zapisala se pjesniku na 50 str. mjesto *svjetin*e=ljudstva. Je li lože (na str. 46) dobro, neznam. Slovenske bolezni na str. 54 neznam bih li htio prenieti u našu knjigu, premda ima štok. bolezanja, e, ali kao pjesnik nikako nebih u instr. napisao neugodnu: bolezńju t. j. bole*žnju* već radje bole*zni*. Tap-

će od taptati nema Vuk, nego tapkati dim. od tabati=calco, treten, stampfen — možda bi se moglo reći taptati za njem. woran klopfen, schlagen; vedje ili vjedje neznači „očnice" ili „opnice" onu kožu na oku već obrve Augenbraunen, prema tomu daklje nevalja biele vedje; lanuti lanem=einmal bellen na 61 str. uzima pjesnik, ako sam dobro shvatio, za „zinuti" χάσκω ili za „pasti" valjda prema „izlanuti" ein Wort entfallen lassen. Kajkavski oblik pridjeva njemški, koj se češće opetuje, nezabacujem već s toga, što su Polabljani prije govorili njemški nego li štokavski nje*mački* — ovomu daklje obliku gledeć na starinu opraštam.

A što pjesnik piše nebo*sam* (str. 35) m. gramatičnoga nebe*som*, tomu ja nesamo ništa neprigovaram, nego mi je upravo dobro došlo, jer potvrdjuje ono moje mnenje, koje sam u svojih „primjedbah" na Veberov sud (vidi lanj. „Pozor" koncem lipnja) samo natuknuo. Kad već čovjek filolog i školar, kao što je g. Marković, nemože da se otme toj bujici, koja je već odavna pogotovo svuda u istinu splavila dočetak *om* kod srednjih samostava, to će se mislim slovničari naši zalud truditi, da ga u svojih slovnicah održe. Kad bi ovdje vrieme i prostor dopuštao, da se navede analogija iz staroslavenštine i novijih slav. narečja n. p. českoga, bilo bi lahko dokazati, kako malo prava na život imaju oblici: nebes*om*, čudes*om*, sel*om*, brd*om*, odredjen*jem*, pače ćak vra*tom* itd. Ali nije treba tako daleko posizati, dosta je, ako pripomenem, da sam pazeći na ovaj oblik primjetio kod pravih štokavaca to Hrvata i Srba, gdje kažu br*d*ama, po*ljama*, a ne br*dima* po*ljima*; dosta mi je navesti i uzornika — pjesnika Čengić-age, koj se inače uz svu jezičnu pravilnost nije mogao oteti da nenapiše: Vam i brd*am* vašim kamenijem itd. Ali ako i ima protivštine proti tomu obliku, ova će morati pasti, kad nam se njim iztumače oblici, koji inače stoje u našoj slovnici kao čudovišta. Uzmi n. p. rieč vrata, koja samo u množini rabi. Videći slovničari naši, da izlazi kao imena srednja prve sklonbe načiniše od nje u dativu onaj monstrum vrat*om*, kojega nećeš u narodu ni Diogenovom svjetiljkom naći; priznaš li pako, da se već davno kod ovakovih imena *om* i *em* razširio u *am*, dobit ćeš dat. vrat*am*, koj je tako naravski i navadan, da mu ništa nemožeš prigovarati, niti se nemoraš za ovu rieč uticati exclusivnomu dualnomu obliku vrat*ima* niti stvarati prema tomu u gen. i loc. vrat*iju*.

Kako se dalo nadati, drži se pjesnik pravopisa Književnikova ili Jagićeva, ali ne svagdje dosljedno. Da započnem s niječnimi riečmi, ostavlja on niječnu česticu od sastavine svoje, u čem se ja s njim i začetnici ove osebnosti neslažem. Jer htjednu li si pristaši ove u nas Hrvata barem (Vuk je to dakako odavna učinio) novote dosljedni biti, morat će pisati i: ne istina, ne volja, ne rad, ni gdje ni kada, ne ugodno itd. jer koje ima veće pravo glagol od samostava ili pridjeva itd.? Netreba nikada smetnuti s uma, da je naša negacija medju svimi evropskimi najkraća i najshodnija, da se s riečju upravo slije, pa kad je n. p. Latin mogao napisati ingratus, negotium (od necotium) neznam, zašto da Hrvat nenapiše nezahvalan i nezahvaliti, kad je i ovdje i ondje ista kratka negacija, što opet nije u lat. a još manje u njem. jeziku, zbog česa je i nisu mogli s jednim glagolom spojiti. Ja sam to uviek kod začetnika ove novote držao za prenaviedanje i prpošnost, koja za tim ide, da ono odruži, što je narav sastavila u jedan pojam.

Nadalje bi pjesnik, ako se je kanio držati rečenoga pravopisa, imao pisati: svadba m. svatba, družtvo m. družtvo, zgodno m. sgodno, zbori m. sbori, zgini m. sgini, siroče m. sirotče, dočim židka i težka bolje nego žitka i teška, jer se koreniti suglasci u neiz. obliku vraćaju; prema Jagićem razvijenoj nauci o asimilaciji, kojoj bi pjesnici, već zvanjem svojim veći prijatelji blagoglasju nego ukočenoj pravilnosti, imali biti privrženici, stajalo bi bolje neislovne nego neizslovne; na str. 35 piše dobro besuzne m. bezsuzne. Pravilnije bi bio pjesnik napisao: pandjami ili kako Vuk pančami nego turskim načinom pandžami, srdjbe nego srčbe, angjeo (angelus) nego andjeo

(upravo kao i Magjari mj. Madjari ili Madžari); nebi se imao plašiti rieči nigdje m. nidje, kad se to nije tvrdo činilo ni sladkomu pjesniku Čengić-age; na okovâ nije trebalo ono kapice, koja i onako onamo nepristaje, kad bi već i bila potrebna, buduć da već sam augmentirani oblik pokazuje plural. Dvoglasac *ie* i *je* češće se neshodno bez metričke potrebe zamjenjuju, ili ga pjesnik ondje piše, gdje ga ja po svojem sluhu i ukusu nepodnosim. Tako malo ne svagdje piše: cieliva m. cjeliva ili bolje cjeluje, udieliva m. udjeljuje, piev m. pjev, odsiev m. odsjev, gdje bi i na svih tih mjestih već radi jamba (kratke prve slovke) bolje *je* stajalo. Radi mjerila, mislim, nije pjesniku trebalo rječcu ili kako bih ja volio rečcu razvlačiti u riečcu, jer ju već opori izgovor dovoljno otežе; što je vjerni i još neka *je* metra radi produžio u vierni neprigovaram, ali što je na 58 strani bez*mjerno* po izgovoru dobro napisao, premda bi prema mjerilu i bez*mierno* smjelo stajati, a na drugoj strani pod konac na istom mjestu piše bez*mier*nim, toga neodobravam, jer ni pjesnikom nesmije pa ni u pravopisu biti sve slobodno.

Dolazim opet na drugu nedosljednost. Na str. 35 st. 9 i 10 s dola veli pjesnik:

Pod okno stope *nečje* koracaju.
U grmu kadšto *niešto* tajno šušne,

daklje i ekavska i jekavska poraba, koja se jedna uz drugu u istih riečih nesmije trpiti. Premda pisac „razpravica“ odlučno ište, da se, kako svuda u svih tako i u ovih riečih jekavština prihvati, volim se ja s Jagićem i Daničićem držati Vuka, koj bi uz onu svoju rekao bih razpužnjenu mehkoću i ovdje bio uveo *nje* m. jednostavnoga *ne*, da je imao kakovu barem većinu za sebe. A da u tom i drugih njekih stvarih pobiješ Vuka reći naprosto: ‚nije on prošao svega naroda‘, ‚pa Bog zna, je li upravo u onih krajevih bio, gdje se tako govori‘, znači pobijati mu cienu i ugled i ondje, gdje ga prizivlješ u pomoć. Tà zar nam nije dosta te ie i je-kavske mečine u jeziku? i začinu treba načina.* S toga pa i drugih sam ja razloga, koje kanim uzgredice pripomenuti žestok protivnik onomu rekao bih nenaravskomu jer mučnomu izgovoru (i pisanju): usried, kako Marković, a pravije usrjed; a nisam mu prijatelj nesamo u grešnik, pogrešan i sličnih, kako ni pisac „razpravica“ (a davno prije njega Šulek sr. Neven 1854 g.) nego nebih mogao bez velike natege i muke izgovoriti ni: *rje*čnik, ni *rje*čit* itd. Mogo bi mi tko reći, da je tomu samo moja predsuda kriva da ga tobože nemogu, i moja zla volja, što ga tobože neću da ga izgovaram, ali ja imam isto toliko pravo izvrnuti taj dokaz i reći upravo zato, što ga vi hoćete da izgovorite, upinjete se toliko, da ga i u govor i pismo utisnete. A neklanjam se ni ukočenomu: *prie*vodu i *prie*vodilcu, prienosu i prieradu itd. Ja kad ovakove stroge nauke i to još od kajkavaca slušam, uviek mi padaju na um carići i kraljići i popići, koji bi radi bili više carski itd., nego su im gospodari. Pa tu me još i ta misao vodi, da se mi Hrvati i Srbi tom jekavštinom nemamo ograditi od Bugara i Slovenaca, s kojimi nam treba književnu slogu izvoditi, kao kakovom kinezkom zidinom.

Gosp. Marković, po sebi se razumije, piše gen. pl. bez h, pa mogu reći, da mi je vrlo godilo, što nije za ovaj gubitak, za što ga gdjekoj još uviek drži — iznašao nikakova surogata, kakov je od prilike onaj kobni umetak *a*, koj da se mora za Boga umah usnuti, čim se dva ma i najnevinija i najsložnija suglasnika sukobe: tako smo

* Da se podkriepi njeka napram neka, navoditi onakova dvolična mjesta, kao što je tobož ona izreka g. Mesića „da se neka crkvena dobra imaju pridržati apostolskoj blagajni“, mislim, da je kud kamo veće sitničarstvo, nego li ona sumnjičavost, kojom su ahavci svoj *h* branili. U ostalom će g. Mesić kritiku njegove tobož dvojbene izreke biti slabo zahvalan na komplimentu, koj se tim njegovoj spisateljskoj vještini čini; jer da neka ima značenje zapovjedne čestice, znao bi valjda g. Mesić, da je ili ona ili imaju suvišan. Ne quid nimis!
Op. pis.

* Upravo ovakova organička mučila, čini mi se, poticala su prijatelje i zatočnike *ĕ*, da ga brane, jer da se u ovakovih riečih, koje se skoro ni nemogu izgovoriti, ono *ĕ* može i ima čitati kao *e*. U svakoj šali polak istine!

obogatili, ili bi to barem njeki radi, slovnicu i pisariju onimi: nare*da*ba, primje*da*ba, maj*aka* (!), ra*danja* (!), družt*ava* (!) carst*ava* (!): sama strašila jezična, od kojih se s najvećom grustnjom i indignacijom odvraćam, i molim svakoga, komu je stalo do ljepote i jedrine našega jezika, da se ovakovih gubavaca čuva. Gdje ste vi narod čuli ovako govoriti? Neznači li to liepi naš narod po blagoglasnih njegovih ustijuh upravo šakački udarati? Kad bi mi tko za ovakova monstra per excessum skupio medju narodom barem onoliko dokaza, koliko ahavci za svoj *h*, ja bih prvi požalio, što sam ikada tobož krivo mislio, da je naš jezik krasan, jedar i blagozvučan. Dà, ali čakavci i kajkavci umeću u svojem kratkom gen. *a* i *e* radi izgovora. Naravski! da ga mogu laglje izgovoriti. Hoće li ga zato i štokavac morati umetnuti, što ga može i bez njega lasno i prelasno izgovoriti? Pak zar nećete da sada znadete za ono, kako se i kajkavac i čakavac tomu umetku ganetivom na *ih* često uklanjaju?

Kako ste daklje mnogo toga pobacali iz stare gramatike, što se istini i životu protivilo, nemojte ni te naješurene i protunarodne pravilnosti uvoditi u jezik. Inače vam nitko neće vjerovati, kad budete učili: ‚Književni se jezik luči od prostonarodnoga strogom logikom, vadjenom iz pravilnosti, ž i v e u j e z i k u i u n a r j e č j i h‘.

Kad sam već uzeo našega pjesnika omierati o temenjaka hrvatskoga pjesničtva, nemogu se oteti napasti, da nepripomenem, kakove mi se čine reminiscencije da ga vežu uz njega. Zadnja alinea u pogl. I. U dvoru nješto kneževu još zveči sjeća na 705—716 stihove u haraču: Tlapi ti se, sad da lavom rika itd. Na str. 35 početak treće alinee spominje na strašljivost „noćnika“, koj se svakoga šušnja prepada. Na str. 44: od zviezde k zviezdi šapat prhnu tajan sr. u Čengić-agi sa 980 ode šapat od usta do usta na str. 63: Dubine pakla takvim smiehom buče, sravni sa st. 577 Č-age: Smiehom istiem kleti ad se ori. Česte repeticije, koje su zato, da čovjeku predočuju već čuvenu ili vidjenu situaciju, i umah ga upoznaju s njenom osobom, sjećaju nas takodjer na istu porabu u Čengić-agi, čim ja nemislim reći, da je to Mažuranićev izum, ili da ga je pjesnik u tom naprosto kopirao. Na str. 48 stihovi:

Obsipan svjetlom rajska otvara vrata,
Polećet hoće na grud svoga zlata —

spominje na Preradovićevo „srce“, komu veli: Znam ja ti bi mah na vrata — polećelo svoga zlata — a na str. 73 stihovi: Tiranstvo svuda neka kleto pada, — Sloboda, bratstvo, ljudstvo svuda vlada! spominju na „Niemce“ u „Slavjankah“: Tudjinstvo nek padne, Slavjanstvo da vlada. Da ovakove uspomene, što se čovjeku osobito mladu i naučnu i nehotice nameću, nemogu ovakovoj knjizi sniziti ciene, niti biti na uštrb izvornosti ovakovu pjesniku, kakov je Marković, netrebam istom dokazivati. Premda je pjesnik vrlo vješt i skoro neizcrpiv u slikah i prispodobah, to ga je ipak ona bujica, koju bi svakako morao malko zagatiti, trgnula na njekoliko miesta na malu stranputicu. Tako bih rekao, da je metafora na str. 43 pod konac: Ko zadnja s u z a kad na licu g o r i presmjela, a i potoku, koj ž a l o b n o ž u b o r i nepristaje. Jer naše „gorke“ suze nisu s l o v e n s k e, koje od goriti potiču, naše su žuhke, gorke od gorak; pa zadnja suza nebi više ni mogla biti tako vruća. Na str. 4 na koncu prve alinee nije mi jasno ili barem nije obično, da z v i e z d e sried u z b u r k a n i h o b l a k a i z č e z a v a j u. Jer zviezde obdan, kad se mogu vidjeti ti uzburkani oblaci, nesvjetle, a gone li se obnoć oblaci, nema zviezda. Dakako pjesniku bi ovi uzburkani oblaci prema buci, s kojom jih sravnjuje dobro došli, ali prispodoba nesmije tako hramati. Niti m r t v a angjela na str. 5 nemogu si pravo predstaviti. Prispodoba na str. 13: Zadrktali mu dugi, bieli vlasi, Ko kad se morski zapjene talasi, — pristala bi više kakovu bjesnilu sipajućih se čemernih rieči, a vlasi Kruvojevi bi se možda shodnije prispodobili plamenu što u vis lazne i liže, ili pak kakvu klubku zmijinjemu (poput glave Gorgine) kad si unj dirnuo itd. Na str. 48 tihi „cviet“ čini mi se malo prenježan za Kohana, pa je

već i prije negdje ako se dobro sjećam shodnije stajala slična prispodoba. Na str. 43 mogla bi se prispodoba u 2. alinei: Ko molitvica u njih niema skri se, lahko izostaviti, jer je skoro na vlas ista, kao i na str. 39 st. 5 s dola: Ko molitva, što u nebu se skrije. Na str. 41 Ko ruža da se k snježnom lieru kloni, mogla bi tim prije izostati što mislim, da Vlasta, izmučena biedom i čežnjom nije bila ruža t. j. crvena, nego je morala prilično pobliedjeti. U istoj alinei odviše se zgrću prispodobe, izmedju kojih bi se ove: ‚Ko da jih angjeo krili bielim krije, A duša rajskim trepetom joj sije‘ kao niti toliko nove niti šta osobita izričuće, posve lahko izpustile. Jednu mi je izreku pjesnikovu, na prvi mah nješto sumnjivu kušati obraniti. Na str. 16 veli se: Njim suze siješ, da si biser kosiš. Kako se suze pretvaraju u biser, nije težko pomisliti, ali kako biser možeš kositi, poput trave, predstavit ćeš si onda, ako pomisliš, da suze padaju na tle, na travu, te se ondje kao rosa stvaraju biserom, koj ćeš s travom lahko odkositi. U pjesni prečesto dolazi za prispodobu inače potreban „kao, ko“ koj bi pjesnik bio liepo izmienjao sa „poput“ ili metnuo prispodobu medju črknje ili stanke sasvim pištedio ovu rečcu; posljednjemu budi primjerna str. 7 počet. druge alinee:

Uz bučno društvo, što se tako bavi,
Dvie duše svetom ljubavi plamteće —
To pokraj mora skromno, tiho cvieće —

Napokon nagla, ne dosta motivirana smrt starca na str. 57 čini mi se mali Deus ex machina, kojega mislim da pjesniku nije trebalo dozvati u pomoć. Ovi prigovori činit će se možda komu odviše traženi, ali ja uvjeravam svakoga, da sam samo ljepša mjesta u pjesni dva i tri puta čitao i to ponajviše zato, da se nasladjujem njihovom milinom, a inače svu pjesan da nisam više nego jedan put pročitao.

(Konac sliedi.)

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Hrvatsko pjevačko družtvo „Kolo“, koje se prema svojoj zadaći dosta živahno kreće, bijaše odlučilo na god slavenskih apostola sv. Cirila i Metoda dne 5. srpnja učiniti svoj drugi izlet i to ovaj put u Jurjevac. Bila bi tù misa, banket, pak bi se uslied već proglašena programa bilo sviralo i pjevalo do 8 sati u večer. Ali od kako su nam politički odnošaji raztrovali sav prijašnji socijalni zagrebački život i odkako se u svakom sastanku nazire unapred politička demonštracija i čine zaprieke, nemože se kod nas u Zagrebu ništa u većem izvesti kao sto su si n. p. rodoljubni Karlovčani učinili radostnu svečanost na Duhove posvetom zastave pjevačkoga družtva „Zore.“ Javit nam je žalibože, da je ravnateljstvo „Kola“ već tiskane i razaslane članovom pozivnice opozvalo, kako veli prisitjeno njekimi okolnostmi.

Dočim to govoreći o tih dvijuh pjevačkih družtvih tugom bilježimo, biti će rodoljubom, mislimo, radostna viest, da se i u Sàmoboru ustrojava pjevačko družtvo pod imenom „Vienac“. Već su zaiskali predtečnu dozvolju u magistratu, dok im stigne dozvolja vis. namjestničkoga vieća. Čujemo, da se je našlo u Samoboru sastavljanju takova družtva žestokih protivnika. Ti ili su tako bezčustveni, da i neznadu slast pjesme, ili su tako glupi, da neznadu, kako se u izobraženih naroda nadtječu i sela, u sastavljanju takvih družtva, koja pjevaju i šire skladno pjevanje milozvučnih pjesama, ili su pak tako bezobzirni politici, da im je svaki korak hrvaštine napried „širenje Rusije“. U sva tri slučaja dostojni su sažaljenja. Tà nemojte ćerati mak na konac. Hrv. poslovica kaže: Poštuj tudje no svoje ljubi.

— Zem. kazalištno družtvo otišlo je proš. tjedna iz Zagreba u Sisak i počelo je ondje davati predstave.

Rebus. *

(Od D. H. Garčinskoga).

Z vi **K** v **A**, će N ti A ta.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 29. Odgonetku (zagonetke u br. 24.) „Zemljovid“ riešiše gospoja Vladojla Rendelijeva i g. D. H. Garčinski u Buševcih.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 28. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvati Iv. Belan).

I.

Noć je. U ruskom stolovitom Petrogradu probija kroz prozore veličanstvene zgrade u sobu bliedi mjesec. U toj sobi blistaju se stiene i náprava od zlata, srebra i svile. Kamogod okom svrneš, svagdi vidiš krasotu, svagdi dragocienosti silnoga bogatstva. Ovdje vise ogromna mletačka zrcala, ondje slike slavnih umjetnika; ovdje težke svilene závjese, ondje dragocieni sagovi po tlih razgrnjeni; ovdje zlatne posude, ondje umjetna ura od alabastra, a sa stropa visi o zlatnu lančacu svjetionik, komu iz sto i sto dragih kamêna sievajuće svjetlo potamnjuje bielo lice punoga mjeseca. — Pa usried tolikoga bogatstva, pored sve krasote i dragocienostij svih, kolika je tuj žalost, kolika tuga?

Uz najširju stienu prostrta je meka, rahla postelj. Nad njom su težke svilnate závjese; zlati vezovi jih pripinju na desnu i lievu stranu. Sve je bogato urešeno, sve sáma krasòta, divòta sama! Pa tko mari, tko li haje za sve ovo bogatstvo? Komu je stalo do svega toga? — Jamačno nehaje za to ona blieda i suha čovječja prilika, što težko dišuć mutnâ oka i upalâ lica leži u toj preliepoj postelji. Zaufano ne ni onaj dječak, pače mladac, što nuz postelj na koljenih kleči i s toplimi suzami ljubi u ruku bolestnoga otca. A niti ona mila djevojčica, što pored bratca kleči i zaplakano lice prema nebu obraća, moleći se vječnomu otcu, da udieli zdravlje njezinû roditelju. Nebrini se za to bogatstvo odistâ ni onaj siedi starac, davni, pošteni sluga u domu, što umirućega tako žali, kao svoje rodjeno diete. Tà ovi starac pjestovaše toga bolestnika, kao nejačkâ otročića; dieljaše s njim sve radosti i žalosti života kao pošten savjetnik; bijaše mu njegda takov prijatelj i čuvar, kao što je sada njegvoj malahnoj djeci. Vidjeti je, da i onoga ondje čovjeka, premda je muž jakâ struka, jastrebovâ oka, crne brade, da i njega mòri gorka tuga, da je i on pomilovanjem tronut, sve ako i jest mučno na smjelû mu licu razabrat i prebrat nutrnja čustva. Naslonio se na prinožje postelji i stoji dugo šutkom šuteć. Nabrano čelo i bistri pogled obraća se sad na umirućega, sad na djecu brižnu i tužnu. Težko dišući bolestnik, žaloviti starac, klečeća jecajuća djeca, mrki smjeli muž — nisu li žalostivi suprotnici tomu neprecienjenomu bogatstvu, koje no sad najjasnije dokazuje, kako slabo čovjeka usrećava. Nebog, umirući bolestnik — šta je njemu sada do zemaljskoga bogatstva! Jecajuća djeca — njihove se oči u suzah raztapaju, obraćene k roditelju, kojega im za čas eto nestane, a života mu ni za tren produžit nemože

sve bogatstvo njegovo! Dobri sluga, komu je sad izgubit najvećega dobrotnika i najboljega prijatelja — šta si i on tare glavu za zlato i biser, i to sada, gdje mu gasne ljubko oko, što mu vazda toli prijatno bijaše! Nu onaj mrki muž, ujak ovoj djeci, on se odvraća od umirućega, on razgledava i motri razrogačenih očiu neprecienjeno ovo bogatstvo, a paklena radost mu pod crnim brkom se smije; on jedinac pokazuje, da mu u srdcu niču i druga čustva, nipošto čustva žalosti i pomilovanja. Klečeći mladić opazi njegov vražji pogled i paklenu radost, i rùmên mu lice polije, biesom oko plane, a srdjba mu već na jeziku. Al on šuti, biesni pogled se utažuje; on mirno kleči upirući žalostno oko u ljubeznoga otca. Muž, što se na prinožje postelji naslonio, nastoji pokazati se žalostnijim, nego prije bijaše. Još jače si nabere čelo, te mu već nerazbireš odurnoga veselja u oku.

— Fedore! Olgo! reče bolestnik tiho otvarajuć oči, mila moja djeco; posliednji se eto čas bližâ; pokojna vaša majka već me k sebi zove; za malo vas budem ostavio, i na zemlji vas nikad više nebudem vidio! Fedore sinko moj! čuješ li me!?

Mladac zadrhtà. Tople suze obliju mu lice. Nadhrvà ipak nutrnju bol, i jecajući odgovori:

— Eto me dragi ćaćko, čujem te! — Ali nikako, premili otče! nipošto, nikad nas nesmiješ ostaviti!

Otac ljubezno se smiešeći pogledà oboje djece.

— Gospod bog me zove, reče, a nebi bilo pravo opirati se njegvoj svetoj volji. Još malo riečij smijem s vami progovoriti, mili Fedore! sladka Olgo! Dobro si jih zapamtite, jer su posliednje rieči vašega — pokojnoga otca.

Bolestnik zamuknù. Posliednja ga sila reć bi ostavì, kad oboje djece udariše u bolni jauk. Nù za malo mu zasjà oko, pogledà milo djecu, koja će za koj hip postati nevoljnom, brižnom sirotčadi.

— Fedore! progovori on, uviek si bio dobar diečak; budi i tad, kad mene nebude. Budi pridan i vjeran čuvar sestre si! Tebi preporučam nju, ti se za nju i za sreću njezinu brini! Hoćeš li joj biti uviek ljubezan i vjeran brat i skrban prijatelj?

— Hoću dragi ćaćko! hoću! odgovori Fedor. Nikad se od nje odieliti neću.

Otac se zadovoljno, koliko mogaše, nasmiehnù, i Olgi prozborì:

— A ti Olgo! moje drago, preljubezno diete! budeš li i ti svoga bratca ljubila onako, kako si vjerno i mene ljubila? Vriedan je, Olgo, da ga ljubiš!

— Bog mi je svjedok, da ga ljubim kao i vas, dragi ćaćo! odvrati Olga.

— Dobro je, djeco moja, produži otac, gospod bog blagoslovi ovu uru, i podieli vam milost, da vam uzajamna ljubav bude tvrda, a vi s nje sretni i zadovoljni, skrbeći jedan za drugoga! — A ti Ivanove — govoraše obraćajuć se k mrkû smjelû mužu, koji sveudilj pri noguh postelje stojeći gledaše žalostni taj prizor — Ivanove, moje pokojne žene brate, tebe prosim, staraj se za neboge ove sirote, dok se uzmognu same rvati s vihori ovoga života. S mojom posliednjom riečju izručam ti sve svoje, što mi je najdraže — Ivanove, ti me za stalno prevariti nećeš!

Na te rieči probliedì njekako Ivanovu lice. Vidjeti je, kan da je poražen. Za tim prozborì slabim, nestalnim glasom:

— Ti se Crnikove prerano skrbiš. Sačuvaj bože, da bi ti posliednja ura tako blizu bila! Utješi se, još ćeš mnogo godina proživiti, preboliš li jednom ovu sad bolest.

— To je ono, reče na to knez Crnikov. Ali toga lje nikad nebude. Za malo, i moje će oko ugasnuti. Ivanove, dodji der ame bliže. Zakuni se ovdje živim bogom, da ćeš mojoj djeci drugi otac biti. To učini Ivanove, i laka mi je smrt! Ti kao njihov ujak, jamačno ćeš se za nje skrbit i čuvat jih, tà djeca su sestre tvoje! Ivanove, u svojoj posliednjoj naredbi postavio sam te zaštitnikom svojoj djeci; tebi ih povjerio; tebi svoju djecu najdraži poklad moj: obreci mi daklje, da ćeš jih štitit i čuvat, kao svoju rodjenu djecu!

Umirući podà knezu drhćuću desnicu, a Ivanov ju prihvatì toplimi prsti i muklim glasom reče:

— Učinit ću za djecu, što budem mogo, tako mi bog pomogo!

— Gospodaru! izručite meni brigu i skrb za dragu djecu! kličè na jednom stari vjerni sluga drhćućim glasom. Ja sam tu djecu čuvao i štitio do današnjega dana — a vjeran jim ostanem do vieka; starat ću se za nju, tako mi živoga boga! samo meni, meni samo izručite milu djecu!

Bistro pogledà skoro ugaslo oko umirućega vjernoga slugu; bistro pače oštro i sumnjivo Ivanova, komu divji obraz nemože zatajit paklenoga u sebi veselja.

— Milostivi bože! zavapi Crnikov prekasno je! Gospode! ti budi čuvar nebogim sirotam, kojim otca sad k sebi pozivlješ! — Ivanove! proklet bio, ako —

Rieč mu zapè i glava težko natrag klonù.

— Bog mu se duši smiluj! rekne plačno stari sluga i položi mrzlu glavu na jastuk, polivajuć ga toplimi suzami. Fedor plače na vàs glas, drhćuć od straha. Olga mu se sruši u naručaj tužno jaučuć. Knez Ivanov debelo gleda jadne sirote. Mrk i taman mu je pogled, crn kao najcrnja noć; a u crnoj mu duši javljaju se vražje dosad silom pritajivane strasti, sve mrče i mrče nabire mu se čelo. Napokon odahnù, k mrtvacu se prigibè upiruči oči u ugaslo oko muža, koj mu je izručio svoju djecu, svoje sve.

— Mrtav je! zamumljà Ivanov, to truplo nikad više živiti neće, ta usta više nikad nikoga proklinjati neće! I opet mu sinù na licu paklena radost, veselo se izpod crna brka nasmijà, oko mu veliko razblažuje se nad ljepotom silnoga bogatstva. „Moje, sve je to moje!“ zamrmlja, naglo se obrnù i iz sobe odè, nerekši ni jedne utješne riečce nevoljnim sirotam, koje razcviljenâ srdca uzdišu i tuguju nad bezkrajnom nesrećom, što izgubiše za vaviek premiloga otca. Pokraj mrtvačkoga odra poklekoše, zajaukaše i moljahu se. Stari vjerni sluga Vazil poklečè uza njih i s njimi moljaše, miešajući svoje suze s njihovimi. I on je mnogo izgubio; al se nebrine zá se mnogo, misli jedinice o žalosti zapuštene sirotčadi, a vjerno i pošteno srdce drhće mu promišljajući njihovu budućnost, i kad se sjeti kneza Ivanova, koj ima u šakah gorki udes njihov.

II.

Knez Ivanov bijaše pred svietom držan za veoma bogata i možna čovjeka. Imanja mu bijahu velika, a sluga imaše bez broja. Nù ljudi nisu znali, da to bogatstvo nije više njegovo. Imanja su mu bila jur davno sva založena; samo ga je visoka kneževska čast obranila, da ga nisu dužnici odkad već prognali iz grada. Velika razsipnost bijaše ga već do na kraj propasti dovela, kamo bi se za malo srušio bio. Ivanov nebijaše čovjek, koj bi bio, ugreznuv u sve opačine i griehote, voljan bojati se siromaštva, a još manje bijaše mogo dragovoljno ga snositi.

Drugoga dne po smrti pokojnoga šurjaka, koj mu je ostavio skrb na samrtnoj postelji za svoju djecu, šeće Ivanov po svojoj sobi. Jastrebove oči sjajuće srdačnom radosti i lice mu — dokazi su vesela zadovoljstva, koje ni malo nedolikuje crnini, što ju bje obukao radi smrti šurjakove.

— Baš u dobrî čas je umr'o govori sàm u sebi zadovoljno se smijući, te si ruku o ruku tare. Da bude još samo njekoliko tjedana minulo, jamačno bi saznao bio, na kako slabih noguh stojim, niti bi meni prosjaku povjerio svoga imetka. Nù sad je sve dobro; Crnikov bijaše bogat, štedan, dobar gospodar. Sa pol njegova imetka izplatit ću svoje dužnike, a drugu polovicu — nù za nju ćemo se jur pobrinut, da bude dobro! — Kudaj se taj Petrović tako dugo klati?

Knez potegnù naglo i jako za zvonce. Za čas dodje u sobu sluga i baš oštro pita gospodara naklanjajuć se, što da izvoljeva.

— Gdje je moj tajnik Petrović? upita knez.

— Šta je meni stalo do njega odgovori sluga, valjda se još po postelji valja.

— Ti robsko pseto! zagrmi knez i primačè se slugi, koj neustrašeno pred njim stajaše. Ti li se drznuo svomu gospodaru tako osorno odgovoriti!?

— Dà, svomu gospodaru! zagrmi mu sluga. Ali mnijem, da to gospodstvo nebude dugo trajalo!

Knez porumeni. Grozno pogleda slugu, približi mu se i udari ga krupnom šakom, da se je odmah stropoštao na tla.

— Pero! Janko! — zakriknù knez gromovitim glasom, i u tren prijurì ploha slugâ u sobu. Pograbite ovo pseto! svežte ga i batinajte, dok mu kožu s tiela svučete, pa ga bacte u tamnicu, da mi nikad više na oči nedodje. Van s njim! Odmah! ako ne —

Knez netreba više zapovjedati. Sluge pograbiše ga i odvukoše u supor njegovû branjenju, a malo za tim čù se na dvorištu glas, žalostan jauk, kojim si je divji knez duže vremena razblaživao ledeno srdce.

— Da, baš bijaše posliednja hora, da je Crnikov umro, govoraše sam sobom škripajuć zubmi. Već je dotle došlo, da mi se i sami sluge usudjuju protiviti se! To valja da bude inače! I opet trgnù jako za zvonce, a u tren se stvorio pred njim drugi sluga, koj se duboko pokloni knezu i trepećuć i drhćuć čeka na kneževu zapovjed. Sniženo držanje i ponašanje toga čovjeka utiša nješto kneza, te prijatnije nego li se sluga i nadaše progovori i popita za tajnika Petrovića.

— Gospodine, za stalno je još u svojoj sobi, odgovori sluga.

— Zovni de ga! zapovjedi knez. Reci mu da dodje ov čas amo, jer —

Do tla se sluga nakloni i odjuri kan da bi ga krila odniela. Znade on dobro, da mu je život knezu u šakah; a kako je grozovit knežev jad, dokazuje mu žalostna osuda njegova drûga, koj je pred malo časova u groznih bolih dokončao život. Nesretnik bje zaboravio, da mu je knez dotle uviek gospodarom, dokle ga dužnici sa svim neprotjeraju iz grada; i što je to zaboravio, platio je grozovitom smrću.

Koliko nevoljnih sluga kneževih platilo je glavom svoj neposluh; koliko ih je dovršilo život u smradnih i vlažnih uzah, gdje su sgnjili i struhli! Pa tko si je trô glavu za nje? Tko li za nje što pitao? Ljeta i ljeta, dan za dnevom skapavali su i sagnjivali u podzemnih uzah; nitko nije čuo njihova plača, nitko vidio suzâ njihovih, do jedinoga svemožnoga boga, komu ništa sakrivena nije, nù koji neoprosti nijednoj opačini, što ju počini nemilosrdan zlobnik i griešnik u drzkoj preuzetnosti i nadutosti.

Jedva je nesretni prebijeni sluga u groznih bolih prestavio se u drugi sviet, dojuri tajnik Petrović u sobu i nakloni se dublje nego ikoj rob pred svojim gospodarom.

— Petroviću! reče knez, kako je s mojimi posli? Treba mi je novaca! Pripravi mi deset tisuća rubalja.

Na starû suhû licu pisarovu možeš razabrat veliko začudjenje; čudno gledajuć ozre se na gospodara.

— Novaca milostivi gospodaru! prozbori tajnik smeten, novaca! Deset tisuća rubalja! Milostivi kneže! Vaš ponizni sluga nezna, gdje bi uzeo ne — deset tisuća, već samo deset rubalja! Imanja su založena, ljetina jur na polju prodana, blago vam davno već vjerovnici pojeli; kako me živa vidite, nemogu vam ni pàre pripraviti, ni pod živu glavu, van da svoju kožu u zlato prekujem.

— Šuti, jadni stvore! izdere se knez, tako mi glave, moraš mi u jednoj uri donesti deset tisuća rubalja. Deset tisuća, razumiješ li Petroviću? deset tisuća!

Petrović se previja kao šiba, po svem tielu ga probija znoj, jer mu je živo u pameti udes nesretnoga sluge, netom pod udarci izdahloga. A i on sàm bijaše knežev sluga, te je samo prilagivanjem i himbom postao mu tajnik.

— Deset tisuća rubalja gospodine! tiho sám sobom zbori. Uzmite mi život, oči mi uzmite, uzmite mi sve moje, ali novaca vam nebog Petrović pribaviti nemože! Pa da me na kuse razsiečete, Petrović nemože, nipošto nemože izpuniti vam zapovjedi. Uzmite mu krv, lišite ga života, Petrović je u vaših rukuh, on je vaš najpokorniji sluga, spreman sve žrtvovati za svoga gospodara — ali novaca kovati nemože!

— Zar ni onda ne, da bi knez Crnikov umro bio i kneza Ivanova imenovao upraviteljem svoga imetka i skrbnikom djece svoje? upita knez.

Petrović izbulji na te rieči velike oči, i za čudo mu se mrzki obraz promieni. Smrtni ga užas minù, sive mu se oči

zasjajiše, kao oči gujske, kad hoće da na gotov plien skokne.

— Što? upita Petrović, knez Crnikov je daklje —

— Mrtav! odvrati knez, a u licu mu sinù nova radost; te ja sam postao samostalnim vlastnikom njegovih milijuna.

Petrović skoči zečki sa tla.

— Deset tisuća rubalja gospodaru! deset tisuća! zavapi, što mu je grlo dalo. Oho! milostivni gospodaru! deset, dvadeset, petdeset, sto tisuća jih imate u jednoj uri, ako jih trebate. Dajte mi dozvolu i ja ću skočit; poteć, poletit ću k starim prijateljem. Ovi znadu dobro Petrovića. I premda su ga ovo posliednje vrieme priekim okom gledali i svagdje mu se ugibali, opet ga budu spoznali, opet mu se ulagivali i prilagivali, opet mu se lizali. Opet budu govorili Petroviću: ćaćo! bratco! — kao što njekad. Nebudu više gvozdenih škrinja predamnom zaklepali. A Petrović, on je vazda mudra fina glavica, ljubi svoga gospodara, voljan je i spreman zanj sve žrtvovati, sve pretrpiti, sve zaboraviti, podnositi ruglo i sramotu. On bude viekom najvjerniji, najponizniji, najpokorniji sluga milostivomu knezu svomu. Dozvolu mi samo dajte dozvolu, milostivi gospodaru, dozvolu samo, i vaša volja je izpunjena.

Tako izgovori Petrović. Neizrecivim veseljem posluhnù knez laskavo blebetanje podloga toga čovjeka, koji je tako brzo spreman lišiti djecu pokojnoga Crnikova baštine, voljan jih okrasti, oplieniti, odrti, samo da knez Ivanov uzmogne raztepsti i razsipati imetak njihov, kao što je zatrô i svoj.

— Šta onda Petroviću, kad maloljetni Fedor do godinâ dodje i mene za račun od gospodarstva zaište? pita ga knez znalično. Ako i polako, ipak jednom dodje vrieme, a po tom — s vragom gospodstvo! —

— Milostivi gospodine! odvrati Petrović zbrivajuć, kao da će viditi, nesluša li ga tko, to vrieme nedodje nikad ako vas je volja!

— Ako je mene volja? zapita knez našad se u čudu. Ja vremena zadržati nemogu, niti mu reći ko Jozua suncu: Stoj! I ako bih reko, zaman bi bilo.

— Ne gospodine, ne, nemislim ja tako, nastavi Petrović prišad bliže k Ivanovu, vremena dakako nemogu ustaviti, nù — stane još bliže knezu i zlobno mu prišaptne u uho — nù Sibirija je daleko; te ako mladoga Fedora tamo odpravimo, nitko živ nebude pitao više za upravljanje kneževe imovine.

Knez, premda dosta zloban i opak, odvrnù se prestrašen od Petrovića.

— Neznaš li ti, reče na to, da bi nas obojicu ovakvo silovito i opako djelo glave stojati moglo?

— Dakako da bi, ako je tikva luda i ništa prosuditi nemože ni nezna, odgovori tvrdi tajnik. Ta Fedor je mlad, vatren, nerazborit, nagao — veliko bi čudo daklje bilo, kad ga nebi čovjek mogo zavesti, da učini što, te ga uzmognemo právom i privolom carice u Sibiriju odaslati.

— Tako ti daklje mniješ! misliš ga na tanak led navesti? prihvati knez. Ti si Petroviću zbilja mudra glava, velik prefriganac; valja pravo reći. Tvoj savjet je valjal; nù kako da ga izvedemo?

— Posve lahko, bez velika truda, odgovori tajnik i zamisliv se metnù si ruku na čelo. Čini mi se, nù neznam kako, da ste vi pukovniku Pestuševu u Moskvi mnogo dobra učinio?

— Jest. Tako je, reče Ivanov. Nanj se mogu zaufano osloniti. On je moj čovjek. Prije bijaše sužanj, ja sam ga odkupio, oslobodio i carici preporučio. Zašto? toga tebi nereknem. Dosta ti budi, da ti kažem: on je čovjek vjeran i pametan. Znade i to, da ga mogu opet zasužnjiti, potlačiti, kao što sam ga mogo osloboditi. Zato se unj posve ufam. — Pa što misliš ti s njim učiniti? Što bi nam on mogo pomoći, gdje treba Fedora ugnuti s puta?

— Možete li se milostivi kneže zaufano, za stalno pouzdati unj? na novo upita tajnik.

— Kao u samoga sebe, odvrati mu knez.

(Dalje sliedi).

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

Jelica svojoj tetki Hermini.

U N.... 15. listopada.

Odkako si ti, dobra moja tetice, ostavila naš dom, u njem se koješta dogodilo; ja i danas neznam, bi li se onim prizorom smijala ili se ljutila sbog njih. Slušaj, pa sudi.

Znadeš i sama, kako je dobri moj tato doveo u našu kuću g. Antuna Gostinskoga, mladoga činovnika sa čudnimi nazori o svietu i ljudih na ovoj zemlji živućih. Moj otac a i ti vrlo ste ga hvalili, nu ja ga nikada nisam volila t. j. da me krivo nerazumiješ, dodajem namah: on može biti valjal, pošten čovjek, dobar domorodac, kako tvrdi moj otac, može biti i pametan, i filosof; ali nije čovjek, koga bi ženska moje vrsti obljubiti mogla. On se nikada nesmije, šala u njega riedak je gost. Vele mi, da se bavi pjesničtvom, ali ja toga nevjerujem, nedokučujem bo, kako bi čovjek mrka pogleda, tamna čela, ozbiljna držanja, suhoparna razgovora mogao obmamiti čarobnu vilu pjevačicu, da mu, bilo samo na časak, uzajmi divnu svoju tamburicu! Nu, ja se nepačam u njegove poslove, bilo mu prosto pjevati, kako ga volja; nù priznati moram, željna sam čitati njegove pjesme, ja mislim, njihov sadržaj kreće se: oko mumija, sfinga, ili možda razpravlja ljubav sa filosofičkoga gledišta?

Priznajem, moja ludost tako je velika, da neshvaćam obsežnost njegova znanja, i zato nemarim reći, da je naobražen, uman čovjek, daleko umniji od mene. Oprosti, draga tetice, ali uzprkos tomu ja si nemogu predstaviti, kakov bi taj g. Gostinski suprug bio. Moj budući netreba da je filosof, niti pjesnik nemora biti, ali zato valja mu obilovati veselom ćudi, laganim srdcem, gibkom i elastičnom dušom. Netrebam uza sebe ciepca, nego čovjeka, koji će umjeti dneve života mi ugodno izpunjati, moju veselu dušu neprestano novimi predmeti hraniti, koj će htjeti ljubav ljubavlju, a ne svakidašnjom običnošću, vraćati. Je li to vrstan stvarati Gostinski? Mislim da nije. Nu najčudnovatije bit će svakako ovo: Ja sam do duše na njegovom mračnom licu kadšto mogla razabrati njekakov trak svjetla neobična, ali nikada nepomislih, da bi to mogla biti munjina ljubavi, koja bi prosjecala debele oblake njegove obične ravnodušnosti. Znaš, draga tetko, moje ponašanje prama njemu bijaše uviek uljudno, ali ni korak dalje; a da čovjek uman odatle i na ljubav zaključiti može, to neka dokuči Hegel i Fichte, nu moja hrvatska pamet nedosiže dotle. S toga se neizmjerno začudih, kad je g. Gostinski niti me ikada pitajuć niti kušajuć izpipati moje osjećanje prama sebi, pred tri dana nenadano banuo u sobu te uzbunjenim glasom, vatrenim okom i zažarenim licem izpoviedao mi svoju ljubav i umah potražio od otca, da blagoslovi nas dvoje.

Koliko me u početku njegova ljubovna izpoviest gotovo razveselila, mal ne u smieh natjerala, toliko me posliednji zahtjev razžesti, upali. Kojim pravom, mišljah, traži taj čovjek moju ruku? Zar on misli, da živimo u dnevih njekadanjih, kada su otci sklapali ženitbe, a djeca se morala žrtvovati njihovim hirom ili obiteljsko-imovinskim obzirom? Hvala bogu, moj dobri tata negoji više takovih zastarjelih, feudalno-familiarnih nazora, pa je s toga jednostavno uputio g. Gostinskoga na mene, primjetiv kako će se iskreno radovati, privolim li ja u zahtjev moga prosioca. Znadem dobro, da moj dobri otac želi naše spojenje; ali, koliko ga ljubim, toj želji njegovoj zadovoljiti nemogoh. Nehtjedoh ga uvriediti osornim postupanjem prama Gostinskomu, s toga umolih ovoga, neka počeka; da je to važan korak, rekoh mu, valja mi dobro promisliti, što kanim učiniti.

Otac me je valjda razumio, to mi je posvjedočio njegov bolan pogled, tugom prikrito čelo i njegovo meni naporno šutanje. Ali moj prosilac, kao da je inače mislio, jer obično mračno lice njegovo sjalo je neprestano jasnom radošću i blaženim zadovoljstvom. Iskreno priznajem, onaj čas požalih ga od srdca.

Još istoga dana pod veče podjem u

vrt, da se prošećem. I tek koracnuh njekoliko koraka napried, eno gdje mi se primiče g. G. Da sam iole mogla, rada bi mu se bila uklonula, ter mu pismeno očitovala, da nemogu njegovoj želji na ruku ići, jer ljubav hoće da bude ljubavlju odvraćena, a ja da mu takove ne mogu pokloniti. Nù obća udvornost zatvori put momu bjegu. On izadje pred mene, ali s njegova lica sašla već bijaše radost od prije podne, oko njegovo kao da je moje nakane shvaćalo, jer se tužno njekoliko puta osklizne po meni, pa se onda svrati na crnu zemlju.

— Gospodično, poče on drkćućim glasom; mekano srdce vaše neće valjda trpjeti, da predugo nosim muke neizviestnosti. Bila odluka Vaša ovako il onako, svakako jedna zasluga neće ju minut: ona će brzo izrečena vratit mene samu sebi i prikratit sadanje dvostruke kine. Uvjeravati Vas o mojoj ljubavi još jedan put, vidi mi se suvišno; samo djeca i ludjaci opetuju stvari; ozbiljni muževi govore jedan put, ali prije nego što reknu, ono dobro promisle.

Što sam mu ja na ove rieči odvratila, draga tetice, kazat ću ti, kad se vratiš k nam. Dosta je, reknem li, da sam gotovo okajala svoje besjede čuvši Gostinskoga ovako govoriti:

— Gospodično! Hvala Vam; Vi govoriste iskreno. I to mnogo vriedi. Ja se tomu udarcu gotovo nadah, on će mnogu krvavu suzu izstisnuti momu oku, mojoj duši podsjeći njena smiona krila; moj sav život baciti unazad. Ali radiste pošteno, niste me varakala, već iskreno govorila. Još jedan put: hvala Vam. A sjetite li se ikada mene, nezaboravite, da ste odbila od sebe srdce, koje Vas je prvom i s toga žarkom i nesebičnom ljubavlju grlilo. I on ode.

Oprosti, draga tetice, ali uspomena na onaj dan tako me i opet ganu, da moram prekinuti ovo pismo. Kad dodješ kući, više o tom. A sada s Bogom, ljubi Te po sto puta Tvoja Jelica.

Hermina svomu bratu Ivančiću.

Nije tomu davno, što mi je stiglo pismo od naše Jelice, tvoje kćeri a moje nećakinje. U njem javlja mi, da je g. A. Gostinski zaprosio nju, ali da mu ti, dragi brate, nisi ništa stalna odgovorio, nego ga uputio na djevojku samu; a ona da je njegov zahtjev nemilo odbila. Tvoja kćerka razloži mi takodjer, zašto je prama tomu svomu prosiocu onako postupala. Njeno razlaganje kulminira se u ovoj jednostavnoj ali važnoj izreki: „ja ga neljubim.“ Proti ovomu razlogu je li zbilja osnovan, težko je vojevati, jer brak bez ljubavi te iskrena prijateljstva postaje nesnosnim jarmom. Dopušćam, da se je prosilac možda prenaglio, da je zabacio formu, u kojoj se obično u naše vrieme juriša na djevojačka srdca, udario putem, koj odgovara njegovu nutarnjemu uvjerenju, te nije htio vijajuć i laskajuć nedjelje i nedjelje lepršiti oko djevojke, koju je možda od prvoga dana sastanka njihova zavolio, priljubio. Nù, to je pogrieška u formi, a ovoj nevalja nikada žrtvovati bitnosti. To ćeš i sam dokučiti. Al nemogu se prečuditi, kako si ti, čovjek razborit, hladan, k tomu otac mogao prepustiti, da neizkusna, samo na spoljašnost se obziruća djevojka odlučuje o svojoj i tudjoj sreći.

Jelica je umiljato, dobroćudno djevojče, ali nerazabire bistro ljuske od jezgre. Djevojka, koja odbija prosioca, jer se ovaj malo uljagiva, jer nesbija budalaštine, jer mu netitra na ustnicah permanentni posmjeh, a jezik nesiplje obilje sladkih rieči; takova djevojka dokazuje lepršatost osjećanja, nestalnu ćud. A i mužkarac, koji ulaže svu tobožnju svoju vještinu u to, da zasiplje djevojku liepimi riečmi, ili zastrè njen razum dimom običnih praznih komplimenata, dokazuje: prazno srdce, slabu dušu i slamnu glavu. Ozbiljan muž, komu je i srdce i um na svom mjestu, nevješa svoga srdca o svaki klin, netitra se svetinjom čustva svoga pred svakom ženskom, nego priljubiv jednu njoj dvori, iskreno i bez zatezanja raztvoriv pred njenim okom dušu svoju, da uzmogne čitat cielu tajnost plemenitih osjećanja.

Reći ćeš mi možda: to su pomisli, ideje zastarjele, današnjim viekom pokreću drugi nazori. Nù ja tvrdim, što je dobro, plemenito, danas bit će pa i nakon mnogih viekova, jer karakter dobra tako

je stalan, nepromienljiv, kao što je i ono više biće, koje nam ga ulijà. — Pogledi molim Te, kakove su ženitbe, što se danas sklapaju tobože iz ljubavi? Znadeš li g. Š....? On je svoju ženku oteo, upravo na sredovječnu; sried gluhe noći dojuriv pod njen prozor na hitru konju pobježe sa zlatom svojim; a dvie godine kašnje? Ljudi pripoviedaju, kako su njega vidjevali letjeti za mladimi snašami, a gospoju mu pod rukom šetat se s drugim? Trebaš li još koji primjer? G. J. bogat je i ugledan gospodin, plemstvo njegovo datira se od starine, grb njegov je neokaljan, u srodstvu je i sa aristokracijom. I on je po primjeru starih vitezova oteo ženu, jer mu ju nehtjedoše drage volje dati; oboje mišljahu, da jedno bez drugoga nemogu živjeti, pa kako se kašnje zaplela ta vesela igra? Izmetnula se u prostu lakrdiju s jedne, a u tužnu dramu s druge strane; jer ljubav g. J. ohladi vrlo brzo prama ženi, i on poče tražiti drugdje naknade, a jadna žena kuka bez kraja i konca. Ovim nebudi rečeno, kao da ja prianjem onomu ružnomu običaju, gdje se dvoje moraju uzeti po komandi; Bože sačuvaj. Primjeri gore navedenimi htjedoh samo dokazati, da djevojke gledajuće na puku spoljašnost, neprodiruće u nutarnje biće mužke glave te mjereć po laskavih besjedah stupanj iskrenih osjećanja često se varaju, i gorko varaju. Žalibože mnogo je tomu krivo i nesmotreno, bez ikakovih načela vodjeno odgojivanje osobito ženskoga spola. Brate, to ti nije odgojivanje, nego jednostavno bojadisanje; skini prstom boju, pa ćeš opaziti hladnu stienu.

Nebudi tim rečeno, da ovo sve valja i o našoj Jelici. Nù prešutit nemogu, i boli me veoma, što ona naprečac odbija čovjeka razumna, plemenita i poštena, pa jedino zato, jer se on nesmieši neprestano, jer mrzi prazne razgovore i dosadna laskanja. Tebi pako, kao otcu, bijaše tu raditi drugačije. Kako? O tom držati sada prelekcije čini mi se prekasno, pa s toga i suvišno. Dakako, žaliti moram, što je napetošću djevojčinom i tvojom popustljivošću gorko ranjeno srdce mlada, valjala čovjeka. Ja sjegurno želim svaku sreću svojoj nećakinji, nu bojim se, neće naići opet na mužkarca, koji premda mrka pogleda i ozbiljna lica razpolaže ipak obilnimi svojstvi, kojimi se dade čestita žena usrećiti. Jer, primjetio si valjda i sám, kako od godine do godine nestaje sve više tvrdih značaja, a preotimlje mah: moralna razvraćenost, sebičnost te skrajna podlost. Potomci starih naših Hrvata kan da se iznevjeriše krvi svojih djedova, valovi novije prosvjete zahvaćaju i našu domovinu, žalibože, nam do sada ostaviše samo izmet, pjenu, a prosvjećena jezgra nikako se neće da utvrdi i kod nas.

Oprosti, možda sam u ovom pismu više rekla, nego li je trebalo; možda sam te kojom i uvriedila; nu ja si smatrah dužnošću priobćiti svoje opazke na korak, koj se nije morao dogoditi, a možda nebi bio niti učinjen, da sam ja bila kod kuće. Jedina moja želja ide sada na to, da Bog pošalje drugu ovaku priliku našoj Jelici, da se sudbina neosveti njoj jadnoj, što je sliedeć daleko više srdce nego li um volila slušati kucaj onoga nego li glas ovoga posliednjega.

Kad se vratim kući, a to bit će za koje ne dugo vrieme, razgovarat ćemo o tom više, a sada s Bogom. Sjećaj se uviek Tvoje sestre Hermine.

II.

Ant. Gostinski Mirku Božiću.

Koriš me, prijane, da sam trom u pisanju, da svaki čas zapinjem svojimi knjigami, a napose da sam iza posliednjega lista predugo povukao stavku. Nemaš pravo! Moje kine saznat ćeš dosta rano, a o drugom čemu niti se neradi. Zamjerit mi pako nesmiješ, što natuknuv ti prvu moju ljubovnu navalu i neslavni poraz više o njem negovorim. Brate ob izgubljenoj bitki nitko rado nepripovieda; nije to slavno; a treba i rane vidati, a ja brajane moj, dopadoh težkih rana; zacielit će kada il nikada.

Dvie su godine minule od onoga, o čem ti pisah u zadnjem listu, a u pameti mojoj tako su zabilježene sve okolnosti, rieči i čini ne samo od onoga kobnoga dana nego i od cieloga vremena u ovoj kući proživljeno, da jih se spominjem, kao

da se tek jučer sve izvelo. Imade ljudi, koje je narav, Bog li, tako budnom memoriom obdario, da svaki jota nesreće i na godine nezaborave, njim Lethe nema, da uguši takove strašne uspomene, k takovim mučenikom preoštre pameti pribroji i mene. Možda nije umno, ali meni je slast nezacieljenu ranu svaki čas s nova trgati, pa to činim i sada. Kako se živo sjećam svih dogodjaja, gotovo svake besjede izrečene u kući Ivančićevoj! A i bijahu preugodni dnevi ondje provodjeni. Razgovori naši zaplićahu se u razne predmete. On, ako i nije bio čovjek opojen njemačkom učenošću, umio je ipak govoriti umno i praktično. Jednom zametne se rieč ob aristokraciji. Ja sam mislio, da mi valja većim dielom odsuditi postupak te kaste družtva čovječanskoga, koja oslanjajuć se na požutjele pergamene svoje zahtieva njekakov iznimni položaj u čovječanstvu. Osobito nemilo oborih se na boljarstvo hrvatsko udarajuć na njegovo neprianjanje k našemu narodu.

— Gospodine, odgovori mi on na to, vi izrekoste tu načela, koja se odobriti nemogu u formi po vas predloženoj. Ja nisam sliep za mahne višega plemstva, ja tvrdim s vami, da napose hrvatsko boljarstvo nezadovoljava svojoj zadaći. Aristokracija u obće sa njekadanjimi svojimi preimućtvi, povlasticami jest institucija, kakovih imademo i više, koje no se doseliše ovamo iz sriednjega vieka. Tko bi hotio danas braniti te onoliku važnost davati višemu plemstvu, kakovu imadjaše prije pet šest viekova, taj bi preuzeo posao Danaida, koje su morale, kao što je poznato, u hadu neprestano lievati vodu u rešeto. Nismo mi, a nije niti sadanji niti prošli viek oborio važnost plemstva; njega srušiše: Schwarz i Kutnoborski: pušćani prah i tiskarstvo. Pa što je ono uzprkos tomu i do danas u njekih zemljah pridržalo si znamenitu važnost u državnoj upravi njekih država, mogaše se to dogoditi ondje tek, gdje je ostala masa naroda ili bila drugimi životnijimi pitanji zapriečena ukloniti taj upliv, bud što je plemstvo shvativ zrielo svoj položaj odreklo se mnogih, neshodnih povlastica svoje kaste te svoja načela, svoje nazore uzelo prilagodjivati idejam, krećućim ostalim dielom naroda, u kojem mu je valjalo živjeti. Ovako radilo je boljarstvo englezko, ovim putem, čini se, da zakreće izobraženiji dio ugarske aristokracije. I vjerujte mi, gospodine, ovo jedini je i mogući put, na kojem iduć mogu velikaši djelomice uzdržati svoj ugled te stvoriti onaj konservativni elemenat, koji će bojeć se i zaziruć od reakcije, preskočiv za uviek provaljene obkope njekadašnjih od pergamene podignutih privilegija, prihvatiti moderne ideje čovječanstvom vladajuće, te sačinjavati jaki bedem proti prolomu valjajuće se revolucije i s njom skopčane demagogije. Nije me briga, što misli o tom napose hrvatsko više plemstvo; nu, meni se čini, duh vremena nije sklon za našu gospodu izpeći posebnu paštetu. Tko je tako lud te hoće zaustaviti tečaj mlinskoga kola, nesmije se kajati, ako ga ovo osakati, ili možda i zdrobi. Zazirao tko koliko ga volja od demokracije, njene ideje, njene težnje se na burnih krilih raznose cielim svietom; niti carstva niti kraljestva mogu mah njihov presjeći, a kamo li pojedine kaste družtva čovječanskoga. Ideje bo i načela ta prihvaćaju narodi, a davno su minula vremena, kada su pojedine obitelji upravljale udesom cielih zemalja. Naša aristokracija, hoće li ma ikakovu važnost u zemlji zadržati, mora se podpuno sprijateljiti sa zahtjevi i željami naroda, a prije svega prigrliti svom dušom, načela, što no ravnaju danas Evropom. Njoj treba priljubiti se barma, koliko je najviše moguće demokraciji, jer bez ove pomoći ono nemože upravo ništa postići, mora izniknuti u moru, koje će zahvatiti i našu domovinu do brza.

Nu govoreć i tvrdeć ovo nemislim niti nezahtievam, da se u kratko vrieme sve ovo izvede; podpuno uvidjam, da je mučno ljudem viklim živiti u posebnoj sferi, i svoje nazore sliediti, naprečac svega se toga odreći te zaronuti u more novih ideja. Pustimo jih, njekoje će smrt riešiti neugodna toga posla, druge djelomice pritjerat će nužda, a mladji naraštaj zadojen novijim duhom vremena kročiti će i drugom stazom. Zato lagano ali sjegurno treba i tu raditi.

Ovake razgovore često smo vodili ja i stari Ivančić. Meni bit će uviek mile ure, što jih proživih u kući čestitoga starine, premda mu nikako nemogu oprostiti popustljivosti prama kćerki si Jelici.

(Dalje sliedi).

Sanja o mužu.

(Pjesma Ane Vidovićeve).

Moje srdce jadno bì i pusto
A oči mi krvave od suza,
Koje vas dan nesretnica ronih!
Legoh tužna noći o pó noći
I u prvom snu mi dodje sanja
A o dragom pokojniku mužu,
O kom danju i na javi snivah.
Sanja mi se: gledam gor' u nebo,
Na njem vidim zviezdu puno sjajnu
I pitam ju, kako si mi zviezdo?
Kud se meni moj suprug sakrio?
Marko! Marko! čemu meni pjesma?
Ti me više nedodješ slušati
Pokraj mene više ti nestaješ
Kad zapjevam koju našu pjesmu!
Već neveliš: Pjevaj Anko, pjevaj!
Drage jesu svietu pjesme tvoje!
Već nehrliš k meni s bielom knjigom,
Koja nam bi došla iz daleka
I lica mi tvoja razvedrila,
Da radostan reći možeš meni:
Anko, tvoje hvaljene su pjesme!
Jaoh druže! tko će sad me hvalit,
Tko pohvalom nukat na pjevanje,
Kad mi tebe ote smrt nemila!...
Tvoja rieč je do srdca mi išla,
Tvoj je pogled dušu moju znao,
Ti se mene obodrit umio,
Ti si mene plamtit učinio
Za sve, što je i naše i dobro,
Jaoh sada, gdje si mili pobro?...
S tobom smrt mi svako dobro ote
Uza te se nebojah strahote,
Ti si meni štit bio od zala,
Uz tebe sam napredku se dala
I radeći boravila danke —
Mislim liepe snivah samo sanke.
Al od onih sretnih mojih dana
Osta meni tužna opomena,
Da sam tebe Marko! izgubila
Koga nikad oplakati neću
Ma plakala svak dan u stoljeću.
Kad ja u snu s Markom to govorah,
Učin' mi se, glas mu zvonki čujem
Iz daleka, iz neba visoka
A glas njegov, jer mi 'e k srdcu išo.
Slušah rieči ljubezne i mile:
„Već netuži biedna Anko moja!
Dosta mnogo žalila me jesi —
A nežali drage na nebesih!
Sjajna zviezda, koju sada gledaš,
Ovo ti je moj nebeski stanak,
Mir uživam, od muka počivam,
Ljubeznice! tebe očekivam,
Željan čuti krasne tvoje pjesme
Iz pjesničke žive tvoje česme.
A kad ću te uza se imati,
Ovdje rad ću sretan vjekovati.“
To izreče i više nereče,
Ali na to jedno čudo spazim,
Pred očima i sad ga nalazim.
Iz zvijezde najsjajnije meni
Izletio liepi labud bieli
On poleti k meni odozgora,
U kljunu mu vienac od javora.
Po tri put se nad glavom mi prigne
I na nebo natrag ti se digne
I poleti pravcem zviezde iste
Al u onu sjajnu neuleti,
No u prvu, što se do nje svieti,
Jedna mièliš dotiče se druge.
Ah moj druže, utješit me želiš
Stan mi kažeš, gdje da me naseliš
I ja želim s ovog svieta proći
Dragi Marko, uza tebe doći.

* * *

Ajmeh al' sam prežalostna bila
Toli hitro što sam se sbudila,
Takov da mi viekom traje sanak
Njegov nebih željela prestanak.

Turska vojska.

Ako komu, to se je narodu našemu dobro upoznati s odnošaji turskimi uobće, i napose uputiti se o ustrojstvu i snagi turske vojske. Paberkujuć o tom velevažnom predmetu po raznih spisih i takvih, koji su bolje izvješteni, nadjosmo osobito za naše vojničke čitatelje dosta zanimivih najnovijih podataka. Turska se vojska dieli u tri oddiela: u nizam (liniju), redif (zem. obranu) i neredovitu vojsku.

N i z a m sastoji se iz 6 vojeva (ordu),

kojim su glavna miesta: Carigrad, Skadar na Bosporu, Monastir u Rumeliji, Kerberut u Anadolu, Damask i Bagdad. Svaki voj (Armeecorps) ima 6 pješačkih pukovnija svaku sa 4 batalijuna, 4 pukovine konjanika svaku sa 6 eskadrona i po jednu topničku pukovniju s 12 baterija ili 72 topa. Ti vojevi još nisu posve uredjeni, osim carigradski, koj je ujedno i garda.

Svako od 4 batalijuna pješačkih pukovnija sastoji se iz 8 satnija; u satniju uzimlje se po 100 ljudi, al ih obično ima samo po 80. Svaki četvrti batalijun ima se ustrojiti poput zuavskoga batalijuna.

Tursko konjičtvo sve je lahko. Kod svake pukovine prvi i šesti eskadron oboružan je sabljami a ini kopljem. U eskadron imalo bi se uzimati po 155 ljud. sa 145 konja, ali se uzimlje samo po 60—70 ljudi i konja.

Topnička pukovina svaka ima po 1638 glava, te podieljena u 5 odsieka ima 12 baterija, medju timi je 5 osamfuntnih baterija na noguh, 1 dvanaestfuntna lahka i 2 dvanaestfuntne težke Haubitz te 1 gorska baterija. U bateriju broji se po 6 topova i toliko kola za municiju. Pod lahke topove i kola priprezaju se 6 a pod težke topove po 8 konja.

Redifi (zem. obrana) se posvuda ondje novače, gdje i šest vojeva linije i tako isto se ustrojavaju.

U neredovnu vojsku idu 1. bašibozuci (pomamnici), koji se za rat po nalogu pašinom a za njekoliko novaca sakupljaju; vode ih glavari plemena. To su nedisciplinovane i zlo oružane pješačke čete (ordije) riedko i konjanička banderija. Za krimskoga rata skupilo ih se do 30.000, ali ih Omerpaša već u kolovozu 1854 odtjera kućam radi toga, što medju njimi nije bilo nikakva zapta.

2. Sipahis ili beduini zovu se dobrovoljci arabskih plemena; to su osobito dobri konjanici, a vode ih kao samostalnu četu njihovi beji ili načeonici plemena. Da podju u vojsku, to zavisi o dobroj volji njihovih bejeva, koje valja podmititi darovi i obećanji. U krimskom ratu bijaše takovih dobrovoljaca do 10.000.

3. Miriditi, to su katolički Arbanasi, koje u četicah vode njihovi knezovi, a skupe se u četu od 1500 lj. To su izvrstni strielci.

4. Jerli-topdžis, vrst narodne garde, koja se skuplja po tvrdjavah, da bude na pomoć redovitoj posadi; ovo su obično dobri vojnici, jerbo se znade, kako se junački odupiru i brane turske tvrdjave.

Vojska se popunjuje kod linije srećkom; na godinu se pobira 20.000 do 30.000 ljudi. Tko navrši 20. godinu dužan je poći u vojsku i služiti 5 godina. To se doduše kaže, da je dužnost svakoga mužkarca služiti, ali se uzimlju samo ljudi muslomanske vjere. Svaki novak može se odkupiti za 5000 piastara t. j. 500 for. Služba traje 7 god. u liniji a 5 godina u zem. obrani, a ovu osim toga popunjuju sazivom onih, koji su se dužni bili unovačiti ali jim to nije srećkom bilo dosudjeno.

Svi ti propisi izvode se površno samo; jer treba kadikad i po godinu dana, da se godišnja svota vojske skupi, a to radi samovolje te nesnosljivosti činovnîka i velike odklonosti pučanstva, da služi u vojski. U njekih pokrajinah upotrebljava uprav i vojsku vlada prigodom novačenja, inače nebi dobila novaka.

Glavni zapovjednik vojske je sultan. Središnju upravu vojničkih posala rukovodi seraskier (ratni ministar). Seraskierat (ratno ministarstvo) sastavljaju ratni ministar i četiri ferika (gjenerala od divizije), pet liva (brigadnih gjenerala), molla ili vrhovni vojni sudac i njeki broj činovnika i častnika. Gjeneral divizije, koj je načelnik topničkomu odsjeku, ima naslov paša tophané.

U vojski se ovako rede gjenerali i štopski častnici: serdari ekrem (generalissimus), mušir (maršal), ferik paša (general divizije), livapaša (brigadni gjeneral), miri alai (pukovnik), kaimakam (podpukovnik-obrstlieutenant), alajemini (upravni tisućnik), napokon bimbaša (zapovjednik batalijuna).

Sve gjenerale i štopske častnike imenuje sultan; ostale častnike za pjehotu i konjičtvo svaki mušir svoga voja, a za topničtvo samo ratno ministarstvo na predlog pukovnije. Nižim podieljuje časti pukovnik. I u Turskoj se mnogo kano i

u Austriji nepazi u podielivanju časti na red po starosti i zasluzi.

Plaće dobiva generalissimus (sada Omerpaša) 6000 for. na mjesec, muširi po 4000 for., gjenerali divizije po 1000 for., brigadni po 600 for., pukovnici po 300 for., podpukovnici po 200 for., bataljunski zapovjednici po 150 for., major od uprave po 90 for. na mjesec, a uza to im se daje liepa doplata na konja, pa „porcije“ kruha, riže, slanine i mesa.

Prostak ima 3 for. mjesečnih (30 piastara) i što mu drugo treba u naravi: **kruha, mesa, zelenja, riže, graška, soli, slanine, luka, ulja, svieća, sopuna i drva.**

Slike iz života starih i novih naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

IV.

Prometheus.

Zevs (Jupiter) silni bog, bijaše pobiedio Titane i postao gospodarom svega svieta. Nu nipošto nebi bio on, pri svoj svojoj snagi, pobiedio protivnike u težkoj borbi, da mu nije savjetovao Prometheus (Predvidjenje). Pri svemu tomu ostade Zevs, (vladatelj vozduha) neprijatelj njegov, jerbo ovaj proizticaše iz titanskoga koljena, i Zevs nastojaše ulučiti sgodu, da ga strovali. Povod se nadje brzo, jerbo Promotheus jako prijazan bijaše ljudem, koje Zevs namjeravaše izkorenuti, da napuči zemlju plemenitijim porodjajem. Premda Promotheus odgovaraše od te namjere, Zevs osta pri svojoj odluki. Tada mu reče Prometheus: Zar zaboravljaš, da te tišti prokletstvo sa prestolja svrgnutoga Kronosa, i da po odluki sudbenoj može te samo umrli čovjek spasiti?

Kad čujaše Zevs tu rieč, odluči, poštediti pleme umrlih ljudi. Ali ovi življahu kukavno, kano da zaboraviše na božanski duh, koga primiše pri svom postanku. Pridavši se i podavši otupljenomu sanjanju, prolaža u sve slike, pojavljujuće se u njihovih dušah metežno bez sklada. Odtudjeni bijahu umjetnosti, podsiecati drveće, priredjivati gradju, graditi kuće, koje bi je zaklonile od kiše, vjetra i zapare sunčane. Poput životinja stanovahu po pešterah i špiljah, u koje nedopiraše nikada zlatni trak sunčane svjetlosti. Po ničemu nemogahu poznati dolazak plodonosne jeseni, niti zime, niti cvjetajućega proljeća. Djelujuć bez osnove i uvidjenja, bijahu stranci (tudjinci) na majki zemlji, koja im pružaše hranu.

Smilovaše jim se Prometheus. Naznači jim izlazak i zalazak zviezda i učaše jih poznati njihove staze, on jim izobreti brojeve, začudjenja dostojno djelo razuma, dade jim uspomenu, k tomu krasnu znanost, porabu pisma. Učini bika ljudskomu rodu poslužnim, jerbo ga upregnu u jaram, da vuče plug, on pripitomi hrabnenoga konja i pokaza zemaljskoj djeci, kako ga mogu jašiti i preći pod kola, te se njim služiti kao ptica krilmi. Od njega naučiše se ljudi graditi brodove i uporabljati jadra. On jim otvori utrobu zemlje i izvadi pred njimi iz tamne dubljine željezo, srebro i zlato.

Donde nebijahu ljudi ništa slutili o ljekovitih silah nalazećih se u raznih bilinah. Prometheus uputi ih i u tom tako, da jim podje za rukom, utišavati i ublažavati svakojake boli tjelesne i odgoniti bolesti. On jih obuči i uputi ob onom, što jim odredjeno bijaše u savjetu bogova, takodjer ih obuči, kako će tumačiti letenje grabežljivica. Još jedan početak neimadoše ljudi, kako bi se mogli naseljivati u kuće, — to bijaše vatra. Tada odluči Prometheus, donieti ju ljudem s neba. Nu vladalac aera (vozduha) zapovjedi mu, neka odustane od toga. Uz prkos toj zapovjedi ostade Prometheus pri svojoj odluki i namjeri. On čekaše sgodno vrieme, ustade, približi se sunčanomu vozu, i upali palicu držeću u ruci, da uzplamti kano baklja. Kano opala zviezda lećaše on dole i dade ljudem spasonosnu vatru.

To bijaše vidio Hermes (Mercur) hitri glasnik bogova i taki javio vladaocu aera. Srdito okrenu svemožnik glavu tako, da grmeće kotrljanje njegovih soluvâ i pramnih viticâ potrese visokim Olimpom, i reče Hermesu: Ustaj, pohiti k Hephästosu (Vulcanu) i objavi mu, da me ima poslužiti!

Hephästos, bog ognja, bijaše skupa bog umjetnosti, koje vatrom postaju. Po-

čitovahu ga kano izobretnika sviuh lovačkih orudja, sviuh domaćih, poljskih i vojenih, takodjer ga slavljahu kano sagraditelja zlatnoga doma bogova. Tako bijaše vješt i umješan, da je znao praviti mjehove, koji mu po njegovoj volji, a daj jih se nitko nije morao ni dotaknuti, duvahu i razpaljivahu žar ognja jače ili slabije, kano i ljepušaste zlatne stolice, koje na njegov mig idjahu u sbor bogova i odande se povraćahu.

Kad se Hephästos predstavi vladaocu u aeru, ovaj mu naloži, neka napravi djevicu od zlata. Hephästos lati se mahom posla, i kad Apollo sutradan usjede na svoj sunčani voz sjajni, da obasja bogove i ljude, gotovo bijaše umjetničko djelo, koje u obliku, u govoru i gibanju nalik bijaše na umrlu ljepoticu. Sad zapovjedi Zevs ostalim bogovom, neka djevojku krasno urese i nakite. Eto ti nebesnjaka sa svojimi darovi. Od Athene (Minerve) dobi pojas milinja, Hore joj upletoše neuvehlo cvieće u zolufe i pramne vitice, Karitinke (Gracije), koje vješte bijahu, umiliti se, ukrasiše ju zlatnimi narukvicami, Hermes obdari ju ćudju, da joj se udraža laskanje i nevjera. Zeos nazva ju Pandonom, Sveobdarenom.

Tako providjena ćućenji obmamljujućimi dražesti i zamamljujućimi vještinami, bijaše odvedena Pandora krilatim glasnikom bogova na zemlju. Od Zevsa bijaše dobila zlatnu škatulju, u kojoj zatvorena bijaše ciela vojska zala i nevolja, koje mučiše ljude prije, nego se zauzeo bijaše za njih Prometheus. Njemu ponudi Pandora prekrasno načinjenu škatulju kano dar Zevsov. Razboriti i oprezni titanski sin odbi zao poklon Zevsov. Tada ode zavoditeljica k Epimetheusu (Poobziru) k bratu Prometheusovu.

Ovaj se dade zavesti i zaluditi, zaboravi bratovo ponukovanje i oženi se liepom Pandorom. Domalo otvori nevjernica zlatnu škatulju, i vojska zala i nevolja, koje Prometheus uklonio bijaše od ljudi, opet se razširi medju njimi tako, da su brže pali sa svoje visine, nego su se bili uzpuzali na nju pomoću titanskoga sina. Tako se dogodi, da zavodljive dražesti jedne žene postadoše nesrećom umrlih ljudi.

Tada dade Zevs opet dozvati Hephästosa i obodva gorostasa Kratosa i Bia (Nasilje i Silu) i reče: Uhvatite Prometheusa, vodite ga na kraj svieta i prikujte ga ondje uz najvišu, usamljenu stienu Kaukasusa!

Gorostasi mahom gotovi, izpuniti zapovjed vladara aerskoga; ali ne Hephästos, koj je žalio Prometheusa s takove nemile sudbine. Ipak se morade pokoriti volji mogućega vladara bogova i ljudi. Prometheusa sgrabiše i odvedoše na pustu pećinu. Oklevajuć lati se Hephästos posla, titanskomu sinu po dobivenom nalogu prorinuti kroz grudi i mišice alemsku ćulu i prikovati ga nerazriešivimi lanci kruto za stienu, dočim Kratos i Bia pospješiše i mučenoga poradi ugrabljena ognja grdjahu i porugami obasipavahu.

Visokoumni Promotheuse, govoraše na to Hephästos, zaista, je najžalostnije, na što me odredi volja vladareva, što uložiti moram svoju vještinu pri tom djelu! Kakva te snadje bieda i nevolja, a kakva ti još predstoji! Tisuće lieta proći će, a tvoja se muka neće okončati. Nikada nećeš u ovoj tužnoj, strahovitoj pustoši viditi lice ljudsko, a upravo poradi ljudi postradao si. Venuti će pod žarom sunčanim tvoja uda i cvateća njihova snaga, a ti ćeš užasno uzdisati i jecati i ciele duge dane čeznuti za zviezdami okićenimi ogrtaćem tihe noći, da te razgali i goreće ti rane razhladi.

Tada ostaviše Hephästos i oba gorostasa sputanoga. Ovaj pako podiže svoj glas, te iz stisnutih mu grudi razlegoše mu se rieči:

Sveti Aere! kriljati vjetre! talasajuće se, zujeće morje! Zemljo, majko i roditeljice svega! svevideće oko sunčano! vas zazivam! Gledajte, kakva sudbina postiže mene boga! Svevladar odredi, da podnosim kroz tisuće godina neizmjerne muke! Ipak ću snositi sudbinu svoju, uvaživ, da se neda svladati odluka sudbine!

Njegovo uzdisanje čuše krilate Oceanide u biljurskoj pešteri svoga otca, Oceanosa. U vozu, pod koj bijahu zapregnute, dodjoše onamo, i kad vidiše udes titanskoga sina, zamni zrak od njihova cvilenja. Raztužene odoše. Sad dojezdi

onamo na svom krilatom konju njihov otac, stari Oceanos, izpitujuć, šta je sgriešio Promotheus, te je podpao takovoj užasnoj kazni. Kad mu Prometheus sve izpripovieda, ponudi se on, prositi milost u Zeosa za njega. Ali Prometheus reče: Znam ja dobro, da si mi uviek bio prijatelj vriedni Oceanose. Ipak te prosim, nepoduzimaj ništa u Zeosa za mene. To mi nebi pomoglo, a tebi moglo bi škoditi. Raztuženim srdcem ode i Oceanos.

Prošlo bijaše mnogo vremena, Zeos mnijaše, skršio je tvrdoglavost mučenoga Prometheusa i posla krilatoga Hermesa k njemu, koj ovako reče:

Zeos zahtieva znati, šta si čuo o udaji od svoje matere, koji brak, kad bi ga sklopio jednoč bi ga strovalio po odluki sudbine, kojoj su podvrženi bogovi i ljudi. Poznao si i još osjećaš, kako strogo kazni Zeos kradju ognja. Daklje ga neljuti još više, ognjonosče, nego objavi iskreno, što on želi znati od tebe!

Odgovori mu Prometheus: Za nikad neće čuti Zeos, što me pitaš, osim, ako me prije razputa, skine mi lance i oprosti me muka!

Hermes povrati se k vladaru Aera i javi mu, kako je Prometheos uprkos svojim neizrečenim mukam ostao neslomljene volje. Razjari se Zeos jako, te odluči, protivećemu se zadati još veće muke i jade.

Domalo se nadnese tmast oblak nad vrhunac Kaukasusa, ognjene strielje, odapete silnom rukom samodržca, oblitahu visoke pećine, olujna bura i urlik razlegaše se medju nebom i zemljom.

Ljuteći se, strahoviti bože, zavapi Prometheus, poznajem te: to je tvoja moć i sila. Ali me nećeš slomiti i pobiediti!

Tada začu užasnu riku iz dubljine, zemlja se tresaše, i propast proguta njega i pećinu, uz koju bijaše prikovan.

Često se je promienjivala godina od to doba, tada podiže Zeos pećinu, na kojoj još sveudilj visaše sin bogova mučeć užasne muke, podiže ju na svjetlost, ali nepodiže ju zato, kako bi ublažio muke nevoljnikove, nego da ga još gorje muči. Jerbo Zeos posla grdnu orlušinu s velikimi, kukavimi pandjami i oštrim, kukavim kljunom. Orleš razpori Prometheovo tielo i poždera mu džigericu u živom tielu. Svaki dan se ponavljaše ista muka, jerbo svaku noć poraste džigerica nanovo. Takodjer zareče se Zeos, neka Prometheus do vieka visi prikovan uz stienu Kaukazku. Zeos je mogo Prometheusa istina, mučiti, ali ga nije mogo, kao sebi srodna ubiti.

Tako osta za mnogo ljudskih pokoljenja.

Napokon iznemože titanski sin snagom, i poželi mir. Ostali titani, koje Zeos bijaše njekoč pobiedio i strovalio u tamni Tartarus, bijahu već davno oslobodjeni. Zevs niti jih je mrzio, niti ljubio; ali oni se pokoriše dragovoljno novomu redu Sad dodjoše i oni, gledat užasni udes mukotrpnikov i opomenuti ga, neka se pomiri sa Zeosom.

I Zevs željaše utanačiti mir sa Prometheusom. Nu pomirenje činjaše se nemogućim, jerbo se Zevs jednoč zareko i zakleo: Neću otjerati orleša od tvrdoglavca, niti mu odriešiti spone, osim ako bog za njega sidje dole u tamni Tartarus! Upravo u ono vrieme hodjaše Hrelja po svietu, vojujuć protiva nemanim, koje kvar činjahu ljudskomu rodu. Putujuć po svietu dodje on do Kaukazusa. Čudeć se gledaše sin bogovâ sputanoga i pitaše ga, zašto trpi tolike muke? Promotheus izpripovieda mu svoj udes, i Hrelja odluči izbaviti ga od mukâ. Odbacivši sa sebe lavovinu i od sebe budju, te lativši otrovanu strielju iz tobolca, ustrielji on orleša, koj doletivši zabode svoje pandje u slabine titanskoga sina i poče mu razkapati tielo. Strielja ga Hreljina pogodi i mrtav pade orleš u ponor. Po tom odrieši Hrelja mučenomu spone i odvede ga k Zeosu. Ovomu izjavi sad svojevoljno Prometheus, da bi mu od zle kobi bilo oženit se liepom pomorkinjom. Nu s tim nebijaše pomirenje svršeno, jerbo Zeos nehtjede prekršiti svoju zakletvu. On dade Promotheusu prsten, u kom obložen bijaše zlatom kamenčak Kaukasa. Ako mi se zavjeriš, da ćeš nositi uvjek ovaj prsten, onda sam riešen svoje zakletve, da ćeš naime viekom ostati prikovan uz Kaukazus. Prometheus uze prsten i zavjeri se po zahtievanju. Ali još stajaše

zavjera na putu pomirenju i to kao posljednja zaprieka. Tada dovede Hrelja boga Šeirona onamo, koga nehoteć rani jednom svojih otrovnih strielja. Šeiron, trpeć neizrečene boli i želeć već odavno preminuti, ode za Hrelju dragovoljno dole u Tartarus.

Tako se je izpunilo pomirenje.

Kad Zeos bijaše čuo, da bi mu ženitba sa morskom diklom na propast služila, oženi je umrlim, i to kraljem Peleusom. U svatove dodjoše jata dražestnih diklica morskih, da prate zaručnika i zaručnicu u svečanoj pratnji. I Zeos i ostali olimpski bogovi, k tomu Prometheus pridružiše se pratnji i svi proslaviše veselo pir liepe morske dikle Thesis. Ona porodi božanstvenoga junaka Akila, kojeg slava poslje zaori po svietu.

Kritika.

(Kohan i Vlasta. Pjesan Franje Markovića. U Osieku 1868 konac.)

Tiskarskih pogrešaka, osim navedenih, ima još njekoliko — koliko su mi udarile u oči, evo jih: st. 10 občinskom m. obćinskom, 13 Neg m. Nek, 14 ma m. mu, str. 26 b a l ž e n m. blažen, str. 28 s l j o m l j e n m. slomljen, a ponajznatnija je u naslovu p. IIII. k o j n i k m. konjik. I u razgodcih iliti interpunkcijah, koje više puta otegoćuju razumak, nebi bila škodila veća točnost, naročito u jur naved. mjestu na str. 33 pa onda na 49 poslj. stih, koj bi imao biti tiskan:

„Na dvoje dragih, dva mramora biela“ čim bi se zadnje dvie rieči umah kao apozicija razpoznale. Druge sam izpravke intep. citujuć stihove praktični izveo. Papir je gladak i tanan; tisak bi mogao biti čišći i razgovetniji, a slova bi svakako imala biti veća.

Kad skupim velike vrline i male nedostatke krasne ove pjesni, onda nemogu drugo, van onaj obćeniti sud, što sam na početku izrekao podržati. Pričinit će se možda gdjekomu, da sam pjesnika odviše obasuo cviećem, ali po svom uvjerenju i osvjedočenju nisam mogao, nisam smio štediti zasluženom pohvalom. A hvaliti vriedna, danas mi je tim milije, što upravo bolna srdca dan na dan gledam, gdje su se ljudi kao pomamili, da jedan drugomu odkine što od hvale, koju su mu njekoč glasno dosudili i pojedinci i cieli narod. Čudno doista! Zar da ti bude milije, mrmljati proti zapadajućemu suncu — i ako već mora zapasti, vikati nanj, da prije reda i vremena zapadne? Nije li ugodnije, da se večernjimi njegovimi traci, što ih zapadajuć kao posljednje cjelove odašilje na zemlju, koju je svakako obdan blagonosno obasjavalo, i mnoge plodove dozrijati pomoglo, da se velju, njimi u tihoj njekoj zahvalnosti razblažuješ? Ili valja današnje sunce na zalazku zato prezirati, što će možda sutra novo ogranuti? Nezaboravimo, da je istina, što je bož. mudrost rekla: Judicium sine misericordia, qui non facit misericordiam! Pa i to nesretno kolo od sreće neprestaje se vrtiti! A tebi, dragi pjesniče, kličem srdačno: Vesela ti majka; pjevaj i nadalje, da se narodu hrvatskomu širi srdce od ponosa i milinja, ter nas doskora usreći kojim porodjencem krasne vile svoje!

U Beču 1. svibnja.

Drag. Jambrečak.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Jedan od najvriednijih zagrebačkih gradjana, trgovac Nikola Nikolić umro je, 77 god. star, 8. srpnja u Pešti, kamo je u poslu otišo bio; odaule ga dopratiše amo, da ga sahrane na pravoslavnom groblju. Vele sjajni sprovod, ono nepregledno množtvo ljudi, dokazà svakomu, da je pokojnik bio visoko štovan, premda nije obnašao nikakva dostojanstva. Velike zasluge steče si osobito poljepšanjem Zagreba, gradeć veličanstvene kuće. Jedna se ulica zove s toga njegovim imenom. Bijaše vješt i sretan gospodar; mila mu je zabava bila gudure i pustare pretvarati u koristne prediele, tako je načinio liepa imanja Rakovpotok, Ostrenja, Črnomerac i dr. a izvan-

Zagreba u Prekrižju izkrči prije tri godine do 100 rali šume i po najnovijem napredku nasadi jih 50 najplemenitijom lozom a 16 rali voćem, da je milina gledati. Ljetos si je tù pripravljao gradivo za dvorac sried krasnoga toga dobra; bio bi doista na uries okolici zagrebačkoj, kad bi ga on bio sagradio. I književnost naša izgubi u njem čedna ali vjerna podupiratelja.

— U sjednici jugosl. akademije dne 8. t. m. čitana je razprava akademika Ivana Brčića o crkvenoj službi rim. obreda za svetkovinu blaženih Cirila i Metoda apostola slavenskih iz časoslova XIV vieka.

— Mladjahni zavod učiteljska „Zadruga“, ima glavnicu na 13.430 for. a podupire već 5 sirotčadi sa 264 for. Hiljadili se članovi tomu blagotvornomu družtvu, brižnomu skrbniku djece pučkih učitelja, kojim se žalibože nije država pobrinula do danas za mirovinu, — kano da je zvanje činovničtva i više i teže od učiteljskoga!

Književnost. (Hrvatska i srbska). Prirodopis živinstva, bilinstva i rudstva. Za zreliju mladež sastavio Jos. Torbar. Sa 351 bojadisanom slikom. U vel. 8-ni 124 str. sloga a 34 vrlo liepo bojadisane ploče slika iz sva tri carstva, i 29 crnih, na kojih je naslikano lišće; izašlo je to djelo u put nakladom g. Hartmana. Pregledavši to djelo, moramo ga najtoplije preporučiti kao vrlo koristnu pomoćnu knjigu za poznavanje prirode; stoji samo 2 for. 40 novč.

— „Istočno pitanje i Hrvati.“ Historično-pràvna razprava. Spisao Evgenij Kvatèrnik. Strana drugá. U Zagrebu 1868. Na prodaji u knjižari Svetozara Galca. U 8-ni str. 180. Ciena 80 novč.

— Na psalme Davidove, prevedene u slogu narodnih pjesama pjesnikom Nedjeljka g. Ogn. Utješenovićem razpisana je predplata. Tko mu (Wien, Alsergrund Berggasse br. 4) pošalje 1 for. do konca kol., dobije liepu knjigu od 17 tab.

— Književne zabave hrvatsko-srbske, u kojoj su sastavci g. Velimira Gaja, izašo je kano bezplatan prilog k službenim „N. Novinam“ nakladom i tiskom dra. Gaja sv. II. U 8-ni str. 120. Ciena 30 novč.

— Do 60 rukopisa i njekoliko desetina odlomaka dobio je akademik Sreznjevski od A. Hilferdinga, što ih je ovaj skupio po naših krajevih; znameniti su rukopisi po tom, što su mnogi iz 13 i 14 vieka, a njeki spadaju u književnost Bosne.

— Rěčnik lěčničkoga nazivlja. Sastavio dr. Ivan Dežman. Troškom jug. akademije u Zagrebu 1868 kod Ant. Jakića. U 8-ni str. 142. Ciena 1 for. 50 novč.

(Bugarska). U Carigradu izišao je „Nov bukvar (u tablici kratki),“ sa njekoliko figura. Bukvar je na 16-ni na 32 str.

— U Carigradu izišle su sliedeće knjige: „Čitanka čerkovna.“ „Pitomka ili pravila za politizm (malka Hristoitija) za djecata.“ „Sravniteljna gramatika za starij, čerkovnij i novij Blgarskij jazik, s zabjelježvanija i vrhu narječijata mu“, od P. R. Slavejkova.

— Opet u Beču i ove godine izašla su: „Nedjelni i prazdični slova i poučenija, izvlečeni od tvorenijata na crkovni propovjednici“, prva čest, na 8-ni 256 str.

— I. A. Bogorov u Beču štampa francuzko-bugarski i bugarsko-francuzki riečnik. Prva čest, francuzko-bugarska, stoji 8 cvancika a toliko isto i druga.

Svašta. Česi, koji su ove godine imali više velikih svečanosti, slavili su na više miesta pa i u Kostnicu 6. o. m. uspomenu Husa.

— Sreća po izgubljenoj parnici. U Pečuhu umre prije njekoga vremena stari jedan Bošnjak, koji bijaše sinovima svojima ostavio njivu jednu i vinograd. Jedan od sinova dobije njivu, a drugi vinograd. Ovomu se učini krivo što je vinograd samo 2100 for. procienjen bio. Upusti se daklje u parnicu, ali ju izgubi. Nezadovoljnik docnije htjede u vinogradu da kopa zdenac, i naidje na kameni ugljen. Rudari stanu ugljen iztraživati i nadju veliki majdan. Vinograd skoči u cieni jako, da je nabrzo za 60.000 for. i 200 cekina, a za ženu i kćer po jedan lanac od zlata, prodan bio. Drugi brat žali sad, što nije parnicu izgubio.

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Na svietu ima svašta i svačesa — sve sama čudesa; nu čega bilo nebi, da nebude beza i konja, a bilo bi po čovječanstvo veoma dobro, da ga nije?

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 30. Odgonetku (rebusa u br. 25.) „Nije liepo što je liepo, već je liepo što se komu dopada“ riešiše gg.: Mirko Tkalac i Stjepan Vukovinski.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 29. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

Nisam ti, kako već gore napomenuh, obširnije opisao moga poraza kod nje; zato evo nješto o posljedicah njegovih, čin sám niti je nov niti pruža kakvih izvanrednosti. Ženske misle, da jim je prosto igrati se prama volji srdcem muževim, a ima jih, kojim je sladko voditi na zlaćanoj ljubovnoj uzici i više poniznih robova za sobom. Bilo kako mu drago, do sada mišljah, da je ljubav jedno od onih uzvišenih čustva, koje treba štovati, ako ga i nemožemo odvraćati. Al eto gorko izkustvo opameti me. Netreba mi se hvalisati, najmanje pred tobom, koj me dobro znadeš, ali reći moram: malo su kojega mužkarca čišća, nesebičnija osjećanja ponašala od mojih. U ovih grudih, koja i danas ječe od težke rane, kucaše za Jelicu toplo, toli vruće srdce, da mu niti dvogodišnji krvavi znojevi vatru ugušiti sasma nemogoše. Pisati mi u grieh, što neumijem iznositi na vidjelo onoga, o čem mi duša sanjari, jest nepravedno. Ja toga učiniti nemogu. To bi bila povreda, oskvrnuće hrama, posvećena jedino ljubavi čistoj, žarkoj, iskrenoj. Nikomu za volju iznevjeriti se svomu načelu, siliti mi nutarnjost na previjanje ja neću. Komu se neljubim ovako, prosto mu je uklanjati se meni. Komu se mili sladko uljagivanje, prazno brbljanje, bezsmisleno dopisivanje, a nemari proviriti u dno srdca i duše, nemarim, da si i tim vrieme trati.

Medjutim u mene je tvrda vjera, i ja mislim, neće me snaći nikada više kakova ljubovna nevolja. Meni je dovoljno izkustvo jedno gorko i dugotrajno. Briga moja bit će, da rana nezacieli, da me ovako bol njena uviek sjeća ženske lahkomišljenosti i površnosti. Nemrzim žena, ali nadam se, neću jih niti ljubiti. — Imadem li krivo? Neobziruć se na moje jade, promisli, nije li taj spol toliko nevolje izlio na jadni mužki spol! Reći ćeš mi valjda: lasno je tvrditi, ali mučno dokazati. Ali tim se prigovorom zasliepljuju djeca, a ne razboriti, misleći muževi. Medjutim prosto bilo vam drugim misliti o tom predmetu, kako vam se rači, moga mnenja netreba prihvatiti, vaše mene nemože o protivnom osvjedočiti. I ovo je, ukorit ćeš me valjda, onako u vjetar napisano, paradoksno. Nu kakov je danas sviet, jednomu se čini ovo parodokson, drugomu bit će važan razlog.

Ali pustimo to. Još nješto o njoj, o Jelici. Njena slika, uspomena na drugovanje s njom, nesretna moja ljubav, koja i danas klije, sve to uzdržaje živo spominjanje na nju. Moje misli često se kreću k njoj, u snu vidjevam ju ne riedko;

ali san, kako je u obće lažac, vara i mene; jer mi ju već njekoliko puta privede, kakova u životu nikada nebijaše prama meni: ljubeznu, čarobnu, ljubav moju jednakom ljubavlju vraćajuću. Živu je istinu rekao njeki Niemac, tvrdeć: „Die Liebe ist mehr als eine Vergrösserungsbrille.“

Prije nego li završim ovo neskladnim, možda i nelogičnimi idejami izšarano pismo, ded da ti pripoviedam njeku skandinavsku legendu, priču, što li: Sjedi car posried zatočnika svojih u tamnom i velikom stanu oko ognja. Dogodjaj biva noćju, zimom. Najednoč malena ptičica uleti na otvorena vrata i na druga izleti. Car veli, da je ta ptica nalična čovjeku u svietu: iz tame je doletila, u tamu je odletila i samo jedan čas probavila u toplu i svjetlu. — Ovu legendu tumače kojekako, a ja ovako, jer najbolje priliči upravo meni: iz tame dodjoh, u tami se nalazim, a časak onaj, što ga provedoh u toplu i svjetlu: to su moji kratki, ali blaženi dnevi, provodjeni u sladkoj nadi i ljubavi.

Bilo, pa prošlo!

Isti istomu.

Pred njekoliko dana baveć se poslovi u Zagrebu sastanem se u prijateljskoj kući sa Herminom, sestrom moga nesudjenoga tasta Ivančića. Ljubezna ta gospoja žali još i danas — ako joj čovjek smije vjerovati — što je ona — Jelica — zavrgla moju prošnju; hvalila me u brk više nego li je trebalo, pa napokon izrazila bojazan, da nesudjena moja neće valjda biti sretna u novom svom položaju. Svoj dugi razgovor završi ovimi besjedami: „Gospodine, još jednom čast mi je uvjeriti vas, koliko bi momu srdcu godilo, da su se medju nami rodbinske sveze zaplele. Dobro, mislim, umijem ocieniti pečal vašu, jer duša vaša osjeća tanko, kao svaki plemenito misleći muž. Ali nevjerujem, da je s onom nesretnom ljubavlju završilo srdce vaše poletanje svoje u zraku ljubavi. Bilo bi i nepametno pače okrutno, da plemenitimi svojstvi obdarena duša vaša nenadje odziva u jednako mislećoj ženi. Ako ljubav prama domovini, narodu i čovječanstvu, prama svemu, što vriedi ljubav pravoga muža vodi neprestano u nove borbe, pa i do pobjede, a i neće valjda druga ljubav, takodjer svakoga štovanja vriedna, takova junaka za uviek minuti. Sbude li se pako ovo, a tvrdo vjerujem, da će tako biti, sjetite se mene, a primite već unapred za taj slučaj moju čestitku, i bila gdje mu drago, budem li na životu, ja ću se tomu srdačno te iskreno radovati, kao da ste rodjeno moje diete.“

Bože dragi, čudni li su stvorovi ove žene! Nećakinja svaku mi nadu lomi, a a tetka proriče ljepšu budućnost. Da staricu ovu neriese siede kose, da ju nepoznajem već od prije, rekao bih: ruga mi se. Ona se usudjuje sravnjivati ljubav domovine sa običnim čustvom, što ga muž goji prama ženi? Ovakva šta može samo ženski mozak izumiti. Ljubav domovine, što je to? Pitat će možda tkogod. Na to odgovorit netrebam ja, mjesto mene odgovara sve, što je u svietu liepa, slavna, uzvišena i veličanstvena. Da je u meni toliko snage, koliko volje, ja bih molio od Boga, neka mi dade, te postanu rieči moje gorućom zubljom. I ja bih njom putovao, ne, letio bih po domovini, topeć ledena, sebična srdca, ogrievajuć hladne duše, osobito ženske, izčistio bih je te u njih zapalio svetu vatru ove ljubavi. Ciela Hrvatska gorila bi poput ogromna kriesa jednim plamom, a svjetlo njegovo odkrilo bi nam i posliednju jarugu, svaki zakutak i svaku rupicu, u kojoj se legu protivnici poštenja, slobode i slave hrvatskoga naroda. A ja bih te nemani potjerao iz njihova ležišta, a sva domovina digla bi hajku na tu ljutu zvierad i nestalo bi je za sva vremena iz blagoslovljenih prediela, sada uboge i razcviljene domovine. Sviet bi se divio hrvatskomu rodoljublju, otcevi i djedovi naši pohitili bi iz grobova, da blagoslove takove unuke, potomci naši vedrim bi i ponosnim licem pred svakim izpoviedali: mi smo Hrvati. Ovaku snagu želim ja sebi ma bilo i na kratko vrieme, i ja bih se blažen i preblažen odrekao svake zemaljske sreće, sve žrtvovao, da postignem taj cilj!

Al gle, kamo zalutah od svoga predmeta! Dole Antune sa te visine ideala,

vratit se treba ovamo, u jadnu zemlju našu, gdje sve biva upravo protivno. Nu okanimo se toga, nije zadaća ovomu pismu slikovati slike tebi i meni dovoljno već poznate.

Dà, mal da ti u svom žalibože neplodnom entuzijazmu zaboravih javiti, da sam naumio ovih dana posjetiti Varaždinske toplice. Ti ćeš valjda viknuti na mene sbog toga, sjećajuć se, kako sam ti u prvih listovih na sva usta hvalio ladanjsko moje živovanje. Nu i tomu imade razlog. Nerado polazim onamo; ali moram, jer mi sbilja dobar prijatelj liečnik reče, da momu poremećenomu zdravlju treba one kriepke vode. Nije me baš skrb za dug život, pače ja se držim onoga: treba životnu luč sa dvie strane užgati, nu dok živim, nebih rado dvie trećine svojih dneva probaviti prikovan na dosadnu postelju i tamnu sobu.

Nemogu ti reći, dokle ću ondje ostati; sgodi li se što važna, zanimiva, javit ću ti; a ti nezaboravi Antuna svoga prijana na dnevu i u noći.

Isti istomu.

U varaždinskih Toplicah 17. kolovoza.

Evo me, moj prijane, u prikrajku našega čarobnoga Zagorja; ovo me u hrvatskih Karlovih varih, jer sbilja, što su Českoj spomenute kupelji: to bi Hrvatskoj mogle biti varaždinske Toplice, da se vlastnici njihovi pobrinu za nje onako, kako sbilja zaslužuju i prema svojoj vrlini i prema potrebi i koristi, koju pružaju bolestnikom svake ruke. Toplice, koje hoće da podpuno zadovoljavaju zahtjevom današnjega vremena, moraju imati ne samo ljekovite snage, potrebne bolestnikom, nego i sile privlačive zdravim i zabave tražećim ljudem, one treba da su ne samo sastajalište bolujućih nego i ročište zabave i mir tražećih zdravih. Nu niti jedni niti drugi nemogu trebati kupelji lišenih svake udobnosti, svakoga comforta. Vlastnici toplica varaždinskih morali bi već u svom interesu žrtvovati mnogo na poljepšanje i udobno uredjenje ovoga mjesta, jer, ako itko, jamačno oni će odatle najveću vući korist. Do sada žalibože toga nevidismo. Pače šećuć se na ovih razvalinah rimskih therma čovjeka mora duša zaboljeti gledajuć stare spomenike rimske, što ovuda leže, te jasno svjedoče, koliko su siloviti Rimljani uvažavali blagotvornu silu narave na ovom mjestu. Budi bogu potuženo, mi smo kao u mnogih drugih stvarih tako i u ovom pogledu patuljci prama onim starovječnim gorostasom, pravi škrtci; plašimo se potrošiti koju forintu više, premda bi nam ova silne kamate nosila. Polutanstvo, cincarstvo, neumjestno škrtanje valja osuditi bezobzirce, pojavilo se ono ma na kojem bilo polju javnoga pače i privatnoga života: u politici, literaturi, narodnom gospodarstvu, svagdje treba odvažno, smiono i ozbiljno napeti sile; samo u — ljubavi cincari brate, koliko najviše možeš, a prije svega budi nevjerovani Tomo; ovo ti je najbolji liek, koga ti preporučam, dodješ li u sgodu trebati ga.

Gle i opet me na stazi ljubavi, t. j. da me krivo nerazumiješ, evo me opet gdje sam zapodjeo rieč o tom predmetu. Od prepuna srdca i usta govore, reći ćeš, pa sbilja, moje srdce jest prepuno boli, pa i jezik biva kadšto i nehotice tumačem njegovim. Vjeruj, nikada nisam mislio, da je u mene tolika njetila boli hranećega, brate u meni sakriven je njegdje cieli vulkan. Njeki francezki pisac reče: „Une grande passion heureuse est un grand moyen de sagesse.“ Da je to istina, eto iz mene već drugoga Sokrata ili Platona, jer strast moja, koliko ju god želim pritisnuti i pritiskati i dosta je velika i dovoljno nesretna, pa opet žalibože mudrost neraste na hvate, kako bih želio.

Ovdje boravim već njekoliko dana. Našao sam i njekoliko vriednih domorodaca, našega Dragutina Rakovca, a ovaj mi pripovieda, da će možda prispjeti ovamo i naš mili Stanko. Bude li to, onda bit će mi ugodni dnevi, što jih kanim proživiti; već unapred radujem se nasladi, kojom će odisati duša moja, budem li mogao koje vrieme u zajednici probaviti sa muževi, kojih radnjom možemo se ponositi, kojih srdce svakim udarcem lomi komadić po komadić od leda sebičnosti, nemara i nehajstva, koje paše jadni narod naš poput boe constrictor,

guši mu svaki slobodniji kret pače i samo dihanje prekida. Nu o tom pisat ću ti obširnije u sliedećem listu.

Gostova imade mnogo ovdje i zdravih i bolestnih; ženskih i mužkih. Družtvo onih prvih (ženskih) bježim, ono posliednjih netražim pa tako živim dosta samotno. Nu bolje i ovako, nego objesiti si kakovo novo breme ljubovne ludorije.

Blick auf mein düst'rer Geist, wenn Weisheit schilt,
Wenn Schwäch' und Trübsinn rastlos klagen;
Sei stark, wie 's Felsenriff, an welches wild
Des Weltmeer's aufgewühlte Wogen schlagen.

Tko je do sada ove redke pomno čitao, mogaše po prilici shvatiti s veće strane karakter muža, koj sám vjerno pripovieda sgode života si te u svojih listovih raztvara prekrasnu, protimbami svieta uvriedjenu, ali uza to uviek plemenitu dušu. Opisivati njegovu mladost, njegove tegobe i borbe, netreba, prijašnji listovi govore o njih dovoljno i jasno. Nego imade stvari, koje treba po nješto razjasniti, jer listovi naravski nemogu čitatelju razsvjetliti pojedinih crta, koje već po naravi svojoj nemogu jasne poteći iz pera vlastita.

Neda se tajiti: značaj u čovjeka je plod uticaja i upliva od raznih okolnosti životnih, podupiranih naravskimi od onih prijašnjih neodvisnih svojstva dotičnika. A napose prve godine mladenačkoga života, utisci raznih dogodjaja čvrsto se zapile u srdce naše, te jih mučno kada ili nikada neiztrebiš.

U kakovih odnošajih je naš Gostinski proživio prve svoje godine, znade se već. Netrebaš se tu domišljati, kako je iz mlada toga čovjeka tečajem lieta razvio se mladić pa i muž, o kom pripoviedaju, da mu je lice, ono blago, bjelušasto lice kao ledeno tebi se prikazivalo, da je iz onoga oka probijala ne studen nego hladna ravnodušnost, te su ljudi poznavajući ga tek s daleka tvrdili: eto ti čovjeka bez srdca i duše. A ipak prijatelji mu kazuju, da je pod onom korom kucalo vruće — vrlo toplo „hrvatsko srdce“, da je duša ona priličila prekrasnoj bašći prepunoj blagomirisa krieposti i plemenitih osjećanja. Česti i debeli mrazovi, nepogode života zvane, harahu nemilice po toj bašći, svakakve skušnje zaletahu se u ono srdce, ali mu polet neslomiše, premda ga silno pritiskahu. I kad je najžešća bura bjesnila u grudih mu, kad su ognjevite striele kao namjeravale iz srdca stvoriti praznu pukotinu, pustoš golu, nesposobnu za ikakov rad: on se opiraše tomu, u onih grudih odjekivaše i onda ljubav domovine i prijateljstvo, kada su one sbog drugih udaraca krvarile. — To se vidilo do sada, pa će se još većma u budućе.

Gostinski bijaše u doba ove pripoviesti, muž oko trideset godina, srednja uzrasta, više vitka, nego li omašna. Lice mu protezala bliedoća, izpod debele plave kose nagibalo se dosta visoko, široko čelo, gladko kao u mladića, smiono. Na njegovom obrazu kao da se udomio neobični mir, turobnost da nerečem, ali vrlo rječit onim, koji se razumiju u phisiognomiju. Drugim, budući sami površni, činilo se lice njegovo tabula rasa, pravo zrcalo ravnodušnosti. Vješti dušoslovac pako pravom bi radošću zavirivao u obraz onaj, tolika se iz njega odsievala plemenitost i dostojanstvo duha.

Gostinski stupio je bio u život javni upravo njekako u ono doba, kad je šačica Hrvata u Zagrebu zamislila plemenitu misao: probuditi narod naš na život novi. A uzvišenim mislim nema plodnijega polja od čista, plemenita srdca mladićeva. Nečudite se daklje, ako u listovih do sada priobćenih naš Gostinski često govori o domovini, on nije samo govorio, nego i radio: radio svom snagom neslomljene duše svoje; kad mu je hudi udes sve niti nadam prekinuo, ljubav domovine goraše poput svjetiljke u noći njegovih grudi, a ta svjetiljka ugasnu tek onda, kad mu vjetar vječni izpuhnu luč života. — Ob istini ovih rieči neće nitko podvojiti, jer se punim pravom može tvrditi: u hrvatskom narodu uzalud ćeš tražiti onolike ljubavi prama domovini, onoliko čistoga enthuziazma, požrtvovanja, kakovo vladaše u prvo doba našega duševnoga preporoda. Pa kolikogod tako zvani praktični ljudi s preziranjem ledja drmali slušajuć ili govoreć sami ob enthuziazmu, kolikogod ga takovi biedili nezrelošću, svakomu plemenito mi-

slećemu čovjeku on je draži od sebična proračunana postupka. Pitajte slobodno tadašnje zanešene „Ilirce", a sada tobože triezne, hladne nikakovim uzvišenijim čustvom neponašane praktičnike, koji su 48. godine sablje brusili, a sada pera taru, da izbrišu ono, što su tada načinili: pitajte jih, nije li jim saviest onda bila mirnija, duša zadovoljnija, kad su sjedeć u krugu vjernih jednako mislećih prijatelja osnove snovali o ljepšoj budućnosti svoga naroda, kad su čitajuć klasike dubrovničke i dalmatinske zanosili se u doba davne, slavne i klasičke prošlosti hrvatskoga naroda te odatle crpili snagu u borbi proti ljutim protivnikom? Je li jim onda radnja, besjede i pisanje bilo dostojnije, ili poslie kad sliedeć druge ciljeve ulažu sav trud u to, da potonjim poslovanjem obore prijašnju radnju, da potonjim pisanjem opozovu tadašnje?

Nu dosta o tom. Sliedimo sada dalnje dogadjaje ove pripoviesti; samo primjetit mi još valja, da je ova pisma pisao Gostinski nakon dvie godine one svoje nesretne ljubavi. (Dalje sliedi).

Slavski Olimp.

Nebotična gora i nas pogleda:
Ural, Balkan, Kaukaz, Velebit, Tatra,
Krkonoše: jedan je stan, tek nam na
Dohvatu vida,

Drugim visok. Pun je gromova. Na što?
Crni nalip, vragovi, vi u nektar
Božjeg sbora metnuste. — O Perune!
Dah ti je strašan!

Jao! grmljet gdje ćeš početi? Eno,
Eno tamo, gdje no se limun ljeska,
Plodna rodi maslina, i krv žarka —
Lomača stoji.

Urla bura, eto i munje. Bože!
Smrtonosna požara! Os svemira
Puca. Življi! tolika u vas sila?
Dolazi uskrs!

Mrvce zlata, dosle u prahu, ognjem
Živim k jednom tale se zrnu. Tako
Fenić tica k žića proljeću ljepšem'
Ognjem se budi.

Tražiš točku, o Arhimede? Evo,
Tresi svietom! — Krili se, Vesno, krili,
Dost je boja, ustavi krvne misli,
Cvieće o prospi!

Srebrom teku potoci, ne već krvlju,
Kitnjast gaj zeleni se. Lelju, Lado,
Oj romone zviezdice, vjetrić zuje,
Dodjite amo!

Sviet milinom, ljubavlju pun'te, bozi!
Slavjan slavan — miran je sviet. — O danče!
Duh mi smagne; shvatiti tebe sad već,
Rajske li slasti! *

Ivan Zahar.

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvati Iv. Belan).

(II. dalje).

— Pošaljimo daklje Fedora u Moskvu, turnimo ga u vojsku pukovnika Pestuševa, preporučimo ga, neka ga tako dugo nagoni, dok počini kakovo zlo, koje će mu prokrčiti put u Sibiriju. Kad bude jednom ondje — tad s vragom! — do vieka smo se ga riešili.

— Istina bog, sibirske su ravnine bezkrajne. Tko je tamo dospio, za toga je lahko, dobro je zaštićen. — A Olga! Nje nemožemo u Sibiriju odpraviti — hej Petroviću?!

— Olga je diete jošte; jedva joj je trinaest godina, odvrati tajnik; pošljimo ju daleko kamo na gospoštinu, i sve će na nju zaboravit. Za nju najmanje. Od nje nema straha, samo kad je Fedor maknut s puta.

Brzo hoda Ivanov po svojoj sobi, premićući po pameti grozni savjet, koga mu je Petrović tako bezobzirno preporučio. Ivanov ćuti, da bi grehota bila što takova učiniti, savjest mu se prene.

— Petroviću! reče naglo, to bi pod bogom bila crna opačina!

Tajnik stegnû s ramenî.

— Imate li milostivi gospodine tako

* Ovim načinom pokuša u nas u novije doba pjevati jezičnimi vještaci pohvaljenim uspjehom preč. g. dr. Stjep. Ilijašević; hoće li se našemu narodu neobični stihovi uobičajiti? Ur.

čistu i tanku savjest, bolje bi bilo dakako nelatiti se takova posla, odgovori hladno. Uzmite daklje milostivi kneže prosjački štap u ruke, hajdete od kuće do kuće, kljukajte ponizno na vratih svojim prijateljem, s kojimi ste se više puta razveselili i dobre volje bili. Možda se gdjekoj sjeti staroga svoga drûga i stisne mu u ruke dva tri žutaka; hoću reći, ako bude vratar dopustio milostivomu gospodinu i prijti u kuću, gdje su mu vrata često na poslugu otvorena bila. Samo se veli, da će koj put nahustit i pse na ubogoga Ivanova —

— Jezik za zube klepetalo! zagrmi knez pritajivajuć nutrnji glas savjesti, dok mu Petrović slikaše budućnost. Dotle pako nesmije doći s menom, pa se svi vrazi urotili na me! Ja da bi išo prosjačiti? Mene da kmeti izsmjehivaju! Meni da se rugaju! — Nikad! Podnipošto! Žurno Petroviću! Napiši pismo Pestuševu. Fedor mora ća! Ajde daklje hrlo Petroviću. Što tu još krzmaš!

— Hotio sam pitati, možda milostivi gospodin zahtieva, da prije deset tisuća rubalja pribavim, odgovori tajnik opako se smijući.

— Najprije hoću pismo, poslie novce! kriknù knez. Na sjedi amo i piši hitro! Kad se vratim, da je sve gotovo. Najprije piši list! Poslie se pobrini za novce!

— A kamo idete milostivi gospodine, ako vas smije najponizniji sluga upitati?

— Idem u Crnikov dvor! Idem nagovarat Fedora, da mora otić, da mora bit vojnikom. Kad nam to dobro za rukom podje, onda ću sladko usnuti. Žuri se Petroviću daklje. Žurno na posao! Knez odè hitro.

Petrović se dignù taruć si paklenom radosti ruke.

— Dobro je, mumljà, sad ga imamo u svojih šakah. Vidit ćemo, šta bude mene od svega toga dopalo! Crnikov je najtomanje tri milijuna rubalja ostavio. Od tih dobije jedan Ivanov — a druga dva — ihu! Petroviću! tà imaš mozga u glavi! A poslie nosi se iz te hladne, studene države, gdje si tako dugo bogac sluga, kukavni pisar morao biti! Nosi se dolje u prisojne talijanske ravnine! Dà u Napulju bude jadni pisar Petrović bogatim, mogućim gospodinom. Haha! Tad bude kukavica Petrović živio! ha! Tad bude u svili odjeven i zlatom nakićen kao milostivi gospodin, svoga tajnika imao, koj ga bude lasno štipao i globio, koliko bude hotio, al ga tako očivestno sliepčiti nebude mogo, kao Petrović svoga gospodara. Tako računajuć juri po sobi gor i dol. Mačje mu se oči žare a kad kad mu i smieh ûteče.

A dok on tako snuje i računa, kleče kod kuće kraj trupla mrtvoga otca dvie sirote, dvie sinje kukavice, kojih se imetkom on pomoći i obogatiti želi, te cvile i plaču poput ljute godine, moleći se vječnoj ljubavi, neka im se smiluje, neka jih utjehom ukriepi, pomoć i obrambu podieli, buduć jim otela onoga, koj im dosad bijaše utjeha, pomoć i obramba.

* * *

Gospod vidi suze djetinje i paklenu radost zlotvorâ. Sluša molitvu sirota i podmukli smieh bezdušnikâ. Hoće li daklje otac nebeski — bezkonačna ljubav i dobrota — hoće li dopustiti, da se nevinost ozledi i zatare, a zloba i opačina nadvlada? Prečudni su puti Gospodnji i nedohitni. Pogledajmo, kakove je napasti namienio zapuštenim sirotam; pogledajmo, kakov je udes udesio i nevinim i krivim mudrom i pravednom rukom!

III.

Knez Ivanov držaše se gospodarom i vlastnikom u dvoru kneza Crnikova, koj ga bijaše u posliednjoj naredbi svoje volje učinio skrbnikom i štitnikom svojoj djeci. Fedor i Olga malo kad vidjevahu nevriednoga nasljednika miloga otca, i kad ga vidiše, to strahom i trepetom. Olga, čedna i nježna djevojčica, drhtala bi pred njim; a Fedor bi tajimice škripao zubmi, ugledav otvrdnuloga kneza, koj silno vriedjaše svojim oholim i drzkim ponašanjem mladićevo nevino ponosito srdce. Knez Ivanov je to opažao, razbirao to u duši mladićevoj, koj nije svoje ćuti i ćudi nikad nikomu zatajivao. Zato je Ivanov umio njegove razdražne ćuti posve šegavo i lukavo obraćati u prilog svojim opakim namjeram. On je upravo i hotio, da Fedoru omrzne, mni-

jući, ako mu omrznem, drago mu bude, da me se rieši. Knez je znao, kako Fedor svoju sestru ljubi, a to mu je otac na umoru i najvećma preporučao; znao je, da mladića može samo tad od Olge razdružiti, kad bude mržnja do njega veća, nego li ljubav do sestre Olge. Zato je kleo i proklinjao mladića, psovao ga i ružio, tukao i mlatio ga, ako je drznuo oprieti se njegovim nepravičnim zapovjedim i zahtjevom. Ivanov je znao, kako i Olga svoga brata silno ljubi, s toga je tim većma kaznio mladića, da bude i sestra, žaleća si brata, ujedno kažnjena. Mišljaše, da će tako meku i blagu ćut Fedorovu uvriediti i raztužiti, a tim ga najlašnje od nje razvrći.

Valje prvoga dne dodje Ivanov u dvor pokojnoga Crnikova i zovnù k sebi Fedora. Baš u onoj sobi, gdje je prije osam dana otac jadnoga Fedora preminuo, dočeka knez nebogoga kneževića, koj zaplakan i turoban unutra pride.

— Amo bliže ajde; amo! osorno mu zapovjedi knez nišuć se na mekoslonu. Neslušaš li derište!?

Fedoru se to na žao dade i žalostniji još priekim okom pogleda kneza. Ovako mu nije nitko nikad još govorio, dà niti rodjeni otac nije. Mlado ponosito mu srdce u grudih silno tuče, gdje čuje, da mu tako grubo zapovjeda njegov štitnik — ujak njegov. Suze si s očiu otare i nehvalice ostane kraj vrata.

— Amo der te, velju ti amo! zakriknù knez, posluhni, kad ti zapovjedam, derište!

— Ja nisam derište, odvrnù mu Fedor, koga je žalost i tuga jur nadhrvala. Tako se negovori sa sinom kneza Crnikova!

— Mniješ li otrovnice gujo?! izdere se Ivanov pogrdno. Zar si zaboravio, da si posliednjom voljom pokojnoga otca posve meni u vlast predan? Mniješ li, da ću ja razpuštenomu tvrdoglavcu sve po volji ostaviti? Ja ujak i skrbnik tvoj? — Amo da si stupio ov čas! ako nećeš, odmah te dadem batinati!

— Šta? — Mene batinati? mene! kriknù Fedor pun srdjbe i gnjeva, mene jedinca u domu sina! Pa vi, koji ste tuj samo po dobroti pokojnoga otca! Vi — mene — batinati!?

— Dà, upravo tebe dadem prešibati, da ti tako hire izbijem iz glave! odgovori hladno knez i poteže za zvonce. Sluge i kmeti nagrnuše u sobu. Pograbite toga mladoga svojeglavca, nadršljivca! zapovjedi im knez, i odmjerite mu jih do dvanaest. Zatim ga opet amo dovedite!

Fedor viče i kriči što mu grlo daje, srdit i gnjevan, otima se slugam, izvija jim se iz nemilosrdnih šaka, zovući sluge pokojnoga otca u pomoć. Ali ga nijedan tih nije čuo, jer je sve, osim starca Vazila, knez odagnao sa dvora i namjestio na daljih Crnikovih imanjih. Kukavni mladić morade se podati divjoj sili, a nemilosrdni sluge i dvorani svezaše mu ruke. Fedor je blied kao smrt, a glasno diše:

— Prokletstvo moga otca minulo te nebude! rekne knezu. Zamuknù. Strpljivo mučaše, dok su ga divji sluge šibali. Onesvieštenoga dovedoše opet pred kneza, gdje ga moradoše odriešit i sáma ostavit.

— Jesi l' vidio, koliku vlast i silu imam? reče podrugujuć se Fedoru. Da se nikad više nisi usudio oprieti se mojoj zapovjedi. Posluhni daklje. Hoću, da ideš u Moskvu; tamo te dadem svomu najboljemu prijatelju na odgoj i nauku. Želim ti dobro, i zato ti namienjujem najčastnije življenje, življenje vojničko. U tvojih je rukuh buduća sreća tvoja; bilo da sramotno pogineš, bilo da najveću čast dokučiš. Spremaj se daklje, za koj dan podješ u Moskvu.

Fedor bi bio tu zapovjed radostno prihvatio, jer nije vidio guje, što izmed cvieća njegovih rieči preža. Nù misao na sestru Olgu, misao da ju ostaviti ima, da bude sama, bez zaštite i obrambe u rukuh bezdušnika ujaka, misao ta, strašna i grozna, neda mu tvrdo odlučit, da se poda volji Ivanova, već da joj se dapače što silnije opre.

— Neidem! odvrati odvažno. Nikad se od Olge neoddielim!

— Tako? upita ga srdito knez. Neideš daklje? Zar si već zaboravio, što ti se dogodilo malo prije? Promisli dobro mladiću što radiš!

— Neidem! pa me i na smrt izpre-

bijali, rekne Fedor blied kao smrt, al neustrašen, da mu se grozni knez začudio. Dobro je znao Ivanov, da nesmije zabrazdit odveć duboko. Lako bi se razneso glas o njegovoj okorjelosti i nesmiljenosti, a tad je izgubljen, tad mu ode nada bez traga. Pokojni knez Crnikov imaše mnogo prijatelja medju prvaci i velikaši u državi; ovi nebi smjeli saznati, kako se postupa s njegovom djecom. Knez je to dobro prosudio i brzo napeo druge žice.

— Pravo je pravo, reče posve hladno Fedoru, neću te više siliti, ali tvoj neposluh i svojeglavost moram kazniti. Dajem ti vremena, da se premisliš. Za osam dana opet se vidimo.

— Ja se netrebam premišljavat, odgovori Fedor, moja odluka je gotova. Od nje ni malo neodpustim.

Knez mu na to ni riečce nereče, nù zovnù sluge, neka mladića zatvore u samotnu sobu na kraj dvora. Tù će jur doći k sebi, mišljaše knez, suhi kruh i voda jur će ga opametit. Fedor se pusti, da ga odvedu i zatvore, jer znade, da mu nije koristi protivit se.

Dok je Fedoru otac živio, naučan bijaše mladić na svaku ugodnost, udobnost i na dobrotu svaku. Tim gorća mu bijaše sad samota i pustota u zatvoru. U sobarku, namienjenu mu za uzu, nevidi ničesa, do četir gole stiene i snopića slame u kutu, tužne posteljice njegove. Jedno okance, i to razbijeno, pušta mu u sobicu svjetlo, a uz svjetlo mu zadirava krozanj i vjetar i kiša. Al Fedor neodstupa od svoje odluke, i premda kadkad razmišljajuć nevolju svoju brizne u gorak plač, ipak veli: Nikad i nikako se od svoje Olge dragovoljno odružit neću! Na slamu pade i ridajuć misli na prošlost, misli na pokojnoga miloga otca, na vjerne dvorjanike i sluge, koji ga na rukuh nošahu, misli na preljubljenu seju, koja mu je mnogu uru zasladila. I opet za tim škripne zubmi, sjetiv se kneževe nadutosti, nesmiljenosti i tvrdote. Srdce mu se od jada razpada, i sto puta ponovi odluku: nikad neizpunit kneževe zapovjedi, nikad se od Olge udaljiti, od Olge, koju toli srdačno ljubi, tako ljubi, kako ne ni samoga sebe.

Tako mine jedan dan, tako prodju dana dva, tako nestaje i trećega, a Fedor uviek samotuje. O podne bi došo knežev poslužnik, metnuo na tla vrč vode, a kraj njega kusac suhoga kruha; tiho i šutkom bi došo, tiho i šutkom otišo, neizustiv nikad ni besjedice na sveudiljna Fedorova pitanja: što radi mila Olga? Fedor je od dana do dne sve to tužniji, sve to žalostniji. Goruće oči nesmažu već ni suzâ, da oplaču ljutu nevolju; lišca mu bliede i vehnu, a ponositi i kriepki stas i uzrast sve slablji, malakše. Dan za dnevom prodje, prijde i sedmi dan.

Sedmoga dne eto kneza Ivanova. Pita podrugljivo bogca mladenca, kako mu je? da l' se je opametio, i zlobnik se zlobno za toga smijaše; a Fedor mu odrješito odvrati, da nikad pod ništo neće odluke promieniti.

— Vidiš kako si tvrdoglav, a ja ti se ipak smilujem, reče mu knez himbenom ćuti. Jer mi se veoma smiliš, i da se osvjedočiš, kako ti iz svega srdca dobro hoću, poslat ću ti utjehu u tvoju samotu. Sestra me tvoja zaprosila, bi li smjela uzá te biti. Hoću joj molbu izpuniti.

Fedor nevjeruje sam svojima ušima.

— Olgu! zavapi, Olgu budete pustili k meni!?

— Jest, pustit ću ju k tebi, da se uvjeriš, da ti neću nesreću, nego tvoju sreću i dobro tvoje, odgovori mu Ivanov.

Fedora je ta novost tako zaniela, da je skoro od radosti ogrlio kneza. Srdce neprijateljstvo — sve ga je minulo u sladkoj nadi, da će si sestru opet viditi, da će s njom govoriti, s njom plakati. Takve sreće si nebi ni u snu pomislio bio, a sad eto ta vruća želja najednoč mu se izpuni. Suze radosti obliju mu lice, smieh mu sreće na ustnah zaigra, pobliedilo lice opet porumeni, srdce se na novo ufanjem napuni, sve gorkote i svu tugu prošlih dneva u jednom času — zaboravi.

Jadni mladče! o da bi bio mogo u lukavom i zlobnom srdcu krvnika svoga krvničke razabrat namjere, tvoja radost tako velika bila nebi, tvoja sreća tolika bila nebi!

Knez ode od svoga uznika. Malo za

tim razkriliše se vrata, a Olga udjè u sobu i ogrli neopisivom radosti miloga si brata.

— Sladka, medna Olgo! kako si boravila, odkad se vidili nismo? upita ju Fedor, minuvši ga oduševljenje prvo. Kazuj mi sve, sve mi pripovjedaj, jer ti neznaš, koliko i koliko puta pitao sam sám sebe tako, i kako se željno čekao na odgovor! O bože! opet te vidim, opet slušam tvoj mileni glas, opet se razblažujem tvojim ljubkim pogledom.

— O Fedore dragi! jamačno nisi tako silno čeznuo ti za menom, kao što tvoja mila Olga za tobom. Posve sam bila osamljena, zapuštena, nitko se za me brinuo nije, do jedinoga starca vjernoga Vazila; a ni on mi nije umio poviedati, gdje si ti i kako si, ljubezni Fedore! Gorka mi je tuga srdce parala, da sam čitave dane u suzah proživila; dok je napokon knez došo k meni, i ja ga na koljenih prosila, neka me pusti k tebi. Kratio se knez s prva, dok na veliku prošnju nedopusti, da te idem posjetit, ali tad samo, ako ću s tobom istu sudbinu dieliti, dok se opametiš i spokoriš, da nebudeš protivnik vlastitoj si sreći. O dragi srdačni Fedore! ta prije si bio vazda dobar, poslušan i pokoran, zašto sad više nisi takav?

— Ali znaš li mila Olgo, što knez od mene ište? upita ju Fedor, a ona rekne, da nezna. Poviedat ću ti daklje, i sama prosudi, nisam li pravo radio, da li sam svojeglav bio? Knez hoće, da me od tebe odtrgne, da se nas dvoje razdruži, za mnogo — za mnogo godina; hoće da idem u Moskvu, daleko odavle, i da ondje vojnikom budem. Mniš li jošte Olgo, da sam tvrdoglav, nespametan? Nemam li pravo, nije li mi dužnost opirat mu se? Nespominješ li se više, da mi je pokojni otac na smrtnoj postelji naložio, da te nikad ostaviti nesmijem? Zar da zapovjed pokojnoga otca, koja mu je posliednjom bila, u jedan čas pogazim, samo zato, što je to kneževa volja?

— Ne nipošto ne, mili Fedore! uzdahnù Olga i suze ju poliše, te ogrli još strastnije brata. Nigda nesmiješ od mene, bratco nikad! nećeš li da poginem. O grozni kneže, kako može s nami sinjimi kukavicami tako postupati!

— Pusti ga! reče Fedor smijući se. Ta ipak smo zajedno, te se možemo batriviti i u tuzi kriepiti. Kad si ti s menom, svejedno mi je, nek radi knez što ga volja; pa me i šibati dao, ja ću se smijati, i većma te ljubiti, nego l' prije.

Šibati, tebe šibati? prihvati Olga, možda te je dao šibati?

— Jest, draga Olgo! Al ti nebudi žao, tà to je jur minulo, jur je zaboravljeno. Drage volje ću pretrpiti jošte što gorega, samo da si ti pri meni, da tvoje žarke ljubke oči gledam, tvoj prijatni zvonki glas čujem. Olgo moja! kako sam ti sretan, presretan, što te opet vidim!

Olga pade bratu na grudi. Možda se još nikad nisu tako srdačno grlili i ljubili, kao sad u tuzi i nevolji. I upravo ta živa ljubav jih tješi i veseli; a ona jedino još želi, da bi jim dugo vremena tako bilo, kako im je sad. Tako u ljubavi sdruženim činjaše se svaka tjeskoba, svaka gorkota, svako zlo kao ništa. Voljahu zajedno plakati i stradati, svako zlo trpiti, nego razdruženi u obilju i ugodnosti živiti. Razgovaraju se često o pokojnom ćaćku. Više puta jim se sniva o budućnosti, koju si veselijom i sretnijom slikaju, nego li su jim ovi žuhki i gorki dnevi. U mislih si grade zlate grade, radostno jim ufanje srdca kriepi, ufanje, što u srdcu nesretniku poput cvietka procvate. Šale se i podruguju knezu, koj ni u snu pomislio nebi, kako se sretnimi i zadovoljnimi ćute u zatvoru. Tà Fedor i Olga bijahu dva djeteta još, dva mila i prijatna djeteta, te u svojih nevinih dušah nemogahu ni pomisliti na zloću i opakost pohlepnoga i bezdušnoga neprijatelja. (Dalje sliedi).

Iverje.

(Od dra. N. Ivančevića).

18.

Želja zločincu.

Mutni izvoru sramote,
Crno jezero griehote!
Znaš li što ti želim duši?
Da se izvor njen posuši.

19.

Parižki ugovor.

Velevlasti mnenja
Nedadu se skriti;
Sva su sjedinjena:
Turska mora biti
Bud' kad — razdieljena.

20.

Haran puk.

Bez priekora nov nam zdenac
Zida umjetnik iz Brna.
Za uzdarje već mu vienac
Plete haran puk — od trna.

21.

U veselu družtvu.

Stola ravnatelju!
Te si časti vriedan;
Vršiš stola želju:
Ti si uviek žedan.

22.

Neznanu dramaturgu.

Obećô si — ja nedvojim —
Liepu dramu napisati. *
Ali! — Znaš li šta se bojim?
Ti ćeš na pol puta stati.

23.

Tri posetrime.

Poznam do tri posestrime,
Al njim neznam pravo ime.
Vještakinje od zanata,
Teku novce brez alata.

24.

Zaljubljenomu.

Ti se s ljubom tvojom hvališ,
Da se s njom već igraš, šališ.
Jedna šteta, što svi muče,
Da te ljuba za nos vuče.

25.

Pod uvjetom.

Da mi svi uzmemo
Križ naš na ramena,
Pješke lje ni jedna
Nebi išla žena.

* U karlovačkom „Glasonoši" 1864 br. 20. obećanje; a drama?

Slike iz života starih i novih naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

V.

Orpheus.

Pjevač Orpheus, sin Muze Calliope i tracianca Oeagera, oženi se Eurydiceom. Nu samo kratko vrieme trajaše sreća oženjenih. Jerbo se dogodi, da njeki čobanin, Aristäus, planu živom željom za Eurydiceom. Kad on milu vilu nadje jedan dan samu, pak ju okupi snubiti, pobježe žena poljanom. Bježeć stade lakom nogom na guju ljuticu, koja se podiže sikajuć, i bježeću ujede u nogu. Od toga preminù liepa vila, i sidje na onaj sviet. U nemiru i žalosti prolažahu krasnomu pjevaču dani. Napokon natjera ga živa želja, sići na drugi sviet kroz temarsku špilju, da potraži izgubljenu. Užasno je ono mjesto, tamna noć u tamnoj noći i željezno platno okružava preminule duše, koje Karon, podzemni prevozilac, prevozi preko crnoga potoka Stiksa.

Tugujući suprug dodje do priestolja podzemnoga carstva i pjevaše uza svoju liru ovako:

Ade i Perzefone, vi silni podzemni bogovi, dozvolite umrlomu čovjeku, da vam se potuži i kaže svoje gorke jade! Supruga je, koja me domami u vaše strahovito carstvo, supruga mila i draga, koja mi preminù u cvietu svoje dobe! Vi mogući, koji ste takodjer poznali svemogućnost ljubavi, smilujte se jadniku! Nadostavite konac života suprugi mojoj, koj razsjekoše nemilo Parce, i povratite mi ju, da nas dvoje do starosti živimo veselo! Pa onda pozovite nas zajedno, i dajte, da držeć se za ruke idemo do čuna, što prevozi preminule duše u vaše carstvo! Ako li neuslišate moje cvilenje, neću ni ja povratit se natrag, jerbo bez mile svoje supruge nebi mogo nikako sretno živiti na onom svietu.

Tako pjevaše tugujući suprug. Proplakaše od sažaljenja preminule duše. I bogovi podzemnoga svieta proniknuše čustvom tuge, te odlučiše, povratiti božanskomu pjevaču suprugu milu. Ali pod uslovjem, pod uvjetom, odlučiše to učiniti. Povrati se gore na onaj sviet, rekoše, ali neobziraj se prije za sliedećom

te suprugom, dok neugledaš svjetlost božjega dana!

Ublaženim, veselim srdcem penjaše se Orfeo strmenitom, tamnom stazom gore, a Eurydicea za njim uzastopce. Dugo stupahu tako, ali živa želja, viditi milu suprugu i ogrliti sve se silnije pojavljivaše u njem. Već svitaše, i već obodvoje bijahu blizu svjetlosti božjega dana, eto u tom času, gonjen neizmjernom ljubavi, obazri se Orfeo na svoju dragu. Vjerna ljubav odsievaše mu se iz njezinih zenica, ali on spazi skupa u njezinima očima bol, da su za uviek razstavljeni. On razkrili ruke za milom svojom suprugom, al nje već nestade i zrak ostade mu u naručaju, vidina izčeznu.

Uvidivši se Orfeo po drugi put razstavljenim od svoje mile supruge, učini mu se kao onomu, što se je okamenio smotrivši troglavoga paklenoga psa. On se povrati natrag k podzemnomu prevozaču, zahtievajuć, da ga preveze još jedanput u pepeljugom čunu preko crnoga Stiksa. Karon mu odbi prošnju. Orfeo tad sjedjaše ni jeduć ni pijuć sedam dana i sedam noći na crnom potoku natječuć se cvilom jadikovcem sa urlajućim i bučećim potokom. Po tom povrati se jadan i neutješen gore na ovaj sviet i izabra si u Hemosu, u Traciji njeku špilju za stan. Bježao je od ljudi, osobito od žena. Zelenjahu se planine i doline, dràge i poljane, ali sjenke i hlada ni od lieka, jerbo u cielom predjelu nebijaše nijednoga drvca. Kad poče ondje u pustoši božanski pjevač žalostivo prebirati žice svoje lire i pjevati pjesme žalostinke, pokupi se drveće sa udaljenih miesta pred špilju, dapače stiene se pomakoše i zvieri šumske pohrliše, kako bi čuli čarobne glase čudne glasbe. Domalo okruživaše sjenast gaj špilju. Cvjetni vienci penjahu se poput bršljana uza stabla visokih platanâ i po bršljanu uzpuzavajuć dražestno i krasno kao lozičav vezak zlatan po svili zelenoj, a šarene ptice ugnjezdiše se po drveću i grmju čarobnoga gaja samonika.

Slaveć jednoga dana tračke žene njeku slavu razuzdanim veseljem, odputiše se poput rojećih se pčela na daleko po predjelu onom i dodju tako do gaja pjevčeva. Čim ugledaše usamljenika, zaključiše u svojoj divjoj vrtoglavici, osvetit se preziratelju svoga spola. Udariše u bubnje i talambase, dunuše u rogove i razuzdano pocikivaše i nadurlaše glas pjevčev. Nasrnuše kao biesne na njega i kamenjem, bodavami i toljagami ubiše ga, i u svojem bjesnilu razderaše ga na komade i razbacaše mu tielo po poljani.

Šumske ptice pjevačice zacviliše gorkim cvilom kao guje u prociepu, sa drveća opade lišće kao mrazom opureno, Najade cesmenke i potočanke u crno se zaviše i kose si razpletoše, Orfeo pako sidje opet k svojoj dragoj i miloj Eurydicei, s kojom se za uviek sjedini.

VI.

Helena.

Grčki knez Atreus imade dva sina, Agamemnona i Menelausa, koji prošahu dvie sestre, dvie kćerke njekoga kneza. Starija sestra udade se za Agamemnona, a mladja, Helena (Jelica) ljepša bijaše od sviuh grčkih ljepotica. Liepu Helenu nije prosio samo Menelaus, nego mnogi grčki kneževići. To zadavaše otcu njezinu težku brigu. Njom se je mogao oženiti samo jedan, pak se je s punim pravom bojao, da će ostale učiniti svojimi zakletimi neprijatelji, dapače ni zet mu neće ostati prost od zazlobe. Napokon dosjeti se osnovi, koja mu se činjaše sposobnom, kako bi odvratio grozeću se pogibelj. Skupi on sve prosioce, i svi mu se moradoše svečano zavjetovati, da će svi braniti pravo onoga, koga on izbere si zetom svojim. Svaki se prosilac zakleo u nadi, on će biti usrećeni. Tada udade on preliepu Helenu za kneza Menelausa. Zlovoljni odoše ostali knežići doma, svaki u svoju postojbinu, ali ostadoše vjerni svomu zavjetu. Menelaus življaše sa svojom liepom ženom srećno i složno. Poslie njekojega vremena preminù mu tast, i tako nasliedi on zemlju lacedemonsku, pak posta najsilnijim grčkim knezom.

Kao crna oblačina kad zastre obzorje nadnese se nevolja nad njegovim domom. Božica Aphrodita izpunjujuć svoje obećanje odvede Parisa u Grčku. Ona mu je bila poklonila zlatnu tamburicu, kojom udarajuć silno potresaše njezinimi čarob-

nimi glasovi sva srdca, i s tom tamburicom pokaza se krasni mladić liepoj Heleni. Njegova mu prija božica prikloni srdce Helenino razpalivši ga ognjem ljubavi, i liepa žena dade se nagovoriti i zaluditi, te pobježe s njim na njekom brodu u Troju.

Ovo izdajstvo počinjeno s jedne strane proti gostoljubivomu prijatelju, a s druge proti vjernomu suprugu postade izvorom najtežjih nevolja za mnoge. Odpoče se trojanski rat i okonča se osvojenjem i razorenjem Troje.

VII.

Cirus. *

Kralj medski, šurjak glasovitoga lidskoga Krōsusa, Astiages, sanja, kćerka mu Mandana prolieva iz sebe toliko vode, da je njom potopljena ciela Azija. Tumačitelji sanjka tumačiše, Mandana će roditi sina, koji da uzvlada cielom Azijom. Astiages poboja se, da bi ga još mogo njegov budući unuk strovaliti sa priestolja, i zato udade svoju kćerku za Kambisesa, njekoga skromnoga, mirnoga i dobroga čovjeka u Persisu, koji nebijaše imućan, a nedade ju nijednomu medskomu velikašu.

Poslie kćerka bijaše udata, opet sanjaše Astiages, poraste iz krila njegove kćerke vinov čokot, kojega loze zakloniše sjenkom svojom cielu Aziju. Tumačitelji tumačiše i tu sanjku kao i prvu. Astiages dozva k sebi svoju kćerku, i budnć ona poslie porodi sina, predade ga on svomu vjernomu slugi, Harpagusu, naloživši mu, pošto mu je mila vlastita živa glava, neka diete ubije.

Vjerni sluga uze diete nevino, ali mu nemogaše podnieti srdce, da ga zadavi. Zapovjedi kraljevskomu govedaru, neka odnese diete u šumu i ondje ostavi, kako će ga požderati zvieri. Pošto je živ da neučini inače.

Žena govedarova majčina meka srdca, kleknu pred svoga muža, i moljaše za život djeteta. Ona mu pokazà svoje mrtvo rodjeno diete, što ga je rodila za njegovoga odsudstva, i reče: „Obući ćemo ovo skupocienimi haljinami i odnieti u šumu, da ga požderu zvieri, a sina kraljevne dopusti da odgojim pod svoje. Za cielo će nas blagosloviti bogovi za to djelo.“ Tako i bijaše, kako je molila. Harpagus dade pregledati, da li je diete izloženo, i kad ga nadjoše mrtvim, dade ga pokopati.

Izbavljeni od smrti dječak uzraste liepim i jakim; pokazivaše pri svakoj sigri sa drugom čobančadi uzvišenost duha, i drugovi ga njegovi pri sigri izabirahu svojim kraljem. Jedared upleo se u sigru s čobančadi i sin njekoga odličnoga medskoga velikaša; ovaj gospodičić neučini ono, što mu naloženo bijaše sigračkim kraljem, i ovaj ga dade pošteno izšibati. Izlemani potuži se svomu otcu, ovaj kralju, a kralj dade dovesti predase razuzdanoga govedarovoga dječaka, i surdisa oštro na njega, što je iztuko sina odličnoga muža.

„Gospodine, reče nepoplašeno tobožnje čobanče: Pravica tako zahtievaše. Ja bijah kraljem; zašto nije poslušao, kao i ostali? Kakav bi ja bio kralj, da ga neposlušnoga nisam kaznio?“ Astiages čudjaše se dječaku, i uz to promatrajuć mu lice pade mu oči, kako je dječak posve nalik na njegovu Mandanu; pitaše, u kojoj je dobi života, iztraživaše sve okolnosti, pak onda zagrozi se govedaru, i ovaj mu očitova sve, što i kako se bijaše dogodilo. Prama Harpagusu pritvoraše se ljubeznim i izjavi, kako mu je milo, što se je tako dogodilo. Pozva Harpagusa za istu večer na večeru, i reče mu, neka medjutim pošalje svoga sina, da se može posigrati sa sinom Mandaninim. Harpagus se osjećaše srećnim, što kralj bijaše tako milostiv, i posla mahom svoga trinaestljetnoga sinčića u dvor krvižednoga kralja, koji se osveti strahovito. Harpagus večeraše sa svojim kraljem. Svi uzovnici pri stolu (trpezi) imadoše jednaka jela, samo on jedini dobi u znak odlikovanja posebno pečenje, o kojem zapitan od kralja uvjeravaše, kako je jako dobro i ukusno, ali nezna, kakva je divjačina? Nesrećni otac čujaše brzo, da je jeo pečenje od svoga vlastitoga sina, jerbo na mig kraljev donesoše sluge glavu, ruke i noge njegova zaklana sina.

* Po J. A. C Löhru — Handb. der allgemeinen Weltgeschichte I. Band Seite 46—51.

Astiages dade se umiriti od svojih tumačitelja sanjka, kano izpunjene da su sanjke već po tom, što je Cirus bio kraljem u sigri. On posla dječaka opet u Persis k njegovima roditeljima, koji se obradovaše jako, ali i oni, kano i svatko živ mržahu Astiagesa, buduć su čuli udes sinov i okrutnost djedovu.

Po drugoj skazki dade dovesti djeda svoga unuka s materom njegovom u svoj dvor.

Cirus, odgojen po strogih persijskih običajih nadje sve u ženskarskom dvoru svoga djeda smiešnim; jerbo isti kralj na svom priestolju bijaše podobro naličan, obrve, ustnice, čelo, kosa i obrazi, kako je i sad još običaj u iztočnjaka. Cirus ogrli si djeda veleć: O kako liepa imam djeda: Mati ga pitaše: „Je l' ti ljepši djeda ili otac? Dječak odgovori: „Medju Perzijanci najljepši je moj otac; a medju Medi najljepši je djeda!“ To se umili starcu; on obdari unuka, i ovaj morade uviek sjediti za stolom kod djeda pri jelu. Dječak promatraše mnoge jestvine i reče: „Djedo! tebi je težko najesti se, ako ti valja od svega jesti!“

„Zar nije ovdje bolje, pitaše smiešeći se Astiages, nego u vas doma?“ „Neznam to, reče Cirus, ali se daleko laglje najedemo, jerbo nam je dosta hljeba i mesa, a vi tu imate koječega bez broja. Sa dozvolenjem djedovim podieli mali unuk preostala jela medju službenike, i svaki dobi nješto, samo Sakas, peharnik i ljubimac kraljev nedobi ništa. „Zašto nedaš ovomu ništa?“ pitaše kralj. „Ta on vješto toči vino.“ — „Mogu i ja to,“ odgovori Cirus, „i nebi izpio uviek prije polu kupe“. On odmah zastupa Sakasa, uli vino u pehar i pruži kralju. „Ali ti nisi ukusio, reče kralj. „Neću“, odgovori dječak; „otrov je u njem; jerbo vi svi onomad poludiste od vina, što vam ga davaše peharnik; grdno ste kričali, vikali i smijali se. Pjevači bijahu već promukli, a nitko od vas nije čuo, što su pjevali. Dok sjediste, hvastaste se svojom jačinom, a nemogoste stati na noguh, pokle ustati htjedoste. Takvimi dosjetkami umili se diete svomu djedu, koj ga dade obučavati u svih medskih vještinah, dade ga učiti jašit, lovit, strieljat, mačem i kopljem baratati itd., i Medi ga obožavahu, pokle se bijaše odlikovao u njekoj maloj bitki.

(Dalje sliedi).

Jamnica, alkalinska kiselica u Hrvatskoj.

(Od dra. Šlossera).

Kiselica Jamnica leži na lievoj strani Kupe blizu sela Gradca, $^1/_4$ ure od Pisarovine, 3 ure od Zagreba, 2 ure od Karlovca, $^3/_4$ ure od zagrebačko karlovačke željezničke postaje Zdenčine, i jest vlastničtvo trojedne kraljevine, te se nalazi okraj luga za perivoj vrlo prikladna.

Po kemičkoj analizi c. kr. geologičkim zavodom god. 1862. u Beču načinjenim, a god. 1863. po g. vitezu Dragutinu Haueru na licu mjesta ponovljenim, pripada ova voda rudnica u red Glauberove i jedatne slane kiselice.

Kiselica ova izvire na dva mjesta; te premda oba inako jaka ova zvirišta leže sasma blizu Kupe, to je ipak izkustvom dokazano, da se niti kod najveće vode u Kupi, Kupa sa zvirišti podzemno nemieša, a prigodom sbivše se kad i kad povodnje, osigurana su zvirišta od poplavine nasipi, u novije vrieme sagradjenimi.

Toplota kiselice u zdencu iznaša 8 do 9°, izvan zdenca do 12° R.

Kemička analiza, mjeseca lipnja godine 1863. u samoj Jamnici u novom zdencu načinjena, izkazala je sliedeći rezultat.

U jednom funtu = 7680 gr. nalazi se:

Sumporno-kis. natrona (Glauberove soli)	10·300	gr.
Sumporno-kis. vapna (sadra) .	3·062	„
Sumporno-kisele gorčike (sal amarum)	0·059	„
Uglično-kiseloga natrona (sode)	23·016	„
Uglično-kiseloga vapna	2·677	„
Uglično-kiseloga željez. kisca	0·643	„
Jedatne soli (chlornatrium) . .	10·703	„
Kremenite kiseline	0·320	„
Ustrojnih tvarina	0·089	„
Proste uglične kiseline	1·586	„
Svota svijuh sastavina	52·455	gr.

Medju sastavinami kiselice ove imade medjutim i takovih, koje se poradi neznatnosti svoje opredieliti nedadu; takove jesu:

Kali, mangan, lithion, jod, fluor, barit i tragovi od pranične kiseline.

Uslied ovih kemičkih sastavina zauzimlje naša kiselica srednje mjesto medju kiselicom Gleichenberžkom i onom u Rogatcu.

Najbolje sudara s Gleichenberžkom u sliedećih sastavinah, naime: uglično-kiselom natronu sa 28·016 prema 19·298; uglično-kiselom vapnu sa 2·677 prema 2·738; jednatoj soli sa 10·703 prema 14·241; kao što u kremenitoj kiselini sa 0·320 prema 0·407.

Proti tomu razlikuje se bitno kiselica Jamnička od Gleichenberžke sastavinom željeznoga kisca sa 0·643, kojega u Gleichenberžkoj kiselici nema, kao i većom količinom Glauberove soli, naime 10·300 prema 0·685, te napokon magneziom sa 3.205, koje Gleichenberžka kiselica nema baš ni malo.

Kiselici Rogatačkoj srodna je najvećma sastavinom od željeznoga kisca sa 0·643 prema 0·095, kao i sadržajem proste i vezane uglične kiseline; razlikuje se pako od ove većom količinom uglično-kiseloga natrona, naime sa 23·016 prema 5·838 i jedatne soli sa 10·703 prema 0·746 i manjom količinom Glauberove soli sa 10·300 prema 15·546, uglično-kiseloga vapna sa 2·677 prema 11·874, napokon što u kiselici Jamničkoj uglično-kisele gorčike nema, dočim je Rogatačka imade 9·931.

Radi obilnosti proste i vezane uglične kiseline, uglično-kiseloga natrona, jedatne i Glauberove soli, kao što radi osobito povoljne smjese ostalih sastavina svojih jest kiselica Jamnička vele ugodno piće, koje se rezkoću svojom vrlo preporuča, najvećma u sparini ljetnoj, poslie napora fizičnih i duševnih, jer čovjeka razhladjuje i kriepi, a isto tako čuvena je u ljekarstvu.

Valja za očuvanje proti zimljici, te se može po ljetu za svagdanje piće osobito preporučiti, tim većma tada, kad tko boluje od prirodjene ili kašnje zadobljene slaboće želudca, naime pako u bolestih hemoroidalnih, bolesti jetara, bubrega i inih bolestih organičkih, koje navadno ukorelu zimljicu sliede.

Ima pako liečničku svoju vriednost osobito po uglično-kiselom natronu, uglično-kiselom željeznom kiscu, sumporno-kiselom natronu, jedatnoj soli i prostoj ugličnoj kiselini.

Ova mineralna voda je daklje po bitnosti svojoj alkalinsko-muriatička kiselica, imade medjutim takodjer velecienjena svojstva željeznih voda, što u liečničkom pogledu zaslužuje izvanredni obzir. Sumporno-kiseli natron u osobito povoljnu razmierju stoji prema inim sastavinam, jerbo 10 grana po svakom funtu upravo je dovoljno, da kemički djeluje, a nije niti odviše, da bi se neugodan tek Glauberove soli osjećati mogao.

Glavno djeluje na probavila (Verdauungsorgane) i razstavljanje želudačke kiseline, pomaže čistiti žuč, oživljuje oslabljena crieva, unapredjuje defekciju, lieči stinuća organa trbušnih, osobito pako povisuje djelatnost bubrega kao i ostalih mokraćih i čistećih organa.

Uslied toga se Jamnička kiselica strogo kao liek upotrebiti može:

1. proti slaboj probavnosti i prekorednom kiselinom prouzročenim trbušnim bolestim; proti umnoženju želudačke kiseline i proti crievnomu kataru;

2. proti bolovanju bubrega i naročito kamencu;

3. proti bolestim jetara i slezene, navlastito kod stinuća i otoka njezinih nakon dugotrajnih zimljica, proti hiperemiji i zapriečenju olučivanja žuči uslied punoće krvi, koja se množi trajnim sjedom i neprestanom radnjom osobito kod činovnika i učenjaka;

4. proti stinuću trbuha uslied dugotrajne zatvorenosti ili s mnogoga sjeda i tim prouzročenim hemoroidom, udaranju krvi u glavu, prsa i trbuh, osobito pako na slezenu, jetra, bubrege, utrobu i mjehur, odkuda dolazi česta glavobolja, šumenje u ušijuh, oslabljenje vida, boležljivost pluća, prsiju i mjehurski katar, neuredno čišćenje; nadalje

5. proti hipohondriji, histeriji i melanholiji, koja dolazi od stinuća trbušnih;

6. proti žutici, dolazećoj od stinuća jetara i njihove punoće krvi, i proti žučnomu kamencu;

7. proti bolestim odušnih organa kao i proti kataru grla (glotni, Kehlkopfkatarrh), u početku proti plučnim prištom i proti skopčanomu s njimi kataru, osobito ako se pije mliekom ili sa sladkom sirutkom.

8. proti bolestim žliezda, stinućim otokom i utvrdam njezinim;

9. proti škrofulom, skopčanim s katarom želudca, utrobe ili mjehura;

10. proti različitim bolestim kosti, naročito proti kostoboli, oslabljenju kosti kod djece itd., osobito ako se uza to, da se kiselica ova redovito pije, i za kupanje rabi.

Proti tomu nesmije se kiselica jamnička piti, kada je tko u obće punokrvan, kad boluje od organična zla u srdcu ili u povećih krvnih cievih; kada tko nagiblje na kap, kao što se ni u obće nepreporučuje, kad je tko naravi razdražive i izvržen udaranju krvi u glavu ili srdce, i žešćim zapalam osobito slinovîca.

Iz svega toga uvidja se daklje, da se kiselica Jamnička neodlikuje samo tim, što je vrlo ugodno piće, već da poradi njezine čuvene djelatnosti vriedi, da se uprav na licu mjesta kao liek upotrebi, na što je u novije vrieme i od strane zemaljske vlade ondje s izvanrednim troškom izvedenimi gradnjami shodan obzir uzet; jer u svrhu udobna smještenja gostova nalazi so ondje jedno u ukusnom štilu sagradjeno svratište u dva kata sa velikom dvoranom za ples, konverzaciju i ine zabave, a nemanje sa 16 ukusno udesenih soba za smještenje dolazećih gostova.

Isto tako obstoji ondje ukusno uredjeno kupalište, sgrada, gdje se boce s vodomrudnicom pune, zgrada za smještenje konja potrebite staje, kolnica za kučije itd.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Pjevačica opere u gradskom kazalištu u Hamburgu rodom zagrebkinja gdčna. Irma Trputec-Terée dala je sinoć u redutnoj dvorani narodnoga kazališta koncert.

Čujemo, radi se o tom, da ju pogode za naše kazalište.

— Družtvu sv. Jerolima prilažu razne svote pučki prijatelji. Pravila za prosvjetno družtvo „Svjetlo“, koja su, kako nam kažu vještaci, uprav vještački i prema potrebi puka sastavljena, izpravljena su u njekih nebitnih točkah po želji vlade; potvrda se očekuje svaki dan.

— Čitamo u služ. austr. izvješću o parižkoj izložbi (12. Lief. str. 348—371) važan odsiek o kulturno-historičkoj znamenitosti narodnih nošnja, koje se u ovo polak stoljeća u premnogih evropskih zemljah gube. Kulturni narodi Niemci, Francezi, Englezi i Talijani već gotovo niti nemaju svoje posebne nošnje za ma kakvu karakterističnu razliku. Na str. 352 ima ovo: „Da nije iz Zagreba poslana podpuna sbirka hrvatskih narodnih odiela, to u tom pogledu velika inače i raznonarodna carevina austr. nebi pogotovo imala šta pokazati.

Književnost. (Hrvatska i srbska). Nauk katoličké vjere. Napisao Ferdo Filipović, svećenik djakovačke biskupije, izašo je tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu 1868. U 8-ni str. VIII. 238. Stoji 1 st. 20 novč.

— Jamnica, alkalinska kiselica u Hrvatskoj. Tiskano na 8 str. 8-ne kod dra. Lj. Gaja troškom vis. namjest. vieća hrvatski i napose njemački. Knjizi je priložena Hühnovom litografijom nečisto izvedena slika „Kiselica Jamnica u Hrvatskoj, gostiona — kupalište.“

— Poletar, pjesme Ivana Dežmana, biti će izdan tiskom, ako se skupi dovoljno predbrojnika, koje na upis pozivlje knjižara Svetozara Galca u Zagrebu. U knjizi će na 160 str. 8-ne biti izabranih pjesama g. D. i to: Branirod. O zlatnom stablu. Ostavljenica. Harač Crnegore. Klijin zapis. Hajdukova pokora. Brada Kraljevića Marka. Naša je budućnost. Vito Dugović. Kašljun. Skočdjevojka. Milivoj. Poklad. Gnjezi-nevrenčići. U risu. Uskok Miloš svladao Dio Bagoru. Kukavica. Braća-nebraća. Trojan. Andrija Skradinjanin. Nevolje bratimstvo. Majčina ljubav. Plana. Zatim u prevodu Lesingovi epigrami i Pakleni zbor iz 4 pjev. Tassova oslobodjena Jerusolima. Ciena biti će knjizi 80 novč.

— Poziv na predplatu. Jedna knjiga hrvatskih narodnih pjesama, po gornjoj Krajini i po turskoj Hrvatskoj sabranih, izašla je pred četiri godine. O toj prvoj knjizi je akademik g. V. Jagić, vrstni poznavatelj našega jezika i narodnoga blaga, u časopisu Književniku od g. 1864. u 4. sv. povoljan sud izrekao. Tim obodren nastavio sam skupljanje narodnih pjesama, da se spasi od pro-

pasti, što se još spasit dade. Sad imam sve junačkih pjesama za dvie knjige, svaku po petnaest araka, te sam jih naumio štampom izdati. Pozivljem dakle na predplatu do konca listopada sve rodoljube u domovini i izvan nje, sve prijatelje našega naroda i knjige naše; osobito rodoljubivo svećenstvo, učiteljstvo, mladež i narodna dzužtva svake struke u domovini, da svaki u krugu svojih prijatelja, drugova i onih, nad kojimi jim je briga povjerena, nastoji, da se narodna pjesmarica što više med narod razširi; njim to osobito na srdce stavljam, jer se naš čovjek, komu se knjiga još priljubila nije, najprije i najlaglje na čitanje narodnih pjesama primamiti može, čim se otvaraju puti i drugim koristnim narodnim knjigam, a po tom i svestranoj narodnoj prosvjeti. Osobito se nadam obilnu učestvovanju domoljuba iz onoga kraja, gdje su ove pjesme sabrane.

Ciena je knjizi što ikad manja biti može 50 novč. a. vr. Tko skupi deset predbrojnika, njega ide jedanaesta.

Tko ovu knjigu kupi, nadam se pouzdano, da će kupit i drugu (dotično treću).

Koji budu dobrohotno skupljanje predplatnika na se uzeli, neka izvole imena dotične gospode točno naznačena, zajedno s novci slati na uredničtvo „Dragoljuba“ ili na štamparnu Drag. Albrechta u Zagrebu.

Molim najuljudnije urednike svih domaćih i drugih slavenskih listova, da ovaj poziv uvrstiti blagoizvole. *Luka Marjanović.*

— **Dragoljub**, hrvatski kalendar za g. 1869, uredjen kao ma koj najbolji inojezični prema potrebam svakoga striliša i sa podpunim šematizmom svih naših hrvatskih, slavonskih, dalmatinskih i krajiških oblasti, štampa se i bude za koj dan gotov. Obilati sadržaj priobćit ćemo kašnje.

— **Kvaternikova knjiga**: Istočno pitanje i Hrvati. Sv. II. ima str. 192 a stoji ne 80 nego 90 novč. u knjižari Svet. Galca.

(**Strana**). U Osieku je počeo izlaziti nov politički list dva puta na tjedan naslovom „die Drau“.

— Cyrille et Méthode. Étude historique sur la conversion des Slaves au christianisme. Pod tim naslovom g. L. Léger izdaje u Parizu na svezke poveće djelo.

Svašta. Krasopisni remek. Što je Prosper Docini, mletački krasopisac uredio na adresi vjernosti, koju su Mletčani poslali kralju Viktoru Emanuelu, to je nješto davno nevidjena. Ima u tom spisu na tisuće uriesa, kojih nemožeš opisati; budi dosta reći, da su u jednom jeditom pismenu S u rieči Sire tri mikroskopična vidika u Mletcih izvedena baš majstorskom točnosti i krasotom. Gledeći povećalom vidiš jih kano da su fotografički iz same naravi snimljeni. Sva je adresa tako divno i razkošno ukrašena, kako su običavali raditi samo u cvietu mletačke državne slobode.

— **Slovenski tabori** zovu se meetingi susjedne braće, u kojih hoće da traže ovo, što je cviet inteligencije dolnjega Stajera već 7. srpnja zaključio: 1. Zahtievati „slovensku skupinu“ t. j. sjedinjenu Sloveniju s narodnom upravom. 2. Činovnikom po takvoj Sloveniji dati rok, dokad moraju znati slovenski govoriti i pisati. 3. Pučke škole da budu posve slovenske u sriednjih da bude učevni jezik slovenski a njemački bi ostao propisani predmet. Troške Jugoslavenskoga sveučilišta u Zagrebu da bi razmjerno imale nosit i Kranjska, Koruška, slov. Štajerska i Primorje. 4. Crkvena vlada neka uredjuje slovenski, u bogoslovju dosad njemački predavani predmeti da se predaju slovenski. Slovenci, što skorije izpunile se pravedne želje vaše!

— Zakonodavno tielo francezko zaključi 18. srpnja, da se u Parizu podigne katadra za slavjansku književnost.

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Spreda grad je u Africi,
Pod Francuzku spada;
Poklopac u obloj slici,
Čitaš li od zada.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 31. Odgonetka (rebusa u br. 27.) „Zovi vuka, on će ti na vrata“.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ preplatiše: 183. Samostan franjevački u Koprivnici. 184. Fran. Pupek, kapel. bistrički. 185. Gja. Man. Strinarićeva u Novskoj. 186. Barun Mirko Ožegović, biskup u Senju. 187. Gorn. gradski kasino u Osieku. 188. Kr. predsjedničtvo namjestničtva u Zadru. 189. Gdča. Ana Matkovićeva u Vinkovcih. 190. Nar. čitaonica u Vinodolu. 191. Ilija Hranilović, c. kr. nadporučnik. 192. Jos. Kolarić, žup. upravitelj u Dubici. 193. Redovnička mladež bosanska u Djakovu. 194. Gdja. Sofija Kirovička u Varaždinu. 195. Nar. čitaonica u Karlovcu. 196. Amb. Vranjičan, duh. pomoćnik, 197. Filip Adžija, 198. Miloš Ljubibratvvić i 199. Kost Emil u Ogulinu. 200. vitez Ant Sokolić, kanonik i 201. Družtvo duh. mladeži u Senju. 202. Gdčna. Milka Račkova u Zagrebu. 203. Karlovački magistrat za knjižnicu glavne učione. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 30. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

Gostinski M. Božiću.

Znadeš li prijatelju, tko je sve u toplicah? Mislim, da si pogodio; nije niti mučno, jer sam ti već u posliednjem pismu natuknuo, što će biti, i tko će doći. Ove večeri, što jih proživih u družtvu našega Dragutina i Stanka, nikada zaboravit neću. Nemisli, da je ovo prosta fraza. Istina, ljudi su običajni često govorit: ovoga ili onoga neću nikada zaboravit, — i kod prve sgode već se toga nesjećaju. Nu rubrika „ugodnih dneva" u mom životu toli je slabo izpunjena, da predmeti u njoj uvršćeni moraju zapiliti se u mozak, jer prevrćuć jih često, a nalazeć jih toli malo nemogu mi se nikako iz pameti izvinuti. Ja počitujem svakoga muža, koj radi o boljku čovječanstva u obće, a napose svoga naroda; nu čim se tko jače i silnije bori proti ogromnim zapriekam a često vrlo nejednakim oružjem, tim on veće štovanje zaslužuje. Nu kad jošte takov junak žrtvuje sebe, svoju budućnost, udobnost i sve, što životu podaje slasti: tad brate, pokloni se duboko takovu mučeniku svoga naroda, jer karakteri ovakvi riedki su, u njihovu duhu klije božanska iskra ljubavi.

Ovakva čustva probijahu mene, kad sam slušao sboriti našega neumornoga radnika na njivi narodnjega boljka: našega Dragutina Rakovca, kad vodjah govor sa blagim, nježnim pjesnikom „Djulabija". Brate, duh moj, iskreno da izpoviedim, duboko se klanjaše ovim muževima, dao Bog, te radnju njihovu potomstvo znalo dobro ocieniti, sadašnjost kao da je pravo neshvaća.

Nećeš mi zamjeriti, ako Ti mjesto opisa pošaljem ovdje priklopljeni dnevnik o našem razgovoru. On je pisan pod prvim utiskom naših medjusobnih priobćivanja. Zadovolji se tim, pa čekaj strpljivo, dok se bude svidilo mojoj gospodskoj volji opet usrećit te kojom slovkom.

Ulomak iz dnevnika Gostinskoga.

U varaž. Toplicah mjeseca srpnja.

Jučer prispje ovamo naš Stanko Vraz. Poznavajuć se već od prije mi se pozdravismo kao davni prijatelji iskreno, po hrvatski. Danas probavivši većinu sparna dneva u kući podjosmo pod večer, kad se već sunce nagibalo svomu počinku, te se popnemo na brežuljak, što no gospoduje nad kupalištem, te odakle se uživa prekrasan pogled na obližnju romantičnu okolicu. Sa gora zagorskih lepršaše hladeće povjetarce noseće nam pozdrave od starih razvalina njekadanjih gospodskih dvorova; daleko onamo ronjaše sunašce u crvenih oblacih šaljuć nam i našoj oko-

lici posliednji cjelov kao da joj se mučno razstaviti sa predjelom, koga je ruka božja divnom umjetnošću sastavila. Zadubljeni u taj veličanstveni i čarobni prizor nas trojica šutasmo kao da se plašimo ma jednom besjedom profanirati svetu tišinu. Napokon prvi se pojavi naš ćutljivi Stanko viknuv:

— Čarobna li prizora, mili Bože!

— U istinu, divan je, prihvatismo mi dva kao iz jednoga grla.

— Da divan je, oko božje mora da se nasladjuje umotvorom, što ga nedostižni duh njegov zamislio, a ruka čarobna izvela. Pa kad čovjek promisli, da je cielo naše Zagorje prepuno, nanizano ovakvimi predieli, tad mora da ti se srdce ponosom ponese nad ljepotom domovine. A kakova tek razlika medju životom ladanjskim i gradskim? Tko da tu neprione cielom dušom uz rieči Engleza Cowley-a, koj no reče: „Mi smo ovdje (na ladanju) sried bogatih te uzvišenih prizora naravi; ondje (u gradu) stojimo pod kukavnim nazorom policije. Ovdje koracamo po svjetlih i slobodnih stazah božje dobrote — ondje puzamo po mrkih, tamnih labirintih čovječje zlobe. Ovdje je, čini mi se, prava radost: liepa, vjerna i čista žena; ondje je ona: bezobrazna, nevjerna i naličena bludnica.“ Ovaj sud nješto se vidi prestrog, ali zanijekati se neda, u njem puno imade istine.

— Žalibože, da je tako, prihvati Rakovac. Na zemlji ovoj, toliko se dogadja nevaljalštine, da se čovjek pošten upravo stiditi mora. Priznati valja: čovjek je gost božji na zemlji. Ova sama prekrasna je kuća njegova, a gospodar njen jamačno vriedan, da ga gostovi počitanjem susreću, da nevriedjaju čednosti ni pristojnosti. — Kada se daklje bezobrazni, surovi neotesani ljudi, poput objestnih, prkosnih dječaka turaju amo tamo, te buče kao u krčmi, a kuće gospodara kao kakova bezdušna krčmara psuju: tad se mora pobuniti čustvo čednih gostova i oni se zastide onih, koji poput njih, traže gostoljublje, ali ga svojimi prostačinami oskvrnjuju.

— Ali zato dužnost je naša, prihvatih, da takove nas sramoteće gostove na red poberemo, da jih znajući dobrotu gospodara prisilimo na ponašanje čedno i dostojno. Bog neplaća svake subote, nu svrha družtva čovječanskoga upravo je ta, da takove crve javnoga poredka utamani, korov takov izčupa. Dakako, ovo nastojanje može tek onda uspjeti, ako mu priteknu u pomoć mudri zakoni i svikolici oni organi, kojim je prva zadaća skrbiti se oko zdravoga uredjenja socijalnih odnošaja. Jer dok državne vlasti slabo mare za to, dok one pače misle, da jim ide u prilog takovo razvratno stanje zemlje i čovječanstva: dotle bit će — plašim se — bezplodni napori najvećih prijatelja napredka, poredka i razvitka medju ljudmi.

— Mnogo dobra, vrlo mnogo učinit može tu prosvjeta, priveže mojim riečim Dragutin naš; ona je fata morgana sried tmina i ledenih stiena neznanja, koje malo gdje toliko pritišće sviet, kao u jadnoj našoj domovini. S toga treba narod nam dignuti, luč prosvjete i morala zapaliti u njem; svraćati duh njegov na davnu slavnu prošlost, užigati svjetiljku narodnjega ponosa u njem, da ga ogrieva i zajedno mu svietli na strmoj stazi u budućnost. Vjerujte, prijatelji, dok nam toga nebude, lagano ćemo, vrlo lagano napredovati, slabe rezultate postići, kasno se našemu cilju domaći. Velika masa naroda ledenim će srdcem, ravnodušnim okom pogledati napose naše radnje, neshvaćajuć težnja naših, ona će jim i nehotice zaprieke na put metati, a neprijatelji hrvatski, kojih — budi Bogu potuženo — velik se broj broji kod kuće i u vanskom svietu: ti će protivnici porugljivo podviknuti nam: fantaste ste, ludjaci ste, narod nemari za vas, on se neće da posluži vašom radnjom, on vas odbija, nepristaje uz vas, ma koliko vi vikali, da radite oko njegova dobra; on će sliediti nas i povladjivati naše težnje. I budući neuk narod nalikuje djetetu, koje možeš zasliepiti raznimi caklećimi se igrarijami, to će on biti dugo loptom u rukuh svojih domaćih ili inostranih protivnika. Neuka bo možeš lasno zastrašiti, zasliepiti i prevariti. A to je ono, česa se najviše plašim, ovo su vam prijatelji, ona olovna krila, koja mi silomice pritišću duh, radnju često prekidaju,

te mnogokrat poput nemoćna starca zdvojno pritežem ruku razmišljajuć gorke misli, neće li možda nadoći hudi dnevi, kad će cielu radnju našu nadošli vjetri oboriti, kako diete obara lagacnu kućicu od karata!

— A najbolji liek proti takovim dogodjajem jest prosvjeta, rekoh ja, o kojoj si upravo malo prije govorio. O njoj daklje valja nastojati, nju gojiti, probudjivati prijatelje njoj u prosvjećenijih klasah pučanstva, poticati ljubav k narodu medju onimi stališi, koji bi mogli po svom položaju najviše oko nje raditi. A to je upravo svećenstvo, i ako me slab duh moj proročanski nevara, sudeć po obstojećih jur simptomih, ja mislim, da će svećenstvo u našoj domovini biti s vremenom ne samo promicatelj i zagovornik narodnje civilizacije nego takodjer i branitelj prava, naših svetinja. A vjerujte, za sve drugo skrbit će se naš najmožniji saveznik: duh vremena te nazori i ideje našega vieka. Niti smo mi najgori, niti smo, hvala Bogu, odsudjeni na to, da vjekom robujemo: neznanstvu, tmini i sebičnosti. I kao što će žarko ono sunašce, što no ga malo prije gledasmo zalaziti, sutra opet jednakom snagom, u pratnji još sjajnijih traka razsvietljivati zemlju našu: tako će i pravda te pravica, ma sada i nesijala, opet sinuti narodom, čovječanstvu, pa valjda neće minuti niti Hrvata, samo ako budu umjeli njoj put utrti. Narodi nisu od danas do sutra; njihov život, njihovo bivstvovanje nemožeš jednim puškometom zatrti, niti jih jednim potezom izbrisati iz registra velikih obitelji. Kad je hrvatski narod odolio mačevom okrutnih Franaka, strielam divljih Mongola i kopitam bezbrojne Turadi, valjda neće dopustiti vječno ono biće, koje upravlja udesom naroda, da sada izgine, kad najbolje sile rade o tom, da ga probude k životu novomu, dugotrajnomu i slavnomu! Kukavica je, a ne muž, koga bi mogle preplašiti sadanje nepovoljne okolnosti, ta hvala Bogu nismo djeca, ovakve oluje mnogokrat već projuriše preko glava naroda našega, ali ga neoboriše, pa ga neće jamačno niti ove, koje premda se pojavljuju na drugom polju, nu svakako rade o našoj propasti. Ali ja podvikujem to svim našim vragovom:

Dok u nami srdce tuče,
Dok imamo krvi vruće,
Neka znade dušman kleti
Da se neda Hrvat speti
U sramotne verige.

— Jest! tako je! vatreno prihvati Stanko. Svojimi napori, poštenjem ali i odvažnošću mi ćemo, ako Bog dade, sve zaprieke pobjedonosno prelomiti. U tom može nas tješiti poviest svih naroda. Jer upravo ta učiteljica ljudi dokazuje plamenimi pismeni, da nikakova nepravda, pružila ova ma kako duboko korenje i žilje u krilu vremena, ma se ona pače i na prividne razloge oslanjala; nikakovu kletu oholost i objest, sjedile one ma kako visoko, neće minuti kazan, poniženje. A vječna prava naroda pako, ma se i tako u prašinu pogazila, da jih niti razabrati nemožeš, ona će uzkrsnuti, uzkrisit će jih onaj, komu se iz vječnoga krila potekla, koj je naravni zatočnik svega: što je pravo, dobro i plemenito; narodi pako radostno će klicati i slavospjeve pjevati kod uzkrsnuća njihova!

— Ovakve misli, slične nade, zakrile često uzmičući duh moj, nastavi Dragutin, one opet primaknu klonuvšu ruku te mi u časovih tuge i nutarnje borbe otvore kadšto pomoćju fantastičnih želja na koj trenutak vratašca u budućnost, i ja se poput nevina dječaka radujem, skakućem po tom Edenu moga naroda; srdce moje pjeva tada slavodobitni „aleluja“, jer gledam izpunjene želje i težnje naše; napori, radnje i osnove naše vide mi se izvedene, a glavni cilj osnovah nas svih zajedno slavno dovršena: narod bo je slobodan, sretan; slavljen i okićen lovorom stare slave i novih zasluga ponosom hoda medju ogromnom obitelju velikih i prosvjećenih pukova. — Takove sanjarije ponesu me kadšto iz jadne sadašnjosti i priznajem puki su to predmeti preslobodne fantazije, ali vjerujte, oni mi kriepe dušu, jače snagu i sokole duh, te uviek radostnijim licem, sjegurnijom desnicom laćam se posla šapćuć si poslovicu:

Oštro pero, bistar um
Neka nov nam tare drum.

I dok ovako sboraše naš Dragutin njegovim licem razlije se žarko rumenilo, iz očiu sipahu mu vatrene iskre entuziazma te kristalnoga rodoljublja: misliš, davna prošlost odasla jednoga od mnogih onih starih Hrvata, koji su mačem u rukuh, posmjehom na licu padali na bojnom polju za slobodu i čast domovine. Da ti se je duša sibirskim ledom obložila, onako žarke rieči otopile bi ti debele slojeve a srdce proključalo bi novim dahom.

— Mi smo mužkarci, prihvati nakon duže pauze Stanko, uzprkos velikim idejam ipak dielomice siromasi! Trudimo se, dneve i noći razmišljamo o teorijah, osnovah, kako da promaknemo blagostanje svojih sugradjana, a pri tom zaboravljamo na drugu polovicu našega žića, nesjećamo se naših žena. Težimo probuditi narod iz mrtvila, ulijati mu ljubav rodne zemlje, a slabo se obaziremo na onaj prevažni faktor, koji nam može svojim nehajstvom, ili — što je mnogo gore — svojom protivnošću najljepše težnje osujetiti, izvedenje njihovo zapriečiti. Mi želimo odgojiti valjane sinove te unuke, a u čijih je rukah taj najplemenitiji zalog buduće narodnje sreće? Žena sabire u svojih rukuh sve niti obiteljskoga života, ona je svećenica kućevnoga žrtvenika, iz njenih ustiu izlaze prve rieči; prvi nauci prodiru u nevino djetinje srdce, ona upravlja njim kao vješt mornar krhom plavi. Neće li daklje ta plav onim pravcem broditi, koj joj bude naznačen krmanjušem? Ali ne samo u kući, i u družtvenom životu važno izpunjava mjesto žena. Odnošaji i duh vremena pribaviše joj velike privilegije. A svatko od nas mora priznati, da nema pravoga, trajnoga napredka u duhu narodnom, nebudu li se družtveni odnošaji upirali na onaj prijašnji; ako nećemo, da živimo život narodni samo na papiru i po novinah, onda valja, da narodna ideja prodre u sve socijalne i obiteljske odnošaje.

Sve ove okolnosti tako su važne, da nam valja svu pomuju uložiti, kako budu nam u prilog. A zato valja nastojati, da naše žene budu čestite, iskrene domorodke. Netreba se zadovoljiti vanskom ljuskom, duh narodni, ljubav domovine i njenih svetinja mora zavladati srdcem, mišlju i cielim djelovanjem naših Hrvatica. Nijednoga pametnjaka nemože zadovoljiti, ako djevojka nauči gdjekoju izreku hrvatski progovoriti ili ma i koju pjesmicu izpjevati, a pri tom joj srdce ostaje hladno. Ja upravo mrzim takove žene, jer nje vodi pri tom egoizam i želja, da se komu umile. Takove bo će svomu kumiru za volju jednakom ravnodušnošću govoriti rieči japanske ili pjevati pjesme tunguzke. Žene moraju prije svega uvjeriti se, da nema dostojnijega čustva za nježna srdca, nego ljubavlju i štovanjem privijati se uza sve ono, što je domorodno, liepo i plemenito; njihov duh valja da se nasladjuje divnimi proizvodi klasičke hrvatske književnosti kao i novijimi pojavi na polju duševnoga rada. Jer biljeg prave naobraženosti opaža se tek u tom, kako tko svoje štuje i ljubi.

Mi netražimo od naših žena golemih žrtva. Netrebamo, da si poput junačkih njekoč Kartažanka šišaju kosu, te iz nje pletu tetive i lučce, pa njimi dušmanina svoga naroda tamane; nećemo da braneć domovinu padaju liepom, ali i mučnom smrću narodnih mučenica. Nezahtievamo, da se odreknu svojih preimućtva u družtvenom životu, pače mi ćemo granice ovim posliednjim njim na korist još i razmaknuti; nu jedno možemo punim pravom od njih iskati: neka nas pomažu u velikoj i mučnoj zadaći oko narodnjega preporoda oko zasadjivanja narodnje sreće. Kao što su nam u svih poslovih — po naravskih i božjih zakonih — pomoćnice, tješiteljice, neka nam i u ovom najvažnijem djelu ledja neobrnu, da nebudu nieme hladne motriteljice naših trudova. Ovo mi želimo od naših žena, ovakva čustva treba da jim ulijemo. A ja se nadam, budemo li stupali u tom poslu ravnim putem, žene naše uvidit će to i same te buduć i onako plemenita, ljubavi pristupna srdca, neće ga zatvorit ni uzvišenomu čustvu prama domovini. A kad jednom njihova srdca planù tom vatrom, kad se njihovom pomoćju razširi to čustvo u obiteljih, u družtvih i sastancih, onda, ali tek onda moći ćemo sjegurnim okom motriti u nejasnu budućnost, djelo započeto prenieti će se u sjegurne, mla-

dje ruke, koje buduć odgojene čestitimi majkami, sliedit će mudre savjete njihove, te krepkim duhom nastaviti i kraju privesti, što su predji započeli. I kasno potomstvo blagoslivat će žene takove, a čovječanstvo onakvim štovanjem veličati njihove krieposti, kako se još i dan danas — nakon tolikih vjekova — počituje slavna majka slavnih Graka, kao što se dostojno i slavno spominje junačkoga srdca Hrvatica Jelena Zrinska, udata Rakoczy, kako sav naobraženi sviet u zviezde kuje žene poljskoga naroda. (Dalje sliedi).

Kneginja Katarina Zrinska.

(Ulomak iz pjesm. pripoviedke).

Ist der Leib in Staub zerfallen
Lebt der grosse Name noch.
Schiller.

Izpod Ozlja, tvrda grada
Perivoj se krasni pruža,
Sa prozora žena mlada
Mirno gleda u vrt ruža.

Broji l' biser rosnog cvieta,
Što s' u suncu ranom cakli?
Il radećih množtvo kmeta
Po vrtu se baš razmaklih?

Sluša l' Kupu valovitu,
Koja s briega u vir biesni?
Il u čelu darovitu
Izumljuje divne pjesni?

Liepa žena gleda doli
Al kanda se Bogu moli
Nemirišuć miris jaki,
Što ga vjetrić diže laki;
Nisu oči njoj na kmetu
Nit na rosnom biser-cvietu,
Nit šum Kupe ona sluša
Već pobožna njena duša
Pobožno se nječim bavi —
Baš bi reko Boga slavi.

Bio prvi kolovoza
Tisuć šest sto šestdesete,
Na oknu je pismo — proza
U njem valjda misli svete,
Koje žena pomno čita
I o kojih razmišljava,
Pa tad oči k nebu bita
Kanda pomoć umoljava.
Netom sva se použesti
I srdce joj kucnu silno,
Spise pred se porazmjesti,
Poglednù ih sve umilno,
Čitat još ih redom prime,
Čita jedan čita više,
Dok napokon svoje ime
Pod spis jedan nepodpiše;
Pa tad sklopi ruke obe
I pram nebu dignù oči
A s prozora iste sobe
Čù se uzdah iz sve moći:
„Hvala Bože — na 'vom tebi daru,
Koj Hrvatom dragim mogu dati
I goruće ljubavi mi žaru
Za te i za njih jamstvo pokazati."

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvati Iv. Belan).

(III. dalje).

Minù tjedan za tjednom. Mladi uznici nevide nikad nikoga, do niemoga sluge, koj jim dnevice o svojoj uri donosi slabu hranu, niemo donosi i niemo jim ju ostavlja; a oni ju zadovoljno i bez pritužbe potroše. Već privikoše svomu žalovitu životu; a žalovit odistâ bijaše. A niti si poželiše šta drugoga, nego samo zajedno ostati, sreću i nesreću bratski dieliti. Ljubav, čista, sveta, nebeska ljubav, bogom u mladjahna, nevina srdašca usadjena ljubav, tješi jih i veseli u samoći, u nevolji i biedi sladî gorku čašu muke i trpljenja, koju tako rano piti moradjahu.

Ali jao! i ova oskudna sreća, i ovo kukavno blaženstvo na brzo jih prodje. Nove žalosti, novi jadi, nevolja i bieda nova, gorča i ubojnija, od svih dosadanjih, ima opet raniti i ucviliti bolna jim srdca.

Nestà ljeta. Namačè se jesen, a s jeseni hladovite noći. Nahrupiše daždi i česti vihri. Kroz razbijeno okno huji vjetar nesmiljeni unoseć kišu u podrtu uzu, da je strašno. Nježna Olga drhće i trepeće od zime i mokrine. Fedor opazi, kako joj nestaje rumeni s lica, kako joj potamnjuje veselo žarno oko, i kako uzà svu bol nastoji to zatajit tobož radostnim

posmjehom. Opazi to, i strah mu srdcem strese. Razkriljenih rukû, suznâ oka i glasom, srdce parajućim, moljaše slugu, koj jim je hranu donosio, neka pripravi sestri toplu postelj, ili bar okno zadjela. Ali tvrdo srdce tvrdoga sluge neganù se timi riečmi; ni tračka pomilovanja nebje mu vidit na licu. Zdvojno diže Fedor ruke prema nebu, moli, uzdiše, cvili kao ljuta godina, lama si ruke — al zaman. Sluga dohodi, sluga odhodi, nit pita za uznike, prepukle kukavice; a nesreća njihova ganula bi stanac-kamen, da proplače. Fedor se trudi i nastoji osladit gorkost miloj si sestri. Kad bi noćju na studenoj slami usnula, ogrnuo bi ju svojom odjećom; nehajući ni malo, što cielu noć probdije u brizi za ljubljenu sestru; nemareći, što i sam od studeni trepeće i drhće, kao tanahna trst na vjetru. Danju joj huče u mrzle ruke, da joj jih stopi. Pritište si ju k srdcu, u svoje ruho ovija, tješi ju i razgovara. Čuva joj nožice od mokrine premrzle. Ta čitave kaluže nabrale se po tlih, po studenom kamenom podu. Brani ju svake sapice duvajućega vjetra: spreman sám sebe žrtvovati, samo da nevidi, gdje mu ona, onemogla, srdačna sestrica trpi. Ali biednik nemogaše odvratit nesreće, koja se polagahno ali sve bliže primicaše, da mu izrani i onako ranjeno srdce, da mu ga zalije novom žalosti, nevoljom novom. Olgino iznemoglo tielo nemogaše uz oskudnu hranu podnosit tolike studeni i mokrine. Groznica ju shrvà, često u nesviest pade, zlo ju za zlom ruši i tlači, i već nema, što bi joj moglo razvedrit pogleda, izmamit sladak posmjeh na rumena usta. I Fedoru nebijaše već utjehe, i njega obhrvà bol i stradanje. Izginù mu čilost i jakost; oslabljen i trudan pade na kukavnu postelj pokraj drhćuće si sestre. Klekne, jauče, plače tako milo i tužno, kan da će mu srdce od boli i cvila puknut. „Bože smiluj mi se!“ to mu bijahu jedine rieči, što jih je izustiti mogo.

Dotle je moralo doći; dotle, jer tako hotijaše knez Ivanov. Nebogo, mladačko srdce Fedorovo neka posve onemogne, neka se nastrada i napati, mišljaše Ivanov, tad je zaufano moj, nebude se usudjavao opirati se mojim zapovjedim. Dodje u biednu, zapuštenu, groznu uzu, i gleda hladno neboge sirote, na što jih je on sám spravio. Fedor zavapi na vas glas, pun užasa, srdjbe i gnieva, ugledavši zakletoga neprijatelja, nesmiljenoga ubojicu svoga; i jamačno bi mu se očajavajući Fedor grdno osvetio, da ga sile već tako ostavile nisu. Nu bog ga občuva grozovita čina, što ga bijaše namienio knezu — podignuta mu desnica klonù od slabosti.

— Fedore, slušaj me! reče knez, nahraniv si paklenjačke oči paklenom radosti nad sdvajanjem ovih sirota.

— Ni rieči neću slušati iz gadnih ustiu ubojice moje sestre, sirote, nevine Olge! odgovori mu Fedor škripljući od jeda zubmi, i stiskajući usta, nebi li ga prošle suze srdjbe i zdvojnosti. Amo gledaj, krvniče! amo, drhći, tresi se gujo! vidi amo! Znaj da pravdi božjoj uteći nećeš, a prokletstvo moga otca satarisat će te u prah, zlotvore crni! — Otče moj dragi! mili otče! zašto si ostavio nas kukavice biedne tako rano!

Knez stegnù s ramenî i reče hladno:

— Ti si diete, pa neznaš, što govoriš. Nisam ja, ti si, ti sám ubojica svoje sestre. Tvoja okorjelost doprati ju gle' amo. Bila bi zdrava i sretna, da si me bio ti poslušao. Poslušaj me daklje. Još je vremena pomoći joj. Idi u Moskvu, i od toga časa skrbit ću se za Olgu bolje nego za svoje rodjeno diete. Na tebi je izbor, hoćeš li da pogine, ili hoćeš da živi sretno i veselo u kneževskoj lasti i slasti.

Fedor opet uzdrhtà pred ovom nemani. U jedan čas spoznà svu njegvu prokletu zlobu. Uvidi, da je knez sve uredio tako, da ga posve zatare i skonča. Nù i ćuti, da može svoju Olgu, svoju premilenu sestru, jedinice tad spasit i osloboditi, kad žrtvuje svu svoju budućnost ovomu okrutnomu krvniku. Fedor bijaše još dosta mlad, a odvažno, junačko srdce igralo mu u mladjanih grudih. Pomislio bijaše na posliednje rieči pokojnoga otca — i odluka mu bje gotova. Lagahno se primakao bjěše ujaku i drhćućim glasom reko mu:

— Evo me, pogubi me krvoloče! Umriet ću, samo da ona bude spasena!

Žar ufanja zaljesketa u oku knezu. Namjeru je dokučio, al sveudilj hini, da nakanjuje Fedora rinut u toliku propast.

— Ti se varaš Fedore! reče mu knez pun himbe i lukavosti. Ja neželim tvoje propasti, nù želim jedino sreću tebi i Olgi. Sada, gdje te je minula okorjelost i tvrdoglavost, ufam se, da ćeš ju i dokučiti.

Fedor ga prieko pogleda. Razvidiv mu srdce do dna, neda se njemu više varat. Nesreća, mučna, žestoka žalost razvedrila mu um i učinila ga mudrijim, pametnijim. Dozvolu, da smie Olga s njim dielit muku i gorkost u zatvoru, dosad držaše za milost od kneza, nù sad uvidi, da je to bilo šegavo proračunana, grdna i paklena nemilost.

— Jao! uzdahne kadkad Fedor, zašto nisam već muž, da se s njim pohrvam!

Što knez naumio, to mu i za rukom pošlo. Zovnù sluge. Olgu prenesoše u njenu čistu sobu, gdje ju po volji dvorahu. Dodjoše liečnici. Stari, vjerni sluga Vazil čuva bolestnicu, dvori ju i na ruku joj ide. I nevoljni Fedor smie boravit uza sestru si. Al se on od nje ni neudaljuje. Rad joj hladi vruće čelo i bolnu razgovara. — I Olga ozdravi. Kriepka njena mladost i valjala podvorba nadhrvaše groznicu. Nù Fedor ostà turoban i žalostan. Oko mu tamno-i ugaslo neizrečenom ljubavlju pogleda milu, premda još bliedu si sestricu.

* *
*

Nevoljni mladče! Za malo ti se bude dieliti od mile sestrice, koju tim srdačnije, tim toplije i žešće ljubiš, što ti je za nju više, što jače trpiti i stradati!

IV.

Fedor nastojavaše svom silom zalomiti nutrnju žalost, koja mu bolno i razcviljeno srdce pojidaše. Ali oko ljubavi bistro i daleko vidi. Olga dobro i jasno opazi, da joj bratac u srdcu težke jade krije. Išče ga, prosi, moli, neka s njom podieli svoju bol i muku, kao što je ona s njim dielila tugu i plač u zatvoru. Al se Fedor svakomu iskanju, svakoj prošnji i molbi oprezno uklanja, sestru budućnošću tješi, obećaje, da će jur sve saznat; ili joj veli, da mu srdce mori ljuta rana, koja mu ga otrovala smrću pokojnoga otca.

I pravo veljaše. Ta sva žalost i tuga, sva bieda i nevolja snašla jih je nakon smrti otca. Tako je Olgu tješio i nehtio joj reći prave istine, dok se nije na toliko oporavila, da se je mogo za stalno i tvrdo pouzdati, da bude mogla preboljet ranu, koju joj ima zadat razstanak. Možda je brižni mladić mislio, da je knez zaboravio svoju nakanu, puštajući ga mirno pri sestri. Ako je tako, mnijaše, zašto da joj vriedjam i onako ranjeno srdce, zašto da joj bunim sadanji mir duši? — Ali kukavni mladić prevario se u svojoj misli, izdala ga i onako slaba nada. Knez nije zaboravio svoje nakane; al se nije ni silio, da ju naglo izvede, znajući dobro, da mu plien iz pandjâ uteć neće. Pustio je Fedoru i Olgi zato da zajedno njeki čas živu, da neda svietu prilike sumnjat o svojoj zlobi i namjeri, i da pod izlikom ljubavi može mladoga kneza pred svietom mrziti i ocrnjivati. Naravski, da mu je svatko vjerovao riečim, jer bijaše bogat i moguć, a biedni Fedor nemaše prilike, da se brani i bezdušnoga skrbnika u laž natjera.

Za toga eto i zime. Olga opet procvala kao proljetan cvietak. I Fedoru se kadkad pokaže na ustnah sladak posmjeh u još sladjoj nadi, da je knez zaboravio i zavrgao staru nakanu. Al mu eto jada iznenada. Jednoga dne pozvà ga knez predase, i jednim udarcem pobì mu njegve zlatne kule sladkoga ufanja, koje si je jadnik sgradio u nevinih mislih budućnosti. Pozov pred kneza udario ga kô grom iz vedra neba, i vàs poražen odvaži se poći ka knezu. Sam sebi reče, čim ga tužna slutnja za srdce ujela:

— Sad je čaša trpljenja puna, treba ju izprazniti! I ta slutnja bijaše istinita. Hladno i mrko gledajući dočeka ga knez i reče mu:

— Fedore! došlo je vrieme, gdje ti se je latit novoga ráda. Neću duže trpiti, da kod kuće bogu dane kradeš. Spremi se, za uru podješ. Ovu uru možeš se sa sestrom razstati. Vidiš da sam ti dobar; samo posluhni mene, koj ti sreću i za-

dovoljstvo želim. Idi, i budi zahvalan na mojih dobrotah, kojih, kako i sám vidiš, jamačno nisi vriedan.

Fedor stoji, nemiče se, blied je i drhće, a srdce mu silno hlapti i tuče, kan da će mu iz grudiu izkočiti živo. Na tla pade, obuhvati kneza za koljena, milim i suznim ga okom gleda, i zavapi glasom, koj bi ganuo stanac-kamen, a da nebi lakomo i tvrdo srdce ujakovo:

— Smilujte mi se, smilujte se! Negonite me od preljubljene sestre! Evo me sluge, evo me roba vašega; vjerno ću vas poslušati; kud vi okom, ja ću skokom; samo me nerazkidajte od premile sestre, koja je jedina utjeha, jedino veselje momu životu.

— To nemože biti, odgovori knez otrgši se Fedoru iz rukû. Ustan, pa hajde! Tako je odlučeno: moraš u Moskvu!

— A da hoću radje umrieti nego li poći? upita Fedor.

— Pa umri, crkni, i ti i tvoja Olga! izdere se nesmiljeno knez. Još su prozori tvoje uze razbijeni i vjetar ledenim dahom u nju diše. Izberi si daklje uzu ili Moskvu.

Fedor je uvidio, da nade nema ni mrve više. Neće dalje da mekća tvrdoga neusmiljenca kneza. Obrnû mu ledja i sám sebi reče:

— Budi daklje u ime božje! Volim sam umrieti!

Stupiv Olgi u sobu, pobliedi kô smrt, al se i na silu posmjehkuje. Ljubopitna i prestrašena Olga žalovito ga pogleda i ogrlivši milo upita:

— Što ti je dragi brate?

— Ništa, mila Olgo! odgovori joj. Mene samo jedna žalost mori: razstat nam se je!

— Nas dva razstati? znalično i snuždeno upita ga Olga, probliediv kô i on. Pa ti bratco mili, ti ćeš me ostaviti? Nećeš, nikad ne! ti nemožeš svoje vjerne sestre tako silno raztužiti!

— Olgo! reče Fedor na silu se smiešeć, dočim mu se srdce od žalosti razjeda — Olgo! vidiš, da nisam više diete. Nepristoji mi se daklje bezposlenû doma boraviti i danke tratiti. Ta sjećaš se, kako je često pokojni otac reko, kad bude Fedor veći, bit će kršan vojnik iz njega. I upravo to želi knez iz mene učiniti. Po tom i sáma lasno prosudiš, da nam se je razstati. Ne za uviek Olgo! ne pod nipošto! do mala se opet sastanemo i ogrlimo!

— Fedore! uzdahnù Olga nasloniv glavicu na bratovo srdašce, mene li ćeš ostaviti? Fedore! svoju sestru hoćeš lišit onoga, što joj je najdraže, što joj je sve na ovom svietu? Ne! nipošto ne! Nećeš ti toga učiniti! Ta to bi bio zločin, da što takva učiniš svojoj sestri! — Ostani pri meni dragi brate! Neostavljaj me sirote same: kuda sam pristala bez tebe, brate mili!?

Na to udje vjerni Vazil u sobu i prihvati rieč:

— Draga Olgo! Knez ga sili, da se s tobom razstane. On ti ga trga iz naručja tvoga; on je hudi zlotvor, koj se je drznuo pogaziti tako silovito i zlobno posliednju volju vašega pokojnoga otca. Ja ga vrlo dobro poznam. Možna je i velika njegova zlobna volja, a jakost i moć njegova daleko siže — ali je nad njim još njetko jači i silniji, i tomu se u ruke dajmo, tomu se preporučimo. Ovaj će lukavost zlobnikovu provrć u sramotu, a moć zlotvorovu satrt u prah. Nebojte se daklje uboge i zapuštene sirotice! Naš bog je silan i moguć bog, vjerni pomoćnik jadnih sirota! On vas zapustiti neće; pak vas sav sviet razstavio i razdružio, opet će vas on sastaviti i sdružiti! Znadem, da vam je treba utjehe, a tješit će vas gospod bog!

Rieči vriednoga starca kosnuše se veoma srdca Fedorova.

— Nikako! uzdahnù grleći Olgu, nikako te neću ostaviti draga moja seko! Od tebe se nipošto dobre volje lučiti neću! Knez mi je pustio na volju: il tvoju smrt il moje ubožtvo, a ti lasno pogodiš, što sam odabrao.

Olga pita brata o tom; on joj povieda sve, što je i kako je. Izplače se; na silu se suzna nasmieši: neizreciva ljubav do predragoga brata joj je sladka, tješi ju i razblažuje u nevolji.

— Mniješ li Fedore, da se budem razstala od tebe sada, kada sve znadem? Nikako ne srdačni moj bratco! nikako. Zajedno ćemo živiti, zajedno trpiti, za-

jedno umrieti, ako nam se bog nesmiluje. Nigda me Fedore nesmieš ostaviti, nikad se od mene biedne razdieliti!

— Mora! oglasi se Vazil. Nevriedjaj mu još većma srdca Olgo. On se mora s tobom razstati! To je napast, to je skušavanje, što vam ga bog šalje. I premda je gorkó, jamačno ga budete pretrpili i prebavili, samo pouzdano obratite se na boga, kojemu oko svuda sve vidi, a krepka ruka nad vami se razkrilila, da vas brani. Dan plaće jamačno dodje; a možda je bliže, nego i sami mnijete. Snutci zlobnika su na pjesku osnovani, i svaka sapica jih raztepe i uništi. Vi ste sad knezu u rukuh; zato se podajte njegovoj volji, da vam se nedogodi što gorega od zla, koje vam je on namienio. Razdružte se daklje; razdružte se srdca puna tvrde nade i ufanja stalna, srdca puna ljubavi, koja sve pretrpi i podnese, sve nadvlada, sve satare, što se opre ljubavi vječnoj!

(Dalje sliedi).

Kraljević Marko i ban Svilatin.

(Narodna pjesma iz zbirke L. Marjanovića).

Sinoć Marko večerao s majkom
Suva krušca i vodice hladne,
Ali Marku tri knjige dodjoše:
Jedna Marku knjiga zapovjeda,
Da on ide banu na megdane,
Na megdane Svilatinu banu;
Druga njemu knjiga zapovjeda:
Da on ide za cara na vojsku;
Treća njemu knjiga zapovjeda:
Da on ide cesaru za kuma.
Knjige štije Kraljeviću Marko,
Knjige štije, grozne suze lije.
Njemu veli ostarila majka:
„Vaj ti Marko, moje diete drago!
„Do sada su knjige dolazile,
„Nisi svojih suza prolivao.“ —
Njoj govori Kraljeviću Marko:
„Aj starice, stara moja majko!
„I do sad sam ja cara dvorio,
„Još mi 'vake nisu dolazile:
„Jedna meni knjiga zapovjeda,
„Da ja idem banu na megdane;
„A druga mi knjiga zapovjeda,
„Da ja idem za cara na vojsku;
„A treća mi knjiga zapovjeda,
„Da ja idem cesaru za kuma.
„Svjetuj mene, moja mila majko!
„Što ću sada junak učiniti?“
Govori mu ostarila majka:
„Dobro 'e ići za cara na vojsku,
„Dobro 'e ići cesaru za kuma,
„Nije dobro banu na megdane,
„Jer su bana vile posestrile,
„A u tebe posestrime vile,
„Tu će biti boja žestokoga:
„Okani se bana i megdana.“
Misli Marko, što bi učinio,
Sve je misli na jednu smislio,
Pa govori svojoj staroj majci:
„Aj starice, stara majko moja!
„Moram poći banu na megdane,
„Moram poći, ako neću doći:
„Kuvaj meni tanke brašnenice.“
Pa govori svojoj vjernoj ljubi:
„Bora tebi moja vjerna ljubo!
„Ti ga ajde u tople podrume,
„Pa mi sedlaj dobroga Šarina.“
Dok mu majka skuva brašnenicu,
Više suzâ neg' vodice ladne,
I ljuba mu konja osedlala,
Svega šarca suzom oblijala.
Kad se Marko dobro opravio,
On se baca Šarcu na ramena,
Za se meće tanke brašnenice,
Pa on ide niz to polje ravno,
Kano zviezda preko neba sjajna.
Kad došao nasried polja ravna,
Onda Marko Šarcu govorio:
„O Šarine, milo dobro moje!
„Već je dugo, da smo se sastali,
„Došla doba, da se razstajemo.
„Danaska će jedan poginuti,
„Jali Šarac, jal' na Šarcu Marko.“
Besjedio Šarac Kraljeviću:
„Delinbaša, Kraljeviću Marko!
„Delinbaša, gospodine Marko!
„Dugo ima, da smo se sastali,
„Još mi nije prinestalo brane,
„Niti siena, nit vodice ladne,
„Niti zobi, niti rujna vina:
„Kako bi ga, jadan, poginuo!
„Drži mi se čvrsto sedla moga,
„Podpregni me sedmeri kolani,
„A pusti mi uzde do koljena,
„Da mi uzde po koljenih tuku.
„Pa ti ajde niz to polje ravno,
„Pa ti gledaj, što se tamo radi,
„Što se radi u Svilatin-bana.“

Kada Marko razumio rieči,
Podpregnù ga sedmeri kolani,
Pusti njemu uzde do koljena,
Da mu uzde po koljenih tuku,
Pa se baci šarcu na ramena
I otisnù niz to polje ravno,
Šarac vedri, a Šarac oblači:
Iz nozdrva magla mu se vije,
Iz ušiju gromovi pucaju,
Zubim' siče, a ušima striže,
Iz kopita oganj-vatra sieva,
Iz očiju silnom krupom tuče.
Ugledó ga Svilatine bane,
Pa govori Svilatine bane:
„Mili bože, čuda velikoga!
„Oklen vedri, oklen se oblači?"
Još govori Svilatine bane:
„Boga tebi Kraljeviću Marko!
„Vrati mi se natrag uz tragove,
„Dokle ovo hudo vrieme prodje."
Progovara Kraljeviću Marko:
„Nebudali, Svilatine bane!
„Ružno me je zaklinjala majka,
„Da na prazno nepotežem ćorde."
On nečeka, dok se bane spremi,
Već poteže prebrijetku ćordu,
Odvalì mu do raména glavu.
Padè glava u zelenu travu,
Ostà tielo samo na samaru.
On se vrati natrag uz tragove,
Sretoše ga tri bijele vile,
Od zlata mu darovale ćordu,
Kad pogubi Svilatina bana. —
Onda ide za cara na vojsku,
Vodi Šarca carevoj ordiji.
Odtud idu Udbinjani Turci,
Poplesuju Šarca po sapiji:
„Mili bože, čitava Šarina!
„Mili bože, debela Šarina!
„Je li ovo Kraljevića Marka?"
I odoše niz to polje ravno.
Kad izašli na sried polja ravna,
Marku Šarac kleče na koljena,
Njemu s' baci dobro na ramena,
Pa on skoči do dva do tri puta
I sustiže Udbinjane Turke.
On izvadi golotrbu ćordu,
Pa on sieče oko sebe Turke,
Što nesieče, to mu Šarac gazi.
Kad potukó Udbinjane Turke,
Onda ide cesaru za kuma.
Liepo ga je kuma darovala,
Dala njemu svilenu košulju,
Više zlata neg' bijela platna;
Ama i on darovao kumu,
Bacio joj hiljadu dukata,
Da se znade, da kuma imade
U plemenu Kraljevića Marka.

Slike iz života starih i novih naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

(VII. dalje).

Harpagus smatraše u njem buduće orudje svoje osvete, primače mu se bliže i stupi s njim u užji savez, te ga nagovori, odvrći se obće mrženoga djeda. On posla Cirusu jednoga zeca, koga Cirus sám imade otvoriti, razporiti. U utrobi zečevoj bijaše pismo pisano po ondašnjem običaju na koži. Ovo spotaće mladoga kraljevića, ustati proti djedu. Tako se i dogodi. I Medima i Perziancima bijaše dodijala okrutna vladavina. Cirus skupi poglavare perzijske. Držeć pismo u ruci reče: „Perzijanci! kriepošću ovoga lista ja sam vam vodja, i zapoviedam vam, da svaki sutra dodje sa srpom na trnjik polje iza planina." — Svi dodjoše, i moradoše cieli dan raditi i čistiti polje od trnja. Drugi dan moradoše doći u svojih odgodnjih najljepših haljinah, posjedati po mekoj ledini, i bijahu krasno počašćeni.

Svi vikahu na Cirusovo pitanje, koj jim se dan bolje mili jučerašnji ili današnji, u onom su robovali, u ovom se častili i veselili. „Današnji!" „Tako ćete imati uviek, kao danas, i tako živiti, ako me uzsliedite, te otresete medskoga jarma", reče Cirus; „inače biti ćete robovi kao jučer!"

Perzijanci protjeraše od sebe medskoga namjestnika i proglasiše Cirusa kraljem. Astiages pozva ovoga predase na odgovor, i on dodje, ali s vojskom perzijanskom, pred koju posla Astiages svoju medsku vojsku, ali ova, vodjena Harpagusom, predje većom stranom sa svojim vojvodom k Cirusu. Sad izadje sam glavom Astiages s vojskom pred svoga unuka, pokle je prije dao razpeti na križ sve svoje tumačitelje sanjkâ, koji mu rekli bijahu prije, sanjka je izpunjena; unuk potuče vojsku djedovu, zarobi djeda i Medija podpade Perziji. Cirus za-

drža kod sebe svoga djeda, i postupaše s njim kano što se pristoji unuku.

Cirus ohrabren takovim sretnim početkom, postade od tad osvojiteljem i ostade to do konca svoga života. Tako je, kad se čovjek ostrvi. On osvoji Armeniju, koja uzkratiti htjede donde plaćan harač Medima, i zarobi cielu kraljevsku obitelj, s kojom tako čovječno i velikodušno postupaše, da mu poslie bijaše Armenija najvjernijom saveznicom. On pobjedi i lidskoga kralja, bogatoga Krösusa u maloj Aziji. Jonce i Fenicijance oko sredozemnoga mora podvrže njegov vojvoda Harpagus, dočim on sam provali u Asiriju i grad utvrdjeni Babilon osvoji davši potok Eufrat, tekući posred grada odkopati i svesti u jezero, da mu mogu vojnici njegovi doći pod gradske zidine i bedeme i ući u grad. S gradom pade mu u ruke ciela država. Veća strana Azije priznavaše tad Cirusa za svoga gospodara. Vojska njegova sastojaše se iz 600.000 pješaka, 120.000 konjanika i 2000 bojnih kola. Od sreće je bio pogoropadio, pak se često upustio i u ludorije. Tako je dao iduć k Babilonu uništiti potok Gindes razkopavši ga na šamce. Jedan od bielih konja, koji u Perzijanaca suncu posvećen bijaše svet, skoči u potok i pogibe u vrtlogu. Cirus se razljuti, i dade izkopati toliko šamaca, da se je potok u njih izgubio, i tako se izpunila njegova zakletva, da će učinit potok tako malenim, kako će moći žene prelaziti preko njega, a da neskvase koljena. Ali ta samovolja stade njega i njegovu vojsku cielo ljeto.

Cirus neprestade osvajati, dok god je živio. Skazka pripovieda, da je navalio najposlie na Masagete, ratoboran narod na kaspičkom moru, o kom se misli, bio je narod tatarski; tu je izgubio bitku i život u boju, i kraljica masagetska dala je njegovu odsječenu glavu baciti u posudu ili u mješinu punu krvi, govoreć: „Nasiti se daklje napokon krvi, za kojom si uviek žedjao.“

VIII.

Agamemnonov povratak iz trojanskoga rata i njegovo preminuće.

Za vrieme dugotrajnoga rata trojanskoga bijaše se mnogo koješta promjenilo u domu Agamemnovom u Argosu. Kneževa supruga, Klitemnestra, nosaše crninu od ono doba, odkad bijaše žrtvovana kćerka joj Ifigenija, u što, ako i protiv svoje volje, morade privoljeti Agamemnon; i gnjev nosaše prama njemu sa crninom u srdcu, te iz gnjeva toga udade se za Aegistosa, muža zločesta.

Već se približavaše poslie pobjedonosne vožnje vladatelj svojoj postojbini, i kriesi ognjeni svietljahu se iz daljine, navješćujuć propast omrzlomu gradu i povratak supruga Klitemnestri. To bijaše za nju trenutak osvete, i kralju suprugu bijaše pripravljena grdna smrt u krugu njegovih, gdje očekivaše počinuti od ratnih trudova. Hinećim veseljem primi Klitemnestra povrativšega se supruga i odvede ga u pripravljenu za njega kupelj, kako bijaše običaj u Grka za svakoga kući se povraćajućega s puta. Nu poslie kupelji baci mu lukava supruga preko glave skićenu i naboranu odjeću, iz koje se dugo nemogaše izkobeljati i izmotati. Dok se on još naprezaše, obući odjeću, pristupi Aegisthos i udari neoboružanoga sikirom po glavi, te se siromak stropošta mrtav na tle. I Orestesu, koj onda još bijaše dječak, namjenila bijaše opaka mati kraljica, isti udes, bojeć se, sinak će otca osvetiti; ali njega izbavi njegova starija sestra Elektra i posla ga k njekomu otčevu prijatelju u Fokiji.

Od to doba življaše Elektra u žalosti za ubijenim otcem, grdjena i mržena od matere, koju je bez svakoga straha ukoravala poradi bezsramna čina. Njezina jedina utjeha bijaše udaljeni brat Orestes, od koga očekivaše, osvetit će umorenoga otca, i izbavit će ju iz njezine nevolje. Tada dodje najedanput tudjinac iz Fokije, donoseć viest o smrti Orestesevoj. (Dalje sliedi).

Narodni muzej.

Tko zna pametno hodati po velikih gradovih, on se može hodajuć po ulici mnogo naučiti, on je kano na stalnoj izložbi, jer vidi svega, što mu srdce zaželi. Od najfinijih i najuzvišenijih slika i umotvorina do najjednostavnijih rukotvo-

rina, od najogromnijih fabrikata do malenkastih sitničarija gledaju ti oči i mnogo se možeš naučiti. Pa ipak imadu i najveći gradovi još druga posvetna mjesta, gdje su te ljepote sastavljene u povećih grupah, gdje se na oči gledaocu stavlja razvitak svega onoga, što se po sadanjih formah svojih može nazvati liepo i koristno i gdje se napokon zrcali prošlost pojedinih naroda. Takvo posvetno mjesto jest muzej.

Nećemo ovdje nabrajati, kako velikih i kako divnih muzeja ima po velikih i osobito po priestolnih gradovih evropskih; budi dosta uztvrditi, da narod hrvatski u svom narodnom ponosu te s ljubavi k napredku i prosvjeti ni u tom pogledu nije htjeo ostat zanemaren; i on sebi u novijem prieporodu osnova muzej u glavnom gradu trojedne kraljevine.

Narodni muzej u Zagrebu sa sbirkami prirodnina i starina s knjižnicom, počet Rakovcem i Vukotinovićem, od god. 1866. zemaljski je zavod kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, te stoji pod zaštitom sabora i pod upravom akademije jugoslavenske; u koliko mu nije dovoljan poseban vlastiti imetak ima se uzdržavati iz regnikolarne zaklade.

U smislu pravila dieli se u dva glavna razdiela: u sbirku prirodnina, te u sbirku starina s knjižnicom; a imao bi se još osnovati i obrtnički odsiek.

Kako je s tim našim zavodom, neka narod poduči sliedeći proglas jugoslavenske akademije, koj je ona izdala 1. svibnja god. 1868.

„Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti primi pod svoju upravu „narodni zemaljski muzej“ u smislu § 1. previšnjim odpisom od 4. ožujka 1866. premilostivo odobrenih pravila. Ona si za dužnost drži ovo staviti našemu narodu do znanja tim više, što su dosadanje sbirke narodnoga muzeja postale skoro izključivo njegovom darežljivošću i što o njegovu sudjelovanju u buduće takodjer s velike česti visi razvitak ovoga zavoda našega.

Primivši akademija upravu nar. zem. muzeja u svoje ruke i pregledavši njegove sadašnje sbirke, lasno se mogla uvjeriti, da su ove sbirke tek zametak onakovu muzeju narodnomu, kakav se imade tek stvoriti, da bude našoj nauci na korist a našoj domovini na slavu.

U smislu rečenih pravila naš se narodni muzej dieli u dva glavna razdiela, od kojih jedan sadržaje sbirku starina s knjižnicom, drugi sbirku prirodnina. Svaki ovih razdiela dieli se po zahtjevih nauke u odsjeke; a nastojat će se, da se osnuje odsjek za jugoslavensku ethnografiju i odsjek obrtnički. Nu pošto je svrha našemu narodnomu muzeju, da predstavi vjernu sliku kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije tako u arkeologičkom, kano u prirodoslovnom smjeru, to se kaže samo po sebi, da će se sbirke našega narodnoga muzeja ograničiti na obseg trojedne kraljevine, a popunjavati predmeti susjednih zemalja ili inostranstva samo u toliko, u koliko to iziskuje suvislost njihova i sustav nauke.

Naš muzej treba da s vremenom bude narodni hram, u kojem će poviestnik naći sakupljene sve preostale spomenike prošlosti naše, u kojem će prirodoslovac naći sve životinje, biljke i rude, što no jih imade naša domovina u izobilju, u kojem će svaki sin domovine naći sustavno uredjene ostanke i sakriveno blago ove majke svoje. Takav muzej zahtieva nauka, zahtieva naša domovina.

Ali kako smo daleko od toga savršenstva, ako se obazremo na sadašnje sbirke narodnoga muzeja! Razdiel arkeologički, ako izuzemo sbirku numizmatičku, koja je u ostalom dosta nepodpuna, nema gotovo ništa spomena vriedna. Razdiel prirodoslovni stegnut je malo ne na jedinu sbirku mineralogičku, ali i ova sadržaje rude samo jednoga diela naše domovine. Pojedini odsjeci jednoga i drugoga razdielila neimadu gdjekoji ni jednoga predmeta, a toli važan antropologički odsjek, koji bi mogao biti i veoma poučan i veoma bogat, badava ćeš tražiti u našem narodnom muzeju. Sadanja knjižnica postala je iz dobrovoljnih prinesaka; u njoj imade hrpa knjigah, ali one su, kada se izuzmu djela, priposlana od različitih učenih družtva, bez svakoga sustava.

Sastavine našega muzeja, kakove su sada, naravna su posljedica postanka i

dosadanjega razvitka toga zavoda našega. Ali od sada, pokle je narodni muzej proglašen zavodom zemaljskim, pokle je dobio redovitu posrednu i neposrednu upravu, pokle će mu se do skora prirediti shodne prostorije, pokle mu je za nabavljanje i popunjenje sbiraka doznačena godišnja pripomoć, od sada može svaki očekivati većim pravom, da narodni zemaljski muzej postane ogledalom za prošlost i sadanje prirodno stanje trojedne kraljevine.

Takovim će narodnim zavodom biti naš zemaljski muzej, kada odsjek starina bude sakupio sve preostale spomenike našaste na zemljištu trojedne kraljevine i odnoseće se od najstarije do novije dobe na javni, domaći i vjerski život, na epigrafiku, glipsiku, cerarniku, plastiku itd., te se u njem odsievala bude tisućugodišnja prosvjeta ove naše malene ali u tom pogledu veoma zanimive zemlje — kada sbirka numismatička posakupi pjeneze ili u ovom obsegu kovane ili ovdje našaste i svjedočeće, s kojim je inostranim svietom naša domovina stala u prometnom i trgovačkom doticaju — kada umjetnički odsjek sabere umotvorine, koje su ili od domaćih sinova potekle ili proizvedene u našoj domovini; a uza to nam predočio bude zaslužnije muževe naroda — kada narodopisni odsjek sastavi skup odiela, sprava kućnoga i obrtnoga života, poprsja, obličja itd. za poznavanje našega naroda, a osim toga i okostnica i lubanja, našastih na slavenskom jugu — kada knjižnica osim učenih djela svih struka znanosti i osim djela naše stare i nove književnosti sadržavala bude rukopise važne za poviest i paleografiju, pečate, grbove, zemljovide itd. odnoseće se na našu domovinu — napokon kada ogroman razdiel prirodoslovni razvio nam bude vjernu sliku naravi naše zemlje u svojih sbirkah: zoologičkoj, botaničkoj, mineralogičkoj i paleontologičkoj.

Ovakav nam valja stvoriti narodni zemaljski muzej. Da se to čim prije sbude, o tom će jugoslavenska akademija nastojati sa svom snagom; to će biti briga osoblja muzejnoga. S ove će se strane gledati, da se naša domovina malo po malo arkeologički i prirodoslovno iztraži i prouči, da se sbirke sustavno urede popune i razviju, a da se novi odsjeci čim prije zametnu.

Ali ako igdje drugdje, to je doista ovdje potrebno sudjelovanje svih prijatelja ovoga narodnoga zavoda, pače sudjelovanje cieloga naroda.

Sbirke su muzeja tako razgranjene, predmeti tako različiti i razsejani, da pojedine osobe nemogu sve sakupiti, što bi valjalo snesti u taj hram nauke.

I ovo je glavni razlog, sbog kojega se akademija, primivši upravu zemaljskoga narodnoga muzeja, obraća javno na sve prijatelje toga zavoda, moleć jih za pomoć i podporu. Jednu joj i drugu mogu oni dati različitimi načini. Tko imade sbirku ili pojedine stvari, tako starine kano i prirodnine, a odnose se na trojednu kraljevinu ili južnoslavenske zemlje, taj neka ove predmete prijavi akademiji, koja će jih, ako jih vlastnik neustupa za dar, odkupiti koliko može za narodni muzej. Tko znade, gdje ili u koga imade takovih starina i prirodnina, neka bude tako dobar te obaviesti akademiju. Javne oblasti i zemaljski dostojanstvenici imadu priliku uputiti podčinjene si organe, da paze, kako naše prirodnine i starine nebi u strani sviet prošle, već se nabavile za naš muzej. Plemstvo i vlastela mogu uspomene svojih predjaka, koji su si u poviesti narodnoj stekli ime, sahraniti za sva vremena u ovom narodnom hramu. Ljudi, koji po svojem zvanju stoje u svakdanjem doticaju s naravju, lasno će prirodninami umnožati naše sbirke. U kratko: svi razredi i stališi našega naroda mogu se natjecati u podizanju narodnoga zemaljskoga muzeja riečju i djelom.

Tko daklje imade, tko nabavi, tko znade da drugi posjeduje prirodnine naše zemlje, kano životinje, rude, okamine, biline itd. ili starine: kano kamen s nadpisom, sprave, orudje i oružje od kamena, mjedi i željeza, nakite od jantara, stakla, srebra, zlata, pepelnice, žare, zdjele, čaše, kućno i crkveno posudje, odjeće, rezbarije, slike i druge umotvorine itd. staroga i sriednjega vieka, isto tako rukopise, listine, zemljovide, osnove i nacrte starih gradova, sgrada i podrtina, likove, grbove, pečate, vlastoručne

podpise slavnijih muževa našega naroda, stare pjeneze, spomenice i medalje itd., taj neka izvoli obratiti se na jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti kano upravljateljicu narodnoga zemaljskoga muzeja. Da pako prijatelji ovoga zavoda uzmognu lašnje svoje stvari doprinieti, jugoslavenska se akademija, uzdajuć se u njihovo rodoljubje, pobrinula za povjerenike narodnoga muzeja, stanujuće u raznih predielih trojedne kraljevine. Komu je daklje sgodnije, taj se može neposredno obratiti na takova povjerenika. Ovi povjerenici jesu sliedeća p. n. gospoda: na malom Halanu u Lici poštar Omčikus, u Karlovcu dr. Miroslav Dražić, na Rieci prof. C. Ant. Bakotić, u Senju prof. Viktor Mihajlović, u Sisku providnik Josip Ilk i trgovac Ante Polić, u Varaždinu prof. M Valjavec, u Djakovu o. Nikola Šokčević i šumar Vatroslav Rački, u Mitrovici realni učitelj Rajačić, u Osieku ravnatelj i akademik Živko Vukasović, u Požegi ravnatelj Vatroslav Bartulić, u Petrovaradinu župnik Ilija Okrugić, u Zemunu nadučitelj Mijat Stojanović, u Benkovcu bilježnik dor. Srećko Nakić, u Budvi narodni zastupnik Stjepan Ljubiša i kanonik Nikola Deroko, u Captatu trgovac Gjuro Vragolov, u Drnišu parok o. Mate Mlinar, u Dubrovniku knez Rafo Pučić i Petar Budmani, u Imoski Ante Rossi, u Kninu dr. Lovro Monti, u Kotoru Tomo Lipovac, u Makarskoj pop Kazimir Ljubić, u Obrovcu Petar Radulović, u Podgori (za Primorje i Neretvu) župnik i zastupn. Mihovil Pavlinović, u Sinju gimn. ravnatelj o. A. K. Matas, u Skradinu parok I. Javor, u Spljetu prof. realni, markez de Bona i odvjetnik dr. Kosta Vojnović, u Šibeniku kanonik Josip Mrkica, u Zadru prof. dr. Fran Danilov, na Hvaru dr. Antun Boglić, na Krku kanonik Franjo Volarić, na Korčuli bilježnik u Blatu dor. Rafo Arneri, na Lošinju velikom kapetan Petar Ragusin, na Mljetu Luka Peš, na Rabu svećenik Gurato, na Visu svećenik P. Zaneka, u Veprincu (za Istru) župnik L. Volčić, u Temešvaru (za varadinsku pukovniju) školski savjetnik i akademik V. Bogišić, u Sarajevu (za Bosnu) konzulatski činovnik Konst. Božić.

Kano što ni jedan po sada oglas i poziv odnoseći se za zavode naše nije ostao u narodu bez uspjeha, tako neće jamačno proći ni ovaj bez velike po naš narodni muzej koristi. U svakom predielu naše domovine imade rodoljuba odličnih, koji su osvjedočeni, da narod gradeći si budućnost na prosvjeti i znanju negradi na piesku. Ovim su rodoljubom namienjene pobliže i ove dvie tri rieči.

Dr. Fr. Rački, predsjednik. *Gj. Daničić*, tajnik.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Jučer poslie podne zvonila su zvona crkve sv. Marka a danas su u istoj crkvi obslužavane svečane zadušnice za pokoj duša onih nevinih ljudi, koji su stranačkoj razdraženosti na današnji dan g. 1845 žrtvom pali. Da nas barem uspomena njihova na rodoljubje i slogu ponuka i opameti, kako bismo uvidjali istinu poslovice: Slogom rastu male stvari a nesloga sve pokvari.

— Danas u $5\frac{1}{2}$ sati po p. čitat će u nar. domu akademik Jos. Torbar razpravu; „O Boškovićevih sastavinah materije naprama današnjemu stanju atomistike.“

Iz **Virja**. (Dopis.) Misli o jeziku, učionah i književnosti u v. Krajini.

Domovini što će broj sinova,
Što gospodska odora njihova,
Što na grudi ures od junaka,
Ako nema rodoljubju znaka?

Kad kao rodjen Krajišnik pomislim na prošlu mladost i dijakovanje, kad se sjetim na onako omražena i sablazna, nu sad u nešto povoljnijem vremenu izčezla sredstva, što su se na korist njemačkomu a na grdu štetu i porugu narodnomu jeziku, po raznih učionah i zavodih rabiti običavala — da postane samo što brže mora iz Hrvata polutan — neugodna, strašno neugodna me obuzmu ćutenja. A to će se valjda sgadjati sa svakim, koji se, u prosvjetu narodnu vrednost stavljajući, obazre na prijašnje go-

spodarstvo, što je naime tomu uzrok, da je zemljište, imajuće postati mirisnim perivojem. ostalo sveudilj zaraštenom pustarom, jer kad bi onako revni bili šk. ravnatelji i učitelji — domaći još k tomu sinovi — u izobraženju i štovanju narodnoga jezika, koliko u silovitom učenju njemačkoga, veselije bi nam zapjevala vila pjevačica, dalje bi mi do sad za stalno doćerali u tom veleväžnom po naš narodni život predmetu, nego što se to žalibože reći može. Istini toj netreba daljega razlaganja, dočim se već sama po sebi razlaže.

Nečudite se daklje tomu, što je naš jezik kod mnogih našinaca i našinaka — izuzamši gdjekoje riedke primjere, * da bi ih lahko na prste prebrojio — još i dan danas, žalostna im majka, u manjoj cieni i porabi, nego li tudji; što su tu njekoji gizdelini kao zadovoljni, ako se pohvaliti mogu, da su zaboravili svoj materinji jezik; što se tu vole držati inostrane novine i časopisi, — ma oni još tolikom bezobraznostju nasrtavali na uzajemnost slavjansku; što se tu napokon vole nabavljati inostrane knjige, slike itd, nego narodne.

Jedan samo dokaz o tom iz sadanjega vremena. G. pukovnik D. želeći da se naš krasnoslovni časopis „Dragoljub“ u što većem broju, kao što zaslužuje, u protegu pukovnije gjurgjevačke čita, razprostrani, obljubi i udomi, preporuči ga još u početku t. g. u posebnoj okružnici svim u području pukovnije živućim razboritijim urodjencem što najtoplije, nebi li tobože njegova dobrohotna namjera i polučila svoju svrhu. Nu kad tamo slaba nam, kao što saznah, na to odziva. Niti iz bliza u onom broju — ako se kasnije nije popravio — kao što bi se to iz ljubavi prama narodnoj književnosti već jedan put, poslie dugotrajnoga docnenja očekivati moglo. ** Kremen je dakle dobar, ni oceli nema prikora, ali guba neće te neće još da na sve krajeve hvata, jerbo nije dobro učinjena. Pak se još čudimo tomu, što smo tako na daleko zaostali u književnosti narodnoj; što su nam gdjekoje rieči i izrazi u jeziku i pismu nerazumni; što neumjemo lahkoćom našu knjigu čitati i naše pomisli onako jezično razvijati, kao što to napredak narodne izobraženosti zahtieva. Tako je tomu : gdje nema volje, bilo to s kakvih mu drago nazora, tu nema ni náda, a gdje nema ráda, nema ni uspjeha. Nu ako nam je nasuprot sbilja do toga stalo, da se što skorije — jer je krajnje vrieme — postigne ono svojstvo, što narod narodom čini, imao bi se, kad bi nam i po maloma sreća prijala, obzir uzeti na sliedeće u bitnosti potrebštine:

1. na svrsi shodno učiteljište, odkuda bi sposobni izlaziti imali učitelji, i na njihovu priličnu plaću;

2. na učionstvo, koje bi imalo biti na temelju narodnosti preustrojeno; jerbo ovako obstoječimi načeli vrtit ćemo se sveudilj na jednom te jednom mjestu, kao nasjela na tekućoj vodi ladja, a to duh vremena i probudjena samosviest dulje podnositi nemože, i

3. na pravac odgojivanja mladeži od strane roditelja ili skrbnika; jerbo ako nisu sami duhom narodnim nadahnuti, kako da im budu djeca u duhu narodnom odgojena, a to je poglavito ona opreka, koja bi se imala pošto po to izkorienit, tim većma, što je rodoljubje prva kriepost u čovjeka. To je načelo obstojalo na svietu još za Solonova vremena.

Da su tu u ostalom svi, kojih se tiče, zauzeti za narodnu stvar, kao što je to g. tisućnik Sabolić i Sašić, pa onda g. satnik Vucelić, na koliko mi je njihova djelatnost u tom obziru poznata, gladi bradu; suvišno bi bilo, čini mi se, tužiti se na mane i nedostatke odnoseće se na promicanje blagostanja narodnoga.

Da čujemo po nješto o tom; viest je zriela za javnost. God. 1857. bijaše g. tisućnik Sabolić satnikom u Virju, nemogaše njegov duh mirovati, dok nije do toga doveo, da su se djevojčice polazeće obć. učionu poslie navadnih učevnih predmeta, učile šiti, plesti, vezti itd. Potrebne stvari za tu izvanrednu učionu, kao što su to: igle, naprstnjaci, vuna, konci itd. nabavljao bi on iz svoje vlastite novčanice, dočim je obćina samo plaću doprinašala učiteljici. Za kratko vrieme napredova taj novi na ladanju zavod, da se svaki, opaziv prigodom izpita onoliko množtvo nježnimi ručicami sgotovljene i izložene radnje, morao čuditi, što je

* Živila gospoja majorica W—a u Belovaru! Živila gospoja kapitanica V—a u Virju!
** U vašoj, novogradiškoj i ogulinskoj pukovini prilično smo zadovoljni, ali drugdje kano da nemare za napredak. Ur.

dakako g. satniku zasluženu slavu a učiteljici g. Lugarićevoj čast i pohvalu izazvalo. Nu u prkos svemu tomu plemenitomu nastojanju nebje našoj učioni sudjeno dulje živiti od 8 mjeseci. Obćina obustavi učiteljici plaću izpričavajuć se, da je ponestalo vrelu duše — novaca.

Ipak nada je, da će prije 11 god. obstojavša učiona, na novo oživiti, i to sad staranjem g. stn. Vucelića i por. kod upraviteljstva Časke: jer je i starešinstvo obćine do sada iz uspjeha rečene učione, koj se još i dan danas u boljih kućah opaža, uvidilo, da obćina virjanska brojeća do 6812 stanovnika bez prave djevojačke učione dulje obstojati nesmije. Bog bi dao da se to što skorije obistini!

S ljubavi prama narodnomu jeziku, kao i na korist izobraženosti vojničke, kod jugoslavjanskih pukovnija, izdade t. g. g. Sašić, tisućnik u pukovniji gjurgjevačkoj, dozvolom vojnoga popečiteljstva u lahko razumnom i čistom prevodu svoj „Izvadak iz službovnika c. kr. pješačtva“ tiskan u Zagrebu kod A. Jakića, zatim odmah putem iste tiskarne i „Pouku o ustrojstvu, čistitbi, pregledbi, čuvanju i postupanju puške po Wenclovom sustavu prepravljene“ itd. nespominjuć „Pjesmaricu“ njegovu od god. 1864 iz rečene tiskarne izišavšu, i to sve o svom golemom trošku i požrtvovanju, nadajući se da će mu se uz priznanje truda, barem trošak naknaditi. Nu ljuto se prevari u računu.

Iz svega se toga dade crpiti, da naša mladjana književnost od Krajine vojničke najmanje uvaženja i najslabiju podporu žalibože uživa; vrieme je daklje da bude tomu inače.

I sbilja uvedenje nar. jezika u uredovanje kod upraviteljstva višjim odpisom od 5. ožujka br. 569 naredjeno, može se smatrati za znak bolje budućnosti u pogledu nar. jezika, daklje svakako i po književnost; jer će se odsele morati potrebne knjige i nehotice kupovati, a i više javnih listova — koji su vriedni — držati i čitati, komu je do želje da se ugladjenije izražuje perom i jezikom, nego li prosti krajišnik, premda se nemože reći, da je tim narodnomu življu posve zadovoljeno, dokle god nezavlada skroz nar. jezik tako kod upraviteljstva, kao kod sudstva, učiona i u crkvi. To, što je do sad učinjeno u obziru jezika, temelj je samo sgradi, koja se ima stopimice podići. Vrlo nam je milo, da smo doživili ono vrieme, za kojim smo težili, kao duša za rajem. Tko bi u početku t. g. bio kazao: 1. travnjem o. g. ili, ako nebi bilo moguće rečenim danom, to neodvlačno 1. srpnjem, imat će se uvesti hrvatski jezik kod upraviteljstva u Krajini u toj i u toj struci, smatrali bi ga buncarom, a ipak bi istinu kazao. Njeki se lecnuše izprva, kao da je grom zahrustnuo, radi nevještine jezika, nu sad jih već strah minù, riečnici su razgrabljeni i uredovanje teče.

O gosp. Vuceliću, satniku i zapovjedniku satnije virjanske možemo pohvalno ovdje toliko biližiti, da su se u njegovoj pisarni dotični zapisnici kao čarom stvorili tako, da se je već 3. travnja uredovanje u našem jeziku započeti i obaviti moglo. Slava mu!

A da se na taj dan u znak odobrenja i radosti, koju je taj željno dočekani novi čin prouzročio, i čvrsto i veselo kucalo, i to je istina.

Ferdo Rusan.

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Dvie su u nas rieči;
Jedna drugoj slična.
Prva vodi k sreći;
Druga dvorit vična.

Gdje rieč prva vlada,
Tuj se brade maste —
Siromaštvo pada,
Blagostanje raste.

A gdje prve nije,
Ondje ima često,
Što rieč druga krije,
Zasluženo mjesto.

Ondje bez odpora,
I onda, kad kara,
Rieč se slušat mora
Tudjeg gospodara.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 31. Odgonetka (zagonetke u br. 28.) „Bezzakonje“ riešio g. D. H. Garčinski u Buševcih.

Urednik i nakladnik **Gjuro Dežēlić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 31. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

Nebude li toga, pače — česa vas Bože sačuvao — ostanu li žene naše ovako nemarne, indiferentne, pače i protivne našemu narodnomu napredku, pa dobijemo li njihovom krivnjom potomstvo, s koga bude možda gdjekoja razcviljena duša jadikovati:

„Syn slávi otcu neznaje
Ještě svojím otractvím se chvastá,“

tad će bezpristrani naobraženi sviet obarati — i to velikim pravom — krivnju na nehajni ženski spol; unuci naši morali bi se stiditi majka svojih; a vjerujte mi, meni bi povoljnije bilo, da se majke stide nevaljalih sinova, jer tu barma ima nade, da će čestite roditeljice ipak većim dielom odgojiti i kriepostne sinove.

Nu dotle neće jamačno doći. Niti su naše žene najgore, niti je upravo iz njihovih grudi izćupano ono čustvo narodnoga ponosa, ljubavi i štovanja, kojim se diče žene svih prosvjećenih naroda. Ljubav domovine i vlastitoga naroda toli je duboko uvriežena u sviesti pojedinca čovjeka, da svakoga žigosa izdajicom domovine, tkogod se pridruži neprijatelju domovine, pa ma ovaj učinio to upravo u namjeri, da svomu narodu pribavi sretniji udes, ljepšu budućnost. Takova mrzi, proklinje svatko, prostak i umnjak, kod kuće i izvan domovine. Jer ta ljubav jest nješto universalna, nju ćeš naći u koljebi divljega Hurona, kao i u palači ponosna Engleza i Franceza; ona je drugi vjerozakon našemu srdcu; i kao što preziremo punim pravom atheiste, ne manjom mjerom mjeri se obično ljudem, koji u bezprimjernoj svojoj ništavosti nieću, tjeraju iz srca čuvstvo, koje nas toli oplemenjuje. „Man verlangt,“ veli umno jedan Niemac, „dass dieses heilige Gefühl für die Scholle, wo man geboren, für das Volk, wo man erzogen wurde, alle unsere bedeutenderen Handlungen durchdringe und aus allen unseren geistigen Erzeugnissen hervortrette, die ja die edelsten Handlungen sind unseres Geschlechtes.“

Ovoj uzvišenoj, kako već jednoč rekoh, ljubavi, ovomu zajedničkomu blagu svih naroda neće same Hrvatice otimati se moći niti smjeti, one će ga pače prigrliti cielom snagom živahne duše svoje. Nu naša mora da je skrb oko toga nastojati, u tom je upućivati, na toj stazi voditi. A plod tih, po sebi ugodnih i sladkih napora — ako je smijem tako prozvati — bit će blagonosan! Zato živile sve sadanje, a još većma buduće hrvatske rodoljubke!

I nas dvojica, slušaoci toli živahne besjede, [illegible]adosmo srdačno u ovaj posliednji u[illegible] a ja primjetim: „Da su žene

jaka poluga razvitku narodnoga duha, kriepka podpora našim težnjam, o tom nitko nedvoji, a i ja to nevjerujem, premda imam mnogo razloga kojekako misliti o ženah. Budemo li umjeli tražiti, mi ćemo i naći vrlih Hrvatica. Nu molim vas, tražite je svagdje, samo ne u Zagrebu. Meni se mili glavni grad naše domovine, ali u rodoljubje Zagrebčanka ja nevjerujem, pa velim smjelo: one neće nikada iskrenim srdcem prianjati uz težnje odlučnih patriota. To leži po nješto u naravi položaja samoga grada. Zagreb neće da bude maleni grad, a velik nemože da bude. Ovo polutanstvo, ova neopravdana pohlepa, da se dovine onoga, što još vrlo daleko leži, odsieva se u družtvenom te obiteljskom životu. Luda težnja htjeti u svačem prednjačiti u domovini, natjecati se sa većimi gradovi, gdje cvate trgovina, obrtnost, a vlada inteligencija i patriotizam: ta će težnja poremetiti obstojeće ravnovjesje, te našemu glavnomu gradu pribaviti sve one nesretne posljedice, što jih za sobom povodi razkošni i luksuriosni život, bez materijalnih sredstva. Mi ćemo dobiti u Zagrebu proletaraca mužkoga i ženskoga spola; s jedne strane zavladat će podkupljivost, podmitljivost, beznačajnost, a s druge razpuštenost i razvraćenost u družtvu i obitelji. Mjesto gradjanskih staro-hrvatskih krieposti zasjesti će moderni bolvan: luksus i putenost; a da se ovim zadovolji, neće se mnogo paziti na izbor sredstva. U takovu pako kalu, u razrovanoj obitelji netražite svete ljubavi prama domovini, jer smokve nerastu na stelji niti grožđje na trnu. — Bože dao, te bile lažljive ove rieči moje, ali ja se plašim, da će Zagreb u svakom odlučnom času iznevjeriti svetu stvar naroda, a zagrebčanke, živuće u takovih okolnostih, bit će sve, ali prave Hrvatice kada il nikada. Svaki tudj elemenat njim bit će dobro došao, sve tudje u njih naći će odvjetnice i braniteljice, samo hrvatskim svetinjam zatvarat će se vrata. S toga u manje gradove valja nam poći, ondje naći ćemo nepokvarenih srdaca, i ondje sadite plemenito cvieće rodoljubja, jer samo u kriepostnom i čistom srdcu može klice pušćati te uspievati odlična ova biljka.

Sada zametne se prijateljska živahna prepirka sbog mojih rieči; jer su oba moja prijatelja počela Zagreb i njegove krasotice braniti, zagovarati, izvinjivati. Medjutim, moji nazori tako mi se čine na istini te izkustvu osnovanì, da sam je neprestano i što većim osvjedočenjem branio. U ovaku razgovoru sadjosmo sa brieżuljka u toplice. Pjetli navieštahu uru duhova i noćnih sablasti, srebrno-bliedo svjetlo puna mjeseca magičnimi traci svojimi prosvjetljivaše divnu, sada grobnom tišinom pritisnutu okolicu. — One noći nikada zaboravit neću. Uzrujan onolikimi čustvi došav u sobu sjednem te odmah napisah sve znamenitije iz naših razgovora. Tek kad su pjevci naviešćivali rujnu zoru, a u obližnjem grmu slavulj melodičnu svoju jutrnicu zapjevao, zaključih i ja svoj dnevnik govoreć sa francezkim piscem:

— „C' est assez parlé, prenous un peu d' haleine: Ma main, pour cette fois, commence à se lasser — "

M. Božić A. Gostinskomu.

„Pectus praeceptis format amicis." Horac, nevaram li se, napisà ove rieči, a ja sasvim prihvaćam njihov smisao i cilj. Zahvalan priznajem ti, dragi Antune, tvoje poslanice čitam slašću, ali ujedno u njih pouke i ponuke nalazim obilno. Tvoji nazori o svietu, ob odnošajih socijalnih, domovinskih, ako se i nemogu u svem nagoditi sa mojimi, ipak koliko su posljedci vlastitoga što izkustva, što uvjerenja, toliko proviruje izza njih čista poput kristala ljubav prama čovječanstvu. A napose kratki odlomak tvoga dnevnika, što si mi priposlao, razgovor Tvoj sa poštovanja dostojnima muževima onima meni su upravo dušu razdragali. Pa moraš štovati domorodce takove, koji prinašajuć na žrtvenik obćega dobra sobstvenu korist rade marljivošću mrava ne u prilog sebi i svojim, nego cieloj ogromnoj obitelji, narod zvanoj. Nisu ovo proste, bezsmislene rieči, niti pusta svakdanja tlapnja. Tko nevjeruje u te žrtve, svakdanje kine takovih domorodaca, zadji po koji put u jednostavnu sobicu muževa, što no neumorno rade i razmišljaju za knjigom i pisaćim stolom, kako da probude usnulo

bilo duševnoga života u cielom narodu. Doista, uvjerit ćeš se, trudonosan, gorak je život, što ga živi čovjek takov. Nesjaju njemu svakim danom jasni traci svjetloga podneva, riedko ga susrićn posmješni pogledi ljubeće supruge. Nemože se on uzpinjati na lahkonoga jahača konja; gizda, sjajnost i radost i kako sve zovu te udobnosti svjetloga života, njemu se nepoznate oline. Nužda odredjuje njegov užitak: radnja mu je bezkrajna; ali to još nije sve! I tielo traži osvetu, jer si ga, književniče, zanemario. Jadnik takov ostari prije dobe, on sahne; sok mladosti osuši se u njegovih žilah, korak mu biva nesjegurnim, laganim. Pogledi mu mračni kreću se po svietu, dah zapinje, noćju taru ga: boli, stezanja, mori kašalj — to je život gorak, gorak i neveseo. A i ipak nadje se množina svjetine, koja se ruglom nabacuje na te junake novoga vieka, njihove napore slabo uvažava, suvremenici nerazumiju njihova nastojanja, prosta masa nevjeruje; dočim oni biju borbu težku proti predsudam, bigotnoj samovarki, nevjeri, lukavosti, himbenosti i proti svojkolikoj četi hudih duhova. Dok oni rade, da masi težke okove nosećoj uliju svoje uzletne nade i napore, svjetlost i slobodu; biva ne riedko, da ta masa upravo takove muževe udara istimi okovi, koje bi ovi razkinuti željeli. Doista velike snage duševne treba, dok se čovjek odvaži na posao i mučan i često neharan, pa još k tomu niti nepriznavan. Raditi, dok drugi plandujući uživaju, bdjeti, dok drugi snivaju sanak miran ili u naručaju ljubavi provode sladke ure noćne; razbistrivati tamu, u kojoj dušmani svoje bogomrzke poslove izvadjahu, pa usljed toga navući sebi proklinjanje i progonstvo takvih nenarodnih mogućnika; oprtiti sebi stotine i stotine nepovoljnosti, pa uzprkos tomu uztrajati: tomu brate zahtieva se velika narodna kriepost, gorostasna namjera te izvanredni motivi, podobni u toliko napeti moralnu snagu i u toj napetosti uzdržati ju na mnoge godine. A tih motiva, tajnih ovakvih nutarnjih poticala imade različite ruke; jednim treba vrelo tražiti u manje hvalevriednih sebičnih težnjah; drugim opet u prevelikoj ljubavi prama istini, ili u iskrenom prijateljstvu prama cielomu čovječanstvu, koje jih nuka, da duševne sile posvete boljku roda ljudskoga, njegovu napredku, duševnomu i materijalnomu razvitku.

Kolikogod daklje možda junaci takovi neprimaju dostojna uvaženja svojim naporom, dvoje jih ipak minuti neće: slava i zadovoljnost duševna. Koliku radost osjećaju oni gledajuć, kako traci istine — njihovim znanjem u svjetlost iznešeni, prosvietljuju zemlju novim sjajem. Ovakva čustva razkoši najčišće, kakova jedino trudno pronadjena istina potaknuti može, bogatiju pružaju odštetu za ma kako velike muke i nevolje, što bi jih udes mogao oprtiti. Kao što se jutarnje magle bore sa bliedim svjetlom zviezda, isto tako neću reći raztjeruje, ali jamačno razmahuje prislabo oli posvećeno svjetlo prijašnjega znanja oblake predsuda i ljudskih bludnjah; zora počima pucati i čovječanstvo stupa napred u tom polusvjetlu ne doduše sasma sjegurno, ali ipak netumara u crnom labirintu tmina. Nu imade još, kako rekoh, uzvišenije i trajnije utjehe. Ako je sliepi Milton, sjeguran o budućoj slavi, veselim srdcem živio gorke dneve fizične slieposti i ako je ta izviestnost slavnoga Galilea u groznoj tamnici tiešila, — koliko veća, svetija i kriepčija utjeha čeka onoga, koj ljubi čovječanstvo — narod svoj — kao sama sebe te svoje trude i napore njegovu probitku posvećuje, koji netraže slave, nego ju pače umaljuje? Koji prkosi priekorom svojih suvremenika imajuć pred očima buduću dobrobit potomstva? Želja, da budemo slavljeni nakon smrti više je tašto nego uzvišeno čustvo, ali ljubav prama čovječanstvu usadjuje nam razumniji te plemenitiji zahtjev, da živimo na ovoj zemlji i onda, pošto nam smrt izpuhne luč života. Bilo što mu drago, čim ljubav ta zadahnjiva svu našu radnju, našim iztraživanjem upravlja, to će razplinuv se jednom u prašinu, naše ostanke potomstvo blagoslivljati, naš posao drugim koristiti. Tim dobiva naša težnja za slavom, koja sama sobom nije ino nego nečista, samoživa strast, pečat svetoga, uzvišenoga čustva, jer u tiesnom stoji savezu sa blagostanjem stoljeća, sa vječ-

nimi interesi života i njegovim početnikom. Vidiš, u kakovu me je sferu razmišljanja uzneo odlomak tvoga dnevnika. I ja se nadam, nije li sbilja naš narod odsudjen, da robuje viek do vieka, ili da ga nestane sa lica zemlje, on će jednom odkriti glave i pobožnim srdcem izušćivati imena muževa, koji zaplužiše sada u njivu tvrdu, dugo neobradjenu, da zasiju na njoj sjeme ljepše budućnosti.

Tvoje primjetbe o Zagrebu i njegovih stanovnicih obojega spola, žalibože, osnivaju se na istini. Ako je istina, da su glavni gradovi bilo ciele zemlje, onda valja priznati, da naša domovina boluje sa boli ljute, težke; ako su glavni gradovi srdce ciele države, onda moramo priznati: „Es gibt viel Faules im Reiche Kroatien.“ Bojim se, ali rekao bih, duh starih Hrvata stideć se nevaljalih potomaka odpršio je od nas, da nemora svjedokom biti razsulosti i propadanju svega, što njekoč bijaše liepo i sveto i uzvišeno. Jer, valja tužnim priznati:

„Was von den Vätern uns noch ist geblieben,
Wir mögen's hassen oder lieben,
Wir sehen's täglich mehr und mehr verschwinden —
Was wird von uns der Enkel einstmals finden?“

Želiš od mene, da ti štogod uzpišem o družtvenom životu Zagreba. Nu to je posao mučniji nego što i misliš. Valjalo karakterizirati onu duševnu frivolnost, koja dan za danom jače mah preotimlje, te tužne pojave družtvenoga razsula, bezobraznosti i propadanja obiteljskih krieposti na površinu iznosi. Ja nisam nikakov Kato, ali razkalašenost, zamitanje svakoga stida, u ogromnoj mjeri rastuće gradivo za „chronique scandaleuse“, prelazi već granice one mjere, u kojih bih ja želio, da se kreće socijalni život. I ti si me velikim pravom ukorio odmah u prvom listu, kad sam pohvalnije nego i treba govorio o našem bivstvovanju u Zagrebu. Quidem, čovjek se uviek vara. Da te zanima, punu torbu pikantnih pripovjedčica mogao bi čuti od mene. Ali to odgadjam na sgodnije vrieme. Sada toliko, da je ovdje boravila njekoliko dana, pa otišla u varažd. toplice, kako vele, prekrasna Dalmatinka; o kojoj pripoviedaju izvanrednih crtica, a jednu ljepšu od druge. Nesmiljeni udes niti mi je gledati nedopusti. Sretna li tebe! Ti ćeš, po svoj prilici, gledati ju od lica u lice — čuvaj srdce!

Piši mi opet, piši obširno, pa nezaboravi mi koju priobćiti i o liepoj Dalmatinki. Željan sam čuti o njoj upravo tvoj sud.

A. Gostinski M. Božiću.

Omaknuše se već i dvie nedjelje, da boravim u ovih kupeljih. Moji dobri prijatelji, s kojima slastno proživih njekoliko dnevah, odoše. I već mi se činilo, da ću opet samovati, pa s toga odlučih čim prije ostaviti ovo mjesto, jer me do sada ubijaše. Al tu se nješto sluči, što dneve momu bivovanju ovdje produži na vrieme neizviestno. I od onoga dana kao da sam promienio se u čovjeka drugoga. Nepoznajem gotovo više ni sama sebe.

Sbiva se kadšto, da srdcu izmučenu dugom, nikada posve neslegnutom strasti, dolitaju časovi, u kojih bi pomislio, da našu dušu razblažuje ako ne podpuno spokojstvo, ono barma njeka lagana utjeha. To je, brate, prava bolest. Nemoćnik ove ruke osjeća, kao da mu se ovaj ili onaj put težki kamen sa prsiju svaljuje, te kušajući slobodnijim dahom odahnuti, govori sam sebi, da već ništa netrpi, ništa nećuti.

Ali to su većinom samo varave oaze sried pjeskovite pustare, kojom nestalna ljubav provodi čovjeka. Čim je mineš, navali na te još žešća sparna omara, i tad istom uvidjaš, da mala olakšica nije još zaborav, niti mrtvilo duše onaj pokoj, kakovim može nadariti nas ili vrieme samo, ili uporna borba i stalna pobjeda. Ja sprovodeć ovo dvie godine većinom u zabiti, mišljah, da sam zaboravio prošlost i da nikakove više napasti nemogu raznihati čustva u meni, koja držah već davno pokopanimi. Ali gorko li se prevarih: prvi vjetrić, što doprhne od novoga mi ideala, odkrene koprenu, kojom umjetno nastojah sakriti srdce svoje. Onaj, koji nas jadne mužkarce prozva „jakim spolom“, mora da je bio čo-

vjek ili lud ili šalivdjija prve ruke. Barma u meni nećeš naći takove jakosti, ma mi svaki komadić mesa, svaku kap krvi teleskopi i mikroskopi cieloga svieta razgledao. A ipak bijaše vrieme, kad se zanašah nespretnim ponosom: da nikakova žena svieta ovoga neće se moći pohvaliti pobjedom nad srdcem mojim. Pa gle, nakon dvodnevne borbe, bez praha i topova, svladan jedino onim inače vrlo nevinim puškarenjem iz dviuh crnih vatrenih očiu — ja sam eto, žaliboże, osjećam, poražen, možda i zarobljen. Da se to komu drugomu pripetilo, slučaj taj mogao bi u meni probuditi pravu žilu satiričku, al sam sebi nemogu se rugati; Bog znade, neće li prispjeti vrieme, da se budu drugi meni posprdno smijali. Kako se sve ovo dogodilo, da me zapitaš, nebih umio protumačiti; dovoljno je, reknem li ti, da opet ljubim, da se duša moja svom snagom privija uz novi predmet, da čustva, do sada stjerana u najtamniji zakutak poput bujice provaljuju na pukotine kukavnih bedema, kojimi nastojah obraniti ga od ljutih vanskih dušmana. U paru razplinuše se filozofički moji nazori o mržnji, hladnokrvnosti te sličnih negativnih kriepostih, samo toliko mi je sada opet jasno, da ljubim, ljubim onom vatrom, onom uztrajnošću, kakovu može samo zamisliti um, a srdce osjetiti. Hodeć o njoj sanjam, zaklopljenih očiu ipak nju gledam, ona i samo ona izpunjuje savkoliki krug mojih misli, kojim je sada posao jedini: tražiti priliku, da ju vidim, da čujem šušanj njene odjeće ili slušam melodične zvuke tanana joj glaska. — U meni porodila se u kratko vrieme podpuna revolucija — kraj joj nemogu predvidjeti, ali niti ga neželim. — O našem sastanku prvom, o razgovorih dosadanjih i budućih netraži da ti sada pripoviedam, a najmanje pismeno kad se jednom sve ovo rieši, bit će sgode, da ti ustmeno do kraja izkažem. S toga čekaj. —

Mrziti! mrziti! čudnovate rieči! Nećeš je naći u nijednom riečniku zaljubljenih po cielom širokom svietu. — Divit ćeš se ovoj promjeni; nu tko znade čovječje srdce, nemožeš se tomu čuditi, a tko ga neznaš, nesmiješ niti se diviti niti tomu rugati. Meni sada je najmilija zabava citirati ove redke:

Često pitam samog sebe
Nećeš li joj omilit?
Neće l' nikad stat kraj tebe
Kao angjeo se dokrilit?
Nu odgovara duši slut:
Pokušaj još jedan put.

Dà, dà, još jedan put hoću da pokušam. Rezultat saznat ćeš prije ili kašnje; ali jedan put svakako. A sada, s Bogom. Idem šetat, mislim da ću i nju tamo sastat. (Dalje sliedi).

Ljepota djevojka.

(Od Fr. Ljubišića).

Krasna li je dieva,
O kojoj se pjeva!
Prava ti je Vila,
Ota dieva mila.
Vitkoga je stasa:
Osa oko pasa.
Mniš, da vidiš tisu
U njezinu visu,
Ili tanku jelu
U njezinu tielu.
Glavičica mala
Na ramena pala,
Od kojih ju bieli
Vrat ponješto dieli.
Čelo nikad tavno,
Gladko je i ravno,
A svilena kosa,
Kô perje u kósa,
Crni se, i niže
Koljena dosiže,
Kada ju razplete
To čarobno diete.
Oko snježna vrata
Gjerdan joj se hvata,
A taj gjerdan troje
Jeste vrpca boje, *
Koja u istini
Liepu ljepšom čini;
Njom ti pokazuje,
Da hrvatstvo štuje.
Nosić — tankomali;
Ustne su — korali,
Koje bi krajcarkom,

---

* Crveno-bielo-modre; a to su naše narodne boje.

Tim sliepčevim darkom,
Pokriti se dale,
Toli jesu male!
Tanke obrvice;
Krv i mlieko lice,
U licu rupice,
Krasne djevičice,
Kad hoće da čelo
Pokaže veselo.
Dva briežuljka s jedra
Proviruju njedra.
Bistro 'e u nje oko,
Kakvo ima soko,
Njim kô zviezda kriesi
Svjetla na nebesih.
U smieh kad se pusti,
Zubići joj gusti
Kao snieg se biele,
U dva reda diele;
Od zubata slona
Ove dobi ona. *
Vosak su joj prsti,
Kojimi se krsti,
Kad pobožno toli
Molitvicu moli,
Da je sva u Bogu,
K zemlji prignuv nogu!
Nokti — ženska dika,
Premda 'e na njih vika;
Prem dobro neglase . . .
Ručice joj krase,
Jer kad sunce sija,
Rumen s njih probija.
A tielu pristale
Nožice joj — male;
Jedva vidiš stope
Ove Penelope; **
Jedva vidiš traga,
Kud gre dieva draga.
Ruke pune; — svuda
Bielilo labuda,
Kada se nasmješi,
Nevoljnika tješi;
Okom kad pogleda,
Sdvojiti mu neda.
Kad pjesmice pjeva,
Skroz je slavulj dieva;
Sborit li 'e uzela,
Mniš, da zuji pčela.
Kad ulicom stupa,
Nožicom nelupa,
Samo šušti svila
Kô orlova krila,
Kada zrakom plovi
Zrakoplavac ovi.
Krasna li je dieva,
O kojoj se pjeva!
Da ju slikar slika,
Ljepše nenaslika.

* Čini se, kan da su načinjeni iz slonove kosti.

** Liepa žena, sa vjerne ljubavi na glasu.

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvati Iv. Belan).

(IV. dalje).

Olga roni suze, pritišćuć si brata na prsi, kan da se od njega razdružit nikad nekani. Fedor ju tješi i razgovora, zadavajuć joj vjeru, da bude uviek na nju mislio i vrlo često joj pisao. Olgi zaljesketaše u očiuh suze milinja; predà se u volju Gospodovu nadajuć se sretnijoj budućnosti. Stari Vazil stoji zaplakan uz ove sirote, koje u prvom cvietu mladosti progoni nezasitna lakomost i pohlepa, a pomoći jim ni od kuda nema, do jedine nade u boga. Podižući ruke moljaše tronuti starac:

— Gospode bože! budi jim obramba i pomoć; pokriepi jim tužna srdca, uredi sve po tvojoj bezkrajnoj mudrosti!

Tako sjede obje sirote, grleći jedan drugoga, uživajući još posliednji čas, što jim je dozvoljen, tješeći se i boljoj budućnosti radujući. Nerazkidna ljubav jedina im je pomoć u velikoj biedi razstanka.

Na jednom nahrupiše u sobu knez Ivanov i tajnik prepredeni Petrović.

— Jesi li se već spremio? upita knez Fedora.

— Jesam! odgovori odvažno Fedor, premda mu je lice od straha i žalosti probliedilo, znajući da je nadošò čas, gdje mu se je podati u tajnu budućnost i sestru bez obrambe ostaviti u grabivih rukuh divljega ujaka.

— Pročitaj daklje rieči, što sam jih napisao prijatelju svomu Pestuševu u Moskvu, nastavi knez podavajuć Fedoru nezapečaćeno pismo. Osvjedoči se tim, da ti dobro želim, pa nastoj naplatiti moju skrb dobrim i poštenim ponašanjem.

Fedor uze pismo i čita ove rieči:

— Dragi Pestušev! Evo ti šaljem svoga dobroga sestrića, iz koga mi načini valjala vojnika. Radi s njim, kô s mojim rodjenim sinom. Mladić je jak i dobar, samo ima malu mánu, koja se lahko dade popraviti. Ta je mána svojeglavost. Postupaj s njim liepo, i gledaj ga nadahnuti mužkom stanovitošću i krepkoćom. Gledaj dragi Pestuševe! da iz jaka mladića načiniš muža jaka.

Knez Ivanov.

Fedor jedva vjerovaše svojim očima, probravši te rieči.

— Morao sam se prevariti u knezu, mnijaše, kako sam mu mogo nevjerovati, njegove odluke tako krivo suditi? — Budućnost me bude jur uvjerila. Samo da sam oprezan. Mučeć poda knezu list natrag, a ovaj ga uruči tajniku, neka ga savije i zapečati.

Petrović se podmuklo nasmija, uze list, duboko se nakloni i ode. U prisoblju razdrapa taj list, izvadi drugi jur gotovi iz žepa, u kom bijahu ove besjede:

„Dragi moj Pestuševe? Evo ti pošilam mlada, biesna psa, jedinu zaprieku medju mnom i velikom zaostavštinom, baštinom njegovom. Dobar diel jê bude i tvoj, ako se pobrineš, da ovaj tvrdokornjak prodje u Sibiriju, odkle nam se ga nebude treba bojat više. Radi samo pozorno i lukavo, kako najbolje umieš; a bude li nam sreća poslužila, sve nam je dobro za rukom pošlo. Bog!

Knez Ivanov.“

Uzamši to pismo Petrović vrnù se u sobu i poda ga Fedoru, komu i knez naročito zapovjedi neka ga sám uruči nadpukovniku Pestuševu.

— Sad se draga djeco pozdravite! reče Ivanov. Još vam pet časova dajem. Tad Fedore junački na put! U Moskvi te čekaju dobri i vjerni drugovi, čeka te otčinski prijatelj. Veselo gledaj budućnosti u lice, jer te čekaju dani prijatni, dani sreće!

Ivanov i Petrović odoše iz sobe. Olga se ridajuć objesi Fedoru o vrat; Fedor nastoji pritajit suze, zatomit žalost u grudiuh; drhćuć ljubi milicu sestru, znajući da mu je za čas ostaviti polu srdca bratinskoga.

— S bogom brate mili! S bogom mila seko! bog s tobom! To su zadnje rieči, što jih na razstanku brat i sestra grleći se smogoše.

— Ti vjerni Vazile, obrnù se k njemu Fedor, ti nećeš Olge nikad ostaviti. Zar ne, ti joj budeš prijatelj, brat, otac?

— Tako mi boga živoga Fedore! odgovori starčić mećući drhćuću ruku na glave razcviljenoj djeci. Utješite se, ljubite se i nadalje. Ima jedno oko, što nad vama bdije, ima oko otčinsko, što sve vidi, vidi na dno crne duše crnoga zlobnika. To oko gleda i ovaj tužni razstanak vaš. To oko vas nikad s vida smetnulo nebude. Utješite se, velju vam još jednom, doći će opet sretna ura, da se ugledate!

Reko biš, proročki duh govori iz staroga, vjernoga Vazila. Razblažujuć liek bijahu njegove rieči za jadna i ranjena srdca progonjenih sirota; sladjahu im grku uru grkoga razstanka. Još jedan pogled, jedan još zagrljaj, još jedan posliednji, još zadnji „s bogom!“ — i Fedor ode. Lagahne saonice sa dva čila konjica odnesoše ga sestri s vida, dokle ona na rukuh vjernoga si prijatelja rieke suza lieva nad žalošću razcviljenoga srdca.

* * *

Tako se sirotci rastadoše. Svaki časak sve jih dalje razstavlja. Obima su srdca prepunjena tugom, obima oči nabukle suzami — al za to ipak nisu oba nesretna. Ljubav ih jači, ljubav im žalost blaži. Sestra znade, da ju ljubi brat. Znade brat, da ga sestra ljubi. I koliko su oba ostavljena, i koliko biedna, ipak svaki njih znade samo za jedno srdce na svietu, koje zanj tuče. I ta misao razvedruje poput sunčjega žara tamnu noć njihove muke. U svojoj uzajamnoj ljubavi imadu utjehu, imadu radost. Ljubav sve zaboravi, sve pretrpi, ljubav te nadom napaja.

V.

Noć je. Mjesec svietli u družtvu svietlih zviezda. Mjesečji žar razsvjetljuje široke, al žalostive ravnine sjevero-iztočne Rusije; pokazuje strahovit i grozan put, što vodi u Sibiriju. Taj put je pokriven

sniegom, potaracan ledom. Dokle ti samo oko doseći može, nigdje ništa nevidiš, van bieli, hladni plašt po zemlji; gdjegdje koj smrekov grm, ponad sniegom. Sve je obumrlo, sve pusto, tiho, studeno — grozno studeno. Kadkad se zaniše grana na drvetu, otresav se težkoga sniega; kadkad se pod mučnim bremenom i odkine. Čuješ koj put i grozno tuljenje, koje hladni vjetar širom biele râvni raznosi. Vuci su to, tuleći od glada i zime. Drugoga ništa nečuješ na širokoj, bezkrajnoj, groznoj pustoti.

— Urà! Urà!! Što to trči tako naglo od strane zapadne? Biči pucaju, konji rzgeću, lagahne saonice lete poput vjetra po ravnici. Jahači su sprieda, jahači straga, jahači s lieve, jahači s desne! Žurno odmiču napred, šutkom šuteć, poput tihe zimske noći.

— Urà! Urà!! Opet opali bič. Saonice sve to brže lete, konji pušu usopljeni, al ipak skaču kao u oklad, kao da se natječu sa brzim sjeverom. Kozak na prednjem nizahnom sjedalu sjedeći pucketa i pali konje, strielovite vrance.

— Urà! Ura! Napred! Napred! čuje se, i glas odhodi sve dalje prema sjeveru, sve dalje studenim, sniežnim krajem.

Što je to? Ide li tko na prošet? Ide li prijatelj prijatelju? Ide li tko daleko od domovine odieljen opet u naručaj svojih plemenika, u krilo svojih rodjaka? — Bože moj! Nije tako. Jahači su oružani sulicami, sabljami i samokresi. Čuje se zveket oružja. Nevidiš tračka prijazni, sve su mrka, zlovoljna lica vojnika.

— Urà! urà! napred! Na saonicah sjedi muž, duge brade, od glave do nogû oružan, u kožuh omotan. Pokraj njega je mladić. — Ala ti je blied! Ukočena oka, bez iskrice ufanja, pun ljubopitja gleda predase. Na licu, na nevinom, onemoglom licu razbireš mu tugu, očajanje i gorku bol. Bliede mu ustnice drhću. Iz očiu mu hrle niz lišce tople suze, a u njih se sjaji mjesečji trak. Pa si mladac ipak nevadi ruku, da si otare sa lica živi dokaz jada i pečali. Nevadi si jih, jer su mu sapete. Jadni nesretniče! Sinja kukavice: ti si sužanj; a cesta, kojom jahači žurno teku i sane hitro lete, cesta je u — Sibiriju.

— Urà! urà! Napred! I sve dalje, sve dalje hiti družba u daleki kraj. Poput striele sieče napred, tiho, šuteć u divljem skoku. Na jednom stade prvi jašilac i dignù ruku. Sane se ustaviše, a oružana pratnja sjedi na konjih mirno. Iz šikarja, jedvice sto koraka s prieda zaori grozno tuljenje.

— Vuci su u gušćari! kriknù prvi jezdilac. Obrnimo na stran. Samokrese u šake, pa napred žurno, što se igda može! Ako mrcine na nas napadnu, gledaj da svaki svoju svali! Napred!

Kozak opali bičem i urà! jure saone bielom putinom po šumi, iz koje dohodi sve groznija rika i vriska. U tili čas skoči nješto poput crne sjene iz grmlja, a za tim više jih, pa se otiskoše za sânami. Puška puče, i opet puče druga, a dvie gladne mrcine spružile se po na tlih, druge se zapanjiše, i od straha još u strašnji urlik udariše.

— Napred! Porenimo konje, što igda brže mogu! zapovjeda glava čete male. Bič i ostruga potjeraše konje, i družba skokom sve dalje i dalje hiti. Kadkad se koj ogledne natrag, nu straha više nema. Divlje zvieri preplašene ubojnim praskom razidjoše se guštinom.

— Zahvali bogu brate! progovori bradati na saonah muž, kraj mladića sjedeći. Nesreća nam velika zaprietila, nu sretno ju minusmo.

Mladić ni da bi okom trenuo. U tla uprò pogled, u tla gleda zamišljeniji nego prije. Napokon odgovori mužu:

— Bolje da me vuci raznesu, nego da od tolike boli i nevolje po malo umirem.

Smilovanje zasjà u bradatû Rusu, srce mu zadrhtà nad mladim nu nesretnim drûgom.

— Neočajaj brate! reče mu prijazno, vlast veličanstvene carice velika je, milost njena ogromna. Počekajmo koje vrieme. Po vremenu drvo cvate, po vremenu rodom radja.

— Istina, samo ako nije posječeno ili usahlo, odgovori tužno mladić, a topla mu suza zaljesnù u očima. Bradan ga pogleda suzna i progovori mu:

— Zar te nije stid? Tko je muž, nesmije plakat kao malo diete.

— Ta neplačem sám rad sebe, odvrnù mladac. Jadna moja mila Olga.

— Tko je ta Olga? upita ga voznik.

— Moja sestra, nedužna moja mila sestra, uzdahnù mladić. Svoju bol ja lako sám trpim i podnosim. Ali ona biednica, zašto ona toliko trpi? Zašto je ona sudjena na toliku muku? Bezsramni, okrutni Ivanov! Mladić zaškrinù zubmi i stisnu piest svoje sklenjene ruke.

— Tiho bratco! šaptnù mu drûg primiv ga za ruku, negovori toga imena tako na glas. Ivanov! što ti je Ivanov kriv!? Ja ga dobro poznam. I on mene dobro pozna. Govori daklje tiho. Sila njegova dopire dalekò, dopire tja u ovu pustotu.

Mladićglednù nepouzdano starca kimajuć glavom. Nije li to možda kakav uhoda, ogleduh ili izdajnik? Za se sama neboji se on nimalo. Ta šta ga groznijega može snaći, nego li progon u Sibiriju. Ta to je same smrti gorje; to je baš kan da čovjeka živa u grob zagrebete. Ali Olga! njegova sestra! Mladić šuti i od starca se zlovoljan odvrnù.

— Ničega se neboj dragi, šaptnù mu starac, pogodiv misli mladenčeve. U mene si na dobrû mjestu. Pa što bi ti mogo više nahuditi? Što ti je sudjeno, to je jur gotovo. Nu kada dodjem u Petrograd, još bi ti možda i pomoći tegnio čim god. I ja bi ti od srdca rad pomogo, jer mi te je milo. A nebi li hotio povjedati imena svoga?

— Imena moga? Šta je tebi stalo do moga imena? Tvoj sužanj sam. To ti je dosta znati.

— Nu ipak bim rad saznao tvoje ime. Tvoje lice me sjeća nječijega lica, koje bijaše uviek milo i prijazno, pa i prema svomu staromu, tada još mladomu Petru Ivajloviću. — Dakako! To je bio sbilja ljubak i prijazan gospodin.

— Tko to? upita ga mladić.

— Ti ga nepoznaš mili, odgovori mu starac. Umro je jur. Nu dobar, ljubezniv gospodin bijaše pokojni Vladimir Crnikov.

— Tko? tko? kliknu naglo bliedi mladić. Crnikov?!

— Dakako. Crnikov knez, mogućan gospodar; kako rekoh, takodjer ljubezniv i milostiv.

— O bože jedini! ta to je bio moj otac! uzdahnù mladić.

— Tvoj otac? priupita starac Fedora ljubopitnim, al tišim glasom. Ti si daklje sin, rodjeni sin silnoga i bogatoga kneza, koj imaše tisućero službenika? Ti si bio tad mali Fedor, milo, živo i veselo djetence, što sam ga znao toliko puta na ruku nositi i nihati? Brate dragi, je li to moguće? Ti sin najslavnije knežije, pa sad biednik, najgorega sužnja?

— Jest, gorji, siromašniji od najgorega sužnja, uzdahnù Fedor i tužno se nasmjehnù.

— Pa mi kaži — produži starac, kaži mi tiho, da oni tamo nečuju, kako to, da te je tako mlada protjeralo u Sibiriju? Što si takova sakrivio?

Fedor šuti, ništa negovori. Gleda pozorno staroga susjeda. Što tad, da je i ovaj neprijatelj Ivanovu — misli mladić. Pa možda bi mu smio povjeriti, ta i on je mnogo pretrpio, i preko njega je mnogo prošlo. Stari Kozak na licu mu razabrao misao.

— Neboj se mene! reče mu na to. Ja ću ti povjedati, što sam i tko sam, te što sam sve doživio; pa ćeš i sám uviditi, da te imam puno pravo pomilovati. Vidiš brate, prije dvanaest godina nisam bio, što sam sada, naime svoj, slobodan čovjek. Tada sam bio siromak, potlačen rob kneza Ivanova u Petrogradu. Bilo je njekoga dne — a toga ti se tako dobro sjećam, kao da se jučer dogodilo — toga dne pozvao me knez, pa mi rekao donesti dragocienu njeku posudu. Htio ju je uprav tvomu otcu, svaku svomu pokazati. Ja skočim izpunit mu volju, ta i ti lasno znadeš, da je Ivanov oštar, tvrd gospodin, koj bi rad, da se što prije učini, nego li on i reče. Tadanja moja naglost i hitnost bila je nesreća moja. Pače nije, bila je velika sreća moja. Posuda je bila velika i težka, te nisam mogo gledati predase, kuda hodim, kad sam ju na rukuh nosio. Na jedan put — pomisli si brate moj strah! — na jedan put se spotakoh nad kneževim psom, i sruših se na tla, a kraj mene posuda, raztreskav se u tri sto uštrapaka. „Šibajte ga lienca, da crkne!“ zatuli knez.

(Dalje sliedi).

Slike iz života starih i novih naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

(VIII. dalje).

Dočim se Klitemnestra toj viesti radovaše, osjećajuć se izbavljenom svake osvete, raztuži se Elektra, gledajuć, kako joj izčezava svaka nada osvete. Sutradan dodje glasnik k Elektri i predade joj žaru, u kojoj se nalazaše, kako reče, prah Orestesov. Dočim Elektra, ogrlivši žaru, poče cviliti i naricati, kaza joj se glasnik: to sam Orestes bijaše, koj došo bijaše, osvetiti svoga roditelja, i koj izumio bijaše tu lukavštinu, da obmani žrtve svoje osvete. Brat i sestra sad ugovoriše, kako će se osvetiti, i domalo pogibe mati od vlastitoga sina i Aegisthos primi zasluženu plaću za svoj zločin.

Nu čim je ovršio Orestes svoje krvno djelo, poče ga grizti sviest. Nije šala, ubiti rodjenu mater, i dusi osvetnici, Krinije, kojih kose propletene bijahu sikajućimi zmijami, progaujahu ga neprestano po danu i po noći. Napokon objavi mu delfinsko proročište, na koje se bijaše obratio: Ako ti podje za rukom, izbaviti svoju sestru Ifigeniju, koju pri žrtvovanju bogovima izbavi dobra kob, i koja sad stanuje u Taurisu kod divjaka Skita, gdje ju kralj obustavlja, pak da ju oslobodiš, Krinije neće imati više sile nad tobom. — Skupa zapovjedi mu Apolo, sliku Artemise, bogove sestre, koju Skite visoko počitovahu, donieti u postojbinu.

Izkrcati se na Taurisu skopčano bijaše svakako sa pogibelju, jerbo u Skita bijaše običaj, ubiti svakoga stranca, koj bi stupio na njihovu obalu. Orestes posluša ipak, praćen svojim prijateljem Piladesom, glas božji. Ali on pri tom, da uzme kip spomenuti, a zarobiše jih obodvojicu, te oni imadoše pasti žrtvom na žrtveniku Artemise.

Već stajahu pred žrtveničtvom, i svećtenica spremaše se, odsjeći Orestesu duge zolufe i vitice, kad ovaj sjetivši se izgubljene mile sestre povika: „Tako preminù moja sestra Ifigenija na Aulisu!"

Sad poče zapitkivati Ifigenia, koju izbavi Artemisa u oblaku prenesavši ju u Tauris, tudjinca; poznade u njem svoga brata Orestesa i čujaše od njega, što učinio bijaše. Ona ga odrieši od krvne krivnje, dade mu kip boginje, i obodvoje povrate se po tom, praćeni Piladesom, natrag u svoju postojbinu.

IX.

Odysseus.

Medju junaci, što obsjedjavahu Troju deset godina i napokon ju osvojiše i razoriše, bijaše i Odysseus. Nesrećan mu bijaše povratak u postojbinu. Brodove, pa kojih se junaci povraćahu doma, razprši vjetar po moru kano šiške. Odysseusov brod prista najprije na maloazijatskoj obali kod Ismaurusa u zemlji Cikonskoj. Tu doživi i pobjede i poraze; jedva malo drugova iznese živu glavu. Poslie dojedriše gonjeni vjetrom u zemlju Lotophaga, gdje primljeni gostoljubno zaboraviše mnogi na povratak u domovinu svoju. Nu Odysseus silom utjera drugove u brodove. Tad dospješe u zemlju ponositih Ciklopa. Tu jih snadje muka i pokor, jedva živom glavom izmače Odysseus s drugovi počinivši čudesa hrabrosti i lukavštine. Tako je tumarao junak s drugovi od nemila do nedraga, od drvca do kamena; doživio stotine čudnih sgoda i nesgoda od bogova, od ljudi i čudovišta; bio na situ i na rešetu, prošo kroz vodu i kroz vatru; izkušan burom i bibavicom, vrtlozi i viri, gromom i strielom, Scyllom i Charybdom; izgubio sve svoje drugove neprilikom brodolomlja, jedva spasio gol, nag život te izplivao na ostrovo Ogygiu, gdje bi bio postradao od sgode, da Zevs neposla pomoć. U najvećoj nuždi stiže mu pomoć i izbavljenje.

Tako se izpuni izreka proročišta halitersesova. Dvadeset godina bijaše prošlo, odkad je ostavio Odysseus svoju postojbinu. Sad se je povratio u nju sam samcat izgubivši sve svoje drugove, na tudjem brodu povrati se doma kano uklet Ciklopom Poseidonom, i nadje doma žalost, tugu i jad.

Dugo se opiraše Penelopa, vjerna mu supruga, napastovanju akejskih mladića ostajuć vjerna svomu vjereniku i suprugu. Pokle nestalo bijaše svake nade, da će se on povratiti doma, nahrupiše silom prosionici u njezinu kuću, prorajtaše joj imanje i grožahu se, neće joj ići iz kuće,

dok neizbere jednoga izmedju njih za svoga supruga, koj bi nasliedio u vlasti i imanju Odysseusa. Telemak, jedinac još nejak, da bi se bio mogo oprieti ponosnoj četi bezobraznika, uzalud zvaše u pomoć itačke stanovnike, koji zaplašeni gospodom iz blagorodnih porodica, držahu se poslovice „Šušati nemože se bosti sa rogatim", neusudiše se ništa poduzeti za diete. Laertes, otac Odysseov, star i pun jada, što mu nema sina, nedolazaše više u sinovu kuću i sprovodjaše zadnje dane svoga života u oskudici medju slugami u polju. Penelopa težkom mukom još se držaše kano junakinja posried prosilaca dosadnih, koji u kući njezinoj bezsramno časteći se bučahu, a ona, sirota tugovaše za svojim suprugom oplakujuć svoju nesrećnu sudbinu.

Doznavši Odysseus, što biva u njegovoj kući, kako prosci bezsramno po njoj žare i pale, odluči on svemu tomu učiniti kraj i konac s jedinom pomoću svoga sina i pomoću čobanskoga starešine Eumeusa, koj ga još svendilj ljubljaše i privržen mu bijaše, dočim mnoge sluge i služkinje ulagivajuć se prosiocem u svemu jim se pokoravahu. Da uzmogne postići svoj cilj dade mu Athena izgled stara, oklepana prosjaka; valjalo mu je neopaženomu izpitati, tko mu je odan, tko vjeran, i na koga se može osloniti u nevolji. Svomu sinu Telemaku očitova se i kaza, i ugovori s njim, kako će prosioce utamaniti; ali prije svega valjalo je biti na oprezu i jezik za zube. Božica Athena dala mu je sliku stara prosjaka, i u toj slici stupi Odysseus na prag svoje kuće. Stupivšega u dvorište poznao je stari pas, Argus, koga je Odysseus vodio njekoč po lovu i volio. I stari pas trpio je u kalabaluku i pobrkanju, koje bijaše napokon zavladalo u domu bez gose. Prošavšega Odysseusa poznade pas, podiže i naćuli uši, zavrda repom, ali od gladi i starosti nemogaše ustati i poletiti pred svoga gospodara po staroj navadi, da mu se umiljava, nego lipsa, ugibe.

Kad bijaše Odysseus stupio u kuću, vidjaše mahom, šta je i kako je; kako je nestalo reda i zapta, sve se razputalo i razuzdalo, prosioci šire se i bane po kući, Telemaka svi ukućani i gosti prezirn, sluge i služkinje sve same nevjere, a Penelopa tužna, jadna i žalostna; i njega samoga, kano stara prosjaka, mjesto da svatko živ sažali, svatko mu se u kući naruga. Prosioci banćeć po njegovu dobru prezreše ga, pogrdiše i zlostaviše ponosno, i tjerahu ga sa istoga praga, ni to mu se mjesto nedozvoli, koje njeki tepac bijaše zauzeo, koj smatrajuć ono mjesto svojim nehtjede ga nipošto ustupiti Odysseusu. Tepac prosjak izazivaše svoga suparnika na najveću zabavu ponositih prosilaca, neka se ogleda s njim šakački udarati; ali ga Odysseus brzo nadjača i ukroti. Tako morade plemeniti junak odklat si isto prosjačko mjesto na vlastitom pragu.

Medjutim bijaše opazila i Penelopa tudjinca, koj, kako joj je bilo rečeno, bijaše prošao zemlje i gradove, pak bi joj možebiti znao štogod kazati o tragu njezina izgubljena supruga. Ona dozva stranoga prosjaka k sebi, pokle sve u domu bijaše se umirilo i leglo počivati, te ga pitaše tko je, šta i odkuda? On se nekaza, ali pripoviedajuć svoje udese natuknu, da se je na putu sastao sa Odysseusom i što više, da će se on skorom povratiti doma. Penelopa, već često prevarena od sebićnih ljudi, pitaše stranca točno, kako se nosi i kako izgleda njezin suprug, o kom veli, vidio ga je i o četi njegovih drugova, koji ga sliedili bijahu. Kad joj on to sve točno po redu opisa, ponoviše joj se gorki jadi. Obliše ju grozne suze, Odysseus težko se uzdrža, da mu srdce neprekipi. Penelopa odluči postarati se za izdržanje i uživljenje stranca, te dozva služavku, pak joj zapovjedi, neka mu opere noge.

Starica, koja bijaše za to izabrana, zvaše se Euriklea. Ona bijaše već u domu Laertesovom, bijaše hranila kao pestinja Odysseusa, kad se bijaše rodio, i Telemahova bijaše pestinja i dadilja. Ona mu se približi neznajuć, da kleči pred svojim gospodarom i noge mu pere. Dadilja se upozna u stranca. Spazi, uprkos promjeni, veliku sličnost izmedju prosjaka i njezina gospodara, ali brige i jadi, mišljaše, već su sami po sebi u stanju, promjeniti čovjeka. Trišuć mu oprane noge, spazi služavka na desnom stegnu

brazgotinu. Slutnja njezina postane izvjestnošću. Prolije od straha vodu i već htjede zakričati, kad joj Odysseus još blagočastno zapovjedi, neka šuti, te tako zaprieči, da ga nepozna supruga. Po brazgotini bijaše ga starica poznala podpuno, da mu već nebijaše moguće pretvarati se. Ranu one brazgotine dobio bijaše na Parnasu, bivši kao mladić u gostih kod otca svoje matere, Autolikusa, idnć u lov sa sinovi ovoga, svojimi ujaci. Onom prilikom naletio na njega divji prasac i zasjeko zubi do kosti.

Medjutim približi se dan, kad morade Penelopa bez svakoga oklevanja udati se za jednoga od prosilaca. Ona naredi strieljanje, pri komu moradoše učestvovati svi prosioci, te bijaše odlučeno, da se onaj oženi liepom kraljicom, koji prostrieli dvanaest prstena. U riznici nalazeća se sulica Odysseova bijaše donešena za strieljanje. Nu u četi nenadje se nijedan, koji bi dosta snažan bio, napeti strielju božanstvenoga Odysseusa, a još manje, tko bi s njom prostrieljio dvanaest poredanih prstena. Kad najjači bijahu zamahu pokušavali, i strieljanje već bijaše odgodjeno na sutra, sgrabi Odysseus lúk, odape ga lako kano u šali i na čudo prosilaca prostrielji dvanaest prstena. Nastane borba. Sad sbaci Odysseus ogrtač, držeć u ruci sulicu i strieljnik skoči na kameniti prag te poviče: To sam, prosioci, svršio, ali sad biram metu, koju dosele nesgodi nijedan strieljac. Pogleda na Antinoosa, najponositijega snubca. Ovaj upravo podiže zlatni pehar dvorukačni oberučki, da se napije vina. Smrtonosna strielja Odysseusova sgodi ga u grlo i šiljak pronice na zatiljku. On opade sa liepe stolice, pehar se izmače iz ruku i krv mu pohlopi iz nosa, umirajuć poštrepi nogom i prevali stol, te jela se prosuše. Po tom je zagrmio strašnim glasom na prisutne, izgrdio jih do pasjih kola poradi nanešene si nepravde. Poubijao je pomoću božice Athene sa svojim sinom sve krive protivnike do posliednjega u dugoj krvavoj borbi, kazao se svojoj suprugi Penelopi, koja ga je tek poslie dugačkih izjava prepoznala iz znakova, o kojih samo njih dvoje znadoše. Odysseus okupa se, opra ruke i glavu i stara pestinja izmi ga i pomaza mirisnim uljem. Odjeven krasnom odjećom stupi po tom opet u dvoranu pred kraljicu, liep junak, da mu tražiš para. Čudnovata ženo, reče svojoj suprugi, zar si kamenita srdca, te neprestano šutiš, a dvadeset punih godina nečuh mile mi rieči tvoje. Okrenuvši se Eurikleji, nastavi: Starice, prostri mi postelj, da legnem počinuti!

Oj mužu, nemisli, da šutim iz ponosa, reče pametna Penelope. Nu, Euriklejo, uzmi služavke sa sobom i idi s njimi u sobu, što ju je sagradio jednoč moj suprug. Odnesite odande postelj u drugu sobu, i namjestite mu mekano, da odpočine! Tako ona govoraše kušajuć supruga.

Ali on odgovori jedavno: O Penelopo, kako me vredjaš tom rieči! Tko bi mogao odnieti onu postelj, s kojom je skopčana ciela tajna velika samo nama dvima poznata! Blizu dvora stajaše silna, sjenasta uljika. Oko toga drveta sagradih ja ložnicu i posjekoh krošnju. Kad bijahu podignuti zidovi, sve sam udesio liepo i ugodno za oko. Tada sam priredio zaostavše stablo uljikino, uz isto prikovao gizdavu postelj i obložio zlatom, srebrom i slonovom kosti. Eto, to ti sve kazujem, da već poznaš u meni svoga supruga. Kad čujaše to kraljica poskoči joj srdce od radosti, ustade, poleti plačuć k suprugu, širi ruke, grli miloga vojna i cieluje u čelo junačko. Od milinu zasjede joj rieč u grlu bielom, i tek u njeke progovori: Odysseusu, koj si inače izmedju svih muževa bio dobar i razuman, neljuti se na me, što te nisam mahom ljubezno pozdravila dobrodošlicom! Jao tužnoj meni, uviek sam se bojala, lukav će varalica izdavši se za tebe prevarit me. Nu sad sam poznala, da si moj mili suprug za cielo, jerbo što si rekao, bijaše dosad tajnom za druge osim nas dvojice.

Obodvoje plačuć grljahu se dugo nemogavši nijedne rieči govoriti. Najposlie razriešiše se jezici, te si medjusobno pripoviedahu, što su patili i trpili, a časovi izčezavahu na vjetrovih krilih, jedva zora biela zaklopi jim utrudjene zenice.

Hrvatsko brzojavstvo.

Hrvatska i Slavonija s vojničkom krajinom, kao što su narodom i naravnim položajem jednolične, tako se moradu i zajednički uzeti i razmatrati glede razvoja brzojavstva s ovu stranu Europe. Govorit nam je daklje nerazdielivo o tom skupu, koj spada pod zagrebačko brzojavno nadzorničtvo, a sakupismo ovdje iz službenih izvještaja dosta podataka, koji bi mogli učenjakom i drugim njekim tiskani biti na korist, a svakoga za cielo barem u čitanju zanimati.

Brzojavna mreža gore spomenutih zemalja znatno se je posliednjih dvijuh godina razširila. Još prije njekoliko godina (1860) vukla se je kroz cielu zemlju počam od Zidanoga mosta na Zagreb u Zemun samo jedna jedina žica bez ikakovih ogranaka, a imala je u svem deset postaja, medju timi važne Sisek, kao kraj željezničke pruge a početak brodarstva, te Zemun kao pograničnu postaju spram Srbije iz Turske. Nu jedva se u studenom g. 1860 ustrojilo brzojavno nadzorničtvo u Zagrebu, odmah je ta linija dobila i drugu žicu i još druga linija uza te bila povučena od Osieka kao središta u Kanižu.

Već g. 1864 bješe pod upravom zag. nadzorničtva 15 postaja, nu od tih su Novosadska, pečuska, mohačka i kapošvarska bile u Ugarskoj. Taj broj umnoža se podignućem manjih tako zvanih podružnih postaja pa su imale i posebnu liniju kao što su od Pečuha na Barcs i Vinkovce u Rajevoselo, a od Osieka u Valpovo. Toli hitru umnoženju toga broja pripomogoše svojimi prilozi obćine i obrtničke zadruge; samo tako mogla se je sagraditi linija od Osieka u Viroviticu i one nuzpostaje u Valpovu, Miholjcu, Čadjavici, Slatini i Terezovcu sa znatno manjim troškom brzojavne zaklade. No i timi pomanjimi postajami pokrenut je opet ponješto život u brzojavstvu, te je već g. 1866 zaključeno iz Zagreba u Zemun povući i treću veliku žicu i dići posve nove od Zagreba na Belovar u Viroviticu i preko Sv. Ivana (krajiškoga) u Križevce i Koprivnicu.

Po tom je na koncu g. 1866 spadalo pod zagr. brzojavno nadzorničtvo: 225_{39} milja up. sa 501_{17} milj. žice nuz cestu i 33_{11} milj. upr. 58_{94} milj. žice nuz željezničku prugu. Imaše u svem 6 postaja s neprestanom službom danju i noćju, 5 sa službom cieloga dana i 24 s ograničenom službom po danu.

U svibnju g. 1867 pridieljene su ugarskoj upravi u županijah šomogjkoj i baranjskoj nalazeće se postaje i linije a zato dobljene linije i postaje trijuh banatskih krajiških pukovnija i riečkoga kotara. Izza toga kad se izuzme lička pukovnija, te postaje varaždinska i krapinska, koje spadaju pod nadzorničtvo tršćansko, imaše na koncu godine 1866 zagr. brzojavno nadzorničtvo.

a) brzojavskih linija 265_{58} milj. upr. $566._{89}$ milj. žice nuz cestu; $27._{65}$ milj. upr. $59._{80}$ milj. žice nuz željeznicu.

b) postaja 7 s neprestanom službom danju i noćju, 8 sa službom cieloga dana i 31. s ograničenom službom po danu; ukupno 46 postaja.

Glavna je svrha tim zavodom dakako zadovoljiti potrebam naše domovine, za to se žica i razpružava svakamo, gdje se iole okretnije vodi život družtveni, obrtni i trgovački; ali osim toga su one karike u verigi koja u svietovnom prometu veže evropski zapad s istokom te uobće Europu s istočnimi azijatskimi, perzijskimi te indijskimi pokrajinami. Toj dvojakoj zadaći ima se pripisati to, da se imena naših malenih sela Valpova, Čadjavice, Rajavasela nalaze u evropskom brzojavnom cieniku nuz imena najvećih gradova na svietu; jesu pak u njih i drugih pomanjih mjestih podignute postaje radi znamenite trgovine drvom po Dravi a voćem i solju po Savi.

A kao što su tù postaje podizane radi nutarnje potrebe, tako je u Starojgradiški podignuta radi saveza s Turskom. I susjedna država povukla je onda odmah u jesen drugu liniju radi većega prometa od Bribira u Sarajevo. Sbog lagljega dogovaranja uvadjaju amerikanski Hughes-ov pišući stroj, kojim se u jedan sat udari 40—60 viesti, te se već od početka ove godine javlja takvim strojem u Zemunu, a u Zagrebu, kao središtu od Beča u Gradišku, Sarajevo i Carigrad uvesti će ga što prije. Dosada

se takov stroj rabi još samo u Beču, Pešti i Trstu.

Brzojavnice diele se na naših prugah u nutarnje i prolazne.

Za prolazne rabe velike žice iz Pešte na Osiek, Petrovaradin u Zemun, iz Beča i Trsta na Zagreb, Osiek Petrovaradin u Tamišvar, iz Beča na Zagreb, Karlovac, Gospić u Dalmaciju i na Starugradišku u Tursku. Za nutarnje rabe te i ostale linije u domovini.

Tù još nije spomenuta četvrta točka, koja takodjer služi vanskomu prometu, a to je Oršova. Žalibože do ondje još dosad nije žica povučena, ali se radi o tom, da se još ljetos i toj živoj potrebi zadovolji. Kako sve one linije nisu potrebi domovine zadovoljile, vidi se odtuda, što je još za ljetos stavljeno u proračun za gradnju 58 milja posve novih linija i do 100 milja novih žica a to od Žutelokve do Karlovca odavle na Glinu do Petrinje zatim od Siska na Kostanjicu u Novugradišku', iz Vinkovaca uz Savu u Zemun, iz Zemuna na Pančevo u Bielucrkvu i napokon iz Osieka uz Dunav u Petrovaradin.

Uz te linije, strojeve i dovoljan broj brzojavnica, kakov se je pokazao, možeš našu domovinu u važnosti sravnjivati ma s kojim predielom u Europi.

Što se tiče brzojavnica, opazilo se, da su tri četvrtine nutarnjih a samo jedna medjunarodnih; u ovih da je jedva 10% bila sa 100 rieči, a i te su bile državne. Najviše se brzojavlja svibnja i listopada valjda u prevoznih poslovih, kad počimlje brodarenje, i za žetve u Posavini i Podunavju; najmanje u siečnju i veljači. Opazilo se i to, da se na podunavskih postajah brzojavlja više u Peštu, na posavskih u Trst, a oba kraja kraljevine slabo su medjusobno u savezu; Zagreb pako i njegova okolica ima najviše brzojavnoga posla s Bečem.

Sadržajem svojim brzojavnice jesu razne kao što su i poslovi razni to po mjestu to po godišnjoj dobi; nemože se reći, da su u kom mjestu poslovi jednostručni, ali glede povećih postaja može se ipak utvrditi to, da se dogovara brzojavom n. p.:

Zagreb u poslovih porodičnih, burzinih, novinarskih sa 38%, u trgovini sa žitom, surovimi proizvodi, kožom, voćem sa 6% zatim ostalih prevoznih i pravnih itd. s Bečem, manje s Trstom, Gracom, Peštom, zatim s Karlovcem, Siskom, Varaždinom, Križevcem, Viroviticom itd.

Osiek u poslovih burze, novčanih, prevoznih sa 30% zatim obrtnih i pravnih sa 22% napokon u trgovini vunom, drvom, žitom, rogatom marhom, šiškami itd. sa 13% itd. s Bečem, Peštom, Vukovarom, Djakovom, Bajom.

Zemun u poslovih proizvoda, prevoznih, žitnih sa 30%, novčanih i porodičnih sa 14%, u trgovini krmadi sa 8% itd. s Peštom, Bečem, Siskom, Biogradom, Bečkerekom, Bazijašem.

Sisek u poslovih burze, žitnih i trgovini dugami sa 30% novčanih porodičnih i novinarskih sa 20% itd. s Trstom, Zagrebom i okolicom, zatim sa Zemunom, Peštom i Bečem.

Ine postaje brzojavljaju prema svomu položaju n. p. podravske u poslovih novčanih i trgovini dugami; doljne posavske u trgovini drva, krmadi i voća; pudunavske u trgovini žita i melje — a skoro sve pojednako u poslovih porodičnih.

Uobće može se reći dolazi: 75% brzojavnica poslovnih, 20% obiteljskih, 4% novinarskih a 1% burzovnih.

Do sada se nisu čule tužbe, da brzojavni uredi izdavaju brzojavne bud službene bud zasebne (privatne) viesti, pače zna se i to, da su veoma uslužni, te i onda odpravljaju došle viesti, kad jim nisu propisani službovni sati. Ni brzojavni uredi nepotužiše se još na neuljudnost brzojavljajućega obćinstva.

Medjunarodno brzojavljanje ide raznim pravcem po trgovačkih i raznih političkih konstelacijah osobito u Aziju te Indiju. U trgovačkom poslu radi se ponajviše o kretanju brodova, o ukrcanju robe, o tečaju novca a dosta i u porodičnih poslovih. Indijski dogovori najjači su dva puta u godini, naime kad istočno indijska pošta odlazi u Aden.

Samo njekoliko puta slučilo se dosada, da se je iz Rieke brzojavljalo podmorskom žicom (Unterseekabel) u Ameriku. Ukupni broj odpravljenica iznosi: 162,471 kom. ili 28%; ukupni broj

došlih brzojavnica 168,832 kom. ili 30%; prolaznih 251,346 ili 42%, ukupno svih u g. brzojavnica 582,649 kom. Osim tih prolaznih, koje idu kroz ovdašnje postaje, prolazi velika množina talijanskih, južno; francezkih te englezkih, francezkih i sjev.-njemačkih depeša, na Trst u Tamišvar, na Beč, Zagreb i Kotor, tako da samo krajnje postaje posluju a ne i one izmedju njih.

Od nutarnjih brzojavnica dobilo se g. 1867 prihoda 115,957 for. 44 novč.; tù nisu uračunane državne sa 10%, koje obično imadu 100, 200 do 300 rieči. I te se dakako računaju, ali nesplaćaju. Prolazne nose 25%.

Plaća se za jednostavnu brzojavku 40 novč. na 10 milja, 80 novč. na 45 milja, 120 novč. na 100 milja, po tom je poprečna ciena 63 novč. na 30 milja.

U Zagrebu dalo se brzojavnica 15,437 došlo 16774 prošlo mimo 71,196 ukpuno 103,407. Prihod u Zagrebu 9233 for. 80 novč. za g. 1867.

U Sisku dalo se brzojavnica 11,844, došlo 11,856 prošlo mimo 369 ukupno 24,069. Prihod u Sisku 9024 for. 60. novč.

U Osieku (u gornjem gradu) dalo se: 10,470, došlo 10,318, prošlo 68,632 ukupno 89,320. Prihod 8227.

U osiečkoj tvrdjavi dalo se: 4293 došlo 5214, prošlo 218 ukupno 9725. Prihod 2712 for. 90 novč.

U Rieci dalo se: 11,435 došlo 13,681, prošlo 848, ukupno 25,964. Prihod 11,036 for. 15 novč.

U Zemunu dalo se: 14,042 došlo 12,852 prošlo 95,124. Ukupno 122,018. Prihod 9024 for. 60 novč.

Iz toga se vidi, koliko brzojavnica prolazi kroz Zagreb, gornji grad Osiek i Zemun, zato je uredovno osoblje na Rieci i Sisku, gdje su po 4 i 5 činovnika, umnoženo u Osieku na 10, u Zemunu na 16, a u Zagrebu na 18. ljudi. Nu što bolešću što premještenjem dogadja se tako, da obično posluje samo u Zemunu po 11 a u Zagrebu po 12 činovnika.

Za medjunarodne i državne depeše neplaća se u zemlji našoj, s toga se i nezna, koliko nose prihoda, a od nutarnjih došlo je g. 1867 ukupno 115,957 for. 44 novč. Za prolaznih 251,346 brzojavnica imalo se je primiti 50,269 fr. 20 nvč. računajuć svaku samo po 40 nvč. u Hrvatskoj, Slavoniji i vojničkoj krajini dakle 251,346 × 20 = 50,269 fr. 20 nv.

Trošak je iznosio za plaće 95,479 for. Za pisarnički paušal 3810 for. Za 1716 a za stane 6659 for. Ukupno 107,664 for. Nadupravа dodje na kojih 4½%, ali u gornjem trošku nisu uračunane tiskanice i kamate za glavnicu na ¼ milijuna. Po tom onda preostaje čista dohodka na 9000 for.

Postaja su tri vrsti: *a)* glavna p. s 1 upraviteljem i više od 10 činovnika. *b)* činovnička p. sa najmanje 1. činovnikom *b.* podružna p. sa 1 postajnim poslovodjom. Ovakove se podižu ondje samo, gdje promet nije velik i godišnji prihod neiznosi više od 600 for. Činovničke podižu se, gdje se kroz mjesec dana prometne barem 600 brzojavnica. Prema većemu broju množi se broj činovnika i propisuje neograničeno dnevno ili i noćno uredovanje. U glavnih s velikim stanom ima obično i prevodilac.

Uslied preračuna došlo se do toga, da činovnik može u 1. satu prometnuti 6 brzojavnica, kroz 8. sati dnevne radnje 48, kroz dan 6 × 24 = 144 a kroz godinu 144 × 365 = 52650. U Zagreb dolazi obično mnogo chiffrovanih brzojavnica od 100 - 300 rieči, kojim odgovor obično treba više sati.

Iz svega se vidi, da je hrvatsko brzojavstvo sada u prvom cvietu, da se dosada splaća i da su ga stoga naumili prema potrebi širiti na korist najviše domaćega nam napredka.

Besjednica.

Iz Zagreba. Matica ilirska propustila je slovenske spise, našaste u ostavštini pokojnoga Stanka Vraza, Matici slovenskoj u Ljubljani, da jih ona tiskom izda.

— U sjednici upravljajućega odbora nar. zemaljskoga kazališta, držanoj 27. srpnja, bje zaključeno, da se u smislu odpisa vis. kr. namjestničkoga vieća od 9. srpnja god.

1868. br. 7879 ima za sada odustati od razpisa nagrada za izvorne drame, tragedije ili salonske igre, iste ograničiti na komade pučke, crpljene iz pučkoga života i izkićene pjevanjem i plesom.

Razlog tomu postupku je onaj od vis. zemaljske oblasti svakom prigodom naglašeni, da je potrebno niže razrede pučanstva privlačiti u kazalište i tako iz sadanjega na silu narodnoga zavoda napraviti pravi narodni zavod.

Za nagradu odgovarajućega zahtjevom kritike pučkoga komada s pjevanjem i plesom odredjuje se nagrada od 300 for., a za akcesit, koj ipak takodjer mora prikladan biti za predstavu, 80 for.

Ovlašten po vis. kr. namjestničkom vieću razpisuje odbor gore rečene nagrade, te ustanovljuje rok za predloženje natjecajućih diela do konca veljače 1869. tim dodatkom, da se natjecatelji drže strogo propisane forme glede poslovice i vlastoručnoga podpisa, koj se ima staviti u zapečaćeni list. —

— Isti odbor pozivlje, koji žele od 1. listopada stupiti budi u predstavljačko družtvo, budi u orkestar, ili žele preuzeti poslove nadležeće tehničkomu osoblju, da svoje prijave predadu odbornomu predsjedniku do 10. kolovoza t. g. Čim prispiju prijave, preduzeti će upravlj. odbor sklapanje ugovora s engažiranim osobljem, te će odmah početi pokusi i priprave za buduću zimsku saisonu. Kod engažiranja osoblja uzeti će se obzir nesamo na dosadašnje članove, koji su već dokazali sposobnosti u kojoj mu drago struci nego po mogućnosti i na nove sile, koje bi se htjele posvetiti kazalištnoj umjetnosti, na koliko se osjećaju sposobnimi za to zvanje.

— G. prof. dr. Matković odputova i ovih praznika u Dubrovnik, da u ondješnjoj knjižnici crpi podataka za poviest naroda našega, kojom se bavi.

— G. Franjo Ban, bivši član našega narod. kazališta a sada pitomac pražkoga konzervatorija — čujemo napredovà tako u glasbi, da mu se njeke kompozicije uobće hvale. Za svoju „Zoru“, posvećanu pres. g. grofu Jul. Jankoviću dobi od istoga uz liepu podporu veoma laskavo pismo.

— Dne 3. o. mj. dala je u nar. kazalištu hamburžka primadona Zagrebkinja gdč. Irma Trputcova drugi koncert, i odpjevà sopran-ariju iz talijanske Donizettieve opere: „Lucia di Lammermor, kavatinu iz opere Riccieve: Corrado d' Altamura i Prochove varijacije pravom virtuoznošću i uz obćenitu pohvalu. Bio bi velik dobitak, kad bi ju moglo dobiti naše kazalište, o čem, kako čujemo, prestade dalnji razgovor.

— Starina rodoljub g. Ferdo Wiesner-Livadić posla nam osam svojih kompozicija na njeke pjesme u „Dragoljubu“ tiskane, da o njih izrečemo sud. Predasmo ih odboru vještaka, koji nam jih hvale; obširnije priobćit ćemo, kad jih još koj put presviraju. Kako se je od njeko doba prestalo u nas raditi na ovom polju liepe umjetnosti te se po gotovo nemožemo pohvaliti nikakovim novim napjevom — (najnovija je još uviek kroz pet godina pjevana pjesma: Zastave se naše viju) srdačno se radujemo, da i g. Livadić nije još duhom klonuo, nego da i sad radi, kao što je bio dobar suradnik Lisinskov i Pokornov na umjetničkom polju.

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Ptica ti je šumarica,
Žir joj hrana i bukvica;
Na ljepak ju djaci love,
Cuvikajuć kano sove.
Kad se u drugoj glavi gleda,
Tudjega je mati čeda;
Al zlo takva djeca stoje,
Kâ se tudjim mliekom poje.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 33. Odgonetka (zagonetke u br. 29.) „Algir-rigla“.

Odgovori uredništva: J. S. u V. Za „slavjanske razgovore“, pisasmo već g. Tomaju u Biograd, ali niti odgovara niti šalje knjige. G. H. G. u B. Nema nesretnije spekulacije od one, koja se kuša na polju književnom, jer ta mladjahnoj književnosti zadaje najveće rane. Pravo velite — „Slav. Jugom“ zbilja je g. Klarić dosta naškodio književnosti, jer bješe mu troškom oko „juga“ ili prije biti na čistu, nego je izdavanje započeo ili započeto uzdržati prema pozivu na predplatu. G. Grlooi u K. Na vaše životopise doći će red. G. P. u V. Vašega „Poklisara“ morali bi sasvim preraditi, jer nemate ni pojma o dobi, u kojoj se dogadja čin vaše pripoviedke. A da ju preradimo ili damo preraditi, nebi joj smjela ostat ni okostnica. G. K. u K. Vaših pjesama nemožemo priobćiti. Dopustite, da nam je mučno u „Dragoljub“ primat slabe vježbe i bezsmislene stvari, ako po mogućnosti i moramo bodriti mlade napredujuće talente. G. Vujanoviću: Prva sv. Marjanovićevih nar. pjesama stajati će samo 50 nvč. Izvolite sabrati što više.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 32. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

III.

Meni voda bol izlieči,
Al kad duša ma zaječi,
Bit će l' tad mi pjevačica
Bliedog lica
Liekarica?

Što je Gostinski obećao svomu prijatelju, ili, bolje govoreć, unapred prorekao, to se i dogodilo. Ob ovoj drugoj njegovoj ljubavi nemamo nikakova pisma od njegove ruke. Što o tom znadem, pripoviedahu mi drugi, primjećuć, da on sám nerado spominjaše. Nema daklje druge, valja i meni kazivati ono i onako, što i kako sam čuo. A pri tom gledat ću neiznevjeriv se samoj istini, da bude pripoviedanje ovo koliko toliko zanimivo, jer se bojim, možda je gdjekoja liepa štilica zievala čitajuć one, inače ovim onim uvaženja vriedne monologe. Al kako u obće sav danas sviet volji čine i djela nego li najljepša razglabanja i najsjajnije razprave, to zamjeriti ljepoticam, da i one nemare za ovakve pilule, bilo bi nepravedno. Ta naš viek mogao bi se, pridržav sve dosadanje — neznam da li krivo ili pravo — stečene titule, prozvati i viekom galanterije, a s pojmovi ove posljednje nemogu se nikako u sklad privesti ozbiljni razgovori sa ženskimi, jer ovi laganu ćud njihovu nemogu zabaviti, a tko neumje zabavljati ženske, čovjek je dosadan, zreo za samostan, a ne za bučni ovaj sviet. Zato i plašim se, kako već rekoh, da će ovi listovi riedku štilicu zadovoljiti. Ako je moguće, nastojat ću, da to popravim.

Čitateljice, koje su pomno pratile razvoj malenih dogadjaja, ovdje pripoviedanih, nisu zaboravile, da je M. Božić u svom pismu, pisanu Gostinskomu spomenuo njeku vrlo liepu Dalmatinku, što no boravljaše u Zagrebu, odaklje da je pošla u varaždinske Toplice. O toj djevojki valja mi koju više progovoriti.

Došla ona u spomenute već kupelji zdrava sa bolestnom majkom. Nebijaše kći prekrasne hrvatske posestrime Dalmacije, nego je samo uz roditelje svoje proživila ondje, a napose u zlatnoj koljevci hrvatske klasične literature u Dubrovniku njekoliko godina. Odatlje dolazi, da su ju mnogi slušajuć njen čisti, zvonki hrvatski govor držali za Dalmatinku, a ono bila ona prava Zagrebčanka. O tom medjutim kasnje više.

Treći se broji dan od njena dolazka u kupelji.

U podvečernjem hladu šeće se podaleko od toplica ugodnom šumicom maleno društvance, sastavljeno od dvajuh mužkih i dvijuh ženskih glava. Dvoje ide nješto hitrijom, jer mladjom nogom napred, te se tek kadšto obazre na dvie

s traga lagano napredujuće osobe. Od onih prvih osobitu pozornost svraća na svakom mjestu ženska ona, u živahan razgovor sada zapletena, uz koju hodaše drug njene šetnje blažen hvatajuć rieči s njenih ustiu, otimajuć se, rekao bih, sa zrakom o svaki ton, svaki dah njezin. Liepa ta djevojka imadjaše uznositu postavu, struk gibak, elastičan, kosu crnu, a u cielom skladu, ponašanju i osobi nješta, što je na svakoga djelovalo, svakoga očarati moralo. Zakleo bi se, da joj nema više od sedamnaest, ili najviše osamnaest godina. Lagana ljetna odjeća, bez goropadna moskovskoga zvona, krinolina zvana, savijaše se u mnogih naborcih do crne zemljice, odavajuć još dražestnije vitak uzrast i prekrasna prsa, vrstna da služe dlietu kojega Cellinia za model. Savršenijega obla lišca, prokšenijega nosića, uzvišenijega čela netrebaš na svietu tražiti. A oči! a kose! Čini se, narav je osobitu pomnju obratila na ove dvie toli moguće velevlasti u rukuh slabe ženske. Njene crne, časom vatru sipajuće, časom opet melankolično gledeće oči, a jedno i drugo često se mienjalo, neznam da li od običaja ili lukavštine — motahu silno onim, tko ju je gledao. A kose! O Bože! Tko je očima sretno utekao, toga čekaše jošte vrana, divna u nemarnih, naravnih uvojcih plešuća kosa, u koje se jadnik moraš zaplesti, hrvao se koliko ti drago. Dočim neprikorno-bielom ručicom igrajuć se kreće suncobranom, njena usta rade, jezik teče, a pri tom opaziti ćeš kadšto zamamni posmjeh te sjajno-biele zubiće. Mužkarac hodajuć njoj o boku nosi previnutu na desnom laktu laganu njenu mantilju. Njega slikati netreba; jer ga poznate, to je — Antun Gostinski.

— Daklje, gospodično Sofijo, vam se ljubi veoma Dalmacija, a napose naš Dubrovnik? prihvati Gostinski valjda već trajuću nit razgovora.

— O gospodine, velim vam, slast vam je bivati u onoj klasičnoj pokrajini. Kamogodjer se obazriete, oko susreće davne ostanke veličine rimske ili staro-hrvatske; kamo pokročite, svagdje vam gotovo noga nagazi na staro kamenje, te jedine ostanke veličanstvenih palaća rimskih Cezara ili hrvatskih kraljeva. Kolika slast bila bi n. p. vam, kao pjesniku, plandovati bujnimi dolinami Neretve, Cetine; ili šetat se na žalih talasajuće Adrie? Nu i gorko čustvo nebi vas minulo. Kada se popnete na silne one goljeti, litice i vrljeti, svuda goli, pusti kamen, spečen sunčanom žegom, i nehotice morate se sjećati davne one prošlosti, kad su one goljeti pokrivali stotljetni hrasti, ublažujuć goropadnu žegu, blagom sjenom zakriljujuć okolicu i čuvajuć vlagu zemlje. Pa uzmete li na um, da je tudja bezbožna ruka ono blago utamanila, iz onih šuma stvarala drvene tvrdjave, da njimi čuva narod u robstvu, komu da krv nezavrije u žilah!

A kako da vam nacrtam istom Dubrovnik, to gnjezdo umnih sokolova, tu Athenu hrvatsku prijašnjih viekova?! Ja sam ne živila nego sanjarila u tom gradu, svaki kamenčić bio mi svetom uspomenom; a prolazeć crkvami, gdje leže ukopane tolike slavne obitelji; navraćajuć se u sgradu, gdje su njekoć otci slobodne republike dubrovačke mudre savjete izvodili, duša vam se mora ponieti, srdce ponosom napojiti, i vi ćete reći: ovo je zemljište moje, ovo koljevka slave hrvatske; jer tu ugleda svjetlo božje poglavica poezije hrvatske; tu su dugo i dugo muze jugoslavenske divno kolo vodile, prekrasne pjesmotvore sastavljale. Vjerujte, sjedeć ovako na ostancih davne te veličine, kao što je njekoć Marij sjedio na razvalinah domovine Hanibalove, čovjek, najokorjeliji kosmopolita mora se metamorphosirati u domorodca, ako za ništa drugo, a to zato, da može reći: i ja sam član naroda, kojega slavna minulost sada se pjeva, pa će se pjevati, dok bude na svietu ljudi i dok će ovi umjeti velika i uzvišena djela procieniti!

— Radošću opažam, zakrči rieč Gostinski nješto rezkim tonom, da je i vas ta koljevka Hrvatstva obrnula na pravu stazu domoljubja. Premda bi gotovo čovjek morao sumnjati, nije li kakov živi Mentor tu dražest vam živahnije predočio; nije li možda kakova sretna ruka pomagala vam razkrivati zastor sa prekrasne panorame, što no se zove hrvatska prošlost?

— Vi ste gospodine, koliko zloban,

toliko i nepravedan, odvrati Sofija ozbiljnim glasom, koga poprati koreći pogled. Vi muževi, kako već jeste sebični, nemožete inače, nego sve, pa i nas ženske po svom kalupu udešavati, na svoje naočale motriti. U ostalom, što rekoh, moje je najnutarnjije uvjerenje; nije naučeno na izust niti ikomu za volju na vrieme prihvaćeno. K tomu niti je ovo domoljubje. Ovo je tako naravska stvar, da je svako protivno mišljenje upravo i protunaravno. Hotentoti, Kirgizi i kako već zovete vi geografe svieta, različite narode, svi oni ljube svoja sjedišta, njim se miluju njihovi pašnjaci, koljebe, a ipak neveže jih na nje nikakova prošlost, nikakova svetinja. Kao što proklinjate punim pravom diete opako, koje odraslo već stidi se svojih roditelja, pa ga zovete izrodom čovječanstva, a njegovo postupanje ruglom na Boga i narav; takovo i ne manje žigosanje zaslužuju svi, bez razlike mužkarci i žene, koje u bezprimjernoj taštini ili slaboći duha misle, da su mudre ili svjetski naobražene, ako zanieču prvu zapovjed naravi: ljubi svoje.

— Sofijo! Vi ste plemenita duša; kamo sreće, da ovako misle naše žene. Ali vjerujte, one su po vašem strogom, ali pravednom sudu nenaravske, jer većinom protivne svemu, čim bi se mogle ponositi. Mi smo radostni, sretni, ako hoće s nami u svom jeziku samo i govoriti. One riedke, koje to čine, u naših su očiuh vrle domorodke, nje mladež obožava.

— I vi mužkarci niste pametni, za što si žene kvarite, a ove posliednje davaju si same najveću svjedočbu siromaštva, kad primaju tribut slavlja i hvale za ono, što su po zakonih božjih i čovječjih dužne činiti. Stidit bi se morale, ponos njihov morao bi se uvriedjenim osjećati, da jih mužke glave kade tamjanom s toga, ako slušajuć glas naravi rade ono, što i svi drugi nerazumni stvorovi. Što je čovjek dužan činiti, to nije domoljubje, tko se želi ovim posljednjim ponositi, treba da izvede čine izvanredne, treba tu požrtvovanja. — O, to su vam druge ženske Talijanke. U Dalmaciji malo imade pravih kćeri prekrasne Italije, ali da je čujete govoriti! Onamo neka naše Hrvatice u školu idu, ondje će se naučiti dužnosti svoje prama domovini i narodu; ondje, gdje sav život vrije, gdje se strasti plemenite bore sa razumom, gdje je idea domovine tako prodrla, da se njom ponosi i napuljski lazaron, mletački gondoliere a ne manje i riedki oni taljanski pridošlice na dalmatinskih obalah.

I kad ovako Sofija sboraše, lice njeno sjevaše rekao bih, žarkim rumenilom, iz očiu blistaše plamen entuziazma, a u gibanju vilovita stasa mogao si opaziti uzrujanost nutarnju. Gostinski, očaran, zanešen, upaljen tolikom vatrom zatravljen upiraše oko svoje u tu prekrasnu sliku, a svaki živac odavaše mu goruću ljubav. Vatra djevojčina pretočila se i unj; i njemu bliedim licem razsipa se živahno rumenilo, a srdce mu toli silno udaralo, da bi morao misliti, imade bolest fizičnu, tko nebi znao, da se razljuljani talasi njegovi, podpuhani ljubovnim vjetrom udaraju o prsa. Nitko mu nebi rekao: taj je čovjek pred njekoliko dneva govorio o ljubavi samo ironijom ili satirom; tako se u kratko vrieme promieniti može nutarnjost naša, toli slavodobitnu pobjedu može održati srdce nad hladnokrvnim filosofiranjem.

Upravo htjede Gostinski odvratiti Sofiji na posljednje rieči, kad u taj čas začuje se slabašan glas:

— Nežurite tako napred, ja vas nemogu dostigavati! Ovo izgovori mati djevojčina, ženska već dobna. Na licu mogao si joj odčitati, da je prevalila sve tri dobe života te se primiče i posljednjoj — zimi starosti. Nu koliko ju nisu godine, toliko su joj bolest i valjda druge tuge mnoge one mrzke na licu izrovale. Ona ide lagano napred, kadkad postoji, da odahne, pri tom kašljuca neugodno. Uza sve to biljeg njekadanje ljepote nije do sada izbrisan, pogledaš nju, vidiš na kćeri iste poteze, pa sudeć po tom može se zaključiti, da je njekoč i mati sa ljepote sloviti morala; nu sada pomnjivu motriocu nemože izbjeći ona neobična crta oko ustiu, kao da se u njih ubrazdila tajna zloba. — Uz nju koraca g. Grgetić, pristao muž, njen znanac.

Na poziv materin postane kći, a s njom i pratilac joj.

— Vas dvoje mora da ste vodili kakove vrlo zanimive razgovore, jer me dva puta vas zovuću niste čuli.

— Oprostite, gospo! brzo će Gostinski; ali sbilja mi vas nečusmo. Gospodična pripoviedaše mi o Dalmaciji, pa tako živahno, poetično, a uza to — nedvojim — istinito, da sam joj najvećom slašću i napetom pozornošću prisluškivao besjede.

— O vjerujem, odvrati starica piskutljivim glasom, kad se Sofiji razmaše jezik, nemože dovršiti.

Kćerka neodslovi ni besjedom majki na ovu ne upravo laskavu svjedočbu. I tim predje se na druge predmete na najveću tugu Gostinskoga, koji se upravo pripravljaše, kako će od potaknuta predmeta prenieti rieč na ljubav drugu, na predmet njemu toli mio, na predmet srca njegova. — Njemu se činilo, da djevojka toli živahne naravi, plemenita i vatrena srdca nesteže svoja čustva na samu domovinu. Ali upravo ta misao udaraše ga na grozne muke: što će biti, ako ona sbilja ljubi, ne samo domovinu, nego mužku koju osobu? Što onda, ako i opet njegova ljubav nenadje odziva? Dopustit ćete mi, liepe štilice, bome ovo nije udoban položaj. Nema sebičnijega čustva od ljubavi. To je stvar koliko poznata, toliko i naravna. Što ljubimo to i želimo posjedovati; ali sami, podpuno te izključivo mi sami posjedovati. Socijalistom nema goropadnijih protivnika od zaljubljene mladeži obojega spola.

Gostinski bijaše muž ozbiljan, slabo razgovorljiv, kako no vele, tajstven u poslovih svojih. To se vidi iz listova, pisanih o prvoj ljubavi. Tuga njegova onda zadana podgrizaše mu srdce preko dvie godine. Ali riedkim bi dano zaviriti u njegovu nutarnjost, pa s toga samo ovi mogahu valjalo ocieniti borbu mu duševnu. Malo je kada pod hladnijom spoljašnošću toplije kucalo srdce. Ali imade trenutaka, kad se vrienje i kolebanje čustva nemože sasvim prikriti; a naš Gostinski nalazio se sada u takovu položaju. Jer ona neizviestnost glede Sofije mučila ga toli jako, da su napokon to već i drugi opazili. Propitkivaše na sve strane znance, je li komu što pobliže poznato o njenom životu, ob odnošajih itd. Dakako nitko mu neumjede išto kazati. Grgetića nehtjede pitati bojeć se nevjere, a i drugčije nije mu se ljubio onaj čovjek. U ovoj navali svakdanjih kina poteku iz pera mu najljepše i najnježnije pjesmice, koje vjerno slikaju sve stupnje razvitka i kulminacije ove ljubavi, i koje sám krsti:

„Moga srdca znoj krvavi,
Moje duše odboj pravi,
Male, drobne pjesmice“ itd.

Ovakov položaj, potraje li, biva nesnosnim. Časom digne te na krilih sladke nade do sfera neizmjerne slasti, a časom sunovrati te jedina misao: „možda ljubi drugoga“, u ponore sdvojenja i groznih muka. Tko si doživio ovakvu groznu dualističnu borbu čustva, nećeš je blagoslivati nikada, a tko nisi, moli Boga, da te je sačuva, jer lasno možeš podleći. Je li predmet tvoga počitanja dobre volje, smieši li se, stisne li ti pače ruku, blažen si, misao te zanosi do vedrine nebeske, i več snieš o domaćih bogovih te sladkom obiteljskom životu. Ali gle iz toga raja protjera te u jedan par namrgodjeno lice, nemaran pogled, sladak posmjeh, drugomu namienjen. Poput nesretnoga Kaina tumaraš na zemlji, dok te opet slični manevri ili prokšija ženska nesvrati u prijašnji Eldorado.

Nitko neosjećaše jače gorčine ovakova polutanstva od našega Gostinskoga. Pa čim dalje, to bivaše sve gore, a od nikuda prilike, da dodje jednom na čisto. Bijaše momenata, kad ga poput ljute zmije ujela za srdce misao: Sofija sbija šalu s tobom. I u takovom času osjećao bi, kako mu svakolika krv vrvi od srdca i glavu. Ali sve to jednim mahom presieče uspomena na sladke rieči, medene posmjehe, vatrene poglede i nježno stiskanje ruku. Nu uzprkos tomu jedina želja njegova ciljaše na to, da joj što prije odkrije osjećanja, boli, kine i nade srdca svoga.

Jedne večeri, zadrža se on duže nego obično kod gje. Brnićke. Sofija danas je vrlo ljubezna, dà dražestna u pravom smislu. Mati sjedi na kanapetu. Bolest njena

popušta, zdravlje vraća se sjegurno, premda lagano. Drugi bi mislio, da se ljubezna kćerka raduje materinu zdravlju, ali naš Gostinski mišljaše — a s njim mislio bi i svaki zaljubljenik — da se duša njena počima odzivati njegovoj. Zato je i on blažen. U kući nalazi se njekakov dosta hrdjavi glasovir, nu Sofija na molbu svoga gosta pride k njemu i sjedne. Gostinski stajaše uz nju, blaženim pogledom, sretnim posmjehom na ustna motreć, kako njeni vitki prstići na tapke (Tasten) poliežu, mameć jim lagane, svečane akorde. Sada zagrle se ovi akordi, prelievaju jedan u drugi, sad podižu se u skladne glasove, u turobnu, njежnu melodiju. — Gostinski sluša, ova melodija čini mu se poznatom. A zatim prihvati djevojka njekim bolnim, premda punim i zvonkim glasom pjevati pjesmu, o kojoj istom kasnje saznade G., da joj je naslov: „Domovina“.

„Sunašce se jur omaklo,
Tmaste noći crna krila
Svojim mrakom ženu biednu
Duboko su zakrilila.

Biednu ženu, koja blieda
Putem hoda i tuguje,
Kojoj plača isto nebo
Il netješi il nečuje.

Grimizna joj plaštanica
Kano da je ruga puna
Zaodieva bolna uda,
A nad glavom sja joj kruna.

Tako bludi ta kraljica,
Koju sudba učinila
Prosjakinom, da se tuče
Od nedraga do nemila.

Dà, kraljica a bez zemlje
S krunom tobož a bez krune,
Sviet se od nje studen kreće,
Čudo da ju još nekune.

Gostinski rastućom je radošću, uzhićenošću ali i tugom slušao ovu pjesmu, i još dugo, pošto su ruke njene prestale prebirati, gr'oce njeno ušutilo, stajaše on jošte niem, očaran a i raztužen ujedno. Napokon probudi ga materin glas: „Već je pó dvanaest.“ — Oko njegovo susretne pogledu Sofijinu, za malo te bi joj bio na koljenih izkazivao ljubav svoju. Nu savlada se još za ovaj put. Sretan, razdragan oprosti se s ukućani te ode, ali ne spavati. Još dugo šetao se on pred kućom, gdje Sofija noći, pa dočim je ona valjda mile već sanke snivala, on pogledaše ljubavlju podžigan na prozore njene, sto i sto puta opetujuć u pameti svaki njen posmjeh, a osobito posljednju pjesmu. Istom, kad su već prozračni oblačići počeli navještati, da — kako pjeva naš Gundulić — zora s ključi od zlata vedri otvorit istok ide, sadje Gostinski u svoju sobu. I opet mine u takovoj borbi, u dosadnoj neizviestnosti njekoliko dneva. A kao što je obćenito poznato, ljubav nespava; njoj nije moguće mirovati; uzalud ćeš tražiti tu kakove stanke, ništa nego vječna plima i osjeka. I u našega Gostinskoga postigne to čustvo točku onu, od koje napred više nemožeš, a natrag se plašiš. Pa kao što u svih poslovih tako napokon i u ljubavi mora doći na onaj aksiom doduše prozaički, ali ipak istinit: čist račun, mirna Bosna. Kada nastane kriza, neizviestnost bolesti, mora se riešiti, bilo ovamo il onamo.

Bilo bi sada vrieme, da zavirimo u srdce Sofijino, te iztaknemo i njena čustva prama onim plemenita muža, o kom znademo, kako duša njegova gine za ljubljenom djevojkom. Nu to nije tako lahko. Istina, na sito i rešeto u svietu prevejani ljudi mogu koprenom hladna razbora prikriti vulkanske prorupcije svoga srdca; da li medju ove spadaju i zaljubljenici obojega spola? nije lasno odlučiti. Imade primjera za jedno i drugo. Pripoviedaju, da je 14godišnja nećakinja kardinala Mazarina, Hortensija, toga svoga inače — kako Hrvat veli — veoma prefriganoga ujaka izvanrednom vještinom njeko vrieme varakala o ljubavi svojoj prama mladomu službu plemčeta (page) kod istoga kardinala obavljajućemu Španjolcu. A pamti, kardinal Mazarini — premda tek kalfa prama Richelieu-u — broji se medju vješte diplomate te izvrstne intriguante. Takovih primjera možeš na stotine spomenuti; a opet ne manje jih navesti, koji dokazuju, kako se zaljubljeni ljudi na prvu rieč, prvi pogled odmah odaju, ako jih niti nepitaš za to.

. Kod Sofije mora se uvažiti više ona prva okolnost. Njoj se nije pružila sgoda slušati Gostinskoga, kolikom ju vatrom uvjerava o gorućoj svojoj ljubavi. Nu nevalja s uma metnuti ovo i djevojke slabije oštroumnosti, po njekom tek njim rekao bih prirodjenom osjećanju opaze brzo, da li su kojega mužkarca zaniele. Tim više valja to i o Sofiji, promislimo li, da njezin štovatelj niti je hotio niti mogao pred njom sakrivati, što mu srdce želi. Koliko je ona od toga prihvaćala, kolikom jekom odzivahu se njena osjećanja njegovoj duši, o tom nemože se do sada izviestna upravo ništa kazati. Ona je zatvorenom knjigom, njemu nedade se u nju ma baš ni zaviriti do sada. Hoće li mu se dozvolit, da ju upravo on otvori, da on prvi pročita i obogati se kratkim ali prevažnim njenim sadržajem: „Ja te ljubim?“ to će se do brza razabrati, ali unapred nemožeš ništa reći. Tko da se tu nesjeti rieči dičnoga pjesnika — vladike Njegoša:

„S točke svake pogledaj čovjeka,
Kako hoćeš sudi o čovjeku
Tajna čoeku čovjek je najviše.“

Nu okanimo se toga. Što je sada tamno, razbistrit će skora budućnost, a ponajviše sam naš Antun. Spojiv te popuniv ponješto jaz medju posljednjom te sliedećom poslanicom, nastavljam evo opet priobćivati njegova prekinuta pisma.

(Dalje sliedi).

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvati Iv. Belan).

(V. dalje).

— Brate! kad je to reko, krv mi je u žilah stala, pa sam pomislio: Ivajloviću, bog! danas si posliednji put vidio dan! Sluge me pograbili i odvlačili, a ja ni riečce nepisnuo, znajući da mi nimalo nebi pomagalo. I vidiš brate — bog mu daj dobro ondje, gdje je! — stupi k meni knez Crnikov, pogladi me po ramenu rukom, te mirno i prijatno reče — bijaše mi pri duši, da angjela slušam — pustite ga, moj je. I sluge me izpustiše. Ja sam ti pao pred knezom nice i od radosti plačuć grlio mu koljena. A knez Ivanov osjeknù se gnievno: Što radiš svače, netrebam te, da se uplićeš u moje posle. — Tvoj pako otac, knez Crnikov — čuješ brate, tvoj otac — stupi ka gnievnomu Ivanovu i šaptnu mu nješto u uho. Ivanov kimnù glavom, a Crnikov mi reče: Ustani Ivajloviću, podji u moj dom, od danas budeš moj. Od veselja malo da nisam glasno kliknuo, nu nisam se ufao sbog Ivanova, koj me tako mrko gledaše, kan da će me očima probosti. — Ali ovdje ga više nebudeš vidio, reče zlovoljno Ivanov, da znam, da bi tegnio još amo doći, vàlje bi ga dao smaknuti. — Pravo daklje, niti ga nebudeš više vidio; reče tvoj otac i obrnù se k meni veleći; Idi Ivajloviću. Ja ću te oslobodit i za te skrbit. Idi i počekaj me u mojoj kući. — I ja sam išao, pače skakao, djipao, brate, letio sam ti. Bilo mi je na srdcu, kao da ću od veselja poluditi. Možeš si misliti, kako mi je bilo; najprije na smrt odsudjen, a odmah zatim oslobodjen. Malo zatim došao knez Crnikov kući pa mi reko: Njekoliko dana ostani pri meni, igraj se s mojim Fedorom. Nu čuvaj se, da te nevidi Ivanov, dodje li amo. — I ja sam se igrao s tobom Fedore, bio si još maljahan, otrok od kakvih četiriuh godina, nu mio, drag, prijatan otrok, smijao si se i mene Ivajlovića vrlo rad imao. Osam dana za tim dodje knez Crnikov k meni, pa mi reče, da mogu u vojnike, ako sam voljan, a on će jur za me skrbiti, da dodjem do kakve višje časti. A ja, Fedore! — zališe me suze — poljubih u ruku dobroga, milostnoga gospodina, padoh predanj i zahvalih mu iz zahvalnoga srdca. Svoj život bim zanj žrtvovao bio. I odoh u Moskvu, bih vojnikom, za koje ljeto stotnikom; jer knez Crnikov nije zaboravio bio na me. A sad — o bože milostivi! — a sad moram vodit u Sibiriju maloga Fedora, sina njegova! Ah, što je udes čovječi u rukuh božjih! — A ti brate, budeš li povjerio se staromu Ivajloviću, budeš li se uzdao unj? Misliš li još, da bi te tegnio izdati? Nebi li tad radio sa sinom svoga dobrotvora, kao nezahvalni stvor? Brate! ja sam tvoj. Stari Ivajlović je tvoj s dušom i s tielom! Stari Ivajlović te hoće osloboditi, hoće vrnuti sinu, što mu je otac

dobra učinio. Petrograd je još na svietu. Kako cesta vodi u Sibiriju, tako vodi i iz Sibirije. A stari ti se Ivajlović živim bogom kune: da će sina kneza Crnikova ili osloboditi ili zanj posliednju káp krvi proliti. Jest, to hoću, sine moga dobrotvora, to hoću, zato se možeš zaufati u me.

Radostno slušaše Fedor starca Kozaka, divijaše se sgodam i nesgodam njegovim, a lice mu sve vedrije postajaše.

— Bože! moj bože! kliknù Fedor. Dobra djela pokojnoga otca brane i čuvaju mu sina, podavaju mu prijatelja, kad ga sav sviet ostavi, samo ne ti vječni, gospode. Velika je tvoja milost, bezkrajna dobrota tvoja.

— Pravo je, istina je brate! reče Ivajlović. Bog kazni griehe i opačine roditelja na njihovoj djeci. Ali i dobra djela roditelja nagradjuje takodjer na njihovu zárodku. Jest brate, prijatelja si našao, prijatelja vjerna do smrti, spremna sve pretrpiti za te. Raduj se Fedore i zahvali bogu, što ti je podielio takova otca, komu dobri čini i preko groba cvatu obilnim blagoslovom. Zahvali bogu, ufaj se unj, jer pomoć njegova je najbliža ondje gdje ti i posliednjega tračka nade nestane. Utješi se brate. Tko ti je poslao prijatelja i drûga u nuždi, poslao ti bude izbavnika u žalostnu progonstvu.

— A Olga! upita Fedor starca susjeda.

— Zar nije Olga tvoja sestra? Zar nije Olga kći otca tvoga? Zar nemože svemogući bog poslat utjehu i njoj, kao i tebi? odgovori mu stari Ivajlović. Olga je bogu u rukuh, kao što si i ti. Volja zlotvora je ništetan prašak pred dahom vjekovitoga otca.

Blažen pokoj vrnuše ove rieči u Fedorovo srdce. Sladko, radostno ufanje mu dušu objelo, a ljubav srdačna i zahvalnost obilna podigle mu oči k nebu.

— Gospode bože! veljaše, tvoja se vrši volja. Vodi me i prati posvud. Što ti učiniš, dobro je učinjeno. Budi po volji tvojoj.

— Amen! doda Ivajlović, prijamši lagahno Fedora za studenu ozeblu ruku. Još su Fedoru ruke sapete; al Fedor više turoban nije. Srdce mu veselo bije, a bistro mu oko radostno zbriva po pustoti i po bieloj ravni. U grudih mu opet proljetno sunašce pognalo bujno cvieće. Ovo se cvieće razlistalo i procvalo ugodnim cvietom, a to je cvieće vjera u boga, ufanje i ljubav.

* * *

Urà! urà!! lete sane napred žurno po sniegovitoj cesti. Biči pucaju, oružje zvekeće, konjici pušu i ržu, a Fedor — njemu na licu radosti posmjeh titra. Izčeznù mu iz srdca strah od Sibirije. Misli o miloj sestri, a vesela budućnost mu krati vrieme i dane sladi.

VI.

Saonice sveudilj idu ravnom cestom; a na saonicah mjesto okrutnoga čuvara sjedi uz Fedora vjeran drûg. Petar Ivajlović razklenu okove, kojimi bijaše Fedor sklenut; omota ga vučjim kožuhom; pazi ga i čuva, kako samo može otac svoga sina. Jašioci začudjeni gledali, što to radi njihov zapovjednik. A on se smijao govoreći jim:

— Ta tko mu se nebi smilovao, još je diete?

Jašioci stegnuli ramenî, pa jezdili uza strielovite sane kao i prije.

— A sad mi brate povjedaj — uze Petar Ivajlović — što si sakrivio, da te je tako strašna kazna stigla? Samo mi sve razloži, jer moram znati, bi li ti mogao pomoći.

— Šta bi skrivio? Nisam skrivio ništa, ma baš ništa!

— Nu si ipak ovdje, doda starac. Knez Ivanov ufano nije tako opak i zloban, da bi te bez ikakova razloga i uzroka odagnao u divlje sibirske kraje, tebe, sina toli mogućega i slovećega kneza. A ja imam zapovjed od carice; ona svojom rukom podpisaj u. Tu bludnje nije nikakove, jer ja poznam njezinu ruku; a ti nisi prvi biednik, koga no pratim u Sibiriju.

— Istina je Ivajloviću, odgovori mu Fedor, posve bez krivnje nisam. Ali mi nikakova rana, nikakov mi grieh netišti savjesti. Poslušaj me, sve ti razložim, što je i kako je.

I Fedor mu uzè kazivati, kako mu je umro otac; pa ostavio kneza Ivanova za štitnika njemu i Olgi; kako je Ivanov pokojnika u nadi prevario, kako imovinom i njih dvojicom okrutno i bezdušno radio. A dok Fedor pripoviedao, škripaše Ivajlović zubmi.

— Žalostan i poražen, nu ipak neočajav, pridoh u Moskvu, produži Fedor pripoviest. Sve misli rojile mi se i vrtile pri Olgi. Ona mi bijaše jedinom utjehom. Znao sam, da mi je vjerna sestra; da i ona samo o meni misli, kao ja o njoj, o tom sam bio uvjeren. Imao sam na pismu preporuku od svoga ujaka Pestuševu. Mišljah, da znadem, što je u pismu. Nadah se, da me Pestušev bude radostno dočekati, da bude sa mnom uljudno i prijazno postupati. Neznam, je li nije bilo na pismu tako, kako mišljah, ili je pako Pestuševu kako namignuto bilo — nisam bio dočekan, kako se nadah. Mnijah, pukovnik me bude u svoj puk uvrstiti, učitelja dati, da me uči u znanju vojničkom. Nu svega toga nebijaše. Dodjoh u Moskvu; dovedoše me k pukovniku; predadoh mu pismo. Pukovnik čita pismo, a ja ga pozorno gledam, na svaki mig pazim, tà njemu u rukuh sva je moja budućnost. Al srdce mi za toga žalostno i ranjeno. U tom oporom i divljem licu nerazabrah ni traga umiljatosti ni prijaznosti. Čelo mu tamno i nabrano, pogled oštar i mrk, usta neznadu za sladku besjedicu. Pukovnik čita list moga ujca, i pročitav, u žep ga turi, živo me pogleda, podrugljivo mi se nasmija. Ja stojim mirno pred njim, nu srdce mi silno hlapti, njekakav iz nutra glas mi reče: Od ovoga čovjeka dobrû se nenadaj! „Nu tvrdokorniče!“ progovori napokon pukovnik, „treba te daklje omekšati, izgladiti, što pametna u tikvinu utjerati. To bude mučno za rukom išlo, ha!“ Kad mi je taj čovjek to povjedao, s tvrdokornosti me i gluposti ukorio, i tim otca mi u hladnu grobu oružio, tad mi u prsiuh uzavrla krv, a gniev mi iztiskao rieči: „Gospodine! Ja sam već davno omekšan i izgladjen; poradi toga nedohodim amo. Vojnik sam hotan biti, pa vrieme bude pokazalo, da li sam za oto, nisam li.“ „Šuti jezičavo tepče!“ zagrmi pukovnik i oštro me pogleda; a to me još većma razgnievilo. „Nemogu šutiti,“ odvrnuh mu, „kad mi pokojnoga otca ružite!“ Izvaljenih očiu skoći pukovnik nadame i pjestnicom me udari po obrazu, da sam natrag odskočio, a krv mi briznula iz ustiu i nosa. „Još mi jedan put tako odgovori tepče, odmah te okujem i izbatinam, da budeš pametio!“ izdere se pukovnik kao neman kakova. „Nosi se odatle! Osam dana podješ u tamnicu! Živit ćeš tamo o suhom kruhu i vodi! Tu će ti se jur ohladit krv!“ Pukovnik lupnù nogom o tla, i doletiše vojnici izpunit što im zapovjede. Pograbiše me i u čas odvukoše u tamnu podzemnu škulju, kamo je riedak tračak svjetla dopirao. Studeno bijaše u tamnici i vlažno, da me je groza hvatala. U tamnici kod ujaka imao sam bar snopac slame i svjetla više — a tuj! tu se po stienah razcvala zelena pliesan, a kaplja za kapljom curila sa mokrih zidina. Tla su bila vlažna ilovina, a nigdje ni pedlja, da legnem. Pipajuć dugo po mračnoj uzi zaprljah si ruke, a napokon nagazih na kamen, na kom sam sjesti mogo. Bio je u kutu, mokar i hladan kao ciela uza, nu se ipak sjedoh, da samo nesjednem u blato. Tako sjedeći zamislih se, i zaboravih biedno stanje. Mišljah na Olgu, na pokojnoga otca, na prošle i došaste dneve. Ivajloviću! Tad mi bijaše, da mi gorje nemogaše biti, pa se ipak nadah boljemu, tješih budućnošću boljom, i počeh se kajati, što sam s pukovnikom onako osorno govorio, da me je stigla ova kazna. Budi odsad oprezniji, mnijah, budi obzirniji, vrši svoje dužnosti, pa ti i bolje bude. Vidiš Ivajloviću, da sam imao volju dobru, a zakleti se mogu, da sam tako mislio. Naučio sam se, da nije pametno opirati se silom jačoj sili. Ali nikad nisam promislio, da može čovjek biti tako opak i zloban; istom kašnje sam uvidio, da je dokončano pošto poto odpravit me s puta.

— To se samo kaže, doda Ivajlović. Da si Ivanov uzmogne prisvojiti tvoju imovinu, trebalo je najprije tebe ukloniti. Nu pripoviedaj mi dalje, što je za tim bilo, brate!

— Osam dana bilo mi je vrlo dugo vrieme, al je i tih osam dana minulo. Trp-

ljah netužeći se, dok me napokon odvedoše pred pukovnika. Jedva sam se micao — tako me ubio pljesniv zrak u tamnici i oslabila slaba hrana, koju su mi kao psu na tla metali. „Nu je li ti se ohladila pretopla krv?“ pita me posprdno pukovnik, stupivšega predanj. „Jest gospodine, molim vas za oproštenje!“ — Znaš Ivajloviću, da me je strahovito dirnulo uvidiv, da moje pristojno ponašanje nepomaže nimalo. Što bi imao bit prema meni umiljatiji, on mi se smijaše, ružaše me, da sam sbilja slabić, kada me je tako kratki zatvor poboljšao. Ipak sam se obuzdao, škripao zubmi, pritajivao suzu srdjbe, koju mi gniev iz očiu izagnao. Ni rieči mi više nekaza pukovnik, nu zovnù vojnika, da me preobuče po vojničku i vježbat uzme. „Ako išto sakrivi ovaj osornjak, sve mi se ima javiti, jesi li čuo Maksimiću,“ reče vojniku po me došlomu. Desetnik, koj mi imaše bit učiteljem, kimnù glavom i pogleda pukovnika, da bi se toga pogleda sam nečistnjak preplašio. „Ajde — obrnù se k meni — zapovjedi gospodina pukovnika treba točno i podpuno ovršiti.“ Ja se obrnuh odmah na stranu, te htjedoh poći za desetnikom, nu krupna zaušnica me sjeti, da sam pogriešio, što se nisam naklonio prije pukovniku. „Kako se drzneš tako otići od milostivoga gospodina,“ kriknù desetnik. „Čast se daje gospodinu pukovniku.“ To prostačko ponašanje opet me uzpalilo, nu tvrdo bijah odlučio nadvladati se, i nadvladah se. Ponizno se naklonih pukovniku; a on mi smiešeći se obrnù ledja, te odoh za desetnikom Maksimićem, odsad mojim učiteljem.

Fedor prestade pripoviedati i duboko uzdahnù.

— Nuder pripoviedaj dalje! poče Petar Ivajlović. Pripoviedaj, da te srdce mine. Zaista je strašno radio s tobom taj Maksimić!

— Mučio me kao sam djavo; kudio me, ružio, kleo, gonio i tuko kao psa. Nu sve sam pretrpio, sve prebavio, što god ljudsko srdce pretrpiti i prebaviti može. Ivajloviću! Napokon zaboravio sam na sebe. Maksimić me po vojničku zaodjeo; pošli smo na vježbanje. Ja sam bio najmladji medju desetimi dvanaestimi li prvaci, koji su se kao i ja učili prvim naukam. Svi ovi su bili gorji mene, jer nijedan nije imao volje k nauci kao ja. Al nijedan ih nije nikad bijen bio, nikad proklinjan bio, nikad ukoren; a mene je desetnik svaki čas udarao; uviek me psovao i proklinjao. Kad je odredjena ura minula, oni su počivali; a ja sam uviek morao bit na vježbanju, jer je Maksimić rekao, da sam najtuplji, najtvrdji, najljeniji, pa da treba još mnogo vremena s menom potratiti. Mnogo puta već sam se tako bio izmučio i utrudio, da sam jedva puškom vladati mogô, nu batina, koja me je dohvatila, morala mi dati nove snage, da mogu izpunit zapovjedi učitelja i mučitelja svoga. — Dragi Ivajloviću! nemoj da ti sve izpripoviedim, koliko sam muke i nevolje propatio! Već dotle bijaše došlo, da sam mislio, bolje je umrieti, nego u takvih mukah živiti. Bio sam voljan sam se skončati. Kadkad bi došo i Pestušev pohodit nas i pogledat učeće se. Jednom me Maksimić do zla boga bijaše izmučio, kada ti opet dodje Pestušev. Vrgoh pušku na stranu, pridoh k pukovniku i pokazujuć mu Maksimića rekoh: „Gospodine! ovaj čovjek je ubojica, muči me na smrt; ja mu se pokoravati više neću!“ Nikad nebudem više zaboravio paklenske radosti zasjavše Pestuševu na licu s mojih rieči. Neodgovori mi ništa, već me zapovjedi svezati i batinati. Ja necmrgnuh ni riečce, nu srdce mi se treslo od užasa. Nu strašnu odluku odlučih u duši, previjajući se pod težkimi udarci. Kad me do volje izbiše zapovelje pukovnik neka me vrgnu u tamnicu. Nu prije nego me odvedoše, sgrabih pušku i namjerih pukovniku u prsi. Puška bijaše nabijena, i skoro bi mu bio zagnao u srdce zrno. Tako strahotno me bijaše divlji postupak omamio, da sam bio voljan počiniti što takova, samo da me liše groznoga i ogavnoga života. Bože! hvala ti što si me očuvao toga strahovitoga čina! — Maksimić na to hrupi na me i udari po glavi, da sam se stropoštao na tla u nesviesti. Više dana mučile me samrtne muke. Nu ipak sam ozdravio, al samo zato, da me živa pokopaju. Pukovnik mi pročita ukaz caričin, gdje mi se ukazuje poći do života

u Sibiriju. Mladost moja me spasila, da me nisu ustrielili. Carica mi htijaše tim milost počiniti. Daklje još mi je živiti! Oh, koliko puta bih volio bio umrieti! Činilo mi se, da mi je tim kazna još povećana. Bez ufanja stupih na saonice, koje me imadu odpeljati u Sibiriju — i tu — oprosti mi bože malodušniku! — i tu nadjoh prijatelja, gdje sam sve ufanje izgubio bio!

— Vidiš brate! kako je ludo očajati, doda Ivajlović. Dobrotni, svemožni bog je gori nad zviezdami, i kuda kratkovido ljudsko oko nedopre, gdje utjehe nenadje, ondje on hrli svojom pomoćju oživiti tužno čovječe srdce. Moli se brate, da ti gospod bog oprosti, jer si težko ogriešio si dušu, posumnjav o bezkrajnoj dobroti božjoj. Vidiš, što si najvećim zlom držao, to te može još spasiti. Da te nebudu odpravili bili u Sibiriju, možda me nebi nigdje bio našao; možda bi bio nebog vojnik, ili odpravljen kuda, gdje za te oko ljudsko nebi znalo. Utješi se sinko! božja se ruka nad tobom razkrililа. Na skoro budeš vidio si opet sestru, a zlobnici i progonitelji budu kažnjeni; stari tvoj Petar Ivajlović uradit će svoje, da nam sve pomoćju božjom za rukom podje. Utješi se, velju ti, ufaj se u gospoda, i nemoj nikad posumnjati o neкonačnoj dobroti njegovoj!

— Jamačno neću nikad posumnjati o njoj, nu ga okajana srdca prositi, da me pomiluje, odgovori Fedor tronut. Jest, ruka božja me otčinski peljala, a bogac bih jadan bio, da sam očajao bio.

— Da si samo unj se zaufao, koj no je tvoje suze prebrojio i na dno srdca ti vidio, nebi te utjeha minula.

— A od sada sam utješen, reče Fedor čistim glasom.

— Ako je to plod tvojih muka, doloži Ivajlović, možeš se bogu zahvaliti, što ti je muke ove poslao.

Fedor šutaše; razmišljaše rieči starca Ivajlovića; napokon reče:

— Mnijahu zlotvori nahudit mi, nu bog je hotio sve na dobro obrnuti, i eto! bog je jači i silniji od njih.

* * *

Sane odmiču sve dalje i dalje, a snieg izpodletava izpod konja. Pa što si sad Fedor tare glavu i dalečinom puta i pustotom sibirske râvni? Srdce mu je veselo, okriepljeno nadom u boga, a u duši ga tješi glas: Zapuštenicu sestru svoju opet budeš viditi; sretni budete oba; jakost zlotvora provrći se bude pred pravdom božjom u sramotu!

(Dalje sliedi).

Umjetničko družtvo u Zagrebu.

Potakla se u novije vrieme pomisao utemeljenja ovakova družtva istodobno u Zagrebu i Beču. Ovdje se sastadoše njekoja gospoda u tu svrhu nu se opet okaniše stvari, kako čujem radi političnih onda baš uzburkanih okolnosti. Mi Hrvati u Beču, koji istu misao zamislismo, nebijasmo neposredno u tih okolnostih te jih objektivno i mirnije motriti mogasmo. Razmatrajuć jih dodjosmo do toga uvjerenja, da politika nemože ma ni najmanje uticati u naše poduzeće; jer je umjetnost od politike posve neodvisna, te uztrajni učinismo sve pripravne korake u tu svrhu.

Prije nego podjem razlagati osnovu, na kojoj mislim, da bi se najzdravije dalo takovo družtvo utemeljiti, valja mi razložiti u kratko potrebu toga podhvata, prem sam uvjeren, da će većina štovanih čitatelja već unapred o njoj biti uvjerena.

Govornik na svoje slušatelje najkriepčije djeluje, kad slikovno govori, pjesnik je pravi pjesnik, kad mu je pjesmotvor bujan pun slika i plastike izraza, isti Bogu se moleći čovjek najvruće će se moliti, kada u duši bude imao uzvišenu sliku Stvorca svoga, riečju što se oku umjetnički, slikovno, plastično, neposredno ukaže, to će na njega i najdublje i najduže djelovati. Umjetnost ne samo da čovjeka može zanieti, uzhititi, razveseliti i ganuti, ona će uvieke i svagdje, dapače biti važan faktor naobraženja.

Pogledajmo u inozemstvo. Već se djeci uz pisane rieči daju slike u ruke, pokazuju umjetničke sbirke, a najmanja i najneznatnija slika često više djeluje nego najpromišljenija rieč. Štovanje umjetnosti razprostrto u svih stališih, svih dobah pa ako je kritičan umjetnički elemenat često i podredjen, to se ipak svagdje vidi

i osjeća upliv umjetnosti i njenoga veličanstva.

Neda se ni proračunati, koliko je znatan utisak, što ga umjetnosti na dušu čovječju učine u moralnom obziru. Dok je strah i praznovjerje čovjeku jedina luč u tminah života, dotle će i uviek lahko pasti, ali će onda istom l i e p i h karaktera biti, kada će biti postali uslied e s t e t i č n e s a v i e s t i. — Karakter samo iz principija može biti čestit ali liep će biti jedino e s t e t i č n i m naobraženjem, estetično se pako naobraženje može jedino postići neposrednim nazorom umjetnina.

Umjetnost je, ako ćemo ju promatrati sa još jedne strane, pravi početak svakoga izobraženja, ona u čovjeku istom čovjeka probudi, a iz duše, koja je njom probudjena, istom se misao razvija. Umjetnost stoji kao dadilja uz koljevku duševnoga poroda čovjeka te mu zasladjuje život, kad se njome potaknut znanosti u ruke dade, a kada u znanosti dodje do granice, gdje mu je zakrčen put k istini, tada će u umjetnosti opet naći milenu voditeljicu, koja će ga dovesti k istini, jer ljepota je zaodjevena istina.

Namjestničko je vieće razpisalo ljetos natječaj za pučki kazalištni komad, da privuče i niže razrede pučanstva u narodni zavod. Živilo! To je korak veoma uman; jer pokazuje, da se počimamo napokon emancipirati od pukoga presadjivanja tudjih kulturnih elemenata k nam, ni nepitajuć hoće li naći korjena i zdravoga razvoja. Za tragediju i sbilja još sazrieli nismo.

Nesmijemo neposredno presadjivati, što narodi imadu, koji su se već odavno zanjihali u kolu civilizacije, već moramo početi naravno i uztrajnomu napredku shodno. — Nemarim ma svojom istinitom izrekom podigao graju na se svih čestitih inače rodoljuba, koji najvole glavu turiti u piesak, da se tim sakriju od neugodne istine, koje uvažiti treba, medju koje pako poglavito to spada, da mislimo zadovoljiti napredku, ako sliepo nasliedujemo druge u kulturi daleko napredovale narode.

Imademo akademiju znanosti po naslovu i umjetnosti; žalibože samo po naslovu; jer je najdublje moje i sveto uvjerenje, da je ova potonja, ako ne važnija a ono isto tako važna kao ona, jer je akademija znanosti bez akademije umjetnosti stablo bez korjena, zavod bez budućnosti, jer bez odziva u narodu, koj će ga ako s domoljublja i podupirati, ono bar uviek i smatrati za eksotično bilje, kojemu težnje nerazumije.

Znadem, da to nije sve tako iz nehajstva, a neću ni ružiti samo da ružim već ću svoje mnenje reći kako mislim, da bi se dalo poboljšati što je bolje.

Akademiji umjetnosti morala bi glavna svrha biti podupirati sbirkami, premijami i štipendiji umjetnike, te ih naobraziti; to za sada nemože biti; što nam daklje valja činiti?

Medju glavne razloge zašto još nemamo akademiju umjetnostî, spada i taj, da nema u nas još dosta smisla za umjetnost, nema ukusa van u pojedinih, koji su si ga po inozemstvu mučno naobrazili. — Na razprostranjenje dobroga ukusa i volje za umjetnost u s v i h družtvenih kruzih imala bi se daklje sada ponajprije osvrnuti sva naša pozornost, tim bi se stvorio temelj i zemljište za uspješan rád akademije umjetnostî, koja će napokon ipak postati, dok uvjerenje, da je nuždna, bude tako obćenito kao to, da nam treba sveučilišta. Sada još inače pametni ljudi znadu reći, da je umjetnost „luksus“ i da nam „nuždnijih“ stvari treba!

Sredstvo, o kojemu se radi, da umjetnosti, kojoj sam potrebu u kratko razložio, prokrčimo put jest: u m j e t n i č k o d r u ž t v o.

Gospoda, koja su prije njekoliko mjeseci o tome viećala, htjedoše utemeljiti samostalno družtvo po šabloni drugih. Bojim se, da bi tim stvorili i opet šta eksotična. Uvaživ okolnosti, mislim, da bi najshodnije bilo, da se za početak n a s l o n i m o na drugo već obstojeće družtvo. Naše bi družtvo n. p. najprikladnije moglo stupiti u savez sa bečkim; jer ovo već imade koneksia sa Gradcom i Cjelovcem, tako da bi Zagreb samo dalja etappe bila, što bi sav trošak veoma umaljilo.

Družtvo bi naše moglo djelovati sasvim samostalno, te bi se samo obvezalo uzeti 200 akcija bečkoga „Kunstverein-a“

za koje bi dobilo ne samo 200 premija, već i po potrebi još više i to po izboru ploča sa hrvatskim podpisom, a s timi bi akciami igrali u bečkom žriebanju te s tolikimi srećkami lahko čestih veleskupocienih slika steći mogli, koje bi opet medju naše članove izigrati mogli.

Izim toga obvezalo bi se za tih 200 akcija bečko družtvo slati nam svake godine dvaputa po 50 slika na izložbu u Zagreb, gdje bi opet mala ulaznica mogla na prošperiranje nuždna sredstva pridonieti. Prinos godišnji od jedno 5 for. za obične članove, 10 for. za podupiratelje a 50 za utemeljitelje mogao bi nuždne troškove ne samo pokriti već i nješto preostatka pribaviti za nabavljanje još više slika na žriebanje medju članovi.

Ovo je u kratko natuknuto, kako bi se dalo družtvo toli nuždno utemeljiti, a našao bi se lahko i način, kako bi se dalo akademiji pripojiti ili još bolje prema okolnostim i našim potrebam organizovati. Poneo sam obsežnih inštrukcija, koje bi predbježnomu odboru predložio, ako bi se gospoda, koja su se već prije u tu svrhu sastala sa novom gospodom, koja se za tu stvar zanimaju, sastati htjela.

Kasniti nemožemo nijedan dan, jer kad se takove stvari zatežu, tada i zaspe, a svi razlozi odgadjati takova poduzeća od dana na dan, sasma su ništetni, jer bi već ako rad ničega a ono rad približujućega se sabora dobro bilo, da tolika gospoda zastupnici i magnati nadju gotovo družtvo a ne istom nerazvijen foetus, za koj se ni nezna, je li će oživiti i podpore dostojan biti.

Izidor Kršnjavi.

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Peti list.

Mila prijateljice! U jednoj Shakespeareovoj tragediji ima prizor, koj je osobito znamenit svojega učina radi. Kralj Rikard zaljubljen u liepu gospodju, ubi joj muža te stoji pred mrtvim njegovim tielom. Žena leleče nad mrtvacem, proklinje ubojicu a ovaj — njoj ruku pruži te za ženu snubi. Neizkazana energija toga inače ružnoga značaja, predobi ženu a i nas kraj sve groze zanese.

Koja li je moć, što nam užas može ukazati blažim, što nas može pomiriti s prevelikom opačinom? Koj je onaj čar, što naše narodne pjesnike navodi Miloša Obilića risati zlikovcem i ubojicom pa mu se ipak diviti, ponositi se njime? Zašto se vam, milene gospodjice, ponajbolje mile ljudi, koji ako i nisu a ono se bar čini da jesu junaci; jer nose junačku odoru? Sva ćemo si ova i mnoga druga pitanja razriešiti, ako podjemo razmatrati — drugo razmierje volje.

Gledasmo ju u razmierju sa razborom razlažuć ideju duševne slobode. Prije nego podjemo razlagati razmierja volje sa tudjom voljom, treba da volju sa voljom u nami stavimo u razmierje pak to razmierje osudimo.

Vlastita je volja raznolika u koliko se na razne predmete proteže. Ova bi nas raznolikost zavesti mogla da i same predmete uvučemo u razmierje volje. Nu tim bi dobili toliko razmierja, na koliko nam se predmeta može volja protezati t. j. nebrojena. Još bi medjutim veća pogreška bila ta, da bi predmete ocienjujuć samu volju zanemarili, koju jedino kao takovu u obzir uzeti smijemo. — Nadam se, da si se toliko već naučila abstraktno misliti, da ti neće težko biti shvatiti pojam volje bez obzira na predmet.

Pita se indi šta će, ako odstranimo predmet, ostati aktiviteta, težnje, za estetično osudjivanje?

Kao težnje naliče si sve volje u toliko što opetuju isto osjećanje samo u raznih slučajevih, razlikuju se pako samo svojom jakošću. Kolikoće raznih težnja nalaze u sebi medjusobnu mjeru. Jedne su slabe, druge jače, jedne kraće, druge uztrajnije. Okanimo se svih daljih razmatranja te uvažimo samo ovo razmierje kolikoće, razmierje veličine i manjine, slaboće i kriepkosti težnja.

Gore navedeni slučajevi pokazuju ti kako čovjek sudi. Njega zasjeni jakost volje, oko mu otupi za nepravdu, nepravičnost, zlovolju, slabije što je, propada ne samo u istinu već i u očiuh obćega mnenja, estetičnoga ukusa, jer je — slabije.

U pukom razmierju veličine mili se kraj slabijega bez iznimke ono, što je jače. Snizi li se jakost do stupnja slabosti, s kojom smo ju prispodobili, a u pameti nam ostaje, što bi imala biti, tad nam se cielo razmierje više neće udražati.

Mila prijateljice! Sama si kriva ako ću se po vremenu sasma okameniti u svom doktrinarskom slogu, zašto mi ništa nepišeš, te neuzbudiš opet sliku svoju u mojoj uspomeni! Ako je tomu tvoja nestašnost kriva — prošli put ju osudih, ako je kriva, slaboća volje, inače i lienost nazvana, evo ju danas osudjujem.

Dozvoli mi danas jednostavno navedene izreke još razjasniti primjerom, lahko razumivim za sve djevojke, uzmimo slučaj da bi se udala.

Ako imadeš iole dobar ukus, pa razborom a ne samo na prvi mah sudiš, tad ti se je l' de neće već unapred udražati mlitava lola bez volje, jer si nećeš tražiti za podporu u buri života trstiku, već čvrst stup. Žene su u obće, oprosti ali istina je, slabije volje i odvažnosti nego muževi. Muž će daklje uz tebe imati predstavljati jakost, uztrajnost, snagu. Uspeš li se ti do istoga stupnja energije, hvalit će te svatko, podje li ti za rukom muža si prekrojiti po svojoj glavici, biti će tad ponajprije drugomu svietu a napokon i tebi smiešan, predpostavljajuć naravno, da bi se toj glavici svidjelo neimati volje već same mušice i hire!

Prispodabljanje jakosti sa slabošću moglo bi se na široko izvesti, nu mi se nećemo na ništa već samo na volju obzirati.

Jakost volje izazivajuća sud, u čemu će obstajati?

Ili u pojedinih težnjah, ili u skupu težnja ili u njihovu sistemu.

U pojedinih se težnjah draža e n e r g i a, u skupu m n o ž i n a u sistemu s k l a d.

Velik je daklje čovjek trostruko velik, jer mu je volja s i l n a, b u j n a i z d r a v a. Slabačak čovjek slabe je volje ili u pojedinih slučajevih, ili je slab, jer je riedko jak, ili je slab, jer mu u vlastitoj duši težnja težnju uguši, pošto su mu težnje prem jake u neskladu pa se medjusobno bore. Primjera na ovo naći ćeš takodjer u svakdanjem životu dosta i dosta, samo ako si uzmeš truda pak pozorno motriš sve ljude oko sebe u svih slučajevih i položajih života. Razni temperamenti i dobe života dale bi se po ovom mjerilu takodjer klasificirati, nu to prepuštam tvomu i drugih mojih liepih čitateljica oštroumu, koj se gledo takovih pitanja može i običava izoštriti kraj južine i kave!

Ideja, koju sam raztumačio, postaje praktičnom, čim se sretnu elementi razmierja. Sretnu li se, tad nastaje negodovanje nad slabijom česti, koje se izpraviti može samo njenim okriepljenjem.

Sastavi li čovjek svojevoljno česti u razmierje, tad odvisi i od njega, hoće li pobuditi i uzdržati naše udražanje ili ne.

Čovjek n. p. koj radi o svom naobražavanju, uviek si stavlja nov, viši pojam, za kojim će težiti, kad željeni postigne. Tim svojevoljno uviek na novo stvara razmierja, a kraj toga se zadobavlja savršenosti volje. Savršenost nema daklje drugo već quantitativno znamenovanje, prem se krivo i upotrebljuje za označenje kakvoće, qualiteta. S a v r š e n o s t indi označuje udražanje jake volje u prispodobi sa slabijom, a to je d r u g a etična ideja. Njom si tumači sve slučajeve navedene u početku ovoga lista, ona je taj čar, koj si podvrgava sve ostale osude nad činom i namjerom ljudi.

Moram te još opomenuti, da nezamieniš nikada duševnu slobodu sa savršnošću, što se lahko dogoditi može, pošto je razmierje razborite poslušnosti ponješto slično jakosti volje.

Imao bi završiti kojom liepom riečju, nu već je duša suha, kao moje rieči; jer badava izgleda za rosom rieči tvojih.

U Beču — Tvoj itd.

Narodne poslovice.

(Priobćio Ljud. Vukotinović).

Poslovice, ma se višeputa neznatnimi činile, sadržaju u sebi mnogo mudrosti, imadu bo mnogo nauka crpljenih iz života. Poslovice su dvovrstne; ima jih, koje se odmah po svom slogu mogu upoznati, i koje po svom značaju, te se protežu na običaje, na mahne, na kriepostí

kojega naroda; takove spadaju upravo u red *narodnih poslovica*, niti se mogu naći kod drugih naroda. Osim ovakovih imade još i drugih, koje bi mogli nazvati *sveobćimi*, jer sadržavaju istine te izreke, što no se govore i kod drugih naroda, pak su u naš jezik prenešene od davnih vremena ili u novije doba i popularno sastavljene tako, da se rabe u životu, a nitko i nepita, odkuda su došle?

Ja sam medju pismi pokojnoga prijatelja moga za naš tada još mladjahni razvitak hrvatskoga knjižtva velezaslužnoga *Dragutina Rakovca* našao pobilježene poslovice, i mislio sam jih javnosti predati, scieneći, da bi šteta bila, kad se nebi priobćile i njihovo znamenovanje protumačilo, jer će se tako vidjeti što originalnost u pojmovih i mislih, što karakter narodni u izrazih.

Nije čist groš. To jest: da koj poso nije čist; nije pošten. — *Od dlake do grede*; t. j. da je koj poso od najmanjega do najvećega izveden; stvar, koja je od najtanjega do najkrupnijega savršena. — *Od rečena do stvorena, kao od korjena do lista*; t. j. reći il početi može se lahko, ali ne svršiti; korjen n. p. može klicati i tjerati ali može sahnuti prije nego mu se o stablu list razvine. — *Onoliko stvar vriedi po što se prodati može*; t. j. uzalud tko hvali svoj poso, kad mu sviet zanj ništa nedaje. — *To mu je kost u grlo*; t. j. postaviti komu velike zaprieke, jer je kost u grlu i nepovoljna i pogibeljna. — *U Boga su noge vunene, a ruke gvozdene*; t. j. Bog je svigdje, pak se nečuje nit nevidi, ali njegova pravda je sveta a kazan za griešnike stroga. — *Upri u se i u svoje kljuse*; t. j. čovjek da se neoslanja samo na druge, nego da si jakost traži ponajprije u sebi; (govori se i kod drugih naroda, samo na drugi način. — *U svakoj kući ima dima*; t. j. svaki čovjek ima svojih briga; — nema na svietu savršena blaženstva. — *Česta služba riedka suknja*; t. j. koj se mnogo kiti i krasno odieva, on mnogo neradi — usuprot tomu, koj mnogo radi, ima prljavu halju. — *Pleti kotac kako ti otac*; t. j. da je najbolje doma ostati; kaže se takodjer, *svagdje dobro, doma najbolje*. — *Potonule mu šajke*; t. j. propao mu je imetak; ova poslovica došla je valjda iz primorskih strana, ili što prije mislim iz podunavskih i posavskih krajeva, jer se ondje rieč: šajka najviše rabi. — *Put kola vozi*; t. j. dobra sredstva vode na svrhu; ako čovjek zlo radi, naopako ide, nemože se nadati povoljnu svršetku. Može se uzeti i u materijalnom smislu; ako je put (cesta, drum) dobar, onda se kola voze ma bili konji slabi, a na zloj cesti neće ni najjači konji uspjeti, jer će ugresti ili kola potrti. Ova poslovica ono isto u bitnosti znači, što njemačka: Wer schmiert, der fährt; nu naša je ponješto nježnije a uza to i izrazitije izrečena. — *Svaka voda spotoćići jaka*; t. j. po prilici ono, što se u Austriji govori: viribus unitis. Jako mudra rieč, žalibože, da se riedko drži. — *Svačiju slušaj a svoju smatraj*; t. j. pametan čovjek pita savjet, sluša mnienja i nauke drugih ljudi, zatim sravnjuje svoje misli i namjere s njimi, pak onda tek radi. *Sve su grablje, nema vila*; t. j. svaki hoće da troši, a neće nitko da radi i pribavlja; uzeta je prispodoba iz gospodarskoga života; grabljami se razmeće kup, plast, vršaj na guvnu — a vilami se nameće snopje, sieno na kola, na parmu. — *Ubog muž gotova laža*; t. j. nevolja čovjeka na svako zlo natjera. — *Sjedi s mirom i màni se vraga, nit ga diraj, nit mu išči traga*; t. j. nemješaj se u ono, gdje te nije briga, nikoga nevriedjaj; uklanjaj se svadji i neslozi, i gdje vidiš da zlo biva, ti ne idi onom stazom, niti ne traži hotomice pogibelj. — *Služba nije družba*; t. j. koj služi neka nemisli, da je gospodaru par. — *Stari dug nova plaća*; t. j. koj je dugo dužan, čini mu se da je sasvim novo, kad platiti mora, jer je već zaboravio na ono vrieme, kad se je zadužio, te mu se težko vidi. — *To mi je deveta briga*; t. j. briga onakova, na koju čovjek riedko il nikad nemisli; jer je svakomu dosta triuh, četirijuh briga, pet i šest — a kamo li da još dodje kad na osmu i devetu. — *Gdje koza dahne tu loza sahne*;

t. j. gospodari dobro znadu, da koza mnogo kvara pravi, gdje pase, a po šumah, kolosjecih i nižih šikarah gotovo sve utamani, jer se spinja posvuda i najtanje grančice obgrizava, tako da ondje zbilja mladoj šumi nema obstanka, gdje koze pasu. — Koj gnoji, taj se neboji; t. j. koj dobro i vješto radi, on će i plod brati; u gospodarskom smislu strogo uzam valjala rieč, jer samo onaj, koj dobro gnoji svoje polje, može se ufati dobroj žetvi. — Bolje išta nego ništa. Sveobća poslovica. — Niti me peče niti mi teče; t. j. nespada na me; nit mi donese, nit mi odnese. — Koj prosi on nosi. (Sasvim razumljivo). — Kroz staklo med lizati; t. j. hotjeti štogod nemožna; biti nepraktičnim čovjekom; ili n. p. stvar samu vidimo, svrhu vidimo, a nevidimo, il neuvažamo zaprieke, koje nam postignuće čine nemožnim. — Laž ima kratke noge, gdje objeduje, tù nevečera; t. j. možeš prevariti jedanput, ali ti drugda neće vjerovati. — Velika maša (gospodja) u prahu, mala maša u kálu; t. j. kad je na veliku mašu (15. kolov.) suho vrieme a okolo male maše (8. rujna) ako kiša pada, onda je dobro ljeto. — Filip napija, Sofija dopija. Početkom svibnja pogibeljno je kod nas vrieme, jer onda rada popari vinograde; i to vrieme pogibeljno traje od 1. svibnja do 15. kad je dan sv. Sofije; odtuda je obzirom na vinograde nastala kod gospodara ta poslovica. — Kada djeca Lado pjevaju, blizu je Ivanje. U velikoj strani Hrvatske djevojke prije Ivanja osam ili četernaest dana po selih se u kolo sastaju i pjevaju pjesmu „Tiho je ljeto dobar je bog". Refrain te pjesme je: „Lado"; kad se daklje ta pjesma čuje, zna se, da je blizu Ivanje; veli se dosljedno i u drugih stvarih, kad se stanoviti znakovi ukažu, da je tada ovo ili ono izvjestno.

(Konac sliedi.)

Besjednica.

Iz **Zagreba**. U današnjem listu priobćujemo članak o umjetničkom družtvu u Zagrebu i svraćamo nanj pažnju rodoljuba naših i ljudi od ukusa. Mi, koji smo svietu dali množinu umjetnika, naročito slikara prve veličine, koje nam velikim trudom i riedkom učenošću izbroji i popisa g. Kukuljević u svom slovniku jugosl. umjetnika — mi još danas nemamo toli nuždnoga umjetničkoga družtva pače ni u akademiji umjetničkoga odsjeka!... Čujemo, i javljamo na radost našemu obćinstvu, da su se sada poveli ozbiljni razgovori o tom, kako bi se i toj velikoj potrebi zadovoljilo, a postigne li se željena svrha, doista će kasna — sretnija budućnost blagosivljat imena gospode: Vukotinovića, grofa Kulmera, Mažuranića, Kukuljevića, dra. Vancaša, Krestića, Račkoga E. Mückea, dr. Breslauera, Iz. Kršnjavoga i dr., koji nastoje oko toga, da se umjetnost i u nas udomi. Na članak g. Kršnj. imamo samo ovo dodati: Kad nemožemo onako, kako bi htjeli, a ono činimo, što možemo — a lahko se može, što se u članku preporuča.

— Jučer poslie podne sahranismo na groblju sv. Jurja svečano jednoga od najzaslužnijih onih, koji kod nas slove pod imenom stari domorodci — a to je bivši načelnik grada Zagreba Vjekoslav Frigan. Za vrieme pokreta on je opetovano obnašao važnih misija izmedju c. dvora i domaće nam vlade, a kao član banskoga vieća bio je načelnik odsjeka za pošte. I govorom i tvorom podupirao je sve do sada — imaše mu 68 godina, narodnu knjigu i umjetnost, bio član svih, a bez mala i odbornik svih narodnih naših družtva i član državne izpitne komisije u Zagrebu. Za novije poboljšice i poljepšanje grada Zagreba ima se zahvaliti revnosti bivšega toga gradskoga načelnika. Bijaše naravi blage, neuvriedljive i ostaje doista svim znancem u dragoj uspomeni.

— I gg. akademici Daničić, Jagić i Ljubić odoše u Dalmaciju — tu koljevku slave hrvatske prošlosti, da za svoje nauke crpe podataka u ondješnjih knjižnicah.

Književnost. (Hrvatska i srbska). **Uzdasi domovini ili rodoljubni molitvenik.** Tako se zove knjižica u stihovih, koju je

svojim njekojim prijateljem u Karlovcu posvetio Gjuro Klarić. Tiskano ondje kod Iv. Pretnera 1868 u 16-ni 24 str. 10 nvč.

— Rada jugoslavenske akad. znanosti i umjetnosti izašla je knjiga IV. s ovim sadržajem: Pokret na slav. jugu koncem XIV i poč. XV stoljeća od dra. Račkoga. Početne skupine suglasa hrvatskih i srbskih od M. Hattale. Pripravna radnja za geografiju bilja u trojednoj kraljevini od dra. Šlosera. U književnoj obznani ima kritika o skladnji Petra Budmana, izašloj u Beču g. 1867 od A. Vebera. U vel. 8-ni na krasnoj artiji a veoma ukusnim tiskom štamparne Albrechtove izdana ta knjiga ima str. 271 a stoji 1 for. 25 novč.

— Atlas za početnu obuku u zemljopisu. I. svezak (9. zemljovida) 1. *a)* Položaj zemlje *b)* Polutke (paniglobe). 2. Politički pregled Evrope. 3. Azija. 4. Afrika. 5. Amerika. 6. Australija. 7. Srednja Evropa. 8. Ugarska, Hrvatska, Slavonija i vojnička krajina. U Zagrebu 1868 u štamparni Dragutina Albrechta.

Ovo je prvi atlas u našem jeziku i s toga mislio bi, da je to pokus, a kao takov kakvo god djelo; ali ovaj atlas tako je dobro i vješto izradjen u litografiji Albrechtovoj, da bi se podanj s ponosom mogo podpisati i Just. Perthes u Gothi, odakle su u sviet razturani toli i to punim pravom hvaljeni „Orbis terrarum antiquus“ i „Schul-Atlas über alle Theile der Erde“, i geografički gravirajući zavod u Hildburghausenu, odakle su takodjer izašli zemljovidi svih pokrajina svieta.

Mi smo iz litografije Albrechtove vidili već i pojedinih zemljovida (risanih Kružićem, Modecem i dr.) i povelja, za koje mu je zavod na prvoj našoj izložbi odlikovan prvom nagradom, nu gledali mi u ovom atlasu točnost reza ili čistotu raznih boja, promatrali kopno ili vodu, rez gora ili političkoga razdieljenja, priznajemo, da ovo djelo može podnieti i strogu kritiku. Oko toga atlasa trudio se, ako se nevaramo prof. dr. Matković, ali prvu pohvalu zaslužuju dakako gg. Albrecht i njegov litograf L. Hochbaum. Ciena mu je 1 for. 20 novč.

— Sveto pismo staroga i novoga zavjeta. Preveo stari zavjet Gj. Daničić. Novi zavjet preveo Vuk Stef. Karadžić. U Biogradu. Izdanje britanskoga i inostranoga biblijskoga družtva 1868. Na vel. 8-ni u dva stupca, 2 l. 770 str., a pod osobitim naslovom i sa stranami osobito obilježenimi: Novi zavjet gospoda našega Isusa Hrista. Preveo Vuk Stef. Karadžić. U Biogradu. Izdanje britanskoga i inostranoga biblijskoga družtva 1868. Na vel. 8-ni u dva stupca, 2 l. 242 str. Oboje u jednu knjigu liepo povezanu u kožnih koricah stoji 1 for. 30 novč.

— „Teorija poezije.“ Po najnovijih piscih napisao B. Maletić. Pregledala i odobrila školska komisija. U Biogradu u državnoj štampariji 1868. Na 8-ni XVI i str. 347 i 2. l.

— „Postanak fondova škola srbskih u Rumi.“ U Novom Sadu. Platonova štamparija 1868. Na 8-ni 51 str.

— „Pamuk u botaničkom, trgovačkom i ekonomskom obziru.“ Na osnovu sobstvenoga izkustva napisao dr. Gjorgje Radić, urednik „Seljaka.“ Sa dva drvoreza, prirodnim pamukom i prirodnimi tkaninami. U Novom Sadu 1868. Platonova štamparija. Na 8-ni 22 str.

— Pismo Teofana Živkovića, bezdanskoga arhimandrita na braću Srblje, u mješovitih obćinah pred razpravnom komisijom. O Ivanju dne 1868 u Tamišgradu štampao K. G. Ferk 1868. Na 8-ni 13 str.

Rebus. *

(Od D. H. Garčinskoga).

		G L	Ž Ž	
Ž	ŽJ	3	M	I.V.
DR		A,	Ž	

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 34. Odgonetka (zagonetke u br. 30.) „Sloga-sluga“ riešiše gg.: Dušan Gjermekov, tajnik družtva „Cviet“ u Aradu i D. H. Garčinski u Buševcih.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ preplatiše: 204. Petar Preradović, c. kr. general u Aradu. 205. Nar. čitaonica na Rieci. 206. Stjep. Kovačić, trgovac u Jastrebarskom. 207. Živko Vukasović, gimn. ravnatelj u Osieku. 208. Janko Matun i 209. Milivoj Domjanović, gimnaziste u Zagrebu. 210. Gja. Zora Družakova u Petrovini. 2ɩ1. Jos. Altman, mjer. pristav na Rieci. 214. Dvorana, 215. gdčna. Ljubica Radja, 216. Mat. Stipić i 217. Gj. Popović — svi u Zagrebu. 218. dr. Jos. Matić, 219. gdja. Eva Jurmanovićka, 220. Martin Bazijanac i 221. Tomo Lukačević — svi u Viroviticí. 222. David Drag., kanonik, 223. Vladimir Barač, gimnazist, 223. Ponderk Ivan, gradjanin, 225. Matković Stjep., kanonik — svi u Zagrebu. 226. Josipa Žitkovićka, učiteljica u Djakovu. 227. Ant. Jakševac, župnik u Otoku. 228. Ivan Matković, c. kr. nadliečnik u Petrovaradinu. 229. Luka Gašparac, biljež. u Gorovi. 230. Čitaonica koprivnička. (D. sl.)

Odgovori uredničtva: G. Babiću u S. G. U— je več dulje u toplicah. Sreća u nesreći čeka na prostor.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 33. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvatl Iv. Belan).

VII.

Iste noći, kad je Fedor kao uznik prešao sibirske medje, bdijaše u Petrogradu vjerna duša, puna sućuti, čeznuća za mladim uznikom, topeća si srdce u boli i jadu. To bijaše Olga. Klečeć uzdiše u samotnoj sobici, često na bliedi mjesec pozire, misli samo o svom bratu, o kom ni riečce čula nije, pokle ga je zloba Ivanova od doma odagnala. Nezna jadna, kako mu je; zašto joj nepiše; je li još misli o svojoj sestri, kao što ona neprestance za njim čezne i uzdiše. Olga plače, jer joj na ta pitanja odgovora nije; na njezine rieči ničija se rieč neodzivlje. Premda joj srdce neda, al joj se ipak otimlje misao, da je Fedor možda zaboravio, što joj je toliko puta obećao, pisati joj. Možda je bolestan, te nemože pisati? Ta joj misao najjače srdce razdiraše! A kako i nebi. Tà Olga je djevojče slabašno, sirotče zapušteno, na svietu nikoga nema, komu bi se povjerila, u koga pouzdala, do jedinoga brata, koj se jê sad nesjeća, budi da je bolestan, budi da se uzoholio. Kolika je to žalost i tuga po biedno sirotče!

Silno se je Olga preobrazila, pokle joj otca hladna zemljica krije. Tko ju još za otca živa vidio, sad je ni poznao nebi. Rumena joj lišca pobliedila, sjajne joj i bistre oči potamnile i pomrknule; a kako i nebi sa silnih suza, što ih toči danju i noćju; pune joj i krasne ručice omršavile i osušile. Žalost i tegobe prestrojile ju posve. Nebijaše joj duže živjeti, jer joj sviet bijaše grobom.

Kadgod bi ju knez Ivanov glednuo, uviek bi se sladko nasmijao i u crnoj duši pomislio: Netari si za nju glave, tuga i nevolja ju bude pogubila, a kad sazna, da joj Fedora više nema, tad ju nebude volja živiti. A tad je sve moje, sve što imaše knez Crnikov: njegove sluge i robovi, njegove zemlje i gradovi, sve, štogod njegovo bijaše, sve!

Knez Ivanov se nije baš prevario u nadi. Olga je pomalo venula i ginula, kô cvietak bez svjetla i zraka. Vazda boraviti u samoti, kamo ju Ivanov osudio, vazda si trti glavu za brata, nesklopiti nikad spokojno oka, — kako da joj to srdca nerazruje, da joj sile neoslabi! A to bi ju ufano i pod zemlju spravilo bilo, da nebude imala jednoga prijatelja u domu, prijatelja vjerna i iskrena, koj ju kriomice, i noćju spavajuću pohadjaše, nad njom pomno bdijaše, u nevolji ju tješijaše. Vjerni taj prijatelj i drug je Vazil. On ju noćju pohadjaše, jer to Ivanov danju branijaše. Vazil bi se po brvnu uzpeo k njoj, gdje bi se o bratu razgovarali, tješili i boljoj budućnosti radovali.

I ove noći pričekuje Olga starca vjernoga prijatelja. Da tko što neposumnja, utrnula je već svieću, kao da je legla spat. Al ona nespi, bdije, pogledava na oknu, i jedva dočeka utješnika i prijatelja u svojoj samoti. Upravo je pol noći, kad eto Vazila. Čim ga je pod prozorom opazila, pruži mu brvno, što ga dnevom pomno pod postelju sakriveno imaše. Poput vjeverice plazi Vazil gore, skoknù kroz okno u sobu, i ogrli kao mio otac zapuštenu Olgu. Olga plače. Tako žalostno, tako težko joj nebijaše još na srdcu, kao što ove noći.

— Neplači Olgo! tješi ju Vazil. Premozi ranu na srdcu, tà primiče se čas, da ti se izpune želje.

Olga sveudilj plače.

— Jao moje želje! uzdahnù. Ta nikakovih nesmijem već imati, ništa nesmijem zaželjeti, jer mi se nijedna želja neizpunjuje!

— A nisi li nikakova glasa još dobila od Fedora?

— Nikakova; niti budem ikad ikakova dobila! odgovori Olga.

— Nemoj tako Olgo! Utješi se; strpi se još koj čas. Dodje dan radosti, gdje ti se bude oko razbistrilo, a veselost ti srdce okriepila; usta ti se smiešila, a lice opet porumenilo.

— Nema ufanja meni, dragi Vazile; Fedor je umuknuo, nesretnik Fedor, koj me odista ljubljaše. Ili me je zaboravio, ili mu je od žalosti srdce puklo. Olga opet briznù plakati.

Vazil milujući ju tješaše:

— Neplači; nebudi takova. Zar nevjeruješ bratu, zar se neufaš unj? Neznaš li, da je on pod dobrom pazkom, da je u kolu uhodâ? Pa možda ti je pisao, a list nesrećom dopao šakâ uhodam. Umiri se, ta dosta ti je muke, nemoj se još veće dokopavat.

Čudeći se Olga pogleda staroga Vazila.

— Valjda nije tako zlobnih i opakih ljudi, reče, koji mi nebi lista od brata priuscili!

— Tko bijaše tako zloban i opak vas dvoje razdružiti, taj lasno i šta takova uradi. Zato nepogibaj u očajanju. Kad proljeće dodje, ja ću štap u šake, pa pravcem u Moskvu, da pohodim Fedora. Na jedan put toga nemogu učiniti, jer bi me tko sgriešio, pa eto još većega jada i tebi i meni.

— Bude li sbilja, kad proljeće dodje, što bolje? upita ga Olga.

— Možebiti da bude. Znadeš da knez svakoga proljeća putuje. Daklje kad on prodje, puno nam bude lakše, nego kad je doma. Strpi se daklje još. Stari Vazil sveudilj bdije nad tvojom nevoljom, on ti nastoji o sreći; a bude li mu moguće, Olge nikad nezabude.

— Ala si dobar, dragi Vazile! doloži Olga ogrlivši starca drûga si.

Vazil ju pogladi po uvehlom licu i raduje se, što ju je utješio.

— Nikad nesmijemo izgubiti nade, pa nam još i gorje bilo. Nada se izpuni, često prije nego li čovjek i misli.

— Ti Vazile daklje kaniš k njemu? smješeći se upita ga Olga. Nebojiš li se duga i tegotna puta, samo da mene razveseliš? Ala si dobar, dragi starino!

— Zašto se nebi latio svega, što te može utješit i razveselit? uze Vazil. Nisam li ti ja jedinac, koj je od prije uviek uza te? Podjem u Moskvu vidit, što je i kako je s Fedorom. — Kaži mi daklje sad, kako si boravila, što me pri tebi nebijaše. Prošle noći nemogah k tebi, jer je sila uhodâ ovuda se klatila. Danas jih nije, i eto me pri tebi. Jesu li ti možda što učinili, draga Olgo?

— Nisu mi učinili ništa zla, nu ni dobra ništa, odgovori Olga. Cieli bogoviti dan boravim sama; jednom se leh vrata opru, kad mi naime Minka jestivo donese. Ah da mi je Fedor tù, kako bi mi hitro vrieme teklo; nebi ni oćutila samote! Ovako me jadnu muče žalostne i dotužne misli. Fedor i pokojni otac uviek su mi u pameti, uviek mi duh oko njih se vrti, te me često suze obliju tako misleću, i kasno u noći trudna i onemogla zaspim. Dok spavam, tad mi još hajde, hajde; snivam o Fedoru, o pokojnom ćaćku, o tebi dragi Vazile, da se igramo i zabavljamo. Ali tad mi tuga opet na srdce sjedne, kad mi sunce kroz okno sijne, te me iz sladkoga sna probudi.

Dok mu Olga pripoviedala, otrô bi si Vazil mnogu suzu, koju mu rieči djevojkine, koja moraše trpit najveću biedu i

nevolju, dok bogatuš ujak Ivanov razmićući imovinu dviuh sirota živi u lasti i slasti. Nu nije joj starac hotio odkrit boli na srdcu si, samo da ju utješenu na novo nerazcvili. Dok mu srdce od tuge pucalo, on se silom smijao i veselom besjedicom djevojku batrivio, slikajuć joj ljepšu i radostniju budućnost. Svjetovao joj, neka nikad nezaboravi na boga, koj nikoga nezapušća, tko dobro radi. Samo neka ne zdvaja i neočajava, da će ju što gušće posjećati. Olga mu obricala sve to izpuniti; al joj biednici Fedor iz glave nemože. I nemogaše sirotna ukrotit si ćuti, jer slaba i onemogla. Za nju bijaše pomoći samo od boga; a ova joj je već blizu bila, samo da još pretrpi mnogu gorkotu okrutnoga udesa.

Još se stari Vazil pri Olgi bavio i baš otići nakan bio, kad na jednom začuše na cesti hitar hod i glomot. Pred vratmi se njetko ustavi, i poteže za zvonce. Svi se sluge pobudiše, po dvoru raztrkaše i uzvrpoliše. Javio jim se na vratih glas, neka otvore vrata. Vazil i Olga protrnuše od straha. Nikako nemogoše dokučiti, odakle i k čemu taj nenadani glasnik.

— Joj Vazile! kriknù Olga, brvno još visi pod oknom. Šta bude, ako te tko zapazi.

Vazil se polahko dokuči okna i tiho brvno potegnù u sobu.

— Porad brvna nije straha, reče Vazil, nu daj bože, da me nenadje ovdje.

Olga se pritisnù uz Vazila. Srdce joj hlapti silno. Nu oboje ušuti, ni dahnut se neusudiše. U čas raztvoriše se vrata na dvorištu, i u dvor dojahà silan konjanik, te samo za Ivanova pita i do njega doći žudi. Zahman ga nagovaraju hlapi i sluge, da do Ivanova nemože, jer sad spava. Neznanović im se lì smijaše zahtievajući, da ga k njemu odvedu.

— Ja ću odgovarati za sve, reče tudjin, noć i dan jašem, samo da prije amo dodjem. A jamačno mu bude mila viest, koju mu donosim. Žurno samo žurno ajdete k njemu; još noćas mu ju moram priobćiti. Pukovnik moj mi naručio maškomice da idem k njemu i čim dodjem da mu viest ovu javim. Neotežite daklje. Brzo samo predamnom. Nećete li, ja vam pokažem put. Brzo, velim!

Nenadani gost govoraše tako silovito i sabljom zveketaše, da su se ga sluge sbilja uplašili i nijedan mu prigovorit nedrznuo.

— Ja ću te prijavit knezu, reče mu podvornik, nu poviedaj mi ime, i odkuda dohodiš.

— Brzo teci mu reći, da sam iz Moskve, zakriknù nenadani poslanik.

Olga i Vazil slušahu što se na dvorištu sborilo. Olgu prodju srsi slušajuću da poslanik iz Moskve dohodi.

— Moskva, progovori drhćuć, bože, što se je tamo dogodilo? Fedore! Fedore! Ovaj viestnik nosi jamačno crne glase o mom bratu.

I Vazilu bijaše vidjeti na licu, da ga iste misli mòre. Pobliedi još većma, te nemogaše ni riečce progovoriti Olgi. Koja viest bi Ivanovu milija bila, nego da dočuje smrt Fedorovu? Ta Fedor mu bio jedina priečka, jedini strah. Vazil je to sve dobro znao. Bio je dapače uvjeren, da Ivanov mirovati neće, dok si Fedora i Olgu neukloni s puta. S toga Vazil i šutaše, s toga mu strah srdce ovijaše — Vazilu, inače govorljivu i neprestrašnu. Ljubko glednù Olgu, k prsima ju stisnu i reče:

— Bože, otče sirota i nevoljnika, smiluj joj se i okriepi ju, da ovu nesreću svlada. To reče Vazil i opet zamuknù.

Olga mu ridaše na prsiuh, suze livaše po bliedom licu, a Vazil jih sad ustavit nemogaše, kao dosele uviek.

U velikom strahu ustraši jih nječiji hod po hodniku.

— Zlo budemo proći, reče Vazil Olgi. Neka me ovdje nadju, propao sam ja, propala si ti. Da si na oprezu!

Djevojka se ustraši. Nu brzo ju ojači misao, izgubi li toga prijatelja jedinca, izgubila je sve, zato ustade i vrata podboči.

— Nepušćam, reče, nikoga u sobu!

Postup je sve bliži, dok se dokučio vrata. Pred njimi stade njetko i silno zakljuka prozvav:

— Olgo! Olgo!

— Tko je! Što je?! upita prestrašena mladica.

— Ivanov ti zapovjeda, da mahom k njemu ideš. Ima ti nješto znamenitoga reći.

— Eto me valje, valje, odgovori pozovniku Olga, samo da se obučem. I nestade čovjeka izpred vrata.

Olga plačuć obrnù se k Vazilu:

— Bože, što budem čula?

— Budi što mu drago, odgovori joj Vazil, nekloni duhom, nežalosti se. Uzdaj se u boga, otca sirota, pa si uviek misli kod svake nesreće, da ti ju bog šalje. Idi Olgo. Ja ću te ovdje čekati. Idi, ohrabri se i na svako zlo spremi.

Olga si je brzo otrla suze i pošla. Slutila je, što joj se primiče. Težko i strahom udje u sobu, gdje nadje Ivanova s Petrovićem.

— Olgo! hodi amo! reče joj Petrović, prebirući pisma. Znamenite viesti došle su ti iz Moskve. Brat tvoj Fedor, ništarija od uviek, ubijen je u boju sa svojimi drugovi.

Olga protrnù i zavapiv strašno pade u nesviest. I knez se prepade, jer mu se nebožče smililo, prihvati ju lagano i na stolac posadi rekši:

— Petroviću! ti si prenagao. Imao bi joj bio pomalo kazivati žalostnu novotu.

— Zašto to? priupita tajnik. Ta sami rekoste, da tako uradim.

— Ali ne tako, odvrnù Ivanov. Kukavica nam je ova neškodna, samo da joj je brat otišo s puta. Neka živi. Mogli bismo ju lasno prevariti; nu neću da zato priekom smrti umre.

— Ako umre, bolje po vas kneže! doda hladno Petrović kimajuć glavom, kao da sažaljuje kneza poradi njegove slabote.

Za toga se i Olga ponješto osviesti, pogleda kneza, kan da će koju reći, i naglo pade knezu na koljena veleći:

— Zar je to sbilja istina? Recite kneže da nije. To nije moguće. Moj brat, Fedor moj da je umro?! Nikada daklje nebudem čula već glasa njegova, nikad li mu ljubkih očiu gledala, ruku njegovih milih nikad stiskala?! Smilujte mi se kneže jadnici pa recite, da ste se pošalio samnom. Šta ne? Fedor jošte živi? Nije li istina? Smilujte mi se i povjedajte istinu kneže!

Tako je milo Olga plakala i jecala, tako ljubopitno o bratu si izpitavala, da je skoro omekšala Ivanovo srdce. Malo još, i knez bi joj bio reko, da brat nije mrtav, nu da je u Sibiriju prognan. Petrović lija razabrao bijaše knezu na licu, što je nakanio, zato stade brzo medju njega i Olgu:

— Što ti prudi jokati i naricati? Brat ti je mrtav, pa nikomu ništa. Ako te je volja ceriti se, nosi se u svoju sobu, pa tuli tamo do mile volje. Sad znaš, što ti treba znati. Za drugo si netari glavu.

Olgu nepoplašiše opore ove rieči; ona tim milije prosi, neka joj knez rekne istinu, da Fedor jošte živi. Knez ju pridiže malo i neznadijaše, bi li joj reko istinu nebi li, samo da ju ponješto utješi i utiši. Misli sve i misli, bi li joj kazao, kako jest, jer mu se cura odista smili, i već je hotio otvoriti usta — al mu Petrović mignù, neka šuti; te Olgu pograbi i kroz vrata rinù pozvav sluge, da ju u njenu sobu odvuku. Premda je ta žalovita novost ranila Olgi smrtnom ranom srdce, ipak se u najvećoj nesreći sjeti Vazila, te se izpravi i mužkim glasom reče izvinjujuć se slugam:

— Sama idem u svoju samotu, da oplačem brata, što mi ga ugrabiste. Ali drhćite pred osvetom božjom; znajte, da nikad još zlotvor pobjego nije pravici vječnoj. Umoriste mi brata, nu ruka pravednoga sudca minuti vas nebude. Olga ode.

Jedva dodje do sobice, otvori vrata i pade u naručaj staromu Vazilu, koji ju jedva dočekao. Mučno mu progovori rieči:

— Bože! Vazile! i ono, što sam jedino imala, i ono mi oteše — moj brat, Fedor moj — mrtav!

Čim je Olga otišla, reče Petrović knezu:

— Jeste li čuo kneže, kako je kričala? Budi vam drago, da se tako dovršilo, da je stvar tajnom ostala. Ta ovo curče bi drznulo, da sazna gdje joj je brat, poći još k njemu. Ništa zato, što je slaba struka, tà srdca je mužkoga.

Knez je morao Petroviću za pravo dati. I premda je bio živa sebičnost i pohlepa, znadijaše dobro za neizmjernu ljubav oviuh dviuh sirota.

— Dobro daklje, nesaznaj se nikad, da Fedor živi. Nema ga, zakopan je kao za nju, tako i za nas.

Tako je grozovitost i bezdušnost neprijatnika razdružila Fedora i Olgu. Sva nada, još ga jednom vidjeti, otišla joj niz vodu. Saznavši, da joj Fedora nestalo sa zemlje, poče venut i ginut. Uviek je molila se bogu, da ju zovne k sebi iz ove tuge i nevolje. Od dana do dne je propadala, slabila; oganj očiu joj gasio; bolno srdce hlaptit prestajalo, kao da će sad nà utrnuti. Ni plakat joj se nije mililo, nadajući se naći Fedora na drugom svietu. A stari Vazil lijao je grozne suze, dok je Olga spala, znajući dobro, da će u supor njegovu nadgledanju i nastojanju poginuti mu ovaj cvietak; „a kad ona uvehne" — uzdahnuo bi — „nema na zemlji nikakva veselja više!"

(Dalje sliedi).

Liljanke.

I.

Oj liljane bieli
  Nevinosti sliko
Tebi sav sviet veli:
  „Djevojačka diko!"

Krasna li mi blaga —
  Nevinosti sniežne,
Kad baš napast vraga
  Traži dieve nježne;

Čast, poštenje, slava
  Radost, uries, blago,
Ponos, kruna prava:
  To je ime drago.

II.

Pošten glas je bolji
  Nego pas od zlata,
S njim i u nevolji
  Otvore se vrata.

I protivnik štuje
  Značaj, pošten, vrli;
S tog ti i sried oluje
  Za tom svrhom hrli.

Samo kriepost sliedi,
  Za milost neradi, —
Biti, mnogo vriedi,
  Mrzak zloj čeljadi.

III.

Čovjek dok si brate
  Ni više ni manje,
Svedj ti sreća cvate
  Ljudij milovanje.

U svakoj mi zgodi
  Radosti i tuge
Voljom božtva hodi,
  Negledaj na druge,

Pa ćeš snosit lako
  I svoje ti jade,
A bez tog nikako
  Niti sladke nade.

IV.

Porodom i smrti
  Jednaki su ljudi,
Al se kolo vrti
  Sreće im i ćudi.

Pa i ime jedno
  Bratstva tajit neda,
Ma ga baš dosljedno
  Svàk neizpovieda.

I svačije prsi
  Jedan put poćute,
Da sve prama svrsi
  Bog nam stvori pute.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

A. Gostinski M. Božiću.

Netrebaš se čudom krstiti, kad prihvatiš u ruke ovu moju knjigu.

Obrekoh ti doduše, da ćeš tek onda od mene samoga čuti pouzdanih viesti, kad se rieši položaj moj, u kojem sada boravim, na bolje ili gore.

Sjećaš li se — neznam pravo čije — poslovice: „Jupiter smije se zavjeram zaljubljenika?" Nećeš valjda ovu poslovicu tumačiti kao kakov sarkazam o nestalnosti zaljubljenih. Barem mene bi krivo objedio; nu hoćeš li joj onakovo značenje umetnuti, da zaljubljeni nemogu uviek svoje rieči držati, onda može se ona i na me protegnuti.

Mi često varamo sebe više nego li druge. Onomadne stigne mi prilično o-mašna poslanica od našega burnoga Tome. Zaklinje me, neka se vratim kući. Znadeš ga dobro; nije baš veliki prijatelj ljubovnim mriežam. Jednako prijateljske savjete šalješ mi i Ti. Hvala srdačna. Sbog toga eto čitat ćeš prije odredjena vremena ovo pismo. Kao što sam odpisao našemu Tomi, tako odlučih i Tebi.

Uvidjam i sam, bilo bi mudrije, da sam barma pred osam dana otišao iz ovoga mjesta. Bog sam znade, koliki bi me jadi minuli. Ali slabost i nemoć duha moga neda mi ni koraka napred. Jednom — nije tomu davno — rekoh Sofiji, da mi valja sbog važnih poslova kući. — Upravo se mrak grlio s cielom okolicom. Meni se činilo, u njenom oku zasievnulo nješto mokra, sjajna, poput dragulja, a odvrativ se od mene, da su joj lica pobliedjela. Neodvrati mi ni slovca. Bože dragi, gledajuć takve znakove, tko da bježi? Kao što je njekoč car Konstantin na svodu nebeskom opazio znak, u kom će pobjedu održati, tako se i meni pričinila ona znamenja kao preteče sladke pobjede.

U takvih okolnostih nema ni govora o mom povratku.

Svaki dan vidim Sofiju; često se s njom sastajem, koliko to najviše dopušća čednost i družtveni propisi. Kadšto idemo na šetnju, osobito pod večer. Mati njena hoda lagano, a mi kadšto i nehoteć otisnemo se napred, i to su najsretniji časovi, koje s a d a uživam. Kadšto sjedimo oba jedno uz drugu, a meni uviek kao da mi usta trostruka ključanica zatvara. Niem sjedim kraj nje. A takovi trenutci vrlo su pogibeljni! No veli se: „jezik nema rieči, gdje duša govori.“

Pred dva, tri li dana podjosmo šetat prama Ljubeščici. Majka Sofijina, njekakov g. Grgetić, jedna gospoja iz Zagorja i dva naša znanca M. i P.

U ovom položaju nemožeš tražiti, da ti potanko karakterizujem sve ove osobe. Njeke od njih tek da poznam kratko vrieme, druge znadeš i sam, a ja ću ti samo u kratko — mimoišav za ovaj put mater Sofijinu — kratko reći koju o njenom trabantu Grgetiću. Čovjek je on onizka struka, smedje, vrlo riedke kose; a običaj mu je, kad hoće ona dva podeblja niz oba sliepa oka padajuća uvojka zahvatiti, da zamahne rukom, kao da je nakan pó svieta njom uhvatiti. Maljušne mu oči iznašaju podmukli, stalni izraz, iz kojega nemožeš upravo ništa razabrati, ali ipak odaje, da čita u tvom oku. Dugoljasti te suholjasto-žuti prerovani obrazi dokazuju, da ciepljenje koza za njegova djetinstva nespadaše medju svakdanje potrebe. U dobi podobro je napredovao, nu svakako voli obćiti sa mladjim naraštajem.

Tebi netreba mi pripoviedati, da čustva, koje zovu: simpatija i antipatija, kod mene nisu acreditirana, niti sam voljan priznati njihov obstanak u onoj mjeri, kako to drugi čine. Ali priznati moram, G. nije mi baš ni malo po ćudi. Ovoga nemogoh prešutiti niti u prisuću Sofijinom.

— Držim vas za vrlo razborita muža, odvrati ona, na sličnu primjedbu, pa se nadam, da nećete odsuditi čovjeka, kojega još dobro neznadete. Niti ja ga neću braniti; nu priznati moram, da je veliki prijatelj našoj obitelji, te mu imademo u mnogom zahvaliti.

— Nemislite, gospodično, da je moja namjera njegovu vriednost pred vami umanjiti. Paće dopušćam, vi možete točnije prosuditi njegove vrline. Nu mene odbija od njega tajna njeka moć. A njen glas dobro je slušati. To je naš blagi genij. Nu nećemo se o tom prepirati.

I opet izteče više časova, da smo šuteć hodali zajedno. Njekoliko koraka za nami tropkaše ostalo družtvo, komu je g. M. kriepkim glasom te živahnom gestikulacijom pripoviedao slanim humorom zapaprenu pripovjedčicu o njekom zagorskom vlastelinu. Ovaj da je — valjda dobrahno iluminiran — u snu vidio, kako mu njekakov angjeo privadja i predaje krasnu ženu. Žalibože ova se prikaza brzo svršila. Kad se naš vitez — obligatno — probudio, glava mu se doduše još pušila od izparivanja vinske duhe, ali u pameti živo se usadio spomen na prošli san, a liepa ona žena mal da mu do kraja nepomuti i onako slabim mozgom nadarenu glavu. U sdvojnosti neznajuć

kako da pomogne providnosti realizovati san njegov, dosjeti se sredstvu neobičnu. Pobožni hrvatski puk hrli jatomice k čudotvornoj majki b. bistričkoj moleć pomoć u nevolji, utjehu u tugi. I ovaj jadnik pomisli — neobziruć se na sasma svjetsku stranu svoje molbe — nebi li i njemu bogorodica pomogla; stog hajd na Bistricu. Je li se sbilja ondje i dotle zaboravio, te u hramu gospodnjem predstavio svoju molbu, meni je težko vjerovati. Ali prijatelj mi tvrdi, da je sve tako bivalo. Taj da je vlastelin — nebudući i onako uviek zdravih kotača — molio, neka mu majka božja u životu privede onu, koju je u snu vidio. Pa gle, imade ljudi, kojim i olovo pliva. Naš Leandro vraćajuć se kući sastane na tiesnom putu upravo prevrnutu kučiju. Seljak napinjaše se, da ju izvuče iz blata, a kraj nje stoji žena. O Bože! našemu se hodočastniku mozak zaljuljao kao makova vjetrom ponešena glava. Ta žena, prava je slika, na vlas točna kopija originala, što ga je duša u snu prvi put vidila. Za malo da se nije sried blata bacio na koljena pred divnim kipom te sasma zemaljske dosta korpulentne, crnomanjaste prikaze. Najvećom galanterijom — kao da je u Fobourg St. Germainu učio predavanja salonska — ponudi svoju pomoć u blatu ogrezloj velikašici. I od toga vremena on je sretan. Na dvoru kraljice svoga srdca on je gotovo svakdanji gost, puši iz duga čibuka, jaše konje, dvori gospojam nemareć što ga sviet ostali meće u istu kategoriju sa vrlo pouzdanim savjetnikom i prijateljem Shakespearovoga kralja „Leara.“

Humorističan način pripoviedanja ove anekdote više puta natjerao me je u smieh.

— Ja žalim toga čovjeka, prihvati napokon moja drugarica. Kako se vidi, njegovo srdce daleko je nadmašilo um njegov, pa stoga valjalo bi ga obziruć se na njegove siede kose štediti. Dotična gospoja nosi veliku krivnju na sebi.

— „Des Menschen Wille ist sein Himmelreich“ veli Niemac. Nepoznam toga gospodina osobno; ali ga znadem po imenu i činih. Nisam čuo, da bi bio sbog ludosti stavljen pod skrbničtvo, odakle zaključujem, da snaga njegova duha nije u toliko oslabila, da nebi umio razabrati ljusku od jezgre, ludost od razboritosti. Pače tko bi se usudio odlučno zaniekati, nije li to upravo njegova želja, da se s njim tako postupa?

— Ali upravo ta vami sada navedena okolnost imala bi jasno dokazati, da je pravilni tečaj njegovih misli poremećen. Nu jer imade toliko primjera i dokaza, da ljudi upravo hoće i traže opako, zašto da se nebi tako godilo i junaku malo prije kazivane pripovjedčice. Ta imade sto raznih puteva, kojimi pojedini traže zadovoljiti svomu nagonu; kao što liepo veli naš Stanko:

„Sreću traži jedan
Ladjom po pučini,
On po časti hlepi,
Ov se zlatom brini.“

— Ali dalje, dalje, gospodično, prihvatim ja vruće, to nije podpuna kitica.

— Ja — ja — neumijem dalje, odvrne Sofija tihano a rumenilo stida ožari joj liljanske obraze.

— Dozvoljite daklje, uzhićeno primjetim, ja ću dovršiti:

„Moja nij' u zlatu,
Nit po moru pliva:
Moja sreća samo
Gdje si Ti, prebiva.“

Budući sam kriepko naglašivao posliednja dva stiha, obori ona očice, a ja tresuć se ćustvom blaženim uhvatim joj bielu ručicu. Ona je neizvinu, ali niti očiu svojih nepodiže do mene, premda je moja duša neizrecivom željom to izgledala nadajuć se, da će možda oči razjasniti, o čem usta tvrdokorno šute. — Lagano izvine ona svoju iz moje kao da se plašimo prekinuti svečani onaj čas ma kojom riečju. U momentu prevelike tuge ili preobilne žalosti zapinje jezik; a i bolje je, ta i onako nebi mogao ni aproksimativno izraziti onoga, što u nutarnjosti našoj biva. A ipak prijatelju, osjećah toliku radost, činjaše mi se, da iz mene suklja ne paleća i žežeća, nego blago topeća vatra. Zabuna, šutljivost, oborene oči; sve to raztvaraše pred menom predivnu panoramu. Kao što je njekoč Antäus hrvajuć se sa Herkulom, padajuć na zemlju (majku svoju) crpio iz nje novu snagu; tako sam i ja misleć na ove zna-

kove u svojoj ljubavi nova vrela nalazio njoj novu snagu — smijem li tako reći — privodio, zadahnjivao.

Ovdje valja mi prekinuti. Dovršiv posliednje redke ove poslanice umočih već pero, da nastavim pripoviedanje o daljnjih crticah, sbivših se onoga dana, kad njetko pokuca. U moju sobu padne vremešna dvorkinja, uruči mi pisamce s obligatnom preporukom dodav: „frajlica pišeju i prose za odgovor.“

— Dobro, dobro, hripnem te joj naglo izmaknem pisamce, kao da se plašim, nije li u njenih rukuh oskvrnuto. — Počekaj vani, dok napišem odgovor.

Čim ona napolje, ja razkinuh vosak; ali preko pet ili šest minuta maglilo se pred mojima očima, slova plesahu i plivahu poput sablastij, te nemogoh nikako razabrati jedno od drugoga. Tko da nam protumači zagonetna čustva, što nas zaokupljaju, kad prvi put ugledamo slova od ljubljene osobe upravljena na same nas? Netreba da se u pismu radi o važnih stvarih; bio koliko mu drago svakdanji predmet njegov, sasma obične rieči — u ovakovom slučaju pismo takovo divna je sadržaja za nas, važna smisla i sladke tajstvenosti, kakve niti su ikada imale niti će imati takove rieči. Opet i opet premećemo listić, pregledavamo sa svake strane, brižljivo razmatramo, nije li naše ime razgovetnije ili možda drhćućom rukom pisano, a u oba slučaja raduje se naše srdce takovu znamenju. Pače i artiju pretražuješ sa svih strana, i samih okrajaka neštediš, kao da nikada u rukuh nisi držao komadić papira; ili kao da mora upravo taj papir biti prikladniji od svakoga drugoga. Naša fantasija uzavrie s nova, i tad ljubiš svaku rieč, pojedino slovo, kao da su to ustašca, iz kojih bi sve to poteći moglo.

Tako se i meni godilo. Ti ćeš se valjda smiešiti ovomu — možda ćeš okrstiti sve ovo ludorijom — pukom tlapnjom; ali briga mene za to; ja sam sretan. Sada slušaj, ili bolje govoreć čitaj, što mi piše:

„Velecienjeni gospodine! Majka naloži mi, neka Vam pišem, da će joj biti veoma drago, budete li mogao danas s nami na šetnju. Bit će nas više. —
Vaša službenica Sofija.“

Netrebam Ti valjda kazivati, da sam odmah i to jestno odgovorio. Zato oprosti; ali moram ovdje prestati. Strpi se, dok budem opet voljan pisati. Moram ti iskreno izpoviedati, kako osjećam, da mi pisanje neide od ruke. Veli se, sa prepuna srdca i usta govore; ali ja sam izkusio, da sa prepuna srdca pero prečesto zapinje.

Štogod o toj dobi
Pero će da piše,
Opet kao hrdjavo
Istim časom briše.

S Bogom! (Dalje sliedi).

Kumstvo u Crnoj gori.

(Od Save Martinovića).

Kod vjenčanja spomenuli smo * kumstvo vjenčano, sada ćemo ostala kumstva; ima jih jošte: kršteno, šišano, od nevolje i od pomira osvete.

Kršteno. Kad se diete rodi, odmah se ide po popa; ovaj pita: „Imate li kuma?“ Odgovara čovjek: „Neimamo ga, daleko ni je!“ Pop reče: „Zovite koga drago iz sela e ćemo diete staviti u mali krst.“ Pop ide u kuću i ponese sobom što mu se hoće n. p. knjige i stavi diete u mali krst. Malim krstom zove se, kad ga tri puta zahukne i kad mu odčita njegovo rodjenje i kad ga sv. mirom pomaže. Tim je diete kršteno, da neumre baš bez krsta, ali ga valja krstit u veliki krst. Mjesec dana i po dva ostaje tako diete, dok dodje kum. Kad ovaj dodje, ima diete koja drago ženska, teke da mu nije mati, razviti iz koljevke; kum dohvati na lievu ruku u koljevki diete, a pop svečano kano u crkvi obučen čita i sbori kumu: „Odričeš li ga od duha nečistoga itd.“ a kum odgovara: „Odričem ga od duha nečistoga.“ Pop kumu govori; „Pljuni preko lievoga ramena.“ I kum po tri puta sbori: „Pljujem na duha nečistoga“ i tri puta pljune. Pa onda promjeni kumče na desnu ruku; pop čita i govori kumu iz knjige: „Obećaješ li ga duhu svetome?“ Kum odgovara „obećajem.“ I zatim mu nadjenu ime Gjuro, Nikola itd. I ide pop s ku-

* Vidi „Dragoljub“ g. 1867, br. 1—6.

mom na okolo stola i tri puta počine idué na okolo stola govoreć: „Krštaje se rab božji Gjuro Va imje otca, sina i duha svetoga Amin, amin, amin.“ Diete metne u koljevku, zahukne vodu, stavi u nju krst. Krst drži u ruki, meće ga djetetu na čelo i na pas i na desno i lievo rame i krsti ga krstom; pop zahukne diete u koljevci, čita mu, zakrsti vodicu po običaju i tom vodom naspe ga u tri puta u koljevci jednom kiticom od njegova povoja — i čita mu; a poslie ga okuplju u krštenoj vodi, naprije uspè vodu niž njega, a kum ga pere rukama, pa opet će ga dohvatit pop na ruke, a onda kum siplje vodu niž njega. Krštenje u Crnojgori traje i po tri četvrti sata. I odkine mu pop nožicami tri puta od kose s glave, ma bio i jedan vlas; to od kose metnu u malo voska od pčele, i naprave od voska krstić, sahrane ga gdje je sjegurno n. p. više sobnih vrata. Tu stoji krstić, dok joj i kuće. Kum dariva kumčetu jedan i do pet cekina, a rodilja njemu košulju ili čarape ili svileni rubac.

Šišano. Poslie n. p. za pó godine ili da bude i godina dana dolazi kumova žena ili ako nema žene, onda mati ili sestra, pa ovo diete šiša i to se zove šišano kumstvo. Onu odrezanu kosu sahrani mati u škrinju, pa tù bude i godinu dana, a onda ju zakopa u gnoj, jer misli, da će mu kosa bolje rasti. Kumčetu daruje liepih haljinaca, i daruje ga jasprom: dá mu talir ili dva.

Od nevolje. Kad Crnogorca dopane nužda dogadja se, da traži pomoć od prijatelja bližnjega; biva, da je čovjek nepravedno postradao od suda, pa traži poštena čovjeka i vieća mu Boga i svetoga Jovana vičuć u nevolji: „Pomozi mi i nedaj me na pravdi božjoj; prvo diete, koje se rodi u mojoj kući, da si mu za božjega svjedoka i kršteni kum.“ I Crnogorac mu za takvu stvar više valja er uhvati u srdce strah od Boga; tomu više priznaje nego da mu je donio stotinu cekina u zlatu.

Drugo: može se nać, da je čovjek i dužan, i da će mu sve njegovo za dug propanut pa traži čovjeka, koj ima pàra (jaspre) da ga odkupi; i ove pare on da mu vrati, kad mu Bog pomože; i na to će čovjek u nevolji obećat kumstvo kršteno onome bogatašu. I zato su dobri Crnogorci — oni pozajme, ali neće da daruju.

To, što sam kazivao, i danas je običaj u Crnojgori, a prije vladike Petra II. bilo je kumstva i ovakvih. Ubije Crnogorac Crnogorca hotice al nehotice; ciena je glavi crnogorskoj dvie stotine i šestdeset i šest talira i više četiri cvancike i para srebrna ($^1/_2$ novčića); sad se može naći, od nejake porodice da ubije čovjeka od jače porodice, pak da se ovaj jači nehoće nikako umirit za krvarinu, pa da mu dao i hiljadu ili dvie hiljade dukata, on neće da se zadovolji, nego da ubije ili onoga, koj je ubio, ili njegova otca ili brata ili bližnjega rodjaka.

Petar I. sveti mnogo proli suza i učini molbe iduć po Crnojgori mireći takove krvi. I tako su se bojali Crnogorci od njegove kletve kano da je svet bio i kad je nogama hodio. Da više slomi srdce jakoj porodici, činio je ovako: Krvnika, koj je ubio čovjeka, nagovori, da skupi dvanaestoro djece, u dobi od pó do ciele godine i da djeca budu povijena u koljevci, a svaka majka od te djece da nosi na glavi diete u koljevci; dodju pred kuću onoga, komu je poginuo brat ili otac pa neće da se umiri; s tima materama hodio je više puta i vladika Petar i s njim mnogi poglavari. Dodjoše u jutro pred kuću ovoga čovjeka, ali krijući da on nezna; rano zato da ga zateku u kući, jer kad bi znao, da će doći, on bi uteko; djecu mu stave na prag od kuće i pred kućom i svi glavari skinu kapice i zovu ga po imenu: „Primi umir kume za Boga i sv. Jovana.“ I tako djeca u koljevci plaču, a on se muči proz kuću, što će činit od života svoga. Dolazi mu tako, da bi od jada ubio sam sebe, jer nemože srdcu odoljeti, da se osveti za ubijena brata ili rodjaka. I već otvori vrata od kuće, primi diete s koljevkom svakoje redom i poljubi i dadne vjeru od mira: „Slobodna je kume i tvrda vjera, tako mi Boga i sv. Jovana! I više se neboj od mene!“ Glavari nose od krvnika 10 cekina te mu jih dadnu, kad je dao vjeru od mira. Te novce neobičaje nitko sebi zadržati nego jih podieli onoj djeci

u koljevci. Žene nose djecu doma, a svi glavari unidju u kuću s velikom radošću, zahvaljuju mu i ljube, te uglave stol mira, t. j. kada će on doći krvniku, da mu glavu plati. On sam naznači, koliko će ljudi dovesti na umir k stolu i može naznačit ovako: „Umirit ću se, ali neka mi da ovi djeverdan (duga puška) iz ovoga Crnogorca (u koga dobru pušku znade) ili malu pušku srebrnu iliti toke.“ I traži zaloge, koji su na glasu tako da se bez njih umirit neće. I krvnik mora da takvu pušku, sablju itd. koju mu zapita kupi za novce, pa ma što morao za nju dati, pa ako mu je neće te neće prodat niti mu je za prodaju, vieta mu kumstvo: „daj pomozi, kumim te Bogom i sv. Jovanom, da me neubije, a uzmi, što sam hoćeš za nju.“ I mora mu ju prodat. Krvnik kupi svakoga prijatelja na umire i dolaze mu: njetko donosi cekin, njetko dva, njetko pet, njetko i deset i čekaju ljudi, koji hoće doć na umir. Ide ovi s družtvom, da se miri za brata ili otca. Oni su pripravili stol i piva i jestiva, koliko tko može. Kad dodju pred kuću izide krvnik, koj je ubio onoga čovjeka i vode ga dva poglavara najstarija za ruke i on pane na koljena pred oniem, komu hoće da podmiri glavu i nosi o svom vratu obješenu pušku krvnicu i poljubi ga u noge i nehoće se dići, dokle ga nedohvati onaj, komu je brat ili rodjak poginuo; digne ga uza sebe, smakne mu pušku krvnicu sa vrata i poljubi ga u obraz, a pušku dadne družtvu svojemu; sjednu za stolom — s jedne strane onizi domaći a s druge strane oni, te hoće da prime umir. Na stolu ništa nije no je prazan. Govore onizi, koje primaju umir: „Podmirujte krv.“ Tader onizi domaći izvade sve oružje srebrno i bace na stol; oružje vriedi i po dvie hiljade dukata; digne se onaj, kojemu je otac brat ili rodjak poginuo i dohvaća jedno i po jedno oružje i tako počne vraćat ovim oko stola: „Ovo darivam tebi za tvoju ljubav, a ovo darivam majci, koja je rodila krvnika, te je moga brata ubio; a ovo darivam njegovome otcu itd.“ a napokon reče: „A ovo darivam ovomu stolu.“ Dariva se ovako: Kad počnu da jedu, oružje stoji na stolu. Uzme čašu vina dobar glavar i nazdravi onim, koji će primit krvarinu, ali čašu nehoće popit, no je drži, dokle mu sa stola nevrate što od oružja. Tako se svi rede. Tko hoće da sve ponese, nehoće ga više ni dirat, kad vide račun, da nema više na stolu, nego što vriede 266 talira i 4 cvancike, kolika je ciena glavi. Ima Crnogoraca, koji će jih ponjet, ali riedko se to može naći, od stotine jedan; ima ih, koji će polak ponjeti, ima ih, koji neće odnjet ništa no kakvu pušku, koju je naimenovao i koja vriedi od 50 do 100 talira, a ima ih najviše, koji neće ponjet ni pare, no ako pušku krvnicu, pa vriedila jedan ili petdeset cekina; drugo sve daruje i oprosti. I to koji ponese, malo će koj ponjet u svoj dom, no će dat u crkvu za pokojnikovu dušu.

Glavari napišu dvie osude, zovu jih setencije (sententio), u koje naznače godinu i dan, kada se mire, kako se umiriše ova dva čovjeka za krv, da je znano i vjerovano pred svakiem sudom i gospodarom, pred koga izide ovo pismo. Po današnjem umiru, ako krvnik bude ubijen za ovako izmirenu krv, da tad ima osvetnik dati sedam glava za krvnikovu jednu. I svaki glavar, a ima jih tu biti dvadeset i četiri, podpiše svojom rukom i učini krst za više vjerovanje. Setencije jim proštiju; imadu paru srebrnu prošupljenu na dvie strane i proz tu paru promaknu dva komadića crvene svile i krvnik drži za svilu s jedne strane, a osvetnik za svilu s druge strane, a jedan od glavara dodje medju njih i presieče im izmedju dvijuh šupljina nozicama onu paru po sriedini i privežu svaku polovinu na one dvie osude i nose ih svaki svojoj kući.

Krvnikovo družtvo dariva onim, koji su došli po krvarinu, rubce svilene; kad krenu iz kuće, prate se iz pušaka i vesele i jedna i druga strana. I tako se poslie okume ili sprijatelje t. j. dade jedan drugome djevojku, da im je tvrdji mir i vazda je krvnik pokoran onome i cieloj njegovoj rodbini.

Tako je bilo do Petra II. vladike a bivalo je i na ovaj način. Crnagora i sva da je bila u poklaću medju sobom da nitko nije smio iz svoga sela u drugo

preći, da nepogine, a to je najviše bivalo od 1796 god. do 1830 G. 1796 pogibè Mahun, vezir skadarski na Crnojgori i izgubi svoju silu, kojom je više puta vojštio s vezirom bosanskim i rumelijskim na Crnugoru da ju pokori, i naposljed izgubi glavu s Turci; kad vidješe, da nemogu pokorit Crnugoru sjedoše doma i umiriše s Crnomgorom, više nevojšte pa podkrijući, miteći Crnogorce da jedan drugoga biju, dokle jih zakrviše, a kad ih zakrviše, nebješe im preša ni mito šiljat no se i bez mita koljahu. Turci, pošto vidješe takvu neslogu medju njima, skupe vojsku, da udare na Crnugoru, a Crnogorci kad vide i opaze Turke, svaki jedan drugomu krv oprosti, dokle se s Turci pokolju, pa kad su se poklali isti krvnici ujedno jedu i piju i miluju se i zajedno se bore s Turci. Nehoće jedan drugoga ubiti u turskom boju a može ga i krijuć ubit da se reče, da je od turske puške poginuo; no u takvu nevjeru neće Crnogorac iznevjerit, nego kad dodje doma, traži osvetu i bije se opet s krvnikom svojim.

Dokle je god sud postavio vladika Petar II. u Crnojgori, sve je tako bilo, a pošto ustanovi sud, ovo kumstvo, što sam vi (vam) kazao, da su se djeca rosila, i ovu krvarinu, nije više on davao, no je sudom mirio krvi, koje su bile prve, a potonje, tko je koga hotice ubio, on je mušketan, a tko ga nije hotice, mirilo se za male novce i za ništa. I dočeka Petar II. mnogo krvi crnogorske te je pomirio; medju samim Cetinjem bilo je 63 glave mrtvih a u riečkoj nahiji i 150 više, i u svakom plemenu i nahijah bila je velika krv i to je Petar II. pomirio i sud ustanovio. A najviše rieč je smirila sv. Petra, kad je htio da se prestavlja s ovoga svieta: Okupio on glavare na malu gospodju i nije bolestan bio, i reko je medju narodom, da hoće umriet na sv. Luku i izreče ovako: „Dajte mi vjeru, da se više nećete krvit medju sobom, da s mirom počinem, ako li nećete, ostavit ću prokletstvo na vas i na vaš posljedak. I novci, koji su mi dolazili od Rusije na moje crkve, dosta su mi jeda zadali, da vi jih podielim glavari! i sve ste me korili, da sam ih pojio, a eto svota gotova, potle moje smrti doći će čovjek od dvora ruskoga, da vam to podieli. I tako da ste blagosloveni od Boga i od mene grieśnoga, poslušajte me za ovo.“ I tako svi poglavari crnogorski poslušaše i uhvatiše vjeru na njegov krst i više nebi poklaća. Petar II. bješe djak. I reče im Petar I. sveti: „Držte njega mjesto mene, bit će vi dobar gospodar“. I tako ustanoviše Crnogorci. Ovi Petar II. dosta učini prosvjete i izobraženosti u Crnojgori i ostavi bezsamrtno ime već i tim, što je „umirio Crnugoru.“

Ova su kumstva ostala i do sada u Crnojgori, samo nije kumstvo od krvarine; ovo je ukinuo vladika Petar II. No dodju poslie druga zapovjed od Danila I., pa sada se činilo i sudilo na drugi način.

Bivao je u Crnojgori pod vladikom Petrom II. sud, koj je mirio zavadjene ljude do najmanje stvari i za krvi, ali je moglo se naći, više sudnika, koji su mitô primali nepravedno, a to krijući od vladike; nu kad je on obaznavao, bili su od njega pokarani i obnečašćeni, ali nikako nije mogo vladika to mito ukinut medju glavari, jer nije imao velike snage. I tako dosta je jada i čemera ponio u svom srdcu u zemlju od takvieh ljudi i sudaca i to ga je najviše spravilo u zemlju.

Za Danila kumstva su ostala pod njegovim sudom ali nije smîo Crnogorac viećat ovo kumstvo sudniku, da mu pomože, e će ga nepravo osudit, nego je sâmo ovo kumstvo Danilo ukinuo, kao što je Petar II. već nošenje koljevke za kumstvo. Danilo je glavare i sudnike okupio, i reko im: Moj je sudnik, koj je pod mojom platom, i ako se nadje po danas od ikakva Crnogorca, siromaha ili bogatoga, zapovjed je moja tko bi uzeo mita od krajcara do 50 ili 100 talira, lišit ću ga od suda i za svaki krajcar ali talir ali cekin, koj bude uzeo mita, hoću ga globit sedmerostruko i više da nebude nikada u sudu ni najmanji Crnogorac; u svakoj kapetaniji valja da se svatko javi u nuždi kapetanu i gvardiji (sudu) i da mu kapetan sudi; nebude li zadovoljan, ima doć na senat i to nesmije mu zabranit kapetan; senat mu sudi; ako mu bude nepovoljno od senata, on ima doći preda

me da mu ja sudim; senat se nesmije usudit, da ga zaustavi. Od sto ili hiljade cekina do deset krajcara može Crnogorac doć preda me, da mu ja osudim, ako ih drugizi sudi nepogode. Najgrdjoj siroti crnogorskoj, koja nikoga nema, ja sam brat i ja ću joj sudit.“ Tako je upisano i u zakonik kneza Danila.

Narodne poslovice.

(Priobćio Ljud. Vukotinović).

(Konac.)

Ako zima ustima neujede, repom ošine; t. j. ako zimsko vrieme prodje bez velike studeni, zato još nije sigurno, da se na proljeće nepovrati. — Ako je i kratak dan, duga je godina; t. j. lahko je ovo ili ono učiniti, ali treba pomisliti na posljedice; ili u obće čovjeku treba skrbiti i nadalje, ne živiti samo od dana do dana. — Na večer se težaci splaćaju; t. j. nevalja samo početak nego dočetak; to medjutim i drugi narodi imadu, te je poslovica sveobća, n. p. finis coronat opus; Ende gut, Alles gut. — Bat je na dva kraja nasadjen; t. j. svaka stvar ima više gledišta; ili treba i druge ljude slušati; sva sila nije u jednoj ruci. — Ako vrag uzme sjekiru, neka uzme i držalo; t. j. politika desperacije; kad si izgubio glavno, a ti se nebrini za malenkosti; premda se može reći i s druge strane, da čuvajući malo možeš steći veliko. — Veselo srdce kudelju prede; t. j. dobrom voljom može čovjek i nevolju pregorjeti, i neugodne stvari podnositi, ili koj je vesele ćudi, njemu netreba mnogo, da se zabavi. — Vino neveli ajde, nego sjedi; t. j. kada koga vino ugrije, onda hoće, da još više pije. — Iz oka il boka; t. j. kad sila pritisne, mora se dati, ma odkuda bilo. — Izpeci pa reci; t. j. promotri prije dobro, što kaniš, pak kad si to učinio, onda svrši. — Tko kasno ustaje, obojaka mu nestaje; t. j. koj mnogo planduje, koj malo i lieno radi, on će bos ostati, — slabo će živiti. Tko žali klinac, izgubi podkovu. Poslovica ova valja za sve one tvrdice, koji žale svaki najmanji potrošak, koji čestoputa sa neumjestnom štednjom malih i neznatnih izdataka izgube cieli imetak. — Tko ljeti planduje, zimi gladuje. Posve razumljivo, samo da se neobdržava. — Komad u tudjoj ruci svagda veći; žalostna istina je, da ljudi većom stranom svoje dobro neciene, nego ono, što je u drugih rukuh, za veće drže. Odtuda izvire jal i želja za tudjim imetkom. — Najprije dobijmo, pak onda pijmo; t. j. valja ponajprije priskrbiti pak onda potrošiti. — Nema jela bez djela; to isto znači. — Nestoji kuća na zemlji nego na ženi; t. j. glavni činbenik u životu obiteljskom jest žena; dobra žena, dobra gospodarica, dobra mati prava čuvarica je svega blaga, što ga muž teče i u kuću prinosi; — dok muž izvan kuće ima raditi i pribavljati, žena u kući sve uredjuje, čuva, umnaža i razborito troši; — protivno tomu zla žena kuću ruši. Naš narod to veoma uvažava, jer i druga poslovica o istoj stvari veli: žena tri ugla od kuće drži; te sbilja hrvatske žene jako mnogo rade i mogu se u tom takmiti sa ženami njemačkimi, i bile bi im podpuno ravne u svakovrstnih kriepostih, samo da se nebi tako rado — kitile. — Čiji se kopun peče, njegova pravda teče; t. j. koj ima prijatelja, njegovi posli dobro idu, ili kako bi se oštrije reklo, koj neide s praznom torbom pred sud, on će pru dobiti. Takovih poslovica medjutim i drugi narodi imadu; Niemac kaže: Wer schmiert der fährt. A Latini kažu: plus favor in judice, quam lex in codice. — Šta maca leže u slamu gledi; t. j. iz zla neće nikad dobro izaći ili iz zla sjemena, od zla drveta nema dobra ploda, niti od zlih otaca nema dobra pokoljenja; što i Niemac kaže: der Apfel fällt nicht weit vom Baume. — Nije se rodio, koj bi svim ugodio. — Ili cielomu svietu nemožeš pogaču namjesiti. Samo po sebi razumljivo — pa ipak ljudi zahtievaju da bude svakomu vazda pravo. — Obilje negine za ništo; t. j. blago budi duševno budi stvarno ili tjelesno nikada negine bez krivnje; kada bogata n. p. kuća propada uviek leži nje-

kakav uzrok sakriven, ili je razsipnost, ili neznanstvo, ili zloba, što kuću tare. To valja u životu moralnom i fizičnom takodjer, obzirom na različite griehe, iz kojih čestoputa najbolji i najzdraviji čovjek pogine. — Koj pčelce tare med liže; t. j. koj je u dobru, on se dobra i užije; koj je kod ognja on se i grije; koj je blizu mjesta, gdje se milosti diele, on si lahko može štogodj izprositi. — S velikom gospodom nije dobro triešnje jesti, jer kašnje koščice u njega hitaju; t. j. pametnu čovjeku valja ostati u svojem krugu, jer koj se mieša onamo, kamo nespada, uviek bude zapostavljen, preziran i osramoćen. — Lahko je s velikom gospodom lov loviti, ali je težko zvier dieliti; t. j. lahko je sa pomoćju, u družtvu ili pod zaštitom mogućnih nabaviti štogodj, ali je težko ravnopravnost čuvati i braniti proti mogućnim. — Svojimi zubi kruh jesti; t. j. stati na svojih noguh; biti neodvisnim; sám si pribaviti i služiti, što treba za život. — Trbuhom za kruhom; t. j. čovjek onakav, koj služi onomu, koj ga plaća; ili: čovjek, koj nema, što treba za život, pak mora služiti i raditi, da se prehrani. — Koj ima šta nosit, netreba mu prosit; t. j. koj ima imetka, netreba mu da od drugih prima milostinju. — Bolje da ostane, nego da nestane; t. j. treba tako trošiti, da se sve nepotroši, pak kad bi došla nevolja, onda nas nebi našla iztrošene. — Bogačka torba nema dna; t. j. siromaka je težko namiriti; ili čovjek ima mnogo potrebština; ili gladne je težko nahraniti. — Pitat će zima, gdje je bilo ljeto? t. j. koj u pravo vrieme neuzme, što mu se daje, il neskrbi, kad je prilika, on će se kajati, i kašnje stradati. — Dok imaš vode, melji. To isto znači. — Glad nema oči; t. j. čovjek, koj strada, često je neumjeren. — Gdje te danas žele, sutra nevele. — Svakoga gosta tri dana dosta; t. j. dobrotu nemoj nikad zlorabiti, jer ćeš doskora dosaditi; čestoputa biva, da si gdje dobro došao, — a na skoro opet prodje preveliko prijateljstvo, pak te onda krivo gledaju. — Kad bogac konja zasjedne, nemožeš ga dostignuti; t. j. kad komu zlo ide, pak se dočepa blaga, onda se uzoholi; kaže se takodjer: zlo je, kad iz opanjka čizma postane. — Umiljato janje dvie ovce sisa; t. j. liepim načinom može čovjek mnogo zadobiti.

Imade u našem narodu mnogo sličnih jošte poslovica, koje dokazuju, da ima u naših ljudi mnogo praktičnosti i zdravoga razuma. Pokojni moj prijatelj Dragutin Rakovac, koj je takodjer pravi i iskreni prijatelj svoga roda i koj se je osobito za realističke svrhe — nikad za se nego sve za korist narodne prosvjete — izvanrednim požrtvovanjem trudio, počeo je sakupljati narodne poslovice, — nu prerana smrt prekine mu djelovanje; sjeme, koje je pomagao sijati — klica — bit će i ploda!

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Kod pres. gosp. Vukotinovića sastao se njekoliko puta improvizirani odbor, koj će pozvati njeku gospodu u subotu na predbježan sastanak glede oživotvorenja umjetničkoga družtva. Bez obzira na podpunost imenika pozvao je taj odbor samo njekoju gospodu predbježno na sastanak u dvoranu nar. doma, u subotu u 5 sati, a biti će svatko dobro došo, tko se za umjetnost zauzima. Ustanoviti će se štatuti, da se predlože nam. vieću, od koga se nadamo hitroj potvrdi tako da budemo skoro, ako Bog da, ugledali toli nuždno nam družtvo. — Nadati se je, da maljušne osjetljivosti, utvoreno zapostavljenje i slične abderske zaprieke liepa podhvata neće zapriečiti — već da će se izabrati privremen odbor bez obzira na osobe no na stvar, koja je sveta. —

— Vis. dvorska kancelarija imenovala je g. Aug. Šenou ravnateljem artističkim, a g. dr. Demeter ostaje književnim ravnateljem našega narod. kazališta u Zagrebu.

Iz **Siska.** Kad je u nas mala voda, nestane nam živahna kretanja, naime poslovanja trgovačkoga, te smo osudjeni na plandovanje i na dugočasnost. Tako nam je skoro vazda u sušnom ljetu pa istom u ovakvo doba imamo kad mislit na zabave. U nas ima dosta inteligencije, (To s veseljem opazismo i mi na broju predplatnika na „Dragoljub.“ Ur.) koja traži ugodnu zabavu, a ima i dosta ljubavi za zabavu skroz našu. Tako treba tumačiti pojav, što se u Sisku narodni naši predstavljači nemogoše potužiti na požrtvovanje obćinstva; predstave kazalištnoga družtva, što no su ovdje pod ravnanjem izvrstnoga prvaka nar. kazališta u Zagrebu g. Freudenreicha davane, vazda su napunile arenu, kako bi ju u glav. gradu domovine jedva koj put u ljetnoj sezoni bile napunile. (?) Družtvo se je ponašalo bezprikorno i dužnosti svojoj odgovaralo pohvalno; njeke mu predstave naročito „Graničari“ i opereta „Blebetuša Saragoska“ bijahu uprav izvrstne.

Jučer u nedjelju 16. kol. imasmo u vrtu gostione k bielomu brodu večernu zabavu, na kojoj je svirala glasba 2. banske pukovnije. Uzalud bi vam opisivao silni uzhit, koj je ta glasba cielim programom proizvela u velebrojnom obćinstvu. Komadi iz opera i sastavljeni iz najmilozvučnijih naših pjesama svirani su takovim skladom, takvom preciznošću, kakova se riedko gdje čuje; slava daklje petrinjskoj glasbi i naročito g. kapelniku Ivanu Novosadu, koj je glasbom sám upravljao počam od 5 do 1 sat po pónoći. Ono i ovo bili su nam sladki užitci za ove silne žege i omare.

Narodno kazalište. Družtvo, koje je s g. Freudenreichom u voj. Sisku davalo hrvatske predstave, vratilo se je 10. kol. u Zagreb, pošto v. vlada nije dozvoljila na brzojavnu prošnju Siščana, da još preko dozvoljena roka daju koju predstavu. Rodoljubi sisački pokazaše veliku ljubav spram kazališta hrvatskoga. Živili!

(Gospodična Mar. Terputčeva). U tom listù bilo je već u kratko javljeno, da je gdčna. Mar. Terputčeva, rodjena Zagrebkinja i kao pjevačica u njemačkom kazalištnom svietu poznata pod imenom Terée, kod nas dala dva koncerta s najboljim uspjehom, no pomanjkanje prostora nije nam dosele dopustilo potanje i kritički progovoriti o njezinih zanimivih produkcijah, s toga ćemo to sada doknadno učiniti, jer se je ova domorodna naša umjetnica već popela na tolik stupanj vještine u pjevanju, da to svakako zaslužuje.

Glas gdčno. Terputčeve jest ugodan sopran, ako i nije osobito jasan i nema uprav zatečujuće sile, dapače od prirode mora da je bio slabahan, no izvrstnim metodičnim izobraženjem stekao je dovoljnu silu, tako da nedvojimo, da može i u velikoj operi, naravno u nježnih tako zvanih liričkih ulogah uspjeti a za subrette u istoj i napose za modernu operettu, mora da je bez sumnje nesamo na svojem mjestu, već, jer je obliji i umjetnički izobraženiji, nego što ga obično imaju pjevačice ove struke, uprav od neodoljiva efekta. *

Čim nam je ta dražestna i mladjahna pjevačica osobito omiljela, jest, kao što već napomenusmo, njezina izvrstna škola. Njezino udaranje glasa (messa di voce) sasvim je izpravno, onakovo, kao što ga uči prava talijanska škola, i kao što ga i kod mnogo glasovitijih njemačkih pjevačica riedko kad u toj mjeri nalazimo; usljed toga nevriedja ti uha baš nijedan ton, sav objeg njezina glasa okrugao je, mekan, zvučan, registri su podpunoma izjednačeni, ćurlik čist i dugotrajan, okretnost grla znatna, koloratura, ako i nije jošte u svih položajih glasa podpunoma točna, oštro izražena, biserna, ipak neobična i beznaporna. K tomu dolazi podpuna sigurnost, liepa spoljašnost i napokon elegantno neprisiljeno držanje tiela, kretanje ruku i živahan i umilat izraz lica, iz čega zaključujemo na okretnost i ugladjenost igre, zato željeli bi vidjet ju u kakovoj operetti, to bi morao biti pravi užitak! **

U svojem prvom koncertu, koj je u redutnoj dvorani sa znatno povišenimi cienami dala dne 21. srpnja, pjevala je varijacije od c. kr. kapelnika H. Procha, zatim pjesmu „Slavulj“ od Alieneffa i napokon poznati vals od Venzana.

* Sjajni uspjeh, kojim je gospodična Terputčeva kao gost debutirala na našem pozorištu dne 17. t. m. u operetti „Liepa Galathea“, koja je na rečeni dan kod nas prvi put predstavljena bila, potvrdio je podpunoma ovu izreku našega g. razsuditelja. Ur.

** U predstavi napomenutoj u našoj prvoj opazki osvjedočili smo se o tom. Ur.

Osobito efektuirala je sa prva dva broja, kojima steče uprav uzhitan plesak i opetovan izaziv. Izvan toga izvede pod obćim klicanjem i jednu narodnu pjesmu u hrvatskom jeziku, kojemu je podobro vješta.

U tom koncertu sudjelovahu i gg. Švarc, Oertel, Simm i Eisenhut točnim izvedenjem gudbenoga četveroglasja D—Moll od Mozarta u tri stavka, od kojih je najbolji utisak učinio treći (Scherzo).

Na programu bilo je naznačeno i krasnoslovje od gdčne. Ružičke, nu ova oboli, kako čujemo, uprav u vrieme predstave i tako nemogaše sudjelovati.

Ovaj koncert bio je po svoj prilici sbog previsokih ciena i odviš velike vrućine slabo posjećen.

Drugi koncert imao je mjesto u kazalištu i s običnimi cienami, te je bio znatno mnogobrojnije posjećen a uspjeh mu uprav sjajan.

Gdčna. Terputčeva, o kojoj vještini raznese se poslie liepoga uspjeha njezinoga prvoga koncerta glas po svem gradu, bila je kod prvoga pojava obćenitim i živahnim pleskom pozdravljena i poslie svakoga njezinoga komada opetovano izazvana i bacanjem cvieća odlikovana.

Iz ovoga uprav srdačnoga dočeka vidjelo se je očito, kako je slušaocem milo bilo, da su mogli pokazati svoje priznanje darovitoj zemljakinji za tolike napredke, što je u svojoj liepoj umjetnosti učinila, i da je i u inozemstvu hrvatskomu talentu odhrvala cienjenje. Napredovala tom stazom i nadalje sebi na slavu a domovini na ponos!

I u ovom koncertu excellirala je najvećma u navedena već dva komada, koje je velikom tehničkom vještinom i ovaj put izvela. Arije iz opera „Lucia di Lamermoor“ i „Rigoletto“ bile su u tehničkom obziru takodjer dobro izvedene, što je i obćinstvo pleskom i izazivom odobrilo, no svakako željeli bi bili nješto više čustva i dramatičnoga izraza, medjutim priznajemo, da je s notami u ruci i u salonskom odielu težko u tom pravcu mnogo više učiniti.

U svemu si je gdčna. Terputčeva osvjetljala lice i mi joj od srdca čestitamo na tolikom uspjehu dodavši želju, da bi nas čim prije svojim posjetom opet obradovala, najvoljeli bi naravno, da bi ju mogli sasvim svojom nazvati, ali bojimo se, da toga nedopuštaju sredstva naše kazalištne blagajne, no gostovanje očekujemo za cielo.*

U tom koncertu sudjelovala je i gja. Sajevićka. Ona spada medju urese našega kazalištnoga družtva, no dosad je samo u naivnoj i veseloj konversacionalnoj struci bila ljubimicom našega obćinstva; zato netajimo, da nas je njeki strah obuzeo, kada čitasmo na cedulji, da će ozbiljnu pjesmu punu duboka čustva i poetičkoga uzleta „Djed i unuk“ od P. Preradovića govoriti, ali ona je preko svakoga očekivanja u tolikoj mjeri uspjela, da nema sumnje, da je njezin talenat obsježniji, nego što se je dosad mislilo, i nedvojimo, da bi ona i u ozbiljnih poetičnih ulogah iste triumfe slaviti mogla, koje je do sada u naivnih i veselo-konversacionalnih ulogah slavila; jer je liepe stihove jednoga od naših prvih pjesnika tolikim izrazom, tolikim oduševljenjem, tako bezporočnim shvaćenjem više poetičke dikcije i, ako izuzmemo dvie, tri rieči, nješto prekratko izgovorene, tako izpravnim naglaskom govorila, da je obćinstvo u pravom smislu rieči zaniela, te ju je po dovršenoj deklamaciji pod uprav olujnim pleskanjem i klicanjem dva puta izazvalo. Glas joj je ovaj put krepčije i punije zvonio, znak nesamo da se je podpunoma oporavio, već da je i znatno ojačao, čega radi uprav se radujemo na njeno djelovanje u dojdućoj saisoni, ako bude samo po njezinoj zasluzi uporavljena.

Njeka dobrovoljka, koja bi po cedulji imala bila na glasoviru izvest Prudentovu fantaziju preko napjeva iz opere „Lucia di Lammermoor“ dala je javiti, da je naglo oboljela (!)„ i zato je izostao taj broj.

Vojnička glasba ovdješnje c. kr. posade izvela je točnošću i dobrim sjenkovanjem pod ravnanjem svojega vještoga i gorljiva kapelnika g. Sahána ouverturu iz „Mamonove čarobne palače“ od E. Titla, zatim kavatinu iz opere „Corrado d' Al-

* Ta želja se je već izpunila, a da je izpunjenje želje našega g. razsuditelja, koj nam je ovaj članak odmah poslie drugoga koncerta gospodične Terputčeve priposlao no nije se, kao što je već gore napomenuto bilo, sbog pomanjkanja prostora prije saobćiti mogao, obćenita bila, dokaza dubkom puna kuća i uzhitan plesak, kojim je njezin liepi rad primljen bio. Ur.

tamura" od Fr. Ricci-a i „Pjesmu na zviezdu večernjicu" iz opere „Tannhäuser" od R. Wagnera. Svi ovi komadi bili su živahnim pleskom primljeni, koj su podpunoma i zaslužili.

Obćinstvo izadje iz koncerta veoma zadovoljno. —l—

— (Natječaj.) Odbor za stalno narodno pozorište u Biogradu, pristupajući zadatku svome po kom ima da sastavi i glumačku družinu, raspisuje natečaj pod ovimi uslovi:

Svaki glumac i glumica, podpuno vješti našemu srbsko-hrvatskomu jeziku, koji bi željeli da stupe u biogradsku družinu, imaju se pismeno prijaviti podpredsedniku biogradskoga pozorištnoga odbora, g. Dimitriji Matiću, označivši točno u prijavi svojoj:

a) mjesto i godinu rodjenja; *b)* sadašnje podanstvo; *c)* svršene nauke i jezike, koje znaju: *d)* godine glumovanja, u kojem narodnom ili privatnom pezorištnom družtvu *e)* koje uloge izigravaju (da li: tragične, dramatske u obće ili komične); stručno, i u kojih bi se pored svojih stručnih mogli još upotrebiti *f)* koju platu sad dobivaju mjesečno.

Da je tko zaista bio glumac, valja da podnese svjedočbu od odbora, upravitelja ili ma kojega odbornika, pod kojimi je služio.

Ujedno potonji članovi naši treba da podnesu izjavu, da su voljni podčiniti se zakonom i uredbam, koje bi dolazile od naše zakonodavne vlasti; ili od pozorištnoga odbora.

Rok natečaju traje od 20. srpnja pa do 15. kolovoza po starom kalendaru 1868 g.

Primljeni članovi trebat će da budu u Biogradu do 1. listopada, a predstave će se početi 1. prosinca ove godine.

Iz sjednice, držane 18. srpnja 1868., u Biogradu.

Predsjednik pozorištnog odbora.
Filip Hristić, s. r.
Sekretar.
Milorad Popović. s. r.

Svašta. Offenbach je najsretniji od skladatelja. U parižkih kazalištih igrana mu bje t. g. Liepa Jelena 292 puta, vitez Blaubart 172, Parižki život 293., Nadvojvod Gerolstein 243 — ukupno 1000 predstava. Od tih se dobilo 3,372.366 fran. Skladatelj dobio 6% dakle u jednoj godini je dobio 200,000 fran.

— Ženska naselbina. Jednu uru od Šumle, kako čitamo u „galičkoj Zori", leži selo Madara, u kom same žene stanuju. Ima jih od prilike 2000. Ove sastavljaju kao njeku obćinu, koja je oslobodjena od svakoga danka, te izpoviedaju Muhamedovu vjeru. One nekriju svoje lice kao ostale Turkinje. Madara je utočište za svaku onu nesrećnu ljepoticu, koja se želi od osvete muževe ili razljućenih roditelja da spase. Stoga uzroka sakupljaju se tamo ženske iz svih strana Osmanova carstva. Kada se putnik koi pojavi, one mu idu na susret, pozivajuć ga, da jih pohodi. Tko god Madaru pohodi, tàdo se dočekuje. Zakoni gostoljublja izpunjavaju se kod njih u najvećoj bezgrešnosti. Koj bi putnik htio, da samo ljubopitstvo svoje nasiti, toga bi odtirale sa zlostavljanjem i najvećom grdnjom. Iz Madare dolazile su njeke igračice „Gurende", ali one nisu samo gospodaru za njihovo razveselje služile, nego su išle od glave do pete naoružane, sastavljajući kao njeku tielobraniteljnu stražu, i prateć gospodara svoga na konjih u boj. Naselbina u Madari ne prima više niti stare niti ružne ženskinje u svoju obćinu.

Rebus. *

(Od D. H. Garčinskoga).

B/Ž Ž vi K/šeg 1600□₀ j A (BR inverted)/(ſU inverted) J/su I.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 35. Odgonetka (zagonetke u br. 31.) „Sojka-dojka" riešiše gg.: Radivoj Albrecht u Sisku. Gj. Rožman u Plešivici. I. Wohlmuth u Zagrebu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub" predplatiše: 231. Josip Roneš i 232. Gj. Rožman oba u Plešivici. 233. Jakov Župić u Čičah. 234. Milutin Bulić, kons. prisj. i župnik u Novljanih. 235. Gdja. A. Vancaševa u Zagrebu. 236. Čitaonica u Petrinji. 237. Dr. Ivan Pogačar i 238. dr. Ant. Jarz oba u Ljubljani. 239. Vinko Baćani, učitelj u Strižovojni. 240. Žiga Čopor u Belovaru. 241. Josipa Režekova, učit. u Križevcih. 242. Dragojla Plušcecova, uč. St. Ivanu. 243. Ivan Krnic u Glini. 244. Tom. Ivkanec, 245. Ant. Hrabrić, f. st. nadz. i 246. Gj. Daničić, ak. tajnik — svi u Zagrebu. 247. L. Vrbanić, uč. u Cerniku. 248. Mio Brašnić u Vinkovcih. 249. Gj. Smičiklas, biskup, 250. Vasilj Poturičić i 251. Marko Stanić, kanonici — svi u Križevcih. 252. Tomo Vidović, ravnat. grčko-katoličkoga sjemeništa, 253. Tomislav vit. Cuculić, 254. gdje. Amalija Vrbanićka i 255. Vjekoslava Barbotova, 256. Gjuro Posilović, prof. i 257. Mirko Cimaš, činovnik — svi u Zagrebu. 258. Mio Milković, podarcidjakon u Stenjevcu. 259. Ant. Badaj, prof. u Požegi. 260. Jakov Mihaljević, župnik u Jakšiću. 261. Drag. Waldfogl, kapelan u Valpovu. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 34. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

Tomo B. Ant. Gostinskomu.

„Ja govorim, što sam izkusio i što u srdcu osjećam.“ Ovo su rieči Engleza Wordswortha; a ja podpuno nje osvajam. Mjesto kakova uvoda pripoviedat ću ovu anekdotu: „Mladić njeki hoteć posjetiti svoje zlato moradjaše prolaziti uzkom daskom, medju dviema prozorima položenom, te preko trideset stopa visoko namještenom. Prijatelj njegov, poznavajući tu nimalo ugodnu šetnju upita ga: „A jesi li se plašio?“ — „Jesam, ali tek onda, kada sam se bio već vratio.“

Opazit ćeš i sám, da se ovaj Seladon nespretno izrazio. — Na prvi mah tako se čini. Nu zaroniš li dublje u smisao njegovih rieči, možeš ga i drugačije tumačiti. Imade bo ljudi, koji tek onda razmišljaju o vratolomnosti čina, pošto je ove već nestalo. Nisu li si u pogibelji takvoj vrata skršili, treba da zahvale ne svojoj opreznosti, nego sliepomu slučaju.

Bojim se, i Ti prolaziš sličnom gibkom te visoko uzdignutom daskom. Prijateljska ljubav moja gorko bi zacvililu, da bilo ma kojom nesrećom stropošćeš u bezdno. Nu upravo prijateljstvo to tjera i nuka me, da Ti savjetom priskočim.

Neću da te opetovano korim. Bog mi je svjedokom, nitko se nebi više radovao Tvojoj sreći od mene. Ali promisli, što će biti, bude li iskrena ljubav tvoja onako nagradjena, kao njekoč u Moslavini? A što tada? Tvoja osjetljiva duša, blago srdce zakrvarit će od novih rana, možda još daleko pogibeljnijih, a tko će jih onda vidati, i hoće li u obće i moći izliečiti.

Moji nazori o ljubavi, o ženah i sličnih apertinencijah družtva čovječanskoga tako su neobični — poznaješ prilično dobro — te bi se gdjekomu mogli činiti vrlo paradoksni. Zato neću jih ovdje niti razlagati. Nemrzim ja žena; Bože me toga sačuvao; pače neću da me brojiš niti medju one, koji tvrde, da su žene „malum necessarium“. Ova bo primjetba perhorescira se u svakom salonu, pače svagdje u svietu, gdje imade mnogo žena; a tih nalaziš na svakom mjestu. Pa nisi valjda zaboravio, da je bilo i meni odredjeno piti iz vriela ljubavi. Što zahvatih mjesto nektara otrovane vodice, zato duduše nikoga nezaboli glava, najmanje moju nesudjenu; ali ja osjetih, „dass es mit des Amors Mächten, kein Bund sei zu flechten.“ Hvala bila onomu vragoljastomu Ljelju, nije mi upravo smrtnih zadao rana, pa s toga dosta sam se hitro i oporavio, a uza svu tu nevolju i nješto se okoristio stekav ponješto izku-

stva. Mogu ti njim poslužiti u svako doba. Nisu bo svi jednake sreće; imade i takovih, koji poput metulja opazivši svieću goruću dotle se u nju zalieću, dok si napokon neofure krila. Fiat applicatio!

Razumije se, pišuć ovako o ženskom spolu, mislim ja ponajviše djevojke; udate bo žene štiti božica Hymena, pa govorio zlobni sviet, što ga volja; šaptali si nesmiljeni rovari bračne sreće, koliko jih volja o mjesečini, tajnih sastancih i raznih „rendezvousih“, dok suprug u prašnom bureau muhe tuče, ili na imanju kukuruz pregledava: njih omraziti nitko nemože. — A na pohvalu gospojam kao i napredku našega vieka valja priznati, da naše udate žene nisu Abderićanke, premda moram odmah primjetiti — da odbijem sa sebe svaku sumnju — da one neimaju niti duševne rezkosti glasovite Savigné-e, niti oštroumnosti gje. Staelove. Valjda znadeš onu pripovjedčicu, kako je Demokrit bio preplašio svoje čestite sugradjanke u Abderi. Znajuć on (Demokrit), da nesliede sve udate žene u njegovom rodnom gradu preliepi, ali prilično dosadni primjer kriepostne Penelope — premda njihovi presretni supruzi netumaraju nikakovimi morî, niti biju boj sa Ciklopi — odluči je barma osjetljivim načinom opomenuti. Jednom sgodom uztvrdi on, da znade sredstvo, kojim se može načiniti, da žena u snu glasno izgovori sve, što u srdcu sakriva. Naravno, Abderićanke udri s početka u smieh, držeć to za puku šalu. Ali uvidivši, da bome Demokrit ozbiljno govori, njekako jih strah hvataše, pa hoteć odbaciti svaku sumnju zahtievahu, neka mudrac odmah kaže takovo sredstvo. Najglasnije zahtievahu to upravo one, o kojih se sjegurno znalo, da bi imale najviše razloga šutiti. Demokrit pristane drage volje na to, veleć, da će on to sredstvo kazati, ali samo dotičnim suprugom. Eto biede i nevolje! Nu ženska domišljatost velika je ne samo danas, nego bijaše i od vajkada. Liepa gospoja Thryalis uvjerena budući, da imade vrlo mnogo razloga zakrivati pred svojim suprugom tajne srdca si, sladkimi riečmi te cjelovi izmami od dobričine supruga papuče-junaka, te joj on izpoviedi, u čem sastoji ono Demokritivo sredstvo. A ona, kao vjerna drugarica priobći ga brže bolje svojim prijateljicam. Jezik od žive žabe valja metnuti spavajućoj ženi na lievu stranu grudi, reče filozof zableknutim suprugom. Čuvše, što jim valja raditi, sada je ženam olakšalo. Noćju supruzi misleć da njihove žene tvrdo spavaju, uzeše rabiti preporučeno sredstvo; ali uvide do brza, da nekoristi, jer se uvjeriše, da žene ciele noći bdiju. Mućno bijaše doduše više noći nespavajuć preživjeti; nu mudre ženčice nastojahu danju nadoknaditi, što su noćju izgubile. A jer se mnoge nedosjetiše, da bi njihovi supruzi i danju mogli aplicirati prepisano sredstvo, nezatvore spavaćih soba, a tim pruže najljepšu priliku muževom svojim, da žabje jezike po receptu Demokritovu upotrebe. Najprije pokušan je taj liek kod žena, što su njekako bile poznate sa galanterije svoje. — Okrunjeni supruzi doletiše oduševljeni k Demokritu pripoviedajuć, kako radeć po njegovu propisu nisu ništa čuli pitajuć ga savjet. A on čestitaše nježnim za kriepost svojih ženkica vrlo zabrinutim suprugom, što jih je Lada toli krasnimi drugaricami nadarila veleć, spavajuća žena sa žabjim jezikom na srdcu, ako ništa negovori, očito je, da — ništa neima reći.

Ovakvih supruga ima svagdje i danas; žene naše nevjeruju u nikakovu moć žabjih jezika, ali vjeruju u zlobno klevetalo vulgo jezik starih baba, premda već mnogo nezaziru od njih. Al pustimo tu materiju. Htjedoh Te svjetovati, da se čuvaš daleko pogibeljnijih djevojaka; one su — neka mi oproste ovu po nješto prozaičku prispodobu, pravi ljepak za naša srdca.

Lahko ti je bojak biti
Slavnom polju na junačkom;
Al je težko boj dieliti
S lukavštinom djevojačkom.

Svemu ovomu pisanju traži razlog u strahu: ako se i opet Tvoja plemenita ljubav opako nagradi, mogao bi pasti u tugu daleko žešću, a Bog znade, nebi li Ti omrzla i svaka dalnja radnja na drugom polju. A brate znadeš, kolika nevolja vlada u nas na čestitih, vrlih te umnih glavah? I najmanji gubitak mi

težko osjećamo, a veći zadaje nam upravo gorkih rana. Razumiješ me. Složna, neumorna. svestrana radnja može jedina primaknuti narod naš uznositomu cilju, kojemu se prikučiti želimo. Koga u toj radnji zadahnjuje osim ljubavi k domovini još i ono nježno, plemenito čustvo, što ga osjećamo za koji drugi premili predmet, evala, sretan bio; meni je drago, jer čista ljubav prama ljubeznoj djevojci vrstna je radnju podvostručiti. No gdje se je protivnoga bojati — a i ovo sgadja se ne riedko — tad valja sakupiti svukoliku muževnu snagu te prije, nego li ljubovna bujica podruje cielo zemljište, ma i ne malim naporom uzmaknuti.

Možda ćeš mi prigovoriti, da je lasno meni liepo sboriti o strahoti i pogubnosti silna požara, kad mi plami njegovi nemogu opaliti ni tiela ni glave; možda ćeš i nehoteć citirati moju poslovicu: „Neidé svakoja na svaku čizma nogu.“ I ja dopušćam, da su ovakvi prigovori temeljiti; nu samo jedno opetujem: možeš li izbjeći požaru, ma se gdjegdje i opeko, bježi, dok je hora. Nadaš li se povoljnu uspjehu, tad brate ljubi: miluj krasnu djevojku, jer kako Te ja znadem, ta ljubav još će sva ostala nagnuća ojačiti, ukrasiti, nov zamašaj i pravac njim udariti.

Bilo medjutim ovako il onako, poznavajuć tvoj način mišljenja, ufam se, u nijednom slučaju nećeš zaboraviti dužnosti pravoga m u ž a, onakova muža, kakova opisuje naš Dragutin R. veleć:

„On (t. j. muž) usieva za vječitost zrnje,
A iz dalke ceste krči trnje,
Kojom napred stupa čovječanstvo;
Silnim lietom ruši guste mrake,
Pa se krili nebu nad oblake,
Da potraži sakrito božanstvo.

A. Gostinski M. Božiću.

Mislio bih gotovo, dogovoriste se vas dva, Ti i naš Tomo, te složnimi silami, gorostasnimi lumbardami prijateljstva i domoljublja udarate na jadno moje srdce, koje i onako već prilično dugo — u sladkih verigah stenje, te u ovaj čas slabo mari za ljubezne savjete vaše. U sadanjih okolnostih neostaje mi drugo, nego vam izraziti srdačnu hvalu. Liepo i plemenito mislite, čast vašemu srdcu; a ja dvostruko žalim, što u ovo doba nemogu sliediti mudre nauke vaše; jer eto vrieme se primiče, te ću možda ipak jednom moći reći: hvala bogu, evo me u luci mira i sreće.

Nečudim se Tomašu našemu, da onako piše. „Kad se čovjek opeče i na mrzlo puše“, veli hrvatska poslovica. Nebih želio biti nepravedan prama njemu, ali bojim se, i on spada medju onu vrst ljudi, koji teže skinuti sa ljubavi sve idealno, te ju ovakvu oglobljenu prikazati u pravoj, ali manje povoljnoj slici. Nu tim jače zateče me tvoja poslanica. Koliko sam imao prilike zaviriti u Tvoju nutarnjost, uvjerih se, da ne samo umiješ cieniti sveto ovo čustvo, nego da si mu i sam dizao žrtvenike, te svakim danom doprinosio najplemenitije darove za žrtve. Zato upravo nedokučujem, kako si mogao u posliednjem pismu navoditi kobne Shakespearove rieči:

„Ah me! for aught that ever I could read
Could ever hear by tale or history —
The course of true love never did run smooth.“

(Jao meni, štogod sam mogao čitati, štogod sam ikada čuo priča i poviesti, rieka vjerne ljubavi netecijaše nikada blago).

Ali što opet raisoniram; budi svakomu svoja volja; moja u ovaj čas sliedi jedino glasno kucanje srdca, a ovo posliednje nepoznaje druge želje, drugih zahtjeva, nego dvoriti svomu krasnomu kumiru pa steći i zadržati njegovu ljubav. Da me itko zapita, kolika je moja ljubav, nebih mu umio odgovoriti, mišljah, da se je već domakla vrhu svomu, a ipak, čini mi se, ona orijaškim korakom napreduje, niti mogu predvidjeti, gdje će se zaustaviti. Čitah negdje, da ljubav muža u zrielijoj dobi nije toliko novo čustvo, koliko više s nova oživljelo te tiesno sabijeno čustvo i nagnuće, koje smo za druge osjećali. Ovo može biti istina, barma u mojoj ljubavi prama Sofiji sastaju se uspomene na sve, što mi njekoč bijaše milo i drago. Štogod jednom milovah: majka, domovina, rod i čovječanstvo, sve se to sada slilo u jedan

predmet, sve to nalazi sada u njoj svoj stalan izraz, ljubeć nju, milujem sve u većoj mjeri, ali u drugoj slici.

Posliednju poslanicu prekinuo sam upravo ondje, gdje namjeravah opisati našu šetnju. Neću ti sada crtanjem njenim dosadjivati; jer zanimiva i onako nepruža ništa tebi; volim, kad već pišem, nješto o drugoj pripoviedati, na koju me pozva ljubezno njeno pisamce. Došav onamo, nadjoh sbilja više lica, i tebi već stranom poznatih iz onomadnjega moga lista, a stranom njekoliko novih. Oprosti, spoljašnost njihovu opisivati sada nemogu. Zaputismo se prama mjestu, odakle se uživa — kako vele — najljepši pogled na čarobnu okolicu. * Razgovor zapleo se obćenit i postade do brza vrlo živahnim. Sadržaja njegova netrebam ti potanko razglabati. Ta o čem se danas medju Hrvati više sbori, nego o politici, narodnosti te ovamo zasjecajućih predmetih, koji srdce razpaliti, dušu razblažiti mogu. A kako smo u obće prijatelji refleksija, nećeš se diviti, što se zametnula rieč i o glasovitoj nedavno minuloj reštauraciji zagrebačke županije, o prenešenju umrlih ostanaka velikoga Korzikanca iz otoka sv. Jelene na obale Seine, pače i o srpanjskom prevratu u Parizu, premda je već i decenij minuo od onoga vremena te se Louis Filip po svoj prilici niti nesjeća, kakovom srećom zasjede na stolicu Ljudevita 14.

Idué uz Sofiju često ju zamolih, da kaže svoju ob ovom i onom; i ona se po nješto miešala u obći razgovor, te umnom, jasnom i sjajnom besjedom zatekla ne jedan put cielo družtvo. Možeš misliti, kolikim sam ponosom, pače štovanjem pogledao na vitki stas ili vatreno oko, kao da ću reći: Gledjte vi umrli, umna ova glavica, plemenito i oduševljeno srdce, sjajna spoljašnost, okružena sa odličnimi duševnimi svojstvi: sve će to moje biti. A kad se rieč povela o krasoti, zvučnosti jezika našega te ona izustila klasičnu kiticu našega Gjorgjića:

„Na slovinski jezik, koji
Od Adrie mora redom
Svukoliku zemlju svoji
Do pučine mrazne ledom“

mal da nisam koljeno pred njom svinuo.

Napokon eto nas na cilju našega izleta. Oko nezna kamo da se prije svrne, usta otvorena ipak šute; jer je mučno pod prvim pritiskom udariti u hvalu preliepa kraja. Meni se barma činilo, da u onom tihom, mirnom, blagom ladanjskom prizoru hrvatskoga prediela leži neodoljivi, neopisivi čar. Istina nećeš naći cakleće se sjajnosti istoka, niti miomirisom balzama dišuće „sybaritske razkoši južne“; uzalud ćeš tražiti u Hrvatskoj gorostasnu ali mrazovitu sjajnost sjevera, nu toga niti netrebaš. Hrvatska je zemlja pjesama i popjevke — barma do sada bila — u njoj sve je mladjahno, živahno, bujno, kako malo gdje. Ljepota njena nije iztrošena, nije zastarjela, pače brižno se čuva, štiti, njeguje, ona nalikuje smješećemu se, nevinomu a po malo i napredujućemu djetetu — samo narod nebi smio biti djetinjast, jer onda naopako — a raznolikost podnebja čini ti se kao njeka vrst djetinjaste prokšije, kano prelaz od plača na smjeh i obratno.

Ove misli ja priobćih i svojoj drugarici; a ona složila u još izabranije rieči svoju hvalu.

— Da, gospodično ponovim, pa stojeć ovdje na zemlji, na tom šarovitom sagu hrama božjega, komu se po svodu šeću milijuni sjajnih zviezdica, sunaca i mjeseca, imajuć uza sebe prekrasni stvor božje mudrosti — uz toli ljubljenu djevojku, kako da nam srdce neprekipi te nemoguć i nadalje pridržavati bujicu čustva nezaklikće te iz dna duše zvučne glasove nezapjeva:

„Dievo mila, dievo krasna
Vatra plane meni jasna“ itd.

I savladan obiljem osjećanja uhvatih strastveno njenu ruku te ju posipah cjelovi. Ona mi neizmakne ručice, ali oborene obraze probi bliedost neobična, njena ruka drhtaše u mojoj, a iz liepa oka kapnu dvie suze na moje ruke, tako tople, tako vruće kao dva ugljena.

Zapanjen sad tek pogledam preliepu glavicu, koja se sklonila na prsa; boli i gorke tuge šaptahu mi iz njena lica do-

* Pisac ovih listova misli valjda „Tonimir.“

sta razumljive rieči; tajna slutnja probì mi srdce.

— Što je vam Sofijo? Kazujte, zaklinjem vas, jesam li vas možda uvriedio, stare rane ozliedio, neugodne uspomene uzpirio iz sna njihova? O govorite, govorite!

— Nije mi ništa, upravo ništa, hoće ona tihanim glasom; ili pravilnije govoreć: nješto mi stezaše dušu, a neznam što bijaše. Sada već sve je prošlo. Vidite, nastavi uprv u me krupne sjajne oči svoje, sada opet sam zadovoljna, vesela. Al gle, mi se ponješto udaljismo od našega družtva, treba nam se k njemu vratiti.

Nehotice uzdahnem; ona stane.

— Sofijo, prihvatim ogorčeno, vi nećete da me razumiete; vi ste hladna, nemarna.

— Nebiedite me unapred, odvrati ona pruživ mi neizrecivom blagošću svoju ruku. Znate, u sv. pismu stoji: „Nesudite, da nebudete odsudjeni.“ A ja nebih pod živu glavu htjela, da upravo Vi o meni odnesete krive nazore. Bila kakova joj drago budućnost moja, crna ili svjetla, uspomena na Toplice ove i u njih proživljene dane bit će uviek mila stanka u mom životu; i ja bih gorko žalila, da Vas, plemeniti moj prijatelju, ikojim povodom na protivna čustva dovedem. „L' absence est la mort, mais la mémoire, c' est l' immortalité.“ Zar ne, vi ćete uviek dobro misliti o vašoj prijateljici Sofiji?

U meni se podigla bila silna bura raznolikih osjećanja; mjesto odgovora poljubih joj ruku, živo i vatreno, kao da se je ciela moja duša u tom cjelovu sastala. A i ona rekao bih, da je ponješto od toga osjećala, jer joj se obrazi zažariše, kao što se zarumeni plavetno nebo od rujne zore.

— Živjeti od uspomena, čini mi se, nije uviek sladko, pače kadšto i vrlo gorko. Vjerujte mi, govorim po izkustvu. S toga nečudite se, ako se u meni sve jača pojavlja želja, mjesto suvih, mršavih uspomena gledati uza se živo biće, kojemu život sladiti, krasnom ovom zemljom ga provoditi, iz njegova oka sreću, i blaženstvo crpiti: moja bila bi najveća sreća i slast.

— Ali biće takovo naći nije lasno, prihvati ona smješeć se; stvorovi takovi riedki su na ovoj zemlji.

— O ima jih, ima više nego li i mislimo. Moguće, da i ja spadam medju takove, koje sudbina odsudi, da za sav svoj viek tumaraju samcati po svietu, kao slabašna ladja bez kompasa na uzburkanoj pečini morskoj; nu mnogim i tu se sreća umiljatije smieši, pa oni umiju vam liepo pripoviedati o slastih života svoga.

— Netrebate kuditi sudbine svoje, hoće ozbiljno moja drugarica; nitko, a niti vi sám nemožete znati, što vas čeka. Negubite nikada pouzdanje u sama sebe, doda važno naglašivajuć ove posliednje rieči.

Mi se povratismo k ostalomu družtvu. Nedokučujem, kako su mene njene ravnodušne rieči mogle napojiti onolikom nadom, te sam već sbilja na pó vjerovao, kako će i na moj prag do brza sinuti toplo sunašce ljepše sreće.

Vraćajuće se natrag zateče nas huda nepogoda. Cielu okolicu pritisnuše tmasti, težki oblaci, iz kojih se nješto kašnje začela oriti tutnjava gromova, a jeka njihova razliegaše se od brda na brdo veličanstvenim praskom. Žarke munje — da bude obligatni taj opis savršen — sjevahu bljestećim svjetlom, da smo morali oči zatiskivati pred tolikim sjajem. Rekao bi sv. Ilija, „taj nebeski general topničtva“, danas se raznihao te je u slavu Višnjemu prieredio ogromni manever na nebeskih prostorijah. Moram priznati, meni se ljubila ona revolucija u naravi, ona bjesnoća vjetra, silna tutnjava gromova, pa da sam bio sam, nebih bio mario popeti se na kakovo poviše mjesto, te odanlje promatrati konvulsije i raznolikosti naravi. Nu ovako bijaše mi voditi nježno biće, koje se u ovaj par za moju ruku ljubeznom pouzdanošću prihvatilo. Uz nju hodajuć, osjećajuć njenu ruku o svojoj, meni su urlikanje vjetra i gromova pričinilo kao predivna glasba, kojoj iz svakoga tona zuji ljubav.

Medjutim pohitrismo, da prije kiše stignemo kamo u sjegurno mjesto. U to dolete za nama kola. U njih sjedi poznati nam g. K. On stane. Običnom uljud-

nošću pozove gospoje, neka sjednu, te se čim prije kući odvezu. I budući gospoje imadu prednost, to mi mužkarci hajd pješke. Na odlazku pozvà me gospoja Brnićeva, neka dodjem na koji čas, da u družtvu njekih prijatelja protučemo kišovitu večer, „ta i onako“ — doda ona — „dnevi našemu boravljenju ovdje izbrojeni su.“

Ta vrlo čestita gospoja valjda je znala, ili barma odmah opaziti mogla, da su me se njene rieči vrlo nepovoljno dojmile zato na ublaženje njihovo doda: „ako slučaj drugačije neodluči.“ Meni je — moram priznati — ipak taj komentar ponješto prvu bol raztjerao, pa s toga nisam vrlo zlobnomu posmjehu Grgetića podmetao velike važnosti. Ta čuo sam doduše, da je on moj takmac, da se i on otimlje za Sofijinu ruku, ali držah, da su ljudi šale sbijali pripoviedajuć mi stvari, o kojih ozbiljan čovjek nebi smio ni govoriti.

Došav jednu uru kašnje u stan gje. Brnićeve nadjem ondje više lica: gju. Ž., sudinju; gdina. V. novoga konvertitu, pa još dva, tri li mužkarca, koji prisižu sada na ilirizam, kao što su prije na konzervatizam ili reakcionarstvo. Znadeš bo, ja tvrdo vjerujem, stranka, koju mi razumievamo pod protivničkom u domovini našoj, sliedi takva konzervativna načela, koja nalikuju reakcionarstvu, kao jaje jajetu. U družtvu ovakvih političkih vjetrogonja meni je upravo neugodno, pače mrzko; jer ovakvi ljudi, što su danas blagoslivljali, to će sutra proklinjati, čemu se danas klanjaju, ono će sutra u blato obarati. Uvjerit ćeš se, produži li Bog vrieme tvoga življenja, da će nas mnogi sadanjih političkih neprijatelja toliko puta iznevjeriti, koliko puta bude to zahtievala njihova osobna korist. Oni, koji danas nose crvene kape te rogobore proti Magjarom, oni će jim dvoriti, te bezstidno žrtvovati najsvetije interese domovine — bude li to njim u prilog išlo; ili će, prama koristi osobnoj, komu trećemu izručivati i zemlju i narod a Magjare isto tako psovati, kao što je i danas nemilo proklinju. Gotovo vuče me želja, da Ti njeke sadanje nove glasovite domorodce poimence navedem. Nu pustimo jih; Ti se nećeš nikada za njihovim primjerom povesti; a jesu li kukavice uz nas ili proti nam, neboli me za to glava. Nedao mi bože doživjeti dana, gdje bih morao gledati, da ovakvi ljudi odlučuju sudbinom naroda, jao onda čovječanstvu, a napose naš bi narod morao postradati, jer bi mu ovakvi trutovi mogli, ako ne drugu, a to barma privremenu moralnu štetu pred svietom nanieti.

(Dalje sliedi).

Liljanke.

V.

Odkada je ljudi,
  Nitko se nerodi,
Da svem broju ćudi
  Može da ugodi.

Svakomu i svemu
  Mane sviet nalazi.
Prezire, što njemu
  Još se neomrazi.

U tvom vidi oku
  Trunku — to se znade,
Tko u svom široku
  I kladu imade!

VI.

Istina ’e životu,
  Što je tielu hrana,
Znanost za sirotu
  Čovjeka izbrana.

Star i lud kad skũči,
  Jer je zalutao —
Da ju mlad prouči,
  Krv bi mnogi dao.

Rieč mudrosti prave,
  Znaj, vriedna je zlata,
Tko je misli zdrave:
  Zovi ga bogata.

VII.

Po zlu sviet je pošo,
  Da je plakat Bogu!
Što je zlo i lošo,
  Drži vladu strogu.

Na sve, što bi živa,
 Zloba stavi nogu,
Sad krivci na kriva
 Kamen dići mogu!

Zasijala jade
 Zloba svud i jeda,
Pauk sisat znade
 Otrov tja iz meda!

VIII.

Bogat i ubogi
 U svom srdcu vazda
Nosi zakon strogi,
 Što ga sam Bog sazda.

I u srdcu onom,
 Gdje se htjelo nebi
Kó na mjestu sklonom
 Vlast podignù sebi...

I krinka pokrije
 I grob nakaz ružnu,
Al ništa neskrije
 Savjest krivu, dužnu...

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvati Iv. Belan).

VIII.

I opet bijaše noć. I opet prodiraše bliedo svjetlo mjesečje kroz okna u sobicu, gdje je Olga spala na kukavnoj postelji. Pokraj nje sjedjaše Vazil vruće se moleći bogu, neka odkloni ovu nesreću od njega, neka neda posahnuti zadnjoj grančici roda Crnikova. Umaklo je njekoliko tjedana, odkad je Olga dobila žalostni glas o bratu, a crv tuge i bieda izjedaše joj i onako slabahno tielo sve to jače. Blieda joj lišca još bliedja postanula; tamne oči još joj dublje upale; slabe ruke još većma joj osušile i oslabile. Speća činila ti se, kan da je ne stvor ovoga svieta, već nebesni rajnik. Sanjaše — o čem, o kom — van o bratu, i Vazil bi koj put začuo tihanu rieč „Fedor."

— O bratu joj se sanja jadnoj, s kojim se za malo bude združiti, uzdahnù starac i kimnuv glavom odvrnù se od postelje.

Premda je Vazil tiho izustio ove rieči, ipak joj „brat" odjeknù u uhu, i probudi se te vesela pogleda Vazila upita:

— Jeste li još pri meni, dobri moj čuvaru?

— Nikada te zapustiti neću, drago diete, uviek ostanem kraj tebe! odgovori joj Vazil tješeći ju.

— A je li knezu po volji, što ste vi tu Vazile? dometnù Olga.

— Nas dvoje nismo već nikomu u računu, odgovori Vazil, ta zaboravili su i na te i na me.

— Jest, kad mi je brat umro, sad mi daju mir, reče Olga žalostno.

Vazil mišljaše, da će Olga spomenuv brata opet udarit u plač; nu nije, pače radostno se nasmjehnula. To se Vazilu čudno činilo i uprò je u nju oči, a Olga mu reče:

— Vazile, sanjalo mi se o bratu. Pokazao mi se, i rukovao se samnom, obreko mi, da se na brzo sastanemo. Šta to nije od njega liepo, da me dohodi tješit sa onoga svieta. Vidite, vesela sam, što mi je proći s ovoga svieta.

Vazil uzdahnù nemog' uzdržati gorkih suza. Ugledav ga Olga, nasmjehnù mu se, prije ga na ruku i na srdce pritisnù rekši:

— Nemoj plakati Vazile dragi, nemoj, kad ja neplačem. Vidj, kada se s otcem i bratom gore na nebesih sastanem, dohodili budemo u snu k tebi dolje, tješili te, a ti se budeš radovao, kao i ja sad.

Kosnuše se Vazila Olgine nježne nu žalostne rieči.

— Nebudeš me, reče Vazil, ufam se zapustila; ti ostaneš uza me, veselila me budeš, Bog ti daj moć i kriepost, te ozdraviš i veselo poživiš.

— Kakav si ti Vazile, kad mi nepriusćiš ni toga, da se sdružim s bratom i milim ćaćkom. Nisam mislila, da si toli tvrd.

Uprav joj naumio Vazil navadnom nježnošću odgovoriti i utješiti ju, kad na jednom pade na okno kamen, i staklo zveknù. Potihnuše i poslubavahu; a Olga gledaše zamišljeno prema oknu, kudaj kroz rešetku svjetli traci mjesečji prihadjahu.

— Što je to? upita Olga.

Vazil ustade, pristade k prozoru, začù opet ružnjavu kó i prije.

— Njetko mora biti pod prozorom, reče starac. Jest, pod prozorom stoji njetko. Namigava mi, da mu otvorim. Hoću li Olgo?

— A poznaš li ga tko je?

— Nepoznam ga... Gle, opet mi namiguje. Nije spodoban uhodi ni izdajici. Pa tko bi mogo biti tako zlobna srdca, da nas dvoje izda, da nas razdruži? Otvorit ću mu, da vidimo, što hoće.

Polagahno odškrinù Vazil okno, pomoli glavu krozanj i tiho popita stranca, što hoće?

— Jesi li ti stari Vazile? upita došlov. Reci mi, jesi li, nisi li; dok mi toga po istini nerekneš, ničesa ti kazati nemogu ni neću.

— Čudnovato, reče Vazil Olgi pazljivo slušajućoj, što to biva. Jesi li ga čula, što hoće?

— Sve sam čula, odgovori.

— Bi li mu kazao po istini Olgo? tihano ju priupita starac.

Olga premišljava, bi li nebi li mu rekla, neka mu kaže. Možda je taj neznanović Ivanovlji uhoda, pa može sve odati. A možda i nije, domisli se drugoj misli. Tà Ivanov nebude sumnjao o meni toliko, te po noći preiskav'o i razpitav'o o meni. Ta ja sam mu svakako posve u šakah. Može samnom radit, što ga volja.

— Reci mu Vazile istinu — počè malo se premisliv — tà knez Ivanov ni nemisli toliko na me, da bi me sad išo mutit i bantovat.

Vazil to jedva dočekao. Dodje k prozoru i zovnù došlića.

— Jesam ja, koga iščeš. Kaži i ti, tko si i odkuda si?

— Ako si sbilja Vazil, lasno mi rekneš, gdje je mlada Olga kneginja, doda tudjin. Jesi li čuo. Imam joj mnogo što šta kazivati, a toga nitko živ znati nesmije, osim Olga, ti i ja.

— Nisi mi još kazao, tko si ni što si, kako bim ti mogo reći, gdje da je Olga.

— Šta ti je stalo do mene — kad bude vrieme, saznat ćeš jur i to, odgovori Vazilu stranac izpod prozora. Ni svoga imena nereknem nikomu, do li tebi i Olgi. Zar misliš, da sam zato tako s daleka došó, da svakomu izbrojim svoje tajnosti? Tko sam, što sam, i što hoću — znala bude Fedorova sestra Olga. Ako si ti daklje stari Vazil, koji joj hoće sve dobro, recide mi, gdje se nahodi?

— O Fedoru govori, rekne naglo Olga Vazilu. Pusti ga. Podaj mu brvno, da se prikuči k prozoru i amo pane. Možda mi nosi zadnje glasove o mom bratu.

Vazil posluhnù odmah Olgu, podà tudjinu brvno rekši:

— Pamti, da si našò i Vazila i Olgu. Nadam se, da budeš muž od rieči; zato ajde, penji se gori.

Na jednom je glasnik u sobi pri Olgi i Vazilu.

— Zdravo dragi Vazile, progovori glasnik, došav u sobu i prijam Vazila za ruku. Znadem da si poštena duša, odvedi me k Olgi.

— Pri njoj si, odgovori Vazil, pokazav mu postelj, gdje bijaše Olga. Evo ti je, koju išteš. Bog te kaznio, ako joj zlo hoćeš.

Glasnik šutkom pade k postelji Olginoj, prihvati ju za ruku i poljubi. Ozrev se milo na nju, kimnù glavom, misleći: Ipak je istina, što se Fedoru vidjalo. Nije samo on, i ona je dopala krvniku šaka. Grozan li je taj knez!

Ustade gnievni gost, oči mu zasijnuše, čudnovita ga misò obuze, te stade zubmi škripati i stisćuć pjesnicu govoriti:

— Ništa zato. Došao bude dan osvete! Nesretna Olgo! Tko bi ti u koljevki prorekao bio, da budeš trpiti imala! Nu strpi se još malo. Dan plaće nije daleko.

Olga zapanjena gledaše stranca, nemogaše dokučiti, što to mrmlja i komu se grozi.

— A tko si ti, i što mi imaš povjedati? upita ga osokoliv se Olga. Nisi li nješto govorio o Fedoru? Jesi li ga poznao? Zar si ga vidio gdje? Možda si mu i na samrti bio? Zar mi ništa nije poručio? Ni pozdravio me nije? — Gle, ja sam mu rodjena sestra!

— Što? što si rekla? upita ju začudjeno stranac. Ta Fedor nije umro! Jošte živi; u dobru je spravku, nu je uviek tužan i žalostan.

Olga na to poskoči kao preporodjena i čudnovato pogleda pripovjednika. Dáha joj nestà, jedva progovori:

— Bože! Vazile, jesi li čuo! Fedor živi! — moj brat Fedor! Možda nisi tako reko strančе?! Reci još jednom! Reci mi još tisućero puta radostan taj glas!! Fedor moj premili, preljubezni jošte živi!! Drhćuć prihvati prihodnika za ruku, sad ga veselo, sad žalostno pogledava, hoće li opet reći predragu i preveselu joj viest.

— Utiši se, draga Olgo! reče joj prihodnik. Neboj se. Tako sam ti prije četrnaest dana vidio živa brata i zdrava: kako eto mene Petra Ivajlovića ovdje vidiš živa i zdrava! Ivajlović izusti ove rieči muževno i ozbiljno; nebijaše o njih sumnjati.

Olga mu povjerovà riečim i od radosti joj srdce radostnije tuče. Radosti joj suze rinuše niz lice, radosti se posmjeh igra joj na ustnah, vesela poskakuje i neprestano podvikuje:

— Fedor, moj mili Fedor jošte živi. Nebudem više samotnica na svietu, nebudem više zapuštenica! Fedor moj još živi! —

Starac Vazil, tronut do suza s nenadane viesti, ganut s radosti Olgine, pade na koljena i sklopljenima rukama hvali boga:

— Bože sada rado umirem; jer je sretna ona, koju poslje tebe najvećma ljubljah!

Objè Olgu i tople suze obliše obojicu. Petar Ivajlović zatravljen uz njih stoji i suznà oka jim reče:

— Čuda velikoga! Mnijah žalostne vam poruke donieti, a donesoh vam prevesele! Čudno je ipak, kako gospodin bog ljudskim srdcem ravna i vlada; kako mudro preobraća djela zlobnjaka i zlotvora biednikom u radost i veselje!

Minù njekoliko vremena, dok svoj trojici srdca navadno tući počeše; dok se sve troje opet umirilo i upokojilo. Duga žalost omamila jih na toliko, da jim se još i sad činjaše: to je sanja, to je laža. I opet jim moraše Ivajlović kazati o Fedoru glase, da se umiriše i o istini osvjedočiše.

— Nemojte se preveć veselit, reče im Ivajlović, premda Fedor živi, ipak mu je zlo. Bogu je u rukuh, budete li ga kad vidjeli ili ne.

— Moje ufanje u boga, bez mjere je, odgovori Olga, sad sokolica. Samo kad znam, da je živ Fedor, jur ćemo se još vidjeti i tad se nikad nerazdieliti. Pa bio na dnu tamnice, bio okovan najtežim željezjem — bog ga jur oslobodi. Ufanje moje u boga kraja neima. Ivajloviću neboj se, sve mi kazuj, sve, štogod o Fedoru znaš. Sve sam kadra pretrpiti, sve premučiti, sve, pa i pregorke muke bile, samo kada znam, da Fedor jošte živе, kad znam, da ga je gospod bog prihranio meni na radost i veselje. Kaži mi sve, što o njem umiješ!

Petar Ivajlović uze pripoviedati diljem sve zgode i nezgode Fedorove. Kako ga je u Sibiriju odpremio i putem od njega saznao, što je i tko je; upoznao u njem najvećega si dobrotvora; kako mu je, kad su došli na naznačeno mjesto, tvrdom se vjerom zakleo, da bude to sve poručio sestri mu.

Vazil i Olga slušahu pozorno pripovjednika Ivajlovića.

Kako moraše biti nevoljnoj Olgi pri srdcu, čuvšoj, kako joj se s bratom baratalo! Nu nije joj srdce spuznulo, dapače ohrabrila se i stanovito odlučila, bilo pošto poto, riešiti si brata iz sužanjstva. I Vazil stade huliti groznoga Ivanova, toga podljaka, kako je potratio i potepao Crnikov imetak, kako je ovo dvoje siročadi trapio i mučio. I Vazilove rieči sjedoše Olgi u srdce, i njegova pripovjest prisili ju na još tvrdju, na još stanovitiju odluku, da si brata iz tamnice spasi.

— Ali kako ste za boga Ivajloviću, prihvati Olga, dospjeli amo? Kako ste utekli uhodam i ogleduhom?

— To mi je lasno za rukom pošlo. Sám Fedor me je poučio, kako mi se je čuvati. Opisao mi je svu kuću, koliko joj hodnika, koliko oblôga, i rekao mjesto, gdje je tvoja ložnica. Tako sam se lasno dokučio pod tvoj prozor, navlastito kad mi je povjedo za vratašca, što su na strani iza zida.

— Pa kako ste našli ta vratašca? priupita Olga, hoteća doznati sve, kako je i kuda je Ivajlović uljezao gore.

— Kako? Čim? Eto vidiš čim, odgovori Ivajlović i pokazà naramak ključa. Na ključanicu sam pritisnuo vosak, i po tom dao načiniti više ključa. Svimi sam odklipao i kušao, i od svih sam jednim listor mogo odklenuti. Ključanu sam natr'o uljem, da ne ruži. I tako me eto sretno k tebi gori.

— Dobro daklje. Kudaj ste unutra, tudaj budemo lahko i van; reče Olga. Vazile! Ivajloviću! Ja moram brata spasiti; zato bježmo odavde bježmo!

Ivajlovića je zatravila smjelost djevojke, koja bez ikakova strâha opet progovara.

— Pobjegnimo! Nemislite, da sam tako slaba i strašljivica! Dok nisam znala, je li mi brat živе ili ne, dotle sam bila bolna i slaba; nu sada, kad znam da je živ, sad u meni ni mrve slabote ni slieda bolesti nije; sada što odlučih, odlučeno je. Dokle god budem u šakah svomu čuvaru, dotle su mi ruke sapete, dotle od mene ničega nije. Kad se izvinem izpod grozovite njegve zaštite, kad mi se ruke oproste i oslobode, tad mi hrabrinja srdcem zavlada, tad mi junačke misli u glavi zastruje. Dragi moji, nebiste li mi znali reći za kakov skriš, za zaklon kakov, kamo bi se skrila i zaklonila pred groznim Ivanovom?

Ivajlović kimnù glavom:

— Nepoznam nikoga, komu bi te povjeriti, u koga se pouzdati mogo.

— Ja znam za mjesto, gdje nam se nebude ničega bojati; nu nedokučujem, k čemu takovo mjesto? doda starac Vazil.

— Ah! uzdahnù Olga, samo da se domognemo skrovita gdje mjesta! Tad se budem obukla u liepo odielo, pošla glavom k carici, koja je Ivanova jača i možnija, kazala joj sve, što je preko mene i preko moga Fedora prešlo, odkad nam je nestalo otca i odkad pod krilo Ivanovo dospismo. Kad sazna sve ove strahote, sve grdobe i zloće, jamačno nas bude pomilovati, Fedora osloboditi, a ljuticu Ivanova nakáziti. A ja pojdem s vama, moj Vazile i Ivajloviću moj, pojdem s vama u Sibiriju iskat Fedora. A kad ugledam miljenca moga brata, zakliknut ću, što mi bude grlo dalo: O Fedore! sunce oželjeno! Fedore sladki, bratče moj! Slobodan si, spašen si; eto mene, ja sam te sužnosti riešila! Joh kako bude moj Fedor radostan, kako se bude veselio, čim čuje moj glas, kad me opet na bratsko srdce pritisne! . . . Što ne, dragi Vazile, i vi dobri Ivajloviću, vi me ufano pomagali budete, da si brata oslobodim, da ga zloj česti iz rukû izvinem?" (Dalje sliedi).

Temelj družtva umjetnosti u Zagrebu.

Radostno bilježimo, da je početak za utemeljenje umjetničkoga družtva u Zagrebu učinjen. Sjeme je bačeno — Bog bi dao, da nije palo u trnje, gdje bi se zadušilo. Evo našim štiocem izvješća o prvom sastanku, a pripravni smo i nadalje ovomu podhvatu po mogućnosti radit u prilog.

Ako smo sbilja voljni velikomu svietu pokazati se kao narod za prosvjetu zauzet, komu predstoji u boljoj budućnosti velika misija, onda nam je neukloniva potreba njegovati uza znanosti liepu umjetnost i za to napeti sve sile, da dobijemo družtvo umjetnosti, koje će „složnimi silami“ nastojati, da dobijemo umjetnika i umjetnina. Rodoljubi, pa bili političke stranke koje vam drago, pokažite svietu, da i u našoj, od mnogih pokrajina ljepšoj domovini ima za umjetnost mjesta, pokažite, da i u nas ima ljudi, koji teže narodu svomu pribaviti ono, što je kod izobraženih velikih naroda u velikoj cieni.

Zapisnik

1. sastanka za predbježni dogovor o utemeljenju družtva umjetnosti u Zagrebu, držanoga dne 22. kolovoza t. g. u 5 s. po p. u dvorani Narodnoga doma.

Prisutni gg.: Lj. Vukotinović, vlastelin; dr. Franjo Rački, predsjednik jug. akademije. Kanonici: Josip Marić, Andrija Jandrić i Franjo Gašparić. Školski savjetnik: Janko Jurković. Dor. Herman Södl, pastor; dr. Breslauer, dr. Dežman, dr. Makanec. Redaktori: Naum Malin i Gj. Deželić. Odbornik kaz. družtva Aug. Šenoa; član kaz. družtva Petar Brani. Slikari: F. Mücke, Pommer i Prokš; tajnik namj. vieća Mirko Kršnjavi, doktorand Izidor Kršnjavi i Svetozar Galac, knjižar.

1. Presv. g. Lj. Vukotinović poduljim jezgrovitim govorom dokaza korist i potrebu družtva umjetnosti u Zagrebu te izreče nadu, da će se uz toliko puta zasvjedočeno rodoljubje naše valjda do skora početi družtvom djelovati u nas na polju posve novom i neobradjenom — na polju umjetničkom, kako bi znanost i umjetnost zajednički uzmogle pospješiti bolju budućnost naroda našega.

2. Pošto su se prisutna gospoda izjavila u načelu za utemeljenje družtva umjetnosti u Zagrebu, pročita g. Izidor Kršnjavi osnovu pravila, sastavljenih za tu svrhu po improviziranom odboru kod presv. g. Vukotinovića.

3. Poslie dulje razprave zaključeno je pročitanu osnovu pravila družtvenih tiskati u 100 kom. i priobćiti ju prijateljem umjetnosti u Zagrebu, a izabrati odbor, koj bi osnovu pregledao i sa svojimi predlozi prvomu sastanku prijatelja umjetnosti u subotu dne 29. t. m. u Dvorani nar. doma priobćio.

4. Na predlog dr. Makanca zaključeno je, da odbor, pregledavajući osnovu pravila, drži kao glavno načelo to: da zagrebačko družtvo umjetnosti ima postojati kao družtvo samostalno, a ne kao filialka ma kojega drugoga družtva.

5. U odbor za pregledanje osnove izabrani su gg.: Janko Jurković, dr. Breslauer, Gj. Deželić, dr. Makanac i slikar Pommer. G. Iz. Kršnjavi kao izvjestitelj.

6. Da napiše zapisnik prvoga sastanka izabran je Gj. Deželić.

U Zagrebu 22. kolovoza 1868.

Lj. Vukotinović. *Gj. Deželić.*

Osnova pravila za družtvo umjetnosti u Zagrebu.

I.

Cilj družtva umjetnosti i sredstva, koja će rabiti na postignuće svrhe.

§ 1. Svrha družtva jest podupiranje umjetnostî u obće a domaće umjetnosti na pose, s obzirom na umjetnički obrt.

§ 2. Sredstva, koja će se rabiti jesu:

a) Izložba umjetnina novije dobe u Zagrebu, u koliko su za to prikladne;

b) kupovanje i naručivanje umjetnina;

c) kupovanje i naručivanje grafijskih diela po dobrih originalih;

d) posredovanje pri prodaji umjetnina;

e) razdieljenje kupljenih izloženih umjetnina i praemija medju članove i suučestnike družtva putem žriebanja;

f) češće izlaganje umjetnina starije škole;

g) odlikovanje osobito krasnih domaćih umotvora.

§ 3. Družtvo si pridržaje i drugimi shodnimi sredstvi podupirati i unapredjivati svrhu družtvenu; izmedju ostaloga nastojati će naročito oko utemeljenja elementarne umjetničke škole.

§ 4. (S obzirom na § 2. g.) Osobito krasne umjetnine domaćih umjetnika i obrtnika, ne samo podpuno izradjene, nego i osnove, risarije, modele itd. odlikovati će družtvo podieljivanjem srebrne kolajne. — Podieljbu i dotični način imati će odrediti odbor.

II.

Izložba umjetnina.

§ 5. Družtvo priredjuje svake godine najmanje kroz 4 najviše kroz 6 za to najprikladnijih mjeseci izložbu s mjesečnom shodnom promjenom.

§ 6. Proizvodi bez umjetničke vriednosti izključuju se od izložbe. — Kopije i fotografije izključene su redovito od izložbe, nu mogu se iznimice pripustiti, ako su originali osobite umjetničke vriednosti, a obćinstvu nije moguće originale inako viditi.

Izložene već jednom umjetnine mogu se samo iznimice i to poslje duljega vremena opet izložiti.

§ 7. Izključenje koje umjetnine mora se dotičniku što prije na znanje dati. Proti takovu zaključku odbora nema priziva.

§ 8. Svi umjetnici i posjednici umjetnina imadu pravo izlagati jih; inostrani pozvat će se napose i samo pozvanim platit će se troškovi prenašanja.

III.

Kupovanje i naručivanje umjetnina.

(§ 2. b. c.)

§ 9. Za sad se odredjuje od namienjena toj svrhi diela godišnjega dohodka (§ 49)

jedna četvrtina na kupovanje i naručivanje domaćih umjetnina. Družtvo si pridržaje pravo u slučaju povoljnoga napredka umjetnosti u domovini odrediti i veći dio ciele svote u tu svrhu.

§ 10. Tudji umjetnici, koji duže od dviuh godina žive u obsegu trojedne kraljevine smatrati će se kao domaći u svih odnošajih prema družtvu.

§ 11. Domaće umjetnine živućih može družtvo kupovati samo neposredno od samih umjetnika, a od skoro umrvših samo od dotičnih baštinika.

§ 12. Kupovat će se samo što je baš tekuće godine izloženo.

§ 13. Kada družtvo čiji umotvor proda ima dotičnik platiti 5% kao proviziju.

§ 14. Vozarinu i carinu ima plaćati kupac.

§ 15. Bez privoljenja umjetnika nesmije se njegov umotvor nikakvim načinom pomnožiti.

IV.

Godišnje žriebanje umjetnina i premije.

§ 16. Mjeseca prosinca žriebati će se po družtvu kupljene umjetnine. Tečajem mjeseca studenoga izložiti će se ove umjetnine napose. — Od drugih družtva dobivene premije razdieliti će se žriebanjem kao i druge umjetnine.

§ 17. Dobitci izručiti će se samo uz položenu prije dionicu i to odmah ako odbor dotičnu umjetninu nije na prerisanje odredio. Propadne li umjetnina kod prerisavanja tad družtvo neplaća nikada odštete više nego li je samomu umjetniku za sliku platilo.

§ 18. Dobljene umjetnine ako se neodnesu za pol godine postaju svojinom družtva.

§ 19. Svaku dionicu ide jedna premija.

§ 20. Dobitci izručiti će se samo donositelju dionice.

V.

Članovi, utemeljitelji i učestnici.

§ 21. Tko kao član pristupi družtvu, imade platiti svake godine 10 for. ili na jedan put ili na dva obroka. Tko neplati drugi obrok do žriebanja, gubi prava na tekuću godinu i uloženi obrok.

Tko položi 200 for. jest član utemeljitelj i uživa sva prava člana družtvenoga bez obveze na plaćanje godišnjih prinesaka.

§ 22. Učestnici jesu oni, koji plaćaju 5 for. na godinu jedan put.

VI.

Prava članova i učestnika.

§ 23. Prava članova jesu:

a) Bezplatan ulaz u sve izložbe družtva u družtvenih prostorijah, za sebe, gospodju i djecu;
b) učešće na svakogodišnjem žriebanju sa svojom dionicom, koju će dobiti, kad izplati godišnji prinesak;
c) pravo na svakogodišnju družtvenu premiju;
d) pravo glasanja, predlaganja i biranja u skupštinah, koje se medjutim samo osobno vršiti može.

§ 24. Prava učestnika jesu:

a) pravo na premije;
b) pravo na dionicu;
c) pravo na dobitak kod žriebanja od družtva u tu svrhu nabavljenih umjetnina dionicom;
d) pravo bezplatna ulaza u osebnu izložbu umjetnina odredjenih na žriebanje;
e) pravo ulaza u mjesečne izložbe za pol ciene za svoju osobu.

§ 25. Tko kani izstupiti, ima odboru ustmeno ili pismeno početkom godine priobćiti izstup, inače će se smatrati članom i obvezati na sve dužnosti.

§ 26. Član, koj neplati godišnjega prineska, imade se opomenuti od strane odbora a ako još neplati pridržaje si družtvo pravo dug shodnim načinom utjerati; člana pako iz družtva izključiti.

§ 27. Začastni člani dobivaju povelju te imadu ista prava kao članovi osim učešća kod žriebanja. (Konac sliedi).

Bodica riba.

Medju ribami, što se nalaze u naših riekah i moru, bez sumnje je najzanimivija od svih, tako zvana bodljiva riba, premda nije veća od 2—3 palca. Sila, smjelost i sposobnost, zatim život u protivnih stupnjevih zime i vrućine, u moru, u sladkih vodah, kao što i osobiti njeki nagon, da si sagradi umjetno gniezdo za mlade — sve to pokazuje nam tu ribu kao najdarovitiju od riba. Bodljiva riba spada medju Acanthopterijgije ili prsoplovce. Ime toj vrsti je Gasterosteus, koje

je sastavljeno od grčkih rieči gaster t. j. trbuh i osteon t. j. kost, te je dobila to ime valjda od kosti, koje joj trbuh prikrivaju. U puku imadu sliedeća imena: Bodljiva riba, bodica itd. te ju je zato tako prozvao, što ima na trbuhu ljuske poput malih štitova, koje im dolnju čest tiela brane. Razne vrsti tih bodljivih riba razlikuju se po ljuskah i bodljikah kostih. Liepa nu malena je vrst bodljive ribe deseteroljuskasta (Gast. pungitius); duga je samo podrugi palac. Druga se vrsta ista već redje nalazi — 15 teroljuskasta riba (Gast. spinachia); nu ta premda se riedko nalazi u sladkih vodah, ipak može poput ostalih spadajućih živjeti u potoku.

Na prvi se pogled razlikuje od riba po svojem obliku; pa ljuske, unutarnji i vanski ustroj trbuha svaku sumnju odstranjuju, kad već nebi sposobnost, kojom si gradi gniezdo, razliku dosta jasno zasvjedočavala. Drugo je svojstvo bodljive ribe, da uslied stanovitoga upliva poput chameleona mienja svoju boju. Kad se te ribe sele ili boreć se neprestano uzrujaju, pretvori se obično zelena boja u grimizno-crvenu u bielo prelazeću ili kadkad u najjasniju zelenu boju, pače kad je borba žestoka, pretvori se u sasvim tamno-crnu. Pobjedjenica izgubi doskora sjajuću se boju te slab odraz svjedoči smrtnu borbu. Ako metnemo takovu bodljivu ribu u ribnjak, gdje već ima njoj doraslih, započme borbu na novo a tolikom žestinom, da bi se medjusobno utamanile, dok napokon jedna neostane kano pobjediteljica. U povoljnih okolnostih ostaje jih kadkad i dvoje, da si, igrajuć se, sagrade gnjezdo.

Graditi gnjezda, scienilo se prije, znadu samo ptice; jer ono malo gniezda od životinja četveronožnih n. p. morskoga zeca, poljskoga miša, nisu drugo van jame za mlade. Da osim ptica još i njeke vrsti riba prave gnjezdo, toga novi naravoslovci nisu znali dok nije naravoslovac Coste u parižkoj akademiji priobćio svoje nazore o bodljivih ribah, koje si gnjezdo prave. Premda je Aristotel pred dvie hiljade godina kazao, da njeke male ribe poput ptica gnjezdo grade — nisu mu htjeli vjerovati ili se nisu brinuli mnogo za takovu malenkost.

Medju novijimi naravoslovci spominje je Clive, da jedna vrst morske ribe jaja nosi u gnjezdu, naličnom mrieži te se naslućuje, da je ta vrst riba, o kojoj je govorio Aristotel. Costeovomu dugotrajnomu i neumornomu iztraživanju podje za rukom cielu promjenu kod gradjenja gnjezda bodljivih riba točno opisati. Sadržaj svega ovo je u kratko: Čim dodje vrieme, da se legu jaja, vidimo mužkarca, jerbo ti samo rade, a ženske se niti najmanje nelaćaju posla, — kako sa svom silom radi, da svojoj obitelji načini što bolji stan, a to dosta muke stoji tako malu ribu. Svaki ma i najmanji komadić, što ga treba za gradjenje, mora u svojih malih ustah donjeti često iz dalekoga mjesta, a sredstva, kojimi si temelj svoje sgrade proti navali valova čuva, zaisto su izvanredna.

Prva je briga bodici, da si temelj, sastojeći se iz lahkoga gradiva, zasipa pjeskom te onda spaja tvarju, koja česanjem proizlazi iz tiela. Taj u istinu težki posao izmuči često tu malu ribu, čemu se niti najmanje netrebamo čuditi, ako sravnimo težkoću djela sa razmjerno malim tielom njezinim. Kad je to dovršeno, počme zabadati male šibe, a u tom je često toli tvrdokorna, da, pukne li joj šiba, na novo ju zabada onamo, gdje joj se bolje čini. Ako joj se koj dio gradiva nečini dobrim i shodnim, razruši cielu sgradu nemareć za trud i dangubu, te jako daleko odnese nevaljalo gradivo, da joj kod nova gradjenja nesmeta. Kad diže zidove na isti način postupa kao i kad temelj polaže.

Gnjezdo ima spreda i straga ulaz, kroz koj riba češće prolazi da ga bolje uredi te da kašnje udobnije i sigurnije ima mjesto za se i za svoje mlade.

Za tako gotova gnjezda nastaju često ljute borbe a koj u toj borbi pobjedi, taj svoju družicu uvede u gnjezdo i vjerno bdije pred ulazom, dok ona jaja leže; ribcu je tomu boja neprestano grimizno-crvena. Takove je boje kroz cielo vrieme, dok straži t. j. dok se iz svake ikre neizleže mlado te dok se mladi nerazidu. Onda se odreče svoga službovanja i liepa mu se tamno-zelena boja opet povrati.

P. K.

Iverje.

(Od dra. N. Ivančevića).

26.

Anatomu.

Razglabati možeš lako
Mrtvo truplo, trule kosti
Neće dušu mi nikako
Taknut skalpel * — nož tvoj prosti.

* nož anatomički.

27.

Na Dembela.

Ljudi vele da lengariš,
Da za posô ništ nemariš,
Da bezposlen uviek stojiš.
Ipak vidim da se znojiš.
Zbilja? Je l' se trsiš, vrtiš?
Ne, ne — trbušinu prtiš.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. U dvorani narod. doma sastalo se dne 22. kolov. do 20. gospode, da viećaju o utemeljenju umjetn. družtva. Obširnije o tom vidi na str. 537 i sl.

— Sl. zastupstvo grada Zagreba zaključilo je na predlog mjestnih školskih nadzornika dne 8. kol. t. g., da se početkom dojduće školske godine otvori V. razred višje djevojačke učine, te je naložilo školskomu i gospodarstvenomu odboru, da nastoji oko oživotvorenja ovoga zaključka. Hvala zastupstvu na tom zaključku, što se je obazrielo na najvruću želju gradjanstva i ciele domovine.

— Prigodom kraljevskoga sajma bijaše ovdje medju inimi znamenitostmi vriedno gledati fotografske slike iz svih pet strana svieta u sveobćoj izložbi L. Velté-a iz Pariza. Ima tù 500 transparentnih tablaux-a na staklu i svili, koji te po optičkih i mekaničkih strojevih postavljaju reć bi pod pravu veličinu veličanstvenih palača mletačkih, u život parižki, vode po vječnom Rimu, Londonu itd. u najljepše prediele zemlje i mora. Osim te panorame nalazi se sad ovdje glasoviti anatomički muzej gosp. Willardta, sadržavajući 1000 praeparata, medju timi i takovih, koji u znanstvenom i umjetničkom obziru nadkriljuju sve, što se je dosad i po najvećih muzejih pokazivalo. Ima tu 16 kipova životne veličine, a poimence jedan prekrasni kip ženske, kojoj Venus kažu; ti se kipovi dadu posve razstaviti i mogu te potanko naučiti o sastavu i ustroju čovječjega tiela. Povrh toga narodoznanstvo, anatomija, ženske bolesti, primaljstvo, embryologija (razvijanje čovjeka) patologična anatomija, frenologia (n. o lubanji) čuvstveni organi (fiziologija) i najteže operacije daju gledaocu zgodu, da se nauči poznavati i najsitnije radnike u čovječjem organizmu. Taj je muzej dakako samo za odrasle i one, koji su se što naučili iz čovječjega života, te mogu shvatiti zadaću svega spoja i stroja, nu mogu i posve površno izobraženi ljudi naći u tom muzeju milu zabavu, kad gledaju n. pr. prekrasnu djevicu, ležeću u estetičkom pololožaju, kako im se umiljato smieši, da ti se je uprav težko od nje oddieliti. A koli divni su kipovi mužkoga tiela; gospoje mogle bi se tù uputiti, koli je škodljivo njihovu zdravlju ono silno stezanje tiela taštini za volju.

Književnost. (Hrvatska i srbska). Izašo je „Arkiv za povjestnicu jugoslavensku." Knjiga IX. Uredio Ivan Kukuljević Sakcinski. Troškom družtva za jug povjestnicu i starine. U Zagrebu štamparna Drag. Albrechta 1868. Na 8-ni str. 344. Sadržaje: I. Politička povjestnica: 1. Chronicon breve Regni Croatiae. Joannis Tomasich Minoritae. — Kratak ljetopis hrvatski Ivana Tomašića malobraćanina. 2. Bugarsko-magjarski rat god. 888, od Karola Szabóa, preveo B. V. S. s opazkami uredničtva. II. Crkvena povjestnica: Kako postà i napredovà malobratska država sv. križa hrvatsko-kranjska. Od A. Pernara. III. Književna povjestnica: 1. Prilozi k historiji književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Od V. Jagića. 2. Književnici u Hrvata s ove strane Velebita, živivši u prvoj polovini XVII. vieka. Od Iv. Kukuljevića. I. Bogoslovci i pisci pobožnih knjiga: Antun Vitelić, Mikula Krajačević nazvan Sartorius, Petar Ljubić, Nikola Galović, Ana Katarina grofinja Frankapan-Zrinska. II. Jezikoslovci: Ivan Belostenec Orlović, Juraj Habdelić. III. Pjesnici

a) latinski: Nikola Istwanfy, Martin Briglević, Matija Čehović, Stjepan Berislavić od Male Mlake, Ivan Krušelj, Ivan Jaskaj, Ivan Sakmardi Dijankovečki, Krsto Kalmandi, Ljudevit Bedeković i Juraj Andrija Gladić; b) pjesnici hrvatski: Atanasij Georgičević (Georgiceo), Daniel Grozdek, Pavao Jančić, Gabriel Jurjević, Petar grof Zrinski i Matijaš Magdalenić. IV. Povjestnica: Nikola Ištvanfi, Nikola Stepanić Selnički, Pavao Jagustić, Iv. Tomko Marnavić, Fr. Glavinić, Benko Vinković, Raf. Levaković, Pet. Petretić, Jur. bar. Ratkaj Velikotaborski, Iv. Bart. Gladić, Krsto Kupinić, Iv. Despotović, Fr. Ladany i Ivan Patačić Zajezdanski.

Koliko se eto književno blago nalazi na 346 str. u vel. 8-ni tiskana! Ciena 1 fr. 50 n. Vanskim članovom povj. družtva razposlat će se s X. knjigom, koja je pod tiskom.

— Kalendari za god. 1869: Zagrebački Šoštar knjižare Županove, tiskom Drag. Albrechta u 2 izdanja; malo stoji à 15 nč., veće s poučnim sadržajem à 25 nč.

— Novi zagrebački šoštar za puk. S dodatkom poučno-zabavnim za prostu godinu 1869. Ili tako zvani: „Novi Zagrebački šoštar." Treći tečaj. Ciena 15 novč.

— Gitane, romant. poviesti iz južno-amerikanskoga života, francezki napisane Xav. Montépinom, izašo je u prevodu hrvatskom V. svezak nakladom Hartmanovom. U 8-ni str. 313—326 pa 1—166. Ciena 80 nvč. za predplatnike 50 nvč. a koji su predplatili prvih šest svezaka stoji samo 25 n.

— Andrija Stazić, učitelj u Zadru namjerava izdati r i e č n i k, koj bi brojem rieči na daleko nadmašio sve naše pa i Vukov riečnik. Poziva na predbrojku, a po broju predbrojnika udariti će nakladu i cienu svomu riečniku.

— Š k o l a, list za školu i sve školsko, izlazit će od 1. rujna 1. 10 i 20 u mjesecu u biogradskoj državnoj štampariji. Urednik mu je M. Gj. Milićević, tajnik u ministarstvu prosvjete i crkvenih diela i član srb. učenoga družtva. Ciena mu je do svršetka ove godine 20. groša.

— Jesenji dani, zove se knjiga pripoviedaka i novela Milana Andrića u Baji. Predplatnina 80. novč., „Dragoljub" će od hrvatskih predplatnika rado piscu u Baju novce odpremiti. Skupljači predplatnika dobivaju na 10 prim. jedan.

— G. V. J. Hlavač, likovodja srbskoga crkvenoga pjevačkoga družtva u Vršcu, izdaje „Srbske narodne pjesme", udešene za glasovir, koje je srbskoj „mladeži" posvetio. I. svezak odmah će izaći, a biti će takovih svezaka 20. Prva polovina udešena će biti za dvie, a druga za četiri ruke — te će, veli, biti od praktične vriednosti za one, koji se žele spremati za dobre svirače. Ciena je prvomu svezku 1 st., a za predplatnike 70 novč. Ali se za prvi svezak ima platiti 1 st., pa će se 30 nč. uračunati u ime predplate za II. svezak.

— „Naše pokajnice vile na grobu kneza Mihajla, poginuvšega 29. svibnja g. 1868." Spjevao N. Musulin Gomirac u V. Gradiški. Na 8-ni 15 str.

— „Čin pomazanija svetim mirom kneza srbskoga Milana M. Obrenovića IV." Biograd, državna štamparija 1868. Na 8-ni str. 24. Na kraju su dodane dvie liepe besjede, koje je gospodin mitropolit Mihajlo govorio prije i poslie miropomazanja.

Narodno kazalište. Dne 17. t. m. kao u oči imendana nj. veličanstva našega kralja Franje Josipa I. predstavljala se kod svečano razsvietljenoga gledališta i poslie izpjevanja pučke hymne p r v i p u t Suppé-ova poznata operetta u jednom činu „L i e p a G a l a t h e a" i bila je 20. opetovana.

To djelo našega darovitoga zemljaka spada bez sumnje medju njegove najbolje operette, nema nijednoga broja, koj nebi bio melodičan, a ima i takovih, koji su i od neobične muzikalne vriednosti, medju koje brojimo pjesmu Galathee na liru, tropjev medju Galatheom, Mydasom i Ganymedom a osobito dvopjev medju posljednim i Galatheom, tako zvani cielovni duet, koj je posvuda pravu senzaciju proizveo, a i pojedne fraze tenora (Pygmaliona) pune su uježnosti, uzleta i blagozvučja.

Tekst je manje za rukom pošao, no i on ima zabavnih pojedinosti, kao što je Mydasova svakolika uloga i njestašni prizori Galathee. Mislimo dakle, da će se i to djelo uzdržati na našem repertoiru tim većma, što je i predstava, od prve pjevačice počemši pa sve do zbora za rukom pošla, čega radi gospodin kapelnik Švarc i svekoliko tako pjevačko kao i orkestralno osoblje zaslužuju tim veću pohvalu, što nisu imali više nego šest dana vremena za učenje. To je kod na-

pravi fenomen, jer dosad trebalo je barem isto toliko nedjelja, da se nova kakva operetta u scenu metne.

I sceniranje bilo je dobro, čega radi zaslužuje i redatelj gospodin Freudenreich, da bude pohvalom napomenut; jedino čemu bi prigovoriti mogli jesu stare, već obliedjele dekoracije i veliki dim, koj razsvietljenje štatue Galatheine bengaličkom vatrom (!) prvi večer prouzroči; drugi večer dne 20. izostalo je sasvim, što je i u redu bilo, jer ako se nemože što čestito izvesti, bolje je, da se odustane od svakoga pokusa, tim većma, što smo opazili, da je dim mjestimice uštrbno djelovao i na čistoću glasa njekih pjevača.

Odbor bi se svakako za nove dekoracije i osobito za boljega kazalištnoga majstora poskrbiti morao, jer to je od njekada Akilova peta naših predstava, koje nemogu i kod najbolje volje i vještine tako artističnoga ravnatelja kao i redatelja bezporočne biti, dok se rečeni nedostatci iz koriena neuklone.

Naslovnu ulogu pjevala je oba večera gospodična Terputčeva kao gost. Sve, što smo prigodom recenzije koncertâ ove darovite dražestne pjevačice, o njezinom usposobljenju za operettu unapred rekli, podpunoma se obistinilo. Glas joj je posve za tu struku dovoljan, njezin krasan, dugotrajan ćurlik, uobće njezina dobra škola postigla je obćenito odobrenje, a njezina naravna, nježna, neprisiljena, isto tako čedna kako pikantna igra bez svakoga pretjerivanja učinila je najugodniji utisak. Plesak, kojim je njezino svekoliko djelovanje od strane obćinstva bilo primljeno, bijaše obiljat a i vjenaca nije falilo.

Gospodin Plemenčić (Mydas) nije već odavna tako čisto, odrješito i izpravno pjevao, tekst u pjevanju izgovarao je neobično razgovjetno, tako da smo ga mal ne svaku rieč razumjeli, što je velika prednost! Igrao je karakteristično i razvio opet mnogo komične sile. On može tu ulogu medju svoje najbolje uvrstiti.

Gospoja Lesićeva (Ganymed) bila je u mužkom odielu veoma zanimiva i razvila je uprav prekrasan glas, šteta da neumije još dovoljno sjenkovati svoje inače prilično čisto i izpravno pjevanje a u obziru igre potanje individualizirati i uliti joj potrebam humor — ništa nemanje dopala se je i bila je često živahnim pleskom i izazivom odlikovana.

G. Sajević (Pygmalion) pokazao je mjestimice i ovaj put veoma ugodan i zvučan glas, no još nije tako u pjevanju siguran, da bi ga u svih položajih onom silom razviti mogao, koja je za kazalište potrebna, da se obćinstvo sve njegove ljepote užije; u glasbenom obziru izveo je svoju za početnika dosta težku ulogu bezporoćno. On ima u istinu liepih sposobnosti za liričnoga tenora, samo bi mu trebalo priliku dati, da ih može shodno izobraziti.

Zborovi i orkestar pod upravom marljiva našega kapelnika g. Švarca držahu se veoma dobro. Kuća je bila dubkom puna.

Kako već gore mimogred napomenusmo, bila je ova operetta 20. i. m. opetovana po drugi put i to istim uspjehom i kod isto tako pune kuće. Kod druge predstave dana je bila uza nju i vesela igra u 1 činu: „Sva su sredstva dozvoljena.“ U njoj sudjelovahu s dobrim uspjehom gg. Freudenreich, Brani i Plemenčić i gospodične Bajzova i Ružička. —l—

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Plodina je južnoga podnebja,
Suho ti se iz lagvića vadi,
Il potrebnim na vience prodaje.
Dodaj pisme t a v izluči,
Dobiti ćeš toga izobila,
Gdjeno širi carski oro krila.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 30. Odgonetka (rebusa u br. 32.) „Žena drži tri ugla, muž četvrti“ riešiše gg.: I. Wohlmuth u Zagrebu, Radivoj Albrecht u Sisku, Ilija Ogrizović, Jovo pl. Ostoić, Martin Kosma i Konrad Zimpermann u Senju, gdčna. Terihajeva i Grloci u Križevcih.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 262. J. Pavlović, trgovac i 263. Antun Kovač oba u Karlovcu. 264. Vladoj Spišić, odvj. u Koprivnici. 265. Cvjetko Gruber, duh. pomoćnik u Cirkvenici. 266. M. Oršić, bogoslov na otoku Krku. 267. Ambroz Kolaj, bilježnik u sv. Gjurgju kod Ludbrega. 268. Gdja. Eva Novačićeva, učiteljka u Karlovcu. 269. Gj. Matosović, kapelan u Bistrici. 270. Oskar Balog, gimnazialac u Varaždinu. 271. Bogoslovska knjižnica u Ljubljani. 272. Eduard Kos, župnik u Krapinskih toplicah. 273. Franjo Budicki, podarcidj. u Pokupskom. 274. Makso Morić u Mariboru. 275. O. Gj. Novak u Karlovcu. 276. Iv. Mikac, kateketa u Križevcih. 277. Franjo Anaković, kapelan u Račinovcih. 278. Julio Bubanović, žup. vel. bilježnik u Križevcih. 279. Adam Bobić, župnik u Podvorcih. 280. Stjep. Valdec, župnik u Rakovcu. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 35. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

Ali kud sam opet zabrazdio! Lica njeka, s kojimi moradoh ove večeri govoriti, potaknuše ove misli u meni; a zaboravih gotovo, da neslavna, opaka djela mogu na vrieme škoditi; a slavna i koristna da traju i kroz vjekove, te jim spomen prelazi od generacije na generaciju i tek sa čovječanstvom nestaje i njih. Liepo veli naš Gundulić:

Vrieme mrakom od zabiti
Care i carska krije imena:
Samo je svietla viek na sviti,
Diela uzmožnieh uspomena.

Do brza povede se u družtvu živahna rieč o svačem. Ti znadeš, u nas Hrvata nevlada francezki običaj u konverzaciji, gdje jedan pripovieda, a drugi slušajuć imadu dovoljno vremena ili se rječitosti i dosjetljivosti govornika diviti, ili od duga vremena svjetiljke po salonu brojiti te zievati. U nas govori susjed sa susjedom, ili sabere jih se više u kolo pa udri u kadšto i vrlo bučne razgovore. I meni čini se ovo praktičnije, barma u ovom položaju, jer je ipak lašnje doći sa ljubljenim bićem te s njim sboriti o stvarih drugim možda dosadnih, ali njim vrlo zabavnih. I ja tražih sgodu, da se do nje dovučem. Mene zaokupe dva gospodina zahtievajuć neka izrečem svoje mnenje, da li je bio veći umjetnik Talma ili Garrick. Uzalud dokazivah njim, da je mučno suditi ob umjetnicih, kojih nikada nisam vidio, koje tek po slavnom imenu znadem; pa da se niti u samu umjetnost mnogo nerazumijem: njima se ti razlozi pričiniše veoma pušljivi. Na sreću dodje naš prijatelj R. pa me rieši dosadne te prepirke. Pohitim do Sofije. Nju, kao bujno proljeće zahvatiše u svoj krug: kasno ljeto, jesen, pače i zima — pristare gospoje, tražeć, neka jim protumači najnovije pojave u modi.

— Meni se sadanja večerna toiletta nedopada, progovori ženska, kojoj siedi lasi dokazuju, da je jesensko doba njena života na izmaku, a zimsko na domaku. Promislite moje drage: ružičasta odjeća „gros de Naples“, weiss schillernd; visoki flatterbesatz, gotovo gladak, od starih čipka, a sa strana namješteni „Rosenguirlandi.“ To mi se čini onako, kako da rečem, zu schreiend.“ Moje drage, to bome nije za nas.* Nema na svietu u obće dosadnije, ali mnogim ženam niti ugodnije zabave do razprava o modi. Bome meni se neljubi takova konverzacija, pa bih bio smjesta taj maleni o pantljecih i vrpcah razpravljajući parla-

* Čitateljice neka izvolje promisliti, da se ovakvo nosilo po prilici prije dvadeset i šest godina. Op. p.

menat ostavio, da me nije zaustavljalo Sofijino oko, motreć me kadšto vrlo bolnim izražajem. Činjaše se, da i nju hvata jednaka dosada, da se njene misli i nazori u tom sastaju sa mojimi. Tek nakon duga vremena izvine se njekako onomu družtvu, ja poletih k njoj; al gle za mojimi ledji stoji već Grgetić. Vrazi te odnieli, pomislih, okrenuv mu ledja. Ali on, kao da toga niti neopazi, nego sasma „po domaći" pride k Sofiji, uhvati ju velikom pouzdanošću za ruku te odvede do kanapeta, gdje se još uviek prepirahu gospoda o prednosti glasovitih predstavljača. Ona me pogleda pa se nasmješi čarobno i tužno zajedno. Napade me težka dosada. Što da činim kraj tih brbljajućih stvorova božjih? Otići nemogoh, valja mi daklje čekati. „Strpljen, spašen", pomislih, sjedoh a moje misli zarone do skora u bezkrajne prostorije ideja te krasnih sanjarija. Još jednom poredaju se pred mojim okom sve raznolike slike iz moga najnovijega života, a iz svih tih prilika sastavi srdce moje samo jednu, divnu čarobnu. Sa nje razliežu se traci sjajni, topli, živi, tjerajuć maglu budućnosti izpred mojih očiu.

— A vi tako zamišljen? probudi me zvonki glasić. Pred menom stoji Sofija, slika moje fantazije dočara ovamo svoj prekrasni original. — Ja stojim ovdje već njekoliko časova, a vi me niti neopaziste. Kakova je vila poniela vas u rajske prediele, da ste zaboravio ovu dolinu suza?

— Dà, gospodično, prava je vila; ali ona me sretno i natrag doniela.

— A bome vi se namjeriste na dobru vilu. Čestitam, kao što znadete, imade i opakih vila, koje sirenskim glasom svojim vabe čovjeka, da ga tim lašnje onda upropaste. Čuvajte se.

— Oh, moja vila nije takova. Njoj mogu slobodno povjeriti i život svoj. Mekana je srdašca, da uz slavulja plače, a sa ševom pjeva; ljubi sve, što je liepo i dobro. Samo jednu pogrešku, čini mi se, opazih na njoj: umrlim nije sklona, bar prama meni pokazuje tvrdo srdce i hladnu dušu.

— A možda se varate; jeste li se osvjedočio? upita ona sladkim posmjehom. Pa bog znade, možda nije niti dostojna vaše ljubavi; tko znade, bi li se vi njom i zadovoljio?

— O gospodično, vila, o kojoj govorim, imade bistro, pronicavo oko, te razabire veoma dobro ljusku od jezgre, istinu od laži; umije čitat sa lica te razplitat zagonetke čovječjega srdca A da li je dostojna ljubavi? Znate li, kako o njoj pjevam:

O da mi je kruna,
Bih ti kitio glavu;
Il Amfiona lira,
Bih ti pjevao slavu!

Djevojka se na ovaj stih zamisli; kako je blizu mene stajala, na moja uha dopre njen lagani uzdah. Zatim okrene se naglo, a malko poslie obrati k meni smješeće ustne i vedro čelo, i vlažno krasno oko.

— Vi ćete do brza ostaviti ovo mjesto, prihvatim s nova. Majka vaša barma tako je spomenula danas.

— Tako je, odvrati ona, ako se ta osnova nepromjeni.

— Žalibože, plašim se, da je neće nitko poremetiti. Vi ćete opet natrag u klasičnu zemlju Dalmaciju; vratit ćete se medju svoje prijateljice, štovatelje i prijatelje, te biti sretna; a uza to zaboraviti lahkom dušom s v e, što se je ovdje sbivalo.

— I opet me biedite nekrivu, jadni moj prijatelju! Žalim vas, ali nemogu vam zamjeriti, jer me slabo poznajete. Možda će doći vrieme, i vi ćete o meni drugačije suditi.

Ona se zamisli. U njenom oku, u blagom pogledu mogao bi i najveći nevježa razabrati tračak one nebeske svjetlosti, što no ju mi umrli zovemo ljubavlju. Ja se malko nagnem k njoj, naše se ruke sastaše, naša srdca porazumješe, preko ruku, kao preko provodića magneta sastaše se osjećanja naša. A ipak uza sve to, meni se uviek činilo, da ju nješto tišti, da mi želi nješto očitovati, nu ona da se supreza. I već htjedoh ju moliti, zaklinjati, neka ništa netaji pred menom, kad će ona nješto živahnije:

— Vi još nevidiste moga pametara (Stammbuch). Nije liepo, što mi ni do danas unj ništa neupisaste. Jer ako i

znadem, da najtrajnija uspomena može se jedino u duši i srdcu napisati; jer papir može sprhnuti, crnilo s njega pobliediti, slova izčeznuti: to je ipak milo svako pismo od ruke dobra prijatelja.

Brate, tko da se uzprotivi takovu pozivu? Nisam prijatelj nikakovih pametara, jer se u njih sbilja riedko nalazi živa istina; a najobičnije pretvora ili dosadno uljagivanje. Neznam, jesi li ikada čitao pripovjedčicu, u kojoj dosjetljivi Saphir nesmiljeno žigoše licemjerstvo te slamni bezsmisao sličnih uvjeravanja o ljubavi i prijateljstvu. Drugomu nebih barma onako brzo izpunio takve želje, ali njoj kako da nečinim po volji? Sjednemo u kutić k malenomu stoliću, jedno prama drugomu. Ona prevrće papirić za papirićem, a ja gledam, ali ne one često himbene, bezsmislene stihove, nego njene ručice, usta, oči, svaki kret dražestna tiela. Napokon pruži mi prazan bieli listak papira, a ja napisah sliedeće vrstice:

Pod nogama čudno
Šušti lišće suho;
Kano glas duhova
U sried doba gluho.

U dolini cvjetnoj
Širi se mraz ljuti,
A pod njim se krasna
Zelen lišća žuti.

Zalud sunce sjaje
Taleć mraz ledeni,
Kud jednom mraz pade,
Nema već zeleni.

— Liepo, ali po nješto desperatno! reče Sofija pročitav ove stihove. O mučna li posla sa pesimisti, doda, ali tako tihanim, nestalnim glasom, kao da je htjela reći, i ja spadam medju nje. Dalnji razgovor prekine njena mati. Ne dugo zatim počeše se gosti razilaziti. Ja bijah posliednji medju odlazećimi. Na stubah moradoh obećati Sofiji, da ću sutra opet doći.

Prijatelju, ure ove neizvjestnosti izbrojene su. Griešio bih tvrdeć, da me djevojka neljubi, a opet ona kao da se boji to priznati, izbjegava svakomu očitovanju; često govori rieči nejasne, kao da dvoji o mogućnosti naše sreće. Puklo kud puklo, ja ću s materom njenom govoriti čim prije. I samoga me trnci njekako prolaze, kad pomislim na to. Ali mora biti. Kolikogod me usrećuje misao, da me krasni onaj stvor ljubi, koligod mene razdraguje uvjerenje, da je ona žena vrstna ljubav ljubavlju vraćati te nestalnu splav bića moga privesti u luku sreće: opet valja mi jednom znati, hoće li biti moguće sasma dokučiti ono, o čem mislim, da je već moje. — Odviše sam uzrujan, duša moja tako je uzplahirena, da pod tim čustvom i sam um trpi ponješto: misli moje razštrkane nedadu se svesti u logičan red, pa zato volim zaključiti ovo pismo. Srdačne pozdrave šalju ti odavlje vriedni i revni ovdje boraveći rodoljubi, oduševljeni borci za boljak i sreću naroda. Znadeš jih, netrebam jih daklje imence spominjati. Dao Bog te huda sreća neiztrgla iz toga dičnoga kola tvoga sve vas vjerno sliedećega Antuna.

„Razsudjivanja ljudi tako su različita, kao i njihove ure, pa ipak — svaki vjeruje svojoj."
Pope.

Dva dana minuše, od kako je A. Gostinski odpravio gore priobćeno pismo svomu prijatelju. U stanu gje. Brnićeve obći je nered. Na stolcih, stolih i kanapetu leže škatulje, na pó zamotane odjeće te ine ženske stvari. Na podu prostiru se dvie otvorene ladice, jedna već gotovo puna, a drugoj tek je dno pokrito sa njekoliko komada biele rubenine. Sve to pokazuje, da se stanovnici tih soba odpravljaju na put. Vani sipi topla ljetna kišica. Kraj otvorena prozora sjedi — Sofija. Lievom rukom podupire krasnu glavicu, a u desnoj drži svoj pametar. Crvene oči dokazuju, da je jadna već mnogu prolijala suzu, ali vrielo njihovo kao da nekani zatvoriti se, jer one teku hitrimice, jedna dostizava drugu te sdružene često po dvie tri u jednu kaplju niz bliedo, čarobno lice na ruke, u njedra ili na otvoreni pametar. Iz njena do sada obično rumena, vesela lica probija tolika žalost i bol nutarnja, da bi i najhladnijega čovjeka moralo srdce zazebsti misleć na kine, što jih mora trpjeti liepa ta mučenica. Njekoliko koraka od nje stoji mati.

spremajuć stvari i odjeće. Na suholjastom njenom licu zalud ćeš tražiti smilovanje ili sučustvo, ono je mirno, pače rekao bih, u njem vidiš trag tvrdoj duši, koja neće da odustane od svoje namjere.

— Okani se plača i jadikovanja, produži kriepko majka, negdje valjda prekinutu besjedu, jer ni jedno ni drugo nepomažo ništa. Ja bome neznam, što nalaziš na tom Gostinskom, niti je liep, a bome — kako čujem — niti osobito imućan; pa vele, da mu ti nisi prva ljubav. Nu za to mene slaba briga. Napokon nebi marila, da i njega uzmeš. Ali promisli, da ti više nisi vlastnica svoje budućnosti. Tvoj pokojni otac želio je, a ja pa i ti moradosmo mu na samrtnoj postelji obećati, da ćeš uzeti mladoga Grgetića. Sjećaš li se, da je on jedino uz taj uvjet spokojno izdahnuo dušu svoju? Neizpuniti njegove volje, bio bih grieh, bila bi povreda njegovih kosti u crnoj zemljici; značilo bi ubijati njegovu posliednju volju, vriedjati njegov pepeo. Kakovim licem mogla bi ja predanj na drugom svietu stupiti, što li mu odgovoriti, kad bi me zapitao, kako smo ovršili njegovu želju?

— Ali majko, jecajuć odvrati tužna djevojka; ja mladoga Grgetića neljubim, ja ga neću nikada ljubiti! A moj dobri pokojni otac jamačno nije nikada namjeravao jedinicu svoju nesretnom učiniti, budući cieli viek njezin privezati uz neljubljena druga, koj je već toliko puta dokazao, da nevriedi ni tvoga štovanja ni moje ljubavi. O promisli, sladka majčice, kakov će to život biti; kako ću kukati jadne dane buduće uz onako razkalašena, slaboumna te nevriedna supruga? Zaklinjem te majčinom nježnošću, uspomenom na onu ljubav, kojom si sladila život pokojnomu otcu, neturaj me hladnom rukom u bezdno goleme nesreće. Blaga sjena moga otca umirit će se gledajuć sreću i zadovoljnost svoje jedinice, on će se na visinah nebeskih radovati i blagoslivljati uru, kad si me predala u ruke mužu, dostojnu svake ljubavi i tvoga štovanja. O da ti mogu onako živahno nacrtati ljubav, kojom odiše srdce moje prama Gostinskomu, ti bi se jamačno predomislila, te bi uvidila, da sreća i moja, a i tvoja može procvasti jedino uz supruga onako plemenitih osjećanja, postojana značaja te čiste duše, kao što je Gostinski. Pa da znaš, koliko on mene ljubi, kolikom nježnošću prigledava svaki moj korak, kako se srdce njegovo prelieva u mojoj nazočnosti! O privolji majko na ono, što te molim, u nas naći ćeš sretnu tebe uviek blagoslivljajuću djecu.

Živahna djevojka izricaše ove ognjevite besjede tolikim uvjerenjem, tolikim žarom, da se materinje srdce počelo pod tom vatrom taliti. Sofija skoči, poleti k majki te ju strastno ogrli.

— Ti si nestašno diete, progovori gja. Brnićka, nježno privijajuć kćerku na svoje grudi. Prva te je ljubav zaniela, izim nje nevidiš ništa drugo na svietu. Nu nadam se, i to će proći. Zamišljeni, melankolični pjesnik obsjenio je nevino srdce tvoje. To će sve drugačije biti, kad ostavimo mjesto ovo. Vjeruj, da sam znala, što će biti, nikada nebih moja noga stupila na ovo zemljište. Kamo sreće, da sam barma prije odavlje otišla, tebi jadnoj prištedila bi bila mnogu suzu, suvišnu bol i kinu. Kriva sam, tvoje muke sada su gorka plaća mojoj lakoumnosti. I pravo mi je, zašto nisam namah zabranila svako obćenje medju vami, i ti bi se mirnim srdcem vratila bila kući, te jednako spokojnom dušom pružila ruku tvomu zaručniku. Nu, ako Bog dade, što nije, biti će. Vrieme izliečit će i tvoje rane, prije nego li i misliš. Srdce će se smiriti i ti ćeš sama uviditi, da sam mudro radila nepuštajuć uzde tvomu srdcu.

— O slabo li me znadeš, majčice! gorko zavapi tužna djevojka. Možeš me na sve privoljiti, ja neosjećam dovoljne snage, da se oprem tvojoj toli ozbiljno izraženoj volji. Ali ni tvoja vlast nedosiže dotle, da bi mogla vladati mojimi čustvi. Zato evo moje posliednje molbe: ako nedopuštaš, da podjem za onoga, kojemu već dugo poklonih srdce i ljubav svoju; i koga ću ljubiti, dok bude jadno srdce ovo kucati moglo; a ti me barma nesili, da hrlim u naručaje muža, koga sada neljubim, a koga ću s vremenom mrziti, jer će on biti posredni uzrok mojoj biedi.

— Drago moje diete, odvrati starica

strogim glasom, ti govoriš, česa ni sama nerazumiješ; bulazniš kao grozničavac, koji nakon minule vrućice pita nazočne, o čem je govorio, te jih kori, zašto ga nisu uzdržali, nego mu dopustili, da sadje sa postelje, te udariv nespretno o stienu, glavu si ozliedi. Morala bih sdvojiti, da nisam uvjerena, kako ćeš malo po malo i sama drugačije misliti i suditi. Jedno ipak moram ti već sada napomenuti. Ti neznaš, kakovi odnošaji postoje medju obitelju našom i Grgetićevom; ti neznaš, da smo mi Grgetiću obvezani, težko — žalibože — obvezani. U njega je vlast rinuti nas obje u najveću biedu, nevolju i sramotu, a pepeo tvoga otca osramotiti. Moraš znati, da se je tvoj pokojni otac bio zapleo u takove državne poslove, koji bi ga bili mogli u najblažem slučaju baciti u doživotnu tamnicu, a pošteno ime Brnića ožigosati žigom neizbrisive sramote. Grgetić čuva u sebe sve papire i spise, odnoseće se na grozni onaj slučaj. Toga svega nisi ti znala, i ja mišljah, da me neće nikada bit od potrebe o tom crnom biljegu na našem imenu obaviestiti tebe, posliednji ogranak čestite obitelji. O svem tom uvjerit ću te podpuno, kad se vratimo kući. Nu jedno ipak moraš valjda i sama znati: naši dohodci vrlo su slabi, Grgetić pomagaše nas u svako vrieme obilno, bez njega mi bi obje nevoljno kukarile. Uzmeš li njegova sina, izpunit ćeš posliednju volju svoga otca, sačuvati ime naše od rugla i sramote, umiriti majku svoju i pribaviti sebi bezbrižnu budućnost. Promisli dobro, što radiš. Voliš li sve malo prije izbrojene probitke žrtvovati jedinoj — ma i bilo — plemenitoj, ali — dopusti — još nezreloj ljubavi svojoj; voliš li, da se kosti tvoga otca iz blagoslovljene zemlje izbace; a tad čini, što te volja; ali kćerkom mojom nećeš se više zvati. (D. sl.)

Prokletstvo pjesnika.

(Pjesma od Uhlanda. Preveo dr. Demeter).

U staro doba grad se mogućan dizao,
Dalèko preko kopna i mora sievao,
Mirisnih vrta vienac kružâše mu vàs kraj,
Vodòmeti pak sjahu od dúge kano sjaj.

Tam kralj sjedjâše ohol rad blaga i pobied'
Na prestolu sjedjâše tak taman i tak blied,
Jer strah je, štogod misli, a štogod gleda, bies,
I štogod zbori, bič je, i štogod piše, tries.

Put ovog grada jednom pjeváča krenu dva,
Pràm jednog zlatan bjaše a sijed drugoga,
Sjedòglav starac jezdi na konju velikom
A drûg uz njega ide odvàžnim kòrakom.

Mladiću zbori starac: „O sprem' se sinko moj!
Najdublje naše pjesme najpun'jim glasom poj!
Sve sile skupi svoje, svu radost i sav jad,
Jer kralja tvrdo srdce omèkšat valja sad."

U dvòrani gle! stoje već obadvòjica,
Na prestolu pak sjedi sa kraljem kraljica,
On strašno-liep ko krvav sjevêrne luči sjaj,
A ona blaga kano u mjèsečini kraj.

U strune starac dira vještinom tòlikom,
Da trepću sad kô lahor, da grme sad kô grom,
Mladića glas se jasan k nebesom diže gor'
A starčev spjev ga prati duhova kano zbor.

O vesni oni poju, o njoj i ljubavi,
O vjeri i o boju, slobòdi, pròslavi,
O svakoj poju slasti, što blaži udes hud,
O svakom liepom dielu, što diže mužku grud.

Dvorâna' lahka četa zabòravlja svak' rúg,
Božanstvu već se klanja vojnika smion krug,
A kraljica, bol duše i srdca ćuteć slast,
Pjeváčem pusti s njedra u krilo ružu past.

„Pobuniste mi narod i ženu ćete zar?"
Drhćući sav od jeda zagrmi zulumčâr
I mač svoj baci tako, da mladcu prodre grud —
Iž nje se mjesto pjesme tok krvi valja hud.

I bura kô da dunu, razprši sav se krug,
U starca naručaju duh pusti mlad mu drûg,
On baci preko njega kabanicu si tad,
Na konja te ga digne i ostavi zli grad.

Pred velim pako vrati uzprègne korak svoj
Te primi svoju harpu, taj čara puni stroj,
Na jednom mermer-stupu razlupa on ju tad
I vikne groznim glasom, da sav sajèči grad:

„Jao vama holi dvori! ah nikad sladak glas
Neorio se ovdje, netješio već vas,
Prebivao u vama tek uzdisaj i strah,
Dok osvete dub smrvi svak kamen vam u
prah!

Mirisni jao vam vrti! gdje svibanj sada sja,
Pokazat ću vam lice mrtvàca ovoga,
Da pred njim kap osuši, osahne svaki list,
Neòstane ništ' od vas neg' pustoš, kamen čist.

Na tebe, ubojice, prokletstvo pjesnika!
Ne steko vjek krvâve ti vience silnika!
Nek ime tvoje kleto progùta vječni mrak
I kano slabu dahu raznèse ti ga zrak!"

Tak vapi stari pjesnik — svemožni čù ga
bog,
U prahu leži crieplje od hola grada tog,
Stup jedan samo zbori o njegvom sjaju još,
No skoro past će i taj, jer tako već je loš.

Svi vrti nàokolo, sad prediel svi su pust,
Nedaje drvo sjene, svud leži piesak gust,
Nit javlja kralja ime ma kakva kronika —
Sve òbori, sve smrvi proklètstvo pjesnika!

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvati Iv. Belan).

(VIII. dalje).

Tko bi se bio mogo oprieti toploj i srdačnoj prošnji oduševljene Olge? Vazila i Ivajlovića do suza tronuše rieči Olgine, te obrekoše i zavjeriše joj se, da joj budu u svem na ruku, da joj budu vjerni i tvrdi pomagači. Stari Vazil nabroji po koju tegobu i po koju muku, što ih čeka, nu Ivajlović mu hitro pretrže besjedu.

— Ajdmo! nješto se mora dogoditi — ajdmo, Olgu valja najprije oteti izpod šaka zlobivca Ivanova, jer je i nju odlučio pogubiti. Olga je to sve dobro i tanko osnovala, pa sve bude dobro, ako listor do carice dodje, i svoje joj muke i tegobe razdiene.

— Na noge daklje, kliče Olga, neodvlačimo, nezadržavajmo se! Sve spi, vratašca su odklenjena, lasno nam odmaći, nitko živ nebude znao, kuda smo pristali! Hrlo skoknù s postelje, brzo se opravi, najljepše ruho i odielo pobra i u prteć svezà i Vazilu ga podà. Njeke dragocienosti pokupi i k sebi jih spravi, pa reče obima: Ajdmo, ja sam spremna! Ivajlović steže prvi niz brvno, za njim Vazil, napokon Olga.

— Napred! Samo dalje! veli im Olga, dokle god sam blizu ove kuće, nemogu slobodno dahnut.

Dodjoše bjegunci do malih vratiu. Ivajlović ih otvara, a na dvorišću zalaja pas, s kojim se je Olga više puta igrala. Vjerno štene zanjuhnulo je Olgu, leglo preda nju i nudjalo joj se, da s njom podje. Vazil nije na prvi mah znao, bi li ga uzeo sobom, nebi li.

— Pas bi nas tegnio izdati; lavež bude sbudio ljude, pa smo gotovi!

— A bi li ga ubio? upita Ivajlović.

— A nemojte ne! uzmimo ga sobom. Još nam može puno pomoći. Skoči Olga k njemu odrieši ga, i kan da bi štene znalo, o čem se radi, zamuknù i tiho s Olgom podje k vratima. Jur su izmakli izpod krova. Ivajlović pozorno zaklenu vratašca i pita Vazila, kuda sad?

— Samo za mnom! reče Vazii. Odista bi čudno bilo, kad bi nam u trag ušli na ovoj strani kamo sad pohodimo.

Vazil grede prvi, za njim Olga i Ivajlović. Olga žurno i mužki stupa, kao da joj ništa nije. Nov život u njoj uzplamtio, ljubav do brata ga hrani i podržaje. Prava i sveta ljubav, koja od boga dohodi i čovjeku veliku silu i jakost daje, sve premogne, sve svlada, ni tegobe ikakove poznade.

IX.

Dalje Petrova grada, na briegu Neve, u doba ovoga čina, stoji ribarska kućica potleušica. U tu kućicu umače Vazil sa svojom družbom. Od izdaje im straha nebijaše, jer je kućica podaleko i osamna bila, a Vazil se sa ribarom, svojim domorodcem, dobro znavao. Pa tko da poišče kneževsku kćer pod ovakovim krovom! Sunce je već visoko poodskočilo, kad se Olga prenula. Ćuti se ojačanom i osmaženom, milo pogledava muže, što vatru podpiruju i stol prostiraju. Za malo donese ribar punu zdjelu na stol i Vazilu reče:

— Ručnja je gotova, zovnite gospojicu!

Vazil skoči po Olgu i zovnù ju na ručnju. Olga dodje, svi ju radostno pozdraviše, i što imahu, tim ju ponudiše i podvoriše.

— Što sad? upita Olga, čim ću poručati. Nemogu mirovati, dok mi brat u sužanjstvu čami. Pomislite si, kako me je rad imao, kako me toplo ljubio, zavolj' mene prognan bio; pomislite si to, pa mi jamačno dadete pravo.

— Nekaramo tvoje drzkote, doda Ivajlović, svi smo spremni, svi gotovi za te dati život, da leh brata oslobodiš. Nu nenaglimo, opreznim nam je biti, inače pogibosmo. Nezabudi Olgo, kako je Ivanov jak, kako puno može, koliku ima vlast nad vama dvojima, postadši zakrilnikom vašim. Dozna li, gdje si, pa te opet pod svoje šake dobije, propali smo svi, i jadni Fedor još k tomu ćutio bude ovu gorkotu. Daklje oprezni i pozorni budmo!

— Dakako, druge nije, reče Vazil. Nu ako te Ivanov u dvoru zagleda, što onda? Ako te prituži, da si mu pobjegla, i kao pravoga zakrilnika slušat nehtjela? Tada te bude opet u svoj grad vukao, opeta te zatvorio, gore nego prije, a tebi ni od kud pomoći nebude. Olgo! kad mi ovakove misli u glavi zaključaju, tad me odista strah hvata radi tebe.

— Ja sudim, da bi se taj posao i ovako lašnje obavio, pravi Ivajlović, nu Olga nebi na to pristat htjela.

— Recte samo, recte, dragi Ivajloviću, upade mu u besjedu Olga, sve sam hotna učiniti, čim god bi si brata spasiti mogla. Recte daklje Ivajloviću, što sudite; osvjedočio se budete, da sam srdčana i jaka.

— Ako ti je prav, Olgo, ja bi ovako sudio. Najbolje bi bilo, da se po mužku obučeš i na carski dvor uputiš. Veliko čudo, ako bi te Ivanov prepoznao. Pa možda ni nebude Ivanova ondje.

— Nije ništa drugo, što mi svjetujete? upita Olga. Vazile! dohvatite mi brzo odjeću. Nekasni zavlačiti, svaka ura, čas svaki zadaje mi bratu novih boli, mûka novih.

Svi se začudiše srdčanosti djevojčinoj; a jedva je ura protekla, Olga je čitav mužkić. Tako joj pristajaše mužko odielo, da bi ju čovjek veoma mučno prepoznao.

— Daklje na put, kliče Ivajlović. Ti Vazile ostani doma, jer bi te u gradu lahko prepoznali. Ja idem koj korak za Olgom, da joj se što nepripeti. Hodi Olgo, samo se mužki drži; pa tko te za što upita, reci mu, da ideš k carici, da imaš s njom govoriti, česa nitko znati nesmije. Stražari ti nebudu ni žalne rieči kazali, progovoriš li im tako. Kada si pred caricom, znaš, što ti je govoriti. Carica je dobra i milostna. Ja se nadam dobrû.

Olga posluhnù Ivajlovića, pozdravi Vazila i ode.

— Bog te blagoslovi! doda Vazil, bog ti u srdcu u pomoći budi!

Olga ode iz kuće i naglo se prema Petrovgradu uputi. Petar Ivajlović ide za njom, ako bi joj što zagrozilo, da joj u pomoć skokne. Nu bez ikakve pogibelji dospješe do dvora, Ivajlović joj opet magnù, neka se ohrabri, ona ode u carski dvor, a Ivajlović po ulicah gradskih šeće. I ako je bila Olga srdčana i oduševljena, ipak ju obuze straha uzpinjuć se uza stube carskomu dvoru. Čuvar jê nigdje neustavi. Sad je eto pod jednim krovom s caricom, koja joj ima brata vrnut i srećnom ju učinit. Još joj ima njekoliko stuba, da bude pred vratima caričine sobe, kad ju slabost popade, na stienu se nasloni i malko počinu. Noge joj se tresu, dah joj henja, srdce hlapti, kan da će joj puknuti, cielim ju tielom straha hvata. Osudni joj se čas namiče. Nu kad pomisli na sužnja si bratca, mladu ju srdčanost oduševi, do zadnje se stube uspe i odlučito napred pokroči. Srete gizdavu gospodu i gospoje, svi prohadjaju tiho pokraj nje. Upravo kad je htjela stupit u caričino prisoblje, stade pred nju stražar i upita ju:

— Odkud? Kamo?

— Rada bih govoriti s caricom, odgovori mu Olga muževjim glasom. Prosim vas, javite me njezinomu veličanstvu.

— E moj dragi, to neide tako naglo, rekne joj stražar, na sreću dobra duša. Najprije mi moraš reći, što žudiš pri carici?

— O bože, imam joj znamenitu tajnu odkriti, koje do nje nitko doznati ne-

smije, jer se radi o životu dvoje ljudi, odgovaraše drhtavim glasom Olga i tako ga milo prosijaše, da jê odtjerat nije mogo.

— Mučno da bude tvoja želja izpunjena, 'nu jer si vidjeti mladac pošten i nevin, neka bude u ime božje. Reci mi nù, kako se zoveš?

Olga se prepade. Nije ni pomislila, da bi ju tko za ime pitao. Mal da nije rekla „Olga Crnikova“. Još u dobar čas se dosjeti i brzo reče:

— Fedor mi je ime.

— A kako ti je prezime? Carinja mora cielo ime znati.

— Nesmijem cieloga imena skazati, jer je tad sve izdano. Krupna muzga za toga joj niz lice kanù. Molim vas, recte li, da sam nebog mladić, komu je Fedor ime i koj od carice milosti prosi.

Dvorjanik manù glavom.

— Možda si jedan onih dviuh sirota, koje od carice milosti prose. Budi daklje. Vidim da u tebe zlobe nije, javit ću te veličanstvu. Prem mi te je milo siroto; nu se strpi, ako ti je stvar pravedna, milost ominuti te nebude. Hodi de ovamo i tuj počekaj. Carica ima sad mnogo posla, kad odbavi sve čekaoce, dodješ ti na red.

Dvorjanik ju ostavi rekši joj jošte jednom, neka tuj pričeka, dok ju zovne. Sjedeć sama, radostne joj misli po glavi ključaju. Već se raduje u duši, već drži brata oslobodjenim, već cieni zlobivca i hudodjela Ivanova nakaženim. Nu brzo ju lagan sanak minù, na ozbiljan se govor sa caricom sprenù, razmisli kako bude tužan svoj osud pred caričinim licem opisivala. Proteče ura. Imenita gospoda, gizdave gospoje, vladari, doglavnici, državni službenici, sve se redom vrsti. Jedni dohode, drugi odhode. Ni da bi se tko osvrnuo, ni da bi tko glednuo na mladenca, u kutu sjedećega. Pa ni on si nije tro za koga glave; zadubio se u misli, zaljuljao u sladak sanak ljepše budućnosti.

Nu on čas otvoriše se vrata. U sobu se pokomolì bogatac, velikaš, i zaiska dvoranika, sa Olgom onako ljubezno govorivšega, neka ga carici najavi.

— Brzo me oglasite, imam joj mnogo šta znamenita pripoviedati.

— Strpite se koj čas gospodine, odgovori dvoranik, carica se prem sada razgovara sa svojimi doglavnicî i savjetnicî. Znate, da joj nije po volji, kad ju tko bantuje.

Nestrpljivo hoda stranac po sobi i sam sobom od srdca nješto pošaptava.

— Samo da mi nebude dugo čekati, reče na to ohorljivo velikaš naglo. Da ga srdce mine, udri opet sprohadjati se po sobi. Na jednom zapè mu pogled na mladcu u kutu sjedećem, u duboke misli ugrezlu. Tko je taj mladenac? upita dvoranika.

— Nevoljno sirotče, odgovori dvoranik; suzna oka me je prosio biednik, da ga pustim k carici.

Naduvenac bogatac oštro glednù mladiću u obraze. Primače mu se, paklena ga ljutost rani, ruku mu na rame vrže i upita ga:

— Olgo! Odkuda ti amo?

Olga se preseneti, zirnù u neznanca, upoznav ga kliknù:

— Kneže Ivanov!

— Jesam ja taj, jesam! ruknù knez. Drago mi je, što sam te tako brzo uhitio. Vrataru! Ovaj mali je lopov i nevaljalac, uteko je izpod moga krila. Upravo sam za to amo došao, da to carici oznanim; al kad eto, nadjoh ju tuj, gdje se ni nadao nisam. Nebrinite se vrataru ni za me ni za nju. Odvest ću ju sa sobom; nije vriedno, da caricu rad nje bunim. Ovamo te Olgo!

Olga stoji stupac tvrdi. Kan da ju je iz vedra neba tresnuo grom. Sve ufanje razplinulo joj se. Knez ju uhvati za ruku i sobom ju niza stube vuče. Rieč joj se u ustiuh stala; ni vratara ni koga u pomoć zovnut nije mogla.

— Nu me počekuj prežganico jedna, ljutice gujo! reče joj Ivanov dopeljav ju iz dvora. Ja ću ti povjedati, što znači pobjeći, ja ću te jur naučiti, da ti nikad nepane na pamet uskočiti. Dobro te budem spravio, neboj se!

Olga šuti. Bliedja smrti bliede koraca za zlobnim Ivanovom. Tolik joj je jad srdce morio, da ni zaplakati nije mogla. Zamrlu dovuče na ulicu i kani ju u kolesa

vrći i s njom se kući odvezti — kad u tren njetko iza njega hitro mu ju ote. Bio je to Petar Ivajlović, koj je neprestano Olgu očekivao i sad ju eto dočekao. Na rieč Ivajlovića Olga naglo pobježe. Knez skokni za njom, pohitri za njom, dostiže ju, ugrabi ju i hoti se s njom vrnuti do kola. Olga ciknù od boli, nu joj opet prileti u pomoć Ivajlović, i opet se iztrže knezu iz grabivih ruku, poskoči, uteče... nu knez za njom više nemogaše, jer ga pas k zemlji prikučio bijaše. Pas lajaše, kneza i na ramenu ogrize, a dok mu ljudi na pomoć priskočiše, nesta nevidom i Olge i Petra Ivajlovića. I pas dojuri za njima. Osviestiv se knez, nevidje ni traga ni čù glasa Olgi, tražit ju nemogaše. Ljudi ga u kola posadiše i odveze se kući k Petroviću na dogovor, što da je čineći. Sreća i bog, da nije Ivajlovića spoznao. Nije se daklje mogo domislit, da Olga išto o bratu si znade.

— Pa šta nam je do nje?! veljaše Petrović tješeći kneza sretno doma prispjeloga. Dobro da je prošla. Jedna briga s glave. Nije joj treba čuvara. Nahudit nemože. Evo moje glave, ako dodje k carici. Pa da i dodje, vratar ju bude jur odpudio, kad ju znade, da je lažica. Manite se skrbi kneže!

Petrović je knezu pogodio žilicu.

— Pa i pravo da je otišla, sad budem barem gospodar i njezinu bogatstvu, batrivio se Ivanov.

X.

Blieda i usopljena dodje Olga s Petrom Ivajlovićem i vjernim psom u ribarovu kućicu k starcu Vazilu.

— Što se za rane božje pripetilo? naglo ju upraša Vazil, kad se je djevojka nanj naslonila i suze ju probile. Što je Ivajloviću, reci brzo!? Jesu li nam možda vrha došli? — O bože smiluj se brižnoj sirotinji!

Ivajlović mu sve izpripovje, što je i kako je. Saznavši starac vàs dogodjaj, obje srdačno djevojku, a vjernoga čuvara psa pogladi, što se tako junački ponesao. Po malo se osviesti i Olga, te se s Vazilom radovaše sreći, što je ubjegla izpod krvničkih ruku.

— Vidiš Olgo, da smo dobro učinili uzamši sinoć psa sa sobom, progovori joj Vazil. Da ga je Ivajlović utukao, kako je nakanio bio, svi evo propadosmo. — Šarko! dokle god bude Vazila, dotle se dobrû nadaj. I posliednji griz bude Vazil s tobom podielio.

— Šarko bude moj, reče Olga milujući psa. Šta nije dobar i valjal stvor! Šarko zalaja, kao da bi razumio, što djevojka veli, obleti ju do dva tri puta i leže se kraj vratiu. Vidite ga. Vazile! branio nas bude od svakoga neprijatelja. Nebojmo se nikoga.

— To je sve pravo, reče Ivajlović; nu dokle nam bude tako u miru biti, kad je Olgi jur prvi posao osujećen? Fedora valja pošto poto osloboditi. To sam tvrdo odlučio, a odluku ću i izpuniti, ma me i same glave stalo!

— A što da još jedanput podjem k carici? upita Olga. Dvoranin onaj tako mi se mio vidi, tako je liepo s menom govorio, da me želja vuče opet onamo.

— Nipod što! reče na to Ivajlović. Knez je možan; njegovoj se rieči više bude vjerovalo, nego li tvojoj. Dopaneš li jim šakâ, jamačno te budu njemu izručiti, jer si njegova štićenica.

— A zar joj nebude otčev prijatelj ni koj na ruku išo? Zar je nijedan u shrambu nebude uzeo? uprosi Vazil. Tu je knez Romanov, ovdje knez Tulovski, ondje Samajlov. Ovi ju budu ufano branili i zaštićivali.

— Svakako, odgovori Ivajlović. Što bi daklje najbolje bilo? Da sazna pravu istinu, zovnula bi carica Ivanova predase. A Ivanov prevejana i prepečena glavica, nalagao joj bude koješta, namazao ju i zasliepčio, da nije istina. Oprao se bude, opravdao i iz blata izkoprljao. A što bi tad s Olgom bilo? Opet bi upala u šake zlodjelu. Hoćemo li daklje pomoći, poiščimo ju najprije pri nas samih; podajmo se u milost boga i carice.

Olga sjedi, ništa negovori. I prem mlada, domislila se, da Ivajlović pravo ima.

Za čas, trgnuv se iz dubokih misli, kliknù Olga:

— Sad sam se dosjetila, što bi nam zamoglo pomoći. Latimo se daklje posla, pouzdavši se više u boga, nego u svoje slabe sile.

— A čemu si se takovû dosjetila Olgo? upita Vazil. Nam ti tajiti ničesa nije.

— Da idemo u Sibiriju sami po Fedora i amo ga dovedemo.

I Vazil i Petar Ivajlović nadjoše se u čudu, čuvši od Olge drzke rieči. Jedan drugoga u čudu pogledava.

— Što se možda bojite, priupita Olga. Ja se nebojim ničesa. Nećete li s menom, a ja ću sama; a dok Fedora nedobudem, dotle nebudem mirovala. Neuzmogu li uteći, ostati ću pri njem, sladeći mu gorkotu prognanstva. Čim bih mu mogla ljubav bolje vrnuti nego da se s njim žrtvujem? Nebih mu bila sestra vriedna, da mu nevratim milo za drago. Ja ću k njemu, puklo kud puklo.

Olgine besjede dojmiše se obojice kao striela. Nikako nemogahu dokučiti, kako bi mogla tu nakanu oživit.

— Olgo! sprogovori Ivajlović, ti neznaš, što od nas išteš. I ti i Vazil i Fedor i ja lahko poginemo, posluhnemo li tebe i na put se odpravimo. Smrt je sudjena svakomu, koj bi drznuo uteć iz progonstva; smrt i onomu, koj bi prebjegu na ruku išo. Nu nije me ipak toga strah; ta više puta poziraо sam smrti u lica, nu je meni muka s putom u Sibiriju. Kako da odoliš ti slabi stvore groznoj zimi, koja i tvrda muža obara. Mani se draga tih misli; barem dotle, dok proljeće dodje. Zimi odista nebiš mogla pretrpiti nevolje i biede toli dugâ puta. Grozna zima, biesni vjetri, debeo snieg zaufano te pod zemlju sprave, pa i ušla požeruhom i gladuhom vukom.

I Vazil ju nagnù prositi i svih biedâ i pogibeli sjećati. Nu Olga je nepopustna od svojih misli.

— Voljni ste li pratit me, dobro, veljaše im cura, niste li, idem sama. Bog mi bude u pomoći, ako me ljudi i ostave. Ljubav moja jača je svake opomene, naputka svakoga. Neidem li, raztočit me bude tuga i nevolja za bratom uzdišuću. Idem li, ufanje me bude hraniti i kriepiti. Pustite me daklje, kad vidite i znate što je i kako je.

Uzalud su prošnje Petra Ivajlovića; uzalud molbe starca Vazila. Olga je otvrdnula u svojoj nakani. I jedan i drugi, ako i težko i mučno, moradoše privoliti, što Olga žudijaše.

— Budi daklje, reče napokon Ivajlović ponješto zlovoljan, jer vidim, da ti govoriti neprudi. Idemo s tobom. Nezapušćamo te Olgo! promisli, što te sve čeka. Put je dug, putovanje tegotno. Mnogi krat nam budo pod vedrim nebom na mrzlom sniegu prenoćiti. Glad i žedja jamačno nas neominuše. Izjednici i proždrlice vuci cielim nas putem pratiti budu. Olgo! nas dva te budemo branili, koliko zamognemo; nu muke i tegote budu možda jače naše sile i volje. Što daklje bog dade!

— Spremajmo daklje saone i opremajmo konje, reče Olga. Budete li vi dva vjerna druga uza me, tad odolismo svakoj nepogodi i zlu svakomu.

Ivajlović i Vazil stegnuše ramenima.

— Nebožče! ta gdje nam novci za sâne i konje? upita Ivajlović. Ja sam vojak siromak, zaslužbe nemam; a Vazil je star i nebog, nigdje ništa nema.

— Ja imam još nješto novca, na to će Olga vadeći iz njedara škatuljicu. Kad smo izpod Ivanova krova bježali, pokupih dragocienosti pokojne si majke i spravih jê k sebi. To je moje. Dala mi je to majka, bog joj dušu pomiluj! na samrtnoj postelji. Dajte ih promienite. Sve ovo drago kamenje nije vriedno jednoga jedinoga pogleda na brata.

Ivajlović pohlepno razkrenù škatulju i začudi se draguljem.

— Tim se dodušo lasno nabavimo, što nam na put treba, reče na to. Ala da si nam prije to pokazala bila, sto brîgâ manje.

— Uzmite ih daklje sad; ta od srdca sve rada dadem, svaki poklad rada žrtvujem, samo da si brata oslobodim. Ala se bude jadnik radovao, kad nas ugleda!

Ivajlović nješto uzè, što mnijaše da bude dosta, a drugo joj kazà spraviti, jer da još bude crnih dana, za koje treba štedit.

— Pomisli samo, reče, da nam u domovini nebude obstanka. Uteć budemo morali u tudje nepoznate strane, gdje nas oštra ruka zakona zadjesti nebude.

Olga spravi ostale dragocienosti. Misao, da joj se bude od domovine lučiti,

ujede ju za srdce, novu joj ranu načè.

— Zar daklje da Fedora zapustim? Nipošto. Njega moram osloboditi. Gdje je on, tuj budi i domovina moja.

Ivajlović ode kupit sâne i konje, nješto oružja i tople krznenine. Obaviv posao vrnù se kući, kazav, da je sve spremio i za put pripravio.

— Čim noć pade, reče: podjemo!

Olga nemože noći dočekati.

Nu ćim je mrak razastro se nad zemljom, mala je družba na put gotova bila. Razstadoše se sa gostoljubom ribarom, nadariv ga kako mogahu, i žurno se otiskoše na put. Vjerni Šarko i tu im je vjeran drûg. Petrograd nestajaše u nevidu.

— Gospodine, budi nam u pomoći! moljaše Olga. (Dalje sliedi).

Prskavci.

(Od Jovana Josipovića).

Naš genitiv.

Taj nesretni genitiv
Razdvaja nas sve više,
Jedan sad s *a* a drugi s *h*,
A treći bez *ah* piše.

Njeki literat.

Kako sbori, tako piše . . .
Nek' govori što mu drago,
Samo ništa nek' nepiše!

Njekomu umjetniku.

Figura si dosta narisao;
To — jedino 'e tvojom dikom.
Daj im život, ako sbilja hoćeš,
Da te zovu umjetnikom!

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Šesti list.

Daklje do smrti ćeš se na me ljutiti, mila posestrimo, ako nedodjem k tebi na berbu. Vidiš u kakav me mećeš položaj, sad bi morao, da srdce svoje slušam, željiti, da se do vieka na me srdiš, a ako ga saslušam opet mi je strašna misao, da bi mi zlikovni koj demon molbu uslišao pa tebe na me srditu a uz to staru, staru uzdržao. Grozimo se oboje! Vidiš to su ti konsequencije samo pomisli na srdjbu, a kolike su u istinu u praktičnom životu! Ako ti spomenem osvetu, zlobu, nenavist, i druge paklene seke ovih furia čovječje duše, tad sam dosta taman podlog načinio, da ti nanj naslikam uzvišenu sliku treće etične ideje: sliku ljubavi.

Putem uzgrednoga protraživanja doveo sam te, gledajuć razmjerje medju razborom i voljom, na ideju duševne slobode, motreć razmierje medju kolikoćom volje sa kolikoćom volje u istom čovjeku na ideju savršenosti. Ostadosmo dosada uviek kod jedne te iste osobe. Sad ćemo otu granicu prekoračiti te u obzir uzeti i tudju volju. — Jednostavnost nije samo od velike ljepote u umjetnosti, u životu, nošnji i ponašanju već je i od velike vriednosti u svakom protraživanju. Uzet ćemo daklje najjednostavniji slučaj, da s našom voljom u razmierje stupi volja samo još jednoga čovjeka, ili još konkretniji primjer: da moja volja s tvojom stupi u razmierje. Uzmimo, da želimo ja ili ti ma što jedno od drugoga. Ako si medjusobno želju izpunimo, biti će naše volje u harmoniji, ako njih bez razloga, koj je očevidan, neizpunimo, nećemo se uviek baš do groba ljutiti, ali će biti disharmonia u razmierju dviuh volja. Kako sam u prvih listovih razložio, mora takova disharmonia na estetično izobraženu ćud veoma neugodno djelovati tako dugo, dok se nepretvori u harmoniu t. j. dok se volje neizjednače, dok jedno drugomu nepopusti. U tom će se medjutim naći kao i pri drugih idejah lahko takodjer ćudi, koje će biti okorjele i neosjetljive za disharmoniju, laglje nego u drugih; jer će se laglje naći zavjesa, pod koju će onaj sakriti svoju okorjelost, koj neće disharmoniju da osjeti, reći će naime takav: da ima pravo, da ima razloga itd.

Vidiš, draga Franjice, to ti je daklje ljubav, koju ja pod etičnom ljubavlju razumievam. Ona se medjutim može i povećati, pojam joj se može razširiti. Jer ne samo da valja disharmoniju već nastalu odstraniti, no ju valja i izbjeći, tre-

ba volju ne samo sa faktičnom, izraženom voljom drugoga u sklad dovesti već sa istom predstavljenom voljom iskrnjega, šte kad iskrnje kaže, valja čitati u njezinih očiuh želje njene.

Uzmi, da se ona teorija u praksu uvede, nebi li bio raj na zemlji; isti oženjeni ljudi se nebi svadili! — Naravno se nesmije teorija jednostrano tumačiti pa za teoriju ženskoga gospodstva smatrati; jer bi to opet protuslovilo ideji savršenosti, koja mužu vindicira ulogu jakosti u životu a Vam, milene ženskinje preostavlja više djelokruga u ideji ljubavi. — Duševno slobodan čovjek znati će jedno s drugim u sklad svesti, pak prema tomu udesiti svoje djelovanje.

Ideja ljubavi, koliko se i čini jednostavan njen mekanizam, veoma je silna i možna te sačinjava sav etičan sadržaj kršćanstva, komu je ona glavni postulat. Što je kršćanstvo uspjeha postiglo, zahvaliti ima toj u njemu sadržanoj etičnoj ideji.

U običnom se životu nadje mnogo ljudi, koji ovu ideju realizuju ili iz dobre ćudi ili od dobre volje. Ovo je potonje zaslužnije od prvoga, jer ima etične vriednosti. Sama ljubav lebdi nad prirodjenom dobrotom i dobrom voljom sasma neovisna. — Ona često u svietu može šta i pokvariti osobito ako su muževi predobri, nu ljepota njena kao ideje ostaje neoskvrnjena. Smiešiti ćeš se pa pomisliti, da se šalim pa svoj spol branim. Ne, ne, mila posestrimo! Muževnomu se djelovanju hoće više od ljubavi, njoj treba odvažnosti, energije — savršenosti.

Još mi je odstraniti vrlo lahku bludnju, da se simpatia, sažaljenje i sućut u obće računa amo. Sve ovo su puka čuvstva, ponavljanje tudjega osjećanja u sebi, tu neima razgovora o volji daklje ni o razmierjih. Ova osjećanja doduše predilaze često etičan akt ljubavi te su s njime skopčana, nu nesačinjavaju bitne mu sastavine, etična je ljubav čist čin mišljenja te od svih van estetičnoga osjećanja neovisna. —

Ljubav pako ima još njeki smisao dapače se u njem par excellence obično i rabi, naime ljubav medju mužem i djevojkom. Ota ljubav nespada u obseg moga ovdje razmatranja; jer ako je koja vrst simpatije a ono je ta ljubav čisto puko osječanje. Ono obuzme čovjeka, da i nezna kako, ono njime vlada a ne on njom, nema joj daklje mjesta u praktičnoj filozofiji, koja u prvoj svojoj ideji zahtieva podpunu neodvislost od svih osjećanja, duševnu slobodu na oživotvorenje ostalih etičnih idea.

Daklje čovjek, koj se drži tih načela nesmije biti zalubljenim? — Škakljiva je stvar napram tebi tvrditi mi, da nesmije bar tako zaljubljen biti, da mu iz ruke padnu uzde nad sobom. —

Tako kaže filozofija. — Siromašna je l' sieda starica filozofija, kako mudro sbori i podučava ovako iz tih stupaca, a kako se mlad filozof veseli, kad uz tebe na nju zaboraviti može; na to ti nemogu reći nego da i život i filozofija pravo imadu, kao i fizika i priroda; ova prvanja uči sistem u prirodi razabrati ali revolucije u prirodi prepriečiti nemože. Njeki veseljak rekao je jednom, srdce je ko vatren konj, koj s koli u blato zagrezne; kad su kola zapela, tad se predpregne sivi dugouhi mu prijan — razum da ih izvuče. Drastično ali istinito. — U tom ti dakle razmierju nekako stoji i filozofija prema srdcu, osjećanju i ljubavi, koje se daklje čuvaj skupa sa tvojim

U Zagrebu prijateljem.

Temelj družtva umjetnosti u Zagrebu.

(Konac.)

VII.

Glavna skupština.

§ 27. Upravna godina počimlje prvim siečnjem. Tri ili četiri mjeseca poslie svršetka upravne godine ima se redovita glavna skupština držati.

Ravnatelj saziva glavnu skupštinu. 14 dana prije glavne skupštine ima se poziv članovom svojim putem priobćiti, a bitni predmeti, koji će se pretresivati odborom već prije toga, imadu se u pozivu navesti.

§ 28. Izvanrednu skupštinu ima sazvati ravnatelj usljed zaključka odbora, ili onda, kad bi to 20 članova zahtievalo. Sazvati će se kao svaka redovita skupština.

§ 29. Djelokrug glavne skupštine:

a) Izbor ravnatelja i odborskih članova;

b) pregledanje godišnjega izvješća o svih radnjah družtva;

c) izbor odbora od triuh osoba i triuh zamjenika za pregledanje računa;

d) promjene svote godišnjih prinesaka i dionica. Pravo razpolaganja sa reservfondom u izvanrednih slučajevih na predlog odborov;

e) viećanje i zaključivanje o predlozih odborovih i predlozih pojedinih članova;

f) pravo promjeniti družtvena pravila i odlučiti razpust družtva.

§ 30. Glavna skupština može pravovaljano zaključke stvarati, kada su najmanje 25 članova prisutni, zaključuje i bira absolutnom većinom glasova. Ako su glasovi jednako razdieljeni, odlučuje kod izbora žriebanje, kod drugih zaključaka glas ravnatelja.

Kad se radi o promjeni prinosnih svota, dionica i pravila družtvenih, o namirenju troškova iz rezervfonda, napokon kad se radi o razpustu družtva, odlučuje samo većina od $^3/_4$ prisutnih članova.

§ 31. Ravnatelj družtva rukovodi viećanja, a skupština izabire skrutatore i verifikatore protokola.

Protokole pregledaju perovodja, koj ga vodi, ravnatelj i izabrani ovjeritelji.

VIII.

Unutarnja uprava.

§ 32. Uprava družtva povjerena je po glavnoj skupštini izabranomu upravnomu odboru. Taj odbor sastoji osim ravnatelja iz 12 osoba i bira iz svoje sriedine uži umjetnički odbor od 5 osoba, koj će opet izmedju sebe izabrati custosa.

§ 33. Odbor upravni izvršava svoju službu bezplatno. Izabrati se unj može svaki član, koj u Zagrebu obitava.

§ 34. Ravnatelj zastupa družtvo naprama obćinstvu i naprama vlastim.

§ 35. Što odbor u smislu svoga pravili mu podieljenoga djelokruga zaključi, na to je družtvo obvezano.

§ 36. Kod viećanja u odboru imade najmanje biti prisutnih 7 članova. Zaključuje se absolutnom većinom glasova; u slučaju, da su jednako razdieljeni, odlučuje ravnatelj.

§ 37. U odboru se glasuje ustmeno, a kada se radi o kupovanju, o izboru umjetnina za izložbu i naručbinah, tajno.

Kada se ob osobnih interesih kojega odbornika ili člana družtva radi, ima se na svaki način tajno glasovati.

§ 38. Kada se radi o interesu kojega odbornika ili kojega od njegovih umjetničkih učenika, nemože taj odbornik kod razprave niti u odboru niti u ikakvoj komisiji učestvovati.

§ 39. Odbor imenuje izmedju odbornika jednoga podravnatelja, blagajnika za tekuću godinu i perovodju; prvi će zastupati ravnatelja, ako je ovaj zapriečen, a blagajnik izvješćiva svaki mjesec o stanju blagajne.

§ 40. Ravnatelj ili namjestnik mu upravlja sjednice odbora i zastupa ga u obćenju sa oblastmi i u pravnih poslovih. — Sve podneske i pravne izprave imade ravnatelj ili njegov zamjenik i odbornik — perovodja podpisati a izprave one, koje se tiču blagajne i njezinoga rukovodjenja, mora uz to jošte i družtveni blagajnik podpisati.

Odbor izpituje nadalje konačno izvješće poslovno i predaje ga najmanje 8 dana prije glavne skupštine izabranim u tu svrhu censorom.

§ 41. Podravnatelj i blagajnik imadu pravo u slučaju svoga zapriečenja na svoje mjesto zamjenika odrediti od odbornika na svoj odgovor.

§ 42. Ako bi koj član odbora pred svršetkom godine izstupio, popuniti će se odbor privremeno do glavne skupštine vlastitim izborom izmedju članova.

§ 43. Službovanje ravnatelja i odbornika traje 3 godine.

Tko tri mjeseca bez dovoljna razloga svoje dužnosti kao odbornik neizvršava, smatra se da je izstupio.

§ 44. Izlučenje umjetnina, koje se imadu izložiti, naznačenje mjesta za pojedine izložbene predmete kao što i predlozi za kupovanje izloženih umjetnina prinadleže užemu umjetničkomu odboru.

O kupovanju umjetnina odlučuje cieli upravni odbor.

§ 45. Poslove družtvene vodi ravnatelj. Njemu je podčinjeno cielo plaćeno osoblje, s kojim on razpolaže, koje on odpušta i prima uz privoljenje odbora.

Za točno i savjestno izpunjenje svojih dužnosti odgovaran je odboru.

IX.

Dohodci i imetak družtva.

§ 47. Dohodci družtva sastoje:

a) Iz godišnjih prinesaka članova i učestnika;
b) iz ulaznine;
c) iz provizije kod prodaje umjetnina;
d) iz kamata na glavnicu uloženih gotovina družtva;
e) iz izvanrednih dohodaka i darova.

§ 48. Imetak družtva sastoji:

a) iz glavnica utemeljiteljnih i darovanih;
b) iz rezervfonda;
c) iz umjetnina, rezanih ploća, litogr. kamena itd.
d) iz pokućtva imenovana u našastaru.

§ 49. Dohodci družtva trošiti će se:

a) Za namirenje upravnih družtvenih potrebština;
b) za kupovanje i naručivanje umjetnina u svrhu žriebanja;
c) za pribavu premija;
d) na utemeljenje rezervfonda.

§ 50. Rezervfond stvoriti će se iz godišnje dotacije od bar 2% najviše 4% svih u § 47. navedenih dohodaka.

§ 51. Rezervfond se samo u izvanrednih slučajevih u pomanjkanju drugih razpoloživih novčanih sredstva trošiti smije. — Razpolagati rezervfondom smije samo glavna skupština.

X.

§ 52. Razmirice nastavše iz družtvenih odnošaja medju družtvenimi članovi i učestnici medjusobno ili medju njimi i družtvom ili odborom imadu se obraničkim sudom u Zagrebu suditi. Ovaj sud sastoji iz izabrana od svake strane po 2 družtvena člana, koji si biraju petoga za načelnika.

Ako koja stranka neizabere obranike za 14 dana, tad u mjesto nje izabire odbor. Neslože li se glede načelnika, odlučuje srećka.

Članovi se u spomenutih razmiricah odriču nadležnoga suda. Obranički sud nije vezan na uredni sudbeni postupak, na koliko to zakon izrikom nenalaže.

XI.

§ 53. O razpustu družtva odlučuje glavna skupština.

Čist imetak družtveni ostati će, u slučaju razpusta, jugoslavenskoj akademiji, da ga jedino u umjetničke svrhe rabiti smije

---

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Mnogobrojna skupština ovdješnjih gradjana svakoga staleža primila je dne 29. kolovoza t. g. odborom pregledana i uredjena pravila družtva umjetnosti u Zagrebu, koja će se sada podastrieti vis. oblasti na potvrdu. Koliko se nismo niti nadali, opazismo do sada veliko zanimanje za to družtvo — a to je dobar znak, jer dokazuje, da u nas ima puno volje uobće probudit i razširiti bolji ukus u domovini.

Izmedju promiena, koje skupština na pravilih učini, imamo ovdje priobćiti sliedeće:

§ 5. uredjen je ovako: Družtvo prirediuje svake godine najmanje kroz 4, najviše kroz 6 za to najprikladnijih mjeseci izložbu sa shodnom promjenom. Početak i trajanje izložbe odrediti će odbor.

U § 8. izpušta se izreka: inostrani pozvat će se napose.

U § 9. ima stati: samo jedna četvrtina itd.

U § 10. mjesto žive: obitavaju.

U § 21. druga alinea ima početi ovako: Tko položi 150 for. u gotovu, jest član utemeljitelj itd.

U § 27. o začast. članovih izpušten je sasvim. Ostalo je u našem listu danas tiskano po učinjenih izpravcih.

Književnost. (Hrvatska i Srbska). Pripravna radnja za geografiju bilja u trojednoj kraljevini. Napisao dr. Jos. Krasoslav Šloser vit. Klekovski. U Zagrebu 1868. Štamparna Drag. Albrechta u 8-ni 85 str.

— Srbski ljetopis za g. 1866, (knjiga 111), što ga izdaje Matica srbska u Novomsadu izašao je sada uredjen A. Hadžićem. Toj važnoj knjizi ovo je sadržaj: I. Nješto o kronici despota Gj. Brankovića; izpisao Ilarion monah. II Slovenski muzeum; misli

o potrebi središta za svakolika slovjenska plemena. Napisao dr. Bogišić. III. Dimosten kao govornik i državnik. Od dra. Jov. Turomana, Zatim: IV. Ženitba u pogledu psihičnom, pa V. prilozi za poviest srbskoga pokreta g. 1848. VI. Kritična pokušenja u periodu od prvih 7. viekova srbske historije. Od K. Nikolaevića VII. Radnja srbskoga nar. sabora 1865. VIII. Poslovice. (1—558). IX. Radnja Matice srbske 1866. U 8-ni 377. U Zagrebu dobiva se u knjižari svetozara Galca za 1 stot.

— Slavjanskoga juga, zabavne knjige Gj. Klarića izašo je uprav sv. 3. i 4. ujedno vezan. U 4-ni str. 64. Dobiva se kod Sv. Galca.

— O južnih Slovjenih i Slovjenih uobće izdao je slavni ruski povjestnik i starinar Hilferding u „Ruskom vjestniku“ početak svoga obširnoga djela: „Drevnejši (nastariji) period istoriji Slavjan.“ Medju inim dokaza, da su Slovjeni 600 god. docnije započeli svoj historički život nego li Niemci.

— Perivoj darova nebeskih. Molitvenjak od O. Fr. M. Miličevića Hercegovca. U maloj osmini 267 strana. Kod Sv. Galca.

— „Filozofija u Srba; prvo doba Dositije Obradović, izložio Milan Kujungjić, član srbskoga učenoga družtva.“ Tu se riešava pitanje: može li biti srbsko-hrvatske književnosti i treba li, da se ona slobodno u sebi razvija? Za tim se govori o filozofiji i o njenom razvitku u Srba. Pa onda se u glavnih crtah izlaže Dositije onakav, kakav je bio kao učenik, kao učitelj, kako je mislio o književnom jeziku, o vjeri, o narodu i o vlasti, o uspitavanju u obće, kako o ženskinji, kakva je njegova teorija i kakvo mjesto zauzima on u našoj književnosti. Ovo je mala unutrašnja slika Dositijeva kao dopuna spoljašnjoj slici, koju je u čast njegovu izdala obćina, u kojoj se on rodio. Ciena je knjizi 40 novč.

— U N. Sadu izići će kratka „Filozofično-pedagogična razprava“ o političnom-narodnom odgojivanju srbskih vladalaca i srbske učeće se mladeži. S gledišta slovenskoga narodnoga duha, napisao Josip Podgradski, prof.

Sadržaj: Je li nužno, da odgojitelji srbske učeće se mladeži i srbskih vladalaca, a tako isto i sama ova mladež i sami ovi vladaoci sliedeće ideje sasvim jasno shvate: 1. Ideju čovjeka. 2. Ideju vladaoca. 3. Ideju srbskoga naroda. 4. Ideju slovenske državne uprave, slobode u obće, zakona, slobode štampe i govora, i ograničnoga odnošaja medju vladaocem i narodom.

Predplatna ciena je 50 novč. a. vr. Predplata traje do 20. rujna.

Narodno kazalište. U koncertu, koj je gospodična Marija pl. Terputčeva u družtvu s gospodinom Franjom Banom, pitomcem pražkoga konzervatoriuma, dala u ovdješnjem narodnom kazalištu dne 27. kolovoza, bili su sliedeći komadi izvedeni: 1. Ouvertura iz opere „Don Juan“ od W. A. Mozarta; 2. „Znaš li“ pjesma od Utješenovića, glasba od Livadića, izvedena po gni. Mariji Terputec-Terée; 3. Dvopjev iz „Lucrezzie Borgie“ izveden po gćni. Gabrieli Penzeš i g. Banu; 4. „Venzano-Walzer“ izveden po gćni. Mariji pl. Terputec-Terée. 5. Velika baritonaria iz opere „Afrikanka“, izvedena po g. Fr. Banu; 6. Adaggio iz Rossinieva „Stabat mater“ 7. „Prokletstvo pjesnika“, pjesma od Uhlanda, govorena po g. Fr. Banu; 8. Pjesma u sjeni“ iz opere „Dinora“, pjevana po gćni. Mariji pl. Terputec-Terée; 9. Uspomenę iz Verdieva „Ernani-a“ i 10. dvopjev iz opere „Trovatore“, pjevan po gćni. Mariji pl. Terputec-Terée i Fr. Banu.

Inštrumentalni komadi (br. 1, 6, i 9) bili su po vojničkoj glasbi ovdješnje c. kr. posade tako točno i izvrstno izvedeni, da je za svakim gromovit plesak sliedio i da su sudjeljujući glasbenici jednodušno izazvani bili. —

Medju pjevačkimi komadi učinila je najveći utisak na slušaoce arija iz Dinore Gćn. Terputčeva uprav si je svojim savršenim pjevanjem osvietljala lice, jer je pokazala nesamo izvanrednu okretnost grla i prekrasan ćurlik, već i duhovito shvaćenje toga umotvora, u koj je toliko humora i dražestne nestašnosti metnula, da je u pravom smislu rieči obćinstvo najugodnije zatekla. Od te izvrstne pjevačice nismo jošte ništa tako majstorski pjevati čuli, premda su i ine njezine produkcije najveće odobrenje kod nas stekle. To je bio pravi umjetnički užitak! Obćinstvo je bilo tako uzhićeno, da ju je poslje toga komada tri puta uzastopce pod obćim i uprav burnim uzklikom i pleskom izazvalo i nije se dotle umirilo, dok

nije omiljela pjevačica posljednji dio svoje arije opetovala, poslje čega bila je opet gromovitim pleskom još jedared izazvana. I ostale njezine pjesme bile su velikim, ako i ne tolikim pleskom kao ova, primljene. I ovaj večer bio joj je jedan krasan vienac u znak obćega zadovoljstva bačen. Čini se, da se dražestna pjevačica svakim novim pojavom sve više i više dopada te da je već postala neobičnom ljubimicom našega obćinstva; odboru bi se daklje moglo čestitati, ako bi mu za rukom pošlo, da ju dobije za naše kazalište, jer mislimo, ako bi u tu svrhu i kakvu žrtvu doprineso, da bi se izplatila!

G. Ban pokazao je svakako napredak u pjevanju, glas mu je mnogo uredjeniji, nego li je prije bio, intonacija čistija, u obće pjeva umjetnije; no bio je očevidno zlo razpoložen, hrapav, što se je i u njegovoj deklamaciji opazilo, gdje ga je mjestimice jedva razumieti bilo — nemožemo daklje jošte konačne odluke o njem izreći. Ništa nemanje bio je prijazno od obćinstva primljen i ohrabrujućim pleskom i izazivom često odlikovan.

Gđna. Penzeš nije uspjela; ni glas, ni glasbeno izobraženje nedostaju za javne produkcije.

Kazalište bilo je jedva na pò puno.

—l—

Svašta. Nad dosadašnji grb trojedne kraljevine u našoj sabornici čujemo pravi zlatar ugarsku krunu.

— Mjenicu glaseću na 7,200.000 dol. zlatnih splatila je 3. kol. t. g. blagajna saveznih država u Newjorku ruskomu poslaniku za prodanu pokrajinu Alasku u Americi.

— Gospodje i u parlamentu hoće da imadu svoja politička prava uz muževe. U Salfordu skupilo se 1208 a u Manchestru preko 5000 vlastnica kuća, i zahtievahu pravo izbora za novi parlamenat.

— Evo vam 40 centima, viču francezki redarstvenici ljudem na putu, otimajući jim iz ruku crvene svezke Rochefortova časopisa „Laterne". Redarstvenici davajuć vlastnikom listova odštetu priznaju, da rade nezakonito. „Avenir National" primjećuje: Dosada su redarstvenici službovali oboružani mačem, a po sada budu obilazili kesom u ruci, da prekupe, što se nebude moglo uzaptiti.

— I z v r s t a n a n a g r a m. Težko da se da sastaviti anagram bolji od onoga pitanja, što ga je Pilat Pontijski dao Isukrstu upitav ga: Quid est veritas? (što je istina?) Isus je odgovori razstaviv ista pismena: „Est vir, qui adest" — (jest prisutni muž.)

— H l a d n o k r v n o s t. Vješt njeki francezki ranarnik u Carigradu dozvan bje k sultanu da mu pusti žilu. Nesreća htjede, rt nožića (lanceta) ostade u carevoj žili, i krv nehtjede briznuti; ranarnik se svakako trudio, da rt izvadi, al uzalud. Napokon se nječemu predomisli: pljusne sultana, što je ikad mogo. Znaše, da će sultanu od ljutine krv uzavrieti, pa tako je i bilo, krv briznu i rt s njom izadje iz žile.

Medjutim stražari, koji su vidili, što se je dogodilo, pograbiše ranarnika da ga odvedu u zatvor, nu on jim se pomoli samo za čas, dok još ranu sveže. Obaviv i to baci se na koljena pred sultanom i kazà mu zašto je to učinio. Sultan mu ne samo oprosti, nego ga radi osobite hladnokrvnosti obilato nagradi.

Zagonetka. *

(Od M. Grlocia).

1. rieč: grad u kneževini Lippe Detmoltskoj; 2. rieč: prediel u hrvatskoj vojnoj Krajini; 3. rieč: grad u vojničkoj Krajini; 4. rieč: grad u sriednjoj Italiji uz jadransko more; 5. rieč: pokrajina pod Tursku spadajuća.

Pogodiv ove rieči, te pročitav 1. slovo 1. rieči. 2. sl. 2. rieči, 3. sl. 3. rieči, 4. sl. 4 rieči i 5. sl. 5. rieči, dobije se ime jedne rieke u Bosni; a čitajuć od traga 1. slovo 1. rieči, 2. sl. 2. rieči, 3. sl. 3. rieči, 4. sl. 4. rieči i 5. sl. 5. rieči, dobije se ime jedne rieke u Ruskoj.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 37. Odgonetka (rebusa u br. 33.) „Bože živi našeg kralja Franju Joso I." riešiše gg.: Milan Šnap u Varaždinu, Fil. Šafar u Zagrebu, Milan Grloci i Ružica Teribajeva u Križevcih, Martin Kosina, Ilija Ogrizović, Jovo pl. Ostoić i Konrad Zimpermann u Senju, Rad. Albrecht u Sisku.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za c i e l u godinu na „Dragoljub" predplatiše: 281. Nik. Suknović u Budimu. 282. Krunoslav Hegedić, 283. Stj. Kramarić i 284. Pavčec Martin, klerici u Zagrebu. 285. Janko Žiger, župnik u Konobi. 286. Karlo Dauer, župnik u Vočinu. 287. Vinko Martinčić, župnik udinski. 288. Ed. Jelošić, kapelan u Križu. 289. Hinko Hladaček, prof. i 290. odvj. Mirko Hrvat, oba u Djakovu. 291. Gdčna. Mirka Moriceva u Karlovcu. 292. Vatr. Kovačić, 293. Hugo Badalić, 294. Jaroslav Maurović, gimnaziste; 295. Ivan Concilia, 296. Gjuro Gavela, 297. Eug. Sabljić, 298. Zechmeister, 299. Jos. Račić, sva petorica trgovci u Zagrebu. 300 Karalova kavana u Zagrebu. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić.** Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 36. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Dalje).

Nesretna djevojka vrisne ljuto na ove posliednje rieči te se sruši pod tiskom silnih boli na bližnji stolac. Majka priskoči k njoj, te ju milo zagrli. — Dugo ovako probaviše i majka i kći. Vani lieva kiša, a u sobi čuje se tihi plač ljubeće Sofije. Napokon se digne ova; iz očiu nestalo je suza; bliedo lice obrati k majki, na njem vidiš njeku odluku; još se bori; ali do mala svladav do kraja nutarnje čustvo progovori šupljim ali ipak dosta kriepkim glasom:

— Majko čini sa mnom, što hoćeš; ja sam na sve spremna.

-- Bog te blagoslovio, mila kćerko! odvrati gja. Brnićeva. Žrtva tvoja urodit će dobrim plodom; jer Bog nagradjuje dobru djecu.

— Majko, ja prinosim tu žrtvu; ja spokojno čekam, što će doći. Boli moje velike su; sama je težko snosim; njegove morale bi uništiti do kraja moju snagu, i tad nebih više možda bila u stanju tvojoj želji zadovoljiti. Zato izviesti o svem Gostinskoga pismeno, nježno, liepo, kako najbolje znadeš. Nevriedjaj ga. Ja ga više vidjeti nemogu. Hoćeš li mu pisati, da ga ljubim, to je sve jedno, ta i onako nehasni mu to, premda je valjda uvjeren o mojoj ljubavi.

— Dobro, milo moje diete, učinit ću, kako želiš.

Gospoja Brnićka sjede i napisa ovaj list.

„Velecienjeni gospodine!

Dužnosti roditelja velike su, sladke, ali kadšto i mučne. A ipak vršiti se moraju. Takovu neugodnu dužnost valja i meni sada obaviti.

Mogoste se i sám uvjeriti, da mi obćiti s Vami bijaše uviek milo i zabavno; one ure, što jih probavih u Vašem ljubeznom družtvu, mnogo su pripomogle momu zdravlju, jer su mi dizale i kriepile duh. Vjerujte, toga neću nikada zaboraviti. Meni bijaše slast gledati, kako i moja kćerka rado s vami govori, pozorno vas sluša; ja bo uviek držim, da je poučno i zabavno sa naobraženimi muževi obćiti. Ali uza sve to opazih, premda već kasno, da se u Vami pojavljuju čustva, koja se neočituju u običnoga nam znanca. Nije minulo materinske moje opreznosti, kako se vaša plemenita duša privija onoj moje Sofije. Ali držah u početku, da je to toplo prijateljstvo, ili po nješto krepčije izraženo štovanje prama mojoj kćeri. Ja se prevarih. A sada valja mi brati plodove moje neopreznosti, jer kao što ste i sám upetiti mogao, ni Sofija nije se mogla otimati onomu čustvu,

koje mora mladom djevojkom zavladati prije ili poslie. — Čim to opazih, držah za svetu dužnost zaustaviti napredak ljubavi, koja se nemože nikada domaći svomu cilju.

Sofija već je gotova zaručnica. Moj pokojni suprug obeća njenu ruku sinu čestita otca, koga i Vi poznajete. Dubrovnik bit će buduće obitavalište moje kćerke. Toliki su i toli važni interesi, koji silomice zahtievaju to sjedinjenje, da bi svaki odpor od strane moje kćeri bio pogibeljan po mene i po nju. Dopustite, da prešutim veze, koje pripajaju Sofiju na budućega joj supruga; dosta Vam budi rečeno, da su one takove, da se moraju uzdržati, pa ma bilo uz potežke žrtve.

Da nije toga, uvjeram Vas, bila bi mi sreća pozdraviti Vas kao svoga zeta, jer — priznajem — imadete sposobnosti, kojimi se može čestita žena usrećiti. A k tomu, nemarim reći, Sofija Vam je od srdca sklona, pa sudeć po tom, brak takov morao bi donieti žudjene plodove. — Ali, Vi ćete i sám znati, imade u životu i takovih okova, koje se skršiti nedadu; moramo jih daklje nositi.

Vaša poznata razboritost jamči mi, da ćete Vi uviditi silu ovih razloga; a ljubav, kojom odišete prama mojoj razcviljenoj kćerki, kazat će Vam, da nekidate još jače dosta velike rane, da štedite slabašnu snagu djevojke.

Hoćemo li se kada opet u životu sastati, to je u božjih rukuh; jedno ipak želim: sjećajte se mene, ali bez mržnje, nekrivite mater, koja zatiruć — možda — sreću Vašu misli i želi drugim načinom polučiti ljepšu budućnost svomu djetetu. — Sofija Vam poručuje samo jedno: da Vas neće nikada zaboraviti. A ja Vam taj poručak priobćujem u nadi, da će on štogod pripomoći, te budete mogao čim prije zaboraviti na ljubav, koja Vam sada udara možda i gorkih jada.

Još jednom: oprostite, što Vam pisah ovako iskreno, neljutite se, nego se sjećajte kadšto mene, kao što će se Vas uviek sa štovanjem spominjati Vaša službenica Matilda Brnićeva.

Još jednom pročita starica ovaj list, zapečati ga i predade služavki, da ga odnese. Gostinski je upravo bio prekoračio prag svoje sobe te se vedra lica odpremio u pohode k Sofiji, kad mu službinja uruči spomenutu poslanicu gje. Brnićeve. Nadariv žensku vrati se u sobu, da pročita pismo.

A. Gostinski M. Božiću.

Na pučinu svraćam oko
I nju vidim, da 'e bez mjere:
Vidim more, gdje široko
Po svih stranah ruke stere···
Gjorgjić.

Njekoga jutra — datumi nedrže se rado u mojoj glavi — prišaptne mi njekakova tajstvena misao pitanje: zašto neputuješ? Pitanje to, predlog li taj, steče u mene veliku simpatiju, proglasih ga prešnim i stavih umah na dnevni red.

Svaka živina — ovako uzeh razlagati ga — može se micati s jednoga mjesta na drugo, izuzmeš li možda jednu vrst polypa. I oštriga, premda dosta čvrsto uz klisurinu pripojena, odmakne se kadšto, protegne iz svoje ljušture i tura se napred. A što tek da rečem o hitronogu pužu? Ta znadeš, taj putuje i na daleko, touristi puževi penju se na plotove, sprolaze bujnimi livadami, a kadšto i pjeskovitimi krpicami. Pa kako da neputuje čovjek? Ta njega nose ne samo dvie vlastite noge, nego njemu stoje na službu noge svih poštarskih konja, poštarskih pasa Evrope, Azije i Kamčatke; pribrojiv ovamo hitroplavke parobrode i roptajuće željeznice. Što misliš, zašto je narav sve to i to upravo ovako uredila? Da čovjek tim lašnje izbjegne — ljubavi. Doduše nemože se takov bjeg uprav jako lasno izvesti; jer nijedan vladar do sada nije kušao povući kakov kordun oko svoje države, da zabrani ulaz toj pošasti u svoju zemlju. Da hrvatska Krajina straži stražu proti ljubavi, a ne proti gnjiloći turskoj, ja bih prvi onamo kano dobrovoljac pohitio — pa jao njoj, ako bi ju gdjegod zatekao; zlo i pomagaj onomu kriomčaru, koga bih uhvatio, da kani kradimice uvesti taj kontraband u zemlju. Ali pošto se nitko nedosjeti takovu pokušaju, treba barma promieniti mjesto, možda će rane duše, zabavljene drugimi predmeti, lašnje i prije zacieliti.

— Ako itko, ja se uvjerih, samo ludjak može otvorenu borbu voditi sa ljubavlju; bježeć poput Parta valja ti se s njom boriti, pa moraš pobiediti t. j. izmaći joj. Jer ma i bila ona možna, noge ju daleko nositi nemogu, ona u trki nije junakinjom, pa zato niti se nemaš plašiti, da će te daleko ili dugo progoniti.

Ovi razlozi – nemogavši doduše utažiti kine srdce moga — tako me ipak uvjeriše o potrebi zaviriti malko u dalnji sviet, da sam nemareć za

„zimu, svjetlobu tek veter tak ljut“,

kako se pjeva u komično-nabožnoj božićnoj pjesmi, o sv. trijuh kraljih napokon odlučio ostaviti domovinu, da razmišljam u korizmeno vrieme o prošlih griesih, pa skočiti u klasičnu zemlju bodeža, pomaranža i Lazarona. Neću ti dosadjivati pripoviedanjem svakih crtica, ta i onako saznat ćeš je drugom prilikom. Proputovah gornju Hrvatsku, hrvah se sa goropadnim sniegom, burom i ostalimi nepogodami zimskoga doba. Doduše nije me bura odniela, niti me snieg zadavio, a gorski vuci i medvjedi poštediše umrle moje tjelesne sastavine; ali zato progoniše me druge nevolje, osobito neprestani, često upravo nenadani i vrlo živahni atentati na moju kesu, na cvancige i škude križevače. Moram ti brate priznati, sv. ugarska kruna sa svojim naherenim križem nije baš osobiti predmet moga neograničenoga štovanja; ali na novcu rado ju gledam, pa mi se uviek mili, te symbole narodnoga blagostanja iz rukuh odpušćati. A ima ljudi, kojim je upravo zanat jaspru nam iz žepa otimati, kao što su njekoč silni vitezovi otimali svoje drage. I sjajni „biser“ sv. krune Stjepanove — Rieku i „littorale hungaricum“ gledah na vlastite oči; htjedoh se takodjer osvjedočiti, na koliko je Rieka, i primorje vugersko već prihvatilo biljeg od matere zemlje, pa moradoh zabilježiti, da je tu magjarizam upravo toliko napredovao, koliko i Tungunizam: kako su naša braća ustavna od Drave koračila k sinjemu moru te zahvatila taj kršoviti prediel sa junačkimi sinovi, to bi bilo svakoj osim magjarske fantazije težko dokučiti.

Ali što da pripoviedam Tebi stvari, o kojih samnom jednako misliš, jednako odsudjuješ postupak nenaravni, kojim je odkinut preliepi komad zemljišta od hrvatske domovine.

Morem, tom veličanstvenom cestom svjetske trgovine zaplovih put Venecije, čarobne njekoč kraljice mora evropejskih. Hudi Neptun bio se nješto uzljuljao u kristalnoj svojoj palači, biesni bo njegovi trabanti — vjetrovi uzmu grozno hukati te nemilo šibati površje morsko. A ovo protivi se, steži i razpinjaj ogromne obrve svoga oka, talase zvane, koji uzeše igrati sa našim parobrodićem obješnu ali nam vrlo vratolomnu igru. Nikomu od prisutnih nezaželi srdce pobližega poznanstva sa pasoglavci te inom nemani morskih dubina. Čim se jače nebo nad glavami našimi mrgodilo, tim se silnije otimahu misli naše za liepim ružičastim životom. Meni se napokon nije prirasla duša za tielo, niti imadem toliko povoda tražiti prolongaciju za mjenicu — moga života; ali nikako neljubljaše mi se niti u misli grob u želudcu kakova kita, pa s toga Schillerova opomena

„Und der Mensch versuche die Götter nicht,
Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und Grauen“,

nemože se mene nimalo ticati. Zanešenih vitezova u današnje praktično doba nalazi se vrlo malo; ljudi su u današnjem vieku mnogo čedniji; pa se zato nemože niti ikoja krasotica pohvaliti, da je njen obožavatelj donio njenu rukavicu bud iz čeljusti biesnoga stanovnika pustare Sahare, bud se njoj za volju strmoglavio u vrijuću Charibdu. Očevidno nehajstvo današnjega mužkoga svieta prama niekadanjim sličnim vitežkim kriepostim možda i boli gdjekoje duhom sredovječnih romana opojene ženske, ali većina i njih udarila je takodjer praktičnim putem, te se umije drugim načinom odštetiti za taj gubitak njekoč slavljenih dužnosti dobroga viteza.

Uzprkos tolikim nevoljam, tolikim slomljenim nadam, mislim ipak, da bih

griešio želeć preteći providnost ili ju moliti, da mi prekine žice života. Radit mi valja za druge, napinjat se, koliko mogu, da i ja pripomognem koji kamenčić donieti u sgradu, što no ju uzeše graditi vješti arkitekti, na uhar cielomu hrvatskomu narodu. Moje srdce — ali što da i opet o njem govorim? de mortuis nil nisi bene. A bome moje srdce umrlo je za mnoge stvari, a napose za ljubav. Uzprkos ovoj posliednjoj istini ja sam ipak sried goropadne revolucije i groznoga urlikanja talasa spokojno ali i pouzdano molio

„Nemoj buro biesniti,
Smjeli brod mi slomiti;
Nu — ako se skrši
I moj život svrši:
Tad doneste vi valovi
Miloj zemlji cjelov ovi".

Pa gle, bura nesmiljena primirila se, nebo se zasjalo opet u prebogatoj tamnomodroj boji, i ja doživih jednu od onih noći, kakovih mi na kopnu živući nepoznajemo. Nećeš se valjda prepasti, ako ti rečem, da sam i ja pri sunčanom izhodu ugledao stojeć na krovu ladje, pa njekim pobožnim udivljenjem motrio prizor, koj opisati pero moje neusudjuje se, jer neću božanstvene divote oskvrnjivati krnjavim crtanjem. Štogod čitah putopisa, u svakom nastojahu dotični touriste pokazati svoju vještinu htijuć dostojno izslikati prizor, koji bi jedva možda primjerno bio shvatio gigantični duh Rafaela Sancia ili Mihael Angela; ali nijedan niti s daleka nedokuči svoga cilja, a nebih ga jamačno niti ja, pa zato volim o tom šutiti.

U čarobnoj zaručnici sinjega mora, u domovih obolih tlačitelja hrvatskoga naroda, u Dalmaciji i Primorju ja proživih, ne prosanjanih osam dana. Nemožeš očekivati od mene, da ti potanko izpripoviedam, što sam gledao i slušao. Sve, što je Mljetčiću ugodno, što može duh njegov uznieti, ponos uplamtiti: svega nalaziš ondje na gromade; svaki kamenčić pripovieda slavu „liepe Venecije", a po tom diku i ponos naroda talijanskoga. Puste sada dvorane njekadanjih dužda, historične skaline te palače, prebogato nakićeni hram sv. Marka, i ono mjesto u njem, gdje je oholi car sv. njemačkoga carstva prignuo koljeno, bacao se na tlo pred slabim starcem, papom Aleksandrom III. te mu skrušeno papuču izljubio: sve te i mnoge druge znamenitosti ja sam pomno motrio, razabirao, divio se i — zavidio narodu talijanskomu! Neumrla djela: Tiziana, Pavla Veronezkoga, Coreggia, Celinia, Leonarda da Vincia te inih talijanskih — ili potaljančenih — slikara i kipara iz prošlih vjekova ponašahu često dušu moju daleko — daleko nad zemaljsku površinu do onih prediela, gdje prestaju: mržnja, nenavist te ostale slaboće ljudske, pa se i nehotice tihano klanjaš muževom, koji su u svetoj uznešenosti izvodili onakova djela. Ali ne samo starim, i novim genijom talijanske umjetnosti — skladateljem prinesoh dužan poklon i odanost polazeć kazališta i opere te se nasladjivah slavuljskim pjenjem Klare Novello, te liepe i divne pjevačice.

Iz Mljetaka ponese me talijanski veturino u rodno mjesto Tita Livija, u prastari grad častnih učenjaka. Možeš si misliti, da sam prije svega pregledao tobožnje jedno od sedam čudovišta svieta — djela slavnoga Sansovina — università de Bò — glasovitu crkvu sv. Antuna i druge znamenitosti. Nu Padova nije više što bijaše; njezino pučanstvo može se razdieliti na: svećenike, djake, stare babe i vojnike. Osobito mnogo opažah djaka; zlobni ljudi tumače tu okolnost tako, da se vrlo malenim trudom dade u Padovi steći lovorika doktorstva. — Vozeć se rajskimi predieli, tvrdom, gladkom cestom, medju neobičnom pomnjom obradjenimi plodnimi njivami, dospijem i u mjesto ljubavi Romea i Julie, koje no je austrijska vlada pretvorila u ogromnu tvrdjavu. Sa gorostasnoga amphiteatra, u magičnom svjetlu mjeseca bludjahu oči moje čarobnom okolicom; a duh zaviri u davnu prošlost, kada je ovimi krajevi vladala gvozdena šibika starih Rimljana, prevejanost i nevjera malenih talijanskih knezova, pa se ipak sve do danas uzdržala ideja zajedinstva u narodu talijanskom, te on pače sada napinje svu snagu, da bude njegova

domovina jedna, ciela i nerazkomadana. Pa od te slike odvrnuv misli preskoče one gore i doline te se zaustave na obalah Save i Drave, gdje stanuje jedan narod, komu se kobna sudbina nedade dignuti, nedade mu prisakupljivati svoju snagu, nedade mu živjeti po svojoj volji, nego ga pomaže još tiesnije stegnuti težkom budućnosti. Kolike razlike medju jednim i drugim! A ipak je hrvatski narod toliko puta zasvjedočio, da je sposoban živjeti kao narod, da imade sve uvjete potrebne životu samostalnomu, da ljubi jednakim žarom slobodu, i jednakim oduševljenjem prianja uz plemenite težnje svih naroda! (Konac sliedi).

Krst na Savici.

(Epos dra. Franje Prešérna).

Uvod.

Dugo već bije za Kristovu vjeru
Sin Kajtimarov, Valjun, [1] boj krvavi,
Njegovu priečka nisu više smjeru
Aurel i Droh mu: [2] ti junaci pravi
Padoše oba i vojska jim jaka,
Korušku i Kranjsku krv morem poplavi.
Po poljih trunu tjelesa vojaka
I hrabri vodje, pali sa tabori
Za priedja vjeru, boge vrh oblaka,
Za liepu Živu, [3] Črte zle od gori'. —
Još Črtomir se sám bez ikog straha
Sa šakom svojih, mlad kó kaplja, bori.
On s krivovjerci timi bez odaha
Bježi u Bohinj, bistričku dolinu,
I u grad tvrdi na hridi ujahà.
Još dan današnji gledeć razvalinu,
Ajdovski gradac kojoj ljudi kažu,
Tog Črtomira ti vidiš svojinu.
Valjun postavi oko grada stražu,
Devet krat većim množtvom ga obsjeda —
I otè nadu na pomoć i vràžu.
Visoke kule od drva uzreda,
Zid podlagumi, vrata će da ciepa,
Zatvorenikom počinuti neda.
Kroz šest mjeseci lieva krv se liepa,
Slovenac brata Slovenca ubija —
Oj, čovječanstva glupa, strašno sliepa!
Oružje zahman lama se i svija,
Ono nemože otvoriti grada
Ali glad može — neman najsilnija.
Črtomir dulje nesakriva glada
No poče svojim besjediti slovo:
„Svaki vas dosta, dosta se nastrada,
Živeža braćo! još je malo ovo,
Pali smo, znadem, ali od zle kobi,
Valjun nas nije svladao, podrovô!
Sad, tko vas voli, da ga on zarobi,
Stupite napred, nikomu nebranim,
Živite dneve noćnoj slične dobi —
Samo do zore suzdržat vas kanim.
A vi junaci! koji neklonuste,
Ajdete samnom da vas odstranim.
Tmina je vani, grmljavinu čuste,
Dušmani skrit će pod čadorje glave,
Ajdmo u šume, u bližnje a puste.
Najviše svieta spada djeci Slave,
Ajdemo tamo, gdje sloboda vlada,
Zakon i vjeru gdje sami si prave.
A bozi ako pozvat su nas rada,
Manje je grozna noć u groba krilu
Nego dan jasni, gdje robstvo zavlada.“
Nebježi nitko prem svi vide silu:
Oružja mučke svaki sad se hvata,
Strašivca nema ni za želju milu.
Al jedva gradska otvore se vrata,
Strašni boj poče, dà mesarsko klanje;
Jer Valjun banù s jezgrom vojske rata.
Ov se zanesè na gradjana spanje,
Odluči s tiha priek bedema proći
Te iznenada nahrupiti na nje...
Kad bura dune najžešće po noći,
Straže uz vrata pomaganju viknu
I šum se dignù: krv ljudi se toči.
A ko bujice, što niza strm šiknu,
Kad se provali oblak sa nebesa
Pa deru, nose, što stât tvrdo obiknu,
Tiskaju, gone najteža tjelesa
Nit prije koja harati prestane,
Dok svojom silom svega nepoplesa:
Tako se Valjun spusti na pogane,
I neprestaje, dok je ikog živa,
Da od kršćanskog oružja nepane,

---

[1] Valjun, latinski pisci zvahu ga Valhunus i Valdungus, bijaše koruški vojvoda i veliki progonitelj nevjernika. Već njegov otac Kajtimár (Chetimrus) nastojaše u veliko po Koruškoj i Kranjskoj razširiti kršćansku vjeru; nu Slovenci su se tvrdo držali stare vjere te kršćane, osobito pako vjerovjestnike zlostavljali. Vidi Valvazorovo „Ehre des Herzogthums Krains“ 7. knj. 2. gl.

[2] Aurel i Droh (Aurelius i Drohus) dva poglavara nevjernička. Vidi u Valvazoru na istom mjestu.

[3] Živa, božica ljubavi, slovenska Venus.

Komu je draga stara vjera kriva. —
I zora svanù na mrtvaca trupe
Ko što za žetve na snoplje sried njiva.
Kršćana padè med poganske kupe
I polak više u junakovanju.
Uzalud Valjun pronaći se upè
Mladića, koj je tomu uzrok klanju.

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvatì Iv. Belan).

XI.

Dugačak je u Sibiriju put, grozna je onudaj zima. Pravo je reko Ivajlović. Više puta moradijahu pod golim nebom prespati; a hudi vjetri jim svirkahu i gladni vuci tulijahu i oko njih zahadjahu. Pas jim bijaše vazda vjeran pratilac, dobar pomoćnik. Kad bi sve tvrd san obladao, sám bi Šarko bdio i vukova jih branio. Neobičnom srdčanošću trpila je Olga tegobe i strahote puta. Ni malo se nije potužila, rad ničesa uzdisala, ni riečce očajanja il žalitve iz ustiu joj čuti nebje. Ljubav do brata ju jačila i kriepila, nadom ju hranila, novom srdčanošću napajala. Kad bi Vazil i Ivajlović tješiti ju znali, rekla bi jim s posmjehom, da netreba utjehe, čim se bratu primiče. I Vazil i Ivajlović su veseliji i hrabriji, videći Olgu veselu i hrabru. Nije daklje ni čudo, što im je vrieme na putu brzo proticalo.

Noć je. Mjesec razsvjetljuje krajinu. Bielom ravninom jure saone, na kojih su naši putnici. U dalekoj daljini zagledaše svjetlu točku, prema kojoj sve hitrije jure. Svjetlo se sve boljma razaznaje, sve jasniji mu je odsjen. Bila je drvena potleušica, u kojoj bivahu prognanici. Takovih kućarica bijaše na okolo poviše, nu iz jedne samo zrlilo je svjetlo.

— Olgo! reče Ivajlović, gledi der onamo, gdje se ono nješto svjetlucka; ondje sam se razstavio sa Fedorom.

Olga pokomoli glavu, hoteć upaziti luč, nu nevidjaše ništa, jer joj oči suzami zatopljene bijahu.

— Ohrabri se još ovo malo puta, kad si već toliko prestala i pretrpila, tješaše ju Ivajlović. I stari Vazil uzè ju batriviti. Olgi brizgaju na oči suze radostnice. Srdce joj tuče, kao da će puknuti.

Sve je tiho; ni daklje glasa čuti nije. Ivajlović ustavi konje. Konji stadoše. Ivajlović skoči s kôlâ.

— Olgo! eto nas tu! kliknù veselo Ivajlović. Sadjoše i kroknuše prema kućici, odkud jim je luč mrčala. Ivajlović ju savjetova, neka bude tiho, da za boga tko što nezačuje; pokazà joj kroz prozor u sobi kraj svjetiljke — Fedora! Olga uzdahnù; drugo ništa nije smogla. Fedor sjedi sam pri drvenom stolu, pilji u mrčeću luč, podprv si rukama glavu. Olga željno gledi kroz okno, i bliedi Fedor, koj još nezna, što biva vani, izmamljuje joj tople suze iz očiu. Ivajlović pokljuka na okno. Fedor se prenù, prema oknu glednù. Ivajlović potrka još jedan put. Fedor hitro skoknù i okno otvori.

— Tiho Fedore! prišaptnù mu Ivajlović. Ja sam, prijatelj tvoj, Petar Ivajlović. Jesi li sám?

Fedoru se zasjà na oku suza radostnica a srdce mu od milinja jače tuče.

— O bože! kliknù Fedor, kakve mi glase nosiš od mile moje Olge? Hodi unutar k meni Petre, sám sàm; stražar je malo prije otišo i noćas ga već nebude amo.

— Otvori mi daklje vrata, donosim ti više, nego si se i nadao.

Fedor odklenù vrata, a Ivajlović vodeći Olgu banù u sobu.

— Fedore! sladki brate! kriknù veselo Olga baciv se osupnjenomu bratu o vrat. Fedor nesmože ni riečce. Nu u takovih časih rieči su premalo, čustva glasnije i zbornije govore.

Ivajlović i Vazil raduju se sretnomu i blaženomu sastanku brata i sestre, dugo razstavljenih; a debele muzge kaplju jim niz uvela lica i natrpaju jim siede brade.

To je bila odista prava radost iza tolikoga razstanka. Brat i sestra srdačno se grle i ljube; od nenadanoga veselja ni besjedice progovorit nemogu. Čustva takova se ni izreć, još manje napisati dadu.

Izpunila se živa želja i bratu i sestri. Što dugo žudijahu, eto se obistinilo. Srca jim jednim hlaptom hlapte; duša jednu misô misli. Nema ga, koj bi jim veselja

ogorčat mogo; nema ga, koj bi jih razdružiti smio.

— Ivajlović, ozbiljne ga misli tarući, opomenù obojicu, da jim kasnjeti nije, da se na put spreme, da nebude jada iz nenada.

— Pojdmo, put je dalek, vrieme kratko.

Fedor se trgnù iz blažena sanka i smućen upita:

— Zar me već ostaviti kanite?

— Ne nikako, mi smo po te došli, da se nikad više od nas neodieliš, upanù mu u rieč Olga.

— Što? Da pobjegnem? Ja? Kudaj? pitaše zabunjen i u čudu Fedor.

— Samo s nama hodi, reče Ivajlović, na sânah budemo govorili. Fedor stoji drven, nerazumije što mu kažu. Vodi ga Vazile na sâne, ja ću utrnuti svieću, zaklenuti vrata, da nebude kakove sumnje. Ivajlović puhnù svieću, zaklenù vrata; svi se na sâne posadiše, kraj kojih ide vjerni Šarko. Ivajlović šinù bičem, porenù konje, sâne se maknuše i eto jih kako hrlo jure.

— Što mogosmo, učinismo, progovori Ivajlović, drugo je o božjoj volji.

Kako su od kuće poodmakli, uzeše si Fedor i Olga pripoviedavat zgode i nezgode dosad pretrpljene. Vazil i Petar slušahu razgovor brata i sestre, i sad jednomu sad drugomu koju progovoriše.

Konji strielimice jure, kao da razumiju voznikov glas, te u prozorje odmakoše tako daleko, da jih potjere strah nebijaše. Prikučiv se timornoj šumi, skrenù Ivajlović u nju konje, veleći da je treba odpočinuti i konjem i njim.

— Tu smo bez straha, a dok se dan neprigne, odovud neidemo.

Sadjoše s kôlâ, naložiše vatru, i pokraj nje grijahu ukočena od zime uda. Fedor i Olga zaspaše trudni kraj ognja, a Vazil i Petar zamjenice čuvahu speće i vatru, da se što nedogodi. Kad se sunce već za gore spušćalo, jedjaše družina, što sa sobom imadjaše. Za tim se žurno spremiše i u tili čas hrle konji po širokoj ravnini, nigdje se neustavljaju. Čim dalje od sibirske granice, tim jasnije Ivajloviću lice, tim veselije svim srdce.

— Sad smo svoji, reče jednoga jutra dugoga puta Ivajlović. Prebacismo granicu Sibirije, sad nas više za prebjege nitko držao nebude. Ustaviše se na počinak. Biedni konji, reče, koliko pretrpiše, neka se odahnu i odmore malo. Nije nam tolika sila.

Fedor volijaše, da se voze dalje, dok prevale u rusku granicu, nu uvidi, da Ivajlović ima pravo, zato nehtje dosadjivat mu tim.

Sunce se već porodilo i biele ravnine razsvietljivalo, kad Ivajlović upregnù konje i družbi na sâne poći kazà:

— Sad smo braćo! reče znajuć konje, bez brige. Veliko čudo, da nas još i sad kakva smeća stigne. Za dva dni eno nas u Petrogradu. Kuda odonud, lasno nam odlučit. Radujte se daklje i sokolte, gorka skušnja koncu se privodi, malo još, pa eto vas slobodnih, eto vas sretnih.

Tako Ivajlović. Svi se utješiše i radi povjerovaše, jer se je sve znalo izpuniti, što bi on naslućivao. Tà osiedio je na sibirskih stranah. Nù ovoga puta pomutio se i Ivajlović. Jer uprav sad zagrozi najveća pogibelj brižnim bjeguncem.

Jedva su svoje dvie ure minule, što jih je Petar, veseo i zadovoljan, kriepio nâdom i tješio, kad na jednom jadan namrgodi i plaho po ravnini zbriva. Zapazio bje u daljini konjanike, gdje hrlo lete prema njim. Bijahu to oružani kozaci. Ivajlović stegnù konje i brižno i plašno pogledava na okolo.

— Akoprem je mir, sumnjivo mi je to bludenje kozakâ po ovoj strani, reče u čudu Ivajlović. Doista nismo spametno uradili, drznuv danju na put.

— Obrnite! reče mu Fedor, možda jih se kako riešimo.

Petar gleda na desno, gleda na lievo, nu za čas ugleda selo, kamo i konje navrnù.

— Sám bog, da je selo tu blizu, reče Ivajlović, samo da nebi kozaci za nami i u selo. Možda pomisle, da idemo kući. Ivajlović sustegnù konje, da polaglje u selo pridu, samo da Kozaci nebudu sumnjali. Vazil oštro pogledavaše za njimi kud i kamo skreću, nu za čas reče, da su inamo obrnuli, da straha više nije.

— E dobro, čuvaj nas bože samo većega zla, reče Ivajlović. Nu neškodi, ako se koj čas odmorimo u tom selu.

Ivajlović veselo pogonjuje konje u selo — ali kako se prepadoše, ugledav plohu Kozakâ prama njim hrleću. Kud kamo? Ovih ominuti nije moći. A možda vodja čete za nje ni hajao nebi, da nerazbra straha i prepasti na licu putnikom. Žurno jezdi proti sanam. Ivajlović se prvi ohrabri zapovjedši braći, neka šutkom šute, da bude sám govorio. Svi na sânah drhću od straha. Fedor se k Olgi stisnù, starac Vazil probliedi, jedini Ivajlović ponješto se odvažno drži.

— Odkud? Kamo? grmnù vodja kozačke čete, stadši pred sâne i zakrčiv konjem put.

— Dohodimo iz... Ivajlović spomenù mjesto do tri dana prema Sibiriji odaljeno... pa idemo u ovo gle selo.

— Što ćete tu? tresnù opet Kozak.

— Idemo starû prijatelju u pohode, odgovori Ivajlović.

— Kako mu ime? neprestaje pitat tvrdina.

— Stjepan Romoskoj, dosjeti se hitro Ivajlović.

— Takova imena nepoznam u selu nikoga, regnù Kozak, ta ja znam sve gospodare u svem selu. Vadite pisma!

— K čemu pisma? Ta mi smo pošteni ljudi. Nemojte nas gospodine zadržavat na putu, odvrnù Ivajlović sve hrabriji.

Glava kozački kimnù glavom veleći:

— Nije čist posao. Vi ste sumnjivi. Slagaste se kruto. Nije druge, sklenuti ću vas i poglavaru odvesti.

Ivajloviću zastrujì u glavi misao, kako bi poždenuo konje i izmakao Kozaku, nu brzo se predomisli videć za njim plohu drugih Kozaka.

— Nepredajte, tješijaše Ivajlović svoje na sânah odmakav se Kozak; najgorje, što nas dočekati može, jest, da nas natrag u Sibiriju odprave. Pa ako se to, sačuvaj bože! dogodi, tad smo drugovi u progonstvu. Osokolte se daklje! Još nismo propali! Još živi stari bog!

Bodreći i tješeći nje, i sam se svoje sjeti slabinje. Znao je, da Kozakom nebude izpod šakâ otišao, dok se podpuno neizpriča i očisti. Ivajloviću sjeta u srdce zasjede. Vazil, Fedor i Olga sjede brižni, srdca očajana. Tako se blizu domaći koncu pa opet možda natrag u nevolju pasti — ta im misao rani srdce, oslabi duh. Opet bijaše prilika, da budu zloba i opakost nadvladale i zatrle poštenost i nedužnost. I Vazil i Petar i Fedor i Olga — svi su na obronku očajanosti, svim je tmina i mrklina zastrla i zakabanjila jarko sunašce. Nu prem sada, osudnoga ovoga časa, gdje se kratkovid i slabić čovjek najmanje nada, prem sada božja je pomoć najbliže; prem sada, u tolikoj stiski i neizvjestnosti, odluči bog, da se nesreća u sreću obrne. Gdje nesreće tu i sreće ima.

XII.

Čitavu uru vodjaše Kozak sklenjenike. Padoše pred velik, garav grad. Tu bivaše glava kozački. Ustaviše se, a Kozak magnù uhićenikom, neka sidju sa sâna i za njim gredu. Mučna srdca ostavljaju biednici sâne; tiho stupaju za Kozakom, težko se upinju uza stube. Stigoše u veliku dvoranu.

— Najavite me knezu Borodinu, zapovjeda Kozak stražaru, kojih mnogo u dvoru čekaše.

Ivajlović začuv ime kneza Borodina nadje se u čudu. Uprosi još jedan put za knezovo ime.

— Knez Borodin, komu sin u Petrogradu... odgovori Kozak.

— Jest prem onaj, potvrdi Ivajlović.

— Draga braćo moja! reče, obrnuv se k svojim, nadajmo se dobrû od Borodina. Samo neklonite duhom.

Akoprem nijedan od putnikâ nije razumio, što skazuje ime kneza Borodina, ipak se ohrabriše, sjeta ih minù i srdčano pred kneza udjoše. Bio knez Borodin duša iskrena, čovjek pošten, čestit muž. Oštro i pozorno gledaše uhićenike; napokon upita Kozaka, kako su mu šaka dopali.

— Primaknite se bliže, reče im Borodin. Što ste dosad kazivali, laž je. Sad kazujte istinu. Kako se zovete?

— Ja se zovem Petar Ivajlović, kazà prvi do Borodina.

— Kako? zavapi knez, ustade i napram Petru poskoči. Možeš li potvrditi, da si odista Petar Ivajlović?

Petar brzo posegnù u žep, izpuknù zapis i knezu ga pokazà. Knez se zapanji; za malo se osviesti i Petra srdačno zagrli.

— Prijatelju moj! bratče moj, kliče knez i sve ga srdačnije grli. Velikom si me zahvalnošću zadužio! Ti si mi veće dobro učinio, nego da si mi sam život spasio. — Ajte van! reče slugam i službenikom i poglavici Kozačkoj. Nješto imam s ovim čovjekom na samû reći.

U čas izpadoše svi iz sobe. Ostadši na samû, nagnù Borodin Ivajlovića još usrdnije grliti, još toplije cjelivati, pa mu obreče, sve dobrote naplatiti, što mu jih učinio bijaše.

— Što biste radi? uprosì Borodin prihodnike. Što budem mogo, od srdca vam rado učinim! Kazujte mi sve redom, ne kao sudcu na pravici, no kao znancu i prijatelju svômu. Sve sam hotan uraditi, samo da vam pomognem!

Ivajlović osokoliv se načè pripoviedati redom sve zgode i nezgode Fedora i Olge, opakost kneza Ivanova, kako ih je oglobio i zatrô, u Sibiriju na robovanje poslao Fedora, a Olgu ostavio da tamnuje doma; kako mu je Olga uskočila; kako su u Sibiriju hodili, Fedora oslobodili i sad evo predánj dospili. Borodin slušaše milostno govornika Ivajlovića, pa bi se po više puta suznim okom osvrnuo na Fedora i Olgu.

— Vi ste dvoje daklje ti nesretnici i prognanici? priupita Borodin obrnuv se k Fedoru i Olgi, dokončav Ivajlović. Istina, bog vam je poslao velike skušnje, velike napasti, nu vaša zamjenita ljubav nadjačala je skušnje, nadvladala napasti. Tješite se! Borodin se vas zaboravio nebude. Sam podjem glavom k carici, pa joj sve od kraja do konca protumačim. Odista me carica posluhne, jer je srdca milostivâ. Hrabrite se samo i u boga pouzdajte!

Fedor i Olga kao da nebesne zvuke čuju; očajavše najednom okriepi nova nada. Hvaleći padoše nice pred knezom i lievahu vrele suze radostnice. Starac Vazil tihu molitvicu moli mudrosti božjoj. Ivajlović pun radosti i veselosti vedra lica i razbistrena oka pogledava sad jedno sad drugo.

— Odista je čudnovito, šapće si Ivajlović, ipak svako dobro djelo stigne plaća s neba! Što bi moglo sad biti s djecom Crnikova, da mi nije pokojnik učinio nješto dobrâ! Istina je, bilo rano bilo kasno, dobroga čina nagrada nemine!

Za toga je Borodin razgovarao mlade nevoljnike, pritiskao ih k srdcu kao rodjenu svoju djecu.

— Vidim, reče napokon, da ste dobri mladenci. Sramota bi bila, da vas neuzmem pod svoje krilo i za vašu sreću ništa neučinim! Ako vam se pako čast na bolje okrene, nehvalite mene, van hvalite Ivajlovića Petra. On je božji poslanik, da nesretnikom i progonjenikom pomoć bude. Da nebude njega, o vašoj nesreći ništa saznao nebi; i ako bi, to ne tako jasno, kao po njem. Njemu dajte hvalu. A sad ostanite svi skupa pri meni, dokle dodje milost od carice.

Borodin zapovjedi službenikom, da budu na uslugu gostom, te ih odvede u liepu sobu. A on se spremi na put u Petrograd, te ode još istoga dne, samo da prije uzraduje veselim glasom Fedora i Olgu. (Konac sliedi).

Razvitak našega pučkoga školstva. *

Narodna je škola temelj narodnomu izobraženju. Što je jači broj škola, što su ove bolje uredjene, i što više učenika u podučavanju učestvuje, tim naprednije stoji i obća izobraženost naroda. Ovo su teze, o kojih vriednosti nema pogovora.

Po tom daklje ako se može prosuditi kod kojega naroda stanje narodno-školskoga obučavanja, to se je tim dobilo na dosta pouzdani način i sredstvo, da se pozna i razmjer njegova obćega izobraženja.

* G. Jireček, koj je ovaj članak napisao za „Магазин", osobitim obzirom na Dalmaciju, poslužio je vrlo dobro u nas svakomu, koji promišlja o narodnom našem napredku. Ako naš list i nije izključivo školstvu posvećen, svrha mu je prosvjetna, te svakako spadaju unj ovako zanimivi podatci, na kojih gosp. piscu liepo zahvaljujemo. Ur.

Stanje narodno-školskoga obučavanja mjeri se obično po broju škola, učitelja i učenika. Tako n. p. znamo, da je god. 1859 bilo u Českoj 3847 škola sa 5955 učitelja, u vojničkoj Krajini 910 škola sa 1200 učitelja, u Hrvatskoj i Slavoniji 391 škola sa 492 učitelja, u Dalmaciji 186 škola sa 248 učitelja.

Statistički podatci dokazuju dalje, koliko je djece obvezane na polazenje škole, istu doista pohodilo. Tako govoreći — svagda o rečenih zemljah — god. 1859 u Českoj od 631.400 djece obvezane na polazenje škole, pohodiše je doista 611.100 u vojničkoj Krajini od 98.500 samo 54 hiljade 500, u Hrvatskoj i Slavoniji od 78.800 samo 34.500, u Dalmaciji od 32.300 samo 8100. Broj po tom djece, koja su obvezana pohoditi školu a istu nepohodiše, iznosio je u Českoj 20.300, u vojničkoj Krajini i u Hrvatskoj i Slavoniji po 44.000 za svaku, u Dalmaciji 24.200; ili — drugimi riečmi — u Českoj 3.2, u vojničkoj Krajini 44.6, u Hrvatskoj i Slavoniji 56, u Dalmaciji 75 na sto. Dok u Českoj od 100 gore naznačene djece pohodiše školu jedno na drugo 96, u vojničkoj Krajini od 100 pohodiše ju 60, u Hrvatskoj i Slavoniji 44, u Dalmaciji 25.

Ovo vriedi „za pomenute zemlje u obće.“ Nješto drugčije razmjer izlazi, kada se uzmu pojedina njihova „okružja“ ili kada se prosudi polazenje škole djecom mužkom i ženskom. Tako u Dalmaciji prednjači u ovom obziru okružje kotorsko, za njim okružja dubrovničko, spljetsko i zadarsko. Zapada naime tamo na 100 obvezanih polaziti školu, u kotorskom 49 dječaka 8 djevojaka, u dubrovničkom 40 dječaka 6 djevojaka, u spljetskom 25 dječaka 5 djevojaka, u zadarskom 16 dječaka 4 djevojke.

Ova označenja podpuno su dovoljna u zemljah, koja su jednim samo narodnim plemenom naseljena. U Hrvatskoj i Slavoniji, gdje do Rieke jedan je samo slovjenski narod, vriede podatci vrhu polazenja škole u obće i za stanje slovjenskoga obučavanja u narodnih školah. Ali u zemljah, koje imaju više narodnosti, nemože se iz navedenih dosada statističkih podataka doznati, kako stoje narodne škole svakoga pojedinoga plemena. Iz svega, što smo o školskom polazenju u Dalmaciji rekli, nije lasno razabrati stanje školskoga podučavanja u pojedinih naroda ondašnjih, t. j. kako stoji školstvo talijansko, kako hrvatsko iliti srbsko. Važno bi ipak bilo imati o tom pravoga pojma. Napredak narodne škole stvar je samoga naroda i onih ljudi, kojim je zadatak, da se staraju o negovanju duševnoga narodnoga razvitka. Dokle god nije ozbiljne volje, da se pozna, kako stoje stvari u kući, dotle se neosjeća ni pobuda, da se izpravi, što je u njoj nepovoljno. Nepoznavajući i nerazumjevajući svoje sobstvene mane, neće se nikad preduzeti, da se takove uklone. Poznavanje sebe samoga već je napola gotova pomoć. Uzdamo se daklje, da nam se neće za zlo primiti, što iz iskrenoga interesa za uzdignuće Slovjena u Dalmaciji doprinieti kanimo nješto k ovomu poznavanju tamošnjega stanja narodne škole. Izvori su naši u tom pouzdani, i ako utisak našega opisa i nebi možda sasvim obveselio, ipak držimo da naš dar neće nepovoljno primljen biti. „Istina je mila, ma i gorka bila“ kaže slovjenska poslovica.

U narodnih školah u Austriji nesmjedu se upotrebljavati druge knjige osim propisanih i od zaklade školskih knjiga izdanih. Zaklada ova vodi točan spisak o prodaji dotičnih knjiga u pojedinih jezicih po pojedinih zemljah. Po većoj ili manjoj prodaji knjiga u jednom jeziku, poznaje se, u koliko je više ili manje razvijeno stanje narodnih škola kod naroda istoga jezika. Po tom podatci o prodaji školskih knjiga jesu najpouzdanija omjera k poznavanju stanja školsko-narodne nastave i posredno obće narodne obrazovanosti. Sliedujuće izvješće crpljeno je iz popisa zaklade školskih knjiga.

I ovdje ćemo ostati pri godini, iz koje smo već u početku ove razprave položili njekoliko podataka o školah narodnih, t. j. prije 1859, poglavito iz uzroka, što su ove godine još sve austrijske narodne škole nabavljale knjige iz bečke i pražke zaklade. Docnije Ugarska nabavljati odavde jih prestade, — stvar dosta važna,

osobito dotično jugoslovjenskih školskih a imenito srbskih knjiga. Pomenute dakle 1859 god. prodano je narodnih školskih knjiga:

U njemačkom jeziku	1,063.000	ist.
„ českom „	510.700	„
„ magjarskom „	200.000	„
„ poljskom „	94.000	„
„ talijanskom (bez Lomb. i Venecije	90.000	„
„ hrvatskom „	66.800	„
„ slovenskom „	52.500	„
„ srbskom „	46.700	„
„ rusinskom „	36.700	„
„ romanskom „	33.000	„
Skupa	2,193.400	ist.

Kada se brojevi ovi sravne sa brojem pojedinih naroda, to iznosi, da je jedna školska knjiga zapala

kod Talijana	na	6	osoba
„ Niemaca	„	7	„
„ Čeha u Českoj	„	8	„
„ Čeha u Morav. i Šles.	„	12	„
„ Srbalja [1]	„	19	„
„ Poljaka i Slovenaca	„	23	„
„ Hrvata	„	28	„
„ Slovaka ugarskih	„	32	„
„ Rusina	„	76	„
„ Vlaha ili Romana	„	80	„ [2].

Što kod Talijana postoji onako povoljan razmjer, biva nješto sa dobrouredjenoga stanja narodnih škola talijanskih, navlastito u južnom Tirolu, a u glavnom dolazi odtuda, što narodno-školsko poučavanje kod Slovjena u Primorju i Dalmaciji predavalo se dosada većim dielom talijanski. Još će se to jasnije pokazati, kada podrobnije o Dalmaciji progovorimo.

Promotrimo najprije ovdje na razpored prodaje jugoslovjenskih knjiga u pojedinih zemljah. Izpitavši dotične podatke vidi se:

[1] Medju Srblje brojimo mi, kao što priroda stvari ište, samo one Jugoslovjene, koji su pravoslavni i služe se „ćirilicom“. Njih ima u oblom broju 900.000. Broj pak katoličkih Jugoslovjena dopire do 1,800.000 duša. (Šta mi o tom mislimo, vidi „Dragoljub“ g. 1868 na str. 395. Ur.)

[2] Vidi u ostalom razpravu našu u časopisu českoga muzeja 1866. Postup obecného školstva česhého od l. 1850.

1) dotično „srbskih“ knjiga da se od 100 iztisaka jedno na drugo prodadu: 45 u vojničkoj granici, 34 u Vojvodovini, 10 u Hrvatskoj i Slavoniji, 7 u Ugarskoj, 4 u Dalmaciji i neznatno mali broj u Istri (Peroju).

2) dotično „hrvatskih“ knjiga od 100 iztisaka razproda se: 52 u Hrvatskoj i Slavoniji, 38 u vojničkoj Krajini, 3.5 u Dalmcaiji ($3^5/_{10}$ — 3.5, 3 i 5 desetinica decimalia), 3 u Vojvodovini, 2.5 u Ugarskoj, 1 u Primorju.

Ima pak Srbalja:

324.000	u vojničkoj Krajini	36	na	sto
290.000	u Vojvodovini	33	„	„
130.000	u Hrvat. i Slav.	12	„	„
70.000	u Ugarskoj	7.5	„	„
77.000	u Dalmaciji	8.4	„	„
900	u Istri	0.1	„	„

Broj Hrvata iznosi:

690.000	u Hrvat. i Slav.	38	na	sto
541.000	u vojnič. Krajini	30.5	„	„
292.000	u Dalmaciji	16	„	„
60.000	u Vojvodovini	3.5	„	„
80.000	u Ugarskoj	5	„	„
132.000	u Primorju	7	„	„

Ako sravnimo sada prodaju jugoslovjenskih školskih knjiga sa brojem naroda, to nam izlazi, da

1) „srbsko“ narodno-školstvo najbolje stoji u vojničkoj Krajini (1.2): poslie ide Vojvodovina (1), Ugarska (0.9), Hrvatska i Slavonija (0.8) i Dalmacija (0.4);

2) „hrvatsko“ narodno-školstvo naproti nalazi se u najboljem stanju u Hrvatskoj i Slavoniji (1.3); zatim sliedi vojnička Krajina (1.2); Vojvodovina (1); Ugarska (0.5), Dalmacija i Primorje (0.2).

Za škole dalmatinske, sravnjujući prodaju narodnih školskih knjiga u jezicih, na kojih se nauk predaje, izlazi sliedeći razmjer. Od 100 ondje prodanih školskih knjiga, bilo je godine

1856	74	talj.,	19	hrvat.,	6	srb.,	1	njem.
1860	68	„	21	„	7	„	4	„
1861	57	„	37	„	5	„	1	„
1863	50	„	35	„	14	„	1	„
1864	52	„	39	„	7	„	2	„

Vidi se, da slovjensko školsko obučavanje, ako i sporo, ipak napreduje; prem da je još god. 1864 talijanski jezik u

polovici svih dalmatinskih škola nastavni jezik bio.

Svrnemo li se u vrieme još starije, to nalazimo, da do god. 1853 nije „baš nikakva srbska“ a do god. 1862 „nikakva čisto hrvatska“ knjiga iz bečke naklade školskih knjiga u Dalmaciju prodana.

Prodavane su ondje samo „hrvatsko-talijanske“ knjige, koje su dvostruki istoglasni tekst imale, — i to godine 1850 — 400 iztisaka, 1851 — 490 izt., 1852 — 2210 izt., 1853 — 1560 izt., 1854 — 3106 iztisaka.

Od god. 1855 neupotrebljavaju se ove u dva jezika knjige. Naproti prodano je u Dalmaciji školskih knjiga sa jedinim tekstom slovjenskim:

	srbskih		hrvatskih	
1853	—	iztisaka	190	iztisaka
1854	200	„	350	„
1855	670	„	900	„
1856	850	„	2360	„
1857	2134	„	3077	„
1858	798	„	2420	„
1859	1450	„	2840	„
1860	927	„	1551	„
1861	730	„	4763	„
1862	750	„	3331	„
1863	1849	„	3682	„
1864	1297	„	5245	„

Ovdje neračunamo siromašnim učenikom bezplatno izdane knjige. Ove su iznosile uviek četvrtinu (25%) prodanih; svota, koja se daje lahko proračunati.

Ako sada pogledamo na narodne okolnosti u Dalmaciji, koja broji 292.000 Hrvata (70%), 77.000 Srbalja (10%) i 45.000 Talijana (11%), [1] to izlazi, da **jedna** narodna školska knjiga pada godišnje na 4 Talijana, 43 Srbina, na 55 Hrvata, baš kada bi, što se tiče posljednjih, uzeli za temelj u računanju najpovoljnije godine.

Ovi brojevi bez svega daljega i širjega tumačenja i komentiranja, pokazuju jasno, koliko se ima raditi, da slovjensko školsko obučavanje u Dalmaciji dospje do onoga stanja, koje odgovara kako pedagogičko-didaktičkim zahtjevom, tako i povećanim potrebam sadašnjosti!

Jos. Jireček.

[1] Statističke podatke o narodnostih uzeli i sastavili smo iz knjige baruna Czörniga: Stat. Handbüchlein für die österr. Monarchie. Wien 1861. Za osnov ondje primljena je konskripcija od god. 1857.

Zagrebačka županija. *

Hrvati i Slovenci su već u prastaro doba uživali ustavnu slobodu; oni je nisu od nikoga na dar dobili nego se je kod njih rodila; a jedino, kamo su tudjinci doprli po imenu Niemci, Talijani i Turci, ondje su ustav zatrli, tako u Krajini, Dalmaciji, Sloveniji i Bosni. Hrvati i u obće Slovjeni samo su dotle zadržali čistu svoju slobodu, dok se nisu s tudjinci oprijateljili i dok jih nije biesna divljač svladala. Pak i ondje tinja jošte uviek kao iskra u pepelu, prvobitno slobodno ustrojstvo države, kojemu su bile temelj zadruge. [1]

Već u početku bijaše kraljevina hrvatska (današnja Dalmacija, Hrvatska, Slavonija vojnička Krajina, Istra i Bosna) podieljena na županije; nam je iz prvoga hrvatskoga doba, iz IX. stoljeća, u hrvatskoj državi, što je medju Dravom, Murom i Savom, znano, da je bilo župana posavskih, a izmedju tih proslavio se veliki župan Ljutovid, (814—821) koj je bio dušom i tielom zauzet za slobodu Hrvata, te se je, stupiv u savez sa susjednimi Slovenci, junački borio proti gospodstvu franačkomu.

Posavskimi predieli u hrvatskoj državi vladahu po smrti Ljutovidovoj knezovi, odvisni od Njemačke sve njekako do 907, kad im je pošlo za rukom svrći sa sebe tudje gospodstvo i pritieliti se svojoj braći dalmatinskim Hrvatom. Pokle je izumrla kraljevska porodica hrvatska, te su se gospoda otimala za krunu: podiže ugarski kralj Koloman vojsku, da se posluži ovim metežom i da osvoji Hrvatsku i Dalmaciju; nu Hrvati su mu

* Ovo je kratka samo crtica iz poviesti županije zagrebačke, koju bi vriedno bilo podpunije sastaviti i rado bi to činili, da nam glavni arkivi nisu sa sedam ključeva zatvoreni. Drugi se narodi ponose svojom gotovom poviestnicom, a Hrvatom je istom vadit iz prašine podatke za svoju poviest. Ur.

[1] Šulek: Hrvatsko-ugarski ustav. Str. 11.

se oduprli te istom g. 1102 izabrali ga svojim kraljem, pošto je u križevačkoj crkvi uglavio ugovor, da će narodu našemu braniti sva prava, a medju inim da će si narod birati sam svoje banove, **župane**, pače i biskupe.

Nema daklje dvojbe, da je tadašnji Zagreb bio u županiji; ali kad je postao sielom županije, to se nezna: ako ne prije to po svoj prilici odmah onda, kad je Koloman izabran hrvatskim kraljem u njem podigo biskupiju i sagradio si grad. — Od kralja Andrije II. ima privilegij od g. 1218, u kojem se spominju uobće glavne županijske skupštine, [1] ali već i od prije bijaše Zagreb sielom županije, jer na staroj sakristani prvostolne crkve zagrebačke ima grobni kamen Jelisave, kćeri Valentina župana zagrebačkoga već od g. 1200. [2] Vitezović spominje u banoslovju [3] g. 1230 Nemila podbana i zagrebačkoga župana. Za Bele IV. spominje se Aleksander župan zagrebački ujedno ban primorski u povelji podieljenoj radi njekih medja opatu i samostanu topličkomu u Zagrebu 1259, čuvanoj u arhivu biskupa zagrebačkoga, a Vitezović ga spominje pod g. 1252 ovako: magister Aleksandro podban i zagreb. župan. G. 1280 bijaše Detrik, podban i zagrebački župan, a u isto vrieme nalazi se kano podban Ino. I tako dalje.

Velikih župana je čast u nas bila vrlo odlična; župan je u županiji kraljev namjestnik i poslie bivao jedini urednik imenovan od kraljevske vlade; ostale si svake treće godine izbire narod obnovom. Župan je glava političke i gospodarske uprave dapače je bio i županijskoga pravosudja.

Njekoč je županija zagrebačka bila mnogo veća nego što je danas; jer se je n. p. protezala tja do Dubice; a u razno doba bijahu joj razne medje tako da je za francezko-austrijskoga rata našega stoljeća bila poput podrtine prama svojoj prijašnjoj veličini; protezaše se naime samo do Save, a što je bilo prekosavsko, bijaše francezko. Car Franjo povrati odtrgnuto zemljište materi zemlji a za tu odluku sabor zagrebački g. 1827 liepo zahvali, a staleži županije zagrebačke ganuti čustvom zahvalnosti dadoše u Beču kod umjetnika Krafta za županijsku dvoranu već prije načiniti liepu sliku, pod kojom je je ovaj podpis:

FRANCISCO Austr. imper. semper augusto Hungariae, Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae regi apostolico etc. Memoriam reincorporatarum transsavanarum regni partium recollentes grati posuerunt SS. OO. comitatus zagrab. MDCCCXXII.

Sada zagrebačka županija ima površinu u □ austr. miljah 77·09 i sastoji se iz 16 kotara: banijanskoga, brdovaćkoga, bistričkoga, dugoselskoga, vel. goričkoga, jastrebarskoga, krašićkoga, ozaljskoga, ribničkoga, pokupskoga, samoborskoga, severinskoga, sisačkoga, stubičkoga, sv. ivanskoga i zagrebačkoga; ima 2 sl. i kr. grada: Zagreb i Karlovac, 4 trgovišta: Sisak, Samobor, Jastrebarsko i Veliku Goricu, preko 1000 sela, medju kojimi 30 plemenitih: Domagović i obć. Turopolje; 21 povlašć. sudčiju: Cvjetković, Draganić i Petrovinu. Ukupni broj stanovnika 235.626, tako da na svaku □ milju dodje 3060. Poštarnice ima u: Zaprešiću (za željeznicu) Bistri d. Breznici, Dugomselu, Gorici v. Jastrebarskom, Karlovcu, Lekeniku, Netretiću, Oroslavju, Popovcu, Samoboru, Severinu, Sisku, Stelniku, Stubici, Stupniku, Sv. Ivanu zelinskom i u Zagrebu.

[1] Jura Regni Croatiae I. 47.
[2] Kukuljević: Prvostolna crkva 2.
[3] Vitezović: Banalogia, sive de banatu Croatiae . . ab anno Xti 641 usque 1704 MSS. u Gaja.

Stiva.

(Od Tomislava Benka.)

Vi, koji obično iz liepih smotnika pušite kube i portoriko — regalije su u Zagrebu preskupe, jer se plaćaju u kavanah po 25 novč. — znate li vi sbilja: odašta su vam smotnici? Kažete od **stive** (Meerschaum).

O postanku te prirodnine vlada još dan danas krivo mnenje, te neće biti s gorega, kažem li vam koju o njoj. Stiva je vrst milovke (Talkerde), koju Turci lahkoće radi nazivlju „keffekil" t. j. pjenom, pa to dade povod mnenju, kao da je stiva otvrdnula morska pjena.

Stiva je biela ili žutkasta, mastna, lomi se poput zemlje, vrlo mehka te se može rezati. Najviše proizvadja je se u Tivi (kod negdanje Tebe) u Grčkoj. Osim toga ima je u maloj Aziji, ne daleko grada Eskišekra, kod sela Killšik, gdje ju vade iz strašnih vapnenih prosjeka i žila, kadkad po 20' duboko. Izkopana zemlja biela je i otegljiva te lasno otvrdne, a u izkopanoj pukotini naraste na novo uz pjeneće se nadimanje, kako to rudari pripoviedaju. I kod Madrida i Pariza nalazi se stive i to većinom u gomoljih nješto sjajna površja, te je i ondje mehka i otegljiva.

Ciena stive zavisi o veličini komada, koji se umotani u pamuk u škrinjicah tovare na konje te nose u Carigrad, odanle u Zemun pa preko Pešte u Beč, gdje joj je glavno skladište. — Što se tiće priugotavljanja, to se neuradjen grumen ponajprije rezanjem uspodobi u sliku glave, dok konačno pilenjem i struganjem nepostane posve nalik na glavu. Zatim vrije u vorvanu (Vallrath), ostruže se gladko te sa plavcem (Bimstein) ili hvošćem nabrusi, poslie toga opet kuha u vosku ili u ulju te sad tekar bude glava probušena te iz nova izgladjena. — Od otrebina pravi se neprava stiva, koju ćeš najlaglje težinom od prave razlučiti, pa i tim što se neda podpuno zapušiti.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Ugledan odbor od 25 ljudi izdao je ovdje poziv našemu narodu za skupljanje dobrovoljnih priloga za narodnu nagradu dra. Lj. Gaja u Zagrebu. Netrebamo spominjati, da je Gaj početnik novijega našega narodnoga preporoda, i da se ponajviše njegovima glasilima, što jih velikim troškom izdavao, ima zahvaliti, što se je naš narod, zaljuljan u duboki san, prenuo i osviestio bio tako, da nas je kobna god. 1848 zatekla budne i pripravne. Ali ne samo izdavanjem novina i dubrovničkih pisaca steče si Gaj neizbrisive zasluge za naš narod nego i još više školom peripatetičkom. Oko njega sakupljahu se najbolji umovi prvih godina prošloga tridesetgodišta, da idu na gumno narodnoga poslovanja; iz toga kruga vrcnù premnoga varnica, koja je razsvietlila tamu, i razgrijala ledena srdca te okriepila žarom mlitave duše. — Njegove znamenite zasluge priznadoše premnogi pa jednodušno i naš sabor g. 1866 i 1867 i vis. oblast, koja je priloge sakupljati dozvolila; za to i mi s odborom opetujemo: braćo! pokažimo svietu i potomstvu, da smo narod sviestan i zreo, koji plemenito znade priznavati prave domorodne zasluge! A sjetimo se, da je evo sada narodni naš jezik, ako ne jedini a ono zaista najjači i najobsežniji štit svega našega narodnoga i državnoga obstanka i napredka, te jedino jamstvo naše budućnosti. — I najmanji će prinesci biti uvaženi i obielodanjeni, a neka se šalju: „Glavnomu odboru za sakupljanje dobrovoljnih priloga za narodnu nagradu dra. Lj. Gaja u Zagrebu."

— Zastupstvo grada Zagreba darovalo je 2. rujna t. g. 1000 for. za nabavu knjižnice Iv. Kukuljevića jugosl. akademiji, koja ju je kupila za 20.000 for. Bilježeći hvale dostojni čin sl. zastupstva radujemo se, što je akademiji pošlo za rukom kupiti onako bogatu knjižnicu, za koju su se, kako znamo, njeka izvanska družtva nadtjecala velikimi cienami.

— 1. rujna metnut je svečano temeljni kamen biogradskomu posorištu. Od 1. listopada počme kaz. osoblje djelovati, popunit će se iz zagrebačkoga i novosadskoga družtva sa stalnimi članovi s plaćom i mirovinom te malimi nagradami za pojedine predstave — i članovi privremenimi, t. j. vježbenici. Bog dao sreću!

— Ovdješnja naša pravoslovna akademija popunjena je i četvrtom godinom, te će odsele zagreb. pravnici moći stroge izpite polagati na sveučilištih, a položiv odvjetnički izpit u našoj domovini i bez sveučilištnih izpita postati odvjetnici. S četvrtom godinom dignut će se ovdje i stolica za slovjensko pravo.

— Hrvatska eskomptna banka potvrdjena je i početi će do skora djelovati.

— Iz Siska nam pišu, da su gdčna. Terputčeva i Ban na obćenito zadovoljstvo dali ondje koncerte 28. i 30. pr. m. Sud o njih

izpuštamo, jer se prilično slaže sa sudom o koncertu u Zagrebu.

Umjetnost. Odbor odličnih vještaka, koj smo bili umolili, da prosudi Livadićeve u ovom listu spomenute kompozicije, dao nam je ovo izvješće:

„Komu su iole poznata muzikalna djela našega zemljaka g. F. Livadića Samoborskoga, taj će se uviek radovati, kada mu dodje do ruku kakovo novo djelo toga izvrstnoga skladatelja, jer se njegovi glasbotvori u istinu odlikuju isto tako miloglasnošću, kao i ritmičkom savršenošću a ovu posljednju on umije osobito sretno prilagoditi karakteristici melodija svake vrsti i na svakom polju. To je on posvjedočio i u ovih „Dragoljubu" priposlanih najnovijih glasbotvorih, koje se nam u toliko dopadaju, da želimo, neka ih sastavitelj nastoji javno izdati. U tom se krasnom viencu nalaze dvie „veselice", koje su sasvim u narodnom štilu sastavljene, i koje će zaista svako družtvo uzradovati; zatim jedna pjesma lovačka, koju tim radostnije pozdravljamo, što je kod nas u tom ritmu dosad vrlo malo pisano. Bar nam osim one po g. Švarcu u glasbu stavljene pjesme — ništa slična poznano nije. Isto tako zaslužuju osobitu preporuku pjesme „Oj slovenija", „Sve za milu narodnost", Angjeo si" i jedna budnica, jer su sastavljene posve u duhu teksta i narodnoga ritma. Dočim to u interesu narodne glasbe, žalibože kod nas još vrlo zanemarene, priobćujemo, zajedno izjavljamo hvalu g. Livadiću, što tolikom revnošću radi oko unapredjenja naše narodne glasbe, a nadamo se, da će on rodoljubno občinstvo što prije opet obradovati svojimi izvrstnimi glasbotvori, a svakojako već sada izdanjem ovdje napomenutih pjesama."

Književnost. (Hrvatska i srbska). Popu M. J. Graniću u Spljetu nije pošlo za rukom dobiti toliko predplatnika, da bi mogo na svezke izdavati u našem listu lani oglašenu književnicu za župnike i propovjednike (Propoviedi), pa je sad odlučio izdati samo rukopis o. Arkangjela Kalića, dubrovničkoga dominikanca. O njem piše ovo: „Ovi je pisalac jur poznat sa svoje tri Besjede tiskane u Dubrovniku g. 1781. Netiskanih njegovih Pripovjedanja ima 37, a Pohvalnih Besjeda 9. Evo ih po nazovu. 1. Rieč Božja. 2. Ljubav Bogu. 3. Ugagjanie s Voljom Božjom. 4. Čas Domu Božjemu. 5. Ljubav Iskrnjemu. 6. Ljubav Siromahu. 7. Ljubav Neprijatelja. 8. Proštenje kršćansko. 9. Rodu, Roditeljma Čas. 10. — Posluh. 11. — Sahrana. 12. Gospodar. 13. Sluga. 14. Ljubav Mrtvijem. 15. Vrieme. 16. Dijevstvo. 17. Duša. 18. Spasenje Duše. 19. Grieh uvriegja Boga. 20. Grieh Poraza Duše. 21. Grieh nukač smrti. 22. Naprave. 23. Bludnost. 24. Zli Jezici. 25. Milosrdje Božje. 26. Savišnje uzdanje u milosrdje Božje. 27. Pokora. 28. Suprotive. 29. Ispovjes. 30. Muka Isukrstova. 31. Misa. 32. Pričešćenje. 33. Pričešćenje u griehu. 34. Smrt dobrijeh. 35. Tko zlo žive, zlo će umriet. 36. Sud općeni. 37. Raj. 1. Majka bolestna. 2. Rozarjo družba. 3. Rozarjo molitva. 4. Sveti Josef. 5. Sv. Vičenco Fererjo-Život i djela. 6. — Čudesa. 7. Sv. Dominik - Podpor crkve svete. 8. — Sve učini radi evangjelja. 9. — Moći mu u Dubrovniku. — Ova su njegova govorenja veliko blago za jezik i ništa manje za nauk, a u isto su doba uzor govorljivosti. Njegova govorljivost nije pomamljeni presušivi potok ni mrtvoležeća lokva, nego uprav obilata i tihotekuća rieka. Mahne prošastoga vieka njega zaniele nisu, a sadašnjega do njega nisu doprle. On je upravo u kršćanskom puku kršćanski učitelj. Takova šta nisam našao ni u kakva pripoviedaoca. Mogu stavno reći, da što je za Francuze Bossuet a za Taljane Segneri, to za nas Srbe i Hrvate more biti Kalić: dika i ponos naše propovjedaonice i našega naroda.

Ovakovo blago nije podobno da ostane na dulje zakopano, i za to, kad nemogu u književnici, evo ću ga tiskom objelodaniti nabaška. Biti će dosta velika knjiga od blizu 500 strana. Ciena je za predplatnike od 1 for. 60 novč. dućanska će ciena biti od 2 for. Djelo će izać na Božić, a predplatnici su svi oni, koji šalju na me u Spljet zabilježenu cienu, prostu od poštarine, do svrhe listopada o. g. Koji su što jurve poslali u ime Književnice, broje se i oni u predplatnike, ako donamire do rečenoga roka. Tko predplaća za 12 iztisaka dobiva 13ti na dar. Svaki predplatnik neka kaže za zadnju poštu."

— Romea i Juliju od Shakespeara preveo je za naše kazalište g. Aug. Šenoa.

— „Pokret na slovjenskom jugu koncem XIV. i početkom XV. stoljeća. Sastavio dr.

Franjo Rački. (Preštampano iz „Rada jugoslavenske akademije znauosti i umjetnosti“). U Zagrebu 1868. Štamparna Drag. Albrechta. Na 8-ni 1 s. 287 str.

— „Izvještaj o fondu i radnji družtva za srbsko narodno pozorište u Novom sadu.“ U Novom sadu. Platonova štamparija 1868. Na 8-ni 72 str.

— „Tvrdina.“ Po H. Consiencu. Iz Čokeja. Izdana u korist crkve Ružice u gradu. U Biogradu u državnoj štampariji 1868. Na 8-ui 1 l. 95 str.

— „Njemačka gramatika za mladež učeču se u gimnazijah kneževine srbske.“ Izradjena profesorom njemačkoga jezika u velikoj gimnaziji biogradskoj A. Čvarkovićem. Drugo izdanje. Pregledala i odobrila školska komisija. Ciena je 80 novč. U Biogradu u državnoj štampariji 1868. Na 8-ni 384 str.

— Bratovčina pres. krvi Isusove. Po Viktoru Sasineku, kapucinu. Izdao na hrvat. jeziku Šk. Egersdorfer, župnik u Ludbregu. U Zagrebu 1868. Brzotiskom A. Jakića u 16-ni str. 64. Toj knjizi priložena je veoma ružna slika, prava nagrda svetaca.

— (Strana.) Leben südslavischer Künstler v. Ivan Kukuljević Sakciuski. (Iz „Slovnika umjetnika jugoslovjenskih u izvadku prev. J. B—h.) Zagreb 1868 tiskano kod Albrechta dosada 5 svezaka.

— Cyrille et Methode. Etude historique sur la conversion des Slaves au christianisme par L. Leger, docteur ès lettres, membre correspondant de la société royale des sciences de Bohême, administrateur de le société de linguistique; membre de la société d'histoire et de littérature polonaise de Paris. Paris. Librairie A. Frank, 67, rue de Richelieu 1868. Na 8-ni XXXV i 230 str.

G. L. Leger podielio je tû svoju knjigu na tri diela. U prvom izlaže narodopis slovjenski, ustanove religiozne i družtvene do IX. vieka. U ovom poslu držao se Šafařika, Palackoga, Ljeljevela. U drugom izveden je po originalnih izvorih život Ćirila i Metoda. U trećem se dopunjava njihov život životom njihovih učenika, historijom njihove liturgije i popisom njihovih književnih diela.

— „Les Slaves en 1867. Agram et les Croates.“ Par Louis Leger. Paris. Exrait de la „Revue moderne“, livraizon du 24. avril 1868. Na 8-ni 29 str. Ovaj članak preveden je u „Novom Pozoru.“

— „Der Banus (?) Graf und Despot der Serben und Raitzen Georg Branković als Bewohner von Eger,“ štampano u ovogodišnjem programu c. kr. državne velike gimnazije u českom grâdu Hebu.

Svašta. Na jednom odborskom sastanku „srbskoga učenoga družtva“ u Biogradu čitan je predlog red. člana Jovana Boškovića, da se družtvo primi izdavanja diela pok. Jovana St. Popovića, za koje nudi rukopise udovica pokojnikova. Jovan Bošković saobćiv spisak još neštampanih diela pok. Jov. St. Popovića predloži, da se izdadu kritički sva djela Jov. St. Popovića, da se na to sastavi osobiti odbor u učenom družtvu, i da se za početak toga posla potrebni novac pribavi privatnim putem. Uza to je Jovan Bošković raslagao o potrebi narodne biblioteke srbskih i hrvatskih pisaca i prevodilaca, za koju sad nema izgleda, da će se moći izdati, a nema izgleda ponajviše iz materijalnih uzroka. Nego Jovan Bošković misli, da bi kritičkim izdanjem svih diela pok. Jovana St. Popovića valjalo da družtvo da ugled i preštampavanja i da pokaže potrebu i način izdavanja narodne biblioteke srbsko-hrvatske. Predlog je, čitamo u „Matici“ u odboru usvojen i predan na razmotrenje literarnomu odsjeku.

Zagonetka. *

(Od Miloša Ljubibratovića).

Nisam ulje, sol ni voda
Niti svieća niti mrak,
Netreba me kod poroda,
Al me treba krst i brak!
Čitaš li me naopako
Vriedan sam ti zlata,
Toga ženskoj sgodiš lako
Neobičnog svata.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 38. Odgonetka (zagonetke u br. 34.) „Smokva-smotka“ riešiše gg.: I. Wohlmut, Radivoj Albrecht, gdja. Marija Šafarova u Zagrebu; gdčne. Marija Avirovićeva i Antunija Pekarekova obe u Virju, Janko Žiger, župnik u Konobi, D. H. Garčinski u Buševcih, Jos. Raslić u Otočcu.

Odgovori uredničtva. G. M. Lj. u O. Ovdje neznadu, da ima Strossmajerove poputnice ni u stihovih niti u kajdah, inače bismo vam ju na prvi list bili poslali. G. D. u K. Na kar nismo pripravni; s tricami nam se neće baviti, pa niti mu nemamo šta odgovoriti, van da ponovimo ono isto, što se samo poštenom izpunitbom obećanja pobiti dade, a zanovetanjem i riečmi nikada, ma jih bilo, koliko u šipka koštica. G. M. u Kr. Vaše su pjesme slabi stihovi bez čustva. G. I. K. u O. Vaša pjesma nespada u ovaj list.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 37. God. 2.

DRAGOLJUB

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Izpoviest.

(Roman u listovih. Od B. Lorkovića.)

(Konac.)

Dopusti, da prekinem ovdje. Vidim, da sam na putu te bih mogao vrlo gorkih stvari kazati; pa komu? Tebi, koj osjećaš sve upravo, pače i bolje nego li ja sám. — Ja ću sutra natrag u Mljetke; hoćeš li još koje pismo od mene dobiti; nemogu ti reći. Nu tješi se, neće mnogo izteći vremena, pa ću ti liepo ustmeno kazivati sve, kako budem najbolje znao i mogao.

Čitajuć sve ovo, ti ćeš valjda pomisliti, da su čustva moja svrnula se u naravnu svoju strugu, da se je srdce već oporavilo od žestokih udaraca, koje nedavno nanese mu gubitak najljepših nada, posliednjih želja. Prijatelju moj, nebih baš mario, da je tako, ali žalibože meni se upravo i sada tako godi, kao da još čitam kobno pismo ono, koje me na jednom nemilice iztjera iz raja krasno zasnovane budućnosti. Uzalud tražim u vrtlogu svieta zadaviti, ili barma omamiti osjećanja svoja; iza svakoga takova pokusa razabirem jasnije, da je duševni mir poražen, da ga svratiti natrag niti prividno stvoriti nije moguće. Halabuka svieta ovoga može nas kadšto opojiti; ali poslie takova pijanstva nastaje tim goropadnije prenuće. — Zato moja je tvrda nakana vrativ se iz Italije uklanjati se, koliko najviše moguće ljudskomu družtvu te u zabiti provoditi ostale dneve koristeć, koliko se bude dalo onim, koji imadu pravo zahtievati od mene koristne čine. A ljubav ova nesretna neka stanuje i na dalje u mom srdcu, jer mi je upravo njeka slast neprestano razkidati rane; neka od silne boli vrišti srdce — umirit ga i onako nije možno. — Vjerujem, ti ćeš ovo držati za parodoksno, pače i budalasto, nelogično; ali ti se nečudi ničemu od mene, u mom stanju upravo je nemoguće nizati misli redom logičnim; bolestnik u vrućici riedko izriče stavke medju sobom valjano svezane; a ja sam ti veliki bolestnik takove vrsti.

Žalim, da nisam prihvatio savjeta Tvojih, premda s druge strane nebih tada bio kušao prave sreće; a brate znaj, bijah neizmjerno sretnim u kratko ono vrieme; polovicu života radostno bi položio, da mi je dočepati se još jedan put onako krasnih časova. — Danas drugi su moji nazori o ljudih, ja je mrzim, jer svojevoljno, hladnim umom i bezbožnom rukom odtrgnuše moju dušu od ljubljene djevojke žrtvujuć novovječnomu Molahu — svojim interesom — život možda ne samo moj, nego i njezin. Hoteć uništiti nas, krokodilske prije lievaju suze, te narugavši se farizejskim jezikom našoj nevolji i biedi ledenom rukom mašaju se

noža, da prerežu slabe nîti, kopčajuće nas sa božicom ljubavi i sreće. Prosti jim Bože, ja nemogu.

Ali čemu dalnje Jeremiade, jauk i lelek? Ta gotovo svi moji listovi nepripoviedaju drugo no puke tužbe i jadikovke, a ipak bi trebalo bilo meni samomu prije svega upamtiti rieči hrvat. narodne pjesme:

„Sindžir gvoždje muka je velika
Dà velika muka za junake;
Tamnica je gora od sindžira
A zla žena gora od oboje,
A zla pamet gora neg sve troje.“

Kad se opet sastanemo na obalah hladne Save ili u mom malenom vinogradu, te ondje nadovežemo s nova naše stare meni veoma mile razgovore, bit će mi prilike potanje pripoviedati sve, što bi moglo zanimati Tebe. Već u prvih listovih izjavih, da jedinomu Tebi, svomu prijatelju vjernomu u svih sgodah i nesgodah, hoću pričati o najblaženijih, ali i najgorčih dnevih moga življenja. Rieč održah — po mogućnosti. Ti znadeš sve o meni, što te iole zanimati može, ostatak su — boli i tuge, ove pridržajem sebi; razumieti nje lasno nije onomu, koji neprodje sličnom vatrom, ove tuge izključivo su blago moje nutarnjosti; odatlje neće jih izčupati niti mržnja nit zaborava. Bože moj, liepo se govori: „zaboravi, mrzi.“ Čudna li svieta, kao da čovjek može zaboravit na žarko sunašce, kada mu vječna tama sliepoće prikriva oči, ili tko da mrzi sunčane trake zato, što oni ljeti žegu i peku?

A sada budi živ i sretan, dok se opet vratim; Bože te blagoslovio i sačuvao od svakoga zla! Tvoj Antun.

Ploviti Brentom ili njenimi obalami prolaziti, svi putnici tvrde jednoglasno, da je to božanstveni užitak, a uspomena na te slasti i razkoši nedadu se lasno izbrisati iz pameti nijednoga putnika. S toga običavaju mnogi, a napose Englezi prebaciti jedan dio toga puta pješke, da uzmognu tim udobnije sve razgledati, svačemu se diviti, sve točnije zapamtiti ili ubilježiti. Ovaj primjer odluči sliediti i naš A. Gostinski, te on sašav sa kola u družtvu jednoga suputnika, inače Niemca, podje pješke naloživ veturinu, da jih čeka kod prve gostione. Dan se upravo već nagibao svršetku, ognjeni traci k zapadu hrlećega sunca obsipavahu cielu okolicu crvenkastim čarobnim svjetlom; od daleka zapada, odanlje, gdje se nebotične Alpe grle s oblaci nebeskimi, pirilo je prilično hladno povjetarce, premda se nije moglo upravo tvrditi, da je studeno. Cesta tvrda, ravna te gladka kao stol vijuga se uz čarobne obale presjecajuć gdješto bujne livade i nasijane njive. Svaki čas nabasaš na seoce ili ti se poput labuda pomalja iza visoka drveća elegantna ukusna vìla, sagradjena u talijanskom stilu. Idući ovako laganim korakom zapaze oba putnika njekoliko koraka od ceste sličan konak talijanskih bogatira, položen na umiljatom brežuljku, a obkoljen miomirisnim drvećem. Oba putnika stanu, da si napasu oči promatranjem preugodna položaja te kućice. Najednoč začuju žamor, pa odmah i dosta jasan istodoban govor više osoba. Dok su još oba razmišljala, bi li ostali te možda dolazećemu gospodaru, koju udvornu o krasoti te udobnosti njegova stanovanja izrekli, ili se pako s mjesta udaljili, bane iz malene aleje čedno družtvance. Sunce već se bilo zamaklo za one krajeve, gdje se talasa Adria, ali sumrak nehtjede još saći na zemlju; s toga si mogao lasno sve predmete točno razabrati. Našim putnikom uzmaknuti nije se više dalo, s toga okrenu se prama dolazećim osobam, da je pozdrave. Od ovih posljednjih napred stupa ovisok mlad gospodin vodeć za ruku mladu, ali bliedu, sa jasno utisnutim biljegom pretrpljene boli na licu. On mora da je njen suprug, jer govori sjegurno, stupa pouzdano i ponosito. Za koji palac s traga idu dvie ženske.

Naši putnici popodju upravo malo napred, nu tek koracnuše njekoliko puta, kad sa protivne strane zavrisne bolni vapaj:

— Isuse! Gostin . . .! I gospodjica mlada sruši se obnesvieštena u naručaj svoga pratioca.

— Sofijo! klikne muklim glasom Gostinski te se živo upre o ruku svoga pratioca, da neizgubi ravnovjesja.

Nastane obća zabuna, gospoja stara, što no je išla za gore opisanim mladim parom, prva se razabra, priskoči ka gospodjici mladoj te ju pritisne nježno na svoje grudi, dočim je ona druga ženska poletila u dvorac, da pribavi pomoć.

I Gostinski sabere se doskora. Njegov pratilac uvidi, o čem se po prilici radi, pa znajuć, da bi tu moglo doći i do neugodnih razprava, povuče silom oklevajućega Gostinskoga sa sobom, te jih nestane do brza sa toli neugodna mjesta. Baciv još zadnji pogled, u kom uzplamti još jednom u cieloj svojoj neizmjernoj obsežnosti stara, neugašena ljubav, na onesviešteno njemu toli milo biće, sliedio je laganim korakom, sanjarećim zamišljenim licem svoga suputnika te svjedoka nenadana prizora.

I pratilac mlade onesviešćene gospodje sakupi napokon pamet svoju te bacajuć divlje poglede na sve strane, koracne napred, da pohiti za putnici, kad se drugarica njegova počela gibati. Na skoro otvori oči, pogled njen preleti strielimice cielo mjesto, pa nenašav što je tražila, svrati ga lagano, tužno k mužu do nje stojećemu, te pruživ mu ruku prosbori tihano, blago:

— Oprosti, sve je prošlo; meni već se vraća zdravlje; kašnje saznat ćeš sve.

Čitateljicam netrebam valjda spominjati, da se je naš Gostinski ovdje nenadano susreo sa o n o m, koju je tolikim žarom ljubio, a koju mu je nemila mati upravo ugrabila te ju drugomu predala. Onaj mladi čovjek uz nju nije drugi, no mladi Grgetić, a stara gospoja — mati Sofijina, Brnićeva Matilda. Je li Sofija sretna? Na to nije mučno odgovoriti, tko hoće vjerovati ljudem pripoviedajućim, da mlada supruga prečesto plače, te se pomno ugiblje velikim družtvom, gdje iole može. A da ste pitale Gostinskoga, on bi vam bio rekao: nije sretna, nije zadovoljna; bolni uzklik onaj njemu se pričinio kao cielo čislo tužba na nesmiljeni udes; onaj uzklik držaše on za posliednji odjek težke boli, kojoj izmaći neda gvozdeni udes.

A Gostinski? Njegova ljubav, potisnuta na dno srdca pri onom uzkliku uzljulja se nečuvenom snagom te provaliv lahkim trudom tobožnje prepone uzdrma očajanom snagom cielo biće njegovo, i on upozna sada jače nego ikada prije u najvećoj nadi, koli mu je uzko k srdcu prirasla Sofija; ova jedina okolnost uvjeri ga, da će ljubav ta istom sa posliednjim kucajem njegova srdca prestat živjeti, sada, nepodvojiv ni prije o tom, upozna, da je ta nesretna ljubav jedina ali teretna baština zaostala od liepih i svjetlih dneva! Od sjajnih kula, gradjenih njekoč po zraku preosta sada gorko uvjerenje, da sve ono bijaše puka tlapnja, da od svih i onolikih sjajnih nada jedna ga je tek tješila: da će se napokon sve to za kratko vrieme primiriti našav ipak spokoj i zaborav u zagrljaju uviek ljubezne majke zemlje.

A dok se ovo posliednje sbude, odlučio je on, kako dolikuje mužu, sviestnom dušom rabiti vrieme odredjeno mu, da živi, a napose nikakvimi izvanrednimi sredstvi vojevati proti i onako neizkorjenivoj ljubavi, pače ovo čustvo štediti kao jedinu milotužnu uspomenu prošlih vremena. A to bijaše i najpametnija odluka za njegovo stanje, jer ga ovaj nenadani sastanak uvjeri, koli uzaludni bijahu prijašnji napori, da pritaji čustvo to, koli uzaludno njegovo putovanje u Italiji, da u vrtlogu velikoga svieta zaboravi biedu svoju; jer

Kao što k crnom moru
Dunav hrli u skoku,
I mo'e misli hrle
K onom crnom oku.

IV.

„Tvar je tvorca čovjek izabrana
Ako istok sunce svjetlo radja,
Ako biće vri u luče sjajne,
Ako zemlja prividjenje nije;
Duša ljudska jeste bezsamrtna...
Mi smo iskra u smrtnu prašinu,
Mi smo luča tamom obuzeta.“
Petar P. Njegoš.

„Nevjera prijatêlja, opreznost protivnika, kukavština neodlučnih, naglost smjelih, razdor, izdajstvo i slaboća karaktêra — to je udes, koji moramo podnositi. Tko nije ovakvih stvari pretrpio, nemože imati pojma o kinah onih, koji su odsudjeni, da sudjeluju u borbah zemlje raztrgane, uzrujane. Takovi niti nas mogu tješiti, niti nam pomoći. Mi stupamo pu-

stim kršovitim predielom, noge naše gaze po kamenju, trnju i kupinju, a ne riedko zagazimo i na otrovne guje; ali poput starih djedova svijamo se oko sv. križa, pravde, tražeć i očekujuć odanlje utjehu, naše poglede upiremo u nebo crpeć odanlje nadu konačne pobjede.“

Ovako pisaše Gostinski svomu prijatelju poslie krvavoga 29. srpnja 1845. Sa trga sv. Marka opraše znakove od prolivene krvi nevinih sada na groblju sv. Jurja sahranjenih žrtva. Mnogo imademo još živih svjedoka one žalostne katastrofe; pače imade i takovih, koji su onom prilikom i sami dopali bili rana, pa se kasnje punim pravom ponosili, što jim se hoteć ili nehoteć pružila sgoda za pravednu, uzvišenu stvar proliti vlastitu krvcu. Tko boreći se za plemenite svrhe čovječanstva dopane rana, netreba jih se nikada stiditi; jer ga sjajnije riese od ikakovih časti ili odlikovanja, a k tomu brazgotine njihove živa su mu opomena, da se nesmije nikada iznevjeriti onim načelom, za koje je krv lievao, kojih je valjanost i spasonosnost krvlju svojom potvrdio i zapečatio.

Kolikim je pietetom hrvatski narod one svoje srpanjske žrtve do hladna groba izpratio te jih unj sahranio, o tom znat će još sada živući a tadašnji svjedoci više nego li ja pripoviedati. Uspomena njihova nije pobliedila, za izpokoj duša njihovih žrtvuju se svake godine vječnomu Stvorcu ugodne žrtve; cvieće kiti njihov grob i uz plamteće svietiljke od žarkih plamena titrajuća prva kitica Niemčićeve hymne:

Vience pletu mlade Hrvatice,
Vience pletu i grobove kite,
Suz'ma rose vienac, križ i lice
Tiho šapću rieči uznosite:
„Slava njima — slava svima;
Kí umiru slično njima.“

Da je poslie onih dneva srpanjskih stanje jadne hrvatske domovine još se na gore okrenulo, netreba niti spominjati. Borba u početku više sbog narodnosti zametnuta uhvati odtada karakter i politički, strasti se na ogromno razljuljaše, svetinje obiteljskoga i družtvenoga života raztjera, uništi bjesneća razvratnost stranačka pa gdjekoji Hrvati prateć bodrim okom razvitak dogadjaja, zamašaj i bezobzirnost borećih se stranaka sgroziše se gledajuć u neizmjerni jaz, nad koji je dovučena jadna, izmučena, raztrgana domovina.

U takovih okolnostih zateku hrvatski narod glasovi o prevratu u Parizu, pa umah zatim zaori mukla tutnjava svomkolikom Evropom navještajuć predstojeću oluju. Evropejski narodi pozdrave urnebesnim klikovanjem pomaljajuću se zoru — slobode. A nečudite se, što je u taj gromni uzklik udario i narod hrvatski, koji je od vajkada slobodu ljubio, za nju krv lievao stražeć stražu na pragu evropejske civilizacije, da ju štiti proti navalam barbarskoga nasilja. Tek skrajna glupost ili bezkrajna zloba može biediti naš narod reakcionarstvom ili kakovim nagnućem prama despotizmu. Hrvatski narod nikada neslužaše svojevoljno samosilju, pa ako ga na to ikad i prisiliše, nije činio drugo, nego što su i najslobodoumniji narodi, koji su u rukuh despotičkih vladara morali grabiti oružje, da pomognu ubiti tudju slobodu. — Ovo se sjajno pokaza i god. 1848. Hrvati su velikim oduševljenjem prionuli uz ideje moderne, snažnom su energijom stali na svoje noge, na vlastitu obranu; kao pred sunčanimi traci nestade strahovite stranačke borbe, manjina nezadovoljna uzmakne natrag, a ogromna većina sakupi se oko stiega, na kojem se caklila sjajna deviza: „sloboda, jednakost, bratinstvo.“ Hrvatski je narod bio podigao glas na obranu svoje narodnosti, svojih prava, da uzčuva te svetinje, on žrtvovaše radostnim srdcem tisuće i tisuće svojih sinova i milijune svoga imetka. Što se ovim njegovim uzhićenjem umiše drugi okoristiti, što su te žrtve narodu najmanju doniele korist, kriviti njega sbog toga, zato nanj bacati ljagu reakcionarstva, griešna je najmanje rečeno zloba, koje nijedan pravedan čovjek nebi smio nikada izustiti.

Naš Gostinski kako ljubljaše narod cielim srdcem prianjaše cielom dušom za njegov pokret, on je na saboru i u skupštinah odvažno vojevao za svetinje narodnje, pa bi jamačno i danas tako, da mu nije nemila smrt prekinula radnju. Bog zna medjutim, čemu i to bijaše dobro! Da je poživio, što bi sve bio morao gledati; ko-

like metamorphose njekadanjih političkih a možda i osobnih prijatelja podkopale bi mu i posliednji atom pouzdanja u vjeru i poštenje ljudsko. Zato možda bolje ponj — premda gore po nas — da je vršeć svoju domorodnu dužnost onako zaglavio.

Još se uviek orila pjesma:

Nosim zdravu mišicu
I srdce junačko;
Daj mi otče oštar mač itd.

pa i mnoge druge, kao n. p. „Ustaj, ustaj slavski rode“ od Bogovića, u kojih su, rekao bi, pjesnici bili jekom svakoga mislećega Hrvata, koji su u kratko ono izrekli, što su tisuće i tisuće grla glasno zahtievale, za čim čeznjaše puk naš od Adrie do crnoga mora. Još su talasi narodnoga uzhićenja visoko udarali, pouzdanje naroda još sasma neomalaksa, kad je glavni junak ove pripoviedke noseć klicu smrti u tielu bolan vratio se sa puta u Križevce. Vjerni pratilac bjesnoga Marta, kratelj, haraše dosta nemilo i našom tada domovinom, osobito u onih mjestih, koja su ratnomu pozorištu bliže primaknuta bila. Patriotično zvanje odposla ga u Podravinu, on je vršeć svoju dužnost imao prilike gledati, kako huda i najstrahovitija bolest hara i otimlje prečeste žrtve medju narodom. Nu to ga neuplaši ni malo. Ta sve one svjetiljkice prekrasnih želja, koje njekoč nada zapali u njegovom srdcu, potrnuše, mrazni vjetar izpuhnù jednu za drugom; tek jedna još ostade, tek jedna svjetli i ogrieva u tami njegove duše. To je svietlo — ljubav k narodu — i sada ga sokoli, vodi i ogrieva, te on nemareć za nikakove obzire rado ovršavaše svoju dužnost. Nu što je svatko predvidjeti mogao, to se dogodi. Kratelj neštedeć nikoga, nemine ni njega, pa bez liečničke pomoći zamahne toli pogubnim pravcem, da se je bolestnik po nagovoru mnogih znanaca morao natrag vratiti u Križevce. Ali prekasno. Liečnici izjaviše otvoreno, da mu pomoći nema. I on se tomu gotovo uzradovao. Uljenica njegova života već se bila gotovo izpraznila, njemu se htjelo zamieniti nestalnost svjetsku sa nebeskom postojanošću.

Gostinski leži u udobnoj sobici; prozori njeni otvarahu se u bašću, prepunjenu raznolikim, milomirisnim cviećem. Sa njih motriš goneće na zapad sunce, ponositi, smrknuti Kalnik, koj je orijaš i u razvalinah svojih, kao što je silan bio i narod, koji ga podignù.

Njekoliko prijatelja posjetiše Gostinskoga. Oni mu pripoviedahu dnevne dogodjaje a pri tom nedade jim srdce prešutjeti, da nebi spomenuli i oblaka, što se već tada uzeše — premda lagano — dizati na obzorju hrvatskom. Oni sada odoše, obećavši, da će ga sutra opet posjetiti nesluteć, da će drugoga dana zateći — mrtvu lješinu.

Gostinski zamoli, neka mu postelj k prozoru pomaknu; zatim odpravi podvornika veleć, da želi na samu biti. Rujansko sunce primicaše se strielohitno svomu počinku ogledavajuć se pri tom na milenu okolicu i ljubeć namršteno čelo starcu Kalniku. Njegovi traci podkradu se u Gostinskovu sobu, kao da se hoće s njim za uviek oprostiti. — On se zamisli. — Kad se opet probudi, upravo se žarka dnevna svjetiljka omakla poslav našemu bolestniku još posljednji pozdrav po malenom ognjenom tračku. „S bogom žarko sunašce — šaptne Gostinski — tvoji traci neće više ogrievati mojih uda, moje oko neće se više diviti čaru tvoga svjetla. Hvala ti na uslugi! Pozdravi mi nju, koju ljubim i ljubeć jù umirem; reci joj, što si vidilo i čulo; pa ako tužne boravi dneve, tješi ju, miluj i draguj, a umirućoj prišaptni, da ju čekam ondje, gdje nema ljudske zlobe. — Svjetli dugo, sjajno mojoj domovini; dugo gledalo, dugo se radovalo njenoj sreći, kao što ću i ja veseliji vječnomu aleluja pjevati, budem li znao, da je premilena ova zemlja slavna i velika, a moj narod sretan. A to će biti, ako Bog dade, uz pripomoć vjernih sinova, kojih nesmije manjkati jedinomu narodu hrvatskomu.

So leer kann ja ein Herz nicht schlagen,
Das nimmer sollt' entzückt sich sagen:
„Das ist mein liebes Vaterland!“

Medjutim mrak se već hvatao zemljice, od Kalnika vidjevaše se tek golema, tamna sjena. Noć sjajna u svom svjetlu i sjeni poče tjerati iznemogli dan. To je noć, kojoj jutra Gostinski nedoživi. Poslužnik upali svieću, pa ode. Bolestnik

leži samcat sa bogom u svojem srdcu u sobi. Šuteć upre oči u mnogobrojne zviezde, te mukle svjedoke vječnoga nedokučivoga otajstva.

„Za koju uru — nastavi on svoj razgovor — i ovaj nemirni, uzrujani, grozničavi duh primirit, zadovoljit će se. Za koju uru prikazat ću se u onom nebu — ako bog dade — koje no se toli veličanstveno sada nada mnom stere; mene će njegovo svjetlo osipavati, ja ću s ugodnici božjimi plandovati na onih planetih, drugovati s angjeli, gledati bez prestanka vječnoga boga te uživati rajske slasti. A možda i nju viditi do brza!

Ludjaci, koji nevjerujete u vječnost! Kakov li je to nesmisao. Svaka stvarca u našem biću imade njeku svrhu, a samo biće da se lomaće i kotrlja bez stalne njega dostojne svrhe? Mi nismo valjda zato stvoreni, da samim sebi dosadjujemo u ljetih, pa da nas nestane, da padamo poput lišća jesenas u tamnu grobnicu! Ili je svrha našemu žiću, da uviek jednim morem plivamo, da naš čamac života uviek jednake talasiće odbija na oceanu vremena, da utrobu njegovu uviek novimi razvalinami napunjujemo? — Ne, to nemože biti; u vječnosti jedino nalazi se prava svrha našemu životu, ondje dostojna nagrada ili primjerena kazna, uviek prama zaslugam.“

Gostinski umukne. Mjesec odmaknù već visoko. Ponoć nemora biti daleko. Na domaku je dvanaesta ura — ta mistična, neobična ura, izprepletena tolikimi uspomenami, posvećena tolikimi snivanji; ta je ura priečka dvajuh svietova, završetak, prošlih, medja nastajućih dneva; ura ponoćna, koja tolike trudne oči sklapa, tolikim mile sanje učara te jih u blaženstvo uljulja! — Časovi micahu se lagano, Gostinski neosjećaše nikakove boli, ali mu se činilo, kao da mu hladan vjetar piri oko srdca; od nogu uzmu sprolaziti se njekakvi trnci te zalaziti k srdcu, gdje je krv sve laganije obticala.

Dva dobra znanca, vjerna prijatelja i liečnik bdiju već preko jedne ure kod bolestnika. Opaziv je nasmješi se malo, migne jim k sebi te pokaže prstom u stol hoteć po svoj prilici, na otvorenu nješto proviruću ladicu. Ali ga prijatelji nerazumieše. — Njegovo čelo vedro je pače sjajno. Htjede se pridignuti, htjede nješto govoriti — ali rieč mu zape; jedva razumljivi „s bogom“ izhuknu njegova usta. Sruši se natrag na postelj. Oči zaklope se, uda oledene. Šuteć, tiho lievajuć suze niz muževna lica stajahu prijatelji oko njegove postelje. — Na uri udare dva sata po ponoći. Na mirnom, umiljatom licu Gostinskoga utisnu smrt svoj pečat.

Krst na Savici.

(Epos dra. Franje Prešérna).

Krst.

Tamna noćca bitki kraj učinì,
Smiriše se čete i oblaci,
Kranjski glavar sniežnoj u visini
Triglav zore zlatnimi sja traci.
Na bohinjskog jezera pučini
Val nemože da se digne, baci:
Nu somovi i grabljice ine
Ljut boj biju na podu dubljine.

To jezero, kom stojiš na žalu,
Črtomire! nije l' slika tvoja?
Boj se vanski u noć skrì lipsalu,
No grud tvoju vihar valja boja;
Još je gori star ti crv u kalu —
Te vidi li dobro pamet moja,
Gore grize, sili krv da spije,
Ponovì se ješni bies Harpije.

Slovêna su na tlih kipi stari,
Navade su zatrte domaće,
Zemljom parski Tesel [1] gospodari,
Slava s djecom sad pod jarmom plače;
Tà u Kranjskoj sreća samo mari
Za tudjince — nos jim diže pače.
No da tebi zavída se rana,
Neid' za tragom Kata Utičana!

Sieda glava kasnih lieta têže
Nebi mogla podnositi lako,
Ali mlada tvrde plete mreže,
Gdje nas nada vara svakojako.
Črtomire! šta l' te živjet veže?
Spomen mi se s prošlosti iztako,
Da te nije samo starih vjera
Do bljedskoga dognala jezera:

[1] Tésel (Tassilo), parski vojvoda, uvede natrag Valjuna medju Slovence, kad su ga ovi prvih godina bili iz države prognali. Vidi u Valvazoru na istom mjestu.

I na otok vodom oplakani
Sad posvećen proštenju k Mariji.
Odtrag su mu sniežni velikani,
Sprieda polja, prediel najplodniji,
Blied grad desno, a na lievoj strani
Brieg za bregom, vidik najdivniji;
U svoj Kranjskoj nema ljepšeg kraja,
Stog slave ga kano sliku raja.

Tù u davnih Črtomira časi'
Bješe štovan kip božice Žive.
Mladìća mu slani su uzdasi
A i vaši, dieve ljubežljive!
Izrùčani smieh, plač, nježni glasi,
Što su striele nam nepredobive.
Tù Staroslav s krasnom svojom kćeri
Otvaraše božičine dveri.

Bogomila 'e preliepa djevica
Kano Hero slavna u Abidi,
Nevinost joj sja iz oka, lica —
Krasnom samo sama se nevidi!
Od djetićkih rieči-laskavica
Ne uznè se duh joj sličan hridi:
Jedva šestnaest minulo joj lieta,
Nije srdca za nikoga spêta.

Da obične dare dâ božici,
Črtomir na lahku sjede ladju,
Prvenci mu u voću, pšenici
Da kao žrtva pred Živom se nadju.
No tim došav k onoj djevojčici
Od svih boli bol poćuti sladju:
Njena oka plam u njega plasnù
I uzpiri vatru neugasnu.

Črtomire! blago si ga tebi!
Od tvog stoji dievica pogleda
Uzhićena kako nikad nebì.
Rieč joj drhće, oko u tlo gleda...
Kó zora, što liep dan vodi sebi
Zarudješe lica joj se blieda,
A u rukuh tvojih osta njena
Njekom moći ruka zaklopljena.

Nek jim drugi pjevač pjeva sreću,
Nek jim ciele slast godine slavi,
Gdje se njih dva po jezeru šeću,
Do pomlada otac oporavi:
Tog žalostan ja pjevati neću,
To nek pjeva sretnik u ljubavi,
Ja tek velim, da omame nesta,
Črtomir kad dolazati prestà.

Črtomire! časa već negubi!
S njom se tebi valja razstaviti.
Zar nečuješ, kako trublja trubi:
Valjun daje hramove rušiti;
Posvud štite onoj vjeri gubi,
Koju majkom učen si ljubiti,
Vjere, kojoj djevojčica služi,
S kojom tebe čista ljubav druži.

Ah, težak je, gorak sat razstanka:
Ko srasli se grle obojica,
Usta jim se ljube bez prestanka,
A suze jim padaju niz lica...
Otac plače — nije hladna stranka
I njeg ljuta guti boljetica;
Jer u žalost vidi oba' pale
A utjehe nezna od nikale.

Sjetit bi jih na pobjede slavu,
Kad bi steć ju koja nada bila,
Al je Valjun preveo kroz Dravu
Kokrom dolju u Kranj vojske sila:
Stog zna u smrt da ide krvavu
I da padne puk i vjera mila...
Viest mu stiže: gore hrami, sela!
Črtomire! napried! lat' se djela.

U boj ode bez pobjedne nade,
Ode hrabro — junak je od oka,
Mač gdje vije, sieče na komade...
Legne mrtvih kùp mu i do boka
Il kup dušu izdišućih pade.
Al ni sječa ni tvrdja visoka
Sad nemogu spasiti bogova,
Nit od smrti sačuvat drugova.

Svladan sám na bohinjskom jezeru
O krvavi mač naslonjen stoji,
Gleda vode preduboku mjeru,
U njem roj se strašnih misli roji.
Htje ubit se sliepu sliedeć vjeru,
Al mu ruku nješto upokoji...
Ah! tvoja bì slika Bogomilo!
Tà i s boja to ga 'e izpratilo.

Još jedan put dragu vidjet želi
I pozdravit svoje veselište.
Saznat sili odoljela je li?
Il joj srdce vjerno njega ište?
Dušmani l' su ljubovcu odveli
Il ju hladno krije već grobište?
Živi l' il je mrtva? mora znati,
Pre sa svietom neće se razstati.

Znan dovesla ribar s drugog žala
I biedna ga probudi izza sna.
Kaže: za njim potjera se dala
I šta Valjun počini užasna
S braćom, što su u roblje mu pala.
Moli, prosi, kaže koja hasna,
Ako jim se u čunu ukloni —
Pa napokon Črtomira skloni!

I k jezera hitro gone kraju,
Gdje Savica padajuć utiče.
Vjetrici jim rukam pomagaju
Te čun leti, kako vidjeh ptiće.
Ribar vreba, da l' njih nevrebaju?
I čun dogna u sjen pod rakiće,
A opaziv gladu znak opaku
Iz torbice ponudi junaku.

Črtomir mu ljubav platit kani
Al je novce razdavao četi.
No Staroslav da blaga sahrani
U skrovištu — toga sad se sjeti.
I ribaru davši tek njim znani
Prsten reče: Id' onamo, leti,
I kazuj jim, što znaš, svu istinu
Pa donesi zlata četvrtinu.

Bogomili u trag uć mu kaže:
Il je mrtva il je jošte živa?
Je l' ju vodne zaštitiše straže?
Il' se drugdje pred vrazi sakriva?
Tad najbolji da mu put pokaže
Tamo, gdje mu ljubovca prebiva.
On do zore novostim se nada
Bilo kakvim kod Savice pada.

Vodopad mu silno muči uši,
Junak misli, kako voda trese,
Sva obala mora da se sruši,
Pjena štrca, dalje se raznese —
Stiene hoće silom da probuši,
Da podkopa stabla i odnese.
Tak posrta — Črtomir si veli —
Pa se poslie stiša mladić smjeli.

S tih ga misli razgovor probudi:
Pod tovarom više ljudi spazi
I ribara medju timi ljudi;
Za njim neznan muž ide po stazi
U talaru, štola mu na grudi:
Nazarenca taj služi i pazi.
Već desnica mač je prihvatila
Al se u to kaže i Bogomila.

(Konac sliedi.)

Fedor i Olga.

(Pripoviest iz ruskoga života. Pohrvati Iv. Belan).

(XII. konac).

Čim je dobrostivi Borodin otišo, upita Vazil Ivajlovića, odkuda tolika prijatnost medju njim i knezom. Ivajlović se dogogodio voljan na pripoviedanju, pa uzè kazivati, odkuda to.

— Bio je knežev sin, uzè Ivajlović, častnikom u njekom vojničkom puku u Moskvi. Pridružio se svojim drugovom, koji se bijahu urotili na carstvo. Ja sam to dočuo, pa uzeo kneževića opominjati i nagovarati, dokazujuć mu, kako mu je glava u torbi, ako se neodkani toga družtva. Zaman bì svaka opomena, zaman nagovor svaki. Bio je knežević veoma tvrdoglav, pa mi se lì rugao, kad sam mu govorio o pogibelji, koja mu se grozi. Mladenac mi se veoma milio i veoma smilio, akoprem nebijah s njim u nikakovu družtvu. Znao sam dobro, da ga smrt ili Sibirija nemine, ako mu na trage dodju. Ja nebudi lien, prije nego su potajno to družtvo uhitili, dodjoh sa njekoliko vojnika u njegov stan, sklenih ga, i odvedoh u svoju kuću. On biesni i lupa; a ja se smij. Sve se dogodilo, što sam slutio. Urotnike pronadjoše, uhitiše i u Sibiriju odvukoše. A moj uhićenik — postà slobodan, i tad istom spozna svoju ludost. Od srdca mi se zahvali i podà mi prsten na spomen, po kom me je Borodin spoznao. Sin mu je doslužio u vojski, pa je sada ugledan činovnik u carskom dvoru, a otac mu moj prijatelj, a to bude ufano i činom pokazao i posvjedočio. A meni je drago, miljenci moji, da vam ponješto mogu vratiti ono, što mi je vaš pokojni otac dobra učinio!

Svi se tomu čudijahu i boga sa divnih njegovih puteva hvalijahu. Nade punim srdcem pričekivahu Borodina, da jim donese vesele glase. Nitko ih nesumnji o milostivosti carice. Bez brige se razgovaraju o sretnijoj budućnosti. Odlučiše, nikad se nerazlučiti. Odmačè dan za danom; odmače i četrnaest dana, a iz Petrograda glasa nije. Opet im zasjede u dušu tuga i strah; opet Vazilu i Ivajloviću spuznù srdce.

— Što je za boga, da Borodina iz Petrograda jošte nije? pita jedan drugoga. Valjda je u carice tvrdo srdce. Valjda su Borodinu prosbe i molbe zaman, kad ga tako dugo nije!

Minuše jur četiri tjedna. Namačè se i blago proljeće, ali kneza Borodina nije još ni sad natrag, da veselom viešću utješi očajavajuće si goste. Na jednom doropota njekoga dana kučija u dvorište, a uz nju po njekoliko vojnika, kojih poglavica podà Ivajloviću na ruke pismo, neka se on čas spremi sa svojimi i podje. Ivajlović se nadje u čudu.

— Dragi moji! veljaše si družini Ivajlović, to nesluti na dobro. Al ipak netreba duhom klonuti. Stari bog još živi. Zaufajmo se únj!

Fedor, Olga, Vazil i Ivajlović — svi su tužni i žalostivi. Težkoga srdca udjoše u drošku. I vjerni stražanin Šarko skoči za njimi unutra. Kuda, kamo — toga neznaše nijedan jih. Nastade noć. Sve ih osvojila tmina. Pri samotnici kućici ustavì se droška. Vratašca odprše, i poglavica im reče, neka izadju napolje. Družbica izhadjaše u strahu iz kolâ i uhadjaše u sobu, bogatinjom nakićenu, sa svim obilujuću.

— Tu jedite, pijte, tu se odmorite! kazà im poglavica vojnički, njihov provodnik.

Tko veseliji njih.

— Jedimo, pijmo! klicaše zanešen Ivajlović. Koga u Sibiriju vode, njemu lje tako nesluže. Valjda nas bog nezapusti, ta ovaj poglavica nije čovjek okrutnik i divljak. Još živi stari bog!

Poglavica im opet reče, neka idu u drošku. I opet droška odrdra dalje; a družinici nedaju ni poluknuti iz nje. Minù dan jedan, minù i drugi. Voze se; a kud, kamo, toga jih nijedno nevidje. Obćutiše po štropotu kolâ, da su uljezli u grad. Iza četvrte ure stadoše kola. Poglavica jih otvori i zapovjedi jim, da si zavežu oči, prije nego izadju iz njih. Četiri vojnika primiše jih pod ruku, i odpeljaše u veliku kuću, uzpeljaše uz visoke stube i u sobi iz oči razriešiše.

— Tu ostanite! naloži jim zapovjednik. Ode i ostavi jih same.

— Bože! Što sve to skazuje!? uzdahnù Olga, nasloniv se na Fedora.

Pol ure umačè, vrata se otvoriše, isti poglavica banù i zapovjedi jim, neka podju za njim. Iz te sobe uljezoše u drugu, iz ove jih odpremi poglavica u veliku dvoranu, ko sunce od sjajnosti žarku, gizdavom gospodom i gospojami nagnjetenu. Ob desnu sobi je po njekoliko vojnika, oružjem napravljenih, sried njih tri žalovita lica, zaplakanih očiu; posried sobe stol, a pokraj stola šestorica ljudi, u odori zlatom vezenoj; na čelu im visoka gospodja, nakićena divnim nakitom, okrunjena krunom zlatovitom. Za njom stoji knez Borodin vesela lica i mila pogleda.

— O bože! carica je to! uzdihnù tiho Ivajlović. Olga se zapanjila od čuda; oči gore caricu gledajuć; nije šala. Ni Fedor se nije držao junački. Carica sa milostnim okom pogledavaše mlade nesretnike, od sada sretnike.

— Fedore! Olgo! primaknite se bliže! reče im carica.

U strahu i bojazu pristupi oboje carici pred lice, padoše ničice, kličući:

— Milost carice! milost!

— Ustante! ustante djeco! veljaše jim prijatno carica. Neprepadajte se; puno niste krivi; a mali grieh vam se oprosti! Sokolte se i utješite, jer su vas minule sve skušnje i grožnje.

Fedor se podiže i Olga ustade; jedan drugomu u naručaj pade. Vruća, davno željena želja eto jim se u jedan tren izpunila. Radovanju i veselju kraja ni konca nije. I caricu tronù ovaj dogodjaj, i njoj se oči nakvasiše od milinja.

— Borodine! sretne li mene porad vas! prišaptnù mu carica, što mi takovu radost, tako veseo čas pribaviste!

Fedor i Olga htijahu opet pasti na koljena i zahvaliti carici, nù ona jim toga nedopusti, veleći:

— Nema hvale; vaša radost najbolja mi zahvala. Ustante, pa budite svjedoci, kako se opačina nakazuje.

Usta oboje.

— Carici se najednoč namrči čelo, ustade sa stolca i veljaše:

— Kneže Ivanov, pukovniče Pestuševe i Grga Petroviću! uvidite i spoznajte, da ste lupežki postupali sa ovo dvoje čeljadi.

Ova trojica, stojeć medju vojnici, prepadoše se, noge im se potresoše od straha. Nù Ivanov se hitro osviesti i ohorljivo digši glavu reče:

— Istina je, da sam Fedoru oštar bio, nù to je i zaslužio. Poslah ga u Moskvu, da čovjek iz njega bude. Sve si je kriv, što je prognan.

— Dajderte mi Borodine pismo, reče carica.

Borodin uzam pismo sa stola, dade ga carici.

— Zlotvore! kriknù na Ivanova carica, poznaš li ovo pismo? Usudjuješ li se još tajiti, da ga nisi ti pisao?

Ivanov pogleda pismo i osupnjen zamuknù. Bilo je to pismo, što ga je pisao pukovniku Pestuševu i uručio Fedoru, u Moskvu odlazećemu.

— Propadosmo! zavapi Ivanov, izgubiv svu nadu. Ovaj daklje! — zgrabi Petrovića — ovaj za sve odgovara, jer me njegove rieči zavedoše.

— Svi ste bez razlike krivi, svi, ozbiljno reče carica. Kazujte sve redom, što ste počinili, pa vam bude blaži sud. Nećete li, sudjena vam smrt!

Zločinci padoše na koljena, sključiše se pred caricom i za oprost i milost zaprosiše.

Carica odvrnù od njih lice i reče sud:

— Progon u Sibiriju!

— Bog je pravedan, govoraše Ivanov straži, peljajućoj ga iz dvorane. Stigla me ista kazna, koju sam bio namienio nedužnomu Fedoru. Dragovoljno ću ju podnositi i trpiti. Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju opadne.

Pestušev i Petrović skrguću zubmi, nu što im pomaže, pravica je gotova, osudjeno jim u Sibiriju, nije druge.

— Da i vam dvojici, reče carica Fedoru i Olgi, reknem što je pravo. Ti Fedoru pogriešio si oprvši se svomu zaštitniku, sebe starijemu — nu k tomu te ponukala njegova opakost, kao što je zlotvor sam izpovjedio. Pa si za otu pregrešku dosta pretrpio, jur je okajana. Zaboravi se daklje to sve. — Ti Olgo takodjer si sagriešila, drznuv se prognanoga si brata odpeljati — nu na to te nagnala vrela ljubav bratinska, za koga si u mene pomoći iskala, al ti put do mene zakrčen bì. Iz ljubavi, od srdca si sagriešila, iz ljubavi, od srdca ti se oprosti. Mnogo ste prepatili, mili moji i zato vam neću nijedne žalne reči. Slobodni ste oboje. Odsele ja vam majkom budem. Knez Borodin nastati će imetak vaš. Nu kao dosad, budite i odsad kriepostni i pošteni mladijanci; pohranite ljubav zamjenito, koja vas je vazda pomagala i dovle vam pomogla, da ste se mira i veselja domogli, a sve biede i napasti premogli. Odsada ste moji i pod mojim krilom.

Liepo se zahvališe Fedor i Olga carici, koja se obrnù Vazilu i Ivajloviću milo jih pitajući:

— A što da s vama, koji niste van pusti izdajice? Ako vas nakazim, uvriedih ovo dvoje mladih, pa ipak vam nesmijem zanesti vaše pogreške. Jamačno znate, da se bjeg iz Sibirije nakazuje smrću; a tako se imaju nakazit i svi pomagači biega.

Žalostna oka glednuše Fedor i Olga caricu, sklopljenih ruku zaprosiše pomoć i smilovanje.

Carica šuti koj čas, tad rekne:

— Pravo li presudim, nit nemam pravo, vas dvojicu nakaziti s toga, jer sam taj grieh oprostila Olgi, koja je najviše kriva. Može li milost biti obćenita i splošna, neka ùzvalja za svakoga i po svuda. Tebi Petre Ivajloviću i tebi Vazile zanašam vaš pregrieh!

— Za plaću vašoj vjernosti i poštenosti, produži carica, što ste zapuštenim ovim sirotam na ruku bili, postavljam tebe Petre Ivajloviću stotnikom svojoj dvorskoj straži, pa se ufam, da budeš mi tako vjeran i pošten, kao što si bio ovoj dvojici. A ti Vazile, što ti srdce prosi, to prosi od mene, unapredak ti prošnju izpunjujem!

— Svjetla gospojo carice! kliče Vazil, neprosim ništa drugo, van jedno to, da me od Fedora i Olge ništo nerazstavi; jer ih ljubim kao svoju djecu.

— Budi po želji tvojoj pošteni starino: reče carica, pa se sunčaj na suncu njihove sreće, kao što si dosad trpio oluju u njihovoj nesreći.

Sve četvero pade na koljena pred caricom hvaleći ju rad tolike milosti.

Carica pogladi Fedora i Olgu i upita Borodina:

— Nu kneže, jesam li ti pravo učinila?

Borodin se nakloni veleći:

— Pogledajder ovo dvoje, svjetla kruno! bistre njihove oči i radostiva lica najbolji su odgovor na taj upros.

I bijahu Fedor i Olga sretni i veseli, a uz njih i stari Vazil i Petar Ivajlović. I bog jih je nagradio radi nesreće, prije pretrpljene.

Korota.

(Od Sava Martinovića).

Crnogorci korotom zovu žalovanje za mrtvim; naime kad Crnogorac umre od svoje smrti ali pogine od puške.

Kod onoga, koji umire od svoje smrti, biva ovako: Njegovi idu po popa, ovaj dodje, izpovjedi ga, ima jednu molitvu, koju mu čita, izza koje molitve bolestniku bude na skoro bolje ili na skoro umre. Bolestnik na izpoviesti oprašta se sa svakim, tko k njemu dodje i ovako od prilike reče: „Prosti da ste i blagosloveni od Boga i od mene griešnoga; prosto da je svakomu, tko mi je uvriedu učinio, ali me krivo osudio; prosta bila moja mati zemlja, koja me je odhranila; bila prosta od boga i od mene griešnoga, da je prost i blagosloven plod, koj na zemlji narastà (t. j. gora, tica, svako živinče itd.)“ Tako isto ljudi, što k njemu dolaze, opraštaju njemu, ako je komu učinio što nepovoljno. Bolestnik na izpoviedi kaže popu svaku tajnu, kojoj se može dosjetiti od poroda do konca svoga života. Pred popom i dva svjedoka učini svoju oporuku i ustanovi, komu hoće što da razdieli ili vrati, komu je što dužan.

Izza toga pop ide kući; bolestnika ljudi čuvaju; svieća gori; čuvari tako jako paze, da mu svieća i to od voska gori, kada se on s duhom dieli. Kletva je u Crnojgori strašna: jedan drugomu kad ga prokune, govori ovako: Neprispjela ti svieća na umrlom času, kad se budeš s dušom dielio.

Bolestnik umre; ljudi ga okuplju i to kao god malo diete svega, pa ga obrišu i obuku u mrtvačko odielo. Odmah idu po popa, i dodje pop i tù zakrsti vodicu i odčita mu dvanaest cielih glava evangjelja. I to može u veče doći, kad je noć n. p. jesenja i traje do zore; za to se daje popu 4 for. u cvancikah. Tader se narod kupi i žaluje mrtca: žene nariču i žaluju u tužki i nabrajaju vrline pokojnikove, i ostatak njegov, što je ostavio, ženu i djecu, kako će plakati i junačtva, koja je počinio i poštenja, koja je uradio. Tako isto i za ženami i djecom plaću i nariču žene kao i za muževi; djeca plaču i vrišču ali nenariču. I muževi kukaju i plaču za bratom otcem, sinom, rodjakom, za milim prijateljem ili za pobratimom; pa i oni često nariču i to tako komate po srdcu žalostnimi riečmi, da cieli narod prosiplje suze slušajući takvo žalovanje.

Kao što rekoh, evangjelja moraju se svakomu odčitati najgoremu siromahu i najvećemu bogatašu jednako, pa i djetetu, koje provali sedmu godinu, a koga je volja, može dati evangjelja čitati i djetetu od godine. Od najvećega siromaha kad pop nemože dobiti ona dva talira, a on onda odčita za dušu. Za pogreb uzima dva for. Kad bolestnik umre iliti od puške pogine, starešina od kuće odmah glasonoše odpravi k svim prijateljem i znancem u daljnih varoših i selih, da dodju na žalovanje i javi jim, kad će ga zakopati. Tko je bližnji, može zahvatiti i pogreb, a daljni dolaze drugi i treći dan.

Odprije bijaše običaj, čim je bolestnik umro ali poginuo, da su sestre za braćom ili za otcem i materom, svoju kosu ošišale i to upravo iznad ušiu; i snahe za djeveri ili za svekrvi. Žena za mužem nešiša se nego idjaše kose razpletene. Muži za otcem, bratom itd. odkidahu svoj perčin pa da je i najljepši bio, a žene i muži grebli su se nokti po obrazu i po glavi do krvi a i krv da teče. To je bio dokaz, da žaluju za svojim milim i dragim. Nu to su i šišanje i grebanje niz lica ukinuli Petar II. i Danilo I.

Mrtac leži u kući obično 24 sata. Onu večer, kad leži u kući, skupština je u kući, bilo malo diete bilo veliko čeljade; jako ga čuvaju, da nepredje preko njega

kakva živina, miš, mačka itd. Ljudi se oko njega razgovaraju i svu ga noć čuvaju; paće skupština je u kući i dvie noći poslie pogreba; i onda svieća vaviek gori neprestano te dvie noći i ljudi se pušeć razgovaraju a puste domaće spavati. Starješina od kuće jednoga naredi, da dvori kavom, rakijom, duhanom itd.

I tko od puške pogine, nose ga u kuću i valja jednu večer, da leži u kući, ako nije dugo ležao gdjegod mrtav, t. j. ako se nije zadahnuo. Tako se govori u Crnojgori, da se mrtac na drugom svietu kune: „Tako mi one noći, koju sam konačio u mojoj kući.“ A to je onaj večer, koju mrtav leži u kući.

Kad treba, da se mrtac nosi pred crkvu, da se ukopa, dodje pop i okupi se narod, da ga nose. Tù svieće pripravе i razdiele medju puk: bio vojvoda, serdar, kapetan, bio tko ti drago, nitko se nestidi svieću u ruku uzeti, no ju svatko uzme i upali; te cjelivajuć svieću takne si njom čelo i govori: Pred dušom pokojnikovom.

Krenu s mrtcem pred crkvu; pop ide i čita; uz njega idu kadionica i tamjan; djak vaviek kadi; svieće nose njeki pred mrtcem kao n. p. djeca, krst itd. a njeki za njim; pop ide čitajući za njim. Zvonar u zvoniku crkvenom udara u jednu stranu o zvono. Muži za mrtcem idu plačući svi gologlavi a svieće jim gore u rukuh; žene idu za muževi, plačuć i naričuć izza glasa; njegovu svojtinu drže za ruke druge žene i vode jih medju sobom. Obično je, da na po puta s mrtvacem stanu i počinu, pa ako je i blizu crkva, i da se nosioci promjene. Dodju pred crkvu i stanu; pop malo čita i prekrsti; onda mrtca unesu u crkvu. Pop izide iz crkve na grob, u koj će ga ukopati; tu malo odčita, dohvati motiku u ruku i dohvati motikom zemlje sa vrh glave i od nogu, pa onda sa desne i lieve strane; tader podje u crkvu i tù mu odčita pogreb. Medjutim jedni kopaju grob; ljudi se ne za plaću nego kao za svoju dušu grabe, koji će prispjeti, da mu izkopa grob i da mu ga ljepše načini, ako već nije možda raka ogradjena prije kamenom.

Oni isti ljudi, koji su ga postavili u crkvu, valja da ga zanesu i na grob. U crkvu dolazeći puk ljubi krst i mrtca i prosiplje suze. Svojtina se grabi, otac sina, ali sin otca da ga on spusti u grob i namjesti, kako će mu ljepše počinuti. Kad ga metnu u grob, pop mu čita i i polije ga unakrst vinom i uljem. I tako ga sahrane.

Svojtina, koja je iz daljnih miesta prispjela na pogreb, čim crkvu vidi i puk pred crkvom, da ukopa mrtca, obrate duge puške na opako. Žene, pokojnikove sestre, tece ali rodice odive, gologlave (a prije i ošišane) idu pojasa zamotanih u crnu svilu kukajući i naričući na grob za muževi. Pa ako bi mrtac bio i pogreben ma i dva dni prije njihova dolazka, oni idu najprije na njegov grob i ožaluju ga, pa onadar istom idu k mrtvačkoj kući. Ovim domaći idu u susret pred crkvu i vode jih kući.

Izza toga svarena je panahija t. j. pšenica donešena iz mrtvačke kuće vinom začinjena a donesu obično u iste kuće i rakije njekoliko boca i njekoliko čaša. Pred vratima crkve gore dvie svieće, medju njima drži koj muž pladanj s panahijom; puk pristupa redom i uzimlje po njekoliko zrna te panahije, pošto najprije cieliva goruću svieću i govori: „Vječna mu pamjat — pokojna mu duša!“

Kako su tim gotovi, nude dva muža rakijom, da pije jednu ili više čaše, kako komu volja.

Ponajviše vlada običaj, da se mrtac prije podne ukapa. Naredjeno je u mrtvačkoj kući, da se kuva ručak n. p. meso, kad se okrene sa groba pokojnikova sa žalovanjem, a žene i sad nariču, kàd idu natrag, ali muževi ne. Tader pozove starešina od kuće svojtinu i njekoliko poglavitijih muževa i žena na objed, i tu ti objeduju i počnu se razgovarati, koliko može doći naroda na žalovanje iz drugih sela i varoša, koji nisu prispjeli k pogrebu; a koji su prispjeli, oni dakako tu već i objeduju. U tom razgovoru naredi se, koliko će dosta biti hljeba, mesa, vina, rakije, riže i drugoga jestiva za one, koji dodju, da pokojnika ožaluju. U Crnojgori ima stari običaj, da kuće, koje se medjusobno slažu, i rodbina, pridonose porez za takov slučaj. Počam od

djeteta od sedam godina do starca od stotinu godina daje kuća porez pet, šest for. ili kako se pogode; tko može, on i više dade preko te poreze, ali porez i najsiromašniji daje — i tako jedan drugoga podpomaga. Običaj je nadalje taj, da žene iz kuće i drugih prijateljskih kuča idu na grob mrtvački za tri jutra u zoru i tu na grobu plaču i nariču. Starešina od kuće, kad sunce ograne, ide s bocom rakije na groblje i ove žalostne žene diže s groba, gdje su panule i plaču, i pošto jih digne s groba, nudi jih rakijom ali rozolijom i vodi jih kući. Ovo je u Crnogoraca ostalo od staroga doba bez sumnje na uspomenu onoga plača, kojim su žene Hrista na grobu zorom žalovale.

Kad dodju daljnizi prijatelji, koji su ga na grobu žalovali, pred kuću, domaći iznesu jedan stol i nanj odielo i oružje pokojnikovo; žene domaće žaluju i plaču oko stola govoreći:

Evo kapa, glave nije,
Vrstna glavo!
I oružje od junaka
Majci lele!
I odielo što ga kiti,
Ljudska diko! itd.

I koji su s daleka došli, plaču i žaluju tù, a prije su se grebli, a sad ne, no i sad dolaze s groba s puškom naopako; a bližnja njegova svojtina, ujčevina ali sestrići — gologlavi. Pokle se tu izplaču, i pokle su jim oružje, struke i kabanice a i ženske ogrtače spremili, donese jim se u dva suda vode, pa se svikolici umiju i otru ruku donesenimi ručnici pa onda počinu. Odive donesoše za žalovanje po vedro vina, rakije, hljebova, pogača, ali nenose same nego jim služkinje ili natovare na konje.

Sad se naredi kava i rakija i tim obredi u sav puk, koj počiva.

Stol napravi se, ako vrieme nije kišljivo, na čijoj njivi ali livadi ali prostranom dvorištu. Tù se stavi manestra, mesa i vina; najprije se donese panahija i užgu svieće. Puk cieliva svieće, svi se dignu, pop odčita i prekrsti stol, i tad sjednu da jedu. Obredjivaju se vinom i piju i jedu ali žalostno, jer većina plače. Dignu se dvie ženske, koje najljepše znadu nabrajati i žalovati, idu naokolo stola žalujući izza glasa i nabrajajući. Odvažna muža ili vrlu gospoju lasno je ožaliti, ali nije onoga, koj nezaslužuje, a tù se govori, što komu dolikuje. No i siromaha tuže i žaluju po siromaškom njegovom djelu.

Ljudi se dignu, i preporučivši susjedom ovu žalostnu obitelj odu svaki k sebi, a odive ostanu i podju istom drugi ili treći a gdjekoja i osmi dan kući.

Što se nije pojelo, no je ostalo na stolu, dobiju siromasi, koji nisu sjedili za stolom no prose milostinju; to se njim podieli, i oni si odnesu kući.

One svieće, koje su za mrtcem nošene, a nisu dogorjele, imadu se sve predati u crkvu i to gore pred prilikami, dok dogore; nitko si nebi takve svieće zadržao u kući, i volio bi, da mu se kuća upali.

Tko hoće, traži od popa, da mu za mrtca kroz četrdeset jutara neprekidno poje liturgiju, za koju se iz mrtvačke kuće ima donieti proskure, t. j. hljeba, vina, vode, pšenice varene i svieće, nu može upotrebiti i one svieće, koje nisu za mrtcem dogorjele. Pop uzima za to najmanje 10 do 20 talira ide na početku na polovini i na svršetku na ručak u mrtvačku kuću i to zovemo salandar. Obično je ipak, da pop za svakoga mrtca čita sedam liturgija, a i onda mu se nosi proskura i drugo; a daje mu se po talir. Ako je popu milije, da neide svako jutro na ručak, dobije onu proskuru i cvanciku.

Što od mrtca ostane odiela, tko iole može, daje siromakom za pokojnikovu dušu.

Ako medju Crnogorci umre inostrani, tko ondje nema nikoga svojega, grabe se Crnogorci, da ga stave u svoj grob i žele ga staviti u grob kano za svoju dušu. Tù se grabe i da ga što ljepše obuku a ima i takovih, koji se grabe, da plate liturgiju popu i da mu učine način crkovni, kako da im je iz kuće. To jim se čini velika zadušbina i veliko poštenje. Drugi Crnogorci hvale takova daritelja.

Jednako zvone za mrtvim u Crnojgori, bio siromah, bio bogat, bio domaći

bio stran. I stranca žale i nariču žene n. p. kako je u tudjem svietu umro bez nikoga svoga.

Za pokojnikom zavija se u crno njegova domaća čeljad i svi bližnji rodjaci i rodice. Svakoj ženskoj, udatoj ili neudatoj valja da starešina od mrtvačke kuće kupi rubac crni svileni na glavi i svilenu pregaču napred na koljena. Mužki ocrne svoje kape a množina i pojas i naprsnjak (t. j. kružate ali djamadane) nu to jim se neplaća. I to crno nose za godinu; ako ga dobro žaluju, traje i više.

To je jedan od žalostnih običaja u Crnojgori, koj je i meni dosta puta suzu na oči natjerao i kakovim sam više puta već od mladjih godina kao starešina u svojoj rodbini imao vladati.

Ana Katar. grof. Frankopanka-Zrinska.

Životopisna crta.

(Od Iv. Kukuljevića Sakcinskoga).

U poviesti svieta riedko se pojavljuju žene na pozorištu javnoga djelovanja, ali kada se koja pojavi, tjerana svojom vlastitom silom, onda nadmašuje često puta suvremenike svoje oštroumjem i veličinom svoje namisli i svoga poduzeća, koje će biti tim sjajnije i veličanstvenije, ako nadje oko sebe mužkaraca, koji znadu shvatiti ćut i misli uzhićene žene, te umjedu krepko podpomoći prirodjenu slabost fizičnu, sa svojom narodnom jakošću. I u Slavena bijaše žena velikih umom, uplivom i radnjom. Bijaše njih i u Hrvata, a jedna izmedju posljednih bijaše Frankopanka-Zrinska.

Čini se, kao da je njeka tajna ruka, koja ravna sudbom pojedinih ljudi, porodica i naroda, htjela u toj gospodji sjediniti sve, što ženu čini i velikom i nesretnom.

Po svom rodu pripadaše plemenu, kojemu se početak gubi u najdavnijoj prošlosti hrvatske poviesti.

Ali ne manje slavna bijaše i porodica Šubića-Zrinskih, što kod nas već svako diete znade. A uprav Ani Katarini bješe sudjeno, dvie ove i najstarije i najbogatije i najslavnije i najnarodnije porodice hrvatske, s nova spojiti u jednu granu; ali iz nje poteče tužan cvjetak s gorkim nalipom, koj učini za uviek posahnuti i stablo i grane i lišće i cviet obijuh ovih porodica, za kojima hrvatsko srdce zahman plače, tražeći uzalud u plemenih svoga roda ravne ili slične njima.

Otac Ane Katarine bijaše Vuk Kristofor Frankopan, nazvan Tersački, sin Gašpara, († 1589) junaka na glasu, a brat Jurja i Nikole od g. 1616—1622 bana hrvatskoga (r. 1583 † 1647). I Vuk spada medju najslavnije junake svoga vremena u Hrvatskoj.

Ovaj Vuk Krsto Frankopan imao je tri žene. 1. Jelenu kćer Stjepana Berislavića. 2. Uršulu grofinju Inkofer, kćer Iv. Inkofera i Ane Šibrikove i 3. Doru udovu Paradeizerovu, rodjenu kćer Ivana Jurja grofa Hallera od Hallersteina. Sa prvom ženom Jelenom, rodi sina Gašpara, oženjena sa Evom Forgačevom († 1651); sa drugom rodi sina Jurja, slavna junaka i umjetnika, († 1661), koj bi oženjen sa Sofijom Forgačevom, kćerju Nikole, i kćer Anu Katarinu. A sa trećom rodi nesretnoga Franju Krsta, oženjena sa markezom Juliom de Naro.

Ana Katarina Frankopanova rodi se oko god. 1625. Odgojena bi po običaju svoje porodice sasvim u duhu narodnom; po ukusu vlastela onoga vremena. Budući da joj bješe mati Niemica, umjela je i jezik njemački, a po svoj prilici i talijanski. Ponosita po krvi i plemenu, bješe vazda milostiva prema služećim joj i podložnikom svojim, a mržnja proti Niemcem uvrežena bješe opet u njoj po krvi, po otcu i po braći.

Izobraženim umom i uznešenim duhom svojim očara ona mnoge od poznanika svojih, ali srdce pokloni samo jednomu, njoj jedino ravnomu od zemljaka svojih, a to bješe Petar Zrinski, brat tadašnjega bana i pjesnika Nikole, sin slavnoga Jurja, a praunuk još slavnijega Nikole Sigetskoga.

Godine 1641 dne 27. listopada, u kući njezina otca Vuka u Karlovcu gradu, bješe državna svatba njezina, svečana i sjajna, kakove grad Karlovac prije ni kasnije nevidje. Mjesec dana prije sazva Petar Zrinski svatove sa svih strana, iz bližnjih i dalekih pokrajina, vladare i

knezove, boljare i plemiće, gradove i gradjane, dvoranike i podložnike svoje. Medju ostalimi sačuvane su u mletačkom državnom arkivu njegove dvie pozivnice, odpravljene na dužda Franju Erizzo i na veliko vieće mletačke republike. U toj pozivnici poziva on dne 26. rujna rečenu gospodu, kao susjede i prijatelje svoje, i moli jih, da se potrude na gore rečeni dan 27. listopada na ručak u Ozalj grad, a na večeru istoga dana, i na objed drugoga dana, u Karlovac u kuću Vuka Frankapana.

Ana Katarina bješe tada u 16 godini, stanovaše u prvo vrieme svoje udaje u Ozlju gradu, zatim u Božjakovini, Vrbovcu, Čakovcu, Grobniku, Kraljevici, Novom, Bribiru i u ostalih svojih gradovih.

Najstariji, nam poznati hrvatski spomenik, podpisan njezinom rukom, izdade ona u Božjakovini dne 4. srpnja 1647, kojim potvrdjuje u ime svoga supruga Petra Zrinskoga stare pravice podložnikom svojim Rakovčanom, Samoborčanom, Banjčevčanom i Brežancem, koje pravice dobiše ovi još od Nikole Sigetskoga. [1] Iste godine dne 3. rujna napisa ona u Grobniku gradu, pod molbu njeke sirote Uršule Benšićke: „Do naše dobre volje i doklam se kaj pomore k hižtvu, neka joj bude na onom, što prosi ova suplikanta“. [1] Dne 9. srpnja 1656 pisala je u svom gradu na Turnišću prijatelju svoje kuće, umnomu pravoslovcu i pjesniku Ivanu Sakmardu za njeke novce, vrhu kojih mu poslà obveznicu. A god. 1662 nagodi se dobrovoljno sa gradjani zagrebačkimi radi njeke dugo vodjene parnice, na što zahvalni grad Zagreb nju i njezina supruga, kao i djecu jim oprosti od svake daće, što su imali plaćati kao gradjani za svoju kuću u Zagrebu. [2]

Medjutim podnosila je mnoge tuge, radi mnogih uvrieda, što su jih nanieli kojekakovi njemački generali njezinu supругu i njegovu bratu Nikoli, te se mržnja proti vladi njemačkoj u njoj tako duboko uvrježi, da je na sve moguće načine mislila, kako da se njemačkoj vladi osveti. Njezinu duboku mržnju nemogaše izliečiti ni povišenje njezina supruga na čast bansku i naimenovanje njezina mlada sina za kapetana ogulinske krajine, te je iste godine, kad joj muž postade banom hrvatskim, baveći se u Mletcih, započela bez znanja svoga muža opasno dogovaranje sa francezkim poslanikom Brizierom, kako da francezkom pomoćju strmoglavi njemačku vladu, tražeći još i dalnja sredstva za pospješenje ove svoje tajne svrhe. (Dalje sliedi).

[1] Gl. Arkiv knj. VIII. str. 214.

[1] Arkiv II. str. 312.
[2] Listine u mojoj zbirci.

Besjednica.

Književnost. (Hrvatska i srbska). Ivana Gundulića različite piesni preštampavaju se nakladom i tiskom A. Jakića u pučkom izdanju, kao što je ovdješnja matica izdala prije koju godinu dana Gundulićeva Osmana. Mi bismo željeli, da g. A. J. sad neštampa djela toga po matičinom izdanju g. 1847, jer ono vrvi pogreškami.

— „Ručna knjiga za obćinare, za obćinske upravitelje i perovodje.“ Uredili S. J. i K. Lj. U 8-ni 244 str. ciena 60 nvč. Ovu vrlo koristnu knjigu izdala je Matica dalmatinska.

— Preradjeni hrvatski katekizmi već su davna doštampaui u c. kr. nakladi školskih knjiga u Beču, pak je preč. nadb. stolica okružnicom javila i naložila podredjenim si crkvenim i školskim organom, da se isti katekizmi imaju uvesti u porabu već početkom bližnje školske godine. Ciena: 7, 21, 32.

— „Uputa u glasbenu umjetnost“, zove se poveće djelo g. Slav. Lžičařa, bivšega vlastnika glasbenoga zavoda u Zagrebu, a sada učitelja pjevanja, ako se nevaramo, u Pančevu. To djelo odobrilo je vis. namjestničko vieće kao pomoćnu učevnu knjigu s uvjetom, da se jezik i pravopis izpravi. Čim se to ovih dana uzbude, izdat će ga tiskom knjižar Svet. Galac.

— „Milosplet Danice Zorke-Raškovića Užičanke“ od liričkih i epskih pjesama u

12 svezaka a Bosiljak I. svezka u Biogradu, štamparija Nikole Stefanovića 1868. Na 16-ni VIII i 54 str. i 2 l.

— Varšavski profesor G. Hube naštampao je u Varšavi na poljskom jeziku znatno djelo „O značenju prava rimskoga i rimsko-bizantinskoga kod slovjenskih naroda“ čemu je poslužio za povod zakon Dušanov. Prevod ovoga djela izašo je u „Novom Pozozu“.

— Iz štamparije Nikole Stefanovića u Biogradu izašla je brošura: „Južni Sloveni i istočno pitanje.“ Na 8-ni 37 str. Ovo je preštampano iz lanjskoga „Napredka.“

— Iz „Vidovdana“ preštampava se „Sud ubojicama kneza Mihajla.“ Ciena je djelu za sad 1 for., poslie će biti 1 for. 40 nvč.

Narodno kazalište. U slavu otvorenja sabora trojedne kraljevine bijahu dne 12. t. m. kod svečano razsvietljenoga gledališta predstavljane dvie operette i to „Svatba kod svietiljaka“ i „Momci na brod“.

Obje operette već su više puta ovdje davane i vazda od obćinstva dobro primljene bile; što se posliednje njihove predstave tiče, bila je tim zanimivija, što su u prvoj operetti naša toli omiljela mladjahna gostinja gospodična Terputec-Terée a u drugoj naša velecienjena domaća prva pjevačica gja. Norvegova u jedan i isti večer zajedno pjevale.

Svaka od rečenih pjevačica ima prijatelja, od kojih su se očekivala razna očitovanja sućuti prema njihovim ljubimicam, što je mnogoga s ljubopitnosti u kazalište povuklo.

I u istinu obje pjevačice bile su kod njihova prva pojava na pozorište primljene cviećem i pleskom te i tečajem predstave na neobičan način odlikovane.

Da su ovacije, učinjene tom prigodom gdčni. Terputčevoj i živahnije i mnogobrojnije bile, nalazimo već zato naravno, što je ista gostinja i to — mlada i veoma dražestna gostinja, i nebi se tomu kod hrvatskoga gostoljubja čudili, da baš i nebi bila tako izvrstna pjevačica, kao što je u istinu.

Gja. Norvegova pokazala je, da je čvrsta i dobra izučena pjevačica a još bolja predstavljačica, te zastupala je ovaj večer uprav na hvale vriedan način čast našega zavoda.

Po svršetku operette pjevala je gdčna. Terputčeva uz glasovir prekrasnu i velikimi glasbenimi težkoćami prepletenu tako zvanu sjenkovnu ariju iz Mayerbeerove opere „Dinora“ tolikim virtuozitetom i tolikom lahkoćom i ljubkošću glasa, da je opet proizvela obće divljenje i tolik uzhit, da je tri puta uzastopce izazvana i cviećem obasuta bila. —

U „Svatbi kod svietiljaka“ sudjelova je gdčna. Terputčeva takodjer osobitom vještinom navlastito u tako zvanom svadjevnom dvopjevu, koj se je poslie dvokratna izaziva morao opetovati, za čim je opet sliedio živahan izaziv. Po svršetku operette bili su svi sudjelujući pjevači opetovano izazvani a gostinja opet cviećem odlikovana.

G. Plemenčića nismo jošte nikada tako čisto i kriepko pjevati čuli kao ovaj večer u ulogi Piérra. Piffard mu leži nješto preduboko, no igra ga veoma dobro.

Gja. Lesićeva (Katarina i Makso) očarala je opet blagozvučnošću i kriepčinom svojega neobično krasnoga glasa.

Sbor susjeda' morao se je opetovati. U obće išle su obje operette veoma dobro. I orkestar pod ravnanjem našega gorljiva kapelnika g. Švarca držao se je valjano —l—

Svašta. Humor u zdvojnosti. Charles Fox pozajmi od mnogih Židova novaca veleći: Po stričevoj smrti dobijem silnu baštinu, da splatim lasno sve dugove. Nu stric mu se oženi i postade otac zdrava sinčića. Na krštenju njegovu reče Charles: „To diete je Mesija, koj je došo u sviet na propast Židova.“

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Drvo jest i nije,
Sladkim plodom rodi;
Tko se njim ugrije,
Taj grbavo hodi,
Te bivši još prije
Angjeo, sad je zlodi.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 39. Odgonetka (zagonetke u br. 35.) „Drina-Dvina“ riešiše gdčne. Ljubica Vucelićeva i Marija Kovačevićeva u Virju.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

I.

Gospoja Breberićka rado je pozivala goste. Nije radi sebe; sačuvaj bog. Nebijaše ona gospa, štono vele, po modi. Nije na ruglo sebi a svietu na smieh šarala lica, nije si načičkala glave krpicami i vrpcami, kao što gospe skrojene po varoškom običaju. Muž joj nije kratio obične ženske zalihe, kadno se preseliše u grad, al gospa Breberićka tvrdo je odbijala sve te ženske novotarije, koje su varoškim gospojam potrebne kao svakdanji kruh. „Daj dušo“ znao bi joj stari Breberić reći, „idi u ovaj ili onaj dućan, ondje ima na prodaju ovakova il onakova haljina; ti si gospoja; ti si viceŝpanica; idi, kupi si ju.“ Al bi mu gospa viceŝpanica u tren odvratila: „Ak sam viciŝpanica nisam banica, ak sam gospoja nisu mi lakti propali; i zla je žena, kojoj su samo šare suknje ciela ciena. Nisam ja tulipan, koji je s vana gizdavo našaran i nacifran, a duša mu nediše liepo; ja sam ti ladanjska trava. Nek si zagrebačke gospe svojimi dugimi repovi pomeću prah po ulici, ja se pašem kako znam. A židov nek drži svoje krpe, mi svoje groše!“

A i bila je gospa Breberićka, ladanjska travica; nikla u naravi, porasla u naravi na diku sebi, na sreću svojim. Svimi vrlinami, što ih gospod bog stvori, odisala je njezina duša, svimi vrlinami znala je ta priprosta šljivarska kći očarati kolo, u kojem je živila. Dobra kao krušac, zdrava ko jabuka, radina ko mravac, vesela ko vedri danak bila je staromu drvenomu dvorcu Breberićkomu ko njeki genij, koji nevidljivom rukom sve slaže i sklada po zakonu ljubavi. I mužu i djeci i družini bijaše gospa Breberićka otvorena knjiga priproste mudrosti, nehinjenoga čustva, u kojoj vasdan čitati možeš, pa se je nikad načitati nećeš. Gdje sada pričajuć stojimo, mogla je gospa Breberićka brojit petdeset godina. Ona bi to i svakomu i nepitana kazala; nije se ona sramila kao što druge, krstnoga lista. Jer su dobro proživljena ljeta ko dobro vince, komu vrieme neće pokvariti ni žice ni cvieta; a zlo proživljena ljeta su ti burna pjenjušica, koja časkom šumi i vrije a za čas cikne i pokisi. Nu ako je ono petdeset godina zapisalo našoj gospi po koju znamenku u čelo, ako je iz gustih joj pleta provirio po koji sivkasti lasac, duša joj osta vedra i mlada kao nepomična zviezda nebeska; i tko je poznavao djevicu jedinicu njezina otca, taj je jamačno za kašnjih godina u mah prepoznao gospoju Breberićku. A gospojom Breberićkom postade ovako:

Ljeta gospodnjega tisuće osam sto i trideset i neznam već kojega bukne velika pravda medju njekimi plemići seljaci pod Kalnikom i to radi vinograda, što je bio prešao zalogom i zagodom na njihovu zadrugu. Bilo je pravde i kavge, bilo i krvavih glava, pa kad su gospoda zaplitači t. j. odvjetnici cielu kašu po vražji pomiešali bili, zaboli plemenite kume glava, i složno rekoše: „Bolja svakomu svoja kapljica, nego cieloj vojski jedna vedrica. Pa dieli, ter dieli.“

Slavna županija križevačka izasla dakako komisiju na lice mjesta, i slavna komisija podielila je „ante prandium sumtum“ po redu i zakonu vinograd do zadnje lozice.

Žega velika, gospodska grla suha, gospodski želudac prazan, a kraj ceste medju jablani Brezovac, starinski drveni dvorac gospodina Belića, prije velikoga sudca kotara sisačkoga.

Kako su se jablani gostoljubivo klanjali gospodi, kako je gospodin Belić ne samo bio vještak dieljenju lozice već vinku loziću, zamaknuli su konji slavne komisije nehotice sa ceste put Brezovca i za kratko se žega razhladila, gospodska grla nakvasila, gospodski želudci namirili a sve od kalničke čuturice i hrvatskoga kanarinca — vulgo purice, za kratko — velim — premda nije slavna komisija nijedanput okom svrnula na brzo kazalo starinske ure kraj vrata, koja je po kojega slavnoga gospodina zaljuljala dugim svojim nihalom u čudne sanke.

Tom prilikom pie je gospodin Breberić, za ono vrieme podbilježnik slavne županije križevačke, pod krovom Belićevim prvi put dobrodošlicu u prilici staklene čizmice. Nu ako je drugu gospodu ugrijalo vince, pjesmica, i živahna rieč, to je mladoga podbilježnika opojilo nješta posve drugoga t. j. Jela, jedinica Belićeva, djevojče od dvadeset godina, tamne gladko počešljane kose, rumena lica, crnih očiu, u modroj haljici od perkala.

Gospodina Breberića vidjevao je kašnje sviet vrlo često u Brezovcu — al nikad na komisiji. Napokon ga nisu više vidjeli u Brezovcu, al nisu ni Jelice. Pa kako se to zbilo, pitajte staroga župnika križevačkoga.

Vrieme lazi kao voda tekućica nad mlinskim kolom, ide vrieme pa nosi u svojoj torbi svakomu porodu čovječjemu po koju pogaču ili gorku ili sladku, „kako je komu sudjeno“, veli naš sviet. Breberićevoj kući, da pravo kažem, nije se ugibala ta prevrtljiva gospa sreća. Gospodin Breberić bude iz maloga bilježnika veliki, iz velikoga bilježnika podžupan zagrebački. Njegova se kuća nije imala tužiti na zle godine, ni njegova kesa na praznike. Samo niečim nije gospa sreća brzala, samo jedan darak su muž i žena težko izgledali a dugo neugledali t. j. krv od krvi svoje, porod od srdca svoga. S toga bi Breberić po koji put ljutito zafrknuo lievi brk, s toga bi po koji put gospi Breberićkoj iz desnoga oka kanula tajna suzica. Najzad dignu se gja. Breberićka pješice na put k našoj majki božjoj bistričkoj; tu se zagovori zagovorom svetim, da joj božja pomoć a bogorodičina pripomoć blagoslovi dosele pusto krilo.

„Bog neplaća svake subote“, vele naši ljudi, pa što daje kašnje, to daje obilnije. Na skoro oćuti gospa podžupanica veliku radost u srdcu, a nješta drugoga pod srdcem; i neprodje od svetoga zavjeta ni godinu dana, a zavjetovnica porodi na sviet preliepe blizanke, dvie djevojčice ko dvie pisanice.

Ele da vidiš onda vesela oka i mahnita skoka od gospodina podžupana. Skako je ćako ko komarac po ljetnome sumraku, sad gladeć ovo, sad milujuć ono blizanče. Ele sretne majke — nu brbljavi bi jezik zanio čovjeka na kraj svieta!

Blizanke Tina i Mina rasle kao šljive dvojkice, liepe, mile, priproste, sve dobro videći a zla nesluteći. — — —

Kad naše stoljeće zamaklo u drugu polovicu, ofuri ljuti mraz sve mileno cvieće niklo u perivoju narodnjega uzhita. Hrvatska zemlja, taj desni skut od liepe haljine božje postade crnim mrtvačkim pokrivalom, pod kojim je slavni junački narod snivao težke sanke. Tudj jezik, tudj red, tudji ljudi — dà slovo božje tudjim slovom utrnuše svjetlo ime naše kraljevine — a suza u oku, gnjev u srcu

bijahu jedina utjeha, koje nemogaše zabraniti sila absolutizma.

Breberića je taj novi red bolio, vrlo bolio, i jedan od prvih zahvali se na svojoj službi, kad su stali našu domovinu prekrajati po bachovsku. Ciele dane je znao g. Breberić sjediti zamišljen, pušeći iz omašne, srebrom okovane lule duhan, što ga je na svom imanju vrlo dobro gojio, pušeći svoj duhan i čitkajuć Mikocijeva „Otia Croatiae“ ili po koje novine.

Nu novine su mu skoro dosadile. Ta bile su pune puncate novih „spasonosnih naredaba“ absolutnoga njemačkoga ministarstva, a ostale novosti bijahu po cenzuri prikrojene i ostrižene, da nisi znao šta je.

Gosp. Breberić nije ostavio Zagreba, premda mu je Brezovac, dvorac pokojnoga tasta miliji bio, nego na njemačku pobieljeni glavni grad Hrvatske „na grčkoj gorici“; ni žena mu nije baš osobito marila za Zagreb, al jih ponuka briga za obrazovanje milih dvojaka, da ostanu i nadalje u Zagrebu.

Jednoga dana — malo prije objeda — dodje g. Breberić biesan kući, baci štap i šešir ljutit na postelju nepozdraviv ni žene ni djece; izvadi zlatne očale, iza kojih je znao prebirati novine, zaključa jih u stari ormar pa na to: „Na, tu počivajte nesretne staklene oči; vi koje mi pokazaste taj nesretni patent.“ Zatim okrene se k svojoj srebrom okovanoj luli, što je visila nad pisaćim stolom, te joj stane turobnim glasom govoriti: „Oj stara ti prijateljice moja! Šta ćemo sada! Daklje tako daleko su nas dotjerali! Al se neboj! Neće tebe tudja trava crniti! Radje ćemo domaće orahovo i višnjevo lišće pušiti! Zar ne?“

Žena se je krstila al svega ništa nerazumila; djevojčice su ćaku čudno gledale.

G. Breberić sjede mrkim licem za stol, nu neokusi ni mrvice ni kapljice, neprogovori ni riečice.

— Gjuro šta ti je? prihvati gospa bojazljivo motreć muža. Ta ti rado jedeš jabučnjaču; zato sam ju načinila; jedi dragi, jedi —“

— Molim te pusti me na miru ženo! I ništa više neodvrati g. Breberić.

Niem šetao se po objedu po sobi amo tamo, niem je lulom kadio i nakadjivao sobu, kao da će lula dušu pustiti.

Žena je kraj prozora šivala, kadkad izpod oka motreć muža si, a dječica čučila mirno i plaho do majke bojazljivo gledjuć ćaku.

Konačno stane Breberić pred ženu.

— Draga ženo! Spravi mi srebrninu, posteljinu, rubeninu, stole, stolce, ormare — sve mi spravi; sutra jutrom nek Jurić zapregne kočiju; sutra idemo u Brezovac na vjeke — čuješ li, na vjeke?

— Ali zašto? zapita gospa.

— Zašto? Na, čitaj! pruži joj gosp. Breberić srdito njeki papir.

(Dalje sliedi).

Krst na Savici.

(Epos dra. Franje Prešérna).

(Konac.)

„Bogomilo! dodj' na srdce moje!
Kraj je skrbim, nesta muke, cvila,
Minu tuga, svladah nepokoje,
S radosti mi svaka trepti žila;
Jerbo opet lice vidim tvoje.
O! sad bure neka brije sila,
Nek gràd pada, ja za ništ nehajem,
Tek za tvojim čeznem zagrljajem.“

S njegvih za čas ruku se izmače
I na bližnji jedan kamen sjede,
Milim glasom al odvažno zače
Ove sborit mladiću besjede:
„Ne sdružitbe, rasstanka dapače
Čas je ovo... nam je trpit biede —
Dodjoh amo, da se razstanemo
Ali drugdje jednoč sastanemo.“

„Dodjoh reć ti: da sam sad kršćanka,
Kriv da nauk mrzim i kumire,
On je pao ko magla uranka
Pred sunašcem sjajnim što umire.
I otac je kršten istog danka
A susjedi Živin Črtomire!
Kip smrviše, te Mariji služe.
Vjeru primih ja ovako druže“:

„Često sama na otoka kraju,
Odakle te odnė ladja meni,
Što nam srdca žele i ufaju,
Mišljah, hoće l' grob naći zeleni?
I ko što se vali smrzavaju,
Da l' se i naša ljubav oledeni?
Nije l' možda gdjegod mjesto koje,
Da ljubeća srdca još se spoje."

„Ove misli, kad ti u boj odė,
Nikad nisu meni mira dale...
Znah, može tko da mi te probode
A put k tebi nać mi nisu znale:
U zlu zahman bolje čekah zgode,
Utjehe mi srdcu od nikale.
Skoro sdvojih s jada i nemoći,
Dan izgledah sried smrknute noći."

„Jednom odoh saznat rata sreću
Il se možda med nas mir povrati?
Tad opazim množinu pazeću
A u sriedi ovog popa stati.
On učaše uzvišenom rieči:
Sviet bog stvori, a jer Adam stratì
Griehom milost, sin-bog se upùti
I sa ljudi sbaci jaram kruti."

„Pravi bog je, reče, bog ljubavi,
Kao djecu koj sve ljubi ljude,
Ovu zemlju za napast nam stavi,
Da nam nebo domovina bude.
On najbolje zna da uporavi
Sreću, radost, muke, bolest, trude
Da djecu si onamo naseli.
Nijednomu propasti neželi."

„Bog sve ljude za nebesa stvori,
Gdje mu sjaje bez oblaka slava:
Neda radost da se izgovori,
Izabrane koja izčekava;
Sve će prestat, čim se duša bori,
Izpunit se svakom želja prava,
Sdružit će se ondje bogu milo,
Što na zemlji vjerno se ljubilo."

„Podjoh kući s tim slovom u glavi,
Al me netom na dohvat mog vida
Ov učitelj na svoju pozdravi;
Reče, da je pre bio Druida
No što primi vjere nauk praví:
Sad ga uči bez straha i stida.
Nu jer nezna — a to bì spred noći —
Našim krajem, prosi samnom poći."

„Doma otcu i meni razloži
Prorekoše što njekoč proroci,
Grieh Adamov i Evin sin boži
Kako oprà sa krvi potoci,
Opisà nam svih sudova stroži
Sud posliednji — i kakvim svjedoci
I čudesi bog vjeru učvrsti.
Vjerovavše sve mu — nas pokrsti."

„Samo jedna skrb neminù mene:
Med božjimi što si ti kletnici.
Često snivah obraze ljuvene,
Da ti gledam bliede med mrtvici.
Trepteć prošnje moljah nebrojene,
Da bog tebe nebaci s griešnici...
Muž ov sveti svedj mi znaše reći,
Da molitva boli srdca lieči."

„Odtad često bivša u samoći
Moljah boga i pomoć Marije:
Nedaj bože! po zlu njemu proći
Ne iz zlobe — s bludnje s tobom nije;
Nepusti ga med vragove doći,
Spred njih tvoja nek ga milost krije!
I za čudo, ti živ tada osta,
Kad drug svak' ti boja žrtvom posta."

„Črtimire! oj, iz sna se preni,
Odreci se duge, težke bludnje —
Ded, s puta se noći natrag kreni,
Protiv božje milosti posvudnje
Neprkosi, dok dni traju njeni,
Po smrti nam izpune se žudnje,
Slože puti, bude nerazstajna
Ljubav naša posried neba sjajna."

Črtomir.

„Kako da ti vratim Bogomilo!
Ljubav, skrbi, pretrpljene za me
I veselje, koje napunilo
Srdce mi je, što ti misliš na me.
Dokle bude ovo tuklo bilo,
Dok nelegnem grobu na dnu jame,
Nek ti život moj robuje cieli,
Vladaj njegvom mišlju, vjerom, djeli."

„Kako bi ti mogo šta odreći,
Neizpunit, što si poželila!
Al sjeti se, da nepresta sjeći
Valjun, dok se sva nije prolila
Krv, koju smo Kranjskom vidli teći,
Što kršćanom tvojim slast je bila:
Pa mi kaži, nije l' Črt najgori,
Bog ljubavi komu se govori?"

Svećenik.

„Mir na zemlji ljudem, bogu slava,
Tako u visu angjeli pjevahu
Kod prvoga Mesije pojava,
Kad nas djecom jednog otca zvahu.
Ljudi i puci jesu braća prava,
Da se ljube, angjeli učahu...
Valjun radi sliep po svojoj glavi
Bog mu volju svoju neobjavi."

Črtomir.

„Nebraniu se ja od vjere mira
I ljubavi — vjere Bogomile,
Znam ja, da su množinu kumira
Žreca glave same izumile:
Ja jih štovah na predje s obzira;
Nu sad su jih vojske razorile!...
A sveže li krst nas Bogomilo!
Kad vez bračni svezat će nas milo?"

Bogomila.

„Ružici su dani odbrojeni,
Kad proljetni na nju snîeg opane
Il procvalu stigne mraz studeni;
Tako dieva uz svog srdca rane
Prerano se našav u obsjeni
Za svoj pokoj skoro u smrt pane.
Zar se 'e za čas kratak sdružit vriedno
Pa razstanka bojat se podjedno?"

„Da od smrti rieši te nesrećne
I samnom te u nebeskom raju
Za časove bog povjenča vječne,
Pustih želje, što me razgrievaju,
Odrekoh se sveze ovdje srećne
Tek nebesa da me uslišaju!
I molitva primljena bje moja,
S toga žena nesmjem biti tvoja."

„Već nevinost zavjetovah svoju
Bogu, Krstu i svetoj Mariji
Mojih lieta još njekomu broju
Nek u nebu trak sja najsvjetliji.
Već odluku ništ' nesvlada moju
Iznevjerim da s' ikad Mesiji,
Želim bit mu draga i ljuvena,
Stog nemogu tvoja biti žena."

„Črtomiru!" na to pop još reče
„Sretna uživat on nemože braka,
Tko je uzrok onolike sječe
Ko što nas dva smiona junaka.
Med Druidi ja premnoge smeće
Ti kod svojih učini zemljaka,
Kriva vjera pre bez nas bi pala,
Mnoga udova ženom bi ostala."

„Id' u Oglej, ako duh te ćera,
Patriarh će i na te stavit ruke,
Popa da si prava ima vjera,
Koj izbavljat nevjerne će puke.
Iztočne je vela žetve mjera,
Id' u iztok bez krzma i buke,
Al u Oglej k patriarhu prije
Za misnika da te on pokrije."

Črtomir.

„Pravo veliš, nema meni sreće,
Mrzila je i mrzi me ona:
Tà neslavna sried bitke najveće
Ja izgubih otca prem smiona
A majka mi — oh, i sad me peče
U sužanjstvu zatim umre bôna;
Netom ljubav usreći me sladka
Vaj — blaženost kako li bi kratka!

„Našim krajem trublje glas zaori,
S Bogomilom dragom me razstavi,
I prem nisam od Valjuna gori
Ja neživim pobjedi ni slavi...
Dom li nadjoh, kad bježim po gori
A bez družtva, što me mrtvo ostavi?
Ne, ludjak bi samnom savez htio,
Kad u ničem nisam sretan bio!"

Bogomila.

„On ljubavi nezna, koji scieni
Da nesreća ugasit ju more:
Ona bukti i sada u meni
I po smrti na nebu će gore
Al u braku plod uživat njeni
Već mi s bogom brani moj nebore!
On kraj groba ona će ko sebi
Odkrit vjernost i čistoću tebi."

„Idi učit u slovenska mjesta
Da nauke budu božje znala,
Meni bit ćeš s bogom misao česta:
Vjernost vam sam dvim zavjetovala,
A u nebu djevička nevjesta
Kod otca te budem izgledala,
Izbavljenih oplakan od četa
Dok mi dodješ gor' u mjesta sveta."

U to sunce prosjaji s oblaka
I nad bliedu Bogomilu duga

Čistog svjetla izli krasnih traka.
Mila li je na licih joj tuga!
A Črtomir gle — ga! i proplaka,
Vide mu se sva nebesa druga —
Da živi na zemlji, nevjeruje
Tako prizor taj ga uzhićuje.

Došav k sebi, svog se puta sjeti
A da gdje se nenadje u sili:
„Zlata, kaže, sobom ću ponjeti.“
Dâ ribaru dar i u čas tili:
„Što Staroslav zlata skri u kljeti,
Daj sirotam“, reče Bogomili.
A zatim se počnu cjelivati,
Grliti se, plačni razstajati.

„Još jedno te prosim na odlazku“
Bogomila suze brišuć reče —
„Umiri mi srdce u 'vom časku,
Drugoj boli već podleći neće.
Pre no odeš u Oglej pod pazku,
Odreci se ovdje vjerske smeće,
Daleko je, dok te krst posveti
A evo nam vode i muž sveti.“

Niem u prošnju Črtomir privoli,
S popom ide do Savice pada,
S njim i krstne sve molitve moli —
U Trojstva je ime kršten sada...
Svi veseli kleče, a kako li
Sjevnu u licu sveta dieva mlada,
Uzdanica prije vjere krive
I služavka baš boginje Žive!...

Kažu, kad je u Ogleju bio
Sveto pismo sumnje mu razčisti,
Postà misnik, niti je mislio
Već na strasti, srdca plam nečisti.
Slovence je i druge učio —
Revan osta — do smrti si isti;
Bogomile ovdje već nevidje,
Odkad ona k otcu si otidje. —

Smrt kralja Ljudevita XVI.

(S francezkoga prev. Robert Franković).

Kralj Ljudevit XVI. zatvoren u Templeu osloniv se mišljaše na kolebanje, vrevu i nasilje od 10. kolovoza. Duše bijaše umjerene a duha krotka; bijaše dobar kršćanin i brižan starešina porodice.

U sadašnjoj uzkoj, visokimi zidinami zaštićenoj zgradi, gdje nije bilo ino čuti, do užasna štropota, porušen vladalac zadovoljava se domaćim veseljem; bio bi ovako medju svojimi: ženom, sestrom i dvojom djecom, drage volje privolio za uviek u ovaj zatvor, što mu se pričinio blagim zaštitnikom nakon užasnih dneva. Temple bijaše barem sigurno utočište i bolje — zapremljeno nego li kraljevske Tulierije.

Uzalud mu jedno-dnevna nada i počinak! Nesretni ovaj kralj imadjaše do konca svoga života primjerom biti najokrutnije nepravde. Već usried konventa viećalo se o načelih strašne parnice, koja bi ga imala osuditi na stratište.

Parnica Ljudevita XVI. bijaše girondistom povod, da preskoče ponor. Ovaj će udarac, kazaše brdjani, odkriti, da li su girondiste republikanci ili rojaliste? Oni su znali, da će smrt kraljeva njihovoj stranci pribaviti novu snagu, koja će ili uništiti ili pako obezčastiti njihove neprijatelje.

Kralj u svojoj tamnici nije ništa znao o viećanju radi njegove glave. On je sa svojom obitelji stanovao u velikom tornju Temple-u, a gradsko vieće bijaše odgovorno konventu za njegovu glavu. Temple bijaše na dva sprata; u drugom bijaše kralj, u prvom djeca i princeze. Pod pazkom mnogih stražara, bijaše ovim nesretnikom dozvoljeno sakupljati se danju i sprovadjati duge časove strašnoga zatvora. Mi nećemo tražiti u povjestnici svih žalostnih potankosti, tà Marija Terezija Šarlota napisa spomenik o zatvoru knezova i kneginja, i njihovih roditelja od 10. kolovoza 1792 do smrti otca dne 21. siečnja 1793; mi ćemo se tim spomenikom zadovoljiti.

„Išli smo, piše, svaki dan k otcu na doručak, zatim smo odišli k majci, gdje je i otac s nami provodio dan; svaki dan išli smo na šetnju u vrt radi otčeva zdravlja. Otca obično malne uviek uznemirivaše straža. Na dan sv. Ljudevita u 7 sati u jutro, popjevaše tud njetko pjesmu „Ça ira aupres du Temple“, a doznadosmo u jutro od jednoga municipalca, da je mimo prolazio g. de la Fayette. Manuel potvrdi u večer tu viest otcu, donesav Elizabeti, mojoj tetki list, od mojih tetaka u Rimu. To bijaše posliednji list, što ga je moja obi-

telj primila iz inozemstva. Otca mi nisu više smatrali kraljem, niti ga počitovali, niti zvali više sire, niti nj. veličanstvo, već na prosto kazivali mu gospodin ili pak samo Ljudevit. Zastupnici grada sjedjahu po vas dan u njegovoj sobi pokrivenih glava, te mu jednoč oduzeše ručac, koj je jošte imao uza sebe, i protražiše mu žepove. Pétion posla mu Cléry-a za posluživatelja; a Rochera, strašna čovjeka, za tamničara. Ovaj je na silu otvarao vrata mojega otca: kadšto mu je pjevao "la Carmagnole" i tisuć inih strahovitosti. Kadšto, znajući da otac nije ljubio vonj duhana, puhnu mu, prelazeći mimo njega, dim pod nos. U večer, kad smo išli k večeri, vazda je spavao, jer smo morali prolaziti kroz njegovu sobu, a ležao bi kadšto na svojoj postelji i kad smo išli na objed. Otac podnašaše sve te neuljudnosti dobrovoljno, praštajući iz svega srdca onomu čovjeku. Biedni otac nemaše ništa, te pisaše Pétionu za novce, što mu bjehu opredieljeni, nu nije dobio ni odgovora. Vrt bijaše pun težaka, koji su često vriedjali mojega otca; jedan se od njih hvastaše, da će motikom odrubiti glavu mojoj majci. Pétion dade ga zatvoriti, ali se uvredjivanje podvostruči. Kralj, jer je bio veliki ljubitelj lova, običavaše uraniti, ustade obično u šest sati u jutro. Sam se brijaše, a obukav se, izmoli jutarnje molitve, šećući se po sobi; dakako i u tom poslu pratio ga je kroz na po otvorena vrata s pogledi jedan zastupnik grada. Nakon svršene molitve, kralj je ili čitao ili sanjario, dočim je g. Hue, jedan od njegovih ložničara, koga su mu jedinoga pustili, prestirao stol za doručak. Ovo bijaše ura, gdje od strane obćine odredjeni povjerenici straže unidjoše kraljici, odakle nisu otišli do večera. Noć sprovadjahu u sobi — predsobi, koja je dielila kraljičin stan od posebna stana gospoje Elizabete. U 9 sati odoše kralju na doručak, dočim g. Hue spremaše sobe kraljičine i drugih kneginja. U 10 sati idjahu kraljici, gdje su sprovadjali cieli dugi dan. U to vrieme učio bi Ljudevit voga sina jezike latinski, francezki, te ovjestnicu i zemljopis. Marija Antoinetta dučavaše si kćeri, a gospoja Elizabeta čaše jih u risanju i računstvu. U jedan sat, ako jim Santerre i vrieme dopustiše, idjahu zatvorenici u vrt, praćeni dakako Santerre-om i četvoricom municipalnih častnika. Mladi kraljević rado je skakao i sigrao se, a to mu bijaše sva zabava i zaborava. Kralj i kraljica, sigurni u šetnji, nadjoše nješto simpatije, premda jih obično napastovahu. Kadšto pokaza se njekoliko vjernih podanika na prozore susjednih kuća, pozdravljajuć nesretnu svoju gospodu. U deset sati idjahu na objed, a poslie objeda, djeca se zabavljahu, kako su najbolje umjela; kralj pako spavaše jedan čas, i probudiv se docnije nadje obično kod sebe gospoju Elizabetu, koja mu predloži po koju partiju piqueta; zatim diete kazivaše otcu svoje lekcije. U večer, ciela obitelj, sakupljena oko stola, slušaše čitanje poviesti ili kakova romana za mladež. Kadšto se je slučilo, da jim je kralj dao riešiti kakovu zagonetku. Mladi knezovi, prije no su išli spavat, pomoliše se glasno Bogu; najprije se pomoliše za kraljicu i kralja. Naglo li jim prispje vrieme, da su se morali razstati!... Kralj primi skrovno kraljicu i sestru si za ruku, a poljubi djecu i uljeze u svoj stan, gdje je obično sam samcat do pol noći čitao Buffona, Montesquiena i Tacita. Kneginje pako prikraćivahu si vrieme toga samovanja krpanjem odjeće za obitelj, dok se jedna s drugom oprostiše, želeći si medjusobno: laku noć.

Tako prolažahu oni dugi dnevi, oni dugi časovi puni tuge, borbe medju smrću i životom. Ah! kako bi sretni bili kraljica i kralj, da su jih njihovi neprijatelji mogli zaboraviti, ali svaki dan rastijaše jim pogibelj. S prva bijaše u tamnici artije, crnila i pera za pisanje, nu gradsko zastupstvo dade i to odnieti; docnije oduzeše kneginjam iste igle, kojimi su izpravljale i krpale kraljevu odjeću. Eto, tako jih porobiše; nedadoše jim se baviti ni sladkim i lahkim onim poslom... Zatvorenici se gledahu i pitahu, zašto jih zloban duh progoni, i s kakva li jih zločina odsudi na ovakove muke?

Barère, u svom listu „Point du Jour", svako jutro zahtievaše Ljudevitovu glavu. Nazivaše ga izdajicom, na ustiuh ili u peru bijahu mu vazda ove gadne rieči: „L' arbre de la liberté, pour grandir vent

être arrosé du sang des tyrans.“ (Stablo slobode, hoćemo li da raste, valja ga krvlju silnikovom zalijati). Tada opetovaše i ovo: „Nema zanj inoga sredstva, da se nevrati, nego — smrt,“ i pošto mu je u ono vrieme slog bio pun mašte i nakita, nazivahu ga ljudi Anacreonom guilotine. Taj Anacreon guilotine bijaše jednostavan, plašljiv čovjek, te od straha postade okrutnim. Bijaše uz vladajuću i najjaču stranku, s prva uz Girondiste, kašnje uz Roberspiera; spadaše on onoj vrsti ljudi, koje Dante odredi za svoj pakao veleći: „Gledaj i sliedi svoj put.“

Na dan, kad je kralj išao k sudu, Barère predsjedjaše u konventu, te je izpitavao obtuženika o svakoj i najsitnijoj točki obtužbe.

Valazé, jedan od tajnika skupštine, bijaše pred sudom, te stavi pred oči obtuženikove sve tužbene komade. Valazé ako i nemilosrdan, nebijaše ipak bez odvažnosti i poštenja. Iskreni prijatelj Vergnianda, proganjaše Marata veoma mrzko. Konvent povjeri Valazé-u, da dade izvješće o zločinu, kojim bje Ljudevit XVI. osvadjen. Valazé umre sa Girondisti, ali ne na šafotu kao što Girondini, već od bodeža, što no si ga je bio zaboo kod suda, koj ga je osudio. Tielo Valazé-ovo odvezli su koli na stratište; tu mu odrubiše glavu, kao i njegovim nesretnim drugovom; tad mu bijaše 42 godine.

Kada konvent očitova, da je Ljudevit XVI. obtužen i da ga on bude sudio, upita kralj, da li mu je dozvoljen branitelj? na što brdjani odgovoriše, da mu ga nedozvoljavaju. Robespierre zavapi, da se tù neradi o kakovom prostom obtuženiku, no o čovjeku i krivcu, zaokupljenom takovimi obsjenami, da je više odvjetnika molilo za čast, da ga mogu braniti. „Nestavljajte, reče, povjerenja u odvjetnike i djela Ljudevita XVI.“ Zatim neizrečenom žestinom zavapi jošte isti Robespierre: „O sramoto, veliki je to zločin: tribuna francezkoga naroda odjeknù od hvalisavih govora Ljudevita XVI! Mi smo čuli hvaliti krieposti i dobročinstva silnikova, dočim nas je stalo doista najveće muke, da riešimo najbolje gradjane od nepravda, nanešenih prenaglim zaključkom. Sama silnikova stvar tako je sveta, da se nemože o njoj ni dosta dugo, ni dosta slobodn oviečati!... Budemo li vjerovati njegovim braniocem, tada će parnica trajati kroz više mjeseci, otezat će se i do budućega proljeća, kad nam silnici pribave glavnu bitku. Pa liepe li tada sgode urotnikom! kakove li hrane intriguam i aristokraciji!“

„O bože,“ nastavi, „divlje ordije spremaju se, da na novo razgale grudi domovini našoj u ime Ljudevita XVI! Ljudevit vojuje još proti nam iz dna svoje tamnice, pa još dvojite, da li je kriv, i da li ga je dozvoljeno smatrati neprijateljem!? Pitate, koji su zakoni, da ga odsudimo? Zovete njemu u prilog ustav... Ustav će vas braniti, što ste počinili, neće li moći biti kažnjen inače nego li skinućem, vi ga nemožete izreći prije, dok niste upućeni o njegovoj parnici. Nemate pravo držati ga u zatvoru, ustav vas osudjuje; ded, bacite se pred noge Ljudevitu, pa si izmolite njegovu milost.“

Viećalo se živahno i dugo, dok se je saznalo, da li se obtuženiku ima dati branitelj. Treilhard i Pétion očitovaše, da mu se nemože uzkratiti branitelj, dočim Merlin, Talien, Billaud, Varrenes i Chabot odgovoriše, da bi odvjetnici izopačivanjem zakona samo zavukli osudu, pače jedan od njih otvoreno primjeti: „Što je do tih odvjetničkih šeprtljarija; tà radi se o tom, da silnik ide na stratište.“ Napokon su Ljudevitu Capetu, evo kakovo mu ime nadjenuše, dozvolili, da si izabere dva branitelja; i ujedno su mu vratili u zatvor pera i artiju.

Kralj odredi dva glasovita odvjetnika iz Pariza, da ga u onom uznositom trenutku brane, a to bijahu gg. Tronchet i Target; prvi slobodouman i oduševljen za sudbenu struku, bijaše u narodnoj skupštini rojalista. Bivši izvjestiteljem u odboru feudalnih zakona, pokazivaše se naklonjenim na sdušnost, i da se nedaje nadvladati strasti. Jedan od povjerenika, kojim bješe povjereno da primu očitovanje kraljeve obitelji, kad se vrati iz Varennesa, bijaše jedan od posliednjih, koji se je poklonio pred nj. veličanstvom kraljem u njegovoj nesreći. G. Tronchet primi oduševljeno uzvišenu obranu, koja mu je bila povjerena. On je odmah pis

konventu, da se obtuženiku dade razpolagati svojimi poslovi. Pametnije po se ali manjim prijateljstvom počitanja i dužnosti odgovori pozivu g. Target, u jednom listu, punom kukavštine. Nu hvala Bogu, koji nedopušta, da ovoj dobroj Francezkoj neuzmanjka velikih umova, odvažnih i pravednih. Pošto se je Target odrekao branjenja, odredi kralj g. Sezéa, mlada odvjetnika u parlamentu parižkom, koji je već pokazao liep primjer gorljivosti i privrženosti, primiv prije službenu obranu g. de Bensenvala, prijatelja nj. velič. kralja poljskoga. G. de Sèze bijaše pristav kod g. Troucheta. No kao što se na ovoj zemlji prava slava mora da uzdrži, prispije netom skupštini i pismo podpisano po najglasovitijem mužu 18. vieka g. de Malesherbesu, vriednu sinu Julija Lamoignona, francezkoga kancelara. Isti podupiraše Ivana Jakova Rousseaua, a posini jednoga potomka velikoga Corneillea. Gospodinu de la Chalotaisu, koj bješe nevin prognan i lišen imučtva, povrati on jednu stranu imutka.

Prijatelj Turgotiev odobravajuć ministarstvo, povuče se je pokraj tolikih zaprieka u zabitnost, gdje je usljed porodivše se bune, živio u zaklonstvu usried svojih knjiga, baveći se čitanjem i naukom. Raztužen s tolike nepravde, plakaše nad nesrećom kraljevom, kojega je srdačno ljubio. Začuv daklje taj čuveni muž da si nesretni kralj traži jednoga branitelja, ostavi odmah zabitnost i svoju kuću, te se predstavi, da on želi braniti kralja.

Na dan sudačke razprave, dovedoše kralja iz istoga zatvora kao što i prije dan, jer to bijaše već drugi put, da je išao pred konvent.

Svud putevî bjehu naperene bajonete. Po svih ulicah bjehu namješteni topovi, vojnici i patrole: po jedan voj pješaka, konjanika i topnika. Izmedju dva reda pješaka prolažahu lagano kola, na kojih se je vozio nesretni zatvorenik kralj. Prozori i vrata svih kuća bjehu zatvoreni. Duboka tišina vladaše povorkom, i kao da bijaše sve u crno zavito. Mir i hladokrvnost kraljeva stavljaše u čudo nebrojenu množinu ljudi, koji su ga pratili. On govoraše od Tita Livia, Tacita, izusti nješto o svom djetetu, jer to je bio dan 19. siečnja 1793, a taj dan je nesretnik kašnje no obično ustao. Taj put kazà Cléry-u u pribitnosti njekoliko municipalnih častnika: „Prije 14 godina bijaste mi više narodni nego li danas.“ Cléry razumi Ljudevita XVI., da misli na svoju kćer. „Danas je njezin rodjen-dan,“ primjeti zatvorenik kralj tihim glasom, i zaželi ju vidjeti.

Dodoveden pred sud, reče gradjanin Fermon: „Ljudevite, konvent je zaključio, da će vas saslušati.“ G. Sèze poče pledirati zajedno sa gg. Tronchetom i Malesherbesom. (Konac sliedi).

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Sedmi list.

Mila Franjice! Na posliednjem ti pismu hvala, ono razblaži srdce moje. Da se u istinu do smrti na me ljutiti nećeš, to ti vjerujem, nu htjedoh ti Tvojimi riečmi samo pokazati, kako volja ljudi, koji se ljube (naravno samo u etičnom smislu, kako no sam onomadne razložio) takodjer može u disharmoniju doći, osobito ako se sukobe u predmetu, za kojim jedno i drugo teže. Razložio sam, kako se disharmoniji ukloniti može ljubavlju, ako naime jedno drugomu popusti. Da si me shvatila a da i etičnu ljubav pram meni gojiš, dokazom mi je, što opozivaš prietnju svoju te uvidjaš, da bi ja želio doći, ako rad ničega a ono, da milu svoju bečku prijateljicu vidim. U tom slučaju nas daklje izbavi naša etična ljubav disharmonije. Nu biti će slučajeva, gdje nam se netreba vraćati istom na ideju ljubavi, već nas neugodno dira i slučajni sukob volje sasma tudjih ljudi. Na težnji izbjeći i ovomu sukobu osniva se ideja p r à v a.

Pravo je sklad više volja, sveden u pravilo za izbjegnuće nesporazumljenja.

Napredak u redu razmierja volje kod p r a v a obstoji u tom, da sada neuzimamo u obzir neposredni odnošaj volje na volju, kao kod ljubavi, već u koliko se u jednoj s t v a r i posredno sudaraju. Volja nije kod prava više, kao kod ljubavi, u samom srdcu čovječjem zatvorena,

već se izvan čovjeka činom laća koje stvari i tim tudje volje.

Ovaj sukob dviuh volja u kojem predmetu mora biti slučajan i samo u tom slučaju postaje temeljem prava.

Pomislimo si dvie osobe, koje o medjusobnoj volji još ništa neznadu, nego to istom saznadu, dočim se u predmetu svoje želje sukobe — šta će biti moguće? Ili da im se bude volja složila u jednom cilju ili da nebude. U prvom slučaju naravno nema sukoba, daklje ni razloga za ideju prava, u drugom će se slučaju oživotvoriti.

Ako se n. p. dva žedna čovjeka sastanu pri jednom zdencu, pomoći će jedan drugomu, u tom slučaju se bude obojici laglje zadobaviti vode; za cielo će se pako potući, ako jedan drugoga bude priečio, kako si to u Beču kod cievih vodovoda vidila, kada se je više šegrta i kuharica sastalo. Trivialan je to ali jasan primjer. — Zavade li se medjusobno, biti će etična nužda, da jih čovjek umiri, ne samo što bi si mogli razlupati glave već što je svaka kavga ružna.

Da ti sva rugoba kavge i nesnosljivost disharmonije postane posve očevidnom, neka ti nebude na pameti junačka borba ili umna razpra, jer tu prieči neugodan utisak ideja savršenosti, koja je u jednom i u drugom slučaju upletena, nego si ti predstavi negodovanje, koje svako niekanje tudje volje probudjuje. Tim sam ti u kratko najvažnije rekao o fundamentu ideje prava. —

Ako sukob volje dvajuh ljudi nije slučajan već namjerom od jedne osobe ili druge pripravljen, tad nastaje ideja pravde. Ako tko komu učini zlo ili dobro, nastaje njeko razmierje, koje će tanko osjećajuće srdce neugodnim nazvati u jednom i drugom slučaju.

Na uvriedu sliediti će težnja sa ujednačenjem, na zlobu zahtjev kazne a na dobročin — zahvalnost.

I dobročin i zločin bûde daklje neugodno osjećanje, ako jim nesliedi primjerena naplata.

Ovo je temelj ideje pravde, koja kazni i nagradjuje.

Mila prijateljice! Tim završujem pet jednostavnih etičnih idea. — Posliednje sam ti dvie u kratko razložio — jer se osnivaju većma u družtvenih razmierjih i odnošajih, što no zanimati mogu više nas muževe, koji u burnom životu i velikom svietu živimo; vi milene ženskinje stvorene ste za uži krug obitelji i doma vašega, kojemu ste duša i život. Savjestno i razumno djelovanje na temelju duševne slobode od vas će se zahtievati, zahtievati uztrajnost i silna volja u vršenju mnogih dužnosti majke i supruge na temelju ideje savršenosti, koja će vas i obvezati na težnju za što većim izobraženjem, što ćote sitnoj si dječici imat ulievati sa sladkim mliekom vašim, jer je bujnost volje i mnogostrano znanje važna sastavina savršenosti. — A ljubav, ljubav pram iskrnjemu a ponajprije prama mužu si i djeci sačinjavati će cieo život vaš, ljubav je sunce ženskoga života, ljubav je pomisao, za koju je vaš spol stvoren, ona vam je i izhod i zapad, bieli danak i tamna nočca života vašega! — Budi duševno slobodna, savršena i — ljubi, pravo i pravdu ćeš redje vršiti imati, samo kao materi će ti dobro doći, da uzde nametnu ljubavi, koja pram djeci nesmije biti neograničena.

Praktične ideje jesu najjednostavniji uzori ćudoredne volje, po kojih će se svaka volja cieniti, ima li vriednosti ili ne.

Nu hoće li to kod svake volje lahko biti po ovih ju idejah procieniti? Ja ću ti u sliedećih listovih o najzanimivijih njekojih odnošajih života reći, što mislim na temelju tih ideja, da te uputim u to procienivanje a poslie ćeš si lahko u svakom slučaju pomoći, kada promisliš razmierja i subjektivne pogodbe, s kojih su postala. Negodovanje ili udražanje nastaje, kako sam ti rekao, čim razmierja nastanu, čim su očevidna. — U tom leži sva težkoća, jer je često težko izlupiti ta razmierja iz velikoga meteža i nejasnosti razmierja u mnogih kriepostih i griesih.

Čim nesudimo samo pojedine ljude već razmierja u volji više ljudi, u družtvenih odnošajih, prekoračili smo granice, dokle dopire svjetlo razloženih pet ideja. U tu svrhu imali bi izvesti iz jednostavnih pet još pet sastavljenih, družtvenih ideja, koje ću ti samo u kratko raztumačiti s navedenih gore razloga.

Iz definicije prava, da je sklad više vôlja sveden u pravilo za izbjegnuće nesporazumljenja uvidila si, da tu mora biti više ljudi, koji se slože, da njeka pravila ustanove, kojimi će svakoj razmirici izbjeći; prelaz sa ideje prava, na ideju **pravnoga družtva** biti će najjednostavniji, zato ovu družtveno-etičnu ideju ponajprije spominjem. U praktičnom životu realizovana je ta ideja u državi, koja si je i za zadaću stavila kazniti zločince a nagradjivati kriepostne na temelju **sistema naplate**, koj predstavlja drugu družtveno-etičnu ideju. Ljubav je temelj **sustava uprave**, treće družtveno-etične ideje, kojoj je smisao, da teži za svačijim boljkom, t. j. za sveobćim zadovoljstvom. Ljubav se neobzire na zaslugu već bi najvolila dati ponajviše onomu, koj najviše želi, koj se najviše užiti može. Kao što je ljubav u pojedincu čovjeku nebeska luč u životu, tako je u družtveno-etičnoj ideji iz nje postaloj sadržano skoro sve, što si je uzvišenoga ljudstvo za cilj stavilo. Sporazumljenje i sloga, medjusobno požrtvovanje i sveobća dobrota, sjedinjenje svih sila na postignuće obćega blagostanja, vježbanje, jačenje, okriepljenje, štednja, oružanje tih sila shodnimi sredstvi, sve to leži sadržano u ideji sustava uprave. — Da izobraženje pronikne cielim ljudstvom, da svatko svoje mjesto izpuni vršeć dužnosti svojega stališa svom savršenošću, na to nas vodi **sistem kulture** četvrte družtveno-etične ideje. Sjedini li se manje ili veće družtvo, namjerom tom, da oživotvori sve do sada navedene ideje, tada je to **nadahnuto družtvo**, dahom ideje božje, koja se u njem zrcali. Svaka obitelj, njekoliko dobrih prijatelja, mogu takova družtva zametnuti medjusobom, može se družtvo s družtvom sjediniti, a da bi cielo čovječanstvo moglo biti takovo nadahnuto družtvo savršenim pravom, uzvišenom pravdom, izvrstnom upravom, sveobćom kulturom, gdje bi svaki pojedinac za zviezde prehodnice smatrao, duševnu slobodu, savršenost, ljubav, pravo i pravdu, tada bi ugodan — rajski život bio na zemlji, tad bi lako zaboravili na žalostnu baštinu prošlih viekova.

Sviet je u istinu liep, a Bog je velik, koj ga je tako krasno stvorio; treba samo da razvijamo ono, što nam u srdcu usadi; u srdcu našem je — zadovoljstvo i neugodnost, raj i pako, budimo mu zahvalni na daru njegovom, nevežimo lanci, što može biti kormilom u buri života. Oplemenimo umjetnošću i ljepotom čustvo naše, pa ga nećemo više bludnjom smatrati; uzdajmo se u savjest, nju nećemo odbaciti ma šta za ništetno i varljivo upoznali. Umjetnost je vjera budućnosti.

Da ćeš se samnom slagati, jamče mi tvoje rieči, gdje žališ, što ljudi na liepe prizore u prirodi ni negledaju nego i nehajuć za nje životare. Uzdrži si liepe oči otvorene za divote svieta i umjetnosti pa će ti i duh kao tielo liep biti, usadi razložene ti ideje etične u dušu svoju pa ćeš novim čarom zaodjeti sliku svoju u srdcu tvoga

U Zagrebu prijatelja. *

Ana Katar. grof. Frankopanka-Zrinska.

Životopisna crta.

(Od Iv. Kukuljevića Sakcinskoga).

(Dalje).

Poznavajući tajne istovjetne namjere Ugara, nagovaraše svoga muža na savez s tadašnjimi ugarskimi nezadovoljnici, k čemu joj dobru priliku podade zaručenje njezine najstarije kćeri Jelene sa principom Franjom od Rakovca, sinom poznatoga vodje ugarskih nezadovoljnika, koje zaručenje dogovori Petar Zrinski, kad je dne 6. listopada 1666 sa tadašnjim ugarskim nadvornikom Veselenjem, ugarskim primasom Lippajem, i pridvornim sudcem, a najbogatijim vlastelinom ugar. Franjom Nadaždom, načinio tajni savez proti vladi, položiv u njihove ruke zakletvu vjernosti.

Dne 9. ožujka 1667 prisustvova Ana Katarina Frankapanka sa svojim suprugom kod svečane udatbe svoje kćeri Jelene sa principom Rakotziem od Rakovca u slovenskoj Bistrici (Neusohl), kojom prigodom bijahu se sabrali plemićki za-

* U šestom listu ima se na strani 556 u četvrtom redu od ozgor čitati: **što se kod**, mjesto šte kad, u šestom: **ova**, mjesto ona.

stupnici od 13 gornjih, većom stranom slovenskih županija, i zaključiše u tom sastanku, potražiti pomoć proti vladi od vojvode erdeljskoga, od Turaka, od rimske stolice i od Poljaka. Pošto pako nemadoše potrebitih za bunu novaca, naumiše zarobiti njeke novčane pošiljke kovanoga novca iz gornjo-ugarskih kovnica; a na predlog Zrinskoga, porobiti gradove Mirka Erdöda, gdje bijaše sahranjeno do 100.000 forinti. Ali obe namjere neizpadoše za rukom.[1]

Ana Katarina Frankapanka sa svojim bratom Franjom Krstom i Marijom Sećijevom, suprugom nadvornikovom, preuze zadaću, predobiti vladu poljsku za svoju svrhu, i razkrstiti ugovorenu udaju austrijske nadvojvodkinje Eleonore sa poljskim kraljem Mihaljem Viešnovickim; nu još prije poslaše urotnici od ugarske strane Vladislava Ballu, a od hrvatske Franju Bukovačkoga,[2] najvjernijega i najodvažnijega privrženika Petra Zrinskoga u Carigrad, da izposluje pomoć tursku.

Vrativši se Ana Katarina iz Ugarske, misleći na to, kako da svoje podložnike još više k sebi povuče, podieli u svom gradu Novom Zrinju dne 26. rujna 1667 njeke pravice grobničkim i bakarskim stanovnikom, a dne 16. prosinca i. g. obćinam od Grižana i Drivenika. U istom gradu Novom Zrinu izdade sliedeće godine 1668 dne 10. siečnja naredbu za Grobničane, kako imadu držati red i čistoću u Gradu Grobniku.[3]

Premda je u ovo doba bečkomu dvoru, po izjavi austrijskoga tumača na turskom dvoru, Grka Panajotta, već poznato bilo, što se u ime Petra Zrinskoga u Turskoj radi, to je ipak car Leopold I. još godine 1668 dne 3. ožujka izdao povelju za Petra Zrinskoga i Anu Katarinu Frankapanku, kojom jim se dozvoljuje slobodna prodaja pomorske robe bez ikakove daće, po svoj Hrvatskoj, osobito u Zagrebu.[4]

[1] Majlath. Geschichte der Magyaren 1853. III. p. 290.
[2] Ovoga imenova po smrti Žigmunda Mernjavčića još g. 1663 pokojni ban Nikola Zrinski kapetanom Letovanićkim. Listina u mojoj zbirci.
[3] Sve tri listine u mojoj zbirci, u prepisih.
[4] Listina u zem. Arkivu N. R. A. Fasc. 27. Nr. 36.

Ovom dozvolom i dotično oprostom otvori se Zrinskomu novo vrelo bogatstva, osobito poradi trgovine sa sicilijanskom solju, te on dobi nova sredstva za svoju buntovnu svrhu. Za povećati svoju vlast u Hrvatskoj, posla iste g. 1668, iza smrti hrvatskoga generala Auersperga, svoju suprugu Anu Katarinu u Beč, da izradi pomoćju carice Margarite, kod cara, da se njemu, kao banu, važna ova čast podieli; nu supruga vrati se bez uspjeha iz Beča, jer generalom postade i opet Niemac Ivan Josip Herberstein, što Zrinskoga, koj se u to doba sa bečkim dvorom izmiriti htjede, još više razjari, a strastvena Ana Katarina ode u Ugarsku k svojoj kćeri, da tamo bunu još većma podpiri.[1]

Poradi velikih svojih potreboća nemogoše u to doba Petar i Ana Katarina svojoj kćeri Juditi Petronilli, koja ode medju zagreb. kaludjerice sv. Klare, podati pristojni njihovim porodicam miraz, te joj odpisaše, kada se ona radi toga pismeno potužila, da jim nije s voljom bilo što je u siromašan zagrebački manastir otišla, jer su ju željeli dati u takav „kadi su vse hercežice i grofice, a to s preporučenjem njih. svetlosti milostivne cesarice.“ Nu da su ipak odlučili, mjesto obećanoga miraza od 3000 for., dati joj svaki od svoje strane 6000 fr., daklje ukupno 12.000 fr. Zavezno pismo vrhu ove svote pisà Ana Katarina u Čakovcu dne 12. lipnja 1668 vlastoručno, jer njezin suprug morao je njekamo naglo otići, premda je zajedno s njom podpisao pismo.

U njem spominje Ana Katarina i svoju najmladju kćer Zoru Veroniku, „koja se uči štati i pisati, svaki dan tebi list piše, ali ga nigdar nezna prečtati, neće ni čuti zato, da bi ti opaticum vu kloštru ostala, silum hoće da po te pošalemo.“[2]

Iz ovoga pisma učimo se, da je porodica Zrinskoga sasvim u narodnom duhu odgojivana bila, jer roditelji i kći nedopisuju u drugom jeziku nego na hrvat-

[1] Gualdo Priorato, Continuazione dell' Historia di Leopoldo Cesare. Vienna 1676. pag. 29.
[2] Gl. Arkiv VIII. str. 225.

skom. Vidimo takodjer, da je medju djecom vladala velika ljubav, i da malena još Zora Veronika svojoj sestri osobito privržena bijaše.

Ali novčane potrebóće moradoše kod Petra Zrinskoga u ovo doba rasti sve većma, jer još iste godine 1668 dne 8. studena pozajmi on za kratko vrieme od kaptola zagrebačkoga, iz zaostavštine Petra Petretića, njekoliko komada zlatne i srebrne posude, kojih novčanu vriednost obvezà se u malo dana izplatiti.

Medjutim spremala se sve to veća oluja nad glavama Ane Katarine i njezina supruga. Vjerna njihova drugarica Marija Seći-Veselenjeva, od g. 1668 udova, iznevjeri jim se u jeseni g. 1668, te izdade sve tajne namjere urotnika, ujedno poslà Franju Nagya, tajnika svoga pokojnoga muža, koji je sva tajna dopisivanja rukovodio, u Beč zajedno s pismi, koja su dvoru podobro otvorila oči.

Neznajući za ovu izdaju, poslà u smislu svoga obećanja Ana Katarina i njezin brat Krsto u proljeću g. 1669 Patra Vasilja dominikanca, pod imenom Abbate Palmerini, kao svoga i Zrinskova poslanika u Poljsku, da traži tamo pomoć od kralja i da osujeti ženitbu kraljevu sa austrijskom Eleonorom. U pismenom naputku, što ga je Frankapan vlastoručno izpravljao, govore medju ostalim o caru Leopoldu: „da Poljska od njega nikakove koristi dobiti neće, pošto je čovjek slaba uma, zauzet samo za balove i kazališta, nebaveći se ni malo junačkimi poduzeći ili važnimi i ozbiljnimi poslovi; da je zavisan od strasti i privatnih interesa svojih ministara, bez ikakove samostalnosti; da su mu blagajne izcrpljene, da nema veresije u svietu, da je preziran od susjeda, malocienjen od prijatelja, a mržen od podložnika itd.[1] Iste još godine 1669 otide Ana Frankapanka u gornju Ugarsku, i posjeti u Šarošpataku svoju kćer Jelenu, s namjerom, da otide u Poljsku za uspješiti posao.

Uspjeh u Poljskoj nebijaše takodjer za urotnike povoljan. Kralj poljski odgovori istinabog Petru Zrinskomu vlastoručnim pismom, u kojem se zahvali na prijateljskom povjerenju, ali ženitba sa Eleonorom podje ipak za rukom, i kroz ovu, savez s Austrijom. Sada preostade još jedina Francezka, s kojom Ana Katarina prvi posao zamisli i nastavi. Ludovik XIV. nemareći s prvine mnogo za ugarske i hrvatske urotnike, pobojà se kasnije, da će se car Leopoldo umješati u poslove španjolske, s kojom je francezki kralj ratovao, skloni se na podupiranje namjera Zrinskoga i Nadažda, te je kroz svoje poslanike Gremonvilla i Briziera podpaljivao bunu, podupirajući ju i novcem.

Nu pošto je Francezka od Ugarske i Hrvatske suviše udaljena bila, te s toga nije ni mogla svojski podupirati buntovnike, zato nastaviše Zrinski i Frankapan svoja dogovaranja s Turci, osobito s pašom bosanskim, kojemu je Zrinski dva puta vlastoručno pisao, a kapetan Bukovački bijaše izradio u Turskoj, da se Zrinskomu u izgled stavila kruna hrvatska, pod pokroviteljstvom turskim, sa godišnjom daćom od 12.000 talira itd. Uslied toga potvoriše kasnije Niemci Anu Katarinu, da si je nabavila bila i kraljevske haljine, u nadi da će postati kraljicom hrvatskom.

Čim posao s turskim carem u Solunu i Jedreni, kao i s pašami i veziri turskimi u Banjojluci, Sarajevu i Budimu, veoma sporo napredovà, nemajuć ikakova koristna uspjeha; poslà Zrinski svoga još veoma mlada sina Ivana Antuna u Francezku, da ondje s nova posao pospješi, a spremaše ujedno vojsku i oružje u Hrvatskoj, pod izlikom, da će mu se sin oženiti s njekom veoma uglednom i bogatom gospodjom, te da zato sprema što sjajniju svatbu. Ujedno nastavi dogovaranja s Tattenbachom u gradiću vlastelina Locatellia, zvanom Lapšćina u Medjumurju, zatim u Račju u Štajerskoj i na lovih u Medjumurju i Štajerskoj, gdje se je često javno tužio na nepravde bečkoga dvora, koj gazeći prava ugarska i hrvatska, po Krajini namješta same Niemce, a na Hrvate i njihova prava nikakova obzira neuzimlje.[1]

[1] Maylath. Geschichte der Magyaren. III. p. 293.

[1] Priorato Gvaldo. p. 49.

Banica Ana Katarina držaše medjutim sa svojim bratom Franjom Krstom sastanke na Bosiljevu, imanju Frankapanskom, kamo je osim gore rečenih pozvala bila na gostbu karlovačke kapetane, staroga Krsta Delišimunovića i Ivana Vojnovića, kojim ipak nehtjede povjeriti tajne, već ih pozvà u Čakovac, kamo jim na njihovu sreću poći nedozvoli general Herberstein.

U Čakovcu gradu, odkuda je Zrinski odpravio omraženu si snahu Mariju Sofiju Löbl, udovu svoga brata Nikole, držani su svečani sastanci sa susjednimi uglednimi Turci, što medjutim rečena snaha iz osvete u Beč prijavi. Iz ovoga grada pisà Zrinski i svomu svaku više pisama, potičući ga na hitriju radnju i spremu; medju ostalim prijavi mu, da je sabrao 4000 do 5000 momaka, nagovarajući ga, da pospješi svoj posao, jer ako radi laganosti njegove i Turaka propadne, imati će na duši; ujedno ga čini pozornim na pisma Bukovačkoga, koja bi ga mogla stojati glave. U ovo vrieme bavila se Ana Katarina u Ozlju gradu, te je ovdje dne 23. veljače 1670 izdala pismeni nalog na ozaljskoga prefekta Krsta Zmajilovića, „da ima gospi Franculički udovi, a našoj staroj gospi, izručiti kmeta Percajića, za vsim pristojećim dohodkom malim i velikim i tlakom.“ Ovo je njezino posliednje hrvatsko pismo, pisano na slobodi. (Nalazi se u mojoj zbirci).

Malo zatim, dne 9. ožujka 1670, pisà lahkomišljeni brat Ane Katarine kapetanu Gašparu Čolniću list, [1] koj list pade po nesreći u ruke Niemcem, te ovim listom dovede urotnike u najveću biedu.

(Dalje sliedi).

[1] Arkiv IX. str. 167.

Besjednica.

Književnost. (Hrvatska i srbska). **Dragoljub**, hrvatski kalendar za god. 1869. Tečaj VI. Uredio Gj. Stj. Deželić. U Zagrebu nakladom Lav. Hartmána tiskom Drag. Bokau-a. U 8-ni strana preko 220. Ciena 1 for.

Ova knjiga dieli se na troje. U prvoj se nalaze: kalendarski razbroj, sa svim, što unj spada, pa dnevni kalendar slavenskih imena i svetaca rimokatoličkih, pravoslavnih i evangeličkih i židovski, zatim kalendari: poštarski (17—24), za hrv. željeznice (24 do 27), za hrv. brzojave (27—29), za parobrodarstvo (29—30), pet ljestvica za biljegovanje i kamatna skrižaljka (30—33), kalendar državnih papira i srećaka (33 do 34), kal. trgovački i obrtnički (35—37). Sajmovi u Hrvatskoj, Slavoniji, vojnič. Krajini, Dalmaciji, u Medjumurju, preko Mure, u Štajerskoj i Kranjskoj.

U drugoj česti je **Imenik**. U ovom ima: rodoslovje c. kr. obitelji i svojte. Kabinetna pisara nj. c. kr. ap. veličanstva u Beču. Ministarstva: zajedničko državno i posebna: ugarsko u Budimu te austrijsko u Beču. Zatim sliedi pod rubrikom Trojedna kraljevina: sabor, kr. dvorska kancelarija, kr. stol sedmorice pa onda sve oblasti političke, javni učevni zavodi, sudbene, financijalne i crkovne oblasti u Hrvatskoj i Slavoniji, poslie zemalj. vojn. zapovjedničtva u Zagrebu i vojničkih oblasti sliedi istim redom imenik sabora, političkih, učevnih, sudbenih, financijalnih i crkvenih oblasti u Dalmaciji.

Trećoj česti, **književnomu daru**, ovo je sadržaj: Kolednica (pj.) Neronova posliednja večera. Pripov. po franc. župnik Iv. Jagić. Pjesma o lipi od I. D. R. — Banica Baćanka, historička pripoviedka. Lov Kraljevića Marka na dan sv. Gjurgja i Djevojka pita junaka. 2 nar. pj. iz sbirke L. Marjanovića.

Iz zemljopisa i poviesti: Kako je postao varaždinski gjeneralat. Od majora Stj. Sačića. Sisačka buna, od Iv. Krapca. Petrinja. — Turci kod dalm. Dvarja, od Stj. Kranjčića. Kvarnerski otoci. Narodi u evropejskoj Turskoj.

Životopisi: Upravda (car Justinian veliki). Biskup Stj. Mojzes. Varaždinac Petar Pazman.

Iz narodnoga gospodarstva: Vojnička Krajina s gledišta narodno-gospodarstvenoga. Trgovina i brodovi jadranskoga mora, od P. Z. D. Kako špekulacijom možeš postati

bogat. Od Stj. K—k—ća. Uzgoj šljivika, od Veljkovačkoga. Hljeb. Kava.

Iz narave i zdravoslovja: Šta čuva zdravo tielo. Od dr. Mat. Preloga. Plućne i dušničke bolesti. Od dr. Jure Mat. Špora. Upliv prosvjete na naše zdravlje. Težina. (Po Kodymu A. T.) Sunce. Morska voda.

Narodna družtva i zavodi: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Gospodarska bratovština petrinjska. Od Jos. Kolarića.

Crkveni, politički i vojnički odnošaji: Crkva u varaždinskom gjeneralatu u 16. i 17. stoljeću. Od Stj. Sačića. Katoličtvo i pravoslavje na istoku. Ruska vojska.

Svaštice: Hrvatske pričice i sitnice.

Dodatak je pun raznovrstnih oglasa. Toj knjizi dodan je veoma liepi tableaux fotografijskih slika pokrovitelja i svih pravih članova jug. akademije.

— Krst na Savici. Epos dr. Franje Prešérna. Hrvatski od Gj. Dežellića. U Zagrebu kod Albrechta u 16-ni str. 24. Ciena 20 n.

— Učitelj gl. učione u Karlovcu g. Janko Tomić razaslao je sliedeći „Poziv na predbrojbu za zemljopis." Potaknut sinovljom ljubavi, što ju dugujem materi domovini Hrvatskoj; pozvan svojom službom kao učitelj hrvatski; oprošen mnogimi prijatelji — nacrtah sliku današnje domovine Hrvata, mladeži hrvatskoj na poklon.

Sastavio sam ovu knjižicu iz različitih naših pisaca, koji nam prikazivahu stanje naše domovine; i po njih — jer nepisà nijedan zemljopisa ciele Hrvatske domovine, napisah u cielosti, što oni raztrešeno.

Tu je u prvom dielcu u obće pregovor o naravi i njezinih pojavih, što je najnuždnije znati o suncu, mjesecu, sviezdah, zemlji, godini, o moru, o vodah tekućicah, o zraku itd. U drugom dielu je pogled naravi u zemlji Hrvata. Zatim sav zemljopis hrvatskih zemalja: Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Istre, Bosne, Turske Hrvatske i Hercegovine. Nebih rado, da budem prikoren, što više obećajem nego dajem: zato će svatko viditi, čega je u knjizi, kad si ju dobavi.

U koliko sam znao i mogo, napisao sam taj zemljopis jasno i naravito, potanko i podpuno, i uviek mi pred očima bijaše ljubav domu hrvatskomu i poštovanje istine.

Jer smo svaki nas dužni radit čim možemo o napredku domovine, a mi učitelji o napredku mladeži hrvatske, i jer sam ja po svojih slabih silah nastojao tom knjižicom odužit se bar ponješto materi domovini, molim i ostalu braću i prijatelje, nastojnike mladeži i pomoćnike naše knjige, da mi budu na ruku pri promicanju ove knjižice. Kad bi se vriednost kojoj knjizi brojila po veličini i po broju strana, napomenuo bih, da je bude po prilici sedam do osam araka. Ciena joj nebude veća za predbrojnike od 40 novč. Rok predbrojbe traje do 20. list.

Molim uredničtva hrvatskih novina, da taj poziv dostojaju najavit.

— Pozivi na predplatu. G. M. Cugšvert, učitelj u Ivancu kod Varaždina izdaje „Pravila za život, ili koristnu pouku za odraslu mladež obojega spola, koja si želi u javnom životu štovanje i dopadnost stedi." Pozivlje na predbroj za 50 novč. Novci se mogu poslati, kad bude knjiga gotova; nu svakoga veže prijava, koja traje do 15. listopada t. g. Tko predbroji na 10 kom. dobi jedan komad bezplatno. Samo uz dovoljan broj predbrojnika tiskati će se knjiga.

Za drugi svezčić njegovih „Crkvenih pjesama", u kojem će biti adventske i božićne pjesme, traje predplata do 1. listopada t. g. Koji žele svojih pjesama u tom svezku imati, neka mu jih što skorije pošalju. Ciena je 20 nvč. kao i prvomu svezčiću, koji se još može dobiti kod njega i u Varaždinu kod knjigoveže g. Vustla.

— G. dvorski savjetnik Ognjosl. Utješenović u Beču (Alsergrund Berggasse Nr. 4) nam javlja, da se na njegovo djelo „Psalmi Davidovi" može, tko hoće, još predbrojiti; predbrojnik ima 1 for. tekar onda platiti, kad mu se knjiga uruči.

— „Grof od Monte-Krista." Po Alek. Dumasu, posrbio M. D. Rašić, a po drugi preštampao Hadži Aleksa O. Popović. Osmi dio. U Biogradu u štampariji Nikole Stefanovića 1868. Na 8-ni 200 str.

— „Pjesmarica." Izdao H. A. O. P. u Biogradu, štamparija Nik. Stefanovića 1868. Na 16-ni 92 str. 2 l. U knjižici su ovoj pjesme naših novih pjesnika, pokupljene za potrebu najširega obćinstva. (Вила.)

— G. Armin Koričić, učitelj glavne hrv. škole na Rieci izradio je knjigu „Tumač" u koju je pokupio štivo za gramatički ana-

liz, koje treba u II. III. i IV. razredu glavnih i pučkih škola. Ciena je 1 for. 20 nv. upisnici treba da polovinu polože, kad se upišu, a pol kad će knjigu u ruke dobiti.

— Primjetbe na fin. nagodu kraljevinskoga odbora. Od A. Jakića. Ciena 20 nv.

Narodno kazalište. U subotu, dne 19. t. m. bila je opet izvanredna predstava. Predstavljaše se poznata veoma melodiozna Offenbachova operetta u 2 čina „Blebetuša Saragoska“ a medju 1. i 2. činom svirao je poznati česki vještak na flauti (a ne na fruli, kako na oglasu stajaše; to su bo dva razna nastroja) gospodin Fr. Vodražka: 1. Transkripciju na „kol svatého Višegradu“; 2. koncertnu fantaziju, sastavljenu po davatelju koncerta i 3. česke narodne pjesme.

Operetta bila je prilično dobro izvedena, no ipak čuli smo u njoj već isto osoblje jošte i bolje pjevati, jer ovaj večer nisu bili svikolici pjevači u obziru glasa najbolje raspoloženi; ništa nemanje činjaše se, da se je obćinstvo dobro zabavljalo, jer je često dosta živahno pleskalo.

Što se koncertiste tiče, dopao se izvanredno, i sve njegove komade primilo je obćinstvo uprav s ushitom, no i njegova okretnost i hitrina prstiu uprav je neobična; tako u tom obziru kao i u čistoći glasa njegova nastroja, nema se u istinu bojati nikakova takmaca; to zaslužuje tim veću pohvalu od strane kritike, što je, kako čujemo, samouk. Poetična uzleta i osobite nježnosti čustva nismo opazili, ništa nemanje dopao se je u tolikoj mjeri, da mislimo; da nebi bilo faljeno, da dade barem jošte jedan koncert, tim većma, što je posjet ovaj večer bio jedva sriednje ruke.

Čujemo, da je odbor zaključio, da se za vrieme trajanja sabora imaju svake nedjelje dana davati po dvie predstave. —l—

Svašta. Iznašašće naočala stavlja se med godinu 1280—1310. Izvjestno je, da su početkom 14. vieka u Italiji već bile poznate, te da je već glasoviti Roger Bako († 1292) poznavao učinke dubnoga i visnoga stakla. Obično uzimlju, da je monak Šandor Spineski iz Pise, umro 1313, kao izumnik; nu bio je njekoč u jednoj firentinskoj crkvi grobni nadpis pl. Salviana od Armate († 1317), koj to ovomu pripisuje. Bilo medjutim kako mu drago, nema dvojbe, da na tom važnom iznašašću, koje doduše jur pet vjekova broji; nu koje je jedva pred jednim stoljećem bolje usavršeno i u veću porabu stupilo, imamo zahvaliti Talijanu.

— U Bukureštu je jedan vlaški činovnik našao kod jednoga staroga kaludjera mač, komu je bio njekad gospodar, po nadpisu sudeći, Avesalom, sin židovskoga kralja Davida. Na jednoj strani mača urezane su ebrejskimi slovi rieči: „Dal Gesura Avesalomu, sinu Davida Jehoa.“ Uz to izpisan je priestolj Davidov pismeni, koja dosada nisu mogli protumačiti. Na drugoj strani urezano je ebrejskimi pismeni: „Tit ga uze sobom iz Jerusolima.“ Balčak je zlatan, dolnji dio načinjen je u vidu zmaja, gornji predstavlja vojnika, koj je lancem spojen sa zmajem. Kaludjer, u koga se našla ova važna starina, veli, da je taj mač dobio 1807 godine u Carigradu od jednoga janjičara, i da je već prodao zlatom okovane korice, koje su bile na formu zmije. Da je oružje ovo zaista vrlo staro, vidi se iz znaka onoga kovača, koj ga skovao, jer su to semitska pismena.

Zagonetka. *

(Od M. Grlocia).

1. Zadnji mletački dužd i diktator. 2. Rieka u Španiji. 3. Slavni francezki junak. 4. Protector Englezki. 5. Bijaše grad u Africi. 6. Vodja Lacedemonjana u 1. puničkom ratu. 7. Bijaše supruga glasovitoga grčkoga mudraca. 8. Grad u Perziji.

Kada se sve to razrieši, i prva slova dobivenih rieči od zgora dole čitaju, pokazuju godinu, kad je umro onaj muž, kojega posliednja slova svih rieči odozdol gore čitajuć ime pokazuju.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 40. Odgonetka (zagonetke u br. 36.) „Kum-muk“ riešiše gdčne.: Marija Šafarova, Magdalena Kneževićeva i Evelina Popovićeva — sve tri u Zagrebu, Milka Giusti u Kraljevici i Slavomira Andrianićeva u Bakru.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub“ predplatiše: 301. Tanhoter Lacko u Kutini. 302. F. Švinderman, prefekt i činovnici: 303. Makso Vinković, 304. Eduard Pump, 305. Dane Rašić, 306. Slobodin Lopašić, 307. Gašp. Suzanić, 308. Stj. Markešić, 309. Robert Franković, 310. Makso Prica, septemvir, 311. Ignjat Horat, pekar i 212. M. Horvat, liekarnik — svi u Zagrebu. 313. Ant. Glasić, kanonik, 314. gja. Paulina Bahovčeva, 315. Milan Wiezner, liekarnik i 316. Josip Rund — svi u Samoboru. 317. Simo Hržić, kot. sudac u Karlovcu. 318. Šken. Vaniš, gimn. u Ludbregu. 319. Fr. Tompić, kapelan u Kamenici. 320. Alek. Rakovac u Varaždinskih toplicah.

(Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 39. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

(I. dalje).

Kobna artija, koju gnjevni g. Breberić pruži drhćućoj si ženi, nebijaše nego patent, kojom se sadjenje duhana proglašuje državnim monopolom, „da se gojenje duhana promiče i diže“, kako se po prilici ondje veli.

Kako je g. Breberić bio velik duhandžija, razgonenula je njegova gospa za kratko, odakle toliko bruke i muke, odkuda li toliko neslasti za sladku jabučnjaču. — — —

Zorom sliedećega dana kotrljaše se omašna starinska kučija, sazdana po uzoru arke Noemove cestom državnom kraj Maksimira, sve škripljuć i uzdišuć pod bremenom nebrojenih sanduka, kovčega, torba i kutija, noseći k tomu kao privagu trbušastoga g. Breberića, nemršavu njegovu gospu, vragolaste blizanke Tinu i Minu i vinom nakrcanoga kučijaša Jurića.

Daklje u Brezovac — na vieke!

II.

Ko mladin vienac razvija se zelengora, što tamnija što svietlija, kako se zagibljuć više ili manje otimlje cjelovom žarkoga sunca.

Pod gorom hrastovom stoji niz brieżuljaka kao prvi stepeni put stola božjega. Na briežnljcih drhću perca vinove lozice kao leptirova krila, a izpod loze prozirkaju velike jagode „crnine“ kao ljubopitne oči djevojačke. Iz valova zelene loze skočila biela gospodska kliet, sa drvenim fino izrezanim triemom — kao svietiljnjak mamurnim glavam, koje utonuše u moru Vinku Lozića.

A dalje protegla se ravnica kao dan — polje do polja, livada do livade, zarubljena živicom šipkom, glogom žutikom. Tu se lelija pšenica, tu provirkuje plavetkasti lan; tu strši nečešljana konoplja, ondje se ustoboči klipata betva kuruzna, a pod njom driema glavata gospa bundeva, sve žuta od zavisti, da se nemože takmiti sa vitkastom kuruzom. Usred polja diže glavu po koji samotan brest, milen suncobran usopljenim i uznojenim žetelicam i koscem.

Usred polja, usred livada zapinje ti oko na imanjcu ili kako ovdje kod nas govore na povećoj „šljivariji“. Starinski drveni dvorac je srdce toga gospodarstva.

Pravo čudo taj drveni dvorac! — Oko njega biele se zidane staje, hambari, gumno sve od tvrda zida — a on glavar svega toga, on je drven te drven — kao očupana koka medju bielimi guskami i patkami, na kojih sjedjaše jadna koka. Pobožna ruka sinovlja krčila je uz napredak vieka drvene staje pa jih zamienila tvrdimi zidinami, al u skromni sta-

nak pradjedova, gdje su od vjekova suze radostnice i žalostnice tekle, gdje su u „palači" vesele čašice zvonile i mrtvačko opielo se orilo, gdje joj je zibka stajala — u staru drvenu kuriju nije ruka dirnula, nju je cielom si brigom podupirala, svetom revnosti čuvala od propasti — ni vapna, ni opeke nije dvorac vidio, drvo te drvo — a ipak je bio skladan, složan, čvrst — ni klina nebi odbio od njega.

Dvorac Brezovac, sagradjen na jedan kat, gledao je pročeljem na cestu, s kojom ga spajaše drvored vitih visokih jablana, pod kojimi je išao putni ogranak ceste. Pred dvorcem stojećim na omalenu vršku, razmakoše se jablani, vjenčajuć hladovitim kolom zelenu cjelinu, posutù gdjegod busenom ruža, suncokreta i drugoga šarenoga cvieća. Nad vratima dizaše se na dva drvena stupa drveni doksat, ovjenčan vinovom lozom, a na doksatu stajaše u šarenih loncih raznoliko prekomorsko cvieće i bujni oleandri.

Tako je Brezovac naličio sa svojim strmim krovom, starcu veseljaku, koji si je natuko šiljastu šubaru na glavu; milo ga je bilo gledati, kad se večernja zažara rumenila u njegovih prozorih kao u radostnih očih.

Zamaknuv za dvorac eto ti pred očima novoga milja! Usried cieline stari drveni zdenac sa crven-kapom, što ga brižno zastirahu visoki platani.

Oko cjeline ide staza, bielim pjeskom posuta, a nad cielom stazom sklanjaju se crvene ruže u miloduhi hladni hodnik. Cvieća ovdje i ondje!

Na desno za drvenom ogradom vlada pravo gospodarstvo. Tu su zidane staje, gumna, hambari, tu stoji sirnica, kokošnjak, svinjac, golubinjak i ljetna kuhinja ili kako ovdje vele „sokačnica." Pa kako sve tu buji i bruji. Tu se klanja gučuć golub golubici, te ide krava bielka prezirno gledjuć mačka grijućega se o suncu, k pojati, ondje tjera odojak kuštravoga šarkova, a na gnojištu gle upravo se na novo razširenima krilima i krvavom krestom zaletio se goso pjetlović u svoga žućkastoga takmaca iz Kokinkine. Koka ide korak za korakom kljuvajuć zemlju, nebi li našla djecici svojoj crvića ili zrnce. A dalje kraj mlake čuči žaba buljeći oči i čudeći se, kako pet koraka od nje bieli bundaš driema, a po bundašu crno pile skakuće, a sa bundaševim dlakavim repom mačići igraju.

A družina radi i gradi, pa se vere i pere, vari i pari vičuć i tralaličuć. Na lievo od dvorca sve do podnožja gore, na kojem vinogradi stoje, proteže se vrt.

Tu je vilokosih breza, gustih grabara, nebotičnih topola, višanja, trešanja, šljiva, cvieća, staklenica, pčelinjak, a na kraj staze, koja diljem cieli vrt prosieca, stoji kinezka kolibica, gradjena negdje početkom ovoga vieka. Takov bijaše Brezovac, utočište gospodina Breberića.

G. podžupan stanovao je tude udobno, pa kad već nije htio promieniti dvorcu vanskoga lica radi štovanja starine, bio bi on imao čim barem dušu tomu dvorcu prekrojiti po novoj modi, kako je to bio učinio u svom stanu u gradu. Al ni toga nije htio. Premda nije bio estetik ex officio, premda nije poznavao teoriju o skladu gradjevnoga sloga i uredjenja, to mu je njeki naravski nagon prišapćivao staru rieč „kakova duša, takovo tielo", pa ako je i bio inače velik slobodoumnjak i napredujak, u tom bijaše konzervativac, zato i ostavi u svojoj kući starinsko pokućtvo. To su bili ogromni ormari od orahova drva, načičkani izrezanim cviećem i lišćem, okrugli stolovi na crnih zlatom izšaranih noguh. Zavijeni divani i stolci, posvučeni zatim damaskom sa velikim bielim cviećem, a obrubljeni dugimi resicami, na prozorih zastori od zelene svile, uraseni malimi žirčići.

U pokrajnih sobah opazio si po zidovih stare slike: „Bitku kod Zente", „Lov za krokodilom", „Napoleona na otoku Heleni", „sv. Gjuru na konju" i „Majku božju bistričku". (Dalje sliedi).

Tebi.

Vedro mi je lice bilo,
Dok nespazih oko tvoje,
Dok ni'e ono upalilo
Žarkim ognjem srdce moje.

I opet sam sretan bio;
Jer mi srdce puno nade

Tvoj pohvali pogled mio:
Da Ti srdce ljubit znade.

Oh! i Ti si Hrvatica,
Vruće ljubiš — vjerno ljubi!
Mila mi je, znaš, ženkica,
Koja žensku čast negubi.

Da je ljubav trajna, vjerna
Svemu svietu sad pokaži,
Znaj, moja je neizmjerna —
Ljubeć nehaj ti za — laži!

Misli na onu moju muku,
Da Te vidim pred oltarom,
Gdje drugomu sklapaš ruku —
Mene mrzeć zanemarom!

Nemrzi me ljubeznice!
Ruku drugom — Ti nepruži,
Nedaj, da mi vene lice,
Da za Tobom srdce tuži!

U Sisku 30. kolovoza 1868.

R.

Smrt kralja Ljudevita XVI.

(S francezkoga prev. Robert Franković).

(Konac.)

Cléry, kraljev podvornik, pozdravi dubokim počitanjem dne 1. siečnja 1793 svoga probudivšega se gospodina. Kralj, nemajuć uza sebe ništa, što bi mu bio darovao, pruži mu ruku. Odružen od svoje obitelji, umoli jednoga od svojih prijatelja, da izjavi njegovoj supruzi, sestri i djeci čestitku k mladomu ljetu.

Za kratak čas vrati se jedan municipalni častnik, i prijavi mu čestitku i zahvalu od svih njegovih. U ovom trenutku zavisio je njegov život o narodnoj skupštini. Žalostno ovo stanje nije se do 16. siečnja promienilo. Vrata od Temple-a bjehu svakomu pa i branitelju Malesherbesu zatvorena, nebijaše van ni glasa čuti. Kralj, odružen od svih svojih, čitaše ono poglavlje iz poviesti englezke, kako kralj Karl I. bješe odsudjen na smrt. Dne 16. siečnja bješe znamenita sjednica, u kojoj se je sudbina Ljudevita XVI. riešavala. Grad bijaše uzrujan, skupština bučna. Iz daleka u predgradih čuli su se uznemirujući glasovi i prietnje septembrista. U zīdinah narodne skupštine vladaše strah. Uzrujana i divlja povorka povladjivaše govore Marata, Robespierra i Kamila Desmouhinsa, dočim govore Brissota, Vergmauda, Lanjuinaisa i Boissz d' Auglasa izžvižda. Krvnici bjehu pozdravljani a sudci napastovani. Tribine bjehu prenapunjene gledaoci svake ruke; većina jih se smijaše i šaljivo razgovaraše. Mlade žene držahu u rukuh karte, na kojih su svojimi gumbovačami zabadale nagadjajuć smrt ili život biednikov. Po kadšto čù se rieč: smrt! ili progonstvo! Rojaliste računahu jošte na Girondine; govorahu, da će Vergniaud spasiti kralja; česa radi, pošto je zahtievan njegov odvjet, zavlada grobna tišina.

Svim na čudo on izreče smrt! Jednako s njim glasovahu njegovi prijatelji: Buzot, Pétion, Barbaranx, Isnard, Lasource, Salles, Rebecqui, Brissat, Fonfrède i Ducos. Nasuprot pako glasovahu za pomilovanje sliedeći: Condorcet, Lanjuinais, Dusaul, Boissy d' Anglas, Kersaint, Rabaut, Saint-Ètienne, Sillery i Daumon. — Robespierre i svi brdjani glasovahu za smrt. Zastupnici parižki: Marat, Dauton, Billau-Varemse i kraljević orleanski glasovahu takodjer za smrt. Nu ovaj potonji uzvisi sramotu i preziranje konventa, izjaviv nevriednim Robespierra. Čast u zajam, da poravnaju tu sramotu i bezčašće, pripoviedati ćemo hrabrost i oduševljenje jednoga zastupnika imenom Duschastela. Ovaj bivši bolestan i na umoru, dade se zamotati u plahtu, pa kad su ga sluge njegovi donjeli bili u sredinu konventa, reče: „Kralj je nevin!“ i sruši se u naručaj svojih sluga. Znameniti taj čin obustavi za čas one kobnu kliku: smrt! smrt! Dne 20. siečnja u 10 sati otvoriše se gradjanu Garatu, ministru izvanskih poslova, Grouvelle-u tajniku vieća i mnogim članovom konventa vrata od Temple-a.

Kralj ih primi na pragu svoje sobe. Garat pročita kralju osudu, koju je on mirno i za čudo — neprobliediv slušao. Napisa zatim jedan list konventu, moleći ga, da mu dozvoli trodnevni rok za pripravu i vriedan dolazak pred Boga, i da mu dozvoli, da može ostati sám i po-

sjetiti svoju obitelj bez svjedoka, napokon da bi se konvent sjetio njegovih podvornika, što ih ostavlja bez odštete i imutka. Naročito moljaše dozvolu, da može posjetiti svoga izpovjednika, u koju svrhu napisa adresu gosp. opata Edgevorth de Frimonta br. 483 auc du Bac. Na ovu molbu odgovori konvent, da mu je slobodno pozvati svećenika k sebi i posjetiti obitelj bez svjedoka, nu da mu se zamoljeni trodnevni rok odbija.

Ljudevit XVI. upokori se mirno i toj visokoj naredbi, te se pokaza posve zadovoljan, kad mu Garat doglasi dolazak opata Edgevortha de Frimonta. U isti čas, kad je i opat unišao, dobi kralj sudbeni zaključak, kojim bješe ustanovljena smrt na sutradan. On ga saslušà miran. Tužna lica oprosti se s ljudmi, koji su bili oko njega i osta sám s opatom Edgevorthom, koji je sjedio prama njemu.

„Evo me,“ reče osudjenik, „zabavljena stvarmi, tičućimi se moga života; želim čist i s oprostom stupiti pred boga, da pripravim sebi i svojim bolji život. Dozvolite mi daklje njekoliko ćasova odmora, da vam pročitam svoju oporuku.

Jedva što je počeo čitati svečani svoj spis svoje posliednje volje, jedan municipalni častnik dodje mu doglasiti, da mu dolazi obitelj. Ljudevit XVI. veoma tronut, reče opatu Edgevorthu: „Nekažite se mojoj obitelji; da vas vidi, još bi se više raztužila.“

Bijaše osam sati, kraljica unidje držeć sina za ruku; za njom dodjoše gospoje Elizabeta i Royal. Duboka tišina vladaše u taj čas tuge. Nije se ino čulo, do mukloga jecanja i neprestanoga slivkanja pa nerazumljive presječene rieči.

To bijaše ona riedka tuga, nad kojom bi slikar bio razastro svoju crnu koprenu sišav s uma, kad bi htio onakvu, kakva jest, naslikati.

Kralj i kraljica sjedoše jedan kraj drugoga. Kralj si stavi sina na koljena, a na desno kraj gospoje Jelisavete stade mu kći. Svi plakahu i šuteć razmišljahu o medjusobnoj ljubavi i tugi, kao što to u snu biva. Kralj jim kaza završetak parnice, oprostiv svim onim, koji su ga osudili, i napokon svojoj djeci podieli posliednji blagoslov.

Sad se kralj digne, i reče, da ga puste na sámu, da uzmogne svoje misli sakupiti, što mu je od velike potrebe.

„Ja ću vas još sutra vidjeti, a sad s bogom.“ Kralj izusti rieč s bogom pravim mučeničkim naglaskom. Gospoja Royale, koju je kralj zagrlio, sruši se pod njegove noge. Cléry i gospoja Jelisaveta ju trudno digoše. S bogom! s bogom! reče jim kralj posliednji put, te udje u toranj, gdje je čekao svećenika.

Nakon njekoliko časova šutnje, prozbori kralj ovako: „Ljubezni moj Edgevorthe, strašna li nam sastanka, a kakov li će istom biti razstanak! Toli nježno ljubljen, nosio sam u svom srdcu sve nježnosti, pa da sutra umrem! Oprostite mi gospodine, pomozite mi sada, da zaboravim na sve, pa da mislim samo na sebe. Evo vam mojih misli i dužnosti.“

Medjutim obuze kralja tuga za kraljicom i djecom, te se jedva po malo sleže taj turoban utisak; nu malo zatim postane jošte žalostnijim, kad je pomislio na posliednje časove života: „Bavimo se sa vječnošću.“ Da malo ojača, napì se nješto vina i pojede križku kruha. Svećeniku, na sve opreznu, pade vitežka misao na um. Znajući, da ovaj kršćanin, što će za čas umrieti, želi prisustvovati misi, predloži, da će mu služiti misu jedan sat prije preselitbe u vječnost.

Sretna ta misao razveseli ponješto kralja, pokazà se barem zadovoljnim, te kazà opatu, da se zanj izvrgava velikoj pogibelji i budućoj osveti; na to mu opat dakako ništa neodgovori, već ode naglo u viećnicu, gdje su se popečitelj Garat i zastupnici narodne skupštine desili, te im prijavi želju kraljevu. Bilo bi doista nemilosrdno, kad bi se bili ovoj posliednjoj želji oduprli. Ali njeki su se uztezali sbog sdušnosti.... Plašili su se, da bi tuženi bili kao fanatici, pače jedan od njih izjavi bojazan, da je hoštija i vino otrovano.

„Ja ću primiti iz vaših ruku!“ zavapi opat Edgevorth. Napokon izdadoše dozvolu, dočim Garat reče glasniku Ljudevitovu: „Popečitelju bogoštovja, konvent je primio vašu molbenicu u obzir, pod tim uvjetom, da ju podpišete, i da bude u 7 sati svršen sav obred vaše vjere,

jer u osam sati mora Ljudevit Capet ići na stratište."

Dočim kralj začù ovu nečuvenu sreću u svojoj tamnici, pade na koljena pred svojim izpovjednikom, te se izpovjedi, reć bi kao svetac, kazà sve svoje misli kao otac i muž, kao kralj i vladar svoje misli i namjere svoga života i vladanja. Cielu svoju dušu pokazà jedino na milosrdje i dobru volju, sažali kraljicu i djecu ali nadom, da će i oni doći k bogu.

Bijaše polak noći: videći opat Edgevorth, da je kralj slabljinom izmučen, svjetovaše mu, da malo počine. Cléry mu se pomože svući, svučen legne i usne odmah. Edgevorth ostade u sobi slušajuć tiho no jako disanje spavajućega biednika. Još u zoru kobnoga 21. siečnja, spavaše kralj posve miran; bijaše ga morati probuditi u pet sati.

— Zar je već odbilo pet sati? upita Cléry-a.

— Na uri od tornja još nije odbilo, odvrati Cléry; ali je odbilo na više zvonika u gradu.

— Dobro sam spavao, reče kralj, a bijaše mi i od potrebe, jer sam se jučer veoma umorio.

Cléry užge svieću, pomogne se kralju obući, zazove opata Firmonta, koj je časak legnuo na postelju vjernoga sluge, i načini oltar na jednom ormaru. Sried sobe klečaše kralj i moljaše. Sa svećenikom izmoli molitvu o borbi sa dušom, pričesti se i pomiri posliednji put s bogom.

Vani bijaše sve tiho, činilo se, kao da ciela narav žali ovu kraljevu borbu s dušom. Nakon mise unidje kralj u svoj kabinet te se počne grijati kraj peći.

— Ah, reče, sretan li sam, što sam sačuvao prestolju vjernost.

U isti čas započe žamor na ulici. Kralj znaše, da se približava samrtni čas. Napokon na podnožju tornja zazveči štropot konja od nebrojenih topnika i čù se vika častnika, koji su redili vojnike. „Eto jih," reče kralj Cléry-u, izvadiv iz njedara zapečaćen zamotak, i sa prsta zaručni prsten:

— Kad umrem, reče kralj svojemu vjernomu slugi, uruči ovaj zamotak mojemu sinu, a prsten kraljici, te joj kaži, da ju nerado ostavljam. Predaj jim i ovaj zamotak, u kojem se nalaze vlasi sve moje obitelji. Kaži kraljici, miloj djeci i mojoj sestri, da sam jim doduše obećao, da jih dodjem ovo jutro posjetiti, no da to nisam mogao učiniti, jer da sam hotio prištediti jim okrutnost razstanka. Oh, trebam li tebi kazati žalost, što moram odlaziti, nemogav svojih još za posliednji put ni zagrliti. Nalažem ti, reče kralj napokon Cléry-u tronutim glasom: izjavi jim, da sam se s njimi oprostio.

Cléry-a obliše suze.

Kralj zaželi, da ga isti vjerni sluga ošiša, ali povjerenici konventa zabraniše to Cléry-u činiti. Uzalud moljaše on i dozvolu, da može pratiti svoga gospodina i dvoriti ga sve do stratišta.

— Krvnik je zanj dovoljan, bijaše kratak — okrutan odgovor.

Dva sata čekaše kralj kano medju zemljom i nebom. Svaki put, kad se je pokucalo na vratih njegove sobe, dignù se pripravan na odlazak, nu videći, da je to bilo samo krivo plašenje, vrati se k svojemu izpovjedniku. U 9 sati predstaviše se povjerenici konventa, praćeni Santerreom i žandarî.

— Sada daklje u istinu, reče kralj.

Zatim se okrene prama vojnikom i reče:

— Pričekajte malo, odmah ću biti vaš.

Kralj ode i pane na koljena pred svećenikom, koj ga je tronut još jednoč blagoslovio.

— Sve je svršeno, gospodine, reče kralj, molite boga, da me uzdrži do posliednjega časa.

Kralj prispije natrag posve bistar pruži povjereniku Jakovu Rouxu jedan zapečaćen zamotak s molbom, da ga uruči kraljici, nu odmah opaziv, da mu se je zareklo, nastavi sladko: „mojoj supruzi." Zatim obrativ se k vojnikom, koji su ga imali pratiti i reče: „Ajdmo."

Svećenik Jacques Roux, morao je zaista imati srdce od kamena, kad je mogao reći kralju francezkomu:

— Ti ćeš umrieti; nu ja sam ovdje, da te pratim na stratište a ne da ti činim usluge.

Narav čovječja je takova, da ima trenutaka, gdje je čovjek čovjeku kao vuk, reče Bacon u poglavlju o čovječjem srdcu,

što no je prozvao špiljom. Ah! toga Jakova Roux-a, prokletstvo mu se nad glavu svalilo! Nu hvala bogu, nadje se i medju gradjani, koji su pratili kralja, jedan čovjek milosrdan, koji reče: „Ja ću ti izvršiti tù posliednju volju.“ Kralj mu se zahvali milim posmjehom i stupi medju pratnju.

Jedna ga kola čekahu na vanskih stubah, žandarski častnici sjedoše spreda, odtraga kralj i opat Edgevorth. Kola podju polagano a put veoma dugačak! Kralj moljaše za svoju dušu, kano da bi to činio za dušu kojega si prijatelja. Žandare, koji bijahu mukli svjedoci ove uzvišene duše i vesela lica, mnogo stajaše muke, da suzdrže suze u očijuh, i bez dvojbe bi se oni bili ustručavali, uzprkos zapovjedi ubiti ovoga nesretnika.

Narodna straža prisustvovaše u velikoj tišini i dubokoj žalosti ovomu turobnomu prizoru. Napokon prispiju pratioci na onaj prostrani trg, gdje su se dugo vremena obdržavale sjajne svečanosti kraljestva francezkoga. Sried trga, gdje se danas diže obelisk, medju onima dvima zdencima, kojih klokotajuća voda nebi mogla izprati nevinu krv, podignuto bje stratište. Na svih stranah bješe ostavljeno dosta prostora, da svatko mogne vidjeti, kako francezki kralj umire.

Karl I., kad je izručio glavu svoju krvniku, pridrža cieli kraljevski naslov. Njegovi sudci pustiše mu vučac i kraljevske znakove, sjekira bijaše nova, a stratište obloženo crnim suknom. Kralj Karlo Štuart imadjaše od svoje spavaće sobe do stratišta samo jedan korak učiniti, pa kad je podigao svoj jasan i kriepak glas, izjaviv svojemu narodu uzvišene rieči, govoraše slobodno i bje do kraja saslušan. Ljudevitu svezaše užetom ruke. Podvornik krvnikov ošiša mu glavu. Oslonjen o svoga izpovjednika, koj je drhtao više nego li kralj, stupaše tegotno na guilotinu. Došav na shod (plate forme) prekoračiv svu širinu guilotine i pogledav nož, približi se k desnoj strani, prama svojoj palači, gdje bijaše najveća povorka. Bubnjarom dade znak, da prestanu bubnjati.

— Narode, reče kralj, kojega glas odjekne od jednoga kraja trga do drugoga, ja umirem nevin sbog zločina, kojim me krivo obiediše. Opraštam krivcem moje smrti, i molim boga, da krv, što ćete ju proliti, nepadne nikada na Francezku.

U ovaj par vodja ovršbe dade znak, a rieč umirućega izgubi se u štropotu bubnjeva. Još jedanput umoli kralj, da prestanu bubnjati, ali sve uzalud. Napokon primiše ga krvnici i svezaše ga na guilotinu, te mu — odrubiše glavu i — pokazaše ju narodu.

Krv mučenička nakvasi stratište. Svjedoci, koji bijahu bliže, stupiše na daske guilotine, i umočiše svoje sablje i bodeže u kraljevu krv. Množina od početka do sada na sve pozorna, netom postane na povratku žalostna i ozbiljna. Mnogi pripoviedahu kod kuće, da je opat Edgevorth silno uzkliknuo: „Sine sv. Ljudevita stupaj u nebo.“

Pošto je topovnim hitcem navješteno bilo u gradu i u pregradjih, da je kraljevini francezkoj glavar usmrćen i s ramena skinuta glava, počeo je ples i čekalo se na novi balet u operi, oglašen i priredjen za istu večer a dočim u isto vrieme konvent slušaše izvješće ob ovoj dugačkoj smrtnoj kazni, bješe glava i tielo kraljevo zakopano na groblju sv. Mandaljene.

Doista bijaše mnogo laglje uništiti dragociene ostanke toga kralja, nego li sažaljenje duša francezkih.

Moja ljubav.

Tri put blažen mili onaj danak,
Kad se duša u meni razgrija,
Kad se u raj čarobni zanija,
Kad ju ljuven zaokupi sanak.

Blažen sto put prvi naš sastanak
I blažena rajska čarolija,
Koja no me, nebesa milija,
U ljubavi zanese naranak!

Ljubeći te milo moje janje
Mnijem ljubit nadzemaljsko biće,
Mnijem dvorit krilatcu nebeskom;

Stog se moje žarko osjećanje,
Osjećanju zemaljskom odmiče:
Pa te ljubim ljubavju angjeskom.

Gjuro Kovačević.

Moja dieva.

Ah! liepa vam je dieva moja mila
Ko da je sjajno okupala lice
U sjajnom žaru rumene zorice,
Ko da je nikla sunašcu iz krila —
Jest svedjer mislim premećući misli,
Da višnji nebo sunce, mjesec krenu,
Da dievu moju ukrase milenu,
Da vriedna bude divne mu pomisli.

Ah draga vam je mila moja dieva,
Ta sunca draža, kud okancem trene,
Od neba draža, kada se nasmiene,
Kad šuti draga, draga kada pjeva
Ah svedjer mislim, premećući misli,
Da višnji neba sveg dragosti snese
Da dievu moju milenu urese,
Da vriedna bude divne mu pomisli.

Gjuro Kovačević.

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Osmi list.

Mila prijateljice! Obećah ti, da ću s tobom proći njekoje slučaje iz tako zvanoga praktičnoga života, da ti razjasnim primjere, što sam jih doktrinarno do sad navodio.

Uzmimo, draga, ponajprije što si se u mladosti učila, naime nauk vjere, katekizam, pak prodjimo po razloženih načelih tako zvane griehe.

Nemoj mi se nasmješiti, ako m e n e čuješ razlagati, što je kateketin poso. Našavši kršćanski popovi po narodih pjesni i napjeve poganske odstraniše pjesni te pod napjeve podmetnuše kršćanski tekst. Tako ću ti i ja pod naučeni napjev podmetnuti mojih pet ideja, nerekav naravno tim, da su nekršćanske, što si iz ideje ljubavi i pravednosti viditi mogla, koje se ideje, kao i sve ostale, osobito iz listova sv. Pavla dokazati mogu. Neboj se medjutim propovjedi, već podji samnom putem, kojim smo do sad išli, zabavljajuć se i dugočaseći ko dosada.

„Broj mi osobite vrsti grieha“ pita regenburžki katekizam karakteristično prije nego li je još o krieposti i kršćanskih dužnostih govorio. Prodjimo jih po redu daklje ponajprije smrtne griehe, koje označenje naravno sa našega gledišta nema smisla, i to prije svega o h o l o s t.

Ohol čovjek dakako nema duševne slobode, jer nema razbora, koj bi mu mogao biti regulativom medju svojimi sposobnostmi i štovanjem samoga sebe. S gledišta prve ideje imade se daklje taj „grieh“ označiti nerazmierjem estetičnim, koje zahtieva, da ga iz duše odstranimo. Ideja savršenosti zahtieva, da se što više izobrazimo, da u krug našega znanja što više pritegnemo. Čim više budemo pako znali, tim ćemo više uviditi, koliko nam još znati treba, koliko nam je nemoguće naučiti u tom kratkom životu te ćemo čedni biti sa svim duševnim blagom našim. — Ohol čovjek grieši dakle i proti ideji savršenosti, pošto oholost pokazuje na bedastoću i šuplje krivo nadriizobraženje, ko dim na vatru.

Ohol će čovjek nadalje pogriešiti vele lakko proti ideji ljubavi, jer će u svojoj oholosti svakoga si neprijateljem prozvati, koj ga nepripozna za ono, za što se sam drži, te će sam u sebe zaljubljen vele lahko i proti pravu i pravdi pogriešiti; svih pet etičnih ideja dižu se daklje proti oholosti te osudjuju s njome i srodnu joj taštinu, koja je još gorja od nje, kad se, ko obično, uzima u znamenovanju taštine na tjelesnu si ljepotu. Nemisli, da tim hoću šibati ženski spol, ne, Vam se laglje oprašta taj grieh proti duševnoj slobodi, ali uzmi muža tašta a možebit k tomu još u „najboljih godinah“ t. j. stara? Ima li šta smiešnijega od takove nakaze?

Taština i oholost, ah, bili ti uviek neznani pojmovi, ko do sad, jer što se čovjeku mili i draži, odbija drugovanje s timi, u tom smislu zaista „smrtnimi“ griesi, jer ubija svu simpatiju, počitanje i priznanje istih boljih strana u čovječjoj duši.

Predjimo na lakomost i na istom načelu osnovanu razsipnost.

Lakomost je strastna težnja mnogo manje materijalnih dobara izdati nego li smo jih dužni trošiti za naše potrebe i za realiziranje praktičnih ideja. Razsipnost je pako strastvena težnja trošiti više materijalnih dobara nego li nam je nuždno za pravi užitak. Da je jedna i druga dispozicija ćudi grieh i u naših očiuh, to je jasno i očedvidno.

Ponajprije su lakomost i razsipnost posljedice pomanjkanja unutarnje slobode dotičnika, pokazuju bo, da je srdce njegovo preodvisno od materijalnih dobara. Jedan i drugi „grieh" ubiju po vremenu svako tanje osjećanje daklje i ljubav, što napokon iz čovjeka učini sebičnjaka. Tvrdica biti će tvrda srdca pram iskrnjemu, jer će sam uviek premalo imati, razsipnik — jer će na se preveć trošiti. Škrtost i razsipnost napokon lahko zavedu čovjeka na prekršaje proti ideji prava. Tvrdica će bo svaku i nepravednu sgodu upotrebiti, da se obogati, razsipnik će lahkoumno pozajmivati te tako tudja prava povriediti. Uzmi k tomu i to, da će razsipnik, kad potrati svoj imetak, lahko i nepoštenim načinom pokušati zadobaviti se tudjega blaga. Posredno će konačno jedna i druga mana dovesti do povredjenja i pete ideje naime pravde, tim što po toj ideji nebi smjeo nitko više užitka zahtievati nego li je ljudstvu pomogao, čega lje ni skupac ni razspikuća učiniti neće. Povredjenje pravde može medjutim biti i neposredno, u koliko je skupac slabo disponiran naplatiti primljena dobročinstva a razsipnik lahko da neće moći toj ideji zadovoljiti, kao što je englezki pjesnik Smith poznatomu plemiću rekao, kada mu drugi njeki prijatelj reče „brate bojim se, da ćeš kao prosjak umrieti" — „„nebojim se toga, već se bojim, da ćeš kao prosjak ž i v i t i"" —

Da me nije strah, da ću te ovimi griesi dugočasiti, koji kao i drugi svi nemogu nikada mjesta naći u liepom tvom srdcu, koje je samo etičnim uzorom dostojno mjesto, još bi i nadalje razlagao, kako rečeni griesi povredjuju i družtveno etične ideje i to imenito ideju upravne, kulturne i pravne sisteme, prvu što škrtac nerazmierje u razdieljenju materijalnih dobara prouzrokuje, drugu što neće niti sebe niti koga svojih rodjaka svimi potrebnimi sredstvi izobraziti, treću što takovim griešnikom nije do kavge stalo, kad se o njihovom blagostanju radi.

Prelazim na treći „smrtni grieh". Mila prijateljice! Već si u ovih listovih njekoliko puta zapazila, da nemarim staviti se sa svakdanjimi nazori u protuslovje, kada mnijem, da se mogu protiviti na temelju valjalom. Razpravljajuć sad taknutu temu opet mi je učiniti isto, nu prije toga moram opravdati svoje stanovište.

Etiketa i čednost nisu krivi izumu svojevolje i mode već u pravila svedena načela, koja su u životu za dobro snadjena, te služe na udobnost i olakšicu obćenja ljudi. — Ja priznajem ta načela, dok se neizvrgnu u boležljivu ceremonioznost, koja je preprieka pametnomu i koristnomu razgovoru. Etiketa bi me silila, da te pred rugobom grieha, o kom ću govoriti, učim oči zatvoriti, da te učim taktiku ptice noja, koja glavu u piesak tura pred neprijateljem. Neprijateljem? Tebi? — Ne, ta ti ćeš mi viek madonam mojim ideal biti u svojoj umnoj a ipak liepoj naravnoj čistoći mišlenja i osjećanja, divna posestrimo moja, nego pošto ćeš se udati, i valjala mati biti a moje rieči, želim da ti ostanu uspomenom za cieo život, skromno želim kadkad i kažiput, zato se neustručavam podići svetiljku pak ti pokazati i taj mulj u čovječjem srdcu.

Tebi daklje pokazati put kako da imaš ocieniti muža, od koga će ti negdje svega života tvoga sreća zavisiti, tebi pokazati, čega si čuvaj njekoč milenoga si sina, koga ti nek bog pokloni liepa i darovita kao što si ti, to je moja namjera, to moje stanovište, s kojega proizlazeć, budi mi daklje dozvoljeno prosboriti i o trećem „smrtnom griehu".

Nagoni, koje zajednički sa zvjeradi imademo i sbilja nas uz zvierad meću, ako s nami zavladaju kao što s njimi vlada, pamet nam naša tad samo služi na to, da još gorji od zvieradi budemo. Kad nas daklje svlada nagon, koj je sam po sebi toli plemenit, da sačinjava važan faktor temeljne ustanove svih civilizovanih država — obitelji, tad smo porušili u sebi duševnu slobodu, izgubili smo kor-

milo. A muž, koj to izgubi, na toga se u ničem osloniti nemožeš. Nijedan zlotvor možebit negrieši toliko proti ideji savršenosti ko ovaj. Energija, raznovrstnost i uztrajnost volje bitne su sastavine čestita čovjeka, gdje ćeš pako ta svojstva naći u iztrošena čovjeka? On će viek biti nestašan, slaba duha a mjesto uztrajnosti pakostno tvrdoglav.

U čijoj ćudi prevlada zvierski nagon ovaj, tomu je srdce okaljano, za svako bolje čustvo za svaku ljepšu ljubav nesposobno. Jean Paul veli negdje: Ovaj je nagon ako oplemenjen, vječna luč u čovječjem životu, sramota je pako za čovječji život, ako mu je jedina luč!

Ideja ljubavi će daklje neizkazanom indignacijom taj grieh takodjer označiti smrtnim, jer je prevaga zvieri u čovjeku, ljubavi smrt.

Ako pomisliš na nesreću, koja se porodi, kad se ta harpija gnjusnimi pandjami lati bračnoga života, tad ti neću trebati razložiti, da se i pravo, a ako te nesretnih žrtva te strasti sjetim, i da se pravda mora svom silom protiviti toj nemani.

Da licumjernost i grdno pretvaranje obične te griešnike karakterisuje, to si mogla viditi kod onomadne sbivšega se javnoga škandala u Slavoniji.

Neda mi se o tom predmetu više nego natuknuti, život će te dalje podučiti pokazav ti pakostnih, bedastih, beznačajnih, zlobnih, riečju preziranja vriednih ljudi sve s toga jednoga razloga. Pošto se odstranjenjem korena svih tih zala, posljedice naravno same sobom odstranjuju, razumiti ćeš me zašto tebe i matere pozorne činim, gdje je taj koren.

Proždrlost četvrti „smrtni“ grieh — spada u istu kategoriju sa trećim. Bestialitet se medjutim u jednom i drugom slučaju osveti obično težkimi posljedicami a to su oni griesi, o kojih sv. pismo veli, da će ih platiti još treće pokolenje. Samo je žalostno, da potomčad mora trpiti s lahkoumnosti roditelja i lahkoumnosti birajuće si muža matere.

Srditost grieši poglavito proti duševnoj slobodi, zatim proti ljubavi, duhovna lienost poglavito proti ideji savršenosti, zatim naravno proti duševnoj slobodi.

Tim završujem razpravu o sedam tako zvanih smrtnih grieha, koje daklje s gledišta razložene ti etike podpuno zabaciti i osuditi moramo.

Na taj način ćeš si znati tumačiti nevriednost i rugobu ostalih grieha osim tako zvanih proti duhu svetomu, koji se neosnivaju na ovom temelju te se samo sa puko crkvenoga gledišta mogu tumačiti. Pošto nekanim s tobom teologiju razpravljati, oprostiti ćeš mi, što ti neću u toj struci svoje mnenje ovdje priobćiti. Pozornu te činim, da se tako zvani tudji griesi na kalup družtveno-etičnih ideja udariti dadu.

Tim ostavljamo polje katekizma, sliedeći put ću se latiti neposredno primjera iz svakdanjega života — za sad mi budi od srdca pozdravljena a listovi ti ovi preporučeni od tvoga štujućega te

U Zagrebu prijatelja.

Slike iz života starih i novih naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

X.

Servius Tullius.

Ovaj bijaše šesti vladalac rimski. Poslie kako bijaše utemeljen Rim, prvi kralj mu bijaše Romulus, drugi Numa Pompilius, koga nazivlju njeki poviestnici Mojsijom i Likurgom Rimljana, a Servia Tulia rimskim Solonom. Njega je sreća podigla sa nizine na visinu do najvišega stupnja ljudske časti.

Servius bijaše sin Okrisie, kraljičine robinje, a otac mu po starodrevnoj skazki genij domaćega ognjišta. Taj je višji izvor djeteta zasvjedočen čudesi. Kad jednom oko podne zaspao bijaše dječak u preddvorju kraljevskoga dvora, posuklja plamen iz njegove glave. Okolo stojeći poplašiše se; kraljica pako poznade, što znači to čudo i zabrani gasiti vatru. Čim se probudi dječak, izčeznu plamen.

Kao mladić pokaza se Servius zarana poštena značaja, vještim, valjalim i sposobnim u poslovih, hrabrenim i junačnim u ratu. I kralj i narod obljubiše ga. Kralj ga izabra kao najvrstnijega i najdostojnijega za svoga zeta i ostarivši izruči mu njeku stranu državnih poslova. Malo po

malo privikoše se ljudi smatrati Serviusa za nasljednika priestolja, i to je upravo bio povod, što su sinovi Ankusa Marciusa sklonjeni na ubojstvo. Oni su se svetili; ali cilj svoj nisu podpuno postigli, izmače jim se priestol. Po kraljičinom savjetu primi se Servius vladarske vlasti, dočim glas raznešen bijaše, rana zadana kralju nije smrtonosna, s tim dodatkom, da mu je sam ranjeni kralj to naložio. Sjedeć na kraljevskoj stolici dielio je pravo i vladalačke milosti. Kad se je tako učvrstio bio, pokaza se snubcem kraljevskoga dostojanstva i to s najboljim uspjehom. Sinovi Ankusa Marciusa uvidivši svoju osnovu osujećenom, pobjegoše iz Rima.

Servius Tullius mnogo je učinio mirnim načinom za Rim u obziru na upravljanje države. I glede na spoljašnju politiku pokazao se miroljubivim. I on je, kao i njegovi predšastnici vojevao proti Etruskom, koji su nastojali izbavit se izpod vrhovne rimske vlasti, al su opet pokoreni. Plod miroljubive politike nasuprot bijaše položenje, koje on znade pribaviti rimskoj državi u latinskom državnom savezu. Upravo bijaše u ono vrieme, da su gradovi jonskoga saveza gradili Artemiski hram u Ephesusu na obći trošak. Tu misao prihvati Servius, dočim predloži latinskim knezovom i plemićem, da se Diani sagradi sličan saveznički hram obćim troškom rimskoga i latinskoga naroda, i to u Rimu; predlog to bijaše, koj ako se primi, priznaje se mučke predstavničtvo rimsko. Dianin hram bješe sagradjen i tu se skupljahu narodi latinski svake godine na slavu i svečanost, s kojom obično skopčani bijahu sajmovi.

Servius okonča tragično svoj život. Udao bijaše svoje dvie kćeri za dva sina Tarkviniusova, za Luciusa Tarkviniusa i Arnusa Tarkviniusa. Dogodi se, da u oba para sastadoše se posve nejednake ćudi. Starija Tulia, supruga Luciusova, bijaše blaga i krotka, mladja Tulia, supruga Arnusova nasuprot žena divjačne ćudi, srdca siledjijskoga i opakoga. Nasuprot bijaše Arnus mladić tih i skroman, Lucius pako gord, ohol, pohlepan za vlašću i sposoban za svaki zločin. Neblagoslovom urodiše takvi bračni sajuzi. Divjačna Tulia razjarena vrhu toga, što joj muž ništa nepoduzimaše, a otac dugo življaše, pridruži se častoljubivomu, poduzetnomu Luciusu Tarkvinusu, i gonjaše ga na griešna, zlodjejska poduzeća. Domalo umoriše brata i sestru, te se oženiše vrag sa sotonom.

Sad već bijahu prebrojeni dani staroga Serviusa. Spotaknut zloglavom Tuliom, koja svaki dan navaljivaše na njega, neka svrši djelo započeto, da nebude badava umorstvo brata i sestre, odluči se učiniti Lucius Tarkvinius napokon zadnji korak. Pokle kako je bio steko privrženika medju plemstvom i patriciji, pokaza se jedan dan u kraljevskoj odjeći, praćen četom oružanika u sudištu, i pozva sjedeć na kraljevskoj stolici pred viećnicom senatore ili viećnike telalom k sebi. Pozvani dodjoše, i Tarkvinius podpuno stupi na priestol i zauze ga.

Medjutim čuvši Servius, što biva, pohiti onamo; ali opaki Tarkvinius sgrabi ga i strmoglavi sunovratno dole niz skaline od viećnice. Težkim naporom podiže se starac, sgruvan i obliven krvju, da se sraćen njekoličinom svojih vjernih spasi u svom dvoru. Nu čim je stigo u ciprišku ulicu, stigoše ga izaslani ubojice i ubiše izprobodivši ga bodeži. Još nebijaše postigla opakost svoj vrhunac.

Čudnovata je ljudska narav. Dobar čovjek sposoban je postati dobrim duhom, angjelom, ali izopačen postane vragom.

Tulia vozeć se k viećnici, da pozdravi ondje svoga supruga kao kralja, doveze se do mjesta, na kom ogreznuto u krvi ležaše liešina njezina otca. Mule plašljivo poskoče natrag, kučijaš pritegne uzde i obustavi kola; ali izrod od kćeri, Tulia, pohlepna samo za svietskom slavom, te ugušiv u sebi svako čovječje bolje čustvo, sama lati bič i pretjera kola preko tiela otčeva, pogazi ga, da iz mrtvaca štrcnu krv i poškropi kola i njezinu odjeću. Ulica, u kojoj se dogodi toli nečuvena opačina, prozvana bijaše odonda „ulicom opakosti.“

Tako okonča Servius Tulius poslie kako bijaše vladao 44 godine. Narod ga je zadržao u liepoj uspomeni, kao prvoga kralja ustavnoga, kao utemeljitelja rimske pučke slobode. Kako blag i gradjanski duh bijaše njegove vladavine, poznaje se

jasno iz skazke, da je pri koncu svoga života namjeravao, samodržtvo odložiti i zavesti konsulat, republikanski ustav; samo smrt ga je iznenada obustavila izvesti svoju tu osnovu, ili pravo reći, upravo ta njegova osnova bijaše uzrokom, što su se mladji patriciji složili s Tarkviniom, da ga sruše. Još dugo poslie toga, kad već odavno nepostajaše više kraljevska vladavina, stavljaše puk u zahvalnoj uspomeni dan rodjenja Serviusova, kao dan pučkoga prijatelja.

Mladi nade puni hrvatski umjetnik.

F. R. Buduć da se upravo sada kod nas ozbiljno radi oko družtva, koje bi imalo njegovati i podupirati narodnu umjetnost: scienim, da neće biti našincem nepovoljno, ako jih upoznam s mladim učenikom Fidije, a naše gore listom. Dok o njem pobližje doznam, neka za mene govori dopis prijatelja T. P—ća iz Trsta:

„Slučajno sam onomadne — tako mi prijatelj piše — čuo govoriti o mladiću Ivanu Rendiću, rodom iz otoka Brača, i o njegovu izvanrednom talentu. Taj mladić jedva dvie godine u naucih u mletačkoj akademiii umjetnostî napravio je prekrasnih kipova do prieko stotine raznih komada (dà kako u sadri). Medju ostalimi učini poprsje svoga prvoga učitelja Moscotta. Ono bijaše izloženo; stroga kritika ovdješnjih novina o tom umotvoru piše ovako: „vidismo ovih dana poprsje u plastici Ivana Moscotta, djelo njegovo učenika Rendića. U tom djelu neznaš, bi li više pohvalio marljivost ili podpunu sličnost s osobom rečenoga g. Moscotta, komu zahvalan učenik htjede posvetiti prvi pokus svojega doisto divnoga napredka (dei suoi veramente meravigliosi progressi) u umjetnosti Fidija i Mihaelangelâ. Iskreno čestitamo tako mladiću Rendiću poradi njegova toli divnoga djela, kako njegovu učitelju, koj se može punim pravom ponositi s takova uspjeha, koj postiže svojom strpljivosti i vještinom u težkom umiću podučavanja."

„Eto vidiš — tako nastavlja moj prijatelj — ovaj mladić obećaje biti do skora ponosom naše domovine, jer je osobito marljiv. Talijani ga zovu genio, a to mnogo znači. Lani bje kano prvi u svojem razredu odlikovan velikom zlatnom kolajnom, a ljetos opet ju imade u šakah. Do skora će majstorski dogotoviti poprsje pokojnoga srbskoga kneza Mihajla u mramoru; on već napravì u aquarelu spomenike Gunduliću i Čubranoviću, a pripravlja ilustrovati Kačićeve pjesme."

Rendić je, kako mi u drugom listu piše prijatelj, došao 22. t. m. iz Mletaka u Trst, i donio gotovo poprsje u krajdi pokojnoga srbskoga kneza, koje misli izložiti u netom otvorenoj izložbi tršćanskoj. Poprsje je izradjeno po fotografiji bez profila; i forma mu je dogotovljena, te je Rendić naumio učiniti mnogo primjeraka za prodaju, a izvornik pokloniti našemu narodnomu muzeju kano svoju u toj struci prvu radnju poslje poprsja svoga učitelja Moscotta.

Moj mi prijatelj poslà tako poprsje kneza Mihajla kano spomenike Gunduliću i Čubranoviću u fotografijah. Na vrhu spomenika stoje kipovi jednoga i drugoga pjesnika, a na podnožju tri simbolička lika. Spomenici su, koliko se iz fotografije dade razabrati, umno sastavljeni i čisto izvedeni. U sriedini spomenika posvećena neumrlomu Gunduliću čita se izmedju dva basrelieva sliedeći nadpis uzet iz njegova „Osmana":

Oj slavjanska zemljo liepa!
Što sagrieši nebu gori?
Da te takav udes ciepa,
I s jadom te viečni mori.

Iz ovo njekoliko redaka daje se nagovieštati, da se u Rendiću odgaja ne samo umjetnik nego narodan umjetnik. A takovih nam upravo treba umjetnika. Mi smo imali doista mnogo umjetnikâ, ali su oni služili tudjoj umjetnosti, njoj bili na čast i slavu. Umjetnost je do duše proizvod uma čovječjega, pa kao takova obće dobro čovječanstva. Ali se ona, kako nam njezina poviest zasvjedočava, individualizuje po narodih. Neće li si i slavenski genij steći posebno mjesto u hramu obće umjetnosti?

Nadam se, da ću i u buduće moći više toga izviestiti o mladom Rendiću, pa da će ga našinci naučiti poznavati iz

diela njegovih. Za sada je dosta, da sam pozornost prijatelja narodne umjetnosti svratio na ovoga nade punoga mladića.

Ana Katar. grof. Frankopanka-Zrinska.

Životopisna crta.

(Od Iv. Kukuljevića Sakcinskoga).

(Dalje).

Sedam dana prije nego je pisan ovaj list kapetanu Čolniću, pozajmi ban Zrinski u Čakovcu dne 2. ožujka 1670, za nuždne svoje potrebe od kaptola zagrebačkoga, iz zaklade kolegija bolonjskoga 6000 forinti, po svoj prilici na izplaćanje svoje sakupljene malene vojske, te se za ovu svotu obvezà i njegova žena Ana Katarina[1] i njihov sin Ivan Antun sa sestrama. Radi pomanjkanja ovih novaca, zakasni po svoj prilici ustanak, pošto jur na dan 27. veljače bijahu naumili urotnici ustati na noge. U tu svrhu poslaše kapetana Ivanovića u Varaždin, Koprivnicu i u Turovopolje da digne ljude, osobito vojnike, ali osim krajiških uskoka i predavacah, te primorskih podložnika, malo jih sakupi Zrinski oko sebe, te mu je svakolika vojska, porazdieljena u Čakovcu, Legradu, oko Karlovca, Petrinje i Zagreba, iznosila do 8000 momaka. Osim ovih imao je njeku četu i Orfeo Frankapan u Primorju, kojemu bješe zadaća ojačati se s Turci iz Like i Krbave. Tattenbach obeća u svom pismu od 19. ožujka 1670, što ga konjušnik Zrinskoga Rudolf von Lahn, kasniji izdajica, doneso u Čakovac, takodjer pomoći, čemu se je Ana Frankapanka čitajući pismo iz srdca smijala.[2]

Nu prije nego li bijaše ustanak u Hrvatskoj, Štajerskoj i Ugarskoj konačno ustrojen i započet, saznali su u Beču za sve tajne namjere urotnika, pošto Tattenbachov protjerani sluga Hans Baltazar, iz osvete proti svomu gospodaru, izdajstvom se posluži, na što bude Tattenbach dne 21. ožujka 1670 u Gradcu zasužnjen.

Ujedno podieliše nalog generalu bar. Špankavu, da uzme 6000 momaka pješaka i konjanika zajedno s topovi, i da gleda osvojiti Čakovac i Legrad, a Zrinskoga lišiše časti banske i razdieliše ju u dvoje, davši vojničko namjestničtvo Nikoli Erdödu, a juridičko biskupu Borkoviću.

Čuvši Zrinski, kako se proti njemu od svih strana spremaju, od nikuda pomoći, a nemogavši se zanesti na svoju neizvježbanu i kojekako sastavljenu vojsku, poslà ponajprije patra Augustinianca Marka Forstela iz Irlandije, svoga izpovjednika, u Beč, da se nagodi s dvorom bečkim. Pošto prvi uvjeti za Beč pretjerani bijahu, odpravi Zrinski istoga Forstela po drugi put, zajedno sa svojim sinom Ivanom Antunom u Beč, pokorivši se svemu onomu, što su od njega u Beču zahtievali preko biskupa Borkovića, koj mu tako rekući oproštenje donese.

Medjutim nisu urotnici hrvatski jošte sasvim klonuli bili duhom. Orfeo Frankapan Trsački pisà još 31. ožujka 1670 Muharemagi Šahnoviću, kapetanu turskomu u Lici, da su pripravni braniti se proti Niemcem, koji na sve načine žele doći do njihovih pomorskih i krajiških dobara, i moli ga za pomoć, poslav mu pismo po njekom Ivanu Popoviću; ali su ovo pismo Niemci uhvatili. Franjo Krsto Frankapan posjedne sa jednom četom Zagreb, otme hranu i municiju, što su poslali Niemci na Savi u Petrinju za carsku vojsku, nagovarajući on gradjane i kaptol da pristanu uz bana Zrinskoga, kao što je nagovarao i obćinu turopoljsku; ali predobi za sebe samo gradjane zagrebačke, dočim kaptol i Turopolje poslaše pouzdanice svoje u Beč, premda su s početka mnogi Turopoljci pristali bili uz bunu. U zagorskoj Krapini držaše oni, koji ostaše vjerni kralju, maleni sabor, ali nitko se neusudi javno podići glave proti buntovnikom. Samo u Petrinji pošlo je Krajišnikom za rukom uhvatiti jednoga listonošu Bukovačkoga, sa tri lista

---

[1] Jur prije digne Ana Katarina sama u Beču od francezkoga poslanika Gremoveilla na svrhu bune takodjer novaca.

[2] Po izvornih rukopisih iz c. kr. tajnoga arkiva. — Pišu njeki da je isti Tattenbach bio ljubovnik Ane Katarine, što se medjutim iz nijednoga čina ni pisma dokazati nemože, pošto je ova i mnogo starija od Tattenbacha bila, premda se žena ovoga, Ana Thereza Šönbahova, poradi razuzdana života svoga muža često puta tužila.

na vojvodu Kamenara, na kapetana Stefana Ivanovića i na banicu Anu Katarinu, kojoj javlja, da će doskora sa znamenitim brojem Turaka doći u pomoć.[1] Ali jedna turska uhoda izpovjedi, da Turci nemogoše krenuti napred radi velikoga sniega, koj bijaše one godine zapao.

Medjutim htjede Orfeo Frankapan sa svojimi Vinodolci prodrieti do Zagreba, da se sjedini sa Franjom Frankapanom, nu bude od karlovačkoga generala razbijen tako, da Orfeo jedva uteče. Na taj glas ostavi i Franjo Frankapan Zagreb i ode u Čakovac, a u Zagreb dodje po generalu Herbersteinu poslan kapetan Stepan Oršić, pošto je preko razvaljenih mostova jedva napred prodrieti mogao, kojega Zagrebčani primiše velikom radošću.[2]

Kad je Franjo Frankapan sasvim poražen s ovimi žalostnimi novinami došao u Čakovac, klonu duhom isti Petar Zrinski, ali ne tako Ana Katarina. Ona počè spočitavati mužu i bratu njihovu malodušnost, imajući tvrdu vjeru u skoru pomoć tursku; te se izjavi pripravnom udariti sama na karlovačke čete, razbiti jih, uhvatiti generala i razsjeći ga na komade, te psetom na hranu razbacati.[3] Nu taj general napredovà ipak oko Kupe i Save slavodobitno. Pošto je frankapanski grad Brod, kojega su buntovnici junački branili, na silu osvojio, podje proti četam Bukovačkoga, upali grad njegov, raztjera njeke posade u Pokupskom i Berkiševini, upali sve barke i šajke na Kupi i Savi, na kojih bi se imali bili prevoziti Turci, te dodje u Zagreb, da se porazumije s biskupom.

S druge strane dodje njemačka vojska Spankauva, sastojeća iz 6000 ljudi u Medjumurje, general Markez od Badena i podpukovnik Matak prodroše iz Optuja preko Drave i zauzeše Legrad i Kotoribu, a sám Špankau udari upravo na Čakovac.

Tu bijaše tada Petar Zrinski, Franjo Frankapan, Ana Katarina, i kći joj Zora Veronika, dočim sin još uviek u Beču zabadava moljaše audiencije kod cara.

[1] Gvaldo Priorato. p. 60. 61.
[2] Gvaldo Priorato. p. 63.
[3] Gvaldo Priorato. p. 63.

Od kapetana bijahu tu Berislavić, Pogledić, Cinderi i Ivanović. Ali sada klonuše duhom svi do jednoga, nevideći od nikuda pomoći, bivši okruženi sa svih strana od neprijatelja. U toj skrajnoj nevolji zaključiše Zrinski i Frankapan otići uprav u Beč i predati se milosti carevoj, te ostaviše u noći 13. travnja 1670 Čakovac s kratkim oprostom od Ane Katarine, kojoj Petar Zrinski nereče drugo, nego „s bogom, čuvaj te bog!“ Ona neproplaka, već se sabere i ostade odvažna sama sa svojom kćerčicom.

Zrinski i Frankapan odoše iz Čakovca sa pratnjom od 25 ljudi na konju. Dne 18. travnja dodjoše oba nesretna putnika u Beč i odsjedoše u manastiru Augustianaca izvan grada, scieneći, da će tu naći Forstala; ali on bijaše jur otišao u Čakovac, i tako ga minuše. S prvine bijahu oba veoma dobro gledani, gošćeni u Beču, dok jih neodvedoše u bečko Novomjesto, gdje jih zatvoriše u tamnicu.

Dne 14. travnja, drugi dan iza kako Zrinski i Frankapan ostaviše Čakovac, dodje Špankau sa svojom vojskom pred grad, kojega Ana Katarina bez odpora predado; ali sad je imala i gledati golema čudesa. Njemački vojnici porobiše sav grad, konje i kučije, oružje i kućnu spravu, umotvorine i dragociene knjige, dà, isto prosto kuhinjsko i kojekakovo drugo orudje, ter se izrobljena banica, koju zajedno sa kćerju staviše pod stražu, mogaše punim pravom dne 30. travnja potužiti caru, da joj vojnici odnesoše sve, neostavivši „ni zdele ni ražnja“. Kad kasnije Špankaua opozvaše i pukovnika Zeissa u Čakovac poslaše, stavi ju ovaj pod još jači zatvor, premda je bolestna i od tuge sasvim iznemogla bila.

Dne 30. lipnja odvaži se ponosita i duhovita gospodja pisati knezu Lobkovicu, tadašnjemu svemogućemu ministru, na njemačkom jeziku; ovo pismo sačuvano je u tajnom dvorskom arkivu medju pismi Zrinsko-Frankapanske parnice.[1]

Užasna li nevolja prisili nesretnu ovu gospodju na pisanje onoga pisma, koje je napisano nevaljalim njemačkim slogom, ali zamišljeno na hrvatskom jeziku, kao

[1] Arkiv XI. str. 172.

što se iz tudjih njemačkomu jeziku fraza na prvi pogled vidi.

Tri čitava mjeseca proživi Ana Katarina u toj nevolji u svom gradu Čakovcu, gdje bijaše naučena na negdašnju najveću razkoš i na sve ugodnosti života, koje se samo pomisliti dadu. Tajni savjetnici u Gradcu savjetovaše bečkomu dvoru, da se grofica Zrinska u Varaždin ili Karlovac internira. Nu car zapovjedi, da se ima zatvoriti u samostan. Kaludjerice u Ljubljani i Judenburgu, kojim su nudili da primu groficu, nehtjedoše ju primiti u svoje zidove, napokon izdade car dne 22. lipnja 1670 zapovjed, da se grofica ima zatvoriti u samostan Dominikanka u Gradcu. (Konac sliedi).

Jugoslovjensko učilište za odievanje.

Od njekoliko dana bavi se u Zagrebu vukovarski krojač g. Nikola Arsenović, koj je, kao što smo i u „Dragoljubu“ javili, nedavno u Novom sadu izdao knjigu: „Osnovne crte za ustanov tehno-naučnoga zavoda za viši stupanj obrazovanja srbsko-hrvatskih zanatlija.“ Istu veoma poučnu knjigu, punu koristnih misli, nauman je ovdje izdat i latinicom.

G. Arsenović došo je ovamo, da kod vis. zemaljske oblasti dobije dozvolu raditi o tom, da svoje misli, što ih je u knjizi razvio, učini djelom i da ga vis. vlada u tom podupre. Njemu je, kako nam kaže, pošlo za rukom po Bačkoj i doljnjih stranah naše domovine ustrojiti više zanatlijskih „obrtničkih zadruga“, pa tako kani i ovuda, da se zadrugami ustroji onda jugoslovjensko učilište za odievanje.

Po njegovu ustanovu imao bi to „učilište sačinjavati zbor od znamenitih ljudi svih evropejskih Slovjena, a navlastito Jugoslovjena, koji s jedne strane krasne znanosti i obrazovanje odievajuće struke, a s druge strane oplemenjivanje ukusa obćega slovjenskoga a naročito jugoslovjenskoga ne manje francezkoga i englezkoga noživa dobavljaju. Za prve kako u obćem krasnoslovnom smotrenju, tako i u narodnom udešavati potreboći i od svakoga drugoga ukročenja sačuvati.“

Jugoslovj. učilište za odievanje imati će najprije u bitnosti stvar podupirati, i to:

1. Izdavanjem jednih tehničkih novina i drugih znatnih spisa. 2. Ustanovljenjem, obrazovanjem i podpomaganjem jednoga naučnoga zavoda. 3. Izdavanjem podpore za mlade zaslužne zanatnike. 4. Izdavanjem mnenja o svakoj u zanatlijsku struku zasiecajućoj stvari i razpisivanjem nagrada. 5. Opominjanjem i uskoravanjem materijalnih interesa zanatlija.

G. Arsenović živio je kroz mnogo godina u inozemstvu i naučio se, kako su si drugi narodi dobavili takvo učilište, on je pače bivši kroz njekoliko godina u Lipsiji g. 1841 sam učestvovao kod osnivanja takova zavoda za narod njemački, koj je, kao što je poznato i tada bio i sad je razciepkan pod više raznih oblasti, nego li je narod naš na jugu. G. Arsenović si je po mnogih mjestih Hrvatske, Slavonije i Bačke sakupio već do sada množinu izvornih slika narodne nošnje s krojem i nazivoslovjem pojedinih česti; vriedno i dostojno bilo bi, da mu se nadje mecen, koj bi to djelo što skorije dao prema napredku umjetnosti izraditi te izdati, ako li mu nebi za rukom pošlo, da i naš narod dobije svoj tehno-naučni zavod.

Mi ovu kratku crticu napisasmo ovdje samo s toga, da obratimo pažnju našega obćinstva na nov pojav, o kom se već radi u nas. Više govoriti čini nam se izlišno, jer naši su zanatnici valjda shvatili duh novijega vremena i uvidjaju, da više nismo u onom vremenu, u kom su naši otci živili. Parna sila i elektromagnetizam utamaniše sasvim onu dobu. Monopol, feudalnost i cehovske preprieke sve se većma uklanjaju. Zanatnici osjećaju sve većma potrebu obrazovanja i znanosti, jer su inače uz vansku konkurenciju po gotovo propali.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Ovdašnje pjevačko družtvo „Kolo“ izdalo je sliedeći poziv, koj priobćujuć u svoj cielosti što toplije preporučamo našemu štovanomu obćinstvu. „Hrvatsko pjevačko družtvo „kolo“ u Zagrebu, komu je svrha širiti narodno pjevanje te shodnimi sredstvi u puku širiti i razprostranjivati ljubav i znanje umjetnoga pjevanja, uprav radi boljega promaknuća svoje plemenite i po cielom izobraženom svietu veoma cienjene svrhe — osjeća neuklonivu potrebu, da postigne onu samostalnost, koja mu je družtvenimi pravili bila namienjena.

Nema pak družtvu samostalnosti i pravoga razvoja dotle, dok ono bude moralo kao dosada u stanu drugih družtva davati družtvene zabave; dokazalo se obstankom družtva kroz 5 godina, da bi broj članova mnogo veći bio, kad bi „kolo“ svoje zabave dalo li za svoje članove, a ipak samo od broja članova, to pomagajućih to izvršujućih, zavisi bolji promak gore spomenute toli plemenite družtvene svrhe.

„Kolo“ daklje da uzmogne svojoj svrsi bolje zadovoljiti, osjeća veliku nuždu, da si nabavi ili sagradi kuću za družtvenu pjevaonu, za stan, gdje bi se držat mogle odborske sjednice i skupštinski sastanci, a što je glavno, gdje bi se prama naprednomu duhu vremena i dostojno glavnoga grada kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije mogle davati redovite, po družtvenih pravilih ustanovljene i izvanredne družtvene zabave za članove „kola.“

Dosada su novčana sredstva sakupljana iz jedinih godišnjih priloga družtvenih članova tako neznatna, da se uz njih nebi nikad moglo ni pomisliti na bolje promaknuće družtvene toli plemenite svrhe. Nu pjevačko družtvo „kolo“ osvjedočeno o vrlini svoje svrhe domovini i prosvjeti naroda našega veoma koristne nada se pouzdano, da će i u narodu samom i u pobratimskih pjevačkih i drugih družtvih naroda našega na slavenskom jugu, u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, kod ugarskih i prekosavskih Srba, te u Kranjskoj, Štajerskoj, Istri i Koruškoj pa onda kod pobratimskih pjevačkih družtva mile nam jednokrve braće slavenske Čeha, Poljaka, Rusa, Rusina i Slovaka naći tople sućuti i darežljivih darovnika.

Čist dohodak dane družtvene zabave pobratimskih pjevačkih družtva pa i svaki drugi ma bio kako malen darak namienjen u gore spomenutu svrhe i poslan upravljajućemu odboru hrvatskoga pjev. družtva „kola“ u Zagrebu, primati će družtvo ovo iskrenom zahvalom te imena cienjenih dobročinitelja i promicatelja narodne naše prosvjete ubilježiti u svoju knjigu-uspomenicu i objelodaniti jih ujedno s priposlanom svotom u javnih časopisih.

— G. dr. Demeter, koj je počam od g. 1841, svakom sgodom, kadgod je u Zagrebu hrvatskoga kazalištnoga družtva bilo, poslove artističnoga ravnatelja sve do god. 1863 bezplatno a od onda dosad s nagradom rukovodio, i družtvo iz ničesa reć bi stvorio i na sadašnji već dosta znatni stupanj pomoćju g. Freudenreicha doveo, a kazalištnu biblioteku revnim svojim nastojanjem takodjer tako reći iz ničesa načinio takvom, da danas broji prieko 400 kom.; taj za naš kazalištni napredak velezaslužni muž dobio je prigodom preustrojenja upravljajućega kaz. odbora sliedeći dekret:

10953/1230. Kr. ovo namjestničko vieće, vodjeno željom, da Vaše pero i književničku vještinu u većoj nego li do sada mjeri posvetite dramatičnoj literaturi, u čem do sada premnogo priečeni bijaste zvanjem odbornika i artističkoga ravnatelja kazalištnoga i uvažavajući, da Vam i lieta Vaša službu dosadanju dan na dan tegotnijom čine: obnašlo je riešiti Vas dosadanjega Vašega zvanja kod narodnoga kazališta zemaljskoga, izrazujući Vam podjedno svoje osobito priznanje nad vještinom i uspjehom, kojim ovo zvanje tečajem sedam godina obnašaste, te imenovati Vas sa dosadanjom nagradom literarnim ravnateljem nar. kazališta zemaljskoga.

Dužnosti Vaše u novom tom zvanju opredielit će posebni naknadno Vam dostavit se imajući naputak.

U Zagrebu 24. kolovoza 1868.

Zlatarović.

Umjetnost. Izašla je od Mückeova albuma slika: Smrt Stjepana II., posliednjega vladara iz domaće hrvatske dinastije Držislavića (1090?) Kad bude družtvo umjetničko djelovat moglo na ukus obćinstva,

koj će lje reflektirati i na same umjetnike, nadamo se boljim slikam iz onoga našega doba. Historička pogreška glede fratara kod umirućega Stjepana nebi se ni opazila, da slika inače zadovoljava estetičnim zahtjevom. Medjutim scienimo, da veća čest krivnje pada na litografa. —x.

— Sabor je kupio sa 1000 for. dvie uljene slike, koje su original prvima dvima litografijama Mückeova albuma. Doduše historične originalne slike većih umjetnika plaćaju se i desetorostruko, ali mi i ovaj kup našega sabora smatramo više za podporu i možebiti ponuku, da buduće Mückeove slike budu točnije po naravi izradjene i većim študijom uzora slikarskih iz starije dobe. — x.

— G. Izidor Kršnjavi, bivši n. profesor na osiečkoj gimnaziji a poslie slušatelj na bečkom universitetu dobio je ovih dana od vis. namjestničkoga vieća na tri godine štipendij, da se posveti slikarstvu. G. Kršnjavi otišo je u Beč, a poslie namjerava poći u Monakov, u najglasovitiju sada školu Piloty-a, koj je poznat sa svojih slika „Smrt Wallensteina", „Poslie pobjede na bielom brdu", „Smrt Cezarova" itd. Pilotyjevi učenici uobće su dobri umjetnici, pa se nadamo, da će i naš g. K., kojega srdce plamti za krasnom umjetnošću, i komu je glasoviti sa Novarom proputovavši umjetnik Zeleny u Beču na temelju dosadašnjih njegovih pokusa dao sjajnu svjedočbu, postati umjetnik, kojim bi se narod hrvatski mogo ponositi, osobito ako prouči i talijansku školu u Mletcih i Rimu, kamo se poslie namjerava uputiti.

Književnost. (Hrvatska i srbska). „Hrvat" zvat će se novi politički list, što ga je naumio izdavati odvj. dr. Matok, dva puta na mjesec.

— Novi varaždinski kolendar za g. 1869 tiskan kod Platzera i sina sadržaje osim običnih u kolendar spadajućih predmeta u književnom daru članke od F. Pukoljubića (Plohla?): Raj na zemlji. Kako i kada su se Hrvati pokrstili. Samostan Liepoglava. O koristi voćarstva. Kruškovača.

— Gojitba i obuka, što jih je bio sastavio pokojni Stj. Novotny, izašla je u Beču nakladom škol. knjiga. Ciena 70 novč.

— Sud ubojicam kneza Mihajla. Ciena 1 for. u zagrebačkih knjižarah.

— Jugoslavenski zabavnik za g. 1869. Vienac nagrade g. II. što ga izdaje Miloš Milosavljević tiska se u Biogradu; predplata je 50, a dućanska ciena 60 novč.

— „Srbsko učeno družtvo" izdaje a) Srbske narodne pripovjedke, ponajviše kratke i šaljive. Skupio Vuk Vrčević i b) Srbske narodne igre. Opisao jih Vuk Vrčević. Više o tom vidi u današnjem prilogu.

Narodno kazalište. Dne 21. rujna t. g. igran je poznati komad „Ljubav ih mori" od Benedixa i operetta „Veseli djaci." S igranjem smo bili posve zadovoljni; kazalištne prostorije bile su — prazne i to je, čujemo, uzrok, zašto je uprav. odbor odustao od prijašnjega svoga zaključka, da se do zimske sezone igra na tjedan po jedan put. —l—

Svašta. U „Besjedi", listu za crkvene, školske i narodne potrebe, napisao je Jefta Vukadinović, svećenik, članak „o čitanju crkveno-slovenskoga jezika", pa u tom svom članku razlaže šta je rusko šta li srbsko čitanje staroga slovenskoga jezika i predlaže da se u crkve naše uzme srbsko čitanje slovenskoga jezika mjesto sadašnjega ruskoga. Mi se veoma radujemo, što je i samo uredničtvo pristalo uz ovaj predlog i što je prvi put iznesen na sviet u crkvenom listu.

— Ruski Pompeji. U orenburžkoj guberniji počeli su zidati jednu tvrdjavicu, i Kirgizi su opeke radi toga dobavljali, koje nebijahu obične, te nadziratelj te gradjevine naredi, da se kopa zemlja, neće li se kakvo kamenje naći. Tako počeše kopati i odkriše jedan podzemni grad na rieci Sir-Dariji, na obali Aralskoga jezera, koji je pieskom zasut i u trnje obrastao. Prostor grada iznosi četiri englezke milje. Iz koga je vremena ovaj grad i koga je načina zidanje, nemože se znati.

Rebus. *

(Od Fr. Sajvrta).

2D — 3GL

b Š — b E

z z

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 41. Odgonetka (zagonetke u br. 37.) „Loza-trs" riešiše gg.: M. Dvoršćak, klerik zagrebački i Ivan Kovačević, stražmeštar u Virju.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 40. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

I.

Zapjevalo ptáča na kosodreviňe
Čo komu sud'enno veru ho nemiňe.

Nad starom Nitrom davno jur zašlo sunce, po kućah nestaje svjetla i samo još gdjegdje prekida tamnu noć po koja zaostala blieda svjetlost. Pod gradom stoji na uglu jedne ulice mala kućica, u kojoj sjede tri mladića te si kod punih čaša veselim razgovorom vrieme krate i nijednomu se nevidi na očijuh, da bi mu se htjelo doma ići, premda je već tomu dugo, odkako je noćni stražar jedanaestu uru — rekli bi — odpjevao.

Na jedan put zamuknu svi. — Svaki obori preda se oči, zaroni u svoje misli, ali ipak nikomu nepada ni na kraj pameti, da bi bila već hora doma krenuti, što će bo kod kuće u tako kasno doba; a osim toga je upravo subota, pa zašto da si čovjek malko neodpočine, kad se je preko cieloga tjedna do sita u školi namučio.

— Nu što ste tako zamuknuli momci? prekinu na posljedku podulju šutnju Janko, mislim da se još za lahku noć pomolili niste?

— A zašto ti šutiš? odvrati mu Andrija. Prosim te, nemoj samo ti nikoga svjetovati, niti kakove primjetbe činiti.

— Znate li što braćo, pridoda Milko, nezadirkivajte jedan u drugoga; ja bi vas liepo svjetovao, kad bi me samo posluhnuti htjeli.

— Ded da čujemo, pristanu oba uz njega.

— Čujte. Svaki će od nas redom jednu pripovjedku pripovjedati, ta i onako nemamo danas nikakva posla. Počni daklje Janko!

— Što bi vam pripovjedao? Znao sam toga njekoč silu božju, ali sad mi ništa na um nepada. Potrpite se malo, naravna si kapicu na hero, počeše se za lievim uhom i stisnuv čelo, izgubi se u misli.

— Ej, što mudruješ toliko, viknu Andrija, počni od kraja, na primjer: bio njeki kralj.

— E, pa dobro: bio njeki kralj... zače Janko.

— Ali taj je kralj umro, uleti mu u rieč Milko.

— Nemješaj mi se u rieči, nego slušaj, a kad dodje na tebe red, onda govori. Daklje bio njeki kralj...

— A taj kralj imao kraljevića, što ne? pridodadu smješeć se obadva.

— Diečaci, nebudem vam bora mi pripovjedao, ako neušutite — nu sad jezik za zube — bio njeki kralj...

Na to se udare i opet obadva u sav glas smijati, a Andrija mu presječe rieč:

— Moj Janko, kani se danas pripovjedanja, vidim, da ti neide od jezika, pa ćeš nam opet reći, da je taj kralj imao kraljevića. Imam li pravo?

— Meni je svejedno; radite si, što vas je volja, ja više ni rieči — samo bih rado znao, što ćeš ti, beno s tvojim kraljevićem?

— Nu što si tareš za to glavu, nismo li i mi njekoč imali kralja, a sad imamo kraljića, odvrati mu smješeć se Andrija.

— Neizsmjehavaj se s našega Matije, oglasi se Milko, on je doduše još mlad ali kad se jednom podpaše snagom, onda ćeš vidjeti, što će od njega biti. Otac je njegov sjekao Turke kano makove glavice i umirio one objestnike, što su htjeli da upropaste državu, a vidjet ćete, da mu niti sin nebude kukavac niti gori od otca. Ja sam pripravan odmah za njim u boj. Ej, braćo, skoro će se opet dići vojna na Turke; čuo sam, da već papini poslanici obilaze potičuć kršćane na boj proti Turkom. A što na to Matija? On će, braćo, i u vodu i u vatru! Komu ljepše nego nam, gdje imamo takvoga momka od oka na prestolju?

— Što pleteš, moj brate? reći će mu šaljivo Andrija.

— Znam ja dobro, odvrati mu Milko, da se tebi ništa nemili, da je tebi najdraže sjediti za pećkom, kamo kuglje nedopiru pa se tu prilizavati mamici. Nu što to na me spada, ali tako mi poštenja, dječaci, naš će Matijaš zakuhati kašu — ele se bude tuj mlatilo kano po snopju!

— Daj si mira, uleti mu rieč Andrija, da mi to tko drugi govori, ajdede, nebi ništa rekao, ali ti — o moj brate — drugdje tebe svrbi — znam ti ja za sve —

— Gdje me svrbi? Dede kaži, ako znaš, kaži što o meni naslućivaš? Neću ti medjutim ništa govoriti, za malo ćeš i sam vidjeti.

— Baš niti netrebaš da govoriš, ta znamo i onako svi —

— Što znate?

— One crne oči, ona blieda lišca i one crne vlase! Ej, brate, komu da se to neudraža?

— Netroši rieči u zalud, osječe se Milko, udražale se komu ga volja, ja za to slabo hajem.

— Eto ga na, kao da nezna o čem se govori, nu ovaj se put nećeš tako lasno izvinuti, reče mu Andrija.

— Nebrbljajte, braćo u vjetar, odvrati mu Milko s polovičnim posmjehom, a Janko poduprv si bradu objema rukama stao mu se podsmjehivati i reče:

— Brbljali ili nebrbljali — ali što bi ti, da ja stanem još više toga pripovjedati? Čuj, Andrijo, što sam opet jučer zapazio. Naš Milko, koj se toli svetim gradi, idjaše s nami u crkvu. Liepo se pobožno stade moliti, a kad je dovršio molitvu, uzdahnu duboko i stade se nemirno oko sebe obzirati.

— Čini mi se, da si se zalud obazirao, nastavi Andrija, nu pretrpi se malo, dok dodjemo u Žilinu, tamo ćeš se bolje moći razgledati i po svoj prilici više vidjeti nego jučer.

— Ej braćo, prestanite već jednom trice kopati — nisam baš sada jako dobre volje, približavaju se izpiti, naša popara, reče Milko te dignuv se sa stolca pozove i ostalu dvojicu, da idu kući.

— Pravo imaš Milko! Ajdmo na počinak! Lahku noć! Dao ti Bog o koječem sladko snivati, bila je zadnja rieč Andrijina — i mladići se izgubili u tamnih ulicah stare Nitre.

II.

Liepa je i krasna ugarska zemlja, te sretan onaj, koj se njezinim sinom zvati može. Tamo dole teče ravninom Dunav, silna i starodavna rieka. Tihim žamorom odbija se ona o briegove svoje, koj se žamor kano otajni glas noćnih duhova razliega, jer je osvanuo strašni dan, kad se polumjesec sa svojimi konjskimi repovi na obalah njegovih zaustavio i pogane oči neizmjernih četa zabljesnule. „Dajte braćo, dajte svoj vlastiti život za rodnu zemlju“ razliega se duž obale Dunava; jer krvoždedni divljak nema srdca čovječjega, niti milosrdja. I Dunav zaplakao u svom koritu. Tamo se opet vrsi od gora dižu nebu pod oblake i njihova zelena boja, boja sladke nade, milo ti oči pase i dušu toplim života punim čustvom

napaja; nikad nije pogana noga vraga, koj nam dolnje krajeve mile domovine gazi, nikad nije ona na ove vrletne gore zakročila, izmedju kojih poziraju djeca vječnih gora na biedne podunavske krajeve, po kojih gadni pogan mačem i ognjem hara i pljeni. Pronieo se glas medju gorami, gore zašumiše i tutanj njihov odrazuje se od siedih pećina i od nebotičnih glavica, te ga i potočići začuli i prišaptnuli Vagu, koj se brzim i veličanstvenim tiekom valja k bratu svomu Dunavu, te mu donosi glas iz gora: „neboj se, neboj se i nešumi tako žalostno, znaš da jošte živu junaci na gorah, koji će poganu smjelo u oči pogledati.“

Tako šumi Dunav, tako šumi Vag i takvi se glasovi zelenim Považjem raznose.

U tom pako zelenom Považju medju gorom i dolinom leži Žilina, starodavno njekoč a i sada još slavno mjesto, u kom već od dulje vremena nije bilo takove krike i vike kao upravo sada.

Kralj Matija zasjeo slavno prestolje ugarsko, mladić doduše od 16 godina, neizkusan jošte, ali pun duha i života — i ciela mu se država raduje. Pa kako se i neće radovati? Gdje svaki dobro znade, da u njem čista ugarska krv teče i svaki očekiva, da će on razumjeti želje svoga naroda a i narod njega. Nu u kakvom je za Boga miloga položaju zemlja ugarska? Turci grnu četimice u zemlju, a tko će jim na put stati? Sila od pol svieta navaljuje na nepripravnu, raztrganu i nesložnu državu, te nema nikoga, koj bi jih u strah natjerati mogao. Stari je Hunjadi trudne oči zaklopio; Jiskra je već ostario a ni Siladji nije mlad; onaj se odpočiva u Šarišu, Špiši i Trenčinu, a ovaj snuje osvetu proti onim, koji su Lacka Hunjadoga pogubili i zaboravlja na Biograd, koga je prije malo vremena toli vitežki branio. Njegovom pomoćju bude Matija Hunjadi, sin njegova šurjaka, na prestolje posadjen, koji je upravo razposlao pisma na sve županije, kojimi zemaljsku gospodu pozdravlja i za daljnu jih pomoć prosi.

U Žilini je veliko veselje. Gospodin se Jiskra povratio s puta sa svojom družinom, s kojom je pošao u susret novoizabranomu kralju Matiji do Stražnica, da ga tamo u ime gornjih Ugra kano kralja ciele države pozdravi. Sakupila se gospoda iz ciele trenčinske županije, da čuju volju kraljevu i kakav je bio izbor na rakoških poljanah?

U viećnici bijaše sve na noguh, ljudstvo je grnulo unutar i opet izlazilo. Gospoda iz okolice dolažahu na konjih, kano da idu na Rakoš na djelo; a česka se gospoda sakupljahu sa svojimi u Tatrah osiedjelimi vojnici; mjesto se prepunilo silnom svjetinom, da se nebi mogo niti grahom na prazno baciti.

Na jedanput umukne sve. Duga se povorka vuče iz kuće mjestnoga „pana richtara“: Pan Jiskra, komorovski, Pankrac i više vodja Jiskrovih četa u vojničkih pancierih, veliki župan, podžupani i cielo županijsko častničtvo slavne trenčinske županije, u laganom narodnom, zlatom i srebrom izkićenom odjelu, a za njimi pan Dlhohorski, richtar žilinski, sa cielim slavnim uredom žilinskim. Svi stupaju tiho i mirno kano braća, samo se čini, da bi se svaki rado s panom richtarom razgovarao, znajuć dobro, da je pan richtar bogat, mudar i dostojan muž, ako baš i nije gospodar mnogih gradova i županija. K tomu je Žilina jako i za cielu okolicu vrlo važno mjesto, buduć dobro utvrdjeno a pan mu Dlhohorski glavom.

Idu gospoda ulicom; u viećnici je sve tiho, ali čim stupiše najvišje osobe u dvoranu, zaori sa svih strana „vivat“, da se cielom ogromnom zgradom razliegalo. Veliki župan ponudi Jiskri mjesto na čelu stola, ali ga ovaj nehtjede zasjesti, veleć: da on doduše tamo, gdje valja vojevati, želi, da sve na njegovu volju i njegov mig pazi, ali u županijskih skupštinah pristoji se, da izkusniji svjetuju. Veliki župan sjedne daklje na prvo mjesto, Jiskra s gospodom s desna, a podžupani s ostalimi županijskimi častnici s lieva, na kraju zauzeše mjesta žilinski činovnici, a posve na dnu stola, baš na proti velikomu županu sjedne pan richtar.

Nastade duboka tišina, veliki župan prihvati rieč:

„Slavni stališi i slavni redovi! Srdce mi od radosti igra, gdje vas u toli ve-

likom broju sakupljene vidim i mirno će se moja u službi osiedjela glava u hladni grob skloniti, kad je oko moje vidjelo i pripravnost vašu, kojom ste voljni braniti domovinu i brinuti se za obće dobro; vjerujte mi gospodo slavna, sve nas ima jedno čustvo, jedna misao i jedna volja spojiti u jednu jaku cielost — u jedan život za sladku našu domovinu i u jedno vjerno srdce za novoizabranoga kralja. Tko se od vas nespominje Varne? Tko li se nesjeća dobe Hunjadove i njegove smrti? Komu nepada na um strašna sila Muhamedova? Tko napokon nezna, da nam je kralj jošte mlad kano kaplja, te s toga jošte slab i nemoćan, da odvrati od mile domovine prieteću pogibelj? Nu čemu vam sve to nabrajam? Nije to cilj našega današnjega sastanka. Na Rakošu izabran je Matija za kralja, krv otčeva i u njen teče, pa nas velikom nadom puni; već je stigao u Budim i zasjeo častnu svoju stolicu te vam kralj ugarski šalje svoj pozdrav i svoje zapovjedi!"

„Vivat kralj Matija!"

„Vivat gospodin veliki župan!" zaori dvoranom. Na to ustane veliki bilježnik, urnebesna vika se utiša — uzme jedan papir iz hrpe, što je pred njim ležala, obrisa si usta, naravna brkove i stade čitati:

„Mi Matija prvi Božjom milošću kralj ugarski itd. Sreću i blagoslov milim nam stališem i redovom slavne županije trenčinske. Po volji Božjoj i zakonitim izborom povišeni smo na prestolje slavnoga kraljevstva ugarskoga, te polag zakona i običaja ovim kraljevskim pismom slavnim stališem i svim, kojih se tiče, obznanujemo, da Mi, uzdajuć se u volju Božju, kraljevsku čast na sebe primamo, kako smo to jur preko poslanstva slavnoga kraljevstva ugarskoga, koje nas je još u Českoj u ime naroda kraljem svojim prozvalo, vjernim i milim svojim stališem na znanje dali i ujedno obričemo, da ćemo sva prava državna vjerno braniti i čuvati.

Nadalje obznanujemo slavnim stališem, da se kralj po zakonu i običaju, odmah poslie izbora krunisati ima, da se tako utvrdi dostojanstvo kraljevsko, nu kruna države naše nalazi se u rukuh cara Fridrika još od vremena kraljice Jelisave, koja ju prije njekoliko godina u Beč za svoga sina, slavne uspomene Ladislava odniela, a Fridrik ju još uviek od onoga vremena, kako je nećak njegov Ladislav krunjen bio, kod sebe drži, i za opetovanu opomenu našu, da nam krunu preda, nemari, nego se dapače po nagovoru neprijatelja naših, nadvornika Lad. Gorjana (Gora), Mik. Uglaka, Žige grofa B. Janskoga, grofova Frankopana i inih Celjskoj obitelji prijatnih stališa sam u Novom Mjestu za ugarskoga kralja kruniti dao: odlučili smo daklje, krunu svoju, da nebude u državi nereda, oružanom rukom predobiti.

Obznanujemo nadalje, nalažemo i želimo, da nam slavni stališi čim prije sa svojimi četami u pomoć priskoče, te da se sjedine s našom vojskom, koju će voditi mili naš ujak Siladji, da što većom silom tim prije cilj svoj postignemo itd."

Bilježnik prestade čitati, položi pismo na stol i ogleda se na okolo. Prihvati opet veliki župan rieč:

„Slavni stališi! gospodo i braćo! Čuli smo pravedni poziv kraljev proti Frieriku, mislim daklje, da bi se slavno plemstvo što skorije sabralo, danak razpisalo i svaki si koliko može više podanika k četi pripojio, jer imamo mnogo toga proti nam, a sigurno je, da se uviek imamo domaćih nemira bojati, dok nam nebude Matija okrunjen, a k tomu nam se od zapada Fridrik, od istoka biesni Muhamed grozi, sile su pako naše slabe, a još ćemo više stradati, ako sgodan ovaj čas propustimo, gdje nas još sa svih strana neprijatelji nisu pritisnuli. Slavni stališi! Propast će nam sloboda! Stradat mila domovina! Spomenimo se Varne i nesretnih onih bojeva medju Vladislavom i Elizabetom!"

Time zašuti, pogleda na Jiskru i sjede. Nastade časak svečana tišina — a zatim zatutnji gromoviti: „Vivat kralj Matija! U boj, u boj!

U jednom kutu prostrane dvorane, čuli se medjutim tihi glasovi:

— Nevjerujte mu! To je Siladjevac!

— Što rekoste, gospodine brate? — Pravo rekoste. To i ja dobro znam, a i gospodin nadvornik Gara to isto misli.

Zna ou, da je tude stari Siladji svoje prste umješao, kao i kod Matijina izbora. Pa tko je to golobrado momče za kralja izabrao? Siladji ga izabrao — vojnici ga njegovi izabrali — a to su Bog bi jih sam znao, od kojih sve strana svieta posabrani ljudi. Ej, budimo samo pazljivi. Gospodin je nadvornik pisao, da su nam Matiju za kralja narinuli. Pa što misli taj Siladji, da je on cielo plemstvo?

— Nevjerujte, brate, nadvorniku, oglasi se opet drugi, on vam se za svoju kožu boji. (Dalje sliedi).

U čas očajanja.

Ah gdje ste danci, sladki danci
Života mladog, mladih dana,
Gdje prva zora obajana
Prekrasni m' mlade duše sanci?
Ah gdje su ure, gdje li časi
Nevine dobe, divna raja,
Gdje sladka razkoš prvog maja,
Gdje mlade duše miloglasi?

Ah! kamo nesta sladkih nada?
Kud duše moje mir se vrže,
A sreća kamo prhnu brže,
O kojoj snivah toli rada?
A gdje divota toga svieta,
Gdje čudne toga svieta slasti?
Gdje proslavljene njegve lasti? —
Oj varko luda, varko kleta!

Što pitam jadan? Sladki dani
Života mladog kam su? kuda?
Oj srećo moja crna, huda!
Ko cvieće mraz ih sprži rani
A prva zora, sanci, nade
Mir duše razkoš moja slasna
I varalica sreća krasna!
To sve u raku ranu padė

A svieta toga divne slasti?
Oj ludog svieta mili bože,
Koj gnjusom crnim dati može
Prekrasno ime svjetskih lasti!
A istom umne svieta dogme,
U koje sve to skučit traži!
Hajd s bogom sviete, hajd nelaži,
Kraj tvojih dogma lud si bogme.

Aj čudan li sam čudan, ali
U svietu tražeć bojne sreće,
Mrtvačke njoj su davno svieće
Sebični ljudi jur užgali.
O nadi snivat? Misli huda!
Koj nadu goji na tom svietu
U njedrih grije zmiju kletu —
O nadi sniva samo luda.

Na svietu tamo mrzko sve mi,
U prsih srdce mrtvo kano —
Oj jada! ljutog toli rano
U njedrih svaka ćut zaniemi!
Ledena srdca duše ledne
Ko pusta raka sviet mi cio,
Nijedan stvor mi drag ni mio
Oj mile duše da bi jedne!

Ko biedna tako oh sirota
Na svietu toga prag sam stao,
Kad prvi cvietak bje odcvao
Mog nadeprazno g, vaj! života.
Kad netom (eto sreće krasne!)
Ko zviezde mile nadosladke,
Predivne meni moje Zlatke
Zatrepte oči nebojasne.

Ja ljubljah Zlatku, ja ju ljublja'
Nad žićem svojim sto put više,
Za Zlatku samo grud mi diše,
Njoj samo plamti srdca zublja.
A Zlatka moja? — Ona 'e niema
Ah za me nema rieči jedne —
Ledena srdca duše ledne
Za moje boli riečce nema!

Ah bože daj mi splest koprenu
Iz crne, mrke, grozne noći,
Da duha svoga zastrem oči,
Da više sliku nezriem njenu! — —
Što jaduom da se zar izbriše
Nebeska slika Zlatke moje
Iz bolna srdca? Tlapnja to je,
Jer Zlatka sve mi draža više.

Ah Zlatko moja, rajska Zlatko,
Ti nada jadnom u beznadju,
Ljubeći tebe život dat ću,
Jer tebe ljubit sladko 'e sladko,
Ah daj me goni riečcom priekom,
Daj budi niema, budi ledua,
Al moja će te duša biedna,
Ljubeći žarko ljubit viekom.

Gjuro Kovačević.

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

(II. dalje).

Ponajznatniji dio brezovačkoga dvora pako bijaše „palača“ t. j. velika soba, gdje se gosti dočekuju i časte. Ta sjajna soba nije imala parketa, nego običan drven pod; soba posve jednostavno pobieljena imadjaše plafond od tamno bojadisanih greda, a na glavnoj, koja je cieli podtavanak nosila, bilo je velikimi repatimi pismeni urezano „Anno D. 1724 renovatum“. U kutu širila se ogromna trbušasta peć, naproti njoj brojila je visoka stajaća ura čase i dane, ali najzanimiviji predmet u zanimivoj palači bijahu stare slike Belićeve obitelji. Tu si vidio u plavetnoj dolami tamnoputnoga Martina Belića, spuštenih hrvatskih brkova, gustih obrva, gladko počešljane kose, koji je koncem 17. vieka ovdje boravio i kašnje kao sudac banskoga stola umro; tu je bio Ivan Belić, arkivar iz prošloga vieka, debela podvoljka, podrezanih brčića, sa velikom vlasuljom na pol hrvatski na pol francezki odjeven, a kraj njega gospa mu Kata, dugih trepavica, smiješećih se usna, noseći na glavi ogroman biel „toupet“, imajući nauhvice duge do ramena; tu pokojni stric Jelkin u uniformi zastavnika „hrvatske insurekcije“, koja se bila digla proti Francuzom itd.

Nu od tamnih masti svih ovih vriednih glava, visećih u crnih izvajanih okvirih razlikovala se jedna slika, slikana i crtana posve drugim kistom, posve drugimi bojami. Bijaše to „akvarel“ prikazivajući mladu ženu, a nacrtan na pergameni vrlo gibkim kistom. Crte toga lica bijahu dosta pravilne, ni oštre ni pune, usta malena, usne tanke pootvorene, nos ponješto zavinut, veliko rek bi ljubičaste oči kao da je pokrivala mrena neveselja, al se opet iz njih razabirala mila i dobra duša; tamne obrve zavinute, a smedja kosa visoko uzčešljana, padala je u dva uvojka na biela ramena. Modra haljina toj ženskoj sliki bila je skrojena po modi početka ovoga vieka, t. j. izrezana, kratka, čipkami ošivena života i dugih, uzkih skutova. U ruci držaše mlada žena bielu ružu, koju je tužno, poniknutom glavom motrila, na desnom kažiprstu imala je prstenčić u prilici zmije.

Nu sad već dosta te stare slikarije.

U ovaj skladni i složni zakutak liepe Hrvatske zemlje zavuče se g. Breberić sa svim, što mu je milo i drago bilo, da nevidi kako nevolja gnjete tužnu domovinu, stvorio si pod krovom svojih djedova uzan malen zavičaj, kamo nije sizala lakoma ruka tudjinska. Gospa mu je redila i uredjivala to gospodarstvo po staroj navadi, ta to je već činila kao djevica Jelica. Samo joj je sada malo više na brigi bilo t. j. sladke kćerce. Nu takova briga i nije briga; koja ju majka nepodnosi rado? Dok su Tina i Mina gućaške bile, onda ti je to skakalo, pjevalo po svem Brezovcu, da se je sva gora odjekivala, i samo brižna mama bi kadkad kuhačom ili otac gromovitim kašljem zakrčio tu djevojačku vragoliju. Tad bi se za čas svaka zavukla u svoj kut motajuć medju ručicama nedopletenu čarapu. Al dodje i doba gdje Tina i Mina nisu više gućaške bile, gdje su od dana do dana sve to ozbiljnije postajale, te stale u svojih glavicah mozgati o preважnih predmetih ovoga svieta. To je vrlo naravski i obično kod svih djevojaka, kad dozrievaju za muža.

Kako nije gospa Breberićka ni oka skinula sa svoje djece, te oštro pazila, da im se kakov otrovni crv neuvuče u mladjano srdce, te ih brižno ogradjivala proti nevaljalomu drugovanju, to je ipak rado pozivala goste; jer je djevojka kao golubica samica, koja će podivljati, ako joj nenadješ druga. Za novcem nisu Breberićevi vrebali, kako bi možda mašnoga zeta ukebali; dao im je gospod bog, što jim je trebalo, pa bome i više, nu kako rekoh da se djevojke priviknu svietu.

K tomu se polažahu u ono vrieme naši ljudi kaputaši na selu vrlo rado, jer je takovo imanjce, takova kurija sigurno utočište bilo čovjeku slobodnjaku i rodoljubu proti onomu izmetu čovječjega družtva, što se pita i goji izdavajuć i u propast turajuć svojega bližnjega — ja mislim ovdje uhode, kojih je naša zemlja za ono doba žalibože puna bila.

A tako se je i u Brebericevu dvorcu znalo mnogo puta skupljati družtvance čestitih Hrvata; tu su se bolja vremena spominjala i po koja davorija odpjevala. Često bi dakako pod kojekakvom izlikom banuo koji nepozvani gost — koji njemački činovnik, al toga su naša gospoda znala „ex odio nationalitatis" tako ljudski obrediti, da mu je mamurna glava tri puna dana pucala. Takov često vidjeni, rado nevidjeni a nikad nepozvani gost u Brezovcu bijaše obližnji poreznik „Hugo Sperber Edler von Pfenighorst" rodom Tirolac.

(Dalje sliedi).

Državno uredjenje staroga Dubrovnika.

Prievod s ruskoga.

(Iz Žurnala Ministerstva narodnago prosveščenija).

Izvori. O najstarijem zakonarstvu dubrovačkom malo se viesti sačuvalo. Samo se zna, da je Dubrovnik već davna prije izdanja knjige štatuta imao dovoljno razvijeno zakonarstvo. Uvod u knjigu štatuta kazuje nam, da je prije njezina izdanja bilo u Dubrovniku starih zakona i štatuta, raspršanih po mnogih knjigah i aktih, al su veoma zamršeni, tamni i nerazumljivi bili. Onaj čas, kada se izdavala knjiga štatuta, bijaše stanje zakonarstva dubrovačkoga ovako:[1] „štatuti dubrovački, od raznieh knezova u razno doba izdavani, bjehu dojako raspršani u mnogo knjiga; u jednieh neskladni medju sobom, u drugieh izlišni, u gdjekojih nedostatni, tamni i zapleteni. S toga nastajahu čak medju sudcima pravde, prepirke i razna mnienja". Stari zakoni i štatuti pogiboše stranom u požarima od g. 1013 i 1297, stranom ih navlaš satrše duždevi mletački.

Do nas dodjoše ova četiri zbornika starieh zakona dubrovačkih: *knjiga štatuta općine dubrovačke* 1272 *(liber statutorum civitatis Rhacusii)*; *knjiga svieh reformacija* 1335 *(liber omnium reformationum)*; *knjiga zakona općine dubrovačke po imenu zelena* 1357 *(liber legum civitatis Rhacusii dictus Viridis)*; *knjiga žuta (liber croceus)* 1460.

a) *Knjiga štatuta* bješe sastavljena za vrieme kneza dubrovačkoga Marka Justiniana te potvrdjena od velikog i malog vieća, 15. maja 1272 g., uz privolju svega naroda, koji se bješe po starome običaju na glas zvona sabrao.[1] Od sada imadjaše mjesto starieh štatuta novi zbornik vriednost svuda, na sudu i izvan suda.

Ovaj zbornik dodje do nas u kasnijoj formi, podjedno s oniem, što bi docnije uzakonjeno i unj uneseno. U tom su popunjenom obliku razdieljeni štatuti na 8 knjiga, svaka od njih s većim ili manjim brojem glava. U razredjenju knjiga opaža se neka dosljednost. U prve se dvie izlažu osnovni zakoni dubrovački: I. o redu izbora, o raznih pravih i dužnostih kneza i drugieh službenieh ljudi (officiales); za tiem o crkvah i dužnostih crkvenih; II. o formulah prisege za službene ljude. Ostale se knjige bave predmetima prava gradjanskoga i karnoga, i to oviem redom: III. o sudstvu i zakonih gradjanskih (o ugovorih, oporukah itd.); IV. o pravih na stvari; V. o policiji gradskoj i zemaljskoj, poglavito o putovih i gradjah; VI. o karnih zakonih (s kasnijimi ustanovami o trgovini); VII. o pomorstvu; VIII. pomiešani predmeti (izbor sudaca, advokati, carine itd.) Pojedine glave imaju odjelite zaglavke (naslove). Kad i kad kazuju se i sami izvori ustanova a prije nego što će doći tekst zakona, navodi se na čelu glave sumarium s kratkiem sadržajem one glave. U opće sudeći po odlomcih knjige, koji su do nas doprli, ona se odlikuje znamenitiem za ono doba svršenstvom: redaktori ove knjige dadoše zbilja Dubrovniku ustav s jasnimi i za svakoga razumljivimi zakoni.

[1] Statuta Ragusii per diversos comites hactenus diversis temporibus edita, in pluribus libellis dispersa erant, inter se in aliquibus discrepantia, in quibusquam superflua, in nonnullis non modicum defectiva, obscura et confusa; itaque ex eis plerumque contentiones et altercationes diversaeque opiniones etiam inter judices nascebantur. (Puc. II. 141)

[1] praesens statutum confirmatum et corroboratum tam per parvum quam per magnum consilium, quam etiam per laudationem totius populi more solito ad campanarum sonitum congregati.

Povod izdanju knjige štatuta bijaše zamršenost i drugi koje kakvi nedostatci staroga dubrovačkoga zakonarstva. Ove nedostatke dokinuti nastojahu noviem sustavnim izdanjem starih zakona, kako to izriekom tvrdi jedno mjesto uvoda u knjigu štatuta:[1] „ne hoteći duže podnositi, da odanle nesklad ishodi, odakle valja da pravo dohodi, zazvavši ime božje... za dobro, mirno i spokojno stanje općine dubrovačke sabrasmo gori pomenute štatute, ovako poredjene, u jedan svezak, izravnasmo neslad, odkinuvši suvišno, popunivši nedostatno, osvietlivši tamno i zamršeno, da se ne bi moglo u njih od sada naći ništa suvišno, tamno ili dvolično". Pokupiti zakone u jednu knjigu, urediti jih spolja, privesti u bolji red i sustav — to bijaše glavni zadatak, o kojemu nastojahu redaktori knjige štatuta. Može biti utjecahu u to izdanje i politički motivi: obraniti bo svoje stare povlastice, zakone i običaje novom revizijom, prikupivši ih u jednu knjigu — to mogaše biti sa sviem prirodna želja slobodne i bogate republike dubrovačke, koja za dugo življaše podpunim samosvojnim životom te joj tečajem mnogo viekova priedjoše u krv i mozag prostrana načela nutarnje samouprave i autonomije.

Stari zakoni i običaji — to je jedan od glavnieh elemenata, iz kojih bješe sastavljen prvobitni zbornik dubrovačkih štatuta. U njemu se ne riedko odredjuje ovo ili ono pravilo „iz običaja" (de consvetudinibus) ili „po starome običaju" (secundum antiquam consvetudinem). Kasnije unosiše u nj prema praktičkim potrebam nove zakone, izdavane od prva saborom, uz privolju i potvrdu velikoga i maloga vieća i svega naroda.[2] Oviem načinom bi potvrdjen g. 1308 davni slovinski običaj — **vražda**, a sam zakon unesen u knjigu štatuta. Isto se tako postupilo sa zakonom o pasištih g. 1321. Nu ima i drugačijih dodataka. U knjigu štatuta unosiše i nakon izdanja drugoga zbornika — reformacije — nove zakone, što je jasan dokaz o praktičnome upotrebljavanju knjige štatuta na poredo i zajedno s kasnijimi zbornici dubrovačkih zakona. Ovi pridodani zakoni u knjizi štatuta dopiru od XIII do XVII vieka; po kazivanju g. Makuševa ima ih na broju do 35.

b) *Knjiga reformacija* sastavljena je g. 1335 od kneza Nikole Faletro, iz riešenja vieća i starinskih presuda. Mučno je riešiti s podpunom vjerodostojnošću, za što su jedni zakoni unošeni jednako u stari zbornik, a drugi čine za sebe nov zbornik. Može biti, da će se moći na to pitanje dobiti odgovor, ako se uzme na um ovo: u starom Dubrovniku riešavahu manje važna zakonarska pitanja u velikom ili malom vieću bez učesti naroda: reformacije i sadržavahu riešenja vieća od ove vrsti; reformacije značiše zakone od manje znamenitosti ili administrativne naredbe od „gospode", nasuprotiv štatutom, osnovnim zakonom općine, koji su do dokinuća sabora izdavani s privoljom svega naroda te unošeni u knjigu štatuta. Ovu slutnju potvrdjuju nekoji odlomci iz knjige reformacija. Iz njih se vidi, da je reformacije obično izdavalo veliko ili malo vieće bez privolje sabora narodnjeg. Zakon od god. 1319 de robbariis pokazuje jasno na štatut i reformaciju kao na dvie samostalne forme dubrovačkoga zakonarstva, koje se nigda nijesu pomiešale. Taj zakon bi izdan prvobitno od maloga vieća u značenju proste reformacije; poslije, po svoj prilici radi važnosti samog zakonskog predmeta, naloži veliko vieće, da se smatra štatutom.

Reformacije razlikuju se od prvoga zbornika već samiem redom svojega postajanja. Knez ih sabiraše, malo vieće potvrdjivaše (o velikom nema ni spo-

[1] nolentes pati ulterius ut inde discordia prodeat, unde jus debet oriri, invocato Dei nomine... ad bonum, quietum et pacificum statum civitatis Ragusii praedicta statuta sic disposita in praesens volumen collegimus, ipsorum discrepantiam concordavimus, resecantes superflua, supplentes defectus, dilucidantes obscura quaelibet et confusa, ut in eis de caetero nil superfluum, obscurum aut captiosum valeat reperiri. (Puc. II. 141)

[2] cum voluntate minoris et majoris consilii et cum laude populi, congregati sonitu campanarum; ili drugiem riečma: cum minori et majori et generali consiliis, cum laude populi in concione publica...

mena), a narodu ih oglasivaše općinski pristav.

Knjiga je reformacija razdieljena u 33 pagine. Posebne reformacije izlažu često čitavu stvar, koja bješe povodom stvaranja zakona. Podobno prvomu zborniku sadrži i knjiga reformacija docnijih zakona, koji postaše istom nakon prvoga izdanja.

c) *Knjiga zelena i žuta* (liber viridis et croceus) ne nalikuju, kako se iz svega vidi, na oba prije pomenuta zbornika i ne nose njihova karaktera, nijesu produkt jednodobne zakonarske radinosti dubrovačke, koji bi docnije samo dopunjivan bio novimi zakonskimi ustanovami. Oba zbornika valja smatrati kao knjige vieća, što ih čuvaše u općinskoj kancelariji, te opominju na češke „zemske desky". Te se knjige zovu u spomenicih „tetrazi vieća" (тетрагъ: τετράδιον); u njih unašahu zakone i naredbe, što su se ticale ciele općine, za tiem raznovrstne listine i akte, sastavljane u vieću. Zakoni, sakupljeni u zelenoj knjizi, dopiru od g. 1357—1460; oni u žutoj knjizi od g. 1460 do 1574. O sustavnoj formi obiju knjiga svjedoči njihovo razredjenje u glave i odsjeke (u zelenoj knjizi ima preko 200, u žutoj 231 glava).

d) Pomenuti zbornici jesu glavni izvor općega zakonarstva dubrovačkoga. Rani razvitak odnošaja trgovačkih i pomorskih izmedju Dubrovnika i njegovieh susjeda, moradijaše osim toga uzrokovati potrebu zakona trgovačkih i pòmorskih. Kako Makušev kazuje, stari ustav, koji se tiče trgovine i u opće vanjskih odnošaja dubrovačkih, jest od g. 1277; nu do nas doprie samo obnovljeni ustav, u raširenoj redakciji od g. 1413 pod naslovom: *Capitulare della dogana grande*, s dodatci kasnijimi, koji idu do god. 1674. Pravila su pomorska izložena u posebnom ustavu — *regolamenti della republica di Ragusa per la navigazione nazionale*.

e) Kao pomoć kod izučanja dubrovačkog zakonarstva važni su još raznovrstni akti i listine, pod općenitiem naslovom: *pisanja*, *povelje*, *zapisi*, *knjige*, *zakoni* itd. Po sadržini mogu se razdieliti u listine *dogovorne*, što spadaju na diplomatičke odnošaje izmedju Dubrovnika i Srbije, Bosne, Mletaka itd.; i u listine *sudbene*, *žalbene* itd.

Znatnije listine, koje se ticahu bitnih interesa općine, upisivali bi u knjige štatuta, kako je učinjeno u jednom posebnom slučaju g. 1392. Druge akte unosili bi po davnom običaju u viećne knjige ili druge zbornike. U 14. vieku imadjahu u Dubrovniku pored knjiga od vieća, još tako zvane *diversa cancelariae*, *diversa notariae* i *testamenta notariae*. U prvu knjigu upisivali bi akte državne, opravljane u kancelariji općinskoj; u drugu razne stvari sudbene i presude; u treću akte privatne, oporuke, ugovore itd.

f) U Dubrovčana, kao i u svieh sredovječnih Slovinjana, življahu oni krajevi, kojim bješe ostala njihova kolika tolika samostalnost i autonomija, takodjer pod svojimi posebnimi zakoni. Dan današnji poznata su nam tri spomenika *partikularnog* ili *mjestnog* zakonarstva dubrovačkog. To sù statuti: mljetski, lastovski, korčulski — triju ostrva, što su nekoč bila pod gospodstvom dubrovačkim. (D. sl.)

Slike iz života starih i novih naroda.

(Napisao Mijat Stojanović).

XI.

Lukrecia.

Lucius Tarkvinius bijaše postao kraljem, a kako, vidili smo iz desete slike, silom i zločinstvom, niti ga je izabrao senat, niti vieće potvrdilo. Vladao je strahom mjesto zakonom i pravom, užasom i strahom držao narod u stegi, zato ga prozvaše „Superbus" (gordi, oholi). On vladaše snažno, Etrusci s onu stranu rieke bojahu se njegova imena, Latine je bio podjarmio, te stenjahu pod težkim jarmom. Isti njegov narod dotjerao bijaše silovitom štibrom kao otimačinom i tlakom oko gradjevina do sdvojenja. Mnogi nesretnici očajavajuć sami si zadavahu smrt; okrutni silnik dade lješine samoubojica razpinjati na križ, nebi li takovom pogrdom zaplašio ostale. Patricije dražaše samovoljnimi odsudami, novčanimi globami, konfisciranjem imanja, neštimanjem i neuvažavanjem kotomnim senata, kojemu se tako omrazi do zla

boga. Nemareć i neobzirajuć se ni na desno ni lievo, koracaše siledjija strmenitom stazom svojom dalje, dok napokon obća mržnja iznadje priliku i sgodu, osvetit se i odmastiti za počinjene nepodobštine i opačine.

Grozeći se znaci navješćuju približujuću se oluju i buru. Orli bijahu svili gnjezdo blizu kraljevskoga dvora na vršiki njeke velike pome. Dočim stari izletili bijahu za hranom, doleti jato kobaca, razori gnjezdo, poubija još gološave orliće i pobaca ih dole, te odagna po tom povrativše se stare s njihova gnjezdišta. Kad skoro za tim kralj žrtvovaše i upravo sapaljivaše utrobu živinske žrtve na žrtveniku, doplazi zmija i ukrade meso žrtve.

Ovimi i drugimi čudesnimi znaci i predskazanji poplašen, odluči Tarkvinius pitati delfinsko proročište za savjet, i da nemora povjeriti tudjincu odgovor božji, odredi on svoja dva sina, Tita i Arunsa, da idu u Delfi. Kraljeviće pratijaše njihov stričević Lucius Junius Brutus.

Brutus bijaše sestrić Tarkviniusov; mati mu Tarkvinia bijaše udata za Juniusa Brutusa, plemenitoga Rimljanina i rodila ovomu dva sina. Nu kralj iz gadne sebičnosti bijaše uklonio s puta najprije otca, pak onda starijega brata, a mladji se znao sačuvati od iste sudbine samo tim, što se je sakrio pod krinku bedaka i prepustio svomu ujaku, kralju Tarkviniusu, uživanje svoga imanja. Taj Lucius Junius, poradi svoga bedakluka prozvan Brutusom, putovaše, kako već rekosmo s kraljevići, svojimi srodnici, u Delfi.

Brutus prikaza bogu, dočim kraljevići darovaše skupociene darove, samo drveni štap (palicu); ovaj pako, šupalj, skrivaše u sebi zlatan štap — tajni odsiev njegova duha.

Kad kraljevi sinovi svoj nalog izvršili i odgovor proročišta primili bijahu — izreka proročišta glasaše: Tarkvinius će pasti, kad bude progovorio pas čovječjim glasom — prohtjede jim se, čuti glas božji o vlastitoj budućnosti. Oni zapitaše, tko će od njih nasliediti otčev prestolj. Tko od vas najprije poljubi mater — bijaše jim odgovoreno. Kraljevići ugovoriše, nekazivati tu izreku otcu, i kad se povrate doma, da obadva skupa poljube mater, te da vladaju skupa; Brutus pako, koj shvatio bijaše izreku božju u dubljem smislu, pade, učinivši se kano da se je potepo i cjeliva zemlju obću majku svih umrli.

Poslanje u Delfi neodvrati tečaj udesa: što bijahu navjestili znaci proricanja grozeć se, brzo se izpuni.

Ardea, grad Rutula spotače svojim bogatstvom pohlepnost kraljevu. On pokuša osvojiti grad navalom, ali ga odbiše. Ništa mu neosta drugo, nego obsjedati dobro utvrdjeni, na strmenitoj hridi ležeći grad.

Dočim tako ležaše rimska vojska bezposleno pod šatori, sjedjahu jedan dan kraljevići časteći se skupa; pritoman bijaše i L. Tarkvinius, srodnik kraljevske obitelji, prozvan Kolatin, od grada Kolacia, u kom njegov otac, stričević Tarkviniusa Priskusa, postavljen bijaše po ovom za zavisnoga kneza. Razgovor mladih ljudi dodje na žene; svaki hvališe svoju; svadja posta žešćom; najposlie predloži Kolatin, da usjednu konje i osvjedoče se na svoje oći, da je njegova žena Lukrecia najljepša. Što reče, oni učine; odjezdiše na konjih ostrugami podbodeni u Rim, gdje iznenadiše kraljeve snahe pri obilnom objedu; odonud požuriše se u Kolaciu, gdje supruga Kolatinusova — bijaše već kasno po noći — preduć sjedjaše u krugu djevojaka službenica.

Lukrecia bijaše održala pobjedu i nesluteć, o čem se radi; nju priznadoše najljepšom; nu ona bijaše skupa uzpalila požudu u najmladjem kraljeviću, te mu srdce zinù posjedovat ju.

Poslie njekoliko dana dodje opet bez znanja Kolatinusova, praćen samo jednim robom u Kolaciu; kao srodnik primljen bijaše u kući od Lukrecie gostoljubivo. Oko pol noći, kad sve kruto spavaše, stupi on golim mačem u ruci pred postelj Lukrecie i zahtievaše, da mu se preda, kad već izcrpio bijaše pokušavajuć svako sredstvo nukanja i nagovaranja. Videć kriepostnu ženu nepokolebivom i stalnom naprama istoj smrtnoj pogibelji, navali na nju strahom od sramote. Zagrozi se, da će položiti udavljena roba uz njezinu lješinu i po tom kazati, ubio

ju je kano preljubnicu osvećujuć čast njezina muža. Smrt podnieti, kojom se pogrdjuje bez milosti njezina uspomena — ta pomisao smuti nesrećnicu: ona trpljaše i snošaše, što sam strah smrtni nikad nebi bio mogo od nje oteti. Kad pogrdni lupež njezina poštenja odišao bijaše, posla Lukrecia, puna pregorkoga, neizrečenoga jada u svojoj nesreći, glasnika u Rim k svomu otcu i poruka u tabor pred Ardeom k svomu suprugu, neka bi jedan i drugi došao svaki sa jednim vjernim prijateljem; ali brzo, jer se je dogodila strahota najveća.

Spurius Lukrecius, Lukrecin otac, praćen Publiusom Valeriusom, njezin suprug Kolatinus praćen Luciusom Juniusom Brutusom, zatekoše Lukreciu u najvećoj žalosti, obučenu u crno u njezinoj ložnici. Lukrecia htjede govoriti, ali stid i suze zagušiše joj glas. Jedva mogaše izreći, kako je grdno osramoćena, obezčašćena, i zakle i prekle muževe, ako su muževi, neka osvete to opako djelo. Zatim poteže u sdvojenju sakriven u svojoj odjeći bodež i rinù ga sebi u srdce. Tako umori sama sebe, da nebi jednoč rekla koja bludna žena, da je i Lukrecia preživila svoju sramotu.

Dočim se otac i suprug podadoše tugi svojoj, reče Brutus, sbacivši sa sebe krinku bedačtva, zadnju rieč osvete: izvuče krvavi bodež iz opale lješine, podiže ga u vis i zakle se, da će nasilnika i temerutnika Tarkviniusa i svu djecu njegovu progoniti ognjem i mačem i neće podnositi, da vlada u Rimu kralj.

Idjaše bodež od ruke do ruke i ostali opetovaše njegovu zakletvu. Zatim odnesoše lješinu na trg Kolacie i navjestiše narodu, što se je dogodilo. Sve se je sgnjušalo i sgrozilo; zatvoriše vrata gradska; mlado vojinstvo pograbi oružje i odvede jih Brutus u Rim.

U Rimu pobudi isti zločin isto gorčenje. Brutus kao pukovnik vitezova pozva narodni sabor, uzpali odavno tinjajući plamen gnjeva u srdcih naroda, i prinuka narod, izreći svrgnuće kraljevo sa prestolja i prognanje ciele kraljevske porodice.

Po tom ode u tabor pred Ardeom; vojska primi ga kličuć od radosti i pristupi uz zaključak naroda.

U isto doba izvješćen bijaše Tarkvinius o svem, što se je dogodilo, pohiti u Rim; ali nadje zatvorena vrata, izrečeno svoje svrgnuće, prevrat gotov i svršen. Morade se podati nuždi i odputova sa svoja dva sina u Cere, u zemlji Etruskoj. Njegov zloglavi, najmladji sin Sekstus ode u Gabiju, gdje ga stiže bič osvete za zločin učinjen Lukreciji.

Dvadeset i pet godina bijaše vladao mladji Tarkvinius; Tarkvinius superbus bijaše zadnji od sedam prvih rimskih kraljeva.

Ana Katar. grof. Frankopanka-Zrinska.

Životopisna crta.

(Od Iv. Kukuljevića Sakcinskoga).

(Konac.)

Koncem srpnja 1670 odvedoše pod jakom stražom suprugu i najmladju kćerku Petra Zrinskoga iz Čakovca u Gradac. Bijaše jim strogo propisano, što mogu sa sobom ponieti, dapače isti broj haljina. Na putu oslabi Ana Katarina Zrinska na toliko, da je u Vildonu u Štajerskoj počivati morala čitav jedan dan. U Gradcu zatvoriše ju u manastir Dominikanka na Tummelplatzu, dadoše joj više soba i petero služinčadi, ali i 12 mušketira za stražu. Niti grofica niti služinčad nesmjedoše izaći izvan manastirskih zidina. Što je za život potrebovala, bijaše namireno iz konfisciranih dobara njezinih dvijuh porodica, premda je podpora veoma sporo dolazila, a ona često u svem oskudjevala, radi česa je gorko tužila u svojih listovih pisanih caru, Lobkovicu i dvorskoj komori u Gradcu. U pismu od 2. siečnja 1671, pisanom u svojoj „tamnici“ (aus dem Arrest) molila je ministra Lobkovica, neka se zauzme kod cara za nju, za supruga i za djecu, pošto već devet mjeseci o njima ništa čula nije. „Tu me u Gradcu“, piše ona, „drže s mojom kćercicom pod strogim zatvorom, nepuštaju ni žive duše, osim izpovjednika, do mene, i postupaju samnom na grozoviti način.“ U istom smislu pisà isti dan caru, moleći za svoga muža, za bolju odjeću, hra-

nu i službu, na što joj car dopita mirovinu od 100 for: na mjesec, nu nedozvoli joj kučije i konje, da se može voziti u crkvu i na zrak.

U tom strogom zatvoru bijaše joj jedina utjeha, što je imala za zabavu i razgovor kraj sebe svoju najmladju kćer Zoru Veroniku, a za podvorbu dva Hrvata, pomoćju kojih dopisivala je na sve strane. Nu od svoga muža i brata nedobi nijednoga glasa. Nezna se ni to, da li su joj predali ono posliednje pismo na hrvatskom jeziku, što joj njezin muž u oči svoje smrti dne 29. travnja o sedmoj uri pod večer godine 1671 iz Novogamiesta pisà, u kojem joj svoju i njezina brata smrt javlja, i nju sa svojom kćercicom blagoslivlja.[1] Ako je ikad ono pismo primila i čitala, možemo si pomisliti strašan utisak, što ga je grozna ta viest u njoj počinila. Da je ipak u mjesecu svibnju za njihovu smrt jur znala, o tom nema dvojbe.

Ali još nebijaše svim njezinim nevoljam konac. Car Leopoldo odredi još dne 22. lipnja 1670, da se njezina najmladja kćerka imade predati drugamo na odhranjenje, gdje će biti odgojena u pokornosti i krieposti. Ali mati borila se po svoj prilici kao lavica za svoju kćer, i zadržà ju još godinu dana kod sebe. U mjesecu rujnu g. 1671 dodje pooštrena zapovjed, da se kćerka ima udaljiti od matere.

Preponizne molbe posliednje Zrinske-Frankapanke nebijahu uslišane. Njezina kćerka Zora Veronika, tada u 18. god., puna uma, života i uznešeno-melankoličkih misli, odtrgnuta je na silu od matere svoje i stavljena u manastir kaludjerica sv. Uršule u Celovcu, gdje i sama morade postati kaludjericom. Poglavarica toga manastira javi došašće mlade Zrinske dne 15. veljače 1672, te reče: „Sie sei etwas heiklig, der Pflege mehr bedürftig, aber es würde für sie gesorgt.“ Ali još sliedeće godine dne 16. svibnja 1673 tužila se njezina mati caru i Lobkovicu, kako dobiva viesti, da njezina kćerka u manastiru u svem strada, da joj nedadu govoriti s drugim čovjekom, nego s njezinim izpovjednikom, te da ju sile da postane kaludjericom, proti čemu se ona postojano brani. Dapače ni odjeće joj nisu davali, već je morala nositi poderane haljine.[1]

Sve ove grozovite tuge nemogaše da kako slaba i bolestna žena, kakova bijaše tada Ana Katarina Zrinska, za dugo vrieme pregorjeti. Odaljena od svih onih, s kojimi ju vezaše krv, čustvo, srodan duh i jednake misli; sapeta u najljuće verige tuge i vječnoga stradanja, iznemogne sasvim, te uznešen živahan duh i um njezin obastre koprena zdvojenja. Ona poludi napokon — umre dne 16. studena 1673 i bje u kaludjerskoj bieloj odjeći, u crkvi Dominikanka u Gradcu zakopana. Kamo su dospjele njezine zaostavše stvari? tko će to znati. Njezin veliki kalež, crkvena odjeća i oltarna slika iz priredjene za nju kapele, dodjoše kao riedki spomenik u crkvu gradske župe u Gradcu, a mi moramo žaliti, da nam ni njezine slike nesačuvaše, da bi ju barem u mrtvom kipu sporediti mogli uz zaostavše podobe njezina muža i brata, njezina sina i kćeri Jelene.

Ovo je sve, što smo znali kazati o znamenitoj ženi, kojoj slične nema povjestnica hrvatska, a spada u kolo književnika XVII. vieka, jer se ona kao rodjena bogata grofinja, kao svietla banica, kao punica hrabrih principa, nije stidila, poput sadašnjih izkvarenih tako zvanih aristokratica, gojiti narodni svoj hrvatski jezik, te podupirati umom i radnjom hrvatsku knjigu.

Još godine 1660 napisà ona u Ozlju gradu malu molitvenu knjigu, koju dade g. 1661 tiskati u „Bnecih pri Babianu.“

Kao rodjena primorkinja pisala je dakako jezikom čakavskim, ali ima pomješanih rieči kajkavskih, a i magjarskih, koje su u ono doba u sadašnjoj Hrvatskoj udomaćene bile; kao n. p. engedovati, ország, tovaruš itd. Ali je svakako bolje pisala hrvatski, nego mnogi tadašnji i kasniji redovnici i svećenici, što su u sadašnjoj Hrvatskoj izdavali kojekakove pobožne knjižice, a i bolje verze pravila, nego njezin suprug Petar.

[1] Gł. Arkiv VIII. str. 227.

[1] Tagespost 1867. N. 63.

Moglo bi još nastati pitanje, kako je izvanrednu ovu gospodju, nadarenu svimi vlastitostmi velikoga duha i uzvišenih misli, kojoj slične malo ima povjestnica žena svih vjekova, i koju Hammer-Purgštall starom Rimljankom po duhu i po obličju nazva, — smatrao vlastiti njezin narod, kojemu ona htjede, kako ju potvoriše, postati kraljicom?

Na ovo pitanje težko nam je odgovoriti, jer se u tom narodu nepojavi ni za njezina života, ni kasnije, uprav ništa, što bi dalo slutiti, da je taj narod ikada shvaćao njezine uzvišene misli, njezine duboke ćuti, njezin uznešeni duh i požrtvujuće srdce.[1]

Prosti naš narod u hrvatskom provincialu pripovieda još danas o Zrinskoj-Frankapanki, da je ona izdala svoga muža i brata, te da se onda u sdvojenju strmoglavila sa prozora grada Ozlja u duboku Kupu, što izpod visokih stiena ozaljskih romantički žubori. Kolika je ludost u toj lažnoj pripoviesti, netreba nam spominjati poslie onoga, što smo poviestno izpripoviedali.

Ali književni ljudi onoga vremena u sadašnjoj Hrvatskoj valja da su bud od straha, bud od čednosti mučali? — tko će to sada znati, ali oni, koji pisahu, dapače pjevahu o njoj, pisaše i pjevaše nedostojno. Da su Niemci i njeki Talijani na Frankapanku pravili satire, i da su rigali na nju jed i čemer, tomu se nemoramo čuditi; ali da se našlo pisaca, dapače kako rekosmo pjesnika, koji su pogaženu, smrvljenu, u skrajnoj nesreći i tuzi jadikujuću ženu u pjesmah sramotiti i proklinjati mogli, toga se od hrvatske duše nebi nadali bili.

---

[1] Hammer-Purgštall pripovieda, da je ona višekrat zaklinjala se, da je sáma kriva svemu, samo da spasi svoga muža i brata; pa kad ove pogubiše, zamoli, da ju saslušaju u Gradcu zajedno sa Tattenbachom, kojega htjede takodjer time spasiti, što je njegovu krivnju na se uzimala, nu Tattenbach nadvladan od njezine veličine, prizna sa suzami, da plemenita gospodja negovori istinu. (Die Gallerin auf der Riegensburg. p. 269).

Stari novci iz Macedonije.

(Sabrao Stjepan Verković).

G. Verković se na najjužnijem kraju Jugoslovjenstva trudi i muči oko iztraživanja starih spomenika, naročito jugoslovjenskih. On do 16 spomeničkih nadpisa grčkih, rimskih i slovjenskih objelodani u IV. knjizi „Arkiva“ našega povjestničkoga družtva, a ovih dana poslà u Zagreb jednomu svomu drugu iz mladosti za sbirku starih novaca sliedeće novce:

A. Monete srbske.

Stj. Uroš I. veliki.

1. ĪC. X̄C. Isus na prestolju sjedeći K. S. STEFANVS. STEFAN. REX. Sv. Stjepan prvomučenik sa otvorenim licem stojeći, predaje barjak kralju gologlavomu stojećemu. Sa svim istovjetan sa savremenimi novci mletačkimi, nazvanimi „mapapanima“. Liep je i vrlo riedak sa imenom СТЕФАН.

2. Isti, samo što u mjesto Стефан stoji „VROSIVS“.

3. Isti tip no drugoga novijega kalupa. Liep.

4. Isti tip, samo što Sv. Stjepan u mjesto barjaka predaje kralju dvostruki krst; a od spasiteljeve strane ima sigla monetalna T.

5. Isti tip, samo što je kralj predstavljen s krunom na glavi, a od Isusove strane ima slova: p—R. oba su vrlo riedka.

6. Kao predjašnji, samo što od Isusove strane ima siglu kovnice: T—O.

7. Isti tip, samo se razlikuje po monetalnoj sigli: M—J. od Spasiteljeve strane.

Stjepan Uroš III. Dečanski.

8. ĪC. X̄C. Isus na prestolju sjedeći.
ȣ
K. ρ. — Dvie osobe okrunjene, stojeće
ш
pridržavaju zajedno dvostruki krst s lievom rukom, a u desnicama imaju žezla. Črezvičajno važan i riedak.

Stefan Dušan Silni.

9. IC. XC. Isus na prestolju sjedeći; ima: N—O. K. MONITA—REX—STEFA. Krugom pisano vrlo riedak. Šlem. —

10. Isti tip, samo od Isusove strane ima drugu siglu monetalnu —: Ж—D.

11. Isti tip, samo ima drugu signu monet.: L—.

12. Isti tip, samo nadpis drugčiji: DECI. GRA. REX-STEFANVS— a od Isusove strane ima: okrunjena glava. Vrlo riedak.

13. Kao predjašnji, samo što od Isusove strane ima u mjesto okrunjene glave: — M—O.

14. IC. XC. Isus na prestolju sjedeći. K. сфъ—грь. Dvie osobe okrunjene, stojeće; pridržavaju zajedno dvostruki krst. Črezvičajno riedak.

15. Lice. Kao na predjašnjem, samo što sa strane ima: N—O. K. сфъ—грь. cara sa žezlom stojećega krunišu dva angjela leteća. Črezvičajno riedak.

St. Uroš mladji.

16. VROSIVS—IMPERATOR. Šlem. K. ущ—грь. Car okrunjen i sa žezlom u ruki sjedeći. — Vrlo riedak.

Vukašin.

17. IC. XC. Isus sjedeći. K. **вь. ха. бл. благовърни. краль. Влькашинь.** pisao u 6. redaka. Vrlo riedak.

B. Monete bugarske.

Jasen I. Veliki.

18. IC. XC. Isus stojeći sa otvorenim licem; blagoslivlje obima rukama; sa strane ima; —грь—т. е. Jasen car redak. K. Dvie osobe okrunjene, stojeće, pridržavaju zajedno barjak, ima sa strane: M̊

C. Monete grčke.

19. Acanthus Macedoniae. Polovina vola. K. Inkuzum.

20. Chalcis Macedoniae. Glava Apolova. K. ΥΑΛΚΙΔΕΛΝ. Lira. Vrlo riedak.

21. Heraclea Sintica. Labud i Salamandra. K. Inkuzum.

22. Neopolis Macedoniae. Marka. K. ΝΕΟΠ. Glava venerina.

23. Istiaea Eubeae insulae. Glava ženska. K. ΙΣΤΙΑΙΛΝ. Polovina ladje.

24. Dispaea Achasae. Glava Jupitrova. A✕C / EY Sve u kruni Laurovoj.

25. Arcadia. Glava Jupitrova. K. Bog pan sjedeći na kamenu. Riedak.

26. Oponto. Glava ženska. R. Ratnik. Riedak.

27. Heraclea dycaniae. Glava sa šlemom. K. нра. Vô bjesni — furioso — riedak.

28. Tarentum Calabriae. Konka. K. Delfin.

29. Alexander I. Mac. rex. Jarac K. Inkuzum.

30. Archelaus I. Mac. rex. K. Bust lava. Konjanik naoružan sa dva kolja. Vrlo riedak.

31. Philippus II. Mac. rex. Glava golobrada. K. ΦΙΓΙΠΠΟΦ. Konjanik.

32. Alexander III. Magnus. Glava Herkulov.a K. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ. Zevs sjedeći pridržava na olanu orla.

33. Philippus III. Mac. rex tip opakvi isti kao na predjašnjem novcu. — riedak.

34. Insula Thasus. Sileno inginochiato. K. ΘΑΕΙΑΝ Amfor.

U Serezu 18. kolovoza 1868.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Mi se politikom nebavimo i zato u ovaj list nespadaju viesti o razsvjeti grada, o bakljadi itd., što se je ovdje posliednjih dana sbivalo, ali javit nam valja, da je velezaslužni za domaće nam školstvo pisac i profesor g. Adolf Veber, ravnatelj gimnazije zagrebačke pridieljen za izviestitelja vis. kr. namjestničkomu viećn.

S kojim nevlada stranačka strast, taj će se tomu radovati, što se učenjaku, kakov je Veber, a u dobi, u kojoj je on sada, upliv na naše školstvo širi. Ako li se prigodom domaće svestrane reorganizacije, o kojoj se govori, naše škole povjere sasvim Veberu i Jurkoviću, onda se je nadati, da će naše školstvo napredovati pravom stazom — narodnom!

— Danas 7. o. m. čitat će u 5 sati u nar. domu pravi član akademije g. Gj. Daničić razpravu: o gramatičkom djelu Konstantina filozofa, pisca XV. vieka.

Iz **Varaždina.** (Dopis.) Javljam vam tužnu viest, da je jedno za narodni nam napredak toli žestoko kucajuće srdce prestalo tući; 24. rujna umre, a jučer sahranismo ga — našega Ivana Šlintnera na varaždinskom groblju. Izvrstni taj mladić svršio je izpit zrelosti i naumio se posvetiti pravoslovju, ali mu smrt preprieči osnovu, kao što prekinu radnju na književnom, njemu tako dragom polju. Škoda što si je pjesničke prvence, pune bujnih misli, uništio, ali ostadoše mu na vječnu uspomenu njeki izvorni epigrami te: Lucrezia Borgia prev. iz Viktora Huga, Du contrat social iz Russeaua i više pomanjih članaka iz Chateaubrianda. Za tako radinim, nade punim mladim rodoljubom naša će omladina, t. j. i mladež i starci, koji su mladjahnih, naprednih misli, pravedno uzdahnuti: Rano li odè, pokojna ti duša!

Iz **Siska**. (Dopis.) Neće li ovo trgovište zastiditi glavni nam grad domovine! Mi smo običavali do sada prihvaćati istom ono, što se je u Zagrebu prokušalo, ali sad se u nas radi o novom družtvu — u domovini našemu svakomu mjestu i koristnom i potrebnom; pa će ga valjda Zagrebci, kad se reče „probatum est“ prigrliti. Čujte, o čem se radi i kakov nam je priv. odbor razposlao poziv: Umjetnost u vježbanju tiela, kako li bi se hrvatski nazvalo turnovanje, bje već starim Grkom jedna od zapovjedi u narodnom odgojivanju te jim postala bila neobhodno potrebnom ustanovom, da si tielo „to orudje duha“ uzgoje liepo i skladno.

Kako je neobično oplemenjeno zdravo i skladno razvijeno tielo, a kako li takvo djeluje na duh, kakvu mu odvažnost daje, kako uzdanje u se diže i svu životnu krepčinu jača! Tà tomu se kod Grka još sada čude ljudi; a Grci su to postizavali gimnastičkim vježbanjem i plemenitim, s tim nerazdruživo skopčanim duševnim nastojanjem, i to tako, da jih još danas medju svimi puci staroga vieka smatramo za tjelesno najljepše razvijene i duševno najbolje izobražene, dà još do sele u njekih predmetih umjetnosti i znanosti za nedostižive.

Ali su oni i gojili gimnastičku znanost najvećom pažnjom, oni su u svih gradovih dizali veličanstvene gimnazije i palače, što no jih je država prekrasno uredila i brižno uzdržavala, te su sbilja iz tih gimnastičkih vježba nastavše narodne igre bile u njih najsjajnije i najsvečanije narodne borbene igre. —

S propadom starih Grka propadoše i te umjetne harmonične tjelesne vježbe i s njimi skopčane borbene igre.

U drugom više manje prostijem obliku nalazimo medjutim slične tjelesne vježbe i borbene igre kod svih starijih naroda, dà u sriednjem vieku je jedna vrst tih tjelesnih vježba pod imenom turnira i prilično se razširila bila u plemstvu i u narodih sve dok nije našast barut i tim reć bi tjelesno vježbanje izgubilo očevidnu svrhu i malo po malo posve izčeznulo.

Nu misaoni ljudi u narodih uvidješe do skora strašne posljedice, nastale u njih i pucih njihovih sbog toga, što su tjelesna vježbanja prestala, pa su početkem našega stoljeća na raznih mjestih osobito u sjevernoj Njemačkoj revno oko toga nastojali, da tjelesne vježbe s nova uvedu. Razne vlade priznaše turnovanje kao polugu, da se puk duševno i tjelesno ojača i okriepi te uvjerivši se o tom, da im je neosnovan strah da bi umjetnost vježbanja tiela predtečom bila revolucije, podupirahu svakim mogućim načinom, da turnovanje u vojski i u školi dobije u odgojivanju isto mjesto, što ga imadu čitanje, pisanje i računanje.

Odrasli ljudi sdružavahu se u tjelovježbena družtva tako, da su 1. srpnja god. 1862 već u samoj Njemačkoj bila 1284 tjelovježbena družtva sa 134.597 članova, kojim još valja pribrojiti do 25000 u družtvu turnujućih djećaka.

Na svečanosti turnista u Lipsiji 2—6. kolovoza 1863 bijaše već zastupano 1700

družtva, a g. 1864 bijaše već 2200 družtva sa prieko 300.000 članova.

Da se tolike koristi umjetnosti tjelovježbanja za okrepu zdravlja kao i za što veći razvoj tjelesne i duševne snage i kod nas dobave i uvedu, pozivljemo uljudno svu onu p. n. gospodu, koja su sklona budi osobno učestvovati na vjezbah umjetnosti turnovanja (s početka kod turnovanja i mačevanja, sgodom i kod plivanja i jahanja) ili takve malim godišnjim novčanim prineskom podupirati, da se izvole potruditi na dogovor u dvoranu kaptolske gostione.

U ime utemeljnoga odbora.

Književnost. (Hrvatska i srbska). Književna zabava hrvatsko-srbska. Sv. III. (jesenski). Od Velimira Gaja. U Zagrebu 1868.

— Čitanka za III. razr. dolnje gimnazije. Sastavio Adolf Veber. U Beču nakl. škol. knjiga. U 8 ni str. 298 stoji 54 nvč.

— Čitanka za IV. razr. dolnje gimnazije. Sastavio Ad. Veber. U Beču nakl. škol. knjiga. U 8-ni str. 370 stoji 69 nvč.

— Opis carevine austrijanske. Za male gimnazije i male realke sastavio Lud. vitez Heufler preradio prof. dr. Pet. Matković. U Beču nakl. škol. knjiga. U 8-ni str. 325. Stoji 80 nvč.

— Dra. Franje Močnika: Pouka u računicu za malu gimnaziju. I. razr. Prev. Iv. Čačić. U Beču nakl. šk. knjiga. U 8-ni str. 280 stoji 60 nvč.

— Katolički katekizam s kratkom poviestnicom vjerozakona od stvorenja svieta do danas. Za realne, preparandialne i ine višje učevne zavode. (Po Regenburžkom katekizmu). U Beču nakl. škol. knjiga 1868. U 8-ni str. 304 stoji 55 nvč.

— Pismovnik. Uputa u sastavljanje različitih listova i poslovnih sastavaka. Za IV. razr. glav. učiona. U Beču 1868 u 8-ni str. 185 stoji 28 novč.

Svašta. Naša zemljakinja gdčna. Matilda Malingerova, prva pjevačica na kr. dvorskoj operi u Monakovu udaje se za ondješnjega predstavljača prvoga ljubovnika Düringsfelda.

— Družtvo sv. Mohora za izdavanje slovenskih knjiga ima 10.458 članova, iz same Koruške 1221. Hoće li tako hrvatsko „Svjetlo?“

— Podrum za blago. Medju raznimi sgradami, koje su u Parizu dozidjivane uz kuću, gdje je banka francezka, najznamenitiji je podrum, gdje će se čuvati blago. Zidovi u tom podrumu strašno su debeli. Kad sidješ niz prve stepenice, koje vode u triem, naidješ kao na prvu zapreku na njeka gvozdena vrata s tri brave, od kojih ključeve drže gubernator bankin, blagajnik i cenzor. Vrata se daklje ta mogu otvoriti samo kad dva tri ova činovnika dopuste. Kroz vrata ova udješ u prvi odielak, gdje se čuva gotovina za potrebe koje teku. Kasa, u kojoj se drže novci, tako je napravljena, da ako neznaš tajnu, kako je sklopljena a dirneš gdje mu drago, odmah se u njoj stane okretati njeka sprava, koja takov štropot napravi, da se moraju da uzbune svi, koji se god u kući nalaze. Drugi odielak za ovim ide na okrug, a ulazi se unj kao i u onaj drugi. Tu su ti sanduci koji nemogu izgorjeti i u njih sve važne artije, dokumenti bankini i privatni depositi. Istom poslie ovoga odiela dolaziš u pravi podrum, a i tu na vratih opet ima više majstorskih brava. Ta se vrata okreću o njeki jezičac. Kroz ova vrata sidješ u dubok zdenac sa stepenicami u kovitlac, na kojih je mjesto samo za jednoga čovjeka, a vode u podzemne galerije, koje su 420 stopa dugačke. Ove su galerije pune gvozdenih sanduka, a u njih je zlato i srebro u šipkah ili u novac skovano. Na svakom sanduku stoji napisano, koliko iznosi, šta je u njemu. Veće sigurnosti radi zdenac se za jedan časak može zaroniti zemljom a podrum napuniti vodom, ako bi blagu ma od kuda grozila opasnost kakva mu drago.

Rebus. *

(Od Fr. Sajvrta).

VČ		ih		VI
	ih	ih	ih	
ŠO		ih		ŠD

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 42. Odgonetka (zagonetke u br. 38.) **M**ani**N**, Duer**O**, Cond**E**, Cromuvel**L**, Carthag**O**, **X**anthip**P**, **X**anthip**A**, **I**spaha**N** „godina MDCCCXXI = 1821: Napoleon.“ Riešiše gg.: Ilija Ogrizović, Skender Lochmer i Jovo pl. Ostoić sva tri u Senju, Cezar Odoni, gimn. na Rieci.

☛ *Molimo učtivo onu gg., koja nam za „Dragoljub“ duguju, da nam zaostatak što prije izvole poslati,*

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake striede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

(II. dalje).

— Bilo je kako mu drago, ali je istina. A ja neidem u boj.

— E pa kad vam se neće, odvrati prvi drugomu, a vi činite kako vas volja, nu mislite li, da imate pravo, to vam je dužnost, da govorite javno, a ne da potajno narušavate mir, jer bi —

Otu prepirku primjetili jedan ovdje, drugi ondje, pa se za malo raznio žamor cielom dvoranom. Na to će veliki župan videć obću uzrujanost:

— Ima li tko, gospodo moja, štogodj za ili proti predlogu, nek ustane i neka govori!

Nitko se neustaje i sve je tiho.

— Još jednom pozivam svakoga, koj bi imao štogod primetnuti, da govori, dok je tomu hora!

I opet sve tiho.

— Daklem je pomoćju božjom zaključeno, da će se u našoj slavnoj županiji insurekcija podići i svaki se od nas mora za tjedan dana u Žilinu postaviti.

— Vivat kralj Matija! Slava velikomu županu! Slava! odjekivalo se dvoranom i hodnikom, a skupštinari se razidju.

— Možete si zaključivati, štropotati i vikati, koliko vas je volja. Za to si ja malo glavu tarem, reče jedan izlazeći iz dvorane.

A drugi će:

— Niti neznaš zašto i u koje ime — nego te samo tjeraju u boj — ajdete si slobodno, ako vam se hoće krvi uzalud lievati.

Treći:

— Nebude s te melje kruha. Gospodin je Jiskra šutio, Komorovski a i Pankrac su šutili. Hodite, samo hodite, ja ću se onoga držati, koj mi je domu najbliži. — Doći će vam već do gusta!

— Što vičete sada još proti decisiji? Zašto niste onda govorili, kad su vas na to pozivali?

— A pravo imate, odvrati treći, što bi si toliko glavu razbijao, kad i onako znam, da s toga ništa nebude. Niste li čuli, kakovi se glasovi raznose? Kazat ću, ali samo vam, da se nebi dalje raznieło, da je palatin s izbranim kraljem zadovoljan, i znajte, da će palatin uviek proti Hunjadovcem biti; i mi smo s Jiskrom proti njim bili, te smo s palatinom u toj stvari složni, pa makar je Matija i kraljem, to nas ništa neplaši. S Gorjanićem (Garom) smo držali, a s njim i sad držimo! Znadete li, kako smo kod Lučence Matijaševa otca izprašili? Zar mislite da nemožemo to isto i s njegovim sinom učiniti? Nu znate li što? Liepo vam je u takvom vremenu živjeti, kad nema ni kralja ni

gospodara. Onda si grabimo, što hoćemo, činimo, što nas je volja i bijemo, koga nam je drago, nu plakati mu nedamo: takav je život začeo opet Jiskra s palatinom. Riečju, neidemo u Beč. Nadvornik je izabrao cara Fridrika za našega kralja, a i mi ga hoćemo! Vivat!

U to se porodi vika i buka. Kraljevska i Jiskrina stranka staše se prepirati i po Želini naganjati. Vivat Siladji! Vivat Gorjanić! Vivat Jiskra! čulo se po ulicah žilinskih. Ej, brate, što ćeš već na tom svietu. Kad ti se koješta sgadja, što ti nemože biti po volji. Tuj se sipaju blieski i striele — tamo šumi grom i pakao — bliešte se sablje, fokoši i valaške — čuju se psovke do lopova i pseta — čuje se vika: objesite mu processum dehonestationis, fiškalnu akciju, kriminalni proces — i tko bi sve zapamtio te razabrao, što se u toj vrevi i u tom metežu viče i preklinja. Najednom zagrmi: „Vivat veliki župan!“ i „Vivat pan Jiskra!“ da su se potresli bedemi žilinski. Oba naime velikaša, čuvši viku razpuštenih plemića, dodjoše da jih utišaju. Veliki župan i Jiskra nagovarahu jih, neka bi se razišli, a obje stranke posluhnule i razilazile su se škripajuć zubmi i grozeć se pjesnicami, ali dugo jošte za tim čule se gadne psovke i kletve.

III.

Stari je grad sada tužna samo ruševina, koja nemože zaboraviti stara svoja liepa vremena i za to se neprestance ogledava u bistrom zrcalu pod njim bučećega Vaga i u tom zrcalu nazire barem sjenu prošle svoje slave. Stari je sada grad pusta samo razvalina, ali njekoč je drugačije bilo, pa ću vam barem nješto o njem kazati, kad vam ipak nebih svega izpripovjedati mogao.

U davno doba bio je Stari grad dobro slavne porodice Pankracovske; a u doba Jiskrino bio je ognjištem i središtem mnogih čina, jer je Pankrac, nasljedni gospodar Staroga grada cielim Turčanskim krajem vladao, te štogod se u cieloj okolici imalo izvesti, to se najprije moralo u Starom gradu speći. Podanici se bojali Staroga grada, jer što je gospodar zaželio, to je moralo biti, pa makar sviet propao, a plemići se srdili, što se Pankrac malo na njih obzirao, držeć se onoga šakačkoga prava: tko jači, taj kvači, pa čemu da se čovjek obzire na slabijega, kad ovaj mora plesati, kako mu jači zagudi. Pankrac je bio vrlo moguć, jerbo se oko njega sakupljali stari u boju osiedjeli češki vojnici, te tako postade Stari grad strahom i trepetom ciele okolice.

Ali su se za to takodjer kojekakvi zli glasovi o Starom gradu i panu Pankracu raznosili. Starci su pripoviedali, da je otac sadanjega gospodara posve drugi čovjek bio, svakomu mio i od svakoga štovan. Sviet je mislio, da je Stari grad u savezu sa zlim duhom, i kad bi gdjekoga za uvieke nestalo, ili kad bi komu noću zapalili kuću i uzeli mu sve, što je imao, šaptali su ljudi medju sobom, da su to učinili junaci iz Staroga grada ili iz Strečna, jer i Strečno nije bilo mnogo bolje, dapače govorilo se, da je mnogo gore od istoga Staroga grada.

Po cieloj se okolici raznosio takodjer glas o mladom gospodinu, koj je upravo u Nitri škole dovršio, ali se o njem samo dobro govorilo, pa premda je istina, da jabuka nepada daleko od stabla, to vjeruje takodjer sviet, da se unuci obično u stare svoje djedove uvrći znadu. Pa je i sbilja gospodičić Milko dobar, tih i ljubezan bio; mnogi su govorili, da nezna ni vodu uzmutiti, da nebi ni muhe uvriedio, ali koji ga poznavahu pobliže, pripoviedahu, da se znade kano pošten čovjek za onoga hrabro zauzeti, komu se krivica čini, makar da je inače svakomu jednako prijazan.

— Dobro, da si mi tu sinko, pozdravi stari Pankrac svoga iz Nitre nadošloga Milka, vrlo me veseli, što te vidim — samo da bi mi već jedan put živjeti začeo. Kad sam ja bio mlad, nismo si toliko naukom glave trli; nješto malo sreće, nješto sile i jakosti u mišićah pa sgodan čas, bilo je čovjeku sve, čim si je put boljoj budućnosti prokrčio. Tako sam ti i ja gospodinom postao, cieli me Turoc sluša a i sam se mogući car Fridrik nesrami s Pankracom prijateljevati. Što napokon imam od toga svega? Ništa nego da se sviet mene boji i da

me na oko samo časti. Nu sve će to, sinko, tebi dobro doći, što misliš, nebi li kada barem palatinom ugarskoga kraljestva postati mogao, ako mu do toga nestane traga?

— Otće moj, odvrati Milko, želje se moje neusudjuju jošte tako daleko posegnuti. Da budem vriedan, pa da država zasluge moje uvaži, nemarim, ako me pomoćju božjom i povise na toliku čast, ali da bi ja svojim častohlepjem domovini škoditi imao, toga, ljubezni otče, neću nikad učiniti —

— Aj, što brbljaš o zaslugah, kakove zasluge? izdere se otac. Što si i to u svojih knjigah naučio. O kakvom to častohlepju, o kakvoj to škodi govoriš? Moj sinko, kakva ti hasna od života, ako drugomu samo, a ne sebi živješ?

— Otče, otče, što bude od nas pojedinaca, ako nestane države, ako ju neprijatelji raztrgaju i raznesu, kako ti veliš? Zar neće i nas s njom bez traga nestati?

— Šuti mi hlapče! Zar si se tako naučio volji otčevoj pokoravati? Jedva si mi zakoračio preko praga, pa bi već rado da ukoriš mnogogodišnji trud otčev, kojim je za tebe skrbio. Nu deder mi ipak kaži, kakve si si zlatne kule u zraku sazidao?

— Da služim vjeri, domovini i — kralju Matiji.

— Tako! Alaj si baš liepe i vriedne stvari odabrao! Vjeri ćeš služit, koja hoće da iztriebi vjeru tvoga otca; domovini, koje nema, i kralju Matiji, s kojim se Siladji kano s lutkom poigrava. Baš si se namjerio na liepe stvari! Ha, ha, ha! Više o tom ni rieči — sad ćeš u školu k otcu svomu, nebi li ti ote muhe iz glave izbio i naučio te, kako treba da na tom svietu živješ.

— Zaludan će biti trud tvoj, dragi otče, tvoj sin ostane kakav je sada. Nemarim, bit ću ti robom, samo mi ovaj put dopusti, da idem s Matijom u Beč.

— U Beč mi neideš. Kako bih ja mogao poslati sina svoga proti Fridriku, najmilostivnijemu zaštitniku svojemu i prijatelju.

— Ako ti je prijatelj, otče, a ti izposluj kod njega, da nam preda krunu. Otče! kad možeš, oslobodi nam državu od rata i boja.

— Nek se bije, tko se hoće, što je meni do toga. Da preda krunu Matiji? A k čemu? Zašto je Siladji gubernatorom? Zašto nije mogući Jiskra njegovim namjestnikom? A po smrti njegovoj Pankrac, sin pako Pankracov nadvornikom?

— Otče, pravo je sveto, pravo priznaje Matiju kraljem, a mi s njim —

— Hlapče! lupnu stari Pankrac nogom. Ja ga nepriznajem, pa ga nesmiješ ni ti priznavati. Pokazat ću ja svietu, što mogu, i to da će i Matija i Siladji pasti — čekajte samo, čekajte — vidjet ćete, kakvu će vam Pankrac i Jiskra čorbu zakuhati. Zar nije Jiskra a i Pankrac mogućniji od svih Hunjadovaca? Zar nema poljski kralj, slavni potomak velikoga Ludovika, veće pravo na ugarski prestolj nego golobradi Hunjadovac, koj nije ništa veći niti vriedniji od Pankraca ili drugoga koga plemića?

— Dragi moj otče, nepsuj kralja, koga je sveta volja cieloga naroda izabrala. Pomisli na svetost prava.

— Ni slovca više — ići ćeš s Jiskrom, on će te učiti, on će ti pokazati, da čovjek bez prava dobro na tom svietu proći može —

Pankrac je umuknuo, ali oči su mu nabrekle krvju, a cieli se uztresao kao jasenov list. Moguće, da Milko nebi više živio, da mu nije upravo jedini sin bio, vele bo ljudi, da je jednom prije mnogo godina Milkovu majku sbog njekakva pregovora dao u duboku tamnicu baciti, gdje je i umrla — pa s toga pod stare svoje dane mnogo i mnogo toga Milku propušća, što bi drugi nedvojbeno životom platio.

IV.

Daleko i široko letaju oblaci po nebu, duboko i visoko duvaju vjetri u zraku, ali nikad se u kratak čas tako daleko i široko nerazilaze oblaci, kako se razširuje glas ljudski, nikad nedosižu vjetri toliku dubljinu i visinu, koliku dosegne dobra misao ljudska.

Jedva se pročulo državom, da Matija kani proti Beču, jedva dočule županije njegovu zapovjed, da se svaki dvadeseti

muž u vojsku stavi, eto se već svagdje velike priprave čine. Gospoda plemići pašu sablje, čiste dolame, udaraju bojne kalpake s perjanicami na glavu, pa kličuć: „s bogom rode! s bogom otčinski dome!“ sjedaju na vrane konjiće i lete kano tane iz puške k Dunavu, k Budimu gradu. Sa svih se strana sila ljudstva oruža, staro i mlado hvata pušku sa klina, uči se dobro sgadjati i junački sabljom sjeći. Joj, bože, bit će tuj silna kreševa i strašna pomora!

A kako je u trenčinskoj županiji? I tamo se sabiraju momci, sve sami junaci od oka, da jih je milina pogledati. Liepi su kao glavite djevojke, izrašteni kano svieće, a tvrdi kano tatranske pećine, na kojih su se rodili.

Gornja strana županije sakuplja se u Žilini, a dolnja u Trenčinu. Žilina se razigrala od radosti i veseli se svojoj slavi. Škole su posvuda razpuštene i mladež hrli u otčinske kuće, da zamjeni knjige sa sabljom; jer je treba da se još jednom Ugarska na noge digne i da se povrate opet vremena Janka Hunjadija, na koja nitko u državi zaboraviti nemože. I popovom je mnogo do toga, da se jedanput stvar sa Fridrikom na čistac izvede, jerbo su papinski poslanici opet stali pobudjivati križarske vojne proti nevjernikom, a dok je Ugarska nesložna, dok u njoj svaki radi, što i kako mu se svidi, do toga nema pomoći niti kršćanstvu niti svetoj vjeri; jer je upravo Ugarska, ali jaka i složna Ugarska štitom i bedemom kršćanstva. Popovi podpaljuju na vojnu, pa makar se ta vojna i nediže proti nevjernikom, to jim ipak ljudi mudre savjete slušaju i jatomice u Žilinu grnu.

Pan se Dlhohorski sasvim pomladio, što se tolika mladež oko njega uzvrtila, u kojoj što je sile i jakosti manjkalo, to je dopunila nada u hrabrost i odvažnost njezinu. Njemu se već snivalo o sretnoj i slavnoj budućnosti, koja će se naskoro Ugarskoj otvoriti.

Nadodje obće oželjeni danak. Veliki župan dodje s cielim zastupstvom županije. Ponajprije ustanoviše, tko će doma ostati, i čuvati pravdu i pravicu, zatim se razdieliše svi bojnici u veće i manje čete, od kojih je svaka svoga četnika dobila.

Kuća Dlhohorskova uzvrvi od ljudstva, svaki htjede od prve ruke doznati, kako stvari stoje? Veliki župan, Dlhohorski i njekoliko poveće gospode savjetuju se u pobočnoj sobi. Jedan dodaje ovo, drugi ono, jednomu se ovo, drugomu ono nemili.

Veliki župan pita za Jiskru. Dlhohorski mu odgovara:

— Bog bi ga znao, što kuje i snuje! Od njegovih privrženika nije se još nijedan u Žilini pokazao. On, Komorovski, Pankrac i drugi njekoji sjede kod Vladimira na Strečnu; neznam što misle, Jiskra bo onda istom misli svoje na svjetlo iznosi, kad je već sve gotovo, što je zasnovao.

— Onomadni prizor, kad smo izlazili iz kongregacije, nemogu si nikako iz glave izbiti, reče veliki župan, a ljudi su mi naši rekli, da se mnogi od plemića zato nedaju u boj, što Jiskra s palatinom novu urotu i novi prevrat kuje.

— Mogu vam gospodine po duši reći, opet će Dlhohorski, da se vaše dojakošnje prijateljstvo sa Jiskrom mnogim nije dopadalo, a znadete dobro, da sada čovjeka, koj niti s jednom niti s drugom strankom nedrži, obično obadvie stranke zapuštaju —

— Molim vas, pane rihtare, nemojte prije reda suditi, ta Jiskra je sam Matiju pozdravio i u njegovom ga dostojanstvu priznao i tako sam ja od njegove strane sve dobro izčekivao, ako si je samo Jiskra dosljednim ostao. Pojedinci nek viču, što je nam do toga, samo ako glava s nami drži, morat će i svi ostali. Meni je najviše do toga stalo, da srušimo najprije Fridrika i s njim ćemo srušiti posljednju nadu Gorjana i Celjovskih, pa će nam onda sve laglje od ruke ići. Neka Jiskra snuje što ga volja, mi moramo najprije Matiji podložnost i vjernost u kraljevini pribaviti.

— Tako je gospodine, tako, pristade uzanj Dlhohorski, nu netreba tom prilikom i na nas zaboraviti. Mi smo se ovaj put posve samostalno za Matiju izjavili; nu Jiskra, koj — kad moram tako da rečem — cielom gornjom Ugarskom od Požuna pa do Košica gospoduje, mogao bi nas najlašnje potvoriti, da smo jedva

čekali prigodu, da se kako njegovoj zapovjedi i vlasti izmaknemo. Pa bi on mogao ljubav našu prama Ugarskoj za nezahvalnost prama sebi smatrati i tako nas silom svojom pritisnuti, da se nebi ni ganuti mogli.

— Toga Jiskra neće učiniti — najviše ako se od nas sustegne — a učini li to, dobro, mi ćemo pokazati, da i bez njegove pomoći nješto učiniti možemo.

— Dao bog da bude tako, ali meni se neda vjerovati —

— Što daklje mislite začeti?

— Što mislimo začeti? A što bi u ovaj čas drugo začeli, nego što nam dužnost nalaže. Ja kao nemoćni starac moram kod kuće ostati, a vas neka sprovadja blagoslov božji.

Na to se dignu svi i unidju u dvoranu, gdje se sakupila poglavita gospoda i mladi junaci, a iz dvorane izadju svi redom na ulicu.

Na trgu igra dvanaest mužikaša, a oko njih poskakuje hrpa oružanika. S desna se postavilo plemstvo; na konjih ima medju njimi mnogo siedih glava i brkatih junačina, ali je mnogo više mladića, liepih kano gospodićne, kojim žarke oči poput jutarnjega sunašca blude po prozorih kuća, a kako i neće, kad su u Žilini krasne djevojčice. S lieva stoje pješaci, kano da si jih zemlji prikovao, nitko se s ove strane ni nemiče, na desnoj pako strani poskakuju vatreni konjići, a mladjahni jezdioci šale se i razgovaraju medju sobom.

— Igraj, mužiko, igraj, zaviknuše mladići, a gudci zaškripiše na guslah, da se je po cielom mjestu ozivalo; zavriskaše trublje i zatutnješe bubnjevi, da se tutanj ne samo mjestom, nego i cielom okolicom razliegao. A liepi ti i glaviti junaci pogledavaju svojima očima, te bi čovjek mislio, da će se ciela Žilina od njihova žara zapaliti; súču si brkove i udaraju rukama o balčak britkih svojih sabalja, da im je zveket skoro istu mužiku nadglasio; svaka i najtanja žilica u njih poigrava, a oštrimi ostrugami udaraju o bok vilovitih vranaca, koji od boli u propanj skaču i žvale im se zapjenile, kano da su pobiesnili.

„Zahrajte mi hudci jako hora hući,
Bo sa moje srdce od žjalu rozpuči"
viknu njeki junački glas, da se cielim trgom odjeknulo, a mužikaši zaškripjeli: „Zahrajte mi hudci."

— Neigraj toga ciganine, jer ćemo ti gusle raztreskati, osječe se drugi glas, a ciganin presta igrati.

— No zašto neigraš? viknu opet prvi glas.

— Velim ti, nesmješ toga igrati. Čudim se, gospodine brate, što zapovjedate takav komad igrati, s koga bi nam se golobradi ovi momčići razplakali? Zapjevajmo radje:

„Hraj muzika, hraj veselo,
Nech sa vojna ruba smelo!"

A mužikaši ugodiše: „Hraj muzika, hraj veselo", da se svi prozori po kućah uztresli.

— Nu što si zamuknuo, ciganine? Jasna te —

„Gajdute gajdički zo sivej kozički
Čo sa utopila ked' vodičku pila",

to mi zaigraj, ciganine, da mi nebude nikad zlo!

Ali ga cigan nesluša, nego stane opet po guslah derati „nech sa vojna ruba smelo!"

— Eh, pa kad se bije nek se bije, ma i na sve vieke, oglasi se Janko.

— Amen, odazva mu se Andrija.

(Dalje sliedi).

Njoj na razstanku.

S bogom raju nestečeni!
Dielit nam se vajmeh treba,
Jer sudjeno nije meni,
Da okušam slasti neba.

Sud je moje ah! sudbine:
Da se bijem do nedraga
Kroz vrleti, kroz doline
Na prag tudji s tudjeg praga.

Al pregorjet sve sam voljan,
Svaku nuždu, sve potrebe,
I tiem bit ću zadovoljan
Samo ak sretnu vidim Tebe.

I. T.

Orfejo i Jugoslovjeni u pravieku.*

(Od Stj. I. Verkovića).

Znam, da željno i s nestrpljenjem očekuješ iz bliže štogod od mene čuti o sadržaju prevažnih odkrića, što ih je milost božja htjela preko mene neznatnoga iz tame zaboravnosti na vidjelo iznieti i svietu jih objaviti — i zaista bi ti imao puno toga o njih pripoviedati, ali za sada nemam vremena o tom obširno pisati. Ti si jamačno već iz mojih telegrama (o našašću naročito Orfejove pjesme) mogo shvatiti i proniknuti, od kakve su i kolike „circiter" važnosti za Slovjenstvo pomenuti moji dragocjeni i vele važni pronalazci. To su ti, braco, tako zanimive i čudne stvari iz prošlosti, da će se u mnogih — razumijem slovjensko srdce — potresti i zabezeknuti, kad jim sadržaj dozna; jer nijednomu ne samo inoplemeniku nego ni Slovjenu nikad ni u snu na pamet nije dolazilo, da u svietu tušestvuju i da će kadgod na vidilo izići. Ali pravda je božja htjela, da jednom izadje na vidjelo u nebo vapijuća nepravda, učinjena slovjenskomu plemenu u dalekoj starini od stanovitih naroda... Posljedica ovoga velikoga dogadjaja biti će ta, da će oni, koji su sada gore, pasti dole, a poniženi i prezreni zauzeti će njihova mjesta... Pomenute slovjenske zlotvore neuklonivo čeka udes njeke ptice, kojoj se je bilo prohtjelo da bude najljepša i najčudnija od svih drugih ptica, zašto onda uresi se ukradenim perjem raznih ptica.

Vjerojatno ti se sjećaš onoga, što sam ti kazivao g. 1862 u Biogradu u smotrenju porekla svietske civilizacije — to moje mnenje — ili da pravije rečem: predčustvovanje ti si poslie priobćio u karlovačkom „Glasonoši." Po čudnoj njekoj i udivljenja dostojnoj kombinaciji pomenuti dragocjeni spomenici naše prošlosti svečano pokazuju i tvrde, da je navedena ta moja predpostavka bila sa svim umjestna i osnovana.

Nemoj misliti, da se je ta moja predpostava osnivala na kakvih starih pergamentnih spomenicih ili dokazivanju starih spisatelja; ne, bože sačuvaj, jer tada još nisam posjedovao ni cigli komadić pergamenta niti ijednoga staroga spisatelja, ili koje djelo indijanske škole o sanskritskoj književnosti; nego ključ mi je bio sasvim neobičan i izvanredan, kojim sam došo do tako nenaduih i divnih rezultata, a taj je bila jedina majka priroda.

Stupiv u školu, prvo što sam o svietu doznao, bilo je to: da je grčko pleme bilo jedino od boga opredieljeno, da širi po svietu pitomost i uljudnost, budući je ono jedino u stanju bilo izmisliti i pronaći pismena, sredstvom kojih moguce je bilo osnovati književnost i obrazova-

* Na ovaj veoma zanimivi članak (izvadak iz prijateljskoga pisma) imamo nješta primjetiti. Glavna je težnja revnoga našega starinara g. Verkovića u macedonskom Serezu dokazati: da su južni Slovjeni u današnjoj svojoj postojbini prasjedioci. I ako inače nego li g. V., i mi se uvjerismo, da je u starom Iliriku bilo Slovjena a dokazasmo to, čini nam se posve jasno u historično-kritičnoj razpravi „Stari Iliri", koja se štampa u X. knjizi Arkiva jug. povjestničkoga družtva.

Neslažemo se ipak s g. V. u tom: što sunce vazda jednolično izlazi i zalazi, mjesec vazda istom putanjom svietli, i što su nepromjenljiva svojstva u vuka i drugih nerazložitih životinja, da su zato nepromjenljiva i svojstva umnih stvorova, ljudi i naroda; jer po tom bi svi bez iznimke narodi bili još danas na najprimitivnijem i najdubljem stupnju gluposti i prostote, a o prosvjeti nebi moglo ni govora biti.

Što se pak tiče dara pjesničkoga u starih Grka, taj se nemože nipošto dovesti u sumnju, pošto su nam u starih pisaca Aristotela (prob. 18.), Homera (Hym. in Apol. v. 20.), Plutarcha (de Homer. poët.), Strabona (lib. I.), Quintiliana (Lib. I. c. 10.), Atheneusa (lib. I. c. 12.), Erasma (chil. 2. cent. 6. adag. 21.) Hesychiusa, Svidasa, Platona, Aeliana i dr. ostali onako živi dokazi u pjesmah: ᾠδαὶ, ἄσματα, μέλη, σκολίον — spomenici pjesama, pjevanih za stolom zatim pj. pastirskih, žetalačkih (Λιτυέρσης), ljubovnih, anakreontskih, Alceovih skolija, običnih tužaljka itd. *Ur.*

nost, koja tečajem vremena, malo po malo, od njih bude razprostranjena po svih krajevih svieta! Što se pako tiče našega slovjenskoga plemena, o njem je postojalo univerzalno mnenje kod svih inoplemenika, grčkih vospitanika — Latina, Germana i dr. da je ono od vajkada bilo najdiolje i najsurovije od svih drugih naroda, koliko god jih ima na zemaljskoj kuglji, budući nikada nije pokazivalo ni najmanje sklonosti k naukom i pitomu i uljudnu načinu življenja, nego neprekidno kroz sva vremena, da mu je jedino na to pozornost bila uprta, da opustošenja i divljačtvo po svietu širi. — Tako je bulaznio Niemac Vossio (i s njim jednako njegovi potomci sadašnjega vremena) u svojoj kritičnoj razpravi, odnosećoj se na geografiju Pomponija Mele „de Situ Orbis", gdje pravom teutonskom rafinerijom nastoji zaplesti i potamniti najjasnija fakta, trudeći se obmaniti sviet: da Tracija nikako nemože biti domovinom Orfeovom i to na osnovu onom, koj sam malo prije naveo t. j. što njegova glava nikako nije mogla shvatiti i ponjati: da bi se car pjesnika mogao roditi u sriedi onoga naroda tračkoga, koj nije posjedovao ni za mrvu od dara pjesničtva, nego svu sposobnost i umjetnost jedino u razbojničtvu i plačkanju. I tako ti pomenuti mračnjak opredieli Orfeju za domovinu prediel planine Olimpa, odnosno Tesaliju, jerbo je od basnoslovnih Grka bilo razprostranjeno mnenje, da ga su Muze, osnovateljice ili majke pjesničtva, rodile u okolici pomenute planine! Ali sada smej se i ti i reci drugim rodoljubom: risum teneatis amici! jer dragocieni po meni pronašasti spomenici naše prošlosti svečano proglašuju za lažljiva bulaznenja i tvrdjenja pomenutoga Teutonca u smotrenju Orfejeve domovine; on bo sbilja nije se rodio u Tesaliji nego upravo u onoj strani, o kojoj Vossio mečtaje, da su joj žitelji bili sposobni jedino za pustošenja i ubijanja.

Na žalost i medju samimi Slovjeni ima kukavica, koji o svojstvih i karakteru slovjenskoga plemena onako isto mnenje goje kao što ga je imao pomenuti slovjenožderac Vossio. Takvih ima najviše u Rusiji, kao što to pokazuje i jedna brošura, izdana u Moskvi prije njekoliko godina pod naslovom: „Къ Сербамъ Послание изъ Москвы." U toj se kaže: Bogu ugodno bilo izbrat ih (Grekov) jazik dla proslavlnia svoega imeni; „v священном pisanji i ih samih dla razprostranenia vjeri v mirje." Poslie kaže: ot nih prosvjetilis mnogie narodi, i mi Slavene, ot nih polučili lučšee svoe dostojanie, istinoe znanie Bogu i spasitelja našego". Proterva ac infamis calumnia! Kao što će se o tome sviet bjelodano uvjeriti, kad jednom dobije u ruke pomenute dragocjene spomenike naše prošlosti. Protiv tako grozne hule i psovke na časti, dostojanstvo i vriednost slovjenskoga plemena od strane pomenutih moskovskih odpadnika ja ću ozbiljnu rieč progovoriti u predgovoru k izdanju navedenih spomenika; tù ću jim ja bez ševrdanja dokazati, da je lija dolijala, a dosljedno da oni svoj farizejski nauk o poreklu svietske civilizacije podju širit u Sibiriju sjevernim medvjedom i jelenom, jer evo providnost šalje Slovjenom monumente nesumnjive i neoborive, koji pokazuju prošlost i istinitost u pravoj svietlosti; t. j. oni nam predstavljaju stvari u onakvom vidu, kako to neće ni najmanje prijati moskovskim licemjernim apostolom tmine i neistine, te Vossijevim zemljakom i drugim jednomišljenikom basnoslovnih Grka.

Kao što je poznato, s kakvimi idejami čovjeku napune glavu iz malena njegovi odgojitelji o stvarih ovoga svieta, onakva mu ostaje kroz cieo njegov život; isti slučaj nalazi se i kod mene, jer sam smatrao i vjerovao, da je sve onako točno i osnovano kao što su mi predali moji učitelji o poreklu svietske civilizacije i o drugih predmetih.

Medjutim nastaniv se na ovih stranah i proučavajući iz bliže običaje i osobine raznih naroda obitavajućih na ovom kraju, na moje veliko udivljenje primjetim, da se sadašnji Grci u mnogome koječem bitno razlikuju od starih Grka; osobito što se tiče dara pjesničtva, za koju umjetnost oni neimaju ni najmanje sklonosti ni sposobnosti. U ovom su sasvim

ravni Ciganom i Turkom, koji osim njekih skarednih bakalskih pjesama, nemaju nikakva drugoga narodnoga pjesničtva. Ovo sam doznao putujući ljeti kroz njihove grčke prediele u vrieme poljske radnje. Slučavalo se je više puta, da sam po tri i više sati putovao kroz njihova polja, koja lievo i desno bila su puna radenika mužkih i ženskih, no nikad dosada kroz toliko godina moga na ovih stranah bavljenja i čestoga putovanja, nije se slučilo, da do mojih ušiju dopre i najslabiji odjek koje pjesme: bilo sa lieva ili desna, nego takva je tišina vladala u cielom polju, da mi se je činilo, da radnici nisu živa stvorenja nego panjevi ili štatue. Osim toga i mužko i žensko njihovo za cielo vrieme, dok se na polju bave radnjom, tako su namrgodjeni i kiseloga izgleda, da riedko kad obraćaju čovjeku prolazećemu na njegov pozdrav! A kako na polju tako i na svakom drugom mjestu grčki ženski pol na ovih stranah a tako isto i mužki, niem je u pogledu pjesničtva!

Sad da vidimo, kakvi su s te strane potomci onih, o kojih Vossio trubi, da nisu posjedovali od dara pjesničtva koliko je crna pod noktom! Mnogo puta slučilo mi se je proći kroz bugarska polja u vrieme ljetne radnje. Još pre no što bi se približio kojemu polju, moći je bilo poznati iz milozvučnoga i jedroga jeka od pjevanja, koj se je razliegao po obližnjih brežuljcih i dolinah, da njegovi radnici pripadaju bugarskomu plemenu. Čudesna i svakoga udivljenja dostojna krajna passija i ljubav, koju bugarsko pleme, osobito ženski pol, ima prema pjesničtvu. Krenuvši ženska moba, čim zarudi zora, u polje na rad s motikom ili srpom, odmah počne vozduh prosiecati sa svojim ljubkim pjevanjem, koje se već neustavlja cieloga dana, osim samo za vrieme blagovanja: na ručku i užini; ono takodjer ne prestaje ni pred noć, kad se počnu vraćati doma s rada nakon silnoga utrudjenja i peka sunčanoga kroz punih šestnaest sati! Šta više po večeri ne misle da oporave i ukriepe tielo nuždnim snom, nego se uhvate u kolo i poslie produže pjevanje do pred zoru, a u jutru opet sa onakvom bistroćom krenu u polje na rad kao da su plandovale bezposlene kroz više vremena! Na ovaj način bez spavanja, vraćajući se s radnje poljske, običavaju izasebice provesti po više noći! One su neprestano veseloga lica i sa osobitom ljubeznošću i smiešeći se odvraćaju pozdrave mimo prolazećim putnikom. — Iz ovoga ćeš bjelodano uvidjeti, da izmedju naravi i svojstva pomenuta dva plemena postoji takva i tolika razlika, kakva je medju Arapinom i bielim čovjekom.

Mene strašno iznenadi i potrese ova neskladnost u svojstvih i sklonostih sadašnjih Grka sa onimi, koji su proizveli Omera! Svakakve misli dolazile su mi na pamet, no za dugo sam se kolebao, najposlie pomislim: da nije priroda učinila „skok“ u smotrenju roda ljudskoga? Ali brzo uvidim, da ova predpostava nema mjesta i to na osnovu sliedeće analize.

Ja sam vidio da sunce uviek izlazi i zalazi na istom mjestu; poslie sam vidio, da mjesec neprestano istom putanjom plovi po pučini nebesnoj, isto tako primjetio sam, da zima, pramaljeće, ljeto i jesen vazda padaju u jedno i isto doba — poslie prenesem analizu na živa stvorenja; na primjer: od pamtivieka zna se, da je ovca radjala jagnje, a vuk vuka s istim oblikom i svojstvi bilo to na vrhovih Himalaje, Ema, Olimpa, Pinda, Perina, Koma, Mokre, Durmitora, Vlašića, Velebita, Macela, Alpa, Ararata, Šare planine, Biokove ili Pireneja — bilo tako u dolini Oksa, Tanga, Inda, Nila, Dunava, Bosne, Save, Arna, Pruta, Dvine, Buga, Volge itd. To se isto razumieva i o pticah — i svih drugih nerazložitih živinah. Na osnovu ovih i drugih observacija i analiza dodjem do toga nepokoljebivoga uvjerenja, da u prirodi nemože biti „skoka“, nego vazda da su joj zakoni bili postojani i nepromjenljivi. Ovo isto daklje mora važiti i o čovjeku; a počem sadašnji Grci nemaju dara pjesničtva, a po zakonih prirode morali bi ga imati, ako je Omer porodjaj uma starih Grka — zato se u meni porodi podozrenje, da neće biti temeljito i osnovano ono, što sam čuo od mojih odgojitelja o porieklu svietske civilizacije t. j. da ona nije potekla od grčkoga plemena nego

jamačno od drugoga njekoga naroda; koga je književnost himbenošću Grka bila uništena i sbrisana sa lica zemaljskoga. A njeko tajno šaputanje i mnogobrojne druge okolnosti neprestano su me nukale, da smatram upravo one za otce civilizacije, koje je Vossio i ostali grčki vospitanici proglasio, da za drugo nisu bili sposobni no „za pustošenja i ubijanja“. I tako na osnovu ove predpostave počmem svoja iztraživanja.

Na sve strane daklje razpišem mojim prijateljem i znancem, da iztražuju po narodu pjesme o caru macedonskom Aleksandru, Filipu i drugih; poslie o trakijskom pjevcu Orfeju, Muzeju, Liku, Tamiru i dr. Mnogi prijatelji sa smijom su predusreli moj poziv, izjavivši mi, da Bugara — odnosno Slovjena nije bilo na balkanskom poluostrvu do cara Iraklia, dosliedno kako će se medju njimi naći pjesme o Aleksandru, Orfeju i dr., koji su toliko hiljada godina sušestvovali na svietu pre no što su se Bugari, Srbi i Hrvati pokazali na balkanskom poluostrvu! Medjutim to mene nije preplašilo, nego postojan ostanem u svojoj predpostavi i gle divnoga čuda! poslie više godina uzaludnoga traženja naidjem najposlie na njeke pjesme o caru macedonskom Aleksandru, a nadje jih uprav onaj moj prijatelj, koj se je najviše bio smijao mojemu pomenutomu pozivu. Pjesme Aleksandrove još više me uvjere u mojoj predpostavi, i tako još većom ozbiljnošću i odvažnošću nastanem oko iztraživanja starih pjesama. Bog milostivi blagoslovi moj vjerni i pobožni trud i nastojavanje i tako poslie dugoga usilivanja ostvari se još jedna moja predpostava t. j. dodje mi ruku jedna dragocjena pjesma o pjevcu Orfeju! To je ona pjesma, koju sam lani poslao u Moskvu etnografičkomu odboru na ocienu, a koja se sastoji iz 853 stiha!

Poslie odkrića Orfejeve pjesme u meni su se neprestano radjale druge predpostave, i na veliko moje udivljenje sve su se do sada obistinile i izpunile. Njeke su predpostave koliko ljubopitne toliko i drzke, nu o tom ću drugi put pisati više.

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

(II. dalje).

Neznam vam doduše ništa kazati o rodoslovju toga plemenitoga Tirolca, niti mogu reći, je li mu njegov ponositi pridjevak „von Pfeningshorst“ i probijen fenig nosio, samo toliko je sviet govorio, da je taj gospodičić u toj — kulturnim ljudem a i njemu mrzkoj hrvatskoj barbariji — na sve strane očima vrebao, nebi li si ženitbom uvrebao nješta mastnijega od svoga tirolskoga predikata t. j. nebi li se mogao oženiti sa hrvatskim imanjcem, koje sačinjava vieno njekakve hrvatske djevojke. Gdje je god kakovo djetešce za udaju bilo, pokucnuo bi g. Sperber, nu nigdje se žalibože neotvoriše vrata, a djevojke ciele okolice nadjenuše mu konačno prišivak „tirolski svat“.

Najmanje desetputa ofuren, izabra si konačno „tirolski svat“ ponajmasniji nišan — kuću Breberićevu. Nenašav druge prilike, da se uvuče u Brezovac, znao bi „tirolski svat“ svaki čas smisliti bajku, da ovaj ili onaj seljak u okolici Brezovca kradomice duhan sadi, pa ajd na komisiju ajd i u Brezovac.

Svatko si može i sám misliti, kako je ustavni duhandžija motrio progonitelja nepatentiranoga duhana.

Nu kad je tekar Breberić razabrao iz Sperberove cifrarije, da su njegove blizanke ona kaša, oko koje se taj tirolski mačak vere — onda mal da ne puče od jada.

Jednoga ljetnoga dana baš po podne zakuca njetko na Breberićevih vratih.

— Slobodno! reče gospodar prikraćujuć si nadalje vrieme ubijanjem muha.

— Sluga pokoran! pozdravi ga pohodnik, ridje kose, četverouglasta lica, tankih nogu, sivih očiu i zelenih očala.

— A! vi gospodine Sperber! odvrati Breberić flegmatično tukuć muhe.

— Kako vam služi zdravlje! Kako vaša štovana obitelj?

— Dobro, kako sada dobro biti može, samo nas stjenice muče!

— Zbilja! Al to valjda, jer u drvenu dvorcu bivate; da sam s vami, sagradio bi si čvrstu kuću od kamena.

— Bolje vam siromaštvo pod drvenim krovom, nego gospodstvo bez krova.

— Ali kako ćete se stjenica riešiti.

— Kupit ću si praška za švabe.

Taj prašak je g. poreznika njekako neugodno žacnuo; uzmaknuv stolicu za korak natrag pogleda Breberića iznad zelenih očala vrlo čudnim okom.

— Zbilja, persijanski prašak? zapita neznajuć što bi reko.

— Dà, odvrati Breberić hladno.

— A što radi vaša štovana obitelj, vaše mile blizanke? stade „tirolski svat“ sladkim grlom navraćati vodu na svoj mlin.

— Gledaju crvenkastoga torca, koji nam je htio dvie liepe golubice zaklat. Moj dečko ga je uhvatio.

— A šta mi to velite! odvrati u većoj neprilici poreznik.

— A koja vas je sreća do nas doniela, gospodine Sperber? Komisija? —

— Dà, dà! Bio sam čuo, da ovdje blizu seoski sudac duhan sadi, pa —

— Pa niste ništo našli, kao što obično. Nisu, nisu naši ljudi takovi, premda nisu vični pušiti ušljivca, kao što kod vas u Tirolskoj! prihvati zlobno Breberić.

— Nu, nastavi „tirolski svat“ svečanije, nu gospodine Breberiću, da vam pravo kažem, nije me samo komisija amo dovela, već malo važniji razlog. Ja sam doduše stranac, al po duši govoreć, život u Hrvatskoj mili mi se — —

— Jel da imamo dobre pečenke, dobra vina itd.

— Dà, zaista imate. Sudbina ili da kažem zaštita velike gospode vrgla me je ovamo. I nežalim toga. Sviet doduše nije ovdje ugladjen i naučan — oprostite, al je istina — nu upravo ovdje može čovjek bolju karieru napraviti, nego domaći ljudi, koji nisu važnijim poslom tako spretni. Nema sumnje, da će se sadanja vladavina tvrdo ukorjeniti i ovdje a ja ću ovdje ostati i napredovati. Nu da čovjek zadovoljan bude, treba mu kuća, t. j. mora se ženiti. Nadam se, da će vam ugodno biti, ako vam javim, da sam pri tom okom osobito na vašu kuću svrnuo —

Na to očitovanje stade g. podžupan vrzati po stolici, kao da nješta u njem kuha.

— U kratko ću vam kazati, veleštovani gospodine; molim za ruku od jedne od vaših dviuh kćeri.

— Moj dragi gospodine Sperber! odvrati Breberić lakonički, drago mi je, što vam je Hrvatska tako mila, kao što velite; nu boraveći dulje vremena ovdje, valjda ste se uvjerili o jednoj vlastitosti Hrvata, a to: „što im je na srdcu, to im je i na jeziku.“ To je uviek moje prvo načelo bilo, pa zato evo vam odgovora, Dan danas gledaju ljudi hoteći se ženiti doduše mnogo na groše, al hvala bogu, nije u Hrvatskoj nestalo starinske mode, da se ljudi od srdca i rad srdca žene. U Turskoj hvala bogu još nismo, zato i nemožemo dvie žene uzeti; s toga mi se vaša prošnja vrlo čudna čini; vi volite ovu ili onu; a tako se bome negradi sreća na cieli život. Čast i poštenje vam i vašoj karieri, nu nit ja poznajem vas, nit vi poznajete moje djece, a ja neću nikad djeteta siliti, da za neljubljena podje. K tomu ste vi velik gospodin, a mi smo siromašni ljudi; vi trebate prefino izcifranu i izmuštranu gospoju, a moje su kćerke samo čestite dobre gospodarice; fine salonske dame nisu. Pa nezamjerte mi, ja jih volim dati Hrvatu nego nepoznatu strancu, jer svaka ptica svomu jatu leti; i s toga sam obećao Tinu mladomu odvjetniku Jablaniću iz Krapine, a Minu Griviću trgovcu iz Petrinje. Nezamjerte mi, žao mi je, al tako je.“

Ove nenadane striele oteše tirolskomu svatu rieč, i jedva je, odlazeć mogao propentati: „O! molim! — ja, — sluga pokoran!“

I ode ofuren i razpuren.

(Dalje sliedi).

Državno uredjenje staroga Dubrovnika.

Prievod s ruskoga.

(Iz Žurnala Ministerstva narodnago prosveščenija).

(Dalje).

Sada da priedjemo na državni organizam republike dubrovačke. Izložit ćemo poglavito, kakovo bješe uredjenje najstarijeg vremena, kad no javni život dubro-

vački ne stojaše jošter pod toli silnim utjecanjem mletačkim, kao u kasnije doba. Kod tog će se, gdje ustreba, pripomenuti i porediti slične uredbe drugih Slovinjana.

Historici, koji su učili stanje grada Dubrovnika, smatraju ga općinom, koja već od iskona nosijaše *aristokratsko-republikanski* karakter, držeći se toga razloga, što su i u vieću sjedjeli i sve posebne časti obavljali jedino vlastela — ljudi najviših redova društvenih, a prosti narod što je bio posvema uklonjen od svakog miešanja u javne poslove. Takav pojam, mislim, da se ne slaže sa sviem s istinom. To je vjeran izraz tek za odnošaje kasnijeg vremena, kad no se pod uplivom mletačkim Dubrovnik zbilja pretvorio iz *demokratske* općine u *aristokratsku* republiku, usvojivši gotovo sve osnovne forme talijanskih općina.

Uza svu oskudicu izvora, koji bi osvietlili stari život dubrovački, ima ipak dovoljno znakova, koji govore za *demokratizam* starog Dubrovnika. Listine 13. i 14. vieka i knjiga statuta pokazuju jasno, da je prostonarodni elemenat zauzimao u staro vrieme sa sviem drugo mjesto, nego li bješe ono, u kojemu se nadje u 16. vieku i kasnije; da je stari Dubrovnik za dugo vrieme održao gotovo onaj isti organizam, koji se razvio na priliku u Poljicih ili u ruskom Novgorodu i Pskovu. Što je i prosti narod imao svoja prava, što je administracija općinska prosta i nezapletena bila, što nije bilo velike stališke isključivosti — to su sve znaci, koji općenito karakterišu davnašnje stanje slovinskih općina te se za dugo održaše i u općinskom životu dubrovačkom.

Promjene u protivnom duhu izlaze na vidjelo istom od onoga časa, kada osiliše vlastela te se zapletavahu vanjski odnošaji i doticaji izmedju Dubrovnika i njegovieh zapadnih susjeda, imenito Mlečića. Od toga se časa ukazuju u životu dubrovačkom novi pojavi: u uredjenju općinskom proniču sve više i više načela strana. Do 15. vieka bješe dubrovačko pravo narodnje sastavljeno iz dviju stihija, koje sačinjavahu bitnu vlastitost u organizmu svieh slovinskih općina; ono se razvi u dva pravca i načela — jedno bješe načelo vieća, koje se isticaše u uredjenju sabora i vieća; drugo, lično, u narodnih starješinah (knezovih, sudcih, parcih itd.) Poslije oslabi znatno a napokon i propade sa sviem u administraciji elemenat narodnji te se ukazuju druge kombinacije i odnošaji u organizmu, koji no dobivaše sve više i više karakter aristokratski. Od predjašnjeg se stanja održa gotovo jedina nenaklonost općine napram samosvojnosti kneževskoj. Mjesto proste, nezapletene administracije dolazi čitava ljestvica časti, gdje kada cjelovito uzajmljenih iz Mletaka te organiziranih po načelih mletačkoga prava.

Od toga se časa može i mora Dubrovnik smatrati *aristokratskom* republikom. Podjedno s gospodstvom talj. jezika, u 15. i 16. vieku, počima on, upravo onako kao i ostali gradovi dalm. primorja, nalikovati na taljanske općine. I ondje i ovdje podiže se po prvome planu privilegirana klasa plemića, vlastele. U njihoviem se rukama sastade uprava sviju najvažnijih općinskih poslova, osobito po što bješe osililo tako prozvano *umoljeno vieće:* consilium rogatorum. Takovo stanje stvari trajaše u Dubrovniku sve do početka našega vieka, kad no on izgubi svoju samostalnost i slobodu, padši pod upravu austrijanskih činovnika.

U najstarijih, nama poznatih spomenicih naziva se Dubrovnik imenom „župe dubrovačke“; ali je običnije samo *općina* (dodavši kadšto rieč: „gradska“) ili *grad, samovladušti grad,* kad što na prosto *gradjani.*

Župa ili općina dubrovačka znači „gospodu“, nalik „gospodinu“ Velikomu Novgorodu. Vieće i vlastela (inače općinska vlastela) — to su organi vrhovne vlasti u samostalnoj župi. Na čelu župe stoji zbor: generale consilium; vieće i vlastela visijahu o župi i njezinu zboru, ili pravije rekavši, sačinjavahu stalne organe, aktivne elemente u općini, koji su sa sviem spadali u njezin nutarnji sastav. Na sastancih narodnih i na vlasteli bješe osnovana glavna sila i podpora zemaljske vlasti.

O davnašnjem državnom organizmu republike dubrovačke sadržaje zanimljivih svjedočanstva ugovor sklopljen dne 15. junija god. 1253. medju Dubrovnikom i

carem bugarskim Mihailom Asênom. Ondje su izbrojene sve glavne uredbe i sva zvanična lica tadašnjega Dubrovnika (Mikloš. mon. 39—40). Izuzam može biti jedino umoljeno vieće, za sve se ostalo može reći, da su starinska uredjenja, koja se nahode u većine suvremenih Slovinjana. A iz svega se vidi, da su ova u ugovoru spominjana uredjenja već iz davna postojala u Dubrovniku, ili su se u njemu razvila skorim, iza kako uljegoše u njegov sastav elementi slovinski, koji već u 13. i 14. vieku odlučno pretegoše sve ostale sastavine grada Dubrovnika. Medju uredjenja, koja su god. 1253 u Dubrovniku postojala te obuzimala sav njegov jednostavni organizam, spadahu s jedne strane *sabor, veliko, umoljeno* i *malo vieće*, s druge — općinska vlastela: *knez, sudije, visijari općinski* (висьѣрье опькиньски), *parci općinski* (прьци опькиньски), *parci gradski* (прьци градьци), napokon vlastela, *„ki drže dobitak svete bogorodice“*. U drugih se listinah pripominje još *skup, stanak, porota, učinači*, *logofet* i *općinski pristav*. Da kažemo o svakoj od ovieh ustanova nekoliko rieči na pose.

a) *Sabor*. Sviem je narodom do duše poznat običaj, da se o općinskih poslovih na skup vieća. Taj se običaj osobito čvrsto drži ondje, gdje narod jošter nije izašao iz epohe prostih, patriarhalnih forma života, kao što to vidimo veoma dugo u južnih Slovinjana. U Poljicih, u Dubrovniku i drugih slobodnih općinah rasudjivahu i riešavahu svaki po nešto važniji predmet u saborih — u općih narodnih sastancih. Takav narodni sastanak prozvaše u Dubrovniku *zborom* (сьборь), *generale consilium* ili *concio*. (O saboru sr. Mikl. br. 41; o gen. cons. sr. u knjizi statuta zakon o pasištih g. 1321, gdje se generale consilium naročito razlikuje od velikoga i maloga vieća. — Pucića II. 154; o publ. cons. sr. Makuševa 151, Pucića II. 153, 171).

Sabor bijaše u Dubrovniku najviša središnja institucija, kojoj prisvajahu vrhovnu vlast. Izdanje statuta i zakonskih zbornika, kao i pojedinih zakonskih ustanova, koje se ticahu bitnih interesa ciele općine, bijaše kako vidjesmo poglavita prerogativa dubrovačkoga sabora. Osobito bi se često sazivali opći sastanci povodom snošenjâ i ugovorâ sa susjednimi državami. U ugovoru grada Dubrovnika sa srbskim kraljem Stefanom od g. 1234 govori se rieč po rieč: „Pridoh *u si* grad Dubrovnik — knez Petr Boleslavić i Tudr Krusić i s vsemi vlasteli i općinov gradskov *od mala i do velja*“, ili u listini 1236—1238: „az Žani Dandol knez dubrovьčki s vsemi boljari i s *vsov općinov gradskov* klnemo se“ ... Isto tako počima gori napomenuta listina od g. 1253, sastavljena na saboru, oviem riečma: „az Marsili Georgi ... knez grada Dubrovnika i vse sudije i većnici i *općina vsa*... *mali i velici*“. Bijaše i drugieh predmeta narodne skupštine. Ona se mogaše sastati u opće u svakom slučaju, kad je trebalo sudjelovanja ciele općine, a taki slučaji obuzimahu u staro doba gotovo svu općinsku administraciju: ostaliem institucijam državnim preostajaše vrlo malo posla. U staro doba sastajali bi se u Dubrovniku opći sabori valjda i za predmete, podobne onomu, o kojemu se govori u poljičkom štatutu pod g. 1685, kad no bješe na skupštinu (zbor) sazvana sva župa, da sudi nekakova Sućića, koji „odsiče na svetoga Arnira nos Marku Kuhačiću, bez uzroka, s kojega nosa izgubi župa poljička veliko blago.“ (Arkiv, V. 316).

Sabor dubrovački predstavljaše cielu općinu. U sastav skupštine spadahu: knez, sudije, članovi viećâ (viećnici), ostala vlastela i sva općina, sav grad „od mala do velja“. Kad i kad kazuje se na prosto: „mi sudije i općina dubrovьčka“; skupština mogaše se sastati i bez kneza. Ima znakova, iz kojih se dade izvoditi, da su obvezani bili dolaziti na sabor, ako i ne baš svi Dubrovčani, a ono bar viećnici i vlastela. Na saboru od god. 1253 dolaze kao viećnici velikoga vieća: „Pavlo od kneza Manželeka, Sosen Vita od Črnete“ itd. Da ne bude bilo dužnosti, dolaziti na sabor, ne bi bilo ni prilike pošiljati mjesto sebe drugoga, kad je tko zapriečen, da sam glavom dodje. Podobna je dužnost poznata iz poljičkog štatuta: starješine pojedinieh općina (knezovi, katunari) bjehu obvezani, da svaki put dodju na sabor (stat. 270).

Obično mjesto sastanaka i vieća dubrovačkih bijaše *viećnica*, *izabrana viećnica*, koja se kasnije prozvala takodjer *polača*. Narodne skupštine, sabori, skupljahu se, kako se vidi iz knjige statuta „na običnih mjestih — in *platea communis*" (Pucić II. 153—155), na trgu, koji je poznat i staročeškomu i ruskomu pravu. Obično se skupština sastajaše na glas zvona: „zvonom zvonivše na zbore, jako je po zakonu dubrovačkomu — more solito ad campanarum sonitum congregati" (Mikl. 40; Puc. II. 141, 150, 161, 171, 175).

Mučno je riešiti, komu pripadaše na saboru pravo odlučna glasa, da li sviem članovom bez razlike, kako je n. pr. u Novgorodu bilo, ili samo vlasteli. Po knjizi statuta stvarahu zakone na saboru viećnici i vlastela „per laudationem *totius* populi, ili cum laude populi". Laudatio može se smatrati uredbom, koja je značila dobrovoljno primanje i odobravanje cieloga „puka", naroda; takav zakon bješe ustanovljen u poljičkom saboru (Kuk. ark. V. 308): naredba „ugodna" (dobra, povoljna) puku primala bi se konačno za zakon te unosila u statut. Nakon takove laudatio populi dobio bi zakon i svako drugo riešenje dubrovačkoga sabora svoju punu moć, koja je svakoga vezala.

Po tome sudjelovaše narod u Dubrovniku veoma važniem načinom u jednome od najviših državnih uredjenja — u saboru. Sankcija zakona — kod istodobnih monarhičkih država prerogativa krune — pripadaše u Dubrovniku, kao i u Poljicih, narodu, koji se u takovu slučaju ponosio tako rekuć vrhovnimi pravi vladarskimi. O narodnjoj sankciji zakona govore izriekom uvodne rieči u knjizi statuta: „liber statutorum . . . *confirmatus per populum Racusinum*" (Puc. II. 139).

Ovaj strogo demokratski organizam najviše inštitucije dubrovačke poče padati od vremena, što su izdane knjige reformacija (1335). Taj zbornik bješe samo oglašen (clamata et bannita) narodu preko općinskog pristava, bez i kakve laudatio populi (Puc. II. 155). Nama nije poznato vrieme, kada su dokinuti starinski sabori, koji bjehu osnovani na faktičnom sudjelovanju naroda kod općinskih poslova. Jošte koncem 14. vieka sastajahu se sabori, kao što pokazuje zakon od god. 1394, o krivom novcu (ib. 171). Nu sliedećeg vieka nastupi jur veliko vieće, koje bješe sastavljeno iz same vlastele (po pravu nasljednom), u sva prava dubrovačkog sabora te zauze mjesto vrhovne institucije u državi. U nama pristupnih odlomcih knjige reformacija, knjige zelene i žute, sve je zakone izdalo veliko, umoljeno i malo vieće, a nigdje se ne vidi, da bi još i opći narodni sabori sazivani bili. U to se vrieme stvori glavnom državnom moći najviša klasa vlastele, koji zasjedoše u svih viećih dubrovačkih. Pod jedno dakle s padanjem sabora razviše se u organizmu dubrovačkom elementi aristokratski, te pronikoše sve polagano savkoliki javni život dubrovačke republike.

(Dalje sliedi).

Opera „Zrinski".

Naš zemljak našega junaka veliča — pa u tudjini — tudjinu na radost, slavu! Živa, žalostna istina. Peštansko narodno kazalište puni ovamo od srpnja t. g. opera „Zrinski", umotvor Adelburgov. Da je Zrinski Hrvat, to hvala bogu znamo, ma se tko kitio, ma tko veličao s njim; ali da je Adelburg, skladatelj pjevanke „Zrinski", hrvatsko koljeno: to — to tekar iz magjarskih listova doznajemo... Ma i kako ćeš u Adelburgu nazrieti Hrvata? Mora ti se tekar kazati, da mu se je otac još pisao Abramović.

Kad se nediže vještija ruka, da Hrvatu priča ob onom, čim se on može ponositi, budi meni dozvoljeno koju pripomenuti o tom umotvoru i njegovom umjetniku.

„Zrinski, historično dramatični muzikalni lik u pet čina, od viteza A. Adelburga" — tako od prilike čitah korjenitom magjarštinom 23. lipnja t. g. po ulicah peštanskih priliepljene oglase. I ja dakako u kazalište. Kazalište puno puncato. Kako ne? — Nova magjarska opera!

Čin za činom prolazi i ja se nagledah — ne baš puno liepa, jer scenerija puno

nevriedi, ali se zato naslušah gromovita pljeska, dolikujuća takovomu glasbenomu umotvoru.

Tekst te opere izradjen je skroz po poznatoj nam Körnerovoj drami a kao takav pruža malo tako zvanih zahvalnih uloga predstavljaču, a još manje pjevaču. Prisega sigetskih junaka, borba u srdcu Zrinskovom, kad si je mislio sina uhićena i Solimanova smrt: to su jedini poveći dramatični momenti, koji zanose gledaoca. Juranić i Jelica netrebaju se tek otimati jedno za drugoga, a upravo takova borba zanosi ponajjače slušaoca, takovu borbu najvoli obično crtati skladatelj. Jelica je janje, koje se samo meće na oltar domovine; a janje budeš milovati, budeš žalovati — ono te neentuzijazmira. A primadona je ipak još uviek najvažniji član opere, zvao joj se naslov kako mu drago.

Skladatelj se umio okoristiti svakim tim momentom a zasluga mu je to jača, slava to veća, jer je proniknuo svakoj toj osobi do dna u njezin značaj, te ga upravo majstorski karakteriše. Junačina Zrinski, tiran Soliman, vatreni Juranić, gvozdeni Alapić, (magjarski Alapi) pa ono prenježno, premilo janješce Jelica — ma jih ti negledao, nego samo slušao, još ti bude lahko propoznati ćud, značaj — svakojega. Kad slušaš sigetske junake, kako svečano, uznešeno, vatreno prisižu sa svojim dičnim vodjom poginuti; muka ti bude zaboraviti na hrvatske Termopiljce, ma ćeš prije zabrinut pitati: gdje su nam takovi sad?

Kad ti rikne strastni, stari, umirući tigar Soliman, nebi li rikom i bjesnoćom utamanio, što se neda topovi i lumbardami: kliknuti budeš zadovoljno: hvala bogu, što su ti potomci kukavniji, pitomiji; jer ti jih se inače neriešismo nikada!

A kada zagukne ono milo, nježno, puno ljubavi, puno požrtvovanja golubče Jelica to koju sladku svomu Lovri, to koju žarku svojoj domovini — ako si flegmatik, ti ćeš si poput Diogena užgati lampu, pa danas tražiti slične, a ako te grije mlado, vatreno srdce: tada ćeš uzdahnuti moleći i nadajući se: bila moja takova!

Pa sve te raznolike, ugodne glasove prati skroz primjerena, pomno i majstorskom vještinom izradjena instrumentacija. I najstroža kritika priznaje joj cienu, a ja bi se ga ćak usudio u mnogom mjeriti sa prvakom s te strane Wagnerom; jer se u istinu gdjegdje opaža po nješto njegova duha.

Zrinski daklje nije opera za verkl, ona je prema zahtjevom stroge kritike izradjena, koja će se priljubiti najjače uhu izobražena slušaoca. Neobiluje melodijami, koje bi mogle popularnimi postati; skladatelj neteži za banalnimi frazami, za koje da zakloni svoju iznemoglu maštu; on umije vazda predočiti istinitu, vjernu sliku duševnoga djelovanja.

A osobita zasluga Adelburgova jest ta, što mu je umotvor i svjetske znamenitosti, jer nije, kao što i nesmije biti strogo jednoga naroda. On je naime umio pridržati narodan tip na pravom mjestu. Kad crta sgode iz pučkoga života koga naroda, a on je ondje narodan. Tako ti Turčin, kad pozdravlja jutrom svoga allaha, ostaje Turčinom. Umjetnik je tu umio tako vješto izraziti i tip orientalne glasbe i karakter same molitve, da mu se ta točka upravo savršenom nazvati može. Jeličina tužaljkava i nježna molitva uvjerava te, da je skladatelj učio i našu narodnu glasbu, što mu se medjutim manje više i na drugih mjestih tiče a magjarskomu elementu pustio je skladatelj uzde najjače u trećem činu, gdje se i čardaš pleše.

Plesa dolaze tri. Muzika jim je izvrstna, no plesači se tuže, da je neshodna pa da je muka po njoj plesati. A to je i vjerojatno, uzme li se na um, da se je skladatelj dosele izključivo crkvenom glasbom bavio.

A sad koju o skladatelju na koliko me u tom poučiše većinom razni magjarski listovi.

Viteza A. Adelburga zvao se otac Abramović pl. Adelburg te on si samo taj pridjevak zadržao. Polazi od staroga hrvatskoga koljena a bio je u Carigradu kod austrijskoga poslanstva namješten, gdje mu se od prilike g. 1832 ili 1835 rodio sin, skladatelj „Zrinskov“. Zarana se dao na glasbu i to još u Ca-

rigradu. Ponarasav zaputio se u Grčku i prolazeć Termopile sjetio se Zrinskoga i namjeri ga proslaviti operom. Proputovav malu Aziju i mal ne svu Evropu, nastani se u Pešti, gdje je i sada ubiruć lovorike za svoj trud i klanjajuć se klikujućemu obćinstvu kod svake predstave svoga umotvora. Čovjek je to jošte mlad, čedan, simpatičan.

Budi mi dopušteno napokon koju spomenuti o samoj predstavi.

Orkestar peštanskoga narodnoga kazališta je izvrstan, pa se je i tom predstavom skupa sa svojim kapelnikom D. Huberom proslavio. Sborovi se nemogu ni iz daleka mjeriti s njim. Zrinskoga pjeva marljivi i vješti, ali nekriepka i nezvonka grla baritonista Šimon. Solimanom se proslavio gromoviti, omašni i vele vješti basista Köszeghy. Juranića prikaza Ellinger, njekoč glasovit i izvrstan tenorista; ma neuspje osobito; jer petdeset i šest godina i Lovro Juranić — to neide skupa. Alapić je našao vriednu sliku u vrlom baritonisti Bodorfiju. Sokolovića bi imao predočiti mladi tenorista Hajoš, ali mu je puno ljepše grlo od kretanja, a Sokolović valjda nije bio nespretnjak. Jelicom pako, kakova je krasna i vješta Ilka Pauli-Markovićeva, moglo bi se dičiti svako kazalište, Evu Zrinovićku predoči mlada, darovita početnica Kočiševa uspješno. Za sceneriju se obično u Pešti puno više žrtvuje, nego taj put.

A bi li na svršetku po običaju, želju ili molbu izrazio — da i u Zagrebu do skora čujemo „Zrinskoga?“ ... Reći ću radje: sijmo prije konoplje, jer se drugčije gaća nedočekasmo!

Fr. J. Folnegović.

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Zimska kazalištna sezona započeti će, kako čujemo, u subotu 17. listopada. Lože su sve razprodane.

I zabavna ovdješnja družtva čine priprave, da se svojim članovom oduže. Pjevačko družtvo „Kolo“ zaključilo je dati koncert s plesom 21. a zem. glasbeni zavod namjerava isto učiniti 28. o. m.

— Karlovačko gradsko zastupstvo dalo je godišnju podporu od 50 for. g. Fr. Banu, da svrši nauke na pražkom konservatoriju. Obraćamo pažnju obćinstva na naš današnji dopis iz Praga.

— „Hrvatski skup“, zove se družtvo, koje je 30. rujna u Pučišću na otoku Braču svečano otvoreno.

Iz **Praga**. (Dopis). Tko svoj narod ljubi i svojoj domovini dobro želi, taj čini, koliko može, da se po narodu širi nauka, znanje, radinost, štedljivost i druge krieposti duševne i uz te i tjelesne, jer samo takov narod u svietu ima vriednosti i ugleda. Vidimo malu Švajcarsku, koliko je ona radi svojih različitih pohvalnih svojstva ugledna i cienjena; a još manja Crnagora, ako i ne toliko izobražena, nego hrabra, odvažna i još kao u začetku izobraženosti, ipak je dosta ugledna, jer medju južnimi Slovjeni jedina u svom posebnom stanju nezavisnosti i sama sebe vladajuća, junački se drži spram tolike nemani, kakova je Turska; a na što je ova spala, sbog svojih bludnja mehko-putenosti s jedne, a svoje surovosti i varvarstva s druge strane!

Dakle neka svaki što i koliko može u tu svrhu za obću korist prinaša, i ako odmah nevidi plodove svoje muke i svojega truda, ali opet neka nezapusti i nadalje u tom smislu raditi, jer nitko, kako se kaže, ne sadi voćku za sebe nego za svoje potomke, i tako ako i kasno opet će dobro djelo i dobrim plodom uzroditi i sve trude i muke nadplatiti.

Eto takove misli me zaokupe, kadgod ili vidim našega Ivana Milakovića ili kad ga čujem od kompetentne i s njim posla imajuće gospode pohvaliti. On ne samo da se odlično ponaša, nego i u konservatoriju vrlo dobro napreduje, da mi se hrvatsko moje srdce u istinu raduje, što je Hrvat. Vi ste ga u „Dragoljubu“ pr. g. (Po zasluzi. Ur.) pohvalili, s toga se nadam, da ćete i ljetos priobćiti (Drage volje. Ur.) po milom narodu: da se u Milakoviću ima nadati dobru skladatelju. Uput mu je tiskom Viteka i Staroga u Pragu (br. 147—I) iza-

šlo uprav peto djelce „Žudi-suze“, pjesma za alt i bariton. Ako vam kažem, da duh njegovih kompozicija hvale gg. učitelji, mislim, da sam više reko, nego da mu jih ja mojom hrvatskom simpatijom sudim.

Vi znate, da je Ivan Milaković sirota bez roditelja na milosti i ljubavi svoga dobra ali takodjer siromašna skrbnika ovdje, uživa doduše podporu naših njekih dičnih rodoljuba, da se može učiti i napredovati. Ali ove godine zlo jim je išlo, jer radi promjena u našoj domovini izostaše njeki prinosi i tako se moradoše verati kroz sve veću skupoću i svakojake neobhodne potrebe. Neka prijatelji narodne slave nepropuste podupriеti ovakove talente, koji teže za znanjem, da ih uz hrvatsko rodoljubje uzmognu koristno upotrebiti na uzveličanje i slavu naroda svoga. (Nebi škodilo, da se g. skrbnik ili sam g. Milaković obrati bud vis. namjestničkomu vieću bud gradskim zastupstvom za podporu; mi nesumnjamo o tom, da bi rodoljubne oblasti zapustile u nuždi odlična i napredna učenika u glasbenoj umjetnosti. Ur.)

Književnost. (Hrvatska i srbska). Čitanka za gradske produžne učione u kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. Sastavio Franjo Klaić, ravnatelj kr. učiteljišta i gradskih glav. učiona. U Beču nakl. šk. knjiga 1868. U 8-ni str. 218 stoji 40 n.

— Jeftini pučki hrvatski kalendar za g. 1869. Nakladom L. Hartmâna kod Bokau-a u Zagrebu u 8-ni str. 104; stoji 36 novč.

— U tiskarni dr. Lj. Gaja poče se troškom i nakladom namjest. vieća tiskati željno izgledano djelo „Znanstveno nazivoslovje“; a izradio ga velikim trudom neumorni pisac g. dr. Bogoslav Šulek. Raztumačeno je u tri jezika: hrvatskom, njemačkom i talijanskom. Biti će ga preko 80 sitno tiskanih araka običnoga za riečnike oblika.

— Četir poučne pripoviedke za srbsku mladež. (Iz njemačkoga po Ebersbergu). U Novom sadu kod Ig. Fuchsa 1868. U 16-ni str. 50 stoji 20 novč.

— Radnja i zlato od F. Hofmana. (S njemač. prevedeno). U Novom sadu kod Ig. Fuchsa 1868. U 16-ni str. 49 stoji 20 n.

— I. Belingera Uputstvo u geografiju za niže gimnazije i niže realke. U dva tečaja. Posrbio prof. Al. Gavrilović. U Novomsadu kod Fuksa 1868. U 8-ni str. 94 stoji 60 n.

— Iskrena rieč prostome narodu. Napisao Dim. Gjendić, ekonom. (Preštampano iz „Napredka“). U Novom sadu kod Fuksa 1868. U 8-ni str. 34 stoji 15 nvč.

— Posliednji dani Pompeja. Roman od Bulwera. S englezkoga prev. Laz. Kostić. U Novom sadu 1868. Str. 750 stoji 1 for. 50 novč.

— Tiskom braće Battara izašao je riečnik talijansko-hrvatski s naslovom: Vocabulario Italiano-Slavo (Illirico) compilato per cura di P. Carlo A. Parcić del Slovinski (Hrvatski) — g. 1868. U 12-ni str. 1146. To je druga polovina k prvoj hrvatsko-talijanskoj, prije izdanoj, čim je ogromno djelo neumornoga našega Parčića gotovo; a potreba i želja za njim hrvatskomu narodu smirena, osobito krajem mora.

Svašta. I najbolje oko, ako nije oružano durbinom, nemože na našem sjevernom nebu viditi više od 2342 zviezde.

— Novi način gašenja. U Francezkoj su izmislili njeke bombe, koje se u slučaju požara bacaju u oganj. Iste su bombe napunjene plinom, te kad se u oganj bace, puknu i plin iz njih izidje, te ognju snagu oduzmu i gorenje prekinu.

Rebusi. *

(Od Konstantina Mandrovića u Beču).

1.

ri ri ri **A.**
ri ri nj

2.

S ili S ja ja ja.

3.

va O.

4.

G — reb

5.

bor.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 44. Odgonetka (rebusa u br. 39.) „Dva bez duše, treći bez glave“ riešiše gg.: Dušan Gjermekov u Aradu. F. Šafar, M. Šnapp, I. Wohlmuth i gdčna. Jelisava Popovićka u Zagrebu. Ilija Ogrizović u Senju.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 42.

God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

(IV. dalje).

Oba mladića dodjoše istom nedavno iz nitranskih škola:

— No, čuješ li Janko, ako se to bude tuklo, a i nas potuku i dotuku, što ćemo onda?

— Što se za to staraš. O tom ćemo poslie razmišljati. Nu gdje je taj kraljević, što se toliko u Nitri kod čaša junačtvom svojim hvastao i toliko za Matiju revnovao?

— Sjedi negdje u kutu, pa misli na svoju Marinku.

— Ha, ha, ha! Pravo imaš Andrijo, ta on bi riečmi cieli sviet pozobao, a kad dodje do zbilja, njemu ni traga ni glasa. Nu mislim, da će se ipak osokoliti, pa barem sada na crne oči zaboraviti!

— Daj brate tomu mir. Pa što bi nam on ovdje, van da nam bude neprilićan. Nemože taj niti očiju Dlhohorskove Marinke podnieti, a kako će podnieti bliesk sabalja —

— Škoda za toga mladića! pridoda Janko, to bi ti bio pravi junačina, da se nije dao zamamiti, naši su se poglavari mnogomu od njega nadali, a sad će se eto napokon još i sa svojim nesretnim otcem Gorjanu i ostalim nemirnjakom pridružiti.

Dup, dup, dup začuje se najprije iz daleka, zatim sve bliže, dok se nepokaza na trgu krasan konjanik, koga Janko pozdravi sa:

— Gledj, gledj, nitranskoga kraljevića!

A šaljivi će Andrija:

— Mi o vuku, a vuk iz gore. Dobro nam došao, brajko! Sam te bog donesao. Nu dede nam kaži, što te u Žilinu primamilo? Možda i opet crne oči?

— Braćo! Kanite se šale, odvrati Milko, on bo je bio taj nadošli konjanik i bilo je vidjeti, da se je žurio, jer mu se konj sav uzpjenio. Gdje je Dlhohorski?

Ozbiljnost Milkova obraza ili možda što drugo zabuni tako njegove sudrugove, da nisu znali, što bi rekli, nego ga Andrija zapita:

— Ideš li s nami na vojnu?

— Ako bog da, osječe se Milko i odleti na svom sivku prema kući Dlhohorskovoj.

Oba pako prijatelja gledahu jedan drugoga kano popareni. Činilo im se, da se Milko sasvim promienio i skoro im se zažalilo, što su ga tako posmješno pozdravili.

Milko, čim zagleda pana rihtara, skoči s konja, pokloni mu se duboko i umoli ga, bi li mu smjeo nješto, kako on misli, važna prijaviti?

— Slobodno, gospodičiću, bit će mi drago, izvolite sa mnom u moju kuću. Ako se nevaram, vi ste mladi Pankrac?

— Jesam.

— Ostadoste mi još dobro u pameti od onoga vremena, kad no ste u Žilini školu polazio, premda je tomu već dobrano dugo, a vi nas od onda još nikad neposjetio.

— Moj mi otac —

— O, netrebate mi toga kazati, poznam ga i podobro —

Medjutim unidjoše u sobu, a Milko stane pripovjedati:

— Malo imam vremena, s toga vas na brzo samo opominjem, da nepošiljate ciele vojske iz županije. Iz njekoliko, malo rieči otca moga razabrao sam, da Jiskra, Komorovski i on nemisle najbolje po vas i po kralja, mogao sam takodjer razumjeti, da se vesele tomu, što sve proti Beču grne, barem će onda moći po volji županijom gospodariti. Sad su otišli svi skupa u lov — bog zna, što će tamo zasnovati! — a ja sam prigrlio liepu priliku, da vas u dobri čas pozorna učinim.

Dlhohorski promjeri Milka očima od glave do pete pa opet od pete do glave i reći će:

— To vam se daklje samo čini — hm — a izvjestna neznate posve ništa?

— Neznam, buduć mi se otac nepovjerava, znajuć, da ja drugčije mislim nego on, ali mu se u gnjevu jezik kad i kad zaleti, pa tako izpripovjedi i nehotice, čega inače nikomu ni pod živu glavu povjerio nebi. Imam vam jošte kazati, da Jiskra, Komorovski i moj otac neće kralju Matiji nikakve pomoći dati; zašto ona dva, to vam baš pravo neznam, a moj otac veli, da mu je Fridrik prijatelj, komu je zadao poštenu rieč, da neće nikad proti njemu vojevati.

— Neidete daklje ni vi s vašimi prijatelji u boj? zapita ga Dlhohorski laganim glasom, gledajuć mu oštro u oko, kano da mu hoće u dušu unići.

Milko htjede da odgovori, al mu zagluši glas urnebesna vika: „Vivat kralj Matija!“ Bubnji zatutnjiše a u sobu skoči Marija, kćerka Dlhohorskova, pokloni se Milku, a otac njezin obrati se k njoj i predstavi joj Milka riečmi:

— Gospodin Pankrac. — Što je nova?

— Otče, svi se spremaju na odlazak, pa bi se radi s tobom još jedan put porazgovoriti.

Dlhohorski izskoči na to van, a Milko se zarumeni kano ružica; Marija stoji i žmirka na krasnoga mladića, koj je liepo svoje inače vatreno oko kano stidljiva djevojčica na zemlju oborio. Na posljedku će ipak Marija progovoriti:

— Doista ste gospodičiću mladi, vrlo riedak gost u Žilini, premda ste nam bližnji susjed!

— Znajte gospodično, da me već dugo nije kod kuće bilo — ali zato mi je ipak Žilina uviek dragom ostala.

— Čini mi se, da su već četiri pune godine tomu, što ste odavlje otišao.

— Pa zar vi to pamtite? To je za mene vrlo laskavo.

— Vidjela sam vas mnogi put, mladi gospodine — što mi nije baš težko bilo, buduć da naše mjesto nije tako veliko, stade se Milka izpričavati, a lišca joj se zažarila kano jutarnja zorica, — a mislim takodjer, da ste i mojega otca njekoliko puta pohodio.

Milko ju pogleda pronicljivim pogledom, a Marija čim zapazi, da mladićevo oko nju toli važno promatra, jedva izgovori zadnje ove rieči, pa će odmah govor na drugo svrnuti i reći:

— Eno već se spremaju svi na polazak — oprostite, što vas zadržavam? Možebiti ćete i vi s njimi?

— Hoću — premda mi otac brani, ali uzalud! Božja je volja, a i nutarnji mi glas šapće: „ajde“ — pa mu odoljeti nemogu.

— I ja mislim, da čovjek u dobroj stvari uviek sviest svoju saslušati mora, doda Marija porumeniv opet kano mlada ružica.

Milko skoči sa stolice i baciv gorući pogled na milu djevojku, koja je za njega utjehe imala, pomisli u sebi, da u njenih krasnih očijuh tajnu njezine liepe duše čita. Izadje iz sobe a na oku mu zatitra bistra suzica. Marija šaptnuv za njim tihi „s bogom“, stala se k prozoru, i gle-

dala je za liepim mladićem a nevino joj srdašce neznana tuga pritisnu.

Obalom Vaga dupče sivi konjić i rekli bi skoro da je još hitriji od brzoga vjetra. Na konjiću sjedi mlad, zamišljen momak, liepo mu lice prikrila tuga, ali se na njem ipak vidi odvažnost i junačko srdce, a na oku mu visi biser suzica, često se obraća prema stranam, koje je baš ostavljao i svaki put bi uzdahnuo: poznati mu je iz svega držanja, da ostavlja rodni kraj, roditelje, prijatelje, a možda i to, što je čovjeku milije od istih roditelja i prijatelja.

V.

S onu stran Vaga baš naproti Staromu gradu stoji na visokoj pećini slavni grad Strečno; Vag se bije o pećinu i pjeneći valovi dižu mu se kano stiene, te neznam, hoće li se da poigra s tvrdom pećinom ili će da ju podruje svojimi valovi: ali ona nezna ni za igru niti za kakav gniev, nego diže svoju tmastu siedu glavu nebu pod oblake kano da joj do svieta ništa stalo nije i pogledava dole na Vag, kano da mu daljni tiek prepisati kani. Na toj visokoj pećini stoji Strečno, grad starodavan, te mu začetka nitko nezna, nego si ljudi pripoviedaju, da je tako star, kako je stara pećina, na kojoj stoji.

Strečno je sada, kano i ciela gornja Ugarska od Požuna do Košica pod gospodstvom mogućega Jiskre, a pripada Vladimiru vojvodi českomu, koj ga je dobio od Pankraca pod neomedjašenu poslušnost i podanost. Vladimir se nije jošte toliko proslavio kao Komorovski ili kao Pankrac, ali gospodsko njegovo obličje i dva sokolova oka u junačkoj glavi pokazuju bjelodano, da nije mnogo gori od njih, te da će i on jednom — ako bog da i sreća junačka — cieloj okolici strahovati, nu za sada jošte zahtieva strogost Jiskrina bezuvjetnu pokornost, a Vladimir stopram kakvih 40 godina, pa mora još da starijega sluša. Nu doći će vrieme, kad će se i njemu krila razvezati i sviet uvidjeti, da je pravi učenik ratobornoga Jiskre. Barem mu je to moći već sada na licu i na očijuh čitati.

Na Strečnu su se oko Vladimira sabrali Jiskra, Komorovski i Pankrac na bratski razgovor; nu zato je ipak sve tiho, kako to dosele nikad nije bio običaj, kad bi se na njem tako slavni gosti sakupili; sluga je malo na poslugu, a vojne su čete raztepene po kulah, te niti neznadu, što se na svietu radi.

Liepa je i krasna dvorana, u kojoj se gospoda savjetuju: srebrni ju svjetionici razsvjetljuju, po stolu su poredani srebrni pehari, a po stienah blišti se sjajno oružje, da ga je milota gledati. Jelenji rogovi i medvedje kože, po kojih su trublje i lovačke sprave medju bojnim oružjem povješane, svjedoče jasno, da tuj nije hram pokoja nego stan boja.

Za velikim okruglim stolom sjede vodje okolo staroga Jiskre, a na ostalih stolovih poredano im je sjajno oružje i liepe vojničke odore, u kojih su došli.

Jiskra je već čovjek star, orlova nosa, bistrih očiju kano žarke striele, na tjemenu mu njekoliko siedih dlačica zaostalo, a čelo mu se i lice već dobrano nabralo, što ga takodjer mnogo ozbiljnim i strogim čini. Komorovski mu sjedi s jedne, a Pankrac s druge strane i ovaj morao je već dugo o jednom predmetu govoriti, jerbo se Jiskra namrštio, Komorovski nestrpljivo obraća a ostali s velikom znatiželjnošću prisluškuju.

Napokon stane Jiskra:

— Nu bilo, brajko moj, kako mu drago, ja nemogu inako — bio sam kroz cieli svoj život dosljedan, pa želim to i sada biti. Zadao sam rieč Podjebradu, a i Matiji, pa mi je rieč kapara i što rekoh, neporičem. Nebudu li pako oni ljudi od rieči — izkusit će ljuto, tko je stari Jiskra!

— Ako sam pravo čuo, to ste nješto o Podjebradu govorio? zapita Komorovski. Ha, ha, ha, taj vam, prijatelju dragi, k sebi ruke drži a za nas sve malo haje. Ciela je katolička stranka u Českoj proti njemu; husiti su s njim nezadovoljni, što je mnogo toga u vjeri promjenio; papa ga je iz crkve izobćio; car Fridrik negleda se s njim baš ponajljepše — ha ha ha — sa svih ga strana tlače, nije daklje ni čudo, što si želi, da ga barem Ugarska neuznemiruje; k tomu će još Matija

vjenčati njegovu kćer — a tko će svomu djetetu o zlu raditi?

— Mir Podjebradu! viknu Jiskra. To je pošten muž a čini, što mu nalaže dužnost i ljubav prama Českoj.

— A taj Matija, dalje će Komorovski, to mi je baš pravi kralj, plemić kao svaki drugi plemić — nu gdje mu je kraljestvo — što će sada Hunjad? tko će s njim držati? S jedne strane su dobar dio države odkinuli Turci, s druge strane si liep komad uštipnuo Fridrik, s treće se strane Gorjani, Celjski i Frankopanovci nezavisnom gospodom proglašuju — a mi ćemo valjda sve to mirnim okom gledati?

— Bilo kako mu drago, odvrati Jiskra, ja niti ću lievo, a niti desno krenuti. Ta dosta se dugo ovdje sami držimo, velim sami, pa nas ipak još nitko nije pozobao?

— U to se baš nemam mnogo pouzdati. Matija je bistra glava, silan duh, te na sve pripravan. Jeste li čuli, što je počinio Matija sa Siladjijem, svojim ujcem, državnim gubernatorom i glavnim vojskovodjom? Dodijao mu već jaram ujcev, pa ga je dao kao gavrana u Világošvár zatvoriti. Evo vam listova od palatina — gledajte samo, gledajte prijatelji, što u njih stoji!

Jiskra uze listove u ruku, čita prvi — i namršti se; čita drugi — i potrese glavom; čita i treći — te skoči sa stolca kano da ga guja ujela, te zaviknu strašnim glasom:

— Krsta mi i kaleža!* Je li to moguće?

Ciela se skupština zabuni, a Komorovski pogleda smješeć se Jiskru i ostale sakupljene te reče:

— Ako vam je do volje, gospodo, pročitat ću vam ote liepe stvari, slušajte me samo. Obredat ću i začeti od prvoga i uzme listove te ogledav se još jednom u okolo stane čitati:

„Fridrik car Gorjanu nadvorniku pozdrav! Vi činite po pravdi i pravici, opirajuć se Hunjadovcu i njegovoj stranki; jerbo je gospodstvo nad ugarskom državom, makar si ona pro forma po smrti jednoga vladara izabire drugoga, ipak na našu kuću spalo po kćeri Ljudevita Velikoga i tako sam se ja po smrti Ladislavovoj pravom kano zakoniti nasljednik krune okruniti dao. Hunjadovac je odabran od Siladjija i njegove vojske, a ne po zakonu, niti voljom plemstva, a niti pravom nasljednim. Sada nam je Hunjadovac navjestio rat, ali uzdajuć se u pomoć božju, te u prijateljstvo Vaše i Jiskrino mislimo navali njegovoj sretno odoljeti. Čuli smo doduše, da je Jiskra priznao Matiju, dapače da mu je još do Češke u susret išao; ali nemožemo toga nikako vjerovati, da bi muž, kakav je Jiskra, koj je toliko godina za naš dom vojevao, koga smo u toliko odlikovali, da je medju prvimi našimi savjetnici sjao, da bi takav muž mogao ikad nas i našu obitelj zapustiti — da što više k našim neprijateljem proći! Prosim Vas daklje, gospodine nadvorniče, izvolite u moje ime pozdraviti Jiskru i reći mu, da se najviše od njegove pomoći i izkustva vojničkoga nadam, te da će on najbolje znati, kad mu valja na Hunjadovca udariti.“

Komorovski ušuti te pogleda na Jiskru i ostalu gospodu — sve muči kano da je oniemilo — a Komorovski će opet čudnim posmjehom na ustijuh:

— No, gospodo moja, kako vam se to vidi?

Vladimir reče prvi:

— Pravo ima car Fridrik, podpuno pravo!

— Što se njegova prava tiče, ozva se Jiskra — za to me malo glava boli; da sam njegovoj kući služio, to je istina, ali je takodjer istina, da sam Matiji vjeru založio.

Na to uzme Komorovski drugi list i čita:

„Komorovskomu Gorjan nadvornik. Evo vam u prilogu pismo cara Fridrika, prosim Vas, dajte ga gospodinu Jiskri. Naše stvari dobro stoje: sakupljamo liepu vojsku, koju ćemo proti Hunjadu poslati. Matija se sprema proti Beču i mnogo se ljudstva na njegovu zapovied u Budim sgrnulo, te kako sa žalošću začuti moradosmo, takodjer iz županija, kojimi Vi vladate. Što mislite? Zašto nedržite svoje

* Obična lozinka husitska.

pučanstvo u boljoj stezi? Matija pokazuje mnogo duha, netrpi nikakav odpor i dao sam si od vjerodostojnih ljudi pripoviedati, da je onom prilikom, kad je Siladjija dao zatvoriti, rekao: „Moram najprije ovo težko breme, što me toliko tištilo, sbaciti, a onda ću silom odkinuti pijavice, što su mi se u Tatrah za moju zemlju toli nemilo preljepile“. Njegova je daklje namjera, koju mu djela i rieči odaju, da naprvo od sebe sve odstrani, što mu se protivi, a zatim da se svom silom sruši na Jiskru u Tatrah. Lasno je uvidjeti, da Hunjadi i Jiskra nikad pravo prijateljevati nemogu. U ostalom je čisto dobro, što je Siladjija odstranio, bar mu nema vojska dobroga vojvode, a on je sam jošte neizkusan, pa neznam, što će u Austriji izvesti. Nu Fridrik nije jošte pripravan a niti nas nema za Dunavom: uzdamo se daklje najviše u Jiskru i u Vas gorsku gospodu, Vaša je vojska izvježbana, te kad se spustite s vaših gora, lasno ćete zauzeti ostavljeni Budim i tako će Matija tražeć krunu, izgubiti državu. U ostalom prepuštamo sve Vašoj vojničkoj vrlini. Moj sniženi poklon Jiskri, Pankracu i svoj gospodi, što uz nas pristaju.“

Komorovski zašuti a sa svih strana ozva se:

— Propast Matiji! Propast Matiji!

Jedini Jiskra stade sveobću uzrujanost miriti:

— Mučite, mučite, toga vam Matija nije mogao reći, inače jadnik nezna, tko je stari Jiskra.

— Zašto nebi mogao reći? uleti mu u rieč Pankrac, zar mislite, da on toga nezna, da ste vi sam išao k poljskomu kralju Kažimiru, neka bi primio ugarsku krunu? A i cieli sviet znade, da ste vi a bome i mi zakleti neprijatelji Hunjadovcu! Ha, ha, ha! Na vas, koj ste u državi prvi bio, i Ladislava te Fridrika uviek prvi svjetovao, na vas sada niti najmanji obzir neuzimlje! Il niste li možda opazio, kako vas u Stražnicah, gdje ste ga pozdravio, i ugovor, što ga s njim utvrdiste, podpisao, skoro ni pogledao nije? To mi je pravi ptić — a vi ste mu se klanjao, svojom siedom proslavljenom glavom, dočim sam ja od jada zubmi škripao —

— Stani, stani, brajko, još nije sve gotovo, zakrši mu rieč Komorovski. Pročitat ću ti još nješto — da će ti od radosti srdce zaigrati. Slušajte gospodo:

„Panu Dlhohorskomu Milko Pankrac!“

— Milko, moj sin? Grom i pakao! prekinu ga Pankrac. Gdje si taj list uzeo?

Komorovski ništa neodgovara, nego nastavlja:

„Sretno smo u Budim došli. Veliki je župan izviestio kralja, kako u nas stvari stoje, da se naime Jiskra nikamo nemiče a i plemstvo, koje s njim drži, da miruje te za kraljev poziv nehaje; pripovjedao mu je takodjer, što sam Vam ja bio doglasio. Kralj je vrlo gnjevan na Jiskru i njegove saveznike te je rekao: „Morat ću otu nevriednu psinu izkorieniti, inače bo prije u državi nebude mira. Gospodine veliki župane, zar jih sbilja na nikoji način ovamo privabiti nemogoste?“ Veliki mu je župan odgovorio: „Dosta sam liepo i prijateljski Jiskru nagovarao, da sam se već s toga i našim ljudem skoro omrazio.“ (Imao je zapovjed od kralja, da privabi sve Jiskrovce u Budim, gdje bi jim se odkrojilo kano i staromu Siladjiju). „Dajte me daklje svjetujte“, reče opet kralj, kako bi se najlaglje mogao dočepati Jiskre i njegovo tvrdo gnjezdo razbiti?“ Na to mu opet veliki župan odgovori: „Ja neznam drugoga savjeta, osim da bi jih Dlhohorski kojom srećom u Trenčinu uhitio.“ Kralj Vam daklje, pane rihtare, poručuje svoju milost i želi, da bi mu rećenoga Jiskru i glavne njegove saveznike il žive il mrtve na koji god način —“

— Krsta mi i kaleža! zagrmi Jiskra, to je daklje tvoj ugovor, tvoja kraljevska rieč!

— Gdje si uzeo taj list? Toga moj sin nije pisao, stane Pankrac vikati.

— Krv i nož Hunjadu! oglasi se Vladimir a za njim ponoviše svi ostali taj strašni uzklik, jedini se Komorovski mučke posmjehiva.

— Izkusit ćeš, nevjerniče, tko je Jan Jiskra Brandejski, začuje se opet Jiskrin glas. Gospodo! Ajde svaki na svoj grad,

sakupite što imate ljudstva, mačem i ognjem plienite posvuda, nek se znade, da se je Jan Jiskra iz Brandejsa vjerolomnomu Matiji osvetom zakleo!

Na to će Pankrac:

— Gledaj Komorovski, to je tvoje djelo! gdje si uzeo taj list, jer tako mi spasa mojega, toga nijedan Pankrac pisao nije!

— Polahko, polahko brate, odvrati mu Komorovski vidivom njekom zlobom. Ljudi se za rieči hvataju, a tko zna, nije li gospodičić Milko otčevih liepih gradova i gospodstva zaželio —

— Nelaj mi, crno pseto, osječe se razjareni Pankrac, jer nestalo me u ovaj hip sa zemlje, ako si ruke svoje u krvi tvojoj neoperem i lažljivi ti jezik neizčupam. Dokaži mi, da je to sbilja list od moga sina.

— No, no što si uzavrio kao lončić — stane ga Komorovski smješeć se bockati. Tko zna, da li ga nisi sam tamo poslao — to barem znademo svi, da gramziš za gospodstvom kao jelen za vrielom. Tko se sam bez nas utiče u Fridrikovo krilo? Da li ja, ili ti? Nismo li se oba Jiskri zaprisegli, da ćemo sve u njegovo ime činiti? Ha, što veliš na to? No da nijedan Pankrac nemože tako pisati, nijedan Pankrac nemože prisegu slomiti, nijedan Pankrac neustaje proti Jiskri, nu neću da komu mraz na obraz bacam, nijedan Pankrac nesmie biti nevjera, hrdja; nijedan Pan —

— Grom i pakao! zaškripnu zubmi Pankrac; na oči mu udari krv i sav se uztrese kano vjetrom zanjihana jela: Na noge Vladimire, na noge Strečno, gospodar vam zapovjeda, da toga čovjeka na komade izsječete.

— Strečno nezna za drugoga gospodara do mene, odvrati mu Vladimir.

— Groza te ubila! izdere se Pankrac i povuče britku sablju iz korica, zar se i ti nevriedni crve usudjuješ gospodaru tvomu protiviti? te poleti golom sabljom kano da je pobiesnio.

— Krsta mi i kaleža! zakriči Jiskra. Mirujte, jer tako mi poštenoga imena —

Jošte Jiskra svoje prietnje ni nedoreče a Komorovski se povuče na stran; Pankrac rinu mač u korice, pa premda je još sav od gnjeva gorio kano prvi onaj žarak, što se na mračnom nebu u pol gluhe noći ukaže, pokori se ipak Jiskri i ovako se pred njim izgovara:

— Jiskro Brandejski! čuo si i vidio si, što se sbilo. Zašto mi kratiš, te se nemogu neprijateljem svojim osvetiti? Zašto mi braniš, te nemogu odpadnoga slugu kazniti? Jer kako je jedno sunce na nebu, tako je jedan gospodar na Strečnu, a taj je Pankrac!

— Barem mi danas miruj, Pankrače! odgovori mu Jiskra tiho i važno. Tako mi sunca na nebu, država ugarska od Požuna do Košica nema nego jednoga gospodara, a to je Jiskra i taj ti Jiskra zapovjeda, da se odnašaš na svoj Stari grad —

— Ti zapovjedaš, ali kako je tvrda pećina, na kojoj Strečno stoji, i do gorućega pakla graniči, tako je jako gospodstvo Pankracovo nad Strečnom i taj se Pankrac kune vječnom osvetom i mržnjom Komorovskomu! To doreče i nestade ga iz sobe a malo čas iz Strečna.

(Dalje sliedi).

Balkan.

Davor-glasi nebom lete
Sa istoka bjega mrak,
Nova zora vience plete —
Turadije čajem grak.

Balkankinje vidim vile,
Nebesni je kruži sjaj —
Šta je bože! valjda mile
Okončao braće vaj!

Izpod kruta turskog jarma
Čami Bugar viêka pet . . .
I skrajne je vrieme — barma,
Da podiže Slavi let.

Velik bjaše, dok ga jadi
Ne snadjoše ko i nas —
Ali sad mu nada sladi
Rane za svoj novi spas.

I diže se junačina
Griehu otaca traži liek,
I na grobu tiranina
Da nastavi Slave viek.

U Balkanu kršnoj gori
Sad slobodi diže hram,
I kiti ga sa lovori,
Da osveti robstva sram.

Četa vreba od tabora
Bratskoj slogi gradi dom,
Odtud hita na zlotvora
Kao s neba hitri grom.

Sieče, pali, davi, rani
Dušmanina zlobni plod,
Koj mu 'e kruto savladani
Dugo klao mili rod.

Vojuj dični Bugarine!
Sve na svietu ima kraj,
Dokle živiš, slavski sine!
Da si tlačen, ti ne daj.

Duh djedova živ je u tebi,
Slavna prošlost vod' te u boj;
Da i padneš za slobodu,
Svet će biti spomen tvoj.

Balkan goro, puna čara
Junaka ti čujem jek,
Oštrih mača i handjara
Bljesak vidim, čujem zvek.

Davor-glasi nebom lete,
Sa istoka bjega mrak,
Nova zora vience plete,
Turadije čujem grak.

U Beogradu

K. Paštrović.

Do tri puta bog pomaže.

(Iźvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

(II. dalje).

Gospodin Sperber ljuto ošinut pakračkim dekretom, što mu ga bivši podžupan i nesudjeni tast tako lakonički odmjeri, hvalio je, premda do kraja biesan, bogu, da pri tom nesretnom jurišu nije bilo drugih svjedoka, te skoči brže bolje na svoja kolca, da ga duša nezapazi. —

Al i ovdje se je „tirolski svat" ljuto prevario.

Tina i Mina nisu gledale torca, što ga je dečko uhvatio, već tajno slušale svoga otca, kako se je gospodinu Sperberu na tastvu zahvalio.

S početka gušile i davile su vragoljice svoj smieh, već nemogav se oteti hahakanju, poletiše niz stepene na ledinu, pa udri ha ha! i hi! hi! što im je srdce dalo.

— Na zdravlje Tinčice! Tirolski je svat po tebe došao! Ha, ha, ha!

— Nije li tebe htjela ugriznuti ta crvenkasta stjenica? hi! hi! hi!

— Bar bi imala klopotac, da ga stavim u vinograd! Tinčice!

— Ja bi mu bila svaki dan vrabca pekla za pečenku, Minčice!

— A ja svaki dan žgance ništance!

— Klanjam se milostiva Sperberova!

— Klanjam se plemenita Fenigavice!

— Ha ha ha!

— Hi! hi! hi!

Tako se medjusobom klanjahu porugljivo blizanke — kad eto Sperbera na kolcih iz dvorca.

Sad su se male, držeći si ručicama srdce od rozgote previjale!

Sperber nije ni okom krenuo, već dalje jurio al je dobro čuo kako je Tina za grmom poviknula:

— S bogom srdce od krumpira!

A Mina propjevala, da se je sva šumica orila:

„Oženi se vrabac podunavac!"

Za malo orio se Brezovac od kićenih svatova. Tina i Mina udaše se u jedan dan.

Jurić grmio je iz mužara cieli dan, da se čak u selo i do poreznoga ureda čulo.

„Nek čuje gospo tirolski štajmerant, kak u Brezovcu svati fućkaju! primetnu, čim je koja prangija pukla.

A Sperberu sve je igrala crvena kosa od ljutosti!

Žalostna ti majka tirolski svate! *

(Dalje sliedi).

Ja te ljubim.

Ja te ljubim
Iz sveg ovog srdca moga

---

* U 41. br. podkrade se na 2 mj. gućaške mj. gaćaške, t. j. djevojčice, koje su još gaće nosile.

Protiv vjere i razloga,
Ja te ljubim od sve duše moje
Ko što svjetlost ljubi sunce svoje;
Ja te ljubim iz cielih njedara,
Da ni um mi za ništo nemara,
Do li za te — za tebe jedinu
U svakoj mi želji i u činu.

Ja te ljubim
Kao život, kao dušu,
Moje srdce trpi sušu:
Žedjam žarkih tvojih poljubaca,
Trpim trepet tiela i živaca,
Želim tvoju gledati ljepotu,
Zadovoljstva nema mi životu,
Kad ti nisi blizu i kraj mene
I ustne ti sladke i medene!

Ja te ljubim
Za ta tvoje crne vlasi,
Toliki su znaj uzdasi,
Da uzvidim oko tvoje jasno,
Rujnoliko tvoje lice krasno,
Da mi zora i sunašce svane,
Da mi srdcu tuga — noć prestane.
Ja te ljubim za vedro ti čelo,
Za držanje milo i veselo.

Ja te ljubim:
Miso moja tebe 'e rada,
Čustva mojih svaka nada
Kao bršljan oviti se želi
Oko tebe da se nerazdieli,
Dok je meni na ramenu glave
Dok je tebi grudi te gizdave,
Dok je meni u životu duše,
Dok se tvomu žile neposuše.

Milutin.

Državno uredjenje staroga Dubrovnika.

Prievod s ruskoga.

(Iz Žurnala Ministerstva narodnago prosveščenija).

(Dalje).

b) *Vieća i viećnici* bijahu davnašnje uredjenje republike dubrovačke. U najstarijih listinah dolaze članovi vieća pod imenom *boljara* i *vlastela* (Puc. spom. I. 147; Mikl. mon. 423, 431). Za većinu slučajeva, osobito u 13. vieku i kasnije, bijaše ime *viećnik* (векьници, ветьници) općeniti naslov sviju članova vieća, da se razluče od vlastele, što su isto značili kao'u Poljicih glavari — to će reći: narodne starješine. U latinskih izvorih dolazi redovito rieč: *consiliarii.* a njihovi sastanci zvahu se *vieća* — to je takodjer ime opće poznato u sviju Hrvata (sr. poljički stat., vinod. zakon i druge spom.) Latinski izvori pominju *consilium, concio, parlamentum,* izrazujući tiem obično i općenito značenje slovinske rieči: *vieće.*

U sastav starieh sabora, bar u 13. i 14. vieku, spadahu na poredo s vlastelom i narodom takodjer viećnici *velikoga, umoljenoga* i *maloga* vieća, kao posebne česti sabora, koje su u općinskoj administraciji obavljale razne funkcije. Od onog doba, kako poče padati značenje sabora, bješe stanje dubrovačkih vieća konačno ustanovljeno: ona sačinjavahu najvišu instituciju, koja se zanimaše svimi općinskimi poslovi dubrovačkimi.

α) *Veliko* ili *velje vieće* (majus ili magnum consilium; consiglio maggiore). Prije, dok još ne bjehu dokinuti sabori, teško je označiti znamenovanje velikoga vieća. Spomenici onog vremena malo govore o njegovu sastavu, o njegovih poslovih, odnošajih napram saboru itd. U sastavu narodnjeg sabora zauzimaše ono jamačno vrlo znatno mjesto već samiem pretežnim brojem svojih članova kao i njihoviem visokim položajem u društvenom životu (u saboru od g. 1253 bijahu nazočna 73 viećnika od velikog vieća, a samo 28 vlastele i viećnika od drugieh vieća); sr. Mikl. 39—40). Ne zna se, odakle i kako bijahu u staro doba sastavljani članovi velikoga vieća. Po viestih 15. vieka i kasnije sastavljaše se veliko vieće iz sve kolike vlastele (plemića, plemenitieh ljudi), koji bjehu nastupili 18. godinu. Svakomu odraslomu vlastelinu pripadaše pravo učestvovanja u velikom vieću (Puc. I. XXVII). Napried spomenusmo, da je već u 13. vieku s oviem pravom skopčana bila i dužnost, polaziti vieće, osobito ako je kaki važan predmet na dnevnom redu bio. U istinu držaše se ipak ove dužnosti sa sviem riedko. To se vidi iz neodredjenosti, koja s te strane vladaše u velikom vieću: po knjizi reformacija kreće se broj viećnika medju 40 i 200 (Puc.

II. 161—164, 173—174). Bijaše slučajeva, kad no se odredjivao najmanji broj viećnika (minimum), koji su potrebiti bili, da se mogu raspravljati predmeti viećanja. U zelenoj knjizi uzeto bi za pravilo, da ima vieće, koje će raspravljati pitanje o primanju kojega stranca medju dubrovačke gradjane, sastavljeno biti od najmanje 100 viećnika.

Dok je Dubrovnik imao narodne sabore, dotle bijaše očevidno veliko vieće stegnuto na tješnji krug djelovanja, nego li, u kojemu se kretaše docnije. Predmeti zakonarski, odnošaji vanjski, a može biti i drugi važniji poslovi državni, kojima je od prije trebalo potvrde od cieloga naroda, ako i spadaše na kompetenciju velikoga vieća, to mogaše biti samo u toj formi, da su ovdje najprije proučeni te priugotovljeni bili za opću skupštinu kao priedlozi. Ele od onda, kako biše dokinuti sabori, priedje državna vlast u punom svom obsegu na veliko vieće. U 15. i 16. vieku spadaše na veliko vieće „pravo zakona i nameta, života i smrti, rata i mira, vrhovnog suda i riešenja, izbora kneza i drugieh viših častnika.“ Važnije predmete započimahu i riešavahu konačno u samom velikom vieću; ostala se pitanja zapodievahu u umoljenom ili malom vieću, a u veliko vieće prelažahu samo na konačno riešenje. Medju ovaka pitanja spada naturalizacija stranaca: pošto bi riešeno u malom vieću, da se stranac prima medju dubrovačke gradjane, dolažaše to pitanje još u veliko vieće, da se ovdje konačno izreče i rieši (Puc. II. 164). Ima napokon spomena, da je bud s upliva mletačkoga (po Rajcovih riečih nastojahu Mletci, da u općinah dalmatinskih umale nenaklonu sebi pretegu velikoga vieća) bud s kojega drugoga uzroka tečajem vremena veliko vieće izgubilo svoju dojakošnju vlast u državnih poslovih te se poslije sastajalo po najglavnije za izbor činovnika i za potvrdu odluka umoljenog vieća, što no bješe prikupilo u svojim rukama gotovo svu državnu vlast. (Rajc, 18—19; Puc. I. 27).

O postupku velikog vieća znamo toliko, da se je sastajalo u viećnicu, na glas viećničkog zvona, u mjesec dana jedan put, te je riešavalo sve predmete, kako bijaše običaj i u drugieh zborova većinom glasova (per ballotae). U važnih slučajih bijaše samiem zakonom odredjena absolutna većina; na priliku, u pitanju o indigenatu odlučivaše većina od $^2/_3$ glasova (Puc. II. 164).

β) *Umoljeno vieće* (vieće umoljenih, prgat ili pregat; consilium rogatorum, pregati, pregiadi). Prvo spominjanje o njemu dolazi, koliko je nama poznato, u ugovoru izmedju Dubrovnika i bugarskog cara Asêna, gdje se medju članovima sabora pominje šest viećnika „od vieća umoljena“ (Mikl. 39). Takovi nas pregati susretaju i u Kotoru pod g. 1392, a ima tragova njihovoj eksistenciji i u Šibeniku i Hvaru.

Umoljeno vieće smatraju historici institucijom posvema uzajmljenom iz organizma mletačkoga, gdje se nahodilo tako prozvano vieće consilium rogatorum, koje predstavljaše jedan odiel vrhovnoga savjeta mletačkoga. Rekosmo već, da kad se pita, što je u Dubrovniku u staro vrieme iz stranih institucija uzajmljeno, valja biti vanredno na oprezu. U našem slučaju ne dokazuje istovetnost imena upravo ništa. Nasuprotiv ima izmedju dubrovačkih i mletačkih pregata nekoliko dosta znatnieh razlika. U Mletcih bijahu pregati samo jedan odiel velikoga savjeta, kao odbor cjelini posvema podložan; u Dubrovniku pako bijaše umoljeno vieće podpunoma samostalna institucija, nalična u koječemu na skupštinu ili zbor staraca, n. pr. u baltijskih Slovinjana, što je različito od narodne skupštine. U Mletcih bijahu pregati stegnuti na zakonarske predmete, a u Dubrovniku bio im krug djelovanja puno širi. Da, u opće vriedna je uvaženja misao, koju izriče negdje Rajc, da ako i jesu Mletci mnogo od svojih institucija predali susjednim slovinskim općinam, mogli bi-bili ipak i oni sa svoje strane koje šta uzajmiti od Slovinjana. Ništa nam ne smeta da rečemo, da se je mletačko uredjenje pregata *moglo* razviti pod uplivom susjednih Slovinjana, u kojih već iz davna življaše običaj, sastajati se i u opće narodne skupštine i u manja shodišta, sastavljena iz nevelika broja narodnieh starješina. Bilo tomu ovako il onako, pitanje, da li je umo-

ljeno vieće mletačkog ili slovinskog izvora, smatramo svakako za prieporno, jer se ne može govoriti ni pro ni contra, dok ne uzimamo nesumnjivih svjedočanstva o postanju te institucije. Evo o njemu nekoliko opazaka crpenih iz izvora, nama pristupnih:

Broj dubrovačkih pregata bijaše različit. Listina od g. 1253 govori samo o šestorici viećnika, koji sačinjavahu umoljeno vieće. Njihov broj raste na poredo s napredkom općeg značenja tog vieća u redu javnieh institucija. Kada se g. 1445 sastavljala listina, koju je Dubrovnik izdao vojvodi Stefanu, kleo se knez dubrovački županu Buniću sa 24 vlastele od vieća „prgata“ (Mikl. 431). Poslije uzeto bi za pravilo, da se imenuju pregati izmedju viećnika velikoga vieća, i to 45 ih doživotno (Puc. I. XXVII).

Što se tiče predmeta, kojimi se bavilo umoljeno vieće, sudeći po listinah i zakonskih zbornicih, ono izdavaše zakone, sudjelovaše kod utanačivanja ugovora, odredjivaše dankom; glavni državni akti bijahu unošeni u pregatske „tetrage“; pregati imadjahu najveći upliv na justiciju; u opće njihova vlast bijaše veoma velika (Mikl. 431, Puc. I. 177; II. 155, 159, i sr. Rajc, 19).

Govoreći općenito ni u starih dubrovačkih institucijah, kao nigdje u srednjem vieku, ne valja iskati stroge juridičke precizije i odredjenosti, stroga ograničenja izmedju područja i vlasti raznieh institucija. Izniknuv često posve slučajno, drži se neko uredjenje podjedno s drugiem od iste vrsti i od iste vlasti, te širi il umanjuje svoje djelovanje i moć svoju, ne riedko pod uplivom kojekakieh nuzgrednih i slučajnih okolnosti.

Pregata ne možemo prozvati, kako spomenici pokazuju, niti samiem zakonarskim organom, niti čisto administrativnom niti čisto sudbenom institucijom. Oni ne bijahu čest velikoga vieća. U 13. vieku, kad no značenje njihovo još ter ne osili toliko, kako kasnije, stoje ipak u ugovoru od g. 1253 u redu umah do velikog vieća, čineći sami za sebe samostalnu instituciju, s istom vlasti kao i veliko vieće. Da su pregati bili samo čest velikoga vieća, to bi se oni bar prigodom općih poslova, kao na priliku na saboru, ujedinjivali u sastav one institucije, kojoj pripadaju, a ne bi stajali odjelito od nje. Od 15. vieka napried bijaše u Dubrovniku de jure vrhovna institucija veliko vieće; ali de facto imadjahu svu pravu vlast, za jedno s najbližim i neposrednim upravljanjem državnim, pregati u svojim rukama.

Pregati zastupaju, koliko se najvećma može, sustav aristokratski, koji se počeo u 15. vieku a može biti i ranije, hvatati za čitav državni organizam dubrovački. Ovo uredjenje nadje do skora velikieh simpatija i velike privrženosti, ako i ne baš kod svega naroda, a ono bar u silnog elementa vlasteoskoga; i ta tiem više, što su Mletci takodjer težili za raširenjem prava i moći pregata, da budu protuteža velikomu vieću (kojemu bi teže bilo haka doći, nego li manjoj korporaciji pregata). Bilo tomu kako mu drago, sva svjedočanstva potvrdjuju, da je umoljeno vieće podpunoma samostalna institucija, stojeći faktički (od kojega vremena, ne zna se pravo) na čelu uprave od ciele države. Ono bijaše upravo prirodan i dosljedan rezultat ciele historije državnoga života dubrovačkoga. Ukazav se u historiji pod svojim sadanjim imenom, u formi demokratske općine (da ne govorimo, kako je u Epidauru bilo), kojom upravljahu skupština i starješine po načelu prava narodnjega, pretvori se Dubrovnik silom vanjskih i nutarnjih upliva s vremenom u aristokratsku republiku, kojoj stoji na čelu po najprije savkolik elemenat vlasteoski, a za tiem nevelika korporacija pregata. Sabor, veliko vieće i pregati — to su reprezentanti triju različitih epoha u historijskom životu republike dubrovačke. Gospodstvu pregata učiniše konac početkom našega vieka činovnici austrijanski. (Dalje sliedi).

Petar veliki.

Medju slovjenskimi narodi, zauzimlje velika carevina Ruska prvo mjesto. Ja ću ovdje u kratko nacrtati život onoga muža, koj je Rusku proslavio, možnom ju učinio i položio temelj sadašnjoj i bu-

dućoj njezinoj mogućnosti. To je: Petar I. Veliki.

Rodio se Petar dne 30. svibnja 1672 u Moskvi od otca cara Aleksije Mihajlovića, i druge mu supruge Natalie Kiriliovne rodjene Nariškinke. Izmedju mnoge braće, koje iz prvoga, koje iz drugoga braka njegova otca, valja mi napomenuti polubraću Feodora, Ivana i Sofiju. Polubrat mu Feodor nasljedi otca Aleksija Mihajlovića dne 30. siečnja 1676 na prestolju; nu vladanje bijaše mu kratko. Već godine 1682 dne 27. travnja umre car Feodor, pošto je malo prije pred smrću imenovao polubrata si Petra za nasljednika, mimoišav slaboga i na tielu i na duši Ivana. Iste godine bje Petar za cara proglašen, nu jedva se to sbi, kad ga pohlepna za vladanjem Sofija pokuša sa prestolja sbaciti. Ona započe uvadjati skupnovladu Ivana i Petra, te sebi koristiti mladošću i neizkustvom Petrovim a slaboćom Ivanovom. Jednom riečju, htjela je, da se na prestolje popne. Da svoj cilj što prije postigne, znaše pobuniti Strjelice, kojih bijaše 14.000 u Moskvi, i tim prisiliti plemiće dne 18. svibnja 1682, da obadva brata za care, a nju za suvladaricu proglase. Jedva što bijahu obadva cara okrunjena, kad se već drugi put pobuna porodi. Obodva se cara utekoše u samostan Troickoi, devet milja od Moskve, te sakupiše za svoju obranu obližnje plemstvo. Kada se Strielici osvjedočiše o vjernosti ondje sakupljenih plemića, podvrgoše se i predadoše svoje vodje, kojih bješe 30 usmrćeno. Dočim je Sofija 1686 sa Švedskom i Poljskom mir učinila, i ljubimac joj Galicin u sliedećoj godini badava novce i vojske žrtvovao, da predobi Krim, obitavaše Petar u Preobraženskom ne daleko od Moskve ležećem seocu, uredjivajuć malenu vojsku iz mladića svojih godina, a u toj vojski on sam kao prostak služaše. Sinovi odličnih obitelji natjecahu se, da dobiju mjesto u toj vojsci, koja naskoro postiže toliku jakost, da je poslie sačinjavala pravu jezgru vojske. Mladi njeki Genevac imenom Lefort bude imenovan kapetanom te vojske.

Dočim se je činilo, da mladi car tako samo za vojnički život mari; radio je on potajno s Lefortom o tom, kako da svoju polusestru Sofiju, koje su zahtjevi sve veći bivali, iz prestolja sbaci. Nova pobuna, koju ona proti životu Petrovu skova, i koja bi dosta rano odkrivena, pruži tomu žudjenu priliku. Sofija bi prognana u samostan, a ljubimac joj Galicin u Sibiriju. Odsele bijaše Petar, koji je jedva 17. godinu navršio za samovladaoca Ruske smatran, jer brat Ivan, nošaše s njim samo carsko ime, ali nije dielio moć. Prva mu misao bijaše, da si ustroji i morsku i kopnu vojsku. On sam obrodi u ladji 1694 g. iz Archangela polazećoj bielo more, jedino koje za ono doba ruske obale oplakivalo i jedino, koje pred njim nijedan car nevidje. Ustrojenje kopne vojske naloži Lefortu i Gordonu. U to vrieme trajaše rat s Turskom, koj jošt Sofija započe; Petar htjede god. 1695 da mu učini konac, te odluči napasti grad Azov. Obsjedajuć uzalud njeko vrieme grad morade se povući natrag, zbog pomanjkanja pomorske vojske i drugih stvari, te nastavak u budućnost odgoditi. Kroz to vrieme sagradi si 25 ladja. Tako oboružan poče 1696 obsjedati opet Azov, koj se 29. lipnja i preda. Zauzećem ovoga važnoga mjesta, nesvrši se ipak rat s portom, nego se još do 1696 protegne, te istom onda, kada su Rusi 1697 kod Azova i g. 1698 kod Perekopa potukli Turke i Tatare, zaključen je mir Karlovački i učinjen žudjeni konac. Najpreča mu sada bijaše želja, da si što veću flotu pribavi, i zbilja za 3 godine ojača ju sa još 55 brodova. U to vrieme pobuni opet nemirna Sofija Strielce, te im naloži, da cara ubiju. Nu sve se to prije vremena sazna, a car Petar dade kolovodje posmicati, a Sofiju ukoriti.

Pošto je sad Petar vidio od neprijatelja iztriebljenu Rusku, poželi si vidjeti i druge evropejske zemlje. Najprije se odputi put Holandije, da se upozna s brodarstvom. U jednom seocu imenom Saardam, dade se car upisati pod imenom „Petar Mihajlov“ kano radnik, te je radio na brodu, koj dobi ime „Petar i Pavao“ i koj on poslie u Archangel pošalje. Godine 1698 posjeti Englezku. Preko Holandije iz Englezke putovaše u Beč, i htjede se baš odputiti u Italiju, kad ga opet zateče viest, da su Strielci

u Moskvi osnovali novu pobunu. Maršal Gordon sakupi u brzo 4000 momaka, te jim poleti u sukob, i potuče ih tako brzo i odlučno, da jih na mjestu 3000 osta, i 4600 zarobi, a ostali se razprše. Kada je car prispio u Moskvu, držaše strašan sud; 2000 ljudi dade pogubiti, 500 jih progna, a onaj vojnički red ukinu. Istu svoju suprugu Eudoksiu držaše Petar krivom; s toga ju posla u Sustalski samostan, da ondje pod imenom Helene duvnom postane. Na mjesto Strielaca uredi novi voj, sa 32.000 momaka. Od sele posveti se Petar samo svojoj državi, da joj pribavi ugled i blagostanje. — Nu neuživaše se dugo blagodatna mira, jer August II. poljski kralj zače neprijateljstvo dne 12. veljače 1700 obsjedanjem Rige. Četiri tjedna poslie dne 12. ožujka, lati se Fridrik IV. kralj danski oružja, a 1. rujna naviesti jim Petar rat, pošto je sakupio 80.000 momaka, i stavio jih pod zapovjedničtvo vojvode Croya, koj poče stupati proti Narvi. Karlo XII. baci se najprije na Dance, te ih prisili na Thravendalski mir. Dne 20. studena 1700 dodje do velike bitke kod Narve, u kojoj budu Rusi potučeni; mišljaše Karlo XII. da je Ruska sada iztrošila sve svoje sile, pa se baci na Poljsku. Nu Petar nije mirovao, već je samo mislio, kako da vrati Švedom žao za sramotu. I zbilja podje njegovu generalu Šeremetovu za rukom, Švede kod Eresfera u Lieflandiji dne 22. siečnja 1702 hametom potući. Pošto je još predobio njekoliko tvrdja na obali baltičkoga mora, ostade mu još samo jedna želja neizpunjena. I ta mu se naskoro izpuni, pošto je našao priličnu okolicu i mjesto za veliku tvrdju.

Na mjestu, gdje bijaše mala jedna tvrdjica, položi on dne 16. travnja 1703 temelj tvrdji, koja zadobi po njem ime „Petrograd“. Tu su radili radnici na tisuće; i za dvie godine bilo je moći u novom gradu stanovati; Petar odabra ga za svoju priestolnicu. Godine 1704 predobi Petar Narvu natrag. Godine 1705 stupaše s vojskom od 60.000 momaka proti Kurlandiji. Dne 15. rujna bijaše već ciela Kurlandija u njegovih rukuh. Sada se opet Karlo XII. obrati proti Rusom. Otvori novi rat, ali ga naskoro nakon raznih dogodjaja svrši, i sklopi dne 24. rujna 1707 altrandštädski mir. Dočim si je Karlo XII. junačtvom pribavio ime nepobjedivoga, pripravljaše mu Petar propast. Petar se spremi, da osvoji Lieflandiju, koju su Švedi jedva mogli braniti. Ovimi stvarmi pobudjen Karlo XII. poleti iz Saske kući, te sakupi 44 hiljade momaka. Petar se odluči čuvati, da nezametne bitke ni u Poljskoj ni u Ruskoj; pošto je daklje Karlo XII. nadošao u Poljsku, povuče se Petar u Rusku. Karlo ga sliedjaše, nu tu ga nagovori kozački hetman Mazepa, da stupa prama Ukraini, nečekajuć ni svoga gjenerala Löwenhaupta, koj mu imadjaše dovesti 16 hiljada pomoćne vojske. Jedva da to Petar sazna, posla svoga maršalla Šeremetova, da sliedi Karla u Ukrainu; a sam sa 40.000 mom. i gjeneralom Menčikovom pohrli Löwenhauptu u susret. I potuče ga dne 9. listopada 1708 kod Liesna. Nu Löwenhaupt sjedini se ipak s Karlom XII. Istom sada saznade Petar za izdaju Mazepinu. Da mu se osveti, razori mu glavni grad Baturin prije, nego li je mogao Karlo u pomoć priteći. Na to stade Karlo XII. obsjedati Pultavu. Petar mu ponudi mir, nu Karlo mu odgovori: „Samo ću u Moskvi podpisati listinu mira“. Na to mu odgovori Petar: „Karlo bi rado Aleksandrovu ulogu igrao, ali u meni neće naći Darija“. Sada stade stupati ruska vojska proti Švedom. Karlo XII. idjaše Rusom nasuprot vodeći 13 hiljada Šveda i 12.000 Kozaka. Obje se vojske sukobiše u ravnini kod Pultave dne 8. srpnja 1609 i tu bjehu Švedi hametom potučeni. Pošto je Petar poljskomu kralju Augustu pomogao opet se popeti na prestolje, obrati se k Rigi, koju je obsjedao gjeneral Šeremetov. Nu zlo ga vrieme prisili povući se natrag. Svetčani ulaz cara Petra, bijaše dne 1. siečnja 1710 svetčaniji i krasniji nego li ikada. Nu jedva postade ljepše vrieme, eto ti Petra opet pod Rigu i — predobi ju. Tako postiže Petar koncem god. 1710 gospodstvo nad Lieflandijom, Esthlandijom, Kareliom i češću Finlandije. Sve to iznašaše skupa više od 1000 čet. milja. Neprijateljstvo Švedske proti Danskoj i Poljskoj pozove ga opet g. 1712

na rat; nu Švedi potukoše saveznike kod Gadebuša. Petar se zato osveti kod Fridrickstadta, gdje jih potuče dne 11. travnja 1713. Poslie raznih dogodjaja, koji nisu tako znameniti, svrši se vojna. Sada se postavi Petar, kao zapovjednik svojih ladja da predobi Finlandiju. I sbilja potuče slavno Švedsku flotu kod Twermünde dne 7. kolovoza 1714 te predobi što je hotio. Petar, da oviekovječi tu pobjedu, ustroji red sv. Katarine dne 25. studena 1714. Sliedeće godine predobi Petar Veliki još one dvie tvrdje Vismar i Strassund, koje su imali Švedi. Pošav putovati u Francezku, sklopi s njom prijateljstvo i mir, i kad se kući vrati, začu za pobunu a na čelu, da joj je njegov vlastiti sin Aleksija. S toga odluči ga izključiti iz nasljedstva. Aleksij pobježe u Beč, u odavle u Napulj. Na zapovjed Petrovu vrati se u Moskvu. Ovdje bi predan 144 sudcem, koji ga jednoglasno odsudiše na smrt. Petar potvrdi osudu. Nu Aleksij preživi tu osudu samo 24 sata, jer već dne 6. srpnja 1718 preminu od straha i napora. U to vrieme poginu i ruski veliki neprijatelj Karlo XII. kod Fridrichshala, valjda iz potaje ubijen jedva u 36. godini. Vojevaše Petar još sa Švedskom, i pobjedi ju, sklopi mir u Ništadtu dne 11. rujna 1721, u kojem Ruska Liflandiju, Esthlandiju i Ingermanlandiju i 2 milijuna forinti za ratne troškove dobi. S tim mirom svrši se 21. godišnji rat, koj vodjaše Ruska sa Švedskom. Povećav jošte Rusku flotu, držaše Petar Veliki veliko slavlje nad svojimi pobjedami. Godine 1724 oženi svoju kćer Anu s vojvodom Karlom Friderikom Holštein-Gotorpskim, te proglasi suprugu svoju Katarinu za svoju nasliednicu. Oslabljen raznimi napori, pade Petar Veliki u strašnu i dugotrajnu bolest, koju nemogahu ni svi liečnici izliečiti. Pošto htjede pomoći jednoj ladji, koja bijaše u pogibelji, razhladi se u vodi i to mu odluči nad životom.

Car Petar I. Veliki umre poslie strašnih muka dne 28. siečnja 1724 star 52 godine i 8 mjeseci.

Iza navedenih ovdje dogodjaja i čina, za cielo će svaki čitatelj dosuditi Petru I. ime Velikoga, koje i punim pravom zaslužuje. Petar bijaše spoljašnosti zapovjedajuće i zahtievaše strahopočitanje. Stasa bijaše vitka, lica dosta krasna, a uljudan i blag, no u srdjbi strašan. Odievao se uviek priprosto, i živio jednostavno; rado je obćio s umnimi i veselimi ljudmi. Veliku i kriepku imaše volju Petar, kad si mogaše preduzeti zadaću, u ono doba još neizobražene svoje narode voditi na put prosvjete i civilizacije. Ruska ima zahvaliti Petru Velikomu skoro sve, što danas ima, jer je on svemu čvrst temelj položio. Nebijaše dakako ni on bez mana, kao što ni jedan čovjek, nu sve nadvisuje mu veleum i raden duh.

Milan Grloci.

Tielovježbeno družtvo u Sisku. *

§ 1. Tielovježbenomu družtvu u Sisku svrha je ponukavati, zgodu davati i rukovoditi u vježbanju tiela.

§ 2. Da se ta svrha postigne, držat će se redovito ponavljane, zajedničke vježbe u turnovanju i mačevanju.

§ 3. Tielovježbeno družtvo sastavljaju samo mužki članovi.

I to:

a) gimnastici (gombaoci-turner);

b) prijatelji gimnastike.

§ 4. Članom tielovježbenoga družtva može postat svaki, tko je navršio 18. god. te ima po zakonu pravo pristupit u ovo družtvo.

§ 5. U družtvo se pristupa prijavom odboru tielovježbenoga družtva, koj ima pravo, pokle se je posavjetovao i nenavedši razlôga prijavljenika i neprimiti. Prijavljenik može se proti takovu odbiću odbora pismeno prizvati glavnoj skupštini tielovježbenoga družtva.

Odbor tielovježbenoga družtva mora taj priziv predložiti glavnoj skupštini, koja za to izabere 15 članova družtva relativnom većinom glasova; ti onda sa-

* Taj smo članak primili s ovim dopisom: Šaljem vam u prilogu „Pravionik za gimnastično družtvo“, jedno zato da vidite, kako se ovdje ozbiljno o tem družtvu u Sisku radi, a drugo, da se njim priobćenim u „Dragoljubu“ mogu poslužiti i druga mjesta u domovini, koja bi željela utemeljiti slično družtvo itd.

slušavši razloge odbora tjelovježbenoga družtva odlučuju večinom glasova, ima li, nema li se dotičnik u družtvo primiti.

§ 6. Osobe, za družtvo osobito zaslužne, može glavna skupština na predlog odborov imenovati začastnimi članovi. Ti imadu jednaka prava s redovitimi članovi ali nemaju onih dužnosti.

Da koj inostranac (Ausländer) bude izabran začastnim članom, taj izbor ima odobriti predsjedničtvo namjestničkoga vieća.

§ 7. Svi članovi obvezani su družtveni pravionik točno izpunjavati.

§ 8. „Turnovci" obvezuju se osobito:

a) da budu učestvovali kod redovitih tjelesnih vježba;

b) da budu plaćali u napred mjesečni prinosak, koj će na predlog odborov ustanoviti glavna skupština;

c) da plate 2 for. primarine.

Tu primarinu plaćaju i oni članovi, koji su bili izstupili, pa opet pristupljuju.

§ 9. Prijatelji gombanja (turnovanja) obvezuju se plaćati godišnju podporu od 2 for. unapried. Oni imadu kod svih družtvom možda priredjenih zabava prednost pred nečlanovi.

Tko plaća 5 ili više forinta, računa se medju „utemeljitelje družtva", kojih će se ime i slika staviti u tableau za častnu uspomenu u družtvenih prostorijah.

§ 10. Iz družtva može svatko izstupiti, samo ima povratiti članovnu izkaznicu odboru družtva. Tko izstupi, nema nikakva prava na družtveni imutak. Samo valjalom prijavom da izstupa iz družtva prestaju dalnje dužnosti spram družtva.

§ 11. Člana može izključiti:

I. družtveni odbor, ako nije uplatio dužni prinos družtvu na dvoputnu pismenu opomenu, učinjenu 14 dana jednu za drugom;

II. ako to obražloženim predlogom zahtieva najmanje 15 članova:

a) radi drzka prekršaja proti družtvenomu pravioniku;

b) radi nečastna ponašanja u — te izvan gombališta (turništa).

O takvom pismeno odboru podnešenom predlogu vieća prva bližnja glavna skupština na načinu § 5. sa 15 članova.

§ 12. Poslove družtva vodi:

a) glavna skupština družtva,

b) družtveni odbor.

§ 13. Svake godine prvih mjeseci družtvenoga godišta drži se glavna skupština.

U izvanrednih slučajih ili kad uztraže najmanje $^2/_3$ izvršujućih članova, saziva odbor izvanrednu glavnu skupštinu i to u ovom posliednjem slučaju najdulje u 14 dana.

§ 14. Glavna skupština vieća i zaključuje izključivo:

a) o izboru družtvenoga odbora;

b) pregledava i odobrava računarski izvještaj i proračune;

c) ustanovljuje mjesečne priloge;

d) privoljava, da se učini zajam, utanačuje kupovne i prodavne ugovore glede nepokretnosti, te dozvoljuje, da se od glavnice rezervne zaklade može potrošiti više od 20 for.

e) Zaključuje, da li se ima primiti, odpustiti i kako plaćati gimnastični učitelj.

U redovitih glavnih skupštinah vazda su točke *a*, *b*, *c*, na dnevnom redu — a osim toga razpravlja i odlučuje još o predlozih pojedinih članova.

§ 15. Svaki član (pa i začastni) ima glavom učestvovati u glavnoj skupštini.

Zaključuje se većinom glasova prisutnih u skupštini članova.

§ 16. Absolutna većina glasova traži se samo kod izbora (izuzam slučaje §§ 5 i 11) inače može biti relativna.

§ 17. Upravljajući odbor sastoji iz 9 članova, koje glavna skupština bira na 1 godinu; ali mogu biti opet izabrani.

Jesu:

a) Predstojnik (govornik);

b) pismovodja (zamjenik predstojnikov);

c) čuvalac gombališta i orudja;

d) blagajnik;

e) i pet odbornika.

§ 18. Pojedinim članovom odbora već naslov opredieljuje poslove.

Uztreba li, može družtvo čuvanje gombališta i orudja povjeriti dvima članima.

Glavna skupština bira najprije predstojnika a onda 8 odbornika. Ine častnike biraju ti odbornici izmedju sebe.

§ 19. Svaki odbornik mora biti samosvojan i družtvom neplaćen, a treba da u Sisku redovito stanuje.

Odbor se svakoga mjeseca sastaje najmanje jedan put i zaključuje absolutnom većinom prisutnih; kod razpolovljenih glasova odlučuje glas predstojnikov.

Za stvaranje valjalih zaključaka treba da je prisutno najmanje 5 odbornika.

§ 20. Odbor zastupa družtvo; ustanačuje u njegovom imenu ugovore (izuzam slučaje u § 14. slov. *d* opredieljene glavnoj skupštini), upravlja imutkom, u obće obavlja sve poslove, koji nisu pridržani glavnoj skupštini (§ 14).

§ 21. Družtveni imutak sastoji:

a) iz redovitih prinesaka i primarine članova;

b) iz rezervne zaklade, od dobljenih možda dobrovoljnih prinesaka, darova, zapisa itd.;

c) iz pokretnina, družtvom nabavljenih za gombanje i mačevanje.

§ 22. Razpre, nastale u družtvu, riešava neopozivno porota, u koju se izaberu po dva člana iz svake pruće stranke družtva, a ti si onda izabiru petoga kao načelnika. „Svaki porotnik mora da je fizično punoljetan i samosvojan“.

§ 23. Promjenu ovoga pravionika, osim što je zavisna od odobrenja vlasti, mogu zaključiti samo dvie trećine u glavnoj skupštini prisutnih članova. Pismen predlog o tom ima se predati odboru barem 3 dana prije glavne skupštine.

§ 24. Družtvo je prestalo, ako mu broj članova spade izpod 15.

U tom slučaju umolit će se „Štedionica sisačka“, da kroz 5 godina upravlja družtvenim imetkom. Ako li bi se tečajem tih 5 godina ustanovilo novo tielovježbeno družtvo u Sisku, onda onaj družtveni imutak njemu pripadne. U protivnom slučaju upotrebit će za koristnu svrhu, koju je opredielila posliednja glavna skupština

Zaključeno u utemeljiteljnoj glavnoj skupštini.

Besjednica.

Iz **Zagreba** Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti imat će dne 29. t. mj. u 10 sati u dvorani „narodnoga doma“ svoju godišnju svečanu sjednicu, u kojoj će po §. 16 poslovnoga reda predsjednik govoriti svečan govor, tajnik čitati glavno izvjesće o stanju i djelovanju akademije za god 1867/8, napokon pravi član presv. g. dr. Jovan Subotić čitati razpravu o „dramatičkoj umjetnosti i svjetsko-državnoj politici narodâ.“

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Hrvatsko-njemačka besjedovnica. Metodička uputa za praktično naučenje hrvatskoga i njemačkoga družtvenoga jezika. U 8-ni 436 str. stoji 1 fr. 40 novč. a ključ k tomu 30 novč. Ovo je djelo i za domaće i za strance vrlo zanimivo s toga što se u njem veoma praktično daje kažiput po Zagrebu i okolici.

— Atlas, izdan u litografiji Albrechtovoj, o kojem je u ovom listu već bilo govora, našlo se „u ugodnom položaju“ vis. kr. namjestničko vieće svojim dopisom od 26. rujna t. g. „ne samo priznati valjalim učilom za niže razrede sriednjih učiona i djevojačkih višijh zavoda, te ga u to ime na dotičnih mjestih osobitim načinom preporučiti nego s obzirom na izvedenje toga djela odgovarajuće kako znanstvenim tako i strožim tekničkim zahtjevom izjaviti svoje priznanje za toli hvalevriedan uspjeh toga poduzeća.“

— Hrvatske zadaće o skladnji latinskoga jezika. II. dio (O vremenih i načinih.) U Zagrebu 1868 kod Albrechta u vel. 8-ni 161 str. stoji 90 novč.

— Pravila hrvatske eskomptne banke u Zagrebu 1868 kod Drag. Bokaua (hrvatski i njemački) u 8-ni 18 str.

(Strana.) Nabrojivši dosada više hrvatskih kalendara za g. 1869 kazat nam je da je izašlo ili ima ovih dana izaći po običaju i više njemačkih, tako „Agramer“ Županov, „Universal agramer“ Hartmannov i jeftini njem. Hartmanov, a dotiskavaju se njem. karlovački, varaždinski, vukovarski i bog zna kakvi jošte.

Narodno kazalište. Dne 17. t. m. otvori se nova zimska sezona pod ravna-

teljstvom novonaimenovanoga artističkoga ravnatelja g. Šenoe i to finom konversacionalnom igrom „U z o r T a r t u f f a“ od Gutzkova. Ovaj komad spada medju najbolje njemačke komade te vrste, no pri svem tom nečini nam se za prvu predstavu nove sezone na našem kazalištu već za to shodan, što nije Molierov komad Tartuffe, na koj se isti proteže, jošte kod nas predstavljen bio i zato podpunoga efekta proizvesti nemože kod obćinstva, koje nepozna onoga djela; u ostalom i nije dosta nov za takovu prigodu.

Bio je veoma pomnjivo uvježban i sa svim dobro po gg. F r e u d e n r e i c h u (La Roquette), M a n d r o v i ć u (Moliére), P l e m e n č i ć u (Matieu) gospodični P e r i s o v o j (Armande) i gospoji S a j e v i ć e v o j (Madeilene) odigran. Šteta da nisu posliednje uloge znatnije, no što se je iz njih učiniti moglo, to su obie učinile podpunoma i odlikovale se i liepim odjelom, koje njihovu ukusu služi na diku. G. B r a n i (Ljudevit XIV.) bio je uprav sjajno odjeven, no za komade, koje poglavito krasna kretanja i lagani konversacionalni hod iziskuju, nije sposoban; to je obćenito mnenje i zato nemožemo dokučiti, kako mu se je ta uloga podielila, kao ni toga, da je gospodinu S a j e v i ć u kod njegove toli mladjahne spoljašnosti uloga ozbiljnoga ministra policije u dio pala.

Izazivom odlikovani bijahu samo gg. M a n d r o v i ć i F r e u d e n r e i c h a pleskom i gospoja S a j e v i ć e v a kod njenoga odlazka kao paže. Kazalište bilo je jedva srednje ruke posjećeno.

Drugi dan davala se već od prije i hrvatskomu obćinstvu poznata Birchpfeifferičina pučka igra „N o t r e d a m e d e P a r i s“, djelo bez svake višje vriednosti, no sadržaje njekoliko zahvalnih uloga i mnogo tako zvanoga kazalištnoga efekta, kojimi se galerije dosta nasladjivati mogu, osobito, ako se po intenciji spisateljice igra, to jest oštrimi bojami slika. To je ovaj put i bilo od njeke strane u podpunoj mjeri učinjeno. E s m e r a l d a gdčne. P e r i s o v e omiljela je obćinstvu već prigodom prve predstave ovoga komada i bila je i sada prijazno primljena, no i ima u istinu njeke momente, u kojih neobično duboko čustvo pokazuje a spoljašnost njezina kao da je za tu krasnu mučenicu stvorena. Gdčni. B a j z o v o j (Gervais) takodjer se je pleskalo veoma živahno — R u ž i č k a kao stara Oudoarka nije bila na mjestu. G. M a n d r o v i ć (Quasimodo) i g. F r e u d e n r e i c h (Toufou) igrahu s podpunim efektom, posliednji zaslužuje osobitu pohvalu i kao redatelj, jer je pučka gibanja dolazeća često u tom komadu i u obće suigru u obaj komada uredio da nemože bolje. —l—

Svašta. U Českoj sastaju se i razgone jednako pučke skupštine. Naše čitateljice zanimati će valjda divna skupština, koja se sastade na brdu Petruskoj — skupština do 6000 samih ženskih glava! Vike i klike bijaše velike, a oduševljene bez kraja, kada se taboru na domaku pokaza 18 jahačica u narodnom českom ruhu starinskom. Govorilo se za prava česke krune, a raspravljala, kako se piše, ota pitanja: „Kada se uvede gradj. ženitba, moramo li i tada biti mužu vjerne? Bi li i kakovu krinolinu nositi?“ Za dalje se nezna, što bi bilo; jer c. kr. činovnik prekinu debatu. Da nebude nereda, stavljena je na stražu četa husara i pješaka. Od kada je Austrija i u njoj husara, valja da nemadoše dičnije zadaće. Česka se baš usrujala.

— Š t o j e u m o r u s o l i, mogla bi se od nje načiniti veća planina, nego što su Alpi, glavna planina u Evropi; ima u moru soli za 150.000 kockastih milja.

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Čega se većinom ljudi,
Bili dobri, bili hudi,
Kad na rubu groba stoje,
Mnogo plaše, jako boje,
Premda to je i premnoge
Srećno diglo već na noge?

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 45. Odgonetka (rebusa u br. 40.) „Više očiju više vidi“ riešiše gg.: Ilija Ogrizović i Škender Lochner oba u Senju.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za c i e l u godinu na Dragoljub“ predplatiše: 321. Vatroslav Lichtneger, učitelj glasbe, 322. J. Srčan, spediteur, 323. J. Kohn, knjigovodja, 324. gdja. Josipina Jugovićka, 325. dor. Jos. Kal. Schlosser, praliečnik, 326. Ivan Kukuljević Sakcinski, 327. dor. Kopač, odvjetnik, 328. M. Šega, trgovac, 329—334. kanonici: Janko Pavlešić Franjo Huszar, Pet. Filić, Pav. Gugler, dr. Milutin Radinović i Jos. Šušković, 335. Hinko Janušić, prebendar, 336. Zoričić Ant., odvj., 337. gja. Josipina Šviglinova, 338. Kavana Heimbachova, 339. J. Nikšić, koncipista, 340. Fr. Novak, predsjednik žup. sudb. st. u miru, 341. Ant. Poch, odvjetnik, 342. And. Huzek, gradjanin, 344. gja. Vuksanovićeva — svi u Zagrebu. (D. sl.)

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 43. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

VI.

Marinka je njekoč bila vesela, kano **žarko sunašce**, kad se nad Považjem svojimi zlaćanimi traci poigrava, brza kano lastavica, pjevuckala bi uviek ni neznajuć o čem, šalila se sa svakim i svakomu je bila ljubezna i mila. Mladići si prišaptivali, da nigdje još tako liepih očica vidjeli nisu; a starci, kad bi ju vidjeli, uzdisali bi: „Škoda, što nismo više mladi“. Nebilo na široko i daleko ljepše djevojke — a sada? Oganj joj u očijuh gasne, rumen joj na lišcih umire, tužna je i žalostna. Otac se raztužio i razbija si glavu, odkuda ta nenadana promjena s njegovim djetetom? Majka se žalosti i nastoji sad liepimi riečmi, sad opet gorkimi suzami i težkimi uzdasi iz nje izpipati, koja joj je tuga, ali Marinka neodgovara ništa. Ljudi kimaju glavom i nagadjaju koješta. Sav si sviet tare glavu, sve razmišlja, što se s rihtarovom Marinkom dogodilo, ali nitko se pravo domisliti nemože.

Majka stala dragati svoju Mariju, jer joj se od njekoliko dana ljubki smieh na koralna ustanca nabire, ali je taj posmjeh tako brzo minuo, kako mine uspomena na ljude, koji nam nisu baš vrlo povoljni bili.

— Nebi li se, zlato, htjela malko s menom sproći? zapita ju majka. Možda će ti se čelo razvedriti — ajdemo se vrtom prošetati.

— Dobro mamice sladka, ako je vaša želja, ajdemo. S tim izadju obadvie iz kuće.

Vag teće veselo koritom svojim i poskakuje brzo preko kamenja, buči kano da si veselu kakovu pjesmicu pjeva; leti nizdolice dolinami kano suri orao kad se vije sa visina i žubori medju zelenim granjem, što se u njem kupa toli tajinstveno i zamamljivo, kano da krasan kakav mladić milenici svojoj o ljubavi šapuće.

Od zidinâ mjesta potegli se na daleko obalami Vaga žilinski vrtovi, koji su sa svoje ljepote na široko i daleko poznati; mogli bi o njih reći, da su se u taj bistri Vag zaljubili i s toga se sada toli divno razbujili.

Nizbrdice spuštaju se prama Vagu i približuju žilinskim vrtovom dva gospodina i tako se glasno medju sobom razgovaraju, kano da hoće Vaga nadvikati. Jedan od njih govori:

— Vidiš Vladimirko nisam li pravo imao, kad sam ti govorio, da te Pankrac samo za svoga kastelana na Strečnom drži? Nu mislim, da bar sada vjeruješ, da si ti sbilja gospodar tvrdoga Strečna?

— Vjerujem, vjerujem, ali kako se Jiskra na mene obori?

— Neboj se toga. Taj stari nije više toli tvrde glave: trebaš ga samo malko podjariti, pa će ti biti na ruku. On ti je zapovjedio, da sravniš Žilinu sa zemljom, svaki bo prijatelj Matijin, koj nam ruku dodje, mora iz ovoga svieta. Dlhohorski mora takodjer umrieti. Nu Žiline nemožeš predobiti, ako nije Strečno tvoje, to ti on jako dobro znade — a za drugo ja ću se postarati. Pankraca sam mu i onako već na pol šenuta predstavio.

— Ali je Pankrac vrlo moguć i silno se pripravlja.

— Neka se sprema, tim će ga većma Jiskra zamrziti.

— Nu ¡Komorovski, zapita ga Vladimir, kad ćeš već jednom prestati ljude na ljude dražiti? Čuješ, ako Jiskra zanjuši, da ti proti njemu štogodj snuješ; proći će te za uviek volja na spletkarije?

— Gledj ti lije, kako se pretvara, kano da on toga nebi bolje znao nego li svi Komorovskovci? Ha, ha, ha, i sad mi se još mili, kako si ti onomadne na županijskom spravištu preobučen mrmljao: „Tko je to golobrado momče kraljem izabrao? Zar su ga sbilja izabrali? — Siladji ga izabrao — ja neidem u boj“. Ha ha to je bilo liepo čuti, kako ste se pred viećnicom ružili i psovali! A ta derančad skupila se oko tebe i za te si malo ne grlo izkričala, ni neslućeć na vuka u janjećoj koži.

— Liepo se tebi sada smijati, ali dede mi kaži, tko je Vladimira u tu kašu zapleo? Nije li to bilo Komorovskovo maslo?

— No no Vladimirko! Je li ti možda krivo? Tko si je Strečno zadržao? A to je zaista liep grad, da se ga nijedan kralj stidio nebi. Nu šale na stran. Vidiš da Jiskra, dok živi na ovom svietu para nema, jer on — bilo kako mu drago ostaje uviek starim Jiskrom: nu po smrti njegovoj moglo bi se sve to razpasti? A kako bi mogao griešan čovjek do česa doći, da drugomu neuzme? Dobro smo sve udesili! Njekoje smo poslali s Matijom, a mi ćemo se do toga proti Matiji proglasiti i svim, koji s njim drže, imanja pobrati. — Da, čovjek mora znati, kako će si bolje pomoći!

— Daklje bi si ti želio Jiskrino mjesto zauzeti, upita ga Vladimir, a ipak si toliko revnovao proti gospodstvu Pankracovu?

— Hm, brajko! već imaš Strečno, pa zar nebi mogao takodjer gospodarom Tatrâ postati, mislim dakako po smrti staroga, Pankrac bo mora već s toga poginuti, što se još za života Jiskrina povisuje.

— Ako je tomu tako, nemarim, samo te prosim, da paziš, nebi li se mi oba u jami našli, koju pod drugim kopamo. Nu, brajko, što sada? Kako i gdje ćemo početi? Vrieme nam leti —

— Razgledajmo si malko Žilinu, kako je ogradjena i s koje bi strane bilo najbolje na nju udariti; prenoćimo kod Dlhohorskoga, izpipajmo od njega, što on misli i kako mu stvari stoje.

U tom se približiše do vrtova. Komorovski je već odavna zavirkivao u vrt pana rihtara i ustaviv se s Vladimirom kod taraba, pokazivao mu pojedine slogove, zasadjene riedkim i osobitim cviećem, udobni lietni dvorac i svaku skoro malenkost kimajuć na sve to toli veselo glavom, da ga je i sama gospodja sudinja opaziti morala, pa zato se sa svojom kćerkom k plotu približila. Komorovski se liepo poklonio a gospodja mu se još ljepše odklonila. Nu bilo je opaziti, da je otaj pohod Mariji nepovoljan bio. Vladimir se takodjer pokloni, pogleda gospodični u oči — i stane kao okamenjen.

— Zaista, milostiva gospodjo, vaš je vrt toli razkošan, da mu na daleko nema para i vrlo mi je drago, što sam toliko sretan, da sam milost vašu, iduć k panu rihtaru, na tako liepom mjestu našao.

— Vrlo se tomu radujem, gospodine Komorovski, odvrati mu gospodja sudinja, nebi li izvoljeli unutar?

— Velika je to sreća za nas, milostiva gospodjo.

— Moja kćerka, gospodine —

— Tako? Da da bio sam već tako sretan gospodičnu nedavno upoznati. Nu oprostite — reći će brzo Komorovski kano da se čemu domislio, evo gospodin

Vladimir iz Strečna — mislim, da vam je jur poznat —

— Riedki u nas gost, odvrati gospodja sudinja, te se jedva po imenu poznamo.

Vladimir se sada stopram razabrao i pogledav na smješećega se Komorovskoga i gospodju sudinju, progovori ponješto smeten:

— Oprostite, milostiva gospodjo — mnogi poslovi — mnogi poslovi —

— Da, da, gospoda imadu uviek mnogo poslova, pa i onda kad bi morali susjede svoje prigledati. Nu izvolio ste reći, gospodine Komorovski, da ste se upravo k nam uputili — što nam je vrlo drago — nebi li daklje dostojali u mjesto?

— Bože moj, komu bi se htjelo iz ovoga divnoga raja, ali kad zapovjedate — progovori Komorovski, na što se gospodja posmjehnù te izadje zajedno sa gospodom iz vrta put Žiline.

Vladimir ide pokraj Marinke. Nezna što mu je — prsi mu se stisnule, oči sjevnule kano dvie žeravke i premda je bio momak od oka, u boju odvažan i smion, on je sada mramorkome šutio. O kako mu je težko, kako mu uzko pri srdcu! Tako je to — netreba zavirkivati u Marinkine oči, lasno bo se u nje zagledati, ali je zatim težko ono zaboraviti, u što se čovjek zagledao.

Kod pana Dlhohorskoga sva je kuća na noguh, sluge bježe iz sobe u sobu i nose najbolja jela na stol, nežali bo Dlhokorski ni troška ni truda, kad valja riedke gostove liepo i gospodski počastiti. Mnogi od slavnoga mjestnoga ureda bijahu pozvani, a mnogi opet dodjoše sami i tako je izgledalo u Dlhohorskovoj kući, kano da bi se gospodska sjednica držala. Mjestom se raznose svakojaki glasovi; jedni su hvalili mudrost gospodina sudca, misleć, da je s Jiskrom vječni mir uglavio i da će Jiskrovci za koji dan Matiji u pomoć; drugi opet, ponajviše neprijatelji njegovi, stali ga sumnjičati, da kani sebe, mjesto i cielu županiju Jiskri predati, a žene, koje svoj jezičac svagdje umješati moradu, bog jih znao što sve nenagadjaše i neizbrbljaše! Nu slabo haju za sve to u kući sudčevoj. Gospoja se domaćica uzvrtila oko gostova, brini se i pazi na sve. Domaćina sjedi za stolom i vrlo se gorljivo s Komorovskim razgovara, Vladimir sjedi polag Marije, kojoj se lišca malo razvedrila, i tako joj se ljubko nasmješkiva, tako se prijazno s njom razgovara, da se tomu i sama mati obradovala, a otac se zadovoljno nasmjehnuo, kadgodj bi jih izpod oka pogledao. Vladimir je van sebe, očiju s nje nemiče i milo ju zabavlja, a kad ga Marija pogleda, uzdrhće kano jasenov listak; kad mu se nasmjehne, sav se zažari, i kad mu koju riećcu progovori, sav se smućuje te zabunjen u mislih gubi. To je ciela družba primjetila, svaki se podsmiehiva i susjedu svomu šapuće.

Komorovskomu se to njekako nemili, često bo pozire na Vladimira kano da bi ga htjeo okom probosti, nu opet se obraća k Dlhohorskomu i govori mu:

— Tako je tako, gospodine sudče, i meni je vrlo dodijalo, što jedan drugoga tako dugo do zla boga progonimo.

— Ej, odvrati mu sudac, i meni je ota nesloga živa muka. Vi ste ovdje tudjinci, pa nemožete toli duboko osjetiti boli, koja mi dušu para, gdje vidim, da mi domovina pogiba.

— Nu zašto nam to prije nerekoste, sigurno bi vaši mudri svjeti svagdje prodrli?

— Zalud bi to bilo — gdje bo strasti ljudske uzbiesne, ondje su svi mudri savjeti bob o zid.

— Nu pane Dlhohorski, ufam se, da barem sada vjerujete, da će se želje vaše izpuniti?

— Kako bog da! Prosinula me nada, kad se pan Jiskra s Matijom složio, ali me opet i prevarila, kad vidim, gdje ga ipak zapušta i nigdje mu nepomaže.

— Nemojte tako zlo o Jiskri suditi — neznate bo, gdje bi vam još poslužiti mogao. Nemogu li Poljaci svaki čas na našu zemlju navaliti? A tko će onda granice braniti? Nenapadaju li Turci odzdola, pa netreba li i proti njim jake i snažne mišice? Tko je kriv, da neizkusni kralj nije htjeo u mudroga Jiskra izpitati, što on o stanju države misli? Vidio bi cieli sviet, da Jiskra pravo ima, jer nam toga nitko nejamči, da Fridrik nebi mogao Ma-

tiju do noge pobiti — a što ćemo onda začeti?

— Siguran sam, da nebi Fridrik nikad Matiju premogao, samo da mu se složnimi silami opremo.

— Složnimi silami? Ha ha ha — ta valjda ipak znate, da Pankrac s Fridrikom drži, te ga niti sam Jiskra nemože od cara odvratiti.

— Za ono prvo znam — o drugom nečuh ni rieči: ali mislim, da se poštenjak nema na nikoga obazirati, kad mu dužnost štogodj nalaže.

— No samo se nemojte obazirati, vidjet ćete, kako će vam brzo krov nad glavom planuti! Zar jošte toga neznate, da se Pankrac sa cielom gornjom nitranskom županijom u Starom gradu proti vam sprema? da je odlučio Žilinu sa zemljom sravniti, što ste mu — kako on veli — sina zaveli i u boj poslali.

— Što, ja da sam mu sina zaveo? Tko se to usudjuje reći? Nu volja ga, neka dodje — ta još čvrsto stoje zidovi žilinski a stanovnici znadu nišaniti i sabljami sjeći! Hvala vam gospodine Komorovski, što ste mi to saobćit izvolio.

Komorovski se nakesio, kano da se octa napio, nu malo čas, razvedri mu se opet lice i dodat će s posmjehom na ustnih:

— Ali mi ostajemo zato ipak i u buduće prijatelji?

— To se razumije — ako je samo vaša sveta volja.

— Bude li vam treba pomoći, uviek smo vam na službu pripravni, jednu samo rieč Vladimiru i on će znati, što mu valja činiti.

— Hvala vam, gospodo, odvrati Dlhohorski te obrativ se k sakupljenim činovnikom reče: čuli ste, gospodo, što nam je Komorovski kazivao? — Razidjimo se daklje u ime božje. Gospodine kapetane! postavite umah straže na bedeme, a okolo mjesta jih podvostručite. Džebana se neka dieli od kuće do kuće, svaki vojak nek si čisti pušku, brusi sablju i pripravlja kamenje na bedeme; svaki nek je pripravan — sutra oko deset sati sastat ćemo se u gradskoj kući!

Gosti se uzžurmali, poustajali i otišli svaki svojoj kući. Vladimiru bilo bi drago, da se može s Marinkom razstati, jer mu je u njezinoj blizini njekako neobično, kano da na žeravki sjedi, pa opet kad pomisli, da se mora od nje dieliti, tako mu se čini, kano da mora proplakati.

Komorovski priskoči k sudcu i smješeć će ga umiriti:

— Ha, ha, ha, nisam mislio, da ste tako nagao, te bi vas jedna rieč toliko uzbuniti mogla! Ta nemojte se toliko žuriti; Pankrac još sigurno nije pripravan a u Vladimira ima njekoliko tisuća vojaka, koji će skokom kamo vi zatrebate: čemu da uboge mješčane od kuće gonite?

Dlhohorski se na to nasmjehnu, pokloni i niti riečce neodvrati.

Komorovskoga odvedoše u posebnu sobicu na počinak. Tude se baci u naslonjač i zaroni u kojekakve misli, na jednom skoči sa stolca, nakesi zube i udari se pjestnicom o koljeno mrmljajuć kroz zube: „Boga nevidio, što si tako brzo prekipjeo. Nu i to je dobro, imat ćemo bar povoda s tobom se zavaditi. Razglasit ćemo, da se Žilina proti kralju podigla, a onda ha ha ha — lahku noć Matijo! — lahku noć Dlhohorski!

VII.

Jiskra se pomamio i razredio kano biesan cielom okolicom Šariškom i Špiškom. U gradovih Šarišu i Špišu zavladao strah i trepet, nitko bo nezna, s čega se Jiskra pomamio i zašto se zakleo, da će sve na široko i daleko ognjem popaliti — pomislio bi čovjek, da je sam pakao biesne svoje čete na zemlju poslao, da ju živom vatrom unište; tako je širila vojska Jiskrina i svedj dalje i dalje u druge doljne županije prodirala, ostavljajuć za sobom guste oblake od dima, strahovite ognjene stupove i tužna pepelom posuta sgarišta. Pa i Liptov, taj premili Liptov snadje težka bieda; djevojke plaču, što mladići ginu, djeca nariču, jer jih divlji čopori iz kuće gone, a starci poniknuli siedimi glavami i srdce jim puca od tuge, videć se bez kuće i kućišta, jer im domovi, u kojih su cieli svoj život sproveli, tuj plamenom bukte, a tamo već u pepelu leže.

Jiskra gleda kano tvrdi kamen na Špiš i Šariš. Njegova misao gotova je

stvar, njegova zapovjed izvršeno djelo i njegova rieč živ je čin: a Komorovski obhadja Liptovom i vara ljude, da jim je najbolji prijatelj; nu tek što se uljuljaju u sladki sanak, snivajuć o njegovom prijateljstvu, zasvieti jim se krov nad glavom, zazvekeću sablje okolo kuće, a zlotvori nemare za jauk i lelek nego čine juriš na pune škrinje, nebi li se dobrim plienom omastili; pa kad se jadnici dodju Komorovskomu tužit, podsmjehiva im se zlikovac i okreće pleća.

A ta mila trenčinska županija čeka, čeka svejednako, što će s toga da bude? Strečno, Stari grad i Žilina, sve se oruža i svuda se odziva: „Matija kralj“, „Vladimir“, „Pankrac“.

Na Strečno grne sila ljudstva; sa Jiskrine strane neprestaje plemstvo amo bježati; mnogi stari gospodin zasukao brkove, metnuo na se dolamu svoju, pripasao o bedra srebrni pojas, a onj objesio britku sablju, zasjeo čila vranca, udario ga lagano ostružicami po boku i poletio na Strečno k Vladimiru, jer je Vladimira proglasio Jiskra glavnim vodjom u Trenčinu, gdje su mnogi plemići od vajkada s Jiskrom držali. Sinovi plemićki nehtjedoše takodjer biti gorji od svojih otaca, nego i oni posjedali na konjiće, oboružali svoje kmetove i pohrlili na Strečno. Komorovski pošilja iz Liptova vojsku i navaljuje na Vladimira, da pogubi Pankraca; Jiskra zapovjeda, da Žilinu sa zemljom sravni, Požun zauzme i Budimu se prikuči. Narasla vojska okolo Strečna poput silnih valova morskih. Plemići se popitkuju, čemu tolike priprave? a ljudstvo ni nezna, zašto ga trgaju iz pokojnoga života, kamo i zašto ga gone, nego čeka i dangubi bez posla.

— Ej brate! što bude s toga, ako još dugo ovdje bez posla kuburiti budemo? Ta to nije za poštenoga čovjeka! izkali si srdce jedan plemić na Strečnu.

— Nu ja bih ipak rad znao, što tražite ovdje? odvrati mu drugi plemić. Kako se usudiste ovamo doći. Kuku vam, ako vas koji od Čeha ovdje zastigne, jer tako mi života, nećete odavlje žive iznieti glave!

— No, no, brajane, gdje ste se takvoj uljudnosti naučili? Kako se usudjujete poštenomu čovjeku lice mraziti?

— Poštenomu čovjeku? A tko je sa svojim ujcem od vajkada s Hunjadovci držao? Niste li vi išao od sela do sela, da potaknete narod, neka bi se s Matijom proti Beču digao?

— S Hunjadovci sam držao — išao od sela do sela sa svojim ujakom i sa svojim svakom — pa što onda?

— To, moj brate, da se čudim, kako ste se podstupio na Strečno doći, gdje se Vladimir proti Matiji oruža?

— Tko vam je to rekao, da Vladimir proti Matiji ustaje? Ej varate se, on se oruža proti Žilini, a zašto? Jerbo je Žilina odpala od kralja i s Pankracom se za cara Fridrika spojila.

— Tko vas je tako mrzko nakurio? Na Žilinu se diže Vladimir, jerbo se ona sa Pankracom proti Jiskri pobunila, a Jiskra netrpi, da bi tko u gornjoj Ugarskoj, gdje on gospoduje, Matiju kraljem pripoznavao.

— Nu to ja moram ipak bolje znati nego vi; nedavno bila su kod mene dva gospodina iz Strečna i pripovjedala mi, da je Žilina od Matije odpala.

— Pa što mislite, da k meni velika gospoda nedolaze, da ja nisam vriedan, da bi se tko k meni snizio? Nemojte toga misliti, jer bi me mogli uzlovoljiti! Mislite, da nisu i k meni došla dva poslanika iz Strečna javit, da se Žilina prot Jiskri podigla? Jesu griešne mi — i tei kako? Znade svatko, da je stari Mato glava u selo, a što on misli, to misli i cielo selo. Došli, vjerujte mi, k meni tako, kano da sam jim ja gospodar, a oni moji podanici. Stali mi se klanjati i ljubiti me kano da sam s njimi odrastao, i svejednako me pan brat, pan Matojko nazivali, te mi je žena već pomislila, da su me za bog zna kakvoga častnika izabrali. No pan brat, pan Matejko, dederte se još jednom svojom sabljom opašite, stoji vam kano da ste se s njom na sviet narodio. Tako se hvalio drugi plemić mašuć oholo glavom i sukajuć si siede brkove.

— Ha ha ha, pa makar vam to baš i dvadeset puta rekli: ja ipak tvrdim, da se Žilina Matiji iznevjerila.

— A ja velim, da je od Jiskre odpala. O što se okladite?

— O pet dukata.

— Dobro! Stoji! Hajdmo pitat Vladimira.

— Hajdmo, hajdmo k Vladimiru i oba se poberu u grad.

Po dvorištu i po sobah polegli stari vojnici, Česi kaležnjaci (Husovci). Kremeniti ovi junaci pognani i protjerani iz domovine poradi svoje vjere, prebijaju se od nemila do nedraga i cieli jim je život jedna samo tuga i žalost. Pa jim se to i na očijuh vidi, nemajući bo od poroda kamo bi trudnu glavu prislonili, napajaju svojom krvju pećine tatranske i poljane ugarske. Srdce jim se čini, kano da je od leda, oči od kamena, a ruke, koje se jur toliko puta u svojoj i neprijateljskoj krvi okupale kano od kruta željeza. Sjede i čekaju, što će jim gospodar zapovjediti; njih negoni nikamo niti volja, niti ljubav niti kakovo pravo nagnuće; s domovinom svojom izgubili su sve i nemare, ili živjeti ili umrieti, ili za ovoga ili za onoga vojevati. Nepitaju oni kamo ćemo, ni što ćemo? ni kamo nas vodiš? ali kad dodje, da zauzmu kakav grad, a oni se prvi penju gradu na bedeme kano mravi pa makar svi do jednoga izginuli; kad dodje do kreševa, gdje se valja s neprijateljem ogledati, a oni onda živo krešu sabljami i mašu buzdovani negovoreć uz to ni slovca, kano da su same grozne utvore, koje je tajna njeka moć na propast ljudstvu životom i strašnom silom nadahnula. Lica su jim izpresiecana, vlasi ponajviše siedi — tužno jih je pogledati! I sad stoje pod oružjem; ali kamo će? na koga će? To zna jedini Vladimir.

. Niti vojska a niti sama gospoda ne znadu, što imaju činiti? samo to svi znadu, da se radi o Žilini. A Vladimir? E to je slavni vodja, Jiskrin miljenac, Pankracov gojenac, on je mejdan dielio s prvimi vitezovi ugarske zemlje, ali se nikad nedao nadjačati — a sada —?

Sam Bog znao, što se Vladimiru prigodilo, od njekoga časa s nikim negovori, oči su mu vaviek oborene, za vojsku se nebrini, ciele noći niti okom nezažmiri, a danju se po gorah i poljanah vrljuda.

Sunce jur zašlo i nastala krasna, ugodna večer u zelenom Považju; grad je pun gostova, gospode i vojske; sve viče „na Žilinu“ „na Žilinu“, a nitko nezna zašto. Samo se Vladimir svakomu ugiblje i bježi ota ratoborna družtva. Komorovski ga i Jiskra potiču, da zauzme Žilinu, dok se još sasvim nije oboružala i dok se još Pankrac nije podigao, a zatim da se požuri u Budim; ali Vladimir za to haje i nehaje, nego se zatvara u samotnu sobicu i svejednako misli te misli —

Već se stao i suton hvatati pod slovenskom Tatrom; svi se jur razilaze po Strečnu, po susjednih gradovih i selih, ali se Vladimir s njimi neprašta, nego sjedi samotan za stolom, težka mu glava o ruku poduprta, okom baca kroz otvoreni prozor na onu stran, gdje Žilina leži i usta mu šapću: „Još jedan dan — još dva dana — i opet ću te vidjeti Marinko! — Groma mi i pakla, neće lje Žilina pasti, budeš li samo ti mojom! Što mi je do Jiskre, što do cieloga svieta, ako nje nemam? Bože, Bože!“ i daljnu mu rieč prekinu težki uzdah, oči si rukama skriva, glavom je poniknuo, nu opet ju podigao, pogledao na prozor i na novo zaronio u bezkrajno more neobuzdanih misli. (Dalje sliedi).

Dvie ružice.

(Legenda).

1.

Spanien, schönes Land der Liebe,
Spanien, Land der Poesie!
Seh' ich deinen heitern Himmel,
Deine reichen Eb'nen nie?
Nicht die Mädchen mit den dunkeln
Augen, die von Gluthen funkeln?

Rau.

Igrahu se učenici, došavši iz učione
Na zelenoj livadici gumlastikom loptogone,
Sunce baš je zapadalo i još zadnje samo trake
K izhodu je pribacalo nabreknute u oblake,
I kojim se lopta lukom nad livadu zrakom vinu,
Dok pred djačkom bježeć bukom nestrmi se na ledinu,
Sedmomastna krasna duga nad loptin se luk posadi
I s nebeskoga vidokruga spusti k rieci pri livadi.
Kraj rieke je vrba stala, na vrbu se duga sjela,
Pod vrbu se dosmicala djačka lopta i zadjela,

Svi su za njom potrčali, od potoka da ju spase
Zaleti se i jedan mali al' bjesneće u talase.
S drugog brega potočnoga čù se vrisak cvieloviti,
I da spasi nesretnoga u potok se ondje hiti
Mala njeka djevojčica, za njom odmah uje dadilja,
Primi skut joj haljinica i neda joj poć do cilja.
Mali djak je utonuo, derani se razbiežali,
S drugog brega plač se čuo: djevojčica za njim žali.

2.

Grand don Guzman s družtvom sjedi u mirisnoj Seiba sjeni,
Kojih travom bješe redi oko kuće posadjeni.
Španjolcu je estancija[1] jedan miris — samo cvieće,
Ali mu je još milija, što njom kći mu hoda, šeće.
Čudno li mu prazna bude, kad mu kći od kuće ode, —
Sjedećemu sad uz ljude misli te mu glavom hode.
Već se večer usutoni, ali kćerke kući nema,
Već grofinja suze roni, na sutra dan misli niema.
I družtvo je njim za volju sve uz vince tužno dosta,
Zaboravlja radost bolju, misli, kći jim gdje izosta?
Da bezzviezdne noći krila nesretno ju nepokriju...
Da se nije utopila, da ju zliči neubiju...
Netom čuju djevojčicu, gdje dolazeć trči, plače,
Mnog s družtva pred ljepoticu s majkom, otcem plah odskače:
I tu čuju o nesreći, da se djače utopilo,
Da ga ona spasit htjela, al ga moći nije bilo.
To predobra srdca diete kći bijaše najmilija
Don Guzmana od Thebete, predražestna Evgenija.

3.

Tih li ti je život bože! u samotnom samostanu,
Tko si živu željet može kćer u grobnom vidjet stanu?

[1] Imanje, vlastelinstvo.

Al španjolske liepe kćeri sve moraju bit svetice,
Stog običaj svim odmjeri prvu mladost uz patrice.
One život bogu živu bučnom svietu zatvorene,
Zao nauk, vjeru krivu da jim u grud tko nedjene.
Al iz gajbe kano ptice kad polete na slobodu,
I španjolske te djevice u razkošan život odu.
Hesperidskim vrtom ptice lepršeći uh! obleću,
Uživaju slobodice crpeć med i jed po cvieću.
Ni španjolske žene, dieve, nisu još na zemlji svete,
Romancera čitaj spjeve, ak' te druga misao mete;
Jer on uči, kako vruće i žestoko ljubit znadu,
Ko grlica, koja guče, koju stvori bog za Ladu.
Njihov vatren pogled oka strielje sipa u čovjeka,
Vrućinu li znaš Sirocca, vruć španjolski znaš dah sêka.
Ništa na njih sveto nije no poljubac žarki, vrući,
Koj srdce i najhladnije može u oganj da razvrući.

4.

Estramadur i kloštar mu majke božje poznati su,
Što pjesnici što vjetar mu slavu svietom raznjeli su.
U njemu je djevojčica don Guzmana učila se,
I prekrasna ko ružica u ljepotu razvila se.
Tu življaše sanku sličan bezazlene život sreće,
U kom mašta neobičan i pun cvieća sviet okreće.
Evgenija znaše malo o životu izvan kloštra,
Tà, što bi se doznat dalo sried onakva reda oštra?
Povjestice svetih samo i legende mučenika,
Pića bješe, kom se tamo umu ugasì žedj velika.
O predanjih svoga spola, o mnogih mu žića nuancah
O ljubavi, čustvu bola i presladkih o romancah,
Uz cytharu koje ore perivoji narandjika,
S kojih srdca žarom gore zaljubljenih ljubovnika;
O svem tome ništa znala Evgenija krasna nije,
Već je hymne popjevala na slavu i čast Marije,

I slušala opatice gdje na koru psalme poju
Te je poput pokornice sprovodila mladost svoju.

5.

I bijaše Evgenija po njihovu još svetica
Neznajuća kako sija u razkošah ni kraljica
A nekmo li druge biesne i razbludne u sladosti
Ženske liepe i uresne u ljuvenoj smamljenosti.
Ali i njoj puče zora i dan poče svietat bieli
U kraljevskog sobe dvora doć će, kako doć si želi.
Krasna večer ljeti bjaše. Evgenija kad se sama
Ružičnjakom sprohadjaše samostanskog izza hrama.
Na zviezdišta modrom svodu već zatitra večernjica,
Kad imamo liepu zgodu gledat igru od vjetrica.
I slušaše Evgenija med bagremi i kostanji,
Kako vjetric hvoje nija i „čast bogu" šaputanji;
Jer pobožnoj u Španiji ljudi i lišće molit čuju
I glas tih al najzvučniji povjetarca aleluju.
A ondje je i kalež cvieta bogu drago tamjanište,
K nebu miris s kog poleta, ugodnike božje ište.
A svetci se takvoj hrani svak u nebu dan raduju,
Španjolcem su s tog odani i ko nikog njih miluju.

6.

Noć razkrili mraka tamu, naokolo svud je tiho,
Miserere pjesmu samu po vrtu je zrak raznjiho.
Pjesma čù se sa prozora Mariotte nadstojnice,
Pobožnosti tog uzora i najbolje opatice.
Mjesec dana već boluje, da nemože ni dići se
A od jutros pjesme čuje sa nebesa oriti se.
Dà, sa smrtju već se bori i na on sviet poći želi:
O ljepoti neba zbori, nada mu se i veseli!
I kako ne, kad je znake mogla tvorit i čudesa
I griešnice zle, opake pridobiti za nebesa.
A sama se već priredi pokornički na smrt laku;
Jer sve griehe izpovjedi strogom patru Odolaku.
Sada leži u stanici, uz postelj joj lies je crni
Sad se moli maštnoj slici, sad ogledne, sad namrni...
U sobi je skup sestara, nadstojnicu oplakuju,
Kad joj žića luč dogara zadnju rieč će još da čuju.
Motre Santu Mariottu, gdje se od njih težko dieli,
Svaka svoju još dobrotu pohvaljenu čuti želi.

(Konac sliedi.)

O tvorenju glasa i njegovih muzikalnih osobitostij.

Od dra. Ivana Dežmana.

(Razpravica čitana 21. listopada 1868 u besjedi hrvatskoga pjevačkoga družtva „Kolo.")

Milostive gospodje i štovana gospodo!

Koji se nije od Vas već, štovana gospodo, pitao, slušajuć milopojno grlo kako, Vam dušu uzvisuje i srdce blaži, a svakim Vam ćućenjem pokrene, koji se nije velju pitao: odkuda toliko milinja, iz koga li vriela? I kad iz toga istoga vriela i romori i žubori i buji i huji i vrši i krši, nepomislì li tko od Vas: to će čudilo biti otajstveno i skrovito i bog zna, je li mu čovječje oko tajne uhoditi, a čovječji um zakone, kojimi ono snuje i opravlja, dokučiti može? Nu nije ga tako, štovano gospodo, s otim čudilom, jer mu mi svaku i najmanju žilicu prebrasmo, u svaki mu kutić zavirismo i njegovu mu čarobnu koprenu s lica skinusmo, te mu ne samo zakone njegovâ snovanja i opravljanja utvrdismo, nego i drugimi, što nam jih majka narav podala, protumačismo. I ako bude u Vas, štovana gospodo, dobrohotne naklonosti, prigovorit ću danas, njekolike rieči, kad mi vrieme više ne dopušta, o čovječjem glasu: o njegovom tvorenju i njegovih muzikalnih osobitostij, a drugom zgodom o naobraženju i čuvanju glasa.

Čovječje glasilo, taj ustroj duše, koji izrazuje veselje i dreselje glasovî, sastoji iz glasotvornoga tiela, iz vjetrnice, vjetrne i pristavljene cievi. Glasotvorno je tielo u glasilu gut (Kehlkopf), koga možemo sravnati s physikalnim ustrojem aku-

stike, koga mi njiskom (Zungenwerk) zovemo, nu dvostrukim jezikom, komu su pluća i stan, koji strujanje zraka prirode, vjetrnica, dušnik pako, koji tu struju zraka iz vjetrnice u gut tjera vjetrna ciev, a zdrielo ustnik i nosnice, u kojih se zvuci u govor pretvaraju i u sviet izvode pristavljena ciev. Prema tomu dakle čovjek, kad govori, ili pjeva, svira instrument jedan. Gut sastoji iz pomičnih hrustavac, osugami medju sobom svezanih i pokrit je produljenom zdrielnom glenovicom. Hrustavci su obloženi izvana raznimi mišicami, koji djeluju kod disanja, tvorenja glasa i govora. Gut stoji na prednjoj strani vrata, izmed račvice i dušnika, za njim stoji požirak, a pred njim vratne tjene, koje on u mužkih bolje nadiže i onaj izmoljak čini, koga mi jabučicom zovemo; sa strane obtiču ga velike vratne žile. Hrustavci su tako poredani, da prednju srhovitu stranu sačinjava najveći izmed njih, tako zvani štitac, pod kojim se sa dušnikom spojen vitičasti hrustavac nalazi, komu na stražnjoj polovici, dakle na stražnjoj strani guta, obadva se ledjenjaka, symetrično jedan prema drugomu okrenuta, sa okruglimi hrustavnimi rtovi posadila.

Na rtu svakoga ledjenjaka ima još tako zvani, jedva pet linij dugačak, Santorinski hrustavčić. Od svakoga ledjenjaka potiču po dvie, glenovicom pokrite, okrugle, žilave osuge poprek gutne utline napred k nutarnjoj plasici štitca i tuj se umeću. Ove osuge zovemo mi gornje i dolnje osuge glasilice. Izmed gornje i dolnje osuge svake strane ima žliezdasta jamica, tako zvana Mogagnijeva utrobica. Izmed osug glasilic desne i lieve strane ostaje tiesna, trouglasta puklina, glasiljka nazvana, kojom zrak u dušnik i pluća ulaziti i iz njih izlaziti može. Pravo rekuć imamo mi dakle dvie glasiljke t. j. dvie pukline: onu med gornjimi osugami glasilicami, zatim onu med dolnjimi osugami glasilicami. Onoj gornjoj puklini nadjenuše ime neprava glasiljka, dočim dolnju pravom glasiljkom prozvaše, te ju i na sploh glasiljkom zovu. Kad god bude danas govora o glasiljki, ima se uviek razumievati ona puklina med dolnjimi osugami glasilicami. Buduć skoro svi gutni hrustavci pruživom tkaninom spojeni, može se glasiljka zajedno sa čitavim gutom širiti i sužiti, kad gutne mišice hrustavce il povuku, il stisnu. Da se tudjim predmetom zakrči put u glasiljku i dušnik, postavljen je nad glasiljkom, nalik pasjemu jeziku, veoma pruživ zalistak, koga čepicem zovemo. Da se glas tvori, treba da dune zrak iz pluć dušnikom u gut i da osuge glasilice, koje se u njem nahode, zvučno zatrepte. Širenjem i suživanjem glasiljke, kano i pritegom i popuštanjem osug glasilic, postaje većina promjen glasa, pa dočim se u prostom njisku jačim duvanjem glas najviše za jednu Quintu povisiti može, može gut kroz nategu osug glasilic mnogo dulju skalu glasov proizvesti. Oboje osuge budu jednako napete i popuštene, mišice nemaju osebne moći na jednu samu. Zato se nemože nikada u dvoglasovih pjevati. Dogodi se pako višeput, da se pukim slučajem pojave nejednaki trepovi obojih osug glasilic, na koje volja ništa ne može. To se sluči, ako jedna osuga rad bolestnih okolnostij drugi stepen natege dobije, nego li druga — kako se to zbiva kod njekojih promuklostij, gdje se mjesto jednoglasna tona, iz dvih različitih tonov pomješana vriska čuje; ili — ako grumenak glena sa izdahnutom zračnom strujom na okrajak zvučeće se osuge uhvati i time osuga u razdieljenih dielovih svoje dužine trepi — kad se glas prevrne, kako pjevači kažu. Ulovi li se grumenak glena upravo u sredini osuge, kad oboje zvukom trepe, onda će onaj drugotni glas, bližnja višja oktava biti. Kod lahkih nazeb ima čovjek često priliku, ako s tiha govori, ili šušti, dvostruke gutne glasove čuti. Razmerje izmed osug jednoga i drugoga spola tako u počinku, kao i u nategi stoji kano 3—2. Srednja je dužina kod mužkoga $18\frac{1}{4}$ milimetra (6—7 linij), kod ženskih $12\frac{2}{3}$ milimetra (4—5 linij), širina im je jedna linija. U najvećoj nategi naraste dužina kod mužkoga za 5, kod ženskih za 3 milimetra. Do snage, ili puberteta slabo mienja glasiljka svoja djetinska razmierja. Richerand nije našo znatne razlike izmed dužine glasiljske 3godišnjega i 12godišnjega djeteta.

Kad se mladić opaše snagom bude mu i razvitak tvko unapredjen, da u jednoj godini biva glasiljka još jedanput tako duga. — Prvobitno zvučeća mjesta čovječjega glasila jesu **dolnje osuge glasilice** i zrak, koj prodire kroz njihovu puklinu. Da se glas zbilja u glasiljki, a niti odzgo nje niti odzdo nje u dušniku ne pravi, pokazala su opaženja na živom čovjeku, kano i pokusi na gutih čovječjih truplov. Ako se nalazi rupa u dušniku, dakle izpod guta, onda nestane glasa i povrati se zatvorom iste. Usuprot rupa odzgo glasiljke ne ukida glasa. Magendie se je osvjedočio na živih živinah, da glasa posvema nestane, ako se gutni živci prerežu, od kojih zavise male mišice, koje glasiljkom igraju i osuge glasilice natežu. Usuprot može se odrezati sav čepic, gornje osuge glasilice, utrobice Morgagnijeve, samo ako glasiljka med dolnjimi osugami ostane čitava, onda daje glasilo, kod uduvanja kroz dušnik, čiste glasove, ako je samo glasiljka tiesna. Iz toga sliedi, da glavni uzrok glasa u glasiljki i dolnjih osugah leži. Za ptice pako znamo, da se kod njih glas u njim samim pripadajućem, dolnjem gutu na mjestu dielenja dušnika tvori, dočim gornji gut nikakvih osug glasilic nema i nikakva glasa ne proizvadja. I njekoje ribe proizvadjaju glas, akoprem se nezna, kako to čine, nego se misli, da možebiti njihov osobiti plivaći mjehur to čini. Ribe su ote: morska lastavica (trigla hirundo), glavočina (Cottus Gobio), I med smugovi (Sciaenoides) ima više vrstij, koje glas proizvadjaju, tako n. p. Corvina Ronchus i Pogonias.

Glas (ton) kao materijal **pjevanja** ima veliku moralnu vriednost: on je refleks ćudi, koji sa nefaljenom silom slušajućeg do najveće dubine gane. Moć zvuka opire se kriepko svojom dielujućom silom moći pojma, pa dočim vriednost pojmov malo se njih prima, vriednost glasa **svakoga** se čovjeka i istoga barbara prima.

Da se glas stvori treba: a) uduvanja dosta jakog zračnog maha prama glasnim tjenam. Sprava, koja taj mah zraka proizvodi, jeste stan; b) Osugovina ima što najpodpunije pruživa biti; c) osugam je biti vlažnim; d) plasice i srhovi osug, koji obtiču glasiljku, moraju prosti, slobodni biti; e) osuge glasilice moraju tako prema sebi stojati, da se glasiljka stvori. Glasiljka ima po Mayu i Rudolphiu kod izvadjanja glasa takav oblik, da predstavlja crtastu (linearnu) puklinu. To je Mayo imao priliku učiti kod čovjeka, koji si je nakanom pogubiti se, gut upravo odzgo osug glasilic prerezao. Kod mirnoga disanja bila je glasiljka trouglasta, a kad bi se jednom glas proizveo, postale su osuge skoro paralelne, a glasiljka crtasta. U psa je po Magendiu prednja strana glasiljke eliptična; f) osuge glasilice moraju u njekom stepenu napete biti. Ako su preveć napete, onda bude glas nepodpun i kričući, ako su premalo, onda bude samo nejasno mrmljanje moguće. Kempelen je dokazao, da se nijedan glas nemože proizvesti, ako je glasiljka više od $^1/_{12}$ do $^1/_{10}$ palca široka. Čim su bolje napete osuge glasilice (čim brže dakle one trepe) i čim tiesnija biva puklina, tim višji se glasovi proizvadjaju; usuprot bude glas dublji, čim više popuste osuge glasilice (čim polaganije dakle one trepe) i čim širja biva glasiljka. Pri najdubljem glasu E zatrepe osuge 80, pri najvišjem glasu: tri put prekrižanom *c* 992 puta u jednoj secundi. Da se to postigne, treba da djeluju mišice i da se hrustavci primiču i odmiču.

Obseg čovječjega glasa različan je i iznosi odsjekom 2—3 oktave. Dobar običan glas obsiže obično $2^1/_2$ oktave. Uzam obzir na glasnu visinu pojedinoga glasa razlikujemo mi četiri glavna glasa: Bas, Tenor, Alt i Sopran. **Bas**, najdublji glas, temelj je u svakoj kompoziciji, ili u svakoj s harmoničnim izvedenjem spojenoj melodiji. Na njem počiva sva harmonična i melodična zgrada. Njegov karakter je počivajući i podupirajući. Čim bude on gibljiviji, tim više gubi na svom karakteru, kao temelj. **Tenor** stoji prema Basu, kano diskant (Sopran) prema Altu, time je tenor izmed ovih dvijuh glasov, koji pripadaju zrelijoj mužkoj dobi, nježniji od prvoga. Dobro izobražen tenorglas može najnježnije *nuance* izraza proizvesti, al je zato takav glas i redak i

više nego li ikoji drugi podvržen prolazljivosti. **Alt** spaja glasnu punoću i jakost u srednjih i nižih tonovih sa kriepko u srdce dirajućom, osobitom mehkom glasnom ljepotom i prikladan je, više nego li ikoji drugi, izraziti ozbiljno, uzvišeno i nadzemno. **Sopran** je najvišji izmed ovih četirih glavnih glasov i drži u pjevanju prvo mjesto. Sopran obsiže glasove od jedanput prekrižanog *c* do tri put prekrižanog *c*; Alt od *f* do dvaput prekrižanoga *f*; tenor od *c* do dvaput prekrižanoga *c*; Bass od E do jedanput prekrižanoga *f*.

Medjustepeni glavnih glasov jesu Bariton obsižuć glasove od A do jedanput prekrižanoga *f* i Mezzosoprano obsižuć glasove od *a* do dva put prekrižanoga *a*. Bas i Tenor sa medjustepenom Baritonom pripadaju mužkomu, Alt i Sopran sa medjustepenom Mezzosoprano ženskomu spolu tako, da duboki ženski glas po prilici jednu Oktavu više počimlje, nego li duboki mužki, a visoki ženski glas za jednu oktavu višje svrši, nego li visoki mužki. Bitna razlika tih vrstij glasa leži u, sastavom glasnih ustrojev, uvjetovanom udešaju tako, kako se na priliku guslice, gusline, gusle i gudnica medju sobom razlikuju. Vrst glasa nije samo kod različitih ljudij različna, nego i kod istoga čovjeka u raznih dobah života, što upravo sa razvitkom ustrojev zračnih i glasnih u savezu stoji. Djeca i ženske imaju, radi kraćih osug glasilic i tiesnijih glasnih ustrojev većinom višje glasove: Sopran, Mezzosopran i Alt, dočim je glas odraslih mužkih: Tenor, Bariton i Bas. Ono doba, kad bude dječak mladićem, a djevojka mladicom, dakle doba snage, ili puberteta ima osobit upliv na glas, jer glas, koji je bio prije višji, bude nečist i predje u zvučnije, jače i dublje glasove. Taj prelaz glasa zovemo mjenom (Mutatio), koja pade u djevojke u 12—16, u dječaka u 14—18 godinu. Za to se vrieme mora glas na miru pustiti, jer napinjanje glasa u vrieme mjene ne samo, da je škodljivo glasu, nego i zdravlju. Ako se naravan razvitak dječaka zaprieči, onda se razviju nepravilna glasna razmierja n. p. kad se zaustavi (ukopljenjem) spolni razvoj, bude glas tanji, jer će glas ostati diskant dječaka, a zadobit će jakost odrasloga, poradi širenja pluć, ne budući zaprečen razvitak prsiju. Ta nenaravna jakost djetinjega glasa čini Soprana ukopljenikov muzikalnomu uhu nesnosnim. Zato se je i odustalo od toga protunaravnoga postupanja, koje se je osobito rad crkvenih pjevačev tja do početka ovoga stoljeća gojilo. Kod ženskih mužke gradje, kod tako zvanih mužkar, glas je dubok i kriepak bariton. Glas dječaka i ukopljenika može se, kako vele, više put do tri put prekrižanoga f popeti. Takvi su glasoviti ukopljenici bili Carestini, Crescentini, Farinelli. Izvrstni glasovi u riedkih slučajih obsižu, kako njekoji tvrde, preko $3^1/_2$ oktave. To tvrde osobito za glasoviti Sinigaljkinju Angeliku Catalani, i za Sassicu. (Konac sliedi).

Državno uredjenje staroga Dubrovnika.

Prievod s ruskoga.

(Iz Žurnala Ministerstva narodnago prosveščenija).

(Dalje).

γ) *Malo vieće* (parvum ili minus consilium, consiglio minore). Iz izvôrâ se vidi, da je malo vieće svagda jednako sastavljeno bilo. U ugovoru od g. 1253 bijaše nazočno šest viećnika maloga vieća, a zelena knjiga dokazuje, da je sto godina kasnije trebalo 12 viećnika, da bude broj podpun. (Mikl. 39. Puc. II. 163). Ima čak spomena o malom vieću, kao da je od velika broja viećnika sastavljeno bilo, na ime od 30 članova. Kako Apendini, Pucić i drugi historici tvrde, bijaše u kasnije doba stalan broj viećnika maloga vieća: sedmorica članova, koji su od velikoga vieća i to obično na godinu dana birani (Puc. I. XXVII.; Rajc 19, 37).

Držeći se spomenika, obavljaše malo vieće vrlo različite poslove i dužnosti. Dok se sastajao opći sabor, bješe ono njegova sastavna čest. Ono izdavaše i razašiljaše administrativne naredbe u pokrajine (Puc. I. 148); da, kad što stvarahu se ovdje čak opći zakoni. Zakon o Srbih, koji se izlaže u 21. gl. II. pag. knjige reform., izdan bi od maloga vieća. (Puc.

II. 155). To isto valja reći i za drugi zakon knjige reform., koji bi izdan 27 aprila g. 1341 (ib. 157). Iz zakona de robbariis od 19. decembra 1319 g. učimo se toliko, da su riešenja maloga vieća nazivana imenom reformacija; poslije nekolika vremena bi onaj isti zakon proglašen i u velikom vieću te potvrdjen ovdje kao statut (ib. 156). Odavle se jasno uvidja, da je malo vieće imalo pravo izdavati reformacije samo o sebi, svojom vlasti; samo kada se htjelo koju reformaciju pretvoriti u statut, trebaše sankcije velikoga vieća. Ima napokon primjera, da su u malom vieću i statute sastavljali, ali samo ex auctoritate velikoga vieća (sr. n. pr. zak. od g. 1387).

Pripomenuta svjedočanstva vode nas na to, da malo vieće smatramo institucijom, koja je stajala u vrlo tiesnoj svezi sa zakonarstvom. Ali to nijesu prave granice djelovanju njegovu: ono imadjaše velika upliva i na justiciju i administraciju. Malo vieće, zajedno s umoljenim viećem, upravljaše financijalnimi poslovi; po zelenoj knjizi, bira ono i sudce, vriedi kao viša apelaciona kurija, riešava pitanja o indigenatu itd. (Puc. II. 148, 160, 163). Važnijim poslovom trebaše dakako potvrde starijih vieća; nu ostali predmeti bijahu konačno riešavani ovdje, i to po običaju absolutnom većinom glasova (ib. 163).

Što dovle rekosmo o malom vieću, ni malo se ne slaže s mišljenjem običnih historika, koji ga sa svim jednostrano smatraju pukom administrativnom institucijom, kao nekakav nadopunjujući savjet, koji je stajao uz kneza (Apendini, Rajc, Pucić), ili kao neka vrst modernog ministarstva nutarnjih i duhovnih poslova (Makušev). Vidjesmo bo, da je malo vieće obuzimalo gotovo isti krug djelovanja kao i druga vieća. Nu da bi se sa sviem potanko razabralo značenje te institucije, tomu treba proučiti sve predmete, koji su na malo vieće spadali s kojimi se ono zanimalo; za tiem ustanoviti njegove raznolike položaje i odnošaje, što ih je u razno doba zauzimalo napram drugiem državnim institucijam — a to je zadatak, koje se dan danas jedva i može riešiti radi nedostatka izvôrâ.

Rekao bih, da će se najprije razabrati bar općenito značenje maloga vieća, ako li s vratimo pažnju na njegov odnošaj napram knezu, s kojim stajaše bez sumnje u tiesnoj svezi. Spomenici govore većinom o objema institucijama za jedno, i to u tome smislu, kao da je vieće nekako podčinjeno bilo knezu. U knjizi statuta i reformacija nijesu riedka ovaka mjesta: „Gospodin knez sa *svojim* malim viećem“ (Puc. II. 153, 154, 160, 171 itd.) Držeći se po svoj prilici ovakieh svjedočanstva, misle nekoji historici, da su bili knez i malo vieće jedan organ upraviteljstvene vlasti (Puc. I. 27; Majkova: sud prisjažn. 23). Nama se ne čini, da bi ovako tumačenje istinito bilo. I u Rusa opravljahu stari knezovi svoje radnje skoro svagda s bojarima, posadnicima; a u Poljicih skupljahu se u „polaču“ kneževsku sudije, koji su mu u svih poslovih na ruku bili. Takovieh sudija i savjetnika uz knezove imadjahu i druge dalmatinske općine (Rajc, 37 op.) Ali se za to ne može reći, da bi gradski starci, posadnici, poljičke sudije ili dalmatinski savjetnici skupa s knezom svojim sačinjavali jednu instituciju, kamo li da su mu podčinjeni bili. Bez ovakieh staraca i „consiliarii“ ne mogahu knezovi ni suditi, ni preduzimati drugieh radnja prema svojoj časti; consiliarii bijahu im pridodavani od općine kao kontrola, a ni pošto kao podčinjena im institucija.

Bitno je značenje maloga vieća upravo najboljma karakterisano njegoviem kontrolskim odnošajem naprama knezu. To kontrolovanje i valja smatrati poglavitiem mjerilom u općemu ocjenjivanju ove institucije. Ako su već narodni knezovi stajali pod strogom kontrolom općine, koja je revno na njih pazila, zazirući od njihove samovlasti, to je naravski taka kontrola u Dubrovniku još veće osilila od onoga vremena, kada počeše birati knezove svoje izmedju Mlečića. Svi se historici u tome slažu, da su dubrovački knezovi u svemu odriješito podčinjeni bili vieću, a sami po sebi da nijesu imali nikake vlasti.

I tako se može malo vieće prozvati stalnom institucijom, koja je skupa s knezom djelovala, a svu njegovu radnju u

poslovih tekuće administracije *kontrolovala.* Na ime općine zabavljaše se ono svimi općinskimi poslovi *manje* važnosti, što no sačinjavahu, tako rekući, svagdaš, nji život općine. U tome pravcu svoga djelovanja izdavaše malo vieće zakone, sudjaše, upravljaše općinskimi poslovi, da zadovolji najprečim potrebam onoga hipa, podlažući inače svoja riešenja i naredbe starijim viećima, čim je koji slučaj ili koje pitanje, o kojeg se riešenju radilo, prekoračivalo granice svagdašnjosti. Svjedočanstva samieh spomenika, čini mi se, da potvrdjuju ovu moju misao, koju sam izrekao o značenju maloga vieća i njegovih odnošajih napram starijim viećima. Drugojačijeg tumačenja ne mogoh izvoditi iz spomenika, ako i rado priznajem, da ono ne će biti u svemu vjerno te ga predlažem evo učenomu svietu kao moj domišljaj.

Središnja uprava republike dubrovačke bješe tiem načinom ujedinjena u saboru i viećih. Najstariji spomenici govore o saboru kao instituciji, kojoj pripadaše najviša vlast u državi. *Sabor,* osnivajući se za cielo na istom izvoru kao i sabori srbski i hrvatski, moradijaše koncem XIV. ili početkom XV. vieka ustupiti mjesto *velikomu vieću,* koje bješe sastavljeno samo iz elementa aristokratskoga (iz vlastele). Veliko vieće sa svoje strane izgubi s vremenom faktičku vlast u državi, po što bješe osililo *umoljeno vieće*, koje je svu državnu upravu u svoje ruke dobilo. Napokon *malo vieće* bijaše institucijom kontrole, natječući se s knezom u svih dnevnih poslovih općinske uprave.

(Dalje sliedi).

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

III.

Miholje na domaku! Eto veselja zemlji, gdje ju je bog ukrasio vinovom lozom. Po vinogradih penju se bieli birači, skidajuć bujno groždje u brente, i pjevajuć zvonke pjesme; mužari pucaju da se zemlja trese; odojak vrti se na ražnju, kesten puca pod žeravicom; pod brajdom kucaju srebroglasne čašice, tu se vesele stara gospoda; mladi ljudi stoje još plaho za sebe, a djevojke sjatile se u kolo, da oštrim okom izpitivaju mladu gospodu; djeca igraju se sliepoga miša, a medju djecom skače veselo kudronja bundaš; gospodar natače u pivnici cielu vojsku polićnih boca, a gospodarica leti uz stube niz stube sad razredjujuć srebrninu, sad pazeći da joj kolači neogore, sad pozdravljajuć ovoga ili bockajuć onoga, a svakomu je mila i draga.

Veselo, ljudi, veselo! Berba je!

Dvie godine iza udaje svojih kćeri skupio je g. Breberić po izboru družtvo u svojem vinogradu. Tu je bilo gospode stare i mlade, i ženskih glava svakoga vieka. Stari župnik Piljarić sa debelim nosom, stara gospoja Nedićka sa crvenom bradavicom i crnom omašnom kapom, tu mladi vlastelin Prpošić sa englezkim spleenom i rodjaci, zetovi, kumovi, djeca pa šta ti ja znam.

Trbuh g. Breberića bijaše danas u velikoj neprilici, jer klanjaj se desno, klanjaj se lievo, to je velika muka za trbuh, kad ga ima više neg obično.

— Ha sluga gospodine župniče! Baš mi je drago! Dajte šešir! Mino nosi ga gore! Liep dan! A i vi gospodine Prpošiću, drago mi je, veoma drago! Kako vaš lov, koliko ste pataka utukli? Nu što rekoh gospojo Nedićka, komu su breskve ove godine ljepše rodile? a? S puta djeco! S puta! Gle brate podžupane, ti se baš nisi požurio! Neznam hoće l' se za te kakovo mjesto naći! Vi se ponizno obratite na Jelu! Al ljetošnje vino gospodo! da nemože bolje! Bit će ama tekuće zlato!

Tako je po prilici govorio g. Breberić, a uz to radio rukama, nogama i glavom.

(Dalje sliedi).

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Dne 25. listopada umro je ovdje i prekjučer na pravoslavnom groblju zakopan sin nedavno preminuloga bogataša Nikole Nikolića Konstantin u 35. god. U oporuci sjetio se medju inimi narodnih zavoda zapisav jug. sveučilištu 50 for., pjev. „Kolu“ 50 fr. uč. „Zadrugi“ 50 fr. zagr. siromahom 25 for. itd. Kako je narod za života ljubio, tako je, kažu, i na samrtnom času već bezsviestan izricao stih one pjesme: O, Evropo, zar nečuješ?

— Naša zemljakinja gdčna. Ema Vizjakova slavi sada veliko slavje u Bukareštu kao prva pjevačica ondje baveće se talijanske opere.

— Prošle sriede dalo je hrvat. pjev. družtvo „Kolo“ u gradjanskoj strieljani „Besjedu“ s plesom. Program bio je dosta zanimiv te je izveden točno i valjano. Od sborova, koje je obćinstvo s pohvalom primilo, morao se na obće zahtievanje opetovati sbor „Brodar na uzburkanom moru.“

G. dr. Dežman čitao je fiziologičnu razpravu „o tvorenju glasa i njegovih muzikalnih osobitostij.“ Nećemo da trošimo rieči o toj razpravi, jer će naši čitatelji imati priliku s njom se u cielosti upoznati.

Gčna. Jelenskova besjedila je iz „Kohana i Vlaste“ pjesmu „Mjedni konjik“, te je tom zgodom zasvjedočila osobitu vještinu u deklamaciji. Žao nam je, da ju nećemo još koji put čuti, jer će, kako čujemo, budući izstupila od kazališta, do koji dan u Beč. Valja nam još spomenuti i „veliki solo za flautu“ izveden osobito točno i vješto po gosp. Fiktneru.

Poslie besjede bio je ples, koji je trajao do gluho doba noći. Šteta samo, što je neugodno vrieme zapriečilo mnoge članove, te nisu doći mogli na tu veoma ugodnu zabavu.

— Obretenje rimskih novaca. Ovih dana nadjoše radnici kopajuć kanal za željeznicu Žakanjsko-zagrebačku lonac rimskih srebrnih dobro sačuvanih novaca na broju 156. Novci, koje smo na brzu ruku pregledali, nedosižu dalje od Antonina Pija (138—161) i njegove žene Faustine, nu ima medju njimi i starijih kao od Hadrijana Vitelija itd. Obreteni su pako na putu prema Šćitarjevu. Znamo, da je iz Šćitarjeva (rimskoga Andautonia) vodila rimska cesta, kako joj se još i danas tragovi poznaju kroz Resnik, Sesvete, Popovec, Žerjavinec, Paukovec, sv. Ivan, Tri kralja (rimski Pyrri), Bisag, Hraščinu, Granu, Toplice varašdinske (rimske Aquae Jasae) jur za vremena rimskih na glasu. Novci ti došli su u židovske ruke, zato opet podižemo svoj glas, i opominjemo naše vlasti, da paze i da se brinu, neka se nebi od sada kao do sada tudji muzeji ponosili starinami našimi.

— Vis. c. kr. vrhovno vojno zapovjedničtvo preporučilo je „družtvo sv. Jeronima“ po svih krajiških pukovnijah; a krasan plod ote preporuke jurve gleda družtveni odbor pred sobom. Na družtvenoga predsjednika stiže od iste visoke oblasti dopis s priklopljenim imenikom članova i sabranom svotom novca. Upisali se do sada u kratko vrieme 283 člana vojničkoga, duhovničkoga, učiteljskoga i ostaloga gradjanskoga staleža, a upisana svota jaka je 1605 for. To je doista sjajan dokaz i odlučne u vrhovnikâ volje, potaknuti pučku prosvjetu, i budna u svih vrstah po Krajini duha narodnoga.

— U glavnoj skupštini „Matice dalmatinske“ držane u Zadru 20. rujna t. g. obznanio je predsjednik družtva, da je upraviteljstvo uložilo 400 for., što je sl. dalm. odbor darovao „Matici“, u tiskanje dvijuh pučkih knjiga, naime „Gorskoga vienca“ s primjetbam g. Stjepana Ljubiše, i „Ručne knjige za obćinare“; i da je javio to sl. odboru, preporučiv mu „Maticu“ za novu takovu svotu.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) „Matica dalmatinska“ razpisa natječaj za knjigu, koja ki smjerala na promak radinosti, štedljivosti i uljudnosti u našem narodu. Uzor toj knjizi ima biti englezka knjiga Sam. Smilesa, Self-help, što bi se naški moglo reći Samouk; prevedena je već u više jezika i u talijanski: Chi si aiuta Dio l'aiuta (Tko se pomaže i Bog mu pomaže). Hrvatska knj. ne smije biti puki prevod nego udešena na okolnosti našega naroda imajući osobiti obzir na poljodjelstvo, što je u našem narodu poglaviti zanat. Primjeri da budu crpljeni iz naše povjestnice ili srodnih nam naroda, a gdje ti nebi dotje-

cali, onda iz povj. drugih naroda. Obuzimati ima 15 do 20 tiskanih araka Djelo se ima poslati „Matici dalmatinskoj" u Zadar do početka svibnja 1869, a nagradjeno bude sa 400 for. Bude li morala „Matica" iz priposlanih diela jedno usavršiti, porazdieliti će tu nagradu medju dotične pisce.

— G. Miloš S. Milojević, tajnik u trgov. sudu izdao je predplatni poziv za 11 raznih svojih djela, od kojih će prvo izaći o Mitrovu dnu, a ostala će za njim sljedovati i uviek će na jednom, koje bude izašlo stajati oglas, kad će se slati novci i kad će izaći druge za njim na redu. Tako će prvo izaći „Sbor pjesama i običaja u naroda jugoslavenskoga još ne napečatanih". Knjiga će iznieti 14 tabaka, a ciena joj je 80 nv. Rok je predplati do Mitrova dne. Za tim će izlaziti načinom, koji naznačismo: 1. Sbor i tumačenje ličnih imena u Srba; 2. Sbor pjesama i običaja narodnih II. tom; 3. Potrebni običaji u raznih naroda i Srba sa starinami srbskimi; 4. Opis Kijeva i njegovih svetinja; 5. Propagande u Turskoj; 6. drugi tom Opisa Kijeva; 7. drugi tom Starina; 8. drugi tom Imena; 9. treći tom starina; 10. treći tom Imena.

— Iz „Glasnika XXIV.", koji će na skoro izaći, odštampan je u sto komada za potrebu g. pisca „Hilandarski tipik ili ustav sv. Save." Po rukopisu XIII. vieka, koji su pisali učenici sv. Save izpisao arhimandrit Leonid, član moskov. obč. ist. i drev. ross. Sa snimcima po fotografiji. U Biogradu u državnoj štampariji. Na 8-ni 1 l. 65 str. i 9 str. litografiranih faksimila.

— „Fizika za manje gimnazijske škole i za svakoga prijatelja prirodnih nauka". Napisao Damjan Pavlović. Pregledala i odobrila školska komisija. U Biogradu u državnoj štampariji 1868. Na 8-ni 2 l. 177 str. i 131 drvoreznih slika naštampanih u tekstu.

— „Hajdučka djeca". Historična novela od Drag. Rainera. Posrbio Luka A. Jovanović. U Biogradu u štampariji Nikole Stefanovića 1868. Na 8-ni 1 l. 63 str.

— „Dogadjaji švedske grofice G." Od Ledera. Preveo Jovan Balukčić. U Biogradu u državnoj štampariji. Na 32-ni 1 l. 174 str.

— „Četovanje ili četničko ratovanje," po naročitoj preporuci vojnoga ministra napisao Ljubomir Ivanović, štapni kapetan. U Biogradu u državnoj pečatnici 1868. Na 16-ni 76 str.

— G. Čedomil Mijatović, načelnik odieljenja u min. fin., stampa knjigu „Kratka nauka o državnom gospodarstvu". Djelo će iznieti 10 tabaka sitno štampanih, a ciena je 80 nvč. Rok je predplati do Mitrova dne a novce valja slati knjižarnici Vel. Valožića. Na 10 upisnika daje se jedna knjiga na poklon. G. pisac ima gotovu i drugu knjigu: „Narodno-ekonomna pitanja poljske privrede", koju će kasnije izdati. Mi se nadamo, da će se obćinstvo kako valja odazvati radniku, koji je na ovom polju do sad toliko privredio, da bi i ovu i onu drugu knjigu što prije dobila u ruke. (Вила.)

— Književni oglas. Ovih dana doštampana je, te će se predbrojnikom razašiljati za osam dana knjiga: „Psalmi Davidovi". Poput srbskih narodnih pjesama, spjevao ih po svetome pismu Og. Utiešenović-Ostrožinski. U Beču iz tiskarne L. Sommera, preko 20 tab. u maloj 8-ni.

U predgovoru označiva se odnošaj Izrajilja i psalama Davidovih k narodu našemu, i stanovište spisateljevo. Dodana su knjizi obširnija razjasnjenja o psaltiru i o većini pojedinih psalma te ključ za čitanje ćirilice (alfabet novi i stari, štamparski i pisaći) radi čitatelja, koji su obikli više latinici, pošto je knjiga štampana novom ćirilicom, niti će se štampati latinicom, što nije ni obećano u dotičnom oglasu. Knjiga ima mjesto oglašenih 17, preko 20 tabaka. Ciena joj ipak ostaje samo jedan forinat a. vr. za predbrojnike i sve one, koji hoće da nabave knjigu za gotov novac još do konca ove godine. Sabiračem predbrojnika ide i nadalje na svako 10 po jedna knjiga na dar. Knjižarom se daje 15% koristi. Naručbine se šalju na spisatelja samoga: Wien, Alsergrund, Berggasse Nr. 4.

U Beču 25. listopada 1868.

O. U. O.

Narodno kazalište. Opereta „Liepa Galatea", predstavljena dne 20. t. m., dopala se je i s gospojom Norvegovom u naslovnoj ulozi. Ona ju je podpunoma izpravno i potrebnim kazalištnim efektom igrala i pjevala. Naravno nemože se tajiti, da je spoljašnost njezine predšastnice, gđne. Terputec-Terée za tu ulogu svakako shod-

nija a i da joj je glas svježi — tim više zaradovat može gju. Norvegovu postignuti uspjeh.

O ostalih pjevačih, koji uspješno sudjelovahu u toj ugodnoj spjevoigri, izrekli smo svoj pohvalni sud već prigodom prve predstave i jer mu nemožemo ništa ni dodati ni oduzeti, mukom ih mimolazimo.

Pred operetom davao se je prvi put zanimiv mal komad u 1 činu „Tast za svašta“ te se je podobro dopao, no bio bi se još i bolje dopao, jer je pun ugodnih šala, da su svi sudjelujući članovi tako revno igrali kao g. Mandrović u naslovnoj ulozi i gja. Sajevićeva kao Olivia, kazalištna plesačica.

U četvrtak dne 22. zabavljalo se obćinstvo neobično dobro predstavom vesele igre „Vicomte Letoriéres“, koja se je i prošastih saisona osobito dopala bila. Gdčna. Perisova excellirala je u naslovnoj ulozi još većma nego li prije, jer je ovaj put u pravom tempu konversacionalne vesele igre govorila, gdi je prije nješto otezala.

Gja. Sajevićeva igrala je taj večer prvi put veselu krojačicu Grevenovu. Ona je u svakom obziru shodnija za tu ulogu nego li njezina predšastnica i dopriniela je svojom živahnom igrom i ugodnom spoljašnošću uz gčnu. Perisovu i g. Freudenreicha, toga uprav izvrstnoga predstavljača parlamentskoga savjetnika Desperiéres-a najviše k toli dobromu uspjehu ovoga večera.

U subotu dne 24. vidjesmo jošte od prošaste saisone u ugodnoj uspomeni stojećega „Narcisa“ od Brachvogela, koj je i ovaj put, ako ne baš s uzhitom, ipak dobro primljen bio. Sve glavne uloge izvan Quinaultine bile su u istih rukuh kano lani, zato imamo samo o gji. Sajevićevoj, koja je prvi put tu ulogu igrala, izviestiti, da je podpunoma zadovolila tako što se tiče shvaćenja karaktera kao i izvedenja uloge u govoru, izrazu i kretanju. Ona je ovom ulogom potvrdila naše mnenje, koje smo izrekli povodom njene deklamacije u jednom od koncerta gospodične Terputčeve, gdje smo rekli, da je pokazala, da bi s vremenom mogla postati i u višjoj drami ono, što je jurve u naivnih i veselih konversacionalnih ulogah postala, ljubimicom našega obćinstva. Njeno sjajno i ukusno odielo zateklo je i ovaj put gledaoce.

U nedjelju dne 25. imadijasmo opet novi komad i to veoma zabavan „Banditi“ u 4 čina od Benediksa. Naslov komada dolazi odtud, što se od ljubomornosti dva ljubeća para u potaji preobuku u haljine Banditâ, da se na javnom plesu medju sobom motre, nebi li tko koga na nevjeri zatekao; neprilike iz toga inkognita nastavše veoma su komične i daju povoda velikomu smiejanju. Igrano je bilo dobro; osobito drastično djelovao je na muskule od smieha g. Plemenčić u svojoj malenoj, ali veoma smiešnoj ulozi, kao glup pandur, uzhićen za glasovite Bandite. Kazalište bilo je barem porazmjerno puno, to jest punije nego li kod ikoje druge predstave u ovoj saisoni. —l—

Rebusi. *

(Od Konstantina Mandrovića u Beču).

6.

Napoleon i Zagreb.

7.

G o r
———
i c a.

8.

D — ar.

9.

3 $^{1}|_{2}$ i S.

10.

K. r. и. v. a. c.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 46. Odgonetka (rebusa u br. 41.) „1. Petrinja, 2. Silistrija, 3. Krajova, 4. Zagreb, 5. Samobor.“ Riešiše gg.: Konstantin Živojnović i Šken. Lochner u Senju, gdčna. Adelina Lukanovićeva na Rieci, Iv. Belan, Stjepan Kranjčić i gdčna. M. Šafarova u Zagrebu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub“ predplatiše: 345. Franjo Vagjon, činovnik, 346. Mojsilović Gjoko, trgovac oba u Varaždinu. 347. Mikić Mio, vlastelin u Karlovcu. 348. Vlaović Andrija, upravitelj brzojava u Djakovu. 349. Adolf Ivanuš u českom Terezinu. 350. Broz Franjo, sol. činovnik u Brodu. 351. Nikolašević, vlastelinski špan u Podgoraču. 352. Gdčna. Milica Ožegovićeva u Križevcih. 353. Gčna. Iz. Šafarićeva i 354. Valenko Josip, činovnik — oba u Ludbregu. 355. Ladika F. u Varaždinu. 356 Stj. Pucek, trgovac u Sv. Ivanu. 357. Dr. Simonić u Karlovcu. 358. Mirko Forst, učitelj u Krapini. 359. Krapac Ivan, kapelan u Sisku. 360. Rastić Josip, pravnik u Otočcu. 361. Matija Kos, učitelj u Pitomači. 362. Sedmak Gjuro, uč. u Sesvetah. 363. Svetozar pl. Kušević, vel. župan sriemski. 364. Barabaš Marko, vel. sudac u Ivancu. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 44. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

VIII.

Stari grade, Stari grade, što se to opet u tebi kuha i vre. Pankracu se oblači čelo, iz očiju mu sieva munja, a zubi mu škripe, te kadgodj pogleda na Strečno, tolika ga biesnoća snalazi, da mu se sve s puta uklanja.

Vidi Pankrac, kako se Strečno oruža, čuje od svojih uhoda, da će Vladimir Žilinu i njega da poništi, pa se tomu podsmiehiva; ali je to divlji smieh, jer mu oči iz očnica izskočile i lice mu gori kano živi plamen. Medjutim zasukao brkove, metnuo kalpak na glavu, opasao mač pa bježi sam sad na Podhrad, sad na Branić i u Skalicu, sad opet u Turoc; svagdje zauzimlje gradove, namješta zapovjednike, sabira ljudstvo i vodi ga k Staromu gradu i u Varinu. Nu ni time nije ipak zadovoljan, nego bježi simo tamo kano da je na sugreb nagazio; danas postavi kapetana u kojem gradu a sutra ga već skida sa službe, jerbo ga prevario Vladimir, a prevario i Jiskra, kako on to barem misli S Matijom se neće da udruži, jer mu toga ponos nedopušta, a s Jiskrom opet neće da se sasvim razkrsti, nego svu krivnju na Komorovskoga baca i kad na njega pomisli, škripne zubmi, grozi mu se i strašno kune, kano da je pobiesnio. Čim pogleda na Strečno kune se krvavom osvetom, da se bedemi od njegova glasa potresuju, zapovjeda svojim ljudem, da se oružaju, a za malo im opet veli, da skidaju oružje; pogledava u okolo, nakurjači čelo, skače kano pomaman i opet se umiri i raztuži — a zašto? Toga nitko nezna, u njega je i taj mir i ota tuga posve inaka, nego u drugih ljudi: Pankrac bo nikad nije bio kano običan čovjek, svejednako bi snivao o veličini i samostalnosti svoga roda i nikad se nije zadovoljio malimi stvarmi, pa kako su mu bile želje velike, tako su mu i velike bile strasti i izgredi, kamo se goder obratio.

Pankrac stoji sam kano goli prst na Starom gradu i okom baca na obližnje gore i vrhunce. Siedu je glavu oholo podigao, vjetrići mu se poigravaju srebrnimi vlasi, a iz oka mu sieva ponosan žar, kojim hoće da reče, da nema na tom svietu čovjeka, koj bi ikada Pankraca prevladao. Ali prsa, aj, ona mu se nedižu valovito, jer osjeća tužan, da je već ostario, i da je samac na tom pustom svietu! A gdje mu je sin? Za njega nije već odavna ništa čuo, a niti neželi čuti, jerbo ga je i on izdao kano Vladimir, te onepoštenio čast i slavu otčevu. Na stran, na stran s misli takvimi — neka pogiba sin, gdje ga je volja — ali otac će ostati nepobjedivim, dok mu je

živa glava na ramenu, neka si barem sviet pripovjeda, da se Pankrac za svoga života nikomu nije podložio! U tom pogledu na Strečno, namršti se i razjedi, lice mu je tamno kano oblak, koj u sebi buru nosi, vlasi mu se ježe i zubi nemilo škripe: kamo će slava i gospodstvo njegovo, ako poput Vladimira i ostali zapovjednici po turčanskih, trenčinskih i nitranskih gradovih od njega odpadnu? Može li on svagdje u isti mah biti? Neće li zapovjednik, čovjek tudjin, prije od njega odpasti, nego rodjeni njegov sin? — Takove misli križahu dušom Pankracovom, a iz prsiju prodire mu glas: „Dobro, dobro: Hajd u Žilinu, u Žilinu!“

Stoji Žilina medju dviema vratama, medju Vladimirovim i Pankracovim gradom, kano osamljeni otočić na pučini morskoj, koga biesni valovi morski svakim časom progutati kane. Gradjani se oružaju, kako mogu, nisu im doduše sile velike, jer je sva mladež otišla na Fridrika i ponajbolje oružje sa sobom pobrala, a ono njekoliko mladića, što su kod kuće ostali, nisu za boj, buduć ili premladi ili nejački; nu za to su se tim većma sve sile napele, što jih je još u mjestu bilo. Kovači kuju sablje i koplja, da jim se svaki ugiba kako iskre frcaju; mladež čisti zahrdjale i oštri zašćrbjele mačeve, dječaci nose kamenje na bedeme, a služinčad ga vozi iz obližnje okolice u mjesto: slovom, sve je to na noguh.

Starci se dan na dan svjetuju; pan rihtar stoji medju njimi, kano klisura u moru; gradjanska je kuća svejednako puna. Prošlo već njekoliko dana, ali se Pankrac jošte nepokazuje, već začimlju biti gradjani nestrpljivi, nu panu je rihtaru glava na dobrom mjestu, on želi poslušnost, šalje biele knjige po županiji svoj gospodi od kraljeve stranke, prosi od njih pomoći, moli jih za hranu i momčad. Pa i sbilja dolaze u Žilinu starci, koji nemogahu već proti Beču, a s njimi podaničtvo njihovo i puni vozovi hrane i zaire.

U žilinskoj viećnici sakupila se gospoda i sve starešine mjesta. Pan rihtar ustade, promjeri bistrim svojim okom sve nazočne i pošto bi svi zašutjeli, začne ovako:

— Gospodo i gradjani! Slavna skupštino! Davno su jur prošla ona vremena, kad smo svi u liepoj slozi za ugarsku zemlju vojevali, davno je već tomu, što se država na stranke razpala, pa se i mi k jednoj stranki pridružiti morasmo; ali u zao čas — vjerovasmo poštenju ljudskomu i zadanoj rieči, oslonismo se o svetost prisege i sliedismo naše nutarnje osvjedočenje, poslasmo naše sinove u sviet, da izgubljenu čast i slavu ugarskoj državi opet povrate, nu ošinuo nas je bog, premda ne sbog naše krivnje. — Jiskra je odpao od kralja i njegovi nam se vodje za to groze, što smo za kralja Matiju. Tko od vas nepoznaje Pankraca? On je moguć i strašan, pa nam se i on zagrozio — a mjesto naše? Mjesto je naše slabo, nepripravno, jer nam je mladež otišla krvcu lievat za Matiju kralja. Komorovski nam obrekao pomoć proti Pankracu, ali što će Vladimir? Što će Komorovski? Ta nisu li oni puko orudje volje Jiskrine? I tako nam se valja u vlastite svoje sile pouzdati! Izjavili smo se za Hunjadovca, priznali ga s cielom županijom za našega gospodara, nemožemo dakle zadane rieči natrag uzeti niti vjerom pretvoriti, jer nam onda nebi niti u istoga neprijatelja vjere bilo. Činimo dakle, gospodo, što možemo, branimo se, dok živimo i dok nam dobra pomoć od boga i od kralja dodje.

— Slava sudcu! zaori skupština. Vivat Matija kralj!

— Ipak je još Dlhohorski uviek onaj stari delija, kakav je kod Biograda bio, viknu Bacho, stari plemić iz doljnih predjela, koj je takodjer Žilini u pomoć pritekao.

— Gospodine sudče, ozva se mjestni kapetan, nije li možda vaš strah zaludan, jer čemu bi se Vladimir i Pankrac toli silno proti našemu mjestancu oružali? Zar neznadu oni dobro, da smo slabi i da nas neznatnom silom potlačiti mogu? Pa da i nije tako slabo, neznam, bi li se mogli održati, mislim dakle, da ćemo se morati predati.

— Što, predati se? začuje sa svih strana. Zar mi ništa više nemožemo? Zar nam nisu bedemi još dosta jaki? Ej,

makar smo i stari, zato ipak nismo jošte sasvim smalaksali!

— Jesu nam doista bedemi jaki, odvrati kapetan, ali tolikoj silnoj navali nemogu odoljeti.

— Ha tako je to, reče jedan od prisutnih, već sam ja to odavna rekao, da je svemu tomu naš sudac kriv.

— Tko je to, tko je to? oglasi se njekoliko glasova.

— Evo ja, odvrati sa strane jedan gradjanin; naš rihtar nas uviek nagovarao, da se za takve stvari brinimo, koje na nas ništa nespadaju. Zašto ni čemu? gdje nas nesiju, zašto posižemo golom rukom u vatru? Zašto nepuštamo gospodu u miru, neka gospoda ostanu gospodom, dok ih je dobra gospodska volja, a što je nam do njih stalo? No, pan rihtarko, eto vam kaše, što ju baš ljudski zakuhaste, mješajuć se s gospodom, pa ćemo si valjda svi na njoj prste živo opeći. Nije trebalo mak na konac tjerati!

Na to zaviče stari Otlik, jedan od otmenijih plemića:

— Nemojte sreće vam, Žilinci, nemojte u ovaj kobni čas, gdje vam, a i cieloj županiji strašna propast prieti, ovakovih ljudi medju sobom trpiti. Van s njim!

Nu kasno je već bilo, jer je junak pobrao rep pod noge, i pobjego.

Sudac je sve to mirno i spokojno slušao, a kad se opet sve utišalo, ustade i začne govoriti:

— Slavna skupštino! Vidim, da se dižu glasovi za i proti meni i našoj branitbi; ali je meni svejedno, jerbo što radim, to radim na korist našu i mile domovine, a gdje je cielost na stranke razciepana, tamo nema druge, nego se ili jednoj ili drugoj stranki pridružiti. Da Žilina nebi mogla neprijateljske navale suzbiti — toga nevjerujem; jer dok nam mišice oružje dizati mogu, do toga se zla nebojmo. Još će nam dobra pomoć doći, čim se našinci iz Austrije vrate, a onda će s pomoćju božjom Žilina sve neprijatelje kraljeve u cieloj gornjoj Ugarskoj u rog natjerati.

— Vivat, vivat Ugarska, zaori skupština, branit ćemo se, dok nam živo srdce bije! Vivat Matija kralj! Vivat Dlhohorski!

Sudac zaključi sjednicu kratkom besjedom, u kojoj je sve na hrabrost i odvažnost bodrio. Gradjani se razišli kućam svojim, a plemići zaokupili Dlhohorskoga, pliešću mu rukama, mnogi ga grle i ljubęć ga u junačko čelo ovako mu hvalu sipaju:

— Ipak ste vi još onaj stari Dlhohorski. Dobro, dobro, držte samo te svoje junake na uzdi, jer je živa istina, da niti je hrabar niti odvažan, u kom plemenita krv neteče.

Dlhohorski se na to nasmješi, ali ne reče niti slovca, nego se sa svimi liepo izrukova, te zasukav si siede brkove i pogladiv si obilnu bradu reče jim:

— No moja gospodo, nebi li k meni izvoljeli?

Gospoda pristadoše dragovoljno na taj gostoljubivi poziv i podjoše u sudčev dom. U to zajauče njetko na ulici:

— Jao si ga nam! Jao si ga nam!

Ljudi izlaze iz kuća, jauču i opet umuknu od straha, eno bo kroz grad leti na brzom konju muž, visok kano gora; nikamo se neobazire, težka mu sablja o bedru visi, dugimi siedimi brci poigrava se lagani vjetrić a na kalpaku titra mu visoko bielo pero, mislio bi, da zrakom leti! To je Pankrac, poznati neprijatelj Žilini! Leti, leti gradom kano striela; sve viče, dok ga nevidi, ali čim ga zagleda, oniemi i drhće kano trepetljika; nu on za to nehaje, nego leti kano biesni vihor. Jur se približio domu sudčevomu, kamo su upravo gospoda nadošla, svi stanu i pogledaju čudom nepozvana gosta. Pankrac skoči s konja, priveže ga o plot i nemareć za sve ostale stupi pred Dlhohorskoga, sudac mu se pokloni, a Pankrac će mu kimajuć glavom:

— Dlhohorski, rad bih s vami dvie tri progovoriti!

— Drago mi je, izvolite unutar, odvrati sudac i obrativ se k ostaloj gospodi reče: Molim vas, oprostite — izvolite ovamo unići.

Gospoda unidjoše u naznačene sobe, a Pankraca odvede Dlhohorski u sobu svoje žene i kćeri i stade se izpričavati:

— Oprostite, gospodine, kuća mi je prepuna —

— Vidim, vidim —

— To je samo moja obitelj a ona —

— Svejedno — to može cieli sviet čuti.

— Ovo mi je žena, a ovo kći.

Pankrac mahnu oholo glavom na ženske, a zatim obrativ se k sudcu začne:

— Dlhohorski, vi znadete, gdje je moj sin.

— Otišao je s Matijom u Austriju.

— Vi ste ga tamo poslao.

— Nisam ga ja poslao. Kako sam čuo, odputio se dobrovoljno proti Beču.

— Dobro! Dlhohorski, pisat ćete Milku, da mi se čim prije u Trenčin postavi. Vi ćete mi za njega dobar stati, ako nedodje vi ste krivac — i evo vam se Pankrac kune, da od Žiline neće ni kamen na kamenu ostati!

— Što bih ja tomu bio kriv, ako vaš sin nedodje; ta on je mogao već i poginuti.

— Groza nebeska! viknu Pankrac. Poginuti? Ako mi ga neuzkrisiš... i tuj mu zape rieč u grlu.

Dlhohorski se na to razljuti i pade mu u rieč:

— Gospodine! Ja nemam ništa s vašim sinom niti ga pravo nepoznam, nemojte me daklje vriedjati. Sve su vaše osvietljive prietnje zahman!

— Kakove osvietljive prietnje? Ha, ha, ha, imao bi se baš i komu prietiti. Pankrac bi deset takvih Žilina smrvio.

— Dobro mi je daklje Komorovski rekao, da se proti Žilini spremate.

— Komorovski! Grom ga ošinuo! viknu opet Pankrac. Komorovski hoće da uništi Žilinu i Pankraca — što? Pankraca? ha ha Pankraca uništiti? Dlhohorski! Držite li vi s Vladimirom?

— Niti s vami niti s Vladimirom, gospodine! Žilina hvata oružje za kralja Matiju, a vi ste oba skupa sa Jiskrom proti njemu.

— Nemarim ja za Matiju, niti za Jiskru, nego mi kazuj starče, jesi li za Vladimira ili za Pankraca?

— Rekoh, da sam za Matiju kralja.

— Sina da mi dozoveš, a ako se do sutra za Pankraca neizrečeš, jao si ga tebi, kuku lele Žilini. To rekav namrgodi se, izadje iz sobe, odveže konja, zasjede nanj i odleti posried ljudstva iz grada kano striela.

Dlhohorski stoji sried sobe kano prikovan, nezna što je to, što se to prigodilo, da li je istina ili je možda samo varavi san. Marija i njezina mati protrnuše i uzdrhtaše, kano topolovo vjetrom uznihano lišće. U sobi nastade duboka tišina kao u grobu. Napokon prekine ju Dlhohorski, pogledav na žene, koje su medjutim u plač briznule i uzdahne:

— Nesretni divljače!

— Dragi moj otče, što ćeš sada začeti? progovori Marija i baci mu se oko vrata i udari opet u plač.

— Neboj mi se diete moje i neplači. Bog nas neće zapustiti.

Po tom zače Marija na tiho s otcem i majkom podulji razgovor. U tom razgovoru često bi joj se lice zažarilo kano rumena ružica; često bi rukama zalomila, kad joj je otac na njezine rieči glavom pokimao, kano da misli reći: „ne, ne to nemože biti.“ Nu na posljedku prosinu joj angjeoskim licem rekli bi rajsko veselje, kad je primjetila, da joj se otac sladko smieši i rieči joj glavom povladjuje. Zagrli i otca i majku, te nezna što bi od radosti začela. Nu o čem su tako na tihu i potajno razgovarali? neznamo jošte, jer nemogosmo ništa pravo čuti, dok se napokon poslie dugoga svjetovanja Dlhohorski nije oglasio:

— Ali tko nam za Milka dobar stoji, da će nam vjeran ostati, a nedržati s otcem?

— Ja ti za to dobra stojim, pridoda brzo Marija i zacrveni se preko ušiju kano crljenka jabuka.

Otac pogleda začudjen djevojci u bistro oko, promjeri ju od glave do pete, zakima glavom i upita ju:

— A kako bi ti mogla za njega jamčiti? —

Marija obori na te rieči stidne svoje oči i odvrati:

— Ta mislim da je i tebi, dragi otče, znano, da je ostavio otca, izgubio njegovu ljubav a mislim i cielo otčinstvo, te otišao za Matiju krvcu lievat.

Dlhohorski kima samo glavom i nemože se dosjetiti, odkuda djevojci takove

misli i kako ona o Milku tolikom sigurnošću govoriti može; nu bilo kako mu drago, savjet joj valja, a po njem moglo bi se Žilini pomoći. Zapovjedi daklje pozvoniti na viećnici, neka bi se gradjanstvo opet sabralo; oprosti se sa svojimi te izadje van.

Na ulici sgrnula se hrpa ljudstva, svaki popitkuje, što se to dogodilo, svi se začudjeni ogledavaju, gdje da je sudac, a njekoji već pronieli glas, da se on s Pankracom sjedinio. Jedan drugoga popitkuje, jedan drugomu protivno odgovara i cielim gradom nastao žamor kano da se roj pčela uzrujao. U to se pokaže sudac na trgu i sve umuknu, kano oniemilo; viećnici zaokupili sudca, za njimi pritisnuli plemići, a odzada klimaju starci, svi bo žele čuti, zašto je Pankrac u Žilinu zabludio?

Dlhohorski mahnu rukom i nastade duboka i svečana tišina, na što izpripoviedi od rieči do rieči, što mu je Pankrac govorio i nastavi:

— Slavni sbore! Pripravni smo evo svi za naše sveto osvjedočenje pod oružje stati, ali je, braćo, najpriečja dužnost, čuvati samoga sebe, a ova nam se evo dužnost sada nalaže. Dva su neprijatelja proti nam: Komorovski s Vladimirom i stari Pankrac. Ja bih mislio, slavna skupštino, da bi dobro bilo, da bi se mi izjavili za Milka, sina Pankracova, tako ćemo barem od njega imati mir, pa će nas on jošte i proti Vladimiru braniti, koj nas svim mogućim načinom uuištiti kani. Nu pitate, nećemo li se time sami u pogibelj baciti? Nećemo, jer je Milko naš i tielom i dušom, pa kad ga za našega vodju odaberemo, radit će on sve kano vodja kraljeve stranke.

— Vivat Milko Pankrac! zahuči ciela skupština.

— Valja vam pamet, gospodine brate, viknu Bacho, meni nebi ni do smrti na pamet palo, kako bi se čovjek tako lahkim načinom neprijatelju izvinuti mogao.

Dlhohorski ništa neodgovara, nego sam sobom razmišlja: „To je ipak čudno — samo bih rad znao, odkuda mojoj kćerki ovaj savjet?

Radostna ga vika pratila, kad je sa plemići iz viećnice izilazio: „Slava Matiji! Slava Milku! Vivat Dlhohorski i cielo plemstvo! tako se orilo gradom.

Cielom Žilinom zavladala radost; odvažni su još odvažniji, a bojazljivi neznadu više za strah, sve jih je nada u pomoć Pankracovu neobično oživjela. Mladići si taru glavu, kako se mogao sudac s Pankracom spojiti, gdje mu je prvo tako silno protivan bio; drugi opet nemogu nikako dokučiti, kako se Dlhohorski mogao domisliti, da Pankracu Milkovim imenom oči zasliepi. Ali žene su sve to bolje nagadjale, bog bi ga znao, što sve nisu izpripovjedale, pa mnogoj se već i o svatbi snilo! Nu govorili ljudi što jim drago, ipak je svakomu njekako laglje pri duši, nego što mu je bilo prije njekoliko sati.

A što biva za toga u Dlhohorskovoj kući? Sudac piše list za listom jedan u Budim, drugi u Požun a treći u Stari grad, te šalje knjigonoše na sve strane. Staromu Pankracu piše: „Žilina se izrekla za Pankraca, njezino je sada geslo: Slava Pankracu!“ U Budim piše, da bi mu čim prije dobru pomoć poslali. U Požun nakitio dugu listurinu, u kojoj je sve, što se prigodilo, potanko opisao i pozvao Milka, neka bi se čim prije sa svojimi Trenčanci povratio.

Gospodja sudinja razgovara svoju kćerku, same sjede u svojoj sobi i nikako si nemogu iz glave izbiti, što se je malo prvo s Pankracom slučilo. Majka nije mogla shvatiti, kako je Marija toli nenadano i otca i majku tako liepo svjetovati mogla, kima samo glavom, smieši se, promatra si kćerku i pita ju koješta, ali djevojka ništa neodgovara, nego se je obrnula k prozoru, i sakrivala si ručicama zažareno lišce, da joj toga mati neopazi.

Zakuca njetko na vrata i unidje Vladimir. Obe mal što se od straha na tle nesrušiše, ali se naskoro opet razabraše i pozdraviše ga, kako mogoše. Nu nije se Vladimir dugo kod gospodja bavio; jer za malo čas ode kako je i došao. Vidjeti je na njem, kako se trese a iz lica malo što mu krvca nemljazne, tako se od jeda razpalio. Na polazku reče:

— Dobro, dobro, znat ćete, tko je Vladimir, taj Vladimir, koj je sada pred vama glavu prignuo i ništa drugo nije pre-

sio ni želio, nego srdce jedne djevojke. Propast tebi Marijo, ali propast ću i ja — pa što je Vladimiru život bez tebe? To rekav izskoči iz sobe kano biesan.

Mati i kćerka odtrčaše namah k otcu i pripovjedaše mu, da se Vladimir podkrao u grad i u njihov stan, da je zaprosio ruku Marinkinu i obrekao, da će štediti Žilinu, ako mu Marinka ljubavi nezahiti.

— Ali mi nehtjedosmo u takvu groznu cienu odkupiti Žilinu, pridoda sudinja.

— Dobro, dobro drage duše, tješio jih je Dlhohorski. Bog nas neće zapustiti, makar nam se dušmani propašću zakleli; zagrli jih na to obe i pritisnu na svoje otčinske grudi.

Upravo isti čas leti Vladimir iz Žiline prema Strečnu kano da ga vile gone, a konjić mu hrže, kano da sam nečastivi na njem sjedi.

(Dalje sliedi).

Dvie ružice.

(Legenda).

(Konac.)

7.

Mjesečina srebrosjajna u sobicu prodre tamnu,
Da svjetiljka skrovna — tajna svu izgubi svjetlost plamnu.
Bolestnica sad zaželi dobit čista noćna zraka:
„Otvorite okno — veli — da dobijem daha laka.“
A kad prozor otvoriše, upre ona k zviezdam oči,
K sebi dodje, laglje diše, reć bi hrli k svetcem doći.
Evgenija sad zagledne odprt prozor nadstojnice
I pomisli: eto biedne! razstavi se od dušice.
Podje bliže i zapazi kroz okance u sobicu,
Kako njena sjen ulazi do pred živu još smrtnicu.
Ova sad se baš pridigne i pogledav čvrsto, jasno,
Malo desnu ruku digne i započe poluglasno:
„Poklonte se, o sestrice! ovoj dievi na prozoru;
Jer će biti nefalice obran svetog otca dvoru,
Na glavi joj svjetla kruna na čast crkvi sjala bude,
Ovu branit od zabûna, ulagat će sve si trude.
Poklonte se redovnice ovoj dievi,“ još izusti
Te pokloniv glavu nice, dahne silno — duh izpusti.

8.

„Umre Santa Mariotta, umre blaga proročica,“
Taj čuo se plač sirota bez matere opatîca.
I kako ti težko žale nenaknadnu štetu svoju,
Na koljena sve su pale i naričuć spjev joj poju,
Svaka koju hvalu nadje, pokojnicu kojom slavi,
Jedna sladko druga sladje baš sveticu od nje pravi.
Suze plača tru kosami, koje niz vrat odpustiše,
Nijedna se reć nesrami, da najbolje nema više!
A na koncu reče njeka s tiha svojoj susjedici:
„Ala tko bi ikad rekâ to ob onoj grofinjici,
Da će njekad nosit krunu na dražestnoj onoj glavi,
Al nedvojim u izpunu, jer Bog zna što i tim pravi.“
Od tog dana Evgeniju još su većma sve pazile
Scieneći ju najmiliju i htijuće bit joj mile —
Sav samostan otima se, da joj reć bi želju puni
A čû sama česte glase, da to ima hvalit kruni.
Al si i ona nastojaše dobrim srdcem ljubav steći,
Te ljepotom ako sjaše, glas dobrote bje joj preči.

9.

Nad grobom se nadstojnice dogadjahu, sviet veljaše,
Kao čudesa svednevice, s tog svietinja nanj idjaše.
I kraljica Izabela, koja ne tek svetce štova
No i one, kojih djela za svetstvo su živa slova,
Doču mnogo poviedati o nad grobom čudnoj moći,
Pa zaželi razgledati sve i glavom tamo poći.
I došla je tjedan peti, odkad umre Mariotta:
A kad presta obred sveti, pri kom slušat bje milota
Ono pjenje milozvučno dievica i redovnica,
Sve osoblje gledeć kućno pita vodju vladalica:
„Tko je ona rujnobiela zlatokosa liepa dieva?
Znati sam ju zažceljela, jer ko vila milo pjeva.“

„„Veličanstvo! prior reče, dobra, krasna dieva ona,
Ja ju htjedoh kazat veće, s Thebeta je grofa donna,
Ljubimica majke bože krunu nosit izabrana“ “
Te ponavljat on pomože već po sto put kazivana,
A besjedom i pohvalom — dosegle bi do nebesa,
Da u čudu a ne malom kraljica se sva potresa.

10.

Evgeniju tam na strani oštro gleda Izabela,
Ta ju poviest valjda rani, težko da je s nje vesela.
Tko zna, je li ono lice sumnje, mržje il zavisti,
Dragi srdce zna kraljice al neznadu i kronosti.
Netom dâ ju k sebi zvati, da ju čuje govoriti,
Kleknuvšoj se da ustati i ruku si poljubiti.
„Evgenijo! jesi l' čula, prorokinja što 'e kazala?“
Kraljica se osmjehnula i tako ju upitala,
„Kazaše nam, da Bog javi na pobožna za te usta,
Kruna da na tvojoj glavi sjat će možda — naša pusta.“
„Veličanstvo! s trnja krunu Spasitelj je naš nosio,
Mislim takvu boli punu da je meni namjenio,
Krunu, kakvoj tople suze dragulji su, kakvu žena
Svaka s čašću nosit uzè preponizna i strpljena.“
Taj odgovor Izabelu malo kano uzradova,
Ona pruži ruku bielu, alem-prsten liep darova
I nataknu Evgeniji za spomenu na prst sama:
Već je odtad najtjesniji vez sestarstva med obama.

11.

Od tog dana znamenita uprav petnaest minu lieta,
Pod objedom sestra čita: Mariotta umre sveta.
Životopis njezin glasno ona čita, druge čuju,
Zanimiv je, pisan krasno, kad sve tiho objeduju.
Poslie jela u crkvicu sestre odu po navadi,
Jedna zatim u grobnicu valjda da se porazhladi
I tù redom grobe gleda i na jedan dodje stari
Izreći se čudo neda, u što sestra ta udari.
Gleda, motri, nevjeruje, vidi, pipa te istinu
Klikom novim potvrdjuje, koj bje čuti u družinu.
Sestre mnoge dotrčaše ko na pomoć da joj hrle
A diveć se uzkliktaše opatice i te vrle,
Gledju, motre, nevjeruju, vide, tiču te istinu
Klikom novim potvrdjuju i primame družbu inu.
Na tom grobu sbi se čudo, viekovi ga već nepruže,
Iz kamena uzaludo čekaš niknut grm od ruže
A tù niknù iz kamena a u tami da 'e ljepota,
U tom grobu sahranjena leži Santa Mariotta.

12.

Istog dana čuda toga dvie se gospe okrunjene
Mole moći blaga boga za spas crkve progonjene:
Jedna gospa Izabela španjolska je to kraljica;
Sried Pariza grada biela druga sjedi sad — carica
Evgenija to je ona samostanska novakinja
Don Guzmana liepa donna diete sreće i milinja.
I tim poslà brzojavom Estramadur viest o čudu
I da dodju na grob glavom svoju javi njim požudu.
I dodjoše obe seke, kako jedna drugu zvaše,
Tad koliko, slavja jeke već odavno nebijaše.
Sa sto svieća sestre služe, grobnica se zasja crna,
Gospe vide grm od ruže iz kamena rast bez trna,
I odtrgnu dvie ružice, svaka jednu za spomenu
„Sretne bit će vladarice, dok ti cvieti nepovenu,“
Tako on čas govorahu obim duše potresene
Te od hipa onog bjahu ružice im dragocjene,
A i svete da im budu, sam ih papa blagoslovi —
I u mrazu, kažu, hudu, cvatu uviek cvieti ovi.

13.

Kao munja treskovita u početku kolovoza
Udri ljetos silovita Izabelu staru groza.
U madridskoj kapelici ružica joj venut poče,
Nepomaže vladalici ništa, čim ju sdržat hoće,
Niti voda, kom zalieva, niti suze ni cjelovi

Čas ružičin sad dospjeva — padaju joj svi listovi.
Izabela tužna sjede i opisa strah carici,
Koji sad joj dušu jede, što je njenoj kraj ružici
I kako je pô imanja za život joj žrtvovala
Na pobožna putovanja, mise, prošnje i ostala.
Al joj patar Martin reče, da joj ruža tad procvati,
U Rim s vojskom kad poteče i od njega zlo odvrati.
Evgenija na list plače, al nemože dat joj četa
I da svoje sve palače dâ za život onog cvieta.
Za Rim španjske čete nema, i ružica već povenu...
Bourbonka se zadnja sprema sa priestolja da ju krenu.
I ded čujte strašna djela, što se sbilo njekog danka:
Ta kraljica Izabela u sviet bježi ko prognanka.

14.

Saznadosmo da ružica i parižkoj u kapeli
Životu se sirotica više kano neveseli,
I njoj njeki povenuše krasni listi mirisnici,
Da je tiesno pokraj duše preplašenoj i carici.
Prvi list je povenuo kažu (možda zlobni) ljudi,
Kad je s Rima glas banuo: Baš carica sad poludi.
Tim Charlottu razumješe, meksikansku nesretnicu,
Kojoj s mirom sve oteše osim dušu bezsviestnicu.
Drugi list je povenuo, kažu možda i to zlobnici,
On dan, kad je poginuo junak, žrtva politici,
Kog pogodi pet taneta na poljani Kveratara
Nesretnika novog svieta tim spominju Maksa cara.
Treći list se posušio, možda i to zlobni vele,
Na dan strašni i nemio, na dan bjega Izabele.
Tko zna, da li redom neće sada venut lišće svježe,
Evgenija barem veće na ružice konac streže.
Pravo ima: jer vremena i hrastove bura ruši
A ruža se od studena može i daha da posuši.

Opazka. Za ovu modernu povjesticu našo sam misao u jednom članku priobćenom u prilogu bečkoga „Fremdenblatta" br. 283 t. g. *Ur.*

O tvorenju glasa i njegovih muzikalnih osobitostij.

Od dra. Ivana Dežmana.

(Razpravica čitana 21. listopada 1868 u besjedi hrvatskoga pjevačkoga družtva „Kolo.")

(Konac.)

Kako je obseg čovječjega glasa različan, tako mu je i zveka različna. Možemo upravo uztvrditi, da svaki pojedini čovjek osobitom se zvekom glasa odlikuje. Ali u toj neopisivoj, raznolikoj zveki čovječjega glasa karakterizuje se u obće ipak mužki od ženskoga glasa, osobitom glasnom bojom kakono kažu, a opet u mužkih i ženskih razlikuje se Tenor od Basa, Sopran od Alta osobitom zvekom. Glasna zveka pojedinca može se mnogovrstno modificirati. Od raznih glasnih vrstij pojedinca jesu samo malo njih muzikalnomu uhu tako ugodne, da se mogu u glasbi upotrebiti. Upotrebljene vrsti zveke (tako zvani registri) imaju tu zajednu fizijologičnu osobitost, da ih bitne česti čovječjega glasila proizvadjaju. Nadjeli su tim pojedinim registrom: prsni — glavji — i falzetglas. Prsni se glas proizvadja, kad čitave osuge trepe. Prsni glas ima opunu i krepku zveku i raznoga je obsega. Glavji glas, koji se nekom mehkoćom i ljubkosti zveke odlikuje, ima u obće malen obseg i glasovi istog nisu, pogledom na visinu, od onih prsnoga glasa nimalo različni t. j. ako i glavji glas za nekoje glasove više siže, nego li prsni, to se mogu ipak u njegovom obsegu ležeći glasovi isto tako prsnim glasom, kao i njim pjevati. Glavji glas razlikuje se od prsnoga i falzetglasa osobito jasno kod tenoriste, koji njim osobito kod predavanja nježnih i zanošenih partij glasove od jedanput prekrižanoga *d* do jedanput prekrižanoga *a* proizvadja. Najglavniji uzroci kod proizvadjanja glavjih glasov svakako su stiskivanje guta sa obojih stran i muklina

osug glasilic uslied sauženja obhodnice mišice na dolnjem ušću guta. Treći glasni registar je tako zvani falzet (fistelglas, jačenje). Falzet postaje po Lehfeldtu time, što samo prednji, tanki okrajci, a ne čitave osuge trepe, tako da je moguće, da kod iste natege osug glasilic sad prsji glas, sad falzetglas proizadje, ako prvi put osuge u čitavom prostoru, drugi put samo u prednjem tankom okrajku trepe. Tim se može i ono tako zvano prevraćanje glasa protumačiti. Fistelglas odlikuje se mehkom glasnom bojom poput frule. Nemogu se medjutim svi glasovi svojevoljno prsnim i fistelglasom izvadjati. Svi duboki glasovi spadaju prsnomu glasu, najviši obično fistelglasu. Samo njekoji glasovi, koji stoje na granici med prsnim i fistelglasom, mogu se u obojih registrih pjevati. Kod ženskih razlikuje se prsni i fistelglas manje, samo što je prvi mnogo jači. Fistelglasovi slabe kod duljeg trajanja pjevača osobito, jer trebaju, kako Garcia tvrdi, mnogo više zraka. Osim raznih registrov ima čovječji glas dva glavna kolorita: jasni i tamni. Pod koloritom razumievamo osobito karakter, koga svaki registar, svaki pojedini glas istoga, ne gledajuć na slabost i jakost, uzeti može. Kod toga djeluju isto tako naravni razvitak glasil svakog pojedinca, njihova jakost, obsežnost, zdravstveno stanje itd. kano i pravac, koja glas kod izlaza ili kroz nos, ili kroz usta uzme; razmak vilic i zubov; stanje ustnic; otvor ustij; stanje jezika itd. Osim pravih, ima pogriešnih koloritov. Takav je n. p. hrapavi kolorit, zatim gr'oni i nosni glas. Hrapavi se kolorit pojavi kod prekomjernoga prelievanja zraka i kod svakog onog kretanja jezika i nebašca, kojim se glasni pramen prekida prije, nego li o nebni svod odudari. Osim toga proizvadjaju i nazebe isti kolorit. Gr'oni glas postane, kad jezik u svom korjenu nabrekne tako, da pritišće čepic prema glasnom pramenu; a nosni glas, kad glasni pramen prije, nego li o nebni svod odudari i na usta izadje, u nosnicah zaječi. Zatvorenjem dakle nosnic, zaprieči se i taj kolorit.

Dalnja osobitost glasa mu je jakost, koja je veoma različna. Može se u obće reći, da ljudi malenog stana i slabo prostranog ustnika slab glas imaju. Osim toga su uviek najdublji glasovi, koje pojedinac proizvesti može, samo slabi, dočim najviši samo veoma glasni bivaju. Od jakosti preći nam je na čistoću glasa, pod kojom obično dvoje razumievamo: ili čistoću zveke, njezino oslobodjenje škripavog šuma, ili vlast, glas željene visine pogoditi. U prvom smislu mienja se čistoća glasa kod istog čovjeka po životu i dobi života znamenito. Njekojim dobam života sasvim i manjka, n. p. u starca, jer glasni ustroji u pruživosti popuste i disala budu razširenija; zatim u napršćeta i onda u dobi, gdje se osobito spolni udovi razvijaju. U potonjem smislu nije čistoća glasa prirodjeno, nego naučeno svojstvo, kako već iz toga sliedi, što čovjek slabo razvitâ sluha nikada čistoga, note pogadjajućega glasa nema, niti onda, ako su mu glasila sasvim savršena.

Razgledajmo još, koji su uvjeti glasne visine: a) glas se diže u obće s naponom zraka u dušniku, kako se to i iz toga vidi, što mi najviše glasove samo u forte, a najdublje samo u pijano izvesti možemo; b) čim manji gut, tim višji glas. Djeca i ženske imaju manje gute nego li mužkarci, pa zato proizvadjaju višje glasove. I med mužkarci imaju tenoriste najmanje gute; c) kod dizanja glasa, diže se nehotice i gut, kod padanja glasa pada i gut tako, da vratni dio dušnika u jednom slučaju bude napet, u drugom mlohav i zajedno se zračni prostor nad osugami glasilicami sad umanji, sad poveća. Kod naravnog pjevanja diže se gut u istoj mjeri, kako scala od dubokih na visoke glasove prelazi, ali se može ista scala pjevati, bez da gut svoje dublje stanje ostavi. Tim dobije glas svoj *timbre sombre* (kako ga Garcia zove): njekakvu muklinu, nješto prisiljenâ. Pjevači, koji tako pjevaju, moraju često udisati i umore se brzo. Kod pjevačic nije se ta vrst glasa opazila. Kod dubokih glasov je hrbat jezika svodan, zdrielo razšireno, kod višjih je hrbat jezika žliebast i zdrielo stišnjeno tako, da se jezičac skoro izgubi. Kod dubokâ glasa se čepic takodjer okomno nadigne, dočim se isti kod visoka glasa više horizontalno postavi i sa svojimi se

okrajci natrag svine. Još može čovjek svaki glas jednom, te istom osugom glasilicom dvaputa proizvesti: kod jače nategе i slabâ duvanja i kod slabe natege i jačeg duvanja.

Ovo potonje je karakteristično za prsne glasove i to tim više, čim se isti *forte* i *fortissimo* pjevaju; prvo pako za glavlje glasove i to tim više, čim se isti *piano* i *pianissimo* pjevaju. Zato i prelaze prsni glasovi prema *pianu* u glavje glasove, a ovi prema *forte* u prsne glasove, ili kod najjače natege u fistelglasove. Zrak pluć, dušnika, ustnika i nosnic i pruživе stiene tih utlin imaju upliv na zveku i jakost, ali ne na visinu glasa. Medjutim možemo modificirati svojevoljno oziv (rezonanciju) po stanju, koga ustnicam, zubom, jeziku i nebnom obluku damo.

Da vidimo još, koji je glas od svih vrstij glasov najsavršeniji i najizobraženiji. Težko je na to izreći otržitâ suda, jer svaka vrst ima svoje osobite vrline. Nu ipak mnogi iz estetičnih, a osobito iz uzrokov, koji proiztiču iz gradje glasil daju prvenstvo kod mužkih baritonu, kod ženskih mezzosopranu. Bariton stoji ne samo u sredini izmed onoga sa ženskim karakterom graničućeg tenora i hrapavijeg, dubljeg basa, nego se i odlikuje osobito často savršenijom gradjom glasil, velikom obsežnosti, silom i kovinom, gibkoćom i mehkoćom glasa, uslied kojih sposobnostij je osobito prikladan dušu uzvisiti, obuzeti i ganuti. K tomu se ima i baritonglas već radi svoje velike čestoće za običan mužki glas smatrati, ta najslavniji pjevači, koji su često kao tenoriste, ali skoro nigda za dugo vrieme srećno pjevali, bili su i jesu upravo baritoniste. Iz istih uzrokov pripada Mezzosopranu med raznimi modifikacijami ženskoga glasa prvenstvo. I ovaj se glas u onom krugu glasov kreće, koji je za pjevanje najprikladniji. Taj je glas osobito za elegičnost, ganuće, za veliko i uzvišeno prikladan.

Ako se pjevanje od iskona već ne samo na veliko slavi, nego i skoro razsipno nagradjuje, al se zato od dobra grla i ne malo traži. Čujte šta veli dor. Haeser kakav mora da bude dobar glas: dobar glas mora biti skladan, čist, jasan, blag, srebrn, pun, tielovit, čil, jak, snažan, obširan, prostran, jednak, gibak, poslušan, pruživ, okretan, ugodan i sladak; la voce deve essere intonata, chiara, limpida, sonora, di argento, piena, di corpo, gagliarda, robusta, forte, distesa, estesa, equale, flessibile, ubbidiente, elastica, agile, grata e dolce.

U koga su od Vas gospodo takva svojstva glasa, taj neka ih marljivom naukom oplemeni, te će si izpjevati slavu, koja se bude, dičeć i narod, orila, dok bude svieta i vieka.

Državno uredjenje staroga Dubrovnika.

Prievod s ruskoga.

(Iz Žurnala Ministerstva narodnago prosveščenija).

(Dalje).

c) Osim skupština imadjaše Dubrovnik *vlastelu*, koji su nalikovali glavarom, gospodi ili starješinam drugieh Slovinjana. Općeniem imenom zvahu se vlastela *općinska*. Kako se vidi iz listina 14. vieka, biše podieljeni medju *velike* i *male* (n. p. Mikl. 117). Spomenici ne kazuju upravo, u čemu je razlika bila izmedju jednieh i drugieh. Sudeć po karakteru pojedinih časti, čovjek bi rekao, da su medju veliku vlastelu spadali po najglavnije oni častnici, kojih se djelovanje protezaše na čitav Dubrovnik. Takovi bijahu: knez, parci, sudci i visijari. Medju niže časti brojahu *dijake* i *pristave*. Uprava pokrajinska nalikovaše, uzamši u opće, dubrovačkoj; pojedine župe imadjahu svoje skupštine i starješine. Osobînâ pokrajinske uprave nahodimo samo u Lastovu, Korčuli i Mljetu. U kasnije doba zapletoše i dubrovačku administraciju koje kake nove častî i službe, koje su većinom uzajimane bile iz mletačkog organizma. Da vidimo, kakovo bijaše starije uredjenje, dok još ne preote mah upliv mletački.

1. Prvim je častnikom dubrovačkim bio *knez* (vladušti ili slavni vlastelin, gospodin knez dubrovački, kad što na prosto: knez obrani. Mikl. 35, 35), u latin. spomenicih; *comes, prior, rector.* Kneževska čast bijaše izborna. Svaki je knez

po starome običaju dužan prije svega, zakleti se, da će braniti prava i sve sloboštine republike dubrovačke. U knjizi je štatuta po tanko odredjen način kneževske prisege. Najzanimljivije je mjesto, gdje se baš sama bitnost kneževske vlasti označuje oviem riečima: „Statuimus, quod d. comes, qui per tempora venerit ad civitatem Rhacusii, jurabit *bonum regimen* et conservationem totius civitatis Rhacusii, in publica concione secundum antiquam consuetudinem Rhacusii congregata ad sonitum campanarum, et statuta civitatis Rhacusii et *judicare* secundum ea.“ Iz prva birahu kneza izmedju dubrovačke vlastele. Od 13. vieka uzeto bi za pravilo, da si dozivlju kneza izmedju mletačkih grofova i to obično onoga, kojega bi im Mlečići naznačili. U drugoj polovici 14. vieka (od g. 1368) bi obnovljen običaj, birati domaćeg čovjeka. Izborni knezovi obnašahu svoju čast vrlo kratko vrieme; od početka bijahu birani na dvie, za tiem na jednu godinu; poslije stegnuše rok kneževanja na šest mjeseci, za tiem na četiri i napokon na jedan mjesec. Nijesu ipak riedki slučaji, da je općina, ne zadovoljna s knezom, protjerala ga još prije roka, te je, kao u starom Novgorodu, ostájala po više godina i bez kneza (Rajc, 26; Puc. I, XXVII; Majk. sud prisjažn. 23).

Prava i dužnosti dubrovačkoga kneza ustanovljene su u prvieh 12 poglavlja knjige štatuta. Njemu bi ostavljeno pravo izabirati „officiales“, pravo iskati od općine nagradu sviju troškova, kao i odštetu za putne troškove „ad stanicum vel ad parlamentum“. Općine bjehu obvezane prodavati knezu sol po istu cienu, koliko je njih stojala; njemu badava melju muku, on dobija odredjeni procenat od ribanja, a može za se najmiti ribare po što ga volja; dobija od općine lies i drva, pobira od svakoga bika, krave i druge životinje ustanovljeni novac itd. (Makuš. 152). Knez prisustvuje velikomu vieću, dakako s ostalom vlastelom, bez posebne vlasti u općinskih poslovih. On saziva i raspušta sjednice vieća, čuva državni pečat i gradske ključeve; napose ima još pravo suda. *Bonum regimen*, što se od kneza iskalo, bijaše upravljanje redovitieh državnih poslova, ne narušujući prava i sloboština općine i pojedinieh gradjana, strogo se držeći mjestnih zakona i običaja itd.

Uz kneza stajaše njegov *namjestnik* (vicarius). Knjiga štatuta odredjuje način njegova izbora kao i prava i dužnosti, koje bijahu skopčane sa čašću kneževa namjestnika (I. 29, 30).

2. *Parci* (прьци, accusatores, poslije: provedituri općinski) spadahu medju najznatnije i najpoštovanije časti u Dubrovniku. Nalični su parcem Dušanova zakona, prokuratorom poljičkoga štatuta, defensorom ili akusatorom drugieh dalmatinskih gradova ili stariem slovinskim sokom i klevetnikom (Kuk. ark. III. 168; V. 3, 7—9; Jura I. 70; Rajc 45, 190; Maciejowski hist. słov. pr. II. 71; III. 270; Jireč. slov. pr. I. 177; II. 216).

U Dubrovniku bješe povjerena parcem iliti kasnijim provediturom dužnost nadziranja, da li se izvršuju zakoni; to su „općena dugovanja“, kao što poljički štatut govori o prokuratorskih dužnostih. Provedituri imadjahu veoma mnogo upliva na općinske poslove, osobito nadzirahu odredbe maloga vieća i sudaca, s pravom prienosa poslova na umoljeno vieće, da se ovdje prerade. U kaznih poslovih bijahu parci, kao i poljički prokuratori, javni tužitelji i branitelji. Kasnije viesti pripominju, da je čast proveditura odieljena bila od paraca, koji ostaše kod sudova, ono, što su starinski soci bili. Prvi se spomen o parcih nahodi u listini od g. 1253. U to vrieme dieliše se na *gradske* i *općinske*. Parci gradski, brojem dvojica, bijahu odredjeni samo za poslove dubrovačke; za župe, koje su pod grad spadale, izabirahu posebna tri parca; to su tako zvani općinski. U kasnije doba izabiraše proveditare veliko vieće, brojem trojicu, i to izmedju članova umoljena vieća. (Puc. I. XXVIII. 149—158, 170; Majk. sud prisjažn. 23).

Dubrovačke parce valja smatrati punijim razvitkom staroslovinskog instituta tako zvanih soka, klevetnika i jabetnika. Njihov je korien sakriven u starodavnom organizmu slovinskih općina. U ono davno doba imadjahu n. p. u Čeha ili Rusa, soci jedino značenje javnieh tužitelja, te

ih prije ili kasnije nestade, ostavivši u zakonarstvu samo nejasne tragove svoga staroga karaktera (kao n. pr. što su jabetnici u Ruskoj Pravdi), koji se kasnije izvrnuo u mrski institut klevetnika (sr. Kalačova o sudebn. c. Joan. Vas. 103; Dmitrijeva istor. sudebn. instanc, 168—172); u hrvatskih se općinah podigoše soci do golema političkog značenja, zauzeše znatno mjesto medju najvišimi državnimi institucijami, kao glavni čuvari zakona i zaštitnici prava i sloboština toli pojedinieh ljudi koli čitavieh općina. U Dubrovniku bijahu parci iz prva javni tužitelji i općinski branitelji; poslije predaše ove službe na razne ljude. Takiem se redom razvijaše stvar i kod drugih općina; u Trogiru n. pr. bijahu defensores communis odieljeni od tužitelja; nasuprotiv obuzimahu prokuraturi poljički ili sindici communis brački obje službe te bijahu i accusatores i defensores. (sr. Rajs, 45, 140, 191). (Dalje sliedi)

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripoviedka. Spisao A. Šenoa).

(III. dalje).

Nije dugo postojalo, pa već bje nestalo u družtvu one stege, koja se početkom svakoga sastanka opaža. Živahno govorkanje i veselo hahakanje djevojaka razlieže se skoro vinogradom i za pol sata kan da su svi gosti već davni znanci bili. —

Gospodin Prpošić trsio se skuckati svu svoju pamet u glavi, da bude duhovit i dosjetljiv, pa je iskre svojega oštroumlja sve sipao na djevojački sviet, te bi si po svakoj tobožnjoj dosjetki prifrknuo brk smijuć se sam svojoj dosjetljivosti. I vesela djevojčad smijala mu se primigavajuć si izpod oka bockajuć se izpod rebra; nemisim, da ih je na to potakla dosjetljivost g. Prpošića, već njegovo cifranje i previjanje. Mlade gospoje Tina i Mina stadoše napokon našega Prpošića hvatat na nišan, da ga je skoro sva prpošna volja minula, pa da je ostavio mladji sviet dvorio gospoji Nedićkoj sa velikom bradavicom na nosu. Česti udes mladih nespretnjaka!

Nu stara gospoda pod gustom brajdom, ta su dakako uz čašicu snovala i kovala sudbinu svieta.

G. župnik Piljarić stao je neoborivim silogizmom dokazivati, šta Napoleon misli, dà, bio se tako zaletio, da je sam poput Napoleona stao prekrajati mapu Evrope; g. podžupan rado je prigovarao, te se je s toga kombinacijam župnikovim živo opirao, i to tako živo, da je čovjek skoro pomisliti mogo: ovdje sjede dvojica, koja će svietu kapu krojiti, jer im je jezik trčao, jer im je slobodni govor od srdca išao, da se srdce htjelo u ono pusto vrieme nasladiti politike, kao suho grlo, kad se dočepa rumenoga vinca.

Veselu zabavu mladeži i gromovito politiziranje g. župnika zakrčiše dvie nove prihodnice, pojavivše se iznenada u bučnom kolu gostiju.

Bijaše to gospa po prilici trideset godina sa svojom kćerkom. Mati bila je visoka uzrasta, tanka struka, blieda lica, plave kose i modrih očiu, odjevena u odielo od crne svile. Lice joj bilo fino, vladanje plemenito, nu gospa bijaše mirna, a iz mutnih očiju, iz crta lica vidio si, da joj tajna tuga gnjete dušu. Kćerka nasuprot nije ni najmanje naličila majci. Bila je čeljade od jedno dvanaest godina, vesela, vedra, gibka, vragoljasta kao da joj u žilah živo srebro teče; crna kosa vijala se niz ramena poput gustih crnih zmija, a tamne modre oči bljeskale su čudnim žarom, kao kad ljetnom noćju sune vatreni meteor tamnim modrim nebom.

Domaćica predstavi došljačice družtvu „Gospoja Angjelina Belićeva, žena pokojnoga mi bratića, kapetana Belića i kćerka joj Zlatka!“

Mirno pokloni se družtvu gospoja Belićeva, a koketno mala Zlatica; a družtvo od prije živahno i veselo odvrati taj pozdrav liepe gospoje osobitim štovanjem i obzirom, kao da je svim poznata tajna tuga gospe Belićeve.

A i bila je poznata svoj okolici, kao žena u svakom smislu štovanja vriedna, kao mati vrla i gospodarica dobra. Muž joj bijaše kapetan kod njeke krajiške pukovine, a na daleko po svoj rodbini i nerodbini štovahu ga kao čovjeka junaka, mudre glave a prije svega supruga vrlo

ljubezna. Nu sreća tih dvajuh srdaca netrajaše žalibože dugo.

Dodje g. 1848; naši krajišnici zalievahu krvlju svojom ravnice talijanske, a kapetan Belić prevaliv sretno sve ljute okršaje, nadje junačku smrt kod juriša na željeznički most u Mletcih. Lagune mletačke postadoše grobom hrvatskoga junaka.

Od onoga doba udomi se tuga za milim vojnom u srdcu mlade kapetanice, koja je živuć na svom imanjiću dva sata od Brezovca svu brigu, sve misli posvećivala jedinoj baštini svojega Milana, svojoj jedinici Zlatki.

Zlatka živahna kao sva djeca, osobito djevojke u tih godinah, bila je od naravi bistra duha, te je u tren shvatila, što joj se reklo, a mati, žena vrlo naobražena znala je mladu vatrenu dušu duševnom zabavom tako krotiti i voditi, da se je već za rana iz žarke ove duše razvijao plemenit uzhit za sve, što je liepo i dobro.

Na svaki liep pojav, rodila ga narav ili umjetnost, pljesnula bi Zlatica veselo ručicama, a rad svakoga djela nevaljala, čula ili vidjela ga mala, skočile bi joj odmah suzice na oči. Kad bi smotrila koju liepu pokrajinu, koju divnu sliku, kad bi čula milu pjesmicu ili šavranje ševe, najprije bi kliknula pa zaniemiv od čuda i milja stvorila se mramorom, a kad bi smotrila da pastir blažće mrcvari ili da mačak pile tjera, planulo bi joj lišce od gnjeva, te bi Zlatka okrutnika pokarala s mjesta šibom. Učila se brzo i lahko, osobitim žarom, govorila je pjesme na izust i to ponajradje Vrazove, pa kad je jednom na izpitu deklamovala Preradovićeva „Putnika", skočiše sve prisutne gospoje suznima očima grliti i cjelivati malu. Nu da u kratko govorim mala bijaše stvorak nježan, mio, kao šumska vila, koju rado cjeliva i sunce i mjesec, pod kojom se podaje zemljica, kojoj se klanja zelena hvojka, koju pozdravlja svaka ptica veselim klikom. Na njenom čelu blistala je zviezda nevinosti, a cielo to biće odisalo je njekim poetičnim miljem, kao što ružica diše milim dahom, pa te očara, čim joj se primakneš. Nu, Zlatka bijaše živa poezija zlatne dobe djevojačke!

(Dalje sliedi).

Besjednica.

Iz Zagreba. Na glavnu skupštinu jug. akademije znanosti i umjetnosti skupila se 20. p. mj. u dvorani nar. doma množina slušalaca obojega spola — dokaz, da i naši ljudi počimlju rado slušati učene razprave. Iz krasna predsjednikova govora i tajnikova izvješća vidi se na obćenito zadovoljstvo dobar uspjeh akademijina poslovanja, jer je ne samo izdala svoga Rada pet i drugih njekoliko učenih knjiga, nego i novcem pomogla njekim članovom, te su putovali radi iztraživanja u Dubrovnik, i nagradila njeku gg., koja sabiru rieči za veliki riečnik; uza sve to znatno joj se dobrom upravom umnožala glavnica. G. akademik J. Jurković čitaše liepu razpravicu odsutnoga dr. Subotića: o tiesnom savezu dramatične umjetnosti i državne politike evropejskih naroda; g. pisac nije se jedino taknuo dubrovničkih dramatika.

— G. prof. Kafka javlja, da kani ovdje započeti javna predavanja za gospodje i odrasle gospodične iz poviesti, zemljopisa, estitične i naravoslovne znanosti. Da to bude na hrvatskom jeziku, mi bismo taj pojav radostno pozdravili, ali kako je ovdje njemačka literatura i onako kao kod kuće, Kafkina predavanja činit će joj velike usluge — dakako na kakav takav uštrb hrvatske.

— Zagrebkinja gdčna. Malingerica obnovila je svoj ugovor na kr. operi u Monakovu; ima plaće na godinu 7000 for. i 85 for. nagrade za petputno pjevanje u mjesecu; ima tri mjeseca praznike i pravo na mirovinu.

— Sva zagrebačka groblja njih šest, osim židovskih, sjahu se od stotine stotina svietiljaka i svieća noćju 1. studenoga; bilo to po navadi na uspomenu pokojnih, te su ljudi neobičnom vrevom išli s jednoga grob-

lja na drugo dakako ne davnašnjom pobožnosti, da se mole za izpokoj duša, nego da vide, kako je tko uriesio grob kojega svoga pokojnika. Kod sv. Jurja na liepo urešenu grobu palih žrtva g. 1845 odpjeva i ljetos mladež tri milozvučne pobožne pjesme.

Ima ovdje po grobljih i krasnih spomenika, nu — premnogim su obće nadgrobnice u tudjih jezicih, kano da smo ne u glavnom gradu hrvatskoga naroda nego gdjegod izvan trojedne kraljevine; od njeko doba čini se ipak kano da je većina novih spomenika podignuta s hrvatskimi nadgrobnicami; na gdjekojih ima srdačnih izraza tuge u malo stihova, gdjegdje u cielih pjesmah od više kitica. Evo ih njekoliko:

Zorica mila nam se je skrila
Ovdje pod kamen, ubi ju smrt;
Pupolj u cvietu, četvrtom ljetu,
Ovdje predragi leži nam strt

Liep pupoljak u ružice,
Znak života nevinoga
Čiem pomoli milo lice
Spram sunašca veseloga,
Iznenada mraz ledeno
Pade i shara cviet ljubljeni.

Tako u cvietu nevinosti
I tebe je Danko mila
Smrt užasna bez milosti
Odveć rano ugrabila
Otcu, majci i sestrici
Ko mraz studen cviet ružici.

Ovdje leži liepa slika
Prve sreće — i ljubavi
Zalog, ponos, čast i dika
I blaženstva uzor pravi
Jednom sretnih — a sad želja
Razcviljenih roditelja.

Ćerka dobra, nježna, krotka
Svima draga, svakom mila,
Uma bistra, domorodka
I poslušna vazda 'e bila,
Dok ju smrti grozna stopa
U taj hladni grob zakopa.

Spomeniče jadni, oj kamene hladni,
I mekana travo, i ti nebo plavo:
Ovo diete milo, prvi sin je bilo. —

Roditeljem najmilija sreća
Života nam najmiliji sati —
S tobom sinko! na kog sve nas sjeća,
Oj izčeznu, da se nepovrati.
Al tješi nas ovaj grob maleni,
Što je Isus prijatelj malenih.

Sinko mili otac cvili,
Jer te pokri grob nemili
U mladosti nježne cvietu
Već u tvojem trećem ljetu.
(Što je dalje, moglo je izostati).

(Kušlanu)
Oj nemila smrti mnogo li si kriva,
Tuj si oborila narodnoga diva,
A siroti meni u tu uzku raku
Zakopala jesi s njim i radost svaku.

Na grobu jednoga supruga ima poveća pjesma, kojoj su ovo glavni stihovi:

A šta će mi jadnoj sve blago,
Kad nemam što je srdcu drago.

Rasla si na svietu ko jela na gori,
Puhnu smrtna bura na tle te obori.
(Što je dalje, mnogo nevriedi).

Njekoliko jih ima istih n. pr.:
Hladni grob ti cvietom cvao,
Naša ljubav te pratila,
Duši tvojoj raj dopao
A zemlja ti lahka bila.
(Na groblju sv. Tomaša i sv. Jurja).

Nemilice smrt razdruži,
Što sjedini ljubav prije,
Srdce moje zato tuži,
Da mi Anke više nije.
Nu tješi me nada ciela,
Kako svedj su duše sobom,
Da i naša smrt će tiela
Opet spojit ovim grobom.
(Tri puta na groblju sv. Jurja).

A ima napokon medju novimi i takovih, koje bi trebalo odmah odstraniti kao što n. p. ovaj:

Biah Di Mila suprug,
A vam Roditelj dragi
Bio vam u nebu drug
I Bog nam otac blagi!

Narodno kazalište. Gdčna. Kösslerova stupila je kao novoangažirani član našega kazališta pred ovdješnje obćinstvo prvi put u utorak dne 27. pr. m. kao Limonija u poznatoj opereti: „Deset djevojaka a za nijednu muža". Gosp. Freudenreich u ulozi staroga Kokotićevića bio je ovaj večer osobito pun dosjeta, od kojih je jedan i taj bio, da je debutanticu izmedju ostalih njezinih drugarica povuko pred svietiljke i preporučio ju srdačnimi riečmi kao domaće diete, dolazeće iz Beča, htijući tim reći, da se se je tamo umjetnosti pjevanja posjetila bila — obćinstvo primi tu preporuku uprav gromovitim pleskom, koj se opetova i poslie njezine taljanske arije — koju je točno, pravilno i uprav zvučnim i kriepkim glasom izpjevala. Čini se da si je već nješta glasbene teorije pribavila i da nije bez talenta, no savjetujemo ju, neka nebi taj uzhitni plesak za ništa drugo nego ohrabrivanje držala, koj neka ju podbode k marljivu učenju, jer joj je glas jošte neokretan, pjevanje monotono i bez svake i najmanje koloraturc. Dok svoj kriepki i uprav krasni glas na sva ta svojstva, koja su za operetu neobhodno potrebna, privikne, trebat će mnogo truda, jer čini se iz njenoga načina pjevanja, da se je do sad jedino vježbala u onoj struci pjevanja, koj se zove canto fermo i kojim se veliki uspjesi u klasičnih operah postići mogu, no za lahke komične operete, neusposobljuje ni najmanje. No neumorna pomnja može sve, zato se nadamo, da će ona i te težkoće nadvladati. To predpostavljajuć radujemo se toj akviziciji baš od srdca i pozdravljamo ju s iskrenom dobrodošlicom.

Gdčna. Ružička bila je poslie izpjevane englezke arije, koju je ovaj večer prvi put pjevala, takodjer velikim pleskom odlikovana. Ona je razvila uprav ugodan, ako možebiti nješto od navedene debutantice i slabiji, pun metala glas, a zatekla nas je još i prilično pravilnim ćurlikom. Šteta da neće da se sasvim pjevanju posveti.

Liepi radovi ostalih pjevača i predstavljača u toj opereti poznati su već odavna, zato ih mučke mimolazimo.

Pred operetom predstavljaše se prvi put vesela igra u jednom činu „Garibaldi" od Rosena. Čin je malen i neznatan, no komad je uprav vještački izradjen i mislimo da će se za cielo i na našem kazalištu dugo vremena uzdržati, kao što se na drugih kazalištih drži. Igralo se je prilično dobro, osobito izvrstno držao se je g. Freudenreich kao školnik Ribić.

Nasuprot osvjedočeni smo, da će se Scribe-ov preživjeli se komad „Pst", koj je, neznamo zašto poslie tolikogodišnjega pokoja u kazalištnoj knjižnici u četvrtak dne 29. opet na vidjelo proiznesen bio, opet u svoj grob povratiti, jer neodgovara već zahtjevom našega vremena. Medju igrači zaslužuje osobito g. Sajević (Vladislav), da bude pohvalno napomenut, jer ako i nije jošte tako velikoj zadaći posve doraso, razvio je ipak toliko okretnosti i predstavljačkoga dara, da nesumnjamo, da nije odviš daleko vrieme, kad bude ovdješnjim zahtjevom sa svim odgovarao kao konverzacionalan ljubovnik a baš takvoga nam je treba kao komadić hljeba.

Mjesto „Romana siromašna mladića", koj se u subotu dne 31. radi nepredvidljivih zaprieka nije mogao predstaviti, opetovaše se vesela igra „Tast za svašta" i opereta „Momci na brod" i to dobrim uspjehom; u nedjelju pako nije bilo nikakve predstave.

U ponedjeljak dne 2. stud. predstavljao se prvi put „Na dan svetih", komad nalik na poznatu pučku dramu „Mlinar i njegovo diete", no daleko izpod nje! Prava kazalištna bezumnost za inteligenciju, jer je nemotiviran, razvučen do zla boga, bez svake razborne karaktiristike, no pun tako zvanih grubih praskajućih efektova, i tko ništa drugo nezahtjeva od kazalištnih komada, nego da se par force smije ili plače, taj će biti s njim zadovoljan; ali vraćajuć se kući čuli smo od mnogih gospoja i gospode tako porugljivo o toj komediji u pravu smislu rieči govoriti, da se nadamo, da će ista za vaviek izčeznuti s našega pozorišta. Igralo se uobće prilično no samo imamo napomenuti, da je gčna. Ružička u prizoru gdje umire, tako tiho govorila, da je nismo skoro ništa razumieli. Najbolje se dopala mala kćerka g. Freudenreicha, koja je bila baš s uzhitom poslie svojega prizora tri puta uzastopce izazvana. —l—

Svašta. U haremu sadašnjega sultana ima 900 žena, odaliska itd. Tri supruge nj. veličanstva osobito su krasne: Dournel (novi biser) Hairani Dil (izvrstno srdce) i Eda Dil (uzvišeno srdce). Broj uškopljenika, dvorjana, gardista, kočiša, čibukdjija itd. iznosi ukupno 2300. Svaki dan se u serailu prostire 500 stolova, a dva puta se na dan jede.

— Novi način kurenja prijavljen je redar. ministarstvu u Berlinu, kako bi se u gradu s jednoga ognjišta grijale sve kuće onako od prilike, kako se sada dovodi voda i plin u kuće.

— Magjarskom izložbom učevnina u Pešti ovih dana dokazalo se, da osim magjarskih slovnica ima ta književnost skoro same prievode.

— Čudnovata brojna zagonetka. Neće biti nepoznata sudbina kralja Louis-Philipa i tadašnjega cara Napoleona. Sbroje li se brojevi godina, kad se je rodio Louis Philip, 1774 i njegova supruga 1782, pa kad se je oženio 1809, svaki za sebe, daklje 1+7+7+3, iznosi sbroj 18. Toliko god. je on vladao, jer 18+1830 kad je nastupio vladu, daju 1848. A uzradi li se tako s porodom Napoleona III. (1808) i carice Evgenije (1826) te njihovom ženitbom (1853) dobije se sbroj 17. Taj broj 17+1852, kad je N. zacarveao, daju g. 1869! Drži li se fatalizam i evropejskih priestolja, evo uzroka strahu i trepetu.

— Nošive parne kupelji već se voze i po Frankfurtu; svatko si parnu kupelj može udobno u svojoj sobi prirediti; liečnici da hvale i preporučaju taj napredak.

— La donna zove se padovanski časopis, uredjivan i pisan ženskinjami. Program mu je govoriti o pravih i dužnostih žene, osobitim obzirom na „magnetički prama mužu upliv žene, kojim one mogu učiniti sve zlo i dobro.“

— Pomagjarilo se rodbinska imena u kraljevini Ugarskoj od 16. ožujka 1867 do konca lipnja 1868 samo 107 obitelji i 231 pojedinca ukupno 338; čine to većinom Niemci i Židovi.

— Ruski car bivši u Varšavi dao je poljskomu kazalištu 10.000 rubalja (17.000 fr.)

— Lirički pjesnik slovenski i knjižničar Mio Kastelic umro je u 73. god. u Ljubljani; on je licealnu knjižnicu ondje znatno obogatio rukopisi slovenskimi.

— Na amerikanskih sveučilištih izučilo se i već prakticira preko 300 ženskinja kao liečnice. Prva je promovirana g. 1840. U Newjorku može si liečnica na god. zaslužiti i do 15.000 dolara.

— Slov. matica u Ljubljani ima 1360 članova i glavnicu od 36.000 for.

— Imetak mladjahne „učiteljske zadruge“ u Zagrebu iznosi 14.179 fr. 35½ n. i 1 cekin.

— Francezko carstvo broji ljetos 40 milijuna 67.074 duša, medju timi ima 19 milijuna mužkih a 14.109 ženskih. U tom civilizovanom narodu ima 28 medju stotinom mužkih a 41 medju ženskimi, koji neznadu ni čitati ni pisati.

Konjićev skok *

Iv. B—k—n.

ta.	nos-	mi	ću-	tâ;	jo-	deć,	I
da s'	ša	Ah	dig-	ka-	di!	A od	šte
po-	li-	na	vi-	na	tko	jest	Vi-
na-	ob-	nu-	gra-	uz-	u-	sta-	se
nih	Mru	vi	me-	no-	od	di,	mr-
a-	ti	ni-	ti	do-	tu	va-	ži-
li' er	vječ-	vik	tvrd	ka-	I u	le	su-
pu-	za.	Ža-	ma	čo-	se	vo-	ra,

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 47. Odgonetka (zagonetke u br. 42.) „Liečnika i popa.“

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub“ predplatiše: 365. Metel Magjar, kot. pristav u Križevcih. 366. Cuić Gj., poručnik u Gospiću. 367. R. Stj. Prukner u Sisku. 368. Oficirski kazino u Ogulinu. 369. Dr. Ante Stojanović, grad. načelnik u Osieku 370. Oficirski kazino u Gospiću. 371. Šimek Ivan, klerik u Zagrebu. 372. Kosturić Josip, pekar i 373. Spitzer Samuel, trgovac oba u Jastrebarskom. 374. Tišljarić Blaž, uč. u Kloštru. 375. Miroslav Kraljević, vel. župan požežki. 576. Bielak Alb., kancelista nadb. pisarne, 377. gdja. Ljubica Laurinšekova i 378. Ferd. Šaj, odvj. perovodja — svi u Zagrebu. 379. Milan Tanhofer, providnik u Kutini. 380. Stišćak Iv., 381. Wörös Antun i 382. Niemčić Stjepan, klerici, 383. Dvoršćak Ferdo i 384. Kotur Dušan, gimnaziste, 285. Kuček Ivan, prof. — svi u Zagrebu. 386. Gdja. Minka Frankova u Pančevu. 387. Sl. satnija kovačićka. 388. Čilić i Sipuš, 389. Jemeršić Andro i 390. Fabac Pavac, trgovci, 391. Fr. Kubany, liekarnik — svi u Sisku. 392. Stj. Tomić, pripr. iz Lića. 393. Milan Lastović, činovnik u Beču. 394. Ožeg Stj., klerik i 395. Janko Jurković, akademik — oba u Zagrebu. 396. Tomo Stefanović, 397. Beck Dragutin, trgovci i 398. Ljubica Koračeva, učiteljica — sva trojica u Karlovcu. 399. Gdčna. Matilda u Popovači. 400. Starčić Franjo, kapelan u Brckovljanu. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

IX.

Vladimir se na jedanput promjenio. Govore svi, da je jučer vrativ se kući kano biesan po Strečnu bježao, zapovjedao pod oružje, pregledavao čete vojničke i u tinji čas jih uredio, kano da su iz zemlje nikle.

Još se niti nije razdanilo, nego se samo u dalekom izhodu pokazao slab pozlaćeni žarak, te se čini, kano da si nebo po dugom snu zaspane oči tare, gdjekoji samo pjevac začestitao zoru, ali Vladimir sjedi već na konju, vojska se giblje, sve je na noguh. Vladimir viče i zapovjeda, bubnji i trublje zveče, konji hržu kano pomamni, težka nenamazana kola vrište, sve se giblje niz važku dolinu.

Tek stalo svitati a pod bedemi žilinskimi vidjeti je množinu českih ocalnih kaciga, ugarskih kalpaka, kićenih dolama i bogatih pancira; vidjeti je, gdje muž ovisoka stasa, zamračena lica, vatrenih očiju, silnih ramena golom sabljom u ruci posried ljudstva vilovita konja jaše, i čuti je, kako viče i zapovjeda. U to zatutnje bubnjevi, iz tisuće grla zaori užasna vika: „na Žilinu! na Žilinu!“ i grdna se sila tura na bedeme. Ovdje pucaju iz topova, ondje prislanjaju ljestve i penju se na bedeme, tamo opet nišane na bedeme žilinske, s kojih se svaki čas po koji gradjanin ili plemić svali, da se više nedigne; svud na okolo obsjedoše silne čete cielo mjesto. Vika i krika zaglušuje tutanj bubnjeva, grom topova i prasak pušaka, mislio bi, da je sudnji danak.

U Žilini zaječaše zvona toli tužnim glasom, kano da plaču. Sve što je moglo na noge, sgrnulo se na bedeme. Dlhohorski pazi oštrim okom, na svako gibanje neprijateljevo i razredjuje gradjane i plemstvo, kako mu se ponajbolje vidjelo. Sa istočne strane dolaze Vladimirovi ljudi na bedeme kano sitni mravi, ali jih Žilinci dobro dočekuju; težko im kamenje na glave odvaljuju, bodeži jih i pikami sa liestava turaju, sabljami nemilice sjeku i puškami kako valja sgadjaju, nijedno bo tane nepromaši cilja. Mnogo jih pada s obje strane. Vladimir viče i kune pod bedemi, rad bi u jedan mah sve podrobiti i uništiti; nestrpljiv trgne prvomu a hrabromu zastavniku zastavu iz ruke, pa potrčav napred, viknu iz svega glasa: „za mnom, za mnom“, te škripeć zubmi leti kano munja na bedeme — a ljudstvo je pritisnulo za njim.

Nu što se eno za ledji Vladimirove vojske miče? Nitko nezna kako ni od kuda se sa istoka tolika množina sjatila, te bi mislio, da to nisu čete vojničke, nego da je roj uznemirenih pčela. Vagom se nanizali čamci, u njih se neprestance

prevažaju čete silnih junaka. To je Pankrac iz Staroga grada sa svojimi čopori. A sa zapada opet primiču se tiho i niemo Pankracovi ljudi iz nitranske županije.

Vladimir još stoji na bedemih gradskih, bielu je zastavu oholo ljevicom podigao, a desnicom kupa si britku sablju u krvi Žilinčana. Vladimir sieče naokolo i šapuće: „dodji de, pogledaj Marinko, nije li Vladimir čovjek od rieči?“ U to zašumi pod bedemi prestrašeni jauk: „Pankrac! Pankrac!“ Na što se Vladimir obazre i zakriči: „Zviezde nebeske! za mnom, za mnom! Skoči sa bedema, baci se na prvoga konja, koga se dočepao i leti niz to polje ravno prema onoj strani, odkud se neprijatelj približavao. Za njim pritisnu i njegova vojska.

Nije bilo dugo tomu, takove radosti u Žilini, kano sada, niti se odavna takav prizor pod Žilinom prikazao, kao što ovaj put. Pankrac se ukaza na vatrenom bielcu bježi, skače simo tamo, pred njim se gube čete neprijateljske kano magla, jer će jih on jedan sve na sebe uzeti, a ljudstvo njegovo hrli radostno za njim kano kad si mladenac milu svoju na vjenčanje vodi. Lice mu se mrči te kamogodj okom krene, ondje sve ničice pada od njegovih striela. — S druge strane udara Vladimir i baca se kano pomaman medju najveće i najgušće čete neprijateljske, nije mu bo bilo samo proti Pankracu vojevati, nego se morao i sa svojom strašću boriti, koja ga je nemilo gonila. Neštedi on daklje ničesa, niti sebe a niti drugih.

Strašna bijaše to bitka pod Žilinom medju Pankracom i Vladimirom.

Minulo već više sati, a boj još svejednako neodlučen, s jedne i s druge strane padaju ljudi kano muhe, polje se krvcom zalijalo i mrtvaci posipalo, ali mejdana ni jedan ni drugi neodrža. Obe stranke već sustale i jedna i druga stran odbacuje oružje, ali ga neodbacuju Pankrac i Vladimir, nego se biju, dok je jedan drugoga sa zemljom nesastavi: nepopušta Pankrac, jer je junak od mejdana, pa bi sramota bila, da ovaj put podlegne, a nepopušta niti Vladimir, jer nemari makar propao cieli sviet i on skupa s njime.

— Ej gospodo, što radite? viknu jedan iz Vladimirove strane, nam zapovjedate, da idemo Žilinu razorit, što nemari za plemstvo, a vi evo jedan drugoga bijete! Sramotno je to, da se plemić proti plemiću diže! Tako mi sreće, ja za vas dalje niti koraknuti.

— Ej, što je to? oglasit će se opet drugi. Ta barem od vas nije nijedan od kralja odpao, pa čemu se tučete? Vivat Matija kralj! Ali jedva to dorekao, sruši ga silan udarac na tle.

— Ta za boga miloga, opet će drugi, koji vam je bies, niste li oba vodje Jiskrine? Slava Jiskri!

I s obijuh strana zaori: „Slava Jiskri!“ a hrabri se mejdandjije prestanu tući, te položivši si mač u korice, gledaju jedan drugoga. Vladimir se srdi, ali ne za to, što Jiskri slavu viču, nego za to, što još živi, a nemože da pokaže Mariji strašnu moć svoju. Srdi se i Pankrac, što ljudstvo ime Jiskrino više cieni, nego njegovu volju. — Nu tako je, kad vodje neće da kažu ljudstvu, što su nakanili, onda jim ono često i nehotice proti njihovoj nakani čini.

Pitaš možda, zašto je tako malo plemstva u gornjoj trenčinskoj županiji? Poslie žilinske bitke, gdje ni Pankrac a niti Vladimir nisu ništa opravili, vratiše se oba u svoje krajeve, i tako budu dva briega važka u rukuh dvajuh neprijateljskih gospodara. Na desnom briegu vladaše Pankrac. Stari grad, Podgradje i ciela nitranska županija od Novoga mjesta pa do Skalice podpadaše njemu. Strečno, Ljetava, Trenčin, Tjemašin i Fraštāk bijahu u rukuh českih i nad njimi vladaše Vladimir. Nu sve to još nije bilo dosta jada. Vladimiru se pridružio Komorovski iz Liptova, te oni zaklonjeni jakimi svojimi gradovi, navaljivahu iz njih na obližnju okolicu, i posvuda robljahu i plienjahu. Opuštene od plemića kraljevske stranke gradove i sela porobiše te popališe, a ubogi puk raztjeraše širom svieta, da se potuca bez krova i ognjišta od nemila do nedraga.

Pankrac nije takodjer bio bolji od drugih, jerbo je i on kao prije tako i sada simo tamo kano pomaman trkao i sve, što mu je pod ruke došlo, tamanio

ništožio. Vladimir navaljivaše često na desni brieg Vaga, ali još češće Pankrac na lievi. Nije on na ništa pazio, nego do čega bi došao, sve bi u prah i pepeo pretvorio; nikoga nije milovao; na gradove i dobra Vladimirova napadaše i to bi sve tako na naglom bivalo, da nitko nezna, kad je došao, nitko nezna, kad je otišao.

Tužno li je u toj trenčinskoj županiji. Popaljena sela jošte se puše, a razpršeno ljudstvo plače i nariče gorko težku svoju biedu.

Uz Vag, uz mili domaći Vag, ide četa pješaka i konjanika. To se Trenčinci vraćaju, koji su s Matijom proti Beču pošli. Ide četa tužno, jer je dočula tužne glasove o rodnome kraju, ide lagano, jer je od težkoga i dalekoga puta umorena. Zagledali tužni domovno Považje i oči jim zapazile, što se u njem počinilo! Zaplakali svi do jednoga nad nesrećom svoga zavičaja; zaškripali zubmi i zakleli se strašnom osvetom neprijateljem i uništiteljem svojih domova i obitelji.

Bilo već i prvo plača po Trenčinu, ali ga je sada sto puta više po cieloj županiji. Muži, braća, otci vraćaju se kući, ali gdje su im njekoč kućišta bila, tuj ih sada tužna hrpa pepela pozdravlja. Svaki pita za svoje domare, ali tko bi znao, kamo su se razbjegli? Nješto se ljudi sgrnulo okolo nadošlih plemića; ovaj pita za otca, onaj za brata, ova za muža, ona za sina — ali gospoda ništa neodgovaraju, muče i ramenima žmigaju a plaču i naricanju nema ni kraja ni konca.

Med ljudstvom odlikuje se njeki mladić, koj sjedi zamišljen na liepom konju, oko malo da mu neprosuzi nad biedom miloga zavičaja a prsa mu se gorko nadimlju. Rad bi što rekao, ali nemože, već gleda samo tužan sad na opustošeni kraj, sad opet na ubogu sirotinju.

Stoji četa tužna i žalostna. Svaki traži medju došljaci svoje domare, svaki se ogledava za svojim kućištem. Plač radosti i plač žalosti razliegao se tužno cielom okolicom; jedni se raduju, što im bar ljubimci živu, makar im je sve propalo, a drugi nariču, što im nigdje ništa na tom tužnom svietu nije ostalo.

— Neplačite moji mili, utješit će ih napokon zamišljeni mladić, neplačite, jer vam plač neće više povratiti otaca, braće i sinova; oni pogiboše za domovinu, kralja i za vas. Doć će skoro i vam dobra pomoć.

— Otac moj, brat moj, začnu naricati i stari i mladi, ali zamišljen će mladić i opet:

— Braćo, cienim i častim vaše suze, nu od njih nam nikada pomoći. Podjimo samo dalje; vrieme bo je skupo.

— Tko je to, tko je to? začuli se glasovi, koj nas toli nemilostno hoće od vas razstaviti?

— To je Milko Pankrac, odvrati njetko, po smrti velikoga župana naš vodja i glavar.

— Pankrac? ponoviše uplašeni ljudi. Bježte braćo! Pankrac nam je sela popalio, rod pomorio, čulo se medju množtvom i svi se stali buniti te plašljivim pogledom na Milka obraćati. Nu ovaj stoji nepomičan kano klisura sried uzburkanoga mora, te kano da ga to razljutilo, kima glavom i govori:

— Braćo, nebojte se od mene, to vam je moj otac, a ne ja, ja vam nisam ništa kriv.

— Neće voćka izpod debla, šaptnu njetko tako tiho, da su ga ipak mnogi dobro čuti mogli.

Čuo to i Milko, ali se držao kano da je prečuo. Mučao časak pa ih onda oštrim glasom opomenuo:

— Braćo, pobirajmo se dalje, vrieme je skupo!

— Nemojte se, gospodine brate, nemojte se toliko nagliti, odvrati mu hladno jedan plemić.

— Moram se žuriti, reče Milko, zar neznate, da nam je zapovjedano, da imamo čim skorije doći u Žilinu, a odanlje na neprijatelja navaliti.

— Što je nam do zapovjedi, oglasi se opet drugi, mi da idemo u Žilinu, a neprijatelj da nam ovdje pali i robi naš zavičaj? Ej, braćo, bit će bolje da idemo kući, pa da obranimo od propasti, što nam je još preostalo.

— Hajdmo kući, hajdmo kući, zaurla ciela četa.

Milko gleda, što će s toga da bude i stade ih još jedan put bodriti:

— Kukavice, zar ste već sada duhom klonuli, gdje ste samo čest svoga zatora vidjeli, a što će od vas biti, kad se razdvojite i razdielite? Vjerujte mi, da će vas po dva tri Vladimir posve lasno prevladati i tako ćete poginuti a ništa obraniti. Neće se pako nitko usuditi, na vaša sela i kućišta udarati, ako svi skupa Vladimira složno napadnemo i svladamo. Podjite u Žilinu, zovem vas evo u ime kraljevo, koj će vam poslie obilnu pomoć dati!

Ali nesluša razpušteno množtvo, nego na sve to odvraća: „doma, doma hajdmo, branit ženu i djecu" i razilazi se na sve strane. Njekoji došli do Bistrice i ondje se razišli. Milko ostade skoro sam i s njime njekoliko malo prijatelja gledaju bolnim okom i žalostivim srdcem za odlazećimi. Andrija, prijatelj Milkov, gleda ga, kako klima glavom, i kako se žalosti, što mu se četa razpršila, te će s nesloge ljuto postradati, pa ga stade milo tješiti:

— Netuguj, moj Milko, ta još nismo propali, pokažimo tim kukavicam, da smo i bez njih junaci.

— Moj brate, nenadaj se ničemu. Kako ćemo se u Žilini pokazati. Poslani smo tamo u pomoć, pa onda da navalimo na Čehe, nu gledj —

— Neboj se, Milko, nego se uzdaj u boga i sreću junačku, pa će sve to još dobro biti.

— Nebojim se ja, dragi Andrijko, ali me boli ta nestalnost, malodušnost i nesloga naših ljudi. No kad nehtjedoše uztrajati i slušati svojih vodja, stojmo barma mi hrabro i odvažno.

— Život i smrt za tebe! zaori preostalo plemstvo, napred, napred!

Milko se na to pokloni, mahnu rukom i mala ali hrabra te složna četa pusti se uz taj brzi Vag, a k njoj se pridružiše ljudi, kojim bijahu kuće popaljene ili jim domari u Austriji padoše, staro i mlado, mužko i žensko, sve se to pridruži četi Milkovoj, da ide s njom u Žilinu.

Mrak se jur hvata. Sunce zašlo za goru; mjesec se tiho i rek bi kradomice pokaziva na plavetnom nebu, te svieti toli čisto i tako tiho, kano da se čini, da se stidi svoga svjetla, poput krasne gospodjice, koja nezna, da je liepa, makar da joj to mnogi u lice kažu. Vag si mumlja večernju pjesmicu, šapuće nješto, ali niti on, niti ljudi neznadu što, samo si šapće, kakono si šapću zaljubljeni, kad se na samu o čistoj svojoj i nedužnoj ljubavi razgovaraju. A to divno Považje prikazuje se oku pri bliedoj mjesečini kano zakleti kraj, koj nemilo za svojim oslobodjenjem uzdiše.

Ide Považjem četa, na čelu joj mladić liepa pogleda, pod njim konjić nogama prebire, kano da mu se neće dalje, baca glavom, kano da mu što nije po volji, hrže i popikava se, kano da već dugo počinka neima; mladi ga gospodar gladi po krasnoj grivi i govori mu tihano: „Neboj mi se konjiću, skoro smo u Žilini". Zatim se izgubi mladić u duboke misli, gleda preda se, osavlja se na stremenih, gleda i gleda, dok mu se bliedom mjesečinom ožarena Žilina oku nepokaza. Taj pogled trgnu mladića iz snatrenja i on podignu ruku kao na pozdrav, te niti nezna, što su mu usta šaptala: „Bože moj, što me čeka u Žilini? Da li smrt ili život i radost?" I nehotice uzdahnu duboko, a iz usta podkralo mu se ime: Marinka. Zatim pridrža konjiću uzdu, konjić stane, a gospodar mu se ogledava za drugovi, koje je dosta daleko za sobom ostavio. Nadošli i oni, nu ne više tako tužni i niemi kano prije, i njim se jezici razvezaše, jer su se primaknuli cilju težkoga svoga puta, Žilina im je već pred očima.

Došli zdravo i pred vrata žilinska, ali su vrata zatvorena, a straža se na bedemih svaka u svoj kut stisnula. Stade lupa na vratih prvi, drugi i treći put, na što se tek oglasi njetko sa bedema:

— Tko je to?

— Mi smo Trenčinci iz stranke Matijine.

— Tko vam je vodja?

— Milko Pankrac.

Vratar ode, a četa morade čekati pred vrati, nu u dobar čas nije još tako kasno bilo, još su sve kuće bile razsvietljene. Pan rihtar sjedi u krugu svoje obitelji; mati pripovieda o svojoj mladosti. Marinka šiva i samo kadkada baca oko na

majčicu. Vratar dodje te najavi Trenčince i Milka. Mariji pade na taj glas švelo iz ruku, mati se nasmjehnu, a Dlhohorski skoči, opasa si sablju, zasuče brkove te rekav:

— Ej dobro je, dobro, izleti iz kuće te u mjesto.

Neznam, odkuda se toliki ljudi sgrnuli, ali su jih pune ulice bile i broj im su sve većma množio. Sudac unidje u sobicu nad gradskimi vrati, gleda, nebi li koga prepoznao, kima glavom, sidje opet doli i dade udariti u vrata te zapitati:

— Tko je?

— Prijatelj.

— Vaše geslo?

— Pankrac i Matija!

— Naši su, naši, kliknu Dlhohorski i stade odmicati zaporke, otvarati ključanice i raztvarati vrata, a pod bedeme uleti preko mosta Milko Pankrac s cielom svojom četom.

Mili bože, kolike s toga radosti u Žilini. Slavni ured razdieli namah pridošlice po kućah, a Dlhohorski pozva po svom običaju k sebi otmeniju gospodu i gospodje. U kući mu veselo. Dlhohorski se od veselja pomladio, pozdravlja gospodu, pozdravlja gospodje, pozdravlja Milka i rukujuć se s njime veli mu:

— Još se doduše pobliže nepoznamo, ali mislim, da ćemo se spoznati.

— Bog bi dao, da se spoznamo, odvrati Milko i pokloni se gospodji sudinji i Mariji, te mu junačkim licem prodje lagana rumen, kad mu je pružila ruku na dobrodošlicu. Dlhohorski mu nije dao mira, nego ga pita, sad o vojni, sad o kralju Matiji, veleć:

— No bude li što od njega?

— Ej gospodine sudče, to vam je momak od oka! Mlad je jošte kano kaplja, ali vam velim, da takvoga kralja nismo jošte imali, odkako nam se Ljudevit Veliki u vječno kraljestvo preselio.

— To vam rado vjerujem, pridoda Dlhohorski ponosno, jer je sin Janka Hunjada. Oj da vam je toga bilo vidjeti! Kad se smislim, kako mi je na razstanku govorio: „brate Dlhohorski nastojte oko sloge mile naše domovine, jer će inače pasti plienom neprijatelja; brinite se i za moju djecu, možebiti da bi im kada vaše pomoći trebalo?“ Kad se na smislim, srdce u meni od milinja zaplače, jer takve duše već nebude, kakva bijaše Janko Hunjad!

Na što Milko:

— Ej, gospodine sudče, neće vam ni Matija gorji biti, kad podraste. Da vam je vidjeti njegove oči i čuti što govori, sigurno bi i njega pohvalili, kako mu i otca hvalite.

— Dao gospodin bog, odvrati Dlhohorski, već smo se ja i veliki župan odavna njemu radovali. Nu zbilja, gdje je ostao veliki župan?

— Pao je jadan pod Bečom.

— Pao? Daklje sam još ja jedini u cieloj trenčinskoj županiji od starih znanaca Hunjadovih. No bog mu dao vječnu slavu! primjetnu tužno Dlhohorski.

— A s njim pade i sloga naša, uzdahnu Milko. Nečudite se tomu, što ću vam kazati. Po njegovoj smrti izabrao me sam Matija vodjom Trenčana, kako i zašto se to njemu prohtjelo? neznam — dosta da su se svi naši na to razžestili. Jedni govorahu: tko će takvo golobradče slušati? Drugi: što bi nas taj vodio, koj jošte nikakva izkustva nema? Treći počnu zazirati od mene, a četvrti bog zna što sve nisu činili te smo jedvice do Trenčina došli. Ali kad su ovdje zagledali popaljena svoja sela i po svietu raztjeranu obitelj, razišli su se svaki na svoj kraj, veleć da će si rod braniti — ali ja znam dobro, zašto se razidjoše?

— Pa zar se oti kukavci nehtjedoše tvojoj zapovjedi pokoriti? reče Dlhohorski trpkim i srditim glasom.

— Bože sačuvaj! ta znadete, da svaki kod nas misli, da je mali kralj ili pače mali bog, te si od nikoga neda zapovjedati.

— Znam, znam, jer sam jur i sam otu gorku istinu više puta izkusio. A ovi što su s vami ostali?

— Dobri su doduše junaci, ali što ćemo si, kad nas je malo!

— Nebojte se ništa, barem ste nam vi ovdje i tako nam ništa zla neprieti.

— A kako to, da vam ja sam pomoći mogu?

— Zar nema vaš otac dosta sile i moći vojničke?

— Ima, ali tomu ja nesmijem na oko.

— Nevjerujte toga. Starac vam se posve promjenio, pa sada za vami tuguje, uvjeravaše ga Dlhohorski i smješeć se pridoda: Barem mi je tako moja Marija rekla. Što ne Marinko?

Djevojka je pazljivo slušala cieli razgovor, što ga njezin otac i Milko medju sobom vodjahu, pazila je na svaku riečcu, ali jih samo kadkad izpod oka pogledala. Nu sad se na otčevo pitanje trgnu, kano da prije ništa nije čula, i zapita:

— Što želiš otče dragi?

— Gospodin mi Pankrac neće da vjeruje, da će ga otac njegov dobro primiti, a ja mu velim, da ti to bolje znaš, nego mi svi.

— Ah, otče mili, nešali se samnom. Ja sam to samo zato rekla, što mu je bilo iz očiju i lica vidjeti, da bi rad imao gospodina Milka kod sebe, jer neznam, zašto bi inače i došao u Žilinu?

— Vjerujem, vjerujem, kliknu Milko, kad vi to velite —

— A meni nevjerujete, uleti mu smješeć se u rieč Dlhohorski, no vi ste mi liepi svat!

— Vjerujem i vam, ali —

— Znam, znam, prekinu ga opet Dlhohorski. Tako je dan danas — da mi stari ništa više opraviti nemožemo, pa makar baš zlatne rieči sipali. Mlad mladu umah vjeruje, ravan se ravnu umah priljubi.

X.

Bože, kako su različne dvie osobe bili oti Pankracovci, kako su različni otac i sin. Otac si sjedi za okruglim željeznim stolom te najvoli u svom Starom gradu samovati. Kako obično tako i sada namrštena lica, podupro si je staru glavu obima rukama a kadikad bi udario desnom rukom o željezni stol, da je ciela soba zazvonila, po čem se dalo misliti, da i opet nješto zla kuje. Nu to mu je sve tako pristajalo, da si čovjek nebi mogao bez toga, staroga Pankraca niti pomisliti.

Otvore se vrata. Unidje mlado, kano djevojka uzrašteno glavito momče, lice mu je bliedo, a po bljedilu razlijala se tanka rumen, dugi crni vlasi prelievaju mu se po plećih i iz očiju, koje je u starca upilio, sieva mu neobični duh. Stari se Pankrac obazre, ali si nepozdravlja sina, nego udariv opet rukom o stol izdere se nanj:

— Zar ti nemrziš Komorovskoga, nemrziš Vladimira?

— Aj otče, stane Milko, dodjoh da te za oprost —

— Ni rieči o tom, kazuj mi samo hlapče, mrziš li Komorovskoga?

— Zato sam se, otče, i preko tvoje volje iz Trenčina odstranio, što si ti s Komorovskim držao.

— Pankrac s Komorovskim? Grom ga ošinuo! toga da mi više negovoriš, jer kako si mi sin i krv od moje krvi, moglo bi ti se dogoditi, da iz ove sobe živ neizidješ. Momče zakuni mi se osvetom i mržnjom Komorovskomu i Vladimiru!

— Ja se, otče, nezaklinjem, jer sam si i bez toga preduzeo, da ću Komorovskoga, gdje budem mogao, progoniti.

— A jesi li ti pisao iz Beča Dlhohorskomu?

— Nikad, moj otče!

— Grom ga ošinuo! a Komorovski je govorio, da je Pankrac, Pankraca uništiti naumio — daj mi momče ruku, budemo palili i sjekli da neostane niti jedna živa duša od Komorovskovih ljudi.

Tako je Pankrac pozdravio svoga sina, tako mu odkrio, što u otčinskom svom srdcu goji i osjeća, ali je Milko i time bio zadovoljan: sam se tješi, poda ruku otcu i uzme mu o svojih namjerah, te o Matiji i o Jiskri pripoviedati, ali mu otac o svem tom neće ništa da čuje. Pankrac govori malo, misli mu kipe osvetom i mržnjom, a rieči su mu samo oganj i smrt.

— Sjedi hlapče do mene; uči se od tvoga otca, kako ima čovjek sa svojimi neprijatelji postupati. Sjedi, sjedi, više mi nepodješ k Jiskri — Pankrac neće više, da mu sin bude palatinom, nego da bude sam svoj na svojih dobrih. Što? Drugomu da služiš? Bože sačuvaj, Pankrac nebude nikomu služio?

Milko ništa neodgovara, znajuć dobro, da mu otac od toga nepopušta, što si je jednom u glavu zapilio, nego će ga zapitati, kako stoje stvari u Nitri, u Trenčinu i u Turocu?

— Ha, ha, ha! Misle ljudi, da se može cieli Turoc iz Strečna zauzeti, ali će moji Vručani tim barem znati napljuvati oči, da neće ni puta naći, kojim bi brže kući odmakli.

— Turoc daklje drži s tobom, otče?

— Dakako. Dobro kad pitaš, morat ćeš se sam o tom osvjedočiti. Bit ćeš mi vodjom u Turocu, imaš već u Znjevu sve gotovo. Ali to ti velim, hlapče, da moraš dan i noć ništožiti Komorovskoga.

— Ej otče moj, to ću i učiniti, ali molio bih te ipak, da me ostaviš u Trenčinu.

— Što? U Trenčinu? Što bi radio u Trenčinu, gdje je neprijatelj najjači? Tu moram ja glavom Vladimira na oku imati; Njitra i Trenčin moradu biti spojeni.

— Što misliš, otče, da tvoj sin ništa izvesti nemože? nego da samo ti znadeš silnike slomiti?

— Neznam, može li ili nemože; nu ako je moj sin, mrzit će vječnom mržnjom Komorovskoga i nitko ga neće prevladati, kako mu niti otca nitko prevladao nije.

— Ostavi me daklje u Trenčinu. Vidiš otče, ja ti nepoznam dobro položaj drugih krajeva, a ti imaš sve na prstih. K tomu se je i Žilina k Pankracem pridružila i rada bi, da ju ja glavom proti Vladimiru branim.

— Ha ha, Žilina! Što je tebi do Žiline? ona mora takvo kolo igrati, kako joj ja sviram; što bi se čovjek za njekoliko gradjana starao, koji su veseli, ako im samo život ostavimo: ali Komorovskomu se valja krvavo osvetiti, jer mi već hoće mozag da zavrije, kad na njega samo pomislim.

— Tako je. Ali ti velim, otče, da ja nigdje nebi mogao Komorovskoga tako progoniti, kako iz Staroga grada u trenčinskoj županiji.

— E pa dobro, a ti ostani u Starom gradu; neka ti bude Trenčin sve do Podhradja, ali ti i opet nalažem: „osvetu Komorovskomu!“ Ostane ti takodjer i Turoc, ondje bo nećeš imati mnogo posla; jer će Turoc stajati uz Pankraca i bez osobitoga vodje. Ako te je volja, namjesti si u Znjevu kakova sigurna čovjeka, koj će preko gore napadati na Ljetavu i na Strečno. Ja idem na Branič i zakurit ću Komorovskomu sried Fraštaka i Tjematjine.

To je bilo sve, što je Pankrac svomu sinu u mjesto pozdrava govorio i više ni rieči, nego je samo pošiljao glasnike u Turoc, davao svojim vodjam zapovjedi, poslao na sve gradove, koji su njemu pokorni bili, svoje ljude i naznačio jim, da imadu sina njegova slušati. Zašto je Pankrac svomu sinu toliki imetak prepustio? Toga nitko nemože prosuditi, svaki bo zna, da Pankrac nikad svoga gospodstva s nikim nedieli i da nikomu nevjeruje, a sin mu je, kako je obće znano, najgorljiviji privrženik kraljev.

Ali se Žilina tomu vrlo obradova. Pan rihtar malo da nije od radosti poludio — a Marija? Milo se smiešila i srdce joj je od veselja igralo. U svojoj razkoši približila se je k otcu i rekla:

— Vidiš, tato, nisam li pravo imala, kad sam rekla, da će Milko Žilinu osloboditi?

— Tiho diete, tiho, toga bo još nitko nezna, da li nas nije Milko izdao i k otcu se u naručaj povratio?

— Za boga, otče, negovori takve crne rieči. Milko nije zaista Žiline izdao a —

Još je nješto htjela da reče, ali ju mati oštro pogleda i ona zamuknu; odvrati se, da nitko neopazi, kako se je zarumenila, mučeć sjede kraj prozora i raztuži se, što joj je mati ugrabila priliku o Milku govoriti. Dlhohorski sprohadja se po sobi i govori:

— Vidjet ćemo, vidjet ćemo.

U to zaore na ulici glasovi: „Slava Milku! Slava Milku!“ a ljudstvo se mlado i staro na trg sgrnulo kano mravci. Pronielo se gradom, da je Milko na Starom gradu ostao gospodarom a Pankrac da ide u Njitru i na tu se viest stalo koješta govoriti. Jedni nevjerovahu Milku i držahu Žilinu za izgubljenu; drugi govorahu, da je sam Pankrac prešao na kraljevsku stran, jer ga je na to njegov sin nagovorio; treći se bojahu, da niti Milko, postavši tako mogućim, nebude bolji od otca; a četvrti napokon gledahu zazornim okom gospodu i vojnike, što su s Milkom došli, misleć, da ih je zato doveo, da može laglje i sigurnije Žilinu predobiti.

Ali se tomu suprotstaviše vojnici Milkovi i ljuto se svakomu zagroziše, koj bi o njihovom vodji zlo govorio, na što zatutnji na trgu gromoviti „Vivat Milko! Slava Milku!

Bilo tuj vike i krike; bilo ljudstva na žilinskom trgu, nu ako ga je dosele mnogo bilo, sad ga je još mnogo više. Na bielom konjiću s crvenom grivom jaši eno gospodin Milko i ogledava se naokolo pogledom, koj se najbogatijemu gospodaru u Trenčinu pristoji; pa je i pravo, da se ponosi, jer sada već bolje može Žilinu obraniti, nego i sam kralj. Ide ulicami i trgom gradskim, ali nije to više onaj zamišljeni mladić, koj je, nema tomu dugo, poniknutom glavom iz Žiline izlazio: mnoga mu briga iz glave izpala, pa zato ju tako visoko nosi. Otac se s njim pomirio, Žilina ima dosta pomoći, slava Matije kralja neće u Trenčinu potamniti, jer će ju on moći sjajnu sačuvati, što mu daklje još manjka? što bi si još željeti mogao? Mislim, da mu ipak još nješto manjka, da si još nješto želi; nu ta je želja njegova tajna, koju bi mi samo iz daleka pogoditi mogli, kad bi ga vidjeli, kako su mu se sokolove oči, čim je na trg stupio, kradimice upirale u prozore na sudčevoj kući. (Dalje sliedi).

Kriomčar.

Gluhom noći krni mjesec sjaše,
Jur primače do zapadnih gora,
Ja od tiha zaputim se stana
Krišem po kraj sela uspavana,
Da prispijem uslied dogovora,
Gdje kraj rieke zlato me čekaše. —

Kad na rieku dopanem studenu,
Skinem vrket i odbrodim prieko
Do obale, gdje u mjesečini
Na klisuri vrletnoj strmini
Grad nazirah i to nedaleko
A na mjestu samnom urečenu.

Al kad prieko: stazom lovac ide,
A taj valjda na medjašu bdije.
Vrketom se verem uz obalu,
Dreždim držeć za ivu se malu,
Dok god lovac zamaknuo nije.
Bahat postah, kad posve odide.

U zatonjcu pripnem čun za kladu,
Uzmem veslo sjegurnosti radi,
Te se popnem na mjesto uslovno,
Na skrovito ročište ljubovno
U busnatoj zabitnoj ogradi,
Pravo stazom uzbrdice gradu!

Kad u ograd, evo zlata moga!
Mjesečina srebrom ga odieva.
Bajna noćca vilom ga utvara,
Bistre oči dva su plamna žara.
Rosica ga biserom polieva:
Evo zlata, po sried čara svoga.

Zapaziv me, umah k meni prne,
Da boravim časak božanstveni . . .
Kad li mjesec za planinu pade,
Posliednje mi cjelove još dade
U amanet, oproštaj ljuveni
Te izčezne mrakom noći crne.

Sad tek jadu dosjetim se svomu:
Predam s puta, predam s tamne noći
Skanjujem se, pak se uslobodim,
U dol krenem, rieku da prebrodim.
Hoću l' opet tu nevidjen proći?
Sretno doći k udaljenu domu?

Nehotice, kad me strah obide,
Na carinskog pomislim latova . . .
Čudno l' straži, ala jadan bdije,
Kriomčara vidio me nije!
Gdje je dužna opreznost njegova
Kad nevidi, tko granicom ide?

Stj. Ljuboje Lopašić.

Listovi o praktičnoj filozofiji.

(Mladoj prijateljici na zabavu i pouku napisani).

Deveti list

Mila prijateljice! Poslie duge stanke evo me i to posliednji put. Ne da sam predmet izcrpio, o kom sam ti do sada pisao, već što nemogu u prediducih listovih natuknute stvari dalje izraditi, pošto se je u posliednje vrieme u mom životu toliko toga promjenilo, da mi je ovaj rad nemogućim postao.

Obećao sam ti primiera iz svakdanjega života. Navesti ću samo jedan, koj će ti ujedno i odgovoriti na pitanje, koje sam si u početku ovih listova rezervirao,

naime, je li praktična filozofija za ženske nuždna?

Kako bi se dale uživotvoriti ideje u mojih listovih razložene? — Jedino odgojenjem već od maloće. Ako daklje priznaješ valjalost rečenih ideja, priznati ćeš, da je i to nuždno, da se ženske, buduće matere i tom bave znanošću, koja je jedini i pravi temelj pedagogije. Uzmi čovjeka odgojena po tih naćelih i čovjeka samo „odhranjena“ od svoje majke, pak ćeš u posljedicah naći najbolju ilustraciju za to pitanje i gore rečeni primjer.

Za vježbanje ti preporučujem, da pokušaš što u životu čuješ, da je dobro ili zlo, tumačiti po razloženih načelih estetičnih — tanka će te tvoja ćud uviek dobro uputiti.

A sada mi ostaj s bogom — mila moja posestrimo! Odieliti mi se valja od tebe, dobrih prijatelja i svega, što mi je milo i drago! Idem u širok sviet tražiti svoje ideale — dok se poslie godina vratim, bit će se mnogo toga promienilo, bilo samo tebi na sreću — a bilo tvojom zaslugom! Želio bih, da sam ti svjestna savjetnika na dalek put poslao, koj bi tomu takodjer nješto doprineo! S bogom, Franjice, s bogom, nezaboravi nikada svoga pobratima kao što će se i tebe on uviek sjećati. Kao mili zvuk iz domovine, zujiti će ime tvoje u duši mojoj, kao vila umjetnica biti ćeš uviek u srdcu momu, a sliku ću tvoju ovjenčati vienci liepih uspomena!

S bogom!

U Beču *Isidor Kršnjavi.*

Gvozdanski grad.

(Od Vinka Sabljara).

Gvozdanski grad, danas je razvalina starinskoga grada nad selom: Gvozdansko zvanim, $^2/_4$ milje u satniji rujevačkoj, pukovnije Ban. II.; od toga grada još su njeke stare zidine na visokom brdu pokraj doline Žirovnica.

God. *1556* kad je zapovjednik Lustholer Ljubljančanin predao Turkom tvrdjavicu Kostajnicu za 2000 dukata, radi česa ga je gvozdanski vojvoda Toma Lukašić dao raztrgati na konjske repove a njegovih 20 vojnika na kolac nataknuti, — robili su Turci medju Unom i Kupom, zauzeli grad Novi i 50 drugih gradova i tvrdja, zasužnjili do 18.000 kršćana i navalili napokoñ na gvozdanski grad, ali toga grada osvojiti nemogoše!

God. *1561* u mjesecu travnja obsjede Malkoč-beg sa 8000 vojnika Gvozdanski grad, ali je hrabra posada, sastojeća iz samih Hrvata, medju kojimi 100 izabranih vojnika pod zapovjedničtvom Tome Lukašića i pridruženoga mu Prugera, upravitelja srebernika: Bania stara (Gvozdanski majdan), tri turska juriša odvažno odbila i podkop grada zapriečila, dok joj nedodjoše u pomoć vojvoda Lenković i kapetani Vojković i Berislavić-Grabarjevski, koji su Turke potukli i raztjerali,

God. *1574* oplieniše i opustošiše Turci pod Ferhat-pašom bosanskim okolicu gradova: Steničnjaka, Bovića i Kirina i obsjedoše opet Gvozdanski grad, u kom su zapovjedali kapitani Damjan Doktorić i Juraj Gvozdanović (inače Šišmanović) i samo 90 branitelja imali, medju kojimi 30 rudara iz primorskoga Bakra i Novoga. Sada je mislio Ferhat-paša varkom grad predobiti, dočim je poslao Turaka u hrvatskoj-ženskoj odjeći, koji bi se imali u grad uvući pod izgovorom, da su domaće žene od Turaka raztjerane; ali tu namjeru razbi opaznost i oprez vjerne posade, koju skorim oslobodiše od dušmanina Herbert Auersberg, grof Ernest Blagaj, Gašpar Zemljević (Zemljić) cetinski i Paunović kapetan ivanićki, pošto su Turke kod Žirovnice pobili.

God. *1576* navali Ferhat-paša opet na Gvozdanski grad, kojega je posada imala samo 130 branitelja, obsjede ga, zaprieči mu sa svih strana dovažanje hrane i vode, utvrdi se okolo njega, pa počne udarati na grad neprestanim jurišanjem; ali premda su Turci na iztočnoj strani grada već i obzid bili prostrieljali, ipak se je mala posada tako odvažno branila i svaki juriš tako kriepko odbijala, da se je provala obzida trupli ubijenih Turaka napunila i zakrčila; medjutim doletiše iznenada gradu u pomoć gjeneral Auersberg, Ladislav Vukovački i Juraj Mindsentić, koji silu Turaka potukoše a ostale tako raztjeraše, da su se jedva jedvice

mogli spasiti u grad Novi preko Une i do sela: Otoka, gdje se Bastra u Unu salieva.

God. *1577*, baš 20. prosinca navali opet Ferhat-paša golemom vojskom, u kojoj je bilo 1000 bosanskih obkopara (Schanzgräber), na Gvozdanski grad; tù je posada imala jedva 300 vojnika pod zapovjedničtvom sliedećih kapetana: Doktorića, Gvozdanovića, Nikole Ožegovića i Andrije Stepšića (Stipšića); obsjede i okoli ga tako čvrstvo, da si posada, koju je u kolovozu iste godine Ognjoslav Moskun samo mogao za tri mjeseca živežem obskrbiti, ni hrane ni vode pribaviti nije mogla. Onaj dan, kad je Ferhat-paša odredio prvi juriš na grad, pobjegoše noćju svi bosanski obkopari, jer nehtjedoše vojevati proti svojoj hrvatskoj braći, u samostan: Čava i Bastra. To je valjda uzrok bio, da se je jurišanje na grad zatezalo do 10. siečnja 1578. U gradu je već zavladao grozni glad i žedja; pasčad, koju je posada držala i odhranjivala, bješe već za hranu posade žrtvovana i poklana, i 10. siečnja 1578 kad su Turci učinili prvi juriš na grad, nemaše posada, koja se na opetovani poziv Ferhat-paše nije htjela predati, ni mrvice hrane ni kapi vode; nu ipak su hrabri branitelji, premda su svoju pogibelj pred očima imali, turski juriš odvažno odbili, voleći prije od glada, žedje i râna poginuti nego li se živi Turkom predati. Dne 11. i 12. siečnja obnove Turci juriš na grad, ali opet bez uspjeha; po odbijenom trećem jurišu nije bilo u gradu više od 25—30 živih branitelja, jer su ostali stranom u boju s dušmaninom, stranom od glada poginuli bili. Noćju od 12. do 13. siečnja, na koji dan Ferhat-paša opet juriš odredi, započeše se okolo polnoći vatre u gradu ugasivati, što su turske straže opazile i Ferhat-paši javile. Jutrom 13. siečnja, kad su se Turci gradu na juriš približavali, bilo je u gradu sve tiho kao u grobu, a to je Ferhat-paša za kakovu ratnu varku smatrao. Oprezno se vuku Turci prama iztočnim vratam grada, ali se na obzidu nepokazuje ni jedan branitelj; oprezno se pomiču Turci dalje, oprezno probiju bez svake preprieke vrata i pod divjom rikom: Iddir! Allah! ulete veselo u grad, ali na mah — zabune se, potresu dušom. — Što opaziše? — Što nadjoše? — — Ležeća na tlu mrtva tjelesa hrabrih branitelja grada, svakoga na svom mjestu, ili skapala od glada i žedje ili od zadobijenih smrtnih râna; — u gradu ni mrvice hrane, ni kapi vode, ni živoga pseta. — Preuzet ovim prečudjenim junačtvom, odricanjem samoga sebe i preziranjem smrti u najvećoj nevolji života, koj bi valjda još bili spasiti mogli, da su se na poziv Turaka predali, dade plemeniti Ferhat-paša ne samo sve mrtvace junačke posade po kršćanskom običaju slavno i svečano pokopati, nego i oprosti svu okolicu od teskere (štibre), navrgnuvši joj podanak (tribut) od godišnjih 400 dukata, na što se žitelji, koji su od tuda pobjegli bili, u množini k svojemu ognjišću povratiše.

To je bio plod junačke odvažnosti hrabrih branitelja grada, koji su zaista zaslužili, da jim se na vjekovitu uspomenu prečudjene žrtve života podigne vriedan spomenik.

God. 1697 bijaše Gvozdanski grad Turkom otet i jako oštećen, s toga nije imao više posade nego samo kordunsku stražu.

Državno uredjenje staroga Dubrovnika.

Prievod s ruskoga.

(Iz Žurnala Ministerstva narodnago prosveščenija).

(Dalje).

3. Treće mjesto u redu velike vlastele dubrovačke zauzimlju *sudci* (sudije, judices, consules). O njih govorit ćemo na pose.

4. Napokon spadaju u red vlastele općinski *visijari*, koji se pominju medju vlastelom sabora od g. 1253, i *protovistjari*, o kojih je govor u drugoj listini od g. 1397, kao o ljudih, što utanačuju ugovore sa susjednimi zemljami. (Mikl. 39, 230). Maciejowski izvodi rieč visijari od biser, biserni, kao da znači ljude, što se odievaju u dragocjene haljine (hist. II. 73); vjernije je tumačenje Daničićevo, da je to grčka rieč vistiarios, lat. praefectus aerario.

I zbilja vistijara ili protovistijara ima gotovo u svieh južnih Slovinjana, u staroj Srbiji, Bosni, Zeti, Bugarskoj itd., te svagdje znače isto što *kaznac*, koji se pominje u srbskih i bosanskih listinah sa značenjem praefectus aerario (n. p. u bana bosanskoga od god. 1293 bilo nekoliko kaznaca).

Visijar i kaznac spadahu svagda medju najstariju vlastelu i glavare, koji su na saborih učestvovali, n. p. kod stvaranja diplomatskih ugovora. Tako bijaše značenje i dubrovačkih visijara. Povrh svojih specijalnih dužnosti napram upravi i poslovom općinske blagajnice, bijahu oni smatrani, kao sva ostala viša vlastela, za vrieme saborovanja članovima općega sabora. U dubrovačkih listinah 15. vieka zovu se stari visijari *razložnici* — to će reći vlastela, koja se bave blagajnicom. „Komun, komora dubrovačka“ bijaše ono mjesto, gdje se čuvala općinska blagajnica i tako zvani „poklad“ — to su glavnice novčane i dragocjenosti, koje su srbski, bosanski i drugi susjedni knezovi i vlastela ulagali kod Dubrovčana „na pohranu i postavu“. Ljudi vlasteoskih, koji su pod općim nadzorom viećâ upravljali dubrovačkom blagajnicom, bijaše po više na broju. Na saboru od g. 1253 bijahu nazočna tri visijara, sa još dvojicom od vlastele, „ki drže dobitak svete bogorodice“. Oba posljednja vlastelina biše prozvani *tesavlieri* (thesaurarii) te upravljahu crkvenom blagajnicom. Kasnije birali bi po trojicu pregata za tesavliere, i to na tri godine (Puc. I. XXVII).

Za upravu državnieh prihoda i rashoda bijahu u kasnije doba birani u Dubrovniku izmedju članova velikoga vieća ovaki častnici: 4. *Kamrlinga*, koji se u opće brinuše za državnu blagajnicu; 3. *solinara* za upravu regalija solnih; 4. *divonera*, da riešavaju pravde medju blagajnicom i privatnima ljudma, kao takodjer medju trgovcima; 5. *petorazloženika* ili kontrolora, koji pregledahu troškove drugieh činovnika; 4. *cechari communis*, koji su novčanu kovnicu upravljali itd. (Puc. I. XXVIII).

d) Osim viših časti, koje su obnašali članovi velike vlastele, pominju izvori još i *manju* ili *nižu vlastelu*. Ovamo spadaju ljudi, koji su birani bili da izvršuju poslove viećke i sudske i druge tiem slične stvari.

1. Za izvršivanje poslova viećkih i sudskih biše odredjeni pisari, koji su se u predjašnje vrieme zvali *dijaci*, *logofeti*, kasnije *notari*, *kanžileri*, *scribae*, *cancellarii* (Mikl. 238, 497, 504, 506. Puc. II. 44, 52, 54, 129, 130).

Logofeti ili, što je isto, dijaci i cancellarii bjehu zabavljeni u viećnici pisarijom viećkom, sastavljahu pisma, tetrage, povelje i listine, udarahu na njih općinski pečat. (Velika pečat općinska, najveća pečat visuća, sr. Mikl. 248, 497). I sudski pisari zvahu se dijaci, nu običnije notari ili scribae. Logofeta i dijaka ima kod sviju južnih Slovinjana.

Od viećkih logofeta i sudskih dijaka sastavljena bi kasnije jedna institucija — *općinska pisarija*. Kako Pucić uči, ona se dieli u dva diela. U prvom odsjeku pisarije bijahu tri *kancelicra*: dvojica sastavljahu viećke knjige na talijanskom jeziku; treći, prozvan *cancellarius slavicus*, pisa slovinski (hrvatski i srbski). U drugom odsjeku bijahu dva *notara*, zabavljeni jedino pisarijom sudskom. (Puc. I. XXVIII).

2. *Pristavi* (pristav: praeco) bijahu kod sviju južnih Slovinjana glavna manipulaciona institucija i u sudu i u administraciji. Pristavi su poznati zakonom srbskim i hrvatskim (vinodolskim, senjskim, poljičkim). *Praeco*, *plazzarius*, *rivarius*, *prestaldus* otoka Brača i drugieh dalm. općina ista je institucija slovinskih pristava (Rajc, 43, 46, sr. općenito Maciejowski hist. I. 172; II. 66; III. 210 do 221; Jireček sl. pr. II. 183).

I pristavi su davnašnje uredjenje republike dubrovačke. Kod saborâ i viećâ bijaše zadaća tako zvanieh *općinskih* pristava, da sazivlju narod u skupštinu, da obnaroduju zakone i druga viećka riešenja (Puc. II. 155). Pojedini pristavi biše pridieljeni knezovom i drugoj vlasteli ili sudijam, da oprave sudske pozive i druge naručbe bud kod suda bud kod administracije (sr. Mikl. 108). Kao što je u Poljicih na „obljubljenoj pravdi“ bilo „obljubljenieh“ pristava, koje su same stranke birale, tako su i u Dubrovniku

kod „učinača“ (arbitri) bivali slobodno rani pristavi. Svaka stranka bi izabrala bi si sama nekoliko sudaca (n. pr. po dva učinača) za jedno s pristavom (Puc. I. 79).

Naredbenici, što se pominju u dubrovačkoj listini od god. 1400, bit će isto tako pristavi ili u opće manipulacioni činovnici, poznati takodjer i u Bosni (sr. Puc. I. 11, 32, 40, 55). To su niže vrsti činovnici, koji su obavljali razne naručbe starije vlastele. Takovieh ljudi bijaše i u češkom, poljskom i litvanskom pravu.

Stare pristave i naredbenike izmjenjuju u kasnije doba nekoje nove službe, kao: *kapetani*, koji su bili kasnije ono, što nekoč pristavi; *tamničari*, *tekliči* ili *kuriri* itd. (Puc. I. XXVIII).

3. U Slovinjana ne nahodimo za dugo posebnieh institucija i ljudi, koji bi naročito dužni bili starati se za javni poredak. Glavna i gotovo jedina ustanova nutarnje policije bijaše u njih još iz davna *opća ruka* ili *opće jamstvo* — to je temeljni princip slovinskog općinskog života. Na načelu općeg jamstva i solidarnosti osnivaše se nutarnji organizam zadruga i teritorijalnih općina, koje su odgovorne bile i za sve svoje članove na skup i za svakoga na pose. Tako bijaše negda i u Dubrovniku, prem da prvi spomeni dubrovačkih spomenika o ruci (općem jamstvu) spadaju u dosta kasno doba. Najdavnija se svjedočanstva o njoj nahode u ugovornih listinah 13. vieka, gdje se već mjesto općeg jamstva odredjuje lična odgovornost. (Dalje sliedi).

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

(III. dalje).

Gospoja kapetanica Belićeva pridruži se ženskomu družtvu, te se stade osobito zabavljati s Tinom i Minom. Na naše dvie blizanke upirahu se u obće oči cieloga družtva, naročito ženskoga. A kako i nebi? Od svoje udaje posjetiše blizanke sada prvi put otčev dom, te se sastadoše s a svojimi starimi i mladimi znanci prošlih vremena. Gospoja nedavno udata, — to jest, kad je mlada — svakomu je predmet vrlo zanimiv. Stara gospoda rado ju peckaju, stare gospoje smiju se k tomu lukavo, mlade gospoje zavlače ju pošto po to u svoje kolo, premda je jošte na pol djevojka, a djevojke ju gledaju čudnim okom, jer svaku mami želja za brakom, jer je svaka rada odgonenuti zagonetku, kako se može njezinoj drugarici, s kojom je prije malo godina oblačila lutke, kazati „milostiva gospojo!“

Tako se i dogodi Tini i Mini. Imale su puno posla stidljivo odbijati navale čitavoga družtva, al su jih i odbile kao bistre ženske glave.

Osobito čudnim okom gledala ih je Zlatica. Njoj se činjaše vrlo čudno, da su gospoda Tini i Mini govorila „Milostiva gospojo!“

Napokon izvuče se i ona izpod brajde, pokloni se blizankam koketno pa reče:

— Klanjam se milostive gospoje!

Družtvo udari u smieh.

— Oj ti mala vragoljice, prihvati Tina, tko te je to naučio? Nismo li tvoje mile rodjake? Kao što si nam prije govorila, tako govori i sad: Draga Tino! Mila Mino!

— Znam, da smo si rodjaci, odvrati, al kad vam g. župnik govori „Milostive gospoje!“ moram bome i ja, jer sam još mala djevojka; kad ponarastem, kad se budem smjela odievati, kako se velikim djevojkam dolikuje, bome ćete mi i vi kazati „gospodično Zlatko!“ Sada dakako još nisam gospodična. A jeste li zbilja milostive gospoje? Vidite ja sam se često sigrala sa dječaci na našem imanju, pa im rekoh, da ću igrati milostivu gospoju; uzela bih mamin ogrtač i suncobran, kao da sam gospoja; al bi mi se nevaljali dječaci uviek ljudski nasmijali; oh liepo mora biti gospojom, jel te? Nu vi to bolje znate! Zato klanjam se milostive gospoje!

Pokloniv se vragoljastim posmjehom okrene se Zlatka na peti, da su crni uvojci letili po zraku pa trke poskakivajuć medju djecu.

Bilo je dječaka i djevojčica svake dobe, a ta rulja malih stvorova klicala i cijukala je, da je siva vrabčad od straha prhala, a taj rogobor bijaše još veći, kad

se je dlakavi bieli bundaš mješao lajuć u njihove vragolije.

Tu je djećače sjedilo u tačkah a djevojčica ga je vukla, tu je vucala beba bundaša za rep, a ovaj od šale zavrti se kolom oko repa, a mala beba ljesnu u zelenu travu. Bilo je tuj i nješto povećih dječaka, gimnazijalnih djaka, koji su da kako njekim muževnim ponosom tudjili drobnih gamzovića i puzavica, te pucali iz ptičarka, kao da ide ciela vojska silnoga cara Suleimana.

Najednoč pojavi se crnka Zlatka u tom kolu.

Djeca su, kako znamo, najrazvratniji živalj u čovječjem družtvu, sve sami republikančići, kojih ponajviše samo onaj brezovi zakon kroti, kojemu „šiba" kažemo. Nu pojav Zlatke djelovao je neobično na tu razvezanu četu. Kao u tren primiri se rogobor. Beba na zelenoj travi prestade plakati, mali Gjukica skinu s ustijuh grozd, što ga je stiskao, da mu je mošt niz prstiće tekao, djevojka ostaviv tačke pohiti k Zlatki, dlakavi bundaš doleti k njoj, mašuć veselo repom, a i gospoda djaci zaustaviše svoju gromovitu zabavu.

— Zdravo djeco, poviknu Zlatka vedrim licem, zdravo! Jeste li veseli? Jesi li Ankice vidjela moju veliku lutku, što sam ju od mame dobila na imendan? Čekaj, doniela sam ju, vidiš ima staklene oči i pravu kosu — dà, pravu. Ah ti moj bože, gledajte Gjukicu, al je zamrljan. Ti Gjukice, tako se nezoblje grožđje! Na ajd amo da te obrišem — doda obrisav maloga pregačicom. Al djeco, kakva je to igra? Sram vas budi! To nije poštena igra; to je halabuka, grda halabuka! Vi vičete kao pijanci na proštenju! To se boga mi nepristoji. Nu znate šta, igrajmo igru — al pametnu djeco, jeste li čuli, pametnu! pa će se možebiti — doda lukavo — i mlada gospoda djaci s nami igrati! Nu da igramo?

Gospodu djake uvriedio je taj diktatorski govor djevojke, koja je još gaćice nosila veoma, ali Zlatka kao da je za to malo marila.

— Nu, govorite djeco, nastavi mala — ili bolje neka mlada gospoda kažu — obrati se k djakom.

— Sliepa miša! povikne jedna mala.

— Ne, ne, neću, skrivača, stade dječak oponirati.

— Nu a vi mlada gospodo, prihvati Zlatka.

— Gle ti Zlatke! odvrati Milan, daleki joj rodjak i djak iz pete škole, — gle ti Zlatke, ala mi ga zapovjeda kao Kraljević Marko! Odkad je običaj, da djevojke zapovjedaju, a mužkarci da šute!

— Oh to je star običaj Milane moj! U družtvu su žene prve kao „otče naš" na krunici, kazivala je uviek pokojna teta! Dà, dà dragi Milane, to bi mlada gospoda morala na pamet znati, kao mi što znamo katekizam. Nu budi po tvojem Milane, ti si velik veseljak! Reci ti, a po tebi svi! Nu —

— Dà Milane, daj! Ti nam kaži pametno, kliknu u jedan glas ciela omladina.

— Dobro! Hoću! prihvati Milan; kad hoću ja ću biti sudac, al se djeco nepuntajte, ako svakomu nepogodim milo. — Jastučac!

— Živio Milane! Vanjkušac! pljesnu Zlatka ručicama. — U kolo djeco! U kolo!

— U kolo! zaviknuše svi.

(Dalje sliedi).

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Dne 8. stud. imaše odbor pjevačkoga družtva „Kola" svoju sjednicu, u kojoj je medju inim zaključio opet 2. prosinca dati veliki koncert a već 4. siečnja b. g. šaljivu tombolu, kakva je zagr. gradjanstvu od lani u veoma dragoj uspomeni. Doista je malo koje družtvo spram svojih članova tako savjestno kao „Kolo" te mu se mogu članovi sbilja do mile volje zabaviti.

Kako li će istom onda to družtvo narodnoj stvari koristiti, kad bude imalo svoju zgradu! a drago nam je, što možemo javiti, da se je odbor ozbiljno zato zauzeo,

te se već može i pohvaliti sa više odličnih darovatelja u to ime.

— Iz Vrbovca nam piše prijatelj, da su i u ondješnjoj okolici i to u šumi Vranje zvanoj radnici željezničke pruge zagrebačko-križevačke našli pun lonac srebrnih rimskih novaca; na njekojih da je bio nadpis Vesp. Žalibože, veli, i ti su novci došli u ruke židovske, a odtud bez sumnje budu poslani izvan naše domovine.

U **Virju.** (Dopis). Ne s prenapete ili prećerane pobožnosti, ili neznam kakova, dobitka ili tja hvalisanja, nego s puka odobravanja hvalevriedna i kriepostna običaja, hoću ovđje da u kratko opišem vriednim čitateljem „Dragoljuba“ žaobni obhod, koji se svake godine, neznam od kojega vremena, na dan svih svetih, kako možda nigdje na ladanju neobavlja i neponavlja, kao uprav u rečenom gore mjestu — u Virju.

Odmah s jutra na rečeni blagdan vidiš, gdje toliki pojedini stanovnici raznašaju na sve strane mjesta potrebne jim za predstojeći obhod tako zvane Milli-svieće iz prodavaonica (dućana), a ini, kojim su voščene svieće, kao i meni, pristojnije i vriednije za podobnu porabu, kupuju jih od medičara iz Gjurgjevca i Koprivnice, toga radi amo dolazećih.

Oko polak pete dobnje (ure) poslie podne, i poslie dovršene večernice, krene se vaskolik obhod s propelom naprvo, to se zna, iz župne crkve na pokopalište udaljeno od nje za 14 časa hoda, uz turoban sklad, ne možda gdjekoje umjetne glasbe, do toga nismo još dotjerali, nego svih naših zvonova — 7 na broju — iz obadva zvonika, pod tako značajnim držanjem, kao da se tu na novo prate svi pokojnici, što ih pokapalište sadržava i kojim je taj žalostan čin, kao znak tužne uspomene, namienjen.

Prvu povorku sačinjaju seljaci u liepom dakako vojničkom redu, drugu rukotvorci i starješinstvo, treću učionska mladež iz državne i obćinske učione, obojega spola, četvrtu odrasle već djevojke; za ovimi sliedi svećenik u crkvenoj odori s crkvenim pjevačem i sa svojimi poslužicami, za njim napokon ostale ženskinje, izobraženije u crnini; sve skoro providjeno s gorućimi svećami u znak duboke i goruće žalosti, kao da se jedan plamen cielom ulicom vuče, i to u duljini od 7 časova.

Ovdje moram samo sažaliti, da se nije sprovodna pjesma pjevala u našem razumnom nam jeziku, kao i prije njekoliko godina, na koliko se to sjećam, što se nimalo neslaže s duhom vremena, a ni sa važnošću istoga čina; jerbo kakav može utisak ono na koga učiniti, ticalo se i još tako uzvišena sadržaja, što se nerazumije?

Stigavši sad cielokupna povorka na kraj svoga turobnoga putovanja, blagoslovi se najprije pokopalište i širom pokropi svetom vodom; zatim se sgrne sviet, za dukovnikom stupajući, u pokopalištnoj crkvi, koliko može, da se pomole g. bogu za spasenje duša u vječnosti prebivajućih pokojnika. Za svršetkom molitve pako razidje se nadošlo množtvo puka po prostranom pokopalištu, kao pčela po prostranoj njivi k ukopnicam svojih, za kojimi žali i tuguje.

Nu sad imaš šta da gledaš u žalostnom odnošaju. Tu opaziš ostavljenu udovicu, gdjeno ona sa svojom drobnom dječicom oko groba klečeća, a pred sobom na grobu goruću svieću imajuća, gorke suze roni i za dušu prerano izgubljena si supruga napose bogu se moli; ondje opet tužnu majku zaodjevenu u crninu, gdje svoju sladku nadu, milovanje svoje, gubitak si mladjana sina, žali i oplakuje. Ovdje vidiš otca i dobre kćerke, gdjeno nemilu smrt dobre si majke sa suznim očima žale i za dušu njezinu mole; ondje opet čitavu obitelj i srodnike, kako oni oko razsvietljena groba za obljubljenim si, nu za nevine mladosti žalibože u krilo crne zemlje položenim članom rodbinstva turobno mole i prama nebu uzdišu itd.

Otmenije obitelji pobrinu se tom prigodom zato, da se grobovi njihovih pokojnika napose, poslie glavna obreda, blagoslivljaju.

Da nezaboravim i na to: preostali komadići svieća ostave se na grobovih ponamješteni, doklam nedogore, da ti se čini, osobito u mračnom večeru, kao da su sve zviezde popadale na površje groblja.

Čovjek motreći tako oko sebe s početka pa sve do konca ovršavanje toga pristojnoga za sviet običaja, mora da bude tronut u duši i tielu, da nezna, udubiv se u svoje misli, je li bdije ili sniva; pak još ima na tom svietu ljudi, koji se koče i naduhavaju, kao da kane, dok je neba i zemlje živiti, a za sreću domovine ništa nemariti.

Ferdo Rusan.

Umjetnost. Naš zemljak g. Iz. Kršnjavi u Beču slika veliku sliku $5\frac{1}{2}'$ visoku 4' široku naime priču o Boreasu, koj ugrabi Erytheju. Tu si je sliku naručio jedan zagr. profesor, zato se nadamo, da će biti, čim bude gotova, u kojoj ovdašnjoj knjižari izložena.

— Dobismo liepo djelo „Srbske narodne pjesme". Za glasovir stavio u srbskoj mladeži posvetio V. J. Hlavač, likovodja srb. crkv. pjevačkega družtva u Vršcu. Djelo 27. Litografovano u Pragu. Ciena 1 for. Udešeno je za 2 i za 4 ruke, a ima ovih deset pjesama: Djevojka se..., Kalopero..., Svi šajkaši..., Sjećaš li se..., Ah prestante nevine..., More diko..., Što ću junak..., U Budimu gradu..., Siva maglo..., — Osu se..- Trebalo bi, da se naši stručni znalcii muzike ocjenom odzovu ovom djelu.

Narodno kazalište. Drugi debut naše mladjahne novoangažirane pjevačice gospodične Kösslerove (prošasti utorak dne 3. t. m.) bio je, što se pjevanja tiče, takodjer dobrim uspjehom ovjenčan. Njezin simpatični i kriepki glas mora se obćenito dopasti a ima ga već i sada na toliko u vlasti, da čisto intonira, no svakako svjetovali bi odbor, da ne bi štedio jošte koje forinte, te da štogod učini za njezino izobraženje i u igri, jer s takovimi kretanji i takovim govorenjem težko da će našemu obćinstvu omiljeti moći, i ako bi jošte bolje pjevala, nego što pjeva — a to bi šteta i za nju i za zavod bila, jer joj je glas u istinu neobično liep.

Što se ostaloga sudjeljujućega osoblja tiče, i ovaj put se je i u igri i u pjevanju uprav odlikovalo. Obćinstvo je bilo veoma zadovoljno.

Repriza vesele Albini-eve igre u 4 čina „Poliksena ili Narav i umjetnost" (u četvrtak dne 5. t. m.) bila je tim zanimivija, što je ovaj put naslovnu ulogu predstavljala gja. Sajevićeva, koja je svoju predšastnicu gdčnu. Perisovu podpunoma zamienila, što nije malo, jer je gčna. Perisova jošte pred kojom godinom tu ulogu medju svoje najbolje brojila, kao što ju i gja. Sajevićeva odsele medju svoje najvrstnije rade uvrstiti može, jer je za nju kao stvorena i dobro ju je ne samo na pamet naučila (što ima svojoj izvanrednoj memoriji zahvaliti, kakve svatko imati nemože), već ju je i temeljito proučila.

Žao nam je, da i ob ostalih zamjenicih nemožemo isto kazati, svikolici zaostaše za svojimi prešastnici a i suigra, izim onih prizora medju gdjom. Sajevićevom (Poliksena) i g. Mandrovićem (satnik grof Drniški), nije bila ni s daleka tako točna kao u ondašnjih predstavah — ali je i sasvim naravno, sada je bio taj komad na vrat na nos u scenu metnut, a možebiti nije više proba imao nego li jednu, gdje je onda predstavljačem dovoljno vremena dozvoljeno bilo, da svoje uloge točno nauče, i isto tako i proba, da se u njih valjano uvježbaju.

G. Freudenreich (Agamemnon Točnović) igrao je izvrstno. On i g. Mandrović, koj je svojega satnika takodjer vrlo dobro izveo, bili su jedini preostatci prijašnjega toli za rukom pošloga popunjenja uloga. Svi ostali bili su novi i slabo su memorirali.

U subotu dne 7. t. m. imasmo novi komad i to „Stari mladići (Les vieux garçons)." Vesela igra (?) u 5 čina od V. Sardou-a, preveo dr. Demeter. Komad se je, osobito izobraženijoj strani obćinstva, dopao i to sa svim pravom, jer je bez sumnje jedan od najboljih dramatičnih proizvoda sadašnjosti.

Čin je zanimiv a osobe su iz višjega gradjanskoga života uzete i uprav fotografičnom točnošću na pozorište premještene.

Evo glavne radnje: Mortemer, čovjek pun duha i fina osjećanja gradjanskoga poštenja, no razvraćen, što se ćudorednosti tiče, uvuče se u kuću g. Chavenay-a i, premda već doban, ipak mladjahnih načela, kao i gg. Voucourtois i Claviéres, koji takodjer istu kuću i u istoj namjeri posjećaju, (za to naslov „Stari mladići") pokuša svoju sreću kod mlade kućanice gje. Klementine Chavenayeve, a kad kod nje neuspje, baci oko na Antoinettu, još mladju sestru g. Chavenay-a, pravu nevinost i bezazlenost, te ju dovabi u svoj stan, no djevojčina čista narav tako mu imponuje, da sam ustupi od svoje namjere; ništa nemanje njezin zaručnik g. Nanty-a, osvjedočiv se, da je djevojka kod njega bila, pozove ga na dvoboj.

Iz pečata Nautyeva, nosećega isti grb, kojim bijahu pečaćena pisma njeke otmene

gospoje, koju on prevari, premda se njega radi razpita od svojega muža, i drugih ubaviesti, saznade Mortemer da mu je Nanty-a, koj to ime od dobra, nasliedjenoga od njegove nesretne matere, prime, nezakonit sin; neće podnipošto, da se tuče sa svojom krvju i voli sve pogrde i sniženja svojega djeteta, koje ga drži za strašivicu, podnieti, nego doći na ogledanje š njim.

Sva dobra čustva, što u njemu driemahu, probudi taj strašan prizor, i pokajav se, zabaci Mortemer svoja načela, te kad ga sin i zaručnica posljednjega, koj se napokon osvjedočio o njenoj nedužnosti, priznadu otcem, postane najsretnijim stvorom pod nebom; i tako triumfira zakonitost i ćudorednost nad razvraćenosti. Ljepše apologije braka nema!

To je glavna radnja, jer milovanje Claviéres-a s Rebekom, suprugom Dorela, prijatelja kuće Chavenay-ove, koja svaki čas zove svoga štovatelja na sastanke, no iz neodvažnosti i straha, da joj suprug za to nesaznade, na nijedan nedodje i ostavlja čekajućega Claviéres-a zebsti, za tim ludorije smiešnoga starca Voucourtois-a, već iznemogla s putenih strasti, koj iz svake pjevajuće mlade djevojke, pa bila i najprostijega podrekla i bez svakoga dara, kao što je glupa seljakinja Nina, u koju se zaljubi, misli načiniti novu Malibranku te na nju troši, dok mu kao posljednja s kakvim leventom neuteče, načiniv mu osjetnu štetu; i napokon preobraćenje lahkoumna Troenesa, supruga Louise, takodjer prijateljice ili rodjakinje kuće Chavenay-eve, — nisu ništa nego epizode vješto prepletene, koje k šali i motivaciji komada mnogo doprinose i tako se kao izpunjujući djelovi cielosti smatrati moraju.

Igralo se uobće dobro do toga, da njeki predstavljači nisu opet podpunoma naučili ili s pomanjkanja vremena mogli naučiti svoje uloge. G. Freudenreich (Mortemer) i g. Plemenčić (Voucourtois) veoma su vješto karakterisali a prvi i mnogo čustva razvio, te bio je poslie 4. čina sam a po dovršetku komada sa svimi sudjelujućimi članovi pod živahnim pleskom izazvan. I gospoji Sajevićevoj (Antoinetta) podje za rukom nacrtati nam i najdražestnijimi bojami uresiti nježnu sliku nevine i dobroćudne djevojke, koja je na obćinstvo izvela najbolji utisak. Gdčna. Perisova (Klementina) i gg. Mandrović (Chavenay) i Brani (Nantya) držahu se takodjer veoma dobro. Nadalje djelovahu zaslužno i gdčne. Bajzova (Rebeka) i Ružička (Louisa) kao i g. Sajević (Troenes). Jedini g. Andrijević (Claviéres) nije bio na svojem mjestu. Gja. Norvegova (Nina) predočila nam je veoma zanimivu sliku.

Scenerija bila je ljepša nego li obično, valjda zasluga novoga kazalištnoga meštra a sav komad bio je režiširan uprav valjano, što g. Freudenreichu na osobitu čast služi, jer treba se mnogo vještine takove prepletene komade u scenu metnuti.

Dobro je za rukom pošla i repriza Nestrojeve glume „Hoće da vraguje (Einen Jux will er sich machen)“ (u nedjelju dne 8. t. m.) Komad je odviš poznat nego da bi o njem išta više kazati mogli Kupleti tako g. Freudenreicha kao i g. Plemenčića bili su izvanrednim pleskom primljeni. U subotu bilo je kazalište malne sasvim a u nedjelju podobro napunjeno. — l—

Zagonetka. *

(Od Josipa Platnara).

Od jelena veća,
A od srne brža
Ja sam zvier sjeverna.
Straga pročitana,
Korist svakog dana
Ljudstvu neizmjerna.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 48. Odgonetka (rebusa u br. 43.) „6. Carigrad. 7. Podgorica. 8. Zadar. 9. Tripolis. 10. Križevac. Riešiše gg.: Ilija Ogrizović i Škend. Lochner u Senju. Gdčna. Adelina Lukanovićeva na Rieci.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na Dragoljub“ predplatiše: 401. Milan Grloci, 402. Vinko Vranković, kr. povjerenik fin. straže i 403. Vjekosl. Zadravac, satnik — svi u Varaždinu. 404. Gdčna. Dragojila Maršićeva učit. i 405. Čitaonica u Kraljevici. 406. A. Hajdinjak, učitelj i 407. Jos. Ferdo Dovidé, tajnik trg. kom. u Zagrebu. 408. Stevo Kusačić, c kr. major, 409. Josip Purebl, 410. Nik. Polić, 411. Stj. Priljeva, trgovci, 412. Ulr. Stupar, kavanar, 413. Slipčević i Drinić, posj. vodenice u Turnu, 414. Ladisl. Lopašić, kot. sudac, 445. Mavro Antolić, prof., 416. gdčna. Ružica Budačićeva, 417. Baltazar Kovač, podučit. c. kr. triv. učione — svi u Karlovcu. 418. Škend. Muha, gimn. u Varaždinu. 419. Nikola Sukalic, gimn., 420. Kavana Krežma, 421. Gj. Irgulić, gradjanin, 422. Jos. Popović, trgovac, 423. Franjo Šuller, učitelj, 424. N. Žagrović, činovnik, 425. Franjo Žigrović, dvorski savjetnik — svi u Zagrebu. 426. Stj. Terihaj, kapelan u Voloderu. 427. Fab. Pikija, konsis. savjetnik u Osekovu. 427. Ivan Jakovina, kapelan u Dolj. Stubici. 429. Jos. Šoštarić, kapelan u Krapini. 430. Lavoslav Vukelić, poručnik od uprave u Dol. Lapcu. 431. Mio Vuinović u Vukovaru. 432. Ljudevit Modec, učitelj u Zagrebu. 433. Mijat Stojanović, naddučitelj u Zemunu. 434. Gdčna. Milka Giustijeva u Kraljevici. 435. Gdčna. Slavomila Andrijanićeva u Bakru. (Dalje sliedi). — U br. 44. imalo je biti 399. g. Matilda Mahova u Popovači.

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

(X. dalje).

Bilo tuj vike i ljudstva, ali sada se sve umirilo i poteklo za Milkom, svaki bo hoće, da vidi novoga gospodara na Starom gradu i svatko viče iz svega grla: „Slava Milku!“ — Gradjani već zaboraviše na kojekakve glasove, što se gradom raznosili, gospoda si suču brkove i ponosno mašu glavami, kano da hoće pokazati, da se ponose, što se nisu u Milku prevarili i što su mu vjerni ostali; vojnici pako, koji se s njim iz Austrije vratiše, pobrnkavahu si ponosno težkimi svojimi sabljami i pokreskavahu oholo svojimi tankimi ostružicami. — Milko se na sve strane klanja, rukuje sa starimi znanci, a čim zagleda svoga njegdašnjega prijatelja Andriju, priskoči k njemu, odsjede s konja i stisne mu ruku. Andrija mu se nasmjehnu i reče:

— Ej Milko, kakav si mi momak, meni se čini, da se hoćeš pred svojom ljubom pohvaliti, kako znaš na konju sjediti.

— No nezadievaj mi toliko ti peckalo! odvrati mu Milko i uzev ga podpazuške, odvuče ga sa sobom u sudčevu kuću. Gospoda pripasala sablje o bedra i sgrnula se k Dlhohorskomu, da počaste Milka.

Kod sudca je sve puno sjajne gospode i inih stranaca. Dlhohorski pozdravlja Milka, pozdravljaju ga i ostala gospoda i svaki se raduje, što se je s otcem pomirio i samosvojnim postao; on pako odgovara na sve s posmjehom:

— Prosim vas gospodo, umirite se, ja sam još uviek za vas onaj stari prijatelj i hoću da ostanemo — kako smo i prije bili — prijatelji.

— Aj da, oglasi se njetko od nazočnih, vi ste sada sam za nas sve.

— Daklje i to već znadete? Htjedoh vam donieti radostnu novost, a vidim, da ste vi i od mene prije za nju doćuli.

Tako je sve veselo bilo; kuća žilinskoga sudca nije bila više tužnim stanom brige i žalosti, nego se pretvorila u stan radosti, junačke odvažnosti i vitežkoga oduševljenja. Isti je Milko mnogo slobodniji, te neprosi više nego zapovjeda, nesavjetuje se, nego kazuje svoju misao, kano da je ona jedina prava; a i gospoda neoklevaju više ustati na oružje, nego si to drže za dužnost. Prije bi sviet kojekako o Milku i o njegovih činih govorio! Gospoda bi se mislim podsmjehivala, stiskala ramenima i govorila: „Dobro, podjemo, ako nas bude volja, a ti nam nemaš zapovjedati, jer si još manji od nas“, a sada kad govori Milko, da spojene samo i složne sile Ugarskoj pomoći, kraljevu slavu sačuvati i neprija-

telja odbiti mogu, da je svaki pa makar ga i života stalo, dužan o tom nastojati, kako bi se slomila sila, koja državu podkapa, sada svaki kliče: „tako je, tako je“, svaki veli: „da i on tako misli“. Prije bio je Milko tih i čedan, te kad bi mu vodje naložili, da ima što izvršiti, nije ni rieči govorio, nego otišao i izvršio. Poslie kad je postao vodjom trenčinske vojske prosio je, opominjao, svjetovao, a kad bi se tko njegovoj misli uzprotivio, radje je mučao, nego da bi iz zla gore učinio, znajuć dobro kako su naši ljudi svoje glave, te kako, namah strašću uzkipe i takodjer najsvetije stvari zapuste, ako im što nije po volji. Nu sada? Sada je Milko malo stroži, ne možda s kakove oholosti, ili što bi svoje sile precienjivao, nego zato, da se sada nitko više neusudi zapustiti stranku Matijinu.

Dlhohorski sied je i častan starac, ali niti se on neopire Milku, nego kad ovaj svoje doreče, uzme on govoriti i tako gorljivo nazočnim dokazivati, da mu sve iskre iz očiju frcaju, kako se samo na onaj način Trenčin opet sjediniti može, koj im Milko svjetuje. Gospoda su takodjer za to, da si Vladimiru daljnje pustošenje preprieči, pa makar tko i dobro zna, da su Milkove rieči često puta puste samo ugrijane rieči i da se sve tako lasno izvesti nemože, kako si on to predstavlja, to mu ipak svaki rado oprašta, jerbo zna, da je to izliev mladjahnoga oduševljenja, ali oduševljenja, koje samo dobro hoće, a za svoju korist nemari. — I tako se gospoda dogovorila, da će drugi tjedan početi na Vladimirove gradove udarati, a središtem svakoga rada biti će Žilina — i time se razidjoše.

Milko je ostao sam s Dlhohorskim, da se još i dalje posavjetuju, kako jim valja početi: ali je starac van sebe od radosti i nezna, što bi rekao:

— Činite, što vam se dobro vidi, ja ostavljam sve na vas, jerbo znam, da ćete vi u svojoj mladjahnoj oduševljenosti više učiniti, nego bi ja slab starac uza svu svoju najbolju volju učiniti mogao, i tako ostade sve na Milku. Milko stisne poštenomu starcu ruku i obeća mu, da se neće u njem prevariti; sazove glavnije vodje k sebi; daje zapovjedi, piše listove otcu i u Turoc; šalje na sve strane glasnike i uhode. Napokon dade k sebi dozvati Andriju Bacha svoga prijatelja, i ovimi ga riečmi pozdravi:

— Nu momče, sad će nam sve za rukom poći, sada već možda vjeruješ, da ćemo ipak nješto učiniti i da će se Milkove rieči, što jih je njekoč u Njitri govorio, zbilja izpuniti.

— Bilo bi zlo, da se nebi izpunile, ali i ti vjeruješ, da se izpunjuju rieči Andrijine, što jih je njekoč u Njitri govorio?

Milko stisne ramenima, pokima glavom i reče:

— No, no Andrijo, bilo kako mu drago, ali ja te moram odstraniti, jer tako nebi od mene ništa bilo, da bi takovo peckalo uviek u mene zadievalo. Znaš li što? Poći ćeš u Turoc i tamo biti vodjom ciele županije u ime Pankraca, napadat ćeš preko gore iz Znjeva na Ljetavu, kod Vrutka presjeći Vladimiru put iz Strečna a na Tatrah odsjeći sasvim Komorovskoga od Vladimira.

Andrija se htjeo još malko pošaliti, ali je Milko navratio govor na ozbiljne stvari, razlagao mu njegove dužnosti, te da je on već njegovo poslanje u Turoc ondje obznanio i na to se razstane s njime. Andrija je dobra duša i ljubi svoga prijatelja kano samoga sebe, s toga pogleda još jednom na njega, nasmjehnu se, pokaza mu još nješto rukom, što je jedini Milko razumio, izadje, uredi si svoje stvari i ode put dalekoga okrugloga Turca!

Milko ostao sam u sobi. Dosta se već naradio, napisao, nagovorio i navrtio, a sad je ostao sam kano prst i osjetio istinu, da si čovjek, koj je u družtvu odrasao, učio se, vojevao i krv za kralja prolievao, da si on, makar se i kako namučio i naradio, opet u družtvu želi, gdje će se malko raztresti. Ode daklje potražit sudca, nu u sobi nikoga do jedine Marije.

Bio si Milko ozbiljno preduzeo, da će na sve sladke sne svoje mladosti zaboraviti i sada jedino za to živjeti, što si je preduzeo, paziti naime pozorno, što se

radi, kako se njegove zapovjedi vrše; jerbo je postavljen na važno mjesto i na njegovu je glavu mnoga briga svaljena, zašto mu treba mnogo ozbiljnosti, revnosti i trieznosti: nu čim je u sobu stupio, nije ni sam znao, odkuda to, te mu se nije htjelo dalje. Oba mučahu časak, nijedan bo nije znao, gdje bi počeo, dok se napokon Milko neosokoli te pristupi bliže k djevojci, uhvati ju za bielu ručicu, pogleda joj u crno okance i ovako će se izpričati:

— Oprostite, Marijo, što vas odkako dodjoh jošte pravo pozdraviti niti za čestito zdravlje upitati nemogoh.

— Ah, znadem dobro, da ste vrlo zabavljen i da se imate za veće stvari brinuti, nego što je slabo jedno djevojče, odvrati mu djevojka tihim drhćućim glasom.

— Negovorite toga Marijo! već vas odavna vrlo i nada sve cienim, te bog da, da se skoro o mom iskrenom štovanju osvjedočite.

Marija se zarumeni i pogleda izpod oka na Milka. Ali ovaj pogled, makar da je bio izpod oka, te jošte nesiguran i plah, imao je ipak takvu silu, takvu moć, da niti slova nebi izpisala niti sve rieči izrekle, što je Milko u tom jednom polovičnom pogledu zapazio. Njegove se oči po drugi put sukobile s njezinim pogledom i samo oko u oku može to vidjeti, što duša misli, što srdce ćuti, jer je njegov žar najsilniji izraz, najčišće ogledalo čovjeka. I tako se Milku otvorila danas vrata u raj ljubavi. Nu tko će to opisati?

XI.

Tjedan se primiče koncu. Sa Staroga grada kotrljaju se neprestano težka kola u Žilinu, Milko bo daje izvažati oružje i svakojaku zairu, koje sila treba, jerbo se toliko ljudstva u Žilinu sgrnulo, da neznadu, je li će za sve moći oružja nasmagati. Stari je Pankrac mnogo toga u Starom gradu prispremio, što je za vojnu potrebno, a sada će sve to Žilini dobro doći, buduć da Staromu gradu nije toliko treba; ondje bo neka se samo njekoliko boljih junaka zatvore i nitko ga svladati neće. Iz Turoca poslao je Andrija zaire i momčadi, te sada sve vrvi oko Žiline. Sve je gotovo, sve je pripravno.

Ali nespava ni Vladimir, niti dade na sebe čekati. Dosele je zatvoren u svojih gradovih jedino o tom mislio, kako bi iznovice obsjeo Žilinu i uviek mu se snivalo, kako na njezinom garištu drač i korov bujno niče; sad je pako izletio iz svoga gnjezda i po cielom lievom briegu Vaga protegnula se njegova vojska, a nebrojeni plameni, što se večerom i noćju po nebu lesketaju, znak su, kako se Vladimir osvetiti znade. Tko može bježi i traži utočište u Žilini i u okolici, koju Milko brani.

Komorovski je s Liptovom gotov, ondje je on goso i sve sluša njegove zapovjedi. Njemu ondje više nema zabave, zato se dao od Vladimira namoliti, da se prikuči Trenčinu i da navali na Turoc: ali nije tako lahko doći ni do Trenčina ni do Turoca, Turočani su prikupili satre, a Trenčani strečnjanske gore, te se nedadu Vladimiru i Komorovskomu približiti. Komorovski hoće da pobiesni, tjera i goni svoje ljudstvo na Tatre, ali kako no klisure tatranske nepomično stoje, tako se nemiču niti Turočani, te makar je Turoc i mal, kad mu je pučanstvo složno, nitko nemože do njega, pa nije mogao ni Komorovski. Dosta je biesnio i zubi škripao, ali mu to ništa nepomože, morade se bo liepo sa Tatra natrag u svoj Liptov povući.

Nu Komorovski našao si drugi put. Prišuljao se naime preko oraohskih gora do Varina, da ga nitko ni opazio nije, i dao se neoklievajuć ni časak na posao. U Starom je gradu slaba samo posada; momčad, oružje, zaira, sve je izvoženo u Žilinu, a Komorovski penje mu se pod bedeme, te misli, dobiti će ga prije nego što će se dan i noć izmjeniti, pa zato i šalje jedan dio svoje vojske u Žilinu, neka bi se s Vladimirom sjedinila i pomogla mu to sokolovo dobro ogradjeno gnjezdo zauzeti. — Ali se stari grad dobro drži, niti mu se moći tako lasno na zidine uzpeti! — Komorovski juriša, striela, ljestve prislanja ali što mu sve to pomaže? Ništa. Nu još lošija mu bila sreća, kad se iz Turoca, toga malenoga

okrugloga Turoca prikrala desnim briegom Vaga hrabra četa i razpršila se po gorah, odkud nije prestala na vojsku Komorovskovu valjati kamenje, drvlje i bacati smrtonosne striele, od kojih je svaka svoj nišan dobro pogodila — a po tom povukla se hrabra četa i do Staroga grada, ter se tuj Komorovskomu oprla.

Divno je to, što se u Turocu radi. Cieli je Turoc uza stranku Pankracovu i nema nikoga, koj nebi s ostalimi jednakoga mnenja bio. Pankrac je redko kada bio u Turocu, pa zato ga je i malo tko poznao, ali su si mnogo više znali o njegovih činih pripoviedati. K tomu nije imao Pankrac nikad prilike, da bi se komu u Turocu zamjerio, kad su svi uzanj pristajali. Mnoge husitske obitelji iz Češke bjehu dobro i prijateljski primljene u Turocu, pa buduć se je znalo, da je Pankrac pristaša Jiskrin, bili su mu Turočani uviek poslušni i držali su vazda s turočanskom gospodom, koja su većom stranom u imenu Pankracovom vladala. Tako je mali Turoc bio jak i složan, dobra mu od neprijatelja poštedjena, a odvažnost mu i smjelost jošte neslomljena, s toga su se takodjer Turočani dobro držali na Starom gradu, a i u Žilini, kamo su sa svojim kapetanom Andrijom pohrlili.

Žilina je sva na noguh, sve bo se diže proti neprijatelju. Milko piše listove otcu i Njitri i pošilja k njemu glasnike, obilazi mjestom davajuć zapovjedi i savjetuje se s Dlhohorskim i s ostalom gospodom. A pošto bi se bili do volje nasvjetovali i dosta nagovorili, otvoriše se vrata i silna vojska poleti van na ravno polje, na čelu joj Milko Pankrac.

Vladimir se prikučio k Žilini, vojska mu je jaka, dobro oružana, a on je tako nestrpljiv i tako nepokojan, da nemari makar mu sva vojska izginula, samo da je uviek pod oružjem. Komorovski ostavi Stari grad i priklopi se Vladimiru: ali mu Turčani i sada za petami stoje.

Na žilinskom polju nevidiš ništa do silnoga ljudstva. Stari Dlhohorski zapovjeda u mjestu i čeka na bedemih sa svojimi gradjani, dok se začne bitka; Milko ide sa zapadne strane proti Komorovskomu, vodi sobom trenčinske svoje čete, kraljevsko plemstvo i svoje podanike, a Andrija Bacho sa svojimi Turočani posjeo njekoje brežuljke na istoku i čeka Vladimira, koj se od Ljetave primiče.

U čas zahuča kano da je sudnji dan. Milko udari na Komorovskoga; šteta ote mlade krvi, što je tako nemirna i neprijateljske krvi žedna! Nitko si nije mogao ni pomisliti, kolika je u tom mladom Milku junačina; leti poljem kano sivi sokol, te mu zlatom i srebrom izkićeni menten pliva po zraku, a silno ždralovo pero njiše mu se na kalpaku poput tanke jele, kad se vjetar s njome poigrava. Bubnji vrište, a ljudstvo se diže za Milkom u vatru i na gole sablje. Komorovski leti na svom konju, njegovi Česi gledaju mirnim okom uzrujane Trenčane, ali jih tim sigurnije strielaju i tim žešće sjeku. Milko se povukao k Vagu, pješaci se odmakli na drugu stran, a nadošli sa Staroga grada Turočani pod Ratkajem i Zatureckim udaraju na Vladimira; Andrija Bacho s Vladárom i Košutom brane, da se Komorovski s Vladimirom nespoji.

Tako je nastao obći metež. Vladimir pali i sieče Turočane kano biesan i hoće da si prosieče put u Žilinu. Komorovskomu je sa svih strana tiesno, od svakuda ga obkolili i pritisnuli k žilinskim bedemom. Tuj bijaše mu časak dobro, jer je s jedne strane stićen bedemi, mogao sigurnije udarati na Milka, nu iznenada stade sa bedema gradskih padati težko kamenje i vrela voda na glave njegovih vojnika, a s preda goni Milko svoga konjića, Ratkaj podbada svoga vranca oštrimi ostružicami, a Zaturecki maše golom sabljom ponad glave i sve se sprema na neprijatelja. Ali zato se ipak Komorovski jošte nemiče, a niti se stari njegovi Česi nemiču, oni imadu željezo na glavah i na prsih, pa im lahka ugarska sabljica nemože mnogo naškoditi, a opet su već od vajkada boju privikli, pa im mlad, neizkusan nemože haka doći. — Ovi daklje Česi stali sada proti Milku, Komorovski šalje k Vladimiru, neka bi se obratio prama zapadu i okanio zaludnoga truda, da će mjesto predobiti; sam pako stane na čelo svojim vojnikom i navali svom silom na Milka.

Vladimir se proturao do samoga mjesta. Dosta ga izkusni njegovi vodje nagovarahu, neka bi se toga okanio, jer da ima i u mjestu dosta sile, pak da si time neće ništa pomoći, jer ih i onda Turočani iza ledja napadati mogu; ali Vladimir zato haje i nehaje, nego si dugim svojim mačem djela put a drugi grnu za njim u dugom redu kano divlje guske za svojim vodićem. Dosta s grada strieljaju i kamenjem se bacaju, ali se Vladimir toga neboji, niti se na to obazire, nego prislanja ljestve i što bi okom trenuo, zaskoči na bedeme. Sletili se oko njega Žilinci kano čavke, ali jih Vladimir tura od sebe svojim mačem i mnogomu se glava sa ramena niz bedeme skotrljala, te pošto si je tako učinio slobodno mjesto, digne u zrak krvavi mač a usta mu se grčevito gibahu kano da šapće: „Marijo! Vladimir ide da razsvieti Žilinu ognjenim mačem“. I tako je postanuo strašni junak, da se ga svi Žilinci prepanuli; nije bio to više onaj liepi muž Vladimir, s lica mu boje nestalo a oči mu upale i strašnim njekim žarom izpod crnih obrva sjevale. U to se ogleda i vidi da ga nitko od njegovih nesliedi. Zalud ih zove, da bi išli za njim, oni mu svi odgovaraju vikom: „U pomoć Komorovskomu!“

— Zviezde nebeske! kriknu Vladimir, Komorovskomu u pomoć? a Vladimir nije vidio svoje Marije? i s timi riečmi skoči s bedema, da se je zemlja potresla, sasluša Komorovskova glasnika, baci se na konja i poleti kano striela proti Turočanom, koji su se s južne strane proti njemu postavili i tako ih je sa svojimi kosio, da je za malo prelomio njihov red; tuj padoše Vladar i Košut i mnoga druga gospoda, te preko njihovih lješina preleti Vladimir sa svojom vojskom.

Tako se Vladimir s Komorovskim spojio. Dugo je još trajala sječa, ali napokon moradoše se ipak Komorovski i Vladimir povući, pa da se baš i nebi morali, bilo im je bolje preostale sile za drugo sgodnije vrieme pričuvati, kad se razidju tolika gospoda iz Žiline i kad se Turočani vrate doma. — Milko dade na povratak trubiti.

Vrata se žilinska širom otvoriše, zvona zazvoniše, bubnji zadrumdaše, a trublje zavrištaše i u mjesto i za mjestom, te uz obće veselo klikovanje unilazi na vrata radostna vojska, pošto se je danas toliko i bogu budi hvala sretno namučila. Njoj na čelu poskakuje oholo na svom bielčiću Milko Pankrac. Konjić mu je sasvim krvju poškropljen, a noge su mu crvene kano aksamit i prebire njima, kano da ga na njih što peče. Milko sjedi na njem golom sabljicom, koju u desnoj ruci dolje spuštenu drži; oči mu se blište, lice mu gori od radosti nad današnjim vitežtvom, nad današnjom slavom.

A kad dodjoše na žilinski trg, tuj ih pozdravlja pan Dlhohorski, djevojke im sa prozora crvenimi i bielimi rubčići namiguju, da je to milina vidjeti. Milko daje zapovjedi, šalje diel svoga ljudstva za obranu na Stari grad i u Varin, prosi Dlhohorskoga, da bi dao mrtve pokopati i oružje s bojišta izvoziti, sam pako skoči hitro kano jelen u kuću sudčevu, da nitko niti nezna, kamo se je izgubio. A u kući sudčevoj ima mala Milku dobro znana sobica — tamo on bježi, tamo se žuri. Pri obloku stoji kano ruža u pustinji uzrasla njegova Marija, vidi se, da njekoga željno čeka, jerbo se je odstranila od družtva i povukla u svoju samotnu sobicu, da može sama sobom mirna biti. — Milko priskoči k svojoj djevojčici te ju pozdravi veselim licem i gorućim pogledom i ona njega pozdravi blagim posmjehom ali tako čudnim pogledom, kano da bi mu htjela što predbaciti, za nješto ga upitati.

— Što me tako čudno gledaš, dušo moja, reče Milko, mislim, da te nisam ničim uvriedio? Niti se nemoraš od mene sramiti!

— Kad si takav, odvrati mu Marija tihim glasom, vidiš, da se mi ovdje bojimo, a ti Bog zna kuda letiš medju neprijatelje — ništa se nečuvaš —

— Ha, ha, dušo moja, neboj se ništa, Milku se nesgodi ništa. A što bi ti na to rekla, da Milko iz boja pobjegne? Zar se nebi s njega sramila? Ili mi možda nevjeruješ, da sam ja i ondje uviek na tebe mislio?

— Bog zna — ja sam te vidjela, da se na svoju Marinku niti obazrio nisi,

kad si na trgu stajao, a ja sam toliko za tebe trpila, da mi je taj jedan dan strašniji bio, nego cielo vrieme, što si ga u Austriji probavio. Ah ti niti neznaš, koliko sam već za tebe pretrpila.

— Tko ti to veli? zlato moje. Vidiš da nemam nego dvoje na svietu: vjernost prama Matiji i tebi, srdce moje! Uzmi mi jedno od ovoga dvoga: nemaš me više na svietu. Pa zato nemogu na jedanput u jednom oka trenu i tebe grliti i za Matiju se boriti!

— Ali Milko dragi, ti bi mogao ipak mnogo više za svoju Mariju činiti, jer vjeruj, njoj prieti najveća pogibelj.

— Kako to? zapita ju Milko smješeći se.

— Zar neznaš ništa o Vladimiru? Ah, taj ti svejednako na mene mjeri, meni se hoće osvetiti! Govorah ti već i pripoviedah o njegovih riečih, koje je zadnji put meni i majci govorio. Vidiš, radi mene napada Vladimir na Žilinu, a ti odvraćaš od Žiline nesreću, meni pako prieti od Vladimira pogibelj.

— Neboj se, biserko! Dok Milko živi, ništa nebude ni Žilini ni tebi, odvrati Milko i pritisne na svoje junačke grudi drhćuću djevojku, koja se sada na vrućem srdcu svoga ljubovnika sigurnom osjeća.

Vrata se od sobe otvore i unutar stupi Andrija Bacho tužnim licem — nu ustavi se opet na pragu i gleda na taj prizor — gleda, gleda i lice mu se razvedrilo, jer ga veseli, što ga ljubovnici neopaziše! Oj Milko i Marijo, da bi se svi ljudi radovali vašoj ljubavi kakono Andrija, nebi vas nikakva tuga čekala u neizvjestnoj budućnosti! Zatvarajuć Andrija potiho vrata ode smješeć se. S njim je gledao zadnji angjeo sreću ljubovnikâ, a s njim je otišao i zadnji angjeo sreće i pokoja iz kuće Dlhohorskove.

XII.

Činilo se, kano da se to Považje nikad pomiriti neće. Već je po drugi put Žilina oslobodjena, ali se Považju time ništa nije pomoglo. Komorovski i Vladimir dodjoše opet pred Žilinu ali ništa nisu učinili, nego brane samo dolazećoj momčadi slobodan prelaz preko Orave. Jiskra šalje silne čete u Trenčin, a iz Leptove dolazi takodjer mnogo ljudstva. Nitko nezna, čemu se toliko ljudstva srgnulo, čemu se i Vladimir i Komorovski izpred Žiline izgubili.

Ali dolaze glasovi odozdola, da stari Pankrac lievu stran Vaga nemilice pustoši, te odkad je čuo, da se Komorovski u Trenčinu pokazao, nema mira, nego je uzrujan, kakono znade biti uzrujan Vag, kad ga u proljeću snieg tatranski uzburka. I Komorovski napada ljuto na Pankraca gdjegod može. Ljudi govore, da je tako na Pankraca ljutit, da je samo zato Vladimira opet proti Žilini poslao, da nebi tko drugi van njega staroga odpornika pogubio. A Vladimir se je rado požurio na Žilinu.

U Žilini je tihi mir. Malo se govori, ali se tim više radi. Panu je rihtaru sto briga u glavi, kako će ljepše i jače utvrditi mjesto. Milko leti na svom konjiću sad na Stari grad, sad u Turoc, sad opet u Podhrad, kano da mu je sudjeno, nemati mira ni oduška.

Nu što se to najednom prigodilo. Milko neizlazi iz Žiline i vrlo je tužan. S panom se rihtarom zatvara u svoju sobicu i oba su njekako namrštena čela. Sam bi bog znao, što se medjusobom razgovaraju! Marija se dosta napitala Milka, što mu je pofaljelo; gospodja se sudinja vrti oko Dlhohorskoga, rada bi pod živu glavu znati, zašto je žalostan, ali on na sva pitanja stisne ramenima i ništa neodgovara. Nu sudinja bi svakako rada to izpipati, jer čim se što većma taji, tim to više ženu peče. Dodjoše prije njekoliko dana dva listonoše iz Budima; oba su još u kući sudčevoj: njih će daklje gospoja Dlhohorska upitati: „što je kod njih nova? kakove su glase donieli?“ ali oni joj ništa nisu znali reći, van da su listove donesli. Nu gospodja misli, da im je Dlhohorski naložio, da ništa nekazuju, pa ih dalje i nepita.

U sudčevoj kući sakupilo se u velikoj dvorani gradsko vieće i otmenija gospoda iz trenčinske županije, koja su sa Žilinom držala. Gospoda se sakupljaju pojedince, po dva, da nebi sastanak njihov kakve pozornosti probudio; a pokle su se

svi sabrali i za stol posjedali, uzme Dlhohorski ovako:

— Gospodo moja! obća nas je potreba prisilila, da sve u slogi i bratskoj zajednici činimo. Složno smo se svjetovali, složno vojevali, zajedno plakali i zajedno radovali i duše svoje zajedničkim veseljem u jedno rek bi tielo spojili, u jednu volju složili i učinili, da nam dosele nitko naškodio nije. Nu zašto se sada otvoreno nesavjetujemo, zašto smo se rek bi kradomice sakupili? Slušajte, kazat ću vam. Kralj Matija zna, da Žilina i ciela županija trenčinska za njegovu slavu živi i umire, pa nam je on obrekao pomoć proti neprijateljem, a sada evo piše, da nam nemože pomoći slati, nego da ju još od nas prosi. Milostivi kralj piše, da su Turci od istoka napali na državu; stari je Siladji uhvaćen i valjda već pogubljen od kletih Turaka; Golubovska je tvrdina izgubljena. Sultan je Muhamed sa 150.000 biesne Turadi upao u Bosnu i bosanskoga kralja dao pogubiti. Sa svih nam strana prieti strašna pogibelj. Car Fridrik nije takodjer još s nami na čistom; znate, što se u naših Tatrah radi, a od istoka nam se strašni Turčin grozi; vjerujte mi: ciela naša država nemože tolikoj sili odoljeti. Kralj Matija ide pomoćju Božjem proti Turčinu i pita nas, nebi li se ikako mogli s Česi poravnati, jer mu naše pomoći a i mira od sjevera treba. Tako nam piše sam kralj — vidimo daklje, gospodo moja, na čem smo, vidimo, da je ciela država na kocki, a kako će ova pasti, to neznamo, jer nam je domovina slaba, Siladji uhvaćen, a kralj još nikad s Turci vojevao nije. — Moramo se s Česi nagoditi? Nu kako? Dva su načina: ili namah uništiti Vladimira s Komorovskim, ili se s dobra s njimi naravnati i mir utvrditi. Prvo je nemoguće, a drugo vrlo težko, jer su jaki i složni a s kraljem nikad držali nebudu. Dajte, gospodo moja, svjetujte, pomozite!

Pan rihtar govoraše tužnim glasom a sakupljena gospoda mučahu, slušahu i čudjahu se. Dlhohorski doreče, dignu kraljev list sa stola i pruži ga susjedu. Svaki ogledje list, svaki vidi na njem kraljevski pečat i podpis: „Mathias rex.“ A kad se već nagledaše, načitaše, namisliše, uze svaki redomice svoje mnenje reći. Napokon digne se Milko i reče:

— Gospodo moja! ja samo jedan način znadem, kojim bi obima potrebama zadovoljiti mogli, nu je li to pravi, toga neznam. Ali mislim ipak, da bi ponajbolje bilo, da gledamo na svaki mogući način Čehe medjusobom zavaditi, ponajprvo Vladimira s Komorovskim. Vladimir, kako znate, odpao je od moga otca radi Strečna, na kojem je samo kapetanom bio, što bi bilo, da bih ja Vladimiru Strečno predao i to tako, da bude on na njem za života moga otca u imenu Pankracovom vladao, a po njegovoj smrti pripast će posvema njemu pod tom samo pogodbom, da bi se s Komorovskim razdvojio i s nami složio, te kralju pomoć poslao? Evo to držim za najbolji način, kako bi se obima potrebama pomoći moglo; neštedim ništa i dat ću sve, što imam, bude li samo time domovini mojoj pomoženo. Nepristane li na to Vladimir, to nemožemo kralju niti djeteta poslati, nego ću mu ja, koliko budem mogao, novaca i oružja odpremiti.

Gospoda si razmisliše, prigovoriše dvie tri, ali napokon prigrliše svi Milkov predlog i htjedoše umah imenovati poslanstvo na Vladimira, ali si je Milko izprosio, da bi njemu cielu stvar prepustili i da će se on sam s Vladimirom porazgovoriti. (Dalje sliedi).

Na razvalinah sigetskih.

(Elegija).

Ovdje li mi divni grade ležiš,
Tù ti daklje pokopan je sjaj.
Odtuda mi jošte gnievno režiš,
Svakom pričaš njekadanji vaj.

Ovdje pade strašna turska sila,
Tu je zadnji utonuo trak,
Tu njezina plamenita krila
Zavališe u crni se mrak.

Ovdje četa hrabrenih junaka
S divljom silom dielila je boj,
Ovdje padè množina Turaka,
Ovdje nadje hladni stanak svoj.

Ovdje Zrinski sa mačem u ruci
U grozovit bacio se boj,
Tu toliki oružani puci
Poljubiše smrću kamen tvoj.

Jest, o zviezdo slavna! tù počivaš,
Neodoljiv i sad tvoj je sjev;
Al si lice oblacî neskrivaš,
Tvoga roda viek te slavi spjev!

Ovdje slavni polumjesec pade,
Koprena mu vječni posta dar;
Sam je sebi tu svalio jade,
Za vieke mu tu izčeznù čar!

A krst slavni nad tobom zasinu,
Sam ga vječni pokloni ti bog!
Otačbini vriedne vriednu sinu
On podieli neizcrpiv rog!

Viek ćeš spomen ostati nam krasni,
Tvoj ugasnut nikad neće žar;
S tvoga će se uviek praha sjajni
Put nebesa podizati čar!

Viek će Zrinski naša dika biti,
Uviek čuti njegov će se glas;
Nikad njeg' nam neće tama skriti,
Dok nam zadnji neodbije čas!

A i tad će angjeoske čete
Milozvuki prigrliti sbor;
U sto glasâ, posred slave svete
Tad će rajski zatutnjiti dvor!

Žarkoljub Filipašić.

Državno uredjenje staroga Dubrovnika.

Prievod s ruskoga.

(Iz Žurnala Ministerstva narodnago prosveščenija).

(Dalje i konac).

Historici drže, da u Dubrovčana i nije bilo opće ruke iliti općeg jamstva — to je umovanje, po mojoj misli, skroz neistinito. U historiji ruskoga i drugieh slovinskih zakonarstva može se navesti mnoštvo institucija, što ih zakonarstvo veoma dugo mukom mimoidjaše a one življahu u narodu kao narodni običaji. Na pr. u Rusa dohodi spomen o mnogih institucijah istom u spomenicih od 15. i 16. vieka, ali se tada navode kao instituti, koji su se budi već preživjeli budi istom novu snagu i nov pravac zadobili tiem, što se je za njih zakon zauzeo. Što se kasno spominju u spomenicih, to još ne dokazuje, da ih prije nije ni bilo ili da su istom pojav onoga vremena, kada se po prvi put u izvorih spominju. To isto valja reći i za naš slučaj. Davna eksistencija opće ruke iliti jamstva u Dubrovčana ne smije se nikako već samo s toga zanijekati, što se u kasnijih spomenicih govori o toj instituciji kao o principu, koji više ništa ne vriedi, koji se je već preživio. Ugovorne su listine jedini osnov, na koji se pozivaju oni historici, koji ne priznavaju vriednosti te institucije za Dubrovnik; ele upravo ove listine govore o ruci samo kao o preživljeloj instituciji. Osim toga valja uzeti na um, da je većina stanovničtva republike dubrovačke, imenito njenjezinih župa, sastavljena iz čistieh Slovinjana, a Slovinjani zadržaše vazda, skoro do najkasnijega vremena, sve bitne uslove općinskoga života, medju njimi i opće jamstvo, kao glavni njegov osnov. Iz župa priedje opća ruka vrlo lako u sam Dubrovnik, koji se glede juridičkih odnošaja nije puno razlikovao od okružnieh župa, osobito po što nam spomenici za dugo ništa ne govore o institucijah, koje bi zamienile bile u Dubrovniku opću ruku. A tu zamjenu — djelo dubrovačkog zakonarstva iz 13., ili može biti čak iz 14. vieka — valja smatrati sa sviem prirodniem rezultatom razvijenog duha obrtničkog u Dubrovčana, po što se stari općinski red razvrže, a osili jedan društveni razred (vlastela) na štetu ostalieh, tako da sada više nije mogla postojati solidarna odgovornost sviju Dubrovčana izmedju sebe. I zbilja već polovicom 13. vieka poče im institucija općeg jamstva dosadjivati, zakonarstvo uze stješnjivati i ograničivati njezino djelovanje, a napokon bi i sav institut dokinut i zamienjen drugiem. U 14. vieku i kasnije vladaše kod Dubrovčana u njihovih medjusobnih odnošajih ovo pravilo: „za jednoga na drugom da nebude preuzma“. Opće jamstvo osta samo još na selu, i kod odnošaja izmedju Dubrovčana i susjednieh Slovinjana. Ostatak predjašnje institucije može se naći još u nekih ustanovah, koje se dugo održaše u Dubrovniku, tičući se čuvanja zemaljskoga mira sa strane same općine. Razumievam ovdje tako zvane

obhode i *stražu* protiv opakieh ljudi — to bijaše institucija posvema srodna sa češkim honjeniem i s ruskom gubom. Općinska straža bijaše u staro doba u Dubrovniku poglavito sredstvo za uzdržanje društvenog reda. Posebna straža bješe odredjena protiv vatre, na ime noćni obhodi, sastavljeni iz samieh gradskih stanovnika. I u provincijah dubrovačkih stajaše postojana straža protiv opakieh ljudi. Kad i kad ugovorio bi Dubrovnik sa susjedima, n. pr. sa srbskimi kraljevi, da se urede straže na krajinah obiju država (Puc. I. 31, 149).

Stare općinske ustanove o nutarnjoj policiji biše u 15. vieku i kasnije zamienjene organizacijom čitave povorke časti i služba, koje su stajale pod općim nadzorom kneza i viećâ. Ovamo spadaše: *ispravnici* (justitiarii) — petorica vlastele, što su nadgledali gradske mjere i vage i prodaju živeža; *gospoda noćna* (domini noctis) — devetorica vlastele, što su pazili na grad, imenito na fortifikacije te imali u gradu noćnu stražu; *masieri* (massarii bladorum) — tri vlastelina koji su nadzirali općinske hambare; *kacamorti* — petorica vlastele, koji su se starali za zdravlje, navlaš u slučaju kuge; dva vlastelina *officiales armamenti*, što su brigu imali za vojsku, i dva vlastelina *officiales laboriorum*, što su se starali za vodovode, ulice, mostove (Puc. I. XXIX).

e) *Organizacija pokrajinska* republike dubrovačke nije nam u svih svojih potankostih poznata. Samo nekoliko imamo podataka o organizmu pokrajinâ i o gdjekojih provincijalnih institucijah dubrovačkih.

Dubrovnik ne valja poredjivati s njemačkimi gradskimi općinami, koje postaše od saveza onakieh gradjana, što su medju jednimi gradskimi zidinami življeli, nemajući nikakvieh sveza sa okolišnim stanovničtvom. Već starodavno nazivanje Dubrovnika „župom" dovodi nas na tu misao, da je on, ako ne prije, a ono svakojako nakon kolonizacije slovinske i nakon ujedinjenja njegova sa susjednimi slovinskimi zemljami i općinami, postao središtem federacije sviju provincijalaca, te da su najraniji odnošaji i savezi medju gradom i župom bili i ovdje upravo oni isti, koji i u drugieh slovinskih zemalja. S vremenom rastijaše grad Dubrovnik, većinom na štetu susjednieh župa; jer su one prelazile sa svojimi gradići, seli, medjami i granicami „u državu i u oblast i u gospoctvo" grada Dubrovnika. Od tog doba postaje Dubrovnik „gospodom", koja su imala vlast „učiniti, stvoriti i gospodovati grad i župu" (Mikl. 217—219).

Šireći se ovako na račun susjednih općina, pribavi si Dubrovnik u 12. i 13. vieku karakter nevelike države, koja imadjaše svoj „rusag, vladanje i vlastelu" te življaše na svoju i nezavisno od susjeda. U 11. vieku prikupi Dubrovnik oko sebe ova mjesta: Župu, Gruž, Rieku, Zaton, Koločep, Lopud i Šipanj; u potonja tri stoljeća dopadoše mu jošter ostrva Mljet, Lastovo i Korčula. Župa Konavlje s Vitalinom smatra se u 14. vieku već kao „staro vladanje i država" Dubrovnika, koja je njemu „pristojala" kao stara plemenita baština (Mikl. 217). K starim dubrovačkim župam pripadaše još Ston i Rt. U knjizi reformacija izbrojena su pod g. 1319 ova mjesta okoliša dubrovačkoga kao *comitati vel gjupe*: Dračevica, Trebinje, Vrsinje, Konali i Rudine. „Država" dubrovačka kasnijega vremena obsizaše Ston, Konavlje, Župu, Slano, Lastovo, Mljet, Šipanj, Lopud, Captat, Janjinu i Pelješac (Puc. I. XXIX.; II. 155). Od nutarnjih se župa razlikovahu, kao i u Srbiji, tako zvana krajišta. Župe bjehu posastavljane iz više omanjih teritorijalnih općina. Sokol (u Konavljih), Trstenica, Osonik i druge općine spadahu medju dubrovačke župe. Napokon osim teritorijalnih općina, bijahu pokrajinskom životu dubrovačkom iz davna poznate općine zadružne, koje su nekoč u životu sviju Slovinjana imale veliko političko značenje. U Konavljih, Župi i drugih dubrovačkih pokrajinah žive seljaci još i danas u zadružnom savezu — *braća* (fraternitas), upravljani starješinami kao i u hrvatskih i srbskih zadruga (sr. Bogišić, pravni običaji, 22—23, 32, 39) itd.

Nekoje dubrovačke pokrajine imadjahu priličnu autonomiju. Taki bijahu otoci Mljet, Lastovo i Korčula. Oni življahu pod svojimi posebnimi zakoni i statuti te državu, kao i stari Dubrovnik, narodne

skupštine — *sabore*, kojim je pripadala vlast zakonarska i glavno upravljanje sviju općinskih poslova. U Korčuli dielilo se vieće kao u Dubrovniku na općenito (to je sabor), na veliko i malo; u Lastovu na sabor i malo vieće. Knezovi, pod naslovom konta (conte), upravljahu sudbenom i administrativnom česti te bijahu po svoj prilici i ovdje onako podloženi vieću kao u Dubrovniku. Bijaše još i sudaca, proveditora ili sindika (koji su kontrolovali kneza i druge institucije) itd. Mljet ne imadjaše iz prva onakove institucije, koja bi odgovarala dubrovačkomu knezu; ondje vladaše sabor, kao organ zakonarski, i opat (g. 1151 dobiše tu vlast lokrumski benediktinci) sa sudijami, kao organom sudsko-administrativnim. Konti pripominju se ovdje istom u 15. vieku, kada je dubrovačko vieće, miešajući se u poslove ostrva, umanjilo vlast opata. God. 1524 bješe svjetska vlast opata sa svim dokinuta.

Prem da se o ostalih pokrajinah dubrovačkih, koje su bile sastavljene iz starih slovinskih župa, ništa nigdje ne pripovieda, da bi imale bile posebne statute i zakone, ipak postojaše za cielo i ondje dosta znatna autonomija. Spomenici govore o saborih i starješinah kao najpoglavitijoj pokrajinskoj instituciji župa dubrovačkih.

O skupštinah župnih malo se znade. Samo toliko je poznato, da su se zvale *zborovi* (зборъ), i da su bile sastavljene „od svieh ljudi", t. j. od sviju članova općine, te su se mogle sabirati ne samo po želji općina, nego i dubrovačke gospode, da im se oglase razne administrativne naredbe. God. 1420 bješe poslalo malo vieće nekakova Nikolu Gjurgjevića u Trstenicu, s porukom, da prvi dan, kako u mjesto dodje, sazove narod u skupštinu: „zbor od ljudi učiniti, od svieh i njih, uvjedjbati od svieh rabota" (Puc. I. 148).

Dubrovačkimi župami upravljahu na dalje mjestne starješine — *naglaviti i bolji ljudi*. Oni djeluju kao glavni predstavnici župa. Taki predstavnici župa: Konavlja i Vitaline, kunijahu se god. 1391, u ugovoru izmedju Dubrovnika i velikog župana bosanskog Bieljaka (koji bješe povratio Dubrovniku njegove župe), na ime svojih župa, da će Dubrovniku vjerni biti: „da naglaviti ljudi i bolji od župa prisegu njih vjerom i dušom i kletvom, da budu vjerni općini i vlastelam dubrovačkim". (Mikl. 218). Spomenici ne kazuju pravo, koje je bilo značenje naglavitieh ljudi; ali ima razloga pomišljati, da su medju njimi bili knezovi i bani, koji se spominju u broju dubrovačke vlastele.

Što se tiče *knezova*, preko njih obavljaše Dubrovnik svoje neposredne odnošaje sa susjedima, osobito s gospodom bosanskom i srbskom. Na primjer god. 1375 bjehu poslani u Bosnu poklisari — knez Vitko Gučetić i knez Dinko Benešić, a g. 1382 u Srbiju knez Dragoja. Radi se o tom, da je u staroj Srbiji i kod drugieh južnih Slovinjana pravo vanjskih odnošaja pripadalo ne samo glavi države, nego i mjestnim vlastim, a to stoji u savezu sa slabiem za ono doba razvitkom državne vlasti. Pokrajinske vlasti, osobito pograničnih zemalja, braneći državu od vanjskih neprijatelja, zadobiše pod jedno s tiem i pravo, držati posebnu vojsku, osvećivati nepravde susjeda, voditi s njimi rat, utanačivati ugovore itd. (sr. Krstića rasmatr. o duš. zak. u Glasn. VII. 83, IX 98). Oni bijahu glavni posrednici kod utanačivanja trgovačkih i inih ugovora, i kod ustanovljivanja novieh odnošaja izmedju knezova i samostalnih općina. Knezovi, bani, župani i druga pokrajinska gospoda prisustvovahu obično kod utanačivanja ugovora, bijahu odredjivani za poslanike itd. To mogaše biti i u samom Dubrovniku: u svojih odnošajih sa susjedima, imenito sa Srbijom i Bosnom, upotrebljavaše on rado svoje pokrajinske knezove i gospodu za poslanike i posrednike (sr. Puc. II. XXIX).

I o *banovih* se govori, da su bili učestnici kod vanjskih odnošaja. Kad se činio god. 1254 ugovor medju Dubrovnikom i humskim županom Radoslavom „Martolo ban Vrsanković kleo se za svu vlastelu dubrovačku" (Mikl. 43). Isto tako, kad je g. 1253 učinjen ugovor medju Dubrovnikom i bugarskim carem Mihailom Asênom, tada je ban Martol Gulerivić „vrh duše svoje i sve općine dubrovačke

taj zavjet potvrdio držati i kleo se“ (ib. 40). Banova imadjahu u staro vrieme svi zapadni Slovinjani, ali osobito mila institucija bijaše to kod Hrvata i Srba. U starih se spomenicih oni u opće isporedjuju sa županima i knezovima te znače upravitelje ili starješinu pokrajinsku. Takovo se značenje može uzeti i za banove listina dubrovačkih: to bijaše institucija gotovo istog značenja s knezovima, to će reći, oni spadahu u red starješina i naglavitieh ljudi dubrovačkih župa.

U potonje doba bijahu *knezovi* i *kapetani* glavni upravitelji dubrovačkih pokrajina; oni imadjahu pod sobom više nižih činovnika: *knežake*, *kandje*, *tekliće* itd. (Puc. I. XXIX). Po selih bivahu posebne starješine, pod imenom kapetana i capo-villa (ib. I. 148).

Pr. V. Jagić.

Domaće životinje u raznih naroda.

(Od Lj. Modeca).

II.

Ovce i koze.

O porieklu domaće ovce i koze vladaju isto tako razna mnenja, kao i o porieklu govedâ. Jedni prirodoznanci tvrde, da je divlja pasmina, od koje domaća ovca proizlazi, davno već izumrla, a drugi opet vele, da domaće ovce vuku poriekIo od raznih divljih ovaca, štono još sada živu. I tako je sa svimi domaćimi životinjami. Znamo doduše, da su goveda, ovce i koze od davna već upitomljene i razprostranjene po svem svietu, al neznamo, odkuda tolike razlike medju domaćom životinjom i divljom s jedne i medju pojedinimi tragami s druge strane, a ote su razlike tako znamenite, da se nemože uztvrditi, da su nastale jedino uplivom uzgoja i podneblja.

Tako ima medju domaćimi ovcami tolikih razlika, da ih je Fitzinger razdielio na deset glavnih pasmina. Od dviju pasmina samo ima još i sada divljih ovaca, a to su: muflon i ovca kratkorepa.

Najizvrstnija i najplemenitija pasmina je ovca merinovka. Mnogi drže, da je donešena preko mora iz sjeverne Afrike, pa odtuda da joj i ime. Drugi opet tvrde, da je merinovki prava domovina od pamtivieka Španjolska i Portugalska. Merinovka se odlikuje najviše svojom osobitom vunom. Veličine je srednje, glave velike, gubice tupe. Rogovi su joj vrlo jaki, od korjena na stran zavinuti, pa onda poput šarafa uzvinuti. Samo ovni su rogati. U Španjolskoj imade sila tih ovaca, a osobito ih je bilo mnogo u prijašnja vremena, dokle je plemstvo uživalo velika prava; tako n. p. da mogaše svoje ovce pasti po svih brdinah i ravninah. Tad je imao jedan vlastnik po 80 hilj. ovaca, a u cieloj zemlji računalo se, da ih ima 4 do 6 milijuna. Naravno, da je toliki broj ovaca bio na uštrb ratarstvu. Radi osobite vrstnoće uvedoše merinovke i u druge zemlje, pa ima i u nas vlastele, koja goji bud čistu pasminu merinovkâ, bud merinovkami oplemenjenu domaću pasminu.

Od ostalih pasmina znamenite su još ugarska ovca (Zackelschaf) i ovca tustotrta (Ovis steatopyga). Ugarska ovca živi i u nas. Rogovi su joj uzviti, a vuna gruba, s toga se i može samo za prostije tkanine upotriebiti. Više ju goje radi mesa, nego li radi vune.

Ovca tustotrta, štono je razprostranjena po cieloj sriednjoj Africi, u Persiji i u Abisiniji, vune je biele i tako kratke, da se nemože tkati, a glave je obično crne. Sva crnačka plemena u Africi kao i Persiji goje te ovce u velikoj množini.

Ovce su krotke, uztrpljive i mirne ćudi, al uza to su bojazljive i strašljive. O osobitih kakovih svojstvih nema ni govora. Ovca se nikada ničemu nenauči, pa s toga si ni nezna nikada sama pomoći. Da ih čovjek neuze u zaštitu, do skora bi jih nestalo. Bojazljivost je njihova uprav smiešna. Šušne li štogod, poplaši se već cielo stado, a grmljavina i bliesak uzbuni jih tako, da uprav srću u svoju propast. U ruskih i azijatskih stepah zadaju pastirom mnogo muke. Nastane li naglo bura sa sniegom, razprše se sva stada, a ovce bjože kao bez glave amo tamo po stepi, padaju u rieke, u more, ili se pako sgrnu u hrpu pa se nedaju na nikakav način odtjerati, već mirno čekaju, dok ih vjetar sniegom nezapuše, da se od zime smrznu. Mnogi

put propadnu tisuće ovaca u jedan dan. Isto je tako s ovcami, kad se porodi vatra ili ako nastane povodnja. Dogodilo se, da je puna staja ovaca izgorjela, jer ih nikako nemogoše napolje iztjerati. U njekom mjestu zadušilo se čitavo stado ovaca, jer se od straha, što dva psa u staju dobježaše, tako stisnuše, reć bi u klupko, da se zadušiše. Ovca ima mnogo neprijatelja a uza to je još podvržena mnogim bolestim. U nas napada na nje vuk, u Aziji, Afriki i Ameriki velika mačad a u Australiji Dingo i vuk torbonoša. Pa i medo ukrade kadkada po koju ovcu; a orli i jastrebi grabe jagnjiće. Od raznih bolesti, s kojih ovce mnogo trpe, najgora, je vrtoglavica, koju prouzroče crvi, štono im se u moždane uvuku. I u utrobi imadu često svakojakih crva, a najviše ih muči tako zvani metilj. Osim toga trpe još često i s papkobolje, boginja, opaučenja i raznih drugih bolesti.

I koze su veoma koristne domaće životinje, čemu je najbolji dokaz, što su sada gotovo po svem svietu razprostranjene. U Aziji, Africi i Evropi živu već od pamtivieka a u Ameriku i Australiju dovezoše ih Evropljani. Imade jih mnogo tragâ i divljih i pitomih. Od divljih je najznamenitiji kozorog (Capra Ibe), štono živi u Alpah i drugih južno evropskih gorah kao divljad, i bezoarska koza (Hircus Aegagrus), koja živi u gorah srednje i zapadne Azije. Od ove potonje, kaže se, vuku porieklo naše domaće koze, premda opet mnogi tvrde, da one proizlaze od više divljih rodova. Od 12 pasmina domaćih koza najznamenitije su angorska i kašmirska koza. Angorska je koza vrlo liepo izrašćena; nogu je osobito jakih, a vrata i glave kratke. Rogovi su joj razito zaviti, a rogati su i jarci i koze, samo što su u koze rogovi po nješto manji. Osobito je krasno runo angorske koze. Ona je sva obrasla dugačkom, finom i svilolikom vunom, samo glava i ušesa obrasla su kratkom dlakom. Oba spola imadu brade. Runo je ponajviše sasvim bielo, riedko kad žuto ili pjegavo. U ljetu izpada vuna iz runa poput pahuljicâ, nu za kratko vrieme naraste nova vuna.

Čini se, da je starim bila angorska koza sasvim nepoznata. Belon je barem prvi, koji spominje i to u 16. vieku njeku vrst koze, koja imaše runo fino poput svile i bielo poput sniega. Kasnije se sve više upoznaše s koristnom tom životinjom. Ime vuče od malenoga turskoga gradića Angore u Maloj Aziji. Odavle je razprostranjena po ostaloj Aziji pa u novije vrieme iznovice u Evropi. U pravoj domovini angorske koze vlada u ljetu velika vrućina a u zimi dosta velika studen, koja traje 3—4 mjeseca. Kada na gorah hrane nestane, utjeraju koze u staje, a sve ostalo vrieme sprovedu na paši. Vrlo su ćutahne i nježne, čist i suh zrak neobhodno im je potreban. U ljetu im peru i češljaju više puta runo, da bude čim ljepše i čišće.

U samoj pokrajini oko Angore ima do 800.000 koza, a u takovoj su cieni, da s mjesta plaćaju za jednu kozu 12 do 16 talira. U travnju strigu im vunu. U samoj Angori dobiva se 2 milijuna funta vune, koji vriede 1,200.000 talira. 20.000 funta potroši se u zemlji na razne tkanine a sve ostalo izvozi se u Englezku. U Angori trguje svaki gradjanin vunom.

Čim je koza starija, tim joj je vuna lošija. U jednoljetnih je koza vuna najljepša, u dvoljetnih je već lošija, a od četvrte počam još lošija, u 6. godini ih obično kolju, jer im već vuna nevalja.

Čim se raznio glas o vrstnoći angorske koze, stadoše ju uvadjati i u druge zemlje. God. 1765. uvezoše jedno stado angorskih koza u Španjolsku; god. 1787 dovezoše ih njekoliko stotina u Francezku, a odavle u Toskanu, dà i u Švedsku. Od god. 1854 uvadjaju se u Francezkoj sve više angorske koze, pa tu uspjevaju vrlo dobro, pače hvale se, da je vuna od francezkih koza još finija od vune prvobitnih angorskih koza. U Francezkoj ih hrane ponajviše u stajah sienom, slamom i posijami, nu u Španjolskoj, gdje je podneblje toplije, uspjevaju vrlo dobro na paši u gorah i visočinah. Vrlo rado ližu sol, a čista voda vrlo im je nuždna. Neškodi jim ni vrućina ni studen, samo kad ih ostrigu, tako su ćutahne, da se lako razhlade, pa onda uginu. Isto jim tako škodi prekomjerna vlaga.

Dobitak od svake koze računa se po prieko na godinu na 24 franka (skoro 10 for. a vr.) Obće je sad zavladalo mnenje, da je gojenje angorskih koza mnogo koristnije od ovčarstva. Po svoj prilici bi i naše podneblje prijalo angorskoj kozi, pa s toga bi svakako valjalo pokušati i osvjedočit se o tom. Nebi li to koj imućniji naš rodoljub učinio? Morda bi se tim osiromašenomu našemu narodu otvorilo novo vrielo za polakšicu i poboljšicu materijalnoga blagostanja!

Nemanje je koristna kašmirska koza. Ona je dosta malena, al pristala pogleda. Noge su joj trsnate, kopita ušiljena, vrat kratak, a glava prilično debela. Rogovi su joj srhati, koso natražke uzviti. Obrasla je dugačkom kostrieti (Grannenhaar), pod kojom ima izvanredno fine, pavuljaste vune, samo glava i ušesa pokrivena su kratkom dlakom. Masti je različite, najviše srebrnasto-biele ili žutkaste, al ima i žutih, surih i crnih. Vuna je u bielih i žutkastih koza biela ili bielosiva, a u mrkih je pepeljasta.

Prava je domovina kašmirskoj kozi Veliki i Mali Tibet, a ima je i u Buhari i kod Kirgiza. U Tibetu živi u gorah, pa joj neškodi ni najstroža zima.

Dugo se nije znalo, od koje se životinje dobiva vuna za najkrasnije vunene tkanine. Tek francezki liečnik Bernier putujuć god. 1664 sa velikim mogulom po Tibetu upozna kašmirsku kozu. Od njega saznadoše Evropljani pobliža o njoj.

(Dalje sliedi).

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Dne 11. o. m. čitaše akademik g. Torbar u sjednici matem. prirodoslovnoga razreda razpravu: „Pobirci za zemljoslovlje Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“, što ju posla pravi član akademije g. Živko Vukasović. Držeći i vodu važnim faktorom zemljoznanstva, uze g. Vukasović razpravljati najprije o vodi, te razdieliv ju na sladku, slanu i rudnicu vodu, navede sve rieke i znamenitije veće potoke, kao što i jezera Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, zatim izbroji i opisa slane vode, dodavši jim, na koliko su iztražene, osebnu težinu i naznačivši, koliko imade kod svake u jednoj funti soli. Prešav na vode rudnice, opisa kupelji i kiselice i to: Apatovac, Daruvar, Jamnicu, Krapinske toplice, Lasinju, Lipik, Stubičke toplice, Sutinsko, Topusko, Lešće i Varaždinske toplice, dodavši kod onih, koje su iztražene, kemičke sastavine, toplotu, posebnu težinu i koliko vjedara kod pojedinih za 24 ure izteče. Opisav virove nafte, kamenoga ulja, pakla i ugljikovodika, priedje na opisivanje kopna, te označi sve znamenitije gore, doline, klance i kotline, zatim ravnice i špilje. Tada priedje na stvorbe (formacije) te uzamši stvorbu rulje i kristaličnih škriljavica za I. temeljnu stvorbu, uze razpravljati o različnih vrstih rulje, o bliestniku, brusilovcu i to prabrusilovcu (phyllit). Zatim označi temeljne stvorbe podredjeno kamenje a) rogovicu ili amfibolit, b) bjelutkovac (quarnit) i c) vapnenjak. Razprava se svrši II. stvorbom granita. — Čitana razprava samo je odlomak veće razprave, kojom želi g. Vukasović sastaviti geognostičku sliku Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

U istoj je sjednici pravi član g. Ljud. Vukotinović predao svoju razpravu: „Pokus monografije runjika po sustavu fisiografičnom.“

U **Gospiću**. (Dopis). „Mi mrosmo, dok su oni spali“: to što puta tudjinu, nadutu a premudru spomenusmo, kad bi nas korio i kudio, da mu nismo ravni što je znanja i umjetja. Tko da postiže znanje i umjetju bdijuć na pušci kao bdijuć na knjizi i u djelaonici umjetničkoj!

A tko je zaostao izza ostaloga svieta u našoj trojednici, kao uprav mi krajišnici?

Pa kako i nebi zaostali, kad neprodje ni njekoliko desetak godina, da se pobij s Turčinom na kordunu, podji kući k rálu i motici, a već na pó puta grme mužari, prašte puške male, bubnji zveče, da onako gladan i žedan, znojan i krvav opet ideš da se opet biješ — kako nebi zaostali u znanju i umjetnosti, u gospodarstvu i obrtu?

Moradosmo ostavit drugomu da se za nas uči i za nas brine. Al je zemlja naša krševita i skromna, pa se nedalo tudjoj gospodi dugo se u njoj bavit, da vide što je i kako je, pa da nam progovore jezikom

koga razumjemo, da nam dadu radila po našem duhu i za našu ruku.

Znanost i umjetnost neda se uciepit, i valja iskru iz duše izvabit, pa razpirit srodnijem dahom.

Hvala bogu, presta „komšijski jogunluk“ te se žive liepo na komšiluku, i mi uzesmo pušku „k nozi“.

Imamo kad pomislit, da nam je stizat ostali izobraženi sviet, da nam je prazno mjesto u hramu prosvjete.

Evo se ukaza i u krajini hrvatska knjiga kano lasta izza ljute zime, pa evo veće i gospodarstvena družtva.

Nasmjehne se tko, gdje velim „veće“, al tko zna kako u nas pred malo godina bilo, reče i „bogu hvala!“

Dne trećega stud. sabra se u Gospiću prva glavna skupština gospodarstvena družtva.

Predsjedovao gospodin pukovnik, prisustvovao liep broj nadčastnika, častnika, graničara i — nitko više.

A pozvani su bili svi! —

Što se u skupštini razpravljalo, nije važno: tek je djelovat počela; al važno je to, da je počela, i ovaj početak pozdravljamo kao osvitak novoga i sretnijega dana, te ga vam priobćujemo jer znamo, da vam je naš boljak i napredak na srdcu.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Stope Hristove, čto ih někad napisao na jeziku Latinskom Toma Hammerken, koludar s. Augustina; a sad ih na hrvatski jezik prěveo Fran Kurelac starinom Ogulinac a rodom iz Bruvna u Krbavi. Slovi Drag. Albrechta u Zagrebu 1868. U 16-ni str. 380 i XXIV.

Sve što bi pomnjivi čitalac ob ovoj knjizi reći mogo, kazao je g. K. u posveti djela preuz, g. biskupu djakovačkomu ovako:

Učinio si poklon velmi plemenit Slovinskomu rodu na jugu, čim si dopustio, da o Tvojem trošku ovu knjigu prěvedem. Njezina je hvala nad vsaku pohvalu. Još tri godine, te budu četiri věka, da je njezin pisac prěminuo: ali slava ove mu knjige ni danas povenula nije. Toma je prěveden mal da ne u vse jezike čitavoga světa (te koliko put u kděkoje prěveden!) niti zna bibliografija izakoju knjigu, oliš svetoga pisma, da je toliko put tiskalicom prošla, koliko te Stope Hristove. Nisu je ni naši stari zaboravili: vsakoga se věka nje obstanka koji taj pisac pojavio, sad u jednoj sad u strani drugoj, koji te mirisne jabuke našemu je narodu poskitio. Nu si pripomenuv, da nam se narod od onoga doba koju mrvu ujedinio (bar mu se srdca primakla) a i jezik mu podobro s one gredice, na kojoj tad stajaše, odskočio: pomislih, da je podobno Tomu onim odělom zaoděsti, koje se danas nosi, te ga prěoděvenâ prěd Tvoje lice iznesti.

Evo ti ga! Nije to knjiga za jedno čitanje. Bio li ti sladak na jeziku crkvenom: ugodan ti bio Toma i na jeziku narodnom! Čto je s moje: vsu silu jezika Hrvatskoga na njega sam uložio, i koliko sam mogao, toliko ga okitio i uresio. A nisam ni mogao činiti inako: er čto je dostojno po sebi, tomu (ne trěba, nu mu) dolikuje i lěpo odělo. Ako je visok nauk: *sebe poznavat,* čto nam ga već Grci ukazivali; a to je, kao vitica o vitici na veruzi kakvoj, prěuljudan nauk: *sebe se odricat;* i jedva se mogu usta naći na zemlji, koja su ga tako od srdca komu prěporučala i uznosila, kako Toma. Nipočem ga čověk višji med braćom ne stadè, kako po njem; nipočem ga bratinstvu ljudskoga roda tako ne razuměsmo, kako po njem; nipočem nepravednika i silnika, razbojnika i krvnika, što nam dušu pritisnuo i u njoj se zagnězdio, bolje ne obrvasmo ni suzbismo, kako po njem. S takvâ se nauka čistije božastvu priziremo, takov je nauk stare pogane razplašio, i Jeropljane nad vse narode světa podig'o i uzvisio. Otaj nauk Isukrst ljudem s neba je dones'o i životom potvrdio; a Tomi hvala, čto nam ga beseědom osladio i k srdcu prilěpio.“

— Koledar hrvatskoga pjevačkoga družtva „Kolo“ za god. 1869. Tečaj I. Sa slikom predsjednika g. Mije Krešića. U Zagrebu tiskan slovi Drag. Albrechta u 16-ni 7 araka i 84 str. a prodaje se u knjižari Svetozara Galca po 1 for. Osim običnoga koledara, biljegovne ljestvice i dnevnoga zapisnika ima taj koledar dobro pisanu poviest „Kola“, članove i povjerenike istoga družtva, pjevačka družtva u trojednoj kraljevini, pravila „Kola“ i više rado pjevanih pjesama.

— Hervata, političkoga časopisa izadje sutra I. sv. u 8-ni str. 48. Slovi Drag. Albrechta izdaje i uredjuje dr. Matok. Ciena 1 for. 10 novč.

— Gitane, zanimiva romana, što ga izdaje g. Hartman, izašo je u hrvatskom prevodu i VI. svezak, posliednji prvoga diela; isti g. obećaje da će izdati i drugi dio, koj je pod drugimi naslovi kao poseban roman nastavak Gitani.

— Izvrstno česko „Siloslovje" od Ivana Kopeckoga preveo je V. Mařik i dao ga tiskati. Knjiga će imati 13—15 tab sa 170—200 drvoreza, te će biti u siečnju b. g. dotiskana. Tko se predbroji do naznačenoga vremena, dobiti će knjigu za 70 novč., kašnije će se ciena povećati.

— Pozdrav Mariji, čitamo u „Pozoru" zove se molitvenik, po sastavcih grofice Flavigni (spisateljice mol. „kršćansko djetinstvo"). Knjiga obsiže 596 str. sa 4 bakroreza i kamenopisnim naslovom. Ciena 1 for. 20 novč.

— G. Jovan Filipović u Biogradu, izdaje prevod francezkoga romana „Golub". Ciena mu je 70 novč.

— G. Jovan Dragašević izdaje sada podpunu zbirku svih svojih pjesama. Biti će ih preko 70 na liepoj artiji, 12 tabaka osmine i stoji 1 for.

— G. Filip Glogić u Biogradu izdaje „Ručni ključić za gradjanski (srbski) zakon". Ovo je po azbučnom redu tako udešeno, da svaki može naći u gradjanskom zakoniku paragraf, koji mu treba. Knjiga će iznieti 4 tabaka i stoji 20 novč. Novci neka se šalju pečatnji N. Stefanovića u Biogradu.

— „Besjeda svetoga Vasilija na šestodnev". Preveo episkop Gavrilo. Izdao Andrija Stanković redar. činovnik u miru. U Biogradu u štampariji Nikole Stefanovića 1868. Na 8-ni 185 str. i 3 l.

— „Srbske narodne pripovjedke ponajviše kratke i šaljive". Skupio Vuk Vrčević. Na svietlo izdalo „Srbsko učeno družtvo" 1868. U državnoj štampariji u Biogradu. Na prodaju u knjižarah zagrebačkih u velikoj 8-ni 8 l. predgovora i 243 str. Ciena 70 novč.

— „Djela Jovana Subotića". Knjiga VI. Pjesne dramskei: Miloš Obilić. Bodin. U Novom sadu, u štampariji Ign. Fuksa 1868. Na 3 l. 310 str. u 16-ni.

— Naštampano je „Jugoslavensko pomračenje ili smrt kneza Mihajla". Napisao Ljubomir Danilović. U Biogradu, štamparija Nikole Stefanovića 1868. Na 16-ni 76 str. Ovo je prva polovina, a druga će izaći do nove godine.

— „Srbske narodne igre", koje se zabave radi po sastancih igraju. Na svjetlo izdalo „Srbsko učeno družtvo" 1868. U državnoj štampariji u Biogradu. Na prodaju u knjižarni V. Valožića u Biogradu. Na 8-ni 3 l. 81 str.

Narodno kazalište. Prigodom predstave Suppéove šaljive operete „Veseli djaci", koja je u utorak dne 10. t. m. imala mjesto, osvjedočismo se opet, kako dragocieno gradivo za pjevanje posjeduje naša mladjahna pjevačica gdčna. Kösslerova — šteta bi bila, da bi joj marljivosti ili prilike uzmanjkalo, da ga valjano ne izradi. Ovaj večer pjevala je Liziku i obćinstvo ju često ohrabrujućim pleskom odlikova, neka ju to podbode na neumornu radnju, jer nemože bez ploda ostati, a kod takovih okolnosti i tako temeljite nade na uspjeh vriedno je raditi. — Prekrasno djelovanje u toj opereti ostaloga osoblja tako predstavljajućega, kao i pjevajućega, poznato je već našim čitaocem iz prijašnjih izvješća.

Pred operetom predstavljala se prvi put jednoaktna vesela igra „Pozvat ću si kapetana", što ju je polag E. Labiche-a i Marc-Michela pohrvatio Edo Zvonimir Josipović Asanger. Radnja je u kratko sliedeća:

„Naslov igre ona je čarobna formula, kojom mudra gja. Prosanova kroti svojega muža i od njega sve postiže, jer je ljubomoran na kapetana Kosovića i sve voli prije pretrpjeti, nego ga vidjet u družtvu svoje žene. On joj ostavlja u ruci ključ svoje blagajne, koj mu ona njekoč izmami, i čini sve, štogod joj se uzhtje, samo da nepozove k sebi toga strašnoga čovjeka. Čarobna sila tih rieči tek onda izčezne, kad tako izmučeni suprug čuje, da se kapetan ženi, to rieši čarobiju i uzpostavlja ga opet u njegova prava."

Ta tema izradjena je francezkom finoćom, obiljuje dosjetci najbolje vrste i duhovitim dialogom; naravno je daklje, da se dopasti mora, kao što se i kod nas dopala.

Glavne uloge bile su u rukuh g. Freudenreicha (Prosan) i gdčne. Bajzove (Jelisava), što ih obadvoje običnom svojom routinom na zadovoljstvo obćinstva izvedoše.

U četvrtak dne 12. imali smo opet novi komad u 1. činu „Velika radost — velik strah!“ od gospoje E. de Girardin, preveden takodjer po gore imenovanom hrvatskom književniku. Sav čin sastoji u pripravljanju dviuh nježnih duša t. j. staroga vjernoga sluge Noëla i Bianke, kćeri gospoje des Aubiers, kako da posliednjoj jave, da se je njezin sin Adrien, o kojem misli, da je poginuo u boju, natrag vratio u podpunu zdravju — jer znajući, da ju je tako porazio strašni glas o njegovoj smrti, da ju obori na samrtnu postelju, boje se, da nebi radostni glas o njegovu povratku tako oslabljelu u istinu ubijo. No što se oni u svojoj nježnosti neusudiše priobćiti joj — slučaj joj odkrije — ona padne u naručje svojega povrativšega se ljubimca — srdce joj se uzruja, uzdrma, no ne pukne — radost neubija!

To djelo sliči najfinijemu akvarelu — kako ga samo tanahna ruka nježne žene naslikati može — osobito prilika nježnoga staroga sluge pošla joj je za rukom. Ta prilika mora silno djelovati na svako obćinstvo, ako samo dodje u ruke vješta predstavljača. Mi smo tako sretni bili, jer nam ju je g. Freudenreich uprav valjano predočio. I Bianka ima liepih pojedinosti, koje je gćna. Perisova uprav na ljubežljiv način izvela. Gospodična Bajzova imala je takodjer zanimivih trenutaka, osobito prema koncu komada. Ostale uloge su nješto u zadak stavljene, no bijahu podobro izvedene po gospodičnoj Ružički (Matilde de Pierreval) i gg. Brani-u (Adrien) i Banu (Oktav).

Prije te novosti predstavljaše se Kotzebueva gluma „Seoska kuća na drumu“, gdje se u raznih preoblakah odlikovahu gćna. Perisova (Milka) i g. Freudenreich (Baltazar). G. Mandrović (gospodin Lorić) podupirao ih je svojom suhoparnom komikom uprav prekrasno.

U subotu dne 14. opetova se već iz posljednje saisone poznata drama puna efekta „Adrienne Lecouvreur“ a u nedjelju dne 15. Moliérov umotvor „Namišljeni bolestnik“ poznat iz prijašnjih ovdješnjih predstava pod imenom „Misli da je bolestan“.

U obih komadih odlikova se tada osobito gospodična Perisova, u prvom komadu kao Adrienna a u drugom kao nestašna sobarica Toinetta. Ove saisone igrala je istu ulogu samo u prvom komadu a u drugom zamjenila ju je darovita njezina zamjenica u toj struci, gospoja Sajevićeva. — I ljetošnja Adrienna gospodične Perisove učinila je na obćinstvo dubok utisak — i uprav uznjela ga je mjestimice — a Toinetta gospoje Sajevićeve takodjer je postigla liep uspjeh. U „Namišljenom bolestniku“ bijahu nove gdčne. Bajzova (Bellina) i Ružička (Angjelika) i obie uspješe. —l—

Svašta. Gdčna. Malingerica, mnogo hvaljena pjevačica kr. monakovske opere, obolila je i mora da ide u južnije podnebje.

— Glasoviti skladatelj Rossini umro je u Parizu 14. studena. Njegov životopis priobćit ćemo u sliedećem broju.

Zagonetka. *

(Od Josipa Platnara).

Majka sam ja puna slave
I ljepote ovog svieta.
Kćercu imam al bez glave
Nu jednaku seb' na ljeta?
Tko na poziv moj polazi
Da u krugu kćerce radi;
Pa na djelo dobro pazi,
Taj netrpi nikad gladi.

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 49. Konjićev skok u br. 44. riešiše gg.: Fužinarac u sirotištu zagrebačkom, M. Vidmar, St. Tomić, Pero Veljačić u Zagrebu, Vjekoslava Sachieva i Marica Rendulićeva.

Odgonetka (konjićeva skoka u br. 44.)

Mru gradovi uzdignuti
Od kamena stanovitâ;
A od umrle čovik puti
Žali 'er nîma vječnih lîta.
Ah ponosna naša ćudi!
I jest jošte tko se vara,
I u životu tvrd se sudi,
Videć kami da s' obara.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 436. Iv. Fiamin, kanonik, 437. Iv. Durbešić, veletržac, 438. Giov. Francovich, trgovac, 439. Avelin Čepulić, žup. sudb. st. prisjednik, 440. Iv. Manzoni, predsjednik ž. s. st, 441. I. D. Rinaldi, ž. fizik, 442. D. Maichsner, pris. ž. s. stola, 443. Lj. Otto, upravitelj županije, 413. J. Ferlan, kot. sudac, 445. Erazmo Barčić, odvj., 446. bar. G. Vranicaui, 447. Vjekoslav Dall' Asta, odvj., 448. Ivan Marković, ravn. realke — svi iz Rieke. 449. Franjo Kreminger, prof. na rakovačkoj realci. 456. Gdja. Terezija Deželićeva u Čakovcu. 451. Egersdorfer Hugo, 452. Körbler Ferdo, 453. Hinko Gregorčić, auditor-nadporučnik u Petrinji. 454. Vladoj Perko, odvj. u Varaždinu. 455. Dr. Antun Jarz, c. kr. šk. savjetnik, 456. dr. Josip Sajez, c. kr. financ. savjetnik oba u Ljubljani, 457. Učitelji c. kr. glav. učione u Rakovcu. 458. Petar Tomić, profesorand u Beču. 459. Antun Gornik, prebendar u Zagrebu. (Dalje sliedi).

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 47. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

(XII. dalje).

Vladimir je već blizu Žiline. Komorovski je ostao sam u doljnjem Trenčinu i u Njitri; sam se bije sa starim Pankracom. Ljetava i Strečno nisu još spremni, zato čeka Vladimir na širokom polju nedaleko od mjesta, dok bude sve gotovo. Tako je Žilina po treći put neprijateljem obkoljena, po treći put pogledava Vladimir na njezine visoke kule! Nu negleda on samo visoke kule i tvrde bedeme, nego si u duši svojoj predstavlja mnogo drugih obraza, do kojih mu oko nemože doprieti.

Već je noć a Vladimir bludi jošte samotan, ogrnut dugim bielim plaštem po poljanah žilinskih. Niti znade, kamo ga noga nosi, niti kamo ga oko vodi, nego samo čuje u duši svojoj glas, koj mu veli: „U Žilini je tvoj život i tvoja smrt“, pa tomu glasu on i vjeruje; nemogućnosti misao njegova nepoznaje! Stane na pustom polju i gleda na Žilinu, a iz prsiju izlane mu se poviše puta: „Zašto sam te vidio? Ti si me odvrgla, ali ja te nemogu zaboraviti. Noć i dan svjedoci su moje bolesti, ali ti mi se nećeš smilovati! — Sviet misli i ti misliš, da Vladimir nezna za nikakvo ljudsko čustvo, da je njemu jedina radost pogled na krv i nesreću ljudsku; da se on kod požara grije i biedom nedužnika razblažuje; ali toga nezna niti sviet a ni ti, da sve to Vladimir radi tebe čini, da hoće time žalost svoju raztjerati?“

Tamna se noć začela bieliti; od istoka zora rudi; sjajne se zviezdice tresu kano da se boje, da im valja naskoro pasti; i zbilja leti jedna za drugom s nebeskih visina. Sunce izskočilo izza gora i pozdravlja plamenim svojim okom široke krajeve, a noćca zamumljala muklim glasom i u jedan hip nestalo je iz cieloga Považja, kano da ju je ošinula kletva dnevnoga svjetla. Vidjeti je, kako se sve iz noćnoga sna budi i kako se već dim nad selišti vije. Vladimir bludi sam po polju, gleda tužnim okom na žilinske kule, ogrne se još bolje širokim, bielim svojim plaštem, te makar da nije cielu noć okom niti žmirnuo, podje ipak brzim korakom u svoj tabor. Poznati mu je već po naglom koraku, da to nije prva noć, koju je budan probavio.

Cieli tabor počiva, samo se straže šeću brzim korakom po svom stanovištu, jer je jutro prilično hladno, a britki vjetar popuhava, da im sve suze iz očiju padaju. Vladimir se vrati u tabor, pregleda straže i ostane kod njih, jer je odavlje najljepše pogledati na mjesto i najsgodnije pošiljati glasnike na Strečno i u Ljetavu.

Sunce se diže kano plameniti obruč nad obzorje, a iz Žiline leti mladić odjeven na vojničku prema neprijateljskomu taboru. Konjić mu prebire nožicami kano da pleše, baca glavom i hrže, kano da se raduje jutarnjemu svježemu povjetarcu. Mladić sjedi na njem zamišljen i popušta mu uzde te se samo kadikad ogleda, bude li već skoro u taboru. Po njegovom držanju, po očijuh i po licu lasno se je domisliti, da to nije obični čovjek; liepo mu i vitko tielo svjedoči takodjer za vatrenu dušu. Leti, leti mladić na svom hatiću i eno ga već kod prvih strana, gdje Vladimir stoji. Tude se najavi, da ide iz Žiline i da je rad s Vladimirom govoriti.

— Tako? Iz Žiline? oglasi se Vladimir i obrativ se k jašiocu nastavi: Ja sam Vladimir. Što želite?

Mladić pogleda Vladimira, koga bi mogao poznati, ali se sada dosjetiti nemože. Pa to nije ni čudo, jerbo se Vladimir mnogo promienio; oko mu je upalo, a lice probliedilo.

— Gospodine, što vam saobćiti imam, to netreba nitko drugi od vas znati.

— E dobro. Podjimo daklje malko van iz tabora.

Jašilac skoči s konja, preda ga u ruke straži i ode pješke s Vladimirom na širiko polje. Uprvotoč mučahu oba, dok se napokon neoglasi Vladimir:

— Nu što imate nova u Žilini?

— Šalje me k vam Pankrac, kapetan žilinski s pozdravom, da bi želio s vami u prijateljski savez stupiti.

— Tako? Pa zar on zbilja može pomisliti, da bi Vladimir htjeo sa Žilinom držati, u kojoj je sve izgubio? zapita ga trpko Vladimir.

— Mislim, da niste ništa izgubio, kad niti ništa u Žilini niste imao.

— Ništa nisam izgubio? A poznaš li ti Marijo? zapita ga hitro Vladimir i uhvati za ruku.

— Koju Mariju? pitaše Žilinčan.

— Ti iz Žiline, pak da nepoznaš Marije? reče jedkim glasom Vladimir i namrštiv čelo pogleda prvi put nješto bolje u obraz svomu neznanomu drugu te zavikne: Čovječe, ja bi te morao poznati. Ti si sam Pankrac — i lažeš kad pitaš: „koju Mariju?“

— Pogodio si, ja sam Pankrac glavom — i hotjeo bi se s tobom pobliže sdružiti, premda su nas dosele načela naša dielila. Vladimire, znadem dobro, koju ti Mariju misliš, ali mi se čini, da slabo za nju mariš, kad hoćeš da uništiš Žilinu; jer, vjeruj mi, istina je živa, da će s njom i Marije nestati, da će i ona poginuti!

— Neće, nesmije poginuti! Na to prisiže evo Vladimir. Ona je mene u svojoj oholosti odvrgla; Vladimir će pokoriti Žilinu, hoće on da vidi pred svojima nogama cielo mjesto — a onda će joj reći: „Uzmi si, što želiš“ i položit će joj k nogama Žilinu i ona mora spoznati, što je Vladimir, što je njegova ljubav i možda će joj se ipak njezino tvrdo srdce omekšati!

Čini se, da je Vladimir zato popustio uzdu svojoj strasti, što je vidio pred sobom ne običnoga čovjeka, a valjda i zato, što se je nadao, da će to i Marija doušiti; nu da zbilja tako osjeća, kako govori poznati je po tom, što se cieo trese. Milko gleda nanj čas žalostivim čas opet mirnim okom: nu da mu to nije baš milo čuti, vidi se iz njegova zažarena lica, ali sada se mora pretvarati, kano da zato mnogo nehaje, nego da ima posve inih stvari na pameti. Zato ga pita:

— Ako li Žiline nedobiješ?

— Tada hoću, da pod njezinimi bedemi poginem.

— Ala je to liepo, Vladimire, da ti tako ozbiljan muž na slabo djevojče toliko misliš, kano da ti ništa svetijega na tom svietu nema. Mislim, da ti je prijateljstvo s Komorovskim ipak milije, jer si po njem na Strečno došao?

— Ha, ha, ha, nepoznaje sviet Vladimira. Komorovski i Marija! Što mi je do Komorovskoga, kad nemam Marije?

— Možebiti da te je Marija zato tako oholo odpravila, što s Komorovskim držiš?

— U tri sta! Možda sbilja istinu govoriš. Komorovski hoće da uništi cielu obitelj Dlhohorskovu. Ha, ha, a ja sam mu se dao prevariti za jedan biedni gradić, koga smo zajedno ukrali? Ha, ha, ha.

Milko se prepanuo s Vladimirovih rieči; vidio je, da se s njime ništa neda začeti. Već mu počima biti tiesno, jerbo jošte nikad nije vidio takove strasti; svakojake mu se misli rojiše po glavi. Čudno je zaista bilo pogledati na ta dva druga. Jedan strašću upaljen koracaše brzo, a drugi idjaše mu zamišljen o boku. Nu na brzo se opet Milko sabere i uze dalje govoriti:

— Vladimire, ako hoćeš, možeš imati Strečno i nebudeš se morao sam na sebe jaditi; pusti Komorovskoga i sdruži se sa Žilinom, to ti obećajem, da će ti moj otac ostaviti gospodstvo nad Strečnom. Istina je, da bi morao izprva u njegovom imenu vladati, ali kad on umre, evo ti dajem pismeno, kano nasljednik svih Pankracovih dobara, da će Strečno do vieka tebi ostati. Učini to, Vladimire i oslobodit ćeš se Komorovskoga, koj te i onako za slugu i za svoje orudje smatra, a ostat će ti ipak, što si po njem dobio.

— Što je meni do tvojega Strečna? Neću niti vas niti Komorovskoga. Daj mi Mariju a uzmi si sve i bit ću zadovoljan.

Milko pogleda Vladimira u oči, uzpali se kano da su mu njegove rieči dušu probole i stisnuv ramenima reče:

— Ja ti je nemogu dati! i to takvim glasom, da je Vladimir stao i zaviknuo:

— Nemožeš? Daklje i ti ljubiš Mariju? Dakako! što pitam? ta čitam ti na očijuh — nu bog ti pomogo, nereci mi, da i ona tebe ljubi!

— Vladimire, daj me samo poslušaj. Dodjoh, da ti ponudim svoje prijateljstvo, a ti hoćeš od mene, što u mojoj moći nestoji?

— Muči, muči! Čemu si došao u moj tabor? U mojoj si moći, čuj daklje moje rieči: Sve vam je uzalud. Ja ništa neću — nego Mariju, a kad budem nju imao, svega ću se drugoga odreći!

XIII.

Pan rihtar žilinski odkako se jednom raztužio, nemogaše se više razveseliti. Gospoda su znala, koliko je biedan, ali nitko drugi niti u mjestu niti u njegovoj kući nije se mogao uzroku njegove tuge domisliti. Nu starcu se napokon nitko ni nečudi; ali nema čovjeka, koj se nebi čudio Milku Pankracu, kako je i on objesio ponositu glavu te malo govori, a u pogledu i cielom držanju kako mu je nestalo od njekoliko tjedana svake mladenačke živosti i svježosti. Svaki to već dobro znade, da se sa rihtarovom Marinkom rado gleda, pa zato se i svaki čudi, zašto je tako nujan, kano da ga je mraz popario. Malo sad bježi u Turoc, malo na Stari grad, već svejednako u Žilini sjedi. Zar možda kod svoje Marije? Ne. Il možda pripravlja mjestance za novu bitku. Ne — već on sjedi sam samcat u svojoj sobi u kući sudčevoj. Malo se tko usudjuje k njemu. Marinka ga samo kadkada pohadja, ali niti ona nemože mu čelo razvedriti i žalostne mu misli raztjerati. Tako prolazi čas za časom a Milko svedjer tužan i samotan. Napokon dodje k njemu Dlhohorski i zapita ga:

— No kako je? Jeste li se već dosta namislio. Dederte mi barem kažite, što ste s Vladimirom dokončao.

— Oprostite mi, otče, što vam toga dosele još nepripovjedah. Nemogoh toga, dragi otče, jer od toga zavisi sva moja sreća.

— Ej, bilo kako mu drago, povjerite se samo meni. Ta komu se drugomu i možete povjeriti, nego meni? A zatim znadete i sami, da bi već jednom trebalo nješto začeti.

— Dobro, kazat ću vam. Vladimir je pripravan još i danas razkrstiti se s Komorovskim, pripravan je sve tako učiniti, kako mi naredimo, ali je želja njegova takva, koju ćemo težko moći izpuniti, a ako se neizpuni, Vladimir je u svojoj pomami na sve spreman i sklon.

— Koja mu je daklje želja? Možda ipak neželi, da bi mu se Žilina na milost predala?

— Da bi to bilo, to bi mu još mogli pod pogodbami izpuniti, kako se na primjer vi za Pankraca proglasiste; ali hoće ljubav i ruku vaše Marije, koja mu je sve na svietu —

— Dlhohovski protrnu na te rieči i probliedi kano stiena, a Milko će dalje — Vjerujte mi on vam strastno ljubi Mariju. On hoće da predobi Žilinu, kako

bi ju onda mogao Mariji k nogama kao dar položiti. Nu što će time dobiti? Marija ga nikad nebude ljubila. Otče, tako bi moralo uvenuti vaše diete, a ja bi morao poginuti, da bi se Vladimirova želja izpunila, jer vjerujte mi, premda na tiho i više potajno, to nije ipak nitko tako iskreno kano ja Mariju ljubio.

— A pri čem ostadoste vi, dragi moj? — upita ga bolno Dolhohorski, — što i kako ćemo sada?

— Mislio sam o tom i borio se sam sobom. Ciela budućnost ugarske države leži na vagi; ili Považje ili opet država mora pasti — a nećemo li ni mi onda izginuti? — Kad moramo trpiti, a mi trpimo, nu tako da svojim trpljenjem oslobodimo i Považje i cielu državu. Zato sam odlučio, da ću se Marije na vieke odreći.

— Vi plačete dragi moj sine? reče Dlhohorski bolnim glasom, jerbo su Milku kod zadnjih rieči dvie velike suze na oči narinule. — No dajte se umirite — nastavi opet, — vi svoje Marinke nećete izgubiti, jer ona nebude nikada Vladimira ljubila. Pa čemu da se je i odrečete, kad ipak nebi time ništa postignuto bilo, nego bi samo sebe, nju, a i sve nas duboko raztužio.

— Negovorite više o tom dragi otče. Znadem, da ću sve razžalostiti i da će otčinsko vaše srdce krvave suze roniti: ali znadem ja takodjer i Mariju; sam ću ju prositi, neka ide za Vladimira. Dobro njezino srdce i velika ljubav prama meni radostno će otu žrtvu za naše najsvetije stvari doprinieti.

— Nevarajte se, Milko moj, nevarajte se misli takovimi, znadem bo dobro, da nebi ništa postigli, makar bi se svi skupa žrtvovali; jer premda bi se Vladimirova želja izpunila, on ipak nebi od Komorovskoga odstupio.

— Nevjerujte toga, otče. Vidite da Vladimir neima svoje domovine, niti ga ikakove rodbinske sveze o našu zemlju vežu; kakvo dakle čudo, ako hoće samoga sebe sretnim učiniti: a što njega sretnim čini, zato je pripravan umrieti, što mu se pako suprotstavlja, to mrzi, a tako će mrzit i Komorovskoga, jer će ovaj gledati, da mu ljubav Marijinu predobi. — Za cielo znam, da će to Marija učiniti, da će poći za njega, a kasnije ga možda još i ljubiti. Ja idem iz Považja i krenut ću u Budim, gdje ću služiti kralju, dok budem živ.

— Vi nesmiete otić iz Považja. A zar mislite, da nebi time sve pokvario, da bi možda tamo za našu stvar više učiniti mogao, nego ovdje? Što mislite, da vas nebi otac i opet progonio, kako sve kraljevske pristaše progoni?

— Pravo imate, otče! Ostat ću s vami, ali s Marijom oprostit ću se još danas za uvieke. — I tim izadjoše oba iz Milkove sobice.

U svojoj maloj sobici sjedi Marija samotna. Poznat joj je, da je plakala, jerbo su joj oči crvene, a lice u jedan mah izgubilo svaku živost, zašto? Na to si ni sama nezna odgovoriti. Sjedi samo sjedi ali joj se moraju žalostne misli glavom križati, jer često puta spušta lievu ruku na švelo a desnom se hvata čela, kano da ju glava boli i tako bolnim pogledom gleda, da bi ju i najtvrdji čovjek, kad bi ju takvu vidio, morao zapitati: — što ti je, krasna djevice? Nu neznam, je li bi Marinka komu odgovorila; što joj je, nezna ni sama. Često bo se puta mladi ljudi takvimi muče misli i kine, kojim niti sami za uzrok neznadu! Tako je Marinki sada bilo, ali na jedanput digne liepu svoju glavicu, pogleda prema vratima i opazi svoga Milka. Dugo se razgovarahu, dugo si nješto šaptahu, na što se najednom Marija opet raztuži, objesi glavicu i liepe joj se oči suzami zalijaše. Milko ju tužno pogleda i stane ju ljubko tješiti: — Neplači srdce moje i nemoj se žalostiti — ter gladeć ju milo po liepom obrazu nastavi: netuguj dušu, vidiš, ja ću za koj dan iz Žiline, pa onda s kraljemMatijom proti Turčinu, nu zato se ipak ufam, da će me Bog obćuvati.

— Daklje ćeš me ipak ostaviti, — progovori Marinka, — Nebudi prosim te sa mnom tako okrutan?

— Oprosti dušo, i ti bi to učinila, da si u mojoj koži. Sto pedeset hiljada Turaka navaljuje na državu, a kralj Matija zove, da mu se svi suprotstavimo; jer nas je i onako mala šaka; vidiš dakle domovina zove, moram te ostaviti! —

Na te rieči briznu Marija u plač:

— Ostavljaš nas? A onda će doći Česi i s njimi Vladimir te ćemo svi poginuti.

— Ljubezna Marijo! nemoj tako veliko zlo nazrievati; ta što će biti, ako dodju Turci, propast će država, a i mi svi s njome. Mnogo te ljubim, srdce srdca mojega! ali još više ljubim sladku domovinu ugarsku. Evo, dušo, žrtvovat ću ljubav i sreću svoju domovini, a daj i ti svojom žrtvom obrani i sačuvaj Považje. Zaklinjem te svetošću ljubavi naše, daj, učini žrtvu, kojom ćeš svoj zavičaj od nesreće obraniti. U tvojih je rukuh sreća ili nesreća tvoga rodnoga mjesta. Čuj kako, srdce moje. Považje će se složiti, ali ne drugčije, nego ako se Vladimir s nami sdruži: a zato neželi Vladimir ništa, nego samo tvoju ljubav i ruku!

— Daklje me hoćeš predati Vladimiru?

— Neću, dušice, jer ako ti sama neprivoliš, nitko te siliti nemože, ali onda će ili Považje ili naša mila domovina propasti. Ostanemo li mi u Trenčinu, onda će kralju pomanjkati naša pomoć i Bog zna, što će se prigoditi, a otidjemo li opet po njegovoj zapovjedi, pasti će Žilina u Vladimirove ruke i vam jednako zlo. Ne, srdce, nitko te neće predati — ja sam te svetošću naše ljubavi uprosio, da odkupiš Považje, jer su sadanje okolnosti tako težke i po nas nepovoljne, da neznamo, što i kako da radimo.

Marija prestade plakati, vidi se, da je već privikla čuti zle glase; vidjeti je na njoj, da je milostiva srdca i da joj se ne samo njezina sreća, nego da joj se i Milko smili, njegovo bo se lice pretvorilo sada u knjigu težkoga jada, u kojoj se može čitati, što se neda izpisati niti izreći: ali i jedan i drugi šute kao niemi kameniti kipi, jer im srdca motre tužnu budućnost. Napokon će Marija prekinuti bolnu tišinu:

— Vladimir je čovjek nepokvaren i ljubi tebe više nego svoj život, a neželi ništa više na tom svietu, nego samo tvoju ruku i biti će najsretniji. Vjeruj mi, da istinu govorim. Daj mu svoju ruku i on će biti naš dušom i tielom. Považje će onda biti složno i možno, te nam nitko neće moći odoljeti i lasno ćemo bez pogibelji vojsku našu u Budim poslati.

— Odstrani, odstrani, mili moj, otu nesreću od mene — ako možeš, doda još prosećim i drhćućim ali ipak već nješto mirnijim glasom Marija, a Milko zagrliv ju, kliknu:

— Odlučila si, odlučila, sladka moja Marinko! Znao sam ja to, da će tako krasna duša moći takodjer toliku žrtvu doprinieti. Zaboravimo još sada na našu nesreću, a poslie ćemo zaboraviti na žalost našu. Današnji dan jošte je naš, uživajmo se ga u čistoj ljubavi — jer svanut će sutra zora i nas na vieke — razstaviti.

XIV.

Milko napisa otcu list, da Vladimir žali, što je od Pankraca odpao i da se opet njegovoj stranci prikupio, pošto je uvidio, da ga je na to lukavština Komorovskova privela, a na vlastito njegovo osvjedočenje. Zatim da si Vladimir i na dalje prosi gospodstvo na Strečnu, nu da će zato uviek uza Pankraca stajati. Milko podpisa ugovor u ime otčevo. — Pankrac stoji na podhradskom gradu namrštena čela kano obično, nu ovaj su put oblaci, što mu se na čelu nabraše, posve drugačiji; jer mu se čelo krči, oko steže, grozno lice na smieh nakrivljuje, a njegov je smieh znakom strastnoga srdca, oholosti i osvete, pohlepe a ne radosti; Pankrac bo nezna što je radost! Zahman bi čovjek pogadjao, što on misli i ćuti; samo mu glas, koj prodire časom iz njegovih prsiju; odava njegovu razdraženost.

— Grom i pakao! Komorovskomu ću razdrobiti glavu kano guji. Ha, ha, ha! Nećeš mi više iz Považja uteći. Taj moj dječko znade, kako će ti najsgodnije nož u srdce rinuti. — Hej Kraloviću, Šimune, Bjelane sjedlajte konje, udrite u bubnje, idemo na gostbu pomirnicu.

I sav se kameni Podhrad uznjihao, Pankrac sjede na konja i odleti kano striela na lievi brieg Vaga, gdje sve ništi i gubi, što se godj Komorovskovo zove. Ej takova zuluma nemože nitko na tom svietu činiti do jedinoga Pankraca!

Posve je drugčije u Žilini. Vladimir hoda mjestom kao stari znanac; njegovo

se ljudstvo pozdravlja s Pankracovimi vojnici a i sa žilinskimi gradjani; gospoda pako zemaljska rukuju se i podpazuške vode s prvašnjimi vodjami Vladimirovimi. Po mjestu se koješta pogovara, a žene o ničem drugom no o sudčevoj Marinki, Milku i Vladimiru. Sve žali Milka i Mariju, pa kad se godj tko s njim ili s njom sastane, tako jih tužno pogledava, kano da mu je samomu težko, što se ovo dvoje razstati mora. Andrija Bacho, koj se povratio iz Turoca, neprestaje koriti Milka:

— Prijatelju moj, ti nemaš srdca ni duše. Što si za boga uradio? Ta mogao si ti otići proti Turčinu, ja bih bio do zadnje kapi krvi branio a možda i obranio Žilinu i Mariju, jerbo sam i ja dielimice kriv, što je nesrećna, budući da sam u tvom srdcu razpirivao plamen — s koga sada sirotče poginuti mora.

— Andrijo, Andrijo, zatuži Milko, nebudi tako tvrd; znadeš dobro, zašto sam to učiniti morao.

Ali mu Andrija nepopušta i napokon uzam šešir reče:

— S bogom — čini, kako te volja, ali nemoj reći, da nisi imao prijatelja, koj bi te bio istinski svjetovao... i otidje van. Milko ostade sam, sam kano goli prst, jer ga je sada ostavio takodjer njegov najbolji prijatelj, prijatelj njegove mladosti, koj je znao sve tajne njegove duše. Poznati mu je jadniku, da mnogo trpi, jer mu se vitki stas pogurio a liepo junačko lice probliedilo. Najednom digne glavu, oko mu se zakriesi neobičnim ognjem a iz prsiju prodre mu glas:

— Ne, ne, pa makar me i cieli sviet ostavio, neću da ostavim kralja i domovinu!

Vladimir je obično veseo, vrti se oko Marije i liepimi ju riečmi razgovara: ali Marija niti je tužna niti vesela; s Vladimirom liepo i ozbiljno obći, ali kad ostane sama, podboči glavicu i zaplače kano malo djetešce.

Iz Žiline, Staroga grada, Strečna i Ljetave nestaje ljudstva, sve odlazi mimo Strečna u Turoc. Kola sa zairom i oružjem voze se za vojnici, Milko i Žilinci a i Vladimir pošiljaju pomoć u Budim, kolikogodj mogu. Novce šalju takodjer i Milko i Vladimir na pomoć kralju Matiji i u svem stoji Vladimir vjerno uz Milka i Dlhohorskoga. Andrija Bacho vodi Trenčane a Vladar Turočane proti Turkom. U Trenčinu zaostalo samo nješto malo vojske, pa čemu bi je više i trebalo? Komorovski ima pune ruke posla sa starim Pankracom, te nije ni misliti, da bi on mogao na gornje Považje udariti. S toga daklje i odposlaše Milko i Dlhohorski sve vojnike, samo jih nješto malo pridržaše na obranu pograničnih gradova i kotara vravskoga. U zelenom je daklje Považju zavladao mir.

Samo se Žilina neće da umiri. Gospoda i gospodje hodočaste u Žilinu k Dlhohorskomu, danas bo će se Vladimir prstenovati sa rihtarovom Marinkom. Gospodja se sudinja milo posmjehkiva i radostno prima poklone i čestitke, ali se stari Dlhohorski neraduje, nego na sve čestitke miže ramenima i odgovara tužno:

— Što bog da!

Za Matije kralja vladaše još po cielih Tatrah čisti, nepokvareni staroslovenski običaj: nije tuj bilo niti svatbe, niti vjenčanja, niti pogreba, niti krstitaka bez domaćih običaja. Gospodi nije bilo ni na kraj pameti, da se zato srame starih običaja, što se oni i u puku nalaze. Pak niti kod pana Dlhohorskoga nije drugčije bilo. Kad su se gospoda sakupila, dojaše i Vladimir sav u zlatu i srebru, Marinku zaodjenuše drugarice sniežnom bielinom od glave do pete i zasjedoše svi oko stola, samo je stari Dlhohorski ostao stojeć, njegova je gospodja imala na glavi staračku kapu, a Milko u crno odjeven sve to tužnim i žalostnim srdcem gledao. Na čelu stola sjedi prosilac, gospodin star, siede glave, bielih niz bradu oborenih brkova; na dolami ima zlatne gumbe a o boku visi mu bogato okovana sablja. Prosilac ustade, pljune, pogladi si brkove i stane na dugo i široko govoriti i to sve polag svetoga pisma. Začeo od Adama i došao napokon na panenku Mariju, na sve svatove i na današnji dan, a kad se već dosta nagovorio o Evi, Sari i Rebeki uze govoriti o stališu ženitbenom: kako nije dobro biti čovjeku samcu, nego si traži pomoć itd. Te pošto bi se do volje nagovorio, zaključi ovako:

— Evo i pan je Vladimir namislio

u ženitbeni stališ stupiti i ja kano njegov prosilac, prosim za njega od vas pane Dlhohorski, ruku vaše mile kćerke.

Dlhohorski odvrati stisnuv ramenima:

— Budi volja božja! Ja svoga djeteta k ničemu nebudem silio, nu ako mu je za volju, nemam ništa proti tomu.

Na to otidju gospodje u pobočnu sobicu, gdje se je Marinka s družicami zabavljala.

Za čas vrati se gospodja Dlhohorska i s ostalimi gospodjami vodeć za ruku Mariju. Obično bi djevojke i kod prstenovanja i kod vjenčanja plakale, sramile se i nikoga nepogledale, ali Marinka stupa smjelo, biela joj odjeća dobro pristaje bliedu licu a ruže zapletene u vranu kosu daju joj svježost i živost. Na pitanje otčevo, daje li dobrovoljno Vladimiru svoju ruku? odgovorila je tako smjelim glasom: „dajem“, da su se svi čudom čudili, ali nisu opazili, kako je tim smjelim i odvažnim glasom svoju nesreću zatomiti htjela. Ustadoše prosci i uzeše prsten s Marijina prsta ter ga metnuše na Vladimirov prst, ali kad su Vladimirov prsten na Marijin prst nastavljali, izmaknu im se prsten iz ruku i pade na zemlju. Gospodje se prignuše da potraže prsten, a Marija se ogleda po sobi i kad joj metnuše dignut prsten, zapazi Milka i pade oslabljena u težku nesvjesticu. Svi su nazočni od straha uzdrhtali, sam Vladimir stoji medju njimi kano osvetnik nad griešnimi dušami; zarumenio se i potresao kano jasenov list ter niti negleda Marije, nego okom traži Milka, kano da će ga njime probosti, znajuć dobro, koji je uzrok njezinoj nesvjesti. Ali vidjeti mu je ipak na licu, kako se sam sobom bori. — Marija dodje opet k sebi; prstenovanje se sgotovi. Stolovi se pokriše i gospoda posjedoše večerati.

(Dalje sliedi).

U noći dan.

Stravljena kada tone mi duša
Mila u tvoja okanca dva,
Kojih se drago sunce to svako
Na nebu sunca divnije sja;

Kada zatime pogledam sjenu
Čarobnih vedja, obrve dvê,
A sjenom divnom kako se kriese
Ko bieli danak očice tvê:

Tada mi duša ponikne nikom,
Divna ju njeka očara noć,
Kad vidim gdje se sa bielim dankom
Posestri, sastà čarobna noć.

Gjuro Kovačević.

Rossini.

(Životopisna crta).

U sbirku slavnih ljudi, s kojimi sam dosada u raznih naših časopisih — već kroz dvanaest godina svoje zemljake upoznavao, primam i Rossinija; evo zašto. Još prije nego sam počeo raditi na književnom polju, čitah o njegovih kompozicijah toliku hvalu, da sam uprav čeznuo za danom, da čujem štogod njegova svirati i pjevati, a kad sam mu čuo operu „Barbiere di Sevilla“, taj remek šaljive opere, ja sam postao uzhićenim pristašom njegove muzike i slaviteljem njegova imena; od onda sam rado čitao i bilježio sve, što se je o njem pisalo.

I za cielo imade malo umjetnika, koji su veoma rano mogli steći onoliku slavu, kolika se je razširila Rossiniju. Drugi u njegovih godinah jedva snivaju o sjajnoj budućnosti, a on je već preobrazitelj pozorišta u svom narodu; drugi se kine i muče, da dobiju razpisanu nagradu, a on šaleći se lahkom rukom bilježi i — bude odlikovan. U dvijuh desetgodištih napisà on do četrdeset partitura za operu, te svojim radom medju najslavnijimi umjetnici zauze mjesto takvo, da, govori li se o njem, u isti hip misli se na jednu cielu dobu i to još onu periodu talijanske glasbe, kad je ona imala najveći upliv na umjetnička djela i uživanje umjetnina u svih naroda.

Ali neka nitko nemisli, da su Rossiniju cvale same ružice a da ga nije od nikuda bolo trnje; i te kako navališe nanj s mnogih strana i mnoga lica poštovana! Rekoše mu, da je čuvstvenosti žrtvovao najbolju snagu opere; igrače, i

obćinstva, koja su jim pljeskala — bila su muzikalne izdajice!

Spontinija smatrahu muzikalnim zastupnikom carstva a Rosini je komponista restauracije[1]. On je služio napuljskim Bourboncem a u francezkoj srpanjskoj buni postiže najveću umjetničku slavu kao stvoritelj moderne talijanske opere.

Rodio se Joakim (negdje ga pišu Giacomo a negdje Gioacchimo) jedinac u roditelja 29. veljače g. 1792 u Pesaru, malom gradiću mletačkoga zatona. Otac mu Josip bijaše doduše iz ugledne obitelji u onoj okolici, ali tako ubog, da je negledeć na svoj zaprašeni grb morao biti u gradskoj glasbi trubljač i nadzornik klaonice; bijaše toli bezbrižan i lahkouman, da su ga sudruzi nazvali il Vivazza. Mati mu Ana, kći peka Guidarinija bijaše liepa i umiljata žena.

Kadgod je Rossini pripovidao što iz svoje mladosti, sjeti se obično i jedne nesreće, koja mu stiže rod, nu bez koje bi on valjda ostao bio samo uljar ili kramar u svom rodnom mjestu. Francuzi obsjedoše g. 1796 crkovnu državu, pa jih dodje i u Pesaro, i po svih ulicah odjekivaše njihova klika vive la republique! Otac mu pristade uz republikansku stranku, a zato izgubi službu i slobodu, čim su austrijanske oblasti opet ondje zavladale.

Mati bez ikakve pomoći od zatvorena muža a imajuća milozvučan glas i dobar sluh pohrli u Bolognu i stupi u putujuće pjevačko društvo; sina tù ostavi, da se uči; nu bivši on u zlih rukuh, nenapredova u ničem, pa niti u glasbi. To mu otca raztuži tako, da je neprijatelja glasbe dao u kovačiju; a to pomože. Na skoro izjavi mali kovački naučnik, da mu je milije puhati u trublju, nego li mehom u vatru, zato ga otac opet dade u muziku; novi učitelj bijaše bolji od prijašnjega, a tenorista Vabini podučavaše ga u pjevanju. Rosini dobrimi učitelji podučavan, bijaše marljiv i uznapredova tako, da je, stupiv 20. ožujka u glasoviti bolonjski licej, u školu o. Stanislava Matteja, da se uči kontrapunćt, umio već koješta pokazati iz svojega muzikalnoga izkustva.

Desetgodišnji mladić bijaše najbolji pjevač u gradskoj crkvi; jasni mu je glas, koj se je poslie promienio u prekrasan bariton, bijaše tako omilio, da su Rosiniju davana pjevati ne samo sola soprana, nego transponovane partije basa i tenora. Od otca se nauči trubiti u rog, i mnogo liepih duetta odsviraše za domaću zabavu. U 11. god. stupi u Paerovoj operi „Kamillii" kao Adolfo. — Mali pjevač postade do skora factotum kazališta, vježbaše sborove, učaše soliste njihove ulomke, a za predstave sjedjaše uz glasovir, što je po ondašnjem običaju bilo mjesto ravnatelja.

God. 1806 izabra ga dobrovoljačko družtvo Academia dei concordi za svoga glasbenoga vodju; on si uze taj put svirati Haydove „godišnje dobe". Liepo s njim postupaše signora Mombelli, mati pjevačke porodice, svjetovaše ga i obodrivaše davajuć mu zgodu, da sklada sad sbor sad napjev ili dvopjev; a kad tako sastavi čitavu sbirku glasbenih komada, dade mu ih uredjene u dobru partituru, koja je poslie malo godina naime 1812 u Rimu davana kao „prva" njegova opera „Demetrio e Polibio". U 17. god. napiše za bolonjski licej jednu kantatu pod naslovom „Il pianto d' armonia".

Rossini osobitom nježnošću ljubljaše svoje roditelje; mati mu kao sve naturalistične pjevačice izgubi do skora snagu glasa, a otčev rog nebijaše žaliboże rogobilnik a niti Oberonov čarobnjak-rog, zato bijaše sin jedina njihova nada i podpora. A i kako se on radovao noseć kući po tri paola za crkovni koncert, po pet paola za igranje u operi ili po petnaest talira, što jih je mjesečno dobivao od svoje akademije. Osobitih zasluga za izobraženje mladoga glasbenika, koj još nije svršio ni dvanaestu godinu a već je bio vrlo dobar meštar kapele, steče kavalier Giusti iz Luke, čovjek u Bolonji veoma ugledan.

Po druga godina, koju probavi u bolonjskom liceju bijaše zanj težko vrieme; više no gola mudrost kontrapunkta zanimaše njega bogata knjižnica i poznavanje najboljih umjetnina njemačkih, koje

[1] O. Gumprecht u gradačkom Telegraphu god. 1867. br. 76.

ga je učio poznavati njeki odlični ljubitelj glasbe.

Svršiv 18. godinu stupi Rossini na dramatičko polje. Prva mu je igrana opera „La cambiale di matrimonio“, koju je sastavio g. 1810. Ta opera nema baš osobite vriednosti, ali mu ju kao prvenac primi mljetačko obćinstvo velikim veseljem. To ga obodri te on napredovaše tako, da je navršiv 21. god. bio već ljubimac svoga naroda. Neprekidni izljev glasova tecijaše s ustiju mladjahnoga meštra; simbol njegove muze činjaše se, da je onaj daleko na krilih neustaviva rythma jurišajući crescendo, s kojim se toliko puta susretamo u njegovih partiturah, i koj je on obreo. U god. 1812 izda ne manje od šest dramatičkih diela, a medju timi bijaše jedna velika Opera seria. Za slavlje, koje je uživao za školu u operi „Pietra del Paragone“, oprosti ga podkralj Italije od vojničke dužnosti. Tolik uspjeh moraše dakako izazvati strogu kritiku ne samo kritičara po zanatu nego i ljudi bezpristranih, koji su ljubitelji glasbe. I podigne se proti ovjenčanu skladatelju tolika graja, da se je od nje prenuo isti padre Mattei i u svom jadu napisao mu list, gdje medju inim reče: „Stani nesretniče, ti ćeš mi osramotiti školu“. Rossini, koj si je perom tada služio jedva kojih 1800 franaka, odgovori mu: Visokocienjeni učitelju! Ustrpite se jošte koj čas; kad se već nebudem trebao ovoliko boriti za svagdašnji kruh te na godinu izdavati po pet ili šest opera i rukopis jošte mokar i nepročitav ga po drugi put, pošiljati prepisivaocem, onda ću se truditi, da sastavljam glasbena Vas dostojna djela“.

Evo nas kod odlučne pobjede Rossinijeve, kod prve predstave „Tancreda“ u Fenicetheatru za poklada g. 1813. — Skladatelj utanači s pozorištem san Mosé-a strašan ugovor, po kom se je obvezao, da će svaki ravnateljem izabrani tekst staviti u glasbu; ravnatelj doskora douši, kako Fenice vreba sgodu, da mu premami mlada umjetnika, pa dodje k ovomu i radi prieteće konkurencije bog zna što sve neizgovori. A kad mu glasbenik hladno odgovori, da će on svojoj dužnosti spram San Mosé-a zadovoljiti, ali da ostaje gospodar svoga vremena i talenta, udari ga ravnatelj kojekako biediti a završi sastanak tim, da mu je zadao novu operu. Rossini mogaše si misliti, što ga čeka, no bijaše i spreman na udarac. Libreto k operi „I due Bruschini“ bje odredjen za pokop Rossinijeve slave, ali on namjeru teksta osujeti glasbom: od početka do konca ima ta partitura značaj najrazpuštenije travestije. Dočim su pjevaći pravili kojekakve lakrdije, orkestar moraše od čustva da suze lieva. Kod nježnoga ljubovnoga dvopjeva dodje i do šaka. Sopran bude bas, a ovaj ono. Rossinijevi prijatelji smijahu se od srdca ludoj viki, nu obćinstvo bude tako ozbiljno, da se je skladatelj pobojao: da će mu „Tankred“ platiti račun i za „oba Bruschina“. Kad je ovaj imao biti predstavljan, neusudi se on za ouverture izaći izza glasovira, ali digne se u kazalištu urnebesni pljesak i nezaustavi se, dok nije skladatelj stupio u orkestar. Od te opere bijaše sav grad uzhićen; nu ona je slavila veliko slavje i po cieloj Italiji, dapače je skladateljevo ime proslavila i preko Alpa. Evo izza pó stoljeća ponestade tomu melodičkomu cvietu mirisa i boje, pa ako nas dunas i nemože onako uzhititi, kao što je naše pradjede, a mi barem možemo dokučiti, kolik je ono bio uzhit.

„L' Italiana in Algeri“, (1815) nasliednica Tankredova proslavi mu nemanje ime po svoj modernoj Evropi. Značaj melodija, inštrumentovanje, modulacije osobito pako njegovu značaju odgovarajući živahni i naravni ton cielosti omili svietu više nego sve prijašnje opere, sapete u conventionalne okove.

Ali izza toga kanda mu se iznevjeri sreća; nastupi naime stanka ne u njegovu proizvadjanju nego u dobru uspjehu njegovih proizvoda. Obe mu g. 1814 za Milan pisane opere: „Aureliano in Palmira“ i „Il Turco in Italia“ obćinstvo primi hladno i samo se Mletčanom, zahvalnim za prijašnje njim prikazane melodije, ima pripisati, što „Sigismondo“ nije posvema propao. S tim bijaše i sam Rosini tako nezadovoljan, da je za same predstave svojim njekim prijateljem u blizini govorio: „Žviždite, žviždite, boljega šta za to u istinu nisam zaslužio“.

Ali uprkos toj nesreći zaželi s njim poslovati najugledniji tadašnji impresario Barbaja, kojega je ime veliko u operah talijanskih i njemačkih. Barbaja bijaše tada iznajmio kazalište di San Carlo i del Fondo u Napulju[1] i htjede obe Rosinijeve posliednje opere rukovoditi na pozorištu, a ovaj mu imaše uz mjesečnu plaću od 800 franaka za svako kazalište sastaviti po jedno novo djelo; dobi uza to malu tantiemu od Pharaona i Ronlette. Od g. 1813 – 1822 radio je s ravnateljem Barbajom. Medjutim (1816) sklopi ugovor s ravnateljem rimskoga kazališta del Torre Argentina, da će mu u glasbu staviti ma koj mu drago tekst, da će sve pjevači željene promjene učiniti, sve pokuse i prve tri predstave sam ravnati; zato dobi 400 škuda.

Dne 5. veljače dodje mu uslied toga ugovora na pozorište „Barbiere di Sevilla“. Što ga je Rosini sastavio, ima se zahvaliti rimskoj cenzuri, koja u svojoj ćudorednoj strogosti nije nijednomu od impresarija predloženomu tekstu bila milostiva. A jer je nadošlo vrieme poklada, vrieme kazalištne žetve, trebaše se kompozicijom požuriti; Rossini sbilja sastavi tù operu u 13. dana, ali kako je onda i brzo naučena i kako su se osobito u Rimu neprijatelji njegove glasbe urotili proti njemu, prva predstava bijaše tako zla, da je parter podjedno mumljao i jedva malo onda zašutio, kad je ljubimica primadona pjevala „Una voce poco fa“. On je miran ravnao operu sve do kraja, a onda odjurio kući, gdje ga spavajućega nadjoše prijatelji, koji su ga došli bili tješit radi zla uspjeha.

Za drugu predstavu oprosti ga impresario ravnanja, te se je šetao po sobi, dok je opera trajala; netom čuvne svoje ime i već se poboja: eto mu porugâča! Ali to bijahu njeki prijatelji, koji su iza prvoga čina k njemu pojurili, javit mu, da je obćinstvo danas veoma radostno i da često pleska. Al kad za čas ima Rossini šta i vidjeti; sve obćinstvo iz kazališta grne pred njegov stan, on čuje, kako ljudi pitaju: gdje stanuje divino Maestro? a onda uzklikom „eviva“ nebijaše ni kraja ni konca. I ta druga predstava svršila se zatim slavno pod njegovim ravnanjem. (Konac sliedi).

[1] Wendt: Rossini's Leben u. Treiben. Leipzig 1844.

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

(III. dalje).

Razigra se mladjahno kolo, igra kolo na lievo, igra ga na desno. Milan je kolovodja, a do njega igra glaviti mu prijatelj Milivoj, igra doduše nespretno, Milan ga vuče za sobom pod silu, vidi se, da mu to skakutanje neide od srdca, al je taj mladić ipak zanimiv bio.

Bio je jedinac male plemićke obitelji, dječak bistra uma, pun pjesničkoga žara, što se mogaše razabrati iz sjajnih crnih mu očiu. Po tom žaru si jedino mogao slutiti na živu i vrelu dušu toga mladića, videći ga u družtvu starijih od njega ljudi, osobito žena i djevojaka. Žena se je klanjao kao nečastivih duhova, pa kad ga slučaj zanio bio u njihovo kolo, stajao je poludivlji Milivoj niem u zapećku. Otac ga je s toga dosta korio, al sve badava, Milivoj držao se je strogo načela „dušu u se!“ Bilo je k tomu dakako više razloga. Rano izgubi mladić svoju majku; otac mu idući za svojim odvjetničkim poslom, nije mogao sam nadzirat uzgojivanje svoga sina, pa kad je Milivoj stupio u latinske škole, smjesti ga otac u zagrebački plemićki konvikt. Tako se je do bujna mladića razvijao, umna mu svojstva ostadoše nepažena od nikoga van od učitelja, koji nam doduše mnogo koristiti mogu, al nikad nenadomješćuju onoga pomnoga i nježnoga uzgojivanja, koje izvire iz saveza ljubavi i krvi, iz majčina srdca, iz otčeve brige.

Milivoju nije ta osamljenost škodila. Obilujući mnogimi vrlinami duše i srdca, razvi se taj mladić već za rana, te postade samostalan i razborit momak, a nebudući pod ničijim uplivom utvrdiše se u njegovoj duši osebna načela i njeka dosljednost, kojoj se mlada krv neće priviknuti, ako ju okružuju predsude družtvenih tradicija. Mladić je osobito pomno učio poviest i književnost starih Grka i

Latina, što ih je tadanji absolutizam na našu sreću a svoju nesreću gojio po naših školah. Sudruzi Milivoja znali su se težko mučiti pukom gramatikom tih jezika, nu on duhom mnogo brži i napredniji od ostalih radio je shvatit njihove misli, i tako se u njegovoj duši ukorjeni neodoljiva čežnja za pjesničtvom, govorničtvom i povjesti.

Za rana poče mladić graditi stihove; ti pjesmotvori nebijahu dakako dorasli javnosti, al su znali neobično uzhititi Milivojeve drugove — riedak doista slučaj medju mladim takmećim se naraštajem, gdje uviek mrva zavisti prevladjuje — pa se zbilja nalazilo u tih prvencih mnogo zrnce, po kojem si suditi mogao, da će si ta mlada glava jednom osvjetlati lice.

Za vrieme praznika boravio je obično na selu kod rodjaka i znanaca, a budna mu duša stade već sada zavirivati u poetične tajne, koje počivaju u priprostoj naravi našega puka.

Tako se pridesi, da je Milivoj sa Milanom došao Brebериću u branje, tako se sluči, da se je plaho mladče preko svoje volje uhvatiti moralo u kolo.

— Nu mrki svetče, prihvati mu veseljak Milan, ajde, ajd u kolo! Šta se ti tudjiš djevojaka, kao djavo svete voštanice. Glete braćo Milivoja pustinjaka, kao da on nije iz tiesta, iz kojega smo mi! Pusti zviezde i oblake, pa mi budi veseljakom, ta valjda nisi drveni fratar! Ajd Milivoju!

— Miruj jednom Milane, nepeckaj, odvrati Milivoj plaho, il me pusti iz kola!

— Jok braco! nasmjehnu se Milan pa skočiv zavuče prijatelja dalje živahnim kolom, pa veselo propjeva:

Igra kolo naokolo
Dvajest djevojaka — —

Jedva zaoriše prvi stihovi ove pjesmice, okrenu se Zlatka živahno na peti, te omjeriv sve kolo okom, baci jastučac iznenada pred Milivoja i kleknu pred mladića, sklopiv biele ručice na prsih, te je tako čekala, poniknutim očima, da ju izabranik poljubi.

Na taj prizor, kao da se Milivoj okamenio i oniemio. Krv mu skoči u licu, oči su mu se mutile, a ustnice drhtale.

— Nu, drveni fratre, hoćeš li Zlatku poljubiti? podviknu Milan.

Milan ništa.

— Jesi li čuo? Misliš li da će moja liepa rodica pol vieka čekati na poljubac milostivoga gospodina? Brzo! Jedan, dva, tri! i pri tih riečih potisnu Milan Milivoja silom na jastučac.

Ovaj od zabune mal da se nesruši na zemlju, te uvidiv napokon da mu nema izmaka, dirnu sve plamteć plamenom, ustnami čelo Zlatkino, pa htjede krenuv glavom u bjeg.

Al se nehtjede Zlatka tako pogoditi.

— Ne, tako nećemo, probudi se živahno Zlatka, tko ljubi, mora i pošteno ljubiti. Vidite, na ovako!

Pri tom uhvati ručicama Milivojevu glavu, primaknu ju k sebi, i poljubi mladića u ustne, da je sve cmoknulo.

Zažari se on, zažari se ona, zadrkta on, zadrkta i ona; a zašto? To su im samo srdca znala. (Dalje sliedi).

Plavi rubac.

(Pohrvatio Iv. Krst. K.)

Bijaše koncem mjeseca listopada godine 18 . .

Vraćao sam se pješke iz Orleansa u grad Bardy.

Predamnom stupaše cestom regimenta garde tudjinaca. Banda udari, a ja podvostručih korak, da ju pristignem, te se naslušam muzike, za kojom sam od djetinstva vazda hleptio. Kad netom svirka zamukne, a s njom zaniemi i sva vojska.

Nitko neprogovara niti riečce. Sve šuti i stupa svojim složnim i lakoničkim korakom napred. Jedini zvuk trubalja i šum bubnja kida tišinu na stanke.

To me njekako neugodno diralo.

Nakon pol ure hoda svrne vojska s ceste i zakrene prama obližnjoj ravnici, koju je sa tri strane zaokružila smrečina.

Gledam lievo, gledam desno; ali ni žive duše poznate. Na jedan put smotrim kapetana, s kojim sam se u Orleansu slučajno upoznao.

— Zdravo gospodine kapetane, bijaše mi prva, kamo? Po svoj prilici na vježbu!

— Ne, odvrati mi po nješto zamišljen, bit će ratni sud. Suditi će vojnika moje

satnije. Okrao je nesreća gradjanina, kod kojega je bio na stanu. Osuditi će ga po svoj prilici na smrt, i to prahom i olovom.

— Što!? zapitam iznenadjen, zar u isto vrieme krivca saslušati, suditi, osuditi i namah osudu ovršiti? To je nješto nečuvena.

— Nije inače gospodine, odvrati kapetan, tako veli stroga instrukcija. Bojni je sud, a proti njemu nema priziva. — Zbilja! Možda bi vas zanimalo. Izvolite s nami, ta i onako neće dugo trajati. Pribavit ću vam drage volje mjesto.

Priznajem, da sam si uviek želio takovu prizoru prisustvovati. Ta mislio sam si, ako budem gledao umirućega, da ću se njekako i ja sa smrću bolje upoznati, ili štono rieč: s njom pokumiti.

Odoh za kapetanom.

Regimenta načini carré.

S traga kopalo je na okrajku šumice njekoliko vojnika grob. Komandirao jih je poručnik, jer kod vojske mora sve po zapovjedi ići. A najpače treba discipline onda, kad se za jošte živa kamerada kopa grob.

Posred carré-a posjedalo na bubnje osam častnika. Deveti, koj si je s desne ponješto pred ostale sjeo, uze karticu na koljeno i stade pisati. Čini mi se samo da se zadovolji formi, koja se takvom zgodom, kada koga osudjuju na smrt, obaviti mora.

Zovnuše obtuženika.

Bijaše to mlad, uzrasao momak, vita struka, plemenita držanja i veoma ugodna lica. S njim pristupi i jedna ženska na gradjansku odjevena; svjedok, koji će proti obtuženiku govoriti.

Na to zače pukovnik polag propisa gospodju izpitavati. Ali gle! netom prosieče mu rieč obtuženik:

-- Gospodine pukovniče! suvišno je, da gospodju pitate. Da se nemučite i vrieme badava netrošite, evo kazati ću vam u kratko sve sam. Istina je, ja sam kod ove gospodje ukrao p l a v i r u b a c.

— Zar vi Piter!? Ta vas smo uviek za čestita i poštena vojaka držali.

— Istina, gospodine pukovniče! Uviek sam nastojao, da svojim poglavarom zadovoljim. Mndjutim, nisam ja ovaj rubac ukrao za se, nego za M a r i j u.

— A tko je ta Marija?

Piter zabunjen, zavlači i zapinje.

— To vam je Marija — koja tamo dalje stanuje — u selu — pokraj Arenenberga — tamo dole — gdje je ona velika jabuka. Ah! Nikad ju više vidjeti neću.

— Ama, ja vas nerazumijem. Izrazite se točnije i pobliže.

— Dobro daklje gospodine pukovniče a vi čitajte ovaj listić.

U tom pruži Piter pukovniku list, koj no sam si rieč po rieč zapamtio. Evo ga:

„Moj mili i dobri prijatelju Piter!

Evo liepe prilike. Kako da ju propustim?! Ide novak Arnoldo upravo k tvojoj regimenti. Po njem ti šaljem svoj listić i svilenu kesu, koju sam baš za tebe radila. Dakako morala sam ju kriomce pred otcem raditi, jerbo uviek mrmlja, zašto te tako jako ljubim. On veli, da se ti i onako nikada više povratiti nećeš. Ali zar ne, ti ćeš mi opet doći?! Pa ako se i nevratiš, ja ću te ipak ljubiti uviek. Tebi sam se zavjerila. Tebi sam dala rieč. Znaš — one večeri, kad si na plesu u Arnenbergu moj plavi rubac spravio, da mi ga opet vratiš. Ah! — kada ću te opet vidjeti? Neizmjerno me raduje, što sa svih strana čujem, da te tvoji drugovi veoma ljube. Ali ti moraš još dvie godine služiti i onda ćemo se tek uzeti moći.

Tvoja uviek ti vjerna
Marija."

„P. S. Ti bi mi uradio veliko veselje, kad bi mi takodjer kakovu malenkost za uspomnnu poslao. Ne možda, kano da bih te inače zaboravila. Bože sačuvaj! nego, jer bih rado nješto, što bi od tebe bilo, uza se uviek nosila. Poljubi taj predmet, što ćeš mi ga poslati i budi uvjeren, da ću jamačno i ja pogoditi ono mjestance, što si ga poljubio.

Pokle je pukovnik pročitao pismo, nastavi rieč Piter:

— Listić ovaj slavna gospodo! predao mi je Arnoldo baš onaj čas, kada sam dobio cedulju za stan. Čitave noći

nemogoh spavati, već sam jedino mislio na Mariju.

— Ona htjede od mene imati uspomenu, a u mojoj kesi nebijaše ni soua. Svoju tromjesečnu plaću poklonio sam bratu i nećakinji, koji su se nedavno vratili kući.

— Danas jutrom, kad sam ustao i spremio se na odlazak, otvorim prozor — i što vidim? Plavi rubac visi na užetu. Takav upravo rubac nosila je i Marija. Bio je iste boje. Imao isto takove biele crte po sebi.

— Na to me zaokupila napast — spopala njeka slaboća. Segnuh za rubcem i spravih ga u torbu.

— Došav na cestu, počeh se tresti. Htjedoh u kuću natrag. Ali gle! gospodja mi idjaše baš naproti. Odoh svojim putem; nu kamo sreće da nikada odišao nisam.

— Rubac se kod mene našao, i — evo, to je moj prekršaj, a zakon veli, da se radi toga smaknem.

— Gospodine pukovniče! ja sam pripravan. Ustrielite me, samo me nemojte prezirati.

Sudci, slušajući što i kako se zbilo, zaniemiše. Nitko nije mogao svoje boli zatajiti. Pripoviest ganula je svakoga. Sa svim tim pored najbolje volje nemogaše sud na ino, nego po zahtievu strogosti vojne, bolnim srdcem izreći smrtnu osudu.

Mirno i hladnokrvno sasluša Piter osudu. Pristupi k svojemu kapetanu i zamoli ga, bi li mu mogao četiri franka uzajmiti? Kapetan mu jih odmah pruži.

Na to pristupi k gospodji, koja je svoj rubac dobila i čuo sam, gdje joj reče:

— Gospodjo! evo četiri franka. Neznam, je li vaš rubac više vriedan. Ako li jest, oprostite; platiti ću ga i onako odviše skupo.

Ovimi riečmi prihvati rubac, pritisnu ga na srdce, poljubi i pruži satniku rekav:

— Kapetane! još dvie godine i vi ćete opet u naše gore. Kada dodjete u okolicu arenenberžku, pitajte za Mariju i predajte joj ovaj rubac. Ali nekažite, molim vas, kako sam ga kupio.

Na to pokleknu, pomoli se Bogu i ode sasvim mirna koraka na stratište.

Ja se digoh i zakrenuh u smrećnik, što sam brže i dalje mogao, samo da negledam toli žalostna prizora.

Njekoliko časova izza toga, čula se tri hitca. — Nesretnik je završio za uviek.

Nakon jedne ure vratih se iz smrećnika, da nastavim put.

Regimenta bješe već odišla. Sve bijaše mirno. Nigdje ni žive duše. Samo na okrajku šumice vidio se nov tek nametan grob. Srdce me privuklo do njega. Na zemlji se još vidjelo krvi.

Snužden odkinuh dvie grane, načinih križ i zaboh ga iznad groba nesretnikova, kojega je danas jamačno već cieli zaboravio sviet, samo ne ja i — njegova Marija.

Domaće životinje u raznih naroda.

(Od Lj. Modeca).

(Dalje i konac).

Vuna joj počimlje rasti u rujnu i raste do proljeća, a onda počima izpadati. U jarca ima više vune, al nije tako fina kao kozja. U svibnju i lipnju ih strigu.

Od dobljene smjesi odabire se tad vuna od kostrieti. Od ove prave se obične prostije tkanine a od vune tku se glasoviti kašmirski šalovi. Od jedne koze dobiva se 7 do 8 lot. vune, a za kvadratni rif tkanine treba 48 lot. vune, daklje toliko, koliko proizvede 6 do 7 koza.

Za vlade Velikoga Mogula bilo je u Kašmiru do 40.000 tkalaca, ali odkad podpade ta zemlja pod Afgane, propadne mal ne sasvim taj obrt. Ni još danas nije se podigao do prvašnje visine. Trgovina je s vunom zakonom znamenito ograničena; nitko bo nesmije vune prodati, van na velikom sajmu, štono se svake godine drži u Gertopu. Trgovinu tu još više prieče razne carine i porezi. Premda se u novije vrieme i u Evropi mnogo šalova pravi od kašmirske vune, te su uslied toga i u cieni pali, to se ipak prava kašmirska roba još uviek visoko cieni. U samom Kašmiru plaća se za takav šal 400 do 500 talira, a u Evropi stoje radi carine i drugih poreza

još jedan put toliko. Orientalci kažu, da mora pravi kašmirski šal tako fin biti, da se dade kroz prsten provuči.

Već odavna se je nastojalo, da se tako koristna životinja udomi u Evropi. Prve kašmirske koze doveze iz stepa, štono se protežu izmedju Astrachana i Orenburga, francezki učenjak Jaubert. On ih kupi tamo 1300 glava, nu u Francezku jih dopremi jedva 400 komada.

Sada ima u Francezkoj dosta kašmirskih koza, koje donose Francezkoj 15 do 20 milijuna franaka koristi. Iz Francezke dovezoše kasnije kašmirske koze u Austriju i u Virtemberžku, al se žaliboże ovdje neuzdržaše.

S kašmirskom kozom nema velike brige; ona je bo zadovoljna svakom hranom, samo joj treba, da se ljeti može dosta kretati i skakati, a u zimi da ima zaklonište proti nepogodam vremena. Vrlo se brzo razplodjuje a pari se i s drugimi vrstmi koza, al jih malo ol nimalo neoplemeni.

Ostalih tragâ neću potanko opisivati, samo ću još nješto spomenuti o kozjem rodu u obće.

Koza je upravo stvorena za goru. Čim je hrid strmija, čim više ima razvalina, prodora i jaza, tim je kozi milija. U čitavoj južnoj Evropi nećeš gotovo gore naći, u kojoj nebi kozâ bilo. I u najpustijih predielih ima kozâ; one jedine ih oživljuju i čine zanimivimi.

Premda je koza 'jako srodna s ovcom, to se ipak svojimi svojstvi bitno od nje razlikuje. Ona je vesela, živahna, zviedljiva a i jogunasta, pa je uprav toga radi i svakomu umiljna. Osobito je vješta u penjanju. Nju nepopada vrtoglavica, ma se popela i na koju strminu; često leži sasvim mirno na kraju strašna ponora. Ona nije plašljiva kao ovca, već uviek na borbu spremna; a kad se dva jarca prvi put sastanu, dodje baš i do ljutih okršaja.

U jarca je nješto osobito ozbiljna i dostojanstvena, al je često i drzovit i objestan do zla boga. Ne samo da rado izaziva na hrvanje, nego je i na svaki poziv odmah kao junak pripravan.

O tom pripovieda A. Brehm sliedeći smiešni dogodjaj:

Njeki englezki putnik sjedjaše u gorskom njekom predjelu na panju i čitajuć bijaše usnuo. To opazi jarac, koj se u blizini pasao, pa buduć je Englez glavom kimao, mišljaše on, da ga izazivlje na megdan. Kao junak bje odmah na to pripravan, te stane predanj, promjeri okom daljinu i zaleti se prignutom glavom tolikom snagom na siromašna Engleza, da se je u tren našao na zemlji te petami po zraku mahao. Pobjedonosni jarac skoro prestrašen sa tolike slaboće britanskoga čeljadeta, uzpne se na panj i promatraše zviedljivo valjajućega se protivnika. Nu ako se koza i rado hrva, nečini to ipak iz zle nakane, da koga ozliedi, nego samo da pokaže, da je uviek na borbu spremna.

Koza je čovjeku veoma privržena. Vrlo joj se mili, ako ju čovjek mazi, pa je za to i ljubomorna. Znade li koja koza n. p. da ju gospodar voli, to će ona svaku drugu protjerati, koja bi mu se htjela približiti. Ona je i vrlo poučljiva; ne samo, da se nauči voziti, da sluša na rieč gospodara, nego ima i primiera, da se koze naučiše od pojedinih pismena napisanih na daščicah slagati rieči. Koze si takodjer dobro zapamte, tko im što dobra ili zla učini. U španjolskih gorah predvode koze na paši ovce. Ove bi u hridinah zabludile, razpršile se i postradale, da ih vješto neizvedu koze. Bez koza nebi Španjolci svoje plemenite ovce u gorah gotovo nit pasti mogli.

U svih skoro zemljah živu koze najviše u slobodi, te se same po volji veru po stienah i vrletih. Samo plemenite azijatske koze čuvaju brižljivo pastiri, jer im je u njih sve bogatstvo.

Koza se hrani raznovrstnim biljem, nu i u hrani je obiestna. Ona neće dugo pasti na istom mjestu, nego ogrizava sad ovdje, sad ondje, ili opet brsti grmlje i drveće, ili se uzpinje za mahovinom i korovom. Nu brsteć drveće i lozu škodi. Za čudo je, što ona i mnogo otrovno bilje pase, koje bi svakoj drugoj životinji škodilo. Tako ona n. pr. jede mliečer (Euphorbia), rosopas (Chelidonium majus), likovac (Daphne Mezereum), kurikovku ili popovske kapice, prošenicu (Salvia pratensis), trubeljiku, divlji per-

šun, dá i duhan; nu crveni naprstak (Digitalis purpuraea) ipak joj škodi.

Sve su pasmine kozje koristne, ma baš i neimale onako skupociene vune kao angorska i kašmirska koza. Osobito u pustih gorskih predielih siromaku su goraninu i krava i ovca, kojih držati nemože. U mnogih pokrajina, kao n. p. u Misiru tjeraju pastirice koze s punimi vimeni od kuće do kuće pa ih odmah muzu. Na njihovu viku: lebn, lebn bilve ili sladka, sladka mlieka, dolaze iz kuća žene s posudami, u koje im tad pastirica namuze mlieka. Tako su barem Misirci sjegurni, da im nije mlieko vodom pokvareno.

Krom mlieka i sira, koj je osobito u Grčkoj običan, zatim vune i kostrieti, rabi se još od koze meso, koža i rogovi. Od kože izradjuje se osobito na istoku kordovan i safijan. Od jarećih koža prave se hlaće i rukavice, u Grčkoj pako i u Dalmaciji i Liki mješine za vino. Rogove izradjuju tokari.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Zem.-glasbeni zavod dao je u proslavu svetkovine sv. Cecilije, zaštitnice glasbe u nedjelju (22. stud.) u župnoj crkvi sv. Marka svečanu misu, kod koje skladno je i vatreno odpjevana liepa misa od Drobischa.

Isti zavod i s istoga uzroka dao je u ponedjeljak (23. stud.) koncert u nar. kazalištu. Mora se reći, da se je koncertni program glasbenoga zavoda, kao vazda i ovaj put, odlikovao ulomci iz najboljih umjetničkih diela, ali za čudo, osim „Polacca“ sopran-sola iz Apolonieve opere L' Ebreo — izabrani su komadi bez svake živahnosti, i nebi doista dobro primljeni bili, da nisu svom pomnjom izvadjani. Izvrstno su gg. Švarc i Oertl odsvirali, onaj Bethovenovu patetičnu romancu za gusle (F-dur), a ovaj Kummerovu mečtu za čello vrhu predmeta iz opere „Montecchi ed i Capulleti“, osobito prvu polovinu mečte; prisutnošću duha odpjevaše gdčne. Schneiderova i Spitzerova (učenice zavoda) ona monotonu kavatinu (duboki sopran) iz Beatrice di Tenda, a ova sopran solo „Polacca“ uz mješoviti zbor i orkestar, koj je i opetovan. Zašto su sa galerija ovoj bacane kitice pa i prije nego je odpjevala i nego se je znalo, kakovim će uspjehom svršiti? toga bez sumnje nije dokučila većina obćinstva inače u nar. kazalištu veoma neobična. „Noćna smotra“ od Tittla bila bi djelovala na srdce, da je u sboru bilo valjalijih tenora. Obe ouverture, Kallivodina i Flotova dobro su odigrane.

— Obreteno je opet na sjenokoši Trsteniku kod Križevacah 85 komada srebrnih dobro sačuvanih rimskih novaca, prigodom navažanja zemlje za prugu železničku Žakanjsko-zagrebačku. Polaze pako samo od Antonina Faustine, Nerve Trojana i Vespasijana.

Narodno kazalište. Naš repertoir povećao se je opet za dvie jednoaktne vesele igre iz francezkoga. Jedna od njih „Brutuse pust' Cezara!“ od M. Rosiéra, prevedena po dru. Josipu Vranjicanu, bila je predstavljena u utorak, dne 17. a druga „Žigica medju iskrami“ prevedena po E. Z. Asangeru, u četvrtak dne 19. t. m.

Prva je u svojoj vrsti jedina; crpljena je iz obiteljskoga ili bolje rekuć bračnoga života pod direktorijem, kad su se ženitbe pred municipijem skapčale i razkapčale najjednostavnijim i najbržim načinom. Bilo je primjerâ, da se je takav ugovor tečajem njekolicine dana sklopio i ukinuo, i da su dotičnici opet za koj dan utanačili sličan ugovor s drugimi osobami.

U takovu braku živio je Mornaud s Paulinom, rodjenom Bretanjkom, koja je jošte kao djevojka ljubila njekojega mladoga bretanjskoga plemića imenom Jules Grandier, neprijatelja francezke republike.

Ona misljaše, da joj je dragi već poginuo i stupi u civilni brak s gore rečenim Mornandom. Prevari se, njezin je ljubovnik jošte živio i potraži ju, preobučen kao kućarac. Dogovore se da uteku.

Mornand to dozna; no mjesto da im na put stane i da im se osveti, što bi tim lakše učinit mogao, što bi pukom prijavom kod oblasti za uviek se lišiti mogao nuzljuba,

jer se u to vrieme s neprijatelji republike nisu šalili, pohiti s najvećom pripravnosti, da ih bračno skopča a on da si drugu ženu uzme, jer je to ondašnji bračni zakon dopuštao.

Ta hitnja uvriedi taštu ženu i uplaši njenoga zaručnika. Ona nehtjede, da njezin prvi muž dade prednost drugoj i stane ga opet k sebi vabiti a svojega ljubovnika gotovo zaboravi.

Jules Grandier mišljaše nasuprot da bi mu ljubovca što valjala, da nebi njezin prvi muž tako naglio, da je se rieši, i sasvim obladni prama njoj nesluteć, da je to bila samo igra, koju Mornand izumi, da se čim prije liši svojega nuzljuba, jer je svoju ženu ljubio. I tako ode Jules Grandier, odkud je došao, a Paulin aostane i bez zakonskih spona sretna supruga Mornandova.

No kako se slaže naslov komada s tom radnjom? Istinu govoreći ni on, ni epizoda izvan komada ili bolje rekuć scenerija, na koju se proteže, nije neobhodno potrebna bila, jer i bez toga mogli bi se bili postići svi efekti nalazeći se u komadu, no Francezu trebalo je neobična naslova i tako izumi tu dosta nevjerojatnu okolnost, kao da si je Mornand nabavio velika psa i na lanac svojih kućnih vrata privezao, te ga tako uvježbao, da dok je privezan, svakoga napadne, koj bi htio da udje u kuću, kad bi pako od lanca odriešen bio, da svakoga mirno unutra pusti. To učini Mornand, jer se tim htjede riešiti onih pohoda, koji mu nisu bili po ćudi. Uslied toga naloži svojemu pazikući, kad mu s prozora, s kojega su se ulična vrata vidjela, vikne „B r u t u s e, (tako se je zvao pazikuća) p u s t C e z a r a (a ovako opet pas čuvar)!“ da odrieši psa od lanca, da može onaj u kuću bez pogibelji unići, kojega pohod bi mu bio povoljan. U protivnom slučaju čuvao bi se svatko približit vratam njegove kuće, jerbo se C e z a r nije šalio.

Samo tomu geslu imao je Jules Grandier, preobučen kao obilazeći trgovac sa škatuljom pod pazuhom, zahvaliti, da je došao k svojoj dragoj, jerbo je M o r n a n d opazivši dolazećega i držeći ga u istinu za trgovca, te želeći si ženu s kojom haljinom sateći, s prozora zaviknuo „B r u t u s e p u s t' C e z a r a!“ a i izaći nebi bio mogao, da ne bi bio gospodar ponovio isti nalog. Kako pako pazikuća i pas dodjoše do tih slavnih rimskih imena, nije težko dokučiti, kad se sjetimo, da je u ono vrieme u Parizu vladao običaj, ljudem i životinjam nadievati sama rimska imena.

Što se predstavljanja tiče, to smo š njim podobro zadovoljni bili — osobito s gospodinom M a n d r o v i ć e m (Mornand). On je za tu zanimivu ulogu kao stvoren. Gćna. B a j z o v a (Paulina) i g. B r a n i (Jules Grandier) igrahu s hvale vriednom pomnjom i revnošću, no takove uloge za cielo nespadaju u ujihov djelokrug, čega radi čudimo se, da su im podieljene bile.

Što se umjetničke vriednosti komada tiče, osobito naglašujemo, da mu je dialog uprav izvrstan i pun duha a i ideja predočiti nam kućni život onoga čudnovatoga i velikoga vremena, veoma je zanimiva, da originalna; jer se nesjećamo, da smo još ikada što sličnoga na kazalištu vidjeli; slikanje karakterâ takodjer je većom točnosti izvedeno, nego što to obično biva. S toga uvršćujemo taj komad medju najbolje našega repertoira i nedvojimo, da će se dugo na njem uzdržati.

(Konac sliedi.)

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Kost je; praženi
Postanak dade,
Glavu pridjeni
Papir ga krade,
Dokle u cieni
I sam nepade.

* Odgonetaće priobćit ćemo u br. 49. Odgonetku (zagonetke u br. 45) „Los-sol“ riešiše gg.: Janko Žiger, župnik u Konobj; Vinko Baćani, učitelj u Strižlvojni; gdćna. Marija Šafarova, Šišman Robiček i Radivoj Albrecht u Zagrebu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za c i e l u godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 460. „Slovanska Beseda“ u Beču. 461. Dragutin Balog, vel. sudac u Husincu. 462. Dragutin Čegel, kot. sudac, 463. Teodor Gjorgjević, vlastelin. 464. Aleks Tomić, prof. u Djakovu. 465. Mio Vrbanec, učitelj, 466. Kraljić Koloman, gimnazist, 467. dor. Dim. Demeter i 468. Iv. Macun, prof. svi — u Zagrebu. 469. Nikola Begović, nadpop u Karlovcu. 470. Jos. Eug. Tomić u Požegi. 471. Ilija Okrugić, župnik u Petrovaradinu. 472. Emil Čakra u Novomsadu. 473. Jovan Sundečić u Biogradu. 474. Jos. Hranjec, prebendar i 475. Martin Kendjelić, jurist u Zagrebu. 476. Ggja. Anka Mučanova, 477. gdja. Jelisava Kostićka i 478. Stjep. Rubetić sva trojica u Ivaniću-tvrdjavi. 479. Gjuro Šimunčić, kapelan u Vrbovcu. 480. Fran Folnegović, jurist u Gradcu. (Dalje sliedi).

☞ **Preko 500 for. imamo još na dugu kod gg. predplatnika, molimo uljudno svakoga, tko nije platio, neka nam učini ljubav i plati ovih dana.**

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 48. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Strašna ženitba.

(Po istinskom dogodjaju Dragojila Jarnevićeva).

Duž rieke Kupe niže Karlovca, pa onamo dalje sve do Siska ima mnogo sela većih i manjih, a njihovi stanovnici radini i marljivi seljaci bave se osim ratarstva i drvarenjem.

Rečica, Šišljavić, Kupčina i ostala, izim što Karlovac obskrbljuju većim dielom drvi, dovažaju ona jeseni u varoš kupusa, repe i masla; ima u njih krasnih polja i pašnjaka, no da nebude njihova nastojanja oko kupusišća, slabo bi jim prezimila mnoga obitelj.

Medju ovimi seli uzdižu se i gospoštinski nazovi-dvorovi ili gradi — gradići. Seljaci jim obično kažu dvor. Da pak nebi čitatelji mislili, da su to zbiljam kakove ugledne sgrade, to jih imam i mogu uvjeriti, da tomu nije tako i da se samo rečićki može punim pravom imenovati gradom; jer je veliko i b[illegible]-grofovsko zdanje; bijaše on prije njekoliko godina vlastničtvo grofa J. Draškovića a poslie njegove smrti prolazi u tudje ruke, iz jedne u drugu... Ostala sela imadu svako svoga vlastelina, i tuj takodjer vlastelinske sgrade, nu ove su tako neznatne, da se često u preimućna seljana nalaze uglednije i ukusnije kuće.

Jedno od ovih vlastelinskih imanja bijaše godine 18.. svjedokom grozna čina, kakov se riedko u našem narodu dogadja. Radi možebiti još kojega živućega člana obitelji dopustit će mi čitatelji, da nekažem mjesta niti imena onih osoba.

Z. bijaše u ono doba vlastničtvo gosp. P–., koj se je prerano za svoju obitelj sa ovim svietom oprostio, ostaviv izza sebe mladu udovicu i dvoje nejačke dječice, mužko i žensko.

Što da reknem ob ostavštini gospodina P—?

Sve imanje sastojaše mu iz sela Z* sa nješto oranica, pašnjaka i šuma; uza to bijaše dvorić iz suva drva, sa jednom sobom za služinčad i kuhinjom razi zemlje, a nad njom sa tri sobice za obitelj, kamo su vodile drvene stube spolja dvoru uz drvene stiene uzvedene, i daskami obitomu hodniku prislonjene. Ali i u ovakvom stanju običavahu stari Hrvati sretni biti. Uza suprugu si, radinu, marljivu i vjernu, u krugu djece, u strahu božjem i poslubu svojim roditeljem odhranjene, težio je domaćin za tim, da mu budu računi u redu i da mu troškovi nepreteku prihoda... U ravninah živući poljodjelci obraćahu svu svoju pomnju na polja, da jim ona čim bolje obradjivana, tim veće prihode daju, i zato je i vlastelin P— svoje zemlje držao u što boljem redu, tako, da je on od suviška preko svojih kućnih potrebština mogao,

dobar dio prodati, i tim svoju obitelj dobro uzdržavati. Ljubeći suprug i brižan otac bijaše i dobar gospodar, te je i sa svojimi kmetovi tako blago postupao, da su ga kao svoga otca i dobročinitelja ljubili i štovali. Ali neumoljiva smrt nije pitala za to, već im ga je iz sriedine uzela i sve njega ljubeće u crno zavila.

Kad prvi težki časovi obće tuge za umrlim P— minuše, razabere se tugujuća udova i razredi svoje gospodarstvo. Vjernu svoju služavku Janu pridrži i nadalje u službi, pa uz nju i špana, ostalo osoblje nadomjesti kmetovi, koji su se imali svaki dan redomice kod dvora nalaziti; a za dječicu uzme iz obližnjega Karlovca jednoga učitelja, da jih podučava u početnih naucih, što joj se je činilo narednije, nego da nježnu djecu izruči tudjini u Karlovcu.

Gospoja P— ova bijaše još mlada a krasna udova, ali slabi imutak, a k tomu dvoje djece i ondašnji odnošaji vlastelinskih udova nedopuštahu joj se tako lasno po drugi put udati; a nije za tim jako ni težila, jer su joj dječica bila čitavo srdce zaokupila i svu ljubav, koju je mogla za onda smoći, slila je ona u materinsku; i u brigi za svoju djecu zanemari ona gospodarstvo, tako, da nikad nije bilo matere, koja bi tolikom skrbi i pomnjom nastojala oko svoje djece kao što baš gospoja P—ova.

Plačuć za suprugom i svaku i najmanju nezgodu od svoje djece odvraćajuć neopazi ona pod jesen, da joj poginu kupus, koj je obećavao, da će postati obilnimi glavami; nevidje ona, da ga svega izjede njekakva gamad. Kupusišće prije za pokojnoga joj supruga svake jeseni na široko i daleko najkrasnija njiva, koja je gospodarstvu liepu svotu novaca prinašala, stajaše sada opustošeno; tekar kad špan upita: šta će biti od kupusa, kojega sve više nestaje? opazi g. P., da je zlo činila, pouzdav se posvema u služinčad, koja svašto zanemaruje, da ju biednu konačno upropasti. Ovo ju ponješto uzdrma iz njena mrtvila; uvidje, da kupusa neće ništa zaliečiti. A kako će ostala hrana? i to ona žalibože bijaše metnula iz oka; s toga se sada trznu i opet oživi te postane radina, kao marljivi mrav. Prekasno tužna opazi, da je njena nemarnost uzrok velikoj šteti u gospodarstvu i da ju je vjera u služinčad posve prevarila. Tà kako će sluga da se više brine od gospodara? kako da bude služavka pozornija od gospodarice? — Šteta bijaše gotova, nenadoknadiva. Tihom žaobom sjedne se gospoja P—ova u kutić svoje sobice, i potok vrelih suza obori joj se niz blieda lišca.

— Vaj, uzdahne ona, da sam sirotom po suprugu postala, to oćutih prvim trenutkom poslie njegove smrti, ali da ću uboga materijalno propadati, toga nikad neposlutih; nemišljah, da ću i kod najmanjega posla osjećati oskudicu skrbne, poslene gospodarove ruke, neposlutih da će mi tako faliti suprug i otac.

Kao mora pritisne joj dušu slutnja tamne budućnosti, a težki vaji pritisnù joj srdce. Pomisao, kako li će s djecom biti, dok dorastu, nedade joj ni časak pokoja; ona sbunjena pohrli u vrt, da joj hladno, jesensko povjetarce razblaži zažarena lica, ohladi upaljene od suza oči. Vrt bijaše na obali Kupe; na kraju bjehu posadjene vrbe, da mu zemlje neodnašaju šumeći talasi. Na klupu oslonjenu o vrbu sjedne biedna žena i počne misliti, kako da si pomogne, da si olakša životu. Imaše njekih rodjaka u Karlovcu, u njih naumi tražit pomoći i savjeta. Za života suprugova dolažahu ti rodjaci često k njima na „ladanje“, a i njih oni pригledahu u Karlovcu. Nu od zimus, kada umre g. P— pa evo do jeseni jedva dva puta dodjoše pitat za zdravlje svojih rodjaka na ladanju. Ovo pripiše tužna udova svojoj nehajnosti, jer poslie suprugove smrti bijaše ona samo jedanput u Karlovcu, i to onda, kada si odvede gospodina Josipa R—ća za učitelja svojoj djeci. Sada pomisli ići, obaći jih, zatražiti u njih pomoći i upitati savjeta.

— Dà, reče, ako i nisu toli bližnji rodjaci, ipak je gospodin N... bio pouzdan prijatelj moga supruga, i nanj je ostavio skrb za imutak i za nas sirote. Idem daklje, da se s njim posavjetujem.

Utješena ostavi opet vrt i ode u dvorić, da si spremi za sutra koješta na put, jerbo je nakanila zorom krenuti od kuće radi kratka jesenskoga dana. Uči-

telja i djecu, dakako, povede sa sobom, a gospodarstvo izruči Jani i španu Marku.

Došav ona u kuću rodjaka si gospodina N... bude prijazno, nu ipak bez osobitih znakova prijateljstva primljena. Učitelja jedva pogledaše. Briga, s kojom je došla i misli, kako će ju izraziti i svoj govor jasnim izvesti, kojim hoće da traži pomoć u svoga skrbnika, nedade joj ni toliko pozornosti, da zamjeti pobliže ponašanje svojih rodjaka. Gospoja N—ova bijaše posve cifrasta i sladka riečmi, ali ni s daleka srdačna, niti onako iskrena prijateljstva, koje si prisvaja srce. Ali sve ovo neopazi zanešena gospoja P—ova. Tek onda, kada se rieši težkoga kamena, koj joj je pritiskao srdce, kad rodjaku odkrije svoj položaj, zamjeti ona hladno njihovo ponašanje, i njekakovo otimanje svakomu pouzdanju. Nakašljivajuć izpane gospoja N—ova iz sobe a suprug joj, mal da surovo nereče:

— Tvoj suprug je svojimi dohodci vrlo dobro izlazio, a uvjeren sam, da nisi ostala bez ikojega groša. To je draga odviše rano, da se već za pomoć utičeš. Daj djecu u varoš; ja ću jih uzeti na stan i brigu, a učitelja odpravi; to ti je nepotreban trošak. I ti bi se mogla bolje ogledati oko gospodarstva i posla; da si se ljetos oko toga bolje držala, nebi sada bila u neprilici, iz koje te medjutim ja izbaviti nemogu. U mene nema gotova novca, a za drugoga ići na svoje ime uzajmiti, to niti mogu niti hoću.

Blieda, na pó otvorenima ustnicama i glasno kucajućim srdcem ga sluša gospoja P—ova. Da li je moguće, rodjak, prijatelj, skrbnik njezin, o kom joj je umirući suprug kazivao, da ima unj prijatelja, pouzdanika, pomoćnika, da li je moguće, da joj on tako govori, da ju on toli neprijazno od sebe odbija? Dvie krupne, bistre suze, reć bi, dragulji su, zasvietle joj na crnih trepavicah i obore se preko studena obraza u alabastrne grudi, te se ondje stisnu da tuguju nad okorielošću ljudskom. — Težki uzdah izvine joj se iz sapeta kao kvakami srdca. Njegove rieči ozvanjahu joj se u ušiuh, u njih bo digao joj se šum, kao da je rieka sa svojimi valovi prolomila niz planinu pa oko nje u dubokoj samotnoj dolini, u noćnoj gluhoti, u ponoru, koj ju prieti proždrieti, stala se nabirati. Nesviest ju hvata, trzne se i eno ruša se sa stolca. Gospodin N— priskoči i ulovi ju u naručaj, digne ju, odnese na divan i nad njom otvori prozor, vikne si za suprugom i otrči, da donese vode. Gospoja N—ova dopane, podrugljivo se podsmjehne, kao da je htjela reći: „gle pelivanke, kako je izučila svoju zadaću“. Ipak pristupi k njoj i razrieši joj odjeću oko tiela; gospodin N— donese vode čitav vrč, što ga je srećom našao pred kuhinjom i htjevši jadnicu pokropiti, da se čim prije osviesti, izmače mu se vrč i pljusk! zalije joj biela njedra. Gospoja M—ova glasno se nasmije, i zato, što je taj prizor uza svu nevolju smiešan i od zlobe na krasna, puna njedra gospoje P—ove, koja bijahu sada ovako okupana. Da je ova studena kupelj zbiljam bila koristna, pokaza se odmah, jer je kukavna gospoja zadrktala čitavim tielom, otvorila oči, i naglo se obima rukama mašila grudiju, odkuda je bujica na tlo potekla. U svojoj zabuni stane joj rodjak pokislu odjeću kidati sa tiela i zapenta k supruzi:

— Daj Jelo, daj suvu odjeću, gle, kako se sirota trese.

Supruga otisne, kako joj se činjaše, toga nasilna čovjeka od gospoje P—ove i reče:

— Odlazi, ja ću već sve uredit, i tim ga istisne napolje. Zatim donese svoje odjeće i izmieni s njom mokru sa svoje rodjakinje. Nenapominjem dalje uzrok gospoje P—ove nesviesti; objed minù i čim se osuši njezina odjeća preodjene se i sjedne u kola. Na razstanku već reče joj gospodin N—:

— Ako te je volja Ljuboslavo, doprati mi djecu, kako ti rekoh, neće biti toliko troška kao sada.

A ona odvrati:

— Dok god mi bude moglo biti, držati ću moju djecu uza sebe. S bogom.

Vozeći se kroz varoš silila se je uboga gospoja, koja sada uvidi, što je rodjak i prijatelj, da se uzdrži suza, koje su ju cieli dan mučile, ali ona se je zatajivajuć bolnu ćut uzdržavala od njih; nu čim prevali kupski most, i Baniju ostavi izza

ledja, prospe tim veću rieku suza i cielim putem crnih neosuši očiju. Učitelj i djeca samo su ju motrili, i konačno se djeca vlažnih očiju oslonila materi u skute i dječinskimi uzdisaji dala materi znak svoje sućuti, dočim je učitelj duboko i često uzdišuć plamtećim okom motrio dražestnu ženu, koja tolikom tugom na srdcu svu njegovu sućut uzbudi. Kad su kući došli, legnu djeca do skora spavati, a gospoja P—ova i učitelj R—ć sjedoše za prostrt stol k večeri.

R—ć bijaše mladić krasan i uman; smedji mu vlasi, svietli i rudasti, pristali su crnima očima i crnomanjastomu podugomu obrazu; netom u 20. godini bijaše već nemalo muž. U primorskoj jednoj varoši rodjen, bijaše žestoke naravi, vruće krvi. Od početka odmah, kako dospi u kuću gospoje P—ove, neosta on bez svake sućuti za krasnu udovu, i čekaše samo zgodu, da joj ovu sa svom žestinom svoje naravi izrazi. Ova zgoda činjaše se, da je nadošla sada; vidje mu se doba, da puno svoje mladjahno srdce izlije u ruke jedne žene, koja stoji evo ostavljena i zapuštena bez prijatelja i rodjaka; prepuštena svojoj volji i nevolji, izvržena neugodnostim, kakovih ima podosta svaka udova, koja neće raditi neposredno bud po volji svojih rodjaka bud po savjetu skrbnika. Da je gospoja P—ova u neprilici, znao je R—ć; nu kako ju primiše rodjaci? i čemu se ima od njih nadati? to mu osta nepoznato, ali da je slabu pomoć kod njih našla, osvjedoče ga njene suze, pogotovo njeno očajanje.

Šuteći navečeraju se. Jana pospremi stol i digne stolnjak sa stola; sad bi se obično digao R—ć od stola, zaželiv gospoji laku noć te otišao u svoju sobicu. Ali sada mu se to nedade. Još putem iz Karlovca složi si govor, kako će joj on vatrenimi riečmi svoju ljubav priobćiti, doživotno joj se zavjeriti, da će svaku neugodnost i tugu od nje odbijati. Već kad su sjeli za večeru, poče mu srdce žešće kucati, misli mu se pomutiše i krasno složene rieči posve mu se pomješaše. Krv mu udari u glavu i živa vatra sine mu iz velikih, crnih očiju. Na sve bijaše zaboravio, samo ne na svoju strast, koja mu poče kroz sve živce probijati. Gospoja P—ova, nujna i nevesela, kako bijaše, nije mnogo nanj pazila; prevarena nada, tvrda srdca rodjaka joj, novčana stiska, u kojoj se nalazi, bez izgleda da igdje pomoć nadje, sve to smrvi joj dušu. To bje prva stiska njena života, i jer joj nenadano dodje, ubitačna za dušu i srdce. Do sada obikla je svoj udobnosti, izpunjenju svih želja, uživajuć podpunu ljubav i njegu suprugovu; nebje joj daklje poznata nikakva skrb ni briga i s njima skopčana često nepovoljna osjećanja; sve ovo je od nje odbijala ljubeća i marljiva ruka suprugova, a sada, sada?

I opet joj briznu suze iz mutnih očiju. Dalje se nemogaše R—ć držati, njene suze padnu mu na srdce kao žive iskre, vruća mu krv digne ga sa stolca i on baci se k nogama dražestne, plačuće gospoje. Sa svim izrazom u njem djelujuće strasti, sa svom vatrom prve ljubavi ulovi on bielu ruku gospojinu, pritisne ju obima rukama na goruće ustne i šuteć ih cjelivaše. Ovaj čin uzbudi žalostnu ženu iz njenih misli, i začudjenim okom pogleda ona mladoga muža, koj je kod nogu joj klečeći toli strastveno joj svoju ljubav izrazivao.

(Dalje sliedi).

Na glavici Rendulića izpod Modruša.

Oj ti zemljo kamenita
Sried zelenih strmih gora',
Što mi duše iz ponora
Dižeš čustva jadovita!

Gore Modruš porušeni
Grad mi kažeš davne slave,
Dole dragu od Munjave,
Grob junaka pogaženi. *

Tam u gradu gospodjahu
Prve zviezde roda moga,
Na toj dragi dok nesloga
Dom nepreda turskom strahu.

---

* Na tom polju pogine g. 1492 pod banom Mirkom Derenčinom do 40.000 Hrvata u boju proti Turkom, na što Modruš i velika strana Hrvatske pade za njeko vrieme pod Turčina.

Sad je Modruš grad žalosti,
Mrtva pustoš u njem vlada,
A na dragi izpod grada
Krije trava krv i kosti.

Pa na brdih još za stadom
Veseo Hrvat oj svoj ori,
Jošte narod neumori
Bieda, sa svom svojom vladom.

Niti turskog mača snaga,
Nit vragova inieh moći,
Nemogahu k svrhi doći,
Da unište rod bez traga.

Jošte usried svih nevolja
Čuva narod duh svoj smjeli,
Pa kad sinci svi bi htjeli,
Svanula bi doba bolja.

Modruš grad bi opet usto,
Sa tisućom razvalina,
Što hrvatskih po brdina'
Sried pustoši stoje pusto.

Oživile b' sve doline,
Sa Munjavom pune krvi,
Pa gdje narod biedan vrvi,
Svanule bi sve miline.

Ali jaoh! Modruš leži,
A narod je plien tudjina,
Jer hrvatska otačbina
Za neslogom vaviek teži.

I. K. S.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

(XIV. dalje).

Poslie večere udaljiše se gospodje i ostadoše gospoda, pijuć i nazdravljajući se. Dlhohorski ode malko van i sretne Milka obučena, kano da hoće otići.

— Što je to? Kamo ćete? zapita ga pan Dlhohorski.

— Oprostite mi, nemogu dulje tuj ostati?

— Kako nebi mogao? ta kad se već do sada mogoste svladati, mislim, da ćete i odsele dosta jak biti za daljnu borbu?

— Nemogu, otče moj, vjerujte mi nemogu, i obadva si padoše oko vrata.

Nu Dlhohorski mu ipak skinu plašt i uvede ga pod rukom medju goste veleć:

— Promislite, gospodo moja, mladi pan Pankrac, hoće da nas sada ostavi.

A gospoda navališe na Milka i on se dao namoliti, te ostade. Za malo počeli napijati sad Matiji, sad opet Dlhohorskomu, koj hodi klanjajuć se od jednoga do drugoga i sa svakim se kuca. Svi su sborni a i Milku se po malo odvezao jezik. Spominje svoje prijatelje, na liepe one školske časove a i drugi su govorili i izpripovjedali, što im na jezik došlo, jer je vino dobro, a kućegazda baš s njim neskupari. Sve je veselo, samo Vladimira nema; nitko nezna, kamo ga na jedan put nestalo, samo je Dlhohorski opazio, da se on, kad je Milko govorio, da ide na Stari grad, još malko zabavljao, a onda otišao: „No“, misli si Dlhohorski, „možda mu se bolje mili družtvo medju ženami“ i dalje se već za njega nije starao.

Gosti uzeše napokon pripoviedati kojekakve pripovjedčice. Jedan pripovjedaše o pijanu guslaču, kako je pao u vučju jamu a za njim vučić, te mu je guslao i guslao do rane zore, dok ga ljudi neizvukoše i Bog bi ga znao, što sve nepripovjedaše, da već pripoviedanju nije bilo ni konca ni kraja. Odbi pónoć; i već je dugo poslie pónoći. Gospoda vino dopijaju, oči im se sklapaju, ziev ih napada i vidjeti im je na pospanih obrazih, da su već zaželili blagoga počinka. Prvi se stane spremati Milko. Dosta ga zadržavaju i gospoda i Dlhohorski, ali ga nemogu zadržati.

— No kad već nećete da ostanete, reče Dlhohorski, uzmite si bar koga sobom, jer nije baš probitačno i bez pogibelji ići noćju sam, pa još k tomu na Stari grad, makar da nije daleko.

Milko se dosta branio, ali napokon morade popustiti panu rihtaru i uzeti si sobom jednoga slugu.

Noćca niti je tamna niti je svjetla; oblaci se provlače nebom, a medju njimi pliva bliedi mjesec te priliči čovjeku, kojemu je sad dobro sad opet zlo; sad se skriva za oblake kano da se žalosti, a sad opet tako milo izza njih luče kano da se veseli. Pomisli si, kako je tužnu

čovjeku pri srdcu, kad pri svjetlu mjesečine daleko putuje, pa ćeš znati, kako je Milku. Konjić mu ide polagano, jer ga gospodar negoni; čini se kano da i on premišljava, zašto mu je gospodar oborene glave; ali konjić toga pogoditi neće, jer nezna čitati tajnâ u bliedom svjetlu mjeseca, koje je bliedilom blagim prijatelj svim raztuženim dušam. Tiho je naokolo, samo se čuje zvek sabalja o boku zamišljenih jašilaca i tropot kopita, koji se razleže po zemlji; Vag si pjeva tihe noćne pjesmice a zviezdice prebiraju očima, kano da ih driem hvata, kad mjesec za oblake zadje.

Milko jaši uz Vag a za njim bježi sluga. Dodjoše sretno naproti Varinu, gdje obično prevoznici na brodu prevažaju, ali niti žive duše nenadje, jer je već skoro jutro i prevoznici pozaspaše. Sluga zače zviždati i vikati: „Ustajte prevoznici!“ ali se nitko nejavlja, nego istom na treći poziv ukažu se dva momka na bregu, mrmljajuć „tko to tako kasno ide“. Odvezaše brod, odrinuše ga od brega i pripeljaše k putnikom. Milko htjede na konju skočiti u brod, ali mu prevoznici doviknuše:

— Hej gospodine, sidjite s konja; jer inače nećemo sretno proći.

Milku se to nije svidilo, ali izvadi ipak jednu nogu iz stremena i skoči na zemlju a drugu drži još u stremenu; u to izskoči iz broda jedan prevoznik, izvadi izza pasa široki nož i ubode ga Milku usried srdca. Milko pade na zemlju zazivajuć: „Marijo, Marijo“, a prevoznik mu se naruga:

— Ha, ha, tebi više ni Marija ni Jezuš nepomože, dobro sam ti napipao žilicu; pohvalit će nas Vladimir.

Začuje to Milkov sluga, vidi, što se radi i povukav sablju iz korice udari zločinca po glavi, da se je na tle srušio; ali priskoči drugi prevoznik, te udri slugu po glavi, dok se i ovaj srušio, onda zasjede mu konja ter bježi što bolje može gore Vagom.

XV.

Sviće zora. Već odavna stoji pred vrati bieli konjić i čeka, da se vrata otvore, grebe kopitom, maše glavom i zvekeće podbradnikom i stremeni; a kad se otvoriše težka žilinska vrata, skoči u grad i pobježe kasom na trg. Ljudi se čude konjiću, čude se, kakvi mu se to tamni mljazi na sniežno bieloj koži vide, kojih nemogoše u jutarnjoj magli dobro razpoznati, jer se jošte nije bilo sasvim razdanilo. Konjić leti jednako na trg, mora mu biti put dobro poznat, morao ga on već više puta promjeniti; jerbo leti upravce i stopram pred sudčevom kućom postane. Ljudi se oko njega sakupiše i prepoznaše ga, da je to Milkov konj, jer tko nebi u Žilini njegova bielca poznavao? U kući sve tvrdo spava, samo je stari Dlhohorski budan, nije ciele noći ni oka stisnuo, nije mu se dalo spati od tuge i od straha pred neizvjestnom budućnošću. Oko konja skupilo se sve više ljudi i žamor postao sve živahnijim, da ga napokon i Dlhohorski doušao, ter pogledav na oblok vidi krvju poškropljena konja i upozna, da je to Milkov konjić Zapovjedi namah slugam, da sedlaju konja i sam zaskoči svoga bielca i poleti kroz vrata na široko polje. A konjić, kano da ima pamet i razum, poleti za njim, preteče ga i leti gore uz Vag, dok nije došao naproti Varinu. Dlhohorski se ogledava posvuda, ali nigdje ništa nevidi, pusti si konju uzde, konj mu kaše polagano, nu kad dodjoše do prevoza, stane se propinjati, drhtati i hrzati. Dlhohorski se obazre i vidi — te malo što se s konja nesruši. Konj stane, gospodar mu probliedi, zadrhće i skoči dolje. Na crnoj hladnoj zemlji leži Milko — ubijen. Stari Dlhohorski stoji nad njim kano okamenjen. Potok mu vrućih suza udari na oči i biedni starac uzme naricati:

— Daklje si tako zaludno morao poginuti ti najplemenitija dušo u cielom Považju. Zahman su tvoje žrtve, zahman tvoji trudi. I pokleknu starac, da mu se pomoli za dušu.

Sluge iz Žiline dodjoše za svojim gospodarom i srsi jih prodjoše, kad zagledaše taj tužni prizor! Dlhohorski niti neopazi, da su sluge došli, a ovi se opet neusudiše prekinuti starcu vruću molitvu, koju mu usta šapću, dočim mu se srebrni vlasi na častnoj glavi raznihani jutarnjim povjetarcem potresuju. Sve je u

okolo tiho, najednom začuje se blizu mrtvoga Milka težki uzdah, koj je pretrgnuo kobnu tišinu. Dlhohorski pogleda tamo i vidi svoga slugu, koga je s Milkom poslao, vidi ga, gdje se sa smrću bori. Skoči k njemu i podrma ga malko a on otvori oči, gleda si gospodara i začе mu nješto šaptati. ali tako tiho, da ga Dlhohorski nije mogao čuti, zato se prignu bliže k njemu, nastavi uho svoje na njegova usta, a on mu težkom mukom prišaptne:

— Vladimirovi su nas ljudi napali i proboli gospodinu srdce govoreć: „Vladimir će nas pohvaliti, jer smo dobro pogodili“. Pan je još uzdahnuo: „Marija! Marija!“ — „O moj Bože!“ uzdahne jošte sluga i — umre.

Zahman ga već Dlhohorski izpitivao, zahman ga sluge drmali, on je ostao niem i mrtav, samo se tako dugo smrti otimao, dok je mogao komu kazati, tko im je glave došao.

Sluge pogledaju dalje i nadju tik Vaga treće mrtvo tielo, dignu ga i umiju mu lice, jer je sasvim bilo krvju zaliveno i jedan od njih vikne:

— Ta to je pana Vladimira stari Kurtoš, koj se još sinoćke s nami kockao.

— Vjere mi pravo imaš, odvrati drugi, pa kako se je još srdio, kad ga je gospodar od nas odazvao.

Dlhohorski gleda na sva tri mrtvaca, gleda i duša mu se razžalila, misli sgrozile, a glavu mu nesvjestica hvatala, jer je sada bjelodano, da je Vladimir otu grozotu počinio. Došav malko k sebi vikne skoro izza glasa:

— Nikad mi nebudeš zetom, to ti se evo Vladimire kunem mrtvim tielom Milka, koga sam milovao kano rodjena sina!

A onda se obrati slugam, zabrani jim, da nesmjedu ništa pripovjedati i zapovjedi jim, da idu brzo po kola.

Sve u Žilini plače za Milkom kano za rodjenim bratom. Sad istom uvidiše, što im je Milko za živa bio. Plaču za njim; i matere pripoviedaju svojoj dječici, kako bi Žilina već odavna propala bila, da ju nije Milko toliko puta oslobodio i dječica sklapaju ručice, da mu se pomole za dušu.

I u kući pana rihtara sve plače. Stari Dlhohorski hodi tužan i žalostan, vidjeti je, da ga je Milkova smrt silno raztužila, a kako i nebi? kad ga je on najbolje poznavao i vidio kako je poštena duša bio, kako su goleme njegove žrtve bile. Gospodja se sudinja takodjer dosta naplakala. Dlhohorski joj je sve pripoviedao, što je čuo i vidio, te da je istina, da je Vladimir ubio Milka. A kad joj je rekao, da je Milkova zadnja rieč bila: „Marija“ nije prestala naricati: „Diete moje u čas smrti je na tebe mislio!

Tako je cielo mjesto i ciela rihtarova kuća naricala Milka. A Marija? Oj nezahtievajte, da vam opisujem Marijinu žalost. Ona sirota još leži u težkoj nesvjestici nemogavša podnieti pogled na mrtvoga Milka.

Pan se Dlhohorski stara kod sve žalosti za dostojni pogreb usmrćenih. Vladimir ga svjetuje, da bi Milka položili u Starohradsku grobnicu k njegovim djedovom, ali si Dlhohorski misli: „rado bi ti, da nebude na oku ljudem, koji su ga toliko ljubili“ i ništa mu neodgovara, nego zapovjeda grob izkopati na istom mjestu, gdje su ga ubili, jer je na tom polju i baš na istom mjestu vojevao, pa je vriedan takav junak, kakav je bio Milko, da ondje počiva, gdje je njekoč krv svoju za obće dobro lievao.

Zatutnješe zvonovi na žilinskih tornjevih, tužno i žalostno kano da plaču nad nestalnošću zemaljskom; zamumljaše crnim suknom omotani bubnji i dugi se sprovod giblje te ide k varinskomu prevozu. Naprvo idu vojnici u željeznih odjećah, zatim pjevači i trubljači, dvanaest bielinom odievenih i mirisavo cvieće u rukuh nosećih djevica, za ovimi vuklo je šest crnimi koprenami pokritih konja velika mrtvačka kola, na kojih je ležao od cina do zemlje crnim suknom pokriven lies. Na suknu s obijuh strana viseli su grbovi pana Pankraca, na liesu ležale u krst položone i viencem svezane sablje — a na njih cvietna kruna. Okolo kola idu starci u crnih plaštih, u rukuh nose velike crnimi porušnicami ovezane baklje, a na rukuh im visi grb Pankrački. Okolo njih jaše gospoda s golimi sabljami. Za liesom ide opet dvanaest najljepših žilin-

skih djevica, ovjenčanih i u rukuh kitice nosećih. Za njimi stupaju svećenici, a za svećenici pan Dlhohorski s gospodom i s gospodjami, a onda opet vojska s bubnji i s vojničkom glasbom; a napokon cielo skoro mjesto. Tužan bijaše to sprovod; staro i mlado plakaše, a glasba i pjesme razliegahu se tako tiho i milo kano da mu liepu dušu u nebo sprovadjaju.

Dodjoše do groba. Tu ih već dočeka množina ljudi sakupljena oko groba. Kola stanu; gospoda pomogoše dolje uzeti lies, a zatim ga uzeše djevojke na nosila i donesoše do otvorena groba. Svećenici zapjevaše nad grobom, pomolišе se, blagosloviše i poškropiše svetom vodicom i lies i jamu — a gospoda spustiše lies u hladni, svježim cviećem obloženi grob. Glasba zače svirati muklo i tužno, vojska pokleknu na jedno koljeno a svećenici prekrižiše još zadnji put grob i svi prisutni začeše glasno plakati. Nije bilo ovdje plača i naricanja kakono obično biva, siromak bo Milko nemaše niti majke, niti žene, niti djece; ali se svi nazočni smatrahu njegovom djecom, pa zato potekoše svim tihe suzice niz obraze; stari Dlhohorski stoji nad grobom kano kameni stup, gleda na taj crni lies, suze mu potokom teku pe siedoj bradi, usta mu se miču, kano da šapću tihu molitvicu, a ruke mu se dižu prama nebu. Prvi se prignu Dlhohorski, prekriži još jedanput grob i prvi baci grudu crne zemlje na lies. Taj je pogreb priličio više kakvomu prošćenju; ljudi bo svejednako hodočaste i bacaju plačuć zemlju u grob: te nije niti trebalo grobara, cielu jamu zatrpaše Žilinci vlastitima rukama i ne samo grob, nego se i ciela gomila podigla nad tielom Milkovim, kakove u staro doba ljudi svojim najslavnijim vodjam postavljahu.

Sva se okolica u tugu zavila.

Žilina tuguje, tužan je i stan rihtarov. Gospodja niti nije mogla na sprovod, morade sjedjeti kod Marije, koja je u vrućicu pala. Dlhohorski zaboravi u svojoj tugi i žalosti na vojnu i na kralja Matiju, nego stoji nad posteljom svoga djeteta i lamajuć rukama plače. Spominje često Milka. Pripovjeda svakomu o dobroj duši, o njegovoj postojanosti i o njegovom požrtvovanju. Marija težko uzdiše, oči joj se ukočiše i časimice bunca. Nepozna niti svojih družica, niti otca, niti matere. Svi se već pobojaše za njezin život.

U Považju sve je mirno. Vladimir drži vjerno s Pankracem i sa Žilinom. Jednom doleti iz Strečna kano pomaman. Dodje k Dlhohorskomu i navali u sobicu, gdje je Marija ležala; ali mu Dlhohorski stane na put veleć:

– Prosim vas, neidite unutar, jedva je sirotče zaspalo, mogla bi joj se opet nemoć povratiti.

— Zaspala moja vjerenica? Ha, ha, ha, zakriči Vladimir, daklje je zbilja na vieke zaspala — i nedajuć se zastaviti, otvori vrata i unidje silom u sobicu.

Proniela se zbilja gradom i okolicom tužna viest, da je i Marija umrla, a ona mirno spava. Najednoč otvori oči i pogleda Vladimira sjedećega pri njezinih noguh. Nije se bolno djevojče uplašilo njegova pogleda, nego se podiže malo na postelji i zapita Vladimira:

— Tko si ti?

— Tvoj zaručnik, srdce moje, tvoj Vladimir.

— Vladimir? reče polahko Marija. Kakov Vladimir? Zar onaj, o kom mi pripoviedaše Milko, da me toli vruće ljubi?

— Ljubi te, ah ljubi te, kano svoj život!

— Ah, on mene neljubi, rekne tiho sasvim oslabljena Marija. Da bi me ljubio, nebi bio Milka ubio, kako se pogovara. Rekav to zatvori opet od slabosti oči i usnè. Vladimir baca naokolo očima, kano da se sdvojnost, bol, ljubav i svaka nesreća na njegovu glavu srušila; pogleda na ginuću nevinost, koju je pogubio; rieč njezina odjeknu mu u srdcu kano strogi osvetnik.

Zaviknu i skoči sdvojan iz kuće sudčeve, ter pobježe iz Žiline, tužne Žiline.

(Dalje sliedi).

Rossini.

(Životopisna crta).

(Konac.)

Za ovim najizvrstnijim djelom u komićnoj struci sliedi tragična opera „Othello" (1816); skoro zatim „Elizabeta", „La Cenerentola", „Armida", „Moisè in Egitto", „La donna del Lago", „La gazza ladra", „Matilda di Sabran", „Ricciardo e Zoraida", „Odvardo e Cristina", „Bianca e Falliero" i mnogo drugih.

G. 1822 probavi s Barbajom u Beču na dvorskom kazalištu, samo godinu dana; tù je sjajnim uspjehom stavio na pozorište „Zelmiru" i više svojih diela pomoćju opere Barbajeve i njegove supruge, pjevačice Colbran. Tko god se je s njim bio upoznao, bijaše svaki uzhićen od njegova liepa govora i još ljepšega pjevanja [1]. Odtuda se vrati u Mljetke, gdje je sastavio „Semiramidu", poslie ode na Pariz u London, gdje je obećao njekomu ravnatelju opere dati jednu operu, ali neizpuniv rieči vrati se u Pariz. Ovdje imaše se ponajprije mnogo boriti s koterijom, koja mu je zavidna bila na slavi; nu ipak postade g. 1824 ravnateljem ondješnje talijanske opere. Ne bi dugo, on tu čast položi, da bude ravnateljem Meyerbeer, a sam revnovaše preradjujuć talijanske opere prema francezkomu duhu ili sastavljajuć nove izvorne opere.

Rossini uvidje, da Francezi ljube deklamatorni zamašaj i uzhit te silne i krepke sborove; s toga sastavi on dramatičnih ensembles-a, koji su uprav najsjajnije česti u njegovih s nova preradjenih operah: Semiramidi, Moisè-u i dr. Od izvornih u Parizu skladanih opera valja osobito spomenuti „Le comte Ory" i „Guillaume Tell". Prva je elegantna ljubezna vesela igra a drugo najsavršenije djelo u ozbiljnoj struci; u „Tellu" razvi Rossinijev muzikalni duh najvišu silu, pa s toga i jest to djelo uz operu „Il barbiére di Sevilla" prijateljem umjetnosti najmilije.

Samo se ima hitrini, kojom je Rossini svoja djela skladao, pripisati, što nije u muzici ni Mozart ni Beethoven; a koliko bi više vriedan bio, da je uza svoju glasbenu darovitost spojio umjetničku ozbiljnost i moralnu silu one slavne dvojice!

Godinom 1829 prestaje sve više njegova radinost; samo riedko kad prihvati pero, da sastavi koje pomanje djelce kao što n. p. „Stabat mater", „Chant des Titans", „Chant de Noël" itd. On se u posliednje doba bavljaše upravljanjem svoga velikoga gospodarstva i na koliko mu je oteo vremena, crkovnom muzikom; nu crkovna mu skladanja važna su samo radi njegova imena, inače ne. Živio je čas u Bolonji čas u Parizu.

Što je taj stari „persarski labud" mislio o novijoj muzici, to je iskreno očitovao u dvijuh pismih, ljetos u rujnu štampanih u milanskom umjetničkom listu. Kaže medju inim:

Kad mi dopru do ušiju nadute i bodljive rieči n. p. napredak ili nazadak muzike, glasba budućnosti, sadašnjosti ili prošastnosti, svaki put mi mučno postane. Da se ja znam tako sretno kao Vi poslužiti perom, ja bih mastnu lekciju odčitao svim tim brbljavcem, koje bismo nazvat mogli Demosthene glasbe; jer puno govore, a vrlo malo znadu kazati. Hoće nas danas u čudo zanieti tobožnjimi svojimi novostmi, koje su za nas već reko bi iz predpotopnoga doba. Ti muzikalni spasitelji govore o deklamovanoj muzici i dramatičkom skladanju, a neznadu jadnici, da su slavni glasbenici Dufay i Gondimel već prije skoro po drugi viek stvorili izključivu „deklamatornu glasbu" bez rythma premda vrlo dramatičnu. A što tek kasnije! Muzikalni orijaš Gluck i sudruzi njegovi za cielo su veoma daleko doprli na polju deklamatorne i dramatične glasbe.

„Nemislite, dragi doktore, da sam ja u načelu u muzici protudramatik, i premda sam u velike cienio bel canto italien prije no sam kao skladatelj počeo stvarati, ipak se slažem s onom mišlju velikoga pjesnika, koj osim dugočasnih vrsti sve ino pripušta umjetnosti. Što se tiče methode štovanih umjetnika, treba znati, da su družtvenim prevratom, tim plodom nade, straha i bune prisiljeni izmišljati nove muzikalne oblike, posve

[1] Meyer's Conversationslexicon: Rossini.

izvanredna umjetnička sredstva; sve to samo da zadovolje svojim suvremenikom, za koje rade...

Na vas je, da mlade skladatelje odvraćate od onoga glasbenoga pravca, koj u najnovijih njihovih proizvodih nepokazuje nikakva napredka; podučite jih, da su im djetinski pokusi samo djeca strpljivosti a ne oduševljenja; kažite jim, da bi jim se valjalo odvažiti, da se okane običnoga načina i prionu toplim srdcem i podpunim pouzdanjem u ono, što je nebeskoga i očaravajućega u umjetnosti glasbenoj, a to je jednostavnost melodije i raznovrstnost rythma. Podju li mladi umjetnici tom stazom, onda će bez sumnje postići svoju svrhu i dočekati željenu slavu. Da budem kratak, reći ću: da oznaka „izraz“ nipošto neizključuje deklamaciju a još manje onu glasbu, koja se odličnim načinom zove dramatička, dà, ja tvrdim, da ga ona i zahtieva.“

Pisma se svršuju ovako: „Napredak, što ga ja opažam u muzici, može se naprosto stegnuti na pravljenje novih nebrojenih muzikalnih strojeva, a to je napredak, komu se mogu čudit i radovat prijatelji majmunskoga skladanja. Usuprot neda se tajiti, da je velik nazadak u vokalnoj muzici, jer se novi skladatelji boječi se pjevanja i melodija, vole laćati osobita štyla, mjesto da se puste sladkoj snazi pjevanja, koja se nalazi u svakom čovječjem srdcu. Da bog prosti onim, koji su u tom krivi!“ Vaš

G. Rossini.

Tako o sadašnjoj muzici najpopularniji i najgenijalniji glasbenik Italije, kojega ime poštuju ne samo njegovi zemljaci, nego i drugi ljubitelji glasbe, pače i svi pravi umjetnici. U tom imamo dokaz i u slavnoga Meyerbeera, za koga se je kojekuda čitalo, da je kao takmac Rossinijev s ovim bio u ljutoj zavadi tako da se ni gledali nisu. „Patrie“ priobćila je Meyerbeerov list, koj one glasove do temelja uništuje, jer glasi ovako: „Obožavani moj učitelju! čini se, da nije moguće u jednom te istom vučenju dobiti triputa veliku srećku, ali ja sam ipak bio tako sretan. Dobih evo: 1. autograph Rossinijev, 2. velecienjeno veoma nježno pismo bezsmrtnoga meštra i 3. mio poziv sa sladkom nadom, da njekoliko sati pročaskujem za gostoljubivim stolom glasbenoga Jupitra. Najvećom radosti i zahvalom primam vašu ljubav i dobrotu te neuztrpljivo očekujem subotu, da vas glavom uvjerim, kako vas neprekidno visoko poštujem i neograničeno vašoj se zasluženoj slavi divim.“

Glasoviti taj muž, vesela srdca do posliednjih dana života, umre u Parizu 14. studena o. g. U oporuci neizjavi gdje bi želio biti zakopan, a sad čitamo, da ga obćine bolonjska i pesarska žele sahraniti na svojih grobljih.

I oporukom dokazà, koliko je ljubio glasbu. Sav svoj imetak (vriedan prieko 100.000 fran.) ostavi na uživanje svojoj ženi a po njezinoj smrti svomu rodnomu mjestu Pesaru: da se tu podigne muzikalni licej.

Izključivo za Francuze utemelji dvie zaklade; jednu od 3000 fr. za godiš. nagradu autoru religiozne ili lirične kompozicije, koja bi osnovana bila osobito na melodiji danas toli zanemarenoj, a drugu takodjer od 3000 fr. za nagradu autoru libretta (proze ili stihova), u kojem bi se osobito pazilo na zakone morala, na koje pisci obično nepaze. O Rossinijevih nagradah imat će odlučivati odbor akademije liepih umjetnosti. Ovdje valjadu one pjesnikove rieči:

Von des Lebens Gütern allen
Bleibt der Ruhm der höchste doch;
Wenn der Leib in Staub zerfallen,
Lebt der grosse Name noch.

Crnogorski hajduci.

(Op Sava Martinovića Crnogorca).

Hajduka po imenu ima različitieh. Jedni su, kojim se može reći lupeži: ti nose sramotna djela, kradu po svojoj okolini, oko rodbine, susjeda i poznanika; oni kradu i kriju ali neubijaju ljudi; drugi su od tih ništaviji, koji idu izmedju kuća te priprežu i zagledaju, i odnesu kokoške, pelene, kojekakve rutine ili makar i u kuću ulegu, da čovjeka posjete, pa tom zgodom, štogod uoče, odmah krijuć i odnesu — to su tati ili kradljivice, kojim se može reći, da su kano

miši, koji mnogo kvara neprave, ali vazda štetu čine; a treći su tako zvani razbojnici, koji krvna djela rade i krvlju se hrane; takovi nemare ubiti čovjeka, bilo u toga pet ili sto i više forinta, pa i nebilo unj jaspre samo ako oni misle, da je ima: to su krvopilice, krvoloci. O tih trijuh hajdučkih vrstah ja govoriti neću, jer ih liepo ime hajdučko nebi ni išlo, pošto jim narod ima prave nazive: lupež, tat, kradljivac i razbojnik.

Nego ima jedna vrsta hajduka, koji nose u narodu sjajno čelo i pribrani moraju biti i u družtva makar i velika i poštovana; o tih imam da govorim i njihova djela da opišem.

Bivalo je hajduka u Crnojgori a i danas jih ima, da jim se može reći, da su branitelji svoje domovine i izbavitelji naroda kršćanskoga. Takov je bio: Nikac Tomanović od Rovina, koj se u više pjesama poje, bio je i otac njegov Vuk Tomanović, pa Juro Gavrilović, Rade Baletić, Šunjo Pešikan, Pejo Pešikan i Zeko Pešikan, Turčin Perović i Pajo Gavrilović, Lazar Pecirep, Gjuro Šaletin i Perko Šaletin Vukotići, to su djedovi Petra Vukotića; Vuk Mićunović i Vuk Mandušić, Draško Popović, Pejo Nikčević, Petar Bošković, Savić Radojev, Vuksan Milijć i mnogi drugizi, koje nemogu izbrojiti.

To su bili hajduci i četovodje crnogorski prije mojega postanka; a ja sam zastanuo u moje vrieme takvieh četovodja i bratskieh i narodnieh osvetnika: Milića Gruičina i Krsta Grničina, Bana Ivanova, Šabana Gorčinova, Mustavu Vuksanova, Zeka Krivokapića, Vuka Golubova Perovića, a to se može reći, da je malo tako poštenoga i junačnoga Vuka u Crnojgori bilo kao što je taj slavni junak. Još sam poznavao vojvodu Iliju Gjukanova iz Cuca, Petra Jovovića iz Markovine, Savelju Gorčinova, popa Luku iz Markovine, Petrova sina i Rama Petrova, brata njegova, Šćepana Radojeva iz Markovine srdara, Šaju Markišića, Sava Garova Vuksanovića, Vukca Lieševića i vojvodu Milana Vasoevića izpod Koma i Verušeša i mnoge druge.

To su bili hajduci i osvetnici, glavari i pribrani Crnogorci, koji su dosta naše braće izbavili izpod turskoga mača i jarma četujući proz Hercegovinu, pa je bilo i austriskieh podanika poštenih hajduka, kao što je Simo Blagojević iz Krivošija, koj je dosta naroda izbavio svojim nožem i šišanom četujući po Hercegovini s austrijskimi podanici i prognanici.

Dosta li su takvi valjali našoj braći, te bi mučno bilo perom opisati onu zaslugu, koju su ti slavni junaci stekli, izbavljajući jadne naše Hercegovce izpod tudje sile i sablje.

Oni su najviše ovako četovali. Turci u Mostaru ili u Trebinju iliti u Stocu ili u Nikšićkom gradu ili u Kolašinu iliti Gusinju osude jadnoga hrišćanina, a kako ga osude? Tko nema ništa niti zna štogod, unj nediraju makar i da zlo radi, ali gdje znadu, tko je bogat, da ima dosta svojega imanja, ali koj se sjeća za narodnost te ima bistru glavu, tomu odmah nadju njekakvu zapinjaču, ako nemogu drugčije a ono će od poturica ponadgovoriti beg aliti zabit (sudija) da se koj posvadi s oviem jadniem čovjekom, da ga zaljušti kamišem, nogom ili šakom, pa ako se baš onaj neće ni braniti, svi Turci ipak svjedoče, da je kršćanin prvi počeo i da je zadjevica. Podju na sud, a s kim se sudi? Sudi se s Muhamedovcem, a sudi mu Muhamedovac. Sad što ću više poviedati o tom, kad je svemu svietu poznato, da to nije sud nego je bezzakono sudište. Odmah s jadnim čovjekom u tamnice, u klade i druge svake muke. Ako je bogat a za narodnost nemari, nehoće ga izgubiti na ga osieku na globu, koliko vide, da mu mogu uzet a da ostane živ i da teče opet, kako će ga opet podkinuti. Udare mu 25 ili po 50 batina, da mu bolje pamet utjeraju, pa ga puste. A koj radi za narodnost i čeka prosvjetu svoje braće, da mu tko pruži ruku, njemu odmah dosude konopac ili kolac, a što ima, to sud uzme.

Oni hajduci, što sam jih pobrojio, svetili su takve nesretnike od Turaka. Čim su dočuli za takovu nesreću i bezsudbinu, odmah četovodja skupi četu, ode u planinu, a odtolen posla poklisara iz planine k rodbini nesretnikovoj; ovaj prizovè k sebi ženu ili kojega srodstvenika, da ode k harambaši u planinu i da mu

izviestno kaže, tko je nesretnika osudio i sbog česa to se je dogodilo.

Harambaša tako vješto izpitiva, kao što sudac na sudu, svaku potankost hoće da saznade, tader dade naredbu tome čeljadetu, koje ga je izvjestilo, da mu pokaže, kako stoje stada i drugo imanje onih krvnika, i može li jih porobiti i posjeći za osvetiti jadnoga nesretnika. Jadni Hercegovac kaže harambaši sa suzom u očima, bratimi ga Bogom, ljubi mu i ruke i noge, neka ga od krvnika osveti, i tako tu ugovore. Hajduci stoje po gorah ako će i mjesec dana i više, a njeki i cielo ljeto i podnose glad i žedju; te pušćeni prah u usta meću od velike žedje, kad nemogu vode dohvatiti, a bukovu koru i biskovo lišće jedu od gladi, kad nemogu hljeba ili mesa dobiti. A i kad dobiju hljeba, onda harambaša stavi prst na hljeb i koliko mu je prst dug i debeo, toliko samo daje svakomu hajduku hljeba, tek da više žive. Joj, težko je to hajdukovati.

Kad vide zgodu, udare na krvnike, posjeku, porobe, popale, pa onda bježe po tri dana hoda planinami, goneć plien, konje, volove, ovce, koze da nemaju kad ni speći brava — no posjeku noževi govedo i onako sirova mesa jedu, tek da nezapnu od gladi bježeć pred Turci, koji su pošli za njimi u potjeru, nose glave turske, i neće jih ostaviti; a tako ni svoga hajduka, ako je poginuo ili ranjen lego nehoće ostaviti nego ga nose u Crnugoru; plien će ostaviti i oružje će tursko baciti, kad jim dodija potjera ali turske glave ili svoga ranjenoga ili poginuloga brata hajduka ostaviti neće, ma pod njim morao poginuti, kao što su mnogi i poginuli.

Kad su osvetili onoga osudjenika, koga su Turci zamakli, ali objesili ali oglobili, pukne glas po turskoj državi, po Hercegovini, ili po Bosni, tko je tu osvetu učinio. To skriveno nemože biti no se znade, da je učinio harambaša taj i taj crnogorski sa svojom četom, pak se Turci onda puno uztežu, od straha pred crnogorskimi hajduci. Ovi često pišu turskim begovom ili zabitom: „Vi našu braću kršćane zamićete, vješate, na kolac natičete, ali dokle je zelene šume i planine, biti će vazda osvetnika, koji će našu braću osvetiti kao što smo i mi sad osvetu učinili“. I sbog toga se Turci težko boje od takvieh harambaša i njihovieh četa i sbog toga bilo je mnogo kršćana spaseno.

Ima Hercegovaca puno, koji su uskočili sa svojimi porodicami u Crnugoru, da se Turčinu za zločinstvo svete s istimi harambašami i hajduci crnogorskimi. Hercegovcu se sagradi kućica u Crnojgori i pomognu ga koječim, a on se digne i pristane s harambašom i četuje te se sveti krvnikom. Svatko se u prosvjećenoj državi uzda u njekakov sud i pravdu, jadni Herćegovac nalazi utočište samo kod hajduka.

Ti hajduci liepa imena jesu osvetnici pravde i pravice, jesu zaštitnici i čuvari jadnoga našega potlačenoga naroda, jesu, reko tko što mu drago, prokrčitelji puta slobodi i prosvjeti.

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Historički odbor jugosl. akademije imaše dne 28. sjednicu, u kojoj je član dr. Rački čitao ulomak iz svoga velikoga djela o sektah u Bugarskoj i Bosni ponajprije o sekti bogomilskoj u Bugarskoj 10. stoljeća i kako se je hitro razširila po zapadnoj Evropi naročito po Italiji i Francezkoj Na latinskih i grčkih a osobito slovjenskih izvorih smatra dr. Rački Bogomila, koj mu je često puta u spisih spomenuti spomenuti Jeremija, utemeljiteljem i reformatorom, komu je stalo do toga, da izmiri poganstvo s kršćanstvom. G. akademik pokaza vrlo dobro sliku života i nauka bogomilske sekte i njezinih odnošaja spram iztočne i zapadne crkve.

Bogomili su, veli, pristaše dualističnoga sustava, nebijahu za stari zavjet i to s toga, jer su mislili, da sviet nije stvoren dobrim nego zlim bićem. S istoga razloga nebijahu za predanja i otajstva novoga zavjeta osobito bijahu proti sv. krstu, izpovjedi i sve-

totajstvu ženitbe. Bogomilske ustanove skroz su demokratičke i zato nisu priznavali hierarhije.

Bogomilci su živili jednostavno a vrlo su mnogo postili. Na koncu je gosp. akademik čitao primjere iz apokripske književnosti bogomilske književnosti.

— „Matica ilirska“ nastavit će 8. prosinca t. g. u 10 sati svoju glavnu skupštinu u dvorani Nar. doma. Jer će se u toj skupštini konačno riešiti, ima li se i kako matica sdružiti s jugosl. akademijom, trebalo bi, da matičari dodju u što većem broju u skupštinu.

— Ivan Čačić, bivši gimnazijalni profesor, poslie perovodja namjestničkoga vieća u Zagrebu, umro je 30. studena t. g. On je preveo Močnikovu računicu, Robinzona i uredjivao Gajeve „narod. novine“ od ožujka g. 1864.

— Poznati našemu svietu francezki književnik Louis Leger, postao je docentom slovjenske književnosti na koležu de France u Parizu, gdje je pravim profesorom ove struke Poljak M. Chodźko. Ove će godine dr Leger čitati o književnoj historiji južno-slovjenskoj. On je u broju 47. franc. časopisa: „revue des v. littéraires“ priobćio iz predavanja Chodzkovih: le drame moderne en Russie: Ivan le terrible,“ Ovaj ćemo odlomak u sliedećem broju obielodaniti u prievodu; za sada samo opazujemo, da neshvaćamo, za što se naše kazalište nimalo neobazire na rusku dramaturgiju, prem je ona na istom zapadu toliko cienjena? Ili zar i to ide u „panslavizam?“ Tolstojeva drama „Ivan grozni“ prevedena je i u njemački jezik (Niemci se valjda neboje panslavizma), te je velikim uspjehom predstavljana u Weimaru, dakle na pozorištu, proslavljenom Goetheovimi i Schillerovimi dramami.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Mih. Polita-Desančića: Branivoj knez zahumski. Historijska drama u 5 čina. Vjerenica Crnogorka. Novela. U Novom Sadu kod Ig. Fuksa 1868. Na 16-ni 180 str. stoji 60 novč.

— Filozofično-pedagogička razprava o političko-narodnom vazpitanju. Napisao Jos. Podgradski prof. u Novomsadu. U Platonovoj štampariji 1868. Na 8-ni 83 str. stoji 50 novč.

— G. kapetan Savo Martinović prilaže današnjemu broju našega lista poziv na predplatu za pjesmu: „Ženitba Aleksandra Aleksandrovića“. Taj liepi najnoviji plod njegove skroz i skroz narodnim duhom i čistim jezikom pjevajuće vile zaslužuje, da bude toplo preporučen i usrdno primljen; i ovo tim više, što mu je to prvi pokus, da izda nješto i na svoju ruku, pošto su mu dosele sve pjesme i premnogi članci štampani ili u Vukovoj sbirci ili u časopisih zadarskih, zagrebačkih i novosadskih. Našim čitaocem poznat je krasni način Martinovićevih poviedanja; a sjećamo jih samo još na to, da je od mnogih pjesama o viskoj bitki — njegovoj matica zadarska dosudila nagradu. Od domaćih upisnika, kojim bi sgodnije bilo novce nam predati, mi ćemo drage volje primati.

— „Pučki prijatelj“ u Varaždinu kano da će od nove godine prestati. Uredničtvo moli svoje štioce, da mu nešalju nove predplate.

— G. J. Granić u Spljetu nemože izdati objavljenih propoviedi. I opet zao pojav u našoj književnosti.

— U štaj. Gradcu zaključili su 19. studena t. g. učeći se Hrvati sastaviti družtvo, koje će imati stanovite zakone i kojemu će biti zadaća medjusobno naobrazivanje i čitanje radnja, a to družtvo zvati će se „Hrvatska Danica“. Radujemo se ovoj iz „Puč. Prijatelja“ izvadjenoj viesti i želimo, da bi se s istom svrhom i po drugih zavodih domaćih i vanskih Hrvati udruživali i svoje mladjahne umne sile vježbali. Nije li takvo hrvatsko družtvo već odavno moglo postojati medju gg. pravnici zagrebačkimi? Na riečkoj i osiečkoj gimnaziji imadu takva družtva, ondje pod imenom čitaonica, a ovdje Javor; na zagrebačkoj gimnaziji počeli su o tom ljetos raditi.

— Izašao je „Ustav za prvu bačku trgovačku i promjenu banku“ u Novom sadu. Platonova štamparija 1868. Na 8-ni 42 str.

— „Razprava ugarskoga sabora 1868 godine o zakonskom predlogu u stvari istočno pravoslavne crkve.“ Po saborskom dnevniku izdao Gjuro Zvekić, član ujedinjene omladine srbske. U Budimu, štamparija kr. sveučilišta 1868. Na 8-ni 163 str. 4 l. imena predplatnika. Ciena 50 novč. („Matica“).

— „Administrativne i sudske vlasti“. Nje-

kolike crte iz putnih bilježaka po Njemačkoj i Švajcarskoj. Od g. D. Gj. Jovanovića. Na 16-ni 131 str. Štampano u državnoj štampariji u Biogradu.

— Štampana su „Pravila o domaćem redu apsanskoga zavedènja u Požarevcu, od 7. list. br. 3590", u državnoj štampariji za službenu državnu potrebu. Na 8-ni 16 str.

— U „Srbskih novinah" izlaze „Odlomci iz nauke o vaspitanju". Ti su članci trud sadašnjega srbskoga ministra prosvjete g. D. Matića; oni će biti i posebice u knjigu odštampani. Javljajući o njih „Vila", nemože zatajiti radost, što vidi, da o takvom poslu počinje govor sam ministar prosvjete.

— Otvoren je upis i predplata od „Jelisavetu kneginju crnogorsku", dramu u pet dielova od Gj. Jakšića. Knjiga će biti velika 10—12 štampanih tabaka, a ciena je 80 novč. Novci sa šalju napred ili uredničtvu „Vile" ili knjižarni V. Valožića u Biogradu. Nadamo se, da naše obćinstvo neće počastiti nedostojnim odzivom jednoga od prvih svojih živih poeta nego da će se ovo novo djelo njegovo razturiti u što većoj mjeri. („Vila").

— Izašli su „Slavenski razgovori u glavnih slavenskih jezicih", ruski, poljski, česki, bugarski i srbsko-hrvatski (ćirilicom i latinicom). Sastavio Dragutin Tomaj Tuminski. U Biogradu knjigopečatnjom Aleksandra Andrića 1868. Na 8-ni 145 str. U Zagreb za naše upisnike ta knjiga još nije stigla.

— U listopadskom svezku ruskoga žurnala „ministarstva narodnago prosvještenija" priobćio je književnik V. Makušev II. i III. pismo „o literaturnom i političeskom postojanii Horvatskago korolevstva". Osim ovoga preporučamo osobito našincem ruski mjesečnik: „Viestnik Evropy", koj se može o bok staviti svim najboljim revue-om francezkim, englezkim i njemačkim. Na žurnal ministarstva narod. prosveštenija može se predplatiti u Petrogradu kod redakcije (Nikolavskaja ulica br. 13), stoji 13 rub. 50 kop. na godinu. „Viestnik Evropy" stoji (Redakcija u Petrogradu: galernaja br. 20) na godinu 18 rubalja. Preporučaju se osobito zavodom i našim čitaonicam.

(Poljska). Dobismo u Lavovu štampanu knjigu Czarna gora pod względem geograficznym, statystycznym i hisztorycznym. Skreslił K. P. (S mapom). U 16-ni str. 116. Pisac poslužio se dobrimi izvori; djelo je zanimivo.

Narodno kazalište (Konac) „Žigica medju iskrami" ugodna je vesela igra, istina, bez svake težnje, no puna dosjeta, dobro izumljena i onim poznavanjem kazalištnoga efekta sastavljena, koje se nalazi u mal ne svih francezkih veselih komadih, jednom riečju sasvim je sposobna, da zabavi onoga, koj ide u kazalište samo zabave radi.

Radnja joj je od prilike sliedeća: Njeki mlad čovjek, koj teži jedino za ljubovanjem i zabavom, spozna se s dvima liepima švelјama, koje misle, da su im se njihovi ljubovnici, dva mlada njihova susjeda, iznevjerili, jerbo su ih od njekoga vremena prestali pohadjati. Budući da djevojke žele, da se na sve ruke udadu, došao im je pomenuti vjetrogonja tim bolje, što su iz njegova govora opazile, da nije bez imutka. Obadvije si dakle rado daju ašikovati po zaljubljenom leventi, nebi li ga koja od njih za muža osvojila. No on obima obeća svoju ruku, jer se zaljubljenomu lahkoumniku svaka od njih tako dopade, da neznadijaše, kojoj da dade prednost. Kad to jedna od druge saznade, zaokupe mladića, da se odluči za jednu od njih, jer zakon zabranjuje dvoženstvo. Nepreostaje drugo, nego čudnoga prosca metnuti na kocku... no u taj par doleti kroz prozor jedno pismo, a malo za tim i drugo. Ta pisma su od njihovih ljubovnika. Svaki od njih piše dotičnoj svojoj ljubovci, da su bili odsutni, da odstrane preprieke, koje bijahu proti njihovoj ženitbi i jer im je to sretno za rukom pošlo, nude ih ženitbom, koja bi se imala već za koj dan slučiti. Djevojke se naravno odluče za svoje prijašnje ljubovnike i njihov novi ašikžija ostane na ciedilu... Evo to je sve!

Djevojke predstavljahu gospodična Perisova i gospoja Sajevićeva a mladoga vjetrogonju g. Freudenreich. Uloge nemogahu dakle biti u boljih rukuh. Tako s komadom kao i s predstavom bilo je obćinstvo veoma zadovoljno.

Kano dne 17. za veselom igrom „Brutuse pust Cezara", tako i za ovom predstavljaše se oba večera uzastopce opereta „Daphnis i Chloe", koja je već koncem prošaste saisone jedan put predstavljena bila, no premda gja. Lesićeva (Daph-

nis) ovaj put bijaše u podpunom posjedu svojega glasa a g. Plemenčić (Pan) mnogo bolje kostumiran, nego li prvi put, ipak nije opera učinila boljega utiska na obćinstvo nego li onda. Nemožemo joj dakle proricati dug život na našem kazalištu.

U subotu dne 21. predstavljaše se „Roman siromašna mladića"; u nedjelju dne 22. „Talisman" a u utorak dne 24. „Sol braka" uz operetu „Liepa Galathea". O svih tih komadih izrekosmo u svoje vrieme jurve svoj sud.

U četvrtak dne 26. bilo je kazalište zatvoreno zbog izvanrednih priprava za novu operetu „U Meku", što se je imala prvi put staviti na pozorište u subotu dne 28. no budući da je taj dan gja. Norvegova iznenada oboljela bila, morala se odgoditi na nedjelju dne 29. stud.

U subotu bijahu mjesto oglašene nove operete predstavljene već poznate vesele igre: „Brutuse pust' Cezara!" i „Obrstar od 18 godina" kod veoma slabo posjećene kuće.

Ovaj put igrala je gospodična Perisova naslovnu ulogu i svakako nadkrilila je odvažnošću i sigurnošću svoje igre i naravnijim načinom govorenja svoju predšastnicu.

Od ostalih odlikovahu se kao vazda i ovaj put gospoja Sajevićeva (Ernestina) i gg. Mandrović (major) i Brani (Flochard). Od mladjih oficira držao se dobro i g. Sajević (Henry pl. Blasoy)... ostali oficirski zbor nije nam bio ni najmanje po ćudi.

Zajceva jednoaktna opereta „U Meku", koja je u nedjelju dne 19. prvi put u istinu predstavljena bila, primi naše obćinstvo, koje se u velikom broju sakupilo bilo, veoma prijazno, što nas tim većma raduje, što joj je sastavitelj naš zemljak. Istina je da tom dobromu uspjehu ponajviše doprinese izvanredno urešenje prizora, kakova niesmo dosad jošte imali, no krivo bi bilo, ako bi ga toj jedinoj okolnosti pripisali. Glasba je veoma melodiozna i karakteristična, naravno melodije su u duhu iztoka držane i nemogu onoga utiska na slušaoce, koji su privikli živahnijim i prepletenijim zapadnim napjevom, odmah s početka proizvesti, koj je potreban da ih do uzhita upali, i to je po svoj prilici uzrok, da se je ta opereta u Beču manje dopala, nego njegove ostale i nego što zaslužuje.

Kod nas, koji smo bliže istoku, kojega napjevi stapaju se s našimi narod nimi, stvar se drugačije ima, i mislimo, da će se nam, čim ju više čujemo, tim bolje dopadati; barem smo opazili, da se je opetovanje te opere u ponedjeljak dne 30. studenoga i dan zatim, jošte bolje dopala, nego li njena prva predstava, premda je kuća oba puta mal ne za polovicu manje posjećena bila.

Dekoracija predstavljajuća sjajnu dvoranu s istočnom bašćom i vodometom, koju je novoangažirani dekorateur g. Rostok naročito naslikao, tako se je dopala, da ga je obćinstvo burnim pleskom izazvalo.

Opera nema arija, već samo jednostavnih pjesama i to u malom broju, no azambli veoma su dobro sastavljeni i puni melodijah. Od pjesama dopala se najvećma uvodna pjesma Timoleona, koju je g. Sajević osobito prvi večer uprav neobičnim blagozvučjem glasa i nježnošću izveo bio i od obćinstva jednoglasnim pleskom odlikovan. I njegovo sudjelovanje u duettu s Masili-begom (g. Banom), gdje dolazi preobučen kao kaduna i u falzettu pjeva, zaslužuje takodjer pohvalu.

Gospodin Ban (Masili-beg) takodjer nas je zateko, on ima najobsježniju ulogu u svoj operi i izpjevao ju je tolikom točnošću čistoćom intonacije i kriepčinom, da mu se kao početniku uprav diviti moramo. Taj mladić ima bez sumnje mnogo talenta za pjevanje i predstavljanje, i žao bi nam bilo, da ga izgubimo, jer se je jučer raznio glas, da su ga u vojnike uzeli. Obćinstvo ga je taj dan živahnim pleskom primilo i svakom prigodom odlikovalo te po svršetku operete nepose izazvalo, čim je pokazalo, kako se s njim težko oprašta.

G. Plemečić (Lulu, čuvar saraja) razvio je opet svu svoju neodoljivu komičnu siln i dopao se tako u pjevanju kao i u prozi obćenito. On je ljubimac našega obćinstva i sa svim pravom.

Gćnu. Norvegovu (Zoe) imenujemo najposljc držeći se poslovice: Konac krasi djelo. Kao vazda i ovaj put pjevala je vještački i isto tako igrala.

Azambli bili su veoma dobro uvježbani, što revnomu našemu kapelniku gosp

Švarcu uprav na čast služi; on je nezaboravne zasluge steko za našu operetu u obće, a za ovu napose. Orkestar se je takodjer dobro držao.

I knjiga nije bez zasluge, osobito podje pjesniku za rukom karakter Lulu-a, koj je pun drastične komike.

Sadržaj knjige jest sliedeći: „Masili beg, mogući Turčin, sumnjićav i ljubomoran, želeći, da se o vjernosti svojih kaduna i njihova čuvara Lulu-a osvjedoči, javi im, da tobož putuje u Meku, no jedva otišav vrati se preobučen kao francezki oficir, opije Lulu-a i podmiti ga, da ga sakrije u saraju na takovo mjesto, odkud bi mogao vidjeti, kako kadune živu i što rade.

Preobučeni opazi medju svojim ženami jednu žensku više, no to je bio Timoleon, mlad Grk, zaljubljen u Zou, jednu od Masili-begovih kaduna, kojega nevjerni Lulu podmićen uvede u saraj i preobuče u ženske haljine.

Masili-beg držeći ga za žensku stane mu ašikovati, i zakune mu se što svečanije, ako koprenom zastrto lice odkrije, da će sve učiniti, što od njega zaište.

Timoleon odkrije si lice i zaište od njega, kojega za Francuza drži, da mu pomogne, izbaviti Zou. S početka bjesni prevareni Turčin, no kad ga Grk za rieč uzme, popusti, i učini na što se je zakleo.

Lulu, čuvši halabuku i uplašivši se, da ga nebi gospodar zbog njegove nevjere na račun povuko dodje sa stražom, da se iz te neprilike izkopa, te hoće Grka i preobučenoga gospodara kojega drži u istinu za Franceza, da uhvati i dade u more baciti.

Sad skine Masili-beg vlasulju i pokaže se u vlastitoj slici. Uplaše se kadune a osobito nevaljali njihov čuvar, padnu nice pred razjarenim gospodarom i stanu plakat i jaukat, napokon oprosti im velikodušni Masilibeg, samo Lulu-a skine s njegova mjesta i načini ga hvatateljem m u h a u saraju. Timoleon dobije Zou, koju Masili jošte nadari, i tako se na obće zadovoljstvo zaključuje pripoviest.

Prvi večer prednjačila je opereti vesela igra „G a r i b a l d i“ a drugi večer „Ž i g i c a m e d j u i s k r a m i.“ —l—

Svašta. Gdčna. Irma Murska, Hrvatica, slavila je slavlje u Londonu; kao „Linda de Chamouix“ izazvana je izza svakoga čina a na koncu opere načiniše joj slušaoci pravu ovaciju.

— U Feuilletonu „Moravske orlice“ tiska se sada g. Vil. Špaňhelom, učiteljem u českoj Poličci iz lanjskoga „Dragoljuba“ prevedena novela dra. Jovana Subbotića: „Križari“, a isti je gospodin u istih novinah priobćio iz „Dragoljuba“ proš. godine i novelu „Ružin pupolj“ od Dragojile Jarnevićeve.

— R o d j e n d a n (69) najboljega slovenskoga pjesnika dr. Franje Prešerna svečano su proslavili djaci slovenski i hrvatski bečkoga sveučilišta danas 2. prosinca u dvorani „zum grünen Thor.“

— S e o s k i M e z z o f a n t i. U jednu petrogradsku knjižaru dodje seljak i zamoli posla; nakladnik pomisli, da je to nadničar, ali kako se začudi čuvši od toga seljaka iz Jaroslavska, da se zove Ivan Pronin i da bi želio prevoditi iz englezkoga, francezkoga, španjolskoga, talijanskoga i njemačkoga jezika. On je u jezicih s a m o u k; uči se, kad od gospodarstvena posla dospieva; kažu, da za čudo liepo prevodi prirodoznanstveno djelo Engleza Lewisza.

— Topografiju i strategički plan Iliade izdao je Nikolaides u Parizu, što će svim prijateljem klasičke literature dobro doći. Pisac rodom Kandiota proputova one strane, i obrete, da je turski Mendese Homerov Skamander, sadašnji Kimarra da je Simois. O Homeru kaže Nikolaides, da je bio vojnik.

— Od 1. studenoga o. g poče u Parizu izlaziti veliki dnevnik „l' Echo de la Bourse“, časopis za politiku, financije i narodno gospodarstvo. On prima i nagradjuje dopise iz svih slovjenskih zemalja, te se bavi rado nepristranom politikom o slovjenskom svietu. S toga preporučamo taj list, koj stoji na godinu 64 franka. Upravničtvo je u Parizu: rue du Faubourg-Montmartre 13.

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

S ove, s one strane,
Brani božje stvari,
Lieči duše rane,
Vragu račun kvari —
Al u naše dane
Malo tko zanj mari.

* Odgonetaće priobćit ćemo u br. 50. Odgonetka (zagonetke u br. 46) „Zora-ora.“

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 49. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Strašna ženitba.

(Po istinskom dogodjaju Dragojila Jarnevićeva).

(Dalje).

— Gospodine učitelju! R—ću! što radite? iznenada reče napokon, htjevša svoju ruku iz njegovih ruku iztrgnuti. Ali on, premda se tresao čitavim tielom, držaše ju ipak čvrsto i opetovano ju cielivajuć zapenta konačno:

— Gospojo, ljubljena, obožavana gospojo, pustite mi svoju ruku, nerivajte me od sebe, ja vas ljubim neizmjerno, neizrecivo.

Gospoju P—ovu prodju trnci; ali ne trnci užasa i straha, već sladkoga osjećanja, one divne neizrecive ćuti, u koju nas nenadano ululja rajska glasba ozvanjajuća se sa angjeoskih harfa a nošena na krilih povjetarca, štono je izza žestoke oluje zašaptalo u razvedrenom zraku. Podugo uzbude, da nije mogla reći ni riečce; ta osjećanja, koja ju poslie tužnih, bolnih časova zatekoše, bijahu joj u svojoj struci posve nova, ali i odviše ugodna nego da bi jim se mogla toli naglo oteti. Dok je mučno šutila, tiho opet šaptne R—ć:

— Mila gospojo, ja nemogu gledati vaših očiu, toliko u suzah utapljanih a da me neosvoji sućut, da i mene nezaboli srdce. Neznam pečali, koja vam srdce kida, i dušu muči, ali budite uvjerena, da i ja osjećam iste vaše boli gledajuć vas tako bez ufanja. Povjerite mi se, draga, kažite mi uzrok suza, a ja ću sve svoje sile upotrebiti, da osušim jasne vaše oči, umalim tugu srdca. Moja ljubav je za vas bezkrajna, njoj će i najnemogućnija stvar postati mogućom, samo imajte vjeru u mene; jer ova vas prevariti neće.

Dok je R—ć tako govorio, razabere se gospoja P—ova i konačno mu iztrgne ruku. Ćućenja, što s njom u prvi mah zavladaše, ustupe mjesto trieznosti. — Bol, koja joj je kidala srdce, opet se pojavi, ali žalac, što je bio duboko prodro, prelomi se, i nestade žestine, s koje da malo ne očaja. Ako ju je R—ć svojim očitovanjem i iznenadio, i sladka ju osjećanja svladala, ipak do skora pomisli, da se je on prenaglio i slabo joj štovanje izkazao, koje bi nju svakako išlo. Sviest uvriedjene ženske časti uzbudi se u njoj i ozbiljnim a ipak žalobnim reče obrazom:

— Vi ste se na daleko zaboravio, gospodine učitelju! niti vam se pristoji, niti je m[illegible] dostojno vaše ponašanje. Tek nesvie[illegible] može ovakovo stanje žene, kakovo je moje sadašnje, upotrebiti i o ljubavi sboriti.

Ove rieči dignu R—ća kao lahku loptu u zrak; osoviv se pred uvriedjenom gospojom reče smeten:

— Oprostite gospojo, vruća me krv

zavede, a strastvena ljubav, što ju za vas osjećam, potjera me k vašima nogama i izmami očitovanje, koje i ako me je mučilo, ipak ga nebih još bio imao kazati vam. Nesmatrajte moje ponašanje nepristojnim; odviše vas štujem nego da bi vas hotomice vriedjati mogao; jedino vaša prekomjerna tuga me prisili otvoriti vam moje srdce i utjehu vam ponuditi, koje ste, kako mi se vidi, lišena.

— Dosta je, prekine mu govor gospoja P—ova. Ajdte spavati. — Umorna sam, izmučena. Praščam vam sadašnje ponašanje, ali u buduće nepustite s uma, da sam ja sirota žena nesretnica, bez prijatelja i rodjaka, i da moju nesreću štovat imate.

To rekav, mahne glavom i izčezne iz sobe. R—ć se udari u čelo i ode desno u svoju sobu.

Gospoja P— ušav u svoju spavaonicu, sjedne stran postelje svoje djece. Ona je bila majka u podpunom smislu, i ljubila svoju djecu nada sve ino. Ako i je zatim išla, da jim u svem i svačem ugodi, ipak se nije dala zavesti sliepoj ljubavi i odbijala jim na dar ma i male pogrieške; svaku je ona kaznila po razmierju, a uz kaznu dala pouku, koju nisu djeca prezirala već si ju zadržala u mladjahnih srdašcih i uklanjala se opačinam, za koje su znala, da bi njimi ljubljenu majku raztužila. Tako ih je majčina ljubav vodila njegom i pazkom a djeca joj ovu vraćala posluhom i marljivosti. Brižno majčino oko upre se pogledom punim neizrecive ljubavi i njege na spavajuću dječicu, koja angjeoskom nevinosti ležahu jedno uz drugo i snivahu rajske sne pod krilom svoga angjela čuvara, koj jim je pazio i na najtišji uzdah i odvraćao od njih svaki upliv zlih sanja i nakana. Na lasnih svojih krilih uzdigne im dječinske dušice u višje krugove, onamo visoko nad sve zviezde u nepoznate nam prediele i pokaza jim stanove pravednih, gdje se raduju uz zborove angjeoske i pjevaju slavu svemožnomu, mudromu i milosrdnomu otcu i stvoritelju svega svieta. Na tihom, mirnom posmjehu, koj im je treptio na nedužnih licih i odsievao kao rujna zora proljetnoga jutra, čitaše ljubeća majka tiho blaženstvo nježnih duša, sluteć pokoj dječinskih srdaca; tužno pomisli, kako da bi se ona mogla oprostiti s ovimi angjelci; dati ih od sebe, negledati njihova posmjeha, njihovih nedužnih igara, neslušati sladkoga smieha, dječinskih razgovora, nečuvati jih od pogriešaka, nenaučati jih, neopominjati jih i nepaziti na korake njihove!... Povjeriti jih tudjoj ruci, ženi jih izručiti, koja nije nikad radjala, na brigi nemala tudjega poroda, niti znala, kako se diete nauča, kako i zašto se ima kazniti; dati milu, nježnu djecu ljudem bez srdca i milosrdja; ljudem, koji znadu njenu stisku i nevolju, što ju tare a ipak dosta su bili bez srdca odpravit ju neutješenu, bez svake pomoći od sebe... Vrele suze obore joj se opet niz tužna lica, sagne se nad spavajuću dječicu i cielivajuć jim rumena lica šaptaše:

— Ne, ne djeco moja draga i ljubljena, nikakova nevolja, nikakova sila neotme vas izpod krila materinske ljubavi; spavajte spokojno, majka uz vas bdije; majka će vam i odsele mekanu stirat postelju, dieliti vam hljeb ma i sama ga stradala. Ako sam i u nuždi, propala još nisam. Još bdije oko otca od udova i sirota nad nami i on nas ostaviti neće. U tudjine ću tražiti pomoć, koju mi odbiše rodjaci i gojiti vas i paziti do zrielosti vaše. — Poljubiv i opet djecu svoju, pobožno ih prekriži, da jih tim svake nesreće i zla upliva obrani; i legne u svoju postelj. Ali sad ništa nebijaše od nje dalje nego spokojan san. Nu kako bi mogla bila spavati! Dogodjaji minuloga dana, kako bijahu razne naravi, tako i stvarahu u njoj razna ćućenja, a ova se nikako nedadoše spraviti u sklad, da bi joj se mogla duša upokojiti. Uzkolebanoj kako bijaše, stvarahu joj se pred očima slike, koje su ju sa strahom punile, a najužasnija joj se stvori, da bi mogao zbilja gospodin N— kao rodjak i skrbnik, djecu uzeti i u Karlovcu dati u nauke. Izza ove slike stvori se druga; daleko joj se ova činjaše i u magli zastrta, blieda, nejasna, tamna; ali ona upre duševni svoj pogled u nju i gle, kako se razvija, iz okvira stupi mlad, krasan muž, vatrenih očiju, smiešećih ustna, razkrilenih mišica; sve bliže i bliže stupaše

on, sve jasnije razabire mu ona poteze obraza i vidi gibanje krasnih ustna, da, pričini joj se, da čuje šapat iz njih romoniti... Da se obrani napasti, pritisne obe ruke na obraz i zatisne glavu u jastuk. — Šta će ova napast? uzdahne; odlazi od mene utvoro, samo jadi i nevolja vrebaju mene, a ljubav i sladka njena uživanja minuše me sa smrti moga supruga. Oj, nosi se, nosi daleko od mene!

Tako kidahu bojazan, nada i nedokučiva ona osjećanja ljudska, kojim se mladjana srdašca često otimlju, s njimi se junački bore a na posljedku ipak postanu jim žrtvom — dušu i srdce jadne žene, i nemogavša podnipošto usnuti, digne se, čim opazi bliedu zoru na obzorju, te izpere si svježom vodom crne oči, da joj se neopazi bezsnena noć u obrazu.

Poslie njekoliko dana uteče se uboga drugomu prijatelju ali ne rodjaku, a kod njega nadje zbilja pomoć i utjehu. A i savjet joj on dade kako da gospodari, čuva, pa gleda za čovjekom, koj bi nadomjestio pokojnoga joj supruga, da joj dohodci nisu toliki, da bi mogla držati onakova učitelja djeci, već neka po savjetu skrbnikovu dječaka dade k njemu u Karlovac, pa ondje u učionu, a R—ća odpravi itd.

Došav ona u svoj tihi stan, razmišljavaše o tom savjetu, što joj ga je dao ovaj sadanji njezin dobročin. Ali sa sinčićem joj se neda razdružiti, a R—ć joj se njekako uvuče u srdce, da ni sama nije znala kako. — Od onoga večera, kako joj je u strastvenosti svojoj odkrio ljubav, šutio je mramorkom, niti je išao za tim, da se na samu š njom sastaje; naumio je pričekati doba, kad bi se mogao priličnije o svojoj ljubavi izjasniti. Dakako, da ga ovo suztezanje muke stajalo, ali inače nije moglo biti. O čem bi mu imala usta šutiti, nije mu oko šutilo, ono je svakom prilikom sjevnulo žarkim plamom i žive su iskre frcale iz njega. Tuj nije moglo biti inače, već da je mnoga iskrica utonula u srdce gospoje P—ove i ondje lagano razgarala. — K tomu je bio izvanredno udvoran, pozoran i na najmanje stvari; u kući i svud se kazao opreznim, skrbnim, marljivim. Toliki izrazi iskrene ljubavi probudili su u mladoj udovi, poslie smrti suprugove obumrla osjećanja; kao što se prolieva ugodan glas iz gusala izvabljen po žicah, tako milo stadoše se njena čustva gibati, i prije no bi se tomu dosjetila, nadje R—ćeva ljubav odziva u njenom srdcu.

— Oj Jano, reče ona svojoj službkinji, — Jano, R—ć me je očarao. — U mene nema druge volje do njegove. Pogledi me njegovi uzplamćuju, rieč njegova ozvanja mi u ušiuh kao da slušam čarobnu glasbu. Nemogu da ga odpravim, nemogu da budem bez njega — on je u mom srdcu... Dalje nije nastojala da ušutka u grudih glas, koj ju je opominjao, da nesmotreno radi. Njoj bijahu osjećanja ljubavi preko svega, i reče si u potaji, da supruga nije ljubila tolikom silom, i osjećala tolikoga čeznuća za njim, kakovo ju sada muči za R—ćem. Ovaj sa strane i tiho pažaše ljubljenu ženu, zamjeti tajnu borbu njenih ćućenja, i kad ga je već velike muke stajalo njegovo susprezanje, pokuša opet sreću, koja mu se sada milo i ljubko nasmija.

Tihe njeke krasne večeri zagleda pun mjesec dvoje ljubeznika u sjenki na klupi. Ljuven njihov šapat mješaše se sa šaptom uvehloga lišća, što ga je hladni zapadnjak trgao sa hvoja, i šiljao ga, da si traži grob na vlažnoj zemlji; žamor ljuljajućih se talasa prodiraše tih zrak i dopiraše do ušiu ove dvojice, koji su u sretnoj sadašnjosti zaboravili na prošlost i budućnost. — Dusi njihovi plovili su u moru slasti, a srdca su jim se širila puna ljuvenoga užitka...

Gospoja P—ova ležaše oslonjena glavom o grud R—ćevu. Šapat ušuti i samo uzdasi ljubeznika plovijahu na krilih povjetarca tihim uzduhom. Lovni psi, njih dva došuljaju se lagano u sjenku i ponjušivši gospoju i gospodara, legnu si tiho pod njihove noge u travu. Na to prekine R—ć šutanje veleći:

— Ovo je dobar znak, što upravo sada dodjoše ova dva hrta k nogam našim. Pas je simbol vjernosti, i upravo sada donesoše nam potvrdu uzajamnoga našega saveza. Nesmatraš li i ti to za dobar znak našega napredka?

— Znak našega napredka osjećam u svom srdcu, koje tebe vjerno i vječnom ljubavi ljubi. Nema života, koj bi tako bio s drugim skopčan, kako je moj s tvojim. Oj R—ću, ako me sviet radi tebe osudi, ako neprijatelj i progonstvom navali, ja te nebudem mogla manje ljubiti. Mogu svemu zlu odoljeti, kad u tvoje oko pogledam, kad tvoje sladke rieči slušam. A možeš li ti tako uztrajati, R—ću?

— A možeš li ti podvojiti o uztrajnosti ljubavi moje? Ljuboslavo, ti nemaš pojma o žestini ljubavi, koja u mom srcu za tebe gori. Mislim, da bi za tebe mogo uzdrmati stožere ovoga svieta, ukrasti sunčane vatre, kao njekoč Prometheo i njom sve oživjeti, što bi ti zaželila, da, nadvladati smrt i vječnost! Kako bi se drugčije ljubav nazivala vječnom iskrom, kad bi mogla izumrieti? Trajnost daklje dušo moja, trajnost i vjernost prieko groba!

Kroz tihi zrak na lahkokrilatom povjetarcu razniela se je ova mladićeva zavjera; u to se noćnih duhova pojave glasovi, kao naravni joj svjedoci. Zapadnjak žalobno zašušti u lišću — talasi bućeć udare o kupsku obalu — kasni čvrčak začvrči tugaljivo u travi a iz prieka iz šume zaori porugljiv: hu hu hu hu hu — noćne ptice, uza to počnu i hrti ležeći kod nogu zaljubljene dvojice tiho, lagano cmugati, tuliti. — Užas obojici srdcem proleti i što bi okom trenuo, skoče na noge.

— Što je to? tresuć se od straha zapenta gospoja.

R—ć umah se razabere, ako mu i jest jošte drktalo srdce iznenadano timi noćnimi, groznimi glasovi — te reče posmiehnuv se:

— Ta što bi bilo? Šovuljaga si pjeva pjesmu, a znaš, kad ona zapjeva, da se ista priroda prene.

— Ali hrti! što je hrtom? — Oni se srde, što jim san uznemirila, reče on opet podsmiešno.

Dalje nebijaše ovim ljubeznikom sladkoga razgovora. Šuteć odu u dvor i zabrinuti se razidoše. — Težka slutnja jim pritisne duše i vele jih uznemiri. R—ća mogaše ovaj dogodjaj tek na koj čas uzdrmati; čvrsta mužka narav, a i smieliji duh nadje do skora onaj strah smiešnim te on nastojaše izbiti si svaku slutnju iz glave. Svakako nedade mu se za dugo usnuti, i nepovoljna čustva zasjednu mu u srdce.

Mlada udova primi onaj užas otvorenim srdcem i s toga djelovaše po cielom joj tielu. Nalazeća se u svojoj sobi, nemogaše leći ni sjesti, već hodaše njeko doba kao pomamna po sobi. Jana bijaše kod nje.

— Jano, Jano! to ti je bilo strahota slušati. Kako je strašno sova hukala a kako su Safir i Amor tulili! — Oj, bojim se, to je zao znak!

Težkom mukom spravi ju vjerna služkinja u postelj, i tek poslie, uvidiv da se je ponješto umirila, ode lagano u svoju sobu.

Blieda, od nesna izmučena i od tisuću misli i težkih briga slomljena, digne se gospoja P—ova prije zore. Običavaše ona jutarnju molitvu obaviti klečeć kod postelje svoje djece, pa tako učini i sada. Utješena molitvom i čvrstom vjerom, koju je ona od djetinstva liepo gojila, sjedne na postelj svoje djece i počne jih motriti. Mjesec bijaše na zahodu; ona potegne zavjes sa prozora i puno mjesečno svjetlo obasiplje rumena lišca spavajućih angjelaka. Milina bijaše gledati majku, kakovom ljubavju ona svietle svoje oči u dječicu upire, i kao čitajuć jim u obrazcih budućnost, tiho ustnama gibaše. Da, ona se zanese u budućnost i njena razmniva vidi jih bogate, ugledne, kriepostne i štovane od svakoga. To su morala biti! njena misao, težnja, radnja, materino požrtvovanje imalo je njih velike učiniti. Sjedinjena u ljubavi sa R—ćem, koj je takodjer, neobično mužu u njegovu položaju — dječicu njegovao, čvrsto se ponada, da će joj nastojanje oko djece uspjeti. A čemu se nenada materino srdce! Sjetiv se sinoćnice — dakako, da ju nješto u srdcu zazebe, jer se nikako nemogaše uputiti, da nije zao znak onaj glas zlokobne ptice.

— Oj samo da se nebi što mojoj djeci udesilo! šaptnu. Čuvaj jih o bože, a ti djevice Marijo! budi jim zaštitnica! samo njih mi čuvaj i odvraćaj od njih zlo i napast; a mene o bože ojači, da jim budem mogla biti naučiteljicom u svakoj

krieposti i majka prava u svem i svačem. Njihovu budućnost polažem u ruke tvoje i od tebe za njih milost molim. Ako je moja ljubav prama R—ću zaprieka njihovu napredku, ako bi jim bila pogubna za njihovu budućnost, onda mi ovu ljubav uništi u grudi; daj, da mi obumre svaka žilica u srdcu za sve, samo ne za djecu moju. Pripravna sam o bože, na svaku kaznu, ako mi samo dadeš napredovati djeci mojoj. Uzmi mene za žrtvu, ako si njim kakovo zlo namienio!

Tako moljaše mati uz postelju nejake djece. Evo kako bijaše pripravna svaku ljubav izim materinsku položiti za žrtvu djeci svojoj. Da u grudi gospoje P—ove gorjela je ta ljubav žešće nego li u ikojoj materinjoj grudi. Ona poćuti u svom srcu, da za svoju djecu sve može učiniti, i da bi i s najljućim neprijateljem boj bila, samo da se dostigne ona svrha, koju im je u svom duhu ona za budućnost stavila. Djetinju njihovu dobu preskoči posve. — Niti pomisli na njihove igre, odmor, djetinje pogrieške, a možebiti i duševni nerad, po kojem bi mogli premašiti svrhu, što im ju stavi njena ljubav i materinji ponos. — Ta djeca bijahu poslušna, mirne, krotke naravi, a do sada se i sve učiše po želji materinoj, pa kako da nebi i sjajnu budućnost postigla?

Pogled na milu djecu, sladki i mirni pokoj njihov, tiho disanje a angjeoski posmjeh na rujnih ustnah, prognaše magle sa materinskoga čela, koje se nepogodne bijahu navukle, te se povrati mir duši, koj ju bijaše ovo njekoliko sati ostavio. U tihoj molitvi sklopi ona ruke, ustne zašapću u razgovoru sa svojim Stvoriteljem i duh se na lahkih krilih uznese pred prestolje njegovo. Mati moljaše za svoju djecu — pa koja bi mogla biti molitva svetija, koja prije uslišana pred prestoljem svemogućega, ako ne materina? ali ona mora biti snižena, čedna u svojih zahtjevih, a i puna dobrih obećanja; jerbo blago, krasota, slava i odlikovanja nečine čovjeka sretnim i blaženim; mirna sviest, čisto srdce, bistar um, da zna razlučiti dobro od zla i svjetlost od tame, pružaju sredstva sreći i blaženstvu. A tko znade, je li ljubeće ali i ponosito majkino srdce u ovaj par više na unutarnju sreću čovjeka ili na zasliepljujuću spoljašnu mislilo? — Dosta, ona moljaše za svoju djecu i ova molitva ojači joj srdce, razbistri omračenu dušu, poda sredstvo kriepkomu uztrajanju u nevolji i tvrdo ufanje u otca svih sirota.

U to kako je majka vjerno ufajući se izmolila blagoslov za svoju djecu, probliedi danica a jutrnji ruj sinù duž istočnoga obzorja; ovaj ruj ustupi na skoro opet zlatnomu svjetlu, predhoditelju sunca, svoje mjesto, i eno, kako blistnu prva zraka na razžarenom obzorju. Božanstveno svjetlo, koliki mrak razganjaš ti na tužnoj ovoj zemlji! Najprije razgoniš noćnu tminu i s njom hude vlasti, koje se u njoj razuzdaju i čovjeku opakomu i zlotvornomu služi za pokrivalo opačina. Ubogomu i gladujućemu raztjeraš ljutu brigu i daješ mu priliku opet za dan dalje tražiti sredstva za uzdržanje kukavnoga života. Bolestniku henjaju gorke boli, koje su ga u dobi tamne noći mučile. Nesitu i lakomu počneš opet svietliti, da se može nasititi tudjim dobrom, koje si često pod zaštitom zakona prisvaja... A zaljubljenim svietliš još najsjajnije, jer ako se i večerom tihom zadovoljnosti zaljubljenik počinku i spravi, ipak željno čeka osvanućem dana onu dobu, kad može na novo pogledati u sjajne oči i slušati sladke rieči; i da ga prodju zle slutnje koje ga često usljed neugodna sna u tamnoj noći obhrvaju. — A najveći mrak raztjeraš u duši skrbnoga i brižnoga roditelja, koj ima punu kuću djece a slaba sredstva, da jih uzgoji po želji ljubećega srdca. Tamna noć sluša njegove uzdisaje, gleda njegovu brigu, njegov bezsan; ali žar sunčanoga svjetla, raztjera mu na krhko tamnu brigu; lahkim se digne srcem i odpravi se na rad, na znojenje. Ta božje svjetlo sjaje nad njim, kaže mu sve krasote, što su naokolo njega i nuka ga, neka odvažno prione, jer da ovih darova, kojimi zemlja obiljuje, nješto i na njegov trud odpada...

Sinuv prva sunčana zraka u tamno oko moleće matere, uzbudi ju iz dubokih misli, u koje bijaše zaronila, i gle sklizne opet na koljena uz postelj. Mnogo puta gledaše ona izlazeće sunce, ali ni-

kad ju nedirnu veličanstveni ovaj prizor na ovakov način kao sada. Sa strahopočitanjem i dubokim ganućem motraše najveće čudo u stvorenju božjem; pobožnim drhtanjem sagne glavu i moljaše:

— Gospodine, koj si stvorio ovo sunce, da svietli i da nas grije pomozi i meni u nuždi i sili mojoj, nedaj, da uzalud vapim k tebi stvoritelju moj! Povedi me putem tvojim i nedaj, da mi bude neprijatelj duše jači nego je volja moja!

Ojačena digne se, poljubi djecu i ode za dnevnim svojim poslom. Za R—ćem nije ništa gledala; njeka bojazan, što joj obuze srdce, nehtjede da se umanji, i premda se digla utješenim srdcem od svoje molitve, ipak zaziraše od nječesa, što si ni sama nije znala protumačiti. Dà, ona si u nepovoljnom ovom duševnom stanju preduze, dokinuti griešni odnošaj k R—ću i, što najviše, uklanjati mu se, jerbo ju je njeka tužna slutnja obuzela, da će joj zlo izpasti ova nova ljubav.

Ali što je odluka slaboga ženskoga srdca naprama mužu, koj je svu svoju silu i snagu stavio, da postigne, što je zaželio! On je uzplamtio za mladom krasnom ženom, i bila mu je nesamo strast i razbludno poželjenje, nego zbiljna, srdačna ljubav u srdcu, te premda je ona koju godinu starija od njega, nije se on ipak na oto obzirao, jer poćuti duboko, da ga samo njezina ljubav usrećiti može. Milinje njeno, čista ona ženska narav, koja ju je medju mnogimi osobito krasila, pridobi njegovo srdce, i videć u njoj svoj uzor uživotvoren, nije mu se dalo na drugo, već odkriti joj svoje srdce. A čim bi to jednom učinio, nebijaše već nikakove stege, on koracaše napred. I ljubljena žena položi svoj udes u njegove ruke...

Mišljaše ona poslie kobne one sovine pjesme i poslie probdijene noći i pouzdane molitve svomu otcu nebeskomu, da će se moći oteti verigam, u koje ju zaplete krasan muž, pun vatre i strastvene ljubavi; mišljaše ostati stalna i čvrsta u odluci svojoj, i odhrvati se napasti; i zbiljam tako i podje da izvede. Ali kukavna je ljudska stalnost, gdje treba da kriepost nadvlada!

Istom poče zatajivati ćut, kojom joj je bila grud prenapunjena, al opet se pomoli napastnik. R—ć je poslie zajutraka podučavao djecu, a poslie nauka, po običaju, izašao s djecom u šetnju; i tako se podne približio. Gospoja P—ova stajaše kod prozora i sa daleka opazi R—ća, gdje o svakoj ruci vodi jedno diete. Djeca veselo uz njega poskakivahu, i sad si jedno sad drugo pogladi pridigne i poljubi; a djeca su ga onda malenima svojima ručicama grlila i sav mu obraz izljubila. Majci uzkuca u neizrecivoj radosti srdce. Uzajemna ljubav učiteljeva i njene djece napuni čistom radosti materino srdce. Grudi joj se počnu širiti. Kad on djecu njenu tako ljubi, a djeca mu ljubav tolikom žestinom odvraćaju, mora ipak da bude dobar i vriedan čovjek, pomisli ona tiho u sebi. Da mi on na zlo ide, za cielo ga nebi moja djeca tako ljubila, jer ako u kome, to ima u djece slutnja, te čim bi sa zlim čovjekom došla, mahom jih njeka tajna sila od njega odvraća; a evo kako ona R—ća ljube, kako su sretna uz njega. Tuj presta misliti, jer joj oko zape u njegovu oku. Već bijahu bliže došli pod dvorić. Mučno sazidana njezina zgrada razvali se... Srdce uzdrhće u najotajnijem mjestancu... ona jim ode na susret.

(Dalje sliedi).

Poputnica „Kola“.

Hajde „Kolo“ hajd-napred!
hajd! hajd!!

Marzio.

Korak za korakom,
Složno pod barjakom —
Dičnom stazom pradjedova,
Da zaori dolom,
Kršem, poljem, gorom,
(Skladan zvuk hrvatskih glasova)
Hrvatskih zbor glasova.

Tam gdje vlada poj radosti,
Tu smo braćo! i mi gosti,
A kud siže Slave hram,
I „Kolu“ je mjesto tam.

Trio.

Drum, drum, drum, drum.
Širit pjesmu, to mi znamo,
Gazit doma: to nedamo,
Branit pravo roda svog
I sam kaže vječni Bog.

Zato napred pa nastojmo
„Još Hrvatska“ krepko pojmo
Veselo, veselo, svi. —
Veselo, veselo hajd. —

Nek se diže njena slava,
To je „Kola“ želja prava
Veselo, veselo hajd
Napred, napred!

Iv. Kr. K—k.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

XVI.

Med vravskom i trenčinskom županijom protežu se puste starodavne gore, u kojih je malo kada ljudska noga gazila, samo kad bi po koj smion lovac u taj stari sviet zalutao. U naše je doba medju timi gorami selo, imenom Tarchova; a je li ta Tarchova već i za dobe kralja Matije ondje stajala ili nije, toga ljudi neznadu, nu lahko je moguće, da je već i onda stajala, jer je ovamo natjerala ljude bieda i nevolja, koja se je s tolikih bojeva na obalama Vaga nastanila. Ove se gore sada zovu Tarchovske gore, a kako jih prije nazivahu, neznamo.

U tih je tarhovskih gorah pusto i tužno. Nikad se ovdje nije čula sjekira, vitke se jele do neba dizahu, a tisućgodišnje bukve razpadahu se same od sebe, sunašce božje nemogaše skoro nikad do same zemlje proniknuti, jer ju granata stabla svojim lišćem i nebrojenimi mladicami prikriše i svako joj svjetlo sunčano oduzeše. Ljudi drhću, kad im tko samo spomene tarchovske gore, jer se od njih čudna pričanja raznašahu; svako je vrielo u toj gori bilo začarano, svako je stablo bilo stan coprnica i svaka kora na pećini ulaz u špilje grabancijaša djaka i zmajeva. Na jednom su brežuljku coprnice na Lucijino plies vodile, na drugom su vrazi iz zemlje izlazili. Nitko si nebi niti trieske iz tarhovskih gora pribrao, nitko nebi ni pomislio, da si odanlje kakav dobit izvadi. Kad bi s ote strane vjetar zapuhnuo, onda je letio vještac u svojoj školjki po zraku, te nebi tad nitko ni za sviet odpustio bogca bez milostinje, jerbo smatrahu u svakom bogcu preobučenoga čarovnika.

Medju timi tarhovskimi gorami, baš na mjestu, gdje je danas selo, stajaše njekoč mala stara kućica; krov joj bijaše mahom obrašćen, zidovi se nagibali k razsulu, prozori bjehu njekakvimi dronjci zatišnjeni i samo gdjegdje mehurom zaliepljeni, staklo bo bijaše za ono vrieme vrlo riedko i skupo, te ga siromašniji ljudi nigdje jošte neimahu. Otu staru kolibicu nazivahu ljudi vražjim gnjezdom, a stanovaše u njoj stara Marta, poznata cielom okolicom kano glasovita vještica, koja znadijaše ljude liečiti, čarati i vrage zaklinjati i drugo koješta. Ljudi nepamte, kako je već dugo ona u gorah a najstariji pripoviedaju, da su jih majke kano djecu plašile: „Marta ide.“ Pa i sada boje se svi od nje i nitko neide k njoj, dok već nije sva nada u pomoć ljudsku izgubljena a i onda se približuju drhćuć k njezinoj kolibici proseć u nje pomoći i savjeta, i ona jim obično pomože. Često puta dolazaše u obližnja sela i što je godj zaželjela, sve joj ljudi davahu, bojeć se, da jih nezačara, djeca pako bježahu i skrivahu zube, da jih neureče.

Pa i zbilja neizgledaše stara Marta kano drugi ljudi. Malo joj i nizko tielo bijaše čisto sgureno; po licu joj se objesiše brazde jedna do druge kano da se već prije mnogo lieta s prijateljiše; veliko crno oko bijaše izbuljeno, obrve i trepavice sasvim siede, grlo nizko i kano od kamena, jer kad se godj htjede na drugu stran ogledati, moraše se ciela okrenuti; ruke joj bijahu kost i koža. I kolibica njezina čudno izgledaše. Mala sobica bijaše joj dimom začadjena kano dimnjak; na crnih policah bijaše porazredjeno svakojako gorsko bilje; u jednom kutu ležahu stari lonci i zdiele, a u njih nakladano bilje; u drugom kutu stajaše star od dasaka načinjen stol, okolo njega klupčica, a na njoj sjedjaše stara Marta prebirajuć svoje čislo i moleć se bogu u večer.

Zatopče njetko na njezinih vratih, ona nečuje; zatopče i drugi put, ona mu odgovara: „daj mi barem domoliti“, a treći put potrese tako vratima, da se malo ne ciela kolibica nije srušila. Marta položi čislo na stol, prekriži se, uzme goruću glavicu iz ognjišta i podje u privrat. Otvori vrata a unutar stupi muž visok, zamotan i trnjem izderan. Unidje u začadjenu sobu, slabo svjetlo gorećih na ognjištu triesaka razsvietljuje crne stiene i čovjek bi pomislio, da je propao u podzemnu kakvu špilju, u koju nikad svjetlo božje nedopire. Marta zatvori vrata, pogleda došljaka i malo što se s njegova pogleda neprepade; žmuri bo okom, kano da je biesan, a lice mu se trza i steže kano da ga muke popadaju. Stoji obadvoje jedan proti drugomu kano da će progovoriti. Napokon će Marta:

— Što tražite u mene dobri čovječe?

— Ništa netražim — pokoj tražim. Tko tu stanuje?

— Ja ovdje stanujem, stara udova, koju je sviet iz svoje sriedine prognao.

— Prognao? Ha, ha — a je li ti znaš, što je sviet? Sviet je ništa. — Bako, daj mi štogodj jesti.

— Što bi vam ja stara sirota mogla dati, koja sama od milostinje živarim?

— Kruha, kruha daj mi bako, Vladimir bo već tri dana i tri noći bludi, hoće da se gladom umori — ali ne — hodi po gorah i po trnju i nemože si očiju izbosti, da nebi više toga sunčanoga svjetla gledale; nemože ogluhnuti, da nebi čuo huk vjetra; nemože zaboraviti, da živi — a bako, tko si ti?

— Ja sam uboga ostavljena udova. Kad bijah mlada, neimadoh s mužem od čega živjeti, sagradismo si daklje ovu kolibicu i sabirasmo kojekakvo gorsko bilje za ljekarne i tom se zaslužbom hranismo. Muž mi umre i ja se htjedoh povratiti u selo, ali me ljudi neprimiše medju sebe i naučih se ponješto poznavati moć bilja i liečiti ljude, a oni me za plaču proglasiše vješticom — i sada me se svaki boji, svaki od mene bježi.

— Pa je li, bako, zbilja poznaješ moć bilja?

— U imenu božjem izliečih jur mnoge.

Vladimir se na to nakesi kano biesan i pograbi staricu za pleća:

— Ha! i mene moraš izliečiti, mene moraš od vječne boli osloboditi; inače ti stresem kolibicu, i zakopam i tebe i sebe u njenih razvalinah.

— A što vam je? Je li vas tielo, ili srdce ili sviest boli? Ako vas tielo boli, izliečit će vas bilje, ako srdce, pomoć će vam dobra rieč, a ako vas sviest boli, obratite se k bogu.

— Moždjani me bole, u moždjanih srca nema, jer mi je na komade smrvljeno; ubio sam Milka, ubio dragu, ubio sebe — tu me boli — bako, daj pomozi.

— Bože moj, kako da vam pomognem?

— Daj me, napoj, bako, da na sve zaboravim!

— Ha, ha, ha, daklje i vas gospodu boli muče? Mišljah dosele, da samo ubozi uzdišu, a to vidim, da i gospoda tu pjesmicu znadu: no ništa zato — neka se kadkad i gospoda toga dobra okuse. Daklje ste vi taj, koj je ubio Milka?

— Vještice, što govoriš? Zar već znadu i gore i šume moju nesreću? Gdje si to čula, da je Vladimir dao Milka ubiti? Govori sad, bako, jer ću ti iztresti dušu iz tvoga osušenoga tiela!

— Ljudi to govore, a ja sam u selu čula. Tako je to — dok je još pan Milko maljičak bio, gatala sam mu iz dlana i rekla mu stara Marta: „Čuvaj se crnih očiju“, a diete se nasmjehnulo i ručicama pljesnulo; i drugi su se smijali te me odtjerali. Vidite kako nije dobro velikoj gospodi istinu reći. A Milko je ipak radi crnih očiju poginuo i stara je Marta pravo imala. A gospoda nemadu boli i žao im je, kad im čovjek o tom samo spomene.

— Crne oči? Zviezde nebeske! Gdje si čula za crne oči? viknu Vladimir i lati joj se naglo ruke.

— Ej, nemojte tako naglo, još ima pomoći. Vi, ufam se, još nepogledaste u crne oči?

— Nepogledah? — Nesretna ura, kad sam jih prvi put zagledao. Bako! ubio sam Milka radi crnih očiju, a Marijine crne oči plaču za njim, duša njezina proklinje Vladimira, nu nebude ni ona dugo klela, otić će, otići i ondje proti Vladimiru svjedočiti. A zašto? Za to, što ju

Vladimir milovaše. Ha, ha, ona umre, a Vladimir će živjeti. Poslat će svoje boli i muke u njegova prsa i one će ga živa proždirati — ha, ha, ha, zato što ju milovaše.

— Daklje vas ona rada nevidi? zapita ga stara Marta. A vi dadoste iz ljubavi prama njoj njezina milostnika ubiti? I ona sad od boli umire? Je li tako?

Vladimir se začudi i protrne kano da mu je sva krv u žilah stala, te uhvati staricu za pleća, zdrma ju i reče:

— Ti sve znaš? Znaš i to, kako sam ju ljubio. Haj ljubio sam ju više nego svoj život. Ah, a ona proklinje Vladimira za njegovu ljubav, ona umire i neljubi Vladimira — i oslabljen Vladimir baci se na klupčicu. Boli njegove duše bijahu težke, misli napete, tielo od mnogo dana izmučeno a posljednje ga rieči tako umoriše, da je jedva odisao.

Marta priskoči k njemu, natare mu žile na rukuh, donese mu kiticu bilja i metne mu ju pod nos, a on uzdahne duboko i progovori skoro plačljivim glasom:

— Nema za Vladimira pomoći, pa makar ga ona i proklinjala, on ju ipak od srdca ljubi.

— Potrpi se malo, potrpi, stane ga stara Marta tješiti, davajuć mu komadić kruha, još ti se, mislim, može pomoći, još će, ufam se, liepa Marija na tvojih grudih počivati ha, ha, ha.

— Počivati, viknu Vladimir skočiv s klupčice, počivati? Čaraj, bako! zaklinjaj! copraj!

— Umiri se malko, pa zagrizni koricu krušca, onda ćemo premišljavati, bi li se tomu kako pomoći dalo?

Vladimir pograbi za kruh i pojede ga, napije se vode iz vrča i stupi sried sobe vičuć:

— Čaraj bako, što možeš. Čaraj, što si obećala!

— Nemoj samo toliko nagliti, miri ga starica. Amo daj ruku, tako.

Vladimir joj pruži ruku, ona ju uhvati i privuče k ognjištu, metnu nješto triešća na ognjište i pošto je zagorjelo, privuče mu ruku još bliže k ognju. Marta drži njegovu ruku u svojoj desnici, i uprvša u nju oči progovori:

— Čekaj samo malo, čekaj. Mi stari ljudi imademo slabe oči, tu treba dugo gledati, zatim stane mješati prstom lieve ruke po njegovom dlanu, pokazuje mu nješto na trijuh mjestih, šapće pod nos, trese glavom i pogleda čas njega čas opet dlan.

Vladimiru prodje strpljivost i on poče vikati:

— No bude li skoro tomu šaranju kraj?

— Čekaj samo, čekaj. Vi ste gospoda jako nestrpljiva, a ipak morate trpiti.

— A što čitaš, bako, na mom dlanu?

— Vidiš, svaki čovjek ima na dlanu tri pjege; ona od palca je smrt, ona od maloga prsta život, a ona u sriedini sreća i nesreća. Kad se ova sriednja k palcovoj pjegi približi i s njom spoji, onda je sve zahman, čovjek mora umrieti: a kad se s prstovom spoji, živjet će dugo. K tomu dodju još oči i one pripoviedaju, od čega će čovjek poginuti, ili počem će sretnim postati.

Stara jedva dorekla, već joj Vladimir iztrgnuo svoju ruku, te si sam na pjege gleda i čita u njih marljivo, kano da se već odavna učio gatanju i copranju, napokon zaviče:

— Bako, moje pjege ni smrti niti sreće . . .

— Nebudi tako nagao. Vidiš, da se tvoj razum zahman napinje, i onako neće poznati tajne viših moći, koje se javljaju u svakom kretaju čovjeka. Ludjače, tvoja se pjega jednim krajem desno, drugim krajem lievo skreće. Vidiš daklje, bit ćeš sretan i dobit ćeš, što želiš, ali —

— Šuti, dalje ni rieči stara vještice — neću da čujem tvojih otrovnih rieči, koje bi imale uništiti dobro, što si mi ga kazala. Hej Vladimir bude sretan, bude sretan! I stao se radovati kano malo diete, a oči mu sjevahu, kano da u ognju vidi, kako ga prijateljski duhovi obletaju.

Marta se povuče u kut i gleda Vladimira, koj kano da se pomamio, poče okolo skakati. Stara začadjena soba, slaba vatra na ognjištu, pogled stare Marte i pomamna radost Vladimirova, sve se to skupa pomješalo i jedno k drugomu pristalo, da bi čovjek zbilja povjerovao, da

je tuj kakvo vještačko gnjezdo. Vani zazviždao vihar, zašumjela stabla i Vladimir se nakesio te rekao:

— Ej vještice, kod tebe je strašno, ded mi kaži, što imam činiti?

A stara neodgovarajuć mu ništa ustade iz kuta te izvadi s police struk bilja i dade mu jedno:

— Evo ti trave života. Pred Bartomilom navela me na nju zmija, koja ju je tražila, da si ranu izlieči. Evo ti je, daj ju tvojoj dragoj i vidjet ćeš, što bude!

Nad kućom slegli se crni oblaci, zagrmilo u njih, zatutnjelo, zabliesnulo se križom kražom po nebu, a Vladimir bježi s travom života, bježi preko gora i dolina, a ni nepazi kuda.

XVII.

Sveti mir vlada u Považju. Ljudi zaboravište jur na časove biede i nesreće, koji prodjoše, ali nezaboraviše na Milka, o kom se mnogo i mnogo pripovieda po zelenom Považju, čemu se pametniji smiju, a prosti se otih glasova neboje, a jedni i drugi ipak vjeruju, da u njih nješto istine ima. Tek što Milka zakopaše, već si stade sviet o njem mnogo pripoviedati: kako je bio dobar, kako pobožan, te da ćak iz groba ustaje i u svakojakih prikazah ljudem u pomoć dolazi.

Ali se o Milku nigdje toliko negovori, kako u Žilini, svakomu se smili njegova mladost, njegova dobrota, ali još više svaki miluje Dlhohorskovu Marinku. Ah, koliko se toga u kući sudčevoj promienilo! Marinka leži u vrućici, zaziva si dragoga, s njim se razgovara, plače i smije se. Dlhohorski je od tih njekoliko dana, što su Milka sahranili, znatno ostario; kad si dodje k djetetu, plače nad njim, a kad se ona na čas pameti dozove, zabavlja se milo s njime, i blaži mu težku bol. Gospodja se Dlhohorska danju za kuću stara i skrbi, a noćju sjedi pri Marinki i nosi trpljivo svoj križ, jerbo se ga već nauči nositi. Tako ide dan za danom.

Vladimir se negdje izgubio. Bar ga već od tjedan dana nitko nije vidio, kod kuće ga nema, u Žilinu nedolazi, nikomu se nepokazuje: Bog bi ga znao, što čini što li opet snuje! Ali ga baš nitko ni neželi vidjeti, nitko zanj ni nepita. Dlhohorski se zabavlja samo svojom tugom, pa niti nema kad za njega pitati, a niti si ga želi vidjeti, govori bo često, da bi volio, da mu diete umre, nego da mora postati žrtvom Milkova ubojice. Ali dao bi starac sve zemaljsko blago, sve što ima na tom svietu, da mu tko kćerku ozdravi, ona bo biva čas za časom slabija a ništa joj nepomaže.

Stari je već Dlhohorski izgubio svaku nadu i kad ga tko tješi, kima glavom i veli:

— Nema više pomoći do u Boga.

Gospodja mu je čisto van sebe, i oboje čeka zadnji dah Marijin. U to se nadje od njekuda Vladimir. Stupi u sobu i skače kano diete sad k postelji, sad ka gospodji, sad opet ka gospodinu. Gospodja ga pozdravila i liepo nagovorila, ali starac ni negleda nanj i neskida oka sa svoje umiruće kćerke. Nu čini se, kano da Vladimir zato i nemari.

Bilo već kasno u noć. Dlhohorski se duboko zamisli, a gospodja stade driemati, sam se Vladimir giblje i dvori nemoćnicu; on joj podava ljekove.

Drugo jutro osvanulo — osvanula takodjer nada u srdcih tužnih roditelja. Marija otvorila oči, začela se gibati, život joj se vraćao u oslabljena uda.

(Konac sliedi.)

Hrvatske narodne pjesme.

(U Senju sabrao Jos. Radetić).

1.

Draga nesudjena.

Ženio se junak i divojka,
Izprosi je i prsten joj dao,
I natrag se kući povratio.
Maleno je postanulo vrime,
Dodje junak po divojku mladu,
A starica majka dvore mete,
Dvore mete, grozne suze liva.
Staricu je junak upitao:
„Ča je tebi stara moja majko,
„Ča ti nemaš u dvoru mladjega
„Koji će ti dvore pomitati?"
A starica govorila majka:
„Hodi s bogom moje dite drago

„Naminjeno a ne dosudjeno.
„Sinoć tvoja umrla divojka.
„Kod nas ti je takova užanca *
„Kada umre na viri divojka,
„Da se baci u Dunaj u vodu."
„Ništa zato moja stara majko,
„Imam braca u gori kovača,
„A drugoga na moru zlatara,
„Pa ću gradit srebrne veruge,
„S kim ću iskat dragu po Dunaju."
Al se draga iz obloka javlja:
„Ovo sam ti moja dušo draga,
„Ovo sam ti, umrla ti nisam;
„Već sam se ja s majkom zavadila,
„Da bi zašto, nebi ni žalila,
„Već za jednu vezenu košulju;
„Majka hoće, da ju bratu dadem,
„A ja neću dušo, nego tebi."
A mladoj je junak govorio:
„Ništa zato moja dušo draga,
„Imam dosta vezenih košulja
„Ča mi moja majka navezala."
Onda su se oženili mladi.
„Ostaj s bogom stara majko moja,
„Nemogla ti živit ni umriti,
„Dok ti zmija vode nepodala!"
A majka joj blagoslov davala:
„Hodi s bogom moje dite drago!
„Ova zemlja već te nevidila,
„A druga to zdravo neprijela!"
Kad su mladi na pol puta došli,
Mrtva mlada crnoj zemlji pade.
Lipo su ju zakopali mladu
Pokraj puta, kud junaci gredu,
I junaci i junačke majke.
S glave raste rumena jabuka
A sa nogu kita ružmarina.

Sadanja drama u Rusiji.

(Literatura slovjenska. Predavanje M. Chodžka. **)

Ivan Grozni.

Neka tko o Rusiji misli kako mu drago, toga zaniekati nitko nemože, da se ova silna država nalazi u prekretu obnove družtvene i reforme moralne. U Petrogradu kao i u Parizu ili Berlinu, književnost je izraz, bud manje više čist, bud manje više slobodan, duševnoga gibanja: pa ako to nemožemo dokazati mnogimi primjeri, bar ćemo si o tom misao stvoriti razglabajuć novije djelo dramatičko, koje baš po svom literarnom zamašaju osobito se preporuča, da ga na oko uzmu kritici svieta zapadnoga. Naslov toj drami jest: „Ivan Grozni", žalostna igra u pet čina, a pisac joj je čovjek od prvih u Rusiji, grof Tolstoj. Igrali ju prvi put god. 1866, u kazalištu Marienskovom, u prisuću cara Aleksandra, a sjajni uspjeh, koj je postigla prvom predstavom, nije se ni za čas promienio u ove dvie godine. Na njemački prevedoše Ivana Groznoga, te predstaviše u Weimaru; i uzprkos dužini, što se mjestimice javlja, dostojnim ga drže, objavit ga na kazalištu proslavljenom neumrlimi djeli Göthea i Schillera. Ostao je i ostat će u repertoiru ruskom. Kritik Nikitenko prispodablja ga dramam Shakespearovim, i spomen velikoga tragika englezkoga nije na zlo uzet u razmatranju ovoga silnoga i dramatičkoga proizvoda.

Malo je osoba, što pružaju pjesniku tako široko polje, košto Ivan Grozni. Složite u jednom čovjeku Nerona, Ljudevita XI, Rikarda III, Henrika VIII; pomislite si krugom njegovih zločina onu prostranu Rusiju, jedva otresavšu jaram mongolski, gdje se još bori duh azijatski sa genijem svieta zapadnoga; ulijte u karakter njegov sumnjičav nemir Dioniza Sirakuskoga i djetinsku okrutnost kakovoga tirana turanskoga, koji ljubi zlo radi zla, a muku radi muke; a u njegovoj duši da se još probudi boj medju žedjom krvi i željom strahotnom, te medju nemirom saviesti, probudjenim nejasnom i krivom idejom o vjeri: doista nikad nema slike (tipa) tragične vrstnije pobuditi u duši gledaoca one dvie glavne strasti kretalice u drami, strah i smilovanje. Netreba ovakovu značaju podpore po zapletenih intrigah ni po zapletih mudro udešenih; on sam je dosta za cieli komad, nu razumije se, ugušio bi se u uzkih granicah tragedije klasične; te mu nema gibanja i razvitka, nego u slobod-

* talijanski „uso" običaj.
** Taj je članak polag predavanja M. Chodžka uredjen i napisan po znanom u nas piscu L. Leger-u. Chodžko posvetio je velik dio svojih ovogodišnjih predavanja tumačenju ove drame.

noj mašti drame šekspirske. To je grof Tolstoj shvatio, pa ako i nazva djelo svoje tragedijom, ipak neučini nego dramu na široko osnovanu, uz mnoge promjene i mnogobrojne osobe. Nije osoba manje od četrdeset i tri; nu sve, izuzam možebit Borisa Godunova častohlepna spletkara, nedolaze za drugo, nego da odgovaraju Ivanu ili da pokažu, kako pokvarenost vladareva, odobravajuća zločine svojih sluga, može pripraviti pàd države i propast dinastije.

Grof Tolstoj s početka objavi njekoliko odlomaka svoga djela u zbirci „Učeni zapiski". Bio je već glasa književnoga s ugodnih svojih pjesama i historičnoga romana „Kniaz Srebrenni". Pjesničko djelo o Don Juanu, osobi i činu već toliko puta opetovanu, nije mu povećalo slave književne. Prijatelju s carem lahko mu bilo u arkivih prebirati spomenike malo znane o strašnom Ivanu; književnikom ruskim redko se to kad dogadjalo, zna se zašto.

U despotičkih državah, neprima se s najbolje ruke poviest nepristrana. Aleksander II. htjede pokazati, da se neplaši prispodobe s Ivanom: 31.000 rubalja (124.000 franaka, po prilici 60.000 for. a. vr.) potrošilo se na to, da se ta drama svietu prikaže, dekoracije se slikale uz pažnju kneza Gagarina, predstojnika akademije liepih umjetnosti; a učeni starinar M. Schwarz pazio je, kako su se haljine šivale. Ništa se nezanemarivalo, što bi u har moglo biti djelu Tolstojevu.

Da ga podpuno razumiješ, neće od štete biti mali historički navod.

Ivan Grozni vladao je petdeset godina Rusijom. Historici ruski diele mu vladu u tri dobe: prvu dobu maloljetnosti; znaci su joj strašne nesreće od vana a vjekoviti nemiri unutar zemlje. Boljari, koji su imali vladati na njegovu mjestu, više su radili o tom, kako da zadovolje svojim osobnim pohlepam, nego da se brinu o vladu i odgoj mladoga Ivana: a odatle se u njem porodila ona okrutnost i ono nepovjerenje, koje nam se nečini toli čudnovatim, čim mu izvor saznamo.

Godine 1547 u četrnaestoj godini proglasiše Ivana punoljetnim. Tečajem više godina pokoravao se spasonosnim savjetom dvajuh muževa, koje Rusi još i sada štuju kao dobročinitelje svoje zemlje, Silvestra i Adaševa. Uz savjete njihove, ukine Ivan sve one nepodobnosti, što su se za njegove maloljetnosti uvukle u Rusiju, utemelji četu strieljaca, uredi tiskare po Rusiji, pusti se u dogovor s Jelisavom, podvrže si Kazan i donske Kozake.

Oženi se s kneginjom Anastazijom Romanovnom, ova umre 1560. Njezina smrt pomuti Ivanu pamet, bar nam je to pomisliti, da spasimo čast plemena ljudskoga. Nagovoriše ga, da su Silvester i Adašev tomu krivi: on odpravi ove svoje dostojne savjetnike, ode iz Moskve, i povuče se u njeku vrst opatije (thelemske, de Théleme), u Slobodu Aleksandrovsku, kojoj je bio opatom i koja izza toga postade pozorištem najnedostojnije razpuštenosti i najstrašnije okrutnosti. Suvremeni putnici o tom nam pričajn. Ivan ubija svoje prve vodje, uništuje stanovnike cielih gradova, koji su bud za krivo, bud za dobro, na se namakli gnjev njegov; on uzima pet žena jednu za drugom; dà on ubija i sina si najstarijega Ivana. Nu za zločini kazna nezaostaje: kralj poljski, kralj švedski, Tatari se obaraju na Rusiju, a krvnik, izgubiv sile svoje u izgredih svakovrstnih, umire u petdeset trećoj godini, mučen od saviesti svoje, a ostavljajuć nesposobnu nasljedniku državu u propasti a ime u sramoti.

Zadnji časovi života Ivanova jesu, koje orisati vidjelo se pjesniku ruskomu uz duboko poznavanje duše te silno i podpuno historično poznavanje predmeta svoga. Pojedinosti sabrane čine nam se višeputa u dugo raztegnute, te kao da nisu u prilog onomu brzomu tieku radnje, kako ga ljubimo u poezijah dramatičnih. Nu pravo reći, u drami Tolstojevoj nema tieka dogodjaja; ona je slika historička, a mladi narod košto je narod ruski, historiju će uviek življe shvatiti, nego li već mi. U nas (Franceza) djelo historičko nebi nam se mililo bez priljeva romantičnoga; tolik je jaz izmedju prošloga i sadanjega vremena! Jedina revolucija mogla bi nam ugoditi u formi drame posve historične, pa onda još . . .

Zastor se diže, da ti pokaže veličan-

stvenu sliku: Duma (savjet) boljara skupila se po nalogu Ivanovu, da mu opredieli nasljednika. Caru kruna dodijala; povjerio boljarom skrb dosuditi ju najdostojnijemu: nu ovi više se brinuć za taštinu svoju nego zato, da pomognu državu, trate vrieme pregovarajuć se o kukavnom prvenstvu. Stari Tatišev pripominje, da je tomu već dvadeset godina, što se Ivan htjede odreći priestolja: molbe boljara sklonuše ga, da ostane, nu ovaj put, da ga ništa skloniti neće. Omatorio tjelesno i duševno: zla saviest, da je ubio svoga sina, slomila ga je. Već nejede ni nepije. Pustio se bio u tajne dogovore sa kraljicom englezkom (htijući uzeti za ženu jednu njezina roda); nu neće već o tih dogovorih da čuje; poslanik Jelisavin uzalud želi, da ga pusti preda se. Počima se daklje izbor. Nu uz anarkički i samoljubni duh boljara, neda se stvar u ozbiljno navrnuti. Pitaju Borisa Godunova, miljenca carevoga; kćer njegova bit će supruga mladomu careviću Fedoru. Slavohlepan i lukav, on se nada vladi, koju će mu olahkotiti neodlučni značaj njegova zeta. Sakrivajuć lukavštinu svoju pod krinkom politike, on želi da Ivan ostane na prestolju. Kralj Bator zauzeo Polock; tatarski kan sprema čete svoje, grozi se Tuli i Riaznu; a Ceremisi hoće da se pobune. Kuga i glad haraju po Moskvi. Bude li tolike sloge u boljara, da se uzdaju oprieti se tolikim dušmanom? Dugo vladanje Ivanovo ulilo je u svačije srdce navadu poslušnosti; sboru bojara jedinstva nije, osim u osobi carevoj: treba daklje Ivana umoliti, da dostoji ostati na prestolju. „Ta za boga! krikne poštenjak Šiški, nije li u njem uzrok svih zala zemlje ruske? kaži se jedan izmedju vas, komu nije ubio ili brata ili otca ili majku? — Bez dvojbe, odgovara Godunov; ali izmedju dva zla biraj manje. U ostalom, Ivan se je promienio; starost je srdce njegovo umekšala. — Ajde daklje, vikne Šiški, ajde da potražimo cara, kao stado ovaca, što ide u mesaru!“ Godunov je, koji će prosboriti imenom skupštine boljara.

Prizor se mienja. — Ivan, blied, oslabljen, zagrnuo se u odielo redovničko, sjeo u jednoj sobi svoje palače; patrice prebire u ruci. Već se odrekao svietu. Jedan njegovih rodjaka Nagoj, uzalud ga od toga odvraća. „Ja sam trudan, odgovara car, ruke ove već nisu prikladne držati žezlo. Za moje griehe, gospod je pobjedu dao poganom; moji su griesi brojniji od pieska morskoga. Bezbožnjak sam, krvnik i razpuštenik, a zadnjim svojim zločinom, ubojstvom sina, izcrpih ponor strpljivosti božje.“

Nagoj.

Kneže ti povećavaš krivnju nehotice učinjenu. Ti nehtjede ubiti carevića; nije tvoja volja bila onako ga jako udariti.

Ivan.

Nije istina, baš napose, namjerice i hotice ubio sam ga. Ta nisam izgubio pameti, da nebi znao kuda udaram? Ne, hotice ga ubih; natrag se sruši krvav, umiruć me ogrli, praštajuć mi, ali, ja, ja si toga zločina neoprostih.

(Poluglasno).

Ove noći, prikazao mi se je, dao mi znak krvavom rukom, pokazao mi redovničku haljinu, te me zvao u manastir svetoga Cirila . . . Ne, ja nisam car; vuk sam, nečisto pseto, krvnik jesam. Ubio sam sina svoga, prekoračio i Kainov zločin.

Malo je čudnovato, kada car ovako govori pred pukom ruskim; vrlo dvojimo, da bi se šta takova smjelo reći za cara Nikole.

U to dodje glasnik iz Pskova; ovaj grad obsjeda Batory. Glasnik mnogo o obsadi pripovieda. Batory se vratio u Varšavu, da tamo još nješto vojske prikupi. Drugi glasnik donosi pismo od kneza Kurbskoga. Pjesnik ovdje upliće epizodu historičku. Kurbski, pobijen od kralja poljskoga, bojeć se gnjeva Ivanova bio je pobjegao u Litvu. Sjeguran ovdje, pisa caru pisma izazivljuć i grdeć ga, a Ivanu se svidjalo takodjer odgovarati u poslanicah, kojim literarne vriednosti odreći nemožeš. Pripoviedaju, da je Ivan, primiv baš posliednji list Kurbskov držao u ruci batinu slonove kosti sa željeznim šiljkom; ovaj da je utjerao u nogu glasnikovu. Tolstoj nije upleo toga neugodnoga prizora, nu pismo Kurbskovo jest. Ovo je pismo uzor gorkoga podsmievanja.

Care, dodje mi tvoje pismo. Ti mi se odveć oholiš; a što pišeš, smiešno je; tvoja predbacivanja su kao da si jih piljarici s ustiju izpuknuo; sram te budi pisati tako nepristojno čovjeku živućemu u zemlji, gdje ima toliko dobrih govornika. Sada sam u službi mogućega kralja Batora, zauzeli smo Polock, nadamo se oteti vam i Pskov... Ti si mi prava kukavica... Tuj ti šiljem dva lista Ciceronova, a dao Bog, da ti i moje pismo malo zakuri. Amen.

Ivan se bjesno podigne. U taj čas mu javljaju, da boljari dolaze:

Aha! tuj su, kliče Ivan; dolaze da mi jave nasliednika, baš su se složili. Propao stari car! Već si ga umišljaju, kako prohodi torbicom na plećih mimo palače, u kojoj je njekada stolovao. Možebit su mi od milosti ostavili kakvu staru kabanicu... Pa baš u istinu, što sam ja njima sad? Hoće li me spoznati u tom odielu redovničkom? Već su se, to imam sebi zahvaliti, odučili i drhtati pred okrunjenim vladarem. Kako mi ono piše Kurbski? Ja sam svoju vojsku ostavio, ljudem se na smieh vrgao, ja neumićno pišem. Ja brbljam, kô kakova stara, pijana baba. Da vidimo sada, tko je taj premudri vladar, koji je poduzeo nasliediti me još za moga života?... A! tuj ste boljari, dugo ste razpravljali; dali ste mi napokon nasliednika, radi kojega mi sramote nebude ostaviti priestolj. Bez dvojbe staroga je plemena, ništa lošijega od nas; po svom visokom duhu, hrabrom srdcu, milošću i milosrdnošću bolji je od mene: ajde, progovorte, kojemu da se poklonim?

Godunov mu objavlja odluku boljara. Ivan pristaje opet primiti vladu, ostavlja haljinu redovničku, oblači nošnju carsku. „Sada zlo onomu, koji se usudi prosudjivati čine moje!"

U drugom se činu Godunov razgovara sa boljarom Zaharinom o tom, što su zaključili; sada im je žao. Ivan nije kao milostivan vladar opet došao na priestolje. U taj isti čas bavi se poduzeći najraznovrstnijimi; dogovara se sa poslanikom englezke kraljice, kojoj nećakinju sebi hoće za ženu da uzme. To će mu biti osma ženitba. Uzalud kušahu ga opominjati; misao, da je i samo za čas mogao puštati iz ruku svoju vladarsku vlast, ta mu ju još sad dragocienijom predstavlja. Sila je lukavo raditi i samo posredno se na njega obraćati. „Ah! da se bogu svidi, klikne Godunov, da ma samo na jedan mjesec tu vlast ja u svoje ruke dobijem! pokazah Ivanu, kakove sile zemlja ruska u svom krilu hrani, pokazah mu, što može moć, kad se na dobročinstvih, a ne na okrutnosti osniva. Ah! kako je mučno gledati to sve, a nesmjeti ni pisnuti!"

Ivan prima pismo od vodje svoga Šujskoga i od Batora; on drži, da je pobjedio Poljake i zapovjeda, da mu se slava oglasi po gradu. Na sve ove opomene Ivan porugljivo i sumnjičavo odgovara. Svaki njegovih boljara mu je takmac i smjera na vladu. On u sebi ćuti potrebu potvrdjivati si svoju moć despotičku:

Ja neprimam sudcem narod takav ludi,
Što učinih, Abner, učinjeno budi. *

„Malo mi je zato, što će reći ovaj ili onaj; niti za trajanje jednoga dana niti na jednu godinu nezidam sgrade moći ruske. To što mi je već iz daljine jasno, toga vaše oči, vi slabiši, nemogu razabrati. Tvoja je zasluga činit volju moju. Za ovaj put ti opraštam, ali da mi se već nisi savjetnikom namitao." U ovoj duši još malo prije raztrganoj s grožnja saviesti, ćut tiranstva pojavlja se kamo življe nego ikada.

Čim gledamo kneževe zloće, lahko si raztumačimo zloću podložnika njegovih. Dok Ivan misli o svetogrdnom savezu (ženitbe), dok Boris Godunov pripravlja svoje vladanje a možda i vladarstvo, dotle nastoji boljar Šujski, da Godunova uništi. On sabire oko sebe sve one, kojim nije zavolju moć svemogućega ljubimca. Plemić, propalica i imetkom i poštenjem, Vitiagovski, on im obriče biti sredstvom te uzbuniti narod proti Godunovu, kao da je on tobože kriv gladu, što hara Rusiju. Šujski najprije pred boljari napija zdravicu Godunovu, a onda, služeć se i redajuć hitra razmatranja, koja nam pripominju onaj slavni govor Antonijev u Shakespearovu Juliju Cezaru, na to ih privadja, da odkrivaju svoj gnjev te da se konačno surote u namjeri srušiti Go-

* Ovaj je stih iz Racinove Athalije.

dunova. Nu ovaj sve saznaje. Hitriji od svojih protivnika a znajuć za njihove tajne ugovore, dobavi si u ruke spis, po kom može kada ga god volja bude, uništiti Vitiagovskoga. Na to prisili toga kukavca, da se njemu preda u ràd baš proti onim, kojim se je prije njekoliko istom časova predao i prodao. Ovaj cieli prizor dostojan bi bio priobćenja.

(Konac sliedi.)

Besjednica.

Iz **Zagreba**. Matica ilirska nastavila je jučer (8. prosinca) svoju glavnu skupštinu. Zaključila je s jugoslavenskom akademijom sklopiti ugovor, uslied kojega će matica ilirska i nadalje upravljati svoj imetak, a odbivši upravne troškove sav dohodak predavati jugosl. akademiji za svekolike književno matičino djelovanje, koje će akademija samostalno i neodgovorno nastaviti. Pošto je taj ugovor i akademija primila u svojoj skupnoj sjednici 4. prosinca — sad je pitanje o bivstvovanju matice konačno riešeno. Ona će se odsele baviti računi, a ne književnošću; prema tomu imadu joj se i pravila promjeniti, a na to je ovlašten dosadašnji gospodarski odbor, da ovoj glavnoj skupštini, koja će se doskora nastaviti, promjene predloži. Dosadašnji računi našasti su u redu.

— Biogradske novine doglasiše nam opet novih dokaza darežljive ruke, preuz. g. Jos. J. Strosmajera, biskupa djakovačkoga, kojom narodu pomaže: srksko učeno družtvo dobilo je od biskupa 100 dukata, biogradska bolnica 100 a sirote 100 dukata. Živio ga Bog narodu na korist i slavu!

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) „Glasnik srbskoga učenoga družtva. Knjiga VII. svezka XXIV. staroga reda. Sa 9 strana fotografijskih snimaka. 1868. U Biogradu u državnoj štampariji" Na 8-ni 2 l. 338 str. Sadržaje: 1. Škole u Srbiji. Od Milana Gj. Milićevića; 2. Istorijski razvitak gimnazije biogradske od njenog postanka do danas. Od Gj. Maletića; 3. Tipik ili ustav carske srbske lavre Hilandara u sv. gori, koji je napisao njezin osnovalac sv. Sava. Prilog arh. Leonida; 4. Stara srbska pisma. Iz ruskoga manastira sv. Pangeleimona u sv. gori. Prilog arh. Leonida; 5. Radnja srbskoga učenoga družtva. I ova knjiga kao i sve druge knjige učenoga družtva, može se dobiti u družt. knjižarnici V. Valožića u Biogradu i ciena joj je 60 nvč.

— G. Emil Čakra u Novomsadu namjerava u družtvu s g. Gj. Rajkovićem izdavati svaki mjesec (unapred) jednu svezku „knjige za narod" Na četvrt godine stoji 1 for.

— Poznati književnik i publicista gosp. Stojan Bošković kreće od 6. prosinca ove god. nov list za politiku i književnost, koji će se zvati „Jedinstvo."

List će izlaziti četiri puta na nedelju. Ciena na godinu 15 fr.

— „Srbska narodna crkva na kanoničko-historičkom temelju svom, s jednim slovom u dodatku: o pobožnosti i narodnosti. Napisao Teofan Živković bezeinski arhimandrit. U Temišvaru 1868. Tiskom braće Madjara." Na 8-ni 82 str. i 1 l.

(Slovenska.) „Slovenski narodopis" spisuju gg. Šiman i Majcigar profesori u gimnaziji u Mariboru i ponudili su ga Slovenskoj Matici, da ga izda. U uvodu će biti članak I. Indo-evrodski narodi; II. Sloveni u pravieku i njihova izobraženost; III. Imena i staništa starodavnih Slovena; IV. Ostanci zginulih Slovena; VI. Obći slovenski karakter, mitologija i jezik staroslovenski. Glavna će knjiga imati četiri diela: 1. Jugoslaveni; 2. Česi i Slovaci; 3. Poljaci; 4. Rusi. Sjeverni Srbi ili Lužičani spomenut će se u uvodu. Državopis, spoljna historija, t. j. razvitak družtvenoga života i prava, nošnja, jezik, znanosti i umjetnosti naći će svoje mjesto. Ova će knjiga biti gotova tek u godini 1870.

Narodno kazalište. U četvrtak dne 3. t. m. imali smo reprizu Hoppove šaljive igre ili bolje rekuć lakrdije „Kućna kapica doktora Fausta, ili krčma u šumi" koja je već toliko puta u prošlih saisonah predstavljena bila, da se uprav čudimo, što je i u ljetošnji repertoir uvrščena, jer je djelo jedva srednje ruke. Komad je ovaj put slabije izveden bio nego ikada prije. Ponajprije nije se ni glasak pjevao,

premda je na cedulji stajalo „šaljiva igra s pjevanjem“. Zatim predstavljač Šupeljakovića, nadziratelja dvora, jedne od glavnih komičnih uloga u komadu, bio je tako hrapav, da ga je bilo jedva moguće razumjeti, a napokon mal ne sve ostale uloge izim ženskih bile su tako lošo na izust naučene, da je mjestimice nastalo uprav zamjernih pauza i da su se mnogi predstavljači veoma često izpravljali u govoru.

U subotu dne 5. imao je biti prijam našega veoma zaslužnoga predstavljača i redatelja gosp. Josipa Freudenreicha, koj si je u tu svrhu izabrao bio Shakespearovu veselu igru „Mnogo vike za ništa“, no nije se moglo predstavljati s razloga, što je gja. Perisova, kojoj je bila pridieljena Beatriče, glavna ženska uloga, iznenada oboljela.

Namjesto toga kod nas nikad prije nepredstavljenoga u svojoj vrsti klasičnoga komada predstavljala se stara opereta „Deset djevojaka a za nijednu muža“, kojoj je prednjačila nova vesela igra u 1 činu „Na glasoviru“.

Komad spada medju tako zvane fine konversacionalne igre a čini se da i nije bez duha pisan; no predstava je bila jedva polu-zrela, govorilo se je valjda zbog nesigurnosti u memoriranju stranom tako sotto voce, a stranom tako razkomadano, da i najpazljiviji slušalac nije mogao sve razumjeti i sliediti nit radnje; čega radi i mi nismo u stanju argumenat te igre još za sada saobćiti, jer nismo čitali knjige a iz onoga, što smo čuli, nije bilo moguće razabrati potanji sadržaj stvari.

To jedino možemo kazati, da je gospodična Ružička bila ukusno odievena i da je svoje pjesmice prilično izpjevala, kao takodjer da tako ona kao i g. Brani po dobro udarahu na glasoviru. Ta njihova sposobnost valjda je bila povodom, da su im te uloge u dio pale, jer se inače obadvoje slabo usposobljuju za tu struku.

U nedjelju dne 6. bio je prijam gosp. Freudenreicha no nije se žalibože predstavljao napomenuti Shakespearov komad već opereta „U Meku“ po četvrti put a pred njim jednoaktna gluma „Braća po zviezdi,“ koja je već pred više godina i to opetovano predstavljena bila.

Gosp. koristnik bio je obćenitim pleskom pozdravljen i odigrao je svoju veoma šaljivu ulogu s onim neizcrpljivim humorom, koj mu je vlastit. Obćinstvo se je veoma dobro zabavljalo i mnogo smijalo, a to je sve, što se od komada ove vrste zahtjevati može.

Kuća je bila dubkom puna, što nas poradi vriednoga gosp. koristnika, još uviek obćenitoga ljubimca našega obćinstva i najzaslužnijega člana družtva, uprav raduje, jer ako itko, to on zaslužuje, da ga se svaki prijatelj našega kazališta tom prigodom sjeti i pokaže mu svojim posjetom, da priznaje, što njegovoj revnosti i vještini i u predstavljanju i u redjanju zahvaliti ima naše kazalište.

Opereta bila je i ovaj večer veoma dobro izvedena, tako glavni pjevači (gja. Norvegova i gg. Ban, Plemenčić i Sajević) kao i zborovi i orkestar pod ravnateljstvom neumornogo kapelnika g. Švarca držahu se uprav valjano i bijahu čestim pleskom odlikovani.

Gosp. koristnik nije vidivo sudjelovao u opereti, no ipak je svojim aranžmaom u obće, a napose ukusnim uredjenjem uprav slikovitih grupâ znamenito doprinio k izvanrednomu uspjehu ove operete, što si prigodom njegova večera za dužnost držimo doknadno napomenuti s najvećom pohvalom.

—l—

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

S četiriuh slova rieč sastoji,
A u rieči slovke dvie jednake.
U toj rieči muž ugledan stoji,
Čašćen, štovan, brojen med prvake;
Al mu sada sviet zlu pravdu kroji,
Zašto? jer je ćudi sviet opake.

* Odgonetaće priobćit ćemo u br. 51. Odgonetka (zagonetke u br. 47) „Rebro-srebro“ riešiše gg.: Škend. Lochner i Ogrizović Ilija u Senju.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 481. Vatroslav Simić, financ. tajnik, 482. Josip Antolković, klerik, 483. Nikola Horvat, gradjanin, 481. Antun Jakić, trgovac, — svi u Zagrebu. 485. Max. Rakasović, kapetan, 486. Luka Kovačević, poručnik, 487. Ferdinand Blažetić, poručnik, 488. Petar Haidinović, nadporučnik, 489. Mirko Kovačević, poručnik, 490. Gjuro Neuwirth, major i 491. Antun Suknić, stražmeštar — svi u sl. gradiškoj pukovini. 492. Josip Marović, učitelj u Sigetcu, 493. Franjo Lovrić, 494. Franjo Paulica, 495. Gjuro Kozjak, 496. Andro Goršetić, 497. Andro Polić, trgovci, 498. dr. Mavro Milić, kr. javni bilježnik, 499. Egersdorfer Josip, odvjet. perovodja — svi u Sisku. 500. Milko Latinović u Osieku. (Dalje sliedi.)

Urednik i nakladnik Gjuro Deželić. Štamparna Drag. Albrechta u Zagrebu.

Br. 50. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Strašna ženitba.

(Po istinskom dogodjaju Dragojila Jarnevićeva).

(Dalje).

Premda jasan i po razmierju jesenske dobe topao dan, ostavi ipak izza sebe hladan večer, i svatko se je rado pod krov povukao.

Gospoja P—ova i R—ć ove večeri ni nepotražiše klupi u svom vrtu, ali jih ipak zrake bliedoga mjeseca u sobici ugledaše, gdje su jedno uz drugo preblaženi i sretni sjedili. Oslonjene glave o desno R—ćevo rame sjedjaše mlada udova; desnicom ju on držaše obuhvaćenu a lievom stiskaše joj obe ruke. Razgovarahu se malo, nu tim više bijaše u njih ćućenja. Poslie poduga šutanja nastavi R—ć šapćuć:

— Ljuboslavo, sladka dušo moja, ne, ti nesmiješ dvojiti o ljubavi mojoj, kao ni o bliedom mjesečevom svjetlu, da sada sjaje. Ja sam tvoj, dušom i srdcem tvoj, a ti moraš biti moja., posve moja, bez svake dvojbe i sumnje u mene. Nas je udes sjedinio. Kao što ljubim tebe, ljubim i tvoju djecu, i budi uvjerena, da jih rodjeni otac nebi više ljubio, više se za njihovo blagostanje skrbio. Ti se budeš osvjedočiti o mojoj iskrenosti, o mojoj bezkonačnoj ljubavi. Samo ustrajaj i neprepadaj se glede ništa. Ja ću se svakomu poslu oko tvoga gospodarstva posvetiti, a što mi još izkustva manjka nabavit ću si ga ove zime, pa ćeš se proljećem osvjedočiti, kolika je moja ljubav prama tebi, i što može učiniti. No molim te, da odeš tvomu gospodinu rodjaku N. i da mu kažeš, da sam te ja voljan oženiti; a da neidem za ničim, već za tvojom ljubavi, da tebe imam, i za tim, da nas oboje usrećim. Hoćeš ići u Karlovac?

Dubokim šutanjem, i kadšto težko uzdišuć slušaše ga gospoja P—ova. Ona poćuti, da sve tako, kako on snuje, neće biti moguće; posluti, da će nastati tegobe, koje će mučno moći svladati. Ali — bijaše preslaba, da mu i što opovrgne, da mu razloži, što bi moglo i što nebi moglo biti. Tek kad ju je već odviše na odgovor silio, obeća mu, ići mu po volji i postarati se, da postigne željnu mu svrhu.

Medjutim je dan za danom prolazio u prošlost a gospoja P—ova odvlačila svoje putovanje u Karlovac. Odkako ju je gospodin N— onako nemilo odbio, nije mu niti glasa dala od sebe, a nebje niti gospodina N—a u Z. Po njegovu ponašanju slutila je, da on nije baš najbolje volje spram nje i s toga se nije usudila k njemu ići. Znala je, da bi ju korio glede R—ća, što ga još nije po njegovu savjetu odpustila, i pomisli, da bi joj u licu čitao njenu krivnju.

— Krivnja je svakako, reče si ona

tiho, ali nemogu inače, ta bila bi mi ona i najljuća smrt.

Tako stvar potraja njeko doba, u koje minu i božićni blagdani. Što nije mlada udova na put krenula, bio joj izgovor početkom od dažda izkvareni putevi, za tim kratki dani, studen i snieg; konačno reče si ljubezniku, neka se do proljeća strpi, dočim on i onako ništa negubi, a stvar će se morat onda riešiti. Nastade pokladno doba i u Karlovcu se otvore dvorane za zabave i plese.

Gospoja P—ova imala je njeke novčane poslove u varoši obavljati, ali strašna mećava, što je njekoliko dana neprestano trajala i zatim visoki snieg osujetiše joj putovanje, i ona zamoli R—ća, da ide obaviti mjesto nje posao, što on rado i preuzme. Dade mu ona punomoćje i on ode. Poslie kako on posao obavi, svidi mu se sjesti u svratište uz igraoce, kojim njeke časove gledaše u karte. Netom ponudi mu susjed karte i on jih uzme; počne igrati i sreća mu bijaše na ruku. Poslie pónoći tekar digne se od stola i povrati se kući sa 200 srebrnih forinti dobitka.

Gospoja P—ova si je veoma glavu razbijala čekajuć R—ća večerom sat iza sata, jerbo je obrekao doći do osam sati u večer; ali i dvanaest udari a njega još nebijaše. Stotine misli prodjoše joj glavom. Sad pomisli, da su ga vuci na putu napali, sad da se je voznik prinapio, pa da je mogao u zao čas postradati; onda da je obolio, ili mu gospodin N— kakove zaprieke stavio. Nu samo na ono, što zbilja u stvari bijaše, nepomisli ni u najskrajnem času. Ta ni u snu nebi mogla pomisliti, da je dobri njezin R—ć kartaš! Spavati nemogaše podnipošto, i dva sata poslie pónoći nadju ju još kod prozora sjedeću i željno na put izgledajuću.

— Čuj, šta je to? nebi li to bili zvončići?

Otvori prozor i pruži glavu u noćnu studen, da posluša i da vidi, nebi li se varala. Ali ne, nevara se! on je i naglo, kako joj se činjaše, skoči iz saona. Poleti mu na susret, ali eto ga već gori i u sobi. Ljubeća žena pogleda po njem, i kad ga vidi čitava, zaboravi na sve drugo. Nježno mu odvrati poljubac, i samo ga upita, je li ozebo i je li gladan? On zanieka jedno i drugo i vedrim licem upita za zdravlje njeno i djece; dobiv povoljan odgovor zamoli gospoju, neka ide na počinak, a da će se sutra više razgovarati.

Sutradan priobći R—ć gospoji P—ovoj na kratko uzrok svoga zakašnjenja. Ova viest bijaše joj baš nepovoljna, i bez okolišanja izrazi mu ona svoju nezadovoljnost. Šuteć posluša on ukor, i na brzo bje stvar zaboravljena... Ali što on jedanput nepripravno učini, k tomu se drugi put posve pripravi. A da nebi gospoja P—ova što o njem posumnjala, zamoli ju, neka i ona jedanput ide u Karlovac na zabavu. Ona nehtje uzato podnipošto pristati, nu on tjeraše toli silno, da se ona vidi prinukana reći mu, ako mu je zbilja toliko do zabave, neka ide jedanput i bez nje; da mu nekrati plesa, jer da znade, kako ga strastveno ljubi, nu da ona nema volje nikamo ići.

To mu bijaše dosta, on upotrebi njenu dozvolju što skorije. Ako i strastven plesalac, plesaše ipak malo. — Karte mu zavrtiše moždjane. — Onomadni njegov dobitak navabi ga, i on potraži opet igrajuće družtvo. Sreća mu bijaše i sada prijatna, i opet se povrati punimi djepovi u Z*. Pun radostnoga ćućenja pokaže svoj dobitak gospoji P—ovoj. Premda nezadovoljna njegovim činom, nemogaše ga tako ukoriti kao prvi put; zlato i srebro, što joj ga doni, svlada njenu strogost, jerbo joj trebaše novaca a on jih je evo već i drugi put donio...

Zavodnik dolazi čovjeku u raznih slikah; a nijedna nije toli pogibeljna kao što je novac. Novac, nesretni taj novac, on čini čovjeka robom svih strasti, zavede ga daleko od staze poštenja i pravednosti. Novac može nakaniti roditelje, da mu žrtvuju djecu svoju... suprugu da iznevjeri druga si... prijatelja, da izdade svetu ćut prijateljstva... domo i rodoljuba da pogazi sveta osjećanja za dom i rod svoj, i da svoja uvjerenja proda za kesu zlata, ma i u pomanjkanju ovoga, za kup papirnoga novca...

Sebičnost je izmedju mnogih ostalih zlih strasti najgorja i najgadnija, jerbo

duboko zasjeca u ćudorednost ljudsku, a nikad i nikako se, jedanput uvriežena, izkorieniti neda; upropašćuje narode i pojedine osobe; a često se dogadja, da sebičnjaci, misleć na najbližu korist svoju, nepogledaju u budućnost, i da isto ono orudje, što ga misle rabiti za svoju korist, na vlastitu im pogubu postane. Sebičnost ušutka i gospoju P—ovu a donešen R—ćem novac mogaše se valjano upotrebiti. Poslie je ona trpila, da je R—ć kadšto u Karlovac odišao. Ali varava sreća neslužaše ga jednako, i često se dogodi, da se povrati gubitkom. Nu tim se on neosviesti, već srtaše sve dublje u ponor strasti, i do skora uzbude, da ga strast za igru nadvlada. Dogodilo se često, da se on za zelenim stolom do dva tri dana ujedno zabavio, i da djeca bez učitelja, a gospodarstvo, komu se on bio početkom usrdno podao, bez nadzornika ostade. Njegovo postupanje uzbudi sada u duši gospoje P—ove ozbiljnu brigu, ali mu se neusudi ništa reći, poznavajuć žestinu i strastvenost njegovu. Kao mòra leže joj na srdce skrb za budućnost njene djece, jerbo je već dotjerala do toga, da si je dala njegovim laskanjem i obećavanjem dobra uspjeha izmamiti znatne svote, koje je on obično igrajuć izgubio.

Bijaše na domaku proljeća; djelo se posvuda otvaraše i pozivaše skrbne gospodare na rad i marljivost. Ako i obavljahu za ono doba kmetovi gospodske poslove po njivah i vinogradih, ipak trebaše svaki zemaljski gospodar novaca, da si namiri izvanredne poslove. U gospoje P—ove nebijaše ni pare, a gospodar joj je većinom odsutan. Kakova muka za ubogu ženu! A komu da se potuži? Od susjeda neobći s nijednim, udaraše jim bo u oči nesmotreno i lahkoumno življenje, a gospodinu N—u nebi pod živu glavu išla. Često je suze točila, proklinjala ljubav, što ju uzgoji za R—ća i nemalo očaja. U takovom jednom trenutku zateče ju Jana, njena služavka. Mladoj djevojci uzmu se na žao gospojine suze, jer joj bijaše dušom i srdcem privržena, i upita si gospoju, što je uzrok njenim suzam? premda je mogla odgovor prilično slutiti. Kad je čovjek u velikom veselju, ili kad ga tišti kakova tuga, bilo bi doista nješto izvanredna, da on nebi ovim svojim čustvom tražio pouzdanika, nekmo li da se nepovjeri sućutljivoj duši, kada ga pouzdanjem susreta. Jana bijaše mila gospoji P—ovoj, te ova nije ni časa zatezala, da joj neodkrije svoj tužni položaj.

— To je veliko zlo, vaša milosti, reče Jana, mladi gospodin je bio početkom tako dobar i poslen, ali od njeko doba je mrk i neprijazan, da često zazirem od njegova divljega pogleda.

— Tako je i meni moja draga, uzdišuć produlji gospoja P—ova; kad sam nakana, da ga s liepa i tiha opomenem, otresne se na mene, a oko mu sjevne, kano da će me svojim pogledom sažgati. Onda se neusudim dalje govoriti, ali mi težki kamen na srdce legne. Oj, da ga nisam nikad ugledala, kamo li sreće moje!

Djevojka ju utješi po svojoj slaboj pameti, a i to bijaše joj njeki liek na ranu, jer je lašnje podnosila dobu, koja ju je dielila od čovjeka, u kojega rukuh ležao je sad udes njezin. Ali ne samo, da se gospoja P—ova i sama korila za svoju lahkoumnost nego i od druge joj strani zaprieti nevolja, ne manja od one, koja joj je već srdce pritiskala.

Gospodin N— doču, kako R—ć često u Karlovac dolazi i tuj kadšto znatne svote zakarta. Ovaj gospodin bijaše čovjek uviek trezan i ozbiljan, a rodjakinju si poznavaše kao sviestnu i razumnu ženu, s toga nije umah povjerovao onim glasovom, koji su se medjutim sve više širili. On nije mogao pomisliti, da bi mati od dvoje ljubljene djece toli nesmotreno uzradila, i upropastila njih i sebe. Podje zato sam, da se osvjedoči, i zbilja do tri puta od strane i u potaji gledaše, kako R—ć većinom na svoj gubitak igra. Sada nije bilo druge, no se o stanju stvari u Z—i ob odnošajih postojećih medju onima dvima osvjedočiti. Napiše kratak ali važan listić. Ovo mu je sadržaj:

„Draga Ljuboslavo!

Nehtjedoh vjerovati glasom, koji su mi dopirali do ušiju, da se učitelj Tvoje djece R—ć često u Karlovcu karta, nehtjedoh doista vjerovati, dok se sam neosvjedočim, te pošto je zbilja tako,

to Ti nalažem kao rodjak a i skrbnik, da ga čim prije iz svoje kuće odpraviš; prije, nego Tebe i Tvoju djecu do korjena zatare. S bogom

Tvoj prijatelj
N. N—“

Upravo za objedom nadje ovo pisamce gospoju P—ovu; kao da je slutila sadržaj njegov, uztrese joj se ruka uzev ga od sluge.

— Od koga to pismo? naglo zapita R—ć.

Gospoja P—ova neotvori umah pisma, ali ogledajuć ga reče tiho:

— Biti će od N—.

— Hm, pa što će taj, ded čitaj!

Gospoja P—ova otvori tresućom se rukom pisamce, pročita ga i probliedi. R—ć ju pozorno motrijaše i videć joj promjenu boje u licu, pruži ruku za pismom, veleć:

— Što je? daj ovamo.

Gospoja zatezaše, ali prije no se je ona ponadala, skoči on i trgne joj pismo iz ruke.

Pročitav ga, škrine zubmi, podere pismo i raztepe kusiće po sobi; onda zamrmlja:

— Skrbnika mi i rodjaka! — Šta ga i sada brige, kad ga nebijaše jesenos!

— Nemoj tako Joso! Njemu zbilja pripada briga, a veli njeka tajna mi slutnja, da će se sada ozbiljno pobrinuti za nas, reče tiho mlada udova.

— A ti? što misliš ti glede sadržaja toga pisma? vrebajućim nu oštrim pogledom zapita R—ć.

— Što mislim? zatezajuć reče opet gospoja P—ova.

— Da, što misliš ti! zar si nakana posluhnuti onoga nemilosrdnjaka? žestoko produlji R—ć.

— Bože moj, ali si ti čudan! Ja se nemogu tutorstvu N— . . .

— Šta, kakovu tutorstvu?! on nije više od po godine pitao ni za tebe ni za svoju djecu . . . A mene on lje nespravi od ovuda. Ti si moja dušom i tielom, i ništa do bliede smrti nas nerazstavi. Ti si mi se zavjerila u ljubavi, pouzdala mi život svoj i svoje djece, pa i mogu, da se poskrbim za vas. Ti moraš biti moja po obredu vjerozakona, kao što si već po zakonih narave. — Tko samo i pomisli razstaviti nas, tako mi Boga, njemu ću ovo olovo zabiti u mozag, — i govoreći skine samokres sa stiene i ogledavaše ga udarajuć po njemu.

Gospoja P—ova znaše dobro, da je samokres oštro nabit i zastrepi od straha, a djeca ciknu i sakriju obrazce u nježne ruke.

Ovako strastvena nevidje ga mlada udova još nikada. Krv mu udari u obraz, oči mu sinù munjom a ustne se gnjevom raztegnu, pokazujuć škripajuće zube.

— R—ću! vikne smrtnim strahom mučena žena, R—ću preni se; neka piše N— šta hoće, on nas razdvojiti neće. A kako si mogo i pomisliti, da bih te ja pustila? Ja sam tvoja do vieka, i nikakova sila ovoga svieta više nas nerazdruži. Samo budi pametan, molim te! Gle, kako djeca od tebe zaziru, a šta će reći družina, koja te tja dole čuje. Molim te, primiri se.

S tim ona stupi k njemu i drhćuće mišice oko vrata mu ovijajuć, stane ga ljubiti i njegovati. Milovanjem učini, da se do skora žestoki muž ublaži, i na skoro bude zaboravljen neugodan ovaj prizor.

N—ov listić je ponješto koristio, jer je R—ć na dugo svoja vozanja u Karlovac obustavio.

Ali N— ipak nije nanj zaboravio, već je u potaji ljude u Z* šiljao, da opažaju, što se ondje radi; ovi ga izvieste točno o stanju stvari, odnesoše mu glasove, da R—ć nastoji oko gospodarstva i podučava djecu. Izza duljega savjetovanja sa svojom suprugom gospojom N—ovom odluči se gospodin N— pošto poto R—ća iz Z* iztisnuti, te jedno krasno proljetno jutro sjede u kola i odveze se u Z*.

Gospoja P—ova bavljaše se njekim poslom oko dvora a R—ć izadje da prigleda na oranici, kad eto padne gospodin N— pred dvor. Radi mrka njegova ozbiljna držanja nedade se gospoji P—ovoj ništa dobra slutiti. Pozdravi si rodjaka i skrbnika vele uljudno i ponudi mu, da ide u dvor. Poslie običnih pitanja za zdravje, i kojekakova kratka razgovora bez svake važnosti, zapita najednoč gospodin N—.

— No, kako je s R—ćem, hoćeš li ga skoro odpraviti?

Gospoja P—ova u obrazu probliedi pa opet pocrveni; zategne odgovorom, jer ju umah sva dosjetljivost mine a istinom nehtjede napolje. Gospodin N— ju oštro pogleda veleći:

— Nu, zar nemaš jezika da odgovoriš?

Zabunjena žena promisli umah, da joj sada nema ni zatezanja ni okolišanja, već da valja na kratko i odvažno raditi; zato se skupi i nastavi, početkom njekako bojazljivo, ali čim dalje tim odvažnije:

— Ja nisam nakana R—ća odpraviti. On se je već uvježbao u gospodarstvu a djeca ga odviše ljube, nego da bi mogla biti bez njega.

— A ti i i? zategne pitanjem skrbnik oštrim ju pogledom motreći.

— Ja! hm, ja! no da kažem istinu; meni omili R—ć i ja — ja — sam se odlučila, da mu budem — zakonita žena.

— Ah tako! pa kuda ste kanili krenuti? preko koje rieke i planine?

— Krenuti? Ta meni netreba seliti se, kada imadem krov nad glavom.

— Nevjerujem! ovaj krov bi ti mogao nad glavom procuriti, kad bi mu postao R—ć gospodarom.

— On će se postarati, da ne procuri.

— Čuješ Ljuboslavo, to ti nije moguće R—ća tuj postaviti gospodarom. Izbij si to iz glave. R—ć je pustolovac, koj nevriedi, da bude namjestnikom tvoga pokojnoga supruga, pa to niti zakoni nedopuštaju. Ako baš pritisneš, da mu budeš suprugom, to bi ti moglo biti; no tada se imaš odreći svoga prava, da budeš ovdje vlastelinkom, a imaš se bogme odreći i svoje djece, koja će pripasti skrbničtvu, i na posljedku se imaš pripraviti, da te pustolovac gdjegodj na kartu stavi i zaigra, ili te zamamljenu, prevarenu u kojoj krčmi ostavi, da svemu zlu izvržena biedno pogineš.

Slušajućoj gospoji P—ovoj uzježi se koža na ove rieči, one joj ozvanjahu u ušiuh kao smrtno zvono, uzvrti joj se u glavi i ona se nagne rušati. Gospodin N— nije se nadao tolikoj sili svojih rieči, on pruži ruku oko bezsviestne i uzdrži ju, da nepadne. Poslie njekoliko časova se prene i podigne glavu. Što ono govoraše gospodin N—? Čime joj on prietijaše? Da bi ljubav R—ćeva bila samo zamama? prevara? — Ne, ne! tomu se protive sva njena čustva; duša joj zaplače u boli, kad samo i pomisli na štogod ovakova, te ohrabrena osvjedočenjem, da R—ćeva ljubav iz nikakve proste, gadne sebičnosti, a niti li iz strasti neproizlazi, digne se i odlučno reče:

— Ili se ti sa mnom šališ N—ću, ili si toli okorjela srdca, da te baš nikakova nevolja ljudska nedira, te su ti puste grudi od svakoga plemenitoga osjećanja. — No kad si me već tako daleko dotjerao, prisiljena sam očitovati, da ja R—ća odviše ljubim nego da ga odpravim od sebe; a i njegova ljubav nije te naravi, da se toli lasno odbiti dade; s toga ti kažem, da o našem razdruženju govora neima. Jesi li mi pako iskren prijatelj i rodjak, a ti ćeš se poskrbiti, da nam vjenčanje olakšaš, i da bude mogao R—ć ovdje u Z* posjed zadobiti. Ti kao skrbnik moći ćeš laglje od nas to postići, a budi uvjeren, da ćeš si obvezati zahvalna srdca.

— Ti govoriš u vjetar, Ljuboslavo! R—ć je kartaš, a niti je tebi probitačno na takova se čovjeka vezati, niti će on ikada postat valjalim; tvoja djeca trebaju gospodara, štednika, a ne dangubu i raztrošioca.

— On se već igre ostavio, i od dulje vremena nije bio u Karlovcu.

— A da, odavno! šestnaest dana... Nu on nevriedi, da mnogo rieči o njem gubim. Na kratko ti kažem, da s mojom privoljom on ovdje gospodar nebude; ti ga imaš iz Z* odpraviti... kojim načinom? tvoja bude skrb. Neučiniš li tako, biti će po višjih oblastih odovud u svoje rodno mjesto odpravljen, što neće tebi na čast a niti njemu na korist biti. Ja djecu uzmem k sebi i dadem jih na nauk. Čuješ Ljuboslavo! nedaj bog, da se s R—ćem u potaji vjenčaš, jer takovo ruglo, što bi se s tobom sbilo, nije još u boljih kruzih vidjeno, niti bi do skora vidjeno bilo. Ti zasliepljena strasću nakanila si raditi bez razbora i razloga; slušaj Ljuboslavo opomenu i savjet moj. Okani se čovjeka, s kojim je pogubna strast zavladala; ponor mu pod nogama zieva,

koj će ga prije ili poslie progutati, i budeš li ti uzanj stajala i tebe će on sa sobom povući. Znam, da si za ljubav njegovoj bezumnoj strasti srebrnine i ine dragocienosti založila, i da sebe i djecu upropašćuješ. Osviesti se Ljuboslavo, da nedodje doba, gdje bi te morao žaliti. Misli o mojih rieči, i posluhni me. Pa kada se raziđeš s R—ćem, a to se moraš, dodji onda k meni, i ja ću ti riečju i činom što budem više mogo pomoći.

Poslie takova razgovora ustade N—ć, oprosti se i podje, da otide; a gospoja P—ova nesmože ni toliko sile, da ga do izpred sobe izprati, ili bar kroz prozor za njim pogleda.

Jana dotrči u sobu, da upita gospoju, zašto da neostane g. N— kod objeda u Z*, ali mal da se nesruši od straha, videći nesretnu — reć bi ukočenu ženu.

Blieda, tresuća se od težke srdčane boli, omramorena, velikimi kapljami studena znoja na ohladjelom čelu, sjedaše gospoja P-ova; prava slika biede i velike nevolje. Oči staklene, razkolačane, ustne na pó otvorene. Mlada seljanka, stojeća pod hodnikom slušaše oštri razgovor svoje gospoje sa skrbnikom, i kada ju je ovako nevoljnu opazila, pomisli, da ju je gospodin N— zlostavio, zato neobazrev se dalje krene k vratam i napolje da potraži R—ća; ovaj s djecom dvoru se vraćajući s daleka poču viku djevojkinu, te podvostruči korake; a kad čuje djevojku, da gospoja P—ova umire, ostavi joj djecu i poleti, reko bi niti pogotovo netičući se nogama zemlje.

Medjutim što je on kao oluja preko polja letio, i uza stube dvaputa posrnuo, osviesti se ponješto nesretnica; potok vrelih suza obori joj se niz blieda lica, a težki uzdah prodre iz dubine izmučenoga srdca. U to bahne R—ć u sobu.

— Šta je Ljuboslavo, za pet rana božjih, šta ti je? poviče on zagrliv ju strastveno i cielivajuć joj blieda usta i čelo.

Videć ljubeznika omekša se mladoj gospoji srdce, i žestoko jecajuć osloni krasnu glavu o njegovu grud. Ali nemogaše ni riečce progovoriti. Sila osjećanja prenapuni ju bolju, te joj ova nedade prodrieti nijednomu razgovetnomu glasu; samo jecanje i težko stenjanje slušaše R-ć. Nagao i neustrpljiv, kako bijaše, počne već i nogama lupati i vikati, neka kaže, što joj je, i tko ju je tako razžalostio... na to i Jana padne u sobu. Ova mu na opetovano žestoko pitanje konačno, ali bojazljivo izpovjedi, da je tuj bio gospodin N—ć, i nakon žestoka prepiranja, da je odišao, a da je ona poslie njegova odlazka u sobu stupiv, gospoju zamrtvu našla i pohitila pomoć potražiti. Šta su se razgovarali, toga da nezna, nego — nego da je čula — ovdje zape djevojka, a on se izdere na nju:

— No — šta si čula! govori.

— Bijaše razgovor o vami, gospodine.

— Dobro! Odlazi za poslom.

U to se bijaše i gospoja P—ova nješto umirila i R—ć od nje odstupiv poče se žestoko po sobi šetati. Kad je N— bio ovdje a gospoja P—ova je ovako strašno uzdrmana, to je mogao slutiti, da nije bio razgovor, u kom bijaše on predmetom, nimalo ugodan; i to tim manje, kad nije N— ovdje na objedu ostao. Ljutost zavlada s njim i on poviče žestoko:

— Uh nevoljna mene, što ga nisam ovdje zatekao! — Nebi mu lje trebalo bilo ići niz stube, ja bih mu bio pokazao kraći put. I ti već jedanput prestani plačem, pa mi kaži, šta je. Nevjerujem, da se je on usudio na toliko te vriedjati, da bi iz tebe izagnao dušu. Govori Ljuboslavo, nemuči me. Ti znaš, što tebe muči, da je i moja muka, a suze radi mene prolievane, da mi dušu peku. Daj dušo, kazuj mi sve, sve i upokoji mi srdce.

Posliednje rieči izusti tako mekanim, nježnim glasom, da bi njimi i kamen ganuo, a gospoja P—ova, koja bi si bila na ovaku njegovu molbu srdce iz grudi izvaditi dala, nemogaše dalje odoljeti, već počne redomice rieč po rieč svomu ljubezniku izpovjedati, što i kako N— misli i kani.

R—ć je uz nju bio sjeo, i s početka mirno slušao, ali čim dalje tim su mu se više oči kriesile, tim silnije grudi mu se nadimale; uvidi, da onu ženu, koju je tolikom snagom priljubio, kojoj je mislio svoj život posvetiti, da su mu onu ženu

počeli silom iz naručja trgati, da su ga stali njenu srdcu crniti, odasvuda navirati, da ju od njega razstave. To je išlo predaleko po njegovoj misli. Uzrujan do skrajnosti, još prije no bi ona dovršila, skoči na noge i počne obima rukama po krasnih svojih vlasih brazditi, po sobi se vrtjeti i skakati, proklinjati N—a, svoj život i svoju ljubav; konačno uze prisizati sa svim, što mu je sveto i milo, da će svakoga, koj mu još glede toga dodje, ustrieliti kao pobiesnila psa, a da ni N— nebi zdravih uda bio odišao, da ga je tuj zatekao. Ona neka se neprepada, ako ga iskreno ljubi, njegova bo ljubav, da će i preko groba trajati, i da je vječna, kao što je vječan Stvoritelj, koj mu ovu ljubav u narav stvori.

Gospoja P—ova pusti ga da radi što hoće, dok ga mine bol, koja mu je bila zavladala srdcem. I to bijaše najbolje! Tko naglo uzbiesni, na brzo se opet utaloži, ako nema od nikoga ponukavanja. I čim vidi gospoja P—ova, da iz crnih očiju prestaše munje a stenjanje iz uzburkanih grudi, digne se ona i korači k vratam.

— Kamo? zapita on umjerenim glasom.

— Idem da vidim što Jana radi u kuhinji, biti će do skora podne, odvrati gospoja dosta tiho.

— Ja nedodjem k objedu, nečekaj me, reče on, te uze škriljak i eno ga, gdje već leti u zeleni lug.

(Konac sliedi.)

Ponorka.

(Bosiljevačka priča).

Prelo prede sudbinu proklinja,
Suzicami predivo polieva,
Pepeljuha biedna pastorkinja
S Malovana Jela Umolceva.

Dosadi joj život i živjeti,
Užasne joj bez sna duge noći;
Jer nemože srdcu odoljeti,
I uz milo za nemilo poći...

Jer neljubi starca bogatoga,
Kog maćaha njoj je namienila,
Već miluje Vida, draga svoga,
Kome se je mlada zavjerila.

S maćahine opakosti strada,
Gorke dane u nevolji trati.
Sve podnosi, dobru se nenada,
Krišem ljubi, a potajno pati.

Umorena nakon opačina,
Sa okrutna uskočila praga,
Potraži ju družba maćahina,
Al zaludu izčezne bez traga.

Kad pod jesen dodje sveta Kata,
Još nenadju izčezlu djevojku,
Učtiv starac skupi kitu svâta,
Uzme baku, zapusti djevojku.

Tù se bome pirovalo dosti,
Nakitilo vinom kako valja,
Dok nezamnje pjesma medju gosti,
Nepažena dosele bogalja:

„Pjevati ću za života slavu
Milosrdnom gospodinu Bogu,
Jer Ponorka udieli mi travu,
Kom sam bolnu izvidao nogu.

Sirota je, znate vaj uboga,
Dajte krušca u tu zadušbinu,
Koju kaplju vina rumenoga,
Da ponesem njojzi u pećinu."

Tu mu ženik u pjesmu upane
— Izza kako vincu brk obriše —
„Plosknu ću ti napunit prijane,
Ded kazivaj o Ponorci više."

Nehtje bogalj da odvrati slovke,
Već odjuri u lug osamljeni
Do goleme pećine Kuštrovke,
A za njime svati nakićeni...

Da je kome pogledati bilo
Ići čopor vinenih svatova,
Nebi mu se inače vidilo:
Kô put pakla četu ić vragova.

Spried zastavnik u gunjčiću lupa,
Do njeg' kum će crvennosac stati,
Stari mladi kudecaju skupa
U povorci složna braća svati.

Ponesoše oružje baš svjetlo,
Ženik ražanj, bakinja varjaču.
Straga djever, kano staro pietlo
Na grebljici zori se jahaču.

Kad dopanu po sred gore puste,
Kršna vojska k pećini primače,
Pred ražnjari metletare bljuste,
U zalihu pristanu varjače.

Da što nebje ražnji probodjeno
To metlari potlače metlami.
Što još diše, nek je pobijeno
Od trećega reda varjačami.

Sad će ženik: „Napred braćo draga,
Samo složno. Evo vami meni...
Nebojmo se, nas je bojna snaga —"
Više neće. — Svati odrvene! —

Ugledaju starca pjevaoca
Na studenu gdje sjedi kamena.
A do njega, kó kćerku uz otca,
Pastorkinju Jelu izgubljenu.

Čim ih uzrie, ženik se okesi
I uzvrca u velikom gnjevu.
Smjesti ražanj i tako udesi,
Kako no će usmrtiti dievu.

Al toj sgodi nesgoda prione,
— Gdje nesgoda na vojnici nije —
Odlupi se litica i grane,
Vojvodu i prednjake pokrije.

Što li osta ikoliko zdravo,
To izadje bez obzira slavno
Kano da iz pećine ih djavo
Tjera lugom u to polje ravno.

Nema traga svatom zatočnikom,
Ljubovnike davno doba shara,
Cigli koj put pogorskim putnikom
Ponorka se na hridi utvara.

Stj. Ljuboje Lopašić.

Milkov grob.

(Historička novela od Ivana Kalinčaka).

(XVII. konac).

O njekoliko dana pripovjeda se Žilinom, da je Dlhohorskova Marinka cjelkoma ozdravila. Kako se to prigodilo, nitko nezna, samo si pripoviedaju, da je ona tielom doduše zdrava, ali da na duši boluje. — Stari se Dlhohorski raduje i smieši, ali se opet žalosti i srdi, što Marinka neprestance Vladimira spominje. Vladimir dolazi svaki dan u Žilinu, veseli se kano da nikad žalosti ni osjetio nije i vrti se oko Marije, da ga je milo pogledati. Marija ga obično ljubezno pozdravlja i veli mu:

— Mili moj, zašto odhadjaš iz Žiline, te neostaješ kod svoje vjerenice, jer kolikogodj puta otcu velim, da me tvoja odsudnost žalosti, on se srdi i samostanom mi prieti:

— Tebi, dušo moja? Ha, ha, ha! Toga se neboj, prvo će Vladimir poginuti, nego tebe ostaviti. A zašto se tvoj otac srdi?

— Veli, da si njekakova čovjeka ubio, a on da neće svoga djeteta ubojici dati.

— Ubio sam Milka —

— Nespominjaj, nespominjaj mi toga imena, jer mi se krv u žilah burka, kad ga čujem — hu — kako mi je odurno, ja bi pol svieta za to dala, da ga nikad više nečujem, samo ti si moja radost.

— Ej, dušo moja, nema ni Vladimiru druge radosti, do tebe; on je, on je tielo bez života, kad ga ti svojim pogledom negriješ.

— Vjerujem ti, mili moj. O negovori više ni rieči —

I Vladimir zamuknu, ali obuhvati milu svoju naglije i strastnije, nego što bi obujmio umirajuću nadu života. U tom se pokaza na pragu stari Dlhohorski. Oborena mu se glava podigne, oko mu zasja divjim žarom, dah mu zapè u prsijuh a usta mu viknuše:

— Ha nebesa! Diete Dlhohorskovo u naručju Milkova ubojice! i skoči kano osvetnik medju oboje, pograbi Vladimira i trgnu ga mladenačkom silom od svoga djeteta vičući: „ako te negrize sviest, ako te nije stigla osveta nebeska, a to će ustati starac već jednom nogom u grobu i razmrvit ti glavu kano guji. Nosi mi se iz kuće, dok te nije moja stigla...

Vladimir pogleda ga postrance, nasmjehnu se i ode.

Marija sakri si lice i plače; a Dlhohorski stoji kano prikovan sried sobe i jaduje:

— Bože, zašto kaštiguješ Dlhohorskoga? Zadnje diete njegova roda u naručju ubojice!

— Ah, otče, štedi svoje diete, ono ljubi iz sve duše Vladimira!

— Moje diete? Jest i ti si moje diete, ali i Milko bio je mojemu srdcu toliko, koliko rodjeno diete, a njega je ubio Vladimir, a taj Vladimir grli moje diete, zadnju dušu moga roda! Stari Dlhohorski mora to vidjeti.

Biesnio je Dlhohorski kano da se još zadnja sila u njegovih ostarjelih prsih sabrala; čelo mu se zamračilo a sieda mu glava u gnjevu priličila kamenomu obrazu osvete. Na to dotrči i gospodja Dlhohorskova. S jedne strane gnjevan muž, a s druge plačuća kćerka, nezna što se tuj radi.

Čim ju Marija zagledala, poleti k njoj plačuć a mati ju pritisne na grudi i reče:

— Što imaš s tim djetetom? Vidiš, da se stopram ponješto od nemoći pomogla! Što ti je mužu moj — umiri se — takova te još nikad nevidjeh!

— Bolje bi bilo, da je umrla, progovori Dlhohorski, nego što ju je moje oko moralo vidjeti u naručju ubojice.

— Nezovi ga tako otče, oglasi se Marija, on toga nezaslužuje; i onako si privolio k našoj ženitbi, čemu ju sada trgaš?

— Obećah svoje diete makar sa žalošću poštenomu čovjeku ma i neprijatelju, ali Dlhohorski makar i pogine sa cielim svojim rodom, neće nikad svoga djeteta ubojici dati. Čekaj, dat ću namjestiti straže i neće mi više iz Žiline pobjeći; jer ću ga pred sudom obtužiti i svjedočiti proti njemu pred licem živoga Boga. Doreče i pobra se iz sobe.

Mati drhće, boji se zla, jer si još nikad nije vidjela muža tako razpaljena.

Izadje i majka; Marija ostade sama. Sjede k prozoru i tu promišljavaše, dok se već začelo mračiti. Marija samo sjedi i promišljava, na jednom obori glavicu i zače govoriti:

— Vladimiru, utjeho moja, dodji k tvojoj Mariji. Ona treba utjehe — sve ju zapušta — otac me proklinje — a ja te nemogu zaboraviti.

U to se otvore vrata, unutar stupi njetko a Marija viknu:

— Tko je?

— Ja sam, dušo moja, dolazim, da te poslie bure utješim.

Marija skoči na to i viknu:

— Bježi Vladimiru moj, bježi — otac te progoni - - nikad nebudem tvojom —

— Nebudeš? tko to veli?

— Moj otac. Bježi mili moj, jer smo izgubljeni na uvieke. Otac će te predati sudu i veli, da me neda ubojici.

— Ha, ha, ha, neda? a je li ga i ti ostavljaš? Zar nije Vladimir sve to iz ljubavi prama tebi učinio?

— Ah, vjerujem ti vjerujem — ali za Boga bježi iz Žiline, vidiš da sva drhćem od straha.

Vladimir muči časak, što misli, neznamo, nu napokon zapita lagano:

— Ljubiš li više otca, ili Vladimira?

— Ah nepitaj me i otca ljubim i tebe, ali otac mi brani i tvoja nemogu biti. —

Vladimir joj se baci pred noge, uhvati ju za ruku, pritisne ovu k ustnama i prosi:

— Marijo, Vladimir kleči pred tobom, koj je toliko za tebe pretrpio. Ti si mu darovala svoje srdce, a sad ga hoćeš ostaviti? Ti moraš ostaviti otca a ne Vladimira i ako toga neučiniš, Vladimir neide izpred tvojih nogu, dok nedodje neprijatelj i dok mi nerazmrvi glavu, kako to reče tvoj otac. Marijo, smiluj mi se, i podji s menom u daleki sviet, gdje nas niti ptica nestigne, niti vjetar nenadje.

— Ustaj za Boga, ustaj.

— Neustajem, neidem odavlje, dok mi neobrečeš, da ćeš ostaviti otca i majku.

— Bože moj, kako ću ostaviti staroga otca, tužnu majku i ovaj mili dom, u kom sam odrasla?

Radostan skoči na to Vladimir:

— Odabrala si Vladimira, sutra u deset na večer, dodji preobučena ka gradskima vratima; ondje pri staroj lipi čekat će te osedlani konj, sjedi nanj i bježi na Vag, ondje će te nedaleko čekati Vladimir, ondje ćemo se sastati, da se nikad nerazstanemo. Reče i skoči iz sobe.

XVIII.

Danju kako tako, ali tužno je i žalostno noćju. Nu i noćju laglje je čovjeku, kad mjesec svieti, ali kad je tamna noć, onda

se i najhrabriji leca. A danas je tamna noć; vihar zavija kano ludjak, opire se o starovječne považke gore, a one šume na daleko i široko, kano da se razliega glas trublje, zovuće mrtve iz grobova — opire se o valove Vaga, a oni se pjene i biesne, kano da su se rodu ljudskomu propašću zakleli. S gora i s dolja valja se crni i mračni oblak kao nikad prije. Kadikad zaštropoće u oblacih, kano da bi se htjelo nebo srušiti, i tutnji u njih tako strašno, da živu dušu srsi prolaze i mislio bi čovjek, da se ondje hrvaju kletva i tisućgodišnja osveta i da reže na žrtve, koje im imadu pandjâ doći. Kadikad sine iz oblaka tako sjajni bliesk, kano da bi tko ognjenim klincem strašne ote oblake o nebeski svod pribiti htjeo.

Ljudi se skrivaju u svoje kolibe, a zvieri u duplja. Nečuje se na daleko i široko niti glas ptičice, niti pračakanje ribice a niti dah ljudski.

Samo Vladimir stoji sumoran kano što je i sumorno vrieme na obalah Vaga. Konj mu se propinje i hrže, te neznamo, je li ga bura ili ga opet težina njegova gospodara uznemiruje, jer je Vladimir sav od glave do pete u čeliku. Stoji Vladimir na obalah Vaga sam u toj tamnoj i mrkoj noći. Gleda — ništa nevidi; sluša — ništa nečuje: samo žarke striele, tutnjeći gromovi i tatranski vihri lietaju oko njega i u toj buri još mu se jače probudio glas duše. Vrieme prolazi — Vladimiru zahman misli tamnije od te tamne noći obuzele vruću glavu: „Nisu li možda Mariju odkrili? možda ju u biegu uhvatili? jer je već jedanaesta ura davno minula. — Je li ona privolila na bieg? Ha, nije ni riečce progovorila. Možda ga je izdala? Samo se zato k njemu privijala, da ga može laglje pogubiti? Možebiti, možebiti, jer da je iskreno mislila, zar nebi već mogla tuj biti? Tako je! Tako je!“ Proleti strašna misao dušom Vladimirovom kano milijun gromova, dah mu zapè u prsijuh — a vihar oko njega fućka, grmlje se trese, gromovi tutnje i striele se križaju.

Čuj, čuj. Dup, dup, dup, njetko leti uz Vag, zemlja šumi od toga topota, kano zakleti kakav grad — hoj, to ondje mora da je četa ljudi, valjda Vladimira progone, valjda posla Marija potjeru za njim: a Vladimir se na tu misao još većma smrknu, škripnu zubi, skoči na gomilu, koja pred njim stajaše i prisegne, da neće ni s mjesta, neka pogine, kad je prevarena — njegova ljubovca.

Dup, dup, dup jaše njetko obalom považkom. Bliesk na nebu zasja a Vladimir vidi bljesketajuće se oružje, vidi blisteću kacigu i pancir, čuje zveket sablje i uzburkana mu se duša izlije u očajni glas: „prevarena moja ljubav!“ — Jezdilac se sve bliže primiče, Vladimir trgne težku sablju iz korica, a misleć da ga množtvo ljudi obkolilo, jerbo vihar dûše a zemlja tutnji — udari jezdioca po glavi.

Bliesk zasja na visini nebeskoj, presječena željezna kaciga razpade se na dvoje, izpod nje proliju se duge crne vlasi, iz razbijene glave mljaznu vruća krvca — i jezdilac pade mrtav Vladimiru na grudi. — Još jednom sinu munja na visini nebeskoj, poleti na zemlju i vidjeti je, kako Vladimir udaren strielom Božjom mrtav pada k Mariji — na Milkovom grobu. A iz bližnjega stablja čuje se kroz huk bučnoga Vaga i tutanj silnoga groma kobni glas noćnoga ćuka, kano da se nesmiljeno ruga: „Grom ti je pokazao mjesto, gdje imaš ležati!“

(Iz slovačkoga prev. Gj. Banjalučki).

Sadanja drama u Rusiji.

(Literatura slovjenska. Predavanje M. Chodžka.)

(Konac.)

U trećem činu se opet Ivan pojavlja; odlučio je uzeti kneginju Hastings, (Hastinžku), nu prije mu valja, odmaknuti svoju ženu. Ona već znade, što ju čeka. Dohodi pred vladara sa suznima još očima.

Ivan.

Što te suze u očiuh? Šta ti je?

Carica.

Gospodaru, oprosti... ja...

Ivan.

Šta to?

Carica.

Zao sam sanak snila.

Ivan.

Kakav?

Carica.

Pričini mi se, kao da su me htjeli odielit od tebe.

Ivan.

Tvoj san je istina. Neljubiš mi se više; čim prodje ovaj dan, već mojom nisi.

Carica.

Istina je daklje! istina! ti nas tjeraš mene i Dmitra moga! Ti hoćeš...

Ivan.

Šuti; neljube mi se tužbe, niti jauk i plač starih žena.

Carica.

Ne, gospodaru, ja neplačem... to vidiš... neplačem; nu reci, kako se hoćeš od mene oddieliti. Šta ćeš svećenikom reći? Šta sam ti zakrivila?

Ivan.

Pa ti se usudjuješ još mene izpitivati? Tko si ti? Kojega gospodara kći? Komu da se izpričavam radi tebe? Zar si tako liepa, da te čuvam kao biser? Nisam li ja gospodar u svojoj kući?

Carica.

Oprosti gospodaru. Oprosti, netrebam milosti; pripravna sam na sve; nu moj siromašni Dmitar, šta ti je on kriv?

Ivan.

Umiri se za njega; dati ću mu grad, da od njega žive. Tebi ću dati zapovjed, da ideš u manastir, tim odlaziš od mene. A glede popova, hvala Bogu, nisam ih naučio, pačati se u moje stvari i mene na ra čun potezati.

Boljar Zaharin uzalud se zauzimlje za caricu. Oštro opominje Ivana: „Ostade sam u sredini naroda svoga, ako te i sreća ostavi, gol si i bez svega. Grozi nam se Poljak, Šved, Tatarin i glad. Mlad već nisi; bog ti dade dobru caricu; čuvaj se drugu iskati.“ Nu car ništa nečuje. Drži se pobjediteljem Poljaka; sabire sve svoje dvorjanike, da onda pred njega stupi poslanik Batorov, koji dolazi kako on misli, molit mir. Nu to nemisli za dugo. Poslanik govori pred ovim azijatskim despotom, kao zastupnik naroda slobodna i kralja pobjedonosna. Zahtjeva za Batora Smolensk, Polock, Novgorod i Pskov. Ako se caru vojevati neće, neka mu na mejdan izadje, pa da stvar tako na konac privede. Ivan puca od ljutosti; grozi se nepristojniku, da će ga dati raztrgati po psih; te primiv u ruke mač jednoga od svoje tjelesne straže, baca se na poslanika. Nu ustavlja se, prestrašiv se, kada mu ovaj javi, da mu je sva vojska propala. To potvrdjuje Godunov. „Laže kao pas, krikne car. — Ne gospodaru, sve je istina, odvraća Godunov; došli su glasnici od vojske. Ja sam ih vidio. Švedi zauzeše Narvu, naše čete su propale“.

Ivan.

Glasnici lažu! objesit ih valja! Smrt onomu, koj reče, da sam pobjedjen! Moje vojnike pobjediti nitko nemože. Odmah će mi doći glas o pobjedi. Očekivajuć ju, valja da se odmah pjeva po svih crkvah: Tebe Boga mi hvalimo!

U Louis-u XI od Casimira Delavigna, dolazi slični prizor, onaj naime, gdje Nemours baca rukavicu Karla Burgonjskoga, kralju pred noge. Nu koliko je jači karakter epički Ivana od karaktera gradjanskoga Ljudevita XI, toliko je, bar po našem mnenju izvrstnije udešen ovaj prizor u pjesnika ruskoga, nego li u francezkoga.

U četvrtom činu Godunov već pribire plod svojih spletaka i svoje hitrine. Prizor je na glavnom trgu, u jednom predgradju Moskve: ljudi iz puka kupuju kruha u pekara, te pregovarajuć se o cieni, napokon navaljuju na njegovu kolibu. U to se pojavi Šujskov podmićenik, Kikin, obučen kao pobožni putnik; on pripovieda kao da je s daleka puta došao, izpituje puk i baca sve zlo na Godunova: car vidi sve na svoje oči, nebo se nad njim razgnjevilo i pomolila se zviezda repatica: „Braćo moja, govori taj krivi pobožni putnik, bio sam na gori Athosu; bio sam u Jesusolimu“, i nastavljajuć pripominje puku praznovjerja

puka: „vidio sam velikoga kita, pticu čudnovatu, bieli i gorući kamen alatirski. Sada dolazim iz Kijeva: veliko se čudo ondje dogodilo: sa visine Svete Sofije začuo se glas, da će ruski narod propasti zato, što Godunova uz vladu trpi.“ Ove rieči silno uzbune lahkovjerni i nemirni puk: Godunov je uzrok svemu zlu! Godunov je antikrst! Smrt Godunovu! Nu Vitiagovski, koji se je, kako vidismo, malo prije prodao svemogućemu ljubimcu, baš u čas dolazi, da ga spasi. On dohodi na trg, obučen kao prostak, na pol pijan i veselo si pripjevkujuć. Pitaju ga za razlog takovoj radosti, toli protivnoj, prema obćenitoj nesreći. On pripovieda, da su Šujski i Bielski odlučili otrovati cara, nu da im je Godunov spletke razakrio još za dobe, te tako spasio caru život. Uzalud Kikin uzbija uspjeh te poviesti. Vitiagovski ga lažcem krsti, te eto ove kukavice sad jedan drugoga obasiplju lažmi i psovkami. Iz ovoga prizora ukazuje nam se riedko poznavanje kazališta. Ovaj je prizor prema onomu, u kom Šujski postupno uzbunjuje boljare proti Godunovu i gdje mu se propast dosudjuje. U čas baš, kada se puk ziblje komu da vjeruje, da li Kikinu ili Vitiagovskomu, dolazi poslanik Godonuva oglasit puku, da će mu gospodar, usmiljen sa sveobće nesreće, sutra razdielivati žita medju puk. Živio Godunov! kliče množina. Slava mu je sad sjegurna.

Čim se Godunov više uzpinje, Ivan sve niže pada. Pjesnik nas još jedanput dovodi u dvor carev. Kroz prozore njegove sobe, vidiš Kremlj, sto crkva moskovskih; a zviezda repatica u svjetlu nebom prohodi. Ovaj znak nebeski uplašio je cara; zvao on svoje vrače, da mu kažu, što je to; dao privesti sa zabiti staroga svetoga pustinjaka, da mu izlieči zlo u duši i u državi, ako je moguće. Osvjedočen je, da mu ta zviezda smrt objavlja; te moli ženu si, da mu oprosti i izpituje sina si Fedora o pravu i dužnosti vladarâ. Liečnik upitan, odgovara mu, da mu još nije umrieti. „Ti lažeš, odgovara Ivan; moji te neprtjatelji podmitiše, da me pustiš umrieti, a da mi nebude časa, sažaliti i pokoriti se za moje griehe... Ja neću da umrem bez pokore; odmah ću se pokajati. Odmah popa dozovem, pa makar se vi i ljutili, vrače. Još sam dosad carem, te ću znati kazan dosuditi onim, koji žele, da umrem, kao pas, nepokajav se!“ — Te kada mu ona dva vrača, što ih je dao zvati, oglašuju, da mu je umrieti 10. ožujka, na da sv. Cirila, on se razljuti, pa ih dade baciti u tamnicu. Ovo je prvi čin njegovoga pokajanja. Izza toga zapovjeda, da mu donesu njegove registre, on ih prevraća, te kao ono lav u basni, počima veliku izpovied. U tom ga poslu ustavi glasnik: vatra se pojavila u jednoj od njegovih palača.

Ivan.

Ah! to je gnjev božji. To je ona palača, u kojoj ubih sina svoga, ondje se sruši medju prozorom i vratima...

Htio se uloviti za zastor, nije mogao, pade natrag a krv iz rane štrcnu na zastor.

(On drhće).

Šta je to? Slušajte? Šta to čujem po podu sobe? Čujete li vi? Još... još... nu ja sam još carem; još mi čas nije došao... mogu se pokajati. Ireno, Fedoro, Marijo, ovamo! ovamo boljari, stavte se svi pred mene. Česa vas je strah? Sve nas...

(Pada na koljena).

Sve vas molim oproštenja.

(Konac sliedi.)

Lič i Fužine.

I.

Izabrao sam u županiji riečkoj dva mjesta, da ih čitaocu hrvatskomu opišem. To su Lič i Fužine.

Prije četiri vieka naseliše se dvadeset i četiri zadruge ličkih Hrvata u Primorju, i mjesto, koje zauzeše, prozvalo se Lič. To su jaki i krupni ljudi. Reknem li, da su pravi Ličani, mislim, da sam dosta reko. Govore čistim hrvatskim jezikom, načinom *i*kavskim. Njekoliko rečij ulizica uvuklo se u tu hrvaštinu, što se od mora doklatiše gore. Naselivši Lič, bavljahu se najviše stokogojstvom i težačtvom. Živili su dobro. Ovaca im bijaše bez broja, hranijahu se plodovi, odtud dobivanimi. Prije nego su Ličani onamo se naselili, mora da je stanovalo naroda na iztočnoj strani Liča današnjega; jer nahode se zidine i

mirine pod zemljom i različitih starina imade. Na to te nukaju imena „Turanj“, „Mandalenica“, „Sveti Ivan“, „Trgovalj“. Uz mjesto Lič proteže se oveliko i kamenovito polje, malo manje od Grobničkoga. Da je dovoljno gnoja, bila bi i zemlja voljkoliko plodna; ako ničim, nasadit bi se moglo šumom. Lič je kano u toru ogradjen; od istoka planinom Bitorajem, gorom Višnjevicom; od pôdne Kobiljakom; od zapada Zvirjakom; od pônoći briežkom Kolibicom. Lič ima dva slapa, gdje voda upada, izpod Grižanâ izvire a kod Crikvenice u more uvire.

Kad je udarila trgovina cestom Karolinskom, što vodi od Karlovca do mora, i koja služijaše prije za ono, za što sada nová Lujzinska, uhvatiše se Ličani kirijaštva t. j. vozarstva. To bì poimence drugoga desetka ovoga vieka, kad su jedino na kirijašenje se dali. Zanemarilo se stadogojstvo i težačtvo, sve je bježalo u Karlovac po kiriju. Uz kirijašenje prihvatiše se i s njim zakonito spojenoga pijanstva. I ako je kirija donosila po gdjekomu koristi, ipak je mnogi, navlastito seljak, od nje povukao više štete nego koristi. U najnovije doba nješto se i sami okaniše kirije, a s veće strane je i nema, jer je trgovina iz naših krajeva obrnula drugud željeznicom, a mi ostadosmo golih rukû.

Ličani sad svake jeseni odhode u dolnje strane Hrvatske, poimence u Slavoniju, Sriem i preko u Ugarsku, kamo svake jeseni množina primorskoga puka ide, da si što zasluži; a svakoga proljeća vraćaju se opet kući, da iz zaslužbe namire i štibru i domaće potrebe.

Ličani su od mladosti za oružje zauzeti; mil im je lov; u oružju su hrabri; rado idu u serežane, a Lički serežani u njeka doba bili su na glasu, kano i Senjani. Ličani su 1848 u Turovo Polje pozvani bili; Ličani su pomogli Rieku ukrotit. Za trgovinu i za zanat nije Ličan zauzet, osim ono za kiriju. Slab je plaćavac, u računu zanovetan, a na to ga je navelo domaće poglavarstvo. Ličan nije ni najmanje opak, dobra je i poštena duša, pravi Hrvat. Buduć u kamenom i pjeskovitom predielu, neobiluju zemskimi plodovi. Ako si nagnoje tlo, rodi jim zelje, repa i krumpir. Stanuju u zidanicah kućah, kakve su u Primorju obične. Odievaju se kó i drugud Hrvati, u tiesne hrvatske hlaće, u opancih kopitce, nose darovčenu kabanicu ili suknju i hrvatski klobuk; koj je hodio po kiriji, obuko se često u primorsko odielo iz kupovne tkanine. Ženske se nose kó po ostalom Primorju na pol varoški; njekoje se samo još nose po čistu hrvatsku. Kola hrvatskoga neumjedu plesati; nu umjedu opjevati junaka i viteza Kraljevića Marka, i druge junačke pjesme.

Pripovieda se, da su u njeka doba t. j. kad su Turci do primorja četovali, odveli Turci od ovaca djevojku Kovačevića, koju je Turčin — valjda arambaša čete Mujo Mamut — za se zadržao i s njom da je dva sina imao. Kad je Mujo njekamo na duže vremena otišo bio, djevojka uzme hrane i novca, uzjaše dobra vranca, zá se na konja pripne oboje svoje djece, pa dodje u Lič. Tu dade djecu pokrstiti; i buduć joj otac nije imao mužke djece, osta djevojka nasljednicom. Nije se htjela ni za koga udavati, ni koga k sebi priženiti; živila je za svoju djecu. Od tada imadu Kovačevići u Liču i u Fužinah, kamo je mladji brat otišao, pridievak „Turčin“.

Još da spomenem, da su Ličani svi katoličke vjeroizpoviesti, a duhovni im je pastir poštovani gospodin Mato Brušija. U najnovije doba, čini mi se lani, sazidana je u Liču nova škola.

Orisav tako Lič, reći ću koju o susjednom mjestu, naime o Fužinah, koje nisu van četvrt ure odaljene od susjeda svoga Liča. (Konac sliedi).

Besjednica.

Umjetnost. Sjajni koncert u nar. kazalištu dalo je 9. prosinca „Kolo“ u korist glavnice za svoju kuću. Program je u dva diela imao 10 izabranih komada. Obe ouverture, ne „Sjevernu zviezdu“ od Meyerbeera kao što je bilo u programu nego

Motzartovu: „Don Juan“ i Heroldovu „Zampu“ izveo je pomnožani orkestar tako dobro, da je i ravnatelj g. Gj. Eisenhuth pleskom bio pozdravljen. G. Brani krasnoslovio je veoma vatreno i govorničkom vještinom sliedeće krasno slovo sastavljeno g. F. Kurelcem:

Dična družino obojega spola!

Da směm, srdačnâ Vam gosta prijavih, iz davne starine iz dalekâ světa, pak i opet ni stará ni dalekâ, nu mladâ mladjahnâ, srdcu nam susědna. Bože, lěp ti li je! i da ga čujete: od mila poludiste. A plemenit mladenac, visokâ roda, uzmite, milostinju prosi. A ko je on? a čto je? čto bi rad? Po Slovinskom světu S p ě v o m ga zovu; a ko to može reći, čto je? i rajski je i zemaljski; starije mu pleme, nego slovo, koje sborimo; pak je rad, čujte, vi mladice naše, er ste mu se svikle, ovdě se nastanit, u Zagrebu k u ć u si ogradit. Dobro ga primte, gradit mu pomozte, siromah prěk i preko je dobar, nitko ga ne mrzi: ta S p ě v na širokom světu kudioca ne ima. Čim glasak pusti, to jedar i krěpak, to mil i sladak; sad višji sad nižji, sad mekši sad tvrdji; vitak i strělovit, a čist kao zvonce; vse ga sluša, vse mu rukom pljeska, prsa nam se ugrijala i valovita, vse ga je rado grlit i obljubit: al se mladenac čuti daje, nu obimat ne daje.

Pak da vam njegovu izpričam: čudom se zapanjiste. Vsaki narod, čto ga zemlja nosi, bio surov ili pitom, na kopnu živio ili na ledu, po pěsku ili po kamenu, desio se il do morja il od morja ili prem na istih još i valovih morskih: vsaki narod pěva; pak da nismo samciti ljudi: ista ptičica krilatica u zelenom lugu, još i ona prěmeće i cvrljuga.

Nu se ne prěuzmite lugarice s perjem, niti pomislite, da je od vas čověk pěvanje izučio: *u dnu srdca našega,* duboko zasnovano, tamo mu je stanak.

Kad nas hoće zlo za rukav da primi te nam dušu zazebe; kad se oko muti i lice pada, a suza se napregla, gorko da kapne: tad razcviljena misao glasom potrese, bugari i zapěva; ter ako i ne možemo nevolje odvratit i mrtvoga uzkrisit, al' je bugareća zapěvaljka duša oblak barem na čas razplašila, i mrku svoju noć vedrinom nadastrla i pokojem prigrijala.

Kad se zakopamo u brige i u korist našu, i vse nam preselo, čto nas ikad mililo i blažilo; kad drug na druga, rod na rod zamrzimo, žuč nabrekne ter se ljuto pokoljemo i zagrizemo; ni ga komu věrujemo ni se čemu nadamo, već u ponore skačemo i život proklinjemo i tvorca života: tad zaòri grlo bogom nadahnuto, glasovi se složte po zakonu, kako ih napisà Prenestino ili Cherubini: duša nam se razabrà i osvěstì, b o g nam ogranù, nikom ponikosmo, ter iz dna srdca uzdahnusmo: bože oprosti, bože pomiluj! —

A kdě ga ostà koja radost bez pěvanja? čim srdce ljudsko da se ikad osladilo a grlcem ne izjavilo? spěv i radost, takova je priča, jednoga su roda: mili bratac i sestrica mila. I nije tomu svědok samo stolovanje Rimsko, nu se k stolu primaknite Hrvatskomu: tamo golub guče, tamo srdce igra; iz očiu vse iskrice siplju, one milostne, one sladostne; tuj besědica besědicu nadje, te směh i veselje carstvo prěuzeli. A tko ih izkresao te iskre pomamljive, te besěde domišljanke? ih stolovnike tako milo uznemirio i srdca im razljuljao? da vam ga kažem: veseli bratac, Pěvčević Mile, uz davnoga pobratima, Lozića Vinka.

Pak u staro li je vrěme u veleslavnih Helinjanov, Tirtoj pred vojskom zaciknuo glasno i vsa vojska uzanj: da se dušman prene, da mu srdce zatrepti; ako je planula vojatljiva rěč iz ustiu s k a l d o v u magli Skandinavskoj, iz ustiu b a r d o v po dubravah Keltskih, nije ni Slovin na srdcu zadrěmao, nu smo dočuli veselih ušiu, da je pěvao Lumir, te od njegovâ se pojanja hrabrâ stresao Višegrad i vsi mu kotari. Znao je junačina Slavoj, iz kojega korena pěvanje niklo, te duše u stožeru svojem zanešene divno li ga kliknù: d o b r â p ě v c a m i l u j u b o z i. A razgledav domovinu tužnu, zlobno pogaženu i kruto pritisnutu; kdě narodu otca nije, er je prěminuo, te ostao sirotan, snmotan; ljuto ga zahuknù Slavoj tad pěvcu i junaku, Zaboju drugu, čto mu izprěka sědio: Z a b o j u b r a t e, p ě v a j! t e b i s u b o g o v i d a l i, d a u s r d c e p ě v a š n a v r a g o v e n a š e.

Ah koju li još o pěvanju reći ne mogoh! Kako ste čuli: kad smo tužni, neveseli: ono razgovara; kad smo grěšni i do dna srdca pusti: ono k bogu nas privodi i

srdce nam čisti; kad nas spravila dobra kob i prilika koja: s njega radost bude življa i plemenitija; kad je udarit na paklenu silu: s njega se duša zavrti, krv uzvrě i desnica trgne. Otvorimo srdce, ter nastanimo i pod krov spravimo K o l o naše, pěvanje naše."

I sastavitelj i besjedovnik izazivani su obćenitim pleskom.

Gdčna. Kösslerova pjevaše ariju iz opere „Iphigenija na Tauru", pjesmu srdca slušalaca ne odviš dirajuću ili ju ona nije pjevala pravim shvatom, a drugu „uzdanje" od Ant. Schwarza, kojoj su u „Dragoljubu" pr. g. i tekst i kajde nagradom odlikovane bile. U ovoj pjevačica nije pogotovo shvatila duha; trebaše pjevati većom vatrom, i nješto brže. Njezin je glas krepak, gibak, blagozvučan, nu ona se još ima marljivo učiti. Već smo drugom prilikom kazali, da se cvieće i vienci nebi smjeli bacati p r i j e b a r e m no se počne pjevati. A sad još pitamo, što se ima bacati umjetnicam, ako se vienci bacaju kao posliednji put još zavodnoj učenici a ovaj put početnoj podražateljki na umjetničkom polju? Nemojmo kvariti napredujućih talenata, i što je isto toliko vriedno, nemojmo sami sebe sramotiti pred poznavaoci glasbe i pjevanja.

Gdčna. Jelenska kazivala je na izust prekrasnu Preradovićevu odu L j u b a v; a gdčna. Veizerova odgudila je velikom vještinom i točnošću Singerov „Prelude pour le violon seul". Ova gdčna. je tri puta izazvana a nebi li bila zaslužila i one kitice i vienac, što je bačeno na pozorište prije no je počela pjevati g. Kösslerova?

Mužki sborovi „Kola": Večer na Savi od Zajca, „Brodar na uzburkanom moru" i „Kdo je mar?" od Ipavca, odpjevani su na obćenito veliko zadovoljstvo pune puncate kuće. I nam neostaje ino, van pristati uz javno mnenje, da „Kolo" vrlo liepo napreduje, a uztraje li na ovom putu, i bude li davalo tako krasne zabave, kao što je ova bila, ono će omiliti za cielo Zagrebčanom i cieloj domovini te će mu se članovi u veliko množati, a narodna pjesma po domovini razširiti.

— U nar. zem. glasbenom zavodu uče se ljetos 84 pitomca glasbu.

Narodno kazalište. U utorak dne 8. t. m. predstavljala se opet toli našemu obćinstvu omiljela opereta „U M e k u", koja je i taj put prilično napunila kuću.

Pred njom imala bi se bila igrati već od prijašnje saisone poznata vesela igra u 1 činu „O d k r i l a j e s v o j e s r d c e", no pred predstavom oglasi sa pozorišta g. redatelj, da je gja. S a j e v i ć e v a promukla i da se zato taj komad nemože dati.

Tu naredbu moramo pohvaliti, jer bi se inače samo uštrb obćinstvu učinio, kao što se je to učinilo prigodom predstave lakrdije „K u ć n a k a p i c a d o k t o r a F a u s t a", gdi je posve promukao predstavljač igrao jednu od glavnih uloga i tako predstavu pokvario. Nadamo se, da se to više slučiti neće.

Mjesto rečenoga komada predstavljala se vesela igra „N a g l a s o v i r u" i to mnogo bolje nego li prvi put, barem se je mnogo glasnije i razgovietnije govorilo tako, da smo sad u stanju našim čitateljem doknadno prijaviti sadržaj te igre. Evo ga:

„Mlada, bogata udovica očekuje svojega drugoga zaručnika, da ju odvede u koncert. Da si vrieme prikrati sjedne za glasovir i stane na njem udarati. Sobarica unidje i reče joj, da njekakovu čudaku na ulici nije po ćudi njezino udaranje i da se toga radi uprav na smiešan način ljuti. Razjari se gospodarica i stane njemu u prkos navlaš do zla boga krivo udarati.

Tudjinac stupi u sobu i izrazi joj uprav na neotesan način svoje negodovanje. Ona zapovjedi služkinji, da mu posvieti niz stube i odstrani se u pobočnu sobu.

Neuljudni gost, na kojega je spoljašnost razljućene gospodje učinila dubok utisak, neda se tako lahko udaljiti, on udesi nastroj i stade po vještački udarati.

Za čas opet unidje gospodja i dade vještaku nagradu, koja je glasbenikom običavala davati, koji se u njezinom salonu producirahu; umjetnik primi nagradu samo pod tim uvjetom, da ju podieli medju siromake.

Rieč po rieč dodju u dublji razgovor i ona spozna u njem ne samo neugladjen dragi kamen već i onoga čovjeka, koj njekoč svojim pjevanjem učini na nju tolik utisak, da je vazda nanj mislila.

To se tako zbilo: Kad je jošte u Elzasu bila, vraćaše se njekoč iz jedne svetkovine preobučena kao seljanka. Na jedared začuje divno pjevanje, za kojim nehotice stupaše

dok pred jednu kolibu dodje, pred kojom neznani mladić pjevaše, koj joj zauze svu dušu.

Nastavša nepogoda prisili ju u kolibi prenoćiti. Mladić ustupi joj svoju postelju a on provede noć pred sobnimi vrati. Gospodja ostavi u postelji, kad se drugi dan vrati kući, jednu od svojih mindjuša, koju zaljubljeni mladić nadje i neprestano kod sebe nosaše kao kakvu svetinju.

Taj mladić bio je gore navedeni neuljudni umjetnik, koj osjetiv svoj neobični talenat, dodje u Pariz i poslje neumorna učenja i vježbanja od 5 godina postane glasovitim glasbenikom, o kojem vas Pariz govoraše.

Obadvoje se sjete na svoju zgodu u Elzasu, a kad mladić preda joj izgubljenu mindjušu, stvar se rieši time, da gospoja zaboravi svojega zaručnika, za kojega i tako nehtjede iz ljubavi no iz drugih uzroka poći, i to tim laglje što začuje, da je večer kod njeke kazalištne plesačice sproveo, i dade umjetniku nadu, da može njegovo mjesto zauzeti."

To je radnja komada, do duše dosta nevjerojatna, no duhovito i podpunim poznavanjem kazalištnoga efekta izradjena, tako da se, dobro predstavljena, dopasti može, kao što se je ovaj večer i kod nas prilično dopala. Gčn. Ružička i g. Brani bili su po komadu izazvani.

U četvrtak dne 10. dodje do predstave „Odkrila je svoje srdce". Gja. Sajevićeva (Jelka) i gg. Mandrović (kapetan Dobrić) i Sajević (Mirko) predstavljahu uprav valjano a osobito prva, koja može tu ulogu medju svoje najbolje uvrstiti a napose memorirala je kao vazda i ovaj put uprav exemplarno, no i svi ostali učiniše u tom obziru prilično svoju dužnost, što se žalibože nemože reći o komadu, koj je prednjačio toj igri, to jest o pokladnoj šali „Poslje ponoći", koja je takodjer od prijašnjih saisona našoj publici poznata. Ona je u pravom smislu rieči po soufleuru odigrana bila, što naravno neupisujemo u grieh predstavljačem, jer kao što čujemo, nisu imali kad naučiti svoje uloge. Samo tako routinirani predstavljači kao što su gg. Freudenreich i Mandrović mogu na tako brzu ruku takova što preduzeti, no za nas je to zanatlijsko tjeranje umjetnosti prava groza, i bojimo se, da neće za naš zavod uroditi dobrim plodom.

U subotu dne 12. nije bilo predstave zbog svečane razsvjete i bakljade, koju je grad dao u slavu naimenovanja preuzvišenoga g. baruna L. Raucha za bana trojedne kraljevine.

U nedjelju dne 13 napokon bio je prijam naše zaslužne predstavljačice gospodične Ivane Bajzove, jednoga od najstarijih članova našega družtva, predstavljen za posjetitelje hrvatskoga kazališta novi špektakulozni komad „Prnjar parižki" (Lumpensammler von Paris), o kojem ćemo zbog nestašice prostora potanje prozboriti u svojem dojdućem izvješću, za sada samo toliko, da je kuća podobro puna bila, što nas radi vriedne gospodične koristnice uprav srdačno raduje, — i da je komad zabavljao obćinstvo (nedjeljno!), koje je koristnicu živahnim pleskom primilo i glavne predstavljače tečajem predstave više puta izazvalo. —l—

Zagonetka. *

(Od Fr. Sajvrta).

Kad se jednog rieč u grom pretvori
Komu da se koža nenaježi?!
Kad drugoga gromko glas zaori,
Njeki mrtav, njeki ranjen leži,
Pitanje se sad nameće: što je
Sa tolikom moći ovo dvoje?

* Odgonetače priobćit ćemo u br. 52. Odgonetku (zagonetke u br. 48). „Pop" riešiše gg.: Škender Lochmer i Ilija Ogrizović oba u Senju. Rad. Albrecht u Zagrebu.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub" predplatiše: 501. Mirko Ivanić, 502. Mato Stefanec, 593. Franjo Novak — klerici. 504. Jernej Francelj i 505. Krsto Franca, profesori, 506. Dvorana, 507. Škend. Mlinarić, kapelan, 508. Petar Krajač, prebendar — u Varaždinu. 509. Gdčna. Anka Güthnerova, 510. Robert Zlatarović, 511. Mio Krešić, 512. Eduard Martinić, 513. Mato Tomić — činovnici, 514. dor. Stj. Spevec, 515. Petar Zoričić — profesori, 516. gdčna. Ljubica Stubićeva — svi u Zagrebu. 517. Nar. čitaonica u Križevcih. 518. Djačka čitaonica na Rieci. 519. Vilim Korajac, profesor u Djakovu. 520. Juraj Preac, učitelj u Remetincu. 521. Gdčna. Anka Račekova u Djakovu. 522. Josip Tunković, učitelj u Samoboru. (Dalje sliedi).

Poziv na predplatu za treći tečaj „Dragoljuba", uvjete i promjenu, koja se imade učiniti s ovim listom, priobćit ćemo u sliedećem broju. **Ur.**

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić.** Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

Br. 51. God. 2.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Strašna ženitba.

(Po istinskom dogodjaju Dragojila Jarnevićeva).

(Konac.)

Poslie R—ćeva odlazka ode gospoja P—ova u vrt u tihu sjenku na klupu. Bijaše joj nuždno, da bude sama i da zrelo razmisli svoj nesretni položaj. Pozornim duševnim okom pratijaše dan po dan sve dogodjaje od godine dana, odkako joj se R—ć nalazio u kući i opazi, da ima svoj sadanji položaj sebi u grieh upisati, i da ju je lakoumnost dovela nad ponor, od kojega ju samo ozbiljna i stroga ruka može odvratiti. Po R—ću izgubi dobar glas, izgubi prijateljstvo svoga rodjaka, a u materijalnom pogledu izgubi skoro nenaknadiv imetak. Mnogo od njenih dragocienosti odnese on u Karlovac i ondje bezobzirno na igri izgubi. Nješta mu dade na mamljenje, nješto i sama voljno misleći, on će prije izgubljeno opet dobiti. Napredak si vidi zadržan, blagostanje uzdrmano, a budućnost svoje djece na kocku stavljenu. Ona težkom boli sve ovo razmatra, i na posljedku gorke suze lijuć zavapi:

— A ipak ga ljubim, oh, kako ga ljubim! Nije to sve njegova krivnja, moja je veća, kad sam ga i proti savjetu mojih rodjaka i dalje u kući zadržala. S njim se razstati budem li mogla? Ne — ja umrem — ali razdružit nam se bude. Strašna je to rieč, koju sam izrekla! — Dà, ali razdružit nam se valja! Vaj razdružiti! — Djeca moja — poštenje — imutak moj — sve se trga od mene radi tebe Joso! oh da te nebi nikad ugledalo bilo oko moje! — ali ipak te ljubim i ljubit ću te do posliednje kapi krvi.

Ovo bje njena odluka i s tom ode za poslom. U dvoru nadje djecu, koja su pitala za učitelja i za objed. Jesti im dade skrbna majka, a za učitelja jih utješi, da će doći do skora. Podvostručenom materinskom ljubavi pritisne mati svoje ljubimče na tužno srdce, i kao da tko kani izpod krila materinske ljubavi ugrabit jih, dugo, dugo jih ovako na srdcu držaše.

— Tko zna, pomisli u sebi, nebi li se nesmiljena ruka našla, koja bi nas razstaviti hotjela; nebi li okrutno srdce nenaravni ovaki čin izvesti moglo. — Ne moja djeco, ne, reče glasno — ako mi se srdce i razpuklo od bezimene boli, ja vas nedam od sebe; nema ljubavi, koja bi mi vašu nadomjestiti mogla . . . Tužne mene! oj nesretne mene!

Dok si je uboga žena tako kidala srdce nakanom, da se razdruži sa svojim ljubeznikom, tumaraše on po lugu i odlučivaše se sve koječemu; tek se neodluči, da bi se razdružio sa ženom, koju je sa svom strasti i vatrom prve ljubavi priljubio i u kojoj su se svi njegovi uzori

o ženi sjedinili. Ako je i bio zaslieppljen ljubavju, nije bio zaslieppljen o položaju, u kom se je ona, a i on uz nju nalazio. Po njegovoj lahkoumnosti dospje u oskudicu, izgubi vjeresiju kod susjeda i trgovaca, u kojih se je još zimus pomoći mogla; bijaše mu, da zdvoji te strasti, što mu dušom pokrenuše, mal da mu nezavrtiše moždjane. On se baci na vlažnu zemlju i glavom lupaše ovamo onamo po njoj. A kad se je već dovoljno izbjesnio, podigne se i mirnom dušom odluči razgovoriti se sa gospojom P—ovom.

Već bijaše sunce na domaku svoga svakdanjega putovanja, kad se R—ć uputi k dvoru. Gospoja P—ova bijaše se već vele zanj zabrinula, i prizvala njekoje kmete, da ga odu tražit, kad on blieda lica, tamna oka i razčupanih vlasi, no ipak spoljašno miran idjaše od Kupe. Težki kamen pane joj sa srdca, i vidivim ga veseljem pozdravi, ali ga i ukori, što joj zadade toliku brigu. Večerati nehtjede on ništa, no zamoli za čašu vode, da ugasi goruću žedju.

Izza svršena dnevna posla, težaci se razidu i tihi mir zavlada naokolo dvora; njih dvoje nadju se bez dogovora na klupčici pod sjenkom u vrtu. Slabo svjetlo prvoga mjesečnoga četvrta proviravaše tiho kroz mirno lišće, slavuljić nedaleko u glogovom grmu poče se sladkom svojom pjesmom javljati, a talasi su romoneć prolazili izpod obale, nad kojom su se dva srdca spremala na smrtnu osudu. Dà na smrtnu osudu! U srdca bo mladih ovih ljubeznika nebijaše se još crv izkvarenosti uvukao i podgrizao jim klice čiste, svete ljubavi; nisu same puke požude i pohote punile im grudi, niti su se našli, da jedno boravi uz drugo, dok se uzajamno zasite, pa onda si opet odu što dražestnijega tražiti... Njihova osjećanja bijahu i bolje naravi, njihove se duše sporazumiše u čistih zvucih vječnoga sklada i nepitaše za malenkosti ovoga tužnoga svieta. Njih dvoje poćuti, da su bolji u tom od mnogih drugih i osjetiše, ako bi se i za život morali razdružiti, da bi jim duše živile u svietu vječnoga sućutja neprestano. To osvjedočenje olakša jim sada razjasnjivanja, kojim se moradoše podvrći radi odnošaja, koji su ih sa svih strana stiskali.

Nakon duga šutanja, oslonjen na stablo izza sebe nastavi R—ć premuklim, tresućim se i polutihim glasom:

— Čemu si se odlučila Ljuboslavo, na prietnje tvoga skrbnika?

— Odlučila? — Ničemu! — Odlučiti se je ondje težko, gdje mi je izabirati medju smrću i opet smrću...

— Smrću? zar da nemaš puta ovoj se ukloniti?

— Nemam! — Odrečem li se tebe, odrekoh se životu, odrečem li se djece, smrt mi je gotova...

Zagrliv R—ć svoju ljubeznicu, pritisnu ju strastveno na grudi i poviče žestoko:

— Ljuboslavo zar nema spasenja, zar nam nepreostaje ništa drugo?

— A što drugo, Joso? uzjeca gospoja i privine mu se na grudi.

Poslie duge stanke nastavi opet R—ć:

— Draga, preljubljena ženo, ja priznajem, da me ljubiš, priznajem tvoje požrtvovanje i žalim jedino, da ti toga nemogu po vriednosti vratiti; ali budi osvjedočena, da ću sve sile napeti, da nas izbavim iz neugodnoga položaja, u koj nas nesmotrenost i moja lahkoumnost rinu. Obratit ću se mojim rodjakom na Rieci, možebiti će biti u kojega milostivije srdce, nego što je u N—a; priteče li mi tko u ovoj stisci, nastaviti ćemo miran, radin i skrban život, i N— će se osvjedočiti, da nisam pustolovac.

Mala iskrica ufanja uztinja opet u duši gospojinoj; da, ona nemogaše pojmiti, zašto bi morala propasti s ljubavi svoje; zašto da joj uzbudu ona čustva na prokletinju, s kojih jedino čovječanstvu čisto vrelo sreće izvire, i koje da neživi u grudi ljudskoj, sviet bi bio prostor neprestane pečali srdaca; a što iz ljubavi mnogomu ljute boli izviru, pomisli ona, to je zato, što sami ljudi po svojoj nestalnosti, lakomosti, jalu i proganjanju ova ćućenja u grudi uništuju i tako si iz krasnoga ovoga božjega svieta stvaraju pakao.

Oj nedužne bezazlene misli! misli, koja se može poroditi samo u onako či-

stoj ćudi, kakova bijaše u gospoje P—ove. U seoskoj samoći odhranjena i živuća, malo poznavaše onih nesretnih strasti, koje sve više ubijaju čovječanstvo trgajuć sve veze družtvenoga i rodbinskoga života i progoneći sve radosti čistoga uživanja darova božjih... Njoj bijaše ljubav dječinska i R—ćeva sladki užitak, i da se nebi bila ono nješto igranjem R—ćevim dala smutiti — sviet njezin bio bi joj selo Z* a nebo njezin dvorić, u kom je uživala rajskih slasti. Ali iz neba ju trgne nemila ruka, i tihi život joj uzburkaju strasti, koje potaknute surovim načinom, strašan su joj ponor otvorile, nad kojim je u smrtnom strahu lebdila.

Sladki spjev slavuljev trgne ju iz misli, u koje bijaše zaronila; uzhićena sluša, a zatim tiho zašapće:

— Josipe, da mi je sada ovako umrieti, uza sladki spjev slavuljev, uza svjetlo bliedoga mjeseca a na tvojoj vjernoj mi grudi. Oj sladke li samrtne glasbe, mile li samrtne mi postelje!

— Nebuncaj Ljuboslavo! nas dvoje živjet ćemo još dugo — dugo u ljubavi i sporazumljenju. A tko može da nas razdruži, neka dodje, neka svoju ruku medju nas pruži.

Dalnjega im netrebaše niti razjašnjenja niti sporazumljenja; oni bijahu glede svoje odluke o budućnosti na čistu i sporazumni u ljubavi svojoj a druge brige minuše ih posvema.

Prodje njeko doba, u koje on svojim rodjakom odpravi pismo, moleć pomoći od njih, ali njihov ga odgovor porazi; ne samo da mu odbiše molbu, već mu i zabraniše doći kući, jer da pustolovca na domu netrebaju. Ovaj izraz upotrebiše mu rodjaci, čuvši ga od gospodina N—, koj se je poslužio tim izrazom pred njekojimi Riečani, kad se je slučajno s njimi sastao.

Mladi muž uzdaše se u dobrotu rodjaka i zidjaše si kule u zraku — ali sada uvidi, što su nade, što vjera u čovječanstvo. Škripajuć zubmi razdraplje pismo i prokune N— u deveto koljeno. Ali to još nebijaše sve. Skrbnik N— poslie svoga pohoda u Z* posve miran na javi, u potaji imaše svoga uhodu kod dvora gospoje P—ove; ovaj mu časomice javljaše, što se u Z* radi. Iz toga zamjeti N—, da R—ć baš nije nakanio ostaviti Z* niti ga gospoja P— želi odpraviti. Sada se obrati na višje oblasti, moleć, da udalje R—ća, predstavljajuć, da propada dječinski imutak i biva nesretna mlada gospoja po ovakovom čovjeku. Na ovu molbu izdana bje zapovjed mladoj gospoji, da ima R—ća odpraviti, i posve se podati naredbam svoga skrbnika. Neučini li tako, imati će se R—ć po slobodnjacih odpraviti iz Z*.

Kakav utisak učini taj dopis na ljubovnike, može si tek onaj misliti, koj ljubi iskreno i vjerno... Gospoja P—ova pogotovo očaja a R—ć pobjesni. Rok od trijuh dneva bijaše prekratak za pripremu razstanka. Tužna žena plakaše, lelekaše, i već se odluči, da pokupi svoju djecu i koješta najnuždnijega, pa da s R—ćem izmakne. U prvi mah pristane i on uzato; ali razmisliv bolje, uvidi, da bi to bilo pogubno za sve ukupno i da nebi mogli izbjeći kazni, koja bi bila tim sramotnija, čim bi se umješao tuj i g. N—.

Ele što drugo, no razdružiti se? Ali ne doživotno. Ta, Pandora zadržà u svojoj kutijici ufanje za biedno čovječanstvo — i uz ovo se privine R—ć tvrdo uvjeren, da će postići, što mu se medju stotinu osnova najbolje i najprikladnije pričini. On nakani uteći se trgovaćkomu svietu, pa kad si ondje prikladno mjesto nadje, pritegnuti si ljubeznicu i dati se s njom vjenčati. Osnova baš nebijaše izvanredna a u ono doba živahne trgovine u nas bijaše i izvediva. Ali odkuda uzeti novac za putovanje? I to nebijaše težko, gdje mu je ljubeća, požrtvujuća žena uz bok stala, u koje bijaše još nješta sredstva, da potrebitu svotu novaca smogne. Još se nalažaše nješto dragocienosti u nje i ona neotezaše ni časa unovčiti sve, samo da zadovolji ljubljenomu mužu. Treći dan eto ti svega u redu. Jana mu opra rubinu, izkefa odjeću, osvjetla obuću i sa svim ga u predveče njegova putovanja spremi, a gospoja P—ova priredi novce, da mu ih sutra kod zajutraka uruči. Tako puni krasnih nada i snujuć, bog znade što sve ne za budućnost sjedoše još jednom na klupčicu u sjenki,

da prisluhnu spjev slavulja, koj istom na grančici svoju sladku pjesmu nastavi.

Gospoja se osloni na R—ćevu grud i tiho reče:

— Čuj Joso kako ti slavulj sretan put nazdravlja... Sada se još osjećam sretnom i blaženom slušajuć ga na tvom srdcu, ali sutra već sutra — budem sama ovdje sjedila i — plakala.

Nu netrebaše joj do sutra čekati plačem, sada bo već tiho uzjeca i vlažno lice rukama prikrije.

— Nebudi diete, Ljuboslavo! naš razstanak neće trajati za dugo, a onda ćemo biti za vieke sjedinjeni. Nastoj oko djece da nebudu u nazadku, čuvaj mi vjernu ljubav i nestaraj se bez uzroka. Moja ljubav bit će ti vjerna; a da mi nije stalo do tebe, onoga N— ustrielio bi kao psa, jer nije boljega šta zavriedio... Tuj škrine zubmi i tiho doda:

— Svakako mu neću ostat dužan pa naplatio ga i poslie mnoge godine.

Već pomisao na N— razgrija R—ća a opaziv to gospoja P—ova, pohiti udilj drugim predmetom da zamieni, i to joj podje tim za rukom, što ga upita, hoće li se dulje od jednoga dana baviti u Karlovcu ili odmah otići u Sisak?

— Niti jednoga dana! Sutra predveče odlazi K—ćev tumbas u Sisak i ja ću s njim, a odonud ti pošaljem umah glas, da nebudeš u brigi.

Uboga žena prividno se pričini utješenom, ali srdcem promaknu joj težka tuga; smrtna slutnja, koja ju obuze, nehtjede ju minuti i velikom silom zataji suze, koje bijahu pripravne briznuti. Od žestine R—ćeve zaziraše, jer ako se je spoljašno i upokojio, u grudih mu je bjesnila bura, s koje on zubmi škripaše a munjami iz očiju bacaše. Da težak u srdcu boj bije, to je vidila, jer su mu se ruke grčevito stiskale, i on ju gdjekad toli siono k sebi privinuo, da joj je nemalo daha nestajalo.

U to prodre opet jockajući spjev slavulja noćnim zrakom, tako sladko omamljujuć, da se nemogaše ljubeća žena dalje nadvladati, već briznuv gorke suze i grleći i ljubeći usta i čelo ljubljenoga muža zavapi:

— Jaoh Joso čuj spjev slavuljića! slušaj kako milo pjeva; jeda li i on izgubi drugaricu, koja da ga prati na dalek put preko planina i mora, kao što ću i ja tebe izgubiti — izgubiti, a možda te nikad opet naći.

R—ć uzdahne iz duboke grudi težko stenjuć; niz bliedi obraz mu odrone dvie krupne, vrele suze i panu u njedra plačuće mu ljubeznice... S tim i njega snaga ostavi, i gle, kako plače, kako jeca u naručju neutješive žene...

Sladki, tugujući glasovi slavulja prestanu, odnešeni na krilih povjetarca — bliedi mjesec spusti se tiho za briegove a pjetao počne navieštati gluho doba noći; a kad i taj ušuti, zavlada mir u naravi, i samo nebrojene zviezde gledahu tiho, svjetlucajuć na zemlju, nebi li jasnim svojim svjetlom kroz gdjekoj prozorčić, donjele utjehu mnogomu razlomljenomu srdcu, koje u tom svemiru velike naravi težko i bezufano stenje, nebi li mu usijale u dno mir i tiho ufanje u milosrdnost svemogućega Stvoritelja, koj gleda i najmanje kretanje čovječjega srdca.

S ovim mirom u naravi nastade mir i u sjenki na klupčici, gdje dva slomljena srdca nemalo pogiboše. Uzburkanost se utaloži, vrijuća krv ponješto ohladnì i vrelo suza se osuši; tihi šapat zaromoni opet sa mladjanih usta i nastanu dogovori. Jana, gospojina služavka, čekaše driemljuć na stubah od dvorića, hoće li ono dvoje skoro počinku, i kad jih dugo te dugo nije bilo, a pjetao već i gluho doba odpjevao, digne se da vidi, gdje su? Lagano i tiho došulja se do sjenke i poviri unutra, da upita, ima li još čekati? Gospoja ju odpravi veleć, neka se legne spavati, jer da će ju ona već probuditi.

Jana odè i zamrmlja:

— Nesretna moja gospodarica! koliko je već pretrpila od ovoga mladoga gospodina! Ali šta će, ona je mlada a on tako krasan, ljubezan, zamamljiv! — ta ni ja mu se nebi mogla odreći, ako sam i seljanka, a kamo bi mu se mogla ona. I ode da legne i do skora usne.

Zora, ta blaga predhodnica toploga sunca počne na istoku bieliti; u grmlju se počnu ptičice glasiti, i lastavica se svojim kljunjkom odabati, te se već spre-

maše, da poleti iz gnjezda i da prva izmedju svih pernatih pjevača pozdravi sunčano svjetlo, i Stvorcu svega stvorenja slavu pjeva... Na klupčici pod sjenkom moglo se već ono dvoje ljubeznika razabrati, kako su se zagrljeni držali; kako je oko u oku čitalo uvjerenje vječne ljubavi. Oko bijaše im suvo tek užgano vatrom od boli. I u stajah postade već živo; slugi bješe sinoć naloženo, da se rano digne i spremi za put u Karlovac, jer da će mladi gospodin uraniti. Pucketanje bičem probudi Janu; naglo se i ona digne da prinese R—ćeve stvari na kola. Mišljaše, da gospoja spava i kucne na vratih, da ju probudi, nu vele se prepane, kad opazi gospoju, gdje izza nje dolazi, blieda, upalih zažarenih očiu. Šuteć uze ova pripravljene za put novce, i uruči R—ću, koj bijaše došao, da još jedanput spavajuću djecu poljubi. Zatim se zagrliše, i poljubiše; R—ć se iztrgne iz naručja oslabljene žene, pusti ju na stolac, posrne niz stube, i prije nego sunce izza gore poviri, nestade ga iz Z—rske okolice.

Jana imaše veliku brigu i strah sa svojom gospojom. Sama gotovo umiruću, povuće na krevet, odrieši sve veze oko nje i počne ju kropiti hladnom vodom. Izza njekoliko minuta osviesti se uboga žena i počne glasno naricati.

— Vaj Jano, nikada ga već vidjela nebudem! oj pusta smrti, gdje si, da me nisi prije zadavila, nego sam ovaj dan doživila! Proklet bio N—, koj je na to išao, da mi ga odtrgne od srdca, gdje mu je stanak bio. Jano, Jano nema nesretnije žene od mene!

Jana ju, koliko ikad premože, neprestane tješiti i neostavi je, dok neuvidi, da se je zbilja nješto umirila i nješto kave popila. U veče ju nagovori vjerna služavka, da ide ranije počinku, jer već nije do tri noći spavala, te posve iznemože. Plačuć se legne gospoja P— u postelju; Jani reče, neka legne u tako zvanoj palači, jer ona zaziraše i od spavanja na samu. Živci joj bijahu razdraženi i uslied toga oslabljeni; posvuda mišljaše, da vidi strašila i utvore; dà od svakoga se šuštanja prepadaše. Tako ležahu obe dvie, ali zaspati se nedade ni jednoj ni drugoj. Gospoja nemogaše usnuti od misli na ljubeznika a Jana od skrbi za gospoju. Mogaše davno već gluho doba minuti, a ove dvie ženske zadriemaše istom, ali ih sada netom probudi žestoko lupanje na vratih. Gospoja P—ova prestrašena skoči iz postelje, a Jana pridigne glavu. Opet lupne i uza to se čuje glas:

— Ljuboslavo! Ljuboslavo! otvori!

— Za pet rana božjih to je mladi gospodin!

Ali mjesto da se gospoja tomu uzraduje, ona se strese, noge ju iznevjere; pane natrag na postelj i zapenta:

— Za boga, što ga je opet donjelo? to nije dobro.

— Otvaraj! zaori opet iz vana.

— Hoću li otvoriti, vaša milosti? upita Jana bojažljivo.

— A dakako, otvori. Ali Jano prosim te neodlazi iz sobe, već ostani tuj — kao sluteć nješta zla, reče gospoja služavki.

Djevojka ode da otvori, i za čas stupi R—ć u sobu. Medjutim upali gospoja svieću, i prebaci u naglosti na se nješto odjeće, da je mogla biti zaodjevena. Ženske se prepanu od njegova izgleda. Blieda lica, razkuštranih pramova, debelim štapom u ruci, u kojem se nalazio bodež — zaprašen, sjevajućih očiu stajaše on sad sriedi sobe.

— R—ću! poviče užasom gospoja P—ova, što tebe sada i u ovakovu položaju ovamo nosi!?

R—ć ju pogleda munjevitim okom i izkesiv se u biesnom smiehu reče poruglјivo:

— Zar si me tako dočekala ženo! mjesto da poletiš i zagrliš me a ti od mene strepiš. Brzo li si me zaboravila, i onda nečekajuć njena odgovora izdere se na Janu:

— A šta ti ovdje stojiš kao ciepac; van se nosi.

Jana si pogleda gospoju, ali ova od straha nekaza ni riečce.

Opet on razjaren na djevojku poviče:

— Odnašaj se odavlje ili te bacim niza stube.

Gromki glas i užasan izgled bjesna muža učini na djevojku strašan utisak, da je protrnula; i sbilja se odtetura kroz

vrata i niz stube, a da ni znala nije, kako je dolje sašla; na doljnih stubah se sruši i ostane sjedeć, a nad njom prilupi R—ć velikom silom vrata i zasune zasunku. Od ovoga štropota nad njom se djevojka prene, stisne košulju oko sebe i tresuć se grozom skuči se k stieni. R–ć prilupi samo vratima na prohodu, a vrata od sobe ostavi otvorena, tako da se je mogao njegov biesni glas ozvanjati po noćnoj tišini, i zato je Jana malo ne sav njegov razgovor u početku razumjeti mogla. Gospojin glas nedopiraše joj do uha, ona bo osta u svojoj spavaonici, i njezine odgovore mogaše djevojka samo iz rieči R—ćevih naslućivati.

Iz svega je razumjela Jana, da je R—ć došav u Karlovac, mjesto da potraži priliku za Sisak, kamo se odlučio bješe, potražio zeleni stol — i ondje novce, svoju odjeću i ostale stvari zaigrao, i na posljedku i zalog ljubavi svoje ljubeznice, naime dragocieni prsten, na kartu stavio te izgubio . . . Nješto pri vinu – uvidiv se tako propala... razjari se do bjesnosti, posrne iz gostione i natrag u Z*. Tù sad stajaše prieteći, užasan i bjesan. Tužna žena, koja poslie tolikih žrtva, što mu jih je doprinjela, da ništa više nemaše žrtvovati — sjedjaše pred njim umiruć od groze i prevelika straha. On tražaše od nje novaca, da izgubljeno opet dobije, a kad mu jih ona nemogaše smoći, povikne on porugljivo:

— Ljuboslavo, čim da idemo na vjenčanje, kad prstena nebude?

Konačno zavlada tišina; slušajućoj djevojci dopre samo gdjekoj mukli glas do uha, R—ć bo stupi u spavaonicu, odaklje se nemogaše razgovetno ćuti. Poslie duga vremena zašušti nješto u prohodu i Jana začuje nad sobom štropot, kao da se nješta težka ruša; uzato razumije slab glas gospoje P–ove, gdje ju zove:

— Jano! Jano!

Užas prodje djevojku, ipak poleti na stube i uzdrma na vratih; ali vrata bjehu zaključana. Postoji jedan čas ali sve mirno, gluho. Pričini joj se kao težko stenjanje umirućega čovjeka, ona se sgrozi i poleti dolje i stavi se pod hodaju. Hodaja bješe nad njome drvena od dasaka. I kako tuj stajaše tresuća se od groze i ušasa, nemogavša ni jedne čiste pomisliti misli, poćuti na lievu ramenu, da nješto kapa, vlažna, gusta. Smrtni strah ju spopane i ona sklizne k zemlji. Čučkajuć tako na zemlji, klopotajućimi zubmi, znojeći se studenim znojem, čuje iznad sebe prasak puškin i onda grobnu tišinu. Samo dva ona lovska hrta, s kojima je R—ć lovio lov, na puškin prasak strašno zaurliču, i onda počnu tiho dugotrajno cviliti.

Tekar svitajuća zora probudi Janu iz nesviesti, u koju bješe na glas praska iznad sebe pala. Ona otvori oči i obazrev se okolo sebe, nadje se u čudu, videć gdje sjedi, i u koje doba. Počne si trieti oči, još nevjerujuća zbilja, da je to ona. Volar rano tjerajuć svoju marvu na pašu, opazi Janu, gdje sjedi i stupiv k njoj zapita, što tuj radi i oda šta joj rukav krvav? Ovo pitanje ju tekar posve uzbudi; pogleda si na lievo rame i vrisnuv skoči na noge i zatisnu obraz obima rukama. Izza mnoga izpitkivanja volarova, dosjeti se djevojka svemu, što je minule noći preživila i obazrev se na stup, uz koj je sjedila, vidi tragove krvi po njem a uz njega na zemlji mlaku već stinjene krvi . . .

— Vaj, vaj, gospa naša, gospa naša! počne vikati i kose si čupati. — Umorio ju je umorio onaj nesretnik, jaoh, jaoh pomagaj!

U malo rieči kaže ona sad volaru kako i što se noćas dogodilo, volar poleti do konjara, koj još nehtjede svega toga tako vjerovati, i da se osvjedoči, počnu na vratih lupati. Uzalud im napor. Donesu ljestve, prislone hodniku i konjar se uspne uza njih gori, da poviri izmedju dasaka na hodnik. Upravo proti onoj pukotini, kroz koju on poviri, mogao je kroz otvorena vrata u sobu vidjeti, a naproti vratam stajaše sriedi sobe stol, na stolu gorjahu još dvie svieće, a za stolom na stolcu, oh strahote i užasa! R—ć sa raztreskanom glavom ukočen i mrtav. Tresuć se od straha težkom mukom sidje konjar dole, poleti u staju; podpregne i strielimice u Karlovac potjera. Medjutim izadje sunce, seljaci se uzgiblju i svaki podje sa svojim poslom; ali strašna viest o dogadjaju minule noći pridrži mimoi-

duće pri dvoru i za kratko zaokupi svietinja i iz obližnjih sela, dvorić. Najednoč padne jednoj ženi na um pitati za djecu; sada tekar se i Jana djece dosjeti.

— Bože moj, možda je onaj krvolok i djecu podavio! zakuka uboga, i udaraše se u prsi. Još bolje se na to seljaci uzbune, i da su mogli do ubojice ma i mrtva, na komad e bi ga bili raznieli.

Oko deset sati dojuri njekoliko kola jedna za drugimi iz Karlovca. Tu bijaše sudaca, liečnika i pandura. Seljane otisnu od dvora dalje, ponamještaju pandure na okolo a vrata budu razlupana.

Jedinoj Jani bje dopušteno, da ide uz komisiju gori. Gospodin N— bijaše takodjer došao, ali njegov obraz i držanje bijaše svjedočba njegova duševnoga poraženja. Strašan prizor, koj se gospodi kod njihova dolazka na hodniku predstavi, napuni jih užasom. Evo u kutu kod vrata ležaše mrtvo tielo njekoč dražestne žene ugreznuto u stinjenoj krvi; dalje u sobi za stolom, samokres čvrsto jošte ukočenom desnicom držeć sjedjaše raztreskane glave samoubojica, dvostruki ubojica. — Svieće na stolu bjehu dogorile; pred njim na stolu bijaše kus artije, i na ovoj drhtavom bez sumnje rukom ali u strasti velikim slovom napisane rieči: „Ženitba je užasna ali vječna“.

Sa grozom sve se od ubojice odvrati i podju za Janom, koja je velikim strahom odišla tiho u drugu sobu, da gleda za djecom. Djecu nadju u postelji, živu da, ali poluživu od strahote, kojoj moradoše biti svjedoci minule noći. Blieda izmučena ležahu na tiesno skupa i plahtom preko glave pokrivena. Čitave noći neusnuše ni trenutka; lupanje na vratih zadade jim novi strah, dok napokon ne upoznaše Janin glas.

Razgledajuć tielo gospoje P—ove nadju liečnici sedam rana zadanih joj bodežom, tri bijahu smrtne. Da se je s ubojicom borila, to zamjetiše na ranah, na rukuh i neurednoj odjeći, kao takodjer na tlih po sobah, kuda se je uboga otimajuć se smrtnimi udarci potezala.

Izpitavajuć djecu, mogli su iztražni sudci samo toliko izpitati, da se je mati s R—ćem borila, on da ju je napokon srušio. Zaziruć od njenoga umirućega stenjanja i od krvi, kojom je bila polievena te od strahote pred biesnim R—ćem da su se pokrila plahtom, kako jih je sad Jana bila našla.

— Strašno! strašno! klicaše jedan za drugim.

I doista bijaše to strašno!

Djecu uze gospodin N—ć, odpravi jih kući svojoj u Karlovac.

Nesretnoj ženi spremiše sprovod, na koji mnogo brojni Karlovčani i iz susjedstva mnogi ljudi dodju.

Dvoguba ubojicu spraviše u lies jedva iztesanih dasaka, i dadoše ga po Ciganih na obali rieke Kupe pokopati.

Tako svrši dvoje ljubeznika, koji su radi vruće i vjerne ljubavi svoje bolju sudbinu zavriedili, a boljemu se životu nadali.

* * *

Godine 183* dovede me slučaj u selo Z* i tuj do vlastelinskoga dvora. Našav priljetnu ženu pod hodnikom stojeću, upitah ju za vlastnika toga dvora; do tada bo u ovoj okolici nikad jošte nisam bila. Ona mi imenuje mladoga P—a. Zamislih se na ovo ime tražeć u prošlosti njeki dogodjaj, koj da bi imao biti s ovim imenom spojen. Bijah onda još djetetom, kad se je o tom dogodjaju u svih krugovih govorilo, i slušah o njem u kući moga svaka pripoviedati; s godinami oslabi mi uspomena na onaj užasni čin, dok mi se evo sada neponovi slušajuć ime mladoga vlastelina.

— Nije li to možebiti dvorić, u kojem ona nesretna gospoja onako strašnu smrt pretrpi? zapitah znalično stupiv do pod hodnik. Žena uzdahne, otare si suzu, što se bila podkrala joj u oko i tiho odgovori:

— Ah jest, jest, draga gospodično! ovo je taj nesretni dvor. Oj, liepa moja dobra gospa...

— A vi li joj bijaste služavkom? upitam dalje, ponješto se i poveselih, s prilike, što mi se evo ovako udesi, da poslušam pripoviest upravo na mjestu, gdje se je zbila.

— Da, ja sam bila! Kao još mlada djevojka služila sam onu krasnu dobru

gospoju i bila sam očevidan svjedok njene užasne nesreće.

— Kako vam je ime draga? upitam ju prijazno.

— Jana, ako jim mogu služiti, odvrati žena nemalo ponosna, da i ona umje biti uljudnom.

— Draga Jano, nastavim ja laskajuć, biste li vi hotjela meni pripoviedati sve, kako se je ono zbilo?

— Drage volje, ako jih je samo volja slušati.

Moje družtvo, trojica jošte ostadoše u selu tražeć hljeba; ja jih prizvah da i oni poslušaju što bude žena pripoviedala. Posjedosmo na klupu, što nam ju Jana ponudi i ona poče pripoviedati, što već blagi čitatelji znaju. Po svršenoj pripoviedki odvede nas gori u sobe i počne pokazivati sve sobe i mjesta, na kojih je koje od one dvojice nesretnika našasto. Živahna moja razmniva predstavi si one dogodjaje toli jasno, da sam mislila, obazrievajuć se po sobah, da ću ugledati još zbilja ona blieda po onakovoj smrti izopačena lica. Ostavša izza svih u sobi sama, oslonem se o vrata i stanem misliti o strastih, koje neobuzdane na nesretni način životom pokrenu. Da se nije lakomost za novcem u liepi sklad njihove ljubavi umješala, blažen li bi njihov život bio; oni bi mogli bili jalu i progonstvu svojih neprijatelja prkositi, i pokazati jim, što može vjerna ljubav stvoriti. —

Ali od vieka stoji ova izreka: Da nema pod suncem ništa izvrstna.

Pod hodajom pokazà nam Jana onaj stup, po kojem je vruća krv nesretne gospoje curila, i na kojem bjehu jošte traci krvi poznati. Pripoviedaše nam ta žena, da su pokušali prati krv sa stupa toga, no da se podnipošto oprati nije dala, a to ondješni seljaci za čudo drže; ja sam rekla, i njim sam razložila, da je to posve naravna stvar. Drvo ono hrastovo staro i već mjestimice izcievkano, usisa onu toplu krv, i više dana, dok je iztraga, sprovod i kojekakovi posli trajali neoprano stajalo te se posve zasušila krv i ugrizla. A kada se Jana dosjeti, da će ga oprati, bješe većim dielom nemoguće, pa to praznovjerni narod čudom smatra.

Na moju molbu odvede me Jana na R—ćev grob; to je mjestance blizu obale rieke Kupe. Gdje mi kazivaše, da je nesretnik zakopan, bješe se zemlja slegla a za uspomenu ostade samo znak — mali grmak šipka, koj je bila Jana na uzglavju usadila nesretniku. Ukinuh hvojčicu od onoga grmka, pa mišljah, da čujem tihi šapat u sitnom lišću i bolne uzdahe nesretne ljubavi.

Duboko ganuta pomolih mu se za dušu — i suza mi oko ovlaži. Dobra ona žena, videć moje ganuće ulovi mi ruku i poljubi ju, veleći:

— Oj gospodično, vaša molitva za nesretnika, vidim, da vam ide od srdca; tu za cielo dobri bog čuje i olakšat će mu muke, koje znam, da još i sad za svoje griehe trpi.

— Neka ga bog pomiluje, rekoh.

Nemogav se oprostiti s Janom, a da ju neopitam, kako da ona još i sada pri tomu dvoru boravi? čujem, da se poslie onoga nesretnoga dogodjaja nikakvo čeljade k dvoru u službu nije dalo; a da se ona odlučila bijaše za volara poći, pa da joj je onda skrbnik ponudio, da ostane pri dvoru i sa svojim mužem okolo kućnoga posla nastoji a da će se on za vanski, t. j. poljodjelstvo itd. za drugoga čovjeka postarati, i da je tako ostala, dok mladi gospodin nastupi upravljati; ona da će i onda ostati možda i do smrti.

Dospjev u godine nastupi mladi P— upravljati svoj imutak; ali ne za dugo, jerbo i njega već od mnogo godina crna zemlja krije.

Iz čeznutica.

XVII.

Misleć na te bludim u samoći,
Samac šećem, hodim gor' i dol',
Tamnoj nema mjesečine noći,
Nać utjehu moja nezna bol.

Nit mi titra zviezda koja s neba,
Nit mi svieti milih oči sjaj, —
Uzalud ga moje oko vreba
Leteć k tebì kó noćajski zmaj.

U studenu ljute zime zraku
Svaki dah mi tvori se u led,

Tà promjeni moju vjeru jaku
Studen tvoja tja u — silan jed.

Znadoh prije, da sam sebi muka
Ali tebi to nehtjedoh bit —
Bezsanice zato i jauka
Ja sam svoga, vjeruj, odveć sit.

Sreće l' moje, da mi smrzne srdce,
Koje žari vruća, divlja strast,
Baš nimalo nestrepim od smrtce
Mrtav možda bio bih ti — slast.

Milutin.

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

IV.

Minù liepo jesensko vrieme, najljepše doba pod našim nebom. Mlada gospoda djaci morali su hoćeš nećeš meku cjelinu zamieniti tvrdimi školskimi klupami, a mjesto milopojnoga grla ptičica pozdravljalo ih je sada kašljavo grlo grčkoga profesora.

Milivoju je težko, vrlo težko bilo ostaviti selo. Latinština ga ovaj put nije vrlo vabila. Al nužda mienja volju, te tako odvukoše pod moraš Milivoja i težko mu srdce u slavni Zagreb, gdje je od sada bio na košti kod Milanovih roditelja.

— Znaš što Milivoju, dotrči jednoga dne Milan, imam ti novcatu novinu dojavit. Gle o zidu pauka, gdje si gnjezdo prede! Pauk je sreća, i ja sam ti glasnik sreće! Nije li ti danas desno uho zvonilo! Amicissime, carissime, sad mi baci za peć i Ksenofonta i Sallusta pa ajd! Kapetanica Belićeva je došla! Ostat će mjesec dana u svojih poslovih u Zagrebu. Došla je i —

— Tko? zapenta Milivoj, zažariv se trenom!

— O ti ciganski cigane! pa još pitaš? Zlatka je došla; nu sad ajd!

Ksenofontu i Salustu bijaše u zapećku zbilja dugo vrieme, ali Milivoju je taj mjesec dana tekao i pretekao kao voda na mlinu. Osobito je, jer je bio nespretan, jer je neizkusni dječarac stoputa promašio zgodu, a često navalio u nezgodu. Djevojčice svakako su hitrije u takovih prilikah.

Kapetanica Belićeva stanovala je sa Zlatkom za sv. Gjurgjem u razizemnoj kući sa vrtom.

„I po kalu i po blatu“ brusio je jadni Milivoj onuda pete, on bi to bio učinio, da su, kako vele, i „fratri“ s neba curili. Govorio je jadan, da ide kukce sabirati. Kukca nije ni cigloga našao al mu je glava puna kojekakvih mušica bila.

Koracao siromah amo tamo pred Zlatkinim stanom, kao vojnik pred glavnom stražom, kao vjerovnik pred stanom dužnika.

Milan se tomu grohotom nasmijati znao, al u kuću nehtjede Milivoj ni pod živu glavu. Jednom saznade, da će Zlatka sa majkom u crkvu poći. Oh, da ste ga vidjeli! Kako je čekao, kako uzdisao, kako se žario, kako letio amo tamo.

I zbilja eto žudjenoga trena! Vrata se otvore, majka i Zlatka izadju, nasmjehnu se prijateljski Milivoju; a on — bjež bez obzirce, da traži kukce.

Zadaće, knjige bijahu mu pune stihova. U latinskoj mu slovnici nisi vidio nego „mila“, „vila“ „krila“ „sila“; kraj trokuta u geometriji stajalo je mjesto aritmetične formule:

Odkad tebe oko zgleda,
Srdce oku sanka neda.

Od Milana je dakako sve to tajio, al djavolski Milan znao je krišom pobrati sva ta pjesnička corpora delicti, pa ih odniet u gjurgjevsku ulicu, gdje se je i čudni komentar latinske gramatike i pjesničko riešenje pitagorejske formule vrlo dobro shvatilo.

Nu evo i sladkoga i težkoga mjeseca na domaku. Belićevim bje za kratko ostaviti Zagreb. Milivoj mal da nepoludi. Nije jeo, nije pio, nije spavao. Uhvati ga njeka vrućica. Gumbe si je krivo zakapčao, zadaće mjesto pjeskom posuo tintom, nu Milivoj bijaše muha bez glave.

Al napokon dotjera ga očajanje do junačke odluke. Sjedne za stol, izvadi crven papir, te prepiše drhćućom rukom njekoliko vrstica soneta ili šta ja znam, zatakne ih u liepu kiticu cvieća pa bjež put sv. Gjurgja.

Bilo je jutro. U Zlatkinu stanu prozori otvoreni. Gospoje Belićeve nije kod kuće bilo. Zlatka sjedjaše kraj prozora

pjevuškajuć zamišljena „Na lievoj strani kraj srdca!“ Po dvorištu skakala biela koza. Kao lija verao se Milivoj uz plot sve dalje i dalje put prozora; najednoč stane neopažen, izvadi nješta iz pod kaputa, zamahne rukom i kitica i soneti poletiše put prozora! Al jao nesreće! Nepade kitica u prozor u Zlatkino krilo, već pred bielu kozicu, koja rumeno cvieće nemilo čupati stade! Jao nesretni moj Milivoju! Uzmaći mu neda srdce, napred mu neda strah a nemila koza čupa darak prve ljubavi. Junak se nakašlje, Zlatka pomoli glavicu iz prozora, Milivoj bjež!

— Mi - Milivoju! zaviknu mala, pa zatim svrnuv okom na kozu, koja je ruže brstila: oh rogata nesrećo iš! Te liepe ružice! I skokom poleti Zlatka iz kuće, uhvati ružice, nadje crveni papir, pa opet — Milivoju, nu dodjite, da vam se zahvalim; dodjite, čekajte malko, da stavim ružice u vodu.

Nehotice ponieše noge Milivoja za Zlatkom. Mlada postavi ruže u čašu, a zatim stade čitati crveni papir. Žarila se kao pisanica. Niem stajaše Milivoj na pragu, kao odsudjenik, koj smrt očekiva.

— Oh Milivoju! to je liepo, vrlo liepo! kliknu Zlatka sve dalje čitajuć, pa brzo krenu glavicom. A jeste li to vi sastavili — vi sami?

— Sam.

— A komu?

— Nesrdite se Zlatko! — Vam!

Niem stajaše dječak, niema djevojka, milo smiešeća se, a iz oka joj skoči sjajna suzica.

— O Milivoju! ja sam sretna, vrlo sretna!

— A idete li zbilja sutra na put?

— Oh idem! Nesretna sam, odvrati Zlatka taruć si ručicom suze. O da mogu ovdje ostati, da mi više takovih liepih pjesmica dadete.

Ljubopitna koza prestraši mlade; dovuče se do vrata, pa stade čudnim okom motriti mlade.

— S bogom Zlatko! Sad će njetko doći! S bogom:

— Stanite! Čuvat ću vaše pjesmice u molitveniku, al i vi morate nješto uzeti od mene. Ali šta? Ja ništa nemam. Dà evo! Ovaj mali prsten, ova zlatna zmija! Uzmite ga! Dala mi ga je pokojna tetka. Jeste li vidjeli njezinu sliku u Brezovcu? I taj prsten je naslikan. Meni ga je dala pa rekla: Čuvaj to moje diete, jer dadeš li komu taj prsten, on će te privezati k sebi, ti nećeš moći od njega. Ja toga pravo nerazumijem, al to mora da je liepo! Na — na vam ga Milivoju! zaplaka Zlatka, pruživ mu prstenčić.

— S bogom Zlatko! odvrati joj kroz plač djak — još jedan put uhvati mu Zlatka glavu pa ga poljubi kao u kolu, i Milivoj odleti u šumu.

Ciele noći nije spavao, uzglavje mu se namoči od suza.

— Majko! progovori bojazno Zlatka, kad se gja. Belićeva povrati kući, majko izgubila sam svoj zlatni prsten! i pritisnu si rukom srdašce.

V.

Idu ljeta preko svieta, za jadnika lagano i tromo, za sretnika brzo kao striela, idu ljeta radjajuć mladike, zakapajuć starike.

Stari Brezovac izgubi gospodara; badava je čiko Breberić izgledao, da će Napoleonova ruka ukinuti duhanski patent. I župniku već su bili prije njekoliko godina odzvonili. Zato su Tina i Mina zibale po koje čedance a nije se bilo bojati, da će Breberićeva obitelj i po tankoj krvi izumrti. Gospa viceŠpanica nije se dakako dugo mogla utješiti sa smrti svoga dragana, al napokon obrati svu njegu i ljubav na djecu i unučad.

Poreznik Sperber ili „tirolski svat“ još je uviek sjedio na starom mjestu, brundajuć zlovoljno, da mu nedadu napred! Mrkim okom razmatrao je svakim danom svoju crvenu vlasulju i svoj crveni nos, jer sa očajanja tražio si je liek u kalničkom vinu.

Kapetanica Belićeva ginula je sve to više, živuć tiho na svom imanju, al zato joj se kćerka sve većma razvijala i nije bilo djevojke u svoj županiji, koja se je i obrazovanjem i ljepotom takmiti smjela. Nu bila je za čudo mirna, a na veselo lice nukala se samo pred majkom, sama za sebe bijaše nujna, nevesela. Riedko kada bi pošla u pohode; čitala je mnogo vrlo mnogo; pisala malo. Samo sa pri-

jateljičom iz mladosti, kćerju dvorskoga savjetnika bavećega se u Beču dopisivala je počešće.

Bilo je u pol proljeća. Zlatka nemirnija, no ikad; već tri puna mjeseca nedobi pisma iz Beča. Najednoč stiže joj ovo pismo:

Mila Zlatko!

Prije svega oprosti mojoj lienosti! Od mladoga ljeta nepisah ti; znam, da se mrzkoj litaniji od tebe nadati imam. Al nesudi me po sebi! Ti i ja! bože kolika razlika! Ti mala mudrijašica, puna mašte, puna pjesničtva, prijateljica naravi i umjetnosti. A ja? Prevrtljivo varoško diete, koje leti po plesovih i zabavah! Oh bila je ovih poklada sila toga u Beču! Al eto me! Nisam li luda? Težko ćeš ovaj dugački uvod mojega pisma pomnjivo pročitati. Aux affaires! Koliko znam, toliko dam! Sad pazi! A propos Milivoj! — — — Nesrdi se na moj raztrešeni slog! Vidjela sam ga, vidjela pet šest puta! Najprije na velikom slavenskom plesu. Čini mi se, da me nepoznaje. Da vidim šta je, izabrah ga u kotillonu kod izbora gospoja za plesača. Doznav po razgovoru da sam Hrvatica — mi smo ovdje u tudjem svietu bolje domorodke nego kod kuće — stade me razpitivat ob ovom i onom. Sad je u trećoj godini prava. Veli, da mora na praznike kući, jer već dvie godine nije vidio rodjaka. Mislim da neljubi svoje rodbine. Pitah ga za Milana; riedko mu piše, Milan je u Gradcu. Dà i to mi reče, da mu je žao ostaviti Beč, nu njeki posao vuče ga u Hrvatsku. Nisam ga pitala zašto. Mnogo se verao na plesu oko njeke plave Poljakinje. Čula sam za njega i drugih stvari. Sve à la don Juan; za kćer njekoga bečkoga bogataša, za česku domorodku itd. Oprosti, da sam toli iskrena al tvoja je volja. Ja te nerazumijem. Ti ga nosiš u svom srdcu kao Indijanci kakov amanet, koji nikakove moći nema. Čujem da si odbila njekoliko liepih partija, to nije mudro. Tvoja pamet, tvoje srdce zaslužuju šta boljega nego Milivoja" — — — —

Težke suze kanuše na ovo pismo. Zlatka nedočitav, zatvori ga u svoj stolčić, i podje šetat u vrt, šetala je dugo, plakala je gorko.

Zmija joj sape srdce.

U isto vrieme dobi Milan pismo od Milivoja:

Dragi brate!

Ti mi malo pišeš! Naravski zadovoljan si, sretan si! Zato za jedno tvoje pismo dobivaš tri od mene. Moram pisati, moram ili pjesme ili druge sastavke ili tebi kakovo pismo! Moram izliti svoje jade na papir, da mi srdce nepukne. Moj se je otac zbilja oženio! Imam hvala bogu maćuhu! Maćuhu zloćudnu, razsipnu, nevaljalu, koja se je udala za novce moga otca, maćuhu na mjesto majke moje, toga angjela, toga genija mladosti moje. Već bivši gazdaricom u našoj kući huškala je otca proti meni, sada me je posve s njim zavadila te ga prinukala, da sav imetak na nju prepiše. Uzkraćuje mi svaku podporu! Hranim se sada podučavanjem! Učitelj sam u kući njekoga bečkoga Kreza, učitelj t. j. sluga. O gdje su moje ideje, gdje zlatni moji sanci, gdje moja Zlatka! Sve je propalo! Mjesto konja krilaša moram zauzdati razmaženu švabsku dječurliju. Mjesto mile cjeline i šume hrvatske, gdje srdce ništa neveže, van što si samo nameće, zieva na mene ova gromada pustoga kamenja, ove palače gradjene na burzovnih papirih, gdje se inteligencija preže u triumfatorska kola zlatnih telića! A Zlatka, oh srdce mi puca misleći na nju. Smijem li joj govoriti, ja siromah, ja prosjak! Znam da me ljubi, nu nebi li grieh bio, to divno srdce na vieke prikovati uz moju nesreću; volim, da mi huda sreća moje srdce pogazi. Pišeš mi o boljoj budućnosti. Nebeska rosa može nakvasit plodnu zemlju, da nova zelen nikne, na kamenu se rosa osuši, a ja sam takov kamen. S bogom! Piši mi skoro! Tvoj

Milivoj.

(Konac sliedi.)

Sadanja drama u Rusiji.

(Literatura slovjenska. Predavanje M. Chodžka.)

(Konac.)

Bielski.

Smiluj nam se, gospodaru!

Šujski

(Uho Bielskomu).

Čuvaj se, on nam možebit mrežu stavlja.

Ivan
(na koljenih).

Vjerni moji službenici, nema nijednoga izmedju vas, komu neučinih krivo, bud činom bud riečmi. Oprostite mi Bielski, Zaharine, Šujski.

Šujski.

Gospodaru, ti da nas oproštenja moliš?

Ivan.

Šuti, ludo jedna. Ja se mogu pokajati i poniziti pred kim hoću. Šuti pa slušaj. Ja se kajem... griesi moji su bez broja i bez mjere... zasliepilo me svjetlo grimiza (vlade), oblatih dušu svoju ohološću, ustne kletvom, ruke ubojstvom i otimačinom, utrob svoju razuzdanošću, a dimove obješću.

Mi ti opraštamo, odgovara Zaharin; nu valja ti pomišljati na rat, što ga ostavljaš. Ivan se podiže; kuša da sina si Fedora malo priuči carevanju, koje toli mučno bude; nu Fedor je slab, trom i nemoguć vladati. Tiran s nova sažaljuje Ivana...

Poznato je u Louisu XI. od Delavigna, prizor medju starim kraljem Franjom od Paule. Monah talijanski dobre savjete daje Ljudevitu, on ga i oštro kara: doista to nije bez ljepote. Možebit se je g. Tolstoj toga sjetio, kad je umitao u svoje djelo, kako zove Ivan redovnika. Nu fikcija njegova malo je drugoga učinka dramatičkoga, nego li nješto hladan prizor francezkoga pjesnika. Monah, koje ga Ivan pozivlje žive već trideset godina u podpunoj samoći; on nezna grieha ni nesreće Ivanove; priprostimi pitanji, što ih stavlja, sili cara na izpovied novu, još kamo žalostniju od prve, u kojoj je Ivanovoj oholosti bar bilo njekakove zadovoljštine s toga, što se je baš od svoje volje ponizio. Ivan razvija monahu, kako carstvo stoji. Šta mu je učiniti?

Monah.

Ajde proti neprijatelju. Nije li u tebe dobrih vodja? Gdje je knez Gorbaty, koji je pobjedno slavlje slavio na Volgi?

Ivan.

Prevario me je, te ga dadoh ubiti.

Monah.

A Rapolovski, pobjeditelj Tatara?

Ivan.

Dao sam ga ubiti.

Monah.

A Theodor, što potuče kanove čete?

Ivan.

Ubih ga, htio me izdati.

Monah.

Care, nije istine u riečih tvojih. Svi ti ljudi bijahu ti vjerni... Nu gdje je Vorolinski, koj je prvi nasadio barjak na zidinah kazanskih?

Ivan.

Umro od muke (torture).

Monah.

A Pronski, njekoč pobjednik Litve?

Ivan.

Utopljen.

Monah.

Da ti se bog smiluje! Nu Kurbski, tvoj vjerni pomoćnik u bitki kazanskoj?

Ivan.

O njem mi ni negovori. Ostavio me, otišao u Litvu te pristao uz neprijatelje moje.

Monah.

Njekada, sjećam se, sve te je ljubilo, sve iz dalekih krajeva, tebi služit priticalo. Nu gdje je knez Sčerbati, Šenatjev, Obolenski?

Ivan.

Negovori, o njih otče, nema ih više!

. . . .

Monah.

Šta ti ih dade ubiti!

Ivan.

Sve... Nu reci mi, kako spasit državu?

Monah.

Da nisi slab i bolestan, reko bih ti: diži se, vladaru, vodi sam vojsku svoju u boj. Nu ti si slomljen. U tebi već nije onaj, koj je kod Kazana pobjedio. Valja da predaš vojsku svoju njekomu, komu je ime poznato po Rusiji. Tvoj sin Ivan sad bi njegdje već valjan u ratu bio, pošlji njega.

Ivan
(ljutito poskočiv).

Čovječe, šta mi njega pripominješ, hoćeš da me izazivlješ? Ti si se usudio Ivana pripomenuti, jezik ti dadem iztrgnuti.

Monah.

Care neplaši me gnjev tvoj, prem mu razloga neznam. Već je dugo, da smrt čekam.

Ivan

(opet mirno sjednuv).

Oprosti, otče, oprosti. U istinu nečů li nikad ništa? Nisu ti nikakovi glasovi doprli u tvoj zaklon?

Monah.

Vrata su bila zazidana sve do ovoga dana; u moj tamni zaklon jedva se je kadkad ozvao daleki šum vremena Gospodnjega i oslabjeli glas svetoga zvona.

Ivan.

Otče moj, nemogu činit po tvom savjetu... moj sin Ivan... mrtav je...

Monah.

Tko ti daklje bude nasljednikom?

Ivan.

Moj drugi sin Fedor, nu slabić je tielom i dušom. Ništa od njega nema.

Monah.

Onda moli od boga pomoć.

Ivan.

Ti mi daklje nemaš drugoga savjeta?

Monah.

Care, daj, da odem u svoj mir.

Ovaj prizor jest glavna točka i vrh drame. Žrtve izazvane jedna za drugom priprostimi pitanji monaha, kako se u red postavljaju pred savješću Ivanovom, sjećaju nas na onu tužnu četu, koju u strašnom snu, Shakespeare dovadja pred pokvarenu dušu Rikarda III. „Da ti mogu sutra dušu otežčati, o Rikarde... Ti si me ubio, zdvoj i umri: Despair and die“ kliče svaka žrtva tirana britanskoga. Nu ova grižnja saviesti, kako ju englezki pjesnik predstavlja u fantastičnoj alegoriji, puno nam se istinitija, stvarnija i silnija vidi u dialogu tako hitro udešenom i tako sretno postupice povišenom u pjesnika ruskoga.

Medjutim Ivan uz muku savjesti svoje neostavlja stvari državnih. Prije smrti hoće mir, pa ma što ga stojao. Njegovi boljari prisižu vjernost sinu njegovu. Šilje glasnike kralju poljskomu, pušta mu Livonsku, prima sve to poniženje, samo da bar Fedoru državu u miru ostavi.

S druge opet strane želje Godunove nemiruju, on zna, da su vrači caru smrt oglasili na dan sv. Cirila: taj dan stiže, pa Godunov sam k sebi dozivlje te vrače. Oni neporiču što rekoše, te proriču Godunovu, da će carem postati. Sad on pita liečnika Ivanova. Ovomu se bolest nevidi smrtna: caru može odlanuti, ako mu u radosti ovaj nesretni dan prodje; treba ga batriti i razveseljivati; ako tako nebude, lahko da umre. Osnova Godunova gotova je; on znade kako će ubiti cara. Da ga razveseli, on prizove lakrdijaše: on ih odvodi u susjednu sobu, te im zapovjeda, da pjevajuć dodju, kad će ih zvati. Car dolazi: žalostne ga misli obuzeše, a da ih raztjera, zapovjeda, da njegovo blago donesu. On sam hoće, da izabere darove kralju Batoru i kneginji Hastings. Njekako mu je dobro: sutra će na vatri poginuti vrači, što mu se usudiše smrt prorokovati. Taj čas dočekao Godunov: on odlazi, želi vidjeti, da li vrači još to isto isto vele. On se vraća: vrači rekoše, da ih znanost njihova nemože prevariti, te da još dan nije minuo. Na ovo izazivanje, plane gnjev Ivanov:

Ah! dan još nije minuo! Ti se usudjuješ mene gledati, kukavče! Ah! znam što me gledaš, ubiti me hoćeš, izdajice. Fedore! sine moj, nevjeruj mu, to je ništarija, nemaj vjere u njega.

(On se sruši natrag).

Bielski.

Brzo, liečnika!

Ivan.

Svećenika.

Bielski.

Hej! hej!

Na ovaj klik, lakrdijaši ulaze pjevajuć na pozorište. Mišljahu, da je to znak od Godunova. Liečnik zakasni. Ivan mrtav. Godunov sa shoda puku javlja tu novost; a puk prevaren Vitiagovskim, viče, da su ga Šujski i Bielski otrovali. Fedor izgubljen, preda Godunovu vlast, na to ovaj odmah progna svoja dva takmaca, druge boljare zatjera u manastir te odpravi majku carevu. Evo ga, gdje se približava priestolju... On će skoro na njega zasjesti, izza smrti slabića Fedora, komu će ubiti brata, mladoga Dmitra. Gledalac, koji pozna rusku poviest, u daljini uvidja onaj dugi red katastrofa, što će se svaljivati na Rusiju. One su posljedica tiranstva Ivanova, a drama ne samo je za nauk knezovom despotičkim, već i narodom, koji se od njih vladati daju. *S francezkoga F. V.....*

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Dne 16. pros. čitaše u sjednici filologičko-historičkoga razreda akademik g. dor. Matković vrlo liep odlomak iz poveće radnje o historiji dubrovačke trgovine.

— Zagr. zastupstvo opredielilo je 1000 for. za podporu talijanske opere, koja će se ovamo poslie kazalištne sezone nabaviti. Namj. vieće preporučilo mu za podporu i nar. kazalište; dopis predan je gosp. odboru.

— Dne 12. o. m. počelo se ovdje osnivati družtvo za gradsku glasbu; odbor sastavlja pravila.

— Zem. glasbeni zavod dao je za članove koncert u Dvorani dne 18 s kojim obćinstvo nije bilo jako zadovoljno. Što su profesori svirali, bijaše svake pohvale dostojno, ali ino imalo bi bolje biti i onda, da je taj koncert bio školski izpit. Usuprot pjevačko družtvo Vienac u več. sjemeništu zagrebačkom dokaza javnim koncertom u oči Tominja, da klerici vrlo dobro napreduju u pjevanju i glasbi. — Na staru godinu daje u dvorani koncert s tombolom „učiteljska Zadruga“. U pónoći dielit će se s božićnjaka srećke i dati svakomu prilika, da vidi, kakvo mu je osvanulo ljeto.

Narodno kazalište. Evo doknadno u kratko sadržaja drame „Parižki prnjar“, što se je dne 13. na korist predstavljačice Ivane Bajzove predstavljala i od koje smo uspjeh već u našem prošlom broju sa njekoliko rieči napomenuli:

„Prnjar Piérre Garouse, čovjek, koj je neurednim životom iz boljega striliša do tolike nizine pao, odvaži se njeke noći, da si sam uzme život, kad njegov stariji drug, otac Jean, od kojega ime komadu, čovjek pošten no podvržen pijanstvu slučajno dodje i odvrati ga od njegove očajane namjere te ga ostavi opet sama.

Jakob Didiér, blagajnik prebogate njeke kuće, prodje slučajno, sa znatnimi svotami obterećen, mimo očajanika. Taj nasrne na njega, ubije ga i porobi. Otac Jean dotrči slučajno na pozorište zločinstva i hoće ranjenada spasi, no budući po običaju pijan zabadava htjede ranjenoga spasiti. Ubojica obori ga i uteče s ugrabljenim bogatstvom.

Didiér umirući preda otcu Jeanu listnicu, koju je slučajno imao kod sebe i iz koje Jean dozna za ime nesretnoga i njegove obitelji.

Utekavši ubojica, premda je svoje zločinstvo slučajno pred svjedokom učinio, ipak se slučajno ugne redarstvu i pravici, stade raditi ugrabljenim novcem i poslie dvadeset godina, ako se nevaramo, postane pod imenom Hofman jedan od najvećih bogataša u Parizu.

Imadijaše kćer, koju na sve ruke htjede udati za mladoga Henrika Bervilla, sina onoga bogataša, kojega porobi, i svojega pupila po smrti njegovoj, no djevojka slučajno ljubljaše drugoga, od kojega postane i nezakonitom materom.

Otac joj htjede da zataji taj njegove planove uništujući slučaj i dade deset tisuća franaka njekoj primalji imenom Potard pod tom pogodbom, da ubije novorodjeno čedo.

Gospoji Potard smili se nevino diete te ga podmetne slučajno Mariji Didiérovoj, poštenoj švelji i kćeri ubijenoga Didiéra, koja slučajno stanovaše uz sobu otca Jeana, koj se od one strašne noći, gdje zbog pijanstva nemogaše joj spasiti otca, sasvim odreče vina.

Gospa Potard dodje slučajno jedne noći u stan švelje, kad je ona slučajno bila odsutna, i podmetne joj sretno diete, no izgubi slučajno istu noć i onih deset tisuća franaka, koje joj uruči Hofman, i koje opet slučajno nadje pošteni prnjar otac Jean.

Bogataš Hofman začuje slučajno, da nije primalja točno izvršivala njegovu zapoviest, i on joj dade opet njekoliko hiljada franaka, da popravi, što je propustila.

Primalja dodje opet u šveljin stan, kad nije opet slučajno nitko tamo bio, te ukrade diete te ga baci u zdenac one kuće. Redarstvo dodje i zatvori nevinu djevojku, držeći, da je ona diete umorila.

Prije te katastrofe ode jednom slučajno Didiérova sa svojimi prijateljicami na bal, gdje se slučajno upozna uprav s onim mladićem, koj je bio zaručnik Hofmanove kćeri, on se slučajno u nju zaljubi i stane ju pohadjati. S početka ponudi joj samo srce a podnipošto ruku, što naravno nebijaše po ćudi njezinomu staromu prijatelju prnjaru Jeanu, no kad joj ljubovnik ostavi izbor medju njegovim srdcem i vjekovitom razstavom, odvaži se djevojka za prvo, što ljubovnik primi za znak prave ljubavi i zakune joj se, da će ju uzeti za ženu. Sad sliedi gore napomenuto njezino uapšenje. Iz tamnice ju izbavi stari Jean.

To se tako zbilo: Posljednjemu, koj inače nikad nečitaše novine, dodju slučajno njeke novine u ruke, gdje nadje oglas, da je primalja Potard noćju izmedju toga i toga, na tom i tom putu izgubila deset hiljada franaka i da će onomu, koj nadje tu svotu i donese joj u toj i toj kući, dobit shodnu nalježbu.

Jean ode k njoj i zaište za nalježbu, da mu kaže, kako se dogodi, da je noćju toliku svotu sobom nosila, inače zaprieti, joj, da će banke na njezinom kaminu spaliti, uslied čega već spali i dvie od njih. Opazivši zločinka, da se nešali starac, prijavi mu tajnu.

Lukavi starac reče zatim slučajno toj za novcem hlepećoj ženi, da bi od Hofmana mogla i više novaca steći, ako bi mu mogla kakvo svjedočanstvo dati, iz kojega proizlazi, da je on povod dao tomu zločinstvu — pomamljena koristoljubjem i misleći da je i starac čovjek njezine bagre, preda mu pismo od Hofmanove kćeri, gdje ju moli, da nebi diete ubila, kako joj njezin otac naloži.

S tim pismom ode Hofmanu, no taj ga dade opiti i otme opojenomu pismo te ga spali a zatim dade ga po svojih slugah predati sudu kao ubojicu Didiéra.

Starcu nebijaše toliko do njegova života, koliko do života nevine djevojke, koja bje već osudjena. On ju htjede osloboditi na sve ruke i oslobodi ju napokon.

Obeća sudu, da će im naći pravu umornicu djeteta, ako mu na kratko vrieme povjere trideset tisuća franaka i s njim povjerenika preobučena pošlju k osobi, koju im naznači.

Henrik Berville dade mu zahtjevanu svotu a sud odredi sudbenu osobu.

Jean ode k primalji i predstavi joj preobučena i napućena povjerenika kao njihova sukrivca te joj saobći, da je s njegovom pomoćju samo njihov plan s Hofmanom izvesti mogao i da je od njega izmamio trideset hiljada franaka, koje je došao da sve troje medju se podiele dobitak.

Poslje duga ustručavanja prevari se napokon primalja i uzme svoj dio a kada na to prnjar joj reče, da bi jošte mnogo veću svotu od Hofmana dobiti mogli, kad bi jošte kakov dokaz njegova zločinstva u rukuh imali, primalja mu donese odrezan kraj marame, zabilježen slovi imena Hofmanove obitelji, u kojoj je umoreno diete zamotano bilo; na to ju dade sudbeni povjerenik uapšiti.

Tako se zločinci odkriju, primalja, Hofman i njegova kći budu uapšeni a pošteni prnjar i njegova pocerka nevinimi proglašeni, Henrik Berville pako uzme posljednju za ženu."

Iz toga izvadka razabrat će čitatelji, da sva radnja toga komada počiva na slučaju daklje na nevjerojatnosti a izvan toga, da kod iole izobražena čovjeka proizvesti mora moralnu grozu. Ista tehnika mu je veoma slaba već množina promiena djeluje neugodno na obćinstvo i raztresuje mu pozornost. O poetičkom uzletu i psihologičnom karakterisanju i individualiziranju nema baš ni traga, ne preostaje mu daklje ništa, nego demokratične, demonštrativne expektoracije proti višjim stališem, što su mu njeki uspjeh u svoje vrieme pribaviti mogle, no hvala bogu, to vrieme sve većma i većma izčezava, i zato

mislimo, da naš repertoir nebi ništa izgubio, da nebi toga komada u njem bilo, premda, kako već u našem prijašnjem izvješću opazismo, ima i kod nas jošte ljubitelja takovih umjetnih nakaznosti, no nebi trebalo gojiti takova izopačena ukusa. (K. sl.)

Svašta. Istine čovječjega života. Na svoj zemlji ima do 1000 milijuna ljudi, koji govore 3064 jezika do sad poznatih, a počituju Boga više no u 1100 vjeroizpovjedanja. Čovječji viek života traje u sriednju ruku 33 godine. Četvrtina ljudi umire prije sedme, a polovina prije sedamnaeste godine. Od sto ljudi žive samo njih šest preko 50 godina, a od hiljade dostizava jedan samo sto godina. Od 500 ljudi živi samo jedan 80 godina.

Odgonetku (zagonetke u br. 49.) „Rimpapa“ riešiše gg.: Ilija Ogrizović i Šk. Lochmer u Senju.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub“ predplatiše: 523. Josip Vuković, kapelen u Magjarovu. 524. Petar Maričić, učitelj u Grižani. 525. Kosta pl. Oztoić, major, 526. Tomo Matić, gimn. direktor, 527. Jerman Barac, 528. Ivan Dobrila, trgovci, 529. Josip Accurti, liekarnik, 530. Nikola Duimović, 531. Šk. Lochmer, 532. Vjek. Zoff, 533 gdja. Julija Raševićka, trgovkinja, 534. Vaclav Kargačin, učitelj, 535. Tomo Pekić, 536. Paj Biankini, 537. Mar. Kosina, 538. Mio Bosko, 539. N. Czimpermann, 540. Mato Babić, 541. Antun Arko i 542. Pilip Ferlan — svi u Senju. 543. Čitalnica u Postojni. 544. Kojo Manojlović, 545. Tomo Maksić, 546. Vinko Hafner, 547. Jerolim Prpić, nadpor., 548. Tomo Gnjatović, 549. Petar Pešut — svi u Ogulinu. 560. Škend. Keglević. trgovac u Sv. Petru. (Konac sliedi. Tko hoće, da mu ime bude štampano u 52. br. „Dragoljuba“, neka plati do 28. o. m. Tko neplati, morat ćemo poslie od njega dug utjerati).

Štovanomu čitateljstvu „Dragoljuba“.

Na kraju drugoga tečaja „Dragoljuba“, koj je svaki tjedan na ustanovljeni dan redovito izlazio, zahvaljujem uljudno gg. piscem, koji su me blagohotno perom i gg. predplatnikom, koji su moj podhvat novcem podupirali.

Ja ovaj list počeh izdavati onda, kad u hrvatskoj književnosti nije bilo te struke časopisa; mišljah: dužnost je mladjih književnika dokazati, da sa starim koljenom naših rodoljuba nije zakopana književnost hrvatska; dužnost je mladjih sila stvarati njeko duševno kolo, gdje svi u slogi rade, kojim je u srdce upisana rieč „duševni napredak našega naroda“.

Da sam dobro mislio, dokazom su mi mnoga pohvalna pisma o „Dragoljubu“, dokazom je ustmeno priznanje naših starijih književnika, da je „Dragoljub“ i dosta originalan i dosta zanimiv, a dokazom je i to, što se je ovaj list steko već dosada širi čitajući krug nego li ga obično imaju hrvatske knjige i časopisi.

Ali uvjeren, da bi se narodu mogo dati i veći i bolji od ovoga belletrističan list — dakako sredstvi, kojih u mene nema, niti se uz dosadašnju nakladu postići mogu, stupih u dogovor s „Maticom ilirskom“, a uspjeh našega ugovaranja je ovo: da mjesto „Dragoljuba“ počne Matica izdavati pod mojim uredjivanjem tjednik jednakoga pravca „Vienac“, kojega Proglas priložen je današnjemu broju „Dragoljuba“.

Molim daklje uljudno sve i meni osobno prijazne i druge narodni napredak željeće rodoljube, da „Vienac“ toplo podupiru i po narodu preporučaju.

Napokon molim liepo evo i posliednji put, da mi do nove godine poštovnom naputnicom na moju osobu pošalju zaostatak svi, koji su „Dragoljub“ primali a nisu splatili. Na dugu imam jošte vrlo mnogo, a platit mi je štamparnu i artiju.

Gj. Deželić.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić.** Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

ZABAVAN, POUČAN I KNJIŽEVAN LIST.

Razdaje se svake sriede. Ciena mu je poštom i nošenjem u kuću 5 fr. inače 4 fr. na godinu.

Božičin grob.

(Zimska pripovjedka. Od Milorada P. Šapčanina. *)

Ja znam, da vi neznate, što su to šmugavci. Pa baš da jih i iznesu pred vas opet nebiste znali, da su to šmugavci. A da ste se njima hranili kao po bogu ja — vi biste jih po mirisu poznavali. Kad dodjemo iz polja a mi zaintačimo iskati štogod da jedemo. Ako ništa nema a majka zapita:

— Djeco, jeste li gladni?

— Jesmo.

— Hoćete li, da vam majka zgotovi šmugavaca?

— Hoćemo — povičemo svi u glas i biva za trenutak, iznese punu zdjelu nakvašena hljeba u vreloj vodi, koja je začinjena i solju i mašću… Eto to su vam ti slavni šmugavci.

Ali meni nije stalo do jela kao vama. Sit sam prstom da dohvatite, nego sam se sjetio pokojne mi babe, pa me žao, što joj neznam groba pa da ga prelijem. Ona vam je stradala kad i otac popa. Otišli na sajam, pazarili pa se povratili kući. Bio oblak, pa se spusti i strahovit pljusak. Kad se navezoše na rieku, umah nabujala i izvrnu čamac. Potonuše kao od kamena. Povodanj ih odneo bog bi znao kuda. Sirota moja majka, ni danas joj se nezna groba. Staroga kovača nadjoše u piesku — a drugi propadoše kao u zemlju. Ili ih je odnela **Morava** — Bog bi jedan znao.

Sjetio sam se pramajke — a i kako nebi. Sve što mi vidite, pokloni mi ona. Osim sve braće najvoljela je mene. Ja sam joj bio maza. Kod nje sam i spavao. Ni u crkvu nije išla bez mene. Neka bi joj bilo dobro na onom svietu. Bog joj dao u raju naselja.

Od nje sam vam pričati naučio. Vjetar dune s planine pa se previja drveće. Ogrnemo kožušak pa opeta hladno. Ustanemo iz jutra, a trava se bieli. Lišće pada s drva, a na vodi staklena kora. Pomodre nam ruke, pocrveni nos. „Eto zime djeco!“ poviče nam baba, a mi trč' u sobu pa za toplu peć. Sjednemo na banak, baba na krevetac. Ona prede vunu, mi se cerekamo. Zateče nas noć. Po čitavo runo snesu sa tavana. Do po noći raščešljamo vunu. A onda nam dadu jabuka i hljeba, koju pregršt oraha ili suhih šljiva.

Blažene su bile te zimske večeri. Pobjesnili vjetar tavanicom svira a kroz badžu huji — čisto se bojimo. Žiža gori pa svietli, a mi je gledamo pa žmirimo. Zievamo, a noge se i same opružaju.

— Driemate li, djeco?

— Nedriemamo.

* G. Milorad P. Šapčanin jedan je od najboljih srbskih pjesnika; mi si smatramo dužnošću obratiti nanj pažnju hrvatskoga čitateljstva. Ur

— Hoćete l', da vam naja pripovieda?

— Hoćemo, najo, hoćemo.

I ona vam onda pripovieda i smiešno i strašno. Slušamo, slušamo pa onda i zaspimo. A kad ustanemo, mi mislimo: san je bio ciela pripovjedka.

Šta nam je, bože moj, jedanput pripoviedala. Baš je bio Gjurgjic. Otac i mati otišli čiči Jevti na slavu a mi ostali s najom kod kuće. Vrieme bješe tmorno pa se rano smrklo. Zbili se u sobu pa posjedali oko nje.

— Da što mi ti da što, Gjole — tako smo zvali moga brata od strica — puna škola djaka ni odkuda vrata, šta je to?

„Sjeme od tikve."

— A šta je to, Mićašu — tako su opet mene zvali, pade daska na more, niti se daska razbi niti se more razli.

Ućutasmo, jer neumjesmo ni jedan pogoditi. Lupasmo glave, ali badava. Što god rekosmo — nije.

— He, benasta djeco, nikad nećete pogoditi. Da se nastave još tri božje noći, pa da sjedite do zore, pa opet nebiste pogodili. Stan'te vi, da ja vama pripoviedam.

Upremo oči u nju pa ućutasmo kao muhe.

— Znate li vi, djeco, onu staru kuću u potoku?

„Izpod naše vodenice — znamo."

— To je bila kuća moga pokojnoga otca. Bog da mu dušu prosti. Iz te sam se kuće dovela ovamo za vašega djedu. On je onda bio momak na glasu. Visok, krupan i širokih pleća. Rumen kao dren. Bješe kosmat. Brk i kosa rekao bi od smole — tako su mu bile garave vlasi. Pa kakav visok vrat — najedrao od zdravlja. Ništa nisu ti sadašnji momci — božje milostinje. Djosasti do vieka.

Imao je čiloga konjička. Bješe malečak al od dobre pasme. Da ga jašeš od jutra do podne, oznojiti se neće. A prvi u trci — nikoga nije puštao preda se. Po vodi i po suhu, to mu je svejedno. Pregaziti Ibar ili Moravu, to mu je kao po ravnici. Znali su i vojvode za njegova dora. Davahu mu stotinu cekina — ali ga nehtje puštati od sebe. I crk'o bi kod nas — da ga neugrabiše prokleti Cigani. Pobjegoše s njime tamo preko Drine. Prodali ga čak paši zvorničkomu.

Nosio je crven binjiš postavljen šarenim sjajnim kožicama a opervažen žutom lisičinom. Na glavi je nosio kalpak s perjanicom. Na prsima jelek od kadife pa izvezen srmom i žeženim zlatom. Oko pasa zelen pojas od najteže svile, za pojasom krive srebrnjake, a medju njima handjar od čelika ljuta; korice mu od kovana srebra, pa izkićen rumenim merdjanima, bilo ih je golemih kao bobovo zrno. O bedrima svileni gajtani. Na gajtanu sablja dimišćija. Kriva bješe baš kao ono mlad mjesec, kad ga vidite po uštapu. — Divno bješe njegovo odielo. Kad god ga se sjetim, zaigra mi srdce i ovako staroj. On je bio junak. Sav taj nakit donio je s boja. Pješke i u rubinama otišo na Dublje, a odtud se vratio odjeven ka soko. Pogledam bisage, a bisazi puni. Kad otvorih, zasjenuše oči. Stotina nožica s koricama od samoga srebra, kitnasti pištolji i pojasi od svakojake boje. O unkašu sinija od bakra.

— A odkud to, zapitam ga i stadoh se diviti.

— A što da se čudiš, ženo. Potukli smo Turke ama baš do noge. Pašu smo ti stjerali u korov — o ta da si ga samo vidjela. Tu siniju oteh od sama pašina kuhara. Taki pitu mjesi, da kušamo iz pašina suda...

— He, he, slavno li ti onda bješe. Oživjele planine i luzi. Pucanje i pjesma razlegala se sa sviju strana. Malo i veliko preglo iz petnih žila, da iztisne Turke iz njihovih kobnih sjedišta. Na boj se išlo kao na sabor. I sami se starci poviliše. Udje njeki bies u njih pa uzjahaše konjice i odoše vojvodama. Pa nikad boljih junaka od njih. I pradjed vaš pogibe junački. Sjekao je Turke kao pasjakovinu i mnoge je poslao na onaj sviet. Liepo je osvietio svoju osiedjelu glavu. Sad je na nebu u krilu božjem. Blago njemu i njegovoj duši.

A vaš djeda — njega vam nije bilo tane. Imao je sedam rana, ali ni jedna od samrti. Prvi je bio na megdanu, posljednji je dolazio s boja. On je bio i na Zasavici. Kad se provali Šarampov i nagrnuše Turci — sunuo im je u koštac.

Hrvao se i klao kao vuk; a kad navali sijaset i naši podlegoše, umače im upravo iz šaka. Skoči o Zasavicu. Do večera ležao je u kraj obale do grla u vodi. Hvala Bogu i lokvanju, koga je bilo dosta na vodi. Inače bi mu odrubili glavu.

U kući to veče bijahu svi poletali. Još ja jedna bila sam na nogama Molila sam se bogu. Žiža je škiljila — taman da se ugasi. Na polju je bila strašna pomrčina. Vjetar je pomalo duhao. Pseto je ležalo pod strehom. Bila tišina kao u pećini. Na jedanput čujem bahat -- učini mi se kao da njetko hodi po tavanu. Pritajim dah da bolje čujem. Čuh kako se vratnice liepo otvoriše i opet pritvoriše. Pseto zalaja pa opet ušuta. Pogledam kroz prozorić, al nevidjeh nikoga. Pomrčina bješe kao u podrumu. Htjedoh da okrenem glavu ali u put prenuh. Učini mi se kao da nješto bielo pretrča dvorište pa ode tamo u šljivike. Još bolje otvorim oči. Gledah i gledah al ništa nenazreh. Tama pa tama. Zaspim.

Pred samu zoru njeko lupnu u kapak. Trgnem se i bacim ponjavu sa sebe.

— Tko je?

— Ja sam.

— Šta ćeš?

— Otvorite mi.

— Pa što tako rano? Dodji kado dâni.

— Ali sam ozebla. Skroz me groza hvata — tako mi je hladno.

— A odkuda ideš?

— Ni sama neznam. Pusti me unutra pa naloži vatru, da se ogrejem. S božje te strane molim.

Oguram pregaču pa otvorim vrata, a kad je ušla unutra, opet ih pritvorim.

Bješe to krasna djevojka kakvu dondje nevidjeh. Biela kao snieg a oči plave kao nebo kad je najvedrìje. Kosa crna pa gusta kao gora. Kad se razgori vatra na ognjištu — caklila se kao jelenski rozi. Ruke biele kao kreda. Prstići tanki pa obli -- misliš mliekom su naliveni. Visoka kao bor, a tanka kao jela. Kad kroči, radost je pogledati. Nemožeš oka da skineš s nje — tako bješe uzorita.

Na njoj su bile tanke haljinice pa duge do zemlje. Biela svila kakvu dondje nevidjeh, upijala se u njena punačka pleća.

Drva se razgorješe. Nasadim kotao na verige pa naspem vode, da se zagrije. Ona je sjedila baš tikom uz plamenje, što se razbuktalo. Rumen joj se prosu po obrazu i sva se zažari. O kako je onda liepa izgledala. Baš sam stala, da je se sita nagledam.

— Ala si krasna djevojko — rekoh joj — a jesi li udata?

— Nisam.

— A odkud si tako sama potekla?

— Iz Čačka. Ima pun mjesec, kako se potucam po ovim gudurama.

— A čega se strašiš?

— Ja sam Turkinja.

— Tuga mi se savi oko srdca. Takva liepa djevojka pa — Turkinja.

— Pa kako smjede sama kročiti? Zar nevidiš kako je uzavrelo malo i veliko?

— Umakosmo u najvećoj vatri. Ubiše mi otca i majku, a nas dvoje šta smo drugo znali.

— Pa tko je još s tobom — brat?

— Nije.

— Muž?

— Nije.

Dalje je nehtjeh pitati, jer joj se oči navodiše, uzdahnu i spusti glavu preda se.

Uzvarim mlieka i izpečem prohu u pepelju. Ponudim je, da se prihvati. Kolač nije ni pogledala. Samo dvie tri žlice mlieka prinese k ustima. Diže se i podje k vratima.

— Hvala, dobra kršćanko.

— Kuda ćeš?

— Idem k njemu. Odavna me čeka.

— A gdje je?

— U pećini.

— Pa ponesi mu ovaj kolačić.

— Hvala.

I uzevši ga, podje k vratima.

U isti mah pojavi se na pragu ozbiljno mužko lice. Na njemu isfotane rubine, na glavi mastan fes. Preko ruke nosaše turske haljine od crvene čohe i zelene kadife.

„Pomozi Bog, ženo“, viknu glasno i ja poznah moga muža, koji se vraćaše sa kletoga Ravnja.

Ja mu pritrčah, a Turkinja ciknu, pa onda zadrhta i dodje žuta kao vosak.

Pritrčasmo turkinji djevojci, te je prihvatismo. Drhtala je. Primakosmo je vatri, neka se ogrije. Iz oka joj grnuše suze. Začudismo se. Neznadijasmo šta joj je. I meni potekoše suze. Djeda vam ode u kliet a haljine, što nosaše na ruci, objesio bješe na drvene klince na kuhinjskom zidu.

Turkinja ćutaše, a kad ostasmo same, skoči sa panića, na kom sjedjaše, pa poleti haljinama Obgrli ih rukama, pritište ih na prsa i jecaše i plakaše, da je žalost bila pogledati. To su bile haljine njena zaručnika. Sukobi se s djedom na putanji. Nasrne nanj, ali starac ga uze na oko i prvim ga metkom obori na paprat. Odielo mu skine a lešinu hitne u duboki ambiz — tamo medju crnim stienama. Liepa turkinjica plakala je dugo. Puna godinica prodje tako tužno. Tješismo je, ali bi badava. Poslie malo po malo zaboravi boljku i poče se kad i kad smejati. Mene ljubljaše ko majku — ali od djede prezala je vele. Poslie minù i to strahovanje.

Tada se taman zamomčio, moj najmladji djever a vaš strika Štule. Bješe to zdrava momčina: visok, rumenih obraza, jedrih mišica a hitar kao gorsko zvierče. Nije ti taj znao šta je to strah. Sunuti u požar, zagaziti u najdublji vir, puzati se uz najstrmenitiju stienu — to mu je bila igračka. Bio je orla u letu a košutu i srnu u najživljem trku. Kad je bacao kamen s ramena, zavidješe mu svi seoski momci. Njegov hitac premašao je najdalju biljegu. U kolu je bio medju prvima. Skakaše ti i od jutra do podne. Noge mu se lako i brzo dizahu i spuštahu. Kad ih dugo gledaš, misliš — krilate su.

I on je bivao po logorima. Sto je puta nasrtao na turske straže i uviek se vraćao sa pobjedom. S njima se podžaveljati — bilo mu je kao doručak. A slabo je mario za barut. Njegova šara bijaše ponajgora šišana u cieloj družini. Opali jedanput, pa odmah za njom i juriš u sriedinu. Kroz najgušće redove probit će se kao usijano djule, a kad polete za njim, umakne im kao ptica u zraku. Jedanput je samo dopanuo grdnih rana, ali u njega živo srdce — pa preboli.

Često je odlazio u zaselak staromu knezu Savatiji, koji bješe naša prva zvanica, a gazda na glasu. Njegove zadruge, njegova imaća nebješe daleko odavde. U cieloj porodici najčvršća sloga i ljubav — da pogine jedno za drugo. To je bila najveća sreća po djevojku, kad se odvede u njegovu kuću. A imala se i čemu radovati. Kuda se okreneš, sve puno kao u košnici. U kneza je bila za čudo krasna unuka. I liepa i mlada i stidna. Baš onakva kakva treba, da je djevojka. Rado je gledala Štula, a Štule je volio kao rodjenu sestru. Svima nam bješe po volji i nama i knezu. Više puta moj se ponapije s knezom, pa se suviše otvore usta. Gogove i ono, što im drugda ni s klještima nebi izvadio.

— Ama, kneže, moj Štule nješto učestao u tvojoj kući.

— Pa neka ga brate Radovane. Neka dolazi — ta ima i gdje.

— Al, al — ja bih rekao, da ćemo skoro biti prijatelji. Tvoja Sanda (tako se zvaše njegova unuka)...

— Neka su djeca živa i zdrava, pa kako Bog naredi, mi ćemo pristati. Zdrav si...

I već se govorilo po svem selu, da će Štule, da izprosi Sandu.

Ali šta će se, kad nebješe sudjeno. Bog je najviši sudac — kako on naredi tako mora biti. Vetrenjasti Štule postade sumoran. Po vas dan zamišljen i šuti, ni s kim da progovori. I slave i sabor — sve je izbjegavao. Najradje sjedjaše na domu. Zabije se gdjegod u kut pa šuti kao od sinjega kamena. Meni dodje žao. Zovnem ga na samo.

— Šta ti je braca Štule, što si tako pošutao.

— Nije mi ništa snaho.

— A da te što neboli?

— Baš ništa.

— Pa što nesidješ ka kneževoj kući.

— Neide mi se.

— A da nisi zamilovao liepu turkinju.

Ali on na to ušuti, neodgovori mi nijedne.

I turkinjica hodaše sve više i više zamišljena. Više je puta zastanem, gdje se u nješto zagledala pa šuti. Prodjem

mimo nje, pa me i nevidi. Jednoč je zatečem u sobi, gdje se je nagnula na ruku, a suze joj oblile bielo, meko lice.

— Šta ti je djevojko — što plačeš?

— Nije mi ništa.

— A suze?

— Došlo mi nješto težko, pa se same liju.

— Da se nisi sjetila pokojnih?

— Ne... već sam ih preboljela. Samo se molim Bogu za njihove duše.

— Da ti nije težko kod nas?

Nasmjehnu se, pa me blago pogleda.

— Ja te molim, da uviek ostanem u tvojoj kući.

— Pa što si snudjena?

— Sve mi pamet...

— Za mojim djeverom?...

Djevojka ušuta, zaplače se i prigrli me k sebi. Ja se sažalih. Zagrlim ju i poljubim. Bijaše mi mila kao sestra rodjena. U glavu mi sidje misao, da mi bude jetrva. Onako kratke pameti otrčim Štulu i izdam je. On je skočio i prigrlio me. Radovao se kao malo diete. Poslie je otišao djevojci i dugo govorio s njom. Sutra rano zovnemo otca popu i krsti je u našoj kući. Dobila je ime Božica.

Baš u nedjelju po svetoj Petki krenemo se prije zore k crkvi, ja i moj muž, djever i liepa Božica. Ljubismo se, cielivasmo svete slike, pa izadjesmo u portu. Pojahasmo konje i taman se pomolismo na portanskim vratima, ali iz tame nješto strašno puče, Božica ciknù i prevali se s konja. Poskakasmo, pritrčasmo — ali bješe mrtva. Štule ju podigne na ruke, poljubi ju i kao mahnit poleti lesci, iz koje se osjećao zadah od zapaljena praha. Koračaše kao razjarena zvier — ali u jedanput trenù i stade kao ukopan. Mimo njega prodje suho bliedo djevojče, pa tihim korakom pridje k crkvi, kleče i moljaše se Bogu... Bješe tu liepa Sanda, unuka kneževa, kojoj se Štule toliko zavjerio.

Božicu sahranismo. Vi joj znate grob. Posadila sam zovu i jorgovan, da mirišu njezinoj mladjahnoj duši. A Štule — e on je usjeo svoga vranca pa otišao — Bog bi znao kuda. Vele, da su ga vidjali u Starom vlahu, gdje hajdukuje s družinom. A Bog bi znao, da li je to baš on. Do sad je za cielo gdjegod poginuo.

A knez Savatije baš umre od tuge i derta. Liepa Sanda još je i danas živa. Već se postarala — pa nije ni onako liepa. Nije se udala. „Ja sam vjerenica“, govoraše proscima i sve ih je odbila. Čim kucne zvonce, prva je u crkvi, pa se pobožno moli bogu. Vidjet ćete ju, gdje sobom nosi srčence puno crna vina. Čim se vrati sa molitve, ode na Božičin grob i prelije ga.

I ja joj svagda o družičalu dadem pobusati grob i zovnem otca popu te ga prelije. Patnica je bila na ovom svietu — Bog joj dao u raju naselja. „Vila.“

Narodne pjesme hrvatske.

Iz kostajničkoga kola.

(Priobćio Jos. Marić).

1.

Blago zadružnoga života.

Visoka su Senju vrata
Na njih sjedi liepa Kata,
Ona sjedi, ter besjedi
Knjigu pišuć bábi svome:
A moj babo Džain-ago!
Kad ti uz-daš kćerku svoju,
Kćerku svoju, seku moju,
Nedaji je za udovca
Za udovca, ni za samca
Već ju podaj za mladjana,
Za mladjana neženjena,
Gdje je svekar i svekrva
Gdje je snaha i jetrva,
Gdje su mladi djeverovi:
Kad ja podjem u rod majci
U rod majci i babajku,
Djeverovi konj sedlaju *,
Zaovice krunu vinu,
Jetrvice biser nižu

* konj' sedlaju: Ova rieč konj sedlaju što dolazi mjesto konja sedlaju ili je stari oblik, ili je pjesnička sloboda, jer vrlo riedko dolazi i na koliko mi je znano u jednoj još narodnoj pjesmi, koja se u kolu pjeva, i ovako počima:

Mandalina konj vodila,
Na Dunaj se naslonila,
Sama sebi govorila:
„Mili bože! liepa ti sam“ itd.

konj vodila, to će reći: ili konja vodila, ili konja vodom napajala. *J. M.*

A ja mlada i rumena
Sjedim svekru do koljena,
Svekar uči i svjetuje:
„Snaho moja! diko moja!
„Kad unidješ u goricu
„U goricu Kunovicu,
„Uvij lišce u marame,
„Kad izadješ iz gorice,
„Izvij lišce iz marame.
„Tko te vidi, reći će ti,
„Čije ono žarko sunce,
„Blago dvoru, u kome je,
„I junaku, za kime je."

2.

Vjernost ljube.

U Omera više Sarajeva,
Savila se gora oko dvora,
U toj gori zelena livada,
Na livadi divno kolo igra
U tom kolu Damjanova ljuba.
Sve je kolo glavom nadvisila
I ljepotom kolo začinila.
Al povika iz kola Nikola:
„Pokrij lice Damjanova ljubo,
„Jer će s tebe Damjan poginuti".
Puče puška iz kola drugoga
I pogodi Damjana junaka,
Damjan pade, a ljuba dopadè.
Kliče, viče, Damjanova ljuba:
„O Damjane! žarko sunce moje,
„Brzo li mi za goru zaidje".
Pa potrže nože od pojasa
I udara sebe u srdašce.

Široko je dreno-polje.

(Iz okolice verbovačke zabilježio g. 1838 Lj. Vukotinović).

Široko je dreno-polje
Polje široko.
Njega čuva drenopoljka
Lepa devojka.
Onud jaše mlado momče
Na vranem konju.
Pomoz' Bože drenopoljka
Lepa devojko.
Tiho tiho mlado momče
Idem ja s tobum.
Nejdi nejdi drenopoljka
Lepa devojko.
Široko je dreno-polje
Ne prehodiš ti.
Ja prehodim dreno-polje
Cvetje zbirajuć.
Visoka je cerna gora,
Ne prehodiš ti.
Ja prehodim cernu goru
Venke vijajuć.
Gliboka je viher voda
Ne pregaziš ti.
Ja pregazim vihervodu
Boga moleći.
A zla ti je moja majka
Ne vgodiš njoj ti.
Ja ugodim tvojoj majki
Tebe gledajuć.

Do tri puta bog pomaže.

(Izvorna pripovjedka. Spisao A. Šenoa).

(Konac.)

Naskoro nastaše još gori dnevi za Milivoja. Žarka mu duša nehtjede duže čamiti u bankerovoj, kao ptica u pozlaćenoj gajbi. Pjesnik da uči djecu azbuku, kako treba hodati, sjediti, klanjati, Milivoj ostavi tu omamljivu zalihu, to zlatno robstvo pa potisnu u život. Pa je l' čudo bilo? Mladić njegova značaja brzo se odluči na takov junački čin, samosviest ga potiče na to, taština mu prikazuje divne sanke budućnosti, razbija svaku bojazan. Al sa takova junačtva umire se od gladi. U velikom svietu smatraju čovjeka pustom jedinicom, pukim težakom svietske poviesti. Tko pita, ako očajanje progutne takovu jedinicu, tko mari, ako težak izdahne od težka posla.

Milivoj umirao je pol godine od gladi, bio je dnevničar kod odvjetnika, a koliko mu je ljudi zavidjalo to gladovanje, jer neznaš li komu čovjeku za ime, okrsti ga „zavist", i pogodio si mu ime.

Oskudica hrane ubijala je Milivoju tielo, spisavanje rokovnica, mjenbenih tužba dušu. Napokon oboli. U petom katu, u mračnoj škulji nadje ga Milan, došav u Beč. Milivoj ležaše odieven na kukavnoj postelji, pušeć lulu čitao je Byronova „Manfreda". Milanu skočiše suze na oči.

— Milivoju! brate! Šta radiš za boga!

— Objedovao sam svoj krušac, a za desert čitam Byrona, odvrati Milivoj kroz gorak smieh dignuv se nješta s postelje.

— Blied si, bolan si! Ohrabri se! Zlatka —

— Zlatka žive? Valjda ugledna gospoja! Nisam bolan! Sve se u naravi troši i obumire, svaki organizam pogiba malo po malo. Koj prije, koj kašnje. Tako i ja, doda ravnodušno.

— Nemahnitaj! Diži se! Ajde sa mnom iz ovoga Babilona! Još danas! Dodjoh po tebe, kad mi nisi htio na nijedno pismo odgovoriti! Ajde u milu nam Hrvatsku! Zlatka te ljubi! Zlatka je bogata —

— U Hrvatsku! — ona me ljubi! Oh! zavapi Milivoj bolno, pa si sakri suzno lice u uzglavje.

— Jesi li s uma sašo?

— Liepe mi utjehe! Zlatka bogata! Da svomu idealu na koštu idem! Ha, ha! Nikad! Al u Hrvatsku dà! Ajdmo!

VI.

U Križevcih bila je negdje sredinom kolovoza vesela zabava. Vesela mladež je plesala kolo na grobu mrzkoga absolutizma. Bilo je puno djevojaka sa svih strana županije, medju njimi Zlatka — u istinu preliepa djevojka. Gusti crni uvojci padahu joj niz vrat na ružičastu svilenu haljinu. Bila je živahna al nemirna; modre sjajne oči bludjahu joj ovamo, onamo. Na sve primjetbe i šurke svojih prijateljica kimala je glavom, milo smiešeći se.

U dvoranu udjoše Milan i Milivoj. Prvi veseo, da mu je za rukom pošlo domamit si prijatelja u veselo kolo, drugi raztrešen, zamišljen, mračan.

Milivoj i Zlatka zadrktaše opaziv jedan drugoga. Milivoj probliedi kao na smrtnoj postelji.

— Evo ti predstavljam davnoga znanca, moga prijatelja Milivoja, prihvati Milan Zlatki. Valjda se ga jošte sjećaš iz Brezovca?

— Dà, davnoga znanca, odvrati Zlatka bojazljivo izpod oka motreć. Čini se kao da je g. Milivoj zamrzio na Hrvatsku i hrvatski sviet, jer je već toliko godina nije pohodio. I čudim se veoma, kako je sada zalutao iz velikoga svieta, koji u sebi toliko milja taji, zalutao u naš zabitni gradić.

— Nije uviek mržnja milostiva gospodično, koja tjera čovjeka iz zavičaja; kadkada baš najnježnije čustvo najvećma krati ulaz u domovinu. A veliki sviet i njegovo milje, — o negovorimo o tom gospodično!

— Tražit ću si drugdje zabave, progovori Milan šaljivo, vi imate osobite mudrijaške razgovore! Neću, da vam smetam. Sluga pokoran!

Milivoj, budući uz prijatelja nješto srčaniji, veoma se smuti, nješto mu srdce sapinjalo kao ljuta guja.

— Gospodine Milivoju, probudi ga Zlatka iz njegove sanjarije, odavna sam želila s vami govoriti. Čitala sam vaše pripovjedke i pjesme veoma revno, jer su za mene misli, potekle iz pera kakova znanca, dvostruko zanimive. Nu sve mišljenje i čustvovanje u vaših sastavcih čini mi se tako strano, tako čudnovato, da ga nemogu sa svojom glavom, svojim srdcem složiti.

— Vjerujem vam to. Vaša čustva, vaše misli su bistra voda tekućica, koja teče mirno jasno cvietnom cjelinom; moja čustva, moje misli su vam bujica, koja biesni i prši se o strmih hridinah, pa se napokon razpline u piesku! Vi ste sretna a ja —

— Da sam sretna, da sam mirna velite gospodine Milane! Oh vi jošte neproučiste ženskoga srdca. Bili ste u svietu, vidjeste dosta ljudi, čudim vam se, da smieh uviek smatrate pojavom radosti i veselo lice protivnikom neveselja.

— Iskren sam, sve motrim iskrenim okom, pa mislim, da vriedjam svakoga nesudeć ga tako.

— To su fraze Milivoju, kojim sami nevjerujete. To je logika samoživca, a vi niste tako, vi ste se kretali u svietu.

— U velikom svietu, u njegovih spletkah postati će čovjek ponajprije samoživan. Družtvo čovječje stvara nam nesreću. Njeki to zovu sudbinom. A prve prikaze naše sreće, prvi svjetli oblačići naše mladosti nisu nego prividna slast, koja nam kašnje jade tim većma ogorčava.

— Sve uspomene nježne, bezazlene mladosti vam nisu drugo nego varave prehodnice nesretnoga života, života, koji

se nikad sretnim promjeniti nemože? Sve naše uspomene.

— Sve! S bogom Zlatko! odvrati drhćuć Milivoj, i sreća je podvržena zakonu muževnosti, kojega muž prekršiti nesmije, ma mu se raj otvorio. S bogom!

Po tih riečih podje Milivoj k njekoj običnoj ljepotici, zaigra biesan s njome polku, pa čim prestane svirka, nestane Milivoja iz dvorane.

Došav kući baci se Zlatka, shrvana vrućicom na majčine grudi te zajeca:

— Majko! Majko! On me neljubi a ja ga moram ljubiti do groba!

Suznim okom poljubi gospoja Belićeva kćerku u čelo.

VII.

Poklade g. 1861 na domaku su. Na večer pokladnoga utorka oglašena je maškarada u zagrebačkoj reduti.

U jednoj sobi gostione kod „jagnjeta“ šeće Zlatka nemirno amo tamo. Prsa joj se nadimlju, oči joj blude okolo, kosa pada bez reda niz čelo i ramena. U ruci drži pismo, a pismo glasi ovako:

Draga rodice!

Pišem ti, kako vidiš iz Karlovca! Zbog poslova nemogu prije večera doći u Zagreb. Samnom će i Milivoj doći. Maćuha mu je utekla sa vojničkim častnikom. Njegov starac se je opametio, povrati sinu sve imanje. S bogom do vidjenja Tvoj Milan.

Gospoja Belićka mirno sjedjaše do prozora.

— Šta t' je diete, zapita mladu.

— Majo, sladka Majo, doći će, doći! zavapi kroz suze Zlatka, pa priskoči grlit si majku.

— I opet, odvrati gospa, Zlatko, Zlatko smetni ga s uma, tako ti je sudjeno.

— Nevjerujem da ima usuda majko. Ja vjerujem tvrdo, da ima ruka božja, a ta ruka nemože biti okrutnica, nemože kidati srdce od srdca. Ta toliko godina mi je srdce za njim jadovalo, pa se nije duša bogu potužila, jer scienjah, da su svi jadi samo kušnja buduće sreće. O vjeruj, da mi je srdce zavriedilo, da mu se vrati milo za drago, da mora polučiti svoje žudjenje.

— Ali Milivoj sám, nepitah li te po sto puta, kako se vlada?

— Srdce nepita za razlog majko, srdce ljubi. Znam, da je Milivoj čudak, nedokučujem njegova vladanja. Kad me ono prije godine dana ostavi na plesu, zakleše mi se usta, da ću ga ostavit, al usta — srdce mi brzo reče: Lažeš!

— Nu ako te opet odbije?

— Onda će zlo biti majko, odvrati mlada poniknutom glavom, nu kao da se je nječemu dosjetila, doda živahno: Slušaj me, usliši me. Neću da mu se očito pokažem, zaklonimo se krabuljom. Jelte majčice, da hoćeš?

— Bilo ti laskavice po volji.

* * *

Na večer bila redutna dvorana zagrebačka vrevom šarenoga svieta tako načičkana, da nije ni jabuka pasti smjela.

Sto i sto šarenih krabulja motalo se pri žarkih plamenih, pri zvonkoj glasbi. Bilo je veselije nego prije, jer je slobodnije bilo.

Prva polaneza svrši se. Milivoj stupi u dvoranu bez krinke. Milana nije bilo vidjeti, valjda se je šuljao po tom bučnom kolu, u sliki kakovoga domina. Ostavio je Milivoja nerekav mu ništa o svojoj maski, ni o tom, da će i Zlatka doći na ples.

Naslonjen o stup stajaše Milivoj, hladno motreć, kako se maske oko njega veru. U isti tren pojave se na drugom kraju dvorane dvie ženske krabulje odjevene u biel svilen domino.

Jedna od njih dotisnu se do Milivoja.

— Čestitam ti mladi gospodičiću, prihvati krabulja.

— Na čem?

— Na dobroj sreći!

— Dosjetke bi sretnije biti mogle.

— Lagano gospodine Milivoju, najprije valja šarkati, zatim tek junački udarati.

— Odkuda me poznaješ? Ta tek sam danas stigo u Zagreb?

— Poznajem te iz svieta, jer idem po svietu.

— A gdje si me srela.

— Stoputa u snu i na javi.

— Hvala na tolikoj brigi. Samo žalim, da sam ti sne uznemirivao.

— I jesi jadniče! Dodjoh da te kaznim.

— Kazniš? A kako? Zašto?

— Kako neću ti za sada kazati, zašto? O griešniće, arcigriešniče ti smiješ pitat?

— Valjda kad se mene tiče. Ta svaki okrivljenik mora da zna, zašto ga tuže.

— Dobro, nu obećaješ li mi, da ćeš sve tvoje griehe po duši izpoviediti, na svako pitanje odgovoriti?

— Oho! Jesi l' ti moja liepa masko odaslanica tajne inkvizicije?

— Tvoja sam sjena! Nu hoćeš li?

— Neka ti bude, hoću.

— Koliko si već djevojaka ljubio?

— Jednu jedinu.

— Lažeš. Sjećaš li se plave Poljakinje?

— Sjećam. Dvaputa sam ju vidio u svom životu.

— Parole d' honneur?

— Parole d' honneur.

— A česka domorodkinja?

— Bijaše mi premalo idealna.

— A kći bečkoga bogataša?

— Razmažena švabica.

— I sve ostale?

— Puste šale. Obrekoh ti, da ću ti istinu po duši kazati. To jo od mene po nješto smiešno bilo. Al neka, kad poviše toga iz mojega života znadeš, nu neznaš tako, kako je istina. Kad si čitala što sam pisao, razumit ćeš, da sam kao što svi stihotvorci, čovjek lake ruke, koji će zatitrati u svakom kolu, al neće svadje ljubiti, osobito u velikom materijalnom svietu.

— Ti nisi nikad ljubio?

— Jesam. Nerugaj mi se. Ljubio sam jedanput iskreno, žarko, al za vrieme, kad se obično jošte neljubi, ljubio sam kao dječak. Ah to bijaše liepa, kratka idila.

— Kratka? Zar se je svršila.

— U meni ta uspomena još uviek živo tinja, al ona —

— Ona?

— Od nje osta mi samo taj prstenčić ta zlatna zmija; te nisam ostavio u najvećoj nevolji. Al ona neće za mene mariti, uvriedih, težko sam ju uvriedio. Pusti, nebudi te uspomene više u meni! Al kaži hoću li ikad vidit tvoje pravo lice?

— Da mi ljubav izjaviš?

— Ne, to već nije moguće.

— Dobro, vidit ćeš me za tri mjeseca, kad sam ti zanimiva; al pod jednim uvjetom —

— A taj uvjet?

— Uzajmi mi donle zlatnu zmiju!

— Ni za boga.

— Evo ti u zalog narukvice od alemkamena, da se nebojiš prevare. Ja sam Zlatkina prijateljica.

— Evo ti zmije; ali —

— S bogom Milivoju! Za tri mjeseca.

VIII.

Za trí mjeseca bilo je vrlo živahno u Brezovcu. Slavili su imendan stare gospe Belićeve, Zlatkine kume.

Palača u dvorcu bijaše puna gosti. Za glasovirom sjedjaše Zlatka igrajuć, a po palači vrtio se plešuć mladi sviet.

Tu zaruži u dvorištu kočija. Mladi sviet izleti na vrata, nu Zlatka igraše sve dalje i dalje i zapjeva milim grlom pjesmu:

Jelen pase u zelenoj travi

nemareć tko je došao, al za njom stajaše Milivoj motreći zlatnu zmiju na njezinoj ruci.

— Nu Zlatko, nećeš li pozdravit prihodnika? prihvati lukavo gospa Brebərićka.

Zlatka krenu glavom, vrisnu, i odleti u vrt. Milivoj za njom.

U kinezkoj kolibi spusti se mlada na klup, težko dišuć, sipajuć sto iskra iz očiu.

Pred nju pade Milivoj.

— Dušo, dodjoh da me kazniš.

— Dosudi si sam kaznu.

— Ko što te je zlatna zmija k meni privezala, priveži me ti k svomu srdcu na vieke.

— Neka bude, zavapi Zlatka, kroz plač, baciv se mladiću na grudi, triputa je bog pomogao, pa je, hvala mu, i mojemu srdcu pomogo.

Lič i Fužine.

II.

Fužina ili Fužine* — jer se govori jedno i drugo — naseljene su što za Karla VI. što za M. Terezije tik Karolinske ceste, većom češću iz Primorja i to prisilnim načinom, nješto iz vojničke Krajine, nješto iz blize Kranjske. Zato se i u jeziku čuje smjes sviju triju načina hrvatskoga govora. Sadanja fužinska obćina naselila se na pet miesta, i to su „Benkovac", zvan prije „Brdo"; „Fužina", kojoj ima poviše imena, kao „dolnje selo", „gornje selo", „Purga" itd.; zatim „Vrata", „Belo Selo" i „Slavica". Onda ih dakako naselilo se manje, a sad broji pučanstvo do preko četiri stotine duša. Od Benkovca do kraja Slavice imadu do blizo tri ure. Napučeno je mjesto na cjelini, jer su si za zemljište morali šume krčiti. Mar. Terezija dala je naselnikom uz Karolinsku cestu posebne povelje, tako isto dobljevaše ih i Lič. Povelje takove, tičuće se ciele obćine, čuvaše sudac. Medju inimi imahu pravo drvarenja za svaku potreboću, u komorskih šumah pravo paše, a njekoliko godina izza naselitbe plaćahu malen iznosak zato. I tako 1793 gospoštija posve je uzkratila im gradivno drvo „debelo", jedino im je davala letve, daske itd.; uvela je „suljevinu" ** t. j. pasarinu, naime od ovakvih četrdesetih ovaca jednu ovcu. Sa g. 1824 povećali se davci, a 1836 na predstavku fužinskoga kastelana Antuna Pavačića Bodula i drugih ukinuto je na ugarskom saboru po čl. 20 pravo davanja letava, dasaka itd. već je obzirom na svoju korist gospoštija dala gradivno drvo. — Ugarska dvorska kancelarija za pokazano junačtvo na 12. lipnja 1824 dala je šerežanom Fužinskim i Ličkim četiri sto forinta, a 1851 austrijsko ministarstvo financijâ opet sto i petdeset for., jer su 1848 i 49 državne šume čuvali i štedili. Nu što su s te strane dobili, to im je s druge strane mnogostručnije oduzeto bilo.

U Fužini ima dosta vode i to zdrave, koja iztiče iz „Vrela", u kojem se nahodi obilno gizdavih pastrva. Ima dosta i živih vrelâ. Zemlja je bregovita, puna crnoga „brušnjaka", te tako na svakih sto hvatij ima zdenac. Tu se već osjeća posljedica posječenih šuma, kojih uza svu štednju Fužinaraca nestade.

Fužinarci su zdravi pristali ljudi, naročito ženski spol, gizdavi i ponositi, nu odievaju se po varoški, jer se je narodno hrvatsko odielo zatrlo. U Fužini stanuje i ponješto odličnije gospode, navlastito trgovaca, koji posjeduju liepe kuće, pile, malinice, brodove na moru. Ima na Fužini pivarna, octarna i rakijarna. Fužinarci su za dobro svoje djece veoma zauzeti; ima od Fužinaraca vriednih duhovnika, vrstnih pomorskih kapitana, bogatih trgovaca, pridnih zanatnika. Prostiji idu svake zime kao i Ličani u dolnju Hrvatsku na zaslužbu. I Fužinarac je ljubimac lova kao i Ličan i vješt i okretan u oružju. U obće govoreć, Fužinarci su ljudi bezprikorni.

Fužinska je obćina vrlo romantična, kao i Lička; čovječje se oko nemože sito naužiti božjega dara u prirodi. Zrak je oštar i zdrav: magla riedka; zima oštra i ciča, počima već početkom listopada i traje skoro do pod konac svibnja. Za ona četiri mjeseca sve je sazrelo i sve pospravljeno. U kolovozu se možeš trešanja nazobati. Kolike li u čas promjene, kad čovjek iz ovoga, pravo nazvanoga „gorskoga kotara" sidje čas niže do mora, gdje ga sretne maslina i sladka smokva.

Fužinarci znadu, da su pravi Hrvati, i u pjesmah, inače ne preveselih, čut je po kojega hrvatskoga junaka spomenuti. Jer je tudaj senjske pastve, ori se u crkvi rieč božja u pučkom hrvatskom slovu. Liepo li je čuti navlastito velikoga tjedna, kako sav puk složno u crkvi popjeva muku Spasitelja našega svojim razumljivim slovom. Crkva im je krasna i liepo izkićena.

Ovo doista vrlo malo riečij o Liču i Fužinah napisah, da se svatko potakne, koj je voljan s koje god strane u korist biti otačbini svojoj, na što bolje i točnije poznavanje otačbine i naroda svoga. Svatko opiši svoje i priobći to obćinstvu, jedan mjesto, drugi običaje, treći družtveni život, četvrti mane i pogrehe, peti

* Nije sumnje, da je Fužina=Fuccine=samokov. Ur.

** Sulj=zemlja (talij.) Ur.

jezik, šesti ovo, sedmi ono. Nije moguće svakomu na sve dospjeti, a zajedničkimi silami više se postigne nego pojedinimi. Jedan drugoga izpravljaj i nadopunjuj, pa nam se ukaže podpuna slika premile i vrhu svega nam drage otačbine Hrvatske. Živila i cvietom cvala!

Stipan Pavelić, Ličanin.

Nješto o našem kazalištu.

Zavod kazalištni zaslužuje u obće veliku pozornost. Poznato je, na koliko kazalište djeluje na razvitak kulture, na poboljšanje ćudorednosti, na ugladjenje običaja i ponašanja, riečju: na život narodni i družtveni.

Kazalište spada u javnost; kao što prama svemu, što javno biva, 'država i njezina vlada manje više nemože niti nesmje biti pasivnom, tako i kod kazališta imade zadaće svoje, imade je ovdje tim većma, gdje kazalište privatnom svojom snagom te industriom nemože obastati, a ipak je neobhodno potrebno. Nu kod javnih instituta imade i obćinstvo svojih prava, medju koja spada i to, da umjestnom kritikom svoj sud izreći može o valjalosti istih instituta, jer ovi su uvedeni upravo radi interesa obćinstva.

Za cielo bi skroz neumjestno bilo kazalište naše u Zagrebu mjeriti onim mjerilom, kojim se mjere slični zavodi drugdje, gdje narod ima obilnijih sredstva duševnih i novčanih za razpoloženje, nego što ih mi posjedujemo; zato ćemo i mi sud naš, kao što i zahtjeve naše ograničiti čedno samo na ono, što kod nas za sada biti može.

Kazalište kod nas već tako dugo obstoji, da se može punim pravom od njega napredak ne samo očekivati nego i zahtievati. U tom obziru veliku bi mu krivicu nanieli, kad nebi dragovoljno priznali, da je medju n j e g d a i s a d a golema razlika, i da je posliednjih godina zbilja velik napredak učinjen. Nema dvojbe, da sad već ima njekoliko predstavljača, koji zaslužuju pohvale osobito, što se ženskoga osoblja tiče — ali sada, kad smo prilično do sredine došli, nesmjemo sustati, jer bi to bio nazadak.

Za kazalište potrebna su tri glavna faktora. P r v o predstavljači; d r u g o uprava; t r e ć e repertoir, ili ako hoćemo stvar strože uzeti a) r e p e r t o i r, b) p r e d s t a v l j a č i; c) u p r a v a.

Od predstavljača zahtieva se ponajprije, da ima ljubav i zvanje prema struci svojoj, te da s one ljubavi, koja ga na to goni, bude postojan i marljiv, da se uči ne samo uloge svoje, nego da motri život u svih svojih odnošajih osobito u ovom smjeru, u kojem kani predstavljati život na daskah. Svaki nek ozbiljno teži, da bude što više izvrstan, da bude danas sutra umjetnik. Da to nije lahko — u obće — to valja znati; jer je umjetnost svigdje i u svakoj struci težka, a nije zaista niti na kazalištu svakdanja, gdje često, kao što se kaže: d a s k e p o d n o g a m a g o r e. Imade mnogo predstavljača, koji su puni talenta, koji se prigodom prvoga svoga igranja vrlo dopadnu — ali ovi, ako se dadu pohvalom zaslieрiti, ostanu na mjestu, vjeruju odviše sebi i prvoskinjam tobožnjim lovorikam, uzohole se, do skora nazaduju te očekivanja budu neizpunjana; zato gdje ima samo sposobnosti, a nema marljivosti, gdje nema nagona za višim savršenjem, isto tako kao što i ondje, gdje ima marljivosti a nema talenta, neće biti ni prava uspjeha. Predstavljači drže daklje ponajprije svoju sudbinu sami u svojih rukuh, oni povadjaju obćinstvo za sobom, nu oni odlučuju takodjer o sudbini komada, jer kad se najbolji komad zlo predstavlja, gubi cienu, a obratno, dobrom predstavom može se i po nješto loši komad pretvoriti u bolji. O dobrih i marljivih predstavljačih zavisi daklje valjalost cieloga zavoda.

Mi se u tom obziru, kako rekosmo posvema tužiti nemožemo. Naše kazalište za sada tako stoji, da se može mal da ne svaki komad dobro predstavljati, ako samo svaki član kazališta po mogućnosti izpunjuje dužnost svoju.

D r u g o. Što se uprave tiče, tu ćemo sasvim objektivno govoriti. Uprava može biti ili privatna ili javna. Privatna pripada podhvatniku, te će svaki, koj ima tomu potrebne vještine i imetka, znati, što mu zahtieva sobstvena korist, što za-

htjeva korist predstavljača, i što zahtjeva obćinstvo. Čestoputa su ovi zahtjevi od svih strana prenapeti, te tako podhvati padaju; mal da nebi reći, kao što nas izkustvo uči osobito u pomanjih gradovih, obćinstvo bi rado imati kazališta, kakova se mogu vidjeti samo po rezidencijah; odtuda množtvo nesretnih i bankeruttiranih teatralnih direktora.

Kod javne uprave, gdje obstoje kazalištni odbori, treba dakako, da dotični odbornici nisu samo ljubitelji kazališta, nego da su i vješti strukovnjaci, da poznadu stanje kazalištnih odnošaja; duh vremena, literaturu dramatičnu, zahtieve naroda i obćinstva; jezik, etikettu i zakone kazalištne u obće.

Kao što navadno sve od glave zavisi, tako i kod kazalištne uprave — inače dosta mučna posla. — Uprava valja da rukovodi, redi, uči, tumači, nadzira sve u svemu, u gospodarstvu i u teknici, daklje u materijalnom i duševnom obziru. Uprava ima braniti čast i dobro ime kazališta, ima bditi, da se predstavljači drže zakona, po kojih treba da živu ljudi u bolje krugove spadajući — jer kod ljudi razuzdanih nema niti može biti reda i točnosti, bez koje se kazalište valjalo niti pomisliti dade; zato se imadu čestiti predstavljači u poštenju držati, osobito marljivi, vrstni i talentirani pako imadu se upravo odlikovati; shodno tomu s druge strane oni, koji neodgovaraju svrsi, imadu se odstraniti. Uprava ima skrbiti, da se kazalište drži na visini svoga vremena, da bude nosilica kulture književne, i socialne, da bude ogledalo čistoće, plemenita u svojoj ozbiljnosti, bistra i vedra u svojoj šali.

Što se uprave našega zagrebačkoga kazališta tiče, moramo reći otvorenu rieč; neka nam se oprosti, što se mimogred i osoba taknemo, ali nam zbilja stoji ne do osoba nego samo do stvari. Opaža se sa svih strana, da upravu našega kazališta vode sama takova gospoda, od kojih (izuzamši jednoga s premalim uplivom) nijedan nije književnik a ravnatelj sám književnik je doduše ali mlad i na izkustvu kao i na dramatičnoj knjizi (Ljubica). Svaki od gospode upravitelja imade ozbiljnih inih poslova ili po službi svojoj ili po zvanju svom, svakako poslova takovih, koji s kazalištem i s literaturom poezije i umjetnosti baš u nikakovu savezu nestoje. To nije svrsi shodno; mi se bojimo, da će uprava, koja mal da ne sasvim kazalištne poslove samo mimogred rukovodi — naravski jer ima važnije druge dužnosti izpuniti — više na uštrb nego na korist kazališta biti. Što nam je kazalište dosad pružalo, obćinstvo je primalo domoljubno i dobrohotno, nu ovo domoljubje i dobrohotnost postigla je jur svoj vrbunac. Ako hrvatsko obćinstvo bude moralo gledati bez promjene i bez nade na bolju budućnost vazda te vazda jedne te iste stvari, zadovoljiti se vazda jednom te istom hranom — ako bude obćinstvo moralo vidjeti kako se često puta ukus, pristojnost i točnost vriedja, kako se površno uči i predstavlja, kako se malo pazi na disciplinu — to će onda obćinstvo izgubiti dobrohotnost, iztrošit će mu se domoljubje, pak će kazalištu upravo u onaj par, kad bi se moralo na novo razvinuti, lišće usahnuti.

Sada, gdje nam proriču osiguranu, bolju, autonomnu èru, sada nesmjemo dopustiti, da nam nazaduje i ugrezne inštitut, koj nam toliko jemstva pruža za dalnji razvitak u kulturi domaćoj. Mi svraćamo pozornost obćinstva i osobito pozornost vlade na kazalište naše, i očekujemo, da će ona svoju dužnost učiniti pripravno i domoljubno.

O repertoiru bi upravo suvišno bilo obširnije govoriti, jer se to samo po sebi razumieva, da je to najvažnija strana; ako nema valjalih komada, nemože ni kazalište valjati. Uprava kazalištna nemože naravski stvarati repertoira — osobito kad nema u njoj literata — nu može i mora djelovati onamo, da se repertoir pomnoža. Za to bi se imao posebice jedan odsjek kazalištne uprave brinuti — književni odsjek — on bi imao jedinu zadaću, da spisatelje bodri na pisanje originala, bud nagradami, bud inako nabavlja prevode boljih komada za opredieljene plaće. Nu sad je u tom upravo, da nemože biti gore!

Srdce mora zaboliti svakoga Zagrebčana, kad vidi, kako mu je zemaljski glavni grad duboko pao i za inimi gradovi zaostao u obziru umjetnosti. Izuzme li čovjek lupanje turskoga bubnja, koj se kadkad na ulici čuje, kroz cielo dugo ljeto Zagrebčanin nečuje čestitu muziku; Zagrebčani još uviek pjevaju i fićukaju polutiho one melodije, koje su njekoč čuli — što sad biva u svietu, o tom nemogu dobiti ni pojma! — U tu svrhu valja jim u sviet ići! — Kazat će mi tko — a šta bi u Zagrebu, ako i koj od umjetnika dodje ovamo, tà prazna mu je dvorana! — Istina je, da je prazna; ali zašto? — Jer oni, koji na čelu zavoda stoje, nemare za umjetnike; inostrani umjetnik nenadje u Zagrebu zaštitnika, koj bi ga u bolje krugove uveo, koj bi na javno mnenje djelovati znao ili hotio, te tako dolazi u Zagreb u nevrieme, nit se zna za njega, nit se mari, i tako pada ukus, gubi se život, i kvari se dobro ime naroda, kojemu se izobraženost sudi po glavnom gradu.

Eto, to bi po prilici zadaća bila za upravu kazalištnu a ne držati sjednice i pisati zapisnike mjesečne, nego uticati u život i prednjačiti posvuda, gdje se radi o njegi dramaturgije i liepih umjetnostih. *Lj. Vukotinović.*

Besjednica.

Iz **Zagreba.** Naš je narod malen i brojem svojim nemože se mjeriti sa susjednimi narodi; on navalam njihovim nebude mogo odoljeti, ako prosvjetom duševne sile svoje nesjednači silam njihovim; neizobražen narod mora da pogine, samo izobražen narod jest nepobjediv. Nu izobraženost nesmje se ograničiti samo na pojedine razrede, kao što je to kod nas dosada bilo, nego sav narod mora da bude izobražen, prosvjećen — a tek onda možemo se nadati izvjestnoj našoj budućnosti, t. j. narodnomu našemu životu.

Sveobća izobraženost dade se postići samo čitanjem dobrih knjiga; u njih se ulaže sva mudrost i prosvjeta, koju si može usvojiti svatko, ako umije čitati. Zato nemožemo naći dosta rieči, kojimi bi taknuli srdce svakoga našinca, da podupira narodnu književnost i zavode, kojim je zadaća širiti narodnu prosvjetu. Ne, nije onaj rodoljub, ma bio pun sladkih fraza, kao šipak koštica, koji sebi, svojoj obitelji i djeci, svojim štićenikom ma od svojih ustiju odtrgnuo, nekupuje narodnih knjiga, koje bi i tim bolje bivale, čim bi većom prodjom sredstva se dobila za poboljšanje narodne knjige. I grof i seljak, i svećenik i častnik može si zaslugu steći za narodnu prosvjetu, ako pomažuć narodnu knjigu kriepi i jača narodnost našu. Na tom polju svatko može kao rodoljub raditi, pa komu je milo častno ime rodoljuba, neka tako i radi.

Završujuć ovim brojem drugi tečaj „Dragoljuba", velimo k novoj godini 1869:

Bog daj sreću svakom sinu,
Koji ljubi domovinu
I pomaže narodnost!

— Pjev. družtvu „Kolu" za zgradu darovaše: preuz. g. biskup djakovački 100 dukata u zlatu, pres. gg. barun Prandau 100 for., grof Julio Janković 50 for., general Grivičić 20 for. i više drugih rodoljuba po manje darove. Kad pomislimo, da družtvo „Kolo" na diku glavnomu gradu domovine namjerava sagraditi dom prikladan za zabave kakov drugi veliki gradovi imadu, a mi žalibože nemamo, onda nam se neda na ino, nego izjaviti iskrenu želju, da „Kolo" nadje toplu podporu i u glavnom i drugih naših gradovih i u posebnih rodoljuba.

— „Kolo" je za svoje članove dalo napraviti prekrasne povelje, koje budu mogle biti liep ures sobam.

— Tombola „Zadruge" biti će u Nar. domu 31. prosinca a koncert s plesom družtva „Kola" u Strieljani 4. siečnja.

— Glavna skupština i obnova upravljajućega odbora „Kola" urečena je na 6. siečnja u 10 sati pr. p. u družtvenih prostorijah (uz dolnjo-gradsku glavnu učionu).

— Ovdje je 27. prosinca svečanim načinom otvorena nova židovska školska zgrada u petrinskoj ulici. Djeca su velebrojnomu obćinstvu besjedovala, pjevala i predstavljala. Do sada su ljudi običavali Židove naše smatrati kao tudji življ, ali ovi dokazuju

što dalje to jače, da u hrvatskoj domovini hoće da budu Hrvati, zato je i spomenuta večerna zabava bila skoro podpunoma hrvatska. Uztrajnošću našom postignut ćemo zaista to, da će s vremenom naši Izraelite posvuda, gdje po obredih nebudu morali židovski, rabiti liepi naš i bogati hrvatski jezik, a okaniti se njemačkoga.

— Bili smo obećali nu „Bosiljkove“ misli napisati članak o knjižarskom družtvu. Istina, takvo nam je družtvo za širenje nar. knjige vele potrebno, ali potrebnija su nam družtva neposredno prosvjetna, kao što je bilo našom dičnom rodoljubkom Jelisavetom Prasničkovom dobro namišljeno „družtvo za pučku prosvjetu“, koje radi nepraktične uprave usnu prerano valjda za uvieke; zatim novo dozvoljeno družtvo sv. Jerolima, i družtvo „Svjetlo“, kojega odborom izpravljena pravila čekaju na oblastnu potvrdu. I Česi pače i Slovenci imadu po više takovih družtva za pučku prosvjetu te rade ozbiljno o prosvjeti svoga puka. Mi neznamo razloga, zašto se oteže potvrdom „Svjetla“ (kao i družtva umjetničkoga), ali nema za cielo razloga, da se žudjena potvrda uzkrati. Kad bi stigla, onda si neka uprava „Svjetla“ uzme za pravac raditi, kao što radi česka „Matica lidu“, koja evo za dvie godine bitka svoga može svake godine izdati u 10.000 odtisaka po šest knjiga za puk, a sve ukupno dobije član za 1 for.

Književnost. (Hrvatsko-srbska.) Poletar; pjesme Ivana Dežmana. Nakladom Svetozara Galca u Zagrebu 1869 u 16-ni str. 156. Ciena 80 novč. Ovo su većinom pjesničke prvine pjesnika „Smiljana i Koviljke“.

— „Vienac“, zamienik „Dragoljubov“, tjednik namienjen osobito krasnomu spolu i njegovoj zabavi i pouci, list, u koj će pisati svi naši izkusniji i vrstniji, stariji i mladji pisci, stoji za one, koji si list sami uzimlju, 6 for. a kojim se šalje, 7 for. Predplatu prima Županova knjižara. Prvi broj „Vienca“ izadje valjda odmah poslie 10. siečnja; zato neka nitko neoklieva predplatom, da se uzmogne opredieliti naklada. — Od srbskih beletrističkih listova toplo preporučamo biogradsku „Vilu“, (5 fr. 40 n.) i novosadske „Danicu“ (5 for.) i „Maticu“ (4 for.)

— „Bosiljak“, list za našu zreliju mladež, kakova za cielo nije tako lasno uredjivati, poziva na predplatu za V. tečaj. Za ovaj tečaj imade već njekoliko novih izvrstno izradjenih slika, a kako je list do sada bio vrlo dobro uredjivan, nema sumnje, da će i V. tečaj potrebam zrelije mužke i ženske mladeži podpunoma zadovoljivati. Ciena mu je samo 3 for. na cielu godinu. Roditelji nemogu se potužiti, da neimadu šta u hrvatskom jeziku za ugodnu zabavu kupiti svojoj djeci, koja su svršila dobu djetinstva.

— „Napredak“, list za pučko školarstvo baš u svakom pogledu dostojan iskrene pohvale i preporuke, neka predplate obćine i svi rodoljubi, koji sa školami i obučavanjem imadu posla. Ciena mu ostaje 3 fr.

— Istorija o prekrasnom Josifu na stihove sastavljena od Milovana Vidakovića. Po drugi put izdao K. Mandrović u Beču 1868 str. 47 u 16-ni.

— G. Sava M. Martinović prekratki rok za predplatu (sa 50 n.) na njegovu liepu pjesmu „Ženitba Aleksandra“ produljuje do konca siečnja, da uzmognu upisnici stići i s južnih strana naših.

— Novi i stari kalendar slavonsko-osiečki. Pod tim naslovom izišao je troškom knjižare K. Lehmana u Osieku, kalendar za prostu god. 1869. 45 str. u 8-ni stoji 20 n.

— Pod tiskom nalazi se koledar hrv. slav. gospodarskoga družtva za 1869 uredjen g. Petrom Zoričićem.

— Koledar za 1869 uredio Stj. Buzulić izdala Matica u Zadru. Str. 182 stoji 50 n.

Narodno kazalište. (Konac). Što se tiče predstavljanja „Parižkoga prnjara“ bilo je nješto mlitavo a većom stranom slabo se je memoriralo. G. Mandrović igrao je naslovnu ulogu bez sumnje zaslužno, on ju je dobro shvatio, a i razmjerno medju svimi mužkarci svoju zadaću najbolje na izust naučio. Bio je opetovano izazvan. G. Andrijević (Piérre Garousse) dao si je mnogo truda, ali nema dosta fizičnih sila za tu ulogu. G. Brani (Henrik Berville) memorirao je opet veoma slabo i svaki čas je pentao i izpravljao se. Ostale mužke uloge neznatne su.

Od gospoja zaslužuju da budu napomenute gospodje Bajzova (primalja Potard) i Perisova (Klara). Prva je dobro karak-

terisala tu sebičnicu i još većma bi uspjela bila, da je nješto brže govorila. To vjekovito otezanje veoma je dosadno. Druga bila je u istinu veoma zanimiva i mislimo, da se iz te uloge neda više učiniti, nego što je iz nje učinila. Nasuprot gdčna. Ružička (Marija Dediér) nije sve efekte dovoljno izcrpila, koji leže u toj zadaći, za to nema jošte dosta routine, u ostalom prilično je govorila i znala je svoju zadaću dobro na pamet, u tom obziru zaslužuje uobće pohvalu. Ostalo će doći, jer je jošte mlada a ima očito mnogo predstavljačkoga talenta.

U utorak dne 15. prosinca imala bi se bila opet predstavljati operetta „U Meku" s gospodjom Lesićkom u glavnoj ulozi i već iz prijašnje saisone poznata vesela igra u 1 činu „Englezki", no zbog slučajnoga poremećenja plinarske makine nije se kazalište razsvjetliti moglo i zato se je ta predstava na drugi dan odgoditi morala.

To je bila možebiti najbolja predstava ove toli omiljele operete. Istina je, da je ova partija za gospoju Lesićevu nješto previsoka, ništa nemanje neobična blagozvučnost njenih srednjih zvukova tako je slušaoce zaniela, da je sve njene napjeve gromkim pleskom primilo. Jednom riečju ona je podpunoma uspjela, ako i u umjetničkom smislu tako u igri kao i u pjevanju nije svoju predšastnicu sasvim dostigla, koju u obziru frižkoće i zvučnosti glasa, ako i ne u obsegu, daleko nadkriluje. Ovaj večer je i naš tenor g. Sajević uprav prekrasno pjevao. Njegov nježni i blagozvučni glas zvonio je tako čisto i kriepko, kako ga jošte nikada prije čuli nismo. I on je bio gromkim pleskom odlikovan. Njegov glas je pravi alem dragi kamen samo da nije jošte ugladjen. Dužnost bi bila odbora, da sva moguća učini, da to čim prije uzbude, a prije svega, da njegov ostanak kod našega zavoda osigura, jer tenorni glas od tolike blagozvučnosti veoma je tražena roba, prava avis rara.

G. Plemenčić bio je uprav izvrstan kao Lulu, a i g. Ban (Masilibeg) pjevao je tu večer neobično dobro. Obadvojici pade živahan plesak u dio.

U četvrtak dne 17. imala bi se bila predstavljati na korist našega izvrstnoga predstavljača Adama Mandrovića Shakespearova već toliko puta navieštena vesela igra „Mnogo vike za ništa" ili kako je njezin prevoditelj za bolje (?) našao izpraviti joj naslov: ni zašto, ali iz uzroka nepoznata nam predstavljala se opet opereta „U Meku" i to s istim sjajnim uspjehom, a prijam g. Mandrovića odgodio se na subotu dne 19.

Pred operetom davao se je ovaj večer već vidjeni „Tast za svašta", vesela igra u 1 činu. Kod posljednje igre imamo primietiti, da oni članovi: koji nisu kod prve njezine predstave naučili bili svojih uloga na pamet, da jih nisu ni sada znali. Iz toga sliedi nauk, da netreba davati komada, dok svi predstavljači nenauče valjano svoje zadaće na pamet, jer poslie prve predstave neće ih lje više naučiti.

Poslje tolikoga čekanja bio je Shakespearov umotvor u subotu zaista predstavljen i, što sradošću javljamo, prilično dobro. Tko poznaje težkoće, s kojimi su skopčane predstave Shakespearovih komada, i uzme iole obzir na okolnosti našega kazališta, osobito pako na neznatni broj proba, koj jedva nadilazi onaj, koj je opredieljen i za najplitkije proizvode efemernih dramatika, bit će nadano zadovoljan s tom našom izrekom.

Prije svega recitiralo se mnogo točnije, osobito u prva dva čina, nego što to obično kod nas biva, k čemu je po svoj prilici opetovano odgadjanje te predstave od dana do dana mnogo doprinjelo, jer su tim predstavljači za učenje svojih uloga nješto više vremena dobili, a ako bi im se bilo jošte njekoliko proba dodalo bilo, za cielo bi bila i ostala dva akta bolje išla, gdje smo mjestinice opet opazili njeka, ako i ne baš krupna pentanja i izpravljivanja osobito kod gosp. Brani-a, što se kod takovih komada nikako oprostiti nemože.

Shakspearov jezik je jedar, sbit, pun mislih i to neobičnih, treba ga dakle dobro proučiti, što tako brzo nije moguće, zato opet i opet opominjemo ravnateljstvo, da se čuva od naglenja, osobito kod komada od klasične vriednosti.

Jezgra djela jest sliedeća: Don Pedro, knez aragonski, izprosi za svojega ljubimca, hrabra Klaudia, grofa iz Firence, u Leonata, namjestnika mesinskoga, njegovu prekrasnu kćer, Heronu. Knežev nezakoniti brat, Don Juan, koj navidjaše sreći Klaudia, upotrebi ružnu spletku, da utašti taj savez. Borachio

Don Juanov drug, koj s Heroninom komorkinjom stajaše u najužjoj ljubovnoj svezi, ponudi mu se za dobru platu, da će svoju ljubovnicu nagovoriti, da se preobuče u haljine svoje gospodarice i pretvara kao da je Hero, te da po noći dodje na prozor i š njim provede ljubovne razgovore, tako da knez i Heronin ljubovnik uzmognu kao svjedoci sve čuti i osvjedočiti se tobož o Heroninoj nevjeri.

Kako rečeno, tako i učinjeno. Nastane vika na nedužnu djevojku i razkine se projektirani savez .Leonato sa svojimi prijatelji razglasi na predlog njekojega kaludjera, da je Hero umrla; a medjutim upotrebi sve i sva, da njeziuu nevinost bielodano dokaže, u protivnom slučaju pako zaključi, da ju zatvori u samostan i tako svoju sramotu zakopa.

Noćna straža uhvati Borachia uprav kada svojemu prijatelju Konradu pripoviedaše, kako si je zaslužio znatnu svotu novaca od Don Juana, i tako dodje spetka posliednjega i nevinost Heronina na vidjelo te se prekinuti savez opet skopča.

Kroz vas komad ide paralelno milovanje Heronine rodjakinje Beatriče s padovanskim plemićem Benediktom. Obje osobe pune su duha i oštroumja i neprestano se medju sobom na najzanimiviji način biju dosjetkami, dok se napokon i one neuzmu.

To su nosioci višjega a dva glupa porotnika nižjega komičnoga elementa, u koje je veliki pjesnik stavio sav svoj neizcrpljivi humor, kojemu se sa svim pravom divi isto tako sadašnjost, kao što su mu se njegovi suvremenici prije 300 godina divili i divit će mu se sviet i u buduće, dok u njega bude čustva za naravnu, neprisiljenu i bezazlenu šalu i slikanje karakterâ polag psihologične istine!

Gospodična **Perisova** kao Beatriča a g. **Freudenreich** kao Benedikt zaslužuju, da budu pohvaljeni nada svimi inimi. Obadvoje pokazaše, da imaju i prirodjenoga humora i kazalištne routine u znatnoj mjeri i uznesoše obćinstvo osobito u onoj sceni, gdje Beatriče potiče Benedikta, da osveti poštenje njezine rodjakinje, za kojom su obćenitim i gromkim pleskanjem izazvani bili.

S velikom komičkom silom predočio nam je g. **Plemenčić** porotnika Trnizuba i bio je podobro podupiran g. **Stefanovićem** (porotnikom Derigušom). I g. **Plemenčić** bio je živahnim pleskanjem i izazivanjem odlikovan a i zaslužio je to u istinu.

G. koristnik (Leonato) nije imao uprav sjajne uloge no izveo ju je dosljedno i bio je od obćinstva pleskom primljen i poslie svojega glavnoga prizora obćenitim priznanjem odlikovan. I g. **Cvietić** (kaludjer) dobro i točno izustio je svoj govor.

O prevodu nemožemo potanje govoriti, jer nismo imali prigodu prispodobiti ga s originalom, a kod takovih prevodá to je neobhodno potrebno, no koliko iz govorenja razabrasmo, čini se, da je **većom stranom** podobro pošao za rukom. Komad, koj ima u originalu 5 čina, bio je sveden u četiri.

U nedjelju dne 20. bijahu opetovani „**Banditi**" s dobrim uspjehom. Poslie ove predstave ostalo je kazalište zbog gradjenja na pozornici sve do 26. zatvoreno, a na taj dan dodje do predstavljanja već toliko puta davana opereta „**Meštar Fortunio i njegova ljubovna pjesma**", u kojoj se je gja. **Norvegova** opet odlikovala. Gćna. **Kösslerova** pjevala je ovaj put Fortuniovu suprugu s priličnim uspjehom.

Pred operetom davala se prvi put jednoaktna vesela igra „**Kita Ljubicâ**" i dopala se prilično. Gospoja **Sajevićeva** i g. **Mandrović** imahu u njoj glavne uloge i izvedoše ih dobro.

Napokon u nedjelju dne 27. vidismo opet staru lakrdiju „**Klobučar i opančar**", koja je opet svoju dužnost osobito u obziru galerija učinila. —l—

Odgonetku (zagonetke u br. 50.) „Pop i top" riešiše gg.: Ilija Ogrizović i Šk. Lochmer u Senju.

Imena p. n. gg. predplatnika. Za cielu godinu na „Dragoljub" predplatiše: (Konac). 551. Gjuro Magjar, 552. Tomislav Satajić, 553. Nikola Stoos — klerici u Zagrebu. 554. Janko Benković, učitelj u Kašini. 555. Antun Španović, učitelj u Vrabču. 556. M. Krivošić, trgovac i 457. družtva Dvorane u Sisku. 557. Silvo Bucanić, činovnik, 558. J. Jakovčić, brodograditelj, 559. Drag. Sporer, trgovac, 560. Vidimir Božićević, odvj. pisar, 561. dor. Vjenc. Urpani, odvj., 562. Egid Cepulić, munic. bilježnik, 563. Okt. Kopajtić, predsj. magistrata. 564. Bl. Polić, uč vjere, 565. gja. Josipa Tadejevićeva, 566. gja. Jadviga Martinićeva, 567. Nikola Sobat, brzoj. činovnik, 568. Ivan Bonetić, pomorac, 569. Jos. Bakarčić, trgovac, 570. gdčna. Marija Vicevićeva, 571. gdčna. Miroslava Muževićeva, 572. dor. Jos. Deganatti — svi u Bakru. 373. Stanko Car, dub. pomoćnik, 574. Nikola Polić, trgovac, 575. gdčna. Marija Hečimović — svi u Kraljevici. 576. Janko Bebešić, gimn. u Zagrebu. 577. Konst. Horvatić, prof. u Požegi. — Od 800 razašiljanih odtisaka, davalo se 28 kom. što u zamjenu što bezplatno; duguje 195 naručnika, koji cielu koji polak godine.

Urednik i nakladnik **Gjuro Deželić**. Štamparna **Drag. Albrechta** u Zagrebu.

